UNIVERSITATEA „ALEXANDRU IOAN CUZA”, IAŞI

CENTRUL DE STUDII BIBLICO-FILOLOGICE „MONUMENTA LINGUAE DACOROMANORUM”

ALBERT-LUDWIGS-UNIVERSITÄT, FREIBURG IM BREISGAU

MONUMENTA LINGUAE DACOROMANORUM

BIBLIA 1688

PARS XX

Sapientia, Ecclesiasticus, Susanna, De Belo sive Dracone Babylonico

EDITURA UNIVERSITĂŢII „ALEXANDRU IOAN CUZA”
IAŞI – 2014

Fondatori ai proiectului Monumenta linguae Dacoromanorum

Paul MIRON
Alexandru ANDRIESCU
Vasile ARVINTE
Elsa LÜDER-MIRON

Colaboratori ai colecţiei

Tamara Adoamnei, Mihai Bogdan Aldea, Alexandru Andriescu, Ioana Anghel, Elena Ardeleanu, Vasile Arvinte, Eugen Beltechi, Eta Boeriu, Iosif Camară, Ioan Caproşu, Ana Catană-Spenchiu, Mircea Ciubotaru, Ileana Cîmpeanu, Elena Comşulea, Dan Constantinescu, Ioana Costa, Eugenia Dima, Corneliu Dimitriu, Ştefan Aug. Doinaş, Mioara Dragomir, Vasile Drăguţ, Ion A. Florea, Ioan-Florin Florescu, Constantin Frâncu, Anca Gherman, Mihai Alin Gherman, Ana-Maria Gînsac, Anton Goţia, Doina Grecu, Gabriela Haja, Ecaterina Ionaşcu, Dumitru Irimia, Thomas Latzel, Alfred Lohr, Elsa Lüder, Coman Lupu, Aurelia Mihailovici, Paul Miron, Nicolae Mocanu, Dragoş Moldovanu, Mihai Moraru, Maria Moruz, Adrian Muraru, Eugen Munteanu, Lucia-Gabriela Munteanu, Dumitru Nica, Marie-Anne Nickau, Ion Nuţă, Traian Ocneanu, Veronica Olariu, Viorica Pamfil, Mihaela Paraschiv, Vlad Sebastian Patraş, Gabriela Pavel, Constantin Pîrvuloiu, Andrei Pleşu, Elena Popescu, Alexandra Roman-Moraru, Mircea Roşian, Sabina Rotenştein, Hans-Jürgen Speck, Felicia Şerban, Elena Tamba-Dănilă, Ecaterina Teodorescu, Stela Toma, Marietta Ujică, Mădălina Ungureanu, N. A. Ursu, Sabin Vlad, Andreea Vlădescu-Lupu, Jan de Waard, Petre Zugun.

B I B L I I A

DUMNEZEIASCA SCRIPTURĂ
VÊCHE ŞI NOAUĂ

ÎNȚELEPCIUNEA LUI SOLOMON,
ÎNȚELEPCIUNEA LUI IISUS, FIIUL LUI SIRAH,
A SOSANNEI ISTORIE,
PENTRU A BĂLAURULUI VIL TOPIRE

Coordonator

Prof. univ. dr. Eugen MUNTEANU

Autorii volumului

Dr. Iosif CAMARĂ

Dr. Ana CATANĂ-SPENCHIU

Dr. Ana-Maria GÎNSAC

Dr. Octavian GORDON

Dr. Maria MORUZ

Prof. dr. Eugen MUNTEANU

Dr. Lucia-Gabriela MUNTEANU

Prof. dr. Mihaela PARASCHIV

Dr. Mădălina UNGUREANU

Versiune informatizată

Vlad Sebastian PATRAŞ

Editor

Dr. Mădălina UNGUREANU

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

BIBLIA (lb. rom ; 1688)
Biblia 1688. - Freiburg ; Iași : Albert-Ludwigs-Universität-Freiburg :
Editura Universității „Al. I. Cuza”, 1988-
vol.
ISBN 973-8243-32-7
Pars 20 : Sapientia, Ecclesiasticus, Susanna, De Belo sive Dracone Babylonico. -
2014. - Bibliogr. - Index. -
ISBN 978-973-703-987-3

002(498)"1688":22
003.349
091.07
22=135.1
811.135.1"16"

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

de Eugen Munteanu

1. Generalităţi

Prin prezentul volum continuăm publicarea seriei *Monumenta linguae Dacoromanorum. Biblia 1688* (MLD), iniţiată în anul 1986, în cadrul unui proiect ştiinţific realizat în colaborare de Universităţile „Alexandru Ioan Cuza" din Iaşi, prin Centrul de Studii Biblico-Filologice „Monumenta linguae Dacoromanorum" din cadrul Departamentului de Cercetare Interdisciplinar – Domeniul Socio-Uman, şi „Albert Ludwig" din Freiburg, Germania. Structura iniţială a seriei a fost păstrată. *Nota asupra ediţiei* conţine normele aplicate în transcrierea interpretativă a celor trei texte pe care le editǎm împreună (*Biblia* de la 1688, MS. 45 şi MS. 4389) şi va fi tipărită în fiecare dintre volumele seriei MLD. Am păstrat, de asemenea, principiul transcrierii interpretative a textelor chirilice vechi, adoptat de iniţiatorii proiectului. Transcrierea în alfabet latin şi în grafie actuală a celor trei vechi versiuni biblice pe care le editǎm în paralel – *Biblia* de la Bucureşti (1688), MS. 45 (aşa-numita versiune „Milescu revizuită") şi MS. 4389 (aşa-numita versiune „Daniil Andrean Panoneanul") – este, aşadar, potrivit cerinţelor filologiei româneşti moderne, una de tip interpretativ. Prin transcriere fonetică interpretativă înţelegem, potrivit principiilor larg acceptate ale paleografiei chirilice româneşti, echivalarea constantă şi sistematică a slovelor chirilice prin corespondentele lor din alfaberul latin. Această operaţie este departe de a fi mecanică, din cauze multiple, între care cele mai importante sînt următoarele: existenţa în alfabetul chirilic a unor slove cu valori fonetice diferite, pe de o parte, şi a mai multor slove cu valoare fonetică identică, pe de altă parte; inexistenţa unei codificări ortografice explicite în epoca veche a culturii româneşti; numeroasele inconsecvenţe datorate scriptorilor sau tipografilor etc. Cititorul nespecialist trebuie să ştie că diferenţa dintre o transcriere filologică ştiinţifică şi alte modalităţi de transcriere este fundamentală. Atitudinea ştiinţifică ne obligă la un respect absolut faţă de autenticitatea lingvistică a textului, ceea ce implică deopotrivă excluderea oricărei modernizări sau actualizări a formei cuvintelor, dar şi a oricărei arhaizări artificiale a acesteia. Un factor deloc neglijabil care trebuie luat în calcul constă în opţiunile personale sau în preferinţele scriptorilor ori ale tipografilor. Soluţiile pentru care am optat în rezolvarea acestor dificultăţi sînt indicate detaliat şi exemplificate în paragrafele următoare.

Am respectat, în linii mari, normele de transcriere practicate în volumele anterioare ale seriei MLD, pe care le-am sistematizat, adăugîndu-le o serie de noi reguli de transcriere menite să amelioreze imaginea grafică a unor contexte fonetice şi, implicit, să faciliteze o lectură mai fluentă cititorului obişnuit. Înainte de a prezenta în detaliu aceste norme, comune pentru toate cele trei versiuni pe care le editǎm, vom menţiona particularităţile paleografice principale ale celor două manuscrise, MS. 45 şi MS. 4389.

Întocmit, după cum se ştie, de Dumitru din Cîmpulung pentru mitropolitul Teodosie Rudeanu al Ţării Româneşti, textul MS. 45, aflat astăzi la Biblioteca Filialei din Cluj a Academiei Române, este scris pe hîrtie albă de foarte bună calitate, pe două coloane bine delimitate şi simetrice. Grafia reflectă semiunciala chirilică curentă în secolul al XVII-lea, cu puţine prescurtări, dar cu destul de multe slove suprascrise. Scrisul este regulat şi simetric, emanînd impresia de eleganţă şi siguranţă. Transparenţa hîrtiei face ca, adesea, „negativul" scrierii de pe contrapagină să fie vizibil, fără să îngreuneze însă lectura. Cerneala de bază este neagră. Se mai foloseşte cerneală roşie, la scrierea titlurilor, a numerelor capitolelor şi versetelor, precum şi a vrahiilor şi a altor semne convenţionale folosite pentru a marca intervenţii în text sau alte notiţe marginale.

În finalul *Cuvîntului înainte către cititori* din MS. 45 se oferă anumite indicaţii de lectură, inclusiv explicaţii cu privire la unele semne speciale folosite de scriptor. În transcrierea interpretativă a textului, urmînd aceste indicaţii, am procedat astfel:

a) Punctul (**.**) sau virgula (**,**) scrise în textul original cu culoare roşie, care marchează sfîrşitul unui verset, au fost interpretate ca atare şi notate cu punct, respectiv virgulă, potrivit „logicii interne" a frazei şi normelor actuale de punctuaţie.

b) Semiparantezele pătrate ⌊ ⌋, desemnate în prefaţa menţionată cu denumirea lor grecească, *diameson*, au fost reţinute ca atare în transcriere, fără nici o menţiune în notele filologice. Aceste semiparanteze încadrează în text unele cuvinte, sintagme sau propoziţii care nu se regăsesc în toate izvoadele folosite de traducători şi considerate, de aceea, facultative („şi cu acêlea poate fi, şi fără de acêlea poate fi, tot să înţelêge vorba").

c) Parantezele pătrate [ ] din textul original au fost reţinute ca atare în textul transcrierii. Ele încadrează, după cum ni se spune în acelaşi *Cuvîntu înainte către cititori*, cuvinte, sintagme sau propoziţii care se află doar în *Septuaginta* de la Londra (1653), izvor secundar folosit de revizori.

d) Semnele ˇ ˇ ˇ ˇ (vrahii), marcate cu roşu deasupra unui cuvînt sau a unei sintagme în interiorul textului şi repetate pe margine, indică, de regulă, opţiuni de traducere diferite sau variante lexicale, reţinute de traducător sau de revizor din izvoarele avute la îndemînă. Alteori, acelaşi semn marchează o omisiune de traducător sau de copist. În notele filologice am folosit formule adecvate de definire a acestor inserţii.

e) Semnele √ sau ‟ scrise cu roşu, inserate de regulă la începutul unui verset, marchează locul de inserţie al unei trimiteri biblice. Aceste trimiteri biblice au fost transcrise ca atare, în forma prescurtată din text, uşor de recunoscut şi de completat de către cititorul modern avizat. Cînd referinţele biblice au fost date în original în limba slavonă, am completat între paranteze pătrate titlul referinţei respective, aşa cum apare el în *Biblia* slavonă de la Ostrog (1581), însoţit, între paranteze, de prescurtarea titlului respectiv din lista titlurilor biblice ale ediţiei noastre. De asemenea, au fost completate între paranteze pătrate slovele lipsă din sintagmele, expresiile sau propoziţiile în limba slavonă, indicîndu-se şi traducerea acestora.

f) O mînă desenată marginal cu roşu atenţionează asupra unei trimiteri textuale la persoana lui Iisus Hristos. Am menţionat explicit acest fapt în secţiunea de note filologice.

Cît priveşte MS. 4389, textul biblic este prezentat pe două coloane, cu un scris regulat şi relativ curat, în grafia chirilică semicursivă specifică şi ea jumătăţii secolului al XVII-lea. Este folosită o cerneală neagră-cafenie în textul de bază şi o cerneală roşie la scrierea titlurilor cărţilor biblice, a numărului capitolelor, a literei ornamentale cu care începe un capitol, precum şi, rareori, la scrierea unor indicaţii marginale mai speciale. Scriptorul pare să fi fost aceeaşi persoană cu autorul traducerii sau al unei revizuiri, după cum deducem din numeroasele note marginale, scrise de aceeaşi mînă şi redactate în cunoştinţă de cauză. Ca şi în cazul MS. 45, am transcris integral toate aceste notaţii marginale, dîndu-le în note de subsol şi descriindu-le într-o manieră cît mai explicită.

La fel ca în cazul MS. 45, trimiterile biblice marginale din MS. 4389, marcate în text, de regulă, printr-o linie oblică flancată de două puncte, au fost transcrise ca atare, în forma prescurtată din text, uşor de recunoscut şi de completat de cititorul modern avizat. Cînd referinţele biblice au fost date în original în limba slavonă, am completat între paranteze pătrate titlul referinţei respective, aşa cum apare el în versiunea slavonă de la Ostrog (1581), însoţit, în paranteze, de prescurtarea corespunzătoare din lista titlurilor biblice ale ediţiei noastre. Au fost, de asemenea, completate în paranteze pătrate slovele lipsă din sintagmele, expresiile sau propoziţiile în limba slavonă, indicîndu-se şi traducerea acestora.

2. Notele filologice

Notele cu caracter filologic, pe care le-am tipărit separat, în capitolul *Note filologice şi textuale*, potrivit structurii tradiţionale a seriei noastre, au un caracter textual strict, referindu-se, pe lîngă transcrierea tuturor inserţiilor marginale menţionate mai sus, şi la alte aspecte precum: semnalarea greşelilor evidente sau probabile ale scriptorului, corectate în textul transcris; omisiuni, ştersături sau autocorecturi ale scribului; inversări de sintagme sau de secvenţe frastice, marcate de regulă în text cu cifre, lecţiuni nesigure sau probabile, grafii neobişnuite sau rare etc.

Aceste inserţii marginale reprezintă indicii foarte preţioase despre complexitatea procesului de traducere sau de revizuire în care anonimii noştri predecesori din secolul al XVII-lea se lăsau angrenaţi. Definirea nuanţată a semnificaţiilor şi a funcţiilor textuale ale acestor glose marginale este o sarcină filologică dificilă, implicînd urmărirea atentă a versiunilor de bază, *Septuaginta* de la Frankfurt (1597) pentru MS. 45 şi *Biblia* de la Ostrog (1581) pentru MS. 4389, în paralel cu versiunile auxiliare (slavonă, respectiv latinească). Rezolvarea integrală şi sistematică a acestei sarcini am amînat-o pentru mai tîrziu, şi anume pentru momentul cînd vom edita integral şi autonom cele două versiuni manuscrise menţionate. Deocamdată, pentru a rămîne în cadrele schemei „clasice” a seriei *Monumenta linguae Dacoromanorum. Biblia 1688*, aşa cum ne-am propus, ne-am mulţumit să le transcriem cu scrupulozitate, încercînd şi o scurtă calificare a lor (explicaţie, corectură, adăugire etc.).

3. Problema lui *î/â*

Am continuat să scriem cu *î* şi *sînt* din raţiuni de consecvenţă cu ansamblul seriei MLD.

4. Paginaţia

Ca în volumele anterioare din seria *Monumenta linguae Dacoromanorum*, paginaţia de referinţă în editarea *Bibliei* de la Bucureşti (1688) o respectă pe cea originală. Întrucît paginaţia chirilică originală este consecventă şi nu pune probleme, am preluat-o ca atare, transcriind valorile cifrice ale slovelor chirilice în echivalentele lor „arabe”, numerotînd şi coloanele. Cît priveşte cele două manuscrise, am respectat, de asemenea, paginaţia originală notată, potrivit tradiţiei, cu literele chirilice corespunzătoare, renunţînd la paginaţia mecanică modernă. În unele cazuri, disparitatea cantitativă dintre cele trei versiuni româneşti ne-a determinat, pentru a menţine alinierea verset la verset după *Biblia* de la Bucureşti (1688), să apelăm la un artificiu tehnoredacţional, decupînd cele cinci coloane în mod corespunzător.

5. Problema secvenţelor în slavonă

Cuvintele, sintagmele, propoziţiile sau frazele în slavonă, prezente în special în notaţiile sau glosele marginale din manuscrise, au fost transliterate ca atare (completîndu-se în

paranteze pătrate slovele lipsă) şi traduse în secţiunea de note filologice.

6. Prescurtările

Prescurtările obişnuite ale scrisului chirilic au fost completate tacit. Se prescurtează, de regulă, substantive, adjective sau verbe cu mare frecvenţă în texte. Absenţa unei slove sau a unui grup de slove este marcată de obicei cu semnul prescurtării (̄), plasat deasupra cuvîntului. Cele mai frecvente prescurtări sînt de următoarele tipuri: *бл҃ви҇* = *blagoslovi* (B 1688, 289), *сфⷭтⷣлⷣи* = *sfîntului* (B 1688, 307), *Дⷭ҇д* = *David* (MS. 45, 499, 857 *et passim*; B 1688, 288 *et passim*), *Дⷣⷭ҇* = *Dumnedzău* (MS. 45, *passim*), *дм҃нзъⷣ* = *Dumnezău* (B 1688, 310), *дм҃нзъⷣл҆* = *Dumnezăul* (B 1688, 297), *дм҃не* = *Doamne* (B 1688, 307), *дⷯ҃ль* = *Duhul* (B 1688, 317) sau *дⷯ҃ⷣⷭ* = *Duhul* (MS. 45, 751, 901 *et passim*), *мл҃ъ* = *milă* (MS. 45, 500, 507, 742, 834 *et passim*), *мл҃҇тив* = *milostiv* (MS. 45, 505), *мл҃҇ти҇ⷭ* = *milostiv* (MS. 45, 511) sau *мл҃҇ти҇вⷣⷭ* = *milostivul* (MS. 45, 511, 517), *мл҃ⷣ҇кь* = *miluiesc* (MS. 45, 507), *мл҃ⷣ҆* = *milui* (MS. 45, 509, 512 et *passim*), *мл҃ⷣѧⷦе* = *miluiêşte* (MS. 45, 507, 508, 511 *et passim*), *мл҃҇тéнїѧ* = *milosteniia* (MS. 45, 512 *et passim*), *мл҃҇тивúтⷬ* = *milostivit* (B 1688, 334), *мл҃҇тéнї҆* = *milostenii* (MS. 45, 727), *Їер҇л҃м* = *Ierusalim* (MS. 45, 728, 731, 832 *et passim*), *мл҃ⷣи҆т* = *miluit* (MS. 45, 733, 734), *немл҇тúви* = *nemilostivi* (MS. 45, 501), *сфⷭтⷣлⷣи* = *sfîntului* (B 1688, 307), *Домⷭнлⷣⷭ* = *Domnului* (MS. 4389 *et passim*), *Дⷭ҃дъ* = *David* (MS. 4389, *passim*), *ѧпр҃а҇т* = *împărat* (MS. 4389, *passim*), *прⷰр҃кⷽ* = *proroc* (MS. 4389, *passim*).

7. Suprascrierile

În cele două manuscrise, slovele suprascrise sînt destul de frecvente. Suprascrierea este marcată inconsecvent prin semnul suprascrierii (titla: ◌҇); de multe ori, slovele suprascrise nu sînt marcate prin titlă. Slove aflate în această poziţie pot fi toate consoanele, cu o frecvenţă relativ mai mare grafemele *л*, *н*, *р*, *с* şi *ч*. Foarte frecvent este suprascrisă semivocala *і* în poziţie finală, de regulă cu funcţie de desinenţă. În acest scop se foloseşte un semn special, o scurtă linie orizontală, semicurbă, cu un punct la mijloc (aproximativ: ◌҆, vezi mai jos, § 21, la slova *і*): *прⷯ҆* = *prah* (MS. 45, 445), *прⷴ҇мⷯ* = *preajma* (MS. 45, 446), *ⷴ* = *eu* (MS. 45, 446), *ѧ҆трⷣ* = *întru* (MS. 45, 447), *вⷭ҇мы҆кѧ҃* = *vor mînca* (MS. 45, 499), *дъ҃легъ҄рилⷯ кⷣви҇телⷭ҇* = *dăzlegările cuvintelor* (MS. 45, 499), *Дⷣ҃мнезъⷽ* = *Dumnedzău* (MS. 45, 500), *нъдъ҃ⷴдⷣѧⷦе* = *nădăjduiêşte* (MS. 45, 500), *прⷭ҇рочúцъ* = *proroción* (MS. 534), *а҆ⷽа҆ⷣзи҃т* = *au audzit* (MS. 552), *аⷽфъкⷣ҃т* = *au făcut* (MS. 553), *вⷭ҇лъⷽдⷯ҃* = *vor lăuda* (MS. 554), *Θⷺ҇ви҇ⷭ* = *Thesvis* (MS. 45, 727), *а҇рарⷽ* = *Ararath* (MS. 45, 728), *вⷱ҆никъ* = *vêcinică* (MS. 45, 728), *вⷯ҆чⷭ҆* = *vêcii* (MS. 45, 735), *рь҆ⷱⷣлⷯ҆* = *rînduiêlei* (MS. 45, 741), *фрь҆ⷱсⷯ҆цⷺ҆* = *frîmsêţele* (MS. 45, 745), *съ҃дⷣчⷺ҃т* = *să-i ducem* (MS. 45, 836), *ⷣшилⷭ҇* = *uşilor* (MS. 45, 838), *мⷺсалⷭ҇* = *Mesaloth* (MS. 45, 845), *рь҆ⷱⷣⷭ* = *rîndu* (MS. 45, 845).

Uneori sînt suprascrise cîte două slove, în succesiune directă sau separat, la acelaşi nivel sau „în trepte”: *ни҆ⷱ҃* = *nici* (MS. 45, 445), *нъдъ҃ⷴдⷣⷺ҇кь* = *nădăjduiesc* (MS. 45, 446), *ѧ҆ⷱфи҆ⷱсерьсь* = *înfipseră-să* (MS. 45, 447), *Домⷱ҃нⷣⷭ҇* = *Domnul* (MS. 45, 447), *а҇ⷣⷭи҆ⷯ* = *audzind* (MS. 45, 499), *кⷣвь҆ⷱ҃т* = *cuvînt* (MS. 45, 499), *ѧ҆ⷱ҃трⷯ҆* = *întraţi* (MS. 45, 531), *мⷭⷰт* = *mort* (MS. 45, 539), *пъмь҆ⷱт* = *pămînt* (MS. 45, 551), *стⷯпⷺ҆ⷱⷺ* = *stêpene* (MS. 45, 554), *сърı҆ⷯ* = *sărind* (MS. 45, 728), *кⷣръ҆ⷯ* = *curînd* (MS. 738), *цъⷰ҃* = *ţări* (MS. 45, 836), *жıдⷯ҃лⷯⷰ* = *jidovilor* (MS. 45, 845), *лепъдь҆ⷯ* = *lepădînd* (MS. 45, 851) sau, mai rar, chiar în grupuri de cîte trei: *прⷺнекⷣрⷯ҆ⷱ҃їⷯрⷯⷺ* = *pre necuraţi piêrde* (MS. 45, 499), *вⷯрⷯⷺ* = *vêrde* (MS. 45, 539), *ⷣ҃ⷯⷺ* = *unde* (MS. 45, 539), *ръ҇пⷣ҃ⷯⷺ* = *răspunde* (MS. 556), *сфı҆ⷱцı҆ⷱⷯⷣ* = *sfinţindu* (MS. 45, 746), *ⷣ҃ⷯ* = *unde* (MS. 45, 841).

Ca soluţie tehnică de transcriere, am ales „coborîrea” în rînd a slovelor respective, fără nici o indicaţie.

În textul tipărit al *Bibliei* de la 1688, slovele suprascrise sînt frecvente, în general la capăt de rînd. Suprascrierea este marcată prin semnul suprascrierii (titla: ◌҇) consecvent în cazul consoanelor *л*, *н*, *р*, *с*, *д*, *ч*, *ц*, *ш* şi al vocalei *о*. În celelalte situaţii, suprascrierea nu este marcată întotdeauna. Exemple de suprascriere: *дⷺ҇тⷦ* = *dentîiu* (B 1688, 289), *мл҇тивúтⷬ* = *milostivit* (B 1688, 334), *ръма҃ⷱ* = *rămaşi* (B 1688, 292), *ръ҇збóю* = *războiu* (B 688, 292), *нⷣмърⷣⷯ* = *numărul* (B 1688, 292) *аⷯ* = *al* (B 1688, 296), *надаⷱ҆* = *Nathan* (B 1688, 296), *тъⷽ* = *tău* (B 1688, 312), *дⷱ҆ци* = *dinţi* (B 1688, 314), *нⷭ҆ⷱ* = *noi* (B 1688, 316), *лⷣа҃т* = *luat* (B 1688, 318).

Uneori sînt suprascrise cîte două slove, în acelaşi cuvînt: *вⷺ҇сⷣⷭ* = *Vethsur* (B 1688, 289), *прⷭ҇рочⷱ҆дь* = *prorocind* (B 1688, 319).

Şi în acest caz am optat pentru transcrierea la rînd a slovelor respective, fără nici o indicaţie specială.

8. Scrierea cu majusculă

Potrivit regulilor ortografice actuale, teonimele şi numele asimilate acestora au fost scrise cu majusculă: *Dumnezeu*, *Domnul*, *Atotputernicul*, *Atotţiitoriul* etc. Nu am folosit scrierea cu majusculă a pronumelor teofore, pentru a nu crea dificultăţi majore în procesul prelucrării automate a textelor.

9. Numerotarea versetelor

Numărul versetelor a rămas cel din original, care reproduce numerotarea *Septuagintei* de la Frankfurt (1597). Nu sînt greşeli de numerotare, de aceea nu a fost necesară intervenţia noastră în textul *Bibliei* de la Bucureşti (1688). Numerotarea versetelor din manuscrise a fost păstrată ca atare, atunci cînd ea coincide cu aceea din textul-reper (*Biblia* de la 1688). Cînd apar diferenţe, numărul versetului din manuscrise a fost scris între paranteze drepte, [ ], iar textul a fost aliniat potrivit versetului corespunzător din textul tipărit la 1688, cu adoptarea numerotării de acolo. Varianta actualizată a traducerii *Septuagintei*, tipărită pe coloana a cincea, urmează întocmai numerotarea versetelor

din *Biblia* de la 1688, confruntată cu izvorul grecesc principal, *Septuaginta* de la Frankfurt (1597).

10. Accentul, spiritele

Problema accentului este una importantă şi delicată, ignorată complet pînă acum de filologii români, cu consecinţe regretabile. Atît în textul tipărit, cît şi în manuscrise, accentele sînt notate cu mare frecvenţă, deşi nu în mod consecvent: cel ascuţit (*á*) pe vocale din interiorul cuvîntului, cel grav (*à*) pe vocale finale sau pe cuvinte monosilabice. Am reţinut accentuarea, folosind, în mod convenţional, un singur accent, cel ascuţit, în următoarele cazuri:

1) atunci cînd accentuarea marcată a cuvîntului românesc obişnuit este diferită de cea din româna standard actuală: **а҆колѡ҇** = *acoló* (B 1688, 287, 302, MS. 45, 448) sau **а҆кwлѡ҇** = *acoló* (MS. 45, 501, 505, 731, 732, 737, 888), **пелѝца** = *pielíţa* (MS. 45, 749), **де҃кwлѧ҇** = *dencoleá* (MS. 45, 842), **та́ла҃зи** = *tálanzi* (MS. 45, 854), **і̑сторі́є** = *istoríe* (MS. 45, 905);

2) întotdeauna la numele proprii, atunci cînd accentul este marcat în textul chirilic original: **а҆да́мь** = *Adám* (B 1688, 287), **каїна́нь** = *Cainán* (B 1688, 287), **доданѝнь** = *Dodanín* (B 1688, 287), **е҆ве́рь** = *Evér* (B 1688, 287), **фале́кь** = *Faléc* (B 1688, 287), **Лива́нѧ҃** = *Livánului* (MS. 45, 454), **Корѐ** = *Coré* (MS. 45, 459), **Іѡ҆да́нѧ҃** = *Iordánului* (MS. 45, 459), **Ви҆̑савѣ̀** = *Virsavée* (MS. 45, 463), **И҆саі́а** = *Isaía* (MS. 45, 529), **О҆зі́а** = *Ozía* (MS. 45, 534), **Мана̑сі̀** = *Manassí* (MS. 45, 536), **і҆wна́да҃** = *Ionáthan* (MS. 45, 731), **навѵхwдwнѡ́сѡ҆** = *Navuhodonósor* (MS. 45, 736), **е҆ѳіѡпі́є҆** = *Ethiopíei* (MS. 45, 737), **ветwрѡ́** = *Vethoró* (MS. 45, 738), **і҆аре́ѳ** = *Iaréth* (MS. 45, 738), **І҆ѵді́ѳь** = *Iudíth* (MS. 45, 744), **димитрі́є** = *Dimitríe* (MS. 45, 847), **і҆о́ппа** = *Ióppa* (MS. 45, 850), **Лісі́а** = *Lisía* (MS. 45, 878), **Ника́нѡ҆** = *Nicánor* (MS. 45, 880);

3) la cuvintele neologice în raport cu norma epocii (grecisme, slavonisme, latinisme, ebraisme): **а҆лимо́ѳь** = *alimóth* (B 1688, 298), **а҆маѯсени́ѳ҆** = *amasseníth* (B 1688, 298), **і҆есефи́м҆** = *iesefím* (B 1688, 305), **заⷯхѡ҇** = *zachó* (B 1688, 307), **хіерéѳи** = *hieréthi* (B 1688, 300), **фелéѳи** = *feléthi* (B 1688, 300), **заⷯхи́лоⷬ** = *zakhílor* (B 1688, 306), **хоѳаре́ѳ҆** = *hotharéth* (B 1688, 310), **фасе́кѣ** = *faséc* (B 1688, 328), **маса́на** = *masána* (B 1688, 332), **е҆лефа́нѳ҆** = *elefánd* (B 1688, 314), **нъси́лїє** = *năsílie* (MS. 45, 863), **ті́ра҃** = *tíran* (MS. 45, 869), **пе҃дико̑ті́** = *pendicostí* (MS. 45, 876). În rarele situaţii în care astfel de cuvinte nu sînt accentuate în textul tipărit, au fost transcrise ca atare: **софе́ⷬ** = *sofer* (B 1688, 298);

4) atunci cînd diferenţiază forme flexionare omografe de prezent, respectiv perfect simplu la verb, ori forme verbale de alte părţi de vorbire: **а҆ѳѵнъ҇** = *adună* (B 1688, 298), **сѵрпъ҇** = *surpă* (B 1688, 301), **преоцїа҇** = *preoţiiá* (B 1688, 303), **тѳ҆вѵрѣ́сѧ** = *turburá-să* (MS. 45, 445), **а҆ѳѣ҃кѣ҇** = *adîncă* (MS. 45, 446), **съвѵкѵрѣ́** = *să bucură* (MS. 45, 449), **сърѵтъ҇** = *sărută* (MS. 45, 503), **сѵрпъ҇** = *surpă* (MS. 45, 512), **т҃прещо́рѣ** = *împregiúră* (MS. 45, 517), **гѵ̑стъ҇** = *gustă* (MS. 45, 519), **скѵтѵрѣ҇** = *scutură* (MS. 45, 537), **стригъ҇** = *strigă* (MS. 45, 539), **съаѵзы́** = *să audzí* (MS. 45, 539), **ро́ѣдикѣ҇** = *rădică* (MS. 45, 831), **т҃̑тьⷨпинъ҇** = *întîmpină* (MS. 45, 850), **мі҃ⷨкѣ҇** = *mişcă* (MS. 45, 887), **съмѵтъ҇** = *să mută* (MS. 45, 894).

Tradiţia ortografică chirilică românească a reţinut folosirea spiritelor (᾽ şi ᾽), grafeme cu valoare fonetic-distinctivă în scrierea grecească, dar fără valoare fonetică în chirilica popoarelor slave, ca şi în cea românească. În *Biblia* de la Bucureşti (1688) este marcat numai spiritul lin (᾽) pe vocalele iniţiale, singur sau însoţit de accentul ascuţit (᾽́), acolo unde este cazul: **а҆́ѵ** = *au* (B 1688, 287), **а҆́ѵрѵ** = *auru* (B 1688, 306), **е҆́л** = *el* (B 1688, 305), **оу҆нѣ́лтеле** = *unêltele* (B 1688, 306).

Întrucît sînt păstrate în virtutea tradiţiei şi nu au nici o funcţie fonologică, spiritele au fost ignorate în procesul de transcriere.

11. Inconsecvenţe grafice

Am păstrat inconsecvenţele grafice de tipul **а҆вигéа** = *Avighéa*/ **а҆вигéіа** = *Avighéia* (ambele în B 1688, 288, coloana a doua).

12. *Scriptio continua* şi folosirea cratimei

Prezentă mai ales în MS. 45 şi mai puţin în MS. 4389 şi în *Biblia* de la 1688, nesepararea cuvintelor (*scriptio continua*), obişnuită în scrierea medievală şi chiar în unele incunabule din perioada Renaşterii, nu pune în general probleme de transcriere. Potrivit habitudinilor larg răspîndite la scriptorii din secolele al XVI-lea – al XVII-lea, marcarea graniţelor dintre cuvinte este arbitrară, cuvintele mai scurte, inclusiv formele atone ale pronumelor personale sau auxiliarele verbale la formele compuse, fiind scrise „legat" de celelalte. În toate cazurile, am aplicat regulile ortografiei româneşti actuale, folosind cratima ori de cîte ori a fost cazul: **зикънѳѕъ** = *dzicîndu-să* (MS. 45, 791), **саѳзидѝт** = *s-au zidit* (MS. 45, 792), **а҆ѳдатоуопрем҆** = *au datu-o pre ea* (MS. 45, 792), **помени́ва** = *pomeni-va* (MS. 45, 793), **т҃тоа҆рчете** = *întoarce-te* (B 1688, 298), **грешѝтам҆** = *greşit-am* (B 1688, 312). Cuvintele compuse de tipul verbului *binecuvînta* (**съла҆бѝне кѳвинѣ҆тѣзе** = *să-l binecuvintêze*, în B 1688, 300) ori al substantivelor *fărădelege* (**фъръ де҆ лѣ́це** = *fărădelége*, B 1688, 317) sau *untdelemn* (**оу҆нѣ҆ть де҆ лем҆нѳлѵи** = *untdelemnului*, B 1688, 306) au fost transcrise după regulile actuale. Dar, în situaţiile în care sudura elementelor componente nu era finalizată în epocă, am transcris despărţit: **оу҆нѣ҆ѳ҆ де҆ лем҆нѳ҆** = *untul de lemnul* (B 1688, 309).

13. Consoane geminate

În general, consoanele geminate apar în tipăritura de la 1688 mai cu seamă în redarea, după textul *Septuagintei*, a numelor proprii ori a unor xenisme (ebraisme menţinute ca atare în traducerea grecească). Pentru a indica opţiunea „etimologizantă" a scriptorului, am păstrат în transcriere, în aceste cazuri, grafia din original: **а҆маллѝѵи** = *Amallíthi* (B 1688, 304), **а҆маѯсени́ѳ҆** = *amasseníth* (B 1688, 298), **ма҃ѳа́нїа** = *Matthániia* (B 1688, 298), **ме҆ли́ѳи** = *Mellíthi*

(B 1688, 298), **їссахáрь** = *Issahár* (B 1688, 305), **хет҃тéилорь** = *hetteilor* (B 1688, 309).

14. Punctuaţia

Pentru facilitarea unei lecturi corecte, am întrebuinţat semnele de punctuaţie curente (, . : ; ? ! –), în conformitate cu regulile punctuaţiei actuale. Folosirea acestor semne de punctuaţie urmează „logica internă" a discursului originar, aşa cum se configurează aceasta în originalul grecesc primar, *Septuaginta* de la Frankfurt (1597), confruntat cu textul critic modern din ediţia Rahlfs a *Septuagintei*. Cazuri mai speciale:

a) linia de pauză (—) a fost folosită pentru a marca absenţa unui verb copulativ subînţeles în originalul grecesc;

b) ghilimelele („ ", « » şi ‘ ’), inexistente în original, au fost folosite potrivit regulilor actuale de marcare a vorbirii directe şi a vorbirii indirecte libere. Ordinea citatului în citat a fost următoarea: *Şi grăi Domnul către Gád, cel ce vedea, lui David, zicînd: „Pasă şi grăiêşte către David zicînd: «Aşa zice Domnul: 'Trei eu voiu rădica preste tine. Alêge ţie una dentru iale şi-ţi voiu face ţie'»"* (B 1688, 302);

c) parantezele rotunde ( ) au fost menţinute ca atare în transcrierea *Bibliei* de la 1688. Ele încadrează, ca şi în MS. 45, cuvinte, sintagme sau propoziţii care se află doar în *Septuaginta* de la Londra (1653).

15. Alineatele

În *Biblia* de la Bucureşti (1688) nu se folosesc alineate. Cu excepţia titlurilor cărţilor şi ale capitolelor, scrise centrat, pe rînd nou, versetele, numerotate marginal, sînt scrise în continuare. Începutul versetului este marcat prin majusculă, iar finalul prin punct. Între versete este lăsat, consecvent, un blanc tipografic suficient de mare încît să permită identificarea versetelor. Am optat, la fel ca în volumele anterioare ale seriei, pentru alinierea de la capăt de rînd a versetelor *Bibliei* de la 1688, cu numerotarea din original, păstrată ca reper şi pentru cele două vechi variante de traducere rămase în manuscris. Observăm, încă o dată, că, în mod firesc, între MS. 45 şi *Biblia* de la 1688 sînt puţine diferenţe în numerotarea versetelor, în vreme ce, în cazul MS. 4389, diferenţele, numeroase, sînt date de respectarea, de către traducător, a organizării versetelor din *Biblia* de la Ostrog (1581), de care s-a slujit şi sub acest aspect.

16. Greşelile de copist sau de tipar

Greşelile tipografice ori cele de transcriere ale scriptorilor din MS. 45 şi MS. 4389 au fost corectate în texul transcris, specificîndu-se acest lucru în notele filologice finale.

17. Versiunea modernă

Versiunea modernă originală a textului biblic („coloana a cincea" în schema redacţională a seriei) a fost concepută de iniţiatori ca un instrument auxiliar pentru înţelegerea vechilor versiuni româneşti editate. Autorii traducerii au fost rugaţi să ia ca bază textul de la 1688 şi cele două versiuni paralele (MS. 45 şi MS. 4389), în comparaţie cu originalele lor (SEPT.FRANKF., BIBL.OSTROG şi VULG.). Textul traducerii noastre este redactat în limba română literară actuală, în limitele stilului biblic tradiţional, adică fără inovaţii terminologice neologice, dar cu renunţarea la arhaisme anacronice.

18. Comentariile

La fel ca versiunea modernă, *Comentariile* sînt destinate unei mai bune înţelegeri a textelor biblice româneşti, se adresează cititorului român instruit şi vizează mai ales:

a) aspecte traductologice impuse de compararea textelor româneşti primare (B 1688, MS. 45, MS. 4389) cu originalele cunoscute; s-a urmărit evidenţierea eventualelor greşeli de traducere sau a pasajelor neclare (*loca obscura*);

b) aspecte traductologice impuse de compararea celor trei texte de bază (B 1688, MS. 45, MS. 4389) între ele şi cu principalele versiuni româneşti succesive (BIBL.1795, BIBL.1819, BIBL.FILOTEI, BIBL.ŞAGUNA, BIBL.1874, BIBL.RADU-GAL., BIBL.CORN.1921, BIBL.ANANIA, BIBL.1911, BIBL.1914); s-a urmărit evidenţierea greşelilor de traducere, a unor opţiuni aberante, a orientării spre izvoare diferite, a unor evoluţii semantice interesante;

c) succinte informaţii şi explicaţii cu caracter enciclopedic, cu privire la *realia biblica* (rituri, instituţii, veşminte, unelte, plante, animale, tehnică civilă şi militară etc.);

d) succinte explicaţii ale unor concepte sau cuvinte rare din textele de bază, nemaiînţelese de cititorul de astăzi;

e) referinţe la literatura antică, orientală sau clasică, precum şi la literatura patristică;

f) explicaţii privitoare la onomastica biblică (antroponimie, teonimie, toponimie, hidronimie etc.).

19. Indicele de cuvinte şi forme

Indicele de cuvinte şi forme al volumului cuprinde toate elementele lexicale care apar în textul tipărit la 1688 al cărţilor *Înţelepciunea lui Solomon*, *Înţelepciunea lui Iisus, fiiul lui Sirah*, *A Sosannei istorie*, *Pentru a bălaurului Vil topire*, împreună cu formele pe care acestea le au în context. Întrucît onomastica biblică specială (numele proprii) va face obiectul unui indice general final al ediţiei noastre, au fost incluse în indice, dintre numele proprii, doar teonimele.

Potrivit structurii practicate şi în volumele anterioare ale seriei, fiecare intrare cuprinde, în primul paragraf: forma-titlu a cuvîntului, precizarea primei atestări, descrierea morfologică, echivalarea în limbile germană şi franceză a sensului sau a sensurilor pe care le are cuvîntul în contextul biblic, numărul de ocurenţe. Următoarele paragrafe conţin formele cuvîntului, organizate după criteriul alfabetic, urmate de analiza morfologică şi de ocurenţele fiecărei forme, în ordinea apariţiei, precizîndu-se capitolul şi versetul (exemplu: [1] 13, 9;). Cifrele dintre paranteze indică textul, astfel: [1] *Înţelepciunea lui Solomon*, [2] *Înţelepciunea lui Iisus, fiiul lui Sirah*, [3] *A Sosannei istorie*, [4] *Pentru a bălaurului Vil topire*. Spre deosebire de volumele anterioare, am renunţat la marcarea îmbinărilor stabile, avînd în vedere dificultăţile generate de identificarea acestora şi de lipsa lor de

stabilitate din perspectivă diacronică.

Pentru stabilirea formei-titlu, a fost luată ca reper forma literară actuală a cuvîntului, după *Dicţionarul limbii române*, redactat sub egida Academiei Române. Aceasta subsumează toate variantele grafice şi fonetice ale lexemului: ex. **drept** – *direpт*, **fier** – *hier*, **întîmpiná** – *întimpina*, *timpina* etc. Accentuarea s-a făcut conform normelor literare actuale, rămînînd marcat accentul şi pe formele care prezintă o accentuare diferită de cea actuală. Acolo unde accentul nu a putut fi stabilit, forma-titlu a fost lăsată neaccentuată. Nu am dublat accentul pe litera *ê*, care, prin convenţia stabilită în ediţia noastră, redă întotdeauna un *e* deschis accentuat.

Au fost utilizate, pentru stabilirea primelor atestări, *Dicţionarul limbii române* al Academiei Române, seria veche şi seria nouă, comparat cu *Micul dicţionar academic* (MDA), volumele I-IV, Bucureşti, 2001-2003 şi cu ediţia a treia a dicţionarului bilingv al lui H. Tiktin, *Rumänisch-deutsches Wörterbuch*, volumele I-III, Wiesbaden – Cluj-Napoca, 2000-2005, verificînd exactitatea formelor şi a surselor şi indicînd, ori de cîte ori a fost cazul, atestarea cuvintelor prin antroponimele sau toponimele corespunzătoare, inclusiv derivate: ex. **hadîm(b)** : (1592 DIRA / în antr. Hatumis *Hadîm*); **léspede** : (1532 DERS / în top. *Leaspede*); **de²** (prep.) : (1504 DLRV / în top. Vai-*de*-ei); **feciór** : (c. 1348 DLRV / în antr. Marco *Fecior*). În cazul surselor care nu au indici de cuvinte şi forme (nume comune şi proprii), s-a indicat pagina: **locuínţă** : (1642 CAZ. GOV. 21), **fericít** : (1581 CORESI, EV. 20), **greutáte** : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 110). Alfabetizarea cuvintelor-titlu prefixate s-a făcut după principiul *Dicţionarului limbii române*, precizîndu-se însă atestarea formelor specifice textului *Bibliei* de la 1688, de exemplu: **întîmpináre** : (**tîmpináre** : înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Entgegenkommen, Empfang" : „bienveillance, réception". În acest sens, bibliografia a fost actualizată, eliminîndu-se unele ediţii vechi, modificîndu-se, unde situaţia a impus-o, şi siglele. Pentru stabilirea perioadei de atestare a unor texte din secolul al XVI-lea ne-am raportat la monografia *Originile scrisului în limba română*, Ion Gheţie, Al. Mareş (autori), Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1985.

În privinţa numelor de popoare, comunităţi etnice sau triburi biblice, am optat pentru considerarea acestora ca nume comune şi am stabilit forma-titlu în funcţie de izvoarele lexicografice utilizate sau, acolo unde a fost cazul, de *Biblia* ortodoxă sinodală contemporană, ca reper pentru formele aflate în uzul literar actual ale respectivelor etnonime.

Pentru stabilirea şi echivalarea sensurilor cuvîntului în limbile germană şi franceză am făcut apel la mai multe variante de traducere ale *Bibliei* în aceste limbi. Sensurile sau formele speciale, nelexicalizate în cele două limbi, au fost echivalate prin scurte definiţii: de exemplu **fiáră** : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „wildes Tier, Bestie" : „animal sauvage, bête" : (1x); **săgetá** : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „mit dem Pfeil schießen" : „darder" : (1x). În cazul cuvintelor cu mai multe sensuri în text, acestea au fost echivalate şi diferenţiate prin numerotare: **adăugá** : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „1. hinzufügen, 2. vergrößern, vermehren, 3. fortfahren" : „1. ajouter, 2. agrandir, augmenter, 3. continuer à" : (16x); **cercá** : (1581 PRL) : v. I : „1. suchen, 2. untersuchen, 3. versuchen, 4. behandeln" : „1. chercher, 2. examiner, 3. essayer, 4. s'occuper de" : (22x).

Avînd în vedere faptul că textul biblic de la 1688 prezintă, în chip firesc, variante şi forme vechi sau rare, au fost făcute corelaţiile lexicografice necesare pentru majoritatea formelor diferite ale cuvintelor-titlu (variante lexicale şi fonetice, forme paradigmatice neregulate etc.).

Nu au fost stabilite intrări de sine stătătoare pentru instrumentele gramaticale, pe care le-am considerat împreună cu forma paradigmatică din care fac parte (este cazul conjuncţiei *să*, ca marcă a modului conjunctiv, al articolului, al pronumelui reflexiv, ca marcă a diatezei reflexive, al verbelor auxiliare). Articolul hotărît masculin *lui* nu a fost cuprins în indice, întrucît el însoţeşte de foarte multe ori, în textele publicate aici, nume proprii, care nu sînt cuprinse în indicele nostru.

În cazul termenilor cu foarte multe ocurenţe, am renunţat la indicarea acestora în volumul tipărit, ele fiind, însă, cuprinse în indicele electronic.

O formă primară a indicelui a fost realizată semiautomat, ca şi în cazul volumului al VII-lea al seriei *Monumenta linguae Dacoromanorum*, cu ajutorul unui program de adnotare şi al unei interfeţe de verificare/ validare a corectitudinii analizelor, realizate de Vlad Sebastian Patraş, colaborator al Centrului de Studii Biblico-Filologice „Monumenta linguae Dacoromanorum".

Indicele cărţilor prezente în acest volum a fost corectat de Ana Catană-Spenchiu, Iosif Camară, Ana-Maria Gînsac, Maria Moruz şi Mădălina Ungureanu.

20. Prezentarea textelor şi structura ediţiei

Potrivit proiectului iniţial al seriei, continuăm să prezentăm textele editate pe coloane, după cum urmează:

a) coloana I: textul chirilic original al *Bibliei* de la 1688, în facsimil;

b) coloana a II-a: transcrierea interpretativă a textului *Bibliei* de la 1688;

c) coloana a III-a: transcrierea interpretativă a textului versiunii „Milescu revizuită" (MS. 45);

d) coloana a IV-a: transcrierea interpretativă a textului versiunii „Daniil Andrean Panoneanul" (MS. 4389);

e) coloana a V-a: versiunea modernă realizată de autorii ediţiei (*vide supra*, § 17).

21. Inventarul grafemelor şi valorile lor fonetice

Setul de litere folosit la tipărirea *Bibliei* de la Bucureşti (1688) este cel întrebuinţat în genere în tipăriturile munteneşti din epocă. Este o scriere chirilică de tipar clară, lizibilă, regulată, relativ măruntă. Majusculele obişnuite au înălţimea de 3 mm, iar minusculele de 1,7 mm. Titlurile interioare sînt tipărite cu majuscule normale, iar colofonul cu minuscule, avînd dimensiunea de 3 mm. Oglinda paginii este de 300 x 180 mm, iar textul este cules pe două coloane, fiecare coloană avînd dimensiunile 300 x 85 mm. Primul cuvînt din fiecare capitol începe cu o literă majusculă ornamentală, înscrisă într-o casetă cu dimensiunile 25 x 14 mm.

Alfabetul chirilic folosit în toate cele trei texte pe care le editǎm în paralel este cel obişnuit, aşa cum a fost el folosit în tipăriturile şi manuscrisele româneşti din a doua jumătate a secolului al XVII-lea. Valorile fonetice ale grafemelor sînt relativ stabile, cu particularităţile care vor fi specificate în continuare.

Inventarul grafematic al textelor de faţă este format din următoarele slove: **А/а**, **Б/б**, **В/в**, **Г/г**, **Д/д**, **Є/є**, **Ж/ж**, **Ѕ/ѕ**, **З (Ꙁ)/з (ꙁ)**, **И/и**, **І/і**, **/ї**, **К/к**, **Л/л**, **М/м**, **Н/н**, **О/о**, **П/п**, **Р/р**, **С/с**, **Т/т/ҭ**, **Ѹ/ѹ**, **ОУ/оу**, **Ф/ф**, **Х/х**, **Ѱ/ѱ**, **Ѡ/ѡ**, **Ц/ц**, **Ш/ш**, **Щ/щ**, **Ч/ч**, **Ъ/ъ**, **Ь/ь**, **Ы/ы**, **Ѣ/ѣ**, **Ж/ж**, **Ю/ю**, **Ꙗ/ꙗ**, **Ѧ/ѧ**, **Ѩ/ѩ**, **Ѳ/ѳ**, **Ѯ/ѯ**, **Ѿ/ѿ**, **Ѵ/ѵ/ѵ**.

Reluăm mai jos aceste slove şi le prezentăm monografic, împreună cu valorile lor fonetice contextuale, redate în ortografia românească actuală şi potrivit opţiunilor ediţiei noastre:

А/а (az)

Notează în mod exclusiv vocala *a*, în orice poziţie: **а̂да́мъ** = *Adám* (B 1688, 287), **а̂дꙋнъ̀** = *adună* (B 1688, 298), **т҃ъпъра́тѹл** = *împăratul* (MS. 45, 283), **а̂че́ла** = *acela* (MS. 45, 512), **да́рѹры** = *daruri* (MS. 45, 513), **кѹра҃** = *curat* (MS. 45, 530), **ва̀а̂ба́тє** = *va abate* (MS. 45, 536), **а̂лъкѹ҃** = *a lăcui* (MS. 45, 555), **фа́че҃и** = *faceţi* (MS. 45, 556), **сѣкема̀** = *să chema* (MS. 45, 833), **па́че** = *pace* (MS. 45, 859), **а́рмелѡ** = *armelor* (MS. 45, 871).

Б/б (buche)

Notează în mod exclusiv consoana *b*, în orice poziţie: **бꙋкꙋрі́є** = *bucurie* (B 1688, 297), **бъ́рба́ть** = *bărbat* (B 1688, 298), **ро́бꙋлꙋи** = *robului* (B 1688, 299), **бътръ҃** = *bătrîn* (MS. 45, 282), **тѹрбꙋры́съ** = *turbură-să* (MS. 45, 445), **би́не** = *bine* (MS. 45, 500), **ли҃бъ** = *limbă* (MS. 45, 502), **а̂ба́тъсъ** = *abată-să* (MS. 45, 504), **бъ́ба҃** = *bărbat* (MS. 45, 506), **ба́гъ** = *bagă* (MS. 45, 530), **а̂бѧ** = *a bea* (MS. 45, 543), **бъла҆ры́л҆** = *bălaurul* (MS. 45, 545), **зъба́лъ** = *zăbală* (MS. 45, 553), **бирꙋи҃цъ** = *biruinţă* (MS. 45, 831), **ли҃би** = *limbi* (MS. 45, 831), **пѡдоа́ба** = *podoaba* (MS. 45, 832), **ѡ̂бръзѹи҃** = *obrăzuit* (MS. 45, 833).

В/в (vede)

Notează în mod exclusiv consoana *v*, în orice poziţie: **Ва́ла** = *Vála* (B 1688, 288), **а́ѕ вени́т҃** = *au venit* (B 1688, 288), **кѹвѣ́нтѹль** = *cuvîntul* (B 1688, 299), **і̂ѡа́в҃** = *Ioáv* (B 1688, 296), **Лива́нѹлѹ҃** = *Livánului* (MS. 45, 454), **жи́довы** = *jidovi* (MS. 45, 455), **Ви҆са́вѣ̀** = *Virsavée* (MS. 45, 463), **лега́вачинева̀** = *lega-va cineva* (MS. 45, 502), **ви́нѡ** = *vino* (MS. 45, 503), **т҃ъвъцътѹ́ра** = *învăţătura* (MS. 45, 511), **потри́ва** = *potriva* (MS. 45, 511), **т҃ъвѣ́ц҃тє** = *învelţu-te* (MS. 45, 513), **вѡрѡви҃и҆** = *voroviţi* (MS. 45, 514), **кѹвынтѹлѹ҆** = *cuvîntului* (MS. 45, 516), **ві́є** = *vie* (MS. 45, 545), **врѣ́мѧ** = *vrêmea* (MS. 45, 553), **пѹ́невѡ҃** = *pune-voi* (MS. 45, 558), **вѡ́ѧ** = *voia* (MS. 45, 570), **жи́дѡ҃в** = *jidov* (MS. 833), **скъ҆нъвїѧ** = *scîrnăviia* (MS. 841), **вѡ́є** = *voie* (MS. 45, 841), **и҆звѡ́дѹ҃** = *izvodul* (MS. 45, 852).

Г/г (glagoli)

Această slovă are următoarele valori:

1. Notează consoana *g*, atunci cînd este urmată de o consoană sau de o vocală nepalatală: **грешѝталѧ̀** = *greşit-am* (B 1688, 312), **погорѫ҃** = *pogorî* (B 1688, 318), **тоѧ҆г҃** = *toiag* (B 1688, 296), **сѧ҆погорѫ҃т҃** = *s-au pogorît* (MS. 45, 283), **вѡ҆ро́ѕга́** = *vor ruga* (MS. 45, 499), **гръ́ѧщє** = *grăiêşte* (MS. 45, 500), **сѣ҆бла҆гословъ҆кы** = *să blagoslovăsc* (MS. 45, 501), **чи҃и҃гътѹ́ра҆рѣ** = *cingătoarea* (MS. 4389, 723), **стригу́ра҆рѣ** = *strigarea* (MS. 4389, 724), **гръи҃т҃** = *grăit* (MS. 4389, 725), **гроѣ́пѫ** = *groapă* (MS. 4389, 728).

2. Notează consoanele palatale corespunzătoare grafemelor actuale *ghe* şi *ghi*, atunci cînd este urmată de **є**, **и**, **і**, **ї**, **ѵ**, **ѣ**, **ю**, **ѧ**, **ꙗ** sau **ѥ**. Exemple: **а́ѕ жѕнїа́т҃ь** = *au junghiat* (B 1688, 327, 328), **гіе҆рге́сѕ** = *Ghiergheséu* (B 1688, 287), **е̂гѵ́петѕлѹй** = *Eghípetului* (B 1688, 297), **е̂гѵптѣ́н҃** = *eghiptean* (B 1688, 288), **оу҆н҃гюри** = *unghiuri* (B 1688, 314), **а̂ѕжѕ҃гѧ҃т҃** = *au junghiat* (MS. 45, 283), **сть҃гѧ** = *stînghea* (MS. 45, 461), **ѕ҃гю** = *unghiu* (MS. 45, 503), **привеги҃ѧ** = *priveghind* (MS. 45, 504), **ги҃дє҃** = *ghindei* (MS. 45, 531), **съ҆жѕ҃гє** = *să să junghe* (MS. 45, 539), **негини́ца** = *neghiniţa* (MS. 547), **раги҆** = *Raghis* (MS. 45, 729), **гіѡчи҆⸗** = *ghiocile* (MS. 45, 734), **гесе҃** = *Ghesem* (MS. 45, 737), **ге҆ргесе́и⸗** = *gherghesei* (MS. 45, 740), **привегѧ̀** = *priveghea* (MS. 45, 853), **гѡ҆гі́ѧ** = *Gorghíia* (MS. 45, 877), **Егѵ́петѵлѵ⸗** = *Eghípetului* (MS. 4389, 726), **жѕ҃ге҆ры҆** = *jungheri* (MS. 4389, 727).

Д/д (dobro)

Notează în mod exclusiv consoana *d*, în orice poziţie: **давѝ́д҃** = *David* (B 1688, 296), **дм҃нзъѕ** = *Dumnezău* (B 1688, 310), **доданѝ́нь** = *Dodanín* (B 1688, 287), **фѕдь** = *Fúd* (B 1688, 287), **дѡ҃мнѕ҆** = *Domnul* (MS. 45, 283), **зикън҃ѧѕ** = *dzicîndu* (MS. 45, 285), **нъдъ҃ждѣ҆кь** = *nădăjduiesc* (MS. 45, 446), **адь҃къ** = *adîncă* (MS. 45, 446), **жи́довы** = *jidovi* (MS. 45, 455), **Іо҆да́нѕлѹ҃** = *Iordánului* (MS. 45, 459), **дрє҃та́тє** = *dreptate* (MS. 45, 499), **кредѝ҃чша́съ** = *credincioasă* (MS. 45, 507), **нъдє҃ждѣ** = *nădejdea* (MS. 45, 513), **ва̀а҆рдє** = *va arde* (MS. 45, 557), **нърѡ́дѹ҆** = *nărodul* (MS. 45, 564), **дъпъ҆тать** = *dăpărtată* (MS. 45, 568), **пе҆рси́да** = *Persída* (MS. 45, 736), **е̂ши҃ѧ** = *ieşind* (MS. 45, 737), **а̂рь҃ѧ** = *arînd* (MS. 45, 856), **ро́ѡдѹ҆** = *rodul* (MS. 45, 856), **дєпрецю҆** = *depregiur* (MS. 45, 869), **ждекъто҆р** = *judecător* (MS. 45, 877).

Є/є (iest)

Această slovă are următoarele valori:

1. Notează vocala *e* la început, la mijloc şi la final de silabă: **е̂гѵптѣ́н҃** = *eghiptean* (B 1688, 288), **а̂л҃трéилѣ** = *al treilea* (B 1688, 289), **манадисáрїей** = *Manathisáriei* (B 1688, 289), **фечóрїй** = *feciorii* (B 1688, 287), **деѡ҃ѿдє** = *de unde* (B 1688, 287), **ѕи́сє** = *dzise* (MS. 45, 287), **ці́є** = *ţie* (MS. 45, 287), **ниѹщтє** = *nişte* (MS. 45, 445), **шезѕт** = *şezut* (MS. 45, 445), **т҃ъфи҃псерьсь** = *înfipseră-să* (MS. 45, 447), **Корѐ** = *Coré* (MS. 45, 459), **ва́селе** = *vasele* (MS. 45, 833), **лéфı** = *lefi* (MS. 45, 848), **немі҆** = *nemic* (MS. 45, 885), **дирє҃т҃т҃** = *direpţ* (MS. 4389, 723), **спорéск** = *sporesc* (MS. 4389, 723), **а̂лє ноа҆тре** = *ale noastre* (MS. 4389, 723), **дє дѣрѣ́ре** = *de durêre* (MS. 4389, 723).

De asemenea, **є** notează vocala *e* la iniţiala de nume proprii străine: **єве́рь** = *Evér* (B 1688, 287), **єлда́дь** = *Eldád* (B 1688, 288), **Єлеа́зар** = *Eleázar* (Ms. 45, 833), **Єфрафѳл8лꙋ** = *Efrafthului* (Ms. 45, 835), **Єфпа́тѡр** = *Efpátor* (Ms. 45, 861), **Єквата́на́** = *Ecvatáná* (Ms. 45, 871), **єфраѳ** = *Efrath* (Ms. 4389, 723).

2. Notează diftongul *ie* la început de silabă sau cînd formează singur o silabă: **єши́т** = *ieşit* (B 1688, 289), **лъкꙋе́скꙋ** = *lăcuiescu* (B 1688, 290), **ръзбо́ає** = *război̧e* (B 1688, 302), **сꙋє** = *suie* (B 1688, 334), **сфътꙋе́скꙋ** = *sfătuiescu* (Ms. 45, 283), **па́еле** = *paiele* (Ms. 45, 287), **ръзбѡ́аелѡр** = *războaielor* (Ms. 45, 288), **пєри́рє** = *pierire* (Ms. 45, 391), **вѡ́є** = *voie* (Ms. 45, 530), **ваєши** = *va ieşi* (Ms. 45, 531), **мꙋє́ри** = *muieri* (Ms. 45, 532), **плѡ́ає** = *ploaie* (Ms. 45, 532), **нъдъждꙋєкь** = *nădăjduiesc* (Ms. 45, 733), **єшїа** = *ieşiia* (Ms. 45, 734), **мꙋє́рилѡр** = *muierilor* (Ms. 45, 832), **вомєрта** = *vom ierta* (Ms. 45, 862), **ѡ́бичѣє** = *obicêie* (Ms. 45, 864), **тъмѣє** = *tămîie* (Ms. 45, 887), **єши** = *ieşi* (Ms. 4389, 734).

Decizia pe care am luat-o, de a transcrie în aceste situaţii sistematic prin *ie*, conform regulii ortografice actuale, se justifică şi prin prezenţa multor situaţii în care diftongul respectiv este notat ca atare, prin grupul de slove **їє**, ca în contextele: **пїє́рдꙋт** = *pierdut* (B 1688, 313), **пїє́рзъ́ндь** = *pierzînd* (B 1688, 302), **пїє́трилє** = *pietrile* (B 1688, 314), **пїє́трилє** = *pietrile* (Ms. 45, 362), **пїє́рдꙋт** = *pierdut* (Ms. 45, 367), **пїє́р** = *pier* (Ms. 45, 500), **съваⷼпїєдека̀** = *să va împiedeca* (Ms. 45, 500, 516), **ⷼпїєдекътꙋра** = *împiedecătura* (Ms. 45, 505), **фїє́р** = *fier* (Ms. 45, 516), **саⷹⷼпїєдекат** = *s-au împiedecat* (Ms. 45, 518), **нꙋсевѡр ⷼпїєдека** = *nu se vor împiedeca* (Ms. 45, 595), **фїє́рбинтє** = *fierbinte* (Ms. 45, 728), **аⷹпїє́рдꙋт** = *au pierdut* (Ms. 45, 732), **пїє́тры** = *pietri* (Ms. 45, 736, 741), **лаⷹпїє́рдꙋт** = *l-au pierdut* (Ms. 45, 737), **фїє́рꙋл** = *fierul* (Ms. 45, 740).

Am considerat alternanţele grafice de tipul **кє**/ **кїє** ca reflectînd o incertitudine în rostire şi, de aceea, le-am menţinut ca atare în transcriere: **кїє́дрꙋ** = *chiedru* (B 1688, 309) vs. **кєдрꙋ** = *chedru* (B 1688, 302), **кїєма́т** = *chiemat* (B 1688, 295) vs. **кєма́т** = *chemat* (B 1688, 297), **съкїєлтꙋа̀** = *să chieltuia* (Ms. 45, 368), dar **кєлтꙋисъ** = *cheltui-să* (Ms. 45, 549), **тевекема̀** = *te vei chema* (Ms. 45, 530), **аꙋкемат** = *au chemat* (Ms. 45, 543), **кемаци** = *chemaţi* (Ms. 45, 887), **кїємъри** = *chiemări* (Ms. 45, 887).

Ca o concesie făcută ortografiei româneşti actuale, motivată estetic, am exceptat de la această regulă de transcriere formele flexionare ale verbului *a fi* (**єра̀** = *era*, **єщи** = *eşti*, **є̀** = *e*) şi ale pronumelor personale (**єꙋ** = *eu*, **єл** = *el* şi **єи** = *ei*).

3. Uneori, în poziţie mediană accentuată, **є** notează, în B 1688, diftongul *ea*: **пре́жма** = *preajma* (B 1688, 290).

Ж/ж (juvete)

Notează în mod exclusiv consoana *j*, în orice poziţie: **ажꙋтора̀** = *ajutorá* (B 1688, 326), **жꙋдекъцилє** = *judecăţile* (B 1688, 299), **жъртъвникꙋл** = *jîrtăvnicul* (B 1688, 291), **пре́жма** = *preajma* (B 1688, 290), **а́ꙋ жꙋнгїат** = *au junghiat* (B 1688, 328), **аꙋжꙋнгїат** = *au junghiat* (Ms. 45, 283), **примеждїа** = *primejdiia* (Ms. 45, 283), **жиртъвникꙋлꙋи** = *jirtăvnicului* (Ms. 45, 285), **нъдъждꙋєкь** = *nădăjduiesc* (Ms. 45, 446), **прѣжма** = *preajma* (Ms. 45, 446, 736), **жи́довы** = *jidovi* (Ms. 45, 455), 457), **жꙋдека́та** = *judecata* (Ms. 45, 499), **жец** = *jeţ* (Ms. 45, 504), **нъдѣждє** = *nădêjde* (Ms. 45, 507), **жиртвелѡр** = *jirtvelor* (Ms. 45, 530), **жꙋдекътѡр** = *judecător* (Ms. 45, 531), **мижлѡкꙋл** = *mijlocul* (Ms. 45, 532, 741), **жа́хꙋл** = *jahul* (Ms. 45, 532), **ажꙋтѡри** = *ajutori* (Ms. 45, 738), **връжмаш** = *vrăjmaş* (Ms. 45, 855), **жꙋдека́тъ** = *judecată* (Ms. 45, 871), **нєнъдъждꙋинд** = *nenădăjduind* (Ms. 45, 872), **жа́лє** = *jale* (Ms. 45, 882).

Ѕ/ѕ (dzialo)

În B 1688 slova *dzialo* apare doar cu valoare cifrică: **Кап ѕ** = *Cap 6* (B 1688, 291); la fel şi în Ms. 4389. În Ms. 45, **ѕ** notează, în orice poziţie, africata *dz*, specifică limbii scrise din zona nordică în perioada veche a românei literare: **съвампкълѕи** = *să va încăldzi* (Ms. 45, 282), **Дꙋмнеѕъꙋл** = *Dumnedzăul* (Ms. 45, 283), **аꙋѕꙋл** = *audzul* (Ms. 45, 285), **ѕи́сє** = *dzise* (Ms. 45, 445), **ⷼндрептѣѕъ** = *îndrepteadză* (Ms. 45, 446), **ѕи́чє** = *dzice* (Ms. 45, 499), **аꙋѕы** = *audzi* (Ms. 45, 501), **блъндѕытѡ́рюл** = *blîndzîtoriul* (Ms. 45, 507), **ѕꙋа** = *dzua* (Ms. 45, 531), **ѕикънд** = *dzicînd* (Ms. 45, 545), **аꙋѕи́тє** = *audzite* (Ms. 45, 560), **фрꙋнѕелє** = *frundzele* (Ms. 45, 571), **намїазъѕы** = *namiazădzi* (Ms. 45, 586), **ѕи́лелє** = *dzilele* (Ms. 45, 727), **бі́некꙋвынтѣѕъ** = *binecuvînteadză* (Ms. 45, 730), **Дꙋмнеѕъꙋ** = *Dumnedzău* (Ms. 45, 735), **къѕꙋ** = *cădzu* (Ms. 45, 831), **ѕѣстре** = *dzêstre* (Ms. 45, 860), **ѕиши** = *dzişi* (Ms. 45, 878), **ⷼтрістѣѕесє** = *întristêdze-se* (Ms. 45, 881).

З/з (zemle)

Această slovă notează în mod exclusiv consoana *z*, în orice poziţie: **зи́лелє** = *zilele* (B 1688, 287), **азꙋ́ва** = *Azúva* (B 1688, 288), **ѡбра́зели** = *obrazeli* (B 1688, 296), **вепъзи** = *vei păzi* (Ms. 45, 284), **па́за** = *paza* (Ms. 45, 284), **саⷹзидит** = *s-au zidit* (Ms. 45, 287), **шезꙋт** = *şezut* (Ms. 45, 445), **васлѡбѡзи** = *va slobozi* (Ms. 45, 550), **мїа́зънѡапте** = *miazănoapte* (Ms. 45, 562), **избъндирє** = *izbîndire* (Ms. 45, 573), **за́ма** = *zama* (Ms. 45, 571), **пра́зничє** = *praznice* (Ms. 45, 728), **съпъзескь** = *să păzesc* (Ms. 45, 729), **ⷼдръзнѣщє** = *îndrăznêşte* (Ms. 45, 732), **спꙋза** = *spuza* (Ms. 45, 732), **єздрилѡм** = *Ezdrilom* (Ms. 45, 736), **възꙋ** = *văzu* (Ms. 45, 739), **зълѡг** = *zălog* (Ms. 45, 831), **пръзилє** = *prăzile* (Ms. 45, 832), **съ́лепъзаскъ** = *să le păzască* (Ms. 45, 862), **зъчѣ** = *zăcea* (Ms. 45, 863).

И/и (ije)

Această slovă are următoarele valori fonetice:

1. Notează vocala *i*, în orice poziţie: **и́нимъ** = *inimă* (B 1688, 307), **и́нимилє** = *inimile* (B 1688, 306), **зи́лелє** = *zilele* (B 1688, 287), **ши** = *şi* (B 1688, 287), **избъвѣщє** = *izbăvêşte* (Ms. 45, 283), **кꙋвинтє** = *cuvinte* (Ms. 45, 499), **и́нима** = *inima* (Ms. 45, 499), **причѣперѣ** = *pricêperea* (Ms. 45, 499), **прꙋнчилѡр** = *pruncilor* (Ms. 45, 499), **кърърилє** = *cărările* (Ms. 45, 500), **че́рюрилє** = *ceriurile* (Ms. 45, 500), **чинстѣщеѡ** = *cinstêşte-o* (Ms. 45, 501), **чинева́** = *cineva*

(MS. 45, 502), **и́ними̑** = *inimile* (MS. 45, 503), **лъци́мѧ** = *lăţimea* (MS. 45, 503), **лꙋ́крꙋрил҃** = *lucrurile* (MS. 45, 504), **вѡ҆ͬфолѡсі** = *vor folosi* (MS. 45, 504), **фъръми҃те** = *fără minte* (MS. 45, 507), **нꙋми҃те** = *nu minte* (MS. 45, 507), **би́не** = *bine* (MS. 45, 509), **фери́чиⷰ҃** = *fericiţi* (MS. 45, 511), **ни́кърюры** = *nicăiuri* (MS. 45, 513), **нѧ́мꙋрил҃** = *neamurile* (MS. 45, 727), **де҃трꙋми́не** = *dentru mine* (MS. 45, 729), **ѕи́се** = *dzise* (MS. 45, 729), **копи́ле** = *copile* (MS. 45, 729), **ти́гриⷭ҇** = *Tígris* (MS. 45, 731), **пъри́͡цы** = *părinţi* (MS. 45, 733), **сфи҃ці҃** = *sfinţii* (MS. 45, 733), **ѕи́се** = *dzise* (MS. 45, 733), **прѐвеⷭ҇титѡ́рі҃** = *pre vestitorii* (MS. 45, 737), **аⷹ҇а̂копериⷮ҇** = *au acoperit* (MS. 45, 739), **фі́и҃** = *fiii* (MS. 45, 740), **пъри҃цилѡⷬ҇** = *părinţilor* (MS. 4389, 733), **поⷬ҇ниⷰ҇** = *porniţi* (MS. 4389, 733), **фъръделе́ӱюи́рѣ** = *fărădelegiuirea* (MS. 4389, 733), **вѡ́щри** = *voştri* (MS. 4389, 735).

2. Notează semivocala i la final de silabă: **ма́ика** = *maica* (B 1688, 309) şi pe *i* asilabic: **къ̀чи** = *căci* (B 1688, 289), **лꙋ́и** = *lui* (B 1688, 315), **то́ци** = *toţi* (B 1688, 309), **коⷰ҇** = *coţi* (MS. 45, 363), **ниⷱ҇** = *nici* (MS. 45, 445), **кꙟ҃таⷰ҇** = *cîntaţi* (MS. 45, 447).

3. Prevăzută cu semnul scurtimii (˘), marchează, nesistematic, semivocala *i*, în poziţie finală, după vocală: **дм҃нꙋлꙋй** = *Domnului* (B 1688, 288), **лꙋ́й** = *lui* (B 1688, 287), **сфн҃тꙋлꙋй** = *sfîntului* (B 1688, 309) **вавѵло́нꙋлꙋй** = *Vavilónului* (MS. 4389, 735).

Am renunţat la notarea în transcriere a alternanţei consoană dură/ consoană moale, la sfîrşitul unor cuvinte, în grafii ca **херꙋвиⷨ҇**, transcris *heruvimi* (MS. 45, 363). Considerăm că avem de a face în acest caz cu o simplă alternanţă grafică, fără funcţie distinctivă, rezultat aleatoriu al dorinţei de economie a spaţiului din partea scriptorului. Exemple: **серафиⷨ҇** = *serafimi* (MS. 45, 533), **ꙗ́ръⷲ҇** = *iarăşi* (MS. 45, 535, 728), **нꙋⷨ҇вѡⷬ҇ръⷭ҇пꙋⷩ҇де** = *nu-mi vor răspunde* (MS. 45, 556), **слꙋгъⷨ҇е́щи** = *slugă-mi eşti* (MS. 45, 559), **ꙟⷨ҇а̂дꙋчѧⷨ҇** = *îmi aduceam* (MS. 45, 728), **а̂ра́тъⷨ҇** = *arată-mi* (MS. 45, 731), **а̂леⷲ҇** = *aleşi* (MS. 45, 733), **съⷨ҇дѣми́е** = *să-mi dea mie* (MS. 45, 733), **шиⷨ҇ваⷡ҇** = *şi-mi va fi* (MS. 45, 747), **а̂че́лаⷲ҇** = *acelaşi* (MS. 45, 886), **тръгꙟ҃дꙋⷲ҇** = *trăgîndu-şi* (MS. 45, 888).

I/ι

Această slovă are următoarele valori:

1. Notează, de obicei în poziţie iniţială, cu preponderenţă în numele proprii şi în cuvinte neologice, vocala *i*: **ї́ла** = *Íla* (B 1688, 288), **і̂змаи́ль** = *Izmaíl* (B 1688, 287), **і̂сраи́л** = *Israíl* (B 1688, 309); notează, de asemenea, în aceeaşi poziţie, şi semivocala *i*: **і̂аре́дь** = *Iaréd* (B 1688, 287), **і̂есефи́ⷨ** = *iesefím* (B 1688, 305), **І̂еⷭ҇рлм** = *Ierusalim* (MS. 45, 364), **І̂ѡсафаⷮ҇** = *Iosafat* (MS. 45, 374), **І̂оⷬ҇да̀нꙋлꙋ҃** = *Iordánului* (MS. 45, 459), **І̂ервоаⷨ҇** = *Ierovoam* (MS. 45, 468).

2. Notează, uneori, în poziţie mediană, accentuată sau neaccentuată, vocala *i* (pentru valoarea accentuată fiind folosită, în B 1688, mai ales slova **и́**, vezi mai sus): **фі́ю̑** = *fiiul* (B 1688, 300), **сарꙋ́іеи** = *Saruíei* (B 1688, 288), **ца́рініⷧ҇** = *ţarinile* (MS. 45, 728), **ѕі́серъ** = *dziseră* (MS. 45, 729), **състі҃гъ** = *să stingă* (MS. 45, 730), **копі́лꙋ̑** = *copilul* (MS. 45, 733), **прѐті́не** = *pre tine* (MS. 45, 735), **а̂ꙋ прі҃сь** = *au prins* (MS. 45, 737), **чіре́зиⷧ҇** = *cirezile* (MS. 45, 738), **бисѣ́річиⷧ҇** = *bisêricile* (MS. 45, 738), **ѕі́се** = *dzise* (MS. 45, 739), **а̂ꙋперіⷮ҇** = *au pierit* (MS. 45, 740), **ръдъчі́на** = *rădăcina* (MS. 45, 741), **ръⷭ҇плътіре** = *răsplătire* (MS. 45, 742), **саⷹ҇міраⷮ҇** = *s-au mirat* (MS. 45, 745), **сфі҃ціⷩ҇дꙋ** = *sfinţindu* (MS. 45, 746), **бі́некꙋвꙟ҃та́ръ** = *binecuvîntară* (MS. 45, 750), **стъпьні́ръ** = *stăpînire* (MS. 45, 750), **стрігáръ** = *strigară* (MS. 45, 750), **чеⷧ҇чісъспа́ріе** = *cel ci să sparie* (MS. 45, 751), **сфі҃телѡⷬ҇** = *sfintelor* (MS. 45, 751).

3. Notează, uneori, în MS. 4389, pe *i* asilabic final: **бърбаⷰ҇** = *bărbaţi* (MS. 4389, 748), **вѡⷤ҇** = *voi* (MS. 4389, 749).

/ї

Prezentă în textele editate de noi doar ca minusculă, această slovă are următoarele valori:

1. Notează vocala *i*, apărînd mai ales înaintea altei vocale: **фїю́ⷧ҇** = *fiiul* (B 1688, 289), **щїи** = *ştii* (B 1688, 300), **слꙋ́їи** = *slugii* (B 1688, 300), **а̂вꙋцїе** = *avuţie* (B 1688, 314), **цї́е** = *ţie* (B 1688, 307, MS. 45, 284 şi 501), **кълъторї́ѧ** = *călătoriia* (MS. 45, 499), **скрї́е** = *scrie* (MS. 45, 503), **а̂вꙋцї́е** = *avuţie* (MS. 45, 505), **бꙋкꙋрї́е** = *bucurie* (MS. 45, 505 şi 848), **щїиⷩ҇** = *ştiind* (MS. 45, 513), **ва̀скрї́е** = *va scrie* (MS. 45, 558), **веселїе҃** = *veseliei* (MS. 45, 561), **пꙋⷭ҇тї́ю** = *pustiiu* (MS. 45, 571), **проⷪ҇рочїѧ** = *prorociia* (MS. 45, 723), **гꙟ҃дїѧм** = *gîndiiam* (MS. 45, 733), **вѡⷧ҇нічї́е** = *volnicie* (MS. 45, 886), **веселїе** = *veselie* (MS. 45, 887), **фї́аръле** = *fiarăle* (MS. 45, 888), **са́бїе** = *sabie* (MS. 4389, 749), **робїе** = *robie* (MS. 4389, 750).

2. Notează semivocala *i*: **а̂мїа́зъзи** = *amiazăzi* (B 1688, 294), **мїе́й** = *miei* (B 1688, 307), **мїе́ꙋ** = *mieu* (B 1688, 307), **мїа́зъноа́ⷫ҇те** = *miazănoapte* (MS. 45, 287 şi 747), **вїа́цъ** = *viaţă* (MS. 45, 501), **намїазъѕы** = *namiazădzi* (MS. 45, 586), **мїеꙋ** = *mieu* (MS. 45, 728).

3. Semnul ҃ (*i* suprascris), plasat foarte frecvent la sfîrşitul unui cuvînt, notează semivocala *i*, vocala *i*, sau vocala *e*. Am optat de fiecare dată pentru valoarea impusă de contextul fonetic. În caz de dubiu, am privilegiat rostirea literară actuală: **ве҃а̂пропїѧ** = *vei apropiia* (MS. 45, 499), **съпрїмаⷭ҇къ** = *să priimască* (MS. 45, 499), **кълъторї́ѧ** = *călătoriia* (MS. 45, 499), **а̂лцї** = *alţii* (MS. 45, 501), **нещї҃иⷩ҇** = *neştiind* (MS. 45, 503), **дре҃пъцї** = *dreptăţii* (MS. 45, 506), **ме́щерї** = *meşterii* (MS. 45, 507), **прїѧтенї** = *priêtenii* (MS. 45, 507), **пъⷬ҇нцї** = *părinţii* (MS. 45, 509), **съц҃фї́е** = *să-ţi fie* (MS. 45, 516), **маⷭ҇те́нї** = *milostenii* (MS. 45, 727), **бъⷬ҇ба́цї** = *bărbaţii* (MS. 45, 729), **сфи҃цї** = *sfinţii* (MS. 45, 733), **прѐвеⷭ҇титѡ́рї** = *pre vestitorii* (MS. 45, 737), **четъцї** = *cetăţii* (MS. 45, 742), **ѡ́кї** = *ochii* (MS. 45, 742).

К/к (caco)

Această slovă are următoarele valori:

1. Notează în mod exclusiv consoana *c*, în orice poziţie: **кътръ** = *cătră* (B 1688, 295, MS. 45, 501), **зикꙟ҃дь** = *zicînd* (B 1688, 295), **а̂коло́** = *acoló* (B 1688, 287), **а̂дꙟ҃къ** = *adîncă* (MS. 45, 446), **нъдъⷤ҇дꙋеⷭ҇кь** = *nădăjduiesc* (MS. 45, 446), **кꙟ҃таⷰ҇** = *cîntaţi* (MS. 45, 447), **а̂коло̀** = *acoló* (MS. 45, 448), **Корѐ** = *Coré* (MS. 45, 459), **кꙋвꙟ҃ⷮ҇** = *cuvînt* (MS. 45, 499), **кꙋраⷮ҇** = *curat* (MS. 45, 503), **ка́лѧ** = *calea* (MS. 45, 513), **а̂тѡⷦ҇ма** = *atocma* (MS. 45, 515), **фъкꙋтꙋсаⷹ҇** =

făcutu-s-au (MS. 45, 519), ***карѳтѧ*** = *cartea* (MS. 45, 859), ***кълърúмѣ*** = *călărimea* (MS. 45, 859), ***трѣнни*** = *trêbnic* (MS. 45, 876), ***съвaтнк8н8на*** = *să va încununa* (MS. 45, 886).

Pentru a evita confuzia cu consoanele palatale corespondente (*che*, *chi*), în transcriere, am redat slova ***к*** prin *k* (consoana velară surdă), în situația în care această slovă, în cuvinte preluate ca atare din originalul grecesc, apare urmată de ***χε***/ ***χú***, ca în exemplele: ***вóкχε*** = *Vókhe* (B 1688, 391), ***закχúлоρ*** = *zakhílor* (B 1688, 306).

2. Notează consoanele palatale *che* și *chi*, atunci cînd este urmată de ***ε***, ***и***, ***ı***, ***ї***, ***ѣ***, ***ю***, ***ѧ*** sau ***ꙗ***: ***кїéдр8*** = *chiedru* (B 1688, 309), ***кїемá*** = *chiemat* (B 1688, 295), ***кип*** = *chip* (B 1688, 298), ***á8кемá*** = *au chemat* (MS. 45, 446), ***8рѧкѧ*** = *urêchea* (MS. 45, 499), ***ѡ́ки*** = *ochii* (MS. 45, 501), ***ткезъш8*** = *închezășui* (MS. 45, 502), ***кип*** = *chip* (MS. 45, 503), ***сък***ꙗ***мъ*** = *să cheamă* (MS. 45, 512), ***кераст*** = *cherast* (MS. 45, 514), ***ткꙗгъ*** = *încheagă* (MS. 45, 516), ***ѡ́кї*** = *ochii* (MS. 45, 833), ***кемáре*** = *chemare* (MS. 45, 870), ***тпърекѧ́ре*** = *împărechêre* (MS. 45, 871).

Л/л (liude)

Notează în mod exclusiv consoana lichidă *l*, în orice poziție: ***лéмн8л*** = *lemnul* (B 1688, 312), ***н8мεлε*** = *numele* (B 1688, 312), ***гáлбени*** = *galbeni* (B 1688, 307), ***фíю*** = *fiiul* (B 1688, 300), ***глáс8*** = *glasul* (MS. 45, 284), ***лък8и*** = *lăcuim* (MS. 45, 287), ***Дон8*** = *Domnul* (MS. 45, 447), ***âколò*** = *acoló* (MS. 45, 448), ***Ливáн8л8*** = *Livánului* (MS. 45, 454), ***паримїле*** = *parimiile* (MS. 45, 499), ***Дѡн8л8*** = *Domnului* (MS. 45, 500), ***к8вьнт8*** = *cuvîntul* (MS. 45, 501), ***кълε*** = *căile* (MS. 45, 502), ***чѧл*** = *cêle* (MS. 45, 503), ***кáрел*** = *carele* (MS. 45, 504), ***дъст8*** = *dăstul* (MS. 45, 834), ***лимбилѡр*** = *limbilor* (MS. 45, 886), ***лѡ́к8*** = *locul* (MS. 45, 886).

М/м (mislete)

Notează în mod exclusiv consoana *m*, în orice poziție: ***мáика*** = *maica* (B 1688, 309), ***н8мεлε*** = *numele* (B 1688, 312), ***ïεсεфíм*** = *iesefím* (B 1688, 305), ***тпърáт8*** = *împăratul* (MS. 45, 283), ***маика*** = *maica* (MS. 45, 283), ***прѣжма*** = *preajma* (MS. 45, 446), ***Дон8*** = *Domnul* (MS. 45, 447), ***мьεстрїε*** = *măiestrie* (MS. 45, 499), ***мьнт8ре*** = *mîntuire* (MS. 45, 505), ***м8тъ*** = *multă* (MS. 45, 508), ***ръмьне*** = *rămîne* (MS. 45, 508), ***милостúв8*** = *milostivul* (MS. 45, 511), ***йнима*** = *inima* (MS. 45, 516), ***филистїи*** = *Filistiim* (MS. 45, 835), ***минте*** = *minte* (MS. 45, 893), ***ж8мътáте*** = *jumătate* (MS. 45, 895), ***мѡ́арте*** = *moarte* (MS. 45, 903).

Н/н (naș)

Notează în mod exclusiv consoana *n*, în orice poziție: ***нáлтε*** = *nalte* (B 1688, 317), ***йнимъ*** = *inimă* (B 1688, 307), ***âмóн*** = *Amón* (B 1688, 320), ***ничи*** = *nici* (MS. 45, 445), ***нъдъжд8éскь*** = *nădăjduiesc* (MS. 45, 446), ***тдрεптѣѕъ*** = *îndrepteadză* (MS. 45, 446), ***тр8*** = *întru* (MS. 45, 447), ***Дон8*** = *Domnul* (MS. 45, 447), ***кьнтаци*** = *cîntați* (MS. 45, 447), ***тфипсεрьсь*** = *înfipseră-să* (MS. 45, 447), ***милостéнїи*** = *milostenii* (MS. 45, 727), ***прѐмúнε*** = *pre mine* (MS. 45, 728), ***нꙗм8*** = *neamul* (MS. 45, 731), ***âт8нчѧ*** = *atuncea* (MS. 45, 733), ***бúнε*** = *bine* (MS. 45, 735), ***χатман8*** = *hatmanul* (MS. 45, 737), ***нíмε*** = *nime* (MS. 45, 836), ***ïѡанáѳа*** = *Ioanáthan* (MS. 45, 839), ***сфьнтъ*** = *sfîntă* (MS. 45, 903), ***пльнс8*** = *plînsu* (MS. 45, 904).

О/о (on)

Această slovă are următoarele valori:

1. Notează vocala și semivocala *o*, în orice poziție: ***êзвóк*** = *Ezvóc* (B 1688, 287), ***ôргáнεлε*** = *organele* (B 1688, 322), ***цїитóареи*** = *țiitoarei* (B 1688, 287), ***тóатε*** = *toate* (B 1688, 290), ***нóаптѣ*** = *noaptea* (B 1688, 294), ***мóартε*** = *moarte* (MS. 45, 287), ***кълъторíѧ*** = *călătoriia* (MS. 45, 499), ***копилáш8*** = *copilașul* (MS. 45, 499), ***тоáтъ*** = *toată* (MS. 45, 501), ***тоꙗг*** = *toiag* (MS. 45, 505), ***вапов***ъ***ц8*** = *va povățui* (MS. 45, 505), ***благословéнїѧ*** = *blagosloveniia* (MS. 45, 506), ***симцитоáрε*** = *simțitoare* (MS. 45, 507), ***рóада*** = *roada* (MS. 45, 511), ***скоáтε*** = *scoate* (MS. 45, 513), ***погѡрь*** = *pogorî* (MS. 45, 729), ***вецтоáрчε*** = *veți întoarce* (MS. 45, 731), ***аколѡ́*** = *acoló* (MS. 45, 737), ***кор***т8 = *cortul* (MS. 45, 748), ***вьртоáсъ*** = *vîrtoasă* (MS. 45, 749), ***мижлок8л*** = *mijlocul* (MS. 4389, 754), ***тоатѫ*** = *toată* (MS. 4389, 754).

2. Notează, uneori, în poziție mediană accentuată, diftongul *oa*, scris, de regulă, ***ѡá***, ca în exemplele: ***тнóптѣ*** = *în noaptea* (B 1688, 299), ***тóтъ*** = *toată* (B 1688, 311), ***добитóче*** = *dobitoace* (MS. 45, 376), ***корóна*** = *coroana* (MS. 45, 378).

П/п (pocoi)

Notează exclusiv consoana *p*, în orice poziție: ***погорѫ*** = *pogorî* (B 1688, 296), ***плúн*** = *plin* (B 1688, 296), ***âп8сь*** = *apus* (B 1688, 296), ***пъмънт8*** = *pămîntul* (MS. 45, 284), ***прах*** = *prah* (MS. 45, 445), ***прѣжма*** = *preajma* (MS. 45, 446), ***тпре8нъ*** = *împreună* (MS. 45, 727), ***пентр8къ*** = *pentru că* (MS. 45, 729), ***пѧ́щε*** = *pêşte* (MS. 45, 731), ***пáсъ*** = *pasă* (MS. 45, 735), ***пресτε*** = *preste* (MS. 45, 736), ***п8тѣ́рѧ*** = *putêrea* (MS. 45, 741), ***лепъдáтε*** = *lepădate* (MS. 45, 849), ***пъкáтε*** = *păcate* (MS. 45, 869), ***пътими*** = *pătimim* (MS. 45, 869), ***âплекът8р*** = *aplecături* (MS. 45, 904).

Р/р (rîță)

Notează exclusiv consoana *r*, în orice poziție: ***р8вúнь*** = *Ruvín* (B 1688, 290), ***прε*** = *pre* (B 1688, 288), ***пърúнцилор вóщри*** = *părinților voștri* (B 1688, 296), ***прах*** = *prah* (MS. 45, 445), ***прѣжма*** = *preajma* (MS. 45, 446), ***тр8*** = *întru* (MS. 45, 447), ***тфипсεрьсь*** = *înfipseră-să* (MS. 45, 447), ***Iордáн8л8*** = *Iordánului* (MS. 45, 459), ***прѐмúнε*** = *pre mine* (MS. 45, 504), ***кáрел*** = *carele* (MS. 45, 736), ***во âкопер*** = *voi acoperi* (MS. 45, 737), ***мъг8рї*** = *măgurii* (MS. 45, 739), ***дрепт*** = *drept* (MS. 45, 745), ***трáю*** = *traiul* (MS. 45, 748), ***8ш8рил*** = *suișurile* (MS. 45, 749), ***á8р*** = *aur* (MS. 45, 849), ***стрáжε*** = *straje* (MS. 45, 849), ***ръотáтѣ*** = *răotatea* (MS. 45, 869), ***âрдѣ*** = *ardea* (MS. 45, 904).

С/с (slovo)

Notează exclusiv consoana *s*, în orice poziție: ***са8*** = *s-au* (B 1688, 296), ***сїкрúюль*** = *sicriiul* (B 1688, 296), ***престε*** = *preste* (B 1688, 299), ***п8с*** = *pus* (B 1688, 299), ***същε*** = *sînge*

(MS. 45, 284), **тꙋ͏ͬбꙋръ́сь** = *turbură-să* (MS. 45, 445), **нъдъ͏ͯдꙋе́скь** = *nădăjduiesc* (MS. 45, 446), **ѿфи͏ͩсерьсь** = *înfipseră-să* (MS. 45, 447), **стьͩгѧ** = *stînghea* (MS. 45, 461), **Виͬсавѐе** = *Virsavée* (MS. 45, 463), **чиͩсте** = *cinste* (MS. 45, 737), **съꙗ́сь** = *să iasă* (MS. 45, 739), **пꙋͬчѧ́серъ** = *purcêseră* (MS. 45, 741), **фрꙋмѡа́съ** = *frumoasă* (MS. 45, 743), **спрѐ** = *spre* (MS. 45, 745), **ка́са** = *casa* (MS. 45, 747), **повеͨті́ръ**= *povestiră* (MS. 45, 849), **глаͨ** = *glas* (MS. 45, 869), **са́те** = *sate* (MS. 45, 869), **вьͬтѡͨ** = *vîrtos* (MS. 45, 870), **кътръ** = *cătră* (MS. 45, 282), **ръсъриͭ** = *răsărit* (MS. 45, 282), **тꙋͬбꙋръ́сь** = *turbură-să* (MS. 45, 445).

Т/т/т (tverdu)

Notează exclusiv consoana *t*, în orice poziție: **то́ͭ** = *tot* (B 1688, 302), **кътръ** = *cătră* (B 1688, 302), **ѐгѵпетꙋлꙋͩ** = *Eghipetului* (B 1688, 311), **кътръ** = *cătră* (MS. 45, 282), **ръсъриͭ** = *răsărit* (MS. 45, 282), **тꙋͬбꙋръ́сь** = *turbură-să* (MS. 45, 445), **кьͩтаͯ** = *cîntați* (MS. 45, 447), **ѿтрꙋ** = *între* (MS. 45, 447), **стьͩгѧ** = *stînghea* (MS. 45, 461), **а̂ꙋфъкꙋͭ** = *au făcut* (MS. 45, 736), **вьртꙋтѣ** = *vîrtutea* (MS. 45, 739), **дрепт** = *drept* (MS. 45, 745), **трꙋпꙋлꙋ͠** = *trupului* (MS. 45, 747), **тоа́тъ** = *toată* (MS. 45, 749), **а̂ꙋклъдиͭ** = *au clădit* (MS. 45, 751), **съͬбътоа́ре** = *sărbătoare* (MS. 45, 876), **сьͫбъта** = *sîmbăta* (MS. 45, 877), **аꙋкꙋвьͩтаͭ** = *au cuvîntat* (MS. 45, 878), **ті́ранꙋͬ** = *tíranul* (MS. 45, 896).

Ꙋ/ꙋ (ucu)

Această slovă are următoarele valori:

1. Notează, frecvent, vocala *u*, în orice poziție, de obicei în interiorul și la sfîrșitul cuvîntului: **лꙋкрꙋри** = *lucruri* (B 1688, 304), **а̂ꙋ мꙋри́ͭ** = *au murit* (B 1688, 303), **нꙋ** = *nu* (B 1688, 317), dar și la început de cuvînt, în MS. 45: **ꙗꙋꙋ̂чиͨ** = *i-au ucis* (MS. 45, 284), **съͬ ꙋͩгъ** = *să-l ungă* (MS. 45, 283), **ꙋсъбїѧ** = *usăbiia* (MS. 45, 504), **фꙋџыͩ** = *fugind* (MS. 4389, 754), **ꙋчи́де** = *ucide* (MS. 4389, 758).

2. Notează vocala *u* final: **къ́ндꙋ** = *cîndu* (B 1688, 314), **зикъ́ндꙋ** = *zicîndu* (B 1688, 314), **лъкꙋе́скꙋ** = *lăcuiescu* (B 1688, 290), **ѐра̀тъмъиͩдꙋ** = *era tămîindu* (MS. 45, 286), **а̂жꙋнсꙋ** = *ajunsu* (MS. 45, 382), **дѡͬмꙋ** = *dormu* (MS. 45, 501), **дрепͭꙋ** = *dreptu* (MS. 45, 506), **стрьͫбꙋ** = *strîmbu* (MS. 45, 506), **кꙋџетꙋ** = *cugetu* (MS. 45, 507), **кꙋвьͩтꙋ** = *cuvîntu* (MS. 45, 510), **ѡͫꙋ** = *omu* (MS. 45, 512), **кꙋ͠бꙋ** = *cuibu* (MS. 45, 516), **кьͫпꙋ** = *cîmpu* (MS. 45, 516), **чеͬкꙋ** = *cercu* (MS. 45, 728), **змарагͩꙋ** = *zmaragdu* (MS. 45, 735), **Ѐгиͭпꙋ** = *Éghiptu* (MS. 45, 740), **ѿтѡрсꙋ** = *întorsu* (MS. 45, 741), **съͬгꙋиͩдꙋ** = *sîrguindu* (MS. 45, 745), **фа́птꙋ** = *faptu* (MS. 45, 746), **сфиͩциͩдꙋ** = *sfințindu* (MS. 45, 746), **коͬтꙋ** = *cortu* (MS. 45, 748), **меͬгꙋ** = *mergu* (MS. 45, 750), **пꙋте́риͬ͠** = *puterile* (MS. 45, 850), **саꙋдепъͬтаͭ** = *s-au depărtat* (MS. 45, 850), **киͫ** = *chip* (MS. 45, 852), **кꙋͫто́рюͬ** = *cuptoriul* (MS. 45, 905).

3. Notează semivocala *u*: **гръ́ꙋ** = *grîu* (B 1688, 294), **тъꙋ** = *tău* (MS. 4389, 754), **рꙋшинатꙋсѣꙋ** = *rușinatu-se-au* (MS. 4389, 755).

Ѹ/ѹ (u)

Notează vocala *u*, de obicei la început de cuvînt: **ѹ҆́нде** = *unde* (B 1688, 287), **ѹ҆́нть де ле́мнꙋлꙋи** = *untdelemnului* (B 1688, 306), **і҆ѹ҆дїи** = *Iúdii* (B 1688, 290), **ѡͬ͠ѹͩде** = *oriunde* (MS. 45, 506), **ѹ҆ргїѧ** = *urgiia* (MS. 45, 508), **ѹ҆рѣ́кѧ** = *urêchea* (MS. 45, 511), **ѹ҆рїа́шїлѡͬ** = *uriiașilor* (MS. 45, 512), **ѹͩгюл** = (MS. 4389, 758).

Ф/ф (fertă)

Notează în mod exclusiv consoana *f*, în orice poziție: **фечо́рїи** = *feciorii* (B 1688, 287), **фа́та** = *fata* (B 1688, 288), **са́ф** = *Sáf* (B 1688, 289), **фрꙋмѡ́асъ** = *frumoasă* (MS. 45, 283), **феричиͭ** = *fericit* (MS. 45, 445), **ѿфиͩсерьсь** = *înfipseră-să* (MS. 45, 447), **фі́юле** = *fiiule* (MS. 45, 500), **мъфъкꙋ͠** = *mă făcui* (MS. 45, 500), **фичѡ́ры** = *ficiori* (MS. 45, 503), **а̂ꙋфъкꙋͭ** = *au făcut* (MS. 45, 736), **фа́ца** = *fața* (MS. 45, 742), **сꙋͩлетꙋͬ** = *sufletul* (MS. 45, 743), **фръці́ѧ** = *frățiia* (MS. 45, 852), **сефі́ла** = *Sefila* (MS. 45, 853), **фі́лиͫ** = *Fílip* (MS. 45, 870), **жаͩ** = *jaf* (MS. 45, 895).

Х/х (her)

Notează în mod exclusiv consoana *h*, în orice poziție: **хїе́рь** = *hier* (B 1688, 301), **хїерестрꙋ̀и** = *hierestrui* (B 1688, 301), **закхи́лѡр** = *zakhílor* (B 1688, 306), **хѡта́рꙋͬ** = *hotarul* (MS. 45, 283), **моͯорьͭ** = *mohorît* (MS. 45, 362), **праͯ** = *prah* (MS. 45, 445), **ва̀ѡ̂диͯны** = *va odihni* (MS. 45, 499), **лаͩцꙋͯ** = *lanțuh* (MS. 45, 499), **хъръзеͨкь** = *hărăzesc*, **ха́рꙋры** = *haruri* (MS. 45, 501), **хѡта́рꙋͬ** = *hotarul* (MS. 45, 508), **хотъра́ще** = *hotărăște* (MS. 45, 510), **пъха́ͬъ** = *păhară* (MS. 45, 514), **хьͬбꙋͬ** = *hîrbul* (MS. 45, 516), **хаͬдеѧͨкъ** = *haldeiască* (MS. 45, 672), **хаͬ** = *har* (MS. 45, 728), **дхꙋͬ** = *duhul* (MS. 45, 729), **ха нел͠** = *hainele* (MS. 45, 730), **драͯмъ** = *drahmă* (MS. 45, 731), **хїа́рѣ** = *hiêrea* (MS. 45, 731), **а̂хїа́хаͬ** = *Ahiáhar* (MS. 45, 734), **хꙋдицил͠** = *hudițile* (MS. 45, 735), **лаꙋхръниͭ** = *l-au hrănit* (MS. 45, 736), **навꙋхѡдѡнѡ́сѡͬ** = *Navuhodonósor* (MS. 45, 736), **хаͭманꙋͬ** = *hatmanul* (MS. 45, 737), **хаͬдеилѡͬ** = *haldeilor* (MS. 45, 739), **хътмъні́е͠** = *hătmăniei* (MS. 45, 739), **ѡдиͯне͠** = *odihnei* (MS. 45, 744).

Ѱ/ѱ (psi)

Această slovă notează în mod exclusiv grupul consonantic *ps*, în orice poziție: **лиѱи́** = *lipsi* (B 1688, 311), **рꙋѱе** = *rupse* (B 1688, 332, MS. 45, 381), **наꙋлиѱиͭ** = *n-au lipsit* (MS. 45, 363), **лиѱа̀ͨкъ** = *lipsască* (MS. 45, 500), **съ̀рꙋͫѱеръ** = *să rumpseră* (MS. 45, 500), **лиѱиͩ͠** = *lipsiți* (MS. 45, 504), **ли́ѱъ** = *lipsă* (MS. 45, 505), **лиѱѧ́ще** = *lipsêște* (MS. 45, 508), **лиѱиͭ** = *lipsit* (MS. 45, 517), **коа́ѱеле** = *coapsele* (MS. 45, 674), **коа́ѱъ** = *coapsă* (MS. 45, 744), **нелиѱіͩ** = *nelipsiți* (MS. 45, 852), **саͫѱакі** = *Sampsachi* (MS. 45, 858), **прокоѱа́лъ** = *procopsală* (MS. 45, 870).

Sporadic, grupul consonantic *ps* este transpus și prin **пс**, precum: **рꙋпсе́** = *rupse* (B 1688, 322).

Ѡ/ѡ (ot)

Această slovă are următoarele valori:

1. Notează de regulă vocala *o*, în orice poziție: **ѡ̂ко́ль** = *ocol* (B 1688, 295), **ѡ̂мꙋͬ** = *omul* (B 1688, 295), **лѡ́рь** = *lor* (B 1688, 295), **нехаѡ** = *Nehảo* (B 1688, 333), **ѡ̂адꙋсеръ** = *o*

aduseră (MS. 45, 283), **дѡ҃мы** = *dormi* (MS. 45, 501), **ваа҃да́ѡе** = *va adaoge* (MS. 45, 504), **Дѡмнꙋ** = *Domnul* (MS. 45, 510), **а҃пѡ᷍** = *apoi* (MS. 45, 511), **съ҃нꙋдвѡрѫ҃къ** = *să nu dvorească* (MS. 45, 513), **ва҃ѡдиʸны** = *va odihni* (MS. 45, 517), **съ҃^дѡмола҃къ** = *să-l domolească* (MS. 45, 869), **мі҃жлѡкꙋ** = *mijlocul* (MS. 45, 853), **ѡ҃бьᵨ҃шı҃дѕъ** = *obîrşindu-să* (MS. 45, 886), **а҃про́цилѡр** = *a proştilor* (MS. 45, 895), **звіе́ра́вѡ᷍** = *zbiera-vor* (MS. 4389, 758), **тѡтѡрѡ᷍** = *tuturor* (MS. 4389, 758).

2. Notează semivocala *o* în diftongul *oa*: **ѡ҃а́менїи҃** = *oamenii* (B 1688, 315).

3. Asemenea lui **ѻ** cu accent, şi **ѡ** accentuat notează frecvent diftongul *oa:* **ро́ѡделе** = *roadele* (MS. 45, 506), **кꙋвїѡ́се** = *cuvioase* (MS. 45, 508), **креди҃ѡ́се** = *credincioase* (MS. 45, 509), **кꙋнѡ́ѡе** = *cunoaşte* (MS. 45, 514), **кѡ́телє** = *coatele* (MS. 45, 519).

4. O utilizare specială a acestei slove, care tinde să capete în text funcţia unei veritabile norme ortografice, este notarea secvenţei fonetice corespunzătoare diftongilor *ua* şi *uă* din ortoepia românească actuală. Cu o consecvenţă ridicată, **ѡ** apare în formele flexionare ale cuvintelor precum substantivul *ziuă/ ziua*, verbul *plouă*, numeralele *două*, *nouă*, forma verbală *luă* etc. Întrucît nu avem nici o dovadă că diftongii *uă* şi *ua* ca atare existau şi erau rostiţi întocmai cum îi rostim astăzi, am transcris peste tot, în aceste cazuri, pe **ѡ** prin *o*. Dintre sutele de recurenţe cu grafie identică, reproducem cîteva: **дѻ́аѡ** = *doao* (MS. 45, 287), **а҃мъ҃дѻ́аѡ** = *amîndoao* (MS. 45, 287), **нѻ́аѡ** = *noao* (MS. 45, 287), **дѡ́аʷ** = *doao* (MS. 45, 362, 501), **нѡ́аʷ** = *noao* (MS. 45, 499), **а҃мь҃дѡ́аʷ** = *amîndoao* (MS. 45, 511).

Potrivit aceluiaşi raţionament, am transcris slova **ѡ** prin *o* şi în formele flexionare ale verbului *a lua*, în secvenţe în care ortografia actuală recomandă notarea vocalei *ă*: **шꙇ лꙋꙇ** = *şi luo* (B 1688, 288), **лꙋѡтѻ́рилє** = *luotorile* (B 1688, 311).

Ц/ц (ţi)

Acest grafem chirilic notează în mod exclusiv consoana *ţ*, în orice poziţie: **ці҃е** = *ţie* (B 1688, 302), **фа́ца** = *faţa* (B 1688, 302), **виці҃и҃** = *viţeii* (B 1688, 302), **ці҃е** = *ţie* (MS. 45, 283), **сѣсимеці҃ѧ** = *să simeţiia* (MS. 45, 283), **кь҃та҃ı҃ı҃** = *cîntaţi* (MS. 45, 447), **т҃^целе҃чѡ́нѣ** = *înţelepciunea* (MS. 45, 499), **си҃ци́рѣ** = *simţirea* (MS. 45, 499), **а^ці҃** = *alţii* (MS. 45, 501), **креди҃цъ** = *credinţă* (MS. 45, 506), **вꙋнътъц᷍** = *bunătăţi* (MS. 45, 510), **жꙋде́ꙋꙉ** = *judeţul* (MS. 45, 511), **пꙇ᷍цы** = *porţi* (MS. 45, 513), **т҃^въцътꙋ́ра** = *învăţătura* (MS. 45, 514), **скопи҃ı҃ı҃** = *scopiţi* (MS. 45, 672), **прє́ʷцилѡ᷍** = *preoţilor* (MS. 45, 728), **ца́ра** = *ţara* (MS. 45, 728), **фа́ца** = *faţa* (MS. 45, 729), **скꙋла҃ı҃ı҃въ** = *sculaţi-vă* (MS. 45, 732), **а^бѣ҃цел᷍** = *albêţele* (MS. 45, 734), **т҃^пъръці́а** = *împărăţia* (MS. 45, 735), **то҃ı҃᷍** = *toţi* (MS. 45, 735), **тримиць҃ꙗ** = *trimiţînd* (MS. 45, 743), **саѲт҃^фрь҃^сеца҃ı҃** = *s-au înfrîmseţat* (MS. 45, 745), **а҃тотці҃ито́рю^** = *Atoţiitoriul* (MS. 4389, 758).

Ш/ш (şa)

Acest grafem notează în mod exclusiv consoana *ş*, în orice poziţie: **шꙇ** = *şi* (B 1688, 287), **шъзѻ́** = *şăzui* (B 1688, 301), **а҃шѣ҃** = *aşa* (B 1688, 301), **мѻ́ѽ҃кѻи** = *muşcoi* (B 1688, 314), **ѻ́ша** = *uşa* (MS. 45, 64), **вашедѣ** = *va şedea* (MS. 45, 283), **шꙇ** = *şi* (MS. 45, 283), **шезѲт** = *şezut* (MS. 45, 445), **копила́шꙋ** = *copilaşul* (MS. 45, 499), **шѲвъ᷍те** = *şuvăite* (MS. 45, 500), **ѻ́шил᷍** = *uşile* (MS. 45, 501), **а҃^е҃шı҃ı҃** = *am ieşit* (MS. 45, 503), **а҃ша** = *aşa* (MS. 45, 504), **шіпоти᷍** = *şipotile* (MS. 45, 504), **шовьѧ́ѡе** = *şovăiêşte* (MS. 45, 507), **деше҃та҃ı҃** = *deşertat* (MS. 45, 586), **лъка́шѲлꙋ᷍** = *lăcaşului* (MS. 45, 727), **саꙋ҃нѣ҃ашеза҃ı҃** = *s-au neaşezat* (MS. 45, 728), **а҃чѣ҃ѧш᷍** = *acêeaşi* (MS. 45, 729), **съ҃ı҃ътѡı҃ı҃᷍** = *sănătoşi* (MS. 45, 731), **а҃ъръ҃ı҃᷍** = *iarăşi* (MS. 45, 735), **дъше҃ци** = *dăşerţi* (MS. 45, 737), **лъка́шел᷍** = *lăcaşele* (MS. 45, 738), **нѲвѣ҃шꙇ** = *nu va ieşi* (MS. 45, 739), **ченѲше** = *cenuşe* (MS. 45, 744), **шезь҃ꙗ** = *şezînd* (MS. 45, 745), **дъшкıı҃ꙗ** = *dăşchiind* (MS. 45, 749).

Щ/щ (ştea)

Această slovă notează, în mod frecvent, grupul consonantic *şt*, în orice poziţie: **щıı҃** = *ştii* (B 1688, 300), **а҃чѣ́щѣ** = *aceştia* (B 1688, 287), **на҃щиѲ҃** = *n-au ştiut* (MS. 45, 283), **е҆́щи** = *eşti* (MS. 45, 284), **нищє** = *nişte* (MS. 45, 445), **повє҃тѣ́щеми** = *povêşteşte-mi* (MS. 45, 526), **щи҃** = *ştiu* (MS. 45, 834), **мещеᵨ҃шѲгѲ᷍** = *meşteşuguri* (MS. 45, 854), **фıı҃ещека́ре^᷍** = *fieştecarele* (MS. 45, 856).

Ч/ч (cerfu)

Această slovă chirilică notează, în mod exclusiv, consoana africată *č*, în orice poziţie, şi anume:

1. cînd aceasta este urmată de *e*: **четáтѣ** = *cetatea* (B 1688, 298), **зи́че** = *zice* (B 1688, 323), **съ҃чѧ́ᵨ҃че** = *să cêrce* (MS. 45, 282), **фъ҃чѧ҃ı҃** = *făceam* (MS. 45, 727), **чѧ^᷍** = *cêle* (MS. 45, 728), **а҃чє҃та** = *acesta* (MS. 45, 730), **бе҃ᵨ҃вѧ́че** = *berbêce* (MS. 45, 732), **че́лѲ᷍** = *celui* (MS. 45, 734), **фа́чевѡ᷍** = *face-voi* (MS. 45, 834), **порь҃ı҃че^᷍** = *porîncele* (MS. 45, 834), **че҃ᵨ҃четь҃ı҃дѲ᷍** = *cercetîndu-i* (MS. 45, 835);

2. cînd aceasta este urmată de *i*: **тчи́нсь** = *încins* (B 1688, 298), **ма́ичїи** = *maicii* (B 1688, 323), **ни҃ı҃ı҃** = *nici* (MS. 45, 445), **чı҃ı҃чızе҃ч᷍** = *cincidzeci* (MS. 45, 728), **чıрézи^᷍** = *cirezile* (MS. 45, 738), **прѲ҃ı҃чі᷍** = *pruncii* (MS. 45, 739), **ръдъчı́на** = *rădăcina* (MS. 45, 741), **чı́не** = *cine* (MS. 45, 743), **съзгь҃ᵨ҃чı́ръ** = *să zgîrciră* (MS. 45, 835), **пърь҃ı҃чı҃ı҃** = *porîncit* (MS. 45, 836), **лѲчї҃ѧсѡ́аре^᷍** = *luciia soarele* (MS. 45, 841);

3. cînd aceasta este urmată de altă vocală (*a*, *o*, *u*) sau de un diftong (*iu*). În aceste cazuri, am aplicat regula din ortografia modernă, transcriind prin *ce* sau *ci*, conform normelor actuale: **а҃чáста** = *aceasta* (B 1688, 323), **фечóри** = *feciori* (B 1688, 324), **т҃^целе҃пчю́нѣ** = *înţelepciune* (B 1688, 307), **тцелепчю́нѣ** = *înţelepciunea* (B 1688, 313), **а҃чá᷍та** = *aceasta* (MS. 45, 283), **т҃^целе҃чѲнѣ** = *înţelepciunea* (MS. 45, 284), **креди҃ı҃чѡ᷍** = *credincios* (MS. 45, 730), **чѡплı́те** = *cioplite* (MS. 45, 736), **т҃^целе҃чю́ѧ** = *înţelepciunea* (MS. 45, 746), **пічѡáрел᷍** = *picioarele* (MS. 45, 749), **фічѡáрел᷍** = *ficioarele* (MS. 45, 751), **съ҃нѣ҃чѡ᷍кı҃ı҃** = *să ne ciocnim* (MS. 45, 849), **ро́Ѳгъчю́не** = *rugăciune* (MS. 45, 851), **па́чѧ** = *pacea* (MS. 45, 853), **креди҃ı҃чѡ᷍** = *credincios* (MS. 45, 870), **фечóрилѡ᷍** = *feciorilor* (MS. 4389, 728).

Ъ/ъ (ior)

Această slovă chirilică are următoarele valori fonetice:

1. Notează, cu un grad înalt de consecvenţă în B 1688, mai puţin consecvent în MS. 45 şi MS. 4389, vocala *ă*, în interiorul sau la finalul cuvîntului: *ѣ̆тъ* = *iată* (B 1688, 294), *а̂девѣ́рдл҃* = *adevărul* (B 1688, 296), *т҃пъратдл҃* = *împăratul* (B 1688, 312), *т҃ᴹпъра́тдᴬ* = *împăratul* (MS. 45, 282), *фрдмоа́съ* = *frumoasă* (MS. 45, 283), *а̂дь҃кѣ* = *adîncă* (MS. 45, 446), *тндрепте́дзъ* = *îndrepteadză* (MS. 45, 446), *а̂девъра́тъ* = *adevărată* (MS. 45, 499), *т҃ᴹдръпничи҃ᴬ* = *îndrăpnicind* (MS. 45, 505), *дрептъ҃᷈ле* = *dreptăţile* (MS. 45, 729), *зі́серъ* = *dziseră* (MS. 45, 729), *т҃ᴹпре҆́нъ* = *împreună* (MS. 45, 731), *съ̀нъта́те* = *sănătate* (MS. 45, 733), *пъри҃тел᷈* = *părintele* (MS. 45, 735), *къ̀тръ* = *cătră* (MS. 45, 736), *въ᷈ле* = *văile* (MS. 45, 737), *χѡта̀ръл᷈* = *hotarăle* (MS. 45, 738), *а᷎̂҆фъкдᵀᴮ* = *au făcut* (MS. 45, 739), *съръдика́ръ* = *să rădicară* (MS. 45, 741), *ръ҆плътіре* = *răsplătire* (MS. 45, 742), *тоа́тъ* = *toată* (MS. 45, 745), *стъпьні́ръ* = *stăpînire* (MS. 45, 750), *гътѝцй* = *gătiţi* (MS. 4389, 758).

2. În cazurile în care norma literară actuală reclamă acest lucru, am transcris slova *ъ* prin *î*, ca în exemplele: *пѣ́нъ* = *pînă* (B 1688, 290), *къ̀нтѣ́рилор҃* = *cîntărilor* (B 1688, 299), *въ҃рдѣте* = *vîrtute* (B 1688, 305), *тръмбица҃ᴵᴺ* = *trîmbiţaţi* (MS. 45, 283), *къте* = *cîte* (MS. 45, 284), *кдвъ҃тдᴬ* = *cuvîntul* (MS. 45, 285), *пѣнъ* = *pînă* (MS. 45, 285), *мъні́ѥ҃* = *mîniei* (MS. 45, 545), *пъмъ҃тдᴬ* = *pămîntul* (MS. 45, 737), *пъ҆къ҃дѣсъ* = *păscîndu-să* (MS. 45, 873), *мъˣні᷈* = *mîhnit* (MS. 45, 886), *мъні́ѧ* = *mîniia* (MS. 45, 890). Transcriind slova *ъ* prin *î* în asemenea cazuri, am privilegiat imaginea grafică actuală a cuvîntului, conştienţi fiind de realitatea fonematică a opoziţiei „slabe” între *ă* şi *î* din sistemul fonologic românesc, ca şi de rostirile populare cu *ă* în diferite zone dialectale daco-românеşti.

3. Ca o reminiscenţă a ortografiei slavone, *ъ* apare la sfîrşitul unor nume proprii masculine, precum: *Їи́лъ* = *Israil* (MS. 4389, 742), *дв҆́дъ* = *David* (MS. 4389, 742).

4. La sfîrşit de cuvînt, ior apare uneori fără valoare fonetică: *До́мнѹлъ* = *Domnul*, *вѣ́къ* = *veac* (MS. 45, MS. 4389, *et passim*).

Ь/ь (ier)

Acest semn, preluat din ortografia slavonă şi păstrat prin tradiţie de ortografia chirilică românească veche, este lipsit, de cele mai multe ori, de valoare fonematică. Apare notat şi în finalul consonantic al cuvintelor, uneori şi în final de silabă, ca semn suprascris (ᵇ): *Ѧ҆змо́дь* = *Azmóth* (B 1688, 296), *га́дь* = *Gád* (B 1688, 296), *дв҆́дь* = *David* (B 1688, 296), *фечо́рдль* = *feciorul* (B 1688, 296), *ло́рь* = *lor* (B 1688, 328), *са᷎т҃ᴹто҆ᶜᵇ* = *s-au întors* (MS. 45, 361), *нъдъ҃᷈дв҆ᶜкь* = *nădăjduiesc* (MS. 45, 446), *χъръзе҆ᶜкᵇ* = *hărăzesc* (MS. 45, 501), *стрьᴹбᵇ* = *strîmb* (MS. 503), *ѭбъ҆ᶜкᵇ* = *iubăsc* (MS. 504, 517), *грешє҆ᶜкᵇ* = *greşesc* (MS. 507), *а҆ᶜкдᴹсᵇ* = *ascuns* (MS. 512), *а̂дь҃кᵇ* = *adînc* (MS. 513), *гръє҆ᶜкᵇ* = *grăiesc* (MS. 514), *лєᴹнᵇ* = *lemn* (MS. 515), *лъкдє҆ᶜкᵇ* = *lăcuiesc* (MS. 736), *а̂дпри҃сᵇ* = *au prins* (MS. 45, 737), *а̂дт҃ти҃сᵇ* = *au întins* (MS. 45, 739). Cu această funcţie „ornamentală” de marcare a sfîrşitului de silabă sau de cuvînt, ierul apare reprezentat şi prin semnul (ʻ) aşezat deasupra unei consoane, de obicei la finalul unui cuvînt: *мынчднилор҃* = *minciunilor* (B 1688, 328), *ф҃ѣлюл҃* = *fêliul* (B 1688, 290), *прибѣ҃ѱилор҃* = *pribêgilor* (B 1688, 290), *повъцито́рюл҃* = *povăţitoriul* (B 1688, 297).

Mai rar, *ь* poate avea, totuşi, în textele noastre, următoarele valori fonetice:

1. Notează vocala *ă*: *т҃ᴹфи҃᷈серьсь* = *înfipseră-să* (MS. 45, 447), *кдт҃ᴹсь* = *cu însă* (MS. 45, 509), *шовьѧ́ѱе* = *şovăiêşte* (MS. 45, 509), *тьᵖцы* = *părţi* (MS. 45, 509), *трьᶜнете* = *trăsnete* (MS. 45, 874), *а̂мърычю́не* = *amărăciune* (MS. 45, 886).

2. Notează pe *i* asilabic final, ca în exemplele: *а҆́лҍць* = *alţi* (B 1688, 313), *ръни́ць* = *răniţi* (B 1688, 291), *то́ць* = *toţi* (B 1688, 297).

3. Notează, frecvent în MS. 45, vocala *î*, ca în exemplele: *касѣ̀тьмьєзь* = *ca să tămîiedzi* (MS. 45, 362), *зикьнᴬ* = *dzicînd* (MS. 45, 362), *стьᴹд* = *stînd* (MS. 45, 363), *тъмь́е* = *tămîie* (MS. 45, 371), *а̂дь҃кѣ* = *adîncă* (MS. 45, 446), *кь҃таᴵᴺ* = *cîntaţi* (MS. 45, 447), *рь҃дѹиᵀ* = *rînduit* (MS. 45, 504), *стрьᴹвдˢ* = *strîmbu* (MS. 45, 506), *кдвь҃тдˢ* = *cuvîntu* (MS. 45, 510), *вѡ᷈ погорѣ̀* = *voi pogorî* (MS. 45, 729), *съмьнїѥ* = *să mînie* (MS. 45, 737), *пь́нъ* = *pînă* (MS. 45, 737), *тримицьᴹᴬ* = *trimiţînd* (MS. 45, 743), *нѣ̀т҃ᴹпредньᴹдѧне* = *neîmpreunîndu-ne* (MS. 45, 747), *мь́на* = *mîna* (MS. 45, 749), *вьᵖтоа́съ* = *vîrtoasă* (MS. 45, 749), *съ҆спъмь҃ᴹта́ръ* = *să spămîntară* (MS. 45, 750), *кь́те* = *cîte* (MS. 45, 751), *вьᵖтдте* = *vîrtute* (MS. 45, 885), *мьнека᷎ᵀ* = *mînecat* (MS. 45, 887).

Ы/ы (ieri)

Folosit în *Biblia* de la 1688 şi în cele două manuscrise cu o frecvenţă foarte redusă, acest semn apare cu următoarele valori fonetice:

1. Notează vocala *i* sau pe *i* asilabic, precum în exemplele: *мынчднилор҃* = *minciunilor* (B 1688, 328), *шы* = *şi* (MS. 4389, *passim*), *да́рдры* (MS. 45, 362), *жи́довы* = *jidovi* (MS. 45, 455), *ва̀ѡ̂дихны* = *va odihni* (MS. 45, 499), *т҃шы᷈* = *înşii* (MS. 45, 499), *дре́п҃цы* = *drepţi* (MS. 45, 500), *нѧ́тезы* = *nêtedzi* (MS. 45, 500), *ха́рдры* = *haruri* (MS. 45, 501), *къᵖбдныа̂пр҃᷈шы* = *cărbuni aprinşi* (MS. 45, 502), *съ҆ндмеᵖцы* = *să nu mergi* (MS. 45, 501), *дѡᵖмитѐзы* = *dormitezi* (MS. 45, 502), *легътдры* = *legături* (MS. 45, 503), *ва̀а̂копери҃* = *va acoperi* (MS. 45, 505), *т҃ᴹцелᵉ᷈цы* = *înţelepţi* (MS. 45, 507), *съва̀т҃ᴹдᴬцы* = *să va înmulţi* (MS. 45, 507), *ма́ры* = *mari* (MS. 45, 508), *а̂дѡᴹны̀* = *a domni* (MS. 45, 511), *пѡ́ᵖцы* = *porţi* (MS. 45, 513), *съръ҆᷈пдᴹзы* = *să răspundzi* (MS. 45, 513), *мдᴬцы* = *mulţi* (MS. 45, 517), *съ҆дзы́* = *să audzí* (MS. 45, 729), *нѡ́шры* = *noştri* (MS. 45, 740), *педе҆ᶜтры* = *pedestri* (MS. 45, 741), *зы* = *dzi* (MS. 45, 749).

2. Notează uneori vocala *î*, ca în exemplele: *съ҃ мъны҃᷈кь* = *să mănînсă* (MS. 45, 728), *зикъ҃᷈ᴬ* = *zicînd* (MS. 4389, 753), *поръ҃᷈чᴬ* = *porîncind* (MS. 4389, 753).

Ѣ/ѣ (iati)

Această slovă are, în ordinea frecvenţei, următoarele valori fonetice:

1. Notează, de regulă, diftongul *ea*, în orice poziţie: **ѵнтърѣ́скъ** = *întărească* (B 1688, 314), **кáлѣ** = *calea* (B 1688, 311), **мѣ̀** = *mea* (B 1688, 311), **ѵ"наи"тѣ** = *înaintea* (MS. 45, 282), **вашедѣ̀** = *va şedea* (MS. 45, 283), **лѫ́цѣ** = *lêgea* (MS. 45, 284), **нóапт̑ѣ** = *noaptea* (MS. 45, 361), **ѵ"целепчꙋнѣ** = *înţelepciunea* (MS. 45, 503), **прѣ** = *prea* (MS. 45, 505), **лꙋкрѣ́зъ** = *lucrează* (MS. 45, 506), **нꙋвàа̂вѣ̀** = *nu va avea* (MS. 45, 506), **ви"декáрѣ** = *vindecarea* (MS. 45, 508), **ѵ"на"нтѣ** = *înaintea* (MS. 45, 511), **а̂сáменѣ** = *asêmenea* (MS. 45, 515), **витѣ́зꙋ** = *viteadzul* (MS. 45, 517), **вàшедѣ̀** = *va şedea* (MS. 45, 519), **ми"тѣ** = *mintea* (MS. 45, 518), **фїи́рберѣ** = *fiêrberea* (MS. 45, 731), **мꙋ́рѣ** = *muiêrea* (MS. 45, 733), **съи́зъв"дѣ́ъ** = *să izbîndească* (MS. 45, 737), **трекътоáрѣ** = *trecătoarea* (MS. 45, 739), **нѣ** = *ne-au* (MS. 4389, 753), **кꙋ́тѣ** = *curtea* (MS. 4389, 753).

2. Notează, cu un grad înalt de frecvenţă şi consecvenţă, un *e* deschis şi accentuat (pe care l-am transcris prin *ê*), atunci cînd în silaba următoare apar vocala *e* sau diftongul *ea*: **видлѣ́емь** = *Vitlêem* (B 1688, 289), **мѣ́лє** = *mêle* (B 1688, 289), **сокотѣ́лелє** = *socotêlele* (B 1688, 290), **пꙋтѣ́рє** = *putêre* (MS. 45, 287), **зидѣ́ще** = *zidêşte* (MS. 45, 287), **лѣ́"нє** (MS. 45, 362), **врѣ́мє** = *vrême* (MS. 45, 499), **а̂чѣ́ѧ** = *acêea* (MS. 45, 503), **ѡ́тенѣ́ще** = *ostenêşte* (MS. 45, 509), **ѵ"тꙋнѣрє́** = *întunêrec* (MS. 45, 511), **нꙋгь"дѣ́ще** = *nu gîndêşte* (MS. 45, 517), **ведѣ́рѧ** = *vedêrea* (MS. 45, 523), **порь"чѣ́ще** = *porîncêşte* (MS. 45, 729), **вàтрѣ́чє** = *va trêce* (MS. 45, 743), **чѣ́лѧ** = *cêlea* (MS. 45, 747), **дꙋрѣ́рѧ** = *durêrea* (MS. 45, 886), **а̂чѣ́тѧ** = *acêstea* (MS. 45, 751), **фѣ́телє** = *fêtele* (MS. 4389, 753/2).

3. Notează, rar, un *e* deschis şi accentuat (pe care l-am transcris prin *ê*), indiferent de vocala silabei următoare: **фѣ́люл̑** = *fêliul* (B 1688, 290), **прибѣ́ирилор́** = *pribêgilor* (B 1688, 290), **фѣ́лю** = *fêliu* (MS. 45, *passim*), **къдѣ́ници᷄᷈** = *cădêlniţile* (MS. 45, 832), **бѣ́цй** = *bêţi* (MS. 4389, 743).

Ѫ/ѫ (ius)

Acest semn are, în ordinea frecvenţei, următoarele valori fonetice:

1. Notează vocala *î* în interiorul şi la finalul cuvîntului: **дѫ́нсꙋль** = *dînsul* (B 1688, 295), **сѫ́нть** = *sînt* (B 1688, 300), **погорѫ̀** = *pogorî* (B 1688, 312), **а̂"порѫ"чи"** = *am porîncit* (MS. 45, 283), **погорѫ́ци"** *pogorîţi* (MS. 45, 283), **лꙋѫ"᷄** = *luînd* (MS. 45, 385, 503, 732, 741, 750, 836).

2. Foarte rar, notează vocala *ă*: **лꙋѫ̀** = *luă* (MS. 45, 287, 832 şi 835), **нѡѫ᷑** = *noăr* (MS. 4389, 364), **дѡ́рѫ** = *doară* (MS. 4389, 744), **сфътꙋи́рѫ** = *sfătuiră* (MS. 4389, 744).

Ю/ю (iu)

Acest grafem chirilic notează diftongul *iu* în orice poziţie, inclusiv iniţială sau finală: **фїюлꙋи** = *fiiului* (B 1688, 290), **повъцитóрюл̑** = *povăţitoriul* (B 1688, 297), **мꙋ"кóю᷄** = *muşcoiul* (MS. 45, 284), **фї́ю** = *fiiu* (B 1688, 290, MS. 45 362), **чéрю** = *ceriu* (B 1688, 312), **вóю** = *voiu* (B 1688, 312), **граю́᷄** = *graiul* (MS. 45, 499), **чéрюри᷄᷈** = *ceriurile* (MS. 45, 500), **ѭшоáръ** = *iuşoară* (MS. 45, 507), **ѭбитѡ᷑** = *iubitor* (MS. 45, 510), **ни́къю́ры** = *nicăiuri* (MS. 45, 513), **ѿтє** = *iute* (MS. 45, 516), **кꙋнѡ́кꙋю** = *cunoscuiu* (MS. 45, 521), **пꙋ́стїю** = *pustiu* (MS. 45, 586).

Sporadic, diftongul *iu* este notat şi prin cele două slove corespunzătoare componentelor sale: **ві́ꙋ** = *viu* (B 1688, 319), **ви**^{ꙋ} = *viu* (MS. 45, 283 şi 802).

Ꙗ/ꙗ (iaco)

Această slovă are, în textele noastre, următoarele valori fonetice:

1. Notează diftongul *ia*, în orice poziţie: **ѩ̆ꙋ а̂рътáт̑** = *i-au arătat* (B 1688, 307), **тъıáтаꙋ** = *tăiat-au* (B 1688, 298), **мıá**^{ꙋ} = *mi-au* (MS. 45, 283), **ıа**^{ꙋ}**ꙋчи᷄** = *i-au ucis* (MS. 45, 284), **а̂ръ** = *iară* (MS. 45, 517), **съмигъıа᷄къ** = *să migăiască* şi **мигъıáлъ** = *migăială* (MS. 45, 519), **ıӑ́ръ᷅** = *iarăşi* (MS. 45, 728), **ıӑ́тъ** = *iată* (MS. 45, 729), **ıад** = *iad* (MS. 45, 729, 735), **съ̀нꙋıӑ́сь** = *să nu iasă* (MS. 45, 733), **ıа**^{ꙋ}**тримı᷄** = *i-au trimis* (MS. 45, 733), **а̂ꙋѵ"темеıа᷅** = *au întemeiat* (MS. 45, 736), **рь"дꙋıáлъ** = *rînduială* (MS. 45, 737), **пръщїıа᷅** = *prăştiiaş* (MS. 45, 741), **ıа**^{ꙋ}**ѵ"кꙋ"ꙗюра᷅** = *i-au încungiurat* (MS. 45, 742).

Această valoare o are slova iaco şi în cuvintele *iaste* (formă verbală) şi *iale* (pronume personal), scrise cu mare consecvenţă, în cele două manuscrise, **ѩ̆стє** şi, respectiv **ѩ̆лє** (vezi şi *infra*, la slova **ѧ**).

Sporadic, diftongul *ia* este notat şi prin cele două slove corespunzătoare: **мїаць фъкꙋ́т̑** = *mi-aţi făcut* (B 1688, 299).

2. Notează uneori diftongul *ea*, în concurenţă cu **ѣ** şi **ѧ**: **съмърıáскъ** = *să mărească* (MS. 45, 284), **съпричıáпъ** = *să priceapă* (MS. 45, 499), **съсѡкотıа᷄къ** = *să socotească* (MS. 45, 499), **ѵ"дрε"тıáꙗъ** = *îndrepteadză* (MS. 45, 501), **а̂лıа᷅гъ** = *aleargă* (MS. 45, 503), **съмъкꙋлıáгъ** = *să mă culeagă* (MS. 45, 503), **чε᷅четıáꙗъ** = *cerceteadză* (MS. 45, 505), **викıа᷄"** = *viclean* (MS. 45, 506), **чıартъ** = *ceartă* (MS. 45, 507 şi 517), **чıа᷅къ** = *cearcă* (MS. 45, 509), **дрıӑ́пъ** = *dreaptă* (MS. 45, 511), **съѵ"ꙋꙁнıáꙗъ** = *să îmbuneadză* (MS. 45, 517), **нıáмꙋ᷄** = *neamul* (MS. 45, 731), **лıа**^{ꙋ}**да᷅** = *le-au dat* (MS. 45, 733), **нıáмꙋрил᷄᷈** = *neamurile* (MS. 45, 735), **лıáгъ** = *leagă* (MS. 45, 742), **плıáкъ** = *pleacă* (MS. 45, 747), **ѡ̂менıа᷄къ** = *omenească* (MS. 45, 885), **дıáсъ** = *deasă* (MS. 45, 886), **трıáвъ** = *treabă* (MS. 45, 886), **ѡ᷄стенıáлъ** = *ostenească* (MS. 45, 886).

3. Notează, uneori, un *e* deschis, la fel ca slova **ѣ**; în asemenea cazuri am transcris, de asemenea, prin semnul convenţional *ê*: **дрıӑ́пте** = *drêpte* (MS. 45, 501), **тетıáмє** = *te tême* (MS. 45, 524), **а̂лıáсе** = *alêse* (MS. 45, 711), **ѵ"пърекıáрє** = *împărechêre* (MS. 45, 885), **а̂лıáщє** = *alêge* (MS. 45, 889).

Ѧ/ѧ (ia)

Acest semn are, în ordinea frecvenţei, următoarele valori fonetice:

1. Notează diftongul *ia*, în orice poziţie: **денѧ̆ напóѧ** = *denapoia* (B 1688, 291), **ѵпъръщıáѧ** = *împărăţiia* (B 1688, 295), **примéждїѧ** = *primejdiia* (MS. 45, 284), **ѻ̆нꙋѧ** = *unuia* (Ms, 45, 374), **веселїѧ** = *veseliia* (MS. 45, 505), **бл᷄гословéнїѧ** = *blagosloveniia* (MS. 45, 506), **сáвїѧ** = *sabiia* (MS. 45, 515), **мл᷄стéнїѧ** = *milosteniia* (MS. 45, 730), **смерéнїѧ** = *smereniia* (MS. 45, 741), **съѵ"вїѧ** = *să învăţ* (MS. 45, 854), **съвъмꙋѧ** = *să vămuia* (MS. 45, 855), **съѵ"нѡ᷄къ**

= *să înnoiască* (MS. 45, 856), **вѡ́м** = *voia* (MS. 45, 885), **сѣ́рѣдѣ** = *sîrguia* (MS. 45, 905). Slova aceasta se regăseşte frecvent în formele de imperfect indicativ, persoana a III-a, ale unor verbe de conjugarea a IV-a, care prezintă fenomenul de diereză, specific limbii române literare vechi, în grafii ca: **ѵтъріа** = *întăriia* (B 1688, 295), **вениа** = *veniia* (B 1688, 297), **сокотіа** = *socotiia* (B 1688, 297), **ѵ"въліа** = *învăliia* (MS. 45, 283), **а҃жѡторіа** = *ajutoriia* (MS. 45, 284), **венїа** = *veniia* (MS. 382), **ѕсъвїа** = *usăbiia* (MS. 504), **хрънїа** = *hrăniia* (MS. 45, 677 şi 728), **пъзїа** = *păziia* (MS. 45, 747), **гръна** = *grăia* (MS. 45, 749).

2. Notează, în alternanţă cu **ѣ**, diftongul *ea*, ca în exemplele: **а** = *ea* (MS. 45, 283), **ма** = *mea* (MS. 45, 283), **кáлѡ** = *calea* (MS. 45, 284), **съѵ"търѡ꙾къ** = *să întărească* (MS. 45, 284), **сѣбинекѡвъ"тѡ꙾къ** = *să binecuvînteasc*ă (MS. 45, 284), **а҃ѱдерѡ** = *arderea* (MS. 383), **кáлѡ** = *calea* (MS. 45, 445), **сть"гѡ** = *stînghea* (MS. 45, 461), **нѡмѡ**^{ѕ} = *nu mi-au* (MS. 4389, 744).

3. Notează, frecvent, un *e* deschis şi accentuat (pe care l-am transcris, de asemenea, convenţional prin *ê*), indiferent de vocala silabei următoare: **мецїáшїи** = *megiêşii* (B 1688, 297), **вшáринѡл҃** = *boiêrinul* (B 1688, 298), **грънáше** = *grăiêşte* (B 1688, 302), **тъáрѣ** = *tăiêrea* (B 1688, 298), **фа҃** = *fêl* (MS. 45, 287), **къдѡ҃ница** = *cădêlniţa* (MS. 45, 385), **мѡл҃** = *mêle* (MS. 45, 499), **причáперѡ** = *pricêperea* (MS. 45, 499), **пъзáше** = *păzêşte* (MS. 45, 500), **грънáше** = *grăbêşte* (MS. 45, 503), **мъѱтворисáше** = *mărturisêşte* (MS. 45, 503), **съмь"тѡ́ше** = *să mîntuiêşte* (MS. 45, 505), **лáѱѣ** = *lêgea* (MS. 45, 507), **веселѧшесъ** = *veselêşte-să* (MS. 45, 514), **чи"стáше** = *cinstêşte* (MS. 45, 515), **лѡ"не** = *lêmne* (MS. 45, 516), **прїятенѡ҃** = *priêtenul* (MS. 45, 516), **ѵ"целáѱевѡ**^{ѱ} = *înţelêge-vor* (MS. 45, 517), **вѡ"никъ** = *vêcinică* (MS. 45, 728), **поменáше** = *pomenêşte* (MS. 45, 728), **фáлю҃** = *fêliul* (MS. 45, 731), **пáше** = *pêşte* (MS. 45, 731), **пѡтáрѣ** = *putêrea* (MS. 45, 737), **сѣ́ѱмáзе** = *să urmêze* (MS. 45, 739), **рь"дѡ́ле҆** = *rînduiêlei* (MS. 45, 741), **вшар҆** = *boiêri* (MS. 45, 743), **фрь"сáце҃҆** = *frîmsêţele* (MS. 45, 745), **бісáрика** = *bisêrica* (MS. 45, 861), **кеѧ҃тѡ҃҆** = *cheltuiêle* (MS. 45, 862), **бътрънáце** = *bătrînêţe* (MS. 45, 886), **боáрі҆**^{ı} = *boiêrii* (MS. 4389, 744).

O excepţie de la această regulă am făcut la cuvintele **ѡ́сте** (forma de persoana a III-a singular, indicativ prezent a verbului *a fi*) şi **ѡ́ле** (pronumele personal feminin de persoana a III-a singular), pe care le-am transcris consecvent prin *iaste*, respectiv *iale*. Aceste două forme, după părerea celor mai mulţi dintre specialişti, erau pronunţate ca atare în vechea română literară şi notate cu mare consecvenţă prin slovele **ѧ** (predominantă în *Biblia* de la 1688) sau **ꙗ** (predominantă în MS. 45 şi MS. 4389).

ѳ/ѳ (thita)

Notează, în virtutea tradiţiei, consoana *th*, în cuvintele de origine greacă, în special în numele proprii, preluate de traducători în forma lor originară. Deşi consonantei greceşti *th* îi corespunde în sistemul fonematic românesc un *t*, am transcris totuşi acest grafem prin *th*, pentru a indica opţiunea grafic-etimologizantă a autorilor, tipografilor sau scriptorilor: **і҃ѡанадáѵ** = *Ioanathán* (B 1688, 288), **мáхѳѕсала** = *Máhthusala* (B 1688, 287), **сúѳь** = *Síth* (B 1688, 287), **ѕоѳ҆гáма** = *Thorgáma* (B 1688, 287), **а҃вїáѳа**^{ѵ} = *Aviáthar* (MS. 45, 284), **а҃"геѳ** = *Angheth* (MS. 45, 284), **карїаѳїарі**^{м} = *Cariathiarim* (MS. 45, 361), **ѳе҆ви҆**^{с} = *Thesvis* (MS. 45, 727), **а҃рарѳ** = *Ararath* (MS. 45, 728), **і҃ѡнáѳá"** = *Ionáthan* (MS. 45, 731), **а҃"ѳраѯ** = *anthrax* (MS. 45, 735), **е҆фраѳ҆ь** = *Efrafth* (MS. 45, 736), **е҆ѳїѡпі́е҆**$^{˘}$ = *Ethiopíei* (MS. 45, 737), **ве҆ктилеѳ** = *Vectileth* (MS. 45, 738), **ведѡрѡ҃** = *Vethoró* (MS. 45, 738), **і҃арéѳ** = *Iaréth* (MS. 45, 738), **дѡѳаі҆**^{м} = *Dothaim* (MS. 45, 739), **ветомеѕ҆ѳа҆**^{м} = *Vetomestham* (MS. 45, 739), **гѡѳѡнїи҆**^{л} = *Gothoniil* (MS. 45, 741), **і҃ѳдиѳь** = *Iudíth* (MS. 45, 744), **ветомадеѳ҆**^{м} = *Vetomathem*, **неф҆ѳа҆**^{р} = *Nefthar* (MS. 45, 860), **ѳрасеѳ**^{ѕ} = *Thraseu* (MS. 45, 861), **тімѡ́ѳеѳ**^{ѕ} = *Timótheu* (MS. 45, 871), **скі"ѳѡ"по́лін** = *Schinthonpólin* (MS. 45, 876).

ѯ/ѯ (csi)

Această slovă chirilică notează grupul consonantic *cs*, transcris, conform normelor ortografice moderne, prin litera *x*, precum: **а҃рфаѯáдь** = *Arfaxád* (B 1688, 287), **і҃еѯáѵ** = *Iexán* (B 1688, 287), **о҆́ниѯ** = *ónix* (MS. 45, 435 şi 807), **а҃"ѳраѯ** = *anthrax* (MS. 45, 735), **а҃рфаѯа**^{ѧ} = *Arfaxad* (MS. 45, 736, 737), **ѡ́ѯ** = *Ox* (MS. 45, 742), **а҃лéѯа"дрѡ** = *Aléxandru* (MS. 45, 831), **ѯа"ѳі҆́**^{к} = *xanthic* (MS. 45, 875), **а҃леѯа"дрі҆́а** = *Alexandrüia* (MS. 45, 884).

ѱ/ѱ (gea)

Această slovă chirilică notează, în mod exclusiv, consoana africată *ğ*, în orice poziţie, şi anume:

1. cînd aceasta este urmată de *e*: **слѡ́ѱеле** = *slugele* (B 1688, 300), **сѧ́ѱѣ** = *sînge* (B 1688, 302), **ѵѱѣр** = *înger* (B 1688, 302), **съ"ѱе** = *sînge* (MS. 45, 284), **кѡѱетá** = *cugeta* (MS. 45, 445), **фъ"дълáѱе** = *fărădălêge* (MS. 45, 870), **пль"ѱере** = *plîngere* (MS. 45, 886), **съ"бáѱе** = *să-i bage* (MS. 45, 887), **ѱенѡ́не** = *genune* (MS. 45, 897);

2. cînd aceasta este urmată de *i* (vocală sau semivocală): **фѡѱи҃т** = *fugit* (B 1688, 314), **слѡ́ѱи** = *slugi* (B 1688, 314), **слѡѱи҆**^{л}**є** = *slugile* (MS. 45, 284), **сѣ́мерѱи** = *să mergi* (MS. 45, 285), **а҃"ѱи҆**^{нт} = *argint* (MS. 45, 858), **лѧмаѱинѣ** = *la marginea* (MS. 45, 866), **фъ"дъле҆**^{ѱ} = *fărădălegi* (MS. 45, 889);

3. cînd aceasta este urmată de altă vocală sau de un diftong notat prin **ѡ**, **ѣ**, **ѧ**. În aceste cazuri, am aplicat regula ortografică modernă, transcriind prin *ge* sau *gi*, conform normelor actuale: **а҃мъѱѣ́скъ** = *amăgească* (B 1688, 330), **лѣ́ѱѣ** = *lêgea* (B 1688, 299, MS. 45, 284), **нелецѡ́и҃т** = *nelegiuit* (B 1688, 295), **ме"ѱѧ**^{м} = *mergeam* (MS. 45, 284), **сь"ѱѡ**^{ѵ} = *sîngiuri* (MS. 45, 870), **прецѡ**^{ѵ}= *pregiur* (MS. 45, 871), **лецѡ"тѡ**^{ѵ} = *legiuitor* (MS. 45, 896).

ѵ/ѵ (în)

Acest semn grafic, specific grafiei chirilice româneşti, are următoarele valori fonetice:

1. Notează vocala *î* la începutul cuvîntului: **ѵ"пъráтѡ**^{л} = *împăratul* (MS. 45, 283), **ѵндрептѣ́зъ** = *îndrepteadză* (MS.

45, 446), ***ѵ҆́тр8*** = *întru* (MS. 45, 447), ***ѵ҆́фи҆́серьсь*** = *înfipseră-să* (MS. 45, 447), ***ѵ҆́дре҆́тѧ́ѕъ*** = *îndrepteadză* (MS. 45, 501), ***ѵ҆́тѡрс8*** = *întorsu* (MS. 45, 741), ***съ҆́ѵ҆́па́че*** = *să să împace* (MS. 45, 856), ***ѵ҆́пре8́нъ***= *împreună* (MS. 45, 863), ***ѵ҆́чепътѡ́рю҆́*** = *începătoriul* (MS. 45, 866).

2. Notează, uneori, silaba *în* la începutul cuvîntului: ***съ ѵкина́ръ*** = *să închinară* (B 1688, 312), ***ѵкъпѣ̀*** = *încăpea* (B 1688, 312), ***ѵтра́рѣ*** = *întrarea* (B 1688, 312).

3. Notează, uneori, silaba *îm* la începutul cuvîntului: ***ѵпъра́т*** = *împărat* (B 1688, 295), ***ѵбръка́те*** = *îmbrăcate* (B 1688, 314), ***ѵбръка́ць*** = *îmbrăcaţi* (B 1688, 311).

4. Notează, uneori, consoana *n*: ***преѵмѫ́на*** = *pren mîna* (B 1688, 299), ***деѵси́рїа*** = *den Síria* (B 1688, 301).

Ѵ/ѵ/ѵ

Acest grafem chirilic notează vocala sau semivocala *i* în cuvintele de origine grecească, ca o opţiune etimologizantă fără semnificaţie fonetică, în special în numele proprii, acolo unde în greceşte apare un ypsilon: ***е҆́гѵпет8ла8́*** = *Eghipetului* (B 1688, 311), ***е҆́гѵп҆́тѣ́н*** = *eghiptean* (B 1688, 288, ***ле́вѵ*** = *Lévi* (B 1688, 294), ***левѵ́цїи*** = *leviţii* (B 1688, 291), ***мо́ѵси*** = *Móisi* (B 1688, 323), ***тѵ̈р8*** = *Tiru* (MS. 45, 543), ***мѵ̈р*** = *mir* (MS. 45, 586).

22. Bibliografia

Bibliografia generală a acestui volum conţine lucrări folosite şi citate în procesul de redactare a *Indicelui de cuvinte şi forme* (secţiunea A), a *Notei asupra ediţiei* şi a *Comentariilor* (secţiunea B).

23. Lista de abrevieri

Am reluat lista de abrevieri generală, folosită şi în volumele anterioare ale seriei.

24. Fotocopiile manuscriselor

Facsimilele celor două manuscrise, MS. 45, de la Biblioteca Filialei din Cluj a Academiei Române, şi MS. 4389, de la Biblioteca Academiei Române din Bucureşti, au fost realizate prin tehnica scanării color.

TEXTE

Biblia 1688, p. 652, col. 2

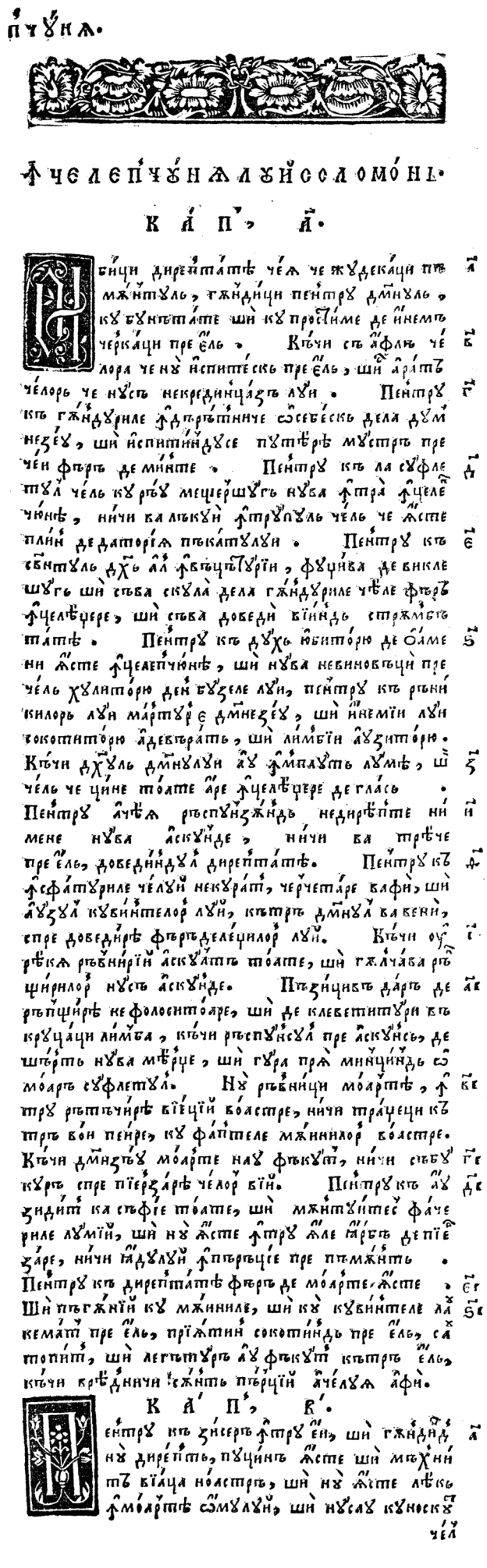

Înţelepciunea lui Solomón

Cap 1

1. Iubiţi direptatea, ceia ce judecaţi pământul; gîndiţi pentru Domnul cu bunătate şi cu prostime de inemă cercaţi pre el!

2. Căci să áflă celora ce nu ispitesc pre el şi să arată celor ce nu să necredinţază lui.

3. Pentru că gîndurile îndărătnice osebesc de la Dumnezeu şi, ispitindu-se, putêrea mustră pre cei fără de minte.

4. Pentru că la sufletul cel cu rău meşterşug nu va întra înţelepciunea, nici va lăcui în trupul cel ce iaste plin de datoriia păcatului.

5. Pentru că svîntul duh al învăţăturii fugi-va de vicleşug şi să va scula de la gîndurile cêle fără înţelêgere şi să va dovedi, viind strîmbătatea.

6. Pentru că duh iubitoriu de oameni iaste înţelepciunea şi nu va nevinovăţi pre cel hulitoriu den buzele lui; pentru că rănichilor lui martur e Dumnezeu şi inemii lui socotitoriu adevărat şi limbii auzitoriu.

7. Căci duhul Domnului au împlut lumea şi cel ce ţine toate are înţelêgere de glas.

8. Pentru acêea, răspunzînd nedirêpte nimene nu va ascunde, nici va trêce pre el, dovedindu-l direptatea.

9. Pentru că în sfaturile celui necurat cercetare va fi şi auzul cuvintelor lui cătră Domnul va veni, spre dovedirea fărădelegilor lui.

10. Căci urêchea rîvnirii ascultă toate şi gîlceava răpştirilor nu să ascunde.

11. Păziţi-vă, dară, de răpştirea nefolositoare şi de clevetituri vă cruţaţi limba, căci răspunsul pre ascuns deşărt nu va mêrge şi gura preaminţind omoară sufletul.

12. Nu rîvniţi moartea întru rătăcirea vieţii voastre, nici trageţi cătră voi pieire cu faptele mîinilor voastre!

13. Căci Dumnezău moarte n-au făcut, nici să búcură spre pierzarea celor vii.

14. Pentru că au zidit ca să fie toate şi mîntuite-s facerile lumii şi nu iaste întru iale iarbă de pierzare, nici iadului împărăţie pre pământ.

15. Pentru că direptatea fără de moarte iaste.

16. Şi păgînii cu mîinile lor şi cu cuvintele l-au chemat pre el priêtin, socotind pre el s-au topit şi legătură au făcut cătră el căci vrêdnici sînt părţii aceluia a fi.

Cap 2

1. Pentru că ziseră întru ei, şi gîndind nu dirept: „Puţină iaste şi mîhnită viaţa noastră şi nu iaste leac în moartea omului şi nu s-au cunoscut //

Ms. 45, p. 776-777

Înţelepciunea lui Solomon

[776/1] **Cap 1**

1. [1]Îndrăgiţi dreptatea, ceia ce judecaţi pă- *[776/2]* mîntul, împregiur gîndiţi Domnului cu[2] bunătate şi cu prostime de inimă cercaţi pre el!

2. [3]Căci află-să celor ce nu ispitesc pre el *[777/1]* şi să ivêşte celor ce nu neîncredinţază lui.

3. Pentru că gîndurile încîlcite usăbesc de Dumnedzău şi, ispitindu-să, putêrea mustră pre cei fără de minte.

4. Pentru că la suflet cu rău meşterşug nu va întra înţelepciunea, nici va lăcui întru trupul plin de datoriia păcatului.

5. [4]Pentru că sfîntul duh al învăţăturii fugi-va vicleşugul şi să va scula de la gînduri fără înţelêgere şi să va dovedi, venind strîmbătatea.

6. Pentru că iubitor de oameni duhu-i înţelepciunea şi nu va nevinovăţi pre cel ce blastămă de la budzele lui; pentru că răr̆unchilor lui martur — Dumnedzău şi inimei lui socotitor adevărat şi limbei auzitor.

7. Căci duhul Domnului au împlut lumea şi ce ţine toate cunoaştere are de glas.

8. [5]Pentru acêea, răspundzînd nedrêpte nu dară nu să va tăgădui, nici îl va petrêce pre el, dovădindu-l dreptatea.

9. Pentru că întru sfaturile necuratului cercetare va fi şi a cuvintelor lui audzul către Domnul va veni, spre dosluşirea fărădălegilor lui.

10. Căci urêchea rîvnirei ascultă toate şi chiotul răpştirilor nu să ascunde.

11. Păziţi-vă, dară, dă răpştirea nefolositoare şi de clevétă cruţaţi-vă limba, căci răspuns pre ascuns dăşert nu va mêrge şi gura preaminţind omoară sufletul.

12. [6]Nu rîvniţi moartea întru înşelăciunea vieţii voastre, nici trageţi către voi[7] pierirea cu faptele mîinilor voastre!

13. [8]Căci Dumnedzău moarte nu au făcut, nici să búcură întru pierirea viilor.

14. Pentru că au zidit spre ca să fie toate şi mîntuite-s facerile[9] lumii şi nu iaste întru iale iarbă[10] de pierire, nici a iadului împărăţime pre pămînt.

15. Pentru că dreptatea fără moarte iaste.

16. Şi păgînii cu mîinile şi cu cuvintele l-au chemat pre el priêten, gîndind pre el s-au topit şi legătură au făcut către el căci vrêdnici sînt a părţii aceluia a fi.

Cap 2

1. Pentru că dziseră întru eişi gîndind nu drept: „Puţînă iaste şi mîhnită viaţa noastră[11] şi nu iaste leac întru moartea omului şi nu s-au cunoscut

Ms. 4389, p. 625-626

[625/2] **Cartea înţelepciunii lui Solomón**

Cap 1

1. [1]Ceia ce judecaţi pămîntul, să iubiţi direptatea; [2]socotiţi de Domnul întru bunătate şi-l cercaţi întru direptatea[3] inimii![4]

2. [5]Că celor ce nu-l ispitesc se va afla şi celor ce [6]nu-l cred li se va arăta.

3. Că cugetele cêle strîmbe dăspart de la Dumnezeu şi putêrea cea ispitită va mustra pre cei nebuni.

4. Căci că în sufletul cel cu meşteşug rău nu va întra înţelepciunea, nici în trupul cel ce iaste supus[7] păcatelor.[8]

5. [9]Că duhul cel sfînt al învăţăturii va fugi de cel înşălătoriu şi se va lua de la cugetele celor fără de înţelêgere şi se va vădi de la cela ce va veni fărădelegiuirile.

6. [10]Că duhul înţelepciunii iaste iubitor de oameni şi nu va vinovăţi pre cel blestemat den buzele lui; [11]că întru cêle denlăuntru ale lui iaste mărturisitor Dumnezeu şi cercătoriu adevărat inimii lui şi auzitoriu limbii.

7. [12]Că duhul Domnului au umplut toată lumea şi are glasul celuia ce ţine toate înţelêgerile.

8. [13]Pentr-acêea nu poate ascunde pre cela ce grăiêşte *[626/1]* cêle fără de lêge şi judecata carea vădêşte nu-l va trêce.

9. Că în gîndurile celui necurat[14] va fi întrebare şi auzul cuvintelor lui va veni către Domnul, întru vădirea fărădelegilor lui.

10. Căci că urêchiia rîvnei aude toate şi răpştirea cea amară nu se va ascunde.[15]

11. Deci păziţi-vă, dară, de răpştirea cea ce nu iaste de folos şi limba v-o cruţaţi de mozavirie, că cuvîntul cel ascuns nu se va duce în dăşărt, iar gura celor necuraţi ucide sufletul.

12. [16]Nu poftiţi moartea întru rătăcirea vieţii voastre, nici trageţi către voi piericiunea cu faptele mîinilor voastre!

13. [17]Că n-au făcut Dumnezeu moartea, nice-i pare bine de piericiunea celor vii,

14. Ce au zidit toate ca să fie şi năroadele lumii mîntuite şi nu iaste într-însele iarbă de piericiune, nici iadului nu-i iaste împărăţiia pre pămînt.

15. Că direptatea iaste fără de moarte, (iar nedireptatea iaste răscumpărare morţii).

16. Iar cei necuraţi o au chiemat[18] şi cu cuvintele şi cu mîinile chiematu-o-au să le fie soţie, ce se-au alunecat şi au pus legătură către dînsa căci că sînt vrêdnici a fi partea ei.

Cap 2

1. Că au zis întru sine ceia ce cugeta cêle nedirêpte: [19]„Viiaţa noastră iaste puţină şi cu nevoie şi nu iaste vindecare la sfîrşăniia omului şi cel ce se-au întors den iad nu iaste cunoscut.[20]

Versiunea modernă

Înţelepciunea lui Solomon

Capitolul 1

1. Iubiţi dreptatea, voi, care stăpîniţi lumea, cugetaţi la Domnul cu bunătate şi cu inima curată căutaţi-l!

2. Fiindcă el e găsit de cei ce ce nu-l pun la-ncercare şi e văzut de cei ce nu se-ndoiesc de el.

3. Căci cugetările piezişe depărtează de Domnul, iar puterea [lui], cînd e pusă la-ncercare, îi face de ruşine pe cei nesăbuiţi.

4. Fiindcă înţelepciunea nu va pătrunde în sufletul uneltitor de rele, nici nu va sălăşlui în trupul greu îndatorat păcatului.

5. Căci sfîntul duh al învăţăturii va fugi de înşelăciune şi se va depărta de cugetările fără noimă şi va fi tulburat cînd survine o nedreptate.

6. Căci înţelepciunea-i duh iubitor de oameni şi nu-l va izbăvi pe cel clevetitor de pedeapsa [cuvenită] buzelor lui; fiindcă Domnul e martor al răr̆unchilor lui şi adevărat scrutător al inimii lui şi ascultător al limbii lui.

7. Fiindcă duhul lui Dumnezeu a umplut lumea şi cel ce ţine laolaltă toate deţine [şi] cunoaşterea rostirii.

8. De aceea, nici un rostitor de vorbe nedrepte n-o să scape, nici judecata pedepsitoare n-o să-l ocolească!

9. Căci gîndurile celui necredincios vor avea parte de cercetare, iar auzirea vorbelor sale va ajunge la Domnul, ca dovadă a fărădelegilor lui.

10. Fiindcă urechea [lui] atentă le aude pe toate şi rumoarea şoaptelor nu-i scapă.

11. Păziţi-vă, dară, de şoapta deşartă şi cruţaţi-vă limba de ponegrire, pentru că vorba şoptită nu va merge în van, iar gura calomniatoare ucide sufletul.

12. Nu căutaţi moartea în rătăcirea vieţii voastre, nici nu vă atrageţi pierzania prin făptuirile mîinilor voastre!

13. Fiindcă Dumnezeu nu a creat moartea şi nu se desfată cu nimicirea celor vii.

14. Căci el le-a zidit pe toate spre fiinţare şi izbăvite [de moarte sînt] creaturile lumii şi nu se află în ele otrava pieirii, nici regatul morţii [nu-i] pe pămînt.

15. Căci dreptatea e fără de moarte.

16. Însă cei necredincioşi au chemat la ei [moartea] cu mîinile şi cu vorbele şi, socotind-o prietenă, s-au topit de dragul ei şi au făcut către ea promisiunea solemnă că sînt vrednici a-i fi părtaşi.

Capitolul al 2-lea

1. Căci, cugetînd fără noimă, şi-au spus între ei: „Scurtă şi jalnică ne e viaţa şi nu există lecuire pentru sfîrşitul omului şi nu se ştie

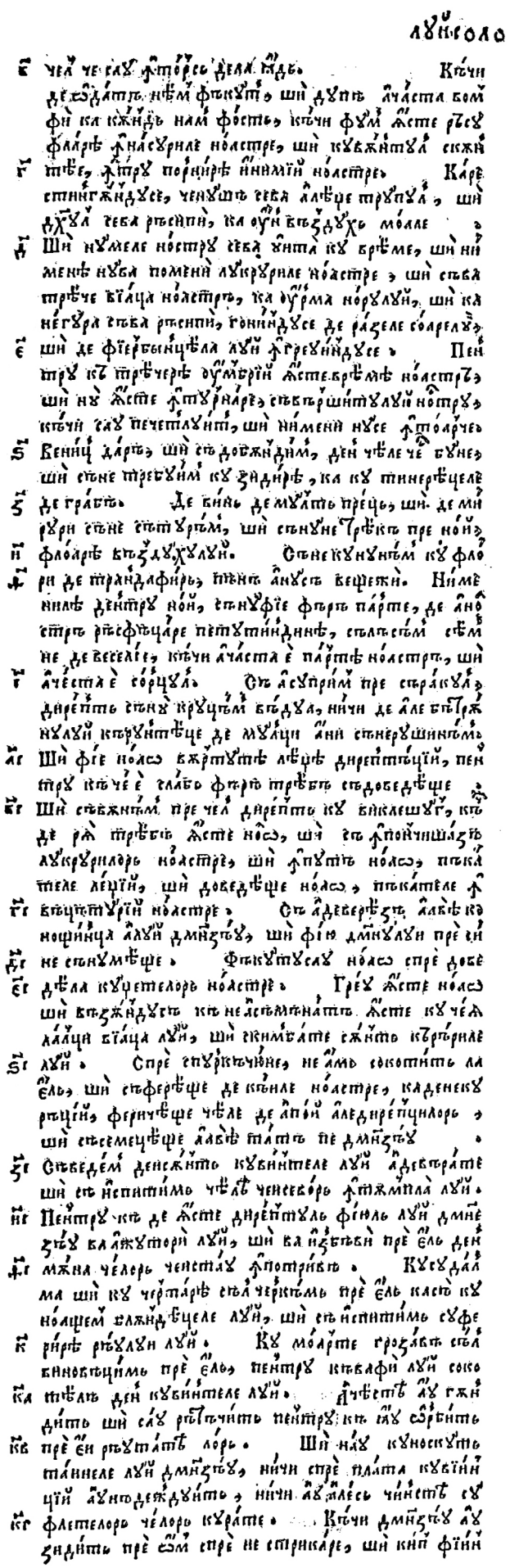

Biblia 1688, p. 653, col. 1

cel ce s-au întors de la iad.

2. Căci deodată ne-am făcut şi după aceasta vom fi ca cînd n-am fost, căci fum iaste răsuflarea în nasurile noastre şi cuvîntul — scîntêie întru pornirea inimii noastre,

3. Care stingîndu-se, cenuşă se va alêge trupul şi duhul se va răsipi ca un văzduh moale.

4. Şi numele nostru se va uita cu vrême şi nimenea nu va pomeni lucrurile noastre; şi să va trêce viaţa noastră ca urma norului şi ca negura să va răsipi, gonindu-se de razele soarelui şi de fierbinţeala lui îngreuindu-se.

5. Pentru că trêcerea umbrii iaste vrêmea noastră şi nu iaste înturnare săvîrşitului nostru, căci s-au pecetluit şi nimeni nu se întoarce.

6. Veniţi, dară, şi să dobîndim den cêle ce-s bune şi să ne trebuim cu zidirea ca cu tinerêţele degrabă!

7. De vin de mult preţ şi de miruri să ne săturăm şi să nu ne treacă pre noi floarea văzduhului!

8. Să ne cununăm cu flori de trandafir, pînă a nu să veşteji!

9. Nimenilea dentru noi să nu fie fără parte de a noastră răsfăţare, pretutindinea să lăsăm sêmne de veselie, căci aceasta e partea noastră şi acesta e sorţul.

10. Să asuprim pre săracul direpţ, să nu cruţăm vădua, nici de ale bătrînului căruntêţe de mulţi ani să ne ruşinăm.

11. Să fie noao vîrtutea lêgea direptăţii, pentru că ce e slab fără treabă să dovedêşte.

12. Şi să vînăm pre cel direpţ cu vicleşug, căci de rea treabă iaste noao şi să împoncişază lucrurilor noastre şi împută noao păcatele legii şi dovedêşte noao păcatele învăţăturii noastre.

13. Să adeverează a avea conoştinţa a lui Dumnezău şi fiiu Domnului pre sine să numêşte;

14. Făcutu-s-au noao spre dovedeala cugetelor noastre.

15. Greu iaste noao şi văzîndu-să, că neasămănată iaste cu ceialalţi viaţa lui şi schimbate sînt cărările lui;

16. Spre spurcăciune ne-am socotit la el şi să ferêşte de căile noastre ca de necurăţii; fericêşte cêle de apoi ale direpţilor şi să semeţêşte a avea tată pe Dumnezău.

17. Să vedem de-i sînt cuvintele lui adevărate şi să ispitim cêlea ce i se vor întîmpla lui!

18. Pentru că, de iaste direptul fiiul lui Dumnezău, va ajutori lui şi va izbăvi pre el den mîna celor ce-i stau împotrivă.

19. Cu sudalma şi cu certarea să-l cercăm pre el, ca să cunoaştem blîndêţele lui şi să ispitim suferirea răului lui!

20. Cu moarte grozavă să-l vinovăţim pre el, pentru că va fi lui socoteală den cuvintele lui.”

21. Acêstea au gîndit şi s-au rătăcit, pentru că i-au orbit pre ei răutatea lor.

22. Şi n-au cunoscut tainele lui Dumnezău, nici spre plata cuviinţii au nădejduit, nici au cules cinstea sufletelor celor curate.

23. Căci Dumnezău au zidit pre om spre nestricare şi chip fii- /

Ms. 45, p. 777-778

cel ci s-au înturnat de la iad.

2. Căci deodată ne-am făcut[12] şi după aceasta *[777/2]* vom fi ca cînd n-am fi fost, căci fum — suflarea întru nasurile noastre şi cuvîntul — scîntêie întru pornirea inemei noastre,

3. Carele stingîndu-să, cenuşe să va alêge trupul şi duhul să va răsfira ca văzduhul moale.

4. Şi numele nostru să va uita întru vrême şi niminile nu va pomeni lucrurile noastre; şi va petrêce viaţa noastră ca urma norului şi ca negura să va răsîpi, gonindu-să de razile soarelui şi de fierbinteala lui îngreuindu-să.

5. [13]Pentru că a umbrei petrêcere — vrêmea noastră şi nu iaste întunare a săvîrşitului nostru, căci s-au pecetluit şi nime nu să întoarce.

6. [14]Ia-mblaţi[15], dară, şi să gustăm den cêle ce-s bune şi să ne trebuim cu zidirea ca cu tinerêţele de sîrgu!

7. De vin de mult preţ şi de miruri să ne sătură şi să nu ne petreacă pre noi floarea văzduhului!

8. Să ne încununăm cu a trandafirului ghioci mai nainte de ce să vor veşteji!

9. Nimerilea dentru noi să nu fie fără de parte de a noastră răsfăţare, pretutindirea să lăsăm sêmne de veselie, căci aceasta-i partea noastră şi sorţul acesta.

10. Să asuprim pre mêserul drept, să nu cruţăm vădua, nici a bătrînului să ne ruşinăm căruntêţele de mulţi ani.

11. Şi fie noao vîrtutea lêgea dreptăţii, pentru că slabul fără dă treabă să dovădêşte.

12. Să aleşuim pre cel drept, căci rău la treabă noao iaste şi să împoncişază lucrurilor noastre şi ponosluiêşte noao păcatele legii şi dovădêşte noao păcatele învăţăturei noastre.

13. [16]Făgăduiêşte-să cunoştinţa a avea a lui Dumnedzău şi fiu al Domnului pre sine numêşte;

14. [17]Făcutu-s-au noao spre doslușirea [18] gîndurilor noastre.

15. [19]Greu iaste noao şi văzîndu-să, căci neasămănată iaste cu ceialalţi viaţa lui şi primenite cărările lui;

16. Spre spurcăciune[20] ne-am socotit la el şi să ferêşte de căile noastre ca de necurăţii; fericêşte cêle de apoi ale drepţilor şi să dîrjaşte părinte pre Dumnedzău.

17. Să vedem de-i sînt cuvintele lui adevărate şi să ispitim cêle ce să vor întîmpla lui!

18. [21]Pentru că, dă va fi dreptul fiiul lui Dumnedzău, ajutori-va lui şi va izbăvi pre el dentru mîna celor ce stau împotrivă.

19. Cu *[778/1]* sudalmă şi cu certare să cercăm pre el, pentru ca să cunoaştem îmblîndzirea lui şi să judecăm suferirea răului!

20. Cu moarte grozavă să-l vinovăţim pre el, pentru că va fi lui socotêle dentru cuvintele lui."

21. Acêstea au gîndit şi s-au înşelat, pentru că au orbit pre ei răotatea lor.

22. Şi nu au cunoscut tainele lui Dumnedzău, nici plată au nădăjduit a preacuviinţei, nici au ales cinstea sufletelor curate.

23. [22]Căci Dumnedzău au zidit pre om spre nestricare[23] şi chip a a sale fii-

Ms. 4389, p. 626

2. Că den nimic sîntem născuţi şi după acêstea vom fi ca cînd n-am fost, ca fumul — răsuflarea în nările noastre şi cuvîntul — ca scîntêia spre pornirea[21] inimii noastre,

3. Carea deaca se va stinge, trupul nostru va fi cenuşă şi duhul se ca rîsipi ca un aer moale.

4. Şi numele nostru după oarece vrême se va uita şi nimini nu va mai pomeni faptele noastre. [5] Şi va trêce viiaţa noastră ca urmele norului şi se va rîsipi ca negura carea iaste gonită de lucirile soarelui şi se îngreuiază de căldura lui.

5. [22]Vrêmea noastră iaste ca trêcerea umbrei şi sfîrşitul nostru nu mai are întoarcere, că iaste pecetluit şi nimini nu se va mai întoarce.[23]

6. Veniţi, dară, şi să vieţuim întru bunătăţile care sînt şi să ne fericim cu zidirea ca tinerêţele curînd!

7. Să ne umplem de vin de cel mai scump şi de unsori mirositoare şi să nu ne treacă floarea vremii!

8. Să ne încununăm cu trandafiri mai nainte pînă nu trec, *[626/2]* nici un fêl să nu fie la noi care să nu-l petreacă răsfăţăciunea noastră.

9. Nimini dentru voi să nu fie osebit de răsfăţăciunea noastră, pretutindinea vom lăsa sfatul veseliei, că aceasta iaste partea noastră şi aceasta iaste sortul nostru.

10. Să facem silă săracului celui direpţ şi să nu apărăm[24] văduvele, nici căruntêţele bătrînilor celor ce sînt de ani mulţi să nu le cinstim.

11. Vîrtutea să fie noaoă lêgea direptăţii, iar ce nu iaste vîrtos să se afle a nu fi nici de o treabă.

12. Să vînăm pre cel direpţ cu hicleşug, căci că noaoă nu ne iaste nici de o treabă şi se pune împotriva lucrurilor noastre şi împută noaoă păcatele legii şi scornêşte asupra noastră păcatele învăţăturii noastre.[25]

13. [26]Adeverinţează-se a avea înţelêgerea lui Dumnezeu şi zice că iaste fiiul lui Dumnezeu;

14. [27]Şi fu noaoă spre vădirea cugetelor noastre.

15. Aşijderea ne iaste şi cu greu a-l mai vedea, că viiaţa lui nu iaste asêmene altora şi cărările lui sînt schimbate;

16. Sîntem lui numeniţi întru badjocorire şi se ferêşte de căile noastre ca de nişte pîngăriciuni; şi fericêşte cêle mai de apoi ale celor direpţi şi se slăvêşte că are tată pre Dumnezeu.[28]

17. Deci să vedem, fi-vor cuvintele lui adevărate, şi să ispitim cêle ce vor veni lui!

18. Că de va fi cu adevărat fiiul lui Dumnezeu, îl va apuca şi-l va mîntui den mîinile celor ce-i vor sta împotrivă.

19. Să-l ispitim cu dosăzi şi cu cazną, să ştim cinstirea lui şi să băgăm seama între răotatea lui!

20. Să-l osîndim cu moarte cu ocară, că va fi lui socotealã dentru cuvintele lui."

21. Acêstea au cugetat şi se-au zmintit, că i-au orbit răotatea lor.

22. Şi n-au ştiut tainile lui Dumnezeu, nici se-au nădăjduit spre plata direptăţii, nici au judecat cu cinste sufletelor celor nevinovate.

23. [29]Că Dumnezeu au zidit pre om întru neputrejune şi l-au făcut pre chipul

Versiunea modernă

să se fi întors cineva din iad.

2. Că-n grabă am fost pe lume-aduşi şi-apoi vom fi de parcă n-am fi fost, pentru că fum e răsuflarea în nările noastre şi cugetul — scînteie în mişcarea inimii noastre.

3. După ce ea s-a stins, cenuşă va deveni trupul şi sufletul se va risipi ca un abur uşor.

4. Şi, cu timpul, numele nostru va fi uitat şi nimeni nu-şi va mai aminti de faptele noastre; şi viaţa noastră se va trece ca urma unui nor şi se va risipi precum negura [dimineţii] izgonită de razele soarelui şi cotropită de pojarul lui.

5. Căci trecere a umbrei ne e durata [vieţii] şi nu-i revenire din al nostru sfîrşit, fiindcă pecetluit a fost şi nimeni nu se-ntoarce.

6. Hai, deci, să profităm de bunurile existente şi să ne folosim grăbit de orice-a fost creat, aşa ca-n tinereţe!

7. Să ne îndestulăm cu vin de soi şi cu parfumuri şi floarea vieţii să nu treacă de noi!

8. Să ne încununăm cu-ai trandafirilor boboci, mai înainte ca ei să se-ofilească!

9. Nici unul dintre noi să nu lipsească de la a noastră desfătare, să lăsăm peste tot însemne ale veseliei, căci asta ne e partea şi ăsta ne e sorţul.

10. Să-l oropsim pe săracul cel drept, să n-o cruţăm pe văduvă, să nu ne pese de căruntеţea împovărată de ani a bătrînului!

11. Fie puterea legea dreptăţii noastre, căci tot ce-i slab se vădeşte-a fi inutil.

12. Să-l hăituim pe cel drept, fiindcă ne e incomod şi se opune faptelor noastre şi ne impută rătăcirile de la lege şi ne defăimează pentru rătăcirile de la educaţia noastră.

13. El pretinde că deţine cunoaşterea lui Dumnezeu şi se numeşte pe sine copil al Domnului;

14. A ajuns să fie pentru noi o respingere a concepţiilor noastre.

15. Şi ne e neplăcut numai văzîndu-l, că neasemuită altora e viaţa lui şi-i sînt purtările cu totul diferite;

16. Am fost consideraţi de el monedă calpă şi se fereşte de drumurile noastre ca de necurăţenii; el fericeşte clipele de pe urmă ale celor drepţi şi se făleşte că Dumnezeu i-e tată.

17. Să vedem dacă vorbele-i sînt adevărate şi să cercetăm cele întîmplate la sfîrşitul lui!

18. Căci dacă cel drept e fiul lui Dumnezeu, acesta se va îngriji de el şi-l va scăpa din mîinile potrivnicilor.

19. Prin insultă şi punere la cazne să-l cercetăm, ca să-i cunoaştem clemenţa şi să-i testăm resemnarea!

20. La o moarte netrebnică să-l osîndim, căci cercetarea lui se va face conform cu propriile-i vorbe."

21. Acestea le-au gîndit ei şi au căzut în rătăcire, căci i-a orbit propria răutate

22. Şi n-au cunoscut tainele lui Dumnezeu, nici n-au sperat într-o răsplată a cucerniciei, nici n-au pus preţ pe recompensa [hărăzită] sufletelor neprihănite.

23. Fiindcă Dumnezeu l-a zidit pe om spre nemurire şi l-a făcut imaginea

Biblia 1688, p. 653, col. 2

nţii sale au făcut pre el.

24. Şi cu zavistiia diavolului moartea au întrat în lume şi ispitescu pre el cei ce sînt den partea lui.

Cap 3

1. Iară sufletele direpţilor sînt în mîna lui Dumnezău şi nu să va atinge de iale muncă.

2. Părutu-s-au întru ochii celor fără de minte a muri şi să socoti răutate ieşirea lor

3. Şi cea de la noi călătorie — zdrobire, iară ei sîntu în pace.

4. Că de să vor şi munci în vedêrea oamenilor, nădêjdea lor iaste plină de nemurire;

5. Şi, puţine certîndu-se, mari faceri de bine vor lua, căci Dumnezău au ispitit pre ei şi au aflat pre ei luişi vrêdnici.

6. Ca aurul în topitoare au ispitit pre ei şi ca rodire de tot a jîrtvei i-au priimit pre ei.

7. Şi în vrêmea socotinţii lor vor lumina şi ca scînteile în trestie vor alerga;

8. Judeca-vor limbi şi vor birui noroade, şi va împărăţi lor Domnul în vêci.

9. Ceia ce nădejduiescu pre el înţelêge-vor adevărul şi cei credincioşi cu dragoste vor rămînea lîngă el; căci har şi milă e întru preacuvioşii lui şi socotinţă întru cei aleşi ai lui.

10. Iară cei necuraţi precum au socotit vor avea certarea, cei ce s-au lenevit de cătră cel direpţ şi de Domnul s-au depărtat.

11. Că cel ce defaimă înţelepciunea şi învăţătura dosădit iaste şi deşartă e nădêjdea lor şi trudele nefolosite şi fără treabă sînt lucrurile lor.

12. Muierile lor — fără de minte şi răi sînt fiii lor.

13. Blestemată e naşterea lor; că fericită e cea stearpă ce iaste nepîngărită, care n-au conoscut pat spre greşală, avea-va roadă la socotinţa sufletelor.

14. Şi hadîmul care n-au făcut cu mîna fărădelêge, nici au gîndit asupra Domnului rêle, pentru că să va da lui darul credinţii cel ales şi sorţu în besêreca Domnului mai cu poftă.

15. Pentru că roada bunelor trude cu bună cinste iaste şi necăzută e rădăcina înţelepciunii.

16. Şi fiii preacurvarilor nesăvîrşiţi vor fi şi den fără de lêge zăcêre sămînţa să va stinge.

17. Pentru că, de să vor şi face îndelungaţi de viaţă, întru nimica să vor socoti şi necinstite vor fi la cêle de apoi bătrînêţele lor.

18. Şi săvai de pripă se vor săvîrşi, n-au nădêjde, nici în zioa conoştinţei mîngîiêre;

19. Pentru că neamului nedirept rêle-s săvîrşiturile.

Cap 4

1. Mai bună e nefacerea de feciori cu bunătate, pentru că nemurire iaste întru pomenirea ei, căci şi lîngă Dumnezău să conoaşte bunătatea, şi lîngă oameni.

2. Şi, de faţă fiind, să asamănă ei şi, ducîndu-se, o poftesc; şi în veac cununată fiind, petrêce, biruind pe nevoinţa celor nepîngărite biruinţe.

3. Iară mulţimea cea de //

Ms. 45, p. 778

nţe au făcut pre el.
24. [24]Şi cu zavistiia diavolului moartea au întrat în lume şi ispitescu pre el cei ce de partea lui sînt.

Cap 3

1.[25] Şi a drepţilor suflete — întru mîna lui Dumnedzău şi nu să va atinge de iale muncă.

2. Părutu-s-au între ochii celui fără minte a muri şi să socoti răotate ieşirea lor
3. Şi cea de la noi călătorie — surpare, şi ei sînt întru pace.
4. Pentru că întru vedêrea oamenilor de să vor munci, nădêjdea lor de fără-de-moarte plină-i;

5. Şi, puţînele certîndu-să[26], mari să vor de bine face-să, [27]căci Dumnedzău au ispitit pre ei şi află pre ei vrêdnici de sine.
6. [28]Ca aurul întru topitor au ispitit pre ei şi ca o ardere de tot a jirtvei i-au priimit pre ei.
7. [29]Şi întru vrêmea socotêlii lor vor lumina şi ca scînteile întru trestie vor alerga;

8. [30]Judeca-vor limbile şi vor birui năroadelor, şi va împărăţi lor Domnul în vêci.

9. Ceia ce nădăjduiesc pre el înţelêge-vor adevărul şi cei credincioşi cu dragoste vor rămînea lîngă el; căci har şi milă — întru preacuvioşii lui şi socoteală întru aleşii lui.
10. Iar cei necuraţi în ce chip au socotit avea-vor certare, cei ce s-au lenit de cătră cel dreptu şi[31] Domnul s-au ferit.
11. Pentru că înţelepciunea şi învăţătura dăfăimînd dosăditul şi dăşartă-i nădêjdea lor şi trudele nefolosite şi fără dă treabă lucrurile[32] lor.

12. Muierile lor — fără de minte şi răi — fiii lor.

13. Blăstămată-i naşterea lor; [33]căci fericită-i stearpa cea nepîngărită, carea nu au cunoscut aşternut întru greşală, avea-va roadă întru socoteala sufletelor.

14. Şi scopitul carele nu au fă- *[778/2]* cut cu mîna fărădelêge, nici au gîndit asupra Domnului rêle, pentru că să va da lui a credinţei har ales şi sorţu întru bisêrica Domnului mai cu poftă.
15. Pentru că a bunelor trude roada-i cu bună cinste şi necăzută-i rădăcina înţelepciunei.
16. Şi fiii preacurvarilor nesăvîrşiţi vor fi şi dentru fără dă lêge aşternut sămînţa să va stinge.

17. Pentru că şi îndălungaţi de viaţă să vor face, întru nimic să vor socoti şi necinste — la cêle de apoi bătrînêţele lor.
18. Şi măcar de pripă vor săvîrşi-să, nu au nădêjde, nici întru dzua cunoştinţei mîngîiêre;
19. Pentru că a rudă nedreaptă năsîlnice-s săvîrşiturile.

Cap 4

1. Mai bună-i fără-ficioriia cu bunătate, pentru că fără-moarte iaste în pomenirea ei, căci şi lîngă Dumnedzău să cunoaşte, şi lîngă oameni.

2. Şi, de faţă fiind, să asamănă ei şi poftesc, ducîndu-să; şi întru vac încununată fiind, petrêce-şi, a celor nepîngărite biruinţă[34] nevoinţa biruind.

3. Iar cea cu multă naştere mulţime a

Ms. 4389, p. 626-627

asămănării sale.
24. [30]Iar cu pizma diiavolului au întrat moartea în lume [25] şi ispitesc pre dînsul ceia ce sînt den partea aceluia.

Cap 3

1. [31]Sufletele celor direpţi în mîinile lui Dumnezeu sînt şi nu se va atinge de dînsele munca.[32]

2. [33]Părutu-se-au întru ochii celor nebuni a muri şi ieşirea lor se-au socotit răotate
3. Şi călătoriia de la noi — sfărîmare, iar ei sînt în pace.
4. Că măcară *[627/1]* de vor şi lua muncă înaintea fêţelor oamenilor, iar nădêjdea lor iaste plină de nemurire;
5. În puţinel au fost certaţi şi vor lua cêle mari, că i-au ispitit Dumnezeu şi i-au aflat vrêdnici lui.

6. [34]Ispititu-i-au ca pre nişte aur într-o ulcea şi i-au luat ca pre o jîrtvă a arderii cei de tot.
7. [35]Şi vor străluci în vrêmea cercetării lor şi vor alerga ca scînteile pren steble;

8. [36]Judeca-vor pre limbi şi vor stăpîni năroadele, şi va împărăţi într-înşii Domnul în vêci.[37]

9. Şi ceia ce se nădăjduiesc pre dînsul vor înţelêge adeverinţa şi cei credincioşi în dragoste vor lăcui la dînsul; că bunătatea şi mila iaste întru cei preacuvioşi ai lui şi cercetarea întru cei aleşi ai lui.
10. Iară cei necuraţi precum au cugetat vor lua ocara, carii n-au avut grijă pentru cel dirept şi se-au dăpărtat de la Domnul.
11. Că înţelepciunea şi certarea cela ce urgisêşte[38], acela nu iaste nici de o cinste şi nădêjdea lor iaste dăşartă şi nevoinţele[39] fără de roadă şi lucrul lor nu iaste nici de o cuviinţă.[40]
12. Muierile lor sînt nesimţitoare şi copiii lor — hiclêni
13. [12] Şi născuta lor — blestemată. [41]Că fericită iaste cea stearpă ce iaste nespurcată, carea n-au cunoscut patul spre păcat, că are roadă întru cercetarea sufletelor (sfinţilor).
14. Şi hadîmul cela ce n-au făcut fărădelegiuiri în mîna sa, nici au cugetat spre Domnul cêle hiclêne, că se va da lui mila cea aleasă a credinţei şi sort mai plăcut în casa lui Dumnezeu.[42]
15. Că slăvită iaste roada ostenînţelor celor bune şi care[43] nu va cădea den rădăcina înţelepciunii.
16. Iar copiii preacurvarilor nu vor fi desăvîrşit şi sămînţa cea de pat călcătoriu de lêge se va sfîrşi.

17. Iar măcară de va şi trăi zile multe, nici într-o seamă nu se va băga şi bătrînêţele lor — în ocara cea mai de pre urmă[44].
18. Iar de se va sfîrşi curînd, nu mai au nădêjde, nici în zioa cunoştinţei mîngîiêre;
19. Că naşterilor[45] celor nedirêpte cumplite le sînt sfîrşirile.

Cap 4

1. [46]Mai bine iaste a nu avea feciori şi să fie cu bună curăţie, că fără de moarte iaste întru pomenirea ei, că şi înaintea lui Dumnezeu se cunoaşte, şi *[627/2]* înaintea oamenilor.
2. Că, fiind făţiş, o vor pomeni şi, ducîndu-se, le va fi dragă; şi se va cinsti în vêci cu purtare de cununi, biruind nevoinţa nevoitorilor celor nepîngăriţi.

3. Neamul cel mult al

Versiunea modernă

propriei naturi;
24. Dar, prin invidia diavolului, moartea a venit în lume şi o încearcă cei ce sînt părtaşii lui.

Capitolul al 3-lea

1. Sufletele celor drepţi sînt, însă, în mîna lui Dumnezeu şi punerea la cazne nicicum n-o să-i vatăme.
2. În ochii celor nechibzuiţi ei au părut a muri şi ieşirea lor [din viaţă] a fost socotită o nenorocire
3. Şi plecarea dintre noi — o ruinare, dar ei se află în pace.
4. Căci, deşi în ochii oamenilor ei au fost pedepsiţi, speranţa lor e plină de nemurire;

5. Şi, suferind puţine pedepse, vor avea parte de mari binefaceri, fiindcă Dumnezeu i-a pus la-ncercare şi i-a aflat demni de el.
6. Precum aurul în cuptor i-a încercat şi i-a primit la el ca pe o ofrandă de tot arzîndă de jertfă.
7. Şi în clipa cercetării lor ei vor străluci de lumină şi vor alerga în tot locul ca scînteile în păpuriş;

8. Şi vor judeca neamurile şi vor stăpîni noroadele, şi Domnul îi va împărăţi în veci.

9. Cei ce au crezut în el vor cunoaşte adevărul, cei statornici în iubire îi vor rămîne alături; că har şi milostenie [vor fi] pentru cuvioşii lui şi cercetare pentru aleşii lui.
10. Cei necredincioşi, însă, îşi vor primi pedeapsa, după cum au cugetat, ca unii cărora nu le-a păsat de ceea ce-i drept şi s-au depărtat de Domnul.
11. Căci nefericit e cel ce dispreţuieşte înţelepciunea şi învăţătura şi celor [ca el] deşartă le va fi speranţa şi fără rost ostenelile şi inutile lucrările.

12. Nevestele lor [vor fi] nişte nechibzuite şi copiii lor nişte netrebnici.
13. Stirpea le [va fi] blestemată; fiindcă fericită-i stearpa cea neîntinată, care nu a cunoscut împreunarea în păcat, ea va avea parte de rod la cercetarea sufletelor.
14. Şi [fericit e] eunucul ce nu a făptuit cu mîna lui vreo nelegiuire şi nu a gîndit rău către Domnul, căci îi va fi dat harul ales al credinţei şi un loc mai de cinste în templul Domnului.
15. Căci slăvit e rodul bunelor osteneli şi de neclintit e rădăcina chibzuirii.
16. Însă odraslele celor desfrînaţi vor fi nişte neisprăviţi şi sămînţa dintr-o împreunare nelegiuită va fi sortită pieirii.
17. Şi, chiar de-ar trăi mult, ei vor fi consideraţi un nimic şi lipsită de cinstire le va fi, într-un sfîrşit, bătrîneţea.
18. Şi chiar de s-ar sfîrşi repede, nu vor avea speranţă, nici alinare în ziua judecăţii;
19. Căci cumplit e sfîrşitul unei seminţii nedrepte.

Capitolul al 4-lea

1. Mai bună-i lipsa pruncilor însoţită de virtute, căci nemurire e în pomenirea ei [a virtuţii], că şi la Dumnezeu, şi la oameni e recunoscută.

2. Şi, cînd e de faţă, ei o imită, iar cînd s-a-ndepărtat, o regretă; şi, purtînd pe vecie cununa, [virtutea] e purtată în triumf, biruitoare fiind în întrecerea [recompensată] cu nepîngărite premii.
3. Însă mulţimea

Biblia 1688, p. 654, col. 1

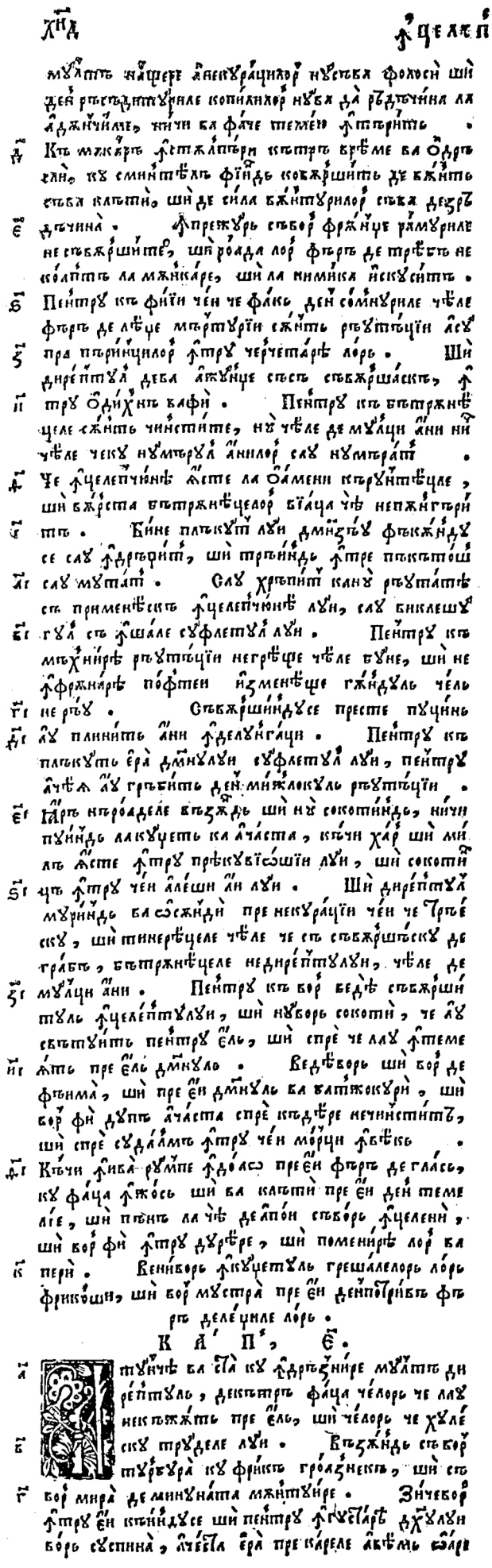

multă naştere a necuraţilor nu să va folosi şi den răsăditurile copililor nu va da rădăcina la adîncime, nici va face temeiu întărit.

4. Că, macară în stîlpări cătră vrême va odrăsli, cu sminteală fiind, covîrşit de vînt să va clăti şi de sila vînturilor să va dezrădăcina.

5. Împrejur să vor frînge ramurile nesăvîrşite şi roada lor — fără de treabă, necoaptă la mîncare şi la nimica iscusită,

6. Pentru că fiii cei ce fac somnurile cêle fără de lêge mărturii sînt răutăţii asupra părinţilor întru cercetarea lor.

7. Şi direptul, de va ajunge să să săvîrşască, întru odihnă va fi,

8. Pentru că bătrînêţele sînt cinstite nu cêle de mulţi ani, nici cêle ce cu numărul anilor s-au numărat,

9. Ce înţelepciunea iaste la oameni căruntêţele[1] şi vîrsta bătrînêţelor — viaţa cea nepîngărită.

10. Bineplăcut lui Dumnezău făcîndu-se, s-au îndrăgit şi, trăind între păcătoşi, s-au mutat.

11. S-au hrăpit ca nu răutatea să primenească înţelepciunea lui sau vicleşugul să înşale sufletul lui.

12. Pentru că mîhnirea răutăţii negrêşte cêle bune şi neînfrînarea poftei izmenêşte gîndul cel nerău.

13. Săvîrşindu-se preste puţin, au plinit ani îndelungaţi.

14. Pentru că plăcut era Domnului sufletul lui, pentru acêea au grăbit den mijlocul răutăţii;

15. Iară năroadele văzînd şi nu socotind, nici puind la cuget ca aceasta, căci har şi milă iaste întru preacuvioşii lui şi socotinţă întru cei aleşi ai lui.

16. Şi direptul, murind, va osîndi pre necuraţii cei ce trăiescu şi tinerêţele cêle ce să săvîrşăscu degrabă — bătrînêţele nedireptului cêle de mulţi ani.

17. Pentru că vor vedea săvîrşitul înţeleptului şi nu vor socoti ce au svătuit pentru el şi spre ce l-au întemeiat pre el Domnul.

18. Vedea-vor şi vor defăima, şi pre ei Domnul va batjocuri. Şi vor fi după aceasta spre cădêre necinstită şi spre sudalmă întru cei morţi în veac,

19. Căci îi va rumpe în doao pre ei fără de glas, cu faţa în jos, şi va clădi pre ei den temelie; şi pînă la cea de apoi să vor înţeleni şi vor fi întru durêre şi pomenirea lor va pieri.

20. Veni-vor în cugetul greşalelor lor fricoşi şi vor mustra pre ei denpotrivă fărădelegile lor.

Cap 5

1. Atuncea va sta cu îndrăznire multă direptul de cătră faţa celor ce l-au necăjît pre el şi celor ce hulescu trudele lui.

2. Văzînd, să vor turbura cu frică groaznecă şi să vor mira de minunata mîntuire.

3. Zice-vor întru ei, căindu-se, şi pentru îngustarea duhului vor suspina: „Acesta era pre carele aveam oare- /

Ms. 45, p. 778-779

necuraţilor nu să va înfolosi şi dentru cópile răsădituri nu va da rădăcină la adîncime, nici întemeiată vatră va întări.

4. Că, măcară că întru stîlpări cătră vrême va odresli, smintit fiind, covîrşit de vînt să va clăti şi de sila vînturilor să va dăzrădăcina.

5. Împregiur să vor frînge crîngele nesăvîrşite şi roada lor — fără treabă, necopt la mîncare şi la nimic iscusit,

6. Pentru că dentru fără dă lêge somnuri fii făcîndu-să, mărturii sînt a răotăţii asupra părinţilor întru cercetarea lor.

7. Şi dreptul, de va apuca să să săvîrşască, întru odihnă va fi,

8. Pentru că bătrînêţele sînt cinstite nu cêle de mulţi ani, nici cu numărul anilor s-au numărat.

9. Şi înţelepciunea iaste la oameni căruntêţe şi vîrsta bătrînêţelor — viaţa nepîngărită.

10. [35]Bineplăcut lui Dumnedzău făcîndu-să[36] şi trăind între mijlocul păcătoşilor, s-au mutat.

11. Apucarea ca nu răotatea va premeni înţelêgerea lui sau vicleşugul va înşela sufletul lui. *[779/1]*

12. Pentru că răpştirea răotăţii negrêşte bunele şi înhierbîndzarea poftei izmenêşte gîndul nerău.

13. Săvîrşindu-să întru puţîn, pliní ani mulţi[37].

14. Pentru că plăcut era Domnului sufletul lui, pentru acêea pripi den mijlocul răotăţii;

15. Şi gloatele văzînd şi nesocotind, nici puind la cuget aceasta, căci har şi milă — întru preacuvioşii lui şi socoteală întru aleşii lui.

16. Şi va cleveti dreptul, murind, pre cei ci trăiesc necuraţi şi tinerêţe săvîrşindu-să de sîrgu — cêle de mulţi ani bătrînêţele a nedreptului.

17. Pentru că vor vedea săvîrşitul înţeleptului şi nu vor socoti, sfătuit-au pentru el şi spre ce l-au întemeiat pe el Domnul.

18. Vedea-vor şi vor defăima, şi pre ei Domnul va batjocuri. Şi vor fi după aceasta spre cădêre necinstită şi la sudalmă întru morţi pren vac,

19. Căci va dăzbina pre ei fără glas, cu faţa în jos, şi va clăti pre ei den temelii; şi pînă la cea d-apoi să vor ţeleni şi vor fi întru durêre şi pomenirea lor va pieri.

20. Veni-vor întru socoteala greşalelor lor fricoşi şi vor[38] mustra pre ei denpotrivă fărădălegile lor.

Cap 5

1. Atuncea va sta cu îndrăznire multă dreptul de cătră faţa celor ce l-au năcăjit pre el şi celor ce hulesc[39] trudele lui.

2. Vădzînd, să vor turbura cu frică groaznică şi să vor întrista pen preaminunata mîntuire.

3. Zice-vor între ei, căindu-să, şi pen îngustarea duhului vor suspina: „Acesta era pre carele îl aveam oare-

Ms. 4389, p. 627-628

celor necuraţi nu va fi nici de o treabă mulţimea acêea şi den preacurvii ce se va sădi nu va da adîncare rădăcinilor, nici nu va face stare vîrtoasă.

4. [47]Şi măcară de va şi înflori la o vrême odraslă, înălţîndu-se spre ce nu iaste cu tărie, se va clăti de vînt şi de vînturile cêle cu vifor se va dăzrădăcina.[48]

5. Şi ramurile se vor frînge nesfîrşite şi roada lor cea nici de o treabă va fi strepezitoare la mîncare şi nu va trebui nimic,

6. Că feciorii cei ce se vor naşte den visele cêle fără de lêge mărturii sînt nedireptăţii[49] asupra părinţilor lor.

7. Cel direpţ, de va ajunge să se şi săvîrşască, va fi în răpaos,

8. Că nu sînt cinstite bătrînêţele pentru căci sînt de ani mulţi, nici iaste numărat numărul anilor,

9. [8] Ce căruntêţele sînt înţelepciunea omului [9] şi vîrsta bătrînêţelor — viiaţa cea nepîngărită[50].

10. [51]Fost-au bineplăcut lui Dumnezeu şi drag şi, vieţuind între cei păcătoşi, se-au schimbat.[52]

11. Fost-au zmîcit ca să nu cumva schimbe răotatea înţelêgerea lui sau să înşale hicleşugul pre sufletul lui.

12. Că poftirea cea rea întúnecă pre cêle bune şi dorul poftei schimbă mintea cea fără de răotate.

13. Sfîrşindu-se în puţinea vrême, au umplut ani lungi.

14. Că era plăcut Domnului sufletul lui, pentr-acêea au grăbit a-l muta den mijlocul hicleşugului;

15. [14] Iar nărodul văzînd şi neînţelegînd[53], nu-şi puseră în gînd ca acêstea, [15] că bunătatea şi mila iaste întru cei preacuvioşi ai lui şi cercetarea întru cei aleşi ai lui.[54]

16. Şi cel direpţ[55], murind, va osîndi pre necuraţii cei vii şi tinerêţele sfîrşindu-se curînd pre bătrînêţele cêle de ani mulţi ale celui nedirept.

17. Că vor vedea sfîrşitul celui înţelept şi nu vor pricêpe ce au vrut pentru dînsul (Dumnezeu) şi pentru ce l-au împuţinat Domnul.

18. Vedea-l-vor şi-l vor urgisi, iar Domnul îşi va rîde de dînşii. [19] Şi după aceasta vor fi în cădêre cu ocară şi în ruşine întru cei morţi în veac,

19. Că-i va lepăda jos nebunii umflaţi şi-i va clăti den temelie; şi se vor sfîrşi pînă la cea mai de pre urmă şi vor fi în durêre şi *[628/1]* pomenirea lor va pieri.

20. Veni-vor în cugetul păcatelor lor şi-i vor mustra împotriva fărădelegilor lor.

Cap 5

1. Atunci se va scula cel direpţ cu îndrăznire mare înaintea fêţei celor ce l-au năcăjit şi l-au lipsit de ostenínţele lui.[56]

2. Iar aceia, deaca vor vedea, se vor turbura cu frică grea şi se vor îngrozi de mîntuire minunată.

3. Şi, căindu-se, vor zice întru sine, suspinînd de greotatea amerinţărilor: „Acesta iaste cela ce-l aveam

Versiunea modernă

puioasă de necredincioşi nu va fi de trebuinţă şi din lăstarele ei bastarde nu va da rădăcină în adînc, nici nu va aşeza temelie sigură.

4. Căci, deşi pentru o vreme ar scoate din nou ramuri, ajungînd în primejdie, va fi scuturată de vînt şi smulsă din rădăcini de forţa vînturilor.

5. Rămurelele abia ivite vor fi distruse şi rodul lor [va fi] inutil, nefiind de tot copt pentru a fi mîncat şi la nimic folositor,

6. Căci odraslele zămislite din somnuri nelegiuite stau mărturie asupra netrebniciei părinţilor la cercetarea acestora.

7. Cel drept, însă, chiar de-ar sfîrşi înainte de vreme, va fi în tihnire,

8. Căci bătrîneţea respectabilă nu e cea împovărată de vreme, nici nu se măsoară după numărul anilor.

9. La oameni e căruntă chibzuirea şi vîrsta bătrîneţii lor e viaţa neîntinată.

10. Făcîndu-se plăcut lui Dumnezeu, [cel drept] a fost îndrăgit şi, trăind laolaltă cu păcătoşii, a fost strămutat de-acolo.

11. A fost luat ca nu cumva răutatea să-i altereze judecata ori prefăcătoria să-i amăgească sufletul.

12. Căci fascinaţia nimicniciei întunecă tot ce-i bun şi neastîmpărul dorinţei distruge cu încetul un cuget neînrăit.

13. Sfîrşindu-se în scurt timp, el a umplut [de trăire] vremuri îndelungate.

14. Căci plăcut îi era Domnului sufletul lui, de aceea s-a grăbit [să-l ia] din mijlocul răutăţii;

15. Iar mulţimile au văzut un asemenea lucru şi nu l-au înţeles, nici nu le-a dat în gînd că harul şi milostenia [Domnului sînt] pentru aleşii lui şi privegherea sa pentru drept-credincioşii lui.

16. Iar cel drept, murind, îi va blama pe necredincioşii rămaşi în viaţă şi tinereţea timpuriu răpusă [va blama] bătrîneţea longevivă a celui nedrept.

17. Căci ei vor vedea sfîrşitul celui înţelept şi nu vor înţelege ce a hotărît Domnul în privinţa lui şi pentru ce l-a pus la adăpost.

18. Vor vedea şi nu le va păsa, dar Domnul îşi va rîde de ei. Şi vor avea după aceea parte de o cădere ruşinoasă şi de batjocură pe vecie între morţi,

19. Fiindcă el îi va zdrobi pe aceşti nevorbitori [aflaţi] în cădere şi-i va zgîlţîi din temelii; şi vor fi pustiiţi pînă la ultimul şi vor fi în restrişte şi le va pieri amintirea.

20. Înfricoşaţi vor veni la socoteala păcatelor lor şi, de partea acuzării, nelegiuirile lor le vor dovedi vina.

Capitolul al 5-lea

1. Atunci, cel drept va sta cu multă cutezanţă în faţa celor ce l-au chinuit şi i-au dispreţuit ostenelile.

2. Văzîndu-l, ei vor fi cuprinşi de o spaimă teribilă şi vor fi uluiţi de faptul neaşteptat al mîntuirii lui.

3. Vor vorbi între ei, cuprinşi de căinţă, şi se vor tîngui din pricina îngustimii [lor] de spirit şi vor spune: „Ăsta era cel pe care l-am luat cînd-

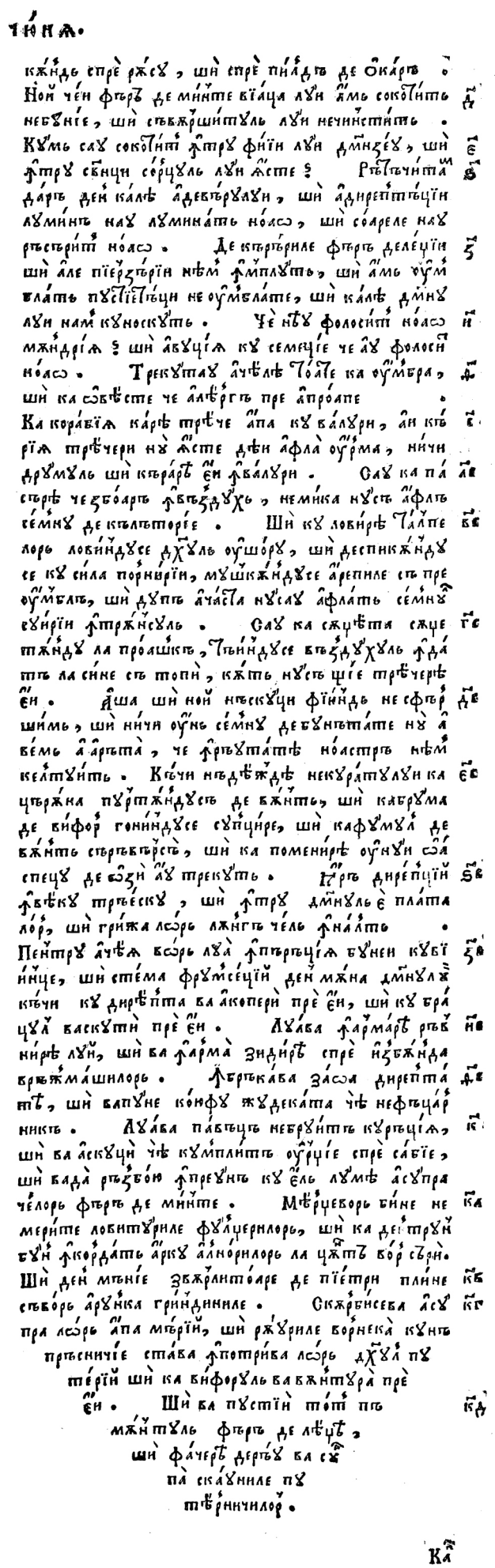

Biblia 1688, p. 654, col. 2

cînd spre rîsu şi spre pildă de ocară.

4. Noi, cei fără de minte, viaţa lui am socotit nebunie şi săvîrşitul lui necinstit.

5. Cum s-au socotit întru fiii lui Dumnezeu şi întru svinţi sorţul lui iaste?

6. Rătăcit-am, dară, den calea adevărului şi a direptăţii lumină n-au luminat noao şi soarele n-au răsărit noao;

7. De cărările fărădelegii şi ale pierzării ne-am împlut şi am umblat pustietăţi neumblate, şi calea Domnului n-am cunoscut.

8. Ce ne-au folosit noao mîndriia? Şi avuţiia cu semeţie ce au folosit noao?

9. Trecut-au acêlea toate ca umbra şi ca o vêste ce aleargă pre aproape;

10. Ca corabiia carea trêce apa cu valuri, ai căriia trêceri nu iaste de-a-i afla urma, nici drumul şi cărarea ei în valuri;

11. Sau ca pasărea ce zboară în văzduh, nemica nu să află semnu de călătorie;

12. Şi cu lovirea talpelor lovindu-se duhul uşoru şi despicîndu-se cu sila pornirii, mişcîndu-se[2] arepile, să preumblă şi după aceasta nu s-au aflat semnul suirii într-însul;

13. Sau ca săgeata săgetîndu la proaşcă, tăindu-se văzduhul, îndată la sine să topi, cît nu să ştie trêcerea ei.

14. Aşa şi noi, născuţi fiind, ne sfîrşim şi nici un semnu de bunătate nu avem a arăta, ce în răutatea noastră ne-am cheltuit."

15. Căci nădêjdea necuratului — ca ţărîna purtîndu-să de vînt şi ca bruma de vifor gonindu-se supţire şi ca fumul de vînt să răvărsă şi ca pomenirea unui oaspeţu de o zi au trecut.

16. Iară direptii în veacu trăiescu şi întru Domnul e plata lor şi grija lor — lîngă Cel Înalt.

17. Pentru acêea vor lua împărăţiia buneicuviinţe şi stema frumseţii den mîna Domnului, căci cu direapta va acoperi pre ei şi cu braţul va scuti pre ei.

18. Lua-va înarmarea rîvnirea lui şi va înarma zidirea spre izbînda vrăjmaşilor,

19. Îmbrăca-va zaoa direptatea şi va pune coifu judecata cea nefăţarnică;

20. Lua-va pavăţă nebiruită curăţiia şi va ascuţi cea cumplită urgie spre sabie, şi va da războiu împreună cu el lumea asupra celor fără de minte.

21. Mêrge-vor bine nemerite loviturile fulgerilor şi ca dentr-un bun încordat arcu al norilor la ţîntă vor sări,

22. Şi den mînie zvîrlitoare de pietri pline să vor arunca grindinile;

23. Scîrbi-se-va asupra lor apa mării şi rîurile vor neca cu năprăsnicie; sta-va împotriva lor duhul puterii şi ca viforul va vîntura pre ei;

24. Şi va pustii tot pămîntul fărădelêgea şi facerea de rău va surpa scaunile putêrnicilor. //

Ms. 45, p. 779

cînd întru rîs şi spre pildă de ocară,

4. Cei fără minte! Viaţa[40] lui am socotit nebunie şi săvîrşitul lui necinstit.

5. Cum s-au socotit întru fiii lui Dumnedzău şi întru sfinţi sorţul lui iaste?

6. Oare rătăcit-am de la calea adevărului şi cea a dreptăţii lumină nu au luminat noao şi soarele nu au răsărit noao;

7. De a fărădălegii ne-am împlut căi[41] şi a pierirei şi am călătorit pustii necălcate, şi calea Domnului nu am cunoscut.

8. Ce ne-au folosit noao mîndriia? Şi ce avuţiia cu dîrjie ne-au sprăjinit noao?

9. Trecut-au acêlea toate ca umbra şi ca vêstea carea trêce pre aproape; *[779/2]*

10. Ca corabiia carea trêce apa cu valuri, căriia trêcerii nu iaste urma a o afla, nici drumul cărarea ei întru valuri;

11. Sau ca a pasării zburat fiind văzduhul, nimic nu să află semnu de călătorie;

12. Şi cu lovirea talpelor lovindu-să duhul iuşor şi dăspicîndu-să cu sila pornirei[42], clătindu-să áripile, primblă-să şi după aceasta nu s-au aflat semnu a îmblării întru el;

13. Sau ca săgeata săgetîndu-să la ţîntă, tăindu-să văzduhul, îndată întru sine să topi, cît nu să ştie trêcerea lui.

14. Aşa şi noi, născuţi fiind, ne sfîrşim şi a bunătăţii semnu nimic nu avem a arăta, iară întru răotatea noastră ne-am ros[43]."

15. Căci nădêjdea necuratului — ca ţărna purtîndu-să de vînt şi ca bruma de vihor gonită fiind supţire şi ca fumul de vînt să răvărsă şi ca pomenirea popositoriului de o dzi au trecut.

16. Iar drepţii întru vac trăiesc şi întru Domnul — plata lor şi grija lor lîngă Cel Preaînalt.

17. Pentru acêea vor lua împărăţimea a bunăcuviinţei şi stema frîmsêţei dentru mîna Domnului, căci cu dreapta va acoperi pre ei şi cu braţul va scuti pre ei.

18. Lua-va într-arme de tot rîvnirea lui şi va întrarma lumea spre izbînda vrăjmaşilor,

19. Îmbrăca-să-va dzeaoa dreptatea şi va pune pregiur el coifu judeţ nefăţarnic;

20. Lua-va pavăţă nebiruită curăţiia şi va ascuţi cea cumplită urgie spre sabie, şi va da războiu împreună cu el lumea preste cei fără de minte.

21. Mêrge-vor bine nemerite loviturile fulgerilor şi ca dentr-un bun la încordat arcu a norilor la ţîntă vor sări,

22. Şi dentru mînie zvîrlitoare de pietri pline să vor arunca smide;

23. Scîrbi-să-va asupra lor apa mării şi rîurile ii vor îneca[44] cu năsîlnicie; împoncişa-să-va lor duhul puterii şi ca vivorul va vîntura pre ei;

24. Şi va pustii tot pămîntul fărădălêgea şi becisniciia va surpa scaunile sîlnecilor.

Ms. 4389, p. 628

odinioară de rîs şi în pilda împutăciunii.

4. [57]Noi, nebunii, viiaţa lui o am socotit turbare şi sfîrşitul lui de ocară.

5. Iar iată că se-au numenit întru fiii lui Dumnezeu şi soarta lui iaste întru cei sfinţi.

6. Deci am rătăcit den calea celui adevărat şi n-au strălucit pre noi lumina direptăţii şi noaoă nu ne-au răsărit soarele;

7. Umplutu-ne-am în cărările fărădelegiuirii şi ale piericiunii şi am umblat în pustietăţile cêle fără de cale, iar căile Domnului nu le-am priceput[58].

8. Dară trufiia ce ne-au folosit? Sau bogăţiia cu mărire ce ne-au dat?

9. [59]Toate acêlea au trecut ca umbra şi ca o vêste carea trêce;

10. [60]Şi ca o corabie carea trêce valurile apelor, a căriia trêcere nu iaste de-a i se aflarea umbra, nici calea cărărilor ei pren valuri;

11. Sau ca pasărea carea zboară pren văzduh,

12. [11] Că cu clătirea áripilor zboară, iar apoi nici un semn de trecătoare nu se află într-însul;[61]

13. [12] Sau ca săgeata carea se sloboază în proşcă, şi aerul care-l străbate ea îndată iaste iarăşi închis după dînsa, cît nici nu se vêde trêcerea ei.

14. [13] Aşa şi noi, fiind născuţi, ne împuţinăm[62] şi nici un semn de bunătate nu putem arăta, ce ne sfîrşim întru răotatea noastră." (14)[63]

15. Că nădêjdea celor necuraţi se va rîdica ca pulberea de vînt şi se va rîsipi ca o spumă moale de un vifor şi va trêce ca pomenirea venirei unii zile.[64]

16. Iară cei direpţi vor trăi în vêci şi plata lor iaste de la Domnul şi cugetul lor — înaintea Celui de Sus.

17. Drept acêea, vor lua împărăţiia frumseţii şi coróna frumseţii den mîna Domnului, că cu direapta îi va acoperi şi cu braţul îi va sprenjini.

18. [65]Şi va lua arma rîvnirei sale şi pre zidire o va face înarmată spre izbînda vrăjmaşilor,

19. Şi o va îmbrăca în zaoa di- *[628/2]* reptăţii şi-i va pune coif[66] judecata cea adevărată;

20. Lua-va pavăza cea nebiruită a curăţiei[67] [21] şi va ascuţi mîniia cea năprasnică în sabie, şi va da războiu cu dînsul lumea spre cei fără de minte.[68]

21. [22] Şi vor mêrge săgeţile fulgerului cêle direpţ nemeritoare şi ca dentr-un arc bine încordat al norului vor zbura la ţintă,

22. [23] Şi den aruncarea pietrii cei deplin vor cădea grindine;

23. Şi se va mîniia pre ei apa mării şi rîurile vor cură mai cu năprăsnicie; [24] împotriva acelora va sta duhul[69] puterii şi-i va împărţi ca un vifor;

24. Şi va pustii tot pămîntul al fărădelegiuirii şi răotatea va întoarce scaunul celor putêrnici.

Versiunea modernă

va în rîs şi drept pildă de ocară,

4. Nesăbuiţii de noi viaţa lui o am socotit nebunie şi sfîrşitul lui ruşinos.

5. Cum de-a fost numărat între fiii lui Dumnezeu şi sorţul lui este între sfinţi?

6. Prin urmare, noi ne-am rătăcit de la drumul adevărului şi lumina dreptăţii nu a strălucit pentru noi şi soarele nu a răsărit pentru noi;

7. Ne-am mulţumit cu cărările nelegiuirii şi pierzaniei şi am străbătut pustietăţi neumblate, dar calea Domnului nu am cunoscut-o.

8. La ce ne-a folosit trufia? Şi ce ne-a adus nouă bogăţia însoţită de vanitate?

9. Acelea toate s-au dus ca o umbră şi ca o vestire trecătoare;

10. [S-au dus] precum corabia ce străbate marea înspumată şi-a trecerii ei urmă nu poate fi aflată, nici urma chilei ei în valuri;

11. Sau aşa cum nu e de găsit vreo dovadă a trecerii păsării prin văzduh;

12. Doar aerul uşor a fost străbătut, biciuit de lovitura labelor şi despicat de forţa filfiirii aripilor în mişcare şi, după asta, nu mai e de găsit vreun semn al trecerii prin el;

13. Sau aşa cum aerul despicat de săgeata aruncată la ţintă se face îndată cum a fost, astfel că nu se cunoaşte drumul ei.

14. Tot aşa şi noi, de cum ne-am născut, am şi dispărut şi nu am avut a arăta nici un semn de virtute, ci ne-am irosit în propria răutate."

15. Fiindcă speranţa celui necredincios e ca pleava purtată de vînt şi ca promoroaca fină spulberată de furtună şi ea a fost risipită precum fumul de vînt şi a trecut ca amintirea unui oaspete de-o zi.

16. Cei drepţi, însă, trăiesc în veac şi răsplata lor este la Domnul şi purtarea lor de grijă o are Preaînaltul.

17. De aceea, ei vor primi sceptrul nobleţei şi diadema frumuseţii din mîna Domnului, că el cu dreapta îi va acoperi şi cu braţul îi va ocroti, precum un scut.

18. El îşi va lua drept armură ardoarea şi îşi va înarma creaţia pentru a ţine piept duşmanilor,

19. Va îmbrăca, ca platoşă, dreptatea şi drept coif îşi va pune judecata nepărtinitoare;

20. Va lua drept scut sfinţenia neînvinsă, îşi va ascuţi, ca pe o sabie, aspra mînie, iar împreună cu el lumea întreagă se va război cu cei smintiţi.

21. Se vor porni săgeţile bine strunite ale fulgerelor şi vor fi lansate spre ţintă ca dintr-un arc frumos rotunjit al norilor,

22. Şi din praştia mîniei vor fi slobozite puzderii de grindine;

23. Se va mînia împotriva lor apa mării, iar fluviile se vor revărsa necruţător [asupra lor]; se va ridica împotriva lor duhul puterii şi ca un uragan îi va spulbera;

24. Aşa că nelegiuirea va pustii întreg pămîntul şi răutatea va răsturna tronurile dinaştilor.

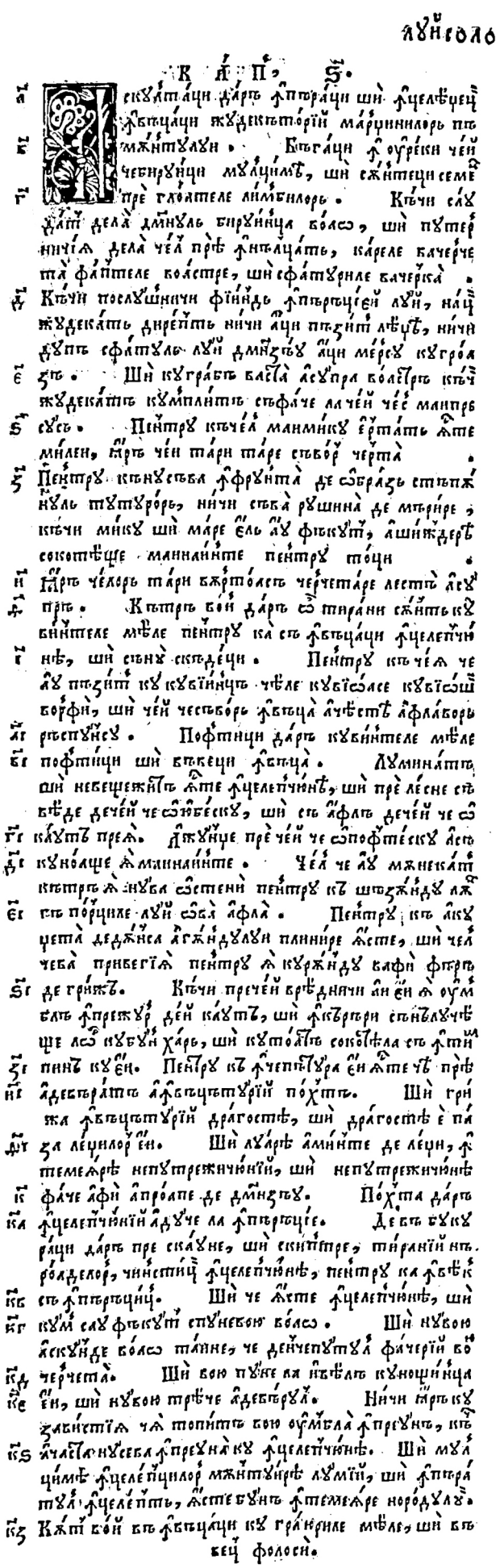

Biblia 1688, p. 655, col. 1

Cap 6

1. Ascultaţi, dară, împăraţi, şi înţelêgeţi! Învăţaţi, judecătorii marginilor pămîntului!

2. Băgaţi în urechi, cei ce biruiţi mulţimea şi sînteţi semeţi pre gloatele limbilor!

3. Căci s-au dat de la Domnul biruinţa voao şi puterniciia de la Cel Preaînălţat, carele va cerceta faptele voastre şi sfaturile va cerca;

4. Căci, poslușnici fiind împărăţiei lui, n-aţi judecat direpт, nici aţi păzit lêgea, nici după sfatul lui Dumnezău aţi mersu. Cu groază

5. Şi cu grabă va sta asupra voastră, căci judecată cumplită să face la cei ce-s mai presus.

6. Pentru că cel mai micu iertat iaste milei, iară cei tari tare să vor certa;

7. Pentru că nu să va înfrunta de obraz Stăpînul tuturor, nici să va ruşina de mărire, căci micu şi mare el au făcut, aşijderea socotêşte mai nainte pentru toţi,

8. Iară celor tari vîrtoasă cercetare le stă asupră.

9. Cătră voi, dară, o, tirani, sînt cuvintele mêle, pentru ca să învăţaţi înţelepciunea şi să nu scădeţi.

10. Pentru că ceia ce au păzit cu cuviinţă cêle cuvioase cuvioşi vor fi şi cei ce să vor învăţa acêstea afla-vor răspunsu.

11. Poftiţi, dară, cuvintele mêle, poftiţi şi vă veţi învăţa.

12. Luminată şi neveştejită iaste înţelepciunea şi pre lesne să vêde de cei ce o iubescu şi să află de cei ce o caută pre ea!

13. Ajunge pre cei ce o poftescu, a să cunoaşte ea mai nainte.

14. Cel ce au mînecat cătră ea nu va osteni, pentru că şăzîndu lîngă porţile lui o va afla.

15. Pentru că a cugeta de dînsa a gîndului plinire iaste şi cel ce va priveghiia pentru ea curîndu va fi fără de grijă;

16. Căci pre cei vrêdnici ai ei ea umblă împrejur de-i caută şi în cărări să nălucêşte lor cu bun har şi cu toată socoteala să întîmpină cu ei.

17. Pentru că începătura ei iaste cea preaadevărată a învăţăturii pohtă,

18. Şi grija învăţăturii — dragostea şi dragostea e paza legilor ei,

19. Şi luarea aminte de legi — întemeiêrea neputrejiciunii, şi neputrejiciunea face a fi aproape de Dumnezău.

20. Pohta, dară, înţelepciunii aduce la împărăţie.

21. De vă bucuraţi, dară, pre scaune şi schiptre, tiranii năroadelor, cinstiţi înţelepciunea, pentru ca în veac să împărăţiţi.

22. Şi ce iaste înţelepciunea şi cum s-au făcut spune-voiu voao,

23. Şi nu voiu ascunde voao taine, ce de-nceputul facerii voiu cerceta,

24. Şi voiu pune la iveală cunoştinţa ei şi nu voiu trêce adevărul.

25. Nici iară cu zavistiia cea topită voiu umbla împreună, căci aceasta nu se va împreuna cu înţelepciunea.

26. Şi mulţimea înţelepţilor — mîntuirea lumii şi împăratul înţelept iaste bună întemeiêre norodului.

27. Cît voi vă învăţaţi cu graiurile mêle şi vă veţi folosi. /

Ms. 45, p. 779-780

Cap 6

1. Ascultaţi, dară, împăraţi, şi înţelêgeţi! Învăţaţi-vă, judecătorii marginilor pămîntului!

2. Băgaţi în urechi, cei ce biruiţi mulţimea *[780/1]* şi sînteţi sămeţi pre gloatele limbilor!

3. [45]Căci s-au dat de la Domnul biruinţa voao şi puterniciia de la Cel Preaînalt, carele va cerceta voao faptele şi sfaturile va cerca;

4. Căci, poslušnici fiind a împărăţiei lui, n-aţi judecat drept, nici aţi păzit lêgea, nici după sfatul lui Dumnedzău aţi mersu. [5] Straşnic

5. Şi dă pripă va sta asupra voastră, căci judecată cumplită întru cei ce-s mai presus să face.

6. Pentru că cel mai mic iertat iaste a milei, iară tarii tare să vor certa;

7. Pentru că nu să va ruşina de obraz Cel Atotdespuitor, nici să va ruşina mărirea[46], [47]căci mic şi mare el au făcut, aşijderea socotêşte mai nainte pentru toţi,

8. Iar celor tari vîrtoasă[48] cercetare le stă deasupra.

9. Cătră voi, dară, o, tîrani, cuvintele mêle, pentru ca să învăţaţi înţelepciunea şi să nu scădeţi.

10. Pentru că ceia ce au păzit cu preacuviinţă preacuvioasele să vor preacuvioşi şi cei ci să vor învăţa pre iale afla-vor răspuns.

11. Poftiţi, dară, cuvintelor mêle, poftiţi şi veţi învăţa.

12. Luminată şi neveştejită iaste înţelepciunea şi pre lesne să privêşte de cătră ceia ce iubăsc pre ea şi să află de cătră cei ci o cearcă pre ea!

13. Apúcă pre cei ce poftesc a să cunoaşte mainte.

14. Cel ce a mîneca pre ea nu va trudi, pentru că dvoritoare o va afla a porţilor lui.

15. Pentru că a gîndi pentru ea a minţii săvîrşire-i şi cel ci va priveghia pentru ea curînd va fi fără griji;

16. Căci pre cei vrêdnici ai ei aceasta îmblă împregiur cercînd şi întru căi[49] nălucêşte-să lor cu bunăvoie şi cu toată socoteala să întîmpină lor.

17. Pentru că începătura ei — cea preaadevărată a învăţăturei poftă,

18. Şi grija învăţăturei dragostea-i şi dragostea-i paza legilor ei,

19. Şi luarea aminte legilor — întemeiêrea neputrejunei, şi neputrejunea aproape face a fi lui Dumnedzău.

20. Pofta, dară, înţelepciunei aduce la împărăţie.

21. [50] Dă vă bucuraţi, dară, pre scaune şi buzdugane, tiránii năroadelor, cinstiţi înţelepciunea, pentru ca în vac să împărăţiţi.

22. Şi ce iaste înţelepciunea[51] şi cum s-au făcut vesti-voi voao,

23. Şi[52] voi ascunde *[780/2]* voao taine, ce de-nceputul facerii voi cerceta,

24. Şi voi pune la ivală cunoştinţa ei şi nu voi trêce adevărul.

25. Nici iară cu[53] zavistiia cea topită voi îmbla împreună, căci aceasta[54] nu să va împreuna cu înţelepciunea.

26. Şi mulţimea înţelepţilor — mîntuirea lumei şi împăratul înţelept — bună întemeiêrea nărodului.

27. Cît vă certaţi cu graiurile mêle şi veţi folosi.

Ms. 4389, p. 628-629

Cap 6

1. [1/2[70]] Auziţi, dară, împăraţilor, şi pricêpeţi! Şi vă învăţaţi, judecătorii marginilor pămîntului![71]

2. [3] Luaţi aminte, ceia ce biruiţi mulţimile şi ceia ce vă trufiţi de năroadele limbilor!

3. [4] [72]Că de la Domnul iaste dată voaoă ţinêrea[73] şi putêrea de la Cel den Nălţime, [4] carele va iscodi lucrurile voastre şi va cerca cugetele;

4. [5] Căci că, fiind nişte slugi ale împărăţiei lui, voi n-aţi judecat pre direptate, nici n-aţi păzit lêgea, nici n-aţi umblat după voia lui Dumnezeu.

5. [6] Sfărîmare degrabă se va arăta voaoă, că mai năprasnică judecată iaste spre ceia ce întră la acêstea.

6. [7] Că puţinică milă se va da, iar cei putêrnici cu putêre vor fi întrebaţi;

7. [8] [74]Că Stăpînul tuturor nu se ruşinează nici de o faţă, nici nu-i iaste povăială cătră cei putêrnici, că el au făcut şi pre cel mic, şi pre cel mare, şi într-un chip socotêşte pentru toţi,[75]

8. [9] Iară celor ce stăpînesc putêrnică întrebare le ştie.

9. [10] Cătră voi, împăraţilor, sînt acêste cuvinte ale mêle, ca să vă învăţaţi înţelepciune şi să nu cădeţi.

10. [11] Că ceia ce vor păzi cêle dirêpte cu direptate se vor îndirepta şi ceia ce vor învăţa acêstea vor afla răspuns.

11. [12] Poftiţi, dară, cuvintele mêle, îndrăgiţi-le şi le aveţi de certare.

12. [13] Înţelepciunea iaste luminoasă şi neveştejită şi iaste cu putinţă de-a se vedea de cei ce o iubesc şi se va afla de ceia ce o vor cerca![76] *[629/1]*

13. [14] Ajunge pre cei ce poftesc să o vază mai înainte.

14. [15] Cela ce va mîneca la dînsa nu se va osteni, că alergînd ea înaintea lui, îl va afla înaintea porţii lui.

15. [16] Că a cugeta de dînsa iaste simţirea cea desăvîrşită şi cela ce va priveghea pentru dînsa curînd va fi fără de nici o grijă;

16. [17] Că aceasta încunjură de caută pre cei ce sînt vrêdnici ei şi li se arată în cărări cu milă şi întru toată nălucirea mêrge înaintea lor.

17. [18] Că începătura ei cea mai adevărată iaste poftirea învăţăturii,

18. [19] Iar purtarea de grijă pentru învăţătură iaste dragostea şi iubêşte păzirea legii ei,

19. [20] Iar paza legii iaste umplêrea nestricăciunii, iar nestricăciune face a fi aproape de Dumnezeu.[77]

20. [21] Că pofta înţelepciunii rîdícă cătră împărăţiia cea vêcinică.

21. [22] [78]Că deaca vrême ce vă îndulciţi pentru scaune şi pentru schiptruri, o, împăraţilor năroadelor, voi să cinstiţi înţelepciunea, ca să împărăţiţi în vêci. (23)[79]

22. [24] Iară ce iaste înţelepciunea şi în ce chip se-au făcut eu voiu spune,

23. [24] Şi tainele nu le voiu ascunde de cătră voi, ce o voiu spune de-nceputul naşterii,

24. Şi înţelêgerea ei o voiu pune la lumină şi nu voiu trêce adeverinţa,

25. Nici topindu-o cu pizmă voiu călători[80], că unul ca acesta carele va face aşa nu va fi părtaş înţelepciunii.

26. Că mulţimea înţelepţilor iaste mîntuirea lumii şi împăratul cel înţelept iaste întărirea năroadelor.

27. Deci priimiţi învăţătura după cuvîntul mieu şi va folosi voaoă.

Versiunea modernă

Capitolul al 6-lea

1. Ascultaţi, dară, voi, regi, şi înţelegeţi! Luaţi seama, voi, judecători de la fruntariile pămîntului!

2. Plecaţi urechea, cei ce stăpîniţi gloata şi vă făliţi cu mulţimi de noroade!

3. Fiindcă de la Domnul v-a fost dată puterea şi stăpînirea de la Preaînaltul, care va cerceta faptele voastre şi vă va încerca vrerile;

4. Fiindcă, în calitate de slujitori ai împărăţiei sale, nu aţi judecat cu dreptate, nici nu aţi păzit legea, nici nu v-aţi purtat după vrerea lui Dumnezeu. [5] Înspăimîntător

5. Şi grabnic se va ridica el împotriva voastră, căci necruţătoare judecată se face cu cei de vază.

6. Căci cel de tot neînsemnat e iertat, de milă, dar cei puternici puternic vor fi cercetaţi;

7. Căci Stăpînul tuturor nu-şi va feri [de la ei] chipul, nici nu-i va păsa de mărire, căci el l-a făcut şi pe cel mic, şi pe cel mare, şi se-ngrijeşte la fel de toţi,

8. Însă celor puternici straşnică cercetare le revine.

9. Către voi, dară, o, conducători, sînt vorbele mele, ca să-nvăţaţi înţelepciunea şi să nu vă-nşelaţi.

10. Căci cei ce cu sfinţenie au păzit cele sfinte vor fi sfinţiţi şi cei ce s-au lăsat învăţaţi acestea vor şti să se apere.

11. Doriţi, dară, vorbele mele, preţuiţi-le şi veţi fi învăţaţi.

12. Strălucită-i şi nepieritoare înţelepciunea şi cu uşurinţă-i văzută de cei ce-o iubesc şi găsită de cei ce-o caută!

13. Ea se grăbeşte [a ieşi] înaintea celor ce-o doresc, ca să le fie mai-nainte cunoscută.

14. Cel ce s-a-ndreptat de cu zori spre ea nu va osteni, căci o va găsi stînd la poarta lui.

15. Căci a gîndi la ea e desăvîrşirea raţiunii şi cel ce a vegheat în noapte pentru ea curînd va fi fără grijă;

16. Căci ea umblă pretutindeni, căutîndu-i pe cei vrednici de ea, şi li se arată cu priinţă pe cărările lor şi iese-n calea dorinţei lor.

17. Căci începutul ei e dorinţa cea mai sinceră de învăţătură,

18. Iar grija pentru-nvăţătură e iubire, iar iubirea e respectarea legilor ei,

19. Iar atenţia la legi e garanţia integrităţii, iar integritatea face să fii aproape de Dumnezeu.

20. Prin urmare, dorinţa de înţelepciune duce-n sus, către împărăţia [lui].

21. Deci, dacă voi, conducători de noroade, vă desfătaţi cu tronurile şi cu sceptrele, preţuiţi înţelepciunea, ca să domniţi în veac.

22. Iar ce-i înţelepciunea şi cum a luat ea naştere vă voi face cunoscut,

23. Şi nu voi ascunde de voi tainele, ci o voi urmări de la-nceputul naşterii ei,

24. Şi voi pune-n lumină cunoaşterea ei şi nu voi trece peste adevăr.

25. Nici cu invidia, ce te sleieşte de vlagă, nu m-oi însoţi la drum, căci ea nu are nimic în comun cu înţelepciunea.

26. Iar mulţimea înţelepţilor e salvarea lumii şi regele înţelept e tăria poporului.

27. Aşa că luaţi învăţătură din vorbele mele şi veţi avea folos.

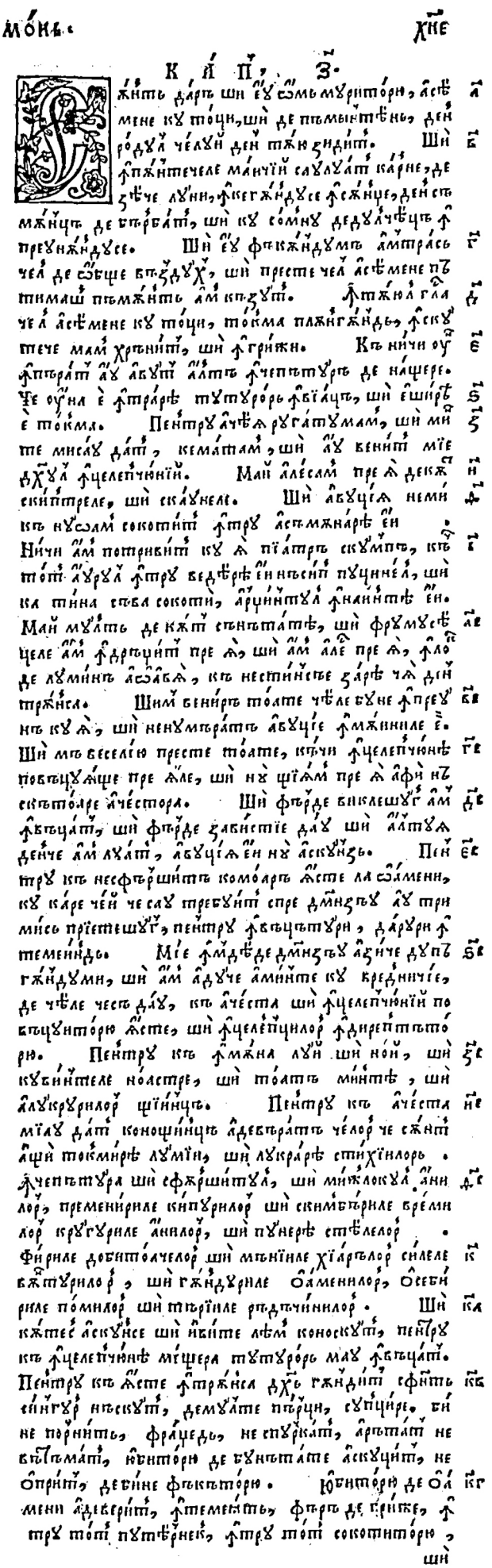

Biblia 1688, p. 655, col. 2

Cap 7

1. Sînt, dară, şi eu om muritoriu, asêmene cu toţi, şi de pămîntean den rodul celui dentîiu zidit.

2. Şi în pîntecele maicii s-au luat carne, de zêce luni, închegîndu-se în sînge den sămînţă de bărbat şi cu somnu de dulceaţă împreunîndu-se.

3. Şi eu, făcîndu-mă, am tras cel de obşte văzduh şi preste cel asêmene pătimaş pămînt am căzut,

4. Întîiul glas, cel asêmene cu toţi, tocma plîngînd; în scutece m-am hrănit şi în griji.

5. Că nici un împărat au avut altă începătură de naştere,

6. Ce una e întrarea tuturor în viaţă şi ieşirea e tocma.

7. Pentru acêea rugatu-m-am şi minte mi s-au dat; chemat-am şi au venit mie duhul înţelepciunii.

8. Mai ales-am pre ea decît schiptrele şi scaunele,

9. Şi avuţiia nemică nu o am socotit întru asămănarea ei,

10. Nici am potrivit cu ea piatră scumpă, căci tot aurul — întru vedêrea ei năsip puţintel şi ca tina să va socoti argintul înaintea ei.

11. Mai mult decît sănătatea şi frumusêţele am îndrăgit pre ea şi am ales pre ea în loc de lumină a o avea, că nestinsă e zarea cea dentr-însa.

12. Şi-mi veniră toate cêle bune împreună cu ea şi nenumărată avuţie în mîinile ei.

13. Şi mă veseliiu preste toate, căci înţelepciunea povăţuiêşte pre iale; şi nu ştiiam pre ea a fi născătoare acestora.

14. Şi fără de vicleşug am învăţat şi fără de zavistie dau şi altuia den ce am luat, avuţiia ei nu ascunz;

15. Pentru că nesfîrşită comoară iaste la oameni, cu care cei ce s-au trebuit spre Dumnezău au trimis prieteşug, pentru învăţături daruri întemeind.

16. Mie îmi dêde Dumnezău a zice după gîndu-mi şi a-mi aduce aminte cu vrednicie de cêle ce să dau, că acesta şi înţelepciunii povăţuitoriu iaste, şi înţelepţilor îndireptătoriu.

17. Pentru că în mîna lui — şi noi, şi cuvintele noastre, şi toată mintea, şi a lucrurilor ştiinţă.

18. Pentru că acesta mi-au dat conoştinţă adevărată celor ce sînt, a şti tocmirea lumii şi lucrarea stîhiilor,

19. Începătura şi sfîrşitul şi mijlocul anilor, premenirile chipurilor şi schimbările vremilor, crugurile anilor şi punerea stêlelor,

20. Firile dobitoacelor şi mîniile hiarălor, silele vînturilor şi gîndurile oamenilor, osebirile pomilor şi tăriile rădăcinilor,

21. Şi cîte-s ascunse şi ivite le-am conoscut, pentru că înţelepciunea, meştera tuturor, m-au învăţat.

22. Pentru că iaste într-însa duh gîndit, sfînt, singur născut, de multe părţi, supţire, bine-pornit, fraged, nespurcat, arătat, nevătămat, iubitoriu de bunătate, ascuţit, neoprit, de bine făcătoriu,

23. Iubitoriu de oameni, adeverit, întemeiat, fără de grije, întru-tot-putêrnec, întru-tot-socotitoriu //

Ms. 45, p. 780-781

Cap 7

1. Sînt, însă, şi eu putred[55] om, atocma cu toţi, şi a pămîntean[56] den roada celui dentîi zidit.

2. [57]Şi întru pîntecile maicei luatu-s-au trup, de dzêce luni, închegîndu-să întru sînge den sămînţa bărbatului şi iúboste cu somnu împreunîndu-să.

3. Şi eu, făcînd-mă, am tras cel de obşte văzduh şi preste cel de o samă chinuit am căzut pămînt,

4. Dentîiul glas, cel asêmenea cu toţi, atocma plîngînd; întru scutece m-am hrănit şi întru griji.

5. Pentru că nici un împărat alta au avut a facerii[58] începătură,

6. [59]Ce[60] una-i a tuturor întrare la viaţă şi ieşirea-i atocma.

7. [61]Pentru acêea rugatu-m-am şi minte datu-s-au mie; chemat-am şi au venit mie duh a înţelepciunei.

8. Mai ales-am pre ea decît buzduganile şi scaunile,

9. Şi avuţiia nimic n-am socotitu-o întru asămănarea ei,

10. [62]Nici am asămănat ei piatră nepreţuită, căci tot aurul întru vedêrea ei arină puţină-i şi ca tina să va socoti argintul înaintea ei.

11. Mai mult decît sănătatea şi frîmsêţele am îndrăgit pre ea şi am luat pre ea mai bine decît lumina a o avea[63], pentru căci neadormită iaste cea dentru ea zare.

12. [64]Şi veniră mie cêle bune împreună toate cu ea şi nenumărată avuţiia întru mîinile ei.

13. Şi mă veseliiu preste toate, căci lor povăţuiêşte înţelepciunea; şi nu ştiiam pre ea naştere a fi acestora.

14. Şi fără vicleşug am învăţat şi fără de zavistie părtuuiesc, avuţiia ei nu ascundzu;

15. Pentru că nesăvîrşit vistiêr iaste la oameni, carele ceia ce s-au trebuit către Dumnedzău au trimis prietinie, pentru învăţături daruri întemeind.

16. Mie dêde Dumnedzău a dzice după gîndu-mi şi a-mi aduce aminte vrednicêşte a- *[781/1]* celor ci să dau, căci acesta şi înţelepciunei povăţuitor iaste, şi înţelepţilor isprăvitor.

17. Pentru că întru mîna lui — şi noi, şi cuvintele noastre, şi toată mintea, şi a lucrurilor[65] ştiinţa.

18. Pentru că acesta mi-au dat celora ce sînt cunoaştere neminciunoasă, a şti tocmala lumei şi isprăvirea stihiilor,

19. Începătura şi sfîrşitul şi mijlocul anilor, a chipurilor primeniri şi schimbări a vremilor, a anilor cruguri şi a stêlelor puneri,

20. Firile vitelor şi mîniile hiarălor, a vînturilor sile şi gîndurile oamenilor, usăbirile pomilor şi tăriile rădăcinilor,

21. Şi cîte-s ascunse şi ivitele am cunoscut, pentru că cea a tuturor meştereasă învăţatu-m-au înţelepciune.

22. Pentru că iaste întru ea duh gîndit, sfînt, sîngur născut, cu multe părţi, supţire, bine-pornit, fraged, nespurcat, arătat, nevătămat, iubitor de bunătate, ascuţit, neoprit, de bine făcător,

23. Iubitor de oameni, adeverit, întemeiat, fără griji, întru-tot-putêrnic, întru-tot-socotitor

Ms. 4389, p. 629

Cap 7

1. Că şi eu sînt om muritoriu, asêmene tuturor şi den neamul celui ce au fost zidit mai denainte.

2. [1] Şi am luat carne den pîntece de maică,[81] [2] în vrême de zêce luni [82]m-am închiegat în sînge den sămînţă bărbătească; au doară nu m-am pogorît întru dulceaţa somnului.

3. Şi eu, deaca m-am născut, am luat aerul cel denpreună şi am căzut pre pămîntul cel ce iaste într-un chip pătimaş,

4. [3] Şi am slobozit glasul cel dentîi al plîngerii, carele iaste tuturor într-un chip; [4] şi sînt crescut[83] în scutece cu mare grijă.

5. Că nici un împărat n-au avut altă începătură de naştere, *[629/2]*

6. [84]Că tuturor le iaste o întrare în viiaţă, aşijderea într-un chip şi ieşirea.

7. Pentr-acêea m-am rugat şi-mi fu dată înţelepciunea, şi am chiemat şi au venit în mine înţelêgerea.

8. Mai ales-am pre dînsa decît schiptrurile şi scaunele,

9. [8] Şi bogăţiia nimic nu o băgaiu în seamă către sămuiala ei,

10. [9] [85]Nici o am potrivit pietrii cei scumpe, că tot aurul mai mic iaste decît năsipul împotriva ei şi argintul ca nişte tină se socotêşte înaintea ei.

11. [10] Îndrăgitu-o-am mai vîrtos decît sănătatea şi decît frumsêţea şi o puş înainte să o aib în loc de lumină, că răspunsul ei iaste fără de aţipeală.[86]

12. [11] [87]Că au venit mie denpreună cu dînsa toate bunătăţile şi bogăţie fără de număr prespre mîinile ei.

13. [12] Şi mă veseliiu de toate, că se socotêşte înţelepciunea a lor; şi nu ştiiam că ea iaste născătoarea lor.

14. [13] Învăţatu-m-am nehicleşugului, da-voiu fără de pizmă şi bogăţiia ei nu o voiu ascunde;

15. [14] Că iaste oamenilor comoară fără de sfîrşănie, carea au trimes daruri cel bun către Dumnezeu şi aşăzămînturi pentru învăţătură.

16. [15] Mie au dat Dumnezeu să grăiesc judecăţile şi a chibzui vrednicêşte celor ce se dau, că el iaste povaţa înţelepciunii şi îndireptătoriul celor înţelepţi.

17. [16] Că în mîinile lui sîntem şi noi, şi cuvintele noastre, şi toată înţelepciunea, şi meşteşugul lucrurilor.

18. [17] Că acesta au dat mie cunoaşterea[88] celor ce sînt adevărate şi să ştiu tocmirea lumii şi făptura[89] stihiilor,

19. [18] Începutul şi sfîrşitul şi chipul jumătăţării vremii, premeneala şi schimbarea şi umplêrea vremilor,[90] [19] crugul[91] anului şi puitura stêlelor,

20. Firea gădinelor[92] şi mîniia fierilor, nevoirea vînturilor şi cugetele oamenilor, dăspărţirea odraslelor şi puterile rădăcinilor,

21. Şi cîte sînt ascunse şi[93] nevăzute mai denainte am învăţat, că m-au învăţat înţelepciunea, meşterul tuturor minţilor.

22. Că într-însa iaste duhul cel sfînt al înţelêgerii, unul născut, de multe zile, chipeş, [23] bine clătinat, preacurat, nespurcat, adevărat bun, iubitor de bine, ascuţit, neapărat, făcător de bine,

23. Iubitor de oameni, ales, tare, fără de grijă, atotputêrnic, văzătoriul tuturor,

Versiunea modernă

Capitolul al 7-lea

1. Sînt şi eu un om muritor, la fel ca toţi, şi un urmaş al celui creat cel dintîi din pămînt.

2. Şi am fost croit ca trup în pîntecele mamei, fiind, timp de zece luni, închegat în sînge din sămînţa unui bărbat şi din desfătarea ce se-nsoţeşte cu somnul.

3. Şi, deîndată născut, am respirat şi eu aerul accesibil tuturor şi am ajuns pe pămîntul aceloraşi suferinţe,

4. Primul meu strigăt fiind, la fel ca al tuturor, un scîncet; am fost crescut în scutece şi griji.

5. Căci nici chiar vreunul dintre regi nu a avut un alt început al existenţei,

6. Intrarea în viaţă şi ieşirea [din ea fiind] una şi aceeaşi pentru toţi.

7. Pentru aceea am făcut rugă şi mi-a fost dată chibzuinţa; l-am chemat şi a venit la mine duhul înţelepciunii.

8. Pe ea am preferat-o sceptrelor şi tronurilor,

9. Şi am socotit de nici un preţ avuţia în comparaţie cu ea.

10. Şi n-am asemuit-o vreunei pietre scumpe, fiindcă tot aurul [devine] biet nisip la vederea ei şi argintul va părea mocirlă în faţa ei.

11. Am iubit-o mai mult ca sănătatea şi frumuseţea şi am preferat să o am în locul luminii, fiindcă din ea [se revarsă] neostoită strălucire.

12. Odată cu ea mi-au venit, deopotrivă, toate binefacerile şi avuţie fără număr din mîinile ei.

13. Şi bucuros am fost de toate, fiindcă înţelepciunea le cîrmuieşte, fără a şti că ea e însăşi creatoarea lor.

14. Aşa cum fără gînd ascuns am deprins-o, fără invidie o împărtăşesc la rîndul meu şi nu-i tăinuiesc bogăţia;

15. Căci pentru oameni ea e o comoară inepuizabilă, ai cărei beneficiari au căpătat prietenie la Dumnezeu, fiind susţinuţi de darurile bunei creşteri.

16. Da-mi-ar Dumnezeu spusa după gînd şi cugetarea vrednică de cele primite, căci el este şi călăuza înţelepciunii, şi îndreptătorul celor înţelepţi.

17. Căci în mîna lui [sîntem] şi noi, şi vorbele noastre, precum şi toată chibzuinţa şi ştiinţa meşteşugurilor.

18. Căci el mi-a dat cunoaşterea fără greş a celor existente, spre a înţelege alcătuirea universului şi acţiunea elementelor [lui],

19. Începutul, sfîrşitul şi mijlocul vremurilor, schimbările locurilor şi prefacerile anotimpurilor, ciclurile anului şi poziţiile aştrilor,

20. Firile vieţuitoarelor şi înverşunările fiarelor, energiile spiritelor şi raţionamentele oamenilor, speciile plantelor şi virtuţile rădăcinilor,

21. Şi toate cîte sînt ascunse şi la vedere le-am cunoscut, căci dascăl mi-a fost înţelepciunea, meştera tuturor.

22. Căci în ea se află un duh inteligent, sfînt, unic pe lume, multiform, subtil, sprinten, pătrunzător, nepîngărit, limpede, inofensiv, iubitor de bine, ager, liber, binefăcător,

23. Iubitor de oameni, ferm, sigur, liniştit, atotputernic, atotveghetor

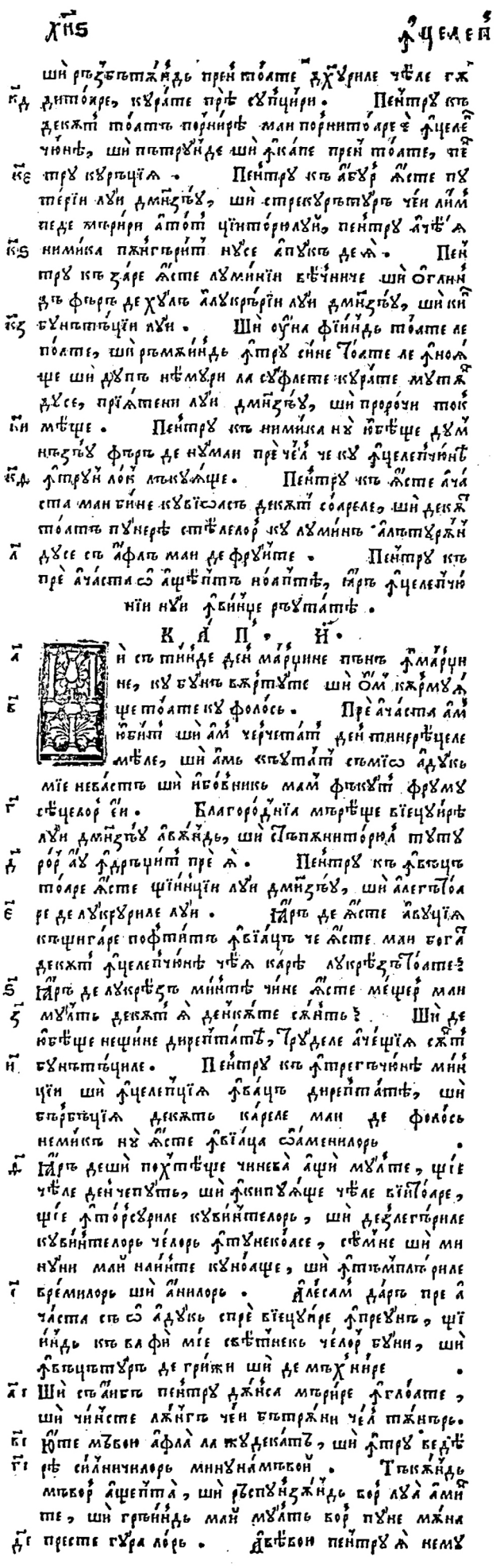

Biblia 1688, p. 656, col. 1

şi răzbătînd pren toate duhurile cêle gînditoare[3], curate, preasubţiri.

24. Pentru că decît toată pornirea mai pornitoare e înţelepciunea şi pătrunde şi încape pren toate, pentru curăţiia;

25. Pentru că abur iaste puterii lui Dumnezău şi strecurătură cei limpede măriri Atotţiitoriului, pentru acêea nimica pîngărit nu se apúcă de ea.

26. Pentru că zare iaste luminii vêcinice şi oglindă fără de hulă a lucrării lui Dumnezău şi chip bunătăţii lui.

27. Şi una fiind, toate le poate şi, rămîind întru sine, toate le înnoiêşte şi, după neamuri la suflete curate mutîndu-se, priêteni lui Dumnezău şi proroci tocmêşte.

28. Pentru că nimica nu iubêşte Dumnezău, fără de numai pre cel ce cu înţelepciunea într-un loc lăcuiêşte.

29. Pentru că iaste aceasta mai binecuvioasă decît soarele şi decît toată punerea stêlelor; cu lumină alăturîndu-se, să află mai de frunte.

30. Pentru că pre aceasta o aşteaptă noaptea, iară înţelepciunii nu-i învinge răutatea.

Cap 8

1. Şi să tinde den margine pînă în margine cu bună vîrtute şi otcîrmuiêşte[4] toate cu folos.

2. Pre aceasta am iubit şi am cercetat den tinerêţele mêle şi am căutat să mi-o aduc mie nevastă şi ibovnic m-am făcut frumusêţelor ei.

3. Blagorodnia mărêşte, vieţuirea lui Dumnezău avînd, şi Stăpînitoriul tuturor au îndrăgit pre ea;

4. Pentru că învăţătoare iaste ştiinţii lui Dumnezău şi alegătoare de lucrurile lui.

5. Iară de iaste avuţiia cîştigare poftită în viaţă, ce iaste mai bogat decît înţelepciunea cêea carea lucrează toate?

6. Iară de lucrează mintea, cine iaste meşter mai mult decît ea, den cîte sînt?

7. Şi de iubêşte neştine direptatea, trudele aceştiia sînt bunătăţile;

8. Pentru că întregăciunea minţii şi înţelepţiia învaţă, direptatea şi bărbăţiia, decît carele mai de folos nemică nu iaste în viaţa oamenilor.

9. Iară de şi pohtêşte cineva a şti multe, ştie cêle de-nceput şi închipuiêşte cêle viitoare, ştie întórsurile cuvintelor şi dezlegările cuvintelor celor întunecoase, sêmne şi minuni mai nainte cunoaşte şi întîmplările vremilor şi anilor.

10. Ales-am, dară, pre aceasta să o aduc spre vieţuire împreună, ştiind că va fi mie svêtnec celor buni şi învăţătură de griji şi de mîhnire

11. Şi să aibă, pentru dînsa, mărire în gloate şi cinste lîngă cei bătrîni cel tînăr.

12. Iute mă voiu afla la judecată şi întru vedêrea silnicilor minuna-mă-voi;

13. Tăcînd, mă vor aştepta, şi răspunzînd, vor lua aminte, şi grăind mai mult, vor pune mîna preste gura lor.

14. Avea-voiu pentru ea nemu- /

Ms. 45, p. 781

şi pren toate străbătînd vînturile celor gîndite, curate, preasupţiri.

24. Pentru că decît toată[66] pornirea mai pornitoare-i înţelepciunea şi pătrunde şi încape pren toate, pentru curăţie;

25. Pentru că abur iaste a puterii lui Dumnedzău şi stricurătură a Celui Întrutotţiitor mărire limpede, pentru acêea nimic pîngărit la ea să acaţă[67].

26. Pentru că zare iaste a luminei vêcinice şi oglindă fără smîrdă a facerii lui Dumnedzău şi chip a bunătăţii lui.

27. Şi una fiind, toate le poate şi, rămîind întru sineşi, toate le înnoiêşte şi, după roduri la suflete curate mutîndu-să, priêteni a lui Dumnedzău şi proroci tocmêşte.

28. Pentru că nimic nu iubêşte Dumnedzău, fără numai pre cela ce cu înţelepciunea înlontru lăcuiêşte.

29. Pentru că iaste aceasta mai binecuvioasă decît soarele şi decît toată a stêlelor punere; cu lumină alăturîndu-să, află-să mai de frunte.

30. Pentru că aceasta o aşteap- *[781/2]* tă noaptea, iară înţelepciunei nu-i biruiêşte răotatea.

Ms. 4389, p. 629-630

carele încape în toată vrêmea duhurilor celor curate ale celor pre păstori chipeşi.

24. Că înţelepciunea iaste mai mutătoare decît toate mutările, ajunge în toată vrêmea şi încăpuiêşte[94] *[630/1]* pentru curăţiia ei;

25. Că iaste aburul puterii lui Dumnezeu şi turnare vîrtoasă a Celui Atotţiitoriul şi pentr-acêea nimic spurcat nu va veni într-însa.[95]

26. [96]Că iaste o lucire[97] a luminii cei vêcinice şi oglindă fără de vină a lucrării lui Dumnezeu şi chip al bunătăţii lui.

27. Şi fiind ea sîngură, toate le poate şi cêle ce lăcuiesc într-însa toate le înnoiêşte şi, după neamuri trecînd în sufletele cêle curate, pune-i proroci şi priêteni lui Dumnezeu.

28. Că Dumnezeu nimic n-au îndrăgit, fără numai pre cela carele lăcuiêşte cu înţelepciunea.

29. Că aceasta iaste mai frumoasă decît soarele şi decît aşăzămîntul luminii tuturor stêlelor mai bună şi mai de frunte se-au aflat.

30. Că pre acêlea le apucă noaptea, iar pre înţelepciune nu o biruiêşte răotatea.

Versiunea modernă

şi care străbate prin toate duhurile inteligente, pure şi foarte subtile.

24. Căci înţelepciunea-i mai sprintenă ca orice mişcare, înaintează şi străbate prin toate datorită purităţii [sale];

25. Căci ea-i emanaţia puterii lui Dumnezeu şi curgerea limpede a slavei Celui Atotputernic, de aceea nimic ce-a fost pîngărit n-o pătrunde.

26. Căci ea-i strălucirea luminii veşnice şi oglinda imaculată a făptuirii lui Dumnezeu şi icoana bunătăţii lui.

27. Una fiind, pe toate le poate şi, păstrîndu-se pe sine, pe toate le-nnoieşte şi, trecînd de-a lungul generaţiilor în sufletele pure, întocmeşte iubitori ai lui Dumnezeu şi profeţi.

28. Căci Dumnezeu nu iubeşte decît pe cel ce face casă bună cu înţelepciunea.

29. Căci ea-i mai frumoasă ca soarele şi-i deasupra oricărei poziţii a aştrilor şi, de-o compari luminii, se află mai presus.

30. Căci pe-aceea o urmează noaptea, asupra înţelepciunii, însă, ticăloşia nu are putere.

Cap 8

1. Şi să lăţêşte de la margine la margine cu bună vîrtute şi cîrmuiêşte toate cu folos.

2. Pre aceasta am iubit şi am cercetat den tinerêţele mêle şi am cercat mireasă să să aducă mie şi ibomnic m-am făcut frîmsêţelor ei.

3. Bun dorul mărêşte, vieţuirea[68] lui Dumnedzău avînd, şi cel a tuturor Despuitor au îndrăgit pre ea;

4. Pentru că învăţătoare iaste a ştiinţei lui Dumnedzău şi alegătoare lucrurilor lui.

5. Iară dă iaste avuţia poftit lucru întru viaţă, ce iaste mai avut decît înţelepciunea cêea ce toate le lucrează?

6. Şi de minte lucrează, cine-i ei dentru cîte sînt mai mult iaste meşteră?

7. Şi de iubêşte neştine dreptate, trudile aceştiia sînt bunătăţile;

8. Pentru că întrebăciunea minţii şi înţelepţiia învaţă, dreptatea şi vitejiia, decît carele mai de folos nimic nu iaste întru viaţa oamenilor.

9. Iar şi a ştirea multe să poftêşte neştine, ştie cêle de-nceput şi cêle viitoare le închipuiêşte, ştie întorsurile cuvintelor şi dăzlegările cuvintelor întunecoase, sêmne şi minuni mainte cunoaşte şi întîmplări a vremi şi a ani.

10. Ales-am, dară, pre aceasta să o aduc[69] către împreună trăire, ştiind că-mi va fi mie sfêtnic de cêle bune şi învăţătură de griji şi mîhnire

11. Şi să aibi pren ea mărire întru gloate şi cinste lîngă cei bătrîni cel tînăr.

12. Iute mă voi afla la judeţ şi întru vedêrea silnicilor minuna-mă-voi;

13. Tăcînd, pre mine vor aştepta, şi răspundzînd, vor lua aminte, şi grăind mai mult, mîna vor pune preste rostul lor.

14. Avea-voi pentru ea fără-de-moar-

Cap 8

[98]1. Că atinge tare den margine pînă în margine[99] şi le chibzuiêşte toate bine.[100]

2. Pre aceasta am îndrăgit şi o am cercat den tinerêţele mêle şi o am căutat să mi-o iau mie nevastă şi am fost drăgăstos frumsêţelor ei.

3. Neamul ei cel bun va slăvi, avînd lăcuinţa lui Dumnezeu, ce şi Stăpînul tuturor o au iubit;

4. Că iaste învăţătoare[101] certării lui Dumnezeu şi alegătoare lucrurilor aceluia.

5. Şi de iaste bogăţiia un lucru poftit într-această viiaţă, dară ce iaste mai bogat decît înţelepciunea, căriia i se lucrează toate?

6. Iar de se lucrează simţirea, cine dentr-aceia ce sînt iaste mai meşter decît dînsa?

7. Şi de va iubi cinevaşi direptatea, ostenînţele aceştiia sînt de cinste;

8. [7] Că învaţă trezirea şi înţelepciunea şi direptatea şi bărbăţiia, decît care nimic nu iaste mai bun în viiaţa oamenilor.[102]

9. [8] Şi de va pofti cinevaşi mulţime de minte, ca să ştie cêle de demult şi să priceapă cêle ce vor să fie, să ştie prepunerea cuvintelor şi dăzlegarea gîciturilor, să ştie mai denainte sêmnele şi minunile, ieşirea vremilor şi a veacurilor.

10. [9] Pre aceasta am ales să o aduc către împreunarea traiului mieu, ştiind că-mi va fi sfătuitor bunătăţilor şi soţie în scîrbe şi în griji

11. [10] Şi pentru dînsa voiu avea slavă întru năroade şi cinste înaintea celor bătrîni, fiind eu tînăr.

12. [11] Afla-mă-voiu ascuţit la judecată şi voiu fi de mirare fêţelor celor putêrnici;[103]

13. [12] Cînd voiu *[630/2]* tăcea, ei vor îngădui, şi cînd voiu răspunde, ei vor lua aminte, şi de multe cuvinte de ale[104] mêle îşi vor pune mîna la gură.

14. [13] Pentru aceasta voiu lua nemu-

Capitolul al 8-lea

1. Ea se-ntinde viguros de la un capăt la altul [al lumii] şi le guvernează bine pe toate.

2. Pe ea am îndrăgit-o şi-am căutat-o de cînd eram tînăr şi-am dorit să mi-o fac mireasă şi m-am îndrăgostit de frumuseţea ei.

3. Ea întruchipează nobleţea, trăind în comuniune cu Dumnezeu, şi Stăpînul tuturor a iubit-o;

4. Căci ea-i iniţiată-n ştiinţa lui Dumnezeu şi-i cea care-i înţelege lucrările.

5. Iar dacă bogăţia e un bun de dorit în viaţă, ce-i mai bogat decît înţelepciunea care pe toate le lucrează?

6. Iar dacă chibzuinţa lucrează, cine-i mai meşteră la toate decît ea?

7. Şi dacă cineva iubeşte dreptatea, trudele ei sînt virtuţile;

8. Căci ea[-l] învaţă cumpătarea şi chibzuinţa, dreptatea şi vitejia, [virtuţi] decît care nimic nu le e oamenilor mai de folos în viaţă.

9. Iar dacă cineva doreşte şi o experienţă bogată, [înţelepciunea] ştie cele trecute şi le anticipează pe cele viitoare, cunoaşte subtilităţile vorbelor şi dezlegările enigmelor, prevede semnele şi minunile, precum şi sfîrşitul unor întîmplări de-o clipă şi de durată.

10. Pe ea am decis, deci, s-o iau ca părtaşă de viaţă, ştiind că-mi va fi sfătuitoare de bine şi îmbărbătare la griji şi supărare.

11. Datorită ei voi avea parte de slavă-n rîndul mulţimilor şi de cinstire la cei mai vîrstnici, cu toate că-s tînăr.

12. Mă vor găsi pătrunzător în judecată şi voi stîrni uimire-n ochii dinaştilor;

13. Vor avea răbdare cînd tac şi mă vor urmări cînd vorbesc şi-şi vor pune mîna la gură cînd mă-ntind la vorbă.

14. Datorită ei voi avea parte de nemu-

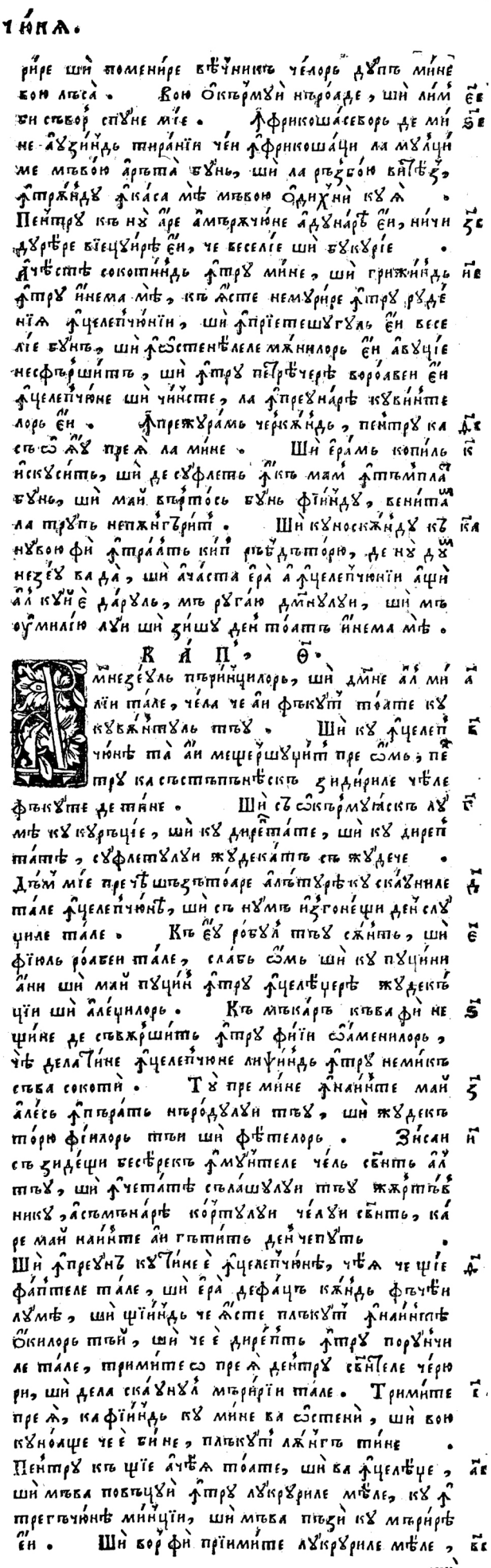

Biblia 1688, p. 656, col. 2

rire şi pomenire vêcinică celor după mine voiu lăsa.

15. Voiu ocîrmui noroadele şi limbi să vor supune mie;

16. Înfricoşa-se-vor, de mine auzind, tiranii cei înfricoşaţi; la mulţime mă voiu arăta bun şi la războiu viteaz. Întrîndu în casa mea, mă voiu odihni cu ea,

17. Pentru că nu are amărîciune adunarea ei, nici durêrea vieţuirea ei, ce veselie şi bucurie.

18. Acêstea socotind întru mine şi grijind întru inema mea că iaste nemurire întru rudeniia înţelepciunii şi în prieteşugul ei veselie bună şi în ostenêlele mînilor ei avuţie nesfîrşită şi întru petrêcerea voroavei ei înţelepciune şi cinste la împreunarea cuvintelor ei,

19. Împrejuram, cercînd pentru ca să o iau pre ea la mine.

20. Şi eram copil iscusit, şi de suflet încă m-am întîmplat bun şi, mai vîrtos, bun fiindu, venit-am la trup nepîngărit;

21. Şi cunoscîndu că nu voiu fi într-alt chip răbdătoriu, de nu Dumnezeu va da — şi aceasta era a înţelepciunii: a şti al cui e darul —, mă rugaiu Domnului şi mă umiliiu lui şi zişu den toată inema mea:

Cap 9

1. „Dumnezeul părinţilor şi Doamne al milii tale, cela ce ai făcut toate cu cuvîntul tău

2. Şi cu înţelepciunea ta ai meşterşugit pre om pentru ca să stăpînească zidirile cêle făcute de tine

3. Şi să ocîrmuiască lumea cu curăţie şi cu direptate şi cu direptatea sufletului judecată să judece,

4. Dă-mi mie pre cea şăzătoare alăturea cu scaunile tale înţelepciunea şi să nu mă izgoneşti den slugile tale!

5. Că eu robul tău sînt şi fiiul roabei tale, slab om şi cu puţini ani şi mai puţin întru înţelêgerea judecăţii şi a legilor.

6. Că, măcară că va fi neştine desăvîrşit întru fiii oamenilor, cea de la tine înţelepciune lipsind, întru nemică să va socoti.

7. Tu pre mine înainte m-ai ales împărat nărodului tău şi judecătoriu fiilor tăi şi fêtelor;

8. Zis-ai să zideşti besêrecă în muntele cel svînt al tău şi în cetatea sălaşului tău jîrtăvnicu, asămănarea cortului celui svînt care mai nainte ai gătit de-nceput.

9. Şi împreună cu tine e înţelepciunea, cêea ce ştie faptele tale şi era de faţă cînd făceai lumea şi ştiind ce iaste plăcut înaintea ochilor tăi şi ce e direpţ întru poruncile tale. Trimite-o pre ea dentru svintele ceriuri şi de la scaunul măririi tale,

10. Trimite pre ea, ca, fiind cu mine, va osteni, şi voiu cunoaşte ce e bine-plăcut lîngă tine.

11. Pentru că ştie acêea toate şi va înţelêge şi mă va povăţui întru lucrurile mêle cu întregăciunea minţii şi mă va păzi cu mărirea ei.

12. Şi vor fi priimite lucrurile mêle //

Ms. 45, p. 781-782

te şi pomenire vêcinică celor după mine voi părăsi.

15. Voi cîrmui năroade şi limbi să vor supune mie;

16. Înfricoşa-să-vor de mine audzind tirani straşnici, întru mulţime arăta-mă-voi bun şi la război viteaz. Întrînd întru casa ta, mă voi odihni cu ea;

17. Pentru că nu are amărăciune amestecătu- *[782/1]* ra ei, nici durêre vieţuirea[70] împreună cu ea, ci veselie şi bucurie.

18. Acêstea socotind întru mine şi grijind întru inima mea că iaste fără-de-moarte întru rudenia înţelepciunei şi întru prieteşugul ei veselie bună şi întru ostenêlele mîinilor ei avuţie nesfîrşită şi întru împreună petrêcerea voroavei ei înţelepţie şi bună încheietură întru amestecătura cuvintelor ei,

19. Împregiuram, cercînd pentru ca să iau pre ea la mine.

20. Şi copil eram de bun fêl, şi de suflet încă am nemerit bun, şi, mai vîrtos, bun fiind, venit-am la trup nepîngărit;

21. Şi cunoscînd că nu într-alt chip voi fi cuprindzător, dă nu Dumnedzău va da — şi aceasta încă-i a înţelepciunei: a ştirea a cui i darul — mă rugaiu Domnului şi mă umilii lui şi dziş dentru toată inima mea:

Cap 9

1. „Dumnedzăul părinţilor şi Doamne a milei tale, cela ce ai făcut toate cu cuvîntul[71]

2. Şi cu înţelepciunea ta ai meşterşuguit pre om pentru ca să domnească faptelor celor de cătră tine făcute

3. Şi să cîrmuiască lumea cu curăţie şi dreptate şi cu dreptatea sufletului judeţul să judece,

4. Dă-mi mie cea a scaunilor tale stătătoare înţelepciune şi să nu mă izgoneşti dentru slugile tale!

5. [72]Căci eu — robul tău şi fiiu a roabei tale, om slab şi cu puţîni ani şi mai puţîn întru înţelêgerea judeţului şi legilor.

6. Că, măcar că va fi neştine desăvîrşit întru fiii oamenilor, cea de la tine înţelepciune lipsindu-să, întru nimic să vor socoti.

7. [73]Tu pre mine înainte m-ai ales împărat a nărodului tău şi judecător fiilor tăi şi fêtelor;

8. Zis-ai să zideşti bisêrică în măgura cea sfîntă a ta şi întru cetatea sălaşului tău jirtăvnic, asămănare cortului sfînt carele ai gătit mai nainte de-nceput.

9. [74]Şi împreună cu tine — înţelepciunea, cêea ce ştie faptele tale şi era de faţă cînd făceai lumea şi ştiind ce iaste plăcut înainte[75] a ochilor *[782/2]* tăi şi ce-i drept întru porîncele tale. [10] Trimite-o pre ea dentru sfintele ceriuri şi de la scaunul mărirei tale,

10. Trimite pre ea, pentru ca, fiind cu mine, va osteni şi va cunoaşte ce-i bine-plăcut lîngă tine.

11. Pentru că ştie acêea toate şi va înţelêge şi mă va povăţui întru lucrurile mêle cu întregăciunea şi mă va păzi cu mărirea[76] ei.

12. Şi vor[77] fi priimite lucrurile mêle

Ms. 4389, p. 630-631

rire şi celor de pre urma mea le voiu lăsa pomenire vêcinică.

15. [14] Cîrmi-voiu năroade şi limbile se vor pleca mie;

16. [15] Şi împăraţii cei înfricoşaţi, deaca vor auzi, se vor tême de mine; arăta-mă-voiu întru mulţime bun şi în războiu tare. [16] Iar cînd voiu întra în casa mea, mă voiu odihni cu dînsa,

17. [16] Că lăcuinţa ei n-are amărăciune, nici viiaţa ei — durêre.

18. [17] Acêstea cugetîndu-le întru mine şi grijindu-mă în inima mea că fără de moarte iaste în neamul înţelepciunii [18] şi întru prietniciia ei îndulcirea cea bună şi în ostenînţele mîinilor ei bogăţie fără de împuţinare şi întru învăţătura vorbei ei înţelepciune şi luminare întru împreunarea cuvintelor ei,

19. [18] Ocoliiu, cercînd ca să o iau.

20. [19] Fuiu cocon înţelept şi soarta sufletului celui bun, [20] şi încă, mai mult[105], fiind bun, am venit la trupul cel nespurcat;

21. Şi am cunoscut că într-alt chip nu voiu fi oprit deaca nu va da Dumnezeu — şi aceasta cu ce înţelepciune voiu şti, a căruia iaste mila — şi veniiu cătră Domnul şi mă rugaiu lui şi ziş den toată inima mea:

Cap 9

1. „[106]Dumnezeul părinţilor (noştri) şi Domnul milei tale, cela ce ai făcut toate cu cuvîntul tău[107]

2. Şi pre om l-ai tocmit[108] cu înţelepciunea ta[109], ca să stăpînească făpturile cêle ce sînt făcute de tine

3. Şi să cîrmească lumea cu curăţie şi cu direptate şi să judece judecata întru îndireptarea sufletului,

4. Dă-mi înţelepciunea carea stă înaintea scaunelor tale şi nu mă împinge în laturi dentru slugile tale!

5. [110]Că eu sînt robul tău şi feciorul roabei tale; şi om neputincios şi cu vrême scurtă şi slab întru pricêperea judecăţii şi a legilor.[111]

6. Că, măcară de ară şi fi cinevaşi deplin întru feciorii oamenilor, iar de se va dăpărta de dînsul înţelepciunea ta, nici într-o seamă nu se va băga.

7. [112]Tu m-ai ales împărat nărodului tău şi judecător feciorilor tăi şi fêtelor tale;

8. Şi mi-ai zis să zidesc casă întru muntele tău cel sfînt şi altar în cetatea lăcaşului tău, în chipul cortului tău care l-ai gătit de-nceput.

9. Şi cu tine — înţelepciunea ta, carea ştie lucrurile tale, carea au fost atunci cînd ai făcut lumea *[631/1]* şi ştiia ce iaste plăcut înaintea ochilor tăi şi ce iaste direpт întru poruncile tale.[113] [10] Trimête-o den ceriurile tale cêle sfinte şi de la scaunul slavei tale,

10. Trimête-o să fie cu mine şi să se ostenească cu mine, ca să ştiu ce iaste plăcut înaintea ta.

11. Că ea toate le ştie şi le pricêpe şi mă va povăţi întru lucrurile mêle înţeleptţêşte şi mă va păzi în slava sa.

12. Şi vor fi lucrurile mêle plăcute

Versiunea modernă

re şi voi lăsa celor după mine o amintire veşnică.

15. Voi conduce popoarele şi neamurile mi se vor supune;

16. Înfocaţi tirani, auzind de mine, vor fi cuprinşi de spaimă, mă voi arăta bun faţă de mulţime şi viteaz în luptă. Ajungînd acasă la mine, mă voi odihni lîngă ea;

17. Căci vecinătatea ei n-aduce amărăciune, nici convieţuirea cu ea tristeţe, ci veselie şi bucurie.

18. Gîndind acestea în sinea mea şi chibzuind în suflet că-n înrudirea cu înţelepciunea există nemurire şi în prietenia cu ea plăcută desfătare şi în trudele mîinilor ei nesfîrşită bogăţie şi în intimitatea ei chibzuinţă şi în tovărăşia vorbelor ei glorie,

19. Umblam de ici colo, căutînd cum s-o fac a mea.

20. Eram, însă, un copil bine înzestrat din fire şi mi-a fost sortit un suflet bun, mai degrabă, însă, bun fiind, am ajuns într-un trup nepîngărit;

21. Dîndu-mi, însă, seama că nu voi fi altfel stăpînul [ei], dacă nu mi[-o] dă Dumnezeu — faptul de a şti a cui [e] binefacerea era şi acesta un semn de chibzuinţă —, m-am adresat Domnului şi m-am rugat lui şi-am spus din toată inima mea:

Capitolul al 9-lea

1. „Dumnezeule al părinţilor şi Doamne al milei, cel ce-ai făcut toate prin cuvîntul tău

2. Şi l-ai înzestrat pe om cu înţelepciunea ta, pentru a stăpîni asupra creaturilor zămislite de tine

3. Şi a orîndui lumea cu sfinţenie şi dreptate şi a face judecată cu suflet nepărtinitor,

4. Dă-mi înţelepciunea ce-mparte cu tine tronurile şi nu mă alunga ca pe-un nevrednic dintre copiii tăi!

5. Că eu sînt robul tău şi fiul slujnicei tale, om nevolnic şi trecător şi puţin capabil de priceperea unei judecăţi şi a unor legi.

6. Căci, chiar de-ar fi între fiii oamenilor cineva desăvîrşit, va fi socotit un nimic, lipsindu-i înţelepciunea de la tine.

7. Tu m-ai preferat ca rege al poporului tău şi judecător al fiilor şi fiicelor tale;

8. Ai cerut să se ridice un templu pe muntele tău sfînt şi un altar în cetatea poposirii tale, copie a cortului sfînt pe care l-ai pregătit dinainte, dintru început.

9. Şi cu tine [e] înţelepciunea, care-ţi cunoaşte lucrările şi care era de faţă cînd ai făcut lumea şi ştie ce-i plăcut în ochii tăi şi ce-i drept conform poruncilor tale. Trimite-o înapoi din cerurile sfinte şi fă-o să vină de la tronul slavei tale,

10. Pentru ca, fiindu-mi alături, să se nevolnicească şi eu să aflu ce-i plăcut în faţa ta!

11. Căci ea le ştie şi le-nţelege pe toate şi mă va călăuzi cu chibzuinţă în acţiunile mele şi mă va păzi în slava ei.

12. Şi faptele mele vor fi bine primite

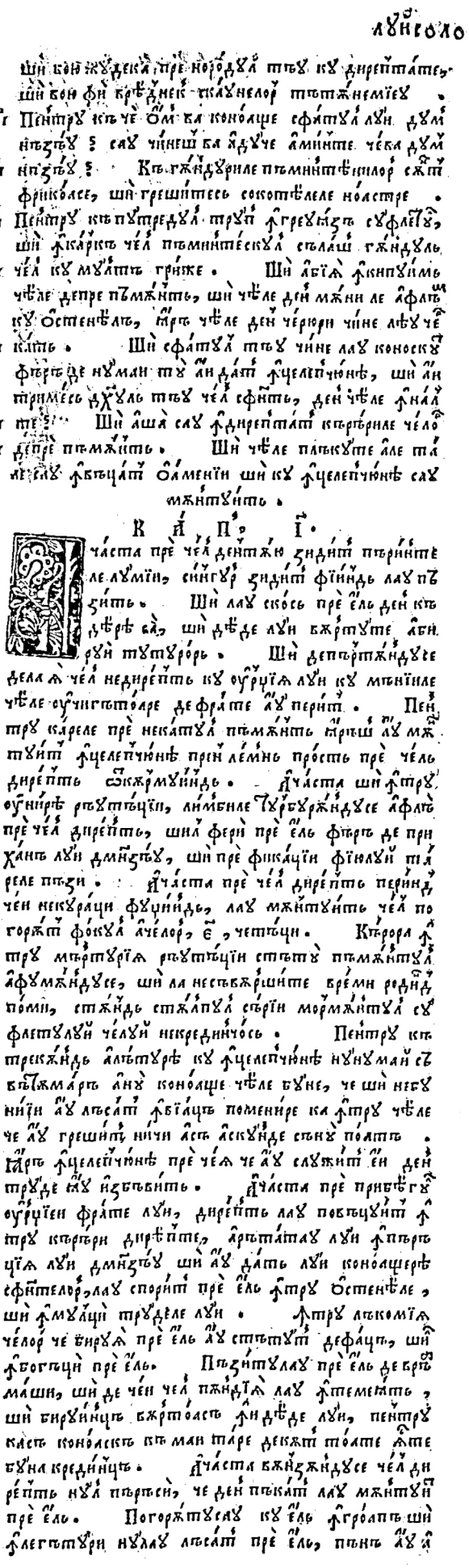

Biblia 1688, p. 657, col. 1

şi voiu judeca pre norodul tău cu direptate şi voiu fi vrêdnec scaunelor tătîne-mieu.

13. Pentru că ce om va conoaşte sfatul lui Dumnezău sau cine-şi va aduce aminte ce va Dumnezău?

14. Că gîndurile pămintênilor sînt fricoase şi greşite-s socotêlele noastre;

15. Pentru că putredul trup îngreuiază sufletul şi încarcă cel pămintescul sălaş gîndul cel cu multă grije.

16. Şi abiia închipuim cêle de pre pămînt şi cêle den mîni le aflăm cu ostenează; iară cêle den ceriuri cine le-au cercat?

17. Şi sfatul tău cine l-au conoscut, fără de numai tu ai dat înţelepciunea şi ai trimes duhul tău cel sfînt den cêle înalte?

18. Şi aşa s-au îndireptat cărările celor de pre pămînt

19. Şi cêle plăcute ale tale s-au învăţat oamenii şi cu înţelepciunea s-au mîntuit.

Cap 10

1. Acesta pre cel dentîiu zidit părintele lumii, singur zidit fiind, l-au păzit

2. Şi l-au scos pre el den cădêrea sa şi dêde lui vîrtute a birui tuturor.

3. Şi depărtîndu-se de la ea cel nedirept cu urgiia lui, cu mîniile cêle ucigătoare de frate au pierit.

4. Pentru carele pre necatul pămînt iarăşi au mîntuit înţelepciunea, pren lemn prost pre cel direpţ otcîrmuind.

5. Aceasta şi întru unirea răutăţii limbilor turburîndu-se, află pre cel direpţ şi-l feri pre el fără de prihană lui Dumnezău şi pre ficaţii fiiului tarele păzi.

6. Aceasta pre cel direpţ, pierind cei necuraţi, fugind l-au mîntuit cel pogorît focul acelor 5 cetăţi,

7. Cărora întru mărturiia răutăţii stătu pămîntul afumîndu-se şi la nesăvîrşite vremi rodind pomi, stînd stîlpul sării — mormîntul sufletului celui necredincios.

8. Pentru că, trecînd alăturea cu înţelepciunea, nu numai să vătămară a nu conoaşte cêle bune, ce şi nebuniii au lăsat în viaţă pomenire, ca întru cêle ce au greşit nici a să ascunde să nu poată.

9. Iară înţelepciunea pre ceia ce au slujit ei den trude i-au izbăvit.

10. Aceasta pre pribeagul urgiei fratelui direpţ l-au povăţuit întru cărări dirêpte; arătat-au lui împărăţiia lui Dumnezău şi au dat lui conoaşterea sfintelor, l-au sporit pre el întru ostenêle şi înmulţi trudele lui;

11. Întru lăcomiia celor ce biruia pre el au stătut de faţă şi-l îmbogăţi pre el.

12. Păzitu-l-au pre el de vrăjmaşi şi de cei ce-l pîndiia l-au întemeiat; şi biruinţă vîrtoasă îi dêde lui, pentru ca să conoască că mai tare decît toate iaste buna credinţă.

13. Aceasta, vînzîndu-se cel direpţ, nu-l părăsi, ce den păcat l-au mîntuit pre el;

14. Pogorîtu-s-au cu el în groapă şi în legături nu l-au lăsat pre el, pînă au a- /

Ms. 45, p. 782-783

şi voi judeca pre nărodul tău cu dreptate şi voi fi vrêdnic scaunelor tătîne-mieu.

13. [78]Pentru că care om va cunoaşte sfaturile lui Dumnedzău? Sau cine-şi va aduce aminte ce va Dumnedzău?
14. Pentru că gîndurile pămîntênilor sînt fricoase şi greşite-s socotêlele noastre;

15. Pentru că putredul trup îngreuiază sufletul şi îngreuiază cel de pămînt sălaş gîndul cel cu multe griji.
16. Şi abiia închipuim cêle de pre pămînt şi cêle den mînă le aflăm cu osteneală; iar cêle den ceriuri cine le-au cercat?
17. Şi sfatul tău cine l-au cunoscut, fără numai tu ai dat înţelepciunea şi ai trimis duhul tău cel sfînt de la cêle înalte?
18. Şi aşa s-au isprăvit cărările celor de pre pămînt

19. Şi cêle plăcute ale tale s-au învăţat oamenii şi cu înţelepciunea s-au mîntuit.

Cap 10

1. Aceasta pre cel dentîi zidit părinte a lumei, singur zidit fiind, l-au păzit

2. Şi l-am întinsu pre el dentru sminteala sa [79]şi-i dêde lui vîrtute a birui tuturor.
3. Şi ferindu-să de la ea cel nedrept cu urgiia lui, [80]cu cei de frate ucigători pieri mînii.

4. [81]Pentru carele pre înecatul pămînt iarăşi mîntui înţelepciunea, pren prostul lemnu pre cel drept cîrmuindu-l.
5. [82]Aceasta şi întru o gîndire a răotăţii limbile turburîndu-să, află pre cel drept şi-l feri pre el fără prihană lui Dumnedzău şi spre a fiiului ficaţi tare îl păzi.

6. [83]Aceasta pre cel drept, pierind cei necuraţi, izbăvitu-l-au, fugit fiind, pogorîtul foc a celor 5 cetăţi,

7. Căriia încă mărturie răotăţii cêle afumîndu-să stă ţêlină şi cu nesăvîrşite vremi rodind pomi, *[783/1]* celui necredincios suflet gropniţă stînd stîlpul sării.

8. Pentru că, trecînd alaturea cu înţelepciunea, nu numai să vătămară a nu cunoaşte cêle bune, ce şi a nebuniei au lăsat vieţii pomenire, pentru că întru carele au greşit nice a să ascunde vor putea.

9. Iară înţelepciunea pre ceia ce au slujit ei dentru trude i-au izbăvit.
10. [84]Aceasta pribagul urgiei fratelui drept povăţuitu-l-au întru cărări drêpte; arătat-au lui împărăţia lui Dumnedzău şi-i dêde lui cunoaşterea sfintelor, spori-l pre el întru trude şi înmulţi ostenêlele lui;
11. Întru lăcomia celor ce biruia pre el stătu de faţă şi-l îmbogăţi pre el.
12. Păzi-l pre el dă vrăjmaşi şi de aleşuitori îl întemeia; şi biruinţă vîrtoasă ii dêde lui, pentru ca să cunoască că mai tare de tot iaste bunăcredinţa.

13. [85]Aceasta, vînzîndu-să cel drept, nu-l părăsi, ci dentru păcat l-au izbăvit pre el;

14. Pogorîtu-s-au împreună cu el la lac[86] şi în legături nu l-au lăsat pre el, pînă au a-

Ms. 4389, p. 631

şi voiu lua seama nărodului tău întru direptate şi voiu fi vrêdnic scaunului tătîne-mieu.

13. [114]Că ce om va putea cunoaşte sfatul lui Dumnezeu? Sau cine va putea gîndi ce va Dumnezeu?
14. Că cugetele cêle ale celor muritori sînt fricoase şi socotêlele noastre — neadevărate;

15. Că trupul cel putrezitor îngreuiază sufletul şi viiaţa cea păminteasc̆ă îngroaşă mintea şi grijă mare cugetînd multe.
16. Şi de-abiia pricêpem cêle de pre pămînt şi cêle den mîini cu nevoiinţă le aflăm; dară cêle den cer cine le-au urmat?
17. Cine au cunoscut voia ta, deaca n-ai dat tu înţelepciune şi ai trimes duhul tău cel sfînt den nălţime?
18. Şi aşa se-au îndireptat cărările lor care sînt pre pămînt
19. [18] Şi cêle ce plac ţie să înveţi oamenii [19] şi cu înţelepciunea ta se-au vindecat (cîţi au plăcut ţie, Doamne, de-nceput).

Cap 10

1. [115]Aceasta au păzit pre cel dentîi zidit şi sîngur zidit, tată al lumii,[116]

2. [117]Şi l-au scos den păcatul lui şi i-au dat tărie să ţie toate.
3. [118]Iar el se dăzlupi de dînsa fără de direptate în urgiia sa, cu mîniia pieri cea ucigătoare de frate[119].

4. Pentru care fu pămîntul înecat cu apă şi iarăşi mîntui înţelepciunea, întru tocmirea lemnului celui direpţ au păzit.
5. [120]Aceasta scutură hicleşugul păgînesc cel într-un chip socotit şi află pre cel direpţ şi-l păzi nevinovat lui Dumnezeu şi spre feciori păzi milă tare.

6. [121]Aceasta au mîntuit pre cel direpţ dentru necuraţii cei ce au pierit şi au scăpat de focul cel ce se-au pogorît pre cinci cetăţi,[122]
7. La a cărora hicleşug le stă pămîntul pustiiu şi mergîndu-i fumul întru mărturie şi pomii cei ce aducea roadă în vremi fără sfîrşit şi pomenirea sufletului celui necredincios care stă stîlp de sare.
8. Că ceia ce trec[123] înţelepciunea nu numai ce au greşit să nu ştie bunătăţile ei, ce încă *[631/2]* şi nebuniia lor o au lăsat oamenilor pomenire, ca să nu se poată ascunde în ce au greşit.

9. Iar înţelepciunea au mîntuit den dureri pre ceia ce au slujit ei.
10. [124]Aceasta pre fugariul cel direpţ de frate-său l-au povăţit pre cărări dirêpte şi i-au arătat împărăţiia lui Dumnezeu şi i-au dat înţelêgerea celor sfinţi, cinstitu-l-au întru ostenêle şi au înmulţit ostenêlele lui;
11. În năcazul celor ce-l cuprinsêse stătu înaintea lui şi-l îmbogăţi.
12. Şi-l păzi de vrăjmaşi şi-l apără de lătrători; şi-i dêde nevoinţă vîrtoasă, ca să ştie că credinţa cea bună iaste mai putêrnică decît toate.[125]

13. [126]Aceasta n-au lăsat pre vîndutul cel direpţ, ce l-au mîntuit şi den păcat;

14. [13] Şi se-au pogorît cu dînsul în groapă [14] [127]şi în legături nu l-au părăsit, pînă ce-i a-

Versiunea modernă

şi voi judeca cu dreptate poporul tău şi mă voi învrednici de tronurile tatălui meu.

13. Căci ce om va cunoaşte vrerea lui Dumnezeu sau cine va pricepe ce vrea Domnul?

14. Căci temătoare-s judecăţile muritorilor şi nesigure-s gîndurile noastre;

15. Căci trupul pieritor împovărează sufletul şi greu apasă învelişul pămîntesc mintea cu multe griji.

16. Şi anevoie ne reprezentăm cele de pe pămînt şi cu trudă descoperim cele aflate la-ndemînă; iar pe cele din ceruri cine le-a cercetat?
17. Iar vrerea ta cine-ar fi cunoscut-o, de n-ai fi dat înţelepciunea şi n-ai fi trimis duhul tău sfînt din înalturi?
18. Şi aşa au fost îndreptate cărările celor de pe pămînt
19. Şi oamenii au învăţat cele ce ţi-s pe plac şi au fost mîntuiţi prin înţelepciune.

Capitolul al 10-lea

1. Ea l-a luat în grijă pe cel dintîi plăsmuit ca părinte al lumii şi unic zidit

2. Şi l-a smuls din propriu-i păcat şi i-a dat forţa de a birui toate.
3. Dar, cînd un nedrept în mînia lui s-a depărtat de ea, a pierit odată cu pornirile-i fratricide.

4. Înţelepciunea a salvat încă odată pământul cuprins de potop din pricina acestuia, cîrmuindu-l pe cel drept cu ajutorul unui simplu obiect de lemn.
5. Şi atunci cînd neamurile s-au unit în aceeaşi pornire spre rău, ea l-a cunoscut pe cel drept şi i l-a păstrat fără de cusur lui Dumnezeu şi i-a vegheat fermitatea faţă de simţămintele paterne.

6. Ea l-a smuls pe cel drept dintre necredincioşii sortiţi pieirii, atunci cînd el căuta să scape de focul trimis asupra celor cinci cetăţi.
7. Despre a lor nelegiuire stă şi acum mărturie pământul înnegrit de fum şi pomii cu roade ce n-apucă să se coacă, stîlpul de sare ridicat ca amintire a unui suflet neîncrezător.
8. Căci cei ce-au nesocotit înţelepciunea şi-au dăunat nu doar prin a nu şti ce e bine, ci au lăsat lumii o amintire a nechibzuinţei, ca să nu li se poată uita cele ce i-au făcut să se-nşele.

9. Înţelepciunea, însă, i-a scăpat de necazuri pe cei ce au slujit-o.
10. Ea l-a îndrumat pe cărări drepte pe cel drept, cînd fugea de mînia fratelui; i-a arătat împărăţia lui Dumnezeu şi i-a dăruit cunoaşterea celor sfinte; a făcut să-i meargă bine în toiul suferinţelor şi i-a dus la-mplinire trudele;
11. I-a fost alături împotriva lăcomiei celor puternici şi l-a făcut bogat.
12. L-a păzit de duşmani şi l-a pus la adăpost de cei ce-i întindeau curse; şi a arbitrat în favoarea lui o vajnică dispută, pentru ca el să ştie că pietatea e mai tare ca orice.

13. Ea nu l-a părăsit pe cel drept nici cînd a fost vîndut, ci l-a scos din păcat;

14. A coborît împreună cu el în groapă şi nu l-a lăsat [cît a fost] în lanţuri, pînă ce i-a a-

Biblia 1688, p. 657, col. 2

dus lui schiptrurile împărăției și stăpînirea celor ce-l tirăniia pre el; și mincenoși au arătat pre cei ce au hulit pre el și dêde lui mărire vêcinică.

15. Aceasta pre norodul cel curat și sămînța fără de prihană au izbăvit de la limba celor ce necăjiia;

16. Întră la sufletul robului Domnului și stătu împotriva împăraților groaznici cu minuni și cu sêmne.

17. Dêde preacuvioșilor plata trudelor lor, povățui pre ei în cale minunată și să făcu lor întru acoperemînt zioa și întru văpaie de stêle noaptea.

18. Trecutu-i-au pre ei Marea Roșie și i-au petrecut pren apă multă;

19. Iară pre vrăjmașii lor îi necă și den adîncul cel fără de fund i-au fiert pre ei.

20. Pentru acêea, direpții prădară pre cei necurați și lăudară, Doamne, numele cel sfînt al tău și cea prearăzboinică mîna ta lăudară toți deodată;

21. Căci înțelepciunea deșchise gura muților și limbile pruncilor le-au pus mari.

Cap 11

1. Spori faptele lor cu mîna sfîntului proroc.

2. Îmblară pustiiul cel nelăcuit și în locuri neumblate întinseră corturi.

3. Stătură împotriva vrăjmașilor și izbîndiră spre pizmași.

4. Însetoșară și chemară pre tine; și să dêde lor apă den piatră colțurată și leacul sêtei den piatră vîrtoasă.

5. Pentru că pren care s-au muncit vrăjmașii lor,

6. Pentru acêstea ei, lipsindu-să, au luat facerea de bine.

7. Și în loc de izvorul pururea curătoriului rîu, cu sînge mîntuitoriu turburîndu-să,

8. Spre dovedirea poruncii cei ucigătoare de prunci, ai dat lor de ajuns apă, fără de nădêjde,

9. Arătînd, prin sêtea de atuncea, cum pre cei vrăjmași i-ai muncit.

10. Căci cînd s-au ispitit, macară că cu mile să munciia, au cunoscut cum, cu urgie judecîndu-se, necurații să munciia;

11. Pentru că pre aceștia ca un părinte mustrînd i-ai ispitit, iară pre aceia ca un năsilnic împărat vinuindu-i i-ai cercat.

12. Și fiind de față, și lipsind, tot într-un chip să dosădiia;

13. Pentru că îndoit i-au luat pre ei mîhnirea și suspinul pomenirilor celor trecute;

14. Căci, cînd au auzit pren ale lor certări bine făcîndu-li-se lor, simțiia de Domnul;

15. Pentru că pre care au rușinat mai nainte, lepădat fiind în izgonire, batjocurindu-l, la sfîrșitul întîmplărilor l-au lăudat, nu asêmene cu cei direpți însetoșind ei.

16. Și pentru gîndurile cêle neînțelegătoare ale strîmbătății lor întru carele, rătăcindu-se, cinstiia tîrîitoarele cêle necuvîntătoare și jiganii de nemică, ai trimis asupra lor mulțime de hiară necuvîntătoare spre izbîndire,

17. Ca să cunoască că cine pren care greșaște, pentru a- //

Ms. 45, p. 783

dus lui buzdugane a împărăţiei şi stăpînie celor ce-l tirăniia pre el; şi minciunoşi au arătat pre cei ce au hulit pre el şi-i dêde lui mărire vêcinică.

15. [87]Acesta nărodul curat şi sămînţa fără prihană au mîntuit dentru limba celor ce năcăjiia;

16. [88]Întrá la sufletul şerbului Domnului şi stătu împotriva a împăraţi groaznici cu minuni şi cu sêmne.

17. Dêde preacuvioşilor plata trudelor lor, povăţui pre ei întru cale minunată şi să făcu lor întru acoperemînt dzua şi întru pară de stêle noaptea.

18. [89]Trecut-au pre ei Maarea Roşie şi-i petrecu pre ei pren apă multă;

19. Iar pre vrăjmaşii lui înecă-i şi den adîncul fără-fundului i-au fiert pre ei.

20. [90]Pentru acêea, drepţii prădară pre cei necuraţi [91]şi lăudară, Doamne, numele tău cel sfînt şi cea prearăzboinică mîna ta lăudară toţi deodată;

21. Căci înţelepciunea dăşchise gura înţelepţilor[92] şi limbile pruncilor le-au pus mari.

Ms. 4389, p. 631-632

duse schiptrul împărăţiei şi putêre asupra celor ce-l căzniia; şi celor mincinoşi le arătă vina carea au făcut asupra lui şi-i dêde slava cea vêcinică.

15. [128]Aceasta au mîntuit pre nărodul cel direpţ şi seminţiia cea nevinovată den limbile cêlea ce-i năcăjiia;

16. [129]Întrat-au în sufletul robului Domnului şi se-au sculat împotriva împăraţilor celor înfricoşaţi, în sêmne şi în minuni.

17. Şi au dat celor direpţi plata ostenînţelor sale şi i-au povăţit pre calea cea minunată şi le-au fost zioa întru acoperemînt şi noaptea întru văpaie de stêle.[130]

18. [131]Şi i-au trecut pren Marea Roşie şi i-au petrecut pren apă multă;

19. Iar pre vrăjmaşii lor îi înecă şi-i fiêrse den adîncul fără-de-fundului.

20. [19] [132]Pentr-acêea, luară cei direpţi dobînda[133] de la cei necuraţi [20] [134]şi cîntară, Doamne, numele tău cel sfînt şi mîna ta cea biruitoare o lăudară într-un suflet;

21. Că înţelepciunea au dăşchis gura celor muţi şi limbile coconaşilor le-au făcut dăzvoalte[135].

Versiunea modernă

dus sceptrul de rege şi puterea asupra celor ce-l tiranizau; totodată, i-a dovedit mincinoşi pe cei ce-l calomniaseră şi i-a dăruit veşnică slavă.

15. Ea a scăpat poporul sfînt şi seminţia cea fără prihană de neamurile asupritoare;

16. A pătruns în sufletul unui slujitor al Domnului şi s-a împotrivit unor regi de temut prin minuni şi semne.

17. Le-a dat în schimb celor pioşi răsplata ostenelilor lor, i-a îndrumat pe un drum uimitor şi le-a fost adăpost în timpul zilei şi licărire de stele la vreme de noapte.

18. I-a trecut prin Marea Roşie şi i-a condus prin puhoiul de apă;

19. Iar pe duşmanii lor i-a dus în adîncuri şi din abisul fără fund i-a luat în vîltoare.

20. De aceea, cei drepţi i-au despuiat pe cei necredincioşi şi au preamărit, Doamne, numele tău cel sfînt şi au lăudat într-un gînd mîna-ţi ocrotitoare;

21. Fiindcă înţelepciunea a deschis gura celor muţi şi a făcut înţelese vorbele pruncilor.

Cap 11 *[783/2]*

1. [93]Spori faptele lor cu mîna prorocului sfînt.

2. Îmblară pustiiul nelăcuit şi întru necălcate întinsără corturi.

3. Împoncişară-să vrăjmaşilor şi izbîndiră pre vrăjmaşi.

4. [94]Însătară şi chemară pre tine; şi să dêde lor den piatră încolţurată apă şi leacul limbei den piatră vîrtoasă.

5. Pentru că pren care s-au muncit vrăjmaşii lor,

6. Pentru acêea ei, lipsindu-să, luară facere de bine.

7. Pentru izvor pururea curător a rîului sînge mîntuitor[95],

8. Spre dovedirea ceii ucigătoare de prunci porîncă, dat-ai lor de ajunsu apă, fără de nădêjde,

9. Arătînd, pren sêtea de atuncea, cum pre cei vrăjmaşi i-au muncit.

10. Că cînd s-au ispitit, măcar că cu mile să muncea, cunoscură cum cu urgie judecîndu-să, necuraţii să munciia;

11. Pentru că pre aceştia ca[96] un părinte mustrînd i-ai ispitit, iară pre aceia ca un năsîlnic împărat vinovăţîndu-i i-ai cercat.

12. Şi fiind de faţă, şi lipsind, într-un chip să dosădiia;

13. Pentru că îndoit pre ei luat-au mîhnire şi suspinul pomenirilor celor ce au trecut;

14. Pentru că, cînd au audzit pre a lor certări bine făcîndu-să ei, simţiia de Domnul;

15. Pentru că pre carele întru punere mainte, lepădat fiind, să ostoiră batjocurindu, la săvîrşitul întîmplărilor lăudară-l, nu asêmenea cu cei drepţi însătînd ei[97].

16. Şi pentru gîndurile cêle neînţelêse strîmbătăţii lor întru carele, rătăcindu-să, cinstiia fără cuvînt jiganii şi gîndaci de nimic, ai trimis prestă ei mulţime de fără cuvîntu vite spre izbîndire,

17. Pentru ca să cunoască cum pren care neştine greşaşte, pren a-

Cap 11

1. [136]Îndireptat-au lucrurile lor în mîinile sfîntului proroc.

2. Trecú pustiia cea fără de lăcuită şi în cêle netrecute înfipse covergi.

3. [137]Stătură împotriva războaielor şi izbîndiră spre vrăjmaşi.

4. [138]Însetoşat-au şi te-au chiemat; şi fu dată lor apă den piiatra cea netăiată şi vindecare sêtei den piiatră vîrtoasă.

5. Că pentru care au pătimit vrăjmaşii lor,

6. [5] Pentru acêstea n-au priceput aceştia facerile cêle de bine. (6)

7. Că pentru izvoarăle rîului celui *[632/1]* vêcinic vărsare de sînge zmintitoare[139] ai dat lor după poruncă,

8. [7] Spre vădirea ucigaşului de coconi, şi ai arătat apă de ajuns, fără de nădêjde,

9. [8] Cum au muncit pre vrăjmaşi pentru cei ce au însetat atunci,

10. [8] Căci că cînd se ispitiia, măcară de se şi certa în milă, cunoscură cum se-au muncit cei necredincioşi în mîniia osîndirei.[140]

11. Deci pre ceştia, îndrăgindu-i ca un tată, i-ai iscusit, iar pre ceia ca un împărat năprasnic osîndindu-i i-ai cercat.

12. Aşijderea şi dîndu-se în laturi, şi stînd de faţă, se-au căznit;

13. Că îndoită grijă i-au apucat şi suspinare cu aducerea aminte a celor ce au trecut;

14. Că deaca auziia facerile lor cêle de bine, pentru căznirile lor, ei pricepea pre Domnul;

15. Că de cela ce se lepădase ei cînd li se zicea mai denainte bătîndu-şi joc, iar apoi la săvîrşitul întîmplării ei se mira, neînsetoşind asêmene celor direpţi.

16. Şi nedireptatea lor pentru cugetele celor nebuni, [141]în care zmintindu-se cinstiia tîrîtoarele cêle necuvîntătoare şi fierile cêle cumplite, şi ai trimes lor mulţime de jigănii necuvîntătoare întru izbîndă,[142]

17. Ca să cunoască că cu ce au greşit, cu a-

Capitolul al 11-lea

1. Le-a condus pe drumul cel bun faptele prin intermediul unui sfînt profet.

2. Au străbătut pustiul nelocuit şi şi-au pus corturile în locuri necălcate.

3. Au înfruntat duşmani şi i-au alungat pe vrăjmaşi.

4. Le-a fost sete şi te-au chemat [în ajutor]; şi li s-a dat apă din stîncă dură tăiată şi leac de sete din piatră seacă.

5. Căci de cele prin care vrăjmaşii lor au fost pedepsiţi,

6. De acestea ei înşişi, aflaţi în nevoie, au beneficiat.

7. În locul undei pururi curgătoare a fluviului tulburat de sînge colbuit,

8. Ca dovadă a poruncii ucigătoare de prunci, acestora li s-a dat, în chip nesperat, apă din belşug,

9. Arătîndu-le prin aceasta celor atunci însetaţi cum i-ai pedepsit pe potrivnici.

10. Căci, atunci cînd au fost puşi la-ncercare, deşi fiind cu milă certaţi, au aflat cum sînt supuşi torturii cei judecaţi cu mînie;

11. Căci pe aceştia tu i-ai încercat ca un părinte dojenitor, dar pe aceia i-ai torturat ca un neînduplecat rege osînditor.

12. Dar la fel se chinuiau şi cei de-atunci, şi cei de-acum;

13. Căci i-a cuprins îndoită jale şi vaiet, la amintirea celor întîmplate;

14. Atunci cînd au aflat aceia că, prin pedepsele lor, aceştia primesc binefaceri, l-au perceput pe Domnul;

15. Căci de cel pe care odinioară, prin lepădare, l-au alungat cu vorbe de ocară, aruncîndu-l [în fluviu], s-au minunat la capătul întîmplărilor, fiindcă ei au suferit de sete altfel decît cei drepţi.

16. Iar în schimbul cugetărilor neghioabe în nedreptatea lor potrivit cărora, în rătăcirea lor, au ajuns să se închine la tîrîtoare necuvîntătoare şi la simple jivine, tu le-ai trimis spre pedepsire puzderie de animale necuvîntătoare,

17. Ca să ştie că oricine e pedepsit

Biblia 1688, p. 658, col. 1

cêlea să ceartă.

18. Pentru că n-ar fi lipsit a toată putêrnica ta mînă, care şi lumea au zidit den lucru fără de chip, a trimite asupra lor mulţime de urşi sau dîrji lei,

19. Sau noao-născute hiară necunoscute, pline de mînie, sau foc suflătoriu suflînd răsuflare, sau urlete vînturîndu-se de fum, sau groaznice scîntei den ochi fulgerînd,

20. Cărora nu numai vătămarea ar putea să fărîme spre ei, ce şi vedêrea înspăimîntîndu-i să-i piarză.

21. Şi afară dentru acêstea cu un duh putea să cază, gonindu-se ei de judecată şi vînturîndu-se de vîntul puterii tale; ce toate cu măsură şi cu număr şi cumpănă le-ai rînduit.

22. Că ţie iaste a putea tare pururea, şi la tăriia braţului tău cine va sta împotrivă?

23. Căci ca plecarea den cumpene iaste toată lumea înaintea ta şi ca picătura de roao cea de dimineaţă ce să pogoară pre pămînt.

24. Şi miluieşti pre toţi, căci toate le poţi, şi treci cu vedêrea greşalele oamenilor, spre pocăinţă.

25. Pentru că iubeşti cêle ce sînt toate şi nemica nu te scîrbeşti de cêle ce ai făcut; că de-ai fi urît, n-ai fi făcut ceva.

26. Şi cum ar fi rămas ceva, de nu ai fi făcut tu? Sau cêea ce nu s-au chemat de tine s-ar fi păzit?

27. Şi le cruţezi toate, căci ale tale sînt, Stăpîne iubitoare de suflete.

Cap 12

1. Pentru că cel nestricat al tău duh iaste întru toate.

2. Pentru acêea pre cei ce cad cîte puţinel îi mustri şi întru cêle ce greşăsc aducîndu-le aminte, îi înveţi, ca, mîntuindu-se de răutate, să crează întru tine, Doamne.

3. Pentru că şi pre cei vechi lăcuitori ai sfîntului tău pămînt ai urît,

4. Căci făcea lucruri vrăjmăşăşti, de fărmăcături, şi jîrtve necurate, şi pre cei ucigători de fii, nemilostivi,

5. Şi mîncarea mîncătorilor de droburile trupurilor omeneşti şi a sîngelui den mijlocul dumnezăieştii tale taine,

6. Şi pre domnii părinţii sufletelor celor neajutorite ai vrut a piêrde pren mînile părinţilor noştri,

7. Ca vrêdnică înstriinare să priimească fiilor lui Dumnezău pămîntul, carele e lîngă tine mai cinstit de toate.

8. Ce şi acestora ca unor oameni ai iertat şi ai trimis înainte-alergătorii taberii tale — viespi, ca pre ei cîte puţin să-i piarză de tot.

9. Nu neputincios fiindu la rînduiala războiului să dai supuşi pre cei necuraţi direpţilor, sau cu hiară groaznice au cu cuvînt cumplit deodată să-i surpi,

10. Ce, judecînd cîte puţinêle, dai locu de pocăinţă, nu neştiindu că rea e naşterea lor şi înlăuntru răsădită răutatea lor şi cum că nu să va premeni gîndul lor în veacu,

11. Pentru că era sămînţă blestemată de-nceput; nici temîndu-te de /

Ms. 45, p. 783-784

cêlea să şi[98] ceartă.

18. [99]Pentru că nu să lipsiia cea întrutotţiitoare a ta mînă şi ce au zidit lumea dentru trunchiu fără de chip să trimiţi preste ei mulţime de urşi sau dîrji lei,

19. Sau de tineri zidiţi de mînie plini fiară necunoscute, sau cu foc suflător suflînd răsuflare, sau urlete vînturîndu-să de fum, sau groaznice de la ochi scîntei strălucind,

20. Cărora nu numai vătămarea ară putea să sfărîme pre ei, ce şi vedêrea *[784/1]* înspăimîndu-i să-i piardză.

21. Şi afară dentru acêstea cu un duh a cădea putea, de dreptate gonindu-să şi vînturîndu-să de cătră vîntul puterii tale; ci toate cu măsură şi cu număr şi cu cumpănă le-ai rînduit.

22. Pentru că tare a putea iaste de faţă pururea, şi la tăriia braţului tău cine să va împoncişa?

23. Căci ca plecarea den cumpene — toată lumea înaintea ta şi ca picătura roaăi de mînecate pogorîndu-să pre pămînt.

24. [100]Şi miluieşti pre toţi, căci toate poţi, şi treci cu vedêrea păcatele oamenilor, spre pocăinţă.

25. Pentru că iubeşti cêlea ce sînt toate şi nimic nu urăşti dentru carele ai făcut; pentru că, urînd, n-ai fi făcut ceva.

26. Şi cum are fi mas[101] oareceva, dă nu tu ai fi vrut? Sau ceia ce nu s-au chemat de cătră tine s-au păzit?

27. Şi cruţi toate, căci ale tale sînt, Despuitoare iubitoare de suflete.

Cap 12

1. Pentru că cel nestricat al tău duh iaste întru toate.

2. Pentru acêea pre cei ce cad cîte puţintel mustri şi întru carele greşesc aducîndu-le aminte, ii mustri, pentru ca, mîntuindu-să de răotate, crêde-vor pre tine, Doamne.

3. [102]Pentru că pre cei vechi lăcuitori a sfîntului tău pămînt urînd,

4. Pentru că făcea preavrăjmăşeşti fapte a fărmăcături şi lucruri nesfiite, [5] şi fiilor ucigaşi nemilostivi,

5. [6] Şi de ficaţi mîncători a trupuri omeneşti mîncare şi a sîngelui den mijloc şi ucinici acei dumnedzăieşti a tale,

6. Şi domni părinţi a suflete neajutorite ai vrut a piêrde pren mîinile părinţilor noştri,

7. Pentru ca vrêdnică înstreinare să priimască a fiilor lui Dumnedzău pămîntul, carele lîngă tine-i mai cinstit de toate.

8. Ci şi acestora ca unor oameni ai iertat şi ai trimis înainte-alergători a taberii tale — viespi, pentru ca pre ei cîte puţin să-i piardză de tot.

9. Nu neputînd la şirag pre necuraţi dreptîlor supuşi supt mînă să-i dai, sau cu fieri *[784/2]* groaznice au cu cuvînt cumplit deodată[103] să-i surpi,

10. [104]Ce[105], judecînd pre puţinel, dai loc de căinţă, nu neştind că rea-i naşterea lor şi înlontru răsădită[106] răotatea lor şi că nu să va primeni gîndul lor întru vac,

11. Pentru că sămînţă era blăstămată de-nceput; nici sfiindu-să de

Ms. 4389, p. 632

cêlea se şi muncesc.

18. [143]Că mîna ta cea atotputêrnică nu iaste să n-aibă putêre, carea au făcut lumea dentr-un lucru[144] care n-au fost avînd chip, şi au trimes lor mulţime de urşi sau sugrumări de lei,

19. Sau nişte noaoă-născute[145] pline de mînie şi fieri neştiute, sau foc suflînd, sau miros de fum adăogînd, sau care sloboziia den ochi scîntei înfricoşate,

20. Pre carii nu numai vătămarea lor ce ară putea să-i piiarză, ce încă şi de chipul lor temîndu-se să piêie.

21. Şi încă şi fără de acêstea au putut să cază numai de un duh, fiind goniţi de judecată şi vînturaţi de duhul puterii tale; ce le-ai socotit toate cu măsură şi cu număr şi cu cumpănă.[146]

22. Că ţie iaste a putea mai mult în toată vrêmea, şi cine se va pune împotriva ţinerii braţului tău?

23. Că cum iaste limba[147] la cumpănă, aşa iaste toată lumea înaintea ta, şi ca picătura roaoăi dimineţii, carea se pogoară pre pămînt.

24. [148]Şi pre toţi miluieşti, că toate *[632/2]* ţi se pot, şi treci păcatele oamenilor, întru pocăinţă.

25. Şi toate cîte sînt îţi sînt dragi şi nici de unele de cîte ai făcut nu te scîrbeşti; că nimic den ce ţi-au fost urît n-ai făcut.

26. Dară aceasta cum ară fi[149] fost, deac-ară fi fost cu voia ta? Sau cum ară fi rămas ceva ce n-ară fi fost zis de tine?

27. Ce toate le cruţezi, Stăpîne, că sînt ale tale, cela ce eşti iubitoriu de suflete.

Cap 12

1. Că duhul tău cel nestricat iaste întru toate.[150]

2. Pentr-acêea pre cei ce rătăcesc preste puţinel îi vădeşti şi-i înveţi să-şi aducă aminte întru cêle ce greşăsc ca, schimbîndu-se den răotate, să crează întru tine, Doamne.

3. [151]Că şi pre lăcuitorii cei de demult ai pămîntului tău celui sfînt încă i-ai urît pentru faptele lor cêle rêle.

4. Pentru vrăjile care făcea şi pentru jîrtvele cêle nedirêpte,

5. Şi pentru căce-şi ucidea feciorii nemilostivnicii şi mîncătorii droburilor trupurilor omeneşti şi le bea sîngele den mijlocul celor sfinte şi adevărate ale tale,

6. Şi ţi-au fost voia să pierzi cu mîinile părinţilor noştri domnii neamurilor sufletelor celor fără de ajutoriu,

7. Ca să se ia cu vrednicie de mutarea slugilor lui Dumnezeu pămîntul, care iaste ţie mai scump decît toate.

8. Ce şi acestora le-ai iertat ca unor oameni şi ai trimes înaintea alergării taberii tale viespi, ca să piiarză[152] pre aceia pre-ncet.

9. Nu că doară n-ai putut pleca cu războiul pre cei necredincioşi celor direpţi, sau cu fieri zvăpăiate să-i potoleşti sau cu cuvînt năprasnic,[153]

10. [154]Ce ai socotit pre-ncet de le-ai dat loc de pocăinţă, nu că doară n-ai ştiut neamul lor că iaste hiclean şi răotatea lor cea den fire şi cum nu se vor schimba gîndurile lor în vêci,

11. Că de-nceput au fost seminţie blestemată; nici

Versiunea modernă

chiar prin cele ce-a păcătuit.

18. Căci nu era greu ca mîna-ţi atotputernică, care a creat lumea dintr-o materie fără formă, să trimită asupra lor puzderie de urşi sau de lei aprigi,

19. Ori fiare necunoscute, nou create, pline de furie, care suflă văpaie de foc sau vînturi vuiete de fum, ori scapără din ochi cumplite scînteieri,

20. Nu doar răutatea acestora putea să-i distrugă în masă, ci şi-nspăimîntătoarea lor înfăţişare să-i ucidă.

21. Dar şi fără acestea ei puteau fi doboriţi dintr-o suflare, urmăriţi de dreptate şi spulberaţi de suflul puterii tale; dar tu ai rînduit toate după măsură, număr şi greutate.

22. Căci ţi-e mereu la-ndemînă să-ţi arăţi cu măreţie puterea, şi cine s-ar pune-mpotriva tăriei braţului tău?

23. Căci întreaga lume e în faţa ta ca înclinarea din talere [a balanţei] şi ca picătura de rouă ce cade în zori pe pămînt.

24. De toate ai îndurare, fiindcă pe toate le poţi, şi te faci că nu vezi păcatele oamenilor, întru pocăinţă.

25. Căci toate cele ce sînt le iubeşti şi nu te dezgustă nimic din cele ce-ai creat; căci de-ai fi urît ceva, nu l-ai fi făurit.

26. Dar cum ar fi durat ceva, de nu-ţi era voia, ori cum s-ar fi păstrat ceva nechemat de tine?

27. Ci tu le cruţi pe toate, căci ale tale sînt, Stăpîne de viaţă iubitor.

Capitolul al 12-lea

1. Căci duhu-ţi fără de moarte e-n toate.

2. De aceea tu îi mustri cîte puţin pe cei ce se abat şi-i dojeneşti, amintindu-le prin ce păcătuiesc, pentru ca, îndepărtaţi de răutate, să creadă în tine, Doamne.

3. Căci şi pe locuitorii din vechime ai pămîntului tău sfînt i-ai urît,

4. Pentru ceea ce-au făptuit în duşmănie: ritualuri de vrăjitorie şi practici religioase nesăbuite, uciderи nemiloase de copii,

5. Ospăţ devorator de măruntaie, de cărnuri şi sînge de om; pe cei iniţiaţi în mistere, în mijlocul alaiului lor,

6. Şi pe părinţii ucigaşi ai unor suflete lipsite de-apărare ai voit să-i dai pieirii prin intermediul strămoşilor noştri,

7. Pentru ca pămîntul, ce-ţi e cel mai de preţ dintre toate, să primească o colonie vrednică de copii ai lui Dumnezeu.

8. Dar şi pe-aceia, ca pe oameni ce sînt, i-ai cruţat şi ai trimis ca avangardă a oştirii tale viespile, să-i nimicească puţin cîte puţin.

9. Nu ţi-ar fi fost cu neputinţă să-i dai pe cei necredincioşi pe mîna celor drepţi într-o bătălie, ori să-i distrugi dintr-o dată prin fiare cumplite sau printr-o vorbă aspră,

10. Dar, judecîndu-i cu-ncetul, le lăsai loc de pocăinţă, deşi prea bine ştiai că neamul lor era nelegiuit şi ticăloşia lor înnăscută şi că nu li se schimbă în veac judecata.

11. Căci seminţia le era dintru-nceput blestemată, dar nu fiindcă te temeai de

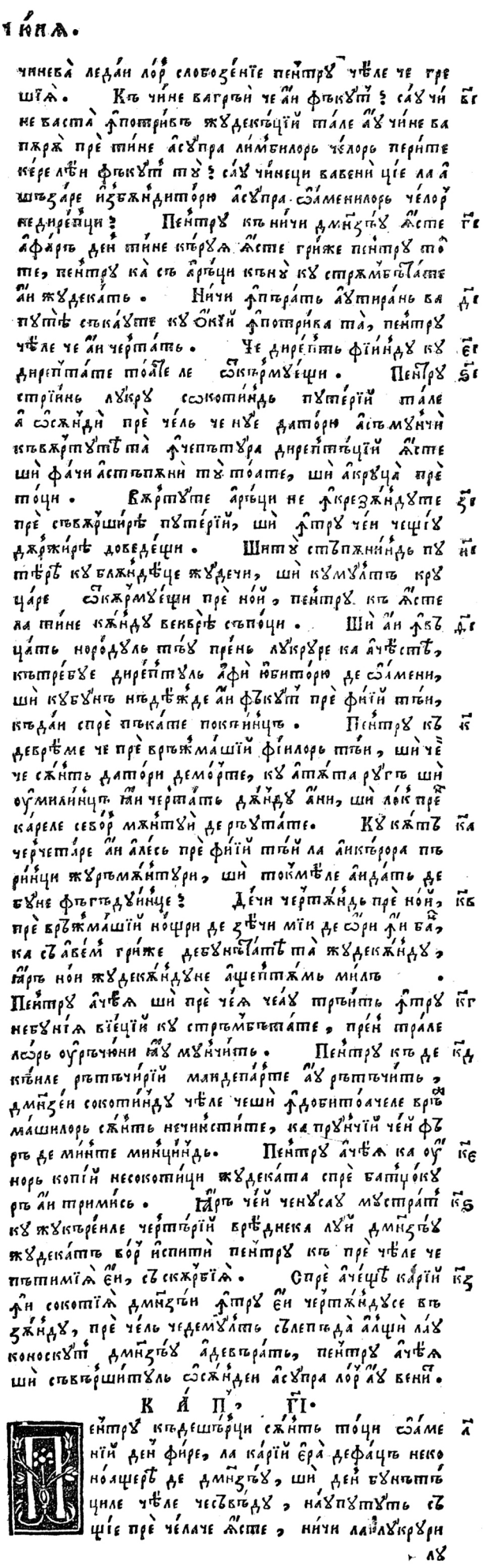

Biblia 1688, p. 658, col. 2

cineva le dai lor slobozenie pentru cêle ce greşiia.

12. Că cine va grăi: „Ce ai făcut?”, sau cine va sta împotrivă judecăţii tale? Au cine va pîrî pre tine asupra limbilor celor pierite, care[5] le-ai făcut tu? Sau cine-ţi va veni ţie la aşăzare izbînditoriu asupra oamenilor celor nedirepţi?

13. Pentru că nici Dumnezău iaste, afară den tine, căruia iaste grije pentru toate, pentru ca să arăţi că nu cu strîmbătate ai judecat,

14. Nici împărat au tiran va putea să caute cu ochii împotriva ta pentru cêle ce ai certat;

15. Ce, direpţ fiindu, cu direptate toate le otcîrmuieşti,

16. Pentru striin lucru socotind puterii tale a osîndi pre cel ce nu e datoriu a să munci. Că vîrtutea ta începătura direptăţii iaste şi faci a stăpîni tu toate şi a cruţa pre toţi.

17. Vîrtute arăţi neîncrezîndu-te pre săvîrşirea puterii şi întru cei ce ştiu dîrjirea dovedeşti.

18. Şi tu, stăpînind putêrea, cu blîndêţe judeci şi cu multă cruţare otcîrmuieşti pre noi, pentru că iaste la tine, cîndu vei vrea, să poţi.

19. Şi ai învăţat norodul tău pren lucrure ca acêstea că trebuie direptul a fi iubitoriu de oameni şi cu bună nădêjde ai făcut pre fiii tăi că dai spre păcate pocăinţă.

20. Pentru că, de vrême ce pre vrăjmaşii fiilor tăi şi cei ce sînt datori de moarte cu atîta rugă şi umilinţă i-ai certat, dîndu ani şi loc pren carele se vor mîntui de răutate,

21. Cu cîtă cercetare ai ales pre fiii tăi, la ai cărora părinţi jurămînturi şi tocmêle ai dat de bune făgăduinţe?

22. Deci, certînd pre noi, pre vrăjmaşii noştri de zêci mii de ori îi baţi, ca să avem grije de bunătatea ta, judecîndu, iară noi, judecîndu-ne, aşteptăm milă.

23. Pentru acêea, şi pre ceia ce au trăit întru nebuniia vieţii, cu strîmbătate, prentr-ale lor urîciuni i-ai muncit;

24. Pentru că de căile rătăcirii mai departe au rătăcit, dumnezei socotindu cêle ce şi în dobitoacele vrăjmaşilor sînt necinstite, ca pruncii cei fără de minte minţind.

25. Pentru acêea, ca unor copii nesocotiţi, judecata spre batgiocură ai trimis.

26. Iară cei ce nu s-au mustrat cu jucăreile certării vrêdneca lui Dumnezău judecată vor ispiti. Pentru că pre cêle ce pătimiia ei, să scîrbiia,

27. Spre aceştia carii îi socotiia dumnezăi; întru ei cercetîndu-se văzîndu, pre cel ce demult să lepăda a-l şti l-au conoscut Dumnezău adevărat; pentru acêea şi săvîrşitul osîndei asupra lor au venit.

Cap 13

1. Pentru că deşărţi sînt toţi oamenii den fire la carii era de faţă neconoaşterea de Dumnezău şi den bunătăţile cêle ce să vădu n-au putut să ştie pre cela ce iaste, nici, la lucruri //

Ms. 45, p. 784-785

neştine pren carele greşiia slobodzie le dai.

12. [107]Pentru că cine va grăi: „Ce ai făcut?", au cine va împoncişa judeţului tău? Au cine va pîrî pre tine asupra a limbi ce au pierit, carele tu ai făcut? Au cine la aşezare ţie va veni izbînditor asupra a strîmbi oameni?

13. [108]Pentru că nici Dumnedzău iaste, afară de tine, căruia să-i fie grije pentru toate, pentru ca să arăţi pentru că nu pre strîmbul ai judecat,
14. Nici împărat au tiran să caute cu ochii împtriva ta va putea pentru carii ai certat.

15. Şi, fiind dreptu, pre dreptul toate le cîrmuieşti,

16. [15] Pre acela ce nu-i dator a să munci a-l vinovăţi striin socotind a puterii tale. [16] Pentru că vîrtutea ta a dreptăţii iaste[109] începătură şi a tuturor tu a domni, a tuturor a cruţa face.

17. Vîrtute arăţi necrezîndu-te pre săvîrşirea puterii şi întru ceia ce ştiu dîrjiia dovedeşti.

18. Şi tu, despuind vîrtuţii, cu blîndeţe judeci şi cu multă cruţare cîrmuieşti pre noi, pentru că iaste la tine cînd vei putea.
19. Şi ai învăţat pre nărodul tău pren acêstea lucruri că trebuie drept a fi iubitor de oameni şi cu bună nedêjde ai făcut pre fiii tăi că dai pren păcate pocăinţă.

20. Pentru că, în vrême ce vrăjmaşii fiilor tăi şi datori la moarte cu atîta ai certat rugă şi umilinţă, dîndu ani şi loc pren carele să vor mîntui de răotate,

21. Cu cîtă cercetare[110] ai ales pre fiii tăi, cărora părinţilor jurămînturi şi tocmêle ai dat a bune făgăduinţe?
22. Deci, certînd pre noi, pre vrăjmaşii noştri cu dzeci de mii baţi, pentru că bunătatea ta să o grijim, judecînd, şi judecîndu-ne, aşteptăm milă.

23. Pentru acêea, şi pre ceia ce au trăit întru fără-dă-mintea, *[785/1]* a vieţii strîmbi, pentr-ale lui l-au muncit urîciuni;

24. Pentru că de căile rătăcirei mai departe au rătăcit, Dumnedzău socotind cêlea ce şi întru dobitoacele vrăjmaşilor sînt necinstite, ca pruncii cei fără minte minţind.

25. Pentru acêea, ca unor copii nesocotiţi, judecata spre batjocurie ai trimis.

26. Iară ceia ce cu jucăreile certării nu să mustrară vrêdnica lui Dumnedzău judecata vor ispiti. [27] Pentru că preste carele ei pătimesc să scîrbiia,

27. Preste aceştia carii ii socotiia dumnedzău; întru ei certîndu-să văzînd, pre carele de mult să tăgăduia a-l şti Dumnedzău l-au cunoscut adevărat; pentru acêea şi săvîrşitul[111] vinovăţiei preste ei au venit.

Cap 13

1. [112]Pentru că de nimică sînt toţi oamenii den fire la carii era de faţă a lui Dumnedzău fără-mintea şi dentru cêlea ci să văd bunătăţi n-au putut să ştie pre cela ce iaste, nici, la lucruri

Ms. 4389, p. 632-633

le-ai dat lor iertare căci ţi-au fost frică de cinevaşi.

12. Dară cine va zice ţie: „Ce ai făcut?", sau cine va sta împotriva judecăţii tale? Sau cine te va apuca pentru limbile cêle pierdute, care le-ai făcut tu? Sau cine va veni să ţi se puie înainte, să izbîndească pentru oamenii cei ce-i vei năcăji?

13. [155]Că nu iaste alt Dumnezeu, fără de tine, care să aibă grijă de toate, ca să-i arăţi că n-ai judecat fără de direptate,
14. Nici împărat, nici armaş nu pot să cêrce înaintea ta pre carei ai pierdut.

15. Că fiind tu direpţ, toate le socoteşti *[633/1]* pre direptate,
16. [15] Iar pre cel ce nu iaste nici de un folos[156] îl vei osîndi să se muncească şi-l vei face strein de puterile păminteşti. [16] Că tăriia ta iaste începătura îndireptării şi face pre tine să stăpîneşti pre toţi şi să aperi pre toţi.[157]
17. Că tu arăţi tăriia celuia ce nu crêde în putêrea ta cea desăvîrşită şi vădeşti îndrăzneala întru cei ce nu te ştiu.
18. Că tu, Stăpînul cel putêrnic, judeci cu blîndeţe şi ne iêi seama cu mare apărare, că a putea cînd vei vrea, acêea iaste la tine.
19. Şi ai învăţat nărodul tău pentru acêste lucrure că celui direpţ i se cade să fie iubitor de oameni şi pre feciorii tăi i-ai făcut în nădêjde bună căci că dai pocăinţă pentru păcate.

20. Că, de vrême ce ai muncit pre vrăjmaşii slugilor tale cu o luare de seamă şi cu o milă ca aceasta, dîndu-le loc şi vrême în care să se schimbe den răotăţi,

21. Dară încă pre feciorii tăi cu cîtă dragoste i-ai judecat, care ai dat blestêmele şi tocmêlele părinţilor lor opririlor celor buni?
22. Deci, cînd certi pre noi, iar pre vrăjmaşii noştri de întunêrece de ori îi baţi, ca cînd vom judeca, să cugetăm de bunătatea ta, iar cînd vom fi judecaţi, noi să aşteptăm milă.[158]
23. Pentr-acêea, şi viiaţa celor ce vieţuiesc în nebunie şi sînt nedirepţi i-ai muncit cu urîciunile lor cêle ce le sînt lor den fire;

24. [159]Că mai dăparte au rătăcit în rătăcitura cărărilor, părîndu-le că sînt dumnezei cêlea ce şi vrăjmaşilor dobitoacelor le sînt de ocară, minţind izbînda coconilor celor fără de minte.

25. Pentru acêea, le-ai trimes judecată în badjocură, ca unor copii fără de graiu.

26. Carii nu se-au învăţat cu badjocorirea certării, ei vor ispiti judecata lui Dumnezeu cea vrêdnică. [27] Că în care pătimiră[160] ei, într-acêlea se nevoia,

27. Spre care le părea că sînt dumnezei; şi într-acêea era căzniţi, ca să cunoască că iaste Dumnezeu cela de care se lăpădase ei mai întîi şi să-l ştie că iaste adevărat; pentr-acêea au venit pre dînşii şi sfîrşitul osîndei lor.

Cap 13

1. [161]Că toţi oamenii sînt dăşărţi în carii nu iaste înţelepciunea lui Dumnezeu [162]şi dentr-acêste bu- *[633/2]* nătăţi care se văd nu putură pricêpe pre acela ce iaste, nici, luînd seama lucrurilor,

Versiunea modernă

cineva le dăruiai iertare pentru cele ce greşeau.

12. Căci cine-ţi va spune: „Ce-ai făcut?", sau cine s-ar împotrivi judecăţii tale? Sau cine te-ar acuza de omorurile unor neamuri, pe care le-ai făptuit? Sau cine se va ridica împotriva ta, ca apărător al unor oameni nedrepţi?

13. Căci, în afară de tine, nu mai există un Dumnezeu, căruia să-i pese de toate, pentru a-i dovedi că nu ai judecat fără dreptate,
14. Nici vreun rege ori tiran care să cuteze-a te-nfrunta pentru cei pe care i-ai pedepsit;

15. Ci, drept fiind tu, pe toate le conduci cu dreptate,
16. [15] Socotind că-i străin de puterea ta să-l condamni pe cel ce nu merită a fi pedepsit. [16] Căci forţa ta e la originea înţelepciunii şi faptul de-a fi stăpînul tuturor te face să-i cruţi pe toţi.

17. Căci cineva îşi arată forţa atunci cînd nu e crezut de deplinătatea puterii şi chiar celor ce-o recunosc le mustră îndrăzneala.
18. Tu, însă, stăpînindu-ţi forţa, judeci cu blîndeţe şi ne conduci cu multă cruţare; căci, oricînd voieşti, ţi-e la-ndemînă puterea.
19. Prin asemenea făptuiri ţi-ai învăţat poporul că cel drept se cuvine a fi iubitor de oameni şi pe fiii tăi i-ai făcut să spere că le acorzi pocăinţă pentru păcate.

20. Căci, dacă pe vrăjmaşii copiilor tăi şi pe cei ce merită moartea i-ai pedepsit cu atîta atenţie şi îngăduinţă, dîndu-le prilejuri şi loc pentru-a se lepăda de ticăloşie,

21. Cu cît scrupul i-ai judecat pe fiii tăi, cu ai căror părinţi ai stabilit jurăminte şi legăminte cu bune promisiuni?
22. Deci, educîndu-ne pe noi, îi biciuieşti cu măsură pe duşmanii noştri, pentru a lua seama la bunătatea ta, atunci cînd judecăm, iar atunci cînd sîntem judecaţi, să ne-aşteptăm la milă.
23. De aceea, şi pe cei ce-au trăit fără dreptate, prin nechibzuinţa vieţii, i-ai torturat prin propriile lor scîrboşenii;

24. Căci ei rătăciseră dincolo de căile rătăcirii, luîndu-şi ca dumnezei pe cele ce şi printre animale erau ruşinea ruşinii, lăsîndu-se-nşelaţi ca nişte prunci fără minte.

25. De aceea, ca unor copii fără judecată, le-ai trimis în joacă judecata ta.

26. Iar cei ce n-au luat ca avertisment jucăuşa pedepsire au parte de cuvenita judecată a lui Dumnezeu. [27] Aceştia s-au mîniat pe cele ce le-au produs suferinţa,

27. Pedepsiţi fiind chiar prin cele pe care le credeau [a fi] dumnezei; văzîndu-l pe cel pe care-odinioară refuzau să-l cunoască, l-au recunoscut ca Dumnezeu adevărat; de aceea, veni asupra lor sfîrşitul pedepsirii.

Capitolul al 13-lea

1. Căci deşerţi din fire [erau] toţi oamenii în care se afla necunoaşterea lui Dumnezeu şi care n-au fost în stare să-l cunoască pe cel ce fiinţează după binefacerile văzute, nici

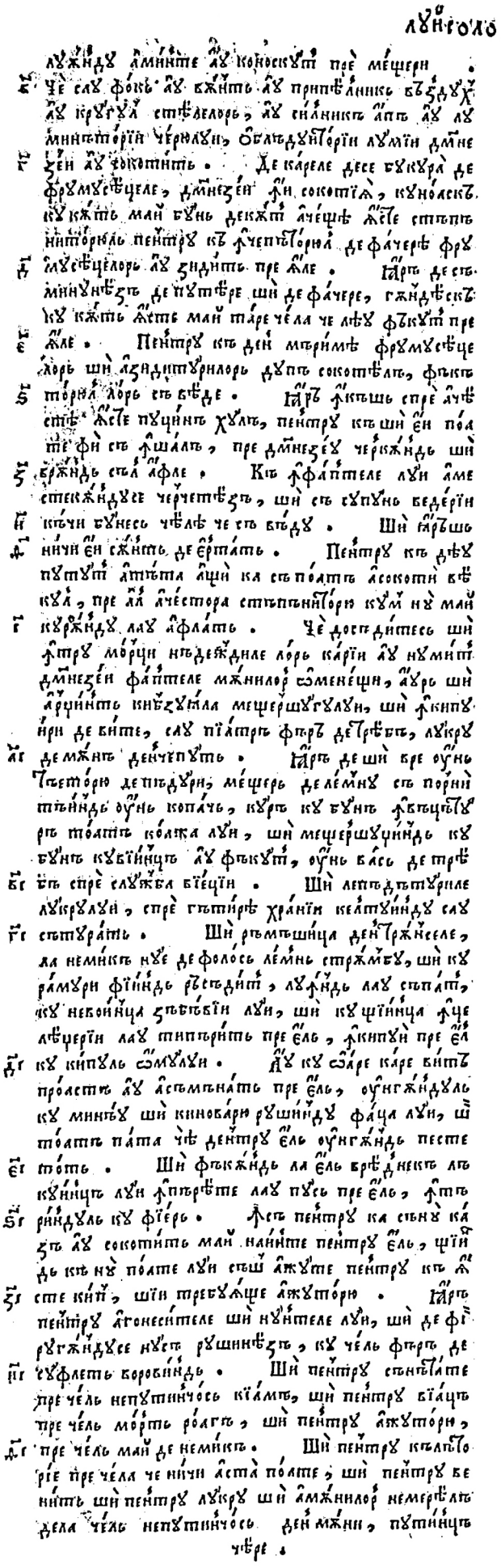

Biblia 1688, p. 659, col. 1

luîndu aminte, au conoscut pre meşteri,

2. Ce sau foc, au vînt, au pripêlnic văzduh, au crugul stêlelor, au silnică apă, au luminătorii ceriului, oblăduitorii lumii, dumnezei au socotit.

3. De carele, de se bucura de frumusêţele, dumnezei îi socotiia; cunoască cu cît mai bun decît aceştia iaste Stăpînitoriul, pentru că începătoriul de facerea frumusêţelor au zidit pre iale;

4. Iară de să minunează de putêre şi de facere, gîndească cu cît iaste mai tare cela ce le-au făcut pre iale.

5. Pentru că den mărimea frumusêţelor şi a ziditurilor, după socoteală, făcătoriul lor să vêde.

6. Iară încăşi pre acêstea iaste puţină hulă, pentru că şi ei poate fi să înşală, pre Dumnezeu cercînd şi vrînd să-l afle.

7. Că, în faptele lui amestecîndu-se, cercetează şi să supun vederii, căci bune-s cêle ce să vădu.

8. Şi, iarăşi, nici ei sînt de iertat;

9. Pentru că, de-au putut atîta a şti ca să poată a socoti veacul, pre al acestora Stăpînitoriu cum nu mai curîndu l-au aflat?

10. Ce dosădite-s şi întru morţi nădejdile lor, carii au numit dumnezei faptele mînilor omeneşti, aur şi argint, chibzuiala meşterşugului şi închipuiri de vite, sau piatră fără de treabă, lucru de mînă de-nceput.

11. Iară de şi vreun tăietoriu de păduri, meşter de lemnu, să porni tăind un copaci, cură cu bună învăţătură toată coaja lui şi, meşterşugind cu bunăcuviinţă, au făcut un vas de treabă spre slujba vieţii,

12. Şi lepădăturile lucrului spre gătirea hranii cheltuindu s-au săturat,

13. Şi rămăşiţa dentr-însele la nemică nu e de folos, lemn strîmbu şi cu ramuri fiind răsădit, luînd, l-au săpat cu nevoinţa zăbăvii lui şi cu ştiinţa înţelêgerii l-au tipărit pre el, închipui pre el cu chipul omului,

14. Au cu oarecare vită proastă au asămănat pre el, ungîndu-l cu minău şi chinovariu ruşindu faţa lui şi toată pata cea dentru el ungînd peste tot

15. Şi, făcînd la el vrêdnecă lăcuinţă lui, în părête l-au pus pre el, întărindu-l cu fier,

16. Însă pentru ca să nu cază au socotit mai nainte pentru el, ştiind că nu poate lui să-şi ajute, pentru că iaste chip şi-i trebuiêşte ajutoriu.

17. Iară pentru agonesitele şi nuntele lui şi de fii rugîndu-se, nu să ruşinează cu cel fără de suflet vorovind.

18. Şi pentru sănătate pre cel neputincios chiamă, şi pentru viaţă pre cel mort roagă, şi pentru ajutoriu pre cel mai de nemică,

19. Şi pentru călătorie pre cela ce nici a sta poate, şi pentru venit şi pentru lucru şi a mînilor nemereală de la cel neputincios den mîni putinţă cêre. /

Ms. 45, p. 785

luînd aminte, au cunoscut pre meşter,

2. Ci sau foc, au vînt, au pripêlnic văzduh, au ţîrcălamul stêlelor, au sîlnică apă, au luminătorii ceriului, dregători a lumii, dumnedzăi au socotit.

3. De carii să bucura de frîmsêţele, dumnedzăi socotindu-i; cunoască cu cît de aceştia Despuitoriul iaste mai bun, pentru că cel a frîmsêţelor începător de facere le-au zidit pre iale;

4. Iar să de[113] putêre şi de facere întristîndu-să, gîndească de la iale cu cît cela ce au făcut pre iale mai tare iaste.

5. Pentru că dentru mărimea frîmsêţelor şi ziditurilor, după socoteală, făcătoriul lor să privêşte.

6. Ce însă pre acêstea iaste hulă puţină, pentru că şi ei poate fi să înşală, pre Dumnedzău cercîndu şi vrînd să-l afle.

7. [114]Pentru că, întru faptele lui amestecîndu-să, să cercetează şi să supun vederii, căci bune-s cêle ce să văd.

8. Şi, iarăşi, nice ei sînt de iertat;

9. Pentru că, de au putut atîta a şti pentru ca să poată a socoti vacul, pre al cestora Despuitor cum nu mai curînd l-au aflat?

10. Şi dosădite-s şi întru morţi nădejdile lor, carii au numit dumnedzăi faptele a mîinii ome- *[785/2]* neşti, aur şi argint, a meşterşugului socoteală şi închipuiri de vite, sau piatră fără treabă, a mînă faptă vêche.

11. [115]Şi deşi vrun tăietor de pădure teslar să porni, răsad herăstruind rase cu bună învăţătură toată coaja lui şi, meşterşuguind cu bunăcuviinţă, au lucrat de folos vas spre slujba vieţii,

12. Şi lepădăturile lucrului spre gătirea hranei cheltuind s-au săturat,

13. Şi cel dentru iale lepădat la nimic de folos bun, lemnu strîmbu şi cu odrasle fiind împreună răsădit, luînd, l-au săpat întru nevoinţa zăbăvii lui şi cu ştiinţa înţelêgerii[116] l-au tipărit pre el, închipui pre el chipul omului,

14. Au cu vită oareacarea proastă au asămănat pre el, ungînd cu minău şi chinovar ruşind fêliul lui şi toată pata cea dentru el ungînd de tot

15. Şi, făcînd lui vrêdnică lăcuinţă a lui, în părête au pus pre el, întărindu-l cu fier,

16. Deci pentru ca să nu cază au socotit mainte de el, ştiind că nu poate şie să-şi ajute şi pentru că iaste chip şi lipsă are de ajutor.

17. Iară pentru agonisite şi nuntele lui şi fiii rugîndu-să, [18] nu să stidêşte cu cel fără suflet vorbind.

18. Şi pentru sănătate pre cel slab cheamă, şi pentru viaţă pre cel mort roagă, şi pentru ajutor pre cel ce prea-i prost roagă,

19. Şi pentru călătorie pre cela ce nici a sta poate, şi pentru venit şi lucru şi a mîinilor nemereală pre cel preaneprinzător cu mîinile bună prindere cêre.

Ms. 4389, p. 633-634

să cunoască pre meşter,

2. [163]Ce legiuiră să fie dumnezei sau focul, sau duhul, sau aerul cel grabnic, sau cearcănul stêlelor, sau apa cea silnică, sau luminăturile ceriului, tocmiturile lumii,

3. De a cărora frumsêţe îndulcindu-se, socotiră că sînt dumnezei; ce să ştie Stăpînul acestora cît iaste mai bun, că cu frumsêţe le-au zidit începătoriul neamurilor;

4. Iar de se vor mira de putêre şi de făptură, să priceapă dentr-însele cît încă iaste mai putêrnic cela ce au făcut pre iale.

5. Că den mărirea frumseţii zidirilor se cunoaşte născătoriul lor cel negrăit.

6. Însă de aceştia iaste o urgisire mică, căci că ei înşişi curînd se înşală cercînd pre Dumnezeu şi vrînd să-l afle.[164]

7. [165]Că vieţuind în faptele lui, le urmează şi se sfătuiesc cu ce se vêde, că cêle ce se văd sînt bune.

8. Şi, iarăşi, nici ei nu sînt de iertat;

9. Dară deaca au putut să ştie atîta, să poată şti veacul, dară pre Stăpînul acestora în ce chip nu l-au putut afla?

10. Ce sînt becesnici şi nădêjdea lor întru cei morţi, carii au chiemat lucrurile mîinilor omeneşti că sînt dumnezei, aurul şi argintul, chibzuiala meşteşugului şi asămănările vitelor, sau piiatra cea de nici o treabă, lucrul mîinilor celor dentîi.

11. [166]Sau de va tăia vreun meşter de lemn un lemn direpţ şi-i va ciopli den pădure[167] frumos toată coaja şi, meşteşugindu-l, îl va face vas ghizdav şi bun spre treaba vieţii,[168]

12. Iară vînzarea lucrului o va da pre bucate ca să se sature,

13. Iar rămăşiţa dentr-însul care nu iaste nici de o treabă, lemnul cel strîmb şi plin de zgîrciuri, luîndu-l, l-au săpat cu chibzuiala zăbavei sale şi l-au zugrăvit după chibzuiala minţii sale şi l-au închipuit în chip de om,

14. Sau al vreunii vite, şi l-au văpsit cu văpsêle de multe fêliuri şi au rumenit spoirea lui şi toată betejala ce au fost pre dînsul o au uns den jos

15. Şi i-au făcut locaş frumos şi l-au pus pre părête şi l-au întărit cu fier[169]

16. Şi au chibzuit de dînsul mai nainte ca să nu cază, ştiind că lui însuşi nu poate să-şi ajute, pentru că iaste chip şi-i trebuiêşte ajutoriu.

17. Iar de cîştigurile lui şi de nuntele lui şi de feciorii lui el i se roagă şi nu-i iaste ruşine căci grăiêşte către cel fără de suflet.

18. Şi chiiamă pentru sănătate pre cel slab[170], şi pre cel mort îl roagă pentru viiaţă, şi chiiamă într-ajutoriu pre cel ce nu iaste nici de o treabă,

19. Şi cêre spre că- *[634/1]* lătorie pre acela ce nu poate umbla, şi pentru cîştig şi pentru faptă şi pentru întărirea mîinilor cêre pre cel ce iaste cu mîinile slab şi fără de bărbăţie, carele iaste mai fără de putêre decît toate.

Versiunea modernă

să-l recunoască pe meşter avîndu-i sub ochi lucrările,

2. Ci au considerat drept zei ce guvernează lumea focul, vîntul, sprintena boare, cercul constelaţiilor, curgerea impetuoasă de apă, ori aştrii luminători ai cerului.

3. Dacă, desfătaţi de frumuseţea acestora, le-au luat drept zei, să afle cu cît e mai de preferat ca ele Stăpînul lor, căci el, izvoditorul frumuseţii, le-a creat.

4. Dacă s-au minunat de puterea şi acţiunea lor, să judece după ele cu cît e mai puternic cel ce le-a creat.

5. Căci după mărimea şi frumuseţea celor create se poate vedea, prin comparaţie, făuritorul lor.

6. Totuşi, pentru acestea e puţină dojană şi poate că ei rătăcesc căutîndu-l pe Dumnezeu şi voind să-l găsească.

7. Trăind prin lucrările lui, ei le observă şi se încred privirii, pentru că-s frumoase cele privite.

8. Dar, iarăşi, nici ei nu sînt de iertat;

9. Căci, de-au fost capabili de o asemenea ştiinţă, încît să-şi poată închipui eternitatea, cum de nu l-au aflat mai repede pe Stăpînul acestora?

10. Sînt nişte nefericiţi şi speranţele li-s între cei morţi, ca unii care-au numit dumnezei lucrările unor mîini de om, obiecte meşteşugite din aur şi argint şi plăsmuiri de animale, ori o piatră fără trebuinţă, creaţie a unei mîini de-altădată.

11. Iar dacă un meşter ce dăltuieşte lemnul, tăind un copac mlădios, i-a decojit dibaci întreaga scoarţă şi, meşteşugindu-l cu pricepere, a întocmit o unealtă folositoare pentru trebuinţa vieţii,

12. Iar cele rămase după lucrarea lui, folosindu-le pentru pregatirea mîncării, i-au potolit foamea,

13. Apoi, luînd restul rămas de la ele, bun de nimic, lemn strîmb şi noduros, l-a sculptat cu minuţia celui ce n-are nimic de făcut şi l-a modelat cu iscusinţa obişnuinţei, i-a dat forma chipului de om,

14. Sau l-a făcut aidoma unui animal oarecare, mînjindu-l peste tot cu miniu şi înroşindu-i pielea cu fard şi acoperind orice pată de pe el

15. Şi, făcîndu-i un lăcaş demn de el, l-a pus pe perete, fixîndu-l cu [un cui de] fier,

16. Ca nu cumva să cadă, gîndindu-se dinainte la asta şi ştiind că acela nu-i în stare să se ajute singur.

17. Iar cînd se roagă pentru avere, căsnicii şi copii, nu-i e ruşine că se adresează unui lucru neînsufleţit.

18. Şi invocă pentru sănătate un nevolnic, pentru viaţă roagă un mort, îl cheamă-n ajutor pe cel mai neajutorat,

19. Pentru călătorie pe cel ce nu-i în stare-a umbla, iar pentru agoniseală şi muncă şi pentru izbîndă-n tot ce trebăluiesc mîinile lui cere vlagă de la ceea ce nu are pic de vlagă-n mîini.

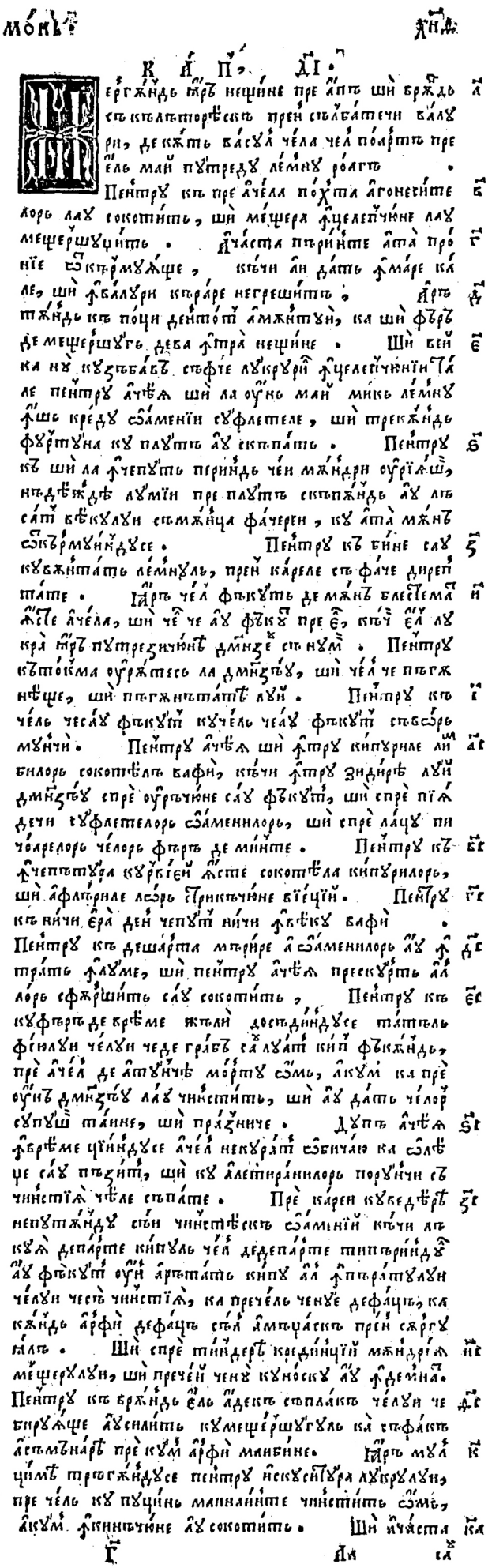

Biblia 1688, p. 659, col. 2

Cap 14

1. Mergînd, iară, neştine pre apă şi vrînd să călătorească pren sălbateci valuri, decît vasul cela ce-l poartă pre el mai putredu lemnu roagă.

2. Pentru că pre acela pohta agonesitelor l-au socotit şi meştera înţelepciune l-au meşterşugit;

3. Aceasta, Părinte, a ta pronie otcîrmuiêşte, căci ai dat în mare cale şi în valuri cărare negreşită,

4. Arătînd că poţi den tot a mîntui, ca şi fără de meşterşug de va întra neştine.

5. Şi vei ca nu cu zăbavă să fie lucrurile înţelepciunii tale; pentru acêea şi la un mai mic lemnu îşi credu oamenii sufletele şi, trecînd furtuna cu plută, au scăpat.

6. Pentru că şi la început, pierind cei mîndri uriiaşi, nădêjdea lumii, pre plută scăpînd, au lăsat veaculuiu sămînţa facerei, cu a ta mînă otcîrmuindu-se.

7. Pentru că bine s-au cuvîntat lemnul pren carele să face direptate;

8. Iară cel făcut de mînă, blestemat iaste acela şi cel ce au făcut pre el, căci el lucra, iar putreziciunea dumnezeu să numi.

9. Pentru că tocma urîte-s la Dumnezău şi cel ce păgînêşte, şi păgînătatea lui.

10. Pentru că cel ce s-au făcut cu cel ce au făcut să vor munci.

11. Pentru acêea şi întru chipurile limbilor socoteală va fi, căci întru zidirea lui Dumnezău spre urîciune s-au făcut şi spre piêdeci sufletelor oamenilor şi spre laţu picioarelor fără de minte.

12. Pentru că începătura curviei iaste socoteala chipurilor, şi aflările lor — stricăciune vieţii.

13. Pentru că nici era de-nceput, nici în veacu va fi.

14. Pentru că deşarta mărire a oamenilor au întrat în lume şi pentru acêea pre scurt al lor sfîrşit s-au socotit.

15. Pentru că cu fără de vrême jălí dosădindu-se tatăl fiiului celui ce degrabă s-au luat, chip făcînd, pre acel de atuncea mortu om acum ca pre un dumnezău l-au cinstit şi au dat celor supuşi taine şi praznice.

16. După acêea, în vrême ţiindu-se, acel necurat obiceaiu ca o lêge s-au păzit şi cu ale tiranilor porunci să cinstiia cêle săpate.

17. Pre carei cu vedêrea neputîndu să-i cinstească oamenii, căci lăcuia departe, chipul cel de departe tipărindu-l, au făcut un arătat chipu al împăratului celui ce să cinstiia, ca pre cel ce nu e de faţă ca cînd ar fi de faţă să-l amăgească, pren sîrguială.

18. Şi spre tinderea credinţii mîndriia meşterului şi pre cei ce nu cunóscu au îndemnat.

19. Pentru că, vrînd el ádecă să placă celui ce biruiêşte, au silit cu meşterşugul ca să facă asămănarea precum ar fi mai bine;

20. Iară mulţimea, trăgîndu-se pentru iscusitura lucrului, pre cel cu puţin mai nainte cinstit om acum închinăciune au socotit.

21. Şi aceasta //

Ms. 45, p. 785-786

Cap 14

1. Mergînd, iarăşi, neştine pre apă şi sălbateci vrînd să călătorească valuri, decît cela ce-l poartă pre el vas mai putred lemnu roagă[117].
2. Pentru că pre acela pofta agonisitelor l-au socotit şi meştera înţelepciunea l-au meşterşuguit;

3. [118]Şi aceasta a ta, Părinte, cîrmuiêşte-le socoteală, căci ai dat şi în maare cale şi întru valuri cărare negreşită,

4. Arătînd că poţi dentru tot a mîntui, pentru că măcar şi fără meşteşug neştine va întra. *[786/1]*

5. Şi vei ca nu fără de zăbavă să fie ale înţelepciunei tale lucruri; pentru acêea şi la preamic lemnu încredu-şi oamenii sufletile şi, petrecînd furtuna cu plută, au scăpat.

6. [119]Pentru că şi la început, pierind cei mîndri uriiaşi, nădêjdea lumii, pre plută scăpînd, au lăsat vacului sămînţă facerii, cu a ta cîrmuindu-să mînă.

7. Pentru că bine s-au cuvîntat lemnul pren carele să face dreptate;
8. [120]Iar cel făcut de mînă — blăstămat acela şi cel ce au făcut pre el, căci el lucra, iar cel stricat dumnedzău să numi.
9. [121]Pentru că atocma urîte-s la Dumnedzău şi cel ce păgînêşte, şi păgînătatea lui.

10. Şi pentru că cel ce s-au făcut cu cel ce au făcut să vor munci.
11. Pentru acêea şi întru chipurile limbilor socoteală va fi, căci întru zidirea lui Dumnedzău spre urîciune s-au făcut şi spre piêdici sufletelor oamenilor şi spre laţ la picioarele celor fără minte.

12. Pentru că începătura curviei — socoteala chipurilor, şi aflările lor — stricarea vieţii.
13. Pentru că nici era de-nceput, nici în vac va fi.

14. Pentru că dăşartă mărire a oamenilor au întrat în lume, pentru acêea pre scurt a lor săvîrşit s-au făcut.

15. Pentru că cu fără de vrême jale dosădindu-să tatăl a celui ce de sîrgu să luă fiiu, chip făcînd, pre cel de atuncea mort om acum ca pre un Dumnedzău l-au cinstit şi au dat celor de supt mîini taine şi praznice.

16. După acêea, întru vrême ţiindu-să, cel necurat obicêi ca o lêge s-au păzit şi cu a tiranilor porînci să cinstea cêle săpate.

17. Pre carii cu vedêrea neputînd să-i cinstească oamenii, pentru că dăparte lăcuiesc, cea de departe vedêre întipărindu-o, arătat chip aceluia ce să cinstêşte împărat au făcut, pentru ca pre cel ce nu-i de faţă ca cînd are fi de faţă să lingărească, pren sîrguială.

18. Şi spre întindere de credinţă şi pre cei ce cunoscu a meşterului au îndemnat iubirea de cinste.

19. Pentru că cela ce lui biruiêşte ádecă vrînd să placă, au silit cu meşterşugul asămănarea la cei mai buni;
20. Iar mulţimea, trăgîndu-să pentru iscusenie lucrului, pre cel ce mai denainte de puţîn cinstit fiind om acum închinăciune au socotit. *[786/2]*

21. Şi aceasta

Ms. 4389, p. 634

Cap 14

1. Aşijderea, de va gîndi cinevaşi să înoate şi să treacă valurile cêle zvăpăiate, va chiema pre un lemn carele iaste mai putrezitor decît corabiia.[171]
2. Că pre acela l-au socotit poftirea spre izbîndă, iar meşterul l-au lucrat cu înţelepciune;

3. Iară tu, Tată, le tocmeşti cu chibzuială, [172]că şi în mare ai dat cale şi în valuri cărare mai vîrtoasă,

4. Arătînd că eşti putêrnic a mîntui den toate, măcară de ară întra cinevaşi într-însa şi fără de meşteşug.

5. Că-ţi iaste voia să nu fie lucrurile înţelepciunii tale dăşarte; pentr-acêea şi lemnului celui mic îşi încredinţează oamenii sufletele lor şi, trecînd marea cu un cinişor, sînt mîntuiţi.

6. [173]Că şi de-nceput, deaca au pierit uriiaşii cei trufaşi, au scăpat nădêjdea lumii într-o corăbioară şi au rămas veacului seminţiia naşterii, care au fost tocmită de mîna ta.

7. Şi bine iaste cuvîntat lemnul cu carele iaste îndireptarea;
8. Iar [174]idolul cel făcut de mîini iaste blestemat, aşijderea şi acela ce l-au făcut, că acea putreziciune carea o au făcut el au zis că iaste dumnezeu.
9. Pentr-acêea[175], într-un chip sînt urîţi lui Dumnezeu şi cela ce face păgîniia, şi păgînătatea lui.

10. Că făptura denpreună cu acela ce o au făcut se va munci.
11. Pentr-acêea şi întru idolii limbilor nu va fi băgare de seamă, că în făptura lui Dumnezeu sînt făcuţi întru urîciunea şi în zminteala sufletelor omeneşti şi în cursa picioarelor celor nebuni.[176]

12. Că începătura curviei iaste băgarea de seamă a idolilor, şi aflarea lor iaste pentru stricăciunea vieţii.
13. Că nici n-au fost de-nceput, nici nu vor fi în vêci.
14. Că mărirea cea dăşartă a oamenilor au întrat în lume şi pentr-acêea se-au socotit sfîrşitul lor scurt.

15. Că tînguind tatăl cu plîngere amară, au făcut chipul feciorului său celui mort, pre care atunci ca pre un mort, iar acum ei l-au cinstit ca pre un dumnezeu şi au dat celor ce li-s supt mînă taine şi jîrtve.

16. Iar apoi pre vrême au biruit obicêiul *[634/2]* cel păgînesc şi iaste păzit ca o lêge şi cu porunca muncitorilor se-au cinstit cêle scobite.

17. Pre carii neputîndu-i oamenii să-i cinstească în faţă, pentru căci că le era lăcaşurile dăparte, iar tiposindu-le chipurile de dăparte le aducea şi arăta chipul împăratului care l-au făcut să-l cinstească, ca pre cel de dăparte ca cînd ară fi stînd de faţă înaintea lor să-l cinstească cu tot deadinsul.
18. Şi iubirea de cinste a meşterului schimba şi pre cei ce nu pricepea întru porunca legii.

19. Iar el, vrînd să fie pre plăcêre celuia ce-l lua, se nevoia cu meşteşugul său ca să închipuiască acel idol încă şi mai bine;
20. Iar mulţimea oamenilor, trăgîndu-se pentru iscusirea lucrului, pe omul cel ce era mai nainte de puţină cinste acum ei i-au zis că iaste dumnezeu.[177]

21. Şi aceasta

Versiunea modernă

Capitolul al 14-lea

1. Iarăşi, cineva, pe punctul de-a călători pe mare şi gata de-a străbate valuri nemiloase, strigă-n ajutor un lemn mai şubred ca ambarcaţiunea ce-l duce pe el.
2. Căci pe aceea a-nchipuit-o lăcomia de agoniseală, iar meştera înţelepciune a întocmit-o;

3. Iar pronia ta, Părinte, o cîrmuieşte, fiindcă tu ai dat şi drum pe mare şi cărare neprimejduită prin valuri,

4. Arătînd că-ţi e cu putinţă a da scăpare din orice, ca să se urce pe corabie şi unul fără pricepere.

5. Tu, însă, vrei ca lucrările înţelepciunii tale să nu fie zadarnice; de aceea, oamenii se încred pentru vieţile lor şi în cea mai neînsemnată bucată de lemn şi, străbătînd talazurile pe o plută, au ajuns teferi la mal.

6. Căci şi la-nceputuri, cînd trufaşii giganţi piereau, speranţa lumii, aflîndu-şi scăparea pe o plută de mîna ta cîrmuită, a lăsat posterităţii sămînţă de dăinuire.

7. Căci binecuvîntat este lemnul prin care se face dreptate;
8. Dar ceea ce-i făcut de mînă e blestemat, la fel ca cel ce l-a făcut, fiindcă unul l-a lucrat, iar celălalt, lucru pieritor, a fost socotit dumnezeu.
9. Căci deopotrivă îi sînt urîte lui Dumnezeu şi cel necredincios, şi necredinţa lui.

10. Căci lucrarea va fi pedepsită împreună cu cel ce-a săvîrşit-o.
11. De aceea, se va face o cercetare şi împotriva idolilor neamurilor, pentru că ei au ajuns a fi ca o spurcăciune în creaţia lui Dumnezeu şi pentru sufletele oamenilor ca nişte oprelişti şi pentru picioarele nesăbuiţilor ca un laţ.
12. Căci gîndul la idoli [a fost] începutul dezmăţului, iar găsirea lor — ruina vieţii.
13. Căci ei nu existau de la început şi nu vor dăinui în veac.
14. Au venit în lume din pricina vanităţii oamenilor şi de aceea le-a fost hotărît un sfîrşit grabnic.

15. Căci un tată, năpăstuit de o suferinţă precoce, făcînd chipul copilului ce i s-a prăpădit pe neaşteptate, l-a cinstit acum ca pe un dumnezeu pe cel mort atunci şi le-a lăsat celor din subordinea sa mistere şi ritualuri religioase.
16. Apoi, prinzînd putere cu trecerea timpului, păgîna datină a fost respectată ca o lege şi, la poruncile conducătorilor, chipurile lor sculptate erau venerate [ca zei].
17. Din pricina depărtării locuinţei, oamenii care nu-i puteau cinsti, la vedere închipuindu-şi de departe cum arată, au creat o imagine a regelui cinstit de ei, spre a-l adula cu rîvnă în absenţa lui, ca şi cum era de faţă.

18. Iar la înteţirea venerării ambiţia meşterului le-a dat ghes şi celor ce nu-l cunoşteau [pe rege]..

19. Căci acesta, vrînd poate a-i fi pe plac stăpînitorului, a forţat cu meşteşug asemănarea pentru un plus de frumuseţe;
20. Iar mulţimea, fermecată de graţia lucrării, l-a socotit acum obiect de veneraţie pe cel cinstit cu puţin înainte ca om.

21. Şi acest

Biblia 1688, p. 660, col. 1

s-au făcut vieţii spre vicleşugu, căci la primejdie sau la o tiranie slujindu oamenii, numele cel neîmpreunat l-au pus la pietri şi la lêmne.

22. Şi apoi nu fu destul a să înşăla asupra conoştinţii lui Dumnezău, ce şi întru mare luptă a necunoştinţii trăind, atîta rêle pace le numescu.

23. Că au jîrtve de omorîri[6] de fii, sau taine ascunse, sau nebuneşti dentr-alte obicêie beţie făcîndu,

24. Nici vieţile, nici nunţile le mai păzescu curate, ce unul pre altul, ficlenindu-l, îl omoară sau, amăgindu-l, face durêrea.

25. Şi toate amestecate sînt, sîngele şi uciderea, furtişagul şi vicleşugul, stricăciunea, necredinţa, turburarea, jurămîntul strîmbu, gîlceavă de bunătăţi,

26. Nepomenire de har, a sufletelor pîngăriciune, a naşterii premenire, a nuntelor netocmire, preacurvie şi necurăţie.

27. Pentru că închinăciunea celor nenumite chipuri a tot răul începătură şi pricină şi sfîrşit iaste.

28. Pentru că au veselindu-se nebunescu, au prorocescu mincinoase, au trăiescu cu strîmbătate, au calcă jurămîntul curînd.

29. Pentru că, nădejduindu la idolii cei fără suflet, rău jurîndu-se a avea strîmbătate nu priimescu.

30. Şi amîndoao cêle dirêpte pre dînşii vor certa, căci rău au gîndit pentru Dumnezău, luînd aminte la chipuri fără direptate, şi au jurat cu vicleşugu, nebăgînd în samă curăţiia.

31. Pentru că nu putêrea celor ce jură, ce a celor ce greşăscu judecată ceartă pururea călcarea nedirepţilor.

Cap 15

1. Iară tu, Dumnezăul nostru, bun eşti şi direpţ, îndelungu-răbdătoriu şi cu milă otcîrmuind toate.

2. Pentru că, de vom şi greşi, ai tăi sîntem, ştiind tăriia ta; şi nu vom greşi, ştiindu că ai tăi ne-am socotit.

3. Pentru că a şti pre tine întreagă direptate iaste şi a şti tăriia ta — rădăcina nemuririi.

4. Că nici ne-au înşălat pre noi a oamenilor cea cu rău meşterşug socoteală, nici a celor scriitori de umbră trudă fără de roadă, chip întinat cu schimbate fêţe,

5. A cărora vedêre la cei fără de minte spre ocară vine şi poftêşte a mortului chipu, vedêre fără de suflare.

6. Iubitorii de rêle — şi vrêdnici de nădejdi ca acêstea, şi ceia ce făcu, şi ceia ce poftescu, şi cei ce să închină.

7. Pentru că şi olariul, moale pămînt călcînd, cu trudă zidêşte spre slujba noastră fieştecare; ce dentr-acel lut au zidit şi cêle ale celor curate lucruri vase de slujbă, şi cêle denpotrivă, toate asêmene; şi dentr-acêstea amîndoao care iaste trebuinţa fieştecăruia judecătoriu e lucrătoriul de lut.

8. Şi cel rău ostenitoriu face dumnezău deşărt dentr-acelaşi lut care- /

Ms. 45, p. 786-787

s-au făcut vieţii spre aleşuire, căci la primejdie sau la o tiranie slujiţi fiind oamenii, cel neîmpreunat nume la pietri şi la lêmne l-au pus.

22. Şi apoi nu fu destul a să înşela pregiur a lui Dumnedzău minte, ce şi întru mare trăindu a necunoştinţei războiu, atîtea rêle pre acela număscu cu pace.

23. Pentru că sau de fii omorîtoare praznice, sau ascunse taine, sau nebuneşti dentru alte obicêie beţii făcînd,

24. Nici vieţile, nici nunţile încă curate le păzescu, ce unul pre altul sau, aleşuind, omoară, sau, făcîndu-să copil, face durêre.

25. Şi pre toţi amestecat ii are, sînge şi ucidere, furtişag şi vicleşug, stricăciune, necredinţă, turburare, jurămînt strîmbu, gîlceavă a bunătăţilor,

26. A harului nepomenire, a sufletilor pîngăriciune, a naşterii premenire, a nuntelor nerînduiêle, preacurvie şi necurăţie.

27. Pentru că a celor fără dă nume chipuri închinăciune a tot răul începătură şi prícină şi săvîrşit iaste.

28. Pentru că au veselindu-să nebunesc, au minţesc[122] minciunoase, au trăiesc pre strîmbul, au calcă jurămîntul curînd.

29. Pentru că, la fără de suflete nădăjduind chipuri, rău jurînd a avea strîmbătate nu priimesc.

30. Şi amîndoao pre înşi ii vor certa cêle drêpte, căci rău au gîndit pentru Dumnedzău, luînd aminte la chipuri, şi pre strîmbul au jurat cu vicleşug, nebăgînd în samă curăţiia.

31. Pentru că nu a celor ce jură putêre, şi a celor ce greşesc judeţ ceartă pururea a celor nedrepţi călcare.

Cap 15

1. Şi tu, Dumnedzăul nostru, bun şi adevărat, îndălungat la mînie şi cu milă cîrmuind toate.

2. Pentru că, să vom greşi, ţie sîntem, ştiind a ta tărie; şi nu vom greşi, ştiind că ţie ne-am socotit.

3. Pentru că a şti pre tine întreagă-i dreptate şi a şti tăriia ta rădăcina-i a nemorţii.

4. Că nici ne-au înşelat pre noi a oamenilor cea cu rău meşterşug socoteală, nici a celor scriitori de umbră trudă fără de roadă, chip păcat[123] cu fêliuri împremenite,

5. Cărora ve- *[787/1]* dêrea la cei fără minte la ocară vine şi poftêşte a mortului chip, vedêrea fără suflarea.

6. A rêlelor iubitori şi vrêdnici a pofti[124] ca acêstea, şi ceia ce fac, şi ceia ce poftesc, şi ceia ci să închină.

7. [125]Pentru că şi olariul, moale pămînt zemintind, cu trudă zidêşte cătră slujba noastră fieştecarea; ci dentru lut au zidit şi acela a celor curate lucruri roabe vase, şi[126] cêle denpotrivă toate asêmenea; şi acestora fie a fieştecăruia dentru amîndoaă carea a fieştecăruia iaste trebuinţa judecător — făcătoriul de lut.

8. Şi cel rău la trudă dumnedzău dăşert dentru acelaşi zidêşte lut care-

Ms. 4389, p. 634-635

au fost vieţii întru lătrare[178], că au slujit oamenii înşălăciunii sau muncitoriei şi n-au pus pietrilor sau lêmnelor tot un nume.

22. Şi de-acii nu le fu dăstul să se înşale numai pentru înţelêgerea lui Dumnezeu, ce încă vieţuind într-atîta războiu de mare al nebuniei, numenesc lumea cu ca acêstea răotăţi.

23. [179]Sau praznice ucigătoare de feciori, sau făcea jîrtve în ascuns, sau aducea dentr-alt fêl de tocmiri ale chipurilor turbării,

24. De nici viiaţa, nici nuntele nu le păzesc curate, ce sau ucig unul pre altul pre furiş, sau, păzind, face durêre.

25. Şi toate sînt amestecate: sîngele şi uciderea, furtişagul şi înşălăciunea, stricăciunea şi necredinţa, turburarea şi jurămînturile, gîlceava

26. [25] Şi neaducerea aminte de bunătatea celor buni,[180] [26] spurcăciunea sufletelor, schimbare naşterilor, nerînduiala nuntelor, preacurvie şi facere de ruşine.

27. Că slujba idolilor cea fără de nume iaste începutul şi sfîrşitul şi vina tuturor răotăţilor.

28. Că sau cînd se veselesc, iar ei turbează, sau povestesc lucrure mincinoase de cêle ce vor să fie, sau vieţuiesc fără de direptate, sau se jură curînd.

29. Că se nădăjduiesc idolilor celor fără de suflet, [30] jurîndu-se rău,

30. Socotind întru înşălăciune direptate.

31. Că nu va veni putêrea celor pre carii jură, ce judecata *[635/1]* celor ce greşăsc în toată vrêmea, pentru călcarea celor nedirepţi.

Cap 15

1. Iar tu, Dumnezeul nostru, eşti bun şi adevărat, răbdătoriu şi milostiv şi socoteşti toate.[181]

2. Că de vom şi greşi, ai tăi sîntem, ştiind tăriia ta, iar de nu vom greşi, ştim că ţie ne-am socotit.

3. Că a cunoaşte pre tine iaste direptatea cea desăvîrşită şi a şti putêrea ta iaste rădăcina nemurirei.

4. Că nici nu ne-au înşălat gîndul oamenilor celor cu meşteşug rău, nice umbra zugrăviei, osteneala cea fără de roadă, idolul cel scobit în multe fêliuri,

5. Carele dă poftă celui fără de minte [6] şi iubesc fêliurile chipurilor celor morţi şi fără de suflet.

6. Pentr-acêea, iubitorii celor hiclêne sînt vrêdnici de moarte, carii fac ca acêstea, de cinstesc cêle ce fac ei şi care le sînt dragi.

7. [182]Că şi olariul, frămîntînd pămîntul[183], cu ostenînţă lucrează cătră slujba noastră, a fieştecăruia, vase[184]; şi tot dentr-un lut au făcut şi vasele care sînt de slujba lucrurilor celor de cinste, aşijderea şi cêle ce sînt acestor[185] împotrivă, tot într-un chip; că acestora care ce de ce treabă va să fie, olariul le iaste tocmitor şi judecătoriu.[186]

8. Şi ostenitoriul de răotate iarăşi dentr-acestaşi lut face şi pre dăşărtul dumnezeu, care-

Versiunea modernă

lucru a fost ca o capcană în viaţa [oamenilor], întrucît, suferind fie din pricina unei nenorociri, fie din pricina tiraniei, ei au pus unor pietre şi lemne numele cel neîmpărţit.

22. Mai apoi, nu le-a fost de-ajuns să rătăcească în privinţa cunoaşterii lui Dumnezeu, ci şi ducîndu-şi viaţa în multă războire, din pricina ignoranţei, numesc pace asemenea rele.

23. Căci, practicînd sacrificii pruncucigaşe ori ritualuri ascunse ori serbări deşănţate după datini străine,

24. Nu-şi mai păstrează în curăţenie nici vieţile, nici căsniciile, ci fie unul îl ucide pe celălalt prin înşelăciune, fie îl face să sufere prin adulter.

25. Toate s-au învălmăşit: sînge şi omor, furt şi viclenie, distrugere, neîncredere, tumult, sperjur,

26. Confuzia celor bune, uitarea unei binefaceri, pîngărirea sufletelor, pervertirea procreaţiei, dezordinea căsătoriilor, dezmăţul şi neruşinarea.

27. Căci închinarea la idoli fără nume este începutul, cauza şi apogeul întregii nenorociri.

28. Oamenii fie-şi pierd minţile în desfătare, fie profeţesc minciuni, fie trăiesc fără dreptate, fie-şi încalcă iute jurămîntul;

29. Căci, crezînd în idolii neînsufleţiţi, atunci cînd jură strîmb nu se aşteaptă să păţească ceva.

30. Dar îndoită pedeapsă îi va ajunge: atît pentru că au gîndit rău despre Dumnezeu, apropiindu-se de idoli, cît şi pentru că au jurat strîmb prin înşelăciune, nesocotind sfinţenia [jurămîntului].

31. Căci nu puterea celor pe care jură, ci pedeapsa [cuvenită] celor păcătoşi e totdeauna urmarea încălcării [făptuite] de cei nedrepţi.

Capitolul al 15-lea

1. Tu, însă, Dumnezeul nostru, [eşti] bun şi adevărat, multrăbdător şi le conduci pe toate cu îndurare.

2. Căci, chiar de păcătuim, sîntem ai tăi, ştiindu-ţi puterea; dar nu vom păcătui, ştiind că am fost socotiţi de tine [ai tăi].

3. Căci a te cunoaşte pe tine e dreptatea desăvîrşită şi a-ţi şti puterea e sursa nemuririi.

4. Căci nu ne-a făcut să rătăcim o invenţie nocivă a oamenilor, nici truda fără rod a zugravilor de iluzii, imagine pictată-n culori felurite.

5. Vederea lor îi mînă pe cei nesăbuiţi la poftire şi îi face să dorească imaginea fără suflare a unui chip mort.

6. Împătimiţi de rele sînt deopotrivă şi cei capabili de-asemenea amăgiri, şi cei ce le făuresc, cei ce capătă drag [de ele] şi cei ce [li] se-nchină.

7. Căci şi olarul ce frămîntă trudnic pămîntul moale plăsmuieşte spre folosinţa noastră fiece vas; dar din acelaşi lut a plăsmuit şi obiectele ce slujesc unor trebuinţe curate şi pe cele opuse, pe toate deopotrivă; iar care-i folosinţa fiecăruia din cele două [feluri] olarul hotărăşte.

8. Şi, truditor în van, plăsmuieşte un dumnezeu zadarnic din acelaşi lut, el care,

Biblia 1688, p. 660, col. 2

le, mai nainte cu puţin den pămînt născîndu-se, după puţin mêrge de unde s-au luat, a sufletului cerşîndu-se datorie.

9. Ce iaste la el grijă nu căci va să ostenească, nici căci scurtă viaţă are, ce să razimă la lucrătorii de aur şi la zlătari şi ziditorilor de aramă urmează şi mărire socotêşte căci face cêle spurcate.

10. Cenuşă e inima lui şi decît pămîntul mai proastă e nădêjdea lui şi decît lutul mai necinstită e viaţa lui,

11. Căci n-au conoscut pre cel ce au zidit pre el şi pre cel ce au suflat lui suflet lucrătoriu şi cel ce au suflat duh de viaţă,

12. Ce socotiră jucărêie a fi viaţa noastră şi traiul — zbor cu dobîndă, pentru că trebuie, zice, ori de unde, macară den rău, a agonisi.

13. Pentru că acesta decît toţi mai mult ştie că greşaşte, den lucru de pămînt vase pre lesne frînte şi săpate zidind.

14. Ce toţi sînt mai nebuni şi ticăloşi mai mult decît sufletul pruncului, vrăjmaşii norodului tău, asuprindu-l pre el,

15. Pentru că şi toate chipurile limbilor le-au socotit dumnăzăi, la carii nici folosul ochilor iaste spre vedêre, nici nasurile spre tragere de văzduh, nici urechi a auzi, nici dêgetele mînilor spre pipăire, şi picioarele lor — zăbavnice spre încălecare.

16. Pentru că om au făcut pre ei şi cel ce e împrumutat de duh au zidit pre ei; că nici un om poate să facă dumnezău asêmene lui;

17. Ce, muritoriu fiind, mort face cu mîni fără de lêge; că mai bun iaste el decît închinăciunile lui cêle ce au trăit el, iară acêlea niciodinioară.

18. Şi la dobitoacele cêle mai urîte să închínă, că, alăturîndu-se cu nebuniia, decît cêlealalte sînt mai rêle;

19. Nici sînt bune cît a să pofti ca vedêrea vitelor, şi au fugit şi de a lui Dumnezău laudă, şi de blagosloveniia lui.

Cap 16

1. Pentru acêea, dară, într-un chip s-au muncit vrêdnicêşte şi pren mulţimea jîganiilor s-au căznit.

2. Pentru care cazna, bine făcînd norodului tău, spre pofta rîvnii striină gustare, hrană ai gătit prepeliţe,

3. Ca acêea poftind hrană, pentru urîta grozăvie a celor trimise, şi cea de treabă poftă să urască, iară aceştia, preste puţin lipsiţi făcîndu-se, şi de striina gustare vor fi părtaşi.

4. Că să cădea celora ce tirănesc nemîntuită lipsă a le veni şi acestora numai să li se arate cum vrăjmaşii lor să căzniia.

5. Pentru că, şi cînd au venit lor groaznica mînie a jiganiilor şi cu muşcările acelor strîmbi şărpi să strica,

6. Nu pînă la săvîrşit au rămas urgiia ta, ce spre dojană spre puţin s-au turburat, avînd svêtnec mîntuirei spre pomenirea poruncii legii tale;

7. Pentru că cel ce s-au întors nu //

Ms. 45, p. 787

le, mainte de puţîn den pămînt căscîndu-să, dentru puţîn mêrge dentru carea s-au luat, a sufletului cerşind datorie.

9. Ci iaste la el grijă nu că va să ostenească[127], nici că cu puţîn săvîrşit viaţă are, ci să razămă la făcători de aur şi la zlătari şi pre ziditorii aramei închipuiêşte şi mărire socotêşte că necurate face.

10. Cenuşe-i inima lui şi decît pămîntul mai proastă-i[128] nădêjdea lui şi decît lutul[129] mai necinstită-i viaţa lui,

11. Căci n-au cunoscut pre cel ce au zidit pre el şi pre cel ce au suflat lui suflet făcător şi ce au suflat duh de viaţă,

12. Ci socotiră jucărêie a fi viaţa noastră şi traiul — nedeia cu dobîndă, pentru că trebuie, zice, ori de unde, măcar dentru rău, a agonisi.

13. Pentru că aşa decît toţi mai mult ştie că greşaşte, de trup de pămînt vase pre lesne frînte şi săpate zidind.

14. Şi toţi prea fără minte şi ticăloşi mai mult decît sufletul pruncului, vrăjmaşii nărodului tău, asuprindu-l pre el,

15. [130]Pentru că şi toate chipurile limbilor le-au socotit dumnedzăi, la carii nici a ochilor folos spre vedêre, nici nasuri spre tragere de văzduh, nici urechi a audzi, nici dêgete a mîinilor spre pipăire, şi picioarele — zăbavnice cătră încălecare.

16. Pentru că om au făcut pre ei şi duhul împrumutat au zidit pre ei; pentru că nime asêmene şie om poate a face dumnedzău;

17. Şi, pămîntean fiind, mort face *[787/2]* cu mîini fără dă lêge; pentru că mai bun iaste decît închinăturile lui, cărora el au trăit, iar acêlea nicidinioară.

18. Şi dobitoacele cêle mai urîte să închină, pentru că, cu fără-mintea alăturîndu-să, decît cêlealalte sînt mai rêle;

19. Nici cît a pofti ca întru a vitelor vedêre bune să află, şi au fugit şi a lui Dumnedzău laudă, şi blagoslovenia lui.

Cap 16

1. Pentru acêea, dară, într-un chip s-au muncit vrednicêşte şi pren mulţimea jiganiilor s-au căznit.

2. Pentru care cazną, bine făcîndu nărodului tău, spre pofta poftei striină gustare, hrană ai gătit cîrstei,

3. Pentru ca acêea poftind hrană, pentru ceia ci s-au arătat acelor trimişi, şi cea de treabă poftă vor urî-o, şi ei, pre puţîn lipsindu-să[131], şi de striină vor fi părtaşi gustare.

4. Pentru că cădea acelora necerşută lipsă a le veni tirănind şi acestora numai să li să arate cum vrăjmaşii lor să căzniia.

5. [132]Pentru că, şi cînd lor groaznică venită[133] a jiganiilor mînie şi cu muşcările acelor strîmbi strica şerpi,

6. Nu pînă la săvîrşit au rămas urgiia ta, ce la învăţătură cîte puţîn s-au turburat, sfêtnic avînd a mîntuirei spre pomenirea porîncei legii tale;

7. Pentru că cel ce s-au întorsu nu

Ms. 4389, p. 635

le puţinel mai nainte au fost făcut den pămînt şi după puţinel va să meargă iarăşi într-acela den care au luat casă cu sufletul.

9. Şi nu iaste nevoinţa lui pentru căci au lucrat, nici căci are viiaţa lui sfîrşit scurt, ce se aseamănă zlătarilor şi argintarilor şi ziditorilor de aramă şi socotêşte slavă ce lucrează cu meşteşug.

10. Şi inima lui iaste cenuşă şi nădêjdea lui — pămînt prost şi viiaţa lui — mai de nimic decît tina,[187]

11. Că n-au ştiut[188] pre cela ce l-au zidit şi pre cela ce au suflat lui suflet lucrătoriu şi pre cel ce i-au suflat duhul vieţii,

12. Ce au socotit că iaste viiaţa noastră badjocură şi toată trăirea iaste îndăşărtată spre cîştig, că se cade să zică să agonisească, măcară şi den lucru rău.

13. Că acesta ştiind mai bine decît toţi că greşaşte, lucrure de pămînt, vase spărgătoare şi scobiturile neamului meşterilor.

14. Şi toţi cei prea fără de minte şi mai becisnici decît sufletul copilului sînt vrăjmaşi nărodului tău şi nevoitori lor,

15. Că pre toţi idolii limbilor *[635/2]* îi socotiră dumnezei, [189]cărora nici ochii le sînt de vedêre, nici nările de tragerea aerului, nici urechile spre auz, nici dêgetele mîinilor spre pipăire, şi picioarele lor — dăşarte spre umblare.[190]

16. Că pe dînşii omul i-au făcut şi duhul cel împrumutat i-au zidit; că nimini nu poate nici pre un om den cei ce sînt asêmene cu dînsul să-l facă să fie dumnezeu;

17. Ce, fiind muritor, cêle moarte face cu mîinile cêle fărădelegiuitoare; că mai bun iaste el decît idolul, că cesta trăiêşte, iar acela nu va mai trăi niciodată.

18. Şi vitele cêle nevoiaşă se cinstesc, că nebuniia cea sămuită iaste mai proastă[191] decît a celoralalţi;

19. Că nu iaste să le poftească, căci că în vite sînt niscare chipuri frumoase, ce au fugit şi lauda lui Dumnezeu, şi blagosloveniia lui.

Cap 16

1. Pentr-acêea şi ei într-un chip au pătimit, după cum se-au căzut, şi se-au sfîrşit de mulţimea fierilor.[192]

2. Pentru a cărora muncă ai fericit nărodul tău, în voia poftei ai făcut gustare streină, [193]gătitu-le-ai hrană cîrstei,

3. Ca ceia ce poftise hrana să se întoarcă dentr-acea poftă de nevoie cu arătarea celor ce li se trimesêse, că aceia în puţinea vrême fură lipsiţi şi luară gustare streină.

4. Că se cădea acelora să le vie lipsa cea fără de răspuns cu muncă, iar cestora numai să le arate cum se-au căznit vrăjmaşii lor.

5. Că acestora le-au venit mîniia cea cumplită a fierilor şi se sfîrşiia de muşcarea şărpilor celor zvăpăiaţi,

6. Ce n-au fost mîniia ta pînă în sfîrşit, ce au fost puţinea vrême turburaţi în certare, avînd semnul mîntuirii spre aducerea aminte a poruncii legii tale;

7. Deci cela ce se-au întors nu

Versiunea modernă

plăsmuit puţin înainte din pămînt, peste puţin timp se întoarce în pămîntul din care-a fost luat, cerîndu-i-se înapoi datoria.

9. Dar grija lui nu e că va muri, nici că are parte de-o viaţă scurtă, ci să rivalizeze cu meşterii aurari şi argintari şi să-i imite pe arămari şi să socotească o glorie faptul că plăsmuieşte falsuri.

10. Cenuşă-i este inima şi mai ieftină ca ţărîna-i este speranţa şi viaţa-i e mai de dispreţuit ca lutul,

11. Fiindcă nu l-a cunoscut pe cel ce l-a plăsmuit şi i-a insuflat duhul vieţii şi i-a inspirat sufletul activ,

12. Ci a socotit că viaţa noastră e un joc şi traiul — o serbare lucrativă, căci trebuie, spune el, să ai profit de oriunde, chiar dintr-un rău.

13. El ştie, de fapt, mai bine ca toţi că păcătuieşte atunci cînd făureşte obiecte şi statui perisabile din materie lutoasă.

14. Dar cei mai nesăbuiţi şi nevolnici mai ceva ca un suflet de copil [sînt] toţi duşmanii poporului tău şi cei ce l-au oprimat,

15. Fiindcă i-au socotit dumnezei pe toţi idolii neamurilor, care nu au folosinţa ochilor pentru văz, nici nări pentru a respira aerul, nici urechi de auzit, nici degete la mîini pentru pipăit, şi picioarele nu li-s făcute pentru mers.

16. Căci omul i-a făcut şi el, datornic cu duhul, i-a plăsmuit; căci nu-i vreun om în stare-a plăsmui un dumnezeu asemenea lui;

17. Ci, ca muritor ce e, meşterește cu mîini nelegiuite un mort; în realitate, el e mai bun ca obiectele veneraţiei lui, fiindcă el a primit viaţă, dar ele niciCînd.

18. Şi animalele cele mai mîrşave au parte de venerare, căci, judecate după prostie, sînt mai rele ca altele;

19. Nici frumoase nu-s, cît să simţi atracţie la vederea unor animale, ci n-au avut parte nici de lauda lui Dumnezeu, nici de binecuvîntarea lui.

Capitolul al 16-lea

1. De aceea [oamenii] au fost după cuviinţă pedepsiţi prin fiinţe asemeni şi au fost chinuiţi printr-o puzderie de jivine.

2. În loc de astă pedeapsă, binefăcător fiind pentru poporul tău, la dorinţa lui de-a pofti la o neobişnuită savoare, i-ai pregătit la masă prepeliţa-mamă.

3. Pentru ca aceia, deşi doreau cu ardoare hrana, din pricina hidoşeniei celor trimise-asupra lor, să-şi piardă şi pofta obişnuită [de mîncare], pe cînd aceştia, pentru scurtă vreme lipsiţi [de hrană], să aibă parte de o neobişnuită savoare.

4. Căci trebuia ca asupra celor ce asupresc să se abată o lipsă nemiloasă, iar acestora doar să li se arate cum sînt chinuiţi vrăjmaşii lor.

5. În fapt, şi atunci cînd asupra acestora se abătea cumplita furie a fiarelor şi erau uciși de muşcăturile şerpilor încolăciţi,

6. Mînia ta n-a persistat pînă la capăt, ci ei au fost pentru puţină vreme înspăimîntaţi, ca avertisment, avînd parte de-un semn al mîntuirii, spre amintirea poruncii legii tale;

7. Căci cel ce se înturna era mîntuit nu

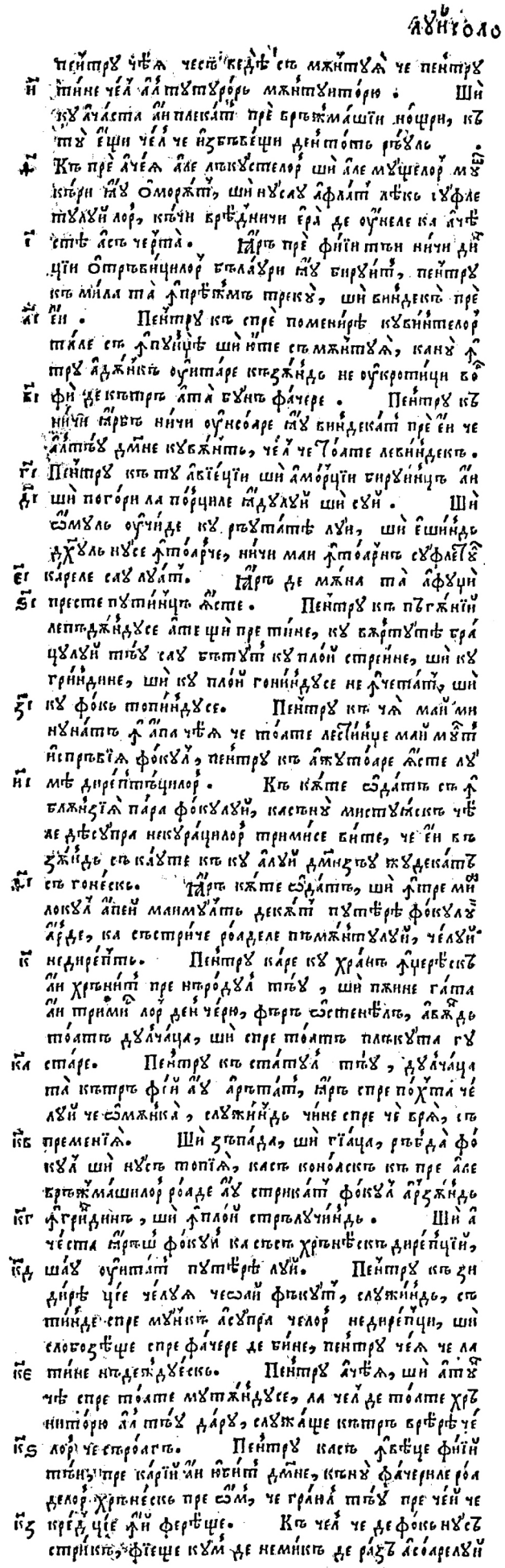

Biblia 1688, p. 661, col. 1

pentru cêea ce să vedea să mîntuia, ce pentru tine, cel al tuturor mîntuitoriu.

8. Şi cu aceasta ai plecat pre vrăjmaşii noştri că tu eşti cel ce izbăveşti den tot răul;

9. Că pre aceia ale lăcustelor şi ale muştelor muşcări i-au omorît şi nu s-au aflat leac sufletului lor, căci vrêdnici era de unele ca acêstea a să certa.

10. Iară pre fiii tăi nici dinţii otrăviţilor bălauri i-au biruit, pentru că mila ta în preajmă trecu şi vindecă pre ei.

11. Pentru că spre pomenirea cuvintelor tale să împungea şi iute să mîntuia, ca nu, întru adîncă uitare căzînd, neucrotiţi vor fi de cătră a ta bună-facere.

12. Pentru că nici iarbă, nici unsoare i-au vindecat pre ei, ce al tău, Doamne, cuvînt, cel ce toate le vindecă.

13. Pentru că tu a vieţii şi a morţii biruinţă ai şi pogori la porţile iadului şi sui;

14. Şi omul ucide cu răutatea lui şi, ieşind duhul, nu se întoarce, nici mai întoarnă sufletul carele s-au luat.

15. Iară de mîna ta a fugi preste putinţă iaste.

16. Pentru că păgînii, lepădîndu-se a te şti pre tine, cu vîrtutea braţului tău s-au bătut, cu ploi streine şi cu grindine şi cu ploi gonindu-se neîncetat şi cu foc topindu-se.

17. Pentru că, cea mai minunată, în apa cêea ce toate le stinge mai mult isprăviia focul, pentru că ajutoare iaste lumea direptăţilor.

18. Că cîteodată se îmblînziia para focului, ca să nu mistuiască cêle deasupra necuraţilor trimise vite, ce ei, văzînd, să caute că cu a lui Dumnezău judecată să gonesc.

19. Iară cîteodată şi între mijlocul apei mai mult decît putêrea focului arde, ca să strice roadele pămîntului celui nedirept.

20. Pentru care cu hrană îngerească ai hrănit pre nărodul tău şi pîine gata ai trimis lor den ceriu, fără osteneală, avînd toată dulceaţa şi spre toată plăcuta gustare.

21. Pentru că statul tău dulceaţa ta cătră fii au arătat, iară spre pohta celui ce o mînca, slujind cine spre ce vrea, să premeniia.

22. Şi zăpada şi ghiaţa răbda focul şi nu să topiia, ca să conoască că pre ale vrăjmaşilor roade au stricat focul, arzînd în grindină şi în ploi strălucind;

23. Şi acesta iarăşi, focul, ca să să hrănească direpţii, ş-au uitat putêrea lui.

24. Pentru că zidirea ţie, celuia ce o ai făcut, slujind, să tinde spre muncă asupra celor nedirepţi şi slobozêşte spre facere de bine pentru ceia ce la tine nădejduiesc.

25. Pentru acêea şi atuncea, spre toate mutîndu-se, la cel de toate hrănitoriu al tău daru slujaşte, cătră vrêrea celor ce să roagă;

26. Pentru ca să învêţe fiii tăi pre carii ai iubit, Doamne, că nu facerile roadelor hrănesc pre om, ce graiul tău pre cei ce cred ţie îi ferêşte.

27. Că cel ce de foc nu să strică, fieştecum de nemică, de rază a soarelui /

Ms. 45, p. 787-788

pentru ceia ci să vedea să mîntuia, ci pentru tine, cel întrutotţiitor mîntuitor.

8. Şi cu aceasta ai făcut pre vrăjmaşii noştri că tu eşti cel ce izbăvêşte dentru tot răul;

9. [134]Pentru că pre carii a lăcustelor şi a muştelor i-au omorît muşcări şi nu s-au aflat leac sufletului lor, căci vrêdnici era de unii ca aceştia a să certa.

10. Iară pre fiii tăi nici a otrăviţilor bălauri i-au biruit dinţi, pentru că mila ta în preajmă trecu şi vindecă pre ei.

11. Pentru că spre pomenirea cuvintelor tale să împungea şi iute să mîntuia, pentru ca nu, întru adîncă căzînd uitare, netraşi vor fi de cătră a ta bună-facere.

12. Şi pentru că nici iarbă, nici unsoare i-au vindecat pre ei, ci al tău, Doamne, cuvînt, cel ce toate le vindecă. *[788/1]*

13. [135]Pentru că tu a vieţii şi a morţii biruinţă ai şi pogori la porţile iadului şi scoţi;

14. Şi omul ucide cu răotatea lui şi, ieşind duhul, nu să întoarce, nici mai întoarnă sufletul carele s-au luat.

15. Iară a ta mînă au om fuge[136] preste neputinţă iaste.

16. [137]Pentru că, tăgăduindu-să pre tine a te şti cei necuraţi, cu vîrtutea braţului tău s-au bătut, cu striini ploi şi smide şi cu ploi gonindu-să nepărăsit şi cu foc prelengîndu-să.

17. Pentru că, cel preaminunat, întru apa cêea ce toate le stinge mai mult isprăviia focul, pentru că ajutoare iaste lumea drepţilor.

18. Pentru că odată[138] să îmblîndziia para pentru ca să nu mistuiască cêle asupra necuraţilor trimise vite, ci ei, văzînd, să caute că cu a lui Dumnedzău judeţ să gonesc.

19. Iară cîteodată şi între mijlocul apei mai mult decît a focului putêre arde, pentru ca a nedreptului pămînt naşteri să strice.

20. [139]Pentru care a îngerilor hrană ai hrănit pre nărodul tău şi gata pîine lor den cer le-ai trimis neostenit, toată dulceaţa putînd şi cătră toată plăcută gustare.

21. Pentru că statul tău a ta dulceaţă cătră fii au ivit, iar la a celui ce o mînca poftă slujind, cătră carea neştine vrea să primeniia.

22. [140]Şi omăt[141] şi ghiaţă îngăduia foc şi nu să topiia, pentru ca să cunoască că pre a vrăjmaşilor roade strică focul, ardzînd în piatră şi întru ploi strălucind;

23. Şi aceasta iarăşi pentru ca să să întoarne drepţi şi a lor să uite putêre.

24. Pentru că zidirea ţie, ce ai făcut, slujind, întinde-să spre muncă asupra celor nedrepţi şi să sloboade spre facere bine pentru ceia ce la tine nădăjduiesc.

25. Pentru acêea şi atuncea, spre toate mutîndu-să, la cel de toate hrănitor al tău dar slujaşte, cătră a celor ci să roagă rugă[142],

26. Pentru ca să să învêţe fiii tăi pre carii ai iubit, Doamne, că nu facerile roadelor hrănescu pre om, ce graiul tău pre cei ci ţie cred ferêşte-i.

27. Pentru că cela ci de foc nu să strică, fieştecum de nimic, de ază a soarelui

Ms. 4389, p. 635-636

se-au vindecat doar căci că au văzut (semnul), ce pentru tine, mîntuitoriul tuturor.[194]

8. Şi cu aceasta ai arătat vrăjmaşilor noştri că tu eşti cela ce mîntuieşti den toată răotatea;

9. Că pre aceia i-au pierdut lăcustele şi muştele cu muşcarea şi nu se-au aflat leac sufletelor lor, că au fost vrêdnici să se muncească de ca acêstea.

10. Iar pre feciorii tăi nici veninul dinţilor şărpilor nu i-au biruit, că viind mila ta, îi vindeca.

11. Că întru pomenirea cuvintelor tale se muşca şi se vindeca curînd, ca să nu cază în adîncul uitării şi să se dăpărtêze de facerea ta cea de bine.

12. Că nici nu i-au vindecat iarbă, nici legătură, ce cuvîntul tău, Doamne, *[636/1]* cela ce vindecă toate.

13. [195]Că tu ai putêrea morţii şi a vieţii şi duci pînă în iad şi scoţi;

14. Iar omul, deaca ucide, nu ucide cu răotatea sa, şi deaca iêse duhul, nu-l mai întoarce, nici va mai chiema sufletul carele iaste luat.[196]

15. Iar a scăpa den mîna ta nu iaste putinţă.

16. Că lepădîndu-se păgînii de a te şti, ei sînt bătuţi în tăriia braţului tău şi cu ploi streine şi cu grindină şi goniri de vihoră au pătimit şi au fost topiţi de foc.

17. Că ce era mai de mirare decît aceasta, că în ce se mai înmulţiia apa, într-acêea focul lucra mai mult, pentru că lumea iaste ajutoare celor direpţi.

18. Că cîteodată se potoliia văpaia, ca să nu arză jigăniile cêle ce era trimêse asupra celor necredincioşi şi ca să vază şi ei şi să cunoască că pătimesc goana judecăţii lui Dumnezeu.

19. Iar unele ori se aprindea foc în apă, ca să strice roada ţărîi cei fără de lêge.

20. [197]Pentru carii ai hrănit pre nărodul tău cu hrană îngerească şi gătind pîine den cer fără de osteneală le-ai dat şi au avut într-însa toată dulceaţa gustării şi toată îndulcirea mirosului celui frumos.

21. Şi au arătat feciorilor statului tău şi ai dulceţii tale umplînd voia fiecăruia dentr-înşii, precum au vrut, şi se întorcea în plăcêrea voii a fieştecăruia.

22. [198]Zăpada şi ghiiaţa sta pre putêrea focului şi nu se topiia, ca să ştie că focul cel arzător potopiia roada vrăjmaşilor, lucind în grindină şi în ploaie;[199]

23. Iar apoi iarăşi, pentru ca să se hrănească cei direpţi, iarăşi se-au lipsit focul de putêrea sa.

24. Că făptura slujiia ţie, făcătoriului, şi se-au întins spre cazną asupra celor nedirepţi şi se-au făcut mai uşor întru facere de bine pentru cei ce se-au nădăjduit pre tine.

25. Pentr-acea şi atunci slujiia mila ta, carea iaste hrănitoare tuturor în toate chipurile închipuită în voile lor carii sînt poftiţi de tine,

26. Ca să se învêţe feciorii tăi, Doamne, ceia ce i-ai îndrăgit [200]că nu hrănesc pre om naşterile roadelor, ce cuvîntul tău păzêşte pre cei ce cred în tine.

27. Că ce nu se poate strica de foc numaidecît se topiia de o ază mitutea a soarelui,

Versiunea modernă

prin ceea ce privea, ci prin tine, mîntuitorul tuturor.

8. Şi, prin aceasta, i-ai convins pe vrăjmaşii noştri că tu eşti cel ce aduci scăparea din orice rău;

9. Căci pe ei i-au ucis înţepăturile lăcustelor şi muştelor şi nu s-a găsit lege întru vieţuirea lor, fiindcă meritau să fie pedepsiţi de asemenea [gîngănii].

10. Pe fiii tăi, însă, nu i-au dovedit nici dinţii şerpilor veninoşi, căci îndurarea ta le-a venit în ajutor şi i-a lecuit.

11. Ei erau înţepaţi întru amintirea spuselor tale, dar erau repede vindecaţi, ca nu cumva, căzînd într-o adîncă uitare, să devină neatenţi la binefacerea ta.

12. Căci nu i-a tămăduit vreo iarbă, nici vreo cataplasmă, ci cuvîntul tău, Doamne, care lecuieşte toate.

13. Căci tu ai putere asupra vieţii şi a morţii şi-i cobori [pe oameni] spre porţile iadului şi-i urci la suprafaţă;

14. Omul, însă, ucide prin răutatea lui, dar nu întoarnă suflarea ieşită din trup, nici nu eliberează sufletul, odată luat în primire.

15. De mîna ta, însă, nu se poate scăpa.

16. Căci necredincioşii ce refuzau să te cunoască au fost biciuiţi de vigoarea braţului tău, prigoniţi de ploi neobişnuite, de grindine şi de rafale nemiloase, şi pîrjoliţi de foc.

17. De fapt, culmea miraculosului era că în apa care stinge totul, focul se-ntetea, căci universul e un apărător al celor drepţi.

18. Uneori, pălălaia se domolea spre a nu pîrjoli animalele trimise asupra celor necredincioşi, iar aceştia, privind, să ştie că sînt urmăriţi de judecata lui Dumnezeu.

19. Alteori, însă, ardea şi în mijlocul apei, depăşind tăria focului, spre a nimici roadele unui pămînt nedrept.

20. Dimpotrivă, pe poporul tău l-ai îndestulat cu hrana îngerilor şi i-ai dăruit din cer, fără osteneală, o pîine de-a gata, în stare de orice plăcere şi potrivită pentru orice gust.

21. Căci substanţa de la tine lăsa să se vadă dulceaţa ta faţă de copii, iar supunîndu-se dorinţei celor ce o primeau, se prefăcea în ceea ce voia cineva.

22. Iar [sub formă de] zăpadă şi gheaţă rezista la foc şi nu se topea, ca ei să ştie că focul ce arde în grindină şi luminează în ploaie a distrus recoltele duşmanilor;

23. Dar, iarăşi, acelaşi [foc], ca să aibă cei drepţi parte de hrană, şi-a făcut uitată puterea.

24. Căci orice creatură, slujindu-ţi ţie, cel care ai creat-o, se concentrează în pedepsire faţă de cei nedrepţi şi se relaxează în binefacere asupra celor ce-au crezut în tine.

25. De aceea, şi atunci cînd suferea toate prefacerile, ea slujea darului tău atothrănitor, după vrerea celor ce îl cereau;

26. Pentru ca fiii tăi, pe care-i iubeşti, Doamne, să înveţe că nu recoltele de roade îl hrănesc pe om, ci cuvîntul tău îi veghează pe cei ce cred în tine.

27. Căci ceea ce nu a fost distrus de foc

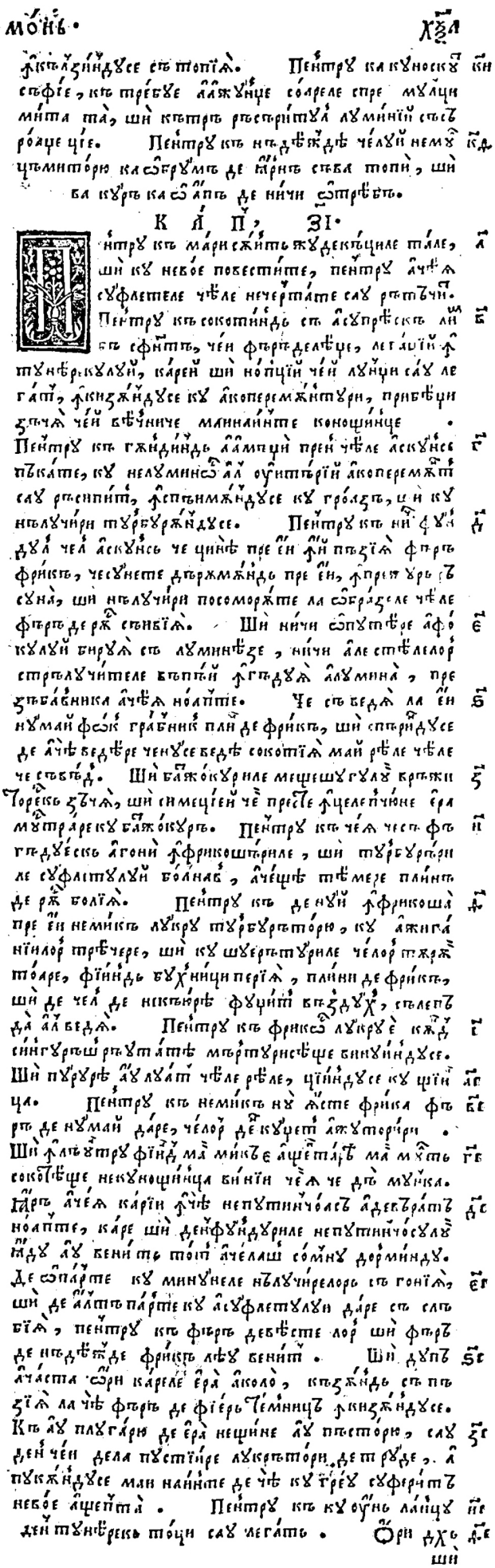

Biblia 1688, p. 661, col. 2

încălzindu-se, să topiia,

28. Pentru ca cunoscut să fie că trebuie a ajunge soarele spre mulţimita ta şi către răsăritul luminii să să roage ţie.

29. Pentru că nădêjdea celui nemulţămitoriu ca o brumă de iarnă să va topi şi va cură ca o apă de nici o treabă.

Cap 17

1. Pentru că mari sînt judecăţile tale şi cu nevoie povestite; pentru acêea sufletele cêle necertate s-au rătăcit.

2. Pentru că, socotind să asuprească limbă sfîntă, cei fără de lêge, legaţii întunêrecului, carei şi nopţii cei lungi s-au legat, închizîndu-se cu acoperemînturi, pribêgi zăcea cei vêcinice mai nainte-conoştinţe.

3. Pentru că, gîndind a amăgi pren cêle ascunse păcate, cu neluminos al uitării acoperemînt s-au răsipit, înspăimîndu-se cu groază şi cu năluciri turburîndu-se.

4. Pentru că nici fundul cel ascuns ce ţinea pre ei îi păziia fără frică, ce sunete dărîmînd pre ei împrejur răsuna şi năluciri posomorîte la obrazele cêle fără de rîs să iviia.

5. Şi nici o putêre a focului biruia să luminêze, nici ale stêlelor strălucitele văpăi îngăduia a lumina pre zăbavnica acêea noapte,

6. Ce să vedea la ei numai foc grabnic, plin de frică; şi, spărindu-se de acea vedêre ce nu se vedea, socotiia mai rêle cêle ce să văd.

7. Şi batjocurile meşteşugului vrăjitoresc zăcea şi simeţiei cei preste înţelepciune era mustrare cu batjocură.

8. Pentru că ceia ce să făgăduiesc a goni înfricoşările şi turburările sufletului bólnav, aceştia têmere plină de rîs boliia.

9. Pentru că, de nu-i înfricoşa pre ei nemică lucru turburătoriu, cu a jiganiilor trêcere şi cu şuierăturile celor tîrîitoare fiind buhniţi, pieriia plini de frică şi de cel de necăiurea fugit văzduh să lepăda a-l vedea.

10. Pentru că fricos lucru e cînd singură-şi răutatea mărturisêşte, vinuindu-se,

11. Şi pururea au luat cêle rêle, ţiindu-se cu ştiinţa.

12. Pentru că nemică nu iaste frica, fără de numai dare celor den cuget ajutoriri.

13. Şi, înlăuntru fiind, mai mică e aşteptarea, mai mult socotêşte necunoştinţa vinii ceiia ce dă munca.

14. Iară aceia carii în cea neputincioasă adevărată noapte, care şi den fundurile neputinciosului iadu au venit tot acelaşi somnu dormindu,

15. De o parte cu minunele nălucirelor să goniia şi de altă parte cu a sufletului dare să slăbiia, pentru că fără de vêste lor şi fără de nădêjde frică le-au venit.

16. Şi după aceasta oricarele era acoló, căzînd, să păziia, la cea fără de fier temniţă închizîndu-se.

17. Că au plugariu de era neştine, au păstoriu, sau den cei de la pustiire lucrători de trude, apucîndu-se mai nainte de cea cu greu suferită nevoie aştepta,

18. Pentru că cu un lanţu de-ntunêrec toţi s-au legat.

19. Ori duh //

Ms. 45, p. 788-789

încălzindu-să, să topiia,

28. Pentru ca cunoscut să fie că tre- *[788/2]* buie a ajunge soarele preste mulţămita ta şi cătră răsăritul luminei să să roage ţie.
29. Pentru că a celui nemulţămitoare nădêjde ca o de iarnă brumă să va topi şi va cură ca o apă nefolositoare.

Cap 17

1. Pentru că mari sunt ale tale judêţe şi cu nevoie povestite; pentru acêea necertatele suflete au rătăcit.

2. Pentru că, socotind să asuprească limbă sfîntă, cei fără de lêge, [143]legaţii întunêrecului, şi a lungă noapte legatu-s-au, închizîndu-să cu straşini, pribêge[144] acei vêcinice socotează zăcea.

3. Pentru că amăgi gîndindu pren cêle de vîrfu păcate, cu neluminos a uitării acoperemînt s-au răsîpit, înspăimîndu-să groaznic şi cu năluciri întristîndu-să.

4. Pentru că nici cela ce ţinea pre ei fund fără fricâ-i păziia, ce sunete dărîmînd pre ei împregiur răsuna şi năluciri fără rîs la cêle posomorîte obraze să iviia.

5. Şi a focului nici o putêre biruia să luminêdze, nici a stêlelor strălucitele părі a lumina îngăduia pre cea lîngedă aceea noapte,
6. Ce să vedea la ei numai de pripă înfocare de frică plină; şi, spărindu-să aceii ce nu să vedea vederi, socotiia mai rêle cêle ci să văd.

7. Şi a vrăjitoriei batjocurii dzăcea meşterşug şi a cei pre înţelepciune semeţie deslușire ocărîtă.

8. Pentru că ceia ci să făgăduiesc frici şi turburări a goni sufletului bolnav, aceştia plini de rîs sfială boliia.

9. Pentru că, de nu nimic pre ei turburător înfricoşa, cu a gîndacilor trêceri şi cu a jiganiilor şuierături fiind buhniţi, pieriia plini de frică şi pre cel de nicăiuri văzduh fugit a vedea[145] tăgăduindu-să.

10. Pentru că fricos sîngură-şi răutatea mărturisêşte, vinuindu-să,
11. Şi pururea au luat cêle năsîlnice, ţiindu-să de împreună ştiinţa.
12. Pentru că nimic nu iaste frica, fără numai dătătură a ajutoarelor de la gîndire.
13. Şi înlontru fiind mai puţînă nădêjdea, mai multă socotêşte necunoştinţa acêea ce dă munca vinei.

14. Iară cei ce cea neputincioasă cu adevărat noapte *[789/1]* şi dentru neputincios iad funduri venite fiind, totuşi acela somnu dormind,
15. De o parte cu minunile să goniia a nălucirilor şi de altă parte cu a sufletului să slobonogiia[146] dătătură, pentru că fără de vêste lor şi fără de nădêjde frică le-au venit.

16. Şi după aceasta orifieştecarele era acoló, căzînd de tot, să păziia, la cea fără fier temniţă închizîndu-să.

17. Ca un[147] plugar de era neştine, au păstor, sau celor de la pustiire lucrători trude, apucîndu-să de mainte cea cu nevoie suferită aştepta nevoie,

18. Pentru că cu un lanţu de întunêrec toţi s-au legat.
19. Ori duh

Ms. 4389, p. 636-637

fiind încălzită,

28. Ca să fie ştiut tuturor că se cade să ajungă soarele cătră a ta buna-cuvîntare şi să se închine ţie cătră răsărirea luminii.
29. Că nădêjdea cea nemulţemitoare *[636/2]* se topêşte ca bruma de iarna şi se varsă ca nişte apă carea nu iaste nici de o treabă.

Cap 17

1. Mari sînt judecăţile tale, Doamne, şi negrăite; pentr-acêea au zmintit sufletele cêle necertate.[201]

2. Că au apucat fărădelegiuitorii să silească limba cea sfîntă, [202]legaţii întunêrecului şi spînzuraţii lungimei nopţii şi încuiaţii supt coperemînturile ştiinţei, fugarii veacului, au zăcut.

3. Că socotind că se vor ascunde întru păcatele cêle întunecate ce se-au spus întîmplarea şi sînt rîsipiţi şi cu spaimă groaznică şi sînt turburaţi cu mirarea răotăţilor.
4. Că nici acoperemîntul acela care ţinea pre dînşii nu l-au ferit fără de frică; că pogorîndu-se sunete, îl turbura şi arătîndu-se năluciri îngrijate, da acelora spaimă.

5. Şi focul nici o putêre nu putea să dea lor, nici stêlele den văpaia cea luminoasă nu putea să luminêze acea noapte înfricoşată,
6. [203]Ce numai ce se arăta lor foc iute plin de frică; şi fiind uciși atunci de frica lui, aştepta să fie mai cu amar fêţele celor ce[204] le-au văzut decît care nu[205] le-au văzut.[206]
7. Că meşteşugurile vrăjitorilor se-au schimbat în rîs şi măririle celor ce era înţelepţi — mustrare de blestemăţie.
8. Că ceia ce se făgăduia că vor goni fricile şi turburările den sufletele cêle ce boliia, aceia boliia cu rîs şi plini de frică.
9. Că, măcară de nu i-au nici înfricoşat nimini cu turburare, trêcerea jigăniilor celor cîte cu patru picioare şi fluierarea şărpilor au rădicat şi groaznic pieriia; şi aerul pre care nimini cu nimic nu l-au putut goni den căi ei se-au putut lepăda, ca să nu-l vază.
10. Că necurăţiia adeverinţătorêşte mărturisêşte, cêle hiclêne osîndindu-le,
11. [10] Şi apucînd pururea cêle cumplite, care sînt ţinute cu sfat.[207]
12. [11] Că alt nimic nu iaste frica, fără numai dare den cugetul ajutoriilor[208].
13. [12] Iar denlăuntru fiind o aşteptare mai mică, socotêşte necurăţiia cea mai mare a vinei muncii carea iaste.
14. [13] Deci ceia ce au venit în noaptea cea neputincioasă şi adormind cu somnul întunêrecului care se-au pogorît den iadul cel fără de putêre,
15. [14] Unele ori se călca de minuni pentru năluciri, alteori pieriia sufletele fiind date, că au sosit scîrba lor şi frica cea fără de nădêjde.

16. [15] Că de ară fi fost căzut cinevaşi dentr-aceia, se-ară fi păzit, *[637/1]* în temniţă închis fără de fiiară.

17. [16] Deci de ară fi fost vreun plugariu, sau vreun păstoriu, sau vreun lucrător de pustie, el ară fi fost prins şi ară fi răbdat nevoie fără de scăpare,[209]

18. [17] Că cu un lanţ de întunêrec au fost legaţi toţi.
19. [17] Sau duhul

Versiunea modernă

se topeşte pur şi simplu cînd îl încălzeşte o slabă rază de soare,
28. Ca să fie ştiut că [oamenii] trebuie i-o ia înainte soarelui spre a-şi exprima recunoştinţa [faţă de tine] şi la răsăritul luminii să ţi se roage.
29. Căci speranţa celui nerecunoscător se topeşte ca promoroaca iernii şi se scurge ca apa netrebuincioasă.

Capitolul al 17-lea

1. Măreţe [sînt], în fapt, judecăţile tale şi greu de povestit de-a fir a păr; de aceea sufletele nedeprinse cu învăţătura ta s-au rătăcit.
2. Nelegiuiţii care au crezut că pun stăpînire pe neamul sfînt, [ajunşi] captivi ai întunericului şi ţinuţi în lanţuri noapte îndelungată, zăceau închişi în colibe, surghiuniţi de pronia veşnică.

3. Căci, socotind că prin păcatele lor ascunse rămîn neştiuţi, sub vălul opac al uitării, au fost risipiţi, cuprinşi de grozavă uimire şi tulburaţi de năluciri.

4. Căci nici cotlonul ferit care-i adăpostea nu-i apăra de spaime, ci zgomote înfricoşătoare se auzeau în jurul lor şi năluci sumbre, cu feţe posomorîte, li se arătau.

5. Şi nici o putere a focului nu era în stare să facă lumină, nici lucirile sclipitoare ale aştrilor nu reuşeau să lumineze acea noapte întunecată.
6. Li se arăta clar doar un rug aprins de la sine, de toată groaza; iar înfricoşaţi de acea apariţie neînţeleasă, considerau cele văzute ce poate fi mai rău.

7. Iar înşelătoriile artei magiei erau neputincioase şi dovada lăudăroşeniei [ei] în faţa raţiunii era insultătoare.
8. Căci cei ce promiteau să alunge spaimele şi tulburările unui suflet suferind erau şi ei suferinzi de o teamă ridicolă.
9. Şi chiar dacă nimic tulburător nu-i mai speria, piereau, tremurînd îngroziţi de trecerea fiarelor şi de şuierăturile şerpilor şi nu mai voiau să privească cerul de care nu era nicăieri scăpare.

10. Căci fricos lucru e ticăloşia, condamnată fiind de propria-i mărturie,
11. Iar cînd e apăsată de conştiinţă, exagerează totdeauna dificultăţile.
12. Căci frica nu-i nimic altceva decît abandonarea ajutoarelor [venite] de la raţiune.
13. Iar cînd aşteptarea dinăuntru e mai mică, pare mai mare necunoaşterea cauzei ce provoacă chinul.

14. Ei, însă, pe durata nopţii de fapt neputincioase, ieşită din tainiţele neputinciosului iad, dormeau acelaşi somn;
15. Ba erau bîntuiţi de monstruozitatea unor apariţii, ba izbăviţi de părăsirea sufletului; căci o bruscă şi neaşteptată spaimă îi inunda.

16. Şi aşa, căzînd fiecare acolo unde se afla, era ţinut închis într-o temniţă neferecată.

17. Fie că era ţăran, ori cioban, ori truditor la muncile din pustiu, luat pe neasteptate, avea parte de o suferinţă fără scăpare,

18. Căci toţi erau legaţi cu un unic lanţ de întuneric.
19. Fie că era vîntul

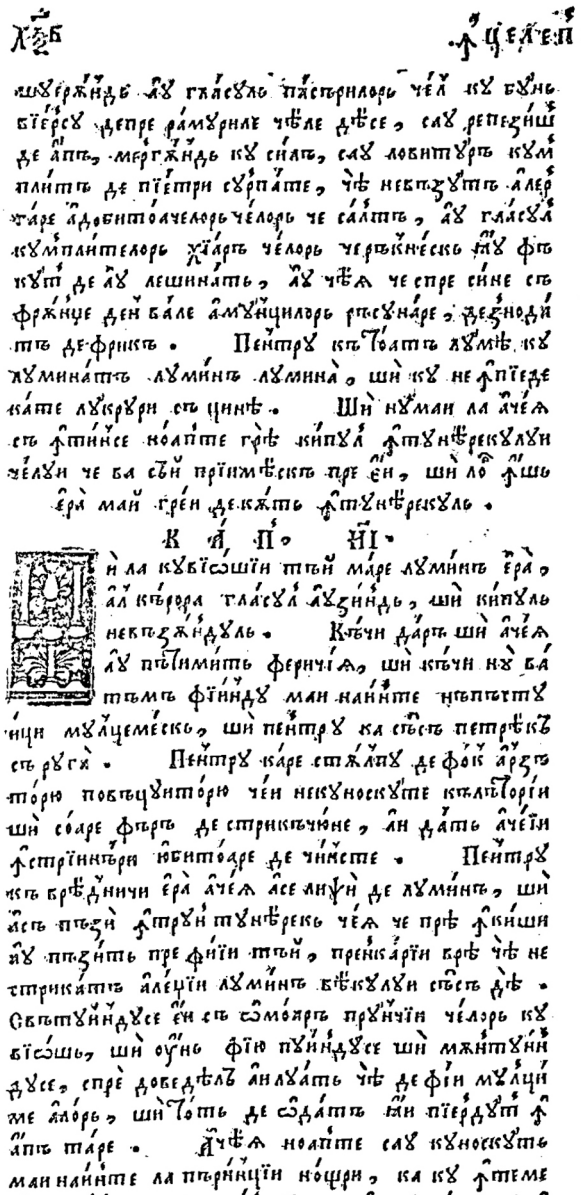

Biblia 1688, p. 662, col. 1

şuierînd, au glasul pasărilor cel cu bun viersu de pre ramurile cêle dêse, sau repeziş de apă mergînd cu silă, sau lovitură cumplită de pietri surpate, cea nevăzută alergare a dobitoacelor celor ce saltă, au glasul cumplitelor hiară celor ce răcnesc i-au făcut de au leşinat, au cêea ce spre sine să frînge den vale a munţilor răsunare, deznodată de frică.

20. Pentru că toată lumea cu luminată lumină luminá şi cu neîmpiedecate lucruri să ţinea,

21. Şi numai la aceia să întinse noapte grea, chipul întunêrecului celui ce va să-i priimească pre ei, şi lor îşi era mai grei decît întunêrecul.

Cap 18

1. Şi la cuvioşii tăi mare lumină era, al cărora glasul auzind şi chipul nevăzîndu-l,

2. Căci dară şi aceia au pătimit fericíia şi căci nu vatămă, fiindu mai nainte năpăstuiţi, mulţemesc şi pentru ca să să petreacă să ruga.

3. Pentru care stîlpu de foc arzătoriu, povăţuitoriu cei necunoscute călătorii şi soare fără de stricăciune ai dat aceii înstriinări iubitoare de cinste.

4. Pentru că vrêdnici era aceia a se lipsi de lumină şi a să păzi întru-ntunêrec ceia ce prea închişi au păzit pre fiii tăi, pren carii vrea cea nestricată a legii lumină veacului să să dea.

5. Svătuindu-se ei să omoară pruncii celor cuvioşi, şi un fiiu puindu-se şi mîntuindu-se, spre dovedeală ai luat cea de fii mulţime a lor şi totdeodată i-ai pierdut în apă tare.

6. Acêea noapte s-au cunoscut mai nainte la părinţii noştri ca, cu întemeiêre ştiind jurămînturile întru care s-au încredinţat, să vor veseli.

7. Şi să priimi de către nărodul tău mîntuirea direptţilor şi a vrăjmaşilor pierzare.

8. Pentru că în ce chip ai certat pre cei împotrivnici, cu acêea, pre noi chemînd, ne-ai mărit.

9. Pentru că pre ascuns jîrtvuia preacuvioşii fiii bunătăţilor şi lêgea dumnezeirei într-un gîndu au pus, asêmene acestora, şi bunătăţilor şi primejdiilor să fie părtaşi svinţii, părinţii dară cîntînd înainte laude.

10. Şi în preajmă răsuna netocmita strigare vrăjmaşilor şi cu jale să purta copiii plîngînd.

11. Şi cu o certare robul cu stăpînul certîndu-se şi cel den gloată cu împăratul unele pătimind.

12. Şi cu toţi denpreună, toţi cu un nume de moarte avea morţi nenumăraţi, că nici în groapă nu era destui cei vii, de vrême ce, într-o clipeală, cea mai cinstită facere a lor să strícă.

13. Pentru că toate necrezîndu-le, pentru fărmecături, pre pieirea celor dentîiu născuţi mărturisiră nărod fiiu lui Dumnezeu a fi.

14. Pentru că lina tăcêre cuprinzînd toate şi noap- /

Ms. 45, p. 789

şuierînd, au pregiur de amîndoao părţile odrăslite stîlpări a pasărilor glas plin de viersu, sau puhoiu de apă mergînd cu silă, sau lovitură cumplită a preazvîrlindu-să pietri, sau a celor ce saltă dobitoace alergare nevăzută, au a celor ce răcnind preacumplite fiară glas, sau cêea ce să pre sine să-nfrînge den vale a munţilor răsunare, ii dăznodă pre ei înfricoşind.

20. Pentru că toată lumea cu luminata să lumina lumină şi cu neîmpiedecate să ţinea lucruri,

21. Şi numai la acêea să întinsêse grea noapte, chip a celui viitor ce să-i priimască pre ei întunêrec, şi şie era mai grei de întunêrecu.

Cap 18

1. [148]Şi la preacuvioşii tăi preamare era lumină, cărora glasul audzindu şi chipul nu văzîndu-l,

2. Căci dară şi aceia au păţit fericiia şi căci nu vatămă, fiind mai nainte năpăstuiţi, mulţămăsc şi pentru a să petrêce să ruga.

3. [149]Pentru care de foc[150] stîlpi povăţuitor a necunoscutei călătorii şi soare fără stricăciune a ceii iubitoare de cinste înstreinare ai dat.

4. Pentru că vrêdnici aceia a să lipsi de lumină şi a să păzi în întunêrec ceia ce pre închişi au păzit pre fiii tăi, pren carii vrea cea nestricată lumină a legii la vac să să dea.

5. [151]Sfătuindu-să ei acelor preacuvioşi să le omoară pruncii, şi unul puindu-să fiiu şi mîntuindu-să, spre dovadă a lor ai luat mulţimea fiilor şi *[789/2]* totdeodată i-ai pierdut întru apă tare.

6. [152]Acêea noapte s-au cunoscut mai nainte la părinţii noştri pentru ca, întemeiat ştiind cărora au crezut jurămînturi, să vor veseli.

7. Şi să priimi de cătră nărodul tău mîntuirea drepţilor şi a vrăjmaşilor pierire.

8. Pentru că în ce chip ai certat pre cei împotrivnici, cu acêea, pre noi chemîndu-ne, ne-ai mărit.

9. Pentru că pre ascuns jirtvuia preacuvioşii fiii bunătăţilor şi cea a dumnedzăirei lêge întru un gînd l-au pus totuşi, de unele într-un chip şi bune şi cu primejdii să fie părtaşi sfinţii[153], părinţii amu cîntînd înainte laude.

10. Şi-n preajmă răsuna netocmitul a vrăjmaşilor chiot şi jalnică să purta plîngîndu-să copiii.

11. [154]Şi cu o certare şerbul împreună cu stăpînul certîndu-să[155] şi cel den gloată cu împăratul unele pătimind.

12. Şi cu toţi depreună, toţi cu un nume de moarte morţi avea nenumăraţi, pentru că nici a îngroparea[156] cei vii era destuli, în vrême ce întru o pripă cea mai cinstită facere a lor să strică.

13. Pentru că toate necrezîndu-le, pentru fărmăcături, pre pierirea celor dentîi născuţi mărturisiră a lui Dumnedzău fiu nărod a fi.

14. Pentru că lină tăcêre cuprinse fiind toate şi noap-

Ms. 4389, p. 637

cel fluierătoriu, sau sunetul cel bun al pasărilor de pren ramurile cêle dêse ale copacilor, sau putêrea apei carea cură iute, [18] sau sunetul căderii cei mari al pietrilor, sau alergarea cea nevăzută a jocurilor fierilor, sau zbieretele glasului fierilor celor cumplite, sau glasul[210] acelor ce se strigă den văile munţilor nu vor face să se lipsească frica lor.

20. [19] Că toată lumea se-au luminat cu lumină luminoasă şi se-au ţinut cu lucru neamestecat,

21. [20] Iar numai acelora înşişi li se-au întins noaptea cea grea, chipul întunêrecului care va să fie luarea lor, şi lor înşişi le-au fost mai greu.

Cap 18

1. [211]Iară celor preacuvioşi ai tăi mare lumină le era, al cărora glas îl auziia, iar fêliul nu li-l vedea.

2. [1] Şi pentru căci nu pătimiia şi aceştia acêlea, ei te fericiia,[212] [2] şi pentru căci fiind ei mai nainte năcăjiţi, şi căci nu se-au zmintit mulţemiia şi se ruga să se treacă cu bunătate.

3. [213]Pentru care lucru au avut stîlp de foc arzător povaţă, de le arăta trêcerea căii cei neştiute, şi ai dat soarele cel fără de stricăciune al streinării cei iubitoare de cinste.

4. Că aceia au fost vrêdnici de-a se lipsi de lumină şi să se păzească întru întunêrec, carii păziia pre feciorii tăi încuiaţi, prespre carii vrea să dea veacului lumina cea nestricată.

5. [214]Sfătuindu-se ei să ucigă coconaşii celor direpţi, iar un cocon fiind mîntuit şi schimbat întru mustrarea lor, au luat mulţimea de feciori [215]şi totdeodată i-ai pierdut în apa cea tare.

6. Că acea noapte o au ştiut mai denainte părinţii noştri, ca să ştie adevărat căror jurămînturi vor crêde.[216]

7. Şi au fost priimită de nărodul tău, că au fost mîntuire direpţilor, iar vrăjmaşilor — piericiune.

8. Că cum ai badjocorit pre vrăjmaşii noştri, aşa, chiemînd pre noi, ne-ai mărit.

9. Că direpţii, feciorii celor buni, ei făcea jîrtve într-ascuns şi cea dumnezeiască lêge o au pus într-un gînd, aşijderea într-un chip luînd şi cêle bune, şi cêle rêle ale celor direpţi, carii au cîntat mai denainte lauda părinţilor. *[637/2]*

10. Şi au răsunat fără de cuviinţă gîlceava vrăjmaşilor şi se-au auzit plîngerea coconilor celor ce plîngea.

11. [217]Deci într-un chip au luat izbîndă de răotate[218] sluga cu stăpînul şi omul cel de oaste într-un chip au pătimit cu împăratul.

12. Şi toţi într-un chip[219] un nume al morţii avut-au morţi fără de număr, că nici nu le ajungea cei vii să fie de-a-i îngropa, că într-o clipeală neamul lor cel mai de cinste se sfîrşi.

13. Şi toate necrezîndu-le, pentru farmecele lor, atunci ei pentru omorîrea celor dentîi născute mărturisiră pre nărod să fie feciorii lui Dumnezeu.

14. De-acii cuprinzînd tăcêre spre toţi şi noap-

Versiunea modernă

şuierător, ori cîntul melodios al păsărilor din ramurile dese, ori ropotul apei ce curge năvalnic, ori zgomotul sec al pietrelor cînd se rostogolesc, ori furişarea nevăzută a unor animale jucăuşe, sau strigătul celor mai crude fiare cînd urlă, ori ecoul răsunînd din văgăuna munţilor, [totul] îi încremenea de spaimă.

20. Căci lumea întreagă era luminată de o lumină strălucitoare şi era preocupată de lucruri neîngrădite.

21. Numai peste ei se întinsese o noapte grea, imagine a întunericului ce avea să-i primească, dar şi mai grei ca întunericul îşi erau ei înşişi.

Capitolul al 18-lea

1. Cuvioşii tăi aveau însă parte de o lumină foarte mare, dar cei ce le ascultau glasul nu le vedeau chipul.

2. Îi fericeau dară pentru faptul că suferiseră şi ei, le mulţumeau că nu le fac rău, deşi fuseseră nedreptăţiţi înainte, şi se rugau ca [aceia] să fie duşi de acolo.

3. Drept pentru care le-ai dat [cuvioşilor] o coloană arzîndă, călăuză a călătoriei în necunoscut şi un soare care să nu dăuneze generoasei [tale] ospeţii.

4. Căci aceia meritau a fi lipsiţi de lumină şi întemniţaţi de întuneric, ca unii care îi ţinuseră închişi în captivitate pe fiii tăi, prin care urma a fi dată lumii lumina nepieritoare a Legii.

5. Iar pentru că aceia hotărîseră să-i ucidă pe pruncii celor cuvioşi, doar un singur copil, ce fusese lepădat, fiind salvat, drept pedeapsă, le-ai luat o mulţime de copii şi i-ai dat laolaltă pieirii în apa învolburată.

6. Acea noapte le fusese cunoscută dinainte părinţilor noştri, pentru a se bucura, ştiind sigur în ce jurăminte îşi puseseră încrederea.

7. Ea a fost aşteptată de poporul tău ca mîntuire a celor drepţi, dar ca pieire a vrăjmaşilor.

8. Căci prin ceea ce i-ai pedepsit pe potrivnici, tot prin aceea ne-ai slăvit pe noi, chemîndu-ne la tine.

9. Căci copiii cuvioşi ai celor buni aduceau tainic jertfe şi, în bună înţelegere, au rînduit legea dumnezeirii, potrivit căreia sfinţii să aibă deopotrivă parte de aceleaşi binefaceri şi pericole; de pe atunci ei intonau deja cîntecele de laudă ale părinţilor.

10. Le răspundea, însă, strigătul discordant al vrăjmaşilor şi se răspîndea de peste tot glasul tînguitor al celor ce-şi jeleau copiii.

11. Cu aceeaşi pedeapsă era pedepsit sclavul împreună cu stăpînul, omul din popor pătimind la fel ca regele.

12. Toţi, deopotrivă, sub un singur nume al morţii, aveau leşuri fără număr; căci cei rămaşi în viaţă nici nu mai erau în stare să-i îngroape, cînd nepreţuita lor progenitură fusese într-o clipă nimicită.

13. Cei care, prin practici vrăjitoreşti, erau în toate lipsiţi de credinţă, în urma pieirii primilor născuţi au ajuns să recunoască că poporul e fiul lui Dumnezeu.

14. Atunci cînd o blîndă linişte cuprindea totul şi noap-

Biblia 1688, p. 662, col. 2

tea şi cu a ei sîrguială mijlocind,

15. Atotputêrnicul tău cuvînt den ceriu, den scaunele împărăteşti, cumplit războinic la mijlocul celui pierdut pămînt au sărit,

16. Sabie ascuţită nefăţarnica ta poruncă purtînd; şi stînd, împlú toate de moarte şi de ceriu să atingea şi sta pre pămînt.

17. Atuncea, îndată, nălucirile viselor groaznic îi tulburară pre ei şi înfricoşări stătură asupra lor nădejduite.

18. Şi altul, aiurilea lepădîndu-se, jumătate mort, arăta pentru care vină muriia.

19. Pentru că visele, turburîndu-i pre ei, aceasta au vestit mai nainte, ca să nu piară neştiind pentru ce pătimesc rău.

20. Şi s-au atins şi de direpţii ispita morţii şi dărîmare în pustiiu s-au făcut mulţimei; ce nu întru mult rămase urgiia.

21. Pentru că grăbind bărbatul nevinovat, au dat războiu denainte, arma slujbei lui, rugă şi a tămîiei curăţenie aducînd, stătu împotriva mîniei şi sfîrşit puse primejdiei, arătînd că robul tău iaste.

22. Şi birui gloata nu cu vîrtutea trupului, nu cu a armelor lucrare, ce cu cuvîntul pre cel ce munciia îl supuse, jurămînturile părinţilor şi făgăduinţele pomenind.

23. Pentru că, fiind grămadă de morţi căzuţi unii preste alţii, la mijloc stînd, tăie urgiia şi despică calea cea de către cei vii.

24. Pentru că în veşmînt pînă în picioare era toată podoaba şi a părinţilor mărire — pre săpătură de piatră cu patru rînduri şi mărirea ta — preste stema capului lui.

25. La acêstea veni cel ce pierdea şi de acêstea să spămîntară; pentru că era numai sîngură ispita urgiei destulă.

Cap 19

1. Iară celor păgîni pînă la săvîrşit nemilostivă mînie le stătu asupră,

2. Pentru că ştiia mai nainte ale lor şi cêle viitoare, căci ei, întorcîndu-să ca să-i sloboază şi cu sîrguială petrecînd pre ei, să-i gonească, căindu-se.

3. Pentru că, încă în mînă avînd plînsurile şi plîngînd la mormînturile morţilor, alt gînd nebunesc au tras şi pre carii rugîndu-i i-au scos, pre aceştia ca pre nişte fugari îi goniia.

4. Pentru că-i trăgea pre ei cea vrêdnică nevoie spre acest săvîrşit şi celor ce s-au întîmplat nepomenire au pus, ca să plinească cazna cea ce lipsiia den muncile lor

5. Şi norodul tău minunată călătorie să ispitească, iară aceia streină moarte să afle.

6. Pentru că toată zidirea întru al său fêliu iarăşi de sus să închipuia, slujind la ale tale porunci, ca ai tăi fii să să păzească nevătămaţi.

7. Norul umbriia tabăra şi den apa cea ce au fost mai nainte uscatului pămînt izbucnire să văzu, den Marea Roşie cale neîmpiedeca- //

Ms. 45, p. 789-790

tea cu a ei sîrguiêle mijlocind,

15. Cel întru tot putêrnic cuvînt al tău pre cer[157], den scaunele împărăteşti, cumplit războinic la mijlocul celui pierdut au răsărit pămînt,

16. Sabie ascuţită cea nefăţarnică porîncă a ta purtînd; şi stînd, împlu toate de moarte şi de cer să atingea şi sta pre pămînt.
17. Atuncea, îndată, năluciri a viselor groaznic turburară pre ei şi frici le stătură asupră nenădăjduite.

18. Şi altul, aiurile lepădîndu-să, jumătate mort, pentru care muriia vină arăta.

19. Pentru că visurile, turburînd pre ei, aceasta mainte vestire, pentru ca nu neştiind pentru carea rău pat să piară.

20. Şi atinsu-s-au şi de drepţi ispita morţii şi dărîmare s-au făcut întru pustiiu mulţimei; ce nu întru mult rămasă urgiia.

21. [158]Pentru că apucînd bărbat nevinuit, au dat războiu dena- *[790/1]* inte, a slujbei lui armă, rúga şi a tămîiei curăţitor aducînd, împoncişatu-s-au mîniei şi săvîrşit puse primejdie, arătînd că al tău iaste şerbu.

22. Şi birui gloata nu cu vîrtutea trupului, nu cu a armelor isprăvire, ci cu cuvîntul pre cel ce munciia supuse-l, jurămînturile părinţilor şi făgăduinţele pomenind.
23. Pentru că, grămadă amu fiind căzuţi preste ei morţii, între mijloc stătută fiind, tăie urgiia şi dăspicá cea către vii cale.

24. Pentru că întru pînă la picioare văşmînt era toată podoaba şi a părinţilor mărire — pre a piatră cu 4 şiraguri săpături şi mărimea ta — preste stema capului lui.

25. La acêstea să supuse cel ce pierdea şi de acêstea s-au spămîntat; pentru că era numai sîngur ispita urgiei destulă.

Cap 19

1. Iară celor necuraţi pînă la săvîrşit[159] nemilostivă[160] mînie le stătu deasupra,
2. Pentru că ştiia mainte a lor şi cêle viitoare, căci ei, întorcîndu-să ca să-i sloboadze şi cu sîrguiêle petrecînd dupre ei, să-i gonească, căindu-să.

3. Pentru că, încă în mîini avînd plînsurile şi plîngînd[161] la mormînturile morţilor, altul au tras gînd a nebuniei şi pre carii rugîndu-i scoaseră, pre aceştia ca pre nişte fugari goniia.

4. Pentru că trăgea pre ei cea vrêdnică către acesta sfîrşit nevoie şi a celor ce s-au întîmplat nepomenire le-au pus, pentru ca acêea ce lipsêşte la munci să plinească cazná

5. Şi nărodul tău minunată călătorie să ispitească, şi aceia striină să afle moarte.

6. Pentru că toată zidirea întru al său fêl iarăşi de sus să ocăzuia, slujind la ale sale porînci, pentru ca ai tăi fii să-i păzească nevătămaţi.

7. Cea[162] ce tabăra umbrá nor şi dentru mainte fiind apă a uscat pămîntul izbîcnire să văzu, dentru Maare Roşie cale ne-mpiedeca-

Ms. 4389, p. 637-638

tea avînd jumătate den călătoriia ei trecută,[220]

15. Întră înainte cuvîntul tău, Doamne, cel atotputêrnic, pogorîndu-se den ceriu, de la scaunele cêle împărăteşti, războinic năprasnic pren mijlocul ţării cei dăzrădăcinate,
16. Purtînd sabiia cea ascuţită a porîncii tale cei nefăţarnice; şi stînd, toate le umplú de moarte şi, stînd pre pămînt, ajungea pînă la ceriu.
17. Atunci, fără de vêste, îi turburară vederile lor cêle den visuri şi le veni fricile care ei nu se nădăjduia.

18. Şi altul, într-alt chip trîntit, de-abiia viu, pentru care lucru pieriră cu moarte.

19. Că vederile lor îi turbura, că acêstea învăţa mai înainte, ca să nu ştie pentru ce lucru pătimind răotate au pierit.

20. Atunci se-au atins ispitirea morţii şi de cei direpţi şi au fost mulţime multă de stricăciune în pustie; ce n-au fost mîniia în multă vrême.

21. [221]Că se-au nevoit bărbatul cel nevinovat şi se-au hărţuit cu sabiia slujbei sale, aducînd curăţire rugăciunea şi tămîia, stătu împotriva mîniei şi au pus sfîrşit nevoii, arătînd că iaste robul tău.[222]

22. Şi birui năroadele nu cu putêre trupească, nici cu arme de lucrare, ce cu cuvîntul celuia ce au porîncit să se ostenească şi aducînd aminte făgăduinţele şi jurămînturile părinţilor.
23. Că căzînd grămadă unul preste altul, stătu în mijlocul celor morţi şi tăie mîniia şi dăspărţi calea carea ducea către cei vii.

24. Că toată lumea era în odăjdiia podirului[223] şi măririle părinţilor era scobite pre piiatra cea în patru muchi şi mărirea ta — în stema capului lui.

25. Cu acêstea veni cel ce dăzrădăcina, iară acêstea au înfricoşat; că numai ispi- *[638/1]* tirea măriei era dendăstul.

Cap 19

1. Iară asupra celor necuraţi au pogorît urgiia pînă în sfîrşit,
2. [1] Că au ştiut încă mai denainte de ale lor cêle ce vor să fie,[224] [2] că deaca i-au slobozit să se ducă şi degrabă i-au lăsat, ei iarăşi îi goniia şi le părea rău.

3. [225]Şi încă avînd plîngerea în mîinile lor şi jălcuindu-se la mormînturile celor morţi, apucară alt gînd al nebuniei şi pre ceia ce-i rugase să se ducă îi goniia ca pre nişte[226] fugari.

4. Că-i trăgea acea nevoie de carea era ei vrêdnici spre acest sfîrşit şi le puse în gînd ca să nu-şi aducă aminte de ce li se întîmplase, pînă vor fi şi cêlealalte cazne, spre umplêrea muncii

5. Şi pre nărodul tău îl ispiti prea minunată trêcere, iar pre ei îi aflá o moarte înstreinată.

6. Că toată făptura iarăşi se închipuia în neamul său de sus, de slujiia porîncilor tale celor den fire, ca să se păzească slugile tale fără de vătămare.[227]

7. Că tabăra lor o umbriia norul şi pămîntul cel umăd se arătă uscat şi Marea Roşie — cale fără de zăticnea-

Versiunea modernă

tea era la mijlocul grăbitului său drum,

15. Cuvîntul tău atotputernic veni din ceruri, de la tronurile împărăteşti, ca un războinic nemilos, în mijlocul pămîntului blestemat,

16. Purtînd, ca sabie tăioasă, porunca ta neprefăcută; şi, ridicîndu-se, a umplut totul de moarte şi atingea cerul, dar călca pe pămînt.
17. Atunci, pe dată, vedeniile unor vise înspăimîntătoare i-au tulburat şi spaime neaşteptate i-au asaltat.
18. Şi cel netrebnic, aruncat dintr-un loc în altul, aproape mort, făcea să se vadă pricina pentru care murea.
19. Căci visele care-i tulburaseră le făcuseră cunoscut aceasta dinainte, ca să nu piară neştiind de ce suferă în chinuri.

20. Şi de cei drepi s-a atins încercarea morţii şi s-a petrecut în pustiu o nimicire a mulţimii, dar mînia [ta] nu a durat multă vreme.

21. Căci un bărbat fără cusur le-a venit degrabă în apărare, aducînd arma slujirii sale, rugăciunea şi jertfa de împăcare a tămîii; el s-a pus în calea furiei şi a pus capăt nenorocirii, dovedind că este slujitorul tău.

22. A biruit gloata nu prin vigoarea trupului, nici prin tăria armelor, ci prin cuvînt l-a domolit pe pedepsitor, amintindu-i de jurămintele şi legămintele părinţilor.
23. Atunci cînd leşurile erau de-acum căzute unele peste altele, în grămadă, stînd în mijloc, el a respins mînia şi i-a tăiat drumul spre supravieţuitori.

24. Căci pe veşmîntul său pînă la călcîi era [reprezentat] întregul univers şi pe montura celor patru rînduri de pietre erau sculptate faptele renumite ale părinţilor şi pe diadema de pe creştetul lui era măreţia ta.
25. Cel ce semănase moartea a dat înapoi în faţa lor şi acestea l-au înspăimîntat; căci numai încercarea mîniei fusese de ajuns.

Capitolul al 19-lea

1. Dar asupra celor necredincioşi neîndurătoarea furie s-a menţinut pînă la sfîrşit,
2. Căci cunoştea dinainte ce urmau să facă, că după ce i-au lăsat ei înşişi să plece şi i-au trimis înainte cu grăbire, părîndu-le rău de aceasta, vor porni în urmărirea lor.
3. Căci, deşi încă aveau parte de doliu şi jeleau pe mormintele celor morţi, un alt gînd fără noimă le-a venit şi pe cei pe care-i alungaseră, rugîndu-se de ei, îi urmăreau ca pe nişte fugari.

4. Căci soarta cuvenită îi mîna spre acest sfîrşit şi aducea uitarea celor întîmplate, ca ei să-şi împlinească pedepsirea ce le mai rămăsese din chinurile [hărăzite]

5. Şi ca poporul tău să aibă parte de o călătorie uimitoare, iar ei să dea de o moarte insolită.

6. Căci întreaga creaţie era din nou plămădită, ca la-nceput, în propria-i alcătuire, supunîndu-se poruncilor tale, pentru ca ai tăi copii să rămînă teferi.

7. A fost văzut norul ce făcea umbră taberei, ivirea pămîntului uscat din apa de pînă atunci, un drum fără oprelişti din Marea Roşie

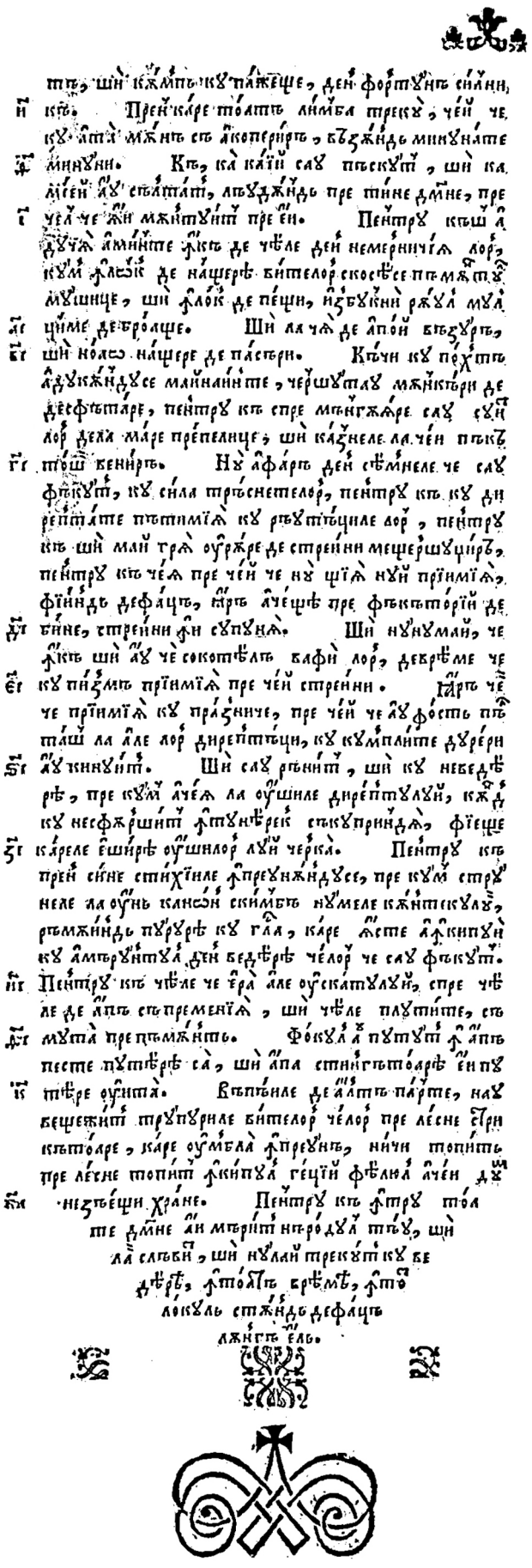

Biblia 1688, p. 663, col. 1

tă şi cîmp cu pajeşte den fortună silnică,

8. Pren care toată limba trecu, cei ce cu a ta mînă să acoperiră, văzînd minunate minuni.

9. Că ca caii s-au păscut şi ca miei au săltat, lăudînd pre tine, Doamne, pre cel ce i-ai mîntuit pre ei.

10. Pentru că-şi aducea aminte încă de cêle den nemerniciia lor, cum, în loc de naşterea vitelor, scosêse pămîntul muşiţe şi, în loc de peşti, izbucni rîul mulţime de broaşte.

11. Şi la cea de apoi văzură şi noao naştere de pasări,

12. Căci, cu pohtă aducîndu-se mai nainte, cerşut-au mîncări de desfătare, pentru că spre mîngîiêre s-au suit lor de la mare prepeliţe. Şi caznele la cei păcătoşi veniră,

13. Nu afară den sêmnele ce s-au făcut cu sila trăsnetelor; pentru că cu direptate pătimiia cu răutăţile lor, pentru că şi mai grea urîre de streini meşterşugiră. Pentru că ceia pre cei ce nu ştiia nu-i priimiia, fiind de faţă, iară aceştia pre făcătorii de bine streini îi supunea.

14. Şi nu numai, ce încă şi au ce socoteală va fi lor, de vrême ce cu pizmă priimiia pre cei streini;

15. Iară cei ce priimiia cu praznice pre cei ce au fost părtaşi la ale lor direptăţi cu cumplite dureri au chinuit.

16. Şi s-au rănit şi cu nevedêrea, precum aceia la uşile direptului, cînd cu nesfîrşit întunêrec să cuprindea, fieştecarele ieşirea uşilor lui cerca.

17. Pentru că pren sine stíhiile împreunîndu-se, precum strunele la un canon schimbă numele cîntecului, rămîind pururea cu glas, care iaste a închipui cu amăruntul den vedêrea celor ce s-au făcut:

18. Pentru că cêle ce era ale uscatului spre cêle de apă să premeniia şi cêle plutite să muta pre pămînt;

19. Focul au putut în apă peste putêrea sa, şi apa stingătoarea ei putêre uita;

20. Văpăile, de altă parte, n-au veştejit trupurile vitelor celor pre lesne stricătoare, care umbla împreună, nici topit, pre lesne topit, în chipul gheţii, fêliul acei dumnezăieşti hrane.

21. Pentru că întru toate, Doamne, ai mărit nărodul tău şi l-ai slăvit şi nu l-ai trecut cu vedêrea în toată vrêmea, în tot locul stînd de faţă lîngă el.

Ms. 45, p. 790

tă şi purtător de pajişte cîmpu de fortună sîlnică,

8. Pren care toată limba tre- *[790/2]* cú, cei ce cu a ta să acopere mînă, văzînd minunate minuni.

9. Pentru că ca caii s-au păscut şi ca mieii au săltat, lăudînd pre tine, Doamne, pre cel ce ai izbăvit pre ei.

10. Pentru că pomeniia încă celor den nemerniciia lor, cum pentru naşterea vitelor scoase pămîntul muşiţe şi pentru cei den ape izbîcni rîul mulţime de broaşte.

11. [163]Şi la cea de apoi văzură şi noă naştere de pasări,
12. Căci cu poftă aducîndu-să înainte, cerşură mîncări de desfătare, pentru că spre mîngîiêre să sui lor de la maare cîrstei. Şi caznele celor păcătoşi veniră,

13. Nu afară dentru cêlea ce s-au făcut sêmne cu sila trăsnetelor; pentru că cu dreptate păţiia cu ale lor răotăţi, pentru că şi mai grea urîre de striini meşterşuguiră. Pentru că ceia pre cei ce nu ştiia nu-i priimiia, fiind de faţă, iară aceştia făcători de bine robiia.
14. Şi nu numai, ci încă şi vreaoarecarea[164] cumva socoteală va fi lor, în vrême ce cu pizmă priimiia pre cei striini;

15. Iară ceia, cu praznice priimindu-i pre ceia ce amu au fost părtaşi la une rêle drepţi, au chinuit cu dureri.
16. Rănitu-s-au şi cu nevedêre, în ce chip aceia la uşile dreptului, nici cu fără sfîrşit coprinzîndu-să întunêrec, fieştecarele a uşelor lui ieşirea cerca.
17. Pentru că pre sine stihiile împreunîndu-să, în ce chip la un canon strunele a cînteculuі numele primenesc, pururea rămîind cu glas, care lucru iaste a închipui dentru a celor ce s-au făcut videri pre amăruntul:
18. Pentru că pămînteşti spre cêle de apă să premeniia şi cêle plutite să muta pre pămînt;

19. Foc putu întru apă a sa putêre, şi apa cea de stinsu putêre uita;

20. Pieri îndărăt a stricatelor vite, nu au veşţejit trupuri, ce îmbla înlontru, nici topit în chipul gheţii, pre lesne topit, fêliul acei dumnedzăieşti hrane.

21. Pentru că întru toate, Doamne, ai mărit nărodul tău şi l-ai slăvit şi nu l-ai trecut cu vedêrea întru toată vrêmea şi loc stînd lîngă el.

Ms. 4389, p. 638

lă şi den valurile[228] cêle mari cîmp înflorit,

8. Pren care au trecut toată[229] limba, fiind acoperiţi de mîna ta, văzînd mirările şi minunile[230] tale.

9. Că se-au săturat ca caii şi se-au veselit ca mieii, lăudînd pre tine, Doamne, cela ce i-ai mîntuit.

10. Că de-acii li să aduse aminte de cêle den lăcuinţa lor, că pentru naşterea vitelor au scos pămîntul muşiţe şi pentru peşti au rîgîit rîul mulţime de broaşte.

11. [231]Iar mai apoi ei văzură şi naştere noaoă de pasări aduse după poftire,
12. [11] Că cerşură mîncare cu dulceaţă, [12] şi după pofta lor le ieşiră den mare hîrstei. Şi veniră caznele păcătoşilor,

13. [12] Care n-au fost fără de sêmne mai denainte, după sila tunetului; că pre direptate au pătimit după fărădelegile lor,[232] [13] că au meşteşugit uricіune[233] mai rea spre iubirea de streini. Că unii nu priimiia vineticii cei ce nu-i ştiia, iar aceştia slujiia cu bunătate iubitorilor de streini.
14. Şi nu numai acêstea, ce şi altă socoteală cevaşi ce era a lor, că fiind năpăstuiţi, ei priimiia pre streini;

15. Iar ceia ce priimiia pre aceştia cu praznice şi se împreuna obicêiurilor celor direpţi, cu mai cumplite dureri[234] îi năcă- *[638/2]* jiia.
16. Ce sînt ucişi cu orbire, [235]ca cei denaintea uşii celui direpţ, ce era acoperiţi cu întunêrec grabnic şi căuta fieştecare trêcerea uşilor sale.[236]
17. Şi pentru aceia stíhiile schimbate ca cum se schimbă coardele la alăute după urmarea cîntecului şi păzesc în toată vrêmea răsunarea sa, [18] pentru că iaste a vedea chipul adeverinţei carea au fost:

18. Că cêle uscate iar se-au întors în umede şi cîte era de înota[237] trecea pre pămînt;

19. Şi focul trăia[238] pre apă mai pre desupra de cum iaste putêrea lui, şi apa au uitat putêrea cêea ce stinge;

20. De împoncişătura văpăii vitelor celor stricate n-au betejit[239] trupurile lor ce au trecut, nici le-au topit în chip de ghiiaţă neamul cel potrezitoriu al hranei cei neputrezitoare.

21.[240] Că în toate, Doamne, ai mărit nărodul tău şi l-ai proslăvit şi nici într-o vrême nu l-ai trecut să nu-l bagi în seamă, ce în tot locul ai stătut[241] înainte-i.

Versiunea modernă

şi o cîmpie înverzită din valurile tumultuoase.

8. Pe acolo au trecut, ca un popor întreg, cei ocrotiţi de mîna ta, privind uimitoarele semne.

9. Păşunau precum caii şi zburdau ca mieii, preamărindu-te pe tine, Doamne, care i-ai scăpat.

10. Căci încă îşi aminteau de întîmplările din bejenia lor, cum pămîntul, în loc de a zămisli animale, a dat la iveală ţînţari, iar fluviul, în loc de peşti, a revărsat puzderie de broaşte.

11. Mai pe urmă, văzură şi o nouă generaţie de păsări,
12. Că, mînaţi de dorinţă, au cerut mîncăruri de soi şi, spre mîngîierea lor, din mare ieşi prepeliţa-mamă; iar pedepsele veniră asupra celor păcătoşi

13. Nu fără semne prevestitoare [date] de bubuitul trăsnetelor; în fapt, au pătimit cu îndreptăţire pentru fărădelegile lor, căci manifestaseră o ură prea neînduplecată faţă de străini. Căci unii nu-i primeau pe necunoscuţii veniţi la ei, dar ăştia îi făceau sclavi pe nişte străini binefăcători.
14. Şi nu doar atît, ci va fi şi o cercetare a lor, fiindcă-i primeau cu ostilitate pe cei veniţi din altă parte;

15. Aceştia, însă, după ce i-au primit cu petreceri pe cei cu care deja împărţeau aceleaşi drepturi, i-au maltratat prin cumplite trude.
16. Au fost loviţi şi de lipsa vederii, precum aceia de la poarta celui drept, cînd, învăluiţi de imensa beznă, fiecare îşi căuta trecerea pe poarta sa.
17. Elementele se schimbau între ele, păstrîndu-şi mereu sunetul, aşa cum la harpă sunetele schimbă felul ritmului, ceea ce apare limpede din examinarea atentă a celor petrecute:

18. Căci vieţuitoarele de uscat se prefăceau în vieţuitoare de apă şi cele ce înoată păşeau pe pămînt;

19. Focul îşi învîrtoşa propria-i putere în apă, iar apa uita de virtutea-i extinctoare;

20. În schimb, flăcările nu mistuiră trupurile vieţuitoarelor lesne pieritoare ce umblau prin ele, nici nu a fost topit [acel] fel de hrană dumnezeiască, lesne topitoare, asemeni unor cristale [de gheaţă].

21. Căci în toate, Doamne, ai preamărit şi ai slăvit poporul tău şi nu ai pregetat să-i stai alături în orice clipă şi în orice loc.

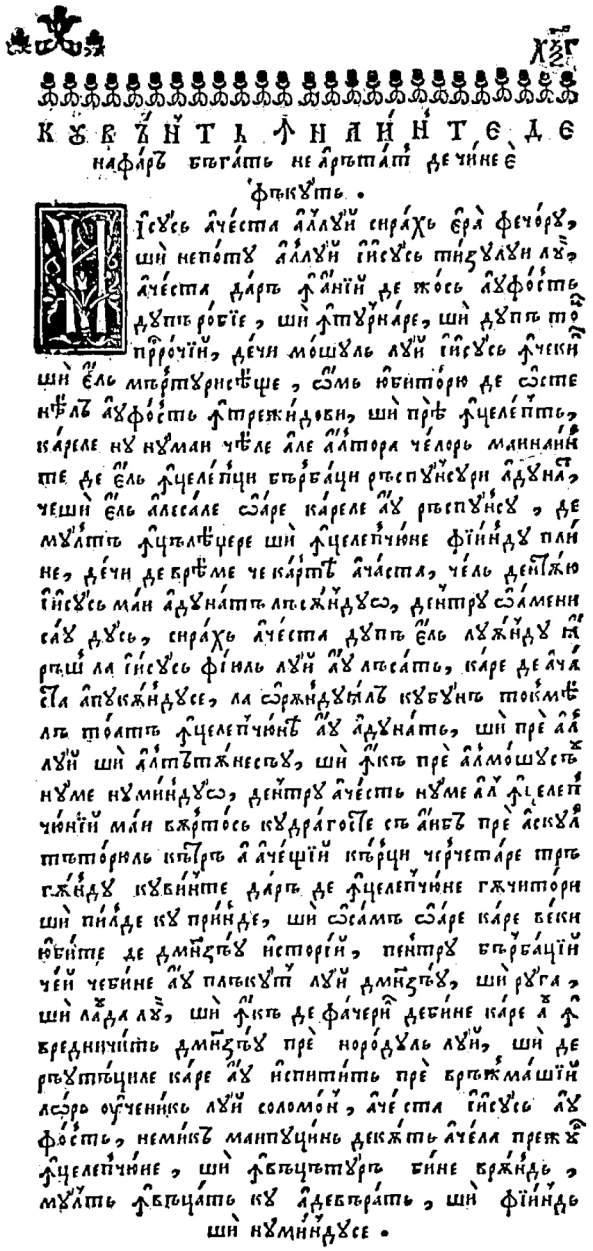

Biblia 1688, p. 663, col. 2

Cuvînt înainte den afară băgat, nearătat de cine e făcut

[1] Iisús acesta al lui Siráh era fecioru şi nepotu al lui Iisus, tizului lui. [2] Acesta, dară, în anii de jos au fost, după robie şi înturnare şi după toţi prorocii. [3] Deci moşul lui Iisús, în ce chip şi el mărturisêşte, om iubitoriu de osteneală au fost între jidovi şi preaînţelept, carele nu numai cêle ale altora celor mai nainte de el înţelepţi bărbaţi răspunsuri au adunat, ce şi el ale sale oarecarele au răspunsu, de multă înţălêgere şi înţelepciune fiindu pline. [4] Deci, de vrême ce cartea aceasta cel dentîiu Iisús mai adunată lăsîndu-o dentru oameni s-au dus, Siráh acesta, după el luîndu, iarăşi la Iisús, fiiul lui, au lăsat, care, de aceasta apucîndu-se, la orînduială cu bună tocmeală toată înţelepciunea au adunat şi pre al lui şi al tătîne-său şi încă pre al moşu-său nume numindu-o. [5] Dentru acest nume al înţelepciunii mai vîrtos cu dragoste să aibă pre ascultătoriul către a aceştii cărţi cercetare, trăgîndu cuvinte, dară, de înţelepciune, gîcitori şi pilde cuprinde şi o samă oarecare vechi iubite de Dumnezău istorii pentru bărbaţii cei ce bine au plăcut lui Dumnezău şi ruga şi lauda lui, şi încă de facerile de bine care au învrednicit Dumnezău pre norodul lui şi de răutăţile care au ispitit pre vrăjmaşii lor. [6] Ucenic lui Solomón acesta Iisús au fost, nemică mai puţin decît acela, prejur înţelepciune şi învăţătură binevrînd, mult învăţat cu adevărat şi fiind şi numindu-se.

Cuvînt înainte Înţelepciunii lui Iisús, fiiul lui Siráh

[1] Multe şi mari noao pren Lêge şi pren Proroci [2] şi a altora carii după ei au urmat fiind date, [3] pentru carele cuvine-se a lăuda pre Israíl de învăţătură şi de înţelepciune; [4] şi că nu numai ceia ce ei sînguri cetescu să cade ştiutori a fi, [5] ce şi celor den afară [6] cei ce sînt iubitori de învăţătură să poată fi de folos. Şi zicînd şi scriind, [7] moşu-mieu Iisús, cît de mult pre sine dînd şi [8] la a Legii [9] şi a Prorocilor [10] şi a celoralalte de la părinţi cărţi cetire [11] şi întru acêstea destul cuprindere cîştigînd, [12] înainte să aduse şi el a scrie cevaşi de cêlea ce să aduc la înţelepciune şi la învăţătură, [13] pentru ca cei iubitori de învăţătură şi acestora prinzători făcîndu-se, [14] cu mult mai vîrtos vor adaoge pren vieţui- //

Ms. 45, p. 790-791

Cuvîntu înainte den afară băgat, nearătat iaste cine l-au făcut *[791/1]*

[1] Isus acesta a lui Sirah era ficior şi nepot al lui Iisus, tizului lui. [2] Acesta, dară, întru anii de jos au fost, după robime şi întunare şi după proroci amu toţi. [3] Deci moşul lui Iisus, în ce chip şi el mărturisêşte, iubitor de ostenează au fost[1] bărbat întru jidovi şi preaînţelept, carele nu numai cêle ale altora celor mainte de el înţelepţi oameni răspunsuri le-au adunat, şi el ale sale oarecarele au[2] răspuns, de multă înţelêgere şi înţelepciune fiind pline. [4] Deci, în vrême ce cartea aceasta cel dentîi Iisus amu mai adunată lăsîndu-o dentru oameni să duse, Sirah acesta, după el iarăşi luînd, la al său ficior au lăsat Iisus; şi el după aceas- *[791/2]* ta apucîndu-să, la un loc toată cu bună tocmală rînduială au adunat înţelepciune şi pre al lui şi al tătîne-său şi încă şi pre a moşului său nume numindu-o. [5] Dentru aşa şi numele înţelepciunei mai cu dragoste să să aibă audzitoriul cătră aceştiia cărţi cercetare, (trăgîndu cuvinte, dară, de înţelepciune, cimilituri[3] şi pilde coprinde şi o samă oarecare vechi iubite de Dumnedzău istorii pentru bărbaţi ce bine au plăcut lui Dumnedzău şi rugă şi laudă lui, şi încă cărora Dumnedzău bune-faceri au învrednecit[4] pre nărodul lui şi de carele au împlut răotăţi pre vrăjmaşii lor. [6] Ucinic lui Solomon acesta Iisus au fost, nimic mai puţin decît acela pregiur înţelepciune şi învăţătură binevrîndu-o, mult învăţat cu adevărat şi fiind şi numindu-să.

Ms. 4389, p. 327-328

Cuvîntu înainte Înţelepciunei lui Iisus, fiiului Siráh *[791/1]*

[1] Multe şi mari voao pren Lêge şi pren Proroci [2] şi a altor carii după ei au urmat fiind date, [3] pentru carele cuvine-să a lăuda pre Israil de învăţătură şi înţelepciune; [4] şi că nu numai ceia ce ei sînguri citesc cade-să ştiutori a să face, [5] ci şi celor den afară [6] să poate cei ce-s iubitori de învăţătură de folos a fi. Şi dzicînd şi scriind, [7] moşul mieu Iisus, cît de mult pre sine dînd şi [8] la a Legii [9] şi a Prorocilor [10] şi a celoralalte de la părinţi cărţi citire [11] şi întru acêstea destulă cuprindere cîştigînd, [12] înainte să aduse şi el a scrie cevaşi de cêlea ce să rădică la înţelepciune şi la învăţătură, [13] pentru că acei iubitori de învăţătură şi acestora prindzători făcîndu-să, [14] cu mult mai vîrtos vor adaoge pren cea pre lêge tră-

Versiunea modernă

Înţelepciunea lui Iisus, fiul lui Sirah

Prolog adăugat pe furiş, nesigur

[1] Acest Iisus era fiul lui Sirah şi nepotul lui Iisus, tizul său. [2] El a trăit în anii care au urmat robiei şi întoarcerii [din Babilon] şi după toţi prorocii. [3] După cum mărturiseşte el însuşi, bunicul său Iisus a fost între evrei un om sîrguincios şi foarte chibzuit, care nu numai că a adunat preceptele celorlalţi bărbaţi înţelepţi care l-au precedat, ci a şi alcătuit unele proprii, pline de înţeles şi de înţelepciune. [4] Aşadar, deoarece primul Iisus a lăsat în urma sa această carte şi a plecat dintre oameni, acel Sirah, la rîndul lui, a lăsat-o şi el fiului său Iisus, care, ocupîndu-se de ea, a adunat toată înţelepciunea într-o operă bine întocmită, denumind-o atît cu numele său şi al tatălui său, cît şi cu cel al bunicului, [5] şi urmărind ca, prin numele înţelepciunii, să îndemne, cu dragoste, pe ascultător spre cercetarea acestei cărţi. A strîns, aşadar, laolaltă cuvinte de înţelepciune, alegorii şi parabole, cîteva vechi povestiri iubite de Dumnezeu despre bărbaţi plăcuţi lui Dumnezeu, precum şi rugăciuni şi cîntări de laudă; [a mai strîns] de asemenea [relatări despre] binefacerile pe care Dumnezeu le-a dăruit poporului său şi despre răutăţile prin care i-a pus la încercare pe duşmanii lor. [6] Acest Iisus a fost un urmaş al lui Solomon, cu nimic mai prejos decît acela, doritor de înţelepciune şi de învăţătură, fiind şi numindu-se pe bună dreptate un erudit.

Prologul Înţelepciunii lui Iisus, fiul lui Sirah

[1] Fiindu-ne date multe [lucruri] prin Lege, prin Profeţi [2] şi prin ceilalţi care i-au urmat [mai tîrziu], [3] se cuvine să aducem laude neamului lui Israel pentru învăţătura şi înţelepciunea lui; [4] şi nu doar cei ce sînt în stare să citească se cuvine să le înţeleagă, [5] ci aceştia trebuie, [6] ca iubitori de învăţătură ce sînt, să poată fi de folos, prin viu grai şi prin scris, şi celor din afară. [7] De aceea, bunicul meu Iisus, care s-a dedicat mai presus de orice [8] citirii Legii, [9] Profeţilor [10] şi a celorlalte cărţi ale strămoşilor [11] şi care şi-a cîştigat o îndestulătoare iscusinţă în înţelegerea acestora, [12] s-a îndemnat şi el să scrie ceva despre cele care ţin de învăţătură şi înţelepciune, [13] pentru ca cei care iubesc învăţătura, obişnuindu-se ei înşişi cu aceste [învăţături], [14] să poată înainta încă şi mai mult în tra-

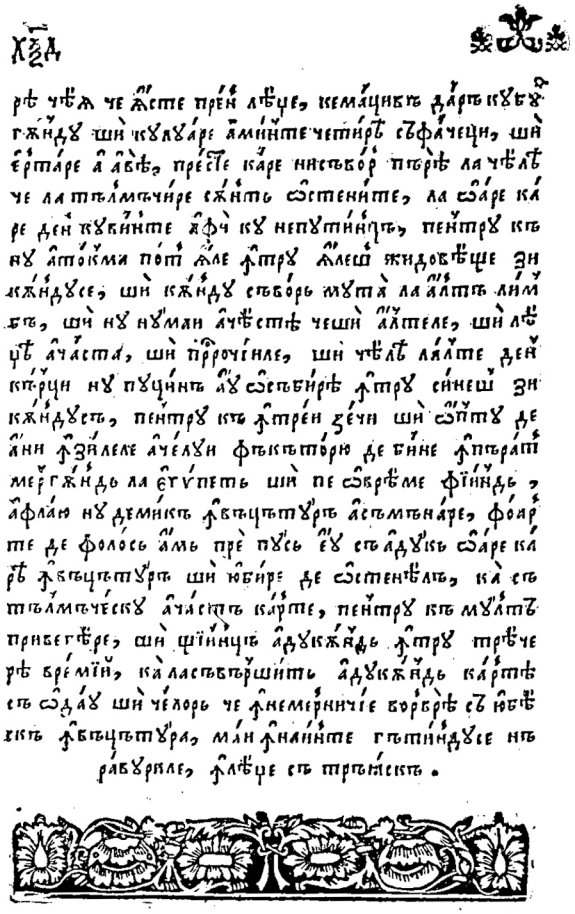

Biblia 1688, p. 664, col. 1

rea cêea ce iaste pren lêge. [15] Chemaţi-vă, dară, [16] cu bun gîndu şi cu luare-aminte [17] cetirea să faceţi [18] şi iertare a avea [19] preste care ni să vor părea [20] la cêlea ce la tălmăcire sînt ostenite, la oarecare den cuvinte a fi cu neputinţă. [21] Pentru că nu atocma pot iale întru ialeşi jidovêşte zicîndu-se şi [22] cîndu să vor muta la altă limbă. [23] Şi nu numai acêstea, [24] ce şi altele, şi Lêgea aceasta şi Prorociile [25] şi cêlealalte den cărţi [26] nu puţină au osăbirea întru sineşi zicîndu-să. [27] Pentru că în treizeci şi optu de ani, în zilele acelui Făcătoriu-de-bine împărat, mergînd la Eghípet [28] şi pe o vrême fiind, [29] aflaiu nu de mică învăţătură asămănare. [30] Foarte de folos am prepus eu să aduc oarecarea învăţătură şi iubire de osteneală, ca să tălmăcescu această carte, [31] pentru că multă priveghêre şi ştiinţă [32] aducînd întru trêcerea vremii, [33] ca, la săvîrşit aducînd cartea, să o dau [34] şi celor ce în nemernicie vor vrea să iubească învăţătura, [35] mai înainte gătindu-se năravurile, [36] în lêge să trăiască.

Înţelepciunea lui Iisus, fiul lui Siráh

Cap 1

1. Toată înţelepciunea e de la Domnul şi cu el iaste în veac.

2. Năsipul mărilor şi picăturile ploii şi zilele veacului cine le va număra?

3. Înălţimea ceriului şi lăţimea pămîntului şi fără-fundul şi înţelepciunea cine va cerceta?

4. Mai înainte de toate s-au zidit înţelepciunea şi înţelêgerea minţii den veac.

5. Izvorul înţelepciunii — cuvîntul lui Dumnezău întru cele preanalte şi călătoriile ei — porunci vêcinice.

6. Rădăcina înţelepciunii la cine s-au descoperit? Şi meşterşugurile ei cine le-au conoscut?

7. Unul iaste înţelept, înfricoşat foarte, şăzînd pre scaunul lui.

8. Domnul, el au zidit pre ea şi au văzut şi au numărat pre ea şi răvărsă pre ea preste toate lucrurile lui, cu tot trupul după darea lui, şi au dat-o pre ea celor ce iubesc pre el.

9. Frica Domnului — slavă şi laudă şi veselie şi cununa bucuriei.

10. Frica Domnului bucura-va inima şi va da bucurie şi veselie şi îndelungare de viaţă.

11. Celui ce să tême de Domnul bine-i va fi la cea de apoi şi în zioa săvîrşitului lui afla-va har.

12. Începătura înţelepciunii — a te tême de Domnul şi cu credincioşi cu măsură s-au zidit împreună cu ei şi cu oamenii temeliia veacului au încuibat şi cu seminţiia lor să va încrêde.

13. Saţiul înţelepciunii — a te tême de Domnul, şi îmbată pre /

Ms. 45, p. 791-792

ire. [15] Chemaţi-vă, dară, [16] cu bun gîndu şi luare aminte [17] cititura să faceţi [18] şi iertare a a- *[791/2]* vea [19] preste carele vom părea [20] la cêle ce la tălmăcire sînt ostenite la oarecarele dentru cuvinte a neputinţă. [21] Pentru că nu atocma pot iale întru ialeşi jidovêşte dzicîndu-să şi [22] cînd să vor înmuta la altă limbă. [23] Şi nu numai acêstea, [24] ce şi altele, şi aşa şi Lêgea şi Prorociile [25] şi cêlealalte den cărţi [26] nu puţînă au usăbirea întru sineşi dzicîndu-să. [27] Pentru că întru 38 ani, în dzilele celui Făcător-de-bine împărat, mergînd la Éghiptu [28] şi pre o vrême fiind, [29] aflaiu nu a mică învăţătură asămănare. [30] Foarte de folos am prepus eu să aduc oarecarea[5] învăţătură şi iubire de osteneală ca să tălmăcescu aceasta carte, [31] pentru că multă preveghêre şi ştiinţă [32] aducîndu întru trêcerea vremii, [33] ca, la săvîrşit aducîndu cartea, a o da [34] şi celor ce în nemernicie vor vrea să iubască învăţătura, [35] mai nainte gătindu năravurile, în lêge să trăiască.

Ms. 4389, p. 638-639

Versiunea modernă

iul potrivit legii. [15] Sînteţi aşadar rugaţi [16] să citiţi acestea [17] cu bunăvoinţă şi cu luare-aminte [18] şi să arătaţi îngăduinţă [19] dacă vi se pare că, [20] în ciuda străduinţelor noastre, am dat greş la tălmăcirea anumitor cuvinte. [21] Căci lucrurile spuse în aceste cărţi în ebraică [22] nu au acelaşi înţeles cînd sînt transpuse în altă limbă. [23] De altfel, nu doar aceste scrieri, [24] ci şi Legea şi Profeţii [25] şi celelalte cărţi [26] se deosebesc destul de mult atunci cînd sînt citite în limba cea dintîi. [27] Ajungînd în Egipt în al treizeci şi optulea an al domniei regelui Evergetes, [28] în timpul şederii mele acolo, [29] am găsit un exemplar al acestei învăţături de mare însemnătate. [30] Am socotit că este foarte de folos să mă îngrijesc eu însumi, cu simţul datoriei şi cu toată silinţa, de transpunerea acestei cărţi şi, [31] cu multă ştiinţă şi după multe ceasuri de veghe [32] petrecute în răstimpul necesar [33] spre a o duce la bun sfîrşit, să o dăruiesc [34] mai ales celor care, trăind în străinătate, vor dori să fie iubitori de învăţătură şi, [35] şlefuindu-şi obiceiurile, [36] să trăiască potrivit legii.

Înţelepciunea lui Iisus, fiiului Siráh

[792/1] **Cap 1**

1. Toată înţelepciunea-i de la Domnul şi cu el iaste în vac.

2. Arina mărilor şi picăturile ploii şi dzilele veacului cine le va număra?

3. Înălţimea ceriului şi lăţimea pămîntului şi fără-fundul şi înţelepciunea cine va cerceta?

4. Mai nainte de toate s-au zidit înţelepciunea şi înţelêgerea minţii den vac.

5. Izvorul înţelepciunei — cuvîntul lui Dumnedzău întru cêle prea înalte şi călătoriile ei — porînci vêcinice.

6. [6]Rădăcina înţelepciunei la cine s-au descoperit? Şi hîtriile ei cine le-au cunoscut?

7. Unul iaste înţeleptu, straşnic foarte, şezînd pre[7] scaunul lui.

8. Domnul, el au zidit pre ea şi au văzut, [8]numărat-au pre ea şi răvărsă pre ea preste toate lucrurile lui cu tot trupul după darea lui, şi au datu-o pre ea celor ce iubescu pre el.

9. Frica Domnului — mărirea şi lauda şi veselie şi cununa bucuriei.

10. Frica Domnului ghizdăvi-va inima şi va da veselie şi bucurie şi îndălungare vieţii.

11. Celui ce să tême de Domnul bine va fi la cea de apoi şi întru dzua săvîrşitului lui afla-va har.

12. [9]Începătura înţelepciunei — a te tême de Domnul şi cu cei credincioşi cu măsură s-au zidit împreună cu ei şi cu oamenii temelia vacului au încuibit[10] şi cu seminţiia lor să va încrêde-să.

13. [11]Saţiul înţelepciunei — a te tême de Domnul, şi îmbată pre

[638/2] Cartea Înţelepciunii lui Isús, feciorul lui Siráh

Capul 1

1. [1]Toată înţelepciunea iaste de la Domnul şi cu dînsul va fi în vêci.[2]

2. Năsipul mării şi picăturile ploii şi zilele veacului acestuia cine le va număra?

3. [2] Înălţimea ceriului şi lăţimea pămîntului şi adîncul fără-de-fundului cine au măsurat? [3] Înţelepciunea lui Dumnezeu cine o va urma?

4. Că înţelepciunea se-au zidit mai nainte decît toate [5] şi înţelêgerea înţelepciunii den veac.

6. [3]Cui se-au dăscoperit rădăcina înţelepciunii? [7] Şi meşteşugul ei cine l-au priceput?

7. [8] Unul iaste înţelept, cel foarte înfricoşat, Domnul cela ce şade pre scaunul său,

8. [9] Acela însuşi o au zidit şi o au văzut şi o au numărat [10] şi o au vărsat spre toate lucrurile sale şi spre toată carnea după darea sa şi o au dăruit celor ce-l iubesc.[4]

9. [11] Frica Domnului slavă iaste şi laudă şi veselie şi cunună de bucurie.

10. [12] Frica Domnului va veseli inima şi va da veselie şi bucurie şi *[639/1]* îndălungare zilelor.

11. [13] Celui ce se va tême de Domnul bine-i va fi mai pre urmă şi în zioa sfîrşitului său va afla milă.[5] [14] [15][6]

12. [16] [7]Începătura înţelepciunii — têmerea de Domnul, [17] şi iaste zidită cu cei credincioşi în pîntece [18] şi cu oamenii cei aleşi au încuibat temelie vêcinică [19] şi den seminţele lor se-au încredinţat.

13. [20] Săturarea înţelepciunii iaste a se tême de Domnul, şi-i va adăpa den

Înţelepciunea lui Iisus, fiiului Siráh

Capitolul 1

1. Toată înţelepciunea este de la Domnul şi cu el rămîne ea în veşnicie.

2. Nisipul mărilor, picăturile ploii şi zilele veşniciei cine le va număra?

3. Înălţimea cerului, lărgimea pămîntului, genunea şi înţelepciunea cine le va cerceta?

4. Înainte de toate lucrurile a fost creată înţelepciunea, iar chibzuinţa înţelegătoare vine din veşnicie.

5. Izvorul înţelepciunii este cuvîntul lui Dumnezeu în înălţimi, iar drumurile ei sînt porunci veşnice.

6. Rădăcina înţelepciunii cui a fost descoperită? Şi stratagemele ei cine le-a cunoscut?

7. Unul singur este înţelept, cu adevărat de temut, aşezat pe tronul său.

8. Domnul este cel care a creat-o, a văzut-o, a măsurat-o şi a revărsat-o peste toate lucrările lui, peste orice fiinţă, potrivit dărniciei lui, împărţind-o celor care îl iubesc.

9. Teama faţă de Domnul înseamnă mărire şi mîndrie şi bucurie şi cunună de veselie.

10. Teama faţă de Domnul va înveseli inima şi va dărui bucurie, desfătare şi viaţă îndelungată.

11. Celui care se teme de Domnul îi va fi bine la sfîrşit, iar în ziua sa cea de pe urmă el va fi binecuvîntat.

12. Începutul înţelepciunii este teama faţă de Domnul şi, pentru cei credincioşi, aceasta a fost creată împreună cu ei, după aceeaşi măsură, şi între oameni şi-a făcut cuib pe temelie veşnică, urmaşilor lor ea va rămîne credincioasă.

13. Saţietatea înţelepciunii înseamnă să te temi de Domnul, ea îi îmbată pe

Biblia 1688, p. 664, col. 2

ei den roadele ei.

14. Toată casa ei va sătura de pofte şi sprijenitoarele de roadele ei.

15. Cununa înţelepciunii[1] — frica Domnului, odrăslind pace şi sănătatea vindecării.

16. Şi văzu şi numără pre ea; ştiinţă şi conoştinţă de înţelêgere au ploat şi slava celor ce să ţin de ea înălţă.

17. Rădăcina înţelepciunii — a te tême de Domnul şi stîlpările ei — îndelungare de zile.

18. Frica Domnului împinge păcatele şi rămîind la el întoarce urgiia.

19. Nu va putea mîniia nedireaptă a să îndirepta, pentru că pripa mîniii lui cădêre e lui.

20. Pînă la o vrême îngădui-va cel îndelung răbdătoriu şi apoi la el va răsări veselie.

21. Pînă la o vrême va ascunde cuvintele lui şi buzele celor credincioşi vor povesti înţelêgerea lui.

22. În comoarăle înţelepciunii — pilda ştiinţii, iară urîciune iaste la cel păcătos iaste credinţa cea dumnezăiască.

23. Poftind înţelepciunea, păzêşte poruncile, şi Domnul va da ţie pre ea.

24. Pentru că înţelepciunea şi învăţătura e frica Domnului, şi bunăvrêrea lui — credinţă şi linişte.

25. Să nu fii neascultătoriu de frica Domnului şi să nu te apropii de el cu inimă îndoită.

26. Să nu făţărniceşti în gurile oamenilor şi în buzile tale păzêşte-te.

27. Nu te înălţa pre tine, ca să nu cazi şi vei aduce sufletului tău necinste.

28. Şi va descoperi Domnul cêle ascunse ale tale şi în mijlocul adunării va surpa pre tine,

29. Căci nu te-ai apropiat la frica Domnului şi inima ta e plină de vicleşug.

Cap 2

1. Fătule, de vei să te apropii a sluji Domnului Dumnezău, gătêşte sufletul tău spre ispită.

2. Îndireptează inima ta şi rabdă şi să nu te grăbeşti în vrêmea aducerii.

3. Lipêşte-te de el şi să nu te depărtezi, pentru ca să creşti la cêle de apoi ale tale.

4. Tot ce să va aduce ţie priimêşte şi întru schimbările smerirei tale îndelungează mîniia,

5. Căci cu focul să ispitêşte aurul, şi oamenii cei priimiţi — în cuptoriul smereniei.

6. Crêde lui şi va ajuta ţie, îndireptează căile tale şi nădăjduiêşte pre el.

7. Ceia ce vă têmeţi de Domnul, aşteptaţi mila lui şi nu vă abateţi, pentru ca să nu cădeţi.

8. Ceia ce vă têmeţi de Domnul, lui crêdeţi, şi nu va greşi plata voastră.

9. Ceia ce vă têmeţi de Domnul, nădejduiţi spre bune şi spre veseliia veacului şi a milii.

10. Uitaţi-vă la neamurile cêle de-nceput şi vedeţi: Cine s-au încrezut Domnului şi s-au ruşinat?

11. Sau cine au îngăduit în frica lui şi s-au părăsit? Sau cine l-au chemat pre el şi l-au trecut cu vedêrea?

12. Pentru că îndurătoriu şi milostiv — Domnul şi lasă păcate şi mîntuiêşte în vrêmea necazului.

13. Vai inemilor fricoase şi mîni- //

Ms. 45, p. 792-793

ei dentru roadele ei.
14. Toată casa ei va sătura de pofte şi sprăjenitoarele de roadele ei.
15. [12]Cununa înţelepciunei — frica Domnului, odrăslind pace şi sănătate a vindecării.
16. Şi văzu şi numără pre ea; ştiinţă şi ştire a înţelegerii ploao şi mărirea celor ce să ţin de ea înălţă.

17. Rădăcina înţelepciunei — a te tême de Domnul şi stîlpările ei — îndălungare de dzile.
18. Frica Domnului împinge păcatele şi rămîind la el întoarnă urgiia.
19. Nu va putea mîniia nedreaptă a să îndrepta, pentru că pripa mîniei *[792/2]* lui — cădêrea lui.
20. Pînă la o vrême îngădui-va cel lung la mînie şi apoi la el va răsări veselie.
21. Pînă la o vrême va ascunde cuvintele lui şi budzele celor credincioşi vor povesti înţelêgerea lui.

22. Întru vistiêrile înţelepciunei — pilda ştiinţei şi urîciune-i la cel păcătos a lui Dumnedzău cinstea.

23. Poftind înţelepciunea, păzêşte porîncele, şi Domnul va da ţie pre ea.
24. Pentru că înţelepciunea şi învăţătura-i frica Domnului, şi bunăvrêrea — lui credinţă şi linişte.

25. Să nu neasculţi fricei Domnului şi să nu te apropii la el cu inimă îndoită.
26. Să nu făţărniceşti întru gurile oamenilor şi întru budzele tale ia-te aminte.
27. Şi înalţă pre tine, pentru ca să nu cazi şi vei aduce sufletului tău necinste.
28. Şi va descoperi Domnul cêle ascunse ale tale şi în mijlocul adunării va oborî pre tine,
29. Căci nu te-ai apropiat la frica Domnului şi inima ta plină-i de vicleşug.

Cap 2

1. [13]Fiiule, de vii aproape a robi Domnului Dumnedzău, gătêşte sufletul tău spre dodăială[14].

2. Îndrepteadză inima ta şi rabdă şi să nu sîrguieşti în vrêmea aducerii.

3. Să te lipeşti de el şi să nu te dăpărtedzi, pentru ca să creşti la cêle de apoi ale tale.
4. Tot carele va aduce preste tine priimêşte şi întru schimbările smereniei tale îndălungadză mîniia,

5. [15]Căci cu focul să ispitêşte aurul, şi oamenii priimiţi — întru cuptoriul smereniei.

6. Crêde lui şi va ajuta spre tine, îndrepteadză căile tale şi nădăjduiêşte pre el.
7. Ceia ce vă têmeţi de Domnul, aşteptaţi mila lui şi nu vă abateţi, pentru ca să nu cădeţi.

8. Ceia ce vă têmeţi de Domnul, crêdeţi lui, şi nu va greşi plata voastră.
9. Ceia ce vă têmeţi de Domnul, nădăjduiţi spre bune şi spre veselie a vacului şi a milei.
10. Priviţi la cêle vechi rude şi vedeţi: Cine s-au încrezut Domnului şi s-au ruşinat?

11. [16]Au cine au îngăduit întru frica lui şi s-au părăsit? Sau cine l-au chemat pre el şi l-au trecut cu vedêrea pre el? *[793/1]*
12. Pentru căci îndurător şi milostiv — Domnul şi lasă păcate şi mîntuiêşte în vrêmea năcazului.

13. Vai inemelor fricoase şi mîine-

Ms. 4389, p. 639

roadele sale.
14. [21] Toată casa ei se va umplea de poftiri şi vasele de agoniseala ei.
15. [22] [8]Frica Domnului — cununa înţelepciunii, carea înflurêşte[9] pace şi vindecare sănătăţii.
16. [23] Şi o au văzut şi o au numărat; ploat-au meşteşug şi ştiinţa chibzuiêlei [24] şi au înălţat slava celor ce o ţin.
17. [25] Rădăcina înţelepciunii iaste a se tême de Domnul şi ramurile ei — îndălungare de zile.

19. [26] Mîniia cea nedireaptă nu se poate îndirepta, [27] că pripa mîniei lui iaste cădêrea lui.
20. [28] Pînă la o vrême va răbda cel îndelung răbdătoriu, [29] iar mai pre urmă va da lui veselie.
21. [30] Pînă la o vrême va ascunde cuvintele sale şi vor spune buzele celor credincioşi înţelêgerea lui.[10]

22. [31] În cămările înţelepciunii iaste pilda meşteşugului, [32] iar urîciunea păcătosului iaste credinţa cea bună.
23. [33] Deaca pofteşti înţelepciunea, păzêşte porîncile, şi ţi-o va da Domnul.
24. [34] Că înţelepciunea şi certarea iaste frica Domnului, [35] şi plăcêrea lui cea bună — credinţa şi blîndêţea.
25. [36] Nu te împoncişa fricii Domnului, nici te apropiia cătră dînsul cu inimă îndoită,
26. [37] Nici nu-ţi fie ruşine de gurile omeneşti, ce buzele tale să le păzeşti.
27. [38] Nu te înălţa, ca să nu cazi şi să aduci sufletului tău ocară.
28. [39] Şi va dăscoperi Domnul tainele tale şi te va trînti jos în mijlocul soborului,
29. [40] Că nu te-ai apropiiat de frica Domnului şi inima ta iaste plină de hicleşug.

Cap 2

1. [11]Fiiule, deaca te apropii să lucrezi Domnului Dumnezeu, tu-ţi gătêşte sufletul întru ispitire.[12]

2. Îndireptează-ţi inima şi rabdă şi nu te grăbi în vrêmea aducerii.

3. Apropie-te de dînsul şi nu te dăpărta, ca la cea mai de apoi a ta tu să creşti.
4. Tot ce se va aduce ţie priimêşte şi întru schimbarea smereniei tale să rabzi mult,

5. [13]Că aurul se ispitêşte în foc, iar oamenii cei priimiţi — în cuptoriul smereniei. *[639/2]*

6. Crêde lui Dumnezeu şi te va apăra; şi îndireptează căile tale şi te nădăjduiêşte într-însul.
7. Ceia ce vă têmeţi de Domnul, aşteptaţi mila lui şi nu vă abateţi de la dînsul, ca să nu cădeţi.[14]

8. Ceia ce vă têmeţi de Domnul, crêdeţi lui, şi n-are a cădea plata voastră.
9. Ceia ce vă têmeţi de Domnul, nădăjduiţi-vă întru cêle bune [10] şi în veseliia veacului şi în milostenie.
10. [11] Căutaţi, dară, spre neamurile oamenilor celor de demult şi vedeţi: Care dentr-înşii au crezut Domnului şi se-au ruşinat?
11. [12] [15]Sau cine au vieţuit în frica lui şi au fost părăsit? Sau cine l-au chiemat şi nu l-au băgat în seamă?
12. [13] Pentru că Domnul iaste îndurătoriu şi milostiv şi iartă păcatele şi mîntuiêşte în vrêmea cea de scîrbă.[16]
13. [14] Amar celor cu inimi fricoase şi cu mîini

Versiunea modernă

oameni cu roadele sale.
14. Toată casa lor o va umple cu ceea ce doresc şi hambarele lor cu grînele ei.
15. Cununa înţelepciunii este teama faţă de Domnul, cea care face să înflorească pacea şi sănătatea.
16. [Domnul] a văzut-o şi a măsurat-o. Ea a făcut să plouă ştiinţă şi cunoaştere înţelegătoare şi ridică în slavă pe cei care o stăpînesc.
17. Rădăcina înţelepciunii înseamnă a te teme de Domnul şi ramurile ei înseamnă viaţă îndelungată.
18. Teama faţă de Domnul alungă păcatele, rămînînd lîngă el ea abate mînia [Domnului].
19. O furie nedreaptă nu va putea fi îndreptăţită, căci pornirea spre furie a cuiva înseamnă prăbuşirea lui.
20. Omul răbdător îşi va păstra cumpătul pînă la momentul potrivit şi atunci îi va fi redată bucuria.
21. Pînă la momentul potrivit îşi va păstra pentru sine gîndurile, buzele multora vor povesti despre inteligenţa lui.
22. Printre comorile înţelepciunii se află pilde ale ştiinţei, dar celui păcătos teama faţă de Dumnezeu îi pare o urîciune.
23. Dacă doreşti înţelepciune, împlineşte poruncile, şi Domnul ţi-o va dărui.
24. Căci înţelepciunea şi învăţătura înseamnă teama faţă de Domnul, credinţa şi blîndeţea sînt încîntarea lui.
25. Să nu fii nesupus faţă de teama de Domnul, nu te apropia de ea cu o inimă prefăcută.
26. Să nu fii făţarnic faţă de oameni şi să-ţi înfrînezi buzele.
27. Să nu te înalţi pe tine însuţi, ca să nu te prăbuşeşti şi să aduci asupra sufletului tău necinstire.
28. Căci Domnul va da pe faţă tainele tale şi te va umili în mijlocul adunării,
29. Deoarece nu te-ai apropiat de teama faţă de Domnul şi inima ta este plină de viclenie.

Capitolul al 2-lea

1. Fiule, dacă năzuieşti să îi slujeşti Domnului, pregăteşte-ţi sufletul pentru ispită.

2. Îndreaptă-ţi inima, fii neclintit şi nu te turbura în clipa de nenorocire.

3. Alipeşte-te de el şi să nu te depărtezi de el, pentru ca să fii mărit la sfîrşitul zilelor tale.
4. Acceptă tot ceea ce ţi se întîmplă şi în necazurile umilirii tale să fii răbdător,

5. Căci prin foc se pune aurul la încercare, iar oamenii plăcuţi [lui Dumnezeu] în cuptorul umilinţei.

6. Să ai încredere în Domnul şi el îţi va veni în ajutor, să urmezi o cale dreaptă şi să nădăjduieşti în el.
7. Voi, cei care vă temeţi de Domnul, să aşteptaţi cu răbdare îndurarea lui, să nu vă abateţi din drum, ca să nu vă prăbuşiţi.
8. Voi, cei care vă temeţi de Domnul, să aveţi încredere în el, şi răsplata voastră nu va lipsi.
9. Voi, cei care vă temeţi de Domnul, să nădăjduiţi bunăstarea, bucuria veşnică şi îndurarea.
10. Priviţi la generaţiile trecute şi vedeţi: Şi-a pus cineva nădejdea în Domnul şi a fost dezamăgit?

11. A rămas cineva neclintit în teama faţă de Domnul şi a fost părăsit? L-a strigat cineva şi a rămas nebăgat în seamă?
12. Căci Domnul este milostiv şi îndurător şi iartă păcatele şi ne mîntuieşte în clipa de restrişte.

13. Vai de inimile fricoase şi de mîini-

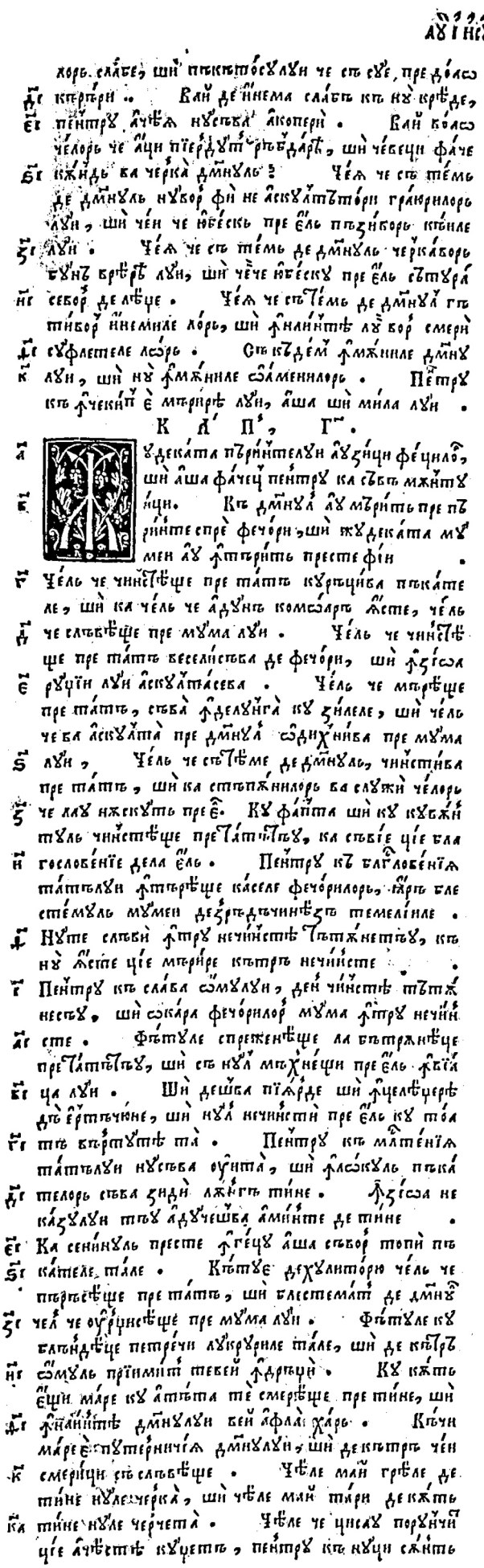

Biblia 1688, p. 665, col. 1

lor slabe şi păcătosului ce să suie pre doao cărări!

14. Vai de inema slabă, că nu crêde, pentru acêea nu să va acoperi!

15. Vai voao, celor ce aţi pierdut răbdarea! Şi ce veţi face cînd va cerca Domnul?

16. Ceia ce să tem de Domnul nu vor fi neascultători graiurilor lui şi cei ce iubesc pre el păzi-vor căile lui.

17. Ceia ce să tem de Domnul cerca-vor bunăvrêrea lui şi cei ce iubescu pre el sătura-se-vor de lêge.

18. Ceia ce să tem de Domnul găti-vor inemile lor şi înaintea lui vor smeri sufletele lor.

19. Să cădem în mînile Domnului, şi nu în mînile oamenilor,

20. Pentru că în ce chip e mărirea lui, aşa şi mila lui.

Cap 3

1. Judecata părintelui auziţi, feţilor, şi aşa faceţi pentru ca să vă mîntuiţi!

2. Că Domnul au mărit pre părinte spre feciori şi judecata mumei au întărit preste fii.

3. Cel ce cinstêşte pre tată curăţi-va păcatele şi ca cel ce adună comoară iaste cel ce slăvêşte pre muma lui.

4. Cel ce cinstêşte pre tată veseli-să-va de feciori şi în zioa rugii lui asculta-se-va.

5. Cel ce mărêşte pre tată să va îndelunga cu zilele şi cel ce va asculta pre Domnul odihni-va pre muma lui.

6. Cel ce să tême de Domnul cinsti-va pre tată şi ca stăpînilor va sluji celor ce l-au născut pre el.

7. Cu fapta şi cu cuvîntul cinstêşte pre tată-tău, ca să vie ţie blagoslovenie de la el;

8. Pentru că blagosloveniia tatălui întărêşte casele feciorilor, iară blestemul mumei dezrădăcinează temeliile.

9. Nu te slăvi întru necinstea tătîne-tău, că nu iaste ţie mărire cătră necinste.

10. Pentru că slava omului — den cinstea tătîne-său şi ocara feciorilor — muma întru necinste.

11. Fătule, sprejenêşte la bătrînêţe pre tată-tău şi să nu-l mîhneşti pre el în viaţa lui.

12. Şi, de-şi va pîerde şi înţelêgerea, dă iertăciune şi nu-l necinsti pre el cu toată vîrtutea ta.

13. Pentru că milosteniia tatălui nu să va uita şi în locul păcatelor să va zidi lîngă tine.

14. În zioa necazului tău aduce-şi-va aminte de tine.

15. Ca seninul preste îngheţu, aşa să vor topi păcatele tale.

16. Cîtu e de hulitoriu cel ce părăsêşte pre tată şi blestemat de Domnul cel ce urgisêşte pre muma lui!

17. Fătule, cu blîndêţe petreci lucrurile tale, şi de cătră omul priimit te vei îndrăgi.

18. Cu cît eşti mare, cu atîta te smerêşte pre tine, şi înaintea Domnului vei afla har.

19. Căci mare e puterniciia Domnului şi de către cei smeriţi să slăvêşte.

20. Cêle mai grêle de tine nu le cerca şi cêle mai tari decît tine nu le cerceta.

21. Cêle ce ţi s-au poruncit ţie, acêstea cugetă, pentru că nu-ţi sînt /

Ms. 45, p. 793

lor slăbănoage [17]şi păcătosul ce să suie pre doao cărări!

14. Vai la inima tînjalnică, căci nu crêde, pentru acêea nu să va acoperi!

15. Vai voao, celor ce aţi pierdut îngăduinţa! Şi ce veţi face cînd socotêşte Domnul?

16. [18]Ceia ci să tem de Domnul nu vor tînji graiurilor lui şi cei ce iubesc pre el păzi-vor căile lui.

17. Ceia ci să tem de Domnul cerca-vor bunăvrêrea lui şi cei ce iubesc pre el sătura-să-vor de lêge.

18. Ceia ci să tem de Domnul găti-vor inemele lor şi înaintea lui smeri-vor sufletile lor.

19. [19]Cădea-vom la mîinele Domnului, şi nu la mîinile oamenilor,

20. Pentru că în ce chip mărirea lui, aşa şi mila lui.

Cap 3

1. Judecata părintelui audziţi, fii, şi aşa faceţi pentru ca să vă mîntuiţi!

2. [20]Pentru că Domnul a mărit pre părinte spre fii şi judecata maicii au întărit preste fii.

3. Cel ce cinstêşte pre tată va curăţi păcatele şi ca cel ce strînge vistiêr — cel ce mărêşte pre maica lui.

4. Cel ce cinstêşte pre tată veseli-să-va de cătră fii şi întru dzua rugilor asculta-să-va.

5. Cel ce cinstêşte pre tată va îndălunga cu dzilele şi cel ce ascultă Domnului odihni-va pre maica lui.

6. Cel ce să tême de Domnul va cinsti pre tată şi ca un despuitor va sluji ⌊întru⌋ cei ce l-au născut pre el.

7. [21]Cu fapta şi cu cuvîntul cinstêşte pre tată-tău, pentru ca să vie ţie blagoslovenie de la el;

8. [22]Pentru că blagosloveniia tatălui întărêşte casele fiilor şi blăstămul maicii dăzrădăcineadză temeliile.

9. Nu te mări întru cinstea tatălui tău, pentru că nu iaste ţie mărire cătră necinste.

10. Pentru că mărirea omului — dentru cinstea tătîne-său şi ocara fiilor — maica întru necinste.

11. Fiiule, sprăjinêşte la bătrînêţe pre tată-tău şi să nu-l mîhneşti pre el întru viaţa lui.

12. Şi, de-şi va pîrde şi înţelêgerea, aibi iertare şi să nu ne- *[793/2]* cinsteşti pre el cu toată vîrtutea ta.

13. Pentru că milosteniia tatălui nu să va uita şi pentru păcate să va lîngă tine zidi.

14. Întru dzua năcazului tău pomeni-va pre tine.

15. Ca seninul preste îngheţat, aşa să vor topi păcatele tale.

16. Cîtu-i de blăstămat cel ce părăsêşte părintele şi osîndit de Domnul cel ce urgisêşte pre maica lui!

17. Fiiule, întru blîndêţe faptele tale petreci, şi de cătră omul priimit te vei îndrăgi.

18. [23]Cu cît eşti mare, cu atîta smerêşte pre tine, şi înaintea Domnului afla-vei har.

19. Căci mare-i puterniciia Domnului şi de cătră cei smeriţi să mărêşte.

20. [24]Cêle mai grêle de tine nu le cerca şi mai tari decît tine nu le cerceta.

21. Carele s-au porîncit ţie, acêstea cugetă, pentru că nu iaste ţie

Ms. 4389, p. 639-640

slabe şi păcătosului celui [17]ce umblă pre doaoă cărări!

14. [15] Amar inimii cei slabe, că nu crêde, pentr-acêea nu va fi acoperită!

15. [16] Amar voaoă, cestor ce aţi pierdut răbdarea! [17] Că ce veţi face cînd va cerceta Domnul?

16. [18] [18]Ceia ce se tem de Domnul nu se vor împoncişa graiurilor lui şi ceia ce-l vor iubi vor păzi căile lui.

17. [19] Ceia ce se[19] tem de Domnul vor cerca plăcerile lui şi ceia ce-l iubesc se vor umplea de lêge.[20]

18. [20] Ceia ce se tem de Domnul vor găti inimile sale şi sufletele şi le vor smeri înaintea lui.

19. [21] [21](Ceia se se tem de Domnul vor păzi porîncile lui şi vor avea răbdare pînă[22], [22] zicînd: „Deaca nu vom avea pocăinţă), mai bine să cădem în mîinile Domnului, iar nu în mîinile omului,

20. [23] Că cum iaste mărirea lui, aşa iaste şi mila lui."

Cap 3

1. Feţii miei, ascultaţi pre mine, tatăl vostru, [2] şi să faceţi aşa ca să vă spăsiţi!

2. [3] Că Domnul au cinstit pre tată prespre feciori şi judecata mumei o au întărit spre fii.[23]

3. [4] Cela ce cinstêşte pre tată-său, acela va curăţi păcatele, [5] şi ca cela ce ară strînge o comoară — cela ce va proslăvi pre mumă-sa.

4. [6] Cela ce va cinsti pre tată-său, acela se va veseli întru feciori şi în zioa rugăciunii sale va fi auzit.

5. [7] Cela ce va cinsti pre tată-său, acela va trăi zile multe şi cela ce va asculta pre Domnul, acela va odihni pre mumă-sa[24]

6. [8] Şi va sluji celor ce l-au născut ca unui stăpîn.

7. [9] [25]Şi cu fapta şi cu cuvîntul să cinsteşti pre tată-tău, [10] ca să ţi se pogoară blagoslovenie de la dînsul;

8. [11] Că blagosloveniia tatălui întărêşte casele feciorilor, *[640/1]* iar blestemul mumei dăzrădăcinează temeliile.

9. [12] Nu te slăvi întru ocara tătîne-tău, că nu-ţi iaste ţie pofală într-acea badjocură.

10. [13] Că slava omului iaste den cinstea tătîne-său şi împutăciunea feciorilor — întru neslava mîne-sa[26].

11. [14] Fiiule, sprenjinêşte pre tată-tău la bătrînêţe şi nu-l scîrbi întru viiaţa lui.

12. [15] Şi, de se va şi lipsi de pricêpere, dă-i iertare şi cu toată tăriia ta să nu-l aibi întru necinste.

13. [15] Că mila pentru tată nu va fi uitată [16] şi ţi se va zidi ţie în locul păcatelor,

14. [16] Şi ţi se vor aduce aminte în zioa scîrbei tale.

15. [17] Şi cum se topêşte gheaţa de zăduf, aşa ţi se vor topi păcatele.

16. [18] Cît iaste de ocărît cela ce năpustêşte pre tată-său şi blestemat de Domnul cela ce va întărta pre mumă-sa!

17. [19] Fătul mieu, lucrurile tale le petreci cu blîndêţe, şi vei fi drag oamenilor celor de treabă.[27]

18. [20] [28]Cît eşti de mare, atîta te smerêşte, şi vei afla milă înaintea Domnului.

19. [21] Că mare iaste putêrea Domnului şi cu cei smeriţi se va slăvi.

20. [22] [29]Nu cerca cêle ce sînt mai sus[30] de tine şi cêle mai tari decît tine nu le ispiti,

21. [22] Ce cêle ce ţi se vor porînci[31], acêlea să le pricepi, [23] că cêle ascunse nu-ţi sînt

Versiunea modernă

le neputincioase, vai de păcătosul care urcă pe două cărări!

14. Vai de inima slabă, deoarece nu are încredere şi de aceea nu va fi găsi ocrotire!

15. Vai de voi, cei care v-aţi pierdut răbdarea! Şi ce veţi face cînd Domnul vă va cerceta?

16. Cei care se tem de Domnul nu vor fi nesupuşi faţă de cuvintele lui şi cei care îl iubesc vor rămîne pe căile lui.

17. Cei care se tem de Domnul caută bunăvoinţa lui şi cei care îl iubesc se hrănesc din legea lui.

18. Cei care se tem de Domnul îşi pregătesc inimile pentru el şi în faţa lui îşi smeresc sufletele.

19. Să cădem în mîinile Domnului, şi nu în mîinile oamenilor,

20. Căci măreţia sa este tot atît de mare cît şi îndurarea sa.

Capitolul al 3-lea

1. Fiilor, ascultaţi-mă pe mine, tatăl vostru, faceţi în aşa fel ca să fiţi mîntuiţi!

2. Căci Domnul îl preamăreşte pe tată în faţa copiilor şi întăreşte judecata mamei în faţa fiilor ei.

3. Cel care îşi cinsteşte tatăl îşi ispăşeşte păcatele şi cel care îşi preamăreşte mama este asemenea celui ce strînge comori.

4. Cel care îşi cinsteşte tatăl îşi va găsi bucuria în copiii săi şi va fi ascultat în ziua rugăciunii sale.

5. Cel care preamăreşte pe tatăl său va avea viaţă îndelungată, cel care se supune Domnului va dărui odihnă mamei sale.

6. Cel care se teme de Domnul îşi cinsteşte tatăl şi ca pe nişte stăpîni îi va sluji pe părinţii săi.

7. Să cinsteşti pe tatăl tău cu fapta şi cu cuvîntul, pentru ca binecuvîntarea lui să vină asupra ta;

8. Căci binecuvîntarea unui tată întăreşte casele fiilor, iar blestemul mamei le dărîmă din temelii.

9. Să nu cauţi mărire în necinstirea tatălui tău, căci necinstirea tatălui tău nu este pentru tine mărire.

10. Mărirea unui om vine din cinstirea tatălui său, iar o mamă dispreţuită înseamnă o ruşine pentru copiii ei.

11. Fiule, să fii sprijin tatălui tău la bătrîneţe şi să nu îl mîhneşti în timpul vieţii lui.

12. Chiar dacă îşi va pierde înţelegerea, să fii îngăduitor cu el şi să nu îl batjocoreşti pentru că tu eşti plin de vigoare.

13. Căci milostenia către un tată nu va fi uitată şi în locul păcatelor tale îţi va fi înălţată o casă nouă.

14. În ziua ta de restrişte [Domnul] îşi va aduce aminte de tine.

15. Ca gheaţa pe vreme frumoasă, aşa se vor topi păcatele tale.

16. Asemenea unui hulitor este acela care îşi părăseşte tatăl şi este blestemat de Dumnezeu acela care îşi necăjeşte mama.

17. Fiule, să săvîrşeşti cu blîndeţe toate faptele tale, şi vei fi iubit de omul plăcut lui Dumnezeu.

18. Cu cît eşti mai mare, cu atît mai mult să te smereşti tu însuţi, şi vei găsi har înaintea Domnului.

19. Căci mare este puterea Domnului şi el este preamărit de către cei smeriţi.

20. Ceea ce este prea greu pentru tine să nu cercetezi şi să nu scrutezi ceea ce este peste puterile tale.

21. Să te gîndeşti la poruncile care ţi-au fost date, nu ai

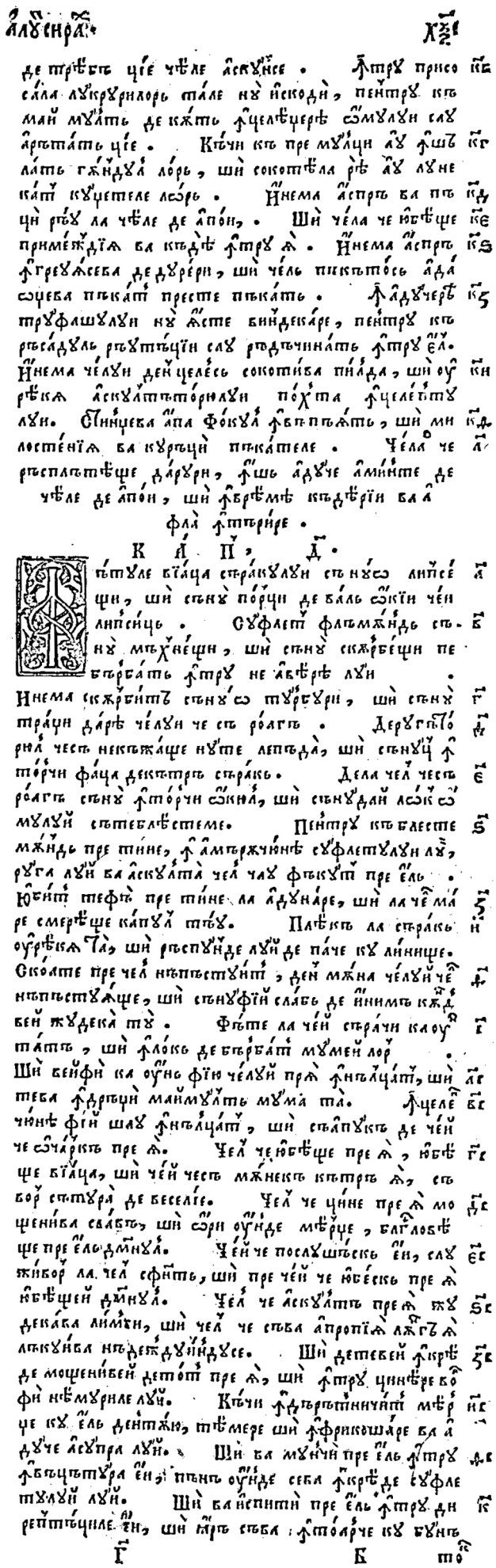

Biblia 1688, p. 665, col. 2

de treabă ţie cêle ascunse.

22. Întru prisosala lucrurilor tale nu iscodi, pentru că mai mult decît înţelêgerea omului s-au arătat ţie.

23. Căci că pre mulţi au înşălat gîndul lor şi socoteala rea au lunecat cugetele lor.

24. Inema aspră va păţi rău la cêle de apoi,

25. Şi cela ce iubêşte primejdiia va cădea întru ea.

26. Inema aspră îngreuia-se-va de dureri şi cel păcătos adaoge-va păcat preste păcat.

27. În aducerea trúfaşului nu iaste vindecare, pentru că răsadul răutăţii s-au rădăcinat întru el.

28. Inema celui de-nţeles socoti-va pilda şi urêchea ascultătoriului — pohta înţeleptului.

29. Stinge-va apa focul învăpăiat şi milosteniia va curăţi păcatele.

30. Cela ce răsplătêşte daruri îşi aduce aminte de cêle de apoi şi în vrêmea cădêrii va afla întărire.

Cap 4

1. Fătule, viaţa săracului să nu o lipseşti şi să nu porţi de val ochii cei lipsiţi.

2. Suflet flămînd să nu mîhneşti şi să nu scîrbeşti pe bărbat întru neavêrea lui.

3. Inema scîrbită să nu o turburi şi să nu tragi darea celui ce să roagă.

4. De rugătoriul ce să necăjaşte nu te lepăda şi să nu-ţi întorci faţa de cătră sărac.

5. De la cel ce să roagă să nu întorci ochiul şi să nu dai loc omului să te blêsteme.

6. Pentru că blestemînd pre tine în amărăciunea sufletului lui, ruga lui va asculta cel ce-au făcut pre el.

7. Iubit te fă pre tine la adunare şi la cel mare smerêşte capul tău.

8. Pleacă la sărac urêchea ta şi răspunde lui de pace cu linişte.

9. Scoate pre cel năpăstuit den mîna celui ce-l năpăstuiêşte şi să nu fii slab de inimă cînd vei judeca tu.

10. Fă-te la cei săraci ca un tată şi în loc de bărbat mumei lor.

11. Şi vei fi ca un fiiu Celui Preaînălţat şi te va îndrăgi mai mult muma ta.

12. Înţelepciunea fii ş-au înălţat şi să apúcă de cei ce o cearcă pre ea.

13. Cel ce iubêşte pre ea iubêşte viaţa şi cei ce să mînecă cătră ea să vor sătura de veselie.

14. Cel ce ţine pre ea moşteni-va slavă şi oriunde mêrge blagoslovêşte pre el Domnul.

15. Cei ce posluşăsc ei sluji-vor la Cel Sfînt şi pre cei ce iubesc pre ea iubêşte-i Domnul.

16. Cel ce ascultă pre ea judeca-va limbi şi cel ce să va apropiia lîngă ea lăcui-va nădejduindu-se.

17. Şi de te vei încrêde, moşteni-vei de tot pre ea şi întru ţinêre vor fi neamurile lui.

18. Căci îndărătnicit mêrge cu el dentîiu, têmere şi înfricoşare va aduce asupra lui.

19. Şi vei munci pre el întru învăţătura ei pînă unde se va încrêde sufletului lui.

20. Şi va ispiti pre el întru direptăţile ei; şi iară să va întoarce cu bună //

Ms. 45, p. 793-794

lipsă de cêle ascunse.

22. Întru cêle mai multe a faptelor tale nu fii isteţ, pentru că mai mult decît înţelêgerea omului arătatu-s-au ţie.

23. Pentru că pre mulţi au înşelat gîndul lor şi socoteala rea au alunecat a cugetului lor.

24. Inima vîrtoasă chinui-să-va de la cêle de apoi,

25. Şi cêla ce iubêşte primejdiia va cădea întru ea.

26. Inima vîrtoasă îngreuia-să-va de ostenêle şi cel păcătos adauge-va păcate preste păcate.

27. Aducerea mîndrului nu iaste vindecare, pentru că răsadul răotăţii s-au rădăcinat întru el.

28. Inima celui de-nţeles socoti-va pilda şi urêchea ascultătoriului — pofta înţeleptului.

29. [25]Focul pîlpîind stinge-l-va apa şi milostenie va curăţi păcatele.

30. Cela ce răsplătêşte haruri îşi aduce aminte şi de cêle de apoi şi întru vrêmea căderii va afla întăritură.

Cap 4

1. [26]Fiiule, viaţa săracului să nu o dăpărtedzi şi să nu tragi ochi lipsiţi.

2. Suflet flămînd să nu mîhneşti şi să nu scîrbeşti pre bărbat întru neavêrea lui.

3. Inima scîrbită să nu o turburi şi să nu îndălungezi darea celui ci să roagă.

4. Rugătoriul ci să năcăjaşte nu-l tăgădui şi să nu-ţi întorci faţa de cătră sărac.

5. De la cel ci să roagă să nu întorci ochiul şi să nu dai loc omului să te blas- *[794/1]* teme.

6. Pentru că blăstămînd pre tine întru amăriciunea sufletului[27], rugii lui va asculta cel ce au făcut pre el.

7. Iubit pre tine la adunare te fă şi la cel mărit pleacă capul tău.

8. Pleacă la sărac urêchea ta şi-i răspunde lui de pace cu linişte.

9. Scoate pre cel ce-i năpăstuit den mîna celui ce năpăstuiêşte şi să nu aibi suflet puţîn judecînd tu.

10. Fă-te la cei sărăimani ca tatăl şi în loc de bărbat maicii lor.

11. Şi vei fi ca fiiul Celui Preaînalt şi te va îndrăgi mai vîrtos maică-ta.

12. Înţelepciunea fiii miei au înălţat şi să apucă de cei ce o cearcă pre ea.

13. Cel ce iubêşte pre ea iubêşte viaţa şi cei ce mînecă cătră viaţă să vor sătura de veselie.

14. Cel ce ţine pre ea moşteni-va mărire şi [28]unde întră blagoslovi-va ⌊pre el⌋ Domnul.

15. [29]Cei ce posluşescu ei sluji-vor la Cel Sfînt şi pre cei ce iubescu pre ea iubêşte-i Domnul.

16. Cel ce ascultă pre ea judeca-va limbi şi cel ci să va apropiia lîngă ea lăcui-va nădăjduindu-să.

17. Şi dă te vei încrêde, moşteni-vei de tot pre ea şi întru ţînut fi-vor rodurile lui.

18. Căci îndrăpnicêşte mêrge împreună cu el dentîi şi frica şi spaima aduce-va preste el.

19. Şi va certa pre el cu certarea ei pînă unde să va încrêde sufletul lui.

20. Şi va ispiti pre el cu dreptăţile ei; şi iarăşi să va înturna drept

Ms. 4389, p. 640

de treabă, căci le va vedea ochii tăi.

22. [24] Să nu ispiteşti întru prisoseala lucrurilor tale, [25] că sînt ţie arătate mai multe decît cît ară trebui pricêperii omeneşti.

23. [26] Că pre mulţi i-au înşălat avêrea lor şi avuţiia cea hicleană au pierdut ştiinţa[32] lor.

24. [27] Inima cea năprasnică îi va fi la cea mai de pre urmă rău,

25. [26] Şi cel ce iubêşte nevoirea va cădea într-însa.[33]

26. [28] Inima cea năprasnică se va îngreuia cu dureri [29] şi va adaoge cel păcătos păcate preste păcate.

27. [30] Aducerea celui măreţ nu iaste vindecare, că săditura hicleşugului se-au rădăcinat într-însul.

28. [31] Inima celui chibzuit va pricêpe pilda şi poftirea celui înţelept — urêchiia cea ascultătoare. [32][34]

29. [33] [35]Apa stinge focul cel cu flăcări[36] şi milosteniia va curăţi păcatele.

30. [34] Cela ce dă milă, acela în toată vrêmea va fi pomenit şi în vrêmea căderii sale va afla întărire.

Cap 4

1. [37]Fiiule, nu lipsi pre cel sărac de milostenie *[640/2]* şi ochiul tău nu-l trêce de la cela ce cêre.[38]

2. Sufletul cel flămînd nu-l scîrbi şi nu mîniia pre bărbat întru sărăciia lui.

3. Inima întărtată să nu o turburi şi nu trêce pre cela ce-i trebuiêşte dare.

4. Şi pre robul cel scîrbit să nu-l goneşti şi faţa să nu ţi-o întorci de cătră cel sărac.

5. Şi ochii tăi să nu ţi-i întorci de cela ce-i trebuiêşte şi să nu laşi să afle loc omul să te blêsteme.

6. Că deaca te va blestema în amărăciunea sufletului său, va asculta rugăciunea lui cela ce l-au făcut.

7. Fă-te să fii iubit adunării şi celui mai mare pleacă capul tău.[39]

8. Pleacă urêchea ta cătră cel sărac şi-i răspunde întru blîndêţe cu pace.

9. Mîntuiêşte pre cel năpăstuit den mîna celui ce-l năpăstuiêşte, [10] nu fii slab la judecată.

10. Şi celor fără de teamă fii-le ca un tată şi mumînilor lor în loc de bărbat.

11. Şi tu vei fi Celui de Sus ca un fecior şi te va iubi mai vîrtos decît maica ta.

12. Înţelepciunea au înălţat pre fiii săi şi pre ceia ce o cearcă îi sprenjinêşte.

13. Şi cela ce iubêşte pre dînsa, acela iubêşte viiaţă, şi cela ce mînecă cătră dînsa se va umplea de viiaţă vêselă.

14. Cela ce se ţine de dînsa va moştina slavă, că oriunde va întra îl va blagoslovi Domnul.

15. [40]Ceia ce vor sluji ei vor sluji Celui Sfînt şi cei ce iubesc pre dînsa, pre aceia-i iubêşte Domnul.

16. Cela ce va asculta pre dînsa, acela va judeca limbile şi cela ce o va băga în seamă, acela se va veseli nădăjduindu-se.

17. Deci de o vei crêde o vei moştina şi roadele ei vor fi întru ţinêre.

18. Că întru întîi va umbla cu dînsul întru ispitiri, şi cu strîmbul.[41] [19] Şi va aduce asupra lui frică şi cutremur,

19. Şi-l va căzni întru certarea sa, pînă ce va crêde sufletului său.

20. Şi-l va ispiti întru îndireptările ei; şi de-acii iarăşi se va întoarce

Versiunea modernă

nevoie de lucruri ascunse.

22. Nu îţi bate capul cu lucruri care te depăşesc, oricum ţi s-a arătat mai mult decît poate cuprinde înţelegerea oamenilor.

23. Căci mulţi au fost duşi în rătăcire de o părere greşită şi o presupunere rea le-a corupt gîndirea.

24. Inima împietrită va sfîrşi rău pînă la urmă,

25. Iar cel care iubeşte primejdia de primejdie va pieri.

26. Inima împietrită va fi împovărată de suferinţe şi păcătosul va aduna păcate peste păcate.

27. Pentru nenorocirea celui trufaş nu există leac, căci planta răutăţii a prins în el rădăcină.

28. Mintea omului inteligent cugetă asupra unei pilde şi un auz ager este ceea ce-şi doreşte cel înţelept.

29. Focul înteţit îl stinge apa, iar milostenia şterge păcatele.

30. Cel care răspunde prin binefaceri se gîndeşte la cele viitoare şi în clipa prăbuşirii va găsi sprijin.

Capitolul al 4-lea

1. Fiule, să nu-l lipseşti pe omul sărac de mijloace de trai şi să nu faci să tînjească ochii celui nevoiaş.

2. Să nu mîhneşti pe cel flămînd şi să nu superi pe un bărbat în sărăcia lui.

3. O inimă necăjită să nu o tulburi şi să nu întîrzii cu darul tău către cel care are nevoie de el.

4. Să nu-l respingi pe cel care te roagă la nevoie şi să nu îţi întorci faţa de la cel sărac.

5. Să nu îţi întorci privirea de la cel aflat în nevoie şi să nu îi dai prilej omului să te blesteme.

6. Căci dacă acesta te blestemă în amărăciunea sufletului său, rugăciunea îi va fi ascultată de cel care l-a creat.

7. Să te faci iubit în adunare şi să îţi apleci capul înaintea celui mai mare.

8. Să îţi apleci urechea către cel sărac şi să îi întorci cu blîndeţe cuvintele lui de întîmpinare.

9. Să îl scoţi pe cel prigonit din mîinile prigonitorului şi să nu fii lipsit de curaj cînd vei împărţi dreptatea.

10. Să fii ca un tată pentru cei orfani şi ca un soţ pentru mama acestora.

11. Vei fi astfel ca un fiu al Celui Preaînalt şi el te va iubi mai mult decît mama ta.

12. Înţelepciunea îi înalţă pe fiii săi şi are grijă de cei care o caută.

13. Cel care o iubeşte pe ea iubeşte viaţa, cei care se trezesc pentru ea foarte devreme se vor umple de bucurie.

14. Cel care o stăpîneşte va moşteni mărire şi oriunde se va duce Domnul îl va binecuvînta.

15. Cei care o adoră îl slujesc pe Cel Sfînt şi Domnul îi iubeşte pe cei care o iubesc.

16. Cel care ascultă de ea va judeca popoarele şi cel care se apropie de ea va locui în siguranţă.

17. Dacă are încredere în ea o va moşteni în întregime, iar urmaşii săi se vor bucura de ea.

18. Căci, îndrumîndu-l la început pe căi încîlcite, aduce asupra lui frică şi cutremur.

19. Şi îl va chinui cu disciplina ei pînă cînd va căpăta încredere în el.

20. Şi îl va pune la încercare prin îndreptările ei; după aceea, va reveni

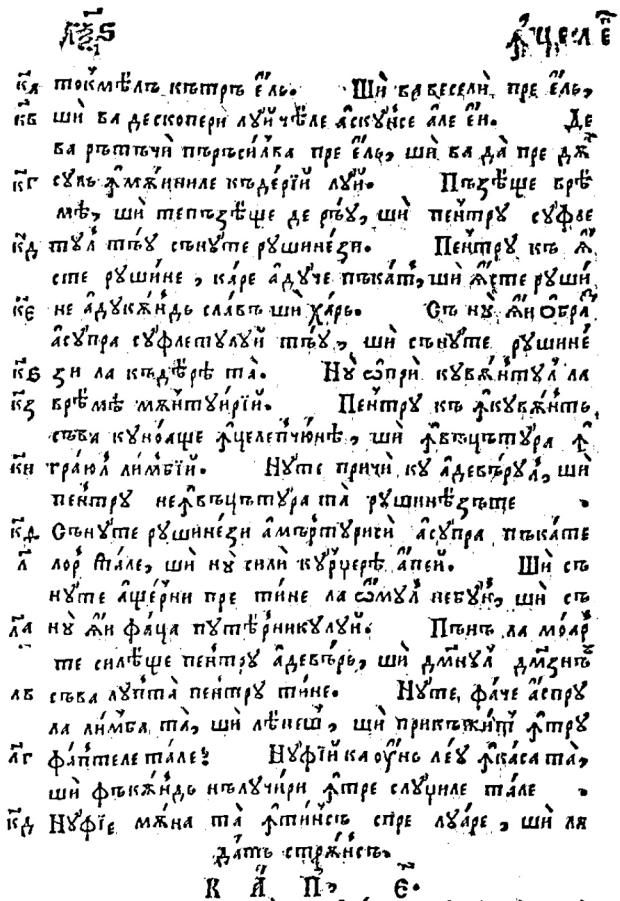

Biblia 1688, p. 666, col. 1

tocmeală către el.

21. Şi va veseli pre el şi va descoperi lui cêle ascunse ale ei.

22. De va rătăci, părăsi-l-va pre el şi va da pre dînsul în mîinile căderii lui.

23. Păzêşte vrêmea şi te păzêşte de rău şi pentru sufletul tău să nu te ruşinezi.

24. Pentru că iaste ruşine care aduce păcat şi iaste ruşine aducînd slavă şi har.

25. Să nu iêi obraz asupra sufletului tău şi să nu te ruşinezi la cădêrea ta.

26. Nu opri cuvîntul la vrêmea mîntuirii,

27. Pentru că în cuvînt să va cunoaşte înţelepciunea, şi învăţătura în graiul limbii.

28. Nu te prici cu adevărul, şi pentru neînvăţătura ta ruşinează-te.

29. Să nu te ruşinezi a mărturisi asupra păcatelor tale şi nu sili curgerea apei.

30. Şi să nu te aşterni pre tine la omul nebun şi să nu iêi faţa putêrnicului.

31. Pînă la moarte silêşte pentru adevăr şi Domnul Dumnezău să va lupta pentru tine.

32. Nu te face aspru la limba ta şi lêneş şi pricăjit întru faptele tale.

33. Nu fii ca un leu în casa ta şi făcînd năluciri între slugile tale.

34. Nu fie mîna ta întinsă spre luare şi la dat strînsă.

Cap 5

1. Nu te aşăza pre averile tale şi să nu zici: „Destul îmi iaste!”

2. Nu urma sufletului tău şi vîrtutei tale ca să mergi în pohtele inimii tale.

3. Şi să nu zici: „Cine mă va asupri?” Pentru că Domnul izbîndind va izbîndi asupra ta.

4. Să nu zici: „Greşit-am! Şi ce mi s-au făcut mie?” Pentru că Domnul iaste mult îngăduitoriu.

5. Pentru curăţenie nu te face fără frică, să adaogi păcat preste păcat.

6. Să nu zici: „Îndurarea lui iaste multă, mulţimea păcatelor mêle va curăţi!”

7. Pentru că mila şi urgiia e de la el şi asupra păcătoşilor să va odihni mîniia lui.

8. Nu întîrziia a te întoarce către Domnul şi nu trêce den zi în zi,

9. Pentru că fără de vêste va ieşi mîniia Domnului şi în vrêmea izbîndirii te vei piêrde.

10. Nu te răvărsa pre averi nedirêpte, pentru că nemică nu vei folosi în zioa aducerii.

11. Nu vîntura în tot vîntul şi nu mêrge în toată calea; aşa e păcătosul cel îndoit la limbă.

12. Fii întemeiat întru înţelêgerea ta şi unul fie cuvîntul tău.

13. Fă-te grabnic întru auzul tău şi întru îndelungarea mîniei grăiêşte răspunsul.

14. De iaste la tine înţelêgerea, răspunde aproapelui; iară de nu, mîna ta fie peste gura ta.

15. Slava şi necinstea e în graiu, şi limba omului e cădêrea lui.

16. Să nu te chemi şoptitoriu şi cu limba ta nu hicleni,

17. Că asupra furului iaste ruşinea şi hula rea preste cel îndoit la limbă.

18. Între mare şi între mic nu fii necunoscătoriu. /

Ms. 45, p. 794

preste el.
21. Şi va veseli pre el şi va dăscoperi lui cêle ascunse ale ei.

22. Dă să va rătăci, părăsi-l-va pre el şi-l va da pre el la mîinile căderii lui.
23. Păzêşte vrêmea şi te păzêşte de la rău şi pentru sufletul tău să nu te ruşinezi,

24. Pentru că iaste ruşine carea aduce păcat şi iaste ruşine mărire şi har.
25. Să nu iêi obraz asupra sufletului tău şi să nu te înfruntezi la cădêrea ta.
26. Nu opri cuvîntul la vrêmea mîntuirei,

27. Pentru că întru cuvînt cunoaşte-să-va înţelepciunea, şi învăţătura în graiul limbei.
28. Nu te prici cu adevărul, şi pentru neînvăţătura ta ruşinează-te.
29. Să nu te ruşinezi a mărturisi pren păcatele tale şi nu sili rîul[30] apei.
30. Şi să nu te aşterni pre tine dedesuptul a omul nebun şi să nu iêi faţa *[794/2]* putêrnicului.
31. Pînă la moarte silêşte pentru adevăr şi Domnul Dumnedzău va da războiu pentru tine.

32. Nu te face clinciuros cu limba ta şi lêneş şi pricăjit întru faptele tale.
33. Nu fii ca un leu întru casa ta şi făcînd năluciri întru slugile tale.
34. Nu fie mîna ta întinsă spre luare şi la dat strînsă.

Cap 5

1. Nu te aşeza pre averile tale şi să nu dzici: „Dăstul mie iaste!"
2. Nu urma sufletului tău şi vîrtutei tale, ca să mergi întru poftele inimei tale.
3. Şi să nu dzici: „Cine mă va asupri?" Pentru că Domnul izbîndind va izbîndi pre tine.
4. Să nu zici: „Greşit-am! Şi ce mi s-au făcut?" Pentru că Domnul iaste mult îngăduitor.

5. Pentru curăţie nu fără frică te fă, să adaogi păcat preste păcate.
6. Şi să nu zici: „Îndurarea lui[31] — multă şi[32] mulţimea păcatelor mêle va curăţi!"
7. Pentru că milă şi urgie — de la el şi preste păcătoşi va odihni–să mîniia lui.
8. Să nu îngăduieşti ca să te întorci cătră Domnul şi nu trêce den dzi în dzi,
9. Pentru că fără dă vêste va ieşi urgiia Domnului şi întru vrêmea izbîndirei vei piêrde–te.

10. [33]Nu te răvărsa pre averi nedrêpte, pentru că nimic nu vei folosi întru dzua aducerii.
11. Nu vîntura cu tot vîntul şi nu mêrge în toată prihodiştea[34]; aşa-i păcatul cel îndoit la limbă.
12. Fii întărit [35]întru înţelêgerea ta şi unul fie al tău cuvîntu.
13. Fă-te iute întru audzul tău şi întru dălungarea mîniei răspunde răspunsul.
14. Dă iaste la tine înţelêgerea, răspunde aproapelui-ţi; iar de nu, mîna ta fie preste gura ta.

15. Mărirea şi necinstea — întru vorbă, şi limba omului — cădêre lui.
16. Să nu te chemi şoptitor şi cu limba ta nu aleşui,

17. Pentru că pen fur iaste ruşine şi hulă rea pre cel îndoit la limbă.
18. Întru mare şi întru mic nu necunoaşte.

Ms. 4389, p. 640-641

cătră dînsul.
21. [20] Şi-l va veseli [21] şi-i va dăscoperi tainele sale (şi va încomorî asupra lui ştiinţa şi înţelêgerea direptăţii).
22. Iar de va rătăci, îl va năpusti şi-l va da în mîinile căderii sale.
23. Fiiule, păzêşte vrêmea şi te ferêşte de cel hiclean [24] şi pentru sufletul tău să nu-ţi fie ruşine a grăi pre direpţ.
24. [25] Că iaste ruşine carea aduce păcat şi iaste ruşine carea aduce slavă şi milă.
25. [26] Şi *[641/1]* să nu iêi faţă asupra sufletului tău, [27] nici să-ţi fie ruşine pentru cădêrea ta,
26. [28] Nici să aperi cuvîntul la vrêmea lui,[42]

27. [29] Că den cuvînt va fi cunoscută înţelepciunea, şi învăţătura den graiul limbii.
28. [30] Nu prici împotriva adeverinţei, iar pentru cuvîntul tău cel mincinos să-ţi fie ruşine.
29. [31] Nu-ţi fie ruşine a-ţi mărturisi păcatele tale, nici nu sili repeziciunea rîului,
30. [31] Nici să nu te supui supt omul nebun, [32] de faţa celui putêrnic să nu te îndoieşti.
31. [33] Pentru adeverinţă să te lupţi pînă la moarte şi Domnul Dumnezeu se va lupta pentru tine cu vrăjmaşii tăi.
32. [34] Să nu fii grabnic cu limba ta, iar în lucrurile tale tu să fii slab şi lenivos.
33. [35] Nu fii în casa ta ca un leu şi să te măreşti întru slugile tale.
34. [36] Să nu-ţi fie mîna întinsă spre luare, iar spre dare strînsă.

Cap 5

1. Nu te nădăjdui[43] pre avuţiia ta şi nu zice: „Am den dăstul!"[44]
2. Nu urma sufletului tău şi vîrtuţii tale, să umbli în poftele inimii tale.
3. Şi să nu zici: „Cine mă va birui?" Că Domnul cela ce izbîndêşte, acela va izbîndi asupra ta.
4. Nu zice: „Greşit-am! Dară ce mi-au fost?" Că Domnul iaste îndălung răbdător.[45]

5. Ce să nu fii fără de frică pentru curăţirea păcatelor şi să adaogi păcate preste păcate.
6. Şi să nu zici: „Îndurarea lui iaste multă şi va curăţi mulţimea păcatelor mêle!"
7. [46]Că mila şi mîniia la dînsul iaste şi urgiia lui va fi pre cei păcătoşi.
8. Nu zăbovi a te întoarce cătră Domnul, nici nu adaoge den zi în zi,
9. Că fără de vêste va ieşi mîniia Domnului şi vei pieri în vrêmea cea de izbîndă.

10. [47]Nu te nădăjdui pre avuţiia cea nedireaptă, că nu-ţi va folosi nimic în zioa durerii.[48]
11. Nu vîntura cu tot vîntul şi nu umbla pre toată calea, că aşa umblă tot păcătosul cel cu doaoă limbi.
12. [49]Fii întărit în pricêperea ta şi un cuvînt să aibi.

13. Fii grabnic în auzul tău, iar răspunsul să-l răspunzi cu apesteală.
14. Deaca iaste întru tine înţelêgere, tu răspunde vecinului; iar deaca nu iaste, să fie mîna ta pre gura ta.[50]
15. Că în vorbă iaste şi slava, şi ocara, şi limba omului iaste cădêrea lui.
16. Să nu te chiemi şoptitoriu şi să nu vinezi cu limba ta,
17. Că pentru furtişag iaste ruşine şi hulă[51] hicleană pentru cel cu doaoă limbi.
18. [17] Şi să nu cu- *[641/2]* noşti întru cel mare şi întru cel mic.

Versiunea modernă

la el pe calea cea dreaptă,
21. Îl va bucura şi îi va dezvălui tainele ei.

22. Dacă însă el se va rătăci, îl va părăsi şi îl va lăsa pe seama prăbuşirii lui.
23. Să veghezi asupra momentului potrivit, să te păzeşti de ceea ce este rău şi să nu îţi fie ruşine de tine însuţi.
24. Pentru că există o ruşine care duce în păcat şi o ruşine care înseamnă mărire şi har.
25. Să nu fii părtinitor cu tine însuţi şi să nu te ruşinezi, spre prăbuşirea ta.
26. Să nu îţi înfrînezi vorbirea atunci cînd este nevoie de ea,
27. Căci prin vorbire se face cunoscută înţelepciunea, iar învăţătura prin cuvintele limbii.
28. Să nu vorbeşti împotriva adevărului, dar să te ruşinezi de lipsa ta de învăţătură.
29. Să nu-ţi fie ruşine să-ţi mărturiseşti păcatele şi să nu te împotriveşti curgerii unui rîu.
30. Să nu te înjoseşti în faţa omului nebun şi să nu te laşi intimidat în faţa celui puternic.
31. Pînă la moarte să te lupţi pentru adevăr şi Domnul Dumnezeu se va lupta pentru tine.

32. Să nu fii îndrăzneţ atunci cînd vorbeşti, dar leneş şi delăsător în faptele tale.
33. Să nu fii ca un leu în casa ta şi temător faţă de slujitorii tăi.
34. Mîna ta să nu fie deschisă la luat şi strînsă cînd e vorba de dat înapoi.

Capitolul al 5-lea

1. Să nu te bizui pe averile tale şi să nu spui: „Acestea îmi sînt de ajuns!"
2. Să nu te laşi tîrît de patima ta şi de vigoarea ta, ca să urmezi poftelor inimii tale;
3. Şi să nu spui: „Cine va avea putere asupra mea?" Căci Domnul te va pedepsi neapărat.
4. Să nu spui: „Am păcătuit! Şi ce mi s-a întîmplat?" Căci Domnul este foarte răbdător.

5. Să nu fii netemător în privinţa iertării, aşa încît să îngrămădeşti păcat peste păcat.
6. Să nu spui: „Mare este îngăduinţa lui, mă va curăţi de mulţimea păcatelor mele!"
7. Căci şi îndurarea şi urgia se află la el, iar mînia lui stă deasupra păcătoşilor.
8. Nu întîrzia să te întorci către Domnul şi nu amîna de la o zi la alta,
9. Pentru că urgia Domnului va izbucni pe neaşteptate şi în clipa răzbunării te va nimici.

10. Să nu te bizui pe averi nedrepte, căci ele nu-ţi vor folosi la nimic în ziua nenorocirii.
11. Să nu vînturi în orice vînt şi să nu porneşti pe orice cărare; aşa este păcătosul cu limba în două părţi.
12. Să rămîi neclintit în cugetul tău şi să nu ai decît un singur cuvînt.
13. Să fii iute cînd asculţi, dar răspunsul să-l dai cu multă îngăduinţă.
14. Dacă ai o părere, să îi răspunzi aproapelui tău; dacă nu ai, să îţi pui mîna la gură.

15. Reputaţia şi dezonoarea se găsesc în vorbire, iar limba omului [poate însemna] prăbuşirea lui.
16. Să nu-ţi faci nume de bîrfitor şi să nu-ţi foloseşti limba la viclenii,
17. Căci asupra hoţului cade ruşinea şi asupra omului făţarnic o grea osîndă.
18. Să nu păcătuieşti nici în lucruri mari, nici în cele mici.

Biblia 1688, p. 666, col. 2

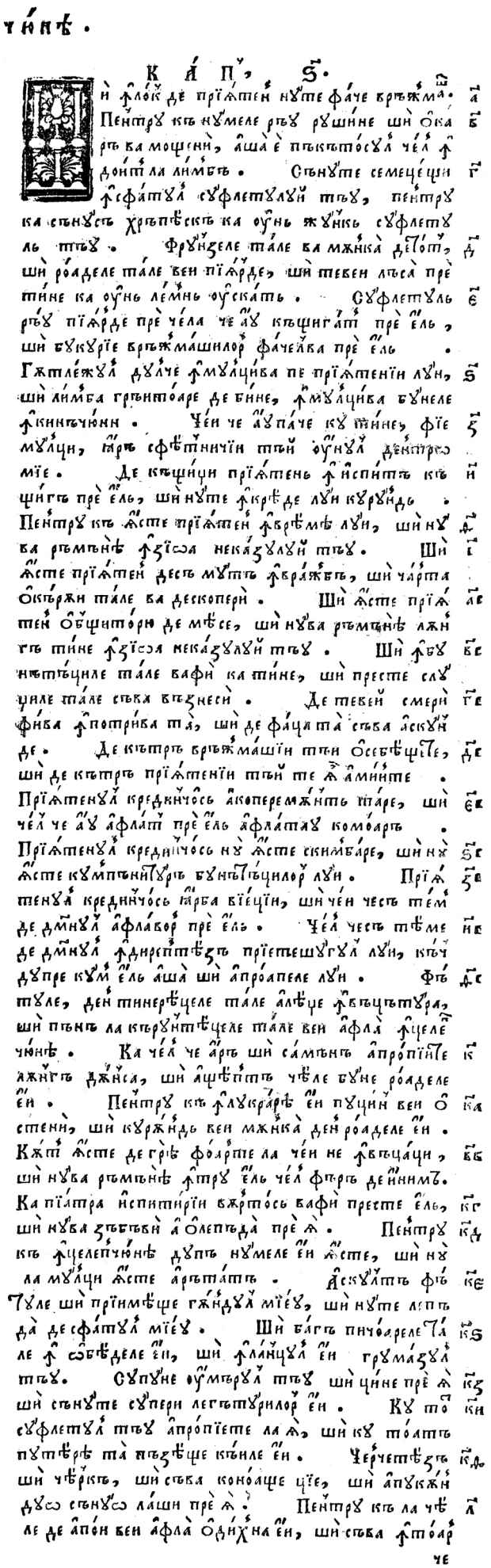

Cap 6

1. În loc de priêten nu te face vrăjmaş,
2. Pentru că numele rău ruşine şi ocară va moşteni; aşa e păcătosul şi cel îndoit la limbă.
3. Să nu te semeţeşti în sfatul sufletului tău, pentru ca să nu să hrănească ca un junc sufletul tău.
4. Frunzele tale va mînca de tot şi roadele tale vei piêrde şi te vei lăsa pre tine ca un lemn uscat.
5. Sufletul rău piêrde pre cela ce au cîştigat pre el şi bucurie vrăjmaşilor face-l-va pre el.
6. Gîtlejul dulce înmulţi-va pe priêtenii lui şi limba grăitoare de bine înmulţi-va bunele închinăciuni.
7. Cei ce au pace cu tine fie mulţi, iară sfêtnicii unul dentr-o mie.
8. De cîştigi priêten, în ispită cîştigă pre el şi nu te încrêde lui curund.
9. Pentru că iaste priêten în vrêmea lui şi nu va rămînea în zioa necazului tău.
10. Şi iaste priêten de să mută în vrajbă şi cearta ocării tale va descoperi.
11. Şi iaste priêten obştitoriu de mêse şi nu va rămînea lîngă tine în zioa necazului tău.
12. Şi în bunătăţile tale va fi ca tine şi preste slugile tale să va văznesi;
13. De te vei smeri, fi-va împotriva ta şi de faţa ta să va ascunde.
14. De cătră vrăjmaşii tăi osebêşte-te şi de cătră priêtenii tăi te ia aminte.
15. Priêtenul credincios — acoperemînt tare şi cel ce au aflat pre el aflat-au comoară.
16. Priêtenul credincios nu iaste schimbare şi nu iaste cumpănitură bunătăţilor lui.
17. Priêtenul credincios — iarba vieţii şi cei ce să tem de Domnul afla-vor pre el.
18. Cel ce să tême de Domnul îndireptează prieteşugul lui, căci dupre cum el, aşa şi aproapele lui.
19. Fătule, den tinerêţele tale alêge învăţătura şi pînă la căruntêţele tale vei afla înţelepciunea.
20. Ca cel ce ară şi samănă apropii-te lîngă dînsa şi aşteaptă cêle bune roadele ei.
21. Pentru că în lucrarea ei puţin vei osteni şi curînd vei mînca den roadele ei.
22. Cît iaste de grea foarte la cei neînvăţaţaţi şi nu va rămînea întru el cel fără de inimă.
23. Ca piatra ispitirii vîrtos va fi preste el şi nu va zăbăvi a o lepăda pre ea.
24. Pentru că înţelepciunea după numele ei iaste şi nu la mulţi iaste arătată.
25. Ascultă, fătule, şi priimêşte gîndul mieu şi nu te lepăda de sfatul mieu!
26. Şi bagă picioarele tale în obêdele ei şi în lanţul ei grumazul tău.
27. Supune umărul tău şi ţine pre ea şi să nu te superi legăturilor ei.
28. Cu tot sufletul tău apropie-te la ea şi cu toată putêrea ta păzêşte căile ei.
29. Cercetează şi cearcă, şi să va conoaşte ţie; şi, apucîndu-o, să nu o laşi pre ea,
30. Pentru că la cêle de apoi vei afla odihna ei şi să va întoar– //

Ms. 45, p. 794-795

Cap 6

1. Şi pentru priêten nu te face vrăjmaş, *[795/1]*
2. Pentru că numele rău ruşine şi ocară va moşteni; aşa-i păcătosul cel îndoit la limbă.
3. Să nu te semeţeşti pre tine întru sfatul sufletului tău, pentru ca să nu să jefuiască ca un taur sufletul tău.
4. Frunzile tale va mînca de tot şi roadele tale vei piêrde şi vei lăsa pre tine ca pe un lemnu uscat.

5. Sufletul rău piêrde pre cela ce au cîştigat pre el şi[36] bucuria vrăjmaşilor face-l-va pre el.
6. Guşterul dulce înmulţi-va pre priêtenii lui şi limba grăitoare de bine înmulţi-va bunele-nchinăciuni.

7. Cei ce au pace[37] cu tine fie ţie mulţi, iară sfêtnicii tăi unul dentru 1000.
8. De agoniseşti priêten, întru dodăiêle cîştigă pre el şi nu curînd să te încrezi la el.
9. Pentru că iaste priêten întru vrêmea lui şi nu va îngădui întru[38] năcazului tău.

10. Şi iaste priêten mutîndu-să la vrajbă şi vrajba ocării tale va dăscoperi.
11. Şi iaste priêten obştitor de mêse şi nu va rămînea lîngă tine întru dzua năcazului tău.

12. Şi întru bunătăţile tale va fi ca tine şi preste slugile tale va buieci-să;

13. Dă te vei smeri, fi-va asupra ta şi de faţa ta să va ascunde.
14. De cătră vrăjmaşii tăi osăbêşte-te şi de cătră priêtenii tăi ia-te aminte.
15. Priêtenul credincios — acoperămînt tare şi cel ce au aflat pre el aflat-au comoară.
16. Priêtenului bun[39] nu iaste schimbare şi nu iaste cumpănitura frîmsêţelor lui.

17. Priêtenul crezut — iarba[40] vieţii şi cei ci să tem de Domnul afla-l-vor pre el.
18. Cel ci să tême de Domnul îndrepteadză prieteşugul lui, căci după cum el — aşa şi aproapele lui.
19. Fiiule, dentru tinerêţele tale alêge învăţătura şi pînă la căruntêţe afla-vei înţelepciunea.

20. Ca cel ce ară şi samănă apropie-te lîngă însă şi aşteaptă cêle bune roade ale ei.

21. Pentru că cu lucrul ei puţîn vei osteni şi curînd vei mînca den naşterile ei.
22. Cît iaste de grumbă foarte la cei neînvăţaţi, şi nu va rămînea întru ea cel rău la inimă.

23. Ca piatra ispitirei vîrtos va fi preste el şi nu va zăbăvi ca să o *[795/2]* lêpede pre ea.
24. Pentru că înţelepciunea după numele ei iaste şi nu la mulţi iaste arătată.
25. Ascultă, fiiul mieu, şi priimêşte gîndul mieu şi nu te lepăda de sfatul mieu!
26. Şi bagă picioarele tale la obezile ei şi la lanţul ei grumazul tău.
27. Supune umărul tău şi ţine pre ea şi să nu te superi legăturilor ei.
28. Cu tot sufletul tău apropie-te la ea şi cu toată putêrea ta păzêşte căile ei.
29. Cercetează şi cearcă, şi să va cunoaşte ţie; şi, apucîndu-o, să nu o laşi pre ea,

30. Pentru că la cêle de apoi vei afla la odihna ei şi să va întur-

Ms. 4389, p. 641-642

Cap 6

1. În loc de priêten să nu fii vrăjmaş,
2. [1] Că numele cel hiclean va moştina ruşine şi badjocură şi tot păcătosul şi cel cu doaoă limbi[52].[53]
3. [2] Şi să nu te semeţeşti întru sfatul sufletului tău (ca să nu se jăfuiască[54] sufletul tău ca un taur)[55].

4. [3] Şi să mănînce frunzele tale şi roada ta să o piiarză şi să rămîi ca un lemn uscat.

5. [4] Sufletul cel hiclean va piêrde pre cela ce l-au cîştigat şi-l va face de va fi de bucurie vrăjmaşilor săi.
6. [5] Grumazul[56] cel dulce va înmulţi priêtenii săi şi limba cea grăitoare de bine va înmulţi bunătatea vorbei.
7. [6] Cei ce vor fi avînd pace cu tine să fie mulţi, iar sfêtnicii tăi dentr-o mie să fie numai unul.
8. [7] De vei cîştiga vreun priêten, în vrêmea ispitirii[57] tale cîştigă-l, iar să nu-i iêi credinţa curînd.
9. [8] Că iaste priêten după cumu-i iaste vrêmea, iar nu-ţi va fi priêten şi în zioa grijăi tale.[58]

10. [9] Şi iaste şi priêten care se schimbă în vrăjmaş şi va dăscoperi vrajba împutăciunii tale.
11. [10] Iaste priêten la împreunarea mêselor, iar în vrêmea scîrbei tale nu-ţi va fi.

12. [11] Şi-ţi va fi întru binele tău ca şi tine şi va îndrăzni spre slugile tale;

13. [12] Iar deaca te vei smeri, el va fi potrivnic ţie şi se va ascunde de tine.
14. [13] Dăsparţi-te de vrăjmaşii tăi şi de priêtenii tăi te socotêşte.
15. [14] Priêtenul cel credincios acoperemînt tare iaste şi cela ce l-au aflat au aflat comoară.
16. [15] Priêtenul credincios n-are schimbare şi nu iaste măsurare bunătăţii lui.

17. [16] Priêtenul credincios iaste mîngîiêre vieţii, şi ceia ce se tem de Domnul, aceia-l vor afla.
18. [17] Ceia ce se tem de Domnul vor îndirepta prietniciia sa, că cum va fi el însuşi, aşa va fi şi priêtenul lui.
19. [18] Fiiule, den tinerêţele tale să iubeşti învăţătura şi vei tot afla înţelepciune, pînă la căruntêţe.

20. [19] Apropie-te de dînsa ca acela ce ară şi ca cela ce seamănă şi aşteaptă bunătăţile roadelor ei.

21. [20] Că puţinel te vei osteni întru lucrarea ei şi vei mînca roadele ei.[59]
22. [21] Că înţelepciunea foarte iaste un lucru şovăit celor neînvăţaţi, şi cel fără de minte nu va rămînea într-însa.
23. [22] Că va fi pre dînsul ca piiatra cea vîrtoasă a ispitirii şi nu va îngădui[60] să o lêpede.
24. [23] Că înţelepciune iaste după numele ei şi nu iaste a mulţi arătată.
25. [24] Ascultă, fiiule, şi priimêşte voia mea şi sfatul mieu nu-l împin- *[642/1]* ge în laturi!
26. [25] Şi bagă picioarele tale în obêdele ei şi grumazii tăi în lanţul ei,
27. [26] Şi-ţi supune umerile tale şi o poartă şi nu te scîrbi de legăturile ei.
28. [27] Apropie-te de dînsa cu tot sufletul tău şi căile ei să le păzeşti cu toată putêrea ta.
29. [28] Pasă după dînsa şi o caută şi, deaca o vei cunoaşte, te apucă de dînsa şi nu o lăsa,

30. [29] Că mai pre urmă vei afla răpaosul ei şi se va întoar-

Versiunea modernă

Capitolul al 6-lea

1. Să nu te faci din prieten duşman,
2. Căci un renume rău poartă cu sine ruşine şi ocară; aşa este şi păcătosul cel cu limba în două părţi.
3. Să nu te semeţeşti în sfatul sufletului tău, pentru ca sufletul tău să nu fie făcut bucăţi ca un taur.

4. Vei mînca în întregime frunzele tale şi vei nimici fructele tale, nu vei lăsa din tine decît un lemn uscat.

5. O patimă rea duce la pierzanie pe cel stăpînit de ea şi-l face de rîsul duşmanilor.
6. O vorbire plăcută ne va înmulţi prietenii şi limba rostind lucruri bune înmulţeşte salutările binevoitoare.
7. Cei care îţi dau bineţe să fie mulţi, dar între sfetnicii tăi doar unul dintr-o mie.
8. Cînd dobîndeşti un prieten, să-l dobîndeşti punîndu-l la încercare şi să nu ai încredere în el prea curînd.
9. Căci există cîte unul care îţi este prieten cînd îi vine lui bine, dar nu-ţi rămîne prieten în ziua nenorocirii tale.
10. Şi mai este un prieten care se preschimbă în duşman şi care va da pe faţă cearta voastră, spre ocara ta.
11. Şi mai este un prieten care îţi este tovarăş de ospeţe, dar care nu va rămîne lîngă tine în ziua nenorocirii tale.
12. Cît te afli în bunăstare, el va fi asemenea ţie însuţi şi va împărţi porunci slugilor tale;

13. Dacă însă vei fi umilit, va fi împotriva ta şi se va ascunde cînd te va vedea.
14. Să te depărtezi de duşmanii tăi şi să fii prudent faţă de prietenii tăi.
15. Un prieten credincios este un adăpost sigur şi cel care l-a găsit a găsit o comoară.
16. Un prieten credincios nu poate fi dat la schimb şi nici o balanţă nu-i poate cîntări vrednicia.

17. Un prieten credincios este un leac al vieţii, cei care se tem de Domnul îl vor găsi.
18. Cel care se teme de Domnul îşi călăuzeşte bine prietenia, căci după cum este el însuşi, aşa este şi aproapele său.
19. Fiule, să alegi învăţătura încă din tinereţea ta şi astfel, pînă cînd vei încărunţi, vei găsi înţelepciunea.

20. Să te apropii de ea asemenea plugarului şi semănătorului şi să aştepţi fructele ei cele bune.

21. Căci puţin te vei osteni cu lucratul ei, dar foarte curînd vei mînca din roadele ei.
22. Cît de împovărătoare este ea pentru cei neînvăţaţi, iar cel fără minte nu va stărui în ea!

23. Grea ca un bolovan de încercare va fi pentru el şi nu va întîrzia să o lase jos.
24. Căci înţelepciunea este aşa după cum o arată numele şi nu se arată multora.
25. Ascultă, fiule, primeşte părerea mea şi nu respinge povaţa mea!
26. Să îţi pui picioarele în obezile ei şi grumazul în lanţul ei.
27. Să îţi apleci umărul şi să o porţi (în cîrcă) şi să nu fii supărat pentru legăturile ei.
28. Să te apropii de ea cu tot sufletul tău şi cu toată puterea ta să păzeşti căile sale.
29. Urmăreşte-o îndeaproape şi cerceteaz-o, iar ea ţi se va face cunoscută; şi atunci cînd o vei prinde, să nu o mai laşi să-ţi scape,
30. Căci în cele din urmă îţi vei găsi în ea odihna şi ea se va preschim-

Biblia 1688, p. 667, col. 1

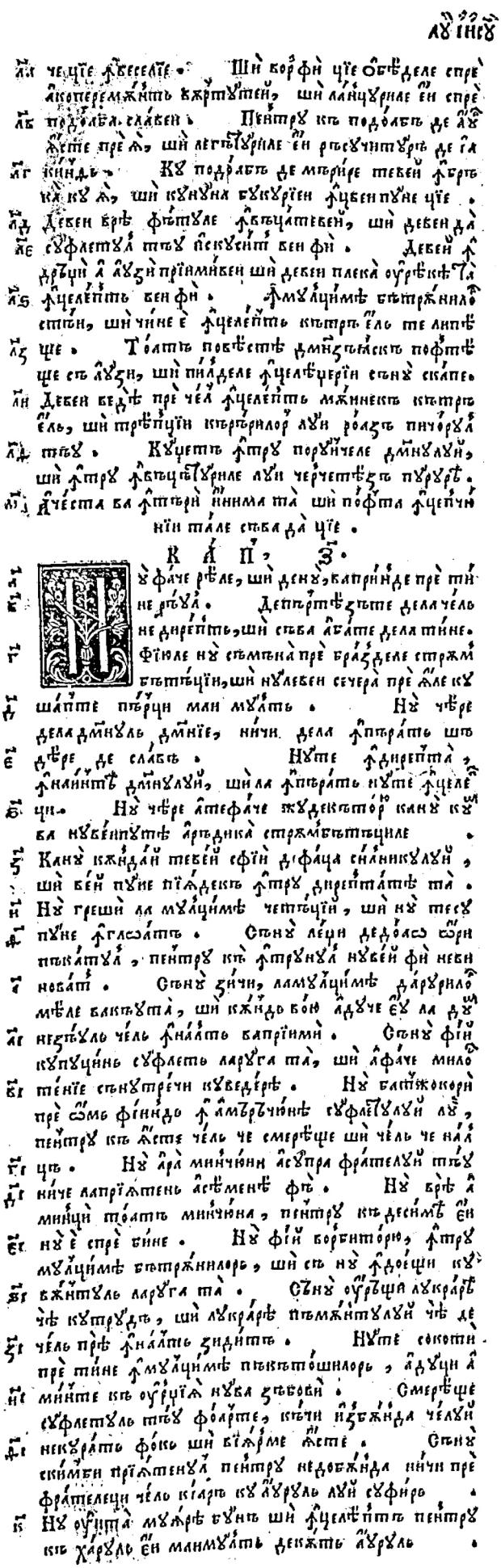

ce ţie în veselie.

31. Şi vor fi ţie obêdele spre acoperământ vîrtutei şi lanţurile ei spre podoaba slavei.

32. Pentru că podoabă de aur iaste pre ea şi legăturile ei — răsucitură de iachinth.

33. Cu podoabă de mărire te vei îmbrăca cu ea şi cununa bucuriei îţi vei pune ţie.

34. De vei vrea, fătule, învăţa-te-vei şi, de vei da sufletul tău, iscusit vei fi.

35. De vei îndrăgi a auzi, priimi-vei şi, de vei pleca urêchea ta, înţelept vei fi.

36. În mulţimea bătrînilor stăi şi cine e înţelept, cătră el te lipêşte.

37. Toată povêstea dumnezăiască poftêşte să auzi şi pildele înţelêgerii să nu scape.

38. De vei vedea pre cel înţelept, mîinecă cătră el şi trêpţii cărărilor lui roază piciorul tău.

39. Cugetă întru poruncele Domnului şi întru învăţăturile lui cercetează pururea.

40. Acesta va întări inima ta şi pofta înţelepciunii[2] tale să va da ţie.

Cap 7

1. Nu face rêle şi de nu, va prinde pre tine răul.

2. Depărtează-te de la cel nedirept şi să va abate de la tine.

3. Fiiule, nu sămăna pre brazdele strîmbătăţii şi nu le vei secera pre iale cu şapte părţi mai mult.

4. Nu cêre de la Domnul domnie, nici de la împărat şădêre de slavă.

5. Nu te îndirepta înaintea Domnului şi la împărat nu te înţelepţi.

6. Nu cêre a te face judecătoriu, ca nu cumva nu vei putea a rădica strîmbătăţile,

7. Ca nu cîndai te vei sfii în faţa silnicului şi vei pune piêdecă întru direptatea ta.

8. Nu greşi la mulţimea cetăţii şi nu te supune în gloată.

9. Să nu legi de doao ori păcatul, pentru că într-unuia nu vei fi nevinovat.

10. Să nu zici: „La mulţimea darurilor mêle va căuta şi, cînd voiu aduce eu la Dumnezăul cel înalt, va priimi."

11. Să nu fii cu puţin suflet la ruga ta şi a face milostenie să nu treci cu vederea.

12. Nu batjocori pre om fiind în amărăciunea sufletului lui, pentru că iaste cel ce smerêşte şi cel ce nalţă.

13. Nu ara minciuni asupra fratelui tău, nice la priêten asêmenea fă.

14. Nu vrea a minţi toată minciuna, pentru că desimea ei nu e spre bine.

15. Nu fii vorbitoriu întru mulţimea bătrînilor şi să nu îndoieşti cuvîntul la ruga ta.

16. Să nu urăşti lucrarea cea cu trudă şi lucrarea pămîntului cea de Cel Preaînalt zidită.

17. Nu te socoti pre tine în mulţimea păcătoşilor, adu-ţi aminte că urgiia nu va zăbovi.

18. Smerêşte sufletul tău foarte, căci izbînda celui necurat foc şi viêrme iaste.

19. Să nu schimbi priêtenul pentru nedobînda, nici pre fratele-ţi cel chiar cu aurul lui Sufîr.

20. Nu uita muiêrea bună şi înţeleaptă, pentru că harul ei — mai mult decît aurul. /

Ms. 45, p. 795-796

na ţie spre veselie.
31. Şi vor fi ţie obezile spre acoperemînt a vîrtutei şi lanţurile ei spre podoabă a mărirei.

32. Pentru că podoabă de aur iaste preste ea şi legăturile ei — răsucitură de vînăt.
33. Cu văşmîntu a mărirei îmbrăca-vei pre ea şi cununa bucuriei pune-i-vei lui.

34. Dă vei vrea, fiiule, certa-te-vei şi, dă vei da sufletul tău, hîtru vei fi.
35. Dă vei îndrăgi[41] a audzi, priimi-vei şi, dă vei pleca urêchea ta, înţelept vei fi.
36. [42]Întru mulţimea bătrînilor stăi şi cine-i înţelept, la el te lipêşte.
37. Toată povêstea dumnedzăiască[43] dă vei să audzi şi pildele înţelegerii să nu te fugă pre tine.

38. De vei vedea pre cel de-nţeles, mînecă cătră el şi stêpenile cărărilor lui roază piciorul tău.

39. Cugetă întru porîncele Domnului şi întru porîncele lui cerceteadză pururea.
40. Acesta va întări inima ta şi pofta înţelepciunei ⌊tale⌋ da-să-va ţie.

Cap 7

1. Nu face rêle şi nu va prinde pre tine rău.

2. Dăpărteadză-te de la cel nedrept şi să va abate de la tine.
3. Fiiule, nu sămăna pre brazdele strîmbătăţii şi nu le vei secera pre iale cu 7 părţi mai mult.
4. Nu cêre de la Domnul domnie, nice de la împărat şedêre de mărire.
5. [44]Nu te îndrepta înaintea Domnului şi de la împărat nu te înţelepţi.
6. Nu cêre a te face judecător, cîndai nu vei putea să rădici strîmbătăţile,
7. Ca nu cîndai te vei sfii de faţa sîlnecului *[796/1]* şi vei pune piêdică întru dreptatea ta.
8. Nu greşi la mulţimea cetăţii şi să nu te obori pre tine în gloată.
9. Să nu legi de doao ori păcatul, pentru că într-unul nu nevinovat vei fi.
10. Să nu zici: „Mulţimei darurilor mêle va căuta şi, cînd voi aduce eu la Dumnedzău cel preaînalt, priimi-va."
11. Să nu fii cu puţîn suflet la ruga ta şi milostenie a face să nu treci cu vedêrea.
12. Nu batjocuri pre om fiind întru amărăciunea sufletului lui, [45]pentru că iaste cel ce smerêşte şi cel ce înalţă.
13. Nu ara minciună preste fratele tău, nici la priêtin aşijdirea fă.
14. Nu vei[46] să minţi toată minciuna, pentru că desimea lui nu-i spre bine.
15. Nu rula întru mulţimea bătrînilor şi să nu îndoieşti cuvîntul la ruga ta.
16. Să nu urăşti cea cu trude lucrare şi plugărie de Cel Preaînalt zidită.

17. Nu te socoti pre tine întru mulţimea păcătoşilor, adu-ţi aminte că urgiia nu va zăbăvi.

18. Smerêşte foarte sufletul tău, căci izbînda celui necurat — foc şi viêrme.

19. Să nu primeneşti pre priêten pentru cel fără dobîndă, nici pre fratele cel chiar cu aurul Sufir.

20. Nu uita muiêre bună şi înţeleaptă, pentru că harul ei — mai mult decît aurul.

Ms. 4389, p. 642

ce cătră tine veselie.
31. [30] Şi-ţi va fi piêdeca[61] ei în răpaos şi în tărie şi lanţul ei întru îmbrăcăminte de slavă.[62]

32. [31] Că frumsêţea aurului iaste pre dînsa şi legăturile ei — împletitură de lucru vînăt.
33. [32] Îmbrăca-te-vei în haina slavei ei şi vei pune pre tine cununa bucuriei.

34. [33] De[63] vei vrea, fiiule, fi-vei învăţat şi, de vei da sufletul tău, vei fi meşter.
35. [34] De-ţi va fi drag să asculţi, vei lua învăţătură şi, de vei pleca urêchea ta, vei fi înţelept.
36. [35] [64]Stăi în mulţimea de bătrîni şi de cel ce va fi dentr-înşii mai înţelept, de acela te lipêşte,
37. [35] [65]Toată povêstea cea sfîntă să fii voitoriu a o asculta şi pildele înţelêgerii să nu fugă de la tine.

38. [36] Şi deaca vei vedea pre cel chibzuit, mînecă cătră dînsul şi piciorul tău să se trîntească[66] de trêptele cărărilor lui.
39. [37] [67]Cugetul tău să-l aibi întru porîncile Domnului şi în legile lui să te înveţi în toată vrêmea.
40. [37] Şi acela va întări inima ta şi va fi dată ţie poftirea înţelepciunii.

Cap 7

1. Nu face cêle rêle şi nu te va ajunge răotatea.[68]

2. Fugi de nedireptate şi se va feri de tine.

3. Fiiule, nu sămăna în brazdele nedireptăţii şi nu le vei secera de şapte ori mai mult.
4. Nu cêre de la Domnul stăpînie, nici de la împăratul scaun de slavă.
5. [69]Nu te face că eşti direpţ înaintea lui Dumnezeu, nici te socoti a fi mai înţelept decît împăratul.
6. Nu cêre să fii judecătoriu, că dară de vei încêpe a dobîndi nedireptate,
7. [6] Sau te vei tême cumvaşi de faţa celui putêrnic şi vei pune zminteală întru direptatea ta.
8. [7] Să nu greşăşti în mulţimea cetăţii şi să nu te supui nărodului,
9. [8] [70]Nici să nu legi doaoă [fêluri de] păcate, că nici unuia să nu fii vinovat nu va fi. [9] [10][71]
10. [11] Nu zice: „Căuta-va asupra darurilor mêle celor multe şi ce voiu aduce Dumnezeului celui nalt va priimi."
11. Nu slăbi întru rugăciunea ta şi *[642/2]* nu trêce de-a face milostenie.[72]
12. Nu-ţi bate joc de omul carele iaste în amărăciunea sufletului său, [73]că iaste cine să înalţe şi să pogoare.

13. Să nu ari minciuni asupra fratelui tău, nici să te faci priêten[74] (mincinosului).
14. Nu fii voitoriu a minţi nici un fêliu de minciuni, că îndeşirea lor nu iaste spre bine.
15. Nu te amesteca în cuvintele celor bătrîni şi nu povtori cuvintele întru rugăciunea ta.
16. Nu-ţi fie urîte lucrurile cêle cu osteninţă şi lucrurile cêle ce sînt zidite de Cel den Năltime.

17. Nu te schimba întru mulţimea păcătoşilor, [18] ado-ţi aminte că nu va zăbovi mîniia.

18. [19] Sufletul tău foarte ţi-l smerêşte, că izbînda celui necurat iaste focul şi viêrmele.

19. [20] Nu schimba priêtenul pentru necîştig, nici pre fratele cel bun pentru aurul sufirenesc[75].

20. [21] Nu te lipsi de muiêrea bună şi înţeleaptă, că mila ei mai bună iaste decît aurul.[76]

Versiunea modernă

ba pentru tine în bucurie.
31. Atunci obezile ei vor fi pentru tine un adăpost trainic şi lanţurile ei un veşmînt de slavă.

32. Podoabă de aur poartă pe ea, iar legăturile ei sînt din fir de iacint.
33. Te vei îmbrăca cu ea ca într-un veşmînt de slavă şi pe cap ţi-o vei pune ca o cunună de mare bucurie.

34. Dacă doreşti, fiule, vei deveni învăţat şi, dacă îţi vei da silinţa, vei fi iscusit.
35. De-ţi va plăcea să asculţi, vei primi învăţătură şi, dacă îţi vei pleca urechea, vei fi înţelept.
36. Să stai aproape de întrunirea celor bătrîni şi de cine este înţelept să te alipeşti.
37. Orice istorisire dumnezeiască să o asculţi cu luare-aminte şi să nu laşi să îţi scape nici una din pildele înţelepte.
38. Dacă vezi un om inteligent, aleargă la el dis-de-dimineaţă şi piciorul tău să tocească treptele porţilor lui.
39. Cugetă la hotărîrile Domnului şi la poruncile lui gîndeşte-te fără răgaz.
40. El însuşi îţi va întări inima şi dorinţa de înţelepciune îţi va fi împlinită.

Capitolul al 7-lea

1. Să nu faci lucruri rele şi nici un rău nu te va ajunge.
2. Să stai departe de ceea ce este nedrept şi acesta se va abate de la tine.
3. Fiule, să nu semeni în brazdele nedreptăţii, ca nu cumva să seceri de pe ele de şapte ori mai mult.
4. Să nu ceri de la Domnul stăpînire asupra altora, nici de la rege un scaun de mărire.
5. Să nu faci pe dreptul în faţa Domnului, nici pe înţeleptul în faţa regelui.
6. Nu căuta să te faci judecător, ca nu cumva să nu fii în stare să înlături nedreptăţile
7. Şi ca nu cumva să dai înapoi în faţa principelui şi să cazi într-o cursă ce-ţi va ştirbi integritatea.
8. Să nu greşeşti în faţa adunării cetăţii şi să nu te înjoseşti în faţa gloatei.
9. Să nu adaugi un păcat peste altul, căci încă de prima dată nu vei rămîne nevinovat.
10. Să nu spui: „El va lua în seamă mulţimea darurilor mele şi, cînd le voi înfăţişa înaintea Dumnezeului celui preaînalt, acesta le va primi."
11. Să nu fii lipsit de curaj în rugăciunea ta şi să nu pregeţi să faci milostenie.
12. Să nu rîzi de omul cu sufletul amărît, căci există cineva care umileşte şi care înalţă.

13. Să nu făureşti vreo minciună împotriva fratelui tău, nici împotriva prietenului tău să nu faci aşa ceva.
14. Fereşte-te să spui minciuni după minciuni, stăruinţa în minciună nu duce la nimic bun.
15. Să nu pălăvrăgeşti în adunarea bătrînilor şi să nu repeţi cuvintele în rugăciunea ta.
16. Să nu urăşti munca cea grea, nici lucrarea pămîntului, creată de Cel Preaînalt.

17. Nu te număra în mulţimea păcătoşilor, aminteşte-ţi că urgia [Domnului] nu va întîrzia.

18. Să îţi smereşti adînc sufletul, căci pedeapsa pentru cel necredincios sînt focul şi viermii.

19. Să nu dai la schimb un prieten pentru bani, nici pe fratele tău bun pentru aurul Sufirului.

20. Să nu îndepărtezi o soţie înţeleaptă şi bună, căci harul ei este mai presus decît aurul.

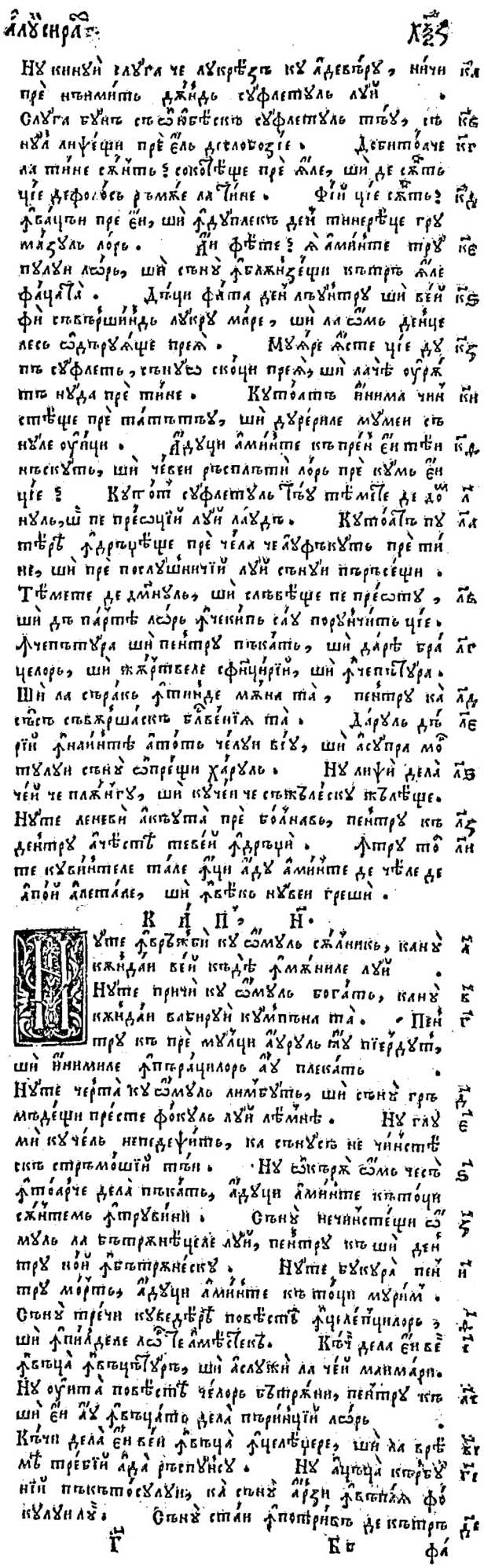

Biblia 1688, p. 667, col. 2

21. Nu chinui sluga ce lucrează cu adevărul, nici pre năimit dînd sufletul lui.

22. Sluga bună să o iubească sufletul tău, să nu-l lipseşti pre el de slobozie.

23. Dobitoace la tine sînt? Socotêşte pre iale şi, de sînt ţie de folos, rămîie la tine.

24. Fii ţie sînt? Învaţă-i pre ei şi înduplecă den tinerêţe grumazul lor.

25. Ai fête? Ia aminte trupului lor şi să nu îmblînzeşti cătră iale faţa ta.

26. Dă-ţi fata denlăuntru şi vei fi săvîrşind lucru mare, şi la om de-nţeles o dăruiêşte pre ea.

27. Muiére iaste ţie după suflet? Să nu o scoţi pre ea şi la cea urîtă nu da pre tine.

28. Cu toată inima cinstêşte pre tată-tău şi durerile mumei să nu le uiţi.

29. Adu-ţi aminte că pren ei te-ai născut. Şi ce vei răsplăti lor precum ei ţie?

30. Cu tot sufletul tău tême-te de Domnul şi pe preoţii lui laudă.

31. Cu toată putêrea îndrăgêşte pre cela ce au făcut pre tine şi pre poslușnicii lui să nu-i părăseşti.

32. Tême-te de Domnul şi slăvêşte pe preotu şi dă partea lor, în ce chip s-au poruncit ţie,

33. Începătura şi pentru păcat şi darea braţelor şi jîrtvele sfinţirii şi începătura.

34. Şi la sărac întinde mîna ta, pentru ca să să săvîrşască blagosloveniia ta.

35. Darul dării — înaintea a tot celui viu şi asupra mortului să nu opreşti harul.

36. Nu lipsi de la cei ce plîngu şi cu cei ce să jălescu jălêşte.

37. Nu te lenevi a căuta pre bólnav, pentru că dentru acêstea te vei îndrăgi.

38. Întru toate cuvintele tale îţi adu aminte de cêle de apoi ale tale şi în veac nu vei greşi.

Cap 8

1. Nu te învrăjbi cu omul sîlnic, ca nu cîndai vei cădea în mînile lui.

2. Nu te prici cu omul bogat, ca nu cîndai va birui cumpăna ta.

3. Pentru că pre mulţi aurul i-au pierdut şi inimile împăraţilor au plecat.

4. Nu te certa cu omul limbut şi să nu grămădeşti preste focul lui lêmne[3].

5. Nu glumi cu cel nepedepsit, ca să nu să necinstească strămoşii tăi.

6. Nu ocărî om ce să întoarce de la păcat, adu-ţi aminte că toţi suntem întru vini.

7. Să nu necinsteşti omul la bătrînêţele lui, pentru că şi dentru noi îmbătrînescu.

8. Nu te bucura pentru mort; adu-ţi aminte că toţi murim.

9. Să nu treci cu vedêrea povêstea înţelepţilor şi în pildele lor te amêstecă,

10. Căci de la ei vei învăţa învăţătură şi a sluji la cei mai mari.

11. Nu uita povêstea celor bătrîni, pentru că şi ei au învăţat de la părinţii lor;

12. Căci de la ei vei învăţa înţelêgere şi la vrêmea trebii a da răspunsu.

13. Nu aţîţa cărbunii păcătosului, ca să nu arzi în văpaia focului lui.

14. Să nu stai împotrivă de cătră //

Ms. 45, p. 796

21. [47]Nu chinui sluga ce lucrează cu adevăr, nici pre năimit dînd sufletul lui.

22. Sluga bună iubască sufletul tău, să nu-l lipseşti pre el de volnicie.
23. [48]Dobitoace la tine sînt? Socotêşte pre iale şi, de sînt ţie de folos, rămîie la tine.
24. Fii ţie sînt? Ceartă-i pre ei şi-nduplecă den tinerêţe grumazul lor.
25. Fête ţie sînt? Ia aminte trupului lor şi să nu îmblînzeşti cătră iale faţa ta.
26. Dă denlontru fata-ţi şi vei fi făcut lucru mare; şi la om de-nţeles dăruiêşte pre ea.
27. Fămêie iaste ţie după suflet? Să nu o scoţi pre ea şi la cea urîtă să nu dai pre tine.

28. [49]Cu toată inima cinstêşte pre tată-tău şi a maicii dureri să nu uiţi.

29. Pomenêşte că pren ei te-ai născut. Şi ce vei răsplăti lor în ce chip ei ţie?
30. Cu tot sufletul tău sfiêşte-te de Domnul şi pre *[796/2]* preuţii lui laudă.
31. Cu toată putêrea îndrăgêşte pre cela ce au făcut pre tine şi pre poslușnicii lui să nu-i părăseşti.
32. Tême-te de Domnul şi mărêşte pre preot [50]şi dă partea lor, în ce chip s-au porîncit ţie,

33. Începătură şi pentru păcat şi darea braţelor şi jirtvele sfinţeniei şi începătura.

34. Şi la sărac întinde mîna ta, pentru ca să să săvîrşască blagosloveniia ta.
35. Harul dării — înaintea a tot viul şi pren mort să nu opreşti harul.

36. Nu te întîrziia de la cei ce plîng şi cu cei ce jelescu jelêşte.
37. Nu te lenevi a socoti pre bolnav, pentru că dentru acêstea te vei îndrăgi.
38. Întru toate cuvintele tale pomenêşte cêle de apoi ale tale şi în vac nu vei greşi.

Cap 8

1. Nu te învrăjbi cu omul sîlnic, ca nu cîndai vei cădea la mînele lui.
2. [51]Nu te prici cu om bogat, pentru ca nu cîndai va birui cumpăna ta.
3. [52]Pentru că pre mulţi au pierdut aurul şi inimile împăraţilor au abătut.
4. Nu te prici cu omul limbut şi să nu clădeşti preste focul lui lêmne.
5. Nu şugui cu cel ne-nvăţat, pentru ca să nu să necinstească strămoşii tăi.
6. [53]Nu ocărî om ci să întoarnă de la păcat, adu-ţi aminte că toţi sîntem întru vine.
7. [54]Să nu necinsteşti omul întru bătrînêţele lui, pentru că şi dentru noi îmbătrînesc.
8. Nu te bucura pen mort; adu-ţi aminte că toţi murim.
9. [55]Să nu treci cu vedêrea povêstea înţelepţilor şi întru pildele lor te amêstică,
10. Căci de la ei vei învăţa învăţătura şi a sluji la cei măriţi.
11. Nu uita povêstea celor bătrîni, pentru că şi ei s-au învăţat de la părinţii lor;
12. Căci de la ei vei învăţa înţelêgere şi la vrêmea trebii a da răspuns.

13. Nu aţiţa cărbunii păcătosului, ca să nu arzi cu focul pării lui.
14. Să nu te scoli de cătră

Ms. 4389, p. 642-643

21. [22] [77]Nu face rău slugii cei ce lucrează[78] cu adeverinţă, nici argatului celui ce lucrează după plăcêrea sufletului tău.
22. [23] Pre robul cel înţelept să-l iubească sufletul tău şi să nu-l lipseşti de iertăciune.
23. [24] Ai dobitoace? Cercetează-le şi care-ţi vor plăcea le lasă să fie.
24. [25] Ai feciori? Ceartă-i şi le pleacă cerbicea den copilăriia lor.
25. [26] Ai fête? Să aibi purtare de grijă de trupurile lor şi să nu-ţi îmblînzeşti faţa cătră dînşii.
26. [27] Măritä-ţi fata şi vei fi isprăvit lucru mare; şi o dă după om înţelept.
27. [28] Ai muiêre după plăcêrea sufletului tău? Nu o goni.

28. [29] [79]Cinstêşte pre tată-tău cu toată inima ta şi nu uita durerile maicii tale.

29. [30] Ado-ţi aminte că aceia te-au născut. Şi ce vei da tu lor ca ce ai luat tu de la dînşii?[80]
30. [31] Tême-te de Domnul cu tot sufletul tău şi preoţii lui să-i cinsteşti.
31. [32] Cu toată putêrea ta să iubeşti pre cela ce te-au făcut şi pre slujitorii lui să nu-i părăseşti.
32. [33] [81]Tême-te de Domnul şi cinstêşte pre preot. [34] Dă partea lui, cum iaste porîncit ţie,

33. [34] Cêle de pîrgă şi cêle pentru curăţirea de păcate [35] şi darea braţelor şi jîrtva sfinţirei şi începătura celor sfinte.
34. [36] Şi mîna ta o întinde săracului, ca să se obîrşască deplin buna ta cuvîntare.
35. [37] Mila carea iaste dată înaintea a tot viul şi nu apăra mila de cătră cei morţi.

36. [38] Nu te lipsi de la ceia ce plîng şi cu ceia ce tînguiesc tînguiêşte. *[643/1]*
37. [39] [82]Nu-ţi fie lêne a cerceta pre cei bolnavi, că dentr-acêstea vei fi drag.
38. [40[83]] Întru toate vorbele tale pomenêşte cêle mai de apoi ale tale şi de-acii nu vei greşi în vêci.

Cap 8

1. Nu te învrăjbi cu omul silnic, ca să nu cazi cîndvaşi în mîinile lui.[84]
2. Nu te prici cu omul bogat, ca nu cîndvaşi să-ţi îngreuiêze măsura.
3. Că pre mulţi i-au pierdut aurul şi argintul au abătut inima împăratului.
4. Nu te certa cu omul limbut şi nu grămădi lêmne pre focul lui.
5. Şi cu omul neînvăţat să nu glumeşti, ca să nu auză moşii tăi ocară.
6. [85]Nu împuta omului celui ce se va întoarce de la păcat, ce-ţi ado aminte că sîntem toţi întru greşale.
7. [86]Nu ocărî pre om la bătrînêţele lui, că şi tu însuţi vei îmbătrîni.[87]
8. Nu-ţi paie bine pentru moartea vrăjmaşului tău, ce-ţi ado aminte că vom să murim toţi.
9. Nu trêce vorbele celor înţelepţi, ce lăcuiêşte în pildele lor,
10. [11[88]] Că dentr-acêlea te vei dăprinde învăţăturii şi a sluji putêrnicilor.
11. [12] Nu te da în laturi de porîncile celor bătrîni, că şi aceia le-au învăţat de la părinţii lor;
12. Că de la acêlea vei dăprinde pricêpere şi răspuns de vei da la vrêmea cînd va trebui.

13. Nu aţiţa cărbunele celui păcătos, ca să nu arzi de focul văpăii lui.
14. Nu sta împotriva celui

Versiunea modernă

21. Să nu chinuieşti sluga care lucrează cu credinţă, nici pe simbriaşul care îşi dă sufletul [muncind].

22. Sluga bună să o iubească sufletul tău, să nu o lipseşti de libertate.
23. Ai turme de vite? Numără-le şi, dacă ai folos de pe urma lor, acestea să rămînă la tine.
24. Ai fii? Să îi creşti cu asprime şi să le încovoi grumazul de cînd sînt mici.
25. Ai fiice? Să veghezi asupra trupului lor şi să nu le arăţi un chip prea blînd.
26. Măritä-ţi fiica şi vei fi pus capăt unei mari griji, dar să o dăruieşti unui bărbat inteligent.
27. Ai o soţie după sufletul tău? Să nu o izgoneşti! Să nu te laşi pe seama uneia pe care o urăşti.

28. Din toată inima să-l preamăreşti pe tatăl tău şi să nu uiţi de durerile mamei tale.

29. Să îţi aduci aminte că prin ei te-ai născut. Cum îi vei răsplăti pentru ceea ce au făcut ei pentru tine?
30. Cu tot sufletul tău să-l preamăreşti pe Domnul şi să îi cinsteşti pe preoţii lui.
31. Cu toată puterea ta să îl iubeşti pe cel care te-a creat şi pe slujitorii lui să nu-i îndepărtezi.
32. Să te temi de Domnul şi să arăţi respect preotului, să îi dai partea lui după cum ţi s-a poruncit,

33. Jertfa din primele roade, jertfa pentru păcat, darul din şoldul [vitei], jertfa de sfinţire [a preotului] şi prinosul din cele sfinte.
34. Să întinzi mîna ta către cel sărac, pentru ca binecuvîntarea ta să fie deplină.
35. Harul darului tău [să se reverse] către toţi cei ce sînt vii şi nu şovăi să dăruieşti harul tău şi celui mort.

36. Să nu întorci spatele celor care plîng, să fii îndurerat alături de cei îndureraţi.
37. Nu şovăi să vizitezi pe omul bolnav, căci pentru asemenea fapte vei fi iubit.
38. În toate cuvintele tale să îţi aduci aminte de sfîrşitul zilelor tale şi nu vei mai păcătui niciodată.

Capitolul al 8-lea

1. Să nu te certi cu omul cel puternic, pentru ca nu cumva să cazi în mîinile lui.
2. Să nu te învrăjbeşti cu un om bogat, pentru ca nu cumva să tragă mai mult la cîntar decît tine.
3. Căci aurul a dus pe mulţi la pierzanie şi a supus şi inimile regilor.
4. Să nu te certi cu omul guraliv şi să nu pui lemne peste focul lui.
5. Să nu faci glume cu omul prost crescut, pentru ca strămoşii tăi să nu fie insultaţi.
6. Să nu dojeneşti pe omul care se căieşte de păcatul său; aminteşte-ţi că toţi sîntem supuşi pedepsei.
7. Să nu necinsteşti un om aflat la bătrîneţe, căci şi unii dintre noi îmbătrînesc.
8. Să nu te bucuri de moartea cuiva; aminteşte-ţi că toţi murim.
9. Să nu nesocoteşti istorisirile înţelepţilor şi să te întorci mereu la pildele lor,
10. Căci de la ei vei deprinde învăţătura şi cum să-ţi îndeplineşti datoria faţă de cei mari.
11. Să nu te îndepărtezi de istorisirea bătrînilor, căci şi ei le-au învăţat de la părinţii lor;
12. Fiindcă de la ei vei deprinde înţelegerea şi cum să dai un răspuns potrivit atunci cînd trebuie.

13. Să nu aprinzi cărbunii păcătosului, ca să nu arzi în flacăra focului lui.
14. Să nu te împotriveşti

Biblia 1688, p. 668, col. 1

fața batjocoritoriului, ca să nu șază ca un hicleșug la gura ta.

15. Să nu împrumutezi la omul mai tare decît tine; și, de-l vei împrumuta, te fă ca cînd ai fi pierdut.

16. Să nu te chizășuiești preste putêrea ta; și, de te vei chezășui, ca cînd vei să plătești grijaște.

17. Nu te judeca cu judecătoriul, pentru că dupre mărirea lui vor judeca lui.

18. Cu cel îndrăzneț să nu mergi în cale, ca să nu să îngreoiêze asupra ta,

19. Pentru că el dupe voia lui va face și cu nebuniia lui vei pieri împreună.

20. Cu cel mînios să nu faci vrajbă și nu mêrge cu el pren pustie,

21. Căci ca o nemica iaste sîngele înaintea ochilor lui și unde nu iaste ajutoriu te va surpa.

22. Cu cel nebun nu te sfătui, pentru că nu va putea să priimească cuvînt.

23. Înaintea striinului să nu faci ascunsu, pentru că nu știi ce să va naște.

24. La tot omul nu arăta inema ta și să nu ți se pomenească ție har.

Cap 9

1. Nu rîvni muiêrea sînului tău, nici să înveți asupra ta învățătură rea.

2. Să nu dai muierii sufletul tău, să se suie ea preste vîrtutea ta.

3. Nu te timpina cu muiêrea ce să face talaniță, ca nu cîndai vei cădea în lațurile ei.

4. Cu cêea ce cîntă nu fii adêse, ca nu cîndai te vei prinde întru meșterșugurile ei.

5. Pre fecioara nu o înțelêge bine, ca nu cîndai te vei zminti întru certările ei.

6. Să nu dai la curve sufletul tău, ca să nu pierzi moștenirea ta.

7. Nu te vedea împrejur în ulițile cetății și întru pustiile ei nu te rătăci.

8. Întoarce ochiul de la muiêrea frumoasă și să nu înțelegi frumuseți striine.

9. În frumusêțea muierii mulți s-au rătăcit și dentr-aceasta iubirea ca focul să ațîță.

10. Cu muiêrea măritată să nu șăzi nice într-un chip și să nu pilduiești cu dînsa în casă,

11. Ca nu cîndai să va pleca sufletul tău asupra ei și cu duhul tău vei luneca la pieire.

12. Nu părăsi pe priêtenul cel vechiu, pentru că cel proaspăt nu iaste potrivă cu el.

13. Vin nou — priêtenul cel nou; de să va învechi, cu veselie vei bea pre el.

14. Să nu rîvnești slava păcătosului, pentru că nu știi ce va fi săvîrșitul lui.

15. Să nu voiești întru bunăvrêrea celor necredincioși, adu-ți aminte că pînă la iad nu să vor îndirepta.

16. Departe te ferêște de omul care are biruință a omorî, și nu vei bănui de frica morții.

17. Și de te vei apropiia, să nu greșăști, pentru ca să nu ia viața ta.

18. Cunoaște că în mijlocul lațurilor treci și pre polimarele cetăților umbli.

19. Dupre vîrtutea ta ia aminte pre cei de aproape și cu cei înțelepți te sfătuiêște.

20. Și cu cei de-nțeles fie /

Ms. 45, p. 796-797

faţa sămăţului, pentru ca să nu şază ca un aleşi la gura ta.

15. [56]Să nu împrumutezi la om mai tare decît tine; şi, de-l vei împrumuta, ca cînd ai fi pierdut te fă.

16. Să nu te chezăşluieşti preste putêrea ta; şi, dă te vei chezăşlui, ca cînd *[797/1]* vei să plăteşti grijaşte.

17. Nu te judeca cu judecător, pentru că după părêrea[57] lui judeca-vor lui.

18. Cu cel îndrăzneţ să nu mergi în cale, ca să nu să îngreiască asupra ta,

19. Pentru că el după voia lui va face şi cu fără-mintea lui vei pieri împreună.

20. Cu cel mînios să nu faci vrajbă şi nu mêrge cu el pre pustiiu,

21. Căci ca o nimică[58] între ochii lui — sîngele şi unde nu iaste ajutor oborî-te-va.

22. Cu cel nebun nu sfătui, căci nu va putea cuvînt să priimască.

23. Înaintea striinului să nu faci ascuns, pentru că nu ştii ce să va naşte.

24. La tot omul nu arăta a ta inimă şi să nu[59] pomenească ţie har.

Cap 9

1. Nu rîvni muiêre a sînului tău, nici să înveţi prespre tine învăţătură rea.

2. Să nu dai muierii sufletul tău, să să suie ea preste vîrtutea ta.

3. Nu tîmpina la muiêrea ce să face tălaniţă, ca nu cîndai să cazi întru laţurile ei.

4. Cu cêea ce cîntă nu fii adêse, ca nu cîndai te vei prinde întru îndemînările ei.

5. Ficioară nu o înţelêge bine, ca nu cîndai te vei blăzni întru certările ei.

6. Să nu dai la curve sufletul tău, pentru ca să nu pierzi moştenirea ta.

7. Nu te împregiur vedea întru hudiţile cetăţii şi întru pustiile ei nu te rătăci.

8. Întoarnă ochiul de la muiêre frumoasă şi să nu înţelegi frîmsêţe striină.

9. Cu frîmsêţele muierii mulţi au rătăcit şi dentru aceasta priinţa[60] ca focul să aţiţă.

10. Cu cea însurată muiêre să nu şezi nici într-un chip şi să nu pildeşti împreună cu ea în casă,

11. Ca nu cîndai să va abate sufletul tău preste ea şi cu duhul tău vei aluneca la pierire.

12. Nu părăsi pre priêtenul de-nceput, pentru că cel proaspăt nu iaste atocma cu el.

13. Vin tînăr — priêten tînăr[61]; de ce va vechí, cu veselie bea-l-vei pre el.

14. Să nu rîvneşti mărirea păcătosului, pentru că nu ştii ce va fi surparea lui.

15. Să nu binevei întru bunăvrêrea celor necredincioşi, adu-ţi aminte că pînă la iad nu să vor îndrepta.

16. Departe ferêşte-te de la omul carele are biruinţă a omorî, şi nu vei *[797/2]* prepune frica morţii.

17. Şi dă te vei apropiia, să nu greşeşti, pentru ca să nu ia viaţa ta.

18. Cunoaşte că în mijlocul laţurilor treci şi pre polemariurile cetăţilor îmbli.

19. După vîrtutea ta ia aminte pre cei de aproape şi cu cei înţelepţi te sfătuiêşte.

20. Şi cu cei de-nţeles fie

Ms. 4389, p. 643

năcăjitoriu, să nu şază ca un lătrător gurii tale.[89]

15. [90]Nu da împrumut omului celui ce iaste mai tare decît tine, iar deaca-l vei împrumuta, aibi acel împrumut ca cînd l-ai fi pierdut.

16. Nu te băga chiezaş pre mai mult de cîtu-ţi iaste putêrea, iar deaca te vei băga, aibi grijă ca cînd ai fi platnic.

17. Nu te prici cu judecătoriul, că şi pre dînsul îl vor judeca după slava lui.

18. [91]Nu umbla pre cale cu cel dîrz, ca să nu îngreuiêze răotatea[92] sa asupra ta,

19. [18] Că el va face cum va fi voia lui şi pentru nebuniia lui vei pieri.

20. [19] [93]Nu face vrajbă cu cel mînios, nici să mergi cu dînsul pren pustie,

21. [19] Că sîngele iaste înaintea lui ca o nimica şi unde nu va fi ajutoriu, acoló te va surpa.[94]

22. [20] Cu cel nebun să nu te sfătuieşti, că nu va ţinea sfatul.

23. [21] Înaintea streinilor să nu faci nici un lucru de taină, că nu ştii ce-ţi vor face.

24. [22] Nu-ţi arăta inima cătră fieştece om, că dară deaca nu-ţi va rîdica harul.

Cap 9

1. Nu rîmni muiêrea sînului tău, să nu înveţi asupra ta învăţătură hicleană.[95]

2. Să nu dai muierii putêrea *[643/2]* sufletului tău, ca să nu se suie pre vîrtutea ta.

3. Să nu te întîlneşti cu muiêrea curvă, ca să nu cazi în laţul ei.

4. Nu te apropiia des cătră muiêrea cîntăreaţă, ca să nu legi în tocmêlele ei.

5. [96]Nu căuta la fête, ca să te[97] zminteşti cîndvaşi în poftele lor.

6. [98]Să nu-ţi dai sufletul curvelor, ca să nu pierzi moştenirea ta.

7. Nu băga seama zidurilor cetăţii, nici să nu rătăceşti în locurile ei cêle pustii.

8. [99]Întoarce-ţi ochiul tău de cătră muiêrea frumoasă şi nu căuta spre ghizdăviia cei streine.[100]

9. Întru frumsêţea muierească mulţi se-au zmintit şi den prietniciia ei se aţiţă ca focul. [10] [11][101]

10. [12] Cu muiêrea cu bărbat nicicum să nu şăzi, nici zăboveşti în casă cu dînsa,

11. [13] Ca să nu se abată cîndvaşi sufletul tău la dînsa şi să te aluneci cu duhul tău spre piericiune.[102]

12. [14] Să nu părăseşti pre priêtenul cel de demult, că cel nou nu iaste potrivnic lui.

13. [15] Vin nou — priêtenul cel nou; iar deaca se va învechi, îl vei bea cu veselie.

14. [16] [103]Nu rîvni slavei celui păcătos, că sfîrşitul lui nu ştii ce va fi.

15. [17] Nu-ţi placă plăcerile celor necuraţi, aducîndu-ţi aminte că nu se vor îndirepta pînă la iad.

16. [18] Dăpărtează-te dăparte de omul cela ce are putêre să ucigă, şi vei încêpe a nu te tême de frica morţii.

17. [19] Iar de te vei apropiia de dînsul, să nu greşăşti cumvaşi, ca să nu-ţi ia viiaţa.

18. [20] Cunoaşte că treci pren mijlocul curselor şi umbli pren hora cetăţii.

19. [21] Dencătro-ţi va fi cu putinţă să te păzeşti de vecinul tău şi cu cei înţelepţi te sfătuiêşte.

20. [22] Cugetul tău să fie cu cei înţelegători[104]

Versiunea modernă

omului obraznic, ca să nu te prindă în cursa propriilor tale cuvinte.

15. Să nu dai cu împrumut unui om mai puternic decît tine, iar dacă îl împrumuţi, să socoteşti banii ca şi pierduţi.

16. Să nu te pui chezaş mai presus de puterile tale; şi, dacă totuşi o faci, să te aştepţi că va trebui să plăteşti.

17. Să nu mergi la judecată împotriva unui judecător, căci i se va da dreptate, dată fiind poziţia lui.

18. Să nu porneşti la drum cu cel îndrăzneţ, ca să nu te împovăreze,

19. Căci acesta se va purta după cum îi este voia şi prin nechibzuinţa lui vei pieri împreună cu el.

20. Să nu intri în dispută cu un om violent şi să nu treci alături de el prin deşert,

21. Căci în ochii lui sîngele nu preţuieşte nimic şi acolo unde nu vei putea cere ajutor se va arunca asupra ta.

22. Să nu te sfătuieşti cu un nebun, căci acesta nu va fi în stare să rămînă discret.

23. Cînd este un străin de faţă, să nu faci ceva [care trebuie să rămînă] secret, căci nu ştii ce s-ar putea ivi de aici.

24. Să nu îţi descoperi inima faţă de oricine şi să nu te aştepţi la recunoştinţă.

Capitolul al 9-lea

1. Să nu fii gelos pe femeia de la pieptul tău şi să nu o înveţi cu o deprindere rea faţă de tine.

2. Să nu te dai pe mîna unei femei, pentru ca ea să ajungă să te stăpînească.

3. Să nu te apropii de o femeie prostituată, ca să nu cazi în laţurile ei.

4. În preajma unei cîntăreţe cu harpa să nu zăboveşti, ca să nu fii prins în mrejele ei.

5. Să nu priveşti cu prea multă luare aminte la o fecioară, ca nu cumva să ajungi să fii pedepsit împreună cu ea.

6. Să nu te dai pe mîna femeilor desfrînate, ca să nu îţi pierzi averea moştenită.

7. Să nu priveşti în jurul tău pe uliţele cetăţii şi să nu rătăceşti prin locurile ei pustii.

8. Să îţi întorci privirile de la o femeie frumoasă şi să nu priveşti cu prea multă luare aminte o frumuseţe străină.

9. Mulţi s-au rătăcit din pricina frumuseţii unei femei şi prin aceasta iubirea se aprinde ca un foc.

10. Să nu te aşezi cu nici un chip alături de o femeie măritată şi să nu chefuieşti cu ea bînd vin,

11. Ca nu cumva sufletul tău să se încline către ea şi să luneci spre pieire cu duhul tău.

12. Să nu părăseşti un vechi prieten, căci unul mai nou nu este pe potriva acestuia.

13. Un prieten nou este ca vinul cel nou; cînd se va învechi, îl vei bea cu bucurie.

14. Să nu invidiezi faima păcătosului, căci nu ştii care va fi tristul său sfîrşit.

15. Să nu te bucuri de bucuria nelegiuiţilor, aminteşte-ţi că pînă la iad nu vor fi pedepsiţi.

16. Să te ţii departe de omul care are putinţa să te ucidă, şi nu vei trăi frica de moarte.

17. Dacă însă te apropii de el, să nu cumva să faci vreo greşeală, pentru ca acesta să nu îţi ia viaţa.

18. Să ştii bine că umbli prin mijlocul capcanelor şi că te plimbi pe meterezele cetăţii.

19. Atît cît îţi stă în putere, cercetează-i pe cei care îţi sînt apropiaţi şi să te sfătuieşti cu cei înţelepţi.

20. În vorbă să intri cu omul inteligent şi întreaga ta cuvîntare să fie

чи́нѣ •

Biblia 1688, p. 668, col. 2

гѫ́ндꙋль тѣ́ꙋ, шѝ то́атѣ повѣ́стѣ тѧ́, ѫ̀лѣ
цѣ чѣ́лꙋи прѣ ѫ̀на́лтꙋ. Кѣрва́ци дрепе́ци кѧ
фі́е ці́е ѫ̀прежꙋ́нѣ чинѣто́рни, шѝ ѫ̀фри́ка дмн҃лꙋи
фі́е фа́ла та́. Ѫ̀мжна ме́шерилорь лꙋ́крꙋль кѯ
ѣ́ѣа лѣ́ꙋда́, шѝ повѣцꙋи́торюль нѣро́дꙋлꙋи ѫ̀
целе́пѣтѣ ѫ̀кꙋбжи́тꙋль лꙋ́и. Гроꙁни́кь ѐ ѫ̀ кг
четѣ́тѣ лꙋ́и ѣ̀рва́тꙋ́ лимвꙋ́тѣ, шѝ чѣ́ль дѣ
ꙁꙋ ла кꙋбжи́тꙋль лꙋ́и оурѫ́сева •

К А П. І •

Ѫдекѣторюль ѫ̀целе́пѣтѣ ѫ̀вѣцꙋа́ва пре нѣ а
родꙋ́лꙋи, шѝ повѣцꙋи́рѣ чѣ́лꙋи де́нце
ле́сь рѫ́ндꙋи́тѣ ва́фи. Дꙋ́пѣ ѫ̀ꙋ бѕ
декѣторюл нѣро́дꙋлꙋи лꙋ́и, ѫ̀ша шѝ слꙋ
целе лꙋ́и, шѝ дꙋ́пѣ повѣцꙋи́торюльсче
тѣ́цїи, то́ци чѣ́ че лѣкꙋе́ськь ѫ̀тръ́жи́ка •
Ѫ̀пѣра́тꙋ́ не ѫ̀вѣцꙋа́тѣ пїа́рде пре норо́дꙋ́ лꙋ́, г
шѝ четѣ́тѣ сѣ́ва лѣкꙋѝ ѫ̀тръ́ ѫ̀целе́церѣ чѣ́ло́р
сѫ́ннчи. Ѫ̀мжна дмн҃лꙋи стѣпѣни́рѣ пѣ д
мжи́тꙋлꙋи, шѝ пре чѣ́ль де́фо́лось ѫ̀ва ръ́дꙋка
ла вре́ме престе ѐль. Ѫ̀мжна дмн҃лꙋи ѣ̀ е
нѣ кѣлѣторїа со́мꙋлꙋи, шѝ ла фа́ца кѣрꙋра́
рюлꙋи ва пѣ́не сла́ва лꙋ́и. Престе то́атѣ не ѕ
дирепта́тѣ, сѣнѫ̀ пиѕме́щи ѫ̀проапелꙋи, шѝ нѫ̀
фа́че немі́кѣ кꙋ лꙋ́крꙋрнле семецѣ́ен •
Ѯрѫ́тѣ ѐ ѫ̀наи́нѣтѣ дмн҃лꙋи шѝ ѫ̀ со́а́менилсорь и
тръфі́а, шѝ денѣ́тра мѣ́ндоасо ва грешѝ кꙋ
недирепта́тѣ. Ѫ̀пѣрецїа дела ли́мѣ ла
ли́мѣ сѣ мꙋ́тѣ, пѣнтръ стрѫмбѣтѣцѝ, шѝ
семецїи, шѝ ѫ̀бе́ри. Чѣ ѐѣ семецѣ́ще пѣмѫ̀ з
тꙋ́лꙋ шѝ ченѣ́ша, кѣчи ѫ̀вїа́цѣ ѫ́мь лепѣда́тѣ
дро́бꙋрнле лꙋ́и. Бо́ала ѫ̀дѣлꙋнга́тѣ та́е со и
до́фторꙋ́, шѝ ѫ̀пѣра́тꙋ́ ѫ̀́стѣзи шѝ мжи́не
сѣва сѣкжи́шѝ. Пѣнтръ кѣ мꙋри́нѣ со́мꙋ́ ѳ
ва мощенѣ тѣрѣто́аре, шѝ хїа́рѣ шѝ вїе́рми.
Ѫ̀чепѣтꙋ́ра тръфі́ї со́мꙋлꙋи, чѣ́лѫ̀ чесь де і
пѣрѣ́ꙁь де дмн҃лꙋ́, шѝ дела чѣ́ль челаѯ фѣ
кꙋ́тѣ пре ѐль сѣ депѣрѣ́ꙁь и́нема лꙋ́и.
Кѣчи ѫ̀чепѣтꙋ́ра пѣка́тꙋлꙋѝ ѐ тръфі́а, шѝ чѣ ѕ
че со́ци́не пре ѫ̀ пласа́ва скжрѣ́ѣ. Пѣнтръ ѫ̀ и
чѣ́ѫ̀ трекѣ кꙋ мѣри́нѣ дмн҃лꙋ ѫ̀дꙋ́чернле, шѝ сх҃
пѣ де сѣкжи́шѝ пре е́и. Скаꙋ́неле бирꙋи́торло ѳ
ле схр҃пѣ дмн҃лꙋ́, шѝ ѫ̀ꙋ пꙋ́ѕѣ пре́ чѣ́и блѫ́жи ѫ̀ло
кꙋ́ ло́рь. Рѣдѣчи́неле ли́мѣнилор ѕмꙋлтꙋлꙋ́ѕ і
дмн҃лꙋ́, шѝ рѣсѣдѝ пре́ смерѝци ѫ̀ѣкꙋ́ ло́рь.
О́ра́шѣле ли́мѣнилор пѣпѣдѝ дмн҃лꙋ́, шѝ лѣꙋ ѯ
пїе́рдꙋ́тѣ пре ѫ̀́ле пѣнѣ ла темелїиле пѣмѫ̀нтꙋ
лꙋ́и. Оуѣскатꙋ́ дѣ́нтръ е́и шѝ ѫ̀ꙋ пїе́рдꙋ́тѣ нѕ
пре е́и, шѝ ѫ̀ꙋ со́стоѝтѣ дела пѣмѫ̀нтꙋ помени
рѣ ло́р. Нꙋ́сꙋ ꙁнди́тѣ ла о́а́мени трꙋфі́а ни и
чи оурцїа мѣнїѣи ла на́щерле мꙋ́ерилорь.
Сѣмжи́цѣ чинѣсти́тѣ ка́рѣ ѫ̀́сте? сѣмжи́ца о́ к
мꙋлꙋи́. Сѣмжи́цѣ чинѣсти́тѣ ка́рѣ ѐ? чѣ́и кѧ
чесь тѣ́м де дмн҃лꙋ́ль. Сѣмжи́цѣ не чинѣсти́ кѯ
тѣ ка́рѣ ѐ? сѣмжи́ца о́мꙋлꙋи́. Сѣмжи́ца кг
нечинѣсти́тѣ ка́рѣ ѐ? чѣ́и че ка́лкѣ порꙋ́нчиле.
Ѫ̀тре ми́жлоклꙋ́ фра́цилор, чѣ́ле че повѣцꙋ́ѫ̀ще пре́ кд
е́и чинѣсти́тѣ ѫ̀́сте, шѝ чѣ́и чесь тѣ́м де дмн҃лꙋ
ѫ̀наи́нѣтѣ о́килор лꙋ́и. Бога́тꙋ́ шѝ слѣвѝ ке
тꙋ́ѣ, шѝ сѣра́кꙋ́ ла́ꙋда ло́р фрі́ка дмн҃лꙋи́.

Нꙋ́е

gîndul tău şi toată povêstea ta — în lêgea Celui Preaînalt.

21. Bărbaţi direpţi fie ţie împreună-ţinători şi în frica Domnului fie fala ta.

22. În mîna meşterilor lucrul să va lăuda şi povăţuitorul nărodului — înţelept în cuvîntul lui.

23. Groaznic e în cetatea lui bărbatul limbut şi cel dîrzu la cuvîntul lui urî-se-va.

Cap 10

1. Judecătoriul înţelept învăţa-va pre nărodul lui şi povăţuirea celui de-nţeles rînduită va fi.

2. După judecătoriul nărodului lui, aşa şi slugele lui, şi după povăţuitoriul cetăţii, toţi ceia ce lăcuiesc într-însa.

3. Împăratul neînvăţat piêrde pre norodul lui şi cetatea să va lăcui întru înţelêgerea celor sîlnici.

4. În mîna Domnului — stăpînirea pămîntului şi pre cel de folos îl va rădica la vrême preste el.

5. În mîna Domnului — bună-călătoriia omului şi la faţa cărturariului va pune slava lui.

6. Preste toată nedireptatea să nu pizmeşti aproapelui şi nu face nemică cu lucrurile semeţiei.

7. Urîtă e înaintea Domnului şi a oamenilor trufiia şi dentr-amîndoao va greşi cu nedireptate.

8. Împărăţiia de la limbă la limbă să mută pentru strîmbătăţi şi semeţii şi averi.

9. Ce să semeţêşte pămîntul şi cenuşa? Căci în viaţă am lepădat droburile lui.

10. Boala îndelungată taie-o doftorul; şi împăratul — astăzi, şi mîine să va săvîrşi.

11. Pentru că, murind, omul va moşteni tîrîtoare şi hiară şi viermi.

12. Începătura trufii omului celuia ce să depărtează de Domnul şi de la cel ce l-au făcut pre el să depărtează inema lui.

13. Căci începătura păcatului e trufiia şi cel ce o ţine pre ea ploa-va scîrbă.

14. Pentru acêea trecu cu mărirea Domnul aducerile şi surpă desăvîrşit pre ei.

15. Scaunele biruitorilor le surpă Domnul şi au pus pre cei blînzi în locul lor.

16. Rădăcinele limbilor zmultu-le-au Domnul şi răsădi pre smeriţi în locul lor.

17. Oraşăle limbilor prăpădi Domnul şi le-au pierdut pre iale pînă la temeliile pămîntului;

18. Uscat-au dentru ei şi au pierdut pre ei şi au ostoit de la pămînt pomenirea lor.

19. Nu s-au zidit la oameni trufiia, nici urgiia mîniei la naşterile muierilor.

20. Sămînţă cinstită carea iaste? Sămînţa omului.

21. Sămînţă cinstită carea e? Cei ce să tem de Domnul.

22. Sămînţă necinstită carea e? Sămînţa omului.

23. Sămînţa necinstită carea e? Cei ce calcă poruncile.

24. Între mijlocul fraţilor cel ce povăţuiêşte pre ei cinstit iaste şi cei ce să tem de Domnul — înaintea ochilor lui.

25. Bogatul şi slăvitul şi săracul, lauda lor — frica Domnului. //

Ms. 45, p. 797-798

gîndirea ta şi toată povêstea ta — întru lêgea Celui Înalt.

21. Bărbaţi drepţi fie împreună[62] ţie şi întru frica Domnului fie fala ta.

22. Întru mîna meşterilor lucrul să va lăuda şi cela ce povăţuiêşte nărodul — înţeleptu întru cuvîntul lui.

23. Groaznic întru cetatea lui — bărbatul limbut şi cel dîrdzu la cuvîntul lui urî-să-va.

Cap 10

1. Judecătoriul înţelept certa-va pre nărodul lui şi povăţuirea celui de-nţeles rînduită va fi.

2. După judecătoriul nărodului lui, aşa şi slugile lui, şi după povăţuitoriul cetăţii, toţi ceia ce lăcuiesc pre ea.

3. Împăratul ne-nvăţat piêrde nărodul lui şi cetatea va lăcui cu înţelêgerea celor silnici.

4. Întru mîna Domnului — vlastiia pămîntului şi pre cel de folos îl va rădica la vrême preste el.

5. Întru mîna Domnului — binecălătoriia omului şi la faţa cărturariului va pune mărirea lui.

6. [63]Preste fieştece nedreptate să nu pizmeşti aproapelui[64] şi nu face nimic cu lucrurile semeţiei.

7. Urîtă-i înaintea Domnului şi a oamenilor mîndriia şi dentru amîndoi greşi-va nedrêpte.

8. Împărăţiia de la limbă la limbă să înmută pentru strîmbătăţi şi semeţii şi averi.

9. Ce să semeţêşte[65] pămîntul şi cenuşa? Căci întru viaţă am lepădat mănuntăile lui.

10. Îndelungată boală tăia-o doftorul; şi împăratul — astăzi, şi mîine să va săvîrşi.

11. Pentru că murind, omul moşteni-va tîrîitoare şi hiară şi viermi.

12. Începătura mîndriei omului celuia ce să depărteadză de Domnul şi de la cel ce au făcut pre el îndălungêşte-să inima lui.

13. Căci începătura mîndriei păcatului şi cel ce biruiêşte ei ploa-va scîrnăvie.

14. Pentru acêea trecu cu mărirea Domnul aducerile şi surpă desăvîrşit pre ei. *[798/1]*

15. Anii boiêrilor surpă-i Domnul şi au şezut pre blîndzi pentru ei.

16. Rădăcinile limbilor zmultu-le-au Domnul şi răsădi pre smeriţi pentru ei.

17. Ţări a limbilor prăpădi Domnul şi le-au pierdut pre iale pînă la temeliile pămîntului;

18. Uscat-au dentru ei şi au pierdut pre ei şi au ostoit de la pămînt pamintea lor.

19. Nu s-au zidit la oameni mîndriia, nici urgiia mîniei la naşterile muierilor.

20. Sămînţă cinstită carea-i? Sămînţa omului.

21. Sămînţă cinstită carea-i? Cei ci să tem de Domnul.

22. Sămînţă necinstită carea-i? Sămînţa omului.

23. Sămînţă necinstită carea-i? Cei ce calcă porîncele.

24. Întru mijlocul fraţilor cel ce povăţuiêşte lor cinstitu-i şi cei ci să tem de Domnul — întru ochii lui.

25. Bogatul şi cel mărit şi cel sărac, lauda lor — frica Domnului.

Ms. 4389, p. 643-644

şi toată vorba ta — în lêgea Celui Înalt.

21. [23] Bărbaţi direpţi să cinêze cu tine şi lauda ta să fie în frica Domnului.

22. [24] În mîinile celor meşteri iaste lucrul cel lăudat şi căpeteniia nărodului — întru înţelepciunea cuvîntului său.

23. [25] Omul limbut iaste groaznic în cetatea sa şi cel cu cuvinte dîrze va fi urît.

Cap 10

1. Judecătoriul cel înţelept va certa pre nărodul său şi stăpîniia celui chibzuit va fi rînduită.[105]

2. [106]Cum vor fi judecătorii năroadelor lui, aşa vor fi şi slugile lui, şi cum va fi stăpînul cetăţii, aşa vor fi toţi cei ce vor lăcui într-însa.

3. [107]Împăratul neînvăţat va piêrde pre oamenii săi şi cetăţile se vor sălăşlui cu înţelepciunea celor putêrnici.

4. Biruinţa pămîntului — în mîinile Domnului şi pre vrême va rîdica pre dînsul pre cel vrêdnic.

5. Călătoriia cea bună a omului — în mîinile lui Dumnezeu şi *[644/1]* slava sa o va pune pre faţa celui cărturariu.

6. Nici pentru o nedireptate să nu ţii mînie pre vecinul tău şi nimic să nu faci în lucrure de osîndă.

7. Trufiia iaste urîtă şi înaintea lui Dumnezeu, şi a oamenilor, şi va trêce de la amîndoi fără de direptate.

8. [108]Împărăţiia se va muta de la o limbă la altă limbă pentru nedireptatea şi pentru dosăzile avuţiilor.

9. Pentru căci se trufêşte pământul şi cenuşa? [10] Căci am lepădat droburile lui în viiaţă.[109]

10. [11] Doctorul taie boala cea lungă; [12] şi împăratul astăzi iaste, iară mîine va muri.

11. [13] Iar deaca moare omul, de-acii îl moştinează jigăniile şi fierile şi viermii.

12. [14] Începătura trufiei omului iaste dăpărtarea de la Dumnezeu, [15] că se-au dăzlupit inima lui de cela ce l-au făcut.

13. [15] Că trufiia iaste începătura[110] tuturor păcatelor şi cela ce ţine pre dînsa ţine pîngăriciunea.

14. [16] Pentr-acêea i-au badjocorit Domnul aducerile şi o au întors pînă în sfîrşit.

15. [17] Surpat-au Domnul scaunul domnilor celor trufaşi şi în locul lor au pus pre cei smeriţi.[111]

16. [18] Rădăcina limbilor o au zmult Domnul şi în locul lor au sădit pre cei smeriţi.

17. [19] Domnul au întors pămîntul limbilor şi i-au pierdut pînă la temeliia pămîntului;

18. [20] Luatu-i-au de pre dînsul şi i-au pierdut [21] şi pomenirea lor o au mutat de pre pământ.

19. [22] Trufiia n-au fost zidită oamenilor, nici mîniia urgiei naşterilor muierilor.

20. [23] Care iaste seminţiia cea de cinste? Seminţiia omului.

21. [23] Carea iaste sămînţa cea de cinste? Sămînţa carea se tême de Domnul!.

22. [23] Carea iaste sămînţa cea de ocară? Sămînţa omului.

23. Carea iaste sămînţa cea de ocară? Carea calcă porîncile.

24. În mijlocul fraţilor iaste mai de cinste cel ce le iaste căpetenie şi cei ce se tem de Domnul vor fi înaintea ochilor lui.

25. Slava bogaţilor şi a celor lăudaţi şi a celor săraci iaste frica Domnului.

Versiunea modernă

despre legea Celui Preaînalt.

21. Să ai drept comeseni bărbaţi drepţi şi mîndria ta să stea în teama faţă de Domnul.

22. Lucrarea ieşită din mîna meşterilor este vrednică de laudă, dar cîrmuitorul poporului prin vorbirea lui se dovedeşte înţelept.

23. Bărbatul guraliv este temut în cetatea lui şi cel nestăpînit la vorbă va fi privit cu ură.

Capitolul al 10-lea

1. Judecătorul înţelept îşi va educa poporul şi cîrmuirea unui om inteligent va fi bine orînduită.

2. După cum este judecătorul poporului, aşa sînt şi slujitorii săi, după cum este cîrmuitorul cetăţii, aşa sînt şi toţi cei care locuiesc în ea.

3. Un rege neînvăţat îşi duce la pieire poporul şi o cetate dăinuie prin chibzuinţa principilor săi.

4. În mîinile Domnului se află cîrmuirea pămîntului şi el va ridica asupra acestuia, la momentul potrivit, pe omul de care este nevoie.

5. Succesul unui bărbat se află în mîna Domnului şi el va aşeza mărirea lui pe fruntea cărturarului.

6. Să nu păstrezi gînd rău aproapelui tău pentru nici o nedreptate şi să nu faci nimic dintr-un avînt pripit.

7. Trufia este urîtă şi de către Domnul, şi de către oameni; şi pentru Domnul, şi pentru oameni nedreptatea este o greşeală.

8. Puterea regală trece de la un neam la altul din pricina nedreptăţilor, a violenţelor şi a lăcomiei de averi.

9. De ce se înalţă trufaş cel care este doar pământ şi cenuşă, atîta vreme cît, încă fiind în viaţă, am aruncat măruntaiele lui?

10. Doctorul sfidează o boală îndelungată; şi cel ce astăzi este rege mîine va muri.

11. Căci, atunci cînd moare, omul moşteneşte tîrîtoare, fiare şi viermi.

12. Începutul trufiei omului este să se depărteze de Domnul şi să-şi înalţe inima împotriva celui care l-a creat.

13. Căci trufia este începutul păcatului şi cel care stăruie într-însa dezlănţuie un noian de spurcăciune.

14. De aceea Domnul a adus asupra lor nenorociri şi i-a nimicit în întregime [pe cei vinovaţi].

15. Domnul a răsturnat tronurile cîrmuitorilor şi i-a pus în locul lor pe cei blînzi.

16. Domnul a smuls rădăcinile neamurilor şi a răsădit în locul lor pe cei umili.

17. Domnul a devastat ţările neamurilor şi le-a nimicit pînă la temeliile pământului;

18. Le-a scos dintre oameni şi le-a dus la pieire, a şters de pe faţa pământului amintirea lor.

19. Trufia nu a fost creată pentru oameni, nici pornirea mîniei pentru cei născuţi din femei.

20. Care seminţie este vrednică de cinstire? Seminţia omului.

21. Care seminţie este vrednică de cinstire? Cei care se tem de Domnul.

22. Care seminţie este nevrednică de cinstire? Seminţia omului.

23. Care seminţie este nevrednică de cinstire? Cei care încalcă poruncile.

24. Cîrmuitorul este preamărit în mijlocul fraţilor lui, iar cei care se tem de Domnul sînt preamăriţi în ochii acestuia.

25. Fie cel bogat, fie cel preamărit, fie cel sărac, mîndria lor este teama faţă de Domnul.

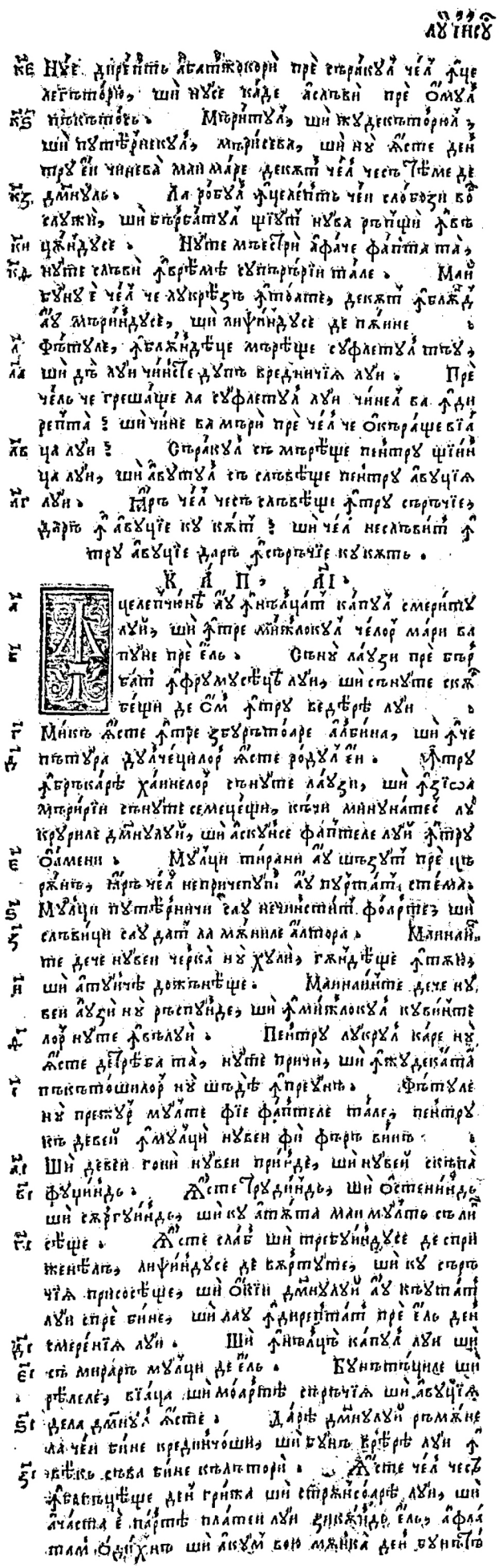

Biblia 1688, p. 669, col. 1

26[4]. Nu e direpт a batjocori pre săracul cel înţelegătoriu şi nu se cade a slăvi pre omul păcătos.

27. Măritul şi judecătoriul şi putêrnecul mări-se-va, şi nu iaste dentru ei cineva mai mare decît cel ce să tême de Domnul.

28. La robul înţelept cei slobozi vor sluji şi bărbatul ştiut nu va răpşti învăţîndu-se.

29. Nu te măiestri a face fapta ta, nu te slăvi în vrêmea supărării tale.

30. Mai bunu e cel ce lucrează în toate decît îmblînd au mărindu-se şi lipsindu-se de pîine.

31. Fătule, în blîndêţe mărêşte sufletul tău şi dă lui cinste după vredniciia lui.

32. Pre cel ce greşaşte la sufletul lui cine-l va îndirepta? Şi cine va mări pre cel ce ocăraşte viaţa lui?

33. Săracul să mărêşte pentru ştiinţa lui şi avutul să slăvêşte pentru avuţiia lui.

34. Iară cel să ce slăvêşte întru sărăcie, dară în avuţie cu cît? Şi cel neslăvit întru avuţie, dară în sărăcie cu cît?

Cap 11

1. Înţelepciunea au înălţat capul smeritului şi între mijlocul celor mari va pune pre el.

2. Să nu lauzi pre bărbat în frumusêţea lui şi să nu te scîrbeşti de om întru vedêrea lui.

3. Mică iaste între zburătoare albina, şi începătura dulceţilor iaste rodul ei.

4. Întru îmbrăcarea hainelor să nu te lauzi şi în zioa măririi să nu te semeţeşti, căci minunate-s lucrurile Domnului şi ascunse faptele lui întru oameni.

5. Mulţi tirani au şăzut pre ţărînă, iară cel nepriceput au purtat stema.

6. Mulţi putêrnici s-au necinstit foarte şi slăviţi s-au dat la mînile altora.

7. Mai nainte de ce nu vei cerca, nu huli; gîndêşte întîiu şi atuncea dojănêşte.

8. Mai nainte de ce nu vei auzi, nu răspunde; şi în mijlocul cuvintelor nu te învălui.

9. Pentru lucrul care nu iaste de treaba ta nu te prici; şi în judecata păcătoşilor nu şădea împreună.

10. Fătule, nu prejur multe fie faptele tale, pentru că, de vei înmulţi, nu vei fi fără vină.

11. Şi de vei goni, nu vei prinde şi nu vei scăpa fugind.

12. Iaste trudind şi ostenind şi sîrguind, şi cu atîta mai mult să lipsêşte.

13. Iaste slab şi trebuindu-se de sprijeneală, lipsindu-se de vîrtute şi cu sărăciia prisosêşte; şi ochii Domnului au căutat lui spre bine şi l-au îndireptat pre el den smereniia lui.

14. Şi înălţă capul lui şi să mirară mulţi de el.

15. Bunătăţile şi rêlele, viaţa şi moartea, sărăciia şi avuţiia de la Domnul iaste.

16. Darea Domnului rămîne la cei binecredincioşi şi bunăvrêrea lui în veac să va binecălători.

17. Iaste cel ce să îmbogăţêşte den grija şi strînsoarea lui, şi aceasta e partea platei lui: zicînd el: „Aflat-am odihnă şi acum voiu mînca den bunătă- /

Ms. 45, p. 798

26. Nu drept a necinsti pre săracul de-nţeles şi nu să cade a mări pre omul păcătos.

27. Măritul şi judecătoriul şi putêrnicul mări-să-va, şi nu iaste dentru ei neştine mai mare decît cel ci să tême de Domnul.

28. La robul[66] înţelept volnicii vor sluji şi bărbatul ştiutor nu va răpşti certîndu-să[67].

29. Nu te măiestri a face faptul tău şi nu te mări întru vrêmea supărării tale.

30. Mai bunu-i cel ce lucrează întru toate decît îmblînd au mărindu-să şi lipsindu-să de iale.

31. Fiiule, întru blîndêţe mărêşte sufletul tău şi dă lui cinste după vredniciia lui.

32. Pre cel ci greşaşte la sufletul lui cine-l va îndrepta? Şi ce va mări pre cel ce necinstêşte viaţa lui?

33. [68]Săracul să mărêşte pentru ştiinţa lui şi avutul să mărêşte pentru avuţia lui.

34. Iar cel ci să mărêşte întru sărăcie, şi întru avuţie cu cît? Şi cel nemărit întru avuţie, întru sărăcie cu cît?

Cap 11

1. [69]Înţelepciunea smêritului înălţat-au capul şi întru mijlocul măriţilor va şedea pre el.

2. Să nu lauzi[70] pre bărbat întru frîmsêţea lui şi să nu te oţărăşti de om întru vedêrea lui.

3. Mică-i între zburătoare albina, şi începătura dulceţilor — rodul ei.

4. [71]Întru îmbrăcarea hainelor să nu te lauzi şi întru dzua mărirei *[798/2]* să nu te sămeţeşti, căci minunate-s lucrurile Domnului şi ascunse faptele lui întru oameni.

5. Mulţi tîrani au şezut pre ţărnă, iar cel negîndit a purtat stemă.

6. Mulţi putêrnici s-au necinstit foarte şi măriţi s-au dat la mîinile altora.

7. Mainte de ce nu vei cerca, nu huli; gîndêşte întîi şi atuncea dojenêşte.

8. Mainte de ce nu vei audzi, nu răspunde; şi întru mijlocul cuvintelor nu te învălui.

9. Pentru lucrul carele nu iaste ţie de treabă nu te prici; şi întru judecata păcatelor[72] nu şedea împreună.

10. Fiiule, nu pregiur multe fie faptele tale, pentru că, dă vei înmulţi, nu te vei fărăvinui.

11. Şi dă vei goni, nu vei prinde şi nu vei scăpa fugind.

12. Iaste trudind şi ostenind şi sîrguind, şi cu atîta mai mult să lipsêşte.

13. Iaste slab ⌊şi⌋ trebuindu-să de sprăjineală, lipsindu-să de vîrtute şi[73] sărăciia prisosêşte; şi ochii Domnului au căutat lui spre bine şi l-au îndreptat pre el dentru smerenia lui.

14. Şi înălţă capul lui şi să mirară preste el mulţi.

15. [74]Bunătăţile[75], viaţa şi moartea, sărăciia şi avuţiia de la Domnul iaste.

16. Darea Domnului rămîne la cei binecredincioşi şi bunăvrêrea lui întru vac să va binecălători.

17. Iaste îmbogăţit fiind de ferinţa şi strînsoarea lui[76], şi aceasta-i partea platei lui: [77]dzicînd el: „Aflat-am odihnă şi acum voi mînca dentru bunătă-

Ms. 4389, p. 644

26. Nu iaste cu direptul să ocărască pre săracul cel înţelept, nici iaste lucru cuvios a slăvi pre omul cel păcătos.

27. Boiêriul şi judecătoriul şi cei putêrnici vor fi slăviţi, şi nu iaste nici unul mai mare decît cela ce se tême de Domnul.[112]

28. [113]Robului celui înţelept îi vor sluji cei slobozi [114]şi bărbatul meşter[115] nu va face ceartă.

29. Nu te trufi de-a-ţi face lucrul tău, nici te slăvi în vrêmea supărării tale.

30. [116]Mai bun iaste cela ce lucrează fieştece lucru decît cela[117] ce umblă în zadar, fălindu-se, şi să fie lipsit de pîine.

31. Fiiule, proslăvêşte suf- *[644/2]* letul tău cu blîndêţe şi-i dă cinste împotriva mărirei lui.

32. Cine va îndirepta pre cela ce va greşi în sufletul lui? Şi cine va lăuda pre cela ce-şi va face viiaţa sa de mascară?

33. Cel sărac iaste slăvit pentru ştiinţa lui şi cel bogat iaste lăudat pentru bogăţiia lui.

34. Dară cela ce se va proslăvi în sărăcie, dară întru bogăţie cu cît mai mult? Şi cel ce iaste proslăvit întru bogăţie, şi întru sărăcie încă mai mult?

Cap 11

1. [118]Înţelepciunea celui smerit va înălţa capul lui şi-l va pune în mijlocul boiêrilor.[119]

2. Să nu lauzi pre om întru frumsêţea lui, nici să-ţi fie omul urît pentru chipul lui.

3. Că întru cêle cu áripi mititea iaste albina, iar roada ei iaste începătura dulceţii.

4. [120]Nu te lăuda întru îmbrăcămintea hainelor şi în zioa slavei să nu te înalţi, că lucrurile Domnului sînt minunate şi faptele lui nu se vor ascunde înaintea oamenilor.

5. Mulţi muncitori au şăzut pre pămînt[121], iar cel neştiut au purtat stema.

6. [122]Mulţi putêrnici se-au badjocorit foarte şi fiind slăviţi au fost daţi în mîna altora.

7. Nu huli mai nainte pînă nu vei ispiti; şi întîi înţelegi, atunci să certi.

8. [123]Şi să nu răspunzi cuvîntul mai nainte pînă nu vei auzi; şi în mijlocul vorbei nu te pune.

9. Şi de lucrul care n-ai treabă nu te prici, şi la judecata păcătoşilor să nu şăzi.[124]

10. Fiiule, faptele tale să nu fie întru multe, [125]iar de vor fi în multe, nu vei fi fără de vină.

11. [10] Şi de vei goni, nu vei ajunge, şi de vei fugi, nu vei scăpa.

12. [11] [126]Iaste om carele se ostenêşte şi asudă şi se nevoiêşte, şi tot mai mult se lipsêşte.

13. [12] Iaste om slab, căruia-i trebuiêşte scutează şi lipsit de vîrtute, şi au izbotit den sărăcie; [13] şi ochii Domnului au căutat lui în cêle bune şi l-au rîdicat den smereniia lui.

14. [14] Şi au înălţat capul lui şi se-au mirat de dînsul mulţi şi au proslăvit pre Dumnezeu.

15. [14] [127]Binele şi răul, viiaţa şi moartea, sărăciia şi bogăţiia de la Domnul iaste. [15] [16][128]

16. [17] Darul Domnului iaste pre credincioşii cei buni şi buna a lui cuvîntare se va îndirepta în vêci.

17. [18] Iaste cine se îmbogăţêşte cu ţinêrea scumpeţii sale, şi aceasta iaste partea platei lui:[129] [19] cînd zice: [130]„Aflat-am răpaos şi acum voiu mînca den bunătă-

Versiunea modernă

26. Nu este drept să ocărăşti pe săracul cel inteligent şi nu se cuvine să lauzi pe bărbatul păcătos.

27. Căpetenia, judecătorul şi principele vor fi preamăriţi, dar nici unul dintre ei nu este mai mare decît acela care se teme de Domnul.

28. Pe sluga înţeleaptă o vor sluji oameni liberi şi bărbatul înţelept nu va avea nimic de cîrtit.

29. Nu face pe înţeleptul atunci cînd îţi faci datoria şi nu te făli în clipa cînd eşti la strîmtoare.

30. Mai bun este acela care lucrează şi are cu prisosinţă de toate decît acela care se plimbă fălindu-se, dar este lipsit de pîine.

31. Fiule, fii mîndru cu modestie de tine însuţi şi apreciază-te la valoarea care ţi se cuvine.

32. Pe cel care va păcătui împotriva sinelui său cine îl va preţui? Cine îl va lăuda pe cel care îşi face el însuşi viaţa de ocară?

33. Săracul este apreciat pentru ştiinţa lui, iar bogatul este apreciat pentru averea lui.

34. Dacă cineva este lăudat în sărăcia lui, cu cît ar fi lăudat mai mult dacă ar deveni bogat? Iar cel dispreţuit în bogăţie cu cît ar fi dispreţuit mai mult dacă ar ajunge sărac?

Capitolul al 11-lea

1. Înţelepciunea celui smerit îl face să îşi înalţe capul şi îl aşează în mijlocul celor mari.

2. Să nu lauzi pe un bărbat pentru frumuseţea lui şi să nu arăţi dezgust faţă de un om pentru înfăţişarea lui.

3. Albina este mică între fiinţele zburătoare, dar rodul ei — cel dintîi dintre lucrurile dulci.

4. Să nu te lauzi cu hainele pe care le îmbraci şi să nu fii semeţ în ziua măririi tale; căci minunate sînt lucrările Domnului şi tainice pentru oameni sînt faptele lui.

5. Mulţi tirani s-au prăbuşit în ţărînă, iar cel la care nu se aştepta nimeni a purtat coroana.

6. Mulţi principi au ajuns la mare necinste şi unii oameni vestiţi au fost daţi pe mîinile altora.

7. Să nu defăimezi pe cineva înainte de a fi cercetat temeinic; să te gîndeşti mai întîi bine şi apoi să aduci o învinuire.

8. Să nu răspunzi înainte de a fi ascultat [pînă la capăt] şi să nu întrerupi pe cineva cînd tocmai vorbeşte.

9. Să nu te certi pentru un lucru care nu te priveşte şi să nu te amesteci în disputa dintre nişte păcătoşi.

10. Fiule, activităţile tale să nu fie prea numeroase căci, dacă le vei înmulţi, nu vei rămîne nepedepsit.

11. Chiar şi dacă vei alerga după ele, nu le vei prinde şi nu vei scăpa [de ele] prin fugă.

12. Există cîte un om care se trudeşte din greu, se osteneşte şi îşi dă toată silinţa, dar cu atît mai mult rămîne lipsit de orice.

13. Un altul este slab şi fără nici un sprijin, fără vlagă şi copleşit de sărăcie, dar ochii Domnului au privit spre el cu bunăvoinţă şi [Domnul] l-a ridicat din umilinţa lui.

14. L-a făcut să-şi înalţe capul şi mulţi s-au mirat de aceasta.

15. Cele bune şi cele rele, viaţa şi moartea, sărăcia şi averea, toate sînt de la Domnul.

16. Darul Domnului rămîne alături de cei evlavioşi şi bunăvoinţa lui îi va călăuzi în veci.

17. Există cîte un om care se îmbogăţeşte purtîndu-se cu îngrijorare şi cu zgîrcenie, dar iată care este răsplata lui: tocmai cînd îşi spune „Am găsit odihna şi acum voi mînca din bunătă-

Biblia 1688, p. 669, col. 2

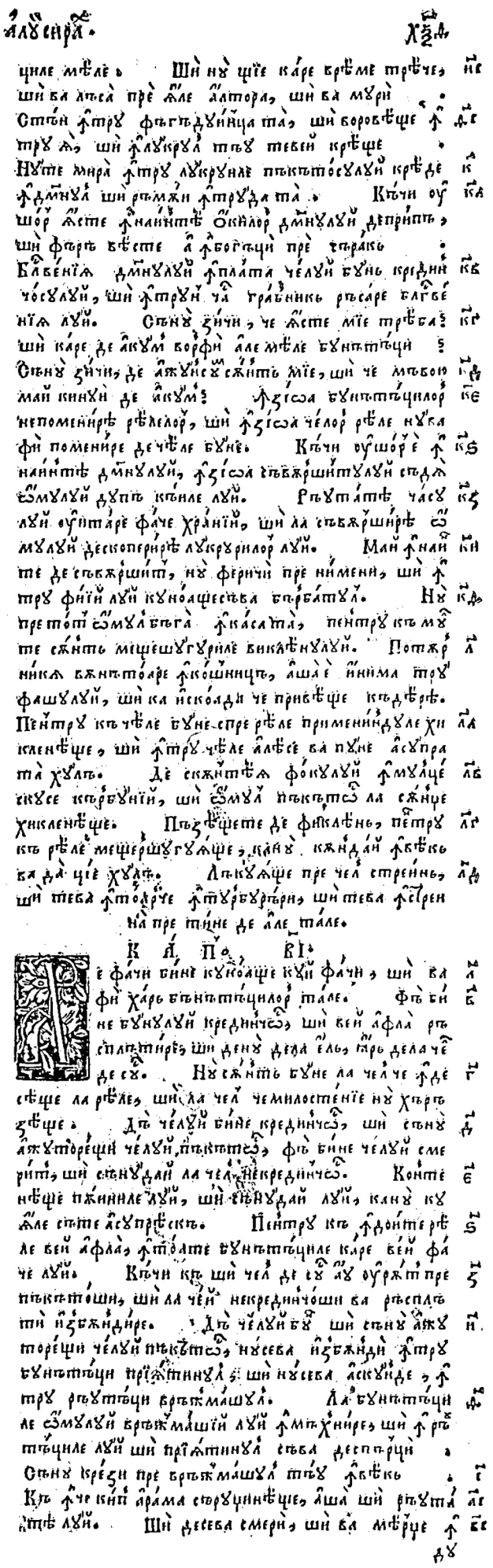

ţile mêle",

18. Şi nu ştie care vrême trêce şi va lăsa pre iale altora şi va muri.

19. Stăi întru făgăduinţa ta şi vorovêşte întru ea şi în lucrul tău vei crêşte.

20. Nu te mira întru lucrurile păcătosului, crêde în Domnul şi rămîi în truda ta.

21. Căci uşor iaste înaintea ochilor Domnului de pripă şi fără vêste a îmbogăţi pre sărac.

22. Blagosloveniia Domnului — în plata celui bun-credinciosului şi într-un ceas grabnic răsare blagosloveniia lui.

23. Să nu zici: „Ce iaste mie treaba? Şi care de acum vor fi ale mêle bunătăţi?"

24. Să nu zici: „De ajunsu-mi sînt mie, şi ce mă voiu mai chinui de acum?"

25. În zioa bunătăţilor — nepomenirea rêlelor, în zioa celor rêle nu va fi pomenire de cêle bune.

26. Căci uşor e înaintea Domnului în zioa săvîrşitului să dea omului după căile lui.

27. Răutatea ceasului uitare face hranii şi la săvîrşirea omului — descoperirea lucrurilor lui.

28. Mai înainte de săvîrşit nu ferici pre nimeni, şi întru fiii lui cunoaşte-să-va bărbatul.

29. Nu pre tot omul băga în casa ta, pentru că multe sînt meşteşugurile vicleanului.

30. Potîrnichea vînătoare în coşniţă, aşa e inima trúfaşului, şi ca iscoada ce privêşte cădêrea.

31. Pentru că cêle bune spre rêle primenindu-le, hiclenêşte şi întru cêle alêse va pune asupra ta hulă.

32. De scîntêia focului înmulţescu-se cărbunii, şi omul păcătos la sînge hiclenêşte.

33. Păzêşte-te de ficlean, pentru că rêle meşterşuguiêşte, ca nu cîndai în veac va da ţie hulă.

34. Lăcuiêşte pre cel strein şi te va întoarce în turburări şi te va înstreina pre tine de ale tale.

Cap 12

1. De faci bine, cunoaşte cui faci, şi va fi har bunătăţilor tale.

2. Fă bine bunului-credincios şi vei afla răsplătire; şi de nu de la el, iară de la Cel de Sus.

3. Nu sînt bune la cel ce îndesêşte la rêle şi la cel ce milostenie nu hărăzêşte.

4. Dă celui binecredincios şi să nu ajutoreşti celui păcătos. Fă bine celui smerit şi să nu dai la cel necredincios.

5. Contenêşte pîinile lui şi să nu dai lui, ca nu cu iale să te asupreascâ.

6. Pentru că îndoite rêle vei afla în toate bunătăţile care vei face lui.

7. Căci că şi Cel de Sus au urît pre păcătoşi şi de la cei necredincioşi va răsplăti izîndire.

8. Dă celui bun şi să nu ajutoreşti celui păcătos. Nu se va izbîndi întru bunătăţi priêtinul şi nu se va ascunde întru răutăţi vrăjmaşul.

9. La bunătăţile omului — vrăjmaşii lui în mîhnire, şi în răutăţile lui şi priêtinul să va despărţi.

10. Să nu crezi pre vrăjmaşul tău în veac;

11. Că în ce chip arama să ruginêşte, aşa şi răutatea lui.

12. Şi de se va smeri şi va mêrge în- //

Ms. 45, p. 798-799

ţile mêle”,
18. Şi nu ştie care vrême va trêce şi va lăsa pre iale altora şi va muri.
19. Stă întru făgăduinţa ta şi vorbêşte întru ea şi întru lucrul tău te vechêşte.
20. Nu te mira întru lucrurile păcătosului, crêde Domnului şi rămîi la truda ta.
21. Căci iuşor întru ochii Domnului de sîrgu fără vêste a îmbogăţi pre mêser.

22. Blagoslovenia Domnului — întru plata a binecrediciosului şi întru ceas sîrguitor odrăslêşte blagoslovenia lui.
23. Să nu zici: „Ce iaste mie treabă? Şi carele de-acum vor fi ale mêle bunătăţi?”

24. Să nu zici: „De ajunsu mie sînt, şi ce de acum mă voi chinui?”
25. Întru dzua bunătăţilor — nepomenirea rêlelor şi întru dzua rêlelor nu va pomeni bunele.

26. *[799/1]* Căci iuşor înaintea Domnului întru dzua săvîrşitului să-i dea omului după căile lui.
27. Chinuirea ceasului uitare face desfătăciunei şi la săvîrşitul omului — descoperirea lucrurilor lui[78].

28. Mainte de săvîrşit nu ferici pre nimea şi întru fiii lui cunoaşte-să-va bărbatul.
29. Nu pre tot omul bagă [30] întru casa ta, pentru că multe sînt aleşurile vicleanului.
30. [31] Potîrnichea vînătoare întru coşniţă, aşa-i inima mîndrului şi ca iscoada privêşte cădêrea.

31. [32] Pentru că cêle bune spre rêle aleşuiêşte, primenindu-le, şi[79] întru cêle alêse pune-va ⌊preste tine⌋ hulă.
32. [33] De scîntêie de foc înmulţască-să cărbunii, şi omul păcătos la sînge aleşuiêşte.
33. [34] Ia-te aminte de hîtru, pentru că rêle meşterşuguiêşte, ca nu cîndai hulă în vac va da ţie.
34. [35] Înlăcuiêşte pre cel striinu şi te va surpa pre tine întru turburări şi va înstreina pre tine de cêle ale tale.

Cap 12

1. De faci bine, cunoaşte cui faci, şi va fi har bunătăţilor tale.
2. Bine fă celui bineînchinător şi vei afla răsplătire, şi de nu de la el, ce de la Cel Preaînalt.
3. Nu sînt bune la cel ce stăjêşte la rêle şi la cel ce milostenii nu hărăzêşte.
4. [80]Dă celui binecredincios şi să nu ajutoreşti celui păcătos. Bine fă celui smerit şi să nu dai la cel necredincios.
5. Contenêşte pîinele lui şi să nu dai lui, pentru ca nu cu iale te va asupri.

6. Pentru că îndoite rêle vei afla întru toate bunătăţile carele vei face lui.
7. Pentru că şi Cel Înalt au urît pre păcătoşi şi la cei necredincioşi va răsplăti izbîndire.
8. ⌊Dă celui bun şi să nu ajutoreşti păcătosului[81].⌋ Nu să va izbîndi întru bunătăţi priêtenul şi nu să va ascunde întru răotăţi vrăjmaşul.

9. Întru bunătăţile bărbatului — vrăjmaşii lui întru mîhnire, şi întru răutăţile lui şi priêtenul să va dăspărţi.
10. Să nu crezi vrăjmaşului tău în vac;
11. Pentru că în ce chip arama să roginêşte, aşa şi răotatea lui.
12. Şi de să va smeri şi[82] mêrge în-

Ms. 4389, p. 644-645

ţile mêle”,
18. [20] Şi nu ştie ce vrême va veni şi le va părăsi toate altora şi el va muri.
19. [21] Stăi în făgăduinţa ta şi într-însa vorbêşte şi te învechiêşte în lucrul tău.
20. [22] Nu te mira în lucru- *[645/1]* rile celui păcătos, ce crêde Domnului şi lăcuiêşte întru osteninţa ta.
21. [23] Că lesne iaste înaintea ochilor Domnului fără de vêste să îmbogăţească pre cel sărac.

22. [24] Bunăcuvîntarea Domnului — în plata celui direpţ şi într-un ceas grabnic vor înflori bunile lui cuvîntări.
23. [25] Nu zice: „Ce-mi mai trebuiêşte? Sau ce bune va să fie de acum?”

24. [26] Nu zice: „Ajunge-mi, dară, de acum, cu ce mă voiu face să fiu rău?”
25. [27] [131]Că în zioa bunătăţilor nu-ţi vei aduce aminte de cêle rêle, iar în zioa cêea îţi vei aduce aminte de cêle bune.
26. [28] Că iaste lesne înaintea lui Dumnezeu să plătească omului în zioa urgiei împotriva căii lui.
27. [29] Răotatea vremii face uitare agonisêlei şi dăscoperirea faptelor omului — întru sfîrşirea lui.[132]

28. [30] Nici pre un om să nu-l fericeşti mai nainte de moarte, că bărbatul se va cunoaşte întru[133] feciorii săi.
29. [31] Să nu duci pre tot omul în casa ta, că multe sînt lătrările hicleanului.
30. [32] Cum se vinează potîrnichea în coşniţă, aşa şi inima celui trufaş, şi privêşte cădêrea ca şi iscoada.

31. [33] Că întorcînd binele în rău, face înşălăciune şi pune vină asupra făcătorilor celor de bine.

32. [34] Dentr-o scîntêie mică se înmulţêşte focul, şi omul păcătos pofteşte spre sîngele strein.
33. [35] Păzêşte-te de făcătoriul cel de rău, că cêle rêle va face, ce să nu cumva aducă asupra ta ocară vêcinică.
34. [36] Pre cel strein dăzsălăşluiêşte-l den casa ta, ca să nu învîrtejască gîlcevi asupra ta şi să te facă strein de ale tale.

Cap 12

1. De vei face bine, să ştii cui faci, şi va fi har binelui tău.[134]
2. Fă bine credinciosului celui bun şi vei afla plată; de nu de la dînsul, de la Cel de Sus.
3. Celui ce va sili spre răotate nu-i va fi bine şi celui ce nu va da milostenie.
4. [135]Dă credinciosului celui bun şi nu apăra pre cel păcătos. [5] Fă bine celui smerit şi nu da celui necredincios.
5. [6] Oprêşte lui pîinea şi nu i-o da, ca să nu te biruiască dînsa.

6. [7] Că întru toate bunătăţile cîte vei face lui tu vei afla răotate îndoită.
7. Că Cel den Nălţime au urît pre cei păcătoşi şi celor răi le va da plată.
8. [7] Dă celui bun şi pre cel păcătos nu-l apăra.[136] [8] Nu va fi izbîndit priêtenul întru bine şi vrăjmaşul nu se va ascunde întru răotăţi.

9. Cînd va fi omul în bine, iar vrăjmaşii lui sînt în griji, şi în răotatea lui se va dăspărţi priêtenul.

10. Pre vrăjmaşul tău să nu-l *[645/2]* crezi în veac;
11. [10] Că cum ruginêşte[137] arama, aşa va rugini[138] şi răotatea lui.
12. [11] Iar de se va şi smeri, el se va duce

Versiunea modernă

ţile mele”,
18. El nu ştie cît timp va mai trece, îşi va lăsa bunurile altora şi va muri.
19. Să rămîi statornic legămîntului tău, să vorbeşti în numele acestuia şi să îmbătrîneşti în lucrarea ta.
20. Să nu te miri de faptele păcătosului, să fii încrezător în Domnul şi să rămîi statornic în munca ta.
21. Căci îi este uşor Domnului să îmbogăţească pe cel sărac fără veste şi dintr-o dată.

22. Binecuvîntarea Domnului este răsplata omului evlavios şi într-o clipă, fără întîrziere, face Domnul să înflorească binecuvîntarea lui.
23. Să nu spui: „Mai am nevoie de ceva? Ce bunuri îmi mai lipsesc de acum încolo?”

24. Să nu spui: „Am tot ce-mi trebuie, ce nenorocire mă mai poate aştepta de acum încolo?”
25. În zilele bune uităm de cele rele, iar în zilele rele nu ne mai aducem aminte de cele bune.

26. Căci îi este uşor Domnului ca, în ziua morţii, să dea omului o răsplată potrivită cu faptele sale.
27. O oră de nefericire ne şterge din minte bunăstarea şi la sfîrşitul vieţii unui om se dezvăluiesc faptele sale.
28. Să nu socoţi pe nimeni fericit înainte de moartea sa, căci un bărbat se va face cunoscut prin fiii săi.
29. Să nu laşi să intre oricine în casa ta, căci multe sînt şiretlicurile omului viclean.
30. Ca o potîrniche întemniţată în colivia ei, aşa este inima omului trufaş şi ca o iscoadă îţi pîndeşte prăbuşirea.
31. Preschimbînd în rele lucrurile bune, el întinde curse şi faptele cele mai curate le umple de ocară.

32. De la o scînteie se aprind cărbunii, iar omul păcătos întinde curse sîngeroase.
33. Să te păzeşti de cel viclean, căci el unelteşte lucruri rele şi te umple de ocară pentru totdeauna.
34. Dacă adăposteşti în casa ta pe un străin, acesta îţi va aduce necazuri şi te va înstrăina de ale tale.

Capitolul al 12-lea

1. Dacă faci binele, să ştii cui îl faci, şi vei primi mulţumire pentru faptele tale bune.
2. Să faci bine omului evlavios, şi vei primi răsplată, şi dacă nu de la el, atunci de la Cel Preaînalt.
3. Nu are parte de lucruri bune acela care stăruieşte în rele şi care şovăie să facă milostenie.
4. Să dăruieşti omului evlavios, dar să nu vii în ajutorul celui păcătos. Să faci bine omului smerit şi să nu dăruieşti nimic celui nelegiuit.
5. Împiedică-l să-şi dobîndească mijloacele de trai şi să nu i le dai nicidecum, ca nu cumva să ajungă să te stăpînească prin ele.
6. Căci de două ori mai multe rele vei primi ca răsplată pentru toate binefacerile tale către el.
7. Pentru că şi Cel Preaînalt îi urăşte pe păcătoşi şi celor nelegiuiţi le trimite pedeapsa care li se cuvine.
8. Să faci daruri omului bun, dar să nu vii în ajutorul celui nelegiuit. Prietenul nu îl punem la încercare atunci cînd sîntem fericiţi şi în împrejurările nefericite duşmanul nu rămîne ascuns.
9. În împrejurări fericite pentru un bărbat, duşmanii lui se întristează, dar, cînd acesta se află în nenorocire, chiar şi prietenul său se îndepărtează.
10. Să nu ai încredere niciodată în duşmanul tău;
11. Căci, după cum arama se coclеşte, la fel şi răutatea lui.
12. Chiar şi dacă se va arăta umil şi va merge

Biblia 1688, p. 670, col. 1

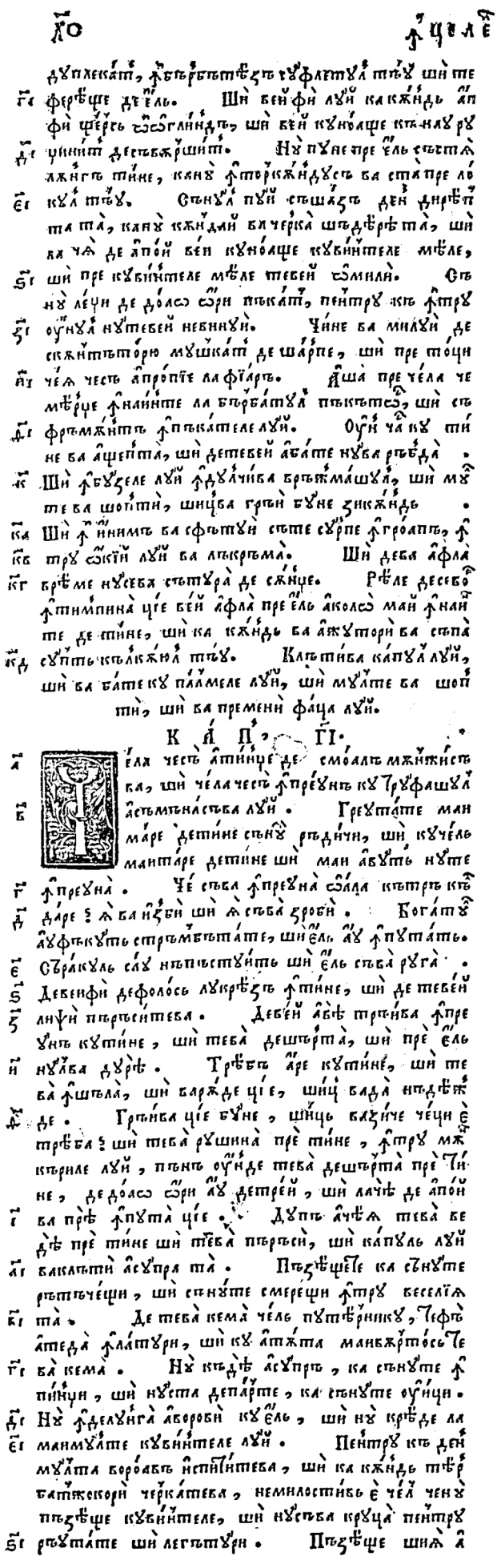

duplecat, îmbărbătează sufletul tău şi te ferêşte de el.

13. Şi vei fi lui ca cînd ai fi şters o oglindă şi vei cunoaşte că n-au ruginit desăvîrşit.

14. Nu pune pre el să stea lîngă tine, ca nu, întorcîndu-să, va sta pre locul tău.

15. Să nu-l pui să şază den direapta ta, ca nu cîndai va cerca şădêrea ta; şi la cea de apoi vei cunoaşte cuvintele mêle şi pre cuvintele mêle te vei omili.

16. Să nu legi de doao ori păcat, pentru că întru unul nu te vei nevinui.

17. Cine va milui descîntătoriu muşcat de şarpe şi pre toţi ceia ce să apropie la fiară?

18. Aşa pre cela ce mêrge înainte la bărbatul păcătos şi să frămîntă în păcatele lui.

19. Un ceas cu tine va aştepta şi, de te vei abate, nu va răbda.

20. Şi în buzele lui îndulci-va vrăjmaşul şi multe va şopti şi-ţi va grăi bune zicînd,

21. Şi în inimă va sfătui să te surpe în groapă. Întru ochii lui va lăcrăma,

22. Şi de va afla vrême, nu se va sătura de sînge.

23. Rêle de se vor întîmpina ţie, vei afla pre el acoló mai înainte de tine şi, ca cînd va ajutori, va săpa supt călcîiul tău.

24. Clăti-va capul lui şi va bate cu palmele lui şi multe va şopti şi va premeni faţa lui.

Cap 13

1. Cela ce să atinge de smoală mînji-să-va şi cela ce să împreună cu trúfaşul asămăna-să-va lui.

2. Greutate mai mare de tine să nu rădici şi cu cel mai tare de tine şi mai avut nu te împreuna.

3. Ce să va împreuna oala cătră căldare? Ea va izbi şi ea să va zdrobi.

4. Bogatul au făcut strîmbătate şi el au împutat,

5. Săracul s-au năpăstuit şi el să va ruga.

6. De vei fi de folos, lucrează în tine, şi de te vei lipsi, părăsi-te-va.

7. De vei avea, trăi-va împreună cu tine şi te va deşărta şi pre el nu-l va durea.

8. Treabă are cu tine şi te va înşăla şi va rîde ţie şi-ţi va da nădêjde.

9. Grăi-va ţie bune şi-ţi va zice: „Ce-ţi e treaba?" Şi te va ruşina pre tine întru mîncările lui, pînă unde te va deşărta pre tine de doao ori au de trei, şi la cea de apoi va preaîmputa ţie.

10. După acêea te va vedea pre tine şi te va părăsi şi capul lui va clăti asupra ta.

11. Păzêşte-te ca să nu te rătăceşti şi să nu te smereşti întru veseliia ta.

12. De te va chema cel puternicu, te fă a te da în laturi, şi cu atîta mai vîrtos te va chema.

13. Nu cădea asupră, ca să nu te împingi, şi nu sta departe, ca să nu te uiţi.

14. Nu îndelunga a vorovi cu el şi nu crêde la mai multe cuvintele lui.

15. Pentru că den multa voroavă ispiti-te-va şi ca cînd te-ar batjocori cerca-te-va. Nemilostiv e cel ce nu păzêşte cuvintele şi nu să va cruţa pentru răutate şi legături.

16. Păzêşte şi ia a– /

Ms. 45, p. 799-800

duplecat, pune asupră sufletul *[799/2]* tău şi te ferêşte de el.

13. Şi vei fi la el ca cînd ai fi ştersu oglindă şi vei cunoaşte că nu desăvîrşit.

14. Nu-i pune stare lîngă tine şi, întorcîndu-să, va sta pre locul tău.

15. Să nu-l şezi pre el den dreapta ta, ca nu cîndai va cerca şedêrea ta; şi la cêle de apoi vei cunoaşte cuvintele mêle şi pre cuvintele mêle te vei umili.

16. Să nu legi de doao ori păcat, pentru că într-unul nu te vei nevinovăţi.

17. Cine va milui dăscîntător muşcat de şarpe şi pre toţi cei ci să apropie la fiară?

18. Aşa pre cela ce pre aproape mêrge la bărbatul păcătos şi să înfrămîntă întru păcatele lui.

19. Un ceas cu tine va aştepta şi, dă te vei abate, nu va răbda.

20. Şi cu budzele lui îndulci-va vrăjmaşul ⌊şi multe va şopti şi va grăi ţie bune dzicînd⌋,

21. Şi întru inemă sfătui-va să te surpe în groapă. Întru ochii lui va lăcrăma,

22. Şi de va afla vrême, nu să va sătura de sînge.

23. Rêle de să vor întîmpina ţie, afla-vei pre el acoló mai nainte de tine şi, ca cînd are ajutorí, va abate călcîiul tău.

24. Clăti-va capul lui şi va bate cu palmele lui şi multe va şopti şi va primeni faţa lui.

Ms. 4389, p. 645-646

căutînd în pămînt; lasă sufletul tău şi te păzêşte de dînsul.

13. [11] Şi vei fi lui ca o oglindă curată şi vei pricêpe că n-au ruginit[139] de tot.

14. [12] Nu-l pune lîngă tine, ca să nu te surpe şi să stea el în locul tău.

15. [12] Nu-l pune de-a direapta ta, ca să nu cîndvaşi cêrce scaunul tău; şi mai pre urmă vei pricêpe cuvintele tale şi de cuvîntul[140] mieu te vei umili.

16. [12] Nu lega păcatul de doao ori[141], că nu vei fi să nu fii vinovat într-unul.

17. [13] Cine va milui pre dăscîntătoriul muşcat de şarpe şi pre toţi cei ce se apropie de fieri?

18. [13] Aşijderea şi pre cela ce va umbla cu omul păcătos şi pre cela ce se va amesteca în păcatele lui.

19. [14] Un ceas va lăcui cu tine, deci, de te vei feri, nu va răbda.

20. [15] [142]Vrăjmaşul se va îndulci den buzele sale şi şoptitoriul cel de multe şi va zice grăind bine.

21. [16] Vrăjmaşul va lăcrăma cu ochii săi, iar cu inima el se va sfătui să te arunce în propastie.

22. [16] Şi cînd va afla vrême, el nu se va sătura de sînge.

23. [17] Şi de te va întîlni vreo răotate, mai întîi vei afla pre dînsul decît pre acêea [18] şi, ca cînd ţi-ară ajuta, va vătăma călcîiul tău.

24. [19] Clătina-va cu capul său şi va plesni în palme şi şoptind multe îşi va schimba faţa.

Versiunea modernă

aplecîndu-se, să îţi întăreşti sufletul şi să te fereşti de el.

13. Să fii faţă de el ca şi cînd ai lustrui o oglindă şi să ştii că rugina nu va rămîne pînă la urmă.

14. Nu îl primi să stea lîngă tine, ca să nu te dea la o parte şi să îţi ia locul.

15. Să nu îl aşezi la dreapta ta, ca nu cumva să rîvnească la scaunul tău; în cele din urmă vei recunoaşte dreptatea spuselor mele şi îţi vei aminti cu părere de rău de cuvintele mele.

16. Să nu te legi de două ori în păcat, căci o dată nu vei rămîne nepedepsit.

17. Cui îi va fi milă de descîntătorul muşcat de şarpe şi de toţi aceia care se apropie de fiare?

18. Tot aşa este şi cu cel care se însoţeşte cu bărbatul păcătos şi care se amestecă în păcatele acestuia.

19. El rămîne o oră alături de tine şi, dacă te vei clătina, el nu rămîne neclintit.

20. Duşmanul are pe buze dulceaţă şi îţi va şopti multe şi va rosti multe vorbindu-ţi,

21. Dar în inima lui va cugeta cum să te răstoarne într-o groapă. Duşmanul are lacrimi în ochi,

22. Dar, dacă va găsi un prilej, nu se va sătura de sînge.

23. Dacă ţi se întîmplă ceva neplăcut, îl vei afla [la locul respectiv] înaintea ta şi, ca şi cum ar dori să te ajute, va săpa sub tălpile tale.

24. Va clătina din cap, îşi va bate palmele una de alta, va spune vrute şi nevrute şi îşi va schimba înfăţişarea.

Cap 13

1. Cela ce să atinge de zmoală pîngări-să-va şi cel ci să împreună cu mîndrul asămăna-să-va lui.

2. Greutate mai mare de tine să nu rădici şi cu cel mai tare de tine şi mai avut nu te împreuna.

3. Ce să va împreuna oala cătră căldare? Ea va izbi şi ea să va zdrobi.

4. Bogatul au făcut strîmbătate şi el au împutat,

5. Săracul s-au năpăstuit şi el să va ruga.

6. Dă vei fi de folos, lucrează întru tine, şi dă te vei lipsi, părăsi-te-va.

7. Dă vei avea, trăi-va împreună cu tine şi te va deşărta şi el nu va durea.

8. Treabă are de la tine şi te va înşela şi va rîde ţie şi-ţi va da nădêjde.

9. Grăi-va ţie bune şi va dzice: „Ce-i treaba ta?" Şi te va ruşina pre tine întru mîncările lui, pînă unde te va deşerta pre tine de doao ori au de trei, şi la cea de apoi va preaîmputa ţie.

10. După acêea vedea-va pre tine şi te va părăsi şi *[800/1]* capul lui clăti-va preste tine.

11. Ia-te aminte ca să nu te rătăceşti şi să nu te smereşti întru veselia ta.

12. Chemîndu-te putêrnicul, dîndu-te în laturi te fă, şi cu atîta mai vîrtos te va chema pre tine.

13. Nu cădea asupră, pentru ca să nu te-mpingi, şi nu departe deosebí, pentru ca să nu te uiţi.

14. Nu îndălunga a vorbi cu el şi nu crêde la mai multe cuvinte ale lui.

15. Pentru că dentru multă vorbă ispiti-te-va şi ca cînd te are batjocuri rîde-te-va. Nemilostiv — cel ce nu păzêşte cuvintele şi nu să va cruţa pentru răotate şi legături.

16. Păzêşte şi ia a-

Cap 13

1. Cela ce se va atinge de zmoală se va negri de dînsa [143]şi cela ce se va împreuna cu cel trufaş va fi potrivnic lui.[144]

2. Nu rădica sarcină mai mult de cîtu-ţi iaste putêrea.

3. Ce părtăşie iaste oalei cu căldarea? Că cêea se va sparge, iar ceasta se va clocni.

4. Cel bogat face năcazul şi iarăşi el se mînie,

5. [4] Iar săracul cel năcăjit el însuşi se roagă.

6. [5] De vei fi de folos, lucra-va asupra ta, iar de vei fi prost, te va părăsi.

7. [6] De vei avea, va vieţui cu tine şi te va dăşărta, iar pre el nu-l va durea inima de tine.

8. [7] Iar cînd va trebui ţie, el te va înşăla şi-şi va rîde de tine şi-ţi va da nădêjde

9. [7] Şi-ţi va grăi bine şi-ţi va zice: „Dară trebuiêşte-ţi cevaşi?" [8] Şi te va înfrunta cu bucatele sale, pînă te va îndăşărta de doaoă ori sau de trei ori, şi mai apoi îşi va bate joc de tine.

10. [8] După acêea, văzîndu-te, te va năpusti şi va clăti cu capul spre tine.[145] [9] [10][146]

11. Socotêşte şi nu rătăci, ca să nu te smereşti întru veseliia ta.

12. Cînd te va chiema cel putêrnic, dă-te în laturi, şi cît te va chiema mai mult.

13. [12] Tot să năpădeşti, ca să nu fii apoi împins în laturi, [13] nici iar să nu stai dăparte, ca să nu fii uitat. *[646/1]*

14. [147]Nu te pune întocma cu dînsul să fii, nici nu crêde cuvintele lui cêle multe.

15. [14] Că cu multă vorbă te va ispiti şi văzînd va iscodi tainele tale. [15] Că sufletul lui cel fără de milă va păzi cuvintele tale şi nu va cruţa să le lase den răotate şi den legături.

16. Păzêşte-te şi ia a-

Capitolul al 13-lea

1. Cel care se va atinge de smoală se va mînji şi cel care se însoţeşte cu cel trufaş se va asemăna cu acesta.

2. Să nu ridici o greutate prea grea pentru tine şi să nu te însoţeşti cu un om mai puternic şi mai bogat decît tine.

3. Cum se vor putea însoţi oala de lut cu căldarea? Prima se va izbi de cealaltă şi se va sparge.

4. Cel bogat face o nedreptate şi tot el se supără,

5. Săracul îndură nedreptatea şi mai trebuie să îşi ceară şi iertare.

6. Dacă îi vei fi de folos, se va sluji de tine, iar dacă te afli la nevoie, te va părăsi.

7. Dacă vei avea ceva avere, va trăi alături de tine şi te va jefui fără să îi pese.

8. Dacă are cumva nevoie de tine, te va înşela, îţi va zîmbi şi îţi va da speranţe.

9. Îţi va spune vorbe frumoase şi te va întreba: „De ce ai nevoie?" Şi te va umili la ospeţele lui, pînă te va prăda de două sau de trei ori, iar la sfîrşit îşi va bate joc de tine.

10. După aceea, cînd te va vedea, nu te va mai băga în seamă şi va clătina din cap în privinţa ta.

11. Fereşte-te să te laşi înşelat şi să fii umilit datorită nechibzuinţei tale.

12. Cînd te poftesţte un om puternic, încearcă să te ţii deoparte, şi el te va pofti cu atît mai mult.

13. Nu te grăbi, ca să nu fii respins, dar nu sta nici prea departe, ca să nu fii uitat.

14. Să nu vorbeşti cu el de la egal la egal şi să nu te încrezi în lungile lui cuvîntări.

15. Căci prin vorbăria lui el te pune la încercare şi te va iscodi chiar şi surîzîndu-ţi. Lipsit de milă este acela care nu păstrează pentru sine cuvintele tale şi nu te va cruţa de răutăţi şi de urzeli.

16. Să te păzeşti şi să fii cu

Biblia 1688, p. 670, col. 2

minte foarte, că cu căderea ta umbli.

17. Toată vita iubêşte asêmenea ei şi tot omul pe aproapele lui.

18. Tot trupul după neam să adună şi la cel de potriva lui să va lipi bărbatul.

19. Ce să va împreuna lupul cu mielul? Aşa cel păcătos către cel binecredincios.

20. Ce pace iaste la leoaie către cîine? Şi ce pace e celui bogat către cel sărac?

21. Vînaturile leilor — măgari sălbateci în pustii; aşa păşunile bogaţilor — săracii.

22. Scîrbă e trúfaşului plecarea, aşa iaste scîrbă la cel bogat săracul.

23. Bogatul, clătindu-se, întărêşte-să de către priêten; iară cel smerit, căzînd, să împinge de aproape de priêten.

24. Bogatul, smintindu-se, mulţi sprijenitori; grăit-au negrăite şi au îndireptat pre el.

25. Smeritul au greşit şi l-au dojănit pre el; răspuns-au înţelêgere şi nu i s-au dat lui loc.

26. Bogatul au grăit şi toţi au tăcut şi cuvîntul lui l-au înălţat pînă la nori.

27. Săracul au grăit şi zisără: „Cine e acesta?" Şi de să va împiedeca, răsturna-l-vor pre el.

28. Bună e avuţiia la care nu iaste păcat şi rea e sărăciia în gurile necredincioşilor.

29. Inima omului primenêşte faţa lui, ori la rêle, ori la bune.

30. Urma inimii întru cêle bune — faţa blîndă; şi aflarea de pilde — gîndurile cu osteneală.

Cap 14

1. Fericit bărbatul care n-au alunecat cu gura lui şi nu s-au umilit în mîhnirea greşalii.

2. Fericit căruia n-au clevetit sufletul lui şi carele n-au căzut de la nădêjdea lui.

3. La bărbatul ticăit nu e bună avuţiia; şi la omul zavisnic pentru ce-s averile?

4. Cel ce adună den sufletul lui adună altora şi întru bunătăţile lui desfăta-să-vor alţii.

5. Cel ce-şi iaste lui rău, cui va fi bun? Şi nu să va veseli întru averile lui.

6. Decît cel ce zăvistuiêşte pre sine nu iaste mai rău; şi aceasta e răsplătirea răutăţii lui.

7. Şi de face bine, den uitare face, iară la cea de apoi arată răutatea lui.

8. Rău iaste cela ce zavistuiêşte ochiul, întorcînd faţa şi trecînd cu vedêrea suflete.

9. Al lacomului ochiu nu să satură de parte şi nedireptatea celui rău usucă sufletul.

10. Ochiul rău e zavisnic pre pîine şi lipsit preste masa lui.

11. Fătule, în ce chip vei putea, fă bine ţie şi aduceri Domnului cu vrednicie apropie.

12. Adu-ţi aminte că moartea nu va zăbovi şi făgăduinţa iadului nu s-au arătat ţie.

13. Mai înainte de ce vei muri, fă bine priêtenului şi după putêrea ta întinde şi dă lui.

14. Să nu întîrziezi de la zioa cea bună şi partea pohtei ceii bune să nu te treacă.

15. Au nu altuia vei lăsa trudele ta- //

Ms. 45, p. 800

minte foarte, că cu cădêrea ta îmbli.

17. Toată vita iubêşte asêmenea ei şi tot omul pre aproapele lui.
18. Toată împielițarea după rodu-şi adună-să şi la cel de potriva lui lipi-să-va bărbatul.
19. [83]Ce să va împreuna lupul cu mielul? Aşa cel păcătos cu cel binecredincios.
20. Ce pace-i leoaiei cătră cîine[84]? Şi ce pace-i celui bogat cătră cel mêser?
21. Vînaturile leilor — măgari sălbateci întru[85] pustiiu; aşa păşciunile bogaţilor — săracii.
22. Urîciune-i la cel mîndru plecarea[86], aşa-i urîciune la cel bogat săracul.

23. Bogatul, clătindu-să, întărêşte-să de cătră priêteni, iar cel smerit, căzînd, să împinge de aproape de priêteni.
24. Bogatul smintindu-să, mulţi sprăjenitori; grăit-au negrăite şi au îndreptat pre el.
25. Smeritul au greşit şi l-au dojenit pre el; răspuns-au înţelêgere şi nu i s-au dat lui loc.

26. Bogatul au grăit şi toţi au tăcut şi[87] l-au înălţat pînă la nori.
27. Săracul au grăit şi dzisără: „Cine-i acesta?" Şi de să va împiedeca, îl vor răsturna pre el.

28. Bună-i avuţiia la carea nu iaste păcat şi rea-i sărăciia întru gurile celui necredincios.
29. Inima omului primenêşte faţa lui, ori la rêle, ori la bune.
30. Urma inimei întru bune — faţa-i blîndă; şi aflare de pilde — gînduri cu osteneală.

Cap 14

1. [88]Fericit bărbatul carele n-au alunecat cu gura lui şi nu s-au umilit întru mîhnirea gre- *[800/2]* şalei.

2. Fericit căruia n-au clevetit sufletul lui şi carele nu au căzut de la nădêjdea lui.
3. La bărbatul ticăit nu-i bună avuţiia, şi la omul zavistnic pentru ce-s averile?
4. Cel ce adună de la sufletul lui adună altora şi întru bunătăţile lui dăsfăta-să-vor alţii.

5. Cel rău şie cui bun va fi? Şi nu să va veseli întru averile lui.
6. Decît cel ce zavistuiêşte pre sine nu iaste mai rău; şi aceasta-i răsplătirea răutăţii lui.
7. Şi de face bine, cu uitare face şi la cea de apoi arată răotatea lui.

8. Rău — cela ce zavistuiêşte ochiului, întornînd faţa şi trecînd cu vedêrea suflete.

9. [89]Al lacomului ochiu nu să împle de parte şi nedreptatea răului usucă sufletul.
10. Ochiul rău — zavistnic pre pîine şi lipsit preste masa lui.
11. Fiiului[90], în ce chip vei putea, bine fă ţie şi aduceri Domnului vrednicêşte apropie.

12. Adu-ţi amine că moartea nu va zăbăvi şi făgăduinţa iadului nu s-au arătat ţie.
13. [91]Mai nainte de ce vei muri, fă bine priêtenului şi după vîrtutea ta întinde şi dă lui.

14. Să nu întîrziezi de la dzua cea bună şi partea a poftei bune să nu te treacă.

15. Au nu altuia vei lăsa trudele ta-

Ms. 4389, p. 646

minte foarte, că umbli cu cădêrea ta.

17. Toată vita iubêşte pre care iaste asêmenea ei [18] şi tot omul pre cel de aproape al său.[148]
18. [19] Şi toată carnea după neam se adună [20] şi bărbatul se lipêşte de cela ce iaste asêmene cu dînsul.
19. [21] [149]Ce împreunare iaste lupului cu mielul? Aşijderea şi celui păcătos cu cel direpţ.
20. [22] Ce pace viezurelui cu ogarul? Sau ce pace bogatului cu cel sărac?
21. [23] Vînatul leilor — măgarii sălbateci în pustie; aşijderea şi cei săraci sînt păşunea celor bogaţi.
22. [24] Urîtă iaste smereniia celui trufaş, aşijderea şi celui bogat îi iaste urît cel sărac.

23. [25] Cel bogat, cînd se clatină, îl proptesc priêtenii; iar cel sărac, cînd cade, ei îl împing, cei de aproapele lui.
24. [26] Cel bogat, cînd se-au zmintit, mulţi apărători au grăit graiure şi l-au îndireptat;[150]
25. [27] Iar cel sărac, de se-au zmintit, îl certară; şi de au şi răspuns înţelêgere, tot nu i-au dat loc.

26. [28] Grăit-au cel bogat şi au tăcut toţi şi au înălţat cuvîntul lui pînă la nori,
27. [29] Iar cel sărac au grăit şi i-au zis toţi: „Dară acesta cine iaste?" Şi de se va împiedeca, iarăşi îl vor întoarce.
28. [30] Bună iaste bogăţiia în carea nu iaste păcat şi, iarăşi, rea iaste sărăciia în gurile celor necuraţi.
29. [31] Inima omului schimbă faţa sa, sau spre bine, sau spre rău.
30. [32] Urma inimii întru bunătate — faţa cea blîndă, aflarea pildelor — ascultarea[151] cu osteneală.

Cap 14

1. Ferice de omul cela ce nu se-au zmintit cu gura sa şi nu se-au umilit în grija greşalei.[152]

2. Ferice de cela ce nu l-au clevetit sufletul lui şi cela ce n-au căzut den nădêjdea sa.
3. Omului de ocară nici de o cuviinţă nu-i iaste avuţiia, şi omului zavistnic nu i se cade aceasta.
4. Că ce strînge sufletul lui, altuia strînge şi alţii se vor îndulci în bunătatea lui.

5. Cela ce-şi iaste lui însuşi rău, dară bun cui va fi? Şi nu se va veseli întru toată avuţiia sa.
6. Nu iaste mai rău decît cel ce se zavistuiêşte el însuşi pre sine; şi aceasta iaste plata răotăţii lui.
7. Că de va şi face bine, face întru cît au uitat, iar mai apoi el rădica răotatea sa.

8. Ochiul cel zavistitor iaste hiclean şi ce- *[646/2]* la ce-şi întoarce faţa şi nu bagă în seamă sufletul său.[153]

9. Ochiul cel cămătariu nu se va sătura de partea nedireptăţii şi năcazul celui hiclean usucă sufletul.
10. Ochiul cel hiclean nici de pîine nu va fi sătul şi la masa lui va fi lipsit.
11. Fiiule, deaca ai, fă bine ţie însuţi şi ado Domnului aduceri vrêdnice.

12. Ado-ţi aminte că nu va pesti moartea şi făgăduinţa iadului care iaste arătat ţie.
13. [154]Fă priêtenului tău bine mai nainte pînă nu mori şi după tăriia ta întinde şi dă săracului.

14. Să nu te lipseşti de zioa cea bună şi să nu te treacă partea poftirei cei bune.

15. Că au doară nu vei să laşi altora agonisêlele ta-

Versiunea modernă

mare băgare de seamă, căci umbli pe marginea unei prăpastii.
17. Orice vieţuitoare îşi iubeşte seamănul şi orice om pe aproapele lui.
18. Orice fiinţă se uneşte potrivit speciei sale şi bărbatul se va alipi de cel care îi este asemenea.
19. Cum vor sta alături lupul cu mielul? Aşa este şi omul păcătos faţă de cel evlavios.
20. Ce pace poate fi între hienă şi cîine? Şi ce pace poate fi între omul bogat şi cel sărac?
21. Pradă a leilor sînt măgarii sălbatici din pustiu; tot aşa săracii sînt păşuni pentru bogaţi.
22. Smerenia este pentru cel trufaş un lucru dezgustător; tot aşa, săracul este pentru cel bogat ceva dezgustător.
23. Bogatul care se clatină este sprijinit de prieteni, dar pe săracul care se prăbuşeşte îl mai împing şi prietenii.
24. Cînd bogatul se înşeală, mulţi îi sar în ajutor; dacă spune nerozii, i se dă dreptate.
25. Cînd se înşeală însă cel umil, este certat de toată lumea, iar dacă spune lucruri pline de înţeles nu este băgat în seamă.
26. Cînd vorbeşte un om bogat, toţi ceilalţi tac şi înalţă pînă la nori cuvîntarea lui.
27. Cînd vorbeşte însă un om sărac, lumea spune: „Cine este acesta?" Iar dacă se poticneşte, este trîntit la pămînt.
28. Avuţia este bună atunci cînd este fără păcat, dar sărăcia este rea dacă este însoţită de nelegiuire.
29. Inima omului preschimbă chipul lui, fie în bine, fie în rău.
30. Un chip vesel este semnul unei inimi pornite spre cele bune, iar născocirea de pilde înseamnă cugetări anevoioase.

Capitolul al 14-lea

1. Fericit este bărbatul care n-a căzut în greşeală cu gura lui şi nu este frămîntat de părerea de rău pentru păcatele [săvîrşite].
2. Fericit este acela care nu se învinovăţeşte singur pe sine şi care n-a fost dezamăgit în speranţa sa.
3. Pentru bărbatul zgîrcit bogăţia nu este bună; iar pentru omul pizmaş la ce sînt bune avuţiile?
4. Acela care strînge lipsindu-se pe sine, pentru alţii strînge şi din bunurile sale se vor înfrupta ceilalţi.

5. Acela care este rău cu sine însuşi, pentru cine va fi bun? Şi nu se va bucura de avuţiile sale.
6. Nu există cineva mai rău decît acela care se chinuie el singur; şi aceasta este răsplata pentru răutatea lui.
7. Chiar şi dacă face bine, îl face din nebăgare de seamă şi pînă la urmă îşi arată răutatea.

8. Rău este omul care priveşte cu invidie, care îşi întoarce faţa şi îi dispreţuieşte pe ceilalţi.

9. Ochiul celui nesătul nu se mulţumeşte cu partea sa şi o nedreptate rea îi usucă sufletul.
10. Ochiul zgîrcit este hapsîn cu pîinea şi se lipseşte chiar de propria masă.
11. Fiule, atît cît îţi este cu putinţă, poartă-te bine cu tine însuţi şi înfăţişează-i Domnului darurile care i se cuvin.
12. Să îţi aduci aminte că moartea nu va întîrzia şi că legămîntul cu iadul nu ţi-a fost dezvăluit.
13. Înainte de a muri, să fii bun cu prietenul tău şi, după puterile tale, să fii generos cu el şi să îi dăruieşti ceva.
14. Să nu te lipseşti de fericirea de o zi şi să nu laşi să îţi scape partea ta dintr-o mulţumire îndreptăţită.

15. Oare nu vei lăsa altuia roadele strădaniilor ta-

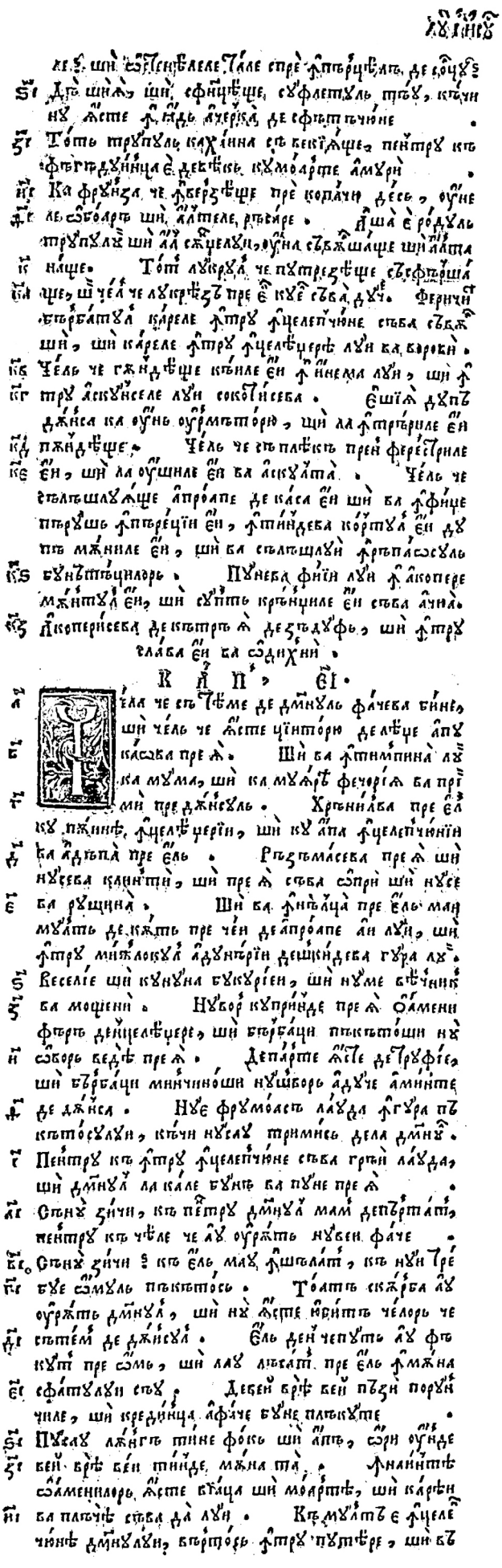

Biblia 1688, p. 671, col. 1

le şi ostenêlele tale spre împărţeală de sorţu?

16. Dă şi ia şi sfinţêşte sufletul tău, căci nu iaste în iad a cerca desfătăciune.

17. Tot trupul ca haina să vechiêşte, pentru că făgăduinţa e de veac cu moarte a muri.

18. Ca frunza ce înverzêşte pre copaciu des, unele oboară şi altele răsare,

19. Aşa e rodul trupului şi al sîngelui, una săvîrşaşte şi alta naşte.

20. Tot lucrul ce putrezêşte să sfirşaşte şi cel ce lucrează pre el cu el să va duce.

21. Fericit bărbatul carele întru înţelepciune să va săvîrşi şi carele întru înţelêgerea lui va vorovi,

22. Cel ce gîndêşte căile ei în inema lui şi întru ascunsele lui socoti-se-va.

23. Ieşiia după dînsa ca un următoriu şi la întrările ei pîndêşte.

24. Cel ce să pleacă pren ferestrile ei şi la uşile ei va asculta.

25. Cel ce sălăşluiêşte aproape de casa ei şi va înfige păruş în păreţii ei, întinde-va cortul ei după mînele ei şi va sălăşlui în răpaosul bunătăţilor.

26. Pune-va fiii lui în acoperămîntul ei şi supt crăngile ei să va aciua.

27. Acoperi-se-va de cătră ea de zăduf şi întru slava ei va odihni.

Cap 15

1. Cela ce se tême de Domnul face-va bine şi cel ce iaste ţiitoriu de lêge apuca-o-va pre ea.

2. Şi va întîmpina lui ca muma şi ca muiêrea fecioriia va priimi pre dînsul.

3. Hrăni-l-va pre el cu pîinea înţelêgerii şi cu apa înţelepciunii va adăpa pre el.

4. Răzăma-se-va pre ea şi nu se va clinti; şi pre ea să va opri şi nu se va ruşina.

5. Şi va înălţa pre el mai mult decît pre cei de aproape ai lui şi întru mijlocul adunării deşchide-va gura lui.

6. Veselie şi cununa bucuriei şi nume vêcinic va moşteni.

7. Nu vor cuprinde pre ea oameni fără de-nţelêgere şi bărbaţi păcătoşi nu o vor vedea pre ea.

8. Departe iaste de trufie şi bărbaţi mincinoşi nu-şi vor aduce aminte de dînsa.

9. Nu e frumoasă lauda în gura păcătosului, căci nu s-au trimis de la Domnul.

10. Pentru că întru înţelepciune să va grăi lauda şi Domnul la cale bună va pune pre ea.

11. Să nu zici că „Pentru Domnul m-am depărtat!" Pentru că cêle ce au urît nu vei face.

12. Să nu zici că „El m-au înşălat!" Că nu-i trebuie omul păcătos.

13. Toată scîrba au urît Domnul şi nu iaste iubită celor ce să tem de dînsul.

14. El de-nceput au făcut pre om şi l-au lăsat pre el în mîna sfatului său.

15. De vei vrea, vei păzi poruncile şi credinţa a face bune-plăcute.

16. Pus-au lîngă tine foc şi apă; oriunde vrea vei tinde mîna ta.

17. Înaintea oamenilor iaste viaţa şi moartea şi carea-i va plăcea să va da lui.

18. Că multă e înţelepciunea Domnului, vîrtos întru putêre şi vă- /

Ms. 45, p. 800-801

le şi ostenêlele tale spre împărţală de sorţu?
16. Dă şi ia şi sfinţêşte sufletul tău, căci nu iaste întru iad a cerca dăsfătăciunea.

17. [92]Tot trupul ca haina să vechêşte, pentru că făgăduinţa-i den vac: cu moarte vei muri.
18. Ca frunza înverzind preste copaci des, unele oboară [19] şi altele răsare,

19. Aşa-i rodul a trupului şi a sîngelui, una săvîrşaşte-să, alta naşte.
20. Tot lucrul ce putrezêşte să sfîrşaşte şi cel ce lucrează pre el cu el să va duce.
21. Fericit bărbatul carele întru înţelepciune să va săvîrşi şi carele întru înţelêgerea lui va vorbi,
22. Cel ce gîndêşte căile ei întru inima lui şi întru ascunsele lui socoti-să-va.
23. Ieşi afară denapoia ei ca un următor şi întru întrările ei aleşuiêşte.
24. Cel ce să pleacă pren ferestrile ei şi pren uşile ei audzi-va.
25. Cel ce poposêşte aproape de casa ei şi va înfige ţăruşi întru păreţii ei, întinde-va *[801/1]* cortul ei după mîinele ei şi va poposi întru popasul bunelor.
26. Pune-va fiii lui întru acoperemîntul ei şi supt crăngele ei poposi-va.
27. Acoperi-să-va dentru ea de arşîţă şi întru mărirea ei va poposi.

Cap 15

1. Cela ci să tême de Domnul face-va bine şi cel ce ţine lêgea apuca-l-va pre el.

2. Şi va întîmpina lui ca maica şi ca muiêrea ficioriei priimi-va pre îns.
3. [93]Hrăni-l-va pre el pîinea înţelêgerii şi apă a înţelepciunei adăpa-l-va pre el.
4. Răzăma-să-va pre ea şi nu să va clinti; şi pren ea va opri-să şi nu să va ruşina.

5. Şi va înălţa pre el mai mult decît pre cei de aproape ai lui şi întru mijlocul adunării dăşchide-va gura lui.
6. Veselie şi cunună a bucuriei şi nume vêcinic va moşteni de tot.
7. Nu vor coprinde pre ea oameni fărădălêgeri şi bărbaţi păcătoşi nu vor vedea pre ea.

8. Departe iaste de mîndrie şi bărbaţi minciunoşi nu-şi vor aduce aminte de însă.
9. Nu-i înfrîmsăţată lauda în gura păcătosului, căci nu de la Domnul s-au trimis.

10. Pentru că întru înţelepciune grăi-să-va laudă şi Domnul va spori pre el.

11. Să nu zici că: „Pentru Domnul m-am depărtat!" Pentru că carele au urît nu vei face.

12. Să nu zici că: „El m-au înşelat!" Pentru că nu are treabă de omul păcătos.
13. Toată urîciunea au urîtu-o Domnul şi nu iaste iubită celor ci să tem de însul.
14. [94]Acesta de-nceput au făcut om şi l-au lăsat pre el întru mîna sfătuirei sale.
15. [95]Dă vei vrea, păzi-vei porîncele şi credinţa a face bunevreri.
16. Pus-au lîngă tine foc şi apă; oriunde vei vrea întinde-vei mîna ta.
17. [96]Înaintea oamenilor — viaţa şi moartea şi carea va binevrea să va da lui.
18. Căci multă-i înţelepciunea Domnului, vîrtucios întru puternicie şi vă-

Ms. 4389, p. 646-647

le şi osteninţele tale împărţeală cu sorţi?[155]
16. Dă şi ia şi-ţi luminează sufletul, [17] că în iad nu iaste a căuta hrană.

17. [18] [156]Toată carnea se va învechi ca o haină, că iaste făgăduială den veac să mori cu moarte.
18. Ca frunza carea înfrunzêşte despre copaci, [19] una cade, iar alta răsare,

19. Aşa şi neamul cărnii şi al sîngelui, cesta moare, iar cela naşte.
20. Tot lucrul cel potrezitor trêce şi se va duce şi cela ce l-au făcut cu dînsul. [21][157]
21. [22] Ferice de omul cela ce va muri întru înţelepciune şi cela ce se va brodi întru înţelepciunea sa,
22. [23] Cela ce va chibzui căile ei în inima sa şi se va socoti întru ascunsele ei
23. [24] Şi va ieşi după dînsa ca un următor şi va şădea în ascuns în căile ei.[158]
24. [25] Şi va privi pre fereastra ei şi va asculta la uşile ei
25. Şi va bate cuiu[159] în părêtele ei şi va pune cortul lui la colţul ei şi va lăcui în lăcaşurile celor buni.

26. Şi coconii săi îi va pune în acoperemîntul ei şi se va sălăşlui supt ramurile ei
27. Şi se va acoperi cu dînsa de zăduf şi va lăcui în slava ei.

Cap 15

1. Cela ce se tême de Domnul, acela va face acêstea, şi cela ce va ţinea lêgea, acela o va ajunge.[160]

2. Şi o va întîlni ca pre o maică de cinste şi ea îl va priimi ca muiêrea de la fetie.
3. [161]Şi-l va hrăni cu pîinea înţelêgerii şi-l va adăpa cu apa înţelepciunii.
4. [3] Întări-se-va într-însa şi nu se va clăti; [4] şi se va opri la dînsa şi nu se va ruşina.

5. [4] Şi-l va rădica[162] mai mult decît pre vecinii săi [5] şi gura lui o va dăşchide în mijlocul bisêricii.

6. Şi va moşteni veseliia şi cununa bucuriei şi numele cel vêcinic.
7. Că oamenii cei nechibzuiţi nu vor ajunge şi bărbaţii cei păcătoşi nu o vor vedea.

8. [7] Că iaste dăparte de trufie[163][8] şi bărbaţii cei *[647/1]* mincinoşi nu-şi vor aduce aminte de dînsa.
9. Cîntarea nu iaste frumoasă în gura celui păcătos, căci că n-au fost trimeasă de la Domnul.[164]

10. Că cîntarea va fi zisă cu înţelepciune şi Domnul o va îndirepta.

11. Să nu zici că: „Pentru Domnul m-am dăpărtat!" Că nu vei face cêlea ce le-au urît.

12. Să nu zici că: „El m-au înşălat!" Că lui nu-i trebuiêşte omul cel păcătos.
13. Toată urîciunea o au urît Domnul şi nu iaste dragă celor se tem de dînsul.
14. [165]El au făcut pre om de-nceput şi l-au lăsat în mîinile vrerii sale. [15][166]
15. [16] [167]Deci, de vei vrea, vei păzi lêgea şi vei întări credinţa voirii cei bune.
16. [17] Pusu-ţi-au înainte foc şi apă, deci spre care vei vrea îţi vei întinde mîna.
17. [18] [168]Înaintea omului au pus viiaţa şi moartea, deci care va vrea, acêea i se va da.
18. [19] Că multă iaste înţelepciunea lui Dumnezeu şi iaste vîrtos cu putêrea şi vê-

Versiunea modernă

le, iar ostenelile tale vor fi trase la sorţi?
16. Să dăruieşti şi să primeşti şi să îţi bucuri sufletul, căci în iad nu vom mai putea căuta desfătarea.

17. Orice trup se învecheşte ca o haină, căci există un legămînt din veac: de moarte vei muri.
18. Asemenea frunzişului înverzind pe un copac stufos, în care unele frunze cad şi altele răsar,

19. Tot aşa şi generaţiile de trup şi sînge, una se sfîrşeşte şi alta se naşte.
20. Orice lucru ce putrezeşte dispare, iar cel care l-a făcut îl urmează.
21. Fericit este bărbatul care se gîndeşte la înţelepciune şi care discută cu chibzuinţă,
22. Care cugetă la căile ei în inima sa şi meditează la tainele ei.
23. Aleargă după ea ca un vînător şi stă la pîndă în căile ei.
24. Se uită prin ferestrele ei şi ascultă la porţile ei.

25. Îşi face sălaş aproape de casa ei, îşi înfige ţăruşul în pereţii ei, îşi întinde cortul peste mîinile ei şi îşi va face un bun sălaş de odihnă.
26. Îşi va pune fiii sub adăpostul ei şi sub ramurile ei se va cuibări.
27. Ea îl va ocroti de arşiţă şi în slava ei îşi va face sălaş.

Capitolul al 15-lea

1. Cel care se teme de Domnul face toate acestea şi cel ce pricepe legea va stăpîni înţelepciunea.

2. Ea îi va ieşi în întîmpinare ca o mamă şi ca o logodnică fecioară îl va primi.
3. Îl va hrăni cu pîinea înţelegerii şi cu apa înţelepciunii îl va adăpa.
4. El se va sprijini de ea şi nu se va clătina, se va bizui pe ea şi nu se va face de rîs.

5. Îl va înălţa deasupra celor ce îi sînt apropiaţi şi în mijlocul adunării va deschide gura lui.

6. El va găsi bucurie şi cununa veseliei şi îşi va dobîndi un nume veşnic.
7. La ea nu vor ajunge oamenii nechibzuiţi şi bărbaţii păcătoşi nu o vor vedea.

8. Ea se află departe de trufie, iar bărbaţii mincinoşi nu îşi vor aduce aminte de ea.
9. Nu este frumoasă lauda în gura păcătosului, deoarece nu a fost trimisă de Domnul.

10. Căci lauda este rostită întru înţelepciune şi Domnul o va pune pe un drum bun.

11. Să nu spui: „Din pricina Domnului m-am rătăcit!" Căci el nu săvîrşeşte cele pe care le-a urît.

12. Să nu spui: „Domnul m-a dus la rătăcire!" Căci el nu are ce face cu bărbatul păcătos.
13. Domnul urăşte tot ceea ce este dezgustător şi cei ce se tem de el nu pot să iubească aşa ceva.
14. El l-a creat pe om dintru început şi l-a lăsat pe seama propriei sale judecăţi.
15. Dacă vei voi, îi vei împlini poruncile, ca să rămîi credincios bunei sale voinţe.
16. El a pus alături de tine focul şi apa, tu vei întinde mîna spre care vei dori.
17. Înaintea oamenilor se află viaţa şi moartea şi ce îşi va dori fiecare, aceea i se va da.
18. Căci înţelepciunea Domnului este mare, el este atotputernic şi le ve-

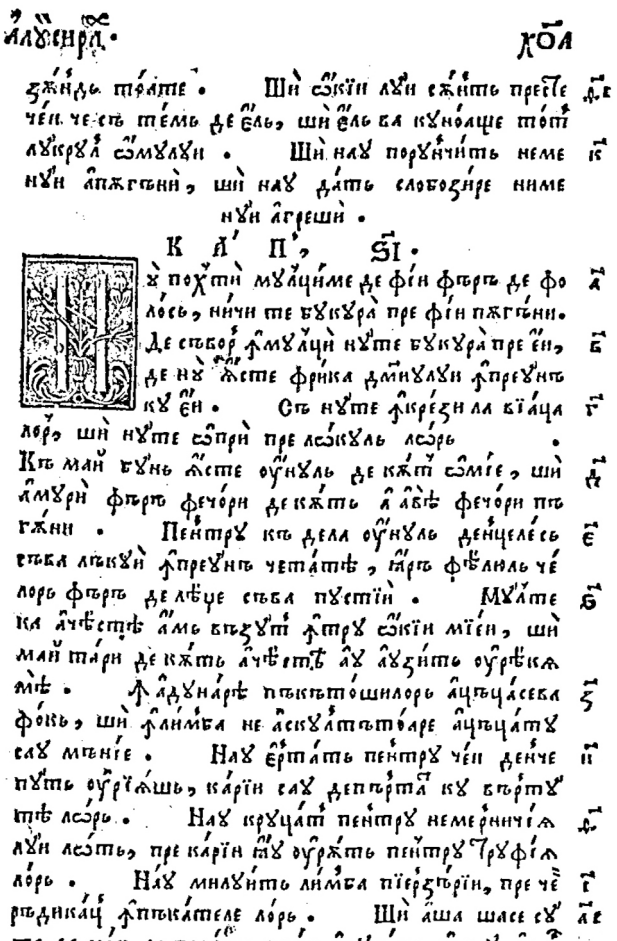

Biblia 1688, p. 671, col. 2

zînd toate.

19. Şi ochii lui sînt preste cei ce să tem de el şi el va cunoaşte tot lucrul omului.

20. Şi n-au poruncit nemenui a păgîni şi n-au dat slobozire nimenui a greşi.

Cap 16

1. Nu pohti mulţime de fii fără de folos, nici te bucura pre fii păgîni.

2. De să vor înmulţi, nu te bucura pre ei, de nu iaste frica Domnului împreună cu ei.

3. Să nu te încrezi la viaţa lor şi nu te opri pre locul lor.

4. Că mai bun iaste unul decît o mie şi a muri fără feciori decît a avea feciori păgîni.

5. Pentru că de la unul de-nţeles să va lăcui împreună cetatea, iară fêliul celor fără de lêge să va pustii.

6. Multe ca acêstea am văzut întru ochii miei şi mai tari decît acêstea au auzit urêchea mea.

7. În adunarea păcătoşilor aţîţa-se-va foc şi în limba neascultătoare aţîţatu-s-au mînie.

8. N-au iertat pentru cei de-nceput uriiaşi, carii s-au depărtat cu vîrtutea lor.

9. N-au cruţat pentru nemerniciia lui Lot, pre carii i-au urît pentru trufiia lor.

10. N-au miluit limba pierzării, pre cei rădicaţi în păcatele lor.

11. Şi aşa şase sute de mii de pedestri, cei adunaţi întru învîrtoşarea inemii lor.

12. De va fi unul tare în cerbice, minunat iaste acesta de să va curăţi.

13. Că mila şi urgiia de la el iaste; putêrnic curăţeniilor iaste şi turnîndu urgiia.

14. După multă mila lui, aşa e şi multă mustrarea lui; pre om după faptele lui judecă.

15. Nu va scăpa întru hrăpiri păcătosul şi nu va întîrziia îngăduinţa celui binecredincios.

16. La toată milosteniia va face loc, fieştecarele după faptele lui, aşa va afla.

17. Să nu zici că „De Domnul mă voiu ascunde; au den nălţime cineva îşi va aduce aminte de mine?

18. În năred mare nu mă voiu pomeni; căci iaste sufletul mieu întru nenumărată zidire?”

19. Iată, ceriul şi ceriul ceriului lui Dumnezău, fără-fundul şi pămîntul să vor clăti întru socotinţa lui.

20. Şi aşijderea munţii şi temeliile pămîntului, cînd va căuta cătră iale, cu cutremur să clatenă.

21. Şi asupra lor nu va cugeta inema; şi căile lui cine şi le va aduce aminte?

22. Şi vihor carele nu-l va vedea om, iară cêle mai multe ale lucrurilor lui — în ascunsuri.

23. „Lucrurile direptăţii cine va vesti, sau cine va răbda? Pentru că departe e făgăduinţa.”

24. Micşorîndu-se cu inima cugetă acêstea şi bărbatul cel fără minte şi rătăcit cugetă cêle nebuneşti.

25. Auzi-mă, fătule, şi învaţă ştiinţă şi spre cuvintele mêle ia aminte cu inima ta!

26. Arăta-voiu în cumpănă învăţătura şi cu amăruntul //

Ms. 45, p. 801-802

zînd toate.
19. [97]Şi ochii lui — preste cei ci să tem de el şi el va cunoaşte tot lucrul omului.

20. ⌊Şi⌋ nu au porîncit nimărui a păgîni şi nu au dat slobodzire nimărui a greşi.

Cap 16 *[801/2]*

1. Nu pofti de fii mulţime fără folos, nici te bucura pre fii păgîni.
2. Dă să vor înmulţi, nu te veseli preste ei, dă nu iaste frica Domnului împreună cu ei.
3. Să nu te încrezi la viaţa lor şi nu opri preste locul lor.
4. Că mai bunu-i unul decît 1000 şi a muri fără ficiori decît a avea fii păgîni.[98]

5. Pentru că de la unul de înţăles să va lăcui împreună cetatea, iar fêliul celor fără de lêge să va pustii.
6. Multe ca acêstea am văzut între ochii miei şi mai tari decît acêstea au audzit urêchea mea.
7. Întru adunarea păcătoşilor aţiţa-să-va foc şi întru limba neascultătoare aţiţatu-s-au mînie.
8. [99]Nu au iertat pentru cei vechi uriiaşi, carii s-au depărtat cu vîrtutea lor.

9. [100]Nu au cruţat pentru nemerniciia lui Lot, pre carii au urît pentru mîndriia lor.

10. Nu au miluit limba pierirei, pre cei rădicaţi întru păcatele lor.
11. Şi aşa 600000 de pedestri, pre cei adunaţi întru vîrtoşirea[101] inemei lor.

12. Şi dă va fi unul apreg[102], minunat iaste acesta de să va curăţi.
13. Pentru că milă şi urgie — de la el, putêrnic a curăţiire lor şi turnînd urgie.
14. După multă mila lui, aşa-i şi multă mustrarea lui; bărbat după faptele lui judecă.

15. Nu va scăpa întru apucări păcătosul şi nu va întîrdziia îngăduinţa celui binecredincios.
16. La toată milosteniia face-va loc, fieştecarele după faptele lui, aşa[103] va afla.
17. Să nu dzici că: „De la Domnul mă voi ascunde; au den nălţime neştine va pomeni pre mine?

18. Întru năred mai mult nu mă voi pomeni, pentru că care-i sufletul mieu întru nenumărată zidire?"
19. [104]Iată, ceriul şi ceriul ceriului lui Dumnedzău, fără-fundul şi pămîntul să vor clăti întru socoteala lui.

20. Împreună măgurile şi temeliile pămîntului, cînd vor[105] căuta cătră iale, cu cutremur să clatină.

21. Şi preste ei nu va socoti-să inima; şi căile lui cine va pomeni?

22. ⌊Şi⌋ vihor carele nu-l va vedea om; iară cele mai multe a lucrurilor lui — întru ascuns.

23. „Lucrurile dreptăţii cine va vesti, au cine va îngădui? Pentru că departe-i făgăduinţa."

24. Scăzîndu-să la *[802/1]* inimă socotêşte acêstea şi bărbatul fără minte ⌊şi⌋ rătăcindu-să socotêşte rêle.

25. Audzi-mă, fiiule, şi învaţă ştiinţă şi pre cuvintele mêle ia aminte cu inima ta!
26. Arăta-voi cu cumpăna învăţătura şi cu alêgere

Ms. 4389, p. 647

de toate.
19. [20] [169]Ochii lui sînt spre cei ce se tem de dînsul şi el cunoaşte tot lucrul omenesc.

20. [21] Nímunui n-au porîncit să facă necurăţie şi n-au dat voie nimunui să greşască.

Cap 16

1. [15:22] Nu pofti mulţimea feciorilor celor ce nu-s de folos. [16:1] Nu te veseli pentru feciorii cei răi.
2. [1] Măcară de se vor şi înmulţi, nu-ţi paie bine de dînşii, deaca nu iaste frica Domnului cu dînşii.[170]
3. [2] Să nu crezi viiaţa lor şi să nu te aşăzi pre locul lor.
4. [3] Că mai bun iaste unul direpţ decît o mie şi păcătoşi [4] şi cu cuviinţă iaste a muri fără de feciori decît să aibi fecior nedirept.
5. Că de un înţelept se va sălăşui cetate, iar neamul celor fără de lêge se va pustii.
6. Multe ca acêstea au văzut ochiul mieu şi urêchea mea au auzit şi mai tari decît acêstea.
7. [171]Întru adunarea celor păcătoşi se va aţiţa foc şi în limba cea neplecată se va aţiţa mînie.
8. Nu se-au rugat uriiaşii cei dentîi pentru păcatele lor, carii se-au dăpărtat pentru tăriia lor.

9. Şi n-au cruţat pre ceia ce au şăzut împrejurul lui Lot, pre carii[172] i-au urît pentru trufiia lor.

10. Nu i-au fost milă de piericiunea a toată limba, care i-au pierdut întru păcatele lor.[173]
11. [174]Aşijderea şi pre cei 600000 de pedestraşi carii se-au adunat întru năprăsniciia inimilor lor.

12. [11] Şi de va fi unul năprasnic, nu iaste minune, căci se va afla nevinovat[175].
13. [12] Că mila şi mîniia iaste la dînsul şi iaste putêrnic cînd va fi rugat el să toarne[176] mîniia.
14. [13] Că precum iaste mila lui, aşijderea iaste şi mustrarea lui multă; şi va judeca omului după faptele lui.
15. [14] Cel păcătos *[647/2]* nu va scăpa cu zmîceala şi răbdarea credinciosului celui bun nu va fi lipsită.
16. [15] A toată mila va face loc; [177]fieştecare va afla după fapta sa.
17. [16] Să nu zici: „De Domnul mă voiu ascunde; şi de-acii de sus cine mă va mai pomeni?

18. [17] Şi în cel năred mult nu voiu fi cunoscut; şi ce iaste sufletul mieu într-atîtea făpturi fără de număr?"
19. [18] Că, iată, ceriul şi ceriul ceriurilor lui Dumnezeu, fără-de-fundul şi pămîntul cu a lui cercetare se clătesc.
20. [19] Aşijderea şi munţii şi temeliile pămîntului, cînd va căuta la dînsele, se vor cutremura cu cutremur.
21. [20] Şi de acêstea de toate nu chibzuiêşte inima; [21] şi calea lui cine o va pricêpe?

22. [21] Şi vihorul care nu-l va vedea omul? [22] Că lucrurile lui cêle mai multe sînt întru cêle ascunse.

23. [22] Iar şi lucrurile direptăţii lui cine le va spune? Sau cine le va răbda? Că iaste dăparte de făgăduinţă."

24. [23] Şi acêstea le cugetă cel ce împuţinează cu inima, că omul cel nebun şi întort socotêşte cêle nebune.
25. [24] Ascultă pre mine, fiiule, şi te învaţă pricêperii şi ia aminte cu inima ta spre cuvintele mêle![178]
26. [25] Şi-ţi voiu spune învăţătura în măsurare şi cu ispitire

Versiunea modernă

de pe toate.
19. Privirile lui sînt îndreptate spre cei ce se tem de el şi va cunoaşte orice faptă a omului.

20. El nu a poruncit nimănui să fie nelegiuit şi n-a dat nimănui îngăduinţa de a păcătui.

Capitolul al 16-lea

1. Să nu-ţi doreşti o mulţime de fii nefolositori şi să nu te bucuri de fii nelegiuiţi.
2. Oricît de numeroşi ar fi, să nu te bucuri de ei, dacă nu au frică faţă de Domnul.
3. Să nu-ţi pui nădejdea în viaţa lor şi să nu te bizui pe mulţimea lor.
4. Căci unul singur este mai bun decît o mie şi a muri fără copii este mai bine decît a avea copii lipsiţi de evlavie.
5. Printr-un singur om inteligent se va umple cetatea de locuitori, dar neamul celor nelegiuiţi va fi nimicit.
6. Multe lucruri asemănătoare am văzut cu ochii mei şi lucruri încă şi mai grozave am auzit cu urechile mele.
7. În adunarea păcătoşilor focul se va înteţi şi în neamul nesupus s-a înteţit urgia [Domnului].
8. Nu i-a iertat pe uriaşii de altădată, care s-au răzvrătit prin puterea lor.

9. Nu a cruţat cetatea în care locuia Lot, de care s-a dezgustat din pricina trufiei locuitorilor.

10. Nu a avut milă pentru neamul pierzaniei, pentru cei ce se mîndreau cu păcatele lor.
11. Şi tot aşa le-a făcut şi celor şase sute de mii de pedestraşi, care se adunaseră la un loc cu inima împietrită.
12. Chiar şi dacă numai unul ar fi fost cu grumazul întărit, doar prin minune ar fi scăpat nepedepsit.
13. Căci îndurarea şi urgia se află la el, are putere asupra iertării, dar răspîndeşte urgia.
14. Pe cît de mare îi este îndurarea, tot atîta îi este şi mustrarea; pe un bărbat îl judecă după faptele lui.

15. Păcătosul nu va scăpa cu prada sa şi răbdarea omului evlavios nu va fi înşelată.
16. Va ţine seama de orice milostenie, fiecare va afla răsplată după faptele sale.
17. Să nu spui: „Mă voi ascunde de Domnul şi cine îşi va aduce aminte de mine din înalt?

18. În mulţimea fără număr nu voi fi recunoscut. Ce înseamnă sufletul meu în nemărginita creaţie?"
19. Iată, cerul şi cerul cerului, genunea şi pămîntul se cutremură sub cercetarea lui.

20. Şi tot aşa munţii şi temeliile pămîntului sînt cuprinse de cutremur sub privirile sale.

21. Dar la acestea nu se gîndeşte nimeni; iar de căile lui cine îşi va mai aduce aminte?

22. Asemenea unei furtuni izbucnite fără ştirea omului, cele mai multe din faptele sale rămîn ascunse.

23. „Faptele dreptăţii sale cine le va vesti? Şi cine le aşteaptă? Căci legămîntul este departe."

24. Astfel gîndeşte omul cu mintea scurtă, iar bărbatul necugetat şi rătăcit se gîndeşte la lucruri nebuneşti.
25. Ascultă-mă, fiule, însuşeşte-ţi ştiinţa şi ia aminte în inima ta la cuvintele mele!
26. Cu măsură îţi voi dezvălui învăţătura şi cu precizie

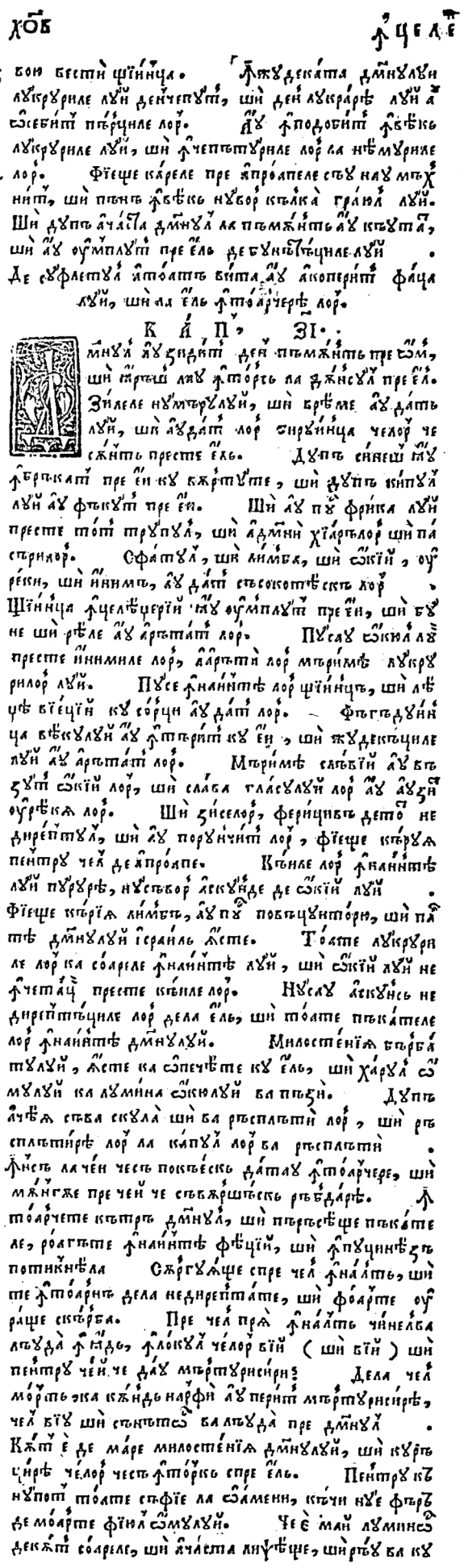

Biblia 1688, p. 672, col. 1

voiu vesti ştiinţa.

27. În judecata Domnului — lucrurile lui de-nceput şi den lucrarea lui au osebit părţile lor.

28. Au împodobit în veac lucrurile lui şi începăturile lor la neamurile lor.

29. Fieştecarele pre aproapele său n-au mîhnit şi pînă în veac nu vor călca graiul lui.

30. Şi după aceasta Domnul la pămînt au căutat şi au umplut pre el de bunătăţile lui.

31. De sufletul a toată vita au acoperit faţa lui şi la el — întoarcerea lor.

Cap 17

1. Domnul au zidit den pămînt pre om şi iarăşi l-au întors la dînsul pre el.

2. Zilele numărului şi vrême au dat lui şi au dat lor biruinţa celor ce sînt preste el.

3. După sineşi i-au îmbrăcat pre ei cu vîrtute şi după chipul lui au făcut pre ei.

4. Şi au pus frica lui preste tot trupul şi a domni hiarălor şi pasărilor.

5. Sfatul şi limba şi ochii, urechi şi inimă au dat să socotească lor.

6. Ştiinţa înţelêgerii i-au umplut pre ei şi bune şi rêle au arătat lor.

7. Pus-au ochiul lui preste inimile lor, a arăta lor mărimea lucrurilor lui.

8. Puse înaintea lor ştiinţă şi lêgea vieţii cu sorţi au dat lor.

9. Făgăduinţa veacului au întărit cu ei şi judecăţile lui au arătat lor.

10. Mărimea slăvii au văzut ochii lor şi slava glasului lor au auzit urêchea lor.

11. Şi zise lor: „Feriţi-vă de tot nedireptul!" Şi au poruncit lor, fieştecăruia, pentru cel de aproape.

12. Căile lor — înaintea lui pururea, nu să vor ascunde de ochii lui.

13. Fieştecăriia limbă au pus povăţuitoriu, şi partea Domnului Israíl iaste.

14. Toate lucrurile lor — ca soarele înaintea lui şi ochii lui — neîncetaţi preste căile lor.

15. Nu s-au ascuns nedireptăţile lor de la el şi toate păcatele lor — înaintea Domnului.

16. Milosteniia bărbatului iaste ca o pecête cu el şi harul omului ca lumina ochiului va păzi.

17. După acêea să va scula şi va răsplăti lor şi răsplătirea lor la capul lor va răsplăti.

18. Însă la cei ce să pocăiesc dat-au întoarcere şi mîngîie pre cei ce săvîrşăsc răbdarea.

19. Întoarce-te către Domnul şi părăsêşte păcatele, roagă-te înaintea fêţii şi împuţinează poticneala.

20. Sîrguiêşte spre Cel Înalt şi te întoarnă de la nedireptate şi foarte uraşte scîrba.

21. Pre Cel Preaînalt cine-l va lăuda în iad în locul celor vii (şi vii) şi pentru cei ce dau mărturisiri?

22. De la cel mort ca cînd n-ar fi au pierit mărturisirea; cel viu şi sănătos va lăuda pre Domnul.

23. Cît e de mare milosteniia Domnului şi curăţirea celor ce să întorc spre el!

24. Pentru că nu pot toate să fie la oameni, căci nu e fără de moarte fiiul omului.

25. Ce e mai luminos decît soarele? Şi aceasta lipsêşte! Şi rău va cu- /

Ms. 45, p. 802

voi vesti ştiinţa.
27. Întru judeţul Domnului — lucrurile lui de-nceput şi de lucrarea lui usăbiia partea lor.

28. Împodobi în vac lucrurile lui şi începăturile lor la rodurile lor.
29. Fieştecarele pre aproapele său nu au năcăjit şi pînă la vac nu vor neasculta graiului lui[106].
30. Şi după aceasta Domnul la pămînt au căutat şi l-au împlut pre el de bunătăţile lui.
31. Sufletul a toată vita au acoperit faţa ei[107] şi la ea[108] — înturnarea lor.

Cap 17

1. [109]Domnul au zidit den pămînt om şi iarăşi l-au întors pre el la ins.
2. Zilele numărului şi vrêmea au dat ei[110] şi au dat lor biruinţa celor preste el.

3. De sine i-au îmbrăcat pre ei cu vîrtute [111]şi după chipul lui au făcut pre ei.
4. Şi au pus frica lui preste tot trupul şi de tot a domni fiarălor şi pasărilor.
5. Sfatul şi limba şi ochii, urechi şi inimă au dat să socotească lor.
6. Ştiinţa înţelêgerii împlutu-i-au pre ei şi bune şi rêle arătat-au lor.
7. Pus-au ochiul lui preste inimile lor, a arăta lor mărimea lucrurilor lui.

8. Adaose lor ştiinţă şi lêgea vieţii au dat cu sorţul lor.
9. Făgăduinţa vacului au întărit cu ei şi judêţele lui au arătat lor.
10. Mărime de mărire[112] vădzut-au ochii lor şi mărirea glasului lor audzi urêchea lor.
11. Şi dzise lor: „Feriţi-vă de tot nedreptul!" Şi au porîncit lor, fieştecăruia, pentru cel de aproape.

12. Căile lor — înaintea lui pururea, nu să vor ascunde de la ochii lui.
13. [113]Preste fieştecare limbă au pus deasupra povăţuitor, [114]şi partea Domnului Israil iaste.
14. Toate lucrurile lor — ca soarele înaintea lui şi ochii lui — deşi preste căile lor.
15. Nu s-au ascunsu nedreptăţile lor de la el[115] şi toate păcatele lor — înaintea Domnului.
16. Milosteniia bărbatului — ca pecêtea cu el *[802/2]* şi harul omului ca lumina ochiului o va păzi.

17. După acêea să va scula şi va răsplăti lor şi răsplătirea lor la capul lor va răsplăti.
18. Însă la cei ce să căiesc dat-au întoarceri şi mîngîia pre ceia ce lasă îngăduinţa.
19. Întoarnă-te către Domnul şi părăsêşte păcatele, roagă-te de către faţă şi împuţinează împiedecarea.

20. Sîrguiêşte spre Cel Înalt şi te întoarnă de la nedreptate şi foarte uraşte scîrnăviia.
21. [116]Pre Cel Preaînalt cine-l va lăuda în iad pentru vii ⌊şi vii⌋ şi dînd mărturisire?

22. De la cel mort ca cînd n-are fi pierit-au mărturisinţa; viu şi sănătos lăuda-va pre Domnul.

23. Cîtu-i de mare milostenie Domnului şi curăţire celor ci să întorcu spre el!

24. Pentru că nu pot toate să fie întru oameni, căci nu-i fără de moarte fiiul omului.
25. Ce-i mai luminător decît soarele? Şi acesta să lipsêşte! Şi rău va po-

Ms. 4389, p. 647-648

îţi voiu arăta meşteşugul.
27. [26] Întru judecata Domnului — faptele lui de-nceput şi den facerea lui au împărţit partea lui.

28. [27] Înfrumseţat-au în vêci lucrurile sale şi începăturile lor întru neamurile lor.
29. [28] Nici unul să nu scîrbească pre vecinul său [29] şi pînă în veac să nu se împoncişaze cuvîntului lui.
30. După acêstea va căuta Domnul pre pămînt şi-l va umplea de bunătăţile sale.
31. Şi faţa lui o va umplea sufletele tuturor vitelor şi iar într-însul va fi întoarcerea lor.

Cap 17

1. [179]Domnul au zidit pre om den pămînt [2] şi iarăşi l-au întors într-însul.
2. [3] Şi i-au dat număr zilelor şi vrême şi i-au dat putêrea spre cêle ce sînt spre dînsul.

3. Şi-l îmbrăcă cu tărie, ca şi pre acêlea, şi-l făcu după chipul său.[180]
4. Şi au pus frica lui spre toată carnea şi să stăpînească preste fieri şi preste dobitoace şi preste pasări.
5. Şi i-au dat inimă şi cuget şi limbă şi ochi şi urechi, ca să socotească.
6. Şi l-au umplut de meşteşugul înţelegerii şi i-au arătat binele şi răul.
7. Şi au pus ochiul său pre inima lor, să le arate mărirea lucrurilor sale, [8] ca să-i laude numele sfinţirei şi să spuie mărirea faptelor lui.
8. [9] Şi le adaose învăţătură şi lêgea vieţii li-o moşteni.[181]
9. [10] Şi puse cu dînşii făgăduinţă vêcinică şi le arătă judecăţile sale.
10. [11] Şi au văzut ochii lor mărirea slavei lui şi cinstea glasului lui au au- *[648/1]* zit urechile lor.
11. Şi le-au zis: „Să vă păziţi de toată nedireptatea!" [12] Şi le-au porîncit fieştecăruia pentru de aproapele său.
12. [13] Căile lor în toată vrêmea sînt înaintea lui, nu sînt ascunse den ochii lui.
13. [14] [182]Fieştecării limbi i-au aşăzat povaţă, [15] [183]şi partea Domnului lui Israil iaste.
14. [16] Toate lucrurile lor sînt ca soarele înaintea lui şi ochii lui sînt pururea în căile lor.[184]
15. [17] Nu se-au ascuns nedireptăţile lor de către dînsul şi toate păcatele lor — denaintea Domnului.
16. [18] [185]Milosteniia omului iaste ca o pecête cu dînsul şi mila bărbatului o va păzi ca pre lumina ochiului.
17. [19] [186]Iar după acêea se va scula şi le va plăti şi va da plata lor pre capetele lor.
18. [20] Însă celor ce se-au pocăit le-au dat întoarcere şi pre cel slab s-au îmblînzit cu răbdarea.
19. [21] Întoarce-te către Domnul şi te părăsêşte de păcat, [22] roagă-te înaintea fêţei Domnului şi împuţinează poticniturile.
20. [23] Suie-te către Cel Nalt şi te întoarce den nedireptate şi scîrnăviia foarte să o urăşti. [24][187]
21. [25] [188]Pre Cel den Nălţime cine va să-l laude den iad în locul celor vii şi a celor ce dau mărturisirea celor vii?
22. [26] Iar de la cel mort va pieri mărturiseala, ca cînd n-ară fi nimic, [27] că cel viu şi cel sănătos va lăuda pre Domnul.
23. [28] Că mare iaste mila Domnului şi curăţirea celor ce se vor întoarce către dînsul!

24. [29] Că nu pot să fie toate întru oameni, căci că nu iaste feciorul omului fără de moarte.
25. [30]Dară ce iaste mai luminat[189] decît soarele? Şi piêre şi acela. Şi va cugeta rău

Versiunea modernă

voi vesti ştiinţa.
27. Întru judecata Domnului s-au aflat lucrările lui dintru început şi, alcătuindu-le, a deosebit părţile lor.

28. El şi-a întocmit pentru veşnicie lucrările sale, de la începuturile şi pînă în devenirile lor.
29. Nici una nu s-a ciocnit de vecina ei şi pînă în veac nu se va răzvrăti împotriva cuvîntului său.
30. A privit apoi Domnul spre pămînt şi l-a umplut cu binefacerile sale.
31. A acoperit faţa pămîntului cu toate felurile de vieţuitoare şi acestea se vor întoarce în pămînt.

Capitolul al 17-lea

1. Domnul l-a creat pe om din pămînt şi apoi din nou l-a întors în pămînt.
2. El a atribuit oamenilor un anumit număr de zile şi un anumit timp şi le-a dat stăpînire asupra a tot ce există pe pămînt.
3. Asemenea lui însuşi i-a îmbrăcat cu putere şi i-a făcut după chipul său.
4. A pus teama faţă de om în orice făptură vie, pentru ca să fie stăpîn peste fiare şi păsări.
5. Le-a dăruit judecată, limbă şi ochi, urechi şi inimă, pentru a cugeta.
6. I-a umplut cu ştiinţă şi cu înţelegere şi le-a arătat lucrurile bune şi cele rele.
7. A pus ochiul lui deasupra inimilor lor, pentru a le arăta măreţia faptelor sale.

8. Le-a oferit ştiinţa şi legea vieţii le-a dat-o moştenire.
9. Legământ veşnic a încheiat cu ei şi le-a arătat judecăţile sale.
10. Măreţia slavei sale au văzut-o ochii lor, iar urechile lor au auzit slava glasului său.
11. Şi le-a spus: „Feriţi-vă de tot ceea ce este nedrept!" Şi le-a dat, fiecăruia în parte, porunci privitoare la aproapele său.
12. Căile lor se află înaintea lui în orice clipă, nu vor putea scăpa de ochii lui.
13. Fiecărui popor i-a orînduit un cîrmuitor, dar partea Domnului este Israel.
14. Toate faptele lor sînt înaintea lui ca soarele, ochii lui privesc neîncetat căile lor.
15. Nedreptăţile lor nu-i sînt ascunse şi toate păcatele lor se află înaintea Domnului.
16. Milostenia unui bărbat este pentru el asemenea unei peceţi, ea păstrează binefacerea omului ca pe lumina ochiului.
17. La sfîrşit el se va ridica şi îi va răsplăti, va pune pe capul lor răsplata lor.
18. Dar celor care se pocăiesc le-a dat putinţa de a se întoarce şi îi alină pe cei lipsiţi de răbdare.
19. Întoarce-te la Domnul şi părăseşte-ţi păcatele, roagă-te în faţa lui şi micşorează-ţi putinţa de a greşi.

20. Să vii înapoi către Cel Preaînalt, să întorci spatele nedreptăţii şi să urăşti cu tărie lucrul dezgustător.
21. În iad cine îl va lăuda pe Cel Preaînalt în locul oamenilor vii care îi aduc mulţumire?

22. Cînd un om moare şi încetează să mai fiinţeze, mărturisirea slavei [Domnului] dispare, doar viu şi sănătos el poate să-l laude pe Domnul.
23. Cît de mare este milostivirea Domnului şi îngăduinţa lui faţă de cei care se întorc spre el!

24. Căci oamenii nu au putinţa de a înfăptui totul, deoarece fiul omului nu este nemuritor.
25. Ce este mai luminos decît soarele? Şi totuşi dispare şi el!

Biblia 1688, p. 672, col. 2

geta trupul şi sîngele.

26. Putêrea înălţimei ceriului el socotêşte, şi oamenii toţi — pămînt şi cenuşă.

Cap 18

1. Cela ce trăieşte în veac au zidit toate de obşte.

2. Domnul singur să va îndirepta.

3. Nimărui n-au făcut să vestească faptele lui. Şi cine va iscodi mărimile lui?

4. Tăriia mărimei lui cine o va număra şi va adaoge a povesti milele lui?

5. Nu iaste a împuţina, nici a adaoge, şi nu iaste a iscodi minunile Domnului.

6. Cînd istovêşte omul, atuncea încêpe; şi cînd va înceta, atuncea să va lipsi.

7. Ce e omul şi ce e folosinţa lui? Ce e răul şi ce e binele lui?

8. Numărul zilelor omului — mult o sută de ani.

9. Ca o picătură de apă den mare şi grăunţ de năsip, aşa sînt de puţini anii în zioa veacului.

10. Pentru acêea au îndelungat cu mîniia Domnului asupra lor şi au turnat preste ei mila lui.

11. Văzut-au şi au conoscut prăpădirea lor că e rea; pentru acêea au înmulţit curăţăniia lui.

12. Mila omului — spre aproapele lui, iară mila Domnului — preste tot trupul.

13. Mustrînd şi certînd şi învăţînd şi întorcînd ca păstoriul turma lui.

14. Pre cei ce priimesc certarea îi miluiêşte şi pre cei ce să nevoiesc spre judecăţile lui.

15. Fătule, întru bunătăţi să nu dai hulă şi în toată darea mîhnirea cuvintelor.

16. Au nu va potoli roa pe zăduf? Aşa e mai bun cuvîntul decît darea.

17. Iată, nu iaste cuvîntul mai bun decît darea cea bună? Şi amîndoao — la omul cel plin de dar.

18. Nebunul cu nemulţămire va împuta şi darea soarbe ochii zavistnicului.

19. Mai nainte de ce vei grăi, te învaţă; şi mai nainte de boală te vindecă.

20. Mai nainte de judecată, cercetează-te pre tine, şi în ceasul socotêlei vei afla curăţire.

21. Mai nainte de ce vei boli tu, smerêşte-te şi în vrêmea păcatelor arată întoarcere.

22. Nu te împiedica a da ruga la vrême bună şi să nu aştepţi pînă la moarte a te îndirepta.

23. Mai nainte de ce te vei ruga, gătêşte-te pre tine şi nu te face ca omul ce ispitêşte pre Domnul.

24. Adu-ţi aminte de mînie în zioa săvîrşirei şi de vrêmea izbîndirii întru întoarcerea fêţii.

25. Adu-ţi aminte de vrêmea foametei în vrêmea săturării, sărăciia şi lipsa — în zilele avuţiei.

26. De dimeneaţa pînă în sară să primenêşte vrêmea şi toate sînt grabnice înaintea Domnului.

27. Omul înţelept în toate să va sfii şi în zilele păcatelor feri-se-va de greşale.

28. Tot înţelegătoriul au conoscut înţelepciunea şi la cel ce au aflat pre ea va da mărturisire.

29. Cei de înţeles la cuvinte şi ei s-au înţelepţit şi au ploat pilde alêse, contenirea sufletului.

30. După pof- //

Ms. 45, p. 802-803

meni trupul şi sîngele.
26. Putêrea înălţimei ceriului el socotêşte, şi oamenii toţi — pămînt şi cenuşe.

Cap 18

1. [117]Cela ce trăiêşte în vac au zidit toate de obşte.

2. Domnul sîngur să va îndrepta.
3. Nimărui n-au făcut să vestească faptele lui. Şi cine va iscodi mărimile lui?
4. Tăriia mărimii lui şi[118] cine o va număra şi va adaoge a povesti milele lui?
5. Nu iaste a împuţîna, nici a adaoge, şi nu iaste a iscodi minunile Domnului.
6. Cînd istovêşte omul, atuncea încêpe; şi cînd va ostoi, atuncea să va lipsi.

7. Ce-i omul şi ce-i folosinţa lui? [119]Ce-i binele lui şi ce-i răul lui?
8. Numărul dzilelor omului — ani mulţi 100.

9. Ca o picătură de apă den maare şi grăunţu de arină, aşa-s puţîni ani întru dzua vacului.

10. Pentru acêea au îndălungat cu mîniia Domnul preste ei şi au turnat preste ei mila lui.
11. Vădzut-au şi au cunoscut prăpădirea lor că-i rea; pentru acêea înmulţi curăţeniia lui.
12. Mila omului — preste aproapele lui, şi mila Domnului — preste tot trupul.
13. Mustrînd şi certînd şi învăţînd şi întorcînd ca păstoriul tur- *[803/1]* ma lui.
14. Pre cei ce priimescu certarea miluiêşte-i şi pre ceia ce preasîrguiescu spre judecăţile lui.
15. Fiiule, întru bunătăţi să nu dai hulă şi întru toată darea mîhnirea cuvintelor.

16. Au nu arşiţa o va potoli roaoa? Aşa-i mai bun cuvîntul decît darea.
17. Nu-i, iată, cuvîntul decît darea bună? Şi amîndoao — la omul plin de har.
18. Nebunul nemulţămit va ponoslui şi darea zavistnicului soarbe ochii.
19. Mainte de ce vei grăi, ştii; şi mai nainte de boală te vindecă.
20. Mai nainte de judecată, cercetează pre sine, şi întru vrêmea socotêlei afla-vei curăţire.
21. Mainte de ce vei boli tu, smerêşte-te şi întru vrêmea păcatelor arată înturnare.
22. Nu te împiedica a da ruga la vrême bună şi să nu aştepţi pînă la moarte a te îndrepta.

23. Mainte de ce te vei ruga, gătêşte pre tine şi nu te face ca omul ispitind pre Domnul.

24. Adu-ţi aminte de mînie în dzua săvîrşirei şi vrêmea izbîndirei întru înturnarea fêţei.

25. Adu-ţi aminte vrêmea foameţii în vrêmea săturării, sărăciia şi lipsa întru dzilele avuţiei[120].

26. De dimineaţă pînă în sară primenêşte-să vrêmea şi toate sunt iuţi[121] înaintea Domnului.
27. Omul înţelept întru toate să va sfii şi întru dzilele păcatelor lua-să-va aminte de cătră greşale.
28. Tot priceputul cunoscu înţelepciunea şi la cel ce au aflat pre ea da-va mărturisire.

29. Cei de-nţeles la cuvinte şi ei s-au înţelepţit şi au ploat pilde chiare, contenirea sufletului.

30. Denapoia pof-

Ms. 4389, p. 648

şi carnea, şi sîngele.
26. [31] Că el cercetează puterile înălţimei ceriului, iar oamenii toţi — pămînt şi cenuşă.

Cap 18

1. [190]Cela ce trăiêşte în vêci le-au zidit toate denpreună.
2. [1] Dumnezeu însuşi se va îndirepta
3. [1] Şi n-au făcut nimunui să spuie faptele lui.[191] [2] Lucrurile lui cine la va urma?
4. [3] Şi ţinêrea mărirei lui cine o va număra? [4] Sau cine va adaoge să mărturisească mila lui?
5. Nu iaste să o împuţinêze sau să o înmulţească, nici nu iaste a urma minunilor Domnului.
6. Cînd sfîrşaşte omul, atunci începe; şi cînd părăsêşte, atunci se ascunde.

7. Ce iaste omul şi ce iaste bunătatea lui? Şi ce iaste binele şi ce iaste răul lui?
8. [192]Numărul zilelor omului, cît de mult, — 100 de ani.
9. [8] Şi iaste ca o picătură den apa mării sau ca un grăunţ de năsip den numărul ei, aşa sînt şi ani de puţinei în zioa veacului.
10. [9] Pentr-acêea au răbdat Domnul *[648/2]* într-înşii şi au vărsat spre dînşii mila sa.
11. [10] Iar au văzut şi au cunoscut că iaste întoarcerea lor rea;[193] [11] pentr-acêea au înmulţit curăţirea lui.
12. Mila omului — spre vecinul său, iar mila Domnului — spre toată carnea.
13. Cela ce mustrează şi învaţă şi ceartă şi întoarce ca un păstor turma sa,
14. Şi va milui pre ceia ce vor priimi certarea şi pre ceia ce se vor nevoi pentru judecăţile lui.
15. Fiiule, să nu dai vină întru cêle bune şi în toată darea să nu dai grija cuvintelor.

16. Că au nu va potoli roaoa pre pripăc? Aşa şi cuvîntul mai bun iaste decît darea.
17. Dară au nu iaste cuvîntul mai bun decît darea cea bună? Ce amîndoaoă sînt la omul cel mulţemitoriu.
18. Cel nebun, de nu-i vei da, va împuta, iar darea căznêşte ochiul celui zavistnic.
19. Să chibzuieşti mai nainte pînă nu vei grăi şi să te tămăduieşti mai nainte de boală.
20. Întreabă-te sîngur pre tine mai nainte de judecată, şi în ceasul cercetării vei afla curăţire.[194]
21. Smerêşte-te mai nainte pînă nu vei cădea în boală şi în vrêmea păcatelor arată întoarcere.
22. [195]Nu uita a face rugăciune în toată vrêmea şi să nu aştepţi la moarte să te îndireptezi.

23. Gătêşte-ţi sufletul mai nainte de rugăciune şi să nu fii ca omul cela ce ispitêşte pre Dumnezeu.

24. Ado-ţi aminte de mîniia den zioa sfîrşirii şi vrêmea izbîndei întru întoarcerea[196] fêţei.

25. [24] Ado-ţi aminte în zioa foameţii şi în zioa sporului, [25] ado-ţi aminte de sărăcie şi de meseritate în zioa bogăţiei.
26. Că vrêmea se schimbă de dimineaţa pînă seara şi acêstea toate sînt grabnice înaintea lui Dumnezeu.[197]
27. Omul înţelept de toate se va feri şi în zilele celor dragi te ferêşte de păcate.
28. Tot chibzuitul au cunoscut înţelepciunea şi, deaca o au aflat, i-au dat mărturisire.

29. Cei pricepători în cuvinte şi aceia se-au înţelepţit şi au înmulţit pilda cea ispitită sufletului celui oprit.

30. [198]Să nu umbli după pof-

Versiunea modernă

Dar fiinţa din carne şi sînge se gîndeşte la ce este rău.
26. El priveghează asupra puterii din înălţimea cerului, dar toţi oamenii nu sînt decît pămînt şi cenuşă.

Capitolul al 18-lea

1. Cel care trăieşte în veşnicie a creat toate lucrurile laolaltă.
2. Doar Domnul va fi socotit drept.
3. Nimănui nu a dat puterea de a-i vesti faptele. Cine va scruta atunci faptele lui măreţe?
4. Cine va măsura puterea măreţiei sale? Şi cine va îndrăzni să povestească îndurările lui?
5. Nu este cu putinţă nici a le micşora, nici a le spori, nu este cu putinţă a scruta minunile Domnului.
6. Cînd un om a dus la capăt [această scrutare], el de fapt abia o începe şi, cînd se va opri, abia atunci se va afla în încurcătură.
7. Ce este omul şi care este rostul lui? Ce înseamnă binele şi ce înseamnă răul din el?
8. Numărul zilelor omului ajunge la cel mult o sută de ani.
9. Ca o picătură din apa mării, ca un grăunte de nisip, atît de puţini sînt anii [omului] faţă de durata veşniciei.
10. De aceea Domnul are răbdare cu oamenii şi revarsă asupra lor îndurarea sa.
11. El a văzut şi a cunoscut cît de trist şi de dureros le este sfîrşitul; de aceea el îşi sporeşte iertarea.
12. Omul are îndurare pentru aproapele său, dar Domnul are îndurare pentru orice vieţuitoare.
13. El mustră, educă, învaţă şi îşi aduce înapoi turma, asemenea unui păstor.
14. Arată îndurare faţă de cei care îi primesc învăţătura şi faţă de cei care cercetează cu rîvnă judecăţile lui.
15. Fiule, cînd faci un bine, să nu adaugi cuvinte jignitoare şi să nu însoţeşti darul tău cu vorbe care pot mîhni.
16. Roua nu potoleşte oare arşiţa? Tot astfel, un cuvînt poate fi mai bun ca un dar.
17. Iată, nu este oare mai presus o vorbă bună decît un dar bogat? Bărbatul darnic le îmbină însă pe amîndouă.
18. Nebunul nu face nici un dar, însă aduce jigniri, iar darul celui invidios pîrjoleşte privirile.
19. Mai înainte de a vorbi, să ai o deplină cunoaştere; şi să te îngrijeşti mai înainte de a te îmbolnăvi.
20. Mai înainte de judecată, să te cercetezi pe tine însuţi, şi în ceasul cînd vei da socoteală vei găsi iertare.
21. Mai înainte de a te îmbolnăvi, să fii smerit şi în clipa păcatului să araţi pocăinţă.
22. Nimic să nu te împiedice ca să îţi împlineşti făgăduinţa la momentul potrivit şi să nu aştepţi pînă la moarte ca să îţi ţii cuvîntul.
23. Mai înainte de a face o făgăduinţă, să te pregăteşti, pentru ca să nu fii ca un om care îl ispiteşte pe Domnul.
24. Să îţi aduci aminte de mînia din zilele sfîrşitului şi de clipa pedepsei, cînd Domnul îşi va întoarce faţa [de la tine].
25. La vreme de belşug, să îţi aduci aminte de vremea foametei, de sărăcie şi lipsuri în zilele pline de avuţie.
26. Vremea se preschimbă de dimineaţă pînă seara, toate se petrec repede înaintea Domnului.
27. Omul înţelept se păzeşte în toate, în zilele păcatelor se fereşte de greşeli.
28. Orice om inteligent cunoaşte înţelepciunea şi recunoaşte meritul celui care a găsit-o.

29. Cei pricepuţi la cuvinte devin ei înşişi înţelepţi şi revarsă o ploaie de proverbe iscusite.

30. Să nu te laşi purtat de pof-

Biblia 1688, p. 673, col. 1

tele tale nu mêrge și de către poftele tale te oprêște.

31. De vei da sufletului tău bunăvrêrea poftei, face-te-va bucurie vrăjmașilor tăi.

32. Nu te veseli spre multă desfătăciune, nici să te legi cu împreunarea ei.

33. Nu te face sărac făcînd sfat de osteneală dentru împrumutare și nimica nu iaste ție în sac.

Cap 19

1. Lucrătoriul bețiv nu să va îmbogăți; cel ce defaimă cêle puține pre puținel va cădea.

2. Vinul și muierile depărta-vor pre cei de înțeles și cel ce să lipêște de curve mai îndrăzneț va fi.

3. Moliile și viermii vor moșteni pre el și sufletul îndrăzneț să va rîdica.

4. Cel ce crêde curînd ușor e la inimă și păcătuind la sufletul lui va greși.

5. Cel ce să veselêște cu inima huli-se-va și cel ce uraște voroava împuținează-se cu răutatea.

6. Nicidinioară să nu îndoiești cuvîntul și nimica ție nu se va împuțina.

7. Între priêten și întru vrăjmaș nu povesti și, de nu iaste ție păcat, nu descoperi;

8. Pentru că au auzit pre tine și au păzit pre tine și cu vrême urî-te-va.

9. Auzit-ai cuvînt? Să moară cu tine! Cutează, că nu te va sparge.

10. De către fața cuvîntului avea-va durêre cel nebun ca de către fața pruncului cêea ce naște.

11. Săgeată înfiptă în coapsa trupului, așa e cuvîntul în pîntecele nebunului.

12. Mustră pe priêten, cîndai n-au făcut și, încă de au făcut, ca să nu mai adaogă vreodată.

13. Mustră pe priêten, cîndai n-au zis, și, de-au zis, ca să nu îndoiască.

14. Mustră pe prieten, pentru că de multe ori să face pîră, și nu crêde tot cuvîntul.

15. Iaste de să lunecă, și nu den suflet. Și cine n-au greșit cu limba lui?

16. Mustră pre aproapele tău mai nainte de a-l înfricoșa și-i dă loc la lêgea Celui Înalt.

17. Toată înțelepciunea — frica Domnului și în toată înțelepciunea — facerea legii.

18. Și nu iaste înțelepciunea știință răutății și nu iaste unde e sfatul păcătoșilor înțelepciune.

19. Iaste răutate, și aceasta e scîrbă; iaste nebun împuținîndu-se cu înțelepciunea.

20. Mai bun e cel împuținat la înțelêgere cu frică decît cel ce prisosêște cu mintea și calcă lêgea.

21. Iaste măiestrie chiară, și aceasta e nedireaptă, și iaste care întoarce harul ca să arate judecata.

22. Iaste care umblă[5] rău, plecat cu negreață, și cêle denlăuntrul lui sînt pline de ficleșug;

23. Plecîndu-și obrazul și aiurea auzind, unde nu s-au conoscut, mai nainte te va ajunge.

24. Și săvai de către împuținarea vîrtutei să va opri a păcătui, de va afla vrême, va face rău.

25. După vedêre să va cunoaște omul și dentru întimpinarea fêții să va cunoaște cel înțe- /

Ms. 45, p. 803-804

telor tale nu mêrge şi de către poftele tale te oprêşte.
31. Dă vei da sufletului tău bunăvrêre a poftii, face-te-va bucurie vrăjmaşilor tăi.

32. Nu te veseli spre multă dăsfătăciune, nici să te legi cu împreunarea ei.
33. Nu te face sărac făcînd sfat de osteneală dentru împrumutare şi nimic iaste ţie în pungă.

Cap 19

1. Lucrătoriul beţiv nu să va îmbogăţi; cel ce defaimă cêle puţîne pre puţinel va cădea.

2. Vinul şi muierile dăpărta-vor pre cei de-nţeles şi cel ci să lipêşte de curve mai îndrăzneţ *[803/2]* va fi.

3. Căci şi viermi vor moşteni pre el şi sufletul îndrăzneţ să va rădica.
4. Cel ce curînd crêde — iuşor la inimă şi păcătuind la sufletul lui va greşi.
5. Cel ci să veselêşte cu inima huli-să-va şi cel ce urăşte vorba împuţinează-să cu răotatea.
6. Nicedinioară să nu îndoieşti cuvîntul şi nimic ţie nu să va împuţina.
7. Întru priêten şi întru vrăjmaş nu povesti şi, dă nu iaste ţie păcat, nu dăscoperi;

8. Pentru că au audzit pre tine şi au păzit pre tine şi întru vrême urî-te-va.
9. [122]Audzit-ai cuvîntu? Moară împreună cu tine! Cutează, nu te va sparge.
10. De către faţa cuvîntului chinui-va nebunul ca de către faţa pruncului cêea ce naşte.
11. Săgeată înfiptă întru stînghea trupului, aşa — cuvîntul în pîntecile celui nebun.
12. Mustră pre priêten, cîndai n-au făcut şi, încă au făcut, să nu mai cîndai adaogă.

13. Mustră pre priêten ca nu cîndai nu au dzis şi, de au dzis, să nu îndoiască.

14. Mustră pre priêten, pentru că de multe ori să face pîră, şi nu la tot cuvîntul crêde.

15. [123]Iaste alunecîndu-să şi nu de la suflet. Şi cine nu au greşit cu limba lui?

16. Mustră pre aproapele tău mainte de ce-l vei înfricoşa şi dă loc la lêgea Celui Înalt.
17. Toată înţelepciunea — frica Domnului şi întru toată înţelepciunea — facerea legii.

18. Şi nu iaste înţelepciunea a răotăţii ştiinţă şi nu iaste unde sfatul păcătoşilor înţelepciune.
19. Iaste răotate, şi aceasta-i urîciune; şi iaste fără-minte împuţinîndu-să cu înţelepciunea.
20. Mai bunu-i cel împuţinat la înţelêgere cu frică decît cel ce prisosêşte cu mintea şi calcă lêgea.

21. Iaste hîtríe chiară, şi aceasta-i nedreaptă, şi iaste îndrăpnicind har pentru ca să arate judecata.

22. Iaste îmblînd rău, plecat cu negreaţă, şi cêle denlontru a lui pline-s de vicleşug;
23. Plecînd obrazul şi într-aiurea audzind, unde nu s-au cunoscut, mai nainte apuca-te-va.
24. Şi săvai de către împuţinarea[124] vîrtutea să va opri a păcătui, dă va afla *[804/1]* vrême, face-va rău.

25. De către vedêre să va cunoaşte omul şi de către întîmpinarea fêţei să va cunoaşte cel înţe-

Ms. 4389, p. 648-649

tele tale şi den vrêrea ta să te întorci,
31. Că de vei cîştiga pofta sufletului, iar ea te va face de vei fi de bucurie vrăjmaşilor tăi.

32. Nu te veseli de agonisêlele cêle multe, nici să fii legat de sfătuirea lor.
33. Nu fii sărac sfătuind învăţătură de osteneală şi ţie să nu-ţi fie în sac nimic.

Cap 19

1. Lucrătoriul beţiv nu va fi bogat şi cela ce dăfaimă cêle puţine pre cîte puţinel va cădea.[199]

2. Vinul şi muierile întorc ochii celor *[649/1]* înţelepţi [3] şi cela ce se lipêşte de curve mai dîrz va fi.
3. Moliile şi viermii îl vor moştina şi sufletul cel hiclean se va lua.
4. Cela ce crêde curînd iaste uşor cu inima şi cela ce greşaşte, într-al său suflet greşaşte.
5. Cela ce se veselêşte cu inima va fi cunoscut şi cela ce urăşte vorba va împuţina răotatea.[200] [6][201]
6. [7] Cuvîntul niciodată să nu-l poftoreşti şi nimic nu ţi se va împuţina.
7. [8] Între priêteni şi între vrăjmaşi să nu povesteşti cugetul tău şi, de vei şi avea vreo greşală, să nu o dăscoperi;
8. [9] Că auzind de la tine, te va păzi şi cu vrême te va urî.
9. [10] Auzit-ai cuvîntul? Să moară cu tine! Nu te tême, că nu te va sparge.
10. [11] Cel nebun va avea durêre de faţa cuvîntului ca cêea ce naşte pentru faţa tinerelului.
11. [12] Săgeată înfiptă în coapsa cărnii, aşa şi cuvîntul în pîntecele celui nebun.
12. [13] [202]Vădêşte pre priêten, cînd încă n-au făcut şi de ce va fi făcut să nu mai facă.

13. [14] Mustrează pre priêten încă pînă n-au grăit, iar de va fi grăit o dată, el să nu mai poftorească.

14. [15] Mustrează pre priêten, că de multe ori iaste voire, [16] şi să nu crezi tot cuvîntul.

15. [16] Că iaste de se alunecă şi cu limba, iar nu cu sufletul. [17] [203]Dară cine iaste care să nu fie greşit cu limba sa?
16. [17] Mustrează pre priêtenul tău mai nainte de îngrozire[204] [18] şi dă loc legii Celui de Sus.
17. [18] Că toată înţelepciunea iaste frica Domnului şi în toată înţelepciunea iaste facerea legii.

18. [19] Iar hicleşugului nu-i iaste înţelepciune şi învăţătură şi sfatului celor păcătoşi nu iaste înţelepciune.
19. [20] Iaste hicleşug şi într-însul iaste urîciune; şi iaste nebun carele se lipsêşte de înţelepciune.
20. [21] Şi bun iaste omul cela ce se lipsêşte den pricêpere şi are frică decît cela ce are minte den dăstul şi calcă lêgea.
21. [22] Iaste meşteşug ispititor, şi şi acela iaste nedirept; [23] şi iaste carele întoarce facerea cea de bine, vrînd să adeverinţêze judecata.[205]
22. [24] Iaste cela ce caută în jos şi cu negreală, iar denlăuntrul lui iaste plin de hicleşug;
23. [24] Căutînd în jos şi auzind într-altă parte, unde nu va fi cunoscut, va mêrge mai nainte de tine.
24. [25] Şi de nu-i va fi oprită de-a greşi tăriia[206] cu slăbiciune, cînd va afla vrême, tot va face rău.

25. [26] Omul se va cunoaşte pre chip şi cu întîlnirea fêţei va fi cunoscut cel înţe-

Versiunea modernă

tele tale şi să îţi înfrînezi dorinţele.
31. Dacă te vei lăsa pe seama împlinirii poftei tale, vei fi spre bucuria răutăcioasă a duşmanilor tăi.

32. Să nu te bucuri de o viaţă de desfătări, să nu îţi iei nici o obligaţie faţă de aceasta.
33. Să nu te sărăceşti făcînd ospeţe cu bani împrumutaţi, atîta timp cît nu ai nimic în pungă.

Capitolul al 19-lea

1. Lucrătorul beţiv nu se va îmbogăţi; cel care disprețuieşte lucrurile neînsemnate va decădea puţin cîte puţin.
2. Vinul şi femeile îi duc în rătăcire pe bărbaţii inteligenţi, cel care se încurcă cu prostituate devine din ce în ce mai îndrăzneţ.
3. Putregaiul şi viermii îl vor moşteni şi acest om îndrăzneţ va ajunge la pierzanie.
4. Cel care se încrede prea repede are o inimă uşuratică şi cel care păcătuieşte îşi face rău sieşi.
5. Cel care se bucură în inima sa va fi osîndit, iar cel care urăşte vorbăria nu va ocoli răul.
6. Să nu duci mai departe cuvintele spuse de alţii şi nu vei avea nici o pagubă.
7. Nici despre un prieten, nici despre un duşman să nu povesteşti nimic şi să nu dai nimic pe faţă decît dacă [tăcînd,] ai săvîrşi un păcat;
8. Căci te va auzi, se va păzi de tine şi, la momentul potrivit, îşi va arăta ura.
9. Ai auzit un cuvînt? Lasă-l să moară cu tine o dată! Să ai curaj, că nu te va sparge!
10. Pentru un singur cuvînt nebunul va fi cuprins de chinuri ca femeia care naşte pentru pruncul său.
11. O săgeată înfiptă în coapsa trupului, aşa este un cuvînt în pîntecele nebunului.
12. Întreabă-l cu de-amănuntul pe prietenul tău, poate nu a făcut nimic şi, chiar dacă a făcut ceva, să nu înceapă din nou.
13. Întreabă-l cu de-amănuntul pe aproapele tău, poate nu a spus nimic şi, chiar dacă a spus ceva, să nu mai spună încă o dată.
14. Întreabă-l cu de-amănuntul pe prietenul tău, căci calomnia apare deseori, şi nu te încrede în tot ce se spune.
15. Alunecăm uneori [în păcat], dar nu cu bună ştiinţă. Şi cine nu a păcătuit cu cuvîntul?

16. Întreabă-l cu de-amănuntul pe aproapele tău înainte de a-l ameninţa şi fă loc legii Celui Preaînalt.
17. Întreaga înţelepciune înseamnă frica faţă de Domnul şi în întreaga înţelepciune se află înfăptuirea legii.
18. Înţelepciunea nu este însă ştiinţa răului şi chibzuinţa nu se află în sfatul păcătoşilor.
19. Există un fel de iscusinţă care este dezgustătoare şi cel lipsit de înţelepciune este un prost.
20. Mai bun este acela cu înţelegere puţină, dar cu frică [faţă de Domnul], decît cel plin de pricepere, dar care încalcă legea.
21. Există un fel de iscusinţă minuţioasă care este totuşi nedreaptă şi există cîte unul care acţionează cu viclenie pentru a-şi pune în lumină dreptatea.
22. Există cîte unul care umblă împovărat de tristeţe, dar măruntaiele lui sînt pline de vicleşug;
23. Îşi ascunde faţa, se preface că nu te aude şi, cînd nu îl observă nimeni, se aruncă asupra ta.
24. Şi dacă, fiind prea slab, se va înfrîna să păcătuiască, cînd va găsi prilejul, va săvîrşi răul.

25. După înfăţişare se va cunoaşte firea unui bărbat şi după felul cum te întîmpină vei recunoaşte pe omul inte-

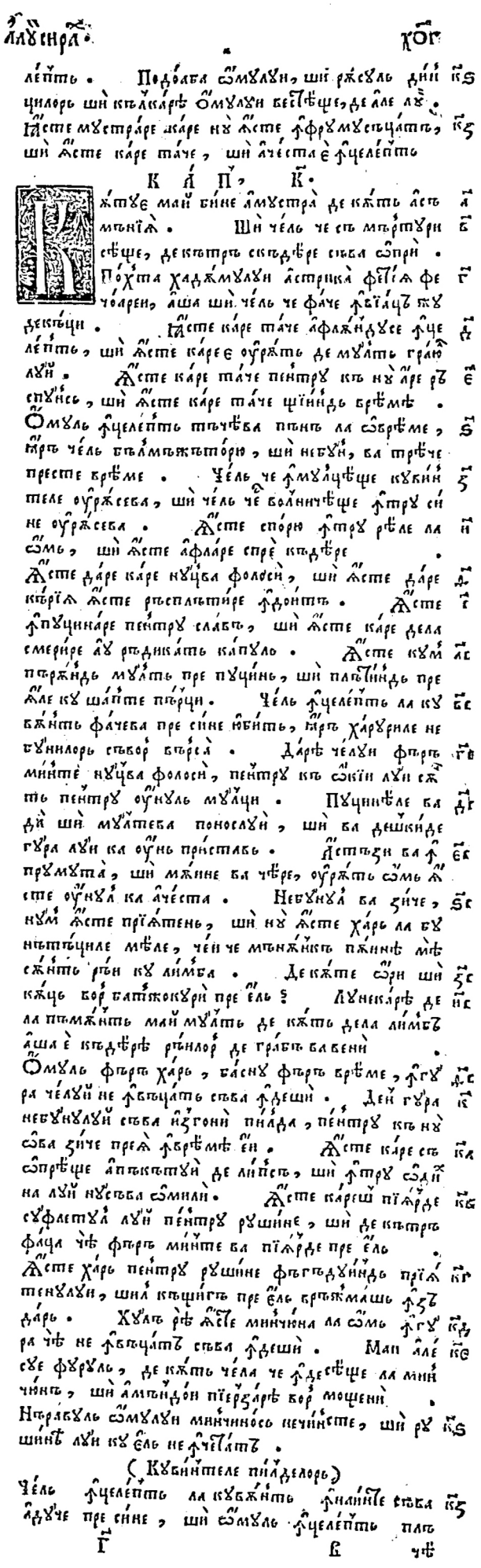

Biblia 1688, p. 673, col. 2

lept.

26. Podoaba omului şi rîsul dinţilor şi călcarea omului vestêşte de ale lui.

27. Iaste mustrare care nu iaste înfrumusăţată şi iaste care tace, şi acesta e înţelept.

Cap 20

1. Cîtu e mai bine a mustra decît a să mîniia,

2. Şi cel ce să mărturisêşte de cătră scădêre să va opri.

3. Pohta hadîmului a strica fetiia fecioarei, aşa şi cel ce face în viaţă judecăţi.

4. Iaste care tace, aflîndu-se înţelept, şi iaste care e urît de mult graiul lui.

5. Iaste care tace pentru că nu are răspuns şi iaste care tace ştiind vrêmea.

6. Omul înţelept tăcea-va pînă la o vrême, iară cel bălmăjîtoriu şi nebun va trêce preste vrême.

7. Cel ce înmulţêşte cuvintele urî-se-va şi cel ce să volnicêşte întru sine urî-se-va.

8. Iaste sporiu întru rêle la om şi iaste aflare spre cădêre.

9. Iaste dare care nu-ţi va folosi şi iaste dare căriia iaste răsplătire îndoită.

10. Iaste împuţinare pentru slavă şi iaste care de la smerire au rădicat capul.

11. Iaste cumpărînd mult pre puţin şi plătind pre iale cu şapte părţi.

12. Cel înţelept la cuvînt face-va pre sine iubit, iară harurile nebunilor să vor vărsa.

13. Darea celui fără minte nu-ţi va folosi, pentru că ochii lui sînt pentru unul mulţi.

14. Puţinêle va da şi multe va ponoslui şi va deşchide gura lui ca un pristav.

15. Astăzi va împrumuta şi mîine va cêre; urît om iaste unul ca acesta.

16. Nebunul va zice: „Nu-mi iaste priêten şi nu iaste har la bunătăţile mêle! Cei ce mănîncă pîinea mea sînt răi cu limba."

17. De cîte ori şi cîţi vor batjocuri pre el?

18. Lunecarea de la pămînt — mai mult decît de la limbă; aşa e cădêrea răilor, degrabă va veni.

19. Omul fără har — basnu fără vrême; în gura celui neînvăţat să va îndeşi.

20. Den gura nebunului să va izgoni pilda, pentru că nu o va zice pre ea în vrêmea ei.

21. Iaste care să oprêşte a păcătui de lipsă şi întru odihna lui nu să va omili.

22. Iaste care-şi piêrde sufletul lui pentru ruşine şi de cătră faţa cea fără minte va piêrde pre el.

23. Iaste har pentru ruşine făgăduind priêtenului şi-l cîştigă pre el vrăjmaş în zădar.

24. Hulă rea iaste minciuna la om, în gura cea neînvăţată să va îndeşi.

25. Mai alesu e furul decît cela ce îndesêşte la minciună şi amîndoi pierzarea vor moşteni.

26. Năravul omului mincinos — necinste şi ruşinea lui — cu el neîncetat.

(Cuvintele pildelor)

27. Cel înţălept la cuvînt înainte să va aduce pre sine şi omul înţelept plă- //

Ms. 45, p. 804

lept.

26. Podoaba omului şi rîsul dinţilor şi călcarea omului vestêşte cêle pregiur el.

27. Iaste mustrare carele nu iaste înfrîmsăţată şi iaste tăcînd, şi acesta-i înţeleptu.

Cap 20

1. Cîtu-i mai bine a mustra decît a să mîniia,

2. Şi cel ci să mărturisêşte de cătră scădêre să va opri.

3. Pofta hadîmbului să strice fetiia ficioarei, aşa cel ce face întru viaţă judêţe.

4. Iaste tăcînd, aflîndu-să înţelept, şi iaste[125] urît de cătră mult graiul lui.

5. Iaste tăcînd pentru că nu are răspuns şi iaste tăcînd ştiind vrêmea.

6. Omul înţelept tăcea-va pînă la o vrême, iar cel fleartu şi nebun va petrêce vrême[126].

7. Cel ce înmulţêşte cuvintele urî-să-va şi cel ce în sine să biruiêşte urî-să-va.

8. Iaste spor întru rêle la om şi iaste aflare spre scădêre.

9. Iaste dare carea nu va folosi şi iaste dare căriia-i răsplătirea-ndoită.

10. Iaste împuţinare pentru mărire şi iaste carele de la plecare[127] au rădicat capul.

11. Iaste cumpărînd multe pentru puţîn şi plătind pre iale cu 7 părţi.

12. Cel înţelept la cuvînt pre sine iubit va face, iar harul nebunilor să vor vărsa.

13. Darul celui fără minte nu va folosi, pentru că ochii lui pentru unul mulţi-s.

14. Puţinel va da şi multu va ponoslui şi va deşchide gura lui ca un strigător.

15. Astădzi va împrumuta şi mîine va cêre; urît om — unul ca acesta.

16. Nebunul va dzice: „Nu iaste mie priêten şi nu iaste har la bunătăţile mêle! Cei ce mănîncă pîinea mea răi-s cu limba."

17. De cîte ori şi cîţi vor batjocuri pre el?

18. Alunecarea de la pămînt — mai multă decît de la limbă; aşa cădêrea răotăţilor de sîrgu va veni.

19. Omul fără har — basnă fără vrême, întru gura cea ne-nvăţată îndesi-se-va.

20. De la gura nebunului izgoni-să-va pilda, pentru că nu o va dzice pre ea întru vrêmea ei.

21. Iaste[128] oprindu-să a păcătui *[804/2]* de lipsă şi întru odihna lui nu să va umili.

22. Iaste pierzînd sufletul lui pentru ruşine şi de cătră cea fără de minte faţă pîrde-va pre ea.

23. Iaste har pentru ruşine făgăduind priêtenului şi-l cîştigă pre el vrăjmaş în zadar.

24. Hulă rea întru om minciunos, întru gura necertată să va îndesi.

25. Mai alesu-i furul decît acela ce adesêşte la minciună şi amîndoi pierirea vor moşteni.

26. Năravul omului minciunos — necinstea şi ruşinea lui — împreună cu el neîncetat.

Cuvintele pildelor

27. Cel înţelept întru cuvinte înainte va aduce pre sine şi omul înţelept plă-

Ms. 4389, p. 649-650

lept.

26. [27] Îmbrăcămintea *[649/2]* trupului şi rîsul dinţilor şi păşirile omului vor spune de dînsul.

27. [28] Iaste vădire carea nu iaste cu cuviinţă şi iaste carele tace, şi acela iaste înţelept.

Cap 20

1. Cît iaste mai bine a mustra decît a se mîniia,

2. [1] Şi cela ce se va mărturi va fi apărat de scădêre.[207]

3. [2] Dară pofta hadîmului strica-va pre fată, [3] aşijderea cela ce face de nevoie judecăţi nedirêpte. [4][208]

4. [5] Iaste om de tace şi se-au aflat înţelept; şi iaste căruia-i sînt urîte vorbele cêle multe.

5. [6] Şi iaste carele tace şi pentru căci că n-are răspunsuri cu chibzuială şi iaste carele tace ştiindu-şi vrêmea.

6. [7] Omul cel înţelept va tăcea pînă la o vrême, iar cel dîrz şi cel nebun va trêce preste vrême.

7. [8] Cela ce va înmulţi cuvintele va fi de scîrbă şi cel ce le[209] va ţinea biruind întru sine va fi urît.[210]

8. [9] Iaste omului bună miroseală[211] întru cêle rêle şi iaste cîştig întru împuţinare.

9. [10] Iaste dare de carea nu vei avea nici un folos şi iaste dare carea se plăteşte îndoită.

10. [11] Iaste pentru slavă micşorare şi iaste care-şi înalţă capul pentru smereniia.

11. [12] Iaste carele cumpără mult cu puţinel preţ şi întoarce înşăptit.

12. [13] Cel înţelept întru cuvinte foarte se va face de va fi drag, iar milele celor fără de minte se vor rîsipi.

13. [14] Darea celui fără de minte nu iaste nici de un folos, că ochii lui pentru unul sînt mulţi.

14. [15] Da-va puţinel şi va împuta mult şi va dăşchide gura sa ca un mărturisitoriu[212].

15. [16] Astăzi va da împrumut, iar mîine el va căuta să i se plătească; urît iaste om ca acesta.

16. [17] Cel nebun va zice: „Nu-mi iaste priêten, nici iaste nici o laudă binelui mieu! [18] Ceia ce mănîncă pîinea lui sînt cu limbi înşălătoare."

17. [18] Dară încă de cîte ori şi cîţi îşi rîd de dînsul?[213]

18. [19] Că darea răotăţilor va veni degrab.

19. [20] Şi omul cel fără de laudă şi povêstea fără de vrême [21] în toată vrêmea va fi în gura celor neînvăţaţi.

20. [22] Den gura celui nebun va fi pilda dăşchisă, că nu o va zice la vrêmea ei.

21. [23] Iaste carele oprêşte de-a greşi pentru lipsa, iar întru răpaosul său nu se va micşora.

22. [24] Iaste cela ce-şi pîrde sufletul său pentru ruşinea şi şi-l pîrde faţa celui fără de minte.

23. [25] Iaste cela ce pentru mila ruşinii făgăduiêşte priêtenului şi şi l-au dobîndit vrăjmaş în zadar.

24. [26] Rea vină iaste în om min- *[650/1]* ciuna şi în toată vrêmea va fi în gurile celor neînvăţaţi.

25. [27] Mai bun iaste furul decît cela ce minte totdeauna, însă amîndoi vor moştina piericiunea.[214]

26. [28] Întru năravul omului minciuna iaste ocară şi ruşinea lui în tot ceasul iaste cu dînsul.

27. [29] Cel înţelept în cuvînt se va scoate pre sine însuşi şi omul cel chibzuit cu mintea va fi plă-

Versiunea modernă

ligent.

26. Îmbrăcămintea unui bărbat, felul cum rîde şi felul cum umblă ne arată ce fel de om este.

27. Există un fel de mustrare grăbită şi există cîte unul care tace, iar acesta este cel chibzuit.

Capitolul al 20-lea

1. Este mai bine să mustri [pe cineva] decît să îţi înăbuşi mînia,

2. Iar acela care îşi mărturiseşte vina va scăpa fără a fi păgubit.

3. Precum un eunuc aprins de pofta de a lua fecioria unei fete, aşa este şi acela care vrea să facă dreptate cu forţa.

4. Există cîte unul care, tăcînd, este socotit înţelept şi mai există un altul care este urît de prea multă vorbărie.

5. Există cîte unul care tace pentru că nu are un răspuns şi există un altul care tace deoarece cunoaşte momentul potrivit.

6. Omul înţelept tace pînă la momentul potrivit, dar lăudărosul şi cel prost vor scăpa clipa prielnică.

7. Cel care vorbeşte prea mult va fi privit cu dezgust, iar cel care caută să se impună va fi privit cu ură.

8. Apare uneori succesul în mijlocul nefericirilor unui bărbat şi alteori un cîştig neaşteptat duce la pagubă.

9. Poţi dărui uneori fără să ai nici un folos, alteori darul tău este răsplătit îndoit.

10. Există un fel de decădere care provine din faimă şi există cîte unul care, după umilinţă, şi-a înălţat fruntea.

11. Este cîte unul care cumpără multe lucruri cu puţini bani, dar altul le plăteşte în fapt de şapte ori mai mult.

12. Cel înţelept în privinţa cuvintelor ştie să se facă iubit, dar plecăciunile proştilor se vor risipi în zadar.

13. Darul unui prost nu-ţi va fi de nici un folos, căci el aşteaptă mult mai mult în schimb.

14. Îţi va da puţin şi te va umple de reproşuri, îşi va deschide gura mare cît un crainic.

15. Astăzi îţi va împumuta ceva şi mîine îţi va cere înapoi. Un asemenea om este odios.

16. Cel fără minte va zice: „Eu nu am nici un prieten şi pentru binefacerile mele nimeni nu îmi va arăta recunoştinţă! Cei care mănîncă din pîinea mea au o limbă răutăcioasă."

17. Cîţi şi de cîte ori nu-şi vor bate joc de el?

18. Mai bine un pas greşit pe caldarîm decît o necuviinţă în vorbire; tot astfel şi prăbuşirea celor răi va sosi la iuţeală.

19. Omul necioplit este ca o poveste necuviincioasă, care revine mereu în gura nerozilor.

20. Să nu primeşti nici o pildă din gura prostului, căci nu o spune niciodată la momentul potrivit.

21. Este cîte unul care se abţine să păcătuiască din pricina sărăciei şi care nu are păreri de rău în clipele lui de răgaz.

22. Este cîte unul care îşi pierde sufletul din pricina sfielii şi care îşi pierde cumpătul în faţa unui nebun.

23. Este cîte unul care, din sfială, făgăduieşte ceva unui prieten şi ajunge să şi-l facă duşman pe degeaba.

24. Grea pată este la un om minciuna; ea revine mereu în gura nerozilor.

25. Mai bun este un hoţ decît cel care minte întruna, dar pe amîndoi îi aşteaptă prăbuşirea.

26. Obiceiul de a minţi îi aduce unui om necinstire şi ruşinea îl însoţeşte neîncetat.

(Proverbe)

27. Prin cuvintele sale, înţeleptul păşeşte mereu în faţă, iar omul chibzuit va fi pe pla-

Biblia 1688, p. 674, col. 1

cea-va celor mari.

28. Cel ce lucrează pămîntul înălţa-va stogul lui şi cel ce place celor mari curăţi-va nedireptatea.

29. Ospêţele şi darurile orbesc ochii înţelepţilor şi, ca zăbala în gură, întoarce mustrările.

30. Înţelepciunea ascunsă şi comoară neivită, ce e folosul într-amîndoao?

31. Mai bunu e omu ascunzînd nebuniia lui decît om ascunzînd înţelepciunea lui.

Cap 21

1. Fătule, greşit-ai? Să nu mai adaogi încă şi pentru cêle mai denainte ale tale te roagă.

2. Ca de faţa şarpelui fugi de păcat, pentru că, de te vei apropiia, muşca-te-va.

3. Dinţii leului — dinţii lui, omorînd sufletele oamenilor.

4. Ca sabiia cu doao ascuţite — toată nelegiuirea, la rana ei nu iaste vindecare.

5. Groaza şi sudalma pustii-vor bogăţiia; aşa casa trúfaşului să va pustii.

6. Ruga săracului — den gură pînă la urechile lui şi judecata lui de pripă vine.

7. Cel ce uraşte mustrarea — în urma păcătosului şi cel ce să tême de Domnul întoarce-se-va cu inema.

8. Cunoscutu e de departe cel tare în limbă şi cel înţelept ştie cînd lunecă el.

9. Cel ce zidêşte casa lui cu bani striini — ca cel ce strînge lui pietri de iarnă.

10. Cilţi adunaţi — adunarea celor fără de lêge şi concenirea lor — pară de foc.

11. Calea păcătoşilor — netezită de pietri, şi la istovul ei — groapa iadului.

12. Cel ce păzêşte lêgea îşi contenêşte cugetul lui şi săvîrşitul fricii Domnului — înţelepciunea.

13. Nu să va certa carele nu iaste hîtru; iaste hîtrie care înmulţêşte amărăciunea.

14. Mintea înţeleptului ca un potop să va înmulţi şi sfatul lui — ca izvorul vieţii.

15.[6] Inima nebunului – ca un vas zdrobit şi toată mintea nu o va ţinea.

16. Cuvîntul înţelept de va auzi cel ştiutoriu, lăuda-l-va pre el şi preste el va adaoge.

17. Auzí răsfăţatul şi tînji lui şi-l întoarse pre el den dosul lui.

18. Tîlcuirea nebunului — ca sarcina în cale, iară pren buzile celui de înţeles afla-se-va har.

19. Gura înţeleptului cerca-să-va întru adunare şi cuvintele lui cugeta-le-va în inimă.

20. Ca casa stinsă, aşa e la cel nebun înţelepciunea; şi mintea celui neînţelegătoriu — necertate cuvinte.

21. Obêde sînt în picioarele celor fără minte învăţătura şi ca cătuşale preste mîna cea direaptă.

22. Nebunul în rîs îşi nalţă glasul lui, iară omul hiclean abiia încetişor va zîmbi.

23. Ca podoaba aurului iaste la cel înţelept învăţătura şi ca brăţarea pe braţul dirept.

24. Piciorul nebunului grabnic iaste în casă, şi omul de multe ştiutoriu ruşina-să-va de obrazu.

25. Nebunul de la uşă să pleacă în casă, iară bărbatul învă- /

Ms. 45, p. 804-805

cea-va măriţilor.

28. [129]Cel ce lucrează pămîntu înălţa-va stogul lui şi cel ce place măriţilor curăţa-va nedreptatea.

29. Ospêţele şi darurile orbăscu ochii înţelepţilor şi, ca zăbava în rost, întoarnă mustrările.

30. Înţelepciune ascunsă şi comoară neivită, ce-i folosul întru amîndoao?

31. Mai bunu-i omul ascunzînd nebuniia lui decît om ascunzînd înţelepciunea lui.

Cap 21

1. Cocoane, greşit-ai? Să nu adaogi nu încă şi pentru cêle mai denainte ale tale te roagă.

2. Ca de cătră faţa şarpelui fugi de cătră păcat, pentru că, dă te vei apropiia, muşca-te-va.

3. Dinţi a leului — dinţii ei, omorînd sufletile oamenilor.

4. Ca sabiia cu doao ascuţite-i toată fărădălêgea, la rana ei nu iaste vindecare.

5. Lovitura şi semeţie pustii-vor bogăţie; aşa casa trufaşului să va pustii.

6. Ruga săracului — den gură pînă la urechile lui şi judeţul lui de sîrgu vine.

7. Cel ce uraşte mustrarea în urma-i păcătosului şi cel ci să tême de Domnul înturna-să-va cu inima.

8. Cunoscutu-i departe cel tare cu limba şi cel înţelept ştie cînd a luneca el.

9. Cel ce clădêşte casa lui cu bani striini — ca cel ce strînge a lui pietri la iarnă.

10. Cilţi adunaţi — adunarea celor fără dă lêge şi concenirea lor — pară de foc.

11. Calea păcătoşilor — netezită de pietri, şi la istovul *[805/1]* ei — groapa iadului.

12. Cel ce păzêşte lêgea biruiêşte de tot cugetării lui şi săvîrşitul fricii Domnului — înţelepciunea.

13. Nu să va certa carele nu iaste hîtru; iaste hîtrie înmulţind amărăciunea.

14. Mintea înţeleptului ca un potop să va înmulţi şi sfatul lui — ca izvorul vieţii.

15. Măruntăile nebunului — ca un vas zdrobit ⌊şi⌋ toată mintea nu o va ţinea.

16. Cuvîntul înţelept de va audzi cel ştiutor, lăuda-va pre el şi preste el va adaoge.

17. Auzí răsfăţatul şi tînji lui şi-l întoarse pre el denapoia spatelui lui.

18. Tîlcuirea nebunului — ca în cale sarcina, iar pre budzele celui înţelept afla-să-va har.

19. Gura înţeleptului întru adunare şi cuvintele lui cugeta-le-va întru inimă-şi.

20. Ca casa stinsă, aşa-i la cel nebun înţelepciunea; şi mintea celui ne-nţelegut — necercetate cuvinte.

21. Obezi în picioare celor fără minte — învăţătura şi ca cătuşile preste mîna cea dreaptă.

22. Nebunul întru rîs înalţă glasul lui, iar omul hîtru abiia încet va zîmbi-să.

23. Ca podoaba aurului — la cel înţelept învăţătura şi ca brăţariul pre braţul drept.

24. Piciorul nebunului iute-i la casă, şi omul de multe ştiutor ruşina-să-va de cătră faţă.

25. Nebunul de la uşe-i să pleacă la casă, iar omul învă-

Ms. 4389, p. 650

cut celor putêrnici.

28. [30] Cela ce-şi va lucra pămîntul său îşi va înălţa stogul său şi cela ce va face pre voia marilor va curăţi nedireptatea.

29. [31] [215]Mitele şi darurile orbesc ochii celor înţelepţi şi, ca zăbava în gură, va întoarce mustrările[216].

32. De înţelepciunea ascunsă şi de avuţiia nearătată, ce folos iaste de amîndoaoă?

30. [33] Mai bun iaste omul cela ce-şi ascunde nebuniia sa decît cela ce-şi ascunde înţelepciunea.

Cap 21

1. Fiiule, dară greşit-ai? Să nu mai adaogi iarăşi, ce să te rogi pentru cêle de mai nainte ale tale.[217]

2. Să fugi de păcat ca de faţa bălaurului, că de te vei apropiia de dînsul, te va muşca.

3. Dinţii lui — dinţi de leu, carii ucig sufletul omului.

4. Că toată fărădelegiuirea iaste ca paloşul cel de amîndoaoă părţile ascuţit şi vătămarea lui n-are vindecare.

5. Îngrozirea şi dosădirea vor pustii bogăţiia; aşa şi casa celor trúfaşi se va pustii.

6. Rugăciunea den gura săracului — pînă la urechile lui şi degrab va veni judecata lui.

7. Cela ce uraşte mustrarea iaste în urma celui păcătos şi cel ce se tême de Domnul se va întoarce de la inima sa.

8. Cel silnic cu limba[218] de dăparte iaste cunoscut, iar cel înţelept ştie în ce se va înfolosi.

9. Cela ce-şi zidêşte casa sa cu avuţiia altuia — ca cela ce strînge pietri iernii.

10. [219]Zgrêbeni strînşi — săborul celor fără de lêge, iar sfîrşitul lor — văpaia focului.[220]

11. Calea păcătoşilor — neziditǎ de pietri, şi pre urma ei — groapa iadului.

12. Cela ce păzêşte lêgea îşi va ţinea cugetul său [13] şi umplêrea fricei Domnului iaste înţelepciunea.

13. [14] Cela ce nu iaste meşter nu va fi înţelept; [15] iaste meşteşug carele înmulţêşte amărăciunile.

14. [16] Pricêperea celui înţelept se va înmulţi ca un potop şi sfatul lui — ca izvorul vieţii.

15. [17] Inima ce- *[650/2]* lui fără de minte — ca un vas spart şi nu va ţinea nici o înţelepciune.

16. [18] Deaca va auzi cel chibzuitor cuvîntul celui înţelept, îl va lăuda şi-l va lipi de sine,

17. [18] Iar cel fără de chibzuială, deaca-l va auzi, nu-i va plăcea, ce-l va întoarce pre dosul său.[221]

18. [19] Povêstea celui fără de minte — ca sarcina pre cale, iar în buzele celor înţelepţi se va afla milă.

19. [20] Gura celui înţelept iaste lăudată în bisêrică şi cuvintele lui vor fi chibzuite în inimă.

20. [21] Cum iaste o casă spartă, aşa iaste şi înţelepciunea şi chibzuiala celui fără de minte; şi cuvintele celor fără de înţelêgere sînt fără de ispitire.

21. [22] Învăţătura iaste piêdecă în picioarele celor nebuni şi ca cătuşile în mîna cea direaptă.

22. [23] Cel nebun au înălţat glasul său în rîs, iar bărbatul cel înţelept numai ce au zîmbit de-abiia.[222]

23. [24] Învăţătura iaste celui înţelept ca podoaba de aur şi ca o brăţare[223] pre braţul lui cel direpţ.

24. [25] Piciorul celui fără de minte iaste grabnic în casa vecinului, iar omul cel mult chibzuit îi va fi ruşine de faţa celui mai mare.

25. [26] Cel nebun va privi în casă pre uşă, iar bărbatul cel învă-

Versiunea modernă

cul celor mari.

28. Cel care lucrează pămîntul îşi va înălţa claia sa de grîne, iar cel care este pe placul celor mari va scăpa de nedreptate.

29. Cadourile de ospeţie şi darurile orbesc ochii înţelepţilor şi, ca o botniţă la gură, împiedică mustrările [către cei vinovaţi].

30. Înţelepciunea ascunsă şi comoara tăinuită, la ce sînt bune, şi una, şi alta?

31. Mai bine un om care îşi ţine ascunsă prostia decît cel care îşi ascunde înţelepciunea.

Capitolul al 21-lea

1. Fiule, ai păcătuit? Să nu începi din nou şi să îţi ceri iertare pentru păcatele trecute.

2. Ca din faţa unui şarpe să fugi din calea păcatului, pentru că, dacă te vei apropia, te va muşca.

3. Dinţii lui sînt dinţi de leu, care ucid sufletele oamenilor.

4. Ca o sabie cu două tăişuri este orice nelegiuire, rana făcută de ea nu are leac.

5. Uluirea şi neobrăzarea vor nimici avuţia; tot aşa şi casa celui trufaş va fi nimicită.

6. Rugăciunea care iese din gura săracului ajunge la urechile Domnului şi judecata lui va fi împlinită fără întîrziere.

7. Cel care urăşte mustrarea merge pe urma păcătosului, dar cel care se teme de Domnul se va căi din toată inima.

8. Un bun vorbitor este recunoscut pretutindeni, iar omul chibzuit îşi dă seama cînd lunecă în greşeală.

9. Cel care îşi clădeşte casa cu bani de la alţii este asemenea celui care-şi strînge pietre pentru mormînt.

10. Ca nişte cîlţi strînşi laolaltă, aşa este adunarea celor nelegiuiţi şi în para focului îşi vor găsi sfîrşitul.

11. Calea păcătoşilor este netedă şi pietruită, dar la capătul ei se află prăpastia iadului.

12. Cel care respectă legea îşi stăpîneşte gîndirea şi la capătul fricii faţă de Domnul se află înţelepciunea.

13. Cel care nu este isteţ nu poate fi instruit; există însă o isteţime care sporeşte amărăciunea.

14. Cunoaşterea înţeleptului sporeşte ca un potop şi sfatul său ca un izvor al vieţii.

15. Inima nebunului este ca un vas spart, nu va reţine nimic din tot ce ajunge să cunoască.

16. Dacă aude un cuvînt înţelept, omul învăţat îl va încuviinţa şi-l va mai spori şi de la sine.

17. Dacă l-a auzit un dezmăţat, nu i-a plăcut şi l-a lepădat la spatele său.

18. Lămurirea dată de un prost este ca o povară la drum, dar pe buzele omului inteligent afli mulţumirea.

19. Spusele omului priceput sînt ascultate în adunare şi cuvintele lui vor rămîne în mintea [oricui].

20. Ca o casă şubrezită, aşa îi apare unui prost înţelepciunea, iar cunoaşterea omului lipsit de înţelegere nu este altceva decît înşiruire de cuvinte fără rost.

21. Ca nişte piedici la picioare, aşa este învăţătura pentru un om fără minte, şi ca nişte cătuşe la mîna dreaptă.

22. Cînd rîde, prostul îşi ridică glasul, pe cînd omul iscusit zîmbeşte discret.

23. Ca o podoabă de aur, aşa este învăţătura pentru omul chibzuit, şi ca o brăţară pe braţul lui drept.

24. Un prost se grăbeşte să pună piciorul într-o casă, pe cînd omul experimentat se înfăţişează cu modestie.

25. Încă de la uşă, neghiobul priveşte de jur împrejur prin casă, pe cînd omul bine cres-

Biblia 1688, p. 674, col. 2

ţat va sta afară.

26. Nepedepsirea omului — a asculta de la uşă, iară înţeleptul îngreuia-să-va cu necinstea.

27. Buzele striinilor întru acêstea să vor îngreuia şi cuvintele înţelepţilor în cumpănă vor sta.

28. În gura nebunilor — inima lor, iară în inima înţelepţilor — gura lor.

29. Cînd blêstemă cel necredincios pre Satana, el blêstemă pre al său sufletu.

30. Pîngărêşte pre al său suflet cel ce şoptêşte şi în nemernicie să va urî.

Cap 22

1. Cu piatra întinată asamănă-să lêneşul şi tot va şuiera spre necinstea lui.

2. Cu balega scîrnelor se asamănă lêneşul, tot cel ce va rîdica pre ea scurta-şi-va mînia.

3. Ruşinea tatului — în naşterea celui neînvăţat şi fata spre scădêre să naşte.

4. Fata înţeleaptă moşteni-va bărbatul ei şi cêea ce ruşinează iaste spre mîhnirea celui ce o naşte.

5. Pre tatăl şi pre bărbat ruşinează cea dîrză şi de cătră amîndoi să va necinsti.

6. Cîntarea în jale — fără vrême povêste, bătăile şi certarea în toată vrêmea înţelepciunii.

7. Ca cel ce lipêşte hîrbul iaste cel ce învaţă pre nebun, sculînd pre cel ce doarme dentr-adîncul somnu.

8. Ca cînd ar povesti celui ce dormitează iaste cela ce povestêşte nebunului, şi la săvîrşit va grăi: „Ce iaste?”

9. Asupra mortului plînge, pentru că i-au lipsit lumina, şi pre nebun plînge, pentru că i-au lipsit înţelêgerea.

10. Mai cu dulceaţă plînge pre mort, căci s-au odihnit, iară viaţa nebunului mai rea e decît moartea[7].

11. Jalea mortului — şapte zile, iară a celui nebun şi necredincios — toate zilele vieţii lui.

12. Cu cel nebun nu înmulţi cuvîntul şi spre cel neînţelegătoriu nu mêrge.

13. Ferêşte-te de cătră el, pentru ca să nu aibi trudă şi să nu te spurci întru scuturarea lui.

14. Abate-te de la el şi vei afla odihnă şi nu te vei trîndăvi întru nebuniia lui.

15. Ce va fi mai greu decît plumbul? Şi ce e numele lui, fără numai nebun?

16. Năsipul şi sarea şi glonţul de fier mai lesne e a suferi decît om neînţelegătoriu.

17. Închietura de lemnu legată fiind spre clădirea casii de cutremuru nu să va răsipi, aşa inima întemeiată spre cugetul sfatului în vrême nu să va spăria.

18. Inima aşăzată spre cugetul înţălêgerii — ca podoaba năsipoasă a părêtelui nêted.

19. Haraci la înălţime stîndu în preajma vîntului nu vor îngădui, aşa şi inima fricoasă pre cuget nebun în preajma a toată frica nu va îngădui.

20. Cel ce împunge ochiul pogorî-va lacrămi şi cel ce împunge inima arată simţirea.

21. Aruncînd piatră preste zburătoare scorneşte pre iale şi cel ce ocăraşte priêtenul strica-va priete- //

Ms. 45, p. 805-806

ţat afară va sta.
26. Necertarea omului va asculta la uşe, iar cel înţelept îngreuia-să-va cu necinstea.

27. Budzele striinilor întru acêstea să vor îngreuia şi cuvintele înţelepţilor în cumpănă vor sta.
28. Întru gura nebunilor — inimile lor şi în inima înţelepţilor — gura lor.
29. Cînd blastămă cel necredincios pre Sataná, el blastămă pre al său suflet.
30. Pîngărêşte pre al său suflet cel ce şoptêşte şi întru nemernicie să va urî.

Cap 22

1. Cu piatra feştelită asămănắ-să lêneşul şi tot va şuiera spre necinstea lui.
2. Cu balega scîrnelor să asămă- *[805/2]* nă lêneşul, tot acela ce va lua pre ea scutura-şi-va mîna.
3. Ruşine-i tatălui întru naşterea celui ne-nvăţat şi fata spre scădere să naşte.

4. Fata înţeleaptă moşteni-va bărbatul ei şi cêea ce ruşinează — spre mîhnirea celui ce o naşte.

5. Pre tatăl şi pre bărbat ruşineadză cea dîrză şi de către amîndoi să va ruşina.
6. Cîntarea întru jale — fără vrême povêste, biciurile şi certarea întru toată vrêmea a înţelepciunei.

7. Lipind hîrbul — cel ce învaţă pre cel nebun, sculînd pre cel ce doarme dentru adîncu somnu.

8. Povestind celui ce adoarme — cela ce povestêşte nebunului, şi la săvîrşit va grăi: „Ce iaste?"

9. Preste mortu plînge, pentru că lăsă lumină, şi pre nebun plînge, pentru[130] că lăsă înţelêgerea.

10. Mai cu dulceaţă plînge pre mortu, căci au odihnit, iară a celui nebun mai rea viaţa decît moartea.

11. Jalea mortului — 7 dzile, iar a celui nebun şi necredincios — toate dzilele vieţii lui.

12. Cu cel fără minte nu înmulţi cuvîntul şi către cel ne-nţelept nu mêrge.
13. Ferêşte-te de către el, pentru ca nu trudă să aibi şi nu te vei spurca întru scuturarea lui.
14. Abate-te de la el şi vei afla odihnă şi nu te vei trîndăvi întru dăpărtarea gîndului lui.

15. Decît plumbul ce să va îngreuia? Şi ce-i lui numele, fără numai nebun?

16. [131]Arină şi sare şi boţu[132] de fier mai lesne-i a suferi decît om neînţeleptu.
17. Legătura de lêmne legată fiind spre clădirea casei întru scuturare nu să va răsfira, aşa inima întemeiată spre cugetile sfatului în vrême nu să va spăriia.

18. Inima aşezată pre cugetul înţelêgerii — ca podoaba arinoasă a părêtelui rasă.
19. Haraci la înălţime stînd în preajma vîntului nu vor îngădui; aşa inima fricoasă pre cuget nebun în preajma a toată frica nu va îngădui.

20. Cel ce împunge ochiul pogorî-va lacrămi şi împungînd inima arată simţirea.

21. Aruncînd piatră preste zburătoare scornêşte pre iale şi cel ce ocăraşte priêtenul strica-va prie- *[806/1]* te-

Ms. 4389, p. 650-651

ţat va sta afară.
26. [27] Că nebuniia omului iaste a asculta la uşi, iar cel înţelept se va face de va fi năprasnic pentru necinstea.
27. [28] Şi buzele cêle streine se vor veseli pentru acêstea, iar cuvintele celor înţelepţi vor sta în cumpăne.
28. [29] În gurile celor nebuni — inima lor, iar gurile celor înţelepţi sînt învăţate.
29. [30] Cînd blêstemă cel necredincios pre Satana, el însuşi blêstemă pre sufletul său.
30. [31] Şi cel şoptitoriu spurcă sufletul său şi va fi urît întru lăcuinţe.

Cap 22

1. Cel lenivos iaste asêmene pietrii cei întinate

2. [1] Şi tot cel ce o va muta îşi va scutura mîinile.[224] [2][225]
3. Feciorul cel neînvăţat — ruşinea tătîne-său, iar fata va fi lui întru scădêre.

4. Fata cea înţeleaptă va cinsti pre tată-său, iar cea fără de ruşine iaste grija tătîne-său.

5. Cea dîrză va face ruşine tătîne-său şi bărbatului-şi şi de la amîndoi va lua ocară.
6. Cîntarea întru jale — povêstea fără de vrême, bici şi învăţătura în toată vrêmea înţelepciunii.

7. Cum iaste cel *[651/1]* ce lipêşte hîrbul şi cela ce învaţă pre cel nebun, [8] aşa şi cela ce dăşteaptă pre cel adormit den somnul cel greu.
8. [9] Cela ce va spune celui ce nu bagă în seamă — ca cela ce va spune celui ce adoarme, iar mai pre urmă el va zice: „Ce iaste aceasta?"
9. [10] [226]Plînge pre cel mort, că i-au pierit lumina, şi plînge şi pre cel fără de minte, că i-au pierit pricêperea.
10. [11] Mai cu dulceaţă iaste a plînge pre cel mort, [12] iar mai bună iaste moartea celui fără de minte decît traiul cel rău.
11. [13] [227]Tînguiala mortului iaste 7 zile, iar a celui nebun şi a celui necurat iaste întru toate zilele vieţii lui.[228]
12. [14] Cu cei nebuni să nu înmulţeşti cuvintele şi la cel nepriceput să nu mergi.
13. [15] Păzêşte-te de dînsul, ca să nu iêi ostenêală şi să nu te pîngăreşti întru cîştigul lui.
14. [16] Ferêşte-te de dînsul şi vei afla odihnă şi nu vei trîndăvi cu nebuniia lui.

15. [17] Ce va fi mai greu decît plumbul? Dară numele aceluia ce iaste, fără numai nebun?

16. [18] [229]Năsipul şi sarea şi baia de fier mai uşure iaste a o purta decît pre omul neînţelept.
17. [19] Închieturile lemnului la întărirea casei sînt ca să nu se răsipească, aşijderea şi inima cea întărită spre socoteala sfatului nu se va înfricoşa în vrême.

18. [20] Inima cea întărită pre sfatul înţelêgerii — ca lipirea năsipului de părêtele nêted.[230]
19. [21] Cum nu va răbda piiatra cea mărunţică, carea stă sus împotriva vîntului, [22] aşa şi inima cea fricoasă întru chibzuiala celui nebun nu va putea răbda împotriva nice unii frici. [23][231]
20. [24] Cel ce se va lovi în ochiu îi vor cură lacrăme şi cel ce se va lovi în inimă va cură simţire.

21. [25] Cela ce va arunca piiatră în pasări le va scorni[232] şi cela ce va împuta priêtenului va strica priet-

Versiunea modernă

cut va rămîne afară.
26. A asculta pe la uşă, aceasta înseamnă proastă creştere, pe cînd un om cuminte s-ar simţi copleşit de ruşine.
27. Buzele palavragiilor rostesc vrute şi nevrute, cuvintele oamenilor chibzuiţi sînt însă bine cumpănite.
28. În gura proştilor se află inima lor, pe cînd în inima înţelepţilor se află gura lor.
29. Cînd un nelegiuit îl blestemă pe Satana, el îşi blestemă propriul suflet.
30. Cel care bîrfeşte îşi pîngăreşte propriul suflet şi se va face urît de către cei din jurul său.

Capitolul al 22-lea

1. Cu o piatră murdară de noroi se aseamănă leneşul, toată lumea îl va huidui spre necinstea lui.
2. Cu balega de la gunoaie se aseamănă leneşul, oricine o va atinge îşi va scutura mîna.
3. Este o ruşine să fii părintele unui copil prost crescut, iar naşterea unei fete înseamnă o pagubă.

4. O fiică cuminte îşi va dobîndi un bărbat, dar cea fără ruşine aduce mîhnire celui care i-a dat naştere.

5. Şi pe tatăl ei, şi pe bărbat îi face de rîs femeia neobrăzată şi va fi dispreţuită de către amîndoi.
6. Ca o muzică în zi de doliu, aşa este o cuvîntare nelalocul ei, dar întrebuinţarea biciului şi a disciplinei în orice împrejurare înseamnă înţelepciune.
7. Cel care îl învaţă pe un prost este asemenea aceluia care încearcă să lipească cioburi sau aceluia care trezeşte pe cineva dintr-un somn adînc.
8. Cine încearcă să lămurească pe un prost este ca şi cum ar vorbi unui om adormit; la sfîrşit acesta va spune: „Despre ce este vorba?"
9. Să plîngi pe un mort, căci a fost lipsit de lumină, şi să-l plîngi şi pe un prost, căci a fost lipsit de putinţa de a înţelege.
10. Pe un mort să îl plîngi mai împăcat, căci şi-a găsit odihna, însă viaţa prostului este mai rea decît moartea.
11. Pentru un mort doliul durează şapte zile, dar pentru un prost şi un nelegiuit — toate zilele vieţii lui.
12. Cu un neghiob să nu te lungeşti la vorbă şi să nu porneşti la drum cu un om fără minte.
13. Să te păzeşti de el, ca să nu ai necaz şi să nu te murdăreşti cînd se scutură.
14. Să îl ocoleşti dacă vrei să ai linişte şi să nu te umpli de scîrbă de sminteala lui.

15. Ce este mai greu decît plumbul? Şi care este numele lui, altul decît cel de nebun?

16. Nisipul, sarea şi o bucată de fier sînt mai uşor de purtat decît un om fără minte.
17. O îmbinare de lemne zidită în pereţii unei case nu se va desface la un cutremur şi tot aşa şi inima întemeiată pe un gînd bine chibzuit la nevoie nu îşi va pierde încrederea în sine.
18. Inima sprijinită de o gîndire temeinică este ca un ornament de tencuială pe un perete neted.
19. Nişte pari înfipţi pe o culme de deal nu vor putea face faţă suflării vîntului; tot aşa şi o inimă înspăimîntată de gînduri prosteşti nu rezistă în faţa oricărei frici.
20. Cel care înţeapă un ochi face să curgă lacrimi, iar cel care înţeapă o inimă îi dă la iveală simţirile.

21. Cel care aruncă în păsări cu piatra le izgoneşte, iar cel care-şi jigneşte prietenul va strica priete-

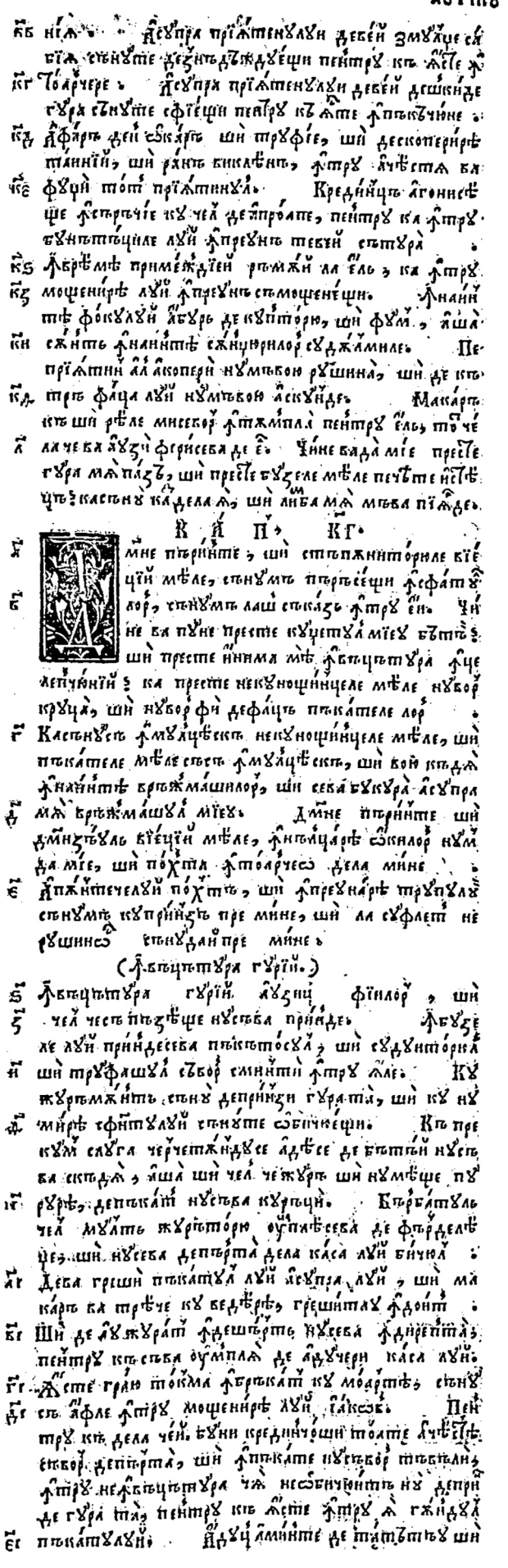

Biblia 1688, p. 675, col. 1

niia.

22. Asupra priêtenului de vei zmulge sabiia, să nu te deznădăjduieşti, pentru că iaste întoarcere.

23. Asupra priêtenului de vei deşchide gura, să nu te sfieşti, pentru că iaste împăcăciune,

24. Afară den ocară şi trufie şi descoperirea tainii şi rană vicleană, întru acêstea va fugi tot priêtenul.

25. Credinţă agonisêşte în sărăcie cu cel de aproape, pentru ca întru bunătăţile lui împreună te vei sătura.

26. În vrêmea primejdiei rămîi la el, ca întru moştenirea lui împreună să moşteneşti.

27. Înaintea focului — abur de cuptoriu şi fum, aşa sînt înaintea sîngiurilor sudălmile.

28. Pe priêtin a-l acoperi nu mă voiu ruşina şi dă cătră faţa lui nu mă voiu ascunde.

29. Măcară că şi rêle mi se vor întîmpla pentru el, tot cela ce va auzi feri-se-va de el.

30. Cine va da mie preste gura mea pază şi preste buzele mêle pecête isteaţă, ca să nu caz de la ea şi limba mea mă va piêrde?

Cap 23

1. Doamne, Părinte şi Stăpînitoriule vieţii mêle, să nu mă părăseşti în sfatul lor, să nu mă laşi să caz întru ei!

2. Cine va pune preste cugetul mieu bătăi şi preste inima mea învăţătura înţelepciunii, ca preste necunoştinţele mêle nu vor cruţa şi nu vor fi de faţă păcatele lor,

3. Ca să nu să înmulţească necunoştinţele mêle şi păcatele mêle să să înmulţească şi voiu cădea înaintea vrăjmaşilor şi se va bucura asupra mea vrăjmaşul mieu?

4. Doamne, Părinte şi Dumnezăul vieţii mêle, înălţarea ochilor nu-mi da mie şi pohta întoarce-o de la mine.

5. A pîntecelui pohtă şi împreunarea trupului să nu mă cuprinză pre mine şi la suflet neruşinos să nu dai pre mine.

(Învăţătura gurii)

6. Învăţătura gurii auziţi, fiilor, şi cel ce să păzêşte nu să va prinde.

7. În buzele lui prinde-se-va păcătosul, şi suduitoriul şi trúfaşul să vor sminti întru iale.

8. Cu jurămînt să nu deprinzi gura ta şi cu numirea Sfintului să nu te obiciuieşti.

9. Că precum sluga certîndu-se adêse de bătăi nu să va scădea, aşa şi cel ce jură şi numêşte pururea de păcat nu să va curăţi.

10. Bărbatul cel mult-jurătoriu umplea-se-va de fărădelêge şi nu se va depărta de la casa lui biciul.

11. De va greşi, păcatul lui asupra lui; şi macară va trêce cu vedêrea, greşit-au îndoit.

12. Şi de au jurat în deşărt, nu se va îndirepta, pentru că să va umplea de aduceri casa lui.

13. Iaste graiu tocma îmbrăcat cu moartea, să nu să afle întru moştenirea lui Iácov.

14. Pentru că de la cei buni-credincioşi toate acêstea să vor depărta şi în păcate nu să vor tăvăli. Întru neînvăţătura cea neobiciuită nu deprinde gura ta, pentru că iaste întru ea gîndul păcatului.

15. Adu-ţi aminte de tată-tău şi /

Ms. 45, p. 806

niia.

22. Asupra priêtenului dă vei zmulge sabie, să nu-ţi dăpărtezi nădêjdea, pentru că iaste înturnare.

23. Asupra priêtenului dă vei dăşchide gura, să nu te sfieşti, pentru că iaste împăcăciune,

24. Afară den ocară şi mîndrie şi descoperirea tainei şi rana vicleană, întru acêstea va fugi tot priêtenul.

25. Credinţă agonisêşte întru sărăcie cu cel de aproape, pentru ca întru bunătăţile lui împreună te vei sătura.

26. Întru vrêmea primejdiei rămîi la el, pentru ca întru moştenirea lui împreună să moşteneşti.

27. Înaintea focului — abur de cuptor şi fum, aşa înaintea sîngerilor — sudălmi.

28. Pre priêten a-l acoperi nu mă voi ruşina şi de cătră faţa lui nu mă voi ascunde.

29. Şi măcar că rêle mi să vor întîmpla[133], tot acela ce va audzi feri-să-va de la el.

30. Cine va da mie preste gura mea pază şi preste budzele mêle pecête hîtră, pentru ca să nu cadzu de la ea şi limba mea va piêrde pre mine?

Cap 23

1. Doamne, Părinte şi Despuitoare vieţii mêle, să nu mă părăseşti pre mine întru sfatul lor, să nu laşi pre mine să caz întru ei!

2. Cine va pune preste cugetul mieu vînătăi şi preste inima mea certarea învăţăturii[134], pentru ca pre necunoştinţele mêle nu vor cruţa şi nu vor fi de faţă păcatele lor,

3. Pentru ca să nu să înmulţască necunoştinţele mêle şi păcatele mêle să să înmulţască şi voi cădea înaintea vrăjmaşilor şi să va bucura asupra mea vrăjmaşul mieu?

4. Doamne, Părinte şi Dumnedzăul vieţii mêle, înălţarea ochilor nu da mie şi pofta întoarnă-o de la mine.

5. A pîntecelui poftă şi împreunarea trupului să nu coprinză pre mine şi la suflet neruşinos să nu dai pre mine.

Învăţătura gurii

6. Învăţătura gurei[135] auziţi, fiilor, şi cel ce păzêşte nu să va prinde.

7. Întru budzele lui prinde-să-va păcătosul, şi suduitoriul şi mîndrul să vor tînji întru ei.

8. Cu jurămîntul să nu dăprinzi gura ta şi cu numirea Sfîntului să nu te dă- *[806/2]* prinzi împreună.

9. Pentru că în ce chip sluga cercetîndu-să ades de vînătaie nu să va scădea, aşa şi cel ce jură şi numêşte pururea de păcat nu să va curăţi.

10. Bărbatul mult jurător împlea-să-va de fărădălêge şi nu să va depărta de cătră casa lui bici.

11. De va greşi, păcatul lui — preste el, şi de va trêce[136], greşit-au îndoit.

12. Şi dă în zădar s-au jurat, nu să va îndrepta, pentru că să va împlea de aduceri casa lui.

13. Iaste graiu atocma împregiur îmbrăcat cu moartea, să nu să afle întru moştenirea Iacov.

14. Pentru că de la cei binecredincioşi toate acêstea să vor depărta şi întru păcatele ⌊tale⌋ nu să vor împreună tăvăli. Neînvăţături neobicinuite nu împreună dăprinde gura ta, pentru că iaste întru ea gînd al păcatului.

15. Pomenêşte tătîne-tău şi

Ms. 4389, p. 651

nişugul.

22. [26] De vei scoate sabiia asupra priêtenului, să nu-ţi dăpărtezi nădêjdea, că iaste întoarcere.

23. [27] De-ţi vei dăşchide gura asupra priêtenului, să nu te temi, că iaste împăcare. Fie-ţi ruşine, că iaste schimbare.

24. [27] De la omul hiclean nu iaste binele, fără numai împutăciunile şi trufiia şi dăscoperirea tainelor şi rane înşălătoare, ce de acêstea fuge tot priêtenul.[233]

25. [28] Cîştígă credinţă în sărăcie cu priêtenul, ca întru cêle bune ale lui[234] să te *[651/2]* veseleşti denpreună cu dînsul.

26. [29] Şi în vrêmea scîrbei lui să-i fii credincios, ca să moştinezi întru moştinarea lui.

27. [30] Mai nainte de foc şi de fum iaste aburul cuptoriului; aşijderea şi înaintea sîngelui sînt clevetele.

28. [31] Nu-ţi fie ruşine a apăra pre priêten şi de faţa lui să nu te ascunzi;

29. [31] Măcară de ţi se-ară întîmpla şi răotate pentru dînsul, [32] tot cel ce va auzi se va feri de dînsul.

30. [33] [235]Cine va da gurii mêle pază şi pre buzele mêle pecête meşteră, ca să nu caz de la dînsa şi să nu mă piiarză limba mea?

Cap 23

1. Doamne, Tatăl şi Stăpînul vieţii mêle, nu mă lăsa în sfatul lor şi nu-mi da să caz într-înşii![236]

2. Cine va pune în cugetul mieu rane şi în inima mea învăţătura înţelepciunii, ca să nu se cruţêze pentru nepricêperea mea şi să nu se arate păcatele lor,

3. Pentru să nu se înmulţească neştiinţele mêle şi păcatele mêle să nu fie prea multe şi să caz înaintea pizmaşilor şi să se bucure de mine vrăjmaşul mieu?

4. Doamne, Tatăl şi Dumnezeul vieţii mêle, (să nu mă laşi în cugetul lor) [5] şi să nu dai mie după voirea ochilor miei şi poftirea o întoarce de la mine.

5. [6] Plăcerea pîntecelui şi împreunarea trupului să nu mă cuprinză şi sufletului celui fără de ruşine să nu mă dai.

6. [7] Ascultaţi, feţii miei, că cela ce se va feri nu va pieri.

7. [8] Cel păcătos şi cel clevetitor va fi badjocorit de buzele sale şi cei trufaşi se vor zminti de dînsele.

8. [9] [237]În jurămînt să nu adaogi gura ta, (că multă cădêre iaste într-însul,) [10] şi să nu te juri pre numele cel sfînt.

9. [11] Că cum nu se va împuţina den bătăi robul cel ce va fi întrebat adêseori, aşijderea şi cela ce se va jura cu numele cel sfînt nu se va curăţi de păcat.[238]

10. [12] Bărbatul cela ce se va jura se va umplea de multe fărădelegiuiri şi bătaia nu se va lua den casa lui.

11. [13] Că de va greşi, păcatul lui — asupra lui, iar de nu va băga în seamă, îndoit va greşi.

12. [14] Şi de se va fi jurat în zadar, nu se va îndirepta, că se va umplea casa lui de aduceri.

13. [15] Iaste vorbă carea iaste văditá cu moartea, ca să nu se afle întru moştinarea lui Iácov.

14. [16] Şi toate acêstea se vor da în laturi de credincioşii cei buni şi nu vor cădea în păcate. [17] Întru neînvăţătura cea neobicinuită nu-ţi dăprinde gura ta, că iaste într-însa gîndul păcatului.

15. [18] Ado-ţi aminte de tată-tău şi

Versiunea modernă

nia.

22. Dacă vei scoate sabia împotriva unui prieten, să nu-ţi pierzi speranţa, pentru că există cale de întoarcere.

23. Dacă ai deschis gura împotriva unui prieten, să nu fii supărat, pentru că există putinţa de împăcare.

24. Toate în afară de insultă, îngîmfare, trădarea unei taine şi o lovitură vicleană, căci din pricina acestora vor fugi toţi prietenii.

25. Să cîştigi încrederea aproapelui tău atunci cînd este sărac, pentru ca să te bucuri şi tu de bunurile lui cînd se va îmbogăţi.

26. În clipa de restriştе să rămîi alături de el, pentru ca să ai şi tu partea atunci cînd el va moşteni ceva.

27. După cum aburul din cuptor şi fumul apar înaintea focului, tot aşa, înaintea sîngelui, se ivesc înjurăturile.

28. Nu mă voi ruşina să apăr un prieten şi nu mă voi ascunde din faţa lui.

29. Iar dacă voi suferi vreun necaz din pricina lui, oricine va afla se va feri de el.

30. Cine va pune zăvor pe gura mea şi pe buzele mele pecete iscusită, pentru ca să nu mă prăbuşesc din pricina lor şi limba mea să nu mă ducă la pierzanie?

Capitolul al 23-lea

1. Doamne, Părinte şi Stăpîn al vieţii mele, nu mă părăsi la cheremul lor şi nu îngădui să mă prăbuşesc din pricina lor!

2. Cine mă va va bate cu vergi peste cugetul meu şi cine va supune inima mea cu disciplina înţelepciunii, pentru ca să nu le cruţe pentru neştiinţa mea şi să nu treacă cu vederea păcatele lor,

3. Pentru ca să nu se înmulţească greşelile mele, ca să nu sporească păcatele mele, ca să nu cad înaintea duşmanilor mei şi ca să nu ajung bătaia de joc a vrăjmaşului meu?

4. Doamne, Părinte şi Dumnezeule al vieţii mele, nu îmi da mie o privire sfruntată şi îndepărtează de la mine pofta nemăsurată.

5. Pornirea pîntecelui şi împreunarea trupească să nu mă cuprindă şi să nu mă laşi pradă unei dorinţe nerușinate.

(Învăţătura gurii)

6. Ascultaţi, fiilor, cum se ţine gura în frîu! Cel care păzeşte această învăţătură nu va fi prins [în cursă].

7. Păcătosul se lasă prins de propriile cuvinte, cel care înjură şi omul trufaş se vor sminti şi ei prin propriile cuvinte.

8. Să nu-ţi laşi gura să se deprindă cu jurămîntul şi nu-ţi face un obicei din a rosti numele Celui Sfînt.

9. Căci după cum o slugă cercetată fără încetare [de către stăpîn] va fi plină de urme de bătaie, tot aşa şi cel care jură şi rosteşte mereu numele [Domnului] nu se va curăţi niciodată de păcat.

10. Un bărbat care jură de multe ori se va umple de fărădelegi şi biciul nu se va îndepărta de casa lui.

11. Dacă va săvîrşi o greşeală [fără să-şi dea seama], păcatul va cădea asupra lui şi, chiar dacă îl va trece cu vederea, păcatul îi va fi îndoit.

12. Iar dacă va jura în zadar, nu va fi dezvinovăţit, ci casa lui va fi copleşită de nenorociri.

13. Există un fel de a vorbi asemănător cu moartea. Fie ca aceasta să nu se afle niciodată în moştenirea lui Iacob!

14. Căci cei evlavioşi se ţin departe de toate aceste lucruri şi nu se vor tăvăli în păcate. Să nu îţi deprinzi gura cu grosolănii nelalocul lor, căci în acestea se află gîndul păcatului.

15. Să îţi aduci aminte de tatăl tău şi

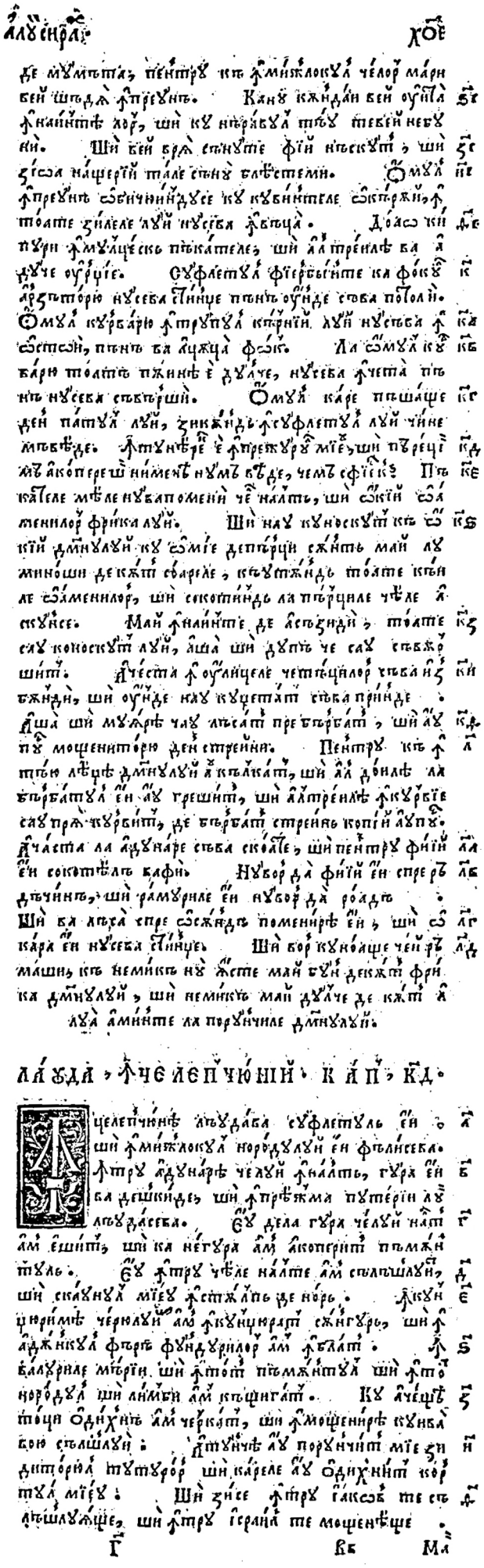

Biblia 1688, p. 675, col. 2

de mumă-ta, pentru că în mijlocul celor mari vei şădea împreună,

16. Ca nu cîndai vei uita înaintea lor şi cu năravul tău te vei nebuni,

17. Şi vei vrea să nu te fii născut şi zioa naşterii tale să nu blêstemi.

18. Omul împreună obiciuindu-se cu cuvintele ocărîi în toate zilele lui nu se va învăţa.

19. Doao chipuri înmulţesc păcatele şi al treilea va aduce urgie.

20. Sufletul fierbinte — ca focul arzătoriu, nu se va stinge pînă unde să va potoli.

21. Omul curvariu în trupul cărnii lui nu să va înostoi pînă va aţîţa foc.

22. La omul curvariu toată pîinea e dulce, nu se va înceta pînă nu se va săvîrşi.

23. Omul care păşaşte den patul lui zicînd în sufletul lui: „Cine mă vêde?

24. Întunêrec e împrejurul mieu şi păreţii mă acopere şi nimenea nu mă vêde. Ce mă sfiesc?

25. Păcatele mêle nu va pomeni Cel Nalt." Şi ochii oamenilor — frica lui.

26. Şi n-au cunoscut că ochii Domnului cu o mie de părţi sînt mai luminoşi decît soarele, căutînd toate căile oamenilor şi socotind la părţile cêle ascunse.

27. Mai înainte de a să zidi, toate s-au conoscut lui, aşa şi după ce s-au săvîrşit.

28. Acesta în uliţele cetăţilor să va izbîndi şi unde n-au cugetat să va prinde.

29. Aşa şi muiêrea ce-au lăsat pre bărbat şi au pus moştenitoriu den streini,

30. Pentru că întîiu lêgea Domnului au călcat, şi al doilea la bărbatul ei au greşit, şi al treilea în curvie s-au preacurvit, de bărbat strein copii au pus.

31. Aceasta la adunare să va scoate şi pentru fiii ei socoteală va fi.

32. Nu vor da fiii ei spre rădăcină şi ramurile ei nu vor da roadă.

33. Şi va lăsa spre osîndă pomenirea ei şi ocara ei nu se va stinge.

34. Şi vor cunoaşte cei rămaşi că nemică nu iaste mai bun decît frica Domnului şi nemică mai dulce decît a lua aminte la poruncile Domnului.

Lauda Înţelepciunii[8]
Cap 24

1. Înţelepciunea lăuda-va sufletul ei şi în mijlocul norodului ei făli-se-va.

2. Întru adunarea Celui Înalt gura ei va deşchide şi în preajma puterii lui lăuda-se-va:

3. „Eu de la gura Celui Nalt am ieşit şi ca negura am acoperit pămîntul.

4. Eu întru cêle nalte am sălăşluit şi scunul mieu — în stîlp de nor.

5. Încungiurimea ceriului am încungiurat sîngură şi în adîncul fără-fundurilor am îmblat.

6. În valurile mării şi în tot pămîntul şi în tot norodul şi limbi am cîştigat.

7. Cu aceştia toţi odihnă am cercat. Şi în moştenirea cuiva voiu sălăşlui?

8. Atuncea au poruncit mie Ziditoriul tuturor şi carele au odihnit cortul mieu

9. Şi zise: «Întru Iacov te sălăşluiêşte şi întru Israíl te moştenêşte!» //

Ms. 45, p. 806-807

maică-ta, pentru că întru mijlocul măriţilor vei şedea împreună,

16. Ca nu cîndai vei uita înaintea lor şi cu dăprinderea ta te vei veşteji,

17. Şi vei vrea dă nu te-ai fi născut şi dzua naşterii tale să nu blastămi.

18. Omul împreună dăprindzîndu-să cu cuvintele ocării întru toate dzilele lui nu să va certa.

19. Doao vederi[137] înmulţesc păcatele şi al treilea aduce-va urgie.

20. Sufletul fierbinte — ca focul arzător, nu să va stinge pînă unde să va potoli.

21. Omul curvar întru trupul peliţei lui nu să va ostoi pînă va aţiţa foc.

22. La omul curvar toată pîinea-i dulce, nu va înceta pînă nu să va săvîrşi.

23. Om den afară păşind de patul lui dzicînd întru sufletul lui: „Cine mă vêde?[138]

24. Întunêrec — împregiurul mieu [139]şi păreţii mă acopere şi nime nu mă vêde. [140]Ce mă sfiesc?

25. Păcatele mêle nu va pomeni Cel Înalt." Şi ochii oamenilor — frica lui.

26. Şi n-au cunoscut că ochii Domnului cu o mie de părţi sînt mai luminoşi decît soarele, căutînd toate căile oamenilor şi socotind la ascunse părţi.

27. Mai nainte de ce a să zidi, toate s-au cunoscut lui, aşa şi după ce s-au săvîrşit.

28. Acesta întru uliţile cetăţii să va izbîndi şi unde n-au cugetat să va prinde.

29. Aşa şi muiêrea ce au lăsat pre bărbat şi împregiur punînd moştenitoriul lui *[807/1]* den striin,

30. Pentru că întîi întru lêgea Celui Înalt au neascultat, şi al doilea la bărbatul ei au greşit, şi al treilea întru curvie au preacurvit, dentru striin bărbat coconi au pus aproape.

31. Aceasta întru adunare scoate-să-va şi preste fiii ei socoteală va fi.

32. Nu vor da-să fiii ei spre rădăcină şi crăngele ei nu vor da roadă.

33. Şi va lăsa spre osîndă pamintea ei şi ocara ei nu să va stinge.

34. Şi vor cunoaşte cei rămaşi că nimic nu iaste mai bun decît frica Domnului şi nimică-i mai dulce a lua aminte la porîncele Domnului.

Lauda înţelepciunei
Cap 24

1. Înţelepciunea lăuda-va sufletul ei şi întru mijlocul nărodului ei făli-să-va.

2. Întru adunarea Preaînaltului gura ei va dăşchide şi în preajma puterii lui lăuda-să-va:

3. „Eu de la gura Preaînaltului am ieşit şi ca negura am acoperit pămîntul.

4. Eu întru cêle înalte am sălăşluit şi scaunul mieu — în stîlpu de nor.

5. Ţîrcălamul ceriului l-am încungiurat sîngură şi întru adîncul fără-fundurilor am îmblat.

6. Întru valurile mării[141] şi întru tot pămîntul şi întru tot nărodul şi limbă[142] am cîştigat.

7. Cu aceştia toţi odihnă am cercat. Şi întru moştenirea cuiva voi mînea?

8. Atuncea au porîncit mie Ziditoriul tuturor şi carele au odihnit cortul mieu

9. Şi dzise: «Întru Iácov sălăşluiêşte-te şi întru Israil de tot moştenêşte[143]!»

Ms. 4389, p. 651-652

de mumă-ta, *[652/1]* că şăzi pren mijloc de boiêri,

16. [19] Să nu cumva să fii uitat (de Dumnezeu) înaintea lor şi să te împuţi cu năravul tău,

17. [19] Şi să voieşti să nu fii fost născut şi să blêstemi zioa naşterii tale.

18. [20] [239]Omul cel ce se va dăprinde cu cuvinte de împutăciune în toate zilele vieţii sale nu va fi certat.[240]

19. [21] Doaoă fêliuri înmulţesc păcatele, iar cel al treilea aduce mînie.

20. [22] Sufletul cel cald, cel ce arde ca focul, nu se va stinge pînă nu se va potoli.

21. [23] Şi omul curvar cu trupul cărnii sale nu se va ostoi pînă nu va aţiţa focul.

22. [24] Omului curvariu toată pîinea-i iaste dulce şi nu se va conteni pînă la moarte.

23. [25] [241]Omul cela ce va trêce preste patul său şi va zice în sufletul său: „Cine mă vêde?

24. [26] Împrejurul mieu iaste întunêrec şi păreţii mă vor apăra, şi nu mă va vedea nimini. Dară ce-mi iaste fricâ?

25. [26] Păcatul mieu nu-l va pomeni cel ce iaste întru înălţime." [242]Şi au fost frica lui numai ochii omeneşti. [27][243]

26. [28] Iar n-au priceput că ochii Domnului sînt de întunêrece de ori mai luminoşi decît soarele, carii văd toate căile oamenilor şi carii caută în locurile cêle ascunse.

27. [29] Şi toate sînt lui ştiute mai nainte încă pînă ce n-au fost zidite, [30] aşijderea şi acesta după săvîrşit i se va face izbînda[244]

28. [31] Şi unde nu va gîndi va fi apucat.

29. [32] [245]Aşa şi muiêrea carea-şi părăsêşte bărbatul şi se lipêşte cătră altul,

30. [33] Întîi se-au dăpărtat de lêgea Celui de Sus, a doaoa au făcut păcat cătră bărbatul ei, iar a treia cu preacurvie au curvit şi au făcut ei feciori dentr-alt bărbat strein.

31. [34] Aceasta să fie adusă înaintea soborului şi să fie cercetare pentru feciorii ei.

32. [35] Că copiii ei nu se vor înrădăcina în rădăcină şi ramurile ei nu vor face roadă.

33. [36] Şi pomenirea ei o va lăsa întru blestem şi împutăciunea ei nu va pieri.

34. [37] Şi vor pricêpe ceia ce au rămas că nu iaste nimic mai bun decît frica Domnului şi nimic nu iaste mai dulce fără numai a lua aminte porîncilor Domnului.

Cap 24

1. Înţelepciunea va lăuda pre sufletul său şi pren mijlocul nărodului său se va cinsti.[246]

2. Gura sa o va dăşchide în bisêrica Celui de Sus şi împotriva puterii lui se va făli: [3] [4][247]

3. [5] „Eu am ieşit den gura Celui den Nălţime [6] şi am acoperit pămîntul ca negura.

4. [7] Eu m-am sălăşluit întru cêle de sus şi scaunul mieu — în stîlp *[652/2]* de nor.

5. [8] Rătundul ceriului am ocolit sîngură şi am întrat în adîncul fără-fundului.

6. [8] Şi am umblat în valurile mării [9] şi am stătut pre tot pămîntul şi în tot nărodul [10] şi în toate limbile m-am cîştigat.

7. [11] Cu acêstea cu toate am căutat răpaosul şi să mă sălăşluiesc vreîntr-o moştinare oarecare.

8. [12] Atunci mi-au[248] porîncit Ziditoriul tuturor şi cela ce m-au zidit au răposat în cortul mieu

9. [13] Şi mi-au zis: «Să lăcuieşti în Iácov şi să moştinezi în Israil!»

Versiunea modernă

de mama ta cînd vei şedea în mijlocul celor mari,

16. Pentru ca nu cumva să uiţi de tine cînd ei sînt de faţă şi obişnuinţa să te împingă spre fapte nebuneşti.

17. Vei voi atunci să nu te fi născut şi vei blestema ziua naşterii tale.

18. Un om obişnuit cu cuvinte de ocară nu va deveni bine crescut în toate zilele vieţii sale.

19. Două feluri de oameni înmulţesc păcatele, iar al treilea atrage [asupra lui] urgia.

20. O patimă fierbinte este ca flacăra focului, ea nu se va stinge pînă nu se va mistui de tot.

21. Omul desfrînat în carnea trupului său nu se va potoli pînă cînd nu-l va arde focul.

22. Pentru omul desfrînat orice hrană este gustoasă, el nu va înceta pînă cînd nu va muri.

23. Omul care păcătuieşte în propriul său pat zice în sufletul său: „Cine ar putea să mă vadă?

24. În jurul meu este întuneric, pereţii mă ascund, nimeni nu mă poate vedea. De ce să îmi fac griji?

25. Cel Preaînalt nu va lua aminte la păcatele mele." El se teme de ochii oamenilor,

26. Dar nu ştie că ochii Domnului sînt de o mie de ori mai luminoşi decît soarele, supraveghează toate căile oamenilor şi pătrund pînă în părţile cele mai ascunse.

27. Înainte de a le fi creat, toate lucrurile îi erau cunoscute şi aşa va fi şi după sfîrşitul lor.

28. Un asemenea om îşi va primi pedeapsa în pieţele oraşului şi va fi prins acolo unde se gîndea cel mai puţin.

29. La fel se va întîmpla şi cu femeia care şi-a părăsit bărbatul şi i-a adus un moştenitor de la altul,

30. Căci mai întîi a încălcat legea Domnului, în al doilea rînd a greşit faţă de bărbatul ei şi în al treilea rînd s-a pîngărit în desfrîu şi a făcut copii cu un bărbat străin.

31. O asemenea femeie va fi adusă înaintea adunării şi se va face o cercetare cu privire la copiii ei.

32. Copiii ei nu vor prinde rădăcină, iar ramurile ei nu vor purta rod.

33. Amintirea ei va rămîne apăsată de blestem şi ruşinea ei nu se va şterge niciodată.

34. Cei care rămîn vor şti astfel că nimic nu este mai bun decît teama faţă de Domnul şi că nimic nu este mai plăcut decît să te supui poruncilor sale.

Capitolul al 24-lea

1. Înţelepciunea se va lăuda pe sine însăşi şi în mijlocul poporului său se va preamări pe sine.

2. În adunarea Celui Preaînalt ea îşi va deschide gura şi în faţa puterii acestuia se va preamări:

3. „Din gura Celui Preaînalt am ieşit şi ca un abur am acoperit pămîntul.

4. Pe înălţimile [cerului] am locuit şi tronul meu s-a sprijinit pe un stîlp de nori.

5. Eu singură am înconjurat roata cerului şi în adîncul genunilor am umblat.

6. Peste valurile mării şi peste întreg pămîntul, peste toate popoarele şi peste toate neamurile s-a întins puterea mea.

7. Între toate acestea mi-am căutat loc de odihnă. Şi în a cui moştenire îmi voi afla locuinţa?

8. Atunci Creatorul tuturor lucrurilor mi-a dat o poruncă şi cel care m-a creat a statornicit cortul meu

9. Şi mi-a spus: «În Iacob să-ţi întocmeşti cortul şi în Israel să îţi primeşti moştenirea!»

Biblia 1688, p. 676, col. 1

10. Mai nainte de începutul veacului m-au zidit pre mine şi pînă în veac nu mă voiu sfîrşi.

11. În cort sfînt înaintea lui am slujit şi aşa în Sión m-am întărit.

12. În cetate îndrăgită aşijderea m-au odihnit şi în Ierusalim — biruinţa mea.

13. Şi m-am rădăcinat întru norod slăvit, în partea Domnului, moştenirii lui.

14. Ca un chedru m-am înălţat întru Liván şi ca un chiparos în munţii Aermonului.

15. Ca un finic m-am înălţat în ţărmuri şi ca sădirile trandafirului în Ierihó,

16. Ca un maslin binecuvios în cîmp şi mă înălţaiu ca un palten,

17. Ca scorţişoara şi aspaláthul mirosițurilor am dat miros şi ca zmirna cea aleasă am dat bună-mirosire,

18. Ca halváni de onix şi stacti şi ca aburul Livanului în cort.

19. Eu ca un terevinth am întins ramurile mêle, şi ramurile mêle ramurile slăvii şi ale darului sînt.

20. Eu — ca o vie ce au odrăslit darul, şi florile mêle roada slăvii şi avuţiei sînt.

21. Apropiiaţi-vă cătră mine, ceia ce mă poftiţi pre mine, şi vă săturaţi den roadele mêle.

22. Pentru că pomenirea mea decît miêrea e mai dulce şi moştenirea mea decît fagurul mierii.

23. Cei ce mă vor mînca pre mine iară vor flămînzi şi cei ce mă vor bea iară vor însetoşa.

24. Cel ce mă ascultă pre mine nu se va ruşina şi cei ce lucrează în mine nu vor păcătui.

25. Toate acêstea — cartea făgăduinţii Dumnezăului celui înalt, lêgea carea au poruncit Móisi moştenirei la adunările lui Iácov.

26. Cel ce împle ca Fisónul înţelepciunea şi ca Tigrís în zilele tinerilor,

27. Cela ce umple ca Efrátul înţelêgerea şi ca Iordánul în zilele sêcerii,

28. Cel ce arată ca lumina învăţătura, ca Ghiónul în zilele culesului.

29. N-au săvîrşit cel dentîiu a o cunoaşte pre ea şi aşa cel dupre urmă n-au cercetat pre ea.

30. De la mare s-au înmulţit cugetul ei şi sfatul ei de la bezna cea mare.

31. Şi eu ca un iaz den rîu şi ca un urloiu de apă am ieşit în grădină.

32. Ziş: «Adăpa-mi-voiu grădina şi-mi voiu îmbăta sădirea.»

33. Şi iată, să făcu mie iazul spre rîu şi rîul mieu s-au făcut spre mare.

34. Căci învăţătura ca zorile voiu lumina şi voiu ivi pre iale pînă departe.

35. Încă ca prorociia învăţătura voiu turna şi voiu lăsa pre ea la neamurile veacului.

36. Vedeţi că nu mie singur am trudit, ce tuturor celor ce cercetează pre ea.

Cap 25

1. În trei m-am înfrumuseţat şi mă sculaiu înfrumuseţată înaintea Domnului şi a oamenilor:

2. Unirea fraţilor şi priiteşugul vecinului şi muiêrea şi bărbatul carii să tocmesc bine întru ei.

3. Şi trei chipuri au urît sufletul mieu şi foarte mă scîrbiiu de viaţa lor: /

Ms. 45, p. 807-808

10. [144]Mai nainte de vac de-nceput m-au zidit pre mine şi pînă la vac nu mă voi sfîrşi.
11. Întru cortul sfint înaintea lui am slujit şi aşa în Sion m-am întărit.
12. Porînca îndrăgită aşijdirea m-au încetat şi întru Ierusalim — vlastiia mea.

13. Şi am rădăcinat întru nărod slăvit, întru partea Domnului, moştenirea lui.
14. Ca un chedru m-am înălţat întru Livan şi ca un chiparis întru măgurile Aermon[145].

15. Ca un finic m-am înălţat întru ţărmuri şi ca sadurile trandafirului în Ierihó,
16. Ca un maslin binecuvios în cîmpu şi mă înălţaiu *[807/2]* ca un paltin,
17. Ca scorţişoara şi aspaláthul a mirositurilor am dat miros şi ca zmirna cea aleasă am dat bună-mirosirea,
18. Ca halváni şi ónix şi stactí şi ca a tămîiei abur în cort.
19. Eu ca terevinthul am întinsu ramurile mêle, şi crîngurile mêle — crînguri a mărirei şi a harului.

20. Eu — ca o vie ce au odrăslit har, şi florile mêle — roadă a mărirei şi avuţiei.
21. Apropiaţi-vă cătră mine, ceia ce poftiţi pre mine, şi de la roadele mêle săturaţi-vă.

22. Pentru că pamintea mea — decît miêrea mai dulce şi moştenirea mea decît fagurul mierii.

23. [146]Cei ce mănîncă pre mine încă vor flămîndzi şi cei ce beau încă vor însetoşa.
24. Cel ce ascultă mie nu să va ruşina şi cei ce lucrează întru mine nu vor păcătui.
25. Toate acêstea — cartea făgăduinţei lui Dumnedzău celui preaînalt, legii căriia au porîncit Moisi, moştnenirea la adunările lui Iacov.
26. Cel ce împle ca Fison înţelepciunea şi ca Tigris întru dzilele tinerilor,
27. Cela ce împle ca Efrath înţelêgerea şi ca Iordánul întru dzilele sêcerii,
28. Cel ce arată ca lumina învăţătura, ca Ghinon întru dzilele culesului.
29. Nu au săvîrşit cel dentîi a o cunoaşte pre ea şi aşa cel de apoi nu au cercetat pre ea.
30. De la maare s-au înmuţit cugetul ei şi sfatul ei de la fără de fund mare.
31. Şi eu ca o gîlcă de la rîu şi ca un budăiu ieşiră la grădină.
32. Ziş: «Adăpa-voi grădina şi voi îmbăta sadul mieu.»
33. Şi iată, să făcu mie zăgaşul spre rîu şi rîul mieu s-au făcut spre maare.
34. Căci învăţătura ca dreptul voi lumina şi voi ivi pre iale pînă dăparte.
35. Încă învăţătura ca prorociia voi turna şi voi lăsa pre ea la neamurile vacurilor.

36. Vedeţi că nu mie sîngur am trudit, ce tuturor celor ce cerceteadză pre ea.

Cap 25

1. Întru 3 m-am înfrîmsăţat şi mă sculai înfrîmseţată înaintea Domnului şi a oamenilor:
2. Unirea într-un gînd a fraţilor şi *[808/1]* prieteşugul acelor de-aproape şi muiêrea şi bărbatul împreună împregiur purtîndu-să.
3. Şi 3 vederi au urît sufletul mieu şi m-am supărat foarte la viaţa lor:

Ms. 4389, p. 652-653

10. [14] [249]Ziditu-m-au dentîi mai nainte de veac şi pînă în veac nu voiu lipsi.
11. [14] Şi am slujit în cortul cel sfint înaintea lui[250] [15] şi aşa m-am întărit în Sion.
12. [15] Şi în cetatea cea dragă aşijderea m-au odihnit şi în Ierusalim — biruinţa mea.

13. [16] Şi m-am înrădăcinat în nărodul cel preaslăvit şi moştinarea lui — în partea Domnului mieu.
14. [17] Înălţatu-m-am ca chiedrul în Livan şi ca chiparísul în munţii Aermónului.[251]

15. [18] Şi m-am înălţat ca finicul cel de lîngă mare şi ca sădirea rodiilor[252] în Ierihon,
16. [19] Ca măslinul cel ghizdav în cîmp şi mă înălţaiu ca o odraslă,
17. [20] Ca scorţişoara şi ca balsamul unsorilor am dat miros şi ca zmirna cea aleasă am dat mireseală bună,
18. [21] Şi ca[253] şi ca aburul tămîiei în cort.

19. [22] Eu am întins ramurile mêle ca stăjariul, şi ramurile mêle — ramuri de slavă şi de milă.

20. [23] Eu am înflorit ca o vie mila, şi floarea mea — roada slavei şi a bogăţiei. [24] [25][254]
21. [26] Apropiiaţi-vă de mine, ceia ce mă poftiţi, şi să vă săturaţi den roadele mêle.

22. [27] Că pomenirea mea iaste mai dulce decît miêrea şi moştinarea mea mai pre desupra decît fagurii mierii. [28] [Pomenirea mea — în neamurile celor vêcinici).
23. [29] Ceia ce mă vor mînca iarăşi vor flămînzi şi ceia ce mă vor bea iarăşi vor însetoşa.
24. [30] Cela ce mă va asculta nu se va ruşina şi cel ce va lucra în mine nu va greşi. [31][255]
25. [32] Toate acêstea — cartea legii Dumnezeului celui de sus, [33] lêgea carea o au porîncit Moisí, a moştinării adunării lui Iácov. [34][256]
26. [35] [257]Carea umple de înţelepciune ca Fisónul şi ca Tigrul în zioa celor tinerei,
27. [36] Carea umple de înţelêgere ca Efrátul, carea înmulţêşte ca Iordánul în zioa secerişului,
28. [37] Cela ce arată certarea ca o lumină şi ca Gheónul în zioa avuţiei vinului.
29. [38] Că n-au sfîrşit cel dentîi de-a o pricêpe, aşijderea şi cel de apoi nu o au urmat.
30. [39] Că chibzuiêlele ei se-au înmulţit den *[653/1]* mare şi sfatul ei den fără-de-fundul cel mare.
31. [40] Şi eu, înţelepciunea, ca o abătătură[258] den rîu [41] şi ca cela ce varsă apă am ieşit în grădină.
32. [42] Ziş: «Adăpa-mi-voiu grădina şi-mi voiu îmbăta sădirea.»
33. [43] Şi iată, iazul mieu fu rîu şi rîul mieu îmi fu marea.
34. [44, 45, 46][259] Încă cu învăţătura voiu lumina ca mînecînd şi le voiu ivi de dăparte.
35. [44, 45, 46] Încă voiu turna învăţătura ca o prorocire şi o voiu lăsa întru neamurile veacului.

36. [47] [260]Vedeţi că nu m-am ostenit numai pentru mine însumi, ce pentru toţi ceia ce o cercetează.

Cap 25

1. În trei lucrure m-am înfrumseţat şi am stătut ghizdávă înaintea Domnului şi a oamenilor:[261]
2. Cu uniciunea gîndului fraţilor şi cu dragostea vecinilor şi bărbatul cu muiêrea-şi, cînd sînt într-un cuget amîndoi.
3. Trei fêliuri le urî sufletul mieu şi de viiaţa lor foarte-mi fu scîrbă:

Versiunea modernă

10. Mai înainte de începutul timpului el m-a creat şi nu voi dispărea pînă la sfîrşitul timpului.
11. În cortul cel sfînt am făcut slujbă înaintea lui şi astfel am prins puteri în Sion.
12. În oraşul preaiubit mi-a dat de asemenea loc de odihnă şi în Ierusalim se află cîrmuirea mea.

13. Am prins rădăcini într-un popor preamărit, în partea Domnului se află moştenirea mea.
14. Ca un cedru din Liban m-am înălţat şi ca un chiparos în munţii Hermonului.

15. Ca un palmier din En-Gadi m-am înălţat, ca un răsad de trandafir în Ierihon,
16. Ca un măslin cuviincios pe cîmpie şi ca un platan m-am înălţat,
17. Ca scorţişoara şi asfalatul înmiresmat am răspîndit mireasmă şi ca smirna aleasă am răspîndit parfum,
18. Ca halvanul şi onixul şi stacti şi ca un nor de tămîie în cortul [mărturiei].
19. Ca un terebint mi-am întins ramurile, iar ramurile mele sînt pline de măreţie şi de har.

20. Ca o viţă de vie am rodit [fructe pline de] har şi florile mele sînt rodul măreţiei şi al avuţiei.
21. Apropiaţi-vă de mine, aceia care mă doriţi, şi săturaţi-vă de fructele mele.

22. Căci amintirea mea este mai dulce decît mierea şi moştenirea mea mai dulce decît fagurul de miere.

23. Aceia care mă vor mînca vor fi din nou flămînzi, iar cei care mă vor bea vor fi din nou însetaţi.
24. Acela care ascultă de mine nu va cunoaşte ruşinea, iar cei care lucrează întru mine nu vor mai păcătui.
25. Toate acestea înseamnă cartea legămîntului cu Dumnezeu cel preaînalt, legea pe care ne-a statornicit-o nouă Moise, ca să fie moştenire adunărilor lui Iacob.
26. [Legea lui Moise] revarsă înţelepciune asemenea Fisonului şi asemenea Tigrului în zilele roadelor noi,
27. Ea revarsă înţelegere asemenea Eufratului şi asemenea Iordanului în zilele secerişului,
28. Ea dă la iveală învăţătura ca pe o lumină, asemenea Ghihonului în zilele culesului.
29. Cel dintîi nu a izbutit să o cunoască în întregime şi, la fel, cel de la sfîrşit nu o va cerceta pînă la capăt.
30. Căci înţelesul ei este mai întins decît marea, iar gîndul ei mai adînc decît genunea cea necuprinsă.
31. Iar eu am fost ca braţul unui rîu şi ca un apeduct răzbind într-o grădină.
32. Am spus: «Îmi voi uda grădina şi-mi voi stropi straturile.»
33. Şi iată că braţul meu de apă s-a preschimbat în rîu, iar rîul meu s-a preschimbat în mare.
34. Şi încă voi face ca educaţia să lumineze ca zorile şi voi revărsa lumina ei pînă departe.
35. Şi încă voi face ca învăţătura să se răspîndească asemenea unei profeţii şi o voi lăsa moştenire generaţiilor viitoare.
36. Vedeţi că nu doar pentru mine m-am străduit, ci pentru toţi cei care caută înţelepciunea.

Capitolul al 25-lea

1. Cu trei lucruri m-am înfrumuseţat şi m-am sculat frumoasă înaintea Domnului şi a oamenilor:
2. Unirea între fraţi, iubirea faţă de cei de-aproape şi deplina înţelegere între bărbat şi femeie.

3. Sînt însă trei feluri de oameni pe care sufletul meu i-a urît şi a căror viaţă m-a dezgustat foarte mult:

Biblia 1688, p. 676, col. 2

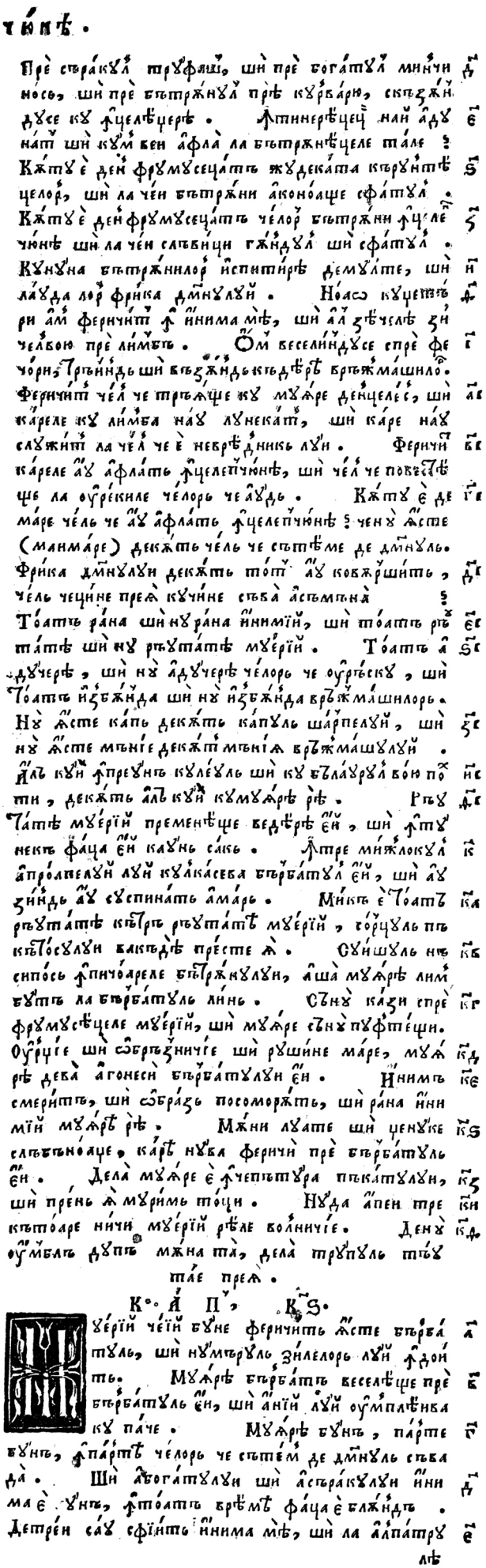

4. Pre săracul trúfaş şi pre bogatul mincinos şi pre bătrînul preacurvariu scăzîndu-se cu înţelêgerea.

5. În tinerêţe-ţi n-ai adunat, şi cum vei afla la bătrînêţele tale?

6. Cîtu e de-nfrumuseţată judecata căruntêţelor şi la cei bătrîni a conoaşte sfatul!

7. Cîtu e de-nfrumuseţată celor bătrîni înţelepciunea şi la cei slăviţi gîndul şi sfatul!

8. Cununa bătrînilor — ispitirea de multe şi lauda lor — frica Domnului.

9. Noao cugetări am fericit în inima mea şi al zêcelea zice-l-voiu pre limbă:

10. Om veselindu-se spre feciori, trăind şi văzînd cădêrea vrăjmaşilor."

11. Fericit cel ce trăiêşte cu muiêre de-nţeles şi carele cu limba n-au lunecat şi care n-au slujit la cel ce e nevrêdnic lui.

12. Fericit carele au aflat înţelepciunea şi cel ce povestêşte la urechile celor ce aud.

13. Cîtu e de mare cel ce au aflat înţelepciunea! Ce nu iaste (mai mare) decît cel ce să tême de Domnul.

14. Frica Domnului decît tot au covîrşit; cel ce ţine pre ea cu cine să va asămăna?

15. Toată rana, şi nu rana inimii, şi toată răutatea, şi nu răutatea muierii;

16. Toată aducerea, şi nu aducerea celor ce urăscu, şi toată izbînda, şi nu izbînda vrăjmaşilor.

17. Nu iaste cap decît capul şarpelui şi nu iaste mînie decît mîniia vrăjmaşului.

18. A lăcui împreună cu leul şi cu bălaurul voiu pohti, decît a lăcui cu muiêrea rea.

19. Răutatea muierii premenêşte vedêrea ei şi întunecă faţa ei ca un sac.

20. Între mijlocul aproapelui lui culca-se-va bărbatul ei şi, auzind, au suspinat amar.

21. Mică e toată răutatea cătră răutatea muierii; sorţul păcătosului va cădea preste ea!

22. Suişul năsipos în picioarele bătrînului, aşa — muiêrea limbută la bărbatul lin.

23. Să nu cazi spre frumusêţele muierii şi muiêre să nu pufteşti.

24. Urgie şi obrăznicie şi ruşine mare — muiêrea de va agonesi bărbatului ei.

25. Inimă smerită şi obraz posomorît şi rana inimii — muiêrea rea.

26. Mîni luate şi genuche slăbănoage — carea nu va ferici pre bărbatul ei.

27. De la muiêre e începătura păcatului şi pren ea murim toţi.

28. Nu da apei trecătoare, nici muierii rêle volnicie.

29. De nu umblă după mîna ta, de la trupul tău taie pre ea.

Cap 26

1. Muierii ceii bune fericit iaste bărbatul şi numărul zilelor lui — îndoit.

2. Muiêrea bărbată veselêşte pre bărbatul ei şi anii lui umplea-i-va cu pace.

3. Muiêrea bună — parte bună, în partea celor ce să tem de Domnul să va da.

4. Şi a bogatului, şi a săracului inima e bună, în toată vrêmea faţa e blîndă.

5. De trei s-au sfiit inima mea şi la al patru- //

Ms. 45, p. 808

4. Pre săracul mîndru şi pre bogatul minciunos şi pre bătrînul preacurvar scăzîndu-să cu înţelêgerea.
5. Întru tinerêţele-ţi n-ai adunat, şi cum vei afla întru bătrînêţele-ţi?
6. Cîtu e de înfrîmseţată a căruntêţelor judecată şi la cei bătrîni a cunoaşte sfat!
7. Cîtu-i de înfrîmseţată a celor bătrîni înţelepciunea şi la cei măriţi[147] cugetul şi sfatul!

8. Cununa bătrînilor — a mult ispitirea şi lauda lor — frica Domnului.

9. 9 cugetături am fericit întru inimă şi al dzêcelea zice-l-voi prin limbă:
10. Om veselindu-să pre fii, trăind şi văzînd cădêrea vrăjmaşilor."
11. Fericit cel ce împreună lăcuiêşte cu muiêrea de înţeles şi carele cu limba nu au alunecat şi carele nu au slujit la cel ce-i nevrêdnic lui.
12. Fericit carele au aflat înţelepciunea şi cel ce povestêşte la urechile celor ce aud.
13. Cîtu-i de mare cel ce au aflat înţelepciunea! Ci nu iaste decît cel ci să tême de Domnul.

14. Frica Domnului decît tot au covîrşit; cel ce ţine pre el[148] cu cine să va asămăna?

15. Toată rana, şi nu rana a inimei, şi toată răotatea, şi nu răotatea muierii.
16. Toată aducerea, şi nu aducerea acelor ce urăsc, şi toată izbînda, şi nu izbînda vrăjmaşilor.

17. Nu iaste cap decît capul şarpelui şi nu iaste mînie decît mîniia vrăjmaşului.
18. A lăcui împreună cu leul şi cu bălaurul voi binevrea, decît a lăcui cu muiêre rea.
19. Răotatea muierii primenêşte vedêrea ei şi întunecă faţa ei ca un sac.

20. Între mijlocul aproapelui culca-să-va bărbatul ei şi, audzind, au suspinat amar.
21. Mică-i toată răotatea cătră răotatea muierii; sorţul păcătosului va cădea preste ea!
22. Suişul arinos în picioarele bătrînului, aşa — muiêrea limbută la bărbatul lin.
23. Să nu aproape cazi spre frîmsêţele muierii şi muiêre să nu pofteşti.
24. Urgie şi fără ruşine şi stideală ma- *[808/2]* re — muiêrea dă va agonisi bărbatului ei.

25. Inima smêrină şi obrazul posomorît şi rană-i inimei muiêrea rea.
26. Mîini luate şi genuchi slăbănoage — carea nu va ferici pre bărbatul ei.
27. De la muiêre — începătura păcatului şi pren ea murim toţi.
28. Nu da apei trecătoare, nici la muiêrea rea biruinţă.
29. De nu va mêrge după mîna ta, de la trupurile tale taie pre ea.

Cap 26

1. Muierii bune fericit — bărbatul şi numărul dzilelor lui — îndoit.
2. Muiêrea bărbată veselêşte pre bărbatul ei şi anii lui împlea-i-va cu pace.
3. Muiêrea bună — parte bună, întru partea celor ci să tem de Domnul da-să-va.

4. Şi a bogatului, şi a săracului inima e bună, întru toată vrêmea faţa-i blîndă.
5. De trei s-au sfiit inima mea şi la al patru-

Ms. 4389, p. 653

4. Pre săracul trúfaş şi pre bogatul mincinos şi pre bătrînul preacurvariu.[262]
5. Ce n-ai cîştigat în tinerêţele tale, dară la bătrînêţe[263] cum poţi afla?
6. Cît iaste de frumos căruntêţelor judecata şi celor bătrîni a pricêpe sfatul!
7. Cît iaste de frumos celor proslăviţi înţelêgerea şi sfatul!

8. Coroana bătrînilor iaste multe fêliuri[264] de iscusire şi lauda lor iaste frica Domnului.

9. 9 cugete ale celor fericiţi în inima mea, iar cel al zêcelea îl voiu zice cu limba:[265]
10. Omul cel ce se veselêşte de coconi, trăind şi văzînd căderile vrăjmaşilor."
11. [266]Ferice de cela ce vieţuiêşte cu muiêre înţeleaptă [267]şi de cela ce nu se-au alunecat cu limba şi de cela ce n-au slujit celui ce nu iaste lui vrêdnic.
12. [268]Fericit cel ce au aflat înţelepciune şi au dat în urechile celor ce o ascultă.
13. Cît iaste de mare cela ce au aflat înţelepciunea! Iar nu iaste mai pre desupra decît cela ce se va tême de Domnul.
14. Frica Domnului toate le-au covîrşit. [15] [Fericit omul celuia ce i se-au dat têmerea lui Dumnezeu] şi cela ce o va ţinea nu i se va asămăna? [16] [17] [18][269]
15. [19] Toată rana nu iaste ca rana inimii şi tot hicleşugul nu iaste ca hicleşugul muierii.
16. [20] Toată aducerea nu iaste ca aducerea celor ce urăsc [21] şi toată izbînda nu iaste ca izbînda vrăjmaşilor.
17. [22] Nu iaste cap mai rău decît capul bălaurului [23] şi nu iaste urgie pre dăsupra urgiei muierii[270].
18. [23] [271]Mai bine iaste a lăcui *[653/2]* cu leii şi cu bălaurii decît cu muiêrea hicleană.[272]
19. [24] Hicleşugul muierii schimbă faţa ei şi-şi întunecă chipul ca o ursoaică.

20. [24] Pren mijlocul vecinilor săi [25] culca-se-va bărbatul ei şi, auzind, va suspina cu amar.
21. [26] Toată răotatea iaste mică împotriva răotăţii[273] muiereşti; soarta păcătosului au căzut pre dînsa!
22. [27] Cum iaste alunecarea năsipului supt picioarele celui bătrîn, aşa şi muiêrea limbută omului tăcut.
23. [28] Nu căuta spre frumsêţele muierii şi nu pofti muiêrea pentru frumsêţe.
24. [29] Mîniia muierii şi neruşinarea şi ocara cea mare; [30] muiêrea de va afla volnicie, va fi potrivnică bărbatului ei.
25. [31] Inimă smerită şi faţă sealbedă şi rană a inimii iaste muiêrea cea rea.
26. [32] Mîini slabe şi genuchie neputincioase — muiêrea carea nu-şi va ferici bărbatul.
27. [33] [274]Începătura păcatului se-au făcut den muiêre şi pentru dînsa murim toţi.
28. [34] Nu da apei trêcere, nici muierii hiclêne îndrăzneală.
29. [35] Deaca nu va umbla supt mîna ta, taie-o de la trupul tău[275].

Cap 26

1. Fericit iaste bărbatul muierii cei bune şi numărul anilor lui iaste îndoit.[276]
2. Muiêrea bărbată va veseli pre bărbatul ei şi anii vieţii lui îi va umplea în pace.
3. Muiêrea bună — partea cea bună, în partea cêea ce se tême de Domnul va fi dată.

4. Inimă bună şi celui bogat, şi celui sărac, în toată vrêmea — faţă blîndă.
5. De trei lucrure se-au sfiit inima mea, iară de faţa celui al patru-

Versiunea modernă

4. Săracul trufaş, bogatul mincinos şi bătrînul desfrînat lipsit de chibzuinţă.
5. Dacă nu ai strîns nimic la tinereţe, cum vei putea oare să găseşti ceva la bătrîneţe?
6. Ce lucru frumos este la cei căruntţi judecata şi cît e de frumos la cei bătrîni să ştie să dea sfaturi!
7. Cît de frumoasă este înţelepciunea la bătrîni, iar la cei care se bucură de cinstire chibzuinţa şi sfatul!

8. Cununa bătrînilor este o experienţă bogată şi mîndria lor este temerea faţă de Domnul.

9. Sînt nouă înţelesuri pe care le-am socotit fericite în inima mea şi limba mea poate numi un al zecelea:
10. Omul care îşi găseşte bucuria în copiii săi şi care, încă în viaţă fiind, vede prăbuşirea duşmanilor săi."
11. Fericit acela care convieţuieşte cu o femeie inteligentă, acela care n-a greşit cu limba sa şi care n-a slujit la un stăpîn nedemn de el.
12. Fericit acela care a găsit chibzuinţa şi care poate vorbi despre ea în auzul celor care-l ascultă.
13. Cît este de mare cel care a găsit înţelepciunea! Dar nu există cineva mai presus decît acela care se teme de Domnul.
14. Teama faţă de Domnul depăşeşte orice lucru; cel care o stăpîneşte cu cine oare se poate compara?

15. Nici o rană nu este ca rana din inimă şi nici o răutate nu este ca răutatea femeii.
16. Nici o nenorocire nu este ca nenorocirea pricinuită de cei care ne urăsc şi nici o răzbunare nu este ca răzbunarea duşmanilor.
17. Nu există un cap mai rău decît capul şarpelui şi nici mînie mai mare decît mînia duşmanului.
18. Aş dori mai degrabă să convieţuiesc cu un leu sau cu un balaur decît să convieţuiesc cu o femeie rea.
19. Răutatea unei femei îi preschimbă înfăţişarea şi îi face chipul întunecat ca al unui urs.

20. Bărbatul ei se aşează în mijlocul semenilor săi şi suspină fără voia lui cu amărăciune.
21. Orice răutate este neînsemnată pe lîngă răutatea femeii. Fie să aibă parte de soarta păcătosului!
22. Un urcuş nisipos sub picioarele unui bătrîn, aşa este o femeie guralivă pentru un bărbat liniştit.
23. Să nu te laşi tîrît de frumuseţea femeii şi să nu o rîvneşti ca femeie.
24. Urgie, neobrăzare şi o mare ruşine, acestea îl aşteaptă pe bărbatul care se lasă întreţinut de femeia sa.
25. Inimă înjosită, înfăţişare posomorîtă şi o rană în inimă, acestea înseamnă o femeie rea.
26. Mîini înţepenite şi genunchi istoviţi, iată ce înseamnă femeia care nu îşi face bărbatul fericit.
27. De la femeie este începutul păcatului şi din pricina ei murim cu toţii.
28. Să nu laşi apei loc să se scurgă şi să nu dai femeii rele îngăduinţa de a vorbi.
29. Dacă nu umblă potrivit îndrumărilor tale, să o tai îndepărtînd-o de la trupul tău.

Capitolul al 26-lea

1. Fericit este bărbatul unei femei bune şi numărul zilelor lui este de două ori mai mare.
2. O femeie bărbătoasă aduce bucurie bărbatului ei şi îi va umple anii de pace.
3. O femeie bună este o parte bună, este partea care se va da celor ce se tem de Domnul.

4. Fie ei bogaţi sau săraci, aceştia au inima împăcată şi un chip vesel în orice împrejurare.
5. De trei lucruri a fost mîhnită inima mea şi de al patru-

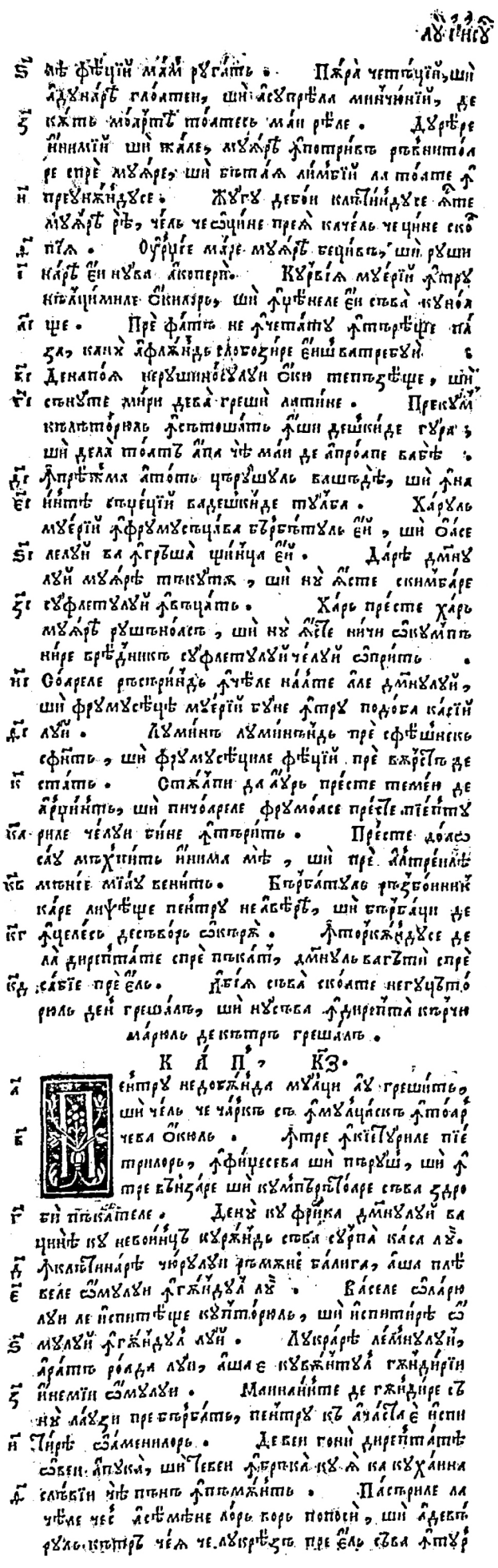

Biblia 1688, p. 677, col. 1

lea fêţii m-am rugat:

6. Pîra cetăţii şi adunarea gloatei şi asupreala minciunii, decît moartea toate-s mai rêle.

7. Durêre inimii şi jale — muiêrea împotrivă-rîvnitoare spre muiêre şi bătaia limbii la toate împreunîndu-se.

8. Jugu de boi clătindu-se iaste muiêrea rea; şi cel ce o ţine pre ea — ca cel ce ţine scorpiia.

9. Urgie mare — muiêrea beţivă şi ruşinarea ei nu va acoperi.

10. Curviia muierii întru nălţimile ochilor şi în gênele ei să va cunoaşte.

11. Pre fată neîncetatu întărêşte paza, ca nu, aflînd slobozire, ei-şi va trebui.

12. Denapoia neruşinosului ochiu te păzêşte şi să nu te miri de va greşi la tine.

13. Precum călătoriul însătoşat îşi deşchide gura şi de la toată apa cea mai de aproape va bea,

14. În preajma a tot ţăruşul va şădea şi înaintea săgeţii va deşchide tulba.

15. Harul muierii înfrumusăţa-va bărbatul ei şi oasele lui va îngrăşa ştinţa ei.

16. Darea Domnului — muiêrea tăcută şi nu iaste schimbare sufletului învăţat.

17. Har preste har — muiêrea ruşînoasă şi nu iaste nici o cumpănire vrêdnică sufletului celui oprit.

18. Soarele răsărind în cêle nalte ale Domnului şi frumusêţea muierii bune întru podoaba casii lui.

19. Lumină luminînd pre sfêşnec sfînt şi frumusêţile fêţii pre vîrstă de stat.

20. Stîlpi de aur preste temeiu de argint şi picioarele frumoase preste piepturile celui bine întărit.

21. Preste doao s-au mîhnit inima mea şi pre al treilea mînie mi-au venit:

22. Bărbatul războinic care lipsêşte pentru neavêrea şi bărbaţi de înţeles de să vor ocărî,

23. Întorcîndu-se de la direptate spre păcat; Domnul va găti spre sabie pre el.

24. Abiia să va scoate neguţătoriul den greşală şi nu să va îndirepta cîrciumariul de cătră greşală.

Cap 27

1. Pentru nedobînda mulţi au greşit şi cel ce cercă să înmulţască întoarce-va ochiul.

2. Între închieturile pietrilor înfige-se-va şi păruş şi între vînzare şi cumpărătoare să va zdrobi păcatele.

3. De nu cu frica Domnului va ţinea cu nevoinţă, curînd să va surpa casa lui.

4. În clătinarea ciurului rămîne baliga, aşa plêvele omului în gîndul lui.

5. Vasele olariului le ispitêşte cuptoriul şi ispitirea omului — în gîndul lui.

6. Lucrarea lemnului arată roada lui, aşa e cuvîntul gîndirii inemii omului.

7. Mai nainte de gîndire să nu lauzi pre bărbat, pentru că aceasta e ispitirea oamenilor.

8. De vei goni direptatea, o vei apuca şi te vei îmbrăca cu ea ca cu haina slăvii cea pînă în pămînt.

9. Pasările la cêle ce-s asêmene lor vor poposi şi adevărul cătră ceia ce lucrează pre el să va întur- /

Ms. 45, p. 808-809

lea fêţei m-am rugat:
6. Pîra cetăţii şi adunarea gloatei şi asupreala minciunei, decît moartea toate-s rêle.

7. Durêrea inimii şi jale — muiêre împotrivă rîvnitoare spre muiêre şi bătaie limbii la toate împreunîndu-să.
8. Jug de boi clătindu-să — muiêrea rea; cel ce ţine pre ea — ca cela ce îmbracă scorpiu.

9. Urgie mare — muiêrea beţivă şi ruşinarea ei nu va acoperi.
10. Curviia muierii întru înălţimile ochilor şi întru gênele ei să va cunoaşte.
11. Prespre fată neîncetată întărêşte paza, pentru ca nu, aflînd slobodzire, şie-şi va trebui.
12. Denapoia neruşinosului ochiu păzêşte-te şi să nu te miri de va greşi la tine.
13. Ca cel ce-i însătat călător gura dăşchide şi de la toată apa acelui de aproape va bea,
14. În preajma a tot ţăruşul va şedea şi înaintea săgeţii dăşchide-va tulba.

15. Harul muierii înfrîmseţa-va pre bărbatul ei şi oasele lui va îngrăşa ştiinţa ei.

16. Darea Domnului — muiêrea tăcută şi nu iaste schimbare a celui învăţat suflet.
17. Har preste har — muiêrea ruşinoasă şi nu iaste cumpănitura toată vrêdnică a opritului suflet.

18. Soarele răsărind întru cêle înalte a Domnului şi frîmsêţea a muierii bune *[809/1]* întru podoaba casei lui.
19. Luminătoriul luminînd preste sfêşnic sfintu şi frîmsêţele fêţei preste vîrstă de stătut.
20[149]. Stîlpi de aur preste funduri de argint şi[150] picioare frumoase preste piepturile celui bine întărit.

21. Prespre doao mîhnitu-s-au inima mea şi pre al treilea mînie mi-au venit:
22. Bărbatul războinic întîrzind pentru lipsa şi bărbaţi de-nţeles de să vor ocărî,
23. Întorcîndu-să de la dreptate spre păcat; Domnul va găti la sabie pre el.

24. Abiia va scoate neguţătoriul de la greşală[151] şi nu să va îndrepta cîrciumariul de cătră greşêle.

Cap 27

1. Pentru nedobînda mulţi au greşit şi cel ce cearcă să înmulţască întoarce-va ochiul.
2. Întru încheieturile pietrilor înfige-să-va şi ţăruş şi între mijlocul vîndzării şi cumpărăturii zdrobi-să-va păcatul.
3. Dă nu va cu frica Domnului ţinea de sîrgu, curînd să va surpa a lui casă.
4. Întru clătinarea ciurului rămîne balega, aşa plêvele omului întru gîndul lui.
5. Vasile olariului ispitêşte-le cuptoriul şi ispitirea omului — întru gîndirea lui.

6. Lucrare de pămînt a lemnului arată roada lui, aşa-i cuvîntul gîndirei inimei omului.

7. Mai nainte de gîndire să nu lauzi pre bărbat, pentru că aceasta-i ispitirea oamenilor.
8. De vei goni ce-i drept, apuca-l-vei şi vei îmbrăca pre el ca haina cea pînă în pămînt a mărirei.
9. Pasările cătră cêlea ce samănă lor vor poposi şi adevărul cătră ceia ce lucrează pre el să va întur-

Ms. 4389, p. 653-654

lea m-am[277] spăriat:
6. De pîra cetăţii şi de adunarea nărodului [7] şi de mozaviriia cea de moarte, carea iaste în dăşărt.

7. [8] Iar vătămarea inimii şi tînguiala iaste muiêrea poftitoare, [9] pentru muiêrea rîmnitoare iaste rana limbii de se împreună tuturor.
8. [10] Cum iaste jugul boului de se mută, aşa iaste şi muiêrea hicleană; şi cela ce se va ţinea de dînsa — ca cela ce ară apuca o scorpie.[278]
9. [11] Muiêrea beţivă iaste mîniia cea mare şi ruşinea ei nu se va acoperi.
10. [12] Curviia muierească în facerea cu ochii şi în sprîncênele ei va fi cunoscută.
11. [13] [279]Pentru fata fără de ruşine să întăreşti paza, ca nu cumva, aflînd slobozire, să se piiarză.
12. [14] De urma ochiului ei celui fără de ruşine să te păzeşti şi să nu miri de va greşi întru tine.
13. [15] Că va dăşchide gura sa ca un călător setos şi va bea den toate apele cêle mai de aproape.
14. [15] Şi va şădea împotriva *[654/1]* a tot păruşul şi împotriva săgeţii va dăscoperi tulba.

15. [16] Bunătatea muierii va veseli pre bărbatul ei şi ştiinţa ei va bucura oasele lui.[280]

16. [17] Muiêrea tăcută — darul Domnului [18] şi nu iaste scumpărarea sufletului celui învăţat.
17. [19] Muiêrea ruşinoasă iaste milă preste milă [20] şi nici o măsură nu iaste vrêdnică sufletului celui oprit.
18. [21] Cum iaste înălţarea soarelui întru înălţimile Domnului, aşijderea şi bunătatea muierii cei bune întru podoaba casei ei.
19. [22] Luminare strălucind în sfêştnicul cel sfînt şi ghizdăviia fêţei pre statul celuia ce stă.
20. [23] Stîlpi de aur pre temelii de argint şi picioare frumoase (ale muiêrii)[281], care stau bine aşăzate pre glezne. [24][282]
21. [25] Pentru doaoă lucrure au fost inima mea îngrijată, iar pentru cel al treilea mi-au[283] sosit mînie:
22. [26] Bărbatul războinic care se lipsêşte pentru împuţinare şi bărbatul chibzuit, de va fi batjocorit,
23. [27] Şi cela ce se va întoarce den direptate spre păcat, că l-au gătit Domnul spre sabie.

24. [28] Neguţătoriul de-abiia se va scoate den greşală; [284]cîrciumariul nu se va îndrepta den păcat.

Cap 27

1. Pentru nesaţiul[285] mulţi au greşit şi cela ce ca vrea să înmulţească cîştigul îşi va întoarce ochii.[286]
2. Cum se înfige cuiul întru închieieturile[287] pietrilor, aşa şi în mijlocul vînzării şi al cumpărării se obîrşaşte păcatul. [3][288]
3. [4] Deaca nu se va ţinea de frica Domnului cu nevoinţă, şi degrab se va întorta casa lui.
4. [5] Întru clătinarea ciurului vor rămînea gunoaiele[289], aşijderea şi tărîţele[290] omului întru cugetul lui.
5. [6] Vasele olariului le ispitêşte cuptoriul şi ispitirea omului — în cugetul lui.

6. [7] Lemnul lucrat arată roada lui, aşijderea şi cuvîntul — cugetele inimii omului.

7. [8] Pre om să nu-l lauzi mai nainte pînă nu va grăi, că aceasta iaste ispitirea omului.
8. [9] De vei umbla după direptate, o vei ajunge şi te vei îmbrăca într-însa ca într-un podir[291] de slavă.
9. [10] Pasările lăcuiesc cu cêle se sînt lor asêmene şi adeverinţa se va întoar-

Versiunea modernă

lea m-am înfricoşat:
6. De o învinuire nedreaptă în cetate, de îmbulzeala mulţimii şi de calomnie, toate trei mai groaznice decît moartea;
7. Dar durere a inimii şi mare supărare înseamnă femeia geloasă pe o altă femeie, biciul vorbirii amestecîndu-se în toate.
8. Un jug pentru boi rău întocmit, aceasta este o femeie rea; cel care încearcă să o ţină în mînă este asemenea celui care apucă un scorpion.
9. Mare năpastă este o femeie beţivă şi neruşinarea ei nu şi-o va putea ţine ascunsă.
10. Desfrînarea unei femei se recunoaşte după privirile ei neruşinate şi după genele ei.
11. Să întăreşti paza în jurul unei fete îndrăzneţe, pentru ca ea să nu găsească prilejul să-şi facă placul.
12. Să te fereşti de privirea ei sfidătoare şi să nu te miri dacă va greşi pe seama ta.
13. După cum un călător însetat îşi deschide gura şi bea din prima apă pe care o găseşte,
14. Tot aşa şi ea se va aşeza pe orice ţăruş şi îşi va deschide tolba înaintea oricărei săgeţi.

15. Farmecul unei femei va înveseli pe bărbatul ei şi ştiinţa ei îi va aduce acestuia bunăstare.

16. O femeie tăcută este un dar de la Domnul şi nimic nu este mai presus decît o persoană binecrescută.
17. O femeie sfioasă este o mare binefacere şi nimic nu cîntăreşte mai mult decît un suflet neprihănit.

18. Asemenea soarelui ridicîndu-se în înălţimile Domnului este frumuseţea unei femei desăvîrşite în buna rînduială a casei sale.
19. Ca o făclie strălucind asupra sfintului sfeşnic, aşa este şi frumuseţea unui chip la o vîrstă statornică.
20. Asemenea unor coloane de aur pe o fundaţie de argint, aşa sînt şi nişte picioare frumoase pe călcîie trainice.
21. Sînt două lucruri care mîhnesc inima mea, iar un al treilea îmi stîrneşte mînia:
22. Un războinic aflat la nevoie din cauza sărăciei, bărbaţi chibzuiţi priviţi cu dispreţ
23 Şi cel care întoarce spatele dreptăţii pentru a păcătui; pe acesta îl va sorti Domnul să piară prin sabie.
24. Cu greu va putea un negustor să ocolească greşeala, iar cîrciumarul nu va scăpa de păcat.

Capitolul al 27-lea

1. De dragul cîştigului mulţi au căzut în păcat şi cel care caută să se îmbogăţească îşi va întoarce privirea.
2. După cum un ţăruş se înfige la îmbinarea dintre pietre, la fel între vînzare şi cumpărare se înghesuie păcatul.
3. Dacă cineva nu se menţine cu tărie în teama faţă de Domnul, casa lui se va prăbuşi în curînd.
4. Cînd clătinăm ciurul, gunoaiele rămîn deoparte, şi tot la fel metehnele omului prin raţiunea lui.
5. La fel cum cuptorul pune la încercare vasele olarului, tot aşa şi omul este pus la încercare printr-o convorbire.
6. Fructul unui pom arată felul cum acesta a fost îngrijit, şi tot astfel vorbirea arată gîndul din inima unui om.
7. Să nu lauzi pe cineva înainte de a vedea cum vorbeşte, căci prin aceasta este pus un om la încercare.
8. Dacă vei alerga după dreptate, o vei prinde şi te vei îmbrăca în ea ca într-un lung veşmînt de mărire.

9. Păsările poposesc lîngă cele de acelaşi neam şi adevărul se va întoar-

Biblia 1688, p. 677, col. 2

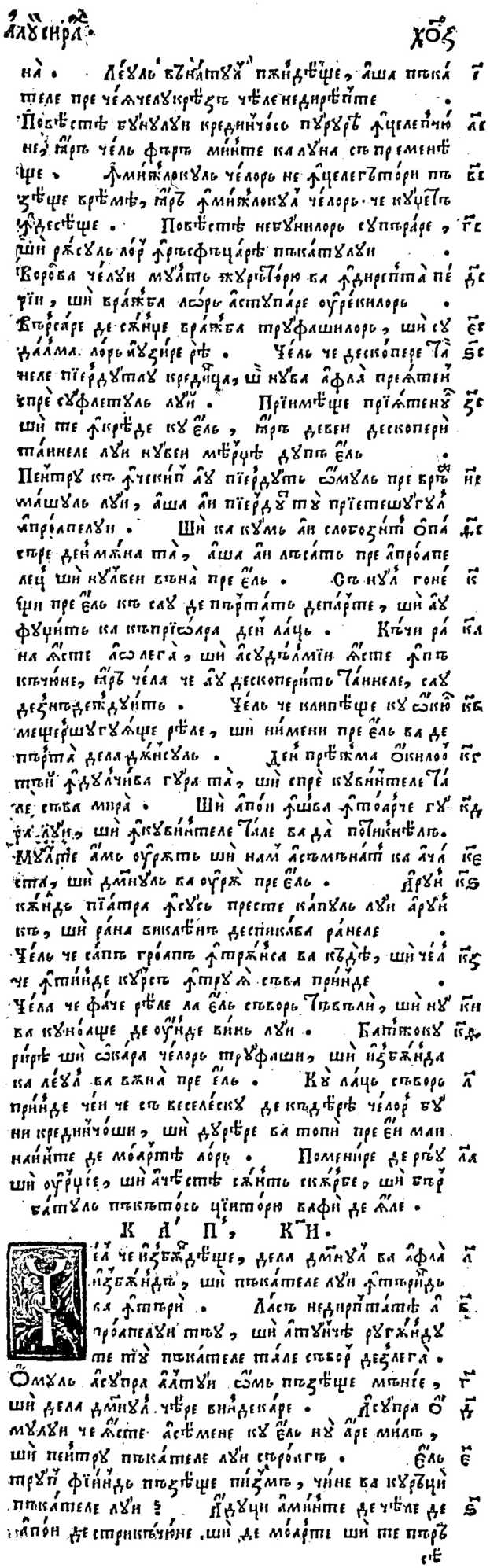

na.

10. Leul vînatul pîndêşte, aşa păcatele pre ceia ce lucrează cêle nedirêpte.

11. Povêstea bunului-credincios — pururea înţelepciune, iară cel fără minte ca luna să primenêşte.

12. În mijlocul celor neînţelegători păzêşte vrêmea, iară în mijlocul celor ce cugetă îndesêşte.

13. Povêstea nebunilor — supărare şi rîsul lor — în răsfăţarea păcatului.

14. Voroava celui mult-jurătoriu va îndirepta perii şi vrajba lor — astupare urechilor.

15. Vărsare de sînge — vrajba trúfaşilor şi sudalma lor — auzire rea.

16. Cel ce descopere tainele pierdut-au credinţa şi nu va afla priêten[9] spre sufletul lui.

17. Priimêşte priêtenul şi te încrêde cu el; iară de vei descoperi tainele lui, nu vei mêrge după el.

18. Pentru că în ce chip au pierdut omul pre vrăjmaşul lui, aşa ai pierdut tu prieteşugul aproapelui.

19. Şi ca cum ai slobozit o pasăre den mîna ta, aşa ai lăsat pre aproapele-ţi şi nu-l vei vîna pre el.

20. Să nu-l gonêşti pre el, că s-au depărtat departe şi au fugit ca căprioara den laţ.

21. Căci rana iaste a o lega şi a sudălmii iaste împăcăciune, iară cela ce au descoperit tainele s-au deznădejduit.

22. Cel ce clipêşte cu ochiul meşterşuguiêşte rêle şi nimeni pre el va depărta de la dînsul.

23. Den preajma ochilor tăi îndulci-va gura ta şi spre cuvintele tale să va mira,

24. Şi apoi îşi va întoarce gura lui şi în cuvintele tale va da poticneală.

25. Multe am urît şi n-am asămănat cu aceasta; şi Domnul va urî pre el.

26. Aruncînd piatra în sus, preste capul lui aruncă; şi rana vicleană despica-va ranele.

27. Cel ce sapă groapă într-însa va cădea şi cel ce întinde cursă întru ea să va prinde.

28. Cela ce face rêle, la el să vor tăvăli şi nu va cunoaşte de unde vin lui.

29. Batjocurirea şi ocara celor trúfaşi şi izbînda ca leul va vîna pre el.

30. Cu laţ să vor prinde cei ce să veselescu de cădêrea celor buni-credincioşi şi durêre va topi pre ei mai nainte de moartea lor.

31. Pomenire de rău şi urgie, şi acêstea sînt scîrbe; şi bărbatul păcătos ţiitoriu va fi de iale.

Cap 28

1. Cel ce izbîndêşte de la Domnul va afla izbîndă şi păcatele lui întărind va întări.

2. Lasă nedireptatea aproapelui tău şi atuncea, rugîndu-te tu, păcatele tale să vor dezlega.

3. Omul asupra altui om păzêşte mînie şi de la Domnul cêre vindecare.

4. Asupra omului ce iaste asêmene cu el nu are milă şi pentru păcatele lui să roagă.

5. El, trup fiind, păzêşte pizmă; cine va curăţi păcatele lui?

6. Adu-ţi aminte de cêle de apoi, de stricăciune şi de moarte, şi te pără- //

Ms. 45, p. 809-810

na.

10. Leul vînatul aleşuiêşte, aşa păcatele pre ceia ce lucrează nedrêpte.

11. Povêstea celui binecredincios — pururea înţelepciune, iar cel fără minte ca luna să primenêşte.

12. Întru mijlocul celor ne-nţelegători păzêşte vrêmea şi întru mijlocul celor ce cugetă adesêşte.

13. Povêstea nebunilor — supărare şi rîsul lor — întru răsfăţare a păcatului.

14. Vorba celui mult-jurător îndrepta-va perii şi vrajba lor — astupare urechilor.

15. Vărsare de sînge — vrajba mîndrilor şi pren sudalma *[809/2]* lor audzu rău.

16. [152]Cel ce descopere taine pierdut-au credinţa şi nu va afla priêten cătră sufletul lui.

17. Priimêşte priêtenul şi te încrêde cu el; iar dă vei dăscoperi tainele lui, nu vei goni denapoia lui.

18. Pentru că în ce chip au pierdut omul pre vrăjmaşul lui, aşa ai pierdut prieşugul aproapelui.

19. Şi ca o pasăre den mîna ta ai slobodzit, aşa ai lăsat pre aproapele-ţi şi nu-l vei vîna pre el.

20. Să nu-l pre el goneşti, căci departe s-au depărtat şi au fugit ca căprioara den laţ.

21. Căci rana iaste a o lega şi a sudălmii iaste împăcare, iar acela ce au dăscoperit tainele au fărănădăjduit.

22. Climpind cu ochiul meşterşuguiêşte rêle şi nime pre el va depărta de la însul.

23. [153]În preajma ochilor tăi îndulci-va gura ta şi spre cuvintele tale să va mira,

24. Şi apoi îşi va întoarce gura lui şi întru cuvintele tale da-va piêdică.

25. Multe am urît şi n-am asămănat cu aceasta; şi Domnul va urî pre el.

26. Aruncînd piatră în sus, preste capul lui aruncă; şi rana vicleană dăspica-va ranele.

27. Cel ce sapă groapă la ea va cădea şi cel ce întinde laţ la ea[154] să va prinde.

28. [155]Cela ce face rêle, la el să vor tăvăli şi nu va cunoaşte de unde vin lui.

29. Ocara şi ponoslul mîndrilor şi izbînda ca leul aleşui-va pre el.

30. Cu laţul să vor prinde cei ci să veselesc cădêrea celor binecredincioşi şi durêre va topi pre ei mai nainte de moartea lor.

31. Pomenire de rău şi urgie, şi acêstea — scîrnăvii; şi bărbatul păcătos ţiitor va fi de iale.

Cap 28

1. [156]Cel ce izbîndêşte de la Domnul afla-va izbîndă şi păcatele lui întărind va întări.

2. [157]Lasă izbîndirea aproapelui tău şi atuncea, rugîndu-te tu, păcatele tale să vor dăzlega.

3. Omul la om păzêşte mînie[158] şi de la Domnul cêre-să-va vindecare.

4. Preste om asêmenea cu el nu are milă şi pentru păcatele lui să roagă.

5. El, trup fiind, păzêşte pizmă; cine va curăţi păcatele lui?

6. Adu-ţi aminte de cêle de apoi şi *[810/1]* ostoiêşte învrăjbind preastricarea şi moartea şi ră-

Ms. 4389, p. 654-655

ce cătră cei ce o vor face.[292]

10. [11] Leul vinează vînat, aşijderea şi păcatele pre cei ce fac nedireptate.

11. [12] Povêstea credinciosului celui bun cu adevărat iaste înţelepciune, iar cel nebun se schimbă ca luna.

12. [13] În mijlocul celor nesocotiţi să păzeşti vrêmea cuvîntului şi în mijlocul celor chibzuiţi să fii adêseori. *[654/2]*

13. [14] Poveştile celor nebuni — urîciune şi rîsul lor — răsfăţare de păcat.

14. [15] Vorba jurătoriului de multe va îndirepta perii şi gîlceava lui — astupare urechilor.

15. [16] Mîniia celor trufaşi — vărsare de sînge şi clevetirea lor — ascultarea cea dăşartă.

16. [17] Cela ce dăscopere taina piêrde credinţa şi nu va afla priêten după pofta sufletului său.[293]

17. [18] Priimêşte pre priêten şi te încredinţează cu dînsul; [19] iar de vei dăscoperi tainele lui, nu vei mêrge după dînsul.

18. [20] Cum iaste omul cela ce-şi va piêrde pre priêtenul său, aşa şi cela ce va piêrde prietniciia priêtenului.

19. [21] Şi ca cel ce slobozêşte pasărea den mîinile sale, aşa ai slobozit şi pre vecinul tău [22] şi nu-l vei mai vîna,

20. [22] Că se-au dăpărtat dăparte şi au scăpat ca căprioara den cursă. [23][294]

21. [24] Că buba iaste de-a se lega şi de ceartă iaste împăcare, iar de-a dăscoperi tainele iaste lucru fără de nădêjde.

22. [25] Facerea ochiului meşteşugêşte răotate şi nimini nu-l va lăsa de la dînsul.

23. [26] [295]Împotriva ochilor tăi va îndulci gura sa şi se va mira de cuvintele tale;

24. [26] Iar mai pre urmă el va întoarce gura sa şi întru cuvintele tale va da zmintală.[296]

25. [27] Multe lucruri mi-au[297] fost urîte, iar n-am aflat potrivnice lui; şi Domnul îl va urî.

26. [28] Cela ce aruncă piiatra în sus, pre al său cap o aruncă[298]; şi rana cea hicleană va dăspica bubele.

27. [29] Şi cel ce va săpa groapă va cădea într-însa şi cel ce va întinde cursa altuia, el[299] se va prinde într-însa.

28. [30] Cela ce face sfat rău într-însul se va tăvăli şi nu va pricêpe de unde-i va veni.

29. [31] Cugetul şi badjocura celor trufaşi şi izbînda va veni[300] asupra lui ca un leu.

30. [32] Prinde-se-vor cu laţ ceia ce se vor veseli pentru cădêrea credincioşilor celor buni şi va piêrde durêrea mai nainte de moartea lor.

31. [33] Mîniia şi urgiia, amîndoaoă sînt urgie; şi bărbatul cel păcătos va fi ţinut de dînsele.

Cap 28

1. [301]Cela ce va să izbîndească va afla izbîndă de la Domnul şi păcatele sale întărind le va întări.[302]

2. Iartă nedireptatea vecinului tău şi atunci, deaca te vei ruga, se vor rîsipi păcatele tale.

3. Omul asupra altui om păzêşte mînie, iar de Domnul el cearcă vindecare.

4. De omul cela ce iaste asêmene cu dînsul nu-i iaste milă, iar pentru păcatele sale el se roagă. *[655/1]*

5. El însuşi fiind carne şi păzêşte mîniia, dară păcatele lui cine le va curăţi?

6. Ado-ţi aminte de cêle de apoi, de stricăciune şi de moarte, [7] şi te pără-

Versiunea modernă

ce la cei care îl înfăptuiesc.

10. Leul stă la pîndă în aşteptarea prăzii, şi tot aşa păcatul îi pîndeşte pe cei care săvîrşesc nedreptăţi.

11. Felul de a vorbi al celui evlavios înseamnă întotdeauna înţelepciune, pe cînd prostul se schimbă mereu precum luna.

12. În mijlocul oamenilor necugetaţi să ţii măsura timpului tău, dar să zăboveşti îndelung în preajma oamenilor deştepţi.

13. Felul de a vorbi al nebunilor stîrneşte supărare, iar rîsul lor este o ademenire spre păcat.

14. Vorbirea celui care jură mereu ne face părul măciucă, zarva lui ne face să ne astupăm urechile.

15. Cearta între cei trufaşi înseamnă vărsare de sînge şi înjurătura lor este greu de ascultat.

16. Acela care dezvăluie secretele a pierdut încrederea celorlalţi şi nu-şi va mai găsi un prieten după sufletul său.

17. Să îţi iubeşti prietenul şi să îi rămîi credincios; dacă însă îi vei dezvălui secretele, să nu mai umbli alături de el.

18. Căci precum un om a pierdut pe cineva care i-a murit, tot aşa ai pierdut şi tu prietenia aproapelui tău.

19. Şi ca şi cum ai fi lăsat să îţi scape o pasăre din mînă, tot aşa l-ai lăsat să plece pe prietenul tău şi nu îl vei mai prinde [din nou].

20. Să nu alergi după el, căci a ajuns deja departe şi a fugit ca o căprioară scăpată din laţ.

21. Căci o rană se poate obloji şi după nişte insulte ne putem împăca, dar cel care a dezvăluit nişte secrete rămîne fără speranţă.

22. Acela care clipeşte din ochi unelteşte lucruri rele şi nimeni nu îl poate ţine departe de acestea.

23. Cînd eşti tu de faţă, gura lui este numai miere şi se va arăta încîntat de cuvintele tale,

24. Prin spate însă îşi va schimba felul de a vorbi şi din cuvintele tale va face motiv de scandal.

25. Multe lucruri le urăsc, dar nimic nu se aseamănă cu un astfel de om; şi Domnul îl va urî.

26. Cel care aruncă în sus o piatră o aruncă asupra capului său; şi o lovitură vicleană provoacă răni.

27. Cel care sapă o groapă va cădea el însuşi în ea, cel care întinde o cursă se va prinde el însuşi într-însa.

28. Acela care face lucruri rele le va îndura el însuşi, fără să ştie de unde vin acestea asupra lui.

29. Batjocura şi înjurătura vin de la cel trufaş, dar şi pe el răzbunarea îl va prinde ca un leu.

30. În laţ vor fi prinşi aceia care se bucură de prăbuşirea oamenilor evlavioşi şi suferinţa îi va mistui înainte ca ei să moară.

31. Resentimentul şi mînia sînt şi ele lucruri dezgustătoare, dar bărbatul păcătos este stăpîn asupra lor.

Capitolul al 28-lea

1. Acela care se răzbună va afla el însuşi răzbunarea Domnului, care va ţine o strînsă socoteală a păcatelor lui.

2. Să ierţi nedreptatea săvîrşită de aproapele tău şi atunci, cînd te vei ruga, iertate îţi vor fi şi ţie păcatele.

3. Dacă un om ţine mînie împotriva altui om, cum poate el să ceară de la Domnul vindecare?

4. Pentru un om, pentru seamănul său, el nu are nici o îndurare, şi atunci cum poate să se roage pentru propriile păcate?

5. El nu este decît trup şi îşi păstrează un resentiment, şi atunci cine îl va curăţa de propriile păcate?

6. Să te gîndeşti mereu la sfîrşitul care te aşteaptă şi să încetezi de a mai urî; la stricăciune şi la moarte să te gîndeşti şi să împli-

Biblia 1688, p. 678, col. 1

sêşte de vrajbă şi rămîi întru porunci.

7. Adu-ţi aminte de porunci şi să nu pizmuieşti aproapelui; şi făgăduinţii Celui Nalt, şi nu băga samă necunoştinţa.

8. Depărtează-te de vrajbă şi vei împuţina păcatele; pentru că omul mînios aţîţa-va vrajbă,

9. Şi omul păcătos turbura-va priêtenii şi în mijlocul celor ce-s împăcaţi va pune pîră.

10. După materíia focului, aşa să va aţîţa, şi după întărirea vrăjbii focul să va crêşte.

11. După vîrtutea omului mîniia lui va fi şi după avuţie înălţa-va urgiia lui.

12. Pricea, sîrguindu-se, aţîţă foc şi vrajba, sîrguindu-se, varsă sînge.

13. De vei sufla scîntêia, aţîţa-se-va, şi de vei scuipa preste ea, stinge-să-va; şi amîndoao den gura ta ies.

14. Şoptitoriul şi pre cel îndoit la limbă să se blêsteme, pentru că pre mulţi, împăcaţi fiind, i-au pierdut.

15. Limba a treia pre mulţi au clătit şi au despărţit pre ei den limbă în limbă şi cetăţi tari au surpat şi casele celor mari au surpat.

16. Limba a treia muieri bărbate au izgonit şi le-au lipsit pre iale de ostenêlele lor.

17. Cel ce va lua aminte la ea nu va afla odihnă, nici să va sălăşlui cu lineşte.

18. Lovitura biciului face vînături, iară lovitura limbii va frînge oase.

19. Mulţi au căzut în gură de sabie, şi nu ca cei ce au căzut pentru limba.

20. Fericit cel ce s-au acoperit de cătră ea, care n-au trecut în mîniia ei,

21. Carele n-au tras jugul ei şi în legăturile ei nu s-au legat.

22. Pentru că jugul ei — jug de fier şi legăturile ei — legături de aramă.

23. Moartea rea e moartea ei şi mult mai de folos iadul decît ea.

24. Nu va birui pre cei buni-credincioşi şi în văpaia ei nu să vor arde.

25. Cei ce părăsesc pre Domnul cădea-vor într-însa, şi întru ei să va aţîţa şi nu se va stinge.

26. Trimite-se-va preste ei ca leul şi ca pardosul strica-i-va pre ei.

27. Vezi, îngrădêşte ocina ta cu mărăcini, argintul tău şi aurul tău foarte-l leagă.

28. Şi cuvintelor fă jug şi cumpănă şi la gura ta fă uşă şi zăvor.

29. Ia-te aminte ca nu cîndai vei luneca întru ea, să nu cazi în preajma celui ce pîndêşte cu vicleşug.

Cap 29

1. Cela ce face milă împrumuta-va pre aproapele lui şi cela ce biruiêşte cu mîna lui păzêşte poruncile.

2. Împrumutează pre aproapele tău în vrêmea trebii lui şi iarăşi dă aproapelui la vrême.

3. Întărêşte cuvînt şi te încrêde cu el şi în toată vrêmea afla-vei treaba ta.

4. Mulţi ca o aflare au gîndit împrumutarea şi au dat durêre celor ce au ajutat lor.

5. Pînă unde va lua, va preasăruta mîna lui şi spre banii aproapelui smeri-va glasul.

6. Şi în vrêmea dării, va îndelunga vrême şi va da cuvinte /

Ms. 45, p. 810

mîi la porînci.
7. Adu-ţi aminte de porînci şi să nu pizmeşti aproapelui; şi făgăduinţei Celui Înalt, şi treci cu vedêrea necunoştinţa.
8. Dăpărtează-te de la vrajbă şi vei împuţina păcatele; pentru că omul mînios aţîţa-va vrajbă,
9. Şi omul păcătos turbura-va[159] priêtenii şi între mijlocul celor ce-s împăcaţi scoate pîră.

10. După fêliul focului, aşa să va aţîţa, şi după întăritura vrăjbii focul crêşte-să-va.

11. După vîrtutea omului mîniia lui va fi şi după avuţie înălţa-va urgiia lui.
12. Pricea, sîrguindu-să, aţîţă foc şi vrajba, sîrguindu-să, varsă sînge.
13. De vei sufla[160] scîntêie, aţîţa-să-va, şi de vei scuipa preste el, stinge-să-va; şi amîndoao dentru gura ta ies.
14. Pre şoptitor şi pre îndoit la limbă a-l blăstăma, pentru că pre mulţi, împăcaţi fiind, i-au pierdut.

15. Limba a treia pre mulţi au clătit şi au sculat pre ei de la limbă la limbă şi cetăţi tari au surpat şi case a măriţilor au surpat[161].
16. Limba a treia muieri bărbate au scos afară şi le-au lipsit pre iale de ostenêlele lor.
17. Cel ce ia aminte la ea nu va afla odihnă, nici va sălăşlui cu linişte.
18. Lovitura biciului face vînătăi, iar lovitura limbei înfrînge-va oasele.
19. Mulţi au căzut cu gură de sabie, şi nu ca cei ce au căzut pentru limba.
20. Fericit cel ce s-au acoperit de cătră ea, carele nu au petrecut întru mîniia ei,
21. Carele nu au tras jugul ei şi întru legăturile ei nu s-au legat.
22. Pentru că jugul ei — jug de fier şi legăturile ei — legături de aramă.

23. Moarte rea — moartea ei şi mai de folos mai mult iadul decît ea.
24. Nu va birui celor binecredincioşi şi întru para ei nu să vor arde.
25. Cei ce părăsesc pre Domnul căđea-vor întru ea, şi întru ei să va aţîţa şi nu să va stinge.

26. Trimite-să-va preste ei ca leul şi ca pardosul strica-i-va pre ei.
27. Vezi, îngrădêşte moşiia[162] ta cu spini, argintul *[810/2]* tău şi aurul tău prea-l leagă.
28. Şi cuvintelor fă jug şi cumpănă şi la gura ta fă uşe şi zăvor.
29. Ia-te aminte[163] ca nu cîndai vei aluneca întru ea, să nu cazi în preajma celui ce aleşuiêşte ei.

Cap 29

1. Cela ce face milă împrumuta-va pre aproapele-şi şi cela ce biruiêşte cu mîna lui păzêşte porîncele.

2. Împrumutează pre aproapele-ţi întru vrêmea trebii lui şi iarăşi dă aproapelui la vrême.

3. Întărêşte cuvîntu şi te încrêde cu el şi întru toată vrêmea afla-vei treaba ta.
4. [164]Mulţi ca o aflare au gîndit împrumutarea şi au dat durêre celor ce au ajutat lor.

5. Pînă unde va lua, a preasăruta mîna lui şi spre banii aproapelui smeri-va glasul.
6. Şi întru vrêmea dării, trage-va vrême şi va da cuvinte

Ms. 4389, p. 655

sêşte de vrajbă [8] şi petreci în porîncile lui Dumnezeu.
7. [8] Şi-ţi ado aminte de dînsele şi să nu urăşti pre vecin, [9] ado-ţi aminte de făgăduinţele Celui den Nălţime şi nu băga în seamă neştiinţa.
8. [10] Oprêşte-te de ceartă şi vei împuţina păcatele; [11] că omul mînios aţîţă gîlceava,
9. [11] Şi bărbatul păcătos turbură pre priêteni şi bagă clevetire în mijlocul celor împăcaţi.[303]

10. [12] În ce chip iaste lucrul focului[304], aşa şi văpaia lui se va aţîţa; şi cum va fi putêrea omului, aşa-i va fi cearta şi se va aţîţa şi mîniia.
11. [12] Cum iaste vîrtutea omului, aşa va fi şi urgiia lui, şi după cum va fi bogăţiia lui va rîdica şi mîniia lui.
12. [13] Rîmnirea cea grabnică aţîţă foc şi vrajba cea năprasnică varsă sînge.
13. [14] De vei sufla în scînteie, se va aţîţa, iar de vei scuipa pre dînsa, se va stinge; şi amîndoaoă ies den gura ta.
14. [15] Pe cel şoptitor şi pre cel cu doaoă limbi trebuie să-l blêstemi, că pre mulţi, fiind împăcaţi, i-au turburat[305].
15. [16] Limba cea a treia pre mulţi i-au cutremurat şi i-au împărţit den limbă în limbă [17] şi au răsipit cetăţi tari şi case celor putêrnici le-au izvrătit.[306] [18][307]
16. [19] Limba cea a treia au gonit muierile cêle bune şi le-au lipsit den ostenînţele lor.
17. [20] Şi cel ce o va asculta nu va afla răpaos, nici va avea unde să lăcuiască fără de gîlceavă.
18. [21] Rana gîrbaciului face bube, iar rana limbii sfărîmă oasele.
19. [22] Mulţi au căzut de sabiia cea ascuţită, iar nu aşa ca ceia ce au căzut pentru limba sa.
20. [23] Fericit cel ce se-au acoperit de cătră limba cea rea, carele n-au trecut în mîniia ei
21. [23] Şi carele n-au tras jugul ei şi n-au fost legat cu legăturile ei.
22. [24] Că jugul ei iaste jug de fier şi legăturile ei — legături de aramă.

23. [25] [Moartea ei iaste moarte rea] şi mai bun iaste iadul decît dînsa.
24. [26] Pre credincioşii cei buni nu-i va oblădui şi în văpaia ei nu vor arde.
25. [27] Iar ceia ce vor părăsi pre Domnul vor căđea într-însa şi va arde într-înşii şi nu se va stinge.

26. [27] Fi-va trimeasă pre dînşii ca un leu şi-i va pîrde ca pardósul.
27. [28] Vezi şi îngrădêşte cîştigul[308] tău cu mără- *[655/2]* cini. [29] Aurul tău şi argintul tău îl strînge.
28. [29] Şi cuvintelor tale le fă jug şi măsură şi gurii tale îi fă uşă şi zovor.
29. [30] Şi te socotêşte să nu cumvaşi să te aluneci cu limba, ca să nu cazi împotriva celui ce vinează cu înşălăciune.

Cap 29

1. Cela ce face milă împrumutează pre vecinul său şi cela ce întărêşte mîna lui păzêşte poruncile.[309]

2. Împrumutează pre vecin în vrêmea lipsei lui şi iarăşi să mai dai vecinului la vrêmea lui.

3. Întărêşte cuvîntul şi te încredinţează cu dînsul şi în toată vrêmea vei afla ce-ţi va trebui.
4. Mulţi au avut împrumutările ca un cîştig[310] şi au dat ostenêle ajutătorilor lor.

5. Sărută mîna celuia ce-i dă pînă ce ia şi-şi va smeri glasul spre avuţiia vecinului,
6. Iar la vrêmea platei, va îndălunga vrêmea şi va da cuvintele

Versiunea modernă

nești poruncile.
7. Să ţii minte poruncile şi să nu păstrezi pică aproapelui tău, să ţii minte legămîntul cu Cel Preaînalt şi să ierţi ocara aceluia.
8. Să stai departe de certuri şi vei săvîrşi mai puţine păcate; căci un om mînios va înteţi cearta,
9. Iar omul păcătos va aduce tulburare între prietenii săi şi în mijlocul celor iubitori de pace va arunca dezbinarea.
10. Focul se înteţeşte potrivit cu materia aprinsă şi tot aşa şi o ceartă se înteţeşte potrivit cu intensitatea ei.
11. Mînia unui om va fi după cît de mare îi este puterea, iar furia îi va spori potrivit cu avuţia lui.
12. Un conflict neaşteptat aprinde vîlvătaia şi o ceartă grabnică face să curgă sînge.
13. Dacă vei sufla asupra unei scîntei, ea se va aprinde, dar dacă vei scuipa peste ea, se va stinge; şi una, şi cealaltă pornesc din gura ta.
14. Pe cel bîrfitor şi prefăcut să-l blestemaţi, căci pe mulţi oameni iubitori de pace i-a dus la pierzare.

15. Calomniatorul i-a zguduit pe mulţi oameni, i-a izgonit din neam în neam, a dărîmat cetăţi puternice şi casele celor puternici le-a năruit.
16. Calomniatorul a făcut ca multe femei bărbătoase să fie izgonite şi să fie lipsite de rodul strădaniei lor.
17. Cel care ia aminte la el nu-şi va mai găsi odihna şi nu va mai vieţui în linişte.
18. Lovitura de bici lasă o vînătaie, dar lovitura prin vorbe va frînge oasele.
19. Mulţi au căzut în tăişul săbiei, dar nu atît de mulţi ca cei care s-au prăbuşit din pricina limbii.
20. Fericit este acela care se află la adăpost de ea, care n-a fost dat pe seama furiei ei,
21. Care n-a tras în jugul ei şi care cu legăturile ei nu a fost ferecat.
22. Căci jugul ei este un jug de fier şi legăturile ei sînt legături de aramă.

23. Moartea venită de la ea este o moarte rea şi mai folositor decît ea este iadul.
24. Dar pe oamenii evlavioşi ea nu-i va birui şi în flacăra ei aceştia nu vor arde.
25. Cei care îl părăsesc pe Domnul vor căđea sub loviturile ei, printre ei îşi va aţîţa o vîlvătaie, care nu se va mai stinge.
26. Se va năpusti asupra acestora ca un leu şi ca o panteră îi va sfîşia.
27. Ia seama, să faci în jurul curţii tale un gard de mărăcini, argintul şi aurul tău să-l încui cu grijă.
28. Pentru cuvintele tale să faci un jug şi o balanţă, iar gurii tale să-i pui o poartă şi un zăvor.
29. Să ai grijă ca nu cumva să te poticneşti din pricina ei, să nu cazi în mîinile celui care te pîndeşte cu vicleşug.

Capitolul al 29-lea

1. Acela care face milostenie îl va împrumuta pe aproapele său şi acela care îi vine în ajutor împlineşte poruncile.
2. Să-l împrumuţi pe aproapele tău atunci cînd se află la nevoie şi să înapoiezi aproapelui tău datoria la vremea cuvenită.
3. Să-ţi întăreşti şi să-ţi ţii cu credinţă cuvîntul şi vei găsi oricînd tot ceea ce ai nevoie.
4. Mulţi au socotit împrumutul ca pe un lucru găsit şi au făcut necazuri celor care le-au sărit în ajutor.

5. Pînă să primim ceva, sărutăm mîna celui care ne dă şi vorbim cu glas umil despre banii aproapelui.
6. Cînd vine însă vremea să îi dăm înapoi, începem să tragem de timp, răspundem cu vorbe

Biblia 1688, p. 678, col. 2

cu trîndăvie şi vrêmea va vinui.

7. De va putea, abiia va lua jumătate şi o va socoti ca o aflare;

8. Iară de nu, lipsitu-l-au pre el de banii lui şi l-au cîştigat pre el vrăjmaş în dar.

9. Blestême şi sudălmi va răsplăti lui şi pentru mărirea răsplăti-va lui necinste.

10. Mulţi pentru răutate s-au întors, a să lipsi în zadar s-au sfiit.

11. Însă asupra celui smerit mult îl îngăduiêşte şi spre milostenie să-l tragi pre el.

12. Pentru poruncă sprejenêşte pre sărac şi după lipsa lui să nu-l întorni pre el deşărt.

13. Piêrde argintul pentru frate şi priêtin, să nu ruginească supt piatră spre pierzare.

14. Pune comoara ta după poruncile Celui Nalt şi va folosi ţie mai mult decît aurul.

15. Închide milosteniia ta în cămările tale şi aceasta te va scoate pre tine den toată răutatea.

16. Mai mult decît pavăza tăriei şi decît suliţa puterii, împotriva vrăjmaşului bate-se-va pentru tine.

17. Bărbatul bun chezăşui-se-va pre aproapele lui şi cel ce au pierdut ruşinea părăsi-l-va pre el.

18. Harurile chezaşului să nu le uiţi, pentru că au dat sufletul lui pentru tine.

19. Binele chezaşului va întoarce păcătosul şi cel nemulţimitoriu în cuget va părăsi pre cel ce l-au izbăvit.

20. Chezăşiia pre mulţi au pierdut, îndireptaţi fiind, şi au clătit pre ei ca valul mării.

21. Pre bărbaţi tari i-au înstreinat şi au rătăcit în limbi streine.

22. Păcătosul, căzînd la chezăşie şi golind prilejuri, cădea-va la judecată.

23. Sprijănêşte pe aproapele tău după putêrea ta şi te păzêşte, ca să nu cazi.

24. Începătura vieţii — apa şi pîinea şi haina şi casa acoperind grozăviia.

25. Mai bună e viaţa săracului supt acoperemînt de grinzi decît mîncări luminate în streini.

26. Spre mic şi spre mare fii voitoriu de bine.

27. Viaţă rea iaste cea den casă în casă şi unde să va sălăşui nu va deşchide gura.

28. Ospăta-vei şi vei adăpa la cêle nemulţimite şi, pre lîngă acêstea, amară vei auzi:

29. „Pasă, nemêrnice, gătêşte masa şi cu ce va fi în mîna ta hrănêşte-mă!

30. Ieşi, nemêrnice, de naintea cinstei, că mi-au venit fratele mieu oaspăţ şi-i trebuiêşte casa!"

31. Grêle-s acêstea la om ce are minte: certarea casii şi ponosul datornicului.

Cap 30

1. Cel ce iubêşte pre fiiul lui îndesi-va bicele lui, pentru ca să să veselească la cea de apoi ale lui.

2. Cela ce ceartă pre fiiul lui folosi-se-va de el şi între cei conoscuţi pentru el să va lăuda.

3. Cela ce învaţă pre fiiul lui va întărîta pre vrăjmaş şi înaintea priêtinilor de el să va bucura.

4. Murit-au tatăl lui şi ca cum n-ar fi murit, pentru că asêmene cu el au lăsat după el.

5. În viaţa lui au văzut şi //

Ms. 45, p. 810-811

de trîndăvie şi vrêmea va vinui.

7. Dă va putea, abiia va lua jumătate şi va socoti pre el ca o aflare;

8. Iară de nu, lipsit-au pre el de banii lui şi cîştigă pre el vrăjmaş ⌊nu⌋ în dar.

9. Blăstămi şi sudălmi răsplăti-va lui şi pentru mărire răsplăti-i-va lui necinste.

10. Mulţi pentru răotate au înturnat, să să lipsască în zădar s-au sfiit.

11. Însă prespre cel smerit îndălungu îngăduiêşte şi spre milostenie să-l tragi pre el.

12. Pentru porîncă sprăjinêşte pre mêser şi după lipsa lui să nu-l întorni pre el dăşert.

13. Piêrde argintul pentru fratele şi priêten şi să nu să rugineascâ supt piatră spre pieire.

14. Pune vistiêriul tău după porîncele Celui Preaînalt şi va folosi ţie mai mult decît aurul.

15. [165]Închide milosteniia ta întru cămările tale şi aceasta te va scoate pre tine dentru toată chinuirea.

16. Mai mult decît pavăţa tăriei şi decît suliţa puterii, împotriva vrăjmaşului bate-să-va pentru tine.

17. Bărbatul bun chezăşlui-va pre aproapele-şi şi cel ce au pierdut ruşinea părăsi-l-va pre el.

18. Harurile chezaşului să nu le uiţi, pentru că au dat sufletul lui pen- *[811/1]* tru tine.

19. Bunele chezaşului înturna-le-va păcătosul şi cel nemulţămitor întru cuget părăsi-va pre cel ce l-au mîntuit.

20. Chezăşluirea pre mulţi au pierdut, îndreptaţi fiind, şi au clătit pre ei ca valul mării.

21. Pre bărbaţi tari i-au înstreinat şi au rătăcit întru limbi striine.

22. Păcătosul, căzînd la chezăşluire şi gonind prilejuri, cădea-va la judecată.

23. Sprăjinêşte aproapelui după putêrea ta şi ia aminte ţie, ca să nu cazi înlontru.

24. Începătura vieţii — apa şi pîinea şi haina şi casa acoperind grozăviia.

25. Mai bună-i viaţa săracului supt acoperemînt de grinzi decît mîncări luminate întru striini.

26. Spre mic şi spre mare bunăvrêre aibi.

27. Viaţa rea dentru casă în casă şi unde va nemernici nu va dăşchide gura.

28. Ospăta-vei şi vei adăpa la nemulţămite şi, pre lîngă acêstea, mici vei audzi:

29. „Pasă, nemêrnice, gătează masa şi, dă iaste ceva întru mîna ta, hrănêşte-mă!

30. Ieşi, nemêrnice, de cătră faţa mărirei, ospătatu-s-au mie fratele, treaba casei!"

31. Grêle-s acêstea la om ce are minte: certarea casei şi ponoslul datornicului.

Pentru fii
Cap 30

1. [166]Cela ce iubêşte pre fiiul lui îndesi-va bicele lui, pentru ca să să veselească la cea de apoi a lui.

2. Cela ce ceartă pre fiiul lui folosi-să-va spre el şi între mijlocul cunoscuţilor lăuda-să-va.

3. Cela ce învaţă pre ficioriul lui va întărîta pre vrăjmaş şi înaintea priêtenilor preste el bucura-să-va.

4. Murit-au al lui tată şi cum n-are fi murit, pentru că asêmenea cu el au lăsat după el.

5. Întru vaţa lui văzut-au şi

Ms. 4389, p. 655-656

mîrmîirei şi va vinovăţi vrêmea.

7. Şi de va putea, de-abiia va aduce pre jumătate şi-l va socoti ca o dobîndă;

8. Iară de nu, se-au lipsit de banii săi şi şi l-au cîştigat vrăjmaş nu în zadar.[311]

9. Şi-ţi va plăti cu blestême şi cu sudălmi şi în loc de cinste îi va da ocară.

10. Mulţi se-au lepădat pentru hicleşugul şi au voit în zadar a se lipsi[312].

11. Însă pre cel smerit îl aşteaptă vrême multă şi nu-l trêce să nu-l bagi în seamă cu milosteniia.

12. Pentru poruncă să aperi[313] pre cel sărac şi după sărăciia lui să nu-l întorci fără de nimic.

13. Să-ţi pierzi banii pentru frate şi pentru priêten şi să nu-ţi rugineascâ[314] argintul supt piiatră întru piericiune.

14. [315]Pune avuţiia ta după cum sînt porîncile Celui de Sus şi-ţi va fi mai de folos decît aurul.

15. [316]Încuie-ţi milosteniia în inima celor săraci şi acêea te va scoate den toată răotatea

16. Şi va lupta pentru tine mai vîrtos decît pavăza cea tare [17] şi decît suliţa cea grea asupra vrăjmaşului tău.

17. [18] Bărbatul bun va face încredinţare[317] pentru vecinul său, [19] iar cel ce va piêrde ruşinea îl va părăsi.

18. [20] Binele chiezaşului să nu-l uiţi, că au dat sufletul său pentru tine.[318]

19. [21] Cel păcătos întoarce chiezăşuirea cea bună [22] şi cel cu cuget nemulţemitoriu năpustêşte pre cela ce l-au mîntuit den răotate.

20. [23] Chiezăşiia pre mulţi au pierdut carii nu se-au curtorosit de dînsa [24] şi i-au clătit cu valurile mării.

21. [25] Pre bărbaţii cei putêrnici i-au făcut pribêgi şi au rătăcit pren limbi streine.

22. [26] Cel păcătos va cădea în chiezăşie şi cel ce va goni pri- *[656/1]* lejuri va cădea în judecată.

23. [27] Apără pre vecin după cîtu-ţi iaste putêrea şi te socotêşte să nu cazi.

24. [28] [319]Începătura vieţii iaste pîinea şi apa şi duláma şi casa acopere ruşinea.[320]

25. [29] Mai bun iaste lăcaşul celui sărac supt straşina unui gard decît bucatele cêle bune într-ale streinilor.

26. [30] Să-ţi placă cea mică pentru cea mare.

27. [30] Că rea iaste viiaţa den casă în casă [31] şi unde vei vieţui nu vei dăşchide gura ta.

28. [32] Ospăta-vei şi vei adăpa fără de laudă, iar după aceasta vei auzi rău:

29. [33] „Apropie-te, streinule, şi împodobêşte masa şi mă hrănêşte cu ce ai den mîna ta!

30. [34] Ieşi, streinule, denaintea celor de cinste, că mi-au[321] venit oaspe un frate şi-i trebuiêşte casă!"

31. [35] Rău lucru iaste acesta şi cu greu omului celui ce are pricêpere: certarea casei şi împutarea datornicului.

Cap 30

1. [322]Cela ce iubêşte pre fiiu-său îi îndeşaşte bătăile, ca la cea mai de apoi el să se veselească.[323]

2. Cela ce-şi învaţă pre fiiu-său, mai pre urmă el se va îndulci de dînsul şi pren mijlocul celor ce-l vor şti va fi lăudat pentru dînsul.

3. [324]Cela ce-şi învaţă feciorul rănêşte pre vrăjmaş şi înaintea priêtenilor se va slăvi de dînsul.

4. Şi murind tată-său, ca cînd n-ară muri, că au lăsat în urma sa ca şi dînsul.

5. În viiaţa lui văzîndu-l,

Versiunea modernă

în doi peri şi dăm vina pe timpul [prea scurt].

7. Dacă vom fi în stare să plătim, [datornicul] va primi abia jumătate şi-o va socoti ca pe un lucru găsit;

8. De nu vom fi în stare, datornicul rămîne fără banii săi şi îşi face un duşman pe degeaba.

9. Blesteme şi înjurături va primi drept răsplată şi în loc de cinstire va primi în schimb ocară.

10. Din pricina acestei răutăţi mulţi s-au răzgîndit şi nu au mai împrumutat, din teamă să nu rămînă păgubiţi pe degeaba.

11. Şi, totuşi, să fii îngăduitor cu cel umil şi să nu-l laşi să tînjească după milostenia ta.

12. De dragul poruncii, să vii în ajutorul celui sărac şi, în nevoia în care se află, să nu-l laşi să plece cu mîinile goale.

13. Să-ţi pierzi mai degrabă argintul pentru un frate sau un prieten decît să-l pierzi lăsîndu-l să rugineascâ sub o piatră.

14. Să-ţi întrebuinţezi comoara potrivit poruncilor Celui Preaînalt şi astfel ea îţi va fi mai folositoare decît aurul.

15. Să-ţi pui la păstrare milostenia în hambarele tale şi aceasta te va scoate din toată nevoia.

16. Mai bine decît un scut trainic şi mai bine decît o suliţă grea, ea se va bate pentru tine împotriva duşmanului.

17. Un bărbat bun se va pune chezaş pentru aproapele său, dar unul care şi-a pierdut ruşinea îl va părăsi [la nevoie].

18. Binefacerile chezaşului tău să nu le uiţi, pentru că el şi-a dat sufletul pentru tine.

19. Păcătosul va prăpădi bunurile chezaşului său şi cel lipsit de recunoştinţă în cugetul său îl va părăsi pe cel care l-a salvat.

20. Chezăşuirea a dus la pierzanie pe mulţi oameni cinstiţi şi i-a zguduit precum valurile mării.

21. I-a silit pe mulţi bărbaţi puternici să plece de acasă şi să rătăcească printre neamuri străine.

22. Un păcătos grăbit să se pună chezaş, în goana după prilejuri [de cîştig], va ajunge în faţa judecăţii.

23. Să vii în ajutorul aproapelui tău după puterile tale, dar să ai grijă de tine, ca să nu te prăbuşeşti.

24. Temeiurile vieţii omului sînt apa, pîinea, îmbrăcămintea şi casa în care să-ţi aperi intimitatea.

25. Mai bună este o viaţă de sărac într-o colibă de scînduri decît ospeţe strălucitoare printre străini.

26. Să fii mulţumit cu mult-puţinul pe care îl ai.

27. E o viaţă grea să umbli din casă în casă şi să nu poţi deschide gura prin locurile pe unde rătăceşti.

28. Vei da de mîncare şi de băut fără să ţi se mulţumească şi, pe deasupra, vei mai auzi şi cuvinte amare:

29. „Hai, străinule, pregăteşte masa şi dă-mi să mănînc ce ai la îndemînă!

30. Ieşi, străinule, fă loc cuiva mai vrednic de cinstire, căci a venit fratele meu în ospeţie şi am nevoie de casă!"

31. Pentru un om cu minte înţelegătoare, povara de a fi străin şi insulta îndurată de un datornic sînt lucruri apăsătoare.

Capitolul al 30-lea

1. Cel care îşi iubeşte fiul îl va bate deseori cu biciul, pentru ca să se poată bucura de el în cele din urmă.

2. Cel care îşi educă bine fiul va avea folos din partea lui şi va fi mîndru de el printre cunoscuţii săi.

3. Cel care va da bună învăţătură fiului său va stîrni invidia duşmanului şi va fi încîntat pentru el în faţa prietenilor săi.

4. Cînd moare un astfel de părinte este ca şi cum n-ar fi murit, pentru că a lăsat după el pe cineva care îi seamănă.

5. În timpul vieţii l-a putut vedea şi

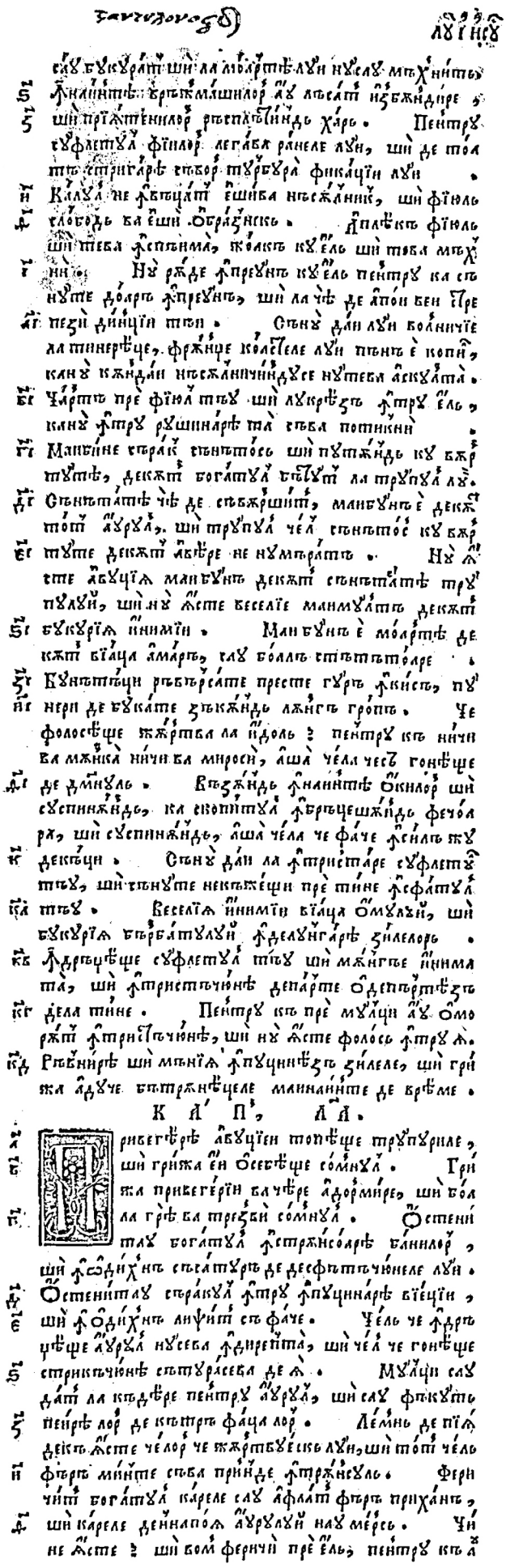

Biblia 1688, p. 679, col. 1

s-au bucurat şi la moartea lui nu s-au mîhnit.

6. Înaintea vrăjmaşilor au lăsat izbîndire şi priêtenilor răsplătind har.

7. Pentru sufletul fiilor lega-va ranele lui şi de toată strigarea să vor turbura ficaţii lui.

8. Calul neînvăţat ieşi-va năsîlnic şi fiiul slobod va ieşi obraznec.

9. Apleacă fiiul, şi te va înspăima, joacă cu el, şi te va mîhni.

10. Nu rîde împreună cu el, pentru ca să nu te doară împreună şi la cea de apoi vei strepezi dinţii tăi.

11. Să nu dai lui volnicie la tinerêţe; frînge coastele lui pînă e copil, ca nu cîndai, năsîlnicindu-se, nu te va asculta.

12. Ceartă pre fiiul tău şi lucrează întru el, ca nu, întru ruşinarea ta, să va poticni.

13. Mai bine sărac sănătos şi putînd cu vîrtutea decît bogatul bătut la trupul lui.

14. Sănătatea cea desăvîrşită[10] mai bună e decît tot aurul şi trupul cel sănătos cu vîrtute decît avêre nenumărată.

15. Nu iaste avuţiia mai bună decît sănătatea trupului şi nu iaste veselie mai multă decît bucuriia inimii.

16. Mai bună e moartea decît viaţă amară sau boală stătătoare.

17. Bunătăţi răvărsate preste gură închisă — puneri de bucate zăcînd lîngă groapă.

18. Ce folosêşte jîrtva la idol? Pentru că nici va mînca, nici va mirosi. Aşa cela ce să gonêşte de Domnul.

19. Văzînd înaintea ochilor şi suspinînd, ca scopitul îmbrăţeşînd fecioara şi suspinînd, aşa cela ce face în silă judecăţi.

20. Să nu dai la întristare sufletul tău şi să nu te necăjeşti pre tine în sfatul tău.

21. Veseliia inimii — viaţa omului şi bucuriia bărbatului — îndelungarea zilelor.

22. Îndrăgêşte sufletul tău şi mîngîie inima ta şi întristăciunea departe o depărtează de la tine,

23. Pentru că pre mulţi au omorît întristăciunea şi nu iaste folos întru ea.

24. Rîvnirea şi mîniia împuţinează zilele şi grija aduce bătrînêţele mai nainte de vrême.

Cap 31

1. Priveghêrea avuţiei topêşte trupurile şi grija ei osebêşte somnul.

2. Grija privegherii va cêre adormire şi boala grea va trezvi somnul.

3. Ostenit-au bogatul în strînsoarea banilor şi în odihnă să satură de desfătăciunele lui.

4. Ostenit-au săracul întru împuţinarea vieţii şi în odihnă lipsit să face.

5. Cel ce îndrăgêşte aurul nu se va îndirepta şi cel ce gonêşte stricăciunea sătura-se-va de ea.

6. Mulţi s-au dat la cădêre pentru aurul şi s-au făcut pieirea lor de cătră faţa lor.

7. Lemn de piêdecă iaste celor ce jîrtvuiesc lui şi tot cel fără minte să va prinde într-însul.

8. Fericit bogatul carele s-au aflat fără prihană şi carele denapoia aurului n-au mers.

9. Cine iaste? Şi vom ferici pre el, pentru că au /

Ms. 45, p. 811-812

s-au bucurat[167] şi întru moartea lui nu s-au mîhnit.

6. Înaintea vrăjmaşilor au lăsat izbînditor şi priêtenilor răsplătind har.

7. Pentru sufletile fiilor lega-va ranele lui şi prespre toată strigarea tulbura-să-vor măruntăile[168] lui.

8. Calul ne-nvăţat alêge-să năsîlnic şi fiiul slobod alêge-să ticălos[169].

9. Apleacă fiiul, şi te va înspăima, joacă *[811/2]* împreună cu el, şi te va mîhni.

10. Nu rîde împreună cu el, pentru ca să nu te dori împreună şi la cêa de apoi strepezi-vei la dinţii tăi.

11. Să nu dai lui volnicie la tinerêţe, frînge coastele lui pînă-i prunc, ca nu cîndai, năsîlnicindu-să, neasculta-va ţie.

12. Ceartă pre fiiul tău şi lucrează cu el, pentru ca nu, întru ruşinarea ta, să va împiedeca.

13. Mai bine sărac sănătos şi putînd cu vîrtutea-şi decît bogat vînătăios la trupul lui.

14. Sănătatea şi bună avêrea mai bună-i decît tot aurul şi trup bineviteaz decît avêre nenumărată.

15. Nu iaste avuţie mai bună decît sănătatea trupului şi nu iaste veselie mai mult decît bucuriia inimei.

16. Mai bună-i moarte decît viaţă amară sau boală ce stă.

17. Bunătăţi răvărsate preste gură închisă — puneri de bucate aproape dzăcînd de groapă.

18. Ce folos iaste aducerea de roadă la chip? Pentru că nici va mînca, nici va mirosi. Aşa cela ce să gonêşte de cătră Domnul.

19. Văzînd între ochi şi suspinînd, ca scopitul îmbrăţăşind pre ficioară şi suspinînd, ⌊aşa cela ce face întru viaţă judêţe⌋.

20. Să nu dai la voie rea sufletul tău şi să nu năcăjeşti pre sine întru sfatul tău.

21. Veseliia inimei — viaţa omului şi bucuriia bărbatului — îndălungarea vieţii.

22. Îndrăgêşte sufletul tău şi mîngîie inima ta şi voia rea departe dăpărtează de la tine,

23. Pentru că pre mulţi au omorît voia rea şi nu iaste folos întru ea.

24. Rîvnirea şi mîniia împuţinează dzilele şi mai nainte de[170] vrême bătrînêţele aduce-le grija.

Cap 31

1. Priveghêrea avuţiei topêşte pielíţele şi grija lui dăosăbêşte somnul.

2. Grija preveghêrei cêre-va adormirea[171] trezviia somnului.

3. Trudit-au bogatul întru adunarea banilor şi întru odihnă saturá-să de dăsfătăciunile lui.

4. Ostenit-au săracul întru împuţinarea vieţii *[812/1]* şi întru odihnă lipsit să face.

5. Cel ce îndreptează[172] aurul nu să va îndrepta şi cel ce gonêşte stricarea ei sătura-să-va.

6. [173]Mulţi s-au dat la cădêre pentru aur şi s-au făcut pierirea lor de cătră faţa lor.

7. Lemnu de împiedecare iaste celor ce jirtvuiescu lui şi tot cel fără minte prinde-să-va întru el.

8. Fericit bogatul carele s-au aflat fără prihană şi carele denapoia aurului nu au mersu.

9. Cine iaste şi vom ferici pre el? Pentru că au

Ms. 4389, p. 656

se-au veselit şi la moartea sa nu se-au întristat.

6. Lăsat-au izbînditor împotriva vrăjmaşilor şi priêtenilor să le plătească binele.

7. Pentru sufletele feciorilor va lega bubele sale şi de toată gîlceava se vor turbura droburile lui.[325]

8. Calul neînvăţat umblă zvăpăiat şi feciorul volnic va fi curvariu.

9. Ceartă-ţi feciorul, şi te va minuna, şi joacă cu dînsul, şi-ţi va face îngrijare.

10. Să nu rîzi cu dînsul, ca să n-aibi durêre pentru dînsul şi la cea mai de apoi să-ţi strîngi dinţii.

11. Nu-i da volnicie în tinerêţele lui, [12] [326]înfrînge-i coastele pînă iaste mic, ca nu cumva, năsilnicindu-se, să nu ţi se plêce.

12. [13] Ceartă-ţi feciorul şi lucrează cu dînsul, ca să nu te poticnêşti în neruşinarea lui.

13. [14] Mai bun iaste săracul ţapân şi sănătos decît bogatul beteag la trupul său.

14. [15] Sănătatea cea zdravănă mai bună iaste decît tot aurul şi trupul cel sănătos decît bogăţiia cea fără de număr.[327]

15. [16] Nu iaste bogăţiia mai bună decît sănătatea trupului şi nu iaste altă veselie mai mare decît bucuriia *[656/2]* inimii.

16. [17] Mai bună iaste moartea decît viiaţa cea cu amar şi decît boala cea îndălungată.

17. [18] Multă bunătate cînd iaste vărsată înaintea gurilor celor închise — ca şi punere de bucate care iaste împrejurul unui mormînt.

18. [19] [328]Ce folos iaste idolului de jîrtvă? Că nu va mînca, nici va mirosi. [20] Aşijderea şi cela ce iaste gonit de la Domnul

19. [20] Va căuta cu ochii şi va suspina. [21] Cum iaste hadîmul cela ce apucă fata în braţe[329] şi oftează, aşa iaste şi cela ce face judecăţi de silă.[330]

20. [22] [331]Să nu dai întristare sufletului tău, nici să nu te năcăjăşti întru sfatul tău.

21. [23] Veseliia inimii iaste viiaţă omului şi bucuriia bărbatului — îndălungare zilelor.

22. [24] Îndrăgêşte-ţi sufletul şi-ţi mîngîie inima şi grija o leapădă dăparte de tine,

23. [25] [332]Că inima rea pre mulţi i-au ucis şi nici un folos nu iaste într-însa.

24. [26] Rîmnirea[333] şi mîniia împuţinează zilele şi întristăciunea aduce bătrînêţele mai nainte de vrême.

Cap 31

1. Priveghiêrea pentru avuţie topêşte carnea şi grija ei va goni somnul.[334]

2. Grija priveghierii va cêre aţipeală, iar boala cea cumplită va goni somnul.

3. Cel bogat se va osteni întru agonisirea bogăţiei lui şi se va sătura în răpaosul dăsfătăciunii sale.

4. Ostenêşte-se cel sărac întru împuţinarea vieţii şi va fi lipsit în odihnă.

5. Cela ce iubêşte aurul nu se va îndirepta şi cel ce va goni stricarea se va sătura dentr-însa.

6. [335]Mulţi au căzut pentru aurul şi au fost piericiunea împotriva fêţei lui.

7. Lemn de împiedecare iaste [aurul] tuturor celor ce-l caută şi tot cel fără de minte va pieri într-însul.

8. Ferice de bogatul cel ce se-au aflat fără de vină şi cela ce n-au umblat după aur.

9. Dară cine iaste acela şi să-l lăudăm? Că au

Versiunea modernă

s-a bucurat de el, iar în clipa morţii sale nu a avut nici o părere de rău.

6. El a lăsat după el pe cineva care să-l răzbune împotriva duşmanilor şi care să-i răsplătească pe prieteni după cum li se cuvine.

7. Cel care îşi răsfaţă fiul va trebui să-i oblojească rănile şi, la orice strigăt [al acestuia], măruntaiele lui vor fi răscolite.

8. Un cal neîmblînzit se face nărăvaş, iar un fiu lăsat slobod se face obraznic.

9. Alintă-l pe un copil, şi el te va uimi, joacă-te cu el, şi el te va mîhni.

10. Să nu rîzi împreună cu el, pentru ca să nu ajungi să înduri suferinţele lui şi în cele din urmă să nu scrîşneşti din dinţi.

11. Să nu-i dai libertate deplină în tinereţea lui şi să-i frîngi coastele cît este copil, pentru ca nu cumva, devenind îndărătnic, să nu te mai asculte.

12. Să îţi educi fiul şi să lucrezi asupra lui, ca să nu păţeşti vreo ruşine din pricina purtărilor lui.

13. Mai bine este de săracul sănătos şi tare de vîrtute decît de bogatul cu trupul rănit.

14. Sănătatea şi vigoarea fac mai mult decît tot aurul şi un trup puternic face mai mult decît o avuţie nemăsurată.

15. Nici o bogăţie nu se compară cu sănătatea trupului şi nici o bucurie nu este mai mare decît mulţumirea inimii.

16. Mai bună este moartea decît o viaţă amară şi o boală stăruitoare.

17. Nişte bunătăţi revărsate înaintea unei guri închise sînt asemenea prinoaselor de hrană puse peste un mormînt.

18. La ce îi foloseşte unui idol jertfa [care i se înfăţişează], atîta timp cît acesta nici nu o va mînca, nici nu o va mirosi? Aşa este şi acela care este izgonit de Domnul.

19. El priveşte cu ochii lui şi suspină, asemenea eunucului care îmbrăţişează o fecioară şi suspină.

20. Să nu-ţi dai sufletul întristării şi să nu te chinui singur în cugetul tău.

21. Bucuria inimii înseamnă viaţa omului şi veselia bărbatului înseamnă o viaţă îndelungată.

22. Să îţi înveseleşti sufletul, să-ţi mîngîi inima şi să alungi întristarea departe de tine,

23. Căci întristarea a dus pe mulţi la pierzare şi nu găsim în ea nici un folos.

24. Invidia şi mînia ne fac viaţa mai scurtă şi îngrijorarea ne aduce bătrîneţele mai înainte de vreme.

Capitolul al 31-lea

1. Nesomnul pricinuit de avuţie mistuieşte trupurile şi grija pentru avere alungă somnul.

2. Îngrijorarea din clipele de veghe ne împiedică să adormim şi ca o boală grea ne alungă somnul.

3. Bogatul se chinuieşte ca să strîngă bani şi, cînd se odihneşte, nu se mai satură de plăceri.

4. Săracul se chinuieşte pentru a trăi ca vai de el şi, dacă se odihneşte, devine şi mai nevoiaş.

5. Cel care iubeşte aurul nu va putea rămîne drept şi cel care aleargă după cîştig va rătăci în căutarea lui.

6. Mulţi s-au prăbuşit datorită aurului şi şi-au găsit astfel pierzania.

7. O cursă de lemn este aurul pentru cei plini de însufleţire pentru el şi toţi neghiobii se vor prinde într-însa.

8. Fericit este bogatul care a fost găsit fără prihană şi care n-a umblat după aur.

9. Cine este cel pe care îl socotim fericit? Acela care a

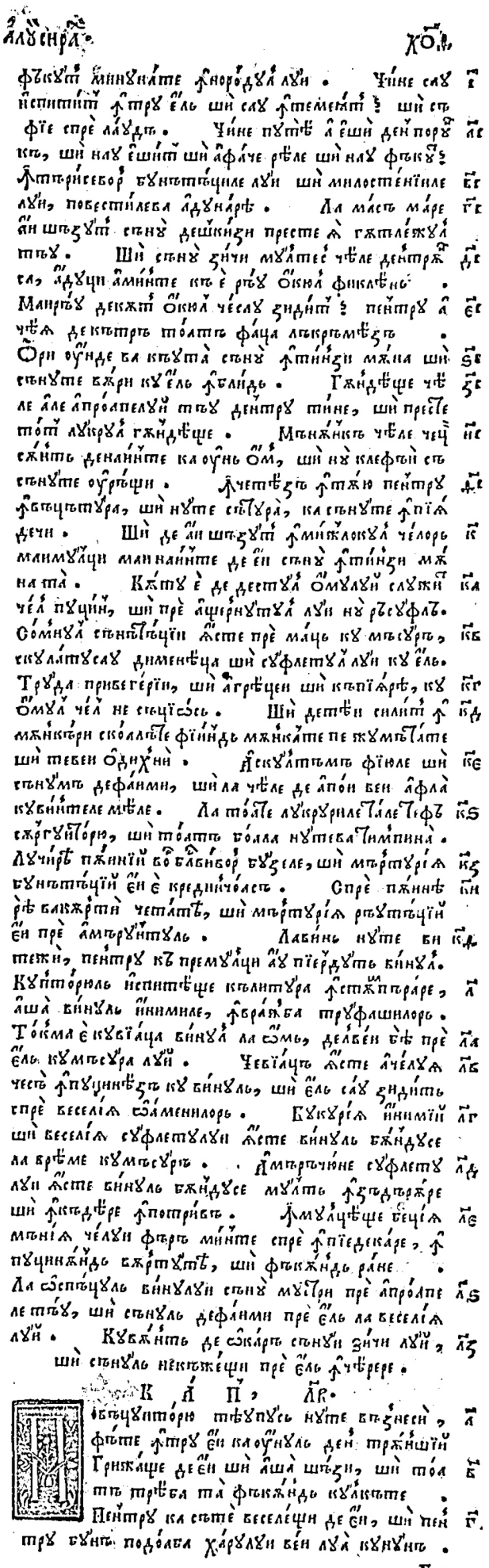

Biblia 1688, p. 679, col. 2

făcut minunate în norodul lui.

10. Cine s-au ispitit întru el şi s-au întemeiat? Şi să fie spre laudă.

11. Cine putea a ieşi den poruncă, şi n-au ieşit, şi a face rêle, şi n-au făcut?

12. Întări-se-vor bunătăţile lui şi milosteniile lui povesti-le-va adunarea.

13. La masă mare ai şăzut? Să nu deşchizi preste ea gîtlejul tău

14. Şi să nu zici: „Multe-s cêle dentr-însa!" Adu-ţi aminte că e rău ochiul ficlean.

15. Mai rău decît ochiul ce s-au zidit? Pentru acêea de cătră toată faţa lăcrămează.

16. Oriunde va căuta, să nu întinzi mîna şi să nu te vîri cu el în blid.

17. Gîndêşte cêle ale aproapelui tău dentru tine şi preste tot lucrul gîndêşte.

18. Mănîncă cêle ce-ţi sînt denainte ca un om şi nu clefăi, să nu te urăşti.

19. Încetează întîiu pentru învăţătura şi nu te sătura, ca să nu te împiêdeci.

20. Şi de ai şăzut în mijlocul celor mai mulţi, mai nainte de ei să nu întinzi mîna ta.

21. Cîtu e de destul omului slujit cel puţin şi pre aşternutul lui nu răsuflă.

22. Somnul sănătăţii iaste pre maţ cu măsură; sculatu-s-au dimineaţa şi sufletul lui — cu el.

23. Truda privegherii şi a grêţei şi căpiêrea — cu omul cel nesăţios.

24. Şi de te-ai silit în mîncări, scoală-te, fiind mîncate pe jumătate, şi te vei odihni.

25. Ascultă-mă, fiiule, şi să nu mă defaimi, şi la cêle de apoi vei afla cuvintele mêle.

26. La toate lucrurile tale te fă sîrguitoriu şi toată boala nu te va timpina.

27. Lucirea pîinii vor blagoslovi-vor buzele şi mărturiia bunătăţii ei e credincioasă.

28. Spre pîinea rea va cîrti cetatea şi mărturiia răutăţii ei — pre amăruntul.

29. La vin nu te viteji, pentru că pre mulţi au pierdut vinul.

30. Cuptoriul ispitêşte călitura în stîmpărare; aşa vinul inimile, în vrajba trúfaşilor.

31. Tocma e cu viaţa vinul la om, de-l vei bea pre el cu măsura lui.

32. Ce viaţă iaste aceluia ce să împutinează cu vinul? Şi el s-au zidit spre veseliia oamenilor.

33. Bucuriia inimii şi veseliia sufletului iaste vinul bîndu-se la vrême cu măsură.

34. Amărăciune sufletului iaste vinul bîndu-se mult, în zădărîre şi în cădêre împotrivă.

35. Înmulţêşte beţiia mîniia celui fără minte spre împiedecare, împuţinînd vîrtutea şi făcînd rane.

36. La ospăţul vinului să nu mustri pre aproapele tău şi să nu-l defaimi pre el la veseliia lui.

37. Cuvînt de ocară să nu-i zici lui şi să nu-l necăjeşti pre el în cêrere.

Cap 32

1. Povăţuitoriu te-au pus? Nu te văznesi; fă-te întru ei ca unul dentr-înşii.

2. Grijaşte de ei şi aşa şăzi; şi toată treaba ta făcînd, culcă-te,

3. Pentru ca să te veseleşti de ei şi pentru bună podoaba harului vei lua cunună. //

Ms. 45, p. 812

făcut minunate întru nărodul lui.

10. Cine s-au ispitit întru el şi s-au întemeiat[174]? Şi fie spre laudă.

11. Cine putea a ieşi den porîncă, şi nu au ieşit, şi a face rêle, şi nu au făcut?

12. Întări-să-vor bunătăţile lui şi milosteniile lui povesti-le-va adunarea.

13. La masă mare ai şezut? Să nu dăşchidzi preste ea gîltanul tău

14. Şi să nu zici: „Multe-s cêle dentru ea!" Adu-ţi aminte că-i rău ochiul rău.

15. Mai rău decît ochiul ce s-au zidit? Pentru acêea de cătră toată faţa lacrămă.

16. Oriunde va căuta, să nu întinzi mîna şi să nu te vîri împreună cu el întru blid.

17. Gîndêşte cêle ale aproapelui dentru tine şi prespre tot lucrul gîndêşte.

18. Mănîncă ca un om cêle ce-ţi zac ţie denainte şi nu clefăi, să nu te urăşti.

19. Încetează întîi pentru învăţătură şi nu te nesătura, ca să nu te împiêdici.

20. Şi de între mijlocul a mai mulţi ai şezut, mai nainte de ei să nu întinzi mîna ta.

21. Cîtu-i dăstul la om certat[175] cel puţîn şi preste aşternutul lui nu răsuflă.

22. Somnul sănătăţii prespre maţul cu măsură; sculatu-s-au dimineaţă şi sufletul lui — împreună cu el.

23. Truda privegherii şi a holerii şi căpiêrea — cu omul nesăţios.

24. Şi dă te-ai silit întru mîncări, scoală-te, mergînd jumătate, şi vei odihni.

25. Auzi-mă, fiiule, şi să nu mă dăfaimi, şi la cea de apoi afla-vei cuvintele mêle.

26. La toate faptele tale fă-te sîrguitor[176] şi toată boala nu va tîmpina ţie.

27. Luminatul preste pîini blagoslovi-l-vor[177] buzele şi mărturiia frîmsêţelor lui — credincioasă. *[812/2]*

28. [178]Spre pîinea rea gême-va cetatea şi mărturiia răotăţii lui — pre amăruntul.

29. La vin nu te viteji, pentru că pre mulţi au pierdut vinul.

30. Cuptoriul ispitêşte călitura întru stîmpărare; aşa vinul inimile, întru vrajba mîndrilor.

31. Atocma-i ca viaţa vinul la om, dă-l vei bea pre el cu măsura lui.

32. Ce viaţă-i la vin împuţînîndu-să? Şi acesta s-au zidit spre veselie oamenilor.

33. Bucurie inimei şi veseliia sufletului — vinul bîndu-să întru vrême de ajunsu.

34. Amărăciune sufletului — vin bîndu-să mult, întru izdărîre şi împotrivă cădêre.

35. Înmulţêşte beţiia mîniia celui fără minte spre împiedecare, împuţînînd vîrtutea şi făcînd rane.

36. Întru ospăţul vinului să nu mustri pre aproapele-ţi şi să nu-l dăfaimi pre el întru veseliia lui.

37. Cuvînt de ocară să nu-i dzici lui şi nu pre el să-l năcăjeşti întru cêrere.

Cap 32

1. Povăţuitor pre tine au pus? Nu te văznesi, fă-te întru ei ca unul dentru înşi.

2. Grijaşte de ei şi aşa şedzi; şi toată treaba ta făcînd, culcă-te,

3. Pentru ca să te veseleşti pentru ei şi pentru bună podoaba lua-vei cunună.

Ms. 4389, p. 656-657

făcut lucru de mirare întru nărodul său.

10. Cine au fost ispitit într-însul şi se-au săvîrşit, să fie lui slavă în veac?

11. [10] Şi cine au putut să calce porunca, şi să nu o fie călcat, şi să fie putut face rău, şi să nu fie făcut?

12. [11] Să se întărească bunătatea lui şi soborul să mărturisească mila lui.[336]

13. [12] Şăzut-ai la masă mare? Nu-ţi lărgi gîrtejul tău asupra ei

14. [13] Şi nu zice: „Multe sînt cêle ce sînt pre dînsa!" [14] Ado-ţi aminte că iaste rău ochiul cel hiclean.

15. Ce zidire iaste mai hicleană decît ochiul? Pentr-acêea lăcrămează de toată faţa carea o vêde.

16. Nu-ţi tinde mîna, nici te vîrî cu dînsul în solniţă. [17][337]

17. [18] Pricêpe ce iaste mai aproape de tine. [19] De tot lucrul să te *[657/1]* socoteşti.

18. [19] Mănîncă ca un om ce-ţi iaste denaintea ta şi nu plescăi, ca să nu fii urît.

19. [20] Încetează întîi pentru certarea şi nu mînca preste saţiu, ca să nu te împiêdeci.

20. [21] Şi de vei şădea în mijlocul a mulţi, să nu-ţi întinzi tu mîna mai nainte decît dînşii.[338]

21. [22] Că omului certat îi ajunge puţinel şi în patul lui nu-i va fi rău. [23][339]

22. [24] Somnul sănătăţii iaste pentru pîntecele cel sătul la vrême; şi se va scula dimineaţa şi sufletul lui — cu dînsul.

23. [25] Osteneala priveghierii şi întristăciunea şi durêrea pîntecelui iaste cu omul cel lacom.

24. [25] Şi de eşti silit de bucate, scoală de la masă şi te vei odihni.

25. [26] Ascultă pre mine, fătul mieu, nu mă urgisi, şi mai pre urmă vei afla cuvintele mêle.

26. [27] Întru toate lucrurile tale[340] să fii rêpede şi nu se va apropiia de tine nici o boală.

27. [28] Lucirea[341] pîinii bine o vor cuvînta buzele şi mărturisirea bunătăţii ei iaste credincioasă.

28. [29] [342]Spre scumpêtea pîinii[343] va gîlcevi cetatea şi mărturisirea răotăţii ei iaste credincioasă.

29. [30] La vin nu te face bărbat, [344]că pre mulţi au pierdut vinul.

30. [31] Cuptoriul[345] ispitêşte fierul în călitură; aşijderea şi vinul pre inimă, în gîlceava celor trufaşi.[346]

31. [32] Vinul iaste întocma cu viiaţa omului, deaca-l vei bea la măsura lui.

32. [33] Dară ce viiaţă iaste celuia ce se omoară cu vinul? [34][347] [35] [348]Vinul iaste făcut spre veseliia omului.

33. [36] Vinul cel ce se bea la măsură (iaste bucurie inimii şi veselie sufletului). [37] [38][349]

34. [39] Băutura cea multă a vinului iaste amărăciune sufletului.

35. [40] Cu mînie şi cu clevetire va înmulţi urgiia celui nebun beţiia[350] şi vîrtutea o va împuţina şi ranele va adaoge.

36. [41] La ospăţul vinului să nu vădeşti pre vecin, nici să nu-l dăfaimi întru veseliia lui.

37. [42] Cuvinte de împutăciune să nu-i zici, nici să nu-l înfruntezi întru întrebare[351].

Cap 32

1. Pusu-te-au mai mare? Să nu te înalţi, ce să fii într-înşii cu unul den ei.[352]

2. Aibi grijă pentru dînşii şi aşa să şăzi; şi deaca vei face tot ce-ţi va fi lucrul, te culcă,

3. Ca să te veseleşti pentru dînşii şi pentru cuviinţă tu să iêi cunună.

Versiunea modernă

făcut lucruri minunate în poporul său.

10. Cine a trecut prin această încercare şi a ieşit desăvîrşit? Un astfel de om are tot dreptul să fie mîndru.

11. Cine ar fi putut încălca porunca şi nu a încălcat-o? Cine ar fi putut face răul şi nu l-a făcut?

12. Bunurile lui vor fi întărite şi milosteniile lui vor fi pomenite în adunare.

13. Te-ai aşezat la o masă mare? Să nu-ţi deschizi asupra ei gura pînă la urechi

14. Şi să nu zici: „Ce masă bogată!" Să îţi aduci aminte că un mare rău este ochiul hulpav.

15. Ce este mai rău [între cele create] decît ochiul? De aceea el lăcrămează cu orice prilej.

16. Să nu întinzi mîna spre tot ceea ce vezi şi să nu te înghesui împreună cu vecinul tău peste blid.

17. Să te gîndeşti la problemele aproapelui ca la propriile tale probleme şi orice lucru să-l chibzuieşti cu temei.

18. Să mănînci ceea ce ţi se pune în faţă ca un om [binecrescut] şi să nu clefăi, ca să nu te faci nesuferit.

19. Să te opreşti primul [din mîncat] din bunăcuviinţă şi nu căuta să te saturi, ca să nu te poticneşti.

20. Şi dacă te-ai aşezat în mijlocul mai multor [meseni], să nu întinzi tu mîna înaintea celorlalţi.

21. Omului binecrescut îi este de ajuns cît de puţin; şi nu va ajunge astfel să răsufle greu în aşternutul său.

22. Cel care mănîncă cu măsură se bucură de un somn sănătos; el se trezeşte dimineaţa cu sufletul liniştit.

23. Chinurile nesomnului, greaţa şi crampele sînt date bărbatului nesăţios.

24. Dacă ai fost constrîns să mănînci prea mult, ridică-te de la masă, du-te să vomiţi şi te vei putea odihni.

25. Ascultă-mă, fiule, nu nesocoti spusele mele, şi în cele din urmă vei afla înţelesul lor.

26. În tot ceea ce faci, să fii cumpătat şi nici o boală nu va da peste tine.

27. Cel care împarte cu dărnicie pîini va fi binecuvîntat de toată lumea şi mărturia pentru mărinimia sa este vrednică de crezare.

28. Pe cel care se zgîrceşte cu pîinea îl va ponegri cetatea şi mărturia pentru zgîrcenia lui este exactă.

29. Cu vinul să nu te arăţi prea viteaz, căci vinul a dus pe mulţi la pierzanie.

30. Cuptorul pune la încercare tăişul călindu-l şi tot aşa vinul pune la încercare inimile celor care se întrec trufaşi în beţie.

31. Vinul este pentru oameni întocmai ca viaţa, dacă este băut cu măsură.

32. Ce viaţă are acela căruia îi lipseşte vinul? Căci vinul a fost creat ca să aducă bucurie oamenilor.

33. Înveselire a inimii şi bucurie a sufletului este vinul dacă este băut la momentul potrivit şi cu cumpătare.

34. Amărăciune a sufletului este vinul cînd este băut prea mult; atunci provoacă vrajbă şi ciocniri.

35. Beţia sporeşte furia omului fără minte, spre paguba lui; îi micşorează puterile şi-i produce răni.

36. La un ospăţ [stropit] cu vin să nu îl certi pe aproapele tău şi să nu îl denigrezi în mijlocul veseliei lui.

37. Să nu-i spui un cuvînt de ocară şi să nu-l necăjeşti prin cererile tale.

Capitolul al 32-lea

1. Ai fost pus cumva în fruntea mesei? Să nu te făleşti, ci să te comporţi între ceilalţi asemenea unuia dintre ei.

2. Să ai mai întîi grijă de ei şi doar apoi să te aşezi tu însuţi; după ce ai făcut tot ce trebuie, întinde-te şi tu,

3. Ca să te poţi bucura de bucuria celorlalţi şi ca să primeşti drept mulţumire podoaba unei cununi.

Biblia 1688, p. 680, col. 1

4. Grăiêşte, cela ce eşti mai bătrîn, pentru că să cade ţie, întru adevărată ştiinţă, şi să nu zăticneşti muzícile.

5. Unde e ascultare să nu verşi graiu şi fără vrême nu te înţelepţi.

6. Pecête de anthrax pre podoabă de aur — potrivirea cîntăreţilor la ospăţul vinului.

7. În meşterşug de aur pecête de zmaragdu — viersul cîntăreţilor la vinul cel dulce.

8. Grăiêşte, tînărule, de-ţi iaste treaba, abiia de doao ori de te vei întreba.

9. Sumuiêşte cuvîntul, întru puţine — multe, fă-te ca cum ai şti şi împreună tăcînd.

10. În mijlocul celor mari nu te face tocma; şi altul va zice, nu prea lungi vorba.

11. Înaintea trăsnetului grăbêşte fulgerul şi înaintea ruşinosului mêrge-va harul.

12. La vrême te scoală şi nu te codi, aleargă acasă şi nu te trîndăvi.

13. Acoló joacă şi-ţi fă cugetele tale şi să nu greşeşti cu cuvîntul trúfaş.

14. Şi spre acêstea cuvintează bine pre cela ce te-au făcut şi te îmbată den bunătăţile lui.

15. Cel ce să tême de Domnul alêge-va învăţătura şi cei ce mînecă afla-vor bunăvrêrea.

16. Cel ce cearcă lêgea sătura-să-va de dînsa şi cel ce făţărêşte scîrbi-să-va întru el.

17. Cei ce să tem de Domnul afla-vor judecată şi îndireptări ca lumina vor aprinde.

18. Omul păcătos să abate de mustrare şi după voia lui va da potrivire.

19. Bărbatul cel de sfat nu va trêce cugetul şi striinul şi trúfaşul nu să va tême de frică şi după ce va face cu el.

20. Fără de sfat nemică să nu faci, şi făcînd tu, să nu te căieşti.

21. În calea împiedecării nu mêrge şi să nu te împiêdice în pietrişuri.

22. Să nu crezi în calea cea nepoticnită şi de fiii tăi te păzêşte.

23. În tot lucrul să-ţi crezi sufletul tău, pentru că şi aceasta iaste paza poruncilor.

24. Cel ce crêde legii ia aminte la porunci şi cel ce nădăjduiêşte pre Domnul nu să va scădea.

Cap 33

1. Pre cel ce să tême de Domnul nu-l va întempina rău, ce în dodială, şi iară-l va scoate.

2. Bărbatul înţelept[11] nu va urî lêgea, iară cel ce făţărêşte într-însa iaste ca corabiia în furtună.

3. Omul de înţeles încrêde-se-va legii şi lêgea lui — credencioasă.

4. Ca întrebarea direptţilor gătêşte cuvîntul şi aşa te vei asculta; leagă împreună învăţătură şi răspunde.

5. Roata carului — inema nebunului şi ca osiia ce să întoarce e gîndul lui.

6. Calul la mînzit — ca priêtenul hulitoriu, dedesuptul a tot celui ce va şădea pre el va necheza.

7. Pentru ce zi decît zi prisosêşte şi toată lumina zilii anului — de la soare?

8. Cu mintea Domnului se-au osebit şi au schimbat vremi şi praznece dentru iale.

9. Înălţat-au şi au sfinţit şi dentr-în- /

Ms. 45, p. 812-813

4. Grăiêşte, bătrîne, pentru că să cade ţie, întru chiară ştiinţă, şi să nu conteneşti[179] musícele.

5. Unde-i ascultare să nu întorni graiul şi fără vrême nu te înţelepţi.

6. Pecête de antrac preste podoabă de aur — împreună potrivirea cîntăreţilor întru ospăţul de vin.

7. Întru lucrarea de aur pecête de smaragdu — viersul de cîntăreţi preste dulce vin.

8. Grăiêşte, tinerêle, dă-i treaba ta, d-abiia de doao ori dă te vei întreba.

9. Căputează cuvîntul, întru puţine — multe, fă-te ca cum ai şti şi împreună tăcînd.

10. Între mijlocul măriţilor nu te face atocma şi, altul dzicînd, nu multe rula.

11. Mainte de trăsnet sîrguiêşte fulgerul şi mainte de ruşinos mêrge-va înainte harul.

12. Întru ceas te scoală şi nu te codi, aleargă acasă şi nu te trîntăvi.

13. Acoló joacă şi *[813/1]* fă gîndurile tale şi să nu greşeşti cu cuvînt mîndru.

14. Şi pre acêstea binecuvintează pre cela ce au făcut pre tine şi ce îmbată pre tine de bunătăţile lui.

15. Cel ci să tême de Domnul alêge-va învăţătura şi cei ce mînecă afla-vor bunăvrêrea.

16. Cel ce cearcă lêgea sătura-să-va de însă şi cel ce făţărêşte[180] scîrbi-să-va întru el.

17. Cei ci să tem de Domnul afla-vor judeţ şi îndireptări ca lumina vor aprinde.

18. Omul păcătos abate-să de la mustrare şi după voia lui afla-va împotrivire.

19. Bărbatul sfatului nu va petrêce cugetarea şi striinul şi mîndrul nu să va înfricoşa de frică şi după ce va face cu el.

20. Fără de sfat nimic să nu faci, şi făcînd tu, să nu te căieşti.

21. Întru calea împiedecării nu mêrge şi să nu te împiêdici întru pietrişuri.

22. Să nu crezi întru cale celui ne-mpiedecat şi de cătră fiii tăi păzêşte-te.

23. Întru tot lucrul să nu crezi sufletului tău, pentru că şi aceasta iaste paza porîncilor.

24. Cel ce crêde legii ia aminte la porînci şi cel ce nădăjduiêşte pre Domnul nu să va scădea.

Cap 33

1. Celui ci să tême de Domnul nu va întîmpina rău, ce întru dodăiêle, şi iarăşi va scoate.

2. Bărbatul înţelept nu va urî lêgea, iar cel ce făţărnicêşte întru el — ca întru vifor vasul.

3. Omul de-nţeles încrêde-să-va legii şi lêgea lui — credincioasă.

4. Ca întrebarea drepţilor gătêşte cuvîntul şi aşa te vei audzi; leagă împreună învăţătură şi răspunde.

5. Roata carului — măruntăile nebunului şi ca osiia întorcîndu-să — gîndul lui.

6. Calul la mînzit — ca priêtenul hulitor, de dedesuptul a tot cel ce şade preste el va necheza.

7. Pentru căci dzua decît dzua prisosêşte şi toată lumina anului zilei — de la[181] soare?

8. Cu mintea Domnului s-au usăbit şi au primenit vremile şi praznicile de la ei.

9. Înălţat-au şi au sfinţit şi dentru

Ms. 4389, p. 657

4. Grăiêşte, cela ce eşti mai mare, că ţie ţi se cade a grăi cu ştiinţă mai adevărată, [5] şi cîntările să nu le aperi.

5. [6] Unde nu iaste ascultare să nu înalţi vorbe[353] şi cînd nu-ţi iaste vrêmea să nu-ţi arăţi înţelepciunea.

6. [7] Pecêtea de robin pre podoabă[354] de aur şi socotinţa cîntecelor la băutura vinului.

7. (Şi pecêtea toiagului cu înfrumseţare de aur, aşa se cuvine a-i zice vinul să-i cînte).[355] [8, 9, 10][356] *[657/2]*

8. [11] Grăiêşte, tînărule, deaca-ţi trebuiêşte, doară de vei fi întrebat şi a doaoară.

9. [11] Şi cu un cuvînt pentru multe să grăieşti, [12] fii ca cînd ai şti şi să taci denpreună.

10. [13] În mijlocul celor mari nu te face întocma cu dînşii şi unde grăiêşte altul nu foarte te amesteca.

11. [14] Înaintea tunetului mêrge fulgerul şi înaintea celui ruşinos va mêrge mila.

12. [15] Scoală-te la vrême şi nu te da coadă şi du în casa ta şi nu te lenivi.[357]

13. [16] Acoló joacă şi fă cugetele tale şi să nu greşăşti cu cuvînt trúfaş.

14. [17] Şi de acêstea de toate bine să cuvintezi pre cela ce te-au făcut şi pre cela ce te îmbată dentru bunătăţile lui.

15. [18] Cel ce se tême de Domnul va aştepta învăţătura şi cei ce vor mîneca după dînsa vor afla voire bună.

16. [19] Cel ce cearcă lêgea se va sătura de dînsa, iar cel ce se îndoiêşte se va zminti de dînsa.

17. [20] Cei ce se tem de Domnul vor afla judecată şi direptatea se va aprinde denafară ca o lumină.[358]

18. [21] Omul păcătos se va feri de vădire şi va afla împotrivire după voia sa.

19. [22] Bărbatul cu sfat nu va trêce chibzuiêlele să nu le bage în seamă şi streinul şi trúfaşul nu se va tême de frică după facerea cu dînsul.

20. [23] Fără de sfat nimic să nu faci, [24] [359]iară deaca vei face, să nu te mai căieşti.

21. [25] Pre calea căderii să nu umbli şi nu te vei împiedeca de piiatră.

22. [26] Calea pre carea nu te vei împiedeca să nu o crezi şi de feciorii tăi să te păzeşti.

23. [27] Sufletul tău să-l crezi în tot lucrul, că aceasta iaste paza legii.

24. [28] Cela ce crêde lêgea va socoti porîncile şi cel ce se va nădăjdui în Domnul nu se va micşora.

Cap 33

1. Pre cel ce se tême de Domnul nu-l va întîlni răul şi, de va şi cădea în năpaste, iarăşi îl va scoate.[360]

2. Bărbatul înţelept nu va urî lêgea, iar cel ce se îndoiêşte într-însa iaste ca corabiia în furtună.

3. Omul înţelegătoriu crêde legii şi lêgea iaste lui crezută.

4. Să găteşti cuvîntul ca întru întrebarea celor direpţi şi aşa vei auzi; împreunează învăţătura şi atunci să răspunzi.

5. [361]Droburile[362] celui[363] nebun — ca roata carului şi gîndul lui se întoarce ca osiia.

6. Călăriia calului — ca priêtenul prepuitoriu[364], va nechieza supt tot călăreţul.

7. Pentru ce prisosêşte zi pre zi şi toată lumina zilei anului — den soare?

8. Cu socotinţa Domnului se-au osebit, [9] au schimbat vrêmea

9. Şi au rîdicat dentr-însele praznice şi le-au sfinţit,[365] [10] şi dentr-în-

Versiunea modernă

4. Să vorbeşti, bătrînule, căci acest lucru ţi se cuvine, să spui întocmai ceea ce ştii, dar să nu împiedici muzica.

5. Cînd lumea ascultă [muzică], să nu împrăştii cuvinte şi să nu faci pe înţeleptul atunci cînd nu este momentul.

6. Ca o pecete de rubin pe o podoabă de aur, aşa este un concert la un ospăţ stropit cu vin.

7. Ca o pecete de smarald pe un giuvaer de aur, aşa este melodia cîntăreţilor însoţită de un vin dulce.

8. Să vorbeşti, tinere, dacă ai trebuinţă, dar numai dacă ai fost întrebat de două ori.

9. Să-ţi restrîngi cuvîntarea, să spui multe cu puţine cuvinte, să fii asemenea unui cunoscător care păstrează totuşi tăcerea.

10. Cînd eşti în mijlocul celor mai mari să nu te arăţi asemenea lor şi să nu sporovăieşti prea mult atunci cînd vorbeşte altcineva.

11. După cum fulgerul aleargă înaintea tunetului, aşa va merge şi harul înaintea omului cuviincios.

12. Să te ridici la timp şi să nu rămîi cel din urmă, să alergi acasă şi să nu umbli nepăsător.

13. Acolo, poţi să te distrezi şi să faci ce îţi trece prin gînd, dar să nu păcătuieşti rostind cuvinte trufaşe.

14. Şi pentru toate acestea să îl binecuvintezi pe cel care te-a creat şi a revărsat din plin asupra ta din bunătăţile lui.

15. Cel care se teme de Domnul va primi învăţătura lui, iar cei care îl caută încă din zori îi vor găsi bunăvoinţa.

16. Cel care urmează îndeaproape legea va fi îndestulat de ea, iar cel care se vădeşte făţarnic va afla în ea prilej de prăbuşire.

17. Cei care se tem de Domnul vor afla o judecată dreaptă şi faptele lor drepte vor străluci ca lumina.

18. Omul păcătos nu vrea să fie mustrat şi va găsi mereu un motiv spre a se purta după placul său.

19. Un bărbat cugetat nu va ocoli gîndirea temeinică, cel străin şi trufaş nu se va teme de nimic.

20. Să nu faci nimic fără să te gîndeşti bine, şi atunci nu te vei căi de faptele tale.

21. Să nu mergi pe un drum presărat cu piedici, ca să nu te poticneşti în pietriş.

22. Să nu ai încredere într-un drum fără ţintă şi să te păzeşti chiar şi de fiii tăi.

23. În tot ce faci, să fii credincios ţie însuţi, căci şi aceasta înseamnă împlinirea poruncilor.

24. Cel care are încredere în lege împlineşte poruncile, iar cel care se încrede în Domnul nu va suferi nici o scădere.

Capitolul al 33-lea

1. Celui care se teme de Domnul nu-i va ieşi răul în întîmpinare şi mereu va scăpa cu bine din orice încercare.

2. Un bărbat înţelept nu va prinde ură faţă de lege, dar cel făţarnic faţă de lege este asemenea unei corăbii pe furtună.

3. Omul inteligent va avea încredere în lege şi legea va fi pentru el tot atît de vrednică de crezare.

4. Pregăteşte-ţi cuvîntarea, dacă vrei să fii ascultat; să-ţi aduni cunoştinţele şi apoi să dai un răspuns.

5. Ca roata unui car, aşa este simţirea nebunului, iar gîndul lui este ca o osie care se învîrte.

6. Un prieten măgulitor este precum un cal nărăvaş care nechează sub oricine îl încalecă.

7. Cum se face că o zi este mai presus decît alta, de vreme ce toate zilele dintr-un an îşi primesc lumina de la soare?

8. Ele au fost deosebite în ştiinţa Domnului, care a orînduit răstimpuri şi sărbători.

9. Pe unele dintre acestea le-a înălţat şi le-a sfinţit,

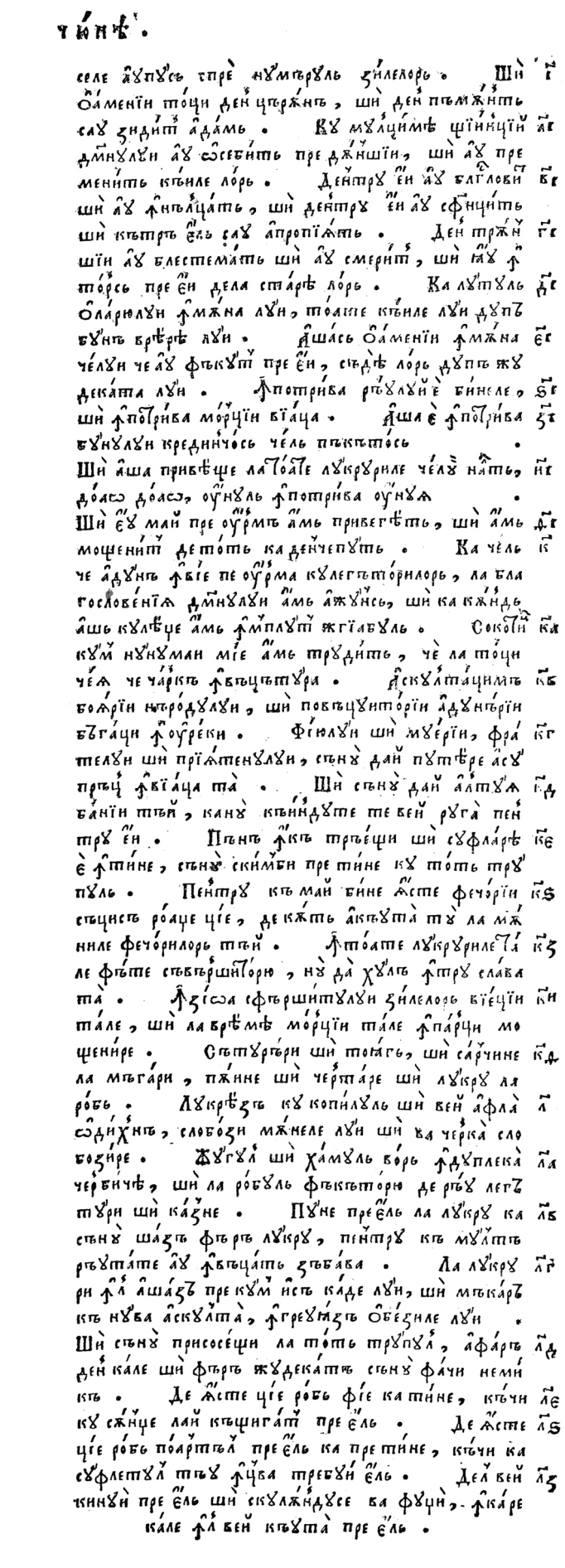

Biblia 1688, p. 680, col. 2

sele au pus spre numărul zilelor.

10. Şi oamenii toţi — den ţărînă şi den pămînt s-au zidit Adám.

11. Cu mulţimea ştiinţii Domnului au osebit pre dînşii şi au premenit căile lor.

12. Dentru ei au blagoslovit şi au înălţat şi dentru ei au sfinţit şi cătră el s-au apropiiat.

13. Dentr-înşii au blestemat şi au smerit şi i-au întors pre ei de la starea lor.

14. Ca lutul olariului în mîna lui, toate căile lui — după bunăvrêrea lui,

15. Aşa-s oamenii în mîna celui ce au făcut pre ei, să dea lor după judecata lui.

16. Împotriva răului e binele şi împotriva morţii — viaţa;

17. Aşa e împotriva bunului-credincios cel păcătos.

18. Şi aşa privêşte lucrurile Celui Nalt: doao, doao, unul împotriva unuia.

19. Şi eu, mai pre urmă, am privegheat şi am moştenit de tot ca de-nceput.

20. Ca cel ce adună în vie pe urma culegătorilor; la blagosloveniia Domnului am ajuns şi ca cînd aş culêge am împlut jghiabul.

21. Socotiţi cum nu numai mie am trudit, ce la toţi ceia ce cearcă învăţătura.

22. Ascultaţi-mă, boiêrii nărodului, şi povăţuitorii adunării, băgaţi în urechi!

23. Fiiului şi muierii, fratelui şi priêtenului să nu dai putere asupră-ţi în viaţa ta.

24. Şi să nu dai altuia banii tăi, ca nu, căindu-te, te vei ruga pentru ei.

25. Pînă încă trăieşti şi suflarea e în tine, să nu schimbi pre tine cu tot trupul.

26. Pentru că mai bine iaste feciorii să ţi să roage ţie decît a căuta tu la mînile feciorilor tăi.

27. În toate lucrurile tale fă-te săvîrşitoriu, nu da hulă întru slava ta.

28. În zioa sfîrşitului zilelor vieţii tale şi la vrêmea morţii tale împarţi moştenire.

29. Săturări şi toiag şi sarcine la măgari, pîine şi certare şi lucru la rob.

30. Lucrează cu copilul şi vei afla odihnă; slobozi mînele lui şi va cerca slobozire.

31. Jugul şi hamul vor îndupleca cerbicea, şi la robul făcătoriu de rău — legături şi cazne.

32. Pune pre el la lucru, ca să nu şază fără lucru, pentru că multă răutate au învăţat zăbava.

33. La lucruri îl aşază precum i să cade lui şi, măcară că nu va asculta, îngreuiază obezile lui.

34. Şi să nu prisoseşti la tot trupul afară den cale şi fără judecată să nu faci nemică.

35. De iaste ţie rob, fie ca tine, căci cu sînge l-ai cîştigat pre el.

36. De iaste ţie rob, poartă-l pre el ca pre tine, căci ca sufletul tău îţi va trebui el.

37. De-l vei chinui pre el şi, sculîndu-se, va fugi, în care cale îl vei căuta pre el? //

Ms. 45, p. 813-814

ei au pus spre numărul dzilelor.
10. Şi oamenii toţi — de la ţărnă [182]şi den pămînt s-au zidit Adam.
11. Cu mulţimea *[813/2]* ştiinţei Domnul[183] au usăbit pre înşii şi au premenit căile lor.
12. Dentru ei au blagoslovit şi au înălţat şi dentru ei au sfinţit şi cătră el s-au apropiat.

13. De la el au blăstămat şi au smerit şi i-au înturnat pre ei de la starea lor.

14. [184]Ca lutul olariului întru mîna lui, toate căile lui — după bunăvrêrea lui,

15. Aşa-s oamenii întru mîna celui ce au făcut pre ei, să dea lor după judecata lui.
16. Den preajma răului — binele şi dentru preajma morţii — viaţa;
17. Aşa-i în preajma celui binecredincios păcătosul.
18. Şi aşa privêşte la toate lucrurile Celui Înalt: doao, doao, unu în preajma unuia.
19. Şi eu, mai de-apoi, am priveghiat⌊şi am moştenit de tot în ce chip de-nceput⌋.
20. Ca cel ce frundzărêşte denapoia culegătorilor; întru blagoslovenia Domnului ajuns-am şi ca cînd am culêge am împlut teascu.

21. Socotiţi cum nu numai mie am trudit, ci la toţi ceia ce cearcă învăţătură.

22. Ascultaţi-mă, măriţii nărodului, şi povăţuitorii adunării, băgaţi în urechi!

23. Fiiului şi muierii, fratelui şi priêtenului să nu-i dai biruinţă asupră-ţi întru viaţa ta.

24. Şi să nu dai altuia banii tăi, pentru ca nu, căindu-te, te vei ruga pentru ei.
25. Pînă încă trăieşti şi suflarea-i întru tine, să nu priimeşti pre sine cu tot trupul.
26. Pentru că mai bine-i ficiorii să ţi să roage ţie decît tu a vedea[185] la mîinele fiilor tăi.

27. Întru toate lucrurile tale fă-te covîrşitor, nu da hulă întru mărirea ta.
28. Întru dzua concenirei dzilelor vieţii tale şi întru vrêmea săvîrşirei tale împarţi moştenire.

29. Săturări şi toiag şi sarcine la măgar, pîine şi certare şi lucrul la rob[186].

30. Lucrează cu copilul şi vei afla odihnă; slobodzi mîinele[187] lui şi va cerca volnicie.
31. Jugul şi cureaoa îndupleca-vor cerbicea, şi la robul hîtru — struncinături şi munci.

32. Pune-l pre el la lucru, pentru ca să nu şază fără zăbavă, pentru că multă răotate au învăţat nezăbava.

33. La lucruri îl aşază în ce chip i să cade lui şi, măcar că nu va asculta, îngreuiază obezele lui.

34. Şi să nu prisoseşti întru tot trupul şi fără *[814/1]* judecată să nu faci nimic.

35. Dă iaste ţie rob, fie ca tine, căci cu sînge l-ai agonisit pre el.
36. Dă iaste ţie rob, poartă-l pre el ca pre tine, căci ca sufletul tău te vei trebui de la el.

37. Dă-l vei chinui pre el şi, sculîndu-să, va fugi, întru care cale îl vei cerca pre el?

Ms. 4389, p. 657-658

sele au pus în numărul zilelor
10. Şi toţi *[658/1]* oamenii — de acolea [366]şi den pămînt au fost zidit Adam.
11. Cu mulţimea ştiinţei le-au împărţit Domnul şi au schimbat căile lor.
12. Dentr-însele bine au cuvîntat şi le-au înălţat şi dentr-însele au sfinţit şi le-au apropiiat cătră sine.

13. [12] Şi dentr-însele au blestemat şi au smerit şi le-au întors den starea lor.

14. [13] [367]Ca lutul olariului în mîinile lui, [14] toate căile lui — după voia lui,

15. [14] Aşa şi toţi oamenii — în mîna celui ce i-au făcut şi le va plăti după judecata lui.
16. [15] Împotriva răului — bine şi împotriva morţii — viiaţă;
17. [15] Aşa şi împotriva celui credincios — cel păcătos.
18. [15] Şi aşa caută spre toate lucrurile Celui de Sus: doaoă şi doaoă, unul împotriva unuia.
19. [16] Iar eu, mai pre urmă, priveghiiaiu şi urmaiu lor,
20. [16] Ca cela ce adună în urma culegătorilor viei; [17] ajuns-am întru a lui Dumnezeu buna cuvîntare şi am umplut teascul ca culegătoriul.[368]

21. [18] [369]Luaţi aminte că nu m-am ostenit numai mie însumi, ce tuturor celor ce vor cerca învăţătura.

22. [19] Ascultaţi-mă[370], căpeteniile năroadelor, şi mai marii adunării, luaţi aminte!

23. [20] Feciorului şi fratelui, muierii şi priêtenului tău să nu-i dai putêre asupra ta în viiaţa ta.

24. [20] Şi avuţiia ta să nu o dai altuia, ca apoi, cîndu-ţi va trebui, tu să nu te căieşti[371].
25. [21] Pînă eşti viu şi pînă iaste suflare în tine, să nu-ţi schimbi toată[372] carnea.
26. [22] Că mai bine iaste să se roage[373] ţie feciorii tăi decît să cauţi tu la mîna feciorilor tăi.

27. [23] În toate lucrurile tale să fii desăvîrşit,[374] [24] să nu dai vină asupra slavei[375] tale.
28. [24] Avuţiia ta să o împarţi în zioa sfîrşitului vieţii tale şi în vrêmea morţii tale.

29. [25] Măgariului — povară şi toiag şi hrană, iar robului — pîine şi certare şi lucru.

30. [26] Lucrează pre rob şi vei afla odihnă; slăbêşte-i mîinile şi va încêpe a căuta slobozire.[376]
31. [27] Jugul şi hamul pleacă cerbicea şi pre robul hiclean pune legături şi bătăi.

32. [28] Pre robul rău pune-l la lucru, să nu şază fără de muncă, [29] că şădêrea fără de lucru multă răotate îl va învăţa;
33. [29] Ce să-l aşăzi pre lucru cum i se cade; [30] deaca nu va asculta, să-l bagi în obêde.

34. [30] Şi să nu prisoseşti cu tot trupul şi fără de judecată nimic să nu faci.

35. [31] Să-ţi iaste rob, să-ţi fie ca şi tine, că cu sînge l-ai dobîndit.
36. [31] De-ţi iaste rob, aibi-l ca pre un frate şi să aibi grijă de el ca de sufletul tău.

37. [32] Că deaca-i vei face rău şi va fugi, [33] de-acii tu nu ştii pre ce cale vei mêrge să-l cauţi.

Versiunea modernă

pe altele le-a aşezat în rîndul zilelor obişnuite.
10. Toţi oamenii vin din ţărînă şi din pămînt a fost creat Adam.
11. Cu marea sa ştiinţă, Domnul i-a deosebit unii de alţii şi i-a îndrumat pe căi diferite.
12. Pe unii dintre ei i-a binecuvîntat şi i-a înălţat, pe alţii i-a sfinţit şi i-a ţinut aproape de sine.

13. Pe alţii i-a blestemat, i-a umilit şi i-a răsturnat din starea lor.

14. Precum lutul în mîna olarului, toate căile i se deschid după bunul lui plac,

15. Aşa sînt şi oamenii în mîna celui care i-a creat pentru a-i răsplăti potrivit judecăţii sale.
16. Faţă în faţă cu binele se află răul şi faţă în faţă cu moartea se află viaţa;
17. Tot aşa, faţă în faţă cu omul evlavios se află păcătosul.
18. Aşa să priveşti la toate faptele Celui Preaînalt, două cîte două, unul faţă în faţă cu celălalt.
19. În ce mă priveşte, ca cel venit ultimul, am stat de veghe, am primit întreaga moştenire,
20. Asemenea aceluia care adună în vie în urma culegătorilor; prin binecuvîntarea Domnului, am ajuns la timp şi mi-am umplut şi eu teascul ca orice culegător.
21. Luaţi aminte că nu m-am străduit doar pentru mine, ci pentru toţi cei care caută învăţătura.

22. Ascultaţi-mă, mai mari ai poporului, şi voi, căpetenii ale adunării, deschideţi-vă urechile!

23. Fiului tău şi femeii tale, fratelui şi prietenului tău să nu le îngădui să aibă putere asupra ta în timpul vieţii tale.
24. Şi să nu dai altuia banii tăi, pentru ca nu cumva, cuprins de părere de rău, să te rogi să-i primeşti înapoi.
25. Atîta timp cît încă trăieşti şi mai ai în tine suflare, să nu te laşi pe seama nimănui.
26. Căci mai bine este ca fiii tăi să îţi ceară ţie ceva decît să fii tu la cheremul lor.

27. În toate lucrurile tale să te porţi cu fruntea sus şi să nu îngădui nici o pată pe renumele tău.
28. Cînd va sosi şi ultima dintre zilele vieţii tale şi în clipa morţii tale, atunci să-ţi împarţi moştenirea.

29. Nutreţ, nuia şi poveri pentru măgar, pîine, disciplină şi muncă pentru slujitor.

30. Pune sluga la lucru şi-ţi vei găsi odihna; dacă îi vei lăsa mîinile libere, ea îşi va căuta libertatea.
31. Jugul şi hamul vor face vita să-şi plece grumazul, iar pe slujitorul răufăcător înlănţuirile şi schingiuirile.

32. Trimite-l la lucru, pentru ca să nu stea degeaba, căci lenevia îndeamnă la multe lucruri rele.

33. Pune-l să muncească după cum i se cuvine şi, dacă nu te va asculta, strînge-l mai tare în obezi.

34. Dar să nu săvîrşeşti nici o silnicie faţă de nimeni şi să nu faci nimic împotriva dreptăţii.

35. Dacă ai un singur slujitor, el să fie pentru tine ca tine însuţi, căci prin sînge l-ai dobîndit.
36. Dacă ai un singur slujitor, să te porţi cu el ca faţă de un frate, căci vei avea nevoie de el ca de propriul tău suflet.
37. Dacă te vei purta rău cu el iar el, răzvrătindu-se, va fugi, pe ce drum vei porni în căutarea lui?

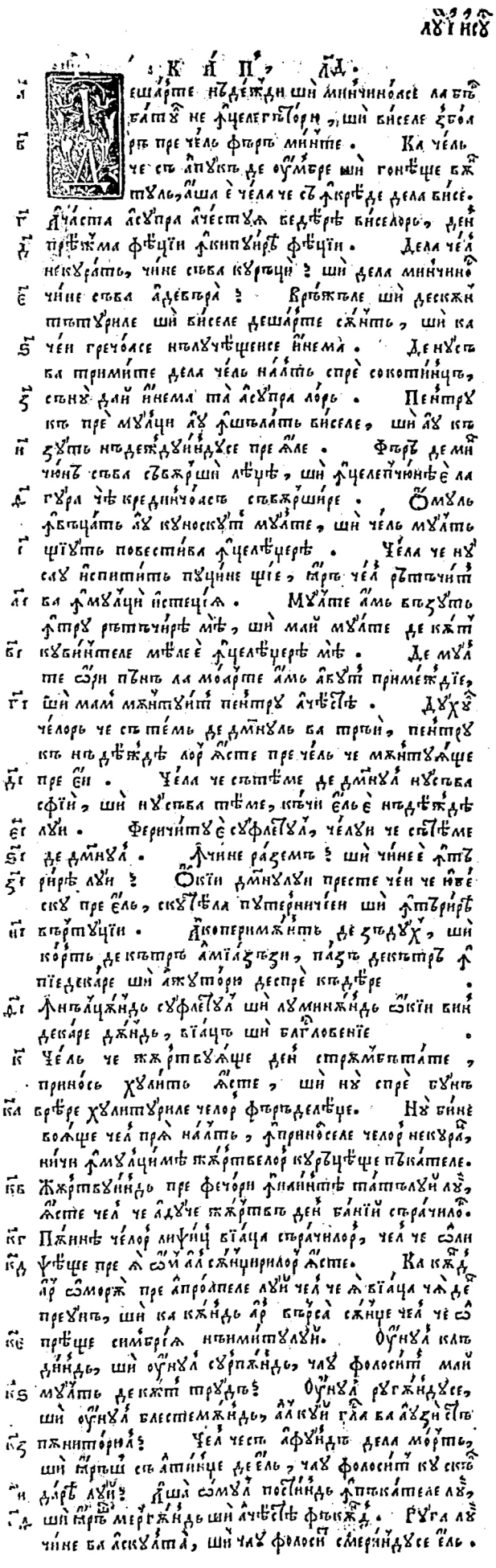

Biblia 1688, p. 681, col. 1

Cap 34

1. Deşarte nădejdi şi mincinoase — la bărbatul neînţelegătoriu şi visele zboară pre cel fără minte.

2. Ca cel ce să apucă de umbre şi gonêşte vîntul, aşa e cela ce să încrêde de la vise.

3. Aceasta asupra acestuia — vedêrea viselor, den preajma fêţii închipuirea fêţii.

4. De la cel necurat cine să va curăţi? Şi de la cel mincinos cine să va adevăra?

5. Vrăjile şi descîntăturile şi visele deşarte sînt şi ca cei grecioase nălucêşte-i-se inema.

6. De nu să va trimite de la Cel Nalt spre socotinţă, să nu dai inema ta asupra lor.

7. Pentru că pre mulţi au înşălat visele şi au căzut nădejduindu-se pre iale.

8. Fără de minciună să va săvîrşi lêgea şi înţelepciunea e la gura cea credincioasă săvîrşire.

9. Omul învăţat au cunoscut multe şi cel mult-ştiut povesti-va înţelêgerea.

10. Cela ce nu s-au ispitit puţine ştie, iară cel rătăcit va înmulţi isteţiia.

11. Multe am văzut întru rătăcirea mea şi mai multe decît cuvintele mêle e înţelêgerea mea.

12. De multe ori pînă la moarte am avut primejdie şi m-am mîntuit pentru acêstea.

13. Duhul celor ce să tem de Domnul va trăi, pentru că nădêjdea lor iaste pre cel ce mîntuiêşte pre ei.

14. Cela ce să tême de Domnul nu să va sfii şi nu să va tême, căci el e nădêjdea lui.

15. Fericitu e sufletul celui ce să tême de Domnul.

16. În cine razemă? Şi cine e întărirea lui?

17. Ochii Domnului — preste cei ce iubescu pre el, scuteala puterniciei şi întărirea vîrtuţii,

18. Acoperimînt de zăduh şi cort de cătră amiazăzi, pază de cătră împiedecare şi ajutoriu despre cădêre,

19. Înălţînd sufletul şi luminînd ochii, vindecare dînd, viaţă şi blagoslovenie.

20. Cel ce jîrtvuiêşte den strîmbătate prinos hulit iaste, şi nu spre bunăvrêre — huliturile celor fără de lêge.

21. Nu binevoiêşte Cel Preanalt în prinoasele celor necuraţi, nici în mulţimea jîrtvelor curăţêşte păcatele.

22. Jîrtvuind pre feciori înaintea tatălui lui iaste cel ce aduce jîrtvă den banii săracilor.

23. Pîinea celor lipsiţi — viaţa săracilor; cel ce o lipsêşte pre ea om al sîngirilor iaste.

24. Ca cînd ar omorî pre aproapele lui — cel ce ia viaţa cea denpreună şi ca cînd ar vărsa sînge — cel ce oprêşte simbriia năimitului.

25. Unul clădind şi unul surpînd, ce-au folosit mai mult decît trudă?

26. Unul rugîndu-se şi unul blestemînd, al cui glas va auzi Stăpînitoriul?

27. Cel ce să afundă de la mort şi iarăşi să atinge de el ce-au folosit cu scăldarea lui?

28. Aşa — omul postind în păcatele lui şi iarăşi mergînd şi acêstea făcînd.

29. Ruga lui cine va asculta? Şi ce-au folosit smerindu-se el? /

Ms. 45, p. 814

Cap 34

1. Deşartele nădejdi şi minciunoase — la cel neînţelegut bărbat şi visurile zboară pre cei fără minte.
2. Ca cel ce îmbracă umbrele şi gonêşte vîntul, aşa-i cela ce să încrêde la visuri.
3. Aceasta asupra acestuia — vedêrea visurilor, den preajma fêţei închipuire fêţei.

4. De la cel necurat cine să va curăţi? Şi de la minciună cine să va adevăra?
5. Vrăjile şi însămnăturile şi visurile dăşarte sînt şi ca cei grecioase nălucêşte-i-să inima.

6. De nu să va de la Cel Înalt trimite socoteală, să nu dai preste iale inima ta.

7. Pentru că pre mulţi au înşelat visurile şi au scăzut nădăjduind preste iale.

8. Fără dă minciună săvîrşi-să-va lêgea şi înţelepciunea la gură credincioasă — săvîrşire.
9. Omul învăţat cunoscut-au multe şi cel mult ştiutor povesti-va înţelêgere.

10. Cela ce nu s-au ispitit puţîne ştie, iar cel rătăcit înmulţi-va hîtrîia.
11. Multe am văzut întru rătăcirea mea şi mai multe decît cuvintele mêle — înţelêgerea mea.

12. De multe ori pînă la moarte am primejdie[188] şi m-am mîntuit pentru acêstea.

13. Duhul acelor ci să tem de Domnul trăi-va, pentru că nădêjdea lor — preste cel ce mîntuiêşte pre ei.
14. Cela ci să tême de Domnul nu să va sfii şi nu să va tême, căci el — nădêjdea lui.
15. Celui ci să tême de Domnul fericitu-i sufletul.

16. Pre cine să razămă? Şi cine-i întăritura lui?
17. [189]Ochii Domnului — preste ceia ce-l iubăscu pre el, scuteala puterniciei şi întăritura vîrtuţii,
18. Acoperemîntu de cătră zăduh şi cortu de cătră amiazădzi, pază de cătră împiedecare şi ajutor de cătră scădêre,
19. Înălţînd sufletul şi luminînd ochii, vindecare dînd *[814/2]* viaţă şi blagoslovenie.
20. [190]Jertvuind dentru strîmbu — aducere hulită, şi nu spre binevrêre — huliturile celor fără de lêge.

21. [191]Nu bineva Cel Preaînalt întru aducerile celor necuraţi, nici întru mulţimea jirtvelor curăţêşte păcatele.
22. Jirtvuind ficior înaintea tatălui lui — cela ce aduce jirtvă dentru banii mêserilor.

23. Pîinea celor lipsiţi — viaţa săracilor; [192]cel ce scade pre ea — om a sîngerilor.
24. Omorînd pre aproapele-şi — cel ce ia traiul împreună şi vărsînd sînge — cel ce oprêşte simbriia năimitului.
25. Unul clădind şi unul surpînd, ce au folosit mai mult decît trudă?
26. Unul rugîndu-să şi unul blăstămînd, al cui glas va audzi Despuitoriul?
27. [193]Cel ci să afundă de la mort şi iarăşi să atinge de el ce au folosit cu scăldarea lui?
28. [194]Aşa — omul postîndu preste păcatele lui şi iarăşi mergînd şi acêsteaşi făcînd.

29. Rugii lui cine va asculta? Şi ce au folosit smerindu-să el?

Ms. 4389, p. 658-659

[658/2] **Cap 34**

1. Nădejdile omului nesocotitor sînt dăşărtăciunile şi minciunile şi visele fac pre cei fără de minte de zboară.[377]
2. Cum iaste cel ce se apucă de umbră şi cel ce gonêşte vîntul, aşa şi cela ce crêde visele.
3. Aceasta ca aceasta iaste vedêrea viselor, împotriva fêţei (omului) — asămănarea fêţei (omului).

4. De la cel necurat cine se va curăţi? Şi de la minciună ce adeverinţă (se va zice)?
5. Vrăjile şi dăscîntecele şi visele sînt dăşărtăciune [6] şi ca pre cêea ce o doare inima sînt nălucirile.

6. Deaca nu va fi trimes de la Cel de Sus spre cercetare, să nu dai lor inima ta.

7. Că pre mulţi i-au înşălat visul, şi cei ce se-au nădăjduit într-însul au căzut.

8. Cuvîntul legii fără de minciună se va umplea şi umplêrea înţelepciunii — în gura celor credincioşi.
9. Bărbatul învăţat multe va şti şi mult ispitind va spune înţelêgere.[378]

10. Cela ce nu se-au ispitit puţinêle va şti, [11] iar cel rătăcit va înmulţi socoteala.
11. [12] Multe am văzut întru rătăcirea mea şi înţelêgerea mea — mai mult decît cuvintele mêle.

12. [13] De multe ori am căzut în nevoie pînă la moarte şi pentru acêstea eu m-am mîntuit.

13. [14] Duhul celor ce se tem de Domnul va trăi, [15] că nădêjdea lor iaste pre cela ce i-au mîntuit.
14. [16] Cel ce se tême de Domnul de nimic nu se va ruşina, nici nu-i va fi frică, că acela iaste nădêjdea lui.[379]
15. [17] Sufletul celui ce se tême de Domnul iaste fericit,
16. [18] Că de cine se ţine şi cine iaste întărirea lui?
17. [19] [380]Ochii Domnului — spre ceia ce-l iubesc, apărarea puterii şi întărire vîrtuţii
18. [19] Şi acoperemînt de pripăc, acoperemînt de amiiazăzi, [20] pază de împiedecare şi ajutoriu de cădêre,
19. [20] Carele rîdícă sufletul şi luminează ochii, carele curăţirea vieţii şi blagoslovenie.
20. [21] [381]Cela junghie den nedireptate prinos vinovat şi nu sînt întru plăcêrea cea bună cêle ce sînt cu vină a făcătorilor de fărădelêge.
21. [22] [382]Şi Cel de Sus nu va voi bine pentru prinoasele celor necuraţi, [23] nici va curăţi păcatul întru mulţimea jîrtvelor.[383]
22. [24] Cum iaste cela ce junghie pre fecior înaintea tătîne-său, aşa iaste şi cela ce aduce jîrtve den agoniseala săracilor.[384]
23. [25] Pîinea săracilor — viiaţa săracilor; deci cel ce-l va lipsi de dînsa iaste omul sîngelui.
24. [26] Şi cel va lua traiul[385] lui — ca cela ce *[659/1]* va ucide pre vecin [27] [386]şi cela ce va opri simbriia argatului — ca cela ce varsă sînge.
25. [28] Unul iaste cel ce au zidit şi unul iaste cel ce va strica, mai mult ce au folosit, fără numai trudă?
26. [29] Unul rugîndu-se, iar altul blestemînd, dară Dumnezeu al cui glas va asculta?
27. [30] Cela ce se-au spălat de la cel mort şi iarăşi se-au lipit de dînsul, ce folos îi iaste de baie?
28. [31] [387]Aşa şi omul cela ce se postêşte pentru faptele sale şi umblă iarăşi făcând ca acêleaşi.

29. [31] Cine va asculta rugăciunea lui şi ce au folosit cu smereniia lui?

Versiunea modernă

Capitolul al 34-lea

1. Speranţele deşarte îl înşeală pe omul fără minte, iar visele dau aripi proştilor.

2. Asemenea celui care se agaţă de o umbră şi aleargă după vînt, aşa este cel care crede în vise.
3. Ceva în faţa la altceva, aceasta vedem într-un vis, un chip faţă în faţă cu propria lui oglindire.

4. Ce poate veni curat din partea a ceea ce este necurat? Şi ce poate fi adevărat din partea minciunii?
5. Prezicerile, prevestirile în măruntaiele păsărilor şi visele, toate sînt deşarte, la fel ca închipuirile unei femei gata să nască.
6. Dacă nu vor fi trimise de Cel Preaînalt ca să te pună la încercare, să nu le bagi deloc în seamă.

7. Căci pe mulţi i-au făcut visele să rătăcească, iar cei care şi-au pus speranţa în ele s-au prăbuşit.

8. Legea se va împlini fără minciuni, iar pe buzele omului credincios înţelepciunea înseamnă desăvîrşire.
9. Un bărbat umblat a învăţat multe, iar cel trecut prin multe încercări va relata totul în mod corect.

10. Cine n-a fost pus la încercare ştie puţine lucruri, dar care a călătorit mult îşi va spori iscusinţa.
11. Multe am văzut în călătoriile mele, dar ceea ce am înţeles depăşeşte ce aş putea spune în cuvinte.

12. De multe ori am fost în primejdie de moarte, dar m-am salvat mulţumită acestor lucruri.

13. Duhul celor care se tem de Domnul va trăi, căci nădejdea lor se sprijină pe cel care îi poate mîntui.
14. Acela care se teme de Domnul nu se va înfricoşa şi nu se va înspăimînta, căci Domnul este nădejdea lui.
15. Fericit este sufletul celui ce se teme de Domnul.
16. Pe cine se sprijină el? Cine îi este reazem?
17. Privirile Domnului se îndreaptă către cei care îl iubesc, pavăză puternică şi reazem viguros,
18. Adăpost împotriva vîntului fierbinte şi adăpost împotriva arşiţei de amiază, apărare împotriva piedicilor şi ajutor în clipa de prăbuşire.
19. El înalţă sufletul şi dă lumină ochilor, răspîndind vindecare, viaţă şi binecuvîntare.
20. Cel care aduce drept jertfă ceva dobîndit pe nedrept aduce un prinos cu meteahnă, iar darurile celor fără de lege nu sînt primite cu bunăvoinţă.
21. Cel Preaînalt nu priveşte cu bunăvoinţă la prinoasele nelegiuiţilor şi nu după numărul animalelor jertfite iartă el păcatele.
22. A înjunghia un fiu înaintea tatălui său, aceasta înseamnă a aduce o jertfă luată din banii săracilor.

23. Pîinea celor nevoiaşi este viaţa săracilor şi cel care le-o răpeşte este un ucigaş.
24. Cel care ia cuiva mijloacele de trai este asemenea unui ucigaş al aproapelui său şi cel care lipseşte de simbrie pe un slujbaş este asemenea unui vărsător de sînge.
25. Cînd unul clădeşte, iar altul dărîmă, ce alt folos au avut în afară de osteneli?
26. Cînd unul se roagă, iar altul blestemă, al cui glas îl va asculta Stăpînul?
27. Celui care se scaldă după ce a atins un mort, dar îl atinge apoi din nou, la ce i-a folosit îmbăiatul?
28. Aşa este şi omul care posteşte pentru păcatele lui, iar după aceea se întoarce şi face din nou aceleaşi lucruri.
29. Rugăciunea lui cine o va asculta? Şi la ce i-a folosit dacă s-a smerit?

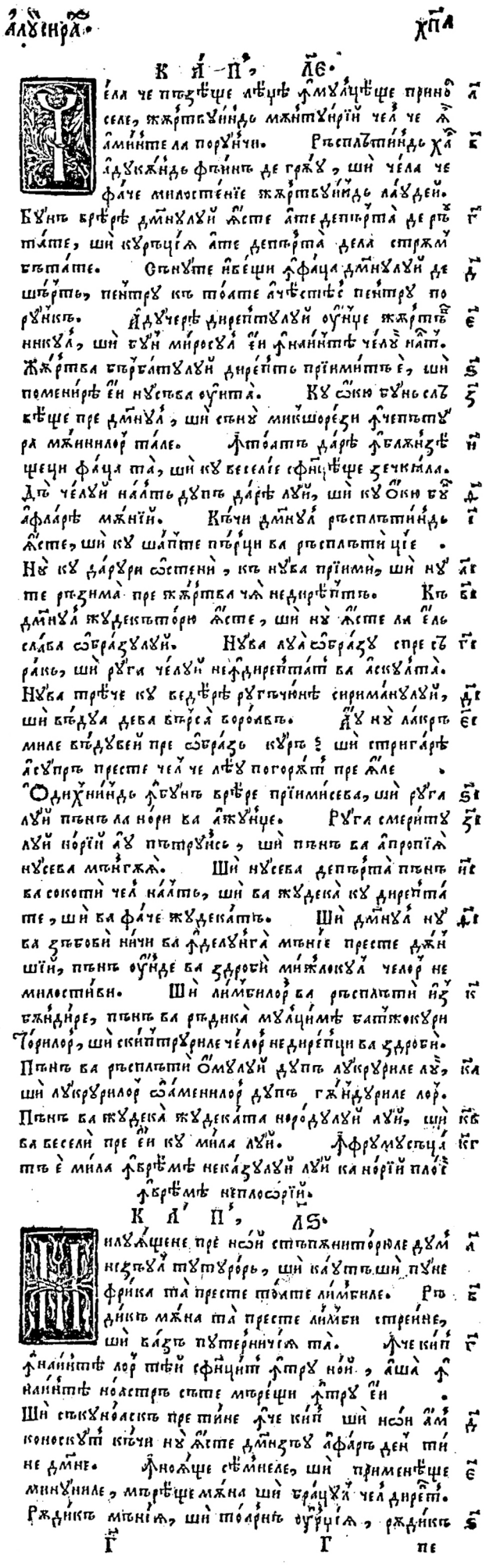

Biblia 1688, p. 681, col. 2

Cap 35

1. Cela ce păzêşte lêgea înmulţêşte prinoasele; jîrtvuind mîntuirii cel ce ia aminte la porunci.

2. Răsplătind har aducînd făină de grîu şi cela ce face milostenie jîrtvuind laudei.

3. Bunăvrêrea Domnului iaste a te depărta de răutate şi curăţiia — a te depărta de la strîmbătate.

4. Să nu te iveşti în faţa Domnului deşărt, pentru că toate acêstea-s pentru poruncă.

5. Aducerea direptului unge jîrtăvnicul şi bun-mirosul ei — înaintea Celui Nalt.

6. Jîrtva bărbatului direpţ priimită e şi pomenirea ei nu să va uita.

7. Cu ochiu bun slăvêşte pre Domnul şi să nu micşorezi începătura mîinilor tale.

8. În toată darea îmblînzêşte-ţi faţa ta şi cu veselie sfinţêşte zeciuiala.

9. Dă Celui Nalt după darea lui şi cu ochiu bun aflarea mînii,

10. Căci Domnul răsplătind iaste şi cu şapte părţi va răsplăti ţie.

11. Nu cu daruri osteni, că nu va priimi, şi nu te răzima pre jîrtva cea nedireaptă,

12. Că Domnul judecătoriu iaste şi nu iaste la el slava obrazului.

13. Nu va lua obrazu spre sărac şi ruga celui neîndireptat va asculta.

14. Nu va trêce cu vedêrea rugăciunea sirimanului şi vădua de va vărsa voroavă.

15. Au nu lacrămile văduvei pre obraz cură şi strigarea asuprâ preste cel ce le-au pogorît pre iale?

16. Odihnind în bunăvrêre priimi-se-va şi ruga lui pînă la nori va ajunge.

17. Ruga smeritului norii au pătruns şi pînă va apropiia nu se va mîngîia.

18. Şi nu se va depărta pînă va socoti Cel Nalt şi va judeca cu direptate şi va face judecată.

19. Şi Domnul nu va zăbovi, nici va îndelunga mînie preste dînşii, pînă unde va zdrobi mijlocul celor nemilostivi.

20. Şi limbilor va răsplăti izbîndire, pînă va rădica mulţimea batjocuritorilor şi schiptrurile celor nedirepţi va zdrobi,

21. Pînă va răsplăti omului după lucrurile lui şi lucrurilor oamenilor după gîndurile lor,

22. Pînă va judeca judecata norodului lui şi va veseli pre ei cu mila lui.

23. Înfrumusăţată e mila în vrêmea necazului lui, ca norii ploiei în vrêmea neploorii.

Cap 36

1. Miluiêşte-ne pre noi, Stăpînitoriule, Dumnezăul tuturor, şi caută şi pune frica ta preste toate limbile!

2. Rădică mîna ta preste limbi streine şi vază puterniciia ta.

3. În ce chip înaintea lor te-ai sfinţit întru noi, aşa înaintea noastră să te măreşti întru ei.

4. Şi să cunoască pre tine în ce chip şi noi am conoscut, căci nu iaste Dumnezău afară den tine, Doamne!

5. Înnoiêşte sêmnele şi priimêşte minunile, mărêşte mîna şi braţul cel direpţ.

6. Rîdică mîniia şi toarnă urgiia, rîdică //

Ms. 45, p. 814-815

Cap 35

1. Cela ce păzêşte lêgea înmulţêşte primejdiile; jirtvuind mîntuirei cel ce ia aminte la porînci.

2. [195]Răsplătind har aducînd făină de grîu şi cela ce face milostenie jirtvuind a laudei.

3. Bunăvrêrea Domnului — a te depărta de la răotate şi curăţiia — a te dăpărta de la strîmbătate.

4. [196]Să nu te iveşti întru faţa Domnului dăşert, pentru că toate acêstea-s pentru porîncă.

5. [197]Aducerea dreptului moaie jirtăvnicul şi bunul mirosul ei — înaintea Înaltului.

6. Jirtva bărbatului drept priimită-i şi pomenirea ei nu să va uita.

7. Cu ochiul bun mărêşte pre Domnul şi să nu împuţinezi începătura mîinilor tale.

8. Întru toată darea îmblînzêşte-ţi faţa ta şi întru veselie sfinţêşte a dzêcea.

9. [198]Dă Celui Înalt după darea lui şi cu ochiu bun aflarea mîinii,

10. Căci Domnul răsplătind iaste şi cu 7 părţi răsplăti[199]-va ţie.

11. Nu cu daruri osteni, pentru că nu va priimi, *[815/1]* şi nu te aşeza spre jirtvă nedreaptă,

12. Căci Domnul judecător iaste şi nu iaste lîngă el mărirea fêţei.

13. [200]Nu va lua faţă spre sărac şi ruga celui ne-ndreptat asculta-va.

14. Nu va trêce cu vedêrea rugăciunea sărăimanului şi vădua de va turna voroavă.

15. Au nu lacrămile văduvii preste falcă cură şi strigarea asupră preste cel ce le-au pogorît pre iale?

16. Oteşindu[201] întru bunăvrêre priimi-să-va şi ruga lui pînă la cer să va atinge.

17. Ruga smeritului norii au pătrunsu şi pînă va apropiia nu să va mîngîia.

18. Şi nu să va depărta pînă va socoti Cel Înalt şi va judeca cu dreptul şi va face judecată.

19. Şi Domnul nu va zăbăvi, nici va îndălunga mînie preste înşi, pînă unde va zdrobi mijlocul celor nemilostivi.

20. Şi limbilor va răsplăti izbîndire, pînă va rădica mulţimea sămeţilor şi buzduganile strîmbilor va zdrobi,

21. Pînă va răsplăti omului după lucrurile lui[202] şi lucrurile oamenilor după gîndurile lor,

22. Pînă va judeca judeţul nărodului lui şi va veseli pre ei cu mila lui.

23. Înfrîmseţată-i mila întru vrêmea năcazului lui, ca norii ploii întru vrêmea neploării.

Cap 36

1. Miluiêşte-ne pre noi, Despuitoare, Dumnedzăul tuturor, şi caută şi pune frica ta preste toate limbile!

2. [203]Rădică mîna ta preste limbi striine şi vază puterniciia ta.

3. În ce chip înaintea lor te-ai sfinţit întru noi, aşa înaintea noastră să te măreşti întru ei.

4. Şi să cunoască pre tine în ce chip şi noi am cunoscut, căci nu iaste Dumnedzău afară den tine, Doamne!

5. Înnoiêşte sêmnele şi primenêşte minunile, mărêşte mîna şi braţul cel[204] drept.

6. Rădică mîniia şi toarnă urgiia, rădică

Ms. 4389, p. 659

Cap 35

1. Cel ce păzêşte lêgea va înmulţi aducerile; [2] [388]şi ca cel ce junghie pentru mîntuire — cel ce socotêşte poruncile.[389] [3][390]

2. [4] Cel ce plătêşte mila şi carele aduce[391] — ca semidalul[392] şi cel ce face milostenie — ca cela ce junghie junghiêrea laudei.

3. [5] Plăcêrea Domnului iaste fericiunea de nedireptate[393] şi curăţirea iaste a se da în laturi de păcat.

4. [6] [394]Să nu te arăţi[395] înaintea Domnului îndăşărtat, [7] că toate acêstea pentru porîncile lui Dumnezeu vor fi.

5. [8] Aducerea celui direpţ va lăuda pre altariu [396]şi miroseala lui cea bună — înaintea Celui de Sus.

6. [9] Jîrtva omului celui direpţ[397] va fi priimită şi pomenirea ei nu va fi uitată.

7. [10] Proslăvêşte pre Domnul cu ochiu bun şi să nu împuţinezi den pîrga mîinii tale.[398]

8. [11] [399]În toată darea îmblînzêşte faţa ta şi zeciuiala o sfinţêşte cu veselie.

9. [12] [400]Dă Celui de Sus după darea lui şi cu ochiu bun curăţirea mîinilor tale,

10. [13] Că Domnul iaste cela ce întoarce şi-ţi va plăti înşăptit.

11. [14] [410]Că darul cel fără de ostenală nu-l va priimi; [15] ce să nu te apropii de jîrtva cea nedireaptă,

12. [15] Că Domnul iaste judecătoriul [402]şi la dînsul nu iaste slava obrazului.

13. [16] Dară au nu va căuta spre faţa săracului, şi rugăciunea celui năcăjit au nu o va auzi?[413]

14. [17] Nu va trêce să nu vază rugăciunile celor săraci de părinţi, nici ale văduvelor, cînd va încredinţa vorba.

15. [18] Dară au nu cură lacrămele văduvelor pre obraz şi strigarea ei spre cela ce o pogoară[414]? [19][405]

16. [20] Cela ce o va mîngîia cu voire bună va fi priimit şi rugăciunea lui va ajunge pînă la nori.

17. [21] Rugăciunea celui smerit au pătruns norii şi pînă nu se va apropiia nu se va potoli

18. [21] Şi nu se va da în laturi pînă nu va cerceta Cel de Sus.[406] [22] Nu va zăbovi Domnul, ce va face judecată şi va judeca pre direptul.

19. [22] Şi nu va îngădui îndălung pînă va frînge mijloacele[407] celor nemilostivi.

20. [23] Şi va da platâ limbilor, pînă va piêrde mulţimea dosăditorilor[408] şi va sfărî- *[659/2]* ma schiptrurile[409] celor nedirepţi,

21. [24] Pînă va plăti oamenilor după lucrul lui şi după faptele lor şi după cugetele oamenilor,

22. [25] Pînă va judeca cu judecată pre năroadele sale şi va veseli pre cei direpţi carii sînt întru mila lui.

23. [26] Frumoasă iaste mila (lui Dumnezeu) în zioa scîrbei lui, ca şi norii cei de ploaie în vrêmea sêcetei.

Cap 36

1. Miluiêşte-ne, Stăpîne, Dumnezeul tuturor, şi ne ia aminte (şi arată noaoă lumina milelor tale)[410] [2] şi pune frica ta pre toate limbile!

2. [3] Rîdică mîna ta pre toate limbile cêle streine, ca să vază slava ta.

3. [4] Precum eşti sfinţit întru noi înaintea lor, aşijderea şi înaintea noastră să te măreşti asupra lor.[411]

4. [5] Şi să te cunoască cum te-am cunoscut şi noi, că nu iaste alt Dumnezeu fără de tine, Doamne!

5. [6] Înnoiêşte sêmnele şi schimbă minunile, [7] proslăvêşte-ţi mîna şi braţul tău cel direpţ.

6. [8] Rîdică urgiia şi varsă mîniia,

Versiunea modernă

Capitolul al 35-lea

1. Cel care împlineşte legea îşi înmulţeşte prinoasele; cel care ia aminte la porunci aduce jertfă de mîntuire.

2. Cel care aduce fruntea făinii de grîu îşi arată mulţumirea şi cel care face milostenie aduce jertfă de laudă.

3. Să te ţii departe de rău înseamnă a face pe plac Domnului şi a te ţine departe de nedreptate înseamnă a aduce o jertfă de ispăşire.

4. Să nu te arăţi în faţa Domnului cu mîinile goale, căci toate aceste jertfe sînt potrivit poruncii.

5. Prinosul omului drept unge cu grăsime altarul şi mireasma ei plăcută se înalţă spre Cel Preaînalt.

6. Jertfa unui bărbat drept este bine primită şi pomenirea ei nu va fi uitată.

7. Să îl preamăreşti cu dărnicie pe Domnul şi să nu te zgîrceşti cînd aduci pîrga din rodul mîinilor tale.

8. Ori de cîte ori dăruieşti, să ai o înfăţişare zîmbitoare şi să sfinţeşti cu bucurie zeciuiala ta.

9. Să dăruieşti Celui Preaînalt pe măsura darurilor sale, cu dărnicia pe care ţi-o poţi îngădui,

10. Căci Domnul răsplăteşte întotdeauna, iar ţie îţi va da răsplată înşeptită.

11. Să nu încerci să îl cumperi cu daruri, căci nu le va primi, şi să nu te sprijini pe o jertfă nedreaptă,

12. Căci Domnul este judecător şi în faţa lui faima cuiva nu înseamnă nimic.

13. El nu va fi părtinitor împotriva săracului şi va asculta rugăciunea celui nedreptăţit.

14. Ruga orfanului nu o va nesocoti şi nici pe văduva care îşi revarsă cuvintele [de durere].

15. Oare lacrimile văduvei nu îi curg pe obraz şi strigătul ei nu se înalţă împotriva celui care i le-a pricinuit?

16. Cel care slujeşte [Domnului] cu bunăvoinţă va fi bine primit şi rugăciunea lui va ajunge pînă la nori.

17. Ruga celui smerit străbate norii şi el nu va fi mîngîiat pînă cînd ruga nu-şi va atinge ţinta.

18. Nu-şi va găsi alinare pînă cînd Cel Preaînalt nu-i va lua în seamă ruga, va judeca pe cei drepţi şi va face dreptate.

19. Şi Domnul nu va întîrzia, el nu va avea răbdare cu ei, pînă cînd nu va zdrobi şalele celor lipsiţi de milă.

20. Şi nu va revărsa peste neamuri răzbunarea sa, pînă cînd nu va nimici mulţimea celor obraznici şi nu va zdrobi sceptrele celor nedrepţi,

21. Pînă cînd nu va răsplăti pe fiecare om după faptele lui şi lucrările oamenilor potrivit gîndurilor lor,

22. Pînă cînd nu va săvîrşi judecata poporului său şi nu-i va bucura cu îndurarea lui.

23. Frumoasă este îndurarea lui în clipa de restriştе, aşa cum sînt norii de ploaie la vreme de secetă.

Capitolul al 36-lea

1. Îndură-te de noi, Stăpîne, Dumnezeule al tuturor, priveşte spre noi şi răspîndeşte teama faţă de tine peste toate neamurile!

2. Ridică mîna ta împotriva neamurilor străine, pentru ca ele să vadă puternicia ta.

3. După cum te-ai arătat înaintea lor sfînt faţă de noi, tot aşa să te arăţi înaintea noastră măreţ faţă de ele.

4. Iar ele să te recunoască, aşa cum te-am recunoscut şi noi, căci nu există alt Dumnezeu în afară de tine, Doamne!

5. Reînnoieşte semnele şi primenеşte minunile, preamăreşte-ţi mîna şi braţul tău cel drept.

6. Deşteaptă-ţi mînia şi revarsă-ţi urgia, răpune-l

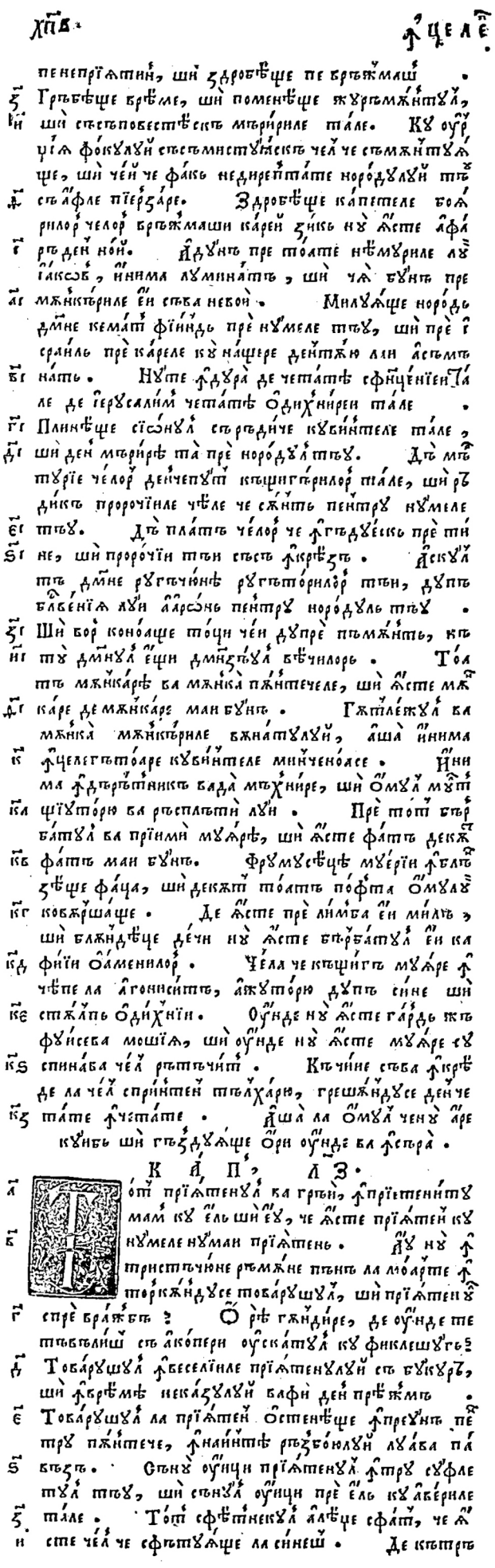

Biblia 1688, p. 682, col. 1

pe nepriêtin şi zdrobêşte pre vrăjmaş!

7. Grăbêşte vrême şi pomenêşte jurămîntul şi să să povestească măririle tale!

8. Cu urgiia focului să se mistuiască cel ce să mîntuiêşte şi cei ce fac nedireptate norodului tău să afle pierzare.

9. Zdrobêşte capetele boiêrilor celor vrăjmaşi, carei zic: „Nu iaste afară den noi!”

10. Adună pre toate neamurile lui Iácov, inima luminată şi cea bună pre mîncările ei să va nevoi.

11. Miluiêşte norod, Doamne, chemat fiind pre numele tău şi pre Israíl, pre carele cu naştere dentîiu l-ai asămănat.

12. Nu te îndura de cetatea sfinţeniei tale, de Ierusalím, cetatea odihnirei tale.

13. Plinêşte Siónul să rădice cuvintele tale şi den mărirea ta pre norodul tău.

14. Dă mărturie celor de-nceput cîştigărilor tale şi rădică prorociile cêle ce sînt pentru numele tău.

15. Dă plată celor ce îngăduiesc pre tine şi prorocii tăi să să încrează.

16. Ascultă, Doamne, rugăciunea rugătorilor tăi, după blagosloveniia lui Aarón pentru norodul tău,

17. Şi vor conoaşte toţi cei dupre pămînt că tu, Domnul, eşti Dumnezăul vêcilor.

18. Toată mîncarea va mînca pîntecele şi iaste mîncare de mîncare mai bună.

19. Gîtlejul va mînca mîncările vînatului, aşa inima înţelegătoare cuvintele mincenoase.

20. Inima îndărătnică va da mîhnire şi omul mult-ştiutoriu va răsplăti lui.

21. Pre tot bărbatul va priimi muiêrea şi iaste fată decît fată mai bună.

22. Frumusêţea muierii îmblînzêşte faţa şi decît toată pofta omului covîrşaşte.

23. De iaste pre limba ei milă şi blîndêţe, deci nu iaste bărbatul ei ca fiii oamenilor.

24. Cela ce cîştigă muiêre încêpe la agonisită, ajutoriu după sine şi stîlp odihnii.

25. Unde nu iaste gard, jăfui-se-va moşiia şi unde nu iaste muiêre, suspina-va cel rătăcit.

26. Că cine să va încrêde la cel sprinten tîlhariu, greşîndu-se den cetate în cetate?

27. Aşa la omul ce nu are cuib şi găzduiêşte oriunde va însăra.

Cap 37

1. Tot priêtenul va grăi: „Împrietenitu-m-am cu el şi eu!”; ce iaste priêten cu numele numai priêten.

2. Au nu întristăciune rămîne pînă la moarte întorcîndu-se tovarăşul şi priêtenul spre vrajbă?

3. O, rea gîndire, de unde te tăvălişi să acoperi uscatul cu ficleşug?

4. Tovarăşul în veseliile priêtenului să bucură şi în vrêmea necazului va fi den preajmă.

5. Tovarăşul la priêten ostenêşte împreună pentru pîntece, înaintea războiului lua-va pavăză.

6. Să nu uiţi priêtenul întru sufletul tău şi să nu-l uiţi pre el cu averile tale.

7. Tot sfêtnecul alêge sfat, ce iaste cel ce sfătuiêşte la sineşi.

8. De cătră /

Ms. 45, p. 815-816

pre nepriêten şi zdrobêşte vrăjmaş!
7. Sîrguiêşte vrêmea şi pomenêşte jurămîntul şi să povestească mărimile tale! *[815/2]*
8. Cu urgiia focului să să mistuiască cel ci să mîntuiêşte şi cei ce nedrepteadză pre nărodul tău să afle pierire.
9. Zdrobêşte capetele a boiêrilor limbilor dzicînd: „Nu iaste afară den noi!"

10. Adună pre toate fêliurile Iacov, ⌊luminata inimă şi bună spre mîncările ei să va nevoi⌋.
11. [205]Miluiêşte nărodul, Doamne, chemat fiind preste numele tău şi[206] pre carele cu cel dentîi născut l-ai asămănat.
12. Îndură cetatea sfinţeniei tale,[207] Ierusalim, cetatea odihnirei tale.

13. Plinêşte Sion să rădice cuvintele tale şi de la mărirea ta pre nărodul tău.
14. Dă mărturie celor de-nceput cîştige ale tale şi rădică prorociile cêle pre numele tău.

15. Dă platâ celor ce îngăduiescu pre tine şi prorocii tăi să să încrează.
16. [208]Ascultă, Doamne, rugii rugătorilor tăi, după blagoslovenia lui Aaron pentru nărodul tău,

17. Şi vor cunoaşte toţi cei de pre pămînt că tu, Domnul, eşti Dumnedzău vacurilor.
18. Toată mîncarea mînca-va pîntecele şi iaste mîncare de mîncare mai bună.
19. Gîltanul va mînca gustările[209] vînatului, aşa inima înţelegută cuvintele minciunoase[210].

20. Inima îndrăpnică da-va mîhnire şi omul mult-ştiutor răsplăti-va lui.

21. Pre tot bărbatul priimi-va muiêrea şi iaste fată decît fată mai bună.
22. Frîmsêţele muierii îmblîndzêşte faţa şi decît toate pofta omului covîrşaşte.

23. Dă iaste pre limba ei milă şi blîndêţe, nu iaste bărbatul ei după fiii oamenilor.
24. Cela ce cîştigă muiêre începe la agonisită, ajutor după sine şi stîlpu a odihnei.

25. Unde nu iaste gard, jefui-să-va moşiia şi unde nu iaste fămêie, suspina-va cel ce rătăcêşte.
26. Pentru că cine va încrêde-să la cel bine-ncinsu tîlhar, greşindu-să den cetate în cetate?
27. Aşa la omul ce nu are cuibu şi poposêşte oriunde va întîrziia.

Cap 37

1. Tot priêtenul va grăi: „Împrietenitu-m-am cu el şi eu!"; ci iaste priêten cu numele numai priêten.
2. Au nu voie rea rămîne pînă la *[816/1]* moarte tovarăşul şi priêtenul înturnîndu-să spre vrajbă?

3. O, rea gîndire, de unde te tăvălişi să acoperi uscatul cu vicleşug?
4. Tovarăşul întru veseliile priêtenului să bucură[211] şi întru vrêmea năcazului fi-va den preajmă.
5. Tovarăşul la priêten ostenêşte pentru pîntece împreună, înaintea războiului lua-va scut.
6. Să nu uiţi priêten întru sufletul tău şi să nu-l uiţi pre el cu averile tale.

7. Tot sfêtnicul alêge sfat, ci iaste sfătuind la sineşi.

8. De cătră

Ms. 4389, p. 659-660

[9] ia pre potrivnic şi scutură[412] pre vrăjmaş!
7. [10] Grăbêşte vrêmea şi ado aminte jurămîntul, ca să mărturisească măririle tale!
8. [11] Cela ce se va mîntui să fie mîncat de mîniia focului şi ceia ce năcăjăsc pre nărodul tău să afle piericiune.[413]
9. [12] Sfărîmă capul căpeteniilor vrăjmaşilor noştri, carii zic: „Nu iaste altul fără decît noi!"

10. [13] Adună toată seminţiia lui Iácov, luminoasă inimă şi bună de bucate, şi de mîncarea ei se va griji.[414]
11. [14] Miluiêşte, Doamne, năroadele carele au chiemat numele tău şi pre Israil, [415]pre care l-ai asămănat dentîi născut.
12. [15] Miluiêşte, Doamne, Ierusalímul, cetatea sfinţirii tale, cetatea răpaosului tău.

13. [16] Umple Siónul să rîdice cuvintele tale şi pre nărodul tău de slava ta.
14. [17] Dă mărturisire făpturii tale cei de-nceput şi rîdică prorociia care sînt pentru numele tău.[416]

15. [18] Dă platâ celor ce te rabdă şi vor fi prorocii tăi credincioşi.
16. [18] Ascultă, Doamne, rugăciunile rugătorilor tăi, [19] [417]după blagosloveniia lui Aáron pentru nărodul tău,
17. [19] Şi vor cunoaşte toţi cei ce vieţuiesc pre pămînt că eşti tu Domnul Dumnezeul vêcilor.
18. [20] Pîntecele va mînca toată bucata, iar iaste bucată mai bună decît altă bucată.
19. [21] Grumazul va gusta bucatele vînatului şi inima socotitoare cuvintele cêle mincinoase.

20. [22] Inima strîmbă va da întristăciune şi omul ştiut îi va plăti.

21. [23] Pre toată partea bărbătească o va lua muiêrea şi iaste fată mai bună decît altă fată.
22. [24] Frumsêţea muierească va îmblînzi *[660/1]* faţa (bărbatului ei) şi au covîrşit toată pofta omenească.
23. [25] Şi de va fi în limba ei milă şi blîndêţe, de-acii bărbatul ei nu iaste într-un chip cu feciorii oamenilor.
24. [26] Cela ce aduce muiêre (bună) începe a agonisi avuţie; şi iaste ajutor după dînsul şi stîlp de răpaos.
25. [27] Unde nu sînt îngrădiri, avuţiia va fi jăfuită şi unde nu va fi muiêre, va suspina rătăcind.
26. [28] Dară cine va crêde pre tîlhariul cel înarmat bine, carele va umbla den cetate în cetate?
27. [28] Aşijderea şi pre omul carele n-are cuib şi mîne unde înserează?

Cap 37

1. Tot priêtenul va zice: „Şi eu m-am împrietnicit cu dînsul!"; iar iaste priêten numai cu numele priêten.
2. [1] Dară întristăciunea[418] au doară nu iaste pînă la moarte[419] [2] soţiia şi priêtenul carele se va întoarce de se va face vrăjmaş?
3. O, cuget rău, dară de unde te-ai tăvălit ca să acoperi uscatul cu înşălăciune?
4. Soţiia se bucură în veseliia priêtenului, iar în vrême grijii va fi dăparte.
5. Soţiia se nevoiêşte cu priêtenul pentru pîntece şi împotriva războiului va lua suliţa.
6. Să nu uiţi pre priêtenul tău în sufletul tău şi să nu cumva să nu-ţi fie adus aminte întru avuţiia ta.

7. Tot sfêtnicul va alêge sfatul, [8] ce iaste sfêtnic carele te va sfătui pentru al său bine.
8. [9] Sufletul

Versiunea modernă

pe potrivnic şi nimiceşte-l pe dușman.
7. Grăbeşte timpul şi aminteşte-ţi de jurămîntul făcut, pentru ca să fie istorisite măreţele tale fapte.
8. În văpaia focului să fie mistuit cel care va scăpa, iar cei care fac rău poporului tău să-şi găsească pierzarea.
9. Zdrobeşte capetele căpeteniilor dușmane, care spun: „Nu există nimic în afară de noi!"

10. Adună la un loc toate seminţiile lui Iacob, dă-le înapoi moştenirea lor dintru început.
11. Îndură-te, Doamne, de poporul care poartă numele tău şi de Israel, pe care l-ai făcut asemenea unui întîi-născut.
12. Fii milostiv faţă de cetatea sfîntului tău templu, de Ierusalim, locul odihnei tale.

13. Umple Sionul de istorisirea măreţelor tale fapte şi poporul tău de slava ta.
14. Depune mărturie pentru toate cele pe care le-ai creat la început şi împlineşte prorocirile rostite în numele tău.
15. Dă-le răsplata lor celor care te aşteaptă pe tine şi fă ca prorocii tăi să fie crezuţi.
16. Ascultă, Doamne, rugăciunea celor care ţi se închină ţie, potrivit binecuvîntării lui Aaron asupra poporului tău.
17. Şi toţi cei de pe faţa pămîntului vor recunoaşte că tu eşti Domnul Dumnezeul veacurilor.
18. Pîntecele mistuie orice fel de mîncare, există însă unele bucate mai bune decît altele.
19. După cum gîtlejul recunoaşte bucatele de vînat, tot aşa şi o minte înţelegătoare recunoaşte cuvintele mincinoase.
20. O minte îndărătnică ne pricinuieşte tristeţe, dar un om trecut prin multe încercări îi va plăti cu aceeaşi măsură.
21. O femeie va primi drept soţ pe orice bărbat, dar unele fete sînt mai bune decît altele.
22. Frumuseţea unei femei înveseleşte faţa bărbatului şi covîrşeşte orice dorinţă a acestuia.

23. Dacă pe limba ei se află milă şi blîndeţe, bărbatul ei nu este la fel ca ceilalţi fii ai oamenilor.
24. Cel care îşi dobîndeşte o femeie îşi pune temelie avuţiei, un ajutor asemănător sieşi, un stîlp de sprijin.

25. Acolo unde nu este împrejmuire, curtea va fi jefuită şi acolo unde nu este femeie, bărbatul va rătăci oftînd.
26. Căci cine va avea încredere într-un tîlhar hoinar, care umblă din cetate în cetate?
27. Tot astfel [nu avem încredere] nici în omul care nu are un cuib al său şi se adăposteşte pe unde îl prinde seara.

Capitolul al 37-lea

1. Orice prieten spune: „Şi eu îţi sînt prieten!" Un asemenea prieten îţi este însă doar cu numele prieten.
2. Oare nu rămîi cu o tristeţe pînă la moarte cînd un tovarăş şi un prieten ţi se preschimbă în dușman?

3. O, gîndule rău, de unde te-ai prăvălit ca să acoperi pămîntul cu vicleşug?
4. Tovarăşul se bucură de bucuria prietenului său, iar în clipa de restriște se ridică împotriva lui.
5. De dragul pîntecelui, un tovarăş suferă alături de prietenul său, iar în faţa luptei va apuca scutul.
6. Să nu îţi uiţi prietenul în sufletul tău şi să-ţi aduci aminte de el în mijlocul avuţiilor tale.

7. Orice sfătuitor îşi proslăveşte sfatul, dar este cîte unul care dă un sfat în interesul propriu.
8. Să fii cu băgare de seamă faţă de

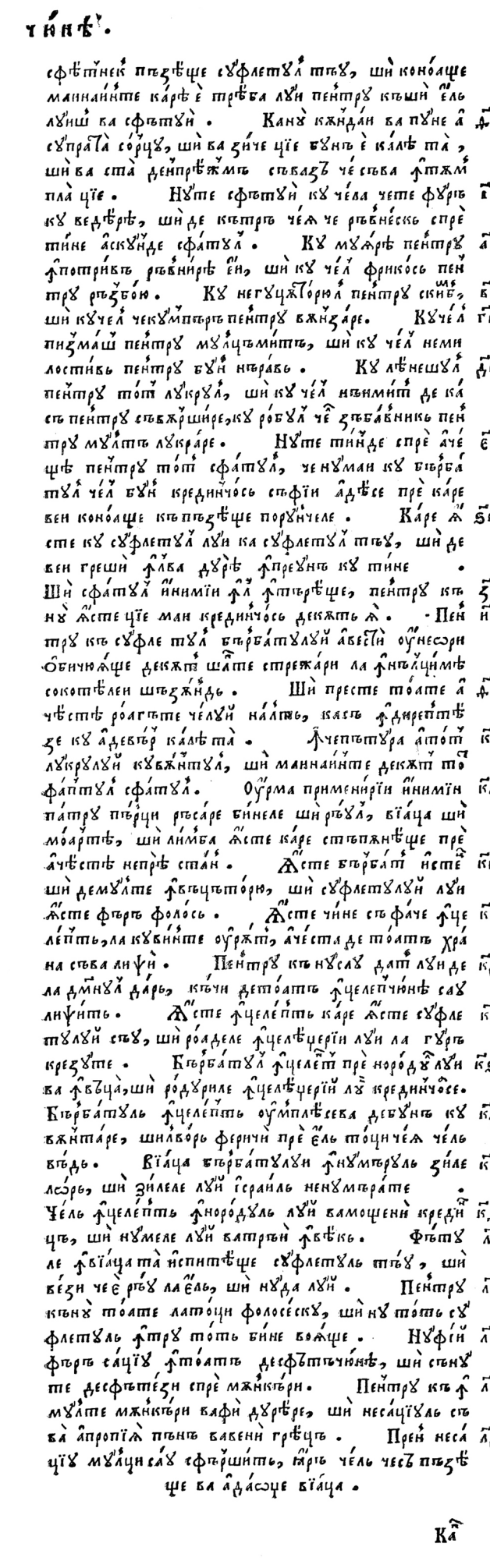

Biblia 1688, p. 682, col. 2

sfêtnec păzêşte sufletul tău şi conoaşte mai nainte carea e treaba lui, pentru că şi el luişi va sfătui,

9. Ca nu cîndai va pune asupra ta sorţu şi va zice ţie: „Bună e calea ta!", şi va sta den preajmă să vază ce să va întîmpla ţie.

10. Nu te sfătui cu cela ce te fură cu vedêrea şi de către ceia ce rîvnesc spre tine ascunde sfatul,

11. Cu muiêrea pentru împotrivă-rîvnirea ei şi cu cel fricos pentru războiu,

12. Cu neguţătoriul pentru schimb şi cu cel ce cumpără pentru vînzare,

13. Cu cel pizmaş pentru mulţămită şi cu cel nemilostiv pentru bun năravu,

14. Cu lêneşul pentru tot lucrul şi cu cel năimit de casă pentru săvîrşire, cu robul cel zăbavnic pentru multă lucrare.

15. Nu te tinde spre aceştia pentru tot sfatul, ce numai cu bărbatul cel bun-credincios să fii adêse, pre care vei conoaşte că păzêşte poruncele,

16. Care iaste cu sufletul lui ca sufletul tău şi, de vei greşi, îl va durea împreună cu tine.

17. Şi sfatul inimii îl întărêşte, pentru că nu iaste ţie mai credincios decît ea.

18. Pentru că sufletul bărbatului a vesti uneori obiciuiêşte decît şapte strejari la înălţimea socotêlei şăzînd.

19. Şi preste toate acêstea roagă-te Celui Nalt, ca să îndireptêze cu adevăr calea ta.

20. Începătura a tot lucrului — cuvîntul şi mai nainte decît tot faptul — sfatul.

21. Urma primenirii inimii patru părţi răsare: binele şi răul, viaţa şi moartea; şi limba iaste care stăpînêşte pre acêstea nepreastan.

22. Iaste bărbat isteţ şi de multe învăţătoriu, şi sufletului lui iaste fără folos.

23. Iaste cine să face înţălept la cuvinte urît, şi acesta de toată hrana să va lipsi.

24. Pentru că nu s-au dat lui de la Domnul dar, căci de toată înţelepciunea s-au lipsit.

25. Iaste înţelept cel care iaste sufletului său şi roadele înţelêgerii lui — la gură crezute.

26. Bărbatul înţelept pre norodul lui va învăţa şi rodurile înţelêgerii lui — credincioase.

27. Bărbatul înţelept umplea-se-va de bunăcuvîntare şi-l vor ferici pre el toţi ceia ce-l văd.

28. Viaţa bărbatului — în numărul zilelor, şi zilele lui Israíl — nenumărate.

29. Cel înţelept în norodul lui va moşteni credinţă şi numele lui va trăi în veac.

30. Fătule, în viaţa ta ispitêşte sufletul tău şi vezi ce e rău la el şi nu da lui.

31. Pentru că nu toate la toţi folosescu şi nu tot sufletul întru tot binevoiêşte.

32. Nu fii fără saţiu în toată desfătăciunea şi să nu te desfătezi spre mîncări,

33. Pentru că în multe mîncări va fi durêre şi nesaţul să va apropiia pînă va veni greaţă.

34. Pren nesaţiu mulţi s-au sfîrşit, iară cel ce să păzêşte va adaoge viaţa. //

Ms. 45, p. 816

sfat păzêşte sufletul tău şi cunoaşte mainte carea-i a lui treabă, pentru că şi el şie va sfătui,

9. Ca nu cîndai va pune preste tine sorţu şi va dzice ţie: „Bună-i calea ta!", şi va sta den preajmă să vază ce să va tîmpla ţie.
10. Nu te sfătui cu cela ci te fură cu vedêrea şi de cătră ceia ci rîvnescu spre tine ascunde sfatul,
11. Cu muiêre pentru împotrivă rîvnitoarea ei şi cu cel fricos pentru războiu,

12. Cu neguţător pentru schimbu[212] şi cu cel ce cumpără pentru[213] vînzare,
13. Cu cel vajnic[214] pentru nemulţămită şi cu cel nemilostiv pentru bun năravu,
14. Cu lêneşul pentru tot lucrul şi cu năimitul de la casă pentru săvîrşire, nu iaste la cel fără lucrul pentru multă lucrare.
15. Nu te opri spre aceştia pentru tot sfatul, ci numai cu bărbatul binecredincios îndesêşte, pre carele-l vei cunoaşte că păzêşte porîncele,

16. Carele întru sufletul lui — după sufletul tău[215], dă vei greşi, durea-va împreună cu tine.
17. Şi sfatul inimei întărêşte, pentru că nu iaste ţie mai credincios decît ea.
18. Pentru că sufletul bărbatului a vesti uneori obiciuiêşte decît 7 străjari la înălţime şezînd a socotêlii.

19. Şi preste toate acêstea roagă-te Celui Înalt, ca să îndreptêdze cu adevăr calea ta.

20. Începătura a tot lucrul — cuvîntul şi mainte de tot faptul — sfatul.
21. [20] Urma primenirei inimei [21] 4 părţi răsar: bun şi rău, viaţă şi moarte; şi domnind ades la el limba iaste.

22. Iaste bărbat hîtru şi *[816/2]* de multe certător, şi la al său suflet iaste fără folos.

23. Iaste întru cuvinte înţelepţindu-să[216] urît, acesta de toată hrana să va lipsi.
24. Pentru că nu s-au dat lui de la Domnul har, căci de toată înţelepciunea s-au lipsit.

25. Iaste înţelept cu al său suflet şi roadele înţelêgerii lui — preste gură crezute.

26. Bărbatul înţelept pre al său nărod va învăţa şi rodurile[217] înţelêgerii lui — credincioase.
27. Bărbatul înţelept împlea-să-va de bunăcuvîntare şi-l vor ferici pre el toţi ceia ce-l vădu.

28. Viaţa bărbatului — întru numărul dzilelor, şi dzilele lui Israil — nenumărate.
29. Cel înţeleptu întru nărodul lui moşteni-va credinţă şi numele lui trăi-va în vac.

30. Fiiule, întru viaţa ta ispitêşte sufletul tău şi vedzi ce-i rău la ea şi să nu dai ei.

31. Pentru că nu toate la toţi folosescu şi nu tot sufletul întru tot bine va.

32. Nu te nesătura întru toată desfătăciunea şi să nu te răsfetedzi spre mîncări,

33. Pentru că întru multe mîncări fi-va durêre şi nesaţiul să va apropiia pînă la holera.

34. Pren nesaţiul mulţi s-au sfîrşit, iar cel ce ia aminte adaoge-va viaţă.

Ms. 4389, p. 660

tău să ţi-l păzeşti pentru sfêtnic şi întîi să socoteşti lui ce-i iaste de treabă, că el însuşi pentru dînsul sfătuiêşte,[420]
9. [10] Ca nu cumva să puie pre tine sortul şi să-ţi zică: [11] „Bună iaste calea ta!", şi el va sta împotrivă să vază ce-ţi va fi.
10. [12] Să nu te sfătuieşti cu cel ce te iscodêşte şi să ascunzi sfatul de cel ce are bănuială pre tine,
11. [12] Nici să te sfătuieşti cu muiêrea de pofta ei, nici cu cel fricos de războiu,

12. Nici cu neguţător pentru schimbare, nici cu cei ce cumpără pentru vînzare,
13. [12] Nici cu cei pizmătareţi pentru laudă [13] şi cu cel nemilostiv pentru milă
14. [13] Şi cu cel lenivos pentru tot lucrul [14] şi cu argatul de un an pentru obîrşire şi cu robul lenivos de lucrarea cea multă.
15. [14] Pre aceştia să nu-i asculţi nici de un sfat, [15] ce în toată vrêmea să fii cu bărbatul cel bine credincios, pre care-l vei cunoaşte că va păzi porîncile (lui Dumnezeu),
16. Cela ce iaste cu sufletul lui ca cu sufletul tău şi, de te vei greşi, pre el îl va durea inima pentru tine.[421]
17. Inima sfatului celui bun o pune cu tine, că nu-ţi iaste nimic mai credincios decît dînsa.
18. Că sufletul bărbatului celui direpţ unele ori mai adevărat va spune decît 7 paznici carii vor şădea în locure nalte *[660/2]* pentru paza.
19. Ce de acêstea de toate te roagă Celui de Sus, ca să îndireptêze calea ta în adeverinţă.

20. Mai nainte de tot lucrul să-ţi meargă cuvîntul cel adevărat şi înaintea a tot lucrul să-ţi stea sufletul.
21. (Cuvîntul rău va clăti inima), urma schimbării inimii va ieşi în patru părţi: în bine şi în rău, în viiaţă şi în moarte; iar cêea ce stăpînêşte pre acêstea în toată vrêmea iaste limba.
22. Iaste om meşter şi învăţătoriu a multe, iar sufletului său nu-i iaste nici de un folos.

23. Iaste cine se face înţelept întru cuvinte şi iaste urît, şi acesta va fi lipsit de toată hrana.
24. Că harul lui nu iaste dat de la Domnul, că iaste lipsit de toată înţelepciunea.

25. Iaste înţelept carele iaste sufletului său înţelept şi roadele înţelepciunii lui sînt în gura celor credincioşi.

26. Bărbatul înţelept va învăţa nărodul său şi roadele pricêperii lui sînt crezute.
27. Bărbatul înţelept se va umplea de cuvîntări bune şi toţi cei ce-l vor vedea îl vor ferici.

28. Viiaţa bărbatului — în numărul zilelor; iar zilele lui Israil sînt fără de număr.
29. Cel înţelept va moştina credinţa[422] întru nărodul său şi sămînţa[423] lui va fi vie în veac.

30. Fătul mieu, în viiaţa ta să-ţi ispiteşti sufletul tău şi să vezi spre ce va fi rău, să nu-i dai putêre.

31. Că nu se întîmplă toate tuturor, nici plac tuturor sufletelor toate fêliurile de neamuri.

32. Să nu te preasaturi în toată dăsfătăciunea, nici să te răsfeţi în multe fêliuri de bucate,

33. Că în bucatele cêle multe iaste boală şi preasaţiul sosêşte pînă la scîrbă.

34. Că pentru preasaţiul mulţi au murit, iar cel ce se-au păzit ş-au adaos viiaţa.

Versiunea modernă

cel care dă sfaturi şi să te interesezi mai înainte care îi sînt nevoile, căci el te va sfătui în propriul lui interes,

9. Pentru ca nu cumva să tragă la sorţi în privinţa ta şi să-ţi spună: „E bună calea pe care ai luat-o!", iar după aceea să stea deoparte ca să vadă ce ţi se va întîmpla.
10. Să nu te sfătuieşti cu cel care te priveşte de sus şi să-ţi ascunzi gîndul faţă de cei care te invidiază.
11. Să nu te sfătuieşti cu o femeie cu privire la potrivnica ei, cu un fricos cu privire la războiu,

12. Cu un negustor cu privire la o afacere, cu un cumpărător cu privire la o vînzare,
13. Cu un invidios cu privire la recunoştinţă, cu un om nemilos cu privire la bunătate,
14. Cu un leneş cu privire la o muncă oarecare, cu sluga tocmită pe un an cu privire la îndeplinirea [sarcinii], cu servitorul puturos cu privire la o muncă mai grea.
15. Pe asemenea oameni să nu te bizui la nici un sfat, ci să fii mereu în preajma unui bărbat evlavios, despre care ştii că împlineşte poruncile,

16. Al cărui suflet este asemănător cu al tău şi care, dacă te vei prăbuşi, va suferi alături de tine.
17. Şi să fii statornic faţă de gîndul din inima ta, căci nimic nu îţi este mai credincios decît ea.
18. Sufletul unui bărbat îl înştiinţează de obicei mai bine decît şapte străjeri aşezaţi la pîndă pe o înălţime.

19. Dar mai presus de orice să te rogi la Cel Preaînalt, ca să îţi îndrepte calea ta către adevăr.

20. Începutul oricărui lucru este cuvîntul şi mai înainte de orice faptă se află un gînd.
21. Urma preschimbării din inimă se desparte în patru părţi: binele şi răul, viaţa şi moartea; iar limba este cea care întotdeauna le stăpîneşte pe toate.

22. Există cîte un bărbat iscusit, care îi învaţă pe mulţi alţii, dar care propriului său suflet nu îi este de nici un folos.
23. Există cîte unul foarte priceput la vorbă, care se face însă urît, şi el va fi lipsit de orice hrană.
24. Căci acestuia nu i s-a dat har de la Domnul, deoarece a fost lipsit de toată înţelepciunea.

25. Cîte unul este înţelept pentru el însuşi şi roadele înţelegerii lui sînt vrednice de crezare în gura lui.

26. Un bărbat înţelept îşi educă poporul şi roadele inteligenţei lui sînt vrednice de crezare.
27. Un bărbat înţelept este copleşit de binecuvîntări şi toţi cei care îl văd spun că este fericit.

28. Viaţa unui bărbat are zilele numărate, dar zilele lui Israel sînt nenumărate.
29. Cel înţelept va moşteni credinţa în mijlocul poporului său şi numele lui va trăi în veac.

30. Fiule, să te pui singur la încercare în timpul vieţii tale, ca să vezi ce este rău pentru tine şi să nu faci aşa ceva.
31. Pentru că nu toate sînt de folos tuturor şi nu toată lumea îşi găseşte mulţumirea în orice.

32. Să nu fii nesăţios cu toate desfătările şi să nu te repezi asupra mîncărilor,

33. Căci belşugul de bucate îţi va aduce durere şi lăcomia te va duce aproape de greaţă.

34. Căci mulţi şi-au găsit sfîrşitul din pricina lăcomiei, iar cel care se înfrînează îşi prelungeşte viaţa.

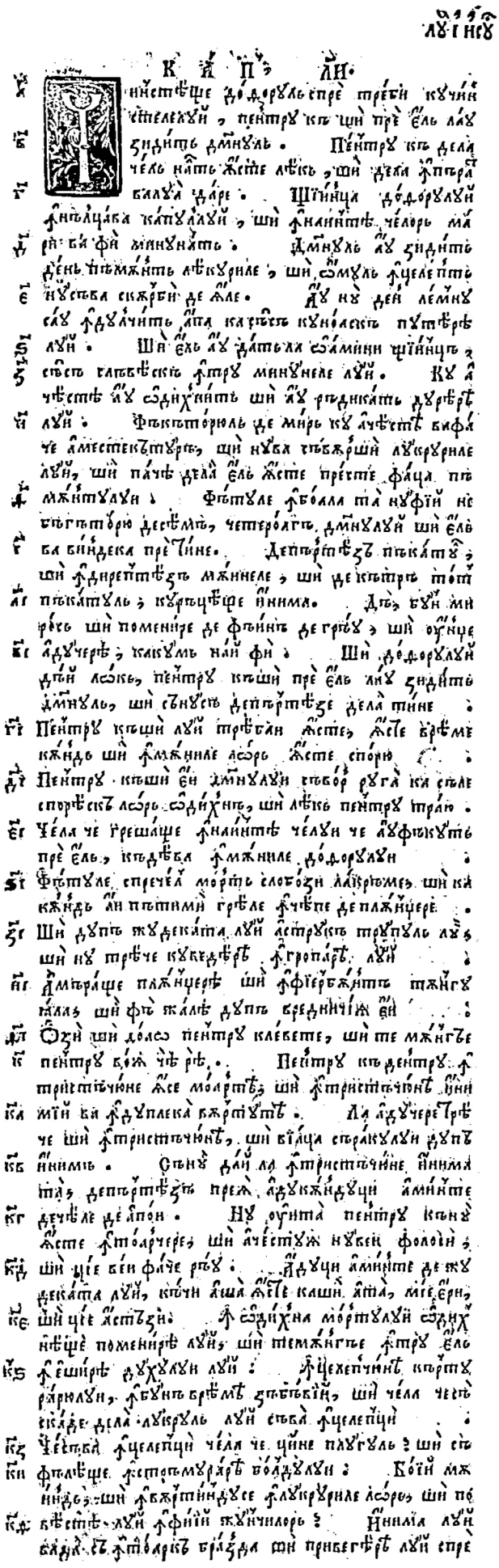

Biblia 1688, p. 683, col. 1

Cap 38

1. Cinstêşte doftorul spre trebi cu cinstele lui, pentru că şi pre el l-au zidit Domnul.

2. Pentru că de la Cel Nalt iaste leac şi de la împărat va lua dare.

3. Ştiinţa doftorului înălţa-va capul lui şi înaintea celor mari va fi minunat.

4. Domnul au zidit den pământ leacurile şi omul înţelept nu să va scîrbi de iale.

5. Au nu den lemnu s-au îndulcit apa ca să cunoască putêrea lui?

6. Şi el au dat la oamini ştiinţă, să să slăvească întru minunele lui.

7. Cu acêstea au odihnit şi au rădicat durêrea lui.

8. Făcătoriul de mir cu acêstea va face amestecătură şi nu va săvîrşi lucrurile lui, şi pacea de la el iaste preste faţa pământului.

9. Fătule, în boala ta nu fii nebăgătoriu de seamă, ce te roagă Domnului şi el va vindeca pre tine.

10. Depărtează păcatul şi îndireptează mîinele şi de cătră tot păcatul curăţêşte inima.

11. Dă bun-miros şi pomenire de făină de grîu şi unge aducerea, ca cum n-ai fi.

12. Şi doftorului dă-i loc, pentru că şi pre el l-au zidit Domnul; şi să nu se depărtêze de la tine.

13. Pentru că şi lui treaba-i iaste; iaste vrême cînd şi în mînile lor iaste sporiu,

14. Pentru că şi ei Domnului să vor ruga ca să le sporească lor odihnă şi leac pentru traiu.

15. Cela ce greşaşte înaintea celui ce au făcut pre el cădea-va în mînile doftorului.

16. Fătule, spre cel mort slobozi lacrămе şi, ca cînd ai pătimi grêle, începe de plîngere.

17. Şi după judecata lui astrucă trupul lui şi nu trêce cu vedêrea îngroparea lui.

18. Amărăşte plîngerea şi înfierbîntă tînguiala şi fă jalea după vredniciia ei,

19. O zi şi doao, pentru clevete, şi te mîngîie pentru voia cea rea.

20. Pentru că dentru întristăciune iêse moartea şi întristăciunea inimii va îndupleca vîrtutea.

21. La aducere trêce şi întristăciunea şi viaţa săracului — după inimă.

22. Să nu dai la întristăciune inima ta, depărtează pre ea aducîndu-ţi aminte de cêle de apoi;

23. Nu uita, pentru că nu iaste întoarcere, şi acestuia nu vei folosi şi ţie vei face rău.

24. Adu-ţi aminte de judecata lui, căci aşa iaste ca şi a ta: mie ieri şi ţie astăzi.

25. În odihna mortului odihnêşte pomenirea lui şi te mîngîie întru el în ieşirea duhului lui.

26. Înţelepciunea cărturariului — în bună-vrêmea zăbăvii şi cela ce să scade de la lucrul lui să va înţelepţi.

27. Ce să va înţelepţi cela ce ţine plugul şi să fălêşte în strămurarea boldului,

28. Boii mîind şi învîrtindu-se în lucrurile lor, şi povêstea lui — în fiii juncilor?

29. Inima lui va da să întoarcă brazda şi priveghêrea lui spre /

Ms. 45, p. 816-817

Cap 38

1. Cinstêşte doftorul cătră trêbe cu cinstele lui, pentru că şi pre el l-au zidit Domnul.
2. Pentru că de la cel Înalt iaste leac şi de la împărat lua-va dare.
3. Şiinţa doftorului înălţa-va capul lui şi înaintea măriţilor lăuda-să-va.
4. Domnul au zidit den pământ leacuri şi bărbatul înţelpt nu va împuta lor.

5. [218]Au nu de cătră lemnu s-au îndulcit apă ca să să cunoască vîrtutea lui?
6. Şi el au dat la oameni ştiinţă, să să mărească întru minunile lui.
7. Întru ei au oteşit şi au rădicat durêrea lui.
8. Făcătoriul de mir cu acêstea va face amestecătură şi nu va săvîrşi lucrurile lui, şi pace de la el iaste preste faţa pământului.
9. [219]Fiiule, întru boala ta nu trêce cu vedêrea, ci te roagă Domnului şi el va vindeca pre tine. *[817/1]*
10. Dăpărteză păcatul şi îndreptează mîinile şi de cătră tot păcatul curăţêşte inima.

11. Dă bun miros şi pomenire de făină de grîu şi moaie aducerea, ca cum nu ai fi.

12. Şi doftorului dă-i loc, pentru că şi pre el l-au zidit Domnul; şi să nu să dăpărtêze de la tine.
13. Pentru că şi lui treabă-i; iaste vrême cînd şi întru mîinile lor ii sporiu,

14. Pentru că şi ei Domnului să vor ruga pentru ca să le sporească lor odihnă şi leac pentru traiu.

15. Cela ce greşaşte înaintea celui ce au făcut pre el cădea-va la mîinile doftorului.
16. [220]Fiiule, spre mort pogoară lacrămi şi, ca cînd grêle pătimind, încêpe plîngere.

17. Şi după judeţul lui astrucă trupul lui şi nu trêce cu vedêrea îngroparea lui.

18. Amărăşte plîngere şi înhierbîntă bocet şi fă jalea după vredniciia ei,
19. O dzi şi doao, pentru clivăt, [221]şi te mîngîie pentru voie rea.
20. Pentru că de voie rea ieşi[222] moarte şi voia rea a inimei îndupleca-va vîrtutea.
21. La înturnare iêse şi voia rea şi viaţa săracului — preste inimă.

22. Să nu dai la voie rea inima ta, dăpărtează pre ea pomenind cêle de apoi.
23. Nu uita, pentru că nu iaste înturnare, şi pre acesta nu-l vei folosi şi pre tine vei face rău.

24. Adu-ţi aminte de judeţul lui, căci aşa-i ca şi al tău: mie ieri şi ţie astădzi.

25. Întru odihna mortului odihnêşte pomenirea lui şi te mîngîie întru el întru ieşirea duhului lui.

26. Înţelepciunea cărturariului — întru bună-vrêmea a zăbăvii şi cela ce să scade la lucrul lui să va înţelepţi.

27. Ce să va înţelepţi cela ce ţine plugul şi să fălêşte întru suliţa boldului,

28. Boi mîind şi învîrtindu-să întru lucrurile lor?[223]

29. Inima lui va da să dea răzoare şi priveghêrea lui spre

Ms. 4389, p. 660-661

Cap 38

1. Cinstêşte pre doftor după trebuinţa cinstei lui, că Domnul l-au zidit[424] pre dînsul.
2. De la Cel de Sus iaste toată tămăduirea şi darul de la împăratul va lua.
3. Ştiinţa doftorului va înălţa capul lui şi în mijlocul celor mari va fi lăudat.
4. Domnul au zidit doftoriile den pămînt şi bărbatul cel înţelept nu-i va fi scîrbă de dînsele.

5. [425]Dară apa (cea amară) au nu se-au îndulcit de toiag? [6] Ca să se cunoască tăriia lui,
6. Şi el au dat meşteşug oamenilor, ca să fie slăvit întru minunile sale.
7. Cu aceştia[426] au vindecat şi au luat durerile lor.
8. [7] Şi speţiêriul[427] cu acêstea va face amestecăturile şi lucrurile lui nu se vor sfîrşi, [8] şi pacea de la Dumnezeu iaste pre faţa pământului.
9. [428]Fătul mieu, în boala ta nu fii nebăgător de seamă, ce te roagă Domnului şi acela te va tămădui.
10. Dă- *[661/1]* părtează-te de păcate şi-ţi îndreptează mîinile şi de toată nedireptatea să-ţi curăţeşti inima.
11. Dă miroseala cea bună şi pomenirea făinii cei de grîu şi unge aducerea.

12. [11] Şi dă loc doftorului, [12] că şi pre dînsul Domnul l-au zidit; şi să nu se dăpărtêze de tine,
13. [12] Că-ţi iaste de treabă;[429] [13] că iaste vrême cînd şi în mîinile lor iaste miroseala cea bună,[430]

14. Că şi el se roagă Domnului ca să îndireptêze răpaosul cu dînsul şi vindecare vieţii.

15. Cela ce va greşi înaintea celui ce l-au făcut va cădea în mîinile doftorului.
16. [431]Fiiule, spre cel mort slobozi lacrăme şi, ca cînd ai păţi vreo răotate, încêpe a plînge[432]

17. [16] Şi trupul lui să-l îngropi cum se cade [17] şi să nu cumvaşi să nu bagi seama pentru îngroparea lui,
18. [17] Ce să faci plîngere amară şi tînguială caldă [18] şi să faci jălcuială cum iaste obicêiul,
19. [18] O zi sau şi 2, pentru hula (omenească); [19] [433]de-acii să te mîngîi de plîns,
20. [19] Că den plîns iaste moarte şi întristăciunea inimii gîrbovêşte vîrtutea.
21. [20] În aducere iaste grija şi traiul celui sărac în inimă.

22. [21] Nu-ţi da inima în tristăciune, părăsêşte-o şi-ţi ado aminte de cêle de apoi.
23. [22] Să nu-ţi uiţi că nu iaste nici ţie întoarcere, nici lui nu-i vei face nici un folos, ce numai ţie vei face rău.
24. [23] Ado-ţi aminte că aşa iaste rînduiala[434] lui şi aşa va fi şi a ta: mie ieri, iar ţie astăzi.

25. [24] [435]În răpaosul celui mort obîrşaşte pomenirea lui şi te îmblînzêşte pentru dînsul întru ieşirea sufletului lui.[436]
26. [25] Înţelepciunea cărturariului — în vrêmea praznicului şi cel ce se va împuţina den lucrare se va înţelepţi.
27. [26] Dară cum se va înţelepţi cela ce se ţine de plug şi cel ce se va lăuda cu strămurarea

28. [26] Şi va goni boii şi se va întoarce la lucrul lor şi vorba lui va fi întru feciorii taurilor?[437]

29. [27] Inima lui o va da să întoarcă brazda şi priveghiêrea lui spre

Versiunea modernă

Capitolul al 38-lea

1. Să îl cinsteşti pe doctor cu cinstea care i se cuvine pentru foloasele lui, căci şi pe el l-a creat Domnul.
2. Pentru că vindecarea vine de la Cel Preaînalt şi de la rege primeşte doctorul daruri.
3. Ştiinţa doctorului îl va face să îşi înalţe fruntea şi el va fi admirat de mai marii lumii.
4. Domnul a creat leacuri din pămînt, iar omul chibzuit nu le va dispreţui.

5. Oare nu printr-un lemn s-a îndulcit apa spre a face cunoscută puterea lui?
6. El a dat oamenilor ştiinţă, spre a fi preamărit pentru minunile lui.
7. Prin acestea, el vindecă şi alină durerea omului.
8. Cu acestea îşi va amesteca farmacistul pomezile, şi faptele lui nu vor avea sfîrşit, iar pacea se răspîndeşte de la el pe faţa pământului.
9. Fiule, să nu fii delăsător atunci cînd eşti bolnav, ci să te rogi la Domnul, iar el te va vindeca.
10. Să îndepărtezi de la tine greşeala ta, mîinile tale să săvîrşească lucruri drepte şi să-ţi curăţeşti inima de orice păcat.
11. Să înfăţişezi [la altar] mireasmă plăcută şi pomenire din fruntea făinii de grîu şi să ungi prinosul tău potrivit mijloacelor tale.
12. Să-i faci apoi loc doctorului, căci şi pe el tot Domnul l-a creat; el să nu stea departe de tine,
13. Căci ai nevoie de el. Vine o clipă cînd întremarea ta se află în mîinile lor,

14. Fiindcă se vor ruga şi ei Domnului ca să găsească drumul cel bun către întremare şi leacul potrivit pentru o viaţă sănătoasă.
15. Cel care păcătuieşte în faţa creatorului său va cădea pe mîinile doctorului.
16. Fiule, să verşi lacrimi pentru cineva care a murit şi, ca şi cum ai fi pătimit o mare suferinţă, să porneşti un bocet.
17. Să înmormîntezi trupul acestuia după obicei şi să nu uiţi de mormîntul lui.

18. Să-l jeleşti cu amar şi cu lacrimi fierbinţi, să-i faci slujba de îngropăciune care i se cuvine,
19. Timp de o zi sau două, ca să nu laşi loc pentru clevetiri, iar apoi să-ţi ogoieşti întristarea.
20. Căci din întristare se poate ivi moartea, iar tristeţea inimii ne slăbeşte puterile.
21. În restrişte tristeţea devine şi ea statornică, iar viaţa săracului depinde de inima lui.

22. Să nu-ţi laşi inima pradă tristeţii, să o îndepărtezi şi să-ţi aduci mereu aminte de clipele cele de pe urmă.
23. Să nu uiţi, nu există drum de întoarcere, nu vei fi de nici un folos mortului şi îţi vei face rău ţie însuţi.

24. Să îţi aduci aminte de judecata mea, căci aceasta va fi şi soarta ta: astăzi eu, mîine tu.

25. Odată ce mortul a trecut în odihnă, să încetezi să te mai gîndeşti la el şi să te mîngîi de pierderea lui îndată ce şi-a dat sufletul.
26. Înţelepciunea cărturarului se dobîndeşte în clipe prielnice de răgaz şi înţelept va deveni acela care nu are multe treburi de dus la capăt.
27. Ce fel de înţelepciune va dobîndi acela care ţine coarnele plugului, care se mîndreşte cu vîrful strămurării,
28. Mînă boii, îşi duce viaţa în muncile lor şi cel mai adesea vorbeşte despre taurii cei tineri?

29. Gîndul lui va fi cum să întoarcă brazda şi-şi va petrece

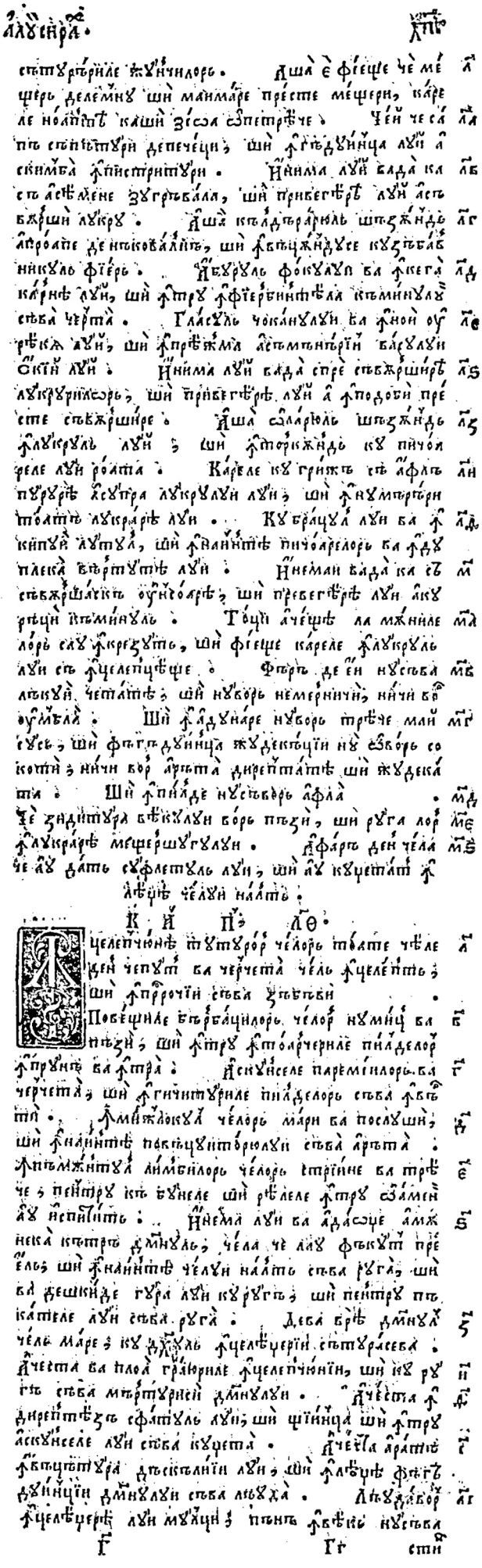

Biblia 1688, p. 683, col. 2

săturările juncilor.

30. Aşa e fieştece meşter de lemnu şi mai mare preste meşteri, carele noaptea ca şi zioa o petrêce;

31. Cei ce sapă săpături de peceţi şi îngăduinţa lui — a schimba împistrituri.

32. Inima lui va da ca să asêmene zugrăvala şi priveghêrea lui — a săvîrşi lucru.

33. Aşa căldărariul şăzînd aproape de năcovalnă şi învăţîndu-se cu zăbavnicul fier,

34. Aburul focului va închega carnea lui şi întru înfierbinteala căminului să va certa;

35. Glasul ciocanului va înnoi urêchea lui şi în preajma asămănării vasului — ochii lui.

36. Inima lui va da spre săvîrşirea lucrurilor şi priveghêrea lui — a împodobi preste săvîrşire.

37. Aşa olariul şăzînd în lucrul lui şi întorcînd cu picioarele lui roata,

38. Carele cu grijă să află pururea asupra lucrului lui şi în numărări — toată lucrarea lui.

39. Cu braţul lui va închipui lutul şi înaintea picioarelor va îndupleca vîrtutea lui.

40. Inema-i va da ca să săvîrşască unsoarea şi preveghêrea lui — a curăţi căminul.

41. Toţi aceştia la mînile lor s-au încrezut şi fieştecarele în lucrul lui să înţelepţêşte.

42. Fără de ei nu să va lăcui cetatea şi nu vor nemernici, nici vor umbla.

43. Şi în adunare nu vor trêce mai sus şi făgăduinţa judecăţii nu o vor socoti, nici vor arăta direptatea şi judecata,

44. Şi în pilde nu să vor afla.

45. Ce ziditura veacului vor păzi, şi ruga lor — în lucrarea meşterşugului,

46. Afară den cela ce au dat sufletul lui şi au cugetat în lêgea Celui Nalt.

Cap 39

1. Înţelepciunea tuturor celor toate cêle de-nceput va cerceta cel înţelept şi în prorocii să va zăbăvi.

2. Poveştile bărbaţilor celor numiţi va păzi şi întru întoarcerile pildelor împreună[12] va întra,

3. Ascunsele paremiilor va cerceta şi în ghiciturile pildelor să va învîrti.

4. În mijlocul celor mari va posluşi şi înaintea povăţuitoriului să va arăta.

5. În pămîntul limbilor celor striine va trêce, pentru că bunele şi rêlele întru oameni au ispitit.

6. Inema lui va adaoge a mîneca cătră Domnul cela ce l-au făcut pre el şi înaintea Celui Nalt să va ruga. Şi va deşchide gura lui cu rugă şi pentru păcatele lui să va ruga.

7. De va vrea Domnul cel mare, cu duhul înţelêgerii sătura-se-va.

8. Acesta va ploa graiurile înţelepciunii şi cu rugă să va mărturisi Domnului.

9. Acesta îndireptează sfatul lui şi ştiinţa şi întru ascunsele lui să va cugeta.

10. Acesta arată învăţătura dăscăliii lui şi în lêgea făgăduinţii Domnului să va lăuda.

11. Lăuda-vor înţelêgerea lui mulţi, pînă în veac nu să va //

Ms. 45, p. 817-818

săturările juncelor.
30. Aşa e tot teslariul şi mai mare preste teslari, carele noaptea ca dzua o petrêce;
31. Cei ce sapă săpături de peceţi şi îngăduinţa lui — a primeni împistrirea.

32. Inima lui va da ca să asemenêdze zugrăvala şi priveghêrea lui — a săvîrşi fapt.

33. Aşa căldărariul şezînd aproape de ilău şi *[817/2]* învăţîndu-să cu zăbavnicul fier,
34. Aburul focului închega-va pelíţele lui şi întru hierbinteala căminului[224] să va învrăjbi;
35. Glasul ciocanului înnoi-va urêchea lui şi în preajma asămănării vasului — ochii lui.

36. Inima lui da-va spre săvîrşirea lucrurilor şi priveghêrea lui — a împodobi preste săvîrşire.

37. Aşa olariul şezînd întru lucrul lui şi întorcînd cu picioarele lui roata,
38. Carele cu grije zace pururea preste[225] lucrul lui şi întru numere — toată lucrarea lui.
39. Cu braţul lui închipui-va lutul şi înaintea picioarelor îndupleca-va vîrtutea lui.

40. Inima va da ca să săvîrşască unsoarea şi priveghêrea lui — a curăţi căminul.

41. Toţi aceştia la mîinile lor s-au încrezut şi fieştecarele întru lucrul lui să înţeleptêşte.
42. Fără dă ei nu să va lăcui cetatea şi nu vor nemernici, nici vor îmbla.
43. Şi întru adunare nu vor mai sus sări şi făgăduinţa judeţului nu o vor socoti, nici vor arăta dreptatea şi judecata,
44. Şi întru pilde nu să vor afla.
45. Ci ziditura vacului vor păzi, şi ruga lor — în lucrarea meşterşugului,

46. Afară dentru cela ce au dat sufletul lui şi ce au cugetat întru lêgea Celui Înalt.

Cap 39

1. Înţelepciunea a tuturor celor de-nceput va cerceta şi întru prorocii să va zăbovi.

2. Poveştile bărbaţilor numiţi păzi-va şi întru înturnările pildelor împreună va întra,
3. Ascunsele parimiilor va cerceta şi întru ciumilíturile pildelor să va învîrti.
4. Între mijlocul măriţilor va posluşi şi înaintea povăţuitoriului ivi-să-va.

5. Întru pămîntul a striini limbi petrêce-va, pentru că bune şi rêle între oameni au ispitit.

6. Inima lui va adaoge a mîneca cătră Domnul cela ce l-au făcut pre el şi înaintea Înaltului ruga-să-va. Şi va dăşchide gura lui cu rugă şi pentru păcatele lui ruga-să-va.
7. Dă va vrea Domnul cel mare, cu duhul înţelêgerii sătura-să-va.
8. Acesta va ploa graiurile înţelepciunei şi cu rugă să va mărturisi Domnului.
9. Acesta îndreptează sfatul lui *[818/1]* şi ştiinţa şi întru ascunsele lui cugeta-să-va.
10. Acesta arată învăţătura dăscăliei lui şi întru lêgea făgăduinţei Domnului lăuda-să-va.

11. Lăuda-vor înţelêgerea lui mulţi, pînă la vac nu să va

Ms. 4389, p. 661

săturarea juncilor.
30. [28] Aşijderea şi tot bărdaşul şi meşterul de lemn, carele trêce nopţile ca şi zilele
31. [28] Şi carele lucrează scobitura peceţilor şi gîndul lui iaste să schimbe în multe fêliuri.

32. [28] Inima sa o au dat să aseminêze zugrăviia şi priveghiêrea lui iaste să sfîrşască lucrul.

33. [29] Aşijderea şi faurul de fier, şăzînd lîngă necovalnă şi căutînd lucrul fierului,
34. [29] Aburul focului va druci carnea[438] lui şi va avea nevoie de căldura cuptoriului;[439]
35. [30] Glasul ciocanului va apropiia urêchiia lui [31] şi ochii lui — împotriva asămănării dichisului ce va lucra.
36. [31] Şi priveghiêrea lui va fi să-l ghizdăvească pînă în sfîrşit.[440]

37. [32] Aşijderea şi olariul şăzînd la lucrul său şi învîrtind roata cu picioarele,
38. [32] Carele iaste în toată vrêmea în grijă pentru lucrul său şi tot lucrul lui iaste cu număr.
39. [33] Şi lutul *[661/2]* îl va polimí în braţele sale şi înaintea picioarelor sale va pleca vîrtutea sa.

40. [34] Inima sa o va da să sfîrşască vasul şi priveghiêrea lui va fi să curăţască cuptoriul.

41. [35] Aceştia toţi în mîinile lor se nădăjduiesc şi fieştecare într-al său meşteşug se înţeleptêşte[441].
42. [36] Fără de aceştia nu se va aşăza cetatea [37] şi nu vor fi fără de sălăşluire, nici vor umbla.
43. [37] Şi la soboară nu vor trêce [38] şi pre scaunul judecăţii nu vor şădea şi adeverinţa judecăţii nu o vor chibzui, că n-au să arate ei certarea şi judecata,
44. [38] Şi în pilde nu se vor afla.
45. [39] Ce numai ce vor întări zidirile cêle vêcinice şi rugăciunea lor — în lucrul meşteşugului,

46. [39] Denafară de ce dă sufletului său şi de ce socotêşte în lêgea Celui de Sus.

Cap 39

1. Cel înţelept va cerca înţelepciunea tuturor celor de demult şi se va zăbovi întru prorocii.[442]

2. Povêstea bărbaţilor celor vestiţi va păzi şi va întra întru împletitura pildelor,
3. Cerca-va dăscoperirea pildelor şi va vieţui întru gîcitura pildelor.
4. Pren mijlocul celor putêrnici va lăcui şi se va arăta înaintea celui mai mare.

5. Trêce-va în ţara altor limbi streine, că au ispitit binele şi răul în oameni.

6. Inima sa o au dat să mînece cătră Domnul cela ce l-au făcut şi să se roage înaintea Celui de Sus. [7] Dăşchide-va gura sa spre rugă şi se va ruga pentru păcatele sale.
7. [8] Că deaca va vrea Domnul cel mare, se va umplea de duhul înţelêgerii.
8. [9] Şi acela va ploa graiurile înţelepciunii sale şi întru rugăciune se va mărturisi Domnului.
9. [10] Şi acela va îndirepta sfatul lui şi învăţătura şi va fi chibzuială întru cêle ascunse ale lui.[443]
10. [11] Acela va spune certarea învăţăturii lui şi se va lăuda cu lêgea făgăduinţei Domnului.

11. [12] Mulţi vor lăuda înţelepciunea lui şi nu va pieri pînă în veac.

Versiunea modernă

ceasurile sale de veghe îngrijindu-se de nutreţul vitelor.
30. Tot aşa este şi orice tîmplar şi orice meşter constructor, prinşi de treburi noaptea şi ziua;
31. La fel şi cei care gravează tipare de peceţi, iar grija lor cea mare va fi cum să schimbe mereu modelul.

32. Gîndul lor va fi cum să sape întocmai după desen şi-şi vor petrece ceasurile lor de veghe spre a-şi duce la capăt lucrarea.
33. Tot aşa este şi fierarul aşezat lîngă nicovală şi îndeletnicindu-se cu fierul cel îndărătnic,
34. Aburul focului îi va mistui carnea şi cu dogoarea cuptorului se va înfrunta;
35. Zăngănitul ciocanului îi va răsuna neîncetat în ureche şi ochii săi vor fi aţintiţi asupra modelului uneltei (forjate).
36. Gîndul lui va fi cum să-şi desăvîrşească lucrarea şi-şi va petrece ceasurile lui de veghe spre a o împodobi pînă la desăvîrşire.
37. Tot aşa este şi olarul aşezat la lucru şi învîrtind cu picioarele roata sa.
38. El este pururi cuprins de grijă pentru lucrarea sa şi întreaga lui muncă este numărată.
39. Cu mîinile sale el dă o formă lutului şi cu picioarele îi slăbeşte rezistenţa.

40. Gîndul lui va fi cum să facă o smălţuire desăvîrşită şi-şi va petrece ceasurile de veghe spre a curăţi cuptorul.
41. Toţi aceştia au avut încredere în mîinile lor şi fiecare este priceput în meşteşugul lui.
42. Fără ei nu s-ar întemeia o cetate, nici n-ar fi locuită, nici nu s-ar umbla printr-însa.
43. Nu vor primi ranguri de frunte şi rînduiala judecăţii nu o vor înţelege. Ei nu vor pune în lumină nici învăţătura, nici judecata,
44. Nici cu pildele nu se vor îndeletnici.
45. Vor sprijini însă creaţia veşnică, iar rugăciunea lor priveşte lucrarea meşteşugului lor.

46. Altfel stau lucrurile cu cel care-şi dăruieşte sufletul şi cugetă la legea Celui Preaînalt.

Capitolul al 39-lea

1. Cel înţelept va cerceta înţelepciunea tuturor celor vechi şi se va îndeletnici cu proorociile.

2. Acesta va face să dăinuiască relatările oamenilor vestiţi şi va pătrunde în tainiţele parabolelor,
3. Ascunzişurile proverbelor le va scruta şi-şi va petrece vremea cu înţelesurile ascunse ale parabolelor.
4. În mijlocul celor mai mari îşi va face slujba şi se va arăta printre căpetenii.

5. El va călători în ţara neamurilor străine, căci a cunoscut din experienţa proprie ceea ce este bun şi ceea ce este rău la oameni.
6. Gîndul lui va fi să se îndrepte încă de dimineaţă către Domnul care l-a creat şi Celui Preaînalt el se va ruga. Pentru rugăciune va deschide el gura şi pentru păcatele sale se va ruga.
7. Dacă va voi Domnul cel mare, el se va umple de duhul înţelegerii.
8. Ca ploaia va lăsa să se reverse cuvintele înţelepciunii sale şi prin rugăciune va aduce mulţumiri Domnului.
9. Pe o cale dreaptă îşi va îndrepta gîndul şi ştiinţa şi va cugeta la tainele Domnului.
10. Îşi va pune în lumină educaţia pe care a primit-o şi se va arăta mîndru de legea legămîntului cu Domnul.
11. Mulţi vor lăuda inteligenţa lui şi pînă în veac aceasta nu se va

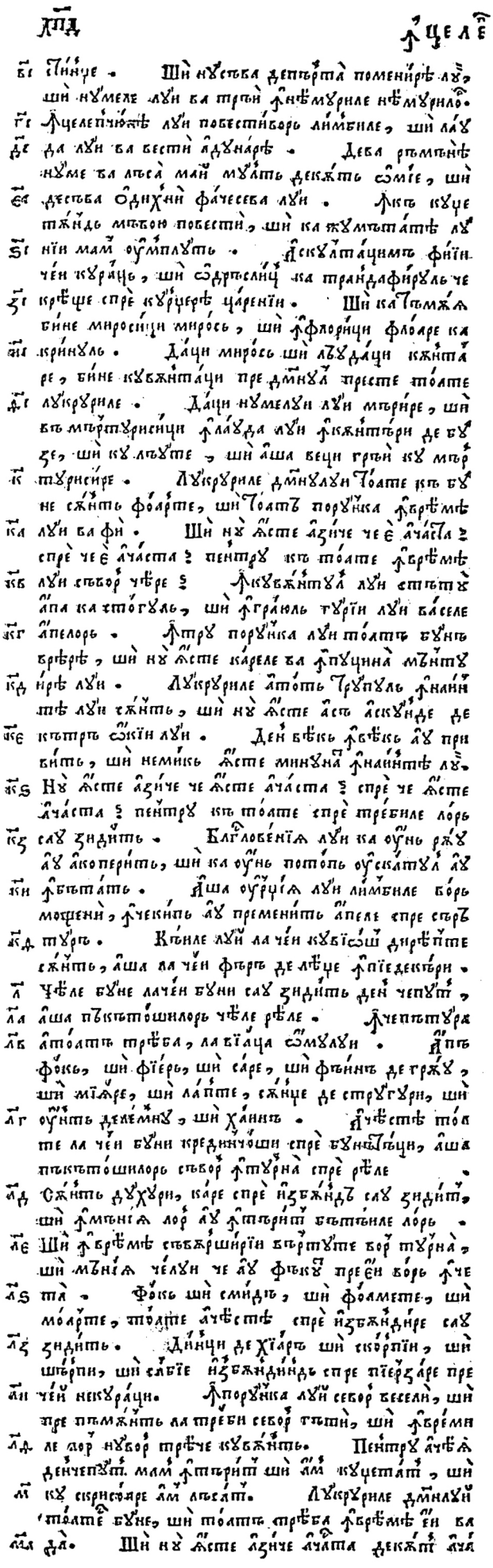

Biblia 1688, p. 684, col. 1

stinge.

12. Şi nu să va depărta pomenirea lui şi numele lui va trăi în neamurile neamurilor.

13. Înţelepciunea lui povesti-vor limbile şi lauda lui va vesti adunarea.

14. De va rămînea, nume va lăsa mai mult decît o mie, şi de să va odihni, face-se-va lui.

15. Încă cugetînd mă voiu povesti şi ca jumătatea lunii m-am umplut.

16. Ascultaţi-mă, fiii cei curaţi, şi odrăsliţi ca trandafirul ce crêşte spre curgerea ţarenii.

17. Şi ca tămîia bine-mirositi miros şi înfloriţi floare ca crinul.

18. Daţi miros şi lăudaţi cîntare, binecuvîntaţi pre Domnul preste toate lucrurile.

19. Daţi numelui lui mărire şi vă mărturisiţi în lauda lui în cîntări de buze şi cu lăute şi aşa veţi grăi cu mărturisire:

20. „Lucrurile Domnului toate că bune sînt foarte şi toată porunca în vrêmea lui va fi!”

21. Şi nu iaste a zice: „Ce e aceasta? Spre ce e aceasta?” Pentru că toate în vrêmea lui să vor cêre.

22. În cuvîntul lui stătu apa ca stogul şi în graiul gurii lui vasele apelor.

23. Întru porunca lui — toată bunăvrêrea şi nu iaste carele va împuţina mîntuirea lui.

24. Lucrurile a tot trupul înaintea lui sînt şi nu iaste a să ascunde de cătră ochii lui.

25. Den veac în veac au privit şi nemic iaste minunat înaintea lui.

26. Nu iaste a zice: „Ce iaste aceasta? Spre ce iaste aceasta?” Pentru că toate spre trebile lor s-au zidit.

27. Blagosloveniia lui ca un rîu au acoperit şi ca un potop uscatul au îmbătat.

28. Aşa urgiia lui limbile vor moşteni, în ce chip au premenit apele spre sărătură.

29. Căile lui la cei cuvioşi dirêpte sînt, aşa la cei fără de lêge — împiedecări.

30. Cêle bune la cei buni s-au zidit de-nceput, aşa păcătoşilor cêle rêle.

31. Începătura a toată treaba la viaţa omului:

32. Apă, foc şi fier şi sare şi făină de grîu şi miêre şi lapte, sînge de struguri şi untdelemnu şi haină.

33. Acêstea toate la cei buni-credincioşi — spre bunătăţi, aşa păcătoşilor să vor înturna spre rêle.

34. Sînt duhuri care spre izbîndă s-au zidit şi în mîniia lor au întărit bătăile lor.

35. Şi în vrêmea săvîrşirii vîrtute vor turna şi mîniia celui ce au făcut pre ei vor înceta.

36. Foc şi smidă şi foamete şi moarte, toate acêstea spre izbîndire s-au zidit;

37. Dinţi de hiară şi scorpii şi şărpi şi sabie izbîndind spre pierzare pre cei necuraţi.

38. În porunca lui se vor veseli şi pre pămînt la trebi se vor găti şi în vremile lor nu vor trêce cuvînt.

39. Pentru acêea de-nceput m-am întărit şi am cugetat şi cu scrisoare am lăsat:

40. „Lucrurile Domnului toate-s bune şi toată treaba în vrêmea ei va da.

41. Şi nu iaste a zice: «Aceasta decît acea- /

Ms. 45, p. 818

stinge.

12. Şi nu să va depărta pomenirea lui şi numele lui trăi-va la rodurile rodurilor.

13. Înţelepciunea lui povesti-vor limbi şi lauda lui vesti-va adunarea.

14. De va rămînea, nume va lăsa decît 1000, şi de va odihni, face-să-va lui.

15. Încă cugetîndu-mă povesti-voi şi ca gemănarea lunei m-am împlut.

16. Ascultaţi mie, fii curaţi, şi crêşteţi ca trandafirul ce crêşte spre cursul ţarinei.

17. Şi ca tămîie bine-mirosiţi miros şi înfloriţi floare ca crinul.

18. Daţi miros şi lăudaţi cîntare, binecuvîntaţi pre Domnul preste toate lucrurile.

19. Daţi numelui lui mărime şi vă mărturisiţi întru lauda lui întru cîntări de budze şi cu alăute şi aşa veţi grăi cu mărturisire:

20. [226]„Lucrurile Domnului toate că-s bune foarte şi toată porînca întru vrêmea lui fi-va!"

21. Şi nu iaste a zice: „Ce-i acesta? Spre ce-i acesta?" Pentru că toate întru vrêmea lui cêre-să-va.

22. Întru cuvîntul lui stătu ca stogul apa şi întru graiurile gurii lui vasele apelor.

23. Întru porînca lui — toată bunăvrêre şi nu iaste carele va împuţina mîntuitoriul lui.

24. Lucrurile a tot trupul — înaintea lui şi nu iaste a să ascunde de cătră ochii lui.

25. Dentru vac la vac au privit şi nimic iaste minunat înaintea lui.

26. Nu iaste a dzice: „Ce-i acesta? Spre ce-i acesta?" Pentru că toate spre trebile lor s-au zidit.

27. Blagoslovenia lui ca un rîu au acoperit şi ca un potop uscatul l-au îmbătat.

28. Aşa urgiia lui limbile vor moşteni, în ce chip au primenit apele spre sărătură.

29. Căile lui la cei preacuvioşi — drêpte, aşa la cei fără dă lêge — împiedecări.

30. [227]Bunele la cei buni s-au zidit de început, aşa păcătoşilor rêle.

31. Începătura la toată treaba la viaţa omului:

32. Apă, foc şi hier şi sare şi făină de grîu, grîu şi mière şi lapte, sînge de strugur *[818/2]* şi untdălemnu şi haină.

33. Acêstea toate la cei binecredincioşi — spre bunătăţi, aşa păcătoşilor înturna-să-vor spre rêle.

34. Sînt duhuri carele la izbîndă s-au zidit şi întru mîniia lor au întărit bătăile lor.

35. Şi întru vrêmea săvîrşirei vîrtute vor turna şi mîniia celui ce au făcut pre ei înceta-vor.

36. Foc şi smidă şi foamete şi moarte, toate acêstea spre izbîndire s-au zidit;[228]

37. A fiarălor dinţi şi scorpii şi şerpi şi sabie izbîndind spre pierire pre necuraţi.

38. Întru porînca lui veseli-să-vor şi preste pămînt la trebi găti-să-vor şi întru vremile lor nu vor trêce cuvîntu.

39. Pentru acêea de-nceput m-am întărit şi am cugetat şi cu scrisoare am lăsat:

40. „Lucrurile Domnului toate-s bune şi toată treaba întru vrêmea ei va da.

41. Şi nu iaste a dzice: «Aceasta-i decît aceas-

Ms. 4389, p. 661-662

12. [13] Nu va trêce pomenirea lui şi numele lui va trăi den neam în neam.

13. [14] Limbile vor povesti înţelepciunea lui şi lauda lui o va spune bisêrica.

14. [15] De va trêce, rămînea-i-va numele mai mult decît de o mie, iar de se va lăsa, una-şi va face.

15. [16] Şi încă mai socotind voiu mărturisi şi m-am umplut ca jumătatea lunii.

16. [17] Ascultaţi-mă, fiii cei curaţi, şi veţi crêşte ca rodiii cei ce cresc pre cîmp pustiiu.

17. [18] Şi veţi da miros ca Livanul[444]. [19] Înflori-veţi floare ca crinul

18. [19] Şi veţi da miros. Să cîntaţi cîntare şi bine să cuvîntaţi pre Domnul întru tot lucrul lui.

19. [20] Daţi mărire numelui lui şi vă mărturisiţi întru lauda lui cu cîntecele den buze în alăute *[662/1]* şi aşa să ziceţi întru mărturisire:

20. [21] [445]„Toate lucrurile Domnului bune sînt foarte [22] şi toată porunca va fi la vrêmea sa!"

21. [22] Şi nu iaste a zice: „Aceasta ce iaste?" Şi „Ceasta pentru ce iaste?" Că fieştecare va fi căutată la vrêmea sa.

22. Şi va fi cu cuvîntul[446] lui ca un izvor de apă şi cu graiul gurii lui ca o luare de apă.[447]

23. Că în porunca lui va fi toată voirea cea bună şi nu iaste cine să micşorêze mîntuirea lui.

24. Lucrul a toată carnea iaste înaintea lui şi nu iaste a se ascunde denaintea ochilor lui.

25. Căutat-au den veac pînă în veac şi nimic de mirare nu iaste înaintea lui.

26. Nu iaste a zice: „Ce iaste ceasta?" Şi „Pentru ce iaste ceasta?" Că toate au fost zidite spre treaba lor.

27. Buna lui cuvîntare se-au umplut ca un rîu de apă [28] [448]şi cum au adăpat un pîrîu uscăciunea,

28. Aşa şi mîniia lui va moştina limbile, [29] [449]cum au întors apa în sărătură.

29. Şi căile lui — dirêpte celor preacuvioşi ai lui, aşa şi celor fărădelegiuitori împiedecările.

30. Cêle bune celor buni sînt făcute de-nceput, aşijderea şi celor răi cêle rêle.

31. [450]Începătura a toată trebuinţa vieţii omului iaste:

32. [31] Apa, focul şi fierul, sarea, trahanaua şi graiul, mîrea, laptele şi sînge de strugur şi undelemn şi haina.

33. [32] Acêstea toate sînt celor credincioşi întru bunătate, aşijderea şi celor păcătoşi se vor întoarce întru răotate.[451]

34. [33] Sînt duhure care sînt zidite spre izbîndă şi cu urgiia lor au întărit lor rane.

35. [34] În vrêmea sfîrşirii vor turna tărie şi urgiia celui ce i-au făcut vor vărsa.

36. [35] Focul şi grindina[452] şi foametea şi moartea, acêstea toate au fost zidite spre izbîndă;

37. [36] Dinţii fierilor şi scorpiile şi năpîrcile şi suliţa[453] cea izbînditoare spre piericiunea celor necuraţi.

38. [37] În poruncile lui se vor veseli şi pre pămînt se vor găti de cêle ce le vor fi de treabă şi în vrêmea sa nu va trêce cuvîntul.

39. [38] Pentr-acêea m-am întărit de-nceput şi m-am chibzuit şi m-am lăsat în scripturi:

40. [39] [454]„Toate lucrurile Domnului — bune şi tot ce trebuiêşte va da la vrêmea sa.

41. [40] Nu iaste a zice: «Ceasta iaste mai rea decît cê-

Versiunea modernă

şterge din mintea lor.

12. Amintirea lui nu va dispărea şi numele lui va dăinui din generaţie în generaţie.

13. Neamurile vor povesti despre înţelepciunea lui şi adunarea [poporului] va vesti preamărirea lui.

14. Dacă va trăi mult, va lăsa în urmă un nume mai cinstit decît alte o mie de nume, iar cînd va muri, acest lucru îi va fi de ajuns.

15. După ce m-am gîndit bine, voi relata mai departe, căci m-am încărcat asemenea lunii pline.

16. Ascultaţi-mă, fii preacuraţi, şi înmulţiţi-vă asemenea unui trandafir care creşte pe malul unui rîu curgînd pe ogor.

17. Asemenea tămîii să răspîndiţi mireasmă plăcută şi să înfloriţi ca un crin.

18. Să revărsaţi mireasmă şi să intonaţi o cîntare de laudă, să binecuvîntaţi pe Domnul pentru toate lucrările lui.

19. Să vestiţi măreţia numelui său, să vă mărturisiţi întru preamărirea lui prin cîntările buzelor voastre şi prin harpe şi atunci cînd aduceţi mulţumiri Domnului să spuneţi astfel:

20. „Toate lucrările Domnului sînt foarte frumoase şi orice poruncă a lui se va împlini la vremea ei!"

21. Nu trebuie să spunem: „Ce este aceasta?" sau „Pentru ce este aceasta?" Căci orice fapt va fi cercetat la vremea lui.

22. La cuvîntul său apa s-a oprit ca un morman şi la o rostire a gurii sale s-a făcut un rezervor de apă.

23. La porunca sa totul se împlineşte potrivit bunei lui voinţe şi nimeni nu poate micşora înfăptuirea mîntuirii sale.

24. Faptele oricărei făpturi din carne se află înaintea sa şi nimic nu poate să-i ocolească privirile.

25. Din veac în veac el a scrutat lumea şi nimic nu este neobişnuit pentru el.

26. Nu trebuie să spunem: „Ce este aceasta?" sau „Pentru ce este aceasta?" Căci orice lucru a fost creat pentru folosul lui.

27. Ca un rîu s-a revărsat binecuvîntarea sa şi ca un potop a inundat uscatul.

28. Tot aşa vor moşteni neamurile urgia lui, după cum el însuşi a preschimbat apele în saramură.

29. Pentru cei evlavioşi căile sale sînt drepte, după cum pentru cei nelegiuiţi sînt pline de piedici.

30. Lucrurile bune au fost create dintru început pentru cei buni, la fel cum cele rele au fost făcute pentru cei păcătoşi.

31. De neapărată trebuinţă pentru viaţa omului [sînt următoarele]:

32 Apa, focul, fierul, sarea, fruntea făinii de grîu, laptele, mierea, sîngele strugurelui, untdelemnul şi veşmîntul.

33. Toate acestea sînt bune pentru oamenii evlavioşi, după cum pentru păcătoşi ele se preschimbă în lucruri rele.

34. Există unele vînturi care au fost create pentru a aduce pedepsă şi în mînia lui [Domnul] a înteţit biciuirile lor.

35. În clipa sfîrşitului ele îşi vor revărsa tăria şi vor alina mînia celui care le-a creat.

36. Focul şi grindina, foametea şi moartea, toate acestea au fost create pentru a pedepsi;

37. Colţii fiarelor, scorpionii, viperele şi sabia care-i pedepseşte pe cei nelegiuiţi ducîndu-i la pierzare.

38. Se vor bucura ca să-i împlinească porunca, vor fi gata la nevoie şi, cînd le va sosi clipa, nu vor ieşi din cuvîntul lui.

39. Tocmai de aceea m-am întărit încă de la început, am cugetat şi am lăsat în scris [următoarele]:

40. „Lucrările Domnului sînt bune toate şi el se va îngriji de orice nevoie la vremea potrivită.

41. Şi nu trebuie să spunem: «Acest lucru este mai rău decît celă-

Biblia 1688, p. 684, col. 2

sta — mai rea», pentru că toate în vrême să vor binevoi.

42. Şi acum cu toată inima şi gura lăudaţi şi blagosloviţi numele Domnului!"

Cap 40

1. Neprilej mare s-au zidit la tot omul şi jug greu pre fiii lui Adám,

2. Den zioa ieşirei den pîntecele mumei lor pînă la zioa întoarcerii la muma tuturor.

3. Gîndurile lor şi frica inimii — gîndul aşteptării, zioa săvîrşirii.

4. De la cela ce şade pre scaun cu slavă şi pînă la cel smerit cu pămînt şi cenuşă,

5. De la cel ce poartă iachinthu şi cunună şi pînă la cel ce să îmbracă cu in crud —

6. Mîniia şi rîvnirea şi turburarea şi tremurarea şi frica morţii şi pizma şi pricea; şi în vrêmea odihnii, pre patu-şi, somnul nopţii premenêşte gîndul lui.

7. Puţin ca o nemică la odihnă, şi de la acela în somnuri, ca în zilele strejuirii,

8. Gîlcevit în vedêrea inimii lui ca cînd ar fi scăpat de cătră faţa războiului.

9. În vrêmea mîntuirii lui s-au sculat şi minunîndu-se la nici o frică.

10. Cu tot trupul, de la om pînă la dobitoc, şi preste păcătoşi cu şapte părţi,

11. Cătră acêstea: moarte şi sînge şi price şi sabie, primejdii, foamete şi zdrobire şi bătaie.

12. Preste cei fără de lêge s-au zidit acêstea toate şi pentru ei s-au făcut potopul.

13. Toate cîte-s de la pămînt la pămînt să întorc şi de la ape la mare să întoarnă.

14. Tot darul şi strîmbătatea stinge-se-va, şi credinţa în vêci va sta.

15. Banii nedirepţilor ca rîul să vor usca şi ca trăsnet mare în ploaie va răsuna.

16. Deşchizînd el mîinile veseli-se-va, aşa ceia ce ies den poruncă spre concenire să vor piêrde.

17. Semenţiile celor necredincioşi nu vor înmulţi stîlpările şi rădăcinile cêle necurate — pre piatră încolţurată.

18. Spre toată apa şi ţărmurile rîului mai înainte de toată buruiana lesne se va zmulge.

19. Harul — ca grădina întru blagoslovenii şi milosteniia în veac rămîne.

20. Viaţa celui destul-lucrătoriu să va îndulci, şi mai mult decît amîndoao — cela ce află comoară.

21. Feciorii şi zidirea cetăţii întăresc numele, iară mai mult decît acêstea amîndoao să socotêşte muiêrea cea fără prihană.

22. Vinul şi zicăturile veselescu inima, şi mai mult decît amîndoao — îndrăgirea înţelepciunii.

23. Fluierul şi canonul îndulcesc viersurile, şi mai mult decît amîndoao — limba cea dulce.

24. Dar şi frumusêţe va pofti ochiul tău, şi decît amîndoao — verdeaţa seminţii.

25. Priêtinul şi tovarăşul la vrême împreunîndu-se, şi mai mult decît amîndoao — muiêrea cu bărbatul.

26. Fraţii şi ajutoriul la vrêmea întristăciunii, şi mai mult decît amîndoao milosteniia va mîntui.

27. Aurul şi argintul vor întă- //

Ms. 45, p. 818-819

ta — mai rea», pentru că toate întru vrême să vor binevrea.

42. Şi acum cu toată inima şi gura lăudaţi şi blagosloviţi numele Domnului!"

Cap 40

1. Neprilej mare s-au zidit la tot omul şi jug greu preste fiii lui Adam,

2. Dentru dzua ieşirei dentru pîntecile maicii lor pînă la dzua întoarcerii la maica tuturor.

3. Gîndurile lor şi frica inimei — gîndul aşteptării, dzua săvîrşirei.

4. De la cel ce şade pre scaun cu mărire şi pînă la cel smerit cu pămîntu şi cenuşe,

5. De la cela ce poartă vînăt şi cunună şi pînă la cela ci să îmbracă cu in crud —

6. Mînie şi rîvnire şi turburare şi tremurare şi frica morţii şi pizma şi pricea; şi în vrêmea odihnei, preste patu-şi, somnul nopţii primenêşte gîndul lui.

7. Puţîn ca o nimică la odihnă, şi de la acela întru somnuri, ca întru dzilele străjuirei, *[819/1]*

8. Gîlcevit întru vedêrea inimei lui ca cînd are fi scăpat de cătră faţa războiului.

9. Întru vrêmea mîntuirei lui s-au sculat şi minunîndu-să la nice o frică.

10. Cu tot trupul, de la om pînă la dobitoc, şi preste păcătoşi cu 7 părţi,

11. Cătră acêstea: moarte şi sînge şi price şi sabie, aduceri, foamete şi zdrobire şi bătaie.

12. Preste cei fără de lêge s-au zidit acêstea toate şi pen ei s-au făcut potopul.

13. [229]Toate cîte-s de la pămînt la pămînt să întoarnă şi de la ape la maare să întoarnă.

14. Tot darul şi strîmbătatea stinge-să-va, şi ce întru vac va sta?

15. Banii nedrepţilor ca rîul să vor usca şi ca trăsnetul mare întru ploaie va răsuna.

16. Dăşchizînd el mîinele veseli-să-va, aşa ceia ce ies den porîncă spre concenire să vor sfîrşi.

17. Naşterile celor fără credinţă nu vor înmulţi stîlpări şi rădăcine necurate — pre piatră încolţurată.

18. Are prespre toată apa şi budza rîului mainte de toată buruiana să va zmulge.

19. Harul — ca grădina întru blagoslovenii şi milostenie în vac rămîne.

20. [230]Viaţa celui dăstul-lucrător să va îndulci, şi mai mult decît amîndoao — cela ce află vistiêr.

21. Fii şi zidirea cetăţii întărescu numele, şi decît amîndoao mai mult muiêrea fără prihană să socotêşte.

22. Vinul şi zicăturile veselescu inima, şi mai mult decît amîndoao — îndrăgirea înţelepciunei.

23. Fluierul şi canonul îndulcescu viersurile, şi mai mult decît amîndoă-i limba dulce.

24. Har şi frîmsêţe pofti-va ochiul tău, şi decît amîndoă-i pajiştea săminţei.

25. Priêten şi tovarăş la vrême nemerind, şi mai presus de amîndoă-i muiêrea cu bărbat.

26. Fraţii şi ajutoriul la vrêmea strînsorii, şi mai presus de amîndoao milosteniia va mîntui.

27. Aurul şi argintul întă-

Ms. 4389, p. 662-663

ea», că toate vor fi plăcute la vrêmea lor.

42. [41] Ce acum cu gura şi cu toată inima să cîntaţi şi bine să cuvîntaţi numele Domnului!"

Cap 40

1. Mare neîndeletnicire[455] iaste făcută tuturor oamenilor şi jug greu pre feciorii lui Adam,

2. [1] Den zioa ieşirei lor den pîntece mîne-sa şi pînă *[662/2]* în zioa ce se îngroapă în muma tuturor.[456]

3. [2] Gîndul lor şi teamătul inimii — cugetul aşteptării şi zioa sfîrşitului.

4. [3] De la cela ce şade pre scaunul slavei pînă la cel ce iaste smerit pre pămînt şi în ţărînă,

5. [4] De la cela ce poartă caftan gravaní şi coronă pînă la cela ce poartă lînă[457] —

6. [4] Pizmă, urgie, ceartă şi gîlceavă şi frică de moarte, vrajbă şi rîvnă; [5] şi în vrêmea răpaosului, în pat, somnul nopţii va schimba înţelêgerea lui.

7. [6] Puţinel, ca o nimică, în odihnă şi dentr-însa, în somn, ca în zioa cea de pază,

8. [7] Turburat iaste în vedêrea inimii lui ca cînd ară fugi denaintea războiului

9. [7] Şi în vrêmea mîntuirii sale se-au sculat şi se-au mirat de frica nimunui.[458]

10. [8] Cu toată carnea, de la om şi pînă la dobitoc, şi pre cei păcătoşi de şapte ori,

11. [9] [459]Şi cătră acêstea: moarte sînge, rîvnă şi aducere de sabii, foamete şi sfărîmare şi rane.

12. [10] Toate acêstea sînt făcute asupra celor fărădelegiuitori [460]şi pentru aceştia au fost potopul.

13. [11] Toate cîte sînt den pămînt în pămînt se vor întoarce [461]şi toate apele se vor întoarce în mare.

14. [12] Toată mita şi nedireptatea vor pieri, iar credinţa va sta în veac.

15. [13] Avuţiile celor nedirepţi se vor usca ca rîul şi vor răsuna ca tunetul cel mare în ploaie.

16. [14] Cînd va dăşchide mîna sa se va veseli, aşijderea ceia ce calcă poruncile vor pieri spre firşenie.

17. [15] Nepoţii celor necuraţi nu vor înmulţi ramurile şi rădăcinile celor răi vor plesni pre colţurile pietrii.[462]

18. [16] Spre toată apa şi spre ţărmurile rîului mai întîi decît toată iarba se va rumpe.

19. [17] Harul — ca grădina[463] întru cuvîntările cêle bune, iar milosteniia va trăi în vêci.

20. [18] [464]Viiaţa lucrătoriului celui den dăstul se va îndulci, şi mai vîrtos decît amîndoaoă cela ce va afla comoară[465].

21. [19] Feciorii şi zidirea de cetate vor întări numele, iar decît acêstea amîndoaoă mai mult se socotêşte muiêrea cea fără de ponos.

22. [20] Vinul şi clopotele veselesc inima, iar mai vîrtos decît amîndoaoă — limba cea dulce.

23. [21] Fluierul şi cenghieriia vor îndulci mădularele, iar mai vîrtos decît amîndoaoă — limba cea dulce.

24. [22] Harul şi ghizdăviia va iubi ochiul tău, şi mai vîrtos decît amîndoaoă — verdeaţa sămănăturilor.

25. [23] Priêtenul şi vecinul cînd se împreună la vrême, şi mai vîrtos *[663/1]* decît amîndoaoă — muiêrea cu bărbatul.[466]

26. [24] Fraţii şi ajutoriul în vrêmea scîrbei, iar mai vîrtos decît amîndoi va mîntui milostivniciia.

27. [25] Aurul şi argintul vor întă-

Versiunea modernă

lalt!», căci orice lucru va fi preţuit la vremea lui.

42. Iar acum din toată inima şi cu gura [larg deschisă] cîntaţi şi binecuvîntaţi numele Domnului!"

Capitolul al 40-lea

1. Un mare necaz a fost creat pentru fiecare om şi un jug împovărător apasă asupra fiilor lui Adam,

2. Din ziua în care au ieşit din pîntecele mamei lor şi pînă în ziua cînd se vor întoarce la mama tuturora.

3. Gîndurile care-i frămîntă şi frica din inimă înseamnă a cugeta la ce îi aşteaptă, la ziua morţii.

4. De la cel aşezat pe un tron renumit şi pînă la cel care se umileşte în ţărînă şi cenuşă,

5. De la cel care poartă veşminte de purpură şi coroană şi pînă la cel îmbrăcat cu pînză groasă de in —

6. Mînie şi invidie, tulburare şi zbucium, frică de moarte, ciudă şi dezbinare; iar în clipa de odihnă, în aşternutul său, somnul nopţii nu face altceva decît să-i reînnoiască îngrijorarea.

7. Foarte puţin, o frîntură de odihnă, şi de aici în vis, [el se simte] ca într-o zi de strajă,

8. Tulburat de vedeniile care-i trec prin minte ca şi cum ar fi un fugar de pe cîmpul de luptă.

9. În clipa cînd trebuie, el se trezeşte şi se miră că nu-i mai este deloc frică.

10. Pentru orice făptură din carne, de la om şi pînă la dobitoc, iar pentru păcătoşi de şapte ori mai mult,

11. Pentru toate acestea: doar moarte, sînge, dezbinare şi sabie, nenorociri, foamete, distrugere şi biciuire.

12. Împotriva celor nelegiuiţi au fost create toate acestea şi din pricina lor s-a făcut potopul.

13. Toate cele ce vin din pămînt se vor întoarce în pămînt şi cele ce vin din ape se vor întoarce în mare.

14. Orice dar [necinstit] şi orice nedreptate vor fi înlăturate, dar credinţa va dăinui în veac.

15. Banii celor celor nedrepţi vor fi asemenea unui rîu care seacă şi asemenea unui trăsnet mare care răsună în ropotul de ploaie.

16. Cînd un nedrept va deschide mîinile, el se va veseli, şi tot aşa cei care încalcă porunca vor dispărea în întregime.

17. Vlăstarele celor necredincioşi nu-şi vor înmulţi ramurile, iar rădăcinile necurate stau pe o stîncă piezişă.

18. Trestia care creşte la marginea oricărei ape şi pe malurile unui rîu va fi smulsă înaintea tuturor buruienilor.

19. Mărinimia este ca o grădină plină de binecuvîntări şi milostenia dăinuie în veac.

20. Viaţa omului de sine stătător şi a celui muncitor va fi plăcută, dar mai fericit decît oricare din ei este acela care găseşte o comoară.

21. A avea fii şi a întemeia o cetate sînt fapte care statornicesc un nume, dar mai bună decît amîndouă este socotită o femeie fără prihană.

22. Vinul şi muzica înveselesc inima, dar mai presus decît amîndouă este iubirea de înţelepciune.

23. Flautul şi harpa scot o melodie plăcută, dar mai presus decît amîndouă este o limbă plăcută.

24. Gingăşia şi frumuseţea le goreşte ochiul, dar mai presus decît amîndouă este verdeaţa unei pajişti.

25. Prietenul şi tovarăşul îi întîlnim la vremea potrivită, dar mai presus decît amîndoi este femeia şi bărbatul ei.

26. Fraţii şi sprijinitorii îţi stau aproape în clipa de restrişte, dar mai mult decît aceştia milostenia te va scoate din primejdie.

27. Aurul şi argintul îţi vor da sigu-

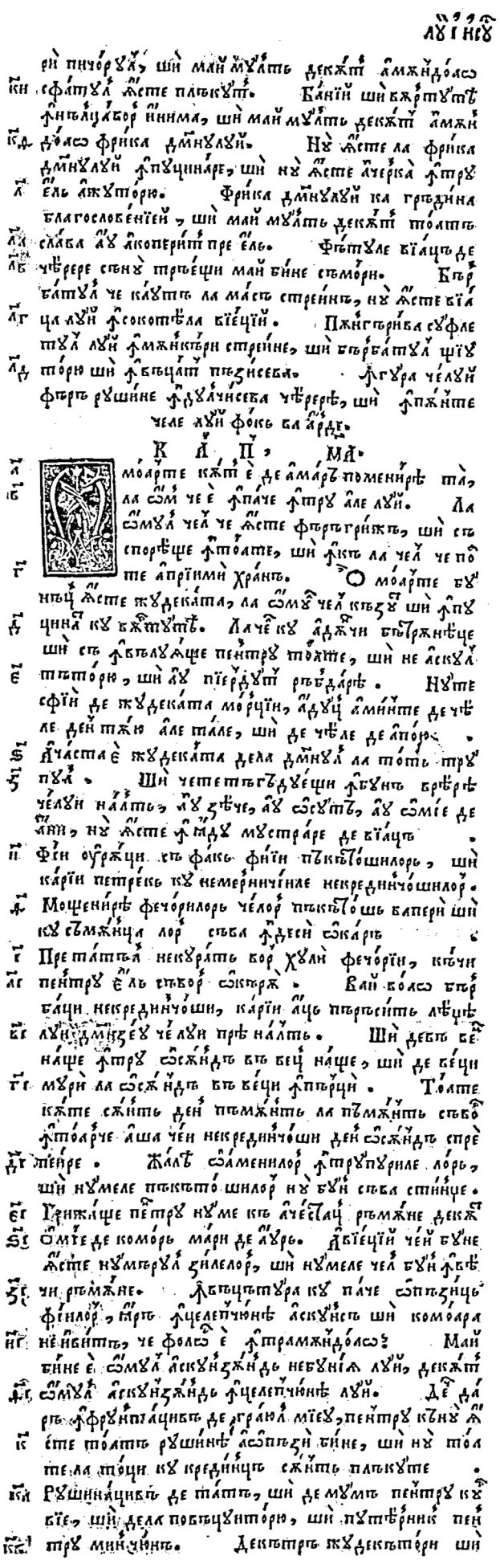

Biblia 1688, p. 685, col. 1

ri piciorul, şi mai mult decît amîndoao sfatul iaste plăcut.

28. Banii şi vîrtutea înălţa-vor inima, şi mai mult decît amîndoao — frica Domnului.

29. Nu iaste la frica Domnului împuţinare şi nu iaste a cerca întru el ajutoriu.

30. Frica Domnului — ca grădina blagosloveniei şi mai mult decît toată slava au acoperit pre el.

31. Fătule, viaţă de cêrere să nu trăieşti, mai bine să mori.

32. Bărbatul ce caută la masă streină, nu iaste viaţa lui în socoteala vieţii.

33. Pîngări-va sufletul lui în mîncări streine, şi bărbatul ştiutoriu şi învăţat păzi-se-va.

34. În gura celui fără ruşine îndulci-se-va cêrerea şi în pîntecele lui foc va arde.

Cap 41

1. O, moarte, cît e de amară pomenirea ta la om ce e în pace întru ale lui,

2. La omul cel ce iaste fără grijă şi să sporêşte în toate şi încă la cel ce poate a priimi hrană!

3. O, moarte, bună-ţi iaste judecata la omul cel căzut şi împuţinat cu vîrtutea,

4. La cel cu adînci bătrînêţe şi să învăluiêşte pentru toate şi neascultătoriu şi au pierdut răbdarea!

5. Nu te sfii de judecata morţii, adu-ţi aminte de cêle dentîiu ale tale şi de cêle de apoiu.

6. Aceasta e judecata de la Domnul la tot trupul.

7. Şi ce te tăgăduieşti în bunăvrêrea Celui Nalt? Au zêce, au o sută, au o mie de ani, nu iaste în iadu mustrare de viaţă.

8. Fii urîţi să fac fiii păcătoşilor şi carii petrec cu nemerniciile necredincioşilor.

9. Moştenirea feciorilor celor păcătoşi va pieri şi cu sămînţa lor să va îndesi ocară.

10. Pre tatăl necurat vor huli feciorii, căci pentru el să vor ocărî.

11. Vai voao, bărbaţi necredincioşi, carii aţi părăsit lêgea lui Dumnezeu celui preanalt!

12. Şi de vă veţi naşte, întru osîndă vă veţi naşte, şi de veţi muri, la osîndă vă veţi împărţi.

13. Toate cîte sînt den pămînt la pămînt să vor întoarce, aşa cei necredincioşi den osîndire spre pieire.

14. Jalea oamenilor — în trupurile lor şi numele păcătoşilor nu bun să va stinge.

15. Grijaşte pentru nume, că acesta-ţi rămîne decît o mie de comori mari de aur.

16. A vieţii cei bune iaste numărul zilelor şi numele cel bun în vêci rămîne.

17. Învăţătura cu pace o păziţi, fiilor! Iară înţelepciunea ascunsă şi comoara neivită, ce folos e într-amîndoao?

18. Mai bine e omul ascunzînd nebuniia lui decît omul ascunzînd înţelepciunea lui.

19. Deci, dară, înfruntaţi-vă de graiul mieu.

20. [13]Pentru că nu iaste toată ruşinea a o păzi bine şi nu toate la toţi cu credinţă sînt plăcute.

21. Ruşinaţi-vă de tată şi de mumă pentru curvie şi de la povăţuitoriu şi putêrnic pentru minciună,

22. De cătră judecători şi /

Ms. 45, p. 819-820

ri-vor piciorul, şi mai presus decît amîndoă-i sfatul procopsêşte.

28. Banii şi vîrtutea înălţa-vor inima, şi mai presus de amîndoao[231] — frica Domnului.

29. Nu iaste la frica Domnului împuţinare şi nu iaste a cerca întru el *[819/2]* ajutor.

30. Frica Domnului — ca grădina blagosloveniei şi mai presus decît toată mărirea au acoperit pre el.

31. Fiiule, viaţa a cêrerii să nu trăieşti, mai bine-i să mori.

32. Bărbat căutînd la masă streină, nu iaste a lui viaţă întru socoteala vieţii.

33. Pîngări-va sufletul lui întru mîncări striine, şi bărbatul ştiutor şi învăţat păzi-să-va.

34. Întru gura celui fără ruşine îndulci-să-va cêrere şi întru pîntecele lui foc va arde.

Cap 41

1. O, moarte, cîtu-i de amară pomenirea ta la om ce-i în pace întru ale lui,

2. La bărbat neînvăluit şi ce să sporêşte întru toate şi încă ce poate a priimi hrană!

3. O, moarte, bunu-ţi este[232] judeţul la om scăzut şi împuţînat cu vîrtutea,

4. Adîncu bătrîn şi învăluindu-să pregiur toate şi neascultînd şi ce au pierdut îngăduinţa!

5. Nu te sfii de judecata morţii, adu-ţi aminte de cêle dentîi ale tale şi de cêle de apoi.

6. Acesta-i judeţul de la Domnul la tot trupul.

7. Şi ce te tăgăduieşti întru bunăvrêrea Celui Înalt? Au dzêce, au 100, au 1000 de ani, nu iaste în locul iadului mustrare de viaţă.

8. Fii urîţi facu-să fiii păcătoşilor şi împreunîndu-să cu nemerniciile necredincioşilor.

9. A fiilor păcătoşi piêre moştenirea şi cu sămînţa lor îndesi-va ocară.

10. La tatăl necurat huli-vor fiii, căci pentru el să vor ocărî.

11. Vai voao, bărbaţi necuraţi carii aţi părăsit lêgea lui Dumnedzău celui preaînalt!

12. Şi dă vă veţi naşte, la osîndă vă veţi naşte, şi dă veţi muri, la osîndă veţi împărţi.

13. [233]Toate cîte-s de la pămînt, la pămînt veţi[234] înturna, aşa cei necredincioşi de la osîndă spre pieire.

14. Jalea oamenilor — întru trupurile lor şi numele păcătoşilor nu bun să va stinge.

15. Grijaşte pentru nume, că acesta îţi va rămînea decît 1000 mari vistiêre de aur.

16. A bunii vieţi — numărul dzilelor şi bunul nume în vac rămîne.

17. Învăţătura cu pace o păziţi, fiilor! Şi înţelepciunea ascunsă şi visti-*[820/1]* êriu neivit, ce folos ii într-amîndoao?

18. Mai bine-i omul ascundzînd nebuniia lui decît omul ascundzînd înţelepciunea lui.

19. Deci înfruntaţi-vă pentru graiul mieu.

20. Pentru că nu iaste toată ruşinea a opri bine şi nu toate la toţi cu credinţă să binevor.

21. Ruşinaţi-vă de cătră tată şi maică pentru curvie şi de la povăţuitor şi putêrnic pentru minciună,

22. De cătră judecător şi

Ms. 4389, p. 663

ri[467] piciorul, iar mai vîrtos decît amîndoaoă va fi plăcut sfatul.

28. [26] Avuţiia şi vîrtutea înalţă inima, iar mai vîrtos decît amîndoaoă — frica Domnului.

29. [27] În frica Domnului nu iaste împuţinare şi într-însa nu iaste a căuta ajutoriu.

30. [28] Frica Domnului — ca o grădină bine mirositoare şi mai vîrtos decît toată slava l-au acoperit.

31. [29] Fătul mieu, în viiaţa cerşătorilor să nu umbli, că mai bine iaste a muri decît a cêre.

32. [30] Bărbatul cela ce caută la masa streină, viiaţa lui nu iaste în numărul vieţii,

33. [30] Că sufletul său şi-l va spurca cu bucatele altora, [31] iar bărbatul cel certat şi ştiut se va păzi.

34. [32] În gura celui fără de ruşine se va îndulci cêrerea şi în pîntecele lui se va aţîţa[468] foc.

Cap 41

1. O, moarte, cîtu-ţi iaste de amară pomenirea ta omului celui ce lăcuiêşte cu pace întru avuţiia sa,

2. Omului celui ce n-are nici o grijă şi i se-au întîmplat bine întru toate şi încă poate să ia hrană!

3. O, moarte, bună iaste judecata ta omului celui ce trebuieşti şi celui ce se lipsêşte de vîrtute,

4. Celui ce iaste ajuns cu bătrînêţele cêle mai de pre urmă şi poartă grijă de toate şi stă împotrivă şi au pierdut răbdarea!

5. Nu te tême de judecata morţii, ado-ţi aminte cêle dentîi ale tale şi cêle de apoi,

6. [5] Că aceasta iaste judecată de la Domnul spre toată carnea.

7. [6] Şi pentru căci te tăgăduieşti de plăcêrea Celui de Sus? Măcară 10, măcară 100, măcară 1000 de ani, [7] nu iaste în iad mustrare pentru viiaţă.

8. Feciorii păcătoşilor vor fi feciorii urîciunii şi ceia ce vor vieţui în mutările celor necuraţi.[469]

9. Moştinarea feciorilor celor păcătoşi va pieri şi cu seminţiia lor va fi împutăciunea în toată vrêmea.

10. Feciorii vor urî pre tatăl cel necurat, că pentru dînsul vor lua ei mustrăciune.

11. Vai de voi, bărbaţi necuraţi, că aţi părăsit lêgea Dumnezeului celui de sus!

12. Şi de vă veţi şi naşte, întru blestem vă veţi naşte, iar de veţi muri, întru blestem veţi fi împărţiţi.

13. [470]Toate cîte sînt den pămînt în pămînt vor mêrge; aşijderea şi cei necuraţi den blestem în piericiune.

14. Jalea oamenilor — în trupurile lor, iar numele celor păcătoşi nu se va stinge cu *[663/2]* bine.

15. Să aibi grijă de numele cel bun, că acela-ţi va fi mai bun decît o mie de comori de galbeni.[471]

16. Numărul zilelor — bunătatea vieţii, că numele cel bun va trăi în vêci.

17. Fiilor, să păziţi învăţătura cu pace! [472]Că de înţelepciunea ascunsă şi de avuţiia nearătată, ce folos iaste de amîndoaoă?

18. Mai bine iaste omul să-şi ascunză nebuniia sa decît omul să-şi ascunză înţelepciunea sa.

19. Pentr-acêea, ruşinaţi-vă de cuvintele mêle,

20. Că nu iaste bine a ascunde toată ruşinea şi nu vor plăcea toate tuturor cu credinţă.

21. Să vă fie ruşine de tată-vostru şi de mumă-voastră pentru curvie şi de cel mai mare şi de stăpîn pentru minciuni,

22. De judecătoriu şi

Versiunea modernă

ranţă, dar mai presus decît amîndouă va fi preţuit un sfat.

28. Banii şi puterea îşi vor da curaj, dar mai presus decît amîndouă este teama faţă de Domnul.

29. Avînd teamă de Domnul, nu îţi lipseşte nimic şi, cînd o ai, nu mai trebuie să cauţi alt ajutor.

30. Teama faţă de Domnul este ca o grădină plină de binecuvîntare şi ea ne apără mai bine decît orice faimă.

31. Fiule, să nu duci o viaţă de cerşetor; mai bine să mori decît să cerşeşti.

32. Viaţa bărbatului care priveşte către masa altuia nu poate fi socotită o viaţă adevărată.

33. El îşi va întina sufletul cu mîncăruri străine, pe cînd bărbatul învăţat şi bine crescut se va feri de ele.

34. În gura omului fără ruşine cerşeala este plăcută, dar în pîntecele lui va arde un foc.

Capitolul al 41-lea

1. O, moarte, cît de amară este amintirea ta pentru omul care trăieşte liniştit în mijlocul bunurilor sale,

2. Pentru bărbatul lipsit de griji, căruia îi merg bine toate şi care este încă în stare să primească hrana!

3. O, moarte, binevenită este judecata ta pentru omul căzut în nevoie şi cu puterile împuţinate,

4. Pentru cel ajuns la adînci bătrîneţe şi copleşit de toate grijile, care a devenit neîncrezător şi şi-a pierdut răbdarea!

5. Să nu te temi de judecata morţii, să-ţi aduci aminte de cei care au fost înaintea ta şi de cei ce te vor urma.

6. Aceasta este judecata Domnului cu privire la orice făptură din carne.

7. Atunci de ce să cîrtim împotriva bunului plac al Celui Preaînalt? Că vei trăi zece, o sută sau o mie de ani, în iad nu vei fi mustrat pentru viaţa pe care ai dus-o.

8. Fiii păcătoşilor devin fii dezgustători, care-şi petrec vremea în sălaşele necredincioşilor.

9. Moştenirea fiilor celor păcătoşi va fi nimicită, urmaşii lor vor fi copleşiţi de ocară.

10. Pe un tată necredincios îl vor ponegri fiii săi, căci din pricina lui au ajuns şi ei de ocară.

11. Vai vouă, bărbaţi necredincioşi, care aţi părăsit legea Celui Preaînalt!

12. Dacă vă veţi naşte, întru blestem vă veţi naşte, iar dacă veţi muri, de blestem veţi avea parte.

13. Toate cele ce vin din pămînt se vor întoarce în pămînt, şi tot aşa cei necredincioşi merg de la blestem către pieire.

14. Oamenii se tînguiesc după corpurile lor, dar numele păcătoşilor nu este bun şi va fi şters.

15. Să ai grijă de numele tău, căci acesta va dăinui după tine mai mult decît o mie de grămezi de aur.

16. O viaţă fericită îşi are zilele numărate, dar un bun renume va dăinui în veci.

17. Să-mi păstraţi învăţătura în pace, fiilor! Înţelepciune ascunsă şi o comoară care nu poate fi văzută, ce folos putem avea din amîndouă?

18. Mai bun este un om care-şi ascunde nebunia decît omul care-şi ţine ascunsă înţelepciunea.

19. Aflaţi, aşadar, din ce vă voi spune cînd trebuie să vă ruşinaţi.

20. Căci nu este bine să ne ferim de orice ruşine şi nu toată lumea apreciază cu bună-credinţă toate lucrurile.

21. Faţă de tatăl tău şi faţă de mama ta să te ruşinezi de desfrîu, faţă de căpetenie şi faţă de cel puternic de o minciună,

22. Faţă de judecător şi

Biblia 1688, p. 685, col. 2

boiêri pentru greşală, de cătră adunare şi nărod pentru fărădelêge,

23. De soţie şi de priêtin pentru strîmbătate şi de la locul unde lăcuieşti pentru furtişag,

24. Şi de cătră adevărul lui Dumnezău şi făgăduinţa şi de înfigerea cotului spre pîini,

25. De ponosul luării şi al dării şi de cătră cei ce să închină pentru tăcêre,

26. De cătră vedêrea fămeii curve şi de cătră întoarcerea fêţii de cătră rudenie,

27. De cătră luarea părţii şi a dării şi de luarea-aminte la muiêrea cu bărbat,

28. De băgarea de seamă slujnicii lui şi să nu stai preste aşternutul ei,

29. De priêtin pentru ponosul cuvintelor; şi după ce vei da, nu împuta;

Cap 42

1. De poftorirea şi auzul cuvîntului şi de descoperirea cuvintelor celor[14] ascunse.

2. Şi vei fi ruşinos adevărat şi aflînd har înaintea a tot omul.

3. Să nu te ruşinezi de acêstea şi să nu iêi obrazu ca să greşeşti:

4. Pentru lêgea Celui Nalt şi făgăduinţa şi pentru judecată a îndirepta pre cel necredincios,

5. Pentru cuvîntul soţiei şi călătorilor şi pentru darea moştenirii priêtenilor,

6. Pentru alêgerea cumpenilor şi cîntarilor, pentru cîştigul de multe şi de puţine,

7. Pentru nedobînda vînzării şi a neguţătorilor şi pentru multa certarea a fiilor şi sîngera coasta robului rău;

8. La muiêrea rea bună e pecêtea şi unde-s mîni multe încuie.

9. Orice vei da, cu număr şi cu cumpănă, şi darea şi luarea — la tot cu scrisoare.

10. Pentru învăţătura celui fără minte şi nebun şi celui adîncu bătrîn, ce să judecă cătră cei tineri.

11. Şi vei fi certat adevărat şi ispitit înaintea tuturor celor vii.

12. Fata la părinte ascunsă priveghêre iaste şi grija ei depărtează somnul lui;

13. În tinerêţele ei, ca nu cîndai să treacă de vîrstă, şi împreună-lăcuind, nu cumva să să urască;

14. În feciorie, să nu se cumva pîngărească şi întru cêle părinteşti ale ei să să facă grecioasă;

15. Cu bărbatul fiind, să nu cumva zmintească, şi împreună-lăcuind, să nu se cumva stîrpească.

16. Pre fata fără ruşine întărêşte paza, ca nu cîndai să faci bucurie vrăjmaşilor,

17. Voroavă în cetate şi defăimare norodului, şi te va ruşîna în mulţimea multora.

18. La tot omul nu căuta în frumusêţe şi în mijlocul muierilor nu te amesteca la şădêre,

19. Pentru că den haine va ieşi moliia şi de la muiêre răutatea.

20. Mai bună e răutatea bărbatului decît muiêrea ce face bine şi muiêrea carea ruşinează spre împutăciune.

21. Aduce-mi-voiu aminte, dară, de lucrurile Domnului şi cêle ce am văzut voiu povesti. În cuvintele Domnului — lucrările lui.

22. Soarele luminînd pre- //

Ms. 45, p. 820

boiêrin pentru greşală, de cătră adunare şi nărod pentru fărădălêge,
23. De împreunător şi priêten pentru strîmbătate şi de la locul unde nemerniceşti pentru furtişag,
24. Şi de cătră adevărul lui Dumnedzău şi făgăduinţei şi de la înfigerea cotului spre pîini,

25. De cătră izgonire a luării şi a dării şi de cătră cei ci să închină pentru tăcêrea,
26. De cătră[235] vedêre a fămêie curvă şi de cătră întoarcere a fêţei rudei,
27. De cătră luare a părţii şi dare şi de cătră socoteală a muieri măritate,
28. De cătră isteţiia slujnicii lui şi să nu stai preste aşternutul ei;
29. De la priêten pentru a cuvintelor ponoslu; şi după ce vei da, nu ocărî;

Cap 42

1. [236]De cătră îndoire şi a cuvîntului audzu şi de cătră dăscoperiri cuvintelor ascunse.
2. Şi vei fi ruşinos adevărat şi aflînd har înaintea a tot omul.
3. Nu pentru acêstea să te ruşinezi şi să nu iêi faţă a greşi:

4. Pentru lêgea Celui Înalt şi făgăduinţa şi pentru judeţ a îndrepta pre cel necredincios,

5. Pentru cuvînt împreunător şi călători şi pentru darea moştenirei tovarăşilor,

6. Pentru alêgerea cumpenii şi cîntarelor, pentru cîştigul a multe şi a puţîne,
7. Pentru fără dobîndă vindere şi neguţători[237] şi pentru certarea a fiilor multă şi a robului rău coasta a o însîngera;
8. Preste muiêrea rea bună-i pecêtea şi unde-s mîini multe încuie.

9. Orice vei da, cu număr şi cum-*[820/2]* până, şi dare şi luare — la tot cu scrisoare.
10. Pentru învăţătura acelui fără minte şi nebun şi cel de istov bătrîn, ce să judecă cătră cei tineri.

11. Şi vei fi certat adevărat şi ispitit înaintea a tot visul.
12. Fata la tatăl — ascunsă priveghêre şi grija ei dăpărteadză somnul;
13. Întru tinerêţele ei, ca nu cîndai să să preacoacă, şi împreună lăcuind, ca nu cîndai să să urască;

14. Întru ficiorie, ca nu cîndai să să pîngărească şi întru părinteştile ei grecioasă să să facă;
15. Cu bărbatul fiind, ca nu cîndai smintească, şi împreună lăcuită fiind, ca să nu să stîrpască.

16. Spre fată neprimenită întărêşte straje, ca nu cîndai să faci bucurie la vrăjmaşi,
17. Vorbă în cetate şi alesul nărodului, şi te va ruşina în mulţime a mulţi.

18. La tot omul nu căuta întru frîmsêţe şi în mijlocul muierilor nu te amesteca la şedêre,
19. Pentru că dentru haine ieşi-va carea[238] şi de la muiêre răutate.
20. Mai bună-i răotatea bărbatului decît făcătoare de bine muiêre şi muiêrea ruşinînd spre ocară.[239]

21. Pomeni-voi, dară, lucrurile Domnului şi carele am vădzut povesti-voi. Întru cuvintele Domnului — lucrurile lui.
22. Soarele luminînd pres-

Ms. 4389, p. 663-664

de boiêriu pentru greşală şi de sobor şi de nărod pentru fărădelegiure,
23. De priêten şi de soţie pentru nedireptate şi de locul de unde lăcuieşti [24] pentru furtişag,
24. De adeverinţa lui Dumnezeu şi de făgăduinţă, de şădêrea la masă cea mai de sus

25. [24] Şi de înşălăciunea dării şi a luoării[473] [25] şi de cei ce închină pentru tăcêre
26. [25] Şi de vedêrea muierii curve şi de întoarcerea fêţei de cătră rudenie,
27. [26] Şi luarea părţii şi a dării [27] [474]şi de luarea aminte spre muiêrea cu bărbat
28. [27] Şi de amăgeala slujnicei ei şi de mêrgerea la patul ei,
29. [28] De cuvintele cêle de împutăciune asupra vecinului; şi după ce vei da, să nu împuţi.

Cap 42

1. [475]Să nu poftoreşti cuvintele, nici auzurile, nici să dăscoperi cuvintele cêle de taină.
2. [1] Şi vei fi ruşinos şi adevărat şi vei afla har înaintea a fieştecărui om.
3. [1] Nu-ţi fie ruşine de acêstea [476]şi să nu iêi faţă[477] să greşăşti;[478]

4. [2] Să nu îndireptezi pre cel vinovat pentru lêgea Celui de Sus şi pentru făgăduinţă şi pentru judecată,

5. [3] De cuvîntul soţiei şi al celui ce mêrge cu tine pre cale şi de darea moştinării priêtenului,

6. [4] Şi de măsura şi de cumpăna cea direaptă, de cîştigul a mult şi a puţin,
7. [5] Şi de împărţitura vînzării şi a cumpărării şi de certarea cea multă a feciorilor şi de-a crunta coastele robului hiclean;
8. [6] Pre muiêrea rea bună iaste pecêtea. [7] Unde sînt mîini multe încuie.

9. [7] Şi oriunde ce vei da, numără şi măsură, ce vei da şi ce vei lua, tot să fie cu scrisoare.
10. [8] De certarea celui neînţelegător şi nebun şi de bătrînii cei ce se vor judeca de cei tineri.

11. [8] Şi vei fi învăţat şi adevărat şi ispitit înaintea tuturor[479] celor ce vor lăcui.[480] *[664/1]*
12. [9] Fata iaste o priveghiêre ascunsă tătîne-său şi purtarea de grijă pentru dînsa va dăpărta somnul;
13. [9] Ca nu cumva să fie în tinerêţele ei nebăgată în seamă şi să nu fie urîtă celora cu care vor lăcui[481]

14. [10] Şi să nu se spurce cumvaşi întru fetiia ei şi să îngreiêze înaintea ochilor lui;
15. [10] Şi cînd va fi cu bărbat, să nu cumva să calce, şi lăcuind denpreună, să nu cumva să se stîrpească.

16. [11] Pentru fata fără de ruşine să întăreşti paza, ca să nu faci cumvaşi bucurie
17. [11] Şi vorbă vrăjmaşilor şi dăspărţire den nărod, şi să te facă de ruşine în nărod mult.[482]

18. [12] Să nu cauţi frumsêţele tuturor oamenilor şi în mijlocul muierilor să nu te amêsteci,[483]
19. [13] Că den haine ies molii, iar den muiêre hicleşug.
20. [14] Mai bună iaste răotatea bărbătească decît bunătatea muierească şi muiêrea carea nu-i iaste ruşine de împutăciune.
21. [15] Aduce-mi-voiu aminte de lucrurile Domnului şi voiu mărturisi cêlea ce le-am văzut. Întru cuvintele Domnului — faptele lui.
22. [16] Luminînd soarele pres-

Versiunea modernă

dregător de o greşeală, faţă de adunare şi faţă de popor de o nelegiuire,
23. Faţă de un asociat sau un prieten de o nedreptate, faţă de [oamenii din] locul în care locuieşti de un furt.
24. Să nu te ruşinezi faţă de adevărul lui Dumnezeu şi nici faţă de legămîntul [cu Domnul], dar să te ruşinezi să-ţi întinzi coatele peste pîini,
25. Să te ruşinezi să fii grosolan cînd dai sau cînd primeşti, să taci faţă de cei care te salută,
26. Să priveşti la femeia desfrînată, să întorci spatele unei rude,
27. Să îi răpeşti cuiva partea ce i se cuvine sau ceea ce i s-a dăruit, să scrutezi cu atenţie femeia altui bărbat,
28. Să fii prea insistent cu slujnica acestuia sau să te apropii de patul ei.
29. Faţă de prieteni să-ţi fie ruşine să rosteşti cuvinte de ocară şi să le scoţi ochii pentru că le-ai dăruit ceva.

Capitolul al 42-lea

1. [Să te ruşinezi] să repeţi şi altora ce ai auzit de la ei sau să le dai pe faţă secretele.
2. În felul acesta vei dovedi că eşti ruşinos cu adevărat şi vei găsi o bună apreciere în faţa oricărui om.
3. Iată acum lucrurile de care nu trebuie să-ţi fie ruşine şi spre care să nu te laşi împins de către cineva spre a greşi:
4. [Să nu-ţi fie ruşine] de legea Celui Preaînalt şi de legămîntul [cu Domnul], nici ca la judecată să faci dreptate unui necredincios,
5. [Să nu-ţi fie ruşine] să faci o înţelegere clară în privinţa banilor cu un asociat sau cu un tovarăş de drum, să-ţi împarţi moştenirea cu cei apropiaţi,
6. Să întrebuinţezi un cîntar şi măsuri corecte, să cîştigi mult sau puţin,
7. [Să nu-ţi fie ruşine] de cîştigul dobîndit de un negustor în urma vînzării, [să nu-ţi fie ruşine] să-ţi ţii copiii cît mai din scurt şi să însîngerezi şalale unui rău slujitor;
8. În faţa unei femei curioase este bine să pui pecetea, iar acolo unde sînt prea multe mîini să pui lucrurile sub cheie.
9. Să numeri şi să cîntăreşti tot ceea ce încredinţezi altuia şi să scrii totul, atît ceea ce dai, cît şi ceea ce primeşti.
10. Să nu-ţi fie ruşine să ţii din scurt pe cel fără minte şi pe cel nebun, ca şi pe cel foarte bătrîn, care se ceartă cu cei tineri.
11. În felul acesta vei dovedi că eşti cu adevărat binecrescut şi te vei bucura de aprecierea tuturor oamenilor.
12. O fiică este pentru tatăl ei pricină ascunsă de neodihnă şi grija pentru ea alungă somnul;
13. Cît este tînără, ca nu cumva să-i treacă floarea vîrstei, iar după ce se mărită, ca nu cumva să ajungă să fie urîtă;
14. Atîta timp cît este fecioară, ca nu cumva să fie pîngărită şi să rămînă însărcinată în casa părintească;
15. După ce s-a măritat, ca cu cumva să-şi înşele bărbatul sau, locuind alături de soţul ei, ca nu cumva să rămînă stearpă.
16. În jurul unei fiice obraznice să întăreşti paza, ca nu cumva să ajungi bătaia de joc a duşmanilor,
17. Motiv de bîrfă în cetate şi pricină de îmbulzeală pentru mulţime, şi ca nu cumva să te umpli de ruşine în adunarea poporului.
18. Cînd vezi un om, să nu-ţi aţinteşti privirile spre frumuseţea lui şi să nu te aşezi în mijlocul femeilor,
19. Pentru că din hainele aceluia va ieşi molia, iar din femeie răutatea femeiască.
20. Mai bună este răutatea la un bărbat decît o femeie care face un bine; o femeie ne umple de ruşine şi de ocară.
21. Îmi voi aduce aminte acum de lucrările Domnului şi voi povesti ceea ce am văzut. Prin cuvintele Domnului iau fiinţă lucrările lui.
22. Soarele care străluceşte priveşte pes-

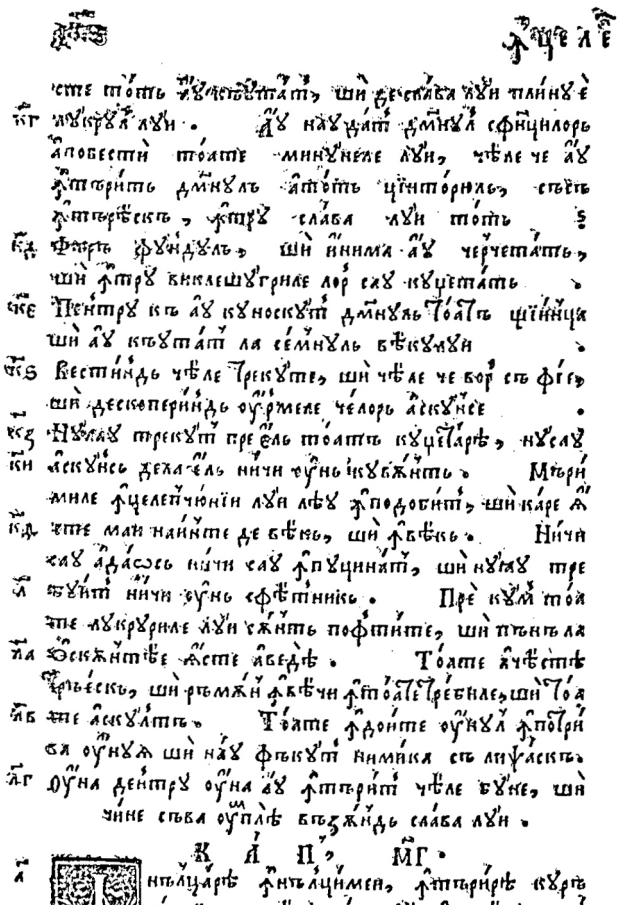

Biblia 1688, p. 686, col. 1

ste tot au căutat şi de slava lui plinu e lucrul lui.

23. Au n-au dat Domnul sfinţilor a povesti toate minunele lui, cêle ce au întărit Domnul Atotţiitoriul să să întărească întru slava lui tot?

24. Fără-fundul şi inima au cercetat şi întru vicleşugurile lor s-au cugetat,

25. Pentru că au cunoscut Domnul toată ştiinţa şi au căutat la semnul veacului,

26. Vestind cêle trecute şi cêle ce vor să fie şi descoperind urmele celor ascunse.

27. Nu l-au trecut pre el toată cugetarea, nu s-au ascuns de la el nici un cuvînt.

28. Mărimile înţelepciunii lui le-au împodobit şi care iaste mai nainte de veac şi în veac.

29. Nici s-au adaos, nici s-au împuţinat şi nu i-au trebuit nici un sfêtnic.

30. Precum toate lucrurile lui sînt poftite şi pînă la o scîntêie iaste a vedea!

31. Toate acêstea trăiesc şi rămîn în vêci în toate trebile şi toate ascultă.

32. Toate îndoite, unul împotriva unuia, şi n-au făcut nimica să lipsască.

33. Una dentru una au întărit cêle bune. Şi cine să va umplea văzînd slava lui?

Cap 43

1. Înălţarea înălţimei — întărirea curăţeniii, vedêrea ceriului în vedêrea slăvii.

2. Soarele în previre vestind în ieşire, vas minunat — lucrul Celui Nalt.

3. În amiazăzi a lui usucă locul, şi împotriva pripecului cine va îngădui?

4. Căminul suflînd în lucrurile arsurii, cu trei părţi mai mult iaste soarele arzînd munţii.

5. Aburi de foc suflînd şi strălucind zare, întunecă ochii.

6. Mare e Domnul cel ce l-au făcut pre el şi în cuvintele lui au sîrguit mêrgerea.

7. Şi luna în toate la vrêmea ei — arătarea anului şi semnul veacului.

8. Den lună e semnul sărbătorii, luminătoriu scăzîndu-se spre săvîrşire.

9. Luna după numele ei iaste, crescîndu-se minunat întru primenire,

10. Vas taberilor întru nălţime, întru întărirea ceriului strălucind.

11. Frumusêţea ceriului — slava stêlelor, podoabă luminînd întru cêle nalte, Domnul.

12. În cuvinte sfinte pune-vor judecată şi nu se vor dezlega în păzile lor.

13. Vezi curcubeul şi binecuvintează pre cel ce au făcut pre el, foarte frumos în zarea lui.

14. Împrejurat-au ceriul cu încungiurare de slavă, mînile Celui Preanalt au întins pre el.

15. Cu porunca lui au grăbit zăpada şi sîrguiêşte fulgere judecăţii lui.

16. Pentru acêea, deşchisu-s-au comorile şi au zburat norii ca pasările.

17. În mărirea lui au întărit norii şi s-au zdrobit pietrile grindinii.

18. Şi în vederile lui să vor clăti munţii.

19. Cu voie va sufla austrul. Glasul trăsnetului lui au durut pămîntul,

20. Şi viforul crivăţului şi volbura vîntului.

21. Ca pa- /

Ms. 45, p. 820-821

te tot au căutat şi de mărirea lui plinu-i lucrul lui.

23. Nu au făcut sfinţilor Domnul a povesti toate minunile lui, carele au întărit Domnul cel întrutotţiitor să să întărească întru mărirea lui tot?

24. Fără-fundul şi inima au cercetat şi întru hîtriile lor au[240] cugetat,
25. Pentru că au cunoscut Domnul toată ştirea şi au căutat la semnul vacului,
26. Vestind cêle trecute şi cêlea ce vor să fie şi dăscoperind urmele celor ascunse.
27. Nu l-au petrecut pre el toată cugetarea, nu s-au ascuns de la el nici un cuvînt.
28. Mărimile înţelepciunei lui le-au podobit şi pînă iaste mainte de[241] vac şi în vac.

29. Nici s-au adaos, nici s-au împuţinat şi nici s-au trebuit a nici unui sfêtnic.
30. O, toate lucrurile lui — poftite şi ca o scîntêie iaste a o vedea!

31. Toate acêstea trăiescu şi rămîn în vac întru toate trebile şi toate *[821/1]* ascultă.

32. Toate îndoite, unul în preajma unuia, şi nu au făcut nimic lipsind.
33. Dentru unul au întărit bunele. Şi cine să va împlea văzînd mărirea lui?

Cap 43

1. Înălţarea înălţimei — întăritura curăţeniei, vedêrea ceriului întru vedêrea mărire.
2. Soarele întru privire vestind întru ieşire, vas minunat — lucrul Înaltului.
3. Întru amiazăza lui[242] usucă locul, şi înaintea arşiţii lui cine va îngădui?
4. Căminul păzind întru lucrurile arderii, cu trei părţi soarele arzînd măgurile.

5. Aburi înfocaţi suflînd şi strălucind raze, întunecă ochii.
6. Mare-i Domnul cel ce l-au făcut pre el şi întru cuvintele lui au sîrguit mêrgere.
7. Şi luna întru[243] toate la vrêmea ei — arătarea anului şi semnul vacului.
8. De cătră lună — semnu de sărbătoare, luminător scăzîndu-să spre sfîrşire.
9. Lună după numele ei iaste, crescîndu-să minunat întru pomenire,
10. Vas a taberilor întru înăţime, întru întăritura ceriului strălucind.
11. Frîmsêţele ceriului — mărirea stêlelor, podoabă luminînd întru cêle înalte, Domnul.
12. Întru cuvinte sfinte pune-vor judecată şi nu să vor slăbănogi întru păzile lor.
13. [244]Vezi curcubăul şi binecuvintează pre cel ce au făcut pre el, foarte frumos întru lucirea[245] lui.
14. Împregiură ceriul cu încungiurare de mărire, mîinile Celui Preaînalt întins-au acesta.
15. Cu porînca lui au sîrguit omătul şi sîrguiêşte fulgerile judeţului lui.
16. Pentru acêea, dăşchisu-s-au vistiêrele şi au zburat norii ca pasările.
17. Întru mărimea lui întări norii şi să zdrobiră pietrile smizii[246].
18. Şi întru vederile lui clăti-să-vor măguri.
19. Cu voie sufla-va austrul. Glasul trăsnetului ocărî urgie,
20. Şi vivorul crivăţului şi volbura vîntului.

21. Ca pa-

Ms. 4389, p. 664

te toate caută şi de slava Domnului iaste plin lucrul lui.

23. [17] Au doară n-au făcut Domnul sfinţilor să mărturisească toate minunile lui, cêle ce le-au întărit Domnul cel atotţiitoriul să se întărească cu toată slava lui?

24. [18] Urmat-au fără-fundul şi inima omului şi au chibzuit întru meşteşugul lor.[484]
25. [19] Domnul au priceput tot sfatul şi au căutat spre semnul veacului,
26. [19] Spuind cêle ce au trecut şi cêle ce vor să fie şi dăscopere urma celor ascunse.
27. [20] Nu l-au întrecut nici un gînd, nici se va ascunde de dînsul nici un cuvînt.
28. [21] Înfrumseţat-au mărirea înţelepciunii sale, cela ce iaste mai nainte de vêci şi pînă în vêci.

29. [22] Nu se-au schimbat, nici se-au împuţinat, nici i-au trebuit nici un sfătuitor.
30. [23] Cît sînt de poftite toate lucrurile lui şi iaste de-a vedea pînă la o scîntêie!

31. [24] Toate acêstea trăiesc şi vieţuiesc în veac întru toate lucrurile şi toate-l ascultă.

32. [25] Toate îndoite, unul înaintea altuia, şi nimic n-au făcut să lipsească.
33. [26] Fieştecăruia au întărit bunătăţile. Şi cine se va sătura văzînd slava lui?

Cap 43

1. Înălţimea culei iaste frumsêţea ei, şi chipul ceriului — în vedêrea slavei.[485]
2. Soarele întru ivire mărturisind ieşirea, vas de minune — lucrul Celui de Sus.
3. În vrêmea de amiiazăzi a lui va usca *[664/2]* pămîntul, şi cine va putea răbda împotriva pripecului lui?
4. [3] Cuptoriul care păzêşte în lucrurile pripăcului, [4] în trei fêliuri soarele arzînd munţii.

5. [4] Suflînd aburi de foc şi strălucind razele sale, întúnecă ochii.
6. [5] Mare iaste Domnul cela ce au făcut pre dînsul şi cu cuvintele sale i-au grăbit mêrgerea.
7. [6] Şi luna tuturor arată anul la vrême şi semnul veacului.
8. [7] Den lună sînt sêmnele praznicului, lumină carea se împuţinează la sfîrşit.
9. [8] Luna iaste după numele ei, carea crêşte cu mirare întru schimbare,
10. [9] Vas de pilde întru înălţime, luminînd întru întărirea ceriului.
11. [10] Frumsêţea ceriului şi slava stêlelor, ghizdăvie luminînd întru cêle de sus, Domnul.
12. [11] Întru cuvintele celor sfinţi vor sta judecăţile şi nu vor slăbi în pazele lor.
13. [12] [486]Vezi curcubeul şi binecuvintează pre cela ce l-au făcut, foarte iaste frumos cu lumina sa.
14. [13] Încunjurat-au ceriul cu încunjurarea slavei sale, mîinile Celui den Nălţime[487] l-au întins.
15. [14] Cu porunca lui se-au grăbit zăpada şi pripêşte fulgerile judecăţilor sale.
16. [15] Pentr-acêea, se-au dăşchis comorile şi au zburat norii ca pasările.
17. [16] Cu mărirea sa au întărit norii şi au sfărîmat pietrile grindinei.
18. [17] Şi de vedêrea lui se vor clăti munţii.
19. [17] Şi cu voia lui va bate vîntul despre amiiazăzi. [18] Glasul tunetului lui au împutat pămîntului
20. [18] Şi vihorul vîntului despre miiazănoapte şi volbura vîntului.
21. [19] Şi va presăra zăpadă ca cînd zboară pa-

Versiunea modernă

te toate lucrurile şi lucrarea Domnului este plină de slava lui.

23. N-a fost cu putinţă sfinţilor lui Dumnezeu ca să înfăţişeze toate minunile sale, cele pe care Domnul cel atotputernic le-a statornicit pentru ca întreaga lume să se întărească prin slava lui?

24. El a cercetat îndeaproape genunea şi inima oamenilor, iar născocirile lor le-a pătruns cu mintea,
25. Căci Domnul deţine toată ştiinţa şi cercetează cu atenţie semnele timpului,
26. Vestind deopotrivă pe cele trecute şi pe cele viitoare şi scoţînd la lumină urmele celor ascunse.
27. Nici un gînd nu îi rămîne neştiut, nici un cuvînt nu îi rămîne ascuns.
28. A întocmit în chip armonios măreţele lucrări ale înţelepciunii sale, el care a existat înaintea timpului şi [va exista] pînă la sfîrşitul timpului.
29. Nimic nu s-a adăugat şi nimic nu a fost lăsat deoparte şi nu a avut nevoie de nici un sfătuitor.
30. Toate faptele lui sînt dorite, pînă la cea mai mică scînteie sînt vrednice de a fi contemplate!

31. Toate acestea trăiesc şi dăinuiesc de-a pururi pentru toate trebuinţele şi toate i se supun.

32. Toate merg două cîte două, unul faţă în faţă cu celălalt, şi n-a creat nimic nedeplin.
33. Unul întăreşte părţile bune ale celuilalt. Cine s-ar putea sătura să privească slava lui?

Capitolul al 43-lea

1. Cîtă strălucire a înălţimilor pe bolta cea curată, ce privelişte a cerului cînd îl privim în slava lui!
2. Cînd se iveşte la răsărit, soarele vesteşte cît de minunată este lucrarea Celui Preaînalt.
3. Cînd soarele este la amiază pămîntul se usucă, şi cine va putea să se împotrivească arşiţei sale?
4. Cuptorul [fierarului] se încinge pentru lucrările care se fac la cald, dar soarele care pîrjoleşte munţii este de trei ori mai fierbinte.
5. Răsuflînd aburi de foc şi aruncînd raze strălucitoare, el ne întunecă privirile.
6. Mare este Domnul care l-a creat pe el şi care, prin cuvintele sale, îi călăuzeşte grăbita alergare.
7. Şi luna, la timpul ei, indică epocile şi arată semnul vremurilor.
8. De la lună vine semnul sărbătorii, [ca de la un] luminător care se micşorează de tot la sfîrşit.
9. De la ea şi-a primit şi luna numele; în chip minunat ea creşte în timp ce se preschimbă,
10. Făclie pentru oştile aşezate pe înălţimi, strălucind pe bolta cerească.
11. Frumuseţea cerului este preamărirea stelelor, podoabă care luminează în înălţimile Domnului.
12. La cuvintele Domnului, ele se vor menţine potrivit judecăţii lui şi nu vor slăbi veghea lor.
13. Priveşte curcubeul şi binecuvintează-l pe cel care l-a creat! Este atît de frumos în strălucirea lui!
14. El a înconjurat cerul cu un arc de slavă, mîinile Celui Preaînalt l-au încordat.
15. La porunca Domnului el a grăbit zăpada şi a zorit fulgerele să-i aducă la împlinire judecata.
16. Pentru aceasta, visteriile s-au deschis şi norii au pornit în zbor ca păsările.
17. În măreţia lui, Domnul a făcut ca norii să se întărească şi să se mărunţească în pietrele grindinei.
18. La vederea lui munţii se vor cutremura.
19. După voinţa lui vor sufla austrul. Glasul tunetului său a făcut pămîntul să mugească,
20. Şi crivăţul dinspre miazănoapte şi vîrtejul vînturilor.
21. Asemenea unor pă-

Biblia 1688, p. 686, col. 2

sările ce zboară presară zăpada şi ca cum poposêşte lăcusta e pogorîrea ei.

22. De frumusêţea albiciunii ei să va mira ochiul şi de ploaia ei să va spăminta inima.

23. Şi bruma ca sarea o varsă pre pămînt şi, îngheţînd, să face lor margine ţăpuşilor.

24. Rêce vînt va sufla crivăţul şi va îngheţa ghiaţa den apă,

25. Preste toată adunarea apei va mînea şi ca o platoşă să va îmbrăca apa.

26. Va mînca munţii şi va arde pustiiul şi va stinge verdeaţa ca focul.

27. Vindecare tuturor degrabă iaste negura; roa, întimpinînd, va îmblînzi de zăduf.

28. Cu gîndul lui au încetat fără-fundul şi au răsădit într-însul ostroave.

29. Ceia ce umblă pre mare povestesc primejdiia ei, şi cu auzurile urechilor noastre ne mirăm.

30. Şi acoló sînt lucrurile cêle preaslăvitele şi minunatele, împistritura a tot dobitocul, zidirea chitoşilor.

31. Pren iale e sporiul săvîrşitul lui şi cu cuvîntul lui împreună să află toate.

32. Multe vom grăi şi nu vom ajunge, şi săvîrşirea cuvintelor: „Preste tot iaste el!"

33. Slăvind, unde ne vom întări? Pentru că el e cel mare decît toate lucrurile lui.

34. Groaznic — Domnul şi foarte mare şi minunată e puterniciia lui.

35. Mărind pre Domnul, înălţaţi-l în cît veţi putea, pentru că va prisosi şi încă.

36. Şi înălţînd pre el, înmulţiţi în vîrtute, nu osteniţi, pentru că nu veţi ajunge.

37. Cine au văzut pre el şi va povesti? Şi cine-l mărêşte pre el precum iaste?

38. Multe ascunse sînt mai mari decît acêstea, pentru că puţine am văzut den lucrurile lui.

39. Căci că toate au făcut Domnul şi celor buni-credincioşi au dat înţelepciunea.

Cap 44
Părinţilor laudă

1. Să lăudăm, dară, pre bărbaţii cei slăviţi şi pre părinţii noştri cu naşterea.

2. Multă mărire au zidit Domnul, mărirea lui — den vêci.

3.[15] Domnind întru împărăţiile lor şi bărbaţi numeiţi cu putêre,

4.[16] Sfătui-vor întru înţelêgerea lor, vestiţi fiind în prorocii,

5. Povăţuitori norodului în sfaturi şi înţelêgerea cărturăriei norodului,

6. Înţelêpte cuvinte întru învăţătura lor, cercetînd viersurile cîntăreţilor, povestind cuvinte cu scrisoare.

7. Bărbaţi bogaţi, dăruiţi cu vîrtute, în pace fiind întru nemerniciile lor.

8. Toţi aceştia în neamuri s-au slăvit şi în zilele lor — laudă.

9. Sînt dentru ei carii au lăsat numele a povesti laude; şi sînt cărora nu iaste pomenire şi au pierit ca cîndu n-ar fi fost şi s-au făcut ca cînd nu s-ar fi făcut, şi fiii lor cu dînşii.

10. Ce numai aceştia sînt bărbaţii milii, cărora direptăţile nu s-au uitat.

11. Cu sămînţa lor va rămînea[17] bună mo- //

Ms. 45, p. 821-822

sările ce zboară prêseră omătul şi ca lăcusta mîind popasul lui[247].

22. Frîmsêţele albiciunei lui mira-să-va ochiul şi preste ploaia ei întrista-să-va ini-*[821/2]* ma.

23. Şi bruma ca sarea preste pămînt toarnă şi, îngheţînd, face-să a ţăpuşilor margini.

24. Rêcele vînt crivăţi va sufla şi va îngheţa gheaţa de apă,

25. Preste toată adunarea apei va poposi şi ca o dzea îmbrăca-să-va apa.

26. Mistui-va măgurile şi pustiiul va aţîţa şi va stinge pajiştea ca focul.

27. Vindecarea tuturor de sîrgu — negură; roaă, întîmpinînd, de cătră zăduh va îmblîndzi.

28. Cu gîndul lui au încetat fără-de-fundul şi au răsădit întru ea ostroave.

29. Ceia ce îmblă pre maare povestescu primejdiia ei, şi cu audzul urechilor noastre ne mirăm.

30. Şi acolo-s preaslăvitele şi minunatele lucruri, întru împistrirea a tot dobitocul, zidirea chitoaselor.

31. Pren iale — sporiul săvîrşitul lui şi cu cuvîntul lui împreună să află toate.

32. Multe vom grăi şi nu vom ajunge, şi săvîrşirea cuvîntului: „Preste tot iaste el!"

33. Mărind, unde vom putea? Pentru că elu-i cel mare decît toate lucrurile lui.

34. Groaznic — Domnul şi foarte mare şi minunată-i puterniciia lui.

35. [248]Mărind pre Domnul, înălţaţi-l întru cît veţi putea, pentru că va prisosi şi încă.

36. Şi înălţînd pre el, înmulţiţi întru vîrtute, nu osteniţi, pentru că nu veţi ajunge.

37. Cine au văzut pre el şi va povesti? Şi cine-l mărêşte pre el în ce chip iaste?

38. Multe ascunse sînt mai mari decît acêstea, pentru că puţine am văzut dentru lucrurile lui.

39. Pentru că toate au făcut Domnul şi celor binecredincioşi au dat înţelepciune.

Ms. 4389, p. 664-665

sărăle şi cădêrea lui — ca lăcustele.

22. [20] De frumsêţea albenêţelor lui se va mira ochiul şi de ploaia lui se va spămînta inima.[488]

23. [21] Şi va turna ca sarea bruma pre pămînt[489] şi va amorţi pre marginea ţăpuşului.

24. [22] Bate-va vînt rêce de cătră miiazănoapte şi va înghiţa ghiiaţa de apă.

25. [22] Şi va lăcui spre toată adunătura de apă şi se va îmbrăca cu apa ca într-o za.

26. [23] Şi va înghiţi munţii şi va arde pustiile şi va stinge iarba ca focul.

27. [24] Toată vindecarea — cu pripa negurei şi, întimpinînd, roaoa se va îmblînzi de pripăc.

28. [25] În gîndul lui au încetat fără-de-fundul şi au sădit Domnul într-însul ostroave.

29. [26] Ceia ce înoată marea, aceia ştiu nevoia lui, şi auzind cu urechile noastre, ne vom mira.

30. [27] Şi acoló sînt lucrurile lui cêle slăvite şi minunate, ipistritura a tot dobitocul, chiţii cei zidiţi.

31. [27] Pentru dînsul[490] *[665/1]* [28] mirosul cel frumos al sfîrşitului lui şi cu cuvîntul lui va arde tot.

32. [29] Multe vom zice şi nu vom ajunge, şi sfîrşitul cuvintelor tot lor.

33. [30] Slăvind, unde ne vom întări? Că acela iaste mai mare decît toate faptele sale.

34. [31] Înfricoşat Domnul şi foarte mare şi putêrea lui — minunată.

35. [32] Slăvind pre Domnul, să-l înălţaţi cît veţi putea, că încă va mai spori. [33][491]

36. [34] Ceia ce-l înălţaţi, vă înmulţiţi cu vîrtutea şi nu vă osteniţi, că nu veţi ajunge.

37. [35] Cine l-au văzut şi să spuie? Şi cine-l va mări precum iaste?

38. [36] Că multe sînt ascunse cêle mai mari decît acêstea, că puţinêle am văzut den lucrurile lui.

39. [37] Că Domnul au făcut toate şi au dat înţelepciunea credincioşilor celor buni.

Versiunea modernă

sări ce zboară el presară zăpada, care cade precum lăcustele în coborîrea lor.

22. Frumuseţea albei sale străluciri va încînta privirea, iar la căderea ei inima se va înfiora.

23. Ca sarea el împrăştie pe pământ bruma, care îngheaţă şi se face ca vîrfurile unor ţepuşe.

24. Crivăţul rece de la miazănoapte va sufla şi va întinde pojghiţă de gheaţă deasupra apei,

25. Se va lăsa peste întreaga întindere de apă, iar apa se va înveşmînta ca într-o platoşă.

26. Va roade munţii şi va pîrjoli pustia, va mistui verdeaţa ca un foc.

27. Pentru toate acestea, o vindecare grabnică va aduce negura şi roua care, venind după arşiţă, va aduce cu sine veselia.

28. Potrivit gîndului său, el a pus capăt genunii şi a răsădit în ea ostroave.

29. Cei care cutreieră marea ne povestesc despre primejdiile ei, aşa încît ne mirăm de ceea ce ne aud urechile.

30. Există acolo lucruri ciudate şi minunate, o mare varietate de vietăţi şi făptura monştrilor marini.

31. Printr-însul vestitorul său îşi duce la capăt misiunea şi prin cuvîntul lui toate se alcătuiesc împreună.

32. Multe am putea spune şi nu vom ajunge la un capăt, iar împlinirea cuvintelor noastre este următoarea: „El este totul!"

33. Unde vom găsi puterea de a-l preamări? Căci el este cel mare, mai presus decît toate înfăptuirile lui.

34. Domnul este de temut şi necuprins de mare, puterea lui este minunată.

35. Pentru a-l slăvi pe Domnul, preamăriţi-l atît cît veţi putea, căci încă va mai rămîne ceva [de spus].

36. Cînd îl proslăviţi, să vă daţi toată silinţa şi să nu obosiţi, pentru că oricum nu veţi ajunge la un capăt.

37. Cine l-a văzut vreodată şi va putea să-l descrie? Cine-l va putea preamări pe măsura a ceea ce este el?

38. Există multe lucruri tainice mai măreţe decît acestea, căci noi nu am văzut decît puţine dintre lucrările lui.

39. Căci Domnul le-a creat pe toate şi celor evlavioşi le-a dăruit înţelepciunea.

Părinţilor laudă
Cap 44

1. Să lăudăm, dară, pre bărbaţii slăviţi şi pre părinţii noştri cu naşterea.

2. Multă mărire au zidit Domnul, mărimea lui — de la vac.

3. Domnind întru împărăţiile lor şi bărbaţi vestiţi cu putêre,

4. Svătui-vor întru înţelepciunea lor, vestiţi fiind întru prorocii,

5. Povăţuitori nărodului întru sfaturi şi înţe-*[822/1]* lêgerea cărturăriei nărodului,

6. Înţelêptele cuvinte întru învăţătura lor, cercetînd viersuri a cîntăreţilor, povestind viersuri cu scrisoare.

7. [249]Bărbaţi drepţi cu vîrtute, în pace fiind întru nemerniciile lor.

8. Toţi aceştia întru roduri s-au slăvit şi întru dzilele lor — laudă.

9. Sînt dentru ei carii au lăsat nume a mărturisirea laude; şi sînt cărora nu iaste pomenire şi au pierit ca cînd n-are fi fost şi s-au făcut ca cînd n-are fi avut fiinţă, şi fiii lor după ei.

10. Ci numai aceştia — bărbaţi a milei, cărora dreptăţile nu s-au uitat.

11. Cu sămînţa lor rămîne bună moş-

Cap 44

1. Să lăudăm, dară, pre bărbaţii cei slăviţi şi pre părinţii noştri în naşterea lor.[492]

2. Slava cea multă a mărirei sale den veac o au zidit Domnul.

3. Domnind întru împărăţiile sale şi bărbaţii cei numeniţi cu putêre,

4. [3] Sfătuind cu înţelêgerea lor, vestind întru proroci,

5. [4] Şi căpetenii năroadelor întru chibzuiêle şi cu înţelêgerea cărţii nărodului,

6. [4] A cuvintelor înţelepciunii, [5] cercetînd cu învăţătura lor glasul canoanelor, povestind poveşti în cărţi.

7. [6] Bărbaţi bogaţi, dăruiţi cu vîrtute, lăcuind în pace în lăcaşăle lor.

8. [7] Aceştia toţi au fost slăviţi întru neamuri şi în zilele lor au avut laudă.

9. [8] Sînt într-înşii carii au lăsat nume să mărturisească laude; [9] şi sînt carii n-au lăsat pomenire şi au pierit ca cînd n-ară fi fost, şi feciorii lor au fost în urma lor ca cînd n-ară fi fost.[493]

10. Iar aceştia sînt bărbaţii cei milostivi, ale cărora direptăţi n-au fost uitate.

11. Cu seminţiia lor va rămînea bunătatea, [12] moş-

Imn către părinţi
Capitolul al 44-lea

1. Să-i lăudăm, aşadar, pe bărbaţii cei preamăriţi şi pe părinţii noştri, după neamul lor.

2. Multă faimă a creat Domnul, măreţia lui dăinuie din veac.

3. Bărbaţi stăpînind în regatele lor şi-au făcut un nume prin puterea lor,

4. Alţii au fost sfetnici datorită inteligenţei lor, vestitori ai profeţiilor,

5. Căpetenii ale poporului prin sfaturile lor, prin priceperea lor în instruirea poporului

6. Şi prin cuvintele înţelepte ale învăţăturii lor. Ei au cercetat melodiile cîntăreţilor şi au scris povestiri poetice.

7. Bărbaţi bogaţi, înzestraţi cu tărie, ei au trăit în pace în peregrinările lor.

8. Toţi aceşti bărbaţi au fost preamăriţi de cei din neamul lor şi au fost lăudaţi încă din timpul vieţii.

9. Sînt printre ei unii care au lăsat în urmă un nume care va fi mereu pomenit şi proslăvit; şi mai sînt alţii care n-au lăsat nici o amintire, care au pierit ca şi cum n-ar fi existat, care au trăit ca şi cum nu s-ar fi născut, ei ca şi fiii lor după ei.

10. Sînt însă şi bărbaţi plini de milostenie ale căror fapte drepte nu au fost uitate.

11. În seminţia lor ei vor dăinui, lăsînd urmaşilor o bună moş-

Biblia 1688, p. 687, col. 1

ştenire nepoţii lor; întru făgăduinţe stătu sămînţa lor, şi fiii lor pentru ei.

12. Pînă în veac va rămînea sămînţa lor şi slava lor nu să va stinge.

13. Trupul lor cu pace s-au îngropat şi numele lor trăieşte în neamuri.

14. Înţelepciunea lor vor povesti noroadele şi lauda o va vesti adunarea.

15. Enóh bine au plăcut Domnului şi să mută, arătare pocăinţii la neamuri.

16. Nóe să află deplin direpţ, în vrêmea urgiei făcutu-s-au schimbare.

17. Pentru acêea s-au făcut sălăşluire pămîntului, pentru acêea s-au făcut potop.

18. Făgăduinţile veacului s-au pus cătră el, pentru ca să nu să stingă cu potopul tot trupul.

19. Avraám — mare părinte de mulţime de limbi şi nu s-au aflat asêmene întru mărire,

20. Carele au păzit lêgea Celui Nalt şi s-au făcut în făgăduinţă cu el.

21. Şi în trupul lui au pus făgăduinţă şi întru ispită s-au aflat credincios.

22. Pentru acêea cu jurămînt au pus lui să să slăvească limbi întru sementiia lui,

23. Să-l înmulţească pre el ca ţărîna pămîntului şi ca stêlele să înalţe sementiia lui

24. Şi să-i moştenească de tot pre ei de la mare pînă la mare şi de la rîu pînă la marginea pămîntului.

25. Şi întru Isaác au întărit aşa, pentru Avraám, tatăl lui.

26. Blagosloveniia tuturor oamenilor şi făgăduinţa şi au odihnit pre capul lui Iácov.

27. Îl conoscú pre el întru blagosloveniile lui şi au dat lui în moştenire

28. Şi au osăbit părţile lui, în doaosprăzêce neamuri le-au împărţitu.

Cap 45

1. Şi scoase dentru el bărbat al milii aflînd har înaintea ochilor a tot trupul, iubit de Dumnezău şi de oameni, Móisi, a căruia pomenire e întru blagoslovenii.

2. Asămănatu-l-au pre el cu slava sfinţilor şi l-au mărit pre el cu înfricoşările vrăjmaşilor.

3. În cuvintele lui sêmne au încetat, slăvitu-l-au pre el spre faţa împăraţilor.

4. Porunci lui cătră norodul lui şi arătă lui de slava lui.

5. Cu credinţa şi liniştea lui l-au sfinţit, ales-au pre el dentru tot trupul. Auzit au făcut pre el glasului lui şi-l băgă pre el în negură.

6. Şi au dat lui înaintea fêţii porunci, lêgea vieţii şi a ştiinţii, să învêţe pre Iácov făgăduinţa şi judecăţile lui pre Israíl.

7. Pre Aarón au înălţat sfint asêmenea lui, fratele lui, den ruda lui Lévi.

8. Întărit-au lui făgăduinţa veacului şi au dat lui preoţiia norodului.

9. Fericit-au pre el cu bună podoabă şi l-au încinsu pre el cu podoaba slavei.

10. Îmbrăcatu-l-au pre el cu săvîrşirea laudei şi l-au întărit pre el cu vasele vîrtuţii,

11. Nădragi şi haină pînă în pământ şi umărariu. Şi l-au încunjurat /

Ms. 45, p. 822

tenirea naşterile lor; întru făgăduinţă stătu sămînţa lor, şi fiii lor pre ei.

12. Pînă în vac rămînea-va sămînţa lor şi mărirea lor nu să va stinge.

13. Trupul lor cu pace s-au îngropat şi numele lor trăiêşte în roduri.

14. Înţelepciunea lor povesti-vor năroadele şi lauda vesti-va adunarea.

15. [250]Enoh au bineplăcut Domnului şi să înmută, arătare pocăinţei la rude.

16. [251]Nóe află-să deplin drept, întru vrêmea urgiei făcutu-s-au schimbare.

17. Pentru acêea s-au făcut lăsare pămîntului, pentru acêea s-au făcut potop.

18. Făgăduinţă a vacului s-au pus cătră el, pentru ca să nu să stingă cu potop tot trupul.

19. [252]Avraam — mare părinte a limbilor şi nu s-au aflat asêmene întru mărire,

20. Carele au păzit lêgea Celui Înalt şi s-au făcut întru făgăduinţă cu el.

21. Şi întru trupul lui au pus făgăduinţă şi întru dodăială[253] să află credincios.

22. Pentru acêea cu jurămînt au întărit lui să să blagoslovască limbi întru seminţiia lui,

23. Să-l înmulţească pre el ca ţărna pămîntului şi ca stêlele să înalţe seminţiia lui

24. Şi să-i moştenească pre ei de tot de la maare pînă la maare şi de la rîu pînă la marginea pămîntului.

25. [254]Şi întru Isaac au întărit aşa, pentru Avraam, tatăl lui.

26. Blagosloveniia a tuturor oamenilor şi punerea [255]şi au odihnit preste capul lui Iacov.

27. Cunoscu-l pre el întru blagosloveniile lui şi au dat *[822/2]* lui întru moştenire

28. Şi au împărţit părţile lui întru fêluri au împărţit 12.

Cap 45

1. Şi scoase dentru el bărbat a milei aflînd har întru ochii a tot trupul, iubit de Dumnedzău şi de oameni, Moisi, căruia-i pomenirea întru blagoslovenii.

2. Asămănatu-l-au pre el cu mărirea sfinţilor şi l-au mărit pre el cu fricile vrăjmaşilor.

3. Întru cuvintele lui sêmne au ostoit, [256]slăvitu-l-au pre el despre faţa împăraţilor.

4. Porîncí lui cătră nărodul lui şi arătă lui de mărirea lui.

5. Cu credinţa şi liniştea lui l-au sfinţit, ales-au pre el dentru tot trupul. [257]Audzí-l pre el glasului lui şi-l băgă pre el la negură.

6. Şi au dat lui în faţă porînci, lêgea vieţii şi a ştiinţei, să învêţe pre Iacov făgăduinţa şi judêţele lui pre Israil.

7. [258]Aaron au înălţat sfîntul asêmenea lui, fratele lui, den fêliul Leví.

8. Întărit-au lui făgăduinţa vacului şi au dat lui preoţiia nărodului.

9. Fericit-au pre el cu bună podoabă şi l-au încinsu pre el cu podoaba mărirei.

10. Îmbrăcatu-l-au pre el săvîrşire a laudei şi l-au întărit pre el cu vasele vîrtuţii,

11. Nădragi şi haină pînă în pământ şi umărariu. [259]Şi l-au încungiurat

Ms. 4389, p. 665

tinare nepoţii lor, şi sămînţa lor iaste în făgăduinţă. [13] Şi feciorii lor pentru dînşii

12. [13] Vor trăi în veac; sămînţa lor şi slava lor nu se va sfîrşi.

13. [14] Trupurile lor au fost îngropate în pace, iar numele lor vor trăi den neam în neam.

14. [15] Înţelepciunea lor o vor mărturisi năroadele şi lauda lor o va spune soborul.

15. [16] [494]Enoh făcu pre voia lui Dumnezeu (şi au trecut în raiu) şi au schimbat neamurilor pocăinţele.

16. [17] Noí se-au aflat desăvîrşit şi direpţ şi în vrêmea mîniei au fost schimbare.

17. [18] Pentr-acêea au fost rămăşiţă pre pământ cînd au fost potopul.

18. [19] [495]Făgăduinţele vea- *[665/2]* cului cu dînsul au fost puse, ca după acêea să nu mai piêie toată carnea.

19. [20] [496]Avraam — tatăl cel mare al limbilor celor multe şi nu se-au aflat potrivnic lui în slavă,

20. Carele au păzit lêgea Celui de Sus şi au fost cu dînsul în făgăduinţă.

21. [497]Şi pre trupul lui au pus făgăduinţa [498]şi se-au aflat credincios în ispitire.[499]

22. Pentr-acêea, au pus jurămînt cu dînsul ca să se blagoslovească limbile de seminţiia lui.

23. [22] Şi să-l înmulţească ca ţărîna pămîntului [23] şi să rîdice sămînţa lui ca stêlele

24. [23] Şi să moştinêze ei den mare pînă în mare şi den rîuri pînă la marginile pămîntului.

25. [24] Şi lui Isaac făcu aşiiderea, pentru tată-său Avraam.

26. [25] Dêde Domnul blagoslovenie tuturor oamenilor şi întări făgăduinţa pre capul lui Iácov.

27. [26] Cunoscutu-l-au întru ale sale bune cuvîntări şi l-au dat întru moştinare

28. [26] Şi au usebit părţile lui în 12 seminţii; [27] împărţitu-l-au

Cap 45

1. [44:27] Şi au scos dentr-însul bărbaţii milei carii au aflat milă înaintea a toată carnea, [45:1] [500]pre Moisí, dragul lui Dumnezeu şi al oamenilor, a căruia pomenire iaste întru cuvîntările cêle bune.[501]

2. L-au potrivit în slava celor sfinţi şi l-au mărit întru frica vrăjmaşilor

3. [2] Şi în cuvintele lui au aşăzat sêmne, [3] [502]slăvitu-l-au înaintea împăraţilor

4. [3] Şi i-au porîncit cătră nărodul său şi i-au arătat slava sa.

5. [4] Sfinţitu-l-au cu credinţă şi cu tărie şi l-au ales den toată carnea. [5] Glasul său i l-au făcut auzit şi l-au dus în negură.

6. Şi au dat lui înaintea oamenilor porîncile şi lêgea vieţii şi a ştiinţei, învăţat-au pre Iácov făgăduinţa sa şi pre Israil judecăţile sale.

7. [503]Rîdicat-au pre frate-său Aáron sfînt şi asêmene cu dînsul den sămînţa lui Leví.

8. Pus-au lui făgăduinţă vêcinică şi i-au dat preoţiia năroadelor

9. [8] Şi l-au fericit cu slavă [9] şi l-au încins cu podoaba măriei

10. [9] Şi l-au îmbrăcat în săvîrşirea laudei şi l-au întărit cu vasele tăriei,

11. [10] [504]Cu nădragi şi cu podir[505] şi cu epomidă[506]. Şi împrejurul lui —

Versiunea modernă

tenire; urmaşii lor vor rămîne credincioşi legămintelor, ca şi fiii acestora pentru ei.

12. Seminţia lor va dăinui pentru totdeauna şi faima lor nu va dispărea.

13. Trupurile lor au fost înmormîntate în pace, iar numele lor trăieşte printre urmaşi.

14. Popoarele vor povesti despre înţelepciunea lor, iar adunarea [poporului] le va aduce laude.

15. Enoh a fost plăcut Domnului şi a fost strămutat [la ceruri], ca o pildă de pocăinţă pentru toate neamurile.

16. Noe a fost găsit desăvîrşit şi drept, pe vremea urgiei prin el s-a făcut împăcarea [cu Domnul].

17. Pentru el a rămas o bucată de pământ atunci cînd a venit potopul.

18. Legăminte veşnice s-au statornicit prin el, pentru ca nici o fiinţă de carne să nu mai fie nimicită de vreun potop.

19. Avraam a fost marele părinte al unei mulţimi de popoare şi nimeni n-a fost asemenea lui în faimă.

20. El a împlinit legea Celui Preaînalt şi a făcut legământ cu acesta.

21. Prin trupul său el a statornicit legămîntul şi, fiind pus la încercare, a fost găsit credincios.

22. De aceea, [Domnul] i-a făgăduit prin jurămînt că din seminţia lui vor fi binecuvîntate multe popoare,

23. Că va înmulţi seminţia lui ca pulberea pământului şi o va înălţa asemenea stelelor,

24. Că va întinde moştenirea lor de la o mare şi pînă la cealaltă mare şi de la rîu pînă la marginea pămîntului.

25. Şi pentru Isaac a întărit acelaşi legământ, de dragul lui Avraam, tatăl său.

26. Binecuvîntarea tuturor oamenilor şi legămîntul [cu Domnul] le-a pus asupra capului lui Iacov.

27. L-a recunoscut pe el prin binecuvîntările sale şi lui i-a lăsat moştenire

28. [Ţara], pe care a împărţit-o în bucăţi şi a împărţit-o între cele douăsprezece triburi.

Capitolul al 45-lea

1. Din el a ridicat un bărbat milostiv, care a găsit har în ochii oricărei fiinţe din carne, iubit de Dumnezeu şi de oameni, pe Moise, a cărui amintire este acoperită de binecuvîntări.

2. Pe acesta l-a făcut asemenea în slavă cu sfinţii şi l-a mărit prin frica pe care le-o insufla duşmanilor.

3. Prin cuvintele sale a făcut să înceteze semnele şi l-a preamărit înaintea regilor.

4. A dat prin el porunci pentru poporul său şi i-a arătat ceva din slava sa.

5. L-a sfinţit pentru credinţa şi pentru blîndeţea lui şi l-a ales pe el dintre toate fiinţele de carne. L-a făcut să audă glasul său şi l-a purtat în negură.

6. Stînd faţă în faţă cu el, i-a dat poruncile, legea vieţii şi a ştiinţei, pentru ca să-l înveţe pe Iacob legămîntul şi pe Israel judecăţile sale.

7. L-a înălţat apoi pe Aaron, asemenea lui Moise în sfinţenie, fratele acestuia, din neamul lui Levi.

8. A întărit cu el un legămînt veşnic şi i-a dat preoţia în mijlocul poporului.

9. L-a făcut fericit printr-o frumoasă podoabă şi l-a încins cu veşmînt de mărire.

10. L-a împodobit cu o faimă desăvîrşită şi l-a întărit cu însemnele puterii,

11. Nădragii, veşmîntul cel lung şi efodul. L-a înconjurat

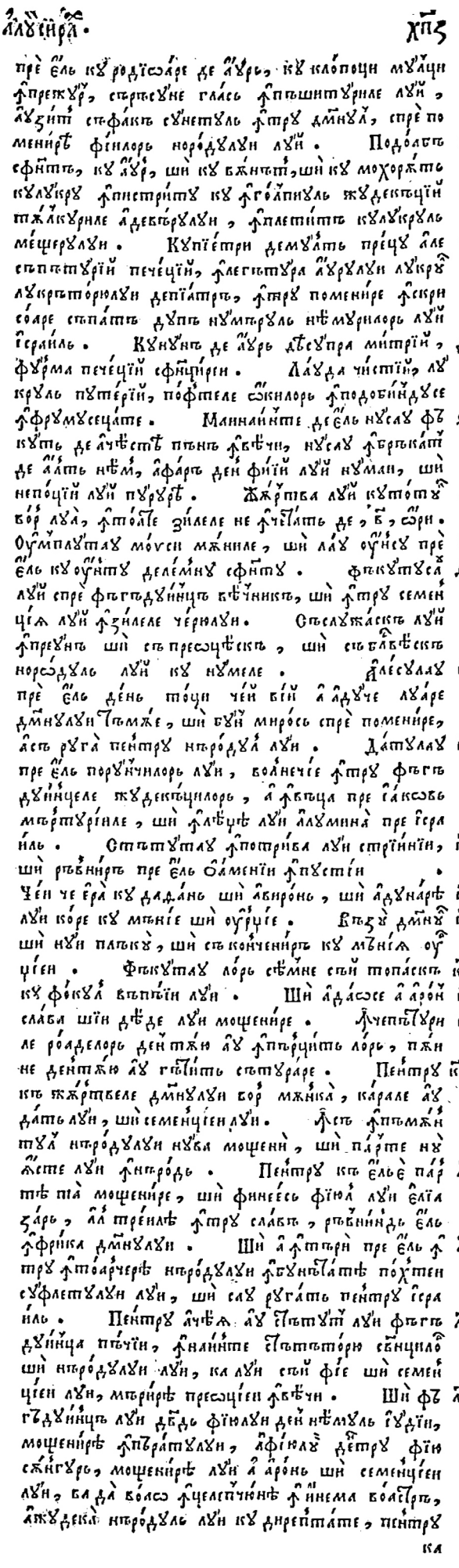

Biblia 1688, p. 687, col. 2

pre el cu rodioare de aur, cu clopoţi mulţi împrejur, să răsune glas în păşitúrile lui, auzit să facă sunetul întru Domnul, spre pomenirea fiilor norodului lui.

12. Podoabă sfîntă, cu aur şi cu vînăt şi cu mohorît, cu lucru împistritu, cu îngolpiul judecăţii, tîlcurile adevărului, împletită cu lucrul meşterului,

13. Cu pietri de mult preţu ale săpăturii peceţii în legătura aurului, lucrul lucrătoriului de piatră, întru pomenire în scrisoare săpată după numărul neamurilor lui Israíl,

14. Cunună de aur deasupra mitrii, furma peceţii sfinţirei,

15. Lauda cistii, lucrul puterii, poftele ochilor împodobindu-se înfrumuseţate.

16. Mai nainte de el nu s-au făcut de acêstea, pînă în vêci nu s-au îmbrăcat de alt neam, afară den fiii lui numai şi nepoţii lui pururea.

17. Jîrtva lui cu totul vor lua în toate zilele neîncetat de 2 ori.

18. Umplut-au Móisi mînile şi l-au unsu pre el cu untudelemnu sfîntu.

19. Făcutu-s-au lui spre făgăduinţă vêcinică şi întru semenţiia lui în zilele ceriului,

20. Să slujască lui împreună şi să preoţească şi să blagoslovească norodul lui cu numele.

21. Alesu-l-au pre el den toţi cei vii a aduce luare Domnului, tămîie şi bun-miros spre pomenire, a să ruga pentru nărodul lui.

22. Datu-l-au pre el poruncilor lui volnecie întru făgăduinţele judecăţilor, a învăţa pre Iácov mărturiile şi în lêgea lui a lumina pre Israíl.

23. Stătut-au împotriva lui striinii şi rîvniră pre el oamenii în pustii,

24. Cei ce era cu Dathán şi Avirón şi adunarea lui Córe, cu mînie şi urgie.

25. Văzu Domnul şi nu-i plăcu, şi să concenirã cu mîniia urgiei.

26. Făcut-au lor sêmne să-i topască cu focul văpăii lui.

27. Şi adaose Aarón slava şi-i dêde lui moştenire.

28. Începăturile roadelor dentîiu au împărţit lor, pîine dentîiu au gătit săturare,

29. Pentru că jîrtvele Domnului vor mînca, carele au dat lui şi semenţiei lui.

30. Însă în pămîntul nărodului nu va moşteni şi parte nu iaste lui în năród,

31. Pentru că „el e partea ta, moştenire”. Şi Fineés, fiiul lui Eliazár — al treilea întru slavă, rîvnind el în frica Domnului;

32. Şi a întări pre el întru întoarcerea nărodului în bunătatea pohtei sufletului lui, şi s-au rugat pentru Israíl.

33. Pentru acêea, au stătut lui făgăduinţa păcii, înainte-stătătoriu svinţilor şi nărodului lui, ca lui să-i fie şi semenţiei lui mărirea preoţiei în vêci.

34. Şi făgăduinţă lui David, fiiului den neamul Iúdii, moştenirea împăratului a fiiului dentru fiiu sîngur; moştenirea lui Aarón şi semenţiei lui. Va da voao înţelepciunea în inema voastră, a judeca nărodul lui cu direptate, pentru //

Ms. 45, p. 822-823

pre el cu clopoţei[260] de aur, cu clópoţi mulţi împregiur, să răsune glas întru paşii lui, auzit să facă sunetul întru Domnul, spre pomenirea fiilor nărodului lui.

12. Văşmînt sfint cu aur şi cu vînăt şi cu mohorît, lucrul împistritoriului, cuvîntătoriul judecăţii, gîciturile adevărului, împletită cu lucrul meşterului[261],
13. Cu pietri de mult preţ a săpăturii peceţii întru legătura aurului, lucrul lucrătoriului de piatră, întru pomenire întru scrisoare săpată după numărul fêliurilor Israil,

14. Cunună de aur deasupra chiverii, pecetluire peceţii sfinţeniei,
15. Laudă a cinstei, lucrul vîrtutei, pofta ochilor, podobindu-să înfrîmseţate.
16. Mainte de el nu s-au făcut ca acêstea, pînă în vac nu s-au *[823/1]* îmbrăcat striin de rod, afară dentru fiii lui sîngur şi nepoţii lui pururea.

17. Jirtva lui cu totul vor lua în toate dzilele ne-ncetat de doao ori.
18. [262]Împlut-au Mosi mîinile şi l-au unsu pre el cu untudelemnu sfintu.

19. Făcutu-s-au lui spre făgăduinţă vêcinică şi întru seminţiia lui întru dzilele ceriului,
20. Să slujască lui împreună şi să preuţască şi să blagoslovască nărodul lui cu numele.

21. Ales-au pre el dentru tot viul a aduce luare Domnului, tămîiêre şi bun-miros spre pomenire, a să ruga pentru nărodul tău.
22. Datu-l-au pre el porîncilor lui biruinţă întru făgăduinţe a judecăţilor, a învăţa pre Iacov mărturiile şi întru lêgea lui a săglăsi Israil.

23. [263]Rădicatu-s-au asupra lui striini şi-l rîvniră pre el întru pustii bărbaţi,
24. Cei pregiur Dathan şi Aviron şi adunarea Coré, cu mînie şi cu urgie.

25. Văzu Domnul şi nu binevru, şi să conceniră cu mîniia urgiei.
26. Făcut-au lor sêmne să-i topască cu focul pării lui.
27. Şi adaose Aaron mărire şi-i dêde lui moştenire.

28. Începăturile roadelor dentîi împărţit-au lor, pîine dentîi gătit-au săturare,
29. Pentru că jirtvele Domnului vor mînca, carele au dat lui şi seminţiei lui.

30. Însă în pămîntul nărodului nu va moşteni şi parte nu iaste lui întru nărod,

31. Pentru că „el — partea ta, moştenire". Şi Finees, fiiul Eleázar — al treilea la mărire, rîvnînd el întru frica Domnului;
32. Şi au întărit pre el întru întoarcerea nărodului întru bunătatea poftei sufletului lui, şi s-au rugat pentru Israil.
33. [264]Pentru acêea, au stătut făgăduinţa păcii, înainte-stătător a sfinţilor şi nărodului lui, pentru ca lui să fie şi seminţiei lui a preoţiei mărime întru vêci.

34. Şi făgăduinţă lui David, fiului dentru fêliul Iúdei, moştenirea împăratului, fiu dentru fiu sîngur; moştenirea lui Aaron şi seminţiei lui. Dea noao înţelepciunea întru inima noastră, să judece nărodul lui cu dreptate, pentru

Ms. 4389, p. 665-666

rodii de aur;[507] [11] şi clopoţei mulţi împrejur, ca să răsune glasul păşîturilor lui şi să facă să se audză glasul în bisêrică, întru pomenirea feciorilor nărodului lui.

12. Hainã luminatã[508] cu aur şi cu achinth[509] şi cu gravaní, cu lucru împistrit lucratã, cuvîntarea judecăţii şi spunerea adeverinţei, [13] împletit cu lucrul meşterului
13. Şi cu *[666/1]* pietri scumpe săpate pecêţi şi în zale de aur legate, lucrul meşterului de pietri spre săpătură[510], cioplite după numărul seminţiilor lui Israil.
14. În vîrful mitrei — coronă de aur[511] şi săpată semnul sfinţirei,
15. [14] Lauda cinstei, lucrul tăriei[512] şi pofta cea împodobită a ochilor.
16. [15] Aşa frumoasă ca aceasta n-au fost alta pînă în veac [16] şi altul de alt neam nu se-au îmbrăcat cu dînsa, fără numai feciorii lui şi nepoţii lui în toată vrêmea.[513]
17. Jîrtvele lor era junghiiate în toate zilele cîte de doaoă ori.
18. [514]Umplut-au Moisí mîinile şi l-au uns cu undelemnul cel sfint.

19. Fost-au lui întru făgăduinţă vêcinică şi seminţei lui în zilele veacului,
20. [19] Să slujască el denpreună şi să preoţească şi bine să cuvintêze pre nărodul său cu numele lui.

21. [20] Pre dînsul au ales, deci, toţi cei vii să aducă jîrtvă Domnului tămîia mirosului celui bun întru pomenire, spre curăţirea nărodului său.
22. [21] Şi au dat lui porîncile sale în biruinţa şi în făgăduinţa judecăţilor, să învêţe pre Iácov mărturisirilor lui şi să chiême pre Israil în lêgea sa.

23. [22] [515]Sculatu-se-au asupra lui striinii şi-i rîmniră în pustie oamenii
24. [22] Carii era cu Dathan şi cu Aviron şi adunarea lui Corei, în urgie şi în mînie.

25. [23] Văzu Domnul şi nu-i plăcu, ce pieriră cu urgie şi cu mînie.
26. [24] Făcu sêmne să-i piiarză cu văpaiia focului lor.
27. [25] Şi adaose slava lui Aáron şi-i dêde moştinire
28. [25] Şi împărţi lui pîrga roadelor, [26] pîinea i-o găti mai nainte în săturare,
29. [26] Ca şi jîrtvele Domnului să mănînce, care le-au dat lui şi seminţei lui.[516]

30. [27] Iar în pămîntul nărodului să n-aibă moştinare şi întru oameni să n-aibă parte,

31. [27] Ce acêia să fie partea lui şi moştinarea. [28] [517]Şi Finees, feciorul lui Eliazar, iaste al treilea în slavă[518], rîvnind el în frica Domnului,
32. [29] Ca să ruşinêze pre nărod, cu bunătatea voirei sufletului său se-au rugat pentru Israil.

33. [30] Pentr-acêea au fost pusă lui făgăduinţa păcii, căpetenie celor sfinţi şi nărodului său, ca să fie preoţiia lui şi seminţiei lui mărire în veac.

34. [31] Şi făgăduinţa lui David, feciorul lui Iesei, den seminţiia Iúdei, moştinarea împărătească a feciorului dentru feciorul însuşi; moştinare lui Aaron şi seminţiei lui. Ca să dea noaoă înţelepciune în inimile noastre, să judecăm năroadele lui în direptate, ca să

Versiunea modernă

cu rodii mici, cu mulţi clopoţei de aur de jur împrejur, ca să sune la fiecare pas şi să facă auzit clinchetul lor în templu, în semn de aducere aminte pentru fiii poporului său.
12. [L-a împodobit] cu veşmînt sfînt de aur, de iacint şi de purpură, lucrare a unui meşter vopsitor, cu pieptarul judecăţii, [pe care se află] Dezvăluirea şi Adevărul, cu fir de stacojiu răsucit, lucrare a unui meşter,
13. Cu pietre preţioase săpate asemenea unor peceţi şi prinse în legătură de aur, lucrare a unui meşter gravor, cu o inscripţie gravată în semn de aducere aminte a numărului neamurilor lui Israel,
14. Cu o coroană de aur deasupra mitrei, purtînd săpată pecetea sfinţirii preoţeşti,
15. Însemn de cinstire, lucrare de mare meşteşug, plăceri ale ochilor, desăvîrşit împodobite.
16. Mai înainte de el nu a existat nimic atît de frumos, pînă la sfîrşitul veacului aşa ceva nu va mai îmbrăca nici un străin, ci doar fiii săi şi urmaşii săi, pentru totdeauna.
17. Jertfele lui vor fi arse de tot, de două ori în fiecare zi, fără întrerupere.
18. Moise i-a umplut mîinile şi l-a uns cu untdelemn sfînt.

19. Aceasta a fost un legămînt veşnic, pentru el şi pentru seminţia lui, în toate zilele cît cerul va dăinui,
20. Ca să slujească împreună Domnului, să fie preoţi şi să binecuvînteze poporul său în numele său.

21. L-a ales pe el dintre toţi cei vii, ca să înfăţişeze jerfă Domnului, tămîie şi mireasmă plăcută, spre aducere aminte, ca să se roage pentru poporul său.
22. În poruncile sale i-a dat putere cu privire la regulile de la judecată, pentru ca să îl înveţe pe Iacob mărturiile şi să-l lumineze pe Israel prin legea sa.

23. Împotriva lui s-au ridicat nişte străini şi l-au invidiat cînd se afla în pustie,
24. Bărbaţii din jurul lui Datan şi al lui Abiron, adunătura lui Core, cu mînie şi furie.

25. Domnul i-a văzut pe aceştia şi nu i-au fost pe plac, şi au fost nimiciţi prin urgia mîniei sale.
26. A făcut minuni împotriva lor, mistuindu-i cu flăcările focului său.
27. I-a mai adăugat Domnul lui Aaron renume şi i-a lăsat o moştenire.
28. I-a dat ca parte a lui prinosul primelor roade şi i-a pregătit încă de la început pîine pe săturate,
29. Căci ei se vor hrăni din prinoasele aduse Domnului, pe care Domnul i le-a dat lui şi urmaşilor lui.
30. El nu va primi în schimb o moştenire a sa din pămîntul poporului şi nu-şi va avea partea sa în mijlocul poporului,
31 Căci „eu sînt partea şi moştenirea ta". Iar Finees, fiul lui Eleazar, este al treilea ca renume, datorită sîrguinţei sale întru frica faţă de Domnul
32. Şi datorită dîrzeniei sale pe vremea dezmăţului poporului cînd, cu bunătatea şi ardoarea sufletului său, s-a rugat pentru [iertarea] lui Israel.
33. Pentru aceea, a fost statornicit pentru el un legămînt de pace, pentru ca el să fie înainte-stătător pentru cele sfinte şi căpetenie a poporului său, aşa încît lui însuşi şi urmaşilor lui să le fie dat pentru totdeauna rangul suprem al preoţiei.
34. A mai fost un legămînt şi cu David, fiul lui Iesei, din neamul lui Iuda, pentru ca domnia să rămînă moştenire unuia singur dintre fiii săi. Moştenirea lui Aaron va aparţine însă întregii sale seminţii. Fie ca Domnul să pună înţelepciune în inima voastră, pentru ca să judecaţi poporul lui cu dreptate, aşa încît

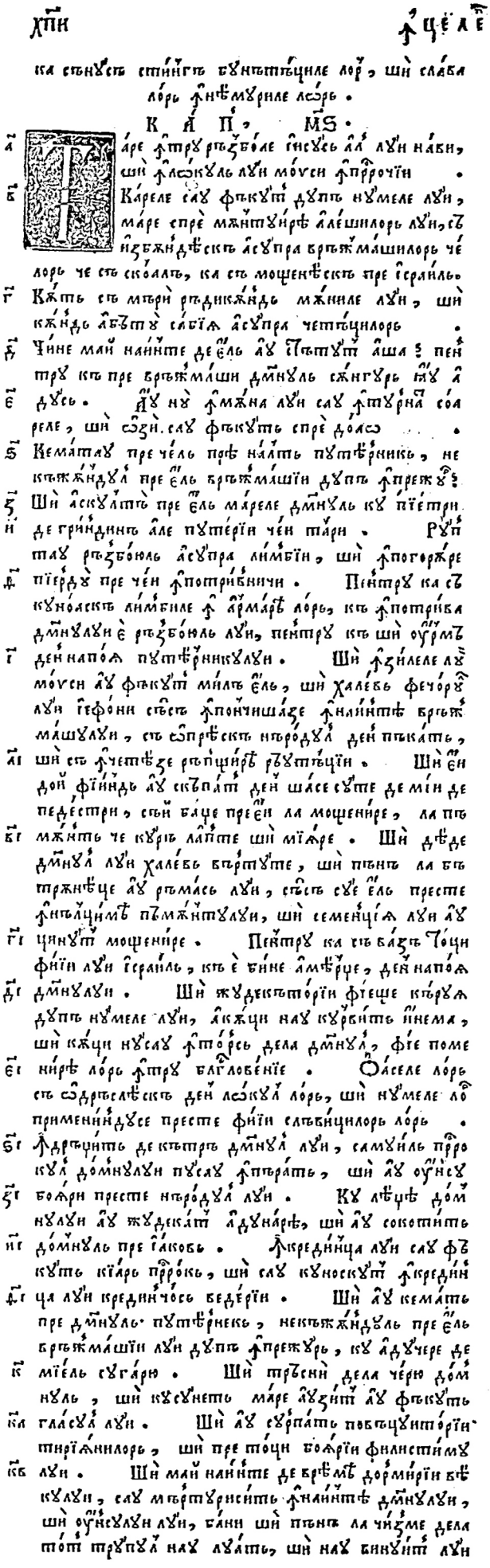

Biblia 1688, p. 688, col. 1

ca să nu să stingă bunătăţile lor şi slava lor în neamurile lor.

Cap 46

1. Tare întru războaie — Iisús al lui Návi şi în locul lui Móisi în prorocii,

2. Carele s-au făcut, după numele lui, mare spre mîntuirea aleşilor lui, să izbîndească asupra vrăjmaşilor celor ce să scoală ca să moştenească pre Israíl.

3. Cît să mări rădicînd mînile lui şi cînd abătu sabiia asupra cetăţilor!

4. Cine mai nainte de el au stătut aşa? Pentru că pre vrăjmaşi Domnul sîngur i-au adus.

5. Au nu în mîna lui s-au înturnat soarele şi o zi s-au făcut spre doao?

6. Chemat-au pre Cel Preanalt putêrnic, necăjîndu-l pre el vrăjmaşii după împrejur.

7. Şi ascultă pre el marele Domnul cu pietri de grindină ale puterii cei tari.

8. Rupt-au războiul asupra limbii şi în pogorîre pierdu pre cei împotrivnici,

9. Pentru ca să cunoască limbile înarmarea lor, că împotriva Domnului e războiul lui, pentru că şi urmă denapoia Putêrnicului.

10. Şi în zilele lui Móisi au făcut milă el şi Halév, feciorul lui Iefóni: să să împoncişaze înaintea vrăjmaşului, să oprească nărodul den păcat şi să încetêze răpştirea răutăţii.

11. Şi ei doi fiind, au scăpat den şase sute de mii de pedestri, să-i bage pre ei la moştenire, la pămînt ce cură lapte şi miêre.

12. Şi dêde Domnul lui Halév vîrtute şi pînă la bătrînêţe au rămas lui, să să suie el preste înălţimea pămîntului, şi semenţiia lui au ţinut moştenire,

13. Pentru ca să vază toţi fiii lui Israíl că e bine a mêrge denapoia Domnului.

14. Şi judecătorii, fieştecăruia după numele lui, a cîţi n-au curvit inema şi cîţi nu s-au întors de la Domnul, fie pomenirea lor întru blagoslovenie.

15. Oasele lor să odrăslească den locul lor şi numele lor primenindu-se preste fiii slăviţilor lor.

16. Îndrăgit de cătră Domnul lui, Samuíl, prorocul Domnului, pus-au împărat şi au unsu boiêri preste nărodul lui.

17. Cu lêgea Domnului au judecat adunarea şi au socotit Domnul pre Iácov.

18. În credinţa lui s-au făcut chiar proroc şi s-au cunoscut în credinţa lui credincios vederii.

19. Şi au chemat pre Domnul putêrnec, necăjîndu-l pre el vrăjmaşii lui după împrejur, cu aducere de miel sugariu.

20. Şi trăsni de la ceriu Domnul şi cu sunet mare auzit au făcut glasul lui.

21. Şi au surpat povăţuitorii tiriênilor şi pre toţi boiêrii Filistímului.

22. Şi, mai nainte de vrêmea dormirii veacului, s-au mărturisit înaintea Domnului şi unsului lui: bani şi pînă la cizme de la tot trupul n-au luat şi n-au vinuit lui /

Ms. 45, p. 823-824

ca să nu să stingă bunătăţile lor şi mărirea lor la rodurile lor. *[823/2]*

Cap 46

1. Tare întru războaie — Iisus al lui Naví şi următor lui Moisi întru prorocii,
2. Carele s-au făcut, după numele lui, mare spre mîntuirea aleşilor lui, să izbîndească pre cei ci să scoală vrăjmaşi pentru ca să moştenească pre Israil.

3. Cît să mări cînd rădică mîinile lui şi cînd abătu sabiia spre cetăţi!
4. Cine mai nainte de el aşa stătu? Pentru că pre vrăjmaşi Domnul sîngur i-au adus.
5. Au nu întru mîna lui [265]s-au înturnat soarele şi o dzi s-au făcut cătră doao?

6. Chemat-au pre cel Preaînalt putêrnic, năcăjindu-l pre el vrăjmaşii de prenprejur.

7. Şi ascultă pre el marele Domnul cu pietri de smidă a puterii tari.

8. Durăí preste limbă războiu şi întru pogorîre pierdu pre cei potrivnici,

9. Pentru ca să cunoască limbile întrarmarea[266] lor, că împotriva Domnului — războiul lui, pentru că şi urmă denapoia Putêrnicului.
10. Şi întru dzilele lui Moiseu au făcut milă el şi Halev, feciorul Iefoni: să să împoncişêze înaintea vrăjmaşului, să oprească nărodul de la păcat şi să încetêze răpştirea răutăţii.

11. [267]Şi ei doi fiind, au scăpat dentru 600 de pedestri, să-i bage pre ei la moştenire, la pămînt ce cură lapte şi miêre.
12. Şi dêde Domnul lui Halev vîrtute şi pînă la bătrînêţe au rămas lui, să să suie el preste înălţimea pămîntului, şi seminţiia lui au ţinut moştenire,

13. Pentru ca să vază toţi fiii Israil căci bine-i a mêrge denapoia Domnului.
14. Şi judecătorii fieştecăruia după numele lui, a cîţi n-au curvit inima şi cîţi nu s-au înturnat de la Domnul, fie pomenirea lor întru blagoslovenii.

15. Oasele lor să odreslească dentru locul lor şi numele lor primenindu-să preste fiii slăviţilor lor.

16. Îndrăgit de cătră Domnul lui, Samuil, prorocul Domnului, pus-au împărat şi au unsu boiêri preste nărodul lui.

17. Cu lêgea Domnului au judecat adunarea şi au socotit Domnul pre Iacov.

18. Întru credinţa lui s-au făcut chiar proroc şi s-au cunoscut întru credinţa lui credincios *[824/1]* viderii.

19. [268]Şi au chemat pre Domnul putêrnicul, năcăjindu-l pre el vrăjmaşii lui de prenprejur, cu aducere de miel sugar.
20. Şi trăsni de la cer Domnul şi cu sunet mare audzit-au făcut glasul lui.

21. [269]Şi au surpat povăţuitorii tirênilor şi pre toţi boiêrii Filistiim.
22. [270]Şi mai nainte de vrêmea vacului s-au mărturisit înaintea Domnului şi unsului lui: bani şi pînă la cizme de la tot trupul nu au luat şi n-au vinuit lui

Ms. 4389, p. 666-667

nu piêie bu- *[666/2]* nătăţile lor şi slava lor în neamurile lor.

Cap 46

1. Tarele întru războaie, Isus, feciorul lui Naví, în locul lui Moisí au fost întru proroci,
2. [1] Carele după numele său au fost mare,[519] [2] mare întru mîntuirea celor aleşi ai lui Dumnezeu, ca să izbîndească asupra vrăjmaşilor celor ce se-au sculat asupra lui ca să moştinêze pre Israil.

3. Carele au fost proslăvit cu rîdicarea mîinilor sale şi cînd întindea sulița[520] asupra cetăţilor!
4. Mai nainte de dînsul cine au stătut aşa? Că pre potrivnicii lui Domnul însuşi i-au ucis.
5. [521]Dară au nu se-au întors soarele îndărăt prespre mîna lui şi o zi au fost ca 2?

6. Cîndu-l năcăjiia vrăjmaşii de prenprejur au chiemat pre putêrnicul Cel de Sus.

7. [6] Şi l-au ascultat Domnul cel mare cu piiatra grindinei puterii cei tari.

8. [7] Aruncat-au războiu asupra limbilor şi cu surpare au pus jos pre vrăjmaş,

9. [8] Ca să cunoască limbiile sabiia lui, că războiul lui iaste înaintea Domnului şi mêrge pre urma Celui de Sus.
10. [9] [522]Şi în zilele lui Moisí au făcut acesta milă şi Halev, feciorul Iefóniei: să stea împotriva vrăjmaşului şi să oprească nărodul den păcat şi să potolească răpştirea răotăţii.

11. [10] Şi fiind aceştia amîndoi, fură mîntuiţi de piericiunea a 600[523] de pedestraşi, ca să-i ducă întru moştinare, în ţara ce cura miêre şi lapte.
12. [11] Şi dêde Domnul lui Halev tărie şi fu putêrea[524] cu dînsul pînă în bătrînêţe, ca să se suie pre înălţimea[525] pămîntului, şi seminţiia lui au ţinut moştinare,
13. [12] Ca să vază toţi feciorii lui Israil că iaste bine a umbla pre urma Domnului.
14. [13] Şi judecătorii, fieştecare cu numele lui, ale cărora inimi n-au curvit şi carii nu se-au întors de la Domnul,[526] [14] să fie pomenirea lor întru bună cuvîntare
15. [14] Şi oasele lor să înflorească den locul lor [15] şi numele lor să rămîie în vêci, să rămîie pre feciorii lor slava bărbaţilor celor sfinţi.
16. Samoil, prorocul Domnului, dragul Domnului Dumnezeului său, carele au aşăzat împărăţiia şi au uns căpetenii preste nărodul lui.

17. Judecat-au nărodul cu lêgea Domnului şi au cercetat Domnul pre Iácov.

18. [17] Şi cu credinţa lui au fost ispitit proroc [18] şi au fost cunoscut în credinţă credincios cu vedêrea.

19. [527]Şi au chiemat pre Domnul că iaste putêrnic, cîndu-l năcăjiia vrăjmaşii denprejur, cu aducere de miel sugătoriu.[528]
20. Şi au tunat Domnul den ceriu şi au făcut de se-au auzit glasul lui în sunet mare.

21. [529]Şi au pierdut pre stăpînii tirênilor şi pre toţi boiêrii *[667/1]* filistimlênilor.
22. [530]Şi au pus mărturisire înaintea Domnului şi a unsului său, mai nainte de vrêmea sfîrşitului vieţii sale să nu ia de la nici o carne nimic, den bani pînă la o încălţăminte, şi nu l-au vinuit

Versiunea modernă

bunăstarea lor să nu se risipească, şi nici faima lor, din neam în neam.

Capitolul al 46-lea

1. Iisus al lui Navi a fost puternic în războaie şi urmaş al lui Moise ca profet.
2. După cum îl arată numele, el a devenit mare pentru ca să salveze poporul ales al Domnului, pentru ca să pedepsească pe duşmanii care s-au ridicat împotriva acestuia şi pentru a face ca Israel să-şi primească moştenirea.
3. Cîtă slavă şi-a dobîndit ridicîndu-şi mîinile şi îndreptîndu-şi sabia asupra cetăţilor!
4. Cine-a mai fost înainte de el asemenea lui? Căci el a fost căpetenie în războaiele Domnului.
5. Oare nu datorită lui s-a oprit soarele în loc şi-a fost o singură zi în loc de două?

6. El l-a chemat pe Cel Preaînalt, pe Cel Puternic, atunci cînd duşmanii-l apăsau din toate părţile.

7. Iar Domnul cel mare l-a ascultat, trimiţînd pietre de grindină foarte puternice.

8. El s-a năpustit cu război împotriva neamului [vrăjmaş] şi i-a nimicit pe duşmanii care coborau pe o coastă,
9. Pentru ca neamurile să-i cunoască toate armele, deoarece războiul lui se purta împotriva Domnului, căci el mergea în urma Celui Puternic.
10. Şi s-a purtat cu milă în zilele lui Moise, el şi Caleb, fiul lui Iefoni: împotrivindu-se vrăjmaşului, ei au împiedicat poporul să păcătuiască şi au făcut să înceteze cîrtelile cele rele.

11. Şi astfel, doar ei doi au scăpat teferi din cei şase sute de mii de pedestraşi, pentru ca să fie luaţi în seamă la moştenire, în ţara unde curgea laptele şi mierea.
12. Şi i-a dat Domnul lui Caleb tărie, care i-a rămas întreagă pînă la bătrîneţe, pentru ca să se poată urca pe înălţimile ţării primite de seminţia lui drept moştenire,
13. Aşa încît toţi fiii lui Israel să vadă că este bine să îl urmeze pe Domnul.
14. Iar judecătorilor, fiecăruia după numele său, celora a căror inimă nu s-a desfrînat şi care nu au întors spatele Domnului, tuturora să le fie pomenirea binecuvîntată.
15. Fie ca oasele lor să dea vlăstare din mormîntul lor şi numele să li se reînnoiască prin fiii lor de oameni renumiţi.
16. Iubit de Domnul său, Samuel, proroc al Domnului, a instituit regalitatea şi a uns căpetenii peste poporul său.

17. El a judecat adunarea [poporului] după legea Domnului şi Domnul a luat aminte la Iacob.

18. Prin credinţa lui el s-a dovedit prooroc adevărat şi prin cuvintele sale a fost recunoscut drept un clarvăzător vrednic de crezare.
19. El l-a chemat pe Domnul cel puternic, atunci cînd duşmanii-l apăsau din toate părţile, înfăţişînd ca jertfă un miel de lapte.
20. Iar Domnul a dat un tunet din cer şi şi-a făcut auzit glasul printr-un vuiet puternic.

21. A nimicit căpeteniile tirienilor şi pe toţi mai marii filistenilor.
22. Şi înainte de clipa adormirii pentru vecie, s-a mărturisit înaintea Domnului şi a unsului său: „Nu am luat niciodată de la nimeni bani, nici măcar preţul unor sandale!” Şi nici un

Biblia 1688, p. 688, col. 2

om.

23. Şi, după ce au dormit el, au prorocit şi au arătat împăratului moartea lui şi au înălţat den pămînt glasul lui în prorocie, să stingă nelegiuirea norodului.

Cap 47

1. Şi după acesta s-au sculat Nathán, a proroci în zilele lui David.

2. Ca seul cel osebit de la mîntuire, aşa — David de la fiii lui Israíl.

3. Cu leii juca ca cu iezii şi în urşi ca în mieii oilor.

4. În tinerêţele lui au n-au ucis uriiaş şi au rădicat ponos den nărod rîdicînd mîna cu piatra praştiei şi au pus jos semeţiia lui Goliáth?

5. Pentru că au chemat pre Domnul cel preanalt şi au dat în direapta lui tărie să rădice om tare în războiu, să înalţe cornul nărodului lui.

6. Aşa în zeci de mii au slăvit pre el şi au lăudat pre el întru blagosloveniile Domnului, aducîndu-se lui stema slăvii.

7. Pentru că zdrobi pre vrăjmaşi de pre împrejur şi au defăimat pre filistiimii cei împotrivnici, pînă astăzi au fărîmat lor cornul.

8. În tot lucrul lui au dat mărturisire Sfîntului celui nalt, graiului slavei.

9. Cu toată inima lui au lăudat şi au îndrăgit pre cela ce l-au făcut pre el.

10. Şi au pus cîntăreţi în preajma jîrtăvnicului şi den glasul lor îndulcêşte viersuri.

11. Dat-au în sărbători bunăcuviinţă şi au împodobit vremi pînă la săvîrşire, lăudînd ei numele lui, şi de dimineaţă a răsuna sfinţirea.

12. Domnul au luat păcatele lui şi au înălţat în vêci cornul lui şi au dat lui făgăduinţa împăraţilor şi scaunul slăvii întru Israil.

13. După acesta sculatu-s-au fiiu ştiutoriu şi pentru acesta au odihnit întru lărgime.

14. Solomón au împărăţit în zilele păcii, căruia Dumnezău au încetat de prenprejur, ca să întărească casă pre numele lui şi să gătească sfinţire în vêci.

15. Cît te-ai înţelepţit în tinerêţele tale şi te-ai umplut ca rîul de pricêpere!

16. Acoperit-au sufletul tău pămîntul şi l-ai umplut cu pildele ghiciturilor.

17. La ostroave departe au sosit numele tău şi te-ai îndrăgit în pacea ta.

18. În cîntări şi parimii şi pilde şi în tălmăciri s-au mirat de tine ţările, în numele Domnului Dumnezău, celui numit Dumnezăul lui Israíl.

19. Adunat-ai ca cositoriul aurul şi ca plumbul ai înmulţit argintul.

20. Aproape ai plecat sînurile tale muierilor şi te-ai volnicit întru trupul tău.

21. Dat-ai hulă întru slava ta şi ai pîngărit sămînţa ta, să aduci urgie preste fiii tăi, şi m-am umilit asupra nebuniei tale a să face în doao părţi împărăţiia şi den Efraím a să încêpe împărăţie neascultătoare.

22. Iară Domnul nu va părăsi mila lui şi nu se va strica de la lucrurile lui,

23. Nice va stinge dentru el nepoţi //

Ms. 45, p. 824

om.

23. Şi după ce au adormit el, au prorocit şi au arătat împăratului moartea lui şi au înălţat den pămînt glasul lui întru prorocie, să stingă fărădălêgea nărodului.

Cap 47

1. [271]Şi după acesta s-au sculat Náthan, a proroci întru dzilele David.

2. Ca seul usăbit de la mîntuire, aşa David — de la fiii lui Israil.

3. [272]Cu leii juca ca cu iezii şi întru urşi ca întru mieii[273] oilor.

4. Întru tinerêţele lui [274]au nu au ucis uriiaşi şi au rădicat ocară dentru nărod rădicînd mîna cu piatra praştiei şi au oborît semeţiia lui Goliath?

5. Pentru că au chemat pre Domnul cel preaînalt şi au dat întru dreapta lui tărie să rădice om tare întru războiu, să înalţe cornul nărodului lui.

6. [275]Aşa întru dzeci de mii au slăvit pre el şi l-au lăudat pre el întru blagosloveniile Domnului, aducîndu-să lui stemă a mărirei.

7. [276]Pentru că zdrobi pre vrăjmaşi de prenpregiur şi au dăfăimat pre filistiim cei împotrivnici, pînă astădzi au frînt lor cornul.

8. Întru tot lucrul lui dat-au mărturisinţă Sfintului preaînalt, graiului mărirei lui.

9. Cu toată inima lui au lăudat şi au îndrăgit pre cela ce l-au făcut pre el.

10. Şi au pus cîntăreţi în preajma jirtăvnicului şi dentru glasul lor îndulcêşte viersuri.

11. Dat-au întru sărbători bunăcuviinţă şi au podobit vremi pînă la săvîrşire, lăudînd ei numele lui, şi de dimineaţă a răsuna sfinţenie.

12. Domnul au luat păcatele lui şi au înălţat întru vac cornul *[824/2]* lui şi au dat lui făgăduinţa împăraţilor şi scaun a mărirei întru Israil.

13. După acesta sculatu-s-au fiu ştiutor şi pren acesta au poposit întru lărgime.

14. [277]Salomon au împărăţit întru dzilele păcii, în ce chip Dumnedzău au încetat de prenpregiur, pentru ca să întărească ca preste numele lui şi va găti sfinţenie în vac.

15. [278]Cît te-ai înţelepţit întru tinerêţele tale şi te-ai împlut ca rîul pricêperii!

16. Pămîntu au acoperit sufletul tău[279] şi ai împlut întru pildele ciumiliturilor.

17. La ostroave departe sosit-au numele tău şi te-ai îndrăgit întru pacea ta.

18. Întru cîntări şi parimii şi pilde şi întru tălmăcire mirară-să de tine ţări, întru numele Domnului Dumnedzău[280], celui numit Dumnedzăul Israil.

19. Adunat-ai ca cositoriul aurul şi ca plumbul ai înmulţit argintul.

20. Ai aproape vărsat sînurile tale muierilor şi te-ai învolnicit întru trupul tău.

21. Dat-ai hulă întru mărirea ta şi ai pîngărit sămînţa ta, să aduci urgie preste fiii tăi, şi m-am umilit preste fără-mintea ta a să face îndoită tiranie şi dentru Iefraim a împărăţi[281] împărăţie neascultătoare.

22. Şi Domnul nu va părăsi mila lui şi nu să va strica de la lucrurile lui,

23. Nici va stinge dentru el naştere

Ms. 4389, p. 667

nici un om.

23. Şi după adormirea sa, el au prorocit şi au arătat împăratului de moartea sa şi au rîdicat den pămînt glasul său cu prorocire şi au pierdut fărădelegiuirea nărodului.

Cap 47

1. [531]Iară după acêstea se-au sculat Nathan şi au prorocit în zilele lui David.[532]

2. Şi cum iaste seul usebit de carne, aşa şi David de feciorii lui Israil.

3. [533]Jucatu-se-au cu leii ca cu nişte iezi şi cu urşii ca cu nişte miei de oi.

4. [3] În tinerêţele sale [4] [534]dară pre uriiaş au nu l-au ucis şi au luat împuţăciunea deasupra nărodului, [5] cînd ş-au întins cu piiatra în praştie şi au surpat trufiia lui Goliad?

5. [6] Că au chiemat pre Domnul[535] cel atotputêrnicul şi au dat în direapta lui tărie să surpe pre omul cel putêrnic spre războiu şi să rîdice cornul nărodului său.

6. [7] [536]Iată că l-au proslăvit în zeci de mii şi l-au lăudat întru bune cuvîntările Domnului, aducînd lui corona slavei.

7. [8] Că au pierdut vrăjmaşii de prenprejur şi au urgisit pre filistimlênii cei vrăjmaşi pînă în zioa de astăzi şi au sfărîmat cornul lor pînă în veac.[537]

8. [9] Şi în tot lucrul au dat mărturisire Celui Sfînt şi Celui de Sus, cuvîntul slavei.

9. [10] Cu toată inima sa au lăudat şi au îndrăgit pre cela ce l-au făcut.

10. [11] Şi au pus cîntăreţi împotriva altariului şi cu sunetul lor să îndulcească glasul.

11. [12] Şi au dat praznicelor bună frumsêţe şi vremile lor le-au împodobit pînă la sfîrşitul vieţii, ca să laude aceia numele lui cel sfînt şi să înfrumseţêze de dimineaţa în sfinţire.

12. [13] [538]Domnul au curăţit păcatele lui şi cornul lui l-au înălţat în vêci şi au dat lui făgăduinţa împărăţiei şi scaunul slavei în Israil.

13. [14] După dînsul se-au sculat fecior chibzuit şi pentru dînsul au lăcuit în lărgime.

14. [15] [539]Solomon au împărăţit în zile de pace, că i-au dat Domnul răpaos de împrejurêni, ca să-i zidească casă în numele lui şi să gătească sfinţirea în vêci.

15. Cît se-au înţelepţit în tinerêţele sale [16] [540]şi se-au umplut de pricêpere ca un rîu!

16. Şi sufletul lui au acoperit pămîntul; [17] umplut-ai giciturile pildelor

17. Şi numele tău au trecut la ostrovele cêle de dăparte şi eşti drag întru pacea ta.[541]

18. Miratu-se-au ţările de cîntece şi de pilde şi închipuiri [19] şi de numele Domnului Dumnezeu, care iaste nume- *[667/2]* nit Dumnezeul lui Israil.

19. [20] [542]Adunat-ai[543] aur ca arama şi argintul l-ai înmulţit ca plumbul.

20. [21][544] Dat-ai laturea ta muierilor şi ai slujit trupului tău.

21. Şi ai pus vină pre sufletul tău, [22][545] sămînţa ta o ai spurcat, ca să aduci mînie pre feciorii tăi şi să se umilească pentru nebuniia ta, [23] ca să faci împărăţiia în doao părţi [546]şi den Efraim să fie neascultare de împărăţie.

22. [24] Iar Domnul nu va lăsa mila sa, nici o va strica de la făpturile sale,

23. [24] Nici se vor stinge nepoţii

Versiunea modernă

om nu l-a învinuit.

23. Chiar şi după ce a adormit, el încă a rostit prorocii şi i-a arătat împăratului moartea lui; şi-a înălţat glasul din pămînt pentru ca, prin profeţia sa, să îndepărteze nelegiuirea poporului.

Capitolul al 47-lea

1. După el s-a ridicat Natan, pentru a proroci în zilele lui David.

2. Asemenea grăsimii puse deoparte din jertfa de mîntuire, aşa a fost David ales dintre fiii lui Israel.

3. Cu leii se juca de parcă ar fi fost iezi, iar cu urşii de parcă ar fi fost miei.

4. În tinereţe, oare nu a ucis el un uriaş şi nu a spălat el ruşinea poporului atunci cînd a ridicat mîna aruncînd piatra din praştie şi doborînd semeţia lui Goliat?

5. Căci el l-a chemat pe Domnul cel preaînalt, care a pus tărie în mîna lui dreaptă, ca să ucidă un bărbat puternic în luptă şi să sporească curajul poporului său.

6. Astfel, l-au preamărit cît pe zece mii şi l-au lăudat întru binecuvîntările Domnului, încununîndu-l cu o diademă de slavă.

7. Şi-a nimicit duşmanii toţi de jur-împrejur, i-a zdrobit pe filisteni, vrăjmaşii săi, pînă astăzi le-a frînt cerbicia.

8. Prin orice faptă a lui a înălţat laude Celui Preaînalt şi prin cuvinte de slavă.

9. Din toată inima sa a scos cîntări de preamărire şi şi-a arătat iubirea faţă de cel care l-a creat.

10. A aşezat cîntăreţi în faţa altarului şi din glasurile acestora ieşeau dulci melodii.

11. A dat sărbătorilor strălucirea cuvenită şi a orînduit în chip desăvîrşit desfăşurarea acestora, punînd să fie lăudat numele sfînt al Domnului şi făcînd să răsune [de cîntări] încă de dimineaţă sfîntul lăcaş.

12. Domnul i-a şters păcatele, a înălţat pe veci mîndria lui, a făcut cu el legămîntul regilor şi i-a dat un tron de slavă în Israel.

13. După David s-a ridicat fiul său preaînvăţat, cel care, mulţumită tatălui său, a trăit în tihnă.

14. Solomon a domnit într-un răstimp de pace, Dumnezeu a făcut linişte de jur-împrejurul lui, pentru ca să poată zidi o casă pentru numele său şi să pregătească un sfînt lăcaş pentru veşnicie.

15. Cît de înţelept ai fost în tinereţea ta şi plin de inteligenţă, asemenea unui rîu!

16. Sufletul tău a acoperit pămîntul, pe care l-ai umplut cu pildele şi parabolele tale.

17. Numele tău a ajuns pînă în ostroave depărtate şi ai fost iubit pentru pacea ta.

18. Prin cîntările tale, prin pildele, parabolele şi interpretările tale ai trezit admiraţia tuturor ţărilor, în numele Domnului Dumnezeu, al celui denumit Dumnezeul lui Israel.

19. Tu ai strîns aurul precum cositorul şi argintul l-ai adunat precum plumbul.

20. Ţi-ai întins coastele către femei şi ţi-ai istovit trupul.

21. Ai pus o pată pe renumele tău, ai pîngărit seminţia ta, aşa încît ai adus nenorocirea asupra fiilor tăi şi ei au trebuit să se umilească din pricina nechibzuinţei tale, stăpînirea s-a rupt în două şi din Efraim a ieşit un regat răzvrătit.

22. Însă Domnul nu va renunţa la îndurarea sa şi nu se va depărta de la nici unul dintre cuvintele sale.

23. Nu va duce la pierzanie pe urmaşii

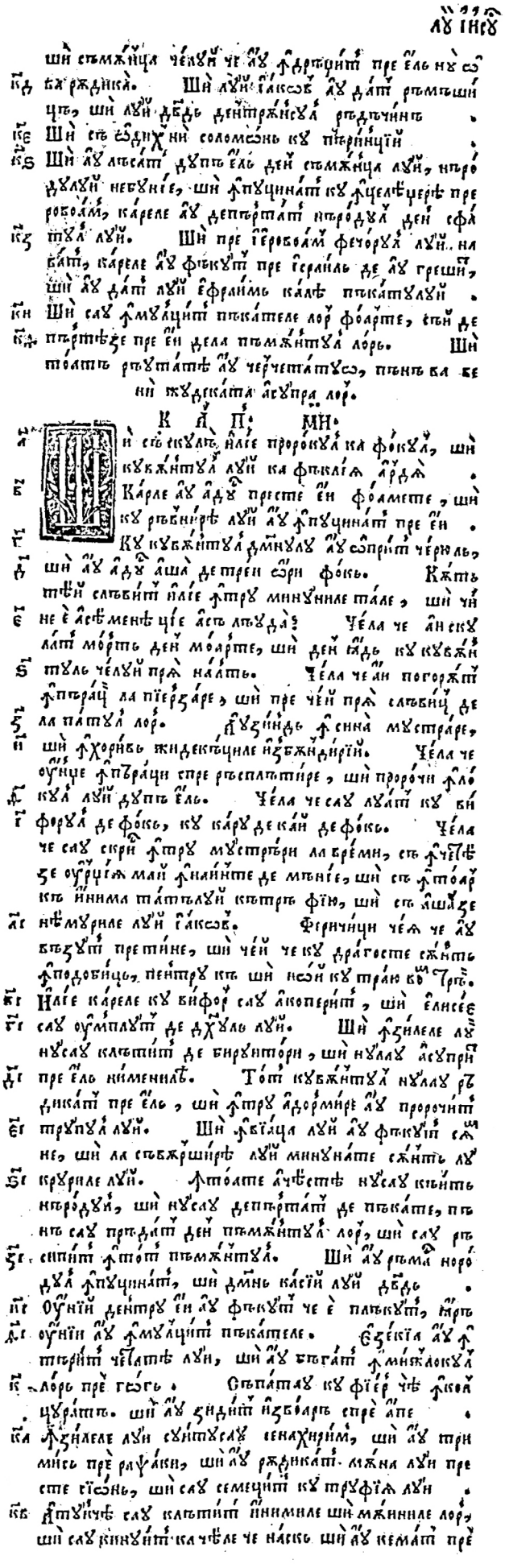

Biblia 1688, p. 689, col. 1

şi sămînţa celui ce au îndrăgit pre el nu o va rîdica.

24. Şi lui Iácov au dat rămăşiţă şi lui David dentr-însul rădăcină.

25. Şi să odihni Solomón cu părinţii.

26. Şi au lăsat după el den sămînţa lui nărodului nebunie şi împuţinat cu înţelêgerea, pre Rovoám, carele au depărtat nărodul den sfatul lui.

27. Şi pre Ierovoám, feciorul lui Navát, carele au făcut pre Israíl de au greşit şi au dat lui Efraím calea păcatului.

28. Şi s-au înmulţit păcatele lor foarte, să-i depărtêze pre ei de la pămîntul lor.

29. Şi toată răutatea au cercetatu-o, pînă va veni judecata asupra lor.

Cap 48

1. Şi să sculă Ilíe prorocul ca focul şi cuvîntul lui ca făcliia ardea.

2. Carele au adus preste ei foamete şi cu rîvnirea lui au împuţinat pre ei.

3. Cu cuvîntul Domnului au oprit ceriul şi au adus aşa de trei ori foc.

4. Cît te-ai slăvit, Ilíe, întru minunile tale! Şi cine e asêmenea ţie a să lăuda?

5. Cela ce ai sculat mort den moarte şi den iad cu cuvîntul Celui Preanalt,

6. Cela ce ai pogorît împăraţi la pierzare şi pre cei preaslăviţi de la patul lor,

7. Auzind în Siná mustrare şi în Horív judecăţile izbîndirii,

8. Cela ce unge împăraţi spre răsplătire şi proroci în locul lui după el.

9. Cela ce s-au luat cu viforul de foc, cu caru de cai de foc,

10. Cela ce s-au scris întru mustrări la vremi, să încetêze urgiia mai înainte de mînie şi să întoarcă inima tatălui cătră fiiu şi să aşaze neamurile lui Iácov.

11. Fericiţi ceia ce au văzut pre tine şi cei ce cu dragoste sînt împodobiţi, pentru că şi noi cu traiu vom trăi.

12. Ilíe, carele cu vifor s-au acoperit, şi Elisée s-au umplut de duhul lui.

13. Şi în zilele lui nu s-au clătit de biruitori şi nu l-au asuprit pre el nimenilea.

14. Tot cuvîntul nu l-au rădicat pre el şi întru adormire au prorocit trupul lui.

15. Şi în viaţa lui au făcut sêmne, şi la săvîrşirea lui minunate sînt lucrurile lui.

16. În toate acêstea nu s-au căit nărodul şi nu s-au depărtat de păcate, pînă s-au prădat den pămîntul lor şi s-au răsipit în tot pămîntul.

17. Şi au rămas norodul împuţinat şi domn casii lui David.

18. Unii dentre ei au făcut ce e plăcut, iar unii au înmulţit păcatele.

19. Ezéchia au întărit cetatea lui şi au băgat în mijlocul lor pre gog.

20. Săpat-au cu fier cea încolţurată şi au zidit izvoară spre ape.

21. În zilele lui suitu-s-au Senahirím şi au trimis pre Rapsáchi; şi au rîdicat mîna lui preste Sión şi s-au semeţit cu trufiia lui.

22. Atuncea s-au clădit inimile şi mîinile lor şi s-au chinuit ca cêle ce nasc; şi au chemat pre /

Ms. 45, p. 824-825

şi sămînţa celui ce au îndrăgit pre el nu va rădica.

24. Şi lui Iacov au dat rămăşiţă şi lui David dentru el rădăcină.
25. Şi să odihni Salomon cu părinţii.
26. Şi au lăsat după el dentru sămînţa lui, a nărodului fără minte şi împuţînat cu înţelêgerea[282], Rovoam, carele au dăpărtat nărodul dentru sfatul lui.
27. Şi pre Ierovoam, ficiorul lui Navat, carele au păcătuit preste Israil şi au dat lui Efraim calea păcatului.
28. Şi s-au înmulţit păcatele lor foarte, să-i depărtêdze pre ei de la pămîntul lor.
29. Şi toată răutatea au cercetatu-o, pînă judecata va veni preste ei.

Cap 48[283]

1. Şi să sculă Ilíe prorocul ca focul *[825/1]* şi cuvîntul lui ca făcliia ardea.
2. Carele au adus preste ei foamete şi cu rîvnirea lui au împuţînat pre ei.
3. [284]Cu cuvîntul Domnului au oprit ceriul şi au adus aşa[285] de trei ori foc.

4. Cît te-ai mărit, Ilíe, întru minunile tale! Şi cine-i asêmenea ţie a să lăuda?

5. Cela ce ai sculat mortu[286] dentru moarte şi dentru iad cu cuvîntul Celui Înalt,

6. Cela ce ai pogorît împăraţi la pierire şi pre slăviţi de la patul lor,
7. Audzind în Siná mustrare şi în Horiv judêţe a izbîndirei,
8. Cela ce unge împăraţi spre răsplătire şi proroci următori după el,

9. [287]Cela ce s-au luat cu viforul[288] de foc, cu car de cai de foc,
10. Cela ce s-au scris întru mustrări la vrême, să încetêze urgiia mainte de mînie şi să întoarne inima tatălui către fiiu şi să aşaze fêliurile Iacov.

11. Fericiţi ceia ce au văzut pre tine şi cei ce cu dragoste-s podobiţi, pentru că şi noi cu traiu vom trăi.
12. Ilíe, carele cu vivor[289] s-au acoperit, şi Eliséia s-au împlut de duhul lui.

13. Şi întru dzilele lui nu s-au clătit de boiêri şi nu au asuprit pre el nimenilea.
14. Tot cuvîntul nu l-au rădicat pre el şi întru adormire au prorocit trupul lui.
15. [290]Şi întru viaţa lui au făcut sêmne, şi întru săvîrşire minunate lucrurile lui.
16. Întru toate acêstea nu s-au căit nărodul şi nu s-au depărtat de la păcate, pînă s-au prădat de la pămîntul lor şi s-au răsîpit întru tot pămîntul.

17. Şi au rămas nărodul împuţinat şi boiêrin casei David.
18. Unii dentru ei au făcut ce-i plăcut, şi unii au înmulţit păcate.

19. Ezechía au întărit cetatea lui şi au băgat în mijlocul lor pre gog.
20. Săpat-au cu hier cea încolţurată şi au zidit izvoară spre ape.
21. [291]Întru dzilele lui suitu-s-au Senahirim şi au trimis pre Rapsáchi; şi au rădicat mîna lui preste Sion şi s-au semeţit cu mîniia lui.
22. Atuncea s-au clătit inimile şi mîinile lor şi au chinuit ca cêlea ce nasc; şi au chemat pre

Ms. 4389, p. 667-668

de la cel ales al lui şi sămînţa celui drag al său nu o va zmulge.[547]
24. [25] Dat-au lui Iácov rămăşiţă şi lui David rădăcină dentr-însa.
25. [26] Şi se săvîrşi Solomon cu părinţii săi.
26. [27] Şi lăsă nărodului în urma lui den sămînţa sa nebunie, [28] [548]pre Rovoam, cela ce se lipsiia de mine, cela ce întoarse nărodul cu sfatul lui.
27. [29] Şi pre Ierovoam, feciorul lui Navat, carele au făcut pre Israil de au greşit şi au dat lui Efraim cale către păcat.
28. [29] Şi se-au înmulţit păcatele lor, [30] foarte i-au dăpărtat de ţara sa.
29. [31] Şi au cercat toată hicleniia, pînă ce au venit asupra lor izbîndirea.

Cap 48

1. [549]Şi se sculă Iliá prorocul ca focul şi cuvîntul lui ardea ca o făclie.[550]
2. Carele au adus pre dînşii foamete şi cu rîvna sa i-au împuţinat.
3. [551]Cu cuvîntul Domnului au oprit ceriul şi au pogorît foc den cer de trei ori.

4. Aşa se-au proslăvit Iliiá întru minunile sale. Şi cine iaste să se poată lăuda întocma cu tine?

5. [552]Cela ce ai sculat pre cel mort den iad, den sortul morţii, cu cuvîntul Celui de Sus,

6. Cela ce ai pogorît pre împăraţi la piericiune şi pre cei slăviţi den paturile lor,
7. Cela ce aúzi mustrările în Sinaia[553] şi în Horiv îndireptările judecăţilor,
8. Cela ce ungi împăraţii către platĕ şi pre proroci după dînşii în locul lor,

9. [554]Cela ce te-ai luat în vifor de foc şi cu căruţă cu cai de foc,
10. Cela ce eşti scris întru judecăţile vremilor, să potoleşti mîniia înaintea urgiei Domnului şi să întorci inima părinţilor spre feciori şi să tocmeşti semînţiia lui Iácov.[555]
11. Fericiţi sînt ceia ce te-au văzut şi sînt împodobiţi cu dragostea ta, [12] că nu-i numai ce ne trăim viiaţa, (iar după moarte nu se va mai pomeni numele nostru).
12. [13] [556]Iar Iliiá au fost acoperit în vifor şi Elisei se-au umplut de duhul lui.

13. Şi în zilele sale nu se-au clătit de boiêri, nici nu l-au biruit nimini.
14. Şi nici un cuvînt nu l-au întrecut [557]şi trupul lui au proro- *[668/1]* cit mort.
15. În viiaţa sa au făcut minuni, şi la moarte lucrul lui iaste ciudat.
16. În toate acêstea nu se-au pocăit nărodul, nici se-au dăpărtat de păcatele lor, pînă ce se-au robit den ţara lor şi au fost rîsipiţi den pămîntul lor pre toate ţările.[558]
17. Şi au rămas nărod puţinel şi boiêr în casa lui David.
18. Deci unii au făcut cêle ce au plăcut lui Dumnezeu, iar alţii au înmulţit păcatele.

19. Ezechiia au întărit cetatea sa şi au băgat pren mijlocul ei apă.
20. [19] Şi au săpat cu fier ascuţit şi au zidit puţuri de apă.
21. [20] [559]În zilele acestuia se-au suit Senaherim şi au trimes pre Rapsac; şi ş-au rîdicat mîna lui asupra Siónului şi se-au mărit cu trufiia lui.
22. [21] Atunci se-au clătinat mîinile şi inimile lor şi au avut dureri ca muiêrea cêea ce naşte; şi se-au rugat

Versiunea modernă

alesului său şi nu va stinge seminţia celui care l-a iubit pe el.
24. Lui Iacob i-a lăsat un rest [de urmaşi], iar lui David o rădăcină ieşită dintr-însul.
25. Apoi Solomon s-a odihnit alături de părinţii săi.
26. Şi a lăsat după el un urmaş din seminţia sa, smintire poporului, pe Roboam, cel lipsit de inteligenţă, care a pricinuit răscoala poporului prin hotărîrile sale.
27. Iar Ieroboam, fiul lui Nabat, l-a făcut pe Israel să păcătuiască şi a arătat lui Efraim calea păcatului.

28. Şi s-au înmulţit atunci păcatele lor atît de mult, încît ei au fost izgoniţi din ţara lor.
29. Şi au vrut să cunoască orice fel de fapte rele, pînă a venit asupra lor pedeapsa.

Capitolul al 48-lea

1. S-a ridicat prorocul Ilie ca un foc şi cuvîntul lui ardea precum o făclie.
2. El a adus peste ei foamete şi i-a împuţinat prin zelul lui.
3. A deschis cerul prin cuvîntul Domnului şi în acest chip a revărsat foc de trei ori.

4. Ce faimă ai dobîndit, Ilie, prin minunile tale! Şi cine s-ar putea lăuda că este asemenea ţie?

5. Tu, care ai trezit un mort din somnul veşnic şi l-ai scos din iad prin cuvîntul Celui Preaînalt,

6. Tu, care ai prăbuşit împăraţi în nimicnicie şi pe cei suspuşi i-ai doborît de pe tronul lor,
7. Tu care ai auzit pe Sinai dojana Domnului, iar la Horeb sentinţele judecăţii,
8. Tu, care ai uns regi care să răsplătească [pe oameni] şi profeţi care să-ţi fie urmaşi,

9. Tu, care ai fost răpit într-un vîrtej de foc, într-un car tras de cai de foc,
10. Tu, care ai fost înscris în mustrările vremurilor viitoare, ca să domoleşti mînia înainte ca ea să se dezlănţuiască, ca să întorci inima tatălui către fiul său şi să restaurezi seminţiile lui Iacob.
11. Fericiţi sînt cei care te-au văzut şi cei adormiţi în iubire, căci şi noi vom trăi în siguranţă.

12. Cînd Ilie era învăluit în vîrtejul de foc, Elisei s-a umplut de duhul acestuia.

13. Cît timp a trăit, nici o căpetenie nu l-a stînjenit şi nimeni nu l-a putut supune.
14. Nimic nu-i rămînea ascuns, iar trupul său profeţea şi în somnul [morţii].
15. În timpul vieţii sale a făcut minuni, iar după moarte faptele lui au fost suprafireşti.
16. Cu toate acestea, poporul nu s-a pocăit, ei nu s-au lepădat de păcatele lor, pînă cînd au fost izgoniţi din ţara lor şi risipiţi pe tot pămîntul.

17. Nu a mai rămas decît puţin popor, cu o căpetenie din casa lui David.
18. Unii dintre ei au făcut ceea ce era bine, alţii însă şi-au înmulţit păcatele.

19. Ezechia şi-a întărit cetatea şi a adus apă în mijlocul ei.
20. A săpat cu [unelte de] fier stînca şi a zidit bazine cu apă.
21. Pe timpul lui s-a înălţat Senaherim şi l-a trimis pe Rapsakes, iar acesta s-a dus, şi-a ridicat mîna împotriva Sionului şi s-a arătat foarte semeţ în trufia lui.
22. Le-au tremurat atunci inimile şi mîinile şi s-au chinuit ca femeile în durerile facerii. L-au chemat pe

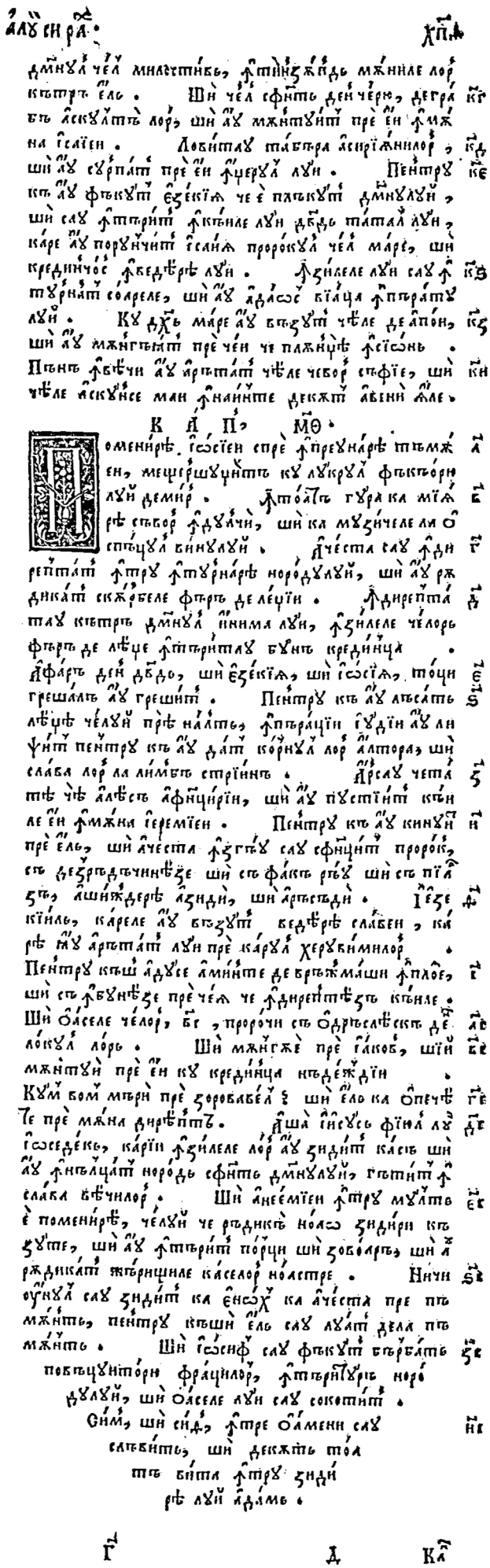

Biblia 1688, p. 689, col. 2

Domnul cel milostiv, întinzînd mînile lor către el.

23. Şi Cel Sfînt den ceriu degrabă ascultă lor şi au mîntuit pre ei în mîna Isaiei.

24. Lovit-au tabăra asiriênilor şi au surpat pre ei îngerul lui.

25. Pentru că au făcut Ezéchiia ce e plăcut Domnului şi s-au întărit în căile lui David, tatal lui, care au poruncit Isaíia, prorocul cel mare şi credincios în vedêrea lui.

26. În zilele lui s-au înturnat soarele şi au adaos viaţa împăratului.

27. Cu duh mare au văzut cêle de apoi şi au mîngîiat pre cei ce plîngea în Sión.

28. Pînă în vêci au arătat cêle ce vor să fie şi cêle ascunse mai înainte decît a veni iale.

Cap 49

1. Pomenirea Iósiei — spre împreunarea tămîiei meşterşugită cu lucrul făcătoriului de mir.

2. În toată gura ca miêrea să vor îndulci şi ca muzícele la ospăţul vinului.

3. Acesta s-au îndireptat întru înturnarea norodului şi au rîdicat scîrbele fărădelegii.

4. Îndireptat-au către Domnul inima lui, în zilele celor fără de lêge întărit-au bună-credinţa.

5. Afară den David şi Ezéchiia şi Iósiia, toţi greşală au greşit,

6. Pentru că au lăsat lêgea Celui Preanalt. Împăraţii Iúdii au lipsit, pentru că au dat cornul lor altora şi slava lor la limbă striină.

7. Ars-au cetatea cea aleasă a sfinţirii[18] şi au pustiit căile ei în mîna Ieremiei,

8. Pentru că au chinuit pre el, şi acesta în zgău s-au sfinţit proroc, să dezrădăcinêze şi să facă rău şi să piarză, aşijderea a zidi şi a răsădi.

9. Iezechiíl, carele au văzut vedêrea slavei, carea i-au arătat lui pre carul heruvimilor,

10. Pentru că-şi aduse aminte de vrăjmaşi în ploaie şi să îmbunêze pre ceia ce îndireptează căile.

11. Şi oasele celor 12 proroci să odrăslească den locul lor.

12. Şi mîngîié pre Iácov şi-i mîntui pre ei cu credinţa nădejdii.

13. Cum vom mări pre Zorovavél? Şi el — ca o pecête pre mîna direaptă.

14. Aşa — Iisús, fiiul lui Iosedéc, carii în zilele lor au zidit casă şi au înălţat norod sfint Domnului, gătit în slava vêcilor.

15. Şi a Neémiei întru mult e pomenirea, celui ce rădică noao ziduri căzute şi au întărit porţi şi zovoară şi au rîdicat jăriştile caselor noastre.

16. Nici unul s-au zidit ca Enóh ca acesta pre pămînt, pentru că şi el s-au luat de la pământ.

17. Şi Iósif s-au făcut bărbat povăţuitoriu fraţilor, întăritură norodului, şi oasele lui s-au socotit.

18. Sim şi Sith între oameni s-au slăvit, şi decît toată vita întru zidirea lui — Adám. //

Ms. 45, p. 825-826

Domnul cel milostiv, întinzînd mîinile lor cătră el.

23. Şi Cel Sfînt dentru cer degrabă ascultă lor şi au mîntuit pre ei pren mîna Isaíei.

24. Lovi- *[825/2]* t-au tabăra asiriênilor şi au surpat pre ei îngerul lui.

25. Pentru că au făcut Ezechía ce-i plăcut Domnului şi s-au întărit întru căile lui David, tatăl lui, carele au porîncit Isaíia, prorocul cel mare şi credincios întru vedêrea lui.

26. [292]Întru dzilele lui s-au întunat soarele şi au adaos viaţă împăratului.

27. Cu duh mare au văzut cêle de apoi şi au mîngîiat pre cei ce plîngea în Sion.

28. Pînă la vac au arătat cêlea ce vor să fie şi cêle ascunse mainte de ce a veni iale.

Cap 49

1. Pomenirea Iosíei — spre împreunarea tămîiei cu meşterşuguit lucrul făcătoriului de mir.

2. Întru toată gura ca miêrea să va îndulci şi ca musícele întru ospăţul de vin.

3. [293]Acesta s-au îndreptat întru întunarea nărodului şi au rădicat scîrnăviile[294] fărădălegii.

4. Îndreptat-au cătră Domnul inima lui, întru dzilele celor fără dă lêge întărit-au bună-credinţa.

5. Afară den David şi Ezechía şi Iosía, toţi greşală au greşit,

6. Pentru că au lăsat lêgea Celui Preaînalt. Împăraţii Iúdei au părăsit, pentru că au dat cornul lor la alţii şi mărirea lor la limbă striină.

7. [295]Ars-au aleasa cetate a sfinţeniei şi au pustiit căile ei cu mîna Ieremíei,

8. [296]Pentru că au chinuit pre el, şi acesta întru zgău s-au sfinţit proroc, să dăzrădăcinez[297] şi să fac[298] rău şi să piardză, aşijdirile a zidi şi a răsădi.

9. [299]Iezecheil, carele au vădzut vedêrea mărirei, carea i-au arătat lui preste carul heruvim,

10. Pentru că-şi aduse aminte de vrăjmaşi cu ploaie şi să îmbunêdze pre ceia ce mergu drêpte căi.

11. Şi a celor 12 proroci oase odreslească dentru locul lor.

12. Şi mîngîia pre Iacov şi-i mîntui pre ei cu credinţa nădejdii.

13. [300]Cum vom mări pre Zorovável? Şi el — ca o pecête preste mîna dreaptă.

14. [301]Aşa — Iisus, fiiul Iosedec, carii întru dzilele lor au zidit casă şi au înălţat nărod sfînt Domnului, gătit spre mărirea vacului.

15. Şi împarte întru multu pomenirea celui ce rădícă noao ziduri căzute şi ce au întărit *[826/1]* porţi şi zăvoară şi au rădicat jiriştile caselor noastre.

16. [302]Nici unul s-au zidit în ce chip Enoh ca acesta preste pămînt, pentru că şi el s-au luat de la pămînt.

17. [303]Şi Iosif s-au făcut bărbat povăţuitor fraţilor, întăritură nărodului, [304]şi oasele lui s-au socotit.

18. Sim şi Sith întru oameni s-au slăvit şi decît toată vita întru zidirea lui — Adam.

Ms. 4389, p. 668

Domnului celui milostiv, rîdicînd mîinile lor cătră dînsul la ceriu.

23. [22] Şi Dumnezeu cel sfînt numaidecît au auzit glasul lor[560] [23] şi n-au socotit păcatele lor, nici i-au dat în mîinile vrăjmaşilor lor, ce i-au mîntuit cu mîna Isáiei, prorocul cel sfînt.

24.[561] [562]Lovit-au tabăra assirienească şi îngerul lui i-au fărîmat.

25.[563] Pentru că au făcut Ezéchiia cêle ce au plăcut Domnului şi se-au întărit pre căile tătîne-său, lui David, care au porîncit Isáiia, prorocul cel mare şi credincios înaintea Domnului.

26. [564]În zilele acestuia se-au întors soarele îndărăt şi se-au adaos viiaţa împăratului.

27. Cu duh mare au văzut cêle de apoi şi au mîngîiat pre cei[565] ce jăliia în Sion,

28. [27] Pînă în veac. [28] Arătat-au cêle ce vor să fie şi cêle ascunse mai nainte pînă ce n-au fost.

Cap 49

1. [566]Pomenirea Iósiei — întru împreunarea tămîiei, făptura lucrului fierbătoriului de unsori[567].[568]

2. În toată gura se va îndulci ca miêrea şi ca cîntările canangieşti în ospăţul vinului.

3. Acesta au îndireptat toate spre întoarcerea nărodului şi au luat[569] urîciunea fărădelegiuirei.

4. Şi au îndireptat inima sa cătră Domnul şi în zilele nelegiuitorilor au întărit credinţa cea bună.

5. Că denafară de David şi de Ezéchiia şi de Iósiia, alalţi toţi au greşit cu greşală,

6. Că împăraţii Iúdei au părăsit lêgea Celui de Sus şi se-au întors den frica lui Dumnezeu, [7] că au dat cornul[570] lor altora şi slava lor alţii limbi streine.

7. [8] [571]Cetatea cea aleasă a sfinţirei o au ars şi căile ei le-au pustiit prespre mîna Ieremiei,[572]

8. [9] [573]Că i-au făcut rău, şi el încă den pîntecele *[668/2]* mîne-sa se-au sfinţit proroc, să dăzrădăcinêze şi să facă rău şi să piiarză, aşijderea şi să zideascâ şi să sădească.

9. [10] [574]Iezechiil, cela ce au văzut vedêrea slavei, carea o au arătat lui în carul[575] heruvimului,

10. [11] Că-şi aduse aminte de vrăjmaşi în vifor şi să facă bine celor ce vor arăta căile cêle dirêpte.[576]

11. [12] Şi să înflorească oasele celor 12 proroci den locurile lor.

12. Că au mîngîiat pre Iácov şi l-au mîntuit cu mulţimea[577] tăriei.

13. [578]Cum vom mări pre Zorovavel? Că şi el iaste ca o pecête în mîna cea direaptă.

14. [579]Aşijderea şi pre Isus, feciorul lui Iosedec, carii în zilele lor au zidit casa şi au rîdicat bisêrica cea sfîntă a Domnului, carea iaste gătită în slava cea vêcinică.

15. [580]Şi pomenirea Neemiei să fie în multe vremi, carele au rîdicat noaoă zidurile cêle căzute şi au pus porţile şi zovoarăle şi au rîdicat casele noastre cêle arse.[581]

16. [582]Nimini n-au fost născut pre pămînt ca Enoh, iar şi el au fost rîdicat de pre pămînt;

17. [583]Nici ca Iósif, carele se-au născut om, căpetenie fraţiloru-şi şi întărire nărodului, [18] [584]şi oasele lui au fost cercetate.

18. [19] [585]Sith şi Sim au fost proslăviţi în năroade, iar întru făpturi mai vîrtos decît toate jigăniile — Adam.

Versiunea modernă

Domnul cel milostiv, întinzîndu-şi mîinile către el.

23. Iar Cel Sfînt din cer i-a ascultat îndată şi i-a salvat prin mîna lui Isaia.

24. A lovit tabăra asirienilor şi îngerul lui i-a nimicit.

25. Căci Ezechia a făcut ceea ce îi este pe plac Domnului şi a stăruit pe căile lui David, părintele lui, pe care îi poruncise să meargă Isaia, prorocul cel mare şi vrednic de crezare în viziunile lui.

26. În zilele sale soarele s-a întors din drum şi a prelungit viaţa regelui.

27. Cu o adîncă inspiraţie, el a putut vedea sfîrşitul lumii şi i-a mîngîiat pe cei care plîngeau în Sion.

28. El a arătat cele ce vor veni pînă în veac, precum şi lucrurile tăinuite, mai înainte ca acestea să se întîmple.

Capitolul al 49-lea

1. Amintirea lui Iosia este ca un amestec de tămîie, alcătuit cu dibăcie de meşterul parfumar.

2. În toate gurile el este dulce ca mierea şi ca muzica la ospăţul unde se bea vin.

3. El a mers pe drumul cel drept întorcînd poporul [de la păcat] şi a desfiinţat spurcăciunea fărădelegii.

4. Şi-a îndreptat inima către Domnul şi în vremuri de fărădelege a întărit evlavia.

5. În afară de David, Iezechia şi Iosia, toţi ceilalţi au greşit foarte mult,

6. Căci au părăsit legea Celui Preaînalt. Regii din Iuda au dispărut, deoarece au lăsat tăria lor pe seama altora şi renumele lor pe seama unui neam străin.

7. Duşmanii au dat foc cetăţii alese a sfîntului lăcaş şi i-au pustiit străzile, datorită cuvintelor lui Ieremia,

8. Pentru că îl chinuiseră pe el, ales să fie profet încă din sînul mamei sale, pentru a smulge din rădăcină, a face rău şi a duce la pierzanie, dar şi pentru a zidi şi a răsădi.

9. Iezechiel a avut şi el o viziune a slavei [lui Dumnezeu], care i s-a arătat pe carul heruvimilor.

10. El şi-a adus aminte de duşmani pe timp de ploaie şi a făcut bine celor care urmau calea cea dreaptă.

11. Fie ca osemintele celor doisprezece proroci să înflorească din mormintele lor.

12. Căci ei au adus mîngîiere lui Iacob şi i-au salvat pe ei prin credinţa în speranţă.

13. Cum să-l preamărim pe Zorobabel? Căci şi el este asemenea unei peceţi în mîna dreaptă.

14. Şi la fel este Iisus, fiul lui Iosedec; la vremea lor, amîndoi au zidit o casă, au înălţat un sfînt lăcaş închinat Domnului, pregătit pentru slava veşnică.

15. Pentru multă vreme este şi amintirea lui Neemia, cel care a reînălţat zidurile noastre prăbuşite, a întărit porţile şi zăvoarele şi a ridicat locuinţele noastre.

16. Nimeni nu a fost creat pe pămînt asemănător lui Enoh, căci el a fost înălţat de la pămînt [în ceruri].

17. Nu a mai existat un bărbat ca Iosif, căpetenie a fraţilor săi, sprijinitor al poporului; osemintele lui au fost ţinute în cinste.

18. Sem şi Set au fost preamăriţi între oameni, dar mai presus decît orice vieţuitoare a creaţiei este Adam.

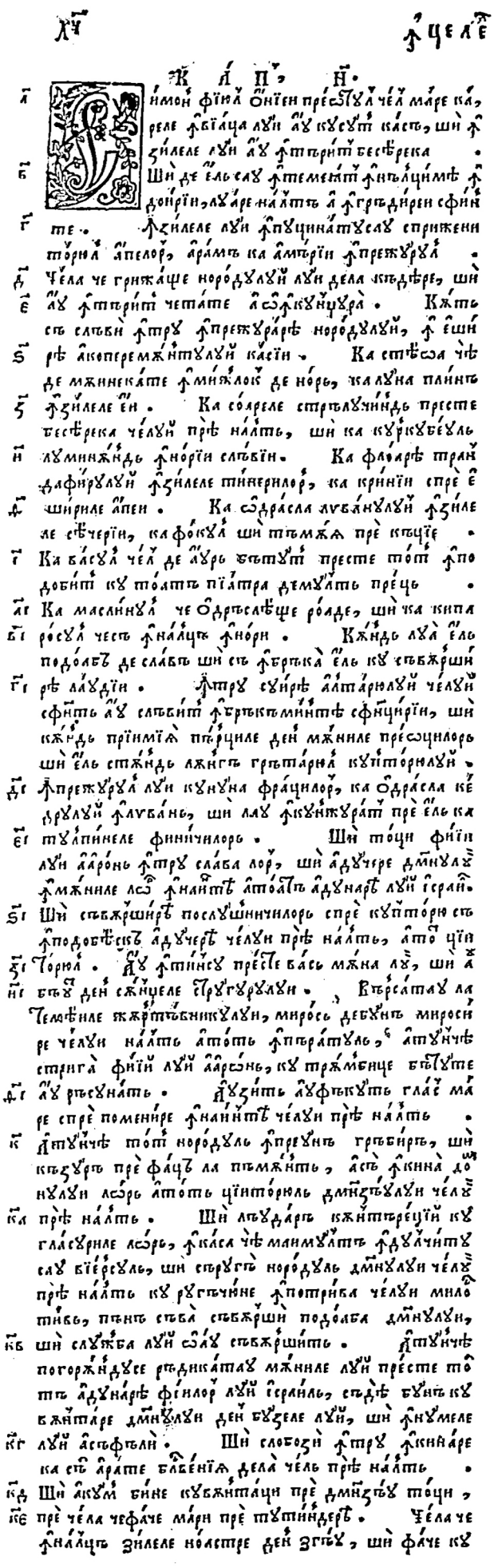

Biblia 1688, p. 690, col. 1

Cap 50

1. Símon, fiiul Óniei, preotul cel mare, carele în viaţa lui au cusut casă şi în zilele lui au întărit besêreca.

2. Şi de el s-au întemeiat înălţimea îndoirii, luare naltă a îngrădirei sfinte.

3. În zilele lui împuţinatu-s-au sprijenitoriul apelor, aramă ca a mării împrejurul.

4. Cela ce grijaşte norodului lui de la cădêre şi au întărit cetate a o încungiura.

5. Cît să slăvi întru împrejurarea norodului, în ieşirea acoperemîntului casii!

6. Ca steaoa cea de mîinecate în mijloc de nor, ca luna plină în zilele ei,

7. Ca soarele strălucind preste besêreca Celui Preanalt şi ca curcubeul luminînd în norii slăvii,

8. Ca floarea trandafirului în zilele tinerilor, ca crinii spre ieşirile apei,

9. Ca odrasla Livánului în zilele sêcerii, ca focul şi tămîia pre căţie,

10. Ca vasul cel de aur bătut, preste tot împodobit cu toată piatra de mult preţ,

11. Ca maslinul ce odrăslêşte roade şi ca chiparosul ce să înalţă în nori.

12. Cînd lua el podoabă de slavă şi să îmbrăca el cu săvîrşirea laudii,

13. Întru suirea altariului celui sfint au slăvit îmbrăcămintea sfinţirii. Şi cînd priimiia părţile den mînile preoţilor, şi el stînd lîngă grătariul cuptoriului,

14. Împrejurul lui — cununa fraţilor ca odrasla chedrului în Liván, şi l-au încunjurat pre el ca tulpinele finicilor.

15. Şi toţi fiii lui Aarón — întru slava lor, şi aducere Domnului — în mînile lor, înaintea a toată adunarea lui Israil,

16. Şi săvîrşirea posluşnicilor spre cuptoriu, să împodobească aducerea Celui Preanalt, Atotţiitoriul.

17. Au întinsu preste vas mîna lui şi au băut den sîngele strugurului,

18. Vărsat-au la temêile jîrtăvnicului miros de bună-mirosire Celui Nalt, Atotîmpăratul. Atuncea striga fiii lui Aarón, cu trîmbiţe bătute au răsunat,

19. Auzit au făcut glas mare spre pomenire înaintea Celui Preanalt.

20. Atuncea tot norodul împreună grăbiră şi căzură pre faţă la pămînt a să închina Domnului lor, Atotţiitoriul, Dumnezăului celui preanalt.

21. Şi lăudară cîntăreţii cu glasurile lor, în casa cea mai multă îndulcitu-s-au viersul. Şi să rugă norodul Domnului celui preanalt cu rugăciune împotriva Celui Milostiv, pînă să va săvîrşi podoaba Domnului şi slujba lui o au săvîrşit.

22. Atuncea, pogorîndu-se, rădicat-au mînile lui preste toată adunarea fiilor lui Israíl să dea bunăcuvîntare Domnului den buzele lui şi în numele lui a să făli;

23. Şi slobozi întru închinare, ca să arate blagosloveniia de la Cel Preanalt.

24. Şi acum binecuvîntaţi pre Dumnezău toţi, pre cela ce face mari pretutinderea,

25. Cela ce înalţă zilele noastre den zgău şi face cu /

Ms. 45, p. 826

Cap 50

1. [305]Símon al lui Oníe, fiiu preutul cel mare, carele întru viaţa lui au cusut casă şi întru dzilele lui au întărit bisêrica.
2. Şi de el s-au întemeiat înălţimea îndoitei, luare înaltă a îngrădirei sfinte.

3. Întru dzilele lui împuţinatu-s-au sprăjenitoriul apelor, aramă ca a mării împregiurul.
4. Cela ce grijaşte nărodului lui de la cădêre şi au întărit cetate a o încungiura.

5. Cît să mări întru împregiurarea nărodului, întru ieşirea a acoperemîntului casei!

6. Ca steaua de mînecate în mijloc de nor, ca luna plină întru dzilele ei,

7. Ca soarele strălucind preste bisêrica Preaînaltului şi ca arcul[306] luminînd întru norii mărirei,

8. Ca floarea trandafirilor întru dzilele tinerilor, ca crinul spre ieşirile apei,
9. Ca odrasla Livánului întru dzilele sêcerii, ca focul şi tămîia preste căţie,
10. Ca vasul de aur[307] împodobit cu toată[308] piatra de mult preţ,

11. Ca maslinul ce odrăslêşte roade, ca chiparisul ce să înalţă întru nori.
12. Cînd lua el podoabă de mărire şi să îmbrăca el săvîrşirea laudei,
13. Întru suirea jirtăvnicului sfînt au mărit îmbrăcămintea sfinţeniei. Cînd priimiia viersuri dentru mîinile preuţilor, şi el stînd lîngă focul[309] cuptoriului,

14. Împregiurul lui — cununa fraţilor ca odrasla chedrului întru Livan, şi l-au încungiurat pre el ca tulpinile finicilor.
15. Şi toţi fiii Aaron — întru mărirea lor, şi aducere Domnului — întru mîinile lor, înaintea *[826/2]* a toată adunarea Israil,
16. Şi săvîrşirea posluşnicilor spre cuptor, să împodobască aducerea Celui Preaînalt, Întrutotţiitor.

17. Întinse preste căuş mîna lui şi trase dentru sînge de strugur,
18. Turnă la temeliile jirtăvnicului miros de bună mirosire Celui Preaînalt Întrutotîmpărat. Atuncea striga fiii Aaron, cu trîmbiţe bătute au răsunat.

19. Audzit au făcut glas mare spre pomenire înaintea Celui Preaînalt.
20. Atuncea tot nărodul împreună sîrguiră şi căzură preste faţă preste pămînt să să închine Domnului celui întrutotţiitor, Dumnedzăului celui preaînalt.

21. Şi lăudară cîntăreţii cu glasurile lor, întru mai multă casă îndulcitu-s-au viersul. Şi să rugă nărodul Domnului celui preaînalt cu rugăciune împotriva Celui Milostiv, pînă să va săvîrşi podoaba Domnului şi slujba lui au săvîrşitu-o.
22. Atuncea, pogorîndu-să, rădicat-au mîinile lui preste toată adunarea fiilor Israil să dea bunăcuvîntare Domnului dentru budzele lui şi întru numele lui a să făli.
23. Şi volnicí întru închinare, ca să arate blagosloveniia de la cel Preaînalt.

24. Şi acum binecuvîntaţi lui Dumnedzău toţi, celui ce mari face pretutindirea,
25. Cela ce înalţă dzilele noastre dentru zgău şi face cu

Ms. 4389, p. 668-669

Cap 50

1. [586]Símon, feciorul lui Ónie[587], preotul cel mare, carele au făcut casa în viiaţa sa şi în zilele sale au întărit bisêrica.[588]
2. Şi înălţimea bisêricii de dînsul se-au întemeiat îndoită şi se-au înălţat zidurile bisêricii.

3. În zilele lui se-au împuţinat[589] puţurile de apă şi se-au umplut ca şi marea pînă dăsupra[590].
4. Carele au avut grijă de nărodul său şi au mîntuit den piericiune,

5. Carele au întărit cetatea pentru ocolire şi şarpele iaste proslăvit întru strigarea nărodului, întru ieşirea acoperemîntului casei.
6. Ca steaoa dimineţii în mijlocul norilor şi ca luna cea plină în zilele sale au luminat

7. Şi ca soarele cînd străluceşte, aşa au strălucit el în bisêrica Celui de Sus, [8] ca curcubeul carele străluceşte în norii slavei
8. Şi ca floarea rodiului[591] în zilele spicului[592] şi ca crinul lîngă izvorul apei
9. [8] Şi ca odrasla Livánului în zioa secerişului, [9] ca focul şi ca tămîia în cădêlniţă,
10. Ca un vas de aur împodobit preste tot cu tot fêliul de pietri scumpe,

11. Ca măslinul carele aduce roadă şi ca chiparísul carele crêşte pî- *[669/1]* nă la nori.
12. [11] Cînd lua el odăjdiia cea de slavă şi cînd se îmbrăca întru umplêrea laudei,[593]
13. [12] Spre suirea altariului celui sfînt proslăvit-au îmbrăcămintea sfinţirei. [13] Cînd lua părţile dentîile preoţilor, iar el sta pre cornul altariului,

14. [13] Şi împrejurul lui — cununa fraţilor[594] ca răsărirea de chiedru în muntele Livánului, [14] şi l-au ocolit ca nişte stîlpări de finic.
15. [14] Şi toţi feciorii lui Aáron — în slava sa, [15] şi aducerea Domnului — în mîinile lor, înaintea a tot soborul lui Israil,
16. [15] Şi obîrşirea slujitorilor pre altare, să împodobească aducerea Atotputêrnecului, Celui de Sus.
17. [16] Întins-au mîna sa la păhar şi au luat den sîngele strugurului
18. [17] Şi au turnat pre temeliia altariului în miroseala mirosului celui bun al Împăratului tuturor. [18] Atunci au strigat feciorii lui Aáron şi au trîmbitat cu trîmbiţe bătute
19. [18] Şi au făcut de se-au auzit glas mare întru aducere-aminte înaintea lui Dumnezeu.[595]
20. [19] Atunci tot nărodul se-au apropiiat denpreună şi au căzut cu fêţele jos pre pămînt să se închine Domnului lor, Dumnezeului celui de sus, Atotţiitoriul.
21. [20] Şi cîntăreţii au cîntat cu glasurile lor şi în casa cea mare au îndulcit cîntarea. [21] Şi se-au rugat nărodul Domnului celui de sus cu rugăciune cătră Cel Preamilostiv, pînă ce se-au sfîrşit frumsêţea Domnului şi au sfîrşit şi slujba sa.
22. Atunci, pogorîndu-se, au rîdicat mîinile sale spre tot soborul feciorilor lui Israil, ca să dea Domnului bunăcuvîntare den buzele sale şi să se laude în numele lui.
23. Şi povtori să se mai închine, ca să ia cuvîntare bună de la Cel de Sus.

24. Şi acum binecuvîntaţi pre Dumnezeul tuturor, carele au făcut cêle mari în tot pămîntul,
25. [24] Carele au rîdicat zilele[596] noastre den pîntecele mumînilor noastre şi au făcut

Versiunea modernă

Capitolul al 50-lea

1. Simon, marele preot, fiu al lui Onias, a fost acela care, în timpul vieţii sale, a reparat casa [Domnului] şi care, în zilele sale, a întărit sfîntul lăcaş.
2. De către el au fost puse temeliile înălţimii duble, întăritură ridicată a incintei sfinte.

3. În zilele lui a fost săpat rezervorul de apă, un bazin al cărui cuprins era întins aproape cît marea.
4. Îngrijorat ca poporul său să nu se prăbuşească, a înconjurat cetatea cu întărituri.

5. Cît de măreţ se arăta el înconjurat de popor, la ieşirea din lăcaşul [sfîntului] acoperămînt!

6. Ca luceafărul de dimineaţă în mijlocul unui nor, ca luna plină în zilele cuvenite,

7. Ca soarele strălucind deasupra sfîntului lăcaş al Celui Preaînalt şi ca un curcubeu luminînd din norii de slavă,
8. Ca floarea de trandafir în zilele de primăvară, ca floarea de crin de pe lîngă cursurile de apă,
9. Ca vlăstarii de pe Liban în zilele de vară, ca tămîia arzînd într-o căţuie,
10. Ca un vas de aur bătut şi împodobit cu tot felul de pietre preţioase,

11. Ca măslinul care dă roade, ca un chiparos care se înalţă pînă la nori.
12. Cînd îşi lua veşmîntul de slavă şi îşi punea desăvîrşitele podoabe,
13. Cînd se urca la sfîntul altar, el umplea de slavă incinta sfîntului lăcaş. Cînd primea părţile [cuvenite ale jertfei] din mîinile preoţilor, stînd în faţa vetrei altarului,
14. Fraţii lui alcătuiau în jurul lui o coroană ca nişte vlăstare de cedru din Liban, şi îl înconjurau ca nişte tulpini de finic.
15. Şi [erau] toţi fiii lui Aaron, în slava lor, cu darul pentru Domnul în mîinile lor, în faţa întregii adunări a lui Israel.
16. El împlinea slujba sfîntă înaintea altarului, pentru ca să facă cele cuvenite cu darul adus Celui Preaînalt şi Atotputernic.
17. Întindea mîna asupra potirului, lua din sîngele strugurelui
18. Şi-l vărsa apoi la temelia altarului, ca o mireasmă plăcută pentru Cel Preaînalt, Împăratul tuturor. Atunci fiii lui Aaron strigau, sunau din trîmbiţe [de metal] bătut
19. Şi scoteau un mare zgomot, în semn de aducere-aminte înaintea Celui Preaînalt.
20. Întregul popor s-a adunat atunci laolaltă şi au căzut îndată cu faţa la pămînt, pentru a se închina Domnului lor atotputernic, Dumnezeului celui preaînalt.
21. Iar cîntăreţii îl lăudau cu glasurile lor, într-un strigăt uriaş melodia devenea dulce. Şi poporul se ruga către Domnul cel preaînalt, închinîndu-se înaintea Celui Milostiv, pînă cînd rînduiala Domnului era dusă pînă la capăt şi slujba lui o terminau.
22. Atunci, coborînd, [preotul] ridica mîinile asupra întregii adunări a fiilor lui Israel, pentru a da binecuvîntarea Domnului de pe buzele lui şi pentru a rosti cu mîndrie numele acestuia.
23. Şi [toţi] se aruncau la pămînt pentru a doua oară, ca să primească binecuvîntarea de la Cel Preaînalt.

24. Iar acum binecuvîntaţi pe Dumnezeul tuturora, cel care face pretutindeni lucruri măreţe,
25. Cel care a înălţat zilele noastre încă din sînul mamelor noastre şi se poartă faţă de

Biblia 1688, p. 690, col. 2

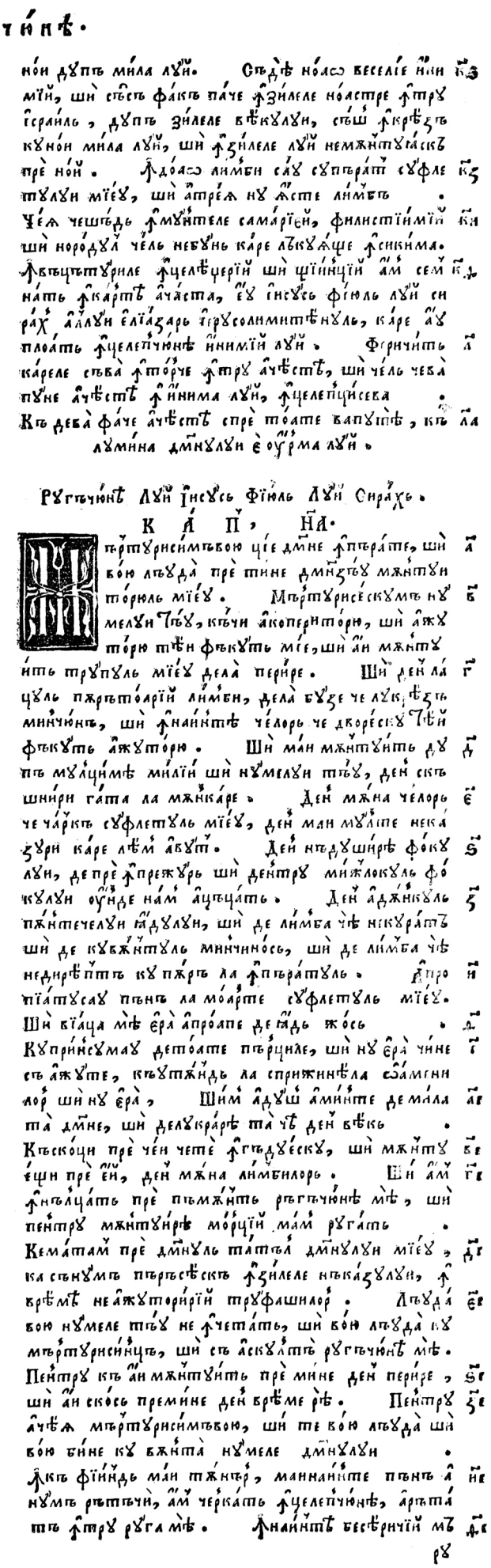

noi după mila lui.

26. Să dea noao veselie inimii şi să să facă pace în zilele noastre întru Israíl, după zilele veacului. Să-şi încreazâ cu noi mila lui şi în zilele lui ne mîntuiască pre noi.

27. În doao limbi s-au supărat sufletului mieu, şi a treia nu iaste limbă:

28. Ceia ce şăd în muntele Samáriei, filistiimii şi norodul cel nebun care lăcuiêşte în Sichíma.

29. Învăţăturile înţelêgerii şi ştiinţii am semnat în cartea aceasta eu, Iisús, fiiul lui Siráh al lui Eliázar Ierusolimiteanul, care au ploat înţelepciunea inimii lui.

30. Fericit carele să va întoarce întru acêstea şi cel ce va pune acêstea în inima lui înţelepţi-se-va;

31. Că, de va face acêstea, spre toate va putea, căci lumina Domnului e urma lui.

Rugăciunea lui Iisús, fiiul lui Siráh
Cap 51

1. Mărturisi-mă-voiu ţie, Doamne Împărate, şi voiu lăuda pre tine, Dumnezău, Mîntuitoriul mieu!

2. Mărturisescu-mă numelui tău, căci acoperitoriu şi ajutoriu te-ai făcut mie şi ai mîntuit trupul mieu de la pierire

3. Şi den laţul pîrătoarii limbi, de la buze ce lucrează minciună, şi înaintea celor ce dvorescu te-ai făcut ajutoriu.

4. Şi m-ai mîntuit, după mulţimea milii şi numelui tău, den scîşniri gata la mîncare,

5. Den mîna celor ce cearcă sufletul mieu, den mai multe necazuri care le-am avut,

6. Den năduşirea focului de pre împrejur şi dentru mijlocul focului unde n-am aţîţat,

7. Den adîncul pîntecelui iadului şi de limba cea necurată şi de cuvîntul mincinos şi de limba cea nedireaptă, cu pîră la împăratul.

8. Apropiatu-s-au pînă la moarte sufletul mieu

9. Şi viaţa mea era aproape de iad, jos.

10. Cuprinsu-m-au de toate părţile şi nu era cine să ajute; căutînd la sprijineala oamenilor şi nu era.

11. Şi-mi aduş aminte de mila ta, Doamne, şi de lucrarea ta cea den veac.

12. Că scoţi pre cei ce te îngăduiescu şi mîntuieşti pre ei den mîna limbilor.

13. Şi am înălţat pre pămînt rugăciunea mea şi pentru mîntuirea morţii m-am rugat.

14. Chemat-am pre Domnul, Tatăl Domnului mieu, ca să nu mă părăsească în zilele năcazului, în vrêmea neajutoririi trúfaşilor.

15. Lăuda-voiu numele tău neîncetat şi voiu lăuda cu mărturisinţă, şi să ascultă rugăciunea mea;

16. Pentru că ai mîntuit pre mine den pierire şi ai scos pre mine den vrême rea.

17. Pentru acêea mărturisi-mă-voiu şi te voiu lăuda şi voiu binecuvînta numele Domnului.

18. Încă fiind mai tînăr, mai nainte pînă a nu mă rătăci, am cercat înţelepciunea arătată întru ruga mea.

19. Înaintea besêricii mă //

Ms. 45, p. 826-827

noi după mila lui.
26. Să dea noao veseliia inimei şi să să facă pace întru dzilele noastre întru Israil după dzilele vacului. Să-şi încrează cu noi mila lui şi întru dzilele lui mîntuiască-ne pre noi.

27. Întru doao limbi supără-să sufletul mieu, şi al treia nu iaste limbă:
28. Ceia ce şăd în măgura Samaríei, filistiim şi nărodul nebun, cela ce lăcuiêşte în Síchima.

29. Învăţăturile înţelêgerii şi ştiinţei am însemnat întru cartea aceasta, Iisus, fiiul lui Sirah, Eleázar Ierosolimitean, carele au ploat înţelepciunea inimei lui.
30. Fericit carele întru aceasta-şi va petrêce şi cela ce va pune pre iale preste inima lui înţelepţi-să-va,

31. Că, de va face acêstea, cătră toate să va putea, căci lumina Domnului — urma lui. *[827/1]*

Rugăciunea lui Iisus, fiiul lui Siráh
Cap 51

1. Mărturisi-mă-voi ţie, Doamne Împărate, şi voi lăuda pre tine[310], Dumnedzău şi Mîntuitoriul mieu!

2. Mărturisescu-mă numelui tău, căci acoperitor şi ajutor te-ai făcut mie şi ai mîntuit trupul mieu de la pierire,
3. Dentru laţ a pîrîi limbei, de la budze ce lucrează minciună, şi înaintea celor ce dvorescu te-ai făcut ajutor.
4. Şi m-am mîntuit, după mulţimea milei şi numelui tău, dentru scrîşcări gata la mîncare,

5. Dentru mîna celor ce cearcă sufletul mieu, dentru mai multe năcazuri carele am văzut,
6. De năduşirea înfocării de prenpregiur şi dentru mijlocul focului unde n-am aţîţat,
7. Dentru adîncul pentecelui iadului şi de la limbă necurată şi cuvînt minciunos la împărat cu pîra limbei nedrêpte.
8. Lăudat-au pînă la moarte sufletul mieu
9. Şi viaţa mea era aproape de iad, jos.

10. Cuprinsu-m-au de toate părţile şi nu era cel ce ajută; căutînd la sprăjineala oamenilor şi nu era.

11. Şi pomeniiu mila ta, Doamne, şi lucrurile tale ceii den vac.

12. Căci scoţi pre cei ce îngăduiescu pre tine şi mîntuieşti pre ei dentru mîna limbilor.
13. Şi am înălţat pre pămînt rugăciunea mea şi pentru mîntuirea morţii m-am rugat.

14. Chemat-am pre Domnul, Tatăl Domnului mieu, ca să nu mă părăsască întru dzilele năcazului[311], întru dzua mîndriilor a neajutoriului.
15. Lăuda-voi numele tău neîncetat şi voi lăuda cu mărturisinţă, şi să ascultă rugăciunea mea.

16. Pentru că ai mîntuit pre mine dentru pierire şi ai scos pre mine dentru vrême rea.

17. Pentru acêea mărturisi-voi şi lăuda-te- *[827/2]* voi şi voi binecuvînta numelui Domnului.
18. Încă fiind mai tînăr, mai nainte de ce a mă zidi eu, am cercat înţelepciunea arătat întru ruga mea.

19. Înaintea bisêrecii

Ms. 4389, p. 669

cu noi după mila sa.[597]
26. [25] Şi au dat noaoă veseliia inimii şi să fie pace în zilele noastre întru Israil, ca şi în zilele veacului. [26] Să crează [Israil] că iaste cu noi mila lui Dumnezeu, ca să ne mîntuiască în zilele lui.

27. Doaoă limbi le-au urît sufletul mieu, iar cea a treia nu iaste limbă, den cêle ce le urăsc:
28. Pre ceia ce şăd în munţii Samariei[598] şi pre filistimlêni şi pre nărodul cel fără de minte care lăcuiêşte în Sihem.
29. Învăţătura înţelêgerii şi a ştiinţii o am scris într-această carte, Isus, feciorul lui Sirah, feciorul lui Eliazar Ierusalimleanul, carele au ploat înţelepciune den inima sa.
30. Ferice de cela ce va *[669/2]* vieţui într-acêstea şi cela ce le va pune în inima sa se va înţelepţi;

31. Că, de va face acêstea, în toate se va întări, că lumina Domnului iaste urmarea lui.

Rugăciunea lui Isus, feciorul lui Sirah
Cap 51

1. Mărturisi-mă-voiu ţie, Doamne Împărate, şi voiu lăuda pre tine, Dumnezeul, Mîntuitoriul mieu![599]

2. Mărturisescu-mă numelui tău, că mi-ai[600] fost ajutor şi acoperemînt [3] şi ai răscumpărat[601] trupul mieu den piericiune
3. Şi den laţul limbii cei clevitoare şi den gura celor ce lucrează minciună şi mi-ai[602] fost ajutor înaintea celor ce dvoresc.
4. Şi m-ai mîntuit, după mila ta cea multă, de zbieretul celui ce iaste gata spre vînat

5. Şi den mîinile celor ce cearcă sufletul mieu şi den multe scîrbe care am avut
6. [5] Şi den multe supărări de focuri denprejur, [6] şi n-am ars în mijlocul focului,
7. Den adîncul pîntecelui iadului şi de limba cea necurată şi de cuvintele cêle mincinoase, de împăratul cel mozavir şi de limba nedireaptă.
8. Apropiiatu-se-au sufletul mieu pînă la moarte
9. Şi viiaţa mea era lîngă iad.

10. Ocolitu-m-au de toate părţile şi nu era cine să mă mîntuiască; căutaiu spre ajutor omenesc şi nu fu.[603]
11. Şi-mi aduş aminte, Doamne, de mila ta şi de lucrurile tale cêle ce sînt den veac.

12. Că scoţi pre ceia ce rabdă pre tine, Doamne, şi-i mîntuieşti den mîinile vrăjmaşilor.
13. Înălţaiu de pre pămînt rugăciunea mea şi mă rugaiu pentru mîntuirea morţii.

14. Şi chiemaiu pre Dumnezeu Tatăl, Domnul mieu, ca să nu mă lase în zioa scîrbei mêle şi în vrêmea celor trufaşi fără de ajutoriu.
15. Cînta-voiu-l numele tău neîncetat şi te voiu lăuda cu mărturisire, şi ai auzit rugăciunea mea.

16. Şi m-ai mîntuit den piericiune şi m-ai scos den vrêmea cea[604] hicleană.

17. Pentr-acêea mă voiu mărturisi ţie şi te voiu lăuda şi bine voiu cuvînta numele tău, Doamne!
18. Încă fiind eu tînăr, mai nainte pînă n-am rătăcit, am cercat înţelepciunea aiêve întru rugăciunea mea.[605]

19. Înaintea bisêricii m-am

Versiunea modernă

noi potrivit îndurării sale.
26. Fie ca el să ne dăruiască bucurie în inimi şi să facă astfel încît pacea să vină în zilele noastre în Israel pentru totdeauna. Fie ca îndurarea lui să aibă încredere în noi şi să ne mîntuiască pe noi în zilele vieţii noastre.
27. Sînt două neamuri pe care le-a urît sufletul meu, iar al treilea nici nu este un neam:
28. Aceia care locuiesc pe muntele Samariei, filistenii şi poporul smintit care locuieşte în Sichem.

29. Învăţătura înţelegerii şi a ştiinţei am înscris-o în această carte eu, Iisus, fiul lui Sirah, fiul lui Eleazar din Ierusalim, care a revărsat o ploaie de înţelepciune din inima sa.
30. Fericit este acela care se va întoarce mereu către aceste [scrieri]! Cel care le va primi în inima sa va deveni înţelept!
31. Căci, dacă va îndeplini toate cele spuse, va fi puternic în toate privinţele, deoarece lumina Domnului va fi făgaşul său.

Rugăciunea lui Iisus, fiul lui Sirah
Capitolul al 51-lea

1. Ţie îţi voi aduce mulţumiri, Doamne Împărate, şi pe tine te voi lăuda, Dumnezeule, Mîntuitorul meu!

2. Voi aduce mulţumiri numelui tău, căci tu ai fost pentru mine un ocrotitor şi un sprijin şi ai scăpat trupul meu de la pieire,
3. Din capcana limbii bîrfitoare şi de buzele care născocesc minciuni; înaintea potrivnicilor mei mi-ai fost reazem.
4. Şi, potrivit cu mulţimea îndurării tale şi a numelui tău, m-ai scăpat de muşcăturile celor gata să mă mănînce,
5. Din mîna celor care umblau după sufletul meu şi din multele necazuri pe care le-am îndurat,
6. De sufocarea focului ce mă împresura şi din mijlocul unei văpăi pe care nu o aprinsesem eu,
7. De hăul măruntaielor iadului, de limbă necurată, de cuvîntul mincinos şi de defăimarea în faţa împăratului de către o limbă nedreaptă.
8. Sufletul meu se apropiase de moarte,
9. Iar viaţa mea ajunsese aproape de fundul cel mai adînc al iadului.
10. M-au împresurat [duşmanii] din toate părţile şi nu era nimeni care să mă ajute. Mă uitam după sprijin din partea oamenilor şi nu-l găseam.
11. Şi mi-am adus atunci aminte de îndurarea ta, Doamne, şi de lucrarea ta dintotdeauna.

12. Căci tu îi izbăveşti pe cei care te aşteaptă răbdători şi îi scapi pe ei din mîinile duşmanilor.
13. Eu am înălţat de la pămînt rugăciunea mea şi am cerut să fiu mîntuit din moarte.

14. L-am chemat pe Domnul, Părintele Domnului meu, ca să nu mă părăsească în zilele de restrişte, la vremea celor trufaşi, [cînd eu sînt] fără ajutor.
15. Voi lăuda fără încetare numele tău şi voi înălţa cîntări de mulţumire, şi rugăciunea mea a fost ascultată.
16. Căci tu m-ai mîntuit de la pierzanie şi m-ai smuls din clipa cea rea.

17. De aceea îţi voi aduce mulţumiri, te voi preamări şi voi binecuvînta numele Domnului.
18. Pe cînd eram încă tînăr, înainte de a porni în rătăcirile mele, am căutat înţelepciunea în chip lămurit prin rugăciunea mea.
19. În faţa sfîntului lăcaş

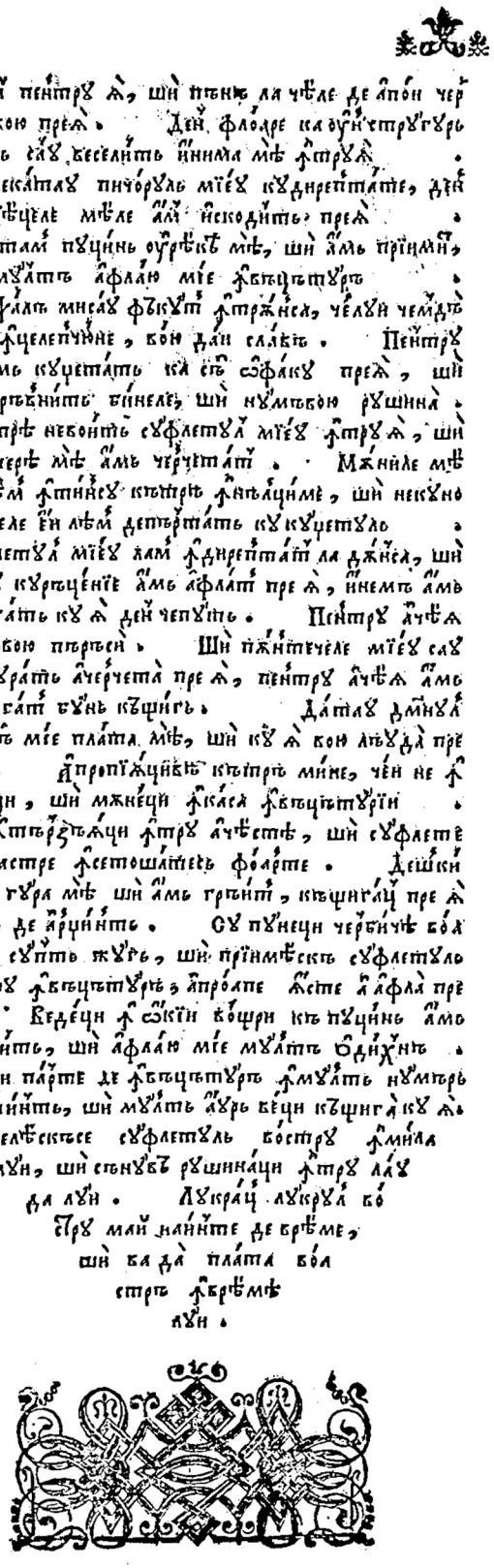

Biblia 1688, p. 691, col. 1

rugam pentru ea şi pînă la cêle de apoi cerceta-voiu pre ea.

20. Den floare ca un strugur copt s-au veselit inima mea întru ea.

21. Încălecat-au piciorul mieu cu direptate, den tinerêţele mêle am iscodit pre ea.

22. Plecat-am puţin urêchea mea şi am priimit, şi multă aflaiu mie învăţătură.

23. Procopsală mi s-au făcut într-însa; celui ce-mi dă mie înţelepciune voiu da-i slavă.

24. Pentru că am cugetat ca să o facu pre ea şi am rîvnit binele şi nu mă voiu ruşina.

25. S-au preanevoit sufletul mieu întru ea şi în facerea mea am cercetat.

26. Mînile mêle le-am întinsu cătră înălţime şi necunoştinţele ei le-am depărtat cu cugetul.

27. Sufletul mieu l-am îndireptat la dînsa şi întru curăţenie am aflat pre ea, inemă am cîştegat cu ea de-nceput.

28. Pentru acêea nu mă voiu părăsi.

29. Şi pîntecele mieu s-au turburat a cerceta pre ea, pentru acêea am cîştigat bun cîştig.

30. Dat-au Domnul limbă mie plata mea şi cu ea voiu lăuda pre el.

31. Apropiiaţi-vă cătră mine, cei neînvăţaţi, şi mîneţi în casa învăţăturii!

32. Că întîrziiaţi întru acêstea şi sufletele voastre însetoşate-s foarte.

33. Deşchis-am gura mea şi am grăit: „Cîştigaţi pre ea fără de argint!"

34. Supuneţi cerbicea voastră supt jug şi priimească sufletul vostru învăţătură; aproape iaste a afla pre ea.

35. Vedeţi în ochii voştri că puţin am trudit şi aflaiu mie multă odihnă.

36. Aveţi parte de învăţătură în mult număr de argint şi mult aur veţi cîştiga cu ea.

37. Veselească-se sufletul vostru în mila lui şi să nu vă ruşinaţi întru lauda lui.

38. Lucraţi lucrul vostru mai nainte de vrême şi va da plata voastră în vrêmea lui.

Ms. 45, p. 827

ruga-mă pentru ea şi pînă la cêle de apoi cerceta-voi pre ea.

20. Înflorêşte ca a unui copt strugur, veselitu-s-au inima mea întru ea.

21. Încălecat-au piciorul mieu cu dreptate, dentru tinerêţele mêle am iscodit pre ea.

22. Plecat-am puţinel urêchea mea şi am priimit, şi multă aflaiu mie învăţătură.

23. Procopsală s-au făcut mie întru însă; celui ce dă mie înţelepciune da-i-voi mărire.

24. Pentru că am socotit ca să o fac pre ea şi am rîvnit bunul şi nu mă voi ruşina.

25. S-au prenevoit sufletul mieu întru ea şi întru facerea mea am cercetat.

26. Mîinile mêle le-am întinsu către înălţime şi necunoştinţele ei le-am dăpărtat cu cugetul.

27. Sufletul mieu l-am îndreptat la însă şi întru curăţenie am aflat pre ea, inimă am cîştigat împreună cu ei de-nceput.

28. Pentru acêea nu mă voi părăsi.

29. Şi pîntecile mieu[312] s-au turburat a o cerceta pre ea, pentru acêea am cîştigat bun cîştig.

30. Dêde Domnul limba mie plata mea şi cu ea lăuda-voi pre el.

31. Apropiaţi-vă către mine, cei neînvăţaţi, şi mîneţi întru casa învăţăturei!

32. Şi căci aţi întîrziat ziceţi întru acêstea şi sufletile voastre însătate-s foarte.

33. Dăşchis-am gura mea şi am grăit: „Cîştigaţi de ea fără de argint!"

34. Grumazul vostru puneţî-l supt jug şi priimască sufletul vostru învăţătură; aproape iaste a o afla pre ea.

35. Vedeţi întru ochii voştri căci puţîn am trudit şi aflai mie sîngur multă odihnă.

36. Parte aibi de învăţătură cu mult număr al argintului şi mult aur[313] agonisiţi cu ea.

37. Veselească-să sufletul vostru întru mila lui şi să nu vă ruşinaţi întru lauda lui.

38. Lucraţi lucrul vostru mai nainte de vrême şi va da plata voastră întru vrêmea lui.

Ms. 4389, p. 669-670

rugat pentru dînsa şi o voiu căuta pînă la cea mai de apoi.

20. [19] Şi au înflorit ca un strugur copt [20] şi se-au veselit inima mea de dînsa.

21. [20] Piciorul mieu au umblat în direptate, den tinerêţele mêle am umblat pre urma ei.

22. [21] Plecat-am urêchiia mea puţinel şi o am luat [22] şi mi-am[606] aflat mie multă învăţătură

23. [22] Şi mi-au[607] fost pentru dînsa procopseală. [23] Da-voiu slavă celui ce au dat mie înţelepciune.

24. Că socotiiu să o fac şi rîmniiu celui bun şi nu m-am ruşinat. *[670/1]*

25. Fiertu-se-au sufletul mieu pentru dînsa şi în facerea ei m-am întărit.

26. Mîinile mêle le-am rîdicat spre înălţime şi neştiinţa ei o am priceput.

27. Sufletul mieu l-am îndireptat[608] către dînsa [28] şi inima o am cîştigat cu dînsa de-nceput şi o am aflat cu curăţire.

28. Pentr-acêea nu voiu fi părăsit.[609]

29. Droburile mêle se-au turburat cercîndu-o, pentr-acêea am cîştigat cîştig bun.

30. Datu-mi-au Domnul plată limba şi cu acêea-l voiu lăuda.

31. Apropiiaţi-vă către mine, neînvăţaţilor, şi vă sălăşluiţi în curtea certării[610]!

32. Că ziceţi să vă lipsiţi într-acêstea, iar sufletele voastre foarte însetează.

33. Dăşchis-am gura mea şi am gră- *[670/2]* it: „Cumpăraţi-vă înţelepciune fără de bani!"

34. Şi cerbicea voastră o puneţi supt jugul ei şi sufletele voastre să priimească învăţătura; că iaste aproape a o afla.

35. Vedeţi cu ochii voştri că puţinel m-am ostenit şi mi-am aflat mult răpaos.

36. Părtăşiţi-vă învăţăturii cu mult număr de bani şi cu galbeni mulţi să o cîştigaţi.

37. Ca să se veselească sufletele voastre în mila ei şi să nu vă ruşinaţi, ceia ce o lăudaţi.

38. Lucraţi lucrul vostru mai nainte de vrême şi va da plata voastră la vrêmea sa.

Versiunea modernă

m-am rugat pentru ea şi o voi cerceta pînă la sfîrşitul zilelor.

20. Pe cînd era în floare, inima mea şi-a găsit în ea bucurie ca într-un strugure copt.

21. Piciorul meu a călcat pe calea cea dreaptă, încă din tinereţe am mers pe urmele ei.

22. Mi-am aplecat puţin urechea şi am primit-o, multă învăţătură mi-am dobîndit.

23. Am progresat mult datorită ei, celui care mi-a dăruit înţelepciune eu îi voi dărui slavă.

24. Căci m-am gîndit o să duc la îndeplinire, am năzuit întotdeauna să fac binele şi nu-mi va fi niciodată ruşine.

25. Sufletul meu s-a luptat foarte mult pentru ea şi la îndeplinirea legii am fost foarte minuţios.

26. Mi-am ridicat mîinile către înălţimi şi am deplîns lipsurile mele în cunoaşterea ei.

27. Mi-am îndreptat sufletul către ea şi am găsit-o în curăţenia ei, alături de ea am dobîndit înţelegere încă de la început.

28. De aceea niciodată nu voi fi părăsit [de ea].

29. Măruntaiele mi s-au tulburat cînd am pornit în cercetarea ei şi de aceea am dobîndit un bun cîştig.

30. Domnul mi-a dăruit limba ca răsplată şi cu ea îl voi preamări.

31. Apropiaţi-vă de mine, voi, cei lipsiţi de învăţătură, şi stabiliţi-vă în casa învăţăturii!

32. De ce să mai rămîneţi multă vreme departe de toate acestea şi sufletele voastre să rămînă atît de însetate?

33. Mi-am deschis gura şi am spus: „Cîştigaţi-vă toate acestea fără de argint!"

34. Supuneţi-vă grumazul sub acest jug şi fie ca sufletul vostru să primească învăţătura! El este pe cale de a o găsi.

35. Priviţi cu ochii voştri cît de puţin m-am chinuit pînă să-mi găsesc multă odihnă.

36. Împărtăşiţi-vă de învăţătură cu preţ de mult argint şi veţi cîştiga mult aur pentru ea.

37. Fie ca sufletul vostru să se bucure întru îndurarea Domnului şi să nu vă ruşinaţi să îl preamăriţi.

38. Să vă îndepliniţi lucrarea înainte de soroc, iar el vă va da răsplata care vi se cuvine la vremea potrivită.

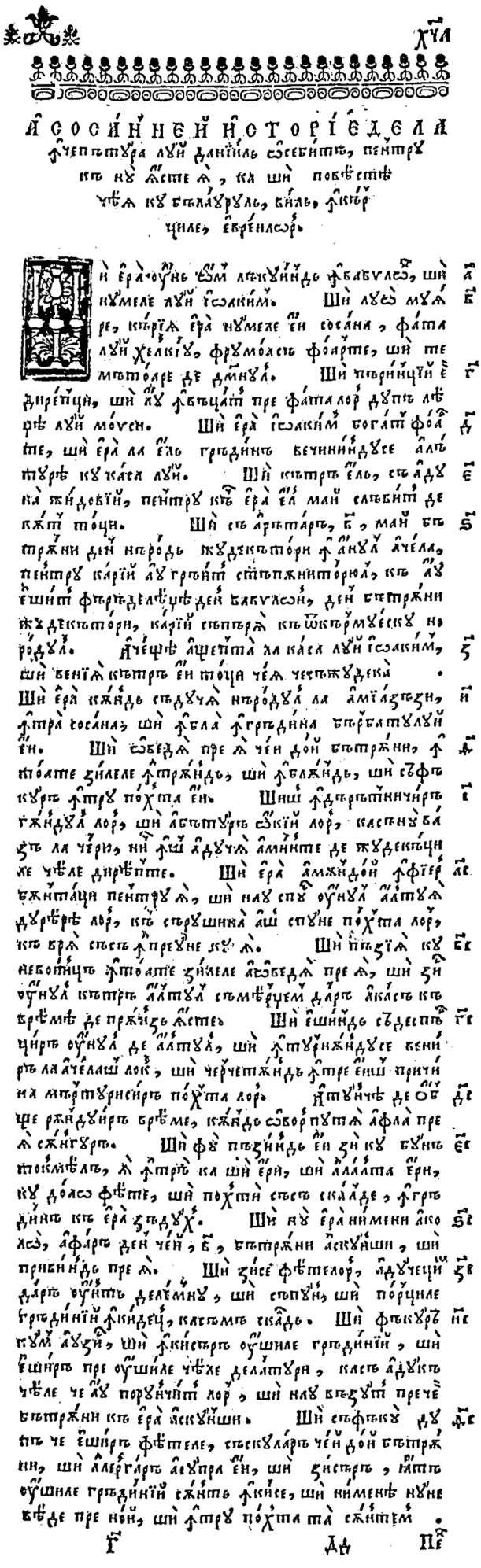

Biblia 1688, p. 691, col. 2

A Sosánnei istoríe,
de la începătura lui Daniíl osebită,
pentru că nu iaste ea, ca şi povêstea cêea cu
bălaurul Vil, în cărţile evreilor

1. Şi era un om lăcuind în Vavilón, şi numele lui — Ioachím.

2. Şi luo muiêre, căriia era numele ei Sosána, fata lui Helchíu, frumoasă foarte şi temătoare de Domnul.

3. Şi părinţii ei — direpţi şi au învăţat pre fata lor după lêgea lui Móisi.

4. Şi era Ioachím bogat foarte şi era la el grădină vecinindu-se alăturea cu casa lui.

5. Şi cătră el să aduna jídovii, pentru căci era el mai slăvit decît toţi.

6. Şi să arătară 2 mai bătrîni den nărod judecători în anul acela, pentru carii au grăit Stăpînitoriul că „Au ieşit fărădelêgea den Vavilon, den bătrîni judecători carii să părea că otcîrmuiescu norodul."

7. Aceştia aştepta la casa lui Ioachím şi veniia cătră ei toţi ceia ce să judeca.

8. Şi era cînd să ducea nărodul la amiazăzi, întra Sosána şi îmbla în grădina bărbatului ei.

9. Şi o vedea pre ea cei doi bătrîni în toate zilele întrînd şi îmblînd şi să făcură întru pohta ei.

10. Şi-şi îndărătniciră gîndul lor şi abătură ochii lor, ca să nu vază la ceriu, nici îşi aducea aminte de judecăţile cêle dirêpte.

11. Şi era amîndoi înfierbîntaţi pentru ea şi n-au spus unul altuia durêrea lor, că să ruşina a-şi spune pohta lor, că vrea să să împreune cu ea.

12. Şi păziia cu nevoinţă în toate zilele a o vedea pre ea. Şi zise unul cătră altul: „Să mêrgem, dară, acasă, că vrêmea de prînz iaste."

13. Şi ieşind, să despărţiră unul de altul şi, înturnîndu-se, veniră la acelaşi loc; şi, cercetînd între eişi pricína, mărturisiră pohta lor.

14. Atuncea, de obşte rînduiră vrême cînd o vor putea afla pre ea sîngură.

15. Şi fu, păzind ei zi cu bună tocmeală, ea întră, ca şi ieri şi alaltaieri, cu doao fête şi pohti să să scalde în grădină, că era zăduh.

16. Şi nu era nimeni acoló, afară den cei 2 bătrîni ascunşi şi privind pre ea.

17. Şi zise fêtelor: „Aduceţi-mi, dară, untdelemnu şi săpun şi porţile grădinii închideţi, ca să mă scald."

18. Şi făcură cum au zis şi închisără uşile grădinii şi ieşiră pre uşile cêle de laturi, ca să aducă cêle ce au poruncit lor; şi n-au văzut pre cei bătrîni, că era ascunşi.

19. Şi să făcu după ce ieşiră fêtele, să sculară cei doi bătrîni şi alergară asupra ei şi zisără: „Iată, uşile grădinii sînt închise şi nimenea nu ne vêde pre noi şi întru pohta ta sîntem. //

Ms. 45, p. 828

[828/1]

A Sosánei istoríe,
de la începătura lui Daniil fiindu osăbită,
pentru că nu iaste ea, ca şi povêstea cêea a
bălaurul Vil, întru cărţile evreilor

1. Şi era om lăcuind în Vavilon, şi numele lui — Ioachim.
2. Şi luă muiêre, căriia numele — Sosána, fată lui Helchíu, frumoasă foarte şi temătoare de Domnul.

3. Şi părinţii ei — drepţi şi au învăţat pre fata lor după lêgea lui Moisi.

4. Şi era Ioachim bogat foarte şi era la el grădină vecinîndu-să cu casa lui.

5. Şi cătră el să aduna jidovii, pentru căci era el mai slăvit decît toţi.
6. Şi să arătară doi mai bătrîni dentru nărod judecători întru anul acela, pentru carii au grăit Despuitoriul că „Au ieşit fărădălêgea de la Vavilon, dentru bătrîni judecători carii să părea că cîrmuiescu nărodul."
7. Aceştiia îngăduia la casa Ioachim şi veniia cătră ei toţi ceia ce judeca.

8. Şi făcea cînd să ducea nărodul la mijlocul dzilei, întra Sosána şi îmbla întru grădina bărbatului ei.

9. Şi o vedea pre ea cei doi bătrîni întru toate dzilele întrînd şi îmblînd şi să făcură întru pofta ei.

10. Şi îndrepnicind al lor gînd şi abătură ochii lor, ca să nu vază în cer, nici a pomeni judêţelor drêpte.

11. Şi era amîndoi înhierbîntaţi pentru ea şi nu au spus între eişi durêrea lor, căci să ruşina să vestească pofta lor, că vrea să să împreune cu ea.

12. Şi păziia cu iubirea de cinste în toate dzilele a o vedea pre ea. Şi dziseră unul cătră altul[1]: „Să mêrgem, dară, acasă, că vrêmea de prînz iaste."
13. Şi ieşind, să împărţiră dentre sine şi, întur-nîndu-să, veniră la un loc; şi, cercetînd între sine, mărturisiră pricina, pofta lor[2].
14. Atuncea, depreună rînduiră vrême cînd pre ea vor putea a o afla sîngură.

15. Şi fu, păzind ei[3] dzi cu bună tocmală, întrắ, ca şi ieri şi alaltaieri, cu doao fête şi pofti să să scalde întru grădină, că zăduf era.

16. Şi nu era nimeni *[828/2]* acoló, afară den cei doi bătrîni ascunşi şi privind[4] pre ea.

17. Şi dzise fêtelor: „Aduceţi, dară, mie untdălemnu şi săpun şi porţile grădinei închideţi, pentru ca să mă scald."
18. Şi făcură cum au dzis şi închiseră uşile grădinei şi ieşiră după uşile den coaste, ca să aducă cêle rînduite lor; şi nu au văzut pre cei bătrîni, căci ascunşi era.

19. Şi să făcu după ce ieşiră fêtele şi să sculară cei doi bătrîni şi alergară asupră-i şi dziseră: „Iată, uşile grădinei închise-s şi nime nu ne vêde pre noi şi întru pofta ta sîntem.

Ms. 4389, p. 833

[**Prorocirea lui Daniil**]

[833/1] **Cap 13**[1]

1. Şi era un bărbat de lăcuia în Vavilon, pre care-l chiema Ioachim.[2]
2. Şi-şi luoă o nevastă, pre carea o chiema Susanna, fată Helchiei, foarte frumoasă şi[3] temătoare de Dumnezeu;
3. Că fiind părinţii ei direpţi, învăţară pre fie-sa după lêgea lui Moisí.

4. Şi era Ioachim foarte bogat şi avea o grădină de pomi lîngă curtea lui.

5. [4] Şi la dînsul se strîngea jídovii, pentru că el era mai slăvit decît toţi.
6. [5] Şi alêseră pre doi bătrîni judecători într-acel an, pentru carii au zis Domnul că „Au ieşit fărădelegiuire den Vavilon, de la judecătorii cei mai bătrîni carii se socotiia tocmitori nărodului."

7. [6] Aceştia lăcuia la casa lui Ioachim şi veniia la dînşii toţi cîţi avea pîri.

8. [7] De-acii deaca se ducea tot nărodul la amiiazăzi, întra şi Susanna de se primbla[4] în grădina cea cu pomi a bărbatului ei.
9. [8] Şi o vedea acei bătrîni amîndoi în toate zilele întrînd şi ieşind şi o îndrăgiră.

10. [9] Şi-şi întoarseră mintea şi-şi plecară ochii în jos, ca să nu vază ceriul, nici să-şi aducă aminte de judecata celor direpţi.

11. [10] Şi era amîndoi înfierbîntaţi cătră dînsa, iar nu-şi spunea unul cătră altul rana sa,[5] [11] pentru că le era ruşine *[833/2]* să-şi spuie gîndul lor, că le iaste voia să se culce cu dînsa.
12. Şi păziia aşteptînd în toate zile să o vază. Şi zise unul cătră altul: [13] „Blămaţi acasă, că iaste vrêmea de prînz."
13. Şi ieşind, se dăspărţiră, [14] iar deaca se întoarseră, iarăşi se împreunară; şi, cercetînd adîns eişi vina, spuseră pofta lor.
14. Şi atunci, rînduiră vrême denpreună cînd o vor putea afla sîngură.

15. Şi fu cînd o păziia ei tîrzie zi, iar ea întrắ, ca ieri şi ca alaltaieri, cu 2 slujnice şi vru să se scalde în grădină, că era zăduf.

16. Şi nu era nimini acolea, fără numai acei 2 bătrîni ascunşi, carii o păziia.

17. Şi zise slujnicelor: „Duceţi-vă de aduceţi undelemn şi săpun[6] şi să încuiaţi uşile grădinei, să mă scald."
18. Şi făcură cum le porînci şi încuiară uşile grădinii şi ieşiră să aducă ce le porîncise; şi nu ştiia pe acei bătrîni că sînt ascunşi acoló.

19. Iar deaca ieşiră slujnicele, se sculară bătrînii amîndoi şi alergară la dînsa şi-i ziseră:[7] [20] „Iată, uşile grădinei sînt încuiate şi nu ne vêde nimini şi noi sîntem cu poftă cătră tine.

Versiunea modernă

Povestea Suzanei,
osebită de la începutul [cărţii] Daniel,
întrucât aceasta, ca şi povestea despre
balaurul lui Bel, nu se găseşte între
cărţile evreilor

1. Iar în Babilon locuia un om cu numele Ioachim.

2. Şi şi-a luat femeie, pe nume Suzana, fiica lui Helchias, frumoasă foarte şi cu frică de Dumnezeu.

3. Şi părinţii ei erau drepţi şi îşi învăţau fiica după legea lui Moise.

4. Şi era Ioachim bogat foarte şi avea o grădină în vecinătatea casei lui.

5. Şi la el trăgeau iudeii, pentru că era el mai slăvit decît toţi.
6. Şi au fost numiţi judecători în anul acela doi bătrîni din popor, despre care Stăpînul zisese: „Ieşit-a fărădelege din Babilon, din bătrîni judecători care păreau că ocîrmuiesc poporul."

7. Aceştia petreceau în casa lui Ioachim şi veneau la ei toţi cei care se judecau.

8. Iar cînd pleca poporul la amiază, Suzana intra şi se plimba în grădina bărbatului ei.

9. Şi o vedeau cei doi bătrîni în fiecare zi intrînd şi plimbîndu-se [în grădină] şi s-au aprins de pofta ei.

10. Şi şi-au sucit mintea lor şi şi-au abătut ochii lor, ca să nu privească spre cer şi să nu-şi aducă aminte de judecăţile drepte.

11. Şi erau amîndoi străpunşi [la inimă] după ea şi nu şi-au dezvăluit unul altuia durerea lor, fiindcă se ruşinau să-şi dezvăluie pofta lor, anume că voiau să se culce cu ea.
12. Şi o pîndeau cu jind în fiecare zi, ca s-o vadă. Şi au zis unul către altul: „Să mergem, dar, acasă, că e vremea prînzului."
13. Şi ieşind, s-au despărţit unul de celălalt, dar, întorcîndu-se, au venit în acelaşi loc; şi, întrebîndu-se unul pe altul care-i pricina, şi-au mărturisit pofta.
14. Atunci, au hotărît împreună vremea potrivită, cînd vor putea s-o afle singură.

15. Şi, pe cînd pîndeau ei o zi prielnică, iată că, la o vreme, ca şi ieri şi alaltăieri, a intrat, împreună cu numai două fete, şi a vrut să se scalde în grădină, fiindcă era zăduf.
16. Şi nu era nimeni acolo, în afară de cei doi bătrîni, care se ascunseseră şi o pîndeau.

17. Şi le-a zis fetelor: „Aduceţi-mi ulei şi săpun şi închideţi poarta grădinii, ca să mă scald."

18. Şi au făcut precum le-a zis şi au închis poarta grădinii şi au ieşit pe o portă lăturalnică, ca să aducă ce li se poruncise; şi nu i-au văzut pe bătrîni, fiindcă erau ascunşi.

19. Şi, cum au ieşit fetele, s-au sculat cei doi bătrîni şi au alergat asupra ei şi i-au zis: „Iată, poarta grădinii este închisă şi nimeni nu ne vede şi ne-am aprins de pofta ta.

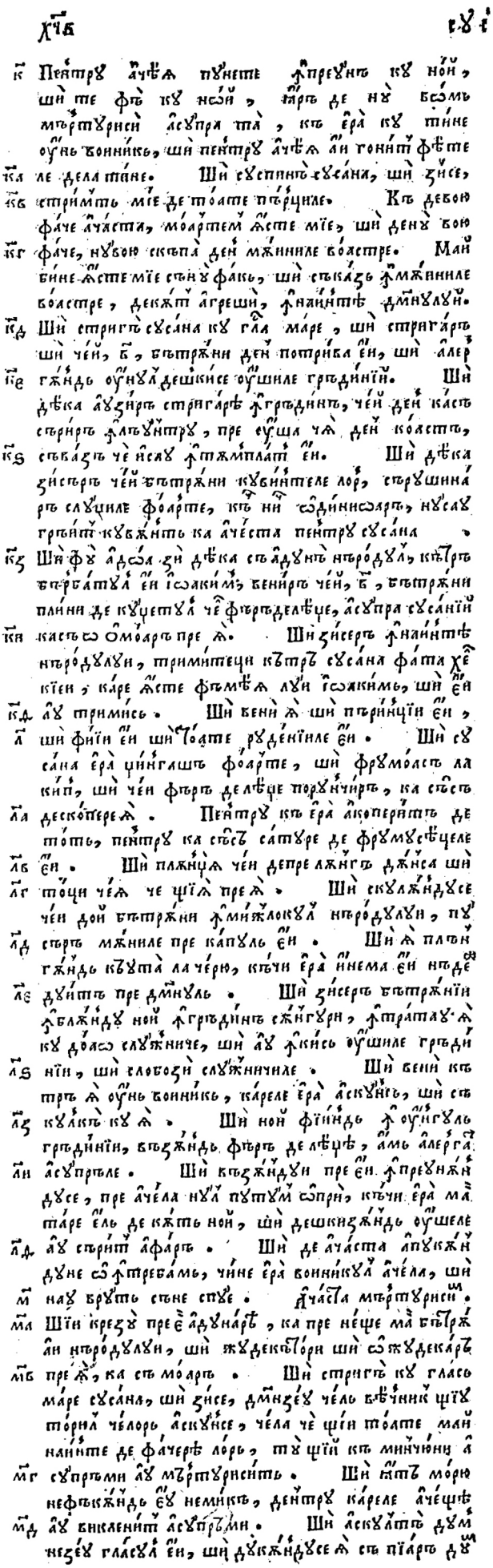

Biblia 1688, p. 692, col. 1

20. Pentru acêea, pune-te împreună cu noi şi te fă cu noi. Iară de nu, vom mărturisi asupra ta că era cu tine un voinic şi pentru acêea ai gonit fêtele de la tine."

21. Şi suspină Susána şi zise: „Strimt mie de toate părţile;

22. Că de voiu face aceasta, moarte-mi iaste mie; şi de nu voiu face, nu voiu scăpa den mîinile voastre.

23. Mai bine iaste mie să nu fac şi să caz în mîinile voastre decît a greşi înaintea Domnului."

24. Şi strigă Susána cu glas mare; şi strigară şi cei 2 bătrîni denpotriva ei şi, alergînd unul, deşchise uşile grădinii.

25. Şi deaca auziră strigarea în grădină, cei den casă săriră înlăuntru pre uşa cea den coastă, să vază ce i s-au întîmplat ei.

26. Şi deaca zisără cei bătrîni cuvintele lor, să ruşinară slugile foarte, căci niciodinioară nu s-au grăit cuvînt ca acesta pentru Susána.

27. Şi fu a doa zi, deaca să adună nărodul cătră bărbatul ei, Ioachím, veniră cei 2 bătrîni, plini de cugetul cel fără de lêge asupra Susánii, ca să o omoară pre ea.

28. Şi ziseră înaintea nărodului: „Trimiteţi cătră Susána, fata Helchiei, care iaste fămêia lui Ioachím"; şi ei au trimis.

29. Şi veni ea, şi părinţii ei, şi fiii ei, şi toate rudeniile ei.

30. Şi Susána era gingaşă foarte şi frumoasă la chip. Şi cei fără de lêge porunciră ca să să descopere ea,

31. Pentru că era acoperită de tot, pentru ca să să sature de frumusêţele ei.

32. Şi plîngea cei de pre lîngă dînsa şi toţi ceia ce ştiia pre ea.

33. Şi sculîndu-se cei doi bătrîni în mijlocul nărodului, pusără mînile pre capul ei.

34. Şi ea, plîngînd, căuta la ceriu, căci era inema ei nădejduită pre Domnul.

35. Şi ziseră bătrînii: „Îmblîndu noi în grădină sînguri, întrat-au ea cu doao slujnice şi au închis uşile grădinii şi slobozi slujnicile.

36. Şi veni cătră ea un voinic, carele era ascuns, şi să culcă cu ea.

37. Şi noi, fiind în unghiul[1] grădinii, văzînd fărădelêgea, am alergat asupră-le.

38. Şi văzîndu-i pre ei împreunîndu-se, pre acela nu-l putum opri, căci era mai tare el decît noi şi, deşchizînd uşele, au sărit afară.

39. Şi de aceasta apucîndu-ne, o întrebam cine era voinicul acela, şi n-au vrut să ne spuie.

40. Aceasta mărturisim."

41. Şi-i crezu pre ei adunarea, ca pre neşte mai bătrîni ai nărodului şi judecători, şi o judecară pre ea ca să moară.

42. Şi strigă cu glas mare Susána şi zise: „Dumnezeu cel vêcinic, ştiutoriul celor ascunse, cela ce ştii toate mai nainte de facerea lor, tu ştii că minciuni asupră-mi au mărturisit.

43. Şi, iată, moriu, nefăcînd eu nemică dentru carele aceştia au viclenit asupră-mi!"

44. Şi ascultă Dumnezeu glasul ei. Şi, ducîndu-se ea să piară, Dum- /

Ms. 45, p. 828-829

20. Pentru acêea, pune-te împreună cu noi şi te fă cu noi. Iară de nu, vom mărturisi asupra ta că era cu tine tinerel şi pentru acêea ai gonit fêtele de la tine."

21. Şi suspină Sosánna şi dzise: „Strîmptu mi-i de pretutinderile;
22. Că dă voi face, aceasta, moarte mie iaste; şi dă nu voi face nu voi scăpa de la mîinele voastre.

23. Mai ales iaste mie să nu fac şi să caz în mîinile voastre decît a greşi înaintea Domnului."

24. Şi strigă glas mare Sosánna; şi strigară şi cei doi bătrîni denpotriva ei şi, alergînd unul, dăşchise uşile grădinei.
25. Şi daca audziră strigarea în grădină, cei den casă săriră înlontru pren uşa cea den coaste, să vază ce i s-au întîmplat ei.
26. Şi daca dzieră cei bătrîni cuvintele lor, ruşinară-să slugile foarte, căci nicidinioară nu s-au grăit cuvînt ca acesta pentru Sosanna.
27. Şi fu în a doao dzi, daca să adună nărodul cătră bărbatul ei, Ioachim, veniră şi cei doi bătrîni, plini de cel fără dă lêge gînd asupra Sosannei, ca să o omoare pre ea.

28. Şi dziseră înaintea nărodului: „Trimiteţi cătră Sosanna, fata lui Helchíu, carea iaste fămêie lui Ioachim"; şi ei au trimis.
29[5]. Şi veni ea, şi părinţii ei, şi fiii ei, şi toate rudeniile ei.
30. Şi *[829/1]* Sosanna era gingaşe foarte şi frumoasă la chip. Şi cei fără lêge porînciră ca să să dăscopere[6] ea,
31. Pentru că era acoperită de tot, pentru ca să să sature de frîmsêţele ei.

32. Şi plîngea cei de pre lîngă dînsă şi toţi ceia ce ştiia pre ea.
33. Şi sculîndu-să cei doi bătrîni în mijlocul nărodului, puseră mîinile pre capul ei.

34. Şi ea, plîngînd, căută în cer, căci era inima ei nădăjduită pre Domnul.

35. Şi dziseră bătrînii: „Îmblînd noi întru grădină sînguri, întrat-au ea cu doao slujnice şi au închis uşile grădinei şi slobodzi slujnicile.

36. Şi veni cătră ea tinerel, carele era ascuns, şi să culcă cu ea.
37. Şi noi, fiind întru unghiul grădinei, văzînd fărădălêgea, am alergat asupră-le.
38. Şi văzînd împreunîndu-să pre ei, aceluia nu putum opritori să fim, pentru că au mai putut el decît noi şi, dăşchizînd uşile, au sărit afară.
39. Şi de aceasta apucîndu-ne, o întrebam cine era tinerelul, şi nu au vrut să ne vestească noao.

40. Acêstea mărturisim."

41. Şi le crezu lor adunarea, ca unor mai bătrîni a nărodului şi judecători, şi o judecară pre ea ca să moară.
42. Şi strigă cu glas mare Sosanna şi dzise: „Dumnedzăul cel vêcinic, cel ştiutor celor ascunse, cela ce ştie toate mai nainte de facerea lor, tu ştii că minciuni asupră-mi au mărturisit.

43. Şi, iată, moriu, nefiind făcută nimic dentru carele aceştia au viclenit asupră-mi!"
44. Şi ascultă Dumnedzău glasul ei. Şi, ducîndu-să ea să piară, Dum-

Ms. 4389, p. 833-834

20. Pentru care lucru, făgăduiêşte noaoă şi te culcă cu noi. [21] Iar de nu vei vrea, noi vom mărturisi asupra ta şi vom zice că au fost cu tine un voinic şi pentr-acêea ai gonit slujnicele de la tine."
21. [22] Iar Susanna oftă şi zise: „De amîndoaoă părţile iaste cu greu;
22. Că de voiu face aşa, moarte iaste mie; iar de nu voiu face, nu voiu scăpa den mîinile voastre.

23. Ce mie mai bine-mi iaste să nu fac şi să caz în mîinile voastre decît să greşesc înaintea Domnului."

24. Şi strigă Susanna cu glas mare; şi strigară şi bătrînii amîndoi împotriva ei [25] şi alergă unul şi dăşchise uşile grădinei.
25. [26] Iar oamenii casei, deaca auziră strigarea în grădină, întrară pre uşile cêle mai de tainã, să vază ce i se-au întîmplat.
26. [27] Iar deaca mărturisiră bătrînii cuvintele lor, ei se ruşinară foarte, pentru că niciodată nu se adevărase cuvînt ca acesta pentru Susanna.[8]
27. [28] Iar cînd fu dimineaţa, deaca se adună tot nărodul la Ioachim, bărbatul ei, veniră şi bătrînii aceia amîndoi, plini de cugete fără de lêge asupra Susannei, ca să o omoară.

28. [29] Şi ziseră înaintea nărodului: „Trimêteţi la Susanna, fata Helchiei, muiêrea lui Ioachim"; şi aciişi trimêseră.
29. [30] Şi veni cu părinţii-şi, şi cu feciorii, şi cu toate rudeniile ei.
30. [31] Şi era Susanna foarte gingaşă şi frumoasă la chip. [32] Iar fărădelegiuitorii *[834/1]* aceia porînciră să o dăscopere,
31. [32] (Că era acoperită), ca să se sature de frumsêţea ei.

32. [33] Şi plîngea oamenii ei şi toţi cunoscuţii ei.

33. [34] Iar bătrînii aceia se sculară amîndoi în mijlocul nărodului şi-şi puseră mîinile pre capul ei.

34. [35] Iar ea plîngea şi căuta la ceriu, că era inima ei de se nădăjduia pre Domnul.

35. [36] Şi ziseră bătrînii amîndoi: „Umblînd noi amîndoi pren grădina cu pomii, au întrat aceasta cu 2 slujnice şi au închis uşile grădinei şi pre argate le-au gonit.
36. [37] Şi au venit la dînsa un voinic tînăr, care au fost ascuns, şi se-au culcat cu dînsa.
37. [38] Iar noi, fiind într-un colţ de grădină, deaca am văzut acea fărădelegiuire, am alergat la dînşii.
38. Şi i-am văzut împreunîndu-se [39] şi pre dînsul nu l-am putut prinde, că era mai tare decît noi, şi au dăşchis uşile grădinei şi au sărit.
39. [40] Iar pre ceasta o am prins şi o am întrebat ce voinic au fost şi n-au vrut să ne spuie.

40. Acest lucru noi îl mărturisim."[9]

41. Şi-i crezu nărodul, ca pre nişte bătrîni şi judecători ai mulţimei, şi o judecară spre moarte.

42. Iar Susanna strigă cu glas mare şi zise: „Dumnezeul cel vêcinic şi ştiutoriul ascunselor, cela ce ştii toate mai nainte de facerea lor, [43] tu ştii că au mărturisit asupra mea minciună.

43. Şi iată că moriu, nefăcînd nimic de care zic ei şi de cêle ce hiclenesc ei asupra mea!"
44. Şi ascultă Domnul glasul ei, şi, ducîndu-oă la pierzare, [45] rădică Dum-

Versiunea modernă

20. De aceea, înţelege-te şi culcă-te cu noi. De nu, vom da mărturie împotriva ta că era cu tine un tînăr şi de aceea le-ai trimis pe fete departe de tine."

21. Şi a suspinat Suzana şi a zis: „Strîmtorată sînt din toate părţile;
22. Căci şi de voi face aceasta, mă aşteaptă moartea; şi de n-o voi face, tot nu voi scăpa din mîinile voastre.
23. Mai bine-mi este să n-o fac şi să cad în mîinile voastre decît să păcătuiesc înaintea Domnului."

24. Şi a strigat Suzana cu glas mare; şi au strigat şi cei doi bătrîni împotriva ei şi, alergînd unul, a deschis poarta grădinii.
25. Şi cei din casă, cum au auzit strigătul din grădină, au alergat înăuntru, pe poarta lăturalnică, să vadă ce i s-a întîmplat.
26. Şi, cînd au zis bătrînii cuvintele lor, slugile s-au ruşinat foarte, fiindcă niciciînd nu s-a grăit un cuvînt ca acesta despre Suzana.
27. Iar a doua zi, cînd s-a adunat poporul la bărbatul ei, Ioachim, au venit cei doi bătrîni, plini de gînduri nelegiuite împotriva Suzanei, ca s-o dea morţii.

28. Şi au zis înaintea poporului: „Trimiteţi după Suzana, fiica lui Helchias, care este femeia lui Ioachim"; iar ei au trimis.
29. Şi a venit ea, şi părinţii ei, şi copiii ei, şi toate rudele ei.
30. Iar Suzana era gingaşă foarte şi frumoasă la chip. Iar nelegiuiţii au poruncit să se dezvelească,

31. Căci era acoperită, ca să se îndestuleze cu frumuseţea ei.

32. Şi plîngeau cei ce erau cu ea şi cei care o ştiau pe ea.
33. Şi sculîndu-se cei doi bătrîni în mijlocul poporului, au pus mîinile pe capul ei.

34. Iar ea, plîngînd, căuta la cer, fiindcă inima ei nădăjduia în Domnul.

35. Şi au zis bătrînii: „Pe cînd ne plimbam noi singuri prin grădină, a intrat ea cu două slujnice şi a închis poarta grădinii şi a dat drumul slujnicelor.

36. Şi a venit la ea un tînăr, care fusese ascuns, şi s-a culcat cu ea.
37. Iar noi, fiind în colţul grădinii, văzînd fărădelegea, am alergat asupră-le.
38. Şi văzîndu-i drăgostindu-se, pe acela nu l-am putut prinde, fiindcă era mai tare decît noi şi, deschizînd poarta, a scăpat fugind.
39. Punînd însă mîna pe ea, am întrebat-o cine era tînărul, dar n-a vrut să ni-l dezvăluie.

40. Despre acestea dăm mărturie."

41. Şi le-a dat lor crezare adunarea, ca unor bătrîni ai poporului şi judecători ce erau, şi au osîndit-o la moarte.
42. Şi a strigat Suzana cu glas mare şi a zis: „Dumnezeule cel veşnic, cunoscător al celor ascunse, care pe toate le cunoşti mai înainte de naşterea lor, tu ştii că minciuni au mărturisit împotriva mea.

43. Şi, iată, mor, fără să fi făcut nimic din cele ce aceştia au viclenit împotriva mea!"
44. Şi a auzit Domnul glasul ei. Şi, pe cînd era dusă spre a fi omorîtă, a ridicat Dum-

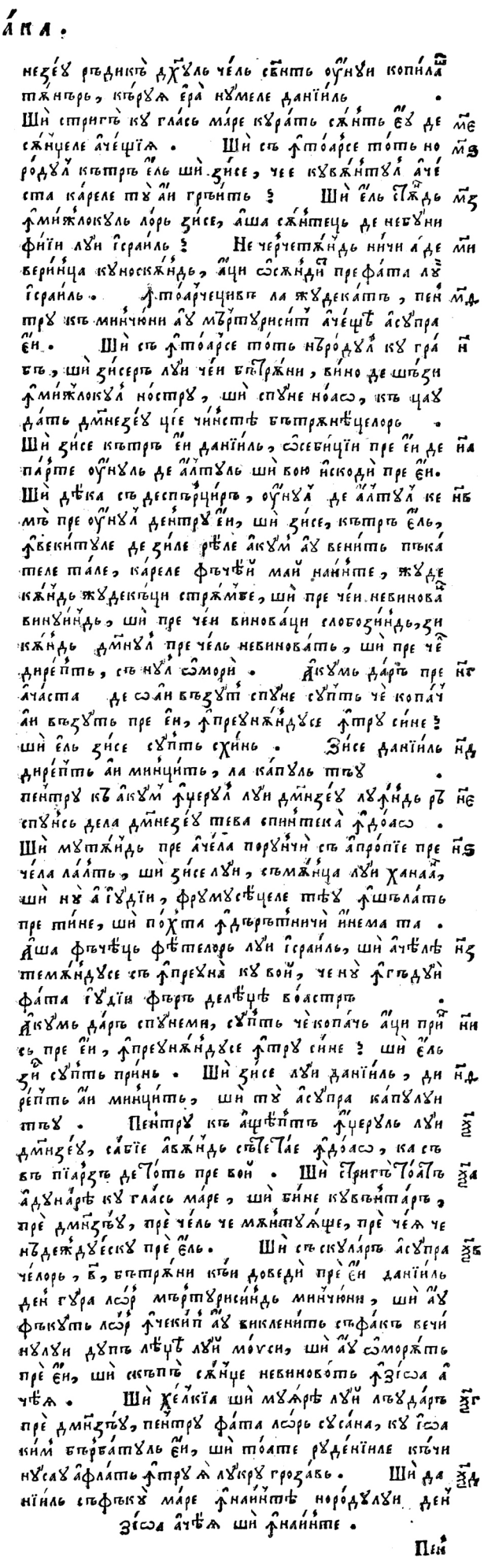

Biblia 1688, p. 692, col. 2

nezeu rădică duhul cel svînt unui copilaş tînăr, căruia era numele Daniíl,

45. Şi strigă cu glas mare: „Curat sînt eu de sîngele aceştiia!”

46. Şi să întoarse tot norodul cătră el şi zise: „Ce e cuvîntul acesta carele tu ai grăit?”

47. Şi el, stînd în mijlocul lor, zise: „Aşa sînteţi de nebuni, fiii lui Israíl?

48. Necercetînd, nici adeverinţa cunoscînd, aţi osîndit pre fata lui Israíl?

49. Întoarceţi-vă la judecată, pentru că minciuni au mărturisit aceştia asupra ei.”

50. Şi să întoarse tot nărodul cu grabă; şi ziseră lui cei bătrîni: „Vino de şăzi în mijlocul nostru şi spune noao, că ţ-au dat Dumnezeu ţie cinstea bătrînêţelor.”

51. Şi zise cătră ei Daniíl: „Osebiţi-i pre ei departe unul de altul şi voiu iscodi pre ei.”

52. Şi deaca să despărţiră unul de altul, chemă pre unul dentru ei şi zise cătră el: „Învechitule de zile rêle, acum au venit păcatele tale carele făceai mai nainte, judecînd judecăţi strîmbe şi pre cei nevinovaţi vinuind şi pre cei vinovaţi slobozind, zicînd Domnul: «Pre cel nevinovat şi pre cel direpţ să nu-l omori!»

53. Acum, dară, pre aceasta de o ai văzut, spune: supt ce copaci ai văzut pre ei împreunîndu-se întru sine?” Şi el zise: „Supt shin.”

54. Zise Daniíl: „Direpţ ai minţit la capul tău.

55. Pentru că acum îngerul lui Dumnezeu, luînd răspuns de la Dumnezeu, te va spinteca în doao.”

56. Şi, mutînd pre acela, porunci să apropie pre celalalt şi zise lui: „Sămînţa lui Hanaan, şi nu a Iúdii, frumusêţele te-au înşălat pre tine şi pohta îndărătnici inema ta.

57. Aşa făceaţi fêtelor lui Israíl şi acêlea, temîndu-să, să împreuna cu voi, ce nu îngăduí fata Iúdii fărădelêgea voastră.

58. Acum, dară, spune-mi: supt ce copaci aţi prins pre ei împreunîndu-se întru sine?” Şi el zise: „Supt prin.”

59. Şi zise lui Daniíl: „Direpţ ai minţit şi tu asupra capului tău.

60. Pentru că aşteaptă îngerul lui Dumnezeu, sabie avînd, să te taie în doao, ca să vă piarză de tot pre voi.”

61. Şi strigă toată adunarea cu glas mare şi binecuvîntară pre Dumnezău, pre cel ce mîntuiêşte pre ceia ce nădejduiescu pre el.

62. Şi să sculară asupra celor 2 bătrîni, că-i dovedi pre ei Daniíl, den gura lor, mărturisind minciuni, şi au făcut lor în ce chip au viclenit să facă vecinului, după lêgea lui Móisi, şi au omorît pre ei şi scăpă sînge nevinovat[2] în zioa acêea.

63. Şi Hélchia şi muiêrea lui lăudară pre Dumnezău pentru fata lor, Susána, cu Ioachím, bărbatul ei, şi toate rudeniile, căci nu s-au aflat întru ea lucru grozav.

64. Şi Daniíl să făcu mare înaintea norodului, den zioa acêea şi înainte.

Ms. 45, p. 829

nedzău rădică duhul cel sfînt a unui copilaş tînăr, căruia numele — Daniil,

45. Şi strigă cu glas mare: „Curat eu de la sângele aceştiia!”

46. Şi să întoarse tot nărodul către el şi dzise: „Ce-i cuvîntul acesta carele tu ai grăit?”

47. Şi el, stînd în mijlocul lor, dzise: „Aşa sînteţi de nebuni, fiii lui Israil?

48. Necercetînd, nici adeverit cunoscînd, aţi judecat de tot pre fata Israil?

49. Întoarceţi-vă la judecată, pentru că pre minciuni aceştia au mărturisit asupra ei.”

50. Şi să înturnă tot nărodul cu sîrguială; şi dziseră lui cei mai bătrîni: „Vino, şezi în mijlocul nostru şi vestêşte noao, căci ţie au dat Dumnedzău bătrînimea.”

51. Şi dzise către ei Daniil: „Împărţiţi[7] pre ei departe unul de alalt *[829/2]* şi voi iscodi pre ei.”

52. Şi daca să împărţiră[8] unul de la alalt, chemă pre unul dentru ei şi dzise către el: „Învechitule a dzilelor rêle, acum au venit păcatele tale carele făceai mai nainte, judecînd strîmbe judêţe şi[9] pre cei nevinovaţi vinovăţînd şi pre cei vinovaţi slobodzind, dzicînd Domnul: «Pre cel nevinovat şi[10] drept să nu-l omori!»

53. Acum, dară, pre aceasta de ai vădzutu-o, spune: supt ce copaci ai vădzut pre ei împreunîndu-să între sine?” Şi el dzise: „Supt shin.”

54. Şi dzise Daniil: „Drept ai minţit la capul tău.

55. Pentru că acum îngerul lui Dumnedzău, luînd răspunsu de la Dumnedzău, spinteca-te-va în mijloc.”

56. Şi, mutînd pre acela, porînci să apropie pre celalalt şi-i dzise lui[11]: „Sămînţa lui Hanaan, şi nu a Iúdei, frămsêţele te-au înşelat pre tine şi pofta îndrăpnicí inima ta.

57. Aşa faceţi[12] fêtelor Israil şi acêlea, temîndu-să, să[13] împreuna cu voi; îngădui fărădelêgea voastră, ce nu[14] fata Iúdei.

58. Acum dară-mi zi mie: supt ce copaci ai prinsu pre ei împreunîndu-să între sine?” Şi dzise: „Supt prin.”

59. Şi el dzise Daniil: „Drept ai minţit şi tu asupra capului tău.

60. Pentru că aşteaptă îngerul lui Dumnedzău, sabiia avînd, să te herăstuiască în mijloc, ca să vă piarză de tot pre voi.”

61. Şi strigă toată adunarea cu glas mare şi binecuvîntară pre Dumnedzău, pre cel ce mîntuiêşte pre ceia ce nădăjduiescu preste el.

62[15]. Şi să sculară preste cei doi bătrîni, că-i dovădi pre ei Daniil, dentru gura lor, mărturisiţi fiind pre minciuni, şi au făcut lor în ce chip au viclenit aproapelui să facă, după lêgea lui Moisi, şi au omorît pre ei şi hălădui sînge nevinovat întru dzua acêea.

63. Şi Helchía şi muiêrea lui lăudară pre Dumnedzău pentru fata lor, Sosanna, cu Ioachim, bărbatul ei, şi cu toate rudeniile, căci nu s-au aflat întru ea grozav lucru.

64. Şi Daniil să făcu mare înaintea nărodului, den dzua acêea şi înainte.

Ms. 4389, p. 834

nezeu pre duhul cel sfînt al unui copil tînăr, căruia-i era numele Daniil,

45. [46] Şi strigă cu glas mare: „Curat sînt eu de sîngele aceştiia!”

46. [47] Şi se întoarse tot nărodul spre dînsul şi zise: „Ce cuvînt iaste acesta carele grăişi tu?”

47. [48] [10]Iar el, stînd în mijlocul lor, zise: „Dară aşa sînt de nebuni feciorii lui Israil,

48. De nu judecînd, nici necunoscînd ce iaste adevărat, aţi osîndit pre fata lui Israil?

49. Întoarceţi-vă la judecată, că aceia mărturisire mincinoasă au mărturisit asupra ei.”

50. Şi se întoarse tot nărodul de pripă; şi ziseră lui cei mai bătrîni: „Vino şi şăzi[11], că ţie au dat Dumnezeu cinstea bătrînêţelor.”[12]

51. Şi zise Daniil către dînşii: „Daţi-i dăparte unul de altul şi-i voiu judeca.”

52. Şi deaca-i dăspărţiră unul de altul, chiemă pre unul dentr-înşii şi zise către el: „Învechitoare al zilelor celor rêle, acum au venit păcatele tale care le-ai făcut mai nainte, [53] judecînd judecăţi nedirêpte, pre *[834/2]* cei nevinovaţi făcîndu-i vinovaţi şi pre cei vinovaţi iertîndu-i, zicînd Domnul: [13]«Pre cel direpţ şi pre cel nevinovat să nu-l ucizi!»

53. [54] Dară acum, deaca o ai văzut, spune: supt ce copaci i-ai văzut împreunîndu-se?” Iar el zise: „Supt[14].”

54. [55] Iar Daniil zise: „Direpţ ai minţit asupra capului[15] tău.

55. Că, iată, îngerul lui Dumnezeu au luat răspuns la dînsul, să te dăspice în doaoă.”

56. Şi, gonindu-l, porînci să aducă pre celalalt şi-i zise: „Neam hanaan, iar nu jídov, frumsêţea te-au înşălat şi pofta au întors inima ta.

57. Dară aşa aţi făcut fêtelor lui Israil şi iale, temîndu-se, se grăia voaoă[16], ce fata Iúdei nu va îngădui fărădelegiuirei voastre.

58. Deci acum, spune-mi: supt ce copaci ai văzut pre aceştia împreunîndu-se?” Iar el zise: „Supt[17].”

59. Iar Daniil zise lui: „Direpţ ai minţit şi tu asupra capului tău.

60. [59] Că îngerul Domnului aşteaptă, avînd sabie, să te dăspice în doaoă şi să vă piiarză.”[18]

61. [60] Iar nărodul tot strigă cu glas mare şi binecuvîntă pre Dumnezeu, cela ce mîntuiêşte pre cel ce se nădăjduiêşte pre dînsul.

62. [61] Şi se sculară asupra acelor 2 bătrîni, că-i dăzvolsêse Daniil pentru mărturisirea cea mincinoasă ce o mărturisise, şi făcură lor după hicleşugul ce au făcut vecinului [62] [19]să facă, după lêgea lui Moisí, şi-i uciseră şi se izbăvi într-acea zi sîngele cel nevinovat.

63. Iar Helchiia şi muiêrea lui lăudară pre Dumnezeu pentru fie-sa, Susanna, cu Ioachim, bărbatul ei, şi cu toate rudeniile, căci nu se-au aflat nedireptate într-însa.

64. Iar Daniil fu mare înaintea nărodului, dentr-acêea zi şi după acêea. [65][20]

Versiunea modernă

nezeu Duhul cel Sfînt al unui tînăr copil pe nume Daniel

45. Şi a strigat cu glas mare: „Curat sînt eu de sîngele acesteia!”

46. Şi s-a întors tot poporul spre el şi au zis: „Ce este cuvîntul acesta pe care tu l-ai grăit?”

47. Iar el, stînd în mijlocul lor, a zis: „Atît de nebuni sînteţi, fii ai lui Israel?

48. Fără să cercetaţi şi fără să cunoaşteţi lămurit, aţi osîndit o fiică a lui Israel?

49. Întoarceţi-vă la locul de judecată, căci minciuni au mărturisit aceştia împotriva ei.”

50. Şi s-a întors tot poporul în grabă; şi i-au zis lui bătrînii: „Vino de şezi în mijlocul nostru şi fă-ne dezvăluirea, că ţi-a dat Dumnezeu cinstea cuvenită bătrînilor.”

51. Şi a zis către ei Daniel: „Despărţiţi-i departe unul de celălalt, iar eu îi voi judeca.”

52. Şi după ce au fost despărţiţi unul de celălalt, l-a chemat pe unul din ei şi a zis către el: „Tu, învechitule în zile rele, acum [te-]au ajuns păcatele pe care le făceai mai înainte, judecînd judecăţi nedrepte şi pe cei nevinovaţi osîndind, iar pe cei vinovaţi slobozind, zicînd Domnul: «Pe cel nevinovat şi drept să nu-l ucizi!»

53. Acum, deci, dacă ai văzut-o pe aceasta, spune: sub ce copac i-ai văzut pe ei drăgostindu-se?” Iar el a zis: „Sub mastic.”

54. Şi a zis Daniel: „Drept ai minţit asupra capului tău.

55. Căci, iată, îngerul lui Dumnezeu, luînd poruncă de la Dumnezeu, te va spinteca pe mijloc.”

56. Şi, punîndu-l pe acesta deoparte, a poruncit să-l aducă pe celălalt şi i-a zis: „Sămînţă a lui Canaan, şi nu a lui Iuda, frumuseţea te-a amăgit şi pofta a strîmbat inima ta.

57. Aşa le făceaţi fiicelor lui Israel şi acelea, de frică, se culcau cu voi, dar fiica lui Iuda n-a răbdat fărădelegea voastră.

58. Spune-mi, deci, acum: sub ce copac i-ai prins pe aceştia drăgostindu-se?” Iar el a zis: „Sub stejar.”

59. Şi i-a zis Daniel: „Drept ai minţit şi tu asupra capului tău.

60. Căci îngerul lui Dumnezeu, sabie avînd, aşteaptă să te taie pe mijloc, ca să vă nimicească.”

61. Şi a strigat toată adunarea cu glas mare şi i-au adus binecuvîntări lui Dumnezeu, cel ce-i mîntuieşte pe cei ce nădăjduiesc în el.

62. Şi s-au sculat asupra celor doi bătrîni, fiindcă Daniel i-a învederat pe ei martori mincinoşi, din gura lor, şi le-au făcut lor după legea lui Moise, pe măsura felului în care vicleniseră ei să facă împotriva aproapelui, şi i-au omorît şi s-a mîntuit sînge nevinovat în ziua aceea.

63. Iar Helchias şi femeia lui l-au lăudat pe Dumnezeu pentru fiica lor, Suzana, împreună cu Ioachim, bărbatul ei, şi cu toate rudele, că nu s-a aflat întru ea faptă de ruşine.

64. Şi Daniel s-a făcut mare înaintea poporului, din ziua aceea şi mai apoi.

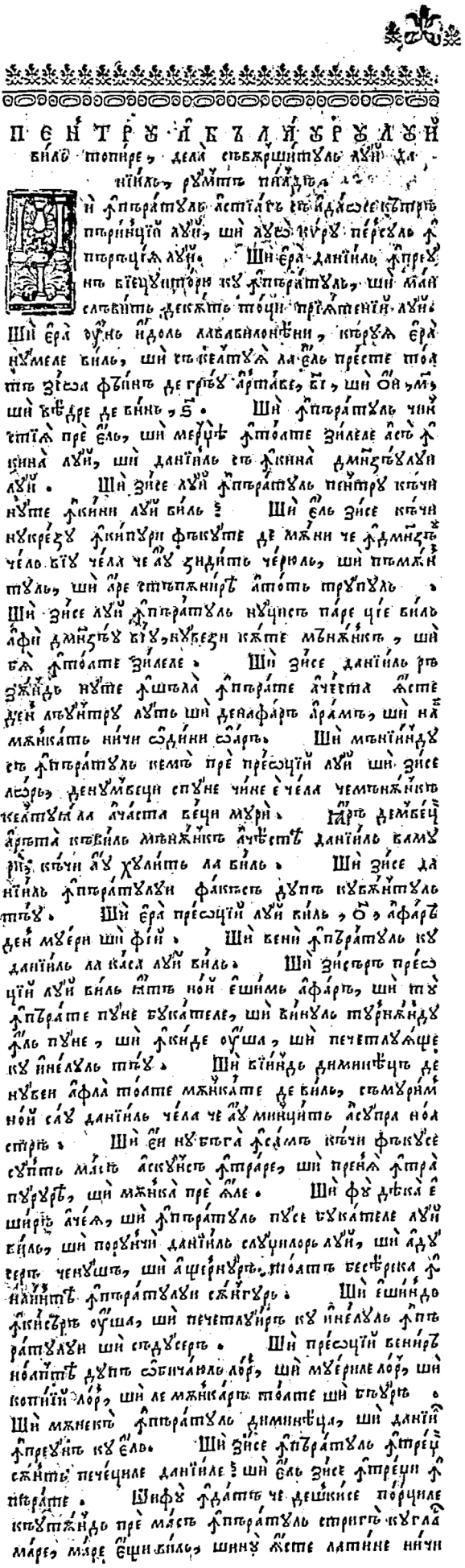

Biblia 1688, p. 693, col. 1

Pentru a bălaurului Vil topire.
De la săvîrşitul lui Daniil rumtă pildă

1. Şi împăratul Astiág să adaose cătră părinţii lui şi luo Chíru Persul împărăţiia lui.

2. Şi era Daniíl împreună vieţuitoriu cu împăratul şi mai slăvit decît toţi priêtenii lui.

3. Şi era un idol la vavilonêni, căruia era numele Vil, şi să cheltuia la el preste toată zioa făină de grîu artave 12 şi oi 40 şi vêdre de vin 6.

4. Şi împăratul cinstiia pre el şi mergea în toate zilele a să închina lui; şi Daniíl să închina Dumnezăului lui.

5. Şi zise lui împăratul: „Pentru căci nu te închini lui Vil?”

6. Şi el zise: „Căci nu crezu în chipuri făcute de mîni, ce în Dumnezău cel viu, cela ce au zidit ceriul şi pămîntul şi are stăpînirea a tot trupul.”

7. Şi zise lui împăratul: „Nu ţi să pare ţie Vil a fi dumnezău viu, nu vezi cîte mănîncă şi bea în toate zilele?”

8. Şi zise Daniíl rîzînd: „Nu te înşăla, împărate! Acesta iaste denlăuntru lut şi denafară aramă, şi n-au mîncat niciodinioară.”

9. Şi mîniindu-să împăratul, chemă pre preoţii lui şi zise lor: „De nu-mi veţi spune cine e cela ce mănîncă cheltuiala aceasta, veţi muri.

10. Iară de-mi veţi arăta că Vil mănîncă acêstea, Daniíl va muri, căci au hulit la Vil.”

11. Şi zise Daniíl împăratului: „Facă-să după cuvîntul tău!”

12. Şi era preoţii lui Vil 70, afară den muieri şi fii.

13. Şi veni împăratul cu Daniíl la casa lui Vil.

14. Şi zisără preoţii lui Vil: „Iată, noi ieşim afară, şi tu, împărate, pune bucatele, şi vinul, turnîndu, îl pune, şi închide uşa şi pecetluiêşte cu inelul tău.

15. Şi, viind dimineaţă, de nu vei afla toate mîncate de Vil, să murim noi, sau Daniíl, cela ce au minţit asupra noastră.”

16. Şi ei nu băga în samă, căci făcuse supt masă ascunsă întrare şi pren ea întra pururea şi mînca pre iale.

17. Şi fu deaca ieşiră aceia, şi împăratul puse bucatele lui Vil; şi porunci Daniíl slugilor lui şi aduseră cenuşă şi aşternură toată besêreca, înaintea împăratului sîngur.

18. Şi, ieşind, închisără uşa şi pecetluiră cu inelul împăratului şi să duseră.

19. Şi preoţii veniră noaptea, după obiceaiul lor, şi muierile lor şi copiii lor, şi le mîncară toate şi băură.

20. Şi mînecă împăratul dimineaţa şi Daniil împreună cu el.

21. Şi zise împăratul: „Întregi sînt peceţile, Daniíle?” Şi el zise: „Întregi, împărate.”

22. Şi fu îndată ce deşchise porţile, căutînd pre masă împăratul, strigă cu glas mare: „Mare eşti, Vil, şi nu iaste la tine nici /

Ms. 45, p. 830

[830/1]

Pentru a bălaurului Vil topire.
De la săvîrşitul lui Daniíl rumtă pildă

1. Şi împăratul Astiag să lipi lîngă părinţii lui şi luo Chir Persul împărăţiia lui.

2. Şi era Daniil împreună vieţuitor cu împăratul şi mai slăvit decît toţi priêtenii lui.

3. Şi era chip la vavilonêni, căruia era numele Vil, şi să cheltuia la el preste toată dzua de făninâ de grîu artave 12 şi oi 40 şi de vin vêdre 6.

4. Şi împăratul cinstiia pre el şi mergea în toate dzilele a să închina lui; şi Daniil să închina Dumnedzăului lui.

5. Şi dzise lui împăratul: „Pentru căci nu te închini lui Vil?"

6. Şi el dzise: „Căci nu crez chipuri făcute de mîini, ci pre cel viu Dumnedzău, pre cel ce au zidit ceriul şi pămîntul şi ce are a tot trupul domnie."

7. Şi zise lui împăratul: „Nu-ţi pare ţie Vil să fie viu dumnedzău, nu vezi cîte mănîncă şi bea prin toate dzilele?"

8. Şi dzise Daniil rîzînd: „Nu te înşela, împărate! Acesta denlontru iaste lut şi denafară aramă, şi nu au mîncat nicidănioară."

9. Şi mîniindu-să împăratul, chemă preuţii lui şi dzise lor: „Dă nu veţi spune mie cine-i cela ce mănîncă de tot cheltuiala aceasta, muri-veţi.

10. Iară dă veţi dosluşi că Vil mănîncă acêstea, Daniil va muri, căci au blăstămat la Vil."

11. Şi dzise Daniil împăratului: „Facă-să după cuvîntul tău!"

12. Şi era preuţii lui Vil 70, afară den muieri şi fii.

13. Şi veni împăratul cu Daniil la casa lui Vil.

14. Şi dziseră preuţii lui Vil: „Iată, noi ieşim afară, şi tu, împărate, pune bucatele, şi vinul, turnîndu-l, pune şi închide uşa şi pecetluiêşte cu inelul tău.

15. Şi, venind dimineaţa, de nu vei afla toate mîncate de Vil, să murim, sau Daniil, cel ce au minţit asupra noastră."

16. Şi ei nu băga în samă, căci făcuse supt masă ascunsă întrare şi pren ea întra pururea şi le mînca pre iale.

17. Şi fu daca ieşiră aceia, şi împăratul puse bucatele lui Vil; şi porînci Daniil slugilor lui şi aduseră *[830/2]* spuză[1] şi aşternură toată bisêrica, înaintea împăratului sîngur.

18. Şi, ieşind, închiseră uşa şi pecetluiră cu inelul împăratului şi să duseră.

19. Şi preuţii veniră noaptea, după obicêiul lor, şi muierile lor şi fiii lor, şi le mîncară toate şi băură.

20. Şi mînecă împăratul dimineaţă şi Daniil împreună cu el.

21. Şi dzise împăratul: „Întregi-s peceţile, Daniil?" Şi el dzise ⌊şi⌋: „Întregi-s, împărate."

22. Şi fu îndată ce dăşchise porţile, căutînd preste masă împăratul, strigă cu glas mare: „Mare eşti, Vil, şi nu iaste[2]

Ms. 4389, p. 834-835

[Prorocirea lui Daniil]
[834/2] **Cap 14**[1]

2. [1] Şi era Daniil lăcuitor la împăratul şi mai slăvit[2] decît toţi priêtenii lui.[3]

3. [2] Şi avea vavilonênii un idol pre care-l chiema Vil. Şi-i da în toate zilele cîte 12 chile de făină de grîu şi cîte 40 de oi şi cîte 6 hîrdaie de vin.

4. [3] Şi-l cinstiia împăratul şi mergea în toate zilele de i se închina, iar Daniil se închina Domnului Dumnezeului său.

5. [3] Şi zise împăratul: „Pentru căci nu te închini lui Vil?"

6. [4] Daniil răspunse: „Eu nu mă voiu închina idolilor, făpturilor de mîini, ce Dumnezeului celui viu, cela ce au făcut ceriul şi pămîntul şi stăpînêşte toate."

7. [5] Iar împăratul zise către dînsul: „Dară tu nu socoteşti a fi Vil *[835/1]* Dumnezeul cel viu? Au nu vezi cît mănîncă şi bea în toate zilele?"

8. [6] Iar Daniil, rîzînd, zise: „Nu te înşăla, împărate, că acesta denlăuntru iaste lut, iar denafară — aramă, şi niciodată nu mănîncă, nici nu bea."[4]

9. [7] Iar împăratul se mînié şi chiemă pre popii lui şi le zise: „Deaca nu-mi veţi spune cine va mînca bucatele acêstea, voi veţi pieri.

10. [8] Iar deaca veţi arăta că le va mînca Vil, va pieri Daniil, că au hulit pre Vil!"

11. [8] Iar Daniil zise împăratului: „Să fie după cuvîntul tău!"

12. [9] Şi era 70 de popi ai lui Vil, afară de muierile şi de copiii lor.

13. [9] Şi mêrse împăratul şi Daniil în bisêrica lui Vil.

14. [10] Iar popii lui Vil ziseră: „Iată, noi vom ieşi afară, iar tu, împărate, pune bucatele şi vinul băgat pren vase şi încuie uşile şi pecetluiêşte cu inelul tău.

15. [11] Şi cînd vei veni dimineaţă, de nu vei afla tot mîncat de Vil, atunci noi să pierim, sau să piêie Daniil, cel ce au minţit asupra noastră."[5]

16. [12] Iar ei avea pre supt masă un loc ascuns pre unde întra în toată vrêmea, de mînca acêle bucate.

17. [13] De-acii, deaca ieşiră ei, puse împăratul bucate lui Vil; iar Daniil porînci slugilor sale de aduseră cenuşă şi presărară toată bisêrica, înaintea împăratului.

18. [13] Şi, ieşind, încuiară uşile şi puseră pecête cu inelul împăratului şi se duseră.

19. [14] Iar popii întrară noaptea cu muierile şi cu copiii lor, precum le era obicêiul, de mîncară şi băură tot.

20. [15] Iar a doaoa zi mînecă împăratul şi Daniil cu dînsul.

21. [16] Şi zise împăratul: „Daniile, întregi sînt peceţile?" El răspunse: „Întregi sînt, împărate."

22. [17] Şi cum dăşchiseră uşile şi se uită împăratul pre masă, strigă cu glas mare: „Mare eşti, Víle, şi nu iaste în tine nici

Versiunea modernă

Despre uciderea balaurului lui Bel.
Pildă tăiată de la sfîrşitul [cărţii] Daniel

1. Şi împăratul Astyages s-a adăugat la părinţii săi, iar Cirus Persul a luat împărăţia lui.

2. Şi vieţuia Daniel împreună cu împăratul şi era slăvit mai mult decît toţi prietenii săi.

3. Şi babilonienii aveau un idol, pe nume Bel, şi se cheltuiau pentru el în fiecare zi douăsprezece artave de făină de grîu şi patruzeci de oi şi şase măsuri de vin.

4. Şi împăratul îl cinstea şi mergea în fiecare zi să i se închine, iar Daniel se închina Dumnezeului lui.

5. Şi i-a zis împăratul: „De ce nu i te închini lui Bel?"

6. Iar el a răspuns: „Fiindcă nu cinstesc idoli făcuţi de mînă omenească, ci pe Dumnezeul cel viu, care a zidit cerul şi pămîntul şi care are stăpînire peste tot trupul."

7. Şi i-a zis împăratul: „Nu socoteşti că Bel este dumnezeu viu sau nu vezi cîte mănîncă şi bea în fiecare zi?"

8. Şi i-a zis Daniel, rîzînd: „Nu te amăgi, împărate! Căci acesta pe dinăuntru este lut, iar pe dinafară aramă, şi nu a mîncat, nici n-a băut vreodată."

9. Şi mîniindu-se împăratul, i-a chemat pe preoţii lui şi le-a zis: „De nu-mi veţi spune cine este cel care mănîncă această cheltuială, veţi muri.

10. Iar de-mi veţi arăta că Bel le mănîncă, va muri Daniel, fiindcă a hulit împotriva lui Bel."

11. Şi i-a zis Daniel împăratului: „Facă-se după cuvîntul tău!"

12. Şi erau preoţii lui Bel 70 [la număr], în afară de femei şi copii.

13. Şi a venit împăratul împreună cu Daniel la casa lui Bel.

14. Şi au zis preoţii lui Bel: „Iată, noi ieşim afară, iar tu, împărate, pune bucatele, iar vinul, amestecîndu-l, pune-l [şi pe acela], şi închide uşa şi pecetluieşte-o cu inelul tău.

15. Şi, venind de dimineaţă, de nu vei găsi toate [bucatele] mîncate de Bel, să murim, sau Daniel, cel care minte împotriva noastră."

16. Dar lor puţin le păsa, fiindcă făcuseră sub masă o intrare ascunsă şi prin ea intrau întotdeauna şi le mîncau.

17. Şi, cum au ieşit aceia, a şi pus împăratul bucatele dinaintea lui Bel; iar Daniel le-a poruncit slujitorilor lui de au adus cenuşă şi au presărat-o în tot templul, doar înaintea împăratului.

18. Şi, ieşind, au închis uşa şi au pecetluit-o cu inelul împăratului şi au plecat.

19. Iar preoţii au venit noaptea, după obiceiul lor, împreună cu femeile şi copiii lor, şi au mîncat şi au băut totul.

20. Şi s-a sculat împăratul în zori şi Daniel împreună cu el.

21. Şi a zis împăratul: „Întregi sînt peceţile, Daniele?" Iar el a zis: „Întregi, o, împărate."

22. Şi, îndată ce a deschis porţile, privind împăratul la masă, a strigat cu glas mare: „Mare eşti, Bel, şi nu este la tine nici

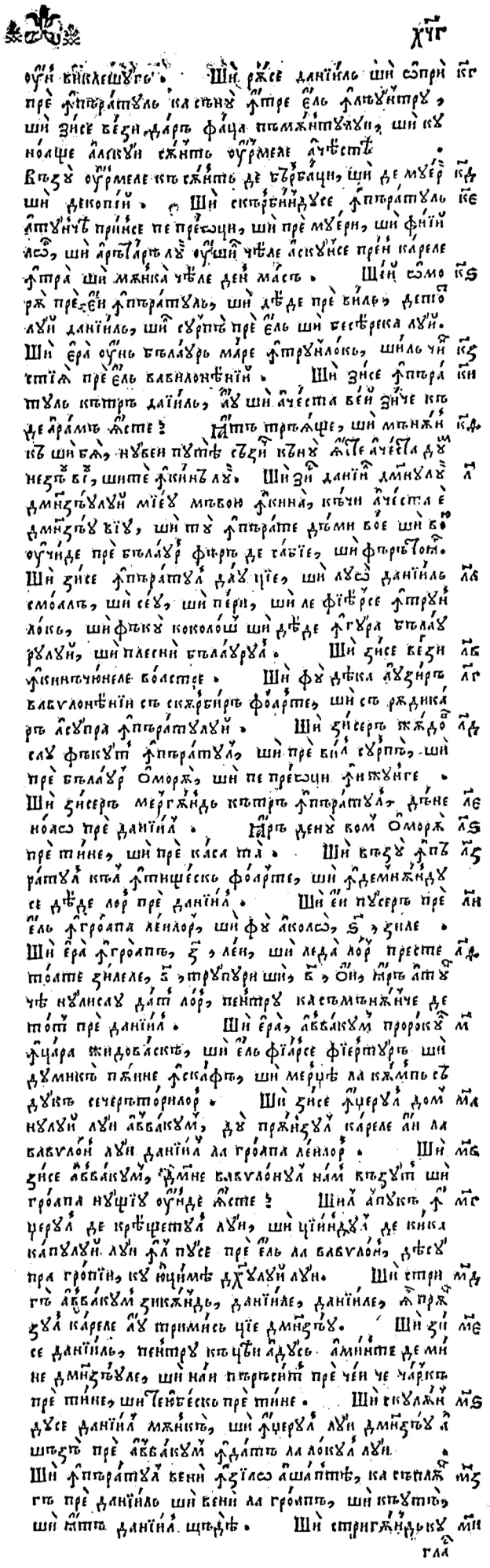

Biblia 1688, p. 693, col. 2

un vicleşug!"

23. Şi rîse Daniíl şi opri pre împăratul ca să nu între el înlăuntru şi zise: „Vezi, dară, faţa pămîntului şi cunoaşte ale cui sînt urmele acêstea."

24. Văzú urmele că sînt de bărbaţi şi de muieri şi de copii.

25. Şi scîrbindu-se împăratul, atuncea prinse pe preoţi şi pre muieri şi fiii lor, şi arătară lui uşile cêle ascunse pren carele întra şi mînca cêle den masă.

26. Şi-i omorî pre ei împăratul şi dêde pre Vil de tot lui Daniíl şi-l surpă pre el şi besêreca lui.

27. Şi era un bălaur mare într-un loc şi-l cinstiia pre el vavilonênii.

28. Şi zise împăratul cătră Daniíl: „Au şi acesta vei zice că de aramă iaste?

29. Iată, trăiêşte şi mănîncă şi bea. Nu vei putea să zici că nu iaste acesta dumnezău viu; şi te închină lui."

30. Şi zise Daniil: „Domnului Dumnezăului mieu mă voiu închina, căci acesta e Dumnezău viu. Şi tu, împărate, dă-mi voie, şi voiu ucide pre bălaur fără de sabie şi fără toiag."

31. Şi zise împăratul: „Dau ţie." Şi luo Daniíl smoală şi seu şi peri şi le fiêrse într-un loc şi făcu cocoloş şi dêde în gura bălaurului şi plesni bălaurul.

32. Şi zise: „Vezi închinăciunele voastre!"

33. Şi fu deaca auziră vavilonênii, să scîrbiră foarte şi să rîdicară asupra împăratului.

34. Şi ziseră: „Jîdov s-au făcut împăratul şi pre Vil surpă, şi pre bălaur omorî, şi pe preoţi îi junghe."

35. Şi ziseră, mergînd cătră împăratul: „Dă-ne noao pre Daniíl.

36. Iară de nu, vom omorî pre tine şi pre casa ta."

37. Şi văzu împăratul că-l întiştesc foarte şi, îndemnîndu-se, dêde lor pre Daniíl.

38. Şi ei puseră pre el în groapa leilor şi fu acoló 6 zile.

39. Şi era în groapă 7 lei şi le da lor preste toate zilele 2 trupuri şi 2 oi. Iară atuncea nu li s-au dat lor, pentru ca să mănînce de tot pre Daniíl.

40. Şi era Avvácum prorocul în Ţara Jidovască şi el fiarse fiertură şi dumică pîine în scafă şi mergea la cîmp să ducă secerătorilor.

41. Şi zise îngerul Domnului lui Avvácum: „Du prînzul carele ai la Vavilón, lui Daniíl, la groapa leilor."

42. Şi zise Avvácum: „Doamne, Vavilónul n-am văzut şi groapa nu ştiu unde iaste."

43. Şi-l apucă îngerul de crêştetul lui şi, ţiindu-l de chica capului lui, îl puse pre el la Vavilón deasupra gropii, cu iuţimea duhului lui.

44. Şi strigă Avvácum, zicînd: „Daniíle, Daniíle, ia prînzul carele au trimis ţie Dumnezău!"

45. Şi zise Daniíl: „Pentru că ţi-ai adus aminte de mine, Dumnezăule, şi n-ai părăsit pre cei ce cearcă pre tine şi te iubesc pre tine."

46. Şi sculîndu-se Daniíl, mîncă; şi îngerul lui Dumnezău aşăză pre Avvácum îndată la locul lui.

47. Şi împăratul veni, în zioa[1] a şaptea, ca să plîngă pre Daniíl şi veni la groapă şi căută şi, iată, Daniíl şădea.

48. Şi strigînd cu //

Ms. 45, p. 830-831

vicleşug nici unul!"

23. Şi rîse Daniil şi opri pre împăratul ca să nu între el înlontru şi dzise: „Vezi, dară, faţa pămîntului şi cunoaşte a cui sînt urmele acêstea."

24. „Văzu urmele a bărbaţi şi a muieri şi a fête[3]."

25. Şi scîrbindu-să împăratul, atuncea prinse pre preoţi şi pre muieri şi pre fiii lor, şi-i arătară lui cêle ascunse uşi pren carele întra şi mînca cêle den masă.

26. Şi omorî pre ei împăratul şi dêde pre Vil de tot dat lui Daniil şi surpă pre el şi bisêrica lui.

27. Şi era bălaur mare întru loc şi-l cinstiia pre el vavilonênii.

28. Şi dzise împăratul cătră Daniil: „Au şi acestuia vei dzice că de aramă iaste?

29. Iată, trăiêşte şi mănîncă şi bea. Nu vei putea să zici că nu iaste dumnedzău viu; şi te închină lui!"

30. Şi dzise Daniil: „Domnului Dumnedzăului mieu mă voi închina, căci acesta-i Dumnedzău viu. Şi tu, împărate, dă-mi slobodzire, şi voi ucide pre bălaur fără dă sabie şi toiag."

31. Şi dzise împăratul: „Dau ţie." Şi luă Daniil zmoală şi seu şi peri şi le fiêrse într-un loc şi făcu posmagi şi dêde în gura bălaurului şi plesni bălaurul.

32. Şi dzise: „Vezi închinăciunile voastre!"

33. Şi fu daca audzîră vavilonênii, să scîrbiră foarte şi să rocoşiră asupra împăratului.

34. Şi dziseră: „Jidov să fă- *[831/1]* cu împăratul ⌊şi⌋ pre Vil surpă, şi pre bălaur omorî, şi pre preuţi junghé."

35. Şi dziseră, mergînd cătră împăratul: „Dă-ne noao pre Daniil.

36. Iară de nu, omorî-vom pre tine şi pre casa ta."

37. Şi văzu împăratul că-l stejesc pre el foarte şi, îndemnîndu-să, dêde lor pre Daniil.

38. Şi ei îl puseră pre el la groapa leilor şi era acoló dzile 6.

39. Şi era în groapă 7 lei şi le da lor preste toate dzilele doao trupuri şi doao oi. Iară atuncea nu li s-au dat lor, pentru ca să mănince de tot pre Daniil.

40. Şi era Avvacum prorocul întru Ţara Jidovască şi el fiêrse fiertură şi dămică pîine în scafă şi mergea la cîmpu să aducă secerătorilor.

41. Şi dzise îngerul Domnului Avvacum: „Du prînzul carele ai la Vavilon, lui Daniil, la groapa leilor."

42. Şi dzise Avvacum: „Doamne, Vavilónul n-am *[831/2]* văzut şi groapa nu ştiu unde iaste."

43. Şi-l prinse îngerul de crêştetul[4] lui şi, ţiindu-l de chica capului lui, puse-l pre el la Vavilon deasupra groapei, cu iuţimea duhului lui.

44. Şi strigă Avvacum, dzicînd: „Daniil, Daniil, ia prîndzul carele au trimis ţie Dumnedzău!"

45. Şi dzise Daniil: Pentru că pomenişi pre mine, Dumnedzău, şi nu ai părăsit pre cei ce cearcă pre tine şi te iubăscu pre tine."

46. Şi sculîndu-să Daniil, mîncă; şi îngerul lui Dumnedzău aşează pre Avvacum îndată la locul lui.

47. Şi împăratul veni, în dzua a şaptea, ca să plîngă pre Daniil şi veni la groapă şi căută şi, iată, Daniil şezînd.

48. Şi strigînd cu

Ms. 4389, p. 835-836

o înşălăciune!"[6]

23. [18] Iar Daniil rîse şi opri pre împăratul ca să nu între înlăuntru şi-i zise: „Vezi, dară, şi ia aminte de ce sînt acêste urme."

24. [19] Iar împăratul zise: „Văz urme de bărbaţi şi de muieri şi de copii."

25. [19] Şi se mînié împăratul. [20] Atunci prinse pre popi şi pre muieri şi pre copiii lor, şi-i arătară uşile cêle den ascuns pre care întra şi mînca cêle ce era pre masă.

26. [21] Şi pre dînşii îi ucise împăratul, iar pre Vil îl dêde lui *[835/2]* Daniil, şi-l fărîmă şi bisêrica lui o surpă.

27. [22] Şi era un bălaur mare într-acel loc, şi-l cinstiia vavilonênii.

28. [23] Şi zise împăratul lui Daniil: „Doară vei zice şi acestuia că iaste şi el aramă?

29. [23] Că iată că iaste viu şi mănîncă şi bea; şi nu vei putea să zici că acesta nu iaste Dumnezeul cel viu. Deci te închină lui!"

30. [24] Iar Daniil zise: „Eu Domnului Dumnezeului mieu mă închin, că acela iaste Dumnezeul cel viu.[7] [25] Iar tu, împărate, dă-mi putêre şi voiu ucide pre bălaur fără de sabie şi fără de toiag."

31. [25] Împăratul zise: „Iată că-ţi dau!" [26] Şi luoă Daniil zmoală şi seu şi lînă şi le fiêrse toate la un loc şi, făcîndu-le bulgăre, le aruncă în gura bălaurului şi, mîncîndu-le, plesni.

32. [26] Şi zise Daniil: „Iată în ce aţi crezut!"

33. [27] Iară vavilonênii, deaca auziră, se scîrbiră foarte şi se întoarseră[8] asupra împăratului

34. [27] Şi ziseră: „Ovrêiul acesta au fost împărat; pre Vil l-au fărîmat şi pre bălaur l-au ucis şi pre popi i-au tăiat."

35. [28] Şi deaca veniră la împăratul, ziseră: „Dă-ne pre Daniil,

36. [28] Iar de nu, te vom ucide şi pre tine şi pre casa ta!"

37. [29] Iar împăratul, văzînd că foarte-l supără şi-l silesc, le dêde pre Daniil.[9]

38. [30] Şi ei îl aruncară în groapa leilor şi fu acoló 6 zile.

39. [31] Şi într-acea groapă era 7 lei şi le da în toate zilele cîte 2 trupuri şi cîte 2 oi, iar atunci nu le dêderă, ca să mănînce pre Daniil.

40. [32] Iar Avvacum prorocul era în Ţara Jidovească şi, fierbînd fiertură şi dumicînd pîine în blid, mergea la cîmp să ducă bucate secerătorilor.

41. [33] Iar îngerul Domnului zise cătră Avvacum: „Du prînzul care ai lui Daniil, în Vavilon, în groapa leilor."

42. [34] Avvacum zise: „Doamne, Vavilónul nu-l ştiu şi groapa nu o am văzut."[10]

43. [35] [11]Iar îngerul Domnului îl apucă de crêştet şi-l ţinu de părul capului şi-l puse în Vavilon dăsupra gropii, în iuţimea duhului său.[12]

44. [36] Şi strigă Avvacum, zicînd: „Daniíle, Daniíle, ia prînzul care ţi l-au trimes Dumnezeu!"

45. [37] Iar Daniil zise: „Dară adusu-ţi-ai aminte de mine, Dumnezeule, şi n-ai părăsit pre cei ce te iubesc."

46. [38] Şi sculîndu-se Daniil, mîncă. Iar îngerul Domnului puse pre Avvacum îndată la locul său.

47. [39] Iar a şaptea zi veni împăratul să plîngă pre Daniil şi, deaca mêrse la groapă, se uită înlăuntru; şi văzu pre Daniil şăzînd în mijlocul leilor. *[836/1]*

48. [40] Şi strigă cu

Versiunea modernă

o faptă vicleşug!"

23. Şi a rîs Daniel şi l-a ţinut pe împărat să nu intre înăuntru şi a zis: „Uită-te acum la pardoseală şi cunoaşte ale cui sînt urmele acestea."

24. Şi a zis împăratul: „Văd urme de bărbaţi, femei şi copii."

25. Şi mîniindu-se împăratul, i-a prins atunci pe preoţi, laolaltă cu femeile şi copiii lor, şi i-au arătat uşile ascunse prin care intrau şi mîncau cele de pe masă.

26. Şi i-a omorît pe ei împăratul şi i l-a dat pe Bel în seama lui Daniel şi l-a sfărîmat pe el şi templul lui.

27. Şi era un balaur mare în acel loc şi-l cinsteau pe el babilonienii.

28. Şi i-a zis împăratul lui Daniel: „Oare şi despre acesta vei spune că este de aramă?

29. Iată că este viu şi mănîncă şi bea. Nu poţi spune că nu este acesta un dumnezeu viu; deci, închină-i-te lui."

30. Şi a zis Daniel: „Domnului Dumnezeului meu mă voi închina, fiindcă acesta este Dumnezeul cel viu. Iar tu, împărate, dă-mi voie, şi voi ucide balaurul fără sabie şi fără toiag."

31. Şi a zis împăratul: „Îţi dau." Şi a luat Daniel smoală şi seu şi păr şi le-a fiert laolaltă şi a făcut cocoloaşe şi le-a aruncat în gura balaurului şi a plesnit balaurul.

32. Şi a zis: „Uitaţi-vă la ce vă închinaţi!"

33. Iar cînd au auzit babilonienii, s-au pornit tare cu mînie şi s-au întors împotriva împăratului.

34. Şi au zis: „Împăratul s-a făcut iudeu, pe Bel l-a sfărîmat, pe balaur l-a omorît, iar pe preoţi i-a înjunghiat."

35. Şi, venind la împărat, au zis: „Dă-ni-l pe mînă pe Daniel.

36. Iar de nu, te vom omorî pe tine şi casa ta."

37. Şi a văzut împăratul că-l silesc foarte şi, de nevoie, l-a dat pe Daniel pe mîna lor.

38. Iar ei l-au aruncat în groapa leilor şi a stat acolo şase zile.

39. Şi erau în groapă şapte lei şi li se dădeau în fiecare zi cîte două trupuri şi două oi. Dar atunci nu li s-a dat [nimic], ca să-l mănînce pe Daniel.

40. Şi era Avacum proorocul în Iudeea şi fiersese el o fiertură şi dumicase nişte pîini într-un vas şi mergea la cîmp, ca să le ducă secerătorilor.

41. Şi i-a zis îngerul Domnului lui Avacum: „Prînzul pe care-l ai du-l în Babilon, lui Daniel, în groapa leilor."

42. Şi a zis Avacum: „Doamne, Babilonul nu l-am văzut, iar groapa n-o cunosc."

43. Şi l-a apucat îngerul Domnului de creştet şi, ţinîndu-l de părul capului, l-a adus în Babilon deasupra gropii, întru iuţimea duhului său.

44. Şi a strigat Avacum, zicînd: „Daniele, Daniele, ia prînzul pe care ţi l-a trimis ţie Dumnezeu!"

45. Şi a zis Daniel: „Ţi-ai adus aminte de mine, Dumnezeule, şi nu i-ai părăsit pe cei ce te caută şi te iubesc pe tine."

46. Şi sculîndu-se Daniel, a mîncat; iar îngerul lui Dumnezeu l-a dus înapoi pe Avacum de îndată la locul lui.

47. Iar împăratul a venit, în a şaptea zi, să-l jelească pe Daniel şi a ajuns la groapă şi s-a uitat înăuntru şi iată-l pe Daniel şezînd!

48. Şi strigînd cu

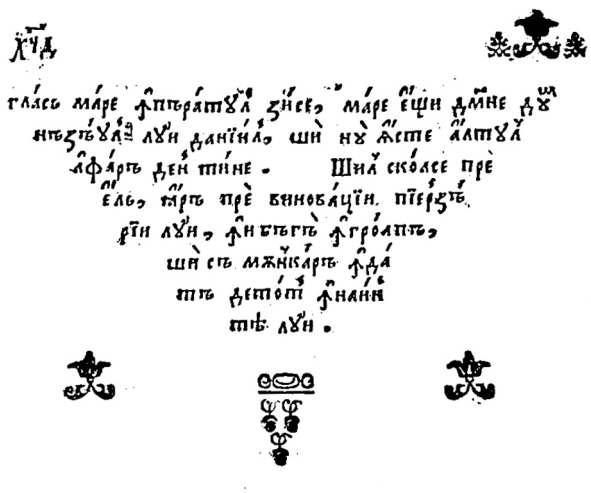

Biblia 1688, p. 694, col. 1

glas mare împăratul, zise: „Mare eşti, Doamne, Dumnezăul lui Daniíl, şi nu iaste altul afară den tine!”

49. Şi-l scoase pre el, iară pre vinovaţii pierzării lui îi băgă în groapă, şi să mîncară îndată de tot înaintea lui.

Ms. 45, p. 831

glas mare împăratul, zise: „Mare eşti, Doamne, Dumnedzăul lui Daniil, şi nu iaste altul afară de tine!”

49. Şi-l scoase pre el, iar pre vinovaţii pierdzării lui ii băgă în groapă, şi să mîncară de tot îndată înaintea lui.

Ms. 4389, p. 836

glas mare şi zise: „Mare eşti, Doamne, Dumnezeul lui Daniil, şi nu iaste altul fără de tine!”

49. [40] Şi-l scoase, [41] iar pre cei ce era *[836/2]* vinovaţi piericiunii lui îi aruncă în groapă, şi fură mîncaţi înaintea lui.

Versiunea modernă

glas mare, a zis: „Mare eşti, Doamne, Dumnezeul lui Daniel, şi nu este altul afară de tine!”

49. Şi l-a tras afară, iar pe cei vinovaţi de pierzarea lui i-a aruncat în groapă, şi au fost înghiţiţi deîndată înaintea lui.

NOTE FILOLOGICE ŞI TEXTUALE

Biblia 1688
Înţelepciunea lui Solomón

Cap 4

1 În text, scris *кърдѝтѣцле*, greşeală de tipar.

Cap 5

2 În text, scris *мдшѝкжѝдсе*, greşeală de tipar.

Cap 7

3 În text, scris *гждитóаре*, probabil greşeală de tipar.

Cap 8

4 În text, scris *бм кжрмдáще*, probabil greşeală de tipar.

Cap 12

5 În text, scris *кéре*, greşeală de tipar.

Cap 14

6 În text, scris *шмржри*, greşeală de tipar.

Biblia 1688
Înţelepciunea lui Iisus, fiiul lui Siráh

Cap 1

1 În text, scris *ѧцеѝчкóнїи*, greşeală de tipar.

Cap 6

2 În text, scris *ѧцеѝчкóнїи*, greşeală de tipar.

Cap 8

3 În text, scris *лѣмѝнѣ*.

Cap 10

4 În text, acest verset este numerotat cu *25*, probabil greşeală de tipar, ceea ce a produs decalarea numerotării şi a versetelor care urmează, pînă la sfîrşitul capitolului.

Cap 19

5 În text, scris *оублъ*, probabil greşeală de tipar.

Cap 21

6 În text, numerotarea acestui verset este omisă.

Cap 22

7 În text, scris *мáрѝтѣ*.

Cap 24

8 În text, scris *ѧчелепѝкóнїй*, greşeală de tipar.

Cap 27

9 În text, scris *прежтей*, probabil greşeală de tipar.

Cap 30

10 În text, scris *дє съвжрѝшѝтѝ*.

Cap 33

11 În text, scris *ѧцелéпь*, probabil greşeală de tipar.

Cap 39

12 În text, scris *ѧпрдвнъ*, greşeală de tipar.

Cap 41

13 Începutul acestui verset nu este marcat în text.

Cap 42

14 În text, scris *чóлорь*, greşeală de tipar.

Cap 44

15 În text, numerotarea acestui verset este omisă.
16 În text, acest verset este numerotat, greşit, cu *3*.
17 În text, scris *ръмнѣ*, greşeală de tipar.

Cap 49

18 În text, scris *фн҃циріи*, greşeală de tipar.

Biblia 1688
A Sosánnei istoríe, de la începătura lui Daniíl osebită, pentru că nu iaste ea, ca şi povêstea cêea cu bălaurul Vil, în cărţile evreilor

1 În text, scris *оу҃йгдль*.
2 În text, scris *невиновóть*, greşeală de tipar.

Biblia 1688
Pentru a bălaurului Vil topire. De la săvîrşitul lui Daniíl rumtă pildă

1 În text, scris *зіаш*, greşeală de tipar.

Ms. 45
Înţelepciunea lui Solomon

Cap 1

1 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *Isaía 26*.
2 Marginal, marcată în text cu o vrahie scrisă cu roşu, de altă mînă, nota: *direptate*.
3 Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *1 Moi[si] [= Fac.] 4*; *2 Parali. 15*.
4 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *Ierem. 43*.
5 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *Ierem. 4*.
6 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *2 Moi[si] [= Ieș.] 4*.
7 Deasupra secvenţei *către voi* sînt marcate patru vrahii scrise cu roşu, reluate marginal fără nici o explicaţie.
8 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *Iezec. 18*.
9 Marginal, marcată în text cu patru vrahii scrise cu roşu, nota: *naşterile*.
10 Marginal, marcată în text cu trei vrahii scrise cu roşu, nota: *otravă*.

Cap 2

11 Marginal, marcată în text printr-o vrahie scrisă cu roşu deasupra primei silabe a acestui cuvînt, corectura: *voa-*.
12 Marginal, marcată în text prin două vrahii scrise cu roşu deasupra primei silabe a acestui cuvînt, corectura: *năs-*.
13 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *1 Parali. 29*.
14 Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *Isaía 26*; *1 Corinth. 15*.
15 Marginal, marcată în text cu trei vrahii scrise cu roşu, nota: *veniţi*.
16 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *Mth. 27*.
17 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *Ioan 7*.
18 În text, tăiată cu o linie roşie, urmează secvenţa probabilă: *cuvinte*.
19 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *Isaía 53*.
20 Marginal, marcată în text cu cinci vrahii scrise cu roşu, nota: *pîngăriciune*.
21 Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *Psal. 21*; *Mth. 26*.
22 Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *1 Moi[si] [= Fac.] 1 şi 10*; *Sirah 17*.
23 Marginal, marcată în text cu patru vrahii scrise cu roşu deasupra secvenţei *–tricare*, corectura: *putrezire*.
24 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *1 Moi[si] [= Fac.] 3*.

Cap 3

25 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *5 Moi[si] [= Deut.] 33*.
26 Marginal, marcată în text cu trei vrahii scrise cu roşu, nota: *pedepsindu-să*.
27 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *5 Moi[si] [= Deut.] 8*.
28 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *Sirah 2*.
29 Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *Daniil 12*; *Mth. 13*.
30 Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *Mth. 19*; *1 Corinth. 6*.
31 Marginal, indicat în text printr-o vrahie scrisă cu roşu, de altă mînă, adăugirea: *de*.
32 În text, scris: ***лѣкри***, probabil greşeală de copist.
33 Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *Isaía 24*; *Luc. 23*; *Galat. 4*.

Cap 4

34 Marginal, marcată în text cu o vrahie scrisă cu roşu, corectura: *-e*.
35 Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *1 Moi[si] =[Fac.] 5*; *Sirah 44*; *Evrei 11*.
36 Marginal, marcată în text printr-o cruce scrisă cu roşu, de altă mînă, adăugirea: *îndrăgit-au*.
37 Marginal, marcată în text prin patru vrahii scrise cu roşu, nota: *îndălungaţi*.
38 Marginal, marcată în text cu două vrahii scrise cu roşu, nota: *va*.

Cap 5

39 În text urmează un cuvînt tăiat cu o linie roşie.
40 În text urmează un cuvînt tăiat cu o linie roşie.
41 Marginal, marcată în text cu două vrahii scrise cu roşu, nota: *cărări*.
42 Marginal, marcată în text cu patru vrahii scrise cu roşu, nota: *răpejunii*.
43 Marginal, marcată în text cu patru vrahii scrise cu roşu, nota: *ne-am cheltuit de tot*.
44 În text scris: ***вы҃ч҃нєкѧ***.

Cap 6

45 Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: ***къ рн҃[лмном]*** *[= Rom.] 13*; *1 Petr. 10*; *Tit. 3*; *Sirah 17*.
46 În text, deasupra slovei ***р*** apare o vrahie roşie, indicînd nota marginală *m*, care propune modificarea: *mărimea*.
47 Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *5 Moi[si] [= Deut.] 10*; *2 Parali. 29*; *Iov 34*; *Sirah 35*; ***Къ рн҃[лмном]*** *[= Rom.] 2*; *Galat. 2*; *Efes. 6*; *Colas. 3*; ***Дїа҃[ик]*** *[= Fapte] 10*; *1 Petr. 1*.
48 În text, scris: ***вы҃тоа́се***, probabil greşeală de copist.
49 Marginal, marcată în text cu două vrahii scrise cu roşu, nota: *cărări*.

[50] Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *Luc. 17*; 2; *2* ***Цр^{ст}[въ]*** *[= 2Reg.]* 14; *3* ***Цр^{ст}[въ]*** *[= 3Reg.]* 3.

[51] Secvenţa *pentru ca în vac să împărăţiţi* din versetul anterior este repetată şi tăiată cu o linie neagră.

[52] Marginal, marcată în text cu o vrahie scrisă cu roşu, de altă mînă, corectura: *nu*.

[53] În text, urmează cuvîntul *adevărul*, tăiat cu o linie roşie.

[54] În text scris: ***ачѣста***, probabil greşeală de copist.

Cap 7

[55] Marginal, marcată în text cu trei vrahii scrise cu roşu, nota: *muritor*.

[56] Marginal, marcată în text cu cinci vrahii scrise cu roşu, nota: *dă pămînt născut*.

[57] Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *Iov 1*.

[58] Marginal, marcată în text cu trei vrahii scrise cu roşu, nota: *naşterii*.

[59] Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *Iov 1*; *1 Tim. 6*.

[60] Marginal, marcată în text cu o vrahie inversă scrisă cu roşu, nota: *şi*.

[61] Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *Iov 1*; *1 Tim. 6*.

[62] Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *Iov 2*; ***Прит[ч]и*** *[= Parim.] 8*.

[63] În text urmează un cuvînt tăiat cu cerneală neagră.

[64] Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *3* ***Цр^{ст}[въ]*** *[= 3Reg.] 3*.

[65] În text scris ***лѫкрѣ^{т}ѧ^{ѣ}***, probabil greşeală a copistului.

[66] Deasupra slovei **ъ** în text se află scris un ***р***, probabil greşeală de copist.

[67] În text scris: ***ѧцáкъ***, probabil greşeală de copist.

Cap 8

[68] În text scris: ***вицѫ^{ѭ}рєа***, probabil greşeală de copist.

[69] În text, scris: ***ѧдфч$^{к̃ъ}$***.

[70] În text scris: ***вицѫ^{ѭ}рєа***, probabil greşeală de copist.

Cap 9

[71] Marginal, marcată în text printr-o vrahie scrisă cu roşu, de altă mînă, adăugirea: *tău*.

[72] Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *Psal. 115*.

[73] Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *3* ***Цр^{ст}[въ]*** *[= 3Reg.] 3*; *1. Parali. 28*; *2 Parali. 1*.

[74] Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: ***Прит[чи]*** *[= Parim.] 8*; *Ioan 1*. Tăiată cu o linie neagră, se mai distinge trimiterea biblică: *1 Corinth. 2*.

[75] Marginal, marcată în text prin patru vrahii scrise cu roşu, nota: *întru*.

[76] Sub cuvîntul *mărirea*, scris deasupra rîndului, se află cuvîntul *întregăciunea*, tăiat cu o linie roşie.

[77] Marginal, marcată în text cu o vrahie scrisă cu roşu, corectura: *va*.

[78] Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *Isaía 40*; ***Къ рн$^{м̃}$[лѭом]*** *[= Rom.] 11*; *1 Corinth. 2*.

Cap 10

[79] Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *1 Moi[si] [= Fac.] 2*.

[80] Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *1 Moi[si] [= Fac.] 4*.

[81] Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *1 Moi[si] [= Fac.] 7*.

[82] Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *1 Moi[si] [= Fac.] 11*.

[83] Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *1 Moi[si] [= Fac.] 19*.

[84] Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *1 Moi[si] [= Fac.] 28*.

[85] Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *1 Moi[si] [= Fac.] 27*.

[86] Marginal, marcată în text cu două vrahii scrise cu roşu, nota: *groapă*.

[87] Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *2 Moi[si] [= Ieş.] 1*.

[88] Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *2 Moi[si] [= Ieş.] 3*.

[89] Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *2 Moi[si] [= Ieş.] 14*.

[90] Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *2 Moi[si] [= Ieş.] 12*.

[91] Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *2 Moi[si] [= Ieş.] 15*.

[92] Marginal, marcată în text cu şase vrahii scrise cu roşu, nota: *muţilor*.

Cap 11

[93] Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *2 Moi[si] [= Ieş.] 16*.

[94] Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *2 Moi[si] [= Ieş.] 17*; *Psal. 77 şi 104*; *1 Corinth 8*; *Isaía 48*.

[95] Marginal, marcată în text prin patru vrahii scrise cu roşu, nota: *răscumpărător*.

[96] În text, urmează o silabă tăiată cu cerneală roşie.

[97] Deasupra cuvîntului *ei* sînt două vrahii scrise cu roşu, repetate marginal fără nici o explicaţie.

[98] Deasupra cuvîntului *şi* sînt două vrahii scrise cu roşu, repetate marginal fără nici o explicaţie.

[99] Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *3 Moi[si] [= Lev.] 26*; *Ierem. 8*.

[100] Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: ***Къ рн$^{м̃}$[лѭом]*** *[= Rom.] 2*; *Mihéa 7*.

[101] Marginal, marcată în text cu două vrahii scrise cu roşu, corectura: *rămas*.

Cap 12

102 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *2 Moi[si] [= Ieş.] 9*.

103 Marginal, marcată în text cu patru vrahii scrise cu roşu, nota: *cîte unul*.

104 Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *2 Moi[si] [= Ieş.] 18*; *5 Moi[si] [= Deut.] 7*.

105 Marginal, marcată în text prin două linii oblice scrise cu roşu, nota: *şi*.

106 În text urmează un cuvînt tăiat cu negru, indescifrabil.

107 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: ***Къ Рм[ѧномъ]*** *[= Rom.] 5*.

108 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *1 Petr. 5*.

109 Deasupra cuvîntului *iaste* sînt trei vrahii scrise cu roşu, repetate marginal fără nici o explicaţie.

110 În text, silaba *-ce-* este scrisă deasupra rîndului.

111 În text urmează cuvîntul *adevărat*, tăiat cu o linie neagră.

Cap 13

112 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: ***Къ Рм[ѧномъ]*** *[= Rom.] 1*.

113 În text, scris **дѣ**. Marginal, marcată în text cu două vrahii scrise cu roşu, corectura: *de*.

114 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: ***Къ Рм[ѧномъ]*** *[= Rom.] 1*.

115 Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *Isaía 44*; *Ierem, 10*.

116 În text, repetat din greşeala copistului, apare cuvîntul *zăbăvii*, tăiat cu o linie roşie şi înlocuit marginal cu *înţelêgerii*, marcat prin două vrahii scrise cu roşu.

Cap 14

117 Marginal, marcată în text cu trei vrahii scrise cu roşu, nota: *strigă*.

118 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *2 Moi[si] [= Ieş.] 14*.

119 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *1 Moi[si] [= Fac.] 6 şi 17*.

120 Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *Psal. 113*; *Varuh 2*.

121 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *Psal. 5*.

122 Marginal, marcată în text cu trei vrahii scrise cu roşu, nota: *prorocesc*.

Cap 15

123 În text silaba *–cat* este adăugată marginal, cu indicaţia, marcată printr-o vrahie scrisă cu roşu, să înlocuiască silaba *–tat*, tăiată cu cerneală roşie. Urmează o secvenţă tăiată cu cerneală neagră.

124 Marginal, marcată în text cu patru vrahii scrise cu roşu, nota: *nădăjdui*.

125 Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: ***Къ Рм[ѧномъ]*** *[= Rom.] 9*; *Isaía 45*.

126 Marginal, marcată în text printr-o vrahie scrisă cu roşu, de altă mînă, adăugirea: *toate*.

127 Marginal, marcată în text printr-o vrahie scrisă cu roşu, de altă mînă, adăugirea: *aici*.

128 În text urmează un cuvînt tăiat cu o linie neagră.

129 În text, iniţial a fost scris cuvîntul *pămîntul*, secvenţa *pămîn-* fiind tăiată cu o linie roşie şi înlocuită cu silaba *lu-*, scrisă pe margine şi marcată în text cu o vrahie scrisă cu roşu.

130 Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *Psal. 113 şi 134*.

Cap 16

131 Marginal, marcată în text printr-o vrahie roşie scrisă deasupra secvenţei *lipsin-*, de altă mînă, corectura: *făcîn-*.

132 Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *4 Moi[si] [= Num.] 21*; *1 Corinth. 10*.

133 Lectură nesigură.

134 Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *2 Moi[si] [= Ieş.] 10*; *Apoc. 9*.

135 Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *5 Moi[si] [= Deut.] 32*; *1* ***Цр[ѣ]въ*** *[= 1Reg.] 1*; *Tovit 13*.

136 În text, scris iniţial *a o fugi* şi corectat, probabil de altă mînă.

137 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *1 Moi[si] [= Fac.] 9*.

138 Marginal, marcată în text cu trei vrahii scrise cu roşu, nota: *oarecînd*.

139 Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *2 Moi[si] [= Ieş.] 16*; *4 Moi[si][= Num.] 11*; *Psal. 77*; *1 Ioan 6*.

140 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *2 Moi[si] [= Ieş.] 9*.

141 Marginal, marcată în text cu trei vrahii scrise cu roşu, nota: *zăpadă*.

142 Marginal, marcată în text cu trei vrahii scrise cu roşu, nota: *voie*.

Cap 17

143 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *2 Moi[si] [= Ieş.] 10*.

144 Marginal, marcată în text cu o vrahie scrisă cu roşu, corectura: *-i*.

145 În text, cu cerneală roşie sînt scrise cifrele *1* deasupra cuvîntului *fugit*, *2* deasupra cuvîntului *văzduh* şi *3* deasupra cuvîntului *a vedea*, indicînd inversarea topicii acestora.

146 În text, iniţial, după secvenţa *slobo-* fusese scris *-dziia*, tăiat apoi cu cerneală roşie.

147 Cuvîntul *un* este scris marginal şi marcat în text cu o vrahie scrisă cu roşu, deasupra unei slove tăiate cu cerneală roşie.

Cap 18

148 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *2 Moi[si] [= Ieş.] 10*.

149 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu

roşu, trimiterea biblică: *2 Moi[si][= Ieş.] 13*.

150 Marginal, marcată în text cu o cruce roşie, de altă mînă, adăugirea: *arzător*.

151 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *2 Moi[si] [= Ieş.]* 1.

152 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *2 Moi[si] [= Ieş.]* 14.

153 Marginal, marcată în text cu şapte vrahii scrise cu roşu, nota: *veţi lua pre sfinţi*.

154 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *2 Moi[si] [= Ieş.]* 11.

155 Marginal, marcată în text cu patru vrahii scrise cu roşu, nota: *muncindu-să*.

156 În text urmează un cuvînt tăiat cu cerneală roşie, indescifrabil.

157 Marginal, marcată în text cu trei vrahii scrise cu roşu, nota: *preste ceriuri*.

158 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *4 Moi[si] [= Num.] 16*.

Cap 19

159 În text, silaba *–şit* este repetată din greşeală şi ştearsă cu o linie neagră.

160 În text scris: ***немимл$^{\overset{\frown}{сс}}$тивъ***, probabil greşeală de copist.

161 Marginal, marcată în text cu patru vrahii scrise cu roşu, nota: *tînguind*.

162 Marginal, marcată în text cu două vrahii scrise cu roşu, corectura: *cel*.

163 Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *2 Moi[si] [= Ieş.] 16*; *Luc. 11*.

164 În text, scris: ***врѫ҆wа́река́рѫ***.

Ms. 45
Înţelepciunea lui Iisus, fiiu lui Siráh

Cuvîntu înainte den afară băgat, nearătat iaste cine l-au făcut

1 În text, tăiată cu o linie roşie, se repetă secvenţa *au fostu*.

2 În text urmează două cuvinte tăiate cu cerneală neagră.

3 Marginal, marcată în text prin şase vrahii scrise cu roşu, nota: *cuvinte întunecoase*.

4 Marginal, de altă mînă, marcat în text cu o vrahie scrisă cu roşu, cuvîntul: *Dumnezeu*.

Cuvîntu înainte înţelepciunei lui Iisus, fiiului Siráh

5 În text scris: ***wа́рѣкáрѫ***.

Cap 1

6 Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *Isaía 40,* ***Моудр[ость]*** *[= Sol.] 9;* ***Къ Рu$^{\overset{\frown}{и}}$[лѡном]*** *[= Rom.] 11*.

7 Marginal, marcată în text cu o vrahie scrisă cu roşu, de altă mînă, adăugirea: *-ste*.

8 Marginal, marcată în text cu o vrahie scrisă cu roşu, de altă mînă, adăugirea: *şi-au*.

9 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: ***При[т]чи*** *[= Parim.] 1*.

10 Marginal, marcată în text cu două vrahii scrise cu roşu, de altă mînă, nota: *usebit*.

11 În text apar două linii oblice scrise cu roşu reluate marginal, fără altă notaţie.

12 Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: ***При[т]чи*** *[= Parim.] 1*; *Psal. 110*.

Cap 2

13 Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *Mth. 4*; *2 Tim. 3*; *1 Petr. 4*.

14 Marginal, marcată în text cu trei vrahii scrise cu roşu deasupra primelor două silabe, nota: *bîntu-*.

15 Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: ***Моудр[ость]*** *[= Sol.] 3*; ***При^{т}[чи]*** *[= Parim.] 17*.

16 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *Psal. 36*.

17 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *3* ***Цр$^{\overset{\frown}{ст}}$[въ]*** *[= 3Reg.] 18*.

18 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *Ioan 14*.

19 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *2* ***Цр$^{\overset{\frown}{ст}}$[въ]*** *[= 2Reg.] 24*.

Cap 3

20 Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *2 Moi[si] [= Ieş.] 20*; *3 Moi[si] [= Lev.] 5*; *Efes. 6*.

21 Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *gios 7*; *2 Moi[si] [= Ieş.] 20*; *5 Moi[si] [= Deut.] 5*; *Mth. 15*; *Mr. 7*; *Efes. 6*.

22 Marginal, marcate în text cu o vrahie scrisă cu roşu, trimiterile biblice: *1 Moi[si] [= Fac.] 27*; *5 Moi[si] [= Deut.] 33*.

23 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *Filip. 2*.

24 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: ***При[т]^{чи}*** *[= Parim.]* 25.

25 Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *Psal. 41*; *Daniil 4*; *Mth. 5*.

Cap 4

26 Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *jos 14*; *5 Moi[si] [= Deut.] 15*; *Tovit 4*; *Luc. 11*.

27 În text scris iniţial *lui* şi şters; marginal, marcată în text cu o vrahie scrisă cu roşu, de altă mînă, corectura: *tău*.

28 Marginal, marcată în text cu o vrahie scrisă cu roşu, de altă mînă, adăugirea: *ori-*.

29 Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *1* ***Цр$^{\overset{\frown}{ст}}$[въ]*** *[= 1Reg.] 15*; *Osiia 6*; *Mth. 9*.

30 Marginal, fără a fi marcată în text, nota: *repezişul*.

Cap 5

31 Marginal, marcată în text cu o vrahie scrisă cu roşu, de

altă mînă, nota: *iaste*.

32 În text, acest cuvînt este scris deasupra rîndului, probabil de altă mînă.

33 Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: ***Прu[т]чu*** *[= Parim.] 11*; *Ezec. 7*.

34 Marginal, marcată în text cu patru vrahii scrise cu roşu, nota: *calea*.

35 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *Iov 20*.

Cap 6

36 În text, acest cuvînt este scris deasupra rîndului, posibil de altă mînă.

37 În text, între cele două silabe ale cuvîntului *pace* apar cîteva cuvinte tăiate cu cerneală neagră.

38 Marginal, marcată în text cu o vrahie scrisă cu roşu, de altă mînă, adăugirea: *z̨ioa*.

39 Marginal, marcată în text cu două vrahii scrise cu roşu, nota: *credincios*.

40 Marginal, marcată în text cu trei vrahii scrise cu roşu, nota: *mîngîîêrea*.

41 În text urmează un cuvînt tăiat cu cerneală neagră.

42 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu trimiterea intratextuală: *jos 8*.

43 În text, după silaba *dum-* urmează cîteva litere tăiate cu cerneală neagră.

Cap 7

44 Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *Iov 9*; *Psal. 14*; *Sirah 7*; *Luc. 18*.

45 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *1* ***Цр^{ст}[въ]*** *[= 1Reg.] 2*.

46 Marginal, marcată în text cu două vrahii scrise cu roşu, nota: *vrea*.

47 Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *jos 44*; *3 Moi[si][= Lev.] 19*.

48 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *5 Moi[si] [= Deut.]25*.

49 Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *sus 3*; *Tovit 4*.

50 Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *3 Moi[si] = Lev.] 2*; *4 Moi[si] [= Num.] 18*.

Cap 8

51 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *Mr. 5*.

52 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea intratextuală: *jos 40*.

53 Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *2 C[o]r[i]nth. 2*; *Galat. 6*.

54 Marginal, marcată în text prin două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *3 Moi[si] [= Lev.] 19*.

55 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea intratextuală: *sus 6*.

56 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea intratextuală: *jos 29*.

57 Marginal, marcată în text cu două vrahii scrise cu roşu, nota: *mărirea*.

58 În text, scris: ***ѡнимѧ***.

59 În text, o silabă tăiată cu cerneală neagră.

Cap 9

60 Marginal, marcată în text cu patru vrahii scrise cu roşu, nota: *prieteşugul*.

61 Marginal, marcată în text cu trei vrahii scrise cu roşu, nota: *nou*.

62 Marginal, de altă mînă, marcată în text cu o vrahie roşie, corectura: *cinător*.

Cap 10

63 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *3 Moi[si] [= Lev.] 19*.

64 În text urmează o silabă tăiată cu cerneală neagră, probabil cuvîntul *tău*.

65 Marginal, marcată în text cu cinci vrahii scrise cu roşu, nota: *mîndrêşte*.

66 Marginal, marcată în text cu trei vrahii scrise cu roşu, nota: *sluga*.

67 Marginal, marcată în text cu patru vrahii scrise cu roşu, nota: *pedepsindu-să*.

68 Marginal, marcată în text cu roşu, trimiterea biblică: ***Прu^{тчи}*** *[= Parim.] 12*.

Cap 11

69 Marginal, marcate în text prin două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *1 Moi[si] [= Fac.] 41*; *Daniil 6*.

70 În text, cuvîntul *lauzi* este repetat şi tăiat cu cerneală neagră.

71 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: ***Дiа^{ѩ}[нк]*** *[= Fapte] 12*.

72 Marginal, de altă mînă, marcată în text cu trei vrahii scrise cu roşu, deasupra silabelor *-cate-*, corectura: *-cătoşi-*.

73 Marginal, de altă mînă, marcată în text cu o vrahie scrisă cu roşu, corectura: *cu*.

74 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *Iov 30*.

75 Marginal, de altă mînă, marcată în text cu o vrahie scrisă cu roşu, adăugirea: *şi rêlele*.

76 Marginal, marcată în text cu şase vrahii scrise cu roşu, nota: *z̨gîrceala lui*.

77 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *Luc. 12*.

78 În text, tăiată cu o linie roşie, secvenţa probabilă: *desăvîrşit*.

79 În text, cu cerneală roşie sînt scrise cifrele *1* deasupra secvenţei *primenindu-le*, *2* deasupra cuvîntului *aleşuiêşte* şi *3* deasupra cuvîntului *şi*, indicînd inversarea topicii lor.

Cap 12

80 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *Galat. 6*.

81 Marginal, marcată în text cu şase vrahii scrise cu roşu, nota: *celui păcătos*.

[82] Marginal, marcată în text cu o vrahie scrisă cu roşu, probabil de altă mînă, adăugirea: *va*.

Cap 13

[83] Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *2 C[o]r[i]nt. 6*.

[84] Marginal, marcată în text cu trei vrahii scrise cu roşu, nota: *căţea*.

[85] Marginal, se reiau trei vrahii scrise cu roşu, fără nici o explicaţie.

[86] Marginal, marcată în text cu cinci vrahii scrise cu roşu, nota: *smereniia*.

[87] Marginal, marcată în text cu o vrahie scrisă cu roşu, de altă mînă, adăugirea: *cuvîntul lui*.

Cap 14

[88] Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *jos 19*; *Iacov 3*.

[89] Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: ***При[т]чи*** *[= Parim.] 27*.

[90] Marginal, marcată în text cu două vrahii scrise cu roşu deasupra silabei *-lui*, corectura: *-le*.

[91] Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *sus 4*; *Tovit 4*; *Luc. 14*.

[92] Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *Isaia 40*; *Iacov 1*; *1 Petr. 1*.

Cap 15

[93] Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *Mth. 4*; *Iudith 4*; *Ioan 4*.

[94] Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *1 Moi[si] [= Fac.] 1*.

[95] Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *Mth. 19*.

[96] Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *Ierem. 21*.

[97] Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *Psal. 5*.

Cap 16

[98] Marginal, nemarcată în text şi scrisă de altă mînă, notaţia: ***зри*** ‘vezi’.

[99] Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *1 Moi[si] [= Fac.] 6*.

[100] Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *1 Moi[si] [= Fac.] 19*.

[101] Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu deasupra slovei ***р***, apare slova ***м***, modificînd cuvîntul marcat: *vîrtoşimea*.

[102] Marginal, marcată în text cu cinci vrahii scrise cu roşu, nota: *năsîlnic la grumazi*.

[103] Deasupra cuvîntului *aşa* sînt marcate trei vrahii scrise cu roşu, repetate pe margine fără nici o explicaţie.

[104] Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *2 Petr. 3*.

[105] Marginal, marcată în text cu o vrahie scrisă cu roşu, corectura: *va*.

[106] Marginal, marcată în text cu cinci vrahii scrise cu roşu, este repetată sintagma *graiului lui*, scrisă defectuos în text.

[107] Marginal, marcată în text cu două vrahii scrise cu roşu, nota: *lui*.

[108] Marginal, marcată în text cu un spirit scris cu roşu, nota: *el*.

Cap 17

[109] Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *1 Moi[si] [= Fac.] 1 şi 5*; ***Мѫдрост[ь]*** *[= Sol.] 2*.

[110] Marginal, marcată în text cu o vrahie scrisă cu roşu, nota: *lui*.

[111] Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *1 Moi[si] [= Fac.] 2*.

[112] În text urmează cîteva cuvinte tăiate cu o linie roşie.

[113] Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: ***Мѫдрост[ь]*** *[= Sol.] 6*; ***Къ рим҃[лѧномъ]*** *[= Rom.] 13*.

[114] Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *5 Moi[si] [= Deut.]*.

[115] Marginal, marcat cu o vrahie scrisă cu roşu, este reluat cuvîntul *el*, scris defectuos în text.

[116] Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *Psl. 6 şi 113*; *Varuh 2*.

Cap 18

[117] Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *1 Moi[si] [= Fac.] 1*; *Psal. 135 şi 145*; ***Дїа҃[ик]*** *[= Fapte] 14*; *Apoc. 14*.

[118] În text, acest cuvînt este adăugat deasupra rîndului.

[119] Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *Psal. 89*

[120] Marginal, marcată în text cu patru vrahii scrise cu roşu, nota: *bogăţiei*.

[121] Marginal, marcată în text cu patru vrahii scrise cu roşu, nota: *grabnice*.

Cap 19

[122] Marginal, nemarcată în text şi scrisă de altă mînă, notaţia: ***зри*** ‘vezi’.

[123] Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea intratextuală: *sus 14*.

[124] Marginal, marcată în text cu o vrahie scrisă cu roşu deasupra ultimei slove a acestui cuvînt, corectura: *-e*.

Cap 20

[125] În text, din greşeala copistului, secvenţa *este tăcînd aflîndu-să înţelept* este repetată şi tăiată cu o linie neagră.

[126] Marginal, marcată în text cu o vrahie scrisă cu roşu deasupra ultimei slove a acestui cuvînt, corectura: *-ea*.

[127] Marginal, marcată în text cu cinci vrahii scrise cu roşu, nota: *smerenie*.

[128] În text urmează o secvenţă tăiată cu o linie roşie.

[129] Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea intratextuală: *sus 12*.

Cap 22

130 În text scris: ***пє҄т҃ръ***.

131 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: ***При[т]чи*** *[= Parim.] 27*.

132 Marginal, marcată în text cu trei vrahii scrise cu roşu, nota: *glonţu-bulgăr*.

133 Marginal, marcată în text cu o vrahie roşie şi scrisă de altă mînă, adăugirea: *pentru el*.

Cap 23

134 Marginal, marcată în text cu cinci vrahii scrise cu roşu deasupra secvenţei *-văţăturii*, corectura: *-ţelepciunei*.

135 În text, sintagma *învăţătura gurii* este repetată, tăiată cu o linie roşie.

136 Marginal, marcată în text cu două vrahii scrise cu roşu, adăugirea, de altă mînă: *cu vedêrea*.

137 Marginal, marcată în text prin trei vrahii scrise cu negru, de altă mînă, nota: *fêţe*.

138 Marginal, nemarcată în text şi scrisă de altă mînă, notaţia: ***зри*** 'vezi'.

139 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *Isaía 29*.

140 Marginal, marcată în text o vrahie scrisă cu roşu, adăugirea, de altă mînă: *dă cei*.

Cap 24

141 În text urmează o secvenţă tăiată cu o linie roşie.

142 Marginal, marcată în text o vrahie scrisă cu roşu deasupra ultimei slove a acestui cuvînt, posibil de altă mînă, corectura: *-i*.

143 În text urmează un cuvînt tăiat cu o linie roşie.

144 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: ***При[т]чи*** *[= Parim.] 8*.

145 Marginal, marcată în text cu o vrahie scrisă cu roşu, de altă mînă, adăugirea: *-lui*.

146 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *Ioan 6*.

Cap 25

147 Marginal, marcată în text cu patru vrahii scrise cu roşu, nota: *proslăviţi*.

148 Marginal, marcată în text o vrahie scrisă cu roşu, corectura: *ei*.

Cap 26

149 Versetele următoare sînt numerotate, probabil din neatenţia copistului, cu cifrele 10, 11, 12, 13 şi 14, în loc de 20, 21, 22, 23 şi 24.

150 În text urmează o secvenţă tăiată cu o linie roşie.

151 În text urmează o silabă tăiată cu roşu.

Cap 27

152 Marginal, nemarcată în text şi scrisă de altă mînă, notaţia: ***зри*** 'vezi'.

153 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: ***При[т]чи*** *[= Parim.] 10*.

154 Marginal, marcată în text o vrahie scrisă cu roşu, corectura: *el*.

155 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: ***При[т]чи*** *[= Parim.] 26*.

Cap 28

156 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *1 Petr. 3*.

157 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *Mth. 6*.

158 Marginal, fără a fi marcată în text, nota: *urgie*.

159 În text, scris: ***тȣ҆рава***, greşeală de copist corectată prin adăugarea, pe margine, a silabei *-bu-*, marcată în text cu o vrahie scrisă cu roşu.

160 În text, scris: ***а̂фла̀***, greşeală de copist corectată prin adăugarea, pe margine, a silabei *-su-*, marcată în text cu o vrahie scrisă cu roşu, plasată pe silaba iniţială *a-*.

161 Marginal, marcată în text cu patru vrahii scrise cu roşu, nota: *sfărîmat de tot*.

162 Marginal, marcată în text cu trei vrahii scrise cu roşu, nota: *ocina*.

163 În text urmează un cuvînt tăiat cu o linie roşie.

Cap 29

164 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea intratextuală: *sus 8*.

165 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *Tovith 4*.

Cap 30

166 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: ***При[т]чи*** *[= Parim.] 13*.

167 Marginal, marcată în text cu patru vrahii scrise cu roşu, nota: *veselit*.

168 Marginal, marcată în text cu cinci vrahii scrise cu roşu, nota: *ficaţii*.

169 Marginal, marcată în text cu patru vrahii scrise cu roşu, nota: *apreg*.

170 În text urmează un cuvînt tăiat cu o linie roşie.

Cap 31

171 Marginal, marcată în text cu o vrahie scrisă cu roşu, adăugirea: *şi boală grea*.

172 Marginal, marcată în text cu şase vrahii scrise cu roşu, nota: *iubêşte*.

173 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea intratextuală: *sus 8*.

174 Marginal, marcată în text cu patru vrahii scrise cu roşu, nota: *sfîrşit*.

175 Marginal, marcată în text cu trei vrahii scrise cu roşu, nota: *învăţat*.

176 Marginal, marcată în text cu patru vrahii scrise cu roşu, nota: *alergător*.

177 În text, scris: ***бл҃гѡ҆слѡви҆ вѡ҆***.

178 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: ***При[т]чи*** *[= Parim.] 21*.

Cap 32

179 Marginal, marcată în text cu trei vrahii scrise cu roşu, scrisă de altă mînă, explicaţia: *socoteşti*.

180 Marginal, marcată în text cu cinci vrahii scrise cu roşu, nota: *făţărnicêşte*.

Cap 33

181 În text, cu cerneală roşie sînt scrise cifrele *1* deasupra cuvîntului *dzilele*, *2* deasupra cuvîntului *anului* şi *3* deasupra secvenţei *de la*, indicînd inversarea topicii lor.

182 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *1 Moi[si] [= Fac.] 1*.

183 În text urmează o silabă tăiată cu cerneală neagră.

184 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: ***Къ Рим҃[лномъ]*** *[= Rom.] 9*.

185 Marginal, marcată în text cu trei vrahii scrise cu roşu, nota: *căuta*.

186 Marginal, marcată în text cu două vrahii scrise cu roşu, nota: *slugă*.

187 Secvenţa *–inele* este adăugată marginal şi marcată în text cu o vrahie scrisă cu roşu deasupra silabei iniţiale *–na*, tăiată cu roşu.

Cap 34

188 Marginal, marcată în text cu patru vrahii scrise cu roşu, nota: *m-am nevoit*.

189 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *Psal. 38*.

190 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: ***Прит҃чи*** *[= Parim.] 21*.

191 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: ***Прит҃чи*** *[= Parim.] 15 şi 21*.

192 Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *sus 7*; *5 Moi[si] [= Deut.] 24*.

193 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *4 Moi[si] [= Num.] 12*.

194 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *1 Petr. 2*.

Cap 35

195 Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *4 Moi[si] [= Num.] 9* (tăiată cu negru), *Filip 4*.

196 Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *2 Moi[si] [= Ieş.] 23 şi 34*; *5 Moi[si] [= Deut.] 16*.

197 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *1 Moi[si] [= Fac.] 4*.

198 Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *Tovit 4;* ***Къ Рим҃[лномъ]*** *[= Rom.] 9*.

199 În text urmează un cuvînt şters cu cerneală neagră.

200 Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *5 Moi[si] [= Deut.] 10*; *2 Parali. 19; Iov 34*; ***Моꙋ^А^рост[ь]*** *[= Sol.] 6*; ***Дїи҃[ик]*** *[= Fapte] 10*; ***Къ Рим҃[лномъ]*** *[= Rom.] 2*; *Galat. 2*; *Efes. 6*; *Colas. 3*; *1 Petr. 1*.

201 Marginal, marcată în text cu patru vrahii scrise cu roşu, nota: *slujind*.

202 În text urmează secvenţa *şi lucrurile lui*, tăiată cu o linie roşie.

Cap 36

203 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *Ierem. 10*.

204 În text urmează o silabă ştearsă cu cerneală neagră.

205 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *2 Moi[si] [= Ieş.] 4*.

206 Marginal, marcată în text printr-o vrahie scrisă cu roşu, de altă mînă, completarea: *preste Israil*.

207 Marginal, marcată în text printr-o vrahie scrisă cu roşu, de altă mînă, completarea: *pre*.

208 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *4 Moi[si] [= Num.] 6*.

209 Marginal, marcată în text cu şase vrahii scrise cu roşu, nota: *gusta bucatele*.

210 În text, scris: ***мичюноасе***, probabil greşeală de copist.

Cap 37

211 În text, silaba iniţială *bu-* este scrisă de două ori, greşeală de copist.

212 Marginal, marcat cu trei vrahii, este repetat cuvîntul *schimbu*, scris defectuos în text.

213 În text urmează un cuvînt tăiat cu cerneală roşie.

214 Marginal, marcată în text cu trei vrahii scrise cu roşu, nota: *rînjitor*.

215 Marginal, marcată în text printr-o vrahie scrisă cu roşu, de altă mînă, completarea: *şi*.

216 În text, cu cerneală roşie sînt scrise cifrele *1* deasupra secvenţei *înţelepţindu-să*, *2* deasupra cuvîntului *întru* şi *3* deasupra cuvîntului *urît,* indicînd inversarea topicii lor.

217 În text, după silaba *ro-* umează secvenţa *-adele*, tăiată cu cerneală neagră.

Cap 38

218 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *2 Moi[si] [= Ieş.] 15*.

219 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *Isaía 38*.

220 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *1 Salon. 4*.

221 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: ***При[т]чи*** *[= Parim.] 15*.

222 Marginal, marcată în text cu trei vrahii scrise cu roşu, nota: *iêse*.

223 Marginal, marcată în text cu o cruce roşie, posibil de altă mînă, adăugirea: *şi povêstea lui — întru fiii taurilor*.

224 Marginal, marcată în text cu şase vrahii scrise cu roşu, nota: *cuptoriului*.

225 În text urmează cuvîntul *ei*, tăiat cu o linie oblică roşie.

Cap 39

226 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *1 Moi[si] [= Fac.] 1*.

227 Marginal, nemarcată în text şi scrisă de altă mînă,

notaţia: ***зри*** 'vezi'.

228 În text, secvenţa *37. Şi întru mîniia lor au întărit bătăile lor şi întru vrêmea săvîrşirei vîrtute vor turna şi mîniia celui ce au făcut pre ei înceta-vor. 38. Foc şi smidă şi foamete şi moarte, toate acêstea spre izbîndire s-au zidit.* se repetă, probabil din greşeala copistului; numerotarea celor şase versete ulterioare este, din această cauză, decalată cu două numere.

Cap 40

229 Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: ***ни*** ж *[**є**]* [= 'mai jos']: *41*; *Eclisias. 1*.

230 Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *Filip. 4*; *1 Tim. 6*.

231 În text urmează un cuvînt tăiat cu cerneală neagră.

Cap 41

232 În text, scris: ***бȣньцї*** и ***є*** с ***тє*** .

233 Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice ***ни*** ж *[**є**]* [= 'mai jos']: *41*; *1 Moi[si] [= Fac.] 3*.

234 Marginal, marcată în text cu două vrahii scrise cu roşu, nota: *să va*.

235 În text urmează un cuvînt tăiat cu cerneală neagră.

Cap 42

236 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *Iacov 2*.

237 Marginal, marcată în text printr-o vrahie scrisă cu roşu, de altă mînă, adăugirea: *-lor*.

238 Marginal, marcată în text prin trei vrahii scrise cu roşu, nota: *cariul*.

239 Marginal, nemarcată în text şi scrisă de altă mînă, notaţia: ***зри*** 'vezi'.

240 În text urmează un cuvînt tăiat cu cerneală roşie.

241 În text urmează un cuvînt tăiat cu cerneală neagră.

Cap 43

242 În text, scris: ***ѧ*** н ***трȣамїазъзалȣ*** .

243 În text urmează un cuvînt tăiat cu cerneală roşie.

244 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *1 Moi[si] [= Fac.] 9*.

245 Marginal, marcată în text cu trei vrahii scrise cu roşu, nota: *zarea*.

246 În text, marcată cu o vrahie roşie, de altă mînă, apare marginal silaba *-dei* în locul silabei *-zii*.

247 Marginal, marcată în text cu o vrahie scrisă cu roşu, corectura: *ei*.

248 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *Psal. 35*.

Cap 44

249 Marginal, marcată în text printr-o vrahie scrisă cu roşu, de altă mînă, completarea: *bogaţi*.

250 Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *1 Moi[si] [= Fac.] 5*; ***Моѵ*** д ***рос*** т *[**ь**]* *[= Sol.] 2*; *Evrei 11*.

251 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *1 Moi[si] [= Fac.] 6*.

252 Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *1 Moi[si] [= Fac.] 17*; ***Къ Ри*** м *[**лѧном**]* *[= Rom.] 4*.

253 Marginal, marcată în text cu cinci vrahii scrise cu roşu, nota: *ispită*.

254 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *1 Moi[si] [= Fac.] 22*.

255 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *1 Moi[si] [= Fac.] 28*.

Cap 45

256 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *2 Moi[si] [= Ieş.] 12*.

257 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *2 Moi[si] [= Ieş.] 6*.

258 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *2 Moi[si] [= Ieş.] 4*.

259 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *2 Moi[si] [= Ieş.] 28*.

260 Marginal, marcată în text cu patru vrahii scrise cu roşu, nota: *rodioare*.

261 Secvenţa *meşte-* este scrisă deasupra rîndului, în locul altei secvenţe şterse cu cerneală roşie.

262 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *3 Moi[si] [= Lev.] 8*.

263 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *4 Moi[si] [= Num.] 16*.

264 Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *4 Moi[si] [= Num.] 25*; *1 Mac. 6*.

Cap 46

265 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *Iisus Navi 10*.

266 Marginal, marcată în text cu două vrahii scrise cu roşu, este reluată secvenţa *marea*, scrisă neglijent în text.

267 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *4 Moi[si] [= Num.] 14*.

268 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *1* ***Цр*** ст *[**въ**]* *[= 1Reg.] 7*.

269 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *1* ***Цр*** ст *[**въ**]* *[= 1Reg.] 7*.

270 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *1* ***Цр*** ст *[**въ**]* *[= 1Reg.] 12*.

Cap 47

271 Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *2* ***Цр*** ст *[**въ**]* *[= 2Reg.] 7*; *2 Parali. 17*.

272 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *1* ***Цр*** ст *[**въ**]* *[= 1Reg.] 17*.

273 Scris în text: ***мїє***.

274 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *1* ***Цр*** ст *[**въ**]* *[= 1Reg.]*, *17*.

275 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *1* ***Цр*** ст *[**въ**]* *[= 1Reg.] 18*.

276 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *2* ***Цр^{сѣ}[вѣ]*** *[= 2Reg.] 12*.

277 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *3* ***Цр^{сѣ}[вѣ]*** *[= 3Reg.] 4*.

278 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *3* ***Цр^{сѣ}[вѣ]*** *[= 3Reg.] 4*.

279 Marginal, marcată în text cu şase vrahii scrise cu roşu, nota: *vîrtutea ta*.

280 În text urmează silaba *-lui*, tăiată cu negru.

281 Marginal, marcată în text cu patru vrahii scrise cu roşu, nota: *a stăpîni*.

282 Marginal, marcată în text cu o vrahie roşie, de altă mînă, adăugirea: *pre*.

Cap 48

283 În text: *Cap 47*, greşeală de copist.

284 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *3* ***Цр^{сѣ}[вѣ]*** *[= 3Reg.] 7*.

285 Marginal, marcată în text cu patru vrahii scrise cu roşu, nota: *pogorît*.

286 În text scris ***мѳтѳ***.

287 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *4* ***Цр^{сѣ}[вѣ]*** *[= 4Reg.] 2*.

288 Marginal, marcată în text cu patru vrahii scrise cu roşu, nota: *volbură*.

289 Marginal, marcată în text cu trei vrahii scrise cu roşu, nota: *volbură*.

290 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *4* ***Цр^{сѣ}[вѣ]*** *[= 4Reg.] 4*.

291 Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *4* ***Цр^{сѣ}[вѣ]*** *[= 4Reg.] 19*; *Isaía 37*; *1 Mac. 7*; *2 Mac. 15*.

292 Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *4* ***Цр^{сѣ}[вѣ]*** *[= 4Reg.] 20*; *Isaia 38*.

Cap 49

293 Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *4* ***Цр^{сѣ}[вѣ]*** *[= 4Reg.] 22*; *2 Parali. 34*.

294 În text urmează cuvîntul *nărodului*, tăiat cu cerneală roşie.

295 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *4* ***Цр^{сѣ}[вѣ]*** *[= 4Reg.] 25*.

296 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *Ierem. 30*.

297 Marginal, marcată în text cu două vrahii scrise cu roşu, corectura: *-nêdze*.

298 Marginal, marcată în text cu două vrahii scrise cu roşu, corectura: *facă*.

299 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *Ezec. 1*.

300 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *Sofon. 2*. În text numărul versetului este notat greşit, cu *14* în loc de *13*.

301 Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *Zah. 3*; *2 Ezdra 6*.

302 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *1 Moi[si] [= Fac.] 5*.

303 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *1 Moi[si] [= Fac.] 44*.

304 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *1 Moi[si] [= Fac.] 50*.

Cap 50

305 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *2 Mac. 3*.

306 Marginal, marcată în text cu trei vrahii scrise cu roşu, nota: *curcubăul*.

307 Marginal, marcată în text cu o vrahie roşie, de altă mînă, adăugirea: *preste tot*.

308 În text urmează un cuvînt tăiat cu cerneală roşie.

309 În text urmează cuvîntul *jirtăvnicului*, tăiat cu o linie neagră.

Cap 51

310 Marginal, marcată în text cu o vrahie scrisă cu roşu, de altă mînă, adăugirea: *Domn*.

311 În text urmează un cuvînt tăiat cu cerneală roşie.

312 Marginal, marcată în text cu trei vrahii scrise cu roşu, de altă mînă, nota: *sufletul*.

313 Marginal, marcată în text cu o vrahie roşie, de altă mînă, adăugirea: *veţi*.

Ms. 45

A Sosánei istoríe, de la începătura lui Daniil fiindu osăbită, pentru că nu iaste ea, ca şi povêstea cêea a bălaurul Vil, întru cărţile evreilor

1 Marginal, marcată în text prin trei vrahii scrise cu roşu, nota: *alalt*.

2 În text, cu cerneală roşie sînt scrise cifrele *1* deasupra cuvîntului *pricina*, *2* deasupra cuvîntului *mărturisiră* şi *3* deasupra secvenţei *poftei lor*, indicînd inversarea topicii acestora.

3 În text urmează un cuvînt indescifrabil tăiat cu cerneală neagră.

4 Marginal, marcată în text prin trei vrahii scrise cu roşu, nota: *păzind*.

5 Din greşeala scriptorului, în text apare numărul *20* în loc de *29*.

6 În text urmează o scurtă secvenţă, probabil *pre*, tăiată cu negru.

7 Marginal, marcată în text prin trei vrahii scrise cu roşu, nota: *osăbiţi*.

8 Marginal, marcată în text prin trei vrahii scrise cu roşu, nota: *dăspărţiră*.

9 În text, cu cerneală roşie sînt scrise cifrele *1* deasupra cuvîntului *judêţe*, *2* deasupra cuvîntului *strîmbe* şi *3* deasupra cuvîntului *şi*, indicînd inversarea topicii lor.

10 Marginal, marcată în text printr-o vrahie scrisă cu roşu deasupra unui punct, adăugirea: *pre cel*.

11 În text, se repetă secvenţa *să apropie pre celalalt*, tăiată cu o linie neagră.

12 În text, scris iniţial ***фъчѧ***[ѧ]; marginal, marcată în text printr-o vrahie scrisă cu roşu deasupra slovei ***ѧ***, corectura: *-e-*.

13 În text, scris ***съ***[с], probabil greşeală a scriptorului.

14 În text, cu cerneală roşie sînt scrise cifrele *1* deasupra secvenţei *ce nu* şi *2* deasupra cuvîntului *îngădui*, indicînd inversarea topicii lor.

15 Din greşeală, scriptorul a notat acest verset cu numărul *52*.

Ms. 45

Pentru a bălaurului Vil topire. De la săvîrşitul lui Daniíl rumtă pildă

1 Marginal, marcată în text cu trei vrahii scrise cu roşu, nota: *cenuşe*.

2 Marginal, marcată în text cu o vrahie scrisă cu roşu, probabil de altă mînă, este adăugată secvenţa: *lîngă tine*.

3 Marginal, marcată în text cu trei vrahii scrise cu roşu, nota: *copii*.

4 Marginal, nemarcată în text, nota: *de chica capului lui*.

Ms. 4389

Cartea înţelepciunii lui Solomón

Cap 1

1 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *3* ***Цр***[ст]***въ*** *[= 3Reg.]: 3: a: 9*.

2 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *Isai.: 56: a: 1*.

3 Marginal, marcată în text prin patru vrahii, nota: *prostimea*.

4 Pe marginea acestui verset este inserată litera A, în alfabet latin.

5 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: *2* ***Пр***[***алипомєнонъ***] *[= Paral.]: 15: a: 2*; *2 Moi[si] [= Ieş.]: 4*.

6 În text, cuvîntul *nu* se repetă.

7 Marginal, marcată în text prin două săgeţi orientate în jos, nota: *vinovat*.

8 Pe marginea acestui verset este inserată litera B, în alfabet latin.

9 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *Ierem. 43*.

10 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *Galat. 5: c: 22*.

11 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *Ierem.: 17: c: 10*.

12 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *Isai.: 6: a: 3*.

13 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *Ierem. 4*.

14 În text, scris: ***некѳ́ратъ***.

15 Pe marginea acestui verset este inserată litera C, în alfabet latin.

16 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: ***Ис***[ѵ]***ѳ***[ѧ]***ъ*** *[= Ieş.]: 4*.

17 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: *Iezec.: 18: g: 32 şi 33: c: 11*.

18 În text, scris: ***кїма***[т], probabil greşeală de copist.

Cap 2

19 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: *Iov: 7: a: 1 şi 14: a: 1*; *1 Cor. 15: d: 32*.

20 Pe marginea acestui verset este inserată litera A, în alfabet latin.

21 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, nota: *mutarea*.

22 Marginal, marcată în text printr o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *1* ***Пр***[***алипомєнонъ***] *[= 1Paral.]: 29: d: 15*.

23 Pe marginea acestui verset este inserată litera B, în alfabet latin.

24 Marginal, marcată în text prin patru vrahii, nota: *scutim*.

25 Pe marginea acestui verset este inserată litera C, în alfabet latin.

26 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *Math. 27: e: 42*.

27 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *Ioan: 7: a: 7*.

28 Pe marginea acestui verset este inserată litera D, în alfabet latin.

29 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: ***Бы***[т]***ик*** *[= Fac.]: 1*: *d: 27*; *2: b: 7*; *5: a: 1*.

30 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: *Sirah: 17: a: 1*; ***Бы***[т]***ик*** *[= Fac.]: 3: a: 1*.

Cap 3

31 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *2* ***Зѧ***[к]***онъ*** *[= Deut.]: 33: a: 3*.

32 Pe marginea acestui verset este inserată litera A, în alfabet latin.

33 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: ***ни***[ж]***є*** [= ‘mai jos’]: *5: a: 4*.

34 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *Sirah: 2*.

35 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *Dan.: 12*.

36 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: *Math.: 17: f: 43*; *1 Cor.: 6: a: 2*.

37 Pe marginea acestui verset este inserată litera B, în alfabet latin.

38 În text, cu cerneală roşie sînt scrise cifrele arabe *1* deasupra secvenţei *cela ce urgisêşte* şi *2* deasupra secvenţei

înţelepciunea şi certarea, indicînd inversarea topicii lor.

39 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, nota: *ostenêlele.*

40 Pe marginea acestui verset este inserată litera C, în alfabet latin.

41 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: *Isai. 54*; *Luc.: 23*; *Galat. 4*.

42 Pe marginea acestui verset este inserată litera D, în alfabet latin.

43 În text, scris ***кар***, probabil greşeală de copist.

44 Marginal, marcată în text prin patru vrahii, nota: *cea de tot.*

45 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, nota: *limbilor.*

Cap 4

46 Pe marginea acestui verset este inserată litera A, în alfabet latin.

47 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: *Ierem.: 17: b: 4*; *Math.: 7: c: 27*.

48 Pe marginea acestui verset este inserată litera B, în alfabet latin.

49 În text, scris: ***недири҃тъ́цїѧ́***.

50 Marginal, marcată în text prin patru vrahii, nota: *nevinovată.*

51 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: ***Бы҃[ик]*** *[= Fac.]: 5*; *Sirah: 44*; ***є́врєѡ́*** *[= Evr.]: 11: a: 5*.

52 Pe marginea acestui verset este inserată litera C, în alfabet latin.

53 Marginal, marcată în text prin trei vrahii scrise deasupra secvenţei *înţelegînd*, nota: *pricepînd.*

54 Pe marginea acestui verset este inserată litera D, în alfabet latin.

55 În text urmează secvenţa *deaca va*, tăiată cu negru.

Cap 5

56 Pe marginea acestui verset este inserată litera A, în alfabet latin.

57 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea intratextuală: ***вы҃ѵ́[є]*** [= 'mai sus']*: 3: a: 2.*

58 Marginal, marcată în text prin două vrahii, nota: *ştiut.*

59 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: *1* ***Па҃р[а]ли҃п[омєнонъ]*** *[= 1Paral.]: 29: c: 15*; ***вы҃ѵ́[є]*** [= 'mai sus']*: 2: a: 5.*

60 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: ***При҃т[чи]*** *[= Parim.]: 30: c: 19.*

61 Pe marginea acestui verset este inserată litera B, în alfabet latin.

62 Marginal, marcată în text prin patru vrahii, nota: *ne fîrşim.*

63 Marginal, între paranteze şi marcată în text printr-o vrahie, este inserată următoarea explicaţie: *Aici mai iaste la lat. un stih. Iar la grec. şi la slov. nu iaste; pentr-acêea, nu l-am scris.*

64 Pe marginea acestui verset este inserată litera C, în alfabet latin.

65 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: *Ps[a]l.: 17*; *Efes.: 6: b: 13.*

66 În text, scris: ***ко҃ѳ҃ъ.***

67 Marginal, marcată în text prin două vrahii, nota: *bunei cuviinţi.*

68 Pe marginea acestui verset este inserată litera D, în alfabet latin.

69 În text, cuvîntul *duhul* este repetat, probabil din neatenţia copistului.

Cap 6

70 În text, începutul versetului 2 nu este marcat.

71 Pe marginea acestui verset este inserată litera A, în alfabet latin.

72 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *[Къ]* ***Ри҃м[лѧном]*** *[= Rom.]: 13: a: 1.*

73 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, nota: *biruinţa.*

74 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: *2* ***Ѕа҃к[онъ]*** *[= Deut.]: 10: d: 17*; *2* ***Па҃р[алипоменонъ]*** *[= 2Paral.]: 19: b: 6*; *Sir[a]h: 35: b: 15*; *[Къ]* ***Ри҃м[лѧном]*** *[= Rom.]: 2: b: 11*; *Galat.: 2: b: 6*; *Efes.: 6: b: 9*; *Colas.: 5: d: 25*; ***Дѣѧ҃п[ик]*** *[= Fapte]: 10: e: 34*; *1* ***Пєтро҃в[о]*** *[= 1Petr.]: 1: c: 17.*

75 Pe marginea acestui verset este inserată litera B, în alfabet latin.

76 Pe marginea acestui verset este inserată litera C, în alfabet latin.

77 Pe marginea acestui verset este inserată litera D, în alfabet latin.

78 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: *Luc.: 17*; *2* ***Цр҃ст҃[въ]*** *[= 2Reg.]: 14*; *3* ***Цр҃ст҃[въ]*** *[= 3Reg.]: 3.*

79 Marginal, între paranteze şi marcată în text printr-o vrahie, este inserată următoarea explicaţie: *Aici iar iaste acest stih la lat. mai mult.*

80 În text, scris: ***къло҃тори́***, probabil greşeală de copist.

Cap 7

81 Pe marginea acestui verset este inserată litera A, în alfabet latin.

82 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *Iov: 10: a: 10.*

83 Marginal, marcată în text prin două vrahii, nota: *hrănit.*

84 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: *Iov: 1: c: 21*; *1 Tim.: 6.*

85 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: *Iov: 28: c: 15*; ***При҃т[чи]*** *[= Parim.]: 8: b: 11.*

86 Pe marginea acestui verset este inserată litera B, în alfabet latin.

87 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată

de două puncte, trimiterile biblice: *3* ***Цр^{ст}[въ]*** *[= 3Reg.] 3: b: 13*; *M[a]th.: 6: d: 33*.

88 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, nota: *pricêperea*.

89 Marginal, marcată în text prin trei săgeţi orientate în jos, nota: *lucrarea*.

90 Pe marginea acestui verset este inserată litera C, în alfabet latin.

91 Marginal, marcată în text prin două vrahii, nota: *rătundul*.

92 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, nota: *vitelor*.

93 În text, cuvîntul *şi* este repetat, prima dată fiind tăiat cu negru.

94 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, nota: *încape*.

95 Pe marginea acestui verset este inserată litera D, în alfabet latin.

96 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *Evr. 1: a: 3*.

97 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, nota: *zare*.

Cap 8

98 Avînd incipitul scris cu cerneală roşie, versetul este numerotat cu cifra 1, pentru a se indica apartenenţa sa la capitolul 8, dar este plasat în manuscris la sfîrşitul capitolului 7.

99 Marginal, marcată în text prin nouă vrahii, nota: *căpătîi pînă în căpătîi*.

100 Pe marginea acestui verset este inserată litera A, în alfabet latin.

101 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, nota: *dascaliţă*.

102 Pe marginea acestui verset este inserată litera B, în alfabet latin.

103 Pe marginea acestui verset este inserată litera C, în alfabet latin.

104 Cuvîntul *ale* se repetă în text, din neatenţia copistului.

105 În text, secvenţa *mai mult* este adăugată deasupra rîndului.

Cap 9

106 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *1* ***Цр^{ст}[въ]*** *[= 1Reg.]: 3: b: 9*.

107 Pe marginea acestui verset este inserată litera A, în alfabet latin.

108 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, nota: *alcătuit*.

109 În text, scris ***тѣ***, probabil greşeală a copistului.

110 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *Ps[a]lm: 115: b: 15*.

111 Pe marginea acestui verset este inserată litera B, în alfabet latin.

112 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: *3* ***Цр^{ст}[въ]*** *[= 3Reg.]: 3*; *1* ***Пд^{р}[алипоменонъ]*** *[= 1Paral.]: 28: b: 17*; *2* ***Пд^{р}[алипоменонъ]*** *[= 2Paral.]: 1: b: 9*.

113 Pe marginea acestui verset este inserată litera C, în alfabet latin.

114 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: *Isai.: 40: d: 13*; ***[Къ] рим^{и}[лѧном]*** *[= Rom.]: 11: d: 14*; *1 Cor.: 2: d: 16*.

Cap 10

115 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: ***Бы^{т}[ик]*** *[= Fac.]: 1: d: 27*.

116 Pe marginea acestui verset este inserată litera A, în alfabet latin.

117 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: ***Бы^{т}[ик]*** *[= Fac.]: 2: b: 7*.

118 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: ***Бы^{т}[ик]*** *[= Fac.]: 4: b: 8*.

119 În text, cu cerneală roşie, sînt scrise cifrele arabe *1* deasupra secvenţei *cea ucigătoare de frate* şi *2* deasupra secvenţei *pieri*, indicînd inversarea topicii lor.

120 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: ***Бы^{т}[ик]*** *[= Fac.]: 11: a: 2*.

121 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: ***Бы^{т}[ик]*** *[= Fac.]: 19: d: 17*.

122 Pe marginea acestui verset este inserată litera B, în alfabet latin.

123 Marginal, marcată în text prin două vrahii, nota: *nu bagă în seamă*.

124 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: ***Бы^{т}[ик]*** *[= Fac.]: 28: a: 5*, *b: 10*.

125 Pe marginea acestui verset este inserată litera C, în alfabet latin.

126 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: ***Бы^{т}[ик]*** *[= Fac.]: 37: f: 26*.

127 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: ***Дѣл^{ll}[ик]*** *[= Fapte]: 7: b: 9*; ***Бы^{т}[ик]*** *[= Fac.]: 41: f: 40*.

128 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: ***Ис^{х}[о]^{а}[ъ]*** *[= Ieş.]: 1: b: 11*.

129 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: ***Ис^{х}[о]^{а}[ъ]*** *[= Ieş.]: 3*.

130 Pe marginea acestui verset este inserată litera D, în alfabet latin.

131 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: ***Ис^{х}[о]^{а}[ъ]*** *[= Ieş.]: 14: c: 22*; *Psalm: 77: b:14*.

132 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: ***Ис^{х}[о]^{а}[ъ]*** *[= Ieş.]: 12: a: 15*.

133 Marginal, marcată în text prin patru vrahii, nota: *jacman*.

134 Marginal, marcată în text printr-o cruce oblică, trimiterea biblică: ***Ис^{х}[о]^{а}[ъ]*** *[= Ieş.]: 15: a: 4*.

135 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, nota: *dăsluşite*.

Cap 11

136 Marginal, nemarcată în text, trimiterea biblică: ***Ис***$^{\widehat{\text{ѵ}}}$***[о]***$^{\widehat{\text{а}}}$***[ъ]*** *[= Ieş.]: 16: a: 1.*

137 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: ***Ис***$^{\widehat{\text{ѵ}}}$***[о]***$^{\widehat{\text{а}}}$***[ъ]*** *[= Ieş.]: 17: c: 12.*

138 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: ***Чи***$^{\widehat{\text{с}}}$***[ла]*** *[= Num.]: 20: b: 11*; *Ps[a]lm: 77* ***и*** [= 'şi'] *104*; *1 Cor. 10*; *Isai.: 48*.

139 Cuvîntul *zmintitoare* este adăugat într-o acoladă, deasupra rîndului.

140 Marginal, în dreptul acestui verset, în acoladă, este inserată următoarea explicaţie: *Aici la lat. mêrge într-alt chip, mai pre lung; pentr-acêea au atîtea stihuri care aici sînt lipsă.* Pe marginea acestui verset este inserată litera B, în alfabet latin.

141 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: ***ни***^{ж}***[є]*** [= 'mai jos']: *12: c: 24*.

142 Pe marginea acestui verset este inserată litera C, în alfabet latin.

143 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: *Levit.: 26: d: 22*; ***ни***^{ж}***[є]*** [= 'mai jos']*: 16: a: 1*; *Ierem.: 8: c: 17*.

144 În text, scris ***лѯ***^{ѯ}, probabil greşeală a copistului.

145 Marginal, marcată în text prin patru vrahii, explicaţia, în limba latină: *novi generis* [= 'de o specie nouă'].

146 Pe marginea acestui verset este inserată litera D, în alfabet latin.

147 Marginal, marcată în text prin patru vrahii, nota: *straja*.

148 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: *[Къ]* ***ри***^{и}***[лмном]*** *[= Rom.]: 2*; *Mihéa 7*.

149 Cuvîntul *fi* lipseşte din text, probabil din neatenţia copistului.

Cap 12

150 Pe marginea acestui verset este inserată litera A, în alfabet latin.

151 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: ***Ис***$^{\widehat{\text{ѵ}}}$***[о]***$^{\widehat{\text{а}}}$***[ъ]*** *[= Ieş.]: 9*; *2* ***За***$^{\widehat{\text{к}}}$ ***[онъ]*** *[= Deut.]: 9: 3*; *12: d: 29*; *18: b: 12*.

152 În text, scris: ***пїи***$^{\widehat{\text{р}}}$. O altă posibilă lecţiune: *piiară*.

153 Pe marginea acestui verset este inserată litera B, în alfabet latin.

154 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: ***Ис***$^{\widehat{\text{ѵ}}}$***[о]***$^{\widehat{\text{а}}}$***[ъ]*** *[= Ieş.]: 23: d: 30*; *2* ***За***$^{\widehat{\text{к}}}$ ***[онъ]*** *[= Deut.]: 7: d: 22*.

155 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică *1* ***Петро***^{в}***[о]*** *[=1Petr.]: 5: b: 7*.

156 În text urmează o secvenţă tăiată cu negru, indescifrabilă.

157 Pe marginea acestui verset este inserată litera C, în alfabet latin.

158 Pe marginea acestui verset este inserată litera D, în alfabet latin.

159 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: ***вы***^{ии}***[є]*** [= 'mai sus']*: 11: c: 22*; *[Къ]* ***ри***^{и}***[лмном]*** *[= Rom.]: 1: c: 23*.

160 În text, scris: ***пътимі***$^{\widehat{\text{р}}}$.

Cap 13

161 Pe marginea acestui verset este inserată litera A, în alfabet latin.

162 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *[Къ]* ***ри***^{и}***[лмном]*** *[= Rom.]: 1: b: 18*.

163 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: *2* ***За***$^{\widehat{\text{к}}}$***[онъ]*** *[= Deut.]: 4: c: 13*; *17: a: 3*.

164 Pe marginea acestui verset este inserată litera B, în alfabet latin.

165 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *[Къ]* ***ри***^{и}***[лмном]*** *[= Rom.]: 1: c: 21*.

166 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: *Isai.: 44: b: 9*; *Ierem.: 10: a: 3*.

167 În text, cu cerneală roşie sînt scrise cifrele arabe *1* deasupra secvenţei *un lemn direpţ* şi *2* deasupra secvenţei *den pădure*, indicînd inversarea topicii lor.

168 Pe marginea acestui verset este inserată litera C, în alfabet latin.

169 Pe marginea acestui verset este inserată litera D, în alfabet latin.

170 Marginal, marcată în text prin două vrahii, nota: *bolnav*.

Cap 14

171 Pe marginea acestui verset este inserată litera A, în alfabet latin.

172 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: ***Ис***$^{\widehat{\text{ѵ}}}$***[о]***$^{\widehat{\text{а}}}$***[ъ]*** *[= Ieş.]: 14: d: 22*.

173 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: ***Бы***$^{\widehat{\text{т}}}$***[ик]*** *[= Fac.]: 6*: *b: 4* ***и*** [= 'şi'] *17: b: 7*.

174 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: *Ps[a]lm: 113*; *Varuh: 6: a: 3*.

175 În text, scris: ***петрачѣм***, probabil greşeală de copist.

176 Pe marginea acestui verset este inserată litera B, în alfabet latin.

177 Pe marginea acestui verset este inserată litera C, în alfabet latin.

178 În text, deasupra acestui cuvînt apar trei vrahii, reluate marginal, fără nici o explicaţie.

179 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: *2* ***За***$^{\widehat{\text{к}}}$***[онъ]*** *[= Deut.]: 18: b: 10*; *Ierem.: 7: a: 6*.

180 Pe marginea acestui verset este inserată litera D, în alfabet latin.

Cap 15

181 Pe marginea acestui verset este inserată litera A, în alfabet latin.

182 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: *[Къ] Рим[ѧномъ] [= Rom.]: 9: d: 21*; *Isai.: 45*.

183 Marginal, marcată în text cu o cruce scrisă cu roşu, adăugirea: *cel moale*.

184 În text, cu cerneală roşie sînt scrise cifrele arabe *1* deasupra cuvîntului *vase* şi *2* deasupra secvenţei *către slujba noastră,* indicînd inversarea topicii lor.

185 În text, scris: *ачѣстѡ*, probabil greşeală de copist.

186 Pe marginea acestui verset este inserată litera B, în alfabet latin.

187 Pe marginea acestui verset este inserată litera C, în alfabet latin.

188 Marginal, marcată în text prin două săgeţi orientate în jos, nota: *cunoscut*.

189 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: *Ps[a]lm: 113: b: 4 şi 134: c: 13*.

190 Pe marginea acestui verset este inserată litera D, în alfabet latin.

191 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, nota: *de nimic*.

Cap 16

192 Pe marginea acestui verset este inserată litera A, în alfabet latin.

193 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *Чи[ла] [= Num.]: 11: g: 31*.

194 Pe marginea acestui verset este inserată litera B, în alfabet latin.

195 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: *2 Зак[онъ] [= Deut.]: 32: f: 39*; *1 Цр[ств] [= 1Reg.]: 5: a: 6*; *Tov. 13: a: 2*.

196 Pe marginea acestui verset este inserată litera C, în alfabet latin.

197 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: *Ис[о]ѧ[ъ] [= Ieş.]: 16: c: 14*; *Чи[ла] [= Num.]: 11: b: 7*; *Ps[a]lm.: 77: c: 25*; *1 Io[a]n: 6: d: 31*; *4 Ezdra: 1*.

198 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *Ис[о]ѧ[ъ] [= Ieş.]: 9: c: 13*.

199 Pe marginea acestui verset este inserată litera D, în alfabet latin.

200 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: *2 Зак[онъ] [= Deut.]: 8: a:3*; *M[a]th.: 4: a: 4*.

Cap 17

201 Pe marginea acestui verset este inserată litera A, în alfabet latin.

202 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *Ис[о]ѧ[ъ] [= Ieş.]: 10: f: 23*.

203 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: *Ис[о]ѧ[ъ] [= Ieş.]: 7: d: 22 и* [= 'şi'] *8: b: 7*.

204 În text, urmează un cuvînt tăiat cu negru, posibil *nu*.

205 În text, cuvîntul *nu* este adăugat deasupra rîndului.

206 Pe marginea acestui verset este inserată litera B, în alfabet latin.

207 Pe marginea acestui verset este inserată litera C, în alfabet latin.

208 Marginal, marcată în text prin trei vrahii plasate deasupra secvenţei *–toriilor*, corectura: *-tărilor*.

209 Pe marginea acestui verset este inserată litera D, în alfabet latin.

210 În text, cuvîntul *glasul* este adăugat deasupra rîndului.

Cap 18

211 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *Ис[о]ѧ[ъ] [= Ieş.]: 10: f: 23*.

212 Pe marginea acestui verset este inserată litera A, în alfabet latin.

213 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: *Ис[о]ѧ[ъ] [= Ieş.]: 14: c: 24*; *Ps[a]lm. 77: b: 14 и* [= 'şi'] *104: d: 39*.

214 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: *Ис[о]ѧ[ъ] [= Ieş.]: 1: c: 16 şi 2: a: 3*.

215 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *Ис[о]ѧ[ъ] [= Ieş.]: 14: f: 27*.

216 Pe marginea acestui verset este inserată litera B, în alfabet latin.

217 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *Ис[о]ѧ[ъ] [= Ieş.]: 12: d: 30*.

218 Secvenţa *de răotate* este scrisă deasupra rîndului.

219 Marginal, marcată în text prin trei săgeţi orientate în jos, nota: *deodată*.

220 Pe marginea acestui verset este inserată litera C, în alfabet latin.

221 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *Чи[ла] [= Num.]: 16: g: 46*.

222 Pe marginea acestui verset este inserată litera D, în alfabet latin.

223 Marginal, marcată în text prin patru vrahii, explicaţia: *Podirul iaste haină lungă pînă la pămînt, ca stiharul, însă arhierească.*

Cap 19

224 Pe marginea acestui verset este inserată litera A, în alfabet latin.

225 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *Ис[о]ѧ[ъ] [= Ieş.]: 14: a: 5*.

226 În text, scris: *ни*, probabilă greşeală de copist.

227 Pe marginea acestui verset este inserată litera B, în alfabet latin.
228 În text, scris: ***вáрѕрилє***.
229 În text, deasupra silabei *to-* apare secvenţa *-ţi*, neştearsă.
230 În text, scris: ***нѕнилє***, probabil greşeală de copist.
231 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: ***Ис̑***[***о***]***ᴬ̑***[***ъ***] *[= Ieş.]: 16: c: 13*; ***Чи̑***[***лд***] *[= Num.]: 11: g: 31*; ***вы̏***[***є***] [= 'mai sus']*: 16: a: 2*; *Luc. 11*.
232 Pe marginea acestui verset este inserată litera C, în alfabet latin.
233 În text, scris: ***оу҆грычи́нє***, probabil greşeală de copist.
234 În text, scris: ***дѕрє"***, probabil greşeală de copist.
235 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: ***Бы̑***[***ик***] *[= Fac.]: 19: c: 17*.
236 Pe marginea acestui verset este inserată litera D, în alfabet latin.
237 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, nota: *plutiia*.
238 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, nota: *lăcuia*.
239 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, nota: *veştejit*.
240 În text, numerotarea ultimului verset este omisă.
241 În text, scris ***стъѕ̑***, probabil greşeală de copist.

Ms. 4389
Cartea Înţelepciunii lui Isús, feciorul lui Siráh

Capul 1

1 Marginal, nemarcate în text, trimiterile biblice: *3* ***Цр***^{ст}[***въ***] *[= 3Reg.]: 3: 9* ***и*** [= 'şi'] *4: c: 29* .
2 Pe marginea acestui verset este inserată litera A, în alfabet latin.
3 Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *Isai.: 40*; ***Моу***^{ар}[***ость***] *[= Sol.]: 9*; [***Къ***] ***Ри̏***[***лѧном***] *[= Rom.]: 11*.
4 Pe marginea acestui verset este inserată litera B, în alfabet latin.
5 Pe marginea acestui verset este inserată litera C, în alfabet latin.
6 Notate în text ca atare, în paranteze drepte, cele două cifre sînt însoţite marginal de următoarea explicaţie: *Aici la lat. sînt mai adaose acêste 2 s[ti]h[uri]*.
7 Marginal, marcate în text printr-o săgeată orientată în jos, trimiterile biblice: ***Прит***[***чи***] *[= Parim.]: 1: a: 7*; *Ps[a]lm 110: d: 10*.
8 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: ***Прит***[***чи***] *[= Parim.]: 1*.
9 În text, scris: ***ѧфрѕр҃ѣщє***, probabil greşeală de copist.
10 Pe marginea acestui verset este inserată litera D, în alfabet latin.

Cap 2

11 Marginal, nemarcate în text, trimiterile biblice: *M[a]th. 4: a: 1*; *2 Tim.: 3: c: 12*.
12 Pe marginea acestui verset este inserată litera A, în alfabet latin.
13 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: ***Моу***^{ар}[***ость***]*[= Sol.]: 3: a: 6*; ***Прит***[***чи***] *[= Parim.]: 17*.
14 Pe marginea acestui verset este inserată litera B, în alfabet latin.
15 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: *Ps[a]lm: 36*; *Ps[a]lm: 30: a: 1*
16 Pe marginea acestui verset este inserată litera C, în alfabet latin.
17 Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *3* ***Цр***^{ст}[***въ***] *[= 3Reg.]: 30: a: 1* ***и*** [= 'şi'] *18*.
18 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *Io[a]n: 14: c: 23*.
19 Cuvîntul *se* lipseşte din text, probabil omisiune de copist.
20 Pe marginea acestui verset este inserată litera D, în alfabet latin.
21 Versetul este pus între paranteze, iar marginal, nemarcată în text, apare următoarea explicaţie: *Acest stih numai la lat. iaste*.
22 În text, după acest cuvînt, scriptorul a lăsat un spaţiu gol.

Cap 3

23 Pe marginea acestui verset este inserată litera A, în alfabet latin.
24 Pe marginea acestui verset este inserată litera B, în alfabet latin.
25 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: ***Исх***[***о***]^{д} *[= Ieş.]: 20: c: 12*; *2* ***Зд̑***^{к}[***онъ***] *[= Deut.]: 5: b: 16*; *M[a]th.: 15: a: 4*; *M[a]r.: 7: b: 10*; *Efes: 6: a: 2*; ***Бы̑***[***ик***] *[= Fac.]: 27: d: 27* ***и*** [= 'şi'] *49: a: 2*.
26 În text, scris: ***мы"неса***; o altă lecţiune posibilă: *mîine-sa*.
27 Pe marginea acestui verset este inserată litera C, în alfabet latin.
28 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *Fil.: 2: a: 3*.
29 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: ***Прит***[***чи***] *[= Parim.]: 15: d: 28*.
30 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, nota: *mai nalte*.
31 Marginal, între paranteze, marcată în text prin reluarea parantezelor, adăugirea: *de la Dumnezeu*.
32 Marginal, marcată în text prin două vrahii, nota: *chibzuiala*.
33 Pe marginea acestui verset este inserată litera D, în alfabet latin.
34 În text, între paranteze drepte, apare numărul unui verset fără conţinut.
35 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *Dan.: 4: a: 4*.
36 În text, scris: ***флѣкъ***^{р}, probabil greşeală de copist.

Cap 4

37 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată

de două puncte, trimiterea biblică: *Tov.: 4: b: 7.*

38 Pe marginea acestui verset este inserată litera A, în alfabet latin.

39 Pe marginea acestui verset este inserată litera B, în alfabet latin.

40 Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *1* ***Цр^{сѵ}[въ]*** *[= 1Reg.]: 15*; *Iosia: 6*; *M[a]th.: 9.*

41 Pe marginea acestui verset este inserată litera C, în alfabet latin.

42 Pe marginea acestui verset este inserată litera D, în alfabet latin.

Cap 5

43 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, nota: *aşăza.*

44 Pe marginea acestui verset este inserată litera A, în alfabet latin.

45 Pe marginea acestui verset este inserată litera B, în alfabet latin.

46 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: ***Прит[чи]*** *[= Parim.]: 10: a: 4.*

47 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: ***Прит[чи]*** *[= Parim.]: 11: d: 28*; *Iezec.: 7.*

48 Pe marginea acestui verset este inserată litera C, în alfabet latin.

49 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *Iov: 20.*

50 Pe marginea acestui verset este inserată litera D, în alfabet latin.

51 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, nota: *cunoştinţă.*

Cap 6

52 În text, cu cerneală roşie sînt scrise cifrele *1* deasupra secvenţei *şi cel cu doaoă limbi*, *2* deasupra secvenţei *şi tot păcătosul* şi *3* deasupra secvenţei *va moştina ruşine,* indicînd inversarea topicii lor.

53 Pe marginea acestui verset este inserată litera A, în alfabet latin.

54 Marginal, marcată în text prin cinci vrahii, nota: *răpească.*

55 Marginal, între paranteze, explicaţia: ***оу слв^{ѣ}. ли^{ѥ}[аєт]*** [= 'în izvodul slavonesc lipseşte'].

56 Marginal, marcată în text prin două vrahii, nota: *cuvîntul.*

57 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, nota: *nevoii.*

58 Pe marginea acestui verset este inserată litera B, în alfabet latin.

59 Pe marginea acestui verset este inserată litera C, în alfabet latin.

60 În text, scris: ***ѧгъдн***, probabil greşeală de copist.

61 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, explicaţia: *obêdele.*

62 Pe marginea acestui verset este inserată litera D, în alfabet latin.

63 În text, scris ***дє^{ѥи}***, probabil greşeală a copistului.

64 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică intratextuală: ***ни^{жѕ}[є]*** [= 'mai jos']*: 8: a: 9.*

65 Iniţial, aici era marcat începutul versetului 36; ulterior, atît marcajul, cît şi numerotarea marginală au fost şterse.

66 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, nota: *scuture, să se glodească.*

67 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică : *Psalm.: 1: a: 2* .

Cap 7

68 Pe marginea acestui verset este inserată litera A, în alfabet latin.

69 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: *Ps[a]lm: 142: a: 2*; *Sir[a]h: 7: c: 17*; *Iov: 9: a: 1*, *c: 20*; *Luc.: 18: b: 11.*

70 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea intratextuală: ***ни^{жѕ}[є]*** [= 'mai jos']: *12: a: 3.*

71 În text, între paranteze drepte, apar numerele unor versete fără conţinut.

72 Pe marginea acestui verset este inserată litera B, în alfabet latin.

73 Marginal marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *1* ***Цр^{сѵ}[въ]*** *[= 1Reg.]: 2: b: 7.*

74 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, nota: *soţie.*

75 Marginal, marcată în text prin patru vrahii, explicaţia scrisă cu litere latine: *spreveris*, verbul corespondent din VULG.

76 Pe marginea acestui verset este inserată litera C, în alfabet latin.

77 Marginal marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *Levit.: 19: c: 13.*

78 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, nota: *slujaşte.*

79 Marginal marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *Tov[i]t: 4: a: 3.*

80 Pe marginea acestui verset este inserată litera D, în alfabet latin.

81 Marginal marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *2* ***Зв^{ѣ}[онъ]*** *[= Deut.]: 12: c: 18.*

82 Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: ***[Къ] Ри^{ѵ}[лмномъ]*** *[= Rom.]: 12: c: 15*; *M[a]th.: 25: d: 36.*

83 În text numărul versetului este scris greşit, *30*, în loc de *40.*

Cap 8

84 Pe marginea acestui verset este inserată litera A, în alfabet latin.

85 Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *Galat.: 6: a: 1*; *2 Cor.: 2: b: 6.*

86 Marginal marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *Levit.: 19: g: 36.*

87 Pe marginea acestui verset este inserată litera B, în alfabet latin.

88 Numerotarea versetului 10 este omisă în text.
89 Pe marginea acestui verset este inserată litera C, în alfabet latin.
90 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea intratextuală: ***ни*** *[ѥ]* [= 'mai jos']: *29: a: 4*.
91 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: ***Бы*** *[ик] [= Fac.]: 4: b: 8*.
92 În text, scris ***ѹъотáта***, probabil greşeală a copistului.
93 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: ***Прит*** *[чи] [= Parim.]: 22: d: 24*.
94 Pe marginea acestui verset este inserată litera D, în alfabet latin.

Cap 9

95 Pe marginea acestui verset este inserată litera A, în alfabet latin.
96 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: ***Бы*** *[ик] [= Fac.]: 6: a: 2*. O trimitere biblică anterioară a fost ştearsă cu cerneală neagră.
97 În text, scris: ***не***, probabilă greşeală de copist.
98 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: ***Прит*** *[чи] [= Parim.]: 5: a: 2*.
99 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: *M[a]th.: 5: c: 28*; ***Бы*** *[ик] [=Fac.]: 34: c: 2*; *2* ***Цр*** *[въ] [= 2Reg.]: 11: a: 4 şi 13: a: 1*.
100 Pe marginea acestui verset este inserată litera B, în alfabet latin.
101 În text, în paranteze drepte, apar numerele unor versete fără conţinut.
102 Pe marginea acestui verset este inserată litera C, în alfabet latin.
103 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: ***Гѳ*** *[ѳи] [= Jud.]: 9: a: 4*; *2* ***Цр*** *[въ] [= 2Reg.]: 15: a: 10*.
104 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, nota: *chibzuiţi*.

Cap 10

105 Pe marginea acestui verset este inserată litera A, în alfabet latin.
106 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: ***Прит*** *[чи] [= Parim.]: 29: b: 12*.
107 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *3* ***Цр*** *[въ] [= 3Reg.]: 12: b: 13*.
108 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *Dan.: 4: c: 14*.
109 Pe marginea acestui verset este inserată litera B, în alfabet latin.
110 În text, cuvîntul este urmat de cîteva silabe scrise greşit şi tăiate cu cîteva linii.
111 Pe marginea acestui verset este inserată litera C, în alfabet latin.
112 Pe marginea acestui verset este inserată litera D, în alfabet latin.
113 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: ***Прит*** *[чи] [= Parim.]: 17: a: 2*.
114 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *2* ***Цр*** *[въ] [= 2Reg.]: 12: c: 13*.
115 Marginal, marcată în text prin două vrahii, nota: *ştiut*.
116 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: ***Прит*** *[чи] [= Parim.]: 12: b: 9*.
117 Cuvîntul *cela* este repetat, probabil din neatenţia copistului.

Cap 11

118 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: ***Бы*** *[ик] [= Fac.]: 14: c: 4*; *Dan.: 6: a: 3*; *Io[a]n: 7: c: 18*.
119 Pe marginea acestui verset este inserată litera A, în alfabet latin.
120 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: ***Дѣлъ*** *[ик] [= Fapte]: 12: d: 21*.
121 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, nota: *scaune*.
122 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: *1* ***Цр*** *[въ] [= 1Reg.]: 15: f: 3*; *Efes.: 6: 7*.
123 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: ***Прит*** *[чи] [= Parim.]: 18: c: 13*.
124 Pe marginea acestui verset este inserată litera B, în alfabet latin.
125 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *1 Tim.: 6: b: 9*.
126 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: ***Прит*** *[чи] [= Parim.]: 8: c: 25*; *Iov: 42: c: 12*.
127 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *Iov: 1: c: 22*.
128 În text, în paranteze drepte, apar numerele unor versete fără conţinut.
129 Pe marginea acestui verset este inserată litera C, în alfabet latin.
130 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *Luc.: 12: c: 11*.
131 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea intratextuală: ***ни*** *[ѥ]* [= 'mai jos']: *18: d: 25*.
132 Pe marginea acestui verset este inserată litera D, în alfabet latin.
133 Marginal, marcată în text prin două vrahii, nota: *pre*.

Cap 12

134 Pe marginea acestui verset este inserată litera A, în

alfabet latin.

135 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *Galat.: 6: b: 10*.

136 Pe marginea acestui verset este inserată litera B, în alfabet latin.

137 În text, scris: ***рыцинѣ́мѥ***.

138 În text, scris: ***рыцини***.

139 În text, scris: ***рыцини***$^{\widehat{\imath}}$.

140 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, nota: *graiul*.

141 În text, scris: ***дола́ш***$^{\rho\imath\imath}$.

142 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *Ierem.: 41: b: 6*.

Cap 13

143 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *2* ***За***$^{\widehat{к}}$*[****онъ****] [= Deut.]: 7: a: 2*.

144 Pe marginea acestui verset este inserată litera A, în alfabet latin.

145 Pe marginea acestui verset este inserată litera B, în alfabet latin.

146 În text, în paranteze drepte, apar numerele unor versete fără conţinut.

147 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, nota: *nu şădea*.

148 Pe marginea acestui verset este inserată litera C, în alfabet latin.

149 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *2 Cor.: 6: c: 14*.

150 Pe marginea acestui verset este inserată litera D, în alfabet latin.

151 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, nota: *gîndurile*.

Cap 14

152 Pe marginea acestui verset este inserată litera A, în alfabet latin.

153 Pe marginea acestui verset este inserată litera B, în alfabet latin.

154 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: ***вы***$^{\widehat{и}}$*[****є****]* [= ‘mai sus’]*: 4: a: 1*; *Tov.: 4: b: 7*; *Luc. 16: b: 9* ***и*** [= ‘şi’] *14*.

155 Pe marginea acestui verset este inserată litera C, în alfabet latin.

156 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: *Isai.: 40: b: 7*; *Iacov: 1: b: 11*; *1* ***Петро***^{в}*[****о****] [=1Petr.]: 1: d: 24*.

157 În text, în paranteze drepte, apare numărul unui verset fără conţinut.

158 Pe marginea acestui verset este inserată litera D, în alfabet latin.

159 Marginal, marcată în text prin două săgeţi orientate în jos, nota: *păruş*.

Cap 15

160 Pe marginea acestui verset este inserată litera A, în alfabet latin.

161 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: *M[a]th.: 4*; *Iuda: 4*; *Ioan: 4: b: 11*.

162 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, nota: *înălţa*.

163 Pe marginea acestui verset este inserată litera B, în alfabet latin.

164 Pe marginea acestui verset este inserată litera C, în alfabet latin.

165 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: ***Бы***$^{\widehat{т}}$*[****ик****] [= Fac.]: 1*.

166 În text, în paranteze drepte, apare numărul unui verset fără conţinut.

167 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *M[a]th.: 19: c: 17*.

168 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: *Ierem.: 21: b: 7* ***и*** [= ‘şi’] *24*.

169 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: *Ps[a]lm: 33: c: 10*; *Evrei: 4: c: 10*.

Cap 16

170 Pe marginea acestui verset este inserată litera A, în alfabet latin.

171 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea intratextuală: ***ни***$^{\widehat{ж}}$*[****є****]* [= ‘mai jos’]: *21: b: 10*.

172 În text, scris: ***кд***$^{\widehat{и}}$, probabil greşeală de copist.

173 Pe marginea acestui verset este inserată litera B, în alfabet latin.

174 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: ***Чи***$^{\widehat{с}}$*[****лд****] [= Num.]: 14: c: 20 şi 26: f: 51*.

175 Marginal, marcată în text prin patru vrahii, nota: *se va mîntui*.

176 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, nota: *vêrse*.

177 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *[****Къ****]* ***Ри***$^{\widehat{и}}$*[****лномъ****] [= Rom.]: 2: a: 6*.

178 Pe marginea acestui verset este inserată litera D, în alfabet latin; litera C este omisă.

Cap 17

179 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: ***Бы***$^{\widehat{т}}$*[****ик****] [= Fac.]: 1: a: 1*.

180 Pe marginea acestui verset este inserată litera A, în alfabet latin.

181 Pe marginea acestui verset este inserată litera B, în alfabet latin.

182 Marginal, marcate în text cu o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: ***Моу***^{A}*[****рость****][= Sol.]: 6*; *[****Къ****]* ***Ри***$^{\widehat{и}}$*[****лномъ****] [= Rom.]: 13: a: 2*

183 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *2* ***За***$^{\widehat{к}}$ *[****онъ****] [= Deut.]: 32*.

184 Pe marginea acestui verset este inserată litera C, în alfabet latin.

185 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată

de două puncte, trimiterea intratextuală: ***ни***^{ѫ}*[є]* [= ‘mai jos’]: *29: b:16*.

186 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *M[a]th.: 25: c: 35*.

187 În text, în paranteze drepte, apare numărul unui verset fără conţinut.

188 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: *Ps[a]lm.: 6: a: 6*; *Isai.: 38: d: 19*; *Varuh: 2*.

189 În text, scris: ***лѣми***^{ˇ}, probabil greşeală de copist.

Cap 18

190 Marginal, nemarcate în text, trimiterile biblice: ***Бы***^{ˆ}*[ик] [= Fac.] 1: a: 1*; *Ps[a]lm.: 135* ***и*** [= şi] *145*; *Apoc.: 14*.

191 Pe marginea acestui verset este inserată litera A, în alfabet latin.

192 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *Ps[a]lm.: 89: c: 10*

193 Pe marginea acestui verset este inserată litera B, în alfabet latin.

194 Pe marginea acestui verset este inserată litera C, în alfabet latin.

195 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: *Luc.: 18: a: 1*; *1* ***Со***^{л}*[ѕнаном] [= 1Tes.]: 5: d: 17*.

196 În text, scris: ***тъсꙋчерѣ***.

197 Pe marginea acestui verset este inserată litera D, în alfabet latin.

198 Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *[****Къ****]* ***Ри***^{ˆ}*[лѧном] [= Rom.]: 6: b: 13* ***и*** [= ‘şi’] *13: d: 13*.

Cap 19

199 Pe marginea acestui verset este inserată litera A, în alfabet latin.

200 Pe marginea acestui verset este inserată litera B, în alfabet latin.

210 În text, în paranteze drepte, apare numărul unui verset fără conţinut.

202 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: *Levit.: 19: d: 17*; *M[a]th.: 18: b: 15*; *Luc.: 17: a: 3*.

203 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *Iac.: 3: a: 3*.

204 Pe marginea acestui verset este inserată litera C, în alfabet latin.

205 Pe marginea acestui verset este inserată litera D, în alfabet latin.

206 În text, cu cerneală roşie, sînt scrise cifrele *1* deasupra secvenţei *tăriia* şi *2* deasupra secvenţei *de-a greşi,* indicînd inversarea topicii lor.

Cap 20

207 Pe marginea acestui verset este inserată litera A, în alfabet latin.

208 În text, în paranteze drepte, apare numărul unui verset fără conţinut.

209 În text, scris iniţial *se*, apoi corectat.

210 Pe marginea acestui verset este inserată litera B, în alfabet latin.

211 Marginal, marcată în text prin patru vrahii, nota: *spor*.

212 Marginal, marcată în text prin cinci vrahii, nota: *propoveduitoriu*.

213 Pe marginea acestui verset este inserată litera C, în alfabet latin.

214 Pe marginea acestui verset este inserată litera D, în alfabet latin.

215 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: ***Ис***^{ˆ}*[о]*^{ѧ}*[ъ] [= Ieş.]: 23: a: 8*; *2* ***За***^{ˆ}*[онъ] [= Deut.]: 16: d: 19*.

216 Marginal, nemarcate în text, indicaţiile: ***зри*** [= ‘vezi’] şi ***ни***^{ѫ}*[є]* [= ‘mai jos’]: *41: c: 18*.

Cap 21

217 Pe marginea acestui verset este inserată litera A, în alfabet latin.

218 Marginal, marcată în text prin patru vrahii, nota: *limbut*.

219 Marginal, nemarcată în text, trimiterea intratextuală: ***вы***^{ѭ}*[є]* [= ‘mai sus’]*: 16: a: 7*.

220 Pe marginea acestui verset este inserată litera B, în alfabet latin.

221 Pe marginea acestui verset este inserată litera C, în alfabet latin.

222 Pe marginea acestui verset este inserată litera D, în alfabet latin.

223 Marginal, marcată în text prin patru vrahii, nota: *ceaprază*.

Cap 22

224 Pe marginea acestui verset este inserată litera A, în alfabet latin.

225 În text, în paranteze drepte, apare numărul unui verset fără conţinut.

226 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea intratextuală: ***ни***^{ѫ}*[є]* [= ‘mai jos’]: *38: b: 16*.

227 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: ***Бы***^{ˆ}*[ик] [= Fac.]: 50: b: 10*.

228 Pe marginea acestui verset este inserată litera B, în alfabet latin.

229 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: ***При***^{т}*[чи] [= Parim.]: 27: a: 3*.

230 Pe marginea acestui verset este inserată litera C, în alfabet latin.

231 În text, în paranteze drepte, apare numărul unui verset fără conţinut.

232 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, nota: *rîsipi*.

233 Pe marginea acestui verset este inserată litera D, în alfabet latin.

234 În text, secvenţa *ale lui* este scrisă deasupra rîndului.

235 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *Ps[a]lm.: 140: a: 3*.

Cap 23

236 Pe marginea acestui verset este inserată litera A, în alfabet latin.

237 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: ***Ис***$^{\widehat{\text{ХТ}}}$*[о]*$^{\widehat{\text{А}}}$*[ъ] [= Ieş.]: 20: b: 7*; *M[a]th.: 5: d: 33*.

238 Pe marginea acestui verset este inserată litera B, în alfabet latin.

239 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *2* ***Цр***$^{\widehat{\text{СТ}}}$*[въ] [= 2Reg.]: 16: b: 7*.

240 Pe marginea acestui verset este inserată litera C, în alfabet latin.

241 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *Isai.: 29: c: 15*.

242 Iniţial, aici a fost marcat începutul versetului 27, şters apoi, ca şi numerotarea marginală.

243 În text, în paranteze drepte, apare numărul unui verset fără conţinut.

244 Marginal, marcată în text cu o cruce scrisă cu roşu, adăugirea: *în uliţele cetăţii*.

245 Marginal, marcate în text printr-o săgeată orientată în jos, trimiterile biblice: *Levit.: 20: b: 10*; *2* ***За***$^{\widehat{\text{К}}}$*[онъ] [= Deut.]: 22: c: 22*.

Cap 24

246 Pe marginea acestui verset este inserată litera A, în alfabet latin.

247 În text, în paranteze drepte, apare numărul unor versete fără conţinut.

248 Aici şi în versetul următor, scris ***мїѧ***^{s}.

249 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: ***Прит***^{Т}*[чи] [= Parim.]: 8: c: 22*.

250 Pe marginea acestui verset este inserată litera B, în alfabet latin.

251 Marginal, nemarcată în text şi pusă în paranteze drepte, explicaţia: ***оу грє***$^{\widehat{\text{К}}}$ ***и лат.*** [= 'în izvodul grecesc şi în cel latinesc'].

252 Marginal, marcată în text prin trei săgeţi orientate în jos, nota: *trandafirilor*.

253 În text, după secvenţa *şi ca* urmează un spaţiu gol, de aproape un rînd.

254 În text, în paranteze drepte, apar numerele unor versete fără conţinut.

255 În text, în paranteze drepte, apare numărul unui verset fără conţinut.

256 În text, în paranteze drepte, apare numărul unui verset fără conţinut.

257 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: ***Бы***$^{\widehat{\text{Т}}}$*[ик] [= Fac.]: 21: b: 11*.

258 Marginal, marcată în text prin patru săgeţi orientate în jos, nota: *un iaz*.

259 Numerele marginale corespunzătoare versetelor sînt încadrate în paranteze pătrate, iar în rînd versetele nu sînt delimitate.

260 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea intratextuală: ***ни***^{ЖК}*[є]* [= 'mai jos']: *33: c: 18*.

Cap 25

261 Pe marginea acestui verset este inserată litera A, în alfabet latin.

262 Marginal, marcată în text cu o cruce scrisă cu roşu, adăugirea: *care se împuţinează den minte*.

263 În text, scris: ***въ трынѣцѣє***, probabil greşeală de copist.

264 În text, scris ***фѣрй***, probabil greşeală de copist.

265 Pe marginea acestui verset este inserată litera B, în alfabet latin.

266 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea intratextuală: ***ни***^{ЖК}*[є]* [= 'mai jos']: *26: a: 1*.

267 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile intratextuale: ***вы***$^{\widehat{\text{ИЙ}}}$*[є]* [= 'mai sus']*: 14: a: 1* ***и*** [= 'şi'] *19: c: 16*.

268 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *Iacov: 3: a: 2*.

269 În text, în paranteze drepte, apar numerele celor trei versete fără conţinut.

270 Marginal, marcată în text prin trei săgeţi orientate în jos, nota: *vrăjmaşului*.

271 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: ***Прит***^{Т}*[чи] [= Parim.]: 21: c: 19*.

272 Marginal, nemarcată în text, nota: *Vezi pentru muiêrea rea*.

273 Cuvîntul *răotăţii* se repetă în text, probabil greşeală de copist.

274 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: ***Бы***$^{\widehat{\text{Т}}}$*[ик] [= Fac.]: 3: b: 6*.

275 Marginal, în paranteze şi marcată în text prin patru săgeţi îndreptate în jos, nota: *lasă-o*.

Cap 26

276 Pe marginea acestui verset este inserată litera A, în alfabet latin.

277 Scrisă defectuos şi marcată în text prin două săgeţi orientate în jos, secvenţa *m-am* este repetată marginal.

278 Pe marginea acestui verset este inserată litera B, în alfabet latin.

279 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea intratextuală: ***ни***^{ЖК}*[є]* [= 'mai jos']: *42: b: 11*.

280 Pe marginea acestui verset este inserată litera C, în alfabet latin.

281 Marginal, marcată în text prin paranteze, nota: ***оу лат***^{Т}. [= 'în izvodul latinesc']

282 În text, în paranteze drepte, apare numărul unui verset fără conţinut.

283 În text, scris: ***мїѧ***^{s}.

284 Majuscula ***К*** este scrisă cu cerneală roşie; marginal, tot cu cerneală roşie, nota: ***оу лат.*** [= 'în izvodul latinesc']: *Cap 27*.

Cap 27

285 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, nota: *lăcomiia.*

286 Pe marginea acestui verset este inserată litera A, în alfabet latin.

287 În text, scris: ***ѣкїєєтѳ́рилє***.

288 În text, în paranteze drepte, apare numărul unui verset fără conţinut.

289 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, nota: *balega.*

290 Marginal, marcată în text prin patru săgeţi îndreptate în jos, nota: *pleavele.*

291 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, explicaţia: *Podirul iaste o haină lungă pînă în pămînt, făcută ca în chipul stihariului.*

292 Pe marginea acestui verset este inserată litera B, în alfabet latin.

293 Pe marginea acestui verset este inserată litera C, în alfabet latin.

294 În text, în paranteze drepte, apare numărul unui verset fără conţinut.

295 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: ***Прит[чи]*** *[= Parim.]: 10.*

296 Pe marginea acestui verset este inserată litera D, în alfabet latin.

297 În text, scris: ***мїѫ***^{s}.

298 Marginal, marcată în text prin patru vrahii, explicaţia (în paranteză): ***(оу лат.*** [= 'în izvodul latinesc']*: va cădea).*

299 În text, secvenţa *altuia el* este scrisă deasupra rîndului.

300 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, nota: *vîna cu înşălăciuni.*

Cap 28

301 Marginal, nemarcate în text, trimiterile biblice: *2* ***За***$^{\widehat{к}}$*[онъ] [= Deut.]: 32: c: 35*; *Mth.: 6: d: 14*; *Mr.: 11: c: 25*; *[Къ]* ***Рим***^{м}*[лномъ] [= Rom.]: 12: d: 19.*

302 Pe marginea acestui verset este inserată litera A, în alfabet latin.

303 Pe marginea acestui verset este inserată litera B, în alfabet latin.

304 Marginal, marcată în text prin cinci săgeţi orientate în jos, nota: *cum sînt lêmnele.*

305 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, nota: *pierdut.*

306 Pe marginea acestui verset este inserată litera C, în alfabet latin.

307 În text, în paranteze drepte, apare numărul unui verset fără conţinut.

308 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, explicaţia (între paranteze drepte): *[****оу лат.*** [= 'în izvodul latinesc']*: urechile].*

Cap 29

309 Pe marginea acestui verset este inserată litera A, în alfabet latin.

310 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, nota: *o dobîndă.*

311 Pe marginea acestui verset este inserată litera B, în alfabet latin.

312 În text, scris: ***асѱ̀и***, probabilă greşeală de copist.

313 Marginal, marcată în text prin trei săgeţi îndreptate în jos, nota: *scuteşti.*

314 În text, scris: ***рыцинѣ***$^{\widehat{с}}$***кж***. Marginal, marcată în text prin trei vrahii, nota: *ascunzi.*

315 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *Tov.: 4: b: 10.*

316 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea intratextuală: ***бы***$^{\widehat{ш}}$*[є]* [= 'mai sus']*: 17: c: 18.*

317 Marginal, marcată în text prin patru vrahii, nota: *se va pune chiezaş.*

318 Pe marginea acestui verset este inserată litera C, în alfabet latin.

319 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea intratextuală: ***ни***^{ж}*[є]* [= 'mai jos']: *39: c: 31.*

320 Pe marginea acestui verset este inserată litera D, în alfabet latin.

321 În text, scris: ***мїѫ***^{s}.

Cap 30

322 Marginal, nemarcate în text, trimiterile biblice: ***Прит[чи]*** *[= Parim.]: 13: d: 24* ***и*** [= 'şi'] *23: b: 13.*

323 Pe marginea acestui verset este inserată litera A, în alfabet latin.

324 Marginal marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *2* ***За***$^{\widehat{к}}$*[онъ] [= Deut.]: 6: a: 7.*

325 Pe marginea acestui verset este inserată litera B, în alfabet latin.

326 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea intratextuală: ***бы***$^{\widehat{ш}}$*[є]* [= 'mai sus']*: 7: c: 25.*

327 Pe marginea acestui verset este inserată litera C, în alfabet latin.

328 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *Daniil: 14: a: 6.*

329 Marginal, marcată în text prin cinci vrahii, nota: *pipăie.*

330 Pe marginea acestui verset este inserată litera D, în alfabet latin.

331 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: ***Прит[чи]*** *[= Parim.]: 12: d: 25* ***и*** [= 'şi'] *15 :b: 13* ***и*** [= 'şi'] *17: d: 22.*

332 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *2 Cor. 7: c: 10.*

333 În text, scris ***ры***^{м}***нинѣ***, probabil greşeală a copistului.

Cap 31

334 Pe marginea acestui verset este inserată litera A, în alfabet latin.

335 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea intratextuală: ***бы***$^{\widehat{ш}}$*[є]* [= 'mai sus']*: 8: a: 3.*

336 Pe marginea acestui verset este inserată litera B, în alfabet latin.

337 În text, în paranteze drepte, apare numărul unui verset

fără conţinut.

338 Pe marginea acestui verset este inserată litera C, în alfabet latin.

339 În text, în paranteze drepte, apare numărul unui verset fără conţinut.

340 În text, scris ***тáсє***, probabil greşeală de copist.

341 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, explicaţia: ***оу слав.*** [= 'în izvodul slavonesc']*: bogăţiia.*

342 Marginal, marcată în text printr-o săgeată îndreptată în jos, trimiterea biblică: ***Прит[чи]*** *[= Parim.]: 22.*

343 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, nota: *pîinea rea.*

344 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *Iudith: 3.*

345 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, nota: *focul.*

346 Pe marginea acestui verset este inserată litera D, în alfabet latin.

347 În text, în paranteze drepte, apare numărul unui verset fără conţinut.

348 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: *Ps[a]lm: 103: b: 15*; ***Прит[чи]*** *[= Parim.]: 31: a: 4.*

349 În text, în paranteze drepte, apare numărul unor versete fără conţinut.

350 În text, cu cerneală roşie sînt scrise cifrele *1* deasupra cuvîntului *beţiia* şi *2* deasupra secvenţei *cu mînie*, indicînd inversarea topicii lor.

351 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, nota: *cêrere.*

Cap 32

352 Pe marginea acestui verset este inserată litera A, în alfabet latin.

353 Marginal, marcată în text prin două vrahii, nota: *graiure.*

354 Marginal, marcată în text prin trei săgeţi îndreptate în jos, nota: *lucrul.*

355 Marginal, în dreptul parantezei, explicaţia: ***оу грєк и оу лат: йнакѡ*** [= 'în izvorul grecesc şi în izvodul latinesc altfel']. Pe marginea acestui verset este inserată litera B, în alfabet latin.

356 Parantezele pătrate, cuprinzînd numerele celor trei versete, sînt inserate marginal.

357 Pe marginea acestui verset este inserată litera C, în alfabet latin.

358 Pe marginea acestui verset este inserată litera D, în alfabet latin.

359 Numărul versetului este scris greşit, *34*, în loc de *24*.

Cap 33

360 Pe marginea acestui verset este inserată litera A, în alfabet latin.

361 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea intratextuală: ***бы[ѿ]єи*** [= 'mai sus']*: 21: b: 17.*

362 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, nota: *inima.*

363 În text, scris ***чє[п]***, probabil greşeală a copistului.

364 Marginal, marcată în text prin patru vrahii, nota: *hulitoriu.*

365 Pe marginea acestui verset este inserată litera B, în alfabet latin.

366 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: ***Бы[ик]*** *[= Fac.]: 2.*

367 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *[Къ]* ***ри[м]лномъ*** *[= Rom.]: 9: c: 11.*

368 Pe marginea acestui verset este inserată litera C, în alfabet latin.

369 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea intratextuală: ***бы[ѿ]єи*** [= 'mai sus']*: 24: d: 47.*

370 Scrisă defectuos în text şi marcată cu o săgeată îndreptată în jos, slova ***м*** este reluată marginal.

371 Marginal, în dreptul acestui verset, fără a fi marcată în text, indicaţia: ***зри*** 'vezi'.

372 În text, scris ***тотж***.

373 În text scris: ***рóцѣ***.

374 Marginal, marcată în text prin patru vrahii, nota: *sporind.*

375 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, nota: *cinstei.*

376 Pe marginea acestui verset este inserată litera D, în alfabet latin.

Cap 34

377 Pe marginea acestui verset este inserată litera A, în alfabet latin.

378 Pe marginea acestui verset este inserată litera B, în alfabet latin.

379 Pe marginea acestui verset este inserată litera C, în alfabet latin.

380 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: *Ps[a]lm: 32: d: 18* ***и*** [= 'şi'] *38.*

381 Marginal, marcată în text printr-o săgeată îndreptată în jos, trimiterea biblică: ***Прит[чи]*** *[= Parim.]: 21: d: 27.*

382 Marginal, marcată în text printr-o săgeată îndreptată în jos, trimiterea biblică: ***Прит[чи]*** *[= Parim.]: 15: b: 8.*

383 Marginal, fără a fi marcată în text, indicaţia: *vezi.*

384 Pe marginea acestui verset este inserată litera D, în alfabet latin.

385 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, nota: *pîinea lui* (scris: ***пы[п]нѣ[ѳ]***, probabil greşeală de copist).

386 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: *2* ***За[к]онъ*** *[= Deut.]: 24: c: 14*; ***бы[ѿ]єи*** [= 'mai sus']*: 7: c: 21.*

387 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *2* ***Петр[в]о*** *[= 2Petr.]: 2: d: 21.*

Cap 35

388 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică*: Ierem.: 7: a: 3.*

389 Pe marginea acestui verset este inserată litera A, în alfabet latin.

390 În text, în paranteze pătrate, numărul unui verset fără conţinut.

391 În text cuvîntul *aduce* este repetat, probabil greşeală de copist.

392 Marginal, marcată în text prin patru vrahii, nota: *făina de grîu.*

393 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, nota: *păcat.*

394 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: ***Ис***^{х}*[о]*^{а} *[= Ieş.]: 23: b: 15 şi 34: c: 22*; *2* ***За***^{к}*[онъ] [= Deut.]: 16: d: 16.*

395 În text cuvîntul *arăţi* este repetat, probabil greşeală de copist.

396 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: ***Бы***^{т}*[ик] [= Fac.]: 4.*

397 În text scris: ***дри***^{пт}, probabil greşeală de copist.

398 Pe marginea acestui verset este inserată litera B, în alfabet latin.

399 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: *2 Cor.: 9: b: 7*; *Tov.: 4: b: 9.*

400 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: *Levit.: 22: c: 28*; *2* ***За***^{к}*[онъ] [= Deut.]: 15: d: 41.*

401 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: *2* ***За***^{к}*[онъ] [= Deut.]: 10: d: 17*; *2 Par.: 19: c: 7*; *Iov: 34: b: 19*; ***М8***^{а}*[рость] [= Sol.]: 6: b: 8*; *[Къ]* ***Ри***^{и}*[ляном] [= Rom.]: 2: b: 11.*

402 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: *Galat.: 2: b: 7*; *Colas.: 3: d: 25*; ***Дѣл***^{и}*[ик] [= Fapte]: 10: c: 34*; *1* ***Петров****[о] [= 1Petr.]: 1: c: 17.*

403 Pe marginea acestui verset este inserată litera C, în alfabet latin.

404 Marginal, marcată în text prin patru vrahii, nota: *năpăstuiêşte.*

405 În text, în paranteze pătrate, apare numărul unui verset fără conţinut.

406 Pe marginea acestui verset este inserată litera D, în alfabet latin.

407 În text, scris: ***ми***^{ж}***лочеле.***

408 Marginal, marcată în text prin patru vrahii, nota: *trufaşilor.*

409 Marginal, marcată în text prin patru vrahii, nota: *buzduganele.*

Cap 36

410 Pe marginea acestui verset este inserată litera A, în alfabet latin.

411 Marginal, marcată în text prin patru vrahii, nota: *într-înşii.*

412 Marginal, marcată în text prin patru vrahii, nota: *sfărîmă.*

413 Pe marginea acestui verset este inserată litera B, în alfabet latin.

414 În text, începînd de la cuvîntul *luminoasă* şi pînă la sfîrşitul versetului, sînt marcate 12 vrahii; lunga explicaţie marginală, care începe cu expresia ***оу ла***^{т} [= 'în izvodul latinesc'], este ştearsă cu cerneală neagră.

415 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: ***Ис****χ[о]*^{а} *[= Ieş.]: 4: f: 22.*

416 Pe marginea acestui verset este inserată litera C, în alfabet latin.

417 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: ***Чи****[ла] [= Num.]: 6: d: 24.*

Cap 37

418 Marginal, marcată în text prin patru vrahii, nota: *grija.*

419 Pe marginea acestui verset este inserată litera A, în alfabet latin.

420 Marginal, în dreptul acestor versete, într-o largă acoladă, explicaţia: *Vezi să nu te sfătuieşti cu priêtenul neadevărat.* Pe marginea acestui verset este inserată litera B, în alfabet latin.

421 Pe marginea acestui verset este inserată litera C, în alfabet latin.

422 Marginal, marcată în text prin patru vrahii, nota: *cinstea.*

423 Marginal, marcată în text prin trei săgeţi îndreptate în jos, nota: *numele.*

Cap 38

424 În text, scris ***зи***^{т}, probabil greşeală de copist.

425 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: ***Ис***^{х}*[о]*^{а} *[= Ieş.]: 15: d: 27.*

426 Marginal, marcată în text prin trei săgeţi îndreptate în jos, nota: *acêstea.*

427 Marginal, marcată în text prin patru vrahii, nota: *fierbătoriul de unsori.*

428 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *Isai.: 38: a: 2.*

429 Pe marginea acestui verset este inserată litera B, în alfabet latin. Numerotarea secvenţei corespunzătoare literei A a fost omisă.

430 Marginal, marcată în text prin şapte vrahii, nota: *folosul, sporul.*

431 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *1* ***Со***^{а}*[8нянном] [= 1Tes.]: 4.*

432 În text, deasupra secvenţei *începe a plînge* este notată cu roşu cifra *1*, iar deasupra secvenţei *ca cînd ai păţi vreo răotate* cifra *2*, indicînd inversarea topicii lor.

433 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: ***При***^{т}*[чи] [= Parim.]: 15: b: 23 şi 17: d: 22.*

434 Marginal, marcată în text prin patru vrahii, nota: *obicêiul.*

435 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flacată de două puncte, trimiterea biblică: *2* ***Цр***^{ст}*[въ] [= 2Reg.]: 12: c: 21.*

436 Pe marginea acestui verset este inserată litera C, în alfabet latin.

437 Marginal, nemarcată în text, nota: ***зри*** 'vezi'.

438 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, nota: *trupul.*

439 Marginal, marcată în text prin trei săgeţi îndreptate în jos, nota: *cuzniţei.*

440 Pe marginea acestui verset este inserată litera D, în alfabet latin.

441 Marginal, marcată în text prin şase vrahii, nota: *chibzuiêşte.*

Cap 39

442 Pe marginea acestui verset este inserată litera A, în alfabet latin.

443 Pe marginea acestui verset este inserată litera B, în

alfabet latin.

444 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, nota: *tămîia.*

445 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: ***Бы***$^{\widetilde{т}}$*[ик] [= Fac.]: 1: d: 31.*

446 În text urmează un cuvînt tăiat cu cerneală neagră.

447 Pe marginea acestui verset este inserată litera C, în alfabet latin.

448 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: ***Бы***$^{\widetilde{т}}$*[ик] [= Fac.]: 7: d: 27.*

449 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: ***Ис***^{х}*[ѳ]*^{а} *[= Ieş.]: 14: c: 21.*

450 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea intratextuală: ***бы***$^{\widetilde{ш}}$*[є]* [= 'mai sus']*: 29: d: 28.*

451 Pe marginea acestui verset este inserată litera D, în alfabet latin.

452 Marginal, marcată în text prin patru vrahii, nota: *piatra.*

453 Marginal, marcată în text prin patru vrahii, nota: *sabiia.*

454 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: ***Бы***$^{\widetilde{т}}$*[ик] [= Fac.]: 1: d: 31.*

Cap 40

455 Marginal, marcată în text prin cinci vrahii, nota: *nerăpaos.*

456 Pe marginea acestui verset este inserată litera A, în alfabet latin.

457 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, nota: *bubou.*

458 Pe marginea acestui verset este inserată litera B, în alfabet latin.

459 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea intratextuală: ***бы***$^{\widetilde{ш}}$*[є]* [= 'mai sus']*: 39: d: 35* (ultimele caractere sînt reconstituite după VULG.).

460 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: ***Бы***$^{\widetilde{т}}$*[ик] [= Fac.]: 7: b: 11.*

461 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *Ecclis.: 1: b: 7.*

462 Pe marginea acestui verset este inserată litera C, în alfabet latin.

463 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, nota: *raiul.*

464 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: *Filip.: 4*; *1 Tim.: 6.*

465 Marginal, marcată în text prin zece vrahii şi aşezată într-o acoladă, nota: ***а҃ оу лат.*** [= 'şi în izvodul latinesc']*: şi într-însa va afla avuţie.*

466 Pe marginea acestui verset este inserată litera D, în alfabet latin.

467 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, nota: *pune.*

468 Marginal, marcată în text prin patru vrahii, nota: *va arde.*

Cap 41

469 Pe marginea acestui verset este inserată litera B, în alfabet latin. Numerotarea secvenţei corespunzătoare literei A a fost omisă.

470 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: ***бы***$^{\widetilde{ш}}$*[є]* [= 'mai sus']*: 40: b: 11*; ***Бы***$^{\widetilde{т}}$*[ик] [= Fac.]: 3* .

471 Pe marginea acestui verset este inserată litera C, în alfabet latin.

472 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea intratextuală: ***бы***$^{\widetilde{ш}}$*[є]* [= 'mai sus']*: 20: d: 23.*

473 Pe marginea acestui verset este inserată litera D, în alfabet latin.

474 Marginal, nemarcată în text, trimiterea biblică *Mth.: 5: c: 28.*

Cap 42

475 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *Iacov: 2.*

476 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: *Levit.: 19: c: 15*; *2* ***За***$^{\widetilde{к}}$*[онъ] [= Deut.]: 1 :c: 17 şi 16: d: 19*; ***При***^{т}*[чи] [= Parim.]: 24: c: 23*; *Iacov: 2: a: 2.*

477 Marginal, marcată în text prin cinci vrahii, nota: *fățărești.*

478 Pe marginea acestui verset este inserată litera A, în alfabet latin.

479 În text scris: ***тѳрѡ***^{р}, greşeală de copist.

480 Pe marginea acestui verset este inserată litera B, în alfabet latin.

481 Marginal, în dreptul acestui verset, între acolade, se află explicaţia: ***зри҃ ѡ҃ дцѣре***^{х} ***неразѳ***^{м}***ны***^{х} [= 'vezi despre fiicele neînţelepte'].

482 Pe marginea acestui verset este inserată litera C, în alfabet latin.

483 În dreptul acestui rînd, marginal, indicaţia, nemarcată în text: ***зри҃*** [= 'vezi'].

484 Pe marginea acestui verset este inserată litera D, în alfabet latin.

Cap 43

485 Pe marginea acestui verset este inserată litera A, în alfabet latin.

486 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: ***Бы***$^{\widetilde{т}}$*[ик] [= Fac.]: 9: b: 13.*

487 În text, scris ***нъ*** $\overset{\wedge}{ц}$***йле***, greşeală a copistului.

488 Pe marginea acestui verset este inserată litera C, în alfabet latin. Numerotarea secvenţei corespunzătoare literei B a fost omisă.

489 Marginal, marcată în text prin unsprezece vrahii, explicaţia: ***оу грек. и оу лат. а оу слав.*** [= 'în izvorul grecesc şi în cel latinesc, iar în izvodul slavonesc']: lectură imposibilă.

490 Pe marginea acestui verset este inserată litera D, în alfabet latin.

491 În text, în paranteze pătrate, numărul unui verset fără conţinut.

Cap 44

492 Pe marginea acestui verset este inserată litera A, în alfabet latin.

493 Pe marginea acestui verset este inserată litera B, în

alfabet latin.

494 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: ***Бы***$^{\widetilde{\text{т}}}$*[ик] [= Fac.]: 5: c: 21*; *Evr.: 11: b: 2*.

495 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: ***Бы***$^{\widetilde{\text{т}}}$*[ик] [= Fac.]: 6: b: 9 şi 7: a: 1*.

496 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: ***Бы***$^{\widetilde{\text{т}}}$*[ик] [= Fac.]: 9: b: 9*.

497 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: ***Бы***$^{\widetilde{\text{т}}}$*[ик] [= Fac.]: 12: a: 2 şi 15: a: 5* .

498 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: ***Бы***$^{\widetilde{\text{т}}}$*[ик] [= Fac.]: 17: c: 10*.

499 Pe marginea acestui verset este inserată litera D, în alfabet latin. Numerotarea secvenţei corespunzătoare literei C a fost omisă.

Cap 45

500 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: ***Ис***^{х}*[ѳ]*^{а} *[= Ieş.]: 11: a: 3*.

501 Pe marginea acestui verset este inserată litera A, în alfabet latin.

502 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: ***Ис***^{х}*[ѳ]*^{а} *[= Ieş.]: 6: 8*.

503 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: ***Чи***$^{\widehat{\text{л}}}$*[лд] [= Num.]: 18: a: 3: 7*; ***Ис***^{х}*[ѳ]*^{а} *[= Ieş.]: 4*.

504 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: ***Ис***^{х}*[ѳ]*^{а} *[= Ieş.]: 28: f: 35*.

505 Marginal, marcată în text prin două vrahii, explicaţia: *haină lungă, ádecă stihar*.

506 Marginal, marcată în text prin trei săgeţi îndreptate în jos, explicaţia: *omofor*.

507 Pe marginea acestui verset este inserată litera B, în alfabet latin.

508 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, nota: *sfîntă*.

509 Marginal, marcată în text prin trei săgeţi îndreptate în jos, nota: *vînăt*.

510 Marginal, marcată în text printr-o cruce scrisă cu roşu, completarea: *întru pomenire*.

511 Marginal, aşezată între acolade şi marcată în text prin trei vrahii, explicaţia: *Pre această coronă era scris numele lui Dumnezeu*.

512 În text, scris ***търіѥ***, probabil greşeală de copist.

513 Pe marginea acestui verset este inserată litera C, în alfabet latin.

514 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *Levit: 8: b: 12*.

515 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: ***Чи***$^{\widehat{\text{л}}}$*[лд] [= Num.]: 16: a: 1*.

516 Pe marginea acestui verset este inserată litera D, în alfabet latin.

517 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: ***Чи***$^{\widehat{\text{л}}}$*[лд] [= Num.]: 25: b: 7*; *1 Mac.: 2: f: 54*.

518 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, nota: *mărire*.

Cap 46

519 Pe marginea acestui verset este inserată litera A, în alfabet latin.

520 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, nota: *sabiia*.

521 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *Isus Navi: 10: c: 12*.

522 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: ***Чи***$^{\widehat{\text{л}}}$*[лд] [= Num.]: 14: a: 6*.

523 Marginal, marcat în text printr-o vrahie, este reluat, cu cifre arabe, numărul 600000.

524 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, nota: *vîrtutea*.

525 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, nota: *tăriia*.

526 Pe marginea acestui verset este inserată litera C, în alfabet latin.

527 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *1* ***Цр***$^{\widehat{\text{ст}}}$*[въ] [= 1Reg.]: 7*.

528 Pe marginea acestui verset este inserată litera D, în alfabet latin.

529 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *1* ***Цр***$^{\widehat{\text{ст}}}$*[въ] [= 1Reg.]: 7*.

530 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *1* ***Цр***$^{\widehat{\text{ст}}}$*[въ] [= 1Reg.]: 12*.

Cap 47

531 Marginal, nemarcate în text, trimiterile biblice: *2* ***Цр***$^{\widehat{\text{ст}}}$*[въ] [= 2Reg.]: 7* ***и*** [= 'şi'] *12: a: 1*; *1 Par.: 17*.

532 Pe marginea acestui verset este inserată litera A, în alfabet latin.

533 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *1* ***Цр***$^{\widehat{\text{ст}}}$*[въ] [= 1Reg.]: 17: d: 34*.

534 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *1* ***Цр***$^{\widehat{\text{ст}}}$*[въ] [= 1Reg.]: 17: f: 49*.

535 În text este scris cuvîntul *pre*, tăiat cu cerneală neagră.

536 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *1* ***Цр***$^{\widehat{\text{ст}}}$*[въ] [= 1Reg.]: 18: b: 7*.

537 Pe marginea acestui verset este inserată litera B, în alfabet latin.

538 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *2* ***Цр***$^{\widehat{\text{ст}}}$*[въ] [= 2Reg.]: 12: d: 13*.

539 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *3* ***Цр***$^{\widehat{\text{ст}}}$*[въ] [= 3Reg.]: 3: a: 1*.

540 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *3* ***Цр***$^{\widehat{\text{ст}}}$*[въ] [= 3Reg.]: 4: d : 31*.

541 Pe marginea acestui verset este inserată litera C, în alfabet latin.

542 Marginal, marcată în text printr-o săgeată îndreptată în jos, trimiterea biblică: *3* ***Цр***^{ст}***[вѣ]*** *[= 3Reg.]: 10: c: 27.*

543 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, nota: *strîns-ai.*

544 În text, numărul versetului este notat greşit prin cifra *22.*

545 Numerotarea versetului şi marcarea începutului său sînt omise în text; aici, demarcarea versetului a fost făcută după Vulgata antverpină.

546 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *3* ***Цр***^{ст}***[вѣ]*** *[= 3Reg.]: 12: c: 16.*

547 Pe marginea acestui verset este inserată litera D, în alfabet latin.

548 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *3* ***Цр***^{ст}***[вѣ]*** *[= 3Reg.]: 12: d: 28.*

Cap 48

549 Marginal, nemarcată în text, trimiterea biblică: *3* ***Цр***^{ст}***[вѣ]*** *[= 3Reg.]: 17: a: 1.*

550 Pe marginea acestui verset este inserată litera A, în alfabet latin.

551 Marginal, nemarcate în text, trimiterile biblice: *3* ***Цр***^{ст}***[вѣ]*** *[= 3Reg.]: 18*; *4* ***Цр***^{ст}***[вѣ]*** *[= 4Reg.]: 1.*

552 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *3* ***Цр***^{ст}***[вѣ]*** *[= 3Reg.]: 17: c: 22.*

553 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, explicaţia: ***оу слв***^{в}**.** [= 'în izvodul slavonesc']: *Sion.*

554 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: *4* ***Цр***^{ст}***[вѣ]*** *[= 4Reg.]: 2: b: 11*; *Malah.: 4: a: 6.*

555 Pe marginea acestui verset este inserată litera B, în alfabet latin.

556 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *4* ***Цр***^{ст}***[вѣ]*** *[= 4Reg.]: 2: c: 12.*

557 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *4* ***Цр***^{ст}***[вѣ]*** *[= 4Reg.]: 13: d: 21.*

558 Pe marginea acestui verset este inserată litera C, în alfabet latin.

559 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: *4* ***Цр***^{ст}***[вѣ]*** *[= 4Reg.]: 18: d: 13*; *2 Par.: 32*; *Isai.: 36.*

560 Pe marginea acestui verset este inserată litera D, în alfabet latin.

561 În text apare numărul *34*, notare greşită, în loc de *24.*

562 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: *4* ***Цр***^{ст}***[вѣ]*** *[= 4Reg.]: 19: g: 35*; *Tov.: 1: d: 21*; *Isai.: 37: g: 36*; *1 Mac.: 7: f: 41*; *2 Mac.: 8: c: 19.*

563 În text apare cifra *35*, notare greşită, în loc de *25.*

564 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: *4* ***Цр***^{ст}***[вѣ]*** *[= 4Reg.]: 20: b: 10*; *Isai.: 38: a: 1.*

565 Cuvîntul *cei* lipseşte în text, probabil greşeală de copist.

Cap 49

566 Marginal, nemarcată în text, trimiterea biblică: *4* ***Цр***^{ст}***[вѣ]*** *[= 4Reg.]: 22: a: 1.*

567 Marginal, marcată în text prin cinci vrahii, nota: *speţiêriului.*

568 Pe marginea acestui verset este inserată litera A, în alfabet latin.

569 Marginal, marcată în text prin două săgeţi îndreptate în jos, nota: *curăţit.*

570 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, nota: *împărăţiia.*

571 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *4* ***Цр***^{ст}***[вѣ]*** *[= 4Reg.]: 25: b: 9.*

572 Pe marginea acestui verset este inserată litera B, în alfabet latin.

573 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *Ierem.: 1.*

574 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *Iezec.: 1: a: 4.*

575 Marginal, marcată în text prin două săgeţi îndreptate în jos, nota: *arma.*

576 Pe marginea acestui verset este inserată litera C, în alfabet latin.

577 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, nota: *în credinţa.*

578 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: *1 Ezdra: 3*; *Agghei: 1: 12.*

579 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *3 Ezdra: 6.*

580 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *Zahar.: 3: a: 1.*

581 Pe marginea acestui verset este inserată litera D, în alfabet latin.

582 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: ***Бы***^{т}***[ик]*** *[= Fac.]: 5.*

583 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: ***Бы***^{т}***[ик]*** *[= Fac.]: 44* ***и*** [= 'şi'] *41: f: 40*, *45: a: 3.*

584 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: ***Бы***^{т}***[ик]*** *[= Fac.]: 50: d: 20.*

585 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: ***Бы***^{т}***[ик]*** *[= Fac.]: 4*; ***Бы***^{т}***[ик]*** *[= Fac.]: 5: d: 32.*

Cap 50

586 Marginal, nemarcate în text, trimiterile biblice: *Mac.: 12: a: 7*; *2 Mac.: 3* ***и*** [= 'şi'] *4.*

587 Deasupra secvenţei *–ie* este scrisă secvenţa *–ii*, indicînd o variantă de scriere / pronunţare.

588 Pe marginea acestui verset este inserată litera A, în alfabet latin.

589 Marginal, marcată în text prin patru vrahii, nota: *au scăzut.*

590 În text, secvenţa care începe prin conjuncţia *şi* pînă la

sfîrşit este marcată prin vrahii, iar marginal, în acoladă, indicaţia: ***Сицє оу лат.*** [= 'aşa în izvodul latinesc'].

591 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, nota: *trandafirului.*

592 Marginal, marcată în text prin trei săgeţi îndreptate în jos, nota: *tinerêţelor.*

593 Pe marginea acestui verset este inserată litera B, în alfabet latin.

594 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, nota: *de fraţi.*

595 Pe marginea acestui verset este inserată litera C, în alfabet latin.

596 În text, scris *zile*, probabil greşeală de copist.

597 Pe marginea acestui verset este inserată litera D, în alfabet latin.

598 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, explicaţia: ***оу лат.*** [= 'în izvodul latinesc']: *Seírului.*

Cap 51

599 Pe marginea acestui verset este inserată litera A, în alfabet latin.

600 În text, scris ***мїѧ***^{н}.

601 Marginal, marcată în text prin patru vrahii, nota: *mîntuit.*

602 În text, scris ***мїѧ***^{н}.

603 Pe marginea acestui verset este inserată litera B, în alfabet latin.

604 În text, scris: ***чє.***

605 Pe marginea acestui verset este inserată litera C, în alfabet latin.

606 În text, scris ***мїѧ***^{м}.

607 În text, scris ***мїѧ***^{8}.

608 În text scris: ***ла***^{м} ***†дирєпта***^{м}, greşeală de copist.

609 Pe marginea acestui verset este inserată litera D, în alfabet latin.

610 Marginal, marcată în text prin şapte vrahii, nota: *în casa învăţăturii.*

Ms. 4389
[Prorocirea lui Daniil]

Cap 13

1 Textul care apare în MS.45 şi în BIBL.1688 cu titlul *A Sosánnei istoríe* este plasat în MS.4389 la sfîrşitul cărţii profetului Daniel, ca un al XIII-lea capitol.

2 Marginal, în dreptul acestui verset apare litera A, în alfabet latin.

3 În text cuvîntul *şi* este repetat, probabil greşeală a scriptorului.

4 În text scris: ***бримбла***, probabil greşeală a scriptorului.

5 Marginal, în dreptul acestui verset apre litera B, în alfabet latin.

6 Marginal, marcată în text cu patru vrahii scrise cu negru, nota: *amestecături.*

7 Marginal, în dreptul acestui verset apare litera C, în alfabet latin.

8 Marginal, în dreptul acestui verset apare litera D, în alfabet latin.

9 Marginal, în dreptul acestui verset apare litera E, în alfabet latin.

10 Marginal, nemarcată în text, nota: *Judecata lui Daniil pentru Susanna.*

11 Marginal, marcată în text printr-o cruce scrisă cu roşu, adăugirea: *în mijlocul nostru şi ne dă sfat.*

12 Marginal, în dreptul acestui verset apare litera F, în alfabet latin.

13 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: ***Ис***$^{\widehat{Х}}$*[**о**]*$^{\widehat{А}}$*[**ъ**] [= Ieş.]: 23: a: 4.*

14 În text, după cuvîntul *supt*, scriptorul a lăsat un spaţiu gol.

15 Marginal, marcat în text prin trei vrahii scrise cu negru, comentariul: ***оу сла***$^{\widetilde{в}}$***.*** [= 'în izvodul slavonesc']: *sufletului.*

16 Marginal, marcată în text prin patru vrahii scrise cu negru, nota: *împreuna cu voi.*

17 În text, scriptorul a lăsat un spaţiu gol.

18 Marginal, în dreptul acestui verset apare litera G, în alfabet latin.

19 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *2* ***За***$^{\widehat{к}}$*[**онъ**] [= Deut.]: 9: d: 19.*

20 În text, numărul *65*, care nu corespunde nici unui verset în text, este încadrat între paranteze pătrate roşii, iar marginal, între paranteze pătrate roşii, se află nota: *Acest stih la slov. iaste pus la sfîrşitul capului al 12 şi închis aşa.*

Ms. 4389
[Prorocirea lui Daniil]

Cap 14

1 Textul care apare în MS.45 şi în BIBL.1688 cu titlul *Pentru a bălaurului Vil topire* este plasat în MS.4389 la sfîrşitul cărţii profetului Daniel, ca un al XIV-lea capitol.

2 În text urmează o secvenţă tăiată cu negru, indescifrabilă.

3 Pe marginea acestui verset apare litera A, scrisă în alfabet latin.

4 Pe marginea acestui verset apare litera B, scrisă în alfabet latin.

5 Pe marginea acestui verset apare litera C, scrisă în alfabet latin.

6 Pe marginea acestui verset apare litera D, scrisă în alfabet latin.

7 Pe marginea acestui verset apare litera E, scrisă în alfabet latin.

8 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, nota: *adunară.*

9 Pe marginea acestui verset apare litera F, scrisă în alfabet latin.

10 Marginal, într-o acoladă, nemarcată în text, nota: *Duse îngerul pre Avvacum cu prînz la Daniil.*

11 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *Iezec.: 8: a: 3.*

12 Pe marginea acestui verset apare litera G, scrisă în alfabet latin.

CARTEA ÎNȚELEPCIUNII LUI SOLOMON

COMENTARII

de Mihaela Paraschiv

Introducere

1. Aspecte de ordin literar şi lingvistic

1.1. Autorul

Cartea Înţelepciunii lui Solomon (= *Înţel.*) este, în ordine cronologică, ultima carte veterotestamentară (PETERCĂ, p. 160) din categoria scrierilor ce nu aparţin propriu-zis canonului ebraic al cărţilor sfinte, fiind desemnate drept deuterocanonice sau canonice de rangul al doilea; într-unul din *Prologuri* (*Prologus in Libro Regum*), Hieronim menţionează *Sapientia Salomonis* între cărţile care nu figurează în canon (*Igitur Sapientia, quae vulgo Salomonis inscribitur, et Iesu filii Sirach liber et Iudith et Tobias et Pastor non sunt in Canone*). Cărţile deuterocanonice se adresau lectorilor din societatea iudeo-elenistică, intenţionînd o revigorare a valorilor tradiţionale ale vieţii religioase ebraice, mai ales în rîndul catehumenilor, în conformitate cu orizontul de aşteptare al vremii. Autorul *Înţel.*, chiar dacă aparţinea culturii elenistice, folosind limba şi ideile acesteia, era ca formaţie, cum observa BLOCH (col. 1274), „un juif nourri des Ecritures". Prin titlul său grecesc, cu caracter midraşic, *Σοφία Σαλωμῶνις* (prezent în cele mai vechi manuscrise: *Codex Sinaiticus*, *Codex Vaticanus*, *Codex Alexandrinus*, *Ephraemi Syri rescriptus*), cartea se prezintă ca operă a regelui Solomon, intrat în tradiţie ca „Regele Înţelept", fără însă ca acesta să fi fost autorul ei real; sub acest titlu ea era cunoscută, se pare, la mijlocul secolului al II-lea d.Hr., judecînd după reacţiile din mediul patristic al vremii. Chiar dacă numele regelui Solomon nu este prezent în cuprinsul cărţii, în care, de altfel, nu apare nici un nume propriu, capitolele 7-9 fac neîndoielnic referire la el, fapt care explică, oarecum, pseudonimia solomoniană; plasarea unei doctrine sapienţiale elenizate sub patronajul înţeleptului rege din Ierusalim se conforma unei uzanţe curente în antichitate, constînd în atribuirea paternităţii spirituale sau intelectuale a unei lucrări unui nume ilustru, în virtutea compatibilităţii acestuia cu tema tratată. Autorul *Înţel.* face din Solomon un demn competitor al unor nume celebre din lumea elenistică şi, fără a pierde din vedere tradiţia biblică septuagintară despre acest personaj istoric, îl plasează abil în ambientul problematicii iudaice contemporane şi al preocupărilor filosofico-religioase ale elenismului (LARCHER, ETUD., p. 200), atribuindu-i o inspiraţie sapienţială dimensionată de antica *σοφία* (BARSOTTI, p. 29-30). De altfel, întreaga carte este axată pe cele două principii midraşice: păstrarea legăturii cu tradiţia biblică şi amplificarea textului biblic prin redistribuirea sau reinterpretarea unor secvenţe evenimenţiale, astfel că, după opinia lui OSTY (p. 19), avem a face cu „un type achevé d'exégèse midrashique".

Încă din perioada patristică, paternitatea solomoniană a cărţii a suscitat reacţii diverse. Unii Părinţi ai Bisericii trec sub tăcere numele lui Solomon (Vasile cel Mare, Grigore de Nissa, Ioan Hrisostomul), alţii îi contestă explicit paternitatea, atribuind scrierii un caracter pseudonim (Amphiloh), pseudoepigrafic sau apocrif (Hieronim), alţii prezumă un alt autor (Augustin atribuie iniţial această carte nepotului lui Ben Sirah, apoi retractează).

Problema autorului real al *Înţel.* nu poate fi separată de încercările de datare a ei, de aceea, în ordine cronologică, numele propuse de exegeţii moderni au fost următoarele (LARCHER, SAG., I, p. 125-139):

1. *Onias al III-lea*, marele preot asasinat la mijlocul secolului al II-lea î.Hr., în timpul tulburărilor din comunitatea iudaică palestiniană, în ajunul revoltei macabeice; cartea scrisă de el în refugiu, rămasă neterminată la moartea sa tragică, ar fi un ecou al persecuţiilor „celui drept" de către evreii apostaţi.

2. *Aristobulos*, autorul unei opere în care încearcă să explice în termeni filosofici pasajele mai dificile din Lege, a trăit în Alexandria, într-o epocă, se pare, anterioară celei în care a fost elaborată *Înţel.*, cînd iudaismul alexandrin nu se confrunta cu problemele care transpar din textura cărţii sapienţiale.

3. *Nepotul lui Iesus Ben Sirah*, traducătorul în limba greacă al cărţii bunicului său, scrisă în ebraică, cunoscută în latină sub titlul *Liber Ecclesiasticus*, este o mai veche ipoteză la care a meditat Augustin, într-o vreme (secolul al IV-lea d.Hr.) în care se dezbătea problema canonicităţii unora dintre cărţile sfinte şi a autorului lor; scrierile lui Augustin vădesc în această privinţă o mare indecizie, de la considerarea lui

Iisus Sirah drept autor al *Înțel.*, la convingerea, indusă de *doctiores*, că autorul *Înțel.* este același cu cel al *Ecclesiasticului*, acesta fiind Solomon, pînă la contestarea propriei supoziții asupra paternității siracidane a *Înțel*: *Nam illi duo libri unus qui Sapientia et alius qui Ecclesiasticus inscribitur de quadam similitudine Salomonis esse dicuntur; nam Iesus Sirach eos conscripsisse constantissime perhibetur* (AUGUSTIN, *De doctrina christiana*, II, 8 — „Căci cele două cărți, una care se intitulează *Sapientia*, cealaltă *Ecclesiasticus*, se spune că sînt ale lui Solomon, datorită unei anumite asemănări; dar, se poate declara cu toată fermitatea că le-a scris Iisus Sirah"); *Alii vero duo, quorum unus Sapientia, alter Ecclesiasticus dicitur propter eloquii nonnullam similitudinem ut Salomonis dicantur obtinuit consuetudo: non autem esse ipsius non dubitant doctiores* (AUGUSTIN, *De civitate Dei*, XVII, 20 — „Iar alte două, dintre care una se numește *Sapientia*, cealaltă *Ecclesiasticus*, datorită unei asemănări de limbaj, tradiția a făcut să-i fie atribuite lui Solomon: învățații nu se îndoiesc însă că nu sînt chiar ale lui"); *In secundo sane libro de auctore libri quem plures vocant Sapientiam Salomonis quod etiam ipsum sicut Ecclesiasticum Iesus Sirach scripserit, non ita constare sicut a me dictum est postea didici, et omnino probabilius comperi non esse hunc eius libri auctorem* (*Retractationes*, II, 4 — „Într-adevăr, în cartea a doua [din *De doctrina christiana*], cu privire la autorul cărții, pe care mai mulți o numesc *Sapientia Salomonis*, [am spus că] Iisus Sirah ar fi scris-o și pe aceasta, la fel ca pe *Ecclessiasticus*, dar am constatat ulterior că lucrurile nu stau așa cum am spus eu și am descoperit că e în mod categoric mai probabil că el nu e autorul acestei cărți"). În cele din urmă, așa cum observă și MOTZO (p. 460-461), AUGUSTIN (*De Scriptura Sacra Speculum*, p. 946) lasă în suspensie problematica paternitate a *Înțel.*, afirmînd că „nu e totuși clar cine ar putea fi autorul acelei cărți care se numește *A Înțelepciunii*" (*nec tamen eius qui Sapientiae dicitur quisnam sit auctor apparet*). Un susținător modern al atribuirii *Înțel.* lui Iisus Sirah este ROMANIUK (p. 163-170), care își argumentează cu ample liste de asemănări structurale și lexicale convingerea că traducătorul grec al *Înțelepciunii lui Iisus Sirah* este și autorul *Înțelepciunii lui Solomon*. Se crede, însă, că existența unor incontestabile afinități între cele două scrieri poate fi explicată prin cunoașterea și folosirea de către autorul *Înțel.* a traducerii grecești a Siracidului (SCARPAT, AUT., p. 171; LARCHER, SAG., I, p. 133).

4. *Philon din Alexandria* este desemnat ca autor al *Înțel.* într-unul din *Prologurile* lui Hieronim (*Praefationes in libros Salomonis*), opinie care a dominat secolele Antichității tîrzii și ale Evului Mediu; afirmația lui Hieronim se întemeiază pe mărturiile predecesorilor: *Fertur et* πανάρετος *Iesu Filii Sirach liber et alius* ψευδοεπίγραφος *qui Sapientia Salomonis inscribitur. Secundus apud Hebraeos nusquam est, quin et ipse stilus graecam eloquentiam redolet; et nonnulli scriptorum veterum hunc Iudaei Philonis adfirmant* (PRAEFATIONES, p. 5: „E menționată și atotvirtuoasa carte a lui Iisus, fiul lui Sirah, precum și o alta apocrifă, care poartă titlul *Înțelepciunea lui Solomon*. Cea de-a doua nu se află nicăieri la evrei, astfel că însuși stilul ei are iz de elocință grecească; unii dintre scriitorii din vechime afirmă că ea îi aparține lui Philon Iudeul"). ISIDOR DIN SEVILLA (*Etymologiae*, VI, 30) preia și întărește afirmațiile lui Hieronim, adăugînd și o motivație a titlului cărții: *Liber Sapientiae apud Hebraeos nusquam est, unde et ipse titulus Graecam magis eloquentiam redolet. Hunc Iudaei Philonis esse adfirmant, qui proinde Sapientiae nominatur, quia in eo Christi adventus, qui est sapientia Patris et passio eius evidenter exprimitur* („*Cartea Înțelepciunii* nu se află nicăieri la evrei, de aceea chiar titlul ei are mai degrabă iz de elocință grecească. Iudeii afirmă că lui Philon îi aparține această carte, care de aceea se numește a *Înțelepciunii*, fiindcă în ea este deslușit anunțată venirea lui Hristos, care e înțelepciunea Tatălui, precum și pătimirea lui"). La începutul secolului al XVIII-lea, D. Calmet examinează motivele care i-au determinat pe predecesorii săi să-l considere pe Philon autorul *Înțel.* și, constatînd insuficiența argumentelor acestora, respinge paternitatea lui Philon (CALMET, p. 289-296), atitudine adoptată și de majoritatea exegeților moderni, din convingerea că *Înțel.* a fost elaborată anterior.

5. *Apollos* este ultimul dintre prezumtivii autori ai *Înțel.*, pe care ar fi scris-o după persecuția lui Caligula (versetul 14:17 ar fi o aluzie la acest eveniment), iar capitolele II-V ale cărții ar constitui cea dintîi mărturie istorică despre personalitatea și moartea lui Iisus Hristos și despre așteptările escatologice suscitate de celebritatea sa postumă. Tot lui Apollos i-a fost atribuită și epistola paulină *Πρὸς Ἑβραίους* (*apud* LARCHER, SAG., I, p. 135).

6. *Un esenian*, supoziție puțin probabilă, întrucît *Înțel.* diferă în multe privințe de textele descoperite la Qumran.

7. *Un terapeut*, membru al grupului religios egiptean al terapeuților, analog celui al esenienilor, despre existența și doctrina căruia oferă informații Philon într-un tratat *Despre viața contemplativă* (*Περὶ τοῦ θεωρητικοῦ βίου*), dînd cuvîntului *θεραπευτής* sensul de 'slujitor al divinității'; după descrierea lui Philon, terapeuții erau mai înclinați spre contemplație decît esenienii, năzuind la o comuniune mistică cu divinitatea, și erau animați de o dorință pasionată pentru înțelepciune (GEOLTRAIN, p. 23). În textul *Înțel.* sînt reperabile unele analogii cu ideile acestui grup (elogiul vieții în solitudine, în 4:11-14; cinstirea acordată virginității voluntare, în 3:13-14; egalitatea femeii cu bărbatul în îndatoririle cultuale, în 9:5, 7; importanța rugăciunii din zorii zilei, în 16:28; celebrarea trecerii Mării Roșii, în 10:18-21 și 19), dar autorul *Înțel.* nu poate fi un terapeut, opinează LARCHER, SAG. (I, p. 138), poate cel mult un cunoscător al misticii acestui grup religios, pentru că preocupările și cunoștințele sale despre viața religioasă și laică depășesc limitele înguste ale vieții comunitare a terapeuților.

8. *Un evreu alexandrin*, care ar fi asimilat progresiv limba și cultura greacă, pare a fi o prezumție mai apropiată de realitate, date fiind numeroasele analogii ale cărții cu limba și gîndirea iudaismului din Alexandria.

1.2. Data și locul scrierii

Prezumtivele datări ale compunerii *Înțel.* încep cu sfîrșitul secolului al III-lea î.Hr. și se întind pînă în secolul al II-lea

d.Hr., fiind în strînsă legătură cu ipostazele auctoriale propuse[1]. Adresarea către regii pămîntului şi condamnarea idolatriei păgîne se potrivesc la fel de bine atît perioadei greceşti, cît şi celei romane din istoria evreilor. Aluziile cărţii la o persecuţie a iudeilor au făcut să fie luată în consideraţie contemporaneitatea autorului *Înţel.* cu o astfel de măsură imperială şi, în consecinţă, s-au avansat ca date ipotetice ultima parte a domniei lui Ptolemeu al X-lea Lathyros (88-80 î.Hr.) şi domnia lui Caligula (37-41 d.Hr.). Cea din urmă datare e relaţionată cu ipoteza lansată de Hieronim privind atribuirea *Înţel.* de către „unii scriitori din vechime" lui Philon (*nonnulli scriptorum veterum hunc Iudai Philonis adfirmant*), care a susţinut în apărarea evreilor alexandrini din vremea lui Caligula unele idei ce se regăsesc în cuprinsul cărţii. Întrucît canonul *Muratorianus*, cunoscut şi ca *Lista lui Muratori*, menţionînd *Înţel.*, o plasează la sfîrşitul scrierilor *Noului Testament*, ca o carte recentă, s-a avansat ideea scrierii ei în secolul al II-lea d.Hr., un argument important fiind şi cultul idolatric instituit de împăratul Hadrianus în memoria favoritului său Antinous, la care par a face aluzie anumite pasaje ale cărţii (14:12-17).

Locul unde a fost compusă *Înţel.* este, în opinia majorităţii exegeţilor, Alexandria, centrul iudaismului elenistic, unde au fuzionat în modul cel mai benefic ideile iudaismului cu cele ale elenismului[2].

1.3. Probleme de ordin compoziţional

Şi sub aspect compoziţional, *Înţel.* a făcut obiectul unor abordări diferite, prezentate în detaliu de LARCHER, SAG. (I, p. 84-91). Discuţia s-a purtat în primul rînd în privinţa f o r m e i de poezie sau proză ritmică a textului *Înţel.* În lipsa manuscrisului original al cărţii, manuscrisele unciale din secolele IV-V d.Hr. (*Alexandrinus*, *Vaticanus*, *Sinaiticus*), care dispun textul pe coloane, nu pot da seamă de forma lui originară, dar există şi o mărturie anterioară uncialelor (un papirus din secolul al III-lea d.Hr.), constînd în două fragmente din capitolele 11 şi 12, dispuse în stihuri, care ar pleda pentru forma versificată dată cărţii de autor. După P. W. Skenan, numărul total de stihuri ar fi 1121, cifră foarte apropiată de 1122, care ar reprezenta echivalentul numeric al cuvîntului *Salomon*, în varianta grafică *Salamon*. Şi A. G. Wright e de părere că structura intenţionată de autor a fost una metrică, dar că nu stihurile contează, ci versetele (specifice poeziei ebraice, compuse din unul sau mai multe stihuri), al căror număr a fost determinat de o anumită proporţie armonică, ca reflectare a proporţiei divine, a numărului de aur. El crede că a descoperit raţionamentul matematic care se află la baza ansamblului şi părţilor *Înţel.* De altă parte, H. Bois crede că se pot identifica în structura cărţii anumite secvenţe metrice greceşti, de natură diversă, şi că însăşi distribuţia versetelor în stihuri paralele denotă o anume familiaritate cu poezia greacă. L. Mariès avansează pentru prima dată, în baza unor argumente literare, ipoteza diviziunii cărţii în strofe regulate, de tip ebraic, conform căreia, spre exemplu, cărţile 1-9 ar fi formate din trei poeme a cîte opt strofe, primul pe tema nemuririi (1:1-3:12), al doilea pe tema judecăţii (3:13-6:11) şi al treilea pe tema înţelepciunii (6:12-9:17), primele două poeme avînd rolul de strofă şi antistrofă, iar al treilea, de strofă finală; în opinia sa, în *Înţel.*, strofa ebraică s-ar combina cu ritmul de tip grec, bazat pe cantitatea silabelor[3]. Au existat şi cîţiva adepţi ai elaborării totale sau parţiale a cărţii sapienţiale solomoniene în proză: *e.g.* traducerea integrală în proză a lui REUSCH atestă implicit opinia traducătorului privind forma originară a textului *Înţel.* De o anume reputaţie s-a bucurat ipoteza lui FOCKE, care distinge părţi scrise sub influenţa poeziei ebraice, caracterizate de uzul paralelismului sinonimic sau antitetic, şi părţi de proză ritmică, opinie preluată şi susţinută ulterior de BRUYNE (p. 101-133), care afirmă că traducerea latină a *Înţel.* nu este în versuri pentru că nici textul grec tradus nu a fost astfel.

Sintetizînd opiniile divergente de mai sus în privinţa formei *Înţel.*, rezultă că autorul ei s-a aflat atît sub influenţa poeziei biblice ebraice, cît şi sub cea a poeziei laice greceşti, aceste două reminiscenţe livreşti îmbinîndu-se şi cu influenţa prozei retorice, dînd împreună măsura unei culturi complexe şi cu adevărat fecunde în plan creator. Intenţia autorului a fost de a compune o lucrare poetică, imitînd poezia biblică şi elenizînd-o; el adoptă forma exterioară a versului liber ebraic, inserînd în mod spontan anumiţi metri greceşti sau elemente de proză ritmică.

În ce priveşte g e n u l l i t e r a r în care s-ar încadra această carte, este neîndoielnic faptul că ea aparţine genului sapienţial. FICHTNER (p. 124) o caracterizează drept „o scriere de înţelepciune apocaliptică", considerînd suficientă această desemnare; între argumentele invocate este şi acela că autorul *Înţel.* exploatează în manieră retorică şapte comparaţii între israelieni şi egipteni, ocazionate de evocarea plăgilor Egiptului, comparabile cu cele şapte trompete şi şapte cupe din *Apocalipsa lui Ioan*, în care există şi menţionarea unora dintre plăgile egiptene. REESE (p. 117) consideră *Înţel.* drept o exhortaţie didactică de tipul discursului protreptic (*λόγος προτρεπτικός*), iar GILBERT, INTR. (p. 57) avansează ipoteza apartenenţei *Înţel.* la genul discursiv epidictic, considerînd-o un elogiu (*ἐγκώμιον*). Au existat şi apropieri ale unor pasaje din *Înţel.* de anumite genuri literare precum diatriba (cap. 2, 5, 11), aporia (cap. 6-10) şi synkrisis (cap. 11-19; *σύγκρισις* era un gen literar

[1] *Vide* ampla discuţie pe tema datării *Înţel.* la LARCHER, SAG. (I, p. 141-161); în opinia sa „*La Sagesse de Salomon* a été écrite peu avant ou pendant le premier siècle avant notre ère. Cette hypothèse se base sur le fait que le livre manifeste une connaissance de la traduction grecque des prophètes dans la Septante. En outre, on a constaté que le livre a les mêmes visées que l'oeuvre de Philon d'Alexandrie; elle se présente comme une apologie de la tradition juive dans le milieu égyptien".

[2] *Cf.* GILBERT, SAG. (p. 227-228); în opinia sa, mediul cultural al *Înţel.* este cel al diasporei iudaice din Alexandria: „En effet, même s'il n'est cité et transmis que par les chrétiens, ce livre est certainement issu du judaïsme. Ses nombreuses allusions à l'Egypte, en particulier dans l'évocation de l'Exode (Sg. 10, 15-19, 21), incitent à penser qu'il fut rédigé dans la métropole portuaire du delta du Nil".

[3] MARIÈS (p. 251): „Le Livre de la Sagesse, bien qu'il ait été écrit en grec, a conservé d'une façon remarquable les formes de la poésie hébraïque, notamment «le parallélisme» des membres".

utilizat de retorii greci, bazat pe opoziţii, prin folosirea căruia autorul *Înţel.* ar fi intenţionat să-şi îmbărbăteze coreligionarii persecutaţi şi să ameninţe populaţia antisemită alexandrină cu pedeapsa apocaliptică); secţiunea a treia a cărţii (cap. 11-19), axată pe o abordare teologică, a fost caracterizată drept un midraş elenizat, conform cunoscutei teze a lui E. Stein[4].

O problemă de ordin compoziţional, mult discutată în ultimele două secole, este aceea a u n i t ă ţ i i l i t e r a r e a *Înţel.* (ZIEGLER, STRUTT.). Conform unei cunoscute ipoteze avansate de HOUBIGANT (p. 465-480), capitolele 1-9 ar fi fost scrise în ebraică de Solomon însuşi, iar restul cărţii ar aparţine unui autor grec, ipoteză bazată pe multiplele opoziţii între cele două părţi ale cărţii: *e.g.* în prima parte înţelepciunea are rolul principal, în a doua ea trece în plan secundar (cu excepţia unor menţiuni fugare din 14:2 şi 14:5); în prima parte referinţele la istoria evreilor sînt discrete, în a doua ele sînt pe primul plan; în prima parte ateismul este sursa tuturor viciilor, în a doua, idolatria etc. Au mai fost luaţi în discuţie şi de către alţi critici doi sau trei autori ai cărţii şi un redactor final al ei, pînă cînd, în 1860, GRIMM se opune vehement acestor ipoteze arbitrare, bazate pe argumente precare, apărînd unitatea *Înţel.*; impresionaţi de acest verdict autoritar, criticii următori au ezitat să reia în discuţie problema, pînă la începutul secolului al XX-lea, cînd critica literară avansează noi ipoteze atît asupra apartenenţei cărţii la mai mulţi autori, cît şi asupra unităţii ei compoziţionale. LARCHER, SAG. (I, p. 98-108) recunoaşte diferenţele de natură ideatică, lexicală, sintactică şi stilistică din interiorul cărţii, pe care nu le consideră însă ireductibile, refuzînd să le pună în seama mai multor autori şi insistînd cu precădere asupra asemănărilor incontestabile ţinînd de uzul aceloraşi procedee lingvistice sau stilistice şi al unei maniere compoziţionale unice. În opinia sa, diferenţele între cele trei secţiuni ale cărţii (I: cap. 1-5; II: cap. 6-10; III: cap. 11-19) nu sînt doar de natură tematică (etică, filosofică, teologică), ci se explică şi prin destinatarii avuţi în vedere: prima secţiune vizează o comunitate iudaică şovăielnică în credinţă şi scindată, incluzîndu-i deopotrivă pe credincioşi, pe blasfemici şi pe necredincioşii declaraţi, persecutori ai credincioşilor; în a doua secţiune, persuasiunea asupra adevăratei înţelepciuni se adresează regilor păgîni şi elitei cultivate, lărgindu-şi treptat orizontul şi intenţionînd o cuprindere universală a tuturor celor de bună credinţă; a treia secţiune pare a conţine mai multe mesaje: o resuscitare a mîndriei poporului evreu, amintindu-i de evenimentele exodului, o avertizare a celor ce se comportă nedrept cu poporul ales şi o conştientizare a păgînilor idolatri de degradarea lor religioasă şi morală. Deşi s-ar putea crede că cele trei secţiuni au fost elaborate de autor la date diferite şi nu în ordinea cunoscută, Larcher e de părere că e preferabil să admitem că ordinea stabilită este rezultatul unei sinteze personale, că ea reflectă planul de ansamblu al cărţii, vădind o anume progresie logică în organizarea materialului şi în succesiunea părţilor componente ale cărţii.

Un tablou sinoptic al *Cărţii Înţelepciunii lui Solomon*, în succesiunea secvenţelor tematice şi a motivelor tratate, ar fi următorul:

a. Secvenţa I, cap. 1-5: *Destinul diferit al celor drepţi şi al celor nedrepţi*:

Cap. 1. Îndemn la preţuirea şi cultivarea dreptăţii, fără de care nu există înţelepciune;

Cap. 2. Exortaţia necredincioşilor întru trăirea plenară a vieţii şi prigonirea celui drept pentru a-i verifica răbdarea în suferinţă;

Cap. 3. Evocarea fericirii celor drepţi şi a pedepsirii celor păcătoşi la judecata de apoi;

Cap. 4. Semnificaţia morţii timpurii a celui drept: ea poate încununa o stare de perfecţiune interioară şi este semnul iubirii divine pentru cel drept;

Cap. 5. Căinţa de pe urmă a celor păcătoşi pentru eşecul vieţii lor; recompensa postumă hărăzită celor drepţi;

b. Secvenţa a II-a, cap. 6-10: *Rolul înţelepciunii divine în călăuzirea vieţii umane*:

Cap. 6. Îndemnul unui monarh pămîntean [Solomon] către ceilalţi conducători ai lumii de a căuta şi urma înţelepciunea şi dreptatea;

Cap. 7. Binefacerile înţelepciunii;

Cap. 8. Nevoia de înţelepciune ca părtaşă a vieţii; alegoria înţelepciunii ca soţie ideală;

Cap. 9. Rugăciunea [lui Solomon] către Dumnezeu pentru dobîndirea înţelepciunii;

Cap. 10. Rolul înţelepciunii de la începutul omenirii pînă la ieşirea evreilor din Egipt;

c. Secvenţa a III-a, cap. 11-19: *Istoria privilegiată a poporului sfînt în confruntarea cu adversarii săi idolatri, ca ilustrare a soartei diferite hărăzite de Providenţa divină celor drepţi şi celor nedrepţi*:

Cap. 11. Călăuzirea poporului ales de către Dumnezeu; enunţarea principiului ilustrat ulterior prin 7 antiteze succesive: fiecare binefacere acordată evreilor corespunde unei pedepse (plăgi) destinate egiptenilor; prima antiteză pe tema setei; al doilea principiu al pedepsirii divine: fiecare e pedepsit prin ceea ce a greşit;

Cap. 12. Justificarea dată de autor pedepsirii divine, a cărei moderaţie vădeşte dragostea lui Dumnezeu pentru creaturile sale şi nemărginirea răbdării şi dreptăţii sale;

Cap. 13. Mustrarea celor necredincioşi şi a închinătorilor la idoli;

Cap. 14. Istoricul idolatriei şi consecinţele ei nefaste;

Cap. 15. Bunătatea şi puterea lui Dumnezeu şi neputinţa idolilor;

Cap. 16. Pedepsele (plăgile) date de Dumnezeu egiptenilor pentru idolatrie şi binefacerile hărăzite evreilor; a doua antiteză pe tema foamei; a treia antiteză pe tema gîngăniilor; a patra antiteză pe tema grindinei;

Cap. 17. A cincea antiteză: plaga întunericului şi suferinţele egiptenilor, comparativ cu lumina de care au avut parte evreii;

[4] Pentru întreaga discuţie asupra genului literar al *Înţel.*, *vide* LARCHER, SAG. (I, p. 109-114); *vide et* LEPROUX (p. 74-75).

Cap. 18. A şasea antiteză pe tema nopţii pascale: pedepsirea egiptenilor prin uciderea celor dintîi născuţi şi cruţarea celor dintîi născuţi ai evreilor;

Cap. 19. A şaptea antiteză: mînia lui Dumnezeu asupra egiptenilor la trecerea Mării Roşii şi miracolele de care au avut parte evreii în acea împrejurare; comparaţia între egipteni şi sodomitani; explicarea miracolelor exodului prin teoria filosofică a elementelor; doxologia finală.

REESE identifică în interiorul *Înţel.*, sub aspectul conţinutului, patru unităţi tematice, pe care le numeşte „cărţi": *the Book of Eschatology* (1:1-6:11, 6:17-20), *the Book of Wisdom* (6: 12-16, 6:21-10:21), *the Book of History* (11:1-14, 16:1-19:22), *the Book of Divine Justice and Human Folly* (11:15-15:19).

1.4. Limba scrierii

Ideea că *Înţel.* a fost la origine scrisă în ebraică îi aparţine, cum am arătat mai sus, lui C. F. Houbigant, care considera capitolele 1-9 scrise de însuşi regele Solomon, restul fiind opera unui autor grec. La începutul secolului al XIX-lea, BRETSCHNEIDER atribuia capitolele 1-6:8 unui evreu din epoca Macabeilor, iar capitolele 6:9-10 şi 12-19 le considera scrise aproape de vremea lui Iisus Hristos şi reunite împreună cu celelalte într-un tot de către un redactor final, care ar fi adăugat şi capitolul 11. Ipoteza unui original ebraic este reluată la sfîrşitul aceluiaşi secol de MARGOLIOUTH (*apud* LARCHER, SAG., I, p. 91), care era de părere că întreaga carte a fost scrisă în ebraică şi propunea lămurirea unor pasaje dificile din varianta ei greacă prin apelul la locuţiuni ebraice sau neoebraice. Şi în opinia lui FOCKE (p. 66-74), capitolele 1-5 par a fi avut un original ebraic, dat fiind numărul mare de ebraisme, care denotă traducerea lor în greacă direct din ebraică.

SPEISER (*apud* LARCHER, SAG., I, p. 93) emite o nouă ipoteză, considerînd că o primă parte a cărţii, formată din capitolele 1-6:21 şi 8-9, e tradusă din ebraică de autorul celorlalte capitole. PURINTON (*apud* LARCHER, SAG., I, p. 93) respinge ideea unui idiom iudeo-grec şi explică toate ebraismele textului grec prin traducerea lor din ebraică. Pentru criticii mai apropiaţi de vremea noastră, tezele enumerate mai sus sînt puţin convingătoare, ei fiind de părere că ebraismele sînt strîns legate de expresiile pur greceşti, fapt care denotă un autor cu o personalitate complexă, capabil să schimbe mereu registrul expresiv; e posibil ca ebraica să fi fost limba lui maternă, în care a învăţat să se roage, opinează C. Larcher, fapt care ar explica şi reminiscenţele din Biblia ebraică, dar e neîndoielnic faptul că el a asimilat limba şi cultura greacă, cu anumite limite, vizibile în unele stîngăcii ale exprimării. Şi în opinia lui M. Gilbert (în *Préface* la LEPROUX, p. 9), *Înţel.* a fost redactată direct în limba greacă, în mediul marii culturi elenistice la care autorul anonim era foarte receptiv. E vorba, aşadar, de un evreu elenizat, care, scriind în greacă, a îmbinat într-o manieră *sui generis* motive biblice ebraice şi motive literare greceşti, avînd certe cunoştinţe asupra midraşului palestinian (LARCHER, SAG., I, p. 94-95). În pofida acestei convingeri generalizate în a doua jumătate a secolului al XX-lea, ipoteza traducerii, în capitolele 1-10 ale *Înţel.*, a unui original ebraic sau aramaic a fost avansată recent de HORBURY (p. 652), autorul articolului *The Wisdom of Solomon* din *Oxford Bible Commentary*. Această posibilitate rămîne însă pur teoretică, întrucît nu a fost descoperit nici un fragment din această carte scris în ebraică sau aramaică şi ea nu figurează între manuscrisele descoperite la Marea Moartă. În această privinţă, şi aserţiunea lui Hieronim, mai sus citată (*nusquam apud Hebraeos est*), întărită de cea a lui Isidor din Sevilla, merită a fi creditată.

2. Transmiterea textului

2.1. Manuscrisele

Textul *Cărţii Înţelepciunii lui Solomon* ne-a fost transmis de numeroase manuscrise în scriere majusculă şi minusculă, începînd cu secolul al IV-lea d.Hr., cîteva fragmente fiind atestate şi în papirusuri datînd din secolul anterior. Dintre codicele scrise cu majuscule ale *Septuagintei*, în care este înserată şi *Înţel.*, sub titlul *Σοφία Σαλωμῶνος*, cele mai cunoscute sînt: *Codex Sinaiticus* (secolul al IV-lea), în care *Înţel.* pare a fi opera unui singur scrib, judecînd după similitudinea erorilor ortografice şi fonetice; *Codex Vaticanus* (secolul al IV-lea), în care apar în *Înţel.* unele prescurtări prin contracţie ale cuvintelor (*e.g.* *πνα* pentru *πνεῦμα*) şi există unele corecturi ce aparţin scribului, unui corector contemporan cu el şi unuia posterior; ca şi codicele precedente, *Codex Alexandrinus* (secolul al V-lea) plasează *Înţel.* în partea finală a *Septuagintei*, iar *Codexul lui Ephrem* (secolul al V-lea, numit astfel pentru că a fost transformat în palimpsest de un scrib medieval pentru a copia un tratat al Sfîntului Ephrem) conţine doar cîteva fragmente din *Înţel.* Un alt document antic, cunoscut sub numele de *Codex Muratorianus*, a cărui datare este plasată de exegeţi între secolele II-V d.Hr., aşează *Înţel.* între cărţile *Noului Testament*, *inter apostolos*, nu în *Vechiul Testament*, *inter prophetas*, fapt explicat de MOTZO (p. 462) prin aceea că autorul canonului *Muratorianus* îl considera drept autor al cărţii pe Philon, pe care tradiţia (*vide* HIERONIM, *De viris illustribus*, 11) îl prezenta ca pe un iudeu convertit la creştinism, apropiat al apostolului Pavel şi bun cunoscător al vieţii primilor creştini, discipoli ai apostolului Marcu, despre care, sub numele de „terapeuţi", ar fi vorbit în cartea sa *Despre viaţa contemplativă*.

După GILBERT, SAG. (p. 58-61) şi LARCHER, ETUD. (p. 30-84), cea mai bună ediţie critică actuală a *Înţel.* este cea elaborată de J. Ziegler (*Sapientia Salomonis, Septuaginta Vetus Testamentum Graecum*, XII, 1, Vandenhoeck und Ruprecht, Göttingen, 1962 = ZIEGLER, SAP.), în opinia căruia starea cea mai veche a textului este înregistrată de manuscrisele B (*Vaticanus*), C (*Sinaiticus*) şi A (*Alexandrinus*).

2.2. Traducerile

2.2.1. Traduceri străine

a) *Vetus Latina*. Datînd de la mijlocul secolului al II-lea

d.Hr. şi fiind anterioară celor mai vechi manuscrise greceşti, *Vetus Latina* reflectă uzul unui text grecesc anterior acestora. Vechea traducere latină a *Înţel.*, sub titlul *Liber Sapientiae*, nu a fost nici refăcută, nici revizuită de Hieronim; ea a fost preluată *tale quale* de tradiţia *Vulgatei* din secolele posterioare şi figurează ca atare în marea ediţie critică realizată de călugării benedictini ai abaţiei San Gerolamo din Roma[5]. Această traducere, în latina vulgară, pare să fi fost opera unui scriitor african, care a avut la dispoziţie un codice grecesc în care nu exista împărţirea textului în stihuri sau era făcută altfel decît în textul grec cunoscut nouă; există şi situaţii în care *Vetus Latina* se distinge de ansamblul tradiţiei greceşti prin introducerea unor stihuri sau cuvinte suplimentare, ori pare să fi tradus alte cuvinte greceşti.

b) Alte versiuni antice şi medievale:

α) *Versiunile copte*, în dialectul sahidic, sînt atestate în două manuscrise datînd din secolele VI-VII d.Hr.; cîteva fragmente din *Înţel.*, traduse în dialectul bohairic, s-au transmis prin 20 de manuscrise, datînd din anii 1273-1804.

β) *Versiunile siriace* sînt reprezentate de *Peschitta*, tradusă în secolul al IV-lea, după un manuscris grec, şi de *Syrohexaplarul*, datînd de la începutul secolului al VII-lea, o traducere literală, foarte servilă textului grec.

γ) *Versiunea armeană* este o traducere literală din secolul al V-lea, care încearcă să fie fidelă textului grec, fără a reuşi în întregime.

δ) *Versiunea etiopiană* urmează şi ea îndeaproape textul grec, dar atestă şi intenţia autorului de a traduce liber expresii şi cuvinte greceşti.

ε) *Versiunea arabă* a *Înţel.* a fost făcută în mod cert după textul grec şi se pare că datează din secolele IX-X.

2.2.2. Traduceri româneşti

Textul *Înţel.*, sub titlul *Înţelepciunea lui Solomon*, a fost cuprins în prima versiune românească integrală a *Vechiului Testament*, realizată de Nicolae Milescu Spătarul după textul grecesc al *Septuagintei*, ediţia Frankfurt, 1597 (= SEPT.FRANKF.); întrucît textul original milescian s-a pierdut, posedăm o copie revizuită a lui, conţinută în MS.45 (aflat la Biblioteca filialei Cluj a Academiei Române, fondul Blaj), publicată ulterior în *Biblia de la Bucureşti*, din 1688 (= BIBL.1688), prima traducere integrală a Bibliei în limba română, în care cartea sapienţială solomoniană apare cu titlul *Înţelepciunea lui Solomon* (p. 652-663). Sub titlul *Cartea Înţelepciunii lui Solomon*, acest text figurează într-o altă versiune românească veterotestamentară, cam din aceeaşi perioadă cu precedenta, alcătuită după originalul slavon al *Bibliei de la Ostrog* (1581), conţinută în MS.4389 (aflat la Biblioteca Academiei Române, Bucureşti). Intitulat *Cartea Înţelepciunii*, textul nostru apare în *Vulgata de la Blaj* (= VULG.BLAJ), prima traducere a textului biblic după originalul latin al *Vulgatei* (ediţia 1690 de la Veneţia), realizată de un grup de cărturari conduşi de episcopul Petru Pavel Aron, între anii 1760-1761; după 243 de ani, manuscrisul acestei traduceri a fost transcris de un colectiv de specialişti clujeni şi publicat în 5 volume, la Editura Academiei, în 2005, sub titlul *Biblia Vulgata Blaj, 1760-1761*; *Cartea Înţelepciunii* figurează aici în volumul al III-lea, p. 679-694. Cu acelaşi titlu, textul apare în Biblia lui Samuil Micu (*Biblia, adecă Dumnezeiasca Scriptură a Legii Vechi şi a celii Noao, care s-au tălmăcit de pre limba elinească pre înţălesul limbii româneşti*), tipărită la Blaj, în 1795, care a cunoscut mai multe ediţii, cea mai recentă datînd din anul 2000, publicată la Roma, la aniversarea a 300 de ani de la unirea Bisericii Române cu Roma (= BIBL.MICU). Sub titlul *Cartea Înţelepciunii lui Solomon*, textul sapienţial apare în alte importante versiuni în limba română din secolele XX-XXI: Biblia sinodală de la 1914 (= BIBL.1914), revizuire a ediţiei lui Samuil Micu, realizată de membri ai Sfîntului Sinod; Radu-Galaction, 1938 (= BIBL.RADU-GAL.), traducere a textului original ebraic al *Vechiului Testament*, realizată de Vasile Radu şi Gala Galaction; Bibliile sinodale din 1944 şi 1968; versiunea mitropolitului Bartolomeu Anania, *Biblia sau Sfânta Scriptură. Ediţie jubiliară a Sfântului Sinod*, apărută în 2001 (= BIBL.ANANIA), traducerea fiind făcută după *Septuaginta* în ediţia Alfred Rahlfs (= SEPT.RAHLFS); între versiunile recente ale *Înţel.*, menţionăm *Cartea Înţelepciunii lui Solomon*, tradusă de Alexandru Anghel, Editura Herald, Bucureşti, 2006 şi *Înţelepciunea lui Solomon*, în *Septuaginta* realizată de New Europe College, vol. 4/II (= SEPT.NEC), Editura Polirom, Iaşi, 2007, p. 149-231, traducere de Smaranda Bădiliţă, introducere şi note de Ioana Costa.

Versiunea propusă de noi a urmărit îndeaproape atît textul grecesc al *Septuagintei*, ediţia Frankfurt (1597), cît şi textul latin al *Vulgatei* (corespunzînd celui din *Biblia Clementina*, *textus receptus* al Bisericii catolice), încercînd să se conformeze, în principiu, tradiţiei scripturale româneşti, dar şi să facă accesibilă lectura cărţii lectorului modern. Am socotit, totuşi, necesară evitarea echivalărilor violent neologistice, care ar fi denaturat armonia expresivă originală. Notele şi comentariile la versetele cărţii sapienţiale le-am axat precumpănitor pe interpretări de natură lingvistică şi stilistică şi pe judecăţi de valoare cu privire la soluţiile de redare a unui anume cuvînt sau expresie în versiunile româneşti.

Capitolul 1

1:1

Primul verset e puternic conotat hortativ în *Septuaginta* şi VET.LAT., prin cele trei forme de imperativ (gr. *ἀγαπήσατε*, *φρονήσατε*, *ζητήσατε*, lat. *diligite*, *sentite*, *quaerite*). Îndemnul la iubirea dreptăţii, ca incipit al acestei cărţi sapienţiale, adresat cu autoritate de regele-judecător Solomon puternicilor pământului, a fost privit şi ca o proiecţie a idealului regelui ca judecător în ambientul iudeo-elenistic (PETERCĂ, p. 140). Substantivul

[5] *Biblia sacra iuxta Latinam Vulgatam versionem ad codicum fidem, XII, Sapientia Salomonis, Liber Hiesu filii Sirach*, Typis Polyglottis Vaticanis, Romae, 1964.

δικαιοσύνη trebuie luat aici în sens soteriologic, ca rezultat al actului de transformare progresivă a omului, de la starea de păcătos la cea de drept, cu alte cuvinte, îndreptăţirea lui prin credinţă de a se împărtăşi din harul divin. ♦ Sintagma *οἱ κρίνοντες τὴν γῆν* (SEPT.FRANKF.), echivalată în VET.LAT. prin relativa *qui iudicatis terram*, face generic referire la mai-marii pământului, în conformitate cu echivalarea grecescului *κρίνειν* din textele vetero- şi neotestamentare, cu ebraicul *shâphat* 'a judeca, a decide, a stăpîni' şi în baza ideii antice că cei ce decid politic soarta popoarelor au aceeaşi putere decizională şi în plan juridic; deşi în greaca clasică verbul *κρίνειν* nu întruneşte şi sensul 'a stăpîni', el conotează în numeroase contexte exercitarea unei autorităţi, în sensul de 'a cerne, a tria' (sensul de bază al radicalului indoeuropean **krei-*/ *kri-*, moştenit şi în latină: *cerno*, *cribrum*), inclusiv hotărîrile divine. Majoritatea exegeţilor (*cf.* LARCHER, SAG., I, p. 164) consideră că autorul îi vizează cu precădere pe cei ce-şi exercită autoritatea politică şi jurisdicţionară asupra iudeilor din teritoriile Palestinei şi Egiptului, mai mult sau mai puţin sensibili la exigenţele divine şi la exortaţiile înţeleptului rege Solomon. Versiunile româneşti ale sintagmei oscilează între echivalări de tip relativ *ceia ce judecaţi pământul* (BIBL.1688, MS.45, MS.4389), *cei/ voi ce judecaţi pământul* (VULG.BLAJ, BIBL.MICU, BIBL.1914, BIBL.ANANIA, SEPT.NEC), sau de tip nominal *judecători ai pământului* (BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968). Opţiunea noastră este pentru o traducere de tip relativ, *care stăpîniţi lumea*, motivată la nivel morfo-sintactic prin echivalenţa unui participiu articulat grec cu o relativă determinativă (ca în latină), iar la nivel semantic, prin nevoia de înnoire a traducerii acestei celebre sintagme, întrucît spaţiul de exercitare a puterii decizionale a celor interpelaţi este lumea întreagă, urmînd a fi ulterior limitat restrictiv la pământul locuit de iudei. ♦ A doua exortaţie are două întregiri, una de tip referenţial, gr. *περὶ τοῦ κυρίου*, lat. *de Domino*, şi o alta de tip circumstanţial, *ἐν ἀγαθότητι*, lat. *in bonitate*, traducerea propusă de noi acestui verset fiind: *cugetaţi la Domnul cu bunătate!*. În diacronie, traducerile româneşti prezintă variante de echivalare atît pentru sintagma referenţială, *gîndiţi pentru Domnul* (BIBL.1688), *împregiur gîndiţi Domnului* (MS.45; remarcăm traducerea explicită a prepoziţiei din SEPT.FRANKF.), *socotiţi de Domnul* (MS.4389), *înţăleageţi despre Domnul* (VULG.BLAJ), *cunoaşteţi pre Domnul* (BIBL.MICU, BIBL.1914), *cugetaţi despre Domnul* (BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968), *gînduri drepte să aveţi despre Domnul* (BIBL.ANANIA), *cugetaţi la Domnul* (SEPT.NEC), cît şi pentru cea circumstanţială, *cu bunătate* (BIBL.1688, MS.45), *întru bunătate* (MS.4389, VULG.BLAJ, BIBL.MICU, BIBL.1914, SEPT.NEC), *drept* (BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968). Variantele ultimei echivalări ţin atît de corelaţia semantică dintre verb şi complementul său, cît şi de sensurile atribuite prepoziţiilor *ἐν* şi *in*; în primul caz, cum observă LARCHER, SAG. (I, p. 166), ar fi vorba de compatibilitatea între actul reflexiv şi circumstanţa sa afectivă ori etică, în al doilea caz ar fi de ales între sensurile locativ şi modal (în greacă şi final) ale prepoziţiei. Echivalarea latină *in bonitate* reuneşte sensurile locativ şi modal ale sintagmei prepoziţionale, desemnînd un spaţiu al actului de reflecţie configurat de bunătate şi onestitate. ♦ Îndemnul de a-l căuta pe Dumnezeu (gr. *ζητήσατη αὐτόν*, lat. *quaerite illum* – VET.LAT.), cu care se încheie parcursul hortativ al acestui verset, este completat simetric de sintagma circumstanţială *ἐν ἁπλότητι καρδίας* (lat. *in simplicitate cordis*), care induce traducătorului român aceleaşi opţiuni de echivalare ca şi precedenta, ele fiind: 1. de tip modal: *cu prostime de inimă* (BIBL.1688, MS.45), *cu inimă smeritǎ* (BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968, BIBL.ANANIA); 2. de tip locativ: *întru direptatea inimii* (MS.4389), *întru unirea inimii* (BIBL.VULG.BLAJ), *întru smerenia inimii* (BIBL.MICU, BIBL.1914), *în simplitatea inimii* (SEPT.NEC); am optat pentru traducerea modală *cu inimă curată*, în virtutea simetriei evidente, sub aspect formal şi funcţional, cu sintagma din stihul anterior şi a echivalenţei genitivului substantival cu un adjectiv, *more haebraico*. Ultima exortaţie a fost citată de TERTULLIAN (*De praescriptione haereticorum*, VII, 10), într-un pasaj în care pune în discuţie opoziţia între complicata dialectică păgînă şi simplitatea învăţăturii creştine, arătînd că la obîrşia tuturor ereziilor se află filosofia: *Nostra institutio de porticu Solomonis est qui et ipse tradiderat Dominum in simplicitate cordis esse quaerendum* („Învăţătura noastră provine din porticul lui Solomon, care ne-a transmis el însuşi că Domnul trebuie căutat cu inima curată"); este evidentă aici aluzia ironică a apologetului creştin la filosofia stoică, filosofia Porticului. Şi la HIERONIM (*Adversus Pelagum*, 3, 7), *christiana simplicitas* apare în antiteză cu *philosophorum minutiae* (fărîmele filosofilor), fiind pus în evidenţă aici unul dintre sensurile latinescului *simplicitas*, 'coerenţă, unitate, integritate' (*cf.* HILARIUS, *De Trinitate*, 9, 61: *Deus non ex portione compositus est*, *sed ex simplicitate perfectus est* – „Dumnezeu nu a fost alcătuit dintr-o cîtime, ci a fost desăvîrşit din unitate"); de altfel, semele inerente adjectivului *simplex* sînt matricile noţionale ale specializărilor semantice ale substantivului *simplicitas*: 'coerent, unitar', în sens material şi 'simplu, neafectat, curat', în sens moral (*cf.* ERNOUT-MEILLET, 515-516; *vide et* CALLEBAT).

1:2

Cel de-al doilea verset formulează explicit consecinţele ascultării exortaţiei precedente: aflarea lui Dumnezeu de către cei ce nu-l pun la încercare şi înfăţişarea lui celor ce nu se îndoiesc de el, în ambele cazuri beneficiarii graţiei divine, ai acelei revelaţii produse de epifania lăuntrică a divinităţii, fiind cei ce-l caută pe Dumnezeu cu inima curată. Remarcăm valoarea expresivă a celor două formulări litotice simetrice din *Septuaginta*: *μὴ πειράζουσιν, μὴ ἀπιστοῦσιν*, redate în VET.LAT. prin relativele *qui non tentant illum, qui fidem habent in illum*, care nu respectă însă simetria litotică a celor două participii greceşti; complementele *αὐτόν*, *αὐτῷ*, *cf. illum*, *in illum*, poziţionate topic prin rejet final, evocă insistent prezenţa divinităţii.

Versiunile româneşti redau construcţiile nominale din *Septuaginta* prin subordonate relative, la fel ca în VET.LAT., dar, în funcţie de izvorul grec sau latin folosit, oscilează între o echivalare litotică sau nonlitotică a ultimei relative: *celora ce nu ispitesc pre el*, *celor ce nu se necredinţază lui* (BIBL.1688 – insolit apare verbul *a se necredinţa*, derivat de la substantivul *necredinţă*); *celor ce nu ispitesc pre el*, *celor ce nu neîncredinţază lui* (MS.45); *celor ce nu-l ispitesc, celor ce nu-l cred* (MS.4389, unde autorul versiunii greşeşte echivalarea ultimei litote, fapt care duce la o gravă confuzie interpretativă, din care rezultă că Dumnezeu se arată celor ce nu cred în el); *celor ce nu-l ispitesc pre el*, *celor ce nu au credinţă întru dânsul* (BIBL.1914; aceeaşi confuzie); *celor ce nu-L ispitesc pre El*, *celor ce au credinţă întru Dânsul* (BIBL.MICU, VULG.BLAJ.); *celor ce nu-l ispitesc, celor ce au credinţă în el* (BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968); *de cei ce nu-l ispitesc*, *celor ce-şi păstrează credinţa în el* (BIBL.ANANIA).

1:3

Versetul conţine explicaţia reacţiei contrare a divinităţii, determinată de comportamentul celor (iudeilor) necredincioşi, desemnaţi în *Septuaginta* ca *ἄφρονες*, în VET.LAT. ca *insipientes* 'nesăbuiţi', constînd în: lipsa de încredere în Dumnezeu, bazată pe raţionamente sinuoase şi, implicit, nesincere, care-i ţin departe de cunoaşterea adevăratei esenţe divine (posibilă aluzie la mediul filosofic eleno-iudaic), şi punerea la încercare a puterii divine. ♦ În opinia lui LARCHER, SAG. (I, p. 172), în *Septuaginta*, *ἡ δύναμις* (echivalat în VET.LAT. prin *virtus*) desemnează o noţiune agreată în mediile elenistice, aceea de principiu sau energie divină în acţiune, opinie la care subscriem, dată fiind vigoarea cu care se manifestă cînd e pusă la încercare: *ἐλέγχει* (lat. *corripit*) 'biruie, convinge de greşeală, face de ruşine'; toate traducerile româneşti, începînd cu BIBL.1688, echivalează acest verb prin *mustră*, sens care ni se pare mult prea slab în context, în corelaţie cu actantul său, de aceea propunem echivalarea, mai expresivă, *face de ruşine*. ♦ Cele două părţi ale versetului, legate în textul grec prin particula *τε*, se află într-o relaţie de coordonare adversativă, impusă de însăşi logica textului, şi nu copulativă, fapt evident şi în echivalarea lui latină prin *autem*, căreia ne conformăm, deşi majoritatea versiunilor româneşti preferă echivalarea copulativă *şi* (BIBL.MICU, BIBL.ANANIA echivalează prin adversativul *iară*, *iar*).

1:4

Ideea din acest verset este aceea că cei nesăbuiţi (*οἱ ἄφρονες*) nu sînt capabili să primească în alcătuirea lor lăuntrică divinitatea, în ipostaza ei sapienţială, înţelepciunea (gr. *σοφία*, lat. *sapientia*), de aceea ea nu le va pătrunde în suflet, nici nu le va sălăşlui în trup. Autorul, în postura de moralist, insistă asupra relaţiei reciproce dintre suflet şi trup, deosebit de sugestive fiind în acest sens, în *Septuaginta*, adjectivele ce caracterizează aceste două părţi, la fel de imorale, ale alcătuirii unui necredincios: compusul regresiv *κακότεχνος* 'urzitor de rele, intrigant, viclean', cu referire la *ψυχή*, şi *κατάχρεον* 'apăsat de datorii, greu îndatorat' (un *hapax legomenon)*, cu referire la *σῶμα*. Sintagmele circumstanţiale *εἰς κακότεχνον ψυχήν* şi *ἐν σώματι καταχρέῳ ἁμαρτίας* (lat. *in malevolam animam* şi *in corpore subdito peccatis*) sînt echivalate în traducerile româneşti prin încercarea de a reda sensul contextual exact al celor două adjective fie din versiunea greacă, fie din cea latină: *la sufletul cel cu rău meşterşug*, *în trupul cel ce iaste plin de datoriia păcatului* (BIBL.1688), *la suflet cu rău meşterşug*, *întru trupul plin de datoriia păcatului* (MS.45), *în sufletul cel cu meşteşug rău, în trupul cel ce iaste supus păcatelor* (MS.4389), *în sufletul cel viclean*, *în trupul cel supus păcatului* (VULG.BLAJ, MICU, BIBL.1914, BIBL.ANANIA), *în sufletul viclean, în trupul supus păcatului* (BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968), *în sufletul urzitor de rele*, *în trupul supus păcatului* (SEPT.NEC); în spiritul aceleiaşi consecvenţe semantice propunem traducerea *în sufletul uneltitor de rele*, *în trupul greu îndatorat păcatului*.

1:5

Ca agent sau pacient al celor trei verbe ale versetului din SEPT.FRANKF., două la indicativ viitor activ (*φεύξεται*, *ἀπαναστήσεται*) şi unul la indicativ viitor pasiv (*ἐλεγχθήσεται*), Duhul Sfînt (*ἅγιον πνεῦμα*), emanaţie a divinităţii, se manifestă mai degrabă defensiv faţă de gîndurile sau faptele omeneşti. Majoritatea traducătorilor şi exegeţilor consideră că substantivul *παιδείας* (lat. *disciplinae*) este aici un subsituent al lui *σοφίας* şi, ca determinant al lui *πνεῦμα*, face referire la ipostaza paideică a acestuia. O parte a traducerilor româneşti optează pentru o versiune de tip atributiv, *al învăţăturii* (BIBL.1688, MS.45, MS.4389, BIBL.MICU, BIBL.1914, SEPT.NEC), în timp ce o altă parte preferă o interpretare contextuală, de tip apozitiv, *povăţuitorul oamenilor* (BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968), *învăţătorul* (BIBL.ANANIA). LARCHER, SAG. (I, p. 175) menţionează oscilaţia traducerilor străine între sensul de 'educaţie', în spirit grecesc, şi cel de 'corecţie disciplinară', în spirit israelit, opţiunea sa fiind pentru sensul de 'educaţie', ca ansamblu de norme de viaţă impuse fiilor lui Israel. Exegetul francez aminteşte şi de propunerea mai veche a unor comentatori de a considera *παιδείας* drept atribut al lui *δόλον*, dar nu o aprobă. În opinia noastră, sensul de 'corecţie, pedeapsă' al substantivului *παιδεία*, ca echivalent biblic al ebraicului *mûsar*, ar putea fi susţinut atît de conţinutul versetului următor, cît şi de amplul elogiu al manifestării punitive (*παιδεία*) a lui Dumnezeu faţă de fiii săi, din epistola paulină *Ad Hebraeos*, 12:5-7, care dezvoltă ideea că Dumnezeu pedepseşte (precum un părinte pe fiul său) doar pe cel pe care-l iubeşte. Pe de altă parte, nu ni se pare absurdă nici relaţionarea lui *παιδείας* cu *δόλον*, ca atribut al acestuia, dată fiind în textele creştine recurenţa avertismentului cu privire la înşelătoarea seducţie a învăţăturii filosofice: TERTULLIAN (*De praescriptione haereticorum*, VII, 7) aminteşte, în acest sens, vorbele apostolului Pavel din *Ad Coloseos*, 2:8: *Videte ne qui sit circumveniens vos per philosophiam et inanem seductionem, secundum*

traditionem hominum, praeter providentiam Spiritus sancti („Luaţi seama să nu vă înşele cineva cu filosofia şi cu deşarta ei seducţie, conformă cu învăţătura umană, contrară proniei Sfintului Duh"). Oscilînd între cele două posibilităţi interpretative, ne-am conformat, totuşi, interpretării tradiţionale. ♦ VET.LAT. traduce pe *δόλον* prin *fictum*, echivalare susceptibilă de două interpretări: substantiv ('minciună, prefăcătorie') sau adjectiv substantivizat ('cel prefăcut'); din comentariile lui Augustin privind posibilitatea iertării păcatului celui prefăcut la primirea botezului (AUGUSTIN, *De Baptismo contra Donatistas libri septem*, 12, 18 – *Quid, si ad ipsum Baptismum fictus accessit? dimissa sunt ei peccata an non sunt dimissa?*), ocazie cu care citează prima parte a acestui verset, reiese că *fictum* este interpretat ca adjectiv substantivizat; HIERONIM (*In Isaiam*, 4) citează însă versetul cu *dolum* în loc de *fictum*. ♦ Mai dificil de admis în logica textului a fost considerat de traducători sensul ultimei părţi a versetului, LARCHER, SAG. (I, p. 176) reproducînd, în această privinţă, observaţia unui comentator din secolul al XIX-lea, J. Bauermeister, potrivit căruia soluţiile de traducere propuse în timp s-au dovedit a fi „una mai nefericită decît alta" (*Quot sunt interpretes, tot fere interpretationes*, *quarum una altera est infelicior*); el trece în revistă diferite încercări de echivalare a fragmentului, mai mult sau mai puţin influenţate şi de traducerea latină (*et corripietur a superveniente iniquitate*), reţine şi propunerea unora de a-l trece la sfîrşitul versetului 8, cu care nu e de acord, contestă însă sensul pasiv atribuit verbului *ἐλεγχθήσεται* 'este mustrat, blamat', care l-ar desemna pe Duhul Sfînt ca pacient al acţiunii unei nedreptăţi survenite (*ἐπελθούσης ἀδικίας*), şi propune un sens medio-activ, *il devient un censeur*. În majoritatea versiunilor româneşti, observăm aceeaşi opţiune pentru un sens medio-activ al verbului: *să va dovedi* (BIBL.1688, MS.45), *se va vădi* (MS.4389), *să va certa* (VULG.BLAJ), *va mustra* (BIBL.MICU, BIBL.1914), *se dă în lături* (BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968), *se supără* (BIBL.ANANIA); traducerea propusă de noi, *va fi tulburat*, se conformează sensului pasiv al verbului şi urmăreşte consecvenţa ideatică, intenţionată de autor şi marcată insistent copulativ, cu privire la atitudinea retractilă a Duhului Sfînt faţă de orice abatere, cu gîndul sau cu fapta, de la educaţia tradiţională. Dificil de admis în logica textului ni se pare traducerea *va fi făcut de ocară* (SEPT.NEC).

1:6

Acest amplu verset conţine explicaţia detaliată, cu argumente de ordin anatomic, a omniprezenţei şi omniscienţei divine, în dimensiunea sa sapienţială (gr. *σοφία*, lat. *sapientia*), în tripla ipostază de martor (gr. *μάρτυς*, lat. *testis*), supraveghetor (gr. *ἐπίσκοπος*, lat. *scrutator*) şi ascultător (gr. *ἀκουστής*, lat. *auditor*), în trupul celui ce comite o nedreptate şi care îşi atrage astfel pedepsirea, din motivul invocat şi în Evr. 12:5, 7, cel al iubirii de oameni; înţelepciunea divină este desemnată aici ca *duh iubitor de oameni* (*φιλάνθρωπον πνεῦμα*, lat. *benignus spiritus*), de aceea, nu vedem nici o inadvertenţă semantică între această ipostază şi manifestarea ei şi nu credem că *καί* ar avea mai degrabă sens concesiv decît copulativ, cum susţine LARCHER, SAG. (I, p. 179-180). ♦ Părţile anatomice indicate aici ca sedii ale unor impulsuri umane afective, volitive, locutoriale, respectiv rinichii (gr. *νεφροί*, lat. *renes*), inima (gr. *καρδία*, lat. *cor*), limba (gr. *γλῶσσα*, lat. *lingua*), configurează metaforic în tradiţia biblică ebraică alcătuirea lăuntrică a omului, cunoscută doar lui Dumnezeu (*cf.* DHORME). TERTULLIAN (*De anima*, XV, 4) reproduce şi amplifică sintagma referitoare la Dumnezeu, numindu-l „scrutător şi examinator al inimii" (*si enim scrutatorem et dispectorem cordis deum legimus*) pentru a acredita ideea că forţa intelectuală şi vitală a omului, guvernată de puterea divină, se află în inimă.

1:7

Prezenţa ecumenică a Duhului lui Dumnezeu este şi aici, ca în alte texte biblice (Ier. 23:24), sugerată prin recursul la toposul „umplerii" (gr. *πεπλήρωκεν*, lat. *replevit*) lumii, care apare şi în filosofia stoică referitor la *πνεῦμα*, conceput ca principiu divin imanent universului, cu deosebirea că, în accepţia biblică, spiritul divin „cuprinzînd lumea, nu e şi cuprins în ea" (*cf.* PHILON, *De confusione linguarum*, 136: *περιέχοντος, οὐ περιεχουμένου*). ♦ Ideea cuprinderii lumii este întărită de aceea a coeziunii asigurate de ea, spiritul divin fiind desemnat ca „cel ce ţine laolaltă toate" (*τὸ συνέχον τὰ πάντα*), accepţie comună şi filosofiei Porticului (*cf.* SPANNEUT, p. 332-333); nu pare a fi vorba de simpla uzanţă a unui clişeu expresiv comun filosofiei biblice şi profane (greceşti), ci de o sinceră convingere a autorului, care urmăreşte să ofere o motivaţie coerentă cunoaşterii de către Dumnezeu a vorbelor blasfemice, în virtutea înţelegerii rostirii umane ca manifestare a existenţei mundane.

1:8

Ca o consecinţă a omniscienţei divine apare în acest verset avertismentul adresat oricărui *rostitor de vorbe nedrepte* (gr. *φθεγγόμενος ἄδικα*, lat. *qui loquitur iniqua*), exprimat sub formă aparent prohibitivă, marcată de redundanţa negaţiei şi de cele două forme de conjunctiv aorist: *οὐδεὶς μὴ λάθῃ, οὐδὲ μὴ παροδεύσῃ*; ele sînt echivalate asimetric în VET.LAT. prin forme de indicativ prezent-potenţial sau viitor-eventual: *non potest latere*, *non praeteriet*. Traducerile româneşti se apropie mai mult de varianta latină de echivalare: *nimene nu va ascunde*, *nici va trêce pre el* (BIBL.1688), *nu dară nu să va tăgădui, nici îl va petrêce pre el* (MS.45), *nu poate ascunde*, *nu-l va trêce* (MS.4389), *nu să poate tăinui, nici îl va treace* (VULG.BLAJ), *nu să poate ascunde*, *nici îl va treace pre el* (BIBL.MICU, BIBL.1914), *nu poate să se ascundă*, *nu-l uită* (BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968), *nu se poate ascunde, nu-l lasă să-i scape* (BIBL.ANANIA, SEPT.NEC); am optat pentru comutarea prohibiţiei în avertisment energic, propunînd echivalările *n-o să scape*, *n-o să-l ocolească*. ♦ Expresivă este şi personificarea subiectului celui de-al

doilea verb, justiţia divină, *ἡ δίκη* (lat. *iustitia*), prin participiul *ἐλέγχουσα* (lat. *corripiens*), tradus de noi prin *pedepsitoare*, în conformitate cu întreg contextul manifestării punitive a divinităţii configurate mai sus şi cu accepţia curentă în mitologia greacă a manifestării lui *Δίκη* ca divinitate vindicativă. Sîntem de acord cu observaţia lui LARCHER, SAG. (I, p. 188), potrivit căreia autorul cărţii sapienţiale îmbină aici datele tradiţiei biblice şi ale culturii greceşti cu privire la ipostaza punitivă a activităţii divine. În traducerile româneşti remarcăm folosirea verbului *ἐλέγχω* cu sensurile 'a dovedi, a vădi' (BIBL.1688, MS.45, MS.4389, BIBL.MICU, BIBL.1914), 'a dojeni' (VULG.BLAJ), 'a răzbuna' (BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968, BIBL.ANANIA), 'a pedepsi' (SEPT.NEC).

1:9

Prin recursul la termeni din sfera juridică profană, precum *ἡ ἐξέτασις* (lat. *interrogatio)* 'cercetare, anchetă', *ὁ ἔλεγχος* 'dovadă, mărturie' (echivalat incorect în VET.LAT. prin *correptio*, cu sensul de 'pedepsire, mustrare', pe care-l are însă grecescul *τὸ ἔλεγχος*), *ἀνόμημα* (lat. *iniquitas*) 'violarea legii, ilegalitate, nelegiuire', versetul face explicită procedura judecăţii escatologice, declanşată de comportamentul celui lipsit de credinţă (gr. *ἀσεβής*, lat. *impius*), manifestat prin gînduri (gr. *διαβούλια*, lat. *cogitationes*) şi vorbe (gr. *λόγοι*, lat. *sermones*), care, odată ajunse la auzul (gr. *ἀκοή*, lat. *auditio*) lui Dumnezeu, devin în instanţa divină dovezi peremptorii ale sfidării legii sale. În traducerile româneşti, echivalarea sintagmei finale a versetului vădeşte fie influenţa textului grec, fie a celui latin: *spre dovedirea fărădelegilor lui* (BIBL.1688), *spre dosluşirea fărădălegilor lui* (MS.45), *întru vădirea fărădelegilor lui* (MS.4389), *ca să dovedească fărădelegile lui* (BIBL.MICU, BIBL.1914), *spre pedeapsa strâmbătăţilor sale* (BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968), *pentru ca nedreptăţile lui să-şi afle pedeapsa* (BIBL.ANANIA), *spre pedepsirea nelegiuirilor sale* (SEPT.NEC); doar VULG.BLAJ dă un sens locativ sintagmei latine *ad correptionem iniquitatum illius* (*la certarea nedreptăţilor lui*); traducerea noastră, *ca dovadă a fărădelegilor lui*, respectă sensul contextual din SEPT.FRANKF.

1:10

Acest verset reia ideea anterioară a perspicacităţii şi vigilenţei cosmice a divinităţii, desemnată în SEPT.FRANKF. prin sintagma *οὖς ζηλώσεως*, echivalată în VET.LAT. prin *auris zeli*; unele traduceri româneşti redau sintagma ca atare, în variantele: *urêchea rîvnirii* (BIBL.1688), *urêchea rîvnirei* (MS.45, BIBL.MICU, BIBL.1914), *urêchiia rîvnei* (MS.4389, VULG.BLAJ); altele recunosc în textul grec un ebraism în care genitivul calitativ echivalează cu un adjectiv (*cf.* LARCHER, SAG., I, p. 190): *o ureche geloasă* (BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968, BIBL.ANANIA, SEPT.NEC). Raliindu-ne acestei opţiuni de echivalare adjectivală, preferăm însă traducerea *urechea atentă*, întrucît conotaţia antropomorfică a sintagmei se datorează atît detaliului anatomic uman, cît şi transpunerii în registrul divin a sentimentului omenesc al emulaţiei, rîvnei, geloziei, într-un cuvînt, a atenţiei la ceea ce face altul şi merită imitat, frecventă în textul biblic (Num. 5:14; Ieş. 20:5; Iez. 16:38; 36:6; 38:19).

1:11

Reliefată emfatic prin poziţionare incipitală, forma verbală imperativă *φυλάξασθε* (lat. *custodite*) din acest verset, conceput ca o concluzie (gr. *τοίνυν*, lat. *ergo*) la afirmaţiile anterioare, îndeamnă energic la reprimarea oricărei cîrteli (gr. *γογγυσμός*, lat. *murmuratio*), urmînd ca al doilea imperativ să ceară evitarea (gr. *φείσασθε*, lat. *parcite*) ponegririi (gr. *καταλαλία* – *hapax* în *Septuaginta* şi în textele greceşti profane, echivalată în VET.LAT. prin *detractio*), în aceeaşi idee, subliniată mai sus, că spusa umană (gr. *φθέγμα*, lat. *sermo*), chiar şi şoptită (gr. *λαθραῖον*, lat. *obscurus* – adjectivul are aici o vagă nuanţă concesivă), ajunge negreşit la urechea divinităţii. În traducerile româneşti, ne-au reţinut atenţia echivalările grecescului *καταλαλία*: în BIBL.1688, MS.45, MS.4389, BIBL.MICU şi BIBL.1914 este redat prin regionalismul arhaic *răpştire*, cu sensul de 'murmur, cîrtire' (*cf.* DLR, *s.v. răpşti*), restul traducerilor echivalează prin *clevetire*; traducînd prin *ponegrire* sîntem mai aproape de sensul cuvintelor *καταλαλία* şi *detractio*. ♦ Într-un crescendo hortativ-iussiv, este invocată condamnarea şi moartea sufletului pentru păcatele *gurii calomniatoare* (traducerea noastră), *στόμα καταψευδόμενον* (SEPT.FRANKF.), *os quod mentitur* (VET.LAT.), sintagmă tradusă nuanţat de autorii versiunilor româneşti: *gura preaminţind* (BIBL.1688, MS.45), *gura celor necuraţi* (MS.4389, traducere interpretativă), *gura ce minte* (VULG.BLAJ), *gura cea mincinoasă* (BIBL.MICU, BIBL.1914), *gura mincinoasă* (BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968, BIBL.ANANIA), *gura preamincinoasă* (SEPT.NEC). Se observă că echivalările româneşti ale participiului grec sînt de tip gerunzial sau adjectival, nu relativ, ca în latină.

1:12

Ca o continuare a ideii morţii sufletului, acest verset introduce tema morţii, amplu dezvoltată pînă la sfîrşitul capitolului; remarcăm simetria perfectă în textul grec a componentelor celor două formulări prohibitive: negaţie, verb la imperativ, complement direct, complement circumstanţial + determinările acestuia. În VET.LAT. simetria e afectată, la nivel verbal, de opţiunea pentru perifraza prohibitivă colocvială *nolite* + infinitiv (ca echivalent al grecescului *μὴ ζηλοῦτε*) şi de folosirea unui conjunctiv prezent (*adquiratis*, ca echivalent al imperativului grec *ἐπισπᾶσθε*). Faţă de sensul generic al primei interdicţii cu privire la căutarea asiduă a morţii (gr. *θάνατος*, lat. *mors*) în rătăcirea propriei vieţi (gr. *ἐν πλάνῃ ζωῆς ὑμῶν*, lat. *in errore vitae vestrae*), cea de-a doua vizează concret atragerea pieirii (gr. *ὄλεθρος*, lat. *perditio*, în sensul de distrugere totală, definitivă) prin propriile fapte (gr. *ἔργοις χειρῶν ὑμῶν*, lat. *in operibus manuum vestrarum*), cu alte cuvinte printr-o opţiune voluntară, responsabilă. Cele două

sintagme prepoziţionale sînt simetrice în textul grec şi în cel latin, dar sînt echivalate deseori asimetric în traducerile româneşti: *întru rătăcirea vieţii voastre*, *cu faptele mîinilor voastre* (BIBL.1688, MS.4389), *întru înşelăciunea vieţii voastre*, *cu faptele mîinilor voastre* (MS.45), *întru greşala vieţii voastre, întru lucrurile mânilor voastre* (VULG.BLAJ), *întru năcazul vieţii voastre, cu lucrul mâinilor voastre* (BIBL.MICU), *întru necazurile vieţei voastre*, *cu lucrul mâinilor voastre* (BIBL.1914), *prin rătăcirile vieţii voastre, prin fapta mâinilor voastre* (BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968), *în rătăcirea vieţii voastre*, *prin fapta mâinilor voastre* (BIBL.ANANIA), *prin rătăcirea vieţii voastre, prin lucrările mâinilor voastre* (SEPT.NEC); şi traducerea noastră propune o interpretare diferită a celor două sintagme, *în rătăcirea vieţii voastre*, *prin făptuirile mîinilor voastre*.

1:13

Motivaţia din acest verset, citat adesea de Părinţii Bisericii pentru încărcătura sa doctrinală (*cf.* CIPRIAN, *Epistulae*, LV, 22; AUGUSTIN, *Contra Iulianum*, IV, 32), coincide cu ideea din Fac. 2-3 că Dumnezeu nu a creat moartea şi nu se bucură de nimicirea (gr. *ἀπώλεια*, lat. *perditio*) celor hărăziţi de el vieţii (gr. *ζῶντες*, lat. *vivi*), cu referire expresă la oameni, nu la vieţuitoare în general. Ceea ce i-a preocupat pe exegeţi a fost sensul lui *θάνατος* din acest context: e vorba de moartea fizică sau spirituală? Evaluînd o seamă de păreri, LARCHER, SAG. (I, p. 198) crede că autorul se referă la moartea fizică, care nu figura în intenţia Creatorului, aceasta fiind o creaţie a demonului, după căderea omului în păcat. Dintre toţi termenii folosiţi pînă acum în *Septuaginta* pentru 'moarte', *ἀπώλεια* este cel mai puternic conotat, desemnînd nimicirea, dispariţia iremediabilă, de aceea credem că echivalarea lui în VET.LAT. prin *perditio*, la fel ca *ὄλεθρος*, nu este o soluţie fericită; echivalentul latin mai potrivit ar fi *exterminium*, care apare puţin mai jos, tot pentru *ὄλεθρος*. Majoritatea traducerilor româneşti preferă echivalarea termenului din VET.LAT., soluţiile propuse fiind: *pierzarea* (BIBL.1688), *pierirea* (MS.45, BIBL.MICU, BIBL.1914), *piericiunea* (MS.4389), *pierderea* (VULG.BLAJ), *pieirea* (BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968), *pierzania* (SEPT.NEC); doar BIBL.ANANIA optează, ca şi noi, pentru echivalarea termenului grec prin *nimicirea*.

1:14

Versetul justifică, pe larg, afirmaţia anterioară, în baza doctrinei biblice a creaţiei universale, conform căreia Dumnezeu este ziditorul fiinţării, nu al nimicirii. Problema ridicată de sintaxa textului grec este aceea a funcţiei lui *τὰ πάντα*: complement direct al verbului *ἔκτισεν* sau subiect al infinitivului *εἶναι*? În VET.LAT., traducătorul optează pentru a doua soluţie, *ut essent omnia*, adoptată şi în BIBL.1688, respectiv în MS.45, *ca să fie toate*, restul traducerilor româneşti preferînd-o pe prima, opţiune la care ne-am raliat, traducînd acest verset: *Căci el le-a zidit pe toate spre fiinţare*. Discuţii ample s-au purtat şi în privinţa implicaţiilor referenţiale ale formelor *τὰ πάντα* şi *τὸ εἶναι*, în ideea, susţinută ferm de WEISENGOFF (p. 120-121), că, în conformitate cu o temă biblică şi, deopotrivă, stoică, creaţia a vizat în primul rînd fiinţa raţională, omul, toate celelalte creaturi (*τὰ πάντα*, creaturile neraţionale) fiind puse în slujba existenţei umane (*εἰς τὸ εἶναι*); credem că e o opinie excesiv speculativă, nepotrivită acestui context, în care intenţia Creatorului vizează generic toate făpturile. ♦ Părţile următoare ale versetului detaliază finalitatea creaţiei divine: toate creaturile universului, sînt, *a principio*, izbăvite de moarte, căci, neexistînd moarte pe pămînt, ele nu cunosc otrava morţii şi nici antidotul ei. Există, însă, interpretări diferite ale unor cuvinte sau sintagme, care au generat traduceri diferite. O primă nevoie de clarificare comportă substantivul gr. *αἱ γενέσεις*, susceptibil, în opinia exegeţilor şi traducătorilor, de patru sensuri: 1. 'origini', 2. 'generaţii', 3. 'genuri, specii', 4. 'creaturi' (*cf.* LARCHER, SAG., I, p. 201-202); echivalînd cuvîntul grec prin *nationes*, autorul traducerii latine procedează corect sub aspect etimologic, întrucît ambele cuvinte comportă în cele două limbi, alături de sensul principal 'naştere, creaţie', şi sensurile secundare 'rasă, generaţie, popor, creatură'. Între versiunile româneşti, doar cîteva propun echivalentele *facerile* (BIBL.1688, MS.45), *năroadele* (MS.4389), *neamurile* (VULG.BLAJ), majoritatea optînd pentru *făpturile*. Preferăm echivalarea *creaturile*, mai potrivită în contextul dominat de ideea creaţiei. ♦ Problematizări contextuale implică şi uzul adjectivului *σωτήριοι*, acordat cu gr. *αἱ γενέσεις*, sensul lui fiind deopotrivă activ 'salutare, izbăvitoare' şi pasiv 'salvate, izbăvite'; traducerea latină *sanabiles* întruneşte accepţiile profane 'vindecabile' şi 'vindecătoare' şi pe cele creştine 'mîntuite' şi 'mîntuitoare', care au influenţat şi traducerile româneşti: *mîntuite* (BIBL.1688, MS.45, MS.4389), *de mîntuire* (BIBL.MICU, BIBL.1914), *izbăvitoare* (BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968), *mîntuitoare* (BIBL.ANANIA, SEPT.NEC); VULG.BLAJ traduce adjectivul latin prin *a să vindeca*, dîndu-i un sens final; echivalarea propusă de noi, *izbăvite* [*de moarte sînt*], este mai aproape de sensul contextual. ♦ Şi sintagma gr. *φάρμακον ὀλέθρου*, echivalată în latină prin *medicamentum exterminii*, comportă o anume ambiguitate semantică, întrucît *φάρμακον* este un termen ambivalent, desemnînd atît leacul, cît şi otrava, de aceea sensul sintagmei poate fi unul malefic, 'otrava pieirii', sau unul benefic, 'leac de pieire'; traducerile româneşti oscilează între cele două sensuri: *iarbă de pierzare* (BIBL.1688), *iarbă de pierire* (MS.45), *iarbă de piericiune* (MS.4389), *leacul peririi* (VULG.BLAJ), *leac de perire* (BIBL.MICU), *lecuire de pierire* (BIBL.1914), *sămânţă de pieire* (BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968), *otravă de pieire* (BIBL.ANANIA, SEPT.NEC); acest din urmă sens este şi în accepţia noastră cel mai potrivit în context ♦ Pentru sintagma *ᾅδου βασίλειον* (SEPT.FRANKF.) am preferat traducerea *regatul morţii* (nu *al iadului* sau *al lui Hades*) pentru a înlesni traducerea anaforicului *αὐτόν* din versetul 1:16. În tradiţia biblică românească, pînă la BIBL.RADU-GAL. (1938), *ᾅδης* este tradus prin *iad*, iar sintagma în discuţie prin *iadului împărăţie*, sub influenţa traducerii latine *inferorum*

regnum; începînd cu traducerea BIBL.RADU-GAL., versiunile ulterioare, evident influenţate de aceasta, oferă interpretarea contextuală *moartea n-are putere asupra pămîntului*, explicabilă prin aceea că *ᾅδης*, frecvent folosit în *Septuaginta* pentru a desemna tărîmul celor morţi, personifică în acest verset însăşi puterea morţii, de aceea BIBL.ANANIA oferă chiar echivalarea *puterea morţii*; traducerea *împărăţia iadului* reapare în SEPT.NEC.

1:15

Acest scurt verset este formulat ca o motivaţie a afirmaţiilor din cel anterior, sugerînd ideea că nemurirea era asigurată la origine de dreptate (gr. *δικαιοσύνη*, lat. *iustitia*), înţeleasă ca rectitudine comportamentală a omului ce respectă normele divine. În virtutea relaţiei constante între dreptate şi viaţă, nedreptate şi moarte din *Septuaginta* (Iez. 18 şi 33; Parim. 11:20), a apărut în unele manuscrise latine o adăugire la acest verset, *iniustitia autem mortis est adquisitio*, fără corespondent în manuscrisele greceşti; VET.LAT. nu o menţionează, dar oferă o echivalare mai amplă versetului din *Septuaginta* prin inserarea adjectivului *perpetua*: *iustitia enim perpetua est et immortalis*. În unele traduceri româneşti apare totuşi adiţionarea menţionată, în variantele: *iar nedireptatea iaste răscumpărare morţii* (MS.4389), *iar nedreptatea slujeşte morţii* (BIBL.1914), *iar nedreptatea aduce moarte* (BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968).

1:16

Aflat în relaţie adversativă (gr. *δέ*, lat. *autem*) cu cel precedent, versetul dezvoltă ieşirea celor lipsiţi de credinţă (gr. *ἀσεβεῖς*, lat. *impii*) din starea de graţie a nemuririi şi demersurile lor necugetate înspre moarte; în SEPT.FRANKF., anaforicul *αὐτόν*, echivalat în VET.LAT. prin *illam*, nu prin *eam* (conform statutului precar al lui *is*, *ea*, *id* în latina populară), trimite fie la ideea de moarte (gr. *θάνατος*), implicită adjectivului *ἀθάνατος*, fie la *ᾅδης* dintr-un verset anterior; în VET.LAT., *illam* se acordă *ad sensum* cu *mors*, implicită în *immortalis*, în pofida aparentei relaţionări cu antecedentul *iustitia*. ♦ Succesiunea actelor prin care cei lipsiţi de credinţă au ajuns să îndrăgească moartea este redată de o suită ternară de verbe, care parodiază demersurile celor îndrăgostiţi: gr. *προσεκαλέσαντο*, lat. *accersierunt* („au chemat-o la ei"), gr. *ἐτάκησαν*, lat. *defluxerunt* („s-au topit de dragul ei"), gr. *συνθήκην ἔθεντο*, lat. *sponsiones posuerunt* („au făcut promisiunea solemnă"); remarcăm că doar în *Cartea Înţelepciunii* este folosit verbul *τίθημι* în locul clasicului *ποιέω* cu complementul *συνθήκην*. Unii exegeţi şi traducători au fost contrariaţi de prezenţa verbului *ἐτάκησαν* în *Septuaginta* şi au presupus coruperea, prin copiere, a unui alt verb, fără a ţine cont de intenţia ironică a autorului de a folosi, în sens metaforic, un verb familiar poeziei erotice alexandrine, care îi desemnează pe necredincioşi ca iubiţi ai morţii. O conotaţie ironică are şi adjectivul *ἄξιοι* în contextul ce parodiază legămîntul reciproc al soţilor la căsătorie; credem că în SEPT.FRANKF. expresia impersonală *ἄξιόν ἐστι* („merită, e drept") a fost transpusă în varianta personalizată *ἄξιοί εἰσιν*, pentru că în acest fel completiva N. + infinitiv conferă mai multă pregnanţă subiectului ei decît ar fi făcut-o Ac. + infinitiv. ♦ În opinia noastră, în textul grec, *ὅτι* nu este cauzal, ci completiv-apozitiv, ca relator al unei subordonate ce desemnează logic nu cauza invocată de autor, ci obiectul legămîntului făcut de necredincioşi cu moartea; autorul latin îl traduce prin *quoniam*, cu sens mai degrabă cauzal decît completiv, deşi în latina tîrzie această conjuncţie întruneşte ambele valori. În traducerile româneşti, conjuncţia este echivalată în variantele: 1. cauzală: *căci* (BIBL.1688, MS.45, SEPT.NEC); 2. cauzal-completivă: *căci că* (MS.4389); 3. completivă: *că* (VULG.BLAJ, BIBL.MICU, BIBL.1914); 4. modală: *cum* (BIBL.ANANIA); traducerile BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944 şi BIBL.1968 rezolvă ambiguitatea transformînd relaţia hipotactică într-una isotactică: *şi cu adevărat vrednici sunt să fie ai ei.*

Capitolul al 2-lea

2:1

O problemă de ordin morfologic şi semantic pune în textul grec complementul *ἐν ἑαυτοῖς*, interpretat în două moduri în traducerile străine şi româneşti: *în sinea lor* şi *între ei*, cea dintîi fiind influenţată, în bună măsură, şi de traducerea latină *apud se*. De acord cu LARCHER, SAG. (I, p. 212-213), am optat pentru a doua variantă, întrucît pronumele reflexiv compus substituie aici pronumele de reciprocitate *ἀλλήλοις*, conform unei uzanţe curente a limbii greceşti; de altfel, intră în însăşi logica textului ideea că, după ce au cugetat în sinea lor, necredincioşii şi-au spus între ei cele ce urmează. În traducerile româneşti, echivalarea formei pronominale privilegiază primul sens: *întru ei* (BIBL.1688), *întru eişi* (MS.45), *întru sine* (MS.4389, BIBL.MICU, BIBL.1914), *în sine* (BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968), *în sinea lor* (SEPT.NEC), doar traducerea din BIBL.ANANIA echivalînd, ca şi noi, prin *între ei*. Remarcăm în ediţia recentă a VULG.BLAJ o posibilă greşeală (tehnică) de transcriere: *un drept*, în loc de *nu drept* (lat. *non recte*). ♦ În continuare începe o amplă peroraţie a necredicioşilor pe tema scurtimii şi efemerităţii vieţii, familiară elegiei greceşti, cu accente de lamentaţie şi persuasiune reciprocă. ♦ Inexistenţa unei lecuiri (gr. *ἴασις*, lat. *refrigerium*) pentru sfîrşitul omului şi necunoaşterea cuiva care să se fi întors din infern (gr. *ὁ ἀναλύσας ἐξ ᾅδου*, lat. *qui sit reversus ab inferis*) alcătuiesc, împreună cu lamentaţia precedentă asupra scurtimii şi nefericirii vieţii, o triadă a premiselor întregului raţionament „fără noimă, strîmb" (gr. *οὐκ ὀρθῶς*, lat. *non recte*) dezvoltat mai jos; traducîndu-l pe *ἴασις* prin *refrigerium*, autorul latin dă o altă interpretare contextuală, conform căreia doar cei drepţi au parte de alinare după moarte (*cf.* PARROT, *apud* LARCHER, SAG., I, p. 214). ♦ În privinţa sensului tranzitiv sau intranzitiv al participiului articulat *ὁ ἀναλύσας* ('care să fi fost eliberat/ să se fi

întors'), care a generat unele dispute, părerea noastră e că el nu poate fi luat decît în sens intranzitiv, frecvent în *κοινή*, în absenţa unui complement direct şi în prezenţa unuia de loc, *ἐξ ᾅδου*; necredincioşii, care nu credeau în infern, par să ironizeze aici şi pretinsele resurecţii din *Vechiul Testament* (1Reg. 17:22; 2Reg. 4:35; 8:5; 13:21).

2:2

Adverbul gr. *αὐτοσχεδίως* este un *hapax* în *Septuaginta*, desemnînd în greaca profană modalitatea de a acţiona în grabă, pe nepregătite, spre deosebire de ceea ce se face în chip natural (*φύσει*) sau din întîmplare (*τύχει*); în acest context, adverbul se referă generic la modul în care s-a născut omul în univers, unii exegeţi presupunînd aici o influenţă epicureică cu privire la creaţie ca întîlnire spontană a atomilor (*cf.* DUPONT-SOMMER, *apud* LARCHER, SAG., I, p. 216). Traducerea latină echivalează, surprinzător şi nonepicureic, adverbul grec prin *ex nihilo*, schimbînd registrul interpretativ şi accentuînd astfel ideea necredincioşilor că viaţa umană nu are în nici un caz o cauzalitate providenţială; echivalarea latină a influenţat unele traduceri româneşti: *den nimic* (MS.4389), *din nimica* (VULG.BLAJ, BIBL.MICU, BIBL.1914); restul traducerilor prezintă variante de sens ale adverbului grec: *deodată* (BIBL.1688, MS.45), *din întîmplare* (BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968, BIBL.ANANIA), *pe nepregătite* (SEPT.NEC); am optat pentru echivalarea *în grabă*, deoarece necredincioşii par să împărtăşească ideea epicureică a naşterii omului din ciocnirea grăbită şi întîmplătoare a unor atomi. ♦ În concepţia atribuită de autor necredincioşilor, viaţa umană este un fenomen episodic, urmat de o extincţie totală, idee ce trimite la o formulare biblică similară (Ps. 38:14); motivarea acestei aserţiuni se face cu argumente de ordin materialist, preluate din filosofia stoică şi epicureică şi din medicină, conform cărora suflul vital, răsuflarea (*πνοή*, lat. *flatus*) şi raţiunea (*λόγος*, înţeles de traducătorul latin ca 'vorbă' şi echivalat prin *sermo*) sînt fenomene pur fizice sau mecaniciste. Identificînd răsuflarea cu fumul (gr. *καπνός*, lat. *fumus*), autorul a avut intenţia de a sublinia nu doar dispersia ei după moarte, ci şi fragilitatea şi inconsistenţa ei; este poate aici şi un ecou al şcolii medicale „pneumatice" (sec. I d.Hr.), care concepea respiraţia ca pe un fenomen de combustie, dar şi al ideii stoice şi epicureice referitoare la suflul vital ca amestec de aer şi căldură (*cf.* VERBEKE, p. 223-236). Conform aceloraşi şcoli filosofice şi medicale, inima este sediul raţiunii, idee valorificată în acest context prin definirea metaforică a raţiunii ca *scînteie în mişcarea inimii* (traducerea noastră), cu alte cuvinte, nu ca emanaţie a unei entităţi superioare, ci ca un fenomen produs şi întreţinut în chip material; mai mult, comparaţia implicită cu scînteia (gr. *σπινθήρ*, lat. *scintilla*) accentuează ideea de instabilitate şi discontinuitate (*cf.* LARCHER, SAG., I, p. 219). Traducerea latină a enunţului grec *ὁ λόγος σπινθὴρ ἐν κινήσει καρδίας ἡμῶν* (*sermo scintilla ad commovendum cor nostrum*) modifică în bună măsură raţionamentul filosofic de aici, în sensul că raţiunea e cea care pune inima în mişcare şi nu invers; primele versiuni româneşti sînt, evident, influenţate de traducerea latină: *cuvîntul — scîntêie întru pornirea inimii noastre* (BIBL.1688), *cuvîntul — scîntêie întru pornirea inemei noastre* (MS.45), *cuvîntul — ca scîntêia spre pornirea inimii noastre* (MS.4389, metafora a fost comutată în comparaţie), *cuvântul scânteae a clăti inima noastră*, unde verbul *a clăti* e folosit cu vechiul sens 'a clătina, a mişca' (VULG.BLAJ), *cuvântul scânteae, carea mişcă inima noastră* (BIBL.MICU, traducere explicită a sintagmei circumstanţiale), *cuvântul scântee care mişcă inima noastră* (BIBL.1914); BIBL.RADU-GAL. oferă o interpretare contextuală, în baza argumentelor filosofice de mai sus: *cugetarea o scânteie ce se aprinde din mişcarea inimii noastre*, traducerile ulterioare rămînînd în spiritul acesteia, *cf. gândirea, o scânteie ţâşnită din bătaia inimii* (BIBL.ANANIA) *şi gândul — scânteie din mişcarea inimii noastre* (SEPT.NEC).

2:3

Acelaşi conţinut materialist are şi acest verset, în care raţionamentul necredincioşilor cu privire la extincţia trupului şi a sufletului după epuizarea forţei sale de combustie pare a fi un ecou al ideilor stoicismului tîrziu referitoare la moartea sufletului odată cu trupul (*cf.* TACITUS, AGRIC., 46: *si, ut sapientibus placet, non cum corpore exstinguuntur animae*). Şi în concepţia epicureicilor, expusă de poetul LUCRETIUS (*De rerum natura*, v. 455-456), după moartea trupului, „sufletul se dispersează ca un fum în înălţimile văzduhului". Aşadar, autorul *Înţel.* a preluat unele elemente din sistemele filosofice ce contestă imortalitatea sufletului, pe care le-a combinat cu explicaţiile şcolilor de medicină, astfel că discursul necredincioşilor se concentrează asupra negării oricărei consistenţe materiale a sufletului. ♦ Aici, gr. *τέφρα* cu sensul de 'cenuşă' (lat. *cinis*) este un *hapax* în *Septuaginta*, în alte contexte fiind folosit, cu acelaşi sens, termenul *σποδός*. ♦ În versiunile româneşti mai vechi (MS.45, MS.4389, BIBL.1688, VULG.BLAJ, BIBL.MICU şi BIBL.1914) comparaţia *ὡς χαῦνος ἀήρ* (lat. *tanquam mollis aër*) e tradusă: *ca un văzduh moale/ ca văzduhul moale*, iar în cele ulterioare, *ca un aer uşor/ ca aerul uşor* (BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, 1968, BIBL.ANANIA), *precum o firavă adiere* (SEPT.NEC), *ca un abur uşor* (traducerea noastră), toate variantele relevînd ideea de inconsistenţă a sufletului risipit după moartea trupului.

2:4

Extincţiei trupeşti totale i se adaugă în acest verset, în concepţia necredincioşilor, cea a numelui, a reputaţiei, la fel de definitivă, opinie care aducea atingere celei mai dragi forme de nemurire elogiate de greci. ♦ Ca un apogeu al negării, apare ideea trecerii vieţii, susţinută poetic de două comparaţii: „ca urma unui nor" (gr. *ὡς ἴχνη νεφέλης*, lat. *tanquam vestigium nubis*) şi „ca negura [dimineţii]" (gr. *ὡς ὁμίχλη*, lat. *sicut nebula*). În contextul celei de-a doua comparaţii, acumularea de informaţii de ordin materialist cu privire la negura risipită de soare dovedeşte cunoaşterea de către autorul *Înţel.* a explicaţiilor fizice despre fenomenele

naturale; surprinzătoare pare în textul grec folosirea participiului *βαρυνθεῖσα* (lat. *adgravata*) conform căruia negura este „îngreunată" de căldura soarelui, deşi, logic, căldura e o sursă de evaporare, frigul fiind cauza „îngreunării" prin condensare. Conform fizicii epicureice, însă, atomii uşori ce compun razele soarelui devin grei datorită înălţimii de la care cad şi, întîlnind atomii de ceaţă, îi îngreunează (*cf.* LUCRETIUS, v. 326-328). Majoritatea traducerilor româneşti, plecînd de la echivalarea *îngreuindu-se* din BIBL.1688, păstrează verbul *a îngreuia/ îngreuna* pentru redarea participiului în discuţie; BIBL.ANANIA optează pentru verbul *a doborî*, SEPT.NEC pentru *a copleşi*, iar versiunea noastră pentru *a cotropi*, toate conotînd, în principiu, aceeaşi idee a efectului apăsător al arşiţei solare asupra negurii.

2:5

Am tradus prin *durata* [*vieţii*] substantivul *καιρός*, prezent în majoritatea manuscriselor greceşti, care desemnează nu doar un timp scurt, ci şi unul implacabil limitat de destin, apoi timpul în general (de aceea în VET.LAT. apare *tempus*); traducerile româneşti optează pentru versiunile: *vremea* (BIBL.1688, MS.45, MS.4389, SEPT.NEC), *viaţa* (VULG.BLAJ, BIBL.MICU, BIBL.1914, BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, 1968), *zilele* (BIBL.ANANIA). ♦ Termenul grec *ἀναποδισμός* 'reîntoarcere, revenire' era folosit cu predilecţie în astrologie pentru a desemna mişcarea retrogradă a planetelor, în conformitate cu sensul principal al verbului gr. *ἀναποδίζω* 'a se întoarce pe urmele propriilor paşi'; negînd, în numele unui determinism de tip stoic, posibilitatea schimbării sfîrşitului hărăzit fiecăruia, necredincioşii contestă aici orice miracol, de tipul celui din 2Reg. 20:9-11, care ar atesta puterea lui Dumnezeu asupra vieţii şi a morţii; remarcăm farmecul arhaic al substantivului *săvîrşit* (gr. *τελευτή*, lat. *finis*) care apare în BIBL.1688 şi MS.45, restul traducerilor optînd pentru sinonimul *sfîrşit*. ♦ Am tradus *nimeni nu se-ntoarce* enunţul grec *οὐδεὶς ἀναστρέφει* (lat. *nemo revertitur*), la fel ca în majoritatea versiunilor româneşti (BIBL.1688, MS.45), cu deosebirea că unele preferă să redea prezentul gnomic prin viitorul verbului (MS.4389, VULG.BLAJ, BIBL.MICU, BIBL.1914), altele recurg la echivalentele *nimeni nu mai vine înapoi* (BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, 1968, SEPT.NEC) sau *nimeni nu revine* (BIBL.ANANIA). Exegeţii (*cf.* LARCHER, SAG., I, p. 227) sînt de părere că ar fi posibile două interpretări ale enunţului în discuţie: 1. nimeni nu se poate întoarce la viaţă după moarte; 2. nimeni nu poate întoarce sau întîrzia sfîrşitul vieţii sale; totuşi, contextul, în lipsa unui complement direct al verbului, nu autorizează a doua interpretare.

2:6

Cu acest verset începe o amplă exortaţie a necredincioşilor de a se bucura împreună de viaţă, topos recurent în literaturile greacă şi latină, avînd ca motivaţie considerarea morţii drept sfîrşitul definitiv al vieţii. ♦ Sintagma greacă *τῶν ὄντων ἀγαθῶν*, redată în VET.LAT. prin *bonis quae sunt* (complement al conjunctivului hortativ *ἀπολαύσωμεν*, lat. *fruamur*), este susceptibilă de două interpretări: 1. bunurile materiale, opuse celor spirituale (precum virtutea, înţelepciunea, pietatea, preferate de cei credincioşi); 2. bunurile prezente, întrucît altele nu sînt de sperat după moarte. Cele mai vechi traduceri româneşti redau sintagma în sensul ei strict gramatical: *cêle ce-s bune* (BIBL.1688, MS.45), *bunătăţile care sînt* (MS.4389, VULG.BLAJ); celelalte conotează explicit cel de-al doilea sens: *bunătăţile ceale de acum* (BIBL.MICU, BIBL.1914, BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968, BIBL.ANANIA, SEPT.NEC); credem că opţiunea noastră pentru traducerea *bunurile existente* reuneşte cele două sensuri ale sintagmei, complementare, de altfel. ♦ Cel de-al doilea conjunctiv hortativ al versetului, *χρησώμεθα* (lat. *utamur*), are drept complement substantivul gr. *κτίσει* 'zidire, creaţie' (preferat de majoritatea editorilor şi exegeţilor lui *κτήσει* 'dobîndire', prezent în manuscrisul *Alexandrinus* şi citat de unele surse antice), tradus în VET.LAT. prin *creatura*; prin acest singular colectiv autorul *Înţel.* desemnează generic toate rezultatele creaţiei divine, aici fiind posibilă folosirea lui ironică de către cei ce nu admit existenţa unui creator şi a creaţiei în sine. Traducerile româneşti prezintă variantele: *zidire* (BIBL.1688, MS.45, MS.4389) şi *făptură/ făpturi* (VULG.BLAJ, BIBL.MICU, BIBL.1914, BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, 1968, BIBL.ANANIA, SEPT.NEC); am recurs la soluţia de traducere explicită *orice-a fost creat*, întrucît ea se referă deopotrivă la lucrul sau fiinţa creată, de care, cum se va spune in versetele următoare, îşi propun necredincioşii să se folosească. ♦ Comparaţia finală a versetului prezintă patru forme în manuscrisele *Septuagintei*: 1. *ὡς νεότητι*, 2. *ὡς ἐν νεότητι*, 3. *ὡς νεότητος*, 4. *ὡς ἐκ νεότητος*; majoritatea exegeţilor (*cf.* LARCHER, SAG., I, p. 229) consideră că prima variantă ar fi mai veche, celelalte reprezentînd coruperile sau corecturile ei; cea de-a doua formă apare, însă, în ediţiile reputate ale *Înţel.* (SEPT.FRANKF., SEPT.RAHLFS), iar versiunea latină *in iuventute* a avut la bază acelaşi manuscris. Traducerile româneşti prezintă interesante oscilaţii între variantele simple sau prepoziţionale ale substantivului, între sensurile lui modal şi locativ. Sensul modal apare în versiunile: *cu tinerêţele* (MS.45, BIBL.1688, BIBL.MICU), *cu tinereţile* (BIBL.1914), *cu toată căldura tinereţii* (interpretare mai nuanţată, adoptată de BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968), *cu ardoarea tinereţii* (BIBL.ANANIA), opţiune interpretativă care implică, la fel ca cea precedentă, şi semantismul adverbului gr. *σπουδαίως*; pentru sensul locativ *întru tinereaţe/ în tinereţe* optează VULG.BLAJ şi SEPT.NEC, opţiune căreia ne raliem.

2:7

Versetul sugerează un adevărat *symposium*, în buna tradiţie antică: la greci şi la romani, parfumurile (gr. *μύρα*, lat. *unguenta*), solide sau lichide, erau folosite fie pentru a da aromă vinurilor, fie pentru a înviora şi odoriza oaspeţii

(acest din urmă obicei apare şi în *Septuaginta*, Is. 25:6-7: *πίονται οἴνου*, *χρίσονται μύρων*), dubla lor utilizare explicînd şi frecventa asociere a vinului cu parfumurile în textele antice. Ne asociem opiniei exegeţilor LARCHER, SAG. (I, p. 231) şi SCARPAT, SAP. (I, p. 180), potrivit căreia acest context ar permite fie identificarea unei hendiade (*cu vinuri şi parfumuri* pentru *cu vinuri parfumate*), fie a unei zeugme (*să ne îndestulăm cu vin de preţ şi cu parfumuri* pentru *să ne îndestulăm cu vin de preţ şi să ne ungem cu parfumuri*); nici una dintre versiunile româneşti nu valorifică, însă, cele două posibile opţiuni stilistice. ♦ În a doua parte a versetului, o problemă constă în cele două lecţiuni din manuscrisele şi ediţiile *Septuagintei*: *ἄνθος ἔαρος*, preferată de editorii moderni (SEPT.RAHLFS şi ZIEGLER, SAP.), şi *ἄνθος ἀέρος* (SEPT.FRANKF.), prezentă în majoritatea manuscriselor (*Vaticanus*, *Sinaiticus*); VET.LAT. traduce prin *flos temporis*, fie în sensul că primăvara este anotimpul (unul dintre sensurile lui *tempus*) prin excelenţă, fie în sens simbolistic, conotînd cel mai frumos moment al vieţii. În opinia lui LARCHER, SAG. (I, p. 231), sintagma în discuţie nu are o conotaţie simbolică, ci desemnează concret şi generic florile primăverii, primele flori, cele mai parfumate şi mai rare, pe care-şi permiteau să le procure, chiar în afara sezonului, doar cei foarte bogaţi pentru a face din ele coroane la banchetele lor opulente. Traducerile româneşti reflectă fie ambivalenţa lecţiunilor greceşti, fie versiunea latină: *floarea văzduhului* (BIBL.1688, MS.45), *floarea vremii* (MS.4389, VULG.BLAJ), *floarea aerului* (BIBL.MICU, BIBL.1914), *florile de primăvară* (BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968), *floarea primăverii* (BIBL.ANANIA, SEPT.NEC). În directă relaţie cu sensul sintagmei *μὴ παροδευσάτω ἡμᾶς* („să nu treacă de noi"), credem că expresia *ἄνθος ἀέρος* din SEPT.FRANKF. are, totuşi, o conotaţie simbolică, conform căreia *ἀήρ*, ca sursă a vieţii, o reprezintă, în cea mai plenară ipostază a ei.

2:8

Conform obiceiului antic al convivilor de a se încununa cu flori la ospeţe, sînt menţionaţi în textul grec *bobocii de trandafiri* (gr. *ῥόδων κάλυκες*), cel latin limitîndu-se la *rosae* şi eludînd astfel simbolismul latent al versetului: graba necredincioşilor de a-şi face cununi din bobocii de roze şi nu din rozele înflorite trădează obsesia lor pentru scurtimea vieţii, pentru fanarea ei prematură, aidoma acestor flori. Dintre versiunile româneşti, puţine redau sensul concret al expresiei greceşti: *a trandafirului ghioci* (MS.45), *roze'mbobocite* (BIBL.ANANIA), *boboci de trandafir* (SEPT.NEC), majoritatea preferînd *flori de trandafir*, cu excepţia MS.4389 şi a VULG.BLAJ, care prezintă varianta simplă, *trandafiri*.

2:9

În textul *Septuagintei*, *ἡμῶν* şi nu *ὑμῶν* este atestat de majoritatea manuscriselor greceşti, dar, în cele latineşti, alături de *nostrum* apare şi *vestrum*. O problemă a variantelor manuscrise pune traducerea latină, în care apar două lecţiuni: 1. *nullum pratum sit quod non pertranseat luxuria nostra*; 2. *nemo nostrum/ vestrum sit exors luxuriae nostrae*; prima lecţiune este, în opinia exegeţilor (LARCHER, SAG., I, p. 232), cea mai veche, corespunzînd, se pare, unui vers dispărut din manuscrisele greceşti, care în cele latine aparţine versetului precedent. E posibil ca *pratum* să traducă grecescul *λειμών* existent iniţial în manuscrisul grecesc cunoscut autorului latin, care a fost substituit ulterior de *ἡμῶν*. ♦ Termenul grec *ἀγερωχία*, de sorginte livrescă, tradus în latină prin *luxuria*, are o conotaţie peiorativă: 'trufie, aroganţă, ostentaţie'. Versiunile româneşti, mai apropiate de termenul latin care comută sensul din sfera morală în cea materială, prezintă variantele: *răsfăţare* (BIBL.1688, MS.45), *răsfăţăciune* (MS.4389), *neînfrînare* (VULG.BLAJ), *desmierdare* (BIBL.MICU), *petreceri* (BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968), *chefuri* (BIBL.ANANIA), *petrecere* (SEPT.NEC); în consonanţă cu ambianţa convivială configurată mai sus, noi am tradus prin *desfătare*. ♦ În greaca profană, *μερίς* desemna atît partea de viaţă hărăzită fiecăruia, cît şi contribuţia fiecărui conviv la un banchet (LSJ, *s.v.*); în *Septuaginta* se referă şi la poporul lui Israel ca parte preferată a lui Dumnezeu (Deut. 32:8-9), aşa cum *κλῆρος* 'lot, moştenire', cu care e adesea asociat, îl desemna pe omul pios ca lot al lui Dumnezeu (Is. 57:6); e posibil, aşa cum opinează LARCHER, SAG. (I, p. 235), să fie parodiate aici sintagmele biblice care îi desemnau pe evrei ca „parte" privilegiată a lui Dumnezeu şi pe acesta ca „lot" al lor.

2:10

Îndemnul din acest verset constituie o sfidare a concepţiilor religioase şi morale iudaice, în conformitate cu care textul *Septuagintei* interzice energic oprimarea celor slabi şi săraci, a văduvelor şi bătrînilor. ♦ În sintagma gr. *πένητα δίκαιον* (lat. *pauperem iustum*), asocierea sărăciei cu dreptatea pare a-i conferi calitatea de garant moral al dreptăţii; începînd cu BIBL.1688, primele traduceri româneşti prezintă echivalarea *săracul* (*cel*) *drept* (MS.45 dă varianta *mêserul drept*, în care remarcăm arhaismul *measer* < lat. *miser*), traducerea BIBL.RADU-GAL. iniţiază disocierea şi coordonarea copulativă a componentelor sintagmei (*pe cel sărac şi drept*), iar versiunea BIBL.ANANIA le implică într-o relaţie de subordonare (*săracul*, *cu toate că-i drept*). ♦ Printr-o hypallagă, adjectivul gr. *πολυχρόνιοι* (tradus în latină prin genitivul calitativ *multi temporis*) se acordă formal cu *πολιαί*, dar semantic cu *πρεσβύτης*, astfel că traducerea sintagmei *πρεσβύτου πολιὰς πολυχρονίους* ar putea prezenta variantele *cărunteţea împovărată de ani a bătrînului/ cărunteţea bătrînului împovărat de ani*. Traducerile româneşti oferă ambele variante: prima apare sub formele: *ale bătrînului căruntêţe de mulţi ani* (BIBL.1688), *a bătrînului căruntêţele de mulţi ani* (MS.45), *cărunteaţele bătrânului ceale de multă vreme* (VULG.BLAJ), *cărunteaţele bătrânului*, *ceale de mulţi ani* (BIBL.MICU, BIBL.1914), *bătrânul a cărui căruntęţe de ani e-mpovărată* (BIBL.ANANIA), *părul cărunt*, *împovărat de ani al bătrânului* (SEPT.NEC); a doua variantă, cu valorificarea hypallagei, are cîteva ocurenţe: *căruntêţele bătrînilor celor ce sînt de ani mulţi* (MS.4389), *cărunteţele bătrânului încărcat de ani*

(BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968). În ce ne priveşte, optăm pentru prima variantă.

2:11

Sintagma gr. *νόμος δικαιοσύνης* (lat. *lex iustitiae*) este folosită ironic de necredincioşi în acest verset, în intenţia de a contesta prestigiul Legii lui Dumnezeu, legea dreptăţii, căreia ei îi substituie o altă lege, cea a forţei, care-i îndreptăţeşte să-l considere pe cel slab drept ceva nefolositor (gr. *ἄχρηστον*, lat. *inutile*). În literatura greacă există precedente ale acestei apologii a dreptului celui mai puternic, considerat a fi justificat de o lege naturală: HESIOD, *Munci şi zile*, v. 192; PLATON$_2$, *Gorgias*, 483c-483d. În primele traduceri româneşti ale *Înţel.* (BIBL.1688, MS.45, MS.4389) termenul grec *ἰσχύς* 'forţă, putere', tradus în VET.LAT. prin *fortitudo*, apare echivalat prin *vîrtute*, arhaism cu sensul principal de 'putere, forţă fizică', pe care latinescul *virtus* îl avea rareori în texte (*cf.* ERNOUT-MEILLET, p. 739).

2:12

Îndemnul din incipitul versetului, tradus de noi *să-l hăituim pe omul drept* (gr. *ἐνεδρεύσωμεν τὸν δίκαιον*, lat. *circumveniamus ergo iustum*), indică recursul necredincioşilor la o altă strategie, cea a tracasării unui tip uman bine individualizat, *ὁ δίκαιος* (însuşi articolul îl singularizează), pe care nu-l pot ataca direct, dar care le provoacă aversiune în virtutea lipsei lui de flexibilitate, care îl face 'incomod, stînjenitor' (gr. *δύσχρηστος*, lat. *inutilis*); coincidenţa cu o formulare aproape identică din Is. 3:10 (*δήσωμεν τὸν δίκαιον, ὅτι δύσχρηστος ἡμῖν ἐστι*) ar fi, în opinia unor exegeţi (LARCHER, SAG., I, p. 240-241), un argument în plus în privinţa dependenţei *Înţel.* de *Isaia*. În traducerile româneşti, verbul *ἐνεδρεύω* este redat prin verbe sau expresii verbale din sfera cinegetică, relevante pentru intenţia ostilă a făptuitorilor: *a vîna* (BIBL.1688, MS.4389, BIBL.MICU, BIBL.1914, BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968), *a încungiura* (VULG.BLAJ), *a prinde în cursă* (BIBL.ANANIA), *a întinde o cursă* (SEPT.NEC); remarcăm în versiunea din MS.45 termenul *a aleşui* ('a pîndi, a urmări', *cf.* DA). ♦ O suită verbală ternară, ale cărei componente sînt coordonate polisindetic, redă manifestările reprobatoare ale celui drept faţă de conduita necredincioşilor (gr. *καὶ ἐναντιοῦται καὶ ὀνειδίζει καὶ ἐπιφημίζει*, lat. *et contrarius est et improperat et diffamat*); în versiunile româneşti, semnalăm echivalarea primului verb cu termenul de origine maghiară *a împonciṣa* ('a se împotrivi', *cf.* DA); în conformitate cu versiunea latină, VULG.BLAJ traduce expresia *contrarius est* prin *împotrivitoriu e*; MS.4389 traduce al treilea verb prin *ponosluiêşte*, termen de origine maghiară, cu sensul 'pîrăşte, reclamă' (*cf.* DLR). ♦ Opoziţia implicită aici între omul drept şi necredincioşi vizează şi două păcate fundamentale ale celor din urmă: cel faţă de legea lui Moise (gr. *ἁμαρτήματα νόμου*, lat. *peccata legis*) şi cel faţă de educaţia inspirată de această lege (gr. *ἁμαρτήματα παιδείας*, lat. *peccata disciplinae*), ambele reproşate şi imputate public necredincioşilor; dacă necredincioşii nu sînt doar evreii, ci şi grecii apostaţi, educaţia poate fi aici şi cea primită în mediul elen. În traducerile româneşti, observăm unele licenţe interpretative: traducerea BIBL.RADU-GAL. şi cele care o reproduc (BIBL.1944, BIBL.1968) oferă o interpretare contextuală ultimelor două enunţuri: *şi ne scoate vină că stricăm legea şi ne învinovăţeşte că nu umblăm cum am fost învăţaţi în copilărie*.

2:13

Deşi cuvîntul *παῖς* are în *Septuaginta* cel mai adesea sensul de 'slujitor al lui Dumnezeu' (*cf.* Is. 40-55, *παῖς κυρίου*), care, în virtutea acestei calităţi, deţine şi o cunoaştere privilegiată a acestuia, e preferabil aici sensul de 'fiu, copil' (lat. *filius*), care poate fi identificat şi în alte versete ale *Înţel.*

2:14-15

Din nou termenul juridic *ὁ ἔλεγχος*, cu sensul de 'mărturie, dovadă, respingere', pare să fi fost confundat cu omonimul său de gen neutru, cu sensul de 'mustrare, pedepsire', întrucît echivalarea latină *traductio*, cu sensul de 'batjocorire, compromitere', înclină mai mult spre sensul celui din urmă. În consecinţă, şi traducerile româneşti ale sintagmei *εἰς ἔλεγχον* (lat. *in traductionem*) oscilează între sensurile celor două cuvinte, deşi e neîndoielnică, sub aspect morfologic, folosirea celui dintîi: *spre dovedeala* (BIBL.1688), *spre vădirea* (MS.4389, VULG.BLAJ), *spre dosluşirea* (MS.45), *spre dovedirea* (BIBL.MICU, BIBL.1914), *ca o osândă* (BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968), *osândă* (BIBL.ANANIA, SEPT.NEC); în cazul ultimei versiuni, credem că a fost interpretată drept ebraism morfologic exprimarea numelui predicativ prin *εἰς* + acuzativul, interpretare pe care o adoptăm la rîndul nostru, propunînd traducerea *o respingere*. ♦ Pluralul *ἔννοιαι* face referire generică la acte sau produse ale gîndirii, desemnînd fie cugetările, gîndurile, fie concepţiile, noţiunile; deşi traducerile româneşti echivalează prin *cugete*, *gînduri*, noi am tradus prin *concepţii*, deorece se poate deduce din context că cel drept respinge (prin dovada propriei vieţi) nu doar gîndurile necredincioşilor, cît mai ales produsul lor, anume concepţiile de viaţă care le determină actele. ♦ În SEPT.FRANKF., acest verset este compus dintr-un singur enunţ, la fel ca în VET.LAT., în timp ce în SEPT.RAHLFS e compus din două enunţuri; cele mai vechi traduceri româneşti, începînd cu BIBL.1688, reproduc structura unică şi abia de la BIBL.RADU-GAL. pe cea dublă. În al doilea stih al versetului, structura participială septuagintară *καὶ βλεπόμενος* are valoare relaţională pe lîngă adjectivul *βαρύς* (lat. *gravis... etiam ad videndum*), iar redarea ei în versiunile româneşti este, în principiu, corectă, unele insistînd asupra sensului temporal al participiului grec: *şi văzîndu-să* (BIBL.1688, MS.45), *a-l mai vedea* (MS.4389), *şi la vedeare* (VULG.BLAJ), *şi a-l vedea* (BIBL.MICU, BIBL.1914), *şi să-l privim* (SEPT.NEC), altele preferînd sensul concesiv-temporal: *chiar cînd ne uităm la el* (BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968), *numai cînd ne uităm la el* (BIBL.ANANIA); traducerea noastră, *numai*

văzîndu-l, accentuează ideea că cel drept e incomod pentru cei necredincioşi nu doar cînd le contestă felul de a-şi concepe viaţa, ci numai prin simpla sa apariţie, din motivele invocate în continuare. ♦ Adjectivul grec *ἀνόμοιος* (lat. *dissimilis*) apare doar aici, fiind absent în restul *Septuagintei*; el desemnează un mod de viaţă neasemănător, care-l singularizează pe cel drept între cei ce nu-i împărtăşesc convingerile. ♦ Sintagma *αἱ τρίβοι αὐτοῦ* (lat. *viae eius*) se referă, în limbajul sapienţial, nu atît la drumurile bătute de cineva, cît la purtările, la conduita lui; purtările celui drept îi contrariază pe păgîni şi pe evreii apostaţi, care le consideră schimbate, diferite de ale lor (gr. *ἐξηλλαγμέναι*, lat. *immutatae*); semnalăm soluţia de traducere mai nuanţată a participiului, chiar dacă uşor ambiguă, la BIBL.ANANIA: *nu sunt ce par a fi*.

2:16

Dificil de tradus este adjectivul grec substantivizat *ὁ κίβδηλος*, al cărui sens principal este 'metal din aliaj prost', de unde sensul derivat de 'lucru falsificat, monedă calpă'; varianta latină, *nugaces* 'uşuratici, nătăraí', urmăreşte acordul adjectivului cu subiectul plural, dar denaturează înţelesul contextului, întrucît adjectivul grec pare a conota condiţia bastardă a necredincioşilor (conform sensului lui din greaca *κοινή*): deşi evrei de neam, ei nu mai aparţin religios iudaismului, fiind nişte apostaţi. În traducerile româneşti, sintagma *εἰς κίβδηλον* (lat. *tanquam nugaces*) este tradusă fie printr-un complement de scop: *spre spurcăciune* (BIBL.1688, MS.45), *întru badjocorire* (MS.4389), fie printr-un complement de mod: *ca fierul ruginit* (BIBL.ANANIA), fie ca nume predicativ al verbului *ἐλογίσθημεν* (lat. *aestimati sumus*), recunoscîndu-se în sintagma greacă un calc ebraic: *necuraţi* (BIBL.MICU, BIBL.1914, BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968), *soi amestecat* (SEPT.NEC); ne-am raliat acestei ultime opţiuni, prin traducerea *monedă calpă*.

2:17

Sintagma greacă *τὰ ἐν ἐκβάσει αὐτοῦ* (lat. *quae ventura sunt illi*), complement direct al verbului *πειράσωμεν* (lat. *tentemus*), desemnează obiectul experimentului propus de necredincioşi pentru a verifica afirmaţiile celui drept cu privire la filiaţia sa divină; substantivul *ἔκβασις* 'ieşire' nu poate fi interpretat aici decît în sensul metaforic de 'sfîrşit al unei întîmplări sau al vieţii', de aceea sînt posibile două traduceri ale sintagmei în discuţie: 1. *ce i se va întîmpla* (opţiunea traducătorului latin), 2. *ce sfîrşit va avea*. Versiunile româneşti oscilează între cele două soluţii: *cêlea ce i se vor întîmpla lui* (BIBL.1688), *cêle ce vor veni lui* (MS.4389), *cêle ce să vor întîmpla lui* (MS.45), *cele ce se vor întîmpla lui* (BIBL.MICU, BIBL.1914), *ceale ce vor să i se întâmple* (VULG.BLAJ), *ce i se va întîmpla ieşind din această viaţă* (BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968, soluţie interpretativă ce reuneşte sensurile denotativ şi conotativ al substantivului grec), *ce se va alege de el când o să moară* (BIBL.ANANIA, interpretare contextuală liberă), *ce va fi cu sfârşitul lui* (SEPT.NEC); şi noi am optat pentru o traducere mai explicită, dar apropiată de textul grec, *cele întîmplate la sfîrşitul lui*, deoarece intenţia necredincioşilor era să-l tortureze şi apoi să-l omoare pe cel drept, cum se va spune mai departe. ♦ Traducerea latină din VET.LAT. pare să fi folosit o altă variantă de manuscris, deoarece include şi un enunţ care nu figurează în *Septuaginta*: *et sciemus quae erunt novissima illius* (şi vom afla cele ale lui de pe urmă); în versiunile româneşti, acest supliment apare doar în VULG.BLAJ: *şi vom şti care vor fi ceale mai de pe urmă ale lui*.

2:18

În traducerea latină, *δίκαιος* din textul grec apare tradus prin *verus*, nu prin *iustus*, ca pînă acum, fapt explicabil prin utilizarea iniţială a unui manuscris grec în care apărea adverbul gr. *δικαίως* (lat. *vere*), iar după confruntarea cu manuscrisul ce-l avea pe *δίκαιος*, s-a făcut doar comutatarea adverbului în adjectiv, fără a se corecta traducerea.

2:19

Verbul grec *ἐτάζειν* (frecvent în greaca biblică, dar rar în cea profană, care preferă compusul *ἐξετάζειν*) 'a verifica, a pune la încercare', tradus în latină prin *interrogare*, are în primul vers două complemente modal-instrumentale, care desemnează modalităţile de punere la încercare a celui drept, alese de necredincioşi: *prin insultă* (gr. *ὕβρει*, lat. *contumelia*), *prin punere la cazne* (gr. *βασάνῳ*, lat. *tormento*); echivalările din versiunile româneşti sînt: *cu sudalma şi cu certarea*, cea din urmă surprinzător de palidă faţă de original (BIBL.1688 şi MS.45), *cu dosăzi şi cu caznă* (MS.4389; remarcăm aici termenul de origine slavona *dosadă* 'insultă, ocară'), *cu ocară şi cu muncă* (VULG.BLAJ, BIBL.MICU, BIBL.1914), *cu ocări şi cu chinuri* (BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, 1968, BIBL.ANANIA), *prin batjocură şi prin caznă* (SEPT.NEC). ♦ Sînt apoi desemnate simetric cele două virtuţi ale celui drept, care fac obiectul testării sale de către necredincioşi. Termenul grec *ἐπιείκεια* are sensurile 'verosimilitate, echitate, cuviinţă, delicateţe, clemenţă', de aceea traducerea lui în latină prin *reverentia* 'respect, consideraţie' nu se poate explica decît prin uzul unui manuscris în care figura *εὐσέβεια* sau *εὐλάβεια*, deşi *ἐπιείκεια* pare a fi originar. Traducerile româneşti dau termenului în discuţie echivalările: *blîndeţele* (BIBL.1688, BIBL.MICU, BIBL.1914), *cinstirea* (MS.4389), *îmblînzirea* (MS.45), *smereniia* (VULG.BLAJ), *cît este de blajin* (BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968; traducere sintactică a complementului direct printr-o interogativă indirectă), *supuşenia* (BIBL.ANANIA), *blândeţea* (SEPT.NEC); se poate observa că majoritară este echivalarea semantică a cuvîntului grec, dar că există şi unele apropieri de cel latin; traducerea noastră, *clemenţa*, apropiată de sensul cuvîntului grec, a avut în vedere una dintre virtuţile cardinale ale omului pios, indulgenţa faţă de semeni. ♦ A doua virtute a celui drept, supusă cercetării necredincişilor, este *ἀνεξικακία* 'resemnarea faţă de un rău', tradusă în latină prin *patientia*; echivalările româneşti sînt: *suferirea răului* (BIBL.1688, MS.45), *între răotatea* (MS.4389), *răbdarea răului*

(BIBL.MICU, BIBL.1914), *răbdarea* (VULG.BLAJ, BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968, BIBL.ANANIA, SEPT.NEC); traducerea noastră, *resemnarea*, se apropie atît de sensul cuvîntului grec, cît şi de al celui latin.

2:20

Termenul grec *ἐπισκοπή*, rar folosit în greaca profană, cu sensul de 'vizită, cercetare' (*cf.* LUCIAN, *Dialogi deorum*, XX, 6), are în greaca biblică numeroase ocurenţe, sensurile lui calchiind, în principiu, sensurile termenul ebraic *pequddah* 'vizită, inspecţie, intervenţie divină, grijă'; traducerea lui latină prin *respectus* 'privire în urmă, luare în consideraţie' credem că pune şi ea în lumină ideea enunţului conclusiv *ἔσται γὰρ αὐτοῦ ἐπισκοπὴ ἐκ λόγων αὐτοῦ* (lat. *erit enim ei respectus ex sermonibus illius*): pentru necredincioşi, moartea netrebnică (gr. *θάνατος ἀσχήμων*, lat. *mors turpissima*) la care vor să-l osîndească pe cel drept este ultima încercare din cercetarea pe care o pun la cale, *o cercetare a lui în conformitate cu propriile-i vorbe* (traducerea noastră), în cursul căreia vor afla dacă Dumnezeu vine în ajutorul fiilor săi. Acest sens contextual a fost bine intuit de primii traducători români: *pentru că va fi lui socoteală den cuvintele lui* (BIBL.1688), *pentru că va fi lui socotêle dentru cuvintele lui* (MS.45), *că va fi lui socoteală dentru cuvintele lui* (MS.4389), *că-i va fi luare de seamă, din cuvintele lui* (VULG.BLAJ), *pentru că va fi socoteala lui*, *din cuvintele lui* (BIBL.MICU, BIBL.1914); începînd cu traducerea BIBL.RADU-GAL., sensul se schimbă, apropiindu-se de cel al traducerilor moderne: *căci*, *după vorba lui*, *Dumnezeu va avea grijă de el* (BIBL.1944, BIBL.1968), *căci*, *după spusa lui*, *vegheat va fi* (BIBL.ANANIA), *căci*, *după spusele lui*, *va fi vegheat* (SEPT.NEC). ♦ Exegeţii creştini atribuie versetelor 12-20 o dimensiune profetică, considerînd că întregul parcurs al încercărilor celui drept, hotărîte de necredincioşi, este o profeţie a patimilor lui Hristos (*cf.* AUGUSTIN, *De civitate Dei*, XVII, 20, 1: *In uno, qui appellatur Sapientia Salomonis, passio Christi apertissime prophetatur* — „Într-una din cărţi, care se numeşte *Înţelepciunea lui Solomon*, e profeţită pătimirea lui Hristos"); *vide et* ADINOLFI).

2:21

Luînd din nou cuvîntul, autorul cărţii sapienţiale procedează la o scurtă judecată a discursului necredincioşilor, considerîndu-l izvorît din cecitatea pe care le-o provoacă răutatea (gr. *κακία*, lat. *malitia*) cultivată de ei cu bună ştiinţă, ca ideal de viaţă şi sfidare a valorilor superioare.

2:22

În textul grec, *μυστήρια* (lat. *sacramenta*) desemnează tainele, planurile ascunse ale lui Dumnezeu cu privire la om, cunoscute prin revelaţie; în opinia exegeţilor moderni ai acestei cărţi, e vorba de acele planuri prin care, de-a lungul unor încercări pămîntene, credincioşii sînt pregătiţi pentru viaţa de apoi (*vide* LARCHER, SAG., I, p. 265); în ultima parte a versetului este explicată esenţa tainelor divine, aceasta fiind nemurirea ca *recompensă* [*hărăzită*] *sufletelor neprihănite* (traducerea noastră). ♦ Verbul grec *ἔκριναν* (lat. *iudicaverunt*) poate fi interpretat ca desemnînd un act de judecată (*au judecat*, *au preţuit*) sau unul de voinţă (*au ales, au preferat*); traducerile româneşti prezintă ambele interpretări: *au ales* (BIBL.1688, MS.45, BIBL.MICU, BIBL.1914), *au judecat* (MS.4389, VULG.BLAJ), *cred* (BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968, BIBL.ANANIA), *au preţuit* (SEPT.NEC); considerînd că alegerea, ca act voluntar, este consecinţa unuia reflexiv-estimativ, am optat pentru traducerea *au pus preţ*.

2:23

Cuvîntul grec *ἀφθαρσία* desemnează 'nepierirea, nedistrugerea, integritatea', putînd face referire şi la 'nemurire', ca sinonim al lui *ἀθανασία*; aici este certă desemnarea condiţiei primitive a omului în intenţia Creatorului, redată în latină prin adjectivul *inexterminabilis* 'nemuritor'. Majoritatea traducerilor româneşti prezintă variantele substantivale: *nestricare* (BIBL.1688, MS.45, BIBL.ANANIA), *neputrejune* (MS.4389), *nestricăciune* (BIBL.MICU, BIBL.1914, BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968); optăm pentru traducerea *nemurire*, mai apropiată de semantismul cuvîntului grec; în VULG.BLAJ se preferă varianta adjectivală, *nemuritoriu*, conformă cu soluţia din versiunea latină. ♦ Spre deosebire de manuscrisele importante, care prezintă lecţiunea *ἰδιότητος* (SEPT.FRANKF.) 'al particularităţii, al specificului', unele manuscrise prezintă lecţiunea *ἀϊδιότητος* 'al veşniciei', adoptată şi de SEPT.RAHLFS, altele *ὁμοιότητος* 'al asemănării', după care VET.LAT. traduce prin *similitudinis*. Versiunile româneşti prezintă echivalări ale celor trei lecţiuni ale genitivului grec, unele şi sub influenţa traducerii latine (traducerea latină mai liberă a sintagmei greceşti *εἰκόνα τῆς ἰδίας ἀϊδιότητος* prin *ad imaginem similitudinis suae*, trimite la pasajul din Fac. 1:26-27): *fiinţii* (BIBL.1688, BIBL.MICU, BIBL.1914), *asămănării* (MS.4389), *a* [*sale*] *fiinţe* (MS.45), *după chipul şi asămănarea Sa* (VULG.BLAJ, unde structura hipotactică din versiunea latină devine prin hendiadă una isotactică), *fiinţei* (BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968), *asemeni cu veşnicia* (BIBL.ANANIA), *al* [*propriei*] *veşnicii* (SEPT.NEC); opţiunea noastră de echivalare a parigmenonului *τῆς ἰδίας ἰδιότητος* este *a propriei naturi*, conformă cu lecţiunea din SEPT.FRANKF.

2:24

În prima parte a versetului, care prezintă drept cauză principală a venirii morţii în lume invidia diavolului (gr. *φθόνος διαβόλου*, lat. *invidia diaboli*), cuvîntul *διάβολος* 'calomniator, acuzator' este un *hapax* în *Înţel.*, iar în *Septuaginta* îl numeşte pe Satana (*cf.* Iov 1:6; Zah. 3:2); motivul „invidia diavolului" poate fi şi un reflex al Fac. 3, iar unii exegeţi văd aici o aluzie la invidia diabolică a lui Cain (*cf.* LEAROYD, DUBARLE). ♦ În a doua parte, în textul grec este evidentă referirea distinctă la *θάνατος* şi *διάβολος*, ambele de gen masculin, prin intermediul pronumelor *αὐτός* şi *ἐκεῖνος*, distribuite în context în funcţie de proximitatea faţă de numele substituite; în traducerea latină, ambele pronume greceşti sînt traduse

indistinct, prin forme cazuale ale lui *ille*, care fac greşit referire doar la *diabolus*, nu şi la *mors*, fapt care a influenţat primele traduceri româneşti: *şi ispitescu pre el cei ce sînt den partea lui* (BIBL.1688), *şi ispitesc pre dînsul ceia ce sînt den partea aceluia* (MS.4389), *şi ispitescu pre el cei ce de partea lui sînt* (MS.45), *şi urmează lui cei ce sânt de partea lui* (VULG.BLAJ), *şi-l ispitesc pre el cei sânt din partea lui* (BIBL.MICU, BIBL.1914); începînd cu traducerea BIBL.RADU-GAL. se încearcă o apropiere de textul grec, prin disocierea referenţilor: *şi cei ce sunt de partea lui vor ajunge s'o cunoască* (BIBL.1944, BIBL.1968), *iar cei ce sunt alături de el o vor cunoaşte* (BIBL.ANANIA), *şi o încearcă cei care sunt de partea lui* (SEPT.NEC), opţiune căreia ne raliem prin traducerea *şi o încearcă cei ce sînt părtaşii lui*. Se pot observa în versiunile româneşti citate şi variantele de traducere ale verbului *πειράζουσι* (greşit tradus în latină prin *imitantur* 'îl iau ca model'), care oscilează între sensurile 'a ispiti' şi 'a încerca', ambele compatibile cu semantismul verbului grec (despre sensul de aici al verbului, *vide* LYONNET). ♦ Acest ultim verset a fost adesea citat de Părinţii Biserici: GRIGORIE NAZ., OR., XLIV, 4; CIPRIAN, *Liber De zelo et livore*, 4.

Capitolul al 3-lea

3:1

Particula *δέ* (lat. *autem*) marchează opoziţia cu ideea din ultimul verset al capitolului precedent, punînd în contrast soarta celor necredincişi, care au parte de experienţa morţii, cu cea a sufletelor celor drepţi (gr. *δικαίων ψυχαί*, lat. *iustorum animae*), care i se sustrag; autorul nu se referă explicit la nemurirea acestor suflete, spunînd doar că ele sînt *în mîna lui Dumnezeu* (gr. *ἐν χειρὶ θεοῦ*, lat. *in manu Dei*), cu alte cuvinte, în puterea, sub protecţia lui. ♦ În al doilea enunţ, negaţia dublă *οὐ μή* conferă mai multă expresie convingerii autorului că cei drepţi au parte de protecţia divină în cursul pătimirii lor terestre: *punerea la cazne nicicum n-o să-i vatăme* (traducerea noastră). Termenul grec *βάσανος* e tradus în VET.LAT. prin sintagma *tormentum mortis* (deşi mai sus, la 2:19, apare doar *tormentum*), în care *mortis* e o posibilă glosă explicativă, corectată ulterior prin *malitiae*, de vreme ce AUGUSTIN (*Sermones*, CCCVI, 1) explică aici *malitia* prin *poena*. Traducerile româneşti prezintă echivalările: *muncă* (BIBL.1688, MS.45, MS.4389, VULG.BLAJ, BIBL.MICU, BIBL.1914), *chin* (BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968, BIBL.ANANIA, SEPT.NEC); am tradus prin *punerea la cazne*, la fel ca în 2:19.

3:2

Autorul contrapune în acest verset concepţia eronată „a celor nesăbuiţi" (gr. *ἀφρόνων*, lat. *insipientium*) despre moarte, văzută de ei ca o nenorocire (gr. *κάκωσις*, lat. *adflictio*), propriei viziuni asupra morţii, ca ieşire din viaţa terestră (gr. *ἔξοδος*, lat. *exitus*). Cele mai vechi traduceri româneşti echivalează pe *κάκωσις* sau *adflictio* prin cuvinte ce sugerează ideea de pedeapsă divină, precum: *răutate* (BIBL.1688, MS.45, MS.4389), *pedeapsă* (VULG.BLAJ), *pedepsire* (BIBL.MICU, BIBL.1914), iar cele ulterioare, la fel ca noi, prin *nenorocire*.

3:3

Şi în acest verset este continuată antiteza celor două viziuni despre moarte: a autorului ca drum, călătorie (gr. *πορεία*, lat. *iter*), a nesăbuiţilor ca nimicire (gr. *σύντριμμα*, lat. *exterminium*); în versiunile româneşti optica nesăbuiţilor este redată prin substantive puternic conotate negativ, precum: *zdrobire* (BIBL.1688), *sfărîmare* (MS.4389, BIBL.MICU, BIBL.1914), *surpare* (MS.45), *perire* (VULG.BLAJ), *prăpăd* (BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968), *prăbuşire* (SEPT.NEC), sau printr-o formulare propoziţională explicită: *totuna cu nimicul* (BIBL.ANANIA). ♦ Expresia gr. *ἐν εἰρήνῃ* (lat. *in pace*) redă starea de pace şi siguranţă în care se află sufletele drepţilor după eliberarea de încercările vieţii terestre, acea stare de împlinire şi împăcare cu Dumnezeu exprimată de ebraicul *shalom*.

3:4

În textul grec, concesiva eventuală *καὶ ἐὰν κολασθῶσιν* (lat. *et si tormenta passi sunt*) exprimă prezumţia oamenilor despre moarte, văzută ca pedeapsă divină. În primele traduceri româneşti, verbului *κολάζω* i se atribuie sensurile 'a se munci, a lua munci', vechi forme de exprimare a pedepsirii; începînd cu versiunea BIBL.RADU-GAL., apare sensul 'a îndura suferinţe', în BIBL.ANANIA 'a îndura chinuri', sensuri influenţate de traducerea latină; SEPT.NEC traduce verbul cu sensul lui de bază, 'a pedepsi', pe care-l redăm şi noi. ♦ Termenul gr. *ἀθανασία* (lat. *immortalitas*), inexistent în restul *Septuagintei*, nu se referă aici la nemurirea destinată celor drepţi, ci, ca determinant al lui *ἐλπίς*, desemnează o aşteptare a acestora contrară opiniei curente a oamenilor despre moarte. Contextul reflectă şi rolul atribuit speranţei în viaţa umană; în diacronie, accepţia acestui concept a cunoscut notabile fluctuaţii: privită cu suspiciune sau dispreţ de tragici, iar de filosofii stoici ca sursă de iluzii şi decepţii, speranţa va fi reabilitată, în bună măsură, de Platon, care-l consideră pe filosof în faţa morţii drept un *εὐελπίς* ('cu speranţă bună, cu speranţă în nemurire' – *vide* PLATON$_1$, *Apologia*, 41c); în textele biblice, speranţa este aşteptarea binefacerilor promise de Dumnezeu, ca răsplată a credinţei în el, sens pe care-l are şi în acest verset.

3:5

Perechea adverbială antonimică din textul grec *ὀλίγα/ μεγάλα* (tradusă în latină prin complementele de relaţie *in paucis/ in multis*, pentru că cele două forme adjectivale greceşti, de neutru plural, pot avea şi această funcţie) contrapune insignifianţa pedepselor terestre ponderii incomensurabile a binefacerilor celeste, cuantificînd, în acelaşi timp, proporţia între pedeapsă şi răsplată din educaţia divină. În traducerile româneşti, prima formă a fost redată fie ca adverb, fie ca adjectiv (uneori

substantivizat), cea de-a doua, doar ca adjectiv (şi el uneori substantivizat): *şi puţine certîndu-se, mari faceri de bine vor lua* (BIBL.1688), *în puţinel au fost certaţi şi vor lua cêle mari* (MS.4389), *şi puţinêle certîndu-să mari să vor de bine face-să* (MS.45), *întru puţine pedepsiţi fiind, întru multe bine să vor rândui* (VULG.BLAJ), *şi puţin fiind pedepsiţi, cu mari faceri de bine să vor dărui* (BIBL.MICU, BIBL.1914), *şi fiind pedepsiţi cu puţin, mare răsplată vor primi* (BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968), *pentru-o pedeapsă mică, primi-vor plată mare* (BIBL.ANANIA), *şi, după ce-au fost puţin pedepsiţi, mari binefaceri vor primi* (SEPT.NEC). ♦ Prin opoziţie cu *κολάζω*, care desemnează pedepsirea păgînilor sau a necredincioşilor, *παιδεύω* se referă la corecţiile aplicate de Dumnezeu poporului lui Israel şi celor drepţi, ca parte a educaţiei ce-i va ajuta să merite recompensa nemuririi (*cf.* LARCHER, SAG., I, p. 281). ♦ Dacă în capitolele precedente adjectivul gr. *ἄξιος*, însoţit de genitivul persoanei, semnifica afinitatea necredincioşilor cu moartea şi cu diavolul, aici el semnifică învrednicirea celor drepţi de a-şi întîlni Creatorul, în urma încercărilor la care acesta i-a supus.

3:6

Versetul reia şi dezvoltă comparativ ideea încercării din versetul precedent, prin recursul la un topos recurent în literatura biblică, cel al încercării şi purificării aurului prin foc (Parim. 17:3; 27:21; Zah. 13:9; Ps. 66:10; Sir. 2:5), în cuptorul topitoriei (gr. *ἐν χωνευτηρίῳ ἐδοκίμασεν*, lat. *in fornace probavit*). În legătură cu locul sau recipientul procesului metalurgic invocat aici, traducerile româneşti prezintă variante ce ţin de denumirea lui în limba vremii: *în topitoare* (BIBL.1688, BIBL.MICU, BIBL.1914, BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968), *într-o ulcea* (MS.4389), *în topitor* (MS.45), *în cuptoriu* (VULG.BLAJ), *în cuptor* (BIBL.ANANIA, SEPT.NEC); remarcăm în VULG.BLAJ traducerea verbului latin *probavit* prin verbul românesc *au lămurit* ('a lămuri, a purifica prin foc metale preţioase', *cf.* DA). ♦ Termenul grec *ὁλοκάρπωμα*, ce desemna iniţial o ofrandă de fructe, a căpătat sensul generic de ofrandă arsă total sau parţial; prin comparaţia celor drepţi cu victima unui sacrificiu, autorul redă ideea că viaţa acestora s-a consumat în întregime pentru Dumnezeu şi că jertfirea lor a fost bine primită. Traducerea latină omite cel de-al doilea enunţ al versetului din *Septuaginta*, încorporînd, în locul lui, un fragment din versetul următor, căruia îi dă o altă interpretare: *et in tempore erit respectus illorum* („şi în timp se va petrece cercetarea lor"); VULG.BLAJ traduce fragmentul interpolat: *şi în vreame va fi luarea lor de samă.*

3:7

Prin sintagma *în clipa cercetării lor* (gr. *ἐν καιρῷ ἐπισκοπῆς αὐτῶν*), autorul evocă judecata universală, care va inaugura imperiul mesianic şi-i va răsplăti pe cei drepţi; în virtutea acestei sugestii, unele traduceri româneşti prezintă echivalarea *în ziua răsplătirii* (BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, 1968). ♦ În baza compunerii lui cu prefixul *ἀνά-*, verbul *ἀναλάμψουσιν* (lat. *fulgebunt*) a prilejuit unele speculaţii interpretative (*cf.* LARCHER, SAG., I, p. 284), potrivit cărora fie cei drepţi *au căpătat o nouă strălucire* prin iradierea gloriei divine în sufletele lor, fie *s-au reîntrupat*, cea din urmă interpretare avînd la bază sensul verbului din unele pasaje din VT şi NT (Dan. 12:3; Mat. 13:43). ♦ Şi comparaţia celor drepţi cu scînteile alergînd prin păpuriş a oferit unele sugestii interpretative, după unii ea fiind o aluzie la celeritatea strălucirii sufletelor despovărate de trup, după alţii la victoria unui Israel purificat asupra duşmanilor sau, în plan transcendental, la triumful moral al celor drepţi (pentru toate opiniile, *vide* LARCHER, SAG., I, p. 286-287). Ni s-au părut interesante variantele româneşti ale sintagmei ce desemnează spaţiul de dispersie a scînteilor (gr. *ἐν καλάμῃ*, lat. *in harundineto*): *în trestie/ întru trestie/ pre trestie* (BIBL.1688, MS.45, VULG.BLAJ, BIBL.MICU), *pren steble* (MS.4389; *steblă* este un termen de origine veche slavă, cu sensul 'tulpină, lujer', *cf.* DLR), *pre paie* (BIBL.1914), *pe mirişte/ prin mirişte* (BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968, BIBL.ANANIA, SEPT.NEC); traducerea noastră, *în păpuriş*, redă mai fidel sensul expresiei din greacă şi latină.

3:8

În primul verset, termenii greceşti *ἔθνη* şi *λαοί* au, în principiu, acelaşi sens, 'neamuri, popoare', doar că cel dintîi asumă în *Septuaginta* conotaţia 'neamuri păgîne', prin opoziţie cu neamul lui Israel, cel de-al doilea putînd desemna în VT mulţimea bărbaţilor, în opoziţie cu cea a femeilor, sau a laicilor în opoziţie cu preoţii şi leviţii, iar în NT evreii şi creştinii, în opoziţie cu păgînii. Nu credem că în textul de faţă autorul a intenţionat vreo distincţie semantică, ci doar o distribuţie sinonimică pentru a accentua ideea dominaţiei universale a celor drepţi, după judecata escatologică, idee susţinută şi de ditologia verbală *κρινοῦσιν – κρατήσουσιν* (lat. *iudicabunt – dominabuntur*); textul latin prezintă echivalările *nationes* şi *populi*, care nu ne edifică în acest sens, deoarece şi *nationes* asumă în latina creştină conotaţiile 'neamuri păgîne, păgîni'. În traducerile româneşti nu sînt perceptibile conotaţiile de mai sus ale celor două substantive, arhaismul *limbi* apărînd pentru desemnarea popoarelor în traducerile mai vechi (BIBL.1688, MS.45, MS.4389, BIBL.MICU, BIBL.1914). ♦ Ideea asocierii celor drepţi la veşnica stăpînire a lui Dumnezeu şi a supunerii lor faţă de el este exprimată tot printr-un verb din aria semantică a dominării (gr. *βασιλεύσει*, lat. *regnabit*); textul grec e susceptibil, însă, de o anume ambiguitate, dată fiind inserţia pronumelui *αὐτῶν* între predicat (*βασιλεύσει*) şi subiect (*κύριος*) şi posibilitatea ca el să fie determinantul fiecăruia, astfel că traducerea ar fi: *îi va împărăţi* sau *Dumnezeul lor*. Traducătorul latin a dorit, se pare, să eludeze ambiguitatea printr-o mutaţie topică, plasîndu-l pe *illorum* în imediata apropiere a lui *Dominus*, ca determinant al acestuia, deşi, prin calc după greacă, verbul *regnare* poate avea în latină şi un complement în genitiv (*cf. regnavit populorum*, la HORATIUS, *Carmina*, III, 30, v. 12). În versiunile româneşti, pronumele este doar complementul verbului: *şi va împărăţi lor Domnul*

(BIBL.1688, MS.45), *şi va împărăţi într-înşii Domnul* (MS.4389, BIBL.MICU, BIBL.1914), *va împărăţi întru ei Domnul* (BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968), *Domnul peste dânşii va'mpărăţi* (BIBL.ANANIA), *va împărăţi peste ei Domnul* (SEPT.NEC); împărtăşim aceeaşi opţiune sintactică, traducînd *Domnul îi va împărăţi*; VULG.BLAJ, respectînd varianta latină, traduce *şi va împărăţi Domnul lor*.

3:9

Versetul continuă prezentarea relaţiei între credinţa celor drepţi în viaţa terestră şi recompensa lor la Judecata de apoi, aceasta constînd în a înţelege adevărul revelat şi a rămîne alături de Dumnezeu. ♦ În enunţul al doilea, credem că subiectul gr. *οἱ πιστοί* (lat. *fideles*) nu-i desemnează propriu-zis pe cei credincioşi, ci pe cei statornici în iubirea pentru Dumnezeu; şi aici avem a face cu o ambiguitate determinată de inuclearea sintagmei *ἐν ἀγαπῇ* (lat. *in dilectione*) între subiect şi predicat (gr. *προσμενοῦσιν*, lat. *adquiescent*), ca posibil determinant al fiecăruia, variantele de traducere fiind: *cei statornici în iubire* şi *cei statornici îi vor rămîne alături în iubire*. Traducerile româneşti oscilează între cele două posibilităţi interpretative: *cei credincioşi cu dragoste vor rămînea lîngă el* (BIBL.1688, MS.45), *cei credincioşi în dragoste vor lăcui la dînsul* (MS.4389), *şi cei credincioşi întru dragoste să vor odihni Lui* (VULG.BLAJ), *credincioşii în dragoste vor petreace cu Dânsul* (BIBL.MICU, BIBL.1914), *cei credincioşi vor petrece cu el întru iubire* (BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968), *cei credincioşi ai săi cu El vor sta'n iubire* (BIBL.ANANIA), *cei credincioşi vor rămâne lângă el în iubire* (SEPT.NEC); am optat pentru varianta *cei statornici în iubire îi vor rămîne alături*, fidelă structurii sintactice a textului. ♦ Reiterînd tema biblică a elecţiei, autorul explică în ultimul vers destinul fericit hărăzit celor drepţi, ca unora care sînt aleşii Domnului şi beneficiarii harului şi îndurării sale (gr. *χάρις καὶ ἔλεος*, lat. *donum et pax*). În manuscrisele greceşti, versetul are o formă scurtă, cu trei părţi, sau una lungă, cu patru părţi, în care părţile 3-4 apar în variantele: 1. *ὅτι χάρις καὶ ἔλεος τοῖς ἐκλεκτοῖς αὐτοῦ/ καὶ ἐπισκοπὴ ἐν τοῖς ὁσίοις αὐτοῦ* şi 2. *ὅτι χάρις καὶ ἔλεος τοῖς ὁσίοις αὐτοῦ καὶ ἐπισκοπὴ ἐν τοῖς ἐκλεκτοῖς αὐτοῦ*. Exegeţii consideră că varianta lungă a versetului e o interpolare ulterioară, după 4:15, dat fiind faptul că traducerea latină, care pare să fi fost făcută după un manuscris grecesc vechi, nu o conţine (*cf.* LARCHER, SAG., I, p. 292-293). Cele mai vechi traduceri româneşti redau forma lungă a versetului, în varianta a doua, conformă cu SEPT.FRANKF.: *căci har şi milă e întru preacuvioşii lui şi socotinţă întru cei aleşi ai lui* (BIBL.1688), *că bunătatea şi mila iaste întru cei preacuvioşi ai lui şi cercetarea întru cei aleşi ai lui* (MS.4389), *căci har şi milă întru preacuvioşii lui şi socoteală întru aleşii lui* (MS.45), *că dar şi milă e întru cuvioşii Lui şi cercetare întru aleşii Lui* (BIBL.MICU, BIBL.1914); restul traducerilor prezintă forma scurtă a versetului: *că dar şi pace iaste aleşilor Lui* (VULG.BLAJ, traducere exactă a versiunii latineşti *quoniam donum et pax est electis eius*), *căci harul şi îndurarea sunt partea aleşilor lui* (BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968), *căci harul şi'ndurarea sunt pentru-aleşii Săi* (BIBL.ANANIA, SEPT.NEC); reproducem şi noi ultimul verset în versiunea *că har şi milostenie* [*vor fi*] *pentru cuvioşii lui şi cercetare pentru aleşii lui*.

3:10

Termenul grec *ἐπιτιμία* (lat. *correptio*), cu această unică ocurenţă în *Septuaginta*, desemna în dreptul atic exercitarea drepturilor civice (*cf.* LSJ, *s.v.*); sensul de 'pedeapsă', pe care-l are în acest context, pare a se datora contaminării cu unul dintre sensurile verbului *ἐπιτιμᾶν* 'a reproşa, a da o pedeapsă'. ♦ Complementul *τοῦ δικαίου* este susceptibil de o anume ambiguitate morfologică şi semantică: el poate fi genitivul masculinului *ὁ δίκαιος* 'cel drept' sau al neutrului *τὸ δίκαιον* 'ceea ce-i drept', indicînd acel ansamblu de norme morale şi religioase nesocotite de necredincioşi; majoritatea traducerilor româneşti optează pentru prima soluţie interpretativă (poate şi sub influenţa latinescului *iustum*), doar SEPT.NEC echivalează prin *dreptate*. Ne raliem celei de-a doua soluţii, prin traducerea *ceea ce-i drept*, din următoarele motive: 1. AUGUSTIN (*De Scriptura Sacra Speculum*, p. 947) citează versul cu *iustitiam*, în loc de *iustum*; 2. verbul *ἀμελεῖν* 'a neglija, a nu-i păsa de' exprimă prea palid ostilitatea necredincioşilor faţă de cel drept, mai potrivită fiind relaţionarea sa cu ceea ce ţine de dreptate.

3:11

Cuplul *σοφία καὶ παιδεία* (lat. *sapientia et disciplina*) apare într-un context similar în Parim. 1:7, desemnînd împreună înţelepciunea omului, dobîndită prin cunoaştere şi educaţie, de a-şi înţelege sensul vieţii şi de a trăi în ascultare, după legea şi vrerea divină. În traducerile româneşti, perechea de termeni este echivalată de regulă prin *înţelepciunea şi învăţătura*, cu excepţia MS.4389, în care se traduce al doilea termen prin *certarea*, şi a traducerilor BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968, care îl redau prin *cucernicia*. ♦ Adjectivul *ταλαίπωρος* (lat. *infelix*) îl desemna în limba tragediei antice pe cel care suportă (< vb. *τλάω* 'a suporta') o suferinţă fizică sau morală, iar în greaca elenistică, la fel ca aici, se referă şi la cel ce nu e conştient de nefericirea sa existenţială. Dat fiind faptul că adjectivul grec, alături de sensul pasiv, are şi unul activ: 'neplăcut, obositor', observăm în unele traduceri româneşti valorificarea celor două sensuri într-o echivalare mai expresivă fie printr-un adjectiv conotat negativ, precum: *dosădit*, termen de origine slavă veche, cu sensurile 'mîhnit, prigonit, nedreptăţit' (BIBL.1688, MS.45, MS.4389), *nefericit* (VULG.BLAJ), *ticălos* (BIBL.MICU, BIBL.1914, BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, 1968), *nenorocit* (SEPT.NEC), fie printr-o exclamaţie ce se substituie adjectivului: *Vai celor ce-arată dispreţ înţelepciunii, precum şi' nvăţăturii!* (BIBL.ANANIA).

3:12-13

Versetul are două părţi în SEPT.FRANKF., ca şi în VET.LAT., trei părţi în SEPT.RAHLFS, probabil conform structurii unui alt manuscris grecesc. Dintre traducerile

româneşti mai vechi respectă structura versetului binar BIBL.1688, MS.4389, VULG.BLAJ, BIBL.MICU şi BIBL.1914, restul, pe cea a versetului ternar. ♦ Substantivul gr. *γένεσις* (lat. *creatura*) are aici sensul de 'seminţie' a celor necredincioşi, care, în virtutea acestei apăsătoare ereditǎţi, este blestemată (gr. *ἐπικατάρατος*, lat. *maledicta*); interpretările româneşti ale substantivului se conformează, în principiu, sensului lui contextual: *naşterea* (BIBL.1688, MS.45, BIBL.MICU, BIBL.1914), *născuta* (MS.4389), *făptura* (VULG.BLAJ), *spiţa* (BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, 1968), *urmaşii* (BIBL.ANANIA), *seminţia* (SEPT.NEC); traducerea noastră este *stirpea*. ♦ Contrar credinţei tradiţionale că sterilitatea este o pedeapsă divină, autorul cărţii sapienţiale face aici un elogiu al femeii sterile virtuoase (gr. *στεῖρα ἡ ἀμίαντος*, lat. *sterilis incoinquinata*), în opoziţie cu ideea precedentă a fertilităţii blestemate a femeii necredincioase. ♦ Substantivul *κοιτή* (lat. *torus*), cu sensul 'pat, culcuş', desemnează aici, eufemistic, împreunarea sexuală; majoritatea traducerilor româneşti echivalează prin sensul literal 'pat, aşternut', iar pentru eufemismul *împreunare* optează BIBL.ANANIA, SEPT.NEC şi versiunea noastră. ♦ Rodul (gr. *καρπός*, lat. *fructus*) de care va avea parte la judecata de pe urmă femeia sterilă, ca recompensă pentru credinţa ei, este, desigur, unul spiritual, nu trupesc, adevărata ei fecunditate fiind cea spirituală. ♦ Remarcăm în traducerea latină redarea lui *ἐπισκοπή* nu prin *respectus*, ca în contextele de mai sus, ci prin *respectio*, mai bine marcat ca *nomen actionis*.

3:14

La fel ca în Is. 56:4-5, şi aici eunucul (gr. *εὐνοῦχος*, lat. *spado*), în pofida reputaţiei tradiţionale de om crud şi intrigant, este reabilitat în virtutea credinţei sale în Dumnezeu, autorul fericindu-l pentru locul de cinste pe care îl va căpăta în templul mesianic. Reţinem în traducerile româneşti unele echivalări mai specioase ale substantivului: *hadîmul* < tc. *hadim* (BIBL.1688, MS.4389), *scopitul*, arhaism de origine slavă veche cu sensul 'castrat' (MS.45), *famenul* < lat. pop. **feminum* 'bărbat efeminat, castrat' (VULG.BLAJ, BIBL.MICU, BIBL.1914, BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968, BIBL.ANANIA).

3:15

Am tradus gr. *φρόνησις* prin *chibzuire* (în virtutea calităţii sale de *nomen actionis*), nu prin *înţelepciune*, pentru a-l distinge de *σοφία*, deşi în latină el este echivalat tot prin *sapientia*; e vorba de acea bună chibzuire a vieţii, în baza unor principii morale şi religioase juste. În traducerile româneşti prevalează interpretarea *înţelepciune*, BIBL.ANANIA traducînd prin *gândire iscusită*, iar SEPT.NEC prin *chibzuinţă*.

3:16

De la acest verset pînă la sfîrşitul capitolului este dezvoltată ideea pedepsirii copiilor pentru păcatele părinţilor *desfrînaţi* (gr. *μοιχοί*, lat. *adulteri*), acest stigmat fiind aplicat de autor fie celor necredincioşi, fie celor căsătoriţi cu păgîni. ♦ În textul grec, adjectivul *ἀτέλεστα* se referă la absenţa unei dezvoltări normale a copiilor (*τέκνα*) celor desfrînaţi, la incapacitatea lor de a ajunge la un sfîrşit cuviincios al vieţii; traducerea latină echivalează adjectivul printr-o sintagmă substantivală greoaie, *in inconsummatione* ('în imperfecţie, în neterminare'), cînd ar fi fost de aşteptat adjectivul *inconsummati*, acordat cu *filii*. Variantele traducerii româneşti a adjectivului sînt: *nesăvîrşiţi* (BIBL.1688, MS.45), *nu desăvîrşit/ nu desăvîrşiţi* (MS.4389, BIBL.MICU, BIBL.1914), *întru nemistuire* (VULG.BLAJ.), *nu vor avea desăvîrşire* (BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968), *nu vor atinge maturitatea* (BIBL.ANANIA), *neîmpliniţi* (SEPT.NEC). Dat fiind faptul că e vorba de o neîmplinire în plan moral, nu temporal, am preferat traducerea *nişte neisprăviţi*, mai expresivă. ♦ Adjectivul *παράνομος* (lat. *iniquus*) vizează o unire interzisă de legea umană sau naturală, cu alte cuvinte, abuzivă, nelegiuită, astfel că, în traducerile româneşti, sintagma *ἐκ παρανόμου κοιτῆς* (lat. *ab iniquo toro*) apare în variantele: *den fără de lêge zăcêre* (BIBL.1688), *de pat călcătoriu de lêge* (MS.4389), *dentru fără dă lêge aşternut* (MS.45), *de la patul cel nedrept* (VULG.BLAJ), *din patul cel fără de leage* (BIBL.MICU, BIBL.1914), *din patul nelegiuit* (BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968, BIBL.ANANIA, SEPT.NEC); traducerea noastră: *dintr-o împreunare nelegiuită*.

3:17

Versiunea noastră, *într-un sfîrşit*, se conformează sensului expresiei greceşti *ἐπ' ἐσχάτων*, care desemnează faza ultimă a vieţii, deşi unii o interpretează ca referindu-se la judecata finală, aşa cum s-ar deduce şi din traducerea românească *la cêle de apoi* (BIBL.1688, MS.45, MS.4389); alte traduceri româneşti reproduc varianta de echivalare latină a sintagmei greceşti prin adjectivul *novissima*, acordat cu *senectus*: *bătrâneaţele lor ceale mai de pre/ pe urmă* (VULG.BLAJ, BIBL.MICU, BIBL.1914).

3:18

Substantivul grec *διάγνωσις* desemnează acţiunea de a discerne, a decide, a judeca şi aici, ca determinant al lui *ἡμέρα*, face referire la judecata finală, de aceea echivalarea lui în latină prin *agnitio* 'cunoaştere, recunoaştere' nu este cea mai potrivită; începînd cu BIBL.1688 pînă la BIBL.MICU, sub influenţa traducerii latine, apare interpretarea *cunoştinţă*, iar în traducerile ulterioare *judecată*.

3:19

Ultimul verset conţine o reflecţie finală asupra sfîrşitului nefericit al unei seminţii nedrepte, în sensul de păcătoase, necredincioase, căci acesta e sensul biblic al adjectivului gr. *ἄδικος* (lat. *iniquus*).

Capitolul al 4-lea

4:1

Incipitul sentenţios al acestui capitol din textul grec, *Κρείσσων ἀτεκνία μετ' ἀρετῆς·* (*Mai bună-i lipsa pruncilor însoţită de virtute!*), care pare a relua, în registru gnomic, elogiul anterior al sterilităţii opuse procreării în păcat, are în

traducerile latine două variante: *Melior est enim <in> generatio cum claritate!* (VET.LAT.) şi *O quam pulchra est casta generatio cum claritate!*, lecţiune considerată primitivă, prezentă în majoritatea manuscriselor latine. În opinia unor exegeţi, susţinută de tradiţia patristică (pentru diversitatea opiniilor *vide* LARCHER, SAG. II, p. 314), ar fi vorba aici de un elogiu al virginităţii (*ἀτεκνία* substitut pentru *παρθενία*), ca opţiune de viaţă menită a asigura o fecunditate mai glorioasă (gr. *μετ' ἀρετῆς*, lat. *cum claritate*) decît cea carnală, după alţii, ar fi vorba de elogiul castităţii conjugale, constînd în renunţarea deliberată la procreaţie, în scopul atingerii unei virtuţi superioare. O mare parte a traducerilor româneşti (BIBL.1688, MS.45, MS.4389, BIBL.MICU, BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968) echivalează pe *ἀρετή* prin *bunătate*, VULG.BLAJ prin *strălucire*, BIBL.ANANIA, SEPT.NEC, iar versiunea noastră prin *virtute*. ♦ Următoarele părţi ale versetului se pot referi, sub raport gramatical şi logic, fie la *ἀτεκνία*, fie la *ἀρετή*, dar credem că autorul vizează aici virtutea, ca una care îi conferă celei dintîi un sens pozitiv; remarcăm şi în unele traduceri româneşti (BIBL.1688, BIBL.MICU, BIBL.1914), cum am procedat şi noi, eludarea ambiguităţii gramaticale prin menţionarea expresă a *bunătăţii/ virtuţii* ca subiect sau termen de referinţă; în VULG.BLAJ, însă, conform interpretării oferite de textul latin, întreaga motivaţie este pusă în relaţie cu primul termen, *casta generatio* (traducere interpretativă a grecescului *ἀτεκνία*): *O, cât e de frumos neamul curat cu strălucire, că nemuritoare e pomenirea lui, că şi la Dumnezeu cunoscut iaste şi la oameni*. Cu referire la virtute, am tradus verbul *γινώσκεται* (lat. *nota est*) prin *e recunoscută*, întrucît el nu desemnează simpla percepţie a virtuţii, ci recunoaşterea ei ca valoare morală superioară, în plan divin şi uman.

4:2

Versetul precizează atitudinea faţă de virtute, ca personificare a valorii morale, în cele două planuri, uman şi divin. Prima parte descrie, prin antiteză, comportamentul duplicitar al oamenilor faţă de virtute: încercarea de a o imita în prezenţa ei şi dorul după ea, cînd au pierdut-o. Ultima parte transpune în plan divin aprecierea virtuţii, în sensul glorificării ei eterne, prin recursul la metafora triumfului învingătorilor în întrecerile atletice. ♦ Ipostaza biruitoare a virtuţii, exprimată în textul grec de participiul coniunct *νικήσασα* (lat. *vincens*), este precizată de secvenţa nominală *τὸν τῶν ἀμιάντων ἄθλων ἀγῶνα*, tradusă de noi *în întrecerea [recompensată] cu nepîngărite premii*; în principiu, substantivele greceşti *ἄθλον* şi *ἀγών* sînt sinonime, ambele desemnînd lupta, întrecerea, cu precizarea că primul are şi conotaţia de 'răsplată, premiu al unei lupte cîştigate', iar al doilea, pe aceea de 'trudă, primejdie', astfel că traducerile, începînd cu cea latină (*incoinquinatorum certaminum praemium vincens*), încearcă să le distingă, fie prin comutare, fie prin comasare semantică, cum observăm şi în traducerile româneşti: 1. comutare: *biruind pe nevoinţa celor nepîngărite biruinţe* (alături de parigmenonul *biruind/ biruinţe*; semnalăm aici uzul termenului *nevoinţă*, cu sensul de 'trudă, chin', pentru traducerea lui *ἀγών*) în BIBL.1688, MS.45, BIBL.MICU, BIBL.1914; *biruind nevoinţa nevoitorilor celor nepîngăriţi* (parigmenonul anaforic *nevoinţa nevoitorilor* pare căutat, în detrimentul corectitudinii semantice) în MS.4389; *cinstea luptelor celor neîntinate dobândind* (VULG.BLAJ); 2. comasare: *veşnic biruitoare, ieşind fără mânjală din lupte câştigate* în BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968 (comasare însoţită şi de o anume comutare semantică), *e biruitoare în urma unei lupte purtate fără pată* (comasare semantică însoţită de hypallagă) în BIBL.ANANIA; echivalarea *a biruit în lupta cu răsplăţi nepângărite* (SEPT.NEC) respectă semantismul contextului septuagintar, la fel ca varianta propusă de noi. ♦ Adjectivul grec *ἀμίαντος* (lat. *incoinquinatus*) e folosit aici metaforic, cu referire la luptele şi, implicit, recompensele spirituale ale virtuţii, nepîngărite, în opoziţie, după unii comentatori (*vide* LARCHER, SAG., II, p. 318), cu luptele sportive din viaţa reală (cunoscute şi mediului iudaic elenistic), pîngărite fie sub aspect trupesc, date fiind unsoarea şi sudoarea de pe corpul atleţilor, fie sub aspect religios, întrucît începutul întrecerilor sportive era marcat prin ritualuri idolatrice păgîne.

4:3

Versetul reia, într-o nouă dezvoltare opozitivă, sugerată de discuţia despre virtute (*cf.* 3:16-19), soarta pletorei prolifice de necredincioşi (gr. *πολύγονον δὲ ἀσεβῶν πλῆθος*, lat. *multigena autem impiorum multitudo*), cu referire, prin hypallagă, la numeroasele odrasle ale acestora, a căror nestatornicie în cultivarea virtuţii se datorează unei eredităţi nelegiuite; am tradus sintagma *πολύγονον πλῆθος* prin *mulţimea puioasă*, folosind un expresiv adjectiv din limbajul popular. Observăm în traducerile româneşti mai multe variante interpretative în redarea ei, cu sau fără valorificarea hypallagei: *mulţimea cea de multă naştere* (BIBL.1688, MS.45), *neamul cel mult* (MS.4389), *cea de multe neamuri mulţime* (VULG.BLAJ), *mulţimea pruncilor* (BIBL.MICU, BIBL.1914, BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968), *urmaşii numeroşi* (BIBL.ANANIA), *puzderia de odrasle* (SEPT.NEC). ♦ Consecinţele fatidice ale calităţii lor de *lăstare bastarde* (gr. *νόθων μοσχεύματα*, lat. *spuria vitulamina*; traducătorul latin comută genitivul calificativ grec în adjectiv), în sensul că proveneau din căsătorii mixte sau nelegitime, sînt exprimate de o suită verbală ternară, cu forme de viitor gnomic: *nu va fi de trebuinţă, nu va da rădăcină în adînc, nici nu va aşeza temelie sigură* (gr. *οὐ χησιμεύσει, οὐ δώσει ῥίζαν εἰς βάθος, οὐδὲ ἀσφαλῆ βάσιν ἑδράσει*, lat. *non erit utilis, non dabunt radices altas, nec stabile firmamentum collocabunt*); spre deosebire de textul grec, în care *πλῆθος* este subiectul celor trei verbe, în traducerea latină ultimele două au ca subiect pluralul *vitulamina*; ultimele două verbe întăresc semantismul celui dintîi, subliniind ideea inutilităţii unei vieţi lipsite de virtute prin recursul la metafore din sfera unor ocupaţii concrete, precum grădinăritul şi arhitectura. În traducerile româneşti, sintagmele *νόθων μοσχεύματα* şi *spuria vitulamina* sînt echivalate în variantele: *răsăditurile copililor* (BIBL.1688),

preacurvii ce se va sădi (MS.4389), *copile răsădituri* (MS.45), *ceale neadevărate dănţuiri* (VULG.BLAJ, unde echivalarea *dănţuiri* a latinescului *vitulamina* 'lăstare, mlădiţe' nu se explică decît printr-o posibilă contaminare semantică cu *vitulatio* 'manifestare de bucurie').

4:4

Prelungind metafora arborelui lipsit de o rădăcină adîncă, pe care îl culcă la pămînt o rafală puternică de vînt, versetul demontează iluzia dăinuirii necredincioşilor prin vlăstarele lor. Sub aspect gramatical, subiectul celor trei verbe din acest context, în formă de singular, ar putea fi singularul neutru *πλῆθος* sau pluralul neutru *μοσχεύματα* (în virtutea acordului atic al neutrului plural cu verbul la singular), ambiguitate anulată în SEPT.FRANKF. de participiul *βεβηκότος*, referitor la cel dintîi substantiv, *βεβηκότα* în SEPT.RAHLFS, acordat cu cel de-al doilea. În unele traduceri româneşti (BIBL.1688, MS.45, MS.4389, SEPT.NEC), subiectul celor trei verbe rămîne *πλῆθος*, altele, fără a specifica subiectul, au prima formă verbală la singular, celelalte două la plural (BIBL.MICU, BIBL.1914, BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968); VULG.BLAJ şi BIBL.ANANIA păstrează predicatul în forma lui de plural, cu referire la descendenţii necredincioşilor. Remarcăm în vechile traduceri româneşti (BIBL.1688, MS.45, BIBL.MICU, BIBL.1914) termenul *stîlpări* (< lat. pop. **stirparia*) cu sensul de 'ramuri înverzite'. Traducerea noastră se conformează SEPT.FRANKF., deşi varianta din SEPT.RAHLFS pare mai logică.

4:5

Substantivul grec *κλῶνες* este un termen botanic preluat şi în limbajul literar, desemnînd extremităţile ramurilor, purtătoare de flori şi fructe, a căror distrugere prematură face ca fructul lor, încă necopt, să-şi piardă folosinţa. Cu acest verset se încheie lunga metaforă naturistă, avînd ca efect întărirea ideii de neîmplinire a descendenţilor celor necredincioşi, în virtutea unei eredităţi nefaste.

4:6

Ca replică la prezentarea anterioară a eşecului existenţial şi spiritual al urmaşilor celor necredincioşi, desemnaţi de autor, în aceeaşi consecvenţă a variaţiei expresive, prin ampla perifrază eufemistică *odrasle zămislite din somnuri neleguite* (gr. *ἐκ γὰρ ἀνόμων ὕπνων τέκνα γεννώμενα*, lat. *ex iniquis enim somnis filii qui nascuntur*), este exprimată în acest verset certitudinea unui soi de răzbunare a lor faţă de părinţi la cercetarea (judecata) finală, în ipostaza de martori ai netrebniciei acestora. ♦ O nuanţă de ambiguitate aduce în sintagma *ἐν ἐξετασμῷ αὐτῶν* genitivul posesiv *αὐτῶν*, care sugerează fie o cercetare a copiilor, fie una a părinţilor; traducerea latină eludează, credem, ambiguitatea prin sintagma *in interrogatione sua*, care ar desemna o cercetare a copiilor, deşi în latina populară adjectivul posesiv reflexiv nu mai exprima, ca în cea clasică, doar posesia subiectului. Într-o mare parte a traducerilor româneşti (BIBL.1688, MS.45, MS.4389, BIBL.MICU, BIBL.1914, SEPT.NEC), ambiguitatea este menţinută de forma pronominală *lor*, însă în versiunile BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968 şi BIBL.ANANIA, tocmai pentru a evita ambivalenţa referenţială a pronumelui, sintagma menţionată este tradusă liber, *cînd stai să-i cercetezi*, făcînd explicit trimitere la cercetarea copiilor.

4:7

Cu acest scurt verset, pînă la sfîrşitul capitolului, se trece din nou brusc şi antitetic la soarta rezervată după moarte celui drept, fiind luată în discuţie şi eventualitatea morţii lui premature. Consecvent intenţiei de a combate unele prejudecăţi tradiţionale, autorul afirmă că moartea timpurie nu e o pedeapsă divină, cum se credea, importantă fiind calitatea vieţuirii, după legea şi vrerea lui Dumnezeu. ♦ Termenul grec *ἀνάπαυσις* exprimă tihna postumă a celor drepţi, după încetarea pătimirii lor terestre, acea stare de pace şi siguranţă, desemnată în latină prin *refrigerium*, termen folosit în limbajul creştin african pentru starea de beatitudine a defuncţilor; traducerile româneşti îl redau prin *odihnă*, cu excepţia MS.4389 şi VULG.BLAJ, care prezintă versiunea *răpaos*, şi a noastră, care echivalăm termenul grec, ca *nomen actionis*, prin *tihnire*.

4:8

După riposta la tema biblică a binecuvîntării fecundităţii carnale, autorul atacă, destul de prudent, tema longevităţii, pusă în mentalitatea comună în relaţie cu dreptatea şi văzută ca recompensă a credinţei în Dumnezeu; răsturnarea de valori nu vizează generic bătrîneţea, ci acea *bătrîneţe respectabilă* (gr. *γῆρας τίμιον*, lat. *senectus venerabilis*), care nu se măsoară în ani.

4:9

Versetul continuă ideea anterioară a maturităţii morale şi spirituale, disociată de cea fizică, atinsă prin chibzuire (gr. *φρόνησις*, lat. *sensus*) şi viaţă neîntinată (gr. *βίος ἀκηλίδωτος*, lat. *vita immaculata*).

4:10

Iubirea arătată de Dumnezeu unui om drept şi virtuos, datorită căreia îl strămută prematur din viaţa terestră în cea celestă, pentru a-l feri de macularea morală, are precedente deopotrivă laice şi biblice: cel laic e cunoscutul vers al lui Menandru: *Ὃν γὰρ θεοὶ φιλοῦσιν ἀποθνήσκει νέος* (*Cel pe care-l iubesc zeii moare tînăr*); cel biblic e pasajul din Fac. 5:24 cu privire la strămutarea lui Enoh, cel plăcut lui Dumnezeu, din lumea pervertită pentru a-l cruţa de potop. Şi în acest verset, scurtarea vieţii celui drept apare ca o mărturie a iubirii lui Dumnezeu, sugerînd o prelungire escatologică a existenţei individuale, o „predestinare" a ei la beatitudinea postumă.

4:11

Versetul motivează intervenţia divină neaşteptată (sugerată de forma verbală pasivă *ἡρπάγη*, lat. *raptus est*), soldată cu moartea prematură a celui drept, prin grija lui Dumnezeu

de a-l feri de influenţa nefastă a mediului ambiant, de perversa fascinaţie a răului şi a vicleniei asupra unei conştiinţe şi simţiri curate. Remarcăm în primele traduceri româneşti uzul unor vechi verbe cu sensul 'a lua brusc, a smulge', precum: *s-au hrăpit* (BIBL.1688), *fost-au zmîcit* (MS.4389).

4:12

În acest verset, prin recursul la termeni de mare expresivitate, este explicată posibila corupere a celui drept sub presiunea constantă a mediocrităţii şi concupiscenţei din jurul său: 1. *βασκανία*, termen magic de origine tracă (*cf.* BAILLY, *s.v.*, *βάσκανος*), *hapax* în *Înţel.*, desemnează influenţă malignă, fascinaţia (lat. *fascinatio*) exercitate de nulitate (gr. *φαυλότης*, lat. *nugacitas*) asupra a tot ce e cu adevărat de valoare (gr. *τὰ καλά*, lat. *bona*); 2. *ῥεμβασμός*, termen forjat, se pare, de autor (*cf.* LARCHER, SAG., II, p. 333), pentru a exprima neliniştea, zbuciumul sufletesc (lat. *inconstantia*) declanşate de tentaţiile care împresoară o minte inocentă (gr. *νοῦς ἄκακος*, lat. *sensus sine malitia*); 3. verbul *μεταλλεύω*, cu sensul concret 'a săpa în mină', este folosit aici cu sensul figurat 'a submina, a slăbi', cu referire la consecinţele psihologice ale contactului prelungit cu realităţile lumii terestre asupra purităţii morale şi spirituale a unui tînăr (VET.LAT. echivalează prin *transverto* 'a schimba, a modifica', sens pe care-l are însă verbul grec la 16:25). În traducerile româneşti, soluţiile de echivalare a acestor cuvinte sînt diferite şi nu întotdeauna inspirate: în BIBL.1688, bunăoară, *βασκανία* este redat prin *mîhnirea*, în MS.45 prin *răpştirea* (arhaism cu sensurile 'cîrtire, răstire, jefuire'), în BIBL.MICU prin *rîvna*, sensuri pe care nu le are nici cuvîntul grec, nici echivalentul său latin; VULG.BLAJ echivalează corect pe *fascinatio* prin *deochiiarea*; *φαυλότης* este echivalat în mai toate versiunile româneşti prin *răutate*, *viciu*, *netrebnicie*, probabil în opoziţie cu *τὰ καλά*, dar sensul cuvîntului grec, corect surprins de echivalentul său latin *nugacitas*, exprimă ideea de mediocritate, nulitate, vulgaritate, pe care VULG.BLAJ o redă prin *bârfire*, noi prin *nimicnicie*.

4:13

Versetul reia antiteza între brevitate şi longevitate, reiterînd ideea desăvîrşirii morale a celui drept, posibilă şi într-o scurtă vieţuire, ce echivalează în plinătatea trăirii o viaţă îndelungată. O problemă de interpretare pune, în acest sens, participiul grec pasiv *τελειωθείς* (lat. *consummatus*), care, în opinia noastră, motivată şi de echivalarea lui latină, se referă aici la sfîrşitul prematur al vieţii celui drept, nu la împlinirea lui morală precoce; cele mai vechi traduceri româneşti optează corect pentru primul sens, dar, începînd cu BIBL.RADU-GAL., este privilegiat cel de-al doilea, pierzîndu-se din vedere antiteza intenţionată de autor, *expressis verbis*, între durata scurtă a vieţii şi plinătatea vieţuirii.

4:14-15

Atît în SEPT.RAHLFS., cît şi în VET.LAT., acest verset are patru componente, dar în mai multe traduceri româneşti (BIBL.1688, MS.45, BIBL.MICU, BIBL.1914, BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968) ultimele enunţuri sînt trecute la versetul următor, ca în SEPT.FRANKF.; şi în unele traduceri străine (*vide* LARCHER, SAG., II, p. 336) apare aceeaşi structură redusă a versetului, motivată prin mai buna articulare ideatică a ultimelor două enunţuri cu versetul următor (*ibidem*, p. 339). ♦ Problematică este, în al doilea enunţ, lipsa subiectului verbului *ἔσπευσεν*: sub aspectul coerenţei gramaticale, subiectul ar fi, ca în primul enunţ, *ἡ ψυχή*, dar, sub cel al coerenţei logice, el este *κύριος*, în sensul că nu sufletul celui drept s-a grăbit să plece din mijlocul răutăţii, ci Dumnezeu, iubindu-l, s-a grăbit să-l ia de acolo (interpretare susţinută şi de traducerea latină: *properavit educere illum de medio iniquitatum*). Aşa se explică moartea prematură a celui drept, văzută, dar neînţeleasă de mulţime în sensul motivării ei în versetul următor, ca grijă şi nu ca pedeapsă a lui Dumnezeu. ♦ Susceptibil de interpretări este în 4:15 pluralul *οἱ λαοί*, care poate fi tradus, aşa cum apare în majoritatea versiunilor româneşti, cu sensul denotativ *popoarele*, *noroadele*, *gloatele* (care implică şi o optică depreciativă) sau cu cel conotativ *păgînii* (BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968), mai puţin acceptabilă, surprinzătoare chiar, fiind traducerea *nebunii* (BIBL.ANANIA). ♦ La fel de problematică este pentru traducător, sub raport gramatical, succesiunea participiilor *ἰδόντες καὶ μὴ νοήσαντες μηδὲ θέντες*, acordate cu subiectul *οἱ λαοί*, fără ca acesta să se acorde şi cu un verb la un mod personal, situaţie care ar putea fi interpretată ca un soi de anacolut, traducerea latină păstrînd şi ea suita ternară participială (*videntes et non intelligentes nec ponentes*). În traducerile româneşti, soluţiile sînt diferite: 1. redarea celor trei participii coniuncte prin gerunzii (BIBL.1688, MS.45, VULG.BLAJ); 2. păstrarea statutului de participii coniuncte doar pentru primele două verbe şi, prin subînţelegerea copulei *εἰσι*, traducerea celui de-al treilea printr-un verb personal (MS.4389); 3. traducerea tuturor participiilor prin forme verbale personale (restul traducerilor), opţiune interpretativă pe care o împărtăşim, fiind acceptabilă, de altfel, şi sub raport gramatical. ♦ Ultima parte a versetului 4:15 este o reluare a părţii finale a versetului 3:9.

4:16

Versetul reia antiteza între moartea prematură a celui drept şi longevitatea celui nedrept, cea dintîi acţionînd implicit ca un blam asupra tuturor necredincioşilor. ♦ Verbul grec *κατακρινεῖ* este o formă de viitor gnomic, echivalată în VET.LAT. printr-un prezent cu aceeaşi valoare (*condemnat*); traducerile româneşti mai vechi, începînd cu BIBL.1688, păstrează forma de viitor a verbului grec, opţiune căreia ne raliem, versiunea VULG.BLAJ şi cele ulterioare fiind influenţate de traducerea latină. ♦ Semnalăm diferenţa de lecţiune între SEPT.FRANKF. şi SEPT.RAHLFS: cea dintîi foloseşte participiul aorist *θανών* (de la verbul *θνησκω* 'a muri'), iar cea de-a doua, participiul aorist *καμών* (de la *κάμνω*, cu sensul 'a trudi, a fi obosit de viaţă').

4:17

Şi verbele din acest verset au formă de viitor cu valoare

gnomică, punînd în relaţie copulativă ca formă, adversativă ca sens, în bună tradiţie biblică, percepţia senzorială şi cea intelectuală: *vor vedea şi nu vor înţelege* (gr. *ὄψονται καὶ οὐ νοήσουσιν*, lat. *videbunt et non intelligent*), subiectul subînţeles al celor două verbe fiind *ἀσεβεῖς* (lat. *impii*) din versetul precedent. Este reluată şi dezvoltată aici ideea lipsei de comprehensiune a necredincioşilor pentru acţiunea protectoare a divinităţii faţă de cel înţelept (*δίκαιος* apare aici în ipostaza plenară de *σοφός*).

4:18-19

LARCHER, SAG. (II, p. 339) propune o altă ordine a versetelor 14-18, conform căreia subiectul verbului *ὄψονται*, reluat în acest verset, ar fi *οἱ λαοί* din versetul 14, ipoteză puţin convingătoare. ♦ Verbul *ἐκγελάσεται* (lat. *irridebit*) transferă în registrul afectelor umane reacţia lui Dumnezeu la nepăsarea, chiar dispreţul necredincioşilor faţă de moartea timpurie a celui drept (*Domnul îşi va râde de ei*), foarte probabil în sensul că le va prelungi viaţa pînă la adînci bătrîneţi, urmînd ca moartea lor, aparent naturală, să devină o cumplită pedeapsă, cum se va spune mai departe. ♦ Este explicată apoi pe larg intervenţia radicală a divinităţii în pedepsirea necredincioşilor, fiecare enunţ cauzal contribuind, cu un detaliu anume, la configurarea acelei *ruşinoase căderi* (*πτῶμα ἄτιμον*) postume suferite de aceştia; impresia de acumulare a pedepselor este susţinută şi la nivel gramatical prin sinafie. ♦ Expresia *ἔσονται εἰς πτῶμα ἄτιμον* (lat. *erunt decidentes sine honore*) imită uzanţa ebraică a exprimării numelui predicativ, bine surprinsă şi în versiunea latină; traducerea noastră, *vor avea parte de o cădere ruşinoasă*, se conformează sensului de bază, etimologic, al substantivului *πτῶμα* 'cădere', redat şi în traducerea latină (*vide et* SCARPAT, SAP., I, p. 292-293), sens care apare în mai multe traduceri româneşti (BIBL.1688, MS.45, MS.4389, BIBL.MICU, BIBL.1914); pentru sensul derivat, 'cadavru, hoit, stîrv' (*vide et* LARCHER, SAG., II, p. 346), optează restul traducerilor (BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968, BIBL.ANANIA, SEPT.NEC).

4:20

Ultimul verset al acestui capitol sugerează sosirea necredincioşilor în instanţa judecăţii finale, unde principalii martori de partea acuzării (gr. *ἐξ ἐναντίας*, lat. *ex adverso*) urmau a fi propriile lor fărădelegi, personificate poetic. ♦ O problemă de interpretare a pus traducătorilor şi exegeţilor (*cf.* LARCHER, SAG., II, p. 352) complementul *ἐν συλλογισμῷ*, susceptibil de două sensuri: unul locativ, *la socoteala* [*păcatelor lor*], şi unul modal, *cu conştiinţa* [*păcatelor lor*]; trebuie spus că cele două sensuri depind şi de determinatul lor, verbul *vor veni* (gr. *ἐλεύσονται*, lat. *venient*) sau adjectivul *înfricoşaţi* (gr. *δειλοί*, lat. *timidi*); traducerea latină (*in cogitatione*) este susceptibilă de ambele sensuri, la fel ca majoritatea traducerilor româneşti: *în cugetul greşalelor lor* (BIBL.1688), *în cugetul păcatelor lor* (MS.4389), *întru socoteala greşalelor lor* (MS.45), *întru cugetul greşealelor sale* (BIBL.MICU, BIBL.1914), *întru gândurile păcatelor sale* (VULG.BLAJ); echivalarea *de ştiinţa păcatelor lor* (BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968) înclină spre sensul cauzal, indus de adjectiv, iar versiunea *la numărătoarea păcatelor lor* (SEPT.NEC), care ar desemna explicit judecata finală, are mai degrabă un sens temporal (cel direcţional ar fi motivat doar de prezenţa în textul septuagintar a unui acuzativ prepoziţional după verbul de mişcare). Pentru acelaşi locativ-temporal optăm şi noi, în traducerea: *la socoteala păcatelor lor*.

Capitolul al 5-lea

5:1

Primul verset al acestui capitol reia scena judecăţii finale a necredincioşilor, schiţată anterior, confruntîndu-i pe aceştia, conştienţi de mulţimea nedreptăţilor comise, cu statura multcutezătoare (gr. *ἐν παῤῥησίᾳ πολλῇ*, lat. *in magna constantia*) a celui drept, aflat deja sub protecţia divină, ca beneficiar al mîntuirii escatologice. Nu întîmplător autorul opune mulţimea dezorientată şi temătoare a necredincioşilor prototipului exemplar al celui drept, de aceea traducerea latină a singularului *ὁ δίκαιος* prin pluralul *iusti* este cumva justificată şi a fost urmată întocmai de versiunea românească VULG.BLAJ.

5:2

Versetul redă teama paroxistică (gr. *ταραχθήσονται φόβῳ δεινῷ*, lat. *turbabuntur timore horribili*) a necredincioşilor la vederea celui drept şi uimirea lor faţă de neaşteptata lui mîntuire (gr. *ἐκστήσονται ἐπὶ τῷ παραδόξῳ τῆς σωτηρίας*, lat. *mirabuntur in subitatione insperatae salutis*). Remarcăm dificultatea traducătorului latin în redarea adjectivului substantivat *ὁ παράδοξος* prin recursul la o perifrază, în care derivatului creştin *subitatio*, cu sensul de 'venire, apariţie neaşteptată', îi este asociat pleonastic adjectivul *insperatae*, poate şi în intenţia de a conota mai pregnant stupoarea necredincioşilor; şi în cea mai mare parte a versiunilor româneşti se comută, uneori pleonastic, asupra unui adjectiv sensul lui *ὁ παράδοξος*, existînd şi unele diferenţe în traducerea verbului: *să vor mira de minunata mîntuire* (BIBL.1688), *se vor îngrozi de mîntuire minunată* (MS.4389), *să vor întrista pen preaminunata mîntuire* (MS.45), *să vor mira de cea năprazną nenădăjduită mângăiare* (VULG.BLAJ, traducere fidelă a versiunii pleonastice latine, prin recursul la regionalismul arhaic de origine slavă *năprasnă* 'întîmplare nefericită survenită pe neaşteptate' şi la adjectivul vechi *nenădăjduit*, cu sensul 'disperat, nenorocit'), *să vor minuna de minunată mântuirea lui* (BIBL.MICU, BIBL.1914), *se vor minuna de minunea mântuirii dreptului* (BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968), *vor încremeni* [*în faţa*] *neaşteptatei* [*sale*] *izbăviri* (SEPT.NEC); versiunea BIBL.ANANIA eludează poetic dificultatea echivalării prin varianta *uimiţi, ca'ntr'o poveste*, *să-l vadă mântuit*, iar noi am încercat să traducem în litera textului grec: *vor fi uluiţi de faptul neaşteptat al mîntuirii lui*.

5:3

După reacţia psihică a necredincioşilor, urmează reacţia lor

verbală, marcată de conştiinţa culpabilităţii, prin brusca iluminare asupra eşecului propriei vieţi. În acest context, sîntem de părere că sintagma *διὰ στηνοχωρίαν πνεύματος*, tradusă de noi *din pricina îngustimii* [*lor*] *de spirit*, exprimă motivaţia spirituală a lamentaţiei colective din versetele următoare (conform şi versiunii latine *prae angustia spiritus*), iar nu starea fizică a răsuflării întretăiate, cum susţin unii traducători şi comentatori (*cf.* LARCHER, SAG., II, p. 360) şi cum apare în SEPT.NEC (*cu răsuflarea-ntretăiată*). ♦ Acest verset este supradimensionat în SEPT.FRANKF. şi VET.LAT., avînd în plus un fragment din versetul următor din SEPT.RAHLFS., decalajul păstrîndu-se pînă la sfîrşitul capitolului, care are 23 de versete în SEPT.RAHLFS. şi 24 în SEPT.FRANKF. şi VET.LAT.

5:4

Cu acest verset se deschide în *Septuaginta* ampla confesiune a necredincioşilor asupra erorii lor spirituale şi existenţiale, comparată cu rectitudinea comportamentală a celui drept, răsplătită cu izbăvirea lui postumă. Prin substantivarea adjectivului *ἄφρονες* şi rejetarea lui incipitală, este sugerată postura stupidă a necredincioşilor de batjocoritori ai celui drept şi de judecători neaveniţi ai vieţii şi morţii acestuia.

5:5

Sînt exprimate aici, sub formă interogativă, cele două motive ale uimirii necredincioşilor: prezenţa celui drept între fiii lui Dumnezeu şi perpetuarea acestei stări de graţie prin dobîndirea de către acesta a unui sorţ sau lot (gr. *κλῆρος*, lat. *sors*) între sfinţi. Uimirea lor îi va conduce la revelaţia eşecului propriei vieţii, exprimată în versetele ce urmează.

5:6

Poziţia incipitală a adverbului conclusiv *ἄρα* (lat. *ergo*) marchează reflecţia asupra unei situaţii preexistente, în speţă abaterea necredincioşilor de la calea adevărului şi privarea lor de lumina dreptăţii, versetul configurînd metaforic imaginea unei vieţi petrecute în tenebre. ♦ Comparativ cu ponderea expresivă a sintagmelor *ὁδὸς ἀληθείας* (lat. *via veritatis*) şi *δικαιοσύνης φῶς* (lat. *iustitiae lumen*), întărită şi de plasarea componentelor în chiasm, în partea finală pare derutantă lipsa unui determinant al lui *ἥλιος*, de aceea traducerea latină echivalează prin *sol intelligentiae*, întregind simetria determinativă ternară (LARCHER, SAG., II, p. 366, e de părere că această întregire este de influenţă creştină). Între versiunile româneşti, observăm că doar VULG.BLAJ se conformează acestei întregiri atributive, redînd sintagma latină prin *soarele înţeleagerii*. ♦ Recunoaşterea tîrzie de către necredincioşi a dezavantajului privării lor de lumina interioară a dreptăţii şi de cea exterioară a soarelui (simboluri biblice ale revelaţiei divine ce iluminează conduita morală şi religioasă a celor drepţi) este susţinută şi de plasarea în rejet final a pronumelui *ἡμῖν* (lat. *nobis*), cu funcţia unui *dativus incommodi*.

5:7

Continuîndu-şi culpabilizarea postumă, necredincioşii îşi acuză în acest verset viaţa petrecută pe cărările bătătorite ale nelegiuirii şi pierzaniei, departe de calea Domnului. ♦ Neaşteptată pare în context, în opinia traducătorilor şi exegeţilor (*vide* LARCHER, SAG., II, p. 367), prezenţa verbului *ἐνεπλήσθημεν*, cu sens mai degrabă mediu decît pasiv (*ne-am îndestulat, ne-am mulţumit*), şi a complementului său *τρίβοις* (*cărări*). VET.LAT. traduce sintagma verbală prin *lassati sumus in via*, estompînd astfel sugestiva metaforă a îndestulării intenţionată de autor, în care complementul verbului are sens instrumental, nu locativ; doar cîteva traduceri româneşti atribuie complementului un sens locativ: *obosiţi am fost în calea* (VULG.BLAJ), *ne-am îndestulat pe cărările* (SEPT.NEC). Substantivul grec *τρίβος* poate fi tradus şi cu sensul figurat de 'practică, rutină', care s-ar potrivi mai bine cu sensul verbului, dar n-ar mai intra în antiteza cu *ὁδός*, împreună cu care conotează ideea subiacentă a celor două căi de conduită, a binelui şi a răului, lăsate de divinitate liberului arbitru uman. ♦ În aceeaşi configurare a unui parcurs dificil şi solitar, în opoziţie cu accesibila cale a Domnului, este implicată şi sintagma *ἠρήμους ἀβάτους* (*pustietăţi neumblate*), tradusă inexpresiv în latină prin *vias difficiles* (iniţial, se pare că în loc de *vias* ar fi fost *heremias*, apoi *solitudines*); dintre traducerile româneşti, în VULG.BLAJ (*căi greale*) se traduce exact sintagma latină, iar în BIBL.MICU se optează pentru sintagma hibridă *cărări neumblate*, care combină elemente din textul grec şi latin, celelalte vesiuni conformîndu-se, ca şi noi, semantismului sintagmei greceşti.

5:8

Interogaţiile retorice din acest verset vizează două atitudini umane incompatibile cu supunerea faţă de exigenţele divine: trufia (gr. *ὑπερηφανία*, lat. *superbia*) şi vanitatea bogăţiei (gr. *πλοῦτος μετὰ ἀλαζονείας*, lat. *divitiarum iactantia*), a căror inutilitate e prea tîrziu înţeleasă de necredincioşi.

5:9-13

De-a lungul a patru versete, sînt utilizate, în manieră retorică, comparaţii sugestive pentru a ilustra trecerea rapidă a vieţii, fără urme profunde şi de durată, majoritatea acestor imagini fiind similare celor din Iov 9:25-26 şi Parim. 30:19: imaginea umbrei (gr. *σκιά*, lat. *umbra*), a veştii (gr. *ἀγγελία*, lat. *nuntius*), a navei (gr. *ναῦς*, lat. *navis*), a păsării (gr. *ὄρνεον*, lat. *avis*) şi a săgeţii (gr. *βέλος*, lat. *sagitta*). Întreaga imagistică de aici, susţinută de detalii semnificative, implică spaţiile terestru, aerian şi maritim în configurarea unui univers impasibil la agitaţia din interiorul lui.

5:14

Acest ultim verset din discursul necredincioşilor reprezintă, în plan logic şi gramatical, apodoza comparaţiilor precedente, în care aceştia recunosc perfecta similitudine a imaginilor evocate cu viaţa lor, la fel de repede începută şi sfîrşită, fără vreun semn durabil de trecere. Mărturisirea lor de pe urmă privind faptul că nu au fost capabili să lase nici un semn de virtute (gr. *ἀρετῆς σημεῖον οὐδέν*, lat. *virtutis*

nullum signum), trecîndu-şi viaţa în răutate (gr. *ἐν τῇ κακίᾳ*, lat. *in malignitate*), dovedeşte că, asumîndu-şi greşelile, sînt pe deplin conştienţi de îndreptăţirea sentinţei finale. ♦ În versiunea latină apare un fragment suplimentar, *Talia dixerunt in inferno hi qui peccaverunt*, considerat a fi o interpolare tîrzie (*cf.* LARCHER, SAG., II, p. 377); MS.4389 îi menţionează marginal prezenţa în textul latin, motivînd omisiunea traducerii lui în română prin absenţa din textul grec şi slavon, iar VULG.BLAJ îl inserează, ca în latină, şi îl traduce: *Unele ca acestea au zis în iad cei ce au păcătuit*.

5:15

De la acest verset pînă la sfîrşitul capitolului sînt formulate reflecţiile autorului pe marginea regretelor sterile ale necredincioşilor. Reflecţia din acest verset vizează speranţa (gr. *ἐλπίς*, lat. *spes*) ca aspiraţie funciară a omului spre fericire, doar că, în cazul celui necredincios, această aspiraţie e compromisă şi lipsită de orice consistenţă, dată fiind ratarea adevăratului scop al vieţii; din arsenalul imagistic al retoricii sînt din nou preluate cîteva comparaţii sugestive pentru evanescenţa speranţei, avînd ca termeni de referinţă: pleava (gr. *χνοῦς*, lat. *lanugo*), promoroaca (gr. *πάχνη*, lat. *spuma*; în latină, echivalarea e a grecescului *ἄχνη*, prezent în unele manuscrise în loc de *πάχνη*), fumul (gr. *καπνός*, lat. *fumus*), amintirea unui oaspete de-o zi (gr. *μνεία καταλύτου μονοημέρου*, lat. *memoria hospitis unius diei*).

5:16

Autorul opune speranţei deşarte a celui necredincios binefacerile de care au parte credincioşii, enumerate într-o gradaţie ascendentă: viaţa în veac, răsplata în Domnul şi purtarea de grijă de la Preaînaltul. ♦ Expresia *εἰς τὸν αἰῶνα ζῶσιν* (lat. *in perpetuum vivent*) e susceptibilă de două interpretări (*cf.* LARCHER, SAG., II, p. 381): poate face referire la viaţa terestră trăită în speranţa eternităţii sau la cea celestă, fără de sfîrşit; mult mai numeroase adeziuni pare să întrunească a doua interpretare, la care subscriem. ♦ O problemă de ordin semantic şi gramatical pune sintagma *φροντὶς αὐτῶν* (lat. *cogitatio illorum*), întrucît genitivul pronominal poate fi interpretat ca subiectiv sau obiectiv pe lîngă substantivul care întruneşte sensurile ‘grijă, purtare de grijă, gînd, reflecţie’; primele traduceri româneşti îl dau ca genitiv subiectiv: *grija lor* [*lîngă Cel Înalt*] (BIBL.1688, MS.45), *cugetul lor* [*înaintea Celui de Sus*] (MS.4389), *gândirea lor la Cel Preaînalt* (VULG.BLAJ); începînd cu BIBL.MICU (*purtarea de grijă pentru dânşii la Cel Preaînalt*), genitivul apare tradus explicit ca obiectiv, în sensul că cei credincioşi sînt obiectul grijii Domnului.

5:17

În acest verset sînt detaliate ultimele două binefaceri menţionate în cel precedent: răsplătirea (gr. *μισθός*, lat. *merces*) şi purtarea de grijă (gr. *φροντίς*, lat. *cogitatio*). ♦ Răsplăţile celor drepţi sînt cu adevărat regeşti: *τὸ βασίλειον τῆς εὐπρεπείας* (lat. *regnum decoris*) şi *τὸ διάδημα τοῦ κάλλους* (lat. *diadema speciei*); prima sintagmă a fost interpretată, sub aspect gramatical, şi ca un ebraism (substituirea atributului adjectival printr-unul substantival – *vide* LARCHER, SAG., II, p. 381: *la royauté magnifique*), interpretare pe care o aflăm şi în VULG.BLAJ (*împărăţia podoabei*); diferite sînt, însă, în celelalte traduceri româneşti, echivalările ei: dacă substantivul *τὸ βασίλειον* este echivalat majoritar prin *împărăţia*, în BIBL.ANANIA prin *cununa* şi în SEPT.NEC prin *însemnul regal*, atributul său apare în felurite variante semantice: *buneicuviinţe* (BIBL.1688, MS.45), *frumseţii/ frumuseţii* (MS.4389, BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968), *podoabei* (VULG.BLAJ, BIBL.MICU, BIBL.1914), *strălucirii* (BIBL.ANANIA), *nobleţei* (SEPT.NEC); opţiunea noastră este pentru echivalarea *sceptrul nobleţei*, întrucît, împreună cu *diadema frumuseţii*, desemnează însemnele regale cu care Domnul răsplăteşte devoţiunea fidelilor săi. ♦ Ultima parte a versetului explică, la modul concret, manifestarea purtării de grijă a Domnului prin intermediul unor expresii ce semnifică protecţia fizică: *cu dreapta îi va acoperi* (gr. *τῇ δεξιᾷ σκεπάσει αὐτούς*, lat. *dextera sua teget eos*) şi *cu braţul îi va ocroti precum un scut* (gr. *τῷ βραχίονι ὑπερασπεῖ αὐτῶν*, lat. *bracchio sancto suo defendet illos*); ocrotirea menţionată aici anticipează dezlănţuirea războinică a mîniei divine împotriva celor necredincioşi, din versetele următoare.

5:18

Conform unui procedeu caracteristic autorului acestei cărţi, după enunţarea unor idei în acest verset urmează dezvoltarea lor succesivă în versetele următoare. Ideea enunţată aici şi dezvoltată mai apoi este aceea a înarmării Domnului şi a creaţiei sale (gr. *κτίσις*, lat. *creatura*) pentru restabilirea justiţiei divine. ♦ Reprezentarea lui Dumnezeu înarmat ca un războinic, gata de luptă, are ca precedent Is. 59:17, din care autorul pare să se fi inspirat, cu deosebirea că aici armura (gr. *πανοπλία*, lat. *armatura*) este însăşi ardoarea divină; faţă de SEPT.FRANKF., care îl prezintă pe Dumnezeu ca actant al verbelor din acest verset, VET.LAT. are iniţiativa (influenţată poate de o altă variantă manuscrisă) de a face din ardoarea divină subiectul celor două acţiuni, procedură imitată şi de unele traduceri româneşti: *lua-va înarmarea rîvnirea lui* (BIBL.1688), *lua-va arme râvna Lui* (VULG.BLAJ), *lua-va toată arma râvna lui* (BIBL.MICU, BIBL.1914); restul traducerilor se conformează, ca şi noi (*El îşi va lua drept armură ardoarea*), sensului enunţului grecesc. ♦ Este enunţată apoi ideea înarmării întregii creaţii divine pentru a se apăra de duşmani sau pentru a-i pedepsi, întrucît substantivul grec *ἄμυνα* este susceptibil, ca şi verbul *ἀμύνω*, de ambele sensuri; VET.LAT. traduce prin *ad ultionem inimicorum*, optînd pentru al doilea sens, dată fiind şi marea desfăşurare de forţe din versetele 21-23, care pare a ilustra o acţiune mai degrabă vindicativă decît defensivă. Acelaşi sens apare şi în majoritatea traducerilor româneşti, deşi sintagmele *izbînda vrăjmaşilor* din BIBL.1688, MS.45, MS.4389, BIBL.MICU, BIBL.1914 şi *izbânda nepriatinilor* din VULG.BLAJ se pretează la echivoc, dată fiind posibila interpretare a genitivului, ca obiectiv sau subiectiv; SEPT.NEC preferă echivalarea

apărare, în concordanţă cu sensul prevalent al substantivului grec, pe care îl respectă, în principiu, şi traducerea noastră (*pentru a ţine piept duşmanilor*).

5:19-20

Versetele 19-20 îl prezintă pe Dumnezeu în postura de războinic, înarmîndu-se succesiv cu platoşa (gr. *θώραξ*, lat. *thorax*), casca (gr. *κόρυς*, lat. *galea*), scutul (gr. *ἀσπίς*, lat. *scutum inexpugnabile*) şi sabia (gr. *ῥομφαία*, lat. *lancea*), de fapt cu substitutele lor simbolice: dreptatea (gr. *δικαιοσύνη*, lat. *iustitia*), judecata nepărtinitoare (gr. *κρίσις ἀνυπόκριτος*, lat. *iudicium certum*), sfinţenia nebiruită (gr. *ἀκαταμάχητος ὁσιότης*, lat. *aequitas*) şi aspra mînie (gr. *ἀπότομος ὀργή*, lat. *dura ira*). ♦ În traducerea latină, adjectivul grec *ἀκαταμάχητος* e perceput ca determinant al lui *ἀσπίς*, nu al lui *ὁσιότης*; majoritatea traducerilor româneşti urmează modelul sintagmei latine *scutum inexpugnabile* (*vide e.g.* VULG.BLAJ: *pavăza cea nebiruită*), excepţie făcînd SEPT.NEC (*sfinţenia nebiruită*) şi noi (*sfinţenia neînvinsă*); chiar dacă adjectivul grec este plasat între cele două substantive, putînd determina pe oricare dintre ele, am luat ca reper celelalte structuri sintagmatice, ţinînd cont şi de faptul că expresia *ἀσπίς ἀκαταμάχητος* e uşor pleonastică, în timp ce prin sintagma *ἀκαταμάχητος ὁσιότης* se subliniază metaforic invincibilitatea sfinţeniei divine, consecventă pînă la sfîrşit propriilor exigenţe. O altă inadvertenţă a traducerii latine, neurmată însă de cele româneşti, constă în echivalarea grecescului *ὁσιότης* ('sfinţenie, puritate') prin *aequitas* ('spirit de dreptate, moderaţie'), care comută cumva sensul din registrul sacral-moral în cel juridic. ♦ Ultima parte a versetului 20 prefigurează dezlănţuirea apocaliptică a întregului univers (*κόσμος* de aici îl reia pe *κτίσις* de mai sus) alături de justiţiarul războinic divin împotriva celor smintiţi (în locul lui *ἄφρονες* din capitolele precedente apare *παράφρονες*, termen literar rar şi expresiv, care-i desemnează mai pregnant decît cvasi-sinonimul său pe cei cuprinşi de dementă sau rătăcire de spirit), idee pe care o vor dezvolta ultimele versete ale capitolului.

5:21-24

Forţele naturii care participă la vindicativa acţiune divină sînt ilustrate în aceste versete de fulgere (gr. *ἀστραπαί*, lat. *fulgures*), grindini (gr. *χάλαζαι*, lat. *grindines*), apa mării (gr. *ὕδωρ θαλάσσης*, lat. *aqua maris*) şi fluvii (gr. *ποταμοί*, lat. *flumina*), constituind laolaltă acea forţă naturală devastatoare, activată de duhul puterii divine (gr. *πνεῦμα δυνάμεως*, lat. *spiritus virtutis*), care va pustii, ca un uragan, pămîntul. ♦ Versetul 24 indică deopotrivă rezultatul şi cauzele acestui prăpăd, acestea fiind nesupunerea faţă de legi, nelegiuirea (gr. *ἀνομία*, lat. *iniquitas*), şi practicarea răului, răutatea (gr. *κακοπραγία*, lat. *malignitas*). Versetele 15-23 configurează, aşadar, ziua mîniei divine, a judecăţii universale, care pune în mişcare forţele cosmice, fără a aduce însă universul la starea de haos. Textul nu ne permite să presupunem că după această dislocare a răului din lume va urma domnia celor drepţi. ♦ Sub aspect gramatical şi semantic, versetul 22 este susceptibil de trei interpretări: 1. *πετροβόλου* poate fi interpretat ca substantiv, cu sensul de 'praştie', avîndu-l pe *θυμοῦ* ca atribut explicativ-apozitiv, astfel că sintagma *ἐκ πετροβόλου θυμοῦ* s-ar traduce *din praştia mîniei*; 2. *πετροβόλου* poate fi considerat adjectiv al substantivului *θυμοῦ*, caz în care aceeaşi sintagmă s-ar traduce *din mînia aruncătoare de pietre*, aceasta fiind opţiunea traducerii latine redată prin sintagma *a petrosa ira*; 3. *θυμοῦ* poate fi complementul adjectivului *πλήρεις*, caz în care traducerea ar fi [*grindine*] *pline de mînie*. În traducerile româneşti sînt actualizate toate cele trei variante interpretative: pentru varianta a doua optează BIBL.1688 (*den mînie zvîrlitoare de pietri*), MS.45, MS.4389, VULG.BLAJ (*din mânia cea pietroasă*), BIBL.MICU, BIBL.1914; pentru prima variantă optează BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968, în versiunea explicativă *mânia lui*, *ca o praştie* – aceeaşi variantă am ales-o şi noi, preferînd însă versiunea literală *din praştia mîniei*; pentru varianta a treia optează BIBL.ANANIA (*puzderie de grindini mânioase*) şi SEPT.NEC (*plin de mânie* [*va fi azvârlit*] *noian de grindină*). ♦ Remarcăm, de asemenea, în ultimele versete din MS.45, abundenţa unor arhaisme, precum *smide* (origine incertă) cu sensul de 'grindini', *năsîlnicie*, *sîlnecilor* (de origine slavă), cu sensurile 'violenţă', 'violenţilor' (*cf.* DLR, *s.v.*).

Capitolul al 6-lea

6:1

În acest capitol este iniţiat elogiul înţelepciunii, continuat şi în următoarele două, pînă la discursul regelui Solomon (cap. 9), ca prolog al acestuia. Textul latin conţine, ca prim verset, o adiţionare absentă în cel grec (*Melior est sapientia quam vires*,/ *et vir prudens quam fortis*), pe care unii exegeţi o consideră un posibil titlu, reproducînd un text grecesc, în nici un caz pe cel original (*vide* LARCHER, SAG., II, p. 400); dintre traducerile româneşti, doar VULG.BLAJ îl include şi traduce ca prim verset: *Mai bună e înţelepciunea decât vârtutea şi omul înţelept decât cel tare*. ♦ Primul verset din *Septuaginta* conţine, formulată în manieră didactico-sapienţială, o energică persuasiune adresată generic, ca la începutul *Înţel.*, mai-marilor lumii (posibilă aluzie la stăpînitorii romani), ce întruneau şi calitatea de judecători supremi (gr. *βασιλεῖς*, *δικασταὶ περάτων γῆς*, lat. *reges*, *iudices finium terrae*), de a asculta, înţelege şi deprinde cele ce urmează a fi spuse (*cf.* Ps. 2:10); cele trei forme de imperativ aorist (*ἀκούσατε*, *σύνετε*, *μάθετε*) semnifică un îndemn imediat, ce nu suportă amînare, indicînd celor interpelaţi, ca unor docili învăţăcei, demersul paideic tripartit (perceptiv senzorial, perceptiv intelectual şi matetic) înspre dobîndirea înţelepciunii.

6:2

Versetul încheie interpelarea hortativ-iusivă a puternicilor lumii, desemnaţi în textul grecesc prin două participii substantivizate (gr. *οἱ κρατοῦντες πλήθους καὶ γεγαυρωμένοι ἐπὶ ὄχλοις ἐθνῶν*), în cel latin prin două relative atributive (*qui continetis multitudines et placetis vobis in*

turbis nationum), în ipostaza de falnici stăpînitori ai noroadelor; cel de-al patrulea imperativ aorist, *ἐνωτίσασθε*, reia pe un ton mai solemn exhortaţia precedentului *ἀκούσατε*, insistînd asupra treptei senzoriale a percepţiei. În traducerile româneşti se observă oscilaţia între redarea literală a semantismului verbului grec: *băgaţi în urechi* (BIBL.1688, MS.45, BIBL.MICU, BIBL.1914, BIBL.1944, BIBL.RADU-GAL., BIBL.1968) şi traducerea literară, influenţată de cea latină (*prebete aures*): *luaţi aminte* (MS.4389), *daţi urechile* (VULG.BLAJ), *plecaţi-vă auzul* (BIBL.ANANIA), *deschideţi-vă urechile* (SEPT.NEC), pentru care am optat şi noi, în varianta *plecaţi urechea*, pentru a sublinia contrastul între trufia puterii şi docilitatea pretinsă ei de autor.

6:3

Versetul prezintă o dublă motivaţie a autoritarei exortaţii precedente: prima este aceea că stăpînirea (gr. *ἡ κράτησις*, lat. *potestas*) şi înalta autoritate asupra altora (gr. *ἡ δυναστεία*, lat. *virtus*) sînt de la Dumnezeu, desemnat aici prin două epicleze, *Stăpîn* (gr. *κύριος*, lat. *Dominus*) şi *Preaînalt* (gr. *ὕψιστος*, lat. *Altissimus*), ce corespund simetric, în opinia noastră, celor două ipostaze ale puterii pămîntene conferite de el; cea de-a doua motivaţie implică grija lui Dumnezeu pentru felul în care este gestionată suveranitatea încredinţată pămîntenilor, printr-o cercetare severă a faptelor (gr. *τὰ ἔργα*, lat. *opera*) şi gîndurilor (gr. *αἱ βουλαί*, lat. *cogitationes*) acestora, în virtutea culpabilităţii lor, pe care o va elucida versetul următor.

6:4

Sînt precizate aici cele trei motive ale cercetării divine asupra celor care, deşi slujesc şi reprezintă pe pămînt împărăţia lui Dumnezeu (gr. *οἱ ὑπηρέται τῆς αὐτοῦ βασιλείας*, lat. *ministri regni illius*), sînt acuzaţi de o triplă vină: de a nu fi judecat după dreptate, de a nu fi păzit legea (nu pare a fi vorba de legea israelită, ci de legea universală, naturală, identificată de stoici, *cf.* LARCHER, SAG., II, p. 405-406) şi de a nu fi urmat vrerea lui Dumnezeu. ♦ Remarcăm în traducerile româneşti distribuţia în diacronie a echivalentelor gr. *ὑπηρέται* şi lat. *ministri*, de la sensul de 'demnitari în slujba unui domn': *ispravnici* (VULG.BLAJ, BIBL.MICU, BIBL.1914), *dregători* (BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968), la cel de 'servitori': *posluşnici*, nu în sensul concret de 'ţărani scutiţi de obligaţii fiscale', ci în cel arhaic generic de 'slujitori', *cf.* DLR (BIBL.1688, MS.45), *slugi* (MS.4389), *slujitori* (BIBIL.ANANIA, SEPT.NEC şi noi).

6:5

Autorul revine asupra ideii de anchetă judiciară, insistînd, prin adverbele *φρικτῶς* (*hapax* în SEPT.FRANKF., lat. *horrende*) şi *ταχέως* (lat. *cito*), asupra severităţii şi rapidităţii instrumentării ei asupra celor sus-puşi (gr. *οἱ ὑπερέχοντες*, lat. *qui praesunt*).

6:6

Sînt puse în antiteză mila lui Dumnezeu faţă de omul neînsemnat (gr. *ὁ ἐλάχιστος*, lat. *exiguus*) şi asprimea judecăţii lui de pe urmă faţă de cei ce deţin autoritatea (gr. *δυνατοί*, lat. *potentes*). Remarcăm în textul grec, în manieră retorică, aliteraţia şi parigmenon-ul *δυνατοί δυνατῶς*, echivalate similar în cel latin prin *potentes potenter*. Şi în unele traduceri româneşti este urmărită redarea asonanţei originale: *cei tari tare să vor certa* (BIBL.1688, BIBL.MICU), *cei putêrnici cu putere vor fi întrebaţi* (MS.4389), *tarii tare să vor certa* (MS.45), *cei putearnici putearniceşte chinuri vor pătimi* (VULG.BLAJ), *cei puternici vor fi cercaţi puternic* (BIBL.ANANIA), *cei puternici puternic vor fi cercetaţi* (SEPT.NEC); optăm şi noi pentru aceeaşi variantă intepretativă.

6:7

Versetul justifică asprimea judiciară a lui Dumnezeu, desemnat în *Septuaginta* ca *Stăpîn al tuturor* (*ὁ πάντων δεσπότης*), *Deus* (VET.LAT.), în virtutea indiferenţei lui suverane faţă de grandoarea terestră şi a imparţialităţii datorate faptului că atît omul mic (umil), cît şi cel mare (puternic) sînt creaţia sa şi le poartă aceeaşi grijă. ♦ În textul grec, expresia *οὐ γὰρ ὑποστελεῖται πρόσωπον* pare a fi un semitism, cu sensul literar *căci nu se va sfii de nimeni* (*cf.* Deut. 1:17), echivalată şi în cel latin printr-o expresie cu conotaţie juridică, desemnînd imparţialitatea: *non subtrahet personam cuiusque*; majoritatea traducerilor româneşti ţin, însă, la redarea literală a expresiei în discuţie: *nu să va înfrunta de obraz* (BIBL.1688), *nu se ruşinează nici de o faţă* (MS.4389), *nu să va ruşina de obraz* (MS.45), *nu va ascunde faţa cuiva* (VULG.BLAJ), *nu Să va ruşina de faţă* (BIBL.MICU, BIBL.1914), *nu se va ruşina de nici un obraz* (BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968).

6:8

Este reluată, în altă variantă expresivă, ideea severităţii judecăţii divine la adresa celor ce deţin puterea şi abuzează de ea. Remarcăm în textul latin din nou recursul la parigmenon, *fortioribus autem fortior instat cruciatio*, dar şi echivalarea proleptică *cruciatio* ('chin, tortură') a gr. *ἔρευνα* ('cercetare'), ca anticipare a pedepsei primite la judecata finală; VULG.BLAJ redă cu fidelitate textul latin cu efectele fono-morfologice implicite: *Iară celor mai tari, mai tare li să apropie chinuirea.*

6:9

Versetul reia adresarea iniţială către regii lumii, desemnaţi în SEPT.FRANKF. şi în SEPT.RAHLFS ca *τύραννοι* (lexem alogen în greacă, cu sensul generic 'stăpîni, conducători', aici fără conotaţie peiorativă, pentru a nu-i ofensa pe cei interpelaţi), în VET.LAT. prin *reges*; în traducerile româneşti, doar BIBL.1688 şi MS.45 echivalează termenul grec prin *tirani*, restul prezintă variantele: *împăraţi* (MS.4389, VULG.BLAJ, BIBL.MICU, BIBL.1914, BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968), *regi* (BIBL.ANANIA), *cîrmuitori* (SEPT.NEC); noi optăm pentru *conducători*. ♦ Solomon le cere imperativ acestora să deprindă din vorbele lui înţelepciunea (gr. *μάθητε σοφίαν*, lat. *discatis sapientiam*), în sensul plenar de doctrină a desăvîrşirii morale, pentru a nu cădea în greşeală (gr. *μὴ παραπέσητε*, lat. *ne excidatis*),

comiţînd un delict de ordin religios sau moral.

6:10

În prima parte a versetului, autorul recurge din nou la figura de efect a parigmenon-ului, dublată de aliteraţie (gr. *ὁσίως τὰ ὅσια ὁσιωθήσονται*, lat. *iusta iuste iustificabuntur*), pentru a sublinia ideea necesităţii de a păstra neştirbite preceptele divine; verbul grec *ὁσιωθήσονται* poate face referire la recompensa sfinţeniei sau purităţii morale din viaţa antumă sau postumă, dar traducerea lui latină prin *iustificabuntur* ('vor fi trataţi cu dreptate, se vor purifica') pare a întări ideea unei justiţii escatologice, care-i va absolvi pe păzitorii ordonanţelor divine de orice vină, consacrîndu-le sfinţenia; ca unii care au învăţat şi respectat cu sfinţenie cele sfinte, ei vor şti să se dezvinovăţească (gr. *εὑρήσουσιν ἀπολογίαν*, lat. *invenient quid respondeant*) în faţa instanţei supreme, cum se va spune în partea a doua. ♦ Versiunile româneşti se străduiesc să reproducă, în variante apropiate fie de textul grec, fie de cel latin, parigmenon-ul original şi, parţial, aliteraţia: *ceia ce au păzit cu cuviinţă cêle cuvioase cuvioşi vor fi* (BIBL.1688, BIBL.MICU, BIBL.1914), *ceia ce vor păzi cêle dirêpte cu direptate se vor îndirepta* (MS.4389), *ceia ce au păzit cu preacuviinţă preacuvioasele să vor preacuvioşi* (MS.45), *cei ce vor păzi drept ceale dreapte să vor îndrepta* (VULG.BLAJ), *cei ce au păzit cu sfinţenie pravila sfîntă sfinţi-se-vor* (BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, 1968), *cei ce cu sfinţenie păzesc pe cele sfinte ei înşişi vor fi sfinţi* (BIBL.ANANIA), *cei care vor fi păzit cu sfinţenie cele sfinte vor fi sfinţiţi* (SEPT.NEC); versiunea noastră, apropiată de cea precedentă, este: *cei ce cu sfinţenie au păzit cele sfinte vor fi sfinţiţi*. ♦ Sintagma finală (gr. *εὑρήσουσιν ἀπολογίαν*, lat. *invenient quid respondeant*) este şi ea redată în româneşte în variante fidele fie textului grec, fie celui latin: *afla-vor răspunsu* (BIBL.1688, MS.45), *vor afla ce să răspundă* (VULG.BLAJ), *vor afla răspuns* (MS.4389, BIBL.MICU, BIBL.1914), *vor şti ce să răspundă* (BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968, BIBL.ANANIA), *vor găsi apărare* (SEPT.NEC); traducerea noastră, *vor şti să se apere*, subliniază ideea pledoariei defensive în faţa instanţei divine.

6:11

Pentru a-şi convinge auditorii de beneficiul paideic al înţelepciunii, înainte de a începe propriu-zis elogiul ei, Solomon îi îndeamnă să-şi dorească a afla de la el totul despre ea, prin două forme verbale de imperativ aorist, ce conotează un crescendo al dorinţei: *ἐπιθυμήσατε*, *ποθήσατε* (lat. *concupiscite*, *diligite*). Majoritatea versiunilor româneşti fie traduc la fel ambele verbe, fie inversează semantismul lor (eludînd gradaţia scontată de autor): *poftiţi dară cuvintele mêle, poftiţi* (BIBL.1688, MS.45), *poftiţi dară cuvintele mele şi le doriţi* (BIBL.MICU, BIBL.1914), *iubiţi deci cuvintele mele şi le doriţi* (BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968), *iubiţi-mi deci cuvintele, doriţi-le* (BIBL.ANANIA); în spiritul gradaţiei persuasiunii sînt versiunile: *poftiţi, dară, cuvintele mêle, îndrăgiţi-le* (MS.4389), *poftiţi, dară, cuvintele meale şi le iubiţi* (VULG.BLAJ), *doriţi, aşadar, vorbele mele, râvniţi-le* (SEPT.NEC) şi versiunea noastră: *doriţi, dară, vorbele mele*, *preţuiţi-le*.

6:12-16

În relaţie directă cu ideea dorinţei de înţelepciune, din versetul precedent, autorul prezintă în versetele 12-16 o personificare a acesteia, atribuindu-i dintru început două calităţi pregnante: strălucirea (gr. *λαμπρά*, lat. *clara*) şi nealterarea (gr. *ἀμάραντος*, lat. *quae nunquam marcescit*). Semnalăm o traducere poetică a celor două adjective greceşti în versiunile româneşti BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944 şi BIBL.1968: *luminată şi neînserată*. ♦ În continuare este dezvoltată ideea accesibilităţii înţelepciunii, prin recursul la tema biblică a căutării şi găsirii (*cf.* 1:2), ideea solicitudinii ei faţă de dorinţa sinceră a oamenilor de a o afla (în versetul 13, verbul *φθάνει*, lat. *praeoccupat*, amplifică hiperbolic graba înţelepciunii de a-şi face simţită prezenţa chiar înainte de naşterea dorinţei de ea), ideea afinităţii înţelepciunii cu cei ce sînt demni de ea (în versetul 16, exprimată de adjectivul *ἄξιος*, lat. *dignus*, *cf.* Înţel. 1:16; 3:5). Versetul 15 motivează în registru aforistic avantajul apropierii omului de înţelepciune (gr. *τὸ γὰρ ἐνθυμηθῆναι περὶ αὐτῆς φρονήσεως τελειότης*, lat. *cogitare ergo de illa sensus est consumatus*); versiunea românească cea mai izbutită a acestui aforism rămîne cea a BIBL.1688: *pentru că a cugeta de dînsa a gîndului plinire iaste.*

6:17-20

Revenind la tema dorinţei de înţelepciune, avînd ca prim temei dorinţa de învăţătură, autorul o dezvoltă în aceste patru versete, uzînd de o argumentaţie de sorginte stoică, care pare a-i fi familiară, cea a soritului (gr. *σωρείτης* 'care îngrămădeşte, adună' < *ὁ σωρός* 'grămadă'), polisilogism bazat pe o acumulare de premise, între care există un raport de consecvenţă; aici, printr-o progresie internă, ce sugerează etapele ascesiunii spre împărăţia divină, se ajunge la concluzia că dorinţa de înţelepciune înlesneşte apropierea de Dumnezeu. ♦ Două par a fi fost în textul grec problemele puse traducătorilor, surmontabile, totuşi, cu ajutorul versiunii latine. În primul rînd, adjectivul *ἀληθεστάτη* din versetul 17, aflat în poziţie mediană, se poate acorda fie cu *ἀρχή* iniţial, fie cu *ἐπιθυμία* final, dar sub aspect logic adjectivul determină mai degrabă substantivul final, traducerea latină (*initium enim illius verissima est disciplinae concupiscentia*) anulînd orice dubiu în această privinţă; totuşi, în cîteva traduceri străine (*vide* LARCHER, SAG., II, p. 425) şi în unele româneşti, adjectivul este atribuit eronat substantivului iniţial: *că începătura ei cea mai adevărată iaste poftirea învăţăturii* (MS.4389), *căci preaadevăratul ei început e dorinţa de învăţătură* (SEPT.NEC); un exemplu de traducere corectă îl oferă VULG.BLAJ: *că începutul ei e pofta învăţăturii cea adevărată*. O a doua problemă ţine de sensul contextual al grecescului *ἀφθαρσία* (lat. *incorruptio*); sensul potrivit aici este redat corect în unele versiuni româneşti, în variantele: *neputrejiciune* (BIBL.1688, MS.45), *nestricăciune* (MS.4389, BIBL.ANANIA, SEPT.NEC), respectiv *integritate*, opţiunea noastră; mai puţin potrivită ni se pare echivalarea *nevinovăţie* (VULG.BLAJ, MICU, BIBL.1914) şi cu totul neadecvată varianta *nemurire*

(BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968), chiar dacă substantivul în discuţie are şi acest sens (*vide* 2:23).

6:21-27

Şi aceste versete dezvoltă o idee comună, începînd cu reluarea exortaţiei către conducătorii de noroade (gr. *τύραννοι λαῶν*, lat. *reges populi*) de a preţui înţelepciunea (gr. *τιμήσατε σοφίαν*, lat. *diligite sapientiam*). VET.LAT. are un verset suplimentar (23), care dublează îndemnul anterior: *Diligite lumen sapientiae*, *omnes qui praeestis populis*; versetul este semnalat marginal în MS.4389, fiind inserat în text şi tradus în VULG.BLAJ: *Iubiţi lumina înţelepciunii toţi cei ce stăpâniţi noroadele.* ♦ Solomon îşi declară intenţia de a desluşi celor interpelaţi cu atîta insistenţă toate tainele înţelepciunii, din dorinţa de a multiplica numărul înţelepţilor pe care îi consideră *salvarea lumii* (gr. *σωτερία κόσμου*, lat. *sanitas orbis terrarum*), după cum pe regele înţelept îl numeşte *tăria poporului* (gr. *εὐστάθεια δήμου*, lat. *stabilimentum populi*); dacă prima sintagmă din această motivaţie aforistică (versetul 26) este tradusă la fel în toate versiunile româneşti, cea de-a doua are parte de traduceri literale sau literare: *bună întemeiêre norodului* (BIBL.1688, MS.45, BIBL.MICU, BIBL.1914), *întărirea năroadelor* (MS.4389), *aşezământul norodului* (VULG.BLAJ), *bunăstarea norodului* (BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968, SEPT.NEC), *balsam pentru popor* (BIBL.ANANIA). Capitolul se încheie cu un ultim îndemn la docilitate, prin anticiparea unor avantaje de ordin moral şi soteriologic ale deprinderii înţelepciunii.

Capitolul al 7-lea

7:1-2

Contrar cutumelor din mediul elenistic, conform cărora regii îşi atribuiau o obîrşie divină, Solomon îşi declară emfatic condiţia de muritor (gr. *κἀγὼ θνητὸς ἄνθρωπος*, lat. *et ego mortalis homo*), insistînd, prin detalii de ordin genetic şi anatomic, asupra a ceea ce are în comun cu ceilalţi oameni: e descendentul celui dintîi om modelat din ţărînă (Adam, desemnat ca *πρωτόπλασμος*), s-a „cizelat" ca trup, vreme de zece luni, în pîntecele unei mame, ca rod al seminţei virile şi al desfătării nocturne. Prezentate într-o formă poetică, aceste detalii nu şochează prin exces de realism, relevînd interesante informaţii asupra concepţiilor vremii cu privire la gestaţie: sperma acţionează ca un ferment ce coagulează sîngele menstrual feminin, opinie formulată de Aristotel, devenită apoi curentă (*cf.* PLINIUS MAIOR, *Naturalis historia*, VII, 66: *germine e maribus coaguli modo hoc in sese glomerante, quod deinde tempore ipso animatur corporaturque* – „sămînţa provenită de la masculi adunîndu-se laolaltă în acest soi de cheag, care mai apoi, cu timpul, capătă viaţă şi formă"); era considerată normală perioada de gestaţie de 10 luni, *cf.* HERODOT, *Istorii*, VI, 63; VERGILIUS, *Eclogae*, IV, 61 (Servius, comentatorul lui Vergilius, la versul acestuia, *matri longa decem tulerunt fastidia menses*, face observaţia că doar băieţii se nasc în luna a zecea, fetele în a noua); OVIDIUS, *Faste*, I, 33; PLINIUS MAIOR, *op. cit.*, VII, 4; GELLIUS (*Nopţi atice*, III, 16) precizează că e vorba de 10 luni nu începute, ci împlinite: *decem menses non inceptos sed exactos*.

7:3-4

Versetele continuă prezentarea condiţiei comune a naşterii lui Solomon, furnizînd din nou, prin eufemism, un detaliu asupra practicii primitive a naşterii: *ἐπὶ τὴν ὁμοιοπαθῆ κατέπεσον γῆν* (lat. *in similiter factam decidi terram*); LARCHER, SAG. (II, p. 448) este de părere că autorul nu trimite aici, concret, la expulzarea primitivă a fătului pe pămînt, ci sugerează poetic contactul primordial al acestuia cu solul, în virtutea naturii lor comune (adjectivul *ὁμοιοπαθής* întruneşte sensurile 'care suferă la fel', 'care are aceeaşi natură', cel de-al doilea fiind redat în traducerea latină *similiter facta*). Traducerile româneşti ale *Înţel.* reţin doar primul sens al adjectivului grec. ♦ În versetul 4, prin recursul la zeugmă, este rezumată pruncia lui Solomon, crescut de părinţi, ca toţi copiii, în scutece şi griji.

7:5-6

Cele două versete sînt concepute ca o concluzie, formulată în registru gnomic, la afirmaţiile anterioare; se insistă pe ideea că şi regele, ca fiinţă muritoare, are acelaşi început (gr. *εἴσοδος*, lat. *introitus*) şi sfîrşit (gr. *ἔξοδος*, lat. *exitus*) al existenţei. Autorul pare să fi intenţionat aici o ultimă replică la concepţiile elenistice, de sorginte orientală, care-l situau pe suveran, prin putere, demnitate şi înţelepciune, în sfera divinului, acceptînd doar că materialitatea trupului e comună cu cea a oricărui om.

7:7

În virtutea condiţiei sale umane (gr. *διὰ τοῦτο*, lat. *propter hoc*), Solomon afirmă că înţelepciunea sa nu are o obîrşie supranaturală, ci i-a fost dată doar prin ruga către Dumnezeu (aluzie la visul său la Gabaon din 3Reg. 3:4-14); şi în acest context, deşi mai estompat, e perceptibilă distincţia semantică între înţelepciunea practică, chibzuinţa (gr. *φρόνησις*, lat. *sensus*) şi înţelepciunea divină, spirituală, desemnată aici prin sintagma *duhul înţelepciunii* (gr. *πνεῦμα σοφίας*, lat. *spiritus sapientiae*). Observăm în traducerile româneşti o anume diversitate în desemnarea celor două ipostaze ale înţelepciunii: *minte – duhul înţelepciunii* (BIBL.1688, MS.45, BIBL.MICU, BIBL.1914), *înţelepciunea – înţelêgerea* (MS.4389), *sâmţire – duhul înţelepciunii* (VULG.BLAJ), *înţelepciune – duhul cumînteniei* (BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968), *pricepere – duhu'nţelepciunii* (BIBL.ANANIA), *chibzuinţa – duhul înţelepciunii* (SEPT.NEC).

7:8-11

Cele patru versete au în comun ideea preferinţei acordate de Solomon înţelepciunii, mai presus de toate onorurile şi bunurile pămînteşti, precum: domnia asupra regatului israelit, avuţia (gr. *πλοῦτος*, tradus în VET.LAT. prin *honestas*, semnificant ce transferă semnificatul din planul material în cel spiritual, preluat şi de Augustin), opulenţa

metalelor preţioase (prin hiperbolă, aurul e considerat nisip, *ψάμμος*, *hapax* în *Septuaginta*, iar argintul noroi, *πηλός*, în faţa înţelepciunii; remarcabilă este insistenţa comparaţiei prin expresiile sinonime *la vederea ei/ dinaintea ei*: gr. *ἐν ὄψει αὐτῆς*, lat. *in comparatione illius*/ gr. *ἐναντίον αὐτῆς*, lat. *in conspectu illius*), sănătatea, frumuseţea (spre deosebire de *κάλλος*, gr. *εὐμορφία* desemnează proporţia armonioasă a părţilor corpului, alcătuind, împreună cu bogăţia şi sănătatea, triada bunurilor fundamentale în mentalitatea greacă, *cf.* PLATON1, *Gorgias*, 451e; *Euthydemos*, 279a-b), lumina (gr. *φῶς*, lat. *lux*, semnifică lumina zilei, lumina sensibilă, faţă de care cea spirituală, a înţelepciunii, este infinit mai preţioasă); *vide* LARCHER, SAG. (II, p. 456), care remarcă progresia ideatică cumulativă din aceste versete.

7:12

Versetul rezumă consecinţele preferinţei exclusive pentru înţelepciune: toate bunurile şi nesfîrşita bogăţie (gr. *τὰ ἀγαθὰ ὁμοῦ πάντα... καὶ ἀναρίθμητος πλοῦτος*, lat. *omnia bona pariter... et inumerabilis honestas*), la care Solomon renunţase, i le aduce înapoi cultivarea înţelepciunii.

7:13

Bucuria lui Solomon la primirea tuturor binefacerilor e legitimată de faptul că înţelepciunea le guvernează (gr. *ἡγεῖται*, lat. *antecedebat*), în virtutea ideii lui Platon că avuţia, sănătatea şi frumuseţea sînt bunuri utile omului doar în prezenţa înţelepciunii, singura care decide dreapta lor folosire (PLATON1, *Menon*, 97c: *μόνη ἡγεῖται τοῦ ὀρθῶς πράττειν*). ♦ Printr-o ficţiune literară, autorul îi atribuie lui Solomon necunoaşterea faptului că înţelepciunea nu e doar cîrmuitoarea bunurilor, ci şi creatoarea lor (gr. *γενέτις*, lat. *mater*).

7:14

Disponibilitatea regelui Solomon de a împărtăşi şi altor suverani înţelepciunea dobîndită de el este subliniată de două forme adverbiale ce conotează buna sa credinţă: *fără gînd ascuns* (gr. *ἀδόλως*, lat. *sine fictione*) şi *fără pizmă* (gr. *ἀφθόνως*, lat. *sine invidia*); după LARCHER, SAG. (II, p. 460), pare a fi transparentă aici aluzia la unele mobiluri necinstite sau interesate ale pretinşilor înţelepţi şi la doctrinele rezervate iniţiaţilor, ascunse de ei publicului, în evident contrast cu tendinţa universalistă a revelaţiei biblice.

7:15

Versetul pare să fi pus unele probleme traducătorilor, din cauza lecţiunilor diferite în manuscrisele greceşti ale participiului articulat din al doilea stih: *οἱ κτησάμενοι/ οἱ χρησάμενοι*; prima lecţiune este acreditată de SEPT.RAHLFS, a doua de SEPT.FRANKF., bucurîndu-se de o largă susţinere, în baza codicelor *Vaticanus* şi *Sinaiticus* şi datorită adoptării ei de VET.LAT. (*qui usi sunt*). LARCHER, SAG. (II, p. 461) susţine a doua lecţiune, comentînd deosebirea dintre simpla posesie a înţelepciunii şi folosirea ei efectivă, discuţie care ni se pare oţioasă. Majoritatea traducerilor româneşti adoptă a doua lecţiune, aşa cum facem şi noi, prin traducerea *beneficiari*, doar cîteva pe cea dintîi (BIBL.ANANIA, SEPT.NEC). ♦ Sugestivă este metafora soliei de prietenie către Dumnezeu (gr. *πρὸς θεὸν ἐστείλαντο φιλίαν*; sensul literal este *au trimis prietenie către Dumnezeu*, iar cel literar, pe care-l adoptăm, comută acţiunea în efectul ei, *au căpătat prietenie la Dumnezeu*, *cf.* lat. *participes facti sunt amicitiae Dei*), bine primită datorită înzestrării dobîndite prin educaţie (gr. *διὰ τὰς ἐκ παιδείας δωρεὰς συσταθέντες*, lat. *propter disciplinae dona commendati*). Semnalăm unele formulări defectuoase, depărtate de sensul contextual, în unele traduceri româneşti: *carea au trimes daruri cel bun cătră Dumnezeu şi aşăzămînturi pentru învăţătură* (MS.4389), *spre Dumnedzău au trimis prieteşug/ prietinie, pentru învăţături daruri întemeind* (BIBL.1688, MS.45).

7:16-21

Versetele conţin invocarea lui Dumnezeu, călăuză a înţelepciunii (gr. *σοφίας ὁδηγός*, lat. *sapientiae dux*) şi îndreptător al înţelepţilor (gr. *σοφῶν διορθωτής*, lat. *sapientium emendator*), în puterea (gr. *ἐν χειρί*, lat. *in manu*) căruia se află întreaga cunoaştere a celor ascunse şi a celor la vedere (versetul 21: *κρυπτὰ καὶ ἐμφανῆ*); ea e accesibilă omului prin intermediul Înţelepciunii, personificare învestită de autor cu atotputernicia creaţiei (*πάντων τεχνῖτις* – „artizana tuturor"). De la Dumnezeu a primit Solomon cunoştinţele despre natură, importantă componentă epistemică a epocii elenistice, ale cărei elemente, din spaţiul cosmic şi terestru, sînt enumerate în versetele 18-20. ♦ Există unele deosebiri de detaliu între SEPT.FRANKF., SEPT.RAHLFS şi VET.LAT., care au influenţat şi versiunile româneşti ale *Înţel.*: 1. în versetul 19 din SEPT.FRANKF. (18 în SEPT.RAHLFS), sintagma *τρόπων ἀλλαγάς* desemnează *schimbările locurilor*, determinate de cele ale vremii; în SEPT.RAHLFS, sintagma apare în varianta *τροπῶν ἀλλαγάς*, „schimbările anotimpurilor", prin folosirea lui *τροπή* 'anotimp' în locul lui *τρόπος* 'loc, chip, fel'. În VET.LAT., echivalarea *vicissitudinum permutationes*, traductibilă prin *alternările schimbărilor*, pare mai apropiată de lecţiunea din SEPT.RAHLFS. Traducerile româneşti oscilează între cele două lecţiuni: *e.g. premenirile chipurilor* (BIBL.1688), *mutările schimbărilor* (VULG.BLAJ), *schimbările anotimpurilor* (SEPT.NEC); 2. în versetul 20, genitivul *ζῴων* pare a desemna animalele domestice, în opoziţie cu fiarele sălbatice (*θηρίων*), aşa cum apare şi în traducerea latină opoziţia *animalium/ bestiarum*; în versiunile româneşti opoziţia nu este totdeauna bine marcată: *e.g.* în MS.4389 animalele domestice sînt desemnate prin cuvîntul *gădine*, or împrumutul bulgar *gădină* are sensul de 'animal sălbatic, jivină'; 3. în acelaşi verset, expresia greacă *πνευμάτων βίας*, care poate desemna atît forţele vînturilor, cît şi forţele spiritelor, este tradusă fără echivoc în VET.LAT. prin *vim ventorum*; majoritatea exegeţilor moderni (*vide* LARCHER, SAG., II, p. 474-475) se pronunţă în favoarea celei de-a doua accepţii, pe motiv că referirea la vînturi s-ar fi făcut prin genitivul *ἀνέμων*, deci ar fi vorba aici, în accepţie

psihologică, de impulsurile spirituale, în opoziţie cu cele raţionale, desemnate de sintagma imediat următoare, *διαλογισμοὺς ἀνθρώπων*. În traducerile româneşti, pentru primul sens al sintagmei optează: BIBL.1688 (*silele vînturilor*; sensul arhaic al împrumutului slav *silă* e cel de 'putere, forţă'), MS.4389, MS.45 (*a vînturilor sile*), VULG.BLAJ, BIBL.MICU, BIBL.1914 (*putearea vânturilor*), celelalte redau cel de-al doilea sens al ei: *puterea duhurilor* (BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968), *puterea unor duhuri* (BIBL.ANANIA), *pornirile năvalnice ale duhurilor* (SEPT.NEC), comutînd interpretarea din planul psihologic în cel parapsihologic; în ce ne priveşte, prin traducerea *energiile spiritelor*, am optat pentru sensul psihologic, din convingerea că referirea la vînturi, perfect posibilă şi prin *πνευμάτων*, şi-ar fi avut locul mai degrabă în versetele anterioare, între elementele cosmice, nu în acest verset dedicat regnului animal şi vegetal; 4. în sfîrşit, în versetul 20, genitivul *φυτῶν* întruneşte sensurile multiple ale neutrului *φυτόν* 'plantă, arbore, mlădiţă, odraslă', pe care VET.LAT. îl echivalează selectiv prin *virgultorum* (*virgulta* 'ramuri, butaşi'); în traducerile româneşti sînt valorificate trei dintre sensurile genitivului grec şi latin: *pomilor* (BIBL.1688, MS.45), *odraslelor* (MS.4389, VULG.BLAJ, BIBL.MICU, BIBL.1914), *plantelor* (restul traducerilor). Remarcăm în VULG.BLAJ traducerea sintagmei latine *differentiae virgultorum* prin *deschilinirile odraslelor*, cu folosirea termenului *deschilinire* 'deosebire, diferenţă', căruia dicţionarele româneşti care îl includ (*vide* DA, *s.v.*) îi atribuie o etimologie necunoscută; ne întrebăm dacă nu poate fi considerat un compus al termenului *chilină* (lădiţă la căruţă) + prefixul *des-*, mai greu fiind de explicat, însă, semantismul cuvîntului rezultat prin corelaţie cu cel al etimonului.

7:22-23

Versetele enumeră 21 de caracteristici ale duhului divin ce sălăşluieşte în înţelepciune, număr presupus simbolic, rezultat din înmulţirea numerelor sacre 3 şi 7.

7:24-30

În ultimele şapte versete, după digresiunea precedentă, înţelepciunea se află din nou în prim plan, fiindu-i relevate emfatic calităţile, ipostazele şi acţiunile, aflate în directă relaţionare cu trăsăturile duhului divin ce o posedă: sprinteneala (gr. *κινήσεως κινητικώτερον*, aliteraţie dublată de parigmenon, redată cu acelaşi efect în latină prin *mobilibus mobilior*, cu deosebirea că, în greacă, forma neutră a comparativului, neacordată cu femininul *σοφία*, are o valoare gnomică mai pregnantă), curăţenia (gr. *ἡ καθαρότης*, lat. *munditia*), abur şi curgere a puterii şi slavei lui Dumnezeu (caracteristici care afirmă relaţia consubstanţială a înţelepciunii cu divinitatea, exprimate prin substantive preluate din terminologia naturistă: gr. *ἀτμίς*, lat. *vapor* şi gr. *ἀπόρροια*, lat. *emanatio*). ♦ În versetul 26, trei substantive, aflate în poziţia incipitală a celor trei enunţuri, întăresc metaforic ideea emanaţiei directe a înţelepciunii din făptura divină: reflectare (gr. *ἀπαύγασμα*, primă atestare pînă atunci în greacă, lat. *candor*), oglindă (gr. *ἔσοπτρον*, lat. *speculum*), imagine (gr. *εἰκών*, lat. *imago*); versetul 27 rezumă, prin trei verbe expresive şi complementele lor, principalele acţiuni ale înţelepciunii: „pe toate le poate" (gr. *πάντα δύναται*, lat. *omnia potest*), „pe toate le înnoieşte" (gr. *τὰ πάντα καινίζει*, lat. *omnia innovat*), „pregăteşte prieteni ai lui Dumnezeu şi profeţi" (gr. *φίλους θεοῦ καὶ προφήτας κατασκενάζει*, lat. *amicos Dei et prophetas constituit*). Ultimele două versete ale capitolului dezvoltă hiperbolic ideea neîntrecutei frumuseţi şi străluciri a înţelepciunii, prin recursul la comparaţii cu elemente din sfera astralului: soarele, constelaţiile, lumina zilei.

Capitolul al 8-lea

8:1

Primul verset al acestui capitol este în directă conexiune cu ideile celui precedent, întregind acţiunile înţelepciunii prin cele ale cuprinderii şi guvernării ei universale; determinările adverbiale ale celor două acţiuni (gr. *εὐρώστως*, lat. *fortiter*; gr. *χρηστῶς*, lat. *suaviter*) desemnează modalitatea ideală de guvernare, prin îmbinarea energiei cu eficienţa. În traducerea celui de-al doilea adverb, VET.LAT. optează pentru sensurile 'cu bunăvoinţă, cu bunătate', implicite adverbului grec (*vide* BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968, SEPT.NEC).

8:2

Versetul descrie tribulaţiile lui Solomon, încă din tinereţe, în căutarea şi posedarea înţelepciunii, aidoma celor ale unui îndrăgostit (gr. *ἐραστής*, lat. *amator*) de frumuseţea (gr. *κάλλος*, lat. *forma*) iubitei; începînd cu acest verset, întreg capitolul este dominat de alegoria uniunii maritale, ca simbol al iubirii de înţelepciune şi al nevoii unui contact personal cu ea. Tema iubirii pasionale aminteşte de ambianţa *Cîntării Cîntărilor*, cu deosebirea că pasiunea lui Solomon pentru înţelepciune este una spirituală, asemenea unei profunde prietenii, cum sugerează verbul grec *φιλεῖν*, mai puţin folosit în *Septuaginta* decît *ἀγαπᾶν*.

8:3

Cea de-a doua calitate a înţelepciunii, elogiată de Solomon, după frumuseţe, este nobleţea (gr. *εὐγένεια*, lat. *generositas*), pe care o preamăreşte (verbul grec *δοξάζει* are aici sensul său obişnuit în *Septuaginta* 'a slăvi, a preamări', mai puţin uzual în greaca profană; *cf.* lat. *glorificat*) prin vieţuirea ei în intimitatea (gr. *συμβίωσις*, lat. *contubernium*; ambele cuvinte semnifică o comuniune de viaţă, de tipul celei conjugale) lui Dumnezeu, ca o iubită soţie a sa. ♦ O problemă a pus traducătorilor prezenţa în textul latin a determinantului pronominal *illius* (*generositatem illius glorificat*), absent în textul grec, care a fost interpretat ca substituent fie al genitivului *Salomonis*, fie al posesivului *suam* (*vide* LARCHER, SAG., II, p. 522), fiind posibilă, în opinia noastră, şi o substituire a lui *Dei*; majoritatea versiunilor româneşti îl redau (cu valoare posesivă), excepţie făcînd BIBL.1688 (*blagorodnia mărêşte*; cuvîntul slav *blagorodnia*, cu sensul 'nobleţe', traduce exact

grecescul *εὐγένεια*), MS.45 (*bun dorul mărĕşte*; avem a face, în expresia *bun dorul*, cu o încercare de traducere a cuvîntului grecesc *εὐγένεια*), BIBL.ANANIA (*de neamul bun e mândră*).

8:4

Versetul justifică (gr. *γάρ*, lat. *enim*) intimitatea înţelepciunii cu Dumnezeu prin două ipostaze importante ale acesteia: aceea de iniţiată (gr. *μύστις*, feminin al lui *μύστης*, rar întrebuinţat; lat. *doctrix*) în ştiinţa lui Dumnezeu şi aceea de aderentă (gr. *αἱρετίς*, *hapax*, format ca feminin al lui *αἱρετής*, el însuşi rar şi tîrziu atestat; lat. *Electrix* e şi el un *hapax*) la lucrările lui, în sensul de consilieră eficientă în privinţa întregii opere a Creatorului. ♦ În majoritatea traducerilor româneşti, începînd cu BIBL.1688, sensul latinescului *doctrix* prevalează asupra grecescului *μύστις*, prin echivalarea *învăţătoare* înţelepciunea fiind desemnată drept propovăduitoare a ştiinţei lui Dumnezeu, cum încearcă să traducă explicit BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968 (*fiindcă ea duce pe oameni la ştiinţa lui Dumnezeu*).

8:5

Bogăţia (gr. *πλοῦτος*, lat. *divitiae*) întregeşte în acest verset triada calităţilor pretinse unei mirese (frumuseţe, nobleţe, bogăţie), cum era înţelepciunea în dorinţele lui Solomon. Printr-o abilă interogaţie retorică (*ce e mai bogat ca înţelepciunea?*), autorul face din înţelepciune însăşi chintesenţa bogăţiei, în virtutea ipostazei ei de creatoare a tot ce există în univers (gr. *τὰ πάντα ἐργαζομένης*, lat. *quae operatur omnia*).

8:6

Este reluată ideea atotputerniciei creatoare a înţelepciunii în ipostaza ei practică de iscusinţă sau chibzuinţă (gr. *φρόνησις*, lat. *sensus*), meşteră abilă a celor existente (gr. *τῶν ὄντων τεχνῖτης*, lat. *horum quae sunt artifex*). În traducerile româneşti, interpretările date acestei ipostaze creatoare sînt: *minte* (BIBL.1688, MS.45), *simţire* (MS.4389, VULG.BLAJ), *înţelepciune* (BIBL.MICU, BIBL.1914), *cumînţenie* (BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, 1968), *iscusinţă* (BIBL.ANANIA), *chibzuinţă* (SEPT.NEC), interpretare adoptată şi de noi.

8:7

Versetul enumeră cele patru virtuţi (gr. *ἀρεταί*, lat. *virtutes*) cardinale în etica creştină, preluate din filosofia greacă, desemnate aici ca osteneli (gr. *πόνοι*, lat. *labores*) ale înţelepciunii în plan moral, în ipostaza generică de dreptate (gr. *δικαιοσύνη*, lat. *iustitia*), în sensul de rectitudine, de conformitate cu vrerea divină; învestită de autor cu rol didascalic, ea îi învaţă (gr. *ἐκδιδάσκει*, lat. *docet*) pe oameni să preţuiască tot ce le e mai de folos (gr. *χρησιμώτερον*, lat. *utilius*) în viaţă: cumpătarea (gr. *σωφροσύνη*, lat. *sobrietas*), chibzuinţa (gr. *φρόνησις*, lat. *prudentia*), dreptatea (gr. *δικαιοσύνη*, lat. *iustitia*), bărbăţia (gr. *ἀνδρεία*, lat. *virtus*). ♦ Observăm în unele versiuni româneşti fie absenţa părţii a doua a versetului (MS.4389), fie comutarea ei într-un nou verset (MS.45, cu o lecţiune diferită sintactic, în sensul transformării a două dintre cele patru complemente directe în subiecte: *pentru că întrebăciunea minţii şi înţelepţiia învaţă dreptatea şi vitejia*).

8:9

Prezentată ca virtualitate a dorinţei umane (gr. *εἴ ποθεῖ τις*, lat. *si desiderat quis*), cunoaşterea cuprinzătoare (gr. *πολυπειρία*, lat. *multitudo scientiae*), în sensul de experienţă căpătată prin contactul direct cu realitatea, în care, după referinţele biblice (3Reg. 5:12; Ecles. 12:9; Sir. 47:15-17), Solomon excela, este tot o calitate a înţelepciunii, în virtutea omniscienţei şi premoniţiei ei divine. ♦ În traducerile româneşti, redarea perifrastică, după modelul latin, a substantivului grec compus are următoarele variante: *a şti multe* (BIBL.1688, BIBL.MICU, BIBL.1914), *a ştirea multe* (MS.45), *mulţimea ştiinţei* (VULG.BLAJ), *mulţime de minte* (MS.4389), *ştiinţă întinsă* (BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968, BIBL.ANANIA), *o mare pricepere* (SEPT.NEC); varianta propusă de noi este *o experienţă bogată*.

8:10

Enumerarea precedentă a tuturor calităţilor înţelepciunii întăreşte decizia regelui Solomon de a contracta o virtuală uniune matrimonială cu ea, contînd pe avantajele deduse din ipostazele convenţionale ale soţiei în mentalitatea elenistică: sfătuire de bine (gr. *σύμβουλος ἀγαθῶν*, lat. *mecum communicabit de bonis*; versiunea latină pare a se datora lecţiunii *σύμβολος* < vb. *συμβάλλω*) şi încurajare la griji şi supărare (gr. *παραίνεσις φροντίδων καὶ λύπης*, lat. *allocutio cogitationis et taedii mei*). Deşi toate manuscrisele greceşti atestă prezenţa substantivului *παραίνεσις* ‘sfătuire, încurajare’, confirmată şi de echivalarea latină *allocutio*, unii comentatori din vechime, bazîndu-se pe versiunile siriacă şi aramaică, au propus lecţiunea *παραίρεσις* (‘suprimare, îndepărtare’); traducerile româneşti dau acestui substantiv sensuri diferite, unele mult depărtate de denotaţia originară: *învăţătură* (BIBL.1688, MS.45), *soţie* (MS.4389), *grăire*, traducere fidelă a latinescului *allocutio* (VULG.BLAJ), *mângâiare* (BIBL.MICU, BIBL.1914), *mângâiere* (BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968, BIBL.ANANIA, SEPT.NEC); traducerea noastră, *îmbărbătare*, se conformează sensului de bază al cuvîntului grec, perfect potrivit în context.

8:11

Începînd cu acest verset, prin formele de viitor, persoana I, ale verbelor, Solomon anticipează efectele benefice ale misticei sale însoţiri cu înţelepciunea. Sînt menţionate faima (gr. *δόξα*, lat. *claritas*) dobîndită în rîndul mulţimilor şi respectul (gr. *τιμή*, lat. *honor*) acordat lui de cei vîrstnici, în pofida tinereţii sale (sursele biblice pun accent pe tinereţea lui Solomon la urcarea pe tron; după 1Reg. 11:42, el ar fi avut 20 de ani, dar textele rabinice îi atribuie vîrsta de 12 sau 14 ani).

8:12

În directă conexiune cu ideea anterioară a consideraţiei celor vîrstnici, este menţionată aici, ca unul dintre motivele

ei, ascuţimea de spirit (gr. *ὀξύς*, lat. *acutus*) a lui Solomon, dovedită în postura sa de judecător suprem (gr. *ἐν κρίσει*, lat. *in iudicio*); aceleiaşi abilităţi juridice pare a i se datora şi admiraţia stîrnită de tînărul rege în ochii altor suverani (gr. *δυνασταί*, lat. *principes*), la rîndul lor judecători ai mulţimilor. Versiunea latină insistă asupra acestei idei, dublîndu-i exprimarea (*et in conspectu potentium admirabilis ero/ et facies principum mirabuntur me*), repetiţie redată fidel de VULG.BLAJ: *şi înaintea celor putearnici minunat voiu fi şi faţa căpeteniilor să va mira de mine*. Surprinzătoare este în două traduceri româneşti echivalarea ultimei părţi a versetului din *Septuaginta* prin comutarea sensului pasiv al verbului într-unul reflexiv: *întru vedêrea silnicilor minuna-mă-voi* (BIBL.1688, MS.45), unde remarcăm şi echivalarea grecescului *δυνασταί* prin pluralul *silnici*, cu sensul arhaic de 'abuzivi în putere'.

8:13

În continuarea ideii de mai sus, a admiraţiei celorlalţi suverani, sînt prezentate gradat în acest verset reacţiile lor la elocvenţa lui Solomon, pînă la gestul expresiv în mediul ebraic al punerii mîinii la gură, în semn de minunare (*cf.* Iov 29:9).

8:14

Uzînd de paralelismul sinonimic, autorul prezintă aici aspiraţia supremă a regelui: nemurirea (gr. *ἀθανασία*, lat. *immortalitas*) şi amintirea veşnică (gr. *μνήμη αἰώνιος*, lat. *memoria aeterna*) în posteritate, deziderate complementare, realizabile datorită înţelepciunii (gr. *δι'αὐτήν*, lat. *per hanc*).

8:15

Problema pusă de acest verset, sub aspect istoric, este aceea a idealizării domniei lui Solomon, prin prezentarea unor numeroase populaţii (gr. *λαοὶ καὶ ἔθνη*, lat. *populi et nationes*) integrate în regatul acestuia şi supuse lui (*cf.* 1Reg. 5:1), cu toate că el nu a fost, ca tatăl său, David, un rege războinic; cei doi termeni par a fi sinonimi, fără referire expresă la israelieni şi la alte seminţii, servind doar amplificării hiperbolice a puterii lui Solomon. Echivalările lor în versiunile româneşti sînt: *noroade şi limbi* (BIBL.1688, MS.45, MS.4389), *noroade şi neamuri* (VULG.BLAJ, BIBL.MICU, BIBL.1914), *popoare şi seminţii streine* (BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968, BIBL.ANANIA), *popoare şi neamuri* (SEPT.NEC şi noi).

8:16

Idealizarea regelui continuă şi în acest verset, prin prezentarea sa ca războinic temut de redutabili tirani (aici, grecescul *τύραννοι* are conotaţia peiorativă cunoscută, posibilă aluzie la împăraţii romani); semnalăm diferenţa de lecţiuni între SEPT.FRANKF. şi SEPT.RAHLFS a calificativului lui *τύραννοι*: *φρυκτοί* în prima, cu sensul concret 'prăjiţi, fripţi' (metaforic: 'înfocaţi', dacă nu e o greşeală a copistului), *φρικτοί* în a doua, cu sensul 'temuţi, înfricoşători'. Este configurată apoi statura ideală a unui suveran, bun faţă de supuşi (gr. *ἐν πλήθει ἀγαθός*, lat. *in multitudine bonus*) şi viteaz în luptă (gr. *ἐν πολέμῳ ἀνδρεῖος*, lat. *in bello fortis*).

8:17-18

Versetele elogiază meritele conjugale ale înţelepciunii, în ipostaza ei virtuală de soţie a unui rege războinic, care ştie să-i ofere celui întors acasă veselie (gr. *εὐφροσύνη*, lat. *laetitia*) şi bucurie (gr. *χαρά*, lat. *gaudium*), nu amărăciune (gr. *πικρία*, lat. *amaritudo*) şi întristare (gr. *ὀδύνη*, lat. *taedium*); plasarea antitetică a celor două ditologii nominale pune în evidenţă intenţia autorului de a vitupera defectele unei soţii terestre şi ale femeii, în general, faţă de care scrierile sapienţiale au o atitudine ostilă. Versetul 18 conţine un apolog sintetic al înţelepciunii, în postura sa de soţie mistică, tema mariajului mistic fiind dezvoltată în *Înţel.* cu o insistenţă unică în scrierile biblice; sînt din nou trecute în revistă avantajele unei asemenea înrudiri (gr. *συγγένεια*, lat. *cognatio*), bazate pe afecţiune şi intimitate spirituală: nemurirea (gr. *ἀθανασία*, lat. *immortalitas*), desfătarea (gr. *τέρψις*, lat. *delectatio*), bogăţia (gr. *πλοῦτος*, lat. *honestas*), chibzuinţa (gr. *φρόνησις*, lat. *sapientia*), gloria (gr. *εὔκλεια*, lat. *praeclaritas*).

8:19-20

În virtutea beneficiilor materiale şi spirituale scontate de tînărul aspirant la uniunea matrimonială transcendentală cu înţelepciunea, cele două versete motivează, într-o evidentă înlănţuire şi determinare logică, îndreptăţirea speranţelor sale: buna înzestrare naturală (gr. *εὐφυής*, lat. *ingeniosus*), datorată însoţirii armonioase între sufletul bun (gr. *ἀγαθὴ ψυχή*, lat. *bona anima*) şi trupul nepîngărit (gr. *σῶμα ἀμίαντον*, lat. *corpus incoinquinatum*), fiind implicită aici ideea platonică a preeminenţei şi preexistenţei sufletului (PLATON$_2$, *Phaidros*, 248c; *Phaidon*, 81b; *Republica*, 621c).

8:21

Ultimul verset al acestui capitol prefaţează şi justifică ampla rugăciune a lui Solomon către Dumnezeu, conţinută în restul capitolelor cărţii: în pofida îndreptăţirii sale psiho-somatice de a contracta o asemenea căsătorie sapienţială, înţeleptul rege e conştient de faptul că, asemenea unei mirese terestre, şi una celestă trebuie peţită de la părintele ei, pentru a deveni stăpînul ei de drept (gr. *ἐγκρατής*, lat. *continens*). În acest scop, autorul îi va atribui lui Solomon o alocuţie persuasivă, întemeiată pe formule biblice cunoscute mediului iudaic elenistic şi pe filtrarea reflexivă a surselor sapienţiale biblice şi profane.

Capitolul al 9-lea

9:1

Invocaţia iniţială, prin cele două forme de vocativ (gr. *Θεὲ πατέρων καὶ κύριε τοῦ ἐλέους*, lat. *Deus patrum meorum et Domine misericordiae*), care desemnează două dintre ipostazele divinităţii supreme, corespunde tiparului uzual al rugăciunii iudaice, implicînd referinţa la strămoşii poporului israelit şi la legămîntul milei angajat de ei cu

Dumnezeu. ♦ Dumnezeu este invocat în postura de Atotcreator (gr. *ὁ ποιήσας τὰ πάντα*, lat. *qui fecisti omnia*), prin intermediul cuvîntului său (gr. *ἐν λόγῳ σου*, lat. *verbo tuo*); această evocare a instrumentalităţii creatoare a cuvîntului divin este unică în *Înţel.*, locul acestuia fiind substituit în restul cărţii de înţelepciune (*cf.* LARCHER, SAG., II, p. 565).

9:2-3

Aceste două versete referitoare la înzestrarea omului cu înţelepciunea divină şi la rolul ce i-a fost hărăzit (stăpîn al celorlalte creaturi, guvernator al lumii şi judecător al ei) au rolul de a sublinia relaţia originară a omului cu înţelepciunea şi învestirea lui cu calitatea de reprezentant terestru al dumnezeirii, postură pe care Solomon, ca rege al poporului ales, era cel mai îndreptăţit să o revendice. ♦ Verbele care desemnează două dintre misiunile omului pe pămînt (gr. *διέπῃ τὸν κόσμον ἐν ὁσιότητι καὶ δικαιοσύνῃ καὶ ἐν εὐθύτητι ψυχῆς κρίσιν κρίνῃ*, lat. *ut disponat orbem terrarum in aequitate et iustitia et in directione cordis iudicium iudicet*) sînt însoţite de complemente directe (cel de-al doilea este un acuzativ intern, ebraism morfologic cu rol intensiv) şi modal-instrumentale (exprimate în greaca *κοινή*, conform unei uzanţe deja familiare, de *ἐν* + dativul); grecescul *ὁσιότης* pune traducătorilor problema opţiunii semantice, întrunind atît sensul religios de 'devoţiune, evlavie', cît şi sensul moral de 'puritate, cuviinţă' (redat în latină prin *aequitas*); în traducerile româneşti observăm fie aderenţa la primul sens: *sfinţenie* (SEPT.NEC, BIBL.ANANIA şi noi), fie la cel de-al doilea: *curăţie* (BIBL.1688, MS.45, MS.4389), *îndreptare* (VULG.BLAJ), *cuviinţă* (BIBL.MICU, BIBL.1914, BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968).

9:4

În acest verset, Solomon îi adresează lui Dumnezeu, sub formă imperativă (gr. *δός μοι*, lat. *da mihi*), cererea de a fi dăruit cu înţelepciune, precizînd că e vorba de postura supremă a acesteia, aceea de părtaşă a puterii divine (gr. *τὴν τῶν σῶν θρόνων πάρεδρον*, lat. *sedium tuarum adsistricem*; pluralul *θρόνοι* desemnează metonimic vastitatea suveranităţii divine), egală lui Dumnezeu şi asociată lui în toate. Mizînd pe paralelismul antitetic, Solomon îşi intensifică apoi demersul, sub formă negativă, cerînd să nu fie alungat dintre copiii sau servitorii lui Dumnezeu; grecescul *παῖς*, ca şi latinescul *puer*, poate desemna deopotrivă copilul şi sclavul, aici sugerînd relaţia de familiaritate şi intimitate cu Dumnezeu. În traducerile româneşti apar ambele sensuri ale substantivului: *slugi* (BIBL.1688, MS.45, MS.4389, VULG.BLAJ, BIBL.MICU, BIBL.1914), *slujitori* (BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968), *copii* (BIBL.ANANIA, SEPT.NEC şi noi).

9:5

Prima parte a versetului reproduce literal o formulă biblică (Ps. 115:7), menită a clama insistent dependenţa de Dumnezeu şi a-i atrage astfel bunăvoinţa şi mila. În următoarele ipostaze asumate de Solomon sînt evidente influenţele psalmiste (Ps. 89), prin apelul la reflecţii generale privind fragilitatea omului, scurtimea vieţii sale şi slaba sa capacitate intelectuală, în scopul de a justifica necesitatea protecţiei din partea înţelepciunii divine.

9:6

Protaza perioadei concesive de aici pune în discuţie posibilitatea perfecţiunii umane (gr. *τέλειος*, lat. *consummatus*), dobîndită prin eforturi proprii, acceptată, în principiu, şi de filosofii stoici, pentru ca apodoza ei să-i conteste valoarea, în absenţa înţelepciunii divine (genitivul absolut grec *τῆς ἀπὸ σοῦ σοφίας ἀπούσης*, cu valoare condiţională eventuală, este redat explicit în latină nu printr-un ablativ absolut, ci printr-o subordonată condiţională cu aceeaşi valoare: *si ab illo abfuerit sapientia tua*). În traducerile româneşti, remarcăm echivalarea structurii condiţionale nominale din *Septuaginta* în BIBL.1688 (*cea de la tine înţelepciune lipsind*) şi MS.45 (*cea de la tine înţelepciune lipsindu-să*).

9:7

Plasarea incipitală a subiectului (gr. *σύ*, lat. *tu*) întăreşte valoarea sa emfatică, subliniind preferinţa lui Dumnezeu (gr. *προείλω*, lat. *elegisti*; verbul latin nu echivalează şi prefixul celui grec, care sugerează o alegere anticipată, deliberată, ca o posibilă aluzie la înlăturarea altor fii ai lui David, virtuali candidaţi la tron) pentru Solomon, ca rege şi judecător al poporului ales; prin insistenţa asupra alegerii preferenţiale, se crede că textul *Înţel.* este mai aproape de *Septuaginta* decît de textul masoretic (*cf.* PETERCĂ, p. 162). Ideea de popor este detaliată prin desemnarea fiilor şi fiicelor lui Israel ca membri egali ai aceleiaşi comunităţi etnice şi cultuale. Majoritatea traducerilor româneşti echivalează explicit semantismul verbului grec *προείλω*, insistînd pe ideea alegerii anticipate: *înainte m-ai ales* (BIBL.1688, MS.45, BIBL.MICU, BIBL.1914), *m-ai ales pe mine mai dinainte* (BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968), *m-ai preferat* (opţiunea noastră).

9:8

Versetul dezvoltă ideea împlinirii de către Solomon a unei importante porunci divine, referitoare la construirea templului (gr. *ναός*, lat. *templum*) pe muntele sfînt (gr. *ἐν ὄρει ἁγίῳ*, lat. *in monte sancto*; în privinţa localizării Templului, *Înţel.* se conformează tradiţiei croniste şi rabinice) şi a altarului de sacrificii (gr. *θυσιαστήριον*, neologism în *Septuaginta*; lat. *altare*) în oraşul de la poalele acestuia, vechiul Sion, considerat a fi sălaşul ales de Dumnezeu (*cf.* 1Reg. 8:16; Ps. 131:13-14), datorită prezenţei Arcei şi a Templului. În *Septuaginta*, autorul nu precizează (prin dativul pronominal *μοι*) că porunca construirii templului i-a fost dată lui Solomon, întrucît ea i-a fost dată tatălui său, David, care nu a apucat să o împlinească din pricina numeroaselor războaie; VET.LAT. introduce, însă, un *me*, cu referinţă explicită la Solomon, pe care îl redau mai multe traduceri româneşti: *şi mi-ai zis să zidesc* (MS.4389), *mi-ai zis a zidi* (VULG.BLAJ), *zis-ai să zidesc*

(BIBL.MICU, BIBL.1914), *mi-ai poruncit să zidesc* (BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968, BIBL.ANANIA). ♦ Precizarea că ambele construcţii ridicate de Solomon au fost o copie (gr. *μίμημα*, lat. *similitudo*) a cortului sfînt (gr. *σκηνὴ ἁγία*, lat. *tabernaculum sanctum*) al lui Dumnezeu, pregătit de el de la început, a suscitat numeroase discuţii din partea exegeţilor (*vide* LARCHER, SAG., II, p. 580-583); în esenţă, s-au formulat trei ipoteze: una istorică, conform căreia modelele au fost cortul şi altarul construite de Moise; una cosmică, care dă ca model lăcaşul divin celest; una filosofică, care, după teoria platoniciană, consideră templul şi altarul drept materializări ale lumii ideilor. ♦ Remarcăm în majoritatea traducerilor româneşti folosirea unui termen de origine slavă, în cîteva variante fonetice, pentru echivalarea noţiunii de altar: *jîrtăvnicu* (BIBL.1688, MS.45), *jertvenic* (BIBL.MICU, BIBL.1914), *jertfelnic* (BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968, BIBL.ANANIA); VULG.BLAJ traduce latinescul *altare* prin vechea formă românească *oltariu*.

9:9

Prin reîntoarcerea la înţelepciune, după digresiunea din versetele 4-8, se insistă din nou asupra participării ei la creaţia divină şi la deplina cunoaştere a modului în care viaţa umană se poate rostui după vrerea lui Dumnezeu, conform unor cunoscute motive biblice (Parim. 8:22-31), abil inserate de autor în textura rugăciunii solomoniene.

9:10

Versetul reia cererea anterioară a lui Solomon (versetul 4), subliniind ideea că înţelepciunea aparţine lumii celeste, de unde poate fi trimisă pe pămînt, ca mijlocitor între Dumnezeu şi lume, pentru a se alătura trudei oneste a unor oameni, precum tînărul Solomon, în intenţia lor de a-i fi pe plac divinităţii. Dublu prefixat, verbul grec *ἐξαπόστειλον* (care semnifică trimiterea de sus a unui reprezentant, redat inexpresiv în latină prin *mitte*) susţine ideea spaţială a transcendenţei divine.

9:11

Este invocată din nou omniscienţa înţelepciunii, în virtutea intimităţii ei cu Dumnezeu şi a participării directe la creaţie; Solomon aspiră să fie condus de ea cu chibzuinţă (gr. *σωφρόνως*, lat. *sobrie*) în acţiunile sale şi să fie păstrat în slava ei (gr. *ἐν τῇ δόξῃ αὐτῆς*, lat. *in sua potentia*); e vorba de spaţiul protector asigurat de gloria înţelepciunii (posibilă aluzie la norul protector al iudeilor pe drumul exodului), ca iradiere a puterii divine, astfel că prepoziţia (gr. *ἐν*, lat. *in*) are mai degrabă un sens locativ decît unul modal, care apare în unele traduceri româneşti: *cu mărirea ei* (BIBL.1688, MS.45), *prin slava sa/ ei* (BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968, BIBL.ANANIA); ca soluţie de echivalare, remarcăm în VULG.BLAJ folosirea adverbului *trezvit* ('cu mintea limpede, treaz') pentru redarea cît mai exactă a adverbului latin *sobrie*.

9:12

Sînt evaluate aici de către Solomon consecinţele şi, implicit, beneficiile protecţiei înţelepciunii, constînd în îndeplinirea îndatoririlor sale de suveran, demn de tatăl său, considerat de tradiţia biblică drept un model de dreptate, pietate şi vitejie (*cf.* 1Reg. 3:6).

9:13

Prin cele două interogaţii retorice succesive, Solomon devine vocea umanităţii, în nevoia ei imperioasă de a cunoaşte şi înţelege vrerea lui Dumnezeu şi de a trăi în conformitate cu ea. Semnalăm în traducerile româneşti două echivalări eronate ale verbului din a doua interogativă directă (gr. *ἐνθυμηθήσεται*, lat. *poterit cogitare*): *cine-şi va aduce aminte* (BIBL.1688, MS.45).

9:14

Ca justificare imediată a interogaţiilor precedente este invocată neputinţa spiritului uman de a discerne vrerea divină, din pricina judecăţilor sale temătoare (gr. *λογισμοὶ δειλοί*, lat. *cogitationes timidae*) şi a gîndurilor nesigure (gr. *ἐπισφαλεῖς αἱ ἐπίνοιαι*, lat. *incertae providentiae*).

9:15

Printr-o dezvoltare cauzală progresivă, de factură dialectică, autorul motivează limitele spiritului uman prin împovărarea acestuia cu greutatea materială a trupului pieritor (gr. *φθαρτὸν σῶμα*, lat. *corpus quod corrumpitur*), idee de evidentă sorginte greacă (*cf.* PLATON$_2$, *Phaidros*, 247b; *Timaios*, 69c; *Phaidon*, 81c); redînd ideea greacă într-o transpunere iconică biblică, Solomon desemnează trupul drept cort (în sensul generic de locuinţă) pămîntesc (gr. *γεῶδες σκῆνος*, lat. *terrena inhabitatio*), pentru a sublinia instabilitatea vremelnicului lăcaş somatic al spiritului. În traducerile româneşti, expresiva sintagmă are echivalările: *cel pămintescul sălaş* (BIBL.1688), *cel de pămînt sălaş* (MS.45), *viiaţa cea pămînteasc*ă (MS.4389), *lăcuinţa cea pămînteasc*ă (BIBL.MICU, BIBL.1914, BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968), *cortul acesta de lut* (BIBL.ANANIA), *lăcaşul pămîntesc* (VULG.BLAJ, SEPT.NEC); varianta noastră, *învelişul pămîntesc*, a avut în vedere conceperea trupului ca înveliş terestru al sufletului în operele filosofilor greci (*cf.* Platon, *Axiochos*, 366a).

9:16

Se insistă în continuare pe ideea caracterului aproximativ sau conjectural al cunoaşterii umane asupra unor realităţi accesibile şi familiare, cum sînt cele pămîntene (gr. *τὰ ἐπὶ γῆς*, lat. *quae in terra sunt*), faţă de care cele celeste (gr. *τὰ ἐν οὐρανοῖς*, lat. *quae in caelis sunt*) sînt cu totul în afara posibilităţii cognitive a omului, cum se poate deduce din interogaţia retorică din partea finală a versetului (gr. *τίς ἐξιχνίασεν*, lat. *quis investigabit*; forma de viitor a verbului latin, faţă de cea de aorist a verbului grec, se datorează unei lecţiuni atestate de numeroase manuscrise greceşti).

9:17

Tot sub formă interogativă este afirmată posibilitatea cunoaşterii de către unii oameni a vrerii divine, prin

revelaţie, cu ajutorul înţelepciunii şi al duhului sfînt, entităţi învestite cu aceeaşi misiune a iluminării omului asupra vrerii divine; prin paralelism sinonimic, Sfîntul Duh, ca principiu supranatural al cunoaşterii şi revelaţiei profetice, apare ca ipostaza supremă a înţelepciunii.

9:18-19

Versetele sînt concepute ca o concluzie la rugăciunea lui Solomon din acest capitol, menită a releva rolul corectiv (gr. *διωρθώθησαν*, lat. *correctae sint*), paideic (gr. *ἐδιδάχθησαν*, lat. *didicerint*) şi soteriologic (gr. *ἐσώθησαν*, lat. *sanati sunt*) al înţelepciunii şi a face trecerea la capitolul următor, care exemplifică ultimul ei rol, acela de salvare a umanităţii de la exterminare. VET.LAT. introduce un verset suplimentar (*quicumque placuerunt tibi*, *Domine*, *a principio*), considerat de exegeţi rezultatul unor succesive corupţii (*cf.* LARCHER, SAG., II, p. 605); dintre versiunile româneşti, MS.4389 menţionează adaosul latin într-o paranteză (*cîţi au plăcut ţie, Doamne, de-nceput*), iar VULG.BLAJ îl reproduce întocmai: *Că prin înţelepciune s-au tămăduit oricarii au plăcut Ţie, Doamne, din început*.

Capitolul al 10-lea

10:1

Versetul introductiv al acestui capitol, care face o anamneză a intervenţiei salutare a înţelepciunii de la începutul istoriei lumii, se referă la rolul ei protector (gr. *διεφύλαξεν*, lat. *custodivit*) pe lîngă Adam, desemnat într-o triplă ipostază: 1. *cel dintîi plăsmuit* (gr. *πρωτόπλαστος*, lat. *qui primus formatus est*; greoaia perifrază latină vădeşte limitele limbii în privinţa compunerii lexicale), epitet propriu al primului om (*cf.* 7:1); 2. *părinte al lumii* (gr. *πατὴρ κόσμου*, lat. *pater orbis terrarum*), ipostază referitoare la calitatea lui Adam de strămoş al umanităţii; 3. *unic zidit* (gr. *μόνος κτισθεῖς*, lat. *cum solus esset creatus*). Observăm că pentru a echivala expresia greacă, VET.LAT. circumstanţiază acţiunea exprimată de participiul pasiv grec, precizîndu-i valoarea temporală, opţiune imitată şi de unele traduceri româneşti: *atunci cînd a fost zidit întîiul* (BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968), [*pe cînd era*] *numai el creat* (SEPT.NEC); în opinia noastră, o astfel de traducere, corectă în principiu, limitează protecţia acordată de înţelepciune lui Adam la perioada anterioară apariţiei Evei, or, nu aceasta pare să fi fost ideea autorului, ci aceea de a exprima unicitatea celui creat de Dumnezeu ca arhetip celest al umanităţii. ♦ Ultima parte a acestui verset din *Septuaginta* (în VET.LAT., plasată în versetul al doilea, aşa cum procedează şi majoritatea traducerilor româneşti) face referire la continuarea protecţiei salutare a înţelepciunii pe lîngă Adam şi după căderea lui în păcat (gr. *παράπτωμα ἴδιον*, lat. *delictum suum*); este vorba de căderea definitivă din condiţia sa spirituală în existenţa corporală, fără nici o referire la vina Evei, culpabilitatea fiindu-i atribuită doar lui Adam.

10:2

Asistenţa milostivă a înţelepciunii pe lîngă părintele omenirii este sublimată în acest verset prin menţionarea tăriei (gr. *ἰσχύς*, lat. *virtus*) cu care acesta a fost învestit pentru a surmonta toate dificultăţile din viaţa sa pămînteană — acesta credem că este sensul sintagmei *κρατῆσαι ἁπάντων* (lat. *continendi omnia*), deşi unele traduceri străine (*vide* LARCHER, SAG., II, p. 608) şi româneşti fac referire la stăpînirea lui Adam asupra oamenilor: *să stăpînească toată făptura* (BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968).

10:3

Fără a-l numi, la fel ca pe Adam şi pe celelalte personaje biblice menţionate mai departe (procedeu explicat prin detaşarea autorului de religia iudaică oficială, prin grija sa de a nu-şi trada naţionalitatea iudaică, prin afectare stilistică ori prin dorinţa de a selecta prototipuri universal-umane, *vide* LARCHER, SAG., II, p. 615), versetul face referire la Cain (*cf.* Fac. 4:8-13), desemnat ca *nedrept* (gr. *ἄδικος*, lat. *iniustus*) din cauza apostaziei sale deliberate faţă de înţelepciune, care-l va duce la mînia faţă de Dumnezeu şi la uciderea fratelui său, Abel; afirmaţia autorului că acest personaj a devenit victima propriilor porniri fratricide (gr. *ἀδελφοκτόνοις συναπώλετο θυμοῖς*, lat. *per iram homicidii fraterni deperiit*) nu se referă la o sancţionare ulterioară a sa (moartea sa funestă din legendele iudaice), ci la una imediată, concomitentă actului fratricid (aşa cum o indică prefixul verbal *συν-* şi formele de dativ comitativ care încadrează verbul grec), o moarte spirituală, voluntar asumată.

10:4

Printr-o aparentă coincidenţă circumstanţială, autorul stabileşte o relaţie de cauzalitate între vina lui Cain (gr. *δι' ὃν*, lat. *propter quem*) şi potopul dezlănţuit pe pămînt, gestul său fratricid fiind considerat la originea propagării crescînde a răului (*cf.* Fac. 4:17-24). ♦ Menţiunea că înţelepciunea a salvat din nou (gr. *πάλιν*, lat. *iterum*) pămîntul (de fapt, omenirea), cîrmuindu-l pe cel drept (gr. *τὸν δίκαιον κυβερνήσασα*, lat. *iustum gubernans*), este o referire implicită la Noe şi la arca sa, desemnată metonimic drept simplu obiect de lemn (gr. *εὐτελὲς ξύλον*, lat. *contemptibile lignum*), sintagmă aparent peiorativă (mai ales în echivalarea latină), prin care autorul a intenţionat, de fapt, să contrapună insignifianţa obiectului amplorii cataclismului sau misiunii încredinţate. Traducerile româneşti valorifică polisemia adjectivului grec, redînd sintagma în variante mai intens sau mai slab peiorative: *lemn prost* (BIBL.1688, MS.45, BIBL.MICU, BIBL.1914), *lemnul cel nebăgat în samă* (VULG.BLAJ), *slaba corabie de lemn* (BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968), *lemn obişnuit* (BIBL.ANANIA), *biată bucată de lemn* (SEPT.NEC), *simplu obiect de lemn* (varianta noastră).

10:5

Versetul face referire la episodul turnului Babel (*cf.* Fac.

11:1-9) şi la un alt om drept, Avraam (*cf.* Fac. 12), ales de înţelepciune pentru reabilitarea umanităţii şi vegheat de ea în fermitatea credinţei acestuia în Dumnezeu, pusă la încercare prin proba sacrificării unicului fiu, Isaac (*cf.* Fac. 22). ♦ Interesantă este exprimarea metonimică în textul grec a milei lui Avraam faţă de fiul său (*ἐπὶ τέκνου σπλάγχνοις*), în baza credinţei anticilor că măruntaiele (*τὰ σπλάγχνα*) sînt sediul afectelor; în traducerile româneşti observăm fie redarea concretă a sensului substantivului grec, fie a sensului său figurat (*cf.* lat. *misericordia*): *pre ficaţii fiiului* (BIBL.1688), *spre a fiiului ficaţi* (MS.45), *spre feciori milă* (MS.4389), *întru mila fiului* (VULG.BLAJ), *cu mila cea mare a fiiului* (BIBL.MICU, BIBL.1914), *când a fost să-l doboare mila de copilul său* (traducere interpretativă, în BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968, BIBL.ANANIA), *în ciuda milei* [*acestuia*] *pentru copilul* [*lui*] (SEPT.NEC), *faţă de simţămintele paterne* (varianta noastră).

10:6

Aluzie la episodul referitor la Lot (*cf.* Fac. 19), cel de-al treilea om drept menţionat pînă acum (deşi tradiţia iudaică se arată severă în judecarea lui). ♦ Toponimul grec *Πεντάπολις* (lat. *Pentapolis*) desemnează aici cele cinci cetăţi palestiniene distruse de îngerii Domnului (Sodoma, Gomora, Adama, Zeboim şi Zoar, *cf.* Gen. 14:2-8), din cauza impietăţii locuitorilor lor (totuşi, IOSEPHUS FLAVIUS, în *De bello iudaico*, IV, 484, afirmă că Zoar exista încă în vremea sa, sec. I d.Hr.).

10:7

Autorul combină în acest verset datele biblice cu informaţiile culese din scrierile iudaice (Iosephus Flavius, Philon) cu privire la mărturiile rămase de pe urma cetăţilor lovite de fulgerele divine: 1. pămîntul înnegrit de fum şi incapacitatea arborilor de a-şi duce roadele pînă la coacere (*cf.* TACITUS, HIST., V, 7: *Haud procul inde campi quos ferunt olim uberes magnisque urbibus habitatos fulminum iactu arsisse; et manere vestigia, terramque ipsam, specie torridam, vim frugiferam perdidisse. Nam cuncta sponte edita aut manu sata, sive herba tenus aut flore seu solitam in speciem adolevere, atra et inania velut in cinerem vanescunt*); 2. coloana de sare în care s-a prefăcut soţia lui Lot, neîncrezătoare în cuvîntul Domnului, în jurul căreia s-a ţesut cunoscuta legendă etiologică, este desemnată ca amintire sau mormînt (ambiguitate semantică a grecescului *μνημεῖον*, parţial eludată de latinescul *memoria*) al unui suflet neîncrezător; în traducerile româneşti apar ambele sensuri: *mormînt* (BIBL.1688, BIBL.MICU, BIBL.1914), *gropniţă* (MS.45), *pomenire* (MS.4389, VULG.BLAJ, BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968), *amintire* (BIBL.ANANIA, SEPT.NEC şi noi).

10:8

Verset cu evidentă conotaţie moralizatoare, avertizînd, în spirit didactic, în baza celor menţionate mai sus, asupra perpetuării în memoria colectivă a umanităţii a păcatelor şi pătimirilor celor ce au nesocotit înţelepciunea (gr. *σοφίαν παροδεύσαντες*, lat. *sapientiam praetereuntes*).

10:9

Printr-o nouă antiteză, element constant al strategiei narative sapienţiale, autorul ilustrează grija statornică a înţelepciunii faţă de cei ce au slujit-o (SEPT.FRANKF. *τοὺς θεραπεύσαντας*; SEPT.RAHLFS *τοὺς θεραπεύοντας* 'cei ce o slujesc'), unii critici văzînd în această menţiune o aluzie la secta Terapeuţilor, contemporană autorului (*cf.* LARCHER, SAG., II, p. 628).

10:10

Componentele acestui verset fac trimitere la ipostazele protecţiei oferite de înţelepciune „dreptului" Iacob (*cf.* Fac. 27-28): i-a fost ghid, conducîndu-l pe cărări drepte, cînd fugea de mînia fratelui său Esau, i-a trimis celebra viziune de la Bethel, care-i dezvăluia împărăţia lui Dumnezeu (gr. *βασιλεία θεοῦ*, lat. *regnum Dei*, sintagmă susceptibilă de multiple interpretări în opinia exegeţilor, între care şi aceea de măreţie regală, la care nu aderă, însă, traducătorii), i-a înlesnit cunoaşterea realităţilor suprasensibile, accesibile doar sfinţilor, l-a făcut să aibă spor în toiul ostenelilor şi i-a înmulţit rodul strădaniilor (aluzii la cei 14 ani de trudă la Laban şi la numeroasele odrasle avute cu fiicele acestuia, Lea şi Rachela).

10:11

Versetul face aluzie la ultimii şase ani petrecuţi de Iacob la Laban (*cf.* Fac. 30:25; 31:16), cînd înţelepciunea, pedepsind cupiditatea lui Laban, a făcut ca toată averea lui să ajungă treptat în mîinile lui Iacob, îmbogăţindu-l.

10:12

Şi în acest verset e vorba tot de încercările lui Iacob de a scăpa de prigoana duşmanilor săi (Laban şi fraţii acestuia şi Esau, *cf.* Fac. 31:22-30) şi de ajutorul oferit lui de înţelepciune pentru a ieşi biruitor în disputa vajnică (gr. *ἀγὼν ἰσχυρός*, lat. *certamen forte*) cu Dumnezeu (*cf.* Fac. 32:23-32), în scopul moralizator de a-i demonstra puterea pietăţii (gr. *εὐσέβεια*, lat. *sapientia*); echivalarea latină, deşi e în logica textului, a fost luată puţin în seamă de traducători: *decât toate mai putearnică iaste înţelepciunea* (VULG.BLAJ).

10:13-14

După lungul excurs privitor la Iacob, datorat respectului autorului faţă de acest patriarh eponim (Dumnezeu l-a numit Israel) al poporului evreu, aceste două versete se referă la „dreptul" Iosif (*cf.* Fac. 37:39-41) şi la statornica asistenţă a înţelepciunii de-a lungul vieţii lui, din momentul cînd a fost vîndut de Iuda ismaeliţilor, apoi lui Potiphar; la curtea faraonului, ea l-a ferit pe Iosif să cadă în păcatul adulterului cu ispititoarea soţie a acestuia, l-a scos din închisoarea în care a fost aruncat din cauza uneltirilor ei, apoi i-a dăruit sceptrul şi puterea asupra asupritorilor săi, conferindu-i o glorie eternă (gr. *δόξα αἰώνιος*, *cf.* Fac. 45:13); autorul insistă asupra detaliilor istoriei egiptene a lui Iacob poate şi pentru a încuraja speranţele evreilor din Egipt într-o schimbare a situaţiei lor prezente.

10:15

Tot înţelepciunii i se atribuie eliberarea evreilor din robia egipteană; intenţia idealizantă a autorului este evidentă în cele două desemnări ale neamului iudaic: *popor sfînt* (gr. *λαὸς ὅσιος*, lat. *populus iustus*) şi *seminţie fără prihană* (gr. *σπέρμα ἄμεμπτον*, lat. *semen sine querela*); ambele sînt menite a pune în contrast valorile religioase şi morale ale iudaismului cu păgînismul ambiant.

10:16

Demersul soteriologic al înţelepciunii în Egipt începe cu învestitura spirituală a lui Moise ca „slujitor al Domnului" (gr. *θεράπων κυρίου*, lat. *servus Dei*), titlul său uzual în tradiţia vetero-testamentară (*cf.* Ieş. 4:10; 14:31; Deut. 3:24; etc.); înfruntarea acestuia cu faraonul (*cf.* Ieş. 7-12) este supradimensionată hiperbolic, prin folosirea pluralului retoric *regi de temut* (gr. *βασιλεῖς φοβεροί*, lat. *reges horrendi*) şi menţionarea unor *minuni şi semne* (gr. *τέρατα καὶ σημεῖα*, lat. *portenta et signa*), destinate a impresiona lectorii profani.

10:17

Menţionarea răsplătirii (gr. *μισθός*, lat. *merces*) iudeilor cuvioşi de către înţelepciune pentru truda lor la egipteni poate fi o referire generală la protecţia acordată de ea în timpul exodului sau una concretă la obiectele egiptene pe care aceştia le-au luat cu ei în exod; în cel de-al doilea caz, s-ar putea prezuma intenţia autorului de a justifica „furtul" de care au fost acuzaţi străvechii săi conaţionali în scrierile antisemite. ♦ Sînt detaliate apoi alte ipostaze ale protecţiei sapienţiale de care au beneficiat iudeii pe drumul exodului (*cf.* Ieş. 17-23).

10:18

În descendenţa ideatică a versetelor precedente, tot sub protecţia înţelepciunii e plasat şi episodul trecerii Mării Roşii (gr. *θάλασσα ἐρυθρά*, lat. *mare Rubrum*, traducerea denumirii ebraice *yam-sûph*, „marea trestiilor"), *cf.* Ex. 14-15. În *Istoriile* lui HERODOT (I, 120; II, 11; III, 36; IV, 37), sintagma *ἐρυθρὴ θάλασσα* (cu varianta ionică a adjectivului) desemna atît Marea Roşie, cît şi Oceanul Indian.

10:19

În menţionarea pedepsirii urmăritorilor egipteni prin înecarea lor în hăul Mării Roşii, apoi aruncarea trupurilor la suprafaţă, autorul dă curs informaţiei din Ieş. 14:30, deşi cea din Ieş. 15:12 lasă să se înţeleagă că trupurile au rămas pe fundul mării. Verbul grec *ἀνέβρασεν* 'i-a aruncat clocotind/ învolburîndu-se', redat simplificat în VET.LAT. prin *eduxit* (păstrînd, însă, ideea ridicării trupurilor la suprafaţă), a pus probleme traducătorilor români, unele soluţii, deşi corecte semantic, fiind inadecvate sensului contextual: *i-au fiert* (BIBL.1688, MS.45), *-i fîrse* (MS.4389).

10:20

Versetul precizează consecinţele acţiunilor din cel precedent, cea dintîi fiind exercitarea de către evrei a dreptului învingătorilor, constînd în spolierea de arme şi veşminte a trupurilor egiptenilor aruncate pe mal, episod nemenţionat, însă, în istorisirile biblice; după unele scrieri ulterioare (*cf.* IOSEPHUS FLAVIUS, *Antichităţi iudaice*, II, 349), armele egiptenilor ar fi fost aruncate de apă pînă în tabăra evreilor. Cea de-a doua consecinţă, importantă sub aspect cultual, a fost celebrarea în cînt, la unison, a numelui lui Dumnezeu şi a mîinii lui ocrotitoare (gr. *ὑπέρμαχος χείρ*, lat. *victrix manus*).

10:21

Unanimitatea (gr. *ὁμοθυμαδόν*, lat. *pariter*) rugăciunii colective a iudeilor către Dumnezeu, menţionată anterior, este justificată tot prin intervenţia înţelepciunii, ale cărei merite elogiate aici de autor (*a dezlegat limba muţilor şi a dat glas pruncilor*) au dat naştere unor interpretări diverse (*cf.* LARCHER, SAG., II, 647-648), mergînd de la recunoaşterea unui important miracol (conform exegezei rabinice din Ex. 15:1) pînă la hiperbolizarea, în manieră retorică, a atotputerniciei înţelepciunii.

Capitolul al 11-lea

11:1

Cu acest verset autorul pare a încheia referirea la intervenţia explicită a înţelepciunii, substituindu-i-l în următoarele acţiuni pe Dumnezeu. Ultimul ei demers salutar în favoarea iudeilor, vag formulat aici, a fost buna direcţionare a activităţilor acestora (gr. *εὐόδωσεν τὰ ἔργα αὐτῶν*, lat. *direxit opera eorum*), prin intermediul (gr. *ἐν χειρί*, ebraism frecvent în *Septuaginta* pentru desemnarea instrumentului animat; lat. *in manibus*) unui *sfînt profet* (gr. *προφήτης ἅγιος*, lat. *propheta sanctus*); e vorba de Moise, socotit în tradiţia biblică cel mai mare dintre profeţi (*cf.* Deut. 34:10).

11:2

Cele două stihuri ale versetului rezumă lunga călătorie a iudeilor prin pustiu, a cărui inospitalitate şi inaccesibilitate este subliniată insistent prin determinanţi adjectivali (gr. *ἀοίκητος... ἄβατοι*, lat. *quae non habitabantur... loca deserta*).

11:3

Retorizarea expresiei este şi aici evidentă prin desemnarea duşmanilor cu care s-au confruntat iudeii în deşert prin două adjective substantivizate sinonime (gr. *πολέμιοι... ἐχτροί*, lat. *hostes... inimici*). În versiunile româneşti, soluţiile de echivalare vădesc uneori deruta traducătorilor în faţa perechii sinonimice: *vrăjmaşi... pizmaşi* (BIBL.1688), *vrăjmaşi... vrăjmaşi* (MS.45), *războaie...* (lecţiune eronată: *πόλεμοι* în loc de *πολέμιοι*) *vrăjmaşi* (MS.4389), *vrăjmaşi... nepriiatini* (VULG.BLAJ), *vrăjmaşi... împrotivnici* (BIBL.MICU, BIBL.1914); *duşmani... ei toţi* (BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968), *duşmani... potrivnici* (BIBL.ANANIA), *vrăjmaşi... duşmani* (SEPT.NEC); soluţia noastră, *duşmani... vrăjmaşi*, încearcă să păstreze distincţia clasică, estompată în timp,

între duşmanii publici şi cei personali, exprimată de cele două substantive.

11:4

Versetul prezintă miracolul apei dăruite de Dumnezeu celor doborîţi de sete în deşert, prin ruga lui Moise (*cf.* Ieş. 17:1-7); autorul recurge din nou la un expresiv paralelism sinonimic (gr. *ἐκ πέτρας ἀκροτόμου... ἐκ λίθου σκληροῦ*, lat. *de petra altissima... de lapide duro*) pentru a desemna duritatea stîncii din care Moise (*vide et* PHILON, *Vita Mosis*, 1, 38) a făcut să ţîşnească *leac de sete* (gr. *ἴαμα δίψης*, lat. *requies sitis*).

11:5-6

Versetele exprimă reflecţia autorului asupra semnificaţiei miracolului apei, printr-o frază structurată de corelative pronominale (gr. *δι'ὧν... διὰ τούτων*, lat. *per quae... per haec*) şi paralelism verbal antitetic (gr. *ἐκολάσθησαν... εὐεργετήθησαν*, lat. *poenas passi sunt... bene cum illis actum est*; din nou se observă preferinţa traducătorului latin pentru perifraze explicite), care pun în contrast soarta egiptenilor şi a iudeilor; în VET.LAT. există un surplus (*a defectione potus sui et in eis, cum abundarent, filii Israël laetati sunt*), explicat de exegeţi printr-o glosare posterioară (*vide* LARCHER, SAG., III, p. 657); în traducerile româneşti el e înserat ca atare doar în VULG.BLAJ: *Prin acealea, lipsindu-li-să, bine cu ei s-au făcut*. ♦ Valorificînd sursele biblice şi exegezele rabinice, autorul enunţă aici un principiu al acţiunii divine care va domina dezvoltarea din versetele ulterioare: prin acelaşi element al naturii, divinitatea poate salva sau poate pedepsi; din cazurile particulare menţionate, el deduce constantele acţiunii providenţiale, care configurează un adevărat talion celest.

11:7-8

În aceste două versete, autorul explică principiul tocmai enunţat, revenind la miracolul anterior şi punînd în relaţie antitetică, prin uzul prepoziţiilor *ἀντί* (SEPT.FRANKF.) şi *pro* (VET.LAT.), *apa îmbelşugată* (gr. *δαψιλὲς ὕδωρ*, lat. *abundans aqua*) dăruită evreilor şi *fluviul tulburat de sînge colbuit* (gr. *ποταμὸς αἵματι λυθρώδει ταραχθείς*, lat. *humanum sanguinem*; traducătorul latin simplifică exprimarea, redînd direct efectul: preschimbarea în sînge a apei Nilului) de care au avut parte egiptenii *ca dovadă* (gr. *εἰς ἔλεγχον*, lat. *in traductione*) a fărădelegii uciderii pruncilor. ♦ Observăm din nou confuzia semnalată anterior între cele două cuvinte greceşti, apropiate ca sens: neutrul *τὸ ἔλεγχος* ('mustrare, pedepsire') şi masculinul, prezent în text, *ὁ ἔλεγχος* ('dovadă, argument combativ'), versiunea latină, prin echivalarea *traductio* 'ocară', redînd semantismul neutrului; în versiunile româneşti semnalăm echivalarea corectă a substantivului masculin grec în variantele: *spre dovedirea* (BIBL.1688, MS.45, BIBL.MICU, BIBL.1914), *spre vădirea* (MS.4389), restul traducerilor prezentînd echivalări mai apropiate de versiunea latină: *întru-n pierderea* (VULG.BLAJ), *spre pedeapsă* (BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, 1968), *pedeapsă* (BIBL.ANANIA), *ca mustrare* (SEPT.NEC); versiunea noastră, *ca dovadă*, respectă sensul grec. *εἰς ἔλεγχον*. ♦ O altă problemă a pus traducătorilor redarea adjectivului *λυθρώδες* ('colbuit'), calificativ al substantivului *αἷμα*, din versetul 7 al SEPT.FRANKF. (6 în SEPT.RAHLFS); traducerea românească *sînge mîntuitor* din MS.45, preluată de BIBL.1688, pare a anticipa efectul pedepsei divine.

11:9

Bazîndu-se pe informaţiile biblice din Ieş. 7:21 şi 24, autorul prezintă intenţia divinităţii de a revela iudeilor însetaţi severitatea pedepsirii prin însetare a egiptenilor pentru delictul lor pruncucid; este revelaţia unei justiţii divine necruţătoare, ca avertisment pentru evreii necredincioşi şi, în acelaşi timp, ca asigurare că toţi potrivnicii (gr. *ὑπεναντίοι*, lat. *adversarii*) poporului ales vor fi şi în viitor la fel pedepsiţi. VET.LAT. dă o versiune mai explicită a revelaţiei divine, uşor diferită de textul grec, *quemadmodum tuos exaltares et adversarios illorum necares*, tradusă cu fidelitate în VULG.BLAJ: *în ce chip pre ai Tăi îi înalţi şi pre protivnici îi îneci.*

11:10-11

Din nou autorul subliniază antitetic importanţa didactică, sub aspect cognitiv (gr. *ἔγνωσαν*, lat. *scierunt*), a revelaţiei divine primite de iudei prin miracolul apei: setea trimisă lor în deşert, ca o punere la încercare a credinţei, are semnificaţia paideică a unei corecţii aplicate *cu milă* (gr. *ἐν ἐλέει*, lat. *cum misericordia*) de un *părinte dojenitor* (gr. *πατὴρ νουθετῶν*, lat. *pater monens*), în timp ce aceea trimisă necredincioşilor egipteni a fost pedeapsa dată cu mînie (gr. *μετ'ὀργῆς*, lat. *cum ira*) de un *rege osînditor* (gr. *βασιλεὺς καταδικάζων*, lat. *rex interrogans*). Termenii juridici folosiţi în descrierea tratamentului divin aplicat egiptenilor au o orientare escatologică, prefigurînd pedeapsa finală a celor necredincioşi din perspectiva unui spirit auctorial naţionalist, acuzat ulterior de comentatori de „şovinism iudaic", incompatibil cu spiritul universalist evanghelic (*vide* LARCHER, SAG., III, p. 665).

11:12

Avem a face aici cu o formulare concisă, cu sens obscur, în care, prin două forme participiale opuse semantic (gr. *ἀπόντες... παρόντες*, lat. *absentes... praesentes*), implicînd o perspectivă spaţial-temporală, autorul pare a-i desemna: 1. fie pe egipteni, într-o dublă ipostază: cei chinuiţi anterior de tortura setei şi cei ce aflaseră recent de miracolul apei hărăzit duşmanilor lor; expresia *la fel se chinuiau* (gr. *ὁμοίως ἐτρύχοντο*, lat. *similiter torquebantur*) face referire, în acest caz, la o tortură fizică reactualizată într-una morală, 2. fie pe egipteni şi pe iudei. În majoritatea versiunilor româneşti, este redat sensul spaţial al participiilor, dar ordinea lor este inversată (*e.g.* BIBL.1688: *şi fiind de faţă şi lipsind*), dintr-o raţiune pe care o putem doar prezuma, în funcţie de percepţia asupra referinţei: dacă traducătorii au înţeles că ambele forme îi desemnează pe egipteni, motivul ar fi focalizarea atenţiei asupra celor contemporani cu miracolul; dacă le-au interpretat ca referindu-se la egipteni şi iudei, motivul ar fi privilegierea celor din urmă; în

VULG.BLAJ, participiile latine sînt traduse corect: *cei de departe şi cei de faţă*.

11:13

Obscuritatea enunţului anterior pare a se diminua în acest verset explicativ, prin menţionarea unei duble suferinţe (gr. *διπλῆ λύπη καὶ στεναγμός*, lat. *duplex taedium et gemitus*) a egiptenilor contemporani cu miracolul apei: una prezentă şi una reactualizată de amintirea suferinţelor trecute.

11:14

Incipitul explicativ al versetului poate sugera că dubla suferinţă a egiptenilor se datora şi revelaţiei lor asupra prezenţei divine, cînd au aflat că ceea ce fusese anterior pentru ei o pedeapsă era acum o binefacere pentru iudei. Ei au perceput astfel semnificaţia pedepselor trimise şi au recunoscut în final existenţa şi puterea lui Dumnezeu (a fost atunci victoria definitivă a lui Yahve asupra zeilor egipteni, *cf.* Ieş. 12:12); pentru a sublinia această idee, VET.LAT. adaugă *admirantes in finem exitus* (*minunîndu-se la capătul întîmplării*), o adiţionare ulterioară, influenţată de expresia similară din versetul următor (*in finem eventus mirati sunt*), prezentă în mai multe manuscrise latine, iar în traducerile româneşti redată doar în VULG.BLAJ: *mirându-să întru sfârşitul ieşirii*.

11:15

Fără a fi numit, Moise a fost şi el o revelaţie pentru egipteni, cînd au aflat că datorită lui evreii suferiseră de sete altfel decît ei; copilul evreu aruncat în Nil (*cf.* Ieş. 1:22), conform practicii lepădării (gr. *ἔκθεσις*, lat. *expositio*), frecventă în epoca ptolemaică şi romană, apoi adultul alungat în derîdere de la curtea faraonului (*cf.* Ieş. 5:2-5), devenise un profet preţuit de Dumnezeu, luîndu-şi astfel revanşa pentru umilinţele îndurate de el şi de conaţionalii lui. Expresia de aici, *la capătul întîmplărilor* (gr. *ἐπὶ τέλει τῶν ἐκβάσεων*, lat. *in finem eventus*), se poate referi atît la şirul de miracole de care au beneficiat evreii, culminînd cu cel al apei, cît şi la faptul că egiptenii au pierdut mai apoi orice urmă a acestora.

11:16-17

Păstrînd atenţia asupra egiptenilor, autorul menţionează un alt aspect al *nedreptăţii* (gr. *ἀδικία*, lat. *iniquitas*) lor, care a antrenat o nouă manifestare a talionului divin, anume acea formă particulară de idolatrie, zoolatria. Incipitul prepoziţional antitetic (gr. *ἀντί*, lat. *pro*) marchează introducerea unui nou principiu al acţiunii divine, enunţat ca finalitate a ei în versetul 16: pedepsirea omului chiar prin păcatul săvîrşit. Conform ordinii biblice a plăgilor egiptene, trimiterea unor gîngănii şi jivine închinătorilor lor *spre pedepsire* (gr. *εἰς ἐκδίκησιν*, lat. *in vindictam*) a fost cea de-a doua, act justiţiar considerat de autor pe deplin îndreptăţit de neghiobia adoratorilor unor divinităţi teriomorfe; ecoul polemicii iudaice contra idolatriei păgîne, dar şi propria observaţie a formelor pietăţii populare din mediul ambiant justifică judecata severă a autorului. ♦ În traducerile româneşti, termenul juridic grec *ἐκδίκησις*, însemnînd atît ‘pedepsire, pedeapsă’, cît şi ‘răzbunare’ (traducerea latină *vindicta* privilegiază al doilea sens), apare în ambele variante semantice: pentru primul sens optează BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968, BIBL.ANANIA, SEPT.NEC şi noi, pentru cel de-al doilea, în versiunea arhaică *izbîndire/ izbîndă*, optează BIBL.1688, MS.45, MS.4389, VULG.BLAJ.

11:18-20

După menţionarea actului justiţiar de mai sus, a cărui interpretare strictă ar presupune sancţionarea mecanică a oricărei devieri umane, conform unei justiţii divine extrem de rigide, autorul se va strădui să aducă o anume corecţie imaginii divinităţii, în sensul clemenţei pe care o dovedesc pedepsele ei. Ideea din aceste versete e aceea că, în calitatea lui de plăsmuitor al materiei primordiale informe (gr. *ἄμορφος ὕλη*; expresie filosofică greacă relativ tîrzie, atribuită lui Posidonius şi doxografilor, care desemnează starea anterioară constituirii lumii, *cf.* lat. *materia invisa*), Dumnezeu ar fi putut substitui gîngăniilor trimise asupra Egiptului fiare cumplite sau monştri uriaşi, atunci creaţi de el, care să-i ucidă pe loc. În versetul 19 din SEPT.FRANKF. (18 în SEPT.RAHLFS), o problemă de interpretare pune expresia *βρόμους καπνοῦ* (în SEPT.RAHLFS *βρόμον καπνοῦ*), dată fiind dificila asociere a semantismului celor două cuvinte; trebuie avută în vedere o posibilă lecţiune eronată, *βρόμος* (‘zgomot, vuiet’) pentru *βρῶμος* (‘miros urît, duhoare’), semnalată de editori (*vide* LARCHER, SAG., III, p. 682) şi, lucru important, confirmată de VET.LAT. (*fumi odor*). În traducerile româneşti se observă fie încercarea de a reda ca atare expresia greacă, fie echivalarea ei latină: *urlete de fum* (BIBL.1688, MS.45), *miros de fum* (MS.4389, VULG.BLAJ), *ca vîntul suflă fum* (BIBL.MICU, BIBL.1914, traducere explicativă), *fum puturos* (BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968, BIBL.ANANIA), *fum plin de duhoare* (SEPT.NEC); traducerea noastră, *vuiete de fum*, se conformează sintagmei din SEPT.FRANKF., susceptibilă de comparaţia cu bubuiturile unui vulcan fumegînd.

11:21

În aceeaşi intenţie de a elogia clemenţa manifestării punitive a divinităţii, autorul avansează ipoteza că, şi în lipsa unor instrumente zoomorfe, Dumnezeu i-ar fi putut pedepsi pe egipteni, şi în general pe oameni, doar prin *suflul puterii* (gr. *πνεῦμα δυνάμεως*, lat. *spiritus virtutis*), expresie ce sugerează o amplificare escatologică a judecăţii exercitate în context istoric (VET.LAT. adaugă un enunţ suplimentar, explicativ, *persecutionem passi ab ipsis factis suis*, inserat şi tradus în VULG.BLAJ: *goană răbdând de la însăşi faptele sale*). Acestei viziuni apocaliptice distructive, bazată pe folosirea brutală a puterii, îi este opusă în ultima parte a versetului o rînduială divină înţeleaptă, bazată pe *măsură* (gr. *μέτρον*, lat. *mensura*), *număr* (gr. *ἀριθμός*, lat. *numerus*) şi *greutate* (gr. *σταθμός*, lat. *pondus*), cele trei proprietăţi fundamentale ale universului în sistemele filosofice greceşti (*cf.* PLATON2, *Legile*, VI, 757b), văzute şi de autorii creştini drept componente ale armoniei cu care Dumnezeu şi-a înzestrat

creaţia (pentru a explica alcătuirea lumii, Augustin citează intens această parte a versetului septuagintar în traducere latină: *sed omnia in mensura et numero et pondere disposuisti*).

11:22

Autorul revine la ideea anterioară a puterii divine care ar putea distruge universul, susţinută de o interogaţie retorică cu sens negativ, în manieră biblică, asupra invincibilităţii tăriei braţului (gr. *κράτος βραχίονος*, lat. *virtus bracchii*) lui Dumnezeu.

11:23

Afirmaţia precedentă e justificată aici prin micimea lumii în faţa lui Dumnezeu, ilustrată prin două comparaţii succesive: în cea dintîi, imitată, se pare după Is. 40:15, lumea e comparată cu *înclinarea din talere [a balanţei]* (gr. *ῥοπὴ ἐκ πλαστίγγων*, lat. *momentum staterae*), formulare ce a pus probleme traducătorilor români, judecînd după soluţiile propuse: *plecarea den cumpene* (BIBL.1688, MS.45), *minută de cumpănă* (VULG.BLAJ, traducere exactă a variantei latine), *plecarea cumpenii* (BIBL.MICU, BIBL.1914), *acel pic de praf care face cumpăna să se plece*, traducere excesiv explicativă, în baza textului ebraic al Is. 40:15 (BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968), *un grăunte în cumpănă* (BIBL.ANANIA), *fir de praf care apleacă talerul cumpenei* (SEPT.NEC). A doua comparaţie, uşor inteligibilă şi poetică, are ca reper *picătura de rouă* (gr. *ῥανὶς δρόσου*, lat. *gutta roris*), şi ea un simbol al inconsistenţei şi evanescenţei.

11:24

Atotputernicia lui Dumnezeu este prezentată în acest verset ca fundament al milei sale universale (gr. *ἐλεεῖς πάντας*, lat. *misereris omnium*) şi al îngăduinţei faţă de păcatele oamenilor, întru pocăirea lor (gr. *εἰς μετάνοιαν*, lat. *propter paenitentiam*). Tema este frecventă în Biblie (*cf.* Fac. 1:31; Ps. 144:9; Rom. 2:4), dar profunzimea reflecţiei de aici confirmă universalismul literaturii sapienţiale.

11:25

Într-o înlănţuire a motivaţiilor este prezentată mai întîi sursa milei şi a îngăduinţei divine: dragostea lui Dumnezeu pentru creaturile sale; această aserţiune este reluată apoi sub formă negativă şi antitetică (dragostea e afirmată prin negarea urii), după binecunoscutul procedeu ebraic.

11:26

Construit din două interogaţii retorice, versetul pune in discuţie vrerea lui Dumnezeu de a vedea durînd creaţia sa, aceeaşi vrere prin care tot ce-a fost creat a fost *chemat* (gr. *κλεθέν*, lat. *vocatum*) de el la existenţă. Prin această prelungire a vrerii creatoare în cea conservatoare este interpretată însăşi dăinuirea lumii create.

11:27

Versetul este conceput ca o concluzie a capitolului, aducînd ca ultim argument al clemenţei lui Dumnezeu atotstăpînirea sa (gr. *ὅτι σά ἐστι*, lat. *quoniam tua sunt*); ideea de posesie universală este întărită de adresarea finală (gr. *δέσποτα φιλόψυχε*, lat. *Domine, qui amas animas*). În opinia exegeţilor (*vide* LARCHER, SAG., III, p. 697), adjectivul grec *φιλόψυχος* are şi aici sensul 'iubitor de viaţă' (nu doar 'iubitor de suflete', întrucît *ψυχή* poate desemna şi viaţa), la fel ca în scrierile stoice, care, acceptînd suicidul, blamează ataşamentul excesiv pentru propria viaţă; adjectivul e totuşi folosit aici cu un sens neobişnuit, pentru că nu e vorba de ataşamentul lui Dumnezeu pentru propria-i viaţă, ci pentru cea a creaturilor sale. În traducerile româneşti ale acestei invocaţii finale prevalează sensul etimologic primar al adjectivului grec: *Stăpîne iubitoare/ iubitoriu de suflete* (BIBL.1688, MS.4389, BIBL.MICU, BIBL.1914, BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968), *Despuitoare, iubitoare de suflete* (MS.45), *Doamne, Cel ce iubeaşte sufletele* (VULG.BLAJ), *Stăpâne, iubitorule al sufletelor* (BIBL.ANANIA), *Stăpâne iubitor de viaţă* (SEPT.NEC), opţiune pe care o împărtăşim, în varianta *Stăpîne de viaţă iubitor.*

Capitolul al 12-lea

12:1

Versetul incipient al acestui capitol are în SEPT.FRANKF. un rol explicativ faţă de finalul celui precedent, motivînd posesia divină universală prin rolul cosmic atribuit divinului *duh fără de moarte* (*ἄφθαρτον πνεῦμα*); probabil datorită unei lecţiuni eronate a adjectivului grec (*ἀγαθόν* pentru *ἄφθαρτον*), VET.LAT. prezintă în manuscrise variantele: *bonus enim est spiritus tuus in omnibus/ o quam bonus et suavis est, Domine, spiritus tuus in omnibus!* — transformarea afirmaţiei în exclamaţie şi adaosul *Domine... et suavis* par a fi iniţiative tîrzii, pe teren latin, neexistînd suspiciuni privind autenticitatea textului grec (*vide* LARCHER, SAG., III, p. 699). Dintre traducerile româneşti, varianta latină exclamativă este reprodusă doar de VULG.BLAJ: *O, cât de bun şi de dulce e, Doamne, Duhul Tău în toate!*

12:2

Reluînd unele dintre ideile precedente, autorul reaminteşte îngăduinţa divină faţă de cei ce cad în păcat, moderaţia corecţiilor aplicate ca avertismente, precizînd în final scopul acestei strategii pedagogice: eliberarea de păcat şi întoarcerea spre credinţă, în fapt *pocăinţa* (gr. *μετάνοια*, lat. *paenitentia*), anterior amintită ca finalitate a clemenţei divine (11:23).

12:3-6

Cele patru versete prezintă, ca un caz limită în care divinitatea a dat dovadă de îngăduinţă, comportamentul abominabil al canaanenilor, vechii locuitori ai Palestinei, *pămîntul sfînt* (gr. *ἁγία γῆ*, lat. *terra sancta*) al lui Dumnezeu; practicile lor, care le-au atras iniţial ura divină, detaliate aici prin amplificarea datelor biblice (*cf.* Deut. 12:31; 18:9-12; Ps. 105:36-38), constau, în esenţă, în: magie, infanticid, canibalism. În ce priveşte acuzaţia de magie, în virtutea

unor ceremonii de mistere, e posibil ca autorul să fi atribuit canaanenilor practicarea unor ritualuri iniţiatice greceşti, rău privite în mediul iudaic; acuzaţia de infanticid pentru omorurile rituale de prunci e confirmată de atestările biblice (3Reg. 16:34; Is. 57:5; Ier. 7:31-32) şi de datele arheologice (*cf.* VINCENT, p. 188-201, *apud* LARCHER, SAG., III, p. 708), dar cea de canibalism pare cu totul nefondată (poate fi ecoul unor acuzaţii din mediul iudaic sau o amintire livrescă a rolului „măruntaielor", *σπλάγχνα*, în vechile sacrificii greceşti); o anume actualizare operează autorul şi în asimilarea vechilor canaaneni adepţilor unor culte păgîne din vremea sa, între care cel al lui Bacchus, celebrat prin ospeţe şi alaiuri orgiastice. După enumerarea acestor perversiuni, ultima parte a versetului 6 menţionează vrerea lui Dumnezeu de a-i da pieirii pe canaaneni, prin intermediul evreilor, autorul bazîndu-se pe informaţiile biblice (*cf.* Ieş. 23:28), deşi exegeza modernă diminuează considerabil credibilitatea unei voinţe divine exterminatoare.

12:7

Versetul precizează scopul pedepsei divine abătute asupra canaanenilor: dorinţa lui Dumnezeu ca pămîntul său sfînt să fie locuit de oameni demni de dragostea sa pentru el; ca viitori locuitori ai Canaanului, evreii sînt desemnaţi drept *o colonie vrednică de copii ai lui Dumnezeu* (gr. *ἀξία ἀποικία θεοῦ παίδων*, lat. *digna peregrinatio puerorum Dei*), sintagmă în care termenul grec *ἀποικία* (tradus în latină nu prin echivalentul exact *colonia*, ci prin *peregrinatio* 'înstrăinare, călătorie în străinătate'), care desemnează uzual colonia stabilită pe un pămînt străin de către cei emigraţi din patria lor, a fost considerat de unii editori nepotrivit, întrucît evreii veneau din Egipt, care nu fusese niciodată patria lor natală; autorul pare să fi folosit, totuşi, termenul în cunoştinţă de cauză, pentru a desemna situaţia particulară a evreilor aleşi şi trimişi de Dumnezeu pentru a ocupa pămîntul ce le-a fost promis (*cf.* Ieş. 23:23). În traducerile româneşti, termenul a primit echivalări mai apropiate, uneori, de cea latină: *înstriinare/ înstreinare* (BIBL.1688, MS.45), *mutare* (MS.4389), *lăcuitori/ locuitori* (BIBL.MICU, BIBL.1914, BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968, SEPT.NEC), *colonie* (BIBL.ANANIA şi noi); în VULG.BLAJ, traducerea sintagmei latine *digna peregrinatio puerorum Dei* prin *vreadnică nemerniciia slugilor lui Dumnezeu* valorifică sensul vechi al substantivului *nemernicie*, cel de 'pribegie, înstrăinare'.

12:8

Revenind la canaaneni, autorul justifică îndurarea lui Dumnezeu faţă de ei prin calitatea lor de oameni (gr. *ὡς ἄνθρωποι*, lat. *tamquam homines*), care rămîn, în pofida oricăror păcate, creaturile sale iubite (idee de sorginte biblică şi stoică). ♦ Trimiterea viespilor (gr. *σφῆκες*, lat. *vespae*) ca *avangardă a oştirii* (gr. *πρόδρομοι τοῦ στρατοπέδου*, lat. *antecessores exercitus*) divine, cunoscută fiind agresivitatea lor, a avut drept scop, după informaţiile biblice (*cf.* Ieş. 23:23; Ios. 24:12), expulzarea progresivă a canaanenilor.

12:9

Ca răspuns la o posibilă obiecţie a celor ce dezaprobau procedura divină anterior menţionată, sînt prezentate aici gradat, ca eventualitate, proceduri exterminatoare mult mai dure, care nu ar fi lăsat canaanenilor răgazul pocăinţei: o confruntare armată directă cu evreii, atacul unor fiare sălbatice sau, ca pedeapsă supremă, recursul lui Dumnezeu la *vorba aspră* (gr. *λόγος ἀπότομος*, lat. *verbum durum*).

12:10

Autorul revine la semnificaţia trimiterii înainte a viespilor ca oportunitate oferită canaanenilor de a se pocăi (gr. *ἐδίδους τόπον μετανοίας*, lat. *dabas locum paenitentiae*); printr-o expresivă litotă (gr. *οὐκ ἀγνοῶν*, lat. *non ignorans*), este afirmată perfecta cunoaştere de către Dumnezeu a înclinaţiei canaanenilor spre rău şi a mentalităţii lor perverse, datorate unei incurabile ereditări vicioase, care excludea orice posibilitate a convertirii lor.

12:11

Urcînd în timp pînă la originea (gr. *ἀπ'ἀρχῆς*, lat. *ab initio*) răutăţii inveterate a canaanenilor, autorul îi consideră *seminţie blestemată* (gr. *σπέρμα κατηραμένον*, lat. *semen maledictum*), în amintirea blestemului proferat de Noe asupra strămoşului lor eponim (*cf.* Fac. 9:25); *iertarea* (gr. *ἄδεια*, lat. *venia*) dăruită lor de Dumnezeu este justificată prin suveranitatea deplină a jurisdicţiei divine. În traducerile româneşti, termenul grec *ἄδεια*, care are în limbaj juridic sensul de 'iertare, impunitate', cum reiese şi din traducerea latină *venia*, este echivalat fie prin termeni precum *slobozenie/ slobodzie* (BIBL.1688, MS.45) şi *iertare* (MS.4389, VULG.BLAJ, BIBL.MICU, BIBL.1914), fie prin perifraze echivalente ale expresiei *ἐδίδους ἄδειαν*: *te-ai arătat îndelung răbdător* (BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968), *le-ai trecut cu vederea* (BIBL.ANANIA), *îi lăsai nepedepsiţi* (SEPT.NEC); versiunea noastră, *le dăruiai iertare*, încearcă să armonizeze sensurile juridice ale substantivelor grec şi latin.

12:12

Printr-o suită de patru interogaţii retorice, ce formulează, în limbaj juridic, eventualele acuzaţii ale unei instanţe umane sau divine, este întărită atît ideea independenţei suverane a divinităţii în deciziile ei judiciare, cît şi aceea a legalităţii pedepsirii unor *oameni nedrepţi* (gr. *ἄδικοι ἄνθρωποι*, lat. *iniqui homines*).

12:13

Imposibilitatea unor acuzaţii de felul celor presupuse anterior este ferm motivată în acest verset prin parafrazarea cunoscutei afirmări din *Septuaginta* a unicităţii lui Dumnezeu (*οὐκ ἔστιν θεὸς πλὴν ἐμοῦ*), care exclude chemarea sa în instanţă de către o autoritate divină superioară ierarhic.

12:14

Ideea anterioară este susţinută şi de referinţa la planul

uman, prin aceeaşi excludere a posibilităţii ca vreun suveran pămîntean, în pofida autorităţii sale jurisdicţionare, să cuteze a contesta în instanţă îndreptăţirea acţiunilor divine punitive.

12:15

Este respinsă din nou ideea unei puteri divine arbitrare şi nedrepte prin invocarea calităţii de *drept* (gr. *δίκαιος*, lat. *iustus*) a lui Dumnezeu, calificativ ce desemnează aici ipostaza juridică plenară a celui ce împarte dreptatea şi veghează la respectarea ei, neadmiţînd pedepsirea unor nevinovaţi.

12:16

Explicaţia propusă în acest verset este aceea că dreptatea divină şi clemenţa cu care ea e aplicată au ca sursă forţa şi stăpînirea universală a lui Dumnezeu; insistenţa asupra ideii de *forţă* (gr. *ἰσχύς*, lat. *virtus*) nu are scopul de a disculpa divinitatea de aparentele ei injustiţii, ci de a-i justifica comportamentul corectiv din trecut faţă de gravele păcate umane.

12:17

Acest verset subliniază explicit distincţia semantică între puterea fizică, *ἰσχύς*, şi puterea moral-juridică, *δύναμις* (nesesizată de versiunea latină, care redă ambele ipostaze prin *virtus*). Unii comentatori şi traducători (*vide* LARCHER, SAG., III, p. 727) pun la îndoială faptul că subiectul verbelor din acest verset este Dumnezeu, considerînd că persoana a II-a ar servi aici formulării sentenţioase a ideii că cel ce nu-şi poate impune puterea recurge la forţă; sîntem întrutotul de acord cu această interpretare şi traducerea noastră încearcă să redea sensul gnomic al contextului, schimbînd persoana verbului; un argument e şi faptul că, în versetul următor, revenirea la Dumnezeu, ca subiect al acţiunii, se face prin conexiune adversativă (gr. *σὺ δέ*, lat. *tu autem*). În traducerile româneşti, am întîlnit aceeaşi opţiune interpretativă doar în SEPT.NEC, în rest, subiectul rămîne Dumnezeu, fapt care contravine ideatic aserţiunilor de pînă acum.

12:18

În mod evident, acest verset este în raport adversativ cu cel precedent, subliniind ideea că Dumnezeu, spre deosebire de suveranii pămînteni, nu are nevoie de o demonstraţie de forţă pentru a-şi intimida supuşii; toleranţa sa este dovada unei puteri care dispune de alte mijloace pentru restabilirea ordinii vremelnic tulburate de păcatele umane.

12:19

Din nou este adusă în discuţie dimensiunea didactică (gr. *ἐδίδαξας*, lat. *docuisti*) a acţiunii divine, constînd în propovăduirea unui universalism filantropic (gr. *δεῖ τὸν δίκαιον εἶναι φιλάνθρωπον*, lat. *oportet iustum esse et humanum*) în rîndul poporului ales.

12:20-21

Cele două versete sînt componentele unei ample perioade ipotetice, cu valoarea unei interogative retorice, în care protaza problematizează clemenţa divină faţă de duşmanii poporului ales, iar apodoza constată cu uimire contrastul acesteia cu scrupulozitatea (gr. *ἀκρίβεια*, lat. *diligentia*) judecăţii lui Dumnezeu faţă de propriii săi copii, în virtutea vechilor *jurăminte şi legăminte* (gr. *ὅρκοι καὶ σύνθηκαι*, lat. *iuramenta et conventiones*) schimbate cu părinţii acestora.

12:22

Versetul este formulat ca o concluzie afirmativă la constatarea precedentă, punînd în lumină finalitatea paideică a acţiunii lui Dumnezeu: deprinderea iudeilor, atît în calitate de judecători, cît şi de judecaţi, cu prototipul divin de judecată, bazat pe bunătate şi milă. În prima parte a versetului, există, însă, un complement modal (gr. *ἐν μυριότητι*, lat. *multipliciter*), al cărui sens contrastează violent cu contextul, menţionînd o infinită biciuire (*de zeci de mii de ori*) a duşmanilor iudeilor, în evident contrast cu moderaţia pedepsirii lor afirmată pînă atunci; dat fiind faptul că termenul este un *hapax*, încercările de emendare a lui în *ἐν μετριότητι* (*cu măsură*) ni se par justificate şi am tradus, în consecinţă, la fel ca SEPT.NEC; restul traducerilor româneşti se conformează termenului originar: *e.g. de zêci mii de ori îi baţi* (BIBL.1688), *în multe chipuri îi baţi* (VULG.BLAJ).

12:23-27

Ultimele cinci versete ale capitolului repun în discuţie soarta egiptenilor judecaţi şi pedepsiţi de Dumnezeu pentru *scîrboşenii* (gr. *βδελύγματα*), termen expresiv prin care sînt desemnaţi în *Septuaginta* idolii păgîni (*cf.* Deut. 7:26; 27:15), pe care VET.LAT. îl echivalează printr-o perifrază explicativă (*haec quae coluerunt – cele pe care le-au cinstit*). ♦ În ultimul verset se afirmă că şirul de suferinţe ale egiptenilor, trimise lor cu un scop pedagogic şi soteriologic, a luat sfîrşit odată cu recunoaşterea lui Dumnezeu de către ei; atît textul grec, cît şi cel latin menţionează *sfîrşitul pedepsirii* (gr. *τὸ τέρμα τῆς καταδίκης*, lat. *finis condemnationis*), sintagmă perfect potrivită în logica textului, pe care, în mod inexplicabil, atît traducerile străine, cît şi majoritatea celor româneşti o redau ca pe o formă punitivă extremă: *la condamnation suprême* (LARCHER, SAG., III, p. 737), *osânda cea mai de pe urmă* (BIBL.MICU, BIBL.1914, BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968, BIBL.ANANIA), *osânda cea mai mare* (SEPT.NEC); o traducere corectă a sintagmei o găsim în BIBL.1688 (*săvîrşitul osîndei*), MS.4389 (*sfîrşitul osîndei*), MS.45 (*săvîrşitul vinovăţiei*) şi VULG.BLAJ (*sfârşitul osândii*).

Capitolul al 13-lea

13:1

Începînd cu acest capitol, autorul face o lungă digresiune (cap. 13-15) asupra idolatriei, examinînd acest fenomen în toată amploarea lui, prin enumerarea şi comentarea celor trei forme sub care s-a manifestat pînă atunci în istoria

umanităţii: divinizarea unor elemente şi forţe ale naturii, adorarea unor artefacte, zoolatria. Primul verset al capitolului abordează *ex abrupto* primul tip de idolatrie, desemnîndu-i pe practicanţii ei prin calificativul *deşerţi* (gr. *μάταιοι*, lat. *vani*), rejetat emfatic în poziţie incipitală şi explicat în cele trei propoziţii relative ca definind condiţia comună a celor ce nu se pot ridica prin cunoaştere deasupra realităţii cosmice sensibile, pentru a-l afla pe Creatorul ei transcendent. În traducerile româneşti, adjectivul a avut parte de echivalări nuanţate: *deşărţi/ dăşărţi* (BIBL.1688, MS.4389, VULG.BLAJ, BIBL.MICU, BIBL.1914, BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968, SEPT.NEC), *de nimică* (MS.45), *găunoşi* (BIBL.ANANIA). ♦ Ample comentarii (*vide* LARCHER, SAG., III, p. 750-751) a generat prezenţa în *Septuaginta* a dativului *φύσει* (absent în VET.LAT.), pe care majoritatea exegeţilor l-au relaţionat cu adjectivul *μάταιοι*, atribuind intelectului uman o debilitate naturală, consecinţă a păcatului originar; deşi, în principiu, această relaţionare semantică e posibilă prin hiperbat, unii cred că trebuie ţinut cont şi de topica intenţionată de autor, care-l plasează pe *φύσει* după *ἄνθρωποι*, ca determinant al acestuia, caz în care s-ar traduce *ca oameni... prin fire*. ♦ În ultimele două enunţuri se observă recursul la o anume simetrie sintactică a elementelor ce pun în contrast realităţile vizibile şi realitatea invizibilă, sursa a tot ce există, greu accesibilă cunoaşterii umane; cele dintîi sînt plasate la începutul enunţului, verbele ce exprimă neputinţa cunoaşterii umane sînt poziţionate median, iar în poziţie finală se află termenii aflaţi sub incidenţă semnificativă maximă, ce-l desemnează pe Dumnezeu: *cel ce fiinţează* (în sensul posedării plenare şi perpetue a existenţei: gr. *τὸν ὄντα*, lat. *qui est*) şi *meşterul* (în sensul de artizan al universului ca operă de artă, cum îl considerau grecii: gr. *ὁ τεχνίτης*, lat. *artifex*).

13:2

Autorul enumeră în acest verset marile forţe şi elemente ale naturii care aparţin realităţii vizibile şi care i-au impresionat pe oameni, determinîndu-i să le ia drept dumnezei (gr. *θεοὺς ἐνόμισαν*, lat. *deos putaverunt*). ♦ O problemă a pus traducătorilor o sintagmă abil plasată între cuvintele pe care le-ar putea determina deopotrivă, ca atribut apoziţional: gr. *πρυτάνεις κόσμου*, lat. *rectores orbis terrarum*; unii o consideră apoziţia substantivului precedent (gr. *φωστῆρας*, lat. *solem et lunam*), alţii a celui succedent (gr. *θεούς*, lat. *deos*). Opţiunea noastră este pentru a doua variantă, iar în traducerile româneşti aceeaşi soluţie interpretativă o întîlnim la BIBL.MICU, BIBL.1914, BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968 şi BIBL.ANANIA, restul traducerilor preferînd prima variantă, la fel ca unele traduceri străine (*vide* LARCHER, SAG., III, p. 748).

13:3-5

Cele trei versete readuc în prim plan toposul biblic al măreţiei şi frumuseţii (gr. *μέγεθος καὶ καλλονή*, lat. *magnitudo speciei*, traducătorul latin preferînd redarea celor două componente prin hendiadă) lui Dumnezeu reflectate în creaţie, îmbinat cu ideea de sorginte greacă a frumuseţii lumii, ca emanaţie a principiului ei generator (gr. *γενεσιάρχης*, *hapax* în *Septuaginta*, lat. *generator*), care este Creatorul (gr. *γενεσιουργός*, lat. *creator*).

13:6

Revenind la ideea din primul verset, autorul sugerează o diminuare a dojenirii adoratorilor unor realităţi create, în ipoteza că aceştia aveau o anume noţiune a divinului, dar *poate rătăcesc* (gr. *τάχα πλανῶνται*, lat. *fortasse errant*) drumul spre adevăratul Dumnezeu, identificîndu-l cu propriile-i creaţii.

13:7

Este motivată aici rătăcirea celor care, fascinaţi de frumuseţea creaţiilor divine, le confundă cu Creatorul lor; formele verbale de prezent sugerează că această formă de idolatrie rămîne la fel de actuală.

13:8

În pofida încercării anterioare de a le reduce vinovăţia, autorul reia (gr. *πάλιν*, lat. *iterum*) blamul la adresa idolatrilor.

13:9

Un nou verset construit ca perioadă condiţională cu apodoză interogativă, care formulează nedumerirea autorului cu privire la eşecul ştiinţei de a-l afla pe Dumnezeu, în pofida progreselor ei remarcabile. ♦ Dintre sensurile posibile ale grecescului *αἰών* ‘timp, viaţă, eternitate, generaţie, secol’, identice cu ale latinescului *saeculum*, am optat în traducere pentru cel de ‘eternitate’, pe care-l considerăm potrivit în context atît pentru amploarea atribuită cunoaşterii umane, cît şi pentru desemnarea cronotopului ideal pentru cuprinderea divinului; în restul versiunilor româneşti, opţiunile de echivalare sînt: *veac* (BIBL.1688, MS.45, MS.4389, BIBL.MICU, BIBL.1914), *lume* (BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968, BIBL.ANANIA, SEPT.NEC); surprinzătoare pare soluţia interpretativă din VULG.BLAJ, care traduce latinescul *saeculum* prin *ceriu*, probabil în sensul de spaţiu predilect al eternităţii.

13:10

Cu acest verset începe denigrarea celui de-al doilea tip de idolatrie, ai cărei practicanţi, comparativ cu cei dinainte, sînt consideraţi *nişte nefericiţi* (gr. *ταλαίπωροι δέ*, lat. *infelices autem*), calificativ rejetat şi el în poziţie incipitală, cu un sens mai puternic decît precedentul *deşerţi*, desemnînd un alt fel de degradare a condiţiei umane, mai degrabă de ordin psihologic decît cognitiv. Dintre traducerile româneşti, BIBL.1688 şi MS.45 nu traduc acest adjectiv, iar BIBL.ANANIA îi comută semantismul în interjecţia empatetică *vai!*; în restul versiunilor româneşti, el întruneşte echivalările: *becesnici* (MS.4389), *ticăloşi* (BIBL.MICU, BIBL.1914, BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968), *nefericiţi* (VULG.BLAJ, SEPT.NEC şi noi). ♦ La fel ca în primul verset, şi aici sînt circumscrişi tipologic aceşti

idolatri, prin înseşi obiectele adoraţiei lor: artefacte din metal (aur, argint) şi piatră. Polemica iniţiată de autor contra acestor *lucrări ale unor mîini de om* (gr. *ἔργα χειρῶν ἀνθρώπων*, lat. *opera manum hominum*, expresie biblică opusă *lucrărilor lui Dumnezeu*) are antecedente biblice (*cf.* Ier. 10:1-15; Is. 40:19-20), nefiind, însă, exclusă şi influenţa unor curente filosofice greceşti.

13:11-16

Aceste şase versete dezvoltă o temă comună, respectiv grija minuţioasă a unui meşter lemnar de a confecţiona din materialul rămas după cioplirea unei *unelte folositoare* (gr. *χρήσιμον σκεῦος*, lat. *vas utile*) un idol cu chip de om sau animal, de a-l vopsi, ornamenta şi aşeza cu grijă într-o nişă a casei, pentru închinare. Ca şi în versetul 10, la nivelul expresiei se poate constata strădania autorului de a sublinia inutilitatea idolilor prin adjective peiorative atribuite materialului din care sînt confecţionaţi: dacă mai sus era vorba de *piatră fără folos* (gr. *λίθος ἄχρηστος*, lat. *lapis inutilis*), aici e menţionat *restul* [*de lemn*] *bun de nimic* (gr. *ἀπόβλημα εἰς οὐθὲν εὔχρηστον*, lat. *reliquum ad nullos usus*); valorificînd abil antinomia adjectivală (supralicitată prin litotă) *folositor* (gr. *χρήσιμος, εὔχρηστος*, lat. *utilis*)/ *nefolositor* (gr. *ἄχρηστος, εἰς οὐθὲν εὔχρηστον*, lat. *inutilis, ad nullos usus*), autorul pune în contrast minuţia lucrării artizanale şi folosul ei în planul vieţii materiale cu lipsa ei de utilitate în planul celei cultuale. Aceeaşi intenţie se observă şi în distribuţia antinomică a adjectivelor ce desemnează calitatea materialului lemnos ce servea la confecţionarea uneltelor zinice şi a idolilor: *uşor de lucrat, drept* (gr. *εὐκίνητον φυτόν*, lat. *lignum rectum*)/ *strîmb* (gr. *ξύλον σκολιόν*, lat. *lignum curvum*). Contrastul între multitudinea acţiunilor şi inutilitatea lor rezultă din semantismul celor 12 verbe ce descriu confecţionarea idolilor, împodobirea lor şi pregătirea grijulie a altarului casnic de închinare.

13:17-19

Şi ultimele trei versete ale capitolului sînt circumscrise unei unice idei, aceea a inutilităţii rugilor adresate de idolatri artefactelor confecţionate de ei; consecvent intenţiei contrastive din capitolele anterioare, autorul subliniază absurditatea actului idolatric, prin opoziţia între obiectul rugilor şi neputinţa idolilor de a le împlini, sugerată de adjective substantivizate, de gen neutru (pentru a marca ipostaza obiectuală a idolului), cu o pregnantă conotaţie peiorativă: *bunuri, căsnicii*, *copii*, *sănătate*, *viaţă*, *ajutor*, *călătorie*, *agoniseală*, *muncă*, *reuşită*, *putere*/ *neînsufleţit*, *nevolnic*, *mort*, *neajutorat*, *neputincios*. În ultimul verset se remarcă şi la nivel morfematic, în limba greacă, insistenţa antinomică între substantivul *vlagă* (*εὐδράνεια*, *hapax* în greacă, netradus în VET.LAT.) şi adjectivul neutru substantivizat *ceea ce nu are pic de vlagă* (*τὸ ἀδρανέστατον*; traducerea latină *in omnibus inutilis* este incompletă şi destul de palidă). Şi în traducerile româneşti observăm grija de a reda contrastiv, la nivel semantic (în cîteva şi la nivel morfematic), cele două cuvinte: *putinţă*/ *cel neputincios* (BIBL.1688), *prindere*/ *cel preaneprinzător* (MS.45), *întărire*/ *cel ce iaste slab şi fără de bărbăţie, carele iaste mai fără de putêre decît toate* (MS.4389, traducere redundantă, influenţată parţial de varianta latină), *ajutoriu*/ *cel neputincios* (BIBL.MICU, BIBL.1914), *putere*/ *cel care are mîinile cele mai betege* (BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968), *putere*/ *cel ce are mâinile cele mai neputincioase* (BIBL.ANANIA), *putere*/ *ceea ce nu are nici o vlagă în mîini* (SEPT.NEC); traducerea noastră, *vlagă*/ *ceea ce nu are pic de vlagă*, a intenţionat optima echivalare morfematică şi semantică a perechii nominale antonimice.

Capitolul al 14-lea

14:1

După denigrarea cultului domestic al idolilor, cu acest verset se trece la o altă formă cultuală a lor, constînd în invocarea protecţiei divinităţii ocrotitoare a navigaţiei, a cărei efigie se afla la prora corăbiei; şi aici derizoriul idolatriei este evident în desemnarea idolului prin materialul din care era confecţionat (sinecdocă): *lemn mai şubred ca ambarcaţiunea ce-l duce* [*pe el*] (gr. *τοῦ φέροντος πλοίου σαθρότερον ξύλον*, lat. *ligno portante se fragilius lignum*; în latină, formularea este mai expresivă prin dubla metonimie şi recursul la poliptotă: *ligno... lignum*).

14:2

Superioritatea utilitară a corabiei (în greacă, *πλοῖον* desemnează un vas de transport sau comerţ) faţă de idolul de la prora ei este dublu motivată: a fost concepută (gr. *ἐπενόησεν*, lat. *excogitavit*) de om dintr-o nevoie reală, din dorinţa de a-şi procura bunuri de consum (gr. *ὄρεξις πορισμῶν*, lat. *cupiditas adquirendi*) pe care pămîntul natal nu le producea (pare implicită aici însăşi motivaţia apariţiei navigaţiei) şi a fost lucrată (gr. *κατεσκεύασεν*, lat. *fabricavit*) cu mare migală artizanală. Există, însă, două lecţiuni în manuscrisele greceşti cu privire la autorul/ autoarea construcţiei corabiei: una o atribuie unui *meşter dotat cu înţelepciune* (SEPT.FRANKF. *τεχνίτης*, variantă ce apare şi în VET.LAT.: *artifex sapientia sua*), cea de-a doua, majoritară, o atribuie *înţelepciunii meştere* (SEPT.RAHLFS *τεχνῖτις*; varianta *τεχνίτης* este atribuită unor scribi care nu au acceptat ideea că înţelepciunea divină ar fi putut ajuta un păgîn; un alt motiv ar fi şi raritatea folosirii în limba greacă a femininului *τεχνῖτις* – *vide* LARCHER, SAG., III, p. 790-791). În traducerile româneşti, opţiunea pentru o lecţiune sau alta este motivată de textul grec sau latin folosit: pentru prima lecţiune opţiunile sînt majoritare: *meşterul l-au lucrat cu înţelepciune* (MS.4389), *meşterul cu înţelepciunea sa l-au cioplit* (VULG.BLAJ), *meşterul cu înţălepciune l-au cioplit* (BIBL.MICU, BIBL.1914), *a întruchipat-o agerimea lucrătorului* (BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968), *a întruchipat-o agerimea meşterului* (BIBL.ANANIA); pentru cea de-a doua optează BIBL.1688, MS.45 (*meştera înţelepciune l-au meşterşugit*), SEPT.NEC (*iscusinţa meşteră a făurit-o*); traducînd *meştera înţelepciune a întocmit-o*, considerăm că nu există de fapt, în intenţia autorului, vreo deosebire între *τεχνῖτις* şi

τεχνίτης, de vreme ce tot în SEPT.FRANKF., versetul 7:21, apare sintagma τεχνῖτις σοφία.

14:3

Se produce o anume relaxare a patosului auctorial, didactic sau polemic de pînă acum, în intenţia de a releva, ca unică alternativă la protecţia iluzorie a idolilor invocaţi de navigatori, protecţia reală şi eficientă a Proniei (gr. πρόνοια, lat. *providentia*) unui Dumnezeu unic şi atotcreator, invocat ca πάτερ, *Părinte!*. ♦ Verbul διακυβερνᾶν 'a sta la cîrmă' este un *hapax* în *Înţel.*, iar în *Septuaginta* este folosit o singură dată, în 3Mac. 6:2. ♦ Pentru a dovedi protecţia divină asupra celor ce străbat marea, în ultimele două stihuri se face referire la trecerea Mării Roşii.

14:4

Autorul insistă asupra eficienţei ocrotirii divine pe mare, în măsură a asigura şi unuia *fără pricepere* (gr. ἄνευ τέχνης, lat. *sine arte*) o călătorie sigură; este anticipată astfel referinţa la Noe şi la arca sa din versetul următor. În aceeaşi idee, PLUTARH (*De Pythiae oraculis*, 22) îi atribuia lui Pindar versul: *Numai un zeu să vrea şi poţi naviga şi pe o plută.*

14:5

În opinia exegeţilor (*vide* LARCHER, SAG., III, p. 794-795), autorul face aici trimitere la începuturile navigaţiei, justificînd apariţia ei prin dorinţa Creatorului ca *lucrările înţelepciunii* (gr. τῆς σοφίας ἔργα, lat. *sapientiae opera*) sale să nu fie *zadarnice* (gr. ἀργά < ἀ-ἐργά, lat. *vacua*), utilitatea lor fiind vădită în circulaţia bunurilor create şi în procurarea mijloacelor de trai prin intermediul navigaţiei. ♦ Prin sinecdocă, cea dintîi ambarcaţiune din istoria navigaţiei, *pluta* (gr. σχεδία, lat. *ratis*), e desemnată drept *cea mai neînsemnată bucată de lemn* (gr. ἐλάχιστον ξύλον, lat. *exiguum lignum*).

14:6

În legătură cu trufia giganţilor şi cu pieirea lor, menţionate aici, *vide* Fac. 6:1-4; Sir. 16:7; Var. 3:26-28. ♦ Am tradus prin *sămînţă de dăinuire* sintagma (gr. σπέρμα γενέσεως, lat. *semen nativitatis*) referitoare la Noe, ca principiu generator al unei noi geneze umane; în versiunile româneşti, ea a fost echivalată prin: *sămînţa facerei/ sămînţă facerii* (BIBL.1688, MS.45), *seminţiia naşterii* (MS.4389), *sămânţa naşterii* (VULG.BLAJ), *sămânţa neamului* (BIBL.MICU, BIBL.1914), *sămânţa urmaşilor* (BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968), *sămânţa unei generaţii noi* (BIBL.ANANIA), *sămânţă de urmaşi* (SEPT.NEC).

14:7

Verset cu un sens profund, susceptibil de interpretări, folosit de Părinţii bisericii (*e.g.* AMBROZIE, *In Psalmum David CXVIII Expositio*, 8, 23) cu referire la lemnul crucii. Aici, lemnul corabiei lui Noe devine instrumentul binecuvîntat al unei noi justiţii divine.

14:8

Autorul revine în acest verset la idol, desemnat în SEPT.FRANKF. ca *cel făcut de mînă* (τὸ χειροποίητον); în traducerea latină, adjectivul grec compus e redat prin perifraza *per manus quod fit idolum*, în care *idolum* poate fi o glosă antică.

14:9-10

Versetele sînt conexe semantic, primul enunţînd atitudinea ostilă a divinităţii atît faţă de *cel ce nu crede* (gr. ἀσεβῶν, lat. *impius*), cît şi faţă de *necredinţa* (gr. ἀσέβεια, lat. *impietas*) lui, cel de-al doilea motivînd această atitudine prin funcţionarea şi în planul justiţiei divine escatologice a principiului juridic uman privitor la egalitatea în culpă a obiectului unui delict şi a autorului lui (gr. καὶ γὰρ τὸ πραχθὲν σὺν τῷ δράσαντι κολασθήσεται, lat. *etenim quod factum est cum illo, qui fecit, tormenta patietur*).

14:11

Aluzia la *cercetarea* (gr. ἐπισκοπή, lat. *respectus*) divină cu privire la idoli, justificată de consecinţele idolatriei menţionate aici, pare a deschide o perspectivă mesianică asupra venirii lui Dumnezeu pe pămînt şi a unei escatologii istorice (*cf.* Is. 2:18-19; Zah. 13:2).

14:12

Ni s-a părut potrivit în traducere cuvîntul *dezmăţ* (gr. πορνεία, lat. *fornicatio*) pentru desemnarea idolatriei şi a efectelor ei nefaste, întrucît în *Septuaginta* cuvîntul πορνεία este folosit şi cu referire la idolatrie ca încălcare a legămîntului de fidelitate faţă de Dumnezeu, ca depravare morală cu zeii păgîni (*cf.* Num. 14:33; 2Reg. 9:22; Osea 4:12); alte echivalări ale cuvîntului, în traducerile româneşti: *curvie* (BIBL.1688, MS.45, MS.4389, VULG.BLAJ, BIBL.MICU, BIBL.1914), *aprindere spre desfrâu* (BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968), *desfrânare* (SEPT.NEC).

14:13

În baza supoziţiei unui monoteism primitiv, autorizată de cartea Genezei (6:3; 5-7; 11:1-9), şi, poate, a informaţiilor preluate de la autorii greci şi romani (Varro, citat de AUGUSTIN, în *De civitate Dei*, IV, 31, îi lăuda pe vechii romani că s-au abţinut mai bine de 170 de ani de la orice formă de reprezentare a divinului: *Dicit etiam antiquos Romanos plus annos centum et septuaginta deos sine simulacro coluisse*), autorul afirmă inexistenţa originară a idolilor şi, pe un ton profetic, anunţă dispariţia lor viitoare.

14:14

Am tradus prin *vanitate* substantivul grec κενοδοξία, al cărui sens literal e 'dorinţă deşartă de glorie', redat în latină prin *hapax*-ul *supervacuitas*. În română, traducerile oscilează între variantele: *deşarta mărire* (BIBL.1688, MS.45, MS.4389, BIBL.MICU, BIBL.1914, BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968), *deşertăciune* (VULG.BLAJ), *slava deşartă* (BIBL.ANANIA) şi *cugetare găunoasă* (SEPT.NEC).

14:15

Ca exemplu de vanitate, este prezentată în acest verset dorinţa unui tată neconsolat de pierderea prematură a copilului de a-i perpetua iluzoriu prezenţa printr-o reprezentare iconică (gr. *εἰκών*, lat. *imago*), căreia îi va aduce omagiu, împreună cu întreaga familie; etapa finală a acestei divinizări progresive este instituirea cultului (gr. *μυστήρια καὶ τελεταί*, lat. *sacra et sacrificia*) şi perpetuarea lui prin tradiţie; autorul a putut avea ca model în acest sens practica grecească a „eroizării" copiilor morţi şi a instituirii unui cult domestic în onoarea lor.

14:16

Consecvent intenţiei de a face un istoric al idolatriei, autorul menţionează în acest verset evoluţia cultului familial, desemnat peiorativ ca *păgîna datină* (gr. *ἀσεβὲς ἔθος*, lat. *iniqua consuetudo*), spre oficializarea lui, printr-o practică cultuală respectată ca o lege. În SEPT.RAHLFS versetul este monomembru, dar în SEPT.FRANKF. şi în VET.LAT. el este bimembru, structură pe care o reproduc aproape toate versiunile româneşti (excepţie face SEPT.NEC).

14:17

Autorul pare a fi influenţat în acest verset de concepţia filosofului Euchemeros, potrivit căreia imaginile antropomorfe de divinităţi au fost la origine cele ale unor regi sau mari binefăcători ai omenirii, divinizaţi în posteritate (*cf.* AUGUSTIN, *De civitate Dei*, VI, 7: *Nonne adtestati sunt Euhemero, qui omnes tales deos non fabulosa garrulitate, sed historica diligentia homines fuisse mortalesque conscripsit?*); tot datorită unor suverani, desemnaţi în greacă drept *τύραννοι* (lat. *tyranni*), fără vreo conotaţie peiorativă, s-a oficializat cultul idolatric privat, transformîndu-se într-unul autorizat public, cu obligativitatea perpetuării lui.

14:18-20

Autorul aduce în discuţie în aceste versete un alt motiv plauzibil al popularităţii practicii idolatrice: *ambiţia* (gr. *φιλοτιμία*, lat. *eximia diligentia*) făuritorului unor imagini antropomorfe de a întrece frumuseţea modelului prin *graţia lucrării* (gr. *τὸ εὔχαρι τῆς ἐργασίας*, lat. *species operis*).

14:21

Verset conclusiv la demersul progresiv al umanităţii spre idolatrie, finalizat, în opinia depreciativă a autorului, prin atribuirea *numelui cel neîmpărţit* (numele generic al lui Dumnezeu, gr. *ἀκοινώνητον ὄνομα*, lat. *incommunicabile nomen*) unor pietre şi lemne; sintagma are în versiunile româneşti echivalări preponderent perifrastice, uneori excesiv explicative, datorate dificultăţii traducerii satisfăcătoare a adjectivului compus: *numele cel neîmpreunat* (BIBL.1688, MS.45), *neîmpărtăşit nume* (VULG.BLAJ), *numele acela care altor lucruri nu să putea împărtăşi* (BIBL.MICU, BIBL.1914), *numele ce nu se poate da la nimic de pe pămînt* (BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968), *numele căruia nimic în lume nu-i răspunde* (BIBL.ANANIA), *Numele cu care nimeni altul nu poate fi chemat* (SEPT.NEC); traducerea noastră, *numele cel neîmpărţit*, corespunde etimologic şi semantic sintagmei originare.

14:22

Versetul conţine două serii antonimice: *cunoaştere/ ignoranţă* (gr. *γνῶσις/ ἄγνοια*, lat. *scientia/ inscientia*) şi *război/ pace* (gr. *πόλεμος/ εἰρήνη*, lat. *bellum/ pax*), care susţin ideea conflictului interior provocat de necunoaşterea adevăratului Dumnezeu. ♦ Sintagma *asemenea rele* (gr. *τοσαῦτα κακά*, lat. *tot et tam magna mala*) are aici valoare deopotrivă anaforică şi cataforică, cu referire atît la relele enumerate aici, cît şi la cele din versetele următoare.

14:23

Am tradus prin compusul *pruncucigaş* (varianta masculină a mai uzualei *pruncucigaşă*, *cf.* DLR, *s.v.*) adjectivul grec compus *τεκνόφονος* (în context *τεκνοφόνους*), un *hapax* în limba greacă, forjat, se pare, de autorul *Înţel.* după verbul *τεκνοφονεῖν*, cu referire la ritualurile păgîne ancestrale ale sacrificării pruncilor; ca şi în traducerea latină (*suos filios sacrificantes*), şi în cele româneşti adjectivul este redat perifrastic: *de omorîri de fii* (BIBL.1688), *ucigătoare de feciori* (MS.4389), *de fii omorîtoare* (MS.45), *pre fiii săi jărtvind* (VULG.BLAJ), *pre fiii săi omorând* (BIBL.MICU, BIBL.1914), *ucigătoare de copii* (BIBL.ANANIA, SEPT.NEC). ♦ Prin sintagma *serbări deşănţate* (gr. *ἐμμανεῖς κῶμοι*, lat. *insaniae plenae vigiliae*), autorul desemnează orgiile bacchanalice, asumînd optica reprobatoare a vremii asupra lor şi cunoscînd, foarte probabil, reglementarea severă a lui Augustus cu privire la practicile dionisiace, încurajate de Marcus Antonius.

14:24

Sînt prezentate aici consecinţele practicilor cultuale menţionate anterior, constînd în răsturnarea valorilor tradiţionale ale vieţii publice şi private, care culmina cu incitarea la crimă şi adulter.

14:25-26

Cele două versete conţin o amplă, chiar dacă nu exhaustivă, enumerare a perturbărilor generate de idolatrie, în plan social şi moral. Două sintagme sînt susceptibile de interpretări diferite: *θόρυβος ἀγαθῶν* (lat. *tumultus bonorum*) poate însemna atît 'tulburarea celor buni' (în sensul de prigonire, de nedreptăţire a lor), cît şi 'tulburarea celor bune' (în sensul de confuzie generală a valorilor); am optat pentru al doilea sens, în tradiţia scripturală românească: *gîlceavă de bunătăţi/ a bunătăţilor* (BIBL.1688, MS.45), *turburarea celor bune* (BIBL.MICU, BIBL.1914). Cea de-a doua sintagmă este *γενέσεως ἐναλλαγή* (lat. *nativitatis immutatio*), care poate desemna generic orice schimbare a funcţiei creatoare, în speţă refuzul de a procrea sau un act sexual contra naturii, respectiv cel homosexual, cea de-a doua interpretare întrunind cele mai multe adeziuni (*cf.* LARCHER, SAG., III, p. 834); traducerea noastră, *pervertirea naşterii*, păstrează nota de ambiguitate a expresiei din textul

Înţel., care ni se pare mult mai delicată şi mai evazivă decît termenii precişi şi realişti din polemicile iudaice sau creştine contra homosexualităţii. În traducerile româneşti, sintagma în discuţie este redată prin expresiile: *a naşterii premenire* (BIBL.1688, MS.45), *schimbare naşterilor* (MS.4389), *schimbarea naşterii* (VULG.BLAJ), *schimbarea neamului* (BIBL.MICU, BIBL.1914), *răsturnarea trupeştilor nevoi* (BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968), *păcatul împotriva firii* (BIBL.ANANIA), *răsturnarea celor fireşti* (SEPT.NEC).

14:27

Autorul atribuie, în concluzie, responsabilitatea întregului rău, în esenţă, degradarea extremă a percepţiei asupra divinului, închinării la idolii nevrednici de pomenire (gr. *ἀνώνυμοι*, lat. *infandi*), care generează o religiozitate falsă, suprimînd orice raportare morală la ordinea transcendentă; termenul *ἀνώνυμος* este un *hapax* în SEPT.FRANKF., desemnînd nu absenţa numelui, ci interdicţia numirii idolilor.

14:28-30

Cunoscător al manticii entuziaste a cultului dionisiac, ce implica delirul şi efuziunile frenetice, autorul detaliază aici patru consecinţe ale practicii ei, nefaste în plan existenţial şi moral; prin rejet final, în virtutea unei reflecţii personale a autorului, atenţia este focalizată în primul verset asupra încălcării facile a jurămîntului (gr. *ἐπιορκοῦσι ταχέως*, lat. *peierant cito*), care va fi comentată, din perspectiva impactului ei în plan escatologic, în următoarele două versete. ♦ Gesturile cultuale în faţa unor idoli *neînsufleţiţi* (gr. *ἄψυχοι*, lat. *quae sine anima sunt*) a generat, în opinia autorului, credinţa în ineficienţa acţiunii lor şi, implicit, a jurămintelor prestate faţă de ei, de unde şi uşurinţa sperjurului, neîncrederea în valoarea sacră a jurămîntului şi nesocotirea oricărei consecinţe punitive, juridice şi morale. Încrederii idolatrilor în impunitatea lor totală autorul îi opune certitudinea pedepsei divine atît pentru cultul idolatric, cît şi pentru sperjur. Termenul grec *ὁσιότης*, tradus neadecvat în latină prin *iustitia*, este, în opinia exegeţilor (*vide* LARCHER, SAG., III, p. 843-844), susceptibil de o anume imprecizie, putînd face referire concretă la sfinţenia jurămîntului şi generică la normele sacre pe care omul este dator să le respecte; în traducerile româneşti, termenul a fost echivalat în variante apropiate fie de forma greacă, fie de cea latină: *curăţiia* (BIBL.1688, MS.45), *direptate* (MS.4389), *dreptate* (VULG.BLAJ), *cuviinţă* (BIBL.MICU, BIBL.1914), *sfinţenia* (BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968, SEPT.NEC), *tot ce e sfînt* (BIBL.ANANIA); traducerea noastră, *sfinţenia* [*jurămîntului*], a avut în vedere coerenţa ideatică contextuală.

14:31

Ultimul verset reia ideea pedepsei binemeritate a idolatrilor şi sperjurilor, integraţi generic de autor categoriei celor *nedrepţi* (gr. *ἄδικοι*, lat. *iniusti*), fiind implicit reiterate aici credinţa greacă profană într-o justiţie vindicativă şi cea iudaică în justiţia unui Dumnezeu unic.

Capitolul al 15-lea

15:1

Autorul se reîntoarce la Dumnezeu, invocîndu-l cu epitete sau sintagme determinative frecvente în *Septuaginta*: *χρηστός* 'folositor, bun, binefăcător' (faţă de *ἀγαθός*, cu care alternează adesea, implică o nuanţă de afectivitate, sesizabilă în latinescul *suavis*), *ἀληθής* (lat. *verus*), *μακρόθυμος* (lat. *patiens*), *ἐλέει διοικῶν τὰ πάντα* (sintagma este echivalentă cu epitetul *πολυέμεος*, frecvent asociat cu *μακρόθυμος*, lat. *in misericordia disponens omnia*); ele sînt menite a potenţa contrastul între inerţia şi neputinţa idolilor adoraţi de păgîni şi realitatea vie, binefăcătoare şi clementă a Dumnezeului venerat de iudei.

15:2

Versetul menţine, în subsidiar, contrastul între idolatri şi iudei: cei dintîi, pierzînd adevăratul sens al credinţei, nu pot recurge, atunci cînd păcătuiesc, la o putere superioară, capabilă să-i ierte şi să-i ajute, aşa cum o face Dumnezeul unic al poporului ales; viitorul prohibitiv *οὐχ ἁμαρτησόμεθα* (ratat în latină prin redarea variantei negative a concesivei precedente, *si non peccaverimus*) exprimă o respingere energică a păcatului, inducînd lectorilor iudei hotărîrea fermă de a nu păcătui, motivată de conştiinţa vie a apartenenţei lor la dumnezeire: *εἰδότες ὅτι σοὶ λελογίσμεθα*; în acest context, o problemă de traducere şi interpretare pune pronumele *σοί*, susceptibil gramatical de două forme şi trei funcţii: pronume posesiv plural cu funcţia de nume predicativ sau dativ singular al pronumelui personal, cu funcţiile de complement indirect (funcţie posibilă doar dacă se atribuie verbului *λογίζεσθαι* sensul 'a pune în seama') sau de complement de agent al formei verbale pasive de perfect; traducerea latină optează pentru funcţia de complement indirect (*scimus quoniam apud te sumus computati*), la care aderă şi unele traduceri moderne (*vide* LARCHER, SAG., III, p. 851), interpretarea propusă fiind aceea că iudeii nu vor păcătui ştiind că în anturajul păgîn sînt puşi în seama unicului lor Dumnezeu şi că de comportarea lor depinde însăşi cauza monoteismului, întrucît Dumnezeul lor putea fi judecat după ei. Aceeaşi interpretare este perfect posibilă şi prin considerarea lui *σοί* drept pronume posesiv, soluţie pentru care am optat; în traducerile româneşti, aceeaşi opţiune este majoritară, doar MS.45 şi 4389 adoptînd varianta dativului complement indirect: MS.4389 reproduce fidel versiunea latină: *iar de nu vom greşi, ştim că ţie ne-am socotit* (MS.4389), MS.45 pe cea greacă: *şi nu vom greşi ştiind că ţie ne-am socotit*.

15:3

În descendenţa raţionamentului precedent, prin perechea verbală *a cunoaşte – a şti* (gr. *ἐπίστασθαι – εἰδέναι*, lat. *nosse – scire*) se insistă asupra conştientizării de către iudei a existenţei lui Dumnezeu şi a puterii sale, ambivalenţă cognitivă elogiată de autor şi considerată a fi *dreptatea desăvîrşită* (gr. *ὁλόκληρος*, lat. *consummata iustitia*) şi *sursa nemuririi* (gr. *ῥίζα ἀθανασίας*, lat. *radix immortalitatis*).

15:4-5

Cunoscînd, fără îndoială, istoria poporului israelit, aplecat deseori spre idolatrie, autorul prezintă la modul ideal poporul sfînt antrenat definitiv pe făgaşul adevăratei credinţe şi imun la seducţia iconică a sculpturilor şi picturilor păgîne; după succesiunea desemnărilor metaforice ale celor două arte, s-ar deduce, în opinia unor exegeţi (*vide* LARCHER, SAG., III, p. 854-856), şi succesiunea apariţiei lor în diacronie, iar desemnările peiorative, a sculpturii ca *invenţie nocivă a oamenilor* (gr. *ἀνθρώπων κακότεχνος ἐπίνοια*, lat. *hominum malae artis excogitatio*) şi a picturii ca *trudă fără rod a zugravilor de iluzii* (gr. *σκιαγράφων πόνος ἄκαρπος*, lat. *umbra picturae labor sine fructu*), sînt ecoul criticilor formulate în timp la adresa celor două arte în mediul grecesc şi în cel iudaic: PLATON$_2$ (*Republica*, 602 d-603 a-b) repudia artele imitative pentru caracterul lor iluzoriu, contrar realităţii, iar filosofii Porticului, introducînd criteriul utilităţii în definirea artelor, le considerau pe unele (între care figurau sculptura şi pictura) inutile şi nocive, desemnîndu-le generic drept *practici frauduloase* (gr. *κακοτεχνίαι*); după PHILON (*De gigantibus*, 59), Moise proscrisese sculptura şi pictura pe motiv că denaturează adevărul şi furnizează iluzii sufletelor naive. ♦ O problemă de interpretare ridică în *Septuaginta hapax*-ul *σκιάγραφος*, cu rare ocurenţe în greacă, care se poate referi fie la cel ce foloseşte o anumită tehnică de pictură, pictura cu umbră, în relief (considerată o inovaţie a pictorului atenian Apollodoros, traducerea latină *umbra picturae* părînd să opteze pentru acest sens), fie îl desemnează peiorativ şi metaforic pe zugravul de iluzii; traducerile româneşti oscilează, în traducerea pluralului contextual *σκιάγραφοι*, între cele două variante interpretative: *scriitori de umbră* (BIBL.1688, MS.45), *umbra zugrăviei* (MS.4389, BIBL.MICU, BIBL.1914), *umbra zugrăvirii* (VULG.BLAJ; cele din urmă sînt o traducere greşită a sintagmei latine *umbra picturae*, unde *umbra* este un ablativ modal, nu un nominativ); *zugrăvitori* (BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944), *zugravi* (BIBL.1968, BIBL.ANANIA), *zugravi de umbre* (SEPT.NEC); traducerea noastră, *zugravii de iluzii*, redă mai pregnant sensul peiorativ al sintagmei greceşti, în consonanţă cu desemnarea derivatului *σκιαγραφία* în textele autorilor greci drept pictură iluzorie (*cf.* PLATON$_2$, *Republica*, 365a). ♦ La cei vechi, seducţia culorilor era exercitată atît de pictură, cît şi de sculptură, întrucît se ştie că statuile antice erau colorate pentru a întreţine iluzia vieţii; autorul *Înţel.*, în virtutea mentalităţii sale iudaice amprentată de interdicţiile biblice şi scandalizată de nuditatea statuilor greceşti, spulberă necruţător iluzia acestei seducţii, desemnînd imaginea sculptată sau pictată ca fiind *fără suflare* (gr. *εἶδος ἄπνουν*, lat. *effigies sine anima*).

15:6

Am tradus prin *amăgiri* pluralul grecesc *ἐλπίδες*, în virtutea conotaţiei contextuale peiorative, subliniată şi de atributul lui pronominal anaforic (în context, *τοιούτων ἐλπίδων*). ♦ Triada participiilor substantivizate din al doilea enunţ îi desemnează pe plăsmuitorii de idoli şi pe idolatri ca pe făptuitori ai unor acte la fel de reprobabile în concepţia autorului.

15:7

Ca prototip al plăsmuitorului, este adus în discuţie *olarul* (gr. *κεραμεύς/ πηλουργός*, lat. *figulus*), creator al unor ustensile pentru folosinţa omului, a căror utilizare are libertatea să o decidă, în virtutea libertăţii creatorului, recurentă ca motiv biblic (*cf.* Is. 29:16; 45:9; Ier. 18:2-6; Rom. 9:21).

15:8

Versetul îl prezintă pe olar într-o ipostază contrară celei precedente, desemnată de adjectivul grec *κακόμοχθος* (lat. *cum labore vano*), în plăsmuirea unui dumnezeu iluzoriu (gr. *θεὸς μάθαιος*, lat. *deus vanus* – traducerea latină face din adjectivul *vanus* un calificativ comun lui *labor* şi *deus*, plasîndu-l între cele două substantive, dar acordîndu-l gramatical cu cel dintîi). În acord cu traducerea latină, care insistă asupra ideii de inutilitate a acestui aspect al muncii olarului, am tradus prin *truditor în van* adjectivul grec compus *κακόμοχθος*, un *hapax* creat după *κακότεχνος*, deşi sîntem de părere că, la fel ca prototipul său, adjectivul forjat în acest context conotează şi ideea de nelegiuire a fabricării idolilor de către om, care sfidează, în opinia autorului, condiţia sa de creatură a lui Dumnezeu; şi în traducerile româneşti se accentuează ideea de nelegiuire şi nocivitate a unui atare act: *cel rău ostenitoriu* (BIBL.1688, BIBL.MICU, BIBL.1914), *ostentoriul de răotate* (MS.4389), *cel rău la trudă* (MS.45), *cu osteneală deşartă* (VULG.BLAJ), *cu nelegiuită trudă* (BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, 1968, BIBL.ANANIA, SEPT.NEC). ♦ Truda utilă a olarului este replica la scară umană a plăsmuirii la scară cosmică de către Creator a omului din ţărînă, ideea biblică aflîndu-şi un precedent în planul mitic şi filosofic grecesc, la fel ca cea a reîntoarcerii trupului în pămînt după moarte; în ultima parte a versetului, accentul cade pe ideea că sufletul a fost atribuit de către Creator plăsmuirii sale terestre nu doar ca suflu vital, ci şi ca principiu al activităţii şi responsabilităţii morale şi intelectuale, această dotare spirituală fiind *o datorie* (gr. *χρέος*, lat. *debitum*) ce trebuie înapoiată la moartea trupului, cum se credea şi în mediul filosofic greco-latin (*cf.* CICERO, *Tusculanae disputationes*, I, 93: *Dedit usuram vitae, tamquam pecuniae, nulla praestituta die* — „Ne-a dat [pe datorie] dreptul de folosinţă a vieţii, la fel ca al banului, fără a fixa dinainte ziua [scadenţei]"). Metafora datoriei sufletului, transpusă în plan moral, implică şi ideea justificării „datornicului" faţă de divinul său creditor pentru felul în care a folosit împrumutul.

15:9

Versetul îl prezintă pe olar în calitatea profund umană de competitor cu semenii săi întru dobîndirea gloriei, puţin preocupat că truda îi va scurta viaţa, oricum scurtă prin însăşi predestinarea ei la o folosinţă vremelnică. Autorul grec creează aici cîteva *hapax*-uri: adjectivul *βραχυτελής* ('de scurtă durată'), *ἀργυρόχοος* ('cel ce topeşte argintul',

calchiat după *χρυσόχοος*) şi *χαλκοπλάστης* ('modelator în bronz'). ♦ În BIBL.1688 şi în MS.45 surprinde traducerea *zlătari* pentru lucrătorii în argint (gr. *ἀργυρόχοοι*, lat. *argentarii*), întrucît acest cuvînt de origine slavă îi desemna pe ţiganii aurari.

15:10

Metafora inimii cenuşă (gr. *σποδὸς ἡ καρδία αὐτοῦ*, lat. *cinis est cor eius*) din prima parte a versetului reproduce literal Is. 44:20, conotînd ideea că un om absorbit de glorie, precum olarul creator de idoli, se consumă în van, cenuşa fiind simbolul inconsistenţei şi al nimicniciei. Consecinţa imediată este direcţionarea speranţei în direcţia contrară adevăratelor valori şi, implicit, opţiunea pentru un mod de viaţă demn de dispreţuit.

15:11

Ideea centrală a acestui verset este aceea că viaţa omului e un dar de la Dumnezeu, singurul care poate transforma în trup viu materia inertă de modelat, insuflîndu-i o viaţă superioară faţă de cea a altor creaturi. Imputînd olarului necunoaşterea acestui fapt, autorul îl prezintă pe Creatorul omului ca actant a trei forme participiale, fiecare desemnînd împreună cu complementul său actul creator în toată complexitatea sa, în trei etape succesive: prima este a modelării omului (gr. *τὸν πλάσαντα αὐτόν*, lat. *qui se finxit*), a doua şi a treia etapă fiind prezentate într-o ordine aparent inversată prin figura stilistică *hysteron proteron*, întrucît actul inducerii suflului vital (gr. *τὸν ἐμφυσήσαντα πνεῦμα ζωτικόν*, lat. *qui insuflavit ei spiritum vitalem*) pare a-l preceda pe cel al inspirării sufletului, ca realitate energică şi motrice (gr. *τὸν ἐμπνεύσαντα αὐτῷ ψυχὴν ἐνεργοῦσαν*, lat. *qui inspiravit illi animam quae operatur*). Este cu adevărat dificilă traducerea distinctă a verbelor *ἐμφύω* şi *ἐμπνεύω*, foarte apropiate semantic, fapt evident şi în traducerile româneşti, care le redau uneori identic: *a suflat* (BIBL.1688, MS.45, MS.4389, VULG.BLAJ), *a insuflat/ a suflat* (BIBL.MICU, BIBL.1914, BIBL.ANANIA), *i-a insuflat/ a pus în el* (BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968), *i-a inspirat/ i-a insuflat* (SEPT.NEC); ultima soluţie am adoptat-o şi noi.

15:12

După forma verbală de plural de la începutul versetului (gr. *ἐλογίσαντο*, lat. *aestimaverunt*), s-ar părea că autorul revine la idolatri, dar forma de singular a verbului *φησιν* ne convinge că, în pofida acestei inconsecvenţe de acord (corectată în mai multe manuscrise în favoarea singularului, dar păstrată în SEPT.FRANKF. şi SEPT.RAHLFS), olarul rămîne în atenţia autorului cu modul său cinic de a concepe viaţa ca pe o ocazie permanentă de cîştig, chiar şi nociv (aluzie la fabricarea şi vinderea obiectelor idolatre), într-o indiferenţă totală faţă de valorile morale şi religioase.

15:13

Autorul insistă asupra culpabilităţii conştiente a olarului, care-şi asumă sfidător rolul de demiurg, fabricînd ustensile şi idoli din aceeaşi materie pămîntească (gr. *ὕλη γεώδης*, lat. *terrae materia*) din care a fost plăsmuit omul de către Dumnezeu. ♦ În SEPT.FRANKF. (Ieş. 34:13; Lev. 26:1; Deut. 4:16; 7:5) adjectivul substantivizat *γλυπτόν*, în forma de plural *γλυπτά*, desemnează chipul cioplit, idolul.

15:14

După ce a făcut din olar prototipul idolatrului cinic şi mercantil, autorul revine la toţi ceilalţi idolatri şi, implicit, duşmani ai poporului lui Israel, care se identifică cu egiptenii antisemiţi din vremea sa. ♦ Atributul genitival *νηπίου* din *Septuaginta* este tradus în VET.LAT. prin *superbi*, interpretabil, în opinia noastră, fie ca o formă coruptă în manuscrise a aşteptatului *pueri*, fie prin atribuirea sensului 'iraţional, infantil' adjectivului substantivizat *νήπιος* ('prunc', folosit aici ca simbol al celui uşor de amăgit); traducerea românească *trufaşi* (VULG.BLAJ) este vizibil influenţată de echivalarea latină.

15:15

Versetul conţine reproşul autorului la adresa egiptenilor pentru adoptarea unor divinităţi străine, fapt care nu e totuşi singular în procesul elenizării, soldat cu imixtiuni reciproce în panteonul şi cultul popoarelor intrate în contact; este implicită în acest reproş ideea că egiptenii au refuzat totuşi să adopte şi divinitatea israelită, prigonindu-i pe evrei pentru cultul acesteia. În partea a doua a versetului, este reluată tema biblică a neputinţei idolilor, prin indicarea organelor senzoriale şi a membrelor umane de care sînt lipsiţi.

15:16-17

Cele două versete explică inerţia şi neputinţa idolilor în virtutea plăsmuirii lor de către om, care a primit de la Dumnezeu cu împrumut sufletul (ca suflu vital şi sediu al activităţilor intelectuale şi motrice), dar, ca muritor (gr. *θνητός*, lat. *mortalis*), nu-l poate insufla, la rîndul lui, plăsmuirii sale; sintagma greacă *τὸ πνεῦμα δεδανεισμένος* (lat. *qui spiritum mutuatus est*) reia ideea de mai sus a datoriei sufletului, ce trebuie restituită de om la moartea trupului.

15:18-19

Sugerînd o progresie a nesăbuinţei umane, ultimele versete ale capitolului, cu care se încheie digresiunea asupra idolatriei, readuc în discuţie al doilea tip de idolatrie de care se fac vinovaţi egiptenii, zoolatria. Credem că autorul nu vrea să sugereze aici faptul că imbecilitatea şi urîţenia acestor obiecte ale idolatriei le-au lipsit de lauda şi binecuvîntarea divină, pentru că asta ar contraveni ideii biblice că Dumnezeu îşi iubeşte toate creaturile; devenite obiecte ale adoraţiei, animalele au devenit indemne, pare a spune textul, prin depăşirea condiţiei lor naturale, hărăzite de Creator.

Capitolul al 16-lea

16:1

Reluînd seria paralelismelor anterioare, autorul opune în versetele acestui capitol pedeapsa divină dată idolatrilor

egipteni binefacerilor de care a avut parte poporul ales. Primul verset reia ideea din 11:16, cu privire la *jivinele* (gr. *κνώδαλα*, lat. *bestiae*) prin care au fost pedepsiţi egiptenii, aidoma simulacrelor teriomorfe adorate de ei; adverbul *ἀξίως* (lat. *digne*) subliniază îndreptăţirea pedepsei divine şi adaptarea ei la gravitatea culpei.

16:2

În opoziţie (gr. *ἀντί*, lat. *pro*) cu pedeapsa dată egiptenilor, grija lui Dumnezeu pentru poporul său ia forma unui adevărat răsfăţ, căci nu de potolirea stringentă a foamei e vorba aici, ci de satisfacerea unui capriciu culinar, cum era carnea de prepeliţă. Exegeţii s-au întrebat de ce, dacă Dumnezeu a trimis mana, care, cum se va spune mai departe, putea căpăta toate gusturile, a mai fost nevoie să trimită *prepeliţa-mamă* (gr. *ὀρτυγομήτρα*, lat. *ortygometra*)? De vreme ce mana potolise foamea evreilor în deşert, explicaţia nu poate fi alta, crede LARCHER, SAG. (III, p. 892-893), decît răspunsul binevoitor al lui Dumnezeu la cea mai mică dorinţă a poporului său, cum este în acest caz apetitul pentru o *neobişnuită savoare* (gr. *ξένη γεῦσις*, lat. *novus sapor*). ♦ La nivel gramatical, acest verset pune traducătorului cîteva probleme. Cea dintîi priveşte forma verbală *εὐεργετήσας*, care poate fi indicativ aorist, pers. a II-a sg. sau participiu aorist masculin; VET. LAT traduce prin *bene disposuisti*, părînd a echivala prin indicativ perfect un indicativ aorist grec, dar nu e singurul caz cînd traducătorul latin, în lipsa participiului aorist din limba latină, echivalează un astfel de participiu grec printr-o formă verbală personală de indicativ perfect; în opinia noastră, în textul grec este vorba de un participiu aorist, fapt recunoscut şi echivalat ca atare în traducerile româneşti doar de BIBL.1688 şi MS.45 (aceeaşi opţiune de traducere la LARCHER, SAG., III, p. 890). O altă problemă pune distribuţia complementului *ξένην γεῦσιν*, care poate fi considerat fie o complinire a genitivului *ὀρέξεως*, fie a verbului *ἡτοίμασας*; credem că cea mai potrivită în context e prima funcţie, iar în traducerile româneşti o opţiune similară am întîlnit în MS.45, BIBL.MICU, BIBL.1914 şi SEPT.NEC. În unele traduceri româneşti observăm o inadvertenţă semantică, în sensul echivalării grecescului *ὄρεξις* (lat. *concupiscentia*) fie prin *foamea cea mare* (BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968), fie prin *pofta nebună* (BIBL.ANANIA), or textul nu permite o asemenea interpretare, fiind vorba doar de un apetit pentru ceva mai rafinat, după potolirea foamei efective. Problematică pare a fi şi pasărea desemnată de grecescul *ὀρτυγομήτρα*, care pare a fi altceva decît prepeliţa (gr. *ὄρτυξ*), o pasăre mai mare, din categoria celor migratoare (vezi şi ARISTOTEL, HIST., 597b), în a cărei denumire a fost luată ca reper prepeliţa; în traducerile româneşti, semnalăm în MS.45 şi MS.4389 traducerea cuvîntului prin pluralul arhaic *cîrstei* (provenit din metateza lui *cristei)*, cuvînt de origine slavă ce desemnează o pasăre migratoare, mai mare ca mierla.

16:3

Şi în acest verset, antiteza menţionată mai sus este perceptibilă şi la nivel gramatical, prin structurile opozitive *ἐκεῖνοι μέν... αὐτοὶ δέ* (lat. *illi quidem... hi autem*). ♦ *Hapax*-ul grec *εἰδέχθεια* (netradus în latină) se referă fie la hidoşenia jivinelor (broaşte) trimise ca pedeapsă egiptenilor, fie la mirosul pestilenţial degajat de putrefacţia trupurilor moarte ale acestora, întrucît substantivul, creat de autor de la adjectivul *εἰδεχθής*, *-ές*, întruneşte ambele sensuri.

16:4

Faptul că diferenţa de tratament aplicat de divinitate celor două categorii, opresorilor egipteni şi israelienilor, era o necesitate este marcat prin plasarea în poziţie incipitală a impersonalului *ἔδει* (lat. *oportebat*). În plan doctrinal, era, de asemenea, necesar ca evreii, prin foamea care le-a fost scurtă vreme impusă, să aibă o anume experienţă, deosebit de instructivă, a pedepselor rezervate de Dumnezeu celor necredincioşi.

16:5-6

La fel de episodică precum lipsa hranei a fost şi corecţia educativă aplicată evreilor prin muşcăturile jivinelor, destinată să le reamintească importanţa supunerii faţă de puterea divină. Asupra lor, însă, mînia divină a fost pasageră, similară unei corecţii paterne. ♦ Prin complementul de scop (gr. *εἰς νουθεσίαν*, lat. *ad correptionem*), autorul relevă semnificaţia scurtei mînii divine, ca avertisment salutar (nu propriu-zis mustrare, cum traduce latinul), implicat în aceeaşi strategie educativă concepută de Dumnezeu pentru a-şi aduce poporul pe calea adevăratei credinţe. În traducerile româneşti, se pune cu precădere accent pe scopul corectiv al mîniei divine: *spre dojană* (BIBL.1688), *îndreptare* (BIBL.ANANIA), *la învăţătură* (MS.45), *în certare* (MS.4389), *spre aducerea aminte* (VULG.BLAJ), *ca să se înveaţe* (BIBL.MICU, BIBL.1914), *ca să se îndrepteze* (BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968); în aceeaşi idee, dar mai apropiat de sensul substantivului grec *νουθεσία*, a tradus SEPT.NEC, *spre luare aminte*, iar noi *ca avertisment*. ♦ Tot ca o binefacere acordată poporului ales, este menţionat *semnul mîntuirii* (gr. *σύμβολον σωτερίας*, lat. *signum salutis*), aluzie la şarpele de aramă confecţionat de Moise, din porunca divină, spre a-şi salva confraţii, emblemă cu o semnificaţie de ordin mnemonic, avînd scopul să le amintească evreilor mîntuiţi de muşcăturile şerpilor prin privirea ei cu evlavie şi speranţă nevoia unei supuneri necondiţionate faţă de legea şi atotputernicia lui Dumnezeu.

16:7

Participiul pasiv substantivizat, *ὁ ἐπιστραφείς* (lat. *qui conversus est*), îl desemnează concret, în sens fizic, pe cel ce s-a întors spre ceva sau cineva, iar în limbajul biblic, în sens spiritual, pe cel ce-şi pune speranţa sau credinţa în ceva sau cineva; autorul insistă în acest verset asupra ideii că nu simpla privire a şarpelui de aramă a fost cauza mîntuirii evreilor, ci credinţa cu care era privit acest simbol şi gaj al vrerii divine mîntuitoare.

16:8

Autorul pare să-i desemneze aici pe egipteni prin sintagma *vrăjmaşii noştri* (gr. *οἱ ἐχθροὶ ἡμῶν*, lat. *inimici nostri*), dar se ridică întrebarea: care egipteni, cei din vremea exodului sau cei din vremea autorului? Întrebarea pare legitimă, întrucît, dacă e vorba de egiptenii din străvechime, episodul relatat aici se petrece după 40 de ani petrecuţi de evrei în deşert şi ar fi greu de presupus că egiptenii persecutori erau la curent cu întîmplările celor plecaţi de atîta vreme dintre ei; pare mai plauzibil, crede şi LARCHER, SAG. (III, p. 903-904), că autorul îi informează pe descendenţii străvechilor egipteni cu privire la favorurile divine acordate odinioară poporului sfînt, avertizîndu-i astfel ce pedepse îşi pot atrage continuînd să-l oprime în prezent.

16:9

Versetul face referire la un alt episod din pedepsirea egiptenilor (cunoscut ca a patra plagă) şi instituie cea de-a treia opoziţie, între suferinţele celor înţepaţi mortal de insectele trimise puzderie asupra lor (muşte şi lăcuste), ca o pedeapsă meritată, şi incolumitatea evreilor. Autorul atribuie acestor insecte o nocivitate extremă, menţionînd inexistenţa vreunui leac izbăvitor, fapt puţin verosimil, avînd în vedere caracterul aparent inofensiv al agenţilor punitivi din cea de-a patra plagă; părerea exegeţilor (*vide* LARCHER, SAG., III, p. 905) e că tendinţa de exagerare a ravagiilor mortale produse în cursul plăgilor s-ar datora faptului că ele prefigurează etapele marii judecăţi divine, astfel că Dumnezeu atribuie creaturilor folosite de el puteri anormale. ♦ Afirmaţia din ultimul verset privind îndreptăţirea pedepsirii egiptenilor *de asemenea* [*gîngănii*] (gr. *ὑπὸ τοιούτων*, lat. *ab huiusmodi*) face din nou aluzie la cultul lor pentru idoli teriomorfi.

16:10

Prin personificarea îndurării (gr. *τὸ ἔλεος*, lat. *misericordia*) divine, autorul pune în evidenţă ajutorul ei prompt acordat evreilor, ca fii ai lui Dumnezeu, în biruirea unor şerpi uriaşi şi în lecuirea imediată de muşcăturile veninoase ale acestora.

16:11

Din nou se face referire la scopul mnemonic al unei scurte pedepsiri a evreilor de către Dumnezeu; ea are acel rol hypomnetic pe care Platon îl atribuia scrisului, ca suport al memoriei (*cf.* PLATON$_2$, *Phaidros*, 275a), ajutîndu-i în acest caz pe evrei să-şi reamintească profeţiile divine, păstrate latent în conştiinţa lor. ♦ Observăm inadvertenţa traducerii latine a verbului grec *ἐνεκεντρίζοντο* ('erau înţepaţi, îmboldiţi') prin *examinabantur* ('erau cercetaţi'), în sensul că verbul grec face referire concretă la înţepăturile colţilor veninoşi ai şerpilor, în timp ce verbul latin transferă metonimic referinţa în domeniul abstract, sugerînd că şi această pătimire a evreilor era o modalitate de a fi cercetaţi de Dumnezeu în privinţa credinţei lor. Remarcăm că dintre traducerile româneşti a fost influenţată de echivalarea latină a verbului menţionat VULG.BLAJ, prin versiunea *să întreba*, iar în SEPT.NEC, varianta *erau îmboldiţi* redă sensul abstract al verbului grec; traducerea noastră *erau înţepaţi* păstrează referinţa concretă la acţiunea colţilor şerpilor, în corelaţie logică cu acţiunea succedentă a divinităţii: *erau vindecaţi*. ♦ O problemă de ordin gramatical şi, implicit, semantic pune traducătorilor distribuţia negaţiei din ultima parte a versetului (gr. *μή*, lat. *ne*), prin aceea că ea poate fi ataşată fie participiului (gr. *ἐμπεσόντες*, lat. *incidentes*), fie predicatului finalei (gr. *γένωνται*, lat. *possent*; echivalarea latină a finalei este făcută *ad sensum*, nu *ad litteram*). Larcher recunoaşte că părerile traducătorilor şi exegeţilor au fost, în diacronie, împărţite, majoritatea preferînd, la fel ca el, a doua variantă. Noi am optat pentru prima variantă, fiindcă ni s-a părut mai aproape de logica textului să dăm un sens afirmativ enunţului ce redă scopul acţiunii divine; o parte a traducerilor româneşti vădeşte aceeaşi opţiune (MS.4389, BIBL.MICU, BIBL.1914), iar VULG.BLAJ atribuie litotic negaţia ambelor componente: *ca nu în adâncă uitare căzând, să nu să poată sluji de ajutoriul Tău*.

16:12

Versetul exprimă opoziţia tranşantă între recursul la remediile empirice şi credinţa nestrămutată în Dumnezeu şi în Logosul său atotvindecător, care a creat viaţa şi o poate salva (*cf.* Is. 55:10-11; Ps. 106:20).

16:13

Puterea (gr. *ἐξουσία*, lat. *potestas*) divină asupra vieţii şi morţii este ipostaziată aici prin acţiuni care atestă cunoaşterea de către autor a cazurilor excepţionale de întoarcere din moarte şi a doctrinelor filosofice cu privire la resurecţie, informaţii biblice şi profane cărora el le dă un sens original; imaginea coborîrii în moarte şi a întoarcerii din ea sub acţiunea divină, idee deopotrivă biblică şi profană, este expresiv configurată de semantismul celor două verbe: gr. *κατάγεις – ἀνάγεις*, lat. *deducis – reducis*.

16:14

Primul stih al versetului iniţiază contrastul între puterea divină benefică de a lua şi înapoia viaţa şi puterea umană malefică de a ucide, fără a-l mai putea readuce la viaţă pe cel ucis. ♦ Deşi apropiate semantic, cele două cuvinte care desemnează sufletul (gr. *πνεῦμα – ψυχή*, lat. *spiritus – anima*) au şi aici semnificaţii contextuale diferite: cel dintîi se referă la sufletul material, suflul vital, care, conform concepţiei curente, piere odată cu trupul în momentul morţii, cel de-al doilea desemnează sufletul imaterial, destinat nemuririi, luat în primire de Hades, conform concepţiei filosofice greceşti, ajuns în posesia lui Dumnezeu, conform concepţiei biblice; ambele concepţii îşi află în text ecoul în participiul *luat în primire* (gr. *παραλημφθεῖσα*, lat. *quae recepta est*).

16:15

Acest scurt verset întăreşte ideea atotputerniciei divine asupra lumii, simbolizată în context prin *mînă* (gr. *χείρ*, lat. *manus*), şi imposibilitatea (gr. *ἀδύνατόν ἐστιν*, lat. *impossibile*

est) sustragerii de sub această putere invincibilă; prin această afirmaţie peremptorie, autorul face trecerea la evocarea altor momente ale Exodului, care au dovedit puterea absolută a lui Dumnezeu.

16:16

Este evocată aici cea de-a şaptea plagă, a grindinei (*cf.* Ieş. 9:13-35), prin valorificarea, în manieră proprie, a textului biblic, în virtutea preferinţei elenistice pentru elemente miraculoase. Braţul divin, a cărui forţă este menţionată în *Septuaginta* (*cf.* Is. 51:9; 62:8), în intervenţia salutară a puterii sale, îi pedepseşte aici pe necredincioşii egipteni, biciuindu-i, nu în mod paternal, ca pe nişte fii, ci în mod despotic, ca un stăpîn pe sclavii săi rebeli. Nocivitatea grindinei este amplificată hiperbolic şi prin menţionarea unor căderi *neobişnuite* (gr. *ξένοι*, lat. *novi*) şi *nemiloase* (gr. *ἀπαραίτητοι*, VET.LAT. nu traduce adjectivul grec) de apă, surprinzătoare într-un ţinut secetos; plaga grindinei este dramatizată şi prin evocarea focului devorator al fulgerelor, care i-a mistuit pe necredincioşii uluiţi de apariţia intempestivă a acestor fenomene meteorologice necunoscute.

16:17

Culmea miraculosului, cum am tradus superlativul grec substantivizat *τὸ παραδοξότατον* (palid echivalat în latină prin *quod mirabile erat*), a fost, în episodul celei de-a şaptea plăgi, focul arzînd în apă, informaţie preluată de autor din Ieş. 9:24, unde se vorbeşte de focul ce ardea în mijlocul grindinei. În opinia exegeţilor antici şi moderni, acest miracol al coexistenţei celor două elemente antagoniste este o dovadă a supunerii întregii naturi faţă de vrerea Creatorului său, alăturîndu-i-se în apărarea celor drepţi.

16:18-19

În aceste două versete, docilitatea focului, ca ajutor al divinităţii în apărarea cauzei celor drepţi şi în pedepsirea necredincioşilor, este ilustrată prin două forme succesive de manifestare a lui în acea împrejurare: domolirea temporară spre a cruţa vieţuitoarele trimise de Dumnezeu împotriva egiptenilor şi înteţirea supranaturală, chiar în mijlocul apei, mai presus de însăşi puterea sa. Ambele manifestări sînt destinate a dovedi necredincioşilor că asupra lor şi a pămîntului locuit de ei s-a abătut judecata divină. În opinia unor critici (*vide* LARCHER, SAG., III, p. 921), cele două versete trimit la două episoade distincte, cel al plăgii animalelor şi cel al grindinei, pe care autorul, în virtutea unei licenţe narative, le face să coincidă.

16:20-21

Ambele versete se referă la episodul manei (*cf.* Ieş. 16), numită aici *hrana îngerilor* (gr. *ἀγγέλων τροφή*, lat. *angelorum esca*), expresie de sorginte psalmică (*cf.* Ps. 77:25), a cărei formă originară era *pîinea celor puternici*, tradusă în greacă prin *pîinea îngerilor*, substituire terminologică explicabilă prin Ps. 102:20, unde îngerii sînt numiţi *eroi puternici*; faptul că mana este desemnată în *Înţel.* drept hrana îngerilor are, în opinia exegeţilor, două posibile motivaţii: e vorba de o hrană preparată de îngeri, în calitatea lor de ministranţi ai lui Dumnezeu, sau e o hrană de origine celestă, provenind din spaţiile locuite de îngeri. ♦ Traducerea latină a ultimei părţi a versetului 20 (*omne delectamentum în se habentem et omnis saporis suavitatem*) a ridicat problema fie a libertăţii ei faţă de originalul grec, fie a posibilei variaţii în manuscrise a participiului din contextul *Septuagintei*: *ἰσχύοντα*, *ἴσχοντα* sau *ἔχοντα*, traducerea latină urmînd, se pare, ultima variantă. În acelaşi enunţ, adjectivul grec *ἁρμόνιος* este un *hapax* şi a fost echivalat în latină nu ca determinant al grecescului *ἄρτος*, cum sugerează contextul *Septuagintei*, ci al lui *γεῦσις*; în traducerile româneşti, variantele de echivalare a enunţului în discuţie sînt felurite, fie apropiate de traducerea latină, fie fidele textului grec, fie mixte: *avînd toată dulceaţa şi spre toată plăcuta gustare* (BIBL.1688, traducere făcută după modelul latin, cu excepţia includerii prepoziţiei *πρός* din textul grec, lipsă în cel latin); *au avut într-însa toată dulceaţa gustării şi toată îndulcirea mirosului celui frumos* (MS.4389, traducere liberă); *toată dulceaţa putînd şi cătră toată plăcută gustare* (MS.45, traducere ce urmează textul grec în prima parte, dar cu acordul adjectivului *ἁρμόνιος*, conform versiunii latine, în cea de-a doua); *toată dulceaţa în sâne având şi plăcearea a toată gustarea* (VULG.BLAJ); *care avea toată dulceaţa, după toată plăcearea gustului* (BIBL.MICU, BIBL.1914); *care avea toată dulceaţa şi plăcerea tuturor* (BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968, traducere după model latin în prima parte, eliptică în a doua); *plină de dulceaţă şi pe placul tuturor* (BIBL.ANANIA, traducere apropiată de cea latină în prima parte, de textul grec în a doua); *în stare* [*să aducă*] *orice desfătare şi* [*fiind*] *pe gustul tuturor* (SEPT.NEC, traducere apropiată de sensul textului *Septuagintei*); traducerea noastră, *în stare de orice plăcere şi potrivită pentru orice gust*, urmează îndeaproape şi litera, şi sensul textului grec. Versetul 21 întăreşte ideea anterioară că mana se acomoda instantaneu dorinţei fiecăruia, dîndu-i impresia că e alimentul dorit. La fel ca exegeza iudaică tîrzie, autorul face din mană o substanţă (gr. *ὑπόστασις*, lat. *substantia*) cu virtualităţi multiple, fără să existe referinţe biblice cu privire la această trăsătură versatilă a ei (în Ieş. 16:4, mana e ca o plăcintă cu miere; în Ieş. 16:31 e ca o prăjitură cu ulei). Părinţii Bisericii vor propune o interpretare alegorică, considerînd mana drept cuvîntul lui Dumnezeu, primit şi savurat de fiecare credincios după dispoziţia proprie (*cf.* GREGORIUS MAGNUS, *Moralium libri*, VI, 16; XXXI, 15); de o actualizare sau manifestare a esenţei divine în şi prin mană vorbesc şi unii exegeţi moderni (*vide* LARCHER, SAG., III, p. 928), în virtutea sensului filosofic (stoic) al grecescului *ὑπόστασις* ('actualizare, manifestare a naturii proprii'); alţii invocă sensul cuvîntului grec în limba vorbită ('suport, ajutor'), considerînd mana drept suportul vital oferit iudeilor de Dumnezeu pentru a supravieţui în deşert.

16:22

Precizarea că mana putea căpăta aspectul zăpezii şi al gheţii şi, mai presus de proprietăţile fireşti ale acestora, rezista la foc fără a se topi reia, în sens invers, ideea din versetul 19

cu privire la schimbarea miraculoasă, din vrerea divină, a caracteristicilor elementelor naturii. Finalitatea acestor miracole e una gnostică: Dumnezeu doreşte ca poporul său să înţeleagă din aceste semne că binefacerea revărsată asupra lui avea ca revers privarea duşmanilor de roadele pământului.

16:23

Informaţia din acest verset că focul îşi uita propria putere, nearzînd mana, pentru ca iudeii să se poată hrăni, nu se referă, în opinia noastră, la focul vetrei unde mana era gătită, întrucît mai sus s-a precizat că aceasta era oferită în formă finită; credem că e vorba tot de focul provenit de la fulgere şi trăsnete, menţionat mai sus.

16:24

Verset explicativ privind, în sens generic, disponibilitatea oricărei creaturi de a se pune în slujba Creatorului ei, alăturîndu-i-se în acţiunile vindicative faţă de cei nedrepţi şi în cele gratulatorii faţă de credincioşi. Vorbind despre cele două ipostaze ale creaturii în obedienţa ei faţă de Creator, autorul foloseşte două verbe curente în fizica stoică pentru a desemna concentrarea, respectiv relaxarea energiei unui corp, în relaţie cu altele (gr. *ἐπιτείνεται – ἀνίεται*, lat. *exardescit – lenior fit*), al căror sens concret îl păstrează şi traducerea noastră.

16:25

În descendenţa ideii precedente, este ipostaziată aici slujirea manei. Două probleme de interpretare ridică acest verset în textul grec, ambele de ordin semantic: 1. prima se referă la sensul contextual al cuvîntului *δωρεά*, desemnînd curent 'un dar, o donaţie', aici, cu referire concretă la mană, ca dar divin; traducerea lui în latină prin *gratia* ('binefacere, milă, generozitate') schimbă perspectiva referenţială, făcînd trimitere generică la generozitatea divină, fapt care a determinat două variante în traducerile ulterioare: în traducerile româneşti, opţiunea pentru sensul sugerat de echivalarea latină apare în BIBL.1688, MS.4389 (*milă*), VULG.BLAJ (*dar*), BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968 (*har*); 2. o altă problemă pune participiul substantivizat *οἱ δεόμενοι*, al cărui sens principal în greaca profană este 'cei ce au nevoie, trebuinţă', sensul derivat fiind 'cei care cer, roagă', frecvent în greaca biblică şi în *Septuaginta*; echivalarea latină *qui a te desiderabant* pare să redea sensul biblic, considerat de unii exegeţi (*vide* LARCHER, SAG., III, p. 937) mai potrivit în context, dată fiind dezvoltarea din următoarele versete asupra importanţei rugăciunii; şi în traducerile româneşti, sensul biblic e prevalent (cu o singură inadvertenţă în MS.4389, care traduce prin: *carii sînt poftiţi de tine*); şi în opinia noastră, sensul biblic ar fi motivat de întreaga istorisire a autorului cu privire la mană, ca dar trimis de Dumnezeu celor ce credeau în el şi i-l cereau prin rugăciuni, fiind implicată ideea acutei lor nevoi de hrană.

16:26

Inspirîndu-se din Deut. 8:3, autorul invocă şi o finalitate didactică (gr. *ἵνα μάθωσιν*, lat. *ut scirent*) a darului divin al manei, ca nouă lecţie dată de Dumnezeu fiilor săi iubiţi, cu privire la atotputernicia cuvîntului său. ♦ În opinia exegeţilor, opoziţia din cele două propoziţii finale nu are menirea să sugereze că viaţa naturală a omului e precară şi instabilă, temeinică fiind doar cea dată de conformarea sa la preceptele divine; LARCHER, SAG. (III, p. 939) e de părere că autorul subliniază aici ideea că întreaga fire este pătrunsă de logosul divin, credinţa în el depăşind cu mult în importanţă recursul necesar la resursele naturale de viaţă.

16:27-28

Referinţa din versetul 27 la virtutea ignifugă a manei e susceptibilă de aceleaşi discuţii în privinţa focului, la care se face aluzie, cel cosmic sau cel domestic, care i-a divizat pe exegeţii antici şi moderni. ♦ Menţiunea lichefierii manei la o uşoară rază de soare este inspirată din Ieş. 16:21, dar sugestia implicită versetului 28 a nevoii ca ea să fie culeasă în zori, înainte de apariţia primelor raze, fie e o invenţie a autorului, fie a fost preluată dintr-o sursă necunoscută.

16:29

Ultimul verset al capitolului întăreşte ideea celui precedent cu privire la importanţa rugii de recunoştinţă adresată de evrei lui Dumnezeu, odată cu culegerea manei, în zorii zilei; în baza practicii matinale a rugăciunii, bine atestată în mediul iudeu, autorul face din ea o regulă, subliniindu-i necesitatea prin recursul la două comparaţii. Tonalitatea gnomică a acestui ultim verset pregăteşte discuţia despre ingratitudine din capitolul următor.

Capitolul al 17-lea

17:1

Acest capitol, dedicat plăgii întunericului, începe cu o constatare de ordin general asupra judecăţilor (în sensul de sentinţe) divine, caracterizate prin două determinări adjectivale: *măreţe şi greu de povestit de-a fir a păr* (gr. *μεγάλαι καὶ δυσδιήγετοι*, lat. *magna et inenarrabilia*; în acest caz, VET.LAT. acordă cel de-al doilea adjectiv cu *verba*, inexistent în textul grecesc). Adjectivul *δυσδιήγεται* este un *hapax* absolut, figurînd doar în acest context şi, prin crearea lui, autorul îşi mărturiseşte dificultatea de a descrie şi explica în detaliu judecăţile divine. Am respectat în traducere sensul exact al adjectivului forjat de autor, deşi versiunea *greu de lămurit* (SEPT.NEC) e, poate, mai potrivită în context pentru a motiva rătăcirea celor nedeprinşi cu învăţătura divină (gr. *ἀπαίδευτοι ψυχαί*, lat. *indisciplinatae animae*). ♦ Cu toate că, în greaca biblică, *ψυχαί* desemnează şi persoanele, este preferabilă păstrarea sensului principal al cuvîntului, pentru că autorul insistă asupra responsabilităţii sufletului în realizarea conformităţii spirituale cu învăţătura divină. Remarcăm, în primele versiuni româneşti (BIBL.1688, MS.45, MS.4389, BIBL.MICU, BIBL.1914), traducerea *necertate* pentru *ἀπαίδευτοι*/ *indisciplinatae*.

17:2

Explicaţia din ultima parte a versetului precedent, referitoare la rătăcirea spirituală a necunoscătorilor învăţăturii divine, este ilustrată prin plaga întunericului (*cf.* Ieş. 10:21-23), concepută ca o altă pedeapsă a lui Dumnezeu pentru necugetarea egiptenilor de a năpăstui poporul sfînt (gr. *ἔθνος ἅγιον*, lat. *natio sancta*). Lunga noapte (gr. *μακρὰ νύς*, lat. *longa nox*) în care egiptenii au fost captivii tenebrelor a durat trei zile şi trei nopţi, luîndu-i prin surprindere pe cei astfel pedepsiţi, imobilizaţi fiecare în locul în care se afla; complementul locativ din context (gr. *ὀρόφοις*, lat. *sub tectis*) nu desemnează metonimic doar locuinţele în care se aflau egiptenii cînd au fost surprinşi de întuneric, ci şi locul în care se afla atunci fiecare, acoperămîntul tuturor fiind întunericul. ♦ O problemă de ordin sintactic şi semantic pune în textul grec sintagma *φυγάδες τῆς αἰωνίου προνοίας* (lat. *fugitivi perpetuae providentiae*), susceptibilă de două interpretări, în funcţie de atribuirea unei valori obiective sau subiective genitivului: „fugind de Pronia cea veşnică", ori „surghiuniţi de Pronia veşnică"; opţiunea noastră pentru cea de-a doua interpretare şi traducere subliniază intenţia punitivă a lui Dumnezeu prin privarea nelegiuiţilor de lumina binefăcătoare a veşnicei sale Pronii, aceasta fiind simbolistica plăgii întunericului. În traducerile româneşti se observă preferinţa majoritară pentru prima interpretare: *pribêgi cei vêcinice mai nainte-conoştinţe* (BIBL.1688), *fugarii vacului* (MS.4389), *pribêgi acei vêcinice socotează* (MS.45), *fugaşi supt veacinica rânduială* (VULG.BLAJ), *pribeagi de la purtarea de grije cea veacinică* (BIBL.MICU, BIBL.1914), *fugari de la veşnica ta purtare de grijă* (BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968), *izgoniţi din veşnica purtare de grijă* (BIBL.ANANIA), *fugind dinaintea Proniei veşnice* (SEPT.NEC).

17:3

Şi acest verset exprimă perfecta corespondenţă între culpă şi pedeapsă: solidari în păcatele pe care le credeau ascunse atotştiinţei divine, egiptenii au fost pedepsiţi prin împrăştierea lor într-o profundă uitare.

17:4

Versetul detaliază ipostazele spaimei cumplite care-i cuprinsese pe egipteni la căderea bruscă a întunericului; recurgînd la elemente profane din credinţa populară, greacă şi egipteană, în supranatural, autorul dramatizează plaga întunericului, asemuind-o tenebrelor infernale.

17:5

Referinţa metaforică la Infern e întărită în textul grec de uzul adjectivului *στυγνή* (cu acelaşi radical ca *Στύξ*, Stix, fluviul din Infern), foarte expresiv pentru desemnarea nopţii pe care nici o lumină nu o putea risipi; traducerea latină *horrenda* atribuie un semantism metaforic adjectivului, care depăşeşte, în opinia noastră, sensul lui contextual. Traducerile româneşti conferă adjectivului menţionat fie sensul lui propriu ('întunecat, sumbru'), fie cel figurat, metaforic ('cumplit, de groază, înfricoşat'); semnalăm ca devieri de la sensurile menţionate echivalările *zăbavnica* (BIBL.1688) şi *lîngedă* (MS.45), care comută calificarea nopţii în planul temporalului. Credem că acest adjectiv trebuie luat în sensul lui propriu, pe care-l lămureşte versetul următor.

17:6

Imaginea înspăimîntătoare a rugului de foc, *aprins de la sine* (gr. *αὐτομάτη πυρά*, lat. *subitaneus ignis*), apărută pe fundalul întunericului adînc, pare a fi reminiscenţa unor experienţe de magie cunoscute autorului, mai ales că în versetul următor se menţionează neputinţa acestei „arte"; pare la fel de probabil ca rugul să aibă o simbolistică apocaliptică, anticipînd spectacolul terifiant al judecăţii de apoi. Versetul pare să fi pus traducătorilor străini şi români numeroase probleme de interpretare, dată fiind ambivalenţa funcţională a unor structuri sintactice din textul *Septuagintei*, pe care nici traducerea latină nu le desluşeşte convingător. Credem că traducerea propusă de noi reuşeşte să neutralizeze posibilele ambiguităţi contextuale şi să dea o coerenţă logică întregului verset.

17:7-8

În cele două versete autorul ridiculizează pretenţiile *artei magiei* (gr. *μαγικὴ τέχνη*, lat. *magica ars*) şi ale practicanţilor ei de a oferi soluţii „ştiinţifice" în orice împrejurare. Chiar dacă, în povestirile biblice despre plăgi (Ieş. 7:11-12, 22; 8:3), magicienii egipteni obţinuseră unele succese, ei au eşuat în mod ridicol în timpul celei de-a şasea plăgi (*cf.* Ieş. 9:11), iar cea de-a şaptea, de care e vorba în acest capitol, i-a surprins şi înspăimîntat la fel ca pe toţi ceilalţi.

17:9

Versetul redă spaima paroxistică şi ridicolă a magicienilor egipteni la simplele zgomote din natură, chiar în lipsa unui motiv autentic de tulburare, cum fusese imaginea rugului autoaprins. Credem ca avem a face în acest context cu o perioadă concesivă ireală, construită ca o supoziţie a autorului pentru a sublinia laşitatea specialiştilor în magie. În ediţiile mai vechi şi în traducerile care li se conformează (*vide* LARCHER, SAG., III, p. 957), ultimele două enunţuri ale acestui verset formează versetul 10, păstrîndu-se pînă la sfîrşitul capitolului acest surplus. În traducerea latină şi în cele româneşti nu există acest decalaj.

17:10-13

În aceste trei versete este abordat şi dezvoltat motivul *fricii* (gr. *φόβος*, lat. *timor*), prin analiza reacţiilor unei conştiinţe culpabile şi încercarea de a da o explicaţie psihologică stării de panică. Tonalitatea gnomică a întregului context este evidentă în *Septuaginta* de la începutul versetului 10, prin plasarea în rejet iniţial a adjectivului *δειλόν*, la forma neutră, neacordat cu subiectul *πονηρία*, astfel că traducerea nu poate fi alta decît *fricos lucru e ticăloşia*. Deşi cei vizaţi de critica autorului rămîn magii egipteni, consideraţiile sale sînt de ordin general uman. Definiţia

dată de autor fricii în versetul 12 din SEPT.FRANKF. (11 în SEPT.RAHLFS şi VET.LAT.) ca *abandonarea ajutoarelor* [*venite*] *de la raţiune* (gr. *προδοσία τῶν ἀπὸ λογισμοῦ βοηθημάτων*, lat. *proditio cogitationis auxiliorum*) pare a avea ca model unele aserţiuni familiare moralei aristotelice şi stoice (*vide* CICERO, *Tusculanae disputationes*, III, 11, 24: *cum omni perturbatio sit animi motus vel rationis expers vel rationem aspernans vel rationi non oboediens* – „fiindcă orice tulburare e o emoţie a sufletului fie lipsită de raţiune, fie disprețuind raţiunea, fie nedîndu-i ascultare"). ♦ Date fiind diferenţele dintre manuscrisele greceşti în privinţa lecţiunilor unor cuvinte, interpretările propuse de traducători au fost şi ele diferite. Unele traduceri româneşti ale acestor versete sînt parţial neinteligibile (BIBL.1688, MS.45, MS.4389); la unele apare şi diviziunea versetului 10 în două versete, care amplifică capitolul cu un verset (BIBL.1688, MS.45, MS.4389, BIBL.MICU, BIBL.1914). ♦ În finalul versetului 12 o anume ambiguitate e generată de genitivul *αἰτίας*, care poate fi ori atribut al substantivului *ἄγνοιαν*, ori complement al comparativului *πλείονα*, astfel că, în funcţie de opţiunea pentru una dintre cele două posibile funcţii, variantele de traducere ale acestui verset sînt: 1. *necunoaşterea cauzei ce provoacă chinul pare mai mare*; 2. *necunoaşterea pare mai mare decît cauza ce provoacă chinul*. Am optat pentru prima variantă, mai potrivită logic în context, aceeaşi opţiune vădind şi majoritatea traducerilor româneşti, cu excepţia BIBL.ANANIA, care optează pentru a doua variantă de traducere.

17:14-16

După dezvoltarea sentenţioasă precedentă, aceste patru versete reiau referinţa la ipostazele spaimei provocate de întuneric tuturor egiptenilor, indiferent de condiţia lor socială, nu doar magicienilor; autorul surprinde alternanţa stării de agitaţie cu cea de abandon al voinţei *pe toată durata nopţii de fapt neputincioase* (gr. *τὴν ἀδύνατον ὄντως νύκτα*, lat. *impotentem vere noctem*); adjectivul calificativ al nopţii personificate (gr. *ἀδύνατος*, lat. *impotens*) poate fi explicat fie printr-un transfer metonimic al sensului asupra celor înlănţuiţi de ea, aşa cum acelaşi adjectiv califică Infernul (gr. *ᾅδης*, lat. *inferi*) ca loc de origine a nopţii şi, implicit, al neputinţei sufletelor de a scăpa din el (traducerea latină eludează acest sens, comutîndu-l în evocarea profunzimii Infernului, care asumă implicit conotaţia neputinţei de a i te sustrage: *ab infimis et ab altissimis inferis*), fie ca realitate efectivă (*ὄντως/ vere*) a neputinţei nopţii, comparativ cu puterea atribuită de cei speriaţi de ea, explicaţie pe care o considerăm mai plauzibilă.

17:17-18

Conţinutul acestor versete contrastează în chip vădit cu angoasa închipuită care apăsa sufletele vinovate ale necredincioşilor, prin descrierea naturii în varietatea manifestărilor ei, devenite pentru cei năpăstuiţi de întuneric sursa tot atîtor spaime.

17:19-21

Ultimele două versete configurează antiteza între ţinutul egiptean cotropit de *noaptea grea* (gr. *βαρεῖα νύξ*, lat. *gravis nox*) şi *lumea întreagă* (gr. *ὅλος ὁ κόσμος*, lat. *omnis orbis terrarum*), scăldată în lumină, care-şi vedea de îndeletnicirile ei obişnuite. Sfîrşitul capitolului clarifică simbolismul nopţii, ca anticipare a întunericului ce avea să-i cuprindă pe necredincioşii egipteni după judecata finală. Din nou avem a face cu o comutare a calificativului nopţii asupra fiinţelor apăsate de ea, ultimul verset aducînd desluşirea finală că ceea ce-i apăsa cu adevărat pe egipteni, mai mult decît întunericul, era povara propriilor păcate.

Capitolul al 18-lea

18:1-2

Prin particula adversativă (gr. *δέ*, lat. *autem*) de la începutul acestui verset, se marchează opoziţia între egiptenii cufundaţi în tenebre şi israelienii *cuvioşi* (gr. *ὅσιοι*, lat. *sancti*) ce aveau parte din plin de lumina soarelui, pe care ceilalţi îi puteau doar auzi, nu şi vedea. Şi în acest verset, şi în cel următor, există o anume ambiguitate în privinţa subiectului formelor verbale din enunţurile principale: egiptenii sau israelienii. Dacă admitem prima variantă, autorul le atribuie egiptenilor pedepsiţi din vrerea divină gînduri şi vorbe de căinţă la adresa israelienilor, prima atitudine de acest fel fiind exprimată în versetul 2 de verbul *ἐμακάριζον* (*îi fericeau*); în latină, echivalarea verbului grec prin *magnificabant te*, în conexiune cu completiva antepusă, *quia non et ipsi eadem passi erant*, face în mod evident din israelieni subiectul întregului context, atribuindu-le, destul de plauzibil, laude la adresa lui Dumnezeu pentru că fuseseră scutiţi de pătimirile egiptenilor. Versetul 2 ridică unele dificultăţi de interpretare şi pentru că manuscrisele greceşti diferă în lecţiunea unor cuvinte: în unele apare adverbul conclusiv *οὖν*, în altele negaţia *οὐ* (echivalată în VET.LAT. prin negaţia *non*); surprinde, în opinia exegeţilor (*vide* LARCHER, SAG., III, p. 986), şi craza *κἀκεῖνοι* (< *καὶ ἐκεῖνοι*), deoarece desemnarea israelienilor prin pronumele *ἐκεῖνοι*, cum s-a făcut înainte cu egiptenii (*cf.* 17:21), pare a implica o nuanţă peiorativă; în opinia noastră, fie că se referă la egipteni sau la israelieni, pronumele *ἐκεῖνοι* este folosit aici nu cu o conotaţie ostilă, ci cu valoarea lui denominativă, de pronume demonstrativ de depărtare, datorită redării în stil indirect a vorbelor. Întrucît echivalarea latină a crazei este *ipsi eadem*, e de presupus că în textul grec primitiv exista o altă formă a complementului verbului *ἐπεπόνθεισαν*, poate *κακ' ἐκεῖνα*, mai motivată în context cu referire la ansamblul plăgilor suportate de egipteni pînă atunci. ♦ Traducerile româneşti diferă în echivalarea celor două *lectio difficilior*, nu însă şi în considerarea egiptenilor drept autori ai spuselor: la unele, ca în SEPT.FRANKF., versetul 1 este bimembru (BIBL.1688, MS.45, BIBL.MICU, BIBL.1914); unele prezintă, ca în SEPT.RAHLFS şi VET.LAT., negaţia, altele, ca în SEPT.FRANKF., adverbul, în variantele conclusive *dară* (BIBL.1688, MS.45) sau *căci* (MS.4389), iar altele şi lipsa adverbului şi a negaţiei (BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944,

BIBL.1968); iată variantele de echivalare a primei părţi a versetului al doilea: *căci dară şi aceia au pătimit fericiia* (BIBL.1688), *căci dară şi aceia au păţit fericiia* (MS.45), *şi pentru căci nu pătimiia şi aceştia acêlea, ei te fericiia* (MS.4389), *şi, pentru că nu şi ei aceleaş pătimea, pre Tine te mărea* (VULG.BLAJ), *şi, pentru că nu pătimea şi ei acealea, îi fericea pre ei* (BIBL.MICU, BIBL.1914), *şi, cu toate suferinţele lor de până aici, îi preafericeau* (BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968, această versiune schimbînd şi referinţa pronumelui *ἐκεῖνοι*, atribuind-o egiptenilor, nu israelienilor), *îi fericeau că nu îndurasră suferinţe* (BIBL.ANANIA), *îi fericeau că nu suferiseră şi ei* (SEPT.NEC). ♦ Există şi alte probleme puse de versetul 2, care pare să exprime celelalte două ipostaze atitudinale ale egiptenilor, recunoştinţa şi căinţa. O dificultate constă în identificarea sensului mediu sau pasiv al participiului coniunct *προηδικημένοι*, în funcţie de care subiectul acestuia sînt egiptenii (*cei ce năpăstuiseră primii*) sau israelienii (*cei ce fuseseră înainte năpăstuiţi*); traducerea latină face tot din israelieni subiectul tuturor formelor verbale: *βλάπτουσιν*, *προηδικημένοι* şi *ηὐχαρίστουν* (*et qui ante laesi erant, quia non laedebantur, gratias agebant*; se poate remarca redarea formei verbale greceşti active *βλάπτουσιν* prin forma latină pasivă *laedebantur* şi interpretarea pasivă a formei participiale greceşti); conform echivalării latine, israelienii îi mulţumeau lui Dumnezeu că nu mai erau şi ei năpăstuiţi atunci, la fel ca înainte, atitudine redundantă, fiindcă fusese exprimată deja în versetul anterior al traducerii latine. Recunoaştem că ambele sensuri ale participiului sînt la fel de motivate în context, dar considerăm mai plauzibilă forma sa pasivă, în directă conexiune cu verbul precedent, traducerea propusă de noi fiind: *le mulţumeau că nu le fac rău, deşi fuseseră nedreptăţiţi înainte.* În diverse variante de redare, aproape toate traducerile româneşti prezintă aceeaşi opţiune, cu excepţia VULG.BLAJ, care face din israelieni subiectul enunţului: *Şi cei ce mai nainte vătămaţi era, pentru că nu să vătăma haruri aducea.* ♦ În ultima parte a versetului 2, pe lîngă indecizia privind identitatea actanţilor (egipteni sau israelieni), dificultatea e sporită şi de posibilele funcţii şi sensuri ale expresiei *τοῦ διενεχθῆναι χάριν ἐδέοντο*, în care *χάριν* poate fi interpretat fie drept prepoziţie postpozitivă a formei infinitivale în genitiv, fie drept complement direct al verbului *ἐδέοντο*, precedat de atributul genitival infinitival. Traducerea latină, *ut esset differentia donum petebant*, rămîne consecventă identificării israelitenilor drept subiect al rostirilor din aceste enunţuri şi, conform echivalării date de ea, aceştia îi cereau lui Dumnezeu favoarea de a se afla la distanţă de egipteni. Aceeaşi echivalare, dar cu referire la egipteni, în varianta *ils imploraient la faveur d'être séparés d'eux*, este propusă şi de LARCHER, SAG. (III, p. 984), care-şi mărturiseşte, totuşi, nesiguranţa în privinţa acestei interpretări, citînd soluţia majoritar adoptată de traducătorii moderni, tot cu privire la egipteni, *ils demandaient pardon d'avoir été en désacord avec eux*, conform sensului pasiv 'a fi în dezacord, în duşmănie' atribuit de LJS verbului *διαφέρω*; recunoaştem şi noi că sensul atribuit acestui verb, aici la forma de infinitiv aorist pasiv *διενεχθῆναι*, este potrivit în context pentru exprimarea unei acţiuni anterioare, dar că substantivul *χάρις* nu are şi sensul de 'iertare', pe care-l asumă, ocazional, verbul derivat *χαρίζεσθαι*. Singura explicaţie a unei atari interpretări este echivalarea substantivului grec cu latinescul *gratia*, care are şi acest sens (*cf.* TLL, *s.v. gratia*). Traducerile româneşti prezintă ambele variante interpretative, aproape toate cu referire la egipteni: *pentru ca să să petreacă să ruga* (BIBL.1688), *şi pentru a să petrêce să ruga* (MS.45), *şi se ruga să se treacă cu bunătate* (MS.4389), *şi să ruga să-i iarte de realele ce le-au fost făcut* (BIBL.MICU, BIBL.1914), *se rugau să-i ierte de relele ce le-au fost făcut* (BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968), *le cereau iertare pentru purtarea lor duşmănoasă* (BIBL.ANANIA), *îi rugau să binevoiască să se îndepărteze de ei* (SEPT.NEC). Observăm că în aceste traduceri cuvîntul *χάριν* din textul grec nu este tradus ca substantiv, ci ca prepoziţie postpozitivă a formei verbale infinitivale; soluţia noastră *se rugau ca [aceia] să fie duşi de acolo* ni se pare potrivită în contextul atitudinii de căinţă extremă a egiptenilor, conform căreia egiptenii cereau Dumnezeului israelienilor să-i îndepărteze de ei pe credincioşii lui, chiar dacă această interpretare ar exagera căinţa acestora. Surprinde în traducerea expresiei latine *ut esset differentia donum petebant* varianta VULG.BLAJ (*şi, ca să fie deschilinire acasă mergea*), explicabilă, poate, prin confuzia lui *donum* cu *domum*.

Ca o concluzie finală la observaţiile de mai sus, nu excludem, totuşi, posibilitatea ca spusele din cele două versete să le aparţină în întregime israelienilor, cum s-ar deduce din echivalarea latină, rugămintea lor finală vizînd favoarea cerută lui Dumnezeu de a fi trataţi altfel decît egiptenii. Această eventuală interpretare s-ar corela, poate, mai bine cu răspunsul divin la rugămintea lor din versetul următor.

18:3

Incipitul acestui verset (gr. *ἀνθ' ὧν*, lat. *propter quod*) poate fi interpretat fie ca introducere a unei noi antiteze între soarta egiptenilor şi a israelienilor, fie ca replică divină la ceea ce s-a spus sau cerut anterior (cum sugerează şi traducerea lui LARCHER, SAG., III, p. 984: *C'est pourquoi en retour*, pliată pe echivalarea latină *propter quod*). În traducerile româneşti, pentru prima variantă de interpretare optează BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968 (*în loc de întuneric*), BIBL.ANANIA (*în locul acestui* [*întuneric*]), SEPT.NEC (*în loc de* [*întuneric*]); restul, începînd cu BIBL.1688, preferă varianta *pentru care*. Acceptînd varianta replicii divine, şi soluţia propusă de noi subliniază referinţa la ultimele vorbe ale egiptenilor, în virtutea cunoscutei uzanţe sintactico-stilistice a *uniunii relativului* (păstrarea referinţei la ceva sau cineva menţionat anterior prin uzul pronumelui relativ în locul celui demonstrativ): *drept pentru care.* ♦ În *Septuaginta*, substantivul *ξενιτεία*, tradus în latină prin *hospitium*, este un *hapax*, echivalat în traducerile străine şi româneşti prin termeni referitori la ideea de drum, călătorie, pribegie; credem, însă, că determinantul adjectival *φιλότιμος*

elucidează referinţa contextuală la *ospeţia generoasă*, acordată în exterior, în tradiţia filoxeniei greceşti, de către Dumnezeu israelienilor, după plecarea lor din Egipt, mai ales că ideea de drum, călătorie fusese puţin mai sus exprimată de substantivul *ὁδοιπορία* (lat. *via*).

18:4

Ca o concluzie la întreaga dezvoltare anterioară cu privire la plaga întunericului, autorul prezintă motivul trimiterii ei asupra egiptenilor: îndrăzneala acestora de a-i fi ţinut în captivitate pe israelieni, împiedicîndu-i astfel pentru o vreme să răspîndească în lume *lumina legii* (gr. *νόμου φῶς*, lat. *legis lumen*) divine. Remarcăm implicit antiteza între captivitate (ca metaforă a întunericului) şi lumină, antiteză perpetuată în pedepsirea egiptenilor cu întuneric şi răsplătirea israelienilor cu lumină; lumina hărăzită acestora pe durata întregii lor călătorii devine astfel simbolul iluminării întregii lumi prin răspîndirea legii divine.

18:5

Versetul face trimitere la un alt episod al „răsplătirii" egiptenilor după fapta lor, cel al uciderii pruncilor evrei, urmat de urgia divină abătută asupra celor egipteni. Structura participială absolută (gr. *ἑνὸς ἐκτεθέντος τέκνου καὶ σωθέντος*, lat. *uno exposito filio et liberato*) se referă la salvarea unui singur prunc israelian, micul Moise, datorată expunerii lui pe malul Nilului, conform acestei practici infanticide aduse de greci în Egiptul elenizat. Întrucît, dînd curs acestei cutume, decretul faraonului ar fi avut ca urmare, în timp, exterminarea rasei ebraice, pedeapsa lui Dumnezeu a fost pe măsură, exterminarea egiptenilor adulţi la trecerea Mării Roşii adăugîndu-se, ca a zecea plagă, uciderii primilor lor născuţi.

18:6

Conform povestirilor biblice despre exod (Ieş. 11:1-12:36), cea de-a zecea plagă s-a petrecut în timpul celebrării nopţii pascale, ea fiindu-le cunoscută patriarhilor evrei pe cale profetică. Exegeza midraşică vede în evenimentele nopţii pascale o împlinire a promisiunii făcute de Dumnezeu lui Avraam (*cf.* Fac. 15:13-14) şi o răsplată a evlaviei acestuia.

18:7

Este susţinută ideea anterioară a cunoaşterii şi aşteptării nopţii promise evreilor de către patriarhi, în dubla sa dimensionare antitetică: *ca mîntuire a celor drepţi, dar ca pieire a duşmanilor* (gr. *σωτηρία μὲν δικαίων, ἐχθρῶν δὲ ἀπώλεια*, lat. *sanitas quidem iustorum, iniustorum autem exterminatio*).

18:8

Versetul are tonalitatea unui principiu general aplicabil pentru poporul pe care Dumnezeu l-a chemat la sine, desemnîndu-l pentru o misiune glorioasă şi sfîntă.

18:9

Autorul evocă în acest verset celebrarea primei nopţi pascale de către evreii aflaţi în exod, desemnaţi de autor drept *copiii cuvioşi ai celor buni* (gr. *ὅσιοι παῖδες ἀγαθῶν*, lat. *iusti pueri bonorum*), sintagmă prin care este precizată calitatea lor de descendenţi ai primilor patriarhi. Prin două determinări circumstanţiale (gr. *ἐν ὁμονοίᾳ/ ὁμοίως*, lat. *in concordia/ similiter*), autorul subliniază solidaritatea poporului lui Israel în acceptarea *legii dumnezeirii* (gr. *ὁ τῆς θειότητος νόμος*, lat. *iustitiae lex*), conform căreia urmau a avea parte de aceleaşi binefaceri şi primejdii (gr. *ἀγαθὰ καὶ κίνδυνοι*, lat. *bona et mala*); precizarea e interpretată de unii exegeţi ca o referinţă la legislaţia biblică asupra riturilor pascale, ca o interpretare simbolică a preceptului divin referitor la sacrificiul pascal şi la circumcizia obligatorie pentru participanţi (*vide* LARCHER, SAG., III, p. 1005-1006). ♦ S-a avansat ipoteza (*vide* LARCHER, SAG., III, p. 1007) că imnurile de slavă menţionate de autor la prima sărbătoare pascală reflectă o practică din vremea sa, cîntarea *Hallel*, transferată anacronic în vremea exodului.

18:10

Versetul amplifică ideea din *Septuaginta* (Ieş. 11:6; 12:30) cu privire la imensul strigăt (*κραυγὴ μεγάλη*) răspîndit în întregul Egipt la moartea primilor născuţi; PHILON (*De vita Mosis*, I, 136-137), situează în zori această amplă lamentaţie (*οἰμωγῆς πάντα ἐνέπλησαν*).

18:11

Proporţiile uriaşe ale justiţiei divine sînt configurate de autor prin implicarea tuturor categoriilor sociale, condamnate atunci la aceeaşi penitenţă (gr. *τὰ αὐτὰ πάσχων*, lat. *similia passus*).

18:12

După precizarea identităţii tratamentului punitiv, autorul insistă asupra caracterului instantaneu al nenorocirii abătute asupra egiptenilor şi asupra incapacităţii lor de a-i face faţă. După menţionarea numărului mare al copiilor răpuşi atunci, apare o expresie de o anume ambiguitate, cu referire fie la incapacitatea psihică a celor rămaşi în viaţă de a-şi îngropa morţii, fie la insuficienţa lor numerică pentru săvîrşirea îngropăciunii tuturor: gr. *οὐδὲ... ἦσαν ἱκανοί*, lat. *nec... sufficiebant*), expresia greacă şi echivalarea ei latină admiţînd ambele interpretări; majoritatea traducerilor străine şi româneşti privilegiază a doua variantă (excepţie SEPT.NEC), în mod greşit, după părerea noastră, întrucît în versul următor se motivează această situaţie prin faptul că într-o singură clipă egiptenii îşi pierduseră odraslele cele mai de preţ, aşadar expresia în discuţie desemnează o neputinţă de ordin psihic, nu numeric.

18:13

Versetul stabileşte o antiteză între neîncrederea anterioară a egiptenilor în atotputernicia divină şi recunoaşterea ei şi a protecţiei acordate israelienilor, abia după suferirea celei de-a zecea plăgi. În opinia autorului, lipsa de încredere a egiptenilor e motivată de practicile magice (gr. *διὰ τὰς φαρμακείας*, lat. *propter veneficia*), motivaţie uşor ambiguă, deoarece poate face trimitere fie la promisiunile

magicienilor egipteni de a-l birui prin vrăji pe Moise, fie la impresia lor că Moise practica o magie rivală. ♦ Ultima parte a versetului comportă o şi mai mare ambiguitate în *Septuaginta*, pe care VET.LAT. o tranşează în favoarea unuia dintre sensuri: după pieirea primilor născuţi, spune textul grec, egiptenii *au recunoscut că poporul e fiul lui Dumnezeu/ au convenit să fie popor fiu al lui Dumnezeu* (*ὡμολόγησαν θεοῦ υἱὸν λαὸν εἶναι*); echivalarea latină *spoponderunt populum Dei esse* (fără menţionarea lui *filium*) pare a opta pentru a doua variantă de interpretare, conform căreia egiptenii au fost convertiţi la credinţă, variantă nu lipsită de logică şi de susţinere contextuală, care a influenţat traducerile străine şi româneşti mai vechi (BIBL.1688, MS.45, MS.4389, VULG.BLAJ); conform primei variante interpretative, pe care am adoptat-o şi noi, copleşiţi de efectele ultimei plăgi, egiptenii au sfîrşit prin a recunoaşte că poporul Israel e fiul lui Dumnezeu.

18:14-16

Aceste trei versete detaliază patetic, cu rezonanţe apocaliptice, circumstanţele manifestării punitive a Logosului divin, asemuit unui *războinic nemilos* (gr. *ἀπότομος πολεμιστής*, lat. *durus debellator*), ce urma a împlini *porunca neprefăcută* (gr. *ἀνυπόκριτος ἐπιταγή*, lat. *insimulatum imperium*) de a aduce moartea asupra pămîntului sortit pieirii (gr. *ἡ ὀλεθρία γῆ*, lat. *exterminii terra*, expresie proleptică de mare efect). Sfîrşitul versetului 16, inspirat din 1Paral. 21:16, poate şi din referinţa homerică privitoare la Discordie (*Iliada*, IV, 443, imitată de VERGILIUS, AEN., IV, 177, în descrierea Zvonului), supradimensionează, în manieră poetică, statura Logosului războinic.

18:17-19

Printr-o licenţă auctorială, fără suport în naraţia biblică a exodului, este introdus toposul visului premonitor, menit a conştientiza viitoarele victime ale ultimei plăgi (primii născuţi, în calitatea lor de părtaşi la vina colectivă a egiptenilor) asupra îndreptăţirii pedepsei divine.

18:20

Dacă egiptenii au fost pedepsiţi cu toată rigoarea de însuşi Logosul divin, în numele unei justiţii implacabile, israelienii au fost şi ei victimele unei mînii de scurtă durată (*cf.* Num. 17:6-15). Autorul vorbeşte aici de o *nimicire* (gr. *θραῦσις*, lat. *commotio*) a mulţimii din pustiu de către o forţă supranaturală, aflată sub controlul lui Dumnezeu; vina care a atras această corecţie au fost murmurele de nemulţumire ale mulţimii.

18:21

Fără a-l numi, conform obiceiului său de a omite numele proprii, autorul se referă aici la Aaron, căci el este *bărbatul fără cusur* (gr. *ἀνὴρ ἄμεμπτος*, lat. *homo sine querela*) care va sta în calea furiei trimisului divin, avînd drept arme *rugăciunea* (gr. *προσευχή*, lat. *oratio*) şi *jertfa de împăcare a tămîii* (gr. *θυμιάματος ἐξιλασμός*, lat. *per incensum deprecatio*). Eficienţa intervenţiei lui Aaron va fi o confirmare a privilegiului său sacerdotal de slujitor (gr. *θεράπων*, lat. *famulus*) al lui Dumnezeu (*cf.* Num. 17:5).

18:22

Autorul precizează că biruinţa lui Aaron asupra *gloatei* (SEPT.RAHLFS *χόλος*, devenit *ὄχλος*, prin metateză, în majoritatea manuscriselor şi în SEPT.FRANKF., ceea ce explică şi echivalarea latină *turbae*), s-a datorat doar cuvîntului cu care l-a înduplecat pe *pedepsitor* (gr. *ὁ κολάζων*, lat. *qui se vexabat*), amintindu-i de angajamentul făcut de Dumnezeu faţă de strămunii iudeilor, Abraham, Isaac şi Iacob, incompatibil cu exterminarea totală a descendenţilor lor. ♦ Majoritatea traducerilor româneşti, influenţate de varianta din vechile manuscrise greceşti, schimbă radical referinţa la biruinţa lui Aaron, în sensul că ea s-a exercitat nu asupra trimisului divin, ci asupra iudeilor răzvrătiţi, desemnaţi prin termenii: *gloata/ gloatele* (BIBL.1688, MS.45, VULG.BLAJ, BIBL.MICU, BIBL.1914), *năroadele* (MS.4389), *mulţimea răzvrătită* (BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968), *răzvrătirea* (BIBL.ANANIA); în SEPT.NEC se traduce prin *amarul mâniei*, păstrîndu-se referinţa din textul grec la mînia pedepsitorului.

18:23

Versetul continuă ideea efectului salutar al intervenţiei lui Aaron, care va fi prezentată în versetele 21-25 sub trei aspecte: 1. rugăciunea şi sacrificiul expiator cu tămîie; 2. adresarea verbală de tip anamnetic (reamintirea unor jurăminte străvechi); 3. simbolismul elementelor vestimentaţiei sale de mare preot şi efectul lor apotropaic. ♦ Echivalarea latină, *amputavit impetum*, se bazează pe o mai veche variantă manuscrisă greacă cu *ἀνέκοψε τὴν ὁρμήν* în loc de *ἀνέκοψε τὴν ὀργήν*. Traducerile româneşti prezintă ambele variante, după cum urmează textul grec sau latin: *tăie urgiia* (BIBL.1688, MS.45; *urgia* e mai apropiată semantic de latinescul *impetum* decît de grecescul *ὀργήν*), *tăie mîniia* (MS.4389), *au tăiat pornirea* (VULG.BLAJ), *au potolit mânia* (BIBL.MICU, BIBL.1914, BIBL.RADU-GAL., BIBL.1944, BIBL.1968), *a oprit mânia* (BIBL.ANANIA, SEPT.NEC); am optat pentru versiunea *a respins mînia.*

18:24

Versetul explică încetarea mîniei punitive prin efectul apotropaic al veşmîntului şi însemnelor distinctive ale marelui preot Aaron. Este prezentat simbolismul fiecărei piese a ţinutei sale sacerdotale: 1. veşmîntul talaric, lung pînă la călcîi (gr. *ποδήρες ἔνδυμα*, lat. *vestis poderis*, traduceri ale ebraicului *meeir*), de culoare albastru-violet, purtat deasupra unei tunici de in, avea, şi sub aspect cromatic, un simbolism cosmic, reprezentînd întregul univers; conform descrierii lui PHILON (*De vita Mosis*, II, 122-123), pe umerii acestui veşmînt erau două pietre preţioase, simbolizînd fie luna şi soarele, fie cele două emisfere, pe fiecare fiind gravate cîte şase semne zodiacale; 2. pectoralul (pieptarul brodat) cu cele 12 pietre preţioase, dispuse tetrastih (în patru rînduri), pe care, conform textului *Înţel.*, erau gravate *faptele renumite* (gr. *δόξαι*, lat. *magnalia*) ale părinţilor celor 12

triburi iudaice; Philon vede şi aici un simbolism cosmic, considerînd că pietrele pectoralului reprezintă cele 12 semne zodiacale; 3. diadema (gr. *διάδημα*, lat. *diadema*) sacerdotală purta, conform referinţei biblice din Ieş. 28:32, o inscripţie referitoare la sanctitatea lui Dumnezeu (gr. *ἁγίασμα κύριον*), conform textului *Înţel.*, la măreţia (gr. *μεγαλωσύνη*, lat. *magnificentia*) lui. Datorită acestor însemne, marele sacerdot iudaic apare ca un personaj cu o impresionantă dimensionare cosmică, aureolat de măreţia Dumnezeului unic pe care îl reprezenta pe pămînt.

18:25

Ultimul verset al capitolului motivează reculul *celui ce semănase moartea* (gr. *ὁ ὀλεθρεύων*, lat. *qui exterminabat*), ca executant al justiţiei divine, atît datorită puterii apotropaice a însemnelor sacerdotale, cît mai ales datorită faptului că Dumnezeu nu dorea să distrugă poporul evreu, ci să-l confrunte, în scop educativ, cu *încercarea mîniei* (gr. *ἡ πεῖρα τῆς ὀργῆς*, lat. *tentatio irae*), care putea deveni, în alte împrejurări, inexorabilă.

Capitolul al 19-lea

19:1

În relaţie adversativă cu ideea din versetul precedent, autorul precizează că pentru necredincioşi (gr. *ἀσεβῆς*, lat. *impii*), furia divină a mers pînă la capăt, motivul acestei severităţi implacabile fiind preştiinţa lui Dumnezeu asupra faptelor ulterioare ale egiptenilor.

19:2

Urmînd îndeaproape referinţele biblice despre exod, autorul *Înţel.* pare preocupat să justifice persistenţa inflexibilei mînii divine prin obstinaţia egiptenilor, chiar şi după ultima plagă, de a-i urmări şi hărţui pe israelieni, după ce le îngăduiseră plecarea.

19:3

Speriaţi de ravagiile celei de-a zecea plăgi, egiptenii, îndureraţi de pierderea celor dintîi născuţi, i-au îndemnat pe evrei să plece în deşert, pentru trei zile, pentru a i se închina lui Yahve, sperînd că acolo aveau să piară; cînd au constatat, însă, că aceştia părăsiseră de tot Egiptul, luîndu-şi cu ei toate bunurile, şi-au schimbat atitudinea şi au plecat în urmărirea lor. Acestea sînt, pe scurt, circumstanţele care vor determina exacerbarea mîniei divine.

19:4

Autorul justifică iniţiativa nesocotită a egiptenilor de a-i urmări pe evrei prin *soarta cuvenită* (gr. *ἡ ἀξία ἀνάγκη*, lat. *digna necessitas*), sintagmă ce desemna în filosofia greacă o lege sau o forţă ce determină evenimentele, de o manieră imperioasă şi implacabilă; sub influenţa acestei misterioase forţe, uitînd de avertismentul ultimei plăgi, egiptenii vor fi purtaţi spre împlinirea pedepsei hărăzite lor. În opinia unor exegeţi (*vide* LARCHER, SAG., III, p. 1053), nu e vorba de o fatalitate oarbă, independentă de liberul arbitru uman, ci de o necesitate dependentă de vrerea perversă a egiptenilor, deci un fenomen de psihologie religioasă.

19:5

Versetul explică cea de-a şaptea antiteză, bazată pe principiul expus în 11:5, conform căruia pedeapsa finală a egiptenilor a fost pentru israelieni ocazia unei însemnate binefaceri, verificîndu-se astfel funcţionarea acelei legi providenţiale că un rău poate servi unui bine.

19:6

Autorul menţionează în acest verset transformarea miraculoasă a întregii naturi create (gr. *ὅλη ἡ κτίσις*, lat. *omnis creatura*), asemenea celei de la începutul lumii; ea a fost hotărîtă de Creator pentru a-şi feri de pericole poporul ales pe durata minunatei, dar şi periculoasei lui călătorii.

19:7-8

Transformarea naturii, asemănătoare unei noi creaţii, de care s-a vorbit mai sus, se va manifesta prin schimbarea proprietăţilor şi energiilor specifice elementelor ei, percepută ca manifestarea unei suite de miracole pe parcursul traversării Mării Roşii. Primul verset enumeră patru dintre acestea: 1. *norul* (gr. *νεφέλη*, lat. *nubes*) care a umbrit protector tabăra evreilor; 2. *ivirea pămîntului uscat* (gr. *ξηρᾶς ἀνάδυσις γῆς*, lat. *terra arrida apparuit*) din apele Mării Roşii; 3. pămîntul uscat devenit *un drum fără oprelişti* (gr. *ὁδὸς ἀνεμπόδιστος*, lat. *via sine impedimento*) pentru trecerea Mării Roşii; 4. *o cîmpie înverzită* (gr. *χλοηφόρον πεδίον*, lat. *campus germinans*) ieşită din valul tumultuos – exegeţii au păreri diferite în privinţa acestui miracol (*vide* LARCHER, SAG., III, p. 1060), dintre care citäm: imaginea folosită de autor desemnează metaforic marea; munţii de dincolo de Marea Roşie au devenit, în chip miraculos, cîmpie, conform promisiunii făcute de Moise evreilor; poate fi vorba de idealizarea puterii lui Yahve care a transformat marea într-o cîmpie cu pomi fructiferi, acesta fiind, de fapt, drumul larg pe care l-au traversat evreii, minunîndu-se de *uimitoarele semne* (gr. *θαυμαστὰ τέρατα*, lat. *mirabilia et monstra*), zece la număr, după tradiţia rabinică posterioară.

19:9

Prin două comparaţii naturiste, autorul evocă manifestările de bucurie ale beneficiarilor acestor miracole, localizate de exegeţi fie în timpul traversării Mării Roşii, fie ulterior, însoţite de cîntece de laudă la adresa divinităţii salvatoare (această ultimă menţiune ar susţine a doua variantă a localizării manifestărilor exuberante ale evreilor, concretizate în cîntece şi dansuri, după informaţiile din Ieş. 15:18 şi 20).

19:10

Sînt rememorate aici episoadele unora dintre plăgile trimise de Dumnezeu asupra egiptenilor, a treia şi a doua plagă (a

ţînţarilor şi a broaştelor), în scopul de a contrapune acţiunea binefăcătoare a pămîntului şi a apei asupra evreilor la trecerea Mării Roşii acţiunii nocive a aceloraşi elemente asupra duşmanilor lor.

19:11-12

Ambele versete reamintesc miracolul apariţiei prepeliţelor din mare, ca favoare a divinităţii la apetitul evreilor pentru o hrană mai deosebită; ciudăţenia acestei *noi generaţii de păsări* (gr. *γένεσις νέα ὀρνέων*, lat. *nova creatura avium*) constă în faptul că, deşi păsări de uscat, ele s-au ivit din mare, aşa cum broaştele, creaturi acvatice, au ajuns a se răspîndi pe uscat, aceasta fiind una dintre mutaţiile elementelor creaţiei, menţionate anterior. ♦ Versetul 12, monomembru în SEPT.RAHLFS, este trimembru în SEPT.FRANKF. şi pentamembru în VET.LAT., această amplificare fiind păstrată pînă la sfîrşitul capitolului, alcătuit din 21 sau 22 de versete în textul grec, din 20 în cel latin; dintre versiunile româneşti, MS.4389, VULG.BLAJ, BIBL.MICU şi BIBL.1914 prezintă această supradimensionare a versetului 12.

19:13-15

Chiar dacă aflat, aparent, în relaţie de coordonare copulativă cu cel anterior, acest verset abordează o altă idee, cea a pedepsei finale a egiptenilor, anunţată, la fel ca odinioară locuitorilor Sodomei şi Gomorei, prin semne prevestitoare. Conotaţia juridică a contextului este susţinută de cuvinte din sfera noţională a judecăţii şi îndreptăţitei pedepsiri: grecescul *τιμωρία* (lat. *vexatio*) desemnează o pedeapsă definitivă, de ordin juridic, faţă de *κόλασις*, care exprimă o pedeapsă corectivă, paternală (a se vedea specificitatea semantică a celor două substantive la ARISTOTEL., RHET., 1369b); adverbul *δικαίως* (lat. *iuste*) subliniază îndreptăţirea pedepsei; *τεκμήριον* (lat. *argumentum*), cu sensurile 'semn de recunoaştere, gaj, garanţie, mărturie, probă', contribuie la relevarea ideii că instanţa divină, prin gestionarea eficientă şi cuantificarea probelor, anticipează mărimea pedepsei. Culpa majoră a egiptenilor, specificată în acest context, a fost ura faţă de străini şi sfidarea legii ospitalităţii, atitudine desemnată în *Septuaginta* prin substantivul *μισοξενία*, un *hapax* în greacă, echivalat în latină prin *inhospitalitas*; în traducerile româneşti întîlnim echivalările: *urîre de streini/ striini* (BIBL.1688, MS.45), *urîciune de streini* (MS.4389), *urâtă negăzduire* (VULG.BLAJ), *pizmă pre cei străini* (BIBL.MICU, BIBL.1914), restul preferînd, ca şi noi, sintagma *ură faţă de străini*. ♦ Chiar în lipsa unor nume proprii, comparaţia între cele două categorii de oameni ostili străinilor (gr. *οἱ μὲν... οὗτοι δὲ*, lat. *alii quidem... alii autem*) pare să-i aibă în vedere, după aluziile contextuale, în afară de egipteni, pe sodomitani, după opinia majoritară a exegeţilor. ♦ Succesiunea ideatică suferă de o anume incoerenţă, în sensul că trecerea de la o referinţă la alta este foarte bruscă, dînd impresia că autorul fie îi uneşte pe egipteni şi pe sodomitani în aceeaşi gravă culpă a lipsei de ospitalitate, fie, vrînd să strecoare unele aluzii contemporane, amplifică vinovăţia egiptenilor; sintagma *străini binefăcători* (gr. *εὐέργεται ξένοι*, lat. *boni hospites*) conţine o posibilă aluzie la istoria lui Iosif (Fac. 39-47). ♦ După unii critici, întregul verset 15 se referă la sodomitani, în ideea că, deşi păcătuiseră mai puţin ca egiptenii, nici ei nu vor fi scutiţi de *o cercetare* (gr. *ἐπισκοπή*, lat. *respectus*) divină pentru nerespectarea cutumei ospitalităţii, opinie care află suport în echivalarea latină *quidam respectus illorum erat* (*erat* în loc de *erit*, ca echivalent al grecescului *ἔσται* din *Septuaginta*, sustrage ancheta divină din planul justiţiei escatologice, plasînd-o în trecutul pedepsei terestre a locuitorilor Sodomei); după alţi critici, prima parte a versetului 15 se referă la egipteni, a doua la sodomitani, cu care cei dintîi sînt comparaţi (pentru întreaga discuţie, *vide* LARCHER, SAG., III, p. 1077-1079). ♦ Egiptenii sînt vinovaţi că i-au înjosit pe evrei, ca pe nişte sclavi, după ce-i primiseră iniţial cu *petreceri* (gr. *ἑοτράσματα*, *hapax legomenon*, neatestat în greacă, modificat, de aceea, în unele manuscrise în *ἑόρτασμοι*), acordîndu-le drepturi civile egale. Autorul pare să amplifice, la modul ideal, datele biblice cu privire la primirea evreilor în Egipt şi la acordarea egalităţii civice (*cf.* Fac. 13 şi 15), pentru a sensibiliza autorităţile din vremea sa asupra legitimităţii revendicărilor civile ale evreilor din diaspora egipteană.

19:16

Cecitatea (gr. *ἀορασία*, lat. *caecitas*), menţionată aici de autor ca o pedeapsă a egiptenilor, este localizată de unii exegeţi în timpul plăgii întunericului, de alţii la trecerea Mării Roşii (*vide* LARCHER, SAG., III, p. 1080); printr-o trecere bruscă la sodomitani, loviţi şi ei de orbire la poarta lui Lot (*cf.* Fac. 19:11), autorul îl omagiază pe ospitalierul Lot cu apelativul *cel drept* (gr. *ὁ δίκαιος*, lat. *iustus*).

19:17

Versetul conţine o recapitulare a miracolelor din timpul exodului, explicate în manieră filosofică, printr-o acomodare a elementelor naturii (gr. *τὰ στοιχεῖα μεθαρμοζόμενα*, lat. *elementa convertuntur*), comparabilă cu armonizarea sunetelor harpei; *hapax* în *Septuaginta*, verbul *μεθαρμόζω* implică ideea unei reaşezări, a unei schimbări în bine.

19:18-20

Cele trei versete ilustrează schimbările petrecute prin relaţia mutuală dintre elemente, care, păstrîndu-şi propria natură, îşi amplifică sau diminuează în chip nebănuit însuşirile, ajungînd fie să se subsituie, fie să se tolereze reciproc: la trecerea Mării Roşii, animalele din turmele evreilor s-au comportat ca nişte vietăţi maritime, iar la plaga broaştelor,

vietăţile acvatice s-au risipit pe uscat; apa şi focul s-au suportat reciproc; focul şi-a domolit vigoarea spre a cruţa vieţuitoarele şi a nu topi mana, desemnată în *Septuaginta* drept *hrană dumnezeiască* (*ἀμβροσία τροφή*). Traducătorul latin pare a respinge conotaţia religioasă a adjectivului *ἀμβροσία*, echivalînd sec prin *bona esca*.

19:21

Acest ultim verset al cărţii este conceput de autor ca o concluzie firească a tuturor evocărilor anterioare (gr. *κατὰ πάντα*, lat. *in omnibus*), exprimînd implicit gratitudinea pentru toate acţiunile lui Dumnezeu favorabile poporului său şi convingerea că nu va înceta să-i stea alături în toate vremurile; este din nou perceptibilă aluzia la starea de lucruri prezentă şi nădejdea într-o ameliorare a ei. Această constatare plină de speranţă încheie, poate prea grăbit, ultimul capitol, plin de neglijenţe şi imprecizii expresive, care trădează o anume oboseală a autorului de pe urma unei atît de laborioase lucrări.

ÎNȚELEPCIUNEA LUI IISUS, FIUL LUI SIRAH

COMENTARII

de Eugen Munteanu

Introducere

1. Autorul scrierii, traducătorul şi contextul cultural-istoric al elaborării operei

Nu spun o noutate afirmînd că fiecare dintre cărţile componente ale *Septuagintei* şi-a avut propriul destin istoric, dobîndind un profil propriu. *Cartea Înţelepciunii lui Iisus Sirah* este singura dintre cărţile *Vechiului Testament* al cărei autor este cunoscut cu certitudine, graţie informaţiilor precise pe care traducătorul său în greceşte ni le oferă în prolog. Autorul evreu îşi semnează el însuşi opera în v. 50:27 cu numele complet „Iisus Sirah, fiul lui Eleazar din Ierusalim" (gr. *Ἰησοῦς υἱὸς Σιραχ Ελεαζαρ ὁ Ἱεροσολυμίτης*). Titlul ebraic originar al cărţii, reţinut de tradiţie, este *Cartea Înţelepciunii lui Yeshua, fiul lui Eleazar, fiul lui Sira* (ebr. *hokmat yēšûa' ben 'el'azar ben sîrâ'*)[1]. Majoritatea manuscriselor greceşti ale *Septuagintei* şi cele latineşti ale *Vulgatei* poartă ca titlu sintagma *Înţelepciunea lui Iisus, fiul lui Sirah* (gr. *Σοφία Ἰησοῦ, υἱοῦ Σιραχ*, lat. *Sapientia Iesu Filii Sirach*).

Aluziile sau trimiterile autobiografice de pe parcursul desfăşurării discursului ne permit să îi conturăm autorului un portret mulţumitor. Sirah trebuie să fi fost un notabil evreu care a trăit la Ierusalim în ultima jumătate a secolului al III-lea î.Hr şi primele decenii ale celui următor (aprox. 250 î.Hr. – aprox. 175 î.Hr.). Era un membru al elitei vremii sale, un cărturar, un bărbat erudit (ebr. *sôpēr*, gr. *γραμματεύς*), cunoscător adînc al tradiţiei iudaice, dar bine orientat şi în cultura elenistică, dominantă în epocă. Nu putem şti dacă a fost preot, dar putem presupune că a îndeplinit funcţii importante în cadrul comunităţii (*cf.* 39:4). El menţionează însă explicit (51:13) că încă din tinereţe a luat decizia să cultive înţelepciunea. A călătorit în afara Palestinei de cîteva ori, probabil cu însărcinări oficiale (*cf.* 34:9-11 şi 39:4), înfruntînd şi cîteva situaţii limită, în care încrederea în Dumnezeu i-a fost pusă la încercare (*cf.* 34:12 şi 51:1-7). Experienţa acumulată prin studiu şi meditaţie i-a îngăduit să înfiinţeze o şcoală („casa înţelepciunii", *cf.* 51:23), permiţîndu-i să-şi atribuie titlul de „înţelept" (ebr. *hākām*, gr. *σοφός*).

După o viaţă relativ liniştită, înconjurat de o familie cu mulţi copii, organizată potrivit prescripţiilor tradiţionale (*cf.* 30:7-13 şi 42:5), la bătrîneţe s-a hotărît să îşi compună opera, cu scopul mărturisit de a-şi instrui conaţionalii, ajutîndu-i să trăiască potrivit Legii şi tradiţiilor poporului ales.

Cît despre autorul versiunii greceşti a cărţii, el însuşi afirmă în *Prolog* că purta acelaşi nume ca autorul textului original, care a fost bunicul său, adăugînd că a venit în Egipt în al treizeci şi optulea an al domniei regelui Evergetes. Or, doar doi regi ai Egiptului elenistic au purtat acest nume. Primul dintre ei, Ptolemeu al III-lea Evergetes (246-222 î.Hr.), a domnit doar 25 de ani şi nu se pune problema să fi fost personajul amintit. Regele la care se face referire nu putea fi decît Ptolemeu al VII-lea Evergetes, supranumit Physkon („pîntecosul"), care a domnit în Egipt între 170-117 î.Hr. Al 38-lea an al domniei acestui rege, data sosirii în Egipt a lui Sirah-nepotul, ar fi, aşadar, anul 132 î.Hr. Realizarea versiunii greceşti a *Înţelepciunii* trebuie situată cîţiva ani buni după această dată, eventual către ultimii ani ai domniei lui Ptolemeu al VII-lea sau imediat după aceea (117-116 î.Hr.)[2]. Rezultă deci că, alături de alte importante componente ale Scripturii (*Pentateuhul, Înţelepciunea lui Solomon*), *Înţelepciunea lui Iisus Sirah* face parte dintre cărţile traduse în greceşte în mod sigur la Alexandria, de un evreu palestinian. Dincolo de literalismul transpunerii, normal în epocă, textul nostru vădeşte tipul de opţiuni proprii „şcolii de traducere alexandrine", ai cărei reprezentanţi au preluat unele trăsături stilistice din proza istorică greacă, spre deosebire de traducătorii din „şcoala asiatico-palestiniană", care practicau un literalism mult mai riguros (*cf.* HARL/ DORIVAL/ MUNNICH, p. 105).

Pentru a înţelege mai bine semnificaţiile demersurilor

[1] Numele cel mai des întrebuinţat în exegeza de specialitate, ca şi în diferitele versiuni biblice, porneşte de la formele greacă sau latină (germ., engl. *Jesus Sirach*). Francezii folosesc curent denumirea *Siracide* (după genitivul patronimic grecesc), mulţi filologi, în special anglo-saxoni, preferînd forma ebraică *Ben Sira*.

[2] După JOBES/ SILVA, p. 34, nota 8, traducerea s-ar fi efectuat în chiar anul sosirii traducătorului în Egipt (132 î.Hr.), ceea ce mi se pare puţin probabil.

cărturăreşti ale lui Sirah şi ale nepotului său omonim, traducătorul textului în limba greacă, este nevoie să amintim cîteva date istorice suplimentare despre epoca în care aceştia au trăit.

Cucerind între anii 334-324 î.Hr. întregul Orient şi înglobîndu-l într-un imens imperiu, Alexandru Macedon a iniţiat un proces de expansiune a culturii greceşti care va continua şi în secolul următor, sfîrşind prin a impune popoarelor cucerite modul de viaţă elenic, cultura, mentalităţile, valorile şi limba grecească. La împărţirea imperiului între diadohi („locotenenţii" lui Alexandru Macedon), timp de mai bine de un secol, Palestina a intrat sub autoritatea politică a Egiptului elenistic de sub dinasta Ptolemeilor. În anul 198 î.Hr., Palestina trece sub autoritatea dinastiei Seleucizilor, domnitoare în Siria. Doi dintre regii Seleucizi, Antiochos al III-lea (223 - 187 î.Hr.) şi Seleukos al IV-lea (187 - 175 d.Hr.) s-au arătat favorabili neamului lui Israel, acordîndu-le evreilor chiar unele privilegii şi îngăduindu-le să restaureze marele templu din Ierusalim, odată cu restabilirea cultului mozaic în plenitudinea sa. Datorate în mare parte talentului diplomatic al marelui preot Simon al II-lea (196 - 174 î.Hr.), aceste succese politice şi confesionale ale Israelului sînt menţionate cu satisfacţie şi entuziasm de Sirah însuşi, care face un elogiu personajului menţionat (50:1 şi urm.).

Succesorul lui Seleukos al IV-lea, regele Antiochos al IV-lea Epiphanes (175 - 164 î.Hr.), se va manifesta însă ca un îndîrjit persecutor al evreilor. În anul 174 î.Hr. regele elenist îl revocă din funcţie pe marele preot al Israelului, Onias al III-lea, fiul si succesorul lui Simon, înlocuindu-l cu fratele acestuia, Iason sau Joshua (174 - 171 î.Hr.). Ambiţios şi oportunist, lipsit de patriotismul tatălui şi al fratelui său, Iason sprijină politica de elenizare a regelui Antiochos al IV-lea, acceptînd nu doar plata de către Israel a unei sume considerabile (360 de talanţi de argint), ci şi construirea unui gimnaziu grecesc la Ierusalim. Aceste măsuri umilitoare pentru poporul ales inaugurează o epocă dramatică, de intense confruntări, care vor culmina cu resurecţia armată a Macabeilor din anul 167 î.Hr. Faptul că în textul nostru nu există nici o referinţă directă la aceste frămîntări majore este un indiciu că Sirah şi-a scris opera aproximativ între anii 187 î.Hr. (începutul domniei lui Seleukos al IV-lea, sprijinitor al marelui preot Simon al II-lea) şi 175 î.Hr. (începutul domniei regelui persecutor Antiochos al IV-lea Epiphanes). Aluziile la vîrsta înaintată a autorului cuprinse în textul cărţii ne-ar permite să riscăm o datare încă şi mai precisă, cu doar cîţiva ani înainte de a muri, aşadar prin 179 - 176 î.Hr.[3]

În aceste condiţii vitrege pentru urmaşii lui David, asaltul culturii elenistice asupra valorilor tradiţionale iudaice putea fi resimţit ca o primejdie vitală. Ceea ce numim civilizaţia sau cultura elenistică prezintă un set de trăsături caracteristice, între care trebuie menţionate următoarele: sincretismul religios (politeişti, grecii acceptau cu relativă uşurinţă în panteonul lor divinităţi noi), permiţînd o relativă toleranţă faţă de religii diferite, un antropocentrism care favoriza gîndirea liberă şi elogiul omului şi al umanităţii şi, mai presus de toate, tendinţa spre un universalism care conducea la atenuarea diferenţelor culturale şi religioase dintre popoare diferite. Dacă aceste valori elenistice au reuşit să se impună sau să fie acceptate de unele dintre vechile culturi ale Orientului Apropiat (inclusiv cea egipteană), ele intrau în contradicţie violentă cu exigenţele monoteismului mozaic. În jurul anului 200 î.Hr., societatea iudaică din diaspora, dar şi cea din Palestina, se găseau în plin proces de „aculturalizare" în raport cu cultura elenistică. Limba greacă devenise deja limba de comunicare curentă pentru evreii din diaspora, iar în Palestina greaca ajunsese să concureze puternic aramaica în uzul public. Asumarea unora dintre mentalităţile, normele comportamentale şi moravurile elenistice de către mulţi evrei putea părea inacceptabilă multor spirite rigoriste, impregnate de mesianismul constitutiv al poporului ales. La fel de periculoase pentru menţinerea identităţii naţionale şi religioase a iudeilor erau şi concesiile făcute elenismului chiar la Ierusalim, de unii din membrii înaltului cler şi ai aristocraţiei. În acest context, opera lui Sirah poate fi văzută ca un gest de apărare şi de conservare a valorilor tradiţionale.

2. Concepţia şi finalitatea cărţii

Bătrînul înţelept iudeu ne apare din scrierea sa ca un spirit conservator, preocupat de conservarea identităţii poporului său. Punînd în centrul discursului său motivul înţelepciunii ca valoare umană supremă, autorul încearcă o deschidere către universul elenistic, dat fiind că şi în concepţia stoică, larg răspîndită în mediile elenistice cultivate, bunul suprem al vieţii umane era înţelepciunea (ebr. *hokmî*, gr. *σοφία*). Sirah-traducătorul, nepotul autorului, este unul dintre autorii evrei ai epocii elenistice care, adoptînd elemente importante ale terminologiei filosofice greceşti, au „importat" în universul conceptual-semantic iudaic valori şi nuanţe care nu îi erau proprii. Grecescul *σοφία* este poate cazul cel mai expresiv. Ca şi la filosofii greci, înţelepciunea este pentru Siracid un atribut impersonal, difuzat în întregul univers prin voinţa divină; dar ea este în acelaşi timp şi o valoare istorică, personificată ca model de comportament şi instanţă etică. La confluenţa dintre cele două culturi, atît autorul, cît şi traducătorul se arată, pe de altă parte, conştienţi de dificultatea în care se afla neamul lui Israel de a-şi apăra particularismul său de popor ales în faţa provocărilor universaliste ale elenismului şi, deopotrivă, de dificultatea propriului lor demers de a realiza o sinteză convenabilă a tradiţiei, un fel de „manual" de comportament, la îndemîna în special a acelora dintre conaţionali care erau mai expuşi alterării identităţii. Scopul ultim al cărţii este acela de a-i convinge pe conaţionali că înţelepciunea autentică nu poate fi găsită decît în Legea revelată de Dumnezeu lui Moise. Pornind de la propria experienţă de viaţă, cei doi cărturari iudei, autorul şi

[3] *Cf.* JOBES/ SILVA, p. 34, nota 8: „The original Hebrew of this book was written by Joshua ben Sira cca 180".

traducătorul său, elogiază cu înflăcărare şi convingere valoarea patrimoniului naţional, arătînd că principiile mozaice, împreună cu întregul tezaur de cutume şi norme morale al tradiţiei, nu sînt cu nimic mai prejos decît gîndirea şi cultura elenistică; mai mult, ele sînt suficiente în sine pentru a asigura resursele necesare apărării identităţii poporului ales în faţa asaltului tentaţiilor păgîne şi în faţa slăbiciunilor interne.

Nucleului concepţiei elenistice, imaginii unui om văzut ca cetăţean liber al universului, Sirah îi contrapune pînă la urmă o concepţie tipic iudaică. El recomandă separarea neamului ales de lumea păgînă, a celor „necuraţi" (*cf.* 11:33; 12:14; 13:17), întrucît înţelepciunea autentică, cea care vine de la Dumnezeu, şi-a ales „locuinţa" în sînul Israelului (*cf.* 24:1 şi urm.). Prin raportarea la înţelepciune, oamenii se împart în oameni buni, adică înţelepţi şi instruiţi, şi oameni răi, adică proşti şi neinstruiţi (*cf.* 21:11 şi urm.). Cultivarea înţelepciunii şi instrucţia sînt prezentate, astfel, ca singura cale posibilă de umanizare şi de salvare.

3. Principalele teme ale doctrinei lui Iisus Sirah

După cum se poate observa din prezentarea sinoptică de mai jos, conţinutul cărţii este foarte bogat, bătrînul înţelept tratînd cele mai diverse aspecte ale vieţii, de la educaţia copiilor la atitudinea faţă de boli, de la semnificaţiile milosteniei la regulile de comportament la ospeţe. Prin insistenţa asupra lor şi prin ponderea în economia de ansamblu a doctrinei, se desprind totuşi cîteva teme majore, pe care voi încerca să le circumscriu sumar în cele ce urmează.

Tema înţelepciunii ca valoare supremă ocupă locul central deopotrivă în economia discursivă a cărţii şi în concepţia teologico-filosofică a autorului. Glorificarea înţelepciunii şi ridicarea ei la rangul de valoare umană supremă este un topos biblic pe care îl întîlnim şi în alte cărţi sapienţiale ale *Vechiului Testament*, de exemplu în *Proverbe*, în *Cartea lui Iov* sau în *Înţelepciunea lui Solomon*. O nuanţă originală la Siracid o reprezintă identificarea înţelepciunii cu însăşi Legea lui Moise şi, implicit, a omului înţelept cu omul drept, care trăieşte potrivit prescripţiilor divine. În acest chip, accentul este mutat de la conceptul unei înţelepciuni abstracte, universale, către un înţeles al înţelepciunii divine implicate decisiv în destinul poporului ales. Către această interpretare ne conduce mai ales discursul personificat al înţelepciunii din cap. 24. Omul înţelept este omul care se teme de Domnul, iar teama faţă de Domnul (gr. *φόβος κυρίου*) este principiul înţelepciunii (*cf.* 1:14), garanţia unei vieţi fericite, certitudinea protecţiei şi răsplătirii divine (*cf.* 1:11 şi urm., 2:7 şi urm.). Manifestîndu-se ca evlavie personală şi supunere necondiţionată faţă de un Dumnezeu bun şi îngăduitor, teama faţă de Domnul implică respectul faţă de Lege în toate articulaţiile sale, căci Legea scrisă reprezintă voinţa Domnului (*cf.* 1:26 şi 6:37). Siracidul o spune în moduri felurite şi în repetate rînduri: înţelepciunea, teama faţă de Domnul şi împlinirea Legii nu pot fi separate una de alta, căci alcătuiesc un întreg: „Întreaga înţelepciune înseamnă frica faţă de Domnul şi în întreaga înţelepciune se află înfăptuirea legii" – *Πᾶσα σοφία φόβος κυρίου, καὶ ἐν πάσῃ σοφίᾳ ποίησις νόμου* (19:18).

Pentru a putea fi respectate întocmai, prescripţiile Legii trebuie cunoscute ca atare, de unde datoria vitală a omului înţelept de a studia în permanenţă Scriptura şi de a-i împărtăşi conţinutul celor care îl înconjoară. De aici indisolubila legătură, permanent subliniată, între înţelepciune şi învăţătură (ebr. *mûsār*, gr. *παιδεία*); cele două cuvinte apar, nu întîmplător, de cele mai multe ori împreună. Cultivarea înţelepciunii prin studiul permanent al Legii va deveni în tradiţia rabinică scopul suprem al vieţii umane, Siracidul fiind probabil, după cum s-a observat[4], primul care a afirmat necesitatea de a-ţi asuma cultivarea Legii şi a înţelepciunii ca regulă de viaţă.

În privinţa raportului între om şi Dumnezeu, Sirah poate fi considerat un tradiţionalist, fiindcă teologia lui este nu una speculativ-teoretică, ci una bazată pe sinceritate absolută, evlavie şi dăruire totală. Dumnezeu este pentru el Creatorul perfect al unui univers perfect (*cf.* 42:21), fiinţa unică şi veşnică (*cf.* 18:1; 36:4; 42:21), cel care are ştiinţă de tot ce se întîmplă în sînul Creaţiei (*cf.* 42:18 şi urm.), cel care cîrmuieşte lumea cu dreptate şi cu prevedere (*cf.* 16:17-23). Dumnezeu este tatăl tuturor oamenilor (*cf.* 17:17 şi 24:12) şi al fiecăruia în parte (*cf.* 31:1). Îndurător şi iertător, Dumnezeu reclamă supunere şi încredere totală. Sirah afirmă astfel o teologie optimistă, bazată pe încrederea totală în Dumnezeu. În 30:21 şi urm., se recomandă seninătatea şi optimismul ca garanţie a unei „vieţi îndelungate". Tradiţională este şi rezolvarea pe care Sirah o propune problemei raportului între păcat şi libertatea omului, problemă intens dezbătută în epocă în spaţiul elenistic. Dacă pentru stoicii greci existenţa unei divinităţi bune şi persistenţa în lume a răului se prezentau ca elemente ale unei ecuaţii mai degrabă paradoxale, pentru Sirah soluţia dilemei se găseşte în însăşi persoana umană. El afirmă că omul nu are dreptul să îl învinuiască pe Dumnezeu pentru propriile sale rătăciri (*cf.* 15:11 şi urm.), întrucît Dumnezeu l-a creat pe om dintru început ca pe o fiinţă liberă şi l-a lăsat pe seama propriei sale judecăţi (*cf.* 15:14). Semn al Satanei, păcatul se află în inima nelegiuitului prin propria sa decizie de a-l primi (*cf.* 21:27). Libertatea de opţiune a omului în raport cu păcatul este încă şi mai clar explicitată în afirmaţia că fericit cu adevărat este acela care, putînd încălca poruncile divine, nu o face totuşi (*cf.* 30:10).

Un alt element important al teodiceei mozaice tradiţionale, asumat şi de Sirah, îl constituie problema răsplăţii divine, dăruite de

[4] *Introduction au Livre de Siracide*, în TOB, p. 2138.

Dumnezeu omului drept şi înţelept, păzitor cu stricteţe al prescripţiilor Legii. Răsplata destinată de Dumnezeu omului drept este concretă şi imediată. Ea constă în menţinerea unui bun renume, sănătate şi bunăstare, o viaţă îndelungată în mijlocul unei familii numeroase, cu copii ascultători şi temători de Dumnezeu. Răsplata divină reprezintă o certitudine pentru omul care se încrede în Domnul (*cf.* 2:8), ea este acordată omului evlavios (*cf.* 11:22) şi este prilej de mare bucurie (*cf.* 2:9). Răsplata divină este întotdeauna corespunzătoare căilor pe care le urmează în viaţă fiecare persoană (*cf.* 11:26) şi Dumnezeu răsplăteşte mai cu seamă pentru binele făcut semenilor (*cf.* 12:2). Pentru cei nelegiuiţi, răsplata nu poate fi decît pedeapsa divină (12:5), pedeapsă care este „focul şi viermii" (7:17), adică moartea. Moartea este oricum inevitabilă (*cf.* 8:7), asemenea unui veşmînt, orice trup uman se învecheşte şi este sortit pieirii (*cf.* 14:17). Moartea este chiar o binecuvîntare pentru omul căzut la nevoie sau ajuns la adînci bătrîneţe (*cf.* 42:2), dar gîndul la moarte nu trebuie să ne ducă la deznădejde ci, dimpotrivă, să ne determine o dată în plus să împlinim poruncile Domnului (*cf.* 28:6).

Cît priveşte acum componenta mesianică a iudaismului, atît de pregnantă în *Psalmi* sau la marii profeţi, majoritatea interpreţilor se declară de acord că aceasta este slab reprezentată în discursul Siracidului. Singurele accente mesianice ar putea fi recunoscute, la rigoare, în rugăciunea inserată în 36:1-17, unde, în invocarea atotputerniciei divine, în afirmarea necesităţii ca toate neamurile să recunoască unicitatea Dumnezeului unic şi în imaginea apoteotică a Sionului, recunoaştem note comune cu lirismul psalmic. Faţă de celelalte popoare („păgînii" prin raportare la neamul lui Israel), Sirah manifestă atitudinea conservatoare tradiţională, înscriindu-se, din acest punct de vedere, în tendinţa de consolidare a particularismului poporului ales, de afirmare perpetuă a „Legămîntului" cu Dumnezeu prin respectarea riguroasă a prescripţiilor Legii (circumcizia, respectarea sabatului, regulile alimentare, interdicţiile ritualice etc.). Sînt însă reperabile şi unele pasaje în care se fac simţite semnele unei noi sensibilităţi, ale unei atitudini mai deschise faţă de cei din afara neamului ales. În 28:1 şi urm., de exemplu, bătrînul înţelept îndeamnă la iertare faţă de aproapele care ţi-a greşit, ca o prefigurare a iertării propriilor tale păcate. Respectarea riguroasă a Legămîntului cu Domnul nu te poate împiedica să ierţi neştiinţa celuilalt. Ranchiuna şi resentimentul sînt piedici serioase în calea curăţirii de propriile păcate. Anunţat deja în Lev. 19:18, imperativul iubirii faţă de „aproapele" şi faţă de „seamănul" este reafirmat şi de înţeleptul Sirah (*cf.* 28:4-5).

În rigorismul ei tradiţionalist, atitudinea faţă de femeie a lui Sirah conţine puncte de vedere inacceptabile de sensibilitatea modernă. Prezentînd femeia ca pe un principiu al păcatului şi principală cauză a morţii (*cf.* 25:24) sau ca pe un rău necesar (36:21-25), Sirah insistă într-o notă sumbră asupra defectelor femeii ca soţie, mamă, fiică sau prostituată. Puţinele nuanţe apreciative la adresa femeii le întîlnim atunci cînd bătrînul înţelept face referire la obligaţia fiilor de a-şi cinsti mamele (3:2-6), la cadrul legal al căsătoriei (40:23), la faptul că, fiind foarte rară, o femeie înţeleaptă nu trebuie să fie repudiată (7:19), sau cînd se apreciază că o femeie fără prihană este un bun de mare preţ, mai valoros chiar decît întemeierea unei cetăţi sau norocul de a avea mulţi fii (40:19). În rest, cel mai adesea, autorul reiterează prevederile şi cutumele tradiţionale privitoare la femeia prostituată (19:2-4), la repudierea soţiei necorespunzătoare (7:24-26), amintind de soarta aspră care o aşteaptă pe femeia adulteră şi pe copiii ei nelegitimi (23:22-26). Naşterea unei fiice este socotită o pagubă pentru părintele ei (22:3-5), ea fiind pricină de mari griji şi motiv de bîrfă în cetate (42:9-14). De aceea, părinţilor li se recomandă să se poarte cu mare asprime faţă de fetele lor (7:24-26). O femeie neobrăzată îşi face de ruşine deopotrivă şi tatăl, şi soţul (22:3-5). Un bărbat trebuie să aibă mare grijă şi să nu permită ca femeia să aibă vreun ascendent asupra lui (33:20), căci curiozitatea femeii este fără margini (42:6). Un rechizitoriu radical şi o trecere în revistă a tuturor ispitelor şi a curselor pe care farmecul şi frumuseţea femeii le pot întinde unui bărbat întîlnim în secvenţa 9:1-9.

Între comentatori s-a impus, cu privire la această temă, o diferenţă majoră de interpretare. Cei mai mulţi sînt de părere că, adresîndu-se unei societăţi de tip patriarhal cum era societatea iudaică tradiţională, mai mult, adresîndu-se exclusiv unor cititori bărbaţi, Sirah nu putea depăşi cadrul misoginismului tradiţional şi al mefienţei faţă de femeie, codificată de altfel şi în alte locuri din *Vechiul Testament*[5]. Sînt însă şi autori care, precum W. C. Trenchard, opinează că „Ben Sira a scris despre femei aşa cum a făcut-o fiindcă a fost motivat de o pornire personală negativă împotriva lor" (TRENCHARD, p. 7) şi că afirmaţiile sale despre femei ar fi „printre cele mai obscene şi mai negative din întreaga literatură veche" (*ibidem*, p. 172). În realitate, şi în Grecia antică, precum şi la Roma, femeia avea un statut mult inferior faţă de cel al bărbaţilor, iar literatura greco-latină abundă în aprecieri extrem de nefavorabile la adresa femeilor[6].

4. Compoziţia şi conţinutul cărţii

Un concept anumit al cărţii, proiectat dinainte şi urmat cu stricteţe, este greu de perceput în structura textului. La fel

[5] Vezi, de exemplu, aprecierile lui Alexander Di Lella (în AB, p. 90): „În societatea patriarhală în care a trăit, asemenea remarci nu puteau declanşa o poziţie critică serioasă, căci femeile erau privite doar în rolurile lor validate şi legitimate social, *i.e.* în relaţia lor faţă de bărbaţi, şi niciodată ca indivizi autonomi sau ca egali ai bărbaţilor. Încă şi mai mult, Ben Sira şi-a scris cartea doar în scopul instruirii şi orientării unui tînăr, într-o societate orientată către bărbaţi şi dominată de bărbaţi; de aceea, vocabularul şi gramatica lui prezintă o orientare masculină. Nu a stat în vederile sale să instruiască nişte femei. Dacă avem în vedere aceşti factori, putem înţelege de ce Ben Sira vorbeşte despre femei în chipul în care o face, chiar dacă astăzi am putea fi în dezacord cu multe din cele pe care le spune şi cu felul în care o face".

[6] Vezi bogata antologie tematică realizată de LEFKOWITZ/ FANT, *passim*.

ca la predecesorii săi, autori de cărţi sapienţiale, Siracidul prezintă un discurs purtînd o pronunţată marcă a oralităţii. Succesiunea temelor, atît cît poate fi recunoscută, este întreruptă de numeroase digresiuni, reveniri şi reluări. Tonalitatea didactico-apodictică este uneori brusc întreruptă de secvenţe lirice sau imnice, meditaţia filosofică şi teologică se îmbină cu formulări conţinînd prescripţii ale Legii sau ecouri din Profeţi. Se adaugă, mai ales în partea ultimă a cărţii, largi pasaje narative sau encomiastice. Exegeţii moderni (de exemplu, autorii TOB şi BJ) au încercat să identifice o anumită ordine a desfăşurării discursului, cei mai mulţi fiind de acord că ar putea fi distinse două mari părţi, segmentate, la rîndul lor, în cîteva alte secţiuni relativ bine conturate. Împreună cu temele tratate succesiv, un tablou sinoptic al *Cărţii Înţelepciunii lui Iisus Sirah* ar putea arăta după cum urmează:

Prologul I
Prologul Înţelepciunii lui Iisus, fiul lui Sirah

Partea I

O amplă culegere de precepte sapienţiale de natură diversă, organizate constant în jurul temei centrale a înţelepciunii divine (1-42:15).

Secţiunea A (1:1-16:23)

Despre originea divină a înţelepciunii (1:1-10)
Despre teama faţă de Domnul (1:11-21)
Despre răbdare şi despre stăpînirea de sine (1:22-24)
Despre înţelepciune şi despre dreptate (1:25-30)
Despre teama faţă de Domnul cînd te afli la strîmtoare (2:1-18)
Despre datoriile faţă de părinţi (3:1-16)
Despre smerenie (3:16-25)
Despre trufie (3:26-29)
Despre milostenia faţă de săraci (3:30-4:10)
Despre înţelepciune şi educaţie (4:11-19)
Despre ruşine şi despre respectul faţă de ceilalţi (4:20-31)
Despre înfumurarea celui bogat şi păcătos (5:1-8)
Despre stăpînirea de sine a omului înţelept (5:9- 6:5)
Despre prietenie (6:5-17)
Despre dobîndirea înţelepciunii (6:18-37)
Diferite sfaturi (7:1-17)
Despre prieteni, slugi şi copii (7:18-26)
Despre părinţi (7:27-28)
Despre preoţi (7:29-31)
Despre săraci şi despre cei aflaţi în nevoie (7:32-36)
Despre chibzuinţă şi reţinere (8:1-7)
Despre tradiţie şi respectul faţă de înaintaşi (8:8-9)
Despre prudenţă în raporturile cu oamenii agresivi sau nechibzuiţi (8:10-19)
Despre femei (9:1-10)
Despre relaţiile între oameni (9:10-18)
Despre cîrmuire şi despre cîrmuitori (10:1-5)
Despre primejdiile trufiei (10:6-18)
Despre neamurile demne de cinstire (10:19-25)
Despre smerenie şi despre adevăr (10:26-31)
Să nu ne încredem în aparenţe (11:1-6)
Să cugetăm temeinic înainte de a acuza pe cineva (11:7-11)
Doar în Dumnezeu se cuvine să avem încredere (11:12-22)
Despre însemnătatea morţii (11:23-28)
Să ne ferim de omul viclean (11:29-34)
Despre binefaceri (12:1-7)
Despre prietenii adevăraţi şi despre cei falşi (12:8-18)
Despre primejdiile omului trufaş (13:1-8)
Despre reţinere în raporturile cu cei bogaţi şi puternici (13:9-13)
Despre contrastele dintre bogaţi şi săraci (13:15-26)
Despre adevărata fericire (14:1-2)
Despre invidie şi despre avariţie (14:3-10)
Despre buna întrebuinţare a bogăţiei (14:11-19)
Despre fericirea omului înţelept (14:20-27)
Despre răsplata omului drept (15:1-10)
Despre libertatea omului (15:11-20)
Despre pedepsirea celor nelegiuiţi (16:1-16)
Răsplata divină este sigură (16:17-23)

Secţiunea B (16:24-23:27)

Despre înţelepciunea divină din sînul creaţiei (16:25-17:10)
Despre Legămînt şi despre Lege (17:11-14)
Despre atotputernicia lui Dumnezeu (17:15-24)
Chemare la pocăinţă (17:25-32)
Despre măreţia lui Dumnezeu (18:1-7)
Despre nimicnicia omului (18:8-14)
Despre cum să facem daruri (18:15-18)
Despre virtuţile chibzuinţei şi ale prevederii (18:19-29)
Despre stăpînirea de sine (18:30-19:3)
Despre primejdiile uşurătăţii şi ale pălăvrăgelii (19:4-12)
Despre nevoia de a-i corecta pe prieteni verificînd ceea ce se spune (19:13-17)
Despre înţelepciunea adevărată şi despre cea falsă (19:18-30)
Despre mustrarea îndreptăţită (20:1-4)
Despre ştiinţa de a vorbi sau tăcea cînd se cuvine (20:5-8)
Despre cîteva împrejurări paradoxale (20:9-17)
Despre necuviinţa în vorbire (20:18-23)
Despre minciună (20:24-26)
Despre avantajele şi datoriile omului înţelept (20:27-31)
Despre datoria de a nu cădea în păcat (21:1-10)
Despre deosebirile dintre omul înţelept şi omul prost (21:11-28)
Despre omul leneş (22:1-2)
Despre copiii prost crescuţi (22:3-8)
Despre neajunsurile prostiei (22:9-18)
Despre fidelitatea faţă de prieteni (22:19-26)
Să îl rugăm pe Dumnezeu să ne ferească de păcate (22:27-23:6)
Despre jurăminte (23:7-11)
Despre vorbirea grosolană (23:12-15)
Despre oamenii desfrînaţi (23:16-21)
Despre femeia adulteră (23:22-27)

Secţiunea C (24:1-32:13)

Elogiul înţelepciunii (24:1-22)
Despre înţelepciune şi despre Lege (24:23-34)
Despre soţul bun şi despre cel rău (25:1-2)
Despre bătrîni (25:3-6)
Despre nouă lucruri bune în familie (25:7-12)
Despre femeia rea (25:13-26)
Despre fericirea bărbatului căsătorit (26:1-4)
Din nou despre femeia rea (26:5-12)
Despre femeia care este o bună soţie (26:13-27)
Despre trei lucruri triste şi nedrepte (26:28)
Despre primejdiile şi ispitele negustoriei (26:29-27:3)
Despre cum se oglindeşte omul în vorbirea sa (27:4-7)
Despre dreptate (27:8-15)
Despre lucrurile secrete (27:16-21)
Despre ipocrizie (27:22-29)
Despre resentiment şi despre iertarea aproapelui (27:30-28:7)
Despre certuri (28:8-11)
Despre bîrfă şi calomnie (28:13-26)
Despre împrumut (29:1-8)
Despre milostenie (29:8-13)
Despre garanţiile băneşti (29:14-20)
Despre ospitalitate (29:21-28)
Despre educaţie (30:1-13)
Despre sănătate (30:14-20)
Despre bucurie (30:21-25)
Despre bogăţii (31:1-11)
Despre ospeţe (31:12-24)
Despre vin (31:25-31)
Despre cum să ne comportăm la ospeţe (32:1-13)

Secţiunea D (32:14-42:14)

Despre teama faţă de Domnul (32:14-33:6)
Despre inegalitatea dintre oameni (33:7-18)
Despre buna gospodărire a casei şi a bunurilor proprii (33:19-24)
Despre robi şi slujitori (33:25-33)
Despre deşertăciunea viselor (34:1-8)
Despre folosul călătoriilor (34:9-13)
Din nou despre teama faţă de Domnul (34:14-20)
Despre credinţa adevărată (34:21-31)
Despre Lege şi despre jertfe (35:1-13)
Despre dreptatea lui Dumnezeu (35:14-26)
Rugăciune pentru dezrobirea neamului lui Israel (36:1-17)
Despre discernămînt (36:18-20)
Despre alegerea unei soţii (36:21-26)
Despre falşii prieteni (37:1-6)
Despre bunii sfătuitori şi despre cei răi (37:7-15)
Despre înţelepciunea adevărată şi despre falsa înţelepciune (37:16-26)
Despre cumpătare (37:27-31)
Despre boli şi despre medici (38:1-15)
Despre doliu (38:16-24)
Despre meseriile manuale (38:25-34)
Despre cel care cugetă la lucrurile divine (38:34-39:11)
Cîntare de slavă către Dumnezeu (39:12-35)
Despre soarta nefericită a oamenilor (40:1-11)
Despre bunurile adevărate şi despre cele false (40:12-17)
Despre teama faţă de Domnul ca bun suprem (40:18-27)
Despre cerşetorie (40:28-30)
Despre moarte (41:1-4)
Despre pedepsirea celor nelegiuiţi (40:5-10)
Despre un bun renume (41:11-13)
Despre ruşine (41:14-42: 8)
Despre grijile unui părinte pentru fiica sa (42:9-11)
Despre răutatea femeilor (42:12-14)

Partea a II-a

O meditaţie asupra prezenţei lui Dumnezeu în sînul creaţiei şi în viaţa oamenilor (42:15-50:29).

Secţiunea E (42:15-50:24)

Despre slava lui Dumnezeu în sînul creaţiei (42:15-25)
Despre soare (43:1-5)
Despre lună (43:6-8)
Despre stele (43:9-10)
Despre curcubeu (43:11-12)
Despre minunile naturii (44:13-33)
Laudă înaintaşilor (44:1-15)
Despre Enoh (44:16)
Despre Noe (44:17-18)
Despre Avraam (44:19-21)
Despre Isaac (44:22)
Despre Iacov (44:23)
Despre Moise (44:23-45:5)
Despre Aaron (45:6-22)
Despre Phinees (45:23-26)
Despre Iisus Navi (46:1-6)
Despre Chaleb (46:6-10)
Despre judecători (46:11-12)
Despre Samuel (46:13-20)
Despre Natan (47:1)
Despre David (47:2-11)
Despre Solomon (47:12-22)
Despre Roboam (47:23)
Despre Ieroboam (47:23-25)
Despre Ilie (48:1-11)
Despre Elisei (48:12-16)
Despre Ezechia (48:17-21)
Despre Isaia (48:22-25)
Despre Iosia (49:1-3)
Despre ultimii regi din Iuda (49:4-6)
Despre Ieremia (49:6-7)
Despre Ezechiel (49:8-9)
Despre cei doisprezece proroci minori (49:10)
Despre Zorobabel şi despre Iosua (49:11-12)
Despre Neemia (49:13)
Despre Enoh (49:14)
Despre Iosif (49:15)
Despre Sem şi Set (49:16)
Despre marele preot Simon (50:1-21)

Îndemn către slăvirea lui Dumnezeu (50:22-24)
Despre cele două neamuri urîte (50:25-26)
Concluzia autorului Iisus Sirah (50:27-29)

A p e n d i c i (51:1-51:30)

Cîntare de slavă către Dumnezeu (51:1-12)
Despre căutarea înţelepciunii (51:13-30)

5. Conţinutul şi semnificaţia Prologurilor

Prolog adăugat pe furiş, nesigur

SEPT.ZIEGLER, p. 66 şi urm. ne informează că unele vechi manuscrise ale *Septuagintei* (care au ca prototip ms. 248) cuprind un al doilea prolog, care începe cu cuvintele *Ἰησοῦς οὗτος Σιράχ*. SEPT.ZIEGLER tipăreşte acest prolog secund, la p. 127 a ediţiei sale. Întrucît în versiunea noastră urmăm îndeaproape sursa primară a vechilor traducători români din secolul al XVII-lea, ediţia de la Frankfurt din 1597 (SEPT.FRANKF.), am procedat la fel ca alcătuitorii textelor din MS.45 şi BIBL.1688, reţinînd şi acest prolog, pe care l-am aşezat, ca şi înaintaşii noştri, pe primul loc. Titlul tipărit în SEPT.FRANKF. este următorul: *Πρόλογος παρείσακτος ἀδήλου.*

Prologul înţelepciunii lui Iisus, fiul lui Sirah

În ediţia modernă de referinţă (SEPT.RAHLFS) apare exclusiv acest prolog, care începe cu cuvintele *Πολλῶν καὶ μεγάλων*. Considerat apocrif, acest text introductiv a fost inclus totuşi în unele ediţii moderne, între care şi *Complutensa* (Alcala, 1514). Cele mai multe manuscrise greceşti ale *Înţelepciunii lui Iisus Sirah*, ca şi transpunerile în alte limbi care au la bază *Septuaginta* (latină, etiopiană, armeană, slavonă etc.), sînt precedate de acest prolog, scris, la persoana I, de autorul versiunii greceşti, Iisus Sirah (ebr. Ben Sira), nepotul autorului omonim al originalului ebraic. Autenticitatea acestui text nu poate fi pusă la îndoială, el prezentînd structura şi aspectul stilistic obişnuite în epoca elenistică. Autorul se dovedeşte un foarte bun cunoscător al variantei aulice a limbii greceşti comune, căci textul corespunde regulilor stricte ale genului: o sintaxă elaborată şi arborescentă (originalul prezintă trei perioade, corespunzătoare celor trei paragrafe din ediţiile moderne), ritmicitate în succesiunea secvenţelor, proprietate şi precizie a termenilor. Forma acestui prolog este mult mai „grecească" decît textul propriu-zis al traducerii, care se prezintă foarte adesea strict îndatorat originalului. Literalismul practicat de nepot în transpunerea în greceşte a operei înaintaşului său pare să fie totuşi responsabil pentru unele turnúri de frază ebraice şi pentru semitismele frazeologice şi lexicale. Cele trei perioade ale textului au, fiecare, un conţinut foarte clar conturat: a) expunerea motivelor care l-au determinat pe Iisus Sirah-bunicul să elaboreze această culegere de înţelepciune, b) un apel al traducătorului către cititor, rugat să privească cu indulgenţă eventualele erori sau neîmpliniri ale traducerii din ebraică în greacă şi c) cîteva date autobiografice ale traducătorului, Iisus Sirah-nepotul, împreună cu formularea scopului iniţiativei sale.

Informaţiile cele mai preţioase furnizate în *Prolog* privesc raporturile (confesionale şi politice) dintre evreii din diaspora egipteană, cărora li se adresează traducerea în greceşte, şi cei rămaşi în Palestina (în sînul cărora fusese produs textul original). Venind din Palestina la Alexandria, Iisus Sirah constată că evreii de aici ar avea nevoie de această carte în limba curentă (greaca), pentru a putea înţelege mesajul scriptural şi a trăi în conformitate cu cerinţele tradiţiei şi ale Legii. El se adresează direct coreligionarilor săi elenizaţi din Alexandria şi din celelalte cetăţi egiptene, cu dorinţa de a-i întări în convingerea că tradiţia culturală iudaică nu este în nici o privinţă inferioară culturii elenistice dominante. Elogiul la adresa bunicului Ben Sira, portretizat ca un înţelept trăind după preceptele tradiţionale ale neamului lui Israel, are el însuşi o semnificaţie educativă, evreii elenizaţi fiind implicit îndemnaţi să constate că principiile înţelepciunii greceşti nu le contrazic pe cele ale tradiţiei iudaice.

Deosebit de interesante sînt observaţiile pe care traducătorul le face cu privire la dificultăţile şi riscurile traducerii, în special insistenţa asupra ideii că, transpuse în altă limbă decît ebraica originală, preceptele şi normele înţelepciunii ebraice îşi pot modifica înţelesurile. Traducerea este, astfel, văzută ca un rău necesar, dată fiind necesitatea urgentă pentru iudeii egipteni de a se racorda la tradiţia strămoşilor lor. Destinatarii versiunii greceşti nu sînt cărturarii, oricum capabili să înţeleagă textul original („cei care sînt în stare să citească" — *τοὺς ἀναγινώσκοντας*), ci membrii obişnuiţi ai comunităţii, elenizaţi pînă la limita uitării limbii strămoşeşti. Aceştia din urmă sînt desemnaţi prin expresia „celor din afară" (*τοῖς ἐκτός*)[7].

Revizorul *Bibliei de la Bucureşti*, Samuil Micu, în monumentala sa ediţie din 1795, a renunţat la ambele prologuri originare, pe care le-a înlocuit cu un *Cuvînt înainte* sintetic, care are următorul conţinut[8]:

„Carte aceasta să zice «Înţălepciunea lui Iisus, fiiul lui Sirah», carea nepotul scriitoriului de pre limba jidovească o au tălmăcit pre limba grecească, numele lui în cap 8, stih 29, aşa să spune: «Învăţătura înţălepciunei şi a ştiinţii am scris întru această carte Iisus, fiul lui Sirah, Ierusalimneanul». Pre ce vreame s-au scris această carte de aici putem sămui, că întru acelaşi cap pre Simon, mai aproape de vreamea sa, întră bărbaţii cei luminaţi îl laudă. Acesta era feciorul lui Onie al doilea şi arhiereu mare, şi în multe locuri pomeneaşte greale năcazuri, care au răbdat jidovii de la păgîni şi de la împăraţi. Iară doi arhierei au fost, carii cu numele Simon s-au chemat, unul carele au fost feciorul lui Onie, a celui dintîiu, şi a lui Oniia, al doilea tată. Altul, fiiul lui Onie al doilea, şi al lui Oniia, al treilea tată, pre vreamea Macaveilor vestit. În vreamea lui Oniia,

[7] Aceasta este interpretarea cea mai probabilă a expresiei citate. „Cei din afară" ar mai putea fi evreii din diaspora în general, în opoziţie cu cei rămaşi în Palestina (vizaţi către final şi prin cuvintele „celor care trăiesc în străinătate" — *τοῖς ἐν τῇ παροικίᾳ*), sau chiar străinii, cei care nu aparţin neamului lui Israel.

[8] Preluat întocmai şi de episcopul Filotei, în *Biblia* de la Buzău, 1854.

celui dintîiu, jidovii în linişte au fost şi ceale ce să cuprind în capul 36 a cărţii aceştiia nu să pot aduce la vreamea aceaea, şi ceale ce le pomeneaşte scriitoriul despre sine în capul 34 să cuvin vremii lui Oniia al treilea, supt Antioh Epifan, cătră începutul goanei, că precum să pare încă nu era omorît Oniia al treilea, cînd s-au scris aceastea, că şi pomenirea lui întră bărbaţii cei luminaţi o ar fi pus.

Tălmăcirea cărţii în Eghipt s-au făcut în anul 38 al lui Ptolomeiu Everghet, adecă în anul 38 a vîrstei celui ce au tălmăcit această carte. Doi au fost Ptolomei, cel de pre urmă, carele s-au zis şi Fiscon şi carele şi-au adaos şie poriclă Everghet, care lucru din scrisorile banilor să culeage.

Scriitoriul cărţii aceştiia, în vremile goanei, în multe ţeri au umblat şi mai pre urmă în Eghipt s-au aşezat, unde mai blînzi domni avea jidovii. Acolo, această carte jidoveaşte o au scris, carea limbă jidovilor nu era destul cunoscută, pentru că atunci jidovii greceaşte vorbiia. Pentru aceaea, nepotul lui o au tălmăcit pre limba grecească, scrisoarea cea jidovească, după aceaea s-au pierdut. Însă Ieronim, în epistola 115, mărturiseaşte că o au văzut.

Toată învăţătura obiceaiurilor o împarte şi o cuprinde în capete şi să nevoiaşte să se roage pentru năcazul neamului său. Ţeremoniile ceale legiuite şi drepturile preoţiei le laudă. Orighen, cartea 6 împrotiva lui Chels., Augustin, în multe locuri, Casian aduc mărturii din cartea aceasta, cu care să întărească dogmele credinţii. Încă şi însuşi Sirah, ca un însuflat cu duh prorocesc, aşea grăiaşte în capul 39 şi airea, în mai multe locuri, ca şi cei ce în sine simţesc pre Dumnezeu”[9].

6. Despre canonicitatea cărţii

În ciuda preţuirii de care s-a bucurat în comentariile rabinice, *Cartea Înţelepciunii lui Iisus Sirah* nu aparţine canonului ebraic al cărţilor sfinte şi, în consecinţă, nici celui acceptat de protestanţi care, începînd cu Luther, au luat drept bază a tradiţiei lor scripturale Biblia evreiască. După cum atestă însă prezenţa constantă a acestei cărţi în cele mai vechi manuscrise ale *Septuagintei*, ca şi în *Vulgata*, textul face parte din lista restrînsă a cărţilor biblice moştenite de creştini de la evreii epocii elenistice. Calificînd-o (alături de alte importante texte precum *Cărţile Macabeilor* sau *Înţelepciunea lui Solomon*) drept deuterocanonică („aparţinînd unei canonicităţi mai recente”) şi incluzînd-o în versiunile şi ediţiile lor, catolicii şi ortodocşii o scot astfel din rîndul mulţimii de texte „apocrife”.

Textul de care ne ocupăm este de o importanţă capitală, întrucît cuvintele introductive ale Siracidului ne spun foarte multe despre constituirea însăşi a canonului biblic în tradiţia iudaică. În *Prolog* avem prima referire clară la cele trei componente distincte ale tradiţiei sacre a iudaismului: *Legea* (ebr. *tôrâ*, gr. *νόμος*), *Profeţii* (ebr. *nĕbî'îm*, gr. *προφῆται*) şi „aceia care i-au urmat” (*cf.* gr. *τῶν ἄλλων τῶν κατ᾽αὐτοὺς ἠκολουθηκότων*), „celelalte cărţi ale strămoşilor” (*cf. τῶν ἄλλων πατρίων βιβλίων*) sau „celelalte cărţi” (*cf. τὰ λοιπὰ τῶν βιβλίων*). Dacă primele două denumiri trimit fără echivoc la *Pentateuh* şi la cărţile profetice, a treia categorie de texte este denumită prin perifrazele ocazionale menţionate, care anticipă termenul care va deveni ulterior standard, şi anume *Cărţile* (ebr. *kĕtûbîm*, gr. *βιβλία*); aceasta înseamnă că, la data scrierii *Prologului*, canonul ebraic nu era definitivat. Siracidul putea spera astfel ca şi opera bunicului său să fie inclusă în canon, alături de alte „cărţi” aflate în circulaţie. Această speranţă atestă realitatea că lista textelor susceptibile de a fi incluse printre „cărţi” nu era încă încheiată; dar ea nu s-a împlinit, căci textul său, în ciuda dimensiunilor, a calităţii intrinseci şi a conformităţii stricte cu tradiţia mozaică, nu a fost reţinut de tradiţia rabinică. În HARL/ DORIVAL/ MUNNICH, p. 112, sînt sintetizate cercetările mai recente privitoare la această temă, arătîndu-se că evreii din Alexandria şi-au constituit încă de timpuriu o listă canonică a cărţilor *Vechiului Testament* mai amplă decît conaţionalii lor de la Ierusalim; în această listă, opera Siracidului era acceptată alături de alte texte „deuterocanonice”, precum *1 Esdra*, *Macabei*, *Tobit*, *Iudit*, *Înţelepciunea lui Solomon* şi *Psalmii lui Solomon*. Tocmai acest canon alexandrin a fost moştenit de către creştini. Începînd de la o dată ulterioară şi pînă astăzi, evreii denumesc întregul *Vechi Testament*, văzut ca un întreg, prin expresia *tanak*, rezultată ca un acronim, prin îmbinarea vocalizată a consoanelor cu care începe numele fiecăreia din cele trei diviziuni tradiţionale ale canonului; or, acest canon nu include opera Siracidului.[10]

Mult mai fericită a fost soarta acestei cărţi în tradiţia creştină. Cel puţin din vremea Sfîntului Ciprian (secolul al III-lea d.Hr.), cartea a fost denumită *Eclezjasticul* (gr. *ἐκκλησιαστικός* ‘cartea Bisericii’), ceea ce indică importanţa care era acordată textului în comunităţile creştinismului primar, nu numai în calitate de carte „bună de citit”, dar şi ca un fel de manual de morală pentru instruirea neofiţilor.

7. Transmiterea textului

Că varianta primară a textului este cea ebraică este un fapt mai presus de orice îndoială. În primele secole d.Hr., la o dată neprecizată[11], textul ebraic a dispărut, probabil şi din cauza neincluderii sale în canonul iudaic. Pînă în epoca modernă, din versiunea originală se cunoşteau doar fragmentele citate în *Talmud* şi în alte texte de literatură rabinică. Versiunea grecească a *Septuagintei* şi cea siriacă erau singurele versiuni integrale, servind de-a lungul secolelor ca bază pentru comentarii şi pentru traducerea în alte limbi. În anul 1896, S. Schlechter, ebraist la Universitatea din Cambridge, a descoperit într-un

[9] Transcriere a colectivului de filologi coordonat de Ioan Chindriş, în ediţia jubiliară (Roma, 2000) a *Bibliei* lui Samuil Micu.

[10] De la HARL/ DORIVAL/ MUNNICH, p. 88, mai aflăm că în sînul iudaismului antic au fost manifestate multe dubii cu privire la caracterul inspirat al cărţii Siracidului, ea fiind în cele din urmă exclusă dintre cărţile sfinte de către rabinii întruniţi la Jamnia între anii 90 – 110 d.Hr. Totuşi, în tradiţia rabinică medievală se constată obiceiul de a cita din *Cartea înţelepciunii lui Sirah* ca şi cum ar fi aparţinut Scripturii.

[11] Sfîntul Ieronim declară, în secolul al IV-lea, că a avut în mînă un exemplar al *Înţelepciunii lui Iisus Sirah*.

manuscris provenind din depozitul unei sinagogi din Cairo ample pasaje de text ebraic, pe care le-a recunoscut imediat ca aparţinînd lui Ben Sira (aproximativ două treimi din ansamblul atestat de versiunea grecească). Ceea ce s-a păstrat din versiunea ebraică a textului nostru a fost editat de cîteva ori, cele mai importante ediţii fiind cele realizate de LÉVI, SMEND şi SEGAL[12].

Ulterior, alţi învăţaţi au descoperit şi publicat diferite alte fragmente ale textului ebraic, cele mai semnificative fiind găsite în grotele de la Qumran şi în ruinele fortăreţei Masada. Ca urmare, textul ebraic originar a putut fi reconstituit aproape în întregime, cu unele lacune, şi se prezintă, cu notabile diferenţe de succesiune a capitolelor faţă de *Septuaginta*, astfel: 1:19-20; 3:6 – 16:26; 18:31 – 19:2; 20:5 – 7 şi 13; 25:8 şi 13 şi 17-24; 26:1-3 şi 13-17; 27:5-6 şi 16; 30:11 – 34:1; 35:11 – 38:27; 39:15 – 51:30.

O particularitate a *Cărţii Înţelepciunii lui Iisus Sirah* constă în aceea că, după cum au dovedit cercetări mai recente, forma finală a textului ebraic „nu era gata în momentul în care a apărut versiunea sa grecească; ambele texte s-au dezvoltat în continuare" (SIEGERT, p. 71). Acest fapt a făcut ca sarcina editorilor să fie enorm de grea. Examinarea atentă a ansamblului acestor manuscrise a permis învăţaţilor (C. Kearns, J. Ziegler ş.a.) să distingă două redacţiuni diferite, separate între ele de cîteva secole. Este vorba: a) de varianta primară, care a servit lui Sirah-nepotul ca bază a traducerii sale în greceşte pe la 117 î.Hr. (denumită convenţional GrecI) şi b) de o variantă ulterioară, provenind din mediile rabinatului fariseu şi redactată între anii 50-150 d.Hr., care a fost întrebuinţată, între anii 130-215 d.Hr., ca bază pentru revizuirea vechii versiuni greceşti a *Septuagintei* (convenţional: GrecII).

Cele două prototipuri greceşti sensibil diferite (GrecI şi GrecII) ne-au fost transmise, separat sau cu diverse contaminări, de majoritatea manuscriselor medievale ale *Septuagintei*. A fost sarcina filologiei moderne să ducă la bun sfîrşit dificila operaţiune a comparării şi colaţionării manuscriselor, a eliminării erorilor, în scopul restaurării unui text cît mai convenabil. Se apreciază că cel mai bun text grecesc de care dispunem la ora actuală este cel cuprins în ediţia publicată de J. Ziegler cu titlul *Sapientia Iesu Filii Sirach* (Göttingen, 1965). Reputatul învăţat german este de părere că bogata terminologie întrebuinţată în carte arată că traducătorul (sau traducătorii!) în greceşte al (ai) textului era(u) foarte bun(i) cunoscător(i) al/ai canonului biblic iudaic, de care s-a(u) servit ca de un dicţionar (ZIEGLER, SYLL., p. 455).

Versiunea latinească din *Vulgata* a *Cărţii Înţelepciunii lui Sirah* are şi ea o istorie interesantă. Textul Siracidului nu a fost tradus din nou din ebraică de Sfîntul Ieronim, ci a fost preluat ca atare din tradiţia textuală anterioară. De aceea, această carte se prezintă ca cea mai plină de interpolaţii, dublete, variante şi glose dintre cărţile *Vechiului Testament* latin. Traducerea în latină a fost realizată probabil prin secolul al II-lea d.Hr., pornindu-se de la versiunea grecească revizuită (GrecII). Aceeaşi bază textuală (GrecII), la care se adaugă, suplimentar, probabil şi o veche variantă latină, a avut-o şi traducerea în limba siriacă a cărţii, realizată pe la începutul secolului al IV-lea d.Hr. de către ebioniţi (creştini iudaizanţi) şi revizuită la sfîrşitul aceluiaşi secol de creştini, care i-au dat forma actuală[13].

8. *Cartea Înţelepciunii lui Sirah* în tradiţia românească

Cuprins în prima versiune românească integrală a *Bibliei* cu titlul *Înţelepciunea lui Iisus, fiiul lui Sirah* (BIBL.1688, p. 663-690), textul nostru a fost consecvent inclus în sumarul majorităţii ediţiilor succesive în limba română (BIBL.MICU, BIBL.1819, BIBL.FILOTEI, BIBL.ŞAGUNA, BIBL.1914, BIBL. 1936, BIBL.RADU-GAL., BIBL.1968, BIBL.ANANIA etc.), cu excepţia ediţiilor de orientare neoprotestantă (BIBL.1874, BIBL.1921, BIBL.CORN.). Numele şi preceptele Siracidului erau însă cunoscute cărturarilor români şi anterior datei primei tipăriri integrale a cărţii. În vechile texte româneşti de literatură sapienţială, omiletică, teologică sau chiar istorică, în traduceri sau în opere originale, cuvintele Siracidului sînt frecvent menţionate, citate sau comentate. Oferim în cele ce urmează un succint florilegiu din literatura românească veche, aşa încît cititorul interesat să poată urmări, comparînd eventual cu versiunea noastră, dinamica „stilizării citatului biblic"[14] la cîţiva dintre autorii mai reprezentativi.

Începem cu cea mai veche versiune românească, din secolul al XVI-lea, a *Florii darurilor*[15]:

„Isus Sirah dzise: «Viiaţa omului iaste bucuriia inemiei. Şi cine se bucură fără măsură de lucru ce nu se cade, aceaia nu iaste bucurie, ce iaste păcat»" (p. 483^{v}, ed. cit., p. 205).

„Isus Sirah dzise: «Păntru nemila: Nu fii ca leul ce n-are niciodată milă, nici spre o gadină ce sînt suptu el»" (p. 499^{r}, ed. cit., p. 212).

„Iisus Sirah dzise: «Un lucru ce verî să dăruieşte să fie cu bucurie obrazului tău şi cu cuvînt dulce, că mai bunu este cuvîntu cela bunu decît mare dar»" (p. 503^{v}, ed. cit., p. 214).

„Iisus Sirah dzise: «Ado-ţi amente de sărăcie în vremea cînd eşti eftin şi rămăşiţele-ţi lasă să-ţi fie în vremea de sărăcie, că vreamea se schimbă de demăneaţa pînî seara»" (p. 506^{r}, ed. cit., p. 214).

„Isus Sirah dzise: «Nu-l lua întru necredinţă cuvîntul adeverit oare derep ce lucru»" (p. 555^{v}, ed. cit., p. 234).

Din *Învăţăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*[16]:

[12] Accesibilă ne-a fost ediţia din 1968, realizată de F. Vattioni (sigla noastră: HEBR.).

[13] Am preluat aceste date din amplul studiu introductiv al lui Alexander Di Lella la ediţia AB, p. 56-57.

[14] *Cf.* Dragoş Moldovanu, *Stilizarea citatului biblic în «Divanul» lui Dimitrie Cantemir*, în „Anuar de lingvistică şi istorie literară", Iaşi, XX (1969), p. 49-68.

[15] După ediţia: Pandele Olteanu, *Floarea darurilor sau Fiore di virtù*, Studiu, ediţie critică pe versiuni, după manuscrise, traducere şi glosar în context comparat, Editura Mitropoliei Banatului, Timişoara, 1992.

[16] După ediţia *Învăţăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie.* Text ales şi stabilit de Florica Moisil şi Dan Zamfirescu. Cu o nouă traducere a originalului slavon de G. Mihăilă. Studiu introductiv de Dan Zamfirescu şi G. Mihăilă, Minerva, Bucureşti, 1970.

Sirah 19:1: „Cum nu să va îmbogăţi lucrătoriul beţiv, aşa şi sufletele care iubescu beţiia nu vor înmulţi bunătăţile, ce şi cele ce vor avea le vor piiarde" (ed. cit., p. 261).

Sirah 31:29: „Fătul mieu, «deaca bei vin, nu te lăuda nici te face bărbat, că pre mulţi au pierdut vinul» şi multe răutăţi au făcut" (ed. cit., p. 272).

Sirah 33:24: „Că şi Sfînta Scriptură mărturiseşte şi zice: «Niciodată cinstea şi venitul să nu-l dai altuia»" (*ibidem*).

Din Varlaam, *Cartea care să cheamă Răspunsul împotriva catihismusului calvinesc, făcută de părintele Varlaam, mitropolitul Sucevei şi Arhiepiscopul Ţării Moldovei. Tipărită v leato bytia mira 7153, sp(s)eniaže mira 1645*[17]:

„Să cercăm şi foarte cu deadins să socotim, aducîndu-ne amente şi de cuvîntul înţeleptului ce grăiaşte: «Înnaintea omului iaste şi viaţa şi moartea» (Sirah 15), deci pentru să nu aleagem moarte în loc de viaţă" (1[v], ed. cit., p. 190-191).

Din Cantemir, *Divanul*[18]:

„Eclisiasticul, gl. 10, sh. 11: «Tot putérnicul, scurtə»" (47[r], ed. cit., p. 201).

„Ecli. gl. 7, sh. 2 (=1): «Mai bine-i numele bun decît mirurile scumpe»" (p. 48[r], ed. cit., p. 201).

„«Cine să va atinge de păcură, ima-să-va de ea» Eclisiiasticul, gl. 13, sh. 1" (60[v], ed. cit., p. 225).

„Precum Ecclisiasticul au cunoscut, împotriva binelui, rău iaste şi împotriva vieţii, moarte (gl. 33, sh. 15)" (65[r], ed. cit., p. 233).

„Pentru carea adeverêşte Eclisiiasticul: «Puţintel osteniiu şi multă odihnă aflaiu» (gl. 51, sh. 35)" (79[v], ed. cit., p. 257).

„După aceasta: «Împotriva binelui, răul, iară împotriva vieţii, moartea iaste», dzice Eclisiiasticul, gl. 33, sh. 15. (…) Şi iarăşi acela dzice «În minte să-ţi fie că moartea nu va zăbăvi» (Eclisiiasticul, gl. 14, sh. 12)" (85[v], ed. cit., p. 271).

„Nice să dzici: mila lui Dumnădzău iaste mare şi toate păcatele méle nu va pomeni, căci: «Mila şi mîniia de la dînsul de sirg să apropie» (Eclisiasticul, gl. 13, sh. 13)" (86[r], ed. cit., p. 271).

Din Antim Ivireanul, *Didahii*[19]:

„«Sărac trufaş au urît sufletul mieu» zice Domnul la 25 capete ale lui Sirah" (147[r], ed. cit., p. 160).

„«Cu tot sufletul tău téme-te de Domnul (poruncêşte Sfîntul Duh la al 7 cap a lui Sirah) şi pe preoţii laudă». Şi iarăş: «Teme-te de Domnul şi preoţii laudă»" (155[r], ed. cit., p. 169).

La cronicarul Ion Neculce[20], într-una dintre formulările sale moralizatoare, găsim următoarea parafrază:

„Că lacrîmile săracilor nice soareli, nice vîntul nu le poate usca. După cum dzice şi Isus Sirah, că ruga smeritului nuori în cer pătrunde" (ed. cit., p. 194).

Marele predicator care a fost Petru Maior[21] pare să fi avut o predilecţie specială pentru Siracid; cîteva exemple:

Din *Propovedanii*:

„«O, moarte, bună iaste judecata ta». Iisus Sirah, cap 41, stih 3" (ed. cit., p. 45).

Din *Didahii*:

„Feciori ai, zice Sirah, cap 7, stih 24, învaţă-i pre ei. Nu zice: îmbogăţeşte-i pre ei, înalţă-i pre ei, ci învaţă-i pre ei. (…) Pentru că aceasta trăbue să fie toată nevoinţa voastră: ca să faceţi pre fiii voştri oameni buni, cetăţeni buni, creştini buni" (ed. cit., p. 71).

„Cui va fi bine de descîntătoriul muşcat de şarpe? Sirah, cap 12 stih 17" (ed. cit., p. 73).

„Spre fata cea neruşinoasă întăreşte paza, ca nu cumva să te faci bucurie vrăjmaşilor. Sirah, cap 42, stih 5" (ed. cit., p. 79).

„Muiarea bună, parte bună, parte se va da celor ce se tem de Domnul. Sirah, cap 26, stih 3" (ed. cit., p. 85).

„La Sirah, cap 26, stih 8, zice Dumnezeu că acela ce ia de mînă vro muiare, iaste asemenea celui ce ia scorpie în mînă: «Cel ce o ţine pre ia, ca şi cel ce prinde scorpie.» Şi vrea cu un graiu ca acesta să ne arate cîtă primejdie iaste în glumele acestea, de a rămînea omul înveninat la suflet de otrava păcatului. În capul 9, stih 10, păşeşte mai înainte şi opreşte Dumnezeu nu numai să nu prindă în mînă tinărul vro muiare, şi nici să şeadă lîngă ia, şi aşa zice: «Cu muiarea măritată nicidecum să nu şezi». (…) Ce e mai mult? Nu vrea nici să te uiţi la ia. «Întoarce-ţi ochiul tău de la muiarea frumoasă şi nu te uita la frumseţa strină». Sirah, cap 9, stih 8. Şi spune pricina pentru ce, că cu frumseţa muierii mulţi s-au înşelat. Şi pentru că «de la iubirea, ca şi focul se aprinde». Şi pentru ca să nu socotească oarecarele că aici se grăiaşte numai de muierile sau cele măritate sau cele rele, ascultaţi cum arată Dumnezeu la acelaşi, cap 9, stih 5: «La fată nu te uita, ca să nu te sminteşti întru podoaba ei»" (ed. cit., p. 87).

„Deci eu vreau să sfîrşesc cu deadins dojenind pre părinţi cu acele cuvinte ale Duhului Sfînt: «Nu băga pre tot omul în casa ta, că multe sînt meşteşugurile celui viclean». Sirah, cap 11, stih 31" (ed. cit., p. 91).

9. Explicaţii privitoare la versiunea de faţă

Potrivit deciziei primare privitoare la versiunea modernă din prezenta ediţie, care trebuie să servească drept ghid pentru înţelegerea adecvată a vechilor versiuni româneşti, în traducere am urmărit îndeaproape textul grecesc al *Septuagintei*, din ediţia SEPT.FRANKF. Întrucît, pentru *Cartea Înţelepciunii lui Iisus Sirah*, multe din vechile manuscrise ale *Septuagintei* şi unele ediţii tipărite (cum ar fi *Complutensa*) au inclus în text glosele traducătorului în greceşte ori ale altor

[17] După ediţia: Varlaam, *Opere. Răspuns împotriva catihismusului calvinesc*. Ediţie critică, studiu filologic şi studiu lingvistic de Mirela Teodorescu, Minerva, Bucureşti, 1984.

[18] Dimitrie Cantemir, *Divanul*. Ediţie îngrijită, studiu introductiv şi comentarii de Virgil Cîndea. Text grecesc de Maria Marinescu-Himu, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, 1974.

[19] În ediţia: Antim Ivireanul, *Opere*. Ediţie critică şi studiu introductiv de Gabriel Ştrempel, Editura Minerva, Bucureşti, 1972.

[20] Ion Neculce, *Letopiseţul Ţării Moldovei şi O samă de cuvinte*. Ediţie îngrijită, cu glosar, indice şi o introducere de Iorgu Iordan, Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, Bucureşti, 1955.

[21] Petru Maior, *Scrieri*, I, *Procanon, Propovedanii, Didahii, Istoria pentru începutul românilor în Dachia*. Ediţie critică alcătuită de Florea Fugariu, prefaţă şi tabel cronologic de Maria Protase, Minerva, Bucureşti, 1976.

copişti sau comentatori ulteriori, unii dintre editorii moderni au socotit că aceste glose sînt parte integrantă din tradiţia textului. Vechimea şi conformitatea cu ansamblul discursului le conferă acestor glose suficientă legitimitate. Aceste pasaje, pe care SEPT.RAHLFS şi alţi editori le dau de regulă în aparatul critic de subsol, sînt introduse de SEPT.ZIEGLER (care le notează cu un corp de literă mai mic) în fluxul principal. Din raţiuni de ordin tehnic, noi am inclus traducerea acestor glose, preluate după SEPT.ZIEGLER, în secţiunea de *Comentarii*. La numerotarea capitolelor şi a versetelor am procedat urmînd opţiunea vechilor traducători români, care au preluat-o pe cea din SEPT.FRANKF. Am procedat astfel din dorinţa de a facilita cititorului comparaţia cu textele originare, MS.45, MS.4389 şi BIBL.1688.

În traducere am urmărit îndeaproape textul grecesc, preluînd ca atare inclusiv aproximaţiile sau formulările nefericite în raport cu originalul ebraic. În unele cazuri, pe care le-am semnalat şi explicat în note, a trebuit să amendăm totuşi textul grecesc mult prea obscur cu ajutorul corespondentului ebraic, siriac sau latinesc[22].

Citatele din literatura antică, din patristică sau alţi scriitori bisericeşti, precum şi cele din literatura de specialitate modernă, dacă nu poartă o altă indicaţie expresă, au fost traduse de noi.

10. Concluzii

Prin conţinutul şi prin orientarea sa teologică şi religioasă, ca şi prin calităţile sale literare, *Cartea Înţelepciunii lui Iisus Sirah* reprezintă o mărturie de prim rang asupra unei epoci de o importanţă crucială pentru configurarea profilului cultural şi confesional al spaţiului mediteranean la sfîrşitul Antichităţii. Din confruntarea cu elenismul, iudaismul s-a văzut nevoit să încerce să-şi reformuleze exigenţele, acceptînd în interiorul său un anumit grad de diversitate polimorfică, impusă, între altele, şi de creşterea treptată a ponderii diasporei faţă de comunitatea palestiniană. Pe acest teren fertil, la impactul cu evenimentele istorice tragice care se vor succeda între secolele I î.Hr. şi I d.Hr., vor răsări deopotrivă creştinismul şi iudaismul rabinic al Evului Mediu. Opera lui Sirah a fost unul dintre ultimele texte acceptate de către toţi cei care se revendicau de la tradiţia lui Moise.

Componenta tradiţionalist-conservatoare a discursului lui Sirah va asigura textului un loc privilegiat în preferinţele de lectură ale evreilor, după cum atestă frecventa sa citare în *Talmud* şi în marea culegere de texte sapienţiale *Zicerile părinţilor*. Chiar dacă nu a fost reţinut în cele din urmă între textele canonului iudaic (probabil din cauza ultra-rigorismului de sorginte fariseeană care s-a impus după anul 70 d.Hr.), preţuirea de care opera lui Ben Sira s-a bucurat în mod constant printre evrei este dovedită de ecourile clare pe care le-a lăsat în texte liturgice importante precum cele de la Yom Kippur sau în cunoscuta rugăciune a celor Optsprezece Binecuvîntări. Cît despre tradiţia creştină, chiar dacă în privinţa canonicităţii s-a menţinut o ezitare datorată redactării sale tardive, opera Siracidului s-a bucurat constant de preţuire, dacă ar fi să menţionăm doar, pe lîngă subtitlul *Eclezіasticul*, includerea sa constantă în manuscrisele *Septuagintei* şi după ce colecţia alexandrină îşi pierduse creditul printre evrei.

Inclusă, ca text „deuterocanonic", în aproape toate ediţiile moderne ale Bibliei, indiferent de orientarea confesională a editorilor (mai puţin de către neoprotestanţi), *Cartea Înţelepciunii lui Iisus Sirah* ocupă un loc proeminent în literatura sapienţială universală.

Prolog adăugat pe furiş, nesigur

Pentru amănunte de ordin istoric şi pentru semnificaţiile acestui prolog, vezi *supra*, *Introducere*.

[1]

După un obicei larg răspîndit la popoarele antice, nepotul purta adesea numele bunicului său. Gr. *ὁμώνυμος*, literal 'care poartă acelaşi nume', nu mai apare în alt loc în *Septuaginta*; prin *tizul său* am menţinut opţiunea din BIBL.1688.

[2]

Gr. *αἰχμαλωσία* este termenul frecvent întrebuinţat în *Septuaginta* pentru a desemna noţiunea de 'sclavie' (*cf.*, de exemplu, Deut. 21:13; 28:41 etc.). În context se face referire clară la robia babiloniană. ♦ Gr. *ἀνάκλησις*, derivatul postverbal de la *ἀνακαλέω* 'a chema' (întrebuinţat în primul verset din *Levitic* pentru a desemna „chemarea" lui Moise de către Dumnezeu), nu mai apare în alt loc din *Septuaginta*. Unul dintre sensurile cuvîntului este cel de 'chemare spre retragere a unei trupe', ceea ce ar justifica opţiunea noastră. Căci „chemarea" la care se face trimitere este, după cum reiese de altfel şi din context, ieşirea din robia babiloniană şi întoarcerea poporului ales în Palestina.

[3]

Gr. *φιλόπονος* înseamnă literal 'care iubeşte efortul' şi desemnează calitatea de a fi activ, harnic, laborios a unei persoane; faptul că acest cuvînt, ca şi alte cîteva cuvinte din din acest prolog, nu mai apare în alt loc din *Septuaginta* poate fi interpretat ca o dovadă a redactării mult mai tîrzii a acestui text. ♦ Gr. *φρόνιμος*, termen pe care l-am echivalat, în funcţie de context, prin rom. *chibzuit, priceput* sau *cuminte*, este un cuvînt-cheie din seria terminologică sapienţială, apărînd frecvent în *Septuaginta*, mai ales în Parim.; sinonim parţial al lui *σοφός*, desemnează o serie de calităţi fundamentale ale omului înţelept: prudenţa, stăpînirea de sine, simţul răspunderii, respectul faţă de Lege şi de celelalte precepte religioase etc. ♦ Gr. *ἀπόφθεγμα* 'precept, sentenţă' este un termen curent în greaca comună şi mai apare în *Septuaginta* în Deut. 32:2 şi Iez. 13:19. ♦

[22] Pentru comparaţia textului *Septuagintei* cu fragmentele în ebraică descoperite la Cairo, Qumran şi Massada din *Cartea Înţelepciunii lui Iisus Sirah* am întrebuinţat ediţia din 1968 a lui Vattioni (= HEBR.); tot de aici am preluat şi referinţele la *Peshitta* siriacă.

Pentru termenii sapienţiali *σύνεσις* şi *σοφία*, echivalaţi aici prin *înţeles* şi *înţelepciune*, vezi mai jos, notele de la 1:15 şi 3:28.

[4]

Prin expresia *operă bine întocmită* am redat sintetic gr. *ἐναρμόνιον σύνταγμα*, literal: „alcătuire armonioasă". Expresia *orînduială cu bună tocmeală*, forjată de autorii BIBL.1688 după cea din MS.45 (*cu bună tocmală rînduială*), este obscură prin literalismul ei excesiv. ♦ Pentru gr. *μελέτη* 'cercetare' ca termen sapienţial, vezi mai jos.

[5]

Expresia *cuvinte de înţelepciune* (gr. *λόγοι φρονήσεως*) denumeşte generic toate formele de enunţ apodictic, sapienţial, între care în text sînt menţionate imediat două, „alegoria" şi „parabola". ♦ Am tradus prin *alegorie* gr. *αἰνίγμα*, cuvînt care mai apare în *Septuaginta* la Num. 12:8 (echivalat neologistic de Mihai Moraru, în SEPT.NEC, prin *enigmă*) şi în Deut. 28:37 (loc în care Ioana Costa a preferat, în ediţia menţionată, prin opţiunea *cimilitură*, să se menţină în tradiţie, *cf.* MS.45: *cimilituri*, BIBL.1688: *gîcitori*). ♦ Pentru gr. *παραβολή*, care apare în *Septuaginta* mult mai frecvent (*cf.* Num. 23:7 şi 18; 24:3 şi 15; Deut. 28:37; Parim. 1:6; Ecles. 1:17 etc.) şi echivalat în mod tradiţional prin *pildă* (*cf.* BIBL.1688), am preferat transpunerea directă prin *parabolă*, care are avantajul preciziunii. ♦ Tot de dragul preciziunii am transpus gr. *ἱστορία* 'relatare verbală sau scrisă' prin *povestire*, căci echivalentul *istorie* din BIBL.1688 a dobîndit în timp, în limba română, o denotaţie principală care îl face ambiguu în contextul nostru.

[6]

Prin *urmaş al lui Solomon* am redat în context conţinutul sintagmei gr. *ὀπαδὸς τοῦ Σολομῶντος*, căci formula *ucenic lui Solomon* din BIBL.1688 ar sugera o neadecvată contemporaneitate a celor două personaje. Variantă a lui *ὀπηδός*, cuvîntul nu mai apare în *Septuaginta* şi înseamnă în greaca comună 'însoţitor, companion'. Se înţelege de la sine că, trăitor în secolul al II-lea î.Hr., Iisus Sirah nu putea fi un „însoţitor" al regelui Solomon, ci doar un urmaş în sens larg. ♦ Gr. *πολυμαθής*, adjectiv curent în greaca clasică, a fost transpus literal în BIBL.1688 prin sintagma *mult învăţat*; soluţia *erudit*, pentru care am optat, este, astăzi, mai precisă.

Prologul Înţelepciunii lui Iisus, fiul lui Sirah

Redactat, probabil, direct în limba greacă de traducătorul textului, acest prolog prezintă o importanţă capitală pentru lămurirea a numeroase probleme, nu doar ale *Cărţii Înţelepciunii lui Iisus Sirah*, ci ale *Septuagintei* înseşi. Despre toate implicaţiile privitoare la istoria textului, persoana autorului şi a traducătorului, locul său în configurarea canonului biblic etc., am tratat mai pe larg mai sus, în *Introducere*, paragraful 5.

[4]

Sintagma *cei ce sînt în stare să citească* (gr. *τοὺς ἀναγινώσκοντας*) se referă la oamenii învăţaţi, cărturari sau scribi, care pot înţelege textele sacre în limbile originare şi le pot împărtăşi conţinutul şi celorlalţi. Unul dintre aceşti învăţaţi este Ben Sira însuşi.

[6]

Pentru înţelesul expresiei *celor din afară* (gr. *τοῖς ἐκτοῖς*), vezi *supra*, *Introducere*, § 5. Expresia mai poate fi înţeleasă şi în sensul generic de 'neînvăţat, incult', *cf.* SEPT.GERM.: *die Illiteraten*.

[15]

Destinatarii traducerii sînt evreii din diaspora egipteană, care deja nu mai erau în stare să citească textele sacre în limba ebraică.

[20-26]

Aprecierile sceptice cu privire la exactitatea textului transpus în greceşte în comparaţie cu originalul ebraic atestă faptul că nici versiunile realizate anterior (*Pentateuhul*) nu se bucurau de o reputaţie fermă. Abia ulterior colecţia *Septuagintei* va dobîndi un prestigiu propriu, intrinsec, începînd să fie considerată la fel de „inspirată" ca şi originalul ebraic. Actul traducerii (gr. *ἑρμηνεία* în v. 20, *μεθερμηνεῦσαι* în v. 30) este privit ca o operaţie riscantă, de aceea apelul la îngăduinţa cititorului nu este o simplă figură retorică.

[29]

Secvenţă obscură în BIBL.1688, datorată transpunerii literale: *aflaiu nu de mică învăţătură asămănare*. Cuvîntul grecesc *ἀφόμοιον* a pus serioase probleme de echivalare traducătorilor, căci în greaca comună este atestat doar ca adjectiv (*ἀφόμοιος*), cu înţelesul de bază 'neasemănător'. Pornind de la această valoare adjectivală a cuvîntului, unii interpreţi au presupus că am avea în context o referire la tipul de viaţă, nivelul de instrucţie sau de cunoaştere a Legii etc. al evreilor din Alexandria, în comparaţie cu cei din Palestina. De aici echivalări contradictorii precum: *j'ai découvris une vie conforme à une haute sagesse* (BJ), *am găsit o mare scădere de învăţătură faţă de cea din Iudeea* (BIBL.RADU-GAL.), *am aflat o viaţă întru nimic mai prejos decît a noastră* (BIBL.ANANIA). Trecînd peste o serioasă dificultate de ordin gramatical (absenţa în manuscrise a articolului *τό*, care ar fi fost marca sigură a substantivizării), cei mai mulţi specialişti sînt de părere că *ἀφόμοιον* trebuie totuşi socotit un substantiv, sinonim cu gr. *ἀφομοίωμα*, atestat la Platon cu sensul de 'copie' (vezi, în special, AUVRAY). Sensul de 'copie (a unei cărţi); exemplar' este înregistrat, *s.v.* *ἀφόμοιος*, şi de AB, cu trimitere precisă la pasajul nostru. De aceea, opţiunea noastră merge în această direcţie, întărită şi de alţi interpreţi: *j'ai trouvé un exemplaire de cette importante instruction* (TOB), *I came across the reproduction of a good deal that is instructive* (AB), *j'ai découvert un démarquage*

d'instruction qui n'est pas médiocre (HARL/ DORIVAL/ MUNNICH, p. 87).

Capitolul 1

1:1

Prima parte a cărţii poate fi socotită un veritabil poem închinat înţelepciunii. Imagine centrală în discursul Siracidului, *înţelepciunea* (ebr. *hokmî*, gr. *σοφία*) este un atribut al lui Dumnezeu cel transcendent şi un dar făcut de acesta oamenilor. Adesea personificată, înţelepciunea este revărsată de Dumnezeu cu dărnicie asupra întregii creaţii. Ocupînd un loc de prim rang în sînul creaţiei, înţelepciunea nu se identifică niciodată în discursul Siracidului cu Dumnezeu însuşi. În corelaţie cu pasajul similar din Parim. 8:22-31, conţinutul vv. 4-5 a fost în repetate rînduri interpretat ca o referinţă cristologică majoră în cărţile VT. Încă din primele secole creştine, părinţi ai Bisericii precum Origene sau Tertulian au asociat imaginea Înţelepciunii divine cu persoana lui Iisus Hristos, în contextul efortului de limpezire a naturii Fiului în raport cu Tatăl în cadrul Treimii. Identificarea Înţelepciunii cu Logosul despre care se vorbeşte în Ioan 1:1 a permis să se stabilească dogma despre caracterul increat şi consubstanţial al Fiului (= Înţelepciunea/ Cuvîntul) în raport cu Tatăl. Această interpretare s-a impus la Conciliul de la Niceea (325 d.Hr.), împotriva interpretării ariene, potrivit căreia pasajul în cauză ar fi un argument în favoarea naturii create a Fiului. Pentru detalii privind semnificaţiile teologice ale înţelepciunii la Ben Sira, vezi MARBÖCK, p. 17-34; PELIKAN I, p. 191-210; JOBES/ SILVA, p. 25. Vezi, de asemenea, *supra*, *Introducere*, § 3. ♦ Teonimul cel mai des folosit de Siracid este *Domnul* (gr. *κύριος*), şi mai rar *Dumnezeu* (gr. *θεός*). Am păstrat constant în traducere această diferenţiere.

1:2

Acest verset este preluat ca atare în *Cartea secretelor lui Enoh*, 47:5. ♦ Expresiva metaforă *picăturile ploii* (gr. *σταγόναι ὑετοῦ*), sugerînd o mulţime nesfîrşită, este parafrazată de Sfîntul Chiril al Alexandriei în *Închinare în duh şi adevăr* astfel: „A poruncit să numere poporul şi să facă alegerea exactă din mulţimea de rînd, nu pentru că nu i-ar fi cunoscut Făcătorul (căci «îi sînt numărate şi picăturile de ploaie», după cum s-a scris), ci ca să ştie lămurit cei ce citesc Sfintele Scripturi că cei ce sînt închinaţi lui Dumnezeu şi se numesc poporul Lui sînt înscrişi în listele lui Dumnezeu şi în cartea vieţii" (CHIRIL ALEX., S. I, p. 449). Aceeaşi metaforă implicită pentru sugerarea unei mulţimi nesfîrşite este folosită şi de Simeon Noul Teolog (*Cateheze*, V, 142): „Şi ceilalţi [oameni], cine ar putea să îi socotească, mai numeroşi decît picăturile de ploaie şi decît stelele cerului, regi, principi, stăpînitori, ca să nu mai vorbim de săraci sau de cei care trăiesc de sine stătători" (SIMEON, CATECH. I, p. 388-389). Acest verset (împreună cu v. 16:21) este parafrazat şi înglobat şi de Origene într-una dintre omiliile sale la Ezechia (IV, 2): „De unde mi-ar putea veni puterea de a explica de ce vin pe pămînt foametea, rodnicia, belşugul, seceta? (...) Oare din pricina oamenilor şi a răutăţii sufletelor ne este trimisă foametea, sau lucrurile pe care le vedem întîmplîndu-se se petrec din pricina îngerilor cărora le sînt încredinţate lucrurile pămînteşti? Dar, dacă există anumiţi slujitori ai economiei cereşti, cărora le sînt încredinţate roadele, oare nu cumva din pricina lor apare pe pămînt nerodnicia? «Cea mai mare parte din faptele sale sînt, într-adevăr, ascunse.» Nu putem exprima măreţia înţelepciunii sale. «Nisipul mării, picăturile de ploaie, zilele veşniciei, cine le va număra? Înălţimea cerului, întinderea pămîntului, abisul înţelepciunii, cine la va cerceta?» Aşadar, foametea este trimisă pe pămîntul plin de păcate din diferite motive" (ORIGENE, EZEC., p. 166-168).

1:3

Conţinutul acestui verset este parafrazat de Sfîntul Chiril al Alexandriei (*Glafire la Ieşire*), într-un context polemic la adresa ereticilor: „Ereticii... iscodind modul naşterii dumnezeieşti şi negrăite, se îmbolnăvesc de o nepricepere fără asemănare şi nu primesc în minte ceea ce s-a scris: «Cine a măsurat cerul cu palma?»" (CHIRIL ALEX., S. II, p. 293).

1:4

Tema primordialităţii înţelepciunii în universul creat este un topos al textelor biblice sapienţiale, *cf.* Parim. 8:22 şi urm., Iov 28:2 şi urm. ♦ Prin expresia *chibzuinţa înţelegătoare* am încercat să dezambiguizăm nota uşor tautologică a gr. *σύνεσις φρονήσεως*, *cf. înţelegerea minţii* (BIBL.1688, BIBL.MICU), sintagmă combinînd doi termeni importanţi din repertoriul sapienţial, care apar frecvent singuri. Alte soluţii de traducere: *intellectus prudentiae* (VULG.), *intelligence prudente* (TOB, BJ), *prudent understanding* (AB). În BIBL.LUTHER se preferă reprezentarea separată a celor două elemente: *sein Verstand und seine Einsicht*.

1:5

Acest verset lipseşte din SEPT.RAHLFS, dar este prezent în SEPT.FRANKF.

1:6

Este exprimată aici ideea că natura profundă a înţelepciunii nu poate fi pătrunsă de mintea omenească, doar Dumnezeu stăpînind-o pe deplin. Prin *stratageme* am redat sensul central al gr. *τὰ πανουργεύματα*, care corespunde ebr. *ma'ărûmêhā* 'viclenie', *cf.* AB: *subtleties*. Alte opţiuni: *astutias illius* (VULG.), *ses accomplissements* (TOB), *ses ressources* (BIBL.JER.), *ihre geheimen Gedanken* (BIBL.LUTHER). După AB, *s.v.*, gr. *πανούργευμα* are la forma de plural conotaţii pozitive. Soluţia *meşteşugurile* (BIBL.1688, păstrată la BIBL.MICU şi BIBL.1914) este exactă, dată fiind semnificaţia în epocă a cuvîntului ales. Acceptabilă şi explicită apare formularea *tainicile ei puneri la cale* (BIBL.RADU-GAL.), dar *izvoarele ei* (BIBL.ANANIA) este o opţiune nefericită atît din punct de vedere semantic, cît şi

stilistic-contextual, întrucît repetă un conţinut deja exprimat în versetul anterior (gr. *πηγή* 'izvor'). *Cf.* şi SEPT.GERM: *ihre Rafinesse*, iar în nota de subsol soluţiile alternative: *grosse Taten* 'fapte mari', *Gewandheit* 'îndemînare, abilitate', *Geschichtlichkeit* 'dibăcie, iscusinţă, îndemînare'. Vezi, de asemenea, şi SEPT.ENGL.: *wondrous feats* 'fapte miraculoase'. Cuvîntul mai apare încă o dată, la 42:18.

1:7

Imaginea Dumnezeului atotputernic, aşezat pe tronul de slavă, reapare mai jos (43:29), ca şi în alte locuri din VT (Is. 6:1; Ps. 9:5 şi 47:9). ♦ În SEPT.ZIEGLER apare în plus, în acest verset, secvenţa următoare: „Cui i s-a dezvăluit ştiinţa înţelepciunii şi cine a cunoscut marea ei experienţă?" ♦ Expresia *ştiinţa înţelepciunii*, după gr. *ἐπιστήμη σοφίας*, *cf. disciplina sapientiae* (VULG.), *la science de la sagesse* (TOB, BJ), reprezintă o altă îmbinare de termeni-cheie ai repertoriului sapienţial. ♦ Gr. *πολυπειρία* 'experienţă bogată' (*cf.* AB, *s.v.*) este un compus care mai apare în 25:6. *Cf. bogăţia mijloacelor ei* (BIBL.RADU-GAL.), *la richesse de ses voies* (BJ), *grande expérience* (TOB), *resourcefulness* (AB), *ihre umfassende Erfahrung* (SEPT.GERM.), *her great experience* (SEPT.ENGL.).

1:8

Prin *orice fiinţă* am echivalat în mod explicit ebraismul grecesc *πάσης σαρκός* (*cf.* şi AB: *every living thing*), tradus de unii interpreţi în mod literal: *toute chair* (TOB, BJ). Această expresie se referă la toţi oamenii, ideea fiind că Dumnezeu a „revărsat" (*ἐξέχεεν*) înţelepciunea peste toţi oamenii (*cf.* BIBL.LUTHER: *über alle Menschen*), dar „a rezervat-o" sau „a împărţit-o" (*ἐχορήγησεν*) în special „celor care îl iubesc" (*τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν*), adică membrilor neamului lui Israel, care trăiesc potrivit Legii. ♦ Am interpretat secvenţa gr. *κατὰ τὴν δόσιν αὐτοῦ* în sensul, impus de context, *potrivit dărniciei lui* (*Dumnezeu*), *cf.* şi *după măsura dărniciei sale* (BIBL.RADU-GAL.), *selon sa largesse* (TOB, BJ), *according to his bounty* (AB), *nach seinem Gefallen* (BIBL.LUTHER). Gr. *δόσις* mai apare în Fac. 47:22, unde actualizează sensul 'porţiune'.

1:9-10

Teama faţă de Domnul (gr. *φόβος κυρίου*) reprezintă, alături de înţelepciune, cu care este indisolubil legată, nucleul teologiei lui Ben Sira, care este în fond punctul central al atitudinii veterotestamentare faţă de Dumnezeu (*cf.* Deut. 4:9-10; 8:5-6; Parim. 1:7; 9:10; Iov 28:28 etc.). Aceasta înseamnă supunere totală şi iubire faţă de Creator, iar conţinutul complex al conceptului este nuanţat, într-o succesiune imnică, în cele ce urmează, unde teama faţă de Domnul este descrisă drept „mărire, mîndrie, bucurie şi cunună a veseliei" (v. 11), „început al înţelepciunii" (v. 14), „saţietate a înţelepciunii" (v. 16), „cunună a înţelepciunii" (v. 18), „rădăcină a înţelepciunii" (v. 20) sau pur şi simplu „înţelepciune şi învăţătură" (v. 27). ♦ În MS.45 apare verbul *a ghizdăvi*, cu sensul 'a înfrumuseţa'. Recurenţa de aici este unică: *Frica Domnului ghizdăvi-va inima şi va da veselie şi bucurie şi îndălungare vieţii*. Este un derivat de la adj. *ghizdav* (slavon. ***гиздавъ*** '*idem*'), cuvînt atestat de DA la Cantemir. ♦ Seria de atribute metaforice se va regăsi mai jos, 6:18 şi urm., în cadrul unei exortaţii către căutarea înţelepciunii. „Mărirea" sau „slava" (ebr. *kābôd*, gr. *δόξα*) şi „cunună de veselie" (ebr. *'teret tip'eret*, gr. *στέφανος ἀγγαλιάματος*) trimit la natura divină a înţelepciunii. ♦ Desemnînd în greaca homerică noţiunea de 'banchet' şi fiind deopotrivă numele uneia dintre graţii, gr. *εὐφροσύνη* este foarte frecvent întrebuinţat în *Septuaginta* (după CONCORD., peste 100 de recurenţe doar în cărţile canonice), unde a ajuns să semnifice un complex moral-sapienţial conţinînd notele semantice de confort spiritual, seninătate şi fericire rezultînd dintr-o viaţă morală şi din supunere faţă de Dumnezeu. ♦ *Viaţă îndelungată* redă compusul gr. *μακροημέρευσις*, atestat de AB doar în acest loc din *Sirah*. Conţinutul cuvîntului este redat perifrastic de interpreţi: *longue vie* (TOB, BJ), *langes Leben* (BIBL.LUTHER), *longitudinem dierum* (VULG.). Vechii interpreţi români au creat prin calchiere sintagma *îndelungare de viaţă* (BIBL.1688), modificată de BIBL.MICU în *lungime de zile*; această ultimă formulă s-a perpetuat neîntrerupt, pînă astăzi, în BIBL.1819, BIBL.ŞAGUNA, BIBL.1936, BIBL.RADU-GAL., BIBL.1968, BIBL.ANANIA. Mai frecvent apare în *Septuaginta* verbul corespondent, gr. *μακροημερεύω*, ca de exemplu aici, în v. 20, sau mai jos, 3:6. Autorii versiunii siriace au în acest loc expresia „viaţă veşnică", ceea ce reprezintă o interpretare creştină improprie Siracidului. Ideea că teama faţă de Domnul este indisolubil legată de înţelepciune este unul din motivele centrale ale doctrinei sapienţiale a Siracidului (vezi şi *Introducerea*, § 3).

1:12

Corespunzînd ebr. *rō'š* sau ebr. *tĕhillî*, termenul gr. *ἀρχή*, cu sensul literal 'început', are în *Septuaginta* următoarele trei valori semantice principale (existente, de altfel, şi în greaca comună): 1. 'punct de pornire; origine' (*cf.* mai jos, 15:14 sau 39:25); 2. 'partea cea mai importantă a unui lucru; temei' (*cf.* mai jos, 29:21); 3. 'esenţă sau principiu al unui lucru' (*cf.* mai jos, 10:21 şi 11:3). În versetul de faţă, cele trei sensuri apar toate simultan şi indistinct, cea mai bună echivalare fiind prin subst. *principiu* (*cf.* BJ: *le principe de la sagesse*). ♦ Conţinutul acestui pasaj este parafrazat de Sfîntul Ambrozie al Milanului astfel: „Teama de lege este dragostea de Evanghelie. S-a spus: «Teama de Dumnezeu este începutul înţelepciunii»" (*Scrisoarea a LXXVII-a*, în AMBROZIE, S. II, p. 307). De asemenea, şi Sfîntul Augustin îşi aminteşte de aceste cuvinte ale Siracidului în următorul context: „Ascultă Scriptura: «Teama de Domnul este începutul înţelepciunii.» Aşadar, el începe prin a se teme de ziua judecăţii; temîndu-se, el se îndreptează, începe să retrăiască lăuntric şi să-şi ucidă mădularele cele pămînteşti, după cum spune şi Apostolul [Col. 3:5]" (AUGUSTIN, COMM. IOAN, p. 379).

1:11-13

Secvenţa cuprinsă între versetele 11-13 pune în temă două

componente esenţiale ale iudaismului: a) strînsa legătură între religie şi comportamentul moral, în măsura în care virtutea este văzută ca fruct al temerii faţă de Domnul, şi b) motivaţia utilitaristă a comportamentului moral, în măsura în care traiul virtuos aduce cu sine o recompensă imediată (vezi SPICQ, p. 565). Trimiterea la binecuvîntarea pe care omul virtuos şi cu teamă de Dumnezeu o va primi la sfîrşitul vieţii este o conotaţie din *Septuaginta* care lipseşte din originalul ebraic; ea poate fi interpretată ca o prefigurare a doctrinei creştine.

1:13

Gr. *πλησμονή*, după cum indică dicţionarele, desemnează aici, ca şi în Lev. 25:19; 26:5, starea de saţietate alimentară, *cf. saţiu* (BIBL.1688, BIBL.MICU, BIBL.1914). Cuvîntul poate fi înţeles şi în sensul de 'belşug' (ca în Fac. 41:30). Unii interpreţi renunţă la conotaţiile alimentare şi optează pentru sensul 'deplinătate' (*cf.* BIBL.RADU-GAL.: *deplinătate*, TOB şi BJ: *plénitude*, BIBL.LUTHER: *Fühle*). ♦ Imaginea unui Dumnezeu care „îi îmbată" (gr. *μεθύσκει*) pe oamenii credincioşi cu fructele înţelepciunii se încadrează firesc în contextul metaforic. ♦ Pentru metafora „roadele înţelepciunii", *cf.* Parim. 8:19 şi 11:30.

1:14

Întregul verset pare o parafrază după Parim. 9:1-6.

1:15-16

Imaginea *cununei* (gr. *στέφανος*) ca reprezentare simbolică a ideii de 'superlativ' sau 'excelenţă' este un topos formal în cărţile sapienţiale ale *Septuagintei*, *cf.*, de exemplu, mai jos, 25:8, dar şi Parim. 17:6; 12:4; 16:31. ♦ *Teama faţă de Domnul* (SEPT.FRANKF.: *φόβος κυρίου*) este unul din reperele centrale ale viziunii etice a Siracidului şi apare ca atare şi în celelalte cărţi sapienţiale. Referiri la acest principiu găsim din abundenţă la Sfinţii Părinţi; un exemplu avem la Sfîntul Grigorie din Nazianz: „Să cercetăm deci, începînd cu ceea ce este bine să începem, şi anume cu învăţătura pe care ne-a dat-o Solomon: «Iată începutul înţelepciunii: Dobîndeşte înţelepciunea!» [Parim. 4:7]. Ce înţelege el prin aceasta? «Teama [de Dumnezeu]». Nu trebuie să începem prin contemplare şi să sfîrşim prin teamă – căci contemplarea neîngrădită ne-ar putea împinge în prăpăstii –; luînd însă teama [de Dumnezeu] ca punct de plecare, curăţindu-ne şi, ca să spunem aşa, rafinîndu-ne, ne vom înălţa spre culmi. Căci acolo unde există teama [de Dumnezeu] există şi împlinirea poruncilor; acolo unde există împlinirea poruncilor, există curăţirea trupului, norul acesta care se aşează înaintea sufletului şi nu-i îngăduie să vadă în puritatea sa raza dumnezeiască; acolo unde există purificare, există şi iluminare, iar iluminarea înseamnă îndeplinirea dorinţei la cei ce rîvnesc la realităţile cele mai măreţe, sau la cea mai măreaţă realitate, sau la cea care depăşeşte orice măreţie" (GRIGORIE NAZ., DISC. XXXVIII-LXI, p. 164-165). ♦ Echivalarea tradiţională prin *pace* a ebr. *šālôm*, gr. *εἰρήνη*, corespunde unui complex conceptual care conotează ideile de bunăstare, prosperitate, mulţumire, siguranţă, seninătate, împăcare cu Dumnezeu şi cu semenii. Unii interpreţi încearcă să expliciteze cîte ceva din aceste nuanţe: *fericirea* (BIBL.RADU-GAL.), *bien-être* (BJ). ♦ Prin *sănătate* am echivalat (asemenea majorităţii interpreţilor, *cf.* BIBL.LUTHER: *Heil*, BJ: *santé*, TOB: *bonne santé*) expresia grecească (puţin tautologică) *ὑγίειαν ἰάσεως*, literal: *sănătatea vindecării* (BIBL.1688), dar, tautologic: *vindecare de însănătoşare* (BIBL.MICU, BIBL.1914). ♦ Ca şi *σοφία*, termenii *ἐπιστήμη* 'ştiinţă', *γνῶσις* 'cunoaştere' şi *σύνεσις* 'înţelegere', 'inteligenţă' sau 'intelect' au fost moşteniţi în repertoriul terminologic sapienţial al *Septuagintei* din lexicul filosofic grecesc clasic. Frecvent, aceşti termeni-cheie apar împreună, uneori, ca aici, în combinaţii sintagmatice precum *γνῶσις συνέσεως*, literal: 'cunoaşterea înţelegerii', *cf.* BJ: *connaissance intelligente*. O dezambiguizare a expresiei în BIBL.LUTHER: *macht die Leute verständig und klug*. ♦ În SEPT.ZIEGLER apare în plus secvenţa: „Amîndouă sînt daruri de la Domnul întru pace, iar mîndria celor care îl iubesc pe el sporeşte".

1:17

Imaginea înţelepciunii ca arbore reapare în 24:13-14 şi 16-17, unde arborii sînt identificaţi cu cedrul, palmierul sau viţa de vie.

1:19

Primejdiile majore cauzate de iritare, de *furia nedreaptă* (gr. *θυμὸς ἄδικος*) sau de *pornirea spre furie* (*ὁρμὴ τοῦ θυμοῦ*) sînt amintite şi mai jos, 27:30, ca şi în alte texte sapienţiale (Parim. 10:18; 12:16; 14:29 etc.).

1:20-21

Compusul gr. *μακρόθυμος* (literal: 'care îndură multe') apare relativ frecvent în *Septuaginta* (*cf.* Ieş. 34:6; Ps. 7:12; Parim. 14:29 etc.) şi este calchiat în BIBL.1688: *cel îndelung răbdătoriu*, expresie tradiţională în Bibliile româneşti. Corespondentul ebr. este secvenţa *'erek 'appaym*, literal: 'care are nara lungă'; nasul era în imaginarul iudaic sediul mîniei. Echilibrul, cumpătul, reţinerea şi tăcerea omului înţelept sînt frecvent menţionate ca valori comportamentale nu doar în VT, ci şi în literatura sapienţială a egiptenilor (*cf.* DUESBERG, I, p. 113-119). ♦ Versetele sînt citate de Maxim Mărturisitorul (FILOCALIA II, p. 44) în următorul context: „Răspunse bătrînul: A sta neclintit în împrejurări aspre şi a răbda relele; a aştepta sfîrşitul încercării şi a nu da drumul iuţimii la întâmplare; a nu vorbi cuvânt neînţelept, nici a gândi ceva din cele ce nu se cuvin unui închinător al lui Dumnezeu. Căci zice Scriptura: «Până la o vreme va răbda cel cu îndelungă răbdare şi pe urmă i se va răsplăti lui cu bucurie; până la o vreme va ascunde cuvintele lui, şi buzele multora vor spune înţelepciunea lui»".

1:22-24

În context apare gr. *θεοσέβεια*, termen rar în *Septuaginta*, un compus interpretat de lexicografi fie ca 'slujire a lui Dumnezeu', fie ca 'teamă faţă de Dumnezeu; religiozitate' (AB) sau 'cult al divinităţii, pietate' (BAILLY), *cf. piété* (BJ,

TOB), *fear of the Lord* (AB). Am optat în context pentru soluţia *teama faţă de Dumnezeu*, aceeaşi ca în Fac. 20:11 (unde *θεοσέβεια* corespunde ebr. *yir'at 'ĕlōhîm* 'teama faţă de Dumnezeu'). Termenul mai apare încă o dată în Iov 28:28, unde corespunde ebr. *yir'at 'adōnay*. ♦ Avem aici unul din locurile în care ecuaţia „înţelepciunea – împlinirea Legii – învăţătura – teama faţă de Domnul" apare formulată cu cea mai mare claritate. ♦ Am tradus prin *încîntare* gr. *εὐδοκία*, cuvînt care înseamnă în greacă '(referitor la Dumnezeu) bunăvoinţă' (ca mai jos, 2:16), dar şi 'mulţumire; încîntare' şi chiar 'împlinire, satisfacţie' (ca mai jos, 18:31). Alte opţiuni de traducere: *ce qu'il aime* (BJ), *son bon plaisir* (TOB), *delight* (AB). ♦ *Credinţa* şi *blîndeţea* (ebr. *'ĕmûnî* şi *'ănāwî*, gr. *πίστις* şi *πραότης*, *cf. la fidélité et la douceur* – BJ şi TOB, *trust and humility*) mai apar împreună, ca atribute ale omului înţelept, la 45:5.

1:25

Expresia *cu o inimă prefăcută* corespunde gr. *ἐν καρδίᾳ δισσῇ*, literal: 'cu inima în două părţi', *cf. avec un coeur double* (BJ, TOB), *with duplicity of heart* (AB), *mit falschem Herzen* (BIBL.LUTHER). Ca desemnare metaforică a ipocriziei şi minciunii, imaginea inimii scindate apare în Ps. 12:3, fiind lexicalizată prin ebr. *lēb wālēb*, literal: 'inimă şi inimă'. Ideea dedublării ca sursă a ipocriziei este exprimată şi prin gr. *δίγλωσσος*, literal: 'cu limba în două părţi' (după ebr. *ba'al štāyim*), care apare ca epitet al omului ipocrit mai jos (5:9; 6:1; 12:3). S-a arătat că, în imaginarul veterotestamentar, inima apare ca sediu al interiorităţii: al inteligenţei şi voinţei libere a omului, iar limba este văzută ca simbol al omului exterior, al deciziilor şi acţiunilor acestuia. În consecinţă, ipocrizia, dedublarea, fie a inimii, fie a limbii, reprezintă o gravă alterare a personalităţii umane, un păcat major (*cf.* HADOT, p. 177-192).

1:26

Rom. *făţarnic* este echivalarea tradiţională a gr. *ὑποκριτής*.

1:28

Pedeapsa divină pentru trufie este dezvăluirea în faţa „adunării" (gr. *συναγωγή*) a „tainelor", a gîndurilor ascunse şi inavuabile pe care le are omul rău (gr. *τὰ κρυπτά σου*). Ideea din acest dicton reapare frecvent în VT, ca şi NT, *cf.* Iez. 17:24; Iov 22:29; Parim. 11:2; 16:18; Matei 18:4; 23:12; Luca 1:52; 14:11.

Capitolul al 2-lea

Îndemnurile fierbinţi pe care, în acest capitol, Siracidul le adresează conaţionalilor săi pentru a-i întări în credinţa faţă de Dumnezeul lui Israel pot fi privite şi ca încurajări şi referiri concrete la vitregia epocii (despre persecuţiile regilor elenistici la adresa evreilor vezi *supra*, *Introducere*, § 1). Prezentîndu-se ca un poem despre mărinimia divină, capitolul poartă în unele manuscrise titlul *Despre răbdare*.

2:1-2

Apelativul *fiule* (gr. *τέκνον*), adesea la plural, *fiilor* (gr. *τέκνα*), este un topos formal al literaturii sapienţiale (*cf.* mai jos, 3:1; 4:1; 6:34 etc., dar şi Parim. 2:1; 3:1 etc.), reluînd formula ebraică uzuală de adresare a învăţătorului către discipolii săi; expresia a fost moştenită de creştini pentru a marca raportul între preot şi mirean. ♦ Ideea că, pentru a răspunde bunăvoinţei divine, omul evlavios şi virtuos trebuie să înfrunte diferite „ispite" sau „încercări" (gr. *πειρασμόν*), pregătindu-şi sufletul pentru clipa de restriştе (gr. *ἐπαγωγή*), este un element central al doctrinei deuteronomice despre răsplată (*cf.* RANKIN, p. 77 şi urm.); sublinierea necesităţii de a accepta încercările vieţii şi de a vedea în ele un semn al bunăvoinţei divine apare formulată şi mai jos, 4:17; 6:7; 44:20; vezi şi Matei 6:13 şi Luca 11:14. ♦ Verbul gr. *καρτερέω* 'a fi tare, neclintit' şi 'a îndura cu răbdare', întrebuinţat aici la imperativ, defineşte starea de fermitate morală, *cf. sois résolu* (TOB), *arme-toi de courage* (BJ), *be... steadfast* (AB). Apare rar în *Septuaginta*, dar încă o dată mai jos, 12:15. ♦ Ca suport scripturistic pentru reliefarea răbdării, versetul este frecvent invocat sau parafrazat în literatura creştină a primelor veacuri şi în cea patristică. De exemplu, într-una din *Omiliile la Statui* (I) ale Sfîntului Ioan Gură de Aur, citim: „Cînd urmează să faci ceva din lucrurile lui Dumnezeu, priveşte înainte [la] multele primejdii, multele pagube, multele [feluri] de moarte; şi să nu fii surprins, nici să te tulburi, dacă aceste lucruri se întîmplă. Căci zice [Scriptura]: «Copile, de ieşi în faţă să-L slujeşti pe Dumnezeu, pregăteşte-ţi sufleul pentru încercare.»" (IOAN HRIS., OM. STAT., I, p. 115). ♦ Într-una din omiliile sale la Iosua (XI, 2), Origene identifică aici un pasaj vizionar, cu referire la persecuţiile viitorilor creştini: „Oricine caută prietenia lui Iisus trebuie să ştie că va trebui să îndure duşmănia multora. Apostolul Pavel confirmă această afirmaţie spunînd: «Toţi cei care doresc să trăiască cu evlavie întru Hristos, vor suferi prigoniri» (2Tim. 3:12). Aceeaşi învăţătură o regăsim la Solomon: «Fiule, dacă năzuieşti să îi slujeşti Domnului, pregăteşte-ţi sufletul pentru ispită»" (ORIGENE, IOS., p. 284-285). Confuzia dintre Sirah şi regele Solomon era frecventă în scrierile creştine din primele veacuri. ♦ Vorbind, într-una dintre *Glafirele* sale *la cărţile lui Moise*, despre Iacov, ca prototip al oamenilor sfinţi, Sfîntul Chiril al Alexandriei citează acest verset în următorul context: „Sfinţii... trebuiau să se arate mai degrabă probaţi şi vrednici în faţa lui Dumnezeu prin înseşi faptele lor. Şi să fie şi celor de după ei pildă şi chip clar al trebuinţei de-a voi să fie foarte iubitori de fapte şi riguroşi în ele, spre a înţelege că celor ce trăiesc o viaţă fără greutăţi şi vrednică de dispreţ nu li se cuvinte nici o răsplată, ci darurile cele mai deosebite le vin celor foarte iubitori de osteneală, care au preţuit mai mult dobîndirea bunătăţilor, decît dulceţile vieţii. Aşa a spus careva dintre înţelepţi: «Fiule, de te apropii să slujeşti Domnului, pregăteşte-ţi sufletul de încercare, îndreaptă-ţi inima ta şi rabdă»" (CHIRIL ALEX., S. II, p. 168). Citatul este reluat mai jos, p. 291, într-un context schimbat: „Cei ce s-au făcut părtaşi lui Hristos trebuie să-şi hrănească sufletul cu nişte azime, cu dorinţe preacurate, obişnuindu-se cu o vieţuire

lipsită de viclenie, neamestecată cu răutatea; şi pentru aceea să nu ocolească amărăciunile ispitelor, după cum a spus cineva: «Fiule, dacă vii să slujeşti lui Dumnezeu, pregăteşte sufletul tău pentru ispită; îndreptează inima ta şi rabdă»". ♦ În *Instituţiile cenobitice* (IV, 38), Ioan Cassian găseşte şi el potrivit să parafrazeze cuvintele de aici ale Siracidului: „De aceea, potrivit cuvintelor Scripturii, atunci cînd intri în slujba Domnului, să ai teamă de Dumnezeu şi să-ţi pregăteşti sufletul nu pentru odihnă, ci pentru ispită, nu pentru plăcere, ci pentru ispite şi pentru greutăţi" (IOAN CASSIAN, INST. CEN., p. 178-179). ♦ Conţinutul acestui verset a fost socotit memorabil şi de un scriitor bisericesc precum Sfîntul Macarie Egipteanul, care îl comentează astfel: „Este un semn distinctiv faptul de a trece prin uşa cea strîmtă a încercărilor şi necazurilor; pentru că patriarhii, profeţii, apostolii şi martirii de totdeauna, prin acestea se fac bineplăcuţi lui Dumnezeu. Pentru că zice Scriptura: «Fiule, dacă vrei să slujeşti Domnului, pregăteşte-ţi sufletul (să îndure ispita); prinde curaj şi arată-te stăruitor»" (MACARIE EGIPTEANUL, p. 341). ♦ Simeon Metafrastul reia ideea în *Parafraza la Macarie Egipteanul* în următorii termeni: „Iar semnul care a deosebit în tot veacul pe Patriarhi, Prooroci, Apostoli şi Mucenici nu a fost altul, decît trecerea prin calea cea strîmtă a încercărilor şi necazurilor, pentru a bine-plăcea astfel lui Dumnezeu. «Fiule, zice Scriptura, cînd te apropii să slujeşti Domnului, găteşte-ţi sufletul spre ispită, îndreaptă-ţi inima şi rabdă»" (FILOCALIA V, p. 341). ♦ Şi sfinţii Varsanufie şi Ioan parafrazează conţinutul acesta într-una din apoftegmele lor: „Frate, de vrea cineva să intre la Iisus şi să umble pe calea mîntuirii, trebuie să aştepte ispite şi necazuri în fiecare ceas. Căci zice: «Fiule, de vii să slujeşti Domnului, pregăteşte-ţi sufletul de ispite»" (FILOCALIA XI, p. 366; vezi, de asemenea, şi *ibidem*, p. 477).

2:3

Gr. *κολλάω* are în greacă sensul primar '(despre metale) a lipi, a suda'; ca şi aici, este întrebuinţat în alte locuri din *Septuaginta* pentru a sugera indisolubila legătură între om şi Dumnezeu (*cf.* Deut. 6:13; 10:20 etc.; Ps. 21:16; 24:21 etc.). *Cf.* BIBL.RADU-GAL.: *lipeşte-te de Domnul*, TOB, BJ: *attache-toi à lui*, AB: *kling to him.* ♦ Secvenţa gr. *ἵνα αὐξηθῇς ἐπ' ἐσχάτων σου* din *Septuaginta* este pasibilă de interpretări, după cum verbului gr. *αὐξάνω* 'a creşte, a mări' i se conferă o conotaţie concret-materială sau una spirituală. Am optat pentru o soluţie neutră, dar vezi şi alte soluţii: *ca să creşti întru cele de apoi ale tale* (BIBL.1914), *ca să creşti mereu pînă la sfîrşitul tău* (BIBL.RADU-GAL.), *tu finiras tes jours dans la prospérité* (TOB), *afin d'être exalté à ton dernier jour* (BJ), *thus will your future be great* (AB).

2:4

Prin sintagma *în necazurile umilirii tale* am încercat o reproducere cît mai exactă a gr. *ἐν ἀλλάγμασιν ταπεινώσεώς σου*. Dacă, în genere, gr. *ἄλλαγμα* înseamnă în *Septuaginta* 'preţ' (*cf.* Lev. 27:10 şi 33), aici are sensul de 'vicisitudine, necaz', *cf. les vicissitudes* (BJ), *les revers* (TOB). ♦ 'A fi răbdător' este semnificaţia exactă a gr. *μακροθυμεῖν*, *cf. montre-toi patient* (BJ), *sois patient* (TOB), *be patient* (AB).

2:5

Complexul metaforic cu conţinut „metalurgic" este un topos biblic; vezi şi Is. 48:10; Parim. 17:3; 27:21; Ps. 66:10; Sol. 3:6. ♦ Ioan Gură de Aur socoteşte conţinutul versetului potrivit pentru a sugera virtuţile formative ale suferinţei: „Nu fără motiv am spus că aceste suferinţe ne trasează nădejdi de înviere şi îi fac mai buni pe cei care sunt încercaţi. Căci, se zice, precum «aurul este lămurit în foc, tot astfel şi omul primit [de Dumnezeu] în cuptorul smereniei»" (IOAN HRIS., OM. STAT., I, p. 105). ♦ În plus, în SEPT.ZIEGLER: „În boli şi la nevoie să îţi păstrezi încrederea în el".

2:7

Vb. gr. *ἀναμένω* apare în *Septuaginta* cu sensul original 'a aştepta cu răbdare; a se bizui pe...', *cf. sustinete misericordiam eius* (VULG.), *comptez sur sa miséricorde* (TOB, BJ). ♦ Prin *îndurare* am echivalat gr. *ἔλεος*, lat. *misericordia*, încercînd o „actualizare" terminologică în raport cu tradiţionalul *milă* (BIBL.1688, BIBL.MICU etc.).

2:8

Gr. *πταίσῃ* prezintă dificultăţi de echivalare; am optat pentru *a lipsi*, dar *cf.* şi *votre récompense ne saurait faillir* (BJ), *votre récompense ne vous fera pas défaut* (TOB), *your reward will not be lost* (AB).

2:9

Pluralul din formula *εἰς ἀγαθά* trimite la bunurile terestre, *cf. bune* (BIBL.1688), *good things* (AB), *prospérité* (TOB). O interpretare mai nuanţată: *ses bienfaits* (BJ). Sintagma gr. *εἰς εὐφροσύνην αἰῶνος*, literal: *spre veseliia veacului* (BIBL.1688), *cf. la joie pérpétuelle* (TOB), *la joie éternelle* (BJ), trimite însă spre o componentă spiritual-escatologică. ♦ Ultima parte a versetului, existentă doar în unele manuscrise, pare o glosă tîrzie, prin care se explicitează şi se subliniază conţinutul creştin al răsplăţii divine, viaţa veşnică: „căci răsplata lui este un dar veşnic şi plin de bucurie" (SEPT.ZIEGLER).

2:11-12

Versetele 11 şi 12 sînt citate integral de Sfîntul Ioan Gură de Aur în opusculul său *Către o tînără văduvă* (I, 431-434), cu următorul comentariu: „Cel care a luat asupra sa povara atît de grea a nefericirii tale, cel căruia îi datorezi liniştea ta actuală, acela va îndepărta tot ceea ce te ameninţă. (...) Caută spre cer şi spre tot ceea ce ne conduce spre viaţa cerească, iar atunci nici unul dintre lucrurile din această lume nu va putea să îţi dăuneze, nici măcar prinţul acestei lumi a tenebrelor, cu singura condiţie să nu ne facem rău noi înşine" (IOAN HRIS., VĂD., p. 152-153). ♦ Pentru Dumnezeu, atributele „compasiunii" (gr. *οἰκτίρμων*) şi „îndurării" (gr. *ἐλεήμων*) sînt centrale, *cf.* Ieş. 34:6; Ps. 86:5; 103:8; Iov 4:6-7 etc.

2:13

Pentru conotaţiile negative ale duplicităţii (aici: *pe două cărări*, *cf.* gr. *ἐπὶ δύο τρίβους*), *cf. supra*, nota 1:25. „A umbla pe două cărări" poate semnifica şi lipsă de fermitate în credinţa faţă de Domnul. ♦ Într-una din scrisorile sale „festale" (XIV, 2, 57-59), Sfîntul Chiril al Alexandriei încorporează aceste profunde cuvinte ale Siracidului despre laşitate şi duplicitate într-o amplă referire la nocivitatea falsei convertiri sau a convertirii nesincere: „Convertirea vrednică de admiraţia noastră, să ţinem minte, este tocmai aceea care va permite unora să se îndrepte, hotărîndu-se să trăiască cît se poate de corect şi să fie sinceri în credinţa lor. Da, aş fi oricînd gata să o afirm, a părea că te apropii de credinţă, îndreptîndu-ţi privirile spre un cu totul alt lucru şi evitînd să te ataşezi de ea cu tărie, înseamnă să atingi culmea răului. Oricum, împotriva acelora care şi-au pîngărit în felul acesta inteligenţa, care au hotărît să gîndească şi să acţioneze în felul acesta, cuvîntul dumnezeiesc va rosti el însuşi aceste ameninţări: «Vai de inimile fricoase şi de mîinile neputincioase, vai de păcătosul care urcă pe două cărări!»" (CHIRIL ALEX., SCRIS. FEST. III, p. 136-138). ♦ Şi Sfîntul Grigorie cel Mare (*Moralia in Iob,* I, XXVI, 36) face referire scripturistică la cuvintele de aici ale înţeleptului Sirah: „Oricine năzuieşte către patria eternă trăieşte, fără îndoială, în dreptate şi în modestie, modest în faptele sale, drept în credinţa sa; modest prin binele pe care îl face în lumea aceasta, drept în înălţimea trăirilor lui lăuntrice. Există, într-adevăr, oameni care sînt lipsiţi de modestie în faptele lor bune, ei caută nu o răsplată lăuntrică, ci avantaje lumeşti. Despre aceştia a vorbit un înţelept: «Vai de păcătosul care merge pe pămînt pe două cărări!» Păcătosul merge pe pămînt pe două cărări cînd faptele sale par să fie de la Dumnezeu, dar intenţiile sale sînt lumeşti" (GRIGORIE, IOV, p. 163-164).

2:15

Redat de noi prin *răbdare* (*cf.* BIBL.LUTHER: *Geduld*), gr. *ὑπομονή* are şi conotaţiile de 'rezistenţă, persistenţă, îndrăzneală, perseverenţă', *cf. l'endurance* (BJ), *persévérence* (TOB), şi chiar 'speranţă', *cf. hope* (AB). ♦ Grigorie cel Mare (*Moralia in Iob*, I, XXXVII, 55) citează cuvintele de aici ale lui Sirah ca argument scripturistic: „În zadar acţionăm corect, dacă nu vom proceda aşa pînă la moarte; în zadar alergăm repede, dacă ne oprim înainte de a ajunge la capăt. Astfel, s-a spus despre cei care eşuează: «Vai de cei care şi-au pierdut răbdarea!»" (GRIGORIE, IOV, p. 178). ♦ Redat în mod tradiţional în română prin *a cerceta* (BIBL.ANANIA) sau *a cerca* (BIBL.1688), vb. gr. *ἐπισκέπτομαι* a căpătat în *Septuaginta* un sens relativ precis, desemnînd cel mai adesea „vizita" pe care Dumnezeu o face poporului ales, pentru a constata respectarea prescripţiilor Legii (*cf.*, de exemplu, Fac. 21:1; 50:24; Ieş. 30:16 etc.).

2:16-17

Iubirea faţă de Domnul ca act de credinţă este un element comun iudaismului şi creştinismului. ♦ Pentru valorile semantice ale gr. *εὐδοκία*, tradus aici prin *bunăvoinţă*, vezi *supra*, nota 1:22-24. Pentru sensul în context, *cf.* şi *cherchent à lui plaire* (BJ), *recherchent son bon plaisir* (TOB), *seek to please him* (AB).

2:18

„Umilinţa" sau „smerenia" (subst. gr. *ταπείνωσις*, adj. *ταπεινός* sau vb. *ταπεινόω* apar de zeci de ori în *Septuaginta*) este una din componentele imperative ale atitudinii omului faţă de Dumnezeu, valoare comună iudaismului şi creştinismului.

2:20

Gr. *μεγαλωσύνη* apare pentru prima dată în *Septuaginta* şi desemnează ideea de 'majestate, grandoare, măreţie', fiind folosit mai ales cu referire la gloria divină (*cf.* Deut. 32:2; 2Reg. 7:21 etc.). Alte opţiuni: *magnitudinem eius* (VULG.), *sa majesté* (BJ), *sa grandeur* (TOB), *his majesty* (AB).

Capitolul al 3-lea

3:1

SEPT.ZIEGLER propune, în loc de gr. *ἐμοῦ* 'pe mine' din SEPT.RAHLFS, lectura *ἐλεγμόν* 'îndrumare, poruncă', astfel încît, reconstituit, începutul versetului apare astfel: *ἐλεγμὸν πατρὸς ἀκούσατε, τέκνα* („îndrumarea părintelui să o ascultaţi, fiilor"), ceea ce se potriveşte şi interpretării din VULG.: *iudicium patris audite, filii*, ca şi celei din *Hexapla*, unde, în loc de gr. *ἐλεγμόν* 'îndrumare', apare gr. *κρῖμα* 'judecată', după ebr. *mišpāt* '*idem*'. Conjectura a fost acceptată în AB: *children, pay heed to a father's right.* ♦ Respectul şi supunerea totală faţă de părinţi reprezintă unul dintre fundamentele eticii veterotestamentare, *cf.* Ieş. 21:17; Lev. 20:9; Deut. 5:16 etc. ♦ Prezenţa în context a gr. *σωθῆτε* ('să fiţi mîntuiţi'), este considerată de unii comentatori drept rezultat al unei interpolări creştine, căci în versiunea siriacă (*Peshitta*) apare aici verbul „a trăi". De regulă însă, vb. gr. *σωθῆναι* 'a fi salvat, mîntuit' din *Septuaginta* corespunde ebr. *lihyōt* 'a trăi' din TM.

3:3

Verbul gr. *ἀποθησαυρίζω* 'a strînge comori' apare doar aici în *Septuaginta* şi reapare în NT la 1Tim. 6:19.

3:5

Pentru conţinutul expresiei „a avea viaţă îndelungată" (gr. *μακροημερεύω*) *cf. supra*, nota 1:10. O viaţă îndelungată era privită de un evreu pios ca semn al bunăvoinţei divine.

3:6

Cuvintele *stăpîn* (gr. *δεσπότης*) şi *a sluji* (gr. *δουλεύειν*), întrebuinţate de regulă cu privire la raporturile dintre stăpîn şi sclav sau dintre Dumnezeu şi oameni, i-au făcut pe unii interpreţi să dea o interpretare juridică secvenţei, ca referire la dreptul absolut al părinţilor asupra copiilor.

3:7

Începînd din acest punct şi pînă la 16:24, se desfăşoară unul dintre cele mai ample pasaje din manuscrisele originalului ebraic, găsite la Cairo în 1896 (vezi *Introducerea* noastră, § 7). ♦ Supravalorizarea binecuvîntării părinţilor (gr. *εὐλογία*) este încă una dintre pietrele unghiulare ale eticii veterotestamentare, *cf.* Fac. 9:27; 28:1 etc.

3:8

Metafora arhitectural-urbană din acest verset reprezintă o adaptare a traducătorului în greceşte al textului, căci în originalul ebraic avem o metaforă de tip botanic-agricol, *cf. For a father's blessing gives a family firm roots, but a mother's curse uproots the growing plant* (AB). ♦ Citînd acest pasaj, Sfintul Grigorie din Nazianz (*Discursuri*, II, 116) operează o trecere analogică de la părintele trupesc, avut în vedere de Siracid în context, către părintele spiritual, care este preotul: „Sîntem în mîinile voastre, păstori şi confraţi; sîntem în mîinile voastre, turmă sfîntă şi vrednică a lui Hristos, «căpetenia păstorilor»; sîntem în mîinile tale, părinte, (...) supuşi autorităţii tale prin legile lui Hristos şi prin legile profane. Supunerea mea se află în mîinile tale, dă-mi în schimb binecuvîntarea ta. Îndrumă-mă prin rugăciunile tale, orientează-mă prin cuvîntul tău, întăreşte-mă prin duhul tău: «Binecuvîntarea unui părinte întăreşte casa copiilor»" (GRIGORIE NAZ., DISC., II, p. 238-239).

3:9-10

Pasajul conţine ideea, profund etică, a solidarităţii între tată şi fiu în privinţa reputaţiei, idee pe care o regăsim şi în tragedia clasică, de exemplu în *Antigona* lui Sofocle (703-4).

3:13

„Milostenia" sau darul cu virtuţi expiatorii (gr. *ἐλεημοσύνη*) corespunde în HEBR. subst. *sĕdāqî*, literal: „dreptate". După cum se atestă şi în Tobit 1:3; 2:10 etc., pentru evreii epocii elenistice milostenia faţă de săraci ajunsese a fi considerată un act de dreptate şi semn al promisiunii unei răsplăţi cuvenite din partea lui Dumnezeu. Semnificaţia deopotrivă etică şi justiţiară a milosteniei a fost moştenită de către creştini, după cum reiese din Matei 6:1-4, context în care gr. *δικαιοσύνη* 'dreptate' şi *ἐλεημοσύνη* 'milostenie' apar împreună. ♦ Ultima parte a versetului (BIBL.1688, literal: *în locul păcatelor să va zidi lîngă tine*) este obscură, în special din cauza vb. gr. *προσανοικοδομέομαι*, un *hapax legomenon* în *Septuaginta*, glosat de lexicografi prin definiţii precum: 'rebâtir auprès, édifier à côté' (BAILLY, *s.v.*) sau 'to be added for edification' (LSJ, *s.v.*). Corespondentul ebraic este mai explicit: „ea va fi pentru tine o jertfă de ispăşire" (*cf.* AB: *it will serve as a sin offering*). Alte soluţii: *în locul păcatelor se va zidi casa ta* (BIBL.1914), *în pofida păcatelor, casei tale îi va merge bine* (BIBL.RADU-GAL.), *à la place de tes péchés, elle sera pour toi une maison nouvelle* (TOB), *et, pour tes péchés, elle te vaudra réparation* (BJ).

3:16

Interpretarea drept o blasfemie şi un mare păcat a neglijenţei faţă de părinţi este puternic subliniată în creştinism, *cf.* Matei 15:4-6; Marcu 7:10-13.

3:17

Gr. *πραΰτης* 'blîndeţe, îngăduinţă' corespunde ebr. *'ănāwî*, care înseamnă, pe lîngă 'reţinere, blîndeţe', şi 'modestie, smerenie'. Desemnată de regulă în *Septuaginta* prin gr. *ταπείνωσις*, smerenia este în tradiţia veterotestamentară un concept etic central. La Sirah smerenia presupune în primul rînd supunere totală faţă de Dumnezeu şi respectul scrupulos faţă de prescripţiile Legii, dar implică şi dimensiuni precum respectul faţă de sine şi faţă de ceilalţi (mai ales faţă de părinţi), îngăduinţa pentru cei slabi sau nevoiaşi, răbdare, modestie, toleranţă. ♦ În HEBR. formularea este diferită: „Fiule, să te porţi cu smerenie în zilele tale de bunăstare, şi vei fi mai iubit decît cel care face daruri" (*cf.* AB: *and you will be loved more than a giver of gifts*). ♦ În *Confesiuni* (XIII, XXI, 31), Sfintul Augustin integrează acest verset al Siracidului într-un context în care extrapolează şi asupra lumii animale blîndeţea umană: „Astfel, într-un suflet viu vor fi doar dobitoace bune prin blîndeţea purtărilor, după cum spune una din poruncile tale: «Săvîrşeşte cu blîndeţe faptele tale şi vei fi iubit de toţi oamenii!» Şi turmele domestice vor fi bune, căci nici dacă mănîncă nu vor fi prea pline, nici dacă nu mănîncă nu vor suferi de foame" (AUGUSTIN, CONFES., p. 324).

3:18

Ideea că cei puternici şi bogaţi sînt cu atît mai datori să se umilească în faţa lui Dumnezeu şi a oamenilor a fost asumată şi de creştini, *cf.*, între altele, Matei 23:12 şi 1Petr. 5:5-6. ♦ Un mare scriitor ecleziastic, Chiril al Alexandriei, socoteşte acest verset demn de a fi citat ca argument scripturistic în următorul context: „Nimic nu ne împiedică să ne folosim şi de bunele meşteşuguri omeneşti în vederea binelui, ba socotesc că e chiar un lucru dintre cele de laudă. Dar e necesar să cerem (chiar dacă le folosim şi pe acelea) şi grija lui Dumnezeu şi ajutorul de sus (…) gîndindu-ne mai degrabă la ceea ce s-a scris: «Cu cît eşti mai mare, cu atîta mai mult te smereşte şi vei afla har înaintea Domnului»" (*Glafire la cărţile lui Moise*, V, în CHIRIL ALEX., S. II, p. 170). ♦ Într-una din omiliile sale la *Iosua* (XXIV, 2), Origene apelează din plin la textele Siracidului pentru a ilustra destinul de excepţie al eroului său: „Nu şi-a însuşit partea sa de moştenire prin el însuşi, ci a primit-o de la popor, iar poporul dă moştenirea aceluia de la care a primit-o. Căci este scris: «Iar fiii lui Israel îi deteră partea sa de moştenire lui Iisus, fiul lui Navi.» Dar «aceste lucruri li s-au întîmplat ca prefigurări ale viitorului» [1Cor. 10:11], iar acum ne sînt date ca nişte forme, pentru ca şi noi să respectăm învăţătura pe care o îndeplineşte prin faptele sale acela care spune: «Cu cît eşti mai mare, cu atît mai mult să te smereşti tu însuţi şi vei găsi har înaintea Domnului» şi încă: «Dacă te pun în fruntea lor, să nu te făleşti, ci să te comporţi între ceilalţi asemenea unuia dintre ei». Iată deci în ce fel [Iisus Navi] a fost căpetenia poporului, el care l-a condus pe acesta în ţara sfîntă, în ţara făgăduită" (ORIGENE, IOS.,

p. 474-478). ♦ În SEPT.ZIEGLER apare în plus secvenţa următoare: „Mulţi sînt oamenii semeţi şi preamăriţi, dar tainele sale el le dezvăluie celor smeriţi".

3:20

În *Omiliile* sale *la Samuel* (I, 3), Origene preia conţinutul acestui verset în următoarea parafrază: „Nu este îngăduit firii omeneşti să rostească multe cuvinte elevate, nici să înţeleagă multe lucruri elevate, căci s-a spus: «Să nu cercetezi lucrurile mai elevate decît tine şi să nu scrutezi ceea ce te depăşeşte, să înţelegi doar poruncile care ţi-au fost date»" (ORIGENE, SAM., p. 142-143). ♦ Semnificaţia explicită a acestui verset, şi anume recomandarea de a nu cerceta lipsit de prudenţă lucruri care îţi depăşesc puterea de înţelegere, a fost preluată şi de Teodoret din Cir, într-un context din *Istoria bisericească*, în care reputatul scriitor bisericesc condamnă pe cei care îndrăznesc să se pronunţe fără discernămînt asupra unor taine precum „ipostasa inexprimabilă a Unuia-Născut, Dumnezeu", care depăşesc chiar puterea de înţelegere a îngerilor: „Eu nu cred că trebuie socotiţi printre cei credincioşi aceia care îndrăznesc să discute ceva dintre acestea, pentru faptul că nu ascultă de cuvintele «Nu căuta cele mai sus decît tine şi nu cerceta cele ce te depăşesc»" (TEODORET, p. 26). ♦ În HEBR. formularea este diferită: „Căci mare este îndurarea lui Dumnezeu, dar taina sa el o dezvăluie celor smeriţi" (*cf.* AB: *but it is to the humble he reveals his plan*).

3:21-24

Pasaj extrem de important pentru înţelegerea nuanţată a raporturilor între valorile iudaice tradiţionale şi mentalităţile şi comportamentul intelectual elenistic. SPICQ (p. 581) ne atrage atenţia că avertismentul formulat de Sirah cu privire la primejdiile ogoliului intelectual şi ale curiozităţii excesive nu este gratuit. În epocă, speculaţiile cosmogonice şi teologice erau larg răspîndite printre grecii păgîni, exercitînd o redutabilă forţă de atracţie asupra multor evrei. Sirah se arată îngrijorat de riscul alterării purităţii doctrinare la impactul cu universul conceptual al filosofiei şi ştiinţei greceşti. De aceea, în context, este încă o dată subliniată supremaţia valorilor tradiţionale: înţelepciunea, smerenia, credinţa, respectul faţă de Lege şi teama faţă de Domnul. ♦ Întregul pasaj este topit de Ioan Gură de Aur într-una din omiliile sale la statui (a XII-a), astfel: „Dumnezeu (...) n-a îngăduit, pe de altă parte, nici ca toate să-ţi fie cunoscute, ca nu cumva mărimea cunoaşterii să te aţâţe spre rătăcirea minţii. Aşa l-a răsturnat acel demon rău şi pe primul om, printr-o nădejde a unei cunoaşteri mai mari, lipsindu-l şi de cea pe care o avea. De aceea şi un înţelept, îndemnând, zice: «Nu căuta cele ce-ţi sunt peste puteri, nici nu cerceta cele mai adânci decât tine. Cugetă la cele ce ţi-au fost poruncite.» Căci cele mai multe dintre lucrările Lui se petrec în ascuns" (IOAN HRIS., OM. STAT., II, p. 55).

3:21

Expresia *lucruri ascunse* (gr. *τὰ κρυπτά*) trimite fie la structura aporetică a unora dintre raţionamentele filosofiei greceşti, fie la componenta iniţiatică a unora dintre curentele gnostice din gîndirea elenistică.

3:22

Pentru Sfîntul Ioan Gură de Aur, Dumnezeu este sursa unică a oricărei cunoaşteri, pe care o dăruieşte în mod absolut liber cui doreşte. Cuvintele de aici ale Siracidului, împreună cu cele de mai jos (39:21), sînt citate de marele orator într-un context din tratatul său *Despre providenţă* (III, 10-11) în sprijinul acestei idei: „Dumnezeu (...) a exclus de la această cunoaştere precisă nu doar pe oameni, ci şi toate celelalte făpturi superioare. De aici vin aceste înţelepte sfaturi: «Nu îţi bate capul cu lucruri care te depăşesc, oricum ţi s-a arătat mai mult decît poate cuprinde înţelegerea oamenilor.» Iată sensul acestor cuvinte: Ceea ce înţelegi nu stăpîneşti pentru că ai învăţat tu însuţi, iar firea ta nu ţi-ar fi de ajuns pentru a cunoaşte toate lucrurile. Cunoaşterea celor mai multe lucruri ai primit-o de sus, căci ea a fost mult prea vastă pentru a o putea cuprinde prin înţelegerea ta. De ce cauţi atunci să cunoşti prin tine însuţi lucruri prea profunde, de vreme ce cea mai mare parte a lucrurilor pe care le cunoşti depăşesc capacitatea ta de reflecţie şi le-ai primit de la altcineva (...)? Renunţă deci la pofta de a pălăvrăgi şi acceptă sfatul acesta foarte înţelept: «Nu trebuie să spunem: 'Ce este aceasta?' sau 'Pentru ce este aceasta?' Căci orice fapt va fi cercetat la vremea lui»" (IOAN HRIS., PROV., p. 79-81).

3:23

În HEBR. conotaţiile polemice la adresa helenismului sînt mai puţin intense: „căci numeroase sînt părerile fiilor oamenilor". ♦ Prin *părere greşită* am tradus gr. *ὑπόληψις* (*cf.* TOB: *spéculations*, AB: *speculations*), iar prin *presupunere rea* am încercat să reproducem conţinutul gr. *ὑπόνοια πονηρά* (*cf.* TOB: *imagination perverse*, AB: *misleading fancies*), ambele expresii greceşti, puternic conotate negativ, desemnînd ipostaze perverse ale gîndirii speculative. ♦ În unele versiuni ale *Septuagintei* apare, în plus, următoarea secvenţă: „Cine nu are pupile este lipsit de lumină, iar cel care nu are parte de cunoaştere să nu susţină (că ar avea-o)" (SEPT.ZIEGLER).

3:24

Reluată şi în versetul următor, expresia *inimă împietrită*, după gr. *καρδία σκληρά* (*cf.* BJ: *un coeur obstiné*, TOB: *le coeur endurci*), corespunde ebr. *lēb kābēd*, literal: „inimă grea", care apare şi în Ieş. 7:14 şi 8:28, unde desemnează starea psihică a Faraonului, insensibil la cererea poporului ales de a fi eliberat; aici semnifică prezumţiozitatea şi autosuficinţa orgoliului intelectual, în opoziţie cu smerenia şi supunerea faţă de Dumnezeu, denumită prin expresia „inimă ascultătoare" (ebr. *lēb šômēa'*).

3:25

Într-un pasaj din *Confesiuni* (VI, XII, 22), Sfîntul Augustin se referă pe larg la tribulaţiile propriei experienţe familiale,

într-un context în care comentează dorinţa prietenului său Alypius de a se căsători: „Spunea că doreşte să afle ce este acel lucru fără de care viaţa mea, care lui îi plăcea atît de mult, îmi pare mie nu viaţă, ci un adevărat chin. Neîncătuşat de aceste lanţuri, spiritul lui era fascinat de starea de robie în care mă aflam, iar această fascinaţie îi trezea dorinţa să facă el însuşi acea încercare. Pornit pe drumul unei asemenea încercări, el risca poate să cadă tocmai în robia care îl fascina, căci dorea să facă «un legămînt cu moartea» şi «cine iubeşte primejdia, în primejdie va cădea»" (AUGUSTIN, CONFES., p. 131).

3:26-27

Potrivit teologiei deuteronomice, păcătosul îşi primeşte pedeapsa în această viaţă. Omul orgolios sau obraznic (gr. *ὑπερηφανός*, ebr. *lēs* 'batjocoritor; arogant, trufaş') este grav afectat în integritatea persoanei sale, ca şi cum ar fi un bolnav incurabil; *cf.* şi mai jos, 8:14 şi 13:1. Componenta maladivă a orgoliului este mai clar exprimată în HEBR.: „Să nu încerci să vindeci boala celui obraznic, pentru el nu există vindecare, căci suferinţa lui este pricinuită de o plantă rea".

3:28

În *Septuaginta*, noţiunea de 'minte, raţiune' este redată prin gr. *καρδία* 'inimă', după ebr. *lēb* 'inimă', căci în imaginarul semitic inima era sediul raţionalităţii. ♦ Adj. gr. *συνετός* 'inteligent' sau 'chibzuit', termen important al repertoriului sapienţial, în corelaţie cu subst. *σύνεσις* 'chibzuinţă; inteligenţă', este redat în tradiţia textuală românească prin *înţelegător*, respectiv *înţelegere*. ♦ Gr. *διανοηθήσεται* (pe care l-am echivalat prin *cugetă*) reflectă cu aproximaţie conţinutul vb. ebr. *yābîn* 'apreciază': omul inteligent ştie să preţuiască o „pildă" subtilă (gr. *παραβολή*). ♦ *Un auz ager* (gr. *οὖς ἀκροατοῦ*, literal: *urechea ascultătoriului*, în BIBL.1688) se referă la un auditoriu avizat.

3:29

Într-una dintre catehezele sale (XXXI, 59), Simeon Noul Teolog încorporează materia acestui verset în propriul discurs, astfel: „Asemenea apei peste flacăra dinr-o vatră, tot aşa nenorocirea şi lacrimile sting mînia din suflet, pînă într-acolo încît omul care s-a lăsat tîrît de ele multă vreme poate vedea cum sufletul său irascibil se transformă şi ajunge la o linişte netulburată" (SIMEON, CATECH. III, p. 44-45). ♦ Pentru înţelesurile milosteniei, *cf.* mai sus, nota la v. 13.

3:30

În HEBR. formularea este mai directă: „cel care face binele, îl va regăsi în calea sa". ♦ Am optat pentru *binefacere* pentru a echivala gr. *χάρις*, orientîndu-ne după context (*cf.* şi BJ şi TOB: *bienfaits*), cu toate că acest concept complex are şi conotaţiile de 'blîndeţe, bunătate; farmec', mai potrivite de altfel şi cu echivalentul ebr. *tôb*. În alte locuri, *χάρις* poate însemna chiar 'recunoştinţă' (ca în 8:19; 12:1) sau 'plecăciune, compliment' (ca în 20:13). ♦ În capitolul al doilea al micului său tratat despre binefaceri şi milostenii (*De opere et eleemosynis*), Ciprian din Cartagina susţine că milostenia reprezintă a doua cale spre mîntuire, după botez. În demonstraţia respectivă, cuvintele Siracidului sînt inserate ca argument scripturistic alături de o parafrază din *Pildele* regelui Solomon: „Sfîntul Duh vorbeşte în Scripturi şi spune: «Pomenile şi credinţa şterg păcatele.» Nu este vorba, desigur, de păcate pe care le-am săvîrşit anterior, căci acestea sînt şterse prin sîngele lui Hristos şi prin sfinţirea prin apa Botezului. Altă dată, spune la fel: «Focul înteţit îl stinge apa, iar milostenia şterge păcatele»" (CIPRIAN, ELEEM.).

Capitolul al 4-lea

4:1

Gr. *ζωή* 'viaţă' are în context sensul de 'mijloace de trai', *cf.* BJ, TOB: *subsistence.*

4:2

Sintagma gr. *ψυχὴ πεινῶσα* 'suflet flămînd' echivalează conţinutul ebr. *nepeš hăsêrî* 'suflet aflat în nevoie'. Despre sensul 'persoană, cineva' al ebr. *nepeš* 'suflet', *cf.* nota noastră la Lev. 2:1, în SEPT.NEC (I, p. 314-315). Transpunerea mecanică a ebr. *nepeš* prin gr. *ψυχή* este unul dintre cele mai expresive exemple de transfer semantic din ebraică în greaca *Septuagintei*. Căci ebr. *nepeš*, pe lîngă sensul generic 'suflet' şi cel, foarte frecvent, de 'cineva; persoană', mai apare în VT şi cu alte valori semantice lexicale precum 'vieţuitoare' (*cf.* Fac. 2:7), 'viaţă' (Ieş. 21:23), 'conştiinţa interioară a unei persoane' (Ps. 42:5), 'sediu al pasiunilor' (Isaia 58:10), 'patimă; dorinţă' (ca mai jos, 6:4) sau pronominale: 'eu' (Fac. 49:6), 'tu' (Isaia 43:14), 'el' (Ps. 25:13), 'noi' (Ps. 124:7), 'ei' (Isaia 46:2) sau chiar 'tu însuţi' (mai jos, 10:28). ♦ Pasajul este parafrazat de un mare predicator al Bisericii Universale: „Aşa cum cei ce trăiesc în virtute şi sunt asupriţi primesc de la Dumnezeu câştig îndoit, tot astfel şi cel ce trăieşte în răutate şi huzureşte va avea o dublă pedeapsă. Iarăşi, vorbesc nu acuzându-i pe cei care fug (căci zice [Scriptura]: «Să nu tulburi un suflet umilit.»), nici voind să-i mustru (căci cel bolnav are nevoie de mîngâiere), ci străduindu-mă să-i îndrept" (IOAN HRIS., OM. STAT., I, p. 326-327). Ioan Gură de Aur face încă o dată referire la conţinutul acestui verset, vorbind despre echivalenţa dintre „necaz" şi „păcat": „Se ştie că Scriptura numeşte «necaz» şi păcatul, ca atunci cînd spune: «Sub limba lui necaz şi durere»" (IOAN HRIS., IOV, p. 84).

4:4

Formulări asemănătoare găsim în Parim. 19:17, dar şi la Matei 5:42, căci datoria de solidaritate faţă de cei săraci este o componentă centrală atît a eticii iudaice, cît şi a celei creştine. Subliniind în mod repetat datoria celor înstăriţi de a-i ajuta şi proteja pe cei săraci, Sirah nu condamnă bogăţia în sine, ci doar avariţia, insensibilitatea şi nepăsarea. În comparaţie cu această codificare a solidarităţii comunitare

la evrei, SPICQ (p. 588) constată că grecii considerau sărăcia ca o pedeapsă divină, mentalitatea lor fiind atît de diferită de cea iudaică, încît, după cum menţionează Platon în *Legile*, II, un atenian a propus la un moment dat aprobarea unei legi prin care săracii să fie condamnaţi la exil.

4:6

În Parim. 14:31 oprimarea celui sărac este prezentată ca o blasfemie la adresa Creatorului. ♦ Pentru desemnarea teonimului „Creatorul" (aici, gr. *ὁ ποιήσας* 'cel care l-a creat'), termenul tradiţional românesc este *Ziditor*.

4:7

Adunarea (gr. *συναγωγή*, ebr. '*ēdî*) reprezintă totalitatea membrilor comunităţii. ♦ Expresia gr. *προσφιλῆ... σεαυτὸν ποίει*, 'să te faci iubit' (ebr. *ha'ăhēb lĕnapšô*), reapare în 20:13. ♦ Termenul „mai-marele" (gr. *μεγιστᾶνι*, ebr. *šiltôn*) este întrebuinţat generic pentru noţiunea de 'şef, căpetenie'. În HEBR. şi în cele mai multe manuscrise ale *Septuagintei*, cuvîntul apare aici la singular, fapt care ar trimite către membrii aristocraţiei evreieşti, văzuţi ca indivizi. Unele manuscrise greceşti, ca şi *Peshitta* siriacă, au însă pluralul (*μεγιστᾶσι*), aşa încît a fost formulată părerea că „la Ierusalim nu exista un singur conducător, ci o *gerousia* sau adunarea notabilităţilor, care va deveni cunoscută mai tîrziu cu numele Sanhedrin" (BOX/ OESTERLY, p. 328).

4:8-10

Aici, ca şi mai jos, 35:15-22, sînt menţionaţi împreună membrii vitregiţi de soartă ai comunităţii (săracii, oprimaţii, văduvele, orfanii), care se bucurau de protecţia specială a Legii (*cf.* Deut. 24:17-22; Lev. 19:9-10; 23:22 etc.).

4:8

Cu semnificaţia 'a fi sensibil la...', expresia *să îţi apleci urechea*, gr. *κλῖνον τὸ οὖς σου*, este un ebraism biblic, după ebr. *hat 'oznĕkā*, preluat ca atare în tradiţia românească: *pleacă la sărac urêchea ta* (BIBL.1688). ♦ Prin *ἀποκρίθητι αὐτῷ εἰρηνικὰ ἐν πραΰτητι*, traducătorul grec a redat literal HEBR.: *hăšîbēhû šalôm*, ca şi cum ar fi ignorat faptul că *šalôm* 'pace' era în ebraică formula uzuală de salut. Literalismul grevează cele mai vechi versiuni româneşti: *răspunde lui de pace cu linişte* (BIBL.1688).

4:9

Prin *a fi lipsit de curaj* am reprodus compusul gr. *ὀλιγοψυχέω* 'a fi laş', calchiat în BIBL.1688: *să nu fii slab de inimă*.

4:10-11

În etica veterotestamentară, văduva şi orfanul se aflau sub protecţia directă şi nemijlocită a lui Dumnezeu (*cf.* Ieş. 22:21-23; Deut. 24:17). ♦ Prezentarea lui Dumnezeu ca Părinte este un topos biblic central (*cf.* şi 23:1 şi 4; 51:10, dar şi Deut. 32:6; Parim. 3:12 etc.). ♦ Expresia „tată al orfanilor" o regăsim în Ps. 67:6, la Iov 29:16, precum şi în *Cateheza* a VII-a a lui Simeon Noul Teolog (v. SIMEON, CATECH. II, p. 76-77). ♦ Teonimul gr. *ὕψιστος*, un superlativ (*cf.* VULG.: *Altissimus*), redat în mod tradiţional în româneşte prin *Cel Preaînalt* (*cf.* BIBL.1688: *Cel Preaînălţat*), apare foarte frecvent în *Septuaginta* (Fac. 14:18; Num. 24:16; Deut. 32:8 etc.).

4:12

În cartea a VII-a a *Stromatelor* sale (XVII, 105, 1), Clement din Alexandria (confundînd ca şi alţii, adesea, pe Siracid cu Solomon) comentează conţinutul acestui verset astfel: „Înţelepciunea, spune Solomon, «i-a înălţat pe propriii săi fii». Nu, Domnul nu a produs la tineri (tineri la învăţătură) îngîmfare, ci încredere în adevăr. Domnul ne pregăteşte pentru elevarea spiritului prin cunoaşterea transmisă de către Scripturi şi pentru dispreţul faţă de ispitele care ne tîrăsc spre păcat. Acesta este sensul cuvintelor: «îi înalţă»; înţelepciunea a sădit în copiii săi elevarea spiritului, potrivit învăţăturii ei. La fel spune şi Apostolul [2Cor. 4:19]: «Voi cunoaşte nu cuvîntul celor ce s-au semeţit, ci puterea lor», dacă înţelegeţi Scripturile cu elevare spirituală (adică întru adevăr, căci nimic nu este mai elevat decît adevărul). În adevăr se află puterea copiilor Înţelepciunii, care sînt «înălţaţi». Este ca şi cum ar fi spus: aş şti dacă veţi dobîndi pe bună dreptate multă mîndrie din cunoaşterea voastră" (CLEMENT, STROM. VII, p. 315). ♦ În *Septuaginta*, vb. *ἀνύψωσεν* 'înalţă' are conotaţia de 'elevare spirituală, înnobilare', şi nu pe cea de 'instrucţie' din HEBR. (pentru care *cf.* AB: *Wisdom teaches her children*). Pentru desemnarea conceptului-cheie, acela de 'a înălţa, a eleva', în fragmentul citat mai sus, Clement din Alexandria întrebuinţează un sinonim, şi anume vb. gr. *ἐνεφυσίωσεν* (vezi J. Ziegler, în „Biblische Zeitschrift", 8 (1964), p. 277-280, *apud* Alain le Boulluec, în CLEMENT, STROM. VII, p. 315, nota 3). ♦ Definirea metaforică a oamenilor înţelepţi drept „fii" (ebr. *bānêhā*, gr. *υἱοί*) ai înţelepciunii reapare la Luca 7:35; expresia pare să fie un ecou din limba egipteană (*cf.* COUROYER 1975, *passim*).

4:15

Avem aici o nouă formulare a identităţii între înţelepciune şi teama de Domnul (*cf. supra*, 1:10). ♦ În *Septuaginta*, sînt folosite două verbe, *λατρεύω* 'a adora' şi *λειτουργέω* 'a sluji', pentru a reda în context sensul vb. *šrt* 'a servi', verb cu accentuate conotaţii ritualice (*cf.* Deut. 10:8; 17:12; 21:5).

4:16

În HEBR., înţelepciunea personificată vorbeşte de aici şi pînă în v. 19 la persoana I. ♦ În loc de „va judeca popoarele" ca în *Septuaginta*, în HEBR. avem „va judeca cu dreptate". Imaginea omului înţelept şi drept ca judecător al popoarelor se regăseşte în Sol. 3:8, dar şi în NT, de ex. la 1Cor. 6:2 şi Apoc. 3:21; 20:4.

4:17

Acest verset lipseşte din HEBR.

4:18

Formularea din HEBR. este mai simplă şi mai precisă: „Căci

voi merge alături de el ca o străină, şi mai întîi îl voi supune la încercări, pînă cînd mintea lui va fi plină de mine". Ideea că Dumnezeu îi pune la încercare pe cei aleşi apare frecvent în VT, *cf.*, de ex., Fac. 22:1; Ieş. 15:25; Deut. 8:2 etc. Este însă straniu că sînt folosite aici, cu referire la raporturile între înţelepciune şi omul ales de ea pentru a fi pus la încercare, aceleaşi două cuvinte întrebuinţate în Ieş. 15:16 pentru a sugera sentimentul de teroare pe care trebuiau să îl aibă canaaniţii la apariţia poporului ales: „spaimă şi cutremur" (gr. *φόβον καὶ δειλίαν*, *cf.* BJ: *crainte et tremblement*, BJ: *la crainte et l'effroi*).

4:21

Ideea că înţelepciunea deţine „taine" (ebr. *mistārîm*, gr. *τὰ κρυπτά*) pe care le dezvăluie doar celor aleşi este un topos al literaturii sapienţiale (*cf.* mai jos, 39:2-3, dar şi Iov 11:6; Dan. 2:20-22).

4:22

În HEBR. formularea este diferită: „dacă se depărtează de mine, îl voi părăsi, şi îl voi lăsa pe seama tîlharilor". Pasajul originar se lămureşte printr-o secvenţă din Ier. 49:7-11, unde cei care şi-au pierdut înţelepciunea sînt pedepsiţi de Domnul prin trimiterea unor jefuitori.

4:23

Prin expresia *să vegheze asupra momentului potrivit* am redat gr. *συντήρησον καιρόν*, literal: 'să respecţi termenul', după ebr. '*ēt šĕmōr* '*idem*', *cf.* BIBL.ANANIA: *urmăreşte prilejul cel bun*. Alţi interpreţi preferă o explicitare a sensului, *cf.* BJ: *tiens compte des circonstances*, TOB: *observe les circonstances*. ♦ Paza de „ceea ce este rău" (ebr. *ra'*, gr. *ἀπὸ πονηροῦ*) este o trimitere transparentă la răul moral reprezentat de compromisurile pe care mulţi evrei le făceau în epocă elenismului (vezi *Introducerea*, § 1). ♦ „Ruşinea de sine" reprezintă o aluzie probabilă la tentaţia unor evrei cultivaţi de a-şi ascunde sau disimula specificitatea iudaică în mediile helenistice unde trăiau ca minoritari.

4:24

„Ruşinea care duce în păcat" este ruşinea de propria identitate iudaică, iar ruşinea care aduce „mărire şi har" este pocăinţa, recunoaşterea păcatelor proprii. În 41:16-22, Sirah oferă o lungă listă cu lucrurile de care un evreu credincios ar trebui să se ruşineze: desfrîul, minciuna, infamia, nedreptatea, furtul, grosolănia, indiscreţia etc.

4:25

În *Septuaginta*, versetul este obscur, transpus literal prin *Să nu iêi obraz asupra sufletului tău şi să nu te ruşinezi la cădêrea ta* (BIBL.1688). De aici diversitatea interpretărilor: BJ: *Ne sois pas trop sévère pour toi même et ne rougis pas pour ta perte*; TOB: *Ne fais pas mauvais visage à toi-même; n'aie pas honte au point de tomber*; AB: *Show no favoritism to your own discredit; let no one intimidate you to your own downfall*. Cauza neînţelegerii este confuzia între sensul literal 'a lua faţa' al ebr. *nś' pānîm* şi sensul real contextual al acestei expresii, acela de 'a fi părtinitor'. Această expresie calchiată de *Septuaginta* după HEBR. o regăsim în Lev. 19:15, dar şi mai jos, 35:13 şi 42:1. ♦ *Prăbuşirea* (gr. *πτῶσις*) la care se face trimitere în ultima parte a versetului este păcatul de a-ţi ascunde identitatea iudaică în mediul elenistic ostil.

4:26-28

Îndemn tranşant spre afirmarea cu curaj a credinţei iudaice în faţa străinilor. „Înţelepciunea" şi „învăţătura" cuprind elementele Legii şi ale tradiţiei, care trebuie apărate public „atunci cînd trebuie" (gr. *ἐν καιρῷ χρείας*), adică atunci cînd aceste valori sînt contestate, depreciate sau chiar ameninţate, cum se întîmpla în epocă, prin persecuţiile regilor Seleucizi. ♦ Unele versiuni ale *Septuagintei* au în plus faţă de SEPT.FRANKF., în versetul 26, următoarea secvenţă: „şi să nu îţi ascunzi înţelepciunea" (SEPT.ZIEGLER).

4:28

„A vorbi împotriva adevărului" (*cf.* gr. *μὴ ἀντίλεγε τῇ ἀληθείᾳ*) înseamnă a contrazice prescripţiile Legii. Adevărul (ebr. *hā'ĕl*, gr. *ἀλήθεια*) este în tradiţia iudaică sinonim cu Dumnezeu (BOX/ OESTERLY, p. 330, citează un pasaj din *Talmud*, în care se spune că „Adevărul este numele lui Dumnezeu"). Vezi şi spusele Mîntuitorului la Ioan 14:6: „Eu sînt calea, adevărul şi viaţa".

4:30

În HEBR. formularea diferă: „să nu stai alături de un judecător nedrept, căci vei judeca împreună cu el după bunul lui plac". ♦ „Omul nebun" (ebr. *nābal*, gr. *μωρός*) este aici apostatul de la legea lui Moise.

4:31

În HEBR. fraza continuă cu secvenţa: „nu te arăta făţarnic şi să nu cleveteşti cu limba ta". ♦ În apologia în care se justifică pentru fuga sa în vremea persecuţiei (14, 17), Atanasie cel Mare, arhiepiscop al Alexandriei, evocă aceste cuvinte ale Siracidului în contextul următor: „Fiecare va fi pregătit pentru chemarea clipei sale, iar cînd aceasta va sosi, pentru «a lupta pentru adevăr pînă la moarte». Aceasta a fost regula pe care au respectat-o preafericiţii martiri în timpul persecuţiilor vremii lor: cînd erau urmăriţi, ei fugeau, cînd se ascundeau rămîneau neînduplecaţi, dar cînd erau prinşi depuneau mărturie pentru adevăr. Şi chiar dacă unii dintre ei ieşeau în întîmpinarea prigonitorilor lor, nu făceau aceasta din uşurătate, ci pentru că doreau să depună mărturie fără întîrziere şi toată lumea recunoştea că graba lor şi un fapt atît de grav veneau de la Sfîntul Duh" (ATANASIE ALEX., APOL., p. 230-231).

4:33

Verset obscur atît în HEBR., cît şi în *Septuaginta*. Gr. *φαντασιοκοπῶν*, pe care l-am tradus prin *temător*, este un participiu al vb. *φαντασιοκοπέω*, un *hapax legomenon* atestat doar în acest loc din *Sirah* şi aproximat semantic de lexicografi prin 'a se lăsa pradă fanteziilor, himerelor' (*cf.* „se frapper d'imagination, se tourmenter de chimères, se

repaître d'illusions" la BAILLY, *s.v.*, sau „indulge vain fancies" la AB, *s.v.*). Alte interpretări: *Ne sois pas un lion dans ta maison et un poltron parmi tes serviteurs* (TOB); *Ne sois pas un lion à la maison et un poltron avec tes serviteurs* (BJ); *Be not a lion at home, nor sly and suspicious with your servants* (AB).

4:34

În *Constituţiile apostolice* (VII, 12) pasajul este parafrazat într-un context în care se formulează prescripţii despre „pomeni": „Să nu întinzi mîna pentru a primi şi nici să nu o închizi pentru a dărui" (CONST. AP. III, p. 38-39).

Capitolul al 5-lea

5:1

Nocivitatea orgoliului bazat pe avere este denunţată şi în Deut. 8:17-18, ca şi în Ps. 62:11-12; de asemenea, la Luca 12:15 şi urm. şi la 1Tim. 6:17. ♦ Vb. ebr. *śʿn* 'a se bizui' a fost interpretat literal în *Septuaginta* prin *μὴ εἴπῃς*, de unde BIBL.1688: *nu te aşăza pre averile tale.* ♦ Noţiunea de 'suficienţă' este redată în *Septuaginta* prin adj. gr. *αὔταρκη*, literal: 'care îşi este suficient sieşi'; este deci vorba nu de faptul de a te mulţumi cu bunurile pe care le ai, ci de a face din avere un scop în sine.

5:2

În *Septuaginta*, literal: *μὴ ἐξακολούθει τῇ ψυχῇ σου*, după care BIBL.1688: *nu urma sufletului tău*; sufletul sau inima reprezenta, în imaginarul iudaic, sediul pasiunilor şi al afectelor.

5:3

Orgoliul suprem al celui care se crede mai presus de voinţa lui Dumnezeu este aspru sancţionat în VT (*cf.*, de exemplu, Ps. 11). Un exemplu dramatic al sancţiunii divine avem în Dan. 4:25-30, unde se relatează despre prăbuşirea regelui Nabucodonosor ca efect al nemăsuratului său orgoliu.

5:4

Ideea este că judecata divină va veni în chip implacabil, oricît de îngăduitor poate părea Dumnezeu păcătosului prezumţios. ♦ Pentru gr. *μακρόθυμος* 'îndelung răbdător' *cf. supra*, nota 1:20.

5:5

Prin *iertare* am tradus gr. *ἐξιλασμός*, cuvînt care desemnează în Ieş. 30:10 şi în Lev. 23:27-28 jertfa de împăcare. Aici corespunde ebr. *sĕlîḥî*, literal: 'iertare', şi desemnează iertarea divină, consecinţă a ispăşirii omului. ♦ Secvenţa gr. *ἁμαρτίαν ἐφ' ἁμαρτίαις* reproduce literal ebr. *ʿāwôn ʿal ʿāwôn* 'păcat peste păcat'.

5:7

Punct central al teologiei veterotestamentare: Dumnezeu este deopotrivă „Domn al îndurărilor" şi „Domn al mîniei"; păcătosul pocăit poate spera compasiunea divină, pe cînd cel care persistă în păcat poate fi sigur că, mai devreme sau mai tîrziu, pedeapsa divină va veni. A te baza pe generozitatea divină pentru a păcătui în continuare nu este doar un calcul greşit, ci şi un păcat major. Pasajul este considerat de unii exegeţi drept un veritabil „compendiu de teodicee" (PRATO, p. 367). ♦ „Îngăduinţa" (gr. *οἰκτιρμός*) şi „îndurarea" (gr. *ἔλεος*) sînt atribute divine opuse „urgiei" (gr. *ὀργή*) şi „mîniei" (gr. *θυμός*).

5:8-9

„A te întoarce către Domnul" (ebr. *lāšûb ʾēlāyw*, gr. *ἐπιστρέψαι πρὸς κύριον*) reprezintă actul pocăinţei şi al penitenţei. ♦ „Urgia Domnului" (gr. *ὀργὴ κυρίου*) corespunde ebr. *zaʿam*, literal: 'indignare; supărare'. ♦ Caracterul imprevizibil al pedepsei divine (*pe neaşteptate*, gr. *ἐξάπινα*) este evocat, cu acelaşi cuvînt, în Lev. 2:14; Num. 4:20; Marc. 9:8. ♦ Expresia „în clipa răzbunării" (gr. *ἐν καιρῷ ἐκδικήσεως*) reapare în Isaia 34:8; 61:2; 63:4 şi Parim. 6:34, desemnînd peste tot momentul judecăţii divine.

5:10

Expresia gr. *ἐπὶ χρήμασιν ἀδίκοις*, literal: 'pe averi nedrepte', poate fi înţeleasă în chipuri diferite: fie în sensul de 'averi înşelătoare', cum ne sugerează HEBR. (unde avem formula „averi ale minciunii"), fie în sensul de 'averi dobîndite în chip fraudulos' (*cf.* BJ: *richesses mal acquises*, TOB: *richesses injustement acquises*).

5:11

De aici şi pînă la sfîrşitul capitolului avem o succesiune de prescripţii referitoare la buna întrebuinţare a limbajului, temă recurentă în literatura sapienţială orientală. Mai jos, între capitolele 20-28, tema este reluată ♦ Dubla imagine a „vînturatului în orice vînt" şi a indiferenţei în alegerea unei căi exprimă lipsa de fermitate în propriile convingeri şi înclinaţia spre compromisuri inacceptabile în chestiunile de credinţă şi în cele morale. ♦ Pentru *limba în două părţi*, *cf. supra*, 1:25.

5:12

Subliniere a fermităţii în convingeri a bărbatului înţelept; gr. *σύνεσις* 'înţelegere; cuget' trebuie aici înţeles în sensul de 'convingere'. ♦ „A avea un singur cuvînt" (ebr. *dābār*, gr. *λόγος*), în sensul 'a susţine un singur adevăr'; din nou condamnare a duplicităţii şi a relei credinţe.

5:13

Conţinutul acestui precept apare şi în Parim. 18:13 şi este reluat, aproape cuvînt cu cuvînt, în Iacov 1:19. Exegeţii au identificat formule paralele în literatura sapienţială egipteană: „A fi liniştit (...) este ceva mai frumos decît floarea Teftef; să vorbeşti doar dacă ştii cum să rezolvi dilema" (*apud* DUESBERG/ FRANSEN, p. 113). „Fiule, să-ţi ţii cărarea şi cuvîntul cum se cuvine; să asculţi şi să nu te grăbeşti cînd dai răspunsul" (*apud* SPICQ, p. 595). ♦ Prin sintagma *cu multă îngăduinţă* am reprodus aproximativ

conţinutul gr. *ἐν μακροτυμίᾳ*, care apare în toate manuscrisele *Septuagintei*, de unde, corect, *întru dălungarea mîniei* (MS.45), *întru îndelungarea mîniei* (BIBL.1688), *cf. in Langmut* (SEPT.GERM.), *with long suffering* (SEPT.ENGL.). Formula *cu apestealã* din MS.4389 este şi ea adecvată contextului, deoarece derivatul *apestealã* (atestat frecvent în textele vechi cu varianta *pestealã*) înseamnă tocmai 'zăbavă, întîrziere; răbdare'. Verbului de bază *a pesti*, frecvent întrebuinţat şi el în limba veche, nu i-a putut fi identificată etimologia. ♦ Într-unul dintre tratatele sale teologice şi etice (V), Simeon Noul Teolog parafrazează îndemnul formulat aici de Siracid, dar în loc de expresia *ἐν μακροτυμίᾳ* din *Septuaginta*, preferă sintagma *μετὰ συνέσεως* 'cu înţelegere'. Iată respectivul context: „Acum, te rog să fii atent! Dacă te întreb, să-mi răspunzi cu înţelegere. Dacă cei botezaţi se înveşmîntează în Hristos, în ce constă veşmîntul pe care îl primesc? În Dumnezeu. Aşadar, cel care se înveşmîntează în Dumnezeu nu va recunoaşte înţelegerea şi nu va vedea în ce s-a îmbrăcat?" (SIMEON, TRAT. II, p. 84-85).

5:14

Aici, gr. *σύνεσις* 'înţelegere; cuget' (*cf.* BIBL.1688: *de iaste la tine înţelégerea*) are sensul contextual 'părere'; omul înţelept se exprimă doar atunci cînd este competent cu privire la ceea ce se vorbeşte. ♦ Expresia „a-şi pune mîna la gură" este un ebraism şi semnifică tăcerea în multiple ipostaze: ca semn al prudenţei şi reţinerii, precum aici, ca semn al regretului de a fi rostit o prostie (*cf.* Parim. 30:32) sau ca semn al respectului pentru cel care vorbeşte (*cf.* Iov 21:5; 29:9; Sol. 8:12 etc.). Pentru amănunte, vezi COUROYER 1960, *passim*. ♦ Virtuţile „tăcerii înţelepte" erau preţuite şi de marii scriitori ai Patristicii, unul dintre ei, Grigorie din Nazianz (*Discursuri*, XXXII, 20), invocînd chiar acest pasaj din Siracid: „«Dacă ai un cuvînt înţelept, răspunde, spune Scriptura, şi nimeni nu te va opri; dacă nu ai, atunci pune lacăt buzelor tale.» Cît de mult se aplică această afirmaţie celor care sînt gata să fie dascăli! Dacă ţi-a venit clipa, fii dascăl! Dacă nu, încuie-ţi limba şi deschide-ţi urechile. Ocupă-te de lucrurile dumnezeieşti, dar păstrînd limitele cuvenite!" (GRIGORIE NAZ., DISC. XXXII-XXXVII, p. 128-129).

5:15

Statutul social al unui om, buna sau reaua sa reputaţie depind de discursul său. În consecinţă, am echivalat aici gr. *δόξα* prin *reputaţie*, actualizînd un sens secundar, referitor la oameni, al acestui termen, întrebuinţat de regulă în *Septuaginta* şi NT cu sensul '(despre Dumnezeu) mărire, slavă, glorie', iar prin *dezonoare* am tradus gr. *ἀτιμία*, literal: 'ne-cinstire'. Asupra posibilelor abuzuri ale vorbirii (gr. *λαλία*) sau ale limbii (gr. *γλῶσσα*) Sirah revine mai jos, în 14:1; 19:6-17; 20:16-20; 22:27 şi urm.; 25:9; 28:12-26. *Cf.* şi Parim. 12:18; Mat. 12:37; Iacov 3:3-10.

5:16

Gr. *ψίθυρος,* literal 'care şuşoteşte', desemnează, figurat, pe omul bîrfitor (*cf.* BJ, TOB: *médisant*), *cf.* şi în HEBR. expresia *ba'al štayim*, literal 'deţinător a două limbi', echivalată, de regulă, chiar în acest verset, ca şi mai sus (v. 11) şi mai jos (v. 6:2), prin gr. *δίγλωσσος* 'cu limba în două părţi'. Pentru evitarea monotoniei, am tradus uneori gr. *δίγλωσσος* prin *om făţarnic*. În comparaţie cu simplitatea formulării din HEBR. („Să nu fii denumit făţarnic şi să nu îţi foloseşti limba la calomnii; căci ruşinea a fost creată pentru hoţ, iar dispreţul aproapelui pentru făţarnic"), traducătorul în greceşte s-a exprimat încîlcit şi redundant. *Cf.* şi *supra*, 1:25.

Capitolul al 6-lea

6:2

Pentru *cu limba în două părţi*, *cf. supra*, 1:25 şi 5:16.

6:3

În *Septuaginta* se condamnă aici orgoliul, pe cînd formularea din HEBR. trimite mai degrabă către lipsa de cumpăt: „Să nu cazi în puterea dorinţei tale". *Cf.* TOB: *Ne t'exalte pas toi-même dans le dessein de ton âme*; BJ: *Ne t'exalte pas dans ta passion*; AB: *Fall not into the grip of desire.* ♦ Pentru semnificaţiile complexe ale „sufletului", *cf. supra*, 4:2 şi 5:2. ♦ Comparaţia cu taurul (absentă din HEBR.) obscurizează enunţul din *Septuaginta*; este probabil că traducătorul a vrut să spună că sufletul celui care se lasă purtat de impulsuri pasionale va fi sfîşiat asemenea taurului tranşat la sacrificare. Sfîntul Ieronim pare să fi contaminat versiunea grecească cu cea ebraică, ajungînd la formula: *Non te extollas in cogitatione animae tuae velut taurus, ne forte elidatur virtus tua per stultitiam* (VULG.). În secvenţa finală a versetului (*ὡς ταῦρος ἡ ψυχή σου*), SEPT.ZIEGLER înlocuieşte *ἡ ψυχή* 'sufletul' prin *ἡ ἰσχύς* 'putere', inspirat probabil de VULG. *virtus*.

6:4

Topos stilistic în VT: definirea metaforică a omului mistuit de patimi drept un *lemn uscat* (ebr. *'ēs yābēš*, gr. *ξύλον ξηρόν*) reapare la Isaia 56:3; Amos 2:9. În Dan. 4:7-14, visul premonitor al lui Nabucodonosor are în centru imaginea unui arbore falnic, doborît în cele din urmă de către un înger.

6:5

O patimă rea redă gr. *ψυχὴ πονερά*, literal 'suflet rău', după HEBR. *nepeš 'azzá*, literal 'suflet rău, violent'; este vorba despre pasiunile carnale. Despre multiplele semnificaţii ale conceptului de „suflet", *cf. supra*, 4:2.

6:6

Pentru *vorbire plăcută* avem în original *λάρυγξ γλυκύς*, transpunere literală după ebr. *hêk 'ārēb* 'gîtlej dulce' (BIBL.1688: *gîtlejul dulce*). ♦ Adjectivul gr. *εὔλαλος* 'care rosteşte lucruri bune', ca atribut pentru „limbă", poate fi tradus şi prin *amabil*, *afabil*. ♦ Prin *salutările binevoitoare* am

tradus compusul gr. *εὐπροσήγορα* (BIBL.1688: *bunele închinăciuni*), transpunere a ebr. *šʾl šālôm*, expresie curentă de interpelare ceremonioasă.

6:7

Gr. *οἱ εἰρηνεύοντές σοι* (transpus literal prin *cei ce au pace cu tine* în BIBL.1688) reprezintă la rîndul său un calc după ebr. '*anšê šĕlômĕkā*, literal 'oamenii păcii tale', prin care se desemnează persoanele cu care te saluţi, simplele cunoştinţe (vezi nota anterioară). Expresia mai reapare în Ierem. 20:10; 38:22. ♦ *Sfetnicii tăi* (denumire tradiţională, după BIBL.1688) corespunde gr. *σύμβουλοί σου*; ebr. *baʿal sôdĕkā*, literal: 'cel care deţine sfatul tău', şi desemnează pe prietenul intim, confidentul sau omul de încredere al cuiva. Ideea prudenţei şi a discreţiei în păstrarea secretelor personale reapare în 8:17-19. ♦ Versetul este citat de Sfîntul Grigorie Sinaitul în următorul context: „Fiecare are cunoştinţa şi puterea sa de deosebire, fie de la fire, fie prin cercare, fie din învăţătură. Dar nu o au toţi pe cea a Duhului. De aceea a zis înţeleptul Isus al lui Sirah: «Cei ce sînt în pace cu tine să fie mulţi, dar sfătuitorii tăi, unul dintr-o mie»" (FILOCALIA VII, p. 197).

6:8

Cf. supra, 4:17, contextul în care înţelepciunea pune la încercare pe înţelept spre a se convinge de sinceritatea trăirilor lui.

6:9

Avem în acest adagiu un prototip probabil al proverbelor de tipul rom. „prietenul la nevoie se cunoaşte" sau engl. „a friend in need is a friend indeed", existente în mai toate limbile moderne.

6:9-13

Gr. *κοινωνὸς τραπεζῶν* înseamnă literal: *obştitoriu de mêse* (BIBL.1688). Reluată mai jos (12:8 şi urm.; 13:21; 22:25) şi întîlnită şi în alte locuri din VT (*cf.* Iov 19:19-22; Parim. 14:20; 19:4 etc.), ideea că prietenii care roiesc în jurul nostru cît sîntem bogaţi ne părăsesc cînd ne aflăm la nevoie constituie nucleul unui motiv literar larg răspîndit în literatura universală, dacă ar fi să menţionam doar scenariul dramatic din *Timon din Atena* de Shakespeare, cunoscutul distih ovidian: *Donec eris felix, multos numerabis amicos./ Tempora si fuerint nubila solus eris* – „Cît timp vei fi fericit vei număra mulţi prieteni./ Dacă vremurile vor fi înnorate, singur vei fi" (*Tristia*, 1, 9, 5) sau cunoscutul dicton latin, atribuit lui Quintus Ennius: *Amicus certus in re incerta cernitur* – „Prietenul sigur se vede într-o împrejurare nesigură". ♦ Verbul *a huiecí* (v. 6:12) are sensul 'a-i merge bine, a prospera' şi este un derivat de la adj. *huiac* 'exuberant, fertil' (< v. sl. *bujakŭ* 'nebun'.)

6:14-15

Cel de-al XI-lea din *Discursurile* (*λόγοι*) sale este dedicat de Sfîntul Grigorie din Nazianz prietenului său Grigorie din Nyssa. Primul capitol al acestui discurs conţine un elogiu adus prieteniei, în care, ca argumente scripturistice, servesc cuvintele Siracidului, alături de pasaje din *Psalmi*, *Pilde* sau *Cîntarea cîntărilor*: „Nimic în lume «nu poate înlocui un prieten credincios», căci nimic în lume nu îi este asemănător în frumuseţe. «Un prieten credincios este un adăpost sigur» şi un palat întărit [Parim. 18:19]. Un prieten credincios este o comoară vie. Un prieten credincios este «mai preţios decît aurul şi pietrele preţioase» [Ps. 18:11]. Un prieten credincios este «o grădină închisă, un izvor pecetluit» [Cînt. 4:12], pe care le putem deschide atunci cînd dorim. Un prieten credincios este un «liman de întărire». Iar dacă, mai mult, se distinge prin inteligenţă, cît este acesta de măreţ! Dacă se impune şi prin ştiinţă, şi chiar prin întreaga ştiinţă – vreau să spun ştiinţa noastră şi a cea care a fost cîndva a noastră –, el este cu atît mai strălucitor" (GRIGORIE NAZ., DISC. VI-XII, p. 328-329).

6:16

Prin transpunere literală, sensul este obscur în BIBL.1688: *Priêtenul credincios nu iaste schimbare şi nu iaste cumpănitură bunătăţilor lui.* Desemnarea metaforică a prietenului drept o comoară (ebr. *hôn*, gr. *θησαυρόν*) este un topos stilistic în cărţile sapienţiale (*cf.* Parim. 1:13; 3:9; 6:31; 10:15 etc.). De aici elementele simbolice legate de schimb: „obiect oferit ca marfă" (gr. *ἀντάλλαγμα*) şi „balanţă" (gr. *σταθμός*).

6:17

Doar cei care se tem de Domnul vor putea găsi un prieten adevărat, descris de aceea drept *leac al vieţii* (gr. *φάρμακον ζωῆς*). În literatura patristică siriacă, Iisus Hristos este deseori prezentat drept „leac al vieţii" (*cf.* DI LELLA, p. 189).

6:20

Echivalenţa metaforică între cultivarea înţelepciunii şi răsplata roadelor muncii plugarului apare şi în Iacov 5:7. Imagistica agricolă este de altfel abundentă în VT, *cf.* Is. 5:2-7; 45:8; Iov 4:8; Parim. 22:8; Ioan 15:1; Mat. 16:7; Marc. 4:26-29 etc.

6:22

Prin *fără minte* am tradus gr. *ἀκάρδιος*, literal 'fără inimă', care echivalează literal ebr. *hăsar lēb* 'care nu are inimă'; expresia reapare în Parim. 6:32; 7:7; 10:13 etc. Despre sensurile speciale în ebraică ale „inimii", *cf. supra*, 1:25; 3:28; 5:2.

6:23

„Bolovanul de încercare" (ebr. *massāʾ*, gr. *λίθος δοκιμασίας*) reprezintă o piatră grea întrebuinţată la concursuri, menţionată şi în Zah. 12:3. Ideea este că prostul consideră înţelepciunea nu un privilegiu, ci un chin şi o încercare imposibil de trecut. Imaginea reapare la Mat. 11:30.

6:24

Înţelepciunea este distantă, depărtată, inaccesibilă. În HEBR. în loc de „înţelepciune" apare „învăţătură", aşa încît

semnificaţia se lămureşte prin aceea că versetul originar conţine un joc de cuvinte între subst. ebr. *mûsār* 'învăţătură; disciplină' şi *mûsār*, participiu al verbului *sûr* 'a ţine deoparte; a îndepărta'.

6:25-26

Aceste versete lipsesc din HEBR. Indicaţia conţinută aici este identică cu cea din Parim. 19:20 şi dă glas convingerii cărturarului că doar instrucţia asigură omului o bună situare în viaţă.

6:26-29

Avem aici o succesiune de imagini din domeniile vînătorii şi al înjugării animalelor, menite să sugereze angajamentul total presupus de asumarea înţelepciunii şi instrucţiei. Acumularea de cuvinte şi sintagme precum *obezile* (gr. *τὰς πέδας*), *lanţul* (gr. *τὸν κλοιόν*), *să îţi apleci umărul* (gr. *ὑπόθες τὸν ὦμόν σου*), *legăturile* (*δέσμοις*), *urmăreşte-o* (gr. *ἐξίχνευσον*), *când o vei prinde să nu o mai laşi să-ţi scape* (gr. *ἐγκρατὴς γενόμενος μὴ ἀφῇς αὐτήν*) fac apel la imaginarul tradiţional al unui popor nomad, chemat să acceadă la valorile supreme ale înţelepciunii. Elemente metaforice similare (jugul, povara) găsim în discursul Mîntuitorului, în descrierea apostolatului creştin (*cf.* Mat. 11:28-30). ♦ Versetul 28 lipseşte din HEBR.

6:30

Concluzie a „vînătorii" imaginare prezentate anterior: răsplata succesului în asumarea înţelepciunii sînt odihna (gr. *ἀνάπαυσις*) şi bucuria (gr. *εὐφροσύνη*); pentru înţelesurile gr. *εὐφροσύνη*, *cf. supra*, 1:10.

6:31

Departe de a implica servitute, dobîndirea înţelepciunii înseamnă libertate personală; de aici tranformarea simbolurilor înlănţuirii (obezi, lanţuri) în semne ale securităţii personale (*adăpost trainic*, gr. *εἰς σκέπην ἰσχύος*, *veşmînt de slavă*, gr. *εἰς στολὴν δόξης*). Imagistica înveşmîntării ca metaforă a asumării valorilor morale este recurentă atît în VT (*cf.* Ps. 131:9; Iov 19:9; 29:14), cît şi în NT (*cf.* 1Petr. 5:5; Apoc. 7:9; 19:8).

6:32

În SEPT.FRANKF. avem o greşeală de interpretare: în loc de „jug" (gr. *ζυγόν*) apare „pe ea" (gr. *ἐπ᾽αὐτῆς*), aşa încît, literal, secvenţa sună: *Pentru că podoabă de aur iaste pre ea şi legăturile ei — răsucitură de iachinth* (BIBL.1688). VULG. se inspiră după *Septuaginta*, formulînd secvenţa astfel: *decor enim vitae est in illa.* Interpreţii moderni corectează după HEBR.: *son joug sera un ornement d'or* (HEBR.), *son joug est une parure d'or* (BJ), *jugul ei, o găteală de aur* (BIBL.ANANIA); *her yoke will be your gold adornment* (AB). Înţelepciunea este un „jug" nu în sensul de povară şi muncă înrobitoare, ci în cel al certitudinii îndrumării pe drumul cel drept. De aceea jugul este „podoabă de aur" (gr. *κόσμος χρύσεος*), iar legăturile ei „panglici purpurii" (gr. *κλῶσμα ὑακίνθινον*, literal 'fir de iacint', după ebr. *pĕtîl tĕkēlet*). Panglicile purpurii sînt menţionate în Num. 15:38-40 ca elemente ritual-decorative, care trebuie să amintească neamului lui Israel datoriile sale faţă de Domnul. Evocînd acest element în contextul de aici, Siracidul îşi îndeamnă o dată în plus conaţionalii să reziste ispitelor elenistice şi să rămînă fideli tradiţiei mozaice.

6:33

Înţelepciunea este prezentată în continuare ca un „veşmînt de glorie" (sau „de mari ceremonii") (gr. *στολὴ δόξης*) şi ca o „coroană de mare bucurie" (gr. *στέφανος ἀγαλλιάματος*, *cf.* ebr. '*ăteret tip'eret*, literal: 'coroană de onoare'). Aurul şi purpura, coroana ca simboluri ale demnităţii preoţeşti şi regale, toate sînt reprezentări simbolice ale splendorii şi gloriei, sugerînd că înţeleptul se bucură de privilegii similare preotului şi regelui.

6:34

De aici pînă la sfîrşitul capitolului sînt descrise căile concrete de dobîndire a înţelepciunii şi învăţăturii, cu indicaţii preţioase privitoare la „sistemul de învăţămînt" iudaic: audierea atentă a discursurilor oamenilor bătrîni şi înţelepţi, concentrarea atenţiei, găsirea unui mentor etc. ♦ Restricţia condiţională „dacă vrei" (gr. *ἐὰν θέλῃς*) corespunde ebr. *tāsîm libbĕkā*, literal 'dacă îţi pui inima' (ca sediu al voinţei şi raţiunii), prin care se subliniază ideea că premisa asumării înţelepciunii este voinţa personală a individului. ♦ Prin *dacă îţi vei da silinţa* (*cf.* BJ şi TOB: *si tu le veux*) am echivalat contextual gr. *ἐὰν ἐπιδῷς τὴν ψυχήν σου*, ebraism frazeologic în *Septuaginta*, transpus literal în BIBL.1688: *de vei da sufletul tău.* Pentru polisemia lui *suflet*, *cf.* şi 4:2; 5:2; 6:5. ♦ Redat tradiţional prin rom. *iscusit*, gr. *πανοῦργος* desemnează un complex de calităţi care ţin mai mult de abilitate, ingeniozitate, dexteritate. ♦ Gr. *παιδευθήσῃ* 'vei deveni învăţat' corespunde vb. ebr. *tiwwāsēr*, aparţinînd aceluiaşi radical cu subst. *mûsār* 'învăţătură, disciplină', redat de regulă în *Septuaginta* prin *παιδεία.*

6:35

Îţi vei pleca urechea (gr. *κλίνῃς τὸ οὖς σου*) subliniază funcţia atenţiei încordate a discipolului ca premisă a succesului instrucţiei; *cf.* Parim. 8:32-33.

6:36

Referinţa la *bătrîni* (gr. *πρεσβύτεροι*) ca depozitari ai înţelepciunii revine mai jos, 8:9; 25:6 şi 32:4. Ideea reapare în Iov 25:4. ♦ Prin *întrunire* am redat gr. *πλῆθος*, literal *mulţime* (BIBL.1688); referire la întrunirile informale ale oamenilor bătrîni ai comunităţii, dedicate unor dezbateri doctrinare sau pe teme de interes colectiv.

6:37

Sintagma *istorisire dumnezeiască* (*cf.* BIBL.1688: *povêstea dumnezăiască*), după gr. *διήγησιν θείαν*, desemnează textele sacre, cu conţinut revelat, *cf. discours divin* (TOB), *toute parole qui vient de Dieu* (BJ); corespondentul ebr. *sîhî* înseamnă aici

'discurs' şi reapare cu acelaşi înţeles în 8:9. ♦ Prin *pildele înţelepte* am echivalat expresia gr. *παροιμίαι συνέσεως*, literal *pildele înţelêgerii* (BIBL.1688), un ebraism frazeologic reproducînd ebr. *mĕšal bînî*, literal 'zicere a inteligenţei', *cf. sage proverbe* (TOB), *les proverbes subtils* (BJ); este vorba despre unitatea discursivă tipică a literaturii sapienţiale, enunţul apodictic, prin care, în cuvinte puţine, adesea prin mijloace metaforice sau simbolice, se afirmă un adevăr de ordin general sau un precept moral, aşa cum sînt chiar versetele scrierii Siracidului. Forma apodictică şi concentrată a celor mai multe dintre enunţurile literaturii sapienţiale se explică prin faptul că şi la evrei, ca la majoritatea marilor culturi antice, experienţa de viaţă a comunităţii a fost transmisă pe cale orală, înainte de a fi fost scrisă. ♦ Într-un pasaj din comentariile sale la *Cartea lui Iov*, Ioan Gură de Aur citează acest verset ca argument scripturistic pentru a sublinia însemnătatea supremă a transmiterii verbale, de la o generaţie la alta, a experienţei de viaţă şi a înţelepciunii: „Ceea ce au dobândit bătrânii din experienţa faptelor, aceasta şi tu, tânăr fiind, ai dobândit din belşug din istorisirea faptelor. Multe au pătimit aceia, multe au văzut. Şi tu vei vedea, dacă vei vrea să parcurgi Scripturile cu multă atenţie. De aceea cineva zicea: «Orice istorisire sfântă să o asculţi»" (IOAN HRIS., IOV, p. 135).

6:38

Avem aici o succesiune de imagini puternice, sugerînd hotărîrea care trebuie să caracterizeze pe cel aflat în căutarea înţelepciunii. Dacă ai norocul să cunoşti un om inteligent (gr. *συνετός*, ebr. *yābîn*), nu trebuie să eziţi să te scoli foarte devreme (gr. *ὄρθριζε πρὸς αὐτόν*, BIBL.1688: *mîinecă către el*) pentru a-l putea asculta, aşa încît *piciorul tău să tocească treptele porţii lui* (gr. *βαθμοὺς θυρῶν αὐτοῦ ἐκτριβέτω ὁ πούς σου* în SEPT.RAHLFS; în SEPT.FRANKF.: *βαθμοὺς τρίβων αὐτοῦ*...). ♦ Pasajul acesta este folosit de Sfîntul Ioan Gură de Aur într-una din omiliile sale (*Omilii la Facere*, XXXV, II), în care se relatează despre acel eunuc, mare dregător al împărătesei Etiopiei, care citea cu asiduitate din Sfînta Scriptură, fără să o înţeleagă, pînă l-a întîlnit pe apostolul Filip, de la care a acceptat să primească, cu respect şi smerenie, lămuririle necesare: „A chemat el, dregătorul, barbarul, cel ce era purtat în car, a chemat pe omul de rînd ce se ivise în calea lui, a chemat pe omul îmbrăcat în haine proaste şi l-a poftit să se urce în trăsură şi să stea alături de el. Ai văzut ce rîvnă sufletească? Ai văzut ce evlavie? Ai văzut ce suflet iubitor de Dumnezeu avea barbarul? Ai văzut că a împlinit acele cuvinte spuse de un înţelept: «De vei vedea un înţelept, mînecă la el şi piciorul tău să roadă pragul uşilor lui»?" (IOAN HRIS., OM. FAC. II, p. 18).

6:39-40

Ultimele versete ale capitolului conţin o revenire la esenţa înţelepciunii: teama de Domnul (în HEBR. formularea diferă tocmai în acest sens: „ai grijă să cunoşti teama faţă de Cel Preaînalt") şi respectarea cu stricteţe a Legii; *hotărîre* (gr. *πρόσταγμα* sau *προστάγμασις*) şi *poruncă* (gr. *ἐντολή*) desemnează frecvent, ca *termini technici*, comandamentele divine.

Capitolul al 7-lea

7:1

Pluralul grecesc *κακά*, literal 'lucruri rele', corespunde ebr. *ra'*, la singular.

7:2

Reprodus ambiguu prin adj. gr. *ἄδικος*, literal 'ceea ce este nedrept', subst. ebr. *'āwôn* apare în frază de două ori, cu cele două sensuri ale sale: 'nedreptate; ticăloşie' şi 'vinovăţie; pedeapsă pentru o nedreptate'.

7:3

Siracidul este conştient de efectele sociale dezastruoase ale injustiţiei (ebr. *'āwel*, gr. *ἀδικία*). ♦ Ideea „înşeptirii" efectelor unei acţiuni sau a intensităţii unei calităţi este un topos formal frecvent atît în VT (*cf.* mai jos 20:12; 35:10; 40:8, dar şi Fac. 4:15; Parim. 6:31 etc.), cît şi în NT (*cf.* Mat. 18:22; Luc. 17:4 etc.).

7:4

Reticenţa înţeleptului faţă de puterea politică, fie ea acordată de Domnul (ebr. *memšālet*, gr. *ἡγεμονία*), fie acordată de rege (ebr. *môšab*, gr. *καθέδρα δόξης*), era justificată în societatea elenistică, în care, precum la curţile Seleucizilor şi ale Ptolemeilor, corupţia funcţionarilor era recunoscută (*cf.* 2Mac. 3:4-13; 4:7-16).

7:5

Ideea că nimeni nu poate să se pretindă nevinovat în faţa Domnului este un reper ferm al teologiei veterotestamentare (*cf.* Iov 9:2; 3Reg. 8:46), dar şi al celei neotestamentare (*cf.* Luc. 18:9 şi urm.; 1Cor. 4:4). ♦ A trezi invidia celor puternici prin calităţile tale este un act riscant, după cum ni se atrage atenţia şi în Parim. 25:6-7. Acest precept poate fi pus în legătură cu paragraful neotestamentar (Luc. 14:7 şi urm.) încheiat cu misterioasele cuvinte „oricine se înalţă pe sine se va smeri, iar cel ce se smereşte pe sine se va înălţa". ♦ Ioan Gură de Aur parafrazează, în *Omilii la Osea*, I, 6, 7, acest verset al Siracidului în felul următor: „Tu ai spus, prieten al oamenilor, că fiecare moare în propriul său păcat, că nu suntem pedepsiţi în locul altuia" (IOAN HRIS., OS., p. 77). Acelaşi mare predicator şi părinte al Bisericii Universale citează prima parte a versetului de faţă, ca argument scripturistic spre a combate poziţia exprimată în faţa lui Iov de Elius, unul dintre prietenii acestuia: „A se îndreptăţi pe sine nu este nimic deosebit. Dar a se îndreptăţi pe sine ca şi cum s-ar judeca cu Dumnezeu, acest lucru era nepotrivit. «Nu te face pe tine drept înaintea lui Dumnezeu»" (IOAN HRIS., IOV, p. 200). ♦ Şi în *Filocalie*, în apoftegmele sfinţilor Varsanufie şi Ioan, găsim o parafrază a acestui verset: „Însă e bine să nu rup pecetea lui Hristos

şi să flecăresc prea mult. Căci mă îndeamnă cel ce zice: «Unde sînt cei înţelepţi, nu face pe înţeleptul»" (FILOCALIA IX, p. 106).

7:6-7

În BIBL.1688 pasajul este marcat de literalism: *Nu cêre a te face judecătoriu, ca nu cumva nu vei putea a rădica strîmbătăţile, ca nu cîndai te vei sfii în faţa silnicului şi vei pune piêdecă întru direptatea ta*. ♦ Profunda sa experienţă de viaţă îi permite lui Sirah să recunoască riscurile enorme la care se expunea un judecător. Rectitudinea şi integritatea morală (gr. *εὐθύτης*) a unui judecător (gr. *κριτής*) erau periclitate deopotrivă de ipoteza de a lăsa nepedepsite nedreptăţile (gr. *ἀδικίαι*), dar şi de părtinirea indusă de presiunile celui puternic (gr. *δυνάστης*). Ambele cazuri reprezintă o „daună" majoră (*cf.* AB: *mar*), un „risc" cau o „compromitere" (*cf.* TOB: *compromettre*, BJ: *risque*). Cuvîntul întrebuinţat de *Septuaginta* este gr. *σκάνδαλον*, al cărui înţeles primar este cel de 'capcană, cursă (întinsă cuiva); piedică, impediment' (*cf.* Iov 23:13; 3Reg. 18:21 etc. şi Rom. 11:9; 1Petr. 2:8 etc.). O interpretare antropologică a acestui important termen biblic găsim la GIRARD (cap. *Le scandale du christianisme*, în special p. 138 şi urm.), pentru care, între altele, *skandalon* şi răul absolut (Satan) sînt unul şi acelaşi lucru. Deciziile greşite ale judecătorilor sînt frecvent şi aspru condamnate în VT, *cf.* Ieş. 20:16; Lev. 19:15; Deut. 1:17; Parim. 18:5 etc. ♦ În omiliile la Ezechia (V, 4), Origene parafrazează, într-un context încărcat de semnificaţii majore, cuvintele Siracidului (de aici şi de mai jos, v. 13:2), astfel: „Temîndu-mă de judecata lui Dumnezeu, avînd în faţă această poruncă cuprinsă în Scripturi, iau aminte la această propoziţie: «Nu lua asupra ta o povară prea grea!» şi, mai departe, «Nu căuta să te faci judecător, ca nu cumva să nu poţi să zmulgi nedreptăţile!» La ce îmi foloseşte să mă aşez pe tronul cel mai înalt, dacă nu pot săvîrşi fapte pe măsura măririi mele? Nu voi îndura cumva o osîndă mai mare, fiindcă toţi îmi arată cinstirea cuvenită unui om drept, mie, care sînt un păcătos?" (ORIGENE, EZEC., p. 203).

7:8

Distingînd între „adunarea cetăţii" (gr. *πλῆθος πόλεως*) şi „mulţime, gloată" (gr. *ὄχλος*), textul din *Septuaginta* pare să se refere, pe de o parte, la consiliul notabilităţilor, numit mai jos, v. 14, „adunarea bătrînilor", şi, pe de altă parte, la poporul în ansamblul său, adunat în piaţa publică. În HEBR. este vorba exclusiv de adunarea bătrînilor. ♦ „Greşelile" compromiţătoare la care se face trimitere sînt de natură juridică: acuzaţii nedrepte, mărturii false, răstălmăcirea probelor etc.

7:9

În BIBL.1688: *să nu legi de doao ori păcatul*, literal după *Septuaginta*: *μὴ καταδεσμεύσῃς δὶς ἁμαρτίαν*. Ideea este că o infracţiune repetată este dublu pedepsită.

7:10

Condamnarea formalismului în îndeplinirea datoriilor ritualice şi a credinţei multor israeliţi că vor împăca pe Dumnezeu prin multiplicarea jertfelor este foarte adesea formulată de profeţi, *cf.* Is. 1:10-16; Am. 5:21-24; Mih. 6:6-8; Ier. 6:19-20. *Cf.*, de asemenea, Parim. 21:27 etc. Jertfele sînt legitime şi plăcute Domnului doar atunci cînd vin din neţărmurita dragoste pentru Dumnezeu (Deut. 6:5) şi pentru aproapele (Lev. 19:18). Mai jos, în cap. 51:1 şi urm., sînt prezentate pe larg semnificaţiile autentice ale ritualului de prezentare a jertfei. ♦ Pentru *preaînalt*, *cf. supra*, 4:10.

7:11

Compusul gr. *ὀλιγοψυχέω* 'a fi laş', care mai apare şi *supra*, 4:9, este din nou calchiat în BIBL.1688, de data aceasta prin formula *să nu fii cu puţin suflet*. După VULG. *pussilanimis* avem în TOB *pussilanime*. ♦ Pentru „milostenie", *cf. supra*, 3:13. ♦ Ideea este că, pentru a fi credibilă şi bine primită de Domnul, rugăciunea nu trebuie făcută în grabă şi trebuie însoţită întotdeauna de milostenii; *cf. supra*, 3:30 şi urm.

7:12

Turnura din *Septuaginta* este literal reprodusă în BIBL.1688: *nu batjocori pe om fiind în amărăciunea sufletului lui*; aluzie probabilă la nefericirea celui care, potrivit doctrinei răscumpărării din *Deuteronom*, este pedepsit pentru un păcat comis sau este pus la încercare de Dumnezeu pentru a-i verifica fidelitatea. ♦ Pentru a doua parte a versetului, *cf.* Luca 1:52: doar Dumnezeu decide cînd şi pe cine să umilească şi pe cine să înalţe, iar hotărîrile sale nu pot fi cuprinse cu mintea omenească. Versetul poate fi privit şi ca un avertisment privitor la futilitatea şi fragilitatea destinului uman.

7:13

Luat în înţelesul 'minciună' şi echivalat prin gr. *ψεῦδος* (*cf.* şi VULG.: *mendacium*), ebr. *hāmās* înseamnă deopotrivă şi 'ticăloşie', şi 'violenţă'. ♦ Ambiguu formulată în *Septuaginta*, ultima parte a versetului (*μηδὲ φίλῳ τὸ ὅμοιον ποίει*) poate fi înţeleasă şi altfel: „să nu faci prietenului acelaşi (lucru rău pe care ţi l-a făcut el)".

7:14

Minciuna şi falsa mărturie sînt viguros şi explicit condamnate atît în VT (*cf.* Ieş. 20:16; Lev. 19:11-12; Ier. 9:3 şi urm. etc.), cît şi în NT (Iac. 3:14; Col. 3:9).

7:15

Dispreţuită în sine, pălăvrăgeala (gr. *ἀδολεσχία*) era cu atît mai condamnabilă în prezenţa bătrînilor (*cf.* şi 32:8). ♦ Pentru „adunarea bătrînilor" (numită aici explicit *πλῆθος πρεσβυτέρων*), *cf. supra*, 4:7 şi 7:8. ♦ Prescripţia de a evita repetarea în rugăciuni a aceloraşi formule este contrazisă de multe ori în VT, de exemplu în Ps. 148 şi 150, unde imperativul „lăudaţi" (ebr. *hallĕlû*, gr. *αἰνεῖτε*) este repetat de nenumărate ori.

7:16

Preţuirea muncii grele (gr. *ἐπίπονος ἐργασία*) şi în special

a muncilor agrare (gr. *γεωργία*) are un temei doctrinar, căci ele au fost date de Dumnezeu lui Adam de la început, pentru cultivarea Edenului (Fac. 2:15), iar apoi, după cădere, pentru a-şi cîştiga pîinea zilnică (Fac. 3:17-19). Aprecierea muncilor manuale poate avea la Sirah şi un subtext conjunctural-istoric, dacă ţinem seama că, în epoca elenistică, tot mai mulţi evrei renunţau la activităţile agrar-pastorale tradiţionale, pentru a îngroşa rîndurile plebei urbane, mult mai expusă păcatelor de tot felul (*cf.* mai jos, 26:29 şi urm.). ♦ Pentru *Cel Preaînalt*, *cf.* 4:10.

7:17

În HEBR. prima parte a versetului este diferită: „Să nu te socoţi mai presus decît semenii tăi". ♦ Pentru *urgie*, *cf. supra*, 5:7.

7:18

Focul (gr. *πῦρ*) şi *viermii* (gr. *σκώληξ*) apar ca reprezentări simbolice ale pedepsei divine şi la Is. 66:24 şi Idt. 16:17. Întrucît în HEBR. nu se menţionează decît „viermii" (ebr. *rimmî*), DI LELLA, p. 201-202, deduce că „în perioada dintre compunerea cărţii în aprox. 180 î.Hr. şi traducerea ei de către nepotul lui Ben Sira cîndva după 117 î.Hr. (...) s-a dezvoltat credinţa despre răsplata şi pedeapsa de după moarte", credinţă care nu aparţinea repertoriului iudaic tradiţional.

7:19

În BIBL.1688, literal: *să nu schimbi priêtenul pentru nedobîndа*; gr. *διάφορον*, al cărui sens primar este cel de 'diferenţă', înseamnă în context 'diferenţa pe care o ai de plătit', adică 'sumă de bani; preţ'; *cf.* şi *supra*, 6:15. ♦ *Ofirul* (după ebr. *'Ophīrāh*), în *Septuaginta* cu forma *Sufir* (gr. *Σουφείρ*), este numele unei regiuni mitice, renumită în antichitate pentru bogăţia zăcămintelor sale de aur. Localizată cu aproximaţie pe coasta sudică a Arabiei sau pe cea estică a Africii, este menţionată în 3Reg. 9:28; Is. 13:12; Iov 22:24.

7:20

Sintagma *σοφὴ καὶ ἀγαθή* 'înţeleaptă şi bună', ca atribut al unei bune soţii, redă ebr. *tôbat hēn*, literal 'cu un bun farmec; încîntătoare'. Referitor la concepţia lui Sirah despre femeie, v. *Introducerea*, § 3.

7:21

Atît sclavul sau servitorul care aparţinea unui stăpîn (gr. *οἰκέτης*, *cf.* BIBL.1688: *sluga*), cît şi cel angajat contra unui salariu (gr. *μίσθιος*, după ebr. *sākîr* 'lucrător închiriat', *cf.* BIBL.1688: *năimit*) erau prin lege protejaţi contra abuzurilor stăpînului (*cf.* Deut. 15:12-18; 23:16; Lev. 19:13; 25:6 etc.). ♦ În BIBL.1688: *lucrează cu adevărul*, literal după *Septuaginta*: *ἐργαζόμενον ἐν ἀληθείᾳ*.

7:22

Legea prevedea că sclavul din neamul lui Israel trebuia eliberat după şase ani de serviciu (*cf.* Ieş. 21:2; Lev. 25:39 şi urm; Deut. 15:12 şi urm.). De aceea, în HEBR. formularea este diferită: „Să iubeşti o slugă inteligentă ca pe tine însuţi" (*cf.* Lev. 19:18).

7:23

Ebr. *bĕhēmî*, gr. *κτήνη* desemnează generic întreaga „avere mişcătoare" a unui bărbat (BIBL.1688: *dobitoace*). Enunţul reprezintă o condensată legitimare a proprietăţii.

7:24

Prin *să îi creşti cu asprime* am redat gr. *παίδευσον αὐτά*, după ebr. *yassēr* 'a pedepsi; a disciplina'. Imaginea grumazului încovoiat (gr. *κάμψον ... τὸν τράχηλον αὐτῶν*) subliniază o dată în plus convingerea Siracidului că fundamentul educaţiei copiilor îl constituie rigoarea.

7:25-26

Expresie clară a statutului de inferioritate al fiicei în raport cu fraţii săi. Tatăl era cel care decidea care va fi bărbatul fiicei sale, cel care va prelua grija şi datoria de a o supraveghea. Detalii despre povara de a avea o fiică primim mai jos, 42:9-14.

7:27

Prin *a izgoni* am reprodus conţinutul vb. gr. *ἐκβάλλω* '(despre o soţie) a repudia', specializat în *Septuaginta* pentru a echivala vb. ebr. *t'b* 'a avea silă; a privi ceva drept necurat' (*cf.* Deut. 7:26; Iov 19:19). ♦ Ideea este că o bună soţie este ceva atît de rar, încît bărbatul trebuie să o păstreze cu orice preţ.

7:28

Datoria de a-ţi onora şi proteja părinţii este înscrisă în decalog (*cf.* Ieş. 20:12; Deut. 5:16), dar constituie, deopotrivă, una dintre pietrele unghiulare ale eticii creştine (*cf.* Mat. 15:4-5; Marc. 7:10-13; Luc. 18:20; Efes. 6:2 etc.). *Cf.* şi *supra*, 3:1. ♦ Versetele 28 şi 29 lipsesc din HEBR. ♦ Expresia *din toată inima* (ebr. *libbĕkā*, gr. *ἐν ὅλῃ καρδίᾳ*), ca şi cele similare din versetele următoare: *cu tot sufletul* (ebr. *napšĕkā*, gr. *ἐν ὅλῃ ψυχῇ*), *cu toată puterea* (ebr. *mĕ'ôdĕkā*, gr. *ἐν ὅλῃ δυνάμει*), reprezintă ebraisme frazeologice intrate în majoritatea limbilor moderne.

7:30-32

Fără să fi fost preot el însuşi, Sirah arată în mod constant o mare preţuire pentru funcţia sacerdotală, cum de altfel recomandau cu insistenţă Legea şi tradiţia. În epoca elenistică, în absenţa unei ierarhii politice propriu-zise, preoţimea exercita în Iudeea şi funcţiile politice şi administrative cele mai importante, reprezentînd poporul ales în faţa autorităţii supreme, regele elenistic. ♦ Pentru detalii despre prescripţiile privitoare la întrebuinţarea jertfelor de către preoţi, *cf.* Ieş. 29:27-28; Lev. 2:1-10; 7:31-36; Deut. 14:28-29.

7:34

„A întinde mîna către cel sărac" (*cf.* gr. *πτωχῷ ἔκτεινον τὴν χεῖρά σου*) este o definire metaforică a generozităţii. ♦ Pentru datoria faţă de săraci, *cf. supra*, 4:4. Datoria de compasiune cu cei aflaţi în suferinţă avea un caracter

aproape sacru. Cuvinte asemănătoare regăsim în Iov. 30:35; Rom. 12:15; 2Cor. 11:29.

7:35

Aici gr. *χάρις*, pe care l-am tradus prin *har*, corespunde ebr. *hesed* 'bunătate; milă'. Este vorba despre o subliniere a faptului că dărnicia celui care are trebuie să se reverse deopotrivă asupra tuturor celor aflaţi în nevoie (săraci, bătrîni, văduve, orfani etc.). Asocierea celor morţi în această listă este surprinzătoare. În acest caz, „harul" pentru cei morţi ar putea fi „prinosul de hrană" ritual, menţionat mai jos, 30:18, sau, poate, „pîinea de consolare" frîntă şi împărţită între cei apropiaţi în memoria mortului, despre care se face menţiune în Ier. 16:7. În ciuda unor interdicţii mai vechi (*cf.* Deut. 26:14), practica praznicului de pomenire a celui mort s-a răspîndit ulterior printre evrei. Cunoscute şi de către greci şi romani, ritualurile funerare de acest tip erau practicate de creştini în primele secole, de vreme ce au ajuns să fie combătute de Părinţi importanţi ai Bisericii precum Sfîntul Ambrozie (*De Elia*, 17) şi Sfîntul Augustin (*Epist.* 20, 10). Alte datorii faţă de persoanele decedate sînt menţionate mai jos, 22:11-12 şi 38:16-23.

7:37

Grija faţă de cei bolnavi este înscrisă în codul etic iudaic (*cf.* Iov 2:11-13), dar şi creştin (*cf.* Mat. 25:39), ca formă a iubirii faţă de aproapele prescrisă în Lev. 19:18.

7:38

În toate cuvintele tale (gr. *ἐν πᾶσι τοῖς λόγοις σου*) semnifică 'în tot ceea ce faci sau gîndeşti' (*cf.* BJ: *dans tout ce que tu fais*; TOB: *quoi que tu fasses*; AB: *in whatever you do*). ♦ *Sfîrşitul zilelor tale* corespunde gr. *τὰ ἔσχατά σου* (tradus literal prin *cêle de apoi ale tale* în BIBL.1688) şi desemnează momentul *exitus*-ului final al fiecărei persoane; conotaţia solemn-mistică din *Septuaginta* lipseşte în HEBR., căci ebr. *'ahărît* înseamnă 'sfîrşit' sau 'scop' al unei acţiuni oarecare. ♦ *Nu vei mai păcătui*, după gr. *οὐχ ἁμαρτήσεις*, corespunde ebr. *tiššāhēt* 'nu vei fi corupt, stricat'.

Capitolul al 8-lea

8:2

Aluzie la inechităţile judiciare existente în societatea iudaică a epocii elenistice; legea pedepsea totuşi abuzurile judecătorilor, inclusiv mita, *cf.* Ieş. 23:8; Deut. 16:19; 27:25; Am. 5:12; o condamnare a mitei şi mai jos, 20:29.

8:4

Tradus în BIBL.1688 prin *limbut*, gr. *ἄνθρωπος γλωσσώδης* corespunde ebr. *'îš lāšôn*, literal: 'om cu limbă'. Alte interpretări: *un beau parleur* (BJ), *un homme bavard* (TOB), *a person of railing speech* (AB); sintagma reapare mai jos, 9:23 şi 20:20, exprimînd dispreţul total al Siracidului pentru palavragii, socotiţi o veritabilă primejdie publică. ♦ Metafora cuvintelor ca lemne puse pe un foc alimentînd disputele revine în 28:10. ♦ Evitarea discuţiilor sterile cu proştii sau cu nebunii sînt insistent recomandate omului înţelept, *cf.* 21:26; 22:13.

8:5

Potrivit sensului său etimologic, adj. *nepedepsit* echivalează corect gr. *ἀπαιδευτός* 'lipsit de educaţie; prost crescut', *cf. mal élevé* (BJ, TOB). ♦ Strămoşii (gr. *οἱ πρόγονοι*) sînt insultaţi în persoana celui umilit de un prost. În HEBR. ideea este mai explicită: „pentru ca acesta să nu dispreţuiască pe oamenii nobili".

8:6

Supuşi pedepsei, după *Septuaginta*: *ἐν ἐπιτίμοις*, literal: 'în pedepse', BIBL.1688: *întru vini*; în HEBR. avem aici „toţi sîntem vinovaţi". Ideea că toţi oamenii sînt păcătoşi este comună VT şi NT, *cf.* 3Reg. 8:46; Iov 25:4; Rom. 3:9; 5:12. *Cf.* mai ales episodul relatat în Ioan 8:7. ♦ În *Constituţiile apostolice* (VIII, 9), versetul acesta este parafrazat atunci cînd ni se recomandă să le iertăm penitenţilor toate greşelile lor „cele de voie şi cele fără de voie", deoarece „toţi sîntem supuşi greşelii" (CONST. AP. III, p. 162-163).

8:7

Despre respectul datorat bătrînilor, *cf. supra*, 6:36. În 3:11-12 se spune explicit că bătrînii trebuie respectaţi chiar şi dacă sînt senili.

8:9

Despre *istorisiri* şi *pilde*, *cf. supra*, 6:37.

8:10-12

Am tradus prin *istorisire*, ca şi mai sus, gr. *διήγημα*; în HEBR. apare însă aici o altă nuanţă semantică, cea a ebr. *šĕmû'a* 'tradiţie' (literal: 'ceea ce a fost auzit'). Ideea de tradiţie apare şi în Deut. 4:9; 11:19; Iov 8:8-10. ♦ Echivalat de obicei prin gr. *σύνεσις* 'înţelegere; inteligenţă', ebr. *śēkel* este un termen-cheie din seria terminologică sapienţială, însemnînd, în funcţie de context, 'cunoaştere', 'prudenţă', 'intuiţie', 'bun simţ', 'înţelegere'. ♦ A fi în stare să formulezi răspunsul potrivit unei circumstanţe (gr. *δοῦναι ἀπόκρισιν*, ebr. *lĕhāšîb pitgām*, literal: 'a întoarce un cuvînt') reprezintă una dintre abilităţile importante ale omului educat şi înţelept; *cf.* şi *supra* 5:13, ca şi *infra*, 11:8. ♦ Versetele 11 şi 12 sînt citate de Ioan Gură de Aur într-un pasaj din comentariile sale la *Cartea lui Iov*, unde vorbeşte despre virtuţile tradiţiei: „Ceea ce au dobândit bătrânii din experienţa faptelor, aceasta şi tu, tânăr fiind, ai dobândit din belşug din istorisirea faptelor. Multe au pătimit aceia, multe au văzut. Şi tu vei vedea, dacă vei vrea să parcurgi Scripturile cu multă atenţie. De aceea cineva zicea: «Orice istorisire sfântă să o asculţi». «Povestirea bătrânilor nu o trece cu vederea; că şi aceştia au învăţat de la părinţi lor»" (IOAN HRIS., IOV, p. 135).

8:13

Metafora focului ca pasiune nimicitoare reapare mai jos,

9:9, ca şi în Iov 31:12. Ideea este aici că înţeleptul trebuie să evite să intre în dispută cu „păcătosul" (ebr. *lēs*, gr. *ἁμαρτωλός*), pentru a nu se compromite.

8:15-16

Sirah constată cu realism că, în ciuda reglementărilor legale destul de precise şi de minuţioase privitoare la împrumuturi şi cauţiuni (*cf. infra*, 29:1-7), abuzurile celor bogaţi şi puternici erau frecvente (*cf. infra*, 29:14-20, dar şi Parim. 6:1-5; 11:15; 17:18 etc.). ♦ Verbul gr. *ἐγγυάω* 'a se institui garant', ca şi substantivul *ἐγγύη* 'garanţie' sînt tradiţional redate în română prin *a* (*se*) *chezăşui*, respectiv *chezaş* (aici, formularea prohibitivă *μὴ ἐγγυήσῃ* este tradusă astfel: BIBL.1688: *să nu te chizăşuieşti*, BIBL.ANANIA: *nu te pune chezaş*).

8:17

În *Septuaginta*, ultima parte a versetului este *κατὰ γὰρ τὴν δόξαν αὐτοῦ κρινοῦσιν αὐτῷ*, literal: *după mărirea lui vor judeca lui* (BIBL.1688), în sensul că judecătorii vor fi părtinitori cu colegii lor.

8:18-19

Conţinutul acestui aforism pare să se bazeze pe experienţa de călător a lui Sirah, transparentă de asemenea în 37:9 şi urm. Pentru desemnarea unui tovarăş de călătorie nepotrivit, în HEBR. apare adj. '*zārî* 'violent; neîndurător; iraţional', redat prin gr. *τολμηρός* 'temerar', *cf. îndrăzneţ* (BIBL.1688), *ne'nfricat* (BIBL.ANANIA), *Waghals* 'cutezător, temerar' (BIBL.LUTHER), *aventurier* (BJ), *audacieux* (TOB), *ruthless* 'neîndurător' (AB). ♦ Gr. *ἀφροσύνη*, pe care l-am tradus de regulă prin *nechibzuinţă*, semnifică un complex de trăsături morale negative opuse conţinutului gr. *εὐφροσύνη* (pentru care *cf. supra*, 1:12).

8:20

Omul impulsiv şi agresiv (aici ebr. *ba'al 'ap*, literal: 'stăpînul mîniei', gr. *θυμώδης*), *cf. mînios* (BIBL.1688, BIBL.ANANIA), *coléreux* (BJ), *violent* (TOB), *quick-tempered* (AB), este privit frecvent în VT ca o veritabilă catastrofă, *cf.* Parim. 22:24; Is. 48:4 etc.

8:22

Adj. gr. *μωρός*, reprodus de regulă de rom. *nebun*, apare foarte frecvent în cărţile sapienţiale. ♦ Am explicitat ideea lipsei de discreţie, formulată neclar în *Septuaginta*: *οὐ γὰρ δυνήσεται λόγον στέρξαι*, literal: *nu va putea să priimească cuvînt* (BIBL.1688).

8:23

Secvenţa din *Septuaginta*: *ἐνώπιον ἀλλοτρίου μὴ ποιήσῃς κρυπτόν*, redată literal în BIBL.1688 prin *înaintea striinului să nu faci ascunsu*, reproduce literal turnura frastică din HEBR., unde, în plus, mai există şi un joc de cuvinte între ebr. *zār* 'străin' şi *rāz* 'secret'. ♦ Prin *s-ar putea ivi* ne-am ţinut aproape de gr. *τέξεται*, literal: *să va naşte* (BIBL.1688); sensul activ explicit este '(străinul) va născoci', *cf. inventer* (BJ). ♦ În loc de *să nu te aştepţi la recunoştinţă* (după *Septuaginta*: *μὴ ἀναφερέτω σοι χάριν*), în HEBR. avem „să nu îndepărtezi de la tine fericirea", ceea ce face încă şi mai clară ideea că discreţia este cea mai sigură garanţie a securităţii personale.

Capitolul 9

9:1

Prima parte a versetului este în *Septuaginta* minată de literalism: *μὴ ζήλου γυναῖκα τοῦ κόλπου σου* (literal: *nu rîvni muiêrea sînului tău*, în BIBL.1688). Verbul românesc *a rîvni* s-a „acomodat" din punct de vedere semantic, preluînd în vechile traduceri biblice româneşti ambele grupuri de sensuri ale corespondentului său din *Septuaginta*, vb. gr. *ζηλόω*, şi anume: 1. 'a dori cu ardoare' şi 2. 'a invidia' sau 'a gelozi'. Împreună cu derivatele sale *rîvnă* şi *rîvnitor*, vb. *a rîvni* (împrumut după slavonul ***рьвьновáти***) apare foarte frecvent în vechile psaltiri din secolul al XVI-lea, ca şi în BIBL.1688, ca echivalent al gr. *ζηλόω* (*cf.*, de ex., Num. 5:14; Deut. 32:21). Înregistrînd relativ corect pasajele corespunzătoare celor două locuri menţionate mai sus, autorii dicţionarului academic al limbii române (DLR) nu au făcut însă nici o referire la contextul biblic, determinant pentru respectiva configuraţie semantică. ♦ Ebraismul „femeia sînului tău" ca desemnare a soţiei legitime apare în Deut. 13:7 şi 28:54. ♦ Potrivit contextului, am tradus aici prin *deprindere rea* gr. *παιδεία πονερά*, literal: *învăţătură rea* (BIBL.1688). ♦ Despre implicaţiile ritualice şi juridice ale geloziei, *cf.* Num. 5:14.

9:2

În *Septuaginta*, literal: *μὴ δῷς γυναικὶ τὴν ψυχήν σου* = *să nu dai muierii sufletul tău* (BIBL.1688). Despre valorile semantice speciale ale „sufletului", *cf. supra*, 4:2 şi 5:2. ♦ Avertismentul are în vedere atît femeia virtuoasă, menţionată în versetul 1, cît şi femeia în ipostazele degradant-imorale menţionate în versetele următoare.

9:3

Verbul gr. *ὑπαντάω* 'a merge în întîmpinarea cuiva; a întîlni' (*cf.* BIBL.1688: *nu te timpina cu muiêrea ce să face talaniţă*) este uneori întrebuinţat în *Septuaginta* ca exprimare eufemistică pentru 'a avea relaţii sexuale', după vb. ebr. *qrb* 'a se apropia', dar şi 'a întreţine raporturi sexuale' (*cf.* Lev. 18:6; 14 şi 19; Deut. 22:14; Is. 8:3; Iez. 18:6). ♦ Noţiunea de „femeie prostituată" este lexicalizată în acest loc în *Septuaginta* prin participiul verbului *ἑταιρίζω* 'a practica meseria de curtezană', în sintagma *γυνὴ ἑταιριζομένη*, *cf. courtisane* (BJ, TOB). Echivalentul *talaniţă* (cuvînt cu origine necunoscută, atestat prima dată în anul 1633 în DRHA XXI, p. 502) mai apare încă o dată în BIBL.1688, în secvenţa *de fămêie tălaniţă fecior eşti tu*, după *Septuaginta*: *γυνὴ ἑταίρα* (Jud. 11:2); un verset mai sus (Jud. 11:1), diferenţa sinonimică este realizată prin opţiunea *femeie curvă*, după gr. *γυνὴ πορνή*. De altfel, adj./subst. *curvă*, împreună cu vb. *a*

(*prea*)*curvi*, sînt termenii tradiţionali pentru „prostituată" în tradiţia textuală românească. În contextul nostru, Sirah 9:3, 6, BIBL.1990 şi BIBL.ANANIA renunţă la diferenţiere sinonimică şi preferă peste tot *desfrînată*. Interesant de menţionat că în HEBR., în contextele amintite femeia prostituată este denumită prin expresia „femeie străină" (*cf.* AB: *strange woman*), ca şi în Parim. 2:16; 5:3; 7:5; 22:14; 23:27 (peste tot, în BIBL.1990: *femeia străină*). ♦ După DUESBERG/ FRANSEN, p. 131, întrebuinţînd cu referire la stratagemele femeii sintagme precum *în laţurile* (gr. *εἰς τὰς παγίδας*) sau *în mrejele* (gr. *ἐν τοῖς ἐπιχειρήμασιν*), Siracidul are în minte un paralelism metaforic contrastiv cu „obezile" şi „lanţurile" înţelepciunii, menţionate în 6:24-27. ♦ În a XIV-a omilie la statui a Sfîntului Ioan Gură de Aur găsim un amplu discurs de condamnare a prostituţiei feminine, care porneşte de la o parafrază a versetelor 3 şi 8 ale prezentului capitol din Siracid: „De aceea îndeamnă cineva zicând: «Nu privi cu prea multă luare-aminte o frumuseţe străină, nici nu te întâlni cu o femeie desfrânată!» (...) Desfrânata nu ştie să iubească, ea doar unelteşte; sărutul ei are venin, iar gura sa, otravă. Şi chiar dacă acest lucru nu apare imediat, chiar de aceea trebuie să fugim şi mai mult de ea, fiindcă tăinuieşte pieirea, ţine moartea ascunsă şi nu îngăduie să se vadă de la început. Încât, dacă cineva caută plăcerea şi o viaţă plină de bună-dispoziţie, să fugă de tovărăşia femeilor dedate prostituţiei, căci ele umplu sufletele celor iubiţi de nenumărate războaie şi tulburări, aţâţându-i, prin toate cuvintele şi faptele lor, spre neîntrerupte lupte şi certuri" (IOAN HRIS., OM. STAT., II, p. 121).

9:4

Un episod în care cîntăreaţa cu harpa (gr. *ψαλλούση*) apare ca prostituată avem în Is. 15:16. ♦ Tradus de noi prin *mreje* (*cf.* BJ, TOB: *artifices*), gr. *ἐπιχειρήματα* apare doar aici în *Septuaginta*, sensul curent în greaca comună fiind cel de 'tertip, stratagemă (militară)'; normală este (dat fiind spectrul semantic al termenului românesc vechi), în BIBL.1688, echivalarea prin *meşterşuguri*; forţată este însă preluarea *meşteşuguri* în BIBL.ANANIA.

9:5

Legea prevedea că, dacă un bărbat deflorează o virgină (gr. *παρθένος*), este obligat să plătească tatălui 50 de sicli de argint şi să o ia de soţie (Deut. 22:28-29); dacă fata respectivă era logodită, atît ea, cît şi bărbatul trebuiau ucişi cu pietre (Deut. 22:23-24). ♦ Verbul *a blăzni* din MS.45 are sensul 'a înşela, a amăgi; a seduce', este un împrumut după slavon. ***блазнити*** '*idem*' şi apare frecvent în textele româneşti vechi.

9:6

În original, se repetă expresia din versetul 2.

9:7

În căutarea unei prostituate! HEBR. continuă: „privindu-te tu însuţi ca pe un nebun şi tîrguindu-te la preţ în spatele casei ei".

9:8

Frumuseţea străină (gr. *κάλλος ἀλλότριον*) este frumuseţea unei femei măritate. ♦ Despre metafora focului, *cf. supra*, 8:13. ♦ În omiliile sale la cartea profetului Osea, Sfîntul Ioan Gură de Aur comentează acest pasaj astfel: „Iată de ce un înţelept ne dă un sfat în termenii următori: «Să nu rîvneşti o frumuseţe străină!» Nu a spus: Să nu priveşti. Asta ar însemna că totul se petrece la întîmplare. El spune însă: «Să nu rîvneşti», îndepărtînd astfel observarea intenţionată, privirile îndoielnice, contemplarea prelungită care se nasc dintr-un suflet depravat şi desfrînat. Dar ce pagubă s-ar ivi? aş putea fi întrebat. «Dragostea se aprinde ca focul!» s-a spus" (IOAN HRIS., OS., II, 4, 57).

9:9

Versetul este citat de Efrem Sirul într-un context virulent misogin: „Ce este femeia? Cursă împodobită, care amăgeşte pe oameni întru dezmierdări, care cu faţa adică luminată şi cu ochii îmbie şi cu obrajii zâmbeşte, iar cu limba viersuieşte şi cu glasul îndulceşte şi cu cuvintele ademeneşte şi haina şi-o tîrăşte şi cu picioarele joacă şi cu chipul place şi cu trupul curveşte şi cu lucrurile ucide. Că pe mulţi, zice, rănindu-i i-a surpat şi nenumăraţi sînt aceia pe care i-a ucis. Pentru aceea şi zice: «Cu frumuseţea femeii mulţi s-au rătăcit, că din aceasta iubirea se aprinde ca un foc»" (EFREM SIRUL, CUV., p. 95).

9:10-11

Opţiunea din BIBL.1688 este foarte apropiată de SEPT.FRANKF.: *Cu muiêrea măritată să nu şăzi nice într-un chip şi să nu pilduieşti cu dînsa în casă, ca nu cîndai să va pleca sufletul tău asupra ei şi cu duhul tău vei luneca la pieire* — *μετὰ ὑπάνδρου γυναικός μὴ κάθου τὸ σύνολον καὶ μὴ συμβολοκοπήσῃς μεταὐτῆς ἐν οἴνῳ, μήποτε ἐκκλίνῃ ἡ ψυχή σου ἐπ᾽αὐτὴν καὶ τῷ πνεύματί σου ὀλίσθῃς εἰς ἀπώλειαν*. Acest pasaj pune probleme interesante de interpretare, între altele şi deoarece conţine o creaţie lexicală care apare doar în *Septuaginta*, vb. gr. *συμβολοκοπέω*, pe care am decis să îl echivalăm global prin *a chefui*, orientîndu-ne după indicaţiile lexicografilor care îl glosează prin 'rechercher les pique-niques' (BAILLY, *s.v.*) sau 'to be given to feasting' (LSJ, *s.v.*). Din LSJ şi din CONCORD. (*Appendix*, *s.v.*) mai aflăm că, sub forma adjectivală *συμβολοκόπος*, noţiunea aceasta mai apare de două ori în Parim. în versiunile greceşti mai tîrzii ale lui Aquila, Symmachus şi Theodotion. Verbul nostru este un compus din substantivul gr. *συμβολή*, termen polisemantic însemnînd, între altele, 'contribuţie în bani la organizarea unei petreceri; petrecere campestră', şi verbul gr. *κόπτω*, de la al cărui sens de bază 'a lovi' s-a dezvoltat şi sensul 'a obosi, a uza prin exces'. Acest verb mai apare la *Septuaginta* încă o dată, mai jos, Sir. 18:33, precum şi în Deut. 21:20; vechii interpreţi români dovedesc de data aceasta multă imaginaţie interpretativă, procedînd la analiza semantică a elementelor compusului şi traducînd prin sintagmele *făcînd sfat de osteneală* şi, respectiv, *făcînd zăloage beţivêşte* (BIBL.1688).

♦ Cît priveşte verbul *a pildui*, selectat aici de autorii BIBL.1688, atestările din DLR ne arată că era întrebuinţat în secolul al XVII-lea (de D. Cantemir) cu sensul 'a spune ceva pe ocolite, folosind anumite simboluri sau alegorii', sens care putea servi intenţiei traducătorilor de a sugera imaginea unui chef degradant şi dezonorant. BIBL.MICU păstrează interpretarea înaintaşilor dar operează o actualizare a sensului: *Cu muiare măritată nicidecum să nu şezi şi în pilde să nu vorbeşti cu ea în vin* (identic în BIBL.1819; în BIBL.ŞAGUNA şi BIBL.1914: *bînd vin*). O formulare radical nouă în BIBL.RADU-GAL.: *Nu te aşeza niciodată lîngă o femeie măritată şi nu te apuca cu ea să te întreci la băute*. De menţionat că BIBL.1688 prezintă lecţiunea *în casă*, după SEPT.FRANKF. *ἐν οἴκῳ*, în timp ce celelalte versiuni ale *Septuagintei* au lecţiunea *ἐν οἴνῳ* 'cu vin'. Corectînd prin *în vin*, BIBL.MICU remarcă în nota de subsol: „în cea vechie: *în casă*". Alte interpretări: *non alterceris cum illa in vino, ne forte declinet cor tuum in illam et sanguine tuo labaris in perditionem* (VULG., v. 13); *sitze nicht bei der Frau eines andern und schmause nicht mit ihr und scherze nicht mit iht beim Wein* (BIBL.LUTHER); *ne festoie pas avec elle en buvant du vin* (TOB); *pique-niquer du vin avec elle* (BJ); *with a married women recline not at table nor drink intoxicants with her* (AB); *nu petrece cu ea bînd la masă* (BIBL.ANANIA). ♦ Expresia gr. *ἐν πνεύματί σου* 'cu duhul tău' mai poate fi interpretată şi în sensul 'datorită pasiunii tale' (*cf. passion* – BJ, TOB); în HEBR. avem „sînge" (*cf. sanguine tuo* – VULG. şi *in blood* – AB). ♦ Adulterul era pedepsit cu moartea, *cf.* Lev. 20:10; Deut. 22:22. După BOX/ OESTERLY, p. 436-437, Sirah îşi exprimă aici dezacordul cu obiceiul, care căpătase răspîndire în vremea sa, ca femeile să fie admise la petrecerile bărbaţilor alături de soţii lor, ceea ce constituia un factor perturbator în raport cu rigoarea prescripţiilor tradiţionale.

9:13

În Luc. 5:38-39 regăsim, în alt context metaforic, imagistica „vin vechi/ vin nou".

9:15

Optînd pentru formula *să nu te bucuri de bucuria nelegiuiţilor*, ne-am păstrat aproape de *Septuaginta*: *μὴ εὐδοκήσῃς ἐν εὐδοκίᾳ ἀσεβῶν*, acolo unde BIBL.1688 este foarte vagă: *să nu voieşti întru bunăvrêrea celor necredincioşi*; *cf.* BIBL.ANANIA: *nu-ţi face plăcere din plăcerea nelegiuiţilor*; foarte explicit în BIBL.LUTHER: *hab kein Gefallen an dem, was den Gottlosen gefällt*; SEPT.ZIEGLER propune o lecţiune mai bună, cu *εὐοδία* 'izbîndă, reuşită, succes' în loc de *εὐδοκία* ca în SEPT.RAHLFS (după majoritatea manuscriselor), lecţiune acceptată de interpreţi mai recenţi: *opt not for the success of pride* (AB), *ne te félicite pas de la réussite des impies* (BJ), *n'approuve pas la réussite des impies* (TOB). ♦ Iudeii erau convinşi că pedeapsa pentru păcate va fi primită de fiecare în timpul vieţii.

9:16-18

Dreptul de viaţă şi de moarte asupra supuşilor (în text: gr. *ἐξουσία τοῦ φονεύειν*) îl aveau în epoca elenistică atît regele, cît şi funcţionarii şi comandanţii militari. Avertismentul Siracidului corespunde aşadar unei ameninţări cît se poate de reale. De aici compararea vieţii cu umbletul printre curse (gr. *ἐν μέσῳ παγίδων*) sau cu expunerea pe meterezele unei cetăţi (*ἐπὶ ἐπάλξεων πόλεως*).

9:19

Omul înţelept are datoria de a-şi sfătui semenii (gr. *στόχασαι τοὺς πλησίον*), neputînd, la rîndul său, intra în dialog decît cu oamenii înţelepţi (gr. *μετὰ σοφῶν συμβουλεύου*), *cf.* Parim. 13:14; 15: 31.

9:20-21

Singura temă legitimă într-o discuţie (gr. *διαλογισμός*) între oameni inteligenţi sau într-un discurs (gr. *διήγησις*) este Legea lui Dumnezeu. ♦ Pentru *Cel Preaînalt*, *cf. supra*, 4:10. ♦ Prin *comeseni* am redat conţinutul gr. *σύνδειπνοι* (compus calchiat în BIBL.1688: *împreună-ţinători*), *cf. convivae* (VULG.), *commensaux* (BJ), *compagnons de table* (TOB), *table compagnons* (AB). ♦ *Bărbaţii drepţi* (gr. *ἄνδρες δίκαιοι*, ebr. *'anšê sedeq*, literal: 'oameni ai dreptăţii') sînt înţelepţii, deoarece, potrivit concepţiei Siracidului, esenţa înţelepciunii constă în cunoaşterea şi respectarea Legii şi în teama faţă de Dumnezeu.

9:22

Secvenţă obscură în *Septuaginta*: *ἐν χειρὶ τεχνιτῶν ἔργον ἐπαινεστθήσεται, καὶ ὁ ἡγούμενος λαοὺ σοφός ἐν λόγῳ αὐτοῦ*, literal: *În mîna meşterilor lucrul să va lăuda şi povăţuitoriul nărodului — înţelept în cuvîntul lui* (BIBL.1688). Am optat pentru explicitarea unei paralele metaforice între dexteritatea manuală a artizanului (gr. *τεχνίτης*) şi ingeniozitatea verbală (gr. *λόγος*) de care trebuie să dea dovadă un conducător (gr. *ἡγούμενος*).

9:23

Pentru *guraliv*, *cf. supra*, 8:4. ♦ Expresia gr. *ὁ προπετὴς ἐν λόγῳ αὐτοῦ*, pe care am tradus-o prin *cel nestăpînit la vorbă* (*cf. cel dîrzu la cuvîntul lui*, BIBL.1688) reprezintă o altă desemnare a omului flecar şi palavragiu şi reapare în *Septuaginta* în Parim. 10:14; 13:3; *cf. l'homme emporté* (TOB), *le bavard* (BJ), *whoever talks rashly* (AB).

Capitolul al 10-lea

10:1

În acest context, ca şi în alte locuri, cuvintele *judecător* (gr. *κρίτης*) şi *cîrmuitor* (gr. *ἡγούμενος*) se referă la aceeaşi realitate istorică, desemnînd ideea de 'magistrat, căpetenie, conducător', *cf. gouvernant* (BJ), *magistrate* (AB). Corespondentul ebr. *šôpēt* 'judecător' era numele tradiţional al căpeteniei unei comunităţi israelite, între atribuţiile căreia se înscriau organizarea cetăţii, asigurarea ordinii publice şi a apărării, administrarea resurselor financiare şi materiale, şi mai puţin exercitarea funcţiilor juridice propriu-zise, care

cădeau în sarcina preoţilor. După cum indică relaţia etimologică şi o atestă şi documentele, această funcţie era cunoscută şi altor neamuri semitice, fiind similară, de exemplu, cu cea a „sufiţilor" cartaginezi. ♦ Gr. *ἡγεμονία*, pe care l-am tradus prin *cîrmuire*, poate fi înţeles şi ca 'autoritate' (*l'autorité*, în BJ, TOB). ♦ Exprimată în fel şi chip în paremiologia tuturor popoarelor, ideea că orice comunitate îşi are căpeteniile pe care le merită (*cf.* dictonul lat. *qualis pastor talis grex*) reapare în Iez. 16:44.

10:2-3

În HEBR. există un subtil joc de cuvinte între doi termeni cu acelaşi radical (*yšb* 'a se înmulţi'), şi anume ebr. *yôšĕbāyw* 'cei care locuiesc în ea' din v. 2 şi ebr. *nôšebet* 'se înmulţesc, sporesc' din v. 3. Autorul versiunii greceşti a încercat o transpunere a acestei figuri etimologice prin *οἱ κατοικοῦντες – οἰκισθήσεται*, cuvinte cu acelaşi radical (gr. *οἶκος* 'locuinţă'). Rezultatul este îndoielnic, întrucît, dacă *οἱ κατοικοῦντες* este transparent din punct de vedere semantic ('cei care locuiesc'), verbul *οἰκισθήσεται* se pretează la interpretări diverse, *cf. grows* 'sporeşte' (AB), *doit sa prospérité* (BJ), *est fondée* (TOB), *propăşeşte* (BIBL.ANANIA); soluţia noastră: *dăinuie*. Paralelismul sintactico-semantic este păstrat în BIBL.1688: *ceia ce lăcuiesc... să va lăcui*. ♦ Gr. *βασιλεύς* este echivalat în tradiţia biblică românească prin *împărat*. ♦ Am tradus aici gr. *σύνεσις* prin *chibzuinţă* (*cf. supra*, 1:16 şi 3:28). ♦ Prin *principe* am echivalat gr. *δυνάστης*, cu sensul generic 'persoană care are autoritate asupra altora' (*cf.* TOB, AB: *princes*, BJ: *chefs*); în BIBL.1688: *celor sîlnici* ('puternici'), termen curent în epocă.

10:4

Gr. *ἐξουσία* 'putere de decizie; atribuţiile guvernării' (*cf.* BIBL.1688: *stăpînirea*; AB: *sovereignity*) este un sinonim pentru *ἡγεμονία*, întrebuinţat mai sus. În acest loc este formulat temeiul vetero- şi neotestamentar al regalităţii: Dumnezeu este deţinătorul unic al suveranităţii şi puterii depline, pe care o deleagă *la momentul potrivit* (gr. *εἰς καιρόν*), celui *de care este nevoie* (*τὸν χρήσιμον*). *Cf.* Dan. 2:21; 4:14; Sol. 6:3 şi urm.; Luc. 1:52. Dedus cu necesitate din monoteismul iudaic (respectiv creştin), acest principiu se afla în contradicţie ireductibilă cu doctrina oficială a statului elenistic, întrucît, asemenea marilor regi ai Babilonului, atît stăpînii Seleucizi ai Palestinei, cît şi faraonii Egiptului ptolemaic (precum şi, de asemenea, mai tîrziu, împăraţii romani), pretindeau să fie consideraţi ei înşişi zei.

10:5

Gr. *εὐοδία*, calchiat în BIBL.1688 prin compusul *bună-călătoriia*, se referă la succesul social al unei persoane, *cf.* TOB, BJ: *le succès*, BIBL.ANANIA: *izbînda*. ♦ *Mărirea*, după gr. *δόξα*, corespunde aici ebr. *hôd* 'splendoare; majestate'; pentru sensurile complexe şi multiple ale gr. *δόξα*, *cf.* şi *supra*, 1:10 şi 5:15. ♦ După TOB (p. 2159, nota), echivalînd termenul ebraic pentru „legislator" prin gr. *γραμματεύς* (în română, tradiţional: *cărturar*), traducătorul a adaptat referinţa la realităţile Egiptului, unde scribii erau asimilaţi înalţilor funcţionari. ♦ Un pasaj din Origene (*Omilii la Ezechia*, IX, 5) pare un ecou al acestor disocieri ale Siracidului: „Voi relata povestea lui David, acolo unde scrie că a săvîrşit un păcat faţă de Urie. Înainte de Urie, David nu făcuse nici o greşeală, era un bărbat fericit şi fără pată înaintea Domnului" (ORIGENE, EZEC., p. 320-321).

10:6

Trimitere foarte probabilă la îndemnul de a-ţi iubi aproapele ca pe tine însuţi, formulat în Lev. 19:18. ♦ *Să nu faci nimic dintr-un avînt pripit* este înţelesul contextual exact al gr. *μὴ πρᾶσσε μηδὲν ἐν ἔργοις ὕβρεως*, literal: *nu face nemică cu lucrurile semeţiei* (BIBL.1688); cuvînt complex, gr. *ὕβρις* (*hybris*-ul tragicilor greci!) mai poate fi interpretat, pe lîngă sensul de 'ardoare excesivă, impetuozitate', şi în sensul de 'lipsă de măsură; orgoliu, insolenţă' (*cf.* AB, TOB, BJ: *arrogance*).

10:7

Orgoliul (gr. *ὑπερηφανία*, ebr. *zādon*, în tradiţia românească: *trufia*) era considerat de evrei un păcat capital, cauză a decăderii şi sursă a păcatului primar (*cf.* Fac. 3:4-6) şi a „amestecului limbilor" din episodul turnului Babel (*cf.* Fac. 11:1-9). VT abundă în evenimente care ilustrează pedepsirea de către Dumnezeu a orgoliului uman: prăbuşirea regelui din Tir (Iez. 28:1 şi urm.), alungarea de la domnie a lui Nabucodonosor (*cf.* Dan. 4:27 şi urm.) etc. Această atitudine faţă de păcatul trufiei este moştenită şi în NT, *cf.* Mat. 23:12; Iac. 4:6; 1Petr. 5:5. ♦ Un păcat major era socotită şi nedreptatea (gr. *ἀδικία*, ebr. '*ōšeq* 'opresiune').

10:8

„Puterea regală" este semnificată de gr. *βασιλεία* (BIBL.1688: *împărăţiia*), *cf. la souveraineté* (BJ), *la royauté* (TOB), *dominion* (AB). ♦ Prin *violenţe* am tradus aici gr. *ὕβρεις*, cuvînt pentru ale cărui înţelesuri *cf.* nota anterioară. ♦ După DI LELLA, p. 224, acest pasaj conţine o referinţă directă la evenimente politico-militare cu care Sirah a fost contemporan. În anul 217 î.Hr., Antioh al III-lea cel Mare, regele seleucid al Siriei, a încercat să smulgă de la egipteni controlul asupra Palestinei, dar a fost înfrînt în bătălia de la Raphia de către Ptolemeu al IV-lea Philopator. Două decenii mai tîrziu, în lupta de la Panium (198 î.Hr.), Antioh al III-lea l-a învins pe tînărul Ptolemeu al IV-lea Epiphanes, înglobînd Palestina în regatul seleucid. ♦ În plus, în SEPT.ZIEGLER apare secvenţa: „Nimic nu este mai nelegiuit decît acela care iubeşte banii; un astfel de om îşi scoate chiar şi sufletul la vînzare".

10:9

Pasaj obscur în *Septuaginta*: *τὶ ὑπερηφανεύεται γῆ καὶ σποδός; ὅτι ἐν ζωῇ ἔρριψα τὰ ἐνδόσθια αὐτοῦ*, literal: *Ce să semeţească pămîntul şi cenuşa? Căci în viaţă am lepădat droburile lui* (BIBL.1688); vb. *am aruncat* (gr. *ἔρριψα*) nu are nici o justificare în context; în HEBR. apare verbul *rmm* 'a deveni vierme; a putrezi', sugerîndu-se astfel futilitatea destinului uman prin imaginea derizorie a intestinelor aflate în

putrefacţie, *cf. un être qui, vivant, a déjà les tripes dégoûtantes* (BJ), *de son vivant ses intestines sont pourriture* (TOB). ♦ Expresia *pămînt şi cenuşă* (ebr. *'āpār wa'ēper*, gr. *γῆ καὶ σποδός*, lat. *terra et cinis*) reapare mai jos, 17:32 şi 40:30; cuvintele sînt întrebuinţate de Avraam (Fac. 18:27), pentru a se autodefini ca om în faţa lui Dumnezeu. ♦ Prin *măruntaie* (BIBL.1688: *droburile*) am redat conţinutul ebr. *ginyô* 'ceea ce se află în interiorul lui', calchiat de gr. *τὰ ἐνδόσθια*, literal: 'cele se se află în interior', creaţie lexicală întrebuinţată în *Septuaginta* pentru desemnarea intestinelor (*cf.* Ieş. 12:9; 29:17; Lev. 4:8; 8:16). ♦ Origene (*Omilii la Ezechia*, IX, 2) întrebuinţează cuvintele de aici ale Siracidului într-un context în care orgoliul este definit ca păcatul suprem: „Îngîmfarea, orgoliul, aroganţa sînt păcate ale diavolului şi din cauza acestor greşeli acesta a părăsit cerul spre a coborî pe pămînt. (...) Într-adevăr, ce spune Scriptura? «De ce se arată plin de trufie cel care nu este decît pămînt şi cenuşă?» Şi: «Fiind încă în viaţă şi-a aruncat măruntaiele!» Trufia este păcatul cel mai mare dintre toate păcatele şi principalul păcat al diavolului. Păcatele diavolului (...) izvorăsc din trufie" (ORIGENE, EZEC., p. 304-305). Pasajul pare să-l fi impresionat şi pe Sfîntul Augustin, care îl parafrazează în următorul context: „Cînd m-am întrebat ce este această sănătate, nu am descoperit deloc o substanţă, ci perversitatea unei voinţe care se întoarce cu spatele către tine, spre lucrurile cele mai de jos, «lepădîndu-şi măruntaiele» şi umflîndu-se trufaşă în afară" (AUGUSTIN, CONFES., p. 152).

10:10

Am reprodus întocmai textul din *Septuaginta*: *μακρὸν ἀρρώστημα, σκώπτει ἰατρός*, literal: *boala îndelungată taie-o doctorul* (BIBL.1688), cu înţeles obscur. În HEBR. relaţia semantico-sintactică agent/ obiect direct este cu totul alta: „o boală neînsemnată îşi bate joc de doctor", *cf. a slight illness – the doctor jests* (AB), *eine leichte Krankheit – der Arzt scherzt* (BIBL.LUTHER); alţi interpreţi combină izvorul grecesc cu cel ebraic, încercînd să dea un sens coerent secvenţei: *une longue maladie défie le médecin* (TOB), *une longue maladie se moque du médecin* (BJ), *boala lungă îşi bate joc de doctor* (BIBL.ANANIA). DI LELLA, p. 225, găseşte că semnificaţia versetului este clară: „ceea ce la un moment dat este o simplă înştiinţare despre boala regelui, de care doctorul nu se îngrijorează, se termină a doua zi prin moartea pacientului". Acelaşi autor interpretează corelaţia făcută de Sirah în context între ideea de regalitate şi cea de coruptibilitate şi instabilitate a destinului uman ca o diatribă voalată la regii helenistici, care se proclamau „zei pe pămînt" şi „stăpîni ai lumii".

10:11

„Tîrîtoarele" (gr. *ἑρπετά*), „fiarele" (gr. *θηρία*) şi „viermii" (gr. *σκώληκας*) sînt reprezentări simbolice ale morţii şi putrefacţiei.

10:12-14

De aici şi pînă la versetul 18, Siracidul detaliază tema incompatibilităţii dintre orgoliul uman şi teama faţă de Domnul, definită încă de la primele versete (*cf. supra*, 1:11-14) drept „început al înţelepciunii". ♦ Gr. *ἀρχή* înseamnă 'început' (*cf.* AB: *the beginning of pride*; TOB: *le comencement de l'orgueil*), dar şi 'principiu, temei' (*cf.* BJ: *le principe de l'orgueil*). ♦ Pentru *trufie*, *cf. supra*, 10:7. ♦ Expresia *împotriva celui care l-a creat* corespunde gr. *τοῦ ποιήσαντος*, participiu prezent al vb. gr. *ποιεῖν* 'a face, a plăsmui, a crea'. ♦ În loc de *cel care stăruie într-însa*, după *Septuaginta*: *ὁ κρατῶν αυτῆς*, în HEBR. avem subst. *māqôr* 'izvor, sursă', *cf.* AB: *a source*. ♦ Prin *dezlănţuie un noian de spurcăciune* am explicitat ce se spune în *Septuaginta*: *ἐξομβρήσει βδέλυγμα*, literal: *ploa-va scîrbă* (BIBL.1688), *cf. revarsă urîciune* (BIBL.ANANIA). ♦ Gr. *βδέλυγμα* (ebr. *zimmî*), redat de obicei prin rom. *spurcăciune*, desemnează în *Septuaginta* tot ceea ce este impur şi nociv. ♦ *Nenorociri* (gr. *τὰς ἐπαγωγάς*) corespunde ebr. *nega'*, care înseamnă şi 'plagă; semn de mizerie şi boală', cuvînt întrebuinţat şi în Fac. 12:17 (*Septuaginta*: *ἐτάσμος* 'încercare') şi Ieş. 11:1 (*Septuaginta*: *πληγή* 'plagă'). ♦ Versetul 10:12 este citat de Ioan Hrisostomul (*Omilii la Osea*) în următorul context: „Există oare o fiinţă mai slabă decît cel orgolios? Cel care şi-a pierdut vederea este în primejdie de a fi batjocorit de toată lumea, la fel şi cel care nu îl cunoaşte pe Domnul – «Începutul trufiei, s-a spus, înseamnă a nu-l cunoaşte pe Domnul» – nu scapă de loviturile oamenilor. Chiar dacă este puternic, Dumnezeu nu are nevoie de o linie de bătaie împotriva lui, căci dacă voinţa divină a fost de ajuns ca să producă toate lucrurile, cum ar putea ea să nu fie de ajuns pentru a le distruge?" (IOAN HRIS., OS., III, 4, 20). ♦ Ca un păcat capital este înţeles orgoliul şi de Sfîntul Augustin în comentariul său la prima epistolă a lui Ioan (VIII, 6), unde orgoliul şi avariţia sînt prezentate ca păcate complementare: „De aceea sufletul trufaş a depăşit măsura şi, într-un anumit fel, a devenit zgîrcit. (...) S-a spus: «Trufia este începutul oricărui păcat»" (AUGUSTIN, COMM. IOAN, p. 351). ♦ Şi pentru Sfîntul Grigorie cel Mare trufia este sursa tuturor nenorocirilor, căci într-una din omiliile sale la Ezechiel (II, VI, 7), citim: „Atîta timp cît trăim viaţa aceasta, nu ne aflăm oare în stare de război împotriva duhurilor răului? (...) Se poate întîmpla ca un doctor să simtă în inima lui un imbold de glorie deşartă. Cu grijă, pentru ca să nu piară el însuşi şi să nu îi ducă şi pe alţii la pierzanie prin exemplul lui, îşi face un examen de conştiinţă, se ceartă pentru asemenea gînduri; aducîndu-şi aminte de viaţa celor care îl ascultă, el se smereşte şi face tot ce este cu putinţă ca să împiedice gloria deşartă să ajungă stăpînă în sufletul său, îndrumător al faptelor sale. Căci este scris: «Începutul oricărui păcat este trufia.» Care va fi deci, în ochii lui Dumnezeu, fructul unei fapte bune, dacă aceasta este putrezită la rădăcină datorită golirii deşarte?" (GRIGORIE, OM. EZEC. II, p. 282-283).

10:15

Ideea că Domnul este unica sursă de legitimare a puterii politice, pe care o atribuie şi o ia oamenilor potrivit

propriei sale voinţe, este un topos biblic (*cf.* Iov 5:11; Dan. 4:14; Tov. 4:19 etc.); versetul Luca 1:52 pare o parafrază a secvenţei de aici.

10:16

Acest verset fiind lipsă în HEBR., conţinutul său va fi reformulat în versetul următor.

10:17

În HEBR. formularea este diferită, trimiţînd la imagistica vînătorii: „Dumnezeu a şters de tot urmele neamurilor şi le-a smuls rădăcinile din pămînt".

10:18

Ştergerea de pe faţa pămîntului a amintirii (ebr. *zikrām*, gr. *τὸ μνεμόσυνον*, BIBL.1688: *pomenirea*) neamurilor păgîne (ebr. *gôyīm*, gr. *τῶν ἐθνῶν*) era văzută de evrei ca o pedeapsă supremă, *cf.* Deut. 32:26; Iov 18:17.

10:19

Pentru gr. *ὑπερηφανία* 'orgoliu, trufie', în HEBR. avem aici *zādôn* 'sfruntare, insolenţă', *cf. supra*, 10:7. ♦ Prin *pornirea mîniei* am echivalat sintagma gr. *ὀργὴ θυμοῦ*, literal: *urgiia mîniei* (BIBL.1688), *cf. la violente colère* (BJ), *l'emportement de la colère* (TOB), *mînia cea iute* (BIBL.ANANIA), în HEBR.: *'azzût 'ap*, literal: 'violenţă a mîniei'. ♦ Expresia grecească *γεννήμασιν γυναικῶν* (literal: *la naşterile muierilor*, BIBL.1688), construcţie defectuoasă imitată după ebr. *yĕlûd 'iššî*, literal: 'cei născuţi din femei' (desemnare generică a oamenilor, interpretată ca atare de cei mai mulţi specialişti), poate înţeleasă şi ca 'specia sau neamul femeiesc', *cf. nationi mulierum* (VULG.), *la race de la femme* (BJ).

10:20-23

Avem aici una dintre formulările cele mai expresive ale principiului central al teologiei Siracidului, echivalenţa între teama faţă de Domnul şi înţelepciune, *cf. supra* 1:11; 1:15-16; 1:22-24; 4:14; 9:15-16. Omul nu este prin natura sa demn de dispreţ sau, dimpotrivă, onorabil, ci doar în măsura în care se teme sau nu de Domnul. ♦ Gr. *σπέρμα*, literal redat prin *sămînţă* în BIBL.1688, era întrebuinţat încă de tragicii greci şi de Platon cu sensul de 'descendenţă, urmaşi', de unde sensul de 'seminţie, neam, rasă' (*cf.* BJ, TOB: *race*). ♦ Prin sintagmele *vrednic de cinstire/ nevrednic de cinstire* am păstrat paralelismul antitetic din textele originale; *cf. Septuaginta*: *ἔντιμον/ ἄτιμον*, HEBR.: *nikbād/ niqlieh*, cu sensul 'demn de stimă'/ 'nedemn de stimă'. În BIBL.1688 reconstrucţia sensului este deficitară: *cinstit/ necinstit*; *cf. digne d'honneur/ digne de mépris* (BJ), *digne d'honneur/ indigne d'honneur* (TOB), *in honor/ in disgrace* (AB).

10:24

Pentru *cîrmuitor*, *cf. supra*, 10:1. ♦ „Fraţii" (gr. *ἀδελφοί*) sînt membrii comunităţii primare a neamului lui Israel (ebr. *'akîm* 'rude, neamuri', dar şi 'fraţi'). ♦ Ideea este aici că cei care trăiesc potrivit comandamentelor Legii (*se tem de Domnul*, versiunea noastră) sînt demni de tot atîta stimă ca şi membrii clasei stăpînitoare şi ai preoţimii. ♦ În unele manuscrise ale *Septuagintei* apare în plus secvenţa: „Teama faţă de Domnul este un început al acceptării (de către Dumnezeu), iar înăsprirea inimii şi trufia sînt începutul respingerii" (SEPT.ZIEGLER). Aceasta conţine cuplul terminologic *πρόσλεψις* 'acceptare'/ *ἐκβολή* 'respingere', întrebuinţat, cu referire la Dumnezeu, şi în NT, la Rom. 11:15. ♦ Pentru sensul 'principiu' al gr. *ἀρχή* 'început', *cf. supra*, 1:14. ♦ Prin *înăsprirea inimii* am tradus gr. *σκληρυσμός* 'insensibilitate', literal: 'întărire, învîrtoşare'.

10:25

În loc de referirea din *Septuaginta* la omul bogat (gr. *πλούσιος*) şi la cel care se bucură de faimă (gr. *ἔνδοξος*), SEPT.ZIEGLER propune lectura *προσήλυτος καὶ ξένος καὶ πτωχός*, acceptată în BJ: *prosélite, étranger ou pauvre* şi în TOB: *le prosélite, l'étranger, le pauvre*. Textul HEBR. justifică această opţiune, căci aici se indică în mod explicit patru categorii defavorizate din sînul comunităţii, denumite prin termeni distincţi: ebr. *gēr* 'nou venit, rezident temporar', ebr. *zār* 'călător; străin', ebr. *nokrî* 'străin' şi ebr. *rāš* 'sărac'; *cf.* AB: *soujourner, wayferer, alien or pauper*. Dacă respectau Legea şi arătau „teamă faţă de Domnul", şi aceştia se bucurau de oarecare protecţie din partea legii (*cf.* Ieş. 22:20; Lev. 19:33; Deut. 24:14).

10:26

Expresiilor *săracul cel inteligent* (gr. *πτωχὸς συνετός*) şi *bărbatul păcătos* (gr. *ἀνὴρ ἁμαρτωλός*) din *Septuaginta* le corespund în HEBR. ebr. *dal maskîl* 'sărac înţelept' şi *kol'îš* 'om violent; asupritor'. În perspectiva a ceea ce s-a spus mai sus, subtextul acestui dicton este destul de transparent: cel care trăieşte potrivit prescripţiilor Legii este protejat prin chiar acest fapt, chiar dacă este sărac, pe cînd opresorul se condamnă el însuşi, averea nefiind un scut împotriva păcatului.

10:27

În sens generic, *căpetenie* corespunde gr. (întrebuinţat mai ales la plural) *μεγιστάν* 'mai-marele, primul (în stat)'. ♦ Ca şi mai sus, la 7:7 şi 10:3, am tradus aici prin *principe* gr. *δυνάστης*. ♦ Pentru *judecător*, *cf. supra*, 10:1.

10:28

Este exprimată aici una dintre cele mai profunde idei ale Siracidului: nu averea sau poziţia socială a unei persoane îi defineşte superioritatea, ci înţelepciunea, cu toate valorile morale implicate de acest concept (modestie, discreţie, respectul faţă de Lege şi tradiţie etc.). Remarcăm în această poziţie unele analogii cu etica creştină a eliberării universale prin persoana Mîntuitorului Iisus Hristos, proclamată de Apostolul Pavel în Gal. 3:28 şi Col. 3:11. ♦ Prin *a cîrti* am transpus gr. *γογγύζω*, literal: 'a murmura'; pentru acest verb avem în BIBL.1688 *a răpşti*, vechi împrumut românesc după slavon. ***ръпъщи*** 'a murmura, a cîrti, a protesta', larg întrebuinţat în textele bisericeşti româneşti din secolele al XVI-lea – al XVII-lea (vezi DLR, *s.v.*).

10:29

Ideea de aici reapare, în termeni aproape identici, în Parim. 12:9: îndeplinirea datoriei (gr. *τὸ ἔργον*, literal: 'lucrul') nu poate fi pretext de afirmare a mîndriei, la fel cum şi în momentele de strîmtorare (gr. *στενοχωρία*) trebuie păstrată decenţa, munca onestă fiind unica sursă de bunăstare.

10:31

În *Septuaginta*: *τέκνον, ἐν πραΰτητι δόξασον τὴν ψυχήν σου καὶ δὸς αὐτῇ τιμὴν κατὰ τὴν ἀξίαν αὐτῆς*, literal: *Fătule, în blîndeţe mărêşte sufletul tău şi dă lui cinste după vredniciia lui* (BIBL.1688); pentru semnificaţiile speciale ale „sufletului", *cf. supra*, 4:2. ♦ Prin *modestie* am redat gr. *πραότης*, literal 'blîndeţe', cuvînt care apare şi mai sus, la 3:17. Ideea este că stima de propria persoană nu se poate dobîndi prin afirmare orgolioasă, ci doar prin aprecierea realistă a propriei valori.

10:32

În strînsă legătură cu ideea din versetul anterior, Sirah afirmă aici că cel care se depreciază pe sine nu poate pretinde respectul celorlalţi.

10:34

În *Septuaginta* interogaţia retorică este formulată cu mare parcimonie de mijloace: *ὁ δεδοξασμένος ἐν πτωχείᾳ, καὶ ἐν πλούτῳ ποσαχῶς καὶ ὁ ἄδοξος ἐν πλούτῳ, καὶ ἐν πτωχείᾳ ποσαχῶς*; literal: *cel ce să slăvêşte întru sărăcie, dară în avuţie cu cît? Şi cel neslăvit întru avuţie, dară în sărăcie cu cît?* (BIBL.1688). Se subliniază încă o dată că, în bogăţie sau sărăcie, singura valoare stabilă este înţelepciunea.

Capitolul al 11-lea

11:1

Pentru *smerit* (gr. *ταπεινός*), *cf. supra*, 2:18 şi 3:17. Pornind de la HEBR., unii interpreţi optează aici nu pentru 'cel smerit', ci pentru 'cel sărac', menţionat în versetul imediat anterior, *cf. le pauvre* (BJ), *the poor person* (AB). Înţelepciunea „înalţă capul" (gr. *ἀνυψώσει κεφαλὴν αὐτοῦ*) celui smerit sau sărac în sensul că „îl face liber", căci acesta este conţinutul autentic, calchiat în *Septuaginta*, al expresiei ebr. *ns' rō'š*, literal 'a-şi înălţa capul', în context: 'a scoate din puşcărie; a elibera'. ♦ Pentru „căpetenii" (gr. *μεγιστάνες*), *cf. supra*, 10:24. Ideea că înţeleptul îşi are locul alături de căpetenii chiar dacă este sărac reapare, în termeni foarte asemănători, în 1Reg. 2:8.

11:3

În *Septuaginta*, literal: 'esenţa lucrurilor dulci' (gr. *ἀρχὴ γλυκασμάτων*); *cf. supra*, nota 1:14.

11:4

Prima parte a versetului este diferită în HEBR.: „Să nu îţi baţi joc de cel care poartă doar un şorţ şi nu glumi pe seama celui aflat în amărăciune".

11:5

Paragraful este parafrazat de Grigorie de Nazianz (*Discursuri*, IV, XV) în cadrul unui elogiu al înţelepciunii divine: „Ea este aceea care îi doboară pe cei puternici de pe tronurile lor şi împodobeşte cu o coroană pe cel care nu se aştepta la aceasta" (GRIGORIE NAZ., DISC. IV-V, p. 104-105). În *Către o tînără văduvă* (I, 486-487), Ioan Gură de Aur menţionează şi el acest verset: „Ca exemplu de nesiguranţă a lucrurilor, acest înţelept ne mai spune: «Mulţi tirani s-au prăbuşit în ţărînă, iar cel la care nu se aştepta nimeni a purtat coroana»" (IOAN HRIS., VĂD., p. 156-157). ♦ Formularea din SEPT.FRANKF.: *πολλοὶ τύραννοι ἐκάθισαν ἐπὶ ἐδάφους, ὁ δὲ ἀνυπονόητος ἐφόρεσεν διάδημα*, literal: *mulţi tirani au şezut pre ţărnă, iar cel negîndit a purtat stemă* (MS.45), *mulţi tirani au şăzut pre ţărînă, iară cel nepriceput au purtat stema* (BIBL.1688), diferă de cea din HEBR., unde se spune că „cei umili adesea s-au urcat pe un tron şi cel neluat în seamă a purtat o coroană". Sfîntul Ieronim combină în VULG. cele două variante, pentru el „tiranul" şi „cel la care nu te aşteptai" fiind una şi aceeaşi persoană: *Multi tyranni sederunt in throno, et insuspicabilis portavit diadema*. Formularea *Mulţi muncitori au şăzut pre pămînt, iar cel neştiut au purtat stema* din MS.4389 reflectă cu fidelitate BIBL.OSTROG: ***Мнѡзи мѫчи́тели сѣдѡша на землѝ, незна́емынъ оувѣзе́мъ вѣнцем҃***. În context, subst. *muncitor* actualizează sensul primar, larg răspîndit în vechile texte româneşti, acela de 'care chinuieşte, care torturează' (vezi DLR, *s.v.*). Corespondentul slavon, subst. ***мѫчитель***, are şi el acelaşi sens, echivalînd, după cum se poate vedea la MIKLOSICH, *s.v.*, nu doar lat. *excrucians*, ci şi lat. *tyrranus*. În BIBL.MICU se operează o oarecare clarificare a conţinutului (*Mulţi tirani au şezut pre pămînt, iară cel de carele nu să gîndea au purtat stema.*), această formulare menţinîndu-se intactă în versiunile ulterioare (BIBL.1819, BIBL.FILOTEI, BIBL.ŞAGUNA) pînă la BIBL.1914 (reluată în BIBL.RADU-GAL. şi BIBL.1990), cînd pasajul dobîndeşte un plus de claritate (*Mulţi tirani au stătut pe pămînt, iar cel de care nu se gîndea nimeni a purtat stema*). ♦ Opţiunea *nepriceput* este nefericită în BIBL.1688 pentru gr. *ἀνυπονόητος* 'care nu poate fi bănuit' (*cf.* echivalenţa perfectă prin lat. *insuspicabilis*). *Cf.* şi *der Unvermutete* (SEPT.GERM.), *one not expected to* (SEPT.ENGL.), *un inconnu* (BJ), *celui que l'on n'attendait pas* (TOB), *some that none would consider* (AB), *dem... an den man nicht gedacht hätte* (BIBL.LUTHER). Sintagma *nenea-din-lume*, creată în BIBL.ANANIA pentru a desemna ideea de persoană la care nu se gîndea nimeni, produce un irepresibil surîs. ♦ *Stemă* este cuvîntul unanim întrebuinţat în vechea tradiţie românească (BIBL.1688, BIBL.MICU, BIBL.1819, BIBL.ŞAGUNA, BIBL.1914) pentru a desemna „coroana (regală)"; menţinerea sa în acest context în BIBL.1990 este surprinzătoare şi anacronică.

11:6

În loc de „pe mîinile altora" din *Septuaginta*, în HEBR. avem „pe mîinile străinilor". ♦ Adjectivul gr. *ἔνδοξος* 'celebru,

vestit' poate fi interpretat şi în sensul 'onorat, cinstit' (BIBL.1688: *slăviţi*).

11:8

Despre regulile bunei-cuviinţe în dialog, *cf.* Parim. 18:13; *cf.* şi *supra*, 8:10. ♦ Ultima secvenţă în *Septuaginta*: *ἐν μέσῳ λόγων μὴ παρεμβάλλου*, literal: *în mijlocul cuvintelor nu te învălui* (BIBL.1688).

11:9

Sintagma gr. *ἐν κρίσει ἁμαρτωλῶν*, pe care am tradus-o *în disputa dintre nişte păcătoşi*, este defectuos interpretată în unele versiuni: *în judecata păcătoşilor* (BIBL.1688), *în sfezile păcătoşilor* (BIBL.ANANIA). „Păcătoşii" (gr. *ἁμάρτωλοι*) sînt aici oamenii aroganţi (ebr. *zēdîm*), condamnaţi frecvent în VT, *cf.* Parim. 23-24; Is. 13:11 etc.

11:10-11

Pasajul următor conţine referiri la activităţile lucrative (în *Septuaginta*, generic: *πράξεις* 'activităţi', în HEBR.: '*isqekā*, literal: 'grija ta', adică 'afacerile tale'). Ideea că omul angrenat în dobîndirea de averi este expus greşelii şi păcatului apare şi în Parim. 28:20. O veritabilă „tipologie" a păcatelor oamenilor de afaceri găsim mai jos, 26:29 şi urm. ♦ Versetul 11 este neclar în *Septuaginta*: *καὶ ἐὰν διώκῃς, οὐ μὴ καταλάβῃς καὶ οὐ μὴ ἐκφύγῃς διαδράς*, literal: *şi de vei goni, nu vei prinde şi nu vei scăpa fugind* (BIBL.1688). Ideea pare să fie aceea că, o dată pornită, extenuanta goană după avere nu mai poate fi oprită; avertismente similare întîlnim în Parim. 11:18; 13:11; 20:21; 21:6; 28:22 etc.

11:12-13

În HEBR. se exprimă ideea mai concretă că Domnul decide cine dobîndeşte bunuri şi cine nu, dincolo de eforturile sau de slăbiciunea oamenilor; *Septuaginta* orientează discursul către valorile mai generale, de ordin spiritual. ♦ *Din umilinţa lui* (gr. *ἐκ ταπεινώσεως αὐτοῦ*) corespunde în HEBR. unei expresive imagini: „din ţărîna putreziciunii".

11:14

Pentru „a-şi înălţa capul", *cf. supra*, 11:1.

11:15

Prezentarea antinomică de mare expresivitate iniţiată aici subliniază încă o dată cheia de boltă a teologiei Siracidului, ideea atotputerniciei divine, căci binele şi răul (gr. *ἀγαθά/ κακά*), viaţa şi moartea (gr. *ζωή/ θάνατος*), sărăcia şi averea (gr. *πτωχεία/ πλοῦτος*) vin exclusiv de la Dumnezeu. ♦ Unele versiuni ale *Septuagintei* conţin în plus secvenţa: „Înţelepciunea şi ştiinţa şi cunoaşterea legii vin de la Domnul, iubirea şi căile către fapte bune vin de la el. Rătăcirea şi întunericul au fost create pentru păcătoşi, cei care se mîndresc cu faptele rele îmbătrînesc în rele" (SEPT.ZIEGLER). Întrucît lipseşte din textul ebraic conservat, acest pasaj a fost considerat de cei mai mulţi exegeţi (SMEND, p. 106-107; SPICQ, p. 626) un adaos ulterior. În orice caz, pasajul se încadează perfect în context, reiterînd valorile etice supreme (înţelepciunea – gr. *σοφία*, ştiinţa – gr. *ἐπιστήμη*, cunoaşterea Legii – gr. *γνῶσις νόμου* şi iubirea – *ἀγάπησις*), în antinomie cu rătăcirea (gr. *πλάνη*) şi întunericul (gr. *σκότος*).

11:16

Darul Domnului (gr. *δόσις κυρίου*) şi *bunăvoinţa lui* (gr. *εὐδοκία αὐτοῦ*) sînt expresii metaforice ale harului divin. ♦ Gr. *εὐσεβής* (BIBL.1688: *binecredincios*), pe care îl traducem consecvent prin *evlavios*, desemnează un complex de calităţi morale şi comportamentale care include pioşenia faţă de cele sfinte, dar şi spiritul de justiţie şi dragostea faţă de semeni. ♦ Prin *va călăuzi* am reprodus conţinutul gr. *εὐοδωθήσεται*, calchiat în BIBL.1688: *va binecălători*.

11:17

Prin sintagma *ἀπὸ προσοχῆς καὶ σφιγγίας αὐτοῦ* (literal: *den grija şi strînsoarea lui* – BIBL.1688), în *Septuaginta* se face mult mai explicită ideea din HEBR.: „îşi va produce singur necazuri" (ebr. *mēhit'annôt*).

11:18

Despre nocivitatea acumulării cu orice preţ a averilor Sirah vorbeşte pe larg mai jos, 14:3 şi urm. Pentru interpretarea evanghelică a acestui motiv, vezi parabola bogatului care îşi îngroapă averile, la Luca 12:16 şi urm.

11:19

În HEBR. se vorbeşte aici despre „datoria ta" (ebr. *hoqēka*); or, datoria primordială a unui israelit era respectul scrupulos al Legii, de aici interpretarea explicită din *Septuaginta*: *διαθήκη* şi VULG.: *testamentum*, adică „legămîntul" între Dumnezeu şi neamul ales (BIBL.1688 şi BIBL.ANANIA: *făgăduinţa*).

11:20-21

Imperativul încrederii necondiţionate în Domnul (gr. *πίστευε*) apare formulat de zeci de ori atît în VT (*cf.* Fac. 15:6; Ieş. 14:31; Num. 14:11 etc.), cît şi în NT (*cf.* Rom. 1:17; Gal. 3:11; Evr. 10:38 etc.). ♦ Acumulările adverbiale *fără veste şi dintr-o dată* (gr. *διὰ τάχους ἐξάπινα*) şi *într-o clipă, fără întîrziere* (gr. *ἐν ὥρᾳ ταχινῇ*) din versetul următor subliniază atotputernicia divină.

11:22

Răsplata, după gr. *μιστός*, corespunde ebr. *gōrāl*, literal: 'partea rezervată'. ♦ În loc de repetarea gr. *εὐλογία* 'binecuvîntarea' (BIBL.1688: *blagosloveniia*), SEPT.ZIEGLER emendează *εὐοδία*, după VULG.: *processus*; aşadar, formularea din finalul versetului ar fi: „face Domnul să înflorească bunăstarea (sau succesul) acestuia (al omului evlavios)".

11:23-24

Am păstrat formularea interogativă a frazelor, care se pretează la o dublă interpretare. Dacă interogaţia este pur retorică, înţelesul discursului este negativ, autorul punînd în

evidenţă, pentru a dezaproba, prezumţiozitatea bogatului sigur de soliditatea poziţiei sale. Dacă interogaţia este reală, dezaprobarea lui Sirah este orientată spre sentimentul de permanentă insatisfacţie a celui care pretinde că bunurile pămînteşti îi pot conferi securitate.

11:25

Simetria *cele bune* (gr. *ἀγαθά*)/ *cele rele* (gr. *κακά*) reproduce în *Septuaginta* o structură de chiasm din HEBR. (ebr. *rā'î* 'rău'/ ebr. *ta'ănûg* 'bunătate').

11:26

În *Septuaginta*, ultima secvenţă este foarte eliptică: *κατὰ τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ*, literal: *după căile lui* (BIBL.1688).

11:27

Expresie concentrată în *Septuaginta*, prin acumulare de substantive: *κάκωσις ὥρας ἐπιλησμονὴν ποιεῖ τρυφῆς, καὶ ἐν συντελείᾳ ἀνθρώπου ἀποκάλυψις ἔργων αὐτοῦ*, literal: *răutatea ceasului uitare face hranii şi la săvîrşirea omului — descoperirea lucrurilor lui* (BIBL.1688).

11:28

Ideea că un bărbat se face cunoscut prin fiii săi (gr. *ἐν τέκνοις αὐτοῦ γνωσθήσεται ἀνήρ*) rezultă în *Septuaginta* prin interpretarea (preluată în VULG.: *in filiis suis*) în sensul de 'urmaşi, posteritate' a ebr. *'ahărît*, care, în context, ar trebui interpretat de fapt, mult mai firesc, prin 'sfîrşit; moarte'; *cf. in seiner Todesstunde* (BIBL.LUTHER), *dans sa fin* (BJ), *à sa mort* (TOB), *by how he ends* (AB), *în sfîrşitul său* (BIBL.ANANIA). Formulări similare regăsim în tradiţia grecească, de exemplu memorabilul aforism al lui Solon (menţionat de Herodot, *Istorii*, I, 32): „Pînă în clipa morţii, să nu îl numeşti pe un bărbat fericit, ci doar norocos"; pentru alte exemple de acest fel la Eschil şi Sofocle, *cf.* DI LELLA, p. 241. ♦ Într-una dintre omiliile sale despre Naştere şi Adormire (I, 12), Ioan Damaschinul speculează pe marginea acestor cuvinte ale Siracidului: „Pentru toţi robii lui Dumnezeu a căror moarte este socotită fericită, sfîrşitul vieţii lor le dă siguranţa că sînt bineplăcuţi lui Dumnezeu şi de aceea moartea lor este preaslăvită. Căci moartea pune o pecete desăvîrşirii lor şi scoate la lumină sfinţenia lor, dîndu-le statornicia virtuţii, potrivit avertismentului din profeţie: «Nu lăuda fericirea unui om înainte de moartea lui!» Dar ţie acest cuvînt nu ţi se potriveşte. Căci fericirea nu vine din partea morţii, iar pogorîrea ta în mormînt nu a nimicit desăvîrşirea ta" (IOAN DAMASCHINUL, NAŞT., p. 113).

11:29

Şiretlicurile, după gr. *τὰ ἔνεδρα* (BIBL.1688: *meşteşugurile*), corespund în HEBR. înţelesului 'răni' (AB: *wounds*).

11:30

Păsările captive erau folosite de vînători pentru a le atrage pe cele libere; semnificaţia dublei imagini este deci următoarea: comportamentul omului orgolios atrage şi pe alţii şi stă la pîndă asemenea unui spion. ♦ În locul potîrnichii captive (*Septuaginta*: *πέρδιξ θηρευτὴς ἐν καρτάλλῳ*, VULG: *perdix... in caveam*), în HEBR. avem „şoim care vînează" (ebr. *kĕnēs sayyad*). ♦ Vorbind aici şi în versetele următoare despre colivii (gr. *καρτάλλος*), iscoade *(gr. κατάσκοπος*) sau curse (gr. *ἐνεδρεύει* 'întinde curse'), Sirah apelează din nou la imagistica vînătorii (*cf. supra*, 6:24-27 şi 28; 10:17).

11:31

Aici şi mai jos, *ocară* (BIBL.1688: *hulă*) traduce gr. *μῶμος* 'reproş; jignire', substantiv corespunzător ebr. *mûm* care înseamnă nu doar 'ocară', ci şi 'defect trupesc; meteahnă' (*cf.* Lev. 21:17-18). Asemănarea formală şi semantică, precum şi personificarea ca desemnare a zeului ticăloşiei în mitologia grecească (*Μῶμος*) indică un probabil vechi semitism în greacă.

11:29-31

Întregul pasaj pare parafrazat într-una dintre *Catehezele* lui Simeon Noul Teolog (XXVI, 214): „Să nu primeşti să stai la masă cu nimeni, nici să bei sau să mănînci seara cu cineva, căci acestea sînt viclenii ale diavolului şi curse" (SIMEON, CATECH., III, p. 86-97).

11:32

În loc de genericul „omul păcătos" (gr. *ἄνθρωπος ἁμαρτωλός*, lat. *homo peccator*) din *Septuaginta* şi, respectiv, VULG., în HEBR., „un om de nimic; un om josnic" (ebr. *'îš bĕlîya'al*).

11:33

Viclean este echivalarea tradiţională românească a gr. *κακοῦργος* din *Septuaginta*.

11:34

Referinţa la „străin" (gr. *ἀλλότριος*) şi „înstrăinare" (gr. *ἀλλοτριώσει*) trebuie interpretată, în contextul elenistic în care se desfăşoară discursul Siracidului, ca o trimitere la factorul perturbator pe care îl induceau fie străinii propriu-zişi, fie evreii elenizaţi, în raport cu legea şi cutumele poporului ales (*cf.* SPICQ, p. 629; DI LELLA, p. 246). ♦ *Ale tale* (gr. *τὰ ἴδια σου*) sînt tocmai valorile tradiţionale ameninţate de aculturaţia elenistică.

Capitolul al 12-lea

Ideile formulate în paragraful care urmează reprezintă o temă importantă preluată de la Sirah de către tradiţia rabinică.

12:1

Gr. *χάρις* înseamnă aici 'mulţumire, recunoştinţă'; pentru alte nuanţe semantice, *cf. supra*, 3:30.

12:2

Pentru *evlavios*, *cf. supra*, 11:16. ♦ Pentru *Cel Preaînalt*, *cf. supra*, 4:10.

12:3

Pentru *milostenie*, *cf. supra*, 3:13.

12:4

Pentru *smerit*, *cf. supra*, 3:17. ♦ „Nelegiuitul", gr. *ἀσεβός*, literal: *necredincios* (BIBL.1688), este opusul omului evlavios, *cf.* 11:17.

12:5

Împiedică-l să-şi dobîndească mijloacele de trai (traducerea noastră), literal: *contenêşte pîinile lui* (BIBL.1688), *Septuaginta*: *ἐμπόδισον τοὺς ἄρτους αὐτοῦ*. Anacronic în BIBL.1990: *ţine pîinile lui şi nu-i da*. ♦ Invitaţia la prudenţă şi reţinere faţă de omul rău, formulată aici cu claritate, este contrară recomandării din Parim. 25:21-22, reluată de Sfîntul Pavel în Rom. 12:20, de a dărui hrană şi apă duşmanului tău, „pentru a îngrămădi cărbuni aprinşi pe capul lui".

12:7

În unele versiuni ale *Septuagintei* apare în plus, în acest verset, secvenţa: „El veghează asupra lor pînă în ziua pedepsirii lor" (SEPT.ZIEGLER).

12:8

În *Septuaginta* formularea este defectuoasă şi obscură: *οὐκ ἐκδικηθήσεται ἐν ἀγαθοῖς ὁ φίλος, καὶ οὐ κρυβήσεται ἐν κακοῖς ὁ ἐχθρός*, redată literal în BIBL.1688: *Nu se va izbîndi întru bunătăţi priêtinul şi nu se va ascunde întru răutăţi vrăjmaşul*, după MS.45: *Nu să va izbîndi întru bunătăţi priêtenul şi nu să va ascunde întru răotăţi vrăjmaşul*, *cf.* şi MS.4389: *Nu va fi izbîndit priêtenul întru bine şi vrăjmaşul nu se va ascunde întru răotăţi*. Verbul *a izbîndi*, cu sensul lui arhaic 'a pedepsi; a răzbuna', acoperă convenabil conţinutul vb. gr. *ἐκδικέω*. Interpretarea este confirmată de exegeţi actuali ai textului septuagintal: *Nicht wird im Guten der Freund bestraft werden, und nicht wird im Bösen der Feind verborgen bleiben* (SEPT.GERM.); *The friend will not be punished in good things, and the enemy will not be hidden in evil things* (SEPT.ENGL.). În BIBL.MICU, urmată întocmai de BIBL.1819, BIBL.FILOTEI şi BIBL.ŞAGUNA, se va da o interpretare mai aproximativă secvenţei *οὐκ ἐκδικηθήσεται*: din *Septuaginta*: *Nu să arată în fericire, carele easte priiaten, nici în ceale reale nu să ascunde vrăjmaşul*. Versiunile biblice româneşti ulterioare vor menţine această opţiune a lui Samuil Micu, cu mici adaptări morfologice: BIBL.1914: *Nu se arată în fericire, care este prieten, nici în cele rele nu se ascunde vrăjmaşul*; BIBL.1936: *Nu se arată în fericire, cel ce este prieten, nici în cele rele nu se ascunde vrăjmaşul*; BIBL.1990: *Nu se arată în fericire cel care este prieten, nici în cele rele nu se ascunde vrăjmaşul*. Consecvenţi în opţiunea lor pentru versiunea ebraică şi inspiraţi probabil şi de VULG.: *non agnoscetur in bonis amicus, et non abscondetur in malis inimicus*, autorii versiunii BIBL.RADU-GAL. au explicitat contextul potrivit acestei filiere textuale: *Prietenul nu poţi să-l cunoşti atunci cînd eşti fericit, iar duşmanul nu rămâne ascuns atunci cînd eşti nenorocit*. BIBL.ANANIA (*Prietenul nu se cunoaşte cînd îţi este bine, şi nu în duşmănie se ascunde duşmanul*) s-a inspirat, probabil, în partea a doua a distihului, după AB: *in adversity an enemy will not remain concealed* sau după BJ: *dans l'adversité l'ennemi ne peut se cacher*, dar a păstrat cîte ceva şi din tradiţie, rezultatul fiind nesatisfăcător. În aceeaşi direcţie se merge la BIBL.LUTHER: *wenn's einem gut geht, so macht das den Feind verdrossen; wenn's einem aber schlecht geht, so ziehen auch die Freunde sich zurück*.

12:9

Despre autentica prietenie, *cf. supra*, 6:10-12.

12:11

Metafora oxidării metalului (gr. *ἰοῦται*) reapare mai jos, 29:10, şi se regăseşte, cu conotaţii diverse, la Mat. 6:19 şi Iac. 5:3. Sînt posibile două interpretări: a) răutatea (gr. *πονηρία*) duşmanilor ne macină la fel cum rugina macină metalul; b) la fel ca metalul ascuns sub stratul de rugină, nici răutatea şi invidia duşmanilor nu sînt evidente (*cf.* versetul următor). Din literatura clasică greacă citäm (după DI LELLA, p. 247) un pasaj cu conţinut similar cu gîndul Siracidului: „Este în firea foarte puţinor oameni să cinstească fără să fie invidioşi un prieten care a avut succes" (Eschil, *Agamemnon*, I, 832).

12:13

Pentru a se sugera necesitatea de a fi foarte prudent faţă de duşman, chiar cînd acesta se poartă cu umilinţă, în *Septuaginta* se construieşte imaginea metaforică a cuiva care, lustruind o oglindă (chipul duşmanului), ştie că pînă la urmă rugina va fi îndepărtată şi adevărata faţă a duşmanului va deveni evidentă, *cf. sache que sa rouille ne tiendra pas jusque'à la fin* (BJ), *sache qu'il ne restera toujour taché de rouille* (TOB). Această ultimă secvenţă este în *Septuaginta* obscură, transpunerea literală producînd un contrasens: *vei cunoaşte că n-au ruginit desăvîrşit* (BIBL.1688), *cf.* gr. *γνώσῃ ὅτι οὐκ εἰς τέλος κατίωσεν*.

12:16

Prezent în MS.45 şi în BIBL.1688, unde a fost preluat după SEPT.FRANKF. (*Μὴ δεσμεύσεις δὶς ἁμαρτίαν, ἐν γὰρ μιᾷ οὐκ ἀθῳωθήσῃ*), versetul lipseşte din alte ediţii ale *Septuagintei*. ♦ Prin forma negativă *a nevinui*, vechii traducători români au aproximat înţelesul gr. *ἀθῳόω*, verb care, cu sensul 'laiser impuni, d'où absoudre' (BAILLY, *s.v.*), nu este atestat decît în cîteva locuri din *Septuaginta*.

12:17

Despre necromanţie şi despre „vrăjitor" (aici ebr. *hôber*, gr. *ἐπαοιδός*, BIBL.1688: *descîntătoriu*) vezi nota noastră la Lev. 19:31, în SEPT.NEC, I, p. 386. Asocierea metaforică între figura dispreţuită şi temută a vrăjitorului şi cea a falsului prieten şi a duşmanului are menirea de a îndemna o dată în plus la prudenţă maximă în relaţiile cu aceştia.

12:19

Pentru „a rămîne neclintit", *cf. supra*, 2:2.

12:21

Despre sensurile speciale în ebraică ale „inimii", *cf. supra*, 1:25; 3:28; 5:2. ♦ Idei şi imagini asemănătoare în Parim. 6:12-14 şi 26:24.

12:23

În sensul că se va asigura că prăbuşirea ta este totală.

12:24

Siracidul descrie diferite gesturi ale ipocriziei şi ale satisfacţiei răutăcioase ale falsului prieten în faţa nenorocirii tale. ♦ Expresia *va clătina din cap* (ebr. *rō'š yānîa'*, gr. *τὴν κεφαλὴν... κινήσει*) ca semn de dezaprobare făţarnică reapare mai jos, 13:7, *cf.* şi Ps. 108:24; Mat. 27:39. ♦ Semn, de asemenea, al dispreţului şi dezaprobării, gestul de a bate din palme (gr. *ἐπικροτήσει ταῖς χερσίν*) este descris şi în Iez. 25:6. Prin *va spune vrute şi nevrute* am redat gr. *πολλὰ διαψιθυρίσει*, literal: *multe va şopti* (BIBL.1688), în sensul că „va bîrfi şi va spune cuvinte de dezaprobare ipocrită", *cf. il déblatérera* (TOB), *murmurer* (BJ), *hiss repeatedly* (AB). ♦ Schimbarea înfăţişării (*Septuaginta*: *ἀλλοιώσει τὸ πρόσωπον*) exprimă trecerea de la compătimirea prefăcută la satisfacţia faţă de nefericirea altuia.

Capitolul al 13-lea

13:1

Versetul este citat de Sfîntul Chiril al Alexandriei în amplul dialog *Închinare întru duh şi adevăr*, într-un context în care mînjirea cu smoală este văzută ca un *analogon* al impurificării morale prin contactul cu „faptele moarte": „Se cuvine sfinţilor să se despartă de faptele moarte şi să se depărteze cît mai mult de ele şi e bine să nu se adune la un loc cu cei bolnavi de ele. Căci este scris: «Cel ce se atinge de smoală se va murdări»" (CHIRIL ALEX., S. I, p. 426). ♦ Un alt posibil ecou intertextual al ideii că cel care umblă cu smoala se va murdări el însuşi (gr. *ὁ ἁπτόμενος πίσσης μολυνθήσεται*) găsim la Shakespeare, în *Mult zgomot pentru nimic*, III, 3:61 şi în *Henric al IV-lea*, I, II, 4, 460 (*cf.* DI LELLA, p. 252). ♦ Pentru *trufaş* (gr. *ὑπερηφανός*, ebr. *lēs*), *cf. supra*, 3:27.

13:2

Incompatibilitatea dintre cel bogat şi cel sărac este mai întîi afirmată în mod expres, iar apoi sugerată prin splendida metaforă a ciocnirii dintre umila oală de lut (gr. *χύτρα*) şi recipientul metalic (gr. *λέβης*). ♦ Vezi *supra*, nota de la 7:6-7, pentru un comentariu al lui Origene la acest verset.

13:4

Ieşită dintr-o profundă cunoaştere a naturii umane, observaţia este formulată şi în Parim. 18:23. ♦ În loc de *se supără* (gr. *προσενεβριμήσατο*), în HEBR. avem „se laudă", iar în loc de *trebuie să îşi ceară iertare* (gr. *προσδεηθήσεται*) avem „geme".

13:6

Se va sluji de tine, după gr. *ἐργάζεται ἐν σοί*, literal: *lucrează în tine* (BIBL.1688), o redare defectuoasă în *Septuaginta* a ebr. *ya'ăbōd bĕkā* 'te va înrobi'. Este vorba despre ideea că bogatul se serveşte de cel sărac doar atîta timp cît acesta îi este util, fără să se simtă dator să îl ajute în caz de nevoie.

13:9

Îşi va bate joc de tine corespunde gr. *καταμωκήσεταί σου* (*Septuaginta*), verb al cărui conţinut autorii BIBL.1688 au încercat să îl aproximeze printr-un derivat *ad hoc*, *va preaîmputa ţie*.

13:10

Pentru „a clătina din cap", *cf. supra*, 12:24.

13:11

Pentru *nechibzuinţă* (gr. *ἀφροσύνη*), *cf. supra*, 8:18-19. Versetul este formulat în HEBR. în mod diferit: „Fereşte-te să te tulburi şi să nu fii asemenea celor lipsiţi de minte". Gr. *ἀφροσύνη* din *Septuaginta* îi corespunde sintagma ebr. *hăsêrê madda'*, literal: 'cei lipsiţi de inteligenţă'.

13:12

Prin *om puternic* am redat aici sensul generic al gr. *δυνάστης*, pe care l-am tradus uneori şi prin *principe* (*cf. supra*, 10:3); aici, corespondentul ebr. *nādîb* desemnează generic un conducător, o persoană influentă (literal: 'nobil').

13:13

Prudenţa şi reţinerea faţă de cei puternici este din nou recomandată mai jos, 32:9.

13:14

Avem aici un avertisment privitor la abilitatea celor puternici de a-i înşela pe cei creduli prin rafinamentul expresiei lor verbale. ♦ Vb. gr. *ἰσηγορεύομαι* este un *hapax legomenon*; citînd acest pasaj din *Sirah*, lexicografii îl glosează prin 'parler avec une égale liberté' (BAILLY, *s.v.*) sau 'to speek as an equal' (LSJ, *s.v.*); opţiunea noastră, *să nu vorbeşti cu el de la egal la egal*, este confirmată şi de alţi interpreţi: *ne t'avise pas à parler d'égal à égal avec lui* (TOB), *ne t'avise pas d'être familier avec lui* (BJ), *do not suppose you can be free with him* (AB). Cîteva aproximări româneşti: *nu îndelunga a vorovi cu el* (BIBL.1688), *nu vorbi cu el bătîndu-l pe umăr* (BIBL.ANANIA). ♦ Sintagmele gr. *τοῖς πλείοσιν λόγοις* (BIBL.1688: *multe cuvintele*; BIBL.ANANIA: *noianul vorblor*) şi *ἐκ πολλῆς λαλιᾶς* (BIBL.1688: *multa voroavă*; BIBL.ANANIA: *vorbind mult*) exprimă sugestiv verbozitatea celor puternici.

13:15

Trimitere la nocivitatea încrederii pe care evreii o puteau arăta superiorilor lor păgîni în mediul elenistic ostil; încredinţarea secretelor unei persoane situate în afara eticii iudaice nu poate aduce decît răutate (gr. *κάκωσις*, lat.

malitia) şi imprevizibile servituţi (gr. *δεσμοί* 'lanţuri', literal: 'legături', lat. *vincula*).

13:16

Ultima parte a versetului este neclară în *Septuaginta*: *μετὰ τῆς πτώσεώς σου περιπατεῖς*, literal: *cu căderea ta umbli* (BIBL.1688), *mergi la drum cu propria cădere* (BIBL.ANANIA), *cf.* VULG.: *cum subversione tua ambulas*. Prin *prăpastie* am încercăm să explicităm semnificaţia acestei secvenţe (*cf.* TOB, BJ: *ruine*). În HEBR. îndemnul este mult mai clar: „să nu te însoţeşti la drum cu un om violent". ♦ Prezent în unele manuscrise ale *Septuagintei*, fragmentul următor apare şi în VULG.: „Auzind aceste lucruri în somnul tău, să te trezeşti şi să-l iubeşti pe Domnul toată viaţa ta şi să îl chemi întru mîntuirea ta" (SEPT.ZIEGLER). ♦ Gr. *σωτηρία*, lat. *Salus*, este tradus în textele româneşti din secolul al XVI-lea, de regulă, prin *spăsenie*, dar, începînd cu sfîrşitul secolului al XVII-lea, corespondentul românesc al acestui important termen bisericesc este *mîntuire*.

13:17

Sentinţa de aici îşi are corespondent în numeroase limbi şi culturi, *cf.* lat. *similis simili gaudet* sau rom. *cine se aseamănă se adună*. ♦ Pentru *aproapele cf.* nota noastră la Lev. 19:18, în SEPT.NEC, I, p. 383-384.

13:18

Am tradus prin *fiinţă* gr. *σάρξ* (literal: 'carne', *cf.* BIBL.1688: *trupul*), cuvînt care (după ebr. *bāsār*) desemnează frecvent în VT noţiunea de 'fiinţă; vieţuitoare'. ♦ *Potrivit speciei sale* este sensul exact al gr. *κατὰ γένος*, literal: *după neam* (BIBL.1688). ♦ Substantivul *împieliţare* (MS.45) înseamnă 'întrupare; făptură' şi este un derivat de la verbul *a împieliţa* 'a întrupa'.

13:19

Incompatibilitatea dintre omul virtuos şi cel păcătos este pusă aici în temă prin cuplul terminologic gr. *εὐσεβής*/ *ἁμαρτωλός* (*Septuaginta*), respectiv ebr. *saddîq* 'drept, just'/ *rāšā'* 'persoană rea'. ♦ Duşmănia atavică dintre miel (gr. *ἀμνός*) şi lup (gr. *λύκος*) este un topos în diferite literaturi ale antichităţii. Concilierea dintre ei este prezentată în Is. 11:6 ca un semn al apropierii venirii lui Mesia.

13:20

Cîinele (gr. *κύων)* era întrebuinţat de păstori pentru a proteja turmele împotriva numeroaselor hiene (gr. *ὑαίνη*, în BIBL.1688: *leoaie*) care bîntuiau Palestina, aşa încît cele două canine erau socotite inamici ireconciliabili.

13:21

Măgarul sălbatic (gr. *ὄναγρος*, ebr. *pir'ê*) este o specie de cabaline (*Equus onager*) răspîndită în antichitate în Orientul Mijlociu. ♦ Optînd pentru *păşune*, ne-am păstrat în cadrul imagistic vînătoresc-pastoral al originalului: gr. *νομαὶ πλουσίων πτωχοί*, literal: *păşunile bogaţilor — săracii* (BIBL.1688).

13:22

O observaţie similară în Parim. 29:27. ♦ Pentru *smerenie*, *cf. supra*, 3:17. ♦ Pentru *trufaş*, *cf. supra*, 3:28. ♦ Gr. *βδέλυγμα* (pentru care *cf. supra*, 10:13) corespunde aici ebr. *tô'ăbat* 'lucru dezgustător'.

13:23

Ieşite dintr-o atentă observare a comportamentului social al indivizilor, observaţiile care urmează, referitoare la diferenţele de statut social dintre bogaţi şi săraci, trebuie corelate cu cele spuse mai sus, 6:10-12.

13:24

Prin *nerozii* am tradus gr. *ἀπόρρητα*, cuvînt care în greaca comună avea sensul primar 'ceea ce este interzis', dar ajunsese să însemne frecvent şi 'ceea ce nu trebuie rostit', *cf. negrăite* (BIBL.1688). În HEBR. avem *mĕkô'ārîm* 'întunecat; respingător; hidos', *cf.* AB: *what he says is repugnant*. Alte opţiuni: *des sotisses* (BJ, TOB), *prostii* (BIBL.ANANIA).

13:25

Prin *nu este băgat în seamă* am explicitat gr. *οὐκ ἐδόθη αὐτῷ τόπος*, literal: *nu i s-au dat lui loc* (BIBL.1688).

13:27

Prima parte a versetului este citată de Ioan Gură de Aur spre a ilustra ideea că nu averea în sine este un păcat, ci întrebuinţarea greşită sau perversă a acesteia: „Nu vreau să spun că numai averile-s de vină, ci că de vină sînt cei care moştenesc averile şi nu ştiu să se folosească cum trebuie de ele. De aceea un înţelept spunea: «Bună este bogăţia la cel ce nu are păcat». Avram a fost bogat, Iov a fost tot bogat; şi nu numai că bogăţia nu le-a adus vreo pagubă, ci dimpotrivă, i-a făcut şi mai străluciţi" (*Omilii la Facere*, LXVI, IV, în IOAN HRIS., OM. FAC. II, p. 329). ♦ Întrebarea dispreţuitoare „Cine e acesta?" (gr. *τίς οὗτος*, ebr. *mî zeh*) la adresa săracului desconsiderat atunci cînd vrea să spună ceva are conotaţii similare cu întrebarea retorică formulată de mulţimea din Nazaret la adresa lui Iisus Hristos: „Oare nu este acesta fiul dulgherului?" – *οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ τοῦ τέκτονος υἱός;* (Mat. 13:55).

13:28

Ultima parte a versetului conţine în *Septuaginta* o transpunere literală a originalului ebraic: *πονηρὰ ἡ πτωχεία ἐν στόμασιν ἀσεβοῦς*, literal: *rea e sărăciia în gurile necredincioşilor* (BIBL.1688), *sărăcia e rea în gura nelegiuitului* (BIBL.ANANIA). Sînt posibile două interpretări: a) avem o modalitate ironică de a spune că, de fapt, nu există bogăţie lipsită de păcat (*cf.* Mat. 19:23-24); b) bogatul nu este întotdeauna păcătos şi vinovat, la fel cum nici săracul nu este în mod necesar şi întotdeauna bun şi fără păcat, el putînd fi leneş (*cf.* Parim. 6:6 şi urm.), beţiv şi risipitor (*cf.* Parim. 21:17) sau palavragiu (*cf.* Parim. 14:23).

13:29

Despre semnificaţiile multiple ale „inimii", *cf. supra*, 1:25;

3:28; 5:2. Ideea, explicitată în versetul următor, este că dispoziţia interioară a unei persoane se poate citi pe chipul său (*cf.* Parim. 15:13; Mat. 6:16 şi urm.).

13:30

Secvenţa gr. *εὕρεσις παραβολῶν διαλογισμοὶ μετὰ κόπου*, literal: *aflarea de pilde — gîndurile cu osteneală* (BIBL.1688), este obscură atît în *Septuaginta*, cît şi în HEBR. Alte interpretări: *izvodirea proverbelor este cugetare trudnică* (BIBL.ANANIA), *l'invention des proverbes exige une réflexion pénible* (TOB), *l'invention de proverbes suppose de pénibles réflexions* (BJ), *withdrawn and perplexed is the toiling schemer* (AB).

Capitolul al 14-lea

14:1

Cu gura lui (*Septuaginta*: *ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ*) reproduce o expresie din HEBR. semnificînd exprimarea verbală, căci gura reprezenta, în mentalitatea ebraică, instrumentul de exteriorizare a „inimii" (adică a conştiinţei).

14:2

Ideea de auto-acuzare este exprimată în *Septuaginta* prin sintagma *οὗ οὐ κατέγνω ἡ ψυχὴ αὐτοῦ*, literal: *căruia n-au clevetit sufletul lui* (BIBL.1688), calchiată după HEBR. Pentru polisemia lui *suflet*, *cf.* şi 4:2; 5:2; 6:3. ♦ Pierderea „speranţei" (ebr. *tôhelet*, gr. *ἐλπίς*, BIBL.1688: *nădéjdea*) este sentimentul celui care, avînd conştiinţa încărcată de păcate, este conştient de faptul că nu va avea parte de un viitor bincuvîntat. *Cf.* Parim. 10:28 şi 11:7.

14:3

Prin *zgîrcit* am redat sensul contextul al adjectivului *μικρόλογος*, cuvînt care mai înseamnă în greacă 'minuţios' (*cf.* BIBL.1688: *ticăit*) şi 'josnic, meschin, lipsit de caracter' (*cf.* TOB, BJ: *mesquin*, AB: *mean*). ♦ Prin *pizmaş* traducem gr. *βασκάνος* 'invidios', care corespunde ebr. *'iš ra' 'ayin*, literal: 'om cu ochi răi'; *cf. zavisnic* (BIBL.1688), *cupide* (BJ), *envieux* (TOB); *cf.* Parim. 23:6.

14:4

Referinţa pronominală *pe sine* este calchiată în *Septuaginta* după HEBR. prin formula *ἀπὸ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ*, literal: *den sufletul lui* (BIBL.1688). Pentru polisemia lui *suflet*, *cf. supra*, 4:2; 5:2; 6:3.

14:7-8

Aceste versete lipsesc în HEBR. ♦ Prin *omul care priveşte cu invidie* am redat conţinutul gr. *ὁ βασκαίνων ὀφθαλμῷ*, literal: *cela ce zavistuiêşte [cu] ochiul* (BIBL.1688); referire la omul meschin care nu se bucură nici el însuşi de averea sa, dar nu permite nici altora să beneficieze de ea. ♦ Pronumele *ceilalţi* corespunde în *Septuaginta* conceptului de „suflet", pentru care *cf. supra* 4:2; 5:2; 6:3.

14:9

Nedreptatea rea, după *Septuaginta*: *ἀδικία πονερά*, este un concept generic explicitat de unii interpreţi: *avidité mauvaise* (TOB), *la cupidité* (BJ), *his stinginess* (AB).

14:10

Pentru *ochiul zgîrcit* în *Septuaginta* avem ebraismul *ὀφθαλμὸς πονερός*, literal: *ochiul rău* (BIBL.1688). În HEBR. se continuă: „Omul generos înmulţeşte pîinea şi dintr-un izvor secat face să curgă apă la masă".

14:11

Prin perifraza *atît cît îţi este cu putinţă* am reprodus gr. *καθὼς ἐὰν ἔχῃς*, literal: *în ce chip vei putea* (BIBL.1688), la rîndul ei o reproducere literală după ebr. *l' lĕyādĕkā*; contextul este interpretat de DI LELLA, p. 259, ca o anticipare a imaginii morţii, evocată în versetul următor. ♦ Gr. *εὖ ποίει σεαυτόν*, secvenţă pe care am interpretat-o în sensul *poartă-te bine cu tine însuţi* (*cf.* BJ şi TOB: *traite-toi bien*), corespunde vb. ebr. *šn* 'a se bizui', întrebuinţat şi *supra*, 5:1. ♦ Formularea din HEBR. este total diferită: „Fiule, foloseşte cu îngăduinţă tot ceea ce ai şi bucură-te de averea ta cît poţi de bine".

14:12

Prin sintagma *legămîntul cu iadul* (gr. *διαθήκη ᾅδου*), *cf. făgăduinţa iadului* (BIBL.1688), se înţelege hotărîrea divină care determină momentul morţii fiecăruia şi care ne rămîne ascunsă.

14:13

Înalta preţuire pentru generozitatea faţă de prieteni este formulată şi în Parim. 3:27-28.

14:14

Reformulare a conţinutului din 14:11. În HEBR.: „Să nu te îndepărtezi atunci cînd se împarte hrana din oală şi să nu ai dorinţe rele".

14:15

Împărţirea bunurilor unei persoane decedate între fraţii săi prin tragere la sorţi (*εἷς διαίρεσιν κλήρου – spre împărţeală de sorţu*, BIBL.1688) era un obicei străvechi (*cf.* Ioil 4:3), care s-a menţinut în neamul lui Israel pînă în secolul al II-lea î.Hr. (BOX/ OESTERLY, p. 358).

14:16

Ca şi mai sus, în 7:17, avem aici formulată credinţa tradiţională că atît pedeapsa pentru faptele rele, cît şi răsplata pentru cele bune sînt administrate pe lumea aceasta, iar nu după moarte; în împărăţia morţilor (ebr. *Šeol*) sufletul nu simte nici durere, nici bucurie.

14:17

Imaginea trupului uman (gr. *πᾶσα σάρξ*, ebr. *kol habbāsār*) care se învecheşte asemenea unei haine (gr. *ὡς ἱμάτιον*, ebr. *kabbeged*) reapare în Is. 50:9 şi Iov 13:28. ♦ Prin *legămînt din veac* am redat cu fidelitate gr. *διαθήκη ἀπ' αἰῶνος*, expresie corespunzătoare ebr. *wĕhôq 'ôlām*, literal:

'poruncă străveche', *cf. loi éternelle* (BJ, TOB).

14:18-19

Analogia metaforică între caracterul derizoriu şi trecător al vieţii omului şi iarba cîmpului sau frunzişul arborilor este un topos imagistic atît în VT (*cf.* Is. 34:4 şi 40: 6-8; Iov 8:11-13), cît şi în NT (*cf.* Iac. 1:7; 1Petr. 1:24). La Homer găsim un complex imagistic similar: „Cum e cu frunzele, aşa-i şi cu neamul sărmanilor oameni;/ Unele toamna le scuturǎ vîntul şi cad ofilite,/ Altele codrul le naşte-nverzind, dacă dă-n primăvară:/ Astfel pe lume şi valul de oameni se naşte şi moare" (*Iliada*, VI, 146-149; trad.: George Murnu). ♦ Sintagma gr. *γενεὰ σαρκὸς καὶ αἵματος* (BIBL.1688: *rodul trupului şi al sîngelui*) desemnează generaţiile succesive ale umanităţii. Ca desemnare metonimică a fiinţei umane, expresia ca atare (gr. *σάρξ καὶ αἷμα*, ebr. *bāsār wĕdām*), care nu mai apare deloc în VT, este în schimb relativ frecvent întrebuinţată în NT (*cf.* Mat. 16:17; 1Cor. 15:50; Gal. 1:16 etc.), ca şi în literatura rabinică medievală (*cf.* DI LELLA, p. 261).

14:20

În HEBR. formularea este mai clară: „Toate faptele omului sînt condamnate la stricăciune, iar ceea ce iese din mîna lui îl va urma".

14:21-22

Prin suita de verbe *a se gîndi – a discuta – a cugeta – a medita* am încercat să reproducem opoziţiile lexicale dintre verbe greceşti din sfera semantică a „gîndirii" şi „dezbaterii", al căror conţinut interferează într-un mod inextricabil: *μελετάω – διαλέγω – διανοέομαι – ἐννοέω*. ♦ Pentru gr. *σύνεσις*, echivalat aici prin *chibzuinţă*, *cf. supra*, 1:16 şi 8:6.

14:23-24

Pentru imagistica vînătorii în prezentarea asumării înţelepciunii, *cf. supra*, 6:25-29. ♦ Ideea de „traseu al înţelepciunii" este exprimată în *Septuaginta* prin acelaşi cuvînt, gr. *ὁδός*, pe care l-am tradus generic prin *cale*; în HEBR. avem o nuanţare sinonimică între ebr. *dĕrākêhā* 'căile ei' şi ebr. *nĕtîbôtêhā* 'cărările ei'; împreună, cele două cuvinte apar, într-un context similar, în Parim. 3:17. ♦ În contrast violent cu comportamentul unui nebun (*cf.* mai jos, 21:22-24), înţeleptul se apropie de înţelepciune cu decenţa şi discreţia unui îndrăgostit, privind prin fereastra iubitei (*cf.* Cînt. 2:9) şi ascultînd la porţile ei, avid să afle mereu lucruri noi.

14:25-26

Am încercat să facem cît mai transparente semnificaţiile secvenţei, căci, minate de literalism, formulările din *Septuaginta* sînt neclare: *ὁ καταλύων σύνεγγυς τοῦ οἴκου αὐτῆς καὶ ἐπί τῶν θυρομάτων αὐτοῦ καὶ πήξει πάσσαλον ἐν τοῖς τοίχοις αὐτῆς, στήσει τὴν σκηνὴν αὐτοῦ κατὰ χεῖρας αὐτῆς καὶ καταλύσει ἐν καταλύματι ἀγαθῶν*, reproduse literal în BIBL.1688: *cel ce sălăşluieşte aproape de casa ei şi va înfige păruş în părenţii ei, întinde-va cortul ei după mînile ei şi va sălăşlui în răpaosul bunătăţilor ei.* ♦ „Ţăruşul" (gr. *πάσσαλον*) aparţine cortului (gr. *σκηνή*); elementele locuirii sînt întrebuinţate în context pentru a sugera în mod metaforic ideea că înţelepciunea este un spaţiu al ocrotirii şi al certitudinilor etice. O imagine asemănătoare găsim în Is. 4:6.

14:26-27

Schimbare de registru metaforic: omul aflat în căutarea înţelepciunii este asemenea unei păsări care îşi face cuibul (gr. *αὐλιστθήσεται*) pe ramurile ocrotitoare ale unui arbore. Imagini asemănătoare sînt în Is. 25:4-5. ♦ Verbul gr. *καταλύω*, pe care l-am tradus prin *a-şi face sălaş*, apare de trei ori în context şi are puternice conotaţii etice ('stabilitate', 'ocrotire', 'afecţiune' etc.). ♦ „Slava" (gr. *δόξα*) despre care se vorbeşte aici poate fi interpretată ca o aluzie la norul sacru care marchează prezenţa lui Dumnezeu (Ieş. 16:10; Iez. 1:28), dat fiind că înţelepciunea este un atribut al divinităţii.

Capitolul al 15-lea

15:1

Despre teama faţă de Domnul ca temă centrală a cărţii, *cf. supra*, 1:10, 22; 4:15. ♦ „Cel care pricepe (sau stăpîneşte) legea" (gr. *ὁ ἐγκρατὴς τοῦ νόμου*) este preotul sau, începînd cu epoca elenistică, scribul sau cărturarul (pentru care vezi *supra*, al doilea *Prolog* 4 şi 10:5).

15:2

Pentru a prezenta înţelepciunea drept simbol al ocrotirii şi al afecţiunii necondiţionate, ca şi al receptivităţii şi entuziasmului afectiv, Sirah evocă imaginea mamei (ca în Is. 49:15 şi 66:13) sau pe cea a tinerei mirese (ca în Parim. 5:18; 7:4; Cînt. 4:9 *et passim*).

15:3

Prezentarea conţinutului Legii ca „pîine" (gr. *ἄρτος*) şi „apă" (*ὕδωρ*) apare frecvent în VT (*cf.* Parim. 9:5; Is. 55:1), ca şi în NT (*cf.* Ioan 4:10 şi urm). BOX/ OESTERLEY, p. 369, ne informează că această asociere conceptual-imagistică apare frecvent în Talmud şi în alte importante texte ale tradiţiei rabinice. ♦ Expresia de aici, *pîinea înţelegerii* (gr. *ἄρτος συνέσεως*), este întrebuinţată (în varianta *ἄρτος τῆς γνώσεως*) de Simeon Noul Teolog (*Catehezе*, X, 157), într-o enumerare a bunurilor spirituale pe care le-am putea oferi ca jertfă Mîntuitorului: „Am putea, dimpotrivă, oferi lui Hristos (...) fructele cultivate în noi de Sfîntul Duh, care sînt iubirea, bucuria, pacea, blîndeţea, bunătatea, mărinimia, credinţa, milostenia, înfrînarea, iar apoi a ne hrăni cu «pîinea cunoaşterii», a crede în virtuţi (...), pe măsura desăvîrşirii lui Hristos" (SIMEON, CATECH. II, p. 150-151). Cîteva pagini mai încolo (*Catehezе*, XI, p. 177; *ibidem*, p. 166-167), Simeon Noul Teolog vorbeşte despre „pîinea cuvîntului" (*ἄρτος τοῦ λόγου*).

15:5

În VT se face deosebirea între adunarea întregii comunităţi (gr. *συναγογή*, ebr. *'ēdî*) şi consiliul bătrînilor sau al notabilităţilor (gr. *ἐκκλησία*, ebr. *qāhāl*, ca aici). Înţeleptul avea datoria „să deschidă gura" şi să afirme în adunare preceptele Legii, pe cînd „nebunul" era obligat să tacă (*cf.* Parim. 24:7).

15:6

Pentru „cununa veseliei", *cf. supra*, 1:15-16. ♦ Despre „un nume veşnic" (gr. *ὄνομα αἰῶνος*), văzut ca o răsplată a virtuţii şi a supunerii faţă de Lege, se vorbeşte şi în Is. 56:5.

15:7-8

Oamenii nechibzuiţi, după *Septuaginta*: *ἄνθρωποι ἀσύνετοι* (*cf.* ebr. *mĕtê šāw'*, literal: 'oameni ai deşertăciunii'), *bărbaţii păcătoşi*, după *Septuaginta*: *ἄνδρες ἁμάρτωλοι* (*cf.* ebr. *'anšê zādôn*, literal: 'trufaşii'), şi *bărbaţii mincinoşi*, după *Septuaginta*; *ἄνδρες ψεῦσται* (*cf.* ebr. *'anšê kāzāb*, literal: 'oameni ai înşelăciunii'), reprezintă toate desemnări ale unor tipuri umane radical opuse celui al înţeleptului. ♦ Pentru *trufie*, *cf. supra*, 10:7.

15:9-10

Lauda (după gr. *αἶνος*, ebr. *tĕhillî*) se referă la înţelepciune; ideea este că doar înţeleptul poate formula aprecieri juste privitoare la înţelepciune. În HEBR. această idee este mai clară, deoarece acolo se vorbeşte despre faptul că „doar cel care stăpîneşte înţelepciunea o poate transmite altora". Potrivit unei alte ipoteze (DI LELLA, p. 266), „lauda" s-ar putea referi şi la cîntările de slavă pentru Dumnul (ebr. *hôdāyôt*), pe care doar înţelepţii le pot compune, rosti şi transmite celorlalţi.

15:11

Aici începe una dintre secvenţele de importanţă primordială ale cărţii, în care Sirah expune cu mare precizie doctrina sa referitoare la liberul arbitru al omului în raport cu păcatul şi cu voinţa divină. Omul păcătos nu poate invoca voinţa divină ca scuză pentru păcatul său, deoarece Domnul nu poate face lucruri pe care le detestă (gr. *ἃ ἐμίσησεν*). Aceeaşi idee la Iac. 1:13 şi urm.

15:13

Prin expresia globalizatoare *πᾶν βδέλυγμα* (echivalată de noi prin *tot ceea ce este dezgustător*), autorii *Septuagintei* au redat ebr. *rā'î wĕtô'ēbâ*, literal: 'rău şi spurcăciune'; pentru valorile semantice ale gr. *βδέλυγμα*, *cf. supra* 10:12-14 şi 13:22.

15:14

Avem aici enunţul-cheie al cărţii. Omul a fost creat de Domnul ca fiinţă liberă să aleagă între bine şi rău (între „foc" şi „apă", între „viaţă" şi „moarte"), o soluţie intermediară nefiind cu putinţă. Elemente ale acestei doctrine se găsesc deja în Deut. 11:26-28 şi 30:19, unde Moise îşi cheamă semenii să aleagă între viaţă şi moarte, binecuvîntare şi blestem. Trecînd prin teologia creştină primară, în care binele („lumina") este identificat cu persoana hristică (Ioan 1:5; 3:19; 8:12; 12:46 etc.), acest enunţ veterotestamentar va constitui nucleul teodiceilor ulterioare, de la Sfîntul Augustin şi pînă la Erasmus sau Leibniz. Un cunoscut scriitor post-bizantin, foarte popular în mediile monastice româneşti, Ilie Miniat (1669-1714), citează acest pasaj în cadrul unei discuţii pe tema libertăţii umane: „Dintru început Dumnezeu a făcut pe om liber. Duhul cel Sfânt, prin gura înţeleptului Sirah, spune: «Dintru început l-am făcut pe om şi l-am lăsat pe el în mîna sfatului lui.» Dumnezeu l-a lăsat pe seama voinţei sale proprii. Chiar Dumnezeu nu vrea să aibă vreo stăpânire asupra libertăţii omului. L-a lăsat în mâna sfatului lui. Atotputernic este Dumnezeu în ceea ce priveşte puterea lui; atotputernic este omul în privinţa libertăţii lui. Este însă o singură deosebire: Dumnezeu face ceea ce voieşte şi nu există nici o putere care să-l silească. Este cu neputinţă ca Dumnezeu să nu facă ce voieşte şi tot atât de cu neputinţă ca omul să facă ce nu vrea. Pentru aceea, după cum omul nu poate să se mântuie fără harul lui Dumnezeu, tot astfel Dumnezeu nu poate să mântuie pe om fără voia liberă a omului" (MINIAT, DID., p. 160-161). ♦ Din bogata literatură secundară dezvoltată de acest pasaj din Sirah menţionăm HADOT, p. 91-103; PRATO, p. 237-246; PISANI, p. 94; MAIER, *passim*; DI LELLA, *Introduction* la AB, p. 81-83. ♦ Secvenţa *l-a creat pe om dintru început* (gr. *ἐξ ἀρχῆς ἐποίησεν ἄνθρωπον*) evocă primele cuvinte ale *Genezei*: „La început a făcut Dumnezeu..." (ebr. *'ĕlōhîm mibbĕrē'šît*, gr. *ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ θεός*); despre semnificaţiile gr. *ἀρχή*, *cf. supra*, 1:12. ♦ Ideea liberului arbitru este exprimată în *Septuaginta* printr-o turnură ebraizantă: *ἀφῆκεν αὐτὸν ἐν χειρὶ διαβουλίου αὐτοῦ*, literal: *l-au lăsat pre el în mîna sfatului său* (BIBL.1688). Gr. *διαβούλιον* 'sfat; gînd; judecată' corespunde ebr. *yēser*, cuvînt polisemantic, interpretat aici ca 'voinţă liberă' (*cf.* BAUER, p. 243-244); *cf.* şi mai jos, 17:6 şi 27:6.

15:15

Exprimare defectuoasă în *Septuaginta*: *συντηρήσεις ἐντολάς καὶ πίστιν ποιῆσαι εὐδοκίας*, literal: *vei păzi poruncile şi credinţa a face bune-plăcute* (BIBL.1688). Alte interpretări: *tu gardera les commandements pour rester fidèle à son bon plaisir* (BJ), *tu peux observer les commandements, rester fidèle dépend de ton bon vouloir* (TOB), *îi vei păzi poruncile şi cu credincioşie vei săvârşi ceea ce-i place* (BIBL.ANANIA). În HEBR., mai clar: „vei respecta porunca şi înţelegerea de a-i îndeplini voinţa". Ideea lui Sirah este aceea că liberul arbitru al omului afectează şi decizia sa de a respecta sau nu voinţa Domnului, aşa cum se exprimă ea în Lege.

15:16-17

Pasajul este parafrazat de Ilie Miniat într-una dintre cazaniile sale: „Dumnezeu vrea să mântuie pe fiecare om, dar vrea ca şi fiecare om să conlucreze la mântuirea lui. Fiecare om este liber, are înaintea ochilor lui apa şi focul,

viaţa şi moartea. Fiecare om este raţional, are de conducătoare mintea şi poate să deosebească binele de rău, lumina de întuneric. Fiecare om are scrisă în mintea lui legea naturală, care-i adevărata cale a mântuirii. De ce altceva deci este nevoie pentru predestinaţie decât de harul lui Dumnezeu dat în dar şi de libera voinţă a omului? Dumnezeu vrea; dacă vrea şi omul, omul este predestinat" (MINIAT, DID., p. 161).

15:18-19

Atributele omnipotenţei (aici gr. *ἰσχυρὸς ἐν δυναστείᾳ*, literal: *vîrtos întru putêre*, în BIBL.1688) şi omniscienţei (aici gr. *βλέπων τὰ πάντα*, literal: *văzînd toate*, în BIBL.1688) divine sînt puncte ferme ale teologiei veterotestamentare (*cf.* Parim. 15:3; Iov 34:21-22 etc.), dar şi ale celei neotestamentare (*cf.* Evr. 4:13).

15:20

Subliniere a responsabilităţii umane: decizia de „a fi nelegiuit" (a nu respecta comandamentele Legii, gr. *ἀσεβεῖν*) revine fiecărei persoane în parte, căci Dumnezeu nu acordă nimănui „îngăduinţa de a păcătui" (gr. *ἄνεσις ἁμαρτάνειν*).

Capitolul al 16-lea

16:1-4

Ca în toate culturile tradiţionale, în neamul lui Israel copiii erau doriţi, iar numărul lor era socotit un semn de bunăvoinţă divină, de prosperitate şi continuitate a comunităţii (*cf.* Fac. 12:2; 15:5; 22:17; 24:60; Deut. 28:4; Parim. 17:16 etc.). Tocmai de aceea, neşansa de a avea copii *nefolositori* (gr. *ἄχρηστοι*) sau *nelegiuiţi* (gr. *ἄσεβοι*) era resimţită ca o catastrofă; *cf.* Iov 27:14-15; Sol. 3:11-12. Cu toate că absenţa copiilor era privită ca o „ocară" (*cf.* Luc. 1:25), bătrînul înţelept apreciază că este preferabil să mori fără copii (*ἀποθανεῖν ἄτεκνον*) decît să ai copii lipsiţi de evlavie (gr. *ἔχειν τέκνα ἀσεβῆ*).

16:2-3

Simion Noul Teolog parafrazează şi aprofundează afirmaţiile de aici ale Siracidului, cu mare rafinament şi forţă de convingere, într-unul dintre tratatele sale teologice şi etice (VI): „Cel care nu este lăudat cu orice chip şi oricum de către mulţime nu merită, după părerea acestora, nici o preţuire, deoarece ei ignoră, ca de la sine, faptul că un singur om cunoscîndu-l pe Dumnezeu şi cunoscut de către el este mai preţios decît mii de necredincioşi care nu-l cunosc pe Dumnezeu, chiar dacă întreaga lume îi laudă şi îi felicită, la fel cum un singur clarvăzător este preferabil unor mulţimi nenumărate de oameni cu vederea slabă" (SIMEON, TRAT. II, p. 122). ♦ În SEPT.ZIEGLER, în versetul 16:3 apare în plus următoarea secvenţă: „vei geme din pricina unei tristeţi prea timpurii şi sfîrşitul lor îl vei cunoaşte pe neaşteptate".

16:4

În *Omiliile* sale *la Facere* (XXXIX, II), Sfîntul Ioan Gură de Aur găseşte în conţinutul acestui verset prilej pentru a reliefa următoarele semnificaţii: „Profeţii nu mărginesc numai la ei stăpînirea lui Dumnezeu, ci vor să-şi arate cu asta dorul lor nestăvilit de Dumnezeu. Ca să facă oamenii lucrul acesta nu este deloc de mirare; dar ca Dumnezeu să spună lucrul acesta despre un om, acesta e lucru nou şi străin. Dar să nu ne minunăm de asta, iubiţilor, ci să auzim pe profetul care spune: «Mai bun este unul care face voia Domnului decît mii de nelegiuiţi»" (IOAN HRIS., OM. FAC. II, p. 65).

16:5

Aluzie destul de clară, pe de o parte, la Avraam, devenit „părintele popoarelor" prin unicul său fiu Isaac (Fac. 21:2), şi, pe de altă parte, la nimicirea tuturor locuitorilor Sodomei din cauza nelegiuirii lor (Fac. 18:16 şi urm.).

16:6

Trimitere explicită la experienţa personală a Siracidului, dar şi (date fiind exemplele evocate în continuare) la cunoaşterea de către autor a tradiţiei scrise.

16:7

Adunarea păcătoşilor (gr. *συναγωγὴ ἁμαρτωλῶν*) reprezintă o trimitere la banda de răzvrătiţi condusă de Core, Dathan şi Abiron, pedepsită de Dumnezeu prin foc şi cutremur (Num. 16:1-35). ♦ „Neamul răzvrătit" (gr. *ἔθνος ἀπείθος*, ebr. *gôy hānēp*) este o desemnare generică pentru momentele de apostazie ale poporului ales, cum este cel menţionat în Num. 1 şi urm.

16:8

Uriaşii de altădată (gr. *οἱ ἀρχαῖοι γίγαντες*) sînt giganţii menţionaţi în Fac. 6:1-4 (*cf.* şi Sol. 14:6) ca agenţi ai degradării neamului omenesc înaintea Potopului. Sintagma mai poate fi înţeleasă şi ca o trimitere metaforică la preaputernici ai pămîntului, cum au fost împăratul Babilonului (*cf.* Is. 14:11 şi urm.) sau Nabucodonosor (Dan. 4:7 şi urm.), prăbuşiţi în ţărînă şi nimiciţi de Domnul.

16:9

Cf. 19:1 şi urm., unde se relatează despre nimicirea cetăţii Sodoma. ♦ Gr. *παροικία*, pe care l-am tradus perifrastic prin *cetatea în care locuia Lot*, desemnează un oraş străin în care locuia, provizoriu, poporul ales. În BIBL.1688, acest concept a fost redat prin subst. *nemernicie*, cuvînt care, împreună cu altele din aceeaşi familie lexicală, semnifica ideea de 'pribegie' (*cf.* DLR, *s.v.*). ♦ Interesant de observat că păcatul atribuit de Sirah sodomitenilor era orgoliul, ca şi în Iez. 16:49 (pentru *trufie*, *cf. supra*, 10:7).

16:10

Neamul pierzaniei (gr. *ἔθνος ἀπολείας*, BIBL.1688: *limba pierzării*) sînt canaanenii, dipreţuiţi şi temuţi de către israeliţi

pentru practicile lor religioase, abominabile din punctul de vedere al poporului ales (*cf.* Ieş. 23:33; Deut. 7:1-2; Num. 33:51-56; Sol. 12:3 şi urm.). ♦ În plus, în unele versiuni ale *Septuagintei* apare secvenţa urmatoare: „Toate acestea el le-a făcut neamurilor cu inima împietrită şi nu a fost mîngîiat de mulţimea sfinţilor săi" (SEPT.ZIEGLER).

16:11

Cei şase sute de mii de pedestraşi (gr. *ἑξακοσίας χιλιάσας πεζῶν*) menţionaţi şi mai jos, 46:11, reprezintă numărul bărbaţilor din neamul lui Israel scoşi de Moise din robia egipteană (*cf.* Ieş. 12:37; Num. 12:11). Întrucît au cîrtit împotriva Domnului, toţi (cu excepţia lui Iosua şi a lui Caleb) au fost pedepsiţi să rătăcească pînă la moarte prin deşert şi să nu mai ajungă în Pămîntul Făgăduinţei (*cf.* Num. 14:1 şi urm.; 26:65; Deut. 1:35 şi urm.). ♦ Despre înţelesul expresiei *cu inimă împietrită* (aici, gr. *ἐν σκληροκαρδίᾳ*), *cf. supra*, 3:24. ♦ În plus, în SEPT.ZIEGLER apare pasajul: „Biciuindu-i, arătîndu-le îndurare, rănindu-i şi vindecîndu-i, i-a ţinut în milă şi disciplină".

16:12

Expresia *cu grumazul întărit* (gr. *εἰς σκληροτράχηλος*, *cf. tare în cerbice* în BIBL.1688, *vîrtos la cerbice* în BIBL.1990, BIBL.ANANIA) înseamnă 'îndărătnic, încăpăţînat; nesupus' şi apare rostită de Domnul cînd se adresează poporului ales aflat în rătăcire (Ieş. 32:9; 33:3).

16:13

Pentru *îndurare* şi *urgie*, *cf. supra*, 2:7 şi 5:8-9. ♦ O referire la conţinutul versetului găsim la Ioan Gură de Aur: „Numai aceasta, zice, te poate tulbura, cum ştie Dumnezeu să o facă, şi să nu te miri. Dar acestea toate le spune ca să arate că «la el este urgia»" (IOAN HRIS., IOV, p. 89).

16:14-16

Reiterare a punctului central al eticii iudaice: fiecare individ va fi judecat de Domnul şi răsplătit în această viaţă potrivit faptelor sale (gr. *κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ*); *cf.* şi 11:26; 15:19; 17:22-23; 29:11-12. Pentru *milostenie*, *cf. supra*, 3:16. ♦ În plus, în unele versiuni apare secvenţa: „Domnul i-a înăsprit cugetul lui faraon ca să nu îl recunoască, pentru ca înfăptuirile lui să fie cunoscute sub cer. Îndurarea lui se arată întregii făpturi, lumina şi întunericul lui le-a împărţit lui Adam." Socotite de SEPT.RAHLFS şi de alţi editori adaosuri mai tîrzii, aceste pasaje sînt totuşi considerate de unii exegeţi (PETERS, p. 137) ca fiind originale; oricum, ele se află şi în HEBR. ♦ „Înăsprirea cugetului" Faraonului în scopul de a se împlini proiectul divin privitor la poporul ales este în repetate rînduri menţionată în Ieş. 7:3; 9:12; 10:27; 11:10; 14:4 etc.

16:17-18

Pentru *lumină* şi *întuneric*, *cf. supra*, 15:14. ♦ În întrebarea retorică privitoare la insignifianţa omului în imensitatea universului creat unii interpreţi au putut vedea un ecou al gîndirii elenistice (TOB, p. 2171).

16:19-21

Imaginile prezente aici însoţesc de obicei teofaniile din VT (*cf.* Jud. 5:4-5; Iona 2:7; Mih. 1:2-4 etc.). Cele patru elemente evocate sînt componentele universului iudaic. Cerul (gr. *οὐρανός*) reprezintă bolta cerească vizibilă, „cerul cerului" (gr. *ὁ οὐρανὸς τοῦ οὐρανοῦ*) este locuinţa lui Iahve (*cf.* şi Deut. 10:14; 1Reg. 8:27), numită de Sfîntul Pavel (2Cor. 12:2) şi „al treilea cer" (gr. *τρίτος οὐρανός*), „genunea" (gr. *ἄβυσσος*) reprezintă apele subterane, iar „pămîntul" (gr. *γῆ*) suprafaţa terestră rezervată omului şi celorlalte vieţuitoare. ♦ „Cercetarea" sau „supravegherea" Domnului (gr. *ἐπισκοπή*) semnifică frecvent în VT acţiunea punitivă a divinităţii. ♦ *Temeliile pămîntului* (gr. *τὰ θεμέλια τῆς γῆς*) este o imagine care se regăseşte în Jud. 5:4-5; Mih. 1:3-4; Iona 2:7 etc. ♦ În unele versiuni ale *Septuagintei* apare în plus, în versetul 16:19, secvenţa următoare: „Lumea întreagă a fost creată şi fiinţează prin voinţa lui" (SEPT.ZIEGLER).

16:20-23

Sirah respinge explicit ipoteza sceptică a celui care se întreabă dacă, în măsura în care faptele Domnului (gr. *τὰ ἔργα τοῦ κυρίου*) rămîn ascunse (gr. *ἐν ἀποκρύφοις*), iar căile sale (gr. *αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ*) insondabile, efortul de cunoaştere mai merită să fie făcut. Scepticul este calificat drept „bărbat necugetat şi rătăcit" (gr. *ἀνὴρ ἄφρων καὶ πλανώμενος*), iar gîndurile lui drept „nebuneşti" (gr. *μωρά*). ♦ Cuvîntul gr. *διαθήκη* desemnează în VT legămîntul sacru al lui Iahve cu poporul ales. În contextul de aici, înţelesul este cel explicitat mai sus, în 14:12. Este vorba de momentul final al vieţii fiecăruia, aşa cum interpretează şi autorul glosei care urmează. Gîndul scepticului ar fi aşadar acela că promisiunea unei răsplăţi în lumea aceasta (*ἔργα δικαιοσύνης* 'faptele dreptăţii') nu este suficient de motivantă, întrucît nu cunoaştem momentul în care vom primi această răsplată, iar clipa morţii este oricum departe. ♦ Pentru parafrazarea versetului 22 de către Origene, vezi *supra*, nota la 1:2. ♦ În plus, în unele versiuni ale *Septuagintei* apare secvenţa: „iar la sfîrşit va fi cercetarea tuturor (lucrurilor)" (SEPT.ZIEGLER).

16:25

Răspunzînd afirmativ la îndoiala sceptică formulată în paragraful anterior, Sirah subliniază că *ştiinţa* (gr. *ἐπιστήμη*) este posibilă. Ea se referă la cunoaşterea amănunţită a lumii create, include cunoaşterea Legii şi a tradiţiei şi se dobîndeşte prin „învăţătură" (gr. *παιδεία*), adică prin contactul direct dintre învăţător şi discipol (*fiule*, *cf. supra*, 2:1); acesta din urmă este chemat „să asculte" (gr. *ἀκούειν*, ebr. *šm'*) şi „să ia aminte" (gr. *προσέχειν*). Aici, „învăţătorul" care vorbeşte este înţelepciunea însăşi. ♦ Pentru *inimă*, *cf. supra*, 1:25 şi 3:28.

16:26

Formulare intuitivă a unuia din principiile bunei pedagogii dintotdeauna: însuşirea treptată (*cu măsură* în traducerea

noastră, după gr. *ἐν σταθμῷ*, literal: *în cumpănă* – BIBL.1688) şi *cu precizie* (gr. *ἐν ἀκριβείᾳ*, literal: *cu amăruntul* – BIBL.1688) a cunoştinţelor.

16:27

În loc de gr. *ἐν κρίσει*, 'întru judecata', aşa cum apare în majoritatea manuscriselor *Septuagintei*, SEPT.ZIEGLER emendează (după HEBR.) *ἐν κτίσει*, literal: 'în creaţie', adică „în momentul creaţiei", secvenţa trebuind citită în acest caz diferit: *lorsque'au commencement le Seigneur créa ses oeuvres* (BJ, TOB). ♦ Pentru sensurile gr. *ἀρχή* 'început', *cf. supra*, 1:12.

16:28

Prin *a întocmit* am redat sensul primar al gr. *κοσμέω* 'a aranja, a pune în ordine'; autorii BIBL.1688 optează pentru sensul derivat, prin traducerea: *au împodobit*. ♦ Prin *lucrare* transpunem în mod sistematic şi consecvent gr. *ἔργον*, atunci cînd este vorba despre ideea de „lucru creat (de Domnul)". ♦ Secvenţa gr. *καὶ τὰς ἀρχὰς αὐτῶν εἰς γενεὰς αὐτῶν* (obscur transpusă în literalitatea ei în BIBL.1688: *şi începăturile lor la neamurile lor*) poate fi interpretată în sensul „de la principiile lor şi pînă la speciile lor". Ar fi vorba, în acest caz, de ideea că Dumnezeu este prezent nu doar în actul creaţiei primare, ci în existenţa sau devenirea fiecărei specii şi a fiecărui individ. Alte interpretări: *depuis leur origine jusqu'à leur avenir lointain* (TOB), *depuis leurs origines jusqu'à leurs générations lointaines* (BJ), *de la'nceputul lor şi-n curgerile lor* (BIBL.ANANIA). În BIBL.1990 se optează pentru o transpunere foarte liberă: *a hotărît pentru vecie rostul lor*. ♦ În plus, în unele versiuni ale *Septuagintei* apare în acest verset pasajul: „acestea nu cunosc foamea, nu obosesc şi nu se abat de la drumul lor" (SEPT.ZIEGLER). ♦ În secvenţa *nu se abat de la drumul lor*, după gr. *οὐκ ἐξέλιπον ἀπὸ τῶν ἔργων αὐτῶν*, am interpretat potrivit contextului gr. *ἔργον* în sensul de 'traiect' (*cf.* AB: *nor ever desist from their rounds*); opţiunea noastră este jusificată de conţinutul versetului următor. Alte opţiuni: BJ şi TOB: *leur tache*, BIBL.ANANIA: *datorie*. Ideea este că fiecare element al Creaţiunii îşi are rostul său bine definit în cadrul unui întreg armonios, urmînd un traseu prestabilit.

16:29

Întrebuinţarea vb. gr. *οὐκ ἐξέθλιψεν* 'nu se ciocneşte' (SEPT.RAHLFS), *οὐκ ἔθλιψεν* (SEPT.FRANKF.) dezambiguizează întregul context, arătînd că, prin genericul *τά ἔργα* 'lucrările', autorul are în vedere astrele cereşti.

16:30

Contemplarea de către Dumnezeu a propriei creaţii este similară cu cea din Fac. 1:21.

16:31

Secvenţa (defectuoasă în literalismul ei!) *ψυχὴν παντὸς ζῴου ἐκάλυψεν τὸ πρόσωπον αὐτῆς* (*Septuaginta*) a fost obscur transpusă literal în MS.45: *Sufletul a toată vita au acoperit faţa ei*. Expresia *toate felurile de vieţuitoare* este similară cu cea din Fac. 1:21 şi 24, dar în *Septuaginta* este întrebuinţată formula, mai transparentă, *κατὰ γένος* 'potrivit speciei (sale)'. Pentru înţelesurile multiple ale lui „suflet", *cf. supra*, 4:2. ♦ Despre întoarcerea în pămînt (gr. *ἀποστροφή*) a oricărei fiinţe vii, *cf.* mai jos, 40:13, precum şi Fac. 3:19; Iov 34:15 etc.

Capitolul al 17-lea

17:1

Acest capitol se prezintă ca un poem dedicat creaţiei omului, probabil cel mai complex text din VT pe această temă. Fundamentul îl constituie pasajele-cheie din Fac. 2:7 şi 3:19, dar detaliile alcătuiesc un discurs relativ original al Siracidului. După DUESBERG/ FRANSEN, p. 165, insistenţa lui Sirah asupra ideii că omul a fost creat din pămînt arată convingerea acestuia că acest fapt explică slăbiciunea şi inconstanţa speciei umane, dificultatea omului de a îndeplini comandamentele divine.

17:2-3

Despre autoritatea (stăpînirea sau cîrmuirea) omului asupra tuturor creaturilor (aici: gr. *ἐξουσία*) se vorbeşte şi în Fac. 1:28; 9:2; Sol. 17:30-32. ♦ Prin *asemenea lui însuşi* am transpus gr. *κατ'ἑαυτόν*, urmînd lectura tradiţională, confirmată de SEPT.RAHLFS, acceptată de SEPT.ZIEGLER şi preluată ca atare de marea majoritate a interpreţilor: *după sineşi* (BIBL.1688), *comme lui même* (TOB, BJ), *pe potriva lui* (BIBL.ANANIA), *wie er selber sie hat* (BIBL.LUTHER). Este vorba în acest caz de faptul că Dumnezeu a conferit omului o autoritate similară cu a lui însuşi (*cf.* şi BOX/ OESTERLEY, p. 375; DUESBERG/ FRANSEN, p. 164; SMEND, p. 155). A mai fost emisă o opinie diferită, pornindu-se de la lectura (existentă în cele mai multe manuscrise ale *Septuagintei*) *καθ'ἑαυτοῦ*, literal: 'pentru ei', aşa încît versetul s-ar traduce „i-a îmbrăcat cu o putere care le este de folos" (AB: *he endows them with a strength that benefits them*). Înţelesul real ar fi deci altul, şi anume că „Dumnezeu a dat fiinţelor umane întreaga putere de care au nevoie pentru a îndeplini scopul pentru care au fost create, adică acela de a avea autoritate asupra întregului pămînt" (DI LELLA, p. 282). ♦ *După chipul său*, gr. *κατ'εἰκόνα αὐτοῦ*, este expresia originară din Fac. 1:27.

17:4-6

Ideea generică de „vieţuitoare" este exprimată aici, după HEBR., prin gr. *σάρξ*, literal 'carne', *cf. preste tot trupul* (BIBL.1688), *à toute chair* (BJ); *cf.* şi *supra*, 13:18. ♦ După SMEND, p. 156, avem aici o glosă redactată de un cititor influenţat de concepţia stoică, întrucît stoicii adăugau celor cinci operaţii senzoriale primare (vederea, pipăitul, mirosul, auzul, gustul) încă altele trei: gîndirea (aici: *νοῦς*), cuvîntul sau raţiunea (aici: *λόγος*) şi percepţia extra-senzorială, nemenţionată aici de glosator. ♦ În unele versiuni ale *Septuagintei*, la versetul 17:4 apare în plus următoarea

secvenţă: „Au primit folosinţa celor cinci operaţii ale Domnului, la a şasea, gîndirea, i-a făcut părtaşi, iar pe a şaptea, cuvîntul, le-a dat-o spre a tălmăci operaţiile Domnului" (SEPT.ZIEGLER). ♦ Prin *operaţie* am transpus gr. *ἐνέργημα*, cuvînt inexistent în alt loc din *Septuaginta*, dar larg întrebuinţat ca termen tehnic în filosofia greacă (Chrysippos, Polybios, Iamblichos, Proklos ş.a.) pentru desemnarea operaţiilor senzoriale. Capacităţile senzoriale şi abilităţile moral-intelectuale sînt prezentate nu ca atribute intrinseci ale fiinţei umane, ci ca daruri ale lui Dumnezeu. ♦ Ordinea celor cinci „operaţii" nu pare întîmplătoare: prima (gr. *διαβούλιον*) şi ultima (gr. *καρδία*) sînt de natură moral-intelectuală, celelalte trei (gr. *γλῶσσα*, *ὀφθαλμοί*, *ὦτα*) sînt simţurile concret-fizice. ♦ Pentru *inimă* ca sediu al raţiunii, *cf. supra*, 1:25 şi 3:28. ♦ Pentru *ştiinţă* şi *înţelegere*, *cf. supra*, 1:15-16.

17:7

În loc de *ochiul* (gr. *ὀφθαλμός*), prezent în majoritatea manuscriselor, unii interpreţi preferă să citească *φόβος* 'teama (faţă de Domnul)', *cf. sa crainte* (TOB, BJ). ♦ În plus, în SEPT.ZIEGLER: „şi le-a dăruit putinţa de a se lăuda de-a lungul veacurilor cu minunile sale, iar ei vor proslăvi numele său cel sfînt, pentru a povesti măreţia faptelor sale". ♦ Semnalăm aici o interpretare defectuoasă în BIBL.ANANIA: traducîndu-se secvenţa gr. *καύχασθαι ἐν τοῖς θαυμασίοις αὐτοῦ* prin *le-a dat ca de-a pururi să-i laude minunile*, s-a ignorat valoarea reflexivă (medio-pasivă) a vb. gr. *καύχομαι*. ♦ Rugăciunea, alături de proslăvirea „numelui lui Dumnezeu" şi a „măreţiei faptelor sale" (gr. *τὰ μεγαλεῖα τῶν ἔργων αὐτοῦ*), reprezintă datoria fundamentală a omului şi piatra unghiulară a teologiei veterotestamentare (*cf.* RAD, I, p. 369-370).

17:8

Sintagma *ştiinţa şi legea vieţii* (gr. *ἐπιστήμη καὶ νόμος ζωῆς*) reapare mai jos, 45:6, şi desemnează Legea lui Moise, descrisă în Deut. 30:11 şi urm. drept valoarea supremă a poporului ales. ♦ În plus, în SEPT.ZIEGLER: „pentru ca să înţeleagă că sînt muritori, ei care astăzi fiinţează".

17:9

„Legămîntul veşnic" (gr. *διαθήκη αἰῶνος*, *făgăduinţa veacului* în BIBL.1688) este contractul încheiat între Iahve şi Moise pe Muntele Sinai (*cf.* Ieş. 19:2 şi urm.), prin care poporul ales a primit „poruncile" (aici: *judecăţile*, gr. *κρίματα*) Legii.

17:10

Semnele vizibile şi audibile ale prezenţei lui Iahve, denumite aici metonimic, sînt descrise explicit în Ieş. 19:6 şi urm., 24:15 şi urm.; *cf.*, de asemenea, Is. 30:30.

17:11

Prin „tot ceea ce este nedrept" (gr. *ἀπὸ παντὸς ἀδίκου*) se înţelege orice faptă socotită un păcat, începînd cu cele zece porunci (Ieş. 20:1 şi urm.; Deut. 5:6 şi urm.) şi pînă la prescripţiile şi interdicţiile privitoare la idolatrie, respectarea sabatului, tipul de jertfe etc. ♦ „Poruncile privitoare la aproapele" (gr. *περὶ τοῦ πλησίον*) se referă la iubirea faţă de semeni, legiferată în Lev. 19:18.

17:12

Cei mai mulţi exegeţi (BOX/ OESTERLEY, p. 376; SPICQ, p. 653; DUESBERG/ FRANSEN, p. 166) sînt de părere că versetele 12-23 alcătuiesc o unitate compoziţională distinctă, orientată spre temele omniscienţei divine şi a răsplătirii fiecărei persoane potrivit faptelor sale. ♦ În unele versiuni ale *Septuagintei*, în versetul 17:12 apare în plus următoarea secvenţă: „Încă din tinereţe drumurile lor i-au dus spre rele şi nu sînt în stare ca din inimile lor de piatră să-şi facă inimi de carne, căci la împărţirea popoarelor de pe întregul pămînt" (SEPT.ZIEGLER). ♦ „Căile" sau „drumurile" (gr. *αἱ ὁδοί*) omului sînt cunoscute Domnului fiindcă au fost precis trasate prin Lege (*cf.* Deut. 5:33 şi urm.; 8:6; 10:12 etc.). Interesant este că glosatorul textului constată că drumurile omului sînt orientate mai degrabă către rău (gr. *ἐπὶ τὰ πονερά*) decît către Domnul.

17:13

Sînt două interpretări posibile: a) fiecare neam păgîn îşi are un conducător pămîntean (gr. *ἡγούμενος*), pe cînd poporul ales este „partea Domnului" (gr. *μέρις κυρίου*), fiind aşadar cîrmuit de Dumnezeu însuşi (*cf.* Deut. 32:8-9); b) fiecare neam păgîn îşi are un „înger păzitor" (*cf.* Dan. 10:13 şi urm.), pe cînd poporul lui Israel nu are nevoie de un intermediar în relaţia sa directă cu Iahve. ♦ În plus, în SEPT.ZIEGLER: „întîiul său născut, pe care îl hrăneşte cu învăţătură şi asupra căruia revarsă lumina iubirii, fără să-l părăsească". ♦ Glosa de aici conţine ecouri din Ieş. 4:22, unde se vorbeşte despre poporul ales ca despre „primul născut" (aici: gr. *πρωτόγονος*), din Deut. 30:6-8, unde Domnul promite să nu îşi părăsească fiul ales (aici: gr. *οὐκ ἀνίησιν αὐτόν*), şi din Parim. 3:12, unde se subliniază relaţia filial-pedagogică dintre Domnul şi Israel (aici: *παιδεία*). ♦ Ecouri ale ideilor formulate de Siracid în acest verset recunoaştem în cartea a VII-a a *Stromatelor* (II, 6, 4) lui Clement din Alexandria: „[Dumnezeu] însuşi este de asemenea acela care dăruieşte grecilor filosofia, cu ajutorul îngerilor inferiori; căci îngerii au fost împărţiţi între popoare printr-o hotărîre divină şi veche. Dar «partea lui Dumnezeu» este slava celor credincioşi" (CLEMENT, STROM. VII, p. 53).

17:14-15

Despre omniscienţa divină, *cf. supra*, 15:18-19. ♦ În SEPT.ZIEGLER apare în plus, în versetul 17:15, următoarea secvenţă: „Domnul este însă darnic şi cunoaşte plăsmuirea sa, nu-i nesocoteşte, nu-i părăseşte, ci îi cruţă". ♦ Glosa este construită pe reminiscenţe din Deut. 31:6-8. ♦ „Plăsmuirea" Domnului (gr. *τὸ πλάσμα αὐτοῦ*) este aici însuşi poporul ales.

17:16

Pentru *milostenie*, *cf. supra*, 3:13. ♦ *Pecete* (gr. *σφραγίς*)

corespunde ebr. *hōtām*, care desemna o pecete purtată ca inel (*cf.* Fac. 38:18; Ier. 22:24) sau ca amuletă (*cf.* Cînt. 8:6) şi întrebuinţată pentru sigilarea unor înscrisuri regale (*cf.* 3Reg. 21:8) sau, în genere, a unor lucruri socotite secrete (*cf.* Tov. 7:14; 9:5); în context, cuvîntul semnifică ceva foarte preţios. ♦ Pupila ochiului (gr. *κόρη*) ca simbol al unei valori nepreţuite este un topos imagistic în VT (*cf.* Deut. 32:10; Parim. 7:2; Zah. 2:12 etc.). ♦ *Binefacere* echivalează aici sensul contextual al gr. *χάρις*. ♦ Glosa de la sfîrşitul versetului, pe care o conţin în plus unele versiuni ale *Septuagintei*: „împărţindu-le fiilor şi fiicelor sale pocăinţa" (SEPT.ZIEGLER), anticipează conţinutul versetului 18.

17:17

Turnura ebraizantă „va pune pe capul lor răsplata lor" (*Septuaginta*: *τὸ ἀνταπόδομα αὐτῶν εἰς κεφαλὴν αὐτῶν ἀποδώσει*) se regăseşte în Ier. 23:19; Iez. 22:31; Ioil 4:4 etc.

17:18

Pocăinţa, adică „schimbarea gîndului" (gr. *μετάνοια*), înseamnă o întrerupere a parcursului păcatului şi o „întoarcere" (gr. *ἐπιστρέφειν*, ebr. *šûb*) a păcătosului către îndurarea Domnului. Mesajul metanoetic reprezintă centrul discursului profeţilor (*cf.* Is. 31:6; Ier. 3:12; Iez. 14:6; Iosia 14:2 etc.), dar şi al celui hristic (Luc. 5:32; 15:17; Apoc. 2:5; 3:3 etc.).

17:19

Prin *putinţa de a greşi* am redat perifrastic conţinutul gr. *πρόσκομμα*, literal: 'obstacol' (BIBL.1688: *poticneala*), în sensul de 'prilej de a păcătui'.

17:20

Pentru *Preaînalt*, *cf. supra*, 4:10-11. ♦ Foarte frecvent, gr. *ἀδικία* 'nedreptate' desemnează păcatul de orice fel (gr. *ἁμαρτία*). ♦ Pentru „lucru dezgustător"(gr. *βδέλυγμα*), *cf. supra*, 10:12-14. ♦ În unele versiuni ale *Septuagintei*, în mijlocul versetului este intercalată o glosă: „căci el te va îndruma de la întuneric către lumina mîntuirii" (SEPT.ZIEGLER); ea evocă facerea lumii (Fac. 1:3 şi urm.), iar sugestia renunţării la păcat prin imaginea trecerii de la lumină la întuneric reapare în Luca 1:79 şi 1Petr. 2:9.

17:21-22

Încă o formulare clară a doctrinei iudaice clasice despre întreruperea totală a relaţiei dintre om şi Dumnezeu după moarte (în Şeol, gr. *ᾅδης*). Doar în timpul vieţii terestre omul poate aduce Domnului mulţumire (gr. *ἀνθομολόγησις*) sau îi poate mărturisi slava (gr. *ἐξομολόγησις*), iar acesta este încă un motiv pentru o urgentă renunţare la păcat şi totală întoarcere spre Domnul. Întrucît ideea aceasta este în contradicţie cu credinţa creştină în resurecţia sufletelor şi în judecata de apoi, *Peschitta* siriacă (versiune produsă în medii creştine) nu conţine aceste două versete (*cf.* DI LELLA, p. 284).

17:23

Prin *milostivire* am redat aici gr. *ἐλεημοσύνη* (pentru care *cf. supra*, 3:13), pentru a indica unul dintre atributele centrale ale divinităţii, alături de cel al „îngăduinţei" (gr. *ἐξιλασμός*, *cf.* şi 5:5).

17:25

Pentru ideea distanţei enorme care îl separă pe omul muritor de Dumnezeu, *cf.* şi Is. 55:8-9; Idt. 8:16. ♦ Ideea este că natura coruptibilă a omului („carne şi sînge", *cf.* 14:19) îl face pe acesta vulnerabil la rău; metafore cosmice asemănătoare regăsim în Iov 15:14-16; 25:4-6.

17:26

Prima propoziţie nu are în *Septuaginta* subiectul exprimat, „el" putînd fi soarele (ca o prelungire a enunţului anterior) sau Dumnezeu însuşi; mai verosimilă este a doua ipoteză. ♦ Sintagma „puterea din înălţimea cerului" (gr. *δύναμις ὕψους οὐρανοῦ*) poate fi interpretată fie în sensul de „corpuri cereşti (lună, stele, soare etc.)", *cf. l'armée des corps célestes* (TOB), fie în cel de „îngeri", *cf.* DI LELLA, p. 285. ♦ Pentru *pămînt şi cenuşă*, *cf.* 10:9. Ideea ar fi: dacă astrele (sau îngerii) se supun autorităţii divine, cu atît mai mult trebuie să o facă omul, fiinţă slabă şi perisabilă. ♦ Acest pasaj din Siracid este citat şi amplu glosat în *Omilia* a X-a de Sfîntul Ioan Gură de Aur: „Ca un mire ce se arată dintr-o cămară de nuntă, tot aşa soarele îşi trimite razele sale în zori. (…) Vezi, dar, frumuseţea lui, vezi mărimea acestuia? Priveşte şi dovada slăbiciunii sale. Un oarecare înţelept, făcând lămurit chiar acest lucru, a spus «Ce este mai strălucitor decât soarele? Şi, totuşi, şi el intră în eclipsă.» Dar nu numai din aceasta se poate vedea slăbiciunea lui, ci şi în alergarea împreună a norilor" (IOAN HRIS., OM. STAT., I, p. 438-439).

Capitolul al 18-lea

18:1

Expresia *cel care trăieşte în veşnicie* (gr. *ὁ ζῶν εἰς τὸν αἰῶνα*) mai apare ca atribut al divinităţii în Dan. 4:31; 6:27; 12:7.

18:2

În plus, unele versiuni ale *Septuagintei* conţin secvenţa: „şi nu există altcineva în afară de el! El cîrmuieşte lumea cu palma mîinii sale, totul se supune voinţei sale, căci prin puterea sa el este regele tuturor lucrurilor, el desparte între acestea pe cele sfinte de cele profane" (SEPT.ZIEGLER). Aceasta prezintă ecouri din diferite alte cărţi biblice, în special din 1Reg. 2:2; Is. 40:12; Lev. 10:10; Iez. 42:20.

18:3-4

Similare cu cele formulate la început (1:3), întrebările retorice de aici nu atestă scepticism filosofic, ci sentimentul mistic al uimirii faţă de grandoarea Creaţiei (gr. *τὰ μεγαλεῖα*) şi a măreţiei divine (gr. *μεγαλωσύνη*), răspunsul implicit fiind invitaţia de a-ţi asuma înţelepciunea. ♦ Pentru „îndurări", *cf. supra* 2:7.

18:5

Idee reformulată mai jos, 42:28-29. ♦ Tradus de noi prin *a scruta*, gr. *ἐξιχνιάσαι* (BIBL.1688: *a iscodi*) desemnează acţiunea de intensă implicare în actul examinării unui lucru, cu puternice conotaţii vînătoreşti. ♦ *Minuni* este termenul tradiţional românesc pentru *τὰ θαυμάσια* din *Septuaginta*. ♦ Imagini similare în Ps. 76:11-12; 77:14-15.

18:6

Expresia hiperbolică a marii dificultăţi de înţelegere a „minunilor Domnului" a fost deficitar percepută în tradiţia textuală românească. În special secvenţa ultimă *ὅταν παύσηται, τότε ἀπορηθήσεται* rămîne obscură în literalismul ei: *cînd va înceta, atuncea să va lipsi* (BIBL.1688), *cînd va înceta, atunci nu va fi* (BIBL.1968). Confuzia vine din actualizarea inadecvată a sensului 'a lipsi' al gr. *ἀπορεύω*, în locul sensului, justificat de context, 'a se afla în încurcătură'; *cf. lorsqu'il s'arrête, sa perplexité demeure* (TOB), *quand il s'arrête il est tout déconcerté* (BJ), *when he stops he is still bewildered* (AB), *wenn er aufhört, merkt er erst, wieviel noch fehlt* (BIBL.LUTHER). ♦ Despre caracterul limitat al cunoaşterii de către om a divinităţii, *cf.* Rom. 1:19 şi urm.

18:7

Întrebarea retorică privitoare la insignifianţa fiinţei umane (gr. *τί ἄνθρωπος*) reapare în Iov 7:17, ca şi în Ps. 8:4. Această întrebare se încadrează într-o serie infinită din literatura sapienţială universală. ♦ Prin *rost* am echivalat gr. *χρῆσις*, literal *folosinţa* (BIBL.1688). ♦ Secvenţa *τί τὸ ἀγαθὸν αὐτοῦ, καὶ τί τὸ κακὸν αὐτοῦ*, literal *ce e răul lui şi ce e binele lui* (BIBL.1688), mai poate fi interpretată şi, în sens activ, *que signifie le bien et le mal qu'il fait* (TOB). Mai explicită în Iov 35:5 şi urm., ideea este că Dumnezeu nu poate fi atins în nici un fel, în transcendenţa şi atotputernicia sa, de răutatea sau de bunătatea omului, care îi afectează doar pe semenii săi.

18:8

În Ps. 89:10-11, vîrsta maximă a unui om este apreciată la 70-80 de ani. ♦ În plus, în SEPT.ZIEGLER apare secvenţa: „Clipa odihnei veşnice nu poate fi prevăzută de nimeni".

18:9

Sugestia metaforică a insignifianţei umane prin metafore cum ar fi imaginea picăturii de apă în imensitatea mării (gr. *σταγὼν ὕδατος*) sau a grăuntelui de nisip (gr. *ψῆφος ἄμμου*) îşi are corespondenţi în Ps. 89:3-6. ♦ Prin *durata veşniciei* am explicitat semnificaţia sintagmei gr. *ἡμέρα αἰῶνος*, literal: *ziua veacului* (BIBL.1688).

18:10-11

Splendidă formulare a nesfîrşitei înţelegeri şi răbdări a Domnului faţă de slăbiciunile omului ca fiinţă muritoare; pasajul poate fi interpretat ca o configurare a înţelesului evanghelic al iubirii Domnului pentru oameni (*cf.* Mat. 11:28). ♦ Pentru „îndurare", *cf. supra*, 2:7 şi 5:7, iar pentru „iertare", *cf.* 5:5.

18:12-13

Ideea că mizericordia divină se revarsă nu doar asupra omului, ci asupra întregii creaturi este o achiziţie tîrzie a gîndirii iudaice. ♦ *Vieţuitoare* corespunde aici gr. *σάρξ*, literal: 'carne', *cf. supra*, 13:18 şi 17:4. ♦ Suita de patru verbe desemnînd grijile principale ale unui păstor (gr. *ἐλέγχων καὶ παιδεύων καὶ διδάσκων καὶ ἐπιστρέφων*) particularizează un topos veterotestamentar, metafora Domnului ca păstor, a cărui realizare plenară este Ps. 22 (23); *cf.* şi Is. 40:11; Iez. 34:11-16. În NT şi în tradiţia creştină, „bunul Păstor" devine o efigie centrală, *cf.* Ioan 10:11 şi urm; 1Petr. 2:25; Evr. 13:20; Apoc. 7:17.

18:14

Pentru „îndurare", *cf. supra*, 2:7 şi 5:7. ♦ Pentru „învăţătură", *cf. supra*, 6:24 şi 34.

18:15

De aici şi pînă la 19:18, tradiţia manuscrisă a conservat o suită de constatări şi sfaturi privitoare la felurite împrejurări din viaţa de zi cu zi a neamului lui Israel, grupate în cîteva secţiuni relativ bine delimitate prin conţinut: despre însemnătatea darurilor (v. 15-18), despre comportamentul cel mai potrivit la caz de nevoie şi de boală (v. 19-21), despre obligaţia îndeplinirii făgăduinţelor (v. 22-25), despre atitudinea omului înţelept faţă de obligaţiile menţionate anterior (v. 26-29), despre obligaţia înfrînării faţă de poftele carnale (v. 30-36). ♦ Pentru „cuvinte jignitoare" (gr. *μῶμος*), *cf. supra*, 11:31.

18:16

Imaginea arşiţei (gr. *καύσωμα*) ca semn al disconfortului provocat de supărarea Domnului reapare în Iosia 13:15 şi Iona 4:8.

18:17

Într-un context în care elogiază comportamentul generos şi altruist al lui Avraam faţă de străini (*Omilii la Facere*, LXI, VII), Ioan Gură de Aur citează această judecată etică a Siracidului, în următorul context: „Să nu dispreţuim, dar, cîştigul acesta atît de mare al iubirii de străini, ci în fiecare zi să ne străduim să facem această bună neguţătorie, ştiind că Stăpînul nostru caută inima noastră largă, nu mulţimea de bucate, faţă veselă, nu masă luxoasă şi îmbelşugată; nu numai cuvinte bune, ci şi dragoste din inimă şi din suflet curat. De aceea şi un înţelept spune: «Mai bun este cuvîntul, decît datul.» Da, de multe ori l-a ajutat pe un nevoiaş mai mult un cuvînt bun decît datul" (IOAN HRIS., OM. FAC. II, p. 90).

18:18

Avem aici una dintre cele mai rafinate observaţii de natură psihologică ale cărţii: politeţea, generozitatea şi bunăvoinţa sînt atribute ale înţelepciunii, pe cînd grosolănia caracterizează prostia. De altfel, la generozitatea necondiţonată ne îndeamnă însuşi modelul divin (*cf.* Iac. 1:5: „cel ce dă tuturor fără deosebire şi fără reproş"). ♦

Am făcut explicit conţinutul frazei gr. *μωρὸς ἀχαρίστως ὀνειδιεῖ, καὶ δόσις βασκάνου ἐκτήκει ὀφθαλμούς*, literal: *nebunul cu nemulţămire va împuta, şi darea soarbe ochii zavistnicului* (BIBL.1688). ♦ *Pîrjoleşte privirile* (gr. *ἐκτήκει ὀφθαλμούς*), în sensul că produce suferinţă şi lacrimi persoanei jignite.

18:19

Unii interpreţi (BOX/ OESTERLEY, p. 390; DUESBERG/ FRANSEN, p. 170) consideră că semnificaţia originară a acestui verset este cea conservată în *Peschitta* siriacă: „Înainte să porneşti la luptă caută-ţi un ajutor şi înainte de a te îmbolnăvi caută-ţi un doctor". În formularea din *Septuaginta*, trimiterile la viaţa practică sînt doar analogii pentru sugestia comportamentului adecvat faţă de păcat.

18:20

„Judecata" (gr. *κρίσις*) şi faptul de a da socoteală (gr. *ἐπισκοπή*) reprezintă judecata divină, iar a te cerceta pe tine însuţi (gr. *ἐξετάζε σεαυτόν*) desemnează necesarul proces de cunoştinţă al omului păcătos. ♦ Pentru „iertare" (gr. *ἐξιλασμός*), *cf. supra*, 5:5.

18:21

Boala era privită de contemporanii lui Sirah ca un semn al pedepsei divine pentru păcat, aşa încît smerenia în faţa bolii era obligatorie. ♦ Ideea de „pocăinţă" (*cf.* şi *supra*, 17:24-25) este exprimată aici prin gr. *ἐπιστροφή*, literal: *întoarcere* (BIBL.1688). Pocăinţa este un element doctrinar central, pe care iudaismul şi creştinismul îl au în comun. În *Talmudul* babilonian găsim următoarea definire a importanţei primordiale a pocăinţei: „Acela care se pocăieşte în mod sincer săvîrşeşte tot atît de mult ca cel care construieşte un templu şi un altar şi aduce toate jertfele" (*apud* BOX/ OESTEREY, p. 380).

18:22

Obligaţia de a te achita integral şi fără amînare de o făgăduinţă făcută Domnului (gr. *εὐχή*) este explicit formulată şi în Num. 30:3; Deut. 23:21-23.

18:23

A pune la încercare pe Domnul sau „a-l ispiti" (gr. *πειράζειν τὸν κύριον*) înseamnă a nu te ţine de promisiunea făcută. Această prescripţie se regăseşte în Deut. 6:16; Parim. 20:25; Mal. 1:14.

18:24

Gr. *ἐκδίκησις*, pe care l-am tradus aici prin *pedeapsă*, mai poate însemna şi 'răzbunare' (*cf.* TOB: *vengeance*), *cf. izbîndire* (BIBL.1688). Despre semnificaţiile complexe ale pedepsei în teologia iudaică, vezi *supra*, 3:26-27; 5:7; 7:18; 9:16-18; 14:16.

18:25

Foametea (gr. *λίμος*), sărăcia şi lipsa (gr. *πτωχεία καὶ ἔνδεια*) sînt forme ale pedepsei divine; în Deut. 8:10-20 şi 28:31-34 sînt descrise în detaliu asemenea plăgi care survin ca urmare a pedepsei divine. ♦ În cea de-a XII-a omilie la statui, Ioan Gură de Aur foloseşte acest pasaj ca argument scripturistic: „Zice [Scriptura]: «Adu-ţi aminte de vremea foametei în ziua belşugului!» Să ne aducem şi noi aminte, aşadar, în zi de tihnă, de vremea în care am fost încercaţi; şi să facem acelaşi lucru şi cu păcatele! Dacă ai păcătuit şi Dumnezeu ţi-a iertat păcatul, primeşte iertarea şi mulţumeşte, însă nu uita păcatul, nu ca să te macini prin acest gând, ci ca să-ţi educi sufletul să nu zburde şi să cadă din nou în aceleaşi păcate" (IOAN HRIS., OM. STAT., II, p. 40).

18:26

Sugestia fragilităţii condiţiei umane prin metafore ale vremii o regăsim în Iov 4:20 sau Ps. 89 (90) 5-6. De asemenea, în Luca 12:16-21, Iisus Hristos relatează parabola bogatului îngrijorat de conservarea recoltei, întrebuinţînd metafore de acelaşi tip.

18:27

Verbul gr. *εὐλαβηθήσεται* 'se păzeşte' mai poate fi înţeles şi în sensul 'este precaut, circumspect'. ♦ Sintagma *în zilele păcatelor* (gr. *ἐν ἡμέραις ἁμαρτιῶν*) desemnează împrejurările cînd înţeleptul este în primejdie de a păcătui.

18:28

Prin *recunoaşte meritul* am transpus conţinutul gr. *δώσει ἐξομολόγησιν*, literal: *va da mărturisire* (BIBL.1688), *cf. il rend hommage* (TOB), *il fait son compliment* (BJ).

18:29

Datoria înţeleptului de a-şi împărtăşi cunoştinţele celorlaţi (ceea ce face Sirah însuşi!) este o idee reluată şi mai jos, 20:30-31. ♦ O sugestie similară a abundenţei prin imaginea revărsării ploii (aici, gr. *ἀνώμβρησαν*, literal: *au ploat*, în BIBL.1688) regăsim mai jos, 39:6; 50:27, ca şi în Parim. 18:4. ♦ Astfel de „proverbe iscusite" (gr. *παροιμίας ἀκριβεῖς*) sînt chiar enunţurile Siracidului. ♦ În unele versiuni ale *Septuagintei* apare, în plus, secvenţa: „Încrederea într-un singur stăpîn este mai bună decît să alipeşti de un mort o inimă moartă" (SEPT.ZIEGLER). Fără o bună inserţie semantică şi stilistică în context, interpolarea tîrzie reafirmă obligaţia ataşamentului pentru Dumnezeul unic şi a refuzului adorării idolatre; *cf. Better is the confidence in the one Lord than clinging with dead heart to a dead idol* (AB).

18:30

Sinonime parţiale, gr. *ἐπιτυμία* şi *ὄρεξις* desemnează o pasiune inavuabilă, de natură senzuală; în BIBL.1688 găsim, pentru amîndouă, echivalarea prin *pofte*, dar majoritatea interpreţilor nuanţează prin sinonime: *passions/ désirs* (BJ), *désirs/ convoitises* (TOB), *lusts/ desirs* (AB). ♦ Discutînd la un moment dat în *Confesiuni* (X, XXXI, 45) despre riscurile pe care le implică mîncarea şi băutura excesive, Sfîntul Augustin parafrazează prezentul verset în următorul context: „Am auzit şi alt cuvînt al tău: «Nu te lăsa purtat de

poftele tale şi întoarce spatele plăcerii tale!» (...) Aceasta înseamnă că nici mîncarea nu mă face bogat, dar nici cumpătarea nu mă face mai necăjit" (AUGUSTIN, CONFES., p. 232).

18:31

Secvenţa este relativ obscură în literalitatea ei: *ἐὰν χορηγήσῃς τῇ ψυχῇ σου εὐδοκίαν ἐπιτυμίας, ποιήσει σε ἐπίχαρμα τῶν ἐχθρῶν σου – de vei da sufletului tău bunăvrêrea poftei, face-te-va bucurie vrăjmaşilor* (BIBL.1688). ♦ Despre sensurile speciale ale „sufletului", *cf. supra*, 4:2; 5:2. ♦ Pentru „împlinire" (gr. *εὐδοκία*), *cf. supra*, 1:22-24. ♦ Prin *bucurie răutăcioasă* echivalăm cel mai bine conţinutul gr. *ἐπίχαρμα*; alte aproximări: *in gaudium inimicis tuis* (VULG.), *la risée de tes ennemies* (TOB, BJ), *the sport of your ennemies* (AB).

18:32

Verset obscur: *μὴ εὐφραίνου ἐπὶ πολλῇ τρυφῇ, μὴ προσδεθῇς συμβολῇ αὐτῆς*, literal: *nu te veseli spre multă desfătăciune, nici să te legi cu împreunarea ei* (BIBL.1688). De aici diferenţe sensibile între interpreţi: *Ne mets pas ta joie dans une vie de plaisir, et ne t'oblige pas à en faire les frais* (TOB); *Ne te complais pas dans une existence volupteuse, ne t'oblige pas à en faire les frais* (BJ). Orientîndu-se după fragmente ale originalului ebraic, AB formulează: *Have no joy in the pleasures of a moment which bring on poverty redubled*. Sfîntul Ieronim pare să fi combinat conţinutul din ebraică cu cel din *Septuaginta*: *Ne oblecteris in turbis nec in modicis*; *adsidua enim est commissio illorum* (VULG.).

18:33

În HEBR., începutul frazei este formulat diferit: „să nu fii lacom la mîncare sau beţiv" (*cf.* AB: *become not a gluton and a winebibber*). ♦ Pentru gr. *συμβολοκοπέω*, echivalat aici prin *a face ospeţe*, vezi explicaţia de mai sus, 9:0-11. ♦ În plus, în unele versiuni ale *Septuagintei* apare secvenţa: „ar fi ca şi cum ţi-ai întinde singur o cursă" (SEPT.ZIEGLER).

Capitolul al 19-lea

19:1

Secvenţa gr. *ἐργάτης μέθυσος*, pe care am reprodus-o ca atare prin *lucrătorul beţiv*, reprezintă o interpretare defectuoasă a HEBR., unde este vorba despre „cel care face acestea (de mai sus)", *cf.* AB: *whoever does so*. ♦ Ideea că ospeţele prea frecvente produc sărăcie este exprimată şi în Parim. 21:17 şi 23:20-21. ♦ În capitolele al VIII-lea – al XIII-lea ale cărţii a IX-a a *Confesiunilor*, Sfîntul Augustin prezintă pe larg viaţa mamei sale, Monica. Într-un episod din copilăria acesteia, aflăm cum, trimisă frecvent de părinţi să scoată vin din butoi, copila pare să fi simţit la un moment dat gustul băutului excesiv! Prezentul pasaj din Siracid este parafrazat de autorul *Cofesiunilor*, în context, astfel: „Numai că, adăugînd în fiecare zi cîteva picături în plus la mica ei înghiţitură – fiindcă «cine dispreţuieşte ceea ce-i puţin se prăbuşeşte repede» – a alunecat într-o asemenea obişnuinţă, încît a ajuns să soarbă cu nesaţ cupe întregi de vin" (AUGUSTIN, CONFES., p. 192).

19:2

Asocierea vinului (gr. *οἶνος*) şi a femeii în general, dar mai ales a prostituatei (gr. *γυνή* sau *πόρνη*), cu răul este un topos veterotestamentar, *cf.* Parim. 20:1; 31:3-5 sau Iosia 4:10-11. ♦ *Îndrăzneţ* în sensul de 'sfruntat, neruşinat' (gr. *τολμηρός*). Secvenţa este parafrazată de Sfîntul Vasile cel Mare (*Asceticele*), într-un context în care monahul este îndemnat să păstreze distanţa faţă de femei: „Înainte de toate se cuvine ca monahul să se înfrîneze de la întîlniri cu femei şi de la băutură, pentru că vinul şi femeile înşală pe cei înţelepţi" (VASILE CEL MARE, p. 73).

19:3

Pentru sugestia morţii prin imaginea sumbră a putregaiului (gr. *σήπη*) şi a viermilor (gr. *σκώληκες*), *cf.* şi *supra*, 10:11. ♦ Gr. *σήπη* mai poate fi interpretat şi ca 'larvă (care produce putrefacţia', de unde opţiunea *molie* (BIBLIA 1688, BIBL.ANANIA), *cf. des larves* (BJ). ♦ Am explicitat ultima parte a versetului: *καὶ ψυχὴ τολμηρὰ ἐξαρθήσεται*, literal: *sufletul îndrăzneţ să va rîdica* (BIBL.1688); pentru sensurile speciale ale lui „suflet", *cf. supra*, 4:2.

19:4

Pentru valorile semantice ale „inimii" în sintagma *inimă uşuratică* (gr. *κοῦφος καρδίᾳ*, literal: *uşor la inimă* – BIBL.1688), *cf. supra*, 1:25; 3:24; 3:28; 5:2. ♦ Prin *îşi face rău sieşi* am redat gr. *εἰς ψυχὴν αὐτοῦ πλημμελήσει*, literal: *la sufletul lui va greşi* (BIBL.1688); pentru „suflet", *cf. supra*, 4:2. ♦ În *Confessiones* (VI, V, 8), Sfîntul Augustin preia expresia Siracidului, într-un context în care vorbeşte despre virtuţile adînci ale textului Sfintei Scripturi: „Prin cuvinte limpezi şi printr-un stil umil, ea se dăruia tuturor, dar trezea atenţia şi acelora care sînt «uşuratici la minte», aşa încît ea îi primea pe toţi oamenii la sînul său generos" (AUGUSTIN, CONFES., p. 120).

19:5

Am reprodus întocmai *Septuaginta* după SEPT.FRANKF.: *ὁ εὐφραινόμενος καρδίᾳ καταγνωσθήσεται*, formulă în care lipseşte determinantul obiect-direct necesar al vb. *εὐφραίνω*. Orientîndu-se după HEBR. (*cf. he who gloats over evil will meet with evil*), mulţi interpreţi adaugă substantivul „răul": *prend plaisir au mal* (TOB, BJ), *se desfată cu răul* (BIBL.ANANIA). ♦ Interpretarea noastră urmează îndeaproape SEPT.FRANKF.: *καὶ ὁ μισῶν λαλιὰν ἐλαττονοῦται κακίᾳ*, literal: *cel ce urăşte voroava împuţinează-se cu răutatea* (BIBL.1688). Înţelesul originar al secvenţei este obscurizat în *Septuaginta*, căci ebr. *šōnēh* 'repetă' este confundat cu ebr. *śōnē'* 'urăşte'; în HEBR. (confirmat de *Peschitta* siriacă) avem „Cel care repetă cuvintele şi-a pierdut sufletul", *cf.* AB: *he who repeats an evil report has no sense*. ♦ În plus, în unele versiuni ale *Septuagintei* apare următorul pasaj: „cel care se împotriveşte plăcerilor îşi va încununa viaţa, cel care îşi înfrînează limba va trăi fără confruntări"

(SEPT.ZIEGLER).

19:6

Bîrfirea aproapelui este privită ca un păcat major, de unde şi preţuirea maximă de care se bucură, în ochii Siracidului, discreţia şi reţinerea, evaluate ca atare mai jos, 22:27 şi urm.

19:7

Datoria de a fi discret cu privire la secretele altuia pare să fi fost un principiu ferm al moralei iudaice, reformulat, de exemplu, în Parim. 17:9 şi 25:9-10. ♦ Obligaţia de a fi discret încetează în împrejurările în care eşti dator să spui adevărul, ca de exemplu în faţa unui judecător.

19:9

Ioan Gură de Aur porneşte de la această reflecţie a Siracidului într-un pasaj din *Omilia I la statui*, în care condamnă calomnia: „«Ai auzit cuvânt? zice Scriptura. Să moară în tine! Ai încredere, că nu se va sparge!» Ce înseamnă «să moară în tine»? Înăbuşe-l, îngroapă-l, nu îi îngădui să iasă, nici să se mişte câtuşi de puţin. Dar, înainte de toate, străduieşte-te să nu-i rabzi pe cei care-i vorbesc de rău pe alţii. Şi dacă, poate, ai şi primit cândva [vreo calomnie], îngroap-o, ucide ceea ce a fost spus, predă-o uitării, ca să te faci asemenea cu cei ce n-au auzit-o şi să îţi duci viaţa în multă pace şi siguranţă" (IOAN HRIS., OM. STAT., I, p. 203).

19:10-11

Într-un complex imagistic mai explicit, ideea de aici apare şi în Iov 32:18-19: Ascuns în sufletul meu, secretul cuiva mă poate face să explodez (gr. *ῥήζειν*), asemenea unui butoi aflat sub presiune.

19:12

Repetat simetric în versetele următoare, vb. gr. *ἔλεγξον* (tradus de noi prin *a întreba cu de-amănuntul*) se referă la recomandarea de a clarifica orice problemă prin dialog, înainte de a condamna pe cineva; un alt sens curent în greacă al acestui verb este cel de 'a reproşa' (*cf.* BIBL.1688: *mustră*). Alte soluţii: *interroge* (TOB), *va trouver* (BJ), *lămureşte-te* (BIBL.ANANIA).

19:14

Falsa acuzaţie sau calomnia (gr. *διαβολή*, *cf.* BIBL.1688: *pîră*, BIBL.ANANIA: *vorba de rău*) era socotită un păcat grav, în textele juridice fiind în repetate rînduri formulată obligaţia judecătorilor de a cerceta cu mare atenţie acuzaţiile aduse înainte de a lua o decizie (*cf.* Deut. 13:13 şi urm.; 17:4; 19:8).

19:15

„A păcătui cu cuvîntul" (literal: „cu limba sa", *cf.* gr. *ἐν τῇ γλώσσῃ αὐτοῦ*), adică a răni pe cineva prin cuvinte, pare să fie pentru Sirah un păcat grav, de vreme ce această idee este reluată ulterior de mai multe ori (20:18; 21:7; 25:8; 28:26). Acesta este un tip de păcat care îndreptăţeşte pericopele evanghelice unde se spune că nici un om nu este lipsit de păcate (*cf.* Mat. 7:1 şi urm.; Ioan 8:7).

19:16

Am reprodus prin *a ameninţa* conţinutul gr. *ἀπειλῆσαι*; corespondentul ebr. *mitnahēm* semnifică 'a rupe relaţiile', înţeles mai potrivit contextului (*cf.* AB: *before you break with him*). ♦ „Legea Celui Preaînalt" este formulată în Lev. 19:17-18: să nu porţi ranchiună aproapelui tău şi să îl iubeşti ca pe tine însuţi. ♦ Pentru *Preaînalt*, *cf. supra*, 4:10. ♦ Unele versiuni ale *Septuagintei* conţin, în plus, următorul pasaj: „Frica faţă de Domnul este începutul unei bune primiri, dar înţelepciunea ne cîştigă iubirea lui. Cunoaşterea poruncilor Domnului este învăţătura vieţii, aceia care fac cele ce îi sînt pe plac vor culege roade din pomul nemuririi" (SEPT.ZIEGLER). Referirea la „pomul nemuririi" (gr. *ἀθανασίας δένδρον*) reprezintă un adaos ulterior, probabil creştin (*cf.* „pomul vieţii" din Apoc. 22:19), străin de concepţia Siracidului; pasajul este o glosă ulterioară.

19:17

Reformulare a ideii-pivot a teologiei Siracidului: adevărata şi unica înţelepciune se întemeiază pe frica faţă de Domnul şi pe împlinirea scrupuloasă a Legii, *cf. supra*, 1:1; 1:15-16; 1:22-24; 3:21; 6:39-40; 10:12-14; 10:20. ♦ În plus, în unele versiuni ale *Septuagintei* apare secvenţa: „şi recunoaşterea atotputerniciei ei. Slujitorul care spune stăpînului său: «Nu voi face ceea ce îţi place!», chiar şi dacă o va face după aceea, îl supără pe acela care îl hrăneşte" (SEPT.ZIEGLER). Conţinutul interpolării, mai mult decît probabil creştină, trimite cu gîndul la un pasaj din Mat. 30:28-31.

19:18-21

Aici şi în versetele următoare Siracidul operează o serie de distincţii clare între înţelepciunea autentică, cea iudaică, delimitată de respectul Legii, şi cea elenică, lipsită de suportul moral. ♦ „Ştiinţa răului" (gr. *πονηρίας ἐπιστήμη*) şi simpla „chibzuinţă" (gr. *φρόνησις*) sînt atribute ale înţelepciunii păgîne, elenistice, ca şi acea „iscusinţă" minuţioasă şi sterilă (gr. *πανουργία ἀκριβής*, literal: *măiestrie chiară*, în BIBL.1688) care caracterizează arguţia filosofică grecească. Pentru etica iudaică iscusinţa, adică gîndirea pur speculativă, arguţia şi viclenia sînt contrare comportamentului decent prescris de Lege, *cf.* şi *infra*, 21:12, preferabil fiind, în ochii Domnului, cel „cu înţelegere puţină" (gr. *ἠττώμενος ἐν συνέσει*), dar care respectă prescripţiile Legii, celui „plin de pricepere" (gr. *περισσεύων ἐν φρονήσει*), dar imoral. Gr. *πανουργία* este totuşi întrebuinţat cu conotaţii apreciative în Parim. 1:4, unde echivalează ebr. '*ormî* 'inteligenţă'. ♦ „A acţiona cu viclenie" (gr. *διαστρέφων χάριν*, literal: *întoarce harul*, în BIBL.1688) este un fapt abominabil chiar şi dacă obiectivul ar fi realizarea justiţiei (*cf.* Ieş. 23:6-8). ♦ Substantivul *hîtríe* din MS.45 (*Iaste hîtríe chiară, şi aceasta-i nedreaptă*) are sensul 'viclenie' şi este un derivat spontan din *hîtru* + sufixul *-ie*. ♦ Unele versiuni ale *Septuagintei* conţin în plus, în versetul

19:21, următoarea secvenţă: „dar înţelept este acela care judecă cu dreptate” (SEPT.ZIEGLER).

19:22-23

Avem aici o precisă descriere a ipocriziei. Imagini asemănătoare pentru descrierea ipocritului întîlnim *supra*, 12:11, dar şi în Mal. 3:14.

19:24

Remarcăm aici o observaţie de mare adîncime psihologică privitoare la comportamentul ipocritului.

19:25-26

Conţinutul pasajului contrazice doar în aparenţă vechiul adagiu potrivit căruia „nu haina face pe om”! Nu este vorba aici despre aroganţa veşmintelor ci, dimpotrivă, de decenţa, discreţia şi bunul simţ care caracterizează aspectul exterior şi comportamentul bărbatului veritabil. Am încercat, în traducere, să facem explicite înţelesurile sintagmelor greceşti, transpuse mult prea literal de predecesorii noştri: *după înfăţişare*, după gr. *ἀπὸ ὁράσεως*, *cf. după vedêre* (BIBL.1688); *după felul cum te întîmpină*, după gr. *ἀπὸ ἀπαντήσεως προσώπου*, *cf. după întimpinarea fêţii* (BIBL.1688); *îmbrăcămintea*, după gr. *στολισμός*, *cf. podoaba* (BIBL.1688); *felul cum rîde*, după gr. *γέλως ὀδόντων*, *cf. rîsul dinţilor* (BIBL.1688), *dinţii cînd rîde* (BIBL.ANANIA); *felul cum umblă*, după gr. *βήματα*, *cf. călcarea* (BIBL.1688), *călcătura* (BIBL.ANANIA). ♦ Vorbind despre personajul central al discursului său, Sfîntul Babylas, patriarh al Antiohiei (m. 253), Sfîntul Ioan Gură de Aur îi admiră felul său liber şi sincer de a se adresa semenilor (gr. *παρρησία*), menţionînd, în context, şi cuvintele de aici ale Siracidului: „Căci dacă «înfăţişarea unui om, felul cum rîde, felul cum merge ne arată ce fel de om este», cu atît mai mult astfel de fapte bune sînt în stare să ne arate calitatea vieţii sale! Nu trebuie deci să îl admirăm pentru felul liber de a vorbi, ci de asemenea şi pentru că a dus acest fel de a vorbi doar pînă la un punct şi pentru că nu a mai adăugat nimic” (IOAN HRIS., DISC. BAB., p. 137). Într-una dintre catehezele sale baptismale (IV, 26), marele orator revine la cuvintele Siracidului în contextul următor: „Oricare dintre faptele noastre trebuie să fie plină de modestie. Scriptura spune: «Îmbrăcămintea unui bărbat, felul cum rîde şi felul cum umblă ne arată ce fel de om este». Da, înfăţişarea exterioară este imaginea exactă a stării sufleteşti; iar atitudinile corpului nostru arată cel mai bine frumuseţea sufletului nostru” (IOAN HRIS., CATEH. BAPTISM., p. 195).

19:27

Primele versete reiau tema admonestării responsabile a aproapelui, detaliată şi mai sus, 19:13 şi urm. ♦Prin *mustrare grăbită* redăm explicit conţinutul gr. *ἔλεγχος ὃς οὐκ ἔστιν ὡραῖος*, literal: *mustrare care nu iaste înfrumusăţată* (BIBL.1688, modificat în *cuvioasă* în BIBL.MICU şi BIBL.1914). ♦ Pentru *chibzuit*, *cf. supra*, nota 3 la primul *Prolog.*

Capitolul al 20-lea

20:2

Fără a fi păgubit reprezintă semnificaţia explicită a gr. *ἀπὸ ἐλαττώσεως*, literal: *de către scădêre* (BIBL.1688, BIBL.MICU, BIBL.1968).

20:3

Eunucul (gr. *εὐνοῦχος*, slavon. ***скопьць***, lat. *eunuchus*, MS.45 şi MS.4389: *hadîm(b)*, BIBL.1688: *hadîm*, BIBL.MICU şi BIBL.1914: *famen*) era dispreţuit şi detestat în neamul lui Israel. În *Constituţiile* sale *ascetice* (I, III, 2), Sfîntul Vasile cel Mare face referire la acest pasaj pentru a trasa cîteva dintre liniile de forţă ale atitudinii monahale faţă de problematica sexuală: „Dacă cineva ar spune că nu este păgubit de întîlnirile şi de relaţia cu femeile, acesta sau nu are natură bărbătească, şi acesta este lucru foarte curios (cu totul rar), fiindcă se găseşte între natura bărbătească şi cea femeiască (aşa cum sînt eunucii), cei care din naştere sînt incapabili pentru unirea cu femeia, dacă, desigur, acceptăm că şi aceia sînt impasibili şi fără vreo zvîcnire către femei, pentru că – aşa cum spune Înţeleptul – «dorinţa eunucului, inapt pentru unirea cu femeia, este să defloreze fecioara»” (VASILE CEL MARE, p. 481). ♦ Gr. *ἀποπαρθενῶσαι* ‘a dezvirgina’ este redat perifrastic în tradiţia românească: *a strica fetiia fecioarei* (BIBL.1688), *a strica fecioria featei* (BIBL.MICU, preluat de BIBL.1914). ♦ Traducînd gr. *οὕτως ποιῶν ἐν βίῳ κρίματα* prin *cel ce face întru viaţă judêţe* şi, respectiv, *cel ce face în viaţă judecăţi*, autorii MS.45 şi ai BIBL.1688 au confundat în context înţelesul gr. *βία* ‘forţă’ (s. f.) şi al gr. *βίος* ‘viaţă’, sau mai bine spus, au echivalat automat genul gramatical din SEPT.FRANKF. Apelînd probabil şi la versiuni ulterioare, corectate, ale *Septuagintei*, urmaşii au corectat eroarea, redînd gr. *ἐν βίᾳ*, corect, prin *cu sila* (BIBL.MICU, BIBL.1914); *cf.* şi *mit Gewalt* (SEPT.GERM.), *by force* (SEPT.ENGL.). În MS.4389, formularea *cela ce face de nevoie judecăţi nedirêpte* reflectă îndeaproape BIBL.OSTROG: ***творѧ нѹжде́ю сѫ́дъбы***, *cf.* şi VULG.: *qui facit per vim iudicium iniquum*. O altă soluţie la BIBL.RADU-GAL.: *orbit de patimă.*

20:4

Prima parte a versetului pare un ecou din Parim. 17:28.

20:5

Aici şi în versetele următoare se exprimă ideea că tăcerea nu este în sine o virtute. A vorbi la momentul potrivit (gr. *καιρός*), atunci cînd ai de spus, este pentru un înţelept o datorie.

20:6

Gr. *λαπιστής* desemnează o trăsătură umană negativă aproximată de noi prin *lăudăros*, iar de înaintaşii noştri prin *bălmăjitoriu* (BIBL.1688), *cel spurcat* (BIBL.MICU), *cel îngîmfat* (BIBL.1914). Adjectivul *flearţ*, care apare în MS.45, are sensul ‘fanfaron, lăudăros; arogant’ şi nu este cunoscut

decît din contextul de aici: *Omul înţelept tăcea-va pînă la o vrême, iar cel flearţu şi nebun va petrêce vrême*. Sensul îl deducem din gr. *λαπιστής* 'lăudăros, fanfaron', care apare în SEPT.FRANKF., *cf.* şi germ. *der Prahler* (SEPT.GERM.), engl. *swaggerer* (SEPT.ENGL.), *swaggerer, arrogant person* (GR.ENGL.). Cuvîntul nu este înregistrat în dicţionarele limbii române. Poate fi pus în relaţie cu alte formaţii lexicale onomatopeice de tipul *fleoarţă*, *fleoancă*, *fleaură* sau *fleros* (vezi DLR, *s.v.*).

20:7

Redat literal prin *cel ce să volnicêşte* (BIBL.1688), *cel ce-şi ia şie puteare* (BIBL.MICU) sau *cel ce-şi ia luiş putere* (BIBL.1914), participiul gr. *ὁ ἐνεξουσιαζόμενος* desemnează în *Septuaginta* persoana care vrea să-şi impună părerea cu forţa sau în virtutea autorităţii sale (*cf.* şi *infra*, 32:9). ♦ În plus, în SEPT.ZIEGLER: „Cît de frumos este să arătăm că ne pocăim atunci cînd sîntem mustraţi! Căci vom scăpa astfel de un păcat săvîrşit cu ştiinţă".

20:8

Paragraful circumscris între versetele 8-16 conţine o suită de reflecţii, formulate ca paradoxuri, privitoare la futilitatea lucrurilor omeneşti şi la dificultatea de a distinge între esenţa şi aparenţa lucrurilor. ♦ Prin *succes* echivalăm gr. *εὐοδία*, *cf. sporiu* (BIBL.1688, BIBL.MICU, BIBL.1914), *cîştig* (BIBL.RADU-GAL.). ♦ În finalul versetului, transpunere dificultoasă a secvenţei gr. *ἔστιν εὕρεμα εἰς ἐλάττωσιν* în vechile versiuni româneşti: *iaste aflare spre cădêre* (BIBL.1688), *easte aflare spre scădeare* (BIBL.MICU, BIBL.1914), *cîştig spre scădere* (BIBL.1936).

20:10

Topos important al poeziei psaltice (*cf.* Ps. 75; Ps. 113 etc.), ideea că Dumnezeu îi prăbuşeşte pe cei trufaşi în culmea gloriei şi îi înalţă pe cei umili reapare în 1Reg. 2:4 şi urm., ca şi în Luc. 1:52 şi urm.

20:11

Pentru simbolistica cifrei şapte, *cf. supra*, 7:3.

20:12

Prin *cel înţelept în privinţa cuvintelor* ne-am păstrat aici aproape de *Septuaginta*: *ὁ σοφὸς ἐν λόγοις*, *cf.* şi *cel înţelept la cuvînt* (BIBL.1688), *întru cuvinte* (BIBL.MICU), *în cuvinte* (BIBL.1914, BIBL.1990). Formularea ebraică originară era mai firească: *Înţeleptul se face plăcut prin cuvinte* (*cf.* BIBL.RADU-GAL.). ♦ Prin *plecăciunile proştilor* am încercat să redăm mai exact sensul contextual al gr. *χάριτες ... μωρῶν*, *cf. drăgălăşiile unui nerod* (BIBL.RADU-GAL.), *les amabilités des sots* (TOB), *fools' blandishments* (AB), sintagmă transpusă de traducătorii mai vechi literal prin *harurile nebunilor* (BIBL.1688) sau *darurile celor nebuni* (BIBL.MICU, BIBL.1914, BIBL.1936, BIBL.1990).

20:13

Într-o transpunere literală, secvenţa finală a versetului (gr. *οἱ γὰρ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ἀνθ' ἑνὸς πολλοί*) ar fi ininteligibilă: *pentru că ochii lui sînt pentru unul mulţi* (BIBL.1688), *că ochii lui în loc de unul sînt mulţi* (BIBL.MICU, BIBL.1914, BIBL.1936, BIBL.1990). ♦ În unele versiuni ale *Septuagintei* apare în plus, la mijlocul versetului, secvenţa: „ca şi cel al invidiosului care dăruieşte de nevoie" (SEPT.ZIEGLER).

20:14

Pentru sensul 'a reproşa; a ofensa' (gr. *ὀνειδίσει*) recenzăm următoarele opţiuni de traducere: *va ponoslui* (BIBL.1688), *va împuta* (BIBL.MICU, BIBL.1914), *scoate ochii* (BIBL.RADU-GAL.) şi (reducţionist!) *va cere înapoi* (BIBL.1936, BIBL.1990). Ideea este că omul necugetat îşi anulează generozitatea gestului de a dărui ceva, umilindu-l mereu pe cel dăruit prin clamarea generozităţii sale. ♦ „Crainicul" sau vestitorul public (gr. *κῆρυξ*) era în lumea elenistică funcţionarul public însărcinat cu anunţarea, în piaţa publică, a unor decizii sau informaţii oficiale; sinonime româneşti: *pristav* (BIBL.1688, BIBL.1914, BIBL.1936, BIBL.RADU-GAL., BIBL.ANANIA), *strigătoriu* (BIBL.MICU), *ispravnic* (BIBL.1990, inadecvat!).

20:15

Subtilă formulare a ideii că darul făcut cu suspiciune şi în speranţa unei răsplăţi multiplicate este nul. 'Recunoştinţă' este sensul potrivit în context al gr. *χάρις* (*cf.* BIBL.RADU-GAL., BIBL.1990), şi nu *har* (BIBL.1688, BIBL.MICU, BIBL.1914, BIBL.1936).

20:16-17

În termeni asemănători este denunţată ingratitudinea în Ps. 40 (41):9. *Limbă răutăcioasă* este o metaforă pentru ingratitudinea cîrtitoare (*cf.* BIBL.RADU-GAL: *limbă vicleană*); în *Septuaginta*: *φαῦλοι γλώσσῃ*, literal: *răi cu limba* (BIBL.1688, BIBL.MICU, BIBL.1914, BIBL.1936, BIBL.1990); formulare problematică în BIBL.ANANIA: *limbă uitucă*! ♦ Unele versiuni ale *Septuagintei* conţin în plus, în versetul 20:17, următorul pasaj: „Căci ceea ce are nu a dobîndit cu dreptate şi, de asemenea, îi este tot una dacă nu ar avea nimic" (SEPT.ZIEGLER).

20:18

În literalitatea lui (gr. *ὀλίσθημα ἀπὸ ἐδάφους μᾶλλον ἢ ἀπὸ γλώσσης*, în BIBL.1688: *lunecarea de la pământ – mai mult decît de la limbă*), enunţul pare ecoul unui cunoscut adagiu atribuit filosofului stoic Zenon din Citium (335-263 î.Hr.): „Mai bine să aluneci cu piciorul decît cu limba". Formularea din VULG. *lapsus falsae linguae* pare să stea la originea cunoscutei sintagme moderne. ♦ Un întreg capitol din cele trei „cateheze baptismale" pe care le-a scris (I, 17) a fost dedicat de Ioan Gură de Aur luptei care trebuie purtată în primele treizeci de zile după botez, pentru salvarea proaspătului botezat de asalturile „demonului răului" (*τοῦ πονηροῦ δαίμων*). Sînt preluate, prelucrate şi parafrazate, în discursul ardent al marelui orator şi învăţător al Bisericii Universale, largi pasaje din cuvintele Siracidului (20:18; 22:27; 28:18; 28:25). Iată acest capitol *in*

extenso: „Desigur, demonul încearcă prin toate mijloacele ca, potrivit obişnuinţei sale, să ne facă rău, dar mai ales în felul cum ne întrebuinţăm limba şi gura. Nici o parte a corpului nostru nu-i convine mai mult pentru a ne înşela şi pentru a ne duce la pierzanie decît o limbă nestăpînită şi o gură care nu poate rămîne închisă. De aici vine mulţimea căderilor noastre, de aici povara greşelilor noastre. Un autor explica faptul că limba favorizează paşii greşiţi în următoarele cuvinte: «Mulţi au căzut prin sabie, şi totuşi mai puţini decît datorită limbii.» Cît priveşte acum greutatea acestei căderi, acelaşi autor a arătat-o, afirmînd în continuare: «Alunecarea pe caldarîm este mai bună decît alunecarea prin limbă.» Iată ce vrea să spună. Mai degrabă să ai o cădere care îţi zdrobeşte corpul, decît să rosteşti un cuvînt care ne duce sufletul spre moarte. Şi nu se mulţumeşte să ne arate aceste căderi, ci ne şi îndeamnă să avem mare grijă să nu ne poticnim, cu aceste cuvinte: «Pune gurii tale o poartă şi un zăvor.» Aceasta nu înseamnă că trebuie să ne punem porţi şi zăvoare, ci că, pentru a putea avea o mai mare siguranţă, trebuie să ne ţinem limba încătuşată. În alt loc, arătînd că, dincolo de efortul nostru şi înainte de acest efort, avem nevoie de un imbold din ceruri ca să putem stăpîni această fiară din lăuntrul nostru, profetul şi-a înălţat mîinile către Dumnezeu şi a spus: «Fie ca înălţarea mîinilor mele să fie asemenea jertfei de seară! Pune, Doamne o strajă gurii mele şi un căluş buzelor mele!» Cel care a scris îndemnurile de mai înainte mai spune încă: «Cine va pune o strajă gurii mele şi o pecete de înţelepciune pe buzele mele?» Înţelegi deci că aceşti autori se temeau amîndoi de căderile de acest fel şi de aici izvorau plîngerile şi sfaturile lor, ca şi rugile lor ca limba să li se bucure de o bună strajă" (IOAN HRIS., CATECH., p. 146-149).

20:19

După *Septuaginta*, literal: *Omul fără har – basnu fără vrême; în gura celui neînvăţat să va îndeşi* (BIBL.1688), reformulat în BIBL.MICU şi BIBL.1914: *Omul nemulţămitoriu easte poveaste fără de vreame, pururea va fi în gura celor neînvăţaţi*.

20:20

Cf. supra, 15:7-8; ideea că un lucru inteligent şi just (aici: *παραβολή*), dar rostit de un nerod (aici: *μωρός*, literal 'nebun') la momentul nepotrivit, este întotdeauna neavenit reapare în Parim. 26:7-9.

20:21-23

Cf. şi *supra*, 4:23, ca şi *infra* 41:16 şi urm. Sărăcia (*ἔνδεία*) reduce riscul păcatului, dar nu îl înlătură cu totul, căci, din exces de sfială (*αἰσχύνη*), săracul nu îndrăzneşte să se opună unui nebun trufaş sau să refuze un prieten, făcîndu-şi-l duşman în cele din urmă în măsura în care nu reuşeşte să-şi ţină promisiunea. Unii interpreţi văd aici o „referire la activitatea acelor evrei care, pentru a obţine avantaje sociale şi economice, ajungeau să îşi compromită credinţa lăsîndu-se elenizaţi" (AB, p. 302).

20:24-26

Minciuna ca atare şi omul mincinos erau intens detestate în cultura iudaică tradiţională (*cf.* şi Ps. 5:5; Parim. 6:18-19, ca şi *supra*, 7:13 şi *infra*, 25:2). Minciuna era privită cu oroare drept o „pată grea" (gr. *μῶμος πονερός*, BIBL.1688: *hulă rea*), „necinstire" (gr. *ἀτυμία*, BIBL.1688: *necinste*) şi „ruşine" (gr. *αἰσχύνη*, BIBL.1688: *ruşine*). ♦ Verbul *a adesi* din MS.45 are sensurile 'a îndesi; a persevera, a continua'; *cf.* SEPT.FRANKF.: *ἐνδελεχίζω* 'to persevere, to continue' (GR.ENG., *s.v.*). Cuvîntul nu este înregistrat în DLR.

20:29-31

Despre rolul degradant şi corupător al banilor, *cf.* şi *supra*, 8:2. ♦ În plus la versetul 20:31, în SEPT.ZIEGLER: „Mai preţioasă este o stăruinţă nestrămutată în căutarea Domnului decît zbuciumul unei vieţi fără stăpîn".

Capitolul al 21-lea

21:13

Despre „isteţia" perversă (gr. *πανουργία*), *cf. supra*, 19:18-21.

21:23-26

Condamnarea rîsului ca semn al prostiei este un loc comun în literatura monahală. Versetul de aici este citat într-un astfel de context într-una dintre apoftegmele sfinţilor Varsanufie şi Ioan: „Drept aceea, de ne înarmăm înainte de orice întîlnire cu frica lui Dumnezeu şi luăm aminte la noi înşine cu multă trezvie, de ce ne vom mai tulbura şi pentru ce vom mai rîde? Căci în frica de Dumnezeu nu este rîs. De aceea se spune de cei nebuni că «în rîs îşi înalţă glasul lor»" (FILOCALIA XI, p. 440). ♦ Prin imagini similare este sugerată decenţa şi *supra*, 14:24.

21:27

Tipul palavragiului este evocat şi *supra*, 8:3.

21:28

În savanta sa alcătuire retoric-simetrică, preceptul exprimă ideea că omul prost sau nebun (gr. *μωρός*) vorbeşte înainte de a reflecta, pe cînd înţeleptul (gr. *σοφός*) nu se pronunţă decît după o matură reflecţie. ♦ Pentru „inimă" ca sediu al raţiunii, *cf. supra*, 1:25 şi 3:28.

21:29

Cuvîntul *Satana* apare aici în toate versiunile româneşti, începînd de la BIBL.1688, pentru a echivala gr. *τὸν σατανᾶν* din *Septuaginta*, *cf. diabolus* din VULG. În epoca Siracidului, Satana începuse deja să fie privit ca personalizare a răului absolut, cum va apărea în NT, în momentul „satanizării" lui Iuda (Ioan 13:27). Înţelesul frazei ar fi aşadar următorul: „Omul care păcătuieşte trebuie să îşi asume el însuşi responsabilitatea păcatului, şi nu să dea vina pe Satana". Corespondentul ebr. *haśśātān* desemna la origine noţiunea de 'adversar; vrăjmaş'. De aici

opţiunea interpreţilor care pleacă de la HEBR., ca, de exemplu, BIBL.RADU-GAL.: *Cînd cel nelegiuit blestemă pe duşmanul său, el se blestemă pe sine însuşi.*

21:30

Despre bîrfitor (aici, denumit prin participiul prezent: gr. *ὁ ψυθιρίζων*), *cf. supra*, 5:14-6:1; *cf.* şi *infra*, 28:13.

Capitolul al 22-lea

22:1-2

Gr. *λίθος ἠρδαλωμένος* (literal: *piatră întinată*, în BIBL.1688, BIBL.MICU) desemnează ciobul sau piatra netedă întrebuinţată de multe popoare ale deşertului pentru unele operaţii de igienă intimă; *cf.* Iov 2:8. Dezgustul faţă de leneş (gr. *ὁ ὀκνηρός*) se exprimă sugestiv şi prin a doua comparaţie, gr. *βόλβιτος κοπρίων*, literal: *balega scîrnelor* (BIBL.1688). Pentru dispreţul faţă de leneş, *cf.* şi Parim. 6:9; 10:4; 20:4 etc.

22:3-6

Siracidul împărtăşea misoginismul larg răspîndit în lumea antică. În Tamud întîlnim recomandarea, în mod straniu coincidentă cu un cunoscut dicton grecesc, prin care i se cerea bărbatului să mulţmească lui Dumnezeu că s-a născut bărbat şi nu femeie, liber şi nu sclav. Necazurile şi grijile celui care are fiice sînt din nou menţionate mai jos, 42:9-14. ♦ Pedepsele corporale (aici: *μάστιγες*, literal: 'nuiele; biciuri') aplicate copiilor erau unanim acceptate în literatura sapienţială, *cf.* şi Parim. 13:14; 19:18; 22:15; 23:13 etc. ♦ În unele versiuni ale *Septuagintei*, în versetul 22:6 apare, în plus, următoarea secvenţă: „Copiii care duc o viaţă cinstită şi care au ce mînca fac uitată obîrşia umilă a părinţilor lor. Copiii trufaşi, plini de dispreţ şi prost crescuţi, întinează bunul renume al neamului lor" (SEPT.ZIEGLER).

22:9-12

Avem aici una dintre cele mai profunde şi originale cugetări ale Siracidului: prostia şi moartea sînt cele mai mari nenorociri cu care se poate întîlni un înţelept! ♦ Potrivit cutumelor tradiţionale (*cf.* Fac. 50:10), încă valabile şi astăzi la evrei, perioada de doliu dura şapte zile, cu toate că mai jos, la 38:17, cărturarul nostru recomandă doar 2-3 zile de doliu. Unele elemente ale ritualului funebru sînt menţionate şi mai sus, 7:35. ♦ În plus în versetul 22:12, în unele versiuni ale *Septuagintei*: „căci, fără să-şi dea seama, te va umple de ruşine" (SEPT.ZIEGLER).

22:14-15

Menţionarea plumbului (gr. *μόλιβον*), a nisipului (gr. *ἄμμον*), a sării (gr. *ἅλς*) şi a fierului (gr. *σίδηρος*) creează imagini care să sugereze încă o dată cît de grea este pentru un înţelept povara (gr. *τὸ φοτίον*) reprezentată de un prost, menţionată ca atare mai sus, 21:18. Imagini asemănătoare întîlnim în Deut. 28:48; Iov 6:3; Parim. 27:2; Ier. 28:14.

22:17-19

Pentru „inimă" ca sediu al raţiunii, *cf. supra*, 1:25 şi 3:28. ♦ Seria de imagini menite să sugereze soliditatea şi stabilitatea gîndirii înţeleptului se referă la elemente concrete, familiare cititorului palestinian contemporan. „Îmbinarea de lemn" (gr. *ἁμάντωσις ξυλίνη*, *închietura de lemnu* în BIBL.1688, BIBL.MICU) reprezintă infrastructura de lemn (de cedru) care consolidează un zid de piatră sau de cărămidă, aşa cum se menţionează la construirea templului (3Reg. 6:36; 7:12). ♦ „Ornamentul de tencuială" (gr. *κόσμος ψαμμωτός*, literal: *podoabă năsipoasă*, în BIBL.1688, BIBL.MICU, BIBL.1914) este stucatura ataşată pe pereţii interiori ai construcţiilor monumentale. Ideea este că, după cum fragilele basoreliefuri ornamentale erau protejate de soliditatea zidurilor, la fel şi gîndurile înţeleptului se sprijină pe forţa raţiunii şi a voinţei exersate. ♦ Parii înfipţi pe coama unui deal pot reprezenta fie o palisadă protejînd o cultură de viţă de vie, fie, mai degrabă, micii ţăruşi pe care şi astăzi agricultorii din Ţara Sfîntă îi înfig superficial în pămînt pentru ca, o dată doborîţi de animale sălbatice, să atragă atenţia stăpînului. Interesant de semnalat că primii traducători ai textului (BIBL.1688) au ales pentru a echivala gr. *χάρακες* din *Septuaginta* exact echivalentul românesc (astăzi regional şi popular) al etimonului grecesc: *haraci*, cuvînt înlocuit ulterior în BIBL.MICU prin *pari*.

22:20-27

O suită de observaţii de mare rafinament şi veridicitate asupra tipurilor de comportament care pot apărea într-o relaţie de prietenie. Conflictele armate (v. 22) sau confruntările verbale dure (v. 23) între prieteni nu pot conduce la ruptură definitivă, în aceste cazuri existînd întotdeauna o *cale de întoarcere* (gr. *ἐπάνοδος*, literal: *întoarcere* – BIBL.1688, BIBL.MICU) sau „putinţă de împăcare" (gr. *διαλλαγή*, literal: *împăcăciune* – BIBL.1688, BIBL.MICU). În versetul 24 sînt enumerate, prin opoziţie, patru dintre atitudinile inacceptabile între prieteni: insulta (gr. *ὀνειδισμός*, literal: *ocară* – BIBL.1688, BIBL.MICU), îngîmfarea (gr. *ὑπερηφανία* – BIBL.1688, BIBL.MICU: *trufia*), deconspirarea unui secret (gr. *μυστηρίου ἀποκαλύψις*, în BIBL.1688, BIBL.MICU: *descoperirea tainii*) şi loviturile lipsite de loialitate (gr. *πληγὴ δολία*, în BIBL.1688, BIBL.MICU: *rană vicleană*). ♦ Indiscreţia era detestată de înţelepţi, *cf. supra*, 8:22, şi *infra*, 27:16; *cf.*, de asemenea, Parim. 11:13; 20:19; 25:9. ♦ Expresia *πληγὴ δολία* reapare mai jos, 27:26. ♦ În TOB se observă, pe bună dreptate, că versetul 27 întrerupe cumva firul discursului şi că locul său ar fi mai degrabă mai sus, după versetul 22. Putem vedea aici un fel de prefigurare a proverbului românesc „unde nu faci foc nu iese fum": înjurăturile (gr. *λοιδορίαι*, în BIBL.1688, BIBL.MICU: *sudălmile*) semnalizează crime mai grave (gr. *αἵματα*, în BIBL.1688, BIBL.MICU, BIBL.1914, literal: *sîngiuri*). ♦ Concepţia Siracidului despre prietenie este una de tip contractual-pragmatic, pe principiul *do ut des*. Sîntem obligaţi să constatăm aici o deosebire radicală faţă de

învăţătura creştină a iubirii necondiţionate a aproapelui, expusă de Mîntuitor în Luca 6:27-38. ♦ În unele vsrsiuni ale *Septuagintei*, în versetul 22:26 apare, în plus, secvenţa: „Căci nu trebuie să dispreţuim întotdeauna aparenţele, nici să admirăm un bogat lipsit de minte" (SEPT.ZIEGLER).

22:30

Formularea interogativă din *Septuaginta* este aici (ca şi mai jos, 23:2-3) un ecou al retoricii ebraice, unde adesea semnificaţia paratextuală a unei astfel de formulări era una intens deziderativă. ♦ Pentru prelucrarea substanţei din versetul 22:30 de către Sfîntul Ioan Gură de Aur, vezi *supra*, comentariul de la 20:18.

Capitolul al 23-lea

23:1

Despre Dumnezeu ca Părinte, *cf. supra*, 4:10.

23:3

Bucuria vrăjmaşilor în clipa de restrişte a psalmistului este un topos al poeziei psaltice (*cf.* Ps. 12:5; 37:17 etc.). ♦ În plus în SEPT.ZIEGLER: „Departe de toate acestea este speranţa în îndurarea ta".

23:4-6

Privire sfruntată (gr. *μετεωρισμὸν ὀφθαλμῶν*, literal: *înălţarea ochilor*, în BIBL.1688, BIBL.MICU, BIBL.1914) înseamnă, în context, expresia facială care trădează luxurie, adică „poftă nemăsurată" (gr. *ἐπιθυμίαν*) şi „pornirea pîntecelui" (gr. *κοιλίας ὄρεξις*, literal: *a pîntecelui pohtă* – BIBL.1688). ♦ Gr. *συνουσιασμός*, literal: 'uniune; împreunare', a devenit eufemismul curent pentru desemnarea actului sexual: *împreunarea trupului* (BIBL.1688, BIBL.MICU, BIBL.1914, BIBL.1936, BIBL.RADU-GAL., BIBL.1990 etc.). ♦ Unele versiuni ale *Septuagintei* conţin în plus, la mijlocul versetului 23:4, secvenţa: „nu mă lăsa la cheremul lor" (SEPT.ZIEGLER).

23:6

Expresia gr. *παιδεία στόματος*, evidenţiată în unele manuscrise ale *Septuagintei* ca subtitlu (*cf.* BIBL.1688, BIBL.MICU, BIBL.1914: *Învăţătura gurii*), reprezintă o trimitere generică pentru conţinutul stanţelor 6-11 şi 12-15, unde se prezintă o tipologie a aberaţiilor şi păcatelor de natură verbală.

23:7-8

Despre smintirea prin cuvinte a păcătosului (aici: gr. *ἁμαρτωλός*), a celui care înjură (gr. *λοίδορος*, în BIBL.1688, BIBL.MICU, BIBL.1914: *suduitorul*), a trufaşului (aici: gr. *ὑπερήφανος*) şi a celui care rosteşte numele Domnului în deşert, *cf.* şi 20:18, ca şi Parim. 6:2.

23:9

Invocarea într-o formulă de jurămînt a numelui Domnului, ba chiar şi simpla sa rostire (în text: *ὀνομασία*, v. 8, sau simplu, fără determinant: *ὀνομάζων*, v. 10), erau socotite păcate majore, *cf.* Ieş. 20:7; Lev. 19:12; Deut. 5:11. ♦ Despre tratamentul sclavilor, *cf. infra*, 33:30 şi urm. ♦ În structura lui semantică, vb. *πλημμελέω* include conotaţia 'involuntar; fără intenţie', *cf.* Lev. 5:18; Ps. 118:67, fiind un sinonim mai „slab" al lui *ἁμαρτάνω* 'a păcătui'. ♦ Despre gravitatea păcatului de a jura fals, *cf.* şi Parim. 19:5; 21:28; 25:18. ♦ Vorbind despre urîţenia sufletească a celor care jură frecvent şi, adesea, strîmb, Sfîntul Ioan Gură de Aur întrebuinţează ca argument scripturistic acest verset al Siracidului: „Nu am mai avea nevoie de alt îndemn sau sfat, spectacolul rănilor folosind mai mult decât orice cuvânt pentru a-i îndepărta de la răutate pe cei apăsaţi cu putere de acest obicei rău. Totuşi, dacă nu este cu putinţă să le expun privirilor, este cu putinţă să expun cugetării urâţenia sufletului lor, şi să arăt cât de putred şi de stricat este. «După cum sluga casnică mereu bătută, zice, nu va fi curăţită de vânătăi, tot aşa şi cel ce jură şi-L numeşte pe Dumnezeu întotdeauna nu va fi curăţit de păcat.» Căci este imposibil, imposibil ca o gură obişnuită să jure să nu-şi calce mereu jurământul" (IOAN HRIS., OM. STAT., II, p. 135).

23:10

Trimitere la blasfemie, păcat capital pedepsit cu moartea; *cf.* Lev. 24:11 şi urm.; 3Reg. 21:10, dar şi Mat. 26:65; 10:33; păcatul este atît de grav, încît este numit eufemistic prin *λέξις* 'fel de a vorbi'.

23:14

Prin *grosolănii nelalocul lor* am făcut explicit sensul gr. *ἀπαιδευσίαν ἀσυρῆ* (literal: *întru neînvăţătura cea neobicinuită*, în BIBL.1688); avem aici o trimitere generică la diferite acte de indecenţă verbală sau comportamentală, cum sînt cele menţionate la Gal. 5:19.

23:17

A dori să nu te fi născut şi a blestema ziua în care te-ai născut (aici: *ἡμέραν τοῦ τοκετοῦ σου καταράσῃ*) este în VT una din cele mai puternice expresii ale disperării în faţa unor catastrofe morale, familiale sau sociale; *cf.* şi Iov 3:3; Ier. 20:14.

23:19-23

Formula numerică este un topos formal întrebuinţat adesea în cărţile sapienţiale (*cf.* şi mai jos, 25:1-2; 26:21; 50:27, dar şi Iov 5:19; 13:20; Parim. 6:16; 30:15 etc.), de regulă pentru a scoate în relief unul dintre elementele unei serii, de obicei ultimul. Cele trei păcate grave de natură sexuală avute aici în vedere, definite în chip eufemistic, sînt: 1. dorinţa sexuală excesivă (*patimă fierbinte*, *cf.* gr. *ψυχὴ θερμή*, literal: *sufletul fierbinte*, în BIBL.1688, BIBL.MICU, BIBL.1914); 2. incestul (*omul desfrînat în carnea trupului său*, *cf.* gr. *ἄνθρωπος πόρνος ἐν σώματι σαρκὸς αὐτοῦ*); 3. adulterul (*omul care păcătuieşte în propriul său pat*, *cf.* gr. *ἄνθρωπος παραβαίνων ἀπὸ τῆς κλίνης αὐτοῦ*, literal: *omul care păşaşte den patul lui*, în BIBL.1688).

23:26-27

Despre omniscienţa divină, element central al teologiei iudaice primare, *cf.* şi Ps. 138:16 şi *infra*, 42:27.

23:28

Pentru adulter, legile lui Moise prevedeau moartea prin lapidare (*cf.* Lev. 20:10; Deut. 22:22); ulterior, cutuma primară va fi îmblînzită, moartea fiind substituită prin flagelare în piaţa publică. Se pare că în vremea lui Sirah duritatea primară a cutumei fusese deja abolită (*cf.* AB, p. 325; TOB, p. 2186).

23:29-30

Femeia adulterină era mult mai sever pedepsită decît bărbatul. Se considera că ea a păcătuit de trei ori: o dată faţă de Legea Domnului, a doua oară faţă de bărbatul ei şi a treia oară faţă de copiii născuţi în păcat. Un exemplu de lapidare a femeii adulterine avem în Iez. 16:36 şi urm. În Ioan 8:5, ucenicii invocă legea lui Moise pentru sancţionarea imediată a femeii adulterine; răspunsul dat de Mîntuitor este cunoscut de orice creştin.

23:31-32

Copiii rezultaţi din adulter nu erau socotiţi în numărul neamului lui Israel, *cf.* Deut. 23:2-3; Iosia 2:6. Aceeaşi idee, figurată în imagini „botanice" similare, o reîntîlnim în Is. 37:31; Sol. 3:16; Mal. 3:19. ♦ Pentru imaginea rădăcinii ca sugestie a persistenţei şi solidarităţii comunitare, *cf. supra*, 1:20.

23:34

Despre „teama faţă de Domnul" ca principiu moral suprem, *cf. supra*, 1:11. ♦ În plus în SEPT.ZIEGLER: „Este o mare cinste să îl urmezi pe Domnul, să fii primit de el înseamnă pentru tine o viaţă îndelungată".

Capitolul al 24-lea

De aici şi pînă la 32:13 avem una dintre cele mai importante secţiuni din economia cărţii. Repertorierea unor teme diverse (ipocrizie, calomnie, ospitalitate, educaţie etc.) este inserată de Siracid într-un lung discurs autoreferenţial al Înţelepciunii, marcat în multe manuscrise ale *Septuagintei* prin subtitlul *ἄνεσις σοφίας* 'elogiul înţelepciunii'. Din punct de vedere simbolic, discursul la persoana I al Înţelepciunii reprezintă nucleul doctrinei Siracidului, în care sînt formulate unele elemente de originalitate absente din tradiţia mozaică. Personificînd Înţelepciunea divină, prezentînd-o ca pe un atribut divin şi subliniind rolul ei în sînul creaţiei şi în destinul oamenilor, el prefigurează într-o măsură oarecare definiţia creştină a Logosului divin de la începutul *Evangheliei* lui Ioan. Exegeţii subliniază că această parte a *Înţelepciunii lui Iisus Sirah* este cea mai originală atît în privinţa conţinutului, cît şi a formei.

24:2

Adunarea Celui Preaînalt (gr. *ἐκκλησία ὑψίστου*) este una dintre denumirile frecvente ale poporului ales. ♦ Pentru *Cel Preaînalt*, *cf. supra*, 4:10.

24:3

Ieşind din însăşi gura (gr. *στόμα*) lui Dumnezeu, Înţelepciunea poate fi înţeleasă ca Verbul divin care, precum la începuturile Creaţiei, „pluteşte" pretutindeni „ca un abur" (gr. *ὡς ὁμίχλη*; BIBL.1688, BIBL.MICU, BIBL.1914: *ca negura*).

24:4

Pentru *am locuit*, în *Septuaginta* se foloseşte vb. *κατεσκήνωσα*, literal: „mi-am înălţat cortul", *cf. am sălăşluit* (BIBL.1688, BIBL.1914), dar *am lăcuit* (BIBL.MICU). ♦ Imaginea „stîlpului de nori" (gr. *ἐν στύλῳ νεφέλης*) trimite la semnul care îi apare lui Moise în Ieş. 13:21-22; 33:9-10.

24:3-4

Lactanţiu (*Institutiones divinae*, VIII, 15) pune pe seama regelui Solomon aceste cuvinte ale Siracidului. Mai mult, formularea citată de el în latină, probabil după versiunile aflate în circulaţie în epocă, alcătuind ceea ce filologii au numit mai tîrziu *Vetus Itala* (Lucius Caecilius Firmianus Lactantius a trăit între aprox. 240 – aprox. 320, aşadar cu mai mult de un secol înainte ca Sfîntul Ieronim să fi compus *Vulgata*), diferă faţă de textul din *Septuaginta*. Iată întregul context original în latină, împreună cu traducerea noastră: „Item Salomon ipsum verbum Dei esse demonstrat, cuius manibus opera ista mundi fabricata sint: «Ego, inquit, ex ore altissimi prodivi ante omnem creaturam. Ego in caelis feci ut oreretur lumen indeficiens, et nebula texi omnem terram. Ego in altis habitavi et thronus meus in columna nubis»." — „Solomon arată la fel că este vorba despre Cuvîntul lui Dumnezeu, ale cărui mîini au meşterit toate lucrurile acestei lumi: «Eu am ieşit, spune acesta, din gura Celui Preaînalt înainte de orice făptură. Am făcut ca în cer să se ivească o lumină fără sfîrşit şi am acoperit cu un nor întregul pămînt. Am locuit pe înălţimi şi tronul meu stă pe o coloană de nouri»" (LACTANŢIU, INST. DIV. IV, p. 80-81).

24:5

„Roara cerului" (gr. *γῦρος οὐρανοῦ*) este o figurare circulară a universului, pe care o regăsim frecvent în VT, *cf.* Iov 22:14; Parim. 8:27-28 etc. ♦ Combinarea în sintagmă a două sinonime relative creează o imagine sugestivă a abisului: *ἐν βάθει ἀβύσσων*, *în adîncul fără-fundurilor* (BIBL.1688), modificat de BIBL.MICU: *în fundul adîncurilor*. Pentru „genune", *cf.* şi *supra*, 16:19-21.

24:8

Pentru sintagma *Creatorul tuturor lucrurilor* (gr. *κτίστης ἁπάντων*), echivalente tradiţionale româneşti sînt: *Ziditoriul tuturor* (BIBL.1688), *Făcătoriul tuturor* (BIBL.MICU, BIBL.1914, BIBL.1936) sau *Făcătorul-a-toate* (BIBL.RADU-GAL., BIBL.ANANIA).

24:11-12

Asocierea Înţelepciunii cu funcţia sacerdotală este o idee pe care Siracidul o formulează şi mai jos (45:6-25; 50:1-21).

24:14

Munţii Hermonului se situează în partea de nord-est a Palestinei, în prelungirea Munţilor Anti-Liban.

24:15

Toponimul *En-Gadi* (BIBL.RADU-GAL.: *Enghedi*, BIBL.ANANIA: *En-Gaddi*), în SEPT.RAHLFS la plural: *ἐν Αἰγγαδοῖ*, a fost interpretat de vechii traducători români ca un apelativ şi tradus ca atare: *în ţărmuri* (BIBL.1688, BIBL.1688), *în ţermuri* (BIBL.MICU), *la ţărmuri* (BIBL.1936); este vorba despre o cetate de pe ţărmul vestic al Mării Moarte, într-o oază de la marginea deşertului Iudeii, reputată pentru abundenţa producţie de curmale. ♦ „Palmierul" este desemnat în tradiţia textuală românească prin *finic* (BIBL.1688, BIBL.MICU, BIBL.1914., BIBL.1936, BIBL.RADU-GAL., BIBL.ANANIA). ♦ În *Septuaginta*, prin *ῥόδον* 'trandafir' se desemnează arbustul ornamental pe care astăzi îl denumim *oleandru* sau *leandru* (*Nerium oleander*), care creştea din abundenţă în Ierihon. ♦ „Cîmpia" este numele generic al zonei dintre Munţii Iudeii şi mare.

24:17-20

Ca peste tot în VT, identificarea cu precizie a substanţelor aromatice (de regulă răşini), foarte preţuite de orientali pentru valoarea simbolică pe care o dobîndeau prin întrebuinţarea lor în diferite acte liturgice, întîmpină dificultăţi. ♦ Galbanul este o răşină extrasă dintr-o plantă greu de identificat. ♦ Onixul este considerat de cei mai mulţi specialişti o substanţă aromată obţinută din măcinarea operculului unor anumite specii de moluşte. Pentru explicaţii suplimentare, *cf.* comentariile de la Lev. 4:7, în SEPT.NEC, I, p. 321. ♦ Terebintul, în *Septuaginta*: *τερέβινθος* (BIBL.1688: *un terevinth*, BIBL.MICU: *terevintul*, BIBL.1914: *terevint*), este arborele răşinos (*Pistacia terebinthus*) din care se extrag terebentina şi alte substanţe aromatice. ♦ Cuvîntul *aspaláth* din MS.45, neînregistrat în DLR, este un împrumut contextual după gr. *ἀσπάλαθος* şi desemnează o specie de plantă aromatică (de exemplu: *Aspalathus linearis*). ♦ În SEPT.ZIEGLER apare în plus, la versetul 24:20, următorul pasaj: „Eu sînt mama iubirii curate, a temerii (de Domnul), a cunoaşterii şi a speranţei sfinte. De aceea sînt dăruită tuturor fiilor mei, din veşnicie, celor aleşi de el".

24:23-25

Sfîntul Macarie Egipteanul foloseşte aceste cuvinte ale Siracidului ca argument scripturistic pentru a convige că „sufletele care iubesc adevărul şi pe Dumnezeu (...) cu cît mai mult se îmbogăţesc duhovniceşte, cu atît mai mult se consideră sărace, după cum şi dumnezeiasca Scriptură spune: «Cei ce Mă mănîncă pe mine vor flămînzi iarăşi; iar cei ce Mă beau pe Mine, iarăşi vor înseta»" (MACARIE EGIPTEANUL, p. 333). Aceeaşi idee este exprimată, în aproape aceiaşi termeni, şi *supra*, *ibidem*, p. 133. ♦ Unele versiuni ale *Septuagintei* conţin în plus, în versetul 24:25, următorul pasaj: „Nu încetaţi să vă întăriţi întru Domnul, alipiţi-vă de el pentru ca să vă facă puternici. Domnul atotputernic este singurul Dumnezeu şi în afară de el nu există alt mîntuitor" (SEPT.ZIEGLER).

24:26-28

Fisonul (gr. *Φεισών*), Ghinonul (gr. *Γυνών*), Tigrul (gr. *Τίγρις*) şi Eufratul (gr. *Ευφράτης*) sînt cele patru rîuri principale care se desprind din fluviul Edenului (*cf.* Fac. 2:11-14). ♦ Expresii precum *în zilele secerişului* (gr. *ἐν ἡμέραις θερισμοῦ*) sau *în zilele culesului* (gr. *ἐν ἡμέραις τρυγήτου*) fac parte din repertoriul metaforic tradiţional sugerînd opulenţa paradisiacă. ♦ În versetul 28, traducătorul grec pare să fi confundat ebr. *'ôr* 'lumină' cu ebr. *yĕ 'ôr* 'Nil'. În originalul ebraic invocarea imaginii Nilului ca simbol al fertilităţii este mult mai firească: *Ea revarsă învăţătura ca Nilul revărsat* (BIBL.RADU-GAL., după HEBR.).

24:29

Construcţia simetrică din punct de vedere lexical-sintactic *cel dintîi... cel de la sfîrşit* (gr. *ὁ πρῶτος... ὁ ἔσχατος*) imită o turnură ebraică cu valoare intensificativă, sugerînd aici caracterul inepuizabil al înţelepciunii.

24:30

Pentru *genune*, *cf.* şi *supra*, 16:18.

24:31-36

Pasajul care începe aici cu formula *iar eu* (gr. *κἀγώ*, ebr. *wa'ănî*) reprezintă o schimbare a protagonistului discursului. Substituindu-se Înţelepciunii, dar folosind acelaşi registru imagistic, Siracidul se prezintă el însuşi ca pe un „braţ al unui rîu" (gr. *διῶρυξ ἀπὸ ποταμοῦ*, BIBL.1688: *ca un iaz den rîu*; BIBL.MICU: *ca o albie de rîu*), ca un „canal (într-o grădină)" (gr. *ὑδραγωγός*, BIBL.1688: *ca un urloiu de apă*; BIBL.MICU: *ca un şipot de apă*) şi ca „un rîu" (gr. *ὁ ποταμός*) care, asemenea profeţilor, răspîndeşte în jurul său Înţelepciune.

Capitolul al 25-lea

25:1-2

În HEBR. formularea este diferită, *cf.* BIBL.RADU-GAL.: *Trei lucruri iubeşte sufletul meu, şi ele sunt plăcute şi înaintea Domnului şi înaintea oamenilor.* ♦ Formulate ca „proverb numeric" (*cf. supra*, 23:19-23), cele trei valori etice supreme sînt revelatoare pentru pronunţata orientare moral-socială a Siracidului: uniunea fraternă (gr. *ὁμόνοια ἀδελφῶν*), iubirea pentru aproapele (gr. *φιλία τῶν πλησίον*) şi armonia conjugală (gr. *γυνὴ καὶ ἀνὴρ ἑαυτοῖς συμπεριφερόμενοι*, literal: *muiêrea şi bărbatul carii să tocmesc bine întru ei*, în BIBL.1688).

25:3-4

Simetric, din nou în formulă numerică, sînt menţionate trei tipuri fundamentale de oameni vicioşi: săracul trufaş (gr. *πτωχὸν ὑπερήφανον*), bogatul mincinos (gr. *πλούσιον ψεύστην*) şi bătrînul desfrînat (gr. *γέροντα μοιχόν*). ♦ Expresia gr. *ἐλαττούμενον συνέσει*, care înseamnă literal *scăzîndu-se cu înţelegerea* (BIBL.1688) sau, mai simplu, *lipsit de înţelepciune* (BIBL.MICU, BIBL.1914), ca atribut al bătrînului desfrînat, este echivalată în BIBL.ANANIA, puţin amuzant, prin *cu mintea zburată*; pentru opţiunea noastră, vezi mai sus (1:4; 3:28) discuţia despre valorile lexical-terminologice speciale ale gr. *σύνεσις*.

25:8

Pentru *cunună* (gr. *στέφανος*) ca sugestie a superlativului, *cf. supra*, 1:15-16. ♦ Preţuirea experienţei oamenilor înţelepţi (gr. *πολυπειρία*) este o constantă a discursului Siracidului, *cf. supra*, 1:7.

25:9-14

Din nou un proverb numeric, de data aceasta pentru evidenţierea celor nouă „fericiri" (în fapt... opt: binecuvîntarea de a avea copii, prăbuşirea duşmanilor, o soţie inteligentă – gr. *γυνὴ συνετής*, a nu „greşi cu limba" – *ἐν γλώσσῃ οὐκ ὠλίσθησεν*, a nu sluji unui stăpîn nedemn – gr. *οὐκ ἐδούλευσεν ἀναξίῳ*, a găsi chibzuinţa – gr. *φρόνησις* şi a putea vorbi despre ea, a găsi înţelepciunea). A zecea „fericire", cea supremă, este „teama faţă de Domnul" (pentru care *cf. supra*, 1:10). Pentru înţelesurile neotestamentare ale „fericirilor", *cf.* Mat. 5:3-11 şi Luca 6:20-22. ♦ În plus în SEPT.ZIEGLER, la versetul 25:14: „Teama faţă de Domnul înseamnă începutul iubirii faţă de el, credinţa însă este începutul contopirii cu el". ♦ Într-una dintre omiliile sale, Ioan Gură de Aur încearcă să îşi convingă auditorii de nocivitatea frecventării hipodromului şi a teatrului. În context, marele predicator se întreabă dacă învăţăturile sale duhovniceşti şi tîlcuirile sale din Sfînta Scriptură mai pot avea un ecou în auzul pervertit al unor asemenea persoane. Îndemnîndu-şi auditorii către gîndurile mîntuirii, pentru ei şi pentru semenii lor, Ioan inserează în discursul său pasajul acesta din Sirah: „Dacă veţi face asta mă veţi face şi pe mine fericit – că spune Scriptura: «Fericit cel ce grăieşte la urechile celor ce ascultă.» – şi veţi face şi mai îmbelşugată masa aceasta pe care v-o întind. Să nu neglijaţi, dar, pe fraţii voştri, nici să urmăriţi numai mîntuirea voastră, ci fiecare să se străduiască să smulgă pe semenul său din gîtlejul diavolului şi de la acele spectacole nelegiuite şi să-l ducă la biserică" (*Omilii la Facere*, XLI, III, în IOAN HRIS., OM. FAC. II, p. 82). ♦ Acelaşi pasaj este parafrazat de Grigorie din Nazianz (*Discursuri*, II, 50), care constată că există unele persoane atît de opace, încît a le vorbi despre înţelepciune este „ca şi cînd ai semăna pe pietre sau «ai vorbi în urechile unui surd»" (GRIGORIE NAZ., DISC., p. 158-159).

25:17

În HEBR., mai firesc, *cf.* BIBL.RADU-GAL: *Nici un venin nu este mai rău ca veninul şarpelui.* În actul transpunerii, traducătorul în greacă a confundat cele două sensuri ale ebr. *rō'š* aşa că, literal, a ieşit: *οὐκ ἔστιν κεφαλὴ ὑπὲρ κεφαλὴν ὄφεως*, literal şi în BIBL.1688: *nu iaste cap decît capul şarpelui*, formulă obscură clarificată cumva în BIBL.MICU: *nu iaste cap mai veninat decît capul şarpelui.* ♦ Pasajul este parafrazat şi inclus într-un discurs violent misogin la un cunoscut apologet creştin din secolul al IV-lea: „Vai mie, Prorocul s-a temut de femeie. Cela ce toată ploaia lumii în limbă o purta, cel ce foc din cer prin cuvânt a pogorât şi prin rugăciune mort a înviat, de femeie s-a temut. Că nici o răutate nu se potriveşte cu femeia rea. Mărturiseşte cuvântului meu şi înţeleptul, zicând: «Nu este cap mai înveninat decât capul şarpelui şi nu este răutate mai mult decât răutatea femeii». (...) Că prin femeie din început pe Adam în rai l-a răzvrătit. Prin femeie pe Iosif în temniţă l-a închis. Prin femeie pe David către uciderea cu vicleşug a lui Urie l-a înnebunit. Prin femeie pe Solomon cel preaînţelept către călcarea de poruncă l-a răsturnat. Prin femeie pe Ilie l-au gonit. Prin femeie pe Samson l-a orbit, pe înaintemergătoriul lui Hristos l-au tăiat" (EFREM SIRUL, CUV., p. 93).

25:19

Ca al unui urs, după SEPT.RAHLFS: gr. *ὡς ἄρκος*; alte manuscrise ale *Septuagintei* şi SEPT.FRANKF. au aici gr. *ὡς σάκκον*, de unde: *ca un sac* (BIBL.1688, BIBL.MICU, BIBL.1914, BIBL.1936).

25:21

Amplul discurs misogin al lui Efrem Sirul, citat mai sus, continuă şi prin inserarea prezentului verset: „Ce este femeia? Cuget pământesc, trândăvie a bărbatului, desfrânare împreună dormitoare, grijă împreună sculătoare, viperă îmbrăcată, sfadă de sine aleasă, pagubă din fiecare zi, furtună a casei, înecare a bărbatului, fiară nedomesticită, sălaş al preadesfrânaţilor, arnici al diavolului, turbare poftită, moarte a toată lumea. Deci după cuviinţă a zis înţeleptul, că «mică este răutatea pe lângă răutatea femeii»" (EFREM SIRUL, CUV., p. 96).

25:22

Dispreţul pentru palavragii este la Siracid o constantă, *cf. supra*, 8:4, 9:23 şi 20:20.

25:27

Începutul păcatului, *cf.* gr. *ἀρχὴ ἁμαρτίας*; pentru sensul de 'origine; principiu' al gr. *ἀρχή*, *cf. supra*, 1:12.

25:26-28

Accentele net şi explicit misogine din acest pasaj, ca şi din altele, nu trebuie să ne mire. Oricît de tolerant şi de flexibil se dovedeşte în alte privinţe, atitudinea lui faţă de femei este cea comună, larg răspîndită în lumea veche nu doar la orientali, ci şi la greci şi romani. Ample referinţe în această privinţă la DI LELLA, p. 90-92, cap. *Attitude toward Women.*

25:28

Sfîntul Ambrozie, *Despre penitenţă* (I, XIV, 70), face referire

la acest context, scriind: „Avem un Domn înţelegător şi indulgent. Profetul a spus: «Nolo intendas formam mulieris fornicariae.» (…) Bună este acea ruşine care s-a obişnuit să controleze ochii corpului, chiar dacă adesea nu vedem chiar ceea ce vedem. Ruşinea s-a obişnuit să privească aparenţa a tot ce întîlneşte, dar dacă nu se adaugă atenţia sufletului, privirea care rezultă din funcţiunea trupului nostru nu are nici un rost" (AMBROZIE, PEN., p. 111).

Capitolul al 26-lea

26:2

Expresia „femeie bărbătoasă" (gr. *γυνὴ ἀνδρεία*) apare încă o dată mai jos, 28:16. Interesant de constatat că înaintaşii noştri cei mai vechi (BIBL.1688, BIBL.MICU, BIBL.1819) au forjat, pentru ambele locuri, sintagma literală *muiarea bărbată*, înlocuită ulterior prin *muierea* (sau *femeia*) *vrednică* (BIBL.1914, BIBL.1936, BIBL.RADU-GAL., BIBL.1990, BIBL.ANANIA). Nu putem păstra ca atare, în literalitatea sa, formula *femeie bărbată*, din cauza conotaţiilor derizorii, ironic-umoristice din arhicunoscuta propoziţie din Caragiale: „Zoe, fii bărbată!".

26:5

Pentru „toposul numeric", *cf. supra*, 23:19-23.

26:7

În seria de imagini sugerînd multiplele defecte ale femeii, secvenţa gr. *καὶ μάστιξ γλώσσης πᾶσιν ἐπικοινωνοῦσα* este cu totul obscură în *Septuaginta*, de unde dificultăţile de transpunere literală: *şi bătaia limbii la toate împreunîndu-se* (BIBL.1688), *şi biciul limbii ceea ce cu toţi să împreună* (BIBL.MICU, preluat ca atare în BIBL.1914). Alte soluţii: *şi biciul limbii, ceea ce în toate se amestecă* (BIBL.1936); *care-i împărtăşeşte pe toţi de harapnicul limbii ei* (BIBL.RADU-GAL.); *şi-n toate acestea se amestecă pleasna limbii ei* (BIBL.ANANIA).

26:8

Pentru a echivala gr. *σκόρπιος* din *Septuaginta*, absolut toţi înaintaşii noştri, de la BIBL.1688, trecînd prin BIBL.MICU şi BIBL.RADU-GAL. şi pînă la BIBL.ANANIA, întrebuinţează tradiţionalul *scorpie*, atestat încă din cele mai vechi texte româneşti din secolul al XVI-lea, ca împrumut din slavon. ***скорпиа***. Dacă în secolele anterioare substantivul *scorpie* putea fi înţeles ca denumire generică pentru orice arahnide veninoase, astăzi sensurile secundare ale acestui vechi cuvînt sînt atît de pregnante, încît un principiu implicit al exactităţii ne obligă să preferăm în context echivalentul mai recent *scorpion* (împrumut după fr. *scorpion*, după cum indică atestările din DLR, *s.v.*).

26:13

Pentru desemnarea metaforică a adulterului ca apă băută pe furiş, *cf.* Parim. 9:17. ♦ Conotaţiile sexuale ale „ţăruşului" (gr. *πάσσαλος*), „săgeţii" (gr. *βέλος*) şi „tolbei" (gr. *φαρέτρα*) sînt evidente şi expresive.

26:15

În *Septuaginta* formularea reproduce o turnură ebraică (*τὰ ὀστᾶ αὐτοῦ πιανεῖ ἡ ἐπιστήμη αὐτῆς*, literal: *oasele lui va îngrăşa ştinţa ei*, BIBL.1688), al cărei înţeles real l-am formulat explicit în text.

26:20

Verset obscur în SEPT.FRANKF., *cf.* BIBL.1688, nemodificat în BIBL.MICU şi BIBL.1914: *Stîlpi de aur preste temeiu de argint, şi picioarele frumoase preste piepturile celui bine întărit*.

26:20

Unele versiuni ale *Septuagintei* conţin în plus următorul pasaj: „Fiule, păzeşte-ţi sănătatea cînd eşti în floarea vîrstei şi nu da străinilor tăria ta. După ce ai căutat pe întreaga cîmpie bucata ta de pămînt roditor, să îţi semeni propria ta sămînţă, avînd încredere în nobleţea neamului tău. Şi astfel urmaşii care vin după tine vor fi mîndri să îşi arate nobleţea neamului lor. O femeie cumpărată nu preţuieşte mai mult decît un scuipat, o femeie măritată preţuieşte cît un turn care ucide pe cel care o atinge. O femeie lipsită de evlavie va fi dată la împărţire unui nelegiuit, iar o femeie evlavioasă va fi dată celui care se teme de Domnul. O femeie neruşinată îşi duce viaţa în necinste, dar o fiică cuviincioasă se arată cuminte şi în faţa soţului ei. O femeie îndrăzneaţă va fi socotită ca un cîine, iar femeia cu bun simţ se va teme de Domnul. Femeia care face cinste bărbatului ei va apărea tuturor drept înţeleaptă, iar aceea care îi face necinste va fi recunoscută de toţi drept îngîmfată şi nelegiuită. Fericit este bărbatul unei femei bune, căci numărul zilelor sale va fi de două ori mai mare. Femeia arţăgoasă şi guralivă va fi privită ca o trompetă de război care îndeamnă la fugă. Orice suflet de om va fi asemenea celor care îşi duc viaţa în învălmăşeala războiului" (SEPT.ZIEGLER). Lunga glosă, mai tîrzie, este redată de SEPT.RAHLFS în aparatul critic, iar de SEPT.ZIEGLER în text, cu litere mai mici.

26:24

Deja *supra*, 11:10, Siracidul atrăgea atenţia asupra primejdiilor implicate de orice activitate lucrativă.

Capitolul al 27-lea

27:1

„A-ţi întoarce privirea", expresie absolută în ebraică, semnifică ideea de a deveni opac la valorile morale (aici, compasiunea faţă de cei săraci, simţul decenţei şi al modestiei etc.).

27:3

Despre „teama faţă de Domnul" ca principiu suprem al moralei Siracidului, *cf. supra*, 1:11.

27:4

Am redat aici prin *raţiune* gr. *λογισμός*, *cf. gîndul* (BIBL.1688, BIBL.1914), *cugetul* (BIBL.MICU).

27:5

'Convorbire' este sensul exact în context al gr. *διαλογισμός*.

27:6

În original, o aglomerare de termeni sapienţiali în sintagma *λόγος ἐνθυμήματος καρδίας ἀνθρώπου*, literal: *cuvîntul gîndirii inemii omului* (BIBL.1688), lămurită cumva de BIBL.MICU: *cuvîntul, gîndul cel din inima omului*.

27:8

Pentru simbolistica „veşmîntului de mărire" (gr. *ποδήρη δόξης*), *cf.* şi Is. 61:10; Iov 29:14; Apoc. 1:13.

27:9

„Adevărul" (gr. *ἀλήθεια*) în sens moral, adică justiţia, în opoziţie cu minciuna, adică injustiţia.

27:11-13

Prin *fel de a vorbi* am dat aici un sens mai larg gr. *διήγησις*, pe care-l traducem de regulă prin *istorisire* sau *povestire*.

27:15

Gr. *διαλοιδόρησις* 'înjurătură' (BIBL.1688, BIBL.MICU: *sudalmă*) este în greacă un *hapax legomenon*, atestat de dicţionare doar în acest loc din *Înţelepciunea lui Sirah*.

27:16

Despre trădarea secretului unui prieten, *cf. supra*, 22:24.

27:20

Imaginea căprioarei prinse în laţ a fost preluată şi contextualizată şi de Simeon Noul Teolog, în *Cateheze* (XXVII, 20): „Să ne gîndim la gazelă sau la căprioară sau la oricare dintre asemenea vietăţi. Cînd scapă de vreun vînător sau de cîinele acestuia, cînd a scăpat de vreunul dintre laţuri dar se agaţă într-altul şi le cade în mînă, atunci nu spunem că a fugit şi s-a salvat, ci spunem asta doar la urmă de tot, dacă nu a fost prinsă şi nu s-a agăţat în nici o cursă" (SIMEON, CATECH., p. 102-103).

27:22

Verbul *a climpí* din MS.45 este probabil o variantă fonetică a lui *a clipi*. Recurenţa de aici (*Climpind cu ochiul meşterşuguiêşte rêle, şi nime pre el va depărta de la însul*) pare să fie unică în vechile texte româneşti.

27:26

În capitolul al III-lea din tratatul său despre neputinţa de a-l înţelege pe Dumnezeu, Sfîntul Ioan Gură de Aur citează versetul de aici în următorul context: „Cuvîntul «Cel care aruncă în sus o piatră o aruncă asupra capului său.» se potriveşte celor care hulesc, căci cel care aruncă o piatră în aer nu poate, desigur, să străpungă bolta cerească, ci el primeşte lovitura în capul său, cînd piatra recade asupra celui care a aruncat-o. La fel şi cel care huleşte Fiinţa preafericită nu poate să-i dăuneze acesteia în nici un fel, pentru că El este mult prea mare şi mult prea înalt ca să poată fi rănit în vreun fel, iar sabia pe care omul o ascute în acest chip îi va străpunge propriul suflet, ca o pedeapsă pentru nerecunoştinţa sa faţă de un asemenea binefăcător" (IOAN HRIS., INCOMPREHENS., p. 166-167). ♦ Despre loviturile neloiale (gr. *πληγὴ δολία*), *cf. supra*, 22:24.

27:31

Prin *resentiment* am tradus gr. *μῆνις*, care desemnează sentimentul de ură durabilă şi neîmpăcată, *cf. pomenire de rău* (BIBL.1688).

Capitolul al 28-lea

28:6

Evocarea ultimelor clipe ale vieţii umane (aici: gr. *τὰ ἔσχατα*) ca îndemn la moderaţie apare şi în alte locuri, de exemplu *supra*, 7:38.

28:10

O imagine similară avem *supra*, 8:4.

28:14

Omul bîrfitor şi calomniator este desemnat în pasajele de aici printr-o serie de unităţi lexicale şi expresii sinonime. Prin *bîrfitor* am echivalat în context gr. *ψίθυρος*, literal: *şoptitoriu* (BIBL.1688, BIBL.MICU, BIBL.1914). ♦ Prin *prefăcut*, aici, ca şi *supra*, 1:25, am redat explicit conţinutul unei expresii idiomatice ebraice, formulată literal în *Septuaginta* prin adjectivul gr. *δίγλωσσον*, *cf. cel îndoit la limbă* (BIBL.1688), *cel cu două limbi* (BIBL.MICU, BIBL.1914); *cf.* şi *supra*, 5:14-6:2 şi 22:30. ♦ În transpunerea lui Dumitru Stăniloae, Marcu Ascetul (FILOCALIA I, p. 268) parafrazează conţinutul acestui pasaj astfel: „Nu vorbi cu două limbi, într-un fel arătându-te cu cuvântul şi într'alt fel aflându-te cu conştiinţa. Căci pe unul ca acesta Scriptura îl pune sub osândă".

28:15-16

Am decis să denumim explicit, prin substantivul *calomniator*, ceea ce în *Septuaginta* se desemnează printr-o metaforă cu rădăcini în limba ebraică, obscură pentru cititorul de azi: *γλῶσσα τρίτη*, redată literal de cei mai vechi dintre înaintaşii noştri: *limba a treia* (BIBL.1688, BIBL.MICU, BIBL.1819, BIBL.ŞAGUNA, BIBL.MICU, BIBL.1914). O primă încercare de clarificare avem în BIBL.1936 (urmată de BIBL.RADU-GAL şi BIBL.1990): *limba clevetitoare*. BIBL.ANANIA forjează expresia *bârfa unui al treilea*, probabil inspirat de TOB: *les racontars d'un tiers*. În literatura ebraică posterioară „a treia limbă" desemna în mod expres pe calomniator. O explicaţie a înţelesului expresiei o găsim la BOX/ OESTERLEY, p. 409: „Limba a treia ucide trei persoane, adică pe cel care calomniază, pe cel calomniat şi pe cel care crede calomnia". ♦ Pentru *femeia bărbătoasă*, *cf. supra*, 26:2.

28:18

Pentru prelucrarea substanţei din acest verset de către Sfîntul

Ioan Gură de Aur, vezi *supra*, comentariul de la 20:18.

28:19

În prima dintre cele opt cateheze baptismale (I, 32), Sfîntul Ioan Gură de Aur integrează în discursul său aceste cuvinte ale Siracidului, astfel: „Trebuie aşadar să punem o bună pază la pragul privirilor noastre, pentru ca moartea să nu intre prin această poartă. Iar această asprime trebuie să o arătăm nu doar pentru ochi, ci şi pentru gură. Căci este scris: «Mulţi au căzut în tăişul săbiei, dar nu atît de mulţi ca cei care s-au prăbuşit din pricina limbii». Trebuie de asemenea să ne înfrînăm celelalte patimi care pot să se ivească, să ne întărim spiritul în seninătate, să izgonim mînia, pizma, duşmănia, violenţa, dorinţele aberante, neruşinările de tot felul şi toate faptele trupului, care sînt adulterul, preacurvia, necurăţenia, libertinajul, idolatria, vrăjitoriile, ura, dezbinările, geloziile, beţiile, orgiile" (IOAN HRIS., CATEH. BAPTISM., p. 125).

28:26

Pantera sau leopardul (*Felis pardus*), în *Septuaginta*: *πάρδαλις*, este desemnat de toţi înaintaşii noştri (cu excepţia BIBL.ANANIA) prin tradiţionalul *pardos*, un împrumut vechi din slavonă: ***пардосъ***, probabil şi prin influenţa neogr. *πάρδος*.

Capitolul al 29-lea

29:1

Pentru „milostenie", *cf. supra*, 3:13.

29:11

Conţinutul versetului a fost parafrazat de Ciprian din Cartagina: „Leacurile pentru a redobîndi bunăvoinţa lui Dumnezeu ne-au fost dăruite chiar prin cuvintele lui Dumnezeu; învăţăturile dumnezeieşti ne-au arătat ce trebuie să facă cei ce păcătuiesc: actele de binefacere drepte îl vor mulţumi pe Dumnezeu, răsplata milosteniei şterge păcatele. Între cuvintele lui Solomon citim: «Închide milostenia ta în inima săracului, iar ea se va ruga pentru ca să te mînuiească de orice răutate». Şi încă: «Cine-şi închide urechile ca să nu îl audă pe cel slab, la rîndul său, cînd îl va striga pe Dumnezeu, nu va găsi pe nimeni să îl audă!»" (CHIPRIAN, ELEEM., p. 87). Asemenea multor scriitori din epoca patristică, Ciprian din Cartagina atribuia regelui Solomon toate cărţile sapienţiale ale *Vechiului Testament*, inclusiv *Cartea Înţelepciunii lui Solomon* şi *Cartea Înţelepciunii lui Iisus Sirah*.

29:12

Într-una din *Catehezele* sale (XXXIV, 65), Simeon Noul Teolog parafrazează acest pasaj din Siracid, pe care îl pune în relaţie cu pilda evanghelică a îngropării talantului: „Dumnezeu acţionează altfel. Într-adevăr, dacă El face cuiva un dar spiritual – cum ar fi un talant –, iar cel care îl primeşte, în loc de a-l afirma şi de a-l împărtăşi tuturor oamenilor, spunînd «Apropiaţi-vă de Stăpînul care dăruieşte pur şi simplu şi nu lasă pe nimeni să plece cu mîinile goale!», face o groapă pentru a-l ascunde, tocmai atunci Dumnezeu se mînie împotriva celui care a primit darul, ca împotriva unui invidios, care nu vrea ca fraţii săi să primească şi ei ceea ce şi el a primit" (SIMEON, CATECH. III, p. 276-277).

29:14

Pentru *Cel Preaînalt*, *cf. supra*, 4:10.

29:17

Pentru *chezaş*, *cf. supra*, 8:15-16.

29:19

Prin *cel lipsit de recunoştinţă în cugetul său* echivalăm îndeaproape gr. *ἀχάριστος ἐν διανοίᾳ*, *cf. cel nemulţimitoriu în cuget* (BIBL.1688, BIBL.MICU, BIBL.1914).

29:24-26

Pentru ideea de „principiu, temei" (gr. *ἀρχή*), *cf. supra*, 1:12. ♦ Termenul *intimitatea* pe care l-am utilizat aici este un eufemism, în *Septuaginta* apare subst. *ἀσχημοσύνη*, literal: 'ruşinea', *cf.* BIBL.1688: *grozăviia*, BIBL.MICU: *urîciunea*, BIBL.RADU-GAL: *goliciunea*. ♦ În unele versiuni ale *Septuagintei*, versetul 29:26 conţine, în plus, următoarea secvenţă: „şi nu vei auzi reproşîndu-ţi-se că eşti un străin" (SEPT.ZIEGLER).

29:31

Insulta (gr. *ὀνειδισμός*, *cf.* BIBL.1688: *ponosul*, BIBL.MICU, BIBL.1914: *împutarea*) reprezintă aici reproşurile şi umilinţele îndurate de un datornic din partea creditorului său.

Capitolul al 30-lea

30:1-7

Conţinutul acestui vers şi al următoarelor este condensat şi parafrazat de EUSEBIU, IST. III, p. 92, care transferă relaţia dintre un părinte obişnuit şi fiul său asupra relaţiei dintre Mîntuitor şi fiii săi, muritorii, adunaţi într-o biserică rătăcită la un moment dat de la calea cea dreaptă: „Acum, prin uimitoarea putere a lui Hristos, atunci cînd el a dorit acest lucru, ea a devenit «ca un crin». Căci prin voinţa lui ea fusese pedepsită, ca de un părinte vigilent, «căci cel care îl iubeşte pe Domnul pedepseşte şi biciuieşte pe toţi fiii săi»".

30:4

Curentă în literatura sapienţială antică deopotrivă în Orient ca şi în lumea greco-latină, ideea că părinţii supravieţuiesc în fiinţa copiilor lor binecrescuţi trebuie înţeleasă în contextul în care credinţa în imortalitatea sufletului individual încă nu se impusese.

30:11

În unele versiuni ale *Septuagintei*, conţinutul acestui verset este următorul: „Să nu-i dai libertate deplină în tinereţea lui

şi să nu-i treci cu vederea greşelile. Să-l faci să-şi plece grumazul la tinereţe şi să-i frîngi coastele cît este copil, pentru ca nu cumva, devenind îndărătnic, să nu te mai asculte şi să-ţi facă necazuri" (SEPT.ZIEGLER).

30:17

Despre semnificaţia ritualică a *prinoaselor de hrană* (aici: gr. *θέματα βρωμάτων*, literal: *puneri de bucate*, BIBL.1688), *cf. supra*, 7:35.

30:24

În plus, în SEPT.ZIEGLER: „O inimă senină este bună şi pentru hrană, ea priveşte cu mult interes bucatele".

Capitolul al 31-lea

31:29

Despre nocivitatea băuturii, *cf.* şi *supra*, 19:1-2.

Capitolul al 32-lea

32:1

Versetul acesta este citat de Origene, vezi *supra*, nota de la 3:18.

32:4

Despre înţelepciunea bătrînilor, *cf.* şi *supra*, 6:36.

32:9

Dispreţul pentru faptul pălăvrăgelii (gr. *ἀδολεσχεῖν*) este formulat şi *supra*, 25:27. ♦ Verbul *a căputa* din MS.45 are sensul de 'a rezuma'; este o creaţie lexicală, un derivat de la *cap*, pentru a corespunde corespondentului grecesc *κεφαλαιόω* 'to sum up' cu o unică recurenţă în *Septuaginta*, în acest context (*cf.* GR.ENGL., *s.v.*); *cf.* şi engl. *summerize your speech* din SEPT.ENGL.

Capitolul al 33-lea

33:32-33

Lenea a continuat să fie un păcat şi în creştinism. Simeon Metafrastul (*Parafrază la Macarie Egipteanul*) citează chiar acest pasaj din Sirah ca argument scripturistic: „Cel ce e trîndav la rugăciune şi moale şi nepăsător în slujirea fraţilor şi în orice alt lucru ce se face pentru Dumnezeu e numit de Apostol pe faţă «leneş» şi hotărît că e nevrednic chiar şi de plîns, căci (...) Înţelepciunea zice: «Lenea a învăţat pe om multă răutate» (FILOCALIA V, p. 309).

Capitolul al 34-lea

34:9-10

Chiril al Ierusalimului (*Cateheze mistagogice*, V, 17) parafrazează copios substanţa acestor consideraţii ale Siracidului, într-un dens pasaj în care comentează cunoscuta secvenţă din „rugăciunea domnească": „Înseamnă aceasta că Domnul ne învaţă să cerem să nu fim ispitiţi în nici un fel? Atunci cum se face că în altă parte s-a spus: «Omul care nu a fost ispitit nu a fost pus la încercare.» (...) Dar poate că «a cădea în ispită» înseamnă a se scufunda în ispită. Ispita seamănă, într-adevăr, cu un rîu vijelios greu de trecut. Unii nu se scufundă în ispite, trec prin ele, ca să spunem aşa, ca nişte buni înotători, şi fără să fie tîrîţi de către şuvoi. Alţii, care nu au aceleaşi calităţi, cînd intră în şuvoi, se scufundă" (CHIRIL IERUS., CATEH. MIST., p. 164-165).

34:25

La Sfîntul Grigorie Sinaitul găsim o parafrază a conţinutului acestui pasaj: „Dacă se roagă cineva numai cu gura, iar mintea îi rătăceşte, ce-a folosit? Dacă unul zideşte şi altul dărîmă, nu rămîne nimic, fără numai osteneala" (FILOCALIA VII, p. 177).

Capitolul al 35-lea

35:10

Pentru semnificaţiile numărului şapte, *cf.* şi *supra*, 7:3 şi 20:11.

35:14

Despre regimul special al orfanului şi al văduvei, *cf.* şi *supra*, 4:10-11.

35:16

Imaginea rugăciunii care străbate norii este interpretată în mod literal de Clement din Alexandria, într-un interesant pasaj de „fizică transcendentală" din cartea a VII-a a *Stromatelor* (VII, 37, 3-4): „Există însă un fel de maleabilitate a aerului şi o capacitate senzorială foarte ascuţită, comună îngerilor, şi, de asemenea, o putere a conştiinţei care, printr-o uşoară atingere cu sufletul, cunoaşte totul cu ajutorul unei puteri inefabile şi fără ajutorul auzului senzorial, prin înţelegere imediată. S-ar putea obiecta pe bună dreptate că glasul uman nu ajunge pînă la Dumnezeu, pentru că se propagă prin aerul din regiunile inferioare, pe cînd gîndurile sfinţilor «străbat nu doar aerul», ci şi lumea întreagă. Iar puterea dumnezeiască, asemenea luminii, străbate imediat întregul suflet" (CLEMENT, STROM. VII, p. 136-137).

Capitolul al 36-lea

36:12

Forma negativă, absolut nejustificată, a enunţului din acest verset (*Nu te îndura de cetatea sfinţeniei tale, de Ierusalim*) pare să fie în BIBL.1688 o neatenţie a editorilor de la Bucureşti, căci în SEPT.FRANKF. enunţul este afirmativ: *οἰκτείρησον*

πόλιν ἁγιάσματός σου, după cum au înţeles, corect, traducătorii şi revizorii anteriori: *Îndură cetatea sfinţeniei tale, Ierusalim* (MS.45) şi *Miluieşte, Doamne, Ierusalimul* (MS.4389, versetul 15). BIBL.MICU operează cuvenita corectură: *Milostivêşte-te spre Ierusalim, cetatea sfinţeniei tale* (versetul 15).

Capitolul al 37-lea

37:8

Despre sfetnicii răuvoitori, *cf.* şi *supra*, 8:15.

Capitolul al 38-lea

38:1

Medicul (gr. *ἰατρός*) a fost onorat în neamul lui Israel, după cum atestă în mod explicit acest verset al Siracidului. Îndemnul este reluat mai jos, în versetul 12. Medicii erau de asemenea respectaţi şi în epoca patristică, o dovadă fiind şi parafrazarea cuvintelor Siracidului în *Viaţa Sfintei Macrina* (XXXI, 20) de Grigorie din Nazianz: „Mama ei îi cerea adesea şi o ruga să primească îngrijirile medicului, căci şi meşteşugul acestuia a fost dăruit de Dumnezeu pentru mîntuirea oamenilor" (GRIGORIE NYSS., MACR., p. 244-245).

38:10

Ecouri ale conţinutului acestui verset găsim la Simeon Noul Teolog (*Tratate teologice şi etice*, XI): „Dar, Doamne, îndrumător al celor rătăciţi, cale care nu-i înşeală niciodată pe cei care vin spre tine, întoarce-ne pe toţi şi ne aşează în faţa scării tale; şi pentru ca mîinile noastre să priceapă, îndrumă-le cu mîna ta şi dă-ne puterea de a ne ridica de la pămînt şi de a pune piciorul pe prima treaptă, aşa încît să ştim măcar că am priceput ceva şi că ne-am ridicat puţin de la pămînt" (SIMEON, TRAT. II, p. 336-337).

38:11

Am încercat să explicităm potrivit contextului un verset obscur din *Septuaginta*: *δὸς εὐωδίαν καὶ μνημόσυνον σεμιδάλεως καὶ λίπανον προσφορὰν ὡς μὴ ὑπάρχων*, transpus literal în BIBL.1688: *Dă bun-miros şi pomenire de făină de grîu şi unge aducerea, ca cum n-ai fi.*

38:16

În discursul al VII-lea, care este o cuvîntare funebră la moartea fratelui său Kesarion, Sfîntul Grigorie din Nazianz citează la un moment dat cuvintele de aici ale Siracidului: „Ne facem îndeajuns datoria faţă de regulile obişnuite prin lacrimile şi prin dovezile noastre de admiraţie [faţă de cel decedat] – ceea ce nu este străin de filosofia noastră: (...) «Să verşi lacrimi pentru cineva care a murit şi, ca şi cum ai fi pătimit o mare suferinţă, să porneşti un bocet» – ţinîndu-ne la distanţă şi de lipsa de sensibilitate şi de lipsa de măsură. Vom evoca după aceea slăbiciunea naturii umane, vom aminti de demnitatea sufletului, vom adăuga mîngîierea pe care o datorăm celor care suferă şi ne vom ostoi tristeţea, depărtîndu-ne de trup şi de ceea ce este trecător şi îndreptîndu-ne spre ceea ce este spiritual şi veşnic" (GRIGORIE NAZ., DISC. VI-XII, p. 182-183).

38:19

Cuvintele *clevétă* din BIBL.1688 şi *clívăt* din MS.45 sînt variante ale unui cuvînt cu sensul 'calomnie, defăimare; clevetire', împrumutat după slavon. ***клевета*** '*idem*'. Echivalează gr. *διαβολή* din SEPT.FRANKF., *cf. Verleumdung* (SEPT.GERM.), *slender* (SEPT.ENGL.).

38:27

Paragraful începînd cu acest verset conţine o aparentă contradicţie cu secvenţa din 7:15, unde munca fizică grea este preţuită. Minuţioasa enumerare a celor mai importante meşteşuguri antice reprezintă în sine un semn de preţuire. Totuşi, ca membru al clasei instruite a scribilor, Siracidul trasează inevitabila graniţă dintre muncile manuale, oricît de indispensabile ar fi acestea cetăţii, şi preocupările intelectuale ale cărturarului, înţeleptului sau judecătorului.

38:43

În unele versiuni ale *Septuagintei*, versetul de faţă are următorul conţinut: „La sfatul poporului nu li se va cere însă părerea şi în adunare nu vor primi ranguri de frunte; pe scaunul judecătorului nu se vor aşeza şi rînduiala judecăţii nu o vor înţelege. Ei nu vor pune în lumină nici învăţătura, nici judecata" (SEPT.ZIEGLER).

Capitolul al 39-lea

39:2

Despre toposul „tainelor" înţelepciunii, *cf. supra*, 4:21.

39:21

Vorbind despre atotputernicia lui Dumnezeu, Sfîntul Augustin (*Confesiuni*, I, VI, 10) înglobează întrebarea retorică gnoseologic relevantă a Siracidului într-un mesaj de aceeaşi natură a propriului discurs: „Dacă cineva nu înţelege aceste lucruri, ce pot eu face? Să se bucure totuşi şi acesta şi să zică: «Ce este aceasta?» Să se bucure chiar dacă nu înţelege această taină şi să dorească mai degrabă să găsească un răspuns negăsindu-l decît ca, găsind răspuns, să nu te găsească pe tine" (AUGUSTIN, CONFES., p. 32). Citatul este reluat de Augustin (*ibidem*, VII, VII, 10) într-un context asemănător: „Căci tu, Doamne, preadreptule Diriguitor al întregului univers, eşti acela care, printr-o suflare tainică şi fără ştirea atît a astrologilor consultaţi, cît şi a celor care îi consultă, faci ca «din adîncul de nepătruns» al dreptei tale judecăţi, cel care se interesează de destinul său să primească răspunsul pe care se cuvine să-l audă, potrivit meritelor neştiute ale sufletului său. Fie ca nici un om să nu te întrebe pe tine: «De ce se întîmplă acest lucru?» sau «Pentru ce se întîmplă acest lucru?» Să nu te întrebe, nu, să nu te întrebe, căci nu este decît un biet om" (AUGUSTN, CONFES., p. 144). Pentru prelucrarea acestui

pasaj de Sfîntul Ioan Gură de Aur, vezi *supra*, notele la 3:22.

Capitolul al 40-lea

40:1-2

Comentînd nefericita soartă a lui Iov, care şi-a pierdut toate bunurile pămînteşti, Sfîntul Grigorie cel Mare (*Moralia in Iob*, II, XVIII, 30) îşi aduce aminte de cuvintele de aici ale Siracidului: „Cînd ne pierdem toate bunurile, este pentru noi o mare mîngîiere să ne amintim că a fost o vreme cînd nu aveam bunurile de care am fost lipsiţi. Deoarece pămîntul ne-a născut pe toţi, putem să îl numim pe bună dreptate mama noastră. A fost scris: «Un jug împovărător apasă asupra fiilor lui Adam, din ziua în care ies din pîntecele mamei lor şi pînă în ziua cînd vor fi înmormîntaţi la sînul mamei tuturora»" (GRIGORIE, IOV, p. 204).

40:13

Despre întoarecerea în pămînt a oricărei fiinţe vii, *cf. supra*, 16:31, ca şi *infra*, 40:11.

Capitolul al 41-lea

41:1

Versetul este parafrazat într-un context în care, schimbînd radical sensul cuvintelor Siracidului, Sfîntul Ioan Gură de Aur explică seninătatea lui Iov în faţa morţii: „Şi iarăşi: «O, moarte, cât de dulce este amintirea ta!» Acestea Iov le spune pentru ca, atunci când o vei auzi pe femeia lui sfătuindu-l «spune un cuvânt împotriva lui Dumnezeu şi mori», să nu socoteşti că din dragoste de viaţă Iov nu a spus nici un cuvânt, ci din evlavie. Cel ce socotea moartea atât de dorită şi o considera un mare bine, fiindu-i cu putinţă să o afle astfel, nu a îndrăznit să spună vreun cuvânt hulitor" (IOAN HRIS., IOV, p. 80).

41:8-9

Despre raporturile dintre tată şi fii, *cf.* şi *supra*, 16:1-5.

Capitolul al 42-lea

42:12-17

Despre povara pe care o reprezintă o fiică pentru părintele ei, *cf.* şi *supra*, 22:3-5.

42:21

Unele versiuni ale *Septuagintei* conţin, la finalul acestui verset, următorul adaos: „şi judecata lui se împlineşte potrivit voinţei sale" (SEPT.ZIEGLER).

42:23

Aici, ca şi în numeroase alte locuri (*cf.* Ieş. 15:11; Iov 15:15; Zah. 14:5 etc.), în *Septuaginta* gr. *ἅγιοι* 'cei sfinţi' îi desemnează pe îngeri.

42:24-25

Despre omniscienţa divină, *cf. supra*, 23:19-20. ♦ Pentru „născociri, stratageme" (gr. *τὰ πανουργεύματα*), *cf. supra*, 1:6.

Capitolul al 43-lea

43:20

În omiliile sale la Ezechia (I, 15), Origene se referă la vîntul dinspre nord (gr. *βορέας*, lat. *Aquilon*) ca la un simbol al sălbăticiei şi vitregiei naturii: „Într-adevăr, Aquilonul înseamnă, în sens figurat, puterea contrară, adică Zabulon, care este, într-adevăr, «un vînt foarte aspru». Aşadar, de la Aquilon vine acest vînt care ne poartă" (ORIGENE, EZEC., p. 90).

43:23

Expresia gr. *σκολόπων ἄκρα*, menită să sugereze aspectul cristalelor de sare, poate fi interpretată în mod diferit: *margine ţăpuşilor* (BIBL.1688), *vîrvurile de ţepuşi* (BIBL.MICU), *vîrfurile de ţepuşi* (BIBL.1968), *vîrfurile de ţepuşă* (BIBL.1936), *vîrfuri de bold* (BIBL.RADU-GAL.), *ace mici de spin* (BIBL.ANANIA).

Capitolul al 44-lea

În multe manuscrise ale *Septuagintei*, ca şi ale TM, aici este inserat titlul „Imn către părinţi" (gr. *πατέρων ὕμνος*). Această prezentare a celor mai importanţi strămoşi, în succesiunea lor, este concepută de Iisus Sirah ca o succintă istorie a Înţelepciunii în sînul neamului lui Israel. Pomenirea şi glorificarea lor se justifică, după cum o spune explicit autorul, mai ales prin calităţile lor morale personale în privinţa înţelepciunii şi a respectării Tradiţiei şi Legii.

44:15

Enoh (gr. *Ἐνώχ*), BIBL.1688: *Enóh*, BIBL.MICU: *Énoh*, fiu al lui Set şi nepot al lui Adam (*cf.* Fac. 4:26; 5:6).

44:16

Noe (gr. *Νῶε*) este marele patriarh care, pentru marea lui smerenie şi temere de Domnul, a fost ales să salveze neamul omenesc în vremea marelui Potop (Fac. 6:5-9:29). În Fac. 9:20 şi urm. Noe este prezentat ca cel dintîi viticultor.

44:19

Avraam (gr. *Ἀβραάμ*), BIBL.1688, BIBL.MICU: *Avraám*, primul dintre patriarhi, a cărui viaţă de „părinte al poporului ales" este prezentată pe larg în Fac. 11:10-25:10.

44:25

Isaac (gr. *Ἰσαάκ*), BIBL.1688, BIBL.MICU: *Isaác*, unul dintre patriarhi, fiu al lui Avraam şi al Sarei şi părinte al lui Iacov

(*cf.* Fac. 18 –35, *passim*).

44:26

Iacov (gr. *Ἰακώβ*), BIBL.1688. BIBL.MICU: *Iácov*, unul dintre patriarhi, fiu al lui Isaac şi al Rebecăi şi părinte al celor doisprezece patriarhi care au dat numele lor celor douăsprezece triburi ale lui Israel (*cf.* Fac. 25-35, *passim*).

Capitolul al 45-lea

45:1

Moise (gr. *Μωυσῆ*), BIBL.1688: *Móisi*, dar BIBL.MICU: *Moysí* (forma cea mai răspîndită a acestui antroponim în textele româneşti vechi), autorul prezumat de tradiţie al *Pentateuhului* şi figura centrală a mozaismului.

45:5

Despre credinţă şi blîndeţe (gr. *πίστις* şi *πραότης*) ca atribute cardinale ale omului înţelept, *cf.* şi *supra*, 1:22-24.

45:6

Cf. şi *supra*, 17:11.

45:7

Aaron (gr. *Ἀαρών*), BIBL.1688: *Aarón*, dar BIBL.MICU: *Aáron*, potrivit relatărilor din Pentateuh, frate şi colaborator al lui Moise, învestit de acesta drept cel dintîi mare preot (Ieş. 28). ♦ Levi (gr. *Λευί*, *cf.* BIBL.1688, BIBL.MICU: *Lévi*), unul dintre cei doisprezece fii ai lui Iacov-Israel (al doilea, după Ruben, *cf.* Fac. 29:32-33). Din tribul Leviţilor au făcut Moise şi Aaron, ai căror urmaşi au moştenit funcţia de mare preot.

45:11

Despre *efod*, *cf.* Lev. 8:7.

45:12

Despre veşmîntul preoţesc în general şi în special despre semnificaţiile ritualice ale principalei piese, „pieptarul judecăţii" (gr. *λογεῖον κρίσεως*), pe care se află *Dezvăluirea* şi *Adevărul* (gr. *δήλωσις* şi *ἀλήθεια*), *cf.* comentariile noastre la Lev. 8:8 din tomul al III-lea, *Leviticus*, al prezentei ediţii.

45:22

Contextul *întru lêgea lui a săglăsi Israil* din MS.45 este unicul în care apare vb. *săglăsí*, al cărui sens 'a fi în armonie cu ceva' îl deducem din compararea cu textul grecesc din SEPT.FRANKF., unde găsim cuvîntul gr. *συμφωνεῖν* '*idem*'. Cuvîntul este neînregistrat în DLR şi este un evident împrumut livresc după slavon. ***съгласити*** '*idem*'.

45:24

Datan (gr. *Δαθάν*) şi Abiron (gr. *Ἀβιρών*) au fost doi fraţi din tribul lui Ruben care, împreună cu levitul Core (gr. *Κορέ*), s-au răzvrătit împotriva lui Moise; pentru nelegiuirea lor, pămîntul s-a deschis şi i-a înghiţit (Num. 16).

45:31

Finees (gr. *Φινεές*, BIBL.1688: *Fineés*, BIBL.MICU: *Fínees*), nepot al lui Aaron ca fiu al lui Eleazar (Ieş. 6:25), preot din neamul Leviţilor, s-a remarcat ca susţinător al lui Moise şi apoi al lui Iosua în lupta împotriva idolatriei (Num. 26:6-15; Ios. 22:9-34).

Capitolul al 46-lea

46:1

Iisus Navi (gr. *Ἰησοῦς Ναύη*, BIBL.1688: *Iisús al lui Návi*, BIBL.MICU: *Iisús Návi*), colaborator apropiat al lui Moise, desemnat de acesta drept succesor (Num. 27:15-23); protagonist al cărţii biblice *Iosua Navi*.

46:9

Semnalăm aici un curios caz de eroare editorială perpetuată multă vreme în ediţii româneşti succesive ale Sfintei Scripturi. Gr. *πανοπλία*, tradus de noi prin *toate armele*, etimonul modernului *panoplie*, a fost echivalat în BIBL.1688, corect, prin *înarmarea*. Probabil din neatenţia culegătorilor tipografi, în BIBL.MICU apare *să cunoască neamurile urmarea* (sic, în loc de *înarmarea*!), greşeală perpetuată în BIBL.1819, la BIBL.MICU şi BIBL.ŞAGUNA şi pînă la BIBL.1914.

46:10

Caleb (gr. *Χαλέβ*, BIBL.1688: *Halév*, BIBL.MICU: *Hálev*), menţionat drept căpetenie a seminţiei lui Iuda în momentul în care Moise indică celor douăsprezece seminţii ale lui Israel regiunea ce i se cuvine fiecăreia din Pămîntul Făgăduinţei (Num. 34:19).

46:16

Samuel (gr. *Σαμουήλ*, BIBL.1688, BIBL.MICU: *Samuíl*), figură proeminentă a istoriei neamului lui Israel, protagonist al cărţii biblice 1Reg. A instituit regalitatea (gr. *βασιλεία*, BIBL.MICU, BIBL.1914: *împărăţia*).

Capitolul al 47-lea

47:1

Natan (gr. *Ναθάν*, BIBL.1688, BIBL.MICU: *Nathán*), personaj influent la curtea regelui David, menţionat în 1 şi 2Reg. ca educator al lui Solomon şi susţinător al acestuia la tron. L-a acuzat pe David de uciderea lui Urie şi răpirea Betşebei, soţia acestuia (2Reg. 12:1-15), determinînd pocăinţa marelui rege. ♦ Numele regelui David apare fără accent marcat în cele mai multe ediţii moderne ale *Septuagintei*: *Δαυιδ*. În BIBL.1688 apare notat cu prescurtare, aşa că nu ne putem da seama de accentuare, dar la BIBL.MICU avem forma *Dávid*, cu accentul cel mai răspîndit astăzi printre români. În latină şi în limbile

occidentale numele psalmistului se accentuează pe ultima silabă.

47:4

Numele gr. *Γολιάθ* este accentuat în BIBL.1688 şi la BIBL.MICU: *Goliáth*.

47:14

Numele regelui Solomon (gr. *Σαλωμών*) se accentuează tradiţional pe ultima silabă: *Solomón* (BIBL.1688, BIBL.MICU).

47:26

Roboam (gr. *Ροβοάμ*, BIBL.1688 şi BIBL.MICU: *Rovoám*), fiu şi urmaş al lui Solomon, rege în Iudeea (926-910 î.Hr.), partea sudică a regatului unitar al lui Solomon. Partea nordică a regatului s-a separat, deoarece Roboam a refuzat să uşureze sarcinile fiscale ale israeliţilor (3Reg. 12:1-19). S-a aflat în defensivă faţă de faraonul egiptean Şişac, fiind nevoit să îi plătească tribut (3Reg. 14:21-31).

47:27

Ieroboam (gr. *Ἱεροβοάμ*, BIBL.1688, BIBL.MICU: *Ierovoám*), rebel împotriva lui Solomon (3Reg. 11:26-40), fuge în Egipt, dar revine după moartea lui Solomon şi este ales rege în Israel, partea nordică a regatului odinioară unitar (3Reg. 12:20-14:20), unde a domnit între 926-907 î.Hr. „Păcatul" major la care se face referire în context este decizia lui Ieroboam de a înălţa pe muntele Bethel o statuie idolatră în chipul unui taur de aur.

Capitolul al 48-lea

48:1

Numele marelui profet Ilie (gr. *Ἠλίας*) s-a consolidat în această formă, în limba română, încă de timpuriu: *Ilíe* (BIBL.1688, BIBL.MICU).

48:12

Elisei (gr. *Ἐλισαίε*, BIBL.1688: *Elisée*, BIBL.MICU, BIBL.1914: *Eliséiu*), profet din secolul al IX-lea î.Hr., desemnat de Ilie ca succesor al său (4Reg. 2).

48:19

Ezechia (gr. *Ἐζεκίας*, *cf.* BIBL.1688, BIBL.MICU: *Ezéchia*), rege în Iudeea (725-697 î.Hr.), a cărui domnie este relatată în 4Reg. 18:20. ♦ *A adus apă în mijlocul ei*, după *Septuaginta*: *εἰσήγαγεν εἰς μέσον αὐτῆς ὕδωρ*. Formulînd corect *au băgat în mijlocul ei apă*, BIBL.MICU remarcă în notă traducerea din BIBL.1688, care urmează îndeaproape versiune din SEPT.FRANKF.: *au băgat în mijlocul lor pre gog*. Este vorba despre tunelul de aproximativ 600-700 de metri săpat, din porunca regelui Ezechia, de la izvorul de la Ghihon pînă la rezervorul de la Siloam (*cf.* 4Reg. 20:20).

48:21

Senaherim (gr. *Σενναχηρίμ*, *cf.* BIBL.1688, BIBL.MICU: *Senahirím*), rege al Asiriei (705-681î.Hr.). În anul 701 î.Hr., după ce a distrus o mare parte a Iudeii, a asediat fără succes Ierusalimul. Salvarea miraculoasă a oraşului este relatată în 4Reg. 18-19 şi Isaia 36-27. ♦ Rapsakes (gr. *Ραψάκες*, *cf.* BIBL.1688: *Rapsáchi*, BIBL.MICU: *Razakí*) a fost un general Senaherim, menţionat şi în 4Reg. 18:17-39.

Capitolul al 49-lea

49:1-3

Iosia (gr. *Ἰώσιας*, *cf.* BIBL.1688, BIBL.MICU: *Iósie*), rege în Iudeea (639-609 î.Hr.), ale cărui fapte sînt relatate în 4Reg. 22:1-23:30. A fost la mare cinste în tradiţia iudaică mai ales pentru faptul că, eliberîndu-şi poporul de sub ocupaţia asiriană, a restaurat puritatea cultului în Templu, înlăturînd toate simbolurile idolatre introduse de înaintaşi sub presiunea ocupanţilor.

49:7

Ieremia (gr. *Ἱερεμίας*, *cf.* BIBL.1688, BIBL.MICU: *Ieremíe*) este unul din marii profeţi ai neamului lui Israel, ale cărui fapte şi profeţii sînt înfăţişate în cartea biblică cu acelaşi nume.

49:9

Iezechiel (gr. *Ἰεζεκιήλ*, *cf.* BIBL.1688. BIBL.MICU: *Iezechiíl*), mare profet al neamului lui Israel, aflat în grupul evreilor deportaţi la Babilon în anul 597 î.Hr. Faptele şi profeţiile sale sînt înfăţişate în cartea biblică cu acelaşi nume.

49:13

Zorobabel (gr. *Ζοροβαβέλ*, *cf.* BIBL.1688: *Zorovavél*), căpetenie a iudeilor în exilul babilonic, desemnat pe la 520 de regele persan Cirus să conducă întoarecerea poporului ales în patrie (*cf.* Ezd. 2:1; Neem. 7:7). ♦ Pentru *pecete* (gr. *σφραγίς*), *cf. supra*, 17:22.

49:14

Iisus, fiul lui Iosedec (gr. *Ἰησοῦς υἱὸς Ιωσεδέκ*), a fost un preot din neamul lui Levi care l-a însoţit pe Zorobabel pe drumul de întoarcere din exilul babilonic. Devenind primul mare preot în Ierusalim în perioada postexilică, a condus lucrările de refacere a Templului (*cf.* Ezd. 2:2; 3:2; 10:18; Neem. 12:1; Ag. 1:12; Zah. 3:1-10).

49:15

Neemia (gr. *Νεέμιας*, *cf.* BIBL.1688: *Neémia*, BIBL.MICU: *Neemía*), una din căpeteniile neamului lui Israel pe drumul de reîntoarcere din exilul babilonic (*cf.* Ezd. 2:2), ale cărui fapte sînt înfăţişate în cartea biblică cu acelaşi nume.

49:16

Despre Enoh, *cf. supra*, 44:6.

49:17

Iosif (gr. *Ἰώσηφ*, *cf.* BIBL.1688, BIBL.MICU: *Iósif*), fiu al lui Iacov şi al Rahelei, al cărui zbuciumat destin este relatat în

cap. 37:39-47 şi 50 ale cărţii *Facerii*.

49:18

Sem (gr. *Σήμ*) a fost fiul întîi născut al lui Noe (Fac. 10:1 şi 21-31), părintele mitic al „popoarelor semitice", denumire prin care, începînd cu sfîrşitul secolului al XVIII-lea, învăţaţii desemnează vastul conglomerat etnico-lingvistic ce îi include pe evrei şi arabi. Set (gr. *Σήθ*) a fost primul născut al lui Adam şi părinte al lui Enoh (*cf.* Fac. 5:3-6). Tradiţia este contradictorie, căci în Fac. 4:17 şi 25, Set apare ca al treilea fiu al lui Adam, după Cain şi Abel. ♦ Aici îndrăznim să ne abatem de la tradiţia textuală românească, care, de la BIBL.1688 şi pînă la BIBL.ANANIA, ne propune *zidire* pentru gr. *κτίσις*, echivalînd prin *creaţie*.

Capitolul al 50-lea

50:1

Despre marele preot Simon al II-lea (196-174 î.Hr.), *cf. supra*, *Introducerea* noastră.

50:18

În *Omiliile la Iosua* (VII, 1), Origene dă o interpretare simbolică trîmbiţelor menţionate aici de Sirah, văzînd în ele prefigurări ale apostolilor lui Iisus Hristos: „Atunci cînd Domnul nostru Iisus Hristos – a cărui venire o simboliza chiar fiul lui Navi – va veni, va trimite pe preoţii săi, apostolii, purtînd «trîmbiţele din metal bătut», adică învăţătura măreaţă şi cerească a cuvîntării sale. Prin Evanghelia sa, Matei a făcut primul să răsune trompeta preoţească. Marcu, de asemenea, ca şi Luca şi Ioan, au cîntat fiecare din trîmbiţele preoţeşti. Petru dă şi el glas celor două trompete ale epistolelor sale, la fel Iacob şi Iuda" (ORIGENE, JOS., p. 194-197).

50:29-31

Despre Iisus Sirah, autorul scrierii, vezi pe larg *Introducerea* noastră. ♦ Despre „ploaie" ca sugestie a abundenţei, *cf. supra*, 18:29. ♦ Unele versiuni ale *Septuagintei* conţin, la finalul versetului 50:31, următorul adaos: „Şi oamenilor evlavioşi el le dăruieşte înţelepciunea. Binecuvîntat fie Domnul de-a pururi. Amin, amin!" (SEPT.ZIEGLER).

Capitolul al 51-lea

Pentru mulţi exegeţi, capitolul ultim al cărţii pare un adaos la textul original scris de Iisus Sirah. Dar, întrucît el se află inclus în cele mai vechi manuscrise ale TM, ca şi ale *Septuagintei*, alţi învăţaţi se întreabă, pe bună dreptate, dacă nu cumva Sirah însuşi a adăugat scrierii sale aceşti doi psalmi (51:1-17 şi 51:18-38) care alcătuiesc conţinutul capitolului.

51:26

În *Viaţa sfintei Melania* (45) găsim un pasaj în care recunoaştem ecouri ale acestui verset din opera Siracidului: „Recomand aşadar să ne luptăm cu îndîrjire şi multă răbdare. Căci, într-adevăr, printr-o poartă îngustă intră sfinţii în viaţa veşnică. «Truda este, fireşte, mică, dar odihna este mare şi veşnică.» Înduraţi puţin, pentru ca să primiţi pe frunte cununa dreptăţii" (MELANIA, p. 215).

POVESTEA SUZANEI

COMENTARII

de Octavian Gordon

Introducere

Povestea Suzanei sau *Istoria Suzanei* (*Ἱστορία Σωσάννης*) face parte, alături de „cărţile" *Bel şi balaurul* şi *Rugăciunea lui Azaria şi cîntarea celor trei tineri*, dintre aşa-numitele „adaosuri" ale cărţii profetului Daniel, ele neregăsindu-se în canonul iudaic. În versiunile greceşti păstrate, aceste trei texte au circulat, pînă la apariţia tiparului, ca părţi adăugate cărţii canonice *Daniel* (prin „canonic" înţelegînd „aparţinător canonului iudaic"), după cum urmează: Sus. fie la începutul cărţii Dan., fie ca al 13-lea capitol, în continuarea celor douăsprezece „canonice"; Bel fie ca al 13-lea capitol (dacă Sus. era plasată la început), fie ca al 14-lea capitol (dacă Sus. era plasată după cele douăsprezece capitole „canonice" ale cărţii Dan.); iar Cînt. trei tin. se situează între versetele 23 şi 24 ale capitolului 3 din canonul iudaic (v. 24-90 din LXX). Deşi multă vreme a existat opinia că aceste cărţi au fost scrise mai întîi în greacă, de unde au fost apoi traduse în siriacă, arabă, aramaică, latină, etiopiană, în dialectul bohairic şi în cel sahidic (MOORE, p. 24), cercetarea modernă a demonstrat că cele două versiuni greceşti (LXX şi Theodotion, vezi *infra*) ale „adaosurilor" la *Daniel* sînt, la rîndul lor, traduceri după unul sau mai multe originale ebraice sau aramaice pierdute (MOORE, p. 25-26).

În ceea ce priveşte tipărirea separată de cartea *Daniel* a acestor cărţi, această trunchiere a fost operată în mediile protestante, odată cu apariţia tiparului, răspîndind inclusiv ideea de cărţi „apocrife", „necanonice" sau „deuterocanonice" ale *Vechiului Testament*, alături de alte cărţi pe care canonul iudaic nu le conţinea, dar cuprinse în „canonul" LXX. În SEPT.FRANKF., care a stat la baza traducerii (alcătuirii) Bibliei lui Şerban Cantacuzino, „cartea" *Suzanei* se află într-un corpus separat, de cărţi apocrife, în continuarea Sir., şi începe cu menţiunea: „*Povestea Suzanei*, separată de la începutul [cărţii] Daniel, întrucît aceasta, ca şi povestea despre *Balaurul lui Bel*, nu se găseşte între cărţile evreilor". Cum tradiţia biblică românească (ortodoxă) este dependentă de ediţiile tipărite în mediul protestant, această separare a fragmentelor, precum şi împărţirea în cărţi canonice, respectiv deuterocanonice, a fost preluată şi moştenită de toate ediţiile ulterioare elaborate în mediile ortodoxe, dar, parţial, şi în cele de jurisdicţie apuseană (*e.g.* BIBL.MICU). Ediţiile propuse prin intermediul mediilor neoprotestante (BIBL.1874, BIBL.1911, BIBL.CORN.1926) nu le includ deloc, în timp ce, în mediile romano-catolice, singură BIBL.VULG.1760-1761, fiind o traducere a *Vulgatei*, deşi nereceptată, nici măcar în mediile de rit apusean, atestă includerea celor trei „adaosuri" în vechiul canon al *Vulgatei*: Sus. în cap. 13, Bel în cap. 14, iar Cînt. trei tin. în cadrul cap. 3. Separarea şi împărţirea propuse de primele tipărituri protestante nu se regăsesc însă şi în Bibliile greceşti, dar ediţiile moderne de uz curent în Grecia ţin, totuşi, cont de această împărţire. De exemplu, în *Ἡ Ἁγία Γραφή*, Sus. apare la începutul cărţii *Daniel*, ca fragment separat şi nenumerotat, Bel este plasată la finele cărţii *Daniel*, tot ca fragment separat şi nenumerotat, iar Cînt. trei tin. separă în două capitolul trei al cărţii din canonul iudaic. De asemenea, în ISBE (*s.v. Susanna, the History of*), Witton Davies indică faptul că ediţia King James originală (1611), precum şi cele două versiuni Revised (British and American), plasează Sus. la începutul cărţii profetului *Daniel*, urmînd nu versiunea LXX, ci Theodotion (vezi *infra*), cu toate că ediţiile republicate recent ale King James (BIBL.KJV) şi cele două Revised consultate de noi nu confirmă această configurare a cărţilor. Urmînd argumentaţia lui Origene din scrisoarea lui către Iulius Africanus, o notă introductivă la cartea profetului *Daniel* din BIBL.FILOTEI apără canonicitatea cărţii *Istoria Suzanei*, ca fiind „o scriptură Dumnezeiască", pe care evreii, asemănîndu-se celor doi bătrîni neruşinaţi din povestea Suzanei, „au scos-o din catastihul Dumnezeieştilor cărţi", întrucît le-ar fi incriminat purtările (*cf.* ORIGENE, AFR. 10).

Indiferent de raţiunile pentru care fragmentul conţinînd povestea Suzanei nu a fost inclus în canonul iudaic, cert este că Biserica creştină şi l-a asumat ca pe un text canonic, de vreme ce Părinţii Bisericii, încă de foarte devreme (*cf.*, *e.g.*, IRINEU, ADV. HAER. 4, 26, 3), îl citează sau îl parafrazează adeseori, ceea ce vine în contradicţie cu afirmaţia lui MOORE (p. 27), care spune că „adaosurile la cartea *Daniel* nu erau foarte populare printre creştini". Ca o

dovadă în plus a canonicităţii acestui text în Răsăritul ortodox, aşa cum este înţeleasă „canonicitatea" în Ortodoxie, este receptarea lui liturgică: imnografia zilei de pomenire a Sfintului Proroc Daniil (MINEI DEC., 17 dec.) face referire la 'izbăvirea din moarte' (*ἐκ θανάτου ἐλυτρώσω*) sau 'mîntuirea' (*διασώσας*) Suzanei din mîinile bătrînilor 'cei fără de lege' (*παρανόμους*) sau 'răi' (*δεινούς*). De asemenea, ERMINIA (p. 82) iconografiei bizantine include, ca „scena 113", episodul intitulat „Daniel izbăvind pe Susana".

Cît despre textul grecesc propriu-zis, acesta ni s-a transmis în două versiuni, care diferă semnificativ între ele (*cf.* MOORE, p. 16-18): LXX propriu-zisă, despre care se presupune că datează de la finele secolului al II-lea î.Hr., şi traducerea lui Theodotion (*passim* TH), datînd din secolul al II-lea d.Hr. Din raţiuni rămase pînă astăzi neclare, cartea profetului *Daniel*, cu tot cu „adaosurile" implicate, din versiunea LXX a fost înlocuită, pe la mijlocul secolului al III-lea d.Hr., de versiunea TH, acesta fiind – doar pentru *Daniel* – varianta receptată de Biserică, după mărturia Fericitului Ieronim (*cf.* MOORE, p. 30). Cum versiunea LXX propriu-zisă nu era cunoscută, pînă în 1772, decît prin intermediul traducerii în limba siriacă, iar apoi prin intermediul a numai două manuscrise (*Kölner Papyrus* 967 şi *Codex Chisianus* 88), este de la sine înţeles că primele ediţii ale *Septuagintei*, inclusiv SEPT.FRANKF., vor adopta acest *textus receptus* în varianta TH, chiar dacă, aşa cum am văzut, au operat acea separare a fragmentelor „deuterocanonice". Faţă de *Septuaginta* propriu-zisă, care plasează Sus. la sfîrşitul cărţii Dan., drept cap. 13, în versiunea TH, Sus. se află la începutul cărţii. În ceea ce priveşte versiunile latine ale Sus., *Vetus Latina* este o traducere a LXX, în timp ce *Vulgata* (iniţial) redă fidel textul TH (MOORE, p. 92). Aşa stînd lucrurile, nu este limpede cînd şi din ce raţiuni ediţiile moderne ale *Vulgatei* au adoptat configuraţia LXX a cărţilor „adăugate" la *Daniel*, anume prin plasarea Sus. la finele cărţii Dan. (cap. 13), iar Bel în continuarea ei (cap. 14). Ediţia *Septuagintei* lui Lambert Bos, din 1709, care tipăreşte Sus. şi Bel separat de *Dan.*, explică în aparatul critic că locul Sus. în *Romana editio* (*i.e.* Roma 1587; *cf. Prolegomena*, cap. II) este la început, dar în *LXX Complutensis* (1515) şi în *ed. Lat.* (*sic*!) Sus. este capitolul al 13-lea. Aceeaşi ediţie indică în aparatul critic, la începutul cărţii Bel, că primul verset din Bel este, în *LXX Complutensis*, ultimul verset al Sus., ceea ce ar explica versetul în plus pe care îl are Sus. în *Vulgata*.

Capitolul 1

1:1

Primele 5 versete ale textului recept (TH) nu au corespondent în LXX. ♦ BIBL.1688 traduce ebraismul *ἦν [...] οἰκῶν* prin literalitatea specifică: *era [...] lăcuind*, preluată apoi de toate versiunile biblice româneşti pînă la BIBL.1914, următoarele, pînă la SEPT.NEC, înlocuind gerunziul prin propoziţia relativă, cu excepţia BIBL.ANANIA, care traduce sintagma prin *locuia*.

1:2

Am preferat să redăm sintagma *φοβουμένη τὸν Κύριον* prin expresia *cu frică de Dumnezeu*, ca aparţinătoare limbajului bisericesc canonizat (GORDON, p. 126; 156-158), şi nu prin *temătoare de Domnul*, traducere literală, pe care o regăsim în MS.45 şi în BIBL.1688. Răspîndirea liturgică a sintagmei *frica de Dumnezeu* sau *frica lui Dumnezeu* a determinat, după toate probabilităţile, traducerea neliterală propusă de BIBL.MICU şi preluată apoi de toate Bibliile româneşti pînă în prezent: *cu frica lui Dumnezeu*. MS.4389, unde apare sintagma *temătoare de Dumnezeu*, reflectă, cel mai probabil, versiunea slavonă de la Ostrog, ea însăşi neconcordantă cu VULG., originalul probabil al ediţiei slavone, ceea ce arată încă o dată suprapunerea şi deci interşanjabilitatea expresiilor biblice *φόβος Κυρίου* şi *φόβος Θεοῦ*. Canonizarea, în spaţiul românesc, a expresiei *cu frica lui Dumnezeu*, pătrunsă apoi în limba poporului (*[om] cu frica lui Dumnezeu* sau *cu frică de Dumnezeu*), a fost facilitată, probabil, de ocurenţele multiple în *Noul Testament*, cu texte mult mai cunoscute decît cele vetero-testamentare, ale expresiei *φοβούμενος τὸν Θεόν*, faţă de *φοβούμενος τὸν Κύριον*, care nu apare în *Noul Testament* decît o singură dată (Col. 3:22).

1:4

Cuvîntul *παράδεισος*, de origine persană (*pairidaeza*), unde însemna 'grădină', 'parc' (MOORE, p. 95), este folosit aici cu acest înţeles originar, dar în textul biblic el mai apare şi cu sensul de 'Grădina Edenului' sau de 'Rai'.

1:5

Aparatul critic al ediţiei SEPT.FRANKF. indică un verb alternativ lui *προσήγοντο* (pe care l-am tradus prin *[la el] trăgeau [iudeii]*; literal: 'erau atraşi'), prezent în unele manuscrise, şi anume *συνήγοντο*. Este posibil, deci, ca Nicolae Milescu Spătarul, atunci cînd traduce prin *[cătră el] să aduna [jidovii]*, să fi avut sub ochi şi o altă ediţie grecească în afara celei de la Frankfurt. *Să aduna* din MS.45 a fost preluat de BIBL.1688 şi de toate tipăriturile biblice ulterioare. ♦ Cuvîntul grecesc *ἔνδοξος* a fost tradus în MS.45 prin *slăvit*, preluat apoi de BIBL.1688. Mai tîrziu, în mod corespunzător echivalării divergente a gr. *δόξα* prin *slavă*, respectiv *mărire*, a căror distribuţie încă nu a fost lămurită de istoria limbii române literare, apare, în BIBL.MICU, echivalarea lui *ἔνδοξος* prin *mărit*, care va fi moştenit de toate ediţiile ulterioare, pînă la BIBL.1914, inclusiv. După această dată, se încearcă traducerea lui *ἔνδοξος* pornind de la o presupusă semnificaţie contextuală, influenţată sau nu de lat. *honorabilis*, echivalentul din VULG. al lui *ἔνδοξος*: *în cinste* (BIBL.1936, BIBL.1968 *sqq.*), *cu vază* (BIBL.RADU-GAL.), *se bucura de cinstire mai mult decît toţi ceilalţi* (BIBL.ANANIA), probabil o reformulare sintagmatică a versiunilor sinodale BIBL.1968

sqq., *de vază* (SEPT.NEC). În opinia noastră, este necesară recuperarea, în textul biblic, a termenului *slăvit*, întrucît, pentru textul grecesc, *δόξα* funcţionează ca un pivot terminologic, la fel cum ajunge şi *slavă* în urma canonizării limbajului bisericesc românesc din timpul lui Antim Ivireanul.

1:11

Traducerea lui *κατανενυγμένοι* prin *înhierbîntaţi* (MS.45), preluat apoi, sub forma diortosită *înfierbîntaţi*, de BIBL.1688, BIBL.MICU şi de toată tradiţia biblică pînă la BIBL.1968, este, de bună seamă, una dinamică şi adaptată contextual. În fapt, vb. *κατανύσσομαι* arată acţiunea de 'a străpunge', făcînd carieră în literatura patristică, îndeosebi în cea filocalică, alături de *κατάνυξις (τῆς καρδίας)*, 'străpungerea (inimii)', cu dimensiuni centrale în teologia niptică şi de contemplaţie isihastă. Recuperarea sensului originar în acest context este făcută de SEPT.NEC: *erau amândoi [cu inima] străpunsă după ea.*

1:22

Mă aşteaptă moartea – ca echivalare a frazei *θάνατός μοί ἐστιν* – este soluţia de traducere oferită de Florica Bechet (SEPT.NEC), preluată, probabil, din ediţia BIBL.RADU-GAL. (*moartea m'aşteaptă*). Traducerea literală este atestată de la MS.45 (*moarte mie iaste*), MS.4389 (*moarte iaste mie*) şi BIBL.1688 (*moarte-mi iaste mie*), pînă la cele mai recente ediţii sinodale, în timp ce versiunea BIBL.ANANIA preferă, de asemenea, o traducere mai dinamică: *că de voi face acest lucru, asta înseamnă moarte.*

1:23

Tăria de caracter a Suzanei, pentru apărarea fidelităţii casnice, chiar cu preţul morţii, a fost surprinsă de mai mulţi Părinţi ai Bisericii. Clement Alexandrinul o aşează în rîndul femeilor virtuoase, alături de Iudita, Estera sau sora lui Moise (CLEMENT, STROM., IV, 119, 3), dar numără alături şi o pleiadă de femei „cu simţul ruşinii" sau avînd alte virtuţi, din istoria profană a grecilor (IV, 120 *sqq.*).

1:44

Faţă de TH, unde ni se relatează că „Dumnezeu au ridicat Duhul cel Sfînt al unui tînăr copil pe nume Daniel", *Septuaginta* vorbeşte despre trimiterea unui înger care să-i dea lui Daniel „duh de pricepere". MOORE (p. 108) este de părere că autorul versiunii TH a modificat textul iniţial, sub influenţa Dan. 4:9; 4:18 şi 5:11, unde „Duhul cel Sfînt" (sau „Duhul lui Dumnezeu") sălăşluieşte în Daniel. Totuşi, o astfel de interpretare ni se pare hazardată, de vreme ce însuşi textul cărţii Dan. vorbeşte de prezenţa „Duhului Sfînt" în Daniel. Aşa cum am văzut deja (vezi *supra*, sub 1:1), separarea „cărţii" Sus. de Dan. este o intervenţie a tiparului, operată după criteriul canonicităţii iudaice. ♦ În conformitate cu pnevmatologia răsăriteană, este greşită percepţia că Duhul Sfînt îşi face simţită prezenţa în lume abia în momentul Cincizecimii. Acţiunea Duhului Sfînt în lume se manifestă şi înainte de Întruparea Fiului lui Dumnezeu, iar acest lucru este mărturisit în Simbolul de credinţă niceo-constantinopolitan: „Care a grăit prin proroci", aşa cum este cazul pasajului de faţă. ♦ Sfîntul Ambrozie (AMBROZIE, SPIR. III, 39) citează acest verset din Sus. (Dan.), în versiunea TH (VULG.), insistînd asupra faptului că Daniel, dacă n-ar fi primit harul Duhului Sfînt, n-ar fi avut capacitatea de a discerne adevărul şi de a deconspira frauda pusă la cale de cei doi bătrîni judecători. În continuarea acestui pasaj (III, 43), Ambrozie combate părerea celor care credeau că în Daniel se găsea nu Duhul Sfînt, ci duh omenesc, îndemnîndu-i „să citească mai departe (*in posterioribus*) şi să afle că Daniel a primit Duhul Sfînt şi de aceea a prorocit. În cele din urmă, şi regele l-a pus înaintea tuturor, fiindcă avea harul Duhului (*gratiam spiritalem*)", citînd apoi pasajele din Dan. 5:14 („Am auzit că în tine se află Duhul lui Dumnezeu") şi Dan. 6:3 („Daniel era mai presus decît toţi dregătorii şi satrapii, fiindcă în el era un Duh înalt"). ♦ Această precizare, *in posterioribus*, din textul ambrozian confirmă încă o dată faptul că Sus. nu circula ca o carte separată de Dan., ci era plasată la începutul textului cărţii Dan. (vezi *supra*, 1:1). ♦ Fericitul Augustin vorbeşte şi el de faptul că „Suzana este apărată de Duhul Sfînt împotriva mărturiei mincinoase" (AUGUSTIN, VIRG., 20).

1:56

Versetele 52 şi 56, de admonestare directă a celor doi bătrîni vinovaţi de mărturie mincinoasă, sînt citate de IRINEU, ADV. HAER. 4, 26, 3, în discursul lui îndreptat împotriva preoţilor care nu au frică de Dumnezeu în inimile lor, slujind propriilor lor plăceri, în contrapondere cu episcopii şi preoţii care au succesiune apostolică (*successionem habent ab Apostolis*), păzesc învăţătura Apostolilor (*Apostolorum doctrinam custodiunt*), vorbesc şi se poartă potrivit cinului preoţesc (*cum presbyterii ordine sermonem sanum et conversationem sine offensa praestant*).

1:60

BIBL.1688 inovează în acest loc faţă MS.45: *să te taie în doao*, faţă de *să te herăstuiască în mijloc*, versiune mai apropiată de original: gr. *πρίζω*.

BEL ŞI BALAURUL

COMENTARII

de Octavian Gordon

Introducere

Fragmentul cunoscut sub numele *Bel şi balaurul* sau, în conformitate cu titlul din SEPT.FRANKF., *Despre stîrpirea balaurului lui Bel, pildă desprinsă de la sfîrşitul [cărţii] lui Daniel*, face parte, alături de „cărţile" *Povestea Suzanei* şi *Rugăciunea lui Azaria şi cîntarea celor trei tineri*, dintre aşa-numitele „adaosuri" ale cărţii profetului Daniel, întrucît ele nu se regăsesc în canonul iudaic. Despre situarea acestui fragment în raport cu cartea profetului Daniel în diverse tradiţii manuscrise şi tipărituri, despre canonicitatea „cărţii" Bel, despre cele două versiuni greceşti, LXX şi TH, despre prezenţa „cărţii" Bel în cuprinsul tipăriturilor biblice româneşti, despre corespondenţa fragmentului în canonul latin, vezi *Introducerea* la *Povestea Suzanei*.

În SEPT.FRANKF., care a stat la baza traducerii (alcătuirii) Bibliei lui Şerban, cartea Bel urmează îndată după Sus. şi începe cu menţiunea: „Despre uciderea balaurului lui Bel. Pildă tăiată de la sfîrşitul [cărţii] *Daniel*". Este un titlu impropriu, fiindcă, aşa cum reiese din conţinutul fragmentului, nu este vorba de un balaur al lui Bel, ci sînt trei povestiri separate: *Sfărîmarea idolului Bel* (v. 1-26), *Uciderea balaurului* (v. 27-37) şi *Daniel în groapa leilor* (38-49), în care personajul principal este tînărul Daniel, cel care avea să fie numit proroc de întreaga tradiţie creştină răsăriteană. Cît priveşte canonicitatea fragmentului în spaţiul răsăritean, aceasta este susţinută atît de imnografia din ziua de pomenire (17 decembrie) a Sfîntului Proroc Daniil (*Slava...* de la „Doamne strigat-am", stihira a doua de la *Stihoavnă*, troparul, condacul, şi multe altele, toate făcînd referire la cel puţin unul din cele trei episoade amintite), cît şi de programul iconografic bizantin: potrivit ERMINIEI lui Dionisie din Furna, scenele iconografice 119, 120 şi 121 descriu episoadele din Bel, avînd următoarele titluri: „Daniel dovedind vicleşugul preoţilor idolului Bel", „Daniel omorînd balaurul", respectiv „Daniel în groapa leilor" (ERMINIA, p. 83-84).

Capitolul 1

1:1

Primul verset al cărţii Bel din versiunea TH corespunde ultimului verset al fragmentului *Suzanei* din canonul VULG. (= Dan. cap. 13), iar ediţia SEPT.BOS menţionează acelaşi lucru, în subsolul critic, pentru ediţia *LXX Complutensis*, care este şi prima ediţie a *Septuagintei*.

1:2

MS.45 şi BIBL.1688 echivalează gr. *ἔνδοξος* prin *slăvit*, expresia *au întrecut cu mărirea*, pe care o regăsim în toată tradiţia Bibliilor sinodale, fiind folosită pentru prima oară de BIBL.MICU. Concurenţa între *a slăvi* (şi derivaţii) şi *a mări* (şi derivaţii) pentru redarea gr. *δόξα*, *ἔνδοξος*, *δοξάζω* etc. nu a fost încă limpezită în istoria limbii române literare. Cert este că *a mări* (şi derivaţii), iniţial echivalentul gr. *μεγαλύνω* (*μεγαλοσύνη* etc.), îl înlocuieşte, la un moment dat şi zonal, pe *a slăvi*, suprapunînd, astfel, cele două semnificaţii biblice eminamente distincte. ♦ Acest verset este primul din versiunea MS.4389, aşa cum apare şi în BIBL.OSTROG.

1:3

Forma veche românească a numelui *Βήλ*, şi anume *Vil*, ca şi forma *vaviloneni* pentru *babiloneni*, arată practica citirii reuchliniene a scrierii greceşti. Numele *Bel*, transliterat astfel după sistemul pronunţiei erasmice, apare abia odată cu BIBL.1936, întrucît Bibliile româneşti anterioare elaborate în mediile neoprotestante excludeau din cuprinsul lor cărţile „necanonice" precum Bel, Sus. sau Cînt. trei tin. Desigur, practica transliterării erasmice a numelor exista deja în secolul al XIX-lea în ediţiile neoprotestante.

1:16

Traducerea secvenţei *αὐτοὶ δὲ κατεφρόνουν* prin *dar lor puţin le păsa* este soluţia propusă de BIBL.ANANIA, preluată şi de SEPT.NEC.

1:17

Faţă de SEPT.RAHLFS, unde apare *παιδάριοις*, SEPT.FRANKF. are termenul *παισί* pentru ceea ce toate versiunile vechi (MS.45, MS.4389, BIBL.1688, BIBL.MICU) traduc prin *slugi*. ♦ Termenul grecesc *τέφρα* este tradus în

MS.45 prin *spuză*, dar cuvîntul este marcat în textul manuscrisului prin trei vrahii de culoare roşie, cu adnotarea: *cenuşe*. BIBL.1688 avea să preia traducerea prin *cenuşă*, nu prin *spuză*. Acelaşi tip de corectură se regăseşte şi la versetul 24, unde *fête* din MS.45 este adnotat marginal prin *copii*, termen pe care îl găsim şi în BIBL.1688.

1:20

Verbul *ὥρθρισεν* (*ὀρθρίζω*), un denominativ de la *ὄρθρος* ('dimineaţă', 'zori'), a fost tradus, în toate versiunile vechi, prin *mînecă* [oxiton] (MS.45, MS.4389, BIBL.1688) / *au înecat* (BIBL.MICU *sqq.*). Verbul *a mîneca* este moştenit din lat. *anicare*, un derivat al adverbului *mane* ('dimineaţă'), avînd sensurile de 'a pleca/ a veni/ a se scula dis-de-dimineaţă', sensuri pe care le-a moştenit şi româna (vezi DLR). Acest verb a ieşit din uzul limbii literare laice, dar s-a menţinut parţial pînă astăzi în limbajul bisericesc, în anumite versiuni liturgice, mai ales în cele imnografice. Nu sîntem de părerea exprimată de profesorul Gheorghe Chivu, potrivit căreia *a mîneca* are sensul de 'a porni, a pleca' (Gheorghe Chivu, *Consideraţii asupra limbajului bisericesc actual*, Editura Academiei Române, Bucureşti, 1997, p. 14), întemeiată pe contextul unei rugăciuni matinale, în care se rosteşte: „întru deznădăjduire zicând (*lege*: zăcând) eu, m-ai ridicat, *ca să mânec* şi să slăvesc puterea Ta", verbul *a mîneca* implicînd ideea de 'zori', 'cu noaptea-n cap', aşa cum am precizat mai sus. De asemenea, *Glosarul* ediţiei moderne (1988) a BIBL.1688 indică în mod nejustificat sensul de 'a porni', 'a pleca', pentru contexte similare. Versiunile sinodale mai noi (de după 1968) traduc *ὥρθρισεν τὸ πρωί* prin sintagma *a venit dimineaţa*, fiindcă, renunţînd la verbul *a mîneca*, traducerea sintagmatică a verbului ar fi implicat repetarea cuvîntului *dimineaţă*, secvenţa din limba grecească fiind deja pleonastică. ♦ Dintre toate versiunile româneşti, BIBL.RADU-GAL. traduce prin *se sculă la mânecate*, folosind un plural rar al substantivului *mînecat/ mînicat*, pe care-l regăsim, de asemenea, în BIBL.1688, ca sinonim al lui *zori*, în sintagme adverbiale precum *de mînecat(e)*, *de către mînecat(e)*, *pre mînecat(e)*, *la mînecat(e)*, cu sensul locuţiunii adverbiale de timp 'în zori'.

1:24

MS.45 traduce genitivele explicative din greceşte cu ajutorul prepoziţiei genitivale: *urmele a bărbaţi şi a muieri şi a fête*, pe care BIBL.1688 avea să le traducă prin atribute explicative. Este printre puţinele locuri în care BIBL.1688 preferă literalităţii o traducere mai dinamică. ♦ Probabil că accentul din tipăritura BIBL.1688 (*Văzú*) este o eroare tipografică, prin analogie cu seria de verbe la timpul perfect din context. Nu poate fi pusă pe seama traducătorului, mai ales că ea nu apare şi în MS.45.

1:29

Porţiunea de text *Iată că este viu şi mănîncă şi bea. Nu poţi spune că nu este acesta un dumnezeu viu* este un adaos a cărui preluare în majoritatea manuscriselor TH este neclară, aceeaşi secvenţă regăsindu-se ca atare în *Septuaginta*.

1:33

În textul critic (SEPT.RAHLFS) verbul tradus prin *s-au întors (împotriva împăratului)* este *συνεστράφησαν*, de la *συστρέφω*, în timp ce în SEPT.FRANKF. citim *συνετράπησαν*, de la *συντρέπω*, probabil o greşeală a editorilor, care nu se regăseşte însă în BIBL.1688 (*să rîdicară*), nici în MS.45 (*să rocoşiră*, un cuvînt de origine poloneză, cu sensul de 'a se răzvrăti'). Acest lucru ar putea însemna fie că traducătorul MS.45 (Milescu Spătarul) şi, apoi, alcătuitorii BIBL.1688 şi-au dat seama de greşeala ediţiei SEPT.FRANKF. şi au ignorat forma verbală respectivă, reconstituind mintal forma corectă, fie că Milescu va fi avut la îndemînă un text românesc anterior, sau alte versiuni după care să se fi inspirat, traducînd sensul de 'a se răzvrăti' prin formula *să rocoşiră*, sens pe care *συντρέπω*, faţă de *συστρέφω*, nu-l avea în limba greacă. ♦ În acelaşi loc, MS.4389 are *se întoarseră asupra împăratului*, dar şi o corectură/ explicaţie marginală prin *adunară*, cuvînt ce redă, mai degrabă, sensul din versiunea latină, *congregati (adversum regem)*. Poate fi un indiciu că autorul traducerii MS.4389 va fi avut sub ochi un text românesc anterior.

1:37-49

Episodul aruncării lui Daniel în groapa cu lei este amintit foarte devreme în literatura patristică. De pildă, Clement Alexandrinul (CLEMENT, STROM., I, 123,4), într-o istorie mai largă a poporului evreu, în care încearcă să demonstreze că filozofia iudaică este mai veche decît cea grecească, rezumă astfel episodul din cartea Dan. (Bel): „Atunci, din pricina balaurului, Daniil a fost aruncat în groapa cu lei; prin purtarea de grijă a lui Dumnezeu, Daniil a fost hrănit de Avacum şi după şapte zile a scăpat din groapa cu lei". Interesant este că acest pasaj al lui Clement vine în continuarea frazei în care autorul îi aminteşte pe cei trei tineri din Babilon (Manuil, Anania şi Azaria), aruncaţi în cuptorul de foc, pentru că n-au vrut să se închine la idoli. Acest lucru certifică faptul că cele trei cărţi „necanonice" erau, de fapt, parte a canonului scripturistic în vremea lui Clement Alexandrinul, incluse în cartea *Daniel*.

.

INDICE DE CUVINTE ŞI FORME

A

a[1] : (înc. sec. XVI PS. H.) : prep. : „zu, nach" : „à" : (17x)
a *prep.* [1] 11, 18; 14, 27; 15, 5; 16, 27; [2] 7, 35; 16, 31; 22, 19; 26, 14; 33, 6; 37, 20; 39, 24; 39, 31; 42, 2; 43, 30; 45, 1; 50, 15; [4] 1, 6;

a[2] → **al**

abáte : (c. 1560-1562 CORESI, PRAV.) : v. III : „1. ablenken, 2. hingehen, 3. abweichen, 4. einkehren" : „1. dévier, 2. aller faire qch., 3. dériver, 4. s'arrêter qque part en passant" : (7x)
abate-te *verb imp. 2 sg.* [2] 22, 14;
abătu *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 46, 3;
abătură *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [3] 1, 10;
să abate *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 32, 18;
să va abate *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 7, 2;
te vei abate *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [2] 12, 19;
vă abateţi *verb imp. 2 pl.* [2] 2, 7;

abiá : (c. 1563-1583 COD. VOR.[2]) : adv. : „kaum, erst" : „à peine" : (5x)
abiia *adv.* [1] 9, 16; [2] 21, 22; 26, 24; 29, 7; 32, 8;

ábur : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Hauch" : „souffle légère, respiration" : (5x)
abur *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 25; [2] 22, 27;
aburi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [2] 43, 5;
aburul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 24, 18; 38, 34;

acásă : (c. 1560-1562 CORESI, PRAV.) : adv. : „heim" : „chez soi" : (2x)
acasă *adv. de loc* [2] 32, 12; [3] 1, 12;

aceásta → **acest**

acêea → **acel**

acél : (1521 NEACŞU) : adj./pron. dem. : „jener" : „ce, celui-là" : (83x)
acea *adj. pron. dem. fem. sg. nom./ac.* [1] 17, 6;
acêea *adj. pron. dem. fem. sg. nom./ac.* [1] 1, 8; 5, 17; 7, 25; 12, 2; 12, 27; 14, 11; 16, 1; 16, 3; 16, 25; 17, 1; 17, 5; 18, 6; [2] 18, 10; 39, 39; [3] 1, 62; 1, 64;
acêea *pron. dem. fem. sg. nom./ac.* [1] 4, 14; 7, 7; 9, 11; 10, 20; 12, 23; 12, 25; 14, 5; 14, 14; 14, 16; 18, 8; [2] 2, 14; 10, 14; 13, 10; 17, 17; 18, 11; 31, 15; 43, 16; 44, 17; 44, 17; 44, 22; 45, 33; 51, 17; 51, 28; 51, 29; [3] 1, 20; 1, 20;
acei *adj. pron. dem. fem. pl. gen./dat.* [1] 19, 20;
aceia *pron. dem. masc. pl. nom./ac.* [1] 11, 11; 16, 9; 17, 14; 17, 21; 18, 2; 18, 4; 19, 5; 19, 16; [4] 1, 17;
aceii *adj. pron. dem. fem. sg. gen./dat.* [1] 18, 3;
acel *adj. pron. dem. masc. sg. nom./ac.* [1] 14, 15;
acel *adj. pron. dem. neutru sg. nom./ac.* [1] 14, 16; 15, 7;
acela *adj. pron. dem. masc. sg. nom./ac.* [3] 1, 6; 1, 39;
acela *pron. dem. masc. sg. nom./ac.* [1] 14, 2; 14, 8; [2] 40, 7; Prolog 1, 6; [3] 1, 38; 1, 56;
acêlea *adj. pron. dem. fem. pl. nom./ac.* [1] 15, 17;
acêlea *pron. dem. fem. pl. nom./ac.* [1] 5, 9; 11, 17; [3] 1, 57;
acelor *adj. pron. dem. fem. pl. gen./dat.* [1] 10, 6; 16, 5;
acelui *adj. pron. dem. masc. sg. gen./dat.* [2] Prolog 2, 27;
aceluia *pron. dem. masc. sg. gen./dat.* [1] 1, 16; [2] 31, 32;

acélaşi : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. pron. : „derselbe, der gleiche" : „le même" : (3x)
acelaşi *adj. pron. dem. neutru sg. nom./ac.* [1] 15, 8; 17, 14; [3] 1, 13;

acést : (1521 NEACŞU) : adj./pron. dem. : „dieser" : „ce-ci, celui-ci" : (163x)
aceasta *adj. pron. dem. fem. sg. nom./ac.* [1] 2, 2; 16, 8; 17, 16; [2] 9, 9; 11, 17; 23, 31; 27, 7; 32, 23; 39, 41; 50, 29; Prolog 1, 4; Prolog 2, 24; [4] 1, 9;
aceasta *pron. dem. fem. sg. nom./ac.* [1] 2, 9; 4, 15; 4, 18; 5, 12; 6, 25; 7, 29; 7, 30; 8, 2; 8, 10; 8, 21; 10, 5; 10, 6; 10, 10; 10, 13; 10, 15; 14, 3; 14, 21; 18, 19; [2] 14, 6; 16, 30; 17, 25; 19, 19; 19, 21; 27, 25; 29, 15; 34, 3; 39, 21; 39, 21; 39, 26; 39, 26; 39, 41; 41, 6; Prolog 1, 4; [3] 1, 22; 1, 39; 1, 40; 1, 53;
această *adj. pron. dem. fem. sg. nom./ac.* [2] Prolog 2, 30;
acest *adj. pron. dem. neutru sg. nom./ac.* [1] 19, 4; [2] Prolog 1, 5;
acesta *adj. pron. dem. masc. sg. nom./ac.* [2] Prolog 1, 4; Prolog 1, 6;
acesta *adj. pron. dem. neutru sg. nom./ac.* [3] 1, 46;
acesta *pron. dem. masc. sg. nom./ac.* [1] 2, 9; 5, 3; 7, 16; 7, 18; 10, 1; 15, 13; 16, 23; [2] 6, 40; 13, 27; 16, 12; 19, 27; 20, 15; 23, 28; 37, 23; 39, 8; 39, 9; 39, 10; 41, 15; 47, 1; 47, 13; 47, 13; 49, 3; 49, 8; 49, 16; Prolog 1, 1; Prolog 1, 2; [3] 1, 26; [4] 1, 8; 1, 28; 1, 29; 1, 30;
acêstea *adj. pron. dem. fem. pl. nom./ac.* [2] 40, 21; [4] 1, 23;
acêstea *pron. dem. fem. pl. nom./ac.* [1] 2, 21; 6, 10; 8, 18; 11, 6; 11, 21; 12, 19; 13, 6; 15, 6; 15, 7; 16, 9; 18, 25; 18, 25; [2] 3, 21; 7, 37; 16, 6; 16, 6; 16, 24; 21, 27; 22, 24; 23, 14; 24, 25; 27, 31; 29, 28; 29, 31; 32, 14; 34, 12; 34, 28; 35, 4; 37, 19; 37, 21; 38, 7; 38, 8; 39, 33; 39, 36; 40, 11; 40, 12; 42, 3; 42, 31; 43, 38; 45, 16; 48, 16; 50, 30; 50, 30; 50, 31; 51, 32; Prolog 2, 11; Prolog 2, 23; [4] 1, 10;
acestora *adj. pron. dem. masc. pl. gen./dat.* [1] 16, 4;
acestora *pron. dem. fem. pl. dat./gen.* [1] 7, 13;

acestora *pron. dem. masc. pl. gen./dat.* [1] 18, 9; 12, 8; [2] Prolog 2, 13;
acestuia *adj. pron. dem. masc. sg. gen./dat.* [2] 38, 23;
acestuia *pron. dem. masc. sg. gen./dat.* [2] 34, 3;
aceştia *pron. dem. masc. pl. nom./ac.* [1] 11, 11; 12, 27; 13, 3; 16, 3; 17, 8; 19, 3; 19, 13; [2] 24, 7; 37, 15; 38, 41; 44, 8; 44, 10; [3] 1, 7; 1, 43; 1, 49;
aceştii *adj. pron. dem. fem. sg. gen./dat.* [2] Prolog 1, 5;
aceştiia *pron. dem. fem. sg. gen./dat.* [1] 8, 7; [3] 1, 45;
al acestora *pron. dem. masc. pl. gen./dat.* [1] 13, 9;

aciuá : (1581 CORESI, EV. 313) : v. I : „sich bergen" : „s'abriter" : (1x)
să va aciua *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 14, 26;

acólo : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „dort(hin)" : „là-bas" : (6x)
acoló *adv. de loc* [1] 17, 16; [2] 12, 23; 32, 13; 43, 30; [3] 1, 16; [4] 1, 38;

acoperămînt : (înc. sec XVI PS. H.) : s. n. : „1. Decke, 2. Schutz" : „1. bâche, 2. abri" : (9x)
acoperămînt *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 6, 31;
acoperămîntul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 14, 26;
acoperemînt *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 10, 17; 17, 3; [2] 6, 15; 29, 25;
acoperemîntului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [2] 50, 5;
acoperemînturi *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 17, 2;
acoperimînt *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 34, 18;

acoperí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „1. (be)decken, 2. verbergen" : „1. couvrir, 2. cacher" : (16x)
a acoperi *verb infinitiv prezent* [2] 22, 28;
acopere *verb indicativ prezent 3 pl.* [2] 23, 24;
acoperind *verb gerunziu* [2] 29, 24;
acoperi-se-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 14, 27;
acoperit-au *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 47, 16;
am acoperit *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [2] 24, 3;
au acoperit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 16, 31; 39, 27; 40, 30;
s-au acoperit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 28, 20; 48, 12;
să acoperi *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 37, 3;
să acoperiră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 19, 8;
să va acoperi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 2, 14;
va acoperi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 5, 17; [2] 26, 9;

acoperít : (1642 ÎNV.[2]) : adj. : „bedeckt" : „couvert" : (1x)
acoperită *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 1, 31;

acoperitór : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Beschützer" : „protecteur" : (1x)
acoperitoriu *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 51, 2;

acúm : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „1. jetzt, 2. bald... bald, 3. vor, 4. nun also" : „1. maintenant, 2. tantôt... tantôt, 3. il y a, 4. donc, alors" : (11x)
acum *adv. de timp* [1] 14, 15; 14, 20; [2] 11, 17; 11, 23; 11, 24; 39, 42; 50, 24; [3] 1, 52; 1, 53; 1, 55; 1, 58;

adăpá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „1. tränken, 2. trinken" : „1. abreuver, 2. boire" : (3x)
adăpa-mi-voiu *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [2] 24, 32;
va adăpa *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 15, 3;
vei adăpa *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [2] 29, 28;

adăugá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „1. hinzufügen, 2. vergrößern, vermehren, 3. fortfahren" : „1. ajouter, 2. agrandir, augmenter, 3. continuer à" : (14x)
a adaoge *verb infinitiv prezent* [2] 18, 5;
adaoge-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 3, 26;
adaose *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 45, 27;
au adaos *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 48, 26;
s-au adaos *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 42, 29;
să adaogă *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 19, 12;
să adaogi *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 5, 5; 21, 1;
să adaose *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [4] 1, 1;
va adaoge *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 18, 4; 21, 16; 37, 34; 39, 6;
vor adaoge *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] Prolog 2, 14;

adécă → adică

adésea : (1559-1560 BRATU) : adv. : „häufig" : „souvent" : (3x)
adêse *adv.* [2] 9, 4; 23, 9; 37, 15;

adevăr : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Wahrheit" : „vérité" : (10x)
adevăr *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 4, 31; 37, 19;
adevărul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 3, 9; 6, 24; [2] 4, 28; 7, 21; 27, 9; 41, 24;
adevărului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [1] 5, 6; [2] 45, 12;

adevărát : (1559-1560 BRATU) : adj./adv. : „wahr, wirklich, echt" : „vrai, vraiment, en vérité" : (10x)
adevărat *adv.* [2] 42, 2; 42, 11; [2] Prolog 1, 6;
adevărat *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 1, 6; 12, 27;
adevărată *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 18; 17, 14; [2] 32, 4;
adevărate *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 2, 17;
cea preaadevărată *adj. calificativ gradul superlativ fem. sg. nom./ac. art.* [1] 6, 17;

adeverí, -á : (c. 1559-1560 CORESI, ÎC.) : v. I/IV : „verstärken, bestätigen" : „confirmer, renforcer" : (2x)
să adeverează *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 2, 13;
să va adevăra *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 34, 4;

adeverínţă : (c. 1640 URECHE 148) : s. f. : „Wahrheit" : „vérité" : (1x)
adeverinţa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 1, 48;

adeverít : (1559-1560 BRATU) : adj. : „verstärkt" : „fortifié" : (1x)
adeverit *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 23;

adícă : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „das heißt" : „c'est-à-dire" : (1x)
ádecă *adv.* [1] 14, 19;

adínc : (1551-1553 ES) : adj./subst. : „1. tief, 2. Tiefe, Abgrund" : „1. profond, 2. profondeur, abîme" : (7x)

adîncă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 16, 11;
adînci *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 41, 4;
adîncu *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 42, 10;
adîncul *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. art.* [2] 22, 7;
adîncul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 10, 19; [2] 24, 5; 51, 7;

adîncíme : (1654 NEAGOE 202) : s. f. : „Tiefe" : „profondeur" : (1x)
adîncime *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 4, 3;

adormíre : (1620 MOXA) : s. f. : „1. Schläfrigkeit, 2. Entschlafung, Tod" : „1. assoupissement, 2. dormition, mort" : (2x)
adormire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 31, 2; 48, 14;

adúce : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „bringen, holen, herbeiführen" : „(r)apporter" : (60x)
a aduce *verb infinitiv prezent* [2] 45, 21;
aduce *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 6, 20; [2] 4, 24; 30, 24; 34, 22;
aduce-mi-voiu *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [2] 42, 21;
aduce-şi-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 3, 14;
aduceţi *verb imp. 2 pl.* [3] 1, 17;
aducînd *verb gerunziu* [1] 18, 21; [2] 4, 24; 35, 2; Prolog 2, 32; Prolog 2, 33;
aducîndu *verb gerunziu* [1] 12, 2;
aducîndu-se *verb gerunziu* [1] 19, 12; [2] 47, 6;
aducîndu-ţi *verb gerunziu* [2] 38, 22;
aduseră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [4] 1, 17;
adu-ţi *verb imp. 2 sg.* [2] 7, 17; 7, 29; 8, 6; 8, 8; 9, 15; 14, 12; 18, 24; 18, 25; 23, 15; 28, 6; 28, 7; 31, 14; 38, 24; 41, 5;
a-mi aduce *verb infinitiv prezent* [1] 7, 16;
au adus *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 46, 4; [2] 48, 2; 48, 3;
îşi aduce *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 3, 30;
îşi aducea *verb indicativ imperfect 3 pl.* [3] 1, 10;
îşi va aduce *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 16, 17;
îţi adu *verb imp. 2 sg.* [2] 7, 38;
-mi aduş *verb indicativ perfect simplu 1 sg.* [2] 51, 11;
să aduc *verb indicativ prezent 3 pl.* [2] Prolog 2, 12;
să aduc *verb conjunctiv prezent 1 sg.* [1] 8, 2; 8, 10; [2] Prolog 2, 30;
să aducă *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [3] 1, 18;
să aduci *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 47, 21;
să aduse *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] Prolog 2, 12;
să va aduce *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 2, 4; 20, 27;
-şi aducea *verb indicativ imperfect 3 pl.* [1] 19, 10;
-şi aduse *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 49, 10;
şi va aduce *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 16, 21;
-şi va aduce *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 9, 13;
-şi vor aduce *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 15, 8;
ţi-ai adus *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [4] 1, 45;
va aduce *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 4, 18; 23, 19;
vei aduce *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [2] 1, 27;
voiu aduce *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [2] 7, 10;

adúcere : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Mitbringen" : „action d'apporter" : (14x)
aducere *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 38, 21; 46, 19; 50, 15;
aducerea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 3, 27; 25, 16; 25, 16; 35, 5; 38, 11; 50, 16;
aduceri *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 14, 11; 23, 12;
aducerii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 2, 2; 5, 10;
aducerile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 10, 14;

aduná : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „(ver)sammeln" : „rassembler" : (12x)
adunat-ai *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [2] 47, 19;
adună *verb imp. 2 sg.* [2] 36, 10;
adună *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 3, 3; 14, 4; 14, 4; 33, 20;
ai adunat *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [2] 25, 5;
au adunat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [2] Prolog 1, 3;
au adunat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] Prolog 1, 4;
să aduna *verb indicativ imperfect 3 pl.* [3] 1, 5;
să adună *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 1, 27;
să adună *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 13, 18;

adunáre : (1581-1582 PO) : s. f. : „Sammlung, Ansammlung" : „rassemblement" : (24x)
adunare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 4, 7; 21, 19; 23, 31; 38, 43; 41, 22;
adunarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 8, 17; [2] 16, 7; 21, 10; 24, 2; 26, 6; 31, 12; 39, 13; 43, 25; 44, 14; 45, 24; 46, 17; 50, 15; 50, 22; [3] 1, 41; 1, 61;
adunării *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 1, 28; 15, 5; 33, 22;
adunările *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 24, 25;

adunát : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. : „versammelte" : „rassemblé" : (3x)
adunaţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [2] 21, 10;
cei adunaţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [2] 16, 11;
mai adunată *adj. calificativ gradul comparativ fem. sg. nom./ac. neart.* [2] Prolog 1, 4;

afără : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „draußen, außer" : „dehors, sauf" : (17x)
afară *adv. de loc* [1] 11, 21; 12, 13; 19, 13; [2] 21, 25; 22, 24; 33, 34; 36, 4; 36, 9; 38, 46; 45, 16; 49, 5; 53, 5; Prolog 2, 5; [3] 1, 16; 1, 38; [4] 1, 12; 1, 14; 1, 48;

aflá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „1. (auf-, vor)finden, 2. widerfahren, 3. entdecken, 4. erfahren, 5. vorhanden sein" : „1. trouver, 2. arriver à qn., 3. découvrir, 4. apprendre, 5. se trouver" : (68x)
a afla *verb infinitiv prezent* [1] 5, 10; [2] 51, 34;
afla *verb infinitiv prezent* [3] 1, 14;
aflaiu *verb indicativ perfect simplu 1 sg.* [2] 51, 22; 51, 35; Prolog 2, 29;
afla-se-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 21, 18;
aflat-am *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [2] 11, 17;
aflat-au *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 6, 15;
afla-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 1, 11;
afla-vei *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [2] 29, 3;
afla-vor *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 6, 10; [2] 6, 17; 32, 15; 32, 17;
află *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 10, 5;
află *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 40, 20;

aflăm *verb indicativ prezent 1 pl.* [1] 9, 16;
aflînd *verb gerunziu* [2] 26, 11; 42, 2; 45, 1;
aflîndu-se *verb gerunziu* [2] 20, 4;
am aflat *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [2] 51, 27;
au aflat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 13, 9;
au aflat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 3, 5; [2] 6, 15; 18, 28; 25, 12; 25, 13;
mă voiu afla *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [1] 8, 12;
s-au aflat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 5, 12; 16, 9; [2] 31, 8; 44, 19; 44, 21; [3] 1, 63;
să află *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 44, 16;
să află *verb indicativ prezent 3 pl.* [2] 43, 31;
să află *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 1, 2; 5, 11; 6, 12; 7, 29; [2] 38, 38;
să afle *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 13, 6; 19, 5;
să afle *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 36, 8;
să să afle *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 23, 13;
să vor afla *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 38, 44;
va afla *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 6, 14; [2] 3, 30; 12, 22; 16, 16; 19, 24; 27, 16; 28, 1; 28, 17;
vei afla *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [2] 3, 18; 6, 19; 6, 30; 12, 2; 12, 6; 12, 23; 18, 20; 22, 14; 25, 5; 31, 25; 33, 30; [4] 1, 15;

afláre : (1640 PRAV. GOV. 39b) : s. f. : „Aufdeckung" : „trouvaille, découverte" : (6x)
aflare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 20, 8;
aflarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 13, 30; 35, 9;
aflările *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 14, 12;
o aflare *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 29, 4; [2] 29, 7;

afumá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „ausräuchen" : „enfumer" : (1x)
afumîndu-se *verb gerunziu* [1] 10, 7;

afundá : (1551-1553 ES) : v. I : „tauchen" : „plonger" : (1x)
să afundă *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 34, 27;

agonisí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „erwerben" : „acquérir" : (3x)
a agonisi *verb infinitiv prezent* [1] 15, 12;
agonisêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 22, 25;
va agonesi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 25, 24;

agonisítă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Erwerb" : „acquisition" : (3x)
agonesitele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 13, 17;
agonesitelor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [1] 14, 2;
agonisită *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 36, 24;

aiúrea : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : adv. : „anderswo" : „ailleurs" : (2x)
aiurea *adv. de mod poz.* [2] 19, 23;
aiurilea *adv. de loc* [1] 18, 18;

ajúnge : (înc. sec. XVI PS. H.) : v.III : „1. erreichen, einholen, 2. ankommen, gelangen" : „1. (re)joindre, 2. arriver" : (8x)
a ajunge *verb infinitiv prezent* [1] 16, 28;
ajunge *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 6, 13;
am ajuns *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [2] 33, 20;
va ajunge *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 4, 7; [2] 19, 23; 35, 16;
veţi ajunge *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [2] 43, 36;
vom ajunge *verb viitor 1 indicativ 1 pl.* [2] 43, 32;

ajúns : (1559-1560 BRATU) : s. n. : „genug" : „assez" : (2x)
ajuns *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 11, 8;
ajunsu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 11, 24;

ajutá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „helfen" : „aider" : (4x)
au ajutat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [2] 29, 4;
să ajute *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 51, 10;
să-şi ajute *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 13, 16;
va ajuta *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 2, 6;

ajutór : (1521 NEACŞU) : s. n. : „Hilfe, Beistand" : „aide, assistance" : (10x)
ajutoare *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 16, 17;
ajutoriu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 13, 16; 13, 18; [2] 8, 21; 34, 18; 36, 24; 40, 29; 51, 2; 51, 3;
ajutoriul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 40, 26;

ajutorá, -í : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 261) : v. I/IV : „helfen" : „aider" : (4x)
să ajutoreşti *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 12, 4; 12, 8;
va ajutori *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 2, 18; [2] 12, 23;

ajutoríre : (1688 BIBLIA) : s. f. : „Hilfe, Beistand" : „aide, assistance" : (1x)
ajutoriri *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 17, 12;

aláltăieri : (1643 VARLAAM, C. 226) : adv. : „vorgestern" : „avant-hier" : (1x)
alaltaieri *adv. de timp* [3] 1, 15;

alăturá : (1563 CORESI, PRAXIU 211) : v. I : „s'allier avec" : „beitreten" : (2x)
alăturîndu-se *verb gerunziu* [1] 7, 29; 15, 18;

alắturi : (1593 DIR) : adv. : „nebenan" : „à côté" : (3x)
alăturea *adv. de loc* [1] 9, 4; 10, 8; [3] 1, 4;

albiciúne : (c. 1683-1686 MS. 45, 100/[1]) : s. f. : „Weiß" : „blanche" : (1x)
albiciunii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 43, 22;

albínă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Biene" : „abeille" : (1x)
albina *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 11, 3;

alegătór : (c. 1683-1686 MS. 45, 781/[2]) : adj. : „wählerisch" : „qui choisit" : (1x)
alegătoare *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart* [1] 8, 4;

alége : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „1. aussondern, -wählen, 2. unterscheiden, 3. entscheiden, 4. enden als..." : „1. choisir, séparer, trier, 2. distinguer, 3. décider, 4. finir comme..." : (11x)
ai ales *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [1] 9, 7; 12, 21;
alêge *verb imp. 2 sg.* [2] 6, 19;
alêge *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 37, 7;
alêge-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 32, 15;
ales-am *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [1] 7, 8; 8, 10;
ales-au *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 45, 5;
alesu-au *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 45, 21;
am ales *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [1] 7, 11;
se va alêge *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 2, 3;

alégere : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Wahl" : „choix" : (1x)
alêgerea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 42, 6;

alergá : (1559-1560 BRATU) : v. I : „laufen, eilen" : „courir" : (6x)
aleargă *verb imp. 2 sg.* [2] 32, 12;
aleargă *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 5, 9;
alergară *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [3] 1, 19;
alergînd *verb gerunziu* [3] 1, 24;
am alergat *verb indicativ perfect compus 1 pl.* [3] 1, 37;
vor alerga *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 3, 7;

alergáre : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Flucht" : „fuite" : (1x)
alergare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 17, 19;

alergătór : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 287) : s. m. : „Läufer" : „coureur" : (1x)
alergătorii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 12, 8;

alés : (c. 1432-1437 BGL) : adj./s. : „auserlesen" : „élu" : (9x)
alêse *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 18, 29;
aleşilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [2] 46, 2;
cea aleasă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* [2] 24, 17; 49, 7;
cei aleşi *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 3, 9; 4, 15;
cel ales *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. art.* [1] 3, 14;
cêle alêse *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 11, 31;
mai alesu *adj. calificativ gradul comparativ masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 20, 25;

alt : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./pron. : „(ein) anderer" : „autre" : (24x)
a altora *pron. nehot. masc. pl. dat./gen.* [2] Prolog 2, 2;
ale altora *pron. nehot. masc. pl. dat./gen.* [2] Prolog 1, 3;
alt *adj. pron. nehot. neutru sg. nom./ac.* [1] 19, 3; 8, 21; [2] 45, 16;
alta *pron. nehot. fem. sg. nom./ac.* [2] 14, 19;
altă *adj. pron. nehot. fem. sg. nom./ac.* [1] 7, 5; 17, 15; 19, 20; [2] Prolog 2, 22;
alte *adj. pron. nehot. neutru pl. nom./ac.* [1] 14, 23;
altele *pron. nehot. fem. pl. nom./ac.* [2] 14, 18; [2] Prolog 2, 24;
altora *pron. nehot. masc. pl. dat./gen.* [2] 11, 6; 11, 18; 14, 4; 49, 6;
altui *adj. pron. nehot. masc. sg. gen./dat.* [2] 28, 3;
altuia *pron. nehot. masc. sg. gen./dat.* [1] 7, 14; [2] 14, 15; 33, 24; [3] 1, 11;
altul *pron. nehot. masc. sg. nom./ac.* [1] 14, 24; 18, 18; [2] 32, 10; [3] 1, 12; 1, 13; 1, 51; 1, 52; [4] 1, 48;
alţii *pron. nehot. masc. pl. nom./ac.* [1] 18, 23; [2] 14, 4;

altár : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Altar" : „autel" : (1x)
altariului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [2] 50, 13;

alunecá : (**luneca** : 1581 CORESI, EV. 130) : v. I : „gleiten" : „glisser" : (7x)
au alunecat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 14, 1;
au lunecat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [2] 3, 23;
au lunecat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 25, 11;
lunecă *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 21, 8;
să lunecă *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 19, 15;
vei luneca *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [2] 9, 11; 28, 29;

amár : (1430 DERS / în top. *Amarul*) : adj./adv. : „bitter" : „amer" : (4x)
amar *adv. de mod poz.* [2] 25, 20;
amară *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 29, 28; 30, 16; 41, 1;

amăgí : (1581-1582 PO) : v. IV : „1. täuschen, verleiten, 2. verführen" : „1. tromper, 2. séduire" : (3x)
a amăgi *verb infinitiv prezent* [1] 17, 3;
amăgindu *verb gerunziu* [1] 14, 24;
să amăgească *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 14, 17;

amănúnt : (1581 PRL) : s. n. : „Einzelheit" : „détail" : (3x)
amăruntul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 19, 17; [2] 16, 26; 31, 28;

amărăciúne : (1563 CORESI, PRAXIU 426) : s. f. : „Bitterkeit" : „amertume, tristesse, troublement" : (5x)
amărăciune *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 31, 34;
amărăciunea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 4, 6; 7, 12; 21, 13;
amărîciune *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 8, 17;

amărí́ : (1559-1560 BRATU) : v. IV. : „verbittern" : „affliger" : (1x)
amăraşte *verb imp. 2 sg.* [2] 38, 18;

amărúnt → amănunt

amestecá : (1559-1560 BRATU) : v. I : „1. mischen, 2. intrigieren" : „1. mélanger, 2. intriguer" : (3x)
amestecîndu-se *verb gerunziu* [1] 13, 7;
nu te amesteca *verb imp. 2 sg.* [2] 42, 18;
te amêstecă *verb imp. 2 sg.* [2] 8, 9;

amestecát : (1600 GD 92) : adj. : „vermischt" : „mêlé" : (1x)
amestecate *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 14, 25;

amestecătúră : (c. 1564 CORESI, CAZ. 14b) : s. f. : „Getümmel" : „ruée" : (1x)
amestecătură *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 38, 8;

amiázăzi : (c. 1563-1583 COD. VOR.[2]) : s. f. : „Süden" : „sud" : (3x)
amiazăzi *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 34, 18; 43, 3; [3] 1, 8;

amínte : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „in Erinnerung" : „au souvenir" : (46x)
aminte *adv.* [1] 6, 19; 7, 16; 8, 13; 9, 13; 12, 2; 13, 1; 14, 30; 19, 10; [2] 3, 14; 3, 30; 6, 14; 7, 17; 7, 25; 7, 29; 7, 38; 8, 6; 8, 8; 9, 15; 9, 19; 13, 16; 14, 12; 15, 8; 16, 17; 16, 21; 16, 25; 18, 24; 18, 25; 23, 15; 23, 34; 28, 6; 28, 7; 28, 17; 28, 29; 31, 14; 32, 24; 35, 1; 38, 22; 38, 24; 41, 27; Prolog 2, 16; 41, 5; 42, 21; 49, 10; 51, 11; [3] 1, 10; [4] 1, 45;

amîndói : (1551-1553 ES) : num. : „beide" : „les deux" : (19x)
amîndoao *num. colectiv fem. nom./ac.* [1] 14, 30; 15, 7; [2] 10, 7; 18, 17; 20, 30; 28, 13; 40, 20; 40, 21; 40, 22; 40, 23; 40, 24; 40, 25; 40, 26; 40, 27; 40, 28; 41, 17;
amîndoi *num. colectiv masc. nom./ac.* [2] 20, 25; 22, 5; [3] 1, 11;

an : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Jahr" : „an" : (19x)
ani *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 2, 10; 4, 8; 4, 13;

4, 16; 9, 5; 12, 20; [2] 18, 8; 41, 7; Prolog 2, 27;
anii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [2] 18, 9; 26, 2; Prolog 1, 2;
anilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 4, 8; 7, 19; 7, 19; 8, 9;
anul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [3] 1, 6;
anului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [2] 33, 7; 43, 7;

ántrax : (c. 1665-1672 MS. 4389, 77/[1]) : s. n. : „Karfunkelstein" : „escarboucle" : (1x)
anthrax *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 32, 6;

ápă : (1213 SUCIU / în top. *Apa*) : s. f. : „Wasser" : „eau" : (38x)
apa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 5, 10; 5, 23; 16, 17; 19, 7; 19, 19; [2] 3, 29; 15, 3; 26, 13; 29, 24; 38, 5; 39, 22; 40, 18; 43, 25;
apă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 10, 18; 11, 4; 11, 8; 13, 2; 14, 1; 17, 19; 18, 5; 19, 18; 19, 19; [2] 15, 16; 18, 9; 24, 31; 39, 32; 43, 24;
ape *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 40, 13; 48, 20;
apei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 16, 19; [2] 4, 29; 25, 28; 43, 25; 50, 8;
apele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 39, 28;
apelor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [2] 39, 22; 50, 3;
o apă *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 16, 29;

aplecá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „stillen" : „allaiter" : (1x)
apleacă *verb imp. 2 sg.* [2] 30, 9;

apói : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „danach" : „après" : (24x)
apoi *adv. de timp* [1] 2, 16; 3, 17; 4, 19; 14, 22; 19, 11; [2] 1, 11; 1, 20; 2, 3; 3, 24; 3, 30; 6, 30; 7, 38; 12, 15; 13, 9; 14, 7; 27, 24; 28, 6; 30, 1; 30, 10; 31, 25; 38, 22; 48, 27; 51, 19;
apoiu *adv. de timp* [2] 41, 5;

aprínde : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „anzünden" : „allumer" : (1x)
vor aprinde *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 32, 17;

aproápe : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv./s. m. : „1. nahe, bei, 2. Mitmensch" : „1. près de, proche, 2. le prochain" : (34x)
ale aproapelui *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [2] 31, 17;
aproape *adv. de loc* [1] 5, 9; 6, 19; [2] 9, 19; 13, 23; 14, 25; 15, 5; 17, 11; 22, 25; 26, 13; 38, 33; 47, 20; 51, 9; 51, 34;
aproapele *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 6, 18; 13, 17; 16, 29; 18, 12; 19, 16; 27, 19; 29, 1; 29, 2; 29, 17; 29, 23; 31, 36; 34, 24;
aproapelui *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [2] 5, 14; 10, 6; 25, 20; 27, 18; 28, 2; 28, 7; 29, 2; 29, 5;

apropiá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „nahen, nähern" : „approcher" : (17x)
apropiatu-s-au *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 51, 8;
apropie *verb imp. 2 sg.* [2] 14, 11;
apropie-te *verb imp. 2 sg.* [2] 6, 28;
apropiiaţi-vă *verb imp. 2 pl.* [2] 24, 21; 51, 31;
apropii-te *verb imp. 2 sg.* [2] 6, 20;
s-au apropiiat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 33, 12;
să apropie *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 1, 56;
să apropie *verb indicativ prezent 3 pl.* [2] 12, 17;
să te apropii *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 1, 25; 2, 1;
să va apropiia *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 4, 16; 37, 33;
te-ai apropiat *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [2] 1, 29;
te vei apropiia *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [2] 9, 17; 21, 2;
va apropiia *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 35, 17;

apucá : (c. 1573-1578 PS. SCH. 310) : v. I : „1. (an)fassen, ergreifen, beschlagnahmen, 2. erreichen, 3. gelingen, dazu kommen..." : „1. prendre, saisir, 2. obtenir, attraper, 3. réussir à faire qch." : (10x)
apuca-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 15, 1;
apucă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [4] 1, 43;
apucîndu *verb gerunziu* [2] 6, 29;
apucîndu-ne *verb gerunziu* [3] 1, 39;
apucîndu-se *verb gerunziu* [1] 17, 17; [2] Prolog 1, 4;
să apucă *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 4, 12; 34, 2;
se apucă *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 7, 25;
vei apuca *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [2] 27, 8;

ará : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : v. I : „pflügen" : „labourer" : (2x)
ară *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 6, 20;
nu ara *verb imp. 2 sg.* [2] 7, 13;

arác : (1649 BGL) : s. m. : „Pfahl" : „échalas" : (1x)
haraci *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [2] 22, 19;

arámă : (1448 BGL / în top. *Arămeşti*) : s. f. : „Kupfer" : „cuivre" : (6x)
arama *subst. propriu fem. sg. nom./ac. art.* [2] 12, 11;
aramă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 15, 9; [2] 28, 22; 50, 3; [4] 1, 8; 1, 28;

arătá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „1. zeigen, weisen, 2. anzeigen, 3. berichten, 4. erfinden" : „1. montrer 2. déclarer, dénoncer, 3. rapporter, 4. inventer" : (37x)
a arăta *verb infinitiv prezent* [1] 5, 14; [2] 17, 7;
arată *verb imp. 2 sg.* [2] 18, 21;
arată *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 14, 7; 22, 20; 24, 28; 27, 6; 39, 10;
arăta *verb indicativ imperfect 3 sg.* [1] 18, 18;
arătară *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [4] 1, 25;
arătat-au *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 10, 10;
arăta-voiu *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [2] 16, 26;
arătă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 45, 4;
arătînd *verb gerunziu* [1] 11, 9; 14, 4; 18, 21;
arăţi *verb indicativ prezent 2 sg.* [1] 12, 17;
au arătat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [2] 48, 28;
au arătat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 10, 14; 16, 21; [2] 17, 6; 17, 9; 46, 23; 49, 9;
mă voiu arăta *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [1] 8, 16;
nu arăta *verb imp. 2 sg.* [2] 8, 24;
s-au arătat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 3, 22; 14, 12;
să arată *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 1, 2;
să arate *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [2] 50, 23;
să arate *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 19, 21;
să arătară *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [3] 1, 6;
să arăţi *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [1] 12, 13;
să se arate *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 16, 4;
să va arăta *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 39, 4;
veţi arăta *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [4] 1, 10;
vor arăta *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 38, 43;

arătáre : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Offenbarung" : „révélation" : (2x)
arătare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 44, 15;

arătarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 43, 7;

arătát : (1563 CORESI, PRAXIU 212) : adj. : „bewiesen" : „démontré" : (4x)
arătat *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 22; 14, 17;
arătată *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 6, 24; 51, 18;

arc : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Bogen" : „arc" : (1x)
un arcu *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 5, 21;

árde : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „(ver-, ab-, nieder)brennen" : „brûler" : (9x)
arde *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 16, 19;
ardea *verb indicativ imperfect 3 sg.* [2] 48, 1;
ars-au *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [2] 49, 7;
arzînd *verb gerunziu* [1] 16, 22; [2] 43, 4;
să arzi *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 8, 13;
să vor arde *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 28, 24;
va arde *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 40, 34; 43, 26;

árepă → aripă

argínt : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Silber" : „argent" : (9x)
argint *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 13, 10; [2] 26, 20; 51, 33; 51, 36;
argintul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 7, 10; [2] 28, 27; 29, 13; 40, 27; 47, 19;

áripă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Flügel" : „aile" : (1x)
arepile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 5, 12;

ármă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Waffe" : „arme" : (2x)
a armelor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [1] 18, 22;
arma *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 18, 21;

arsúră : (1451 DERS / în top. *Arsurile*) : s. f. : „Glut" : „chaleur torride" : (1x)
arsurii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 43, 4;

artávă : (c. 1683-1686 MS. 45, 532/2) : s. f. după gr. *ἀρτάβα* (SEPT. FRANKF.) : „Artabe" : „artabe, mesure de capacité" : (1x)
artave *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [4] 1, 3;

aruncá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „werfen" : „jeter" : (4x)
aruncă *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 27, 26;
aruncînd *verb gerunziu* [2] 22, 21; 27, 26;
să vor arunca *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 5, 22;

arzătór : (1577 CORESI, PS.) : adj. : „1. brennend, 2. glühend" : „1. ardent, 2. brûlant" : (2x)
arzătoriu *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 18, 3; [2] 23, 20;

ascultá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „1. (an)hören, 2. lauschen, 3. gehorchen" : „1./2. écouter, 3. obéir" : (24x)
a asculta *verb infinitiv prezent* [2] 21, 26;
asculta-se-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 3, 4;
ascultaţi *verb imp. 2 pl.* [1] 6, 1; [2] 33, 22; 39, 16;
ascultă *verb imp. 2 sg.* [2] 6, 25; 31, 25; 36, 16;
ascultă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 46, 7; 48, 23; [3] 1, 44;
ascultă *verb indicativ prezent 3 pl.* [2] 42, 31;
ascultă *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 1, 10; [2] 4, 16; 24, 24;
să ascultă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 51, 15;
te vei asculta *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [2] 33, 4;
va asculta *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 3, 5; 4, 6; 14, 24; 30, 11; 33, 33; 34, 29; 35, 13;

ascultáre : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Gehorsam" : „obéissance" : (1x)
ascultare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 32, 5;

ascultátór : (1559-1560 BRATU) : adj./s. : „der hört" : „qui écoute" : (2x)
ascultătoriul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] Prolog 1, 5;
ascultătoriului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [2] 3, 28;

ascúnde : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „1. verbergen, verstecken, 2. verheimlichen" : „1. cacher, 2. dissimuler" : (26x)
a să ascunde *verb infinitiv prezent* [1] 10, 8; [2] 39, 24;
ascunde *verb imp. 2 sg.* [2] 37, 10;
ascuns *verb participiu sg. masc.* [3] 1, 36;
ascunşi *verb participiu pl. masc.* [3] 1, 16; 1, 18;
ascunz *verb indicativ prezent 1 sg.* [1] 7, 14;
ascunzînd *verb gerunziu* [2] 20, 31; 20, 31; 41, 18; 41, 18;
mă voiu ascunde *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [2] 16, 17; 22, 28;
s-au ascuns *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 17, 15; 42, 27;
să ascunde *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 1, 10;
să va ascunde *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 6, 13;
să vor ascunde *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 17, 12;
se va ascunde *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 12, 8;
va ascunde *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 1, 8; [2] 1, 21;
voiu ascunde *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [1] 6, 23;

ascúns : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. : „1. verborgen, heimlich, versteckt, 2. Geheimnis, Versteck" : „1. occulte, caché, énigmatique, 2. énigme, cache" : (25x)
ascuns *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 1, 11; 18, 9;
ascunsă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 20, 30; 41, 17; 42, 12; [4] 1, 16;
ascunse *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 7, 21; 14, 23; [2] 11, 4;
ascunse *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [2] 43, 38;
ascunsele *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [2] 14, 22; 39, 3; 39, 9;
ascunsu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 8, 23;
ascunsuri *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [2] 16, 22;
cel ascuns *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. art.* [1] 17, 4;
cêle ascunse *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. art.* [2] 23, 26; [4] 1, 25;
cêle ascunse *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. nom./ac. art.* [1] 17, 3;
cêle ascunse *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 1, 28; 3, 21; 4, 21; 48, 28;
celor ascunse *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. gen./dat. art.* [2] 42, 1;
celor ascunse *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [2] 42, 26; [3] 1, 42;

ascuţí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „anregen" : „provoquer" : (1x)

va ascuţi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 5, 20;

ascuţít : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „scharf, spitz" : „aiguisé, aigu" : (3x)
ascuţit *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 22;
ascuţită *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 18, 16;
ascuţite *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 21, 4;

asemănă : (1559-1560 BRATU) : v. I : „(sich) ähneln" : „(se) ressembler" : (10x)
ai asămănat *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [2] 36, 11;
am asămănat *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [2] 27, 25;
asamănă-să *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 22, 1;
asămăna-să-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 13, 1;
asămănatu-au *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 45, 2;
au asămănat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 13, 14;
să asamănă *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 4, 2;
să asêmene *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 38, 32;
să va asămăna *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 25, 14;
se asamănă *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 22, 2;

asemănáre : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 190) : s. f. : „Ähnlichkeit" : „ressemblance" : (5x)
asămănare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] Prolog 2, 29;
asămănarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 7, 9; 9, 8; 14, 19;
asămănării *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 38, 35;

asémenea : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./adv. : „gleich" : „pareil" : (15x)
asêmene *adj. invariabil* [2] 44, 19;
asêmene *adv.* [1] 7, 1; 7, 3; 11, 15; 15, 7; 15, 16; 18, 9; [2] 27, 9; 28, 4; 30, 4;
asêmenea *adv.* [2] 7, 13; 13, 17; 45, 7; 48, 4;
cel asêmene *adj. invariabil* [1] 7, 4;

asirián : (1581-1582 PO) : s. m. : „Assyrien" : „Assyrien" : (1x)
asiriênilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [2] 48, 24;

aspaláth : (c. 1683-1686 MS. 45, 807/2) : s. m. după gr. ἀσπάλαθος (SEPT. FRANKF.) : „Gewürzsträucher" : „Calycanthus" : (1x)
aspalathul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 24, 17;

áspru : (1618 DIRA XVII/4, 293) : adj. : „rauh" : „âpre" : (3x)
aspră *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 3, 24; 3, 26;
aspru *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 4, 32;

ástăzi : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „heute" : „aujourd'hui" : (4x)
astăzi *adv. de timp* [2] 10, 10; 20, 15; 38, 24; 47, 7;

astîmpăráre : (1645 Ş. TAINE 60) : s. f. : „Ruhe, Beruhigung" : „apaisement" : (1x)
stîmpărare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 31, 30;

astrucá : (c. 1640 URECHE2 193) : v. I : „begraben, bestatten" : „enterrer" : (1x)
astrucă *verb imp. 2 sg.* [2] 38, 17;

astupáre : (c. 1665-1672 MS. 4389, 654/2) : s. f. : „Verstopfen" : „obturation" : (1x)
astupare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 27, 14;

asúpra : (1551-1553 ES) : prep. : „1. gegen, 2. über, 3. oberhalb" : „1. vers, 2. sur, 3. au dessus" : (61x)
asupra *prep.* [1] 3, 14; 4, 6; 5, 20; 5, 23; 6, 5; 11, 16; 11, 18; 12, 12; 12, 12; 12, 27; 14, 22; 16, 24; 18, 17; [2] 4, 18; 4, 25; 4, 29; 5, 3; 5, 7; 5, 17; 7, 13; 7, 35; 8, 18; 9, 1; 9, 11; 11, 31; 13, 10; 16, 21; 18, 10; 22, 9; 22, 22; 22, 23; 23, 3; 23, 11; 28, 3; 28, 4; 29, 11; 34, 3; 34, 6; 37, 9; 38, 38; 46, 2; 46, 3; 46, 8; 47, 21; 47, 29; [3] 1, 19; 1, 20; 1, 27; 1, 49; 1, 59; 1, 62; [4] 1, 15; 1, 33;
asupră *prep.* [1] 6, 8; 19, 1; [2] 13, 13; 33, 23; 35, 15; [3] 1, 37; 1, 42; 1, 43;

asupreálă : (1574 DERS) : s. f. : „Unterdrückung" : „oppression" : (1x)
asupreala *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 26, 6;

asuprí : (1581 CORESI, EV. 141) : v. IV : „unterdrücken" : „opprimer" : (6x)
asuprindu *verb gerunziu* [1] 15, 14;
au asuprit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 48, 13;
să asupreascâ *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 17, 2; [2] 12, 5;
să asuprim *verb conjunctiv prezent 1 pl.* [1] 2, 10;
va asupri *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 5, 3;

aşá : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „so" : „ainsi, de la sorte" : (73x)
aşa *adv. demonstr.* [1] 5, 14; 9, 18; [2] 2, 20; 3, 1; 3, 15; 5, 11; 6, 2; 6, 18; 10, 2; 11, 30; 12, 11; 12, 18; 13, 19; 13, 21; 13, 22; 14, 19; 16, 11; 16, 14; 16, 16; 18, 9; 18, 16; 19, 11; 20, 3; 20, 18; 21, 5; 21, 20; 22, 17; 22, 19; 22, 27; 23, 9; 23, 27; 23, 29; 24, 11; 24, 29; 25, 22; 27, 4; 27, 6; 27, 10; 27, 18; 27, 19; 28, 10; 30, 18; 30, 19; 31, 30; 32, 2; 33, 4; 33, 15; 33, 17; 33, 18; 34, 2; 34, 28; 36, 3; 36, 19; 36, 27; 38, 24; 38, 30; 38, 33; 38, 37; 39, 19; 39, 28; 39, 29; 39, 30; 39, 33; 40, 16; 41, 13; 44, 25; 46, 4; 47, 2; 47, 6; 48, 3; 49, 14; [3] 1, 47; 1, 57;

aşăzá → aşeza

aşezá : (c. 1563-1583 COD. VOR.2) : v. I : „1. stellen, 2. begründen" : „1. placer, 2. fonder" : (5x)
aşază *verb imp. 2 sg.* [2] 33, 33;
aşăzată *verb participiu fem. sg.* [2] 22, 18;
aşăză *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [4] 1, 46;
nu te aşăza *verb imp. 2 sg.* [2] 5, 1;
să aşaze *verb conjunctiv perfect 3 sg.* [2] 48, 10;

aşezáre : (1563 CORESI, PRAXIU 152) : s. f. : „Wache" : „poste" : (1x)
aşăzare *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 12, 12;

aşíjderea : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „ebenso" : „de la sorte" : (4x)
aşijderea *adv.* [1] 6, 7; [2] 16, 20; 24, 12; 49, 8;

aşteptá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „(er)warten, harren" : „attendre" : (10x)

aşteaptă *verb imp. 2 sg.* [2] 6, 20;
aşteaptă *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 7, 30; [3] 1, 60;
aştepta *verb indicativ imperfect 3 pl.* [3] 1, 7;
aştepta *verb indicativ imperfect 3 sg.* [1] 17, 17;
aşteptaţi *verb imp. 2 pl.* [2] 2, 7;
aşteptăm *verb indicativ prezent 1 pl.* [1] 12, 22;
să aştepţi *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 18, 22;
va aştepta *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 12, 19;
vor aştepta *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 8, 13;

aşteptáre : (c. 1573-1578 PS. SCH. 261) : s. f. : „Zuversicht" : „assurance" : (2x)
aşteptarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 17, 13;
aşteptării *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 40, 3;

aştérne : (1551-1553 ES) : v. III : „betten, ausbreiten" : „étendre" : (2x)
aşternură *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [4] 1, 17;
să te aşterni *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 4, 30;

aşternút : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Bettzeug" : „literie" : (2x)
aşternutul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 31, 21; 41, 28;

atínge : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „1. berühren, 2. treffen" : „1./2. toucher" : (5x)
s-au atins *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 18, 20;
să atinge *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 13, 1; 34, 27;
să atingea *verb indicativ imperfect 3 sg.* [1] 18, 16;
să va atinge *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 3, 1;

atít : (c. 1563-1583 COD. VOR.[2]) : adv./adj./pron. : „so viel" : „tant" : (6x)
atîta *adj. pron. nehot. fem. sg. nom./ac.* [1] 12, 20;
atîta *adj. pron. nehot. fem. pl. nom./ac.* [1] 14, 22;
atîta *adv.* [2] 3, 18; 11, 12; 13, 12;
atîta *pron. nehot. masc. sg. nom./ac.* [1] 13, 9;

atotîmpărát : (1688 BIBLIA) : s. m. : „Allkönig" : „toutempereur" : (1x)
Atotîmpăratul *subst. propriu masc. sg. nom./ac. art.* [2] 50, 18;

atotputérnic : (1581-1582 PO) : adj. : „allmächtig" : „toutpuissant" : (1x)
atotputêrnicul *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. art.* [1] 18, 15;

Atotţiitór : (1570 CORESI, LIT.) : adj./s. m. : „allbeherrschend" : „toutpuissant" : (4x)
Atotţiitoriul *subst. propriu masc. sg. nom./ac. art.* [2] 42, 23; 50, 16; 50, 20;
Atotţiitoriului *subst. propriu masc. sg. gen./dat. art.* [1] 7, 25;

atúnci : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „dann, damals" : „alors, lors" : (17x)
atuncea *adv. de timp* [1] 5, 1; 11, 9; 14, 15; 16, 25; 18, 17; [2] 11, 7; 18, 6; 18, 6; 24, 8; 28, 2; 48, 22; 50, 18; 50, 20; 50, 22; [3] 1, 14; [4] 1, 25; 1, 39;

aţîţá : (1581-1582 PO) : v. I : „1. Feuer anfachen, 2. erregen" : „1. enflammer, 2. inciter" : (11x)
am aţîţat *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [2] 51, 6;
aţîţa-se-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 16, 7; 28, 13;
aţîţatu-s-au *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 16, 7;
aţîţa-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 28, 8;
aţîţă *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 28, 12;
nu aţîţa *verb imp. 2 sg.* [2] 8, 13;
să aţîţă *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 9, 9;
să va aţîţa *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 28, 10; 28, 25;
va aţîţa *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 23, 21;

au : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv./conj : „1. oder, 2. denn" : „1. ou, 2. est-ce que" : (35x)
au *adv.* [1] 19, 14; [2] 14, 15; 16, 17; 18, 16; 35, 15; 38, 5; 42, 23; 46, 5; 47, 4; [4] 1, 28;
au *conjunctie coord.* [1] 12, 9; 12, 12; 12, 14; 13, 2; 13, 2; 13, 2; 13, 2; 13, 2; 13, 14; 14, 23; 14, 28; 14, 28; 14, 28; 14, 28; 17, 17; 17, 17; 17, 19; 17, 19; 17, 19; [2] 10, 30; 13, 9; 37, 2; 41, 7; 41, 7; 41, 7;

áur : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „1. Gold, 2. Geld" : „1. or, 2. monnaie" : (28x)
aur *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 13, 10; 15, 9; [2] 6, 32; 26, 20; 32, 6; 32, 7; 41, 15; 45, 11; 45, 12; 45, 14; 50, 10; 51, 36;
aurul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 3, 6; 7, 10; [2] 2, 5; 7, 19; 7, 20; 8, 3; 28, 27; 29, 14; 30, 14; 31, 5; 31, 6; 40, 27; 47, 19;
aurului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [2] 21, 23; 31, 8; 45, 13;

aústru : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Ostwind, Südwind" : „vent d'orient, vent de sud" : (1x)
austrul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 43, 19;

aúz : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Gehör" : „ouïe" : (4x)
auzul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 1, 9; [2] 5, 13; 42, 1;
auzurile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [2] 43, 29;

auzí : (1521 NEACŞU) : v. IV : „hören" : „ouïr, entendre" : (29x)
a auzi *verb infinitiv prezent* [1] 15, 15; [2] 6, 35;
au auzit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 11, 14;
au auzit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 16, 6; 17, 10; 19, 8;
aud *verb indicativ prezent 3 pl.* [2] 25, 12;
auzi *verb imp. 2 sg.* [2] 16, 25;
auzi *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 21, 17;
auzind *verb gerunziu* [1] 8, 16; 18, 1; [2] 19, 23; 25, 20; 48, 7;
auziră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [3] 1, 25; [4] 1, 33;
auzit *verb participiu sg. masc.* [2] 45, 5; 46, 20; 50, 19;
auzit *verb participiu sg. neutru* [2] 45, 11;
auzit-ai *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [2] 19, 9;
auziţi *verb imp. 2 pl.* [2] 3, 1; 23, 6;
să auzi *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 6, 37;
va auzi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 21, 16; 22, 29; 34, 26;
vei auzi *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [2] 11, 8; 29, 28;

auzíre : (c. 1573-1578 PS. SCH. 377) : s. f. : „Nachricht" : „nouvelle" : (1x)
auzire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 27, 15;

auzitór : (c. 1683-1686 MS. 45, 777/[1]) : s. m. : „Hörer" : „écouteur" : (1x)
auzitoriu *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 1, 6;

aveá : (1521 NEACŞU) : v. II (şi aux.) : „haben" : „avoir" : (42x)
a avea *verb infinitiv prezent* [1] 2, 13; 2, 16; 7, 11; 14, 29; [2] 16, 4; Prolog 2, 18;
ai *verb indicativ prezent 2 sg.* [1] 16, 13; [2] 7, 25; [4] 1, 41;
am avut *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [2] 34, 12; 51, 5;
are *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 1, 7; 8, 17; 15, 9; [2] 9, 16; 13, 8; 20, 5; 28, 4; 29, 31; 36, 27; [4] 1, 6;
au *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 3, 18; [2] 6, 7; Prolog 2, 26;
au avut *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 7, 5;
avea *verb indicativ imperfect 3 pl.* [1] 18, 12;
aveam *verb indicativ imperfect 1 pl.* [1] 5, 3;
avea-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 3, 13; [2] 19, 10;
avea-voiu *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [1] 8, 14;
avem *verb indicativ prezent 1 pl.* [1] 5, 14;
aveţi *verb indicativ prezent 2 pl.* [2] 51, 36;
avînd *verb gerunziu* [1] 8, 3; 16, 6; 16, 20; 19, 3; [3] 1, 60;
să aibă *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 8, 11; [2] Prolog 1, 5;
să aibi *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 22, 13;
să avem *verb conjunctiv prezent 1 pl.* [1] 12, 22;
vei avea *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [2] 13, 7;
vor avea *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 3, 10;

avére : (1581 CORESI, EV. 6) : s. f. : „Vermögen" : „fortune" : (7x)
avêre *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 30, 14;
averi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 5, 10; 10, 8;
averile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 5, 1; 14, 3; 14, 5; 37, 6;

avút : (c. 1563-1583 COD. VOR.[2]) : s. m. : „Reiche" : „riche" : (2x)
avutul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 10, 33;
cel mai avut *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 13, 2;

avuţie : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Reichtum" : „fortune" : (17x)
avuţie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 12; 8, 18; [2] 10, 34; 10, 34; 28, 11;
avuţiei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 18, 25; 24, 20; 31, 1;
avuţiia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 5, 8; 7, 9; 7, 14; 8, 5; [2] 10, 33; 11, 15; 13, 28; 14, 3; 30, 15;

azvîrlitór : (c. 1683-1686 MS. 45, 779/[2]) : adj. : „schleudernd, werfend" : „jeteur, lanceur" : (1x)
zvîrlitoare *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 5, 22;

B

babilonián : (c. 1665-1672 MS. 4389, 834/[2]) : s. m. : „Babylonier" : „ Babylonien" : (3x)
vavilonêni *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [4] 1, 3;
vavilonênii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [4] 1, 27; 1, 33;

baláur : (1480 DRHA II, 341 / în antr. Marco *Bălaur*) : s. m. : „Drache" : „dragon" : (7x)
bălaur *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [4] 1, 30; 1, 34;
bălauri *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 16, 10;
bălaurul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 25, 18; [4] 1, 31;
bălaurului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [4] 1, 31;
un bălaur *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [4] 1, 27;

báligă : (1649 MARD.) : s. f. : „Mist" : „fumier" : (2x)
balega *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 22, 2;
baliga *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 27, 4;

basm : (c. 1640 URECHE[2] 96) : s. f. : „Fabel" : „fable" : (1x)
basnu *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 20, 19;

ban : (1413 DERS) : s. m. : „Geld" : „argent" : (9x)
bani *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [2] 21, 9; 46, 22;
banii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [2] 29, 5; 29, 8; 33, 24; 34, 22; 40, 15; 40, 28;
banilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [2] 31, 3;

báte : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „1. schlagen, 2. kämpfen" : „1. battre, 2. combattre" : (4x)
bate-se-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 29, 16;
baţi *verb indicativ prezent 2 sg.* [1] 12, 22;
s-au bătut *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 16, 16;
va bate *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 12, 24;

batjocorí : (1559-1560 BRATU) : v. IV : „1. verspotten, verhöhnen, 2. beschimpfen" : „1. se moquer de, tourner en dérision, 2. insulter" : (6x)
a batjocori *verb infinitiv prezent* [2] 10, 26;
ar batjocori *verb cond.-opt. prezent 3 sg.* [2] 13, 15;
batjocurindu *verb gerunziu* [1] 11, 15;
nu batjocori *verb imp. 2 sg.* [2] 7, 12;
va batjocuri *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 4, 18;
vor batjocuri *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 20, 17;

batjocoríre : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. f. : „Spötterei" : „moquerie" : (1x)
batjocurirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 27, 29;

batjocoritór : (1563 CORESI, PRAXIU 214) : s. m. : „Spötter" : „moqueur" : (2x)
batjocoritoriului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [2] 8, 14;
batjocuritorilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [2] 35, 20;

batjócură : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Demütigung, Hohn" : „humiliation, raillerie" : (3x)
batgiocură *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 12, 25;
batjocură *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 17, 7;
batjocurile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 17, 7;

batjocurí → batjocori

batjocuríre → batjocorire

batjocuritór → batjocoritor

băgá : (1521 NEACŞU) : v. I : „hineintun, -stecken" : „mettre dans, introduire" : (11x)
au băgat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 48, 19;
bagă *verb imp. 2 sg.* [2] 6, 26;
băga *verb indicativ imperfect 3 pl.* [4] 1, 16;
băgaţi *verb imp. 2 pl.* [1] 6, 2; [2] 33, 22;
băgă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 45, 5; [4] 1, 49;
nebăgînd *verb gerunziu* [1] 14, 30;
nu băga *verb imp. 2 sg.* [2] 11, 29; 28, 7;
să bage *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 46, 11;

băgáre : (1660 STAICU 168b, *ap.* TIKTIN) : s. f. : „Einführung" : „introduction, insertion" : (1x)

băgarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 41, 28;

bălmăjitór : (1688 BIBLIA) : s. m. : „Prahler" : „vantard" : (1x)
cel bălmăjîtoriu *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 20, 6;

bănuí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „verdächtigen" : „soupçonner" : (1x)
vei bănui *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [2] 9, 16;

bărbát : (1262 DRĂGANU / în top. Terra *Barbata*) : adj./s. m. : „1. Mann, 2. tapfer" : „1. homme, 2. courageux" : (74x)
bărbat *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 2; [2] 4, 2; 4, 10; 11, 2; 22, 5; 23, 29; 23, 30; 27, 7; 37, 22; 41, 27; 45, 1; 49, 17;
bărbată *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 26, 2;
bărbate *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 28, 16;
bărbatul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 18, 21; [2] 9, 23; 10, 28; 11, 28; 12, 18; 13, 18; 14, 1; 14, 3; 14, 21; 16, 24; 21, 25; 22, 4; 23, 10; 23, 30; 25, 2; 25, 20; 25, 22; 25, 26; 26, 1; 26, 2; 26, 15; 26, 22; 27, 31; 29, 17; 32, 19; 33, 2; 34, 1; 36, 21; 36, 23; 37, 15; 37, 26; 37, 27; 40, 25; 40, 32; 40, 33; 42, 15; [3] 1, 27; 1, 63;
bărbatului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [2] 17, 16; 25, 24; 30, 21; 35, 6; 37, 18; 37, 28; 42, 20; [3] 1, 8;
bărbaţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [2] 9, 21; 15, 7; 15, 8; 26, 22; 29, 21; 44, 3; 44, 7; Prolog 1, 3; [4] 1, 24;
bărbaţi *subst. comun masc. pl. voc. neart.* [2] 41, 11;
bărbaţii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [2] 44, 1; 44, 10; Prolog 1, 5;
bărbaţilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [2] 39, 2;

bărbăţíe : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Courage" : „courage" : (1x)
bărbăţiia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 8, 8;

bătáie : (1563 CORESI, PRAXIU 379) : s. f. : „Schlacht, Prügel" : „volée, raclée" : (6x)
bătaia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 26, 7;
bătaie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 40, 11;
bătăi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 23, 2; 23, 9;
bătăile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 22, 6; 39, 34;

bătrín : (1399 DOR) : adj./s. : „1. alt, 2. Erb-, Stammgut, 3. Oberst" : „1. vieux, 2. patrimoine, 3. chef" : (26x)
ale bătrînului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 2, 10;
bătrîni *subst. comun masc. pl. gen./dat. neart.* [3] 1, 62;
bătrîni *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [3] 1, 6; 1, 9; 1, 16; 1, 19; 1, 24; 1, 27; 1, 33;
bătrînii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [3] 1, 35;
bătrînilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [2] 6, 36; 7, 15; 25, 8;
bătrînul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 25, 4;
bătrînului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [2] 25, 22;
cei bătrîni *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 8, 11; [2] 25, 6; [3] 1, 18; 1, 26; 1, 50;
celor bătrîni *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [2] 8, 11; 25, 7;
celui bătrîn *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [2] 42, 10;
mai bătrîn *adj. calificativ gradul comparativ masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 32, 4;
mai bătrîni *adj. calificativ gradul comparativ masc. pl. nom./ac. neart.* [3] 1, 6;
neşte mai bătrîni *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [3] 1, 41;

bătrînéţe : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Alter" : „vieillesse" : (11x)
bătrînéţe *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 41, 4;
bătrînéţe *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 3, 11; 46, 12;
bătrînéţele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 3, 17; 4, 8; 4, 16; [2] 8, 7; 25, 5; 30, 24;
bătrînéţelor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [1] 4, 9; [3] 1, 50;

bătút : (1587 DIR) : adj. : „getrieben" : „battu" : (3x)
bătut *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 30, 13;
bătut *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 50, 10;
bătute *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 50, 18;

bea : (1418 DLRV) : v. II : „trinken" : „boire" : (10x)
au băut *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 50, 17;
băură *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [4] 1, 19;
bea *verb indicativ prezent 3 sg.* [4] 1, 7; 1, 29;
bîndu-se *verb gerunziu* [2] 31, 33; 31, 34;
va bea *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 26, 13;
vei bea *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [2] 9, 13; 31, 31;
vor bea *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 24, 23;

beséreca → biserică

beţíe : (c. 1563-1583 COD. VOR.[2]) : s. f. : „Trunkenheit" : „ivresse" : (2x)
beţie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 14, 23;
beţiia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 31, 35;

beţív : (1551-1553 ES) : adj. : „trunksüchtig" : „ivrogne" : (2x)
beţiv *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 19, 1;
beţivă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 26, 9;

bézná : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „tiefe Finsternis, Abgrund" : „ténèbre, abîme" : (1x)
bezna *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 24, 30;

bici : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. n. : „Geissel" : „fouet" : (3x)
bicele *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [2] 30, 1;
biciul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 23, 10;
biciului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [2] 28, 18;

bíne : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv./s. : „1. gut, 2. Gut" : „1. bien, 2. le bien" : (44x)
bine *adv. de mod poz.* [1] 5, 21; 7, 22; 7, 22; 9, 10; 11, 14; 16, 2; 16, 24; [2] 1, 11; 9, 5; 15, 1; 25, 2; 26, 20; 29, 26; 39, 17; 41, 20; 44, 15; 46, 13; Prolog 1, 5; Prolog 1, 5;
bine *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 3, 5; 11, 6; 19, 13; [2] 6, 6; 7, 14; 11, 13; 12, 1; 12, 2; 12, 4; 14, 7; 14, 11; 14, 13; 42, 20;
binele *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 18, 7; 29, 19; 33, 16; 37, 21; 51, 24;
mai bine *adv. de mod comp.* [1] 14, 19; [2] 20, 1; 30, 13; 33,

26; 40, 31; 41, 18; [3] 1, 23;

binecălătorí : (1688 BIBLIA) : v. IV : „jdm. den Weg erleichtern" : „frayer le chemin de qn." : (1x)
să va binecălători *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 11, 16;

binecredinciós : (c. 1683-1686 MS. 45, 544/[1]) : adj./s. : „rechtgläubig" : „biencroyant" : (4x)
cei binecredincioşi *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [2] 11, 16;
cel binecredincios *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 13, 19;
celui binecredincios *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [2] 12, 4; 16, 15;

binecuviós : (c. 1683-1686 MS. 45, 293/[1]) : adj. : „anständig" : „décent" : (2x)
binecuvios *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 24, 16;
mai binecuvioasă *adj. calificativ gradul comparativ fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 29;

binecuvîntá : (1559-1560 BRATU) : v. I : „segnen" : „bénir" : (7x)
binecuvintează *verb imp. 2 sg.* [2] 43, 13;
binecuvîntară *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [3] 1, 61;
binecuvîntaţi *verb imp. 2 pl.* [2] 39, 18; 50, 24;
bine s-au cuvîntat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 14, 7;
cuvintează bine *verb imp. 2 sg.* [2] 32, 14;
voiu binecuvînta *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [2] 51, 17;

bineplăcút : (c. 1683-1686 MS. 45, 778/[2]) : adj. : „angenehm" : „agréable" : (1x)
bineplăcut *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 4, 10;

binevoí : (1551-1553 ES) : v. IV : „geniessen" : „aimer, être satisfait, jouir de" : (3x)
binevoiêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 34, 21; 37, 31;
să vor binevoi *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 39, 41;

binevreá : (c. 1683-1686 MS. 45, 21/[2]) : v. II : „zu jdm. Lust haben" : „aimer qn." : (1x)
binevrînd *verb gerunziu* [2] Prolog 1, 6;

biruí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „1. besiegen, 2. überwinden" : „1. gagner, 2. dépasser" : (12x)
a birui *verb infinitiv prezent* [1] 10, 2;
au biruit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 16, 10;
birui *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 18, 22;
biruia *verb indicativ imperfect 3 pl.* [1] 10, 11;
biruia *verb indicativ imperfect 3 sg.* [1] 17, 5;
biruiêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 14, 19; [2] 29, 1;
biruind *verb gerunziu* [1] 4, 2;
biruiţi *verb indicativ prezent 2 pl.* [1] 6, 2;
va birui *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 8, 2; 28, 24;
vor birui *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 3, 8;

biruínţă : (1642 CAZ. GOV. 195) : s. f. : „Sieg" : „victoire" : (7x)
biruinţa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 6, 3; [2] 17, 2; 24, 12;
biruinţă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 10, 12; 16, 13; [2] 9, 16;
biruinţe *subst. comun fem. pl. gen./dat. neart.* [1] 4, 2;

biruitór : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. m. : „1. siegreich, 2. Besieger" : „1. victorieux, 2. vainqueur" : (2x)
biruitori *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [2] 48, 13;
biruitorilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [2] 10, 15;

bisérică : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „1. Kirche, 2. Tempel" : „1. église, 2. temple" : (7x)
besêreca *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 3, 14; [2] 50, 1; 50, 7; [4] 1, 17; 1, 26;
besêrecă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 9, 8;
besêricii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 51, 19;

blagoródnie : (1652 ÎNDR.) : s. f. : „Adel" : „noblesse" : (1x)
blagorodnia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 8, 3;

blagoslovénie : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Segen" : „bénédiction" : (18x)
blagoslovenie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 3, 7; 34, 19; 46, 14;
blagosloveniei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 40, 30;
blagoslovenii *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 40, 19; 45, 1;
blagosloveniia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 15, 19; [2] 3, 8; 7, 34; 11, 22; 11, 22; 33, 20; 36, 16; 39, 27; 44, 26; 50, 23;
blagosloveniile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 44, 27; 47, 6;

blagosloví : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „segnen" : „bénir" : (5x)
au blagoslovit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 33, 12;
blagoslovêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 4, 14;
blagosloviţi *verb imp. 2 pl.* [2] 39, 42;
să blagoslovească *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [2] 45, 20;
vor blagoslovi-vor *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 31, 27;

blestém : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Fluch, Verwünschung" : „malédiction" : (2x)
blestême *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [2] 29, 9;
blestemul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 3, 8;

blestemá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „verfluchen, verwünschen" : „maudire" : (8x)
au blestemat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 33, 13;
blêstemă *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 21, 29; 21, 29;
blestemînd *verb gerunziu* [2] 4, 6; 34, 26;
să blêsteme *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 4, 5;
să blêstemi *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 23, 17;
să se blêsteme *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 28, 14;

blestemát : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : adj. : „verflucht" : „maudit" : (4x)
blestemat *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 14, 8; [2] 3, 16;
blestemată *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 3, 13; 12, 11;

blid : (1486 DERS) : s. n. : „Gefäß" : „vaisseau" : (1x)
blid *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 31, 16;

blînd : (1519 DERS / în antr. *Blîndul*) : adj./s. : „barmherzig" : „clément" : (3x)
blîndă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 13,

30; 26, 4;
cei blînzi *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [2] 10, 15;

blîndéţe : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Milde" : „clémence" : (5x)
blîndêţe *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 12, 18; [2] 3, 17; 10, 31; 36, 23;
blîndêţele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 2, 19;

boálă : (1551-1553 ES) : s. f. : „Krankheit" : „maladie" : (6x)
boala *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 10, 10; 31, 2; 31, 26; 38, 9;
boală *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 18, 19; 30, 16;

bogát : (1459 DRHA II, 116 / în top. *Bogata*) : adj./s. : „reich, Reiche" : „riche" : (17x)
a bogatului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [2] 26, 4;
bogat *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 8, 2;
bogat foarte *adj. calificativ gradul superlativ masc. sg. nom./ac. neart.* [3] 1, 4;
bogatul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 10, 25; 13, 4; 13, 23; 13, 24; 13, 26; 25, 4; 30, 13; 31, 3; 31, 8;
bogaţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [2] 44, 7;
bogaţilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [2] 13, 21;
cel bogat *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 13, 22;
celui bogat *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [2] 13, 20;
mai bogat *adj. calificativ gradul comparativ masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 8, 5;

bogăţíe : (c. 1573-1578 PS. SCH. 393) : s. f. : „Reichtum" : „richesse" : (1x)
bogăţiia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 21, 5;

boiér : (1392 DRHA I, 3) : s. m. : „Bojar, Adliger" : „boyard, noble" : (4x)
boiêri *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [2] 41, 22; 46, 16;
boiêrii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [2] 33, 22; 46, 21;
boiêrilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [2] 36, 9;

bold : (1517 BGL / în antr. *Boldiş*) : s. n. : „Nadel" : „aiguille" : (1x)
boldului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [2] 38, 27;

bolí : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : v. IV : „krank sein" : „être malade" : (2x)
boliia *verb indicativ imperfect 3 sg.* [1] 17, 8;
vei boli *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [2] 18, 21;

bolnáv : (1551-1553 ES) : adj./s. : „krank, Kranker" : „malade" : (2x)
bólnav *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 17, 8;
bólnav *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 7, 37;

bou : (1235 DRĂGANU / în top. *Bool*) : s. m. : „Ochse" : „bœuf" : (2x)
boi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [2] 26, 8;
boii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [2] 38, 28;

braţ : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Arm" : „bras" : (7x)
braţelor *subst. comun neutru pl. gen./dat. art.* [2] 7, 33;
braţul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 5, 17; [2] 21, 23; 36, 5; 38, 39;
braţului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [1] 11, 22; 16, 16;

brázdă : (c. 1573-1578 PS. SCH. 192) : s. f. : „Furche" : „sillon" : (2x)
brazda *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 38, 29;
brazdele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 7, 3;

brăţáră : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Armband" : „bracelet" : (1x)
brăţarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 21, 23;

broáscă : (1528 DOR) : s. f. : „Frosch" : „grenouille" : (1x)
broaşte *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 19, 10;

brúmă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Reif" : „gelée blanche" : (3x)
bruma *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 5, 15; [2] 43, 23;
o brumă *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 16, 29;

bucátă : (1425 BGL) : s. f. : „Speise" : „plat" : (3x)
bucate *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 30, 17;
bucatele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [4] 1, 14; 1, 17;

bucurá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „sich freuen" : „se réjouir" : (11x)
bucura-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 1, 10; 8, 8; 16, 1;
nu te bucura *verb imp. 2 sg.* [2] 16, 2;
[nu] te bucura *verb imp. 2 sg.* [2] 16, 2;
s-au bucurat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 30, 5;
să bucură *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 1, 13; [2] 37, 4;
să va bucura *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 30, 3;
se bucura *verb indicativ imperfect 3 pl.* [1] 13, 3;
se va bucura *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 23, 3;
vă bucuraţi *verb indicativ prezent 2 pl.* [1] 6, 21;

bucuríe : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Freude" : „joie" : (11x)
bucurie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 8, 17; [2] 1, 10; 6, 5; 18, 31; 42, 16;
bucuriei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 1, 9; 6, 33; 15, 6;
bucuriia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 30, 15; 30, 21; 31, 33;

bufnít : (c. 1683-1686 MS. 45, 788/[2]) : adj. : „angsterfüllt" : „terrifié" : (1x)
buhniţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 17, 9;

buhní → bufni

bun : (1211 DRĂGANU / în antr. *Buna*) : adj./s. : „1. gut, 2. Gute, Wohlfahrt" : „1. bon, 2. bonheur" : (108x)
bun *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 8, 16; 8, 20; 8, 20; 15, 1; 15, 17; [2] 14, 5; 29, 17; 35, 7; 35, 9; 37, 15;
bun *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 5, 21; 6, 16; 17, 19; [2] 35, 5; 37, 13; 38, 11; 45, 21; 41, 14; 51, 29; Prolog 2, 16;
buna *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* [1] 10, 12;
bună *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 3, 15; 6, 26; 8, 1; 8, 18; 12, 19; 13, 11; 16, 11; [2] 4, 20; 7, 20; 7, 22; 10, 5; 13, 28; 14, 3; 15, 10; 18, 22; 24, 17; 26, 3; 26, 3; 26, 4; 32, 3; 37, 9; 38, 26; 41, 3; 42, 8; 44,

11; 45, 9; 49, 4; 50, 18; Prolog 1, 4; [3] 1, 15;
bune *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 2, 6; 12, 21; 13, 7; 15, 19;
bune *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. gen./dat. neart.* [2] 26, 18;
bune *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. nom./ac. neart.* [2] 39, 40;
bune *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [2] 2, 9; 12, 3; 12, 20; 13, 9; 13, 29; 15, 15; 17, 6;
bune foarte *adj. calificativ gradul superlativ neutru pl. nom./ac. neart.* [2] 39, 20;
bunele *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [2] 39, 5;
bunele *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. art.* [2] 6, 6;
bunelor *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. gen./dat. art.* [1] 3, 15;
buni *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. gen./dat. neart.* [2] 27, 30; 43, 39;
buni *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [2] 23, 14; 28, 24; 39, 33;
bunului *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. gen./dat. art.* [2] 12, 2; 27, 11; 33, 17;
cea bună *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* [2] 14, 14; 18, 17; 36, 10;
cei bune *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. gen./dat. art.* [2] 41, 16;
cei buni *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [2] 39, 30;
ceii bune *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. gen./dat. art.* [2] 14, 14; 26, 1;
cel bun *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. art.* [2] 41, 16;
cêle bune *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 4, 12; 7, 12; 10, 8; [2] 6, 20; 11, 25; 11, 31; 13, 30; 39, 30; 42, 33;
celor buni *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 8, 10;
celui bun *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. gen./dat. art.* [2] 11, 22;
celui bun *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [2] 12, 8;
mai bun *adj. calificativ gradul comparativ masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 13, 3; [2] 16, 4; 19, 20; 23, 34;
mai bun *adj. calificativ gradul comparativ neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 18, 16; 18, 17;
mai bună *adj. calificativ gradul comparativ fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 4, 1; [2] 29, 25; 30, 14; 30, 15; 30, 16; 36, 18; 36, 21; 42, 20;
mai bunu *adj. calificativ gradul comparativ masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 10, 30; 20, 31;

bunăcuviínţă : (c. 1683-1686 MS. 45, 519/[1]) : s. f. : „Wohlanständigkeit" : „décence" : (3x)
bunăcuviinţă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 13, 11; [2] 47, 11;
buneicuviinţe *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 5, 17;

bunăcuvîntáre : (1688 BIBLIA) : s. f. : „Segen" : „bénédiction" : (2x)
bunăcuvîntare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 37, 27; 50, 22;

bunătáte : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Güte" : „bonté" : (35x)
bunătate *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 1, 1; 4, 1; 5, 14; 7, 22;
bunătatea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 4, 1; 12, 22; [2] 45, 32;
bunătăţi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 14, 25; [2] 11, 23; 12, 8; 18, 15; 30, 17; 39, 33;
bunătăţii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 7, 26; [2] 31, 27;
bunătăţile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 8, 7; 13, 1; [2] 6, 12; 11, 15; 11, 17; 12, 6; 12, 9; 14, 4; 16, 30; 20, 16; 22, 25; 31, 12; 32, 14; 45, 34;
bunătăţilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [1] 18, 9; 18, 9; [2] 6, 16; 11, 25; 12, 1; 14, 25;

bunăvrére : (1673 DOS., PS. V. 53) : s. f. : „Güte" : „bienveillance" : (12x)
bunăvrêre *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 34, 20; 35, 16;
bunăvrêrea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 1, 24; 2, 17; 9, 15; 11, 16; 18, 31; 32, 15; 33, 14; 35, 3; 39, 23; 41, 7;

buruiánă : (1440 DRHD 360 / în top. lat. *Buryan*) : s. f. : „Unkraut" : „herbe" : (1x)
buruiana *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 40, 18;

búză : (1487 DRHA III, 313 / în antr. *Budzea*) : s. f. : „Lippe" : „lèvre" : (12x)
buze *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 39, 19; 51, 3;
buzele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 1, 6; [2] 1, 21; 12, 20; 21, 27; 22, 30; 23, 7; 31, 27; 50, 22;
buzile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 1, 26; 21, 18;

C

ca : (1521 NEACŞU) : adv./conj. : „1. wie, 2. damit, 3. ungefähr" : „1. comme, 2. afin que, 3. à-peu-près" : (331x)
ca *adv.* [1] 2, 2; 2, 3; 2, 4; 2, 4; 2, 6; 2, 16; 3, 6; 3, 6; 3, 7; 4, 15; 5, 9; 5, 9; 5, 10; 5, 11; 5, 13; 5, 15; 5, 15; 5, 15; 5, 15; 5, 21; 5, 23; 7, 10; 11, 11; 11, 11; 11, 23; 11, 23; 12, 8; 12, 19; 12, 24; 12, 25; 14, 4; 14, 15; 14, 16; 14, 17; 15, 6; 15, 19; 16, 3; 16, 9; 16, 11; 16, 18; 16, 19; 16, 22; 16, 23; 16, 26; 16, 28; 16, 29; 16, 29; 19, 3; 19, 9; 19, 9; [2] 3, 3; 3, 6; 3, 15; 4, 10; 4, 11; 4, 33; 6, 3; 6, 4; 6, 12; 6, 20; 6, 23; 8, 1; 8, 2; 8, 14; 8, 15; 8, 16; 8, 21; 9, 9; 11, 30; 12, 13; 12, 23; 13, 15; 14, 17; 14, 18; 14, 23; 15, 2; 15, 2; 16, 6; 17, 14; 17, 16; 17, 16; 17, 22; 18, 9; 18, 13; 18, 23; 19, 10; 19, 12; 19, 13; 20, 14; 20, 15; 20, 29; 21, 2; 21, 4; 21, 9; 21, 14; 21, 14; 21, 15; 21, 18; 21, 20; 21, 21; 21, 23; 21, 23; 22, 7; 22, 8; 22, 13; 22, 18; 22, 26; 22, 30; 23, 2; 23, 3; 23, 20; 24, 3; 24, 14; 24, 14; 24, 15; 24, 15; 24, 16; 24, 16; 24, 17; 24, 17; 24, 18; 24, 18; 24, 19; 24, 20; 24, 26; 24, 26; 24, 27; 24, 27; 24, 28; 24, 28; 24, 31; 24, 31; 24, 34; 24, 35; 25, 19; 26, 8; 26, 11; 27, 8; 27, 11; 27, 19; 27, 20; 27, 29; 28, 19; 28, 26; 28, 26; 28, 29; 29, 4; 29, 7; 29, 20; 29, 23; 30, 1; 30, 4; 30, 11; 30, 12; 30, 19; 31, 18; 32, 1; 32, 9; 32, 17; 33, 2; 33, 4; 33, 5; 33, 6; 33, 14; 33, 19; 33, 20; 33, 20; 33, 24; 33, 32; 33, 35; 33, 36; 33, 36; 34, 2; 34, 5; 34, 24; 34, 24; 35, 23; 36, 23; 37, 9; 37, 16; 37, 19; 38, 5; 38, 11; 38, 14; 38, 16; 38, 24; 38, 30; 38, 32; 38, 40; 39, 15; 39, 16; 39, 17; 39, 17; 39, 22; 39, 27; 39, 27; 40, 7; 40, 7; 40, 8; 40, 15; 40, 15; 40, 19; 40, 30; 43, 16; 43, 21; 43, 21; 43, 23; 43, 25; 43, 26; 44, 9; 44, 9; 44, 23; 44, 23; 47, 2; 47, 3; 47, 3; 47, 15; 47, 19; 47, 19; 48, 1; 48, 1; 48, 22;

49, 2; 49, 2; 49, 13; 49, 16; 49, 16; 50, 3; 50, 6; 50, 6; 50, 7; 50, 7; 50, 8; 50, 8; 50, 9; 50, 9; 50, 10; 50, 11; 50, 11; 50, 14; 50, 14; 51, 20; Prolog 2, 13; [3] 1, 15; 1, 26; 1, 41; [4] 1, 39; 1, 47;

ca *conjuncţie subord.* [1] 1, 14; 2, 19; 4, 11; 6, 9; 6, 21; 8, 19; 9, 2; 9, 10; 10, 8; 10, 12; 11, 17; 12, 2; 12, 7; 12, 8; 12, 13; 12, 22; 13, 9; 13, 16; 14, 5; 14, 17; 14, 19; 18, 2; 18, 6; 18, 19; 19, 2; 19, 4; 19, 6; [2] 1, 27; 2, 3; 2, 7; 3, 1; 3, 7; 5, 2; 6, 3; 7, 6; 7, 7; 7, 34; 8, 2; 8, 13; 8, 14; 8, 18; 9, 3; 9, 4; 9, 5; 9, 6; 9, 11; 9, 17; 11, 33; 12, 5; 12, 14; 12, 15; 13, 11; 13, 13; 13, 13; 19, 21; 22, 25; 23, 16; 30, 10; 31, 19; 32, 3; 42, 3; 42, 13; 42, 16; 44, 18; 45, 33; 46, 2; 46, 9; 46, 13; 47, 14; 50, 23; 51, 14; 51, 24; Prolog 2, 30; Prolog 2, 33; [3] 1, 10; 1, 17; 1, 18; 1, 27; 1, 30; 1, 31; 1, 41; 1, 60; [4] 1, 23;

cal : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Pferd" : „cheval" : (4x)
cai *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [2] 48, 9;
caii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 19, 9;
calul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 30, 8; 33, 6;

cále : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „1. Weg, 2. Mittel, Weise" : „1. chemin, 2. moyen" : (35x)
cale *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 10, 17; 14, 3; 19, 7; [2] 8, 18; 15, 10; 21, 18; 33, 34; 33, 37;
calea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 5, 6; 5, 7; 18, 23; [2] 5, 11; 21, 11; 32, 21; 32, 22; 37, 9; 37, 19; 47, 27;
căile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 2, 16; 12, 24; [2] 2, 6; 2, 16; 6, 28; 11, 26; 14, 22; 16, 21; 17, 12; 17, 14; 23, 26; 33, 11; 33, 14; 39, 29; 48, 25; 49, 7; 49, 10;

canón : (1581 PRL) : s. n. : „Tamburin" : „tambourin" : (2x)
canonul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 40, 23;
un canon *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 19, 17;

cap : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Kopf, Haupt" : „tête" : (18x)
cap *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 25, 17;
capetele *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [2] 36, 9;
capul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 4, 7; 11, 1; 11, 14; 12, 24; 13, 10; 17, 17; 20, 10; 25, 17; 27, 26; 38, 3; 44, 26; [3] 1, 33; 1, 54;
capului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [1] 18, 24; [3] 1, 59; [4] 1, 43;

car : (c. 1573-1578 PS. SCH. 484) : s. n. : „Karren, Wagen" : „charrette" : (3x)
caru *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 48, 9;
carul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 49, 9;
carului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [2] 33, 5;

cáre : (înc. sec. XVI PS. H.) : pron. int.-rel./adj. : „wer, welcher" : „qui, lequel" : (158x)
a cărora *pron. int.-rel. fem. pl. gen./dat.* [1] 15, 5;
a căruia *pron. int.-rel. masc. sg. gen./dat.* [2] 45, 1;
ai căriia *pron. int.-rel. fem. sg. gen./dat.* [1] 5, 10;
ai cărora *pron. int.-rel. masc. pl. gen./dat.* [1] 12, 21;
al cărora *pron. int.-rel. masc. pl. gen./dat.* [1] 18, 1;
care *adj. pron. int.-rel. fem. sg. nom./ac.* [1] 16, 2; 18, 18; [2] 11, 18; 33, 37;
care *pron. int.-rel. fem. pl. nom./ac.* [1] 11, 5; 12, 12; 19, 20; [2] 11, 23; 12, 6; 48, 25; 52, 5; 53, 19; Prolog 1, 5;
care *pron. int.-rel. fem. sg. nom./ac.* [1] 2, 3; 3, 13; 11, 18; 15, 7; 19, 8; [2] 4, 24; 13, 28; 19, 21; 19, 22; 19, 27; 19, 27; 20, 9; 20, 10; 21, 13; 37, 21; 42, 28; [3] 1, 28;
care *pron. int.-rel. masc. pl. nom./ac.* [1] 18, 3; 17, 14;
care *pron. int.-rel. masc. sg. nom./ac.* [1] 3, 14; 7, 15; 11, 15; 16, 20; [2] 9, 16; 14, 1; 20, 4; 20, 4; 20, 5; 20, 5; 20, 21; 20, 22; 23, 23; 25, 11; 26, 22; 28, 20; 37, 15; 37, 16; 37, 25; 50, 29; Prolog 1, 4; [2] 23, 23;
care *pron. int.-rel. neutru pl. nom./ac.* [1] 18, 6; [2] 39, 34; 51, 5; Prolog 2, 19;
care *pron. int.-rel. neutru sg. nom./ac.* [1] 9, 8; 11, 17; 19, 17; [2] 11, 9; 50, 28;
carea *pron. int.-rel. fem. sg. nom./ac.* [1] 5, 10; 8, 5; [2] 10, 20; 10, 21; 10, 22; 10, 23; 15, 17; 24, 25; 25, 26; 37, 8; 42, 20; 49, 9;
carei *pron. int.-rel. masc. pl. nom./ac.* [1] 14, 17; 17, 2; [2] 36, 9;
carele *pron. int.-rel. fem. pl. nom./ac.* [1] 8, 8; 11, 16; 15, 8; [2] 45, 29; 46, 2; Prolog 2, 3; [3] 1, 43; [4] 1, 25;
carele *pron. int.-rel. masc. sg. nom./ac.* [1] 5, 3; 6, 3; 10, 4; 13, 3; [2] 14, 2; 14, 21; 14, 21; 21, 13; 24, 8; 25, 11; 25, 12; 28, 21; 31, 8; 31, 8; 36, 11; 38, 30; 38, 38; 39, 23; 44, 20; 47, 26; 47, 27; 48, 2; 48, 12; 49, 9; 50, 1; 50, 30; Prolog 1, 3; [3] 1, 36;
carele *pron. int.-rel. neutru pl. nom./ac.* [3] 1, 52;
carele *pron. int.-rel. neutru sg. nom./ac.* [1] 12, 7; 12, 20; 14, 7; 15, 8; 16, 14; [2] 16, 22; [3] 1, 46; [4] 1, 41; 1, 44;
carii *pron. int.-rel. masc. pl. nom./ac.* [1] 12, 27; 13, 1; 13, 10; 15, 15; 16, 26; 17, 14; 18, 4; 19, 3; [2] 16, 8; 16, 9; 25, 2; 41, 8; 41, 11; 44, 9; 49, 14; Prolog 2, 2; [3] 1, 6; 1, 6;
căriia *pron. int.-rel. fem. sg. gen./dat.* [2] 20, 9; [3] 1, 2;
cărora *pron. int.-rel. masc. pl. gen./dat.* [1] 10, 7; 11, 20; [2] 44, 9; 44, 10;
căruia *pron. int.-rel. masc. sg. gen./dat.* [1] 12, 13; [2] 14, 2; 47, 14; [3] 1, 44; [4] 1, 3;

cárne : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Fleisch" : „viande" : (3x)
carne *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 2;
carnea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 38, 34;
cărnii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 23, 21;

cárte : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „1. Buch, 2. Schriftstück" : „1. livre, 2. document, lettre" : (8x)
a cărţi *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [2] Prolog 2, 10;
a cărţi *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] Prolog 1, 5;
carte *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] Prolog 2, 30;
cartea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 24, 25; 50, 29; Prolog 1, 4; Prolog 2, 33;
cărţi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] Prolog 2, 25;

cásă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Haus" : „maison" : (37x)
casa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 8, 16; [2] 1, 14; 4, 33; 11, 29; 14, 25; 21, 5; 21, 9; 21, 20; 23, 10; 23, 12; 27, 3; 29, 24; 29, 30; 50, 21; 51, 31; [3] 1, 4; 1, 7; [4] 1, 13; 1, 36;
casă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 9, 10; 21, 24; 21, 25; 29, 27; 29, 27; 37, 14; 47, 14; 49, 14; 50, 1; [3] 1, 25;
casele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 3, 8; 28, 15;
caselor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [2] 49, 15;
casii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 22, 17; 26, 18; 29, 31; 48, 17; 50, 5;

cáznă : (1446 BGL) : s. f. : „Qual" : „souffrance, peine" : (4x)
cazna *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 19, 4;
caznă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 16, 2;
cazne *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 33, 31;
caznele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 19, 12;

că : (1521 NEACŞU) : conj. : „dass" : „que" : (383x)
că *conjuncţie subord.* [1] 1, 3; 1, 4; 1, 5; 1, 6; 1, 6; 1, 9; 1, 14; 1, 15; 2, 1; 2, 5; 2, 11; 2, 15; 2, 18; 2, 20; 2, 21; 3, 4; 3, 11; 3, 13; 3, 14; 3, 15; 3, 17; 3, 19; 4, 1; 4, 4; 4, 6; 4, 8; 4, 12; 4, 14; 4, 17; 6, 6; 6, 7; 6, 10; 6, 14; 6, 15; 6, 17; 7, 5; 7, 11; 7, 15; 7, 16; 7, 17; 7, 18; 7, 21; 7, 22; 7, 24; 7, 25; 7, 26; 7, 28; 7, 29; 7, 30; 8, 4; 8, 8; 8, 10; 8, 17; 8, 18; 8, 21; 9, 5; 9, 6; 9, 6; 9, 11; 9, 13; 9, 14; 9, 15; 10, 8; 10, 12; 11, 5; 11, 10; 11, 11; 11, 13; 11, 15; 11, 17; 11, 18; 11, 22; 11, 25; 11, 25; 12, 1; 12, 3; 12, 10; 12, 10; 12, 11; 12, 12; 12, 13; 12, 13; 12, 16; 12, 18; 12, 19; 12, 19; 12, 20; 12, 24; 12, 26; 13, 1; 13, 3; 13, 5; 13, 6; 13, 7; 13, 9; 13, 16; 13, 16; 14, 2; 14, 4; 14, 6; 14, 7; 14, 9; 14, 10; 14, 12; 14, 13; 14, 14; 14, 15; 14, 19; 14, 23; 14, 27; 14, 28; 14, 29; 14, 31; 15, 2; 15, 2; 15, 3; 15, 4; 15, 7; 15, 12; 15, 13; 15, 13; 15, 15; 15, 16; 15, 16; 15, 17; 15, 18; 16, 4; 16, 5; 16, 7; 16, 8; 16, 9; 16, 10; 16, 11; 16, 12; 16, 13; 16, 16; 16, 17; 16, 17; 16, 18; 16, 18; 16, 21; 16, 22; 16, 24; 16, 26; 16, 27; 16, 28; 16, 29; 17, 1; 17, 2; 17, 3; 17, 4; 17, 8; 17, 9; 17, 10; 17, 12; 17, 15; 17, 17; 17, 18; 17, 20; 18, 4; 18, 8; 18, 9; 18, 12; 18, 13; 18, 14; 18, 19; 18, 21; 18, 21; 18, 23; 18, 24; 18, 25; 19, 2; 19, 3; 19, 4; 19, 6; 19, 9; 19, 10; 19, 12; 19, 13; 19, 13; 19, 13; 19, 17; 19, 18; 19, 21; [2] 1, 19; 1, 24; 2, 12; 2, 14; 2, 20; 3, 2; 3, 8; 3, 9; 3, 10; 3, 13; 3, 21; 3, 22; 3, 23; 3, 27; 4, 6; 4, 24; 4, 27; 5, 3; 5, 4; 5, 7; 5, 9; 5, 10; 5, 17; 6, 2; 6, 9; 6, 21; 6, 24; 6, 30; 6, 32; 7, 9; 7, 12; 7, 14; 7, 17; 7, 20; 7, 29; 7, 37; 8, 3; 8, 6; 8, 7; 8, 8; 8, 11; 8, 17; 8, 19; 8, 22; 8, 23; 9, 12; 9, 14; 9, 15; 9, 18; 10, 11; 11, 10; 11, 29; 11, 31; 11, 33; 12, 6; 12, 7; 12, 11; 12, 13; 12, 16; 13, 15; 13, 16; 14, 12; 14, 17; 15, 10; 15, 11; 15, 11; 15, 12; 15, 12; 15, 18; 16, 4; 16, 5; 16, 13; 16, 17; 16, 23; 17, 24; 18, 11; 19, 8; 19, 9; 19, 14; 20, 5; 20, 13; 20, 20; 21, 2; 22, 9; 22, 9; 22, 22; 22, 23; 22, 29; 23, 9; 23, 12; 23, 14; 23, 14; 23, 15; 23, 26; 23, 30; 23, 34; 24, 22; 24, 36; 27, 7; 27, 18; 27, 20; 28, 8; 28, 14; 28, 22; 29, 18; 29, 30; 30, 4; 30, 18; 30, 23; 31, 9; 31, 14; 31, 29; 32, 4; 32, 23; 33, 26; 33, 32; 33, 33; 34, 7; 34, 13; 35, 4; 35, 11; 35, 12; 36, 17; 36, 26; 37, 8; 37, 15; 37, 17; 37, 18; 37, 24; 37, 31; 37, 33; 38, 1; 38, 2; 38, 12; 38, 13; 38, 14; 38, 20; 38, 23; 39, 5; 39, 20; 39, 21; 39, 26; 39, 41; 41, 15; 41, 20; 42, 19; 42, 25; 43, 33; 43, 35; 43, 36; 43, 38; 43, 39; 45, 29; 45, 31; 46, 4; 46, 9; 46, 9; 46, 13; 47, 5; 47, 7; 48, 11; 48, 25; 49, 6; 49, 6; 49, 8; 49, 10; 49, 16; 50, 31; 51, 12; 51, 16; 51, 24; 51, 32; 51, 35; Prolog 2, 4; Prolog 2, 21; Prolog 2, 27; Prolog 2, 31; [3] 1, 6; 1, 6; 1, 11; 1, 11; 1, 12; 1, 15; 1, 18; 1, 20; 1, 22; 1, 31; 1, 42; 1, 49; 1, 50; 1, 55; 1, 60; 1, 62; [4] 1, 10; 1, 24; 1, 28; 1, 29; 1, 37; 1, 45;

căci : (1551-1553 ES) : conj. : „1. denn, 2. warum" : „1. car, 2. pourquoi" : (93x)
căci *conjunctie subord.* [1] 1, 2; 1, 7; 1, 10; 1, 11; 1, 13; 1, 16; 2, 2; 2, 2; 2, 5; 2, 9; 2, 12; 2, 23; 3, 5; 3, 9; 4, 1; 4, 15; 4, 19; 5, 15; 5, 17; 6, 3; 6, 4; 6, 5; 6, 7; 6, 16; 6, 25; 7, 10; 7, 13; 10, 21; 11, 10; 11, 14; 11, 23; 11, 24; 11, 27; 12, 4; 13, 7; 14, 3; 14, 8; 14, 11; 14, 17; 14, 30; 15, 9; 15, 9; 15, 9; 15, 11; 16, 9; 18, 2; 18, 2; 19, 2; 19, 12; [2] 1, 29; 2, 5; 3, 19; 3, 23; 4, 18; 6, 18; 7, 18; 8, 10; 8, 12; 8, 21; 10, 9; 10, 13; 11, 4; 11, 21; 11, 26; 12, 7; 14, 16; 15, 9; 16, 18; 17, 24; 22, 10; 24, 34; 27, 21; 33, 35; 33, 36; 34, 14; 35, 10; 36, 4; 37, 24; 38, 24; 41, 10; 43, 39; 50, 31; 51, 2; [3] 1, 5; 1, 26; 1, 34; 1, 38; 1, 63; [4] 1, 5; 1, 6; 1, 10; 1, 16; 1, 30;

cădeá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. II : „1. fallen, stürzen, 2. münden, 3. nötig sein" : „1. tomber, 2. se jeter dans, 3. falloir" : (38x)
am căzut *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [1] 7, 3;
au căzut *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [2] 28, 19; 28, 19; 34, 7;
au căzut *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 14, 2;
cad *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 12, 2;
cădea-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 29, 22; 38, 15;
cădea-vor *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 28, 25;
căzînd *verb gerunziu* [1] 16, 11; 17, 16; [2] 13, 23; 29, 22;
căzură *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [2] 50, 20;
nu cădea *verb imp. 2 sg.* [2] 13, 13;
să cade *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 32, 4; 33, 33; Prolog 2, 4;
să caz *verb conjunctiv prezent 1 sg.* [2] 22, 30; 23, 1; [3] 1, 23;
să cază *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 11, 21;
să cază *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 13, 16;
să cazi *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 1, 27; 25, 23; 28, 29; 29, 23;
să cădea *verb indicativ imperfect 3 sg.* [1] 16, 4;
să cădem *verb indicativ prezent 1 pl.* [2] 2, 19;
să cădeţi *verb conjunctiv prezent 2 pl.* [2] 2, 7;
se cade *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 10, 26;
va cădea *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 3, 25; 19, 1; 25, 21; 27, 27;
vei cădea *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [2] 8, 1; 9, 3;
voiu cădea *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [2] 23, 3;

cădére : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Fall, Unglück" : „tombée, échec, malheur" : (17x)
cădêre *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 4, 18; [2] 1, 19; 20, 8; 31, 6; 31, 34; 34, 18; 50, 4;
cădêrea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 10, 2; [2] 4, 25; 5, 15; 11, 30; 13, 16; 20, 18; 25, 10; 27, 30;
căderii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 4, 22;
cădêrii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 3, 30;

căí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „bereuen" : „se repentir" : (5x)
căindu-se *verb gerunziu* [1] 5, 3; 19, 2;
căindu-te *verb gerunziu* [2] 33, 24;
s-au căit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 48, 16;
să te căieşti *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 32, 20;

călătór : (1563 CORESI, PRAXIU 339) : s. m. : „Wanderer" : „voyageur" : (2x)
călătorilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [2] 42, 5;
călătoriul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 26, 13;

călătorí : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 89) : v. IV : „reisen, fahren" : „voyager" : (1x)
să călătorească *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 14, 1;

călătoríe : (1643 VARLAAM, C. 318a) : s. f. : „Reise" : „voyage" : (7x)
călătorie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 3, 3; 5, 11; 13, 19; 19, 5;
călătorii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 18, 3;
călătoriia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 10, 5;
călătoriile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 1, 5;

călcá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „(auf-, ein-, be-)treten" : „fouler" : (6x)
au călcat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 23, 30;
calcă *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 14, 28; [2] 10, 23;
calcă *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 19, 20;
călcînd *verb gerunziu* [1] 15, 7;
vor călca *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 16, 29;

călcáre : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Übertretung" : „rébellion" : (2x)
călcarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 14, 31; [2] 19, 26;

călcíi : (c. 1573-1578 PS. SCH. 172) : s. n. : „Ferse" : „talon" : (1x)
călcîiul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 12, 23;

căldáre : (1492 BGL / în top. *Căldăruşa*) : s. f. : „Kessel" : „chaudron" : (1x)
căldare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 13, 3;

căldărár : (1535 DERS) : s. m. : „Kesselschmied" : „chaudronnier" : (1x)
căldărariul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 38, 33;

călitúră : (c. 1683-1686 MS. 45, 812/2) : s. f. : „Stählung" : „acier trempé" : (1x)
călitura *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 31, 30;

cămără : (1431 DERS) : s. f. : „Kammer" : „chambre" : (1x)
cămările *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 29, 15;

cămín : (1583 DOR) : s. n. : „Kamin" : „cheminée" : (3x)
căminul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 38, 40; 43, 4;
căminului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [2] 38, 34;

căpiére : (1688 BIBLIA) : s. f. : „Drehkrankheit" : „tournis" : (1x)
căpiêrea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 31, 23;

căprioáră : (1337 SUCIU) : s. f. : „Reh" : „gazelle" : (1x)
căprioara *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 27, 20;

cărare : (1392 BGL / în top. *Cărarea*) : s. f. : „Pfad, Fussweg, Schritt" : „sentier, chemin, pas" : (9x)
cărare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 14, 3;
cărarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 5, 10;
cărări *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 6, 16; 10, 10; [2] 2, 13;
cărările *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 2, 15; 5, 7; 9, 18;
cărărilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [2] 6, 38;

cărbúne : (1429 DERS / în top. *Cărbuneşti*) : s. m. : „Kohle" : „charbon" : (2x)
cărbunii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [2] 8, 13; 11, 32;

cărturár : (1559-1560 BRATU) : s. m. : „Schriftgelehrter, Schreiber" : „scribe" : (2x)
cărturariului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [2] 10, 5; 38, 26;

cărturăríe : (c. 1683-1686 MS. 45, 822/1) : s. f. : „Weisheit" : „sagesse" (1x)
cărturăriei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 44, 5;

căruntéţe : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 92) : s. f. : „1. Ergrautsein, 2. Alter" : „1. canitie, 2. vieillesse" : (4x)
căruntêţe *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 2, 10;
căruntêţele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 4, 9; [2] 6, 19;
căruntêţelor *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 25, 6;

cătră → către

către : (înc. sec. XVI PS. H.) : prep. : „gegen, an" : „vers" : (90x)
cătră *prep.* [1] 1, 9; 1, 12; 1, 16; 3, 10; 4, 4; 5, 1; 6, 9; 6, 14; 16, 11; 16, 21; 16, 25; 18, 23; [2] 3, 9; 3, 17; 4, 4; 4, 13; 4, 20; 5, 8; 6, 14; 6, 14; 6, 36; 6, 38; 7, 25; 8, 14; 13, 3; 13, 20; 13, 20; 14, 27; 16, 20; 17, 19; 19, 10; 19, 10; 19, 24; 20, 2; 20, 22; 22, 5; 22, 13; 22, 28; 24, 21; 25, 21; 26, 24; 27, 9; 28, 20; 31, 6; 31, 15; 33, 12; 34, 18; 34, 18; 37, 8; 38, 10; 39, 6; 39, 24; 40, 8; 40, 11; 41, 22; 41, 22; 41, 24; 41, 25; 41, 26; 41, 26; 41, 26; 41, 27; 42, 10; 44, 18; 45, 4; 46, 16; 48, 10; 48, 22; 49, 4; 51, 26; 51, 31; Prolog 1, 5; [3] 1, 5; 1, 7; 1, 12; 1, 27; 1, 28; 1, 36; 1, 46; 1, 51; 1, 52; [4] 1, 1; 1, 28; 1, 35;
către *prep.* [1] 16, 28; 18, 7; [2] 3, 19; 13, 19; 13, 23; 18, 30; 37, 10;

cătúşă : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Handfessel" : „menottes" : (1x)
cătuşăle *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 21, 21;

căţúie : (sec. XV-XVI DERS) : s. f. : „Räucherpfanne" : „encensoir" : (1x)
căţie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 50, 9;

căutá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „1. suchen, 2. blicken, sehen, 3. trachten, streben" : „1. chercher, 2. regarder, 3. tâcher" : (23x)
a căuta *verb infinitiv prezent* [2] 7, 37; 33, 26;
am căutat *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [1] 8, 2;
au căutat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [2] 11, 13;
au căutat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 16, 30; 42, 22; 42, 25;
caută *verb imp. 2 sg.* [2] 36, 1;
caută *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 6, 12;
caută *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 6, 16; [2] 40, 32;
căuta *verb indicativ imperfect 3 sg.* [3] 1, 34;
căută *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [4] 1, 47;
căutînd *verb gerunziu* [2] 23, 26; 51, 10; [4] 1, 22;
nu căuta *verb imp. 2 sg.* [2] 42, 18;
să caute *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 12, 14; 16, 18;
va căuta *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 7, 10; 16, 20; 31, 16;
vei căuta *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [2] 33, 37;

căzní : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „sich (ab)quälen" : „(se) torturer" : (2x)
s-au căznit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 16, 1;
să căzniia *verb indicativ imperfect 3 pl.* [1] 16, 4;

căzút : (1563 CORESI, PRAXIU 70) : adj. : „gefallen, verwundet" : „tombé, blessé" : (3x)
căzute *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 49, 15;
căzuți *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 18, 23;
cel căzut *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. art.* [2] 41, 3;

ce : (1521 NEACȘU) : pron. int.-rel./adj. : „was, welches" : „que, quoi, qui" : (542x)
ce *adj. pron. int.-rel. fem. sg. nom./ac.* [1] 19, 14; [2] 13, 20; 13, 20;
ce *adj. pron. int.-rel. masc. sg. nom./ac.* [1] 9, 13; [3] 1, 53; 1, 58;
ce *adj. pron. int.-rel. neutru sg. nom./ac.* [1] 18, 8; [2] 2, 20; 7, 32; 12, 11; 14, 11; 27, 18; 36, 3; 36, 4; 39, 28; 41, 17; [3] 1, 62; [2] Prolog 1, 3;
ce *pron. int.-rel. nom./ac.* 524 x;

ceártă : (c. 1573-1578 PS. SCH. 168) : s. f. : „Zank" : „querelle" : (1x)
cearta *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 6, 10;

ceas : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „1. Stunde, 2. Uhr, 3. Ende" : „1. heure, 2. montre, 3. terme" : (4x)
ceas *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 11, 22; 12, 19;
ceasul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 18, 20;
ceasului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [2] 11, 27;

cédru : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Zeder" : „cédre" : (2x)
chedrului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [2] 50, 14;
un chedru *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 24, 14;

cel[1] : (1521 NEACȘU) : pron dem./adj. : „der" : „ce" : (430x)
a celor *pron. dem. masc. pl. dat./gen.* [1] 14, 31;
cea *adj. pron. dem. fem. sg. nom./ac.* [1] 18, 23;
cea *pron. dem. fem. sg. nom./ac.* [1] 18, 5; 19, 4; 19, 7; 19, 11;
cêea *adj. pron. dem. fem. sg. nom./ac.* [1] 8, 5; 16, 7; 16, 17; 17, 19; [2] 19, 10; 22, 4;
cêea *pron. dem. fem. sg. nom./ac.* [1] 9, 9; 11, 26; [2] Prolog 2, 14; 9, 4;
cei *adj. pron. dem. masc. pl. nom./ac.* [1] 11, 9;
cei *pron. dem. masc. pl. nom./ac.* [1] 2, 24; 3, 10; 4, 6; 4, 16; 6, 2; 6, 5; 6, 12; 6, 12; 6, 13; 7, 15; 10, 12; 10, 14; 12, 2; 12, 17; 12, 20; 12, 26; 14, 18; 15, 6; 16, 26; 19, 8; 19, 13; 19, 15; 19, 15; [2] 2, 16; 2, 17; 4, 12; 4, 13; 4, 15; 4, 15; 6, 7; 6, 17; 7, 36; 7, 36; 10, 24; 10, 21; 10, 23; 15, 19; 16, 26; 17, 18; 17, 18; 17, 21; 18, 14; 18, 14; 20, 16; 24, 23; 24, 23; 24, 24; 27, 30; 41, 25; 45, 24; 48, 11; 51, 12; Prolog 2, 6; 28, 19; 28, 25; 32, 15; 32, 17; 34, 17; 36, 8; 38, 31; 48, 27; [3] 1, 32; [4] 1, 45;
ceia *pron. dem. masc. pl. nom./ac.* [1] 1, 1; 3, 9; 6, 10; 10, 9; 12, 23; 15, 6; 15, 6; 16, 24; 17, 8; 18, 4; 19, 13; [2] 2, 9; 2, 7; 2, 8; 2, 16; 2, 17; 2, 18; 10, 2; 12, 17; 24, 21; 27, 9; 27, 10; 33, 21; 37, 10; 37, 27; 40, 16; 43, 29; 48, 11; 49, 10; 50, 28; Prolog 2, 4; [3] 1, 7; 1, 32; 1, 61;
ceiia *pron. dem. fem. sg. gen./dat.* [1] 17, 13;
cel *pron. dem. masc. sg. nom./ac.* [1] 1, 7; 1, 21; 3, 11; 6, 14; 6, 15; 7, 28; 12, 16; 12, 27; 13, 17; 14, 8; 14, 9; 14, 10; 14, 10; 14, 17; 15, 11; 15, 11; 15, 11; 15, 16; 16, 7; 16, 8; 16, 12; 16, 27; 17, 9; 18, 11; 18, 22; 18, 25; 19, 9; [2] 3, 3; 3, 3; 3, 3; 3, 4; 3, 5; 3, 5; 3, 6; 3, 16; 3, 16; 4, 5; 4, 6; 4, 13; 4, 14; 4, 16; 4, 16; 6, 15; 6, 18; 6, 20; 7, 12; 7, 12; 10, 4; 10, 12; 10, 13; 10, 24; 10, 27; 10, 30; 10, 32; 10, 32; 10, 34; 10, 24; 11, 17; 12, 3; 12, 3; 13, 15; 14, 4; 14, 5; 14, 6; 14, 20; 14, 22; 14, 24; 14, 25; 15, 1; 18, 28; 19, 1; 19, 2; 19, 4; 19, 5; 19, 5; 19, 20; 20, 2; 20, 3; 20, 7; 20, 7; 20, 28; 20, 28; 21, 7; 21, 7; 21, 9; 21, 9; 21, 12; 21, 30; 22, 2; 22, 7; 22, 7; 22, 7; 22, 20; 22, 20; 22, 21; 23, 6; 23, 9; 24, 24; 24, 26; 24, 28; 25, 11; 25, 11; 25, 12; 25, 13; 25, 13; 25, 14; 26, 8; 26, 8; 27, 1; 27, 16; 27, 22; 27, 27; 27, 27; 28, 1; 28, 17; 28, 20; 29, 17; 29, 19; 30, 1; 31, 5; 31, 5; 32, 15; 32, 16; 32, 16; 32, 24; 32, 24; 33, 1; 33, 2; 33, 20; 34, 2; 34, 13; 34, 20; 34, 22; 34, 23; 34, 24; 34, 24; 34, 27; 35, 1; 35, 15; 36, 8; 37, 7; 37, 12; 37, 25; 37, 34; 40, 5; 40, 5; 41, 2; 41, 2; 43, 6; 43, 13; 50, 30; [3] 1, 61;
cel *pron. dem. neutru sg. nom./ac.* [1] 1, 4;
cela *pron. dem. masc. sg. nom./ac.* [1] 9, 1; 13, 1; 13, 4; 13, 19; [2] 3, 25; 3, 30; 6, 5; 7, 31; 12, 18; 13, 1; 13, 1; 14, 8; 15, 1; 18, 1; 20, 25; 22, 8; 22, 29; 24, 27; 27, 21; 27, 28; 29, 1; 29, 1; 30, 2; 30, 3; 30, 18; 30, 19; 32, 4; 32, 14; 34, 2; 34, 10; 34, 14; 35, 1; 35, 2; 36, 24; 37, 10; 38, 15; 38, 26; 38, 27; 38, 46; 39, 6; 40, 4; 40, 20; 47, 9; 48, 5; 48, 6; 48, 8; 48, 9; 48, 10; 50, 4; 50, 24; 50, 25; [3] 1, 42; [4] 1, 6; 1, 9; 1, 15;
cela *pron. dem. neutru sg. nom./ac.* [1] 14, 1;
cêle *pron. dem. fem. pl. nom./ac.* [1] 2, 6; 4, 8; 4, 8; 4, 16; 7, 16; 9, 16; 9, 16; 9, 16; 10, 8; 11, 25; 11, 25; 12, 2; 12, 11; 12, 14; 12, 24; 12, 26; 13, 1; 13, 7; 15, 17; 17, 6; 19, 10; 19, 18; 19, 18; [2] 3, 21; 15, 11; 19, 22; 27, 9; 31, 18; 36, 14; 39, 1; 42, 21; 42, 23; 42, 26; 48, 22; 48, 27; Prolog 1, 3; 48, 28; [3] 1, 18;
cêlea *pron. dem. fem. pl. nom./ac.* [1] 2, 17; [2] Prolog 2, 12; Prolog 2, 20;
celor *pron. dem. fem. pl. dat./gen.* [1] 17, 19; 17, 19; [2] Prolog 1, 3;
celor *pron. dem. masc. pl. gen./dat.* [1] 1, 2; 2, 18; 5, 1; 5, 1; 8, 14; 9, 18; 10, 11; 10, 14; 10, 15; 14, 31; 16, 25; 19, 4; 19, 17; [2] 1, 8; 1, 16; 2, 15; 3, 6; 15, 13; 17, 2; 17, 23; 24, 36; 51, 3; 51, 5; Prolog 2, 34; 25, 12; 25, 16; 26, 3; 27, 12; 28, 9; 29, 4; 31, 7; 34, 13; 36, 15; 46, 2; 49, 4; Prolog 2, 5;
celor *pron. dem. neutru pl. gen./dat.* [1] 7, 18;
celora *pron. dem. masc. pl. dat./gen.* [1] 1, 2; 16, 4;
celui *pron. dem. masc. sg. gen./dat.* [1] 7, 1; 14, 15; 14, 17; 14, 19; 16, 21; 17, 21; [2] 1, 11; 3, 28; 4, 3; 4, 9; 10, 1; 22, 4; 22, 8; 28, 29; 33, 6; 33, 15; 34, 15; 38, 15; 39, 35; 47, 23; 49, 15; 51, 23;
celuia *pron. dem. masc. sg. gen./dat.* [1] 16, 24; [2] 10, 12;

cel[2] : (1521 NEACȘU) : art. dem.-adj. : „der" : „ce" : (57x)
cea *articol dem adj. fem. sg. nom./ac.* [1] 3, 3; 4, 3; 4, 19; 7, 11; 9, 6; 11, 23; 13, 14; 15, 4; 16, 3; 16, 17; 17, 16; [2] 1, 11; 7, 16; 12, 15; 13, 9; 14, 7; 20, 22; 26, 13; 27, 8; 29, 27; 30, 1; 30, 10; 34, 24; 40, 21; 50, 6; 51, 11; [3] 1, 25;
cei *articol dem adj. masc. pl. nom./ac.* [1] 1, 3; 5, 4; 6, 10; 12, 24; 14, 29; 15, 5; 17, 2; 17, 7; 17, 17; [2] 9, 19; 9, 20; 15, 5; 16, 8; 18, 29; 19, 2; 36, 17; 39, 29; 40, 12; Prolog 1, 5; [3] 1, 16; 1, 24; 1, 25; 1, 27; 1, 30;
cel *articol dem adj. masc. sg. nom./ac.* [1] 13, 18; 15, 8; 16, 25;

17, 19; [2] 6, 22; 12, 2; 12, 7; 13, 18; 16, 24; 17, 11; 22, 25; 24, 29; 27, 11; 31, 7; 32, 19; 34, 1; 41, 4; 50, 10;
cel *articol dem adj. neutru sg. nom./ac.* [1] 1, 4; 7, 3; 9, 15; 10, 19; 14, 17; [3] 1, 27;
cêle *articol dem adj. fem. pl. nom./ac.* [1] 2, 16; 3, 17; 4, 16; 8, 9; 15, 7; 15, 7; 16, 18; 17, 4; 17, 11; [2] 2, 3; 2, 10; 3, 24; 3, 30; 6, 30; 7, 38; 21, 1; 28, 6; 31, 14; 31, 17; 31, 25; 38, 22; 41, 5; 51, 19; [3] 1, 18; [4] 1, 25;
cêle *articol dem adj. neutru pl. nom./ac.* [1] 1, 5; 4, 6;
celor *articol dem adj. masc. pl. gen./dat.* [1] 3, 2; 5, 20; 17, 12; [2] 16, 5; 21, 10; 21, 21; 34, 20; 36, 14; 39, 1; 49, 11; [3] 1, 62;
celui *articol dem adj. masc. sg. gen./dat.* [2] 20, 13; 21, 18; 31, 35; 40, 34; 42, 10; 47, 18;

célălalt : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : pron. dem./adj. : „der andere" : „l'autre" : (5x)
ceialalţi *pron. dem. masc. pl. nom./ac.* [1] 2, 15;
celalalt *pron. dem. masc. sg. nom./ac.* [3] 1, 56;
cêlealalte *adj. pron. dem. fem. pl. nom./ac.* [1] 15, 18;
cêlealalte *pron. dem. fem. pl. nom./ac.* [2] Prolog 2, 25;
celoralalte *adj. pron. dem. fem. pl. gen./dat.* [2] Prolog 2, 10;

cenúşă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Asche" : „cendre" : (6x)
cenuşa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 10, 9;
cenuşă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 2, 3; 15, 10; [2] 17, 26; 40, 4; [4] 1, 17;

cer : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Himmel" : „ciel" : (23x)
ceriu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 16, 20; 18, 15; 18, 16; [2] 46, 20; 48, 23; [3] 1, 10; 1, 34;
ceriul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 16, 19; 16, 19; 43, 14; 48, 3; [4] 1, 6;
ceriului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [1] 13, 2; [2] 1, 3; 16, 19; 17, 26; 24, 5; 43, 1; 43, 10; 43, 11; 45, 19;
ceriuri *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 9, 9; 9, 16;

cerbíce : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Nacken" : „cou" : (3x)
cerbice *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 16, 12;
cerbicea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 33, 31; 51, 34;

cercá : (1581 PRL) : v. I : „1. suchen, 2. untersuchen, 3. versuchen" : „1. chercher, 2. examiner, 3. essayer" : (27x)
a cerca *verb infinitiv prezent* [2] 14, 16; 40, 29;
ai cercat *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [1] 11, 11;
am cercat *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [2] 24, 7; 51, 18;
au cercat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 9, 16;
cearcă *verb imp. 2 sg.* [2] 6, 29;
cearcă *verb indicativ prezent 3 pl.* [2] 4, 12; 33, 21; 51, 5; [4] 1, 45;
cearcă *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 32, 16;
cerca *verb indicativ imperfect 3 sg.* [1] 19, 16;
cerca-să-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 21, 19;
cercaţi *verb imp. 2 pl.* [1] 1, 1;
cerca-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 13, 15;
cerca-vor *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 2, 17;
cercă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 27, 1;
cercînd *verb gerunziu* [1] 8, 19; 13, 6;
nu cerca *verb imp. 2 sg.* [2] 3, 20;
să cercăm *verb conjunctiv prezent 1 pl.* [1] 2, 19;
va cerca *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 6, 3; [2] 2, 15; 12, 15; 33, 30;
vei cerca *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [2] 11, 7;

cercetá : (1559-1560 BRATU) : v. I : „prüfen" : „examiner" : (22x)
a cerceta *verb infinitiv prezent* [2] 51, 29;
am cercetat *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [1] 8, 2; [2] 51, 25;
au cercetat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 24, 29; 42, 24;
au cercetatu *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 47, 29;
cerceta-voiu *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [2] 51, 19;
cercetează *verb imp. 2 sg.* [2] 6, 29; 6, 39;
cercetează *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 13, 7; [2] 24, 36;
cercetează-te *verb imp. 2 sg.* [2] 18, 20;
cercetînd *verb gerunziu* [2] 44, 6; [3] 1, 13;
cercetîndu-se *verb gerunziu* [1] 12, 27;
necercetînd *verb gerunziu* [3] 1, 48;
nu cerceta *verb imp. 2 sg.* [2] 3, 20;
va cerceta *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 6, 3; [2] 1, 3; 39, 1; 39, 3;
voiu cerceta *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [1] 6, 23;

cercetáre : (c. 1563-1583 COD. VOR.[2]) : s. f. : „Untersuchung, Prüfung" : „recherche, examen, investigation" : (5x)
cercetare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 1, 9; 6, 8; 12, 21; [2] Prolog 1, 5;
cercetarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 4, 6;

cére : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „bitten, verlangen" : „demander" : (9x)
cêre *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 13, 19; [2] 28, 3;
cerşîndu-se *verb gerunziu* [1] 15, 8;
cerşut-au *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 19, 12;
nu cêre *verb imp. 2 sg.* [2] 7, 4; 7, 6;
să vor cêre *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 39, 21;
va cêre *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 20, 15; 31, 2;

cérere : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Verlangen, Bitte" : „sollicitation, demande" : (3x)
cêrere *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 31, 37; 40, 31;
cêrerea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 40, 34;

certá : (1559-1560 BRATU) : v. I : „strafen" : „punir" : (19x)
ai certat *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [1] 12, 14; 12, 20; 18, 8;
a să certa *verb infinitiv* [1] 16, 9;
ceartă *verb imp. 2 sg.* [2] 30, 12;
ceartă *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 14, 31; [2] 30, 2;
certat *verb participiu sg. masc.* [2] 42, 11;
certînd *verb gerunziu* [1] 12, 22; [2] 18, 13;
certîndu-se *verb gerunziu* [1] 3, 5; 18, 11; [2] 23, 9;
nu te certa *verb imp. 2 sg.* [2] 8, 4;
să ceartă *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 11, 17;
să va certa *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 21, 13; 38, 34;
să vor certa *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 6, 6;
vor certa *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 14, 30;

certáre : (1581 PRL) : s. f. : „Bestrafung" : „punition" : (11x)
certare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 33, 29;
certarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 2, 19; 3, 10; [2] 18, 14; 22, 6; 29, 31; 42, 7;
certări *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 11, 14;
certării *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 12, 26;
certările *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 9, 5;

o certare *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 18, 11;

cetáte : (1391 DRHB I, 37 / în top. *Czetate*) : s. f. : „Stadt" : „cité" : (25x)
cetate *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 24, 12; 36, 26; 36, 26; 42, 17; 50, 4;
cetatea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 9, 8; [2] 9, 23; 10, 3; 16, 5; 31, 28; 36, 12; 36, 12; 38, 42; 48, 19; 49, 7;
cetăţi *subst. comun fem. pl. gen./dat. neart.* [1] 10, 6;
cetăţi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 28, 15;
cetăţii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 7, 8; 9, 7; 10, 2; 26, 6; 40, 21;
cetăţilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [2] 9, 18; 23, 28; 46, 3;

cetí → citi

cetíre → citire

cevá : (1551-1553 ES) : pron. nehot. : „etwas, irgendwas" : „quelque chose" : (3x)
ceva *pron. nehot. sg. nom./ac.* [1] 11, 25; 11, 26;
cevaşi *pron. nehot. masc. sg. nom./ac.* [2] Prolog 2, 12;

chédru → cedru

cheltuí : (c. 1563-1583 COD. VOR.[2]) : v. IV : „ausgeben" : „dépenser" : (3x)
cheltuindu *verb gerunziu* [1] 13, 12;
ne-am cheltuit *verb indicativ perfect compus 1 pl.* [1] 5, 14;
să cheltuia *verb indicativ imperfect 3 pl.* [4] 1, 3;

cheltuiálă : (c. 1564 CORESI, CAZ. 42) : s. f. : „Ausgabe" : „dépense" : (1x)
cheltuiala *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [4] 1, 9;

chemá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „rufen" : „appeler" : (19x)
au chemat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 1, 16; [2] 48, 22;
au chemat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 2, 11; 46, 19; 47, 5;
chemară *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 11, 4;
chemat-am *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [1] 7, 7; [2] 51, 14;
chemat-au *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 46, 6;
chemat fiind *verb gerunziu 3 sg.* [2] 36, 11;
chemaţi-vă *verb imp. 2 pl.* [2] Prolog 2, 15;
chemă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 1, 52; [4] 1, 9;
chemînd *verb gerunziu* [1] 18, 8;
chiamă *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 13, 18;
s-au chemat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 11, 26;
să te chemi *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 5, 16;
va chema *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 13, 12; 13, 12;

chezáş : (1434 DERS) : s. m. : „Bürge" : „garant" : (2x)
chezaşului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [2] 29, 18; 29, 19;

chezăşíe : (1434 DRHD 309) : s. f. : „Bürgschaft" : „garantie" : (2x)
chezăşie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 29, 22;
chezăşiia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 29, 20;

chezăşuí : (1632 EUSTR. PRAV. 187) : v. IV : „verbürgen" : „garantir" : (3x)
chezăşui-se-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 29, 17;
să te chizăşuieşti *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 8, 16;
te vei chezăşui *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [2] 8, 16;

chiár : (c. 1564 CORESI, CAZ. 187) : adj./adv. : „1. rein, 2. wahrhaftig" : „1. pur, 2. vraiment" : (3x)
cel chiar *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. art.* [2] 7, 19;
chiară *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 19, 21;
chiar *adv.* [2] 46, 18;

chibzuiálă : (1581 CORESI, EV. 313) : s. f. : „Weisheit" : „sagesse" : (1x)
chibzuiala *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 13, 10;

chícă : (1575 DERS / în top. *Chica* Veveriţelor) : s. f. : „Kopfhaar" : „cheveux" : (1x)
chica *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [4] 1, 43;

chinovár : (1508 DLRV) : s. n. : „Zinnober" : „cinabre" : (1x)
chinovariu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 13, 14;

chinuí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „1. quälen, peinigen, plagen, 2. leiden" : „1. tourmenter, torturer, 2. souffrir" : (6x)
au chinuit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 19, 15; [2] 49, 8;
mă voiu chinui *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [2] 11, 24;
nu chinui *verb imp. 2 sg.* [2] 7, 21;
s-au chinuit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [2] 48, 22;
vei chinui *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [2] 33, 37;

chip : (1480 DERS) : s. n. : „1. Bild(nis), 2. Gestalt, Aussehen, 3. Mittel, Weg" : „1. image, 2. figure, 3. manière" : (39x)
chip *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 2, 23; 7, 26; 8, 21; 11, 12; 11, 18; 13, 16; 14, 15; 15, 4; 16, 1; 18, 8; [2] 2, 20; 7, 32; 12, 11; 14, 11; 27, 18; 36, 3; 36, 4; 39, 28; Prolog 1, 3; [3] 1, 30; 1, 62;
chipu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 15, 5;
chipul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 13, 13; 14, 17; 17, 21; 18, 1; 19, 20; [2] 17, 3;
chipuri *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 14, 30; [2] 23, 19; 25, 3; [4] 1, 6;
chipuri *subst. comun neutru pl. gen./dat. neart.* [1] 14, 27;
chipurile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 14, 11; 15, 15;
chipurilor *subst. comun neutru pl. gen./dat. art.* [1] 7, 19; 14, 12;
un chip *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 9, 10;
un chipu *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 14, 17;

chiparós : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 228) : s. m. : „Zypresse" : „cyprès" : (2x)
chiparosul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 50, 11;
un chiparos *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 24, 14;

chit : (c. 1564 CORESI, MOLIT. 196) : s. n. : „Leviathan, Wal" : „léviathan, baleine" : (1x)
chitoşilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [2] 43, 30;

chítos → chit

ci : (înc. sec. XVI PS. H.) : conj. : „sondern" : „mais, cependant" : (32x)
ce *conjunctie coord.* [1] 4, 9; 5, 14; 6, 23; 7, 6; 8, 17; 10, 13;

11, 20; 11, 21; 12, 8; 12, 10; 12, 15; 13, 2; 13, 10; 14, 22; 14, 24; 14, 31; 18, 20; 18, 22; 19, 14; [2] 13, 3; 24, 36; 33, 1; 33, 21; 37, 15; 38, 9; 38, 27; 44, 10; Prolog 1, 3; Prolog 2, 5; Prolog 2, 24; [3] 1, 57; [4] 1, 6;

cíne : (înc. sec. XVI PS. H.) : pron. int.-rel. : „der, wer" : „qui" : (60x)
al cui *pron. int.-rel. gen./dat.* [1] 8, 21; [2] 34, 26;
ale cui *pron. int.-rel. gen./dat.* [4] 1, 23;
cine *pron. int.-rel. nom./ac.* [1] 8, 6; 9, 13; 9, 16; 9, 17; 11, 17; 11, 22; 12, 12; 12, 12; 12, 12; 12, 12; 16, 21; [2] 1, 2; 1, 3; 1, 6; 1, 6; 2, 10; 2, 11; 2, 11; 5, 3; 6, 36; 10, 32; 10, 32; 12, 17; 13, 27; 16, 21; 16, 23; 16, 23; 17, 21; 18, 3; 18, 4; 19, 15; 22, 30; 23, 2; 23, 23; 25, 14; 28, 5; 31, 9; 31, 10; 31, 11; 34, 4; 34, 4; 34, 16; 34, 16; 34, 29; 36, 26; 37, 23; 42, 33; 43, 3; 43, 37; 43, 37; 46, 4; 48, 4; 51, 10; [3] 1, 39; [4] 1, 9;
cui *pron. int.-rel. gen./dat.* [2] 12, 1; 14, 5;

cinevá : (1551-1553 ES) : pron. nehot. : „jemand, einer" : „quelqu'un" : (5x)
cineva *pron. nehot. masc. sg. nom./ac.* [1] 8, 9; 12, 11; [2] 10, 27; 16, 17;
cuiva *pron. nehot. masc. sg. gen./dat.* [2] 24, 7;

cínste : (1474 DERS) : s. f. : „1. Ehre, 2. Furcht" : „1. honneur, 2. crainte" : (11x)
cinste *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 3, 15; 8, 11; 8, 18; 18, 3; [2] 10, 31;
cinstea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 2, 22; [2] 3, 10; [3] 1, 50;
cinstei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 29, 30;
cinstele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 38, 1;
cistii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 45, 15;

cinstí : (1551-1553 ES) : v. IV : „1. ehren, 2. anbeten" : „1. honorer, 2. adorer" : (14x)
au cinstit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 14, 15;
cinstêşte *verb imp. 2 sg.* [2] 3, 7; 7, 28; 38, 1;
cinstêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 3, 3; 3, 4;
cinstiia *verb indicativ imperfect 3 pl.* [1] 11, 16; [4] 1, 27;
cinstiia *verb indicativ imperfect 3 sg.* [4] 1, 4;
cinstiţi *verb imp. 2 pl.* [1] 6, 21;
cinsti-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 3, 6;
să cinsteascâ *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 14, 17;
să cinstiia *verb indicativ imperfect 3 pl.* [1] 14, 16;
să cinstiia *verb indicativ imperfect 3 sg.* [1] 14, 17;

cinstít : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „geehrt" : „honoré" : (7x)
cea mai cinstită *adj. calificativ gradul superlativ fem. sg. nom./ac. art.* [1] 18, 12;
cel cinstit *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. art.* [1] 14, 20;
cinstit *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 10, 24;
cinstită *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 10, 20; 10, 21;
cinstite *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 4, 8;
mai cinstit *adj. calificativ gradul comparativ masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 12, 7;

ciocán : (1489 DERS / în antr. *Ciocan*) : s. n. : „Hammer" : „marteau" : (1x)
ciocanului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [2] 38, 35;

cití : (1551-1553 ES) : v. IV : „lesen" : „lire" : (1x)
cetescu *verb indicativ prezent 3 pl.* [2] Prolog 2, 4;

citíre : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 102) : s. f. : „Lesen" : „lecture" : (2x)
cetire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] Prolog 2, 10;
cetirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] Prolog 2, 17;

ciur : (1508 DERS) : s. n. : „Sieb" : „tamis" : (1x)
ciurului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [2] 27, 4;

cízmă : (1508 DLRV) : s. f. : „Stiefel" : „botte" : (1x)
cizme *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 46, 22;

cĺine : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Hund" : „chien" : (1x)
cîine *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 13, 20;

cîlţi : (c. 1665-1672 MS. 4389, 103/[1]) : s. m. : „Werg" : „étoupe" : (1x)
cîlţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [2] 21, 10;

cîmp : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „1. Feld, Flur, 2. Ebene" : „1. champs, 2. plaine" : (3x)
cîmp *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 19, 7; [2] 24, 16; [4] 1, 40;

cînd : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „wann, als" : „quand, lorsque" : (38x)
cînd *adv. pron. inter./relat.* [1] 2, 2; 9, 9; 11, 10; 11, 14; 14, 17; 16, 5; 17, 10; 19, 16; [2] 2, 15; 4, 9; 7, 10; 8, 15; 8, 16; 12, 13; 12, 23; 13, 15; 16, 20; 17, 22; 18, 6; 18, 6; 21, 8; 21, 29; 22, 8; 33, 20; 34, 24; 34, 24; 38, 13; 38, 16; 40, 8; 44, 9; 46, 3; 50, 12; 50, 13; [3] 1, 8; 1, 14;
cîndu *adv. pron. inter./relat.* [1] 12, 18; [2] 44, 9; Prolog 2, 22;

cîndái : (1581 CORESI, EV. 4) : adv. : „vielleicht, etwa" : „peut-être" : (17x)
cîndai *adv.* [2] 7, 7; 8, 1; 8, 2; 9, 3; 9, 4; 9, 5; 9, 11; 11, 33; 12, 15; 19, 12; 19, 13; 23, 16; 28, 29; 30, 11; 37, 9; 42, 13; 42, 16;

cîntá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „singen" : „chanter" : (2x)
cîntă *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 9, 4;
cîntînd *verb gerunziu* [1] 18, 9;

cîntár : (1446 DERS) : s. n. : „Waage" : „balance" : (1x)
cîntarilor *subst. comun neutru pl. gen./dat. art.* [2] 42, 6;

cîntáre : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Gesang" : „chant" : (4x)
cîntare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 39, 18;
cîntarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 22, 6;
cîntări *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 39, 19; 47, 18;

cîntăréţ : (1649 MARD.) : s. m. : „Sänger" : „chanteur" : (5x)
cîntăreţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [2] 47, 10;
cîntăreţii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [2] 50, 21;
cîntăreţilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [2] 32, 6; 32, 7; 44, 6;

cîntec : (c. 1573-1578 PS. SCH. 264) : s. n. : „Lied" : „chanson" : (1x)
cîntecului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [1] 19, 17;

cîrciumár : (1464 DERS / în top. *Cîrciumari*) : s. m. : „Gastwirt" : „cabaretier" : (1x)
cîrciumariul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 26, 24;

cîrtí : (c. 1573-1578 PS. SCH. 180) : v. IV : „murren" : „grommeler" : (1x)
va cîrti *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 31, 28;

cîştíg : (c. 1564 CORESI, CAZ. 102) : s. n. : „Erwerb" : „acquisition" : (2x)
cîştig *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 51, 29;
cîştigul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 42, 6;

cîştigá : (1559-1560 BRATU) : v. I : „erwerben" : „acquérir" : (13x)
ai cîştigat *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [2] 33, 35;
am cîştegat *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [2] 51, 27;
am cîştigat *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [2] 24, 6; 51, 29;
au cîştigat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 6, 5; 29, 8;
cîştigaţi *verb imp. 2 pl.* [2] 51, 33;
cîştigă *verb imp. 2 sg.* [2] 6, 8;
cîştigă *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 20, 23; 36, 24;
cîştigi *verb indicativ prezent 2 sg.* [2] 6, 8;
cîştigînd *verb gerunziu* [2] Prolog 2, 11;
veţi cîştiga *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [2] 51, 36;

cîştigáre : (c. 1683-1686 MS. 45, 484) : s. f. : „Erwerb" : „acquisition" : (2x)
cîştigare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 8, 5;
cîştigărilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [2] 36, 14;

cît : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./adv./conj./pron. : „1. wieviel, 2. alles, die" : „1. combien, 2. tous ceux qui, ce que" : (32x)
a cîţi *pron. int.-rel. pl. dat./gen.* [2] 46, 14;
cît *adv. pron. inter./relat.* [1] 13, 3; 13, 4; 15, 19; [2] 3, 18; 6, 22; 10, 34; 10, 34; 17, 23; 41, 1; 43, 35; 46, 3; 47, 15; 48, 4; 50, 5;
cît *conjunctie subord.* [1] 5, 13; 6, 27; [2] Prolog 2, 7;
cîtă *adj. pron. int.-rel. fem. sg. nom./ac.* [1] 12, 21;
cîte *pron. int.-rel. fem. pl. nom./ac.* [1] 7, 21; 8, 6; [2] 20, 17; 40, 13; 41, 13; [4] 1, 7;
cîtu *adv. pron. inter./relat.* [2] 3, 16; 20, 1; 25, 6; 25, 7; 25, 13; 31, 21;
cîţi *pron. int.-rel. pl. nom./ac.* [2] 20, 17; 46, 14;

cîte : (c. 1563-1583 COD. VOR.[2]) : adv. : „je" : „par" : (4x)
cîte *adv.* [1] 12, 2; 12, 8; 12, 10;

cîteodátă : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 79) : adv. : „manchmal" : „parfois" : (2x)
cîteodată *adv. de timp* [1] 16, 18; 16, 19;

clădí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „(auf)bauen" : „construire" : (3x)
clădind *verb gerunziu* [2] 34, 25;
s-au clădit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [2] 48, 22;
va clădi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 4, 19;

clădíre : (c. 1665-1672 MS. 4389, 398/[1]) : s. f. : „Bau" : „construction" : (1x)
clădirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 22, 17;

clătí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „rühren, rücken" : „mouvoir" : (10x)
au clătit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 28, 15; 29, 20;
clătindu-se *verb gerunziu* [2] 13, 23; 26, 8;
clăti-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 12, 24;
s-au clătit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 48, 13;
să va clăti *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 4, 4;
să vor clăti *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 16, 19; 43, 18;
va clăti *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 13, 10;

clătiná : (1581 CORESI, EV. 145) : v. I : „schütteln" : „agiter, secouer" : (1x)
să clatenă *verb indicativ prezent 3 pl.* [2] 16, 20;

clătináre : (1589 ŞERBAN CORESI, PS. 81b) : s. f. : „Schwanken, Wackeln" : „secouement" : (1x)
clătinarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 27, 4;

clefăí : (c. 1683-1686 MS. 45, 812/[1]) : v. IV : „schmatzen" : „manger bruyamment" : (1x)
nu clefăi *verb imp. 2 sg.* [2] 31, 18;

clévetă : (c. 1563-1583 COD. VOR.[2]) : s. f. : „Verleumdung" : „médisance, calomnie" : (1x)
clevete *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 38, 19;

clevetí : (c. 1563-1583 COD. VOR.[2]) : v. IV : „verleumden" : „médire" : (1x)
au clevetit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 14, 2;

clevetitúră : (1688 BIBLIA) : s. f. : „Verleumdung" : „médisance, calomnie" : (1x)
clevetituri *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 1, 11;

clintí : (c. 1683-1686 MS. 45, 671/[1]) : v. IV : „bewegen, rühren" : „mouvoir" : (1x)
se va clinti *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 15, 4;

clipeálă : (c. 1665-1672 MS. 4389, 437/[2]) : s. f. : „Augenblick" : „clin d'oeil" : (1x)
o clipeală *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 18, 12;

clipí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „ blinzeln" : „cligner des yeux" : (2x)
clipêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 27, 22;

clópot : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m./n. : „Glöckchen" : „clochette" : (1x)
clopoţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [2] 45, 11;

coájă : (1439 DOR) : s. f. : „Rinde" : „écorce" : (1x)
coaja *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 13, 11;

coápsă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Schenkel, Hüfte" : „cuisse, hanche" : (1x)
coapsa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 19, 11;

coáse : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : v. III : „(ab)nähen" : „coudre" : (1x)
au cusut *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 50, 1;

coástă : (1463 DERS / în top. *Co(a)stă*) : s. f. : „Rippe" : „côte" : (3x)

coasta *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 42, 7;
coastă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 1, 25;
coastele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 30, 11;

coborî́ : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „herab-, hinabsteigen, herunterkommen" : „descendre" : (7x)
ai pogorît *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [2] 48, 6;
au pogorît *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 35, 15;
pogori *verb indicativ prezent 2 sg.* [1] 16, 13;
pogorîndu-se *verb gerunziu* [2] 50, 22;
pogorîtu-s-au *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 10, 14;
pogorî-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 22, 20;
să pogoară *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 11, 23;

coborî́re : (1581 PRL) : s. f. : „Abstieg" : „descente" : (2x)
pogorîre *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 46, 8;
pogorîrea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 43, 21;

coborî́t : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 127) : adj./s. m. : „absteigend" : „descendant" : (1x)
cel pogorît *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 10, 6;

cocolóş : (c. 1650 ANON. CAR.[2]) : s. n. : „Kugel" : „boule" : (1x)
cocoloş *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [4] 1, 31;

codí : (c. 1683-1686 MS. 45, 812/[2]) : v. IV : „zaudern" : „hésiter" : (1x)
nu te codi *verb imp. 2 sg.* [2] 32, 12;

coif : (1563 CORESI, PRAXIU 433) : s. n. : „Helm, Krug" : „casquette, cruche" : (1x)
coifu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 5, 19;

colţurát : (1688 BIBLIA) : adj. : „zackig, eckig" : „denté, anguleux" : (1x)
colţurată *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 11, 4;

comoáră : (1551-1553 ES) : s. f. : „Schatz" : „trésor" : (10x)
comoara *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 29, 14; 41, 17;
comoară *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 15; [2] 3, 3; 6, 15; 20, 30; 40, 20;
comoarăle *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 1, 22;
comori *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 41, 15;
comorîle *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 43, 16;

concení : (1673 DOS. PS. V. 93) : v. IV : „vernichten" : „anéantir" : (1x)
să conceniră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [2] 45, 25;

conceníre : (1682 DOS. VS., mart. 26b) : s. f. : „Vernichtung" : „néantissement" : (2x)
concenire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 40, 16;
concenirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 21, 10;

conoáşte → cunoaşte

contení : (1559-1560 BRATU) : v. IV : „aufhören" : „cesser" : (2x)
contenêşte *verb imp. 2 sg.* [2] 12, 5;
îşi contenêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 21, 12;

conteníre : (1581 PRL) : s. f. : „Enthaltsamkeit" : „continence" : (1x)
contenirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 18, 29;

copác : (1264 DRĂGANU / în top. *Kopach*) : s. m. : „Baum" : „arbre" : (4x)
copaci *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [3] 1, 53; 1, 58;
copaciu *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 14, 18;
un copaci *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 13, 11;

copíl : (1318 DLRV / în antr. *Copil*) : s. m. : „1. Kind, 2. Ast" : „1. enfant, 2. branche" : (9x)
copii *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [2] 23, 30; [4] 1, 24;
copiii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 18, 10; [4] 1, 19;
copil *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 8, 20; [2] 30, 11;
copililor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 4, 3;
copilul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 33, 30;
unor copii *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 12, 25;

copiláş : (c. 1665-1672 MS. 4389, 18/[2]) : s. m. : „Kind" : „enfant" : (1x)
unui copilaş *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [3] 1, 44;

copt : (1581-1582 PO) : adj. : „reif" : „mûr" : (1x)
copt *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 51, 20;

corábie : (1521 NEACŞU) : s. f. : „Schiff" : „bateau" : (2x)
corabiia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 5, 10; [2] 33, 2;

corn : (1436 DLRV / în top. *Cornul* lui Ujog) : s. n. : „Horn" : „corne" : (4x)
cornul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 47, 5; 47, 7; 47, 12; 49, 6;

cort : (1563 CORESI, PRAXIU 564) : s. n. : „Zelt" : „tente" : (7x)
cort *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 24, 11; 24, 18; 34, 18;
cortul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 14, 25; 24, 8;
cortului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [1] 9, 8;
corturi *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 11, 2;

cositór : (1649 MARD.) : s. n. : „Zinn" : „étain" : (1x)
cositoriul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 47, 19;

cóşniţă : (1570 CORESI, LIT.) : s. f. : „Handkorb" : „panier" : (1x)
coşniţă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 11, 30;

cot : (1332-1337 DRĂGANU / în antr. sau top. *Choth*) : s. n. : „Ellenbogen" : „coude" : (1x)
cotului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [2] 41, 24;

covîrşí : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 229) : v. IV : „überragen" : „dépasser" : (1x)
au covîrşit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 25, 14;
covîrşaşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 36, 22;

covîrşít : (c. 1683-1686 MS. 45, 778/[2]) : adj. : „übertroffen" : „dépassé" : (1x)
covîrşit *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 4, 4;

creángă : (1646 PRAV. MOLD. 62) : s. f. : „Zweig" : „rameau" : (1x)
crăngile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 14, 26;

créde : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „glauben" : „croire" : (17x)

cred *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 16, 26;
crêde *verb imp. 2 sg.* [2] 2, 6; 11, 20; 13, 14;
crêde *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 2, 14; 19, 4; 19, 14; 32, 24;
crêdeţi *verb imp. 2 pl.* [2] 2, 8;
crezu *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 1, 41;
crezu *verb indicativ prezent 1 sg.* [4] 1, 6;
îşi credu *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 14, 5;
necrezîndu *verb gerunziu* [1] 18, 13;
să crează *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 12, 2;
să crezi *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 12, 10; 32, 22; 32, 23;
să-ţi crezi *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 32, 23;

credinciós : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. : „glaubig, Gläubige" : „croyant" : (24x)
cea credincioasă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* [2] 34, 8;
cei credincioşi *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 3, 9; [2] 23, 14; 28, 24; 39, 33;
cel credincios *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 37, 15;
celor credincioşi *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [2] 1, 21; 27, 30; 43, 39;
credencioasă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 33, 3;
credincioasă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 31, 27;
credincioase *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 37, 26;
credincios *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 6, 15; 6, 16; 6, 17; 44, 21; 46, 18; 48, 25;
credincios *subst. comun masc. sg. gen./dat. neart.* [2] 27, 11;
credincios *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 12, 2; 33, 17;
credinciosului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [2] 11, 22;
credincioşi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [2] 1, 12;
mai credincios *adj. calificativ gradul comparativ masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 37, 17;

credínţă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Glaube" : „croyance" : (16x)
credinţa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 1, 22; 15, 15; 27, 16; 40, 14; 45, 5; 46, 18; 46, 18; 49, 4; 49, 12;
credinţă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 10, 12; [2] 1, 24; 22, 25; 37, 29; 41, 20;
credinţii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 3, 14; 14, 18;

créşte : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „wachsen" : „croître" : (5x)
crescîndu-se *verb gerunziu* [2] 43, 9;
crêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 39, 16;
să creşti *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 2, 3;
să va crêşte *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 28, 10;
vei crêşte *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [2] 11, 19;

créştet : (c. 1573-1578 PS. SCH. 202) : s. n. : „Scheitel" : „sommet" : (1x)
crêştetul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [4] 1, 43;

crezút : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „vertrauenswürdig" : „digne de confiance" : (1x)
crezute *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 37, 25;

crin : (1559-1560 BRATU) : s. m. : „Lilie" : „lis" : (2x)
crinii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [2] 50, 8;
crinul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 39, 17;

crívăţ : (1522 DERS / în top. Dealul *Crivăţului*) : s. n. : „Norden" : „nord" : (2x)
crivăţul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 43, 24;
crivăţului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [2] 43, 20;

crud : (1557 DERS / în antr. *Crudul*) : adj. : „roh, unreif" : „immature" : (1x)
crud *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 40, 5;

crug : (1620 MOXA) : s. n. : „Lauf" : „cours, course" : (2x)
crugul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 13, 2;
crugurile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 7, 19;

cruţá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „(ver)schonen" : „ménager" : (7x)
a cruţa *verb infinitiv prezent* [1] 12, 16;
au cruţat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 16, 9;
cruţezi *verb indicativ prezent 2 sg.* [1] 11, 27;
să cruţăm *verb conjunctiv prezent 1 pl.* [1] 2, 10;
să va cruţa *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 13, 15;
vă cruţaţi *verb imp. 2 pl.* [1] 1, 11;
vor cruţa *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 23, 2;

cruţáre : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Schonung" : „ménagement" : (1x)
cruţare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 12, 18;

cu : (1521 NEACŞU) : prep. : „mit" : „avec" : (525x)
cu *prep.* 525 x;

cúget : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „1. Gedanke, Sinn, 2. Gewissen" : „1. pensée, 2. raison, esprit" : (16x)
cuget *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 4, 15; 17, 12; [2] 22, 19; 29, 19;
cugetele *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [2] 3, 23; 32, 13;
cugetelor *subst. comun neutru pl. gen./dat. art.* [1] 2, 14;
cugetul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 4, 20; [2] 21, 12; 22, 17; 22, 18; 23, 2; 24, 30; 32, 19; 51, 26; [3] 1, 27;

cugetá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „denken" : „penser" : (16x)
a cugeta *verb infinitiv prezent* [1] 6, 15;
am cugetat *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [2] 39, 39; 51, 24;
au cugetat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 23, 28; 38, 46;
cugeta-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 21, 19;
cugetă *verb imp. 2 sg.* [2] 3, 21; 6, 39;
cugetă *verb indicativ prezent 3 pl.* [2] 27, 12;
cugetă *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 16, 24; 16, 24;
cugetînd *verb gerunziu* [2] 39, 15;
s-au cugetat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 42, 24;
să va cugeta *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 39, 9;
va cugeta *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 16, 21; 17, 25;

cugetáre : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Denken, Gedanke" : „pensée, méditation" : (2x)
cugetarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 42, 27;
cugetări *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 25, 9;

cuib : (1551-1553 ES) : s. n. : „Nest" : „nid" : (1x)

cuib *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 36, 27;

culcá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „schlafen legen" : „coucher" : (3x)
culca-se-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 25, 20;
culcă-te *verb imp. 2 sg.* [2] 32, 2;
să culcă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 1, 36;

culegătór : (c. 1650 ANON. CAR.[2]) : s. m. : „Erntearbeiter" : „moissonneur" : (1x)
culegătorilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [2] 33, 20;

culége : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „(auf)lesen" : „cueillir" : (2x)
aş culêge *verb cond.-opt. prezent 1 sg.* [2] 33, 20;
au cules *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 2, 22;

culés : (1581-1582 PO) : s. n. : „Lese" : „récolte" : (1x)
culesului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [2] 24, 28;

cum : (1521 NEACŞU) : adv./conj. : „wie" : „comme(nt)" : (19x)
cum *adv. pron. inter./relat.* [1] 5, 5; 6, 22; 11, 9; 11, 10; 11, 26; 13, 9; 16, 4; 19, 10; [2] 6, 18; 25, 5; 27, 19; 30, 4; 32, 9; 33, 21; 38, 11; 43, 21; 49, 13; [3] 1, 18;
cum *conjunctie subord.* [1] 12, 10;

cúmpănă : (1509 DERS) : s. f. : „1. Waage, 2. Gewicht" : „1. balance, 2. poids" : (8x)
cumpăna *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 8, 2;
cumpănă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 11, 21; [2] 16, 26; 21, 27; 28, 28; 42, 9;
cumpene *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 11, 23;
cumpenilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [2] 42, 6;

cumpănire : (c. 1665-1672 MS. 4389, 392/[2]) : s. f. : „Gewicht" : „poids" : (1x)
o cumpănire *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 26, 17;

cumpănitură : (c. 1683-1686 MS. 45, 291/[1]) : s. f. : „Gewicht" : „poids" : (1x)
cumpănitură *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 6, 16;

cumpără : (1551-1553 ES) : v. I : „kaufen" : „acheter" : (2x)
cumpără *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 37, 12;
cumpărînd *verb gerunziu* [2] 20, 11;

cumpărătoáre : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. f. : „Einkauf" : „achat" : (1x)
cumpărătoare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 27, 2;

cumplít : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „schrecklich" : „affreux" : (7x)
cea cumplită *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* [1] 5, 20;
cumplit *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 18, 15;
cumplit *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 12, 9;
cumplită *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 6, 5; 17, 19;
cumplite *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 19, 15;
cumplitelor *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac.* [1] 17, 19;

cumvá : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „irgendwie" : „d'une certaine manière, peut-être" : (5x)
cumva *adv.* [2] 7, 6; 42, 13; 42, 14; 42, 15; 42, 15;

cunoáşte : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „(er)kennen" : „(re)connaître" : (60x)
a conoaşte *verb infinitiv prezent* [1] 10, 8; [2] 25, 6;
a cunoaşte *verb infinitiv prezent* [2] 24, 29;
am conoscut *verb indicativ perfect compus 1 pl.* [2] 36, 4;
am conoscut *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [1] 7, 21;
am cunoscut *verb indicativ perfect compus 1 pl.* [1] 5, 7;
a să cunoaşte *verb infinitiv prezent* [1] 6, 13;
au conoscut *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 12, 27; 13, 1;
au conoscut *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 3, 13; 9, 17; 15, 11; [2] 1, 6; 18, 11; 18, 28;
au cunoscut *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 2, 22; 11, 10;
au cunoscut *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 34, 9; 42, 25; [2] 23, 26;
conoaşte *verb imp. 2 sg.* [2] 37, 8;
conoscu *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 44, 27;
cunoaşte *verb imp. 2 sg.* [2] 9, 18; 12, 1; [4] 1, 23;
cunoaşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 8, 9;
cunoaşte-să-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 11, 28;
cunoscînd *verb gerunziu* [3] 1, 48;
cunoscîndu *verb gerunziu* [1] 8, 21;
cunoscu *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 14, 18;
s-au conoscut *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [2] 23, 27;
s-au conoscut *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 19, 23;
s-au cunoscut *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 2, 1; 18, 6; [2] 46, 18;
să conoască *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 10, 12; 16, 22;
să conoaşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 4, 1;
să cunoască *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 11, 17; 13, 3;
să cunoască *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 36, 4; 38, 5; 46, 9;
să cunoaştem *verb conjunctiv prezent 1 pl.* [1] 2, 19;
să va conoaşte *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 6, 29;
să va cunoaşte *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 4, 27; 19, 25; 19, 25; 26, 10;
va conoaşte *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 9, 13;
va cunoaşte *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 15, 19; 27, 28;
vei conoaşte *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [2] 37, 15;
vei cunoaşte *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [2] 12, 13; 12, 15;
voiu cunoaşte *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [1] 9, 10;
vor conoaşte *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 36, 17;
vor cunoaşte *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 23, 34;

cunoáştere : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Erkenntnis" : „connaissance" : (1x)
conoaşterea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 10, 10;

cunoscút : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. : „bekannt" : „connu" : (3x)
cei conoscuţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [2] 30, 2;
cunoscut *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 16, 28;
cunoscutu *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 21, 8;

cunoştínţă : (1581-1582 PO) : s. f. : „Wissen" : „information, avis" : (7x)
conoştinţa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 2, 13;
conoştinţă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 18; [2] 1, 16;

conoştinţe *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 17, 2;
conoştinţei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 3, 18;
conoştinţii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 14, 22;
cunoştinţa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 6, 24;

cununá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „krönen" : „couronner" : (1x)
să ne cununăm *verb conjunctiv prezent 1 pl.* [1] 2, 8;

cununát : (1581 PRL) : adj. : „bekränzung" : „couronné" : (1x)
cununată *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 4, 2;

cunúnă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Krone" : „diadème" : (9x)
cununa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 1, 9; 1, 15; 6, 33; 15, 6; 25, 8; 50, 14;
cunună *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 32, 3; 40, 5; 45, 14;

cuprínde : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „1. (um)fassen, 2. enthalten" : „1. entourer, enlancer, 2. contenir, comprendre" : (6x)
cuprinde *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] Prolog 1, 5;
cuprinsu-au *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [2] 51, 10;
cuprinzînd *verb gerunziu* [1] 18, 14;
să cuprindea *verb indicativ imperfect 3 sg.* [1] 19, 16;
să cuprinză *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 23, 5;
vor cuprinde *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 15, 7;

cupríndere : (1625 SLLF II, 405) : s. f. : „Erwerb" : „acquisition" : (1x)
cuprindere *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] Prolog 2, 11;

cuptór : (1501 SUCIU / în top. *Kuptor*) : s. n. : „Ofen" : „four" : (6x)
cuptoriu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 22, 27; 50, 16;
cuptoriul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 2, 5; 27, 5; 31, 30;
cuptoriului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [2] 50, 13;

curát : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „1. gereinigt, 2. rein" : „1. nettoyé, 2. pur" : (8x)
ale celor curate *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. gen./dat. art.* [1] 15, 7;
cei curaţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. voc. art.* [2] 39, 16;
cel curat *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. art.* [1] 10, 15;
celor curate *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. gen./dat. art.* [1] 2, 22;
curat *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [3] 1, 45;
curate *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 14, 24;
curate *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 7, 23; 7, 27;

curătór → curgător

curăţénie : (1581-1582 PO) : s. f. : „Reinheit" : „pureté" : (6x)
curăţăniia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 18, 11;
curăţenie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 18, 21; [2] 5, 5; 51, 27;
curăţeniii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 43, 1;
curăţeniilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [2] 16, 13;

curăţí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „reinigen" : „nettoyer, purifier" : (11x)
a curăţi *verb infinitiv prezent* [2] 38, 40;
curăţêşte *verb imp. 2 sg.* [2] 38, 10;
curăţêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 34, 21;
curăţi-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 3, 3; 20, 28;
să va curăţi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 16, 12; 23, 9; 34, 4;
va curăţi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 3, 29; 5, 6; 28, 5;

curăţíe : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Reinheit" : „netteté" : (5x)
curăţie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 9, 3;
curăţiia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 5, 20; 7, 24; 14, 30; [2] 35, 3;

curăţíre : (1632 EUSTR. PRAV. 645) : s. f. : „Reinigkeit" : „pureté" : (2x)
curăţire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 18, 20;
curăţirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 17, 23;

curcubéu : (1649 MARD.) : s. n. : „Regenbogen" : „arc-en-ciel" : (2x)
curcubeul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 43, 13; 50, 7;

cúre → curge

cúrere → curgere

curgătór : (**curător**: 1620 MOXA) : adj. : „fließend" : „coulant" : (1x)
curătoriului *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. gen./dat. art.* [1] 11, 7;

cúrge : (**curre**: înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „fließen" : „couler, bondir" : (4x)
cură *verb indicativ prezent 3 pl.* [2] 35, 15;
cură *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 13, 11; [2] 46, 11;
va cură *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 16, 29;

cúrgere : (**curere** : c. 1563-1583 COD. VOR.²) : s. f. : „Fließen" : „cours, écoulement" : (2x)
curgerea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 4, 29; 39, 16;

curínd : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „eben, bald" : „depuis peu, bientôt" : (7x)
curînd *adv. de timp* [1] 14, 28; [2] 6, 21; 19, 4; 27, 3;
curîndu *adv. de timp* [1] 6, 15; 13, 9;
curund *adv. de timp* [2] 6, 8;

cúrsă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Falle" : „piège" : (1x)
cursă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 27, 27;

curvár : (c. 1559-1560 CORESI, ÎC.) : adj. : „ausschweifend" : „licencieux" : (2x)
curvariu *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 23, 21; 23, 22;

cúrvă : (1551-1553 ES) : s. f. : „Hure" : „prostituée" : (3x)
curve *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 9, 6; 19, 2;
curve *subst. comun fem. sg. gen./dat. neart.* [2] 41, 26;

curví : (1563 CORESI, PRAXIU 266) : v. IV : „huren" : „forniquer" : (1x)
au curvit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [2] 46, 14;

curvíe : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Hurerei" : „fornication" : (4x)
curvie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 23, 30; 41, 21;
curviei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 14, 12;
curviia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 26, 10;

cutezá : (1551-1553 ES) : v. I : „wagen" : „oser" : (1x)
cutează *verb imp. 2 sg.* [2] 19, 9;

cutrémur : (1551-1553 ES) : s. n. : „Beben" : „tremblement" : (2x)
cutremur *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 16, 20;
cutremuru *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 22, 17;

cuvení : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „zustehen, zukommen" : „mériter" : (1x)
cuvine-se *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] Prolog 2, 3;

cuviínţă : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. f. : „Anstand" : „bon sens" : (2x)
cuviinţă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 6, 10;
cuviinţii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 2, 22;

cuviós : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. : „fromm" : „croyant" : (5x)
cei cuvioşi *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [2] 39, 29;
cêle cuvioase *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 6, 10;
celor cuvioşi *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 18, 5;
cuvioşi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 6, 10;
cuvioşii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 18, 1;

cuvínt : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Wort" : „mot, parole" : (94x)
cuvinte *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [2] 18, 29; 21, 20; 29, 6; 37, 23; 43, 12; 44, 6; 44, 6; Prolog 1, 5; Prolog 2, 20;
cuvintele *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 1, 16; 2, 17; 2, 20; 6, 9; 6, 11; 7, 17; [2] 1, 21; 7, 38; 12, 15; 12, 15; 13, 14; 13, 15; 16, 25; 20, 7; 21, 19; 21, 27; 23, 18; 27, 23; 27, 24; 31, 25; 34, 11; 36, 13; 36, 19; 42, 21; 43, 6; 45, 3; [3] 1, 26;
cuvintelor *subst. comun neutru pl. gen./dat. art.* [1] 1, 9; 8, 9; 8, 9; 8, 18; 16, 11; [2] 11, 8; 18, 15; 28, 28; 41, 29; 42, 1; 43, 32;
cuvînt *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 12, 9; 16, 12; 18, 15; [2] 4, 27; 8, 22; 19, 9; 20, 12; 20, 27; 29, 3; 31, 37; 39, 38; [3] 1, 26;
cuvîntul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 2, 2; 9, 1; 18, 22; [2] 1, 5; 3, 7; 4, 26; 5, 12; 7, 15; 9, 22; 9, 23; 13, 26; 18, 16; 18, 17; 19, 6; 19, 11; 19, 14; 21, 16; 22, 12; 27, 6; 32, 9; 32, 13; 33, 4; 37, 20; 39, 22; 42, 5; 43, 31; 48, 1; 48, 3; 48, 5; 48, 14; 51, 7; [3] 1, 46; [4] 1, 11;
cuvîntului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [2] 19, 10; 42, 1;
un cuvînt *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 42, 27;

D

da : (1521 NEACŞU) : v. I : „geben, durchführen" : „donner, accomplir" : (150x)
a da *verb infinitiv prezent* [2] 8, 12; 18, 22;
ai dat *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [1] 9, 17; 11, 8; 12, 21; 14, 3; 18, 3;
am dat *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [2] 24, 17; 24, 17;
a te da *verb infinitiv prezent* [2] 13, 12;
au dat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [2] 29, 4; 49, 6;
au dat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 7, 18; 10, 10; 14, 15; 18, 21; [2] 1, 8; 15, 20; 17, 2; 17, 2; 17, 5; 17, 8; 29, 18; 38, 6; 38, 46; 42, 23; 43, 39; 44, 27; 45, 6; 45, 8; 45, 29; 47, 5; 47, 8; 47, 12; 47, 24; 47, 27; [3] 1, 50;
da *verb indicativ imperfect 3 sg.* [4] 1, 39;
dai *verb indicativ prezent 2 sg.* [1] 12, 10; 12, 11; 12, 19;
dat-ai *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [2] 47, 21;
dat-au *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [2] 17, 18;
dat-au *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 17, 18; 47, 11; 51, 30;
date *verb participiu pl. fem.* [2] Prolog 2, 2;
datu-au *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 45, 22;
daţi *verb imp. 2 pl.* [2] 39, 18; 39, 19;
dau *verb indicativ prezent 1 sg.* [1] 7, 14; [4] 1, 31;
dau *verb indicativ prezent 3 pl.* [2] 17, 21;
dă *verb imp. 2 sg.* [1] 9, 4; [2] 3, 12; 7, 32; 10, 31; 12, 4; 12, 8; 14, 13; 14, 16; 19, 16; 29, 2; 35, 9; 36, 14; 36, 15; 38, 11; 38, 12; [4] 1, 35;
dă *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 17, 13; [2] 51, 23; [4] 1, 30;
dă-ţi *verb imp. 2 sg.* [2] 7, 26;
dêde *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 7, 16; 10, 2; 10, 12; 10, 14; 10, 17; [2] 45, 27; 46, 12; [4] 1, 26; 1, 31; 1, 37;
dînd *verb gerunziu* [2] 7, 21; 34, 19; Prolog 2, 7;
dîndu *verb gerunziu* [1] 12, 20;
nu da *verb imp. 2 sg.* [2] 7, 27; 23, 4; 25, 28; 33, 27; 37, 30;
s-au dat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [2] 11, 6; 31, 6;
s-au dat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 6, 3; 7, 7; [2] 13, 25; 37, 24; [4] 1, 39;
să dai *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [1] 12, 9; [2] 4, 5; 9, 2; 9, 6; 12, 4; 12, 5; 18, 15; 23, 5; 30, 11; 30, 20; 33, 23; 33, 24; 34, 6; 38, 22;
să dau *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 7, 16;
să dau *verb conjunctiv prezent 1 sg.* [2] Prolog 2, 33;
să dea *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 11, 26; 33, 15; 50, 22; 50, 26;
să dêde *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 11, 4;
să să dea *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 18, 4;
să va da *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 3, 14; [2] 6, 40; 15, 17; 26, 3;
va da *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 4, 3; 5, 20; 8, 21; [2] 1, 10; 1, 23; 4, 22; 11, 33; 13, 8; 18, 28; 20, 14; 22, 30; 27, 24; 29, 6; 32, 18; 36, 20; 38, 29; 38, 32; 38, 36; 38, 40; 39, 40; 45, 34; 51, 38;
vei da *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [2] 6, 34; 18, 31; 41, 29; 42, 9;
voiu da *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [2] 51, 23;
vor da *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 23, 32; 23, 32;

dácă : (1551-1553 ES) : conj. : „wenn" : „si" : (6x)
deaca *conjuncţie subord.* [3] 1, 25; 1, 26; 1, 27; 1, 52; [4] 1, 17; 1, 33;

dar[1] : (înc. sec. XVI PS. H.) : conj./adv. : „aber" : „mais" : (26x)
dară *adv.* [1] 1, 11; 2, 6; 5, 6; 6, 1; 6, 9; 16, 1; 18, 2; 18, 9; [2] 41, 19; 42, 21; 44, 1; Prolog 1, 5; Prolog 2, 15; [3] 1, 12; 1, 17; 1, 53; 1, 58; [4] 1, 23;
dară *conjuncţie coord.* [1] 6, 11; 6, 20; 6, 21; 7, 1; 8, 10; [2] 10, 34; 10, 34; Prolog 1, 2;

dar[2] : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Gabe" : „don" : (17x)
ale darului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [2] 24, 19;
dar *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 18, 17; 29, 8; 37, 24; 40, 24;
daru *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 16, 25;
darul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 3, 14; 8, 21; [2] 7, 35; 24, 20; 40, 14;
daruri *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 7, 15; [2] 3, 30; 35, 11;
darurile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [2] 20, 29;
darurilor *subst. comun neutru pl. gen./dat. art.* [2] 7, 10;

dáre : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Gabe" : „don" : (23x)
a dării *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 41, 27;
al dării *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 41, 25;
dare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 17, 12; 17, 15; [2] 20, 9; 20, 9; 38, 2;
darea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 1, 8; 4, 3; 7, 33; 11, 16; 18, 15; 18, 16; 18, 17; 18, 18; 20, 13; 26, 16; 35, 8; 35, 9; 42, 5; 42, 9;
dării *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 7, 35; 29, 6;

dat : (1548 BGL) : s. n. : „Gabe" : „don" : (1x)
dat *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 4, 34;

datór : (1551-1553 ES) : adj. : „schuldig" : „endetté" : (2x)
datori *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 12, 20;
datoriu *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 12, 16;

datoríe : (1527-1538 BGL) : s. f. : „Schuld" : „dette" : (2x)
datorie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 15, 8;
datoriia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 1, 4;

datórnic : (1551-1553 ES) : s. m. : „Schuldner" : „débiteur" : (1x)
datornicului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [2] 29, 31;

dă → de[2]

dărîmá : (c. 1665-1672 MS. 4389, 823/[2]) : v. I : „niederschlagen" : „écraser" : (1x)
dărîmînd *verb gerunziu* [1] 17, 4;

dărîmáre : (c. 1683-1686 MS. 45, 789/[2]) : s. f. : „Zertrümmern" : „destruction" : (1x)
dărîmare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 18, 20;

dăruí : (c. 1563-1583 COD. VOR.[2]) : v. IV : „schenken" : „offrir un cadeau" : (1x)
dăruiêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 7, 26;

dăruít : (1581 CORESI, EV. 340) : adj. : „beschenkt" : „offert" : (1x)
dăruiţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [2] 44, 7;

dăscălíe : (1581-1582 PO) : s. f. : „Lehre" : „enseignement" : (1x)
dăscăliii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 39, 10;

de[1] : (1521 NEACŞU) : conj. : „1. um, zu, 2. wenn" : „1. que, 2. si" : (107x)
de *conjunctie subord.* [1] 2, 17; 2, 18; 3, 4; 3, 17; 4, 7; 6, 16; 6, 21; 8, 5; 8, 6; 8, 7; 8, 9; 8, 21; 11, 25; 11, 26; 13, 3; 13, 4; 13, 9; 13, 11; 14, 4; 17, 9; [2] 3, 12; 4, 17; 4, 22; 5, 14; 5, 14; 6, 8; 6, 10; 6, 13; 6, 34; 6, 34; 6, 35; 6, 38; 7, 1; 7, 23; 8, 15; 8, 16; 9, 13; 9, 17; 11, 10; 11, 11; 12, 1; 12, 2; 12, 12; 12, 19; 12, 22; 12, 23; 13, 6; 13, 6; 13, 7; 13, 12; 13, 27; 14, 7; 15, 15; 16, 2; 16, 2; 16, 12; 16, 12; 18, 31; 19, 7; 19, 12; 19, 13; 19, 15; 19, 24; 21, 2; 21, 16; 22, 22; 22, 23; 23, 11; 23, 12; 25, 24; 25, 29; 26, 12; 26, 22; 27, 3; 27, 8; 27, 17; 28, 13; 28, 13; 29, 7; 29, 8; 31, 20; 31, 24; 31, 31; 32, 8; 32, 8; 33, 35; 33, 36; 33, 37; 34, 6; 35, 14; 36, 23; 37, 16; 39, 7; 39, 14; 39, 14; 41, 12; 41, 12; 50, 31; [3] 1, 20; 1, 22; 1, 22; 1, 50; 1, 53; [4] 1, 9; 1, 10; 1, 15; 1, 36;

de[2] : (1504 DLRV / în top. *Vai-de-ei*) : prep. : „von, seit" : „de, depuis" : (891x)
dă *prep.* [2] 22, 28;
de *prep.* 890x;

deáca → dacă

deasúpra : (1551-1553 ES) : prep. : „über" : „au-dessus de" : (3x)
deasupra *prep.* [1] 16, 18; [2] 45, 14; [4] 1, 43;

deci : (1551-1553 ES) : conj. : „also" : „donc, ainsi" : (5x)
deci *conjunctie coord.* [1] 12, 22; [2] 36, 23; 41, 19; Prolog 1, 3; Prolog 1, 4;

decît : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv./conj. : „als" : „que" : (97x)
decît *adv.* [1] 7, 8; 7, 11; 7, 24; 7, 29; 7, 29; 8, 5; 8, 6; 8, 8; 10, 12; 13, 3; 14, 1; 15, 10; 15, 10; 15, 13; 15, 14; 15, 17; 15, 18; 16, 19; 17, 21; [2] 3, 20; 3, 22; 7, 20; 8, 15; 10, 27; 10, 30; 15, 5; 16, 4; 16, 4; 16, 6; 17, 25; 18, 16; 18, 17; 19, 20; 20, 1; 20, 18; 20, 25; 20, 31; 22, 10; 22, 15; 22, 16; 23, 26; 23, 34; 23, 34; 24, 22; 24, 22; 25, 13; 25, 14; 25, 17; 25, 17; 25, 18; 26, 6; 28, 23; 29, 14; 29, 16; 29, 16; 29, 25; 30, 13; 30, 14; 30, 14; 30, 15; 30, 15; 30, 16; 31, 15; 33, 7; 33, 26; 34, 11; 34, 25; 36, 21; 36, 22; 37, 17; 37, 18; 37, 20; 39, 14; 39, 41; 40, 20; 40, 21; 40, 22; 40, 23; 40, 24; 40, 25; 40, 26; 40, 27; 40, 28; 40, 30; 41, 15; 41, 18; 42, 20; 43, 33; 43, 38; 48, 28; 49, 18; Prolog 1, 6; [3] 1, 5; 1, 38; [4] 1, 2;
decît *conjunctie subord.* [2] 14, 6; [3] 1, 23;

dedesúbt : (înc. sec. XVI PS. H.) : prep. : „unten, darunter" : „au dessous de, en dessous" : (1x)
dedesuptul *prep.* [2] 33, 6;

defăimá : (1551-1553 ES) : v. I. : „verwerfen, verachten" : „rejeter, mépriser" : (6x)
au defăimat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 47, 7;
defaimă *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 3, 11; [2] 19, 1;
să defaimi *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 31, 25; 31, 36;
vor defăima *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 4, 18;

defăimáre : (1649 MARD.) : s. f. : „Übertretung" : „méchanceté" : (1x)
defăimare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 42, 17;

déget : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Finger" : „doigt" : (1x)
dêgetele *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 15, 15;

degrábă : (c. 1640 URECHE² 81) : adv. : „schnell" : „vite" : (6x)
degrabă *adv.* [1] 2, 6; 4, 16; 14, 15; [2] 20, 18; 43, 27; 48, 23;

demúlt : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „früher" : „jadis" : (1x)
demult *adv. de timp* [1] 12, 27;

den → din

denafără → dinafară

denaínte → dinainte

denapói → dinapoi

denlăúntru → dinăuntru

denpotrívă → dimpotrivă

denpreúnă → dimpreună

dentíi → dintîi

déntre → dintre

déntru → dintru

deodátă : (1559-1560 BRATU) : adv. : „zugleich" : „en même temps" : (3x)
deodată *adv.* [1] 2, 2; 10, 20; 12, 9;

depárte : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „fern, weit" : „loin" : (13x)
departe *adv. de loc* [1] 12, 24; 14, 17; 14, 17; [2] 9, 16; 13, 13; 15, 8; 16, 23; 21, 8; 24, 34; 27, 20; 30, 22; 47, 17; [3] 1, 51;

depărtá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „(sich) entfernen, verlassen" : „chasser, s'éloigner, abandonner" : (27x)
am depărtat *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [2] 51, 26;
a te depărta *verb infinitiv prezent* [2] 35, 3; 35, 3;
au depărtat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 47, 26;
depărta-vor *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 19, 2;
depărtează *verb imp. 2 sg.* [2] 30, 22; 38, 10; 38, 22;
depărtează *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 42, 12;
depărtează-te *verb imp. 2 sg.* [2] 7, 2; 28, 8;
depărtîndu-se *verb gerunziu* [1] 10, 3;
m-am depărtat *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [2] 15, 11;
s-au depărtat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 3, 10; [2] 16, 8;
s-au depărtat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 27, 20; 48, 16;
să depărtează *verb indicativ imperfect 3 sg.* [2] 10, 12; 10, 12;
să depărtêze *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 47, 28;
să se depărtêze *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 38, 12;
să te depărtezi *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 2, 3;
să va depărta *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 39, 12;
să vor depărta *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 23, 14;
se va depărta *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 23, 10; 35, 18;
va depărta *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 27, 22;

deplín : (1581-1582 PO) : adv. : „völlig" : „complètement" : (1x)
deplin *adv. de mod poz.* [2] 44, 16;

deprínde : (1581 PRL) : v. III : „gewöhnen" : „s'habituer" : (2x)
nu deprinde *verb imp. 2 sg.* [2] 23, 14;
să deprinzi *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 23, 8;

des : (1581-1582 PO) : adj. : „dicht, häufig" : „épais, dense" : (2x)
cêle dêse *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* [1] 17, 19;
des *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 14, 18;

desăvîrşít : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./adv. : „vollkommen, vollständig" : „parfait(ement), entier (-èrement)" : (4x)
cea desăvîrşită *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* [2] 30, 14;
desăvîrşit *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 9, 6;
desăvîrşit *adv. de mod poz.* [2] 10, 14; 12, 13;

deschíde : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „öffnen" : „ouvrir" : (16x)
deşchide-va *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 15, 5;
deşchis-am *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [2] 51, 33;
deşchise *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 10, 21; [3] 1, 24; [4] 1, 22;
deşchisu-s-au *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [2] 43, 16;
deşchizînd *verb gerunziu* [2] 40, 16; [3] 1, 38;
îşi deşchide *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 26, 13;
să deşchizi *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 31, 13;
va deşchide *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 20, 14; 24, 2; 26, 14; 29, 27; 39, 6;
vei deşchide *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [2] 22, 23;

descîntătór : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Weissager" : „devin" : (1x)
descîntătoriu *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 12, 17;

descîntătúră : (1688 BIBLIA) : s. f. : „Besprechung" : „incantation" : (1x)
descîntăturile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 34, 5;

descoperí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „aufdecken, öffnen, enthüllen" : „découvrir, dévoiler" : (10x)
au descoperit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 27, 21;
descopere *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 27, 16;
descoperind *verb gerunziu* [2] 42, 26;
nu descoperi *verb imp. 2 sg.* [2] 19, 7;
s-au descoperit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 1, 6;
să să descopere *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [3] 1, 30;
va descoperi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 1, 28; 4, 21; 6, 10;
vei descoperi *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [2] 27, 17;

descoperíre : (1581 CORESI, EV. 102) : s. f. : „Aufdeckung" : „découverte" : (3x)
descoperirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 11, 27; 22, 24; 42, 1;

desfătá : (1642 CAZ. GOV. 321) : v. I : „(sich) ergötzen" : „(se) délecter" : (2x)

desfăta-să-vor *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 14, 4;
să te desfătezi *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 37, 32;

desfătáre : (1625 SLLF II, 406) : s. f. : „Ergötzen" : „plaisir" : (1x)
desfătare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 19, 12;

desfătăciúne : (1668-1670 HERODOT) : s. f. : „Ergötzen" : „plaisir" : (4x)
desfătăciune *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 14, 16; 18, 32;
desfătăciunea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 37, 32;
desfătăciunele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 31, 3;

desíme : (1620 MOXA) : s. f. : „Dichtheit" : „densité" : (1x)
desimea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 7, 14;

despărţí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „trennen, scheiden" : „séparer, disjoindre" : (4x)
au despărţit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 28, 15;
să despărţiră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [3] 1, 13; 1, 52;
să va despărţi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 12, 9;

despicá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „spalten" : „sectionner" : (3x)
despica-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 27, 26;
despică *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 18, 23;
despicîndu-se *verb gerunziu* [1] 5, 12;

déspre : (înc. sec. XVI PS. H.) : prep. : „nach, vor, bezüglich" : „vers, au sujet de" : (1x)
despre *prep.* [2] 34, 18;

destúl : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./adv. : „1. reichlich, 2. genug" : „1. suffisant, 2. assez" : (7x)
destui *adj. calificativ gradul pozitiv pl. nom./ac. neart.* [1] 18, 12;
destul *adv.* [1] 14, 22; [2] 5, 1; 31, 21; 40, 20; Prolog 2, 11;
destulă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 18, 25;

deşért : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. n. : „1. leer, 2. ins Leere, vergeblich" : „1. vide, 2. (en) vain, vainement" : (10x)
deşarta *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* [1] 14, 14;
deşartă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 3, 11;
deşarte *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 34, 1;
deşarte *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. nom./ac. neart.* [2] 34, 5;
deşărt *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 1, 11; 15, 8; [2] 29, 12; 35, 4;
deşărt *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 23, 12;
deşărţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 13, 1;

deşertá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „aus-, entleeren, ausräumen" : „vider" : (2x)
va deşărta *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 13, 7; 13, 9;

dezlegá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „losbinden, aufbinden, auflösen" : „délier" : (2x)
să vor dezlega *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 28, 2;
se vor dezlega *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 43, 12;

dezlegáre : (c. 1516-1636 GLOS. B.) : s. f. : „Lösung" : „solution" : (1x)
dezlegările *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 8, 9;

deznădăjduí : (1688 BIBLIA) : v. IV : „verzweifeln" : „désespérer" : (2x)
s-au deznădejduit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 27, 21;
să te deznădăjduieşti *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 22, 22;

deznodát : (1675 COSTIN, L.) : adj. : „lahm" : „paralysé" : (1x)
deznodată *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 17, 19;

dezrădăciná : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : v. I : „entwurzeln" : „déraciner" : (3x)
dezrădăcinează *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 3, 8;
să dezrădăcinêze *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 49, 8;
să va dezrădăcina *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 4, 4;

diávol : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Teufel" : „diable" : (1x)
diavolului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 2, 24;

dimineáţă : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv./s. f. : „morgens" : „le matin" : (6x)
dimineaţa *adv. de timp* [2] 18, 26; 31, 22;
dimineaţa *adv. de timp* [4] 1, 20;
dimineaţă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 11, 23; [2] 47, 11; [4] 1, 15;

dimpotrívă : (c. 1665-1672 MS. 4389, 296/[1]) : adv./prep. : „gegen" : „face à" : (3x)
denpotriva *prep.* [3] 1, 24;
denpotrivă *adv.* [1] 4, 20; 15, 7;

dimpreúnă : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „zusammen, gemeinsam" : „ensemble" : (2x)
denpreună *adv.* [1] 18, 12; [2] 34, 24;

din : (1521 NEACŞU) : prep. : „aus, von" : „de" : (172x)
den *prep.* [1] 1, 6; 2, 6; 2, 18; 2, 20; 2, 24; 3, 16; 4, 3; 4, 14; 4, 19; 5, 6; 5, 17; 5, 22; 7, 1; 7, 2; 7, 14; 8, 1; 8, 2; 8, 6; 8, 21; 9, 4; 9, 16; 9, 16; 9, 17; 10, 2; 10, 9; 10, 13; 10, 19; 11, 4; 11, 4; 11, 18; 11, 19; 11, 23; 12, 5; 12, 13; 13, 1; 13, 1; 13, 5; 13, 19; 14, 4; 15, 8; 15, 12; 15, 13; 16, 8; 16, 20; 17, 12; 17, 14; 17, 17; 17, 19; 18, 11; 18, 15; 18, 15; 19, 4; 19, 7; 19, 7; 19, 7; 19, 10; 19, 13; 19, 17; [2] 1, 4; 1, 13; 3, 10; 4, 9; 5, 8; 6, 19; 6, 21; 7, 24; 11, 13; 11, 17; 11, 17; 12, 15; 13, 15; 14, 4; 14, 7; 16, 17; 16, 27; 17, 1; 18, 9; 19, 15; 20, 20; 21, 6; 21, 17; 22, 24; 23, 23; 23, 29; 24, 21; 24, 31; 26, 24; 27, 19; 27, 20; 27, 23; 28, 13; 28, 15; 29, 15; 29, 27; 31, 11; 32, 14; Prolog 2, 5; Prolog 2, 25; Prolog 2, 20; 33, 10; 33, 10; 33, 34; 34, 3; 34, 20; 34, 22; 36, 4; 36, 9; 36, 13; 36, 26; 37, 4; 37, 9; 38, 4; 38, 5; 38, 46; 39, 25; 40, 2; 40, 2; 40, 16; 41, 13; 41, 13; 42, 19; 43, 8; 43, 24; 43, 38; 44, 2; 45, 7; 45, 16; 45, 21; 45, 34; 46, 10; 46, 11; 46, 15; 46, 23; 47, 4; 47, 10; 47, 21; 47, 26; 47, 26; 48, 5; 48, 5; 48, 16; 48, 23; 49, 5; 49, 11; 50, 13; 50, 17; 50, 22; 50, 25; 51, 3; 51, 4; 51, 5; 51, 5; 51, 6; 51, 7; 51, 11; 51, 12; 51, 16; 51, 16; 51, 20; 51, 21; [3] 1, 6; 1, 6; 1, 6; 1, 16; 1, 22; 1, 25; 1, 25; 1, 62; 1, 64; [4] 1, 12; 1, 25; 1, 48;

dinafără : (1551-1553 ES) : adv. : „draußen" : „en dehors" : (1x)
denafară *adv. de loc* [4] 1, 8;

dinaínte : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv./prep. : „vorher, vor" : „plus tôt à l'avance, devant" : (3x)
denainte *adv. de loc* [1] 18, 21; [2] 21, 1; 31, 18;

dinapói : (1551-1553 ES) : prep. : „hinter" : „derrière" : (4x)
denapoia *prep.* [2] 26, 12; 31, 8; 46, 9; 46, 13;

dinăúntru : (1551-1553 ES) : adv./prep. : „(dr)innen" : „(à/de l') intérieur" : (3x)
denlăuntru *adv. de loc* [2] 7, 26; [4] 1, 8;
denlăuntrul *prep.* [2] 19, 22;

dínte : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Zahn" : „dent" : (6x)
dinţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [2] 39, 37;
dinţii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 16, 10; [2] 21, 3; 21, 3; 30, 10;
dinţilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [2] 19, 26;

dintîi : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv./num. ord. : „(der) erste" : „(le) premier, premièrement" : (10x)
cel dentîiu *num. ord. masc. sg. nom./ac. art.* [2] 24, 29; Prolog 1, 4;
cêle dentîiu *num. ord. fem. pl. nom./ac. art.* [2] 41, 5;
dentîiu *adv.* [1] 7, 1; 10, 1; 18, 13; [2] 4, 18; 36, 11;
dentîiu *num. ord. fem. pl. gen./dat. neart.* [2] 45, 28;
dentîiu *num. ord. fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 45, 28;

díntre : (1559-1560 BRATU) : prep. : „zwischen" : „parmi" : (1x)
dentre *prep.* [2] 48, 18;

díntru : (înc. sec. XVI PS. H.) : prep. : „aus" : „de" : (42x)
dentr- *prep.* [1] 5, 21; 7, 11; 13, 13; 14, 23; 15, 7; 15, 7; 15, 8; [2] 6, 7; 9, 9; 10, 7; 22, 7; 31, 14; 32, 1; 33, 9; 33, 13; 47, 24;
dentru *prep.* [1] 2, 9; 9, 9; 11, 21; 13, 14; [2] 7, 37; 8, 7; 10, 18; 10, 27; 18, 33; 19, 25; 31, 17; 33, 8; 33, 12; 33, 12; 38, 20; 42, 33; 44, 9; 45, 1; 45, 5; 45, 34; 47, 23; 51, 6; Prolog 1, 4; Prolog 1, 5; [3] 1, 43; 1, 52;

dînsul, **dînsa**: (înc. sec. XVI PS. H.) : pron. pers. : „1. er, 2. selbst" : „1. il, 2. -même" : (18x)
dînsa *pron. pers. 3 fem. sg. nom./ac. acc.* [1] 6, 15; 8, 11; [2] 6, 20; 9, 10; 14, 23; 15, 8; 32, 16; 51, 27; [3] 1, 32;
dînsul *pron. pers. 3 masc. sg. nom./ac. acc.* [2] 4, 22; 15, 2; 15, 13; 17, 1; 27, 22;
dînşii *pron. pers. 3 masc. pl. nom./ac. acc.* [1] 14, 30; [2] 33, 11; 35, 19; 44, 9;

dîrjíre : (c. 1683-1686 MS. 45, 777/2) : s. f. : „Wagnis, Kühnheit" : „obstination, ténacité" : (1x)
dîrjirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 12, 17;

dîrz : (1528 DERS / în antr. *Dîrzu[l]*) : adj./s. : „tapfer, kühn" : „courageux, osé" : (3x)
cea dîrză *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 22, 5;
cel dîrzu *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 9, 23;
dîrji *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 11, 18;

dobitóc : (1560-1561 CORESI, TE.2) : s. n. : „1. Tier, 2. Herde" : „1. animal, 2. troupeau" : (7x)
a dobitoacelor *subst. comun neutru pl. gen./dat. art.* [1] 17, 19;
dobitoace *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [2] 7, 23;
dobitoacele *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 12, 24; 15, 18;
dobitoacelor *subst. comun neutru pl. gen./dat. art.* [1] 7, 20;
dobitoc *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 40, 10;
dobitocul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 43, 30;

dobíndă : (1560-1561 CORESI, TE.2) : s. f. : „Gewinn" : „profit" : (1x)
dobîndă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 15, 12;

dobîndí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „erzielen" : „acquérir" : (1x)
să dobîndim *verb conjunctiv prezent 2 pl.* [1] 2, 6;

doborí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „niederwerfen, niederschlagen, werfen" : „faire tomber, abbattre, jeter" : (1x)
oboară *verb indicativ prezent 3 pl.* [2] 14, 18;

dóctor : (1535-1546 DERS) : s. m. : „Arzt" : „médicin" : (5x)
doftorul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 10, 10; 38, 1;
doftorului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [2] 38, 3; 38, 12; 38, 15;

dodeiálă : (c. 1564 CORESI, MOLIT. 191) : s. f. : „Bedrängnis, Behelligung" : „embarras, calamité" : (1x)
dodială *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 33, 1;

dóftor → doctor

doi : (înc. sec. XVI PS. H.) : num. card. : „zwei" : „deux" : (24x)
cei doi *num. card. masc. nom./ac.* [3] 1, 9; 1, 19; 1, 33;
doao *num. card. fem. nom./ac.* [1] 4, 19; [2] 2, 13; 7, 9; 12, 16; 13, 9; 21, 4; 26, 21; 32, 8; 38, 19; 46, 5; 47, 21; 50, 27; [3] 1, 15; 1, 35; 1, 55; 1, 60;
doao *num. card. neutru nom./ac.* [2] 23, 19; 33, 18; 33, 18;
doi *num. card. masc. nom./ac.* [2] 46, 11;

dóilea : (înc. sec. XVI PS. H.) : num. ord. : „der/die zweite" : „le/la deuxième" : (1x)
a doa *num. ord. fem. sg. nom./ac. art.* [3] 1, 27;
al doilea *num. ord. masc. sg. nom./ac. art.* [2] 23, 30;

dóisprezece : (1559-1560 BRATU) : num. card. : „zwölf" : „douze" : (1x)
doaosprăzêce *num. card. neutru nom./ac.* [2] 44, 28;

dojánă : (c. 1564 CORESI, CAZ. 186) : s. f. : „Zurechtweisung" : „admonestation" : (1x)
dojană *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 16, 6;

dojăní → dojeni

dojení : (1551-1553 ES) : v. IV : „rügen, schelten, tadeln" : „réprimander, gronder" : (2x)
au dojănit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [2] 13, 25;
dojănêşte *verb imp. 2 sg.* [2] 11, 7;

domn : (1472 DERS / în top. *Domneşti*) : s. m. : „1. Herr, 2. Gott, 3. Fürst" : „1. Seigneur, 2. Dieu, 3. prince, chef" : (240x)
ale Domnului *subst. propriu masc. sg. gen./dat. art.* [2] 26, 18;
Doamne *subst. propriu masc. sg. voc. neart.* [1] 9, 1; 10, 20; 12, 2; 16, 12; 16, 26; 19, 9; 19, 21; [2] 23, 1; 23, 4; 36, 4; 36, 11; 36, 16; 51, 1; 51, 11; [4] 1, 42; 1, 48;
domn *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 48, 17;
domnii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 12, 6;

Domnul *subst. propriu masc. sg. nom./ac. art.* [1] 1, 1; 1, 9; 3, 8; 3, 10; 4, 17; 4, 18; 5, 16; 6, 3; 11, 14; [2] 1, 1; 1, 8; 1, 11; 1, 12; 1, 13; 1, 17; 1, 23; 1, 28; 2, 7; 2, 8; 2, 9; 2, 12; 2, 15; 2, 16; 2, 17; 2, 18; 3, 2; 3, 5; 3, 6; 3, 16; 4, 14; 4, 15; 4, 31; 5, 3; 5, 4; 5, 8; 6, 17; 6, 18; 7, 4; 7, 30; 7, 32; 10, 12; 10, 14; 10, 15; 10, 16; 10, 17; 10, 21; 10, 24; 10, 27; 11, 15; 11, 20; 15, 1; 15, 9; 15, 10; 15, 11; 15, 13; 16, 17; 16, 30; 17, 1; 17, 19; 17, 22; 18, 2; 18, 23; 21, 7; 25, 13; 26, 3; 26, 23; 27, 25; 28, 1; 28, 3; 28, 25; 30, 18; 32, 15; 32, 17; 32, 24; 33, 1; 34, 13; 34, 14; 34, 15; 35, 7; 35, 10; 35, 12; 35, 19; 36, 17; 37, 24; 38, 1; 38, 4; 38, 12; 39, 6; 39, 7; 39, 18; 41, 6; 42, 23; 42, 23; 42, 25; 43, 6; 43, 11; 43, 34; 43, 35; 43, 39; 44, 2; 45, 11; 45, 25; 46, 4; 46, 7; 46, 12; 46, 14; 46, 16; 46, 17; 46, 19; 46, 20; 47, 5; 47, 12; 47, 22; 48, 22; 49, 4; 51, 14; 51, 30; [3] 1, 2; 1, 34; 1, 52;

Domnului *subst. propriu masc. sg. gen./dat. art.* [1] 1, 7; 2, 13; 3, 14; 3, 14; 4, 14; 5, 7; 5, 17; 8, 21; 10, 16; [2] 1, 9; 1, 10; 1, 15; 1, 18; 1, 24; 1, 25; 1, 29; 2, 1; 2, 10; 2, 19; 3, 18; 3, 19; 5, 9; 6, 39; 7, 5; 9, 21; 10, 4; 10, 5; 10, 7; 10, 25; 11, 4; 11, 13; 11, 16; 11, 21; 11, 22; 11, 26; 14, 11; 15, 18; 16, 2; 16, 27; 17, 13; 17, 15; 17, 23; 18, 5; 18, 10; 18, 12; 18, 26; 19, 17; 21, 12; 23, 26; 23, 30; 23, 34; 23, 34; 24, 13; 25, 1; 25, 8; 25, 14; 26, 16; 27, 3; 33, 8; 33, 11; 33, 20; 34, 17; 35, 3; 35, 4; 38, 9; 38, 14; 39, 8; 39, 10; 39, 20; 39, 40; 39, 42; 40, 28; 40, 29; 40, 30; 42, 21; 42, 21; 44, 15; 45, 21; 45, 29; 45, 31; 46, 9; 46, 13; 46, 16; 46, 17; 46, 22; 47, 6; 47, 18; 48, 3; 48, 25; 49, 14; 50, 15; 50, 20; 50, 21; 50, 21; 50, 22; 50, 31; 51, 14; 51, 17; [3] 1, 23; [4] 1, 30; 1, 41;

domní : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „(be)herrschen" : „dominer, régner" : (2x)
a domni *verb infinitiv prezent* [2] 17, 4;
domnind *verb gerunziu* [2] 44, 3;

domníe : (1521 NEACȘU) : s. f. : „Herrschaft, Regierung" : „seigneurerie, règne" : (1x)
domnie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 7, 4;

dormí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „schlafen" : „dormir" : (3x)
au dormit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 46, 23;
doarme *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 22, 7;
dormindu *verb gerunziu* [1] 17, 14;

dormíre : (c. 1665-1672 MS. 4389, 16/1) : s. f. : „Schlaf" : „action de se coucher" : (1x)
dormirii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 46, 22;

dormitá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „s'assoupir" : „einnicken" : (1x)
dormitează *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 22, 8;

dos : (1519 DERS / în top. *Dos*) : s. n. : „Rücken" : „dos" : (1x)
dosul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 21, 17;

dosădí : (1551-1553 ES) : v. IV : „sich aufregen" : „(se) troubler" : (2x)
dosădindu-se *verb gerunziu* [1] 14, 15;
să dosădiia *verb indicativ imperfect 3 pl.* [1] 11, 12;

dosădít : (1581 CORESI, EV. 149) : adj. : „unglücklich" : „malheureux" : (2x)
dosădit *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 3, 11;
dosădite *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 13, 10;

dovedeálă : (1688 BIBLIA) : s. f. : „Nachweis" : „mise en évidence, justification" : (2x)
dovedeala *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 2, 14;
dovedeală *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 18, 5;

dovedí : (1645 VARLAAM, R. 227) : v. IV : „zeigen" : „prouver, révéler" : (6x)
dovedêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 2, 12;
dovedeşti *verb indicativ prezent 2 sg.* [1] 12, 17;
dovedi *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 1, 62;
dovedindu *verb gerunziu* [1] 1, 8;
să dovedêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 2, 11;
să va dovedi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 1, 5;

dovedíre : (c. 1683-1686 MS. 45, 783/2) : s. f. : „Nachweis" : „mise en évidence" : (2x)
dovedirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 1, 9; 11, 8;

drágoste : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Liebe" : „amour" : (5x)
dragoste *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 3, 9; [2] 48, 11; Prolog 1, 5;
dragostea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 6, 18; 6, 18;

drept : (1437 DERS / în top. *Dereptul*) : adj./adv./s. : „1. gerade, 2. recht, richtig, 3. rechts, 4. Recht, 5. Gerechter" : „1. droit, 2. juste(ment), 3. à droite, 4. droit, 5. juste" : (49x)
ale direpţilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 2, 16;
cea direaptă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* [2] 21, 21;
cei direpţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 11, 15;
cel drept *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. art.* [2] 36, 5;
cel drept *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 2, 12; 3, 10; 10, 4; 10, 5; 10, 6; 10, 13; [3] 1, 52;
cêle dirêpte *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. art.* [3] 1, 10;
cêle dirêpte *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 14, 30;
direapta *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 5, 17; [2] 12, 15; 47, 5;
direaptă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 49, 13;
drept *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. gen./dat. neart.* [2] 35, 6;
drept *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 2, 10; 9, 9; 12, 15; 15, 1; [2] 10, 26; 44, 16;
drept *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 21, 23;
drept *adv. de mod poz.* [1] 2, 1; 6, 4; 10, 10; [3] 1, 54; 1, 59;
dirêpte *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 10, 10; [2] 39, 29;
direptul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 2, 18; 4, 7; 4, 16; 5, 1; 12, 19;
direptului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 19, 16; [2] 35, 5;
direpţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [2] 9, 21; [3] 1, 3;
direpţii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 5, 16; 10, 20;

16, 23; 18, 20;
direpţilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 3, 1; 12, 9; 18, 7; [2] 33, 4;

dreptáte : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „1. Gerechtigkeit, 2. Recht" : „1. justice, 2. droit" : (29x)
a direptăţii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 5, 6;
direptate *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 9, 3; 9, 12; 12, 15; 14, 7; 14, 30; 15, 3; 19, 13; [2] 26, 23; 35, 18; 45, 34; 51, 21;
direptatea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 1, 1; 1, 8; 1, 15; 5, 19; 8, 7; 8, 8; 9, 3; [2] 7, 7; 27, 8; 38, 43;
direptăţi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 19, 15;
direptăţii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 2, 11; 12, 16; [2] 16, 23;
direptăţile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 4, 20; 44, 10;
direptăţilor *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 16, 17;

drob : (c. 1665-1672 MS. 4389, 90/1) : s. n. : „Eingeweide" : „entrailles" : (2x)
droburile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 12, 5; [2] 10, 9;

drum : (1446 DERS / în top. slv. Velikyj *Drum*) : s. n. : „Weg" : „chemin" : (1x)
drumul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 5, 10;

dúce : (1521 NEACŞU) : v. III : „1. tragen, 2. (fort-, davon)gehen" : „1. emmener, 2. (s'en) aller" : (9x)
au adus *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 10, 14;
du *verb imp. 2 sg.* [4] 1, 41;
ducîndu-se *verb gerunziu* [1] 4, 2; [3] 1, 44;
s-au dus *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] Prolog 1, 4;
să ducă *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [4] 1, 40;
să ducea *verb indicativ imperfect 3 sg.* [3] 1, 8;
să duseră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [4] 1, 18;
să va duce *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 14, 20;

duh : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „1. Atem, Hauch, 2. Geist" : „1. souffle, 2. esprit" : (26x)
duh *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 1, 5; 1, 6; 7, 22; 11, 21; 12, 1; 15, 11; 15, 16; 17, 19; [2] 48, 27;
duhul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 1, 7; 2, 3; 5, 12; 5, 23; 7, 7; 9, 17; 16, 14; [2] 9, 11; 34, 13; 39, 7; 48, 12; [3] 1, 44;
duhului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [1] 5, 3; [2] 38, 25; [4] 1, 43;
duhuri *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [2] 39, 34;
duhurile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 7, 23;

dúlce : (1433 DERS / în antr. *Dulce*) : adj. : „süß" : „doux" : (6x)
cea dulce *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* [2] 40, 23;
cel dulce *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. art.* [2] 32, 7;
dulce *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 23, 22;
dulce *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 6, 6;
mai dulce *adj. calificativ gradul comparativ fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 24, 22;
mai dulce *adj. calificativ gradul comparativ masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 23, 34;

dulceáţă : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „1. Süße, 2. Wonne" : „1. douceur, 2. plaisir" : (5x)
dulceaţa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 16, 20; 16, 21;
dulceaţă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 2; [2] 22, 10;
dulceţilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [2] 11, 3;

dumicá : (c. 1665-1672 MS. 4389, 835/2) : v. I : „brocken, zerkleinern" : „broyer" : (1x)
dumică *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [4] 1, 40;

dumnezắu → dumnezeu

dumnezeiésc : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „göttlich" : „divin" : (4x)
cea dumnezăiască *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* [2] 1, 22;
dumnezăiască *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 6, 37;
dumnezăieşti *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. gen./dat. neart.* [1] 19, 20;
dumnezăieştii *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. gen./dat. art.* [1] 12, 5;

dumnezeíre : (c. 1573-1578 PS. SCH. 582) : s. f. : „Gottheit" : „divinité" : (1x)
dumnezeirei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 18, 9;

dumnezéu : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Gott" : „dieu; Dieu" : (94x)
a lui Dumnezău *subst. propriu masc. sg. gen./dat. art.* [1] 2, 13; 15, 19; 16, 18;
dumnăzăi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 15, 15;
dumnezăi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 12, 27;
dumnezău *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 15, 8; 15, 16; [4] 1, 7; 1, 29;
Dumnezău *subst. propriu masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 1, 13; 2, 16; 2, 23; 3, 5; 4, 1; 6, 19; 7, 15; 7, 16; 7, 28; 9, 13; 12, 13; 12, 27; 13, 1; 14, 9; 14, 30; [2] 2, 1; 4, 31; 36, 4; 45, 1; 47, 14; 47, 18; 50, 24; Prolog 1, 5; Prolog 1, 5; [3] 1, 61; 1, 63; [4] 1, 6; 1, 30; 1, 44;
Dumnezău *subst. propriu masc. sg. voc. neart.* [2] 51, 1;
Dumnezăul *subst. propriu masc. sg. nom./ac. art.* [2] 7, 10; 36, 17; 47, 18;
Dumnezăul *subst. propriu masc. sg. voc. art.* [1] 15, 1; [2] 23, 4; 36, 1; [4] 1, 48;
Dumnezăule *subst. propriu masc. sg. voc. art.* [4] 1, 45;
Dumnezăului *subst. propriu masc. sg. gen./dat. art.* [2] 24, 25; 50, 20; [4] 1, 4; 1, 30;
dumnezei *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 12, 24; 13, 2; 13, 3; 13, 10;
dumnezeu *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 14, 8;
Dumnezeu *subst. propriu masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 1, 3; 1, 6; 8, 21; 13, 6; [3] 1, 44; 1, 44; 1, 50; 1, 55;
Dumnezeu *subst. propriu masc. sg. voc. neart.* [3] 1, 42;
Dumnezeul *subst. propriu masc. sg. voc. art.* [1] 9, 1;
lui Dumnezău *subst. propriu masc. sg. gen./dat. art.* [1] 2, 18; 2, 22; 3, 1; 4, 10; 6, 4; 7, 25; 7, 26; 7, 27; 8, 3; 8, 4; 9, 13; 10, 5; 10, 10; 12, 7; 12, 26; 14, 11; 14, 22; [2] 1, 5; 16, 19; 41, 24; Prolog 1, 5; [4] 1, 46;
lui Dumnezeu *subst. propriu masc. sg. gen./dat. art.* [1] 5, 5; 18, 13; [2] 41, 11; [3] 1, 55; 1, 60;
un dumnezău *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 14, 15;

dúpă : (înc. sec. XVI PS. H.) : prep. : „nach" : „après, selon" : (85x)
după *prep.* [1] 2, 2; 4, 18; 5, 12; 6, 4; 7, 16; 7, 27; 8, 14; 13, 5; 14, 16; 15, 8; 17, 16; [2] 1, 8; 6, 24; 7, 27; 10, 2; 10, 2; 10, 31; 11, 26; 13, 10; 13, 18; 14, 13; 14, 23; 14, 25; 16, 14; 16, 14; 16, 16; 16, 30; 17, 3; 17, 3; 17, 17; 18, 30; 19, 25; 23, 27; 25, 29; 27, 17; 28, 10; 28, 10; 28, 11; 28, 11; 29, 12; 29, 14; 29, 23; 30, 4; 32, 18; 32, 19; 33, 14; 33, 15; 35, 9; 35, 21; 35, 21; 36, 16; 36, 24; 38, 17; 38, 18; 38, 21; 41, 29; 43, 9; 45, 13; 46, 2; 46, 6; 46, 14; 46, 19; 46, 23; 47, 1; 47, 13; 47, 26; 48, 8; 50, 25; 50, 26; 51, 4; Prolog 1, 2; Prolog 1, 2; Prolog 1, 4; Prolog 2, 2; [3] 1, 3; 1, 19; 1, 62; [4] 1, 11; 1, 19;
dupe *prep.* [2] 8, 19;
dupre *prep.* [2] 6, 18; 8, 17; 9, 19; 24, 29; 36, 17;

dúpe → după

dúpre → după

dureá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. II : „sich erbarmen" : „avoir pitié" : (4x)
au durut *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 43, 19;
să te doară *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 30, 10;
va durea *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 13, 7; 37, 16;

durére : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Schmerz" : „douleur, souffrance, peine" : (13x)
durêre *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 4, 19; [2] 19, 10; 26, 7; 27, 30; 29, 4; 37, 33;
durêrea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 8, 17; 14, 24; [2] 38, 7; [3] 1, 11;
dureri *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 19, 15; [2] 3, 26;
durerile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 7, 28;

dvorí : (1581 CORESI, EV. 88) : v. IV : „aufwarten, stehen" : „se présenter, se tenir" : (1x)
dvorescu *verb indicativ prezent 3 pl.* [2] 51, 3;

E

el, ea : (1425 DERS) : pron. pers. : „er, sie, sie" : „il, lui, elle, ils, elles" : (1885x)
a ei *pron. pers. 3 fem. sg. gen./dat. acc.* [1] 18, 14;
ai ei *pron. pers. 3 fem. sg. gen./dat. acc.* [1] 6, 16;
ai lui *pron. pers. 3 masc. sg. gen./dat. acc.* [1] 3, 9; 4, 15; [2] 15, 5;
ale ei *pron. pers. 3 fem. sg. gen./dat. acc.* [2] 4, 21; 42, 14;
ale lor *pron. pers. 3 masc. pl. gen./dat. acc.* [1] 11, 14; 12, 23; 19, 2; 19, 15;
ale lui *pron. pers. 3 masc. sg. gen./dat. acc.* [2] 19, 26; 30, 1; 41, 1;
al lor *pron. pers. 3 masc. pl. gen./dat. acc.* [1] 14, 14;
al lui *pron. pers. 3 masc. sg. gen./dat. acc.* [2] Prolog 1, 4;
a lor *pron. pers. 3 masc. pl. gen./dat. acc.* [1] 18, 5; 18, 12;
a lui *pron. pers. 3 masc. sg. gen./dat. acc.* [2] 43, 3;
ea *pron. pers. 3 fem. sg. nom./ac. acc.* [1] 6, 12; 6, 13; 6, 14; 6, 15; 6, 16; 7, 8; 7, 10; 7, 11; 7, 11; 7, 12; 7, 13; 7, 25; 8, 3; 8, 6; 8, 14; 8, 16; 8, 19; 9, 9; 9, 10; 10, 3; [2] 1, 8; 1, 8; 1, 8; 1, 8; 1, 16; 1, 16; 1, 23; 3, 25; 4, 12; 4, 13; 4, 13; 4, 14; 4, 15; 4, 16; 4, 16; 4, 17; 6, 23; 6, 27; 6, 28; 6, 29; 6, 32; 6, 33; 7, 26; 7, 27; 9, 2; 10, 13; 11, 19; 13, 3; 13, 3; 14, 27; 15, 1; 15, 4; 15, 4; 15, 7; 15, 7; 15, 10; 18, 28; 20, 20; 22, 2; 22, 30; 23, 14; 24, 29; 24, 29; 24, 35; 24, 36; 25, 14; 25, 21; 25, 27; 25, 29; 26, 8; 27, 8; 27, 27; 28, 13; 28, 17; 28, 20; 28, 23; 28, 29; 30, 23; 31, 5; 31, 13; 34, 23; 37, 17; 38, 22; 51, 19; 51, 19; 51, 20; 51, 21; 51, 24; 51, 25; 51, 27; 51, 27; 51, 29; 51, 30; 51, 33; 51, 34; 51, 36; [3] 1, 9; 1, 11; 1, 11; 1, 12; 1, 14; 1, 15; 1, 16; 1, 27; 1, 29; 1, 30; 1, 32; 1, 34; 1, 35; 1, 36; 1, 36; 1, 41; 1, 44; 1, 63; [4] 1, 16;
ei *pron. pers. 3 fem. sg. gen./dat. acc.* [1] 4, 1; 4, 2; 5, 10; 5, 13; 6, 17; 6, 18; 6, 24; 7, 9; 7, 10; 7, 10; 7, 12; 7, 14; 8, 2; 8, 17; 8, 17; 8, 18; 8, 18; 8, 18; 8, 18; 9, 11; 10, 9; 19, 19; [2] 1, 5; 1, 6; 1, 13; 1, 14; 1, 14; 1, 17; 4, 15; 4, 19; 4, 20; 6, 20; 6, 21; 6, 21; 6, 24; 6, 26; 6, 26; 6, 27; 6, 28; 6, 30; 6, 31; 6, 32; 7, 14; 7, 20; 9, 3; 9, 4; 9, 5; 9, 7; 9, 11; 11, 3; 13, 17; 14, 22; 14, 23; 14, 24; 14, 24; 14, 25; 14, 25; 14, 25; 14, 25; 14, 26; 14, 26; 14, 27; 18, 32; 20, 20; 21, 4; 21, 11; 22, 4; 23, 30; 23, 31; 23, 32; 23, 32; 23, 33; 23, 33; 24, 1; 24, 1; 24, 2; 24, 30; 24, 30; 25, 19; 25, 19; 25, 20; 25, 24; 25, 26; 26, 2; 26, 9; 26, 10; 26, 11; 26, 15; 26, 15; 28, 20; 28, 21; 28, 21; 28, 22; 28, 22; 28, 23; 28, 24; 31, 1; 31, 27; 31, 28; 35, 5; 35, 6; 36, 10; 36, 23; 36, 23; 37, 11; 38, 18; 39, 40; 41, 28; 42, 12; 42, 13; 43, 7; 43, 9; 43, 21; 43, 22; 43, 22; 43, 29; 49, 7; 50, 6; 51, 26; [3] 1, 2; 1, 3; 1, 8; 1, 9; 1, 19; 1, 24; 1, 25; 1, 27; 1, 29; 1, 29; 1, 29; 1, 31; 1, 33; 1, 34; 1, 44; 1, 49; 1, 63;
ei *pron. pers. 3 masc. pl. nom./ac. acc.* [1] 2, 1; 2, 21; 3, 3; 3, 5; 3, 5; 3, 6; 3, 6; 4, 18; 4, 19; 4, 19; 4, 20; 5, 3; 5, 17; 5, 17; 5, 23; 6, 16; 10, 17; 10, 18; 10, 19; 11, 6; 11, 13; 11, 15; 11, 20; 11, 21; 12, 8; 12, 26; 12, 27; 13, 6; 13, 8; 15, 16; 15, 16; 16, 10; 16, 12; 16, 18; 17, 4; 17, 4; 17, 6; 17, 9; 17, 21; 18, 5; 18, 17; 18, 19; 19, 2; 19, 2; 19, 4; 19, 9; [2] 1, 12; 1, 13; 7, 24; 7, 29; 7, 29; 8, 10; 8, 11; 8, 12; 10, 14; 10, 18; 10, 18; 10, 24; 10, 27; 16, 2; 16, 2; 17, 3; 17, 3; 17, 6; 17, 9; 18, 10; 18, 29; 23, 1; 25, 2; 27, 30; 28, 15; 28, 25; 28, 26; 28, 26; 29, 20; 31, 20; 32, 1; 32, 2; 32, 3; 33, 12; 33, 12; 33, 13; 33, 15; 33, 24; 34, 13; 35, 22; 36, 3; 38, 14; 38, 42; 39, 35; 40, 12; 44, 9; 44, 11; 44, 24; 46, 11; 46, 11; 47, 11; 47, 28; 48, 2; 48, 2; 48, 18; 48, 23; 48, 24; 49, 12; 51, 12; Prolog 2, 2; Prolog 2, 4; [3] 1, 7; 1, 28; 1, 38; 1, 41; 1, 51; 1, 51; 1, 51; 1, 52; 1, 53; 1, 58; 1, 62; 1, 62; [4] 1, 16; 1, 26; 1, 38;
eişi *pron. pers. 3 masc. pl. nom./ac. acc.* [3] 1, 13;
el *pron. pers. 3 masc. sg. nom./ac. acc.* [1] 1, 1; 1, 2; 1, 8; 1, 16; 1, 16; 1, 16; 2, 16; 2, 18; 2, 19; 2, 20; 2, 23; 2, 24; 3, 9; 3, 9; 4, 17; 4, 17; 5, 1; 5, 20; 6, 7; 10, 2; 10, 5; 10, 10; 10, 11; 10, 11; 10, 12; 10, 13; 10, 14; 10, 14; 10, 14; 10, 14; 13, 13; 13, 13; 13, 14; 13, 14; 13, 15; 13, 15; 13, 16; 14, 1; 14, 8; 14, 8; 14, 19; 15, 9; 15, 11; 15, 14; 15, 17; 15, 17; 19, 21; [2] 1, 1; 1, 8; 1, 8; 1, 18; 1, 20; 1, 25; 2, 3; 2, 6; 2, 11; 2, 16; 2, 17; 3, 6; 3, 7; 3, 11; 3, 12; 3, 27; 4, 6; 4, 14; 4, 18; 4, 19; 4, 20; 4, 20; 4, 21; 4, 22; 5, 7; 6, 5; 6, 5; 6, 8; 6, 15; 6, 17; 6, 18; 6, 22; 6, 23; 6, 36; 6, 38; 7, 22; 8, 19; 8, 20; 9, 12; 9, 13; 10, 4; 10, 12; 11, 1; 11, 13; 11, 14; 11, 17; 12, 2; 12, 12; 12, 14; 12, 23; 13, 4; 13, 5; 13, 7; 13, 14; 13, 24; 13, 25; 13, 27; 14, 20; 14, 20; 15, 3; 15, 3; 15, 5; 15, 12; 15, 14; 15, 14; 15, 19; 15, 19; 16, 13; 16, 30; 16, 31; 17, 1; 17, 2; 17, 15; 17, 16; 17, 23; 17, 26; 19, 3; 20, 17; 20,

22; 20, 23; 20, 26; 21, 8; 21, 16; 21, 16; 21, 17; 21, 29; 22, 13; 22, 14; 22, 26; 22, 29; 22, 29; 26, 23; 27, 9; 27, 17; 27, 17; 27, 19; 27, 20; 27, 22; 27, 25; 27, 28; 27, 29; 28, 4; 28, 5; 29, 3; 29, 8; 29, 8; 29, 11; 29, 12; 29, 17; 30, 2; 30, 2; 30, 3; 30, 4; 30, 4; 30, 9; 30, 10; 30, 12; 31, 9; 31, 10; 31, 16; 31, 22; 31, 31; 31, 32; 31, 36; 31, 37; 32, 16; 32, 19; 33, 6; 33, 12; 33, 32; 33, 35; 33, 36; 33, 36; 33, 37; 33, 37; 34, 14; 34, 17; 34, 27; 34, 29; 35, 12; 37, 1; 37, 6; 37, 8; 37, 27; 37, 30; 38, 1; 38, 6; Prolog 2, 12; 38, 8; Prolog 1, 4; Prolog 1, 3; Prolog 1, 3; Prolog 1, 3; 38, 9; 38, 12; 38, 15; 38, 25; 39, 6; 40, 16; 40, 29; 40, 30; 41, 10; 42, 27; 42, 27; 43, 6; 43, 13; 43, 14; 43, 32; 43, 33; 43, 36; 43, 37; 43, 37; 44, 18; 44, 20; 44, 23; 44, 27; 45, 1; 45, 2; 45, 2; 45, 3; 45, 5; 45, 5; 45, 5; 45, 9; 45, 9; 45, 10; 45, 10; 45, 11; 45, 16; 45, 18; 45, 21; 45, 22; 45, 23; 45, 31; 45, 31; 45, 32; 46, 4; 46, 6; 46, 7; 46, 10; 46, 12; 46, 19; 46, 23; 47, 6; 47, 6; 47, 9; 47, 23; 47, 23; 47, 26; 48, 8; 48, 13; 48, 14; 48, 22; 49, 8; 49, 13; 49, 16; 50, 2; 50, 12; 50, 12; 50, 13; 50, 14; 51, 30; [3] 1, 4; 1, 5; 1, 5; 1, 38; 1, 46; 1, 47; 1, 52; 1, 53; 1, 58; 1, 61; [4] 1, 3; 1, 4; 1, 6; 1, 20; 1, 21; 1, 23; 1, 26; 1, 27; 1, 38; 1, 40; 1, 43; 1, 49;

i *pron. pers. 3 masc. pl. ac. neacc.* [1] 2, 17; 2, 21; 3, 6; 6, 16; 10, 9; 10, 18; 10, 18; 10, 19; 11, 9; 11, 11; 11, 11; 11, 11; 11, 13; 11, 20; 11, 20; 12, 8; 12, 9; 12, 20; 12, 23; 14, 17; 16, 9; 16, 10; 16, 12; 17, 9; 17, 19; 17, 21; 18, 5; 18, 19; 19, 2; 19, 2; 19, 3; 19, 3; 19, 4; 19, 9; 19, 13; [2] 4, 15; 7, 24; 7, 31; 8, 3; 16, 9; 17, 3; 17, 6; 26, 2; 28, 14; 28, 26; 29, 21; 33, 13; 44, 24; 45, 26; 46, 4; 46, 11; 47, 28; 49, 12; [3] 1, 38; 1, 41; 1, 51; 1, 62; [4] 1, 26;

-i *pron. pers. 3 sg. dat. neacc.* [1] 2, 17; 2, 18; 5, 10; 7, 30; 13, 16; [2] 1, 11; 13, 25; 15, 12; 15, 17; 19, 16; 22, 9; 22, 9; 29, 30; 31, 37; 33, 33; 34, 5; 38, 12; 38, 13; 38, 40; 42, 29; 45, 25; 45, 27; 45, 33; 49, 9; 51, 23; [3] 1, 25;

iale *pron. pers. 3 fem. pl. nom./ac. acc.* [1] 1, 14; 3, 1; 7, 13; 13, 3; 13, 4; [2] 7, 3; 7, 23; 7, 25; 10, 17; 11, 18; 12, 5; 16, 20; 20, 11; 22, 21; 23, 7; 24, 34; 27, 31; 28, 16; 33, 8; 34, 7; 35, 15; 38, 4; 43, 31; 48, 28; Prolog 2, 21; [4] 1, 16;

ialeşi *pron. pers. 3 fem. pl. nom./ac. acc.* [2] Prolog 2, 21;

îi *pron. pers. 3 masc. pl. ac. neacc.* [1] 4, 19; 10, 19; 12, 2; 12, 2; 12, 22; 12, 27; 13, 3; 16, 26; 17, 4; 18, 17; 19, 3; 19, 13; [2] 18, 14; [4] 1, 34; 1, 49;

îi *pron. pers. 3 sg. dat. neacc.* [1] 10, 12;

îl *pron. pers. 3 masc. sg. ac. neacc.* [1] 14, 24; 18, 22; [2] 10, 4; 29, 11; 33, 33; 33, 37; 37, 16; 37, 17; 44, 27; [4] 1, 14; 1, 43;

l *pron. pers. 3 masc. sg. ac. neacc.* [1] 1, 8; 1, 16; 2, 19; 2, 20; 4, 17; 5, 1; 9, 17; 10, 1; 10, 2; 10, 5; 10, 6; 10, 10; 10, 10; 10, 11; 10, 12; 10, 12; 10, 12; 10, 13; 10, 13; 10, 14; 10, 14; 11, 15; 11, 15; 12, 27; 12, 27; 13, 6; 13, 9; 13, 13; 13, 13; 13, 14; 13, 15; 13, 15; 14, 1; 14, 2; 14, 2; 14, 15; 14, 17; 14, 17; 14, 21; 14, 24; 14, 24; 15, 14; 17, 9; 18, 1; 19, 21; 19, 21; [2] 2, 11; 2, 11; 3, 6; 3, 11; 3, 12; 4, 9; 4, 22; 6, 5; 7, 22; 8, 15; 10, 12; 10, 32; 11, 13; 12, 15; 13, 7; 13, 25; 13, 26; 13, 27; 15, 3; 15, 14; 16, 22; 17, 1; 17, 21; 19, 16; 20, 23; 21, 16; 21, 17; 22, 28; 25, 9; 27, 19; 27, 20; 28, 27; 29, 8; 29, 8; 29, 11; 29, 12; 29, 17; 29, 19; 31, 31; 31, 36; 31, 37; 33, 1; 33, 1; 33, 35; 33, 36; 33, 37; 36, 11; 37, 6; 37, 27; 37, 27; 38, 1; 38, 12; 39, 6; 42, 27; 43, 6; 43, 35; 43, 37; 44, 23; 45, 2; 45, 2; 45, 3; 45, 5; 45, 5; 45, 9; 45, 10; 45, 10; 45, 11; 45, 18; 45, 21; 45, 22; 46, 6; 46, 19; 47, 9; 47, 16; 48, 13; 48, 14; 50, 14; 51, 27; [3] 1, 38; 1, 52; [4] 1, 26; 1, 27; 1, 37; 1, 43; 1, 43; 1, 49;

le *pron. pers. 3 fem. pl. ac. neacc.* [1] 7, 21; 7, 27; 7, 27; 9, 16; 9, 16; 10, 21; 11, 21; 11, 24; 11, 27; 12, 12; 12, 15; 13, 4; 14, 22; 14, 24; 15, 15; 16, 12; 16, 17; 18, 13; [2] 1, 2; 1, 6; 3, 20; 3, 20; 7, 3; 7, 28; 10, 15; 10, 16; 10, 17; 11, 31; 16, 21; 21, 19; 27, 5; 28, 16; 29, 18; 31, 12; 35, 15; 42, 28; 44, 28; 51, 5; 51, 26; 51, 26; [4] 1, 19; 1, 31;

le *pron. pers. 3 pl. dat. neacc.* [1] 6, 8; 12, 2; 12, 11; 16, 4; 17, 15; 19, 1; [2] 38, 14; [3] 1, 37; [4] 1, 39;

li *pron. pers. 3 pl. dat. neacc.* [1] 11, 14; 16, 4; [4] 1, 39;

lor *pron. pers. 3 pl. gen./dat. acc.* [1] 1, 16; 2, 21; 3, 2; 3, 4; 3, 7; 3, 8; 3, 11; 3, 11; 3, 12; 3, 12; 3, 13; 3, 17; 4, 5; 4, 6; 4, 19; 4, 20; 4, 20; 5, 16; 5, 16; 5, 23; 5, 23; 6, 16; 8, 13; 10, 17; 10, 17; 10, 19; 11, 1; 11, 4; 11, 5; 11, 8; 11, 14; 11, 16; 11, 16; 11, 18; 12, 10; 12, 10; 12, 10; 12, 11; 12, 27; 13, 5; 13, 10; 14, 12; 15, 15; 16, 4; 16, 5; 16, 9; 16, 20; 17, 15; 17, 21; 18, 17; 19, 4; 19, 10; 19, 12; 19, 13; 19, 14; [2] 1, 12; 2, 18; 2, 18; 3, 23; 3, 23; 4, 10; 7, 24; 7, 25; 7, 29; 7, 32; 8, 9; 8, 11; 10, 15; 10, 16; 10, 18; 10, 25; 16, 3; 16, 3; 16, 8; 16, 9; 16, 10; 16, 11; 16, 21; 16, 27; 16, 28; 16, 28; 16, 31; 17, 2; 17, 5; 17, 6; 17, 7; 17, 7; 17, 8; 17, 8; 17, 9; 17, 10; 17, 10; 17, 10; 17, 11; 17, 11; 17, 12; 17, 14; 17, 14; 17, 15; 17, 15; 17, 17; 17, 17; 17, 17; 18, 10; 18, 11; 21, 10; 21, 28; 21, 28; 23, 1; 23, 2; 23, 16; 25, 3; 25, 8; 27, 9; 27, 13; 27, 14; 27, 15; 27, 30; 28, 16; 29, 4; 31, 6; 31, 6; 33, 11; 33, 13; 33, 15; 34, 6; 34, 13; 35, 21; 36, 3; 38, 13; 38, 14; 38, 28; 38, 41; 38, 45; 39, 26; 39, 34; 39, 34; 39, 38; 40, 2; 40, 3; 41, 9; 41, 14; 42, 24; 43, 12; 43, 23; 44, 3; 44, 4; 44, 6; 44, 7; 44, 8; 44, 9; 44, 11; 44, 11; 44, 11; 44, 11; 44, 12; 44, 12; 44, 13; 44, 13; 44, 14; 45, 26; 45, 28; 45, 34; 45, 34; 45, 34; 46, 9; 46, 14; 46, 15; 46, 15; 46, 15; 46, 15; 47, 7; 47, 10; 47, 28; 47, 28; 47, 29; 48, 6; 48, 16; 48, 19; 48, 22; 48, 22; 48, 23; 49, 6; 49, 6; Prolog 1, 5; 49, 11; 49, 14; 50, 15; 50, 15; 50, 20; 50, 21; [3] 1, 3; 1, 10; 1, 10; 1, 11; 1, 11; 1, 13; 1, 18; 1, 26; 1, 42; 1, 47; 1, 62; 1, 62; 1, 63; [4] 1, 9; 1, 19; 1, 19; 1, 19; 1, 25; 1, 37; 1, 39; 1, 39;

lui *pron. pers. 3 masc. sg. gen./dat. acc.* 600x;

luişi *pron. pers. 3 masc. sg. gen./dat. acc.* [1] 3, 5; [2] 37, 8;

o *pron. pers. 3 fem. sg. ac. neacc.* [1] 4, 2; 6, 12; 6, 12; 6, 13; 6, 14; 7, 9; 7, 11; 7, 30; 8, 2; 8, 10; 8, 19; 9, 9; 16, 21; 16, 24; [2] 4, 1; 4, 12; 6, 23; 6, 29; 7, 22; 7, 26; 7, 27; 9, 5; 10, 13; 15, 7; 18, 4; 20, 20; 21, 15; 22, 4; 24, 29; 26, 8; 27, 8; 27, 21; 4, 2; 30, 22; 34, 23; 38, 30; 38, 43; 41, 17; 41, 20; 43, 23; 44, 14; 47, 23; 50, 4; 50, 21; 51, 24; Prolog 2, 33; Prolog 1, 4; 47, 29; 23, 4; 15, 1; 10, 10; 6, 29; 1, 8; Prolog 1, 4; 4, 3; 29, 7; [3] 1, 9; 1, 12; 1, 14; 1, 27; 1, 39; 1, 41; 1, 53;

engolpión : (1589 BGL) : s. n. : „der Brustschild des Gerichts" : „le pectoral du jugement" : (1x)

îngolpiul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 45, 12;

eu : (1521 NEACŞU) : pron. pers. : „ich" : „je, moi" : (115x)

eu *pron. pers. 1 sg. nom. acc.* [1] 7, 1; 7, 3; 9, 5; [2] 7, 10; 24, 3; 24, 4; 24, 19; 24, 20; 24, 31; 33, 19; 37, 1; 50, 29; Prolog 2, 30; [3] 1, 43; 1, 45;
îmi *pron. pers. 1 sg. dat. neacc.* [1] 7, 16; [2] 5, 1;
m- *pron. pers. 1 sg. ac. neacc.* [1] 7, 21; 9, 7; [2] 15, 12; 24, 10; 24, 12; 51, 4; 51, 10;
mă *pron. pers. 1 sg. ac. neacc.* [1] 8, 13; 9, 4; 9, 11; 9, 11; [2] 5, 3; 16, 25; 22, 30; 23, 1; 23, 1; 23, 5; 23, 23; 23, 24; 23, 24; 24, 21; 24, 23; 24, 23; 24, 24; 29, 29; 31, 25; 31, 25; 33, 22; 39, 16; 51, 14;
mi *pron. pers. 1 sg. dat. neacc.* [1] 7, 7; 7, 12; 7, 16; 7, 18; 8, 2; 9, 4; [2] 5, 4; 11, 24; 20, 16; 22, 29; 23, 4; 24, 32; 26, 21; 29, 30; 51, 23; 51, 23; [3] 1, 17; 1, 22; 1, 42; 1, 43; 1, 58; [4] 1, 9; 1, 10; 1, 30;
mie *pron. pers. 1 sg. dat. acc.* [1] 7, 7; 7, 16; 8, 2; 8, 10; 8, 15; 9, 4; [2] 5, 4; 11, 23; 11, 24; 22, 30; 23, 4; 24, 8; 24, 33; 24, 36; 33, 21; 38, 24; 51, 2; 51, 22; 51, 23; 51, 30; 51, 35; [3] 1, 21; 1, 22; 1, 23;
mine *pron. pers. 1 sg. ac. acc.* [1] 8, 14; 8, 16; 8, 18; 8, 19; 9, 7; 9, 10; [2] 16, 17; 23, 4; 23, 5; 23, 5; 24, 10; 24, 21; 24, 21; 24, 23; 24, 24; 24, 24; 51, 16; 51, 16; 51, 31; [4] 1, 45;

F

fáce : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „1. machen, fertigen, 2. werden, 3. gründen" : „1. faire, 2. devenir, 3. fonder" : (211x)
a face *verb infinitiv prezent* [2] 7, 11; 10, 29; 15, 15; 31, 11;
ai făcut *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [1] 9, 1; 11, 25; 12, 12; 12, 12; 12, 19; 16, 24;
ai fi făcut *verb cond.-opt. perfect 2 sg.* [1] 11, 25; 11, 26;
a să face *verb infinitiv prezent* [2] 47, 21;
a te face *verb infinitiv prezent* [2] 7, 6;
au făcut *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 1, 16; 14, 17; [2] 48, 18; [3] 1, 62;
au făcut *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 1, 13; 2, 23; 3, 14; 6, 7; 13, 4; 13, 11; 14, 8; 14, 10; 15, 16; 17, 19; [2] 4, 6; 7, 31; 10, 12; 13, 4; 15, 14; 17, 3; 18, 3; 19, 12; 19, 12; 31, 9; 31, 11; 32, 14; 33, 15; 38, 15; 39, 6; 39, 35; 42, 32; 43, 6; 43, 13; 43, 39; 45, 5; 46, 10; 46, 20; 47, 9; 47, 27; 48, 15; 48, 25; 50, 19;
fac *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 4, 6; [2] 36, 8;
facă-să *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [4] 1, 11;
face *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 6, 19; 14, 24; 15, 8; 15, 9; 15, 17; [2] 11, 27; 14, 7; 14, 7; 20, 3; 27, 28; 28, 18; 29, 1; 30, 19; 35, 2; 42, 20; 50, 24; 50, 25;
face-se-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 39, 14;
faceţi *verb imp. 2 pl.* [2] 3, 1;
face-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 6, 5; 15, 1; 18, 31; 20, 12;
faci *verb indicativ prezent 2 sg.* [1] 12, 16; [2] 12, 1; 12, 1;
facu *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 15, 6;
fă *verb imp. 2 sg.* [2] 7, 13; 12, 2; 12, 4; 14, 11; 14, 13; 28, 28; 28, 28; 38, 18;
făcea *verb indicativ imperfect 3 pl.* [1] 12, 4;
făceai *verb indicativ imperfect 2 sg.* [1] 9, 9; [3] 1, 52;
făceaţi *verb indicativ imperfect 2 pl.* [3] 1, 57;
făcînd *verb gerunziu* [1] 13, 15; 14, 15; 16, 2; [2] 4, 33; 18, 33; 31, 35; 32, 2; 32, 20; 34, 28;
făcîndu *verb gerunziu* [1] 14, 23;
făcîndu-mă *verb gerunziu* [1] 7, 3;
făcîndu-se *verb gerunziu* [1] 4, 10; 11, 14; 16, 3; [2] Prolog 2, 13;
făcu *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [4] 1, 31;
făcură *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [3] 1, 18;
făcuse *verb indicativ mpf. 3 pl.* [4] 1, 16;
făcut-au *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 45, 26;
făcute *verb participiu neutru pl. nom./ac.* [4] 1, 6;
făcutu-s-au *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 2, 14; [2] 44, 16; 45, 19;
fă-te *verb imp. 2 sg.* [2] 4, 10; 5, 13; 32, 1; 32, 9; 33, 27;
m-am făcut *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [1] 8, 2;
ne-am făcut *verb indicativ perfect compus 1 pl.* [1] 2, 2;
nefăcînd *verb gerunziu* [3] 1, 43;
nu face *verb imp. 2 sg.* [2] 7, 1; 10, 6;
nu te face *verb imp. 2 sg.* [2] 4, 32; 5, 5; 6, 1; 18, 23; 18, 33; 32, 10;
s-ar fi făcut *verb cond.-opt. perfect 3 pl.* [2] 44, 9;
s-au făcut *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 19, 13; 19, 17; [2] 44, 9; 45, 16; [4] 1, 34;
s-au făcut *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 6, 22; 14, 10; 14, 11; 14, 21; 18, 20; [2] 5, 4; 24, 33; 31, 6; 40, 12; 44, 17; 44, 17; 44, 20; 46, 2; 46, 5; 46, 18; 49, 17; 51, 23;
să fac *verb indicativ prezent 3 pl.* [2] 41, 8;
să fac *verb conjunctiv prezent 1 sg.* [3] 1, 23;
să facă *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [3] 1, 62;
să facă *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 14, 19; 15, 16; [2] 45, 11; 49, 8;
să face *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 6, 5; 14, 7; [2] 9, 3; 19, 14; 31, 4; 37, 23; 43, 23;
să faceţi *verb conjunctiv prezent 2 pl.* [2] Prolog 2, 17;
să faci *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 8, 20; 8, 23; 32, 20; 33, 34; 42, 16;
să facu *verb conjunctiv prezent 1 sg.* [2] 51, 24;
să făcu *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 10, 17; [2] 24, 33; [3] 1, 19; 1, 64;
să făcură *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [3] 1, 9;
să să facă *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 42, 14; 50, 26;
să vor face *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 3, 17;
te-ai făcut *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [2] 51, 2; 51, 3;
te fă *verb imp. 2 sg.* [2] 4, 7; 8, 15; 13, 12; 31, 26; [3] 1, 20;
-ţi fă *verb imp. 2 sg.* [2] 32, 13;
va face *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 4, 3; [2] 8, 19; 16, 16; 19, 24; 32, 19; 35, 18; 38, 8; 50, 31;
vei face *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [2] 12, 6; 15, 11; 38, 23;
veţi face *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [2] 2, 15;
voiu face *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [3] 1, 22; 1, 22;

fácere : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Herstellung" : „élaboration" : (16x)
facere *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 13, 4; 16, 11; 16, 24; 18, 12;
facerea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 5, 24; 11, 6; 13, 3; [2] 19, 17; 51, 25; [3] 1, 42;
facerei *subst. comun fem. sg. gen./dat. neart.* [1] 14, 6;
faceri *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 3, 5*;
facerii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 6, 23;
facerile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 1, 14; 16, 26; [2] Prolog 1, 5;

fágure : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Wabe" : „rayon de miel" : (1x)

fagurul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 24, 22;

fálă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Ruhm, Stolz" : „gloire, prestige" : (1x)
fala *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 9, 21;

fapt : (c. 1573-1578 PS. SCH. 122) : s. n. : „Tat" : „acte, action" : (1x)
faptul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 37, 20;

fáptă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „1. Tat, 2. Werk, Geschöpf" : „1. action, 2. œuvre" : (14x)
fapta *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 3, 7; 10, 29;
faptele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 1, 12; 6, 3; 9, 9; 11, 1; 13, 7; 13, 10; [2] 4, 32; 11, 4; 11, 10; 16, 14; 16, 16; 18, 3;

fátă : (1219 DRĂGANU / în antr. *Fata*) : s. f. : „Tochter, Mädchen" : „fille" : (21x)
fata *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 7, 26; 22, 3; 22, 4; 42, 12; 42, 16; [3] 1, 2; 1, 3; 1, 28; 1, 48; 1, 57; 1, 63;
fată *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 26, 11; 36, 21; 36, 21;
fête *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 7, 25; [3] 1, 15;
fêtele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [3] 1, 19; 1, 20;
fêtelor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [1] 9, 7; [3] 1, 17; 1, 57;

fáţă : (1519 DERS / în top. *Faţa*) : s. f. : „Gesicht, Angesicht, Antlitz" : „face, visage" : (52x)
faţa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 4, 19; 5, 1; 13, 14; [2] 4, 4; 4, 30; 6, 13; 7, 7; 7, 25; 8, 14; 10, 5; 12, 24; 13, 29; 13, 30; 14, 8; 16, 31; 19, 10; 19, 10; 20, 22; 21, 2; 22, 28; 25, 19; 26, 4; 31, 6; 31, 15; 35, 4; 35, 8; 36, 22; 38, 8; 40, 8; 45, 3; [4] 1, 23;
faţă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 4, 2; 9, 9; 10, 11; 11, 12; 13, 1; 14, 17; 14, 17; 19, 13; 19, 21; [2] 23, 2; 50, 20;
fêţe *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 15, 4;
fêţii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 17, 19; 18, 24; 19, 25; 26, 5; 26, 19; 34, 3; 34, 3; 41, 26; 45, 6;

făcătór : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. m. : „1. Täter, 2. Schöpfer" : „1. celui qui fait, 2. créateur" : (6x)
făcătorii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 19, 13;
făcătoriu *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 33, 31;
făcătoriu *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 22;
făcătoriul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 13, 5; [2] 38, 8;
făcătoriului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [2] 49, 1;

făclíe : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. f. : „Fackel, Kerze, Licht" : „flambeau, chandelle, torche" : (1x)
făcliia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 48, 1;

făcút : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : adj./s. : „getan, gemacht, gebaut, gestaltet" : „fait, effectué" : (2x)
cêle făcute *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. art.* [1] 9, 2;
cel făcut *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 14, 8;

făgăduí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „versprechen" : „promettre" : (2x)
făgăduind *verb gerunziu* [2] 20, 23;
să făgăduiesc *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 17, 8;

făgăduínţă : (c. 1640 URECHE[2] 127) : s. f. : „Versprechen" : „promesse" : (25x)
făgăduinţa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 11, 19; 14, 12; 14, 17; 16, 23; 17, 9; 38, 43; 41, 24; 42, 4; 44, 26; 45, 6; 45, 8; 45, 33; 47, 12;
făgăduinţă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 44, 20; 44, 21; 45, 19; 45, 34;
făgăduinţe *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 12, 21; [2] 44, 11;
făgăduinţele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 18, 22; [2] 45, 22;
făgăduinţii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 24, 25; 28, 7; 39, 10;
făgăduinţile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 44, 18;

făínă : (1551-1553 ES) : s. f. : „Mehl" : „farine" : (4x)
făină *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 35, 2; 38, 11; 39, 32; [4] 1, 3;

fălí : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : v. IV : „loben" : „louer, glorifier" : (3x)
a să făli *verb infinitiv prezent* [2] 50, 22;
făli-se-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 24, 1;
să fălêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 38, 27;

făr → fără

fắră : (înc. sec. XVI PS. H.) : prep./conj. : „ohne" : „sans" : (98x)
făr *prep.* [1] 7, 14; 7, 14;
fără *conjuncţie subord.* [1] 9, 17;
fără *prep.* [1] 1, 3; 1, 5; 1, 15; 2, 9; 2, 11; 3, 2; 3, 11; 3, 12; 3, 16; 4, 5; 4, 6; 4, 19; 5, 4; 5, 20; 6, 15; 7, 23; 7, 26; 7, 28; 10, 5; 10, 15; 10, 19; 11, 8; 11, 18; 12, 24; 13, 10; 13, 17; 14, 4; 14, 11; 14, 15; 14, 29; 14, 30; 15, 4; 15, 5; 15, 5; 15, 17; 16, 20; 17, 2; 17, 4; 17, 4; 17, 12; 17, 15; 17, 15; 17, 16; 18, 3; [2] 1, 3; 5, 5; 5, 9; 6, 22; 11, 10; 11, 21; 15, 7; 16, 1; 16, 4; 16, 5; 16, 19; 16, 24; 17, 24; 20, 13; 20, 19; 20, 19; 20, 22; 21, 10; 21, 21; 22, 6; 22, 15; 24, 5; 27, 11; 31, 7; 31, 8; 31, 35; 32, 5; 32, 20; 33, 32; 33, 34; 34, 1; 34, 8; 34, 20; 37, 22; 37, 32; 38, 42; 39, 29; 40, 12; 40, 21; 40, 34; 41, 2; 42, 10; 42, 16; 42, 24; 43, 28; 49, 4; 51, 33; [3] 1, 27; 1, 30; [4] 1, 30; 1, 30;

fărădelége : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Frevel" : „infamie" : (11x)
fărădelêge *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 3, 14; [2] 23, 10; 41, 22;
fărădelêgea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 5, 24; [3] 1, 6; 1, 37; 1, 57;
fărădelegii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 5, 7; [2] 49, 3;
fărădelegile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 4, 20;
fărădelegilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [1] 1, 9;

fărîmá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „zerbrechen, zerschlagen" : „casser, briser, abattre" : (2x)
au fărîmat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 47, 7;
să fărîme *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 11, 20;

fărmăcătúră → fermecătură

făt : (1434 DERS / în antr. *Fătul*) : s. m. : „1. Knabe, Sohn, 2. Jüngling" : „1. fils, 2. jeune homme" : (18x)
fătule *subst. comun masc. sg. voc. art.* [2] 2, 1; 3, 11; 3, 17; 4, 1; 6, 19; 6, 25; 6, 34; 10, 31; 11, 10; 14, 11; 16, 25; 18, 15; 21, 1; 37, 30; 38, 9; 38, 16; 40, 31;
feţilor *subst. comun masc. pl. voc. art.* [2] 3, 1;

făţărí : (1559-1560 BRATU) : v. IV : „sich verstellen" : „dissimuler" : (2x)
făţărêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 32, 16; 33, 2;

făţărnicí : (1654 NEAGOE 286) : v. IV : „sich verstellen" : „dissimuler" : (1x)
să făţărniceşti *verb indicativ prezent 2 sg.* [2] 1, 26;

fecioáră : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Jungfrau" : „vierge, jeune fille" : (3x)
fecioara *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 9, 5; 30, 19;
fecioarei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 20, 3;

feciór : (c. 1348 DLRV / în antr. Marco *Fecior*) : s. m. : „1. Kind, 2. Sohn, 3. Jüngling" : „1. enfant, 2. fils, 3. jeune homme" : (17x)
feciori *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 4, 1; [2] 3, 2; 3, 4; 16, 4; 16, 4; 25, 10; 34, 22;
feciorii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [2] 33, 26; 40, 21; 41, 10;
feciorilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [2] 3, 8; 3, 10; 33, 26; 41, 9;
fecioru *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [2] Prolog 1, 1;
feciorul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 46, 10; 47, 27;

fecioríe : (1581 PRL) : s. f. : „Jungfräulichkeit" : „virginité" : (2x)
feciorie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 42, 14;
fecioriia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 15, 2;

fel : (1581-1582 PO) : s. n. : „1. Art, 2. Stamm" : „1. sorte, façon, 2. peuple, tribu, descendance" : (3x)
fêliu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 19, 6;
fêliul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 19, 20; [2] 16, 5;

feméie : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Frau" : „femme" : (2x)
fămêia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 1, 28;
fămeii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 41, 26;

fereástră : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Fenster" : „fenêtre" : (1x)
ferestrile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 14, 24;

ferí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „(be)hüten, (be)schützen" : „prendre garde, protéger" : (9x)
ferêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 16, 26;
ferêşte-te *verb imp. 2 sg.* [2] 22, 13;
feri *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 10, 5;
feri-se-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 18, 27; 22, 29;
feriţi-vă *verb imp. 2 pl.* [2] 17, 11;
să ferêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 2, 16;
te ferêşte *verb imp. 2 sg.* [2] 9, 16; 12, 12;

fericí : (1563 CORESI, PRAXIU 324) : v. IV : „segnen, glücklich preisen" : „bénir, estimer heureux, louer" : (7x)
am fericit *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [2] 25, 9;
fericêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 2, 16;
fericit-au *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 45, 9;
nu ferici *verb imp. 2 sg.* [2] 11, 28;
va ferici *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 25, 26;
vom ferici *verb viitor 1 indicativ 1 pl.* [2] 31, 9;
vor ferici *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 37, 27;

fericíe : (1644 Ş. TAINE, 15) : s. f. : „ Glück" : „bonheur " : (1x)
fericíia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 18, 2;

fericít : (1581 CORESI, EV. 20) : adj. : „glücklich" : „heureux, fortuné" : (12x)
fericit *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 14, 1; 14, 2; 14, 21; 25, 11; 25, 12; 26, 1; 28, 20; 31, 8; 50, 30;
fericită *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. gen./dat. neart.* [1] 3, 13;
fericitu *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 34, 15;
fericiţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [2] 48, 11;

fermecătúră : (c. 1564 CORESI, CAZ. 113) : s. f. : „Zauberei" : „sorcellerie, magie" : (2x)
fărmăcături *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 12, 4;
fărmecături *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 18, 13;

fetíe : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. f. : „Jungfräulichkeit" : „virginité" : (1x)
fetiia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 20, 3;

fi : (1521 NEACŞU) : v. IV : „1. sein, 2. geschehen" : „1. être, 2. arriver" : (741x)
a fi *verb infinitiv prezent* [1] 1, 16; 6, 19; 7, 13; 12, 19; 15, 12; 18, 13; [2] Prolog 2, 4; Prolog 2, 20; [4] 1, 7;
ai fi *verb cond.-opt. prezent 2 sg.* [2] 38, 11;
am fost *verb indicativ perfect compus 1 pl.* [1] 2, 2;
ar fi *verb copulativ cond.-opt. prezent 3 sg.* [1] 14, 19;
ar fi *verb cond.-opt. prezent 3 sg.* [1] 14, 17; [2] 17, 22;
ar fi fost *verb cond.-opt. perfect 3 pl.* [2] 44, 9;
au fost *verb copulativ indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 19, 15;
au fost *verb copulativ indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 19, 7; [2] Prolog 1, 3; Prolog 1, 6;
au fost *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] Prolog 1, 2;
e *verb copulativ indicativ prezent 3 sg.* [1] 1, 6; 2, 9; 2, 9; 2, 11; 3, 11; 3, 13; 3, 13; 3, 15; 4, 1; 6, 18; 7, 6; 7, 6; 7, 11; 7, 24; 8, 21; 9, 9; 9, 10; 12, 7; 12, 10; 12, 16; 13, 13; 15, 7; 15, 10; 15, 10; 15, 10; 15, 16; 17, 10; 17, 13; [2] 1, 1; 1, 19; 1, 24; 1, 29; 2, 20; 3, 16; 3, 19; 5, 7; 5, 11; 5, 15; 6, 2; 6, 36; 7, 14; 9, 23; 10, 7; 10, 13; 10, 21; 10, 22; 10, 23; 10, 26; 10, 30; 11, 17; 11, 26; 11, 30; 13, 9; 13, 15; 13, 22; 13, 27; 13, 28; 13, 28; 14, 3; 14, 6; 14, 10; 14, 17; 14, 19; 15, 9; 15, 18; 16, 14; 17, 23; 17, 24; 17, 25; 18, 7; 18, 7; 18, 7; 18, 7; 18, 11; 18, 16; 19, 4; 19, 11; 19, 19; 19, 20; 19, 21; 19, 27; 20, 1; 20, 4; 20, 18; 20, 25; 20, 30; 20, 31; 21, 8; 21, 20; 22, 10; 22, 15; 22, 16; 23, 22; 24, 22; 25, 6; 25, 7; 25, 11; 25, 13; 25, 21; 25, 27; 26, 4; 26, 4; 27, 6; 27, 7; 28, 23; 29, 25; 30, 11; 30, 14; 30, 16; 31, 14; 31, 21; 31, 27; 31, 31; 33, 5; 33, 16; 33, 17; 34, 2; 34, 8; 34, 11; 34, 14; 34, 15; 34, 16; 35, 6; 35, 23; 37, 8; 37, 9; 37, 30; 38, 30; 39, 21; 39, 21; 41, 1; 41, 6; 41, 18; 42, 8; 42, 20; 42, 22; 43, 6; 43, 21; 43, 31; 43, 33; 43, 34; 45, 31; 46, 9; 46, 13; 48,

4; 48, 18; 48, 25; 49, 15; 50, 31; [3] 1, 46; [4] 1, 9; 1, 30;
e *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 3, 9; 5, 16; 9, 9; 14, 17; [2] 5, 15; 13, 20; 16, 23; 19, 18; 23, 24; 32, 5; 33, 25; 41, 1; 41, 17; 43, 8; 45, 1;
era *verb copulativ indicativ imperfect 3 pl.* [1] 18, 12; 19, 18;
era *verb copulativ indicativ imperfect 3 sg.* [1] 4, 14; 5, 3; 8, 21; 16, 9; 17, 7; 17, 17; 18, 4; 18, 25; [2] Prolog 1, 1; [3] 1, 2; 1, 4; 1, 5; 1, 11; 1, 15; 1, 18; 1, 30; 1, 31; 1, 34; 1, 36; 1, 38; 1, 39; 1, 44; [4] 1, 2; 1, 12;
era *verb indicativ imperfect 3 pl.* [1] 14, 13; [2] 45, 24; [4] 1, 39;
era *verb indicativ imperfect 3 sg.* [1] 9, 9; 12, 11; 13, 1; 17, 16; 18, 1; 18, 24; [2] 51, 9; 51, 10; 51, 10; [3] 1, 1; 1, 4; 1, 8; 1, 16; 1, 20; [4] 1, 3; 1, 3; 1, 27; 1, 40;
eram *verb copulativ indicativ imperfect 1 sg.* [1] 8, 20;
eşti *verb copulativ indicativ prezent 2 sg.* [1] 15, 1; 16, 8; [2] 3, 18; 32, 4; 36, 17; [4] 1, 22; 1, 48;
fi *verb infinitiv prezent* [1] 13, 6; [2] Prolog 2, 6;
fie *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [2] 11, 10;
fie *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 5, 14; 9, 20; 9, 21;
fie *verb copulativ conjunctiv prezent 3 pl.* [2] 6, 7;
fie *verb copulativ conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 4, 34; 5, 12; 9, 21; 33, 35; 46, 14;
fii *verb copulativ imp. 2 sg.* [2] 5, 12; 29, 26;
fiind *verb gerunziu* [1] 4, 2; 4, 2; 4, 4; 6, 4; 7, 27; 9, 10; 10, 1; 11, 12; 13, 13; 15, 17; 17, 9; 17, 13; 18, 23; 19, 13; [2] 7, 12; 22, 17; 28, 5; 28, 14; 29, 20; 31, 24; 42, 15; 44, 4; 46, 11; 44, 7; 51, 18; Prolog 1, 6; Prolog 2, 2; Prolog 2, 28; [3] 1, 37;
fiindu *verb gerunziu* [1] 8, 20; 12, 9; 12, 15; 18, 2; [2] Prolog 1, 3;
fi-va *verb copulativ viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 6, 13;
fu *verb copulativ indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 14, 22;
fu *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 1, 15; 1, 27; [4] 1, 17; 1, 22; 1, 33; 1, 38;
iaste *verb copulativ indicativ prezent 3 sg.* [1] 1, 4; 1, 6; 1, 15; 2, 1; 2, 2; 2, 5; 2, 12; 2, 15; 2, 15; 2, 18; 3, 4; 3, 11; 3, 13; 3, 15; 4, 9; 6, 6; 6, 12; 6, 15; 6, 17; 6, 22; 6, 26; 7, 15; 7, 16; 7, 25; 7, 26; 7, 29; 8, 4; 8, 5; 8, 5; 8, 6; 8, 8; 9, 9; 10, 12; 11, 23; 12, 16; 13, 3; 13, 4; 13, 16; 14, 8; 14, 12; 14, 27; 15, 3; 15, 7; 15, 15; 15, 17; 16, 15; 16, 17; 17, 12; 18, 21; [2] 1, 7; 1, 22; 1, 22; 3, 3; 5, 1; 5, 4; 5, 6; 6, 9; 6, 22; 6, 24; 7, 18; 8, 21; 9, 12; 10, 20; 10, 24; 11, 3; 11, 3; 11, 9; 11, 21; 13, 22; 15, 1; 16, 4; 16, 12; 16, 13; 16, 18; 17, 13; 17, 16; 18, 17; 19, 18; 19, 27; 20, 15; 20, 16; 20, 24; 21, 13; 21, 23; 21, 24; 22, 4; 22, 7; 22, 8; 23, 34; 26, 1; 26, 8; 28, 4; 29, 27; 30, 15; 30, 15; 31, 7; 31, 9; 31, 22; 31, 33; 31, 34; 32, 8; 32, 23; 33, 2; 33, 26; 34, 22; 34, 23; 35, 3; 35, 12; 36, 23; 37, 16; 37, 22; 37, 22; 37, 23; 37, 25; 38, 2; 38, 24; 39, 25; 39, 26; 39, 26; 40, 27; 41, 2; 41, 3; 41, 16; 42, 12; 43, 4; 43, 27; 50, 27; [3] 1, 22; 1, 23; 1, 28; [4] 1, 8; 1, 28; 1, 29;
iaste *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 1, 14; 2, 1; 2, 5; 4, 1; 4, 15; 5, 5; 5, 10; 7, 22; 8, 18; 11, 22; 12, 1; 12, 13; 12, 13; 12, 18; 13, 1; 13, 6; 15, 9; 19, 17; [2] 1, 1; 3, 9; 3, 27; 4, 24; 4, 24; 5, 14; 5, 17; 6, 10; 6, 11; 6, 16; 6, 16; 6, 32; 7, 12; 7, 27; 8, 21; 10, 27; 11, 13; 11, 15; 11, 17; 11, 23; 13, 20; 13, 28; 14, 6; 14, 8; 14, 16; 15, 8; 15, 17; 16, 2; 16, 13; 18, 5; 18, 5; 18, 33; 19, 7; 19, 15; 19, 18; 19, 19; 19, 19; 19, 21; 19, 21; 19, 22; 19, 27; 19, 27; 20, 4; 20, 4; 20, 5; 20, 5; 20, 8; 20, 8; 20, 9; 20, 9; 20, 9; 20, 10; 20, 10; 20, 11; 20, 16; 20, 21; 20, 22; 20, 23; 21, 4; 21, 13; 22, 8; 22, 22; 22, 23; 23, 13; 23, 14; 25, 13; 25, 17; 25, 17; 26, 16; 26, 17; 27, 21; 27, 21; 30, 23; 31, 32; 33, 35; 33, 36; 34, 13; 35, 12; 36, 4; 36, 9; 36, 18; 36, 21; 36, 23; 36, 25; 36, 25; 37, 1; 37, 7; 37, 17; 37, 21; 37, 25; 38, 8; 38, 13; 38, 13; 38, 13; 38, 23; 39, 21; 39, 23; 39, 24; 39, 26; 39, 41; 40, 29; 40, 29; 40, 32; 41, 7; 41, 20; 42, 28; 42, 30; 43, 9; 43, 32; 43, 37; 44, 9; 45, 30; 51, 34; Prolog 2, 14; [3] 1, 12; [4] 1, 22; 1, 42; 1, 48;
îşi era *verb copulativ indicativ imperfect 3 pl.* [1] 17, 21;
nu fii *verb imp. 2 sg.* [2] 4, 33; 5, 18; 7, 15; 9, 4; 37, 32; 38, 9;
-s *verb indicativ prezent 3 pl.* [2] 14, 3; 35, 4; 40, 13; 42, 8;
-s *verb copulativ indicativ prezent 3 pl.* [1] 1, 14; 2, 6; 3, 19; 6, 5; 7, 21; 9, 14; 13, 7; 13, 10; 14, 9; [2] 11, 4; 26, 6; 27, 9; 28, 9; 29, 31; 31, 14; 33, 15; 39, 40; 51, 32;
să fie *verb copulativ conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 14, 5; 18, 9;
să fie *verb copulativ conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 2, 9; 2, 11; 16, 28; [2] 31, 10; 45, 33;
să fie *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 1, 14; [2] 17, 24;
să fii *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 7, 11; 37, 15;
să fii *verb copulativ conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 1, 25; 4, 9;
sînt *verb copulativ indicativ prezent 1 sg.* [1] 9, 5; [3] 1, 45;
sînt *verb copulativ indicativ prezent 3 pl.* [1] 1, 16; 2, 15; 2, 17; 3, 11; 3, 12; 4, 6; 4, 8; 6, 9; 7, 1; 8, 7; 9, 14; 11, 27; 12, 20; 12, 24; 13, 1; 13, 8; 14, 25; 15, 14; 15, 18; 15, 19; 17, 1; [2] 3, 21; 7, 23; 11, 24; 11, 29; 18, 9; 18, 26; 19, 22; 20, 13; 20, 16; 21, 21; 22, 27; 23, 26; 24, 19; 24, 20; 27, 31; 34, 5; 36, 14; 39, 20; 39, 29; 41, 20; 42, 30; 43, 38; 44, 10; 48, 11; 48, 15; Prolog 2, 6; Prolog 2, 20; [3] 1, 19; [4] 1, 21; 1, 23; 1, 24;
sînt *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 2, 24; 3, 1; 7, 18; 8, 6; 11, 25; [2] 7, 23; 7, 24; 12, 3; 15, 19; 17, 2; 31, 18; 39, 24; 39, 34; 41, 13; 43, 30; 44, 9; 44, 9;
sîntem *verb copulativ indicativ prezent 1 pl.* [1] 15, 2; [3] 1, 19; 8, 6;
sînteţi *verb copulativ indicativ prezent 2 pl.* [1] 6, 2; [3] 1, 47;
sîntu *verb copulativ indicativ prezent 3 pl.* [1] 3, 3;
-şi iaste *verb copulativ indicativ prezent 3 sg.* [2] 14, 5;
va fi *verb copulativ viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 6, 15; 8, 10; 9, 6; [2] 6, 12; 9, 14; 10, 1; 14, 5; 16, 12; 19, 2; 22, 15; 23, 31; 27, 31; 28, 11; 37, 33; 38, 3;
va fi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 1, 9; 2, 20; 4, 7; 14, 11; 14, 13; 19, 14; [2] 1, 11; 6, 23; 11, 25; 12, 1; 29, 29; 37, 4; 39, 20;
vei fi *verb copulativ viitor 1 indicativ 2 sg.* [2] 4, 11; 6, 34; 6, 35; 7, 9; 11, 10; 12, 13; 13, 6; 42, 2; 42, 11;
voiu fi *verb copulativ viitor 1 indicativ 1 sg.* [1] 8, 21; 9, 12;
vom fi *verb copulativ viitor 1 indicativ 1 pl.* [1] 2, 2;
vor fi *verb copulativ viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 3, 16; 3, 17; 6, 10; 16, 3; 16, 11; [2] 2, 16; 4, 17; 6, 31; 11, 23;
vor fi *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 4, 18; 4, 19; [2] 23, 2;
vor să fie *verb viitor 1 indicativ perifrastic 3 pl.* [2] 42, 26; 48, 28;

fiără : (înc. sec. XVI Ps. H.) : s. f. : „wildes Tier, Bestie" : „animal sauvage, bête" : (9x)
fiară *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 12, 17;
hiară *subst. comun fem. pl. gen./dat. neart.* [1] 17, 19;

hiară *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 11, 16; 11, 19; 12, 9; [2] 10, 11; 39, 37;
hiarălor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [1] 7, 20; [2] 17, 4;

ficát : (1581-1582 PO) : s. m. : „Eingeweide" : „entrailles" : (2x)
ficaţii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 10, 5; [2] 30, 7;

ficleán → viclean

ficlení → vicleni

ficleşúg → vicleşug

fiecáre : (1570 CORESI, LIT.) : pron. nehot./adj. : „jeder" : „chaque, chacun" : (9x)
fieştecare *adj. pron. nehot. fem. sg. nom./ac.* [1] 15, 7;
fieştecarele *pron. nehot. masc. sg. nom./ac.* [1] 19, 16; [2] 16, 16; 16, 29; 38, 41;
fieştecăriia *adj. pron. nehot. fem. sg. gen./dat.* [2] 17, 13;
fieştecăruia *pron. nehot. masc. sg. gen./dat.* [1] 15, 7; [2] 17, 11; 46, 14;

fiecé : (1551-1553 ES) : adj. : „jeder" : „chaque, tout" : (1x)
fieştece *adj. pron. nehot. masc. sg. nom./ac.* [2] 38, 30;

fiecúm : (c. 1516-1636 GLOS. B.) : adv. : „ganz" : „absolument" : (1x)
fieştecum *adv.* [1] 16, 27;

fier : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Eisen" : „fer" : (7x)
fier *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 13, 15; 17, 16; [2] 22, 16; 28, 22; 38, 33; 39, 32; 48, 20;

fiérbe : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „kochen, sieden" : „cuire, bouillir" : (3x)
au fiert *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 10, 19;
fiarse *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [4] 1, 40;
fiêrse *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [4] 1, 31;

fierbínte : (1581 CORESI, EV. 376) : adj. : „heiß" : „chaud" : (1x)
fierbinte *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 23, 20;

fierbinţeálă : (1581 CORESI, EV. 334) : s. f. : „Hitze" : „chaleur" : (1x)
fierbinţeala *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 2, 4;

fiertúră : (1649 MARD.) : s. f. : „Speise, Gericht" : „nourriture, cuisson préparée sur le feu" : (1x)
fiertură *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [4] 1, 40;

fieştecáre → fiecare

fieştecé → fiece

fieştecúm → fiecum

fiínţă : (c. 1665-1672 MS. 4389, 477/2) : s. f. : „Natur" : „nature" : (1x)
fiinţii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 2, 23;

filisteán : (c. 1665-1672 MS. 4389, 24/1) : s. m. : „Philister" : „Philistin" : (2x)
filistiimii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [2] 47, 7; 50, 28;

fíníc : (1560-1561 CORESI, TE.2) : s. m. : „Dattelpalme" : „palmier" : (2x)
finicilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [2] 50, 14;
un finic *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 24, 15;

fíre : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Wesen, Fassung, Natur" : „nature, esprit, caractère" : (2x)
fire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 13, 1;
firile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 7, 20;

fiu : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Sohn" : „fils" : (83x)
a fiilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [2] 42, 7;
a fiiului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [2] 45, 34;
fii *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 12, 4; 13, 17; 14, 23; 16, 21; 18, 5; 19, 6; [2] 3, 2; 4, 12; 7, 24; 16, 1; 16, 1; 41, 8; [4] 1, 12;
fiii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 3, 12; 3, 16; 4, 6; 5, 5; 9, 6; 12, 19; 12, 21; 16, 10; 16, 26; 18, 4; 18, 9; [2] 11, 28; 14, 26; 23, 31; 23, 32; 32, 22; 36, 23; 38, 28; 40, 1; 41, 8; 44, 9; 44, 11; 45, 16; 46, 13; 46, 15; 47, 2; 47, 21; 50, 15; 50, 18; [3] 1, 29; [4] 1, 25;
fiii *subst. comun masc. pl. voc. art.* [2] 39, 16; [3] 1, 47;
fiilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 9, 7; 12, 7; 12, 20; [2] 30, 7; 45, 11; 50, 22;
fiilor *subst. comun masc. pl. voc. art.* [2] 23, 6; 41, 17;
fiiu *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 2, 13; 18, 13; [2] 45, 34; 47, 13; 48, 10;
fiiul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 2, 18; 9, 5; [2] 17, 24; 30, 1; 30, 2; 30, 3; 30, 8; 30, 9; 30, 12; 45, 31; 49, 14; 50, 1; 50, 29; Prolog 1, 4;
fiiule *subst. comun masc. sg. voc. art.* [2] 7, 3; 31, 25;
fiiului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 10, 5; 14, 15; [2] 33, 23; 45, 34;
un fiiu *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 18, 5; [2] 4, 11;

flămínd : (1448 DERS / în top. Gîrla *Flămîndzilor*) : adj. : „hungrig" : „affamé : (1x)
flămînd *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 4, 2;

flămînzí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „Hunger leiden, hungern" : „avoir faim, être affamé" : (1x)
vor flămînzi *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 24, 23;

floáre : (1482 DERS / în antr. *Florea*) : s. f. : „Blüte" : „fleur" : (6x)
floare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 39, 17; 51, 20;
floarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 2, 7; [2] 50, 8;
flori *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 2, 8;
florile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 24, 20;

flúier : (1581 CORESI, EV. 368) : s. n. : „Flöte" : „flûte" : (1x)
fluierul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 40, 23;

foámete : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Hungersnot" : „famine" : (4x)
foamete *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 39, 36; 40, 11; 48, 2;
foametei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 18, 25;

foárte : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „sehr" : „très, fort, extrêmement" : (11x)
foarte *adv.* [2] 7, 18; 11, 6; 13, 16; 17, 20; 25, 3; 28, 27; 47, 28; Prolog 2, 30; [3] 1, 26; [4] 1, 33; 1, 37;

foc : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Feuer" : „feu" : (46x)
a focului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [1] 17, 5;
foc *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 11, 19; 13, 2; 16, 16; 16, 27; 17, 6; 18, 3; [2] 7, 18; 15, 16; 16, 7; 21, 10; 23, 21; 28, 12; 39, 32; 39, 36; 40, 34; 43, 5; 48, 3; 48, 9; 48, 9;
focul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 10, 6; 16, 17; 16, 22; 16, 22; 16, 23; 19, 19; [2] 2, 5; 3, 29; 8, 4; 9, 9; 23, 20; 28, 10; 43, 26; 45, 26; 48, 1; 50, 9;
focului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [1] 16, 18; 16, 19; [2] 8, 13; 11, 32; 22, 27; 28, 10; 36, 8; 38, 34; 51, 6; 51, 6;

folós : (1479-1480 DERS) : s. n. : „Nutzen" : „bénéfice" : (15x)
folos *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 8, 1; 8, 8; 13, 13; [2] 7, 23; 10, 4; 13, 6; 16, 1; 28, 23; 30, 23; 37, 22; 41, 17; Prolog 2, 6; Prolog 2, 30;
folosul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 15, 15; [2] 20, 30;

folosí : (1482-1507 DERS) : v. IV. : „benutzen, gebrauchen, verwenden" : „utiliser, servir" : (15x)
au folosit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 5, 8; 5, 8; [2] 34, 25; 34, 27; 34, 29;
folosescu *verb indicativ prezent 3 pl.* [2] 37, 31;
folosêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 30, 18;
folosi-se-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 30, 2;
să va folosi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 4, 3;
va folosi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 20, 9; 20, 13; 29, 14;
vă veţi folosi *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [1] 6, 27;
vei folosi *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [2] 5, 10; 38, 23;

folosínţă : (1642 ÎNV.[2]) : s. f. : „Nützlichkeit, Nutzen" : „utilité, utilisation" : (1x)
folosinţa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 18, 7;

fórmă : (1581-1582 PO) : s. f. : „Anschein" : „air, apparence" : (1x)
furma *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 45, 14;

fráged : (c. 1640 URECHE[2] 86) : adj. : „durchdringend" : „pénétrant, aigu" : (1x)
fraged *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 22;

fráte : (1455 DERS / în top. *Frateşti*) : s. m. : „Bruder" : „frère" : (13x)
frate *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 10, 3; [2] 29, 13;
fratele *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 7, 19; 29, 30; 45, 7;
fratelui *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 10, 10; [2] 7, 13; 33, 23;
fraţii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [2] 40, 26;
fraţilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [2] 10, 24; 25, 2; 49, 17; 50, 14;

frămîntá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „verwirren, zerbrechen" : „tourmenter, s'agiter" : (1x)
să frămîntă *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 12, 18;

frícă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Angst, Furcht" : „peur, crainte" : (39x)
frica *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 17, 12; [2] 1, 9; 1, 10; 1, 15; 1, 18; 1, 24; 1, 25; 1, 29; 2, 11; 9, 16; 9, 21; 10, 25; 16, 2; 17, 4; 19, 17; 22, 19; 23, 25; 23, 34; 25, 8; 25, 14; 27, 3; 36, 1; 40, 3; 40, 6; 40, 28; 40, 29; 40, 30; 45, 31;
frică *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 5, 2; 17, 4; 17, 6; 17, 9; 17, 15; 17, 19; [2] 5, 5; 19, 20; 32, 19;
fricii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 21, 12;
o frică *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 40, 9;

fricós : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. : „ängstlich" : „anxieux" : (6x)
cel fricos *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 37, 11;
fricoasă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 22, 19;
fricoase *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. gen./dat. neart.* [2] 2, 13;
fricoase *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 9, 14;
fricos *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 17, 10;
fricoşi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 4, 20;

frínge : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „(sich) brechen" : „rompre, (se) tordre" : (4x)
frînge *verb imp. 2 sg.* [2] 30, 11;
să frînge *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 17, 19;
să vor frînge *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 4, 5;
va frînge *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 28, 18;

frînt : (1559-1560 BRATU) : adj. : „gebrochen" : „brisé" : (1x)
frînte *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 15, 13;

frumós : (1411 DERS / în top. Pîrîu *Fromosul*) : adj. : „schön" : „beau, belle" : (6x)
foarte frumos *adj. calificativ gradul superlativ masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 43, 13;
frumoasă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 9, 8; 15, 9; [3] 1, 30;
frumoase *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. nom./ac. neart.* [2] 26, 20;
frumoasă foarte *adj. calificativ gradul superlativ fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 1, 2;

frumuséţe : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Schönheit" : „beauté" : (19x)
frumusêţe *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 40, 24; 42, 18;
frumusêţea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 9, 9; 11, 2; 26, 18; 36, 22; 43, 11; 43, 22;
frumusêţele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 7, 11; 13, 3; [2] 25, 23; [3] 1, 31; 1, 56;
frumusêţelor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [1] 8, 2; 13, 3; 13, 5;
frumuseţi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 9, 8;
frumseţii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 5, 17;
frumusêţile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 26, 19;

frúnte : (1490 DERS / în antr. *Frunte[ş]*) : s. f. : „Stirn" : „front" : (1x)
frunte *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 29;

frúnză : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Blatt" : „feuille" : (2x)
frunza *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 14, 18;
frunzele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 6, 4;

fugár : (c. 1665-1672 MS. 4389, 697/2) : s. m. : „Flüchtige" : „fugitif" : (1x)
nişte fugari *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 19, 3;

fugí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „flüchten, fliehen" : „fuir, prendre la fuite" : (10x)
a fugi *verb infinitiv prezent* [1] 16, 15;
au fugit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 15, 19; [2] 27, 20;
fugi *verb imp. 2 sg.* [2] 21, 2;
fugind *verb gerunziu* [1] 10, 6; [2] 11, 11;
fugit *verb participiu neutru sg.* [1] 17, 9;
fugi-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 1, 5;
va fugi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 22, 24; 33, 37;

fúlger : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Blitz" : „éclair" : (3x)
fulgere *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [2] 43, 15;
fulgerilor *subst. comun neutru pl. gen./dat. art.* [1] 5, 21;
fulgerul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 32, 11;

fulgerá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „blitzen" : „produire un éclair" : (1x)
fulgerînd *verb gerunziu* [1] 11, 19;

fum : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Rauch" : „fumée" : (4x)
fum *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 2, 2; 11, 19; [2] 22, 27;
fumul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 5, 15;

fund : (1428 DERS / în antr. *Fundea*) : s. n. : „Grund" : „fond, base" : (8x)
fund *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 10, 19;
fundul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 17, 4; [2] 1, 3; 16, 19; 42, 24; 43, 28;
fundurile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 17, 14;
fundurilor *subst. comun neutru pl. gen./dat. art.* [2] 24, 5;

fur : (1448 DERS / în antr. *Furul*) : s. m. : „Dieb" : „voleur" : (2x)
furul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 20, 25;
furului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [2] 5, 17;

furá : (1551-1553 ES) : v. I : „stehlen, entwenden" : „voler, dérober" : (1x)
fură *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 37, 10;

furtişág : (1551-1553 ES) : s. n. : „Raub" : „vol" : (2x)
furtişag *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 41, 23;
furtişagul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 14, 25;

furtúnă : (1235 DIRC I, 147 / în antr. *Furtun*) : s. f. : „Sturm, Gewitter" : „tempête" : (3x)
fortună *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 19, 7;
furtuna *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 14, 5;
furtună *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 33, 2;

G

galbán : (c. 1665-1672 MS. 4389, 80/1) : s. n. : „Galbanum" : „galbanum" : (1x)
halváni *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 24, 18;

gard : (c. 1330 DRĂGANU 351 / în top. *Gard*) : s. n. : „Zaun" : „palissade" : (1x)
gard *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 36, 25;

gáta : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „bereit, fertig" : „prêt, fini" : (2x)
gata *adj. invariabil* [1] 16, 20; [2] 51, 4;

gătí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „1. bereiten, 2. zu Ende bringen" : „1. préparer, 2. achever" : (13x)
ai gătit *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [1] 9, 8; 16, 2;
au gătit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 45, 28;
gătêşte *verb imp. 2 sg.* [2] 2, 1; 29, 29; 33, 4;
gătêşte-te *verb imp. 2 sg.* [2] 18, 23;
gătindu-se *verb gerunziu* [2] Prolog 2, 35;
gătit *verb participiu sg. neutru* [2] 49, 14;
găti-vor *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 2, 18;
să gătească *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 47, 14;
se vor găti *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 39, 38;
va găti *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 26, 23;

gătíre : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Vorbereitung" : „préparation" : (1x)
gătirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 13, 12;

găzduí : (1551-1553 ES) : v. IV : „unterkommen" : „se loger" : (1x)
găzduiêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 36, 27;

geánă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Augenwimper" : „cil" : (1x)
gênele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 26, 10;

genúnchi : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m./n. : „Knie" : „genou" : (1x)
genuche *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [2] 25, 26;

gheáţă : (1512-1521 BGL / în antr. *Gheaţă* spatar) : s. f. : „Eis, Schnee" : „glace, neige" : (3x)
gheţii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 19, 20;
ghiaţa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 16, 22; [2] 43, 24;

ghicitoáre : (1643 VARLAAM, C. 262) : s. f. : „Rätsel" : „devinette" : (1x)
gîcitori *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] Prolog 1, 5;

ghicitúră : (c. 1665-1672 MS. 4389, 241/2) : s. f. : „Rätsel" : „devinette" : (2x)
ghiciturile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 39, 3;
ghiciturilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [2] 47, 16;

gíngaş : (c. 1683-1686 MS. 45, 321/2) : adj. : „zart" : „délicat" : (1x)
gingaşă foarte *adj. calificativ gradul superlativ fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 1, 30;

gîcitoáre → ghicitoare

gîlceávă : (1551-1553 ES) : s. f. : „1. Lärm, 2. Gezänk" : „1. bruit, 2. querelle, dispute" : (2x)
gîlceava *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 1, 10;
gîlceavă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 14, 25;

gîlcevít : (c. 1683-1686 MS. 45, 819/1) : adj. : „aufgeregt" : „troublé" : (1x)
gîlcevit *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 40, 8;

gînd : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Sinn, Gedanke" : „pensée" : (28x)

a gîndului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [1] 6, 15;
gînd *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 19, 3;
gîndu *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 7, 16;
gîndu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 18, 9; [2] Prolog 2, 16;
gîndul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 4, 12; 9, 15; 12, 10; [2] 3, 23; 6, 25; 9, 20; 23, 14; 25, 7; 27, 4; 27, 5; 33, 5; 40, 3; 40, 6; 43, 28; [3] 1, 10;
gîndurile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 1, 3; 1, 5; 7, 20; 9, 14; 11, 16; [2] 13, 30; 35, 21; 40, 3;

gîndí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „denken" : „penser" : (12x)
au gîndit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 2, 21; 14, 30; [2] 29, 4;
au gîndit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 3, 14;
gîndească *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 13, 4;
gîndêşte *verb imp. 2 sg.* [2] 11, 7; 31, 17; 31, 17;
gîndêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 14, 22;
gîndind *verb gerunziu* [1] 2, 1; 17, 3;
gîndiţi *verb imp. 2 pl.* [1] 1, 1;

gîndíre : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Gedanke" : „pensée" : (3x)
gîndire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 27, 7;
gîndire *subst. comun fem. sg. voc. neart.* [2] 37, 3;
gîndirii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 27, 6;

gîndít : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : (aici) „intelligent" : „intelligent" : (1x)
gîndit *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 22;

gînditór : (1683 DOSOFTEI, PAR. 162) : adj. : (aici) „intelligent" : „intelligent" : (1x)
cêle gînditoare *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. nom./ac. art.* [1] 7, 23;

gîtléj : (1673 DOS. PS. V. 51) : s. n. : „Rachen, Kehle, Hals" : „gosier, cou, gorge" : (3x)
gîtlejul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 6, 6; 31, 13; 36, 19;

glas : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „1. Stimme, 2. Geräusch" : „1. voix, 2. bruit" : (27x)
glas *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 1, 7; 4, 19; 7, 4; 19, 17; [2] 34, 26; 45, 11; 50, 19; [3] 1, 24; 1, 42; 1, 45; 1, 61; [4] 1, 22; 1, 48;
glasul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 17, 19; 17, 19; 18, 1; [2] 21, 22; 29, 5; 38, 35; 43, 19; 46, 20; 46, 23; 47, 10; [3] 1, 44;
glasului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [2] 17, 10; 45, 5;
glasurile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [2] 50, 21;

gloátă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s.f. : „Volksmenge" : „foule" : (6x)
gloata *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 18, 22;
gloată *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 18, 11; [2] 7, 8;
gloate *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 8, 11;
gloatei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 26, 6;
gloatele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 6, 2;

glonţ : (1645 NEAGOE 280) : s. n. : „Kugel" : „boulet" : (1x)
glonţul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 22, 16;

glumí : (1577 CORESI, PS.) : v. IV : „scherzen, spaßen" : „plaisanter, badiner" : (1x)
nu glumi *verb imp. 2 sg.* [2] 8, 5;

gog : (c. 1683-1686 MS. 45, 825/1) : s. n. după *γώγ* (SEPT.FRANKF.) : (probabil) „Wasser" : „eau" : (1x)
gog *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 48, 19;

golí : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 107) : v. IV : „(aus-, ent-)leeren" : „vider, évacuer" : (1x)
golind *verb gerunziu* [2] 29, 22;

goní : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „jagen" : „chasser" : (16x)
a goni *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 17, 8;
ai gonit *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [3] 1, 20;
gonêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 31, 5; 34, 2;
goniia *verb indicativ imperfect 3 pl.* [1] 19, 3;
gonindu-se *verb gerunziu* [1] 2, 4; 5, 15; 11, 21; 16, 16;
să gonească *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 19, 2;
să gonesc *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 16, 18;
să gonêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 30, 18;
să goneşti *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 27, 20;
să goniia *verb indicativ imperfect 3 pl.* [1] 17, 15;
vei goni *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [2] 11, 11; 27, 8;

grábă : (1648 NTB 290) : s. f. : „Eile" : „hâte" : (2x)
grabă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 6, 5; [3] 1, 50;

grábnic : (1639 AIIN I, 255) : adj./adv. : „schnell" : „précipité" : (5x)
grabnic *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 5, 13;
grabnic *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 17, 6;
grabnic *adv.* [2] 11, 22; 21, 24;
grabnice *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 18, 26;

grai : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Wort" : „parole" : (13x)
graiu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 5, 15; 23, 13; 32, 5;
graiul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 16, 26; [2] 4, 27; 16, 29; 20, 4; 39, 22; 41, 19;
graiului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [2] 47, 8;
graiurile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 6, 27; [2] 39, 8;
graiurilor *subst. comun neutru pl. gen./dat. art.* [2] 2, 16;

grăbí : (c. 1540-1550 BGL) : v. IV : „eilen, sich beeilen" : „(se) dépêcher" : (7x)
au grăbit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 4, 14; [2] 43, 15;
grăbêşte *verb imp. 2 sg.* [2] 36, 7;
grăbêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 32, 11;
grăbind *verb gerunziu* [1] 18, 21;
grăbiră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [2] 50, 20;
să te grăbeşti *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 2, 2;

grădínă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Garten" : „jardin" : (15x)
grădina *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 24, 32; 40, 19; 40, 30; [3] 1, 8;
grădină *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 24, 31; [3] 1, 4; 1, 15; 1, 25; 1, 35;
grădinii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [3] 1, 17; 1, 18; 1, 19; 1, 24; 1, 35; 1, 37;

grăi : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „sagen, sprechen, reden" : „dire, parler" : (20x)
ai grăit *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [3] 1, 46;
am grăit *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [2] 51, 33;
au grăit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 13, 26; 13, 27; [3] 1, 6;
grăiêşte *verb imp. 2 sg.* [2] 5, 13; 32, 4; 32, 8;
grăind *verb gerunziu* [1] 8, 13;
grăit-au *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [2] 13, 24;
grăi-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 13, 9;
s-au grăit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [3] 1, 26;
să va grăi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 15, 10;
va grăi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 12, 12; [2] 12, 20; 22, 8; 37, 1;
vei grăi *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [2] 18, 19;
veţi grăi *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [2] 39, 19;
vom grăi *verb viitor 1 indicativ 1 pl.* [2] 43, 32;

grăitór : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „der spricht" : „qui parle" : (1x)
grăitoare *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 6, 6;

grămádă : (1537 DERS / în antr. *Grămadă*) : s. f. : „Haufen, Menge" : „tas" : (1x)
grămadă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 18, 23;

grămădí : (1559-1560 BRATU) : v. IV : „häufen" : „entasser, amasser" : (1x)
să grămădeşti *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 8, 4;

grătár : (1649 MARD.) : s. n. : „Gitter, Rost" : „gril" : (1x)
grătariul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 50, 13;

grăúnte : (1551-1553 ES) : s. n. : „Korn" : „grain" : (1x)
grăunţ *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 18, 9;

greáţă : (1551-1553 ES) : s. f. : „Brechreiz" : „nausée" : (2x)
a grêţei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 31, 23;
greaţă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 37, 33;

grecioásă : (1652 ÎNDR.) : adj./s. f. : „schwanger" : „enceinte" : (2x)
cei grecioase *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 34, 5;
grecioasă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 42, 14;

greşeálă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Fehler, Schuld" : „faute, tort, erreur" : (9x)
greşală *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 3, 13; [2] 26, 24; 26, 24; 41, 22; 49, 5;
greşale *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 18, 27;
greşalele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 11, 24;
greşalelor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [1] 4, 20;
greşalii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 14, 1;

greşí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „(ver)fehlen, sich irren, sich versündigen" : „(se) tromper, manquer, pécher" : (33x)
a greşi *verb infinitiv prezent* [2] 15, 20; [3] 1, 23;
au greşit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 10, 8; [2] 27, 1; 49, 5;
au greşit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 13, 25; 19, 15; 23, 30; 47, 27;
greşaşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 11, 17; 15, 13; [2] 10, 32; 38, 15;
greşăsc *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 12, 2;
greşăscu *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 14, 31;
greşiia *verb indicativ imperfect 3 pl.* [1] 12, 11;
greşit-ai *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [2] 21, 1;
greşit-am *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [2] 5, 4;
greşit-au *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 23, 11;
greşîndu-se *verb gerunziu* [2] 36, 26;
nu greşi *verb imp. 2 sg.* [2] 7, 8;
să greşăşti *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 9, 17;
să greşeşti *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 32, 13; 42, 3;
va greşi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 2, 8; 10, 7; 19, 4; 23, 11; 26, 12;
vei greşi *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [2] 7, 38; 37, 16;
vom greşi *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 15, 2; 15, 2;

greşít : (c. 1559-1560 CORESI, ÎC.) : adj. : „abwegig" : „erroné" : (1x)
greşite *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 9, 14;

greu : (1448 DLRV / în antr. Micle *Greul*) : adj./adv./s. : „schwer" : „lourd" : (12x)
cêle mai grêle *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 3, 20;
grea *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 17, 21; [2] 31, 2;
grea foarte *adj. calificativ gradul superlativ fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 6, 22;
grêle *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 29, 31;
grêle *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [2] 38, 16;
greu *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 40, 1;
greu *adv.* [1] 2, 15; 17, 17;
mai grea *adj. calificativ gradul comparativ fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 19, 13;
mai grei *adj. calificativ gradul comparativ masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 17, 21;
mai greu *adj. calificativ gradul comparativ masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 22, 15;

greutáte : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 110) : s. f. : „Gewicht, Schwierigkeit" : „poids, obstacle" : (1x)
greutate *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 13, 2;

gríjă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Sorge" : „souci" : (17x)
grija *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 5, 16; 6, 18; [2] 11, 17; 30, 24; 31, 1; 31, 2; 42, 12;
grijă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 6, 15; 15, 9; [2] 38, 38; 41, 2;
grije *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 23; 9, 15; 12, 13; 12, 22;
griji *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 7, 4; 8, 10;

grijí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „besorgen, ausrüsten" : „se charger" : (5x)
grijaşte *verb imp. 2 sg.* [2] 8, 16; 32, 2; 41, 15;
grijaşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 50, 4;
grijind *verb gerunziu* [1] 8, 18;

gríndă : (1649 MARD.) : s. f. : „(Decken)Balken, Bindebalken" : „poutre" : (1x)
grinzi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 29, 25;

gríndină : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Hagel" : „grêle" : (5x)

grindină *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 16, 22; [2] 46, 7;
grindine *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 16, 16;
grindinii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 43, 17;
grindinile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 5, 22;

grîu : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Weizen" : „blé" : (4x)
grîu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 35, 2; 38, 11; 39, 32; [4] 1, 3;

groápă : (1520 DERS / în top. *Groapa*) : s. f. : „Grube" : „fosse" : (13x)
groapa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 21, 11; [4] 1, 38; 1, 41; 1, 42;
groapă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 10, 14; 18, 12; [2] 12, 21; 27, 27; 30, 17; [4] 1, 39; 1, 47; 1, 49;
gropii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [4] 1, 43;

groáză : (1491 DOR) : s. f. : „Entsetzen" : „effroi, terreur" : (3x)
groaza *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 21, 5;
groază *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 6, 4; 17, 3;

groáznic : (1563 CORESI, PRAXIU 517) : adj./adv. : „furchtbar" : „affreux, terrible" : (8x)
groaznecă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 5, 2;
groaznic *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 9, 23; 43, 34;
groaznic *adv. de mod poz.* [1] 18, 17;
groaznica *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* [1] 16, 5;
groaznice *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 11, 19; 12, 9;
groaznici *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. gen./dat. neart.* [1] 10, 16;

grozáv : (1498 DERS / în antr. *Grozav*) : adj. : „hässlich" : „terrifiant" : (2x)
grozav *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [3] 1, 63;
grozavă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 2, 20;

grozăvíe : (c. 1564 CORESI, CAZ. 151) : s. f. : „Unanständige oder Hässliche" : „ce qui est indécent ou laid" : (2x)
grozăvie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 16, 3;
grozăviia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 29, 24;

grumáz : (1499 DERS / în antr. *Grumadz*) : s. m. : „Nacken, Hals" : „nuque, cou" : (2x)
grumazul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 6, 26; 7, 24;

gúră : (1306 DRĂGANU / în top. *Gura*) : s. f. : „1. Mund, 2. Klinge" : „1. bouche, 2. fil" : (44x)
gura *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 1, 11; 8, 13; 10, 21; [2] 5, 14; 8, 14; 14, 1; 15, 5; 15, 9; 20, 14; 20, 19; 20, 20; 20, 24; 21, 19; 21, 28; 21, 28; 22, 23; 22, 30; 23, 8; 23, 14; 24, 2; 24, 3; 26, 13; 27, 23; 27, 24; 28, 13; 28, 28; 29, 27; 34, 8; 39, 6; 39, 42; 40, 34; 49, 2; 51, 33; [3] 1, 62; [4] 1, 31;
gură *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 20, 29; 21, 6; 28, 19; 30, 17; 37, 25;
gurii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 23, 6; 39, 22;
gurile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 1, 26; 13, 28;

gustáre : (c. 1573-1578 PS. SCH. 192) : s. f. : „Geschmack" : „saveur" : (3x)
gustare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 16, 2; 16, 3; 16, 20;

H

hadím(b) : (1592 DIRA XVI/4, 22 / în antr. Hatumis *Hadîm*) : s. m. : „Eunuch" : „eunuque" : (2x)
hadîmul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 3, 14;
hadîmului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [2] 20, 3;

háină : (1581-1582 PO) : s. f. : „Kleid, Gewand" : „vêtement" : (7x)
haina *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 14, 17; 27, 8; 29, 24;
hainã *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 39, 32; 45, 11;
haine *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 42, 19;
hainelor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [2] 11, 4;

halvaní → galban

ham : (1422 DERS) : s. n. : „(Pferde)Geschirr" : „harnais" : (1x)
hamul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 33, 31;

har : (1477 LDSR 354) : s. n. : „Gnade" : „grace" : (29x)
har *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 3, 9; 4, 15; 6, 16; 14, 26; [2] 1, 11; 3, 18; 4, 24; 8, 24; 12, 1; 20, 16; 20, 19; 20, 23; 21, 18; 26, 17; 26, 17; 30, 6; 35, 2; 42, 2; 45, 1;
harul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 7, 20; 7, 35; 17, 16; 19, 21; 26, 15; 32, 11; 40, 19;
harului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [2] 32, 3;
harurile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [2] 20, 12; 29, 18;

harác → arac

hărăzí : (1563 CORESI, PRAXIU 533) : v. IV : „schenken" : „destiner" : (1x)
hărăzêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 12, 3;

heruvím : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Cherub" : „chérubin" : (1x)
heruvimilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [2] 49, 9;

hiáră → fiară

hicleán → viclean

hiclení → vicleni

hicleşúg → vicleşug

hîrb : (c. 1650 ANON. CAR.[2]) : s. n. : „Scherbe" : „tesson" : (1x)
hîrbul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 22, 7;

hîtríe : (1683 DOS. PAR. 129) : s. f. : „Gewitzheit" : „ruse" : (1x)
hîtrie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 21, 13;

hítru : (1683 DOS. PAR. 142) : adj. : „gewitzt" : „rusé" : (1x)
hîtru *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 21, 13;

hrână : (1478 DRHA II, 318 / în antr. *Hrană* vornic) : s. f. : „Nährung, Speise" : „nourriture" : (8x)
hrana *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 37, 23;
hrană *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 16, 2; 16, 3; 16, 20; [2] 41, 2;
hrane *subst. comun fem. sg. gen./dat. neart.* [1] 19, 20;
hranii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 13, 12; [2] 11, 27;

hrăní : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „ernähren" : „nourrir" : (7x)
ai hrănit *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [1] 16, 20;
hrănesc *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 16, 26;
hrănêşte *verb imp. 2 sg.* [2] 29, 29;
hrăni-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 15, 3;
m-am hrănit *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [1] 7, 4;
să să hrănească *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 16, 23;
să să hrănească *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 6, 3;

hrănitór : (1581 CORESI, EV. 86b, *ap.* TIKTIN) : adj. : „der ernährt" : „qui nourrit" : (1x)
hrănitoriu *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom.-ac. neart.* [1] 16, 25;

hrăpí → răpi

hrăpíre → răpire

húlă : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Schmähung, Ungerechtigkeit" : „blâme, iniquité" : (9x)
hula *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 5, 17;
hulă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 26; 13, 6; [2] 11, 31; 11, 33; 18, 15; 20, 24; 33, 27; 47, 21;

hulí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „schmähen" : „blâmer" : (7x)
au hulit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 10, 14;
au hulit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [4] 1, 10;
hulescu *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 5, 1;
huli-se-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 19, 5;
hulit iaste *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 34, 20;
nu huli *verb imp. 2 sg.* [2] 11, 7;
vor huli *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 41, 10;

hulitór : (1563 CORESI, PRAXIU 496) : adj./s. : „(Gottes)lästerer" : „blasphémateur, médisant" : (3x)
cel hulitoriu *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 1, 6;
hulitoriu *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 3, 16; 33, 6;

hulitúră : (c. 1650 ANON. CAR.2) : s. f. : „Lästerung" : „blasphémie" : (1x)
huliturile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 34, 20;

I

iachínt → iacint

iacínt : (1688 BIBLIA) : s. n. după *ὑάκινθος* (SEPT. FRANKF.) : „Violett, Hyazinthe" : „hyacinthe, pourpre" : (2x)
iachinth *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 6, 32;
iachinthu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 40, 5;

iad : (1551-1553 ES) : s. n. : „Hölle" : „enfer" : (14x)
iad *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 2, 1; [2] 9, 15; 14, 16; 17, 21; 48, 5; 51, 9;
iadu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 17, 14; [2] 41, 7;
iadul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 28, 23;
iadului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [1] 1, 14; 16, 13; [2] 14, 12; 21, 11; 51, 7;

iar : (înc. sec. XVI PS. H.) : conj./adv. : „aber, und" : „mais, cependant, et" : (82x)
iar *conjuncţie coord.* [1] 14, 8; [2] 48, 18;
iară *adv.* [2] 4, 20; 24, 23; 24, 23; 33, 1;
iară *conjuncţie coord.* [1] 3, 1; 3, 3; 3, 10; 4, 3; 4, 15; 5, 16; 6, 6; 6, 8; 6, 25; 7, 30; 8, 5; 8, 6; 8, 9; 9, 16; 10, 9; 10, 19; 11, 11; 12, 22; 12, 26; 13, 4; 13, 6; 13, 11; 13, 17; 14, 1; 14, 8; 14, 20; 15, 1; 15, 17; 16, 3; 16, 10; 16, 15; 16, 19; 16, 21; 17, 14; 19, 1; 19, 5; 19, 13; 19, 15; [2] 1, 22; 3, 8; 5, 14; 6, 7; 10, 34; 11, 5; 12, 2; 13, 23; 14, 7; 16, 5; 16, 22; 18, 12; 20, 6; 20, 12; 21, 18; 21, 22; 21, 25; 21, 26; 21, 28; 22, 10; 22, 11; 27, 11; 27, 12; 27, 17; 27, 21; 28, 18; 29, 8; 33, 2; 34, 10; 37, 34; 40, 21; 41, 17; 47, 22; [3] 1, 20; [4] 1, 10; 1, 36; 1, 39; 1, 49;

iărăşi : (1560-1561 CORESI, TE.2) : adv. : „wiederum, abermals" : „de nouveau, encore" : (9x)
iarăşi *adv.* [1] 10, 4; 13, 8; 16, 23; 19, 6; [2] 17, 1; 29, 2; 34, 27; 34, 28; Prolog 1, 4;

iárbă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Gras" : „herbe, verdure" : (3x)
iarba *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 6, 17;
iarbă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 1, 14; 16, 12;

iárnă : (1551-1553 ES) : s. f. : „Winter" : „hiver" : (2x)
iarnă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 16, 29; [2] 21, 9;

iátă : (înc. sec. XVI PS. H.) : interj. : „siehe da" : „voici, voilà" : (8x)
iată *interjecţie* [2] 16, 19; 18, 17; 24, 33; [3] 1, 19; 1, 43; [4] 1, 14; 1, 29; 1, 47;

iaz : (1491 BGL) : s. n. : „Weither" : „étang" : (2x)
iazul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 24, 33;
un iaz *subst. comun neutru. sg. nom./ac. art.* [2] 24, 31;

ibóvnic : (c. 1650 ANON. CAR.2) : s. m. : „Liebhaber, Geliebter " : „amant" : (1x)
ibovnic *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 8, 2;

ídol : (c. 1551-1558 PS. V. 463) : s. m. : „Götze, Idol" : „idole" : (3x)
idol *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 30, 18;
idolii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 14, 29;
un idol *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [4] 1, 3;

ied : (1549 BGL) : s. m. : „Zicklein" : „chevreau" : (1x)
iezii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [2] 47, 3;

ieri : (înc. sec. XVI. PS. H.) : adv. : „gestern" : „hier" : (2x)
ieri *adv. de timp* [2] 38, 24; [3] 1, 15;

iertá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „verzeihen" : „pardonner" : (4x)
ai iertat *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [1] 12, 8;
au iertat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [2] 16, 8;
de iertat *verb supin* [1] 13, 8;

iertat *verb participiu masc. sg. nom./ac.* [1] 6, 6;

iertáre : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Vergebung" : „pardon" : (1x)
iertare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] Prolog 2, 18;

iertăciúne : (1570 CORESI, LIT.) : s. f. : „Vergebung" : „pardon" : (1x)
iertăciune *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 3, 12;

ieşí : (1521 NEACŞU) : v. IV : „heraus-, hinausgehen" : „sortir" : (21x)
a ieşi *verb infinitiv prezent* [2] 31, 11;
am ieşit *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [2] 24, 3; 24, 31;
au ieşit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 31, 11; [3] 1, 6;
ies *verb indicativ prezent 3 pl.* [2] 28, 13; 40, 16;
iêse *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 38, 20;
ieşi *verb imp. 2 sg.* [2] 29, 30;
ieşiia *verb indicativ imperfect 3 sg.* [2] 14, 23;
ieşim *verb indicativ prezent 1 pl.* [4] 1, 14;
ieşind *verb gerunziu* [1] 16, 14; [3] 1, 13; [4] 1, 18;
ieşiră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [3] 1, 18; 1, 19; [4] 1, 17;
ieşi-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 30, 8;
va ieşi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 5, 9; 30, 8; 42, 19;

ieşíre : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Ausgang, Exodus" : „sortie" : (8x)
ieşire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 43, 2;
ieşirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 3, 2; 7, 6; 19, 16; [2] 38, 25; 50, 5;
ieşirei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 40, 2;
ieşirile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 50, 8;

in : (1551-1553 ES) : s. n. : „Lein" : „lin" : (1x)
in *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 40, 5;

inél : (c. 1551-1558 PS. V. 453) : s. n. : „Ring" : „anneau, bague" : (2x)
inelul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [4] 1, 14; 1, 18;

ínemă → inimă

ínimă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Herz, Seele" : „cœur, âme" : (99x)
inema *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 8, 18; 8, 21; [2] 2, 14; 3, 24; 3, 26; 3, 28; 4, 3; 8, 24; 10, 12; 14, 22; 16, 21; 21, 7; 33, 5; 34, 5; 34, 6; 38, 40; 39, 6; 45, 34; 46, 14; [3] 1, 34; 1, 56;
inemă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 1, 1; [2] 51, 27;
inemii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 1, 6; [2] 16, 11; 27, 6;
inemile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 2, 18;
inemilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [2] 2, 13;
inima *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 15, 10; [2] 1, 10; 1, 29; 2, 2; 6, 40; 7, 28; 11, 30; 13, 29; 16, 24; 16, 25; 19, 5; 21, 15; 21, 28; 21, 28; 22, 17; 22, 18; 22, 19; 22, 20; 23, 2; 25, 9; 26, 4; 26, 5; 26, 21; 30, 22; 36, 10; 36, 19; 36, 20; 38, 10; 38, 22; 38, 29; 38, 32; 38, 36; 39, 42; 40, 22; 40, 28; 42, 24; 43, 22; 47, 9; 48, 10; 49, 4; 50, 30; 51, 20;
inimă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 1, 25; 4, 9; 6, 22; 12, 21; 17, 5; 19, 4; 21, 19; 25, 25; 38, 21;
inimii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 2, 2; [2] 5, 2; 13, 30; 25, 15; 25, 25; 26, 7; 30, 15; 30, 21; 31, 33; 37, 17; 37, 21; 38, 20; 40, 3; 40, 8; 50, 26; 50, 29;
inimile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 8, 3; 17, 7; 31, 30; 48, 22;

intrá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „hinein-, hereintreten" : „entrer" : (14x)
au întrat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 2, 24; 14, 14;
întra *verb indicativ imperfect 3 pl.* [4] 1, 16; 1, 25;
întra *verb indicativ imperfect 3 sg.* [3] 1, 8;
întrat-au *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [3] 1, 35;
întră *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 10, 16; [3] 1, 15;
întrînd *verb gerunziu* [3] 1, 9;
întrîndu *verb gerunziu* [1] 8, 16;
să între *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [4] 1, 23;
va întra *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 1, 4; 14, 4; [2] 39, 2;

intráre : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Eingang, Eintritt" : „entrée" : (3x)
întrare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [4] 1, 16;
întrarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 7, 6;
întrările *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 14, 23;

iscoádă : (1521 DERS) : s. f. : „Kundschafter, Späher, Spion" : „espion" : (1x)
iscoada *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 11, 30;

iscodí : (1603 HC² I, 166) : v. IV : „ausspähen" : „explorer, espionner" : (5x)
a iscodi *verb infinitiv prezent* [2] 18, 5;
am iscodit *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [2] 51, 21;
nu iscodi *verb imp. 2 sg.* [2] 3, 22;
va iscodi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 18, 3;
voiu iscodi *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [3] 1, 51;

iscusít : (1632 EUSTR. PRAV. 347) : adj. : „erfahren" : „sage" : (3x)
iscusit *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 8, 20; [2] 6, 34;
iscusită *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 4, 5;

iscusitúră : (1688 BIBLIA) : s. f. : „Anmut" : „beauté" : (1x)
iscusitura *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 14, 20;

ispítă : (c. 1563-1583 COD. VOR.²) : s. f. : „Prüfung" : „épreuve" : (5x)
ispita *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 18, 20; 18, 25;
ispită *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 2, 1; 6, 8; 44, 21;

ispití : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „erfahren, untersuchen" : „apprendre" : (23x)
ai ispitit *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [1] 11, 11;
au ispitit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [2] 39, 5;
au ispitit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 3, 5; 3, 6; [2] Prolog 1, 5;
ispitesc *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 1, 2;
ispitescu *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 2, 24;
ispitêşte *verb imp. 2 sg.* [2] 37, 30;
ispitêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 18, 23; 27, 5; 31, 30;
ispitindu-se *verb gerunziu* [1] 1, 3;
ispitit *verb participiu sg. masc.* [2] 42, 11;
ispiti-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 13, 15;
s-au ispitit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 11, 10;
s-au ispitit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 31, 10; 34, 10;
să ispitească *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 19, 5;

să ispitêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 2, 5;
să ispitim *verb conjunctiv prezent 1 pl.* [1] 2, 17; 2, 19;
va ispiti *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 4, 20;
vor ispiti *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 12, 26;

ispitíre : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Verführung, Erfahrung" : „tentation" : (4x)
ispitirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 25, 8; 27, 5; 27, 7;
ispitirii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 6, 23;

isprăví : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „ausrichten, zustande bringen" : „finir, accomplir, achever" : (1x)
isprăviia *verb indicativ imperfect 3 sg.* [1] 16, 17;

istéţ : (c. 1683-1686 MS. 45, 506/[2]) : adj. : „gescheit" : „sage" : (2x)
isteaţă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 22, 30;
isteţ *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 37, 22;

isteţíe : (c. 1683-1686 MS. 45, 506/[2]) : s. f. : „Gescheitheit" : „sagesse" : (1x)
isteţiia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 34, 10;

istórie : (1643 VARLAAM, C. 133) : s. f. : „Geschichte" : „histoire, récit" : (1x)
istoríi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] Prolog 1, 5;

istóv : (1559-1560 BRATU) : s. n. : „Schluß, Ende" : „fin" : (1x)
istovul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 21, 11;

istoví : (1591-1592 DIR) : v. IV : „enden" : „finir" : (1x)
istovêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 18, 6;

iubí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „lieben" : „aimer" : (23x)
am iubit *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [1] 8, 2;
ai iubit *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [1] 16, 26;
iubesc *verb indicativ prezent 3 pl.* [2] 1, 8; 2, 16; 4, 15; [4] 1, 45;
iubescu *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 6, 12; [2] 2, 17; 34, 17;
iubêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 7, 28; 8, 7; [2] 3, 25; 4, 13; 4, 13; 4, 15; 13, 17; 30, 1;
iubeşti *verb indicativ prezent 2 sg.* [1] 11, 25;
iubit *verb participiu sg. masc.* [2] 20, 12; 45, 1;
iubiţi *verb imp. 2 pl.* [1] 1, 1;
să iubească *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [2] Prolog 2, 34;
să iubească *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 7, 22;

iubíre : (1563 CORESI, PRAXIU 130) : s. f. : „Liebe" : „affection" : (2x)
iubire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] Prolog 2, 30;
iubirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 9, 9;

iubít : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „geliebt, beliebt" : „aimé" : (3x)
iubit *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 4, 7;
iubită *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 15, 13;
iubite *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [2] Prolog 1, 5;

iubitór : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. : „liebevoll" : „aimant" : (10x)
cei iubitori *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [2] Prolog 2, 13;
iubitoare *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. gen./dat. neart.* [1] 18, 3;
iubitoare *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. voc. neart.* [1] 11, 27;
iubitori *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [2] Prolog 2, 6;
iubitorii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 15, 6;
iubitoriu *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 12, 19; [2] Prolog 1, 3;
iubitoriu *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 1, 6; 7, 22; 7, 23;

iúte : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „schnell" : „vite" (2x)
iute *adv. de mod poz.* [1] 8, 12; 16, 11;

iuţíme : (1581 CORESI, EV. 168) : s. f. : „Schnelligkeit" : „vélocité" : (1x)
iuţimea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [4] 1, 43;

iveálă : (1668-1670 HERODOT) : s. f. : „Erscheinung" : „apparition" : (1x)
iveală *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 6, 24;

iví : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „erscheinen" : „paraître" : (3x)
să iviia *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 17, 4;
să te iveşti *verb conjunctiv perfect 2 sg.* [2] 35, 4;
voiu ivi *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [2] 24, 34;

ivít : (1559-1560 BRATU) : adj. : „erschienen" : „apparu" : (1x)
ivite *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 7, 21;

izbăví : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „erretten" : „sauver" : (5x)
au izbăvit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 10, 9; 10, 15; [2] 29, 19;
izbăveşti *verb indicativ prezent 2 sg.* [1] 16, 8;
va izbăvi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 2, 18;

izbí : (c. 1563-1583 COD. VOR.[2]) : v. IV : „hervorbrechen" : „se précipiter" : (1x)
va izbi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 13, 3;

izbíndă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Rache" : „vengeance : (7x)
izbînda *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 5, 18; [2] 7, 18; 25, 16; 25, 16; 27, 29;
izbîndă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 28, 1; 39, 34;

izbîndí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „(sich) rächen" : „(se) venger" : (8x)
izbîndêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 28, 1;
izbîndind *verb gerunziu* [2] 5, 3; 39, 37;
izbîndiră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 11, 3;
să izbîndească *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 46, 2;
să va izbîndi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 23, 28;
se va izbîndi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 12, 8;
va izbîndi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 5, 3;

izbîndíre : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „1. Sieg, 2. Rache, 3. Erfolg" : „1. victoire, 2. vengeance, 3. succès" : (8x)
izbîndire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 11, 16; [2] 12, 7; 30, 6; 35, 20; 39, 36;
izbîndirii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 5, 9; 18, 24; 48, 7;

izbînditór : (1563 CORESI, PRAXIU 165) : adj. : „siegreich" : „qui vainc" : (1x)
izbînditoriu *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.*

[1] 12, 12;

izbucní : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „hervorbrechen" : „jaillir" : (1x)
izbucni *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 19, 10;

izbucníre : (c. 1683-1686 MS. 45, 790/[1]) : s. f. : „Ausbruch" : „éclat" : (1x)
izbucnire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 19, 7;

izgoní : (1581 CORESI, EV. 203) : v. IV : „vertreiben" : „rejetter" : (3x)
au izgonit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 28, 16;
să izgoneşti *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [1] 9, 4;
să va izgoni *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 20, 20;

izgoníre : (1643 VARLAAM, C. 44) : s. f. : „Vertreibung" : „renvoi" : (1x)
izgonire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 11, 15;

izmení : (1581 CORESI, EV. 81) : v. IV : „sich zieren" : „minauder" : (1x)
izmenêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 4, 12;

izvór : (1453 DERS) : s. n. : „Quelle, Brunnen" : „source, fontaine" : (4x)
izvoară *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [2] 48, 20;
izvorul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 11, 7; [2] 1, 5; 21, 14;

Î

îmbărbătá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „ermutigen" : „encourager" : (1x)
îmbărbătează *verb imp. 2 sg.* [2] 12, 12;

îmbătá : (c. 1573-1578 PS. SCH. 109) : v. I : „(sich) berauschen, betrinken" : „(s')enivrer" : (4x)
au îmbătat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 39, 27;
îmbată *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 1, 13;
te îmbată *verb imp. 2 sg.* [2] 32, 14;
voiu îmbăta *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [2] 24, 32;

îmbătrîní : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : v. IV : „altern" : „vieillir" : (1x)
îmbătrînescu *verb indicativ prezent 3 pl.* [2] 8, 7;

îmblá → umbla

îmblînzí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „besänftigen" : „calmer, apaiser" : (5x)
îmblînzêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 36, 22;
îmblînzêşte-ţi *verb imp. 2 sg.* [2] 35, 8;
să îmblînzeşti *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 7, 25;
se îmblînziia *verb indicativ imperfect 3 sg.* [1] 16, 18;
va îmblînzi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 43, 27;

îmbogăţí : (c. 1573-1578 PS. SCH. 153) : v. IV : „reich machen" : „s'enrichir" : (4x)
a îmbogăţi *verb infinitiv prezent* [2] 11, 21;
îmbogăţi *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 10, 11;
să îmbogăţêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 11, 17;
să va îmbogăţi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 19, 1;

îmbrăcá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „anziehen, bekleiden" : „(se) vêtir" : (9x)
au îmbrăcat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 17, 3;
îmbrăcatu-au *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 45, 10;
îmbrăca-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 5, 19;
s-au îmbrăcat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [2] 45, 16;
să îmbracă *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 40, 5;
să îmbrăca *verb indicativ imperfect 3 sg.* [2] 50, 12;
să va îmbrăca *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 43, 25;
te vei îmbrăca *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [2] 6, 33; 27, 8;

îmbrăcáre : (1642 ÎNV, 42a *ap.* TIKTIN) : s. f. : „Kleidung" : „vêtement" : (1x)
îmbrăcarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 11, 4;

îmbrăcát : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : adj. : „bekleidet" : „habillé, vêtu" : (1x)
îmbrăcat *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 23, 13;

îmbrăcămínte : (1551-1553 ES) : s. f. : „Kleidung" : „vêtements" : (1x)
îmbrăcămintea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 50, 13;

îmbrăţişá : (1581-1582 PO) : v. I : „umarmen" : „embrasser" : (1x)
îmbrăţeşînd *verb gerunziu* [2] 30, 19;

îmbuná : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „vorzüglich machen" : „aggrandir, rendre illustre" : (1x)
să îmbunêze *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 49, 10;

împăcát : (c. 1665-1672 MS. 4389, 520/[2]) : adj. : „zufrieden, befriedigt" : „en paix avec, concilié" : (2x)
împăcaţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [2] 28, 9; 28, 14;

împăcăciúne : (1632 EUSTR. PRAV. 299) : s. f. : „Versöhnung" : „apaisement" : (2x)
împăcăciune *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 22, 23; 27, 21;

împărát : (1521 NEACŞU) : s. m. : „Kaiser" : „empereur" : (56x)
al împăratului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 14, 17;
împărat *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 9, 7; 12, 14; [2] 7, 4; 7, 5; 38, 2; 46, 16; [2] Prolog 2, 27;
împărate *subst. comun masc. sg. voc. neart.* [2] 51, 1; [4] 1, 8; 1, 14; 1, 21; 1, 30;
împăratul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 6, 26; 18, 11; [2] 10, 3; 10, 10; 51, 7; [4] 1, 1; 1, 2; 1, 4; 1, 5; 1, 7; 1, 9; 1, 13; 1, 17; 1, 20; 1, 21; 1, 22; 1, 23; 1, 25; 1, 26; 1, 28; 1, 31; 1, 34; 1, 35; 1, 37; 1, 47; 1, 48;
împăratului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [2] 45, 34; 46, 23; 48, 26; [4] 1, 11; 1, 17; 1, 18; 1, 33;
împăraţi *subst. comun masc. pl. voc. neart.* [1] 6, 1; [2] 48, 6; 48, 8;
împăraţii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [2] 49, 6;
împăraţilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 10, 16; [2] 8, 3; 45, 3; 47, 12;
un împărat *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 7, 5; 11, 11;

împărătésc : (1551-1553 ES) : adj. : „kaiserlich" : „impérial" : (1x)
împărăteşti *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. nom./ac. neart.*

[1] 18, 15;

împărăţí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „herrschen" : „régner" : (3x)
au împărăţit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 47, 14;
să împărăţiţi *verb conjunctiv prezent 2 pl.* [1] 6, 21;
va împărăţi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 3, 8;

împărăţíe : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Reich" : „royaume" : (11x)
împărăţie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 1, 14; 6, 20; [2] 47, 21;
împărăţiei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 6, 4; 10, 14;
împărăţiia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 5, 17; 10, 10; [2] 10, 8; 47, 21; [4] 1, 1;
împărăţiile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 44, 3;

împărţeálă : (1563 CORESI, PRAXIU 537) : s. f. : „Verteilung" : „partage, répartition" : (1x)
împărţeală *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 14, 15;

împărţí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „aufteilen, zerteilen, verteilen, unterscheiden" : „partager, distinguer" : (4x)
au împărţit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 45, 28;
au împărţitu *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 44, 28;
împarţi *verb indicativ prezent 2 sg.* [2] 33, 28;
vă veţi împărţi *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [2] 41, 12;

împiedicá : (c. 1573-1578 PS. SCH. 248) : v. I : „beherrschen" : „dominer" : (4x)
nu te împiedica *verb imp. 2 sg.* [2] 18, 22;
să împiêdice *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 32, 21;
să te împiêdeci *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 31, 19;
să va împiedeca *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 13, 27;

împiedicáre : (1642 ÎNV., 8r) : s. f. : „Herzensvorwurf" : „remord" : (4x)
împiedecare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 31, 35; 34, 18;
împiedecări *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 39, 29;
împiedecării *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 32, 21;

împínge : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „1. rücken, 2. verwerfen" : „1. pousser, presser, 2. rejetter" : (3x)
împinge *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 1, 18;
să împinge *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 13, 23;
să te împingi *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 13, 13;

împistrít : (1560-1561 CORESI, TE.2) : adj. : „scheckig, bunt" : „bariolé" : (1x)
împistritu *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 45, 12;

împistritúră : (c. 1665-1672 MS. 4389, 29/1) : s. f. : „Schmuck" : „ornement" : (2x)
împistritura *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 43, 30;
împistrituri *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 38, 31;

ímple → umple

împletít : (1563 CORESI, PRAXIU 166) : adj. : „geflochten" : „tressé" : (1x)
împletită *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 45, 12;

împodobí : (c. 1665-1672 MS. 4389, 53/2) : v. IV : „schmücken, zieren" : „orner, décorer" : (6x)
a împodobi *verb infinitiv prezent* [2] 38, 36;
au împodobit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 16, 28; 42, 28; 47, 11;
împodobindu-se *verb gerunziu* [2] 45, 15;
să împodobească *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 50, 16;

împodobít : (1563 CORESI, PRAXIU 168) : adj. : „geschmückt, verziert" : „décoré" : (2x);
împodobit *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 50, 10;
împodobiţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [2] 48, 11;

împoncişá : (1620 MOXA) : v. I : „entgegenkehren, richten" : „se révolter" : (2x)
să împoncişază *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 2, 12;
să să împoncişaze *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 46, 10;

împotrívă : (1551-1553 ES) : adv./prep. : „gegen(über), entgegen" : „au contraire, contre" : (23x)
împotriva *prep.* [1] 5, 23; 10, 16; 11, 3; 12, 14; 18, 21; [2] 6, 13; 29, 16; 33, 16; 33, 16; 33, 17; 33, 18; 42, 32; 43, 3; 45, 23; 46, 9; 50, 21;
împotrivă *adv.* [1] 2, 18; 11, 22; 12, 12; [2] 8, 14; 26, 7; 31, 34; 37, 11;

împotrívnic : (c. 1683-1686 MS. 45, 65/2) : adj./s. m. : „Widersacher, streitsüchtig" : „opposant" : (3x)
cei împotrivnici *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. art.* [2] 47, 7;
cei împotrivnici *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 18, 8; [2] 46, 8;

împrejúr : (înc. sec. XVI PS. H.) : prep./adv. : „um ... herum, in der Gegend" : „autour de, aux alentours de" : (14x)
împrejur *adv. de loc* [1] 4, 5; 6, 16; 17, 4; [2] 9, 7; 45, 11; 46, 6; 46, 19; 47, 7; 51, 6;
împrejurul *prep.* [2] 23, 24; 50, 3; 50, 14;
prejur *adv. de loc* [2] 11, 10; Prolog 1, 6;

împrejurá : (1632 EUSTR. PRAV. 277) : v. I : „einschließen" : „entourer" : (2x)
împrejuram *verb indicativ imperfect 1 sg.* [1] 8, 19;
împrejurat-au *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 43, 14;

împrejuráre : (1649 MARD.) : s. f. : „Umstand" : „circonstance" : (1x)
împrejurarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 50, 5;

împreuná : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „1. zusammenbringen, vereinigen, 2. zusammenkommen" : „1. unir, joindre, 2. se rejoindre" : (14x)
împreunîndu-se *verb gerunziu* [1] 7, 2; 19, 17; [2] 26, 7; 40, 25; [3] 1, 38; 1, 53; 1, 58;
nu te împreuna *verb imp. 2 sg.* [2] 13, 2;
să împreuna *verb indicativ imperfect 3 pl.* [3] 1, 57;
să împreună *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 13, 1;
să să împreune *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [3] 1, 11;
să va împreuna *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 13, 3; 13, 19;
se va împreuna *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 6, 25;

împreunáre : (1551-1553 ES) : s. f. : „Vereinigung" : „accouplement" : (4x)
împreunarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 8, 18; [2] 18, 32; 23, 5; 49, 1;

împreúnă : (1551-1553 ES) : adv. : „zusammen, gemeinsam" : „ensemble" : (33x)
împreună *adv.* [1] 5, 20; 6, 25; 7, 12; 8, 10; 9, 9; 19, 20; [2] 1, 12; 8, 19; 9, 21; 11, 9; 13, 7; 16, 2; 16, 5; 22, 25; 22, 26; 23, 15; 23, 18; 25, 18; 30, 10; 30, 10; 32, 9; 33, 4; 37, 5; 37, 16; 39, 2; 42, 13; 42, 15; 43, 31; 45, 20; 50, 20; [3] 1, 20; [4] 1, 2; 1, 20;

împrietení : (1639 AIIN I, 261) : v. IV : „anfreunden" : „(se) lier d'amitié" : (1x)
împrietenitu-m-am *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [2] 37, 1;

împrumutá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „leihen, borgen" : „prêter, emprunter" : (5x)
împrumuta-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 29, 1;
împrumutează *verb imp. 2 sg.* [2] 29, 2;
să împrumutezi *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 8, 15;
va împrumuta *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 20, 15;
vei împrumuta *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [2] 8, 15;

împrumutáre : (1581 CORESI, EV. 344) : s. f. : „Anleihe" : „emprunt" : (2x)
împrumutare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 18, 33;
împrumutarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 29, 4;

împrumutát : (1642 CAZ. GOV. 334) : adj. : „geborgt" : „emprunté" : (1x);
împrumutat *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 15, 16;

împúnge : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „stoßen, stechen" : „pousser, piquer" : (3x)
împunge *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 22, 20; 22, 20;
să împungea *verb indicativ imperfect 3 sg.* [1] 16, 11;

împută : (c. 1573-1578 PS. SCH. 133) : v. I : „vorwerfen" : „imputer, reprocher" : (4x)
au împutat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 13, 4;
împută *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 2, 12;
nu împuta *verb imp. 2 sg.* [2] 41, 29;
va împuta *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 18, 18;

împutăciúne : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. f. : „Schmähung" : „honte" : (1x)
împutăciune *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 42, 20;

împuţiná : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „vermindern" : „se diminuer, devenir moins nombreux" : (14x)
a împuţina *verb infinitiv prezent* [2] 18, 5;
au împuţinat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 48, 2;
împuţinatu-s-au *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 50, 3;
împuţinează *verb imp. 2 sg.* [2] 17, 19;
împuţinează *verb indicativ prezent 3 pl.* [2] 30, 24;
împuţinează-se *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 19, 5;
împuţinînd *verb gerunziu* [2] 31, 35;
împuţinîndu-se *verb gerunziu* [2] 19, 19;
s-au împuţinat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 42, 29;
să împuţinează *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 31, 32;
se va împuţina *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 19, 6;
va împuţina *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 39, 23;
vei împuţina *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [2] 28, 8;

împuţináre : (1632 EUSTR. PRAV. 682) : s. f. : „Minderung" : „diminution, réduction" : (4x)
împuţinare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 20, 10; 40, 29;
împuţinarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 19, 24; 31, 4;

împuţinát : (c. 1665-1672 MS. 4389, 680/[2]) : adj./adv./s. : „verringert, vermindert" : „réduit, atténué" : (4x)
cel împuţinat *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 19, 20;
împuţinat *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 41, 3; 47, 26;
împuţinat *adv. cantitativ poz.* [2] 48, 17;

în : (1499 DERS) : prep. : „1. in, an, um, 2. bei, 3. zwischen" : „1. en, dans, à, 2. par, 3. parmi" : (592x)
în *prep.* 592x;

înaínte : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv./prep. : „1. früher, zuerst, 2. von, (be)vor" : „1. auparavant, 2. avant" : (118x)
înainte *adv. de loc* [1] 12, 8; 18, 9; [2] 12, 18; 20, 27; 40, 18; 45, 33; Prolog 2, 12;
înainte *adv. de timp* [1] 9, 7; [2] 14, 13; Prolog 2, 35; [3] 1, 64;
înaintea *prep.* [1] 7, 10; 9, 9; 11, 23; [2] 2, 18; 3, 18; 7, 5; 7, 35; 8, 21; 8, 23; 10, 7; 10, 24; 11, 21; 11, 26; 15, 17; 17, 8; 17, 12; 17, 14; 17, 15; 17, 19; 18, 26; 22, 27; 22, 27; 23, 3; 23, 16; 24, 11; 25, 1; 26, 14; 30, 3; 30, 6; 30, 19; 32, 11; 32, 11; 34, 22; 35, 5; 36, 3; 36, 3; 37, 5; 38, 3; 38, 15; 38, 39; 39, 4; 39, 6; 39, 24; 39, 25; 42, 2; 42, 11; 45, 1; 45, 6; 46, 10; 46, 22; 50, 15; 50, 19; 51, 3; 51, 19; [3] 1, 23; 1, 28; 1, 64; [4] 1, 17; 1, 49;
mai înainte *adv. de loc* [2] 23, 27;
mai înainte *adv. de timp* [2] 1, 4; 11, 28; 12, 23; 48, 10; 48, 28;
mai nainte *adv. de loc* [1] 18, 2; 18, 6; 19, 2; 19, 7; 19, 12; [2] 18, 19; 18, 19; 18, 20; 18, 21; 19, 23; 24, 10; 27, 7; 27, 30; 30, 24; 31, 20;
mai nainte *adv. de timp* [1] 18, 19; [2] 11, 7; 11, 8; 37, 8; 37, 20; 46, 4; 46, 22; 51, 18; 51, 38; Prolog 1, 3;
nainte *adv. de loc* [1] 6, 7; 6, 13; 11, 15; 13, 16; 15, 8; 17, 2; 17, 17; [2] 18, 23; 19, 16; 42, 28; 45, 16; [3] 1, 42; 1, 52;
nainte *adv. de timp* [1] 8, 9; 9, 8; 14, 20;
naintea *prep.* [2] 29, 30;

înált : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. : „1. hoch, 2. Höhe" : „1. haut, 2. hauteur" : (30x)
cêle înalte *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 9, 17;
cêle nalte *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 24, 4; 26, 18; 43, 11;
cel înalt *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. art.* [2] 7, 10;
Cel Înalt *subst. propriu masc. sg. nom./ac. art.* [1] 5, 16; [2] 17, 20;
Cel Nalt *subst. propriu masc. sg. nom./ac. art.* [2] 23, 25; 34, 6; 35, 18; 38, 2;
celui înalt *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. gen./dat. art.* [2] 24, 25;
Celui Înalt *subst. propriu masc. sg. gen./dat. art.* [2] 19, 16; 24, 2;

celui nalt *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. gen./dat. art.* [2] 47, 8;
Celui Nalt *subst. propriu masc. sg. gen./dat. art.* [2] 24, 3; 28, 7; 29, 14; 33, 18; 35, 5; 35, 9; 37, 19; 38, 46; 39, 6; 41, 7; 42, 4; 43, 2; 44, 20; 50, 18;
naltă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 50, 2;

înarmá : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : v. I : „bewaffen" : „armer" : (1x)
va înarma *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 5, 18;

înarmáre : (1688 BIBLIA) : s. f. : „Bewaffnung" : „armement" : (2x)
înarmarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 5, 18; [2] 46, 9;

înălţá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „erhöhen, erheben" : „lever, (s')élever" : (30x)
am înălţat *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [2] 51, 13;
au înălţat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 11, 1; 13, 26; 33, 12; 45, 7; 46, 23; 47, 12; 49, 14;
înălţat-au *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 33, 9;
înălţaţi *verb imp. 2 pl.* [2] 43, 35;
înălţa-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 20, 28; 28, 11; 38, 3;
înălţa-vor *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 40, 28;
înaltă *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 50, 25;
înălţă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 1, 16; 11, 14;
înălţînd *verb gerunziu* [2] 34, 19; 43, 36;
îşi nalţă *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 21, 22;
m-am înălţat *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [2] 24, 14; 24, 15;
mă înălţaiu *verb indicativ perfect simplu 1 sg.* [2] 24, 16;
nalţă *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 7, 12;
nu te înălţa *verb imp. 2 sg.* [2] 1, 27;
să înalţă *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 50, 11;
să înalţe *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 44, 23; 47, 5;
ş-au înălţat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [2] 4, 12;
va înălţa *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 15, 5;

înălţáre : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Erhöhung, Erhebung" : „élévation" : (2x)
înălţarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 23, 4; 43, 1;

înălţíme : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Höhe, Anhöhe" : „hauteur" : (11x)
înălţime *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 22, 19; 51, 26;
înălţimea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 1, 3; 37, 18; 46, 12; 50, 2;
înălţimei *subst. comun fem. sg. gen./dat. neart.* [2] 17, 26; 43, 1;
nălţime *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 16, 17; 43, 10;
nălţimile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 26, 10;

înăúntru : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : adv. : „innen, drinnen, hinein" : „à l'intérieur, en" : (4x)
înlăuntru *adv. de loc* [1] 12, 10; 17, 13; [3] 1, 25; [4] 1, 23;

încă : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „1. noch, 2. auch, ebenfalls" : „1. encore, 2. aussi, de même" : (15x)
încă *adv.* [1] 8, 20; 19, 3; 19, 10; 19, 14; [2] 19, 12; 21, 1; 24, 35; 33, 25; 39, 15; 41, 2; 43, 35; 51, 18; Prolog 1, 4; Prolog 1, 5;
încăşi *adv.* [1] 13, 6;

încălecá : (c. 1563-1583 COD. VOR.[2]) : v. I : „(ein Pferd) besteigen" : „monter (à cheval)" : (1x)
încălecat-au *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 51, 21;

încălecáre : (c. 1573-1578 PS. SCH. 503) : s. f. : „Aufsitzen" : „chevauchement" (1x)
încălecare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 15, 15;

încălzí : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : v. IV : „erwärmen" : „réchauffer" : (1x)
încălzindu-se *verb gerunziu* [1] 16, 27;

încăpeá : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : v. II : „fassen" : „contenir" : (1x)
încape *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 7, 24;

încărcá : (1559-1560 BRATU) : v. I : „(auf)laden" : „charger" : (1x)
încarcă *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 9, 15;

începătór : (1559-1560 BRATU) : s. m. : „Haupt, Patriarch" : „chef de famille, patriarche" : (1x)
începătoriul *subst. propriu masc. sg. nom./ac. art.* [1] 13, 3;

începătúră : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Anfang, Ursprung" : „commencement, début" : (19x)
începătura *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 6, 17; 7, 19; 12, 16; 14, 12; [2] 1, 12; 7, 33; 7, 33; 10, 12; 10, 13; 11, 3; 25, 27; 29, 24; 35, 7; 37, 20; 39, 31;
începătură *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 5; 14, 27;
începăturile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 16, 28; 45, 28;

încépe : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „beginnen" : „commencer" : (4x)
a să încêpe *verb infinitiv prezent* [2] 47, 21;
încêpe *verb imp. 2 sg.* [2] 38, 16;
încêpe *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 18, 6; 36, 24;

începút : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Beginn, Anfang" : „commencement" : (18x)
început *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 14, 6;
începutul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 24, 10;
-nceput *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 8, 9; 9, 8; 12, 11; 13, 10; 14, 13; [2] 2, 10; 15, 14; 16, 8; 16, 27; 33, 19; 36, 14; 39, 1; 39, 30; 39, 39; 51, 27;
-nceputul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 6, 23;

încetá : (1551-1553 ES) : v. I : „aufhören" : „cesser" : (9x)
au încetat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 43, 28; 45, 3; 47, 14;
încetează *verb imp. 2 sg.* [2] 31, 19;
să încetêze *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 46, 10; 48, 10;
se va înceta *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 23, 22;
va înceta *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 18, 6;
vor înceta *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 39, 35;

încetişór : (c. 1665-1672 MS. 4389, 229/[2]) : adv. : „lentement" : „langsam" : (1x)
încetişor *adv. de mod poz.* [2] 21, 22;

închegá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „gerinnen" : „se coaguler, se cailler" : (2x)
închegîndu-se *verb gerunziu* [1] 7, 2;
va închega *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 38, 34;

încheietúră : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Gelenk" : „jointure, articulation" : (2x)

închietura *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 22, 17;
închieturile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 27, 2;

închíde : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „schließen" : „fermer" : (9x)
au închis *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [3] 1, 35;
închide *verb imp. 2 sg.* [2] 29, 15; [4] 1, 14;
închideţi *verb imp. 2 pl.* [3] 1, 17;
închisără *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [3] 1, 18; [4] 1, 18;
închise *verb participiu pl. fem.* [3] 1, 19;
închizîndu-se *verb gerunziu* [1] 17, 2; 17, 16;

închiná : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „neigen, sich verneigen" : „s'incliner" : (9x)
a să închina *verb infinitiv prezent* [2] 50, 20; [4] 1, 4;
mă voiu închina *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [4] 1, 30;
să închina *verb indicativ imperfect 3 sg.* [4] 1, 4;
să închină *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 15, 6; [2] 41, 25;
să închină *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 15, 18;
te închină *verb imp. 2 sg.* [4] 1, 29;
te închini *verb indicativ prezent 2 sg.* [4] 1, 5;

închinăre : (1642 ÎNV.[2]) : s. f. : „Verbeugen" : „vénération" : (1x)
închinare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 50, 23;

închinăciúne : (c. 1560-1562 CORESI, PRAV.) : s. f. : „Andacht" : „inclination, prière" : (5x)
închinăciune *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 14, 20;
închinăciunea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 14, 27;
închinăciunele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [4] 1, 32;
închinăciuni *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 6, 6;
închinăciunile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 15, 17;

închipuí : (1563 CORESI, PRAXIU 262) : v. IV : „formen, bilden, gestalten" : „former" : (6x)
a închipui *verb infinitiv prezent* [1] 19, 17;
închipui *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 13, 13;
închipuiêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 8, 9;
închipuim *verb indicativ prezent 1 pl.* [1] 9, 16;
să închipuia *verb indicativ imperfect 3 sg.* [1] 19, 6;
va închipui *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 38, 39;

închipuíre : (1581 CORESI, EV. 510) : s. f. : „Einbildung(skraft)" : „imagination" : (2x)
închipuirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 34, 3;
închipuiri *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 13, 10;

închís : (c. 1564 CORESI, CAZ. 181) : adj : „geschlossen" : „fermé" : (2x)
închisă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 30, 17;
închişi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 18, 4;

încínge : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „gürten" : „ceinturer, ceindre" : (1x)
au încinsu *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 45, 9;

încolţurát : (c. 1683-1686 MS. 45, 441/[2]) : adj./s. : „eckig" : „hargneux" : (2x)
cea încolţurată *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 48, 20;
încolţurată *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 40, 17;

înconjurá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „umkreisen" : „encercler" : (4x)
a încungiura *verb infinitiv prezent* [2] 50, 4;
am încungiurat *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [2] 24, 5;
au încunjurat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [2] 50, 14;
au încunjurat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 45, 11;

înconjuráre : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 323) : s. f. : „Kreis" : „cercle" : (1x)
încungiurare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 43, 14;

înconjuríme : (1688 BIBLIA) : s. f. : „Kreis" : „cercle" : (1x)
încungiurimea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 24, 5;

încordát : (c. 1665-1672 MS. 4389, 839/[1]) : adj. : „gespannt" : „tendu" : (1x)
încordat *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 5, 21;

încréde : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „auf jdn. vertrauen, jdm. vertrauen" : „se fier, avoir confiance" : (14x)
încrêde-se-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 33, 3;
nu te încrêde *verb imp. 2 sg.* [2] 6, 8;
s-au încrezut *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [2] 38, 41;
s-au încrezut *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 2, 10;
să încrêde *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 34, 2;
să să încrează *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [2] 36, 15;
să-şi încrează *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 50, 26;
să te încrezi *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 16, 3;
să va încrêde *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 1, 12; 36, 26;
se va încrêde *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 4, 19;
te încrêde *verb imp. 2 sg.* [2] 27, 17; 29, 3;
te vei încrêde *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 4, 17;

încredinţá : (c. 1563-1583 COD. VOR.[2]) : v. I : „beständig sein, sich überzeugen" : „confier, (s')assurer" : (1x)
s-au încredinţat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 18, 6;

încuiá : (1551-1553 ES) : v. I : „schließen" : „fermer" : (1x)
încuie *verb imp. 2 sg.* [2] 42, 8;

încuibá : (c. 1551-1558 PS. V. 457) : v. I : „nisten" : „nicher, faire son nid" : (1x)
au încuibat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 1, 12;

îndátă : (c. 1516-1636 GLOS. B.) : adv. : „gleich, sogleich" : „tout de suite" : (5x)
îndată *adv. de timp* [1] 5, 13; 18, 17; [4] 1, 22; 1, 46; 1, 49;

îndărătnic : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „hinterlistig" : „fourbe" : (2x)
îndărătnică *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 36, 20;
îndărătnice *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 1, 3;

îndărătnicí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „1. sich versteifen, 2. in Aufruhr bringen" : „1. (s')obstiner, 2. pervertir" : (3x)
îndărătnici *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 1, 56;
îndărătnicit *verb participiu sg. masc.* [2] 4, 18;
-şi îndărătniciră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [3] 1, 10;

îndelúng : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : adj. : „lang" : „longue" : (2x)
îndelung *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 1, 20;

îndelungu *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 15, 1;

îndelungá : (1581 PRL) : v. I : „entfernen, in die Länge ziehen" : „ajourner, éloigner" : (6x)
au îndelungat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [2] 18, 10;
îndelungează *verb imp. 2 sg.* [2] 2, 4;
nu îndelunga *verb imp. 2 sg.* [2] 13, 14;
să va îndelunga *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 3, 5;
va îndelunga *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 29, 6; 35, 19;

îndelungáre : (c. 1665-1672 MS. 4389, 721/2) : s. f. : „Länge" : „longueur" : (4x)
îndelungare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 1, 10; 1, 17;
îndelungarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 5, 13; 30, 21;

îndelungát : (1581 CORESI, EV. 148) : adj. : „lang dauernd" : „de longue durée" : (3x)
îndelungată *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 10, 10;
îndelungaţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 3, 17; 4, 13;

îndemná : (1560-1561 CORESI, TE.2) : v. I : „anleiten, unterweisen" : „conseiller, conduire" : (2x)
au îndemnat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 14, 18;
îndemnîndu-se *verb gerunziu* [4] 1, 37;

îndesí : (c. 1665-1672 MS. 4389, 85/1) : v. IV : „dichter" : „s'épaissir, devenir plus épais" : (7x)
îndesêşte *verb imp. 2 sg.* [2] 27, 12;
îndesêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 12, 3; 20, 25;
îndesi-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 30, 1;
să va îndesi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 41, 9;
să va îndeşi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 20, 19; 20, 24;

îndoí : (c. 1563-1583 COD. VOR2) : v. IV : „1. verdoppeln, zweifeln, 2. umbiegen" : „1. redoubler, 2. courber, frapper" : (4x)
au îndoit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 23, 11;
să îndoiască *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 19, 13;
să îndoieşti *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 7, 15; 19, 6;

îndoíre : (1563 CORESI, PRAXIU 230) : s. f. : „zweiten Ranges" : „au second rang" : (1x)
îndoirii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 50, 2;

îndoít : (1581 PRL) : adj./adv./s. : „1. verdoppelt, 2. schwankend" : „1. doublé, 2. incertain" : (11x)
cel îndoit *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. art.* [2] 5, 11;
cel îndoit *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 5, 17; 6, 2; 28, 14;
îndoit *adj. calificativ gradul pozitiv neutru. sg. nom./ac. art.* [2] 26, 1;
îndoit *adv.* [1] 11, 13; [2] 23, 11;
îndoită *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 1, 25; 20, 9;
îndoite *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 12, 6; 42, 32;

îndrăgí : (inc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „lieben" : „prendre en affection" : (13x)
am îndrăgit *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [1] 7, 11;
au îndrăgit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 8, 3; [2] 47, 9; 47, 23;
îndrăgêşte *verb imp. 2 sg.* [2] 7, 31; 30, 22;
îndrăgêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 31, 5;
s-au îndrăgit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 4, 10;
te-ai îndrăgit *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [2] 47, 17;
te vei îndrăgi *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [2] 3, 17; 7, 37;
va îndrăgi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 4, 11;
vei îndrăgi *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [2] 6, 35;

îndrăgíre : (1581 CORESI, EV. 174) : s. f. : „Zuneigung" : „affection" : (1x)
îndrăgirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 40, 22;

îndrăgít : (1563 CORESI, PRAXIU 471) : adj. : „beliebt" : „aimé" : (2x)
îndrăgit *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 46, 16;
îndrăgită *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 24, 12;

îndrăznéţ : (1581 CORESI, EV. 383) : adj./s. : „kühn" : „audacieux" : (3x)
cel îndrăzneţ *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 8, 18;
îndrăzneţ *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 19, 3;
mai îndrăzneţ *adj. calificativ gradul comparativ masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 19, 2;

îndrăzníre : (1563 CORESI, PRAXIU 67) : s. f. : „(Wage)Mut" : „audace" : (1x)
îndrăznire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 5, 1;

îndreptá : (inc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „1. recht geben, 2. verbessern, 3. richten" : „1. faire justice, 2. s'améliorer, 3. pointer" : (25x)
a îndirepta *verb infinitiv prezent* [2] 42, 4;
am îndireptat *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [2] 51, 27;
a să îndirepta *verb infinitiv prezent* [2] 1, 19;
a te îndirepta *verb infinitiv prezent* [2] 18, 22;
au îndireptat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [2] 11, 13; 13, 24;
îndireptat-au *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 49, 4;
îndireptaţi *verb participiu pl. masc.* [2] 29, 20;
îndireptează *verb imp. 2 sg.* [2] 2, 2; 2, 6; 38, 10;
îndireptează *verb indicativ prezent 3 pl.* [2] 49, 10;
îndireptează *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 6, 18; 39, 9;
nu te îndirepta *verb imp. 2 sg.* [2] 7, 5;
s-au îndireptat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 9, 18;
s-au îndireptat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 49, 3;
să îndireptêze *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 37, 19;
să va îndirepta *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 18, 2; 26, 24;
să vor îndirepta *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 9, 15;
se va îndirepta *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 23, 12; 31, 5;
va îndirepta *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 10, 32; 27, 14;

îndreptáre : (inc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Recht" : „justice" : (1x)
îndireptări *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 32, 17;

îndreptătór : (c. 1683-1686 MS. 45, 384/2) : s. m. : „Lenker, Anweiser" : „dirigeant" : (1x)
îndireptătoriu *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 7, 16;

îndulcí : (inc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „besänftigen, enthärten, versüßen" : „adoucir" : (9x)

îndulcesc *verb indicativ prezent 3 pl.* [2] 40, 23;
îndulcêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 47, 10;
îndulci-se-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 40, 34;
îndulcitu-s-au *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 50, 21;
îndulci-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 12, 20; 27, 23;
s-au îndulcit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 38, 5;
să va îndulci *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 40, 20;
să vor îndulci *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 49, 2;

înduplecá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „(sich) beugen" : „(se) plier, s'étendre" : (4x)
înduplecă *verb imp. 2 sg.* [2] 7, 24;
va înduplecа *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 38, 20; 38, 39;
vor înduplecа *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 33, 31;

înduplecát : (c. 1665-1672 MS. 4389, 799/2) : adj./adv. : „gebeugt" : „persuadé" : (1x)
înduplecat *adv.* [2] 12, 12;

îndurá : (c. 1564 CORESI, MOLIT. 187) : v. I : „erbarmen" : „prendre qqn. en pitié" : (1x)
nu te îndura *verb imp. 2 sg.* [2] 36, 12;

înduráre : (a. 1633 GCR I, 81) : s. f. : „Mitleid, Erbarmen" : „pitié" : (1x)
îndurarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 5, 6;

îndurătór : (1563 CORESI, PRAXIU 509) : adj. : „barmherzig, mitleidig" : „miséricordieux" : (1x)
îndurătoriu *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 2, 12;

înecá → neca

înecát → necat

înfierbinţeálă : (1688 BIBLIA) : s. f. : „Erhitzen" : „échauffement" : (1x)
înfierbinteala *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 38, 34;

înfierbîntá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „erhitzen" : „échauffer" : (2x)
înfierbîntaţi *verb participiu pl. masc.* [3] 1, 11;
înfierbîntă *verb imp. 2 sg.* [2] 38, 18;

înfíge : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „(hinein)stecken" : „ficher, enforcer" : (2x)
înfige-se-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 27, 2;
va înfige *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 14, 25;

înfígere : (c. 1683-1686 MS. 45, 820/1) : s. f. : „stehlen" : „prendre" : (1x)
înfigerea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 41, 24;

înfípt : (1648 NTB 472) : adj. : „festgenagelt" : „planté" : (1x)
înfiptă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 19, 11;

înfloríi : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „blühen" : „fleurir" : (1x)
înfloriţi *verb imp. 2 pl.* [2] 39, 17;

înfricoşá : (1560-1561 CORESI, TE.2) : v. I : „Furcht/Angst einjagen" : „effrayer" : (3x)
a înfricoşa *verb infinitiv prezent* [2] 19, 16;
înfricoşa *verb indicativ imperfect 3 sg.* [1] 17, 9;
înfricoşa-se-vor *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 8, 16;

înfricoşáre : (1642 ÎNV.2) : s. f. : „Furcht" : „frayeur, crainte" : (4x)
înfricoşare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 4, 18;
înfricoşări *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 18, 17;
înfricoşările *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 17, 8; [2] 45, 2;

înfricoşát : (1560-1561 CORESI, TE.2) : adj. : „furchtbar" : „effroyable" : (2x)
cei înfricoşaţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. art.* [1] 8, 16;
înfricoşat foarte *adj. calificativ gradul superlativ masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 1, 7;

înfrumuseţá : (1560-1561 CORESI, TE.2) : v. I : „verschönern, zieren, schmücken" : „embellir" : (3x)
înfrumusăţa-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 26, 15;
înfrumuseţate *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 45, 15;
m-am înfrumuseţat *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [2] 25, 1;

înfrumuseţát : (1560-1561 CORESI, TE.2) : adj. : „verschönert, geschmückt" : „embelli, enjolivé" : (5x)
înfrumusăţată *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 19, 27; 35, 23;
înfrumuseţată *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 25, 1;
-nfrumuseţată *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 25, 6; 25, 7;

înfruntá : (1559-1560 BRATU) : v. I : „trotzen" : „affronter" : (2x)
înfruntaţi-vă *verb imp. 2 pl.* [2] 41, 19;
să va înfrunta *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 6, 7;

îngăduí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „erlauben, warten, bleiben" : „permettre, attendre, rester" : (10x)
au îngăduit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 2, 11;
îngădui *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 1, 57;
îngăduia *verb indicativ imperfect 3 pl.* [1] 17, 5;
îngăduiesc *verb indicativ prezent 3 pl.* [2] 36, 15;
îngăduiescu *verb indicativ prezent 3 pl.* [2] 51, 12;
îngăduiêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 29, 11;
îngădui-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 1, 20;
va îngădui *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 22, 19; 43, 3;
vor îngădui *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 22, 19;

îngăduínţă : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 47) : s. f. : „Duldsamkeit, Nachsicht" : „espérance, pitié" : (2x)
îngăduinţa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 16, 15; 38, 31;

îngăduitór : (1581 CORESI, EV. 49) : adj. : „geduldig" : „indulgent" : (1x)
îngăduitoriu *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 5, 4;

ínger : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Engel" : „ange" : (6x)
îngerul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 48, 24; [3] 1, 55; 1, 60; [4] 1, 41; 1, 43; 1, 46;

îngerésc : (c. 1573-1578 PS. SCH. 247) : adj. : „engelhaft" : „angélique" : (1x)

îngerească *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 16, 20;

înghéţ : (c. 1683-1686 MS. 45, 31/[1]) : s. n. : „Frost" : „froid, gelée" : (1x)
îngheţu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 3, 15;

îngheţá : (1581 CORESI, EV. 364) : v. I : „gefrieren" : „geler, glacer" : (2x)
îngheţînd *verb gerunziu* [2] 43, 23;
va îngheţa *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 43, 24;

îngólpiu → engolpion

îngrădí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „umzäunen" : „entourer, clôturer" : (1x)
îngrădêşte *verb imp. 2 sg.* [2] 28, 27;

îngrădíre : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Umzäumung" : „clôture, enclos" : (1x)
a îngrădirei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 50, 2;

îngrăşá : (c. 1551-1558 PS. V. 478) : v. I : „1. mästen, 2. fett werden" : „1./2. (s')engraisser" : (1x)
va îngrăşa *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 26, 15;

îngreuiá : (c. 1564 CORESI, CAZ. 86) : v. I : „be-, erschweren" : „alourdir" : (7x)
îngreuia-să-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 21, 26;
îngreuia-se-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 3, 26;
îngreuiază *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 9, 15; [2] 33, 33;
îngreuindu-se *verb gerunziu* [1] 2, 4;
să să îngreoiêze *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 8, 18;
să vor îngreuia *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 21, 27;

îngropá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „begraben (werden)" : „(s')enterrer" : (1x)
s-au îngropat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 44, 13;

îngropáre : (1551-1553 ES) : s. f : „Begräbnis" : „enterrement" : (1x)
îngroparea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 38, 17;

îngustáre : (c. 1683-1686 MS. 45, 535/[1]) : s. f. : „Bedrängnis" : „difficulté, angoisse" : (1x)
îngustarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 5, 3;

înmulţí : (1551-1553 ES) : v. IV : „vermehren" : „accroître, multiplier" : (25x)
ai înmulţit *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [2] 47, 19;
au înmulţit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [2] 48, 18;
au înmulţit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 18, 11;
înmulţesc *verb indicativ prezent 3 pl.* [2] 23, 19;
înmulţescu-se *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 11, 32;
înmulţêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 20, 7; 21, 13; 31, 35; 35, 1;
înmulţi *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 10, 10;
înmulţiţi *verb imp. 2 pl.* [2] 43, 36;
înmulţi-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 6, 6; 6, 6;
nu înmulţi *verb imp. 2 sg.* [2] 22, 12;
s-au înmulţit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [2] 47, 28;
s-au înmulţit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 24, 30;
să înmulţască *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 27, 1;
să înmulţească *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 44, 23;
să să înmulţească *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 23, 3; 23, 3;
să va înmulţi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 21, 14;
să vor înmulţi *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 16, 2;
va înmulţi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 34, 10;
vei înmulţi *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [2] 11, 10;
vor înmulţi *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 40, 17;

înnebuní → nebuni

înnegrí → negri

înnoí : (1570 CORESI, LIT.) : v. IV : „erneuern" : „renouveler, refaire" : (3x)
înnoiêşte *verb imp. 2 sg.* [2] 36, 5;
înnoiêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 7, 27;
va înnoi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 38, 35;

înostoí : (1688 BIBLIA) : v. IV : „(s')apaiser" : „beruhigen" : (1x)
să va înostoi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 23, 21;

înrădăcináre → rădăcina

înroşí → roşi

îns(ul), **însa** : (înc. sec. XVI PS. H.) : pron. pers. : „er, sie" : „il, elle" : (16x)
însa *pron. pers. 3 fem. sg. nom./ac. acc.* [1] 7, 11; 7, 22; [2] 10, 2; 27, 27; 28, 25; 31, 14; 33, 2; 51, 23;
însele *pron. pers. 3 fem. pl. nom./ac. acc.* [1] 13, 13; [2] 33, 9;
însul *pron. pers. 3 masc. sg. nom./ac. acc.* [1] 5, 12; [2] 31, 7; 43, 28; 47, 24;
înşii *pron. pers. 3 masc. pl. nom./ac. acc.* [2] 32, 1; 33, 13;

Însă : (înc. sec. XVI PS. H.) : conj. : „indessen" : „pourtant" : (4x)
însă *conjunctie coord.* [1] 13, 16; [2] 17, 18; 29, 11; 45, 30;

însemná → semna

înserá : (1648 NTB 264) : v. I : „dämmern, der Abend zubringen" : „passer la soirée, être surpris par le soir" : (1x)
va însăra *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 36, 27;

însetoşá : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : v. I : „dürsten" : „avoir soif" : (2x)
însetoşară *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 11, 4;
însetoşind *verb gerunziu* [1] 11, 15;
vor însetoşa *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 24, 23;

însetoşát : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : adj. : „durstig" : „assoiffé" : (2x)
însătoşat *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 26, 13;
însetoşate foarte *adj. calificativ gradul superlativ neutru pl. nom./ac. neart.* [2] 51, 32;

înspăimîntá : (**spăimîntá** : înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „sich ängstigen, erschrecken" : „s'effrayer, s'épouvanter" : (4x)
înspăimîndu-se *verb gerunziu* [1] 17, 3;
înspăimîntîndu *verb gerunziu* [1] 11, 20;
să va spămînta *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 43, 22;
te va înspăima *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 30, 9;

înstrăiná : (c. 1564 CORESI, CAZ. 139) : v. I : „entfremden" : „aliéner" : (2x)

au înstreinat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 29, 21;
va înstreina *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 11, 34;

înstrăináre : (c. 1665-1672 MS. 4389, 473/[1]) : s. f. : „Exil, Verbannung" : „exil" : (2x)
înstriinare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 12, 7;
înstriinări *subst. comun fem. sg. gen./dat. neart.* [1] 18, 3;

înşelá : (1551-1553 ES) : v. I : „betrügen, hintergehen, täuschen" : „tromper, duper, tricher" : (10x)
a să înşăla *verb infinitiv prezent* [1] 14, 22;
au înşălat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [2] 3, 23; 34, 7; [3] 1, 56;
au înşălat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 15, 4; [2] 15, 12;
nu te înşăla *verb imp. 2 sg.* [4] 1, 8;
să înşală *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 13, 6;
să înşale *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 4, 11;
va înşăla *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 13, 8;

întărí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „(ver)stärken, kräftigen, befestigen" : „fortifier, renforcer" : (34x)
a întări *verb infinitiv prezent* [2] 45, 32;
au întărit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [2] 39, 34;
au întărit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 3, 2; 17, 9; 42, 23; 42, 33; 43, 17; 44, 25; 45, 10; 48, 19; 49, 15; 50, 1; 50, 4;
întăresc *verb indicativ prezent 3 pl.* [2] 40, 21;
întărêşte *verb imp. 2 sg.* [2] 26, 11; 29, 3; 37, 17; 42, 16;
întărêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 3, 8;
întărêşte-să *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 13, 23;
întărind *verb gerunziu* [2] 28, 1;
întărindu *verb gerunziu* [1] 13, 15;
întări-se-vor *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 31, 12;
întărit-au *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 45, 8; 49, 4;
m-am întărit *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [2] 24, 11; 39, 39;
ne vom întări *verb viitor 1 indicativ 1 pl.* [2] 43, 33;
s-au întărit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 48, 25;
să întărească *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 47, 14;
să să întărească *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 42, 23;
va întări *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 6, 40; 28, 1;
vor întări *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 40, 27;

întăríre : (1581 CORESI, EV. 205) : s. f. : „Umwallung, Befestigung" : „fortification" : (6x)
întărire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 3, 30;
întărirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 28, 10; 34, 16; 34, 17; 43, 1; 43, 10;

întărít : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. : „1. festgesetzt, 2. gestützt, angelehnt" : „1. ferme, 2. appuyé" : (2x)
celui întărit *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [2] 26, 20;
întărit *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 4, 3;

întăritúră : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 212) : s. f. : „Befestigung" : „fortification" : (1x)
întăritură *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 49, 17;

întărîtá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „erregen" : „irriter" : (1x)
va întărîta *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 30, 3;

întemeiá : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : v. I : „begründen" : „fonder" : (5x)
au întemeiat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 4, 17; 10, 12;
întemeind *verb gerunziu* [1] 7, 15;
s-au întemeiat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 31, 10; 50, 2;

întemeiát : (1563 CORESI, PRAXIU 458) : adj. : „begründet" : „fondé" : (3x)
întemeiat *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 23; [2] 5, 12;
întemeiată *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 22, 17;

întemeiére : (c. 1683-1686 MS. 45, 114/[2]) : s. f. : „Gründung, Begründung" : „fondation, motivation" : (3x)
întemeiêre *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 6, 26; 18, 6;
întemeiêrea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 6, 19;

întempiná → întîmpina

întimpiná → întîmpina

întinát : (1581 CORESI, EV. 391) : adj. : „beschmutzt" : „souillé" : (2x)
întinat *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 15, 4;
întinată *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 22, 1;

întínde : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „ausstrecken, sich erstrecken" : „(s')étendre, tendre" : (17x)
am întins *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [2] 24, 19;
am întinsu *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [2] 51, 26;
au întins *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 43, 14;
au întinsu *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 50, 17;
întinde *verb imp. 2 sg.* [2] 7, 34; 14, 13;
întinde *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 27, 27;
întinde-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 14, 25;
să întinse *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 17, 21;
întinseră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 11, 2;
întinzînd *verb gerunziu* [2] 48, 22;
nu te tinde *verb imp. 2 sg.* [2] 37, 15;
să întinzi *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 31, 16; 31, 20;
să tinde *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 8, 1; 16, 24;
vei tinde *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [2] 15, 16;

întíns : (1559-1560 BRATU) : adj. : „ausgedehnt" : „étendu" : (1x)
întinsă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 4, 34;

întiştí : (1688 BIBLIA) : v. IV : „drägen" : „presser, serrer" : (1x)
întiştesc *verb indicativ prezent 3 pl.* [4] 1, 37;

întîí : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv./num. ord. : „zuerst, erste(r)" : „premièrement, premier" : (4x)
întîiu *adv. de timp* [2] 11, 7; 23, 30; 31, 19;
întîiul *num. ord. masc. sg. nom./ac. art.* [1] 7, 4;

întîmpiná : (**tîmpiná** : înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „entgegengehen, -kommen, -treten, empfangen" : „aller à la rencontre de, aller au devant de, accueillir" : (7x)
întimpinînd *verb gerunziu* [2] 43, 27;
nu te timpina *verb imp. 2 sg.* [2] 9, 3;
să întimpină *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 6, 16;

se vor întimpina *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 12, 23;
va întempina *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 33, 1;
va întimpina *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 15, 2;
va timpina *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 31, 26;

întîmpináre : (1581 CORESI, EV. 514) : s. f. : „Empfang, Entgegenkommen" : „réception, bienveillance" : (1x)
întimpinarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 19, 25;

întîmplá : (1600 DIR) : v. I : „sich ereignen" : „arriver, survenir" : (6x)
m-am întîmplat *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [1] 8, 20;
s-au întîmplat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 19, 4;
s-au întîmplat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [3] 1, 25;
să va întîmpla *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 37, 9;
se vor întîmpla *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 2, 17; [2] 22, 29;

întîmpláre : (c. 1665-1672 MS. 4389, 259/1) : s. f. : „1. Unfall, 2. Zufall" : „1. accident, 2. hasard" : (2x)
întîmplările *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 8, 9;
întîmplărilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [1] 11, 15;

întîrziá : (1642 CAZ. GOV. 90) : v. I : „verzögern" : „tarder" : (4x)
întîrzîiaţi *verb indicativ prezent 2 pl.* [2] 51, 32;
nu întîrziia *verb imp. 2 sg.* [2] 5, 8;
să întîrziezi *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 14, 14;
va întîrziia *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 16, 15;

întoárce : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „kehren, wenden, drehen" : „tourner, retourner, ramener" : (43x)
a te întoarce *verb infinitiv prezent* [2] 5, 8;
au întors *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 17, 1; 33, 13;
întoarce *verb imp. 2 sg.* [2] 9, 8; 23, 4;
întoarce *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 1, 18; 19, 21; 20, 29;
întoarce-se-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 21, 7;
întoarce-te *verb imp. 2 sg.* [2] 17, 19;
întoarce-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 27, 1;
întoarceţi-vă *verb imp. 2 pl.* [3] 1, 49;
întoarse *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 21, 17;
întorcînd *verb gerunziu* [2] 14, 8; 18, 13; 38, 37;
întorcîndu-să *verb gerunziu* [1] 19, 2; [2] 12, 14;
întorcîndu-se *verb gerunziu* [2] 26, 23; 37, 2;
îşi va întoarce *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 27, 24;
s-au întors *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [2] 29, 10; 46, 14;
s-au întors *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 2, 1; 16, 7;
să întoarcă *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 38, 29; 48, 10;
să întoarce *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 8, 6; 33, 5;
să întoarse *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 1, 46; 1, 50;
să întorc *verb indicativ prezent 3 pl.* [2] 17, 23; 40, 13;
să întorci *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 4, 5;
să-ţi întorci *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 4, 4;
să va întoarce *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 4, 20; 6, 30; 50, 30;
să vor întoarce *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 41, 13;
se întoarce *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 2, 5; 16, 14;
va întoarce *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 11, 34; 29, 19;

întoárcere : (c. 1563-1583 COD. VOR.2) : s. f. : „Rück-, Wieder-, Heimkehr" : „action de tourner, retourner, renverser" : (10x)
întoarcere *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 17, 18; 18, 21; 22, 22; 38, 23;
întoarcerea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 16, 31; 18, 24; 41, 26; 45, 32;
întoarcerii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 40, 2;
întoarcerile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 39, 2;

întórs : (1560-1561 CORESI, TE.2) : s. f. : „Biegung" : „tournant" : (1x)
întorsurile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 8, 9;

întrá → intra

întráre → intrare

íntre : (1451 DERS) : prep. : „1. zwischen, unter, 2. vor" : „1. entre, parmi, 2. devant" : (15x)
între *prep.* [1] 4, 10; 16, 19; [2] 4, 33; 5, 18; 5, 18; 10, 24; 11, 1; 11, 3; 25, 20; 27, 2; 27, 2; 30, 2; 49, 18; Prolog 1, 3; [3] 1, 13;

întrebá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „fragen" : „demander" : (2x)
întrebam *verb indicativ imperfect 1 pl.* [3] 1, 39;
te vei întreba *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [2] 32, 8;

întrebáre : (c. 1563-1583 COD. VOR.2) : s. f. : „Frage" : „demande" : (1x)
întrebarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 33, 4;

întrég : (1551-1553 ES) : adj. : „ganz, gesamt" : „entier" : (3x)
întreagă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 15, 3;
întregi *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [4] 1, 21; 1, 21;

întregăciúne : (c. 1683-1686 MS. 45, 892/1) : s. f. : „Integrität" : „intégrité" : (2x)
întregăciunea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 8, 8; 9, 11;

întristáre : (1563 CORESI, PRAXIU 304) : s. f. : „Trauer" : „regret" : (1x)
întristare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 30, 20;

întristăciúne : (1648 GCR I, 133) : s. f. : „Betrübnis, Trauer" : „affliction, tristesse" : (8x)
întristăciune *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 37, 2; 38, 20; 38, 22;
întristăciunea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 30, 22; 30, 23; 38, 20; 38, 21;
întristăciunii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 40, 26;

íntru : (înc. sec. XVI PS. H.) : prep. : „in, an, um" : „en, dans, à" : (255x)
într- *prep.* [1] 5, 12; 7, 22; 7, 28; 8, 21; 11, 12; 16, 1; 18, 9; 18, 12; [2] 7, 9; 9, 10; 10, 2; 11, 22; 20, 30; 27, 27; 28, 25; 31, 7; 33, 2; 41, 17; 43, 28; 51, 23; [4] 1, 27; 1, 31;
întru *prep.* [1] 1, 12; 1, 14; 2, 1; 2, 2; 3, 2; 3, 9; 3, 9; 3, 17; 4, 1; 4, 6; 4, 7; 4, 15; 4, 15; 4, 18; 4, 19; 5, 3; 5, 5; 5, 5; 5, 16; 7, 9; 7, 10; 7, 23; 7, 23; 7, 27; 8, 12; 8, 18; 8, 18; 8, 18; 8, 18; 9, 5; 9, 6; 9, 6; 9, 9; 9, 11; 10, 5; 10, 7; 10, 8; 10, 10; 10, 10; 10, 11; 10, 17; 10, 17; 11, 16; 12, 1; 12, 2; 12, 2; 12, 17; 12, 23; 12, 27; 13, 10; 14, 11; 14, 11; 14, 22; 16, 11; 18, 4; 18, 6; 18, 20; 19, 6; 19, 21; [2] 1, 5; 2, 4; 3, 9; 3, 10; 3, 22; 3, 25; 3, 27; 4, 2; 4, 17; 4, 19; 4, 20; 4, 32; 5, 12; 5, 13; 5, 13; 6, 22;

6, 39; 6, 39; 7, 7; 7, 15; 7, 38; 8, 6; 9, 4; 9, 5; 9, 7; 9, 15; 10, 3; 10, 34; 10, 34; 11, 2; 11, 4; 11, 4; 11, 19; 11, 19; 11, 20; 11, 28; 11, 31; 12, 8; 12, 8; 12, 16; 12, 21; 13, 9; 13, 11; 13, 30; 14, 4; 14, 5; 14, 21; 14, 21; 14, 22; 14, 27; 15, 5; 15, 10; 15, 18; 16, 6; 16, 11; 16, 15; 16, 18; 16, 19; 18, 15; 18, 24; 19, 7; 19, 7; 20, 7; 20, 8; 20, 21; 21, 19; 21, 27; 22, 13; 22, 14; 22, 24; 22, 25; 22, 26; 23, 1; 23, 7; 23, 13; 23, 14; 23, 14; 24, 2; 24, 4; 24, 9; 24, 9; 24, 13; 24, 14; 25, 2; 26, 10; 26, 18; 27, 27; 28, 6; 28, 25; 28, 29; 30, 12; 30, 12; 30, 23; 31, 4; 31, 10; 32, 1; 32, 4; 32, 9; 32, 16; 33, 27; 34, 11; 36, 3; 36, 3; 37, 6; 37, 31; 38, 6; 38, 25; 38, 34; 39, 2; 39, 5; 39, 9; 39, 23; 40, 19; 40, 29; 41, 1; 41, 12; 42, 14; 42, 23; 42, 24; 43, 9; 43, 10; 43, 10; 43, 11; 44, 3; 44, 4; 44, 6; 44, 7; 44, 11; 44, 19; 44, 21; 44, 22; 44, 25; 44, 27; 45, 1; 45, 11; 45, 13; 45, 19; 45, 22; 45, 31; 45, 32; 46, 1; 46, 14; 47, 6; 47, 12; 47, 13; 47, 20; 47, 21; 48, 4; 48, 10; 48, 14; 49, 3; 49, 15; 49, 18; 50, 5; 50, 13; 50, 15; 50, 23; 50, 26; 50, 30; 51, 18; 51, 20; 51, 25; 51, 27; 51, 32; 51, 37; Prolog 2, 11; Prolog 2, 21; Prolog 2, 26; Prolog 2, 32; [3] 1, 9; 1, 19; 1, 53; 1, 58; 1, 63;

întunecá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „ab-, verdunkeln" : „s'obscurcir, devenir sombre" : (2x)
întunecă *verb indicativ prezent 3 pl.* [2] 43, 5;
întunecă *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 25, 19;

întunecós : (1642 CAZ. GOV. 175) : adj. : „dunkel" : „sombre" : (1x)
celor întunecoase *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. gen./dat. art.* [1] 8, 9;

întunéric : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Finsternis, Dunkel" : „ténèbres, obscurité" : (7x)
întunêrec *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 19, 16; [2] 23, 24;
întunêrecul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 17, 21;
întunêrecului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [1] 17, 2; 17, 21;
-ntunêrec *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 17, 18; 18, 4;

înturná : (1551-1553 ES) : v. I : „kehren, wenden, drehen" : „tourner, retourner, ramener" : (9x)
întoarnă *verb imp. 2 sg.* [1] 16, 14;
înturnîndu-se *verb gerunziu* [3] 1, 13;
s-au înturnat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 46, 5; 48, 26;
să întoarnă *verb indicativ prezent 3 pl.* [2] 40, 13;
să întorni *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 29, 12;
să va întturna *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 27, 9;
să vor întturna *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 39, 33;
te întoarnă *verb imp. 2 sg.* [2] 17, 20;

întturnáre : (c. 1683-1686 MS. 45, 467/[1]) : s. f. : „Zurückkehren" : „retour" : (3x)
întturnare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 2, 5; [2] Prolog 1, 2;
întturnarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 49, 3;

înţălépt → înţelept

înţelegătór : (1559-1560 BRATU) : adj./s. : „sachverständig, -kundig" : „intelligent, avisé" : (3x)
cel înţelegătoriu *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. art.* [2] 10, 26;
înţelegătoare *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 36, 19;
înţelegătoriul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 18, 28;

înţelége : (1521 NEACŞU) : v. III : „verstehen" : „comprendre" : (5x)
nu înţelêge *verb imp. 2 sg.* [2] 9, 5;
nu înţelêgeţi *verb imp. 2 pl.* [1] 6, 1;
înţelêge-vor *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 3, 9;
să înţelegi *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 9, 8;
va înţelêge *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 9, 11;

înţelégere : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Verständnis" : „entendement" : (35x)
înţălêgere *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] Prolog 1, 3;
înţălêgerii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 22, 18;
înţelêgere *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 1, 5; 1, 7; [2] 1, 16; 8, 12; 13, 25; 19, 20;
înţelêgerea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 9, 5; [2] 1, 4; 1, 21; 3, 12; 3, 22; 5, 12; 5, 14; 10, 3; 14, 21; 22, 9; 24, 27; 25, 4; 34, 9; 34, 11; 39, 11; 44, 4; 44, 5; 47, 26;
înţelêgerii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 13, 13; [2] 6, 37; 15, 3; 17, 6; 37, 25; 37, 26; 39, 7; 50, 29;
-nţelêgere *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 15, 7;

înţelení : (1649 MARD.) : v. IV : „verwilldern" : „rester en friche" : (1x)
să vor înţeleni *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 4, 19;

înţelepciúne : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Weisheit" : „sagesse" : (99x)
a înţelepciunii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 8, 21;
al înţelepciunii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] Prolog 1, 5;
înţelepciune *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 8, 18; 9, 6; 14, 2; 17, 7; [2] 14, 21; 15, 10; 19, 18; 27, 11; 51, 23; Prolog 1, 3; Prolog 1, 5; Prolog 1, 6; Prolog 2, 3; Prolog 2, 12;
înţelepciunea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 1, 4; 1, 6; 3, 11; 4, 9; 4, 11; 6, 9; 6, 12; 6, 21; 6, 22; 6, 25; 7, 13; 7, 21; 7, 24; 7, 28; 8, 5; 9, 2; 9, 4; 9, 9; 9, 17; 9, 19; 10, 4; 10, 8; 10, 9; 10, 21; [2] 1, 1; 1, 3; 1, 4; 1, 23; 1, 24; 4, 12; 4, 27; 6, 19; 6, 24; 11, 1; 15, 18; 18, 28; 19, 17; 19, 17; 19, 18; 19, 19; 20, 30; 20, 31; 21, 12; 21, 20; 24, 1; 24, 26; 25, 7; 25, 12; 25, 13; 34, 8; 37, 24; 38, 26; 39, 1; 39, 13; 41, 17; 41, 18; 43, 39; 44, 14; 45, 34; 50, 29; 51, 18; Prolog 1, 4;
înţelepciunii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 3, 15; 6, 20; 7, 7; 7, 16; 7, 30; 8, 18; 14, 5; [2] 1, 5; 1, 6; 1, 12; 1, 13; 1, 15; 1, 17; 1, 22; 6, 40; 15, 3; 22, 6; 23, 2; 39, 8; 40, 22; 42, 28;

înţelépt : (1521 NEACŞU) : adj./s. : „weise, Weiser" : „sage" : (44x)
cei înţelepţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [2] 9, 19;
cel înţălept *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 20, 27;
cel înţelept *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 6, 38; 20, 12; 21, 8; 19, 25; 21, 23; 37, 29; 39, 1;
înţălept *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 37, 23;
înţeleaptă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [2]

7, 20; 22, 4;
înţelept *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 6, 26; [2] 1, 7; 6, 35; 6, 36; 9, 22; 10, 1; 10, 28; 18, 27; 19, 27; 20, 4; 20, 6; 20, 27; 33, 2; 37, 25; 37, 26; 37, 27; 38, 4;
înţelept *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 21, 16;
înţelêpte *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. nom./ac. neart.* [2] 44, 6;
înţeleptul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 21, 26;
înţeleptului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 4, 17; [2] 3, 28; 21, 14; 21, 19;
înţelepţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [2] Prolog 1, 3;
înţelepţilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 6, 26; 7, 16; [2] 8, 9; 20, 29; 21, 27; 21, 28;
preaînţelept *adj. calificativ gradul superlativ masc. sg. nom./ac. neart.* [2] Prolog 1, 3;

înţelepţí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „weiser werden" : „devenir plus sage" : (8x)
înţelepţi-se-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 50, 30;
nu te înţelepţi *verb imp. 2 sg.* [2] 7, 5; 32, 5;
s-au înţelepţit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [2] 18, 29;
să înţelepţêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 38, 41;
să va înţelepţi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 38, 26; 38, 27;
te-ai înţelepţit *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [2] 47, 15;

înţelepţíe : (1563 CORESI, PRAXIU 459) : s. f. : „Weisheit" : „sagesse" : (1x)
înţelepţiia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 8, 8;

înţelés : (c. 1563-1583 COD. VOR.^{2}) : s. f. : „Sinn" : „sens" : (11x)
înţeles *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 18, 29; 19, 2; 21, 18; 26, 22; 33, 3;
-nţeles *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 3, 28; 7, 26; 9, 20; 10, 1; 16, 5; 25, 11;

învăluí : (1560-1561 CORESI, TE.^{2}) : v. IV : „wickeln" : „rouler" : (2x)
să învăluiêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 41, 4;
nu te învălui *verb imp. 2 sg.* [2] 11, 8;

învăpăiát : (1688 BIBLIA) : adj. : „flammend" : „enflammé" : (1x)
învăpăiat *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 3, 29;

învăţá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „1. lehren, 2. lernen" : „1./2. apprendre" : (32x)
a învăţa *verb infinitiv prezent* [2] 45, 22;
ai învăţat *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [1] 12, 19;
am învăţat *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [1] 7, 14;
au învăţat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [2] 8, 11; [3] 1, 3;
au învăţat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 7, 21; [2] 33, 32;
învaţă *verb imp. 2 sg.* [2] 7, 24; 16, 25;
învaţă *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 8, 8; [2] 22, 7; 30, 3;
învăţa-te-vei *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [2] 6, 34;
învăţaţi *verb imp. 2 pl.* [1] 6, 1;
învăţa-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 10, 1;
învăţînd *verb gerunziu* [2] 18, 13;
învăţîndu-se *verb gerunziu* [2] 10, 28; 38, 33;
înveţi *verb indicativ prezent 2 sg.* [1] 12, 2;
s-au învăţat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 9, 19;
să învăţaţi *verb conjunctiv prezent 2 pl.* [1] 6, 9;
să învêţe *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 16, 26;
să învêţe *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 45, 6;
să înveţi *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 9, 1;
să vor învăţa *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 6, 10;
se va învăţa *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 23, 18;
te învaţă *verb imp. 2 sg.* [2] 18, 19;
va învăţa *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 37, 26;
vă învăţaţi *verb imp. 2 pl.* [1] 6, 27;
vă veţi învăţa *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 6, 11;
vei învăţa *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [2] 8, 10; 8, 12;

învăţát : (1559-1560 BRATU) : adj. : „einsichtsvoll" : „sage, instruit" : (5x)
învăţat *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 21, 25; 34, 9; 40, 33; Prolog 1, 6;
învăţat *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. gen./dat. neart.* [2] 26, 16;

învăţătór : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „lehrend" : „enseignant" : (2x)
învăţătoare *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 8, 4;
învăţătoriu *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 37, 22;

învăţătúră : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Lehre, Belehrung" : „enseignement, étude" : (44x)
a învăţăturii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 6, 17;
al învăţăturii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 1, 5;
învăţătura *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 3, 11; [2] 1, 24; 4, 19; 4, 27; 6, 19; 16, 26; 21, 21; 21, 23; 23, 2; 23, 6; 24, 28; 24, 34; 24, 35; 31, 19; 32, 15; 33, 21; 39, 10; 41, 17; 42, 10; 44, 6; Prolog 2, 34;
învăţătură *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 8, 10; 13, 11; [2] 8, 10; 9, 1; 33, 4; 51, 22; 51, 34; 51, 36; Prolog 1, 6; Prolog 2, 3; Prolog 2, 6; Prolog 2, 12; Prolog 2, 13; Prolog 2, 29; Prolog 2, 30;
învăţături *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 7, 15;
învăţăturii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 2, 12; 6, 18; [2] 51, 31;
învăţăturile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 6, 39; 50, 29;

învechí : (**vechí** : înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „alt werden, veralten" : „viellir" : (2x)
să va învechi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 9, 13;
să vechiêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 14, 17;

învechít : (c. 1683-1686 MS. 45, 829/^{2}) : adj./s. : „veraltet" : „vielli" : (1x)
învechitule *subst. comun masc. sg. voc. art.* [3] 1, 52;

înverzí : (1581-1582 PO) : v. IV : „grün werden" : „verdir" : (1x)
înverzêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 14, 18;

învínge : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „besiegen" : „vaincre" : (1x)
învinge *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 7, 30;

învinovăţí → vinovăţi

învinuí → vinui

învîrtí : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 68) : v. IV : „drehen" : „tourner" : (2x)
învîrtindu-se *verb gerunziu* [2] 38, 28;
să va învîrti *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 39, 3;

învîrtoşáre : (c. 1573-1578 PS. SCH. 189) : s. f. : „Verhärtung" : „durcissement" : (1x)
învîrtoşarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 16, 11;

învrăjbí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „anfeiden" : „devenir ennemi" : (1x)
nu te învrăjbi *verb imp. 2 sg.* [2] 8, 1;

învrednicí : (1642 CAZ. GOV. 427) : v. IV : „sich würdig erweisen" : „être digne" : (1x)
au învrednicit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] Prolog 1, 5;

J

jále : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Klage, Wehmut" : „lamentation, douleur" : (6x)
jale *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 18, 10; [2] 22, 6; 26, 7;
jalea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 22, 11; 38, 18; 41, 14;

járişte : (1526 DERS / în top. *Jarăştă*) : s. f. : „Brand" : „chauffage, combustion" : (1x)
jăriştile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 49, 15;

jăfuí → jefui

jefuí : (înc. sec. XVII ROSETTI, SB 41) : v. IV : „plündern, rauben" : „ravir, piller" : (1x)
jăfui-se-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 36, 25;

jălí → jeli

jelí : (1563 CORESI, PRAXIU 98) : v. IV : „(be)klagen, (be)trauern" : „plaindre, déplorer" : (3x)
jălêşte *verb imp. 2 sg.* [2] 7, 36;
jăli *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 14, 15;
să jălescu *verb indicativ prezent 3 pl.* [2] 7, 36;

jértfă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Opfer" : „offrande" : (11x)
a jîrtvei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 3, 6;
jîrtva *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 30, 18; 35, 6; 35, 11; 45, 17;
jîrtvă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 34, 22;
jîrtve *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 12, 4; 14, 23;
jîrtvele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 7, 33; 45, 29;
jîrtvelor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [2] 34, 21;

jertfélnic : (1570 CORESI, LIT.) : s. n. : „Altar" : „autel" : (4x)
jîrtăvnicu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 9, 8;
jîrtăvnicul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 35, 5;
jîrtăvnicului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [2] 47, 10; 50, 18;

jertfí : (1581-1582 PO) : v. IV : „opfern" : „sacrifier" : (6x)
jîrtvuia *verb indicativ imperfect 3 pl.* [1] 18, 9;
jîrtvuiesc *verb indicativ prezent 3 pl.* [2] 31, 7;
jîrtvuiêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 34, 20;
jîrtvuind *verb gerunziu* [2] 34, 22; 35, 1; 35, 2;

jghiáb : (1642 CAZ. GOV. 296) : s. n. : „Dachrinne, Fenster" : „caniveau, fenêtre" : (1x)
jghiabul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 33, 20;

jídov : (1559-1560 BRATU) : s. m. : „Jude" : „Juif" : (3)
jîdov *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [4] 1, 34;
jidovi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [2] Prolog 1, 3;
jídovii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [3] 1, 5;

jidovésc : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : adj. : „jüdisch" : „juif" : (1x)
jidovască *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [4] 1, 40;

jidovéşte : (c. 1564 CORESI, CAZ. 167) : adv. : „jüdisch" : „en langue judaïque" : (1x)
jidovêşte *adv. de mod* [2] Prolog 2, 21;

jîgánie → jiganie

jigánie : (1570 CORESI, LIT.) : s. f. : „Tier" : „animal" : (4x)
a jiganiilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [1] 16, 5; 17, 9;
jiganii *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 11, 16;
jîganiilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [1] 16, 1;

jîrtắvnic → jertfelnic

jîrtvuí → jertfi

jos : (1486 DERS / în top. *Giosani*) : adv. : „unten, hinunter" : „en bas, bas" : (4x)
jos *adv. de loc* [1] 4, 19; [2] 47, 4; 51, 9; Prolog 1, 2;

jucá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „spielen" : „jouer" : (3x)
joacă *verb imp. 2 sg.* [2] 30, 9; 32, 13;
juca *verb indicativ imperfect 3 pl.* [2] 47, 3;

jucărie: (c. 1564 CORESI, MOLIT. 559) : „Widersetzlichkeit" : „résistance, opposition": (2x)
jucărêie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 15, 12;
jucăreile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 12, 26;

judecá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „richten, urteilen" : „juger" : (24x)
a judeca *verb infinitiv prezent* [2] 45, 34;
ai judecat *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [1] 12, 13;
aţi judecat *verb indicativ perfect compus 2 pl.* [1] 6, 4;
au judecat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 46, 17;
judecară *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [3] 1, 41;
judecaţi *verb indicativ prezent 2 pl.* [1] 1, 1;
judeca-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 4, 16;
judeca-vor *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 3, 8;
judecă *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 16, 14;
judeci *verb indicativ prezent 2 sg.* [1] 12, 18;
judecînd *verb gerunziu* [1] 12, 10; [3] 1, 52;
judecîndu *verb gerunziu* [1] 12, 22;
judecîndu-ne *verb gerunziu* [1] 12, 22;
judecîndu-se *verb gerunziu* [1] 11, 10;
nu te judeca *verb imp. 2 sg.* [2] 8, 17;
să judeca *verb indicativ imperfect 3 pl.* [3] 1, 7;
să judecă *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 42, 10;
să judece *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 9, 3;
va judeca *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 35, 18; 35, 22;
vei judeca *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [2] 4, 9;
voiu judeca *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [1] 9, 12;

vor judeca *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 8, 17;

judecátă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „1. Gericht, 2. Urteil" : „1. jugement, 2. réflexion" : (48x)
judecata *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 5, 19; 12, 25; [2] 3, 1; 3, 2; 11, 9; 16, 27; 19, 21; 21, 6; 25, 6; 33, 15; 35, 22; 38, 17; 38, 24; 38, 43; 41, 3; 41, 5; 41, 6; 47, 29;
judecată *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 6, 5; 8, 12; 9, 3; 11, 21; 12, 26; 14, 31; 16, 18; [2] 18, 20; 29, 22; 32, 17; 33, 34; 35, 18; 42, 4; 43, 12; [3] 1, 49;
judecăţi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 20, 3; 30, 19; [3] 1, 52;
judecăţii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 9, 5; 12, 12; [2] 38, 43; 43, 15; 45, 12;
judecăţile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 17, 1; [2] 17, 9; 18, 14; 45, 6; 48, 7; [3] 1, 10;
judecăţilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [2] 45, 22;

judecătór : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Richter" : „juge" : (14x)
judecători *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [2] 41, 22; [3] 1, 6; 1, 6; 1, 41;
judecătorii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [2] 46, 14;
judecătorii *subst. comun masc. pl. voc. art.* [1] 6, 1;
judecătoriu *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 9, 7; 15, 7; [2] 7, 6; 35, 12;
judecătoriul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 8, 17; 10, 1; 10, 2; 10, 27;

jug : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Joch" : „joug" : (8x)
jug *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 28, 22; 28, 28; 40, 1; 51, 34;
jugu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 26, 8;
jugul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 28, 21; 28, 22; 33, 31;

jumătáte : (1403 DERS / în antr. *Jumetate*) : s. f. : „Hälfte" : „moitié" : (4x)
jumătate *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 18, 18; [2] 29, 7; 31, 24;
jumătatea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 39, 15;

junc : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Färse, Jungkuh" : „génisse" : (3x)
juncilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [2] 38, 28; 38, 29;
un junc *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 6, 3;

junghiá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „stechen" : „poignarder, égorger" : (1x)
junghe *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [4] 1, 34;

jurá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „schwören" : „jurer" : (5x)
au jurat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 14, 30;
au jurat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 23, 12;
jură *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 14, 31;
jură *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 23, 9;
jurîndu-se *verb gerunziu* [1] 14, 29;

jurămînt : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Schwur, Eid" : „serment" : (8x)
jurământ *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 23, 8; 44, 22;
jurământul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 14, 25; 14, 28; [2] 36, 7;
jurăminturi *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 12, 21;
jurămînturile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 18, 6; 18, 22;

jurătór : (1629 DRHB XXII, 296) : s. m. : „der, der schwört" : „celui qui jure" (2x)
cel jurătoriu *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 23, 10;
celui jurătoriu *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [2] 27, 14;

L

la : (1471 DERS) : prep. : „an, zu, bei, in, nach" : „à, en, près de, vers" : (470x)
la *prep.* 470x;

lácom : (1563 CORESI, PRAXIU 297) : s. m. : „Habgierigen" : „avide" : (1x)
al lacomului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [2] 14, 9;

lácrămă → lacrimă

lácrimă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Träne" : „larme" : (3x)
lacrăme *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 38, 16;
lacrămi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 22, 20;
lacrămile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 35, 15;

lanţ : (c. 1563-1583 COD. VOR.²) : s. n. : „Kette" : „chaîne" : (3x)
lanţul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 6, 26;
lanţurile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [2] 6, 31;
un lanţu *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 17, 18;

lápte : (1517 DERS / în top. Lacul *Laptelui*) : s. n. : „Milch" : „lait" : (2x)
lapte *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 39, 32; 46, 11;

látură : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Seite" : „côté" : (2x)
laturi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 13, 12; [3] 1, 18;

laţ : (1496-1507 DERS) : s. n. : „Schlinge" : „piège" : (6x)
laţ *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 27, 20; 27, 30;
laţu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 14, 11;
laţul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 51, 3;
laţurile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [2] 9, 3;
laţurilor *subst. comun neutru pl. gen./dat. art.* [2] 9, 18;

láudă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Lob(preisung)" : „louange" : (19x)
lauda *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 10, 25; 15, 9; 15, 10; 25, 8; 39, 13; 39, 19; 44, 14; 45, 15; 51, 37; Prolog 1, 5;
laudă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 15, 19; [2] 1, 9; 31, 10; 44, 8;
laude *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 18, 9; [2] 44, 9;
laudei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 35, 2; 45, 10;
laudii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 50, 12;

lăcomíe : (1563 CORESI, PRAXIU 267) : s. f. : „Gier" : „avidité" : (1x)
lăcomiia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 10, 11;

lăcrămá → lăcrima

lăcrimá : (1559-1560 BRATU) : v. I : „weinen" : „pleurer" : (2x)

lăcrămează *verb indicativ prezent* [2] 31, 15;
va lăcrăma *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 12, 21;

lăcuí → locui

lăcuínţă → locuinţă

lăcuitór → locuitor

lăcústă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Heuschrecke" : „sauterelle" : (2x)
ale lăcustelor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [1] 16, 9;
lăcusta *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 43, 21;

lărgíme : (1581-1582 PO) : s. f. : „Weite" : „largeur" : (1x)
lărgime *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 47, 13;

lăsá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „lassen, verlassen" : „laisser, quitter, abandonner" : (25x)
ai lăsat *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [2] 27, 19;
am lăsat *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [2] 39, 39;
au lăsat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 10, 8; 14, 6; [2] 44, 9; 49, 6;
au lăsat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 10, 14; [2] 15, 14; 23, 29; 30, 4; 30, 6; 47, 26; Prolog 1, 4;
lasă *verb imp. 2 sg.* [2] 28, 2;
lasă *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 2, 12;
lăsîndu *verb gerunziu* [2] Prolog 1, 4;
să laşi *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 6, 29; 23, 1;
să lăsăm *verb conjunctiv prezent 1 pl.* [1] 2, 9;
te vei lăsa *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [2] 6, 4;
va lăsa *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 11, 18; 39, 14;
vei lăsa *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [2] 14, 15;
voiu lăsa *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [1] 8, 14; [2] 24, 35;

lăţíme : (1563 CORESI, PRAXIU 421) : s. f. : „Breite" : „largeur" : (1x)
lăţimea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 1, 3;

lăudá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „loben, rühmen, lobpreisen" : „louer, célébrer, glorifier, se vanter" : (31x)
a lăuda *verb infinitiv prezent* [2] Prolog 2, 3;
a să lăuda *verb infinitiv prezent* [2] 48, 4;
au lăudat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [2] 47, 6;
au lăudat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 11, 15; [2] 47, 9;
laudă *verb imp. 2 sg.* [2] 7, 30;
lăudară *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 10, 20; 10, 20; [2] 50, 21; [3] 1, 63;
lăuda-se-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 24, 2;
lăudaţi *verb imp. 2 pl.* [2] 39, 18; 39, 42;
lăuda-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 21, 16; 24, 1;
lăuda-voiu *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [2] 51, 15;
lăuda-vor *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 39, 11;
lăudînd *verb gerunziu* [1] 19, 9; [2] 47, 11;
să lauzi *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 11, 2; 27, 7;
să lăudăm *verb indicativ prezent 1 pl.* [2] 44, 1;
să te lauzi *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 11, 4;
să va lăuda *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 9, 22; 30, 2; 39, 10;
va lăuda *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 17, 21; 17, 22;
voiu lăuda *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [2] 51, 1; 51, 15; 51, 17; 51, 30;

lăútă : (c. 1550 HC², II 332) : s. f. : „Laute" : „luth" : (1x)
lăute *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 39, 19;

leac : (1581 PRL) : s. n. : „(Heil-)Mittel, Heilung" : „remède" : (6x)
leac *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 2, 1; 16, 9; [2] 38, 2; 38, 14;
leacul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 11, 4;
leacurile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [2] 38, 4;

legá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „1. zusammen-, an-, festbinden, -knüpfen, 2. fesseln" : „1. lier, faire nouer, 2. ligoter" : (11x)
a lega *verb infinitiv prezent* [2] 27, 21;
leagă *verb imp. 2 sg.* [2] 28, 27; 33, 4;
legată *verb participiu sg. fem.* [2] 22, 17;
lega-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 30, 7;
s-au legat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 17, 2; 17, 18;
s-au legat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 28, 21;
să legi *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 7, 9; 12, 16;
să te legi *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 18, 32;

legát : (1559-1560 BRATU) : s. m. : „in Fesseln gelegt, gefesselt" : „enchaîné" : (1x)
legaţii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 17, 2;

legătúră : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „1. Bindung, Verbindung, 2. Bündel" : „1. lien, 2. liasse" : (10x)
legătura *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 45, 13;
legătură *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 1, 16;
legături *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 10, 14; [2] 13, 15; 28, 22; 33, 31;
legăturile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 6, 32; 28, 21; 28, 22;
legăturilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [2] 6, 27;

lége : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „1. Gesetz, Gebot, 2. Glaube" : „1. loi, commendement, 2. religion" : (55x)
a legii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 18, 4;
a Legii *subst. propriu fem. sg. gen./dat. art.* [2] Prolog 2, 8;
a legilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [1] 9, 5;
lêge *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 3, 16; 4, 6; 15, 17; 17, 2; [2] 2, 17; 15, 1; 16, 5; 21, 10; 34, 20; 39, 29; 40, 12; 49, 4; Prolog 2, 14; Prolog 2, 36; [3] 1, 27; 1, 30;
Lêge *subst. propriu fem. sg. nom./ac. neart.* [2] Prolog 2, 1;
lêgea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 2, 11; 6, 4; 18, 9; [2] 9, 20; 17, 8; 19, 16; 19, 20; 21, 12; 23, 30; 24, 25; 32, 16; 33, 2; 33, 3; 34, 8; 35, 1; 38, 46; 39, 10; 41, 11; 42, 4; 44, 20; 45, 6; 45, 22; 46, 17; 49, 6; Prolog 2, 24; [3] 1, 3; 1, 62;
legi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 6, 19;
legii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 2, 12; 16, 6; [2] 19, 17; 32, 24; 33, 3;
legilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [1] 6, 18;
o lêge *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 14, 16;

lemn : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „1. Baum, 2. Holz" : „1. arbre, 2. bois" : (14x)
lemn *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 10, 4; 13, 13; [2] 31, 7;
lêmne *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 14, 21; [2] 8, 4;
lemnu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 13, 11; 14, 1; [2] 22, 17; 38, 5; 38, 30;
lemnul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 14, 7;

lemnului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [2] 27, 6;
un lemn *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 6, 4;
un lemnu *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 14, 5;

léneş : (1551-1553 ES) : adj./s. : „faul, träge" : „paresseux, fainéant" : (4x)
lêneş *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 4, 32;
lêneşul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 22, 1; 22, 2; 37, 14;

leneví : (1654 NEAGOE 156) : v. IV : „faulenzen, träge werden, träge sein" : „paresser, fainéanter" : (2x)
nu te lenevi *verb imp. 2 sg.* [2] 7, 37;
s-au lenevit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 3, 10;

lepădá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „1. (von sich) abweisen, verwerfen, 2. sich lossagen" : „1. repousser, refuser, rejetter, 2. rénier" : (9x)
a lepăda *verb infinitiv prezent* [2] 6, 23;
am lepădat *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [2] 10, 9;
lepădat fiind *verb gerunziu* [1] 11, 15;
lepădîndu-se *verb gerunziu* [1] 16, 16; 18, 18;
nu te lepăda *verb imp. 2 sg.* [2] 4, 4; 6, 25;
să lepăda *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 12, 27; 17, 9;

lepădătúră : (c. 1650 ANON. CAR.[2]) : s. f. : „Missgeburt" : „avorton" : (1x)
lepădăturile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 13, 12;

lésne : (1551-1553 ES) : adv. : „leicht, mühelos" : „facilement, aisément" : (6x)
lesne *adv.* [1] 6, 12; 15, 13; 19, 20; 19, 20; [2] 40, 18;
mai lesne *adv. de mod comp.* [2] 22, 16;

leşiná : (1559-1560 BRATU) : v. I : „ohnmächtig werden" : „s'évanouir" : (1x)
au leşinat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 17, 19;

leoáie : (1581-1582 PO) : s. f. : „Löwin" : „lionne" : (1x)
leoaie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 13, 20;

leu : (1519 DERS / în antr. *Leul*) : s. m. : „Löwe" : „lion" : (12x)
lei *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 11, 18; [4] 1, 39;
leii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [2] 47, 3;
leilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [2] 13, 21; [4] 1, 38; 1, 41;
leul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 25, 18; 27, 10; 27, 29; 28, 26;
leului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [2] 21, 3;
un leu *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 4, 33;

límbă : (1433 DERS / în antr. *Limbă*) : s. f. : „1. Zunge, Sprache, 2. Volk" : „1. langue, 2. peuple" : (69x)
limba *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 1, 11; 10, 15; 19, 8; [2] 4, 32; 5, 15; 5, 16; 6, 6; 16, 7; 16, 10; 17, 5; 19, 15; 20, 16; 22, 30; 25, 11; 28, 15; 28, 16; 28, 19; 36, 23; 37, 21; 40, 23; 51, 7; 51, 7;
limbă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 17, 2; [2] 5, 11; 5, 17; 6, 2; 10, 8; 10, 8; 17, 13; 20, 18; 21, 8; 25, 9; 28, 14; 28, 15; 28, 15; 49, 6; 50, 27; 51, 30; Prolog 2, 22;
limbi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 3, 8; 8, 15; [2] 4, 16; 24, 6; 29, 21; 36, 2; 44, 19; 44, 22; 50, 27; 51, 3;
limbii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 1, 6; [2] 4, 27; 26, 7; 28, 18; 46, 8;
limbile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 10, 21; [2] 36, 1; 39, 13; 39, 28; 46, 9;
limbilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [1] 6, 2; 10, 5; 12, 12; 14, 11; 15, 15; [2] 10, 16; 10, 17; 35, 20; 39, 5; 51, 12;

limbút : (c. 1573-1578 PS. SCH. 455) : adj. : „beredt" : „bavard, jacasseur" : (3x)
limbut *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 8, 4; 9, 23;
limbută *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 25, 22;

límpede : (c. 1573-1578 PS. SCH. 361) : adj. : „klar" : „clair" : (1x)
cei limpede *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. gen./dat. art.* [1] 7, 25;

lin : (1559-1560 BRATU) : adj. : „sanft, ruhig" : „douce, calme" : (2x)
lin *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 25, 22;
lina *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* [1] 18, 14;

líneşte → linişte

línişte : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 48) : s. f. : „Ruhe" : „paix" : (4x)
lineşte *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 28, 17;
linişte *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 1, 24; [2] 4, 8;
liniştea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 45, 5;

lipí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „sich anschließen" : „(s')attacher" : (5x)
lipêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 22, 7;
lipêşte-te *verb imp. 2 sg.* [2] 2, 3;
să lipêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 19, 2;
să va lipi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 13, 18;
te lipêşte *verb imp. 2 sg.* [2] 6, 36;

lípsă : (c. 1563-1583 COD. VOR.[2]) : s. f. : „Abwesenheit, Fehlen" : „absence" : (4x)
lipsa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 18, 25; 29, 12;
lipsă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 16, 4; [2] 20, 21;

lipsí : (1481 LDSR 355) : v. IV : „fehlen, mangeln, verschwinden, verscheiden" : „manquer, faire défaut, disparaître, mourir" : (27x)
a să lipsi *verb infinitiv prezent* [2] 29, 10;
a se lipsi *verb infinitiv prezent* [1] 18, 4;
ar fi lipsit *verb cond.-opt. prezent 3 sg.* [1] 11, 18;
au lipsit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [2] 49, 6;
au lipsit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 22, 9; 22, 9; 28, 16;
lipsêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 17, 25; 26, 22; 34, 23;
lipsiia *verb indicativ imperfect 3 sg.* [1] 19, 4;
lipsind *verb gerunziu* [1] 9, 6; 11, 12;
lipsindu-să *verb gerunziu* [1] 11, 6;
lipsindu-se *verb gerunziu* [2] 10, 30; 11, 13;
lipsit *verb participiu sg. masc.* [2] 31, 4;
lipsitu-au *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 29, 8;
nu lipsi *verb imp. 2 sg.* [2] 7, 36;
s-au lipsit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 37, 24;
să lipsască *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 42, 32;

să lipsêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 11, 12;
să lipseşti *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 4, 1; 7, 22;
să va lipsi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 18, 6; 37, 23;
te vei lipsi *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [2] 13, 6;

lipsít : (1559-1560 BRATU) : adj./s. : „entblößt, beraubt" : „dépourvu" : (4x)
cei lipsiţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. art.* [2] 4, 1;
celor lipsiţi *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [2] 34, 23;
lipsit *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 14, 10;
lipsiţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 16, 3;

lîngă : (înc. sec. XVI PS. H.) : prep. : „neben, bei" : „près de, à côté de" : (19x)
lîngă *prep.* [1] 3, 9; 4, 1; 4, 1; 5, 16; 6, 14; 8, 11; 9, 10; 12, 7; 19, 21; [2] 3, 13; 4, 16; 6, 11; 6, 20; 12, 14; 15, 16; 29, 28; 30, 17; 50, 13; [3] 1, 32;

loc : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Ort, Stelle, Platz, Stätte" : „lieu, endroit, place" : (32x)
loc *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 11; 11, 7; 12, 20; 19, 10; 19, 10; [2] 4, 5; 4, 10; 6, 1; 13, 25; 16, 16; 19, 16; 38, 12; [3] 1, 13; [4] 1, 31; 4, 10; 6, 1;
locu *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 12, 10;
locul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 19, 21; [2] 3, 13; 10, 15; 10, 16; 12, 14; 16, 3; 17, 21; 41, 23; 43, 3; 46, 1; 46, 15; 48, 8; 49, 11; [4] 1, 46;
locuri *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 11, 2;
un loc *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 7, 28; [4] 1, 27;

locuí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „wohnen" : „habiter" : (16x)
a lăcui *verb infinitiv prezent* [2] 25, 18; 25, 18;
lăcuia *verb indicativ imperfect 3 pl.* [1] 14, 17;
lăcuiesc *verb indicativ prezent 3 pl.* [2] 10, 2;
lăcuiêşte *verb imp. 2 sg.* [2] 11, 34;
lăcuiêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 7, 28; [2] 50, 28;
lăcuieşti *verb indicativ prezent 2 sg.* [2] 41, 23;
lăcuind *verb gerunziu* [2] 42, 13; 42, 15; [3] 1, 1;
lăcui-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 4, 16;
să va lăcui *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 10, 3; 16, 5; 38, 42;
va lăcui *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 1, 4;

locuínţă : (1642 CAZ. GOV. 21) : s. f. : „Wohnung" : „demeure, domicile" : (1x)
lăcuinţă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 13, 15;

locuitór : (1563 CORESI, PRAXIU 382) : s. m. : „Bewohner, Einwohner" : „habitant" : (1x)
lăcuitori *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 12, 3;

loví : (1551-1553 ES) : v. IV : „1. angreifen, überfallen, 2. schlagen" : „1. attaquer, essaillir, envahir, 2. battre, frapper" : (2x)
lovindu-se *verb gerunziu* [1] 5, 12;
lovit-au *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 48, 24;

lovíre : (c. 1665-1672 MS. 4389, 679/2) : s. f. : Schlag" : „coup" : (1x)
lovirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 5, 12;

lovitúră : (c. 1650 ANON. CAR.2) : s. f. : „Schlag" : „coup" : (4x)
lovitura *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 28, 18; 28, 18;
lovitură *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 17, 19;
loviturile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 5, 21;

luá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „nehmen" : „prendre" : (52x)
a lua *verb infinitiv prezent* [2] 23, 34;
ai luat *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [1] 18, 5;
am luat *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [1] 7, 14;
au luat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 11, 6; 11, 13;
au luat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 17, 11; [2] 46, 22; 47, 12;
ia *verb imp. 2 sg.* [2] 7, 25; 9, 19; 13, 16; 14, 16; 16, 25; [4] 1, 44;
ia *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 32, 24; 34, 24; 35, 1;
ia-te *verb imp. 2 sg.* [2] 28, 29;
lua *verb indicativ imperfect 3 sg.* [2] 50, 12;
lua-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 5, 18; 5, 20; [2] 37, 5;
luînd *verb gerunziu* [1] 13, 13; 14, 30; [3] 1, 55;
luîndu *verb gerunziu* [1] 13, 1; [2] Prolog 1, 4;
luo *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 1, 2; [4] 1, 1; 1, 31;
s-au luat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 7, 2; 14, 15; 15, 8; 16, 14; [2] 48, 9; 49, 16;
să ia *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 9, 17;
să iau *verb conjunctiv prezent 1 sg.* [1] 8, 19;
să iêi *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 4, 25; 4, 30; 42, 3;
te ia *verb imp. 2 sg.* [2] 6, 14;
va lua *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 28, 17; 29, 5; 29, 7; 35, 13; 38, 2;
vei lua *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [2] 32, 3;
vor lua *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 3, 5; 5, 17; 8, 13; 8, 13; [2] 45, 17;

luáre : (c. 1563-1583 COD. VOR.2) : s. f. : „Nehmen" : „prise" : (9x)
luare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 4, 34; 45, 21; 50, 2; Prolog 2, 16;
luarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 6, 19; [2] 41, 27; 41, 27; 42, 9;
luării *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 41, 25;

luát : (1646 PRAV. MOLD. 70) : adj. : „genommen" : „pris" : (1x)
luate *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 25, 26;

lucíre : (c. 1563-1583 COD. VOR.2) : s. f. : „Glanz" : „éclat, resplendissement" : (1x)
lucirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 31, 27;

lucrá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „arbeiten, bebauen" : „travailler" : (15x)
lucra *verb indicativ imperfect 3 sg.* [1] 14, 8;
lucraţi *verb imp. 2 pl.* [2] 51, 38;
lucrează *verb imp. 2 sg.* [2] 13, 6; 30, 12; 33, 30;
lucrează *verb indicativ prezent 3 pl.* [2] 24, 24; 27, 9; 27, 10;
lucrează *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 8, 5; 8, 6; [2] 7, 21; 10, 30; 14, 20; 20, 28; 51, 3;

lucráre : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Arbeit" : „travail" : (13x)
a lucrării *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 7, 26;
lucrare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 18, 22; [2] 37, 14;
lucrarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 7, 18; [2] 6, 21; 7, 16; 7, 16; 16, 27; 27, 6; 38, 38; 38, 45; 51, 11;
lucrările *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 42, 21;

lucrătór : (c. 1563-1583 COD. VOR.[2]) : adj./s. : „Arbeiter" : „travailleur" : (7x)
celui lucrătoriu *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [2] 40, 20;
lucrători *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 17, 17;
lucrătorii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 15, 9;
lucrătoriu *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 15, 11;
lucrătoriul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 15, 7; [2] 19, 1;
lucrătoriului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [2] 45, 13;

lúcru : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „1. Arbeit, 2. Tat, Werk, 3. Ding" : „1. travail, 2. œuvre, acte, 3. chose" : (84x)
a lucrurilor *subst. comun neutru pl. gen./dat. art.* [1] 7, 17;
ale lucrurilor *subst. comun neutru pl. gen./dat. art.* [2] 16, 22;
lucru *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 11, 18; 12, 16; 13, 10; 13, 19; 15, 13; 17, 9; 17, 10; [2] 7, 26; 33, 29; 33, 32; 33, 32; 38, 32; 45, 12; [3] 1, 63;
lucrul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 9, 22; 11, 9; 11, 19; 14, 20; 15, 19; 31, 17; 32, 23; 37, 14; 38, 26; 38, 37; 38, 41; 42, 22; 43, 2; 45, 12; 45, 13; 45, 15; 47, 8; 49, 1; 51, 38;
lucrului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [1] 13, 12; 14, 20; [2] 37, 20; 38, 38;
lucrure *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 12, 19;
lucruri *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 12, 4; 13, 1; 15, 7; 17, 20; [2] 33, 33;
lucrurile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 2, 4; 3, 11; 8, 4; 9, 11; 9, 12; 14, 5; [2] 1, 8; 3, 17; 10, 6; 11, 4; 11, 20; 16, 23; 16, 27; 16, 28; 17, 14; 31, 26; 33, 18; 33, 27; 35, 21; 38, 8; 38, 28; 39, 18; 39, 20; 39, 24; 39, 40; 42, 21; 42, 30; 43, 4; 43, 30; 43, 33; 43, 38; 47, 22; 48, 15;
lucrurilor *subst. comun neutru pl. gen./dat. art.* [1] 2, 12; [2] 3, 22; 11, 27; 17, 7; 35, 21; 38, 36;

lui → el, ea

lúme : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Welt" : „monde" : (16x)
lume *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 2, 24; 14, 14;
lumea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 1, 7; 5, 20; 9, 3; 9, 9; 11, 18; 11, 23; 16, 17; 17, 20;
lumii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 1, 14; 6, 26; 7, 18; 10, 1; 13, 2; 14, 6;

luminá : (1435 DERS / în top. *Lumireani*) : v. I : „be-, erleuchten" : „illuminer" : (11x)
a lumina *verb infinitiv prezent* [1] 17, 5; [2] 45, 22;
au luminat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 5, 6;
lumina *verb indicativ imperfect 3 sg.* [1] 17, 20;
luminînd *verb gerunziu* [2] 26, 19; 34, 19; 42, 22; 43, 11; 50, 7;
să luminêze *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 17, 5;
voiu lumina *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [2] 24, 34;
vor lumina *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 3, 7;

luminát : (1448 DERS) : adj. : „hell, lichtvoll, leuchtend" : „lumineux" : (4x)
luminată *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 6, 12; 17, 20; [2] 36, 10;
luminate *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 29, 25;

lumínă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „1. Licht, 2. Leuchter, Lampe" : „1. lumière, 2. chandelier, lampe" : (16x)
lumina *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 17, 16; 22, 9; 24, 28; 32, 17; 33, 7; 50, 31;
lumină *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 5, 6; 7, 11; 7, 29; 17, 20; 18, 1; 18, 4; 18, 4; [2] 26, 19;
luminii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 7, 26; 16, 28;

luminátór : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „1. Leuchte, 2. Stern" : „1. lampe, 2. étoile" : (2x)
luminătorii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 13, 2;
luminătoriu *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 43, 8;

luminós : (1551-1553 ES) : adj. : „hell, lichtvoll, leuchtend" : „lumineux" : (2x)
mai luminos *adj. calificativ gradul comparativ masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 17, 25;
mai luminoşi *adj. calificativ gradul comparativ masc. pl. nom./ac. neart.* [2] 23, 26;

lúnă : (1467 DERS / în antr. *Luna*) : s. f. : „1. Mond, 2. Monat" : „1. lune, 2. mois" : (7x)
luna *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 27, 11; 43, 7; 43, 9; 50, 6;
lună *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 43, 8;
luni *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 7, 2;
lunii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 39, 15;

lunecá → aluneca

lunecáre : (c. 1573-1578 PS. SCH. 384) : s. f. : „Abgleiten" : „glissement" : (1x)
lunecarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 20, 18;

lung : (1510 DERS / în top. *Lungi*) : adj. : „lang" : „long" : (1x)
cei lungi *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. gen./dat. art.* [1] 17, 2;

lungí : (c. 1573-1578 PS. SCH. 421) : v. IV : „verlängern" : „allonger" : (1x)
nu lungi *verb imp. 2 sg.* [2] 32, 10;

lup : (1009 DRĂGANU 89 / în top. *Lupa*) : s. m. : „Wolf" : „loup" : (1x)
lupul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 13, 19;

luptá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „kämpfen" : „combattre, lutter" : (1x)
să va lupta *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 4, 31;

lúptă : (1577 CORESI, PS.) : s. f. : „Kampf" : „lutte" : (1x)
luptă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 14, 22;

lut : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Ton, Lehm" : „argile" : (7x)
lut *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 15, 7; 15, 7; 15, 8; [4] 1, 8;
lutul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 15, 10; [2] 33, 14; 38, 39;

M

macáră → măcar

mai : (1400 BGL) : adv. : „noch, schon" : „plus, encore, déjà" : (55x)

mai *adv.* [1] 3, 14; 6, 7; 6, 13; 7, 8; 7, 29; 8, 8; 8, 9; 9, 8; 11, 15; 12, 24; 13, 9; 13, 16; 13, 18; 14, 20; 14, 24; 15, 8; 15, 10; 15, 10; 15, 13; 15, 14; 15, 14; 15, 17; 16, 14; 16, 17; 16, 17; 16, 19; 17, 2; 17, 6; 17, 13; 17, 13; 17, 17; 17, 21; [2] 3, 20; 11, 24; 13, 2; 14, 13; 18, 23; 19, 12; 19, 16; 21, 1; 21, 1; 22, 10; 25, 13; 26, 13; 28, 23; 33, 19; 40, 18; 42, 28; 45, 16; Prolog 2, 35; [3] 1, 42; 1, 42; 1, 52; 1, 52;

máicǎ : (c. 1551-1558 PS. V. 197) : s. f. : „Mutter" : „mère" : (1x)
maicii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 7, 2;

mámă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Mutter" : „mère" : (14x)
muma *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 3, 3; 3, 5; 3, 10; 3, 16; 4, 11; 15, 2; 40, 2;
mumă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 23, 15; 41, 21;
mumei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 3, 2; 3, 8; 4, 10; 7, 28; 40, 2;

máre[1] : (1490 DERS / în antr. Toader *Marelè*) : adj./s. : „groß" : „grand" : (63x)
cea mare *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* [2] 24, 30;
cei mai mari *adj. calificativ gradul comparativ masc. pl. nom./ac. art.* [2] 8, 10;
cel mare *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. art.* [2] 39, 7; 43, 33; 48, 25; 50, 1;
cel mare *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 4, 7;
celor mari *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. gen./dat. art.* [2] 11, 1;
celor mari *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [2] 20, 27; 20, 28; 23, 15; 28, 15; 32, 10; 38, 3; 39, 4;
foarte mare *adj. calificativ gradul superlativ masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 43, 34;
mai mare *adj. calificativ gradul comparativ fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 10, 27; 13, 2;
mai mare *adj. calificativ gradul comparativ masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 38, 30;
mai mari *adj. calificativ gradul comparativ fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 43, 38;
mare *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 14, 3; 14, 22; 18, 1; 19, 12; [2] 17, 23; 24, 30; 25, 13; 25, 24; 26, 9; 29, 26; 31, 13;
mare *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 3, 18; 3, 19; 25, 13; 43, 6; 44, 19; 46, 2; [3] 1, 64; [4] 1, 22; 1, 27; 1, 48;
mare *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 7, 26; 16, 18; 40, 1; 40, 15; 46, 20; 48, 27; 50, 19; [3] 1, 24; 1, 42; 1, 45; 1, 61; [4] 1, 22; 1, 48;
mare *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 6, 7; [2] 5, 18;
marele *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. art.* [2] 46, 7;
mari *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 3, 5; 10, 21; 17, 1; [2] 41, 15;
mari *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] Prolog 2, 1;
mari *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [2] 50, 24;

máre[2] : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Meer" : „mer" : (11x)
a mării *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 50, 3;
mare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 18, 9; 24, 33; 40, 13; 43, 29; 44, 24; 44, 24;
mării *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 5, 23; [2] 24, 6; 29, 20;
mărilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [2] 1, 2;

márgine : (1365 SUCIU / în top. *Margina*) : s. f. : „Rand, Grenze" : „marge, limite" : (5x)
margine *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 8, 1; 8, 1; [2] 43, 23;
marginea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 44, 24;
marginilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [1] 6, 1;

mártur → martor

mártor : (1418 DERS) : s. m. : „Zeuge" : „témoin" : (1x)
martur *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 1, 6;

másă : (1520 DERS / în antr. *Bunămasă*) : s. f. : „Tisch" : „table" : (8x)
masa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 14, 10; 29, 29;
masă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 31, 13; 40, 32; [4] 1, 16; 1, 22; 1, 25;
mêse *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 6, 11;

matérie : (1678 CHEIA ÎNŢ. 97) : s. f. : „Materie" : „matière" : (1x)
materíia *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 28, 10;

maţ : (1480 BGL) : s. n. : „Darm" : „intestin" : (1x)
maţ *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 31, 22;

măcár : (1400-1418 LDSR 357) : adv. : „zumindest" : „au moins" : (7x)
macară *adv.* [1] 4, 4; 11, 10; 15, 12; [2] 23, 11;
măcară *adv.* [1] 9, 6; [2] 22, 29; 33, 33;

măgár : (1620 MOXA) : s. m. : „Esel" : „âne" : (2x)
măgari *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [2] 13, 21; 33, 29;

măiestrí : (1559-1560 BRATU) : v. IV : „weise sein" : „être sage" : (1x)
nu te măiestri *verb imp. 2 sg.* [2] 10, 29;

măiestríe : (c. 1573-1578 PS. SCH. 495) : s. f. : „Weisheit" : „virtuosité" : (1x)
măiestrie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 19, 21;

mărăcíne : (1348 DOR) : s. m. : „Dornstrauch" : „ronce" : (1x)
mărăcini *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [2] 28, 27;

mărí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „1. vergrößern, 2. rühmen" : „1. agrandir, 2. louer, glorifier" : (17x)
ai mărit *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [1] 18, 8; 19, 21;
au mărit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 3, 2; 45, 2;
mărêşte *verb imp. 2 sg.* [2] 10, 31; 36, 5;
mărêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 8, 3; [2] 3, 5; 43, 37;
mărind *verb gerunziu* [2] 43, 35;
mărindu-se *verb gerunziu* [2] 10, 30;
mări-se-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 10, 27;
să mărêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 10, 33;
să mări *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 46, 3;
să te măreşti *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 36, 3;
va mări *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 10, 32;
vom mări *verb viitor 1 indicativ 1 pl.* [2] 49, 13;

măríme : (1639 PARACLIS 252) : s. f. : „1. Grösse, 2. Umfang" : „1. dimension, 2. volume" : (6x)
mărimea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 13, 5; [2] 17, 7; 17, 10;
mărimei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 18, 4;

mărimile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 18, 3; 42, 28;

mărire : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Größe, Ruhm" : „grandeur, gloire" : (25x)
mărire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 6, 7; 8, 11; 10, 14; 14, 14; 15, 9; 18, 24; [2] 3, 9; 6, 33; 39, 19; 44, 2; 44, 19;
mărirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 9, 11; 18, 24; [2] 2, 20; 8, 17; 10, 14; 29, 9; 36, 13; 43, 17; 44, 2; 45, 33;
măriri *subst. comun fem. sg. gen./dat. neart.* [1] 7, 25;
măririi *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 9, 9; [2] 11, 4;
măririle *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 36, 7;

mărít : (c. 1551-1558 PS. V. 451) : s. m. : „ruhmreich" : „glorifié" : (1x)
măritul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 10, 27;

măritát : (c. 1683-1686 MS. 45, 502/2) : adj. : „verheiratet" : „marié" : (1x)
măritată *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 9, 10;

mărturíe : (c. 1433-1437 DERS) : s. f. : „Bezeugung" : „témoignage" : (6x)
mărturie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 36, 14;
mărturii *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 4, 6;
mărturiia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 10, 7; [2] 31, 27; 31, 28;
mărturiile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 45, 22;

mărturisí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „1. bezeugen, 2. beichten" : „1. témoigner, 2. confesser" : (17x)
a mărturisi *verb infinitiv prezent* [2] 4, 29;
au mărturisit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [3] 1, 42; 1, 49;
mărturisêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 17, 10; [2] Prolog 1, 3;
mărturisescu-mă *verb indicativ prezent 1 sg.* [2] 51, 2;
mărturisim *verb indicativ prezent 1 pl.* [3] 1, 40;
mărturisi-mă-voiu *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [2] 51, 1; 51, 17;
mărturisind *verb gerunziu* [3] 1, 62;
mărturisiră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 18, 13; [3] 1, 13;
s-au mărturisit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [2] 46, 22;
să mărturisêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 20, 2;
să va mărturisi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 39, 8;
vă mărturisiţi *verb imp. 2 pl.* [2] 39, 19;
vom mărturisi *verb viitor 1 indicativ 1 pl.* [3] 1, 20;

mărturisínţă : (c. 1683-1686 MS. 45, 824/1) : s. f. : „Beichte, Geständnis" : „confession, confesse" : (1x)
mărturisinţă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 51, 15;

mărturisíre : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Beichte, Geständnis, Zeugenaussage" : „confession, confesse, témoignage" : (5x)
mărturisire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 18, 28; 39, 19; 47, 8;
mărturisirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 17, 22;
mărturisiri *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 17, 21;

măslín : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Ölbaum" : „olivier" : (2x)
maslinul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 50, 11;
un maslin *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 24, 16;

măsúră : (1551-1553 ES) : s. f. : „Maß" : „mesure" : (5x)
măsura *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 31, 31;
măsură *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 11, 21; [2] 1, 12; 31, 22; 31, 33;

mérge : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „gehen, (los)ziehen" : „aller, marcher" : (27x)
a mêrge *verb infinitiv prezent* [2] 46, 13;
aţi mersu *verb indicativ perfect compus 2 pl.* [1] 6, 4;
au mers *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 31, 8;
mêrge *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 15, 8; [2] 4, 14; 4, 18; 12, 18;
mergea *verb indicativ imperfect 3 sg.* [4] 1, 4; 1, 40;
mêrge-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 32, 11;
mêrge-vor *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 5, 21;
mergînd *verb gerunziu* [1] 14, 1; 17, 19; [2] 34, 28; Prolog 2, 27; [4] 1, 35;
nu mêrge *verb imp. 2 sg.* [2] 5, 11; 8, 20; 18, 30; 22, 12; 32, 21;
să mêrgem *verb conjunctiv prezent 1 pl.* [3] 1, 12;
să mergi *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 5, 2; 8, 18; 8, 18;
va mêrge *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 1, 11; [2] 12, 12;
vei mêrge *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [2] 27, 17;

mérgere : (1581-1582 PO) : s. f. : „Gang" : „aller" : (1x)
mêrgerea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 43, 6;

méşteră → meşter

méşter : (1404 DR 210) : s./adj. : „Meister, Handwerker" : „contremaître" : (10x)
meşter *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 8, 6; 13, 11; [2] 38, 30;
meştera *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* [1] 14, 2;
meştera *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 7, 21;
meşteri *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 13, 1; [2] 38, 30;
meşterilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [2] 9, 22;
meşterului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 14, 18; [2] 45, 12;

meşterşúg → meşteşug

meşterşuguí → meşteşugui

meşterşugít → meşteşugit

meşteşúg : (1559-1560 BRATU) : s. n. : „1. Maschine, Werkzeug, 2. Methode" : „1. machine, ustensile, 2. méthode" : (11x)
meşterşug *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 1, 4; 14, 4; 15, 4; [2] 32, 7;
meşterşugul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 14, 19;
meşterşugului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [1] 13, 10; [2] 38, 45;
meşterşugurile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [2] 1, 6; 9, 4;
meşteşugului *subst. comun neutru. sg. gen./dat. art.* [1] 17, 7;
meşteşugurile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [2] 11, 29;

meşteşugí : (1620 MOXA) : v. IV : „1. zetteln, 2. verstehen, begreifen" : „1. comploter, 2. comprendre, saisir" : (4x)
ai meşterşugit *verb indicativ perfect simplu 2 sg.* [1] 9, 2;
au meşterşugit *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 14, 2;
meşterşugind *verb gerunziu* [1] 13, 11;

meşterşugiră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 19, 13;

meşteşugít : (c. 1683-1686 MS. 45, 380/2) : adj. : „kunstvoll" : „artisanal" : (1x)
meşterşugită *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. gen./dat. neart.* [2] 49, 1;

meşteşuguí : (1581 CORESI, EV. 323) : v. IV : „zettlen" : „comploter" : (2x)
meşterşuguiêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 11, 33; 27, 22;

meu, **mea** : (1521 NEACŞU) : adj. : „mein" : „mon" : (81x)
ale mêle *adj. pron. pos. 1 fem. sg. nom./ac. sg.* [2] 11, 23;
mea *adj. pron. pos. 1 fem. sg. nom./ac. sg.* [1] 8, 16; 8, 18; 8, 21; [2] 16, 6; 20, 16; 22, 30; 22, 30; 23, 2; 23, 3; 24, 12; 24, 22; 24, 22; 25, 9; 26, 5; 26, 21; 34, 11; 34, 11; 51, 9; 51, 13; 51, 15; 51, 18; 51, 20; 51, 22; 51, 25; 51, 30; 51, 33;
mêle *adj. pron. pos. 1 fem. sg. gen./dat. sg.* [2] 23, 1; 23, 4;
mêle *adj. pron. pos. 1 fem. sg. nom./ac. pl.* [1] 8, 2; [2] 11, 17; 16, 25; 20, 16; 22, 30; 23, 2; 23, 3; 24, 19; 24, 19; 24, 20; 51, 21; 51, 26;
mêle *adj. pron. pos. 1 neutru sg. gen./dat. pl.* [2] 5, 6; 7, 10;
mêle *adj. pron. pos. 1 neutru sg. nom./ac. pl.* [1] 6, 9; 6, 11; 6, 27; 9, 11; 9, 12; [2] 12, 15; 12, 15; 23, 3; 23, 25; 24, 21; 31, 25; 34, 11;
miei *adj. pron. pos. 1 masc. sg. nom./ac. pl.* [2] 16, 6;
mieu *adj. pron. pos. 1 masc. sg. gen./dat. sg.* [1] 9, 12; [2] 51, 14; [4] 1, 30;
mieu *adj. pron. pos. 1 masc. sg. nom./ac. sg.* [2] 23, 3; 29, 30; 51, 1; Prolog 2, 7;
mieu *adj. pron. pos. 1 neutru sg. gen./dat. sg.* [2] 50, 27;
mieu *adj. pron. pos. 1 neutru sg. nom./ac. sg.* [2] 6, 25; 6, 25; 16, 18; 23, 2; 23, 24; 24, 4; 24, 8; 24, 33; 25, 3; 41, 19; 51, 2; 51, 5; 51, 8; 51, 21; 51, 25; 51, 27; 51, 29;

mic : (1222-1228 DLRV / în antr. *Mic*) : adj./s. : „klein" : „petit" : (9x)
cel mai micu *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 6, 6;
mai mic *adj. calificativ gradul comparativ neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 14, 5;
mai mică *adj. calificativ gradul comparativ fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 17, 13;
mic *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 5, 18; 29, 26;
mică *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 11, 3; 25, 21; Prolog 2, 29;
micu *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 6, 7;

micşorá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „verringern" : „baisser" : (2x)
micşorîndu-se *verb gerunziu* [2] 16, 24;
să micşorezi *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 35, 7;

míe[1] : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „tausend" : „mille" : (10x)
mie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 6, 7;
mii *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 12, 22; [2] 16, 11; 46, 11; 47, 6;
o mie *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 16, 4; 23, 26; 39, 14; 41, 7; 41, 15;

míe[2] → **eu**

miel : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Lamm" : „agneau" : (4x)
miei *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 19, 9;
mieii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [2] 47, 3;
miel *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 46, 19;
mielul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 13, 19;

miére : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Honig" : „miel" : (5x)
miêre *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 39, 32; 46, 11;
miêrea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 24, 22; 49, 2;
mierii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 24, 22;

míjloc : (1504 DERS / în top. *Mijloci*) : s. n. : „Mitte" : „milieu" : (17x)
mijloc *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 18, 23; [2] 50, 6;
mijlocul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 4, 14; 7, 19; 12, 5; 16, 19; 18, 15; [2] 1, 28; 9, 18; 10, 24; 11, 1; 11, 8; 15, 5; 23, 15; 24, 1; 25, 20; 27, 12; 27, 12; 28, 9; 31, 20; 32, 10; 35, 19; 39, 4; 42, 18; 48, 19; 51, 6; [3] 1, 33; 1, 47; 1, 50;

mijlocí : (c. 1665-1672 MS. 4389, 84/1) : v. IV : „vermitteln" : „ménager" : (1x)
mijlocind *verb gerunziu* [1] 18, 14;

mílă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Gnade, Mitleid" : „grâce, pitié" : (32x)
a milii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 2, 9;
al milii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 9, 1; [2] 45, 1;
mila *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 16, 10; [2] 2, 7; 2, 20; 5, 7; 16, 13; 16, 14; 18, 10; 18, 12; 18, 12; 35, 22; 35, 23; 47, 22; 50, 25; 50, 26; 51, 11; 51, 37;
milă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 3, 9; 4, 15; 12, 22; 15, 1; [2] 28, 4; 29, 1; 36, 23; 46, 10;
mile *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 11, 10;
milei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 6, 6;
milele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 18, 4;
milii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 44, 10; 51, 4;

milosténie : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Almosen" : „aumône" : (13x)
milostenie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 7, 11; 12, 3; 29, 11; 35, 2;
milosteniia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 3, 13; 3, 29; 16, 16; 17, 16; 17, 23; 29, 15; 40, 19; 40, 26;
milosteniile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 31, 12;

milostív : (c. 1573-1578 PS. SCH. 250) : adj./s. : „barmherzig, gnädig" : „charitable, indulgent" : (3x)
cel milostiv *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. art.* [2] 48, 22;
Celui Milostiv *subst. propriu masc. sg. gen./dat. art.* [2] 50, 21;
milostiv *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 2, 12;

miluí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „ein Almosen geben, aus Mitleid helfen" : „faire l'aumône, avoir pitié" : (6x)
au miluit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 16, 10;
miluiêşte *verb imp. 2 sg.* [2] 36, 1; 36, 11;
miluiêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 18, 14;
miluieşti *verb indicativ prezent 2 sg.* [1] 11, 24;
va milui *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 12, 17;

mínău → **miniu**

mincenós → **mincinos**

mincinós : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. : „lügenhaft" :

„menteur" : (9x)
cel mincinos *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 34, 4;
mincenoase *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. nom./ac. neart.* [2] 36, 19;
mincenoşi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 10, 14;
mincinoase *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 34, 1;
mincinoase *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 14, 28;
mincinos *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 20, 26; 25, 4;
mincinos *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 51, 7;
mincinoşi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [2] 15, 8;

minciúnă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Lüge" : „mensonge" : (11x)
minciuna *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 7, 14; 20, 24;
minciună *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 20, 25; 34, 8; 41, 21; 51, 3;
minciuni *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 7, 13; [3] 1, 42; 1, 49; 1, 62;
minciunii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 26, 6;

míniu : (1668-1670 HERODOT) : s. n. : „Meunit, Naamathiter" : „Maonite, de Naama" : (1x)
minău *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 13, 14;

mínte : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Sinn" : „esprit" : (29x)
minte *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 1, 3; 3, 2; 3, 12; 5, 4; 5, 20; 7, 7; 12, 24; 14, 11; 15, 5; [2] 16, 24; 20, 13; 20, 22; 21, 21; 27, 11; 29, 31; 31, 7; 31, 35; 34, 1; 42, 10;
mintea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 7, 17; 8, 6; [2] 19, 20; 21, 14; 21, 15; 21, 20; 33, 8;
minţii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 8, 8; 9, 11; [2] 1, 4;

minţí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „lügen, verleugnen, verhehlen" : „mentir, renier, omettre" : (5x)
a minţi *verb infinitiv prezent* [2] 7, 14;
ai minţit *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [3] 1, 54; 1, 59;
au minţit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [4] 1, 15;
minţind *verb gerunziu* [1] 12, 24;

minuná : (1559-1560 BRATU) : v. I : „sich wundern" : „s'émerveiller, s'étonner" : (3x)
minuna-mă-voi *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [1] 8, 12;
minunîndu-se *verb gerunziu* [2] 40, 9;
să minunează *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 13, 4;

minunát : (c. 1563-1583 COD. VOR.[2]) : adj./s. : „1. wunderbar, herrlich, 2. Wunder" : „1. merveilleux, 2. merveille" : (15x)
cea mai minunată *adj. calificativ gradul superlativ fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 16, 17;
minunat *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 16, 12;
minunat *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 38, 3; 39, 25; 43, 2; 43, 9;
minunata *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* [1] 5, 2;
minunată *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 10, 17; 19, 5; [2] 43, 34;
minunate *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 19, 8; [2] 48, 15;
minunate *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. nom./ac. neart.* [2] 11, 4;
minunate *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 31, 9;
minunatele *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. nom./ac. art.* [2] 43, 30;

minúne : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Wunder, Staunen" : „merveille, étonnement" : (9x)
minunele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 17, 15; [2] 38, 6; 42, 23;
minuni *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 8, 9; 10, 16; 19, 8;
minunile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 18, 5; 36, 5; 48, 4;

mir : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Balsam, Salbe, Salböl" : „balsam, huile sacrée" : (3x)
mir *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 38, 8; 49, 1;
miruri *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 2, 7;

mirá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „sich wundern" : „s'étonner" : (8x)
ne mirăm *verb indicativ prezent 1 pl.* [2] 43, 29;
nu te mira *verb imp. 2 sg.* [2] 11, 20;
s-au mirat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [2] 47, 18;
să mirară *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [2] 11, 14;
să te miri *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 26, 12;
să va mira *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 27, 23; 43, 22;
să vor mira *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 5, 2;

mirós : (1639 PARACLIS, 253) : s. n. : „Geruch" : „odeur" : (7x)
miros *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 24, 17; 39, 17; 38, 11; 39, 18; 45, 21; 50, 18;
mirosul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 35, 5;

mirosí : (1581-1582 PO) : v. IV : „riechen" : „sentir" : (2x)
mirosiţi *verb imp. 2 pl.* [2] 39, 17;
va mirosi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 30, 18;

mirosíre : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 198) : s. f. : „Geruch, Duft" : „odeur" : (2x)
mirosire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 24, 17; 50, 18;

mirositúră : (1668-1670 HERODOT) : s. f. : „Gewürze" : „aromate" : (1x)
mirositurilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [2] 24, 17;

mistuí : (c. 1573-1578 PS. SCH. 109) : v. IV : „verzehren" : „dévorer" : (3x)
să mistuiască *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 16, 18;
să se mistuiască *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 36, 8;

mişcá : (1563 CORESI, PRAXIU 424) : v. I : „(sich) bewegen" : „(se) mouvoir" : (1x)
mişcîndu-se *verb gerunziu* [1] 5, 12;

mítră : (1668-1670 HERODOT) : s. f. : „Mitra, Bischofskrone" : „mitre" : (1x)
mitrii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 45, 14;

mîhní : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „bekümmern" : „affliger,

chagriner" : (6x)
au mîhnit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 16, 29;
s-au mîhnit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 26, 21; 30, 5;
să mîhneşti *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 3, 11; 4, 2;
va mîhni *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 30, 9;

mîhníre : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Kummer" : „tristesse" : (8x)
mîhnire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 8, 10; [2] 12, 9; 36, 20;
mîhnirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 4, 12; 11, 13; [2] 14, 1; 18, 15; 22, 4;

mîhnít : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „traurig" : „triste" : (1x)
mîhnită *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 2, 1;

mĺíne : (1551-1553 ES) : adv. : „morgen" : „demain" : (2x)
mîine *adv. de timp* [2] 10, 10; 20, 15;

mîinecát → mînecat

mîná : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „antreiben" : „mener" : (1x)
mîind *verb gerunziu* [2] 38, 28;

mĺnă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Hand" : „main" : (87x)
a mînilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [1] 13, 19;
mîinele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 38, 10;
mîinile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 1, 16; 7, 12; [2] 4, 22; 40, 16; 48, 22; [3] 1, 22; 1, 23;
mîinilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [1] 1, 12; [2] 35, 7;
mîna *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 2, 18; 3, 1; 3, 14; 5, 17; 7, 17; 8, 13; 10, 20; 11, 1; 16, 15; [2] 4, 9; 4, 34; 5, 14; 7, 34; 9, 22; 10, 4; 10, 5; 15, 14; 15, 16; 21, 21; 25, 29; 27, 19; 29, 1; 29, 5; 29, 29; 31, 16; 31, 20; 33, 14; 33, 15; 36, 2; 36, 5; 46, 5; 47, 4; 48, 21; 48, 23; 49, 7; 49, 13; 50, 17; 51, 5; 51, 12;
mînă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 11, 18; 13, 10; 14, 6; 14, 8; 19, 3; 19, 8;
mînele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 33, 30;
mîni *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 9, 16; 13, 19; 15, 17; [2] 25, 26; 42, 8; [4] 1, 6;
mînii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 35, 9;
mînile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 12, 6; [2] 2, 19; 2, 19; 8, 1; 11, 6; 14, 25; 33, 26; 38, 13; 38, 15; 38, 41; 43, 14; 45, 18; 46, 3; 48, 22; 50, 13; 50, 15; 50, 22; 51, 26; [3] 1, 33;
mînilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [1] 8, 18; 13, 10; 15, 15; [2] 2, 13;

mîncá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „essen, fressen" : „manger, dévorer" : (25x)
au mîncat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [4] 1, 8;
fiind mîncate *verb participiu fem. pl.* [4] 1, 15;
mănîncă *verb imp. 2 sg.* [2] 31, 18; [4] 1, 29;
mănîncă *verb indicativ prezent 3 pl.* [2] 20, 16;
mănîncă *verb indicativ prezent 3 sg.* [4] 1, 7; 1, 9; 1, 10;
mînca *verb indicativ imperfect 3 pl.* [4] 1, 16; 1, 25;
mînca *verb indicativ imperfect 3 sg.* [1] 16, 21;
mîncară *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [4] 1, 19;
mîncate *verb participiu fem. pl.* [2] 31, 24;
mîncă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [4] 1, 46;
să mănînce *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [4] 1, 39;
să mîncară *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [4] 1, 49;
va mînca *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 6, 4; 30, 18; 36, 18; 36, 19; 43, 26;
vei mînca *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [2] 6, 21;
voiu mînca *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [2] 11, 17;
vor mînca *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 24, 23; 45, 29;

mîncáre : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Essen, Speise" : „mets, nourriture" : (15x)
mîncare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 4, 5; [2] 36, 18; 36, 18; 51, 4;
mîncarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 12, 5; [2] 36, 18;
mîncări *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 19, 12; [2] 29, 25; 31, 24; 37, 32; 37, 33; 40, 33;
mîncările *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 13, 9; 36, 10; 36, 19;

mîncătór : (1551-1553 ES) : s. m. : „der Esser" : „mangeur" : (1x)
mîncătorilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 12, 5;

mîndríe : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Hochmut" : „orgueil" : (2x)
mîndriia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 5, 8; 14, 18;

mĺndru : (1389 DOR) : adj. : „hochmütig" : „orgueilleux, arrogant" : (1x)
cei mîndri *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. art.* [1] 14, 6;

mîneá : (1581-1582 PO) : v. II : „bleiben" : „rester, demeurer" : (2x)
mîneţi *verb imp. 2 pl.* [2] 51, 31;
va mînea *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 43, 25;

mînecá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „früh aufstehen" : „se lever tôt" : (6x)
a mîneca *verb infinitiv prezent* [2] 39, 6;
au mînecat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 6, 14;
mîinecă *verb imp. 2 sg.* [2] 6, 38;
mînecă *verb indicativ prezent 3 pl.* [2] 32, 15;
mînecă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [4] 1, 20;
să mînecă *verb indicativ prezent 3 pl.* [2] 4, 13;

mînecát : (c. 1683-1686 MS. 45, 580/2) : s. n. : „Frühe" : „grand matin" : (1x)
mîinecate *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [2] 50, 6;

mîngîiá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „1. trösten, 2. schmeicheln, 3. bezaubern" : „1. consoler, 2. flatter, 3. charmer, enchanter" : (7x)
au mîngîiat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 48, 27;
mîngîie *verb imp. 2 sg.* [2] 30, 22;
mîngîie *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 49, 12;
mîngîie *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 17, 18;
se va mîngîia *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 35, 17;
te mîngîie *verb imp. 2 sg.* [2] 38, 19; 38, 25;

mîngîiére : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Trost" : „consolation" : (2x)
mîngîiêre *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 3, 18; 19, 12;

mîniá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „in Zorn geraten" : „(s')enrager" : (3x)
a să mîniia *verb infinitiv prezent* [2] 20, 1;

mîniindu-să *verb gerunziu* [4] 1, 9;
va mînia *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 22, 2;

mîníe : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Zorn" : „colère" : (34x)
mînie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 5, 22; 11, 19; 16, 5; 19, 1; [2] 16, 7; 18, 24; 25, 17; 26, 21; 28, 3; 35, 19; 45, 24; 48, 10;
mîniei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 18, 21; [2] 5, 13; 10, 19;
mîniia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 1, 19; 2, 4; 5, 7; 5, 9; 18, 10; 25, 17; 28, 11; 28, 20; 30, 24; 31, 35; 36, 6; 39, 34; 39, 35; 40, 6; 45, 25;
mîniii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 1, 19;
mîniile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 7, 20; 10, 3;

mîniós : (înc. sec. XVI PS. H.): adj./s. : „zornig" : „furieux" : (2x)
cel mînios *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 8, 20;
mînios *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 28, 8;

mînjí : (1651 BRV I, 182) : v. IV : „(be-, ein-, auf-) schmieren" : „(se) salir" : (1x)
mînji-să-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 13, 1;

mîntuí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „erlösen, erretten, befreien" : „délivrer, sauver" : (25x)
a mîntui *verb infinitiv prezent* [1] 14, 4;
ai mîntuit *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [1] 19, 9; [2] 51, 2; 51, 4; 51, 16;
au mîntuit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 10, 4; 10, 6; 10, 13; [2] 48, 23;
m-am mîntuit *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [2] 34, 12;
mîntui *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 49, 12;
mîntuiască *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 50, 26;
mîntuiêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 2, 12; 34, 13; [3] 1, 61;
mîntuieşti *verb indicativ prezent 2 sg.* [2] 51, 12;
mîntuindu-se *verb gerunziu* [1] 12, 2; 18, 5;
s-au mîntuit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 9, 19;
să mîntuia *verb indicativ imperfect 3 sg.* [1] 16, 7; 16, 11;
să mîntuiêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 36, 8;
să vă mîntuiţi *verb conjunctiv prezent 2 pl.* [2] 3, 1;
se vor mîntui *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 12, 20;
va mîntui *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 40, 26;

mîntuíre : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Erlösung, Errettung, Heil" : „délivrance, salut" : (11x)
mîntuire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 5, 2; [2] 47, 2;
mîntuirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 6, 26; 18, 7; [2] 39, 23; 46, 2; 51, 13;
mîntuirei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 16, 6;
mîntuirii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 4, 26; 35, 1; 40, 9;

mîntuít : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „erlöst" : „sauvé" : (1x)
mîntuite *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 1, 14;

mîntuitór : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m./adj. : „Erlöser" : „sauveur" : (3x)
cel mîntuitoriu *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 16, 7;
mîntuitoriu *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 11, 7;
Mîntuitoriul *subst. propriu masc. sg. nom./ac. art.* [2] 51, 1;

mînzí : (1668-1670 HERODOT) : v. IV : „züchten" : „reproduire" : (1x)
mînzit *verb supin* [2] 33, 6;

moále : (1483 DERS / în top. *Moi*) : adj. : „weich, zart" : „mou (mol), faible" : (2x)
moale *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 2, 3; 15, 7;

moárte : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Tod" : „mort" : (46x)
a morţii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 16, 13;
moarte *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 1, 13; 1, 15; 2, 20; 12, 20; 18, 12; 18, 16; 19, 5; [2] 4, 31; 14, 17; 17, 24; 18, 22; 28, 6; 34, 12; 37, 2; 39, 36; 40, 11; 48, 5; 51, 8; [3] 1, 22;
moarte *subst. comun fem. sg. voc. neart.* [2] 41, 1; 41, 3;
moartea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 1, 12; 2, 1; 2, 24; [2] 11, 15; 14, 12; 15, 17; 22, 10; 23, 13; 26, 6; 27, 30; 28, 23; 28, 23; 30, 5; 30, 16; 37, 21; 38, 20; 46, 23;
morţii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 18, 20; [2] 9, 16; 33, 16; 33, 28; 40, 6; 41, 5; 51, 13;

mohorî́t : (1495 DERS / în top. *Mohorîții*) : s. n. : „Dunkelrot" : „rouge foncé" : (1x)
mohorît *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 45, 12;

mólie : (1551-1553 ES) : s. f. : „Kleidermotte" : „mite" : (2x)
moliia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 42, 19;
moliile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 19, 3;

mormî́nt : (1512-1513 DERS / în top. *Murminte*) : s. n. : „Grab, Gruft" : „tombeau, tombe" : (2x)
mormîntul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 10, 7;
mormînturile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 19, 3;

mort : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. : „Verstorbener, verstorben" : „mort, défunt" : (20x)
a mortului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 15, 5;
cei morţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 4, 18;
cel mort *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 13, 18; [2] 17, 22; 38, 16;
mort *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 18, 18;
mort *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 15, 17; [2] 8, 8; 22, 10; 34, 27; 48, 5;
mortu *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 14, 15;
mortului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [2] 7, 35; 22, 9; 22, 11; 38, 25;
morţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 13, 10; 18, 12; 18, 23;
morţilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 19, 3;

moş : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Großvater" : „grand-père" : (3x)
al moşu *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [2] Prolog 1, 4;
moşu *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] Prolog 2, 7;
moşul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] Prolog 1, 3;

moşíe : (1548 DERS) : s. f. : „Erbgut" : „terre, propriété" : (1x)
moşiia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 36, 25;

moştení : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : v. IV : „(be)erben" : „hériter" : (16x)
am moştenit *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [2] 33, 19;
moştenêşte *verb imp. 2 sg.* [2] 24, 9;
moşteni-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 4, 14; 22, 4;
moşteni-vei *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [2] 4, 17;
să moştenească *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [2] 46, 2;
să moştenească *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 44, 24;
să moşteneşti *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 22, 26;
va moşteni *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 6, 2; 10, 11; 15, 6; 37, 29; 45, 30;
vor moşteni *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 19, 3; 20, 25; 39, 28;

moşteníre : (1652 ÎNDR.) : s. f. : „Erbschaft, Erbe" : „héritage" : (18x)
moştenire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 33, 28; 44, 11; 44, 27; 45, 27; 45, 31; 46, 11; 46, 12;
moştenirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 9, 6; 22, 26; 23, 13; 24, 7; 24, 22; 41, 9; 45, 34; 45, 34;
moştenirei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 24, 25;
moştenirii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 24, 13; 42, 5;

moştenitór : (1581 CORESI, EV. 290) : s. m. : „Erbe" : „héritier" : (1x)
moştenitoriu *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 23, 29;

muiére : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Frau" : „femme" : (60x)
muiêre *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 7, 27; 25, 11; 25, 23; 25, 27; 26, 7; 36, 24; 36, 25; 42, 19; [3] 1, 2;
muiêrea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 7, 20; 9, 1; 9, 3; 9, 8; 9, 10; 15, 2; 23, 29; 25, 2; 25, 18; 25, 22; 25, 24; 25, 25; 26, 2; 26, 3; 26, 7; 26, 8; 26, 9; 26, 16; 26, 17; 36, 21; 37, 11; 40, 21; 40, 25; 41, 27; 42, 8; 42, 20; 42, 20; [3] 1, 63;
muieri *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 28, 16; [4] 1, 12; 1, 24; 1, 25;
muierii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 9, 2; 9, 9; 25, 15; 25, 19; 25, 21; 25, 23; 25, 28; 26, 1; 26, 10; 26, 15; 26, 18; 33, 23; 36, 22;
muierile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 3, 12; [2] 19, 2; [4] 1, 19;
muierilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [2] 10, 19; 42, 18; 47, 20;

mult : (1521 NEACŞU) : adj./adv./s. : „viel" : „maint, nombreux, beaucoup" : (128x)
cea mai multă *adj. calificativ gradul superlativ fem. sg. nom./ac. art.* [2] 50, 21;
cêle mai multe *adj. calificativ gradul superlativ neutru pl. nom./ac. art.* [2] 16, 22;
celor mai mulţi *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [2] 31, 20;
mai mult *adv. cantitativ comp.* [1] 7, 11; 8, 6; 8, 13; 15, 13 15, 14; 16, 17; 16, 19; 17, 13; [2] 3, 22; 4, 11; 7, 3; 7, 20; 11, 12; 15, 5; 20, 18; 29, 14; 29, 16; 34, 25; 39, 14; 40, 20; 40, 21; 40, 22; 40, 23; 40, 25; 40, 26; 40, 27; 40, 28; 40, 30; 43, 4;
mai multă *adj. calificativ gradul comparativ fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 30, 15;
mai multe *adj. calificativ gradul comparativ neutru pl. nom./ac. neart.* [2] 13, 14; 34, 11; 51, 5;
mult *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 5, 4; 23, 10;
mult *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 2, 7; [2] 45, 13; 50, 10; 51, 36; 51, 36;
mult *adv. cantitativ* [1] 18, 20; [2] 18, 8; 20, 4; 20, 11; 27, 14; 28, 23; 29, 11; 31, 34; 34, 9; 36, 20; 49, 15; Prolog 1, 6; Prolog 2, 7; Prolog 2, 14;
multa *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* [2] 13, 15; 42, 7;
multă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 4, 3; 5, 1; 9, 15; 10, 18; 12, 18; [2] 5, 6; 15, 18; 16, 14; 16, 14; 18, 32; 33, 32; 37, 14; 44, 2; 51, 22; 51, 35; Prolog 1, 3; Prolog 2, 31;
multe *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 7, 22; [2] 11, 10; 12, 20; 12, 24; 16, 6; 19, 14; 20, 14; 27, 25; 31, 14; 32, 9; 34, 9; 34, 11; 34, 12; 37, 22; 37, 33; 42, 8; 43, 38;
multe *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. nom./ac. neart.* [2] 11, 29;
multe *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 8, 9; [2] 21, 24; 25, 8; 42, 6; 43, 32; Prolog 2, 1;
multora *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [2] 42, 17;
mulţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 2, 10; 4, 8; 4, 16; [2] 6, 7; 11, 5; 11, 6; 13, 24; 20, 13; 34, 7; 37, 34; 45, 11;
mulţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [2] 3, 23; 6, 24; 8, 3; 9, 9; 11, 14; 27, 1; 28, 14; 28, 15; 28, 19; 29, 4; 29, 10; 29, 20; 30, 23; 31, 6; 31, 29; 39, 11;

mulţíme : (înc. sec. XVI qPS. H.) : s. f. : „Menge" : „foule, multitude" : (24x)
mulţime *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 8, 16; 11, 16; 11, 18; 18, 5; 19, 10; [2] 16, 1; 44, 19;
mulţimea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 4, 3; 6, 2; 6, 26; 14, 20; 16, 1; [2] 5, 6; 6, 36; 7, 8; 7, 10; 7, 15; 7, 17; 33, 11; 34, 21; 35, 20; 42, 17; 51, 4;
mulţimei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 18, 20;

mulţumí : (1563 CORESI, PRAXIU 113) : v. IV : „zufriedenstellen" : „remercier" : (1x)
mulţemesc *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 18, 2;

mulţumítă : (1581 CORESI, EV. 117) : s. f. : „Geschenk" : „présent" : (2x)
mulţămită *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 37, 13;
mulţimita *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 16, 28;

múmă → mámă

múncă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Marter" : „peine" : (4x)
munca *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 17, 13;
muncă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 3, 1; 16, 24;
muncile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 19, 4;

muncí : (1551-1553 ES) : v. IV : „(sich) quälen" : „(se) torturer" : (11x)
a să munci *verb infinitiv prezent* [1] 12, 16;
ai muncit *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [1] 11, 9; 12, 23;
munciia *verb indicativ imperfect 3 sg.* [1] 18, 22;
s-au muncit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 11, 5; 16, 1;
să munciia *verb indicativ imperfect 3 pl.* [1] 11, 10; 11, 10;
să vor munci *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 3, 4; 14, 10;
vei munci *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [2] 4, 19;

múnte : (1443 DERS / în antr. *Muntea*) : s. m. : „Berg" : „mont(agne)" : (8x)

a munţilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 17, 19;
muntele *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 9, 8; [2] 50, 28;
munţii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [2] 16, 20; 24, 14; 43, 4; 43, 18; 43, 26;

murí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „sterben" : „mourir" : (20x)
a muri *verb infinitiv prezent* [1] 3, 2; [2] 14, 17; 16, 4;
ar fi murit *verb cond.-opt. perfect 3 sg.* [2] 30, 4;
moriu *verb indicativ prezent 1 sg.* [3] 1, 43;
muriia *verb indicativ imperfect 3 sg.* [1] 18, 18;
murim *verb indicativ prezent 1 pl.* [2] 8, 8; 25, 27;
murind *verb gerunziu* [1] 4, 16; [2] 10, 11;
murit-au *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 30, 4;
să mori *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 40, 31;
să moară *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 19, 9; [3] 1, 41;
să murim *verb conjunctiv prezent 1 pl.* [4] 1, 15;
va muri *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 11, 18; [4] 1, 10;
vei muri *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [2] 14, 13;
veţi muri *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [2] 41, 12; [4] 1, 9;

muritór : (1648 GCR I, 131) : adj. : „sterblich" : „mortel" : (2x)
muritoriu *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 1; 15, 17;

múscă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Fliege" : „mouche" : (1x)
ale muştelor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [1] 16, 9;

mustrá : (1581 PRL) : v. I : „tadeln, schelten" : „blâmer, gronder, réprimander" : (12x)
a mustra *verb infinitiv prezent* [2] 20, 1;
mustră *verb imp. 2 sg.* [2] 19, 12; 19, 13; 19, 14; 19, 16;
mustră *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 1, 3;
mustri *verb indicativ prezent 2 sg.* [1] 12, 2;
mustrînd *verb gerunziu* [1] 11, 11; [2] 18, 13;
s-au mustrat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 12, 26;
să mustri *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 31, 36;
vor mustra *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 4, 20;

mustráre : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 85) : s. f. : „Tadel, Verweis" : „réprimande, reproche" : (9x)
mustrare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 17, 7; [2] 19, 27; 32, 18; 41, 7; 48, 7;
mustrarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 16, 14; 21, 7;
mustrări *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 48, 10;
mustrările *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 20, 29;

muşcá : (c. 1563-1583 COD. VOR.[2]) : v. I : „beissen" : „mordre" : (2x)
muşcat *verb participiu sg. masc.* [2] 12, 17;
muşca-te-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 21, 2;

muşcáre : (c. 1665-1672 MS. 4389, 635/[2]) : s. f. : „Beißen" : „morsure" : (2x)
muşcări *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 16, 9;
muşcările *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 16, 5;

múşiţă : (c. 1573-1578 PS. SCH. 221) : s. f. : „Stechfliege" : „larves de mouches bleues" : (1x)
muşiţe *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 19, 10;

mut : (1206 DRĂGANU 182 / în antr. *Mut*) : s. m. : „Stumm" : „muet" : (1x)
muţilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 10, 21;

mutá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „umziehen, umsiedeln, versetzen, verrücken" : „déménager, émigrer, transférer, changer de lieu" : (9x)
mutînd *verb gerunziu* [3] 1, 56;
mutîndu-se *verb gerunziu* [1] 7, 27; 16, 25;
s-au mutat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 4, 10;
să muta *verb indicativ imperfect 3 pl.* [1] 19, 18;
să mută *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 44, 15;
să mută *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 6, 10; 10, 8;
să vor muta *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] Prolog 2, 22;

múzică : (1668-1670 HERODOT) : s. f. : „Musik" : „musique" : (2x)
muzícele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 49, 2;
muzícile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 32, 4;

N

nas : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Nase" : „nez" : (2x)
nasurile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 2, 2; 15, 15;

náşte : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „1. zeugen, gebären, 2. geboren/erzeugt werden" : „1. enfanter, procréer, engendrer, 2. naître, être procréé" : (13x)
au născut *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [2] 3, 6;
nasc *verb indicativ prezent 3 pl.* [2] 48, 22;
naşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 14, 19; 19, 10; 22, 4;
născîndu-se *verb gerunziu* [1] 15, 8;
născuţi fiind *verb gerunziu* [1] 5, 14;
să naşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 22, 3;
să te fii născut *verb conjunctiv perfect 2 sg.* [2] 23, 17;
să va naşte *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 8, 23;
te-ai născut *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [2] 7, 29;
vă veţi naşte *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [2] 41, 12; 41, 12;

náştere : (1551-1553 ES) : s. f. : „Geburt" : „naissance" : (12x)
a naşterii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 14, 26;
naştere *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 4, 3; 7, 5; 19, 11; [2] 36, 11;
naşterea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 3, 13; 12, 10; 19, 10; [2] 22, 3; 44, 1;
naşterii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 23, 17;
naşterile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 10, 19;

năcoválnă → nicovală

nădăjduí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „hoffen, vertrauen" : „espérer, avoir confiance" : (12x)
au nădejduit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 2, 22;
nădăjduiêşte *verb imp. 2 sg.* [2] 2, 6;
nădăjduiêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 32, 24;
nădejduiesc *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 16, 24;
nădejduiescu *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 3, 9; [3] 1, 61;
nădejduindu *verb gerunziu* [1] 14, 29;
nădejduindu-se *verb gerunziu* [2] 4, 16; 34, 7;
nădejduită *verb participiu sg. fem.* [3] 1, 34;
nădejduite *verb participiu pl. fem.* [1] 18, 17;
nădejduiţi *verb imp. 2 sg.* [2] 2, 9;

nădéjde : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Hoffnung" : „espoir, espérance" : (18x)
nădêjde *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 3, 18; 11, 8; 12, 19; 17, 15; [2] 13, 8;

nădêjdea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 3, 4; 3, 11; 5, 15; 14, 6; 15, 10; 16, 29; [2] 14, 2; 34, 13; 34, 14;
nădejdi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 15, 6; [2] 34, 1;
nădejdii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 49, 12;
nădejdile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 13, 10;

nădejduí → nădăjdui

nădrág : (1508 DERS) : s. m. : „Hosen" : „pantalon" : (1x)
nădragi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [2] 45, 11;

năduşíre : (c. 1683-1686 MS. 45, 827/1) : s. f. : „Erstickend" : „suffocation" : (1x)
năduşirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 51, 6;

năimít : (1642 CAZ. GOV. 180) : s. m. : „Tagelöhner, Lohnempfänger" : „ouvrier, mercenaire" : (3x)
cel năimit *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 37, 14;
năimit *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 7, 21;
năimitului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [2] 34, 24;

nălucí : (1563 CORESI, PRAXIU 158) : v. IV : „sich einbilden" : „s'imaginer " : (2x)
nălucêşte-se *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 34, 5;
să nălucêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 6, 16;

nălucíre : (1642 ÎNV.2) : s. f. : „Einbildung, Erscheinung" : „apparition, imagination" : (5x)
nălucirelor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art* [1] 17, 15;
năluciri *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 17, 3; 17, 4; [2] 4, 33;
nălucirile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 18, 17;

năpăstuí : (1559-1560 BRATU) : v. IV : „fälschlich beschuldigen, Unbill antun" : „faire tort" : (2x)
s-au năpăstuit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 13, 5;
năpăstuiêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 4, 9;

năpăstuít : (1559-1560 BRATU) : adj./s. : „verfolgt, angefochten" : „malchanceux" : (2x)
cel năpăstuit *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 4, 9;
năpăstuiţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 18, 2;

năprăsnicíe : (c. 1665-1672 MS. 4389, 610/1) : s. f. : „Ungeheuerlichkeit" : „violence" : (1x)
năprăsnicie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 5, 23;

năráv : (1559-1560 BRATU) : s. n. : „Gewohnheit" : „habitude" : (4x)
nărav *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 37, 13;
năravul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 20, 26; 23, 16;
năravurile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [2] Prolog 2, 35;

năród → norod

născătór : (1559-1560 BRATU) : adj./s. : „Gebärer/-in" : „qui enfante, (femme) fertile" : (1x)
născătoare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 13;

născút : (1551-1553 ES) : adj./s. : „geboren" : „né" : (3x)
celor născuţi *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 18, 13;
născut *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 22;
născute *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 11, 19;

năsílnic : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 47) : adj. : „erbarmungslos, mitleidslos, gewaltsam" : „impitoyable, brutal, violent" : (2x)
năsilnic *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 11, 11;
năsîlnic *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 30, 8;

năsilnicí : (1682 DOS. VS., nov. 118v) : v. IV : „stark sein, er-, verhärten" : „ être puissant, se durcir" : (1x)
năsîlnicindu-se *verb gerunziu* [2] 30, 11;

năsíp → nisip

năsipós → nisipos

ne → noi

neajutoráre : (1688 BIBLIA) : s. f. : „Unfähigkeit" : „incapacité" : (1x)
neajutoririi *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 51, 14;

neajutorát : (c. 1683-1686 MS. 45, 477/2) : adj. : „kraftlos" : „incapable" : (1x)
celor neajutorite *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. gen./dat. art.* [1] 12, 6;

neam : (1559-1560 BRATU) : s. n. : „Geschlecht, Volk" : „famille, descendance, peuple" : (17x)
neam *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 13, 18; 45, 16;
neamul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 45, 34;
neamului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [1] 3, 19;
neamuri *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 7, 27; [2] 44, 8; 44, 13; 44, 15; 44, 28;
neamurile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [2] 2, 10; 4, 17; 16, 28; 24, 35; 36, 10; 39, 12; 45, 34; 48, 10;
neamurilor *subst. comun neutru pl. gen./dat. art.* [2] 39, 12; 45, 13;

neascultătór : (1642 CAZ. GOV., 269) : adj. : „ungehorsam" : „désobeissant" : (5x)
neascultătoare *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 16, 7; 47, 21;
neascultători *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [2] 2, 16;
neascultătoriu *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 1, 25; 41, 4;

neasemănát : (c. 1683-1686 MS. 45, 777/2) : adj. : „unvergleichlich" : „incomparable" : (1x)
neasămănată *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 2, 15;

neavére : (1581 CORESI, EV. 259) : s. f. : „Besitzlosigkeit" : „pauvreté" : (2x)
neavêrea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 4, 2; 26, 22;

nebăgătór : (1649 MARD.) : adj. : „unaufmerksam" : „inattentif" : (1x)
nebăgătoriu *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 38, 9;

nebiruít : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „ungeschlagen" : „invaincu" : (1x)
nebiruită *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 5, 20;

nebún : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. : „verrückt, töricht" : „fou" : (31x)
cel nebun *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. art.* [2] 50, 28;
cel nebun *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 8, 22; 19, 10; 21, 20; 22, 12;
a celui nebun *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [2] 22, 11;
nebun *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 4, 30; 19, 19;
nebun *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 22, 19;
nebun *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 20, 6; 22, 7; 22, 9; 22, 15; 42, 10;
nebuni *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 15, 14; [3] 1, 47;
nebunilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [2] 20, 12; 21, 28; 27, 13;
nebunul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 18, 18; 20, 16; 21, 22; 21, 25;
nebunului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [2] 19, 11; 20, 20; 21, 15; 21, 18; 21, 24; 22, 8; 22, 10; 33, 5;

nebunésc : (1567 CORESI, CAZ. 198) : adj./s. : „unsinnig" : „insensé" : (3x)
cêle nebuneşti *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 16, 24;
nebunesc *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 19, 3;
nebuneşti *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 14, 23;

nebuní : (1653 CORESI, PRAXIU 222) : v. IV : „wahnsinnig werden" : „devenir fou" : (2x)
nebunescu *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 14, 28;
te vei nebuni *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [2] 23, 16;

nebuníe : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. f. : „Verrücktheit" : „folie" : (10x)
nebunie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 5, 4; [2] 47, 26;
nebuniei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 47, 21;
nebuniia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 12, 23; 15, 18; [2] 8, 19; 20, 31; 22, 14; 41, 18;
nebuniii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 10, 8;

necá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „überfluten" : „déborder" : (2x)
necă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 10, 19;
vor neca *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 5, 23;

necát : (c. 1573-1578 PS. SCH. 358) : adj. : „erstickt" : „noyé" : (1x)
necatul *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. art.* [1] 10, 4;

necáz : (1654 NEAGOE 345) : s. n. : „Angst, Ärger" : „angoisse, peine, ennui" : (8x)
necazului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [2] 51, 14;
necazului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [2] 2, 12; 3, 14; 6, 9; 6, 11; 35, 23; 37, 4;
necazuri *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [2] 51, 5;

necăiúrea → nicăieri

necăjí : (c. 1665-1672 MS. 4389, 318/[1]) : v. IV : „plagen, ärgern" : „peiner, agacer" : (7x)
au necăjît *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 5, 1;
necăjiia *verb indicativ imperfect 3 pl.* [1] 10, 15;
necăjîndu *verb gerunziu* [2] 46, 6; 46, 19;
să necăjaşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 4, 4;
să necăjeşti *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 31, 37;
să te necăjeşti *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 30, 20;

necăzút : (c. 1683-1686 MS. 45, 778/[2]) : adj. : „ewig" : „impérissable" : (1x)
necăzută *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 3, 15;

necertát : (c. 1665-1672 MS. 4389, 860/[1]) : adj. : „ungestraft" : „impuni" : (2x)
cêle necertate *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac.* [1] 17, 1;
necertate *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. nom./ac. neart.* [2] 21, 20;

nechezá : (c. 1683-1686 MS. 45, 578/[1]) : v. I : „wiehern" : „hennir" : (1x)
va necheza *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 33, 6;

necínste : (1563 CORESI, PRAXIU 336) : s. f. : „Unehre, Verachtung" : „déshonneur, mépris" : (9x)
necinste *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 1, 27; 3, 9; 3, 10; 20, 26; 29, 9;
necinstea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 3, 9; 5, 15; 21, 26; 22, 1;

necinstí : (c. 1683-1686 MS. 45, 13/[2]) : v. IV : „verunglimpfen, entehren, schänden" : „diffamer, déshonorer, outrager" : (5x)
nu necinsti *verb imp. 2 sg.* [2] 3, 12;
s-au necinstit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [2] 11, 6;
să necinsteşti *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 8, 7;
să să necinsteascâ *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [2] 8, 5;
să va necinsti *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 22, 5;

necinstít : (1563 CORESI, PRAXIU 499) : adj. : „unehrlich" : „incorrect, malhonnête" : (7x)
necinstit *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 5, 4;
necinstită *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 4, 18; 15, 10; [2] 10, 22; 10, 23;
necinstite *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 3, 17; 12, 24;

necópt : (c. 1665-1672 MS. 4389, 599/[2], notă marg.) : adj. : „roh, unreif" : „cru, vert" : (1x)
necoaptă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 4, 5;

necredinciós : (1551-1553 ES) : adj./s. : „ungläubig" : „mécréant" : (12x)
[a celui] necredincios *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [2] 22, 11;
cei necredincioşi *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [2] 12, 7; 41, 13;
cel necredincios *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 12, 4;

21, 29; 42, 4;
celor necredincioşi *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [2] 9, 15; 40, 17;
celui necredincios *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 10, 7;
necredincioşi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. voc. neart.* [2] 41, 11;
necredincioşilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [2] 13, 28; 41, 8;

necredinţá : (c. 1683-1686 MS. 45, 576/[1]) : v. I : „ungetreu handeln" : „être infidèle" : (1x)
să necredinţază *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 1, 2;

necredínţă : (1551-1553 ES) : s. f. : „Unglaube" : „incroyance" : (1x)
necredinţa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 14, 25;

necunoáştere : (1688 BIBLIA) : s. f. : „Verrücktheit" : „folie" : (1x)
neconoaşterea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 13, 1;

necunoscătór : (1682 DOS. VS. ian., 26[v]) : adj. : „unwissend" : „ignorant" : (1x)
necunoscătoriu *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 5, 18;

necunoscút : (c. 1564 CORESI CAZ. 241) : adj./s. : „unbekannt" : „inconnu" : (2x)
cei necunoscute *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 18, 3;
necunoscute *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 11, 19;

necunoştínţă : (c. 1683-1686 MS. 45, 894/[1]) : s. f. : „Unwissenheit" : „ignorance" : (6x)
a necunoştinţii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 14, 22;
necunoştinţa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 17, 13; [2] 28, 7;
necunoştinţele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 23, 2; 23, 3; 51, 26;

necurát : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. : „1. unrein, unsauber, 2. gesetzlos, 3. Teufel" : „1. impur, 2. malhonnête, hors-la-loi, 3. diable" : (19x)
a necuraţilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 4, 3;
cea necurată *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* [2] 51, 7;
cei necuraţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 3, 10; 10, 6; 10, 20; 12, 9; [2] 39, 37;
cêle necurate *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. art.* [2] 40, 17;
cel necurat *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 34, 4;
celor necuraţi *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [2] 34, 21;
celui necurat *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 1, 9; [2] 7, 18;
necurat *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 41, 10;
necurat *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 14, 16;
necurate *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 12, 4;
necuratului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 5, 15;
necuraţii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 4, 16; 11, 10;
necuraţilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 16, 18;

necurăţíe : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Unreinheit" : „impureté" : (2x)
necurăţie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 14, 26;
necurăţii *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 2, 16;

necuvîntătór : (1654 NEAGOE 126) : adj. : „stumm" : „muet" : (2x)
cêle necuvîntătoare *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. art.* [1] 11, 16;
necuvîntătoare *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 11, 16;

nedobíndă : (c. 1683-1686 MS. 45, 809/[1]) : s. f. : „Geld" : „argent" : (3x)
nedobînda *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 7, 19; 27, 1; 42, 7;

nedrépt : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. : „ungerecht" : „injuste" : (18x)
cea nedireaptă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* [2] 35, 11; 51, 7;
cêle nedirêpte *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 27, 10;
cel nedirept *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 10, 3; [2] 7, 2;
celor nedirepţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. gen./dat. art.* [1] 12, 12;
celor nedirepţi *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 16, 24; [2] 35, 20;
celui nedirept *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 16, 19;
nedireaptă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 1, 19; 19, 21;
nedirept *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. gen./dat. neart.* [1] 3, 19;
nedirêpte *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 5, 10;
nedirêpte *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 1, 8;
nedireptul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 17, 11;
nedireptului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 4, 16;
nedirepţilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 14, 31; [2] 40, 15;

nedreptáte : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Ungerechtigkeit, Unrecht" : „injustice, tort" : (8x)
nedireptate *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 10, 7; 17, 20; 36, 8;
nedireptatea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 10, 6; 14, 9; 20, 28; 28, 2;
nedireptăţile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 17, 15;

nefácere : (1688 BIBLIA) : s. f. : „Unfruchtbarkeit" : „infertilité" : (1x)
nefacerea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 4, 1;

nefăţárnic : (1551-1553 ES) : adj. : „heuchlerisch" : „hypocrite" : (2x)
cea nefăţarnică *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* [1] 5, 19;
nefăţarnica *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* [1] 18, 16;

nefolosít : (c. 1683-1686 MS. 45, 778/[1]) : adj. : „unbenutzt" : „inutilisé" : (1x)
nefolosite *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [1]

3, 11;

nefolositór : (c. 1683-1686 MS. 45, 904/2) : adj. : „fruchtlos" : „inutile" : (1x)
nefolositoare *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 1, 11;

negrăit : (c. 1563-1583 COD. VOR.2) : s. n. : „Ausdruckslosigkeit" : „indicible" : (1x)
negrăite *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [2] 13, 24;

negreáţă : (1642 CAZ. GOV. 16) : s. f. : „Schwärze" : „noirceur" : (1x)
negreaţă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 19, 22;

negreşít : (1668-1670 HERODOT) : adj. : „sicher" : „sans aucun doute" : (1x)
negreşită *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 14, 3;

negrí : (1560-1561 CORESI, TE.2) : v. IV : „schwärzen" : „noircir" : (1x)
negrêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 4, 12;

négură : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Nebel" : „brume, brouillard" : (4x)
negura *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 2, 4; [2] 24, 3; 43, 27;
negură *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 45, 5;

negustór : (1581 CORESI, EV. 341) : s. m. : „Händler, Kaufmann" : „marchand, commerçant" : (3x)
a neguţătorilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [2] 42, 7;
neguţătoriul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 26, 24; 37, 12;

neivít : (1581 CORESI, EV. 137) : adj. : „unsichtbar" : „invisible" : (2x)
neivită *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 20, 30; 41, 17;

neîmpiedicát : (c. 1683-1686 MS. 45, 789/1) : adj. : „frei" : „libre" : (2x)
neîmpiedecată *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 19, 7;
neîmpiedecate *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 17, 20;

neîmpreunát : (c. 1683-1686 MS. 45, 786/2) : adj. : „unsagbar" : „incommunicable" : (1x)
cel neîmpreunat *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. art.* [1] 14, 21;

neîncetát : (1581 CORESI, EV. 221) : adv./adj. : „stet(s)" : „continu(ellement)" : (6x)
neîncetat *adv.* [1] 16, 16; [2] 20, 26; 45, 17; 51, 15;
neîncetatu *adv.* [2] 26, 11;
neîncetaţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [2] 17, 14;

neîncréde : (1688 BIBLIA) : v. III : „douter" : „bezweifeln" : (1x)
neîncrezîndu-te *verb gerunziu* [1] 12, 17;

neîndreptát : (1581 CORESI, EV. 4) : s. m. : „Bedrücker": „opprimé" : (1x)
celui neîndireptat *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [2] 35, 13;

neînfrînáre : (1688 BIBLIA) : s. f. : „Trubel" : „tourbillon" : (6x)
neînfrînarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 4, 12;

neînţelegătór : (c. 1665-1672 MS. 4389, 196/1) : adj./s. : „schuldig" : „coupable" : (6x)
cêle neînţelegătoare *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. nom./ac. art.* [1] 11, 16;
cel neînţelegătoriu *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 22, 12;
celor neînţelegători *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [2] 27, 12;
celui neînţelegătoriu *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [2] 21, 20;
neînţelegătoriu *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 22, 16; 34, 1;

neînvăţát : (c. 1573-1578 PS. SCH. 507) : adj./s. : „1. ungelehrt, 2. ungewohnt" : „1. sans instruction, 2. mal dressé" : (7x)
cea neînvăţată *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* [2] 20, 24;
cei neînvăţaţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [2] 6, 22; 51, 31;
celui neînvăţat *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [2] 20, 19; 22, 3;
neînvăţat *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 10, 3; 30, 8;

neînvăţătúră : (c. 1683-1686 MS. 45, 602/1) : s. f. : „Unwissenheit" : „ignorance" : (1x)
neînvăţătura *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 4, 28; 23, 14;

nelegiuíre : (c. 1665-1672 MS. 4389, 496/2) : s. f. : „Freveltat" : „infamie, forfait" : (2x)
nelegiuirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 21, 4; 46, 23;

nelocuít : (1668-1670 HERODOT) : adj. : „verlassen" : „inhabité" : (3x)
cel nelăcuit *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. art.* [1] 11, 2;

neluminós : (c. 1683-1686 MS. 45, 788/2) : adj. : „düster, trübe" : „sombre" : (1x)
neluminos *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 17, 3;

nemérnic : (1551-1553 ES) : s. m. : „Ausländer" : „étranger" : (2x)
nemêrnice *subst. comun masc. sg. voc. neart.* [2] 29, 29; 29, 30;

nemernicí : (c. 1683-1686 MS. 45, 106/2) : v. IV : „einwandern, unstet umherwandern" : „immigrer, errer" : (1x)
vor nemernici *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 38, 42;

nemernicíe : (c. 1683-1686 MS. 45, 223/2) : s. f. : „Fremdsein" : „condition d'étranger" : (6x)
nemernicie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 21, 30; Prolog 2, 34;
nemerniciia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 19, 10; [2] 16, 9;
nemerniciile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 41, 8; 44, 7;

nemíca → nimic

nemilostív : (c. 1560-1562 CORESI, PRAV.) : adj./s. : „unbarmherzig, herzlos" : „impitoyable, cruel" : (5x)

cel nemilostiv *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 37, 13;
celor nemilostivi *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [2] 35, 19;
nemilostiv *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 13, 15;
nemilostivă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 19, 1;
nemilostivi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 12, 4;

nemîntuít : (1688 BIBLIA) : adj. : „unerbitlich" : „impitoyable, implacable" : (1x)
nemîntuită *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 16, 4;

nemulţămíre → nemulţumire

nemulţămitór → nemulţumitor

nemulţimít → nemulţumit

nemulţimitór → nemulţumitor

nemulţumíre : (1643 VARLAAM, C. 22) : s. f. : „Undankbarkeit" : „mécontentement, insatisfaction" : (1x)
nemulţămire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 18, 18;

nemulţumít : (c. 1683-1686 MS. 45, 803/1) : s. m. : „Unzufriedene" : „mécontent" : (1x)
cêle nemulţimite *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 29, 28;

nemulţumitór : (1581 CORESI, EV. 422) : s. m. : „Unzufriedene" : „ingrat" : (1x)
celui nemulţămitoriu *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 16, 29;
cel nemulţimitoriu *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 29, 19;

nemuríre : (c. 1665-1672 MS. 4389, 476/1) : s. f. : „Unsterblichkeit" : „immortalité" : (5x)
nemurire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 3, 4; 4, 1; 8, 14; 8, 18;
nemuririi *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 15, 3;

nenumărát : (1642 CAZ. GOV. 299) : adj. : „unzählig, ungezählt" : „innombrable" : (5x)
nenumărată *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 12; [2] 16, 18; 30, 14;
nenumărate *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 37, 28;
nenumăraţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 18, 12;

nenumít : (1688 BIBLIA) : adj. : „namenlos" : „sans nom" : (1x)
celor nenumite *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. gen./dat. art.* [1] 14, 27;

neobişnuít : (c. 1665-1672 MS. 4389, 651/2) : adj. : „ungewöhnlich" : „inhabituel" : (1x)
cea neobiciuită *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* [2] 23, 14;

neocrotít : (1688 BIBLIA) : adj. : „ungeschützt" : „non protégé, sans protection" : (1x)
neucrotiţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 16, 11;

neoprít : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „unausgesetzt" : „sans arrêt" : (1x)
neoprit *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 22;

nepedepsíre : (1688 BIBLIA) : s. f. : „ohne Bestrafung" : „sans punition" : (1x)
nepedepsirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 21, 26;

nepedepsít : (1563 CORESI, PRAXIU 458) : s. m. : „ohne Bestrafung" : „sans punition" : (1x)
cel nepedepsit *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 8, 5;

nepîngărít : (c. 1665-1672 MS. 4389, 603/2) : adj. : „makeloss, rein" : „sans tache, propre" : (4x)
cea nepîngărită *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* [1] 4, 9;
celor nepîngărite *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. gen./dat. art.* [1] 4, 2;
nepîngărit *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 8, 20;
nepîngărită *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 3, 13;

neplouáre : (c. 1683-1686 MS. 45, 588/2) : s. f. : „Tockenheit" : „sécheresse" : (1x)
neploorii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 35, 23;

nepomeníre : (c. 1683-1686 MS. 45, 786/2) : s. f. : „Vergessen" : „oubli" : (3x)
nepomenire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 14, 26; 19, 4;
nepomenirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 11, 25;

nepót : (1427 BGL) : s. m. : „1. Enkel, 2. Nachfolger" : „1. petit-fils, 2. descendant" : (4x)
nepotu *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [2] Prolog 1, 1;
nepoţii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [2] 44, 11; 45, 16;
nepoţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [2] 47, 23;

nepoticnít : (1688 BIBLIA) : adj. : „langsam, ruhig" : „uni" : (1x)
cea nepoticnită *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* [2] 32, 22;

nepreastán → nepristan

nepristán : (1688 BIBLIA) : adv. : „ununterbrochen, fortwährend" : „toujours" : (1x)
nepreastan *adv.* [2] 37, 21;

nepricepút : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Ignorant " : „ignorant" : (1x)
cel nepriceput *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 11, 5;

nepriéten : (c. 1640 URECHE2 95) : s. m. : „Feind, Gegner" : „ennemi" : (1x)
nepriêtin *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 36, 6;

nepriléj : (c. 1683-1686 MS. 45, 818/2) : s. n. : „Hindernis, Hemmnis" : „obstacle, difficulté" : (1x)
neprilej *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 40, 1;

neputinciós : (1559-1560 BRATU) : adj./s. : „1. hilflos, schwach, 2. ohnmächtig" : „1. faible, incapable, 2. infirme" : (5x)
cea neputincioasă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* [1] 17, 14;
cel neputincios *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 13, 18; 13, 19;
neputincios *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 12, 9;
neputinciosului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 17, 14;

neputínţă : (1551-1553 ES) : s. f. : „Ohnmacht" : „impuissance" : (1x)
neputinţă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] Prolog 2, 20;

neputreziciúne : (a. 1618 GCR I, 51) : s. f. : „Ehrlichkeit" : „honnêteté, incorruptibilité" : (2x)
neputrejiciunea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 6, 19;
neputrejiciunii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 6, 19;

nerắu : (c. 1665-1672 MS. 4389, 519/[1]) : adj. : „gut" : „sans malice, bon" : (1x)
cel nerău *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. art.* [1] 4, 12;

neruşinós : (1581 CORESI, EV. 547) : adj. : „unverschämt" : „impudent" : (2x)
neruşinos *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 23, 5;
neruşinosului *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. gen./dat. art.* [2] 26, 12;

nesáţ : (1581 CORESI, EV. 504) : s. n. : „Eßgier" : „insatiablement" : (2x)
nesaţiu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 37, 34;
nesaţul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 37, 33;

nesăţiós : (c. 1665-1672 MS. 4389, 575/[1]) : adj. : „unersättlich, eßgierig" : „insatiable" : (1x)
cel nesăţios *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. art.* [2] 31, 23;

nesăvîrşít : (1581 CORESI, EV. 276) : adj. : „unendlich" : „infini" : (1x)
nesăvîrşiţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 3, 16;
nesăvîrşite *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 4, 5; 10, 7;

nesfîrşít : (c. 1580-1619 COD. ST.) : adj. : „unendlich" : „infini" : (1x)
nesfîrşit *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 19, 16;
nesfîrşită *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 15; 8, 18;

neslăvít : (c. 1683-1686 MS. 45, 833/[1]) : adj./s. m. : „missachtet, verachtet" : „méprisé" : (1x)
cel neslăvit *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 10, 34;

nesocotít : (1559-1560 BRATU) : adj. : „unerforschlich" : „insondable" : (1x)
nesocotiţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. gen./dat. neart.* [1] 12, 25;

nespurcát : (1563 CORESI, PRAXIU 160) : adj. : „makeloss, rein" : „sans tache, propre" : (1x)
nespurcat *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 22;

nestíns : (c. 1573-1578 PS. SCH. 530) : adj. : „ununterbrochen" : „continu, ininterrompu" : (1x)
nestinsă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 11;

nestricáre : (1649 MARD.) : s. f. : „Reinheit, Richtigkeit" : „intégrité" : (1x)
nestricare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 2, 23;

nestricát : (1642 SLLF II, 406) : adj. : „unverletzt, unversehrt" : „intact, non altéré" : (2x)
cea nestricată *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* [1] 18, 4;
cel nestricat *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. art.* [1] 12, 1;

neştíne : (1551-1553 ES) : pron. nehot. : „einer, jemand" : „un, quelqu'un" : (5x)
neştine *pron. nehot. masc. sg. nom./ac.* [1] 8, 7; 9, 6; 14, 1; 14, 4; 17, 17;

néted : (1392 DLRV) : adj. : „glatt, eben" : „lisse, plat" : (1x)
nêted *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 22, 18;

netezít : (1654 GCR I, 172) : adj. : „glatt" : „poli, ciselé" : (1x)
netezită *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 21, 11;

netocmíre : (1642 ÎNV.[2]) : s. f. : „Unordnung, Desorganisierung" : „désordre" : (1x)
netocmire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 14, 26;

netocmít : (c. 1665-1672 MS. 4389, 5/[1]) : adj. : „ungeordnet" : „désordonné" : (1x)
netocmita *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* [1] 18, 10;

neucrotít → neocrotit

neumblát : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „unbetreten" : „non fréquenté" : (2x)
neumblate *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 5, 7;
neumblate *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 11, 2;

nevástă : (1551-1553 ES) : s. f. : „Frau" : „femme" : (1x)
nevastă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 8, 2;

nevătămát : (c. 1640 URECHE 131) : adj. : „unverletzt, heil" : „indemne, sauf" : (1x)
nevătămat *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 22;
nevătămaţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 19, 6;

nevăzút : (1581 CORESI, EV. 66) : adj. : „unsichtbar" : „invisible" : (1x)

cea nevăzută *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* [1] 17, 19;

nevedére : (1581 CORESI, EV. 252) : s. f. : „Blindheit" : „cécité" : (1x)
nevedêrea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 19, 16;

neveştejít : (c. 1563-1583 COD. VOR.[2]) : adj. : „unverwelkt" : „fraîche, qui n'est pas fané" : (1x)
neveştejită *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 6, 12;

nevinovát : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. : „unschuldig" : „innocent" : (5x)
cei nevinovaţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [3] 1, 52;
cel nevinovat *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [3] 1, 52;
nevinovat *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 18, 21; [2] 7, 9;
nevinovat *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [3] 1, 62;

nevinovăţí : (c. 1683-1686 MS. 45, 221/[2]) : v. IV : „unschuldig sein" : „ne pas être coupable" : (1x)
va nevinovăţi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 1, 6;

nevinuí : (1688 BIBLIA) : v. IV : „bereuen" : „(se) repentir" : (1x)
te vei nevinui *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [2] 12, 16;

nevoí : (1492 DERS) : v. IV : „bemühen, bestreben" : „astreindre" : (2x)
să nevoiesc *verb indicativ prezent 3 pl.* [2] 18, 14;
să va nevoi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 36, 10;

nevóie : (1499 DERS / în top. *Nevoia*) : s. f. : „Bedrängnis" : „difficulté, angoisse" : (3x)
nevoie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 17, 1; 17, 17; 19, 4;

nevoínţă : (1581 CORESI, EV. 100) : s. f. : „Schwierigkeit" : „difficulté" : (4x)
nevoinţa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 4, 2; 13, 13;
nevoinţă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 27, 3; [3] 1, 12;

nevrédnic : (1563 CORESI, PRAXIU 386) : adj. : „unfähig" : „incapable" : (4x)
nevrêdnic *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 25, 11;

nicăiéri : (1559-1560 BRATU) : adv. neg. : „nirgendwo" : „nulle part" : (1x)
necăiurea *adv.* [1] 17, 9;

nice → nici

nici : (înc. sec. XVI PS. H.) : conj./adv. : „kein, auch nicht, nicht einmal, weder... noch" : „aucun, même pas, ni... ni" : (81x)
nice *adv. neg.* [2] 7, 13; 9, 10;
nice *conjunctie coord.* [2] 47, 23;
nici *adv. neg.* [1] 5, 14; 7, 5; 10, 8; 12, 13; 12, 14; 13, 8; 13, 19; 14, 13; 14, 13; 15, 4; 15, 4; 15, 9; 15, 15; 15, 15; 15, 15; 15, 15; 15, 16; 15, 19; 16, 10; 16, 12; 16, 12; 16, 14; 16, 29; 17, 4; 17, 5; 17, 5; 18, 12; [2] 7, 4; 7, 19; 7, 21; 16, 1; 18, 5; 18, 32; 25, 28; 26, 17; 28, 17; 30, 18; 30, 18; 34, 21; 35, 19; 38, 42; 38, 43; 40, 9; 42, 27; 42, 29; 42, 29; 42, 29; 49, 16; [3] 1, 10; 1, 48; [4] 1, 22;
nici *conjunctie coord.* [1] 1, 4; 1, 8; 1, 12; 1, 13; 1, 14; 2, 10; 2, 22; 2, 22; 3, 14; 3, 18; 4, 3; 4, 8; 4, 15; 5, 10; 6, 4; 6, 4; 6, 7; 6, 25; 7, 10; 8, 17; 12, 11; 13, 1; 14, 24; 14, 24; 19, 20; [2] 9, 1; 10, 19;

niciodinioáră : (1551-1553 ES) : adv. : „jamais" : „niemals" : (4x)
nicidinioară *adv. de timp* [2] 19, 6;
niciodinioară *adv. de timp* [1] 15, 17; [4] 1, 8; [3] 1, 26;

nicoválă : (c. 1665-1672 MS. 4389, 539/[1]) : s. f. : „Amboss" : „enclume" : (1x)
năcovalnă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 38, 33;

nímeni : (înc. sec. XVI PS. H.) : pron. neg. : „niemand" : „personne" : (13x)
nemenui *pron. neg. gen./dat.* [2] 15, 20;
nimărui *pron. neg. gen./dat.* [2] 18, 3;
nimene *pron. neg. nom./ac.* [1] 1, 8;
nimenea *pron. neg. nom./ac.* [1] 2, 4; [2] 23, 24; [3] 1, 19;
nimeni *pron. neg. nom./ac.* [1] 2, 5; [2] 11, 28; 27, 22; [3] 1, 16;
nimenilea *pron. neg. nom./ac.* [1] 2, 9; [2] 48, 13;
nimenui *pron. neg. gen./dat.* [2] 15, 20;

nimereálă : (c. 1665-1672 MS. 4389, 911/[1]) : s. f. : „Sieg, Erwerbung" : „succès" : (1x)
nemereală *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 13, 19;

nimerít : (1593 DIR) : adj. : „angestrebt" : „visé " : (1x)
nemerite *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 5, 21;

nimíc : (înc. sec. XVI PS. H.) : pron. neg./s. : „nichts" : „rien" : (26x)
nemic *pron. neg. nom./ac.* [2] 39, 25;
nemica *pron. neg. nom./ac.* [1] 5, 11; 11, 25;
nemică *pron. neg. nom./ac.* [1] 7, 9; 8, 8; 9, 6; 11, 16; 13, 13; 13, 18; 16, 27; 17, 9; 17, 12; [2] 5, 10; 10, 6; 23, 34; 23, 34; 32, 20; 33, 34; Prolog 1, 6; [3] 1, 43;
nimica *pron. neg. nom./ac.* [1] 3, 17; 4, 5; 7, 25; 7, 28; [2] 18, 33; 19, 6; 42, 32;
o nemica *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 8, 21;
o nemică *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 40, 7;

nisíp : (1534 DERS / în top. *Năsipul*) : s. n. : „Sand" : „sable" : (4x)
năsip *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 10; [2] 18, 9;
năsipul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 1, 2; 22, 16;

nisipós : (1688 BIBLIA) : adj. : „sandig" : „sablonneux" : (2x)
năsipoasă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 22, 18;
năsipos *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 25, 22;

noápte : (înc. sec. XVI PS. H.) : s./adv. : „1. Nacht, 2. nachts" : „1. nuit, 2. la nuit" : (11x)
noapte *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 17, 5; 17, 14; 17, 21; 18, 6;
noaptea *adv. de timp* [1] 10, 17; [2] 38, 30; [4] 1, 19;

noaptea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 7, 30; 18, 14;
nopţii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 17, 2; [2] 40, 6;

noi : (înc. sec. XVI PS. H.) : pron. pers. : „wir" : „nous" : (54x)
ne *pron. pers. 1 pl. ac. neacc.* [1] 2, 7; 15, 4; 18, 8; [2] 36, 1; 50, 26; [3] 1, 19;
ne *pron. pers. 1 pl. dat. neacc.* [1] 5, 8; [3] 1, 39; [4] 1, 35;
ni *pron. pers. 1 pl. dat. neacc.* [2] Prolog 2, 19;
noao *pron. pers. 1 pl. dat. acc.* [1] 2, 11; 2, 12; 2, 12; 2, 12; 2, 14; 2, 15; 5, 6; 5, 6; 5, 8; 5, 8; 19, 11; [2] 49, 15; 50, 26; Prolog 2, 1; [3] 1, 50; [4] 1, 35;
noi *pron. pers. 1 pl. ac. acc.* [1] 2, 7; 2, 9; 3, 3; 5, 4; 5, 14; 7, 17; 12, 18; 12, 22; 12, 22; 15, 4; 18, 8; [2] 8, 7; 36, 1; 36, 3; 36, 4; 36, 9; 48, 11; 50, 25; 50, 26; 50, 26; [3] 1, 19; 1, 20; 1, 20; 1, 35; 1, 37; 1, 38; [4] 1, 14; 1, 15;

nor : (1454 DERS / în top. *Noureţu*) : s. m. : „Wolke" : „nuage" : (13x)
al norilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 5, 21;
nor *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 24, 4; 50, 6;
nori *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [2] 13, 26; 35, 16; 50, 11;
norii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [2] 35, 17; 35, 23; 43, 16; 43, 17; 50, 7;
norul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 19, 7;
norului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 2, 4;

noród : (1551-1553 ES) : s. n. : „Volk" : „peuple" : (76x)
ai nărodului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [3] 1, 41;
năroadele *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 4, 15;
năroadelor *subst. comun neutru pl. gen./dat. art.* [1] 6, 21;
nărod *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 18, 13; [2] 16, 18; 41, 22; 45, 30; 47, 4; [3] 1, 6;
nărodul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 16, 20; 18, 7; 19, 21; [2] 10, 1; 45, 21; 45, 34; 46, 10; 46, 16; 47, 26; 48, 16; [3] 1, 8; 1, 27; 1, 50;
nărodului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [1] 9, 7; [2] 9, 22; 10, 2; 33, 22; 45, 30; 45, 32; 45, 33; 47, 5; 47, 26; [3] 1, 28; 1, 33;
noroade *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 3, 8;
noroadele *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 8, 15; [2] 44, 14;
norod *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 24, 13; 36, 11; 49, 14;
norodul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 9, 12; 10, 15; 12, 19; 19, 5; [2] 10, 3; 24, 6; 31, 9; 36, 13; 36, 16; 37, 26; 37, 29; 45, 4; 45, 20; 48, 17; 50, 20; 50, 21; 50, 28; Prolog 1, 5; [3] 1, 6; 1, 46;
norodului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [1] 6, 26; 15, 14; 16, 2; [2] 24, 1; 35, 22; 36, 8; 42, 17; 44, 5; 44, 5; 45, 8; 45, 11; 46, 23; 49, 3; 49, 17; 50, 4; 50, 5; [3] 1, 64;

nóstru, **noástră** : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. pos./pron. pos. : „unser, -e" : „notre, nôtre" : (32x)
a noastră *adj. pron. pos. 1 fem. pl. nom./ac. sg.* [1] 2, 9;
noastră *adj. pron. pos. 1 fem. pl. nom./ac. sg.* [1] 2, 1; 2, 4; 2, 5; 2, 9; 5, 14; 15, 7; 15, 12; [2] 36, 3; [4] 1, 15;
noastre *adj. pron. pos. 1 fem. pl. gen./dat. pl.* [2] 43, 29; 49, 15;
noastre *adj. pron. pos. 1 fem. pl. gen./dat. sg.* [1] 2, 2; 2, 12;
noastre *adj. pron. pos. 1 fem. pl. nom./ac. pl.* [1] 2, 16; 9, 14; [2] 50, 25; 50, 26;
noastre *adj. pron. pos. 1 neutru pl. gen./dat. pl.* [1] 2, 12; 2, 14;
noastre *adj. pron. pos. 1 neutru pl. nom./ac. pl.* [1] 2, 2; 2, 4; 7, 17;
nostru *adj. pron. pos. 1 masc. pl. gen./dat. sg.* [1] 15, 1;
nostru *adj. pron. pos. 1 neutru pl. gen./dat. sg.* [1] 2, 5;
nostru *adj. pron. pos. 1 neutru pl. nom./ac. sg.* [1] 2, 4;
nostru *pron. pos. 1 masc. pl. nom./ac. sg.* [3] 1, 50;
noştri *adj. pron. pos. 1 masc. pl. gen./dat. pl.* [1] 12, 6; 16, 8;
noştri *adj. pron. pos. 1 masc. pl. nom./ac. pl.* [1] 12, 22; 18, 6; [2] 44, 1;

noáo[3] → **nou**

nóuă : (înc. sec. XVI PS. H.) : num. card. : „neun" : „neuf" : (1x)
noao *num. card. masc. nom./ac.* [2] 25, 9;

nou : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „neu" : „nouveau, neuf" : (4x)
cel nou *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. art.* [2] 9, 13;
noao *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 11, 19;
nou *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 9, 13;

nu : (1521 NEACŞU) : adv. : „nein, nicht" : „non, ne... pas" : (726x)
n- *adv. neg.* 59x;
nu *adv. neg.* 667x;

númai : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „nur" : „seulement" : (19x)
numai *adv.* [1] 7, 28; 9, 17; 10, 8; 11, 20; 16, 4; 17, 6; 17, 12; 17, 21; 18, 25; 19, 14; [2] 22, 15; 33, 21; 37, 1; 37, 15; 44, 10; 45, 16; Prolog 1, 3; Prolog 2, 4; Prolog 2, 23;

número : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Zahl, Anzahl" : „nombre" : (11x)
număr *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 11, 21; [2] 42, 9; 51, 36;
numărul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 4, 8; [2] 18, 8; 26, 1; 33, 9; 37, 28; 41, 16; 45, 13;
numărului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [2] 17, 2;

numărá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „zählen" : „compter" : (5x)
au numărat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 1, 8;
numără *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 1, 16;
s-au numărat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 4, 8;
va număra *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 1, 2; 18, 4;

număráre : (c. 1665-1672 MS. 4389, 151/1) : s. f. : „Zählung" : „numération" : (1x)
numărări *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 38, 38;

núme : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Name" : „nom" : (43x)
nume *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 18, 12; [2] 15, 6; 39, 14; 41, 15; Prolog 1, 4; Prolog 1, 5;
numele *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 2, 4; [2] 46, 15;
numele *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 10, 20; 14, 21; 19, 17; [2] 6, 2; 6, 24; 22, 15; 36, 11; 36, 14; 37, 1; 37, 29; 39, 12; 39, 42; 40, 21; 41, 14; 41, 16; 43, 9; 44, 9; 44, 13; 45, 20; 46, 2; 46, 14; 47, 11; 47, 14; 47, 17; 47, 18; 50, 22; 51, 15; 51, 17; [3] 1, 1; 1, 2; 1, 44; [4] 1, 3;

numelui *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [2] 39, 19; 51, 2; 51, 4;

numí : (1559-1560 BRATU) : v. IV : „(be)nennen" : „nommer" : (9x)
au numit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 13, 10;
numeiţi *verb participiu pl. masc.* [2] 44, 3;
numescu *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 14, 22;
numêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 23, 9;
numindu-se *verb gerunziu* [2] Prolog 1, 6;
numindu *verb gerunziu* [2] Prolog 1, 4;
să numêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 2, 13;
să numi *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 14, 8;

numíre : (1679 DOS. LIT. 141) : s. f. : „Aussprache" : „prononciation" : (1x)
numirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 23, 8;

numít : (c. 1683-1686 MS. 45, 62/1) : adj. : „von Namen" : „nommé" : (2x)
celor numiţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. gen./dat. art.* [2] 39, 2;
celui numit *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. gen./dat. art.* [2] 47, 18;

núntă : (1551-1553 ES) : s. f. : „Hochzeit" : „mariage" : (3x)
a nuntelor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [1] 14, 26;
nuntele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 13, 17;
nunţile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 14, 24;

O

o : (înc. sec. XVI PS. H.) : interj. : „o!, oh!" : „oh!, ô!" : (4x)
o *interjecţie* [1] 6, 9; [2] 37, 3; 41, 1; 41, 3;

oáie : (1332 SUCIU / în top. *Voya*) : s. f. : „Schaf" : „brebis, mouton" : (3x)
oi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [4] 1, 3; 1, 39;
oilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [2] 47, 3;

oálă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Topf" : „pot" : (1x)
oala *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 13, 3;

oără : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Mal" : „fois" : (11x)
ori *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 12, 22; [2] 7, 9; 12, 16; 12, 22; 13, 9; 19, 14; 20, 17; 32, 8; 34, 12; 45, 17; 48, 3;

oarecáre : (1559-1560 BRATU) : adj. nehot./pron. nehot. : „irgendein" : „quiconque" : (5x)
oarecare *adj. pron. nehot. fem. pl. nom./ac.* [2] Prolog 1, 5;
oarecare *adj. pron. nehot. fem. sg. nom./ac.* [1] 13, 14;
oarecare *adj. pron. nehot. neutru. pl. nom./ac.* [2] Prolog 2, 20;
oarecarea *adj. pron. nehot. fem. sg. nom./ac.* [2] Prolog 2, 30;
oarecarele *pron. nehot. masc. sg. nom./ac.* [2] Prolog 1, 3;

oáspete : (1581 CORESI, EV. 309) : s. m. : „Gast" : „hôte, invité" : (2x)
oaspăţ *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 29, 30;
unui oaspeţu *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 5, 15;

obádă : (c. 1496 DERS) : s. f. : „1. Radfelge, 2. Handfessel" : „1. jante, 2. lien" : (4x)
obêde *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 21, 21;
obêdele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 6, 26; 6, 31;
obezile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 33, 33;

obicéi : (1560-1561 CORESI, TE.2) : s. n. : „Gewohnheit" : „habitude" : (3x)
obiceaiu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 14, 16;
obiceaiul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [4] 1, 19;
obicêie *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 14, 23;

obişnuí : (c. 1665-1672 MS. 4389, 442/2) : v. IV : „s'habituer" : „(sich) (an)gewöhnen" : (3x)
obiciuiêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 37, 18;
obiciuindu-se *verb gerunziu* [2] 23, 18;
să te obiciuieşti *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 23, 8;

oblăduitór : (c. 1683-1686 MS. 45, 330/1) : s. m. : „Kommandant" : „commandant" : (1x)
oblăduitorii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 13, 2;

oborî́ → doborî

obráz : (1424 DRHB I, 102 / în antr. Gherghi *Obraz*) : s. m./n. : „1. Wange, Gesicht, 2. Bild, 3. Person" : „1. joue, face, 2. image, 3. personne" : (10x)
obraz *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 6, 7; [2] 4, 25; 25, 25; 35, 15;
obrazele *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 17, 4;
obrazu *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 21, 24; 35, 13; 42, 3;
obrazul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 19, 23;
obrazului *subst. masc. neutru sg. gen./dat. art.* [2] 35, 12;

obráznic : (c. 1665-1672 MS. 4389, 599/1) : adj. : „dreist" : „impertinent" : (1x)
obraznec *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 30, 8;

obrăznicíe : (1668-1670 HERODOT) : s. f. : „Frechheit, Ungezogenheit" : „impertinence, insolence" : (1x)
obrăznicie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 25, 24;

óbşte : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 72) : s. f. : „Gesamtheit" : „ensemble" : (3x)
obşte *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 3; [2] 18, 1; [3] 1, 14;

obştitór : (c. 1683-1686 MS. 45, 420/1) : adj. : „teilnehmend" : „qui accompagne" : (1x)
obştitoriu *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. art.* [2] 6, 11;

ocără : (c. 1573-1578 PS. SCH. 138) : s. f. : „Schimpf" : „réprimande, insulte" : (11x)
ocara *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 3, 10; 23, 33; 27, 29;
ocară *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 5, 3; 15, 5; [2] 6, 2; 22, 24; 31, 37; 41, 9;
ocărîi *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 6, 10; 23, 18;

ocărî́ : (1559-1560 BRATU) : v. IV : „beschimpfen, verunglimpfen" : „gronder, injurier" : (5x)
ocăraşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 10, 32; 22, 21;
ocărî *verb imp. 2 sg.* [2] 8, 6;
să vor ocărî *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 26, 22; 41, 10;

ochi : (1472 DERS / în top. *Ochiianii*) : s. m. : „Auge" : „oeil" :

(52x)
ochi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 11, 19;
ochii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 3, 2; 12, 14; [2] 4, 1; 11, 13; 12, 21; 15, 19; 16, 6; 17, 5; 17, 10; 17, 12; 17, 14; 18, 18; 20, 13; 20, 29; 23, 25; 23, 26; 34, 17; 34, 19; 38, 35; 39, 24; 43, 5; 51, 35; [3] 1, 10;
ochilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 9, 9; 15, 15; [2] 8, 21; 10, 24; 11, 21; 23, 4; 26, 10; 27, 23; 30, 19; 45, 1; 45, 15;
ochiu *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 14, 9; 26, 12; 35, 7; 35, 9;
ochiul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 4, 5; 9, 8; 14, 8; 14, 10; 17, 7; 22, 20; 27, 1; 27, 22; 31, 14; 31, 15; 40, 24; 43, 22;
ochiului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [2] 17, 16;

ócină : (1400 DERS) : s. f. : „Erbgrund" : „terre, propriété" : (1x)
ocina *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 28, 27;

ocîrmuí : (1632 EUSTR. PRAV. 21) : v. IV : „steuern" : „diriger, gouverner": (10x)
otcîrmuiescu *verb indicativ prezent 3 pl.* [3] 1, 6;
otcîrmuiêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 8, 1; 14, 3;
otcîrmuieşti *verb indicativ prezent 2 sg.* [1] 12, 15; 12, 18;
otcîrmuind *verb gerunziu* [1] 10, 4; 15, 1;
otcîrmuindu-se *verb gerunziu* [1] 14, 6;
să ocîrmuiască *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 9, 3;
voiu ocîrmui *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [1] 8, 15;

odíhnă : (c. 1564 CORESI MOLIT. 192) : s. f. : „Ruhe, Rast" : „repos" : (16x)
odihna *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 6, 30; 20, 21; 38, 25;
odihnă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 4, 7; [2] 11, 17; 22, 14; 24, 7; 28, 17; 31, 3; 31, 4; 33, 30; 38, 14; 40, 7; 51, 35;
odihnii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 36, 24; 40, 6;

odihní : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : v. IV : „(sich) ausruhen" : „(se) reposer" : (15x)
au odihnit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 24, 8; 24, 12; 38, 7; 44, 26; 47, 13;
mă voiu odihni *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [1] 8, 16;
odihnêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 38, 25;
odihnind *verb gerunziu* [2] 35, 16;
odihni-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 3, 5;
s-au odihnit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 22, 10;
să odihni *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 47, 25;
să va odihni *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 5, 7; 39, 14;
te vei odihni *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [2] 31, 24;
va odihni *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 14, 27;

odihníre : (1581 CORESI, EV. 346) : s. f. : „Ruhe" : „repos" : (1x)
odihnirei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 36, 12;

odráslă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Sproß, Schößling" : „rejeton, rameau" : (2x)
odrasla *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 50, 9; 50, 14;

odrăslí : (1620 MOXA) : v. IV : „aufsprießen" : „pousser" : (7x)
au odrăslit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 24, 20;
odrăslêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 50, 11;
odrăslind *verb gerunziu* [2] 1, 15;
odrăsliţi *verb imp. 2 pl.* [2] 39, 16;
să odrăslească *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [2] 46, 15; 49, 11;
va odrăsli *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 4, 4;

oglíndă : (1474 DLRV) : s. f. : „Spiegel" : „miroir" : (2x)
oglindă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 26;
o oglindă *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 12, 13;

olár : (1551-1553 ES) : s. m. : „Töpfer" : „potier" : (4x)
olariul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 15, 7; [2] 38, 37;
olariului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [2] 27, 5; 33, 14;

om : (1521 NEACŞU) : s. m. : „Mensch, Mann" : „homme" : (171x)
a oamenilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 14, 14; 15, 4; [2] 10, 7; 25, 1;
oameni *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 1, 6; 4, 1; 4, 9; 7, 15; 7, 23; 12, 19; [2] 10, 19; 11, 4; 15, 7; 17, 24; 39, 5; 45, 1; 49, 18; Prolog 1, 4;
oamenii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 9, 19; 13, 1; 14, 5; 14, 17; 14, 21; [2] 1, 12; 2, 5; 17, 26; 33, 10; 33, 15; 45, 23;
oamenilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 3, 4; 7, 20; 8, 8; 9, 6; 11, 24; 12, 12; 14, 11; [2] 1, 26; 2, 19; 15, 17; 21, 3; 23, 25; 23, 26; 27, 7; 31, 32; 35, 21; 36, 23; 41, 14; 44, 26; 51, 10;
oamini *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [2] 38, 6;
om *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 2, 23; 7, 1; 9, 2; 9, 5; 9, 13; 14, 15; 14, 20; 15, 16; 15, 16; 16, 26; [2] 7, 12; 7, 26; 8, 6; 11, 2; 15, 14; 16, 14; 16, 22; 17, 1; 20, 8; 20, 15; 20, 24; 20, 31; 22, 16; 25, 10; 28, 3; 29, 31; 31, 31; 34, 23; 40, 10; 41, 1; 46, 22; 47, 5; Prolog 1, 3;
omu *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 20, 31;
omul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 16, 14; [2] 3, 17; 4, 30; 8, 1; 8, 2; 8, 4; 8, 7; 8, 15; 8, 24; 9, 16; 10, 11; 10, 26; 11, 29; 11, 32; 13, 17; 14, 3; 15, 12; 18, 6; 18, 7; 18, 17; 18, 23; 18, 27; 19, 25; 20, 6; 20, 19; 20, 27; 21, 22; 21, 24; 23, 18; 23, 21; 23, 22; 23, 23; 27, 18; 28, 3; 28, 8; 28, 9; 31, 23; 32, 18; 33, 3; 34, 9; 34, 28; 36, 20; 36, 27; 38, 4; 40, 1; 41, 2; 41, 3; 41, 18; 41, 18; 42, 2; 42, 18;
omului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 2, 1; 13, 13; [2] 3, 10; 3, 22; 4, 5; 5, 15; 10, 5; 10, 12; 10, 20; 10, 22; 11, 26; 11, 27; 12, 9; 13, 29; 15, 19; 17, 16; 17, 24; 18, 8; 18, 12; 19, 26; 19, 26; 20, 26; 21, 26; 27, 4; 27, 5; 27, 6; 28, 4; 28, 11; 30, 21; 31, 21; 35, 21; 36, 22; 39, 31;
un om *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 31, 18; [3] 1, 1;
unor oameni *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 12, 8;

omenésc : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „menschlich" : „humain" : (2x)
omeneşti *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. gen./dat. neart.* [1] 13, 10;
omeneşti *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. gen./dat. neart.* [1] 12, 5;

omilí → umili

omorî́ : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „töten" : „tuer" : (14x)
a omorî *verb infinitiv prezent* [2] 9, 16;
ar omorî *verb cond.-opt. prezent 3 sg.* [2] 34, 24;
au omorît *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [3] 1, 62;

au omorît *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 16, 9; [2] 30, 23;
omoară *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 14, 24;
omoară *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 1, 11;
omorî *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [4] 1, 26; 1, 34;
omorînd *verb gerunziu* [2] 21, 3;
să omoară *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 18, 5; [3] 1, 27;
să omori *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [3] 1, 52;
vom omorî *verb viitor 1 indicativ 1 pl.* [4] 1, 36;

omorîre : (1581 CORESI, EV. 117) : s. f. : „Totschlag" : „meurtre" : (1x)
omorîri *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 14, 23;

ónix : (1580-1581 PO) : s. n. : „Onyx" : „onyx" : (1x)
onix *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 24, 18;

oprí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „1. (auf-, an)halten, 2. verbieten" : „1. arrêter, retarder, entraver, 2. interdire" : (13x)
au oprit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 48, 3;
nu opri *verb imp. 2 sg.* [2] 4, 26;
nu te opri *verb imp. 2 sg.* [2] 16, 3;
oprêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 34, 24;
opri *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [4] 1, 23;
opri *verb infinitiv prezent* [3] 1, 38;
să oprească *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 46, 10;
să oprêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 20, 21;
să opreşti *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 7, 35;
să va opri *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 15, 4; 19, 24; 20, 2;
te oprêşte *verb imp. 2 sg.* [2] 18, 30;

oprít : (c. 1564 CORESI, MOLIT. 144) : adj. : „verhalten" : „réservé, retenu" : (1x)
celui oprit *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. gen./dat. art.* [2] 26, 17;

opt : (c. 1563-1583 COD. VOR.²) : num. card. : „acht" : „huit" : (1x)
optu *num. card. fem. nom./ac.* [2] Prolog 2, 27;

oráş : (1431 DERS) : s. n. : „Stadt" : „ville" : (1x)
oraşăle *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [2] 10, 17;

orbí : (1559-1560 BRATU) : v. IV : „sich eintrüben, trüben" : „s'obscurcir" : (2x)
au orbit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 2, 21;
orbesc *verb indicativ prezent 3 pl.* [2] 20, 29;

ori : (c. 1559-1560 CORESI, ÎC.) : conj. : „oder, entweder... oder" : „ou, ou... ou" : (4x)
ori *conjuncţie coord.* [1] 15, 12; 17, 19; [2] 13, 29; 13, 29;

oricáre : (1646 PRAV. MOLD. 75) : pron. nehot. : „jedwelcher, jeder" : (1x)
oricarele *pron. nehot. masc. sg. nom./ac.* [1] 17, 16;

oricé : (1632 GCR I, 77) : pron. nehot. : „was auch immer" : „n'importe quoi" : (1x)
orice *pron. nehot. masc. sg. nom./ac.* [2] 42, 9;

oriúnde : (1646 PRAV. MOLD. 124) : adv. : „wo (auch) immer" : „n'importe où" : (4x)
oriunde *adv. nehot.* [2] 4, 14; 15, 16; 31, 16; 36, 27;

orînduiálă : (1688 BIBLIA) : s. f. : „Ordnung" : „arrangement" : (1x)
orînduială *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] Prolog 1, 4;

os : (1473 DRHD, 336 / în antr. *Os*) : s. n. : „Knochen" : „os" : (5x)
oase *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [2] 28, 18;
oasele *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [2] 26, 15; 46, 15; 49, 11; 49, 17;

osebí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „1. auswählen, 2. trennen" : „1. choisir, 2. séparer" : (8x)
au osăbit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 44, 28;
au osebit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 16, 27; 33, 11;
osebesc *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 1, 3;
osebêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 31, 1;
osebêşte-te *verb imp. 2 sg.* [2] 6, 14;
osebiţi *verb imp. 2 pl.* [3] 1, 51;
se-au osebit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 33, 8;

osebíre : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 284) : s. f. : „1. Unterschied, 2. Abteilung" : „1. distinction, 2. classe" : (2x)
osăbirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] Prolog 2, 26;
osebirile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 7, 20;

osebít : (1559-1560 BRATU) : adj. : „verschieden" : „différent" : (1x)
cel osebit *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. art.* [2] 47, 2;

ósie : (c. 1650 ANON. CAR.²) : s. f. : „Achse" : „essieu" : (1x)
osiile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 33, 5;

osîndă : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Strafe" : „punition" : (4x)
osîndă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 23, 33; 41, 12; 41, 12;
osîndei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 12, 27;

osîndí : (c. 1563-1583 COD. VOR.²) : v. IV : „condamner, punir" : „bestrafen, verdammen" : (3x)
a osîndi *verb infinitiv prezent* [1] 12, 16;
aţi osîndit *verb indicativ perfect compus 2 pl.* [3] 1, 48;
va osîndi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 4, 16;

osîndíre : (1563 CORESI, PRAXIU 243) : s. f. : „Verurteilung" : „condamnation" : (1x)
osîndire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 41, 13;

ospăţ : (1559-1560 BRATU) : s. n. : „Festessen" : „festin" : (4x)
ospăţul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 31, 36; 32, 6; 49, 2;
ospêţele *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [2] 20, 29;

ospătá : (c. 1563-1583 COD. VOR.²) : v. I : „bewirten" : „se nourrir" : (1x)
ospăta-vei *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [2] 29, 28;

osteneálă : (1560-1561 CORESI, TE.²) : s. f. : „Mühe, Müdigkeit" : „peine, fatigue, lassitude" : (10x)
osteneală *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 9, 16; 16, 20; [2] 13, 30; 18, 33; Prolog 1, 3; Prolog 2, 30;
ostenêle *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 10, 10;
ostenêlele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 8, 18; [2] 14, 15; 28, 16;

ostení : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „1. bemühen, 2. ermüden"

: „1. (s')efforcer, 2. fatiguer" : (9x)
[iaste] ostenind *verb indicativ prezent perifrastic 3 sg.* [2] 11, 12;
nu osteni *verb imp. 2 sg.* [2] 35, 11;
ostenêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 37, 5;
ostenit-au *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 31, 3; 31, 4;
osteniţi *verb imp. 2 pl.* [2] 43, 36;
va să ostenească *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 15, 9;
va osteni *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 6, 14; 9, 10;
vei osteni *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [2] 6, 21;

ostenít : (1570 CORESI, LIT.) : adj. : „erschöpft" : „épuisé" : (1x)
ostenite *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [2] Prolog 2, 20;

ostenitór : (1640 PRAV. GOV., *ap.* TIKTIN) : adj. : „mühsam" : „laborieux" : (1x)
ostenitoriu *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 15, 8;

ostoí : (1642 CAZ. GOV. 283) : v. IV : „beruhigen" : „(s')apaiser, (se) calmer" : (9x)
au ostoit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 10, 18;

ostróv : (1512 DRHB II, 209) : s. n. : „Insel" : „île" : (1x)
ostroave *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [2] 43, 28; 47, 17;

otcîrmuí → ocîrmui

otrăvít : (1620 MOXA) : adj. : „vergiftet" : „empoisonné" : (1x)
otrăviţilor *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. gen./dat. art.* [1] 16, 10;

P

páce : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Frieden" : „paix" : (17x)
pace *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 3, 3; 14, 22; [2] 1, 15; 4, 8; 6, 7; 13, 20; 13, 20; 26, 2; 41, 1; 41, 17; 44, 7; 44, 13; 50, 26;
pacea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 38, 8; 47, 17;
păcii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 45, 33; 47, 14;

pájeşte → pajişte

pájişte : (1512-1513 DERS / în top. *Pajişte*) : s. f. : „Rasen" : „pré" : (1x)
pajeşte *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 19, 7;

pálmă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Hand(fläche)" : „paume" : (1x)
palmele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 12, 24;

páltin : (1411 DLRV) : s. m. : „Bergahorn" : „sycomore" : (1x)
un palten *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 24, 16;

pără : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Flamme" : „flamme" : (2x)
para *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 16, 18;
pară *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 21, 10;

párdos : (1480 DERS / în antr. *Pardos*) : s. m. : „Panther" : „panthère" : (1x)
pardosul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 28, 26;

parimíe : (1668-1670 HERODOT) : s. f. : „Sprech, Sprichwort" : „proverbe" : (2x)
paremiilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [2] 39, 3;
parimii *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 47, 18;

párte : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Teil, Anteil" : „part, partie" : (34x)
parte *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 2, 9; 17, 15; 17, 15; 19, 20; [2] 14, 9; 26, 3; 45, 30; 51, 36;
partea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 2, 9; 2, 24; [2] 7, 32; 11, 17; 14, 14; 17, 13; 24, 13; 26, 3; 45, 31;
părţi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 7, 22; [2] 7, 3; 20, 11; 23, 26; 35, 10; 37, 21; 40, 10; 43, 4; 47, 21;
părţii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 1, 16; [2] 41, 27;
părţile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 16, 27; 23, 26; 44, 28; 50, 13; 51, 10; [3] 1, 21;

păsăre : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Vogel" : „oiseau" : (8x)
o pasăre *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 27, 19;
pasărea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 5, 11;
păsări *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 19, 11;
păsările *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 27, 9; 43, 16; 43, 21
păsărilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [1] 17, 19; [2] 17, 4;

páşte : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „weiden" : „paître" : (1x)
s-au păscut *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 19, 9;

pat : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Bett" : „lit" : (4x)
pat *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 3, 13;
patu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 40, 6;
patul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 23, 23; 48, 6;

pátă : (c. 1650 ANON. CAR.[2]) : s. f. : „Fleck" : „tache" : (1x)
pata *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 13, 14;

pátru : (c. 1563-1583 COD. VOR.[2]) : num. card. : „vier" : „quatre" : (2x)
patru *num. card. neutru nom./ac.* [1] 18, 24; [2] 37, 21;

pátrulea : (înc. sec. XVI PS. H.) : num. ord. : „vierte" : „quatrième" : (1x)
al patrulea *num. ord. masc. sg. nom./ac. art.* [2] 26, 5;

pávăţă → pavăză

pávăză : (1578 DERS) : s. f. : „Schild" : „bouclier" : (3x)
pavăţă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 5, 20;
pavăza *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 29, 16;
pavăză *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 37, 5;

pază : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Wache, Aufsicht" : „garde, surveillance" : (7x)
paza *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 6, 18; [2] 26, 11; 32, 23; 42, 16;
pază *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 22, 30; 34, 18;
păzile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 43, 12;

păcát : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Sünde" : „péché" : (63x)
păcat *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 10, 13; [2] 3, 26; 3, 26; 4, 24; 5, 5; 5, 5; 7, 33; 8, 6; 12, 16; 13, 28; 19, 7; 21, 2; 23, 9; 26, 23; 46, 10;
păcate *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 12, 19; 17, 3; [2] 2, 12; 23, 14; 48, 16;
păcatele *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 2, 12; 2, 12;

[2] 1, 18; 3, 3; 3, 15; 3, 29; 12, 18; 16, 10; 17, 15; 17, 19; 23, 2; 23, 3; 23, 19; 23, 25; 27, 2; 27, 10; 28, 1; 28, 2; 28, 4; 28, 5; 28, 8; 34, 21; 34, 28; 39, 6; 47, 12; 47, 28; 48, 18; [3] 1, 52;
păcatelor *subst. comun neutru pl. gen./dat. art.* [2] 3, 13; 4, 29; 5, 6; 18, 21; 18, 27;
păcatul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 7, 9; 23, 11; 38, 10; 38, 10;
păcatului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [1] 1, 4; [2] 10, 13; 23, 14; 25, 27; 47, 27; [2] 27, 13;

păcătós : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. : „sündig, sündhaft" : „pécheur" : (42x)
cei păcătoşi *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 19, 12;
cel păcătos *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 1, 22; 3, 26; 13, 19; 33, 17;
celor păcătoşi *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [2] 41, 9;
celui păcătos *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. gen./dat. art.* [2] 12, 4; 12, 8;
păcătos *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 10, 26; 11, 32; 12, 18; 15, 12; 27, 31; 28, 9; 32, 18;
păcătosul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 5, 11; 6, 2; 16, 15; 23, 7; 29, 19; 29, 22;
păcătosului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [2] 2, 13; 8, 13; 9, 14; 11, 20; 15, 9; 21, 7; 25, 21;
păcătoşi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [2] 15, 7;
păcătoşi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 4, 10; [2] 12, 7; 40, 10;
păcătoşilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [2] 5, 7; 7, 17; 11, 9; 16, 7; 19, 18; 21, 11; 39, 30; 39, 33; 41, 8; 41, 14;

păcătuí : (c. 1665-1672 MS. 4389, 94/1) : v. IV : „sündigen" : „pécher" : (4x)
a păcătui *verb infinitiv prezent* [2] 19, 24; 20, 21;
păcătuind *verb gerunziu* [2] 19, 4;
vor păcătui *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 24, 24;

pădúre : (1515 DERS / în top. *Pădure*) : s. f. : „Wald" : „forêt" : (1x)
păduri *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 13, 11;

păgî́n : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. : „gottlos" : „impie" : (5x)
celor păgîni *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 19, 1;
păgîni *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [2] 16, 1; 16, 4;
păgînii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 1, 16; 16, 16;

păgînătáte : (1625 SLLF II, 405) : s. f. : „Gottlosigkeit" : „pratique immorale" : (1x)
păgînătatea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 14, 9;

păgîní : (c. 1650 ANON. CAR.2) : v. IV : „abtrünnig werden, schuldig sein, sündigen" : „pécher, renier" : (2x)
a păgîni *verb infinitiv prezent* [2] 15, 20;
păgînêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 14, 9;

pălimár : (c. 1683-1686 MS. 45, 288/2) : s. n. : „Altan" : „balcon" : (1x)
polimarele *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [2] 9, 18;

pămî́nt : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Erde, Land" : „terre, pays" : (69x)
pământ *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 1, 14; 7, 3; 9, 16; 9, 18; 10, 4; 11, 23; 12, 3; 15, 7; 15, 8; 15, 13; 18, 15; 18, 16; 19, 7; 19, 18; [2] 10, 18; 16, 30; 17, 1; 17, 26; 20, 18; 27, 8; 33, 10; 36, 17; 38, 4; 39, 38; 40, 4; 40, 13; 40, 13; 41, 13; 41, 13; 43, 23; 45, 11; 46, 11; 46, 23; 49, 16; 49, 16; 50, 20; 51, 13;
pământul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 1, 1; 5, 24; 10, 7; 12, 7; 15, 10; 19, 10; [2] 10, 9; 16, 19; 20, 28; 24, 3; 24, 6; 39, 5; 43, 19; 45, 30; 47, 16; 47, 28; 48, 16; 48, 16; [4] 1, 6;
pământului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [1] 6, 1; 16, 19; [2] 1, 3; 7, 16; 10, 4; 10, 17; 16, 20; 38, 8; 44, 17; 44, 23; 44, 24; 46, 12; [4] 1, 23;

pământeán : (1633 GCR I, 83) : s. m. : „1. Erdbewohner, 2. Sterblicher" : „1. terrien, 2. mortel" : (2x)
pământênilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 9, 14;
pământean *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 1;

pământésc : (c. 1563-1583 COD. VOR.2) : adj. : „irdisch" : „mortel, terrestre" : (1x)
cel pământescul *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. art.* [1] 9, 15;

păr : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Haar" : „cheveu(x)" : (2x)
peri *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [4] 1, 31;
perii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [2] 27, 14;

părăsí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „1. verlassen, 2. von etw. ablassen" : „1. quitter, 2. renoncer" : (19x)
ai părăsit *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [4] 1, 45;
aţi părăsit *verb indicativ perfect compus 2 pl.* [2] 41, 11;
mă voiu părăsi *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [2] 51, 28;
nu părăsi *verb imp. 2 sg.* [2] 9, 12;
părăsesc *verb indicativ prezent 3 pl.* [2] 28, 25;
părăsêşte *verb imp. 2 sg.* [2] 17, 19;
părăsêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 3, 16;
părăsi *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 10, 13;
părăsi-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 4, 22; 13, 6; 29, 17;
s-au părăsit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 2, 11;
să părăsească *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 51, 14;
să părăseşti *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 7, 31; 23, 1;
te părăsêşte *verb imp. 2 sg.* [2] 28, 6;
va părăsi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 13, 10; 29, 19; 47, 22;

părea : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. II : „scheinen, erscheinen" : „paraître" : (4x)
părutu-s-au *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 3, 2;
să pare *verb indicativ prezent 3 sg.* [4] 1, 7;
să părea *verb indicativ imperfect 3 sg.* [3] 1, 6;
să vor părea *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] Prolog 2, 19;

păréte → perete

părínte : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „1. Vater, 2. (pl.) Eltern" : „1. père, 2. (pl.) parents" : (25x)
a părinţilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 18, 24;
părinte *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 3, 2; 42, 12; 44, 19;
Părinte *subst. propriu masc. sg. voc. neart.* [1] 14, 3; [2] 23, 1; 23, 4;
părintele *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 10, 1;
părintelui *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [2] 3, 1;

părinţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 12, 21; [2] Prolog 2, 10;
părinţii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 12, 6; 18, 6; 18, 9; [2] 8, 11; 44, 1; 47, 25; [3] 1, 3; 1, 29; [4] 1, 1;
părinţilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 4, 6; 9, 1; 12, 6; 18, 22;
un părinte *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 11, 11;

părintésc : (1581 PRL) : adj./s. : „väterlich" : „paternel" : (1x)
cêle părinteşti *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 42, 14;

părtáş : (c. 1564 CORESI, CAZ. 119) : s. m. : „Komplize" : „complice" : (3x)
părtaşi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 16, 3; 18, 9; 19, 15;

părúş : (c. 1665-1672 MS. 4389, 88/[1]) : s. m. : „Pflock, Pfahl" : „piquet, pieu" : (2x)
păruş *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 14, 25; 27, 2;

păsá : (c. 1573-1578 PS. SCH. 92) : v. I : „gehen" : „aller" : (1x)
pasă *verb imp. 2 sg.* [2] 29, 29;

păstór : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Hirte" : „berger" : (2x)
păstoriu *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 17, 17;
păstoriul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 18, 13;

păşí : (1551-1553 ES) : v. IV : „treten" : „marcher" : (1x)
păşaşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 23, 23;

păşitúră : (c. 1650 ANON. CAR.[2]) : s. f. : „Schritt" : „pas" : (1x)
păşiturile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 45, 11;

păşúne : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Weide" : „pâturage" : (1x)
păşunile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 13, 21;

pătimáş : (c. 1660 ST. LEX., *ap.* TIKTIN) : adj. : „leidenschaftlich" : „passionnel" : (1x)
cel pătimaş *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. art.* [1] 7, 3;

pătimí : (1551-1553 ES) : v. IV : „leiden" : „souffrir" : (5x)
ai pătimi *verb cond.-opt. prezent 2 sg.* [2] 38, 16;
au pătimit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 18, 2;
pătimesc *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 18, 19;
pătimiia *verb indicativ imperfect 3 pl.* [1] 12, 26; 19, 13;
pătimind *verb gerunziu* [1] 18, 11;

pătrúnde : (1581-1582 PO) : v. III : „durchdringen" : „pénétrer" : (2x)
au pătruns *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [2] 35, 17;
pătrunde *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 7, 24;

păţí : (1470 DLRV) : v. IV : „erleiden, erdulden" : „subir, endurer" : (1x)
va păţi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 3, 24;

păzí : (1551-1553 ES) : v. IV : „1. bewahren, 2. achtgeben" : „1. garder, 2. protéger" : (49x)
a păzi *verb infinitiv prezent* [2] 41, 20;
a să păzi *verb infinitiv prezent* [1] 18, 4;
aţi păzit *verb indicativ perfect compus 2 pl.* [1] 6, 4;
au păzit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 6, 10; 18, 4;
au păzit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 11, 10; [2] 19, 8; 44, 20;
păzescu *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 14, 24;
păzêşte *verb imp. 2 sg.* [2] 1, 23; 4, 23; 6, 28; 13, 16; 27, 12; 37, 8;
păzêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 13, 15; 21, 12; 28, 3; 28, 5; 29, 1; 35, 1; 37, 15;
păzêşte-te *verb imp. 2 sg.* [2] 1, 26; 11, 33; 13, 11;
păzi *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 10, 5;
păziia *verb indicativ imperfect 3 pl.* [1] 17, 4; 17, 16; [3] 1, 12;
păzind *verb gerunziu* [3] 1, 15;
păzi-se-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 40, 33;
păzitu-au *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 10, 12;
păziţi *verb imp. 2 pl.* [2] 41, 17;
păziţi-vă *verb imp. 2 pl.* [1] 1, 11;
păzi-vor *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 2, 16;
s-ar fi păzit *verb cond.-opt. perfect 3 sg.* [1] 11, 26;
s-au păzit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 14, 16;
să păzêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 23, 6; 37, 34;
să să păzească *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 19, 6;
să păziia *verb indicativ imperfect 3 pl.* [1] 17, 16;
te păzêşte *verb imp. 2 sg.* [2] 4, 23; 26, 12; 29, 23; 32, 22;
va păzi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 9, 11; [2] 17, 16; 39, 2;
vei păzi *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [2] 15, 15;
vor păzi *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 38, 45;

pe : (înc. sec. XVI PS. H.) : prep. : „1. auf, 2. über, 3. durch, 4. um, gegen, für" : „1./2. sur, 3. par, 4. pour, contre" : (731x)
pe *prep.* [1] 2, 16; 4, 2; [2] 4, 2; 6, 6; 7, 30; 7, 32; 9, 12; 13, 17; 18, 16; 19, 12; 19, 13; 19, 14; 21, 23; 22, 28; 29, 23; 31, 24; 33, 20; 36, 6; Prolog 2, 28; [4] 1, 25; 1, 34;
pre *prep.* 710x;

pecéte : (1530 BGL) : s. f. : „Siegel, Petschaft" : „cachet, sceau" : (10x)
o pecête *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 17, 16; 49, 13;
pecête *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 22, 30; 32, 6; 32, 7;
pecêtea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 42, 8;
peceţi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 38, 31;
peceţii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 45, 13; 45, 14;
peceţile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [4] 1, 21;

pecetluí : (c. 1573-1578 PS. SCH. 496) : v. IV : „(ver)siegeln" : „sceller, mettre le sceau" : (3x)
pecetluiêşte *verb imp. 2 sg.* [4] 1, 14;
pecetluiră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [4] 1, 18;
s-au pecetluit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 2, 5;

pedéstru : (1551-1553 ES) : s. m. : „Fußgänger" : „pédestre" : (2x)
pedestri *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [2] 16, 11; 46, 11;

péntru : (înc. sec. XVI PS. H.) : prep. : „1. für, 2. wegen... halber, 3. weil" : „1. pour, 2. à cause de, 3. parce que" : (464x)
pentru *prep.* 463x;
prentr- *prep.* [1] 12, 23;

peréte : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Wand" : „mur" : (4x)
a părêtelui *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [2] 22, 18;
părête *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 13, 15;
păreţii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [2] 14, 25; 23, 24;

péste : (înc. sec. XVI PS. H.) : prep. : „1. über, 2. während" : „1.

sur, au dessus de, 2. durant, pendant" : (82x)
peste *prep.* [1] 13, 14; 19, 19; [2] 5, 14;
preste *prep.* [1] 4, 13; 7, 3; 7, 13; 8, 13; 16, 3; 16, 15; 17, 7; 18, 23; 18, 24; [2] 1, 8; 3, 2; 3, 15; 3, 26; 5, 5; 5, 17; 6, 12; 6, 23; 8, 4; 8, 16; 9, 2; 10, 4; 10, 6; 14, 10; 15, 19; 17, 2; 17, 4; 17, 7; 17, 14; 18, 10; 18, 12; 20, 6; 21, 16; 21, 21; 22, 21; 22, 30; 22, 30; 23, 2; 23, 2; 23, 2; 25, 21; 26, 17; 26, 20; 26, 20; 26, 21; 27, 26; 28, 13; 28, 26; 30, 17; 31, 13; 31, 17; 34, 17; 35, 15; 35, 19; 36, 1; 36, 2; 37, 19; 38, 8; 38, 30; 38, 36; 39, 18; 40, 10; 40, 12; 41, 28; 42, 22; 43, 25; 43, 32; 46, 12; 46, 15; 46, 16; 47, 21; 48, 2; 48, 21; 50, 7; 50, 10; 50, 17; 50, 22; Prolog 2, 19; [4] 1, 3; 1, 39;

péşte : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Fisch" : „poisson" : (1x)
peşti *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 19, 10;

petréce : (1559-1560 BRATU) : v. III : „1. durchführen, durchziehen, 2. begleiten" : „1. traverser, 2. accompagner" : (7x)
au petrecut *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 10, 18;
petrec *verb indicativ prezent 3 pl.* [2] 41, 8;
petrêce *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 4, 2; [2] 38, 30;
petreci *verb indicativ prezent 2 sg.* [2] 3, 17;
petrecînd *verb gerunziu* [1] 19, 2;
să să petreacă *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 18, 2;

petrécere : (c. 1516-1636 GLOS. B.) : s. f. : „Durchfahrt" : „passage" : (1x)
petrêcerea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 8, 18;

piátră : (1400-1418 DERS / în top. *Piatra*) : s. f. : „Stein" : „pierre" : (23x)
piatra *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 6, 23; 22, 1; 27, 26; 47, 4; 50, 10;
piatră *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 10; 11, 4; 11, 4; 13, 10; 18, 24; [2] 22, 21; 29, 13; 40, 17; 45, 13;
pietri *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 5, 22; 14, 21; 17, 19; [2] 21, 9; 21, 11; 45, 13; 46, 7;
pietrile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 43, 17;
pietrilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [2] 27, 2;

picătúră : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Tropfen" : „goutte" : (3x)
o picătură *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 18, 9;
picătura *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 11, 23;
picăturile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 1, 2;

piciór : (1410 DERS) : s. n. : „Fuß" : „pied" : (13x)
picioare *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 18, 24;
picioarele *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 15, 15; [2] 6, 26; 21, 21; 25, 22; 26, 20; 38, 37;
picioarelor *subst. comun neutru pl. gen./dat. art.* [1] 14, 11; [2] 38, 39;
piciorul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 6, 38; 21, 24; 40, 27; 51, 21;

piédică : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Hindernis" : „obstacle" : (3x)
piêdecă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 7, 7; 31, 7;
piêdeci *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 14, 11;

pieíre : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Totschlag" : „meurtre" : (4x)
pieire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 1, 12; [2] 9, 11; 41, 13;
pieirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 18, 13; [2] 31, 6;

piept : (1560-1561 CORESI, TE.2) : s. n. : „Brust" : „poitrine" : (1x)
piepturile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [2] 26, 20;

piérde : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „verlieren" : „perdre" : (33x)
ai fi pierdut *verb cond.-opt. perfect 2 sg.* [2] 8, 15;
ai pierdut *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [1] 18, 5; [2] 27, 18;
a piêrde *verb infinitiv prezent* [1] 12, 6;
aţi pierdut *verb indicativ perfect compus 2 pl.* [2] 2, 15;
au pierdut *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [2] 28, 14;
au pierdut *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 8, 3; 10, 17; 10, 18; 27, 18; 29, 17; 29, 20; 31, 29; 41, 4;
piêrde *verb imp. 2 sg.* [2] 29, 13;
piêrde *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 6, 5; 10, 3;
pierdea *verb indicativ imperfect 3 sg.* [1] 18, 25;
pierdu *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 46, 8;
pierdut-au *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 27, 16;
să piarză *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 12, 8;
să piarză *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 11, 20; [2] 49, 8; [3] 1, 60;
să pierzi *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 9, 6;
să vor piêrde *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 40, 16;
-şi piêrde *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 20, 22;
-şi va piêrde *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 3, 12;
te vei piêrde *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [2] 5, 9;
va piêrde *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 20, 22; 22, 30;
vei piêrde *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [2] 6, 4;

pierdút : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „verloren" : „perdu" : (1x)
celui pierdut *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. gen./dat. art.* [1] 18, 15;

pierí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „zugrunde gehen, umkommen" : „périr, mourir" : (11x)
au pierit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [2] 44, 9;
au pierit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 10, 3; [2] 17, 22;
pieriia *verb indicativ imperfect 3 sg.* [1] 17, 9;
pierind *verb gerunziu* [1] 10, 6; 14, 6;
să piară *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 18, 19;
să piară *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [3] 1, 44;
va pieri *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 4, 19; [2] 41, 9;
vei pieri *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [2] 8, 19;

pieríre : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Tod" : „mort" : (2x)
pierire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 51, 2; 51, 16;

pierít : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „verstorben" : „mort" : (1x)
celor pierite *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. gen./dat. art.* [1] 12, 12;

pierzáre : (1581 CORESI, EV. 363) : s. f. : „Totschlag" : „meurtre" : (11x)
ale pierzării *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 5, 7;
pierzare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 1, 14; 18, 7; [2] 29, 13; 36, 8; 39, 37; 48, 6;
pierzarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 1, 13; [2] 20, 25;
pierzării *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 16, 10; [4] 1, 49;

pietríş : (1528 DERS) : s. n. : „Kies" : „gravier" : (1x)
pietrişuri *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [2] 32, 21;

píldă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Gleichnis, Beispiel" : „sentence, modèle" : (14x)
pilda *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 1, 22; 3, 28; 20, 20;
pildă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 5, 3;
pilde *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 13, 30; 18, 29; 38, 44; 47, 18; Prolog 1, 5;
pildele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 6, 37; 8, 9; 47, 16;
pildelor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [2] 39, 2; 39, 3;

pilduí : (c. 1564 CORESI, CAZ. 166) : v. IV : „lehren" : „apprendre" : (1x)
să pilduieşti *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 9, 10;

pipăíre : (c. 1683-1686 MS. 45, 100/[1]) : s. f. : „Berühren" : „effleurement" : (1x)
pipăire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 15, 15;

pizmáş : (1581 CORESI, EV. 349.) : adj./s. m. : „neidisch" : „envieux" : (2x)
cel pizmaş *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 37, 13;
pizmaşi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 11, 3;

pízmă : (c. 1573-1578 PS. SCH. 367) : s. f. : „Hass, Missgunst" : „haine, rancune" : (3x)
pizma *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 40, 6;
pizmă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 19, 14; [2] 28, 5;

pizmuí : (1577 CORESI PS.) : v. IV : „missgönen" : „envier" : (2x)
să pizmuieşti *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 28, 7;
să pizmeşti *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 10, 6;

píine : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „1. Brot, 2. Feldfrucht" : „1. pain, 2. céréales" : (15x)
pîine *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 16, 20; [2] 10, 30; 14, 10; 33, 29; 45, 28; [4] 1, 40;
pîinea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 15, 3; 20, 16; 23, 22; 29, 24; 31, 28; 34, 23;
pîini *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 41, 24;
pîinii *subst. comun fem. sg. gen./dat. neart.* [2] 31, 27;
pîinile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 12, 5;

pínă : (înc. sec. XVI PS. H.) : prep. : „bis, auch, noch" : „jusque, encore" : (62x)
pînă *prep.* [1] 2, 8; 4, 19; 8, 1; 10, 14; 16, 6; 18, 24; 19, 1; [2] 1, 20; 1, 21; 4, 19; 4, 31; 6, 19; 9, 15; 10, 17; 13, 9; 13, 26; 16, 29; 18, 22; 18, 26; 20, 6; 21, 6; 23, 20; 23, 21; 23, 22; 24, 10; 24, 34; 27, 8; 29, 5; 30, 11; 33, 25; 34, 12; 35, 16; 35, 17; 35, 18; 35, 19; 35, 20; 35, 21; 35, 22; 37, 2; 37, 33; 39, 11; 40, 2; 40, 4; 40, 5; 40, 10; 42, 30; 44, 12; 44, 24; 44, 24; 45, 11; 45, 16; 46, 12; 46, 22; 47, 7; 47, 11; 47, 29; 48, 16; 48, 28; 50, 21; 51, 8; 51, 18; 51, 19;

pîndí : (1651 PS. B. 231) : v. IV : „lauern" : „espionner, épier" : (4x)
pîndêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 14, 23; 27, 10; 28, 29;
pîndiia *verb indicativ imperfect 3 pl.* [1] 10, 12;

pîngări : (1632 EUSTR. PRAV. 178) : v. IV : „besudeln, beflecken" : „tacher, profaner" : (4x)
ai pîngărit *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [2] 47, 21;
pîngărêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 21, 30;
pîngări-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 40, 33;
să se pîngărească *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 42, 14;

pîngăriciúne : (1668-1670 HERODOT) : s. f. : „Schändung" : „profanation" : (1x)
pîngăriciune *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 14, 26;

pîngărít : (1654 NEAGOE 178) : adj. : „befleckt, unrein" : „impur, souillé" : (1x)
pîngărit *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 25;

píntece : (1448 DERS) : s. n. : „Bauch, Leib" : „ventre" : (9x)
a pîntecelui *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [2] 23, 5;
pîntece *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 37, 5;
pîntecele *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 7, 2; [2] 19, 11; 36, 18; 40, 2; 40, 34; 51, 29;
pîntecelui *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [2] 51, 7;

píră : (c. 1573-1578 PS. SCH. 21) : s. f. : „Beschwerde" : „plainte, dénonciation" : (4x)
pîra *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 26, 6;
pîră *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 19, 14; 28, 9; 51, 7;

pîrătór → pîrîtor

pîrî : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „verpetzen" : „dénoncer" : (1x)
va pîrî *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 12, 12;

pîrîtór : (1680 DOS. PS. SLAV. R. 294) : adj. : „verleumderisch" : „médisant" : (1x)
pîrătoarii *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. gen./dat. art.* [2] 51, 3;

plátă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Zahlung, Bezahlung, Lohn, Belohnung" : „paiement, salaire, récompense" : (9x)
plata *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 2, 22; 5, 16; 10, 17; [2] 2, 8; 11, 22; 51, 30; 51, 38;
plată *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 36, 15;
platei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 11, 17;

plátoşă : (1563 CORESI, PRAXIU 432) : s. f. : „Schild" : „bouclier" : (1x)
o platoşă *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 43, 25;

plăceá : (1551-1553 ES) : v. II : „gefallen" : „plaire" : (7x)
au plăcut *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [2] Prolog 1, 5;
au plăcut *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 44, 15;
place *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 20, 28;
plăcea-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 20, 27;
plăcu *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 45, 25;
să placă *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 14, 19;
va plăcea *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 15, 17;

plăcút : (1654 NEAGOE 258) : adj./s. : „gefällig, angenehm" : „complaisant, agréable" : (10x)
cêle plăcute *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 9, 19;
plăcut *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 9, 9; 9, 10; [2] 48, 18; 48, 25;
plăcut *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 4, 14; [2] 40, 27;
plăcuta *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* [1] 16, 20;
plăcute *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [2]

15, 15; 41, 20;

plătí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „bezahlen, vergelten" : „payer, récompenser" : (2x)
plătind *verb gerunziu* [2] 20, 11;
vei să plăteşti *verb viitor 1 indicativ perifrastic 2 sg.* [2] 8, 16;

pleávă : (c. 1665-1672 MS. 4389, 54/2) : s. f. : „(Über)Rest" : „balle, reste, lie" : (1x)
plêvele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 27, 4;

plecá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „1. neigen, beugen, 2. weggehen" : „1. pencher, incliner, 2. partir" : (11x)
ai plecat *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [1] 16, 8; [2] 47, 20;
au plecat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [2] 8, 3;
pleacă *verb imp. 2 sg.* [2] 4, 8;
plecat *verb participiu sg. masc.* [2] 19, 22;
plecat-am *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [2] 51, 22;
plecîndu-şi *verb gerunziu* [2] 19, 23;
să pleacă *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 14, 24; 21, 25;
să va pleca *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 9, 11;
vei pleca *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [2] 6, 35;

plecáre : (c. 1573-1578 PS. SCH. 74) : s. f. : „Neigen, Beugen" : „penchant" : (1x)
plecarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 11, 23; [2] 13, 22;

plesní : (1642 CAZ. GOV. 288) : v. IV : „zerbersten" : „écraser" : (1x)
plesni *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [4] 1, 31;

plin : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „1. voll, gefüllt, 2. reich an" : „1. plein, rempli, 2. riche en" : (14x)
cel plin *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. art.* [2] 18, 17;
plin *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 17, 6;
plin *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 1, 4;
plină *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 3, 4; 17, 8; [2] 1, 29; 50, 6;
pline *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 5, 22; 11, 19; [2] 19, 22; Prolog 1, 3;
plini *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 17, 9; [3] 1, 27;
plinu *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 42, 22;

pliní : (1642 CAZ. GOV. 376) : v. IV : „1. erfüllen, 2. vervollständingen" : „1. accomplir, remplir, 2. compléter" : (3x)
au plinit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 4, 13;
plinêşte *verb imp. 2 sg.* [2] 36, 13;
să plinească *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 19, 4;

pliníre : (c. 1665-1672 MS. 4389, 472/2) : s. f. : „Erfüllung" : „achèvement" : (1x)
plinire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 6, 15;

plínge : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „(be)weinen, klagen" : „déplorer, plaindre, regretter" : (11x)
plînge *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 22, 9; 22, 9; 22, 10;
plîngea *verb indicativ imperfect 3 pl.* [2] 48, 27; [3] 1, 32;
plîngînd *verb gerunziu* [1] 7, 4; 18, 10; 19, 3; [3] 1, 34;
plîngu *verb indicativ prezent 3 pl.* [2] 7, 36;
să plîngă *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [4] 1, 47;

plíngere : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Beweinen, Klage" : „action de pleurer, de déplorer, plainte" : (2x)
plîngere *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 38, 16;
plîngerea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 38, 18;

plîns : (c. 1650 ANON. CAR.2) : s. n. : „Weinen" : „pleurs" : (1x)
plînsurile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 19, 3;

ploáie : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Regen" : „pluie" : (8x)
ploaia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 43, 22;
ploaie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 40, 15; 49, 10;
ploi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 16, 16; 16, 16; 16, 22;
ploiei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 35, 23;
ploii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 1, 2;

plouá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „regnen" : „pleuvoir" : (5x)
au ploat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 1, 16; 18, 29; 50, 29;
ploa-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 10, 13;
va ploa *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 39, 8;

plug : (1560-1561 CORESI, TE.2) : s. n. : „Pflug" : „charrue" : (1x)
plugul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 38, 27;

plugár : (1563 CORESI, PRAXIU 292) : s. m. : „Pflüger, Landmann" : „laboureur, campagnard" : (1x)
plugariu *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 17, 17;

plumb : (c. 1573-1578 PS. SCH. 484) : s. n. : „Blei" : „plomb" : (2x)
plumbul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 22, 15; 47, 19;

plútă : (1548 DRHA VI, 57 / în top. *Plutești*) : s. f. : „Floß" : „radeau" : (2x)
plută *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 14, 5; 14, 6;

plutít : (1682 DOS. VS., nov. 130r) : adj./s. : „schwebend" : „flotteur" : (1x)
cêle plutite *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 19, 18;

poártă : (1470 DERS) : s. f. : „Tor, Pforte" : „porte" : (5x)
porţi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 49, 15;
porţile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 6, 14; 16, 13; [3] 1, 17; [4] 1, 22;

pocăí : (1559-1560 BRATU) : v. IV : „Buße tun" : „faire pénitence" : (1x)
să pocăiesc *verb indicativ prezent 3 pl.* [2] 17, 18;

pocăínţă : (c. 1550 HC2, II 328) : s. f. : „Buße" : „repentir, pénitence" : (4x)
pocăinţă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 11, 24; 12, 10; 12, 19;
pocăinţii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 44, 15;

podoábă : (c. 1563-1583 COD. VOR.2) : s. f. : „Zierde, Schmuck" : „ornement, bijou" : (16x)
podoaba *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 18, 24; [2] 6, 31; 19, 26; 21, 23; 22, 18; 26, 18; 32, 3; 45, 9; 50, 21;
podoabă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 6, 32; 6, 33; 32, 6; 43, 11; 45, 9; 45, 12; 50, 12;

póftă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Begierde, Lust" : „désir, envie" : (27x)
pofta *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 16, 2; [2] 6, 40; 36, 22;
póftă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 3, 14; 16, 3;
pofte *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 1, 14;
poftei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 4, 12; [2] 18, 31;
poftele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 18, 30; 45, 15;
pohta *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 6, 20; 14, 2; 16, 21; [2] 3, 28; 20, 3; 23, 4; [3] 1, 9; 1, 11; 1, 13; 1, 19; 1, 56;
pohtă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 6, 17; 19, 12; [2] 23, 5;
pohtei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 14, 14; 45, 32;
pohtele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 5, 2;

poftí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „begehren, verlangen, wünschen" : „demander, désirer" : (18x)
a să pofti *verb infinitiv prezent* [1] 15, 19;
nu pohti *verb imp. 2 sg.* [2] 16, 1;
poftesc *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 4, 2;
poftescu *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 6, 13; 15, 6;
poftêşte *verb imp. 2 sg.* [2] 6, 37;
poftêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 15, 5;
poftind *verb gerunziu* [1] 16, 3; [2] 1, 23;
poftite *verb participiu pl. neutru* [2] 42, 30;
poftiţi *verb imp. 2 pl.* [1] 6, 11; 6, 11;
poftiţi *verb indicativ prezent 2 pl.* [2] 24, 21;
pohtêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 8, 9;
pohti *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 1, 15;
să pufteşti *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 25, 23;
va pofti *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 40, 24;
voiu pohti *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [2] 25, 18;

poftít : (1577 CORESI, PS.) : adj. : „begehrt" : „désiré, recherché" : (1x)
poftită *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 8, 5;

poftoríre : (1688 BIBLIA) : s. f. : „Weitergabe" : „transmission" : (1x)
poftorirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 42, 1;

pogorî́ → coborî

pogorî́re → coborîre

pogorî́t → coborît

póhtă → poftă

pohtí → pofti

pohtít → poftit

polimár → pălimar

pom : (1528 DERS) : s. m. : „Baum" : „arbre (fruitier)" : (2x)
pomi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 10, 7;
pomilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 7, 20;

pomení : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „gedenken, erinnern" : „se souvenir de, mentionner" : (6x)
mă voiu pomeni *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 16, 18;
pomenêşte *verb imp. 2 sg.* [2] 36, 7;
pomenind *verb gerunziu* [1] 18, 22;
să se pomenească *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 8, 24;
va pomeni *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 2, 4; [2] 23, 25;

pomeníre : (1551-1553 ES) : s. f. : „Erinnerung, An-, Gedenken" : „souvenir, mémoire, commémoration" : (27x)
pomenire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 8, 14; 10, 8; [2] 11, 25; 27, 31; 38, 11; 44, 9; 45, 1; 45, 13; 45, 21; 50, 19;
pomenirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 4, 1; 4, 19; 5, 15; 16, 6; 16, 11; [2] 10, 18; 23, 33; 24, 22; 35, 6; 38, 25; 39, 12; 41, 1; 45, 11; 46, 14; 49, 1; 49, 15;
pomenirilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [1] 11, 13;

ponós : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Schande, Verruf" : „honte, mauvais renom" : (4x)
ponos *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 47, 4;
ponosul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 29, 31; 41, 25; 41, 29;

ponosluí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „schmähen" : „outrager" : (1x)
va ponoslui *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 20, 14;

poposí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „rasten" : „faire halte, camper" : (2x)
poposêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 43, 21;
vor poposi *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 27, 9;

porní : (1559-1560 BRATU) : v. IV : „auf-, ausbrechen" : „élancer, (se) mettre en route" : (1x)
să porni *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 13, 11;

porníre : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Aufbruch" : „remuement" : (3x)
pornirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 2, 2; 7, 24;
pornirii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 5, 12;

pornít : (c. 1665-1672 MS. 4389, 605/2) : adj. : „durchdringend" : „mobile" : (1x)
pornit *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 22;

pornitór : (c. 1650 ANON. CAR.2) : adj. : „stürmisch" : „torrentueux" : (1x)
mai pornitoare *adj. calificativ gradul comparativ fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 24;

porúncă : (c. 1564 CORESI, MOLIT. 191) : s. f. : „Befehl, Gebot" : „ordre, commandement" : (30x)
porunca *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 39, 20; 39, 23; 39, 38; 43, 15;
poruncă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 18, 16; [2] 29, 12; 31, 11; 35, 4; 40, 16;
poruncele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 6, 39; 37, 15;
porunci *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 14, 16; 19, 6; [2] 1, 5; 28, 6; 28, 7; 32, 24; 35, 1; 45, 6;
poruncile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 9, 9; [2] 1, 23; 10, 23; 15, 15; 23, 34; 29, 1; 29, 14;
poruncii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 11, 8; 16, 6;
poruncilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [2] 32, 23; 45, 22;

poruncí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „befehlen, gebieten" : „ordonner, commander" : (12x)

au poruncit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 15, 20; 17, 11; 24, 8; 24, 25; 48, 25; [3] 1, 18;
porunci *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 45, 4; [3] 1, 56; [4] 1, 17;
porunciră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [3] 1, 30;
s-au poruncit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 3, 21; 7, 32;

posluşí : (1668-1670 HERODOT) : v. IV : „(be)dienen" : „servir" : (2x)
posluşăsc *verb indicativ prezent 3 pl.* [2] 4, 15;
va posluşi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 39, 4;

poslúşnic : (1581 CORESI, EV. 335) : s. m. : „Diener" : „serviteur" : (3x)
posluşnici *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 6, 4;
posluşnicii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [2] 7, 31;
posluşnicilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [2] 50, 16;

posomorît : (1649 MARD.) : adj. : „vergrämt" : „triste, sombre" : (2x)
posomorît *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 25, 25;
posomorîte *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. nom./ac. art.* [1] 17, 4;

postí : (1551-1553 ES) : v. IV : „fasten" : „jeûner" : (1x)
postind *verb gerunziu* [2] 34, 28;

poticneálă : (1563 CORESI, PRAXIU 307) : s. f. : „Fehler, Schuld" : „faute, tort" : (2x)
poticneala *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 17, 19;
poticneală *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 27, 24;

poticní : (c. 1573-1578 PS. SCH. 301) : v. IV : „stolpern" : „faire un faux pas, buter" : (1x)
să va poticni *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 30, 12;

potîrníche : (1445 DRHA I, 356 / în antr. Iuga *Păturnicherul*) : s. f. : „Rebhuhn" : „perdrix" : (2x)
potîrnichea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 11, 30;

potolí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „1. beschwichtigen, 2. nachlassen" : „1. calmer, 2. relâcher" : (2x)
să va potoli *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 23, 20;
va potoli *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 18, 16;

potóp : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Sintflut" : „déluge" : (5x)
potop *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 44, 17;
potopul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 40, 12; 44, 18;
un potop *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 21, 14; 39, 27;

potrívă : (c. 1560-1562 CORESI, PRAV.) : s. f. : „Ähnlichkeit" : „ressemblance" : (2x)
potriva *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 13, 18;
potrivă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 9, 12;

potriví : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „gleichstellen" : „comparer" : (1x)
am potrivit *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [1] 7, 10;

potrivíre : (c. 1563-1583 COD. VOR.[2]) : s. f. : „Gleichstellung" : „concordance" : (2x)
potrivire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 32, 18;
potrivirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 32, 6;

povăţuí : (1644 CAZ. DEALU, *ap.* GCR I, 111) : v. IV : „anleiten, unterweisen" : „conseiller, conduire" : (5x)
au povăţuit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 10, 10;
povăţui *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 10, 17;
povăţuiêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 7, 13; [2] 10, 24;
va povăţui *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 9, 11;

povăţuíre : (1649 MARD.) : s. f. : „Anleitung, Anweisung" : „conseil" : (1x)
povăţuirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 10, 1;

povăţuitór : (1642 ÎNV.[2]) : adj./s. m. : „(An)Leiter, Unterweiser, Ratgeber" : „guide, chef, conseiller" : (12x)
povăţuitori *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [2] 44, 5;
povăţuitorii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [2] 46, 21;
povăţuitorii *subst. comun masc. pl. voc. art.* [2] 33, 22;
povăţuitoriu *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 49, 17;
povăţuitoriu *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 16; 18, 3; [2] 17, 13; 32, 1; 41, 21;
povăţuitoriul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 10, 2;
povăţuitoriului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [2] 39, 4;
povăţuitorul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 9, 22;

povéste : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Erzählung, Geschichte, Gerede" : „conte, récit, histoire, bavardage" : (9x)
povêste *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 22, 6;
povêstea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 6, 37; 8, 9; 8, 11; 9, 20; 27, 11; 27, 13; 38, 28;
poveştile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 39, 2;

povestí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „erzählen" : „raconter" : (19x)
a povesti *verb infinitiv prezent* [2] 18, 4; 42, 23; 44, 9;
ar povesti *verb cond.-opt. prezent 3 sg.* [2] 22, 8;
mă voiu povesti *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [2] 39, 15;
nu povesti *verb imp. 2 sg.* [2] 19, 7;
povestêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 22, 8; 25, 12;
povestesc *verb indicativ prezent 3 pl.* [2] 43, 29;
povestind *verb gerunziu* [2] 44, 6;
povestite *verb participiu pl. fem.* [1] 17, 1;
povesti-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 31, 12; 34, 9;
povesti-vor *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 39, 13;
să să povestească *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 36, 7;
va povesti *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 43, 37;
voiu povesti *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [2] 42, 21;
vor povesti *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 1, 21; 44, 14;

práştie : (1649 MARD.) : s. f. : „Schleuder" : „fronde" : (1x)
praştiei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 47, 4;

práznic : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „1. Fest, 2. Ritus" : „1. festin, 2. rite" : (3x)
praznece *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [2] 33, 8;
praznice *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 14, 15; 19, 15;

prădá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „plündern" : „piller" : (2x)
prădară *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 10, 20;
s-au prădat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [2] 48, 16;

prăpădí : (1577 CORESI, PS.) : v. IV : „verschwenden" : „dissiper" : (1x)

prăpădi *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 10, 17;

prăpădíre : (c. 1665-1672 MS. 4389, 499/2) : s. f. : „Ende" : „fin" : (1x)
prăpădirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 18, 11;

prea : (c. 1573-1578 PS. SCH. 17) : adv. : „zu, sehr, überaus" : „très, beaucoup, extrêmement" : (2x)
prea *adv. cantitativ super.* [1] 18, 4; [2] 32, 10;

preaadevărát → adevărát

preacurvár : (1618 GCR I, 46/39) : adj./s. m. : „außeherlich" : „adulterin" : (2x)
preacurvarilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 3, 16;
preacurvariu *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 25, 4;

preacurví : (1581 CORESI, EV. 310) : v. IV : „huren" : „forniquer" : (1x)
s-au preacurvit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 23, 30;

preacurvíe : (c. 1563-1583 COD. VOR.2) : s. f. : „Ehebrecher" : „adultère" : (1x)
preacurvie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 14, 26;

preacuviós : (c. 1665-1672 MS. 4389, 97/2) : s. m. : „anständig" : „décent" : (1x)
preacuvioşii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 3, 9; 4, 15; 18, 9;
preacuvioşilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 10, 17;

preaîmputá : (c. 1683-1686 MS. 45, 799/2) : v. I : „vorwerfen" : „imputer, reprocher" : (1x)
va preaîmputa *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 13, 9;

preaînált : (1581 CORESI, EV. 304) : adj./s. m. : „1. höchste, 2. der Höchste" : „1. le plus haut, 2. le Très-Haut" : (17x)
cel preanalt *adj. calificativ gradul superlativ masc. sg. nom./ac. art.* [2] 47, 5;
Cel Preaînalt *subst. propriu masc. sg. nom./ac. art.* [2] 7, 16; 17, 21;
Cel Preanalt *subst. propriu masc. sg. nom./ac. art.* [2] 34, 21; 46, 6; 50, 23;
cele preanalte *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 1, 5;
Celui Preaînalt *subst. propriu masc. sg. gen./dat. art.* [2] 9, 20;
celui preanalt *adj. calificativ gradul superlativ masc. sg. gen./dat. art.* [2] 41, 11; 50, 20; 50, 21;
Celui Preanalt *subst. propriu masc. sg. gen./dat. art.* [2] 43, 14; 48, 5; 49, 6; 50, 7; 50, 16; 50, 19;

preaînălţát : (1620 MOXA) : s. m. : „der Höchste" : „le Très-Haut" : (2x)
Cel Preaînălţat *subst. propriu masc. sg. nom./ac. art.* [1] 6, 3;
Celui Preaînălţat *subst. propriu masc. sg. gen./dat. art.* [2] 4, 11;

preaînţelépt → înţelept

preájmă : (1668-1670 HERODOT) : s. f. : „Nähe" : „entourage" : (13x)
preajma *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 22, 19; 22, 19; 24, 2; 26, 14; 27, 23; 28, 29; 34, 3; 38, 35; 47, 10;
preajmă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 16, 10; 18, 10; [2] 37, 4; 37, 9;

preaminţí : (c. 1683-1686 MS. 45, 771/1) : v. IV : „lügen, verleugnen, verhehlen" : „mentir, renier, omettre" : (1x)
preaminţind *verb gerunziu* [1] 1, 11;

preanált → preaînalt

preanevoí : (c. 1683-1686 MS. 45, 827/2) : v. IV : „bemühen, bestreben" : „astreindre" : (1x)
s-au preanevoit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 51, 25;

prearăzbóinic : (c. 1683-1686 MS. 45, 783/1) : adj. : „kämpfende" : „secourable" : (1x)
cea prearăzboinică *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* [1] 10, 20;

preasăruta : (c. 1683-1686 MS. 45, 810/2) : v. I : „küssen" : „baiser" : (1x)
va preasăruta *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 29, 5;

preaslăvít : (c. 1573-1578 PS. SCH. 286) : adj./s. : „verherrlicht, gepriesen" : „glorieux" : (2x)
cêle preaslăvitele *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. nom./ac. art.* [2] 43, 30;
cei preaslăviţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [2] 48, 6;

precúm : (1592 DIR) : conj. : „wie" : „comme" : (10x)
precum *conjunctie subord.* [1] 3, 10; 14, 19; 19, 16; 19, 17; [2] 7, 29; 23, 9; 26, 13; 33, 33; 42, 30; 43, 37;

premení → primeni

premeníre → primenire

prenprejúr → primprejur

préntru → pentru

préot : (1502 BGL / în top. *Preuteşti*) : s. m. : „Priester" : „prêtre" : (10x)
preotu *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 7, 32;
preotul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 50, 1;
preoţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [4] 1, 25; 1, 34;
preoţii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [2] 7, 30; [4] 1, 9; 1, 12; 1, 14; 1, 19;
preoţilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [2] 50, 13;

preoţí : (c. 1560-1562 CORESI, PRAV.) : v. IV : „Priester sein" : „être prêtre" : (1x)
să preoţească *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [2] 45, 20;

preoţíe : (c. 1560-1562 CORESI, PRAV.) : s. f. : „Stand des Priesters, Priestertum" : „sacerdoce" : (2x)
preoţiei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 45, 33;
preoţiia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 45, 8;

prépeliţă : (1581-1582 PO) : s. f. : „Wachtel" : „caille" : (2x)
prepeliţe *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 16, 2; 19, 12;

prepúne : (c. 1573-1578 PS. SCH. 492) : v. III : „verdächtigen, vermuten" : „soupçonner, présumer" : (1x)
am prepus *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [2] Prolog 2, 30;

presără : (1559-1560 BRATU) : v. I : „streuen" : „parsemer" : (1x)
presară *verb indicativ prezent 3 pl.* [2] 43, 21;

préste → peste

presús : (c. 1665-1672 MS. 4389, 764/2) : adv. : „mehr als" : „par-dessus, au-dessus" : (1x)
mai presus *adv. de mod comp.* [1] 6, 5;

pretutíndeni : (c. 1573-1578 PS. SCH. 150) : adv. : „überall" : „partout" : (2x)
pretutinderea *adv. de loc* [2] 50, 24;
pretutindinea *adv. de loc* [1] 2, 9;

preţ : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Preis" : „prix" : (3x)
preţ *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 2, 7; [2] 50, 10;
preţu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 45, 13;

preumblá : (1688 BIBLIA) : v. I : „gehen" : „marcher" : (1x)
să preumblă *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 5, 12;

pribeág : (1416 DLRV) : adj./s. m. : „1. flüchtig, unstet, 2. Fechtbruder" : „1. d'humeur vagabonde, 2. vagabond" : (2x)
pribeagul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 10, 10;
pribêgi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 17, 2;

pricăjít : (1668-1670 HERODOT) : adj. : „unzüchtig" : „dépravé" : (1x)
pricăjit *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 4, 32;

príce : (c. 1573-1578 PS. SCH. 208) : s. f. : „Missverständnis, Zank" : „malentendu, querelle" : (3x)
price *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 40, 11;
pricea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 28, 12; 40, 6;

pricépere : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Verständnis, Sachkunde" : „compréhension, connaissance des choses" : (1x)
pricêpere *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 47, 15;

pricí : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 92) : v. IV : „streiten, hadern" : „quereller, disputer" : (3x)
nu te prici *verb imp. 2 sg.* [2] 4, 28; 8, 2; 11, 9;

prícină : (1668-1670 HERODOT) : s. f. : „Ursache" : „raison, motif" : (2x)
pricína *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 1, 13;
pricină *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 14, 27;

pricopseálă : (c. 1665-1672 MS. 4389, 669/2) : s. f. : „Nutzen" : „profit, gain" : (1x)
procopsală *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 51, 23;

priéten : (1592 DIR) : s. m. : „Freund" : „ami" : (52)
prieten *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 19, 14;
priêten *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 6, 1; 6, 8; 6, 9; 6, 10; 6, 11; 7, 13; 13, 23; 13, 23; 19, 7; 19, 12; 19, 13; 20, 16; 27, 16; 37, 1; 37, 1; 37, 5;
priêteni *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 7, 27;
priêtenii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [2] 6, 6; 6, 14; 28, 9; [4] 1, 2;
priêtenilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [2] 30, 6; 42, 5;
priêtenul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 6, 15; 6, 16; 6, 17; 7, 19; 9, 12; 9, 13; 22, 21; 22, 24; 27, 17; 33, 6; 37, 1; 37, 2; 37, 6;
priêtenului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [2] 14, 13; 20, 23; 22, 22; 22, 23; 33, 23; 37, 4;
priêtin *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 1, 16; [2] 22, 28; 29, 13; 41, 23; 41, 29;
priêtinilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [2] 30, 3;
priêtinul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 12, 8; 12, 9; 40, 25;

prieteníe : (1581-1582 PO) : s. f. : „Freundschaft" : „amitié" : (1x)
prieteniia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 22, 21;

prieteşúg : (1581 PRL) : s. n. : „Freundschaft" : „amitié" : (5x)
prieteşug *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 15;
prieteşugul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 8, 18; [2] 6, 18; 27, 18;
priiteşugul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 25, 2;

priétin → prieten

prihánă : (1620 MOXA) : s. f. : „Fehler" : „péché" : (4x)
prihanã *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 10, 5; 10, 15; [2] 31, 8; 40, 21;

priléj : (1551-1553 ES) : s. n. : „Anlass" : „occasion" : (1x)
prilejuri *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [2] 29, 22;

primédjdie : (c. 1640 URECHE 169) : s. f. : „Gefahr" : „danger, péril" : (8x)
primejdie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 14, 21; [2] 34, 12;
primejdiei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 18, 21; [2] 22, 26;
primejdii *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 40, 11;
primejdiia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 3, 25; 43, 29;
primejdiilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [1] 18, 9;

primení : (1563 CORESI, PRAXIU 9) : v. IV : „erneuern" : „renouveler, régénérer" : (14x)
au premenit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 33, 11; 39, 28;
premenêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 25, 19; 40, 6;
primenêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 13, 29;
primenindu *verb gerunziu* [2] 11, 31;
primenindu-se *verb gerunziu* [2] 46, 15;
să premeniia *verb indicativ imperfect 3 pl.* [1] 19, 18;
să premeniia *verb indicativ imperfect 3 sg.* [1] 16, 21;
să primeneascã *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 4, 11;
să primenêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 18, 26; 27, 11;
să va premeni *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 12, 10;
va premeni *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 12, 24;

primeníre : (1581 CORESI, EV. 266) : s. f. : „Wechsel" : „changement" : (4x)
premenire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 14, 26;
premenirile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 7, 19;
primenire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 43, 9;
primenirii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 37, 21;

primí : (1551-1553 ES) : v. IV : „bekommen" : „recevoir" : (25x)
a priimi *verb infinitiv perfect* [2] 41, 2;
am priimit *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [2] 51, 22;
au priimit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 3, 6;
priimeascã *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 51, 34;
priimesc *verb indicativ prezent 3 pl.* [2] 18, 14;
priimescu *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 14, 29;

priimêşte *verb imp. 2 sg.* [2] 2, 4; 6, 25; 27, 17; 36, 5;
priimiia *verb indicativ imperfect 3 pl.* [1] 19, 13; 19, 14; 19, 15;
priimiia *verb indicativ imperfect 3 sg.* [2] 50, 13;
priimi-se-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 35, 16;
priimi-vei *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [2] 6, 35;
să priimească *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 12, 7; [2] 8, 22;
să priimi *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 18, 7;
va priimi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 7, 10; 15, 2; 35, 11; 36, 21;
va să priimească *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 17, 21;
vor fi priimite *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 9, 12;

primít : (1581 CORESI, EV. 457) : adj. : „bekommt" : „accepté" : (3x)
cei priimiţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. art.* [2] 2, 5;
priimit *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 3, 17;
priimită *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 35, 6;

primprejúr : (1620 MOXA) : adv. : „herum" : „autour, autour de" : (1x)
prenprejur *adv. de loc* [2] 47, 14;

prin[1] : (înc. sec. XVI PS. H.) : prep. : „1. in, 2. durch" : „1. en, 2. à travers" : (32x)
pren *prep.* [1] 7, 23; 7, 24; 10, 4; 10, 18; 11, 5; 11, 14; 11, 17; 12, 6; 12, 19; 12, 20; 14, 1; 14, 7; 14, 17; 16, 1; 17, 3; 18, 4; 19, 8; 19, 17; [2] 7, 29; 8, 20; 14, 24; 21, 18; 25, 27; 37, 34; 43, 31; Prolog 2, 1; Prolog 2, 1; Prolog 2, 14; Prolog 2, 14; [4] 1, 16; 1, 25;
prin *prep.* [1] 11, 9;

prin[2] : (c. 1683-1686 Ms. 45, 829/[2]) : s. m. : „Eichenbaum" : „chêne" : (1x)
prin *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [3] 1, 58;

prínde : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „ergreifen, erfassen" : „prendre, saisir, attraper" : (11x)
aţi prins *verb indicativ perfect compus 2 pl.* [3] 1, 58;
prinde-se-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 23, 7;
prinse *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [4] 1, 25;
să va prinde *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 23, 6; 23, 28; 27, 27; 31, 7;
să vor prinde *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 27, 30;
te vei prinde *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [2] 9, 4;
va prinde *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 7, 1;
vei prinde *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [2] 11, 11;

prinós : (c. 1573-1578 PS. SCH. 497) : s. n. : „Opfer" : „offrande" : (3x)
prinoasele *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [2] 34, 21; 35, 1;
prinos *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 34, 20;

prinzătór : (1649 MARD.) : s. m. : „Fänger" : „chasseur" : (1x)
prinzători *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [2] Prolog 2, 13;

prípă : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. f. : „Hast" : „hâte" : (4x)
pripa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 1, 19;
pripă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 3, 18; [2] 11, 21; 21, 6;

pripéc : (c. 1573-1578 PS. SCH. 520) : s. n. : „Hitze, Brand" : „ardeur" : (1x)
pripecului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [2] 43, 3;

pripélnic : (1668-1670 HERODOT) : adj. : „rapid" : „rapide" : (1x)
pripêlnic *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 13, 2;

prisoseálă : (1654 NEAGOE 265) : s. f. : „Überschuß" : „surplus, excès" : (1x)
prisosala *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 3, 22;

prisosí : (1627 DRHA XIX, 244) : v. IV : „1. überschüssig sein, 2. im Überfluss vorhanden sein" : „1. être de trop, 2. surabonder" : (5x)
prisosêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 11, 13; 19, 20; 33, 7;
să prisoseşti *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 33, 34;
va prisosi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 43, 35;

pristáv : (1630 IORGA, S. D. I, 274) : s. m. : „Marktschreier" : „crieur public" : (1x)
un pristav *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 20, 14;

privegheá : (c. 1573-1578 PS. SCH. 327) : v. II : „wachen" : „veiller" : (2x)
am privegheat *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [2] 33, 19;
va priveghiia *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 6, 15;

priveghére : (c. 1573-1578 PS. SCH. 429) : s. f. : „1. Schlaflosigkeit, 2. Bewachung" : „1. insomnie, 2. surveillance" : (9x)
preveghêrea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 38, 40;
priveghêre *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 42, 12; Prolog 2, 31;
priveghêrea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 31, 1; 38, 29; 38, 32; 38, 36;
privegherii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 31, 2; 31, 23;

priví : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „ansehen, betrachten" : „regarder, contempler" : (4x)
au privit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 39, 25;
privêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 11, 30; 33, 18;
privind *verb gerunziu* [3] 1, 16;

privíre : (c. 1563-1583 COD. VOR.[2]) : s. f. : „Anblick" : „vue, image" : (1x)
previre *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 43, 2;

prînz : (1551-1553 ES) : s. n. : „Mahl" : „repas" : (3x)
prînz *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [3] 1, 12;
prînzul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [4] 1, 41; 1, 44;

proáspăt : (c. 1640 URECHE[2] 132) : s. m. : „Neue" : „nouveau" : (1x)
cel proaspăt *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 9, 12;

proaşcă : (1620 MOXA) : s. f. : „(Schuss-)Weitte" : „distance" : (1x)
proaşcă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 5, 13;

procopsálă → pricopseală

prónie : (1688 BIBLIA) : s. f. : „Vorsehung" : „providence" : (1x)
pronie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 14, 3;

proróc : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Prophet" : „prophète" :

(14x)
a Prorocilor *subst. propriu masc. pl. gen./dat. art.* [2] Prolog 2, 9;
proroc *subst. comun masc. sg. gen./dat. neart.* [1] 11, 1;
proroc *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 46, 18; 49, 8;
proroci *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 7, 27; [2] 48, 8; 49, 11;
Proroci *subst. propriu masc. pl. nom./ac. neart.* [2] Prolog 2, 1;
prorocii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [2] 36, 15; Prolog 1, 2;
prorocul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 46, 16; 48, 1; 48, 25; [4] 1, 40;

prorocí : (1551-1553 ES) : v. IV : „prophezeien, weissagen" : „prophétiser, prédire" : (4x)
a proroci *verb infinitiv prezent* [2] 47, 1;
au prorocit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 46, 23; 48, 14;
prorocescu *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 14, 28;

prorocíe : (c. 1573-1578 PS. SCH. 523) : s. f. : „Prophezeiung, Weissagung" : „prophétie" : (7x)
prorocie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 46, 23;
prorocii *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 39, 1; 44, 4; 46, 1;
prorociia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 24, 35;
prorociile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 36, 14;
Prorociile *subst. propriu fem. pl. nom./ac. art.* [2] Prolog 2, 24;

prost : (1551-1553 ES) : adj. : „gemein, gewöhnlich" : „banal, commun" : (3x)
mai proastă *adj. calificativ gradul comparativ fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 15, 10;
proastă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 13, 14;
prost *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 10, 4;

prostíme : (1632 EUSTR. PRAV. 640, *ap.* TIKTIN) : s. f. : „Unschuld" : „innocence, candeur, simplicité" : (1x)
prostime *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 1, 1;

prunc : (1523-1528 DERS / în antr. *Pruncea*) : s. m. : „Kind, Säugling" : „enfant, nourrisson" : (6x)
prunci *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 11, 8;
pruncii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 12, 24; 18, 5;
pruncilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 10, 21;
pruncului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 15, 14; [2] 19, 10;

púne : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „1. (sich) setzen, stellen, legen, 2. einsetzen" : „1. (se) mettre, 2. installer qn. dans" : (51x)
au pus *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 18, 9; [2] 32, 1;
au pus *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 10, 21; 13, 15; 14, 21; 19, 4; [2] 10, 15; 17, 4; 17, 13; 23, 29; 23, 30; 33, 9; 44, 21; 44, 22; 47, 4; 47, 10;
îţi vei pune *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [2] 6, 33;
puind *verb gerunziu* [1] 4, 15;
puindu-se *verb gerunziu* [1] 18, 5;
pune *verb imp. 2 sg.* [2] 12, 14; 29, 14; 33, 32; 36, 1; [4] 1, 14; 1, 14;
pune-te *verb imp. 2 sg.* [3] 1, 20;
pune-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 14, 26;
pune-vor *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 43, 12;
pus-au *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 15, 16; 17, 7; 46, 16;
pusără *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [3] 1, 33;
puse *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 18, 21; [2] 17, 8; [4] 1, 17; 1, 43;
puseră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [4] 1, 38;
s-au pus *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [2] 44, 18;
să pui *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 12, 15;
va pune *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 5, 19; [2] 10, 5; 11, 1; 11, 31; 15, 10; 23, 2; 28, 9; 37, 9; 50, 30;
vei pune *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [2] 7, 7;
voiu pune *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [1] 6, 24;
vor pune *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 8, 13;

púnere : (1563 CORESI, PRAXIU 249) : s. f. : „Vorlegen, Darbieten" : „mise" : (3x)
punerea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 7, 19; 7, 29;
puneri *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 30, 17;

purtá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „1. tragen, 2. verwehen, 3. sich breiten" : „1. porter, 2. disperser, 3. se propager" : (8x)
au purtat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 11, 5;
poartă *verb imp. 2 sg.* [2] 33, 36;
poartă *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 14, 1; [2] 40, 5;
purtînd *verb gerunziu* [1] 18, 16;
purtîndu-să *verb gerunziu* [1] 5, 15;
să porţi *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 4, 1;
să purta *verb indicativ imperfect 3 pl.* [1] 18, 10;

púrurea : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „immer, stets" : „toujours, éternellement" : (12x)
pururea *adv. de timp* [1] 11, 7; 11, 22; 14, 31; 17, 11; 19, 17; [2] 6, 39; 17, 12; 23, 9; 27, 11; 38, 38; 45, 16; [4] 1, 16;

pustíe → pustiu

pustietáte : (c. 1650 ANON CAR.[2]) : s. f. : „Öde, Wüste" : „désert" : (1x)
pustietăţi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 5, 7;

pustií : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „verwüsten, verheeren" : „dévaster, ravager" : (5x)
au pustiit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [2] 49, 7;
pustii-vor *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 21, 5;
să va pustii *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 16, 5; 21, 5;
va pustii *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 5, 24;

pustiíre : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Verheerung" : „dévastation" : (1x)
pustiire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 17, 17;

pustíu : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n./f. : „Wüste" : „désert" : (6x)
pustie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 8, 20;
pustii *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 13, 21; 45, 23;
pustiile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 9, 7;
pustiiu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 18, 20;
pustiiul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 11, 2; [2] 43, 26;

puteá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. II : „können, dürfen, vermögen" : „pouvoir" : (33x)
a putea *verb infinitiv prezent* [1] 11, 22;
ar putea *verb cond.-opt. prezent 3 sg.* [1] 11, 20;

au putut *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 13, 1; 13, 9;
au putut *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 19, 19;
neputîndu *verb gerunziu* [1] 14, 17;
poate *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 7, 27; 13, 6; 13, 16; 13, 19; 15, 16; [2] 41, 2;
pot *verb indicativ prezent 3 pl.* [2] 17, 24; Prolog 2, 21;
poţi *verb indicativ prezent 2 sg.* [1] 11, 24; 14, 4;
putea *verb indicativ imperfect 3 pl.* [1] 11, 21;
putea *verb indicativ imperfect 3 sg.* [2] 31, 11;
putînd *verb gerunziu* [2] 30, 13;
putum *verb indicativ perfect simplu 1 pl.* [3] 1, 38;
să poată *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 10, 8; 13, 9; [2] Prolog 2, 6;
să poţi *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [1] 12, 18;
va putea *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 12, 14; [2] 1, 19; 8, 22; 29, 7; 50, 31;
vei putea *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [2] 7, 6; 14, 11; [4] 1, 29;
veţi putea *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [2] 43, 35;
vor putea *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [3] 1, 14;

putére : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Macht, Gewalt, Stärke, Kraft" : „pouvoir, puissance" : (28x)
ale puterii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 46, 7;
o putêre *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 17, 5;
puterii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 5, 23; 7, 25; 11, 21; 12, 16; 12, 17; [2] 24, 2; 29, 16; 45, 15;
putêre *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 13, 4; 19, 19; [2] 15, 18; 33, 23; 44, 3;
putêrea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 1, 3; 12, 18; 14, 31; 16, 19; 16, 23; 19, 19; [2] 6, 28; 7, 31; 8, 16; 14, 13; 17, 26; 29, 23; 38, 5;

putérnic : (1551-1553 ES) : adj./s. : „gewaltig, mächtig" : „puissant" : (12x)
cel puternicu *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 13, 12;
putêrnec *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 46, 19;
putêrnec *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 23;
putêrnecul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 10, 27;
putêrnic *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 16, 13;
putêrnic *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 41, 21; 46, 6;
putêrnica *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* [1] 11, 18;
putêrnici *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [2] 11, 6;
putêrnicilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 5, 24;
putêrnicului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [2] 4, 30;
Putêrnicului *subst. propriu masc. sg. gen./dat. art.* [2] 46, 9;

puternicíe : (1581 CORESI, EV. 282) : s. f. : „Macht" : „pouvoir, puissance, force" : (5x)
puterniciei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 34, 17;
puterniciia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 6, 3; [2] 3, 19; 36, 2; 43, 34;

putínţă : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Kraft" : „pouvoir" : (2x)
putinţă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 13, 19; 16, 15;

pútred : (1505 DERS / în antr. *Putredul*) : adj. : „faul" : „pourri" : (2x)
mai putredu *adj. calificativ gradul comparativ neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 14, 1;
putredul *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. art.* [1] 9, 15;

putrezí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „verwesen, (ver)faulen, (ver)modern" : „pourrir, putréfier" : (1x)
putrezêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 14, 20;

putreziciúne : (1581 CORESI, EV. 99) : s. f. : „Fäule, Fäulnis, Verfall" : „pourriture, charogne, déchéance" : (1x)
putreziciunea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 14, 8;

puţín : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./adv./s. : „wenig" : „peu" : (27x)
cêle puţine *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 19, 1;
cel puţin *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 31, 21;
mai puţin *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 9, 5;
mai puţin *adv. cantitativ comp.* [2] Prolog 1, 6;
puţin *adv.* [1] 4, 13; 12, 8; 14, 20; 15, 8; 15, 8; 16, 3; 16, 6; [2] 6, 21; 20, 11; 40, 7; 51, 22; 51, 35;
puţin *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 7, 11;
puţină *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 2, 1; 13, 6; [2] Prolog 2, 26;
puţine *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 3, 5; [2] 32, 9; 34, 10; 42, 6; 43, 38;
puţini *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 9, 5; [2] 18, 9;

puţinél : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv./s. n. : „wenig" : „peu" : (4x)
puţinel *adv. cantitativ poz.* [1] 12, 2; [2] 19, 1;
puţinêle *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 12, 10; [2] 20, 14;

puţintél : (1646 PRAV. MOLD. 159) : adj. : „wenig" : „peu" : (1x)
puţintel *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 10;

R

rámură : (1646 PRAV. MOLD. 21) : s. f. : „Ast" : „rameau, branche" : (7x)
ramuri *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 13, 13;
ramurile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 4, 5; 17, 19; [2] 23, 32; 24, 19; 24, 19; 24, 19;

ránă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Wunde" : „plaie" : (10x)
rana *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 21, 4; 25, 15; 25, 15; 25, 25; 27, 21; 27, 26;
ranã *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 22, 24;
rane *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 31, 35;
ranele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 27, 26; 30, 7;

rázã : (1563 HC I, 249) : s. f. : „Lichtstrahl" : „rayon lumineux" : (2x)
razã *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 16, 27;
razele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 2, 4;

răbdá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „warten, andauern" : „attendre, durer" : (4x)

rabdă *verb imp. 2 sg.* [2] 2, 2;
răbda *verb indicativ imperfect 3 sg.* [1] 16, 22;
va răbda *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 12, 19; 16, 23;

răbdáre : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Geduld" : „patience" : (3x)
răbdarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 2, 15; 17, 18; 41, 4;

răbdătór : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. : „geduldig, habhaft" : „patient" : (3x)
cel răbdătoriu *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 1, 20;
răbdătoriu *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 15, 1;
răbdătoriu *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 8, 21;

răcní : (1640 CEASLOV 71[r]) : v. IV : „schreien" : „crier" : (1x)
răcnesc *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 17, 19;

rădăciná : (1581 CORESI, EV. 357) : v. I : „einwurzeln" : „s'enraciner" : (2x)
m-am rădăcinat *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [2] 24, 13;
s-au rădăcinat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 3, 27;

rădăcínă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Wurzel" : „racine" : (10x)
rădăcina *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 3, 15; 4, 3; 15, 3; [2] 1, 6; 1, 17;
rădăcină *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 23, 32; 47, 24;
rădăcinele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 10, 16;
rădăcinile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 40, 17;
rădăcinilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [1] 7, 20;

rădicá → ridica

rădicát → ridicat

rămás : (1559-1560 BRATU) : adj./s. : „geblieben" : „resté" : (2x)
cei rămaşi *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [2] 23, 34;

rămăşíţă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Rückstand, Nachlass" : „reste, héritage" : (2x)
rămăşiţa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 13, 13;
rămăşiţă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 47, 24;

rămî́ne, **-eá** : (1551-1553 ES) : v. III/II : „bleiben" : „rester" : (26x)
ar fi rămas *verb cond.-opt. perfect 3 sg.* [1] 11, 26;
au rămas *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 16, 6; [2] 46, 12; 48, 17;
rămase *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 18, 20;
rămîi *verb imp. 2 sg.* [2] 11, 20; 22, 26; 28, 6;
rămîie *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [2] 7, 23;
rămîind *verb gerunziu* [1] 7, 27; 19, 17; [2] 1, 18;
rămîn *verb indicativ prezent 3 pl.* [2] 42, 31;
rămîne *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 11, 16; 27, 4; 37, 2; 40, 19; 41, 15; 41, 16;
va rămînea *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 6, 9; 6, 11; 6, 22; 39, 14; 44, 11; 44, 12;
vor rămînea *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 3, 9;

răní : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „verwunden" : „blesser" : (1x)
s-au rănit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 19, 16;

răníchi → rinichi

răpí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „ausrauben" : „piller" : (1x)
s-au hrăpit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 4, 11;

răpíre : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Plünderei, Raub" : „pillage, butin" : (1x)
hrăpiri *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 16, 15;

răpştí : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : v. IV : „murren" : „murmurer, grogner" : (1x)
va răpşti *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 10, 28;

răpştíre : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. f. : „Murren" : „murmure" : (3x)
răpştirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 1, 11; [2] 46, 10;
răpştirilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [1] 1, 10;

răsád : (c. 1650 ANON. CAR.[2]) : s. n. : „Sprössling" : „rejeton" : (1x)
răsadul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 3, 27;

răsădí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „pflanzen" : „planter" : (3x)
a răsădi *verb infinitiv prezent* [2] 49, 8;
au răsădit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 43, 28;
răsădi *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 10, 16;

răsădít : (c. 1573-1578 PS. SCH. 2) : adj. : „verpflanzt" : „transplanté" : (2x)
răsădit *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 13, 13;
răsădită *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 12, 10;

răsăditúră : (c. 1665-1672 MS. 4389, 531/[1]) : s. f. : „Verpflanzung" : „transplantation" : (1x)
răsăditurile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 4, 3;

răsărí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „sprießen" : „germer" : (6x)
au răsărit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 5, 6;
răsare *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 11, 22; 14, 18; 37, 21;
răsărind *verb gerunziu* [2] 26, 18;
va răsări *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 1, 20;

răsărít : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Sonnenaufgang" : „lever" : (1x)
răsăritul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 16, 28;

răsfăţáre : (c. 1660 ST. LEX. 132, *ap.* TIKTIN) : s. f. : „1. Fröhlichkeit, 2. Zügellosigkeit" : „1. réjouissance, 2. débridement" : (2x)
răsfăţare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 2, 9;
răsfăţarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 27, 13;

răsfăţát : (c. 1683-1686 MS. 45, 805/[1]) : s. m. : „Tor" : „insensé" : (1x)
răsfăţatul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 21, 17;

răsipí → risipi

răsplătí : (c. 1640 URECHE[2] 83) : v. IV : „1. belohnen, 2. vergelten" : „1. récompenser, 2. rémunérer" : (14x)
răsplătêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 3, 30;

răsplătind *verb gerunziu* [2] 30, 6; 35, 2;
răsplătind iaste *verb indicativ prezent perifrastic 3 sg.* [2] 35, 10;
răsplăti-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 29, 9;
va răsplăti *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 12, 7; 17, 17; 17, 17; 29, 9; 35, 10; 35, 20; 35, 21; 36, 20;
vei răsplăti *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [2] 7, 29;

răsplătíre : (c. 1683-1686 MS. 45, 51/[1]) : s. f. : „Vergeltung" : „récompense" : (5x)
răsplătire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 12, 2; 20, 9; 48, 8;
răsplătirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 14, 6; 17, 17;

răspúnde : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „antworten, erwidern" : „répondre" : (8x)
au răspunsu *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] Prolog 1, 3;
răspunde *verb imp. 2 sg.* [2] 4, 8; 5, 14; 11, 8; 33, 4;
răspuns-au *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 13, 25;
răspunzînd *verb gerunziu* [1] 1, 8; 8, 13;

răspúns : (1551-1553 ES) : s. n. : „Antwort" : „réponse" : (7x)
răspuns *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 20, 5; [3] 1, 55;
răspunsu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 6, 10; [2] 8, 12;
răspunsul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 1, 11; [2] 5, 13;
răspunsuri *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [2] Prolog 1, 3;

răsturná : (1551-1553 ES) : v. I : „umwerfen, umstoßen, umstürzen" : „renverser" : (1x)
răsturna-vor *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 13, 27;

răsucitúră : (c. 1683-1686 MS. 45, 795/[2]) : s. f. : „Faden" : „fil" : (1x)
răsucitură *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 6, 32;

răsuflá : (c. 1640 URECHE[2] 188) : v. I : „atmen" : „respirer" : (1x)
răsuflă *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 31, 21;

răsufláre : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 178) : s. f. : „Atem" : „respiration" : (2x)
răsuflare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 11, 19;
răsuflarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 2, 2;

răsuná : (1581 CORESI, EV. 338) : v. I : „widerhallen" : „retentir" : (6x)
a răsuna *verb infinitiv prezent* [2] 47, 11;
au răsunat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [2] 50, 18;
răsuna *verb indicativ imperfect 3 sg.* [1] 17, 4; 18, 10;
să răsune *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 45, 11;
va răsuna *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 40, 15;

răsunáre : (c. 1665-1672 MS. 4389, 267/[1]) : s. f. : „Widerhall" : „retentissement" : (1x)
răsunare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 17, 19;

rătăcí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „1. verirren, 2. umherirren" : „1. perdre, égarer, 2. errer" : (11x)
a mă rătăci *verb infinitiv prezent* [2] 51, 18;
au rătăcit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 12, 24;
au rătăcit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 29, 21;
nu te rătăci *verb imp. 2 sg.* [2] 9, 7;
rătăcindu-se *verb gerunziu* [1] 11, 16;
rătăcit-am *verb indicativ perfect compus 1 pl.* [1] 5, 6;
s-au rătăcit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 2, 21; 17, 1; [2] 9, 9;
să te rătăceşti *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 13, 11;
va rătăci *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 4, 22;

rătăcíre : (c. 1563-1583 COD. VOR.[2]) : s. f. : „Verirrung" : „égarement": (3x)
rătăcirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 1, 12; [2] 34, 11;
rătăcirii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 12, 24;

rătăcít : (1551-1553 ES) : adj./s. : „umherirrend, verirrt" : „errant, égaré" : (3x)
cel rătăcit *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 34, 10; 36, 25;
rătăcit *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 16, 24;

rău : (1490 DRHA III, 75 / în antr. Dumitru *Rău*) : adj./s. : „1. schlecht, böse, schlimm, 2. Böse" : „1./2. mauvais, mal" : (89x)
cea rea *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* [2] 38, 19;
cêle rêle *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 17, 11; [2] 39, 30;
celor rêle *subst. comun neutru pl. gen./dat. art.* [2] 11, 25;
cel rău *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. art.* [1] 15, 8;
celui rău *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [2] 14, 9;
mai rău *adj. calificativ gradul comparativ masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 14, 6; 31, 15;
mai rea *adj. calificativ gradul comparativ fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 22, 10; 39, 41;
mai rêle *adj. calificativ gradul comparativ fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 17, 6; [2] 26, 6;
mai rêle *adj. calificativ gradul comparativ neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 15, 18;
răi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 3, 12; [2] 20, 16;
răilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [2] 20, 18;
rău *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. gen./dat. neart.* [2] 42, 7;
rău *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 14, 8; 14, 10; 31, 14; 37, 30;
rău *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 1, 4; 15, 4; [2] 6, 2; 6, 5; 27, 31;
rău *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 5, 24; 14, 30; 15, 12; 18, 19; [2] 3, 24; 4, 23; 14, 5; 17, 25; 19, 22; 19, 24; 33, 1; 33, 31; 38, 23; 49, 8;
rău *adv. de mod* [1] 14, 29;
răul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 14, 27; 16, 8; [2] 7, 1; 18, 7; 37, 21;
răului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [1] 2, 19; [2] 33, 16;
rea *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 2, 12; 12, 10; [2] 3, 23; 5, 17; 9, 1; 13, 28; 18, 11; 20, 24; 25, 18; 25, 25; 26, 8; 27, 15; 28, 23; 29, 27; 31, 28; 42, 8; 51, 16;
rea *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. voc. neart.* [2] 37, 3;
rêle *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 3, 19; [3] 1, 52;
rêle *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. gen./dat. neart.* [2] 25, 28;
rêle *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 3, 14; 14, 22; 15, 6; [2] 7, 1; 11, 31; 11, 33; 12, 3; 12, 6; 12, 23; 13, 29;

17, 6; 20, 8; 22, 29; 27, 22; 27, 28; 31, 11; 39, 33;
rêlele *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [2] 11, 15; 39, 5;
rêlelor *subst. comun neutru pl. gen./dat. art.* [2] 11, 25;

răutáte : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Schlechtigkeit, Bosheit" : „méchanceté" : (42x)
răutate *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 3, 2; 12, 2; 12, 20; [2] 13, 15; 19, 19; 29, 10; 33, 32; 35, 3;
răutatea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 2, 21; 4, 11; 5, 14; 7, 30; 12, 10; 16, 14; 17, 10; [2] 11, 27; 12, 11; 14, 7; 19, 5; 25, 15; 25, 15; 25, 19; 25, 21; 25, 21; 29, 15; 42, 19; 42, 20; 47, 29;
răutăţi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 12, 8;
răutăţii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 4, 6; 4, 12; 4, 14; 10, 5; 10, 7; [2] 3, 27; 14, 6; 19, 18; 31, 28; 46, 10;
răutăţile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 19, 13; [2] 12, 9; Prolog 1, 5;

răvărsá → revărsa

răvărsát → revărsat

răzămá → rezema

răzbáte : (1642 CAZ. GOV. 455) : v. III : „durchdringen" : „pénétrer" : (1x)
răzbătînd *verb gerunziu* [1] 7, 23;

răzbói : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Krieg, Schlacht" : „guerre" : (11x)
războaie *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [2] 46, 1;
războiu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 5, 20; 8, 16; 18, 21; [2] 37, 11; 47, 5;
războiul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 46, 8; 46, 9;
războiului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [1] 12, 9; [2] 37, 5; 40, 8;

răzbóinic : (1581 CORESI, EV. 176) : adj. : „kriegerisch" : „guerrier" : (2x)
războinic *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 26, 22;
războinic *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 18, 15;

réce : (1493 DERS / în top. *Recea*) : adj. : „kalt" : „froid" : (1x)
rêce *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 43, 24;

repáus : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Ruhe, Erholung" : „repos" : (1x)
răpaosul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 14, 25;

repezíş : (c. 1683-1686 MS. 45, 794/[1] marg.) : s. n. : „Ström" : „torrent" : (1x)
repeziş *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 17, 19;

revărsá : (1581-1582 PO) : v. I : „1. ergießen, 2. sich ausbreiten" : „1. déborder, 2. se répandre" : (3x)
nu te răvărsa *verb imp. 2 sg.* [2] 5, 10;
răvărsă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 1, 8;
să răvărsă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 5, 15;

revărsát : (1581-1582 PO) : adj. : „ausgegossen" : „déversé" : (1x)
răvărsate *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 30, 17;

rezemá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „(sich) stützen, sich berufen auf, festigen" : „(s')appuyer, se baser, (se) consolider" : (4x)
nu te răzima *verb imp. 2 sg.* [2] 35, 11;
razemă *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 34, 16;
răzăma-se-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 15, 4;
să razimă *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 15, 9;

ridicá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „1. heben, 2. tragen" : „1. lever, soulever, 2. porter" : (26x)
a rădica *verb infinitiv prezent* [2] 7, 6;
au rădicat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 20, 10; 38, 7; 47, 4; 48, 14;
au rîdicat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 48, 21; 49, 3; 49, 15;
rădică *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 49, 15; [3] 1, 44;
rădicat-au *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 50, 22;
rădică *verb imp. 2 sg.* [2] 36, 2; 36, 14;
rădicînd *verb gerunziu* [2] 46, 3;
rîdică *verb imp. 2 sg.* [2] 36, 6; 36, 6;
rîdicînd *verb gerunziu* [2] 47, 4;
să rădice *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 36, 13; 47, 5;
să rădici *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 13, 2;
să rîdicară *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [4] 1, 33;
să va rîdica *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 19, 3;
va rădica *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 10, 4; 35, 20;
va rîdica *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 22, 2; 47, 23;

ridicát : (1551-1553 ES) : adj./s. : „gehoben" : „levé" : (1x)
cei rădicaţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [2] 16, 10;

riníchi : (c. 1660 ST. LEX. 50, *ap.* TIKTIN) : s. m. : „Niere" : „rein, rognons" : (1x)
rănichilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 1, 6;

risipí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „zerstreuen, verstreuen" : „disperser" : (5x)
s-au răsipit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 17, 3;
s-au răsipit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 48, 16;
să va răsipi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 2, 4; [2] 22, 17;
se va răsipi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 2, 3;

rîde : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „Spott treiben, sich lustig machen" : „se moquer" : (4x)
nu rîde *verb imp. 2 sg.* [2] 30, 10;
rîse *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [4] 1, 23;
rîzînd *verb gerunziu* [4] 1, 8;
va rîde *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 13, 8;

rîdicá → ridica

rînd : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Reihe, Rang" : „rangée, rang" : (1x)
rînduri *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 18, 24;

rînduí : (c. 1564 CORESI, CAZ. 178) : v. IV : „1. (an)ordnen, 2. bestimmen" : „1. ordonner, 2. fixer, assigner" : (2x)
ai rînduit *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [1] 11, 21;
rînduiră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [3] 1, 14;

rînduiálă : (1642 CAZ. GOV. 372) : s. f. : „Ordnung" : „ordre" : (1x)
rînduiala *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 12, 9;

rînduít : (c. 1665-1672 MS. 4389, 418/2 marg.) : adj. : „geordnet" : „ordonné" : (1x)
rînduită *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 10, 1;

rîs : (1559-1560 BRATU) : s. n. : „1. Lachen, 2. Missachtung" : „1. rire, 2. mépris" : (6x)
rîs *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 17, 4; 17, 8; [2] 21, 22;
rîsu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 5, 3;
rîsul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 19, 26; 27, 13;

rîu : (1377 DRĂGANU / în top. *Ryusoor*) : s. n. : „Fluss, Strom" : „fleuve, torrent" : (11x)
rîu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 11, 7; [2] 24, 31; 24, 33; 44, 24;
rîul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 19, 10; [2] 24, 33; 40, 15; 47, 15;
rîului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [2] 40, 18;
rîurile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 5, 23;
un rîu *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 39, 27;

rî́vnă : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Verlangen, Wunsch" : „envie, aspiration" : (1x)
rîvnii *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [1] 16, 2;

rîvní : (c. 1573-1578 PS. SCH. 224) : v. IV : „1. verlangen, begehren, 2. beneiden" : „1. désirer, aspirer à, 2. envier, être jaloux" : (7x)
am rîvnit *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [2] 51, 24;
nu rîvni *verb imp. 2 sg.* [2] 9, 1;
rîvnesc *verb indicativ prezent 3 pl.* [2] 37, 10;
rîvnind *verb gerunziu* [2] 45, 31;
rîvniră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [2] 45, 23;
rîvniţi *verb imp. 2 pl.* [1] 1, 12;
să rîvneşti *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 9, 14;

rîvníre : (c. 1573-1578 PS. SCH. 207) : s. f. : „1. Eifer, 2. Eifersucht" : „1. zèle, 2. envie, jalousie" : (6x)
rîvnirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 5, 18; [2] 30, 24; 37, 11; 40, 6; 48, 2;
rîvnirii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 1, 10;

rîvnitór : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „eifrig" : „zélé" : (1x)
rîvnitoare *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 26, 7;

roáde : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „abreiben" : „abraser" : (1x)
roază *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 6, 38;

roátă : (1451 DERS / în top. *Rotă*) : s. f. : „Rad" : „roue" : (2x)
roata *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 33, 5; 38, 37;

rob : (1559-1560 BRATU) : s. m./f. : „Sklave" : „esclave" : (12x)
roabei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 9, 5;
rob *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 33, 29; 33, 35; 33, 36;
robul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 9, 5; 18, 11; 18, 21; [2] 10, 28; 33, 31; 37, 14;
robului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 10, 16; [2] 42, 7;

robíe : (1563 CORESI, PRAXIU 245) : s. f. : „Gefangenschaft, Sklaverei" : „captivité, esclavage" : (1x)
robie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] Prolog 1, 2;

rod : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n./f. : „1. Frucht, 2. Geschlecht" : „1. fruit, 2. genre, gent" : (23x)
roada *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 3, 15; 4, 5; [2] 24, 20; 27, 6;
roadă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 3, 13; 15, 4; [2] 23, 32;
roade *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 16, 22; [2] 50, 11;
roadele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 16, 19; [2] 1, 13; 1, 14; 6, 4; 6, 20; 6, 21; 24, 21; 37, 25;
roadelor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [1] 16, 26; [2] 45, 28;
rodul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 7, 1; [2] 11, 3; 14, 19;
rodurile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [2] 37, 26;

rodí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „Früchte tragen" : „donner des fruits" : (1x)
rodind *verb gerunziu* [1] 10, 7;

rodioáră : (c. 1683-1686 MS. 45, 822/2 marg.) : s. f. : „klein Granatapfel" : „petite grenade" : (1x)
rodioare *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 45, 11;

rodíre : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Frucht" : „fruit" : (1x)
rodire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 3, 6;

roşí : (1551-1553 ES) : v. IV : „rot machen, röten" : „rougir" : (1x)
ruşindu *verb gerunziu* [1] 13, 14;

róuă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Tau" : „rosée" : (3x)
roa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 18, 16; 43, 27;
roao *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 11, 23;

rúdă : (1551-1553 ES) : s. f. : „Geschlecht, Familie" : „race, famille" : (1x)
ruda *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 45, 7;

rudénie : (1551-1553 ES) : s. f. : „Geschlecht, Familie" : „race, famille" : (4x)
rudenie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 41, 26;
rudeniia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 8, 18;
rudeniile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [3] 1, 29; 1, 63;

rugá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „1. bitten, 2. beten" : „1. supplier, 2. prier" : (31x)
a să ruga *verb infinitiv prezent* [2] 45, 21;
m-am rugat *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [2] 26, 5; 51, 13;
mă rugaiu *verb indicativ perfect simplu 1 sg.* [1] 8, 21;
mă rugam *verb indicativ imperfect 1 sg.* [2] 51, 19;
roagă *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 13, 18; 14, 1;
roagă-te *verb imp. 2 sg.* [2] 17, 19; 37, 19;
rugatu-m-am *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [1] 7, 7;
rugîndu *verb gerunziu* [1] 19, 3;
rugîndu-se *verb gerunziu* [1] 13, 17; [2] 34, 26;
rugîndu-te *verb gerunziu* [2] 28, 2;
s-au rugat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 45, 32;
să roagă *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 16, 25;
să roagă *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 4, 3; 4, 5; 28, 4;
să ruga *verb indicativ imperfect 3 pl.* [1] 18, 2;
să rugă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 50, 21;
să să roage *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [2] 33, 26;

să să roage *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 16, 28;
să va ruga *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 13, 5; 39, 6; 39, 6;
să vor ruga *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 38, 14;
te roagă *verb imp. 2 sg.* [2] 21, 1; 38, 9;
te vei ruga *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [2] 18, 23; 33, 24;

rúgă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Gebet" : „prière" : (17x)
ruga *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 4, 6; 7, 11; 7, 15; 18, 22; 21, 6; 34, 29; 35, 13; 35, 16; 35, 17; 38, 45; 51, 18; Prolog 1, 5;
rugă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 12, 20; 18, 21; [2] 39, 6; 39, 8;
rugii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 3, 4;

rugăciúne : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Bittgebet" : „prière" : (5x)
rugăciune *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 50, 21;
rugăciunea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 35, 14; 36, 16; 51, 13; 51, 15;

rugătór : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „1. Bittende, 2. Diener" : „1. qui prie, 2. servant" : (2x)
rugătorilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [2] 36, 16;
rugătoriul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 4, 4;

ruginí : (1559-1560 BRATU) : v. IV : „(ver)rosten" : „rouiller, se couvrir de rouille, s'oxyder" : (3x)
au ruginit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 12, 13;
să rugineascâ *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 29, 13;
să ruginêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 12, 11;

rúmpe → rupe

rúpe : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „1. reißen, 2. durchbrechen" : „1. arracher, 2. briser, creuser" : (2x)
rupt-au *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 46, 8;
va rumpe *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 4, 19;

ruşí → roşi

ruşiná : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „beschämen" : „faire honte" : (24x)
au ruşinat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 11, 15;
mă voiu ruşina *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [2] 22, 28; 51, 24;
ruşina-să-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 21, 24;
ruşinaţi-vă *verb imp. 2 pl.* [2] 41, 21;
ruşinează *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 22, 4; 22, 5; 42, 20;
ruşinează-te *verb imp. 2 sg.* [2] 4, 28;
s-au ruşinat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 2, 10;
să ne ruşinăm *verb conjunctiv prezent 1 pl.* [1] 2, 10;
să ruşina *verb indicativ imperfect 3 pl.* [3] 1, 11;
să ruşinară *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [3] 1, 26;
să ruşinează *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 13, 17;
să te ruşinezi *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 4, 23; 4, 25; 4, 29; 42, 3;
să va ruşina *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 6, 7;
să vă ruşinaţi *verb conjunctiv prezent 2 pl.* [2] 51, 37;
se va ruşina *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 15, 4; 24, 24;
va ruşina *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 13, 9;
va ruşîna *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 42, 17;

ruşináre : (1623 DIRB XVII/4, 337) : s. f. : „Beschämung" : „honte, déshoneur" : (2x)
ruşinarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 26, 9; 30, 12;

ruşíne : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Schande, Scham" : „honte, pudeur" : (13x)
ruşine *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 4, 24; 4, 24; 6, 2; 20, 22; 20, 23; 25, 24; 40, 34; 42, 16;
ruşinea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 5, 17; 20, 26; 22, 3; 29, 17; 41, 20;

ruşinós : (c. 1650 ANON. CAR.[2]) : adj./s. : „schamhaft, verschämt, bescheiden" : „pudique, modeste" : (3x)
ruşinos *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 42, 2;
ruşinosului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [2] 32, 11;
ruşînoasă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 26, 17;

ruşînós → ruşinos

S

s- → fi

sa → său

sábie : (1462-1463 DERS) : s. f. : „Schwert" : „épée" : (11x)
sabie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 5, 20; 18, 16; [2] 26, 23; 28, 19; 39, 37; 40, 11; [3] 1, 60; [4] 1, 30;
sabiia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 21, 4; 22, 22; 46, 3;

sac : (1482-1492 DERS) : s. m. : „Sack" : „sac" : (2x)
sac *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 18, 33;
un sac *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 25, 19;

sámă → seamă

sără → seară

sárcină : (1551-1553 ES) : s. f. : „Last, Bürde" : „charge, fardeau" : (2x)
sarcina *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 21, 18;
sarcine *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 33, 29;

sáre : (1551-1553 ES) : s. f. : „Salz" : „sel" : (4x)
sare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 39, 32;
sarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 22, 16; 43, 23;
sării *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 10, 7;

saţ : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Sättigung, Sattheit" : „satiété" : (2x)
saţiu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 37, 32;
saţiul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 1, 13;

sau : (înc. sec. XVI PS. H.) : conj. : „oder" : „ou" : (27x)
sau *conjuncţie coord.* [1] 4, 11; 5, 11; 5, 13; 9, 13; 11, 18; 11, 19; 11, 19; 11, 19; 11, 19; 11, 26; 12, 9; 12, 12; 12, 12; 13, 2; 13, 10; 14, 21; 14, 23; 14, 23; 14, 24; 17, 17; 17, 19; 17, 19; [2] 2, 11; 2, 11; 16, 23; 30, 16; [4] 1, 15;

sădíre : (c. 1665-1672 MS. 4389, 49/[2]) : s. f. : „Verpflanzung" : „plantation" : (2x)
sădirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 24, 32;
sădirile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 24, 15;

săgeátă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Pfeil" : „flèche" : (3x)
săgeata *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 5, 13;
săgeată *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 19, 11;
săgeţii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 26, 14;

săgetá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „mit dem Pfeil schießen" : „darder" : (1x)
săgetîndu *verb gerunziu* [1] 5, 13;

săláş : (1480 LDSR 344) : s. n. : „Quartier" : „demeure" : (2x)
sălaş *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 9, 15;
sălaşului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [1] 9, 8;

sălăşluí : (a. 1633 GCR I, 82) : v. IV : „(be)herbergen, hausen" : „demeurer, habiter, gîter" : (6x)
am sălăşluit *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [2] 24, 4;
sălăşluiêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 14, 25;
să va sălăşlui *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 28, 17;
te sălăşluiêşte *verb imp. 2 sg.* [2] 24, 9;
va sălăşlui *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 14, 25;
voiu sălăşlui *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [2] 24, 7;

sălăşuí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „(be)herbergen, hausen" : „demeurer, habiter, gîter" : (1x)
să va sălăşui *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 29, 27;

sălăşluíre : (1642 CAZ. GOV. 178) : s. f. : „Wohnstätte" : „habitation" : (1x)
sălăşluire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 44, 17;

sălbátic : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „wild, roh" : „sauvage" : (2x)
sălbateci *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [2] 13, 21;
sălbateci *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 14, 1;

săltá : (1551-1553 ES) : v. I : „springen" : „sauter" : (2x)
au săltat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 19, 9;
saltă *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 17, 19;

sămînţă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „1. Samen, Saat, 2. Geschlecht, Stamm" : „1. semence, graine, 2. souche, descendance" : (20x)
sămînţa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 3, 16; 10, 15; 14, 6; [2] 10, 20; 10, 22; 10, 23; 41, 9; 44, 11; 44, 11; 44, 12; 47, 21; 47, 23; 47, 26; [3] 1, 56;
sămînţă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 2; 12, 11; [2] 10, 20; 10, 21; 10, 22;
seminţii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 40, 24;

sănătáte : (1563 CORESI, PRAXIU 208) : s. f. : „Gesundheit" : „santé" : (6x)
sănătate *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 13, 18;
sănătatea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 7, 11; [2] 1, 15; 30, 14; 30, 15;
sănătăţii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 31, 22;

sănătós : (1551-1553 ES) : adj./s. : „gesund" : „sain" : (3x)
cel sănătos *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. art.* [2] 30, 14;
[cel] sănătos *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 17, 22;
sănătos *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 30, 13;

săpá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „1. graben, 2. schnitzen" : „1. creuser, bêcher, 2. sculpter" : (6x)
au săpat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 13, 13;
sapă *verb indicativ prezent 3 pl.* [2] 38, 31;
sapă *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 27, 27;
săpat-au *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 48, 20;
săpată *verb participiu sg. fem.* [2] 45, 13;
va săpa *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 12, 23;

săpát : (1404-1406 DERS / în top. *Săpatul*) : adj./s. : „geschnitzt" : „sculpté" : (2x)
cêle săpate *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 14, 16;
săpate *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 15, 13;

săpătúră : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Ausgrabung" : „creusement" : (3x)
ale săpăturii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 45, 13;
săpătură *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 18, 24;
săpături *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 38, 31;

săpún : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Seifen, Salbe" : „savon, pommade" : (1x)
săpun *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [3] 1, 17;

sărác : (1525 DERS / în top. Valea *Siracilor*) : adj./s. : „1. arm, 2. Arme" : „1./2. pauvre" : (27x)
a săracului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [2] 26, 4;
cei săraci *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [2] 4, 10;
cel sărac *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 13, 20;
sărac *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 4, 4; 4, 8; 7, 34; 11, 21; 18, 33; 29, 12; 30, 13; 35, 13;
săracii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [2] 13, 21;
săracilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [2] 34, 22; 34, 23;
săracul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 2, 10; [2] 10, 25; 10, 26; 10, 33; 13, 5; 13, 22; 13, 27; 25, 4; 31, 4;
săracului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [2] 4, 1; 21, 6; 29, 25; 38, 21;

sărăcíe : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. f. : „Armut, Dürftigkeit" : „pauvreté" : (7x)
sărăcie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 10, 34; 10, 34; 22, 25;
sărăciia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 11, 13; 11, 15; 13, 28; 18, 25;

sărătúră : (1651 PS. B. 519) : s. f. : „Salzlake" : „eau salée, saumure" : (1x)
sărătură *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 39, 28;

sărbătoáre : (1551-1553 ES) : s. f. : „Feiertag" : „fête" : (2x)
sărbători *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 47, 11;
sărbătorii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 43, 8;

sărí : (1551-1553 ES) : v. IV : „hüpfen, springen" : „sauter" : (4x)
au sărit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 18, 15; [3] 1, 38;
săriră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [3] 1, 25;
vor sări *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 5, 21;

sărimán → sărman

sărmán : (1581-1582 PO) : s. m. : „Waise" : „orphelin" : (1x)

sirimanului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [2] 35, 14;

săturá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „sättigen, satt werden" : „rassasier, être rassasié" : (15x)
nu te săturа *verb imp. 2 sg.* [2] 31, 19;
s-au săturat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 13, 12;
să ne săturăm *verb conjunctiv prezent 1 pl.* [1] 2, 7;
să satură *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 14, 9; 31, 3;
să să sature *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [3] 1, 31;
sătura-să-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 32, 16;
sătura-se-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 31, 5; 39, 7;
sătura-se-vor *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 2, 17;
să vor sătura *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 4, 13;
se va sătura *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 12, 22;
te vei sătura *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [2] 22, 25;
va sătura *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 1, 14;
vă săturaţi *verb imp. 2 pl.* [2] 24, 21;

săturáre : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 49) : s. f. : „1. Sattheit, 2. Futter" : „1. satiété, 2. fourrage" : (4x)
săturare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 45, 28;
săturări *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 33, 29;
săturării *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 18, 25;
săturările *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 38, 29;

său, sa : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. pron. : „sein" : „son" : (13x)
ale sale *adj. pron. pos. 3 fem. sg. nom./ac. pl.* [2] Prolog 1, 3;
al său *adj. pron. pos. 3 neutru sg. nom./ac. sg.* [1] 19, 6; [2] 21, 29; 21, 30;
sa *adj. pron. pos. 3 fem. sg. nom./ac. sg.* [1] 10, 2; 19, 19;
sale *adj. pron. pos. 3 fem. sg. gen./dat. sg.* [1] 2, 23;
său *adj. pron. pos. 3 masc. sg. gen./dat. sg.* [2] 3, 10; 16, 29; Prolog 1, 4; Prolog 1, 4;
său *adj. pron. pos. 3 neutru sg. gen./dat. sg.* [2] 15, 14; 37, 25;

săvái : (c. 1563-1583 COD. VOR.[2]) : conj. : „ob, wenn; obwohl" : „si; bien que" : (2x)
săvai *conjuncţie subord.* [1] 3, 18; [2] 19, 24;

săvîrşí : (1551-1553 ES) : v. IV : „1. vollenden, 2. verbrauchen, 3. verscheiden" : „1. accomplir, 2. consommer, 3. mourir" : (19x)
a săvîrşi *verb infinitiv prezent* [2] 38, 32;
au săvîrşit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [2] 50, 21;
au săvîrşit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 24, 29;
s-au săvîrşit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [2] 23, 27;
să să săvîrşască *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 4, 7; [2] 7, 34;
să săvîrşască *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 38, 40;
să săvîrşăscu *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 4, 16;
să va săvîrşi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 10, 10; 14, 21; 34, 8; 50, 21;
săvîrşaşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 14, 19;
săvîrşăsc *verb indicativ prezent 3 pl.* [2] 17, 18;
săvîrşindu-se *verb gerunziu* [1] 4, 13;
se va săvîrşi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 23, 22;
se vor săvîrşi *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 3, 18;
va săvîrşi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 38, 8;
vei fi săvîrşind *verb viitor 1 indicativ perifrastic 2 sg.* [2] 7, 26;

săvîrşíre : (c. 1580-1619 COD. ST.) : s. f. : „1. Erfüllung, 2. Ende, 3. Tod" : „1. accomplissement, 2. fin, 3. mort" : (16x)
săvîrşire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 34, 8; 37, 14; 38, 36; 43, 8; 47, 11;
săvîrşirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 12, 17; [2] 11, 27; 38, 36; 43, 32; 45, 10; 48, 15; 50, 12; 50, 16;
săvîrşirei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 18, 24;
săvîrşirii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 39, 35; 40, 3;

săvîrşít : (1570 CORESI, LIT.) : s. n. : „1. Ende, 2. Tod" : „1. fin, 2. mort" : (16x)
săvîrşit *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 16, 6; 19, 1; 19, 4; [2] 11, 28; 22, 8; Prolog 2, 33;
săvîrşitul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 4, 17; 5, 4; 12, 27; [2] 9, 14; 21, 12; 43, 31;
săvîrşitului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [1] 2, 5; [2] 1, 11; 11, 26;
săvîrşiturile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 3, 19;

săvîrşitór : (1688 BIBLIA) : s. m. : „der erfüllt" : „qui accomplisse" : (1x)
săvîrşitoriu *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 33, 27;

scáfă : (c. 1573-1578 PS. SCH. 235) : s. f. : „Schüssel" : „coupe, platée" : (1x)
scafă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [4] 1, 40;

scáun : (1495-1508 DERS / în top. *Scăunean*) : s. n. : „1. Stuhl, Sitz, 2. Thron" : „1. chaise, siège, 2. trône" : (12x)
scaun *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 40, 4;
scaune *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 6, 21;
scaunele *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 7, 8; 18, 15; [2] 10, 15;
scaunelor *subst. comun neutru pl. gen./dat. art.* [1] 9, 12;
scaunile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 5, 24; 9, 4;
scaunul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 9, 9; [2] 1, 7; 24, 4; 47, 12;

scădeá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. II : „1. (sich) erniedrigen, 2. herabfallen" : „1. baisser, diminuer, 2. (s')écrouler" (6x)
să scade *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 38, 26;
să scădeţi *verb conjunctiv prezent 2 pl.* [1] 6, 9;
să va scădea *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 23, 9; 32, 24;
scăzîndu-se *verb gerunziu* [2] 25, 4; 43, 8;

scădére : (c. 1573-1578 PS. SCH. 329) : s. f. : „1. Erniedrigung, 2. Schaden" : „1. abaissement, 2. dégât, préjudice" : (2x)
scădêre *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 20, 2; 22, 3;

scăldá : (1563 CORESI, PRAXIU 42) : v. I : „baden" : „se baigner" : (2x)
să mă scald *verb conjunctiv prezent 1 sg.* [3] 1, 17;
să să scalde *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [3] 1, 15;

scăldáre : (1678 CHEIA ÎNŢ. 63) : s. f. : „Waschung" : „lavage" : (1x)
scăldarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 34, 27;

scăpá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „1. entkommen, 2. fallen lassen, 3. retten" : „1. fuir, 2. laisser tomber, 3. sauver" : (9x)
ar fi scăpat *verb cond.-opt. perfect 3 sg.* [2] 40, 8;
au scăpat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 14, 5; [2] 46, 11;
să scape *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [2] 6, 37;
scăpă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 1, 62;
scăpînd *verb gerunziu* [1] 14, 6;
va scăpa *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 16, 15;

vei scăpa *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [2] 11, 11;
voiu scăpa *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [3] 1, 22;

scéptru : (1574 IORGA S.D. XXIV, 145) : s. n. : „Szepter" : „sceptre" : (4x)
schiptre *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 6, 21;
schiptrele *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 7, 8;
schiptrurile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 10, 14; [2] 35, 20;

schimb : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Wechsel" : „échange" : (1x)
schimb *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 37, 12;

schimbá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „wechseln" : „changer" : (5x)
a schimba *verb infinitiv prezent* [2] 38, 31;
au schimbat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 33, 8;
să schimbi *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 7, 19; 33, 25;
schimbă *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 19, 17;

schimbáre : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Wechsel" : „change(ment)" : (5x)
schimbare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 6, 16; 26, 16; 44, 16;
schimbările *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 7, 19; [2] 2, 4;

schimbát : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „1. gewechselt, 2. verschieden" : „1. changé, 2. différent, divers" : (2x)
schimbate *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 2, 15; 15, 4;

schíptru → sceptru

scîntéie : (1596 DERS / în antr. *Scînteie*) : s. f. : „Funke" : „étincelle" : (6x)
o scîntêie *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 42, 30;
scîntei *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 11, 19;
scînteile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 3, 7;
scîntêia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 11, 32; 28, 13;
scîntêie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 2, 2;

scírbă : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „1. Bürde, 2. Ärger" : „1. affliction, 2. fardeau" : (8x)
scîrba *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 15, 13; 17, 20;
scîrbă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 10, 13; 13, 22; 13, 22; 19, 19;
scîrbe *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 27, 31;
scîrbele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 49, 3;

scîrbí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „1. sich ekeln, 2. traurig werden" : „1. s'offenser, 2. s'attrister" : (10x)
mă scîrbiiu *verb indicativ perfect simplu 1 sg.* [2] 25, 3;
să scîrbeşti *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 4, 2;
să scîrbiia *verb indicativ imperfect 3 pl.* [1] 12, 26;
să scîrbiră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [4] 1, 33;
să te scîrbeşti *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 11, 2;
să va scîrbi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 38, 4;
scîrbindu-se *verb gerunziu* [4] 1, 25;
scîrbi-să-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 32, 16;
scîrbi-se-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 5, 23;
te scîrbeşti *verb indicativ prezent 2 sg.* [1] 11, 25;

scîrbít : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : adj. : „betrübt" : „attristé" : (1x)
scîrbită *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 4, 3;

scírnă : (1646 PRAV. MOLD. 249) : s. f. : „Kot" : „excrément" : (1x)
scîrnelor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [2] 22, 2;

scoáte : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „1. herausnehmen, -ziehen, 2. hervorbringen" : „1. sortir, tirer, 2. faire sortir" : (13x)
ai scos *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [2] 51, 16;
au scos *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 19, 3;
au scos *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 10, 2;
să scoţi *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 7, 27;
să va scoate *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 23, 31; 26, 24;
scoase *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 45, 1; [4] 1, 49;
scoate *verb imp. 2 sg.* [2] 4, 9;
scosêse *verb indicativ mcpf. 3 sg.* [1] 19, 10;
scoţi *verb indicativ prezent 2 sg.* [2] 51, 12;
va scoate *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 29, 15; 33, 1;

scopít : (1559-1560 BRATU) : s. m. : „kastriert, beschnitten" : „châtré" : (1x)
scopitul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 30, 19;

scorní : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : v. IV : „verscheuchen" : „chasser, faire fuir" : (1x)
scorneşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 22, 21;

scórpie : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. f. : „Skorpion" : „scorpion" : (2x)
scorpii *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 39, 37;
scorpiia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 26, 8;

scorţişoáră : (1649 MARD.) : s. f. : „Zimt" : „cannelle" : (1x)
scorţişoara *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 24, 17;

scríe : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „schreiben" : „écrire" : (3x)
a scrie *verb infinitiv prezent* [2] Prolog 2, 12;
s-au scris *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 48, 10;
scriind *verb gerunziu* [2] Prolog 2, 6;

scriitór : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Schreiber" : „écrivain" : (1x)
a celor scriitori *subst. comun masc. pl. gen./dat. neart.* [1] 15, 4;

scrisoáre : (1576 DIR) : s. f. : „geschriebener Text" : „texte écrit" : (4x)
scrisoare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 39, 39; 42, 9; 44, 6; 45, 13;

scrîşníre : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. f. : „Knirschen" : „grincement" : (1x)
scîşniri *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 51, 4;

scuipá : (1551-1553 ES) : v. I : „ausspucken" : „déverser" : (1x)
vei scuipa *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [2] 28, 13;

sculá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „aufstehen, sich erheben" : „(se) lever" : (18x)
ai sculat *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [2] 48, 5;
mă sculaiu *verb indicativ perfect simplu 1 sg.* [2] 25, 1;
s-au sculat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 40, 9; 47, 1;
să scoală *verb indicativ prezent 3 pl.* [2] 46, 2;

să scularǎ *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [3] 1, 19; 1, 62;
să sculǎ *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 48, 1;
să va scula *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 1, 5; [2] 17, 17;
scoală-te *verb imp. 2 sg.* [2] 31, 24;
sculatu-s-au *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 31, 22; 47, 13;
sculînd *verb gerunziu* [2] 22, 7;
sculîndu-se *verb gerunziu* [2] 33, 37; [3] 1, 33; [4] 1, 46;
te scoală *verb imp. 2 sg.* [2] 32, 12;

scump : (1446 DERS / în top. Mihăilă *Scumpul*) : adj. : „edel" : „précieux" : (1x)
scumpă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 10;

scurt : (1449 DERS / în antr. *Scurtul*) : adj./adv. : „kurz" : „court" : (2x)
scurt *adv. de mod poz.* [1] 14, 14;
scurtă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 15, 9;

scuteálă : (1609 BGL) : s. f. : „Gunst" : „protection" : (1x)
scuteala *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 34, 17;

scútec : (1581 CORESI, EV. 503) : s. n. : „Windel" : „couche, lange" : (1x)
scutece *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 7, 4;

scutí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „befreien" : „débarrasser" : (1x)
va scuti *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 5, 17;

scutură : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „schütteln, zittern" : „secouer, trembler" : (1)
scutura-şi-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 22, 2;

scuturáre : (1642 CAZ. GOV. 304) : s. f. : „Schüttelung" : „secouement" : (1x)
scuturarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 22, 13;

seámă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Beobachtung" : „observation, constatation" : (6x)
o samă *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] Prolog 1, 5;
samă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 14, 30; [2] 28, 7; [4] 1, 16;
seamă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 38, 9; 41, 28;

seáră : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Abend" : „soir" : (1x)
sară *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 18, 26;

secerá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „schneiden" : „moissonner" : (1x)
vei secera *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [2] 7, 3;

séceră : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. f. : „Erntearbeit" : „moisson" : (2x)
sêcerii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 24, 27; 50, 9;

secerătór : (1551-1553 ES) : s. m. : „Schnitter" : „moissonneur" : (1x)
secerătorilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [4] 1, 40;

semănă : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „aussäen" : „semer" : (2x)
nu sămăna *verb imp. 2 sg.* [2] 7, 3;
samănă *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 6, 20;

semenţíe → seminţie

seméţ : (1654 NEAGOE 133) : adj. : „stolz" : „fier" : (1x)
semeţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 6, 2;

semeţí : (1633 DRHB XXIV, 30) : v. IV : „prahlen, sich rühmen" : „se vanter, se glorifier" : (5x)
s-au semeţit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 48, 21;
să semeţêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 2, 16; [2] 10, 9;
să te semeţeşti *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 6, 3; 11, 4;

semeţíe : (1581 CORESI, EV. 66) : s. f. : „Hochmut, Stolz" : „arrogance, fierté" : (5x)
semeţie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 5, 8;
semeţiei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 10, 6;
semeţii *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 10, 8;
semeţiia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 47, 4;
simeţiei *subst. comun fem. sg. gen./dat. neart.* [1] 17, 7;

seminţíe : (1563 CORESI, PRAXIU 25) : s. f. : „Geschlecht, Stamm" : „souche, descendance" : (9x)
semenţiei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 45, 29; 45, 33; 45, 34;
semenţiia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 44, 22; 44, 23; 45, 19; 46, 12;
semenţiile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 40, 17;
seminţiia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 1, 12;

semn : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Zeichen" : „signe" : (14x)
semnu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 5, 11;
semnul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 5, 12; [2] 42, 25; 43, 7; 43, 8;
sêmne *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 2, 9; 8, 9; 10, 16; [2] 45, 3; 45, 26; 48, 15;
sêmnele *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 19, 13; [2] 36, 5;
un semnu *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 5, 14;

semná : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „aufschreiben" : „écrire" : (1x)
am semnat *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [2] 50, 29;

senín : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. n. : „schönes Wetter" : „beau temps" : (1x)
seninul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 3, 15;

séte : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Durst" : „soif" : (2x)
sêtea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 11, 9;
sêtei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 11, 4;

seu : (1581-1582 PO) : s. n. : „Talg" : „suif" : (2x)
seu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [4] 1, 31;
seul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 47, 2;

sfat : (1491-1492 DERS) : s. n. : „Rat(schlag)" : „conseil" : (29x)
sfat *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 18, 33; 32, 19; 32, 20; 37, 7;
sfatul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 6, 4; 9, 13; 9, 17; [2] 6, 3; 6, 25; 17, 5; 19, 18; 21, 14; 23, 1; 24, 30; 25, 6; 25, 7; 30, 20; 37, 10; 37, 15; 37, 17; 37, 20; 39, 9; 40, 27; 47, 26;
sfatului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [2] 15, 14; 22, 17;
sfaturi *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [2] 44, 5;
sfaturile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 1, 9; 6, 3;

sfătuí : (1551-1553 ES) : v. IV : „(be)raten" : „conseiller" : (9x)
au svătuit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 4, 17;
nu te sfătui *verb imp. 2 sg.* [2] 8, 22; 37, 10;
sfătuiêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 37, 7;
sfătui-vor *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 44, 4;
svătuindu-se *verb gerunziu* [1] 18, 5;
te sfătuiêşte *verb imp. 2 sg.* [2] 9, 19;
va sfătui *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 12, 21; 37, 8;

sféşnic : (1551-1553 ES) : s. n. : „Armleuchter" : „chandelier" : (1x)
sfêşnec *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 26, 19;

sfétnic : (c. 1563-1583 COD. VOR.[2]) : s. m. : „Hofrat" : „conseiller" : (6x)
sfêtnec *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 37, 8;
sfêtnecul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 37, 7;
sfêtnicii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [2] 6, 7;
svêtnec *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 8, 10; 16, 6;
un sfêtnic *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 42, 29;

sfií : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „1. sich scheuen, 2. sich fürchten" : „1. se gêner, 2. avoir peur, craindre" : (9x)
mă sfiesc *verb indicativ prezent 1 sg.* [2] 23, 24;
nu te sfii *verb imp. 2 sg.* [2] 41, 5;
s-au sfiit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [2] 29, 10;
s-au sfiit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 26, 5;
să te sfieşti *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 22, 23;
să va sfii *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 18, 27; 34, 14;
te vei sfii *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [2] 7, 7;

sfinţénie : (1642 CAZ. GOV. 431) : s. f. : „Weihe, Heiligkeit" : „sainteté" : (1x)
sfinţeniei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 36, 12;

sfinţí : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „weihen" : „sanctifier, consacrer" : (7x)
au sfinţit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 33, 9; 33, 12; 45, 5;
s-au sfinţit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 49, 8;
sfinţêşte *verb imp. 2 sg.* [2] 14, 16; 35, 8;
te-ai sfinţit *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [2] 36, 3;

sfinţíre : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „1. Weihe, 2. Heiligtum" : „1. sanctification, consécration, 2. sanctuaire" : (6x)
a sfinţirii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 49, 7;
sfinţire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 47, 14;
sfinţirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 47, 11;
sfinţirei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 45, 14;
sfinţirii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 7, 33; 50, 13;

sfînt : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. : „1. heilig, 2. Heilige" : „1. saint, sacré, 2. saint" : (30x)
cel sfînt *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. art.* [1] 9, 17; 10, 20;
Cel Sfînt *subst. propriu masc. sg. nom./ac. art.* [2] 4, 15; 48, 23;
cel svînt *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. art.* [1] 9, 8;
cel svînt *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. art.* [3] 1, 44;
celui sfînt *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. gen./dat. art.* [2] 50, 13;
celui svînt *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. gen./dat. art.* [1] 9, 8;
sfinte *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. gen./dat. neart.* [2] 50, 2;
sfinte *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. nom./ac. neart.* [2] 43, 12;
sfintelor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [1] 10, 10;
sfinţilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [2] 42, 23; 45, 2;
sfînt *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 22; [2] 24, 11; 26, 19; 45, 7; 49, 14;
sfîntă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 17, 2; [2] 45, 12;
sfîntu *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 45, 18;
sfîntului *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. gen./dat. art.* [1] 11, 1;
sfîntului *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. gen./dat. art.* [1] 12, 3;
Sfîntului *subst. propriu masc. sg. gen./dat. art.* [2] 23, 8; 47, 8;
svintele *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. nom./ac. art.* [1] 9, 9;
svinţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 5, 5;
svinţii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 18, 9;
svinţilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [2] 45, 33;
svîntul *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. art.* [1] 1, 5;

sfîrşí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „enden, vollenden, beendigen" : „terminer, achever, finir" : (4x)
mă voiu sfîrşi *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [2] 24, 10;
ne sfîrşim *verb indicativ prezent 1 pl.* [1] 5, 14;
s-au sfîrşit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [2] 37, 34;
să sfîrşaşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 14, 20;

sfîrşít : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Ende" : „fin" : (6x)
sfîrşit *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 14, 14; 14, 27; 18, 21;
sfîrşitul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 7, 19; 11, 15;
sfîrşitului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [2] 33, 28;

shin : (c. 1683-1686 MS. 45, 829/[2]) : s., după *σχῖνος*, lat. *Pistacia lentiscus* : „Spaltbaum, Mastixstrauch" : „lentisque, arbre au mastic" : (1x)
shin *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [3] 1, 53;

sílă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Zwang" : „abus, contrainte" : (6x)
sila *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 4, 4; 5, 12; 19, 13;
silă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 17, 19; [2] 30, 19;
silele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 7, 20;

silí : (1559-1560 BRATU) : v. IV : „1. zwingen, 2. drängen" : „1. obliger, 2. s'efforcer" : (4x)
au silit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 14, 19;
nu sili *verb imp. 2 sg.* [2] 4, 29;
silêşte *verb imp. 2 sg.* [2] 4, 31;
te-ai silit *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [2] 31, 24;

sílnic : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. : „1. gewaltig, mächtig, 2. Machthaber" : „1. fort, 2. homme de pouvoir" : (6x)
celor sîlnici *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [2] 10, 3;
silnică *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 13, 2; 19, 7;
silnicilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 8, 12;
silnicului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [2] 7, 7;
sîlnic *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 8, 1;

simbríe : (1563 CORESI, PRAXIU 291) : s. f. : „Lohn, Sold" : „salaire, récompense" : (1x)
simbriia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 34, 24;

simeţíe → semeţie

simţí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „spüren" : „sentir" : (1x)
simţiia *verb indicativ imperfect 3 pl.* [1] 11, 14;

simţíre : (c. 1564 CORESI, CAZ. 174) : s. f. : „Empfindung" : „sensation, sentiment" : (1x)
simţirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 22, 20;

síne : (înc. sec. XVI PS. H.) : pron. refl. : „sich" : „soi" : (17x)
sine *pron. refl. 3 ac. acc.* [1] 2, 13; 5, 13; 7, 27; 17, 19; 19, 17; [2] 14, 6; 20, 7; 20, 12; 20, 27; 36, 24; Prolog 2, 7; [3] 1, 53; 1, 58;
sineşi *pron. refl. 3 ac. acc.* [2] 17, 3; 37, 7; Prolog 2, 26;
-şi *pron. refl. 3 dat. neacc.* [2] 40, 6;

síngur : (1228 DLRV) : adj. : „allein, einzig, nur" : „seul(ement)" : (13x)
singur *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 22; 10, 1; [2] 18, 2; 24, 36;
singură *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 17, 10;
sîngur *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 45, 34; 46, 4;
sîngur *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. gen./dat. neart.* [4] 1, 17;
sîngură *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 18, 25; [2] 24, 5; [3] 1, 14;
sînguri *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [2] Prolog 2, 4; [3] 1, 35;

sílnic → silnic

sîn : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Brust" : „poitrine, sein" : (2x)
sînului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [2] 9, 1;
sînurile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [2] 47, 20;

sínge : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Blut" : „sang" : (20x)
al sîngelui *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [2] 14, 19;
al sîngirilor *subst. comun neutru pl. gen./dat. art.* [2] 34, 23;
a sîngelui *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [1] 12, 5;
sînge *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 2; 11, 7; [2] 11, 32; 12, 22; 27, 15; 28, 12; 33, 35; 34, 24; 39, 32; 40, 11; [3] 1, 62;
sîngele *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 14, 25; [2] 8, 21; 17, 25; 50, 17; [3] 1, 45;
sîngiurilor *subst. comun neutru pl. gen./dat. art.* [2] 22, 27;

sîngerá : (sec. XVI HC II, 470) : v. I : „bluten" : „saigner" : (1x)
sîngera *verb indicativ imperfect 3 sg.* [2] 42, 7;

sínguri → sînge

sínur → singur

sîrguí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „1. eilen, sich beeilen, 2. streben" : „1. dépêcher, (se) hâter, 2. se donner de la peine" : (6x)
au sîrguit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 43, 6;
sîrguiêşte *verb imp. 2 sg.* [2] 17, 20;
sîrguiêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 43, 15;
[iaste] sîrguind *verb indicativ prezent perifrastic 3 sg.* [2] 11, 12;
sîrguindu-se *verb gerunziu* [2] 28, 12; 28, 12;

sîrguiálă : (c. 1660 ST. LEX. 200, *ap.* TIKTIN) : s. f. : „Eile, Fleiß" : „assiduité" : (3x)
sîrguială *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 14, 17; 18, 14; 19, 2;

sîrguitór : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 248) : adj. : „fleißig" : „assidu" : (1x)
sîrguitoriu *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 31, 26;

slab : (1559-1560 BRATU) : adj. : „dünn, schwach" : „maigre" : (6x)
slab *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 2, 11; 9, 5; [2] 4, 9; 11, 13;
slabă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 2, 14;
slabe *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. gen./dat. neart.* [2] 2, 13;

slávă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Herrlichkeit" : „gloire" : (45x)
slava *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 1, 16; 3, 10; 5, 15; 9, 14; 10, 5; 14, 27; 17, 10; 33, 27; 35, 12; 40, 30; 42, 22; 42, 23; 42, 33; 43, 11; 44, 12; 45, 2; 45, 4; 45, 27; 45, 34; 47, 21; 49, 6; 49, 14; 50, 15;
slavă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 1, 9; 4, 14; 4, 24; 7, 4; 20, 10; 40, 4; 43, 14; 45, 31; 50, 12; 51, 23;
slavei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 6, 31; 45, 9; 47, 8; 49, 9;
slăvii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 17, 10; 24, 19; 24, 20; 27, 8; 43, 1; 47, 6; 47, 12; 50, 7;

slăbănóg : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 133) : adj. : „schwach" : „faible" : (1x)
slăbănoage *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. nom./ac. neart.* [2] 25, 26;

slăbí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „schwach werden" : „s'affaiblir" : (1x)
să slăbiia *verb conjunctiv imperfect 3 pl.* [1] 17, 15;

slăví : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „rühmen" : „glorifier" : (20x)
ai slăvit *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [1] 19, 21;
a slăvi *verb infinitiv prezent* [2] 10, 26;
au slăvit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [2] 47, 6;
au slăvit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 50, 13;
nu te slăvi *verb imp. 2 sg.* [2] 3, 9; 10, 29;
s-au slăvit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [2] 44, 8; 49, 18;
să să slăvească *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 38, 6; 44, 22;
să slăvêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 3, 19; 10, 33; 10, 34;
să slăvi *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 50, 5;
slăvêşte *verb imp. 2 sg.* [2] 7, 32; 35, 7;
slăvêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 3, 3;
slăvind *verb gerunziu* [2] 43, 33;
slăvitu-au *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 45, 3;
te-ai slăvit *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [2] 48, 4;

slăvít : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. : „gepriesen, gerühmt" : „loué, glorifié" : (8x)
cei slăviţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. art.* [2] 44, 1;

cei slăviţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [2] 25, 7;
mai slăvit *adj. calificativ gradul comparativ masc. sg. nom./ac. neart.* [3] 1, 5; [4] 1, 2;
slăvit *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 24, 13;
slăvitul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 10, 25;
slăviţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [2] 11, 6;
slăviţilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [2] 46, 15;

slóbod : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „frei" : „libre, en liberté" : (2x)
cei slobozi *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [2] 10, 28;
slobod *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 30, 8;

slobozénie : (1563 CORESI, PRAXIU 456) : s. f. : „Befreiung" : „libération, exonération" : (1x)
slobozenie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 12, 11;

slobozí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „freigeben, entlassen, loslassen" : „mettre en liberté, (re)lâcher" : (8x)
ai slobozit *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [2] 27, 19;
să sloboază *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 19, 2;
slobozêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 16, 24;
slobozi *verb imp. 2 sg.* [2] 33, 30; 38, 16;
slobozi *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 50, 23; [3] 1, 35;
slobozind *verb gerunziu* [3] 1, 52;

slobozíe : (1454 DERS / în top. *Sloboziiu*) : s. f. : „Freiheit" : „liberté" : (1x)
slobozie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 7, 22;

slobozíre : (1581 CORESI, EV. 190) : s. f. : „Befreiung" : „libération" : (3x)
slobozire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 15, 20; 26, 11; 33, 30;

slúgă : (1476 LDSR 279) : s. f. : „Knecht, Magd" : „serviteur, servante" : (9x)
sluga *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 7, 21; 7, 22; 23, 9;
slugele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 10, 2;
slugile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 9, 4; [2] 4, 33; 6, 12; [3] 1, 26;
slugilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [4] 1, 17;

slújbă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Dienst" : „service" : (5x)
slujba *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 13, 11; 15, 7; [2] 50, 21;
slujbă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 15, 7;
slujbei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 18, 21;

slují : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „1. (be)dienen, 2. Gottesdienst abhalten" : „1. servir, 2. officier" : (14x)
am slujit *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [2] 24, 11;
a sluji *verb infinitiv prezent* [2] 2, 1; 8, 10;
au slujit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 10, 9;
au slujit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 25, 11;
să slujască *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [2] 45, 20;
slujaşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 16, 25;
slujind *verb gerunziu* [1] 16, 21; 16, 24; 19, 6;
slujindu *verb gerunziu* [1] 14, 21;
sluji-vor *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 4, 15;
va sluji *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 3, 6;
vor sluji *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 10, 28;

slujít : (1688 BIBLIA) : adj. : „erfahren, wohlerzogen" : „bien élevé" : (1x)
slujit *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. gen./dat. neart.* [2] 31, 21;

slújnică : (1482 DERS) : s. f. : „Magd" : „servante" : (3x)
slujnice *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [3] 1, 35;
slujnicii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 41, 28;
slujnicile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [3] 1, 35;

smaráld : (1581-1582 PO) : s. n. : „Smaragd" : „émeraude" : (1x)
zmaragdu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 32, 7;

smerénie : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Demut" : „humilité" : (2x)
smereniei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 2, 5;
smereniia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 11, 13;

smerí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „1. erniedrigen, 2. demütig werden" : „1. (s')abaisser, 2. (s')humilier" : (12x)
au smerit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 33, 13;
să te smereşti *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 13, 11;
se va smeri *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 12, 12;
smerêşte *verb imp. 2 sg.* [2] 4, 7; 7, 18;
smerêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 7, 12;
smerêşte-te *verb imp. 2 sg.* [2] 18, 21;
smerindu-se *verb gerunziu* [2] 34, 29;
smeri-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 29, 5;
te smerêşte *verb imp. 2 sg.* [2] 3, 18;
te vei smeri *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [2] 6, 13;
vor smeri *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 2, 18;

smeríre : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Demütigung, Erniedrigung" : „abaissement, humiliation" : (2x)
smerire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 20, 10;
smerirei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 2, 4;

smerít : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. : „demütig" : „umile" : (10x)
cei smeriţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [2] 3, 19;
cel smerit *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 13, 23; 40, 4;
celui smerit *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [2] 12, 4; 29, 11;
smerită *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 25, 25;
smeritul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 13, 25;
smeritului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [2] 11, 1; 35, 17;
smeriţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [2] 10, 16;

smídă : (c. 1640 URECHE 236) : s. f. : „Hagel" : „grêle" : (1x)
smidă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 39, 36;

sminteálă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Falle" : „piège" : (1x)
smintează *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 4, 4;

smintí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „betrügen" : „tromper, trahir" : (4x)
să vor sminti *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 23, 7;
să zmintească *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 42, 15;
smintindu-se *verb gerunziu* [2] 13, 24;
te vei zminti *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [2] 9, 5;

smírnă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Myrrhe" : „myrrhe" : (1x)
zmirna *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 24, 17;

smoálă : (1577 CORESI, PS.) : s. f. : „Pech" : „poix" : (2x)
smoală *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 13, 1; [4] 1, 31;

smúlge : (1559-1560 BRATU) : v. III : „ausreißen" : „arracher" : (3x)
se va zmulge *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 40, 18;
vei zmulge *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [2] 22, 22;
zmultu-au *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 10, 16;

soáre : (1549 DERS / în top. *Soreşti*) : s. m. : „Sonne" : „soleil" : (17x)
a soarelui *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 16, 27;
soare *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 18, 3; [2] 33, 7;
soarele *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 5, 6; 7, 29; 16, 28; [2] 17, 14; 17, 25; 23, 26; 26, 18; 42, 22; 43, 2; 43, 4; 46, 5; 48, 26; 50, 7;
soarelui *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 2, 4;

soártă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Los, Teil, Schicksal" : „sort, part, destin" : (7x)
sorţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [2] 17, 8;
sorţu *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 3, 14; [2] 14, 15; 37, 9;
sorţul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 2, 9; 5, 5; [2] 25, 21;

socoteálă : (1642 CAZ. GOV. 251) : s. f. : „1. Rechnung, Zählung, 2. Gericht, Urteil, 3. Bedenken, 4. Überwachung" : „1. calcul, compt, dénombrement, 2. jugement, raisonnement, 3. réflexion, 4. surveillance" : (13x)
socoteala *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 6, 16; 14, 12; [2] 3, 23; 40, 32;
socoteală *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 2, 20; 13, 5; 14, 11; 15, 4; 19, 14; [2] 23, 31;
socotêlei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 18, 20; 37, 18;
socotêlele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 9, 14;

socotí : (1481 DERS) : v. IV : „1. (be)achten, 2. betreuen, 3. veranschlagen, (be)rechnen, 4. bedenken, erwägen, 5. meinen" : „1. observer, 2. soigner, 3. calculer, compter, 4. juger, réfléchir, 5. estimer, opiner" : (45x)
am socotit *verb indicativ perfect compus 1 pl.* [1] 5, 4;
am socotit *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [1] 7, 9;
a socoti *verb infinitiv prezent* [1] 13, 9;
au socotit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 13, 2; 3, 10; 15, 15;
au socotit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 13, 16; 14, 2; 14, 20; [2] 46, 17;
ne-am socotit *verb indicativ perfect compus 1 pl.* [1] 2, 16; 15, 2;
s-au socotit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [2] 49, 17;
s-au socotit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 5, 5; 14, 14;
nu te socoti *verb imp. 2 sg.* [2] 7, 17;
să socotească *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [2] 17, 5;
să socotêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 40, 21;
să socoti *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 3, 2;
să va socoti *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 7, 10; 9, 6;
să vor socoti *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 3, 17;
socotêşte *verb imp. 2 sg.* [2] 7, 23;
socotêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 6, 7; 15, 9; 17, 13; [2] 17, 26;
socotiia *verb indicativ imperfect 3 pl.* [1] 17, 6; 12, 27; 13, 3;
socotind *verb gerunziu* [1] 1, 16; 4, 15; 8, 18; 12, 16; 17, 2; [2] 23, 26;
socotindu *verb gerunziu* [1] 12, 24;
socotiră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 15, 12;
socoti-se-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 14, 22;
socotiţi *verb imp. 2 pl.* [2] 33, 21;
socoti-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 3, 28;
va socoti *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 29, 7; 35, 18;
vor socoti *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 4, 17; [2] 38, 43;

socotínţă : (1570 CORESI, LIT.) : s. f. : „1. Gedanke, 2. Urteil" : „1. opinion, considération, 2. jugement" : (6x)
socotinţa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 3, 13; [2] 16, 19;
socotinţă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 3, 9; 4, 15; [2] 34, 6;
socotinţii *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 3, 7;

socotitór : (c. 1563-1583 COD. VOR.[2]) : adj./s. m. : „Aufseher" : „surveillant, gardien" : (2x)
socotitoriu *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 23;
socotitoriu *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 1, 6;

somn : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Schlaf" : „sommeil" : (10x)
somnu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 2; 17, 14; [2] 22, 7;
somnul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 31, 1; 31, 2; 31, 22; 40, 6; 42, 12;
somnuri *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [2] 40, 7;
somnurile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 4, 6;

sorbí : (c. 1665-1672 MS. 4389, 758/[2]) : v. IV : „verschlingen" : „avaler" : (1x)
soarbe *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 18, 18;

sorţ → soartă

sosí : (1431 DERS) : v. IV : „ankommen" : „arriver" : (1x)
au sosit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 47, 17;

soţíe : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Sozius" : „associé, complice" : (2x)
soţie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 41, 23;
soţiei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 42, 5;

spárge : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „zerreißen" : „déchirer, déchiqueter" : (1x)
va sparge *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 19, 9;

spăimîntá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „(sich) erschrecken" : „effrayer, (s')épouvanter" : (1x)
să spămîntară *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 18, 25;

spămîntá → spăimînta

speriá : (1551-1553 ES) : v. I : „(sich) erschrecken" : „(s')effrayer" : (2x)
să va spăria *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 22, 17;
spărindu-se *verb gerunziu* [1] 17, 6;

spintecá : (1593 DERS / în top. *Spîntecătur[a]*) : v. I : „aufschlitzen" : „éventrer" : (1x)

va spinteca *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [3] 1, 55;

spor : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 114) : s. n. : „1. Zunahme, 2. Zuwachs" : „1. rendement, 2. augmentation" : (3x)
sporiu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 20, 8; 38, 13;
sporiul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 43, 31;

sporí : (c. 1564 CORESI, CAZ. 101) : v. IV : „prosperieren" : „prospérer" : (4x)
au sporit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 10, 10;
să sporească *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 38, 14;
să sporêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 41, 2;
spori *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 11, 1;

spre : (1519 DERS) : prep. : „für, zu, nach, auf" : „pour, vers, sur" : (141x)
spre *prep.* [1] 1, 9; 1, 13; 2, 14; 2, 16; 2, 22; 2, 23; 3, 13; 4, 17; 4, 18; 4, 18; 5, 3; 5, 3; 5, 18; 5, 20; 7, 15; 8, 10; 11, 3; 11, 8; 11, 16; 11, 20; 11, 24; 12, 19; 12, 25; 12, 27; 13, 11; 13, 12; 14, 11; 14, 11; 14, 11; 14, 18; 14, 21; 15, 5; 15, 7; 15, 15; 15, 15; 15, 15; 15, 15; 16, 2; 16, 6; 16, 6; 16, 6; 16, 11; 16, 20; 16, 21; 16, 21; 16, 24; 16, 24; 16, 25; 16, 28; 17, 19; 18, 5; 19, 4; 19, 12; 19, 18; [2] 2, 1; 2, 9; 2, 9; 3, 2; 4, 34; 6, 31; 6, 31; 7, 14; 11, 13; 11, 31; 14, 15; 16, 25; 17, 20; 17, 23; 18, 12; 18, 14; 18, 32; 20, 8; 22, 1; 22, 3; 22, 4; 22, 12; 22, 17; 22, 17; 22, 18; 23, 32; 23, 33; 24, 33; 24, 33; 25, 10; 25, 23; 26, 7; 26, 23; 26, 23; 27, 16; 27, 23; 29, 5; 29, 11; 29, 13; 29, 26; 29, 26; 31, 10; 31, 28; 31, 32; 31, 35; 32, 14; 33, 9; 34, 6; 34, 20; 35, 13; 37, 2; 37, 10; 37, 15; 37, 32; 38, 1; 38, 16; 38, 29; 38, 36; 39, 16; 39, 21; 39, 26; 39, 26; 39, 28; 39, 33; 39, 33; 39, 34; 39, 36; 39, 37; 40, 16; 40, 18; 41, 13; 41, 24; 42, 20; 45, 3; 43, 8; 45, 11; 45, 19; 45, 21; 46, 2; 46, 5; 48, 8; 48, 20; 49, 1; 50, 8; 50, 16; 50, 19; 50, 31;

sprijăní → sprijini

sprijeneálă → sprijinealã

sprijenitór → sprijinitor

sprijineálă : (1673 DOS. PS. V. 633) : s. f. : „Stütze, Gunst" : „soutien, protection" : (2x)
sprijeneală *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 11, 13;
sprijineala *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 51, 10;

sprijiní : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „1. abfassen, 2. beistehen" : „1. soutenir, 2. aider" : (3x)
sprejenêşte *verb imp. 2 sg.* [2] 3, 11; 29, 12;
sprijănêşte *verb imp. 2 sg.* [2] 29, 23;

sprijinitór : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. : „1. Stütze, 2. Beschützer" : „1. appui, 2. protecteur" : (3x)
sprijenitoarele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 1, 14;
sprijenitori *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [2] 13, 24;
sprijenitoriul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 50, 3;

sprínten : (1477 DERS / în antr. *Sprinten*) : adj. : „flink" : „agile" : (1x)
cel sprinten *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. art.* [2] 36, 26;

spúne : (1521 NEACŞU) : v. III : „sagen" : „dire" : (8x)
a-şi spune *verb infinitiv prezent* [3] 1, 11;
au spus *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [3] 1, 11;
să spuie *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [3] 1, 39;
spune *verb imp. 2 sg.* [3] 1, 50; 1, 53; 1, 58;
spune-voiu *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [1] 6, 22;
veţi spune *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [4] 1, 9;

spurcá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „entweihen" : „profaner" : (1x)
să te spurci *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 22, 13;

spurcát : (1559-1560 BRATU) : adj./s. : „unrein" : „impur, immonde" : (1x)
cêle spurcate *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 15, 9;

spurcăciúne : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Unreinigkeit" : „impureté" : (1x)
spurcăciune *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 2, 16;

sta : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „sich befinden, sitzen, stehen" : „se trouver, rester, demeurer" : (40x)
a sta *verb infinitiv prezent* [1] 13, 19;
au stătut *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 10, 11; [2] 45, 33; 46, 4;
de stat *verb supin* [2] 26, 19;
nu sta *verb imp. 2 sg.* [2] 13, 13;
să stai *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 8, 14; 41, 28;
să stea *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 12, 14;
sta *verb indicativ imperfect 3 sg.* [1] 18, 16;
stau *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 2, 18;
sta-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 5, 23;
stă *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 6, 8;
stăi *verb imp. 2 sg.* [2] 6, 36; 11, 19;
stătu *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 10, 7; 10, 16; 18, 21; 19, 1; [2] 39, 22; 44, 11;
stătură *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 11, 3; 18, 17;
stătut-au *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [2] 45, 23;
stînd *verb gerunziu* [1] 10, 7; 18, 16; 18, 23; 19, 21; [2] 50, 13; [3] 1, 47;
stîndu *verb gerunziu* [2] 22, 19;
va sta *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 5, 1; 6, 5; 11, 22; 12, 12; [2] 12, 14; 21, 25; 37, 9; 40, 14;
vor sta *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 21, 27;

stáctie : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f., după *στακτή* : „Myrrhenöl" : „huile de myrrhe" : (1x)
stacti *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 24, 18;

stáre : (1570 CORESI, LIT.) : s. f. : „Stellung, Lage" : „état, position" : (1x)
starea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 33, 13;

stat : (1581-1582 PO) : s. n. : „Stellung, Lage" : „état, position, manière d'être" : (1x)
statul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 16, 21;

stăpín : (1551-1553 ES) : s. m. : „1. Herr, Gebieter, 2. Gott" : „1. seigneur, 2. Dieu" : (4x)
Stăpîne *subst. propriu masc. sg. voc. neart.* [1] 11, 27;
stăpînilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [2] 3, 6;
stăpînul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 18, 11;
Stăpînul *subst. propriu masc. sg. nom./ac. art.* [1] 6, 7;

stăpîní : (1595-1596 DIR) : v. IV : „(be)herrschen" : „dominer, maîtriser" : (4x)
a stăpîni *verb infinitiv prezent* [1] 12, 16;
să stăpînească *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 9, 2;
stăpînêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 37, 21;
stăpînind *verb gerunziu* [1] 12, 18;

stăpînire : (1678 CHEIA ÎNŢ. 143) : s. f. : „Herrschaft" : „domination, gouvernement" : (3x)
stăpînirea *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 10, 14; [2] 10, 4; [4] 1, 6;

stăpînitór : (1654 NEAGOE 18) : s. m. : „Herrscher, Gott" : „souverain; Le Seigneur" : (7x)
Stăpînitoriu *subst. propriu masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 13, 9;
Stăpînitoriul *subst. propriu masc. sg. nom./ac. art.* [1] 8, 3; 13, 3; [2] 34, 26; [3] 1, 6;
Stăpînitoriule *subst. propriu masc. sg. voc. art.* [2] 23, 1; 36, 1;

stătătór : (1563 CORESI, PRAXIU 248) : adj./s. : „1. dauerhaft, ausdauernd, beständig, 2. (în sintagma *înainte-stătător*) Anführer" : „1. persistant, persévérant, résistant, 2. meneur, chef" : (2x)
stătătoare *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 30, 16;
stătătoriu *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 45, 33;

stea : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Stern" : „étoile" : (8x)
ale stêlelor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [1] 17, 5;
steaoa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 50, 6;
stêle *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 10, 17;
stêlele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 44, 23;
stêlelor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [1] 7, 19; 7, 29; 13, 2; [2] 43, 11;

stejár : (1445 DERS / în top. *Stejerei*) : s. m. : „Eiche" : „chêne" : (1x)
strejari *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [2] 37, 18;

stémă : (1563 CORESI, PRAXIU 449) : s. f. : „Krone" : „couronne" : (4x)
stema *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 5, 17; 18, 24; [2] 11, 5; 47, 6;

sterp : (1548 DERS) : adj./s. : „unfruchtbar" : „stérile, infécond" : (1x)
cea stearpă *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 3, 13;

stihíe : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Natur Element" : „élément de la nature" : (2x)
stíhiile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 19, 17;
stíhiilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [1] 7, 18;

stingătór : (1688 BIBLIA) : adj. : „auslöschlich, löschend" : „extincteur" : (1x)
stingătoarea *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* [1] 19, 19;

stínge : (1551-1553 ES) : v. III : „auslöschen, vernichten" : „éteindre, anéantir" : (17x)
să să stingă *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [2] 45, 34;
să să stingă *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 44, 18;
să stingă *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 46, 23;
să va stinge *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 3, 16; [2] 39, 11; 41, 14; 44, 12;
se va stinge *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 23, 20; 23, 33; 28, 25;
stinge *indicativ prezent 3 sg.* [1] 16, 17;
stinge-să-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 28, 13;
stinge-se-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 40, 14;
stinge-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 3, 29;
stingîndu-se *verb gerunziu* [1] 2, 3;
va stinge *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 43, 26; 47, 23;

stins : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : adj. : „ausgelöscht, erloschen" : „éteint" : (1x)
stinsă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 21, 20;

stîlp : (1480 DERS / în *Stîlpul* Scurtului) : s. m. : „Säule, Pfeiler, Pfosten, Spalte, Pol" : „pilier, colonne, pôle" : (5x)
stîlp *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 24, 4; 36, 24;
stîlpi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [2] 26, 20;
stîlpu *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 18, 3;
stîlpul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 10, 7;

stîlpáre : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. f. : „grüner Zweig" : „branche verte" : (3x)
stîlpări *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 4, 4;
stîlpările *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 1, 17; 40, 17;

stîmpăráre → astîmpărare

stîrpí : (c. 1650 ANON CAR.[2]) : v. IV : „unfruchtbar machen" : „devenir stérile" : (1x)
să se stîrpească *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 42, 15;

stog : (1545 DERS / în top. Prislopul *Stogului*) : s. n. : „Garbenhaufen" : „meule" : (2x)
stogul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 20, 28; 39, 22;

străín : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. : „1. fremd, 2. Fremder" : „1./2. étranger" : (23x)
cei streini *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 19, 14;
celor striine *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. gen./dat. art.* [2] 39, 5;
cel strein *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 11, 34;
strein *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 23, 30;
streină *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 19, 5; [2] 40, 32;
streine *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 16, 16; [2] 29, 21; 36, 2; 40, 33;
streini *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 19, 13; [2] 23, 29; 29, 25;
striin *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 12, 16;
striina *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* [1] 16, 3;
striină *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 16, 2; [2] 49, 6;
striine *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 9, 8;
striini *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [2] 21, 9;
striinii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [2] 45, 23;
striinilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [2] 21, 27;
striinul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 32, 19;
striinului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [2] 8, 23;

străjuíre : (1649 MARD.) : s. f. : „Wachdienstes" : „service de garde" : (1x)
strejuirii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 40, 7;

strălucí : (1559-1560 BRATU) : v. IV : „(er)strahlen" : „rayonner" : (4x)
strălucind *verb gerunziu* [1] 16, 22; [2] 43, 5; 43, 10; 50, 7;

strălucít : (1683 SICR. DE AUR 14) : adj. : „strahlend" : „brillant" : (1x)
strălucitele *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. art.* [1] 17, 5;

strămóş : (1581 CORESI, EV. 173) : s. m. : „Vorfahr" : „ancêtre" : (1x)
strămoşii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [2] 8, 5;

strămuráre : (c. 1563-1583 COD. VOR.[2]) : s. f. : „Treibstachel" : „aiguillon" : (1x)
strămurarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 38, 27;

strecurătúră : (c. 1650 ANON. CAR.[2]) : s. f. : „Filtration, (aici) Ausströmung" : „filtration, (aici) diffusion" : (1x)
strecurătură *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 25;

streín → străin

strejuíre → străjuire

strepezí : (1581 CORESI, EV. 168) : v. IV : „stumpf werden" : „être agacé" : (1x)
vei strepezi *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [2] 30, 10;

stricá : (1551-1553 ES) : v. I : „zerschlagen, zerbrechen" : „briser, casser" : (9x)
a strica *verb infinitiv prezent* [2] 20, 3;
au stricat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 16, 22;
să strica *verb indicativ imperfect 3 pl.* [1] 16, 5;
să strică *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 16, 27; 18, 12;
să strice *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 16, 19;
se va strica *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 47, 22;
strica-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 22, 21; 28, 26;

stricăciúne : (1551-1553 ES) : s. f. : „Untergang, Zerstörung, Schaden" : „dégradation, destruction, dommage" : (5x)
stricăciune *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 14, 12; 18, 3; [2] 28, 6;
stricăciunea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 14, 25; [2] 31, 5;

stricătór : (1642 CAZ. GOV. 208) : adj. : „schädlich" : „dommageable" : (1x)
celor stricătoare *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. gen./dat. art.* [1] 19, 20;

strigá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „rufen, schreien" : „crier, appeler" : (9x)
striga *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [2] 50, 18;
strigară *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [3] 1, 24;
strigă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 1, 24; 1, 42; 1, 45; 1, 61; [4] 1, 22; 1, 44;
strigînd *verb gerunziu* [4] 1, 48;

strigáre : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Hochruf" : „clameur, rumeur" : (4x)
strigare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 18, 10;
strigarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 30, 7; 35, 15; [3] 1, 25;

strimt → strîmt

strîmb : (1428 BGL / în top. *Strîmbii*) : adj. : „krumm, unehrlich, ungerecht" : „déformé, mensonger, injuste" : (4x)
strîmbe *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [3] 1, 52;
strîmbi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 16, 5;
strîmbu *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 13, 13; 14, 25;

strîmbătáte : (1480 BGL / în top. *Strîmbătaţi*) : s. f. : „Unrecht, Unbill" : „tort, injustice" : (14x)
ale strîmbătăţii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 11, 16;
strîmbătate *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 12, 13; 12, 23; 14, 28; 14, 29; [2] 13, 4; 34, 20; 35, 3; 41, 23;
strîmbătatea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 1, 5; [2] 40, 14;
strîmbătăţi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 10, 8;
strîmbătăţii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 7, 3;
strîmbătăţile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 7, 6;

strîmt : (1486 DERS / în top. *Strimtul*) : adj. : „eng" : „serré" : (1x)
strimt *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [3] 1, 21;

strínge : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „sammeln" : „cueillir" : (1x)
strînge *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 21, 9;

strîns : (c. 1650 ANON. CAR.[2]) : adj. : „zurückgezogen" : „retiré" : (1x)
strînsă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 4, 34;

strînsoáre : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. f. : „Ansammlung" : „accumulation" : (2x)
strînsoarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 11, 17; 31, 3;

strúgure : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Weintraube" : „raisin" : (3x)
struguri *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [2] 39, 32;
strugurului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [2] 50, 17;
un strugur *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 51, 20;

strúnă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Saite, (aici) Ton" : „corde, (aici) ton" : (1x)
strunele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 19, 17;

sub : (1463 DERS) : prep. : „unter" : „sous, au-dessous de" : (10x)
supt *prep.* [2] 12, 23; 14, 26; 29, 13; 29, 25; 51, 34; [3] 1, 53; 1, 53; 1, 58; 1, 58; [4] 1, 16;

subţíre : (1544 BGL / în top. *Supţireni*) : adj. : „dünn" : „léger" : (3x)
preasubţiri *adj. calificativ gradul superlativ neutru pl. nom./ac. art.* [1] 7, 23;
supţire *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 5,

15;
supţire *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 22;

sudálmă : (1551-1553 ES) : s. f. : „Fluch, Schmähwort, Affront" : „juron, injure, offense" : (7x)
a sudălmii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 27, 21;
sudalma *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 2, 19; [2] 21, 5; 27, 15;
sudalmă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 4, 18;
sudălmi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 29, 9;
sudălmile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 22, 27;

suduitór : (1646 PRAV. MOLD. 70) : s. m. : „Lästerer, Gotteslästerer" : „blasphémateur" : (1x)
suduitoriul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 23, 7;

suferí : (1559-1560 BRATU) : v. IV : „ertragen, aushalten, leiden" : „endurer, supporter, souffrir" : (1x)
a suferi *verb infinitiv prezent* [2] 22, 16;

suferíre : (c. 1683-1686 MS. 45, 778/1) : s. f. : „Schmerz, Folter" : „souffrance" : (1x)
suferirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 2, 19;

suferít : (c. 1683-1686 MS. 45, 789/1) : adj. : „ertragen" : „supporté" : (1x)
cea suferită *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* [1] 17, 17;

suflá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „blasen" : „souffler" : (8x)
au suflat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 15, 11; 15, 11;
suflînd *verb gerunziu* [1] 11, 19; [2] 43, 4; 43, 5;
va sufla *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 43, 19; 43, 24;
vei sufla *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [2] 28, 13;

sufláre : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „1. Atem, 2. Seele" : „1. souffle, 2. âme" : (2x)
suflare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 15, 5;
suflarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 33, 25;

suflătór : (1642 CAZ. GOV. 362) : adj. : „atmend" : „respiratoire" : (1x)
suflătoriu *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 11, 19;

súflet : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „1. Seele, 2. Wesen, 3. Atem" : „1. âme, 2. être, 3. souffle" : (111x)
a sufletelor *subst. comun neutru pl. gen./dat. art.* [1] 14, 26;
a sufletului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [1] 15, 8; 17, 15;
suflet *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 8, 20; 13, 17; 14, 29; 15, 11; [2] 4, 2; 7, 11; 7, 27; 19, 15; 21, 30; 23, 5;
suflete *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 7, 27; 11, 27; [2] 14, 8;
sufletele *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 3, 1; 14, 5; 17, 1; [2] 2, 18; 21, 3; 51, 32;
sufletelor *subst. comun neutru pl. gen./dat. art.* [1] 2, 22; 3, 13; 12, 6; 14, 11;
sufletu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 21, 29;
sufletul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 1, 4; 1, 11; 4, 11; 4, 14; 9, 15; 10, 16; 15, 14; 16, 14; [2] 2, 1; 4, 23; 6, 3; 6, 5; 6, 28; 6, 34; 7, 18; 7, 21; 7, 22; 7, 30; 9, 2; 9, 6; 9, 11; 10, 31; 10, 32; 12, 12; 14, 2; 14, 4; 14, 9; 14, 16; 16, 18; 16, 31; 19, 3; 19, 4; 20, 22; 23, 20; 23, 23; 24, 1; 25, 3; 27, 16; 29, 18; 30, 7; 30, 20; 30, 22; 31, 22; 32, 23; 33, 36; 34, 15; 34, 19; 37, 6; 37, 8; 37, 16; 37, 16; 37, 18; 37, 30; 37, 31; 38, 46; 40, 33; 47, 16; 51, 5; 51, 8; 51, 25; 51, 27; 51, 34; 51, 37;
sufletului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [1] 9, 3; 10, 7; 16, 9; 17, 8; [2] 1, 27; 4, 6; 4, 19; 4, 25; 5, 2; 6, 3; 7, 12; 18, 29; 18, 31; 26, 16; 26, 17; 31, 33; 31, 34; 37, 22; 37, 25; 45, 32; 50, 27;

sugár : (1644 IORGA S.D. X, 175) : adj. : „(Kind) der saugt, Säugling" : „(enfant) qu'on allaite, nourrisson" : (1x)
sugariu *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 46, 19;

suí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „hinaufgehen, hinaufsteigen" : „monter" : (6x)
s-au suit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 19, 12;
să să suie *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 46, 12;
să se suie *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 9, 2;
să suie *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 2, 13;
sui *verb indicativ prezent 2 sg.* [1] 16, 13;
suitu-s-au *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 48, 21;

suíre : (1570 CORESI, LIT.) : s. f. : „1. Aufstieg, 2. Erhöhung" : „1. montée, 2. ascension" : (2x)
suirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 50, 13;
suirii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 5, 12;

suíş : (c. 1665-1672 MS. 4389, 207/2) : s. n. : „Aufstieg" : „montée" : (1x)
suişul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 25, 22;

súliţă : (1570 CORESI, LIT.) : s. f. : „Speer, Lanze" : „lance" : (1x)
sulița *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 29, 16;

sumuí : (1688 BIBLIA) : v. IV : „zusammenfassen" : „rassembler" : (1x)
sumuiêşte *verb imp. 2 sg.* [2] 32, 9;

súnet : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Widerhall" : „bruit" : (3x)
sunet *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 46, 20;
sunete *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 17, 4;
sunetul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 45, 11;

supărá : (1559-1560 BRATU) : v. I : „plagen, ärgern" : „fâcher, tourmenter" : (2x)
s-au supărat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 50, 27;
să te superi *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 6, 27;

supăráre : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 305) : s. f. : „Ärger" : „dépit" : (2x)
supărare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 27, 13;
supărării *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 10, 29;

supt → sub

supţíre → subţire

supúne : (1559-1560 BRATU) : v. III : „(sich) unterwerfen" : „(se) soumettre" : (7x)
nu te supune *verb imp. 2 sg.* [2] 7, 8;
să supun *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 13, 7;

să vor supune *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 8, 15;
supune *verb imp. 2 sg.* [2] 6, 27;
supunea *verb indicativ imperfect 3 pl.* [1] 19, 13;
supuneţi *verb imp. 2 pl.* [2] 51, 34;
supuse *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 18, 22;

supús : (1559-1560 BRATU) : adj./s. : „1. folgsam, unterwürfig, 2. Untertan(in)" : „1. soumis, 2. sujet" : (2x)
celor supuşi *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 14, 15;
supuşi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 12, 9;

surpá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „verderben, zugrunde richten, umstürzen, vernichten" : „écrouler, faire tomber, détruire" : (15x)
au surpat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 28, 15; 28, 15; 46, 21; 48, 24;
să surpe *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 12, 21;
să surpi *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [1] 12, 9;
să va surpa *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 27, 3;
surpă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 10, 14; 10, 15; [4] 1, 26; 1, 34;
surpînd *verb gerunziu* [2] 34, 25;
va surpa *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 5, 24; [2] 1, 28; 8, 21;

surpát : (1581 CORESI, EV. 176) : adj. : „verdorben" : „écroulé" : (1x)
surpate *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 17, 19;

sus : (1521 NEACŞU) : adv. : „oben, oberhalb, hinauf, herauf" : „haut, sur, au-dessus de, en haut" : (5x)
mai sus *adv. de loc* [2] 38, 43;
sus *adv. de loc* [1] 19, 6; [2] 12, 2; 12, 7; 27, 26;

suspín : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Seufzer" : „soupir" : (1x)
suspinul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 11, 13;

suspiná : (1551-1553 ES) : v. I : „(auf)seufzen" : „soupirer" : (6x)
au suspinat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 25, 20;
suspina-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 36, 25;
suspină *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 1, 21;
suspinînd *verb gerunziu* [2] 30, 19; 30, 19;
vor suspina *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 5, 3;

sútă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Hundert" : „centaine" : (4x)
sută *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 18, 8; 41, 7;
sute *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 16, 11; 46, 11;

svétnec → sfetnic

svătuí → sfătui

svînt → sfînt

Ş

şápte : (înc. sec. XVI PS. H.) : num. card. : „sieben" : „sept" : (6x)
şapte *num. card. fem. nom./ac.* [2] 7, 3; 20, 11; 22, 11; 35, 10; 40, 10;
şapte *num. card. masc. nom./ac.* [2] 37, 18;

şáptelea, şáptea : (înc. sec. XVI PS. H.) : num. ord. : „siebte" : „septième" : (1x)
a şaptea *num. ord. fem. sg. nom./ac. art.* [4] 1, 47;

şárpe : (1501 DERS / în antr. *Şarpe*) : s. m. : „Schlange" : „serpent" : (5x)
şarpe *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 12, 17;
şarpelui *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [2] 21, 2; 25, 17;
şărpi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 16, 5; [2] 39, 37;

şáse : (1551-1553 ES) : num. card. : „sechs" : „six" : (2x)
şase *num. card. fem. nom./ac.* [2] 16, 11; 46, 11;

şădeá → şedea

şădére → şedere

şăzătór → şezător

şedeá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. II : „1. sitzen, sich setzen, 2. bleiben, wohnen" : „1. être assis, s'asseoir, 2. rester, vivre" : (21x)
ai şăzut *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [2] 31, 13; 31, 20;
au şăzut *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [2] 11, 5;
nu şădea *verb imp. 2 sg.* [2] 11, 9;
să şază *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 8, 14; 12, 15; 33, 32;
să şăzi *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 9, 10;
şade *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 40, 4;
şăd *verb indicativ prezent 3 pl.* [2] 50, 28;
şădea *verb indicativ imperfect 3 sg.* [4] 1, 47;
şăzi *verb imp. 2 sg.* [2] 32, 2; [3] 1, 50;
şăzînd *verb gerunziu* [2] 1, 7; 37, 18; 38, 33; 38, 37;
şăzîndu *verb gerunziu* [1] 6, 14;
va şădea *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 26, 14; 33, 6;
vei şădea *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [2] 23, 15;

şedére : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „1. Sitzen, 2. Thron" : „1. demeure, 2. trône" : (3x)
şădêre *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 7, 4; 42, 18;
şădêrea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 12, 15;

şezătór : (1563 CORESI, PRAXIU 24) : adj. : „sitzend, ansässig" : „qui demeure, qui est assis" : (1x)
cea şăzătoare *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* [1] 9, 4;

şi : (1521 NEACŞU) : conj./adv. : „1. und, 2. sowohl ... als-auch, 3. auch" : „1. et, 2. et ... et, 3. aussi" : (2575x)
şi *adv.* [1] 2, 15; 3, 4; 3, 17; 7, 1; 7, 14; 8, 9; 10, 5; 11, 18; 11, 20; 12, 3; 12, 8; 12, 23; 12, 24; 13, 6; 13, 11; 14, 4; 14, 6; 14, 11; 14, 22; 19, 16; [2] 2, 20; 3, 12; 6, 18; 8, 7; 8, 11; 10, 2; 12, 7; 12, 11; 38, 12; 38, 13; 38, 14; 40, 24; 43, 35; 46, 9; 48, 11; 49, 16; Prolog 1, 3; Prolog 2, 12; Prolog 2, 34; [3] 1, 59;
şi *conjuncţie coord.* 2535x;

şoptí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „flüstern" : „chuchoter" : (3x)
şoptêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 21, 30;
va şopti *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 12, 20; 12, 24;

şoptitór : (1563 CORESI, PRAXIU 223) : s. m. : „1. Flüsterer, 2. Verleumder" : „1. chuchoteur, 2. médisant, diffamateur" : (2x)

şoptitoriu *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 5, 16;
şoptitoriul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 28, 14;

ştérge : (1551-1553 ES) : v. III : „abwischen" : „essuyer" : (1x)
ai fi şters *verb cond.-opt. perfect 2 sg.* [2] 12, 13;

şti : (1521 NEACŞU) : v. IV : „wissen" : „savoir, connaître" : (38x)
ai şti *verb cond.-opt. prezent 2 sg.* [2] 32, 9;
a şti *verb infinitiv prezent* [1] 7, 18; 8, 9; 8, 21; 12, 27; 13, 9; 15, 3; 15, 3; 16, 16;
neştiind *verb gerunziu* [1] 18, 19;
neştiindu *verb gerunziu* [1] 12, 10;
să ştie *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 13, 1;
să ştie *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 5, 13;
ştie *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 8, 9; 8, 9; 9, 9; 9, 11; 15, 13; [2] 11, 18; 21, 8; 34, 10;
ştii *verb indicativ prezent 2 sg.* [2] 8, 23; 9, 14; [3] 1, 42; 1, 42;
ştiia *verb indicativ imperfect 3 pl.* [1] 19, 13; [3] 1, 32;
ştiia *verb indicativ imperfect 3 sg.* [1] 19, 2;
ştiiam *verb indicativ imperfect 1 sg.* [1] 7, 13;
ştiind *verb gerunziu* [1] 8, 10; 9, 9; 13, 16; 15, 2; 18, 6; [2] 20, 5;
ştiindu *verb gerunziu* [1] 15, 2;
ştiu *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 12, 17;
ştiu *verb indicativ prezent 1 sg.* [4] 1, 42;

ştiínţă : (1563 CORESI, PRAXIU 41) : s. f. : „Kenntnis" : „connaissance" : (22x)
a ştiinţii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 45, 6;
ştiinţa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 13, 13; 17, 11; [2] 10, 33; 16, 26; 17, 6; 38, 3; 39, 9; 42, 25;
ştiinţă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 17; [2] 1, 16; 16, 25; 17, 8; 19, 18; 32, 4; 38, 6; Prolog 2, 31;
ştiinţii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 8, 4; [2] 1, 22; 33, 11; 50, 29;
ştinţa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 26, 15;

ştiút : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. : „1. verständig, 2. Vielerfahrene" : „1. judicieux, sensé, 2. très expérimenté" : (2x)
cel ştiut *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 34, 9;
ştiut *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 10, 28;

ştiutór : (1559-1560 BRATU) : adj./s. : „1. kundig, 2. Kenner, Weise" : „1. qui a des connaissances, 2. connaisseur, sage" : (7x)
cel ştiutoriu *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 21, 16;
ştiutori *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [2] Prolog 2, 4;
ştiutoriu *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 21, 24; 36, 20; 40, 33; 47, 13;
ştiutoriul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [3] 1, 42;

şuierá : (c. 1665-1672 MS. 4389, 860/[1]) : v. I : „pfeifen, zischen" : „siffler" : (2x)
şuierînd *verb gerunziu* [1] 17, 19;
va şuiera *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 22, 1;

şuierătúră : (c. 1683-1686 MS. 45, 788/[2]) : s. f. : „Pfeifen" : „sifflement" : (1x)
şuierăturile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 17, 9;

T

tábără : (1581-1582 PO) : s. f. : „(Feld)Lager" : „camp" : (4x)
tabăra *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 19, 7; [2] 48, 24;
taberii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 12, 8;
taberilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [2] 43, 10;

táină : (1551-1553 ES) : s. f. : „Geheimnis" : „mystère, secret" : (9x)
taine *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 6, 23; 14, 15; 14, 23;
taine *subst. comun fem. sg. gen./dat. neart.* [1] 12, 5;
tainele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 2, 22; [2] 27, 16; 27, 17; 27, 21;
tainii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 22, 24;

talániţă → tălaniţă

tálpă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Fußsohle" : „plante du pied" : (1x)
talpelor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [1] 5, 12;

táre : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./adv./s. : „stark, groß, sehr" : „fort, grand, très" : (21x)
cei tari *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. gen./dat. art.* [2] 46, 7;
cei tari *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 6, 6;
cêle tari *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 3, 20;
celor tari *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 6, 8;
cel tare *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 13, 2; 21, 8;
mai tare *adj. calificativ gradul comparativ fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 10, 12;
mai tare *adj. calificativ gradul comparativ masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 13, 4; [2] 8, 15; [3] 1, 38;
mai tari *adj. calificativ gradul comparativ fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 16, 6;
tare *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 18, 5;
tare *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 16, 12; 46, 1; 47, 5;
tare *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 6, 15;
tare *adv.* [1] 6, 6; 11, 22;
tarele *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 10, 5;
tari *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 28, 15;
tari *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [2] 29, 21;

tátă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Vater" : „père" : (28x)
al tătîne *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [2] Prolog 1, 4;
tatal *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 48, 25;
tată *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 2, 16; [2] 3, 3; 3, 4; 3, 5; 3, 6; 3, 7; 3, 11; 3, 16; 7, 28; 23, 15; 41, 21;
tatăl *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 14, 15; [2] 22, 5; 30, 4; 41, 10; 44, 25;
Tatăl *subst. propriu masc. sg. nom./ac. art.* [2] 51, 14;
tatălui *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [2] 3, 8; 3, 13; 34, 22; 48, 10;
tatului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [2] 22, 3;
tătîne *subst. comun masc. sg. gen./dat. neart.* [1] 9, 12; [2] 3, 9; 3, 10;
un tată *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 4, 10;

tăceá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. II : „schweigen" : „se taire, garder le silence" : (8x)
au tăcut *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [2] 13, 26;
tace *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 19, 27; 20, 4; 20, 5; 20, 5;

tăcea-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 20, 6;
tăcînd *verb gerunziu* [1] 8, 13; [2] 32, 9;

tăcére : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Schweigen" : „silence" : (2x)
tăcêre *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 18, 14; [2] 41, 25;

tăcút : (1559-1560 BRATU) : adj. : „schweigend" : „silencieux, qui parle peu" : (1x)
tăcută *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 26, 16;

tăgăduí : (1559-1560 BRATU) : v. IV : „verweigern" : „se refuser (à faire qc.)" : (1x)
te tăgăduieşti *verb indicativ prezent 2 sg.* [2] 41, 7;

tăiá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „1. (ab)schneiden, (ab)hauen, 2. niedermetzeln" : „1. couper, 2. massacrer" : (6x)
să taie *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [3] 1, 60;
taie *verb imp. 2 sg.* [2] 25, 29;
taie *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 10, 10;
tăie *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 18, 23;
tăind *verb gerunziu* [1] 13, 11;
tăindu-se *verb gerunziu* [1] 5, 13;

tăietór : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. m. : „(Holz)Hauer" : „coupeur" : (1x)
tăietoriu *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 13, 11;

tălániţă : (1633 DRHA XXI, 502) : s. f. : „Hure" : „prostituée" : (1x)
talaniţă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 9, 3;

tălmăcí : (1646 GCR I, 119) : v. IV : „übersetzen" : „traduire" : (1x)
să tălmăcescu *verb conjunctiv prezent 1 sg.* [2] Prolog 2, 30;

tălmăcíre : (c. 1683-1686 MS. 45, 907/[2]) : s. f. : „1. Übersetzung, 2. Deutung, Auslegung" : „1. traduction, 2. interprétation" : (2x)
tălmăcire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] Prolog 2, 20;
tălmăciri *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 47, 18;

tămî́ie : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. f. : „Weihrauch" : „encens" : (5x)
a tămîiei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 18, 21;
tămîia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 39, 17; 50, 9;
tămîie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 45, 21;
tămîiei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 49, 1;

tăríe : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Stärke, Macht" : „force, puissance" : (7x)
tărie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 47, 5;
tăriei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 29, 16;
tăriia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 11, 22; 15, 2; 15, 3; [2] 18, 4;
tăriile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 7, 20;

tău, ta : (înc. sec. XVI PS. H.) : pron./adj. pos. : „dein" : „ton" : (322x)
ai tăi *adj. pron. pos. 2 masc. sg. nom./ac. pl.* [1] 15, 2; 15, 2; 19, 6;
ale tale *adj. pron. pos. 2 fem. sg. nom./ac. pl.* [1] 9, 19; 11, 27; 19, 6; [2] 1, 28; 2, 3; 7, 38; 11, 34; 21, 1; 41, 5;
al tău *adj. pron. pos. 2 masc. sg. nom./ac. sg.* [1] 9, 8;
al tău *adj. pron. pos. 2 neutru sg. nom./ac. sg.* [1] 10, 20; 12, 1; 16, 12; 16, 25;
a ta *adj. pron. pos. 2 fem. sg. nom./ac. sg.* [1] 14, 3; 14, 6; 16, 11; 19, 8; [2] 38, 24;
ta *adj. pron. pos. 2 fem. sg. nom./ac. sg.* [1] 9, 2; 10, 20; 11, 18; 11, 23; 12, 14; 12, 16; 12, 22; 15, 2; 15, 3; 16, 6; 16, 10; 16, 11; 16, 15; 16, 21; 16, 28; 18, 16; 18, 24; [2] 1, 29; 2, 2; 3, 12; 4, 8; 4, 11; 4, 25; 4, 28; 4, 32; 4, 33; 4, 34; 5, 3; 5, 12; 5, 14; 5, 14; 5, 16; 6, 13; 6, 13; 6, 28; 6, 35; 6, 40; 7, 7; 7, 11; 7, 15; 7, 25; 7, 34; 7, 34; 8, 2; 8, 14; 8, 16; 8, 18; 8, 24; 9, 1; 9, 2; 9, 6; 9, 17; 9, 19; 9, 20; 9, 21; 10, 29; 11, 9; 11, 19; 11, 20; 11, 29; 11, 31; 12, 15; 12, 15; 13, 10; 13, 11; 13, 16; 14, 13; 15, 16; 16, 25; 23, 8; 23, 14; 23, 15; 25, 29; 27, 19; 27, 23; 28, 13; 28, 27; 28, 28; 29, 3; 29, 14; 29, 15; 29, 23; 29, 29; 30, 12; 30, 22; 31, 20; 32, 2; 33, 23; 33, 27; 34, 6; 35, 8; 36, 1; 36, 2; 36, 2; 36, 13; 37, 9; 37, 9; 37, 19; 37, 30; 38, 9; 38, 22; 41, 1; 45, 31; 47, 17; 47, 21; 47, 21; 51, 11; 51, 11; [3] 1, 19; 1, 20; 1, 56; [4] 1, 36;
tale *adj. pron. pos. 2 fem. sg. gen./dat. pl.* [1] 16, 6; [2] 12, 1; 35, 7; 36, 14;
tale *adj. pron. pos. 2 fem. sg. gen./dat. sg.* [1] 9, 1; 9, 5; 9, 9; 11, 21; 12, 5; 12, 8; 12, 12; 12, 16; 14, 5; [2] 2, 4; 5, 2; 5, 2; 6, 10; 6, 40; 10, 29; 23, 17; 33, 28; 33, 28; 36, 12; 36, 12; 47, 21;
tale *adj. pron. pos. 2 fem. sg. nom./ac. pl.* [1] 9, 4; 9, 9; 9, 9; 17, 1; [2] 1, 26; 2, 6; 4, 32; 4, 33; 5, 1; 6, 4; 6, 12; 6, 12; 6, 19; 6, 19; 11, 10; 14, 15; 14, 15; 18, 30; 18, 30; 25, 5; 29, 15; 36, 7; 37, 6; 47, 15; 48, 4;
tale *adj. pron. pos. 2 neutru sg. gen./dat. pl.* [1] 16, 11; [2] 3, 22; 4, 29;
tale *adj. pron. pos. 2 neutru sg. nom./ac. pl.* [1] 9, 4; [2] 3, 15; 3, 17; 6, 4; 6, 26; 7, 38; 27, 23; 27, 24; 28, 2; 31, 26; 32, 13; 33, 27; 36, 13; 47, 20; [3] 1, 52;
tăi *adj. pron. pos. 2 masc. sg. gen./dat. pl.* [1] 9, 7; 9, 9; 12, 20; [2] 18, 31; 27, 23; 33, 26; 36, 16;
tăi *adj. pron. pos. 2 masc. sg. nom./ac. pl.* [1] 12, 19; 12, 21; 16, 10; 16, 26; 18, 1; 18, 4; [2] 6, 14; 6, 14; 8, 5; 30, 10; 32, 22; 33, 24; 36, 15; 47, 21;
tău *adj. pron. pos. 2 masc. sg. gen./dat. sg.* [2] 3, 9; 7, 13; 28, 2; 31, 17;
tău *adj. pron. pos. 2 masc. sg. nom./ac. sg.* [1] 9, 5; 18, 21; [2] 3, 7; 3, 11; 6, 27; 7, 28; 12, 10; 19, 16; 23, 15; 29, 2; 29, 23; 30, 12; 31, 36; 40, 24;
tău *adj. pron. pos. 2 neutru sg. gen./dat. sg.* [1] 9, 7; 9, 8; 11, 22; 12, 3; 15, 14; 16, 2; 16, 16; [2] 1, 27; 4, 25; 5, 2; 6, 3; 6, 9; 6, 11; 9, 1; 18, 31; 36, 8; 51, 2; 51, 4; [3] 1, 59;
tău *adj. pron. pos. 2 neutru sg. nom./ac. sg.* [1] 9, 1; 9, 12; 9, 17; 9, 17; 12, 19; 16, 20; 16, 21; 16, 26; 18, 7; 18, 15; 19, 5; 19, 21; [2] 2, 1; 3, 14; 4, 7; 4, 23; 5, 12; 5, 13; 6, 3; 6, 26; 6, 28; 6, 34; 6, 38; 7, 18; 7, 22; 7, 30; 9, 2; 9, 6; 9, 11; 9, 11; 9, 20; 10, 31; 11, 19; 12, 12; 12, 14; 12, 23; 14, 16; 23, 16; 25, 29; 28, 27; 28, 27; 30, 20; 30, 20; 30, 22; 31, 13; 32, 23; 33, 36; 36, 11; 36, 13; 36, 14; 36, 16; 37, 6; 37, 8; 37, 16; 37, 30; 47, 16; 47, 17; 47, 20; 51, 15; [3] 1, 54; [4] 1, 11; 1, 14;

tăvălí : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : v. IV : „sich wälzen" : „se vautrer" : (3x)
să vor tăvăli *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 23, 14; 27, 28;
te tăvălişi *verb indicativ perfect simplu 2 sg.* [2] 37, 3;

temătór : (c. 1560 HC I, 12) : adj. : „ängstlich, furchtsam" : „peureux, apeuré" : (1x)
temătoare *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 1, 2;

téme : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „Angst haben, sich fürchten" : „avoir peur, craindre" : (34x)
a te tême *verb infinitiv prezent* [2] 1, 12; 1, 13; 1, 17;
să tem *verb indicativ prezent 3 pl.* [2] 2, 16; 2, 17; 2, 18; 6, 17; 10, 21; 10, 24; 15, 13; 15, 19; 26, 3; 32, 17; 34, 13;
să tême *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 1, 11; 3, 6; 6, 18; 10, 27; 21, 7; 25, 13; 32, 15; 33, 1; 34, 14; 34, 15;
să va tême *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 32, 19; 34, 14;
se tême *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 15, 1;
tême-te *verb imp. 2 sg.* [2] 7, 30; 7, 32;
temîndu-să *verb gerunziu* [3] 1, 57;
temîndu-te *verb gerunziu* [1] 12, 11;
vă têmeţi *verb indicativ prezent 2 pl.* [2] 2, 7; 2, 8; 2, 9;

teméi : (1551-1553 ES) : s. n. : „Gründung, Grund" : „fondement, base" : (3x)
temeiu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 4, 3; [2] 26, 20;
temêile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [2] 50, 18;

temelíe : (1520 DERS) : s. f. : „Fundament" : „fondation, fondement" : (5x)
temelie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 4, 19;
temeliia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 1, 12;
temeliile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 3, 8; 10, 17; 16, 20;

témere : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Furcht, Angst" : „crainte, peur" : (2x)
têmere *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 17, 8; [2] 4, 18;

témniţă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Gefängnis" : „prison" : (1x)
temniţă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 17, 16;

terebínt : (c. 1665-1672 MS. 4389, 224/1) : s. m. : „Terebinthe" : „térébinthe" : (1x)
un terevinth *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 24, 19;

ticăít : (1563 CORESI, PRAXIU 243) : adj. : „kleinlich, (aici, probabil) geizig" : „mesquin, (aici, probabil) avare" : (1x)
ticăit *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 14, 3;

ticălós : (1581 CORESI, EV. 382) : adj. : „elend" : „misère" : (1x)
ticăloşi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 15, 14;

timpiná → întîmpina

tínă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Ton, Lehm" : „boue, argile" : (1x)
tina *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 7, 10;

tíndere : (c. 1665-1672 MS. 4389, 178/2) : s. f. : „Ausbreitung" : „propagation" : (1x)
tinderea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 14, 18;

tíne → tu

tineréţe : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Jugend" : „jeunesse" : (11x)
tinerêţe *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 7, 24; 25, 5; 30, 11;
tinerêţele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 2, 6; 4, 16; 8, 2; [2] 6, 19; 42, 13; 47, 4; 47, 15; 51, 21;

tipărí : (1581 CORESI, EV. 6) : v. IV : „1. schnitzen, 2. bilden" : „1. sculpter, 2. construire" : (2x)
au tipărit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 13, 13;
tipărindu *verb gerunziu* [1] 14, 17;

tirán : (1599 DERS) : s. m. : „Tyrann, Gewaltherrscher, Herrscher" : „tyran, despote, souverain" : (6x)
ale tiranilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 14, 16;
tiran *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 12, 14;
tirani *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [2] 11, 5;
tirani *subst. comun masc. pl. voc. neart.* [1] 6, 9;
tiranii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 8, 16;
tíranii *subst. comun masc. pl. voc. art.* [1] 6, 21;

tiraníe : (1668-1670 HERODOT) : s. f. : „Gewaltherrschaft, Tyrannei" : „tyrannie" : (1x)
o tiranie *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 14, 21;

tirăní : (c. 1683-1686 MS. 45, 783/1) : v. IV : „tyrannisieren, unterjochen" : „tyranniser, opprimer" : (2x)
tirănesc *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 16, 4;
tirăniia *verb indicativ imperfect 3 pl.* [1] 10, 14;

tirián : (1559-1560 BRATU) : s. m. : „Tyrer" : „Tyrian" : (1x)
tiriênilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [2] 46, 21;

tiz : (1632 DRHB XXIII, 530) : s. m. : „Namensvetter" : „homonyme" : (1x)
tizului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [2] Prolog 1, 1;

tîlc : (c. 1560-1562 CORESI, PRAV.) : s. n. : „Deutung, Enthüllung" : „interprétation, révélation" : (1x)
tîlcurile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [2] 45, 12;

tîlcuíre : (1645 VARLAAM, R. 228) : s. f. : „Deutung, Meinung" : „interprétation" : (1x)
tîlcuirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 21, 18;

tîlhár : (1482-1487 DERS) : s. m. : „Räuber" : „brigard" : (1x)
tîlhariu *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 36, 26;

tîmpiná → întîmpina

tínăr : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. : „1. jung, 2. Jüngling" : „1./2. jeune" : (7x)
cei tineri *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [2] 42, 10;
cel tînăr *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 8, 11;
mai tînăr *adj. calificativ gradul comparativ masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 51, 18;
tinerilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [2] 24, 26; 50, 8;
tînăr *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [3] 1, 44;
tînărule *subst. comun masc. sg. voc. art.* [2] 32, 8;

tînguiálă : (1639 PARACLIS 244) : s. f. : „Wehklage" : „lamentation" : (1x)
tînguiala *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 38, 18;

tînjí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „schmachten" : „languir" :

(1x)
tînji *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 21, 17;

tîrîitoáre → tîrîtoare

tîrîtoáre : (c. 1665-1672 MS. 4389, 632/[1]) : s. f. : „Kriechtier" : „reptile" : (3x)
celor tîrîitoare *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [1] 17, 9;
tîrîitoarele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 11, 16;
tîrîtoare *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 10, 11;

tócma → tocmai

tócmai : (1551-1553 ES) : adv. : „genau, exakt, präzis(e)" : „juste, justement, précisément" : (7x)
atocma *adv.* [2] Prolog 2, 21;
tocma *adv.* [1] 7, 4; 7, 6; 14, 9; [2] 23, 13; 31, 31; 32, 10;

tocmeálă : (1453 DERS) : s. f. : „Plan, Weise" : „plan, moyen" : (4x)
tocmeală *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] Prolog 1, 4; 4, 20; [3] 1, 15;
tocmêle *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 12, 21;

tocmí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „1. vereinbaren, 2. erneuern" : „1. convenir, 2. nommer" : (2x)
să tocmesc *verb indicativ prezent 3 pl.* [2] 25, 2;
tocmêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 7, 27;

tocmíre : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Bildung" : „constitution, structure" : (1x)
tocmirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 7, 18;

toiág : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Stab" : „bâton" : (2x)
toiag *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 33, 29; [4] 1, 30;

tólbă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Jagdtasche, Köcher" : „sac de chasse, carquois" : (1x)
tulba *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 26, 14;

topí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „verzehren, schmelzen" : „dissoudre, fondre" : (11x)
[au] topit *indicativ imperfect 3 pl.* [1] 19, 20;
s-au topit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 1, 16;
să topască *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 45, 26;
să topi *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 5, 13;
să topiia *verb indicativ imperfect 3 sg.* [1] 16, 22; 16, 27;
să va topi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 16, 29;
să vor topi *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 3, 15;
topêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 31, 1;
topindu-se *verb gerunziu* [1] 16, 16;
va topi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 27, 30;

topít : (c. 1573-1578 PS. SCH. 177) : adj. : „verzehrt, vernichtet" : „consommé, anéanti" : (2x)
cea topită *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* [1] 6, 25;
topit *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 19, 20;

topitoáre : (c. 1650 ANON. CAR.[2]) : s. f. : „Schmelzofen" : „fonderie" : (1x)
topitoare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 3, 6;

tot, toátă : (1521 NEACŞU) : adj./adv./pron. : „ganz, alles" : „tout, entier" : (330x)
al tuturor *adj. pron. nehot. masc. pl. gen./dat.* [1] 16, 7;
toată *adj. pron. nehot. fem. sg. nom./ac.* [1] 6, 16; 7, 17; 7, 24; 7, 29; 8, 21; 11, 18; 11, 23; 13, 11; 13, 14; 16, 20; 16, 20; 17, 20; 18, 24; 19, 6; 19, 8; 19, 21; [2] 1, 1; 1, 14; 3, 12; 5, 11; 6, 28; 6, 37; 7, 14; 7, 28; 7, 31; 9, 20; 10, 6; 13, 17; 15, 13; 16, 16; 16, 31; 18, 15; 19, 17; 19, 17; 21, 4; 21, 15; 22, 6; 22, 19; 23, 22; 25, 15; 25, 15; 25, 16; 25, 16; 25, 21; 26, 4; 26, 13; 29, 3; 29, 15; 30, 7; 31, 15; 31, 26; 32, 2; 33, 7; 35, 8; 36, 18; 36, 22; 37, 23; 37, 24; 37, 32; 38, 38; 39, 20; 39, 23; 39, 31; 39, 40; 39, 42; 40, 18; 40, 18; 40, 30; 41, 20; 42, 25; 42, 27; 43, 25; 47, 9; 47, 29; 49, 2; 49, 18; 50, 10; 50, 15; 50, 22; Prolog 1, 4; [3] 1, 61; [4] 1, 3; 1, 17;
toate *adj. pron. nehot. fem. pl. nom./ac.* [1] 5, 9; 7, 12; 11, 25; 15, 7; [2] 12, 6; 22, 11; 23, 14; 23, 18; 23, 26; 24, 25; 33, 14; 35, 4; 36, 1; 37, 19; 39, 1; 39, 33; 39, 36; 40, 12; 42, 23; 42, 31; 42, 31; 42, 31; 45, 17; 48, 16; 51, 10; [3] 1, 9; 1, 12; 1, 21; 1, 29; 1, 63; [4] 1, 4; 1, 7; 1, 39;
toate *adj. pron. nehot. neutru pl. nom./ac.* [1] 7, 23; 15, 15; [2] 1, 8; 7, 38; 17, 14; 17, 15; 31, 26; 33, 27; 36, 10; 39, 18; 39, 20; 39, 40; 42, 30; 43, 33;
toate *pron. nehot. fem. pl. nom./ac.* [1] 1, 7; 1, 10; 1, 14; 7, 13; 7, 24; 7, 27; 7, 27; 8, 1; 8, 5; 9, 1; 9, 11; 10, 12; 11, 21; 11, 24; 11, 27; 12, 1; 12, 7; 12, 13; 12, 15; 12, 16; 14, 25; 15, 1; 16, 12; 16, 17; 16, 25; 16, 25; 18, 13; 18, 14; 18, 16; 19, 21; [2] 1, 4; 10, 30; 15, 18; 17, 24; 18, 1; 18, 26; 18, 27; 23, 27; 26, 6; 26, 7; 37, 31; 39, 21; 39, 26; 39, 41; 40, 13; 41, 2; 41, 4; 41, 13; 41, 20; 42, 32; 43, 7; 43, 31; 43, 39; 50, 31; [3] 1, 42; [4] 1, 15; 1, 19;
tot *adj. pron. nehot. masc. sg. gen./dat.* [2] 7, 35; 33, 6;
tot *adj. pron. nehot. masc. sg. nom./ac.* [2] 2, 4; 8, 24; 11, 29; 13, 17; 17, 11; 18, 28; 22, 2; 22, 24; 22, 29; 26, 14; 31, 7; 36, 21; 37, 1; 37, 7; 40, 1; 42, 2; 42, 18;
tot *adj. pron. nehot. neutru sg. gen./dat.* [2] 37, 20;
tot *adj. pron. nehot. neutru sg. nom./ac.* [1] 5, 24; 7, 10; 14, 27; 16, 8; 19, 21; [2] 1, 8; 5, 11; 6, 28; 7, 30; 13, 18; 14, 17; 14, 20; 15, 19; 17, 4; 18, 12; 19, 14; 24, 6; 24, 6; 30, 14; 31, 17; 32, 23; 33, 25; 33, 34; 37, 14; 37, 15; 37, 20; 37, 31; 38, 10; 39, 24; 40, 10; 40, 14; 41, 6; 43, 30; 44, 18; 45, 1; 45, 5; 46, 22; 47, 8; 48, 14; 48, 16; 50, 20; [3] 1, 46; 1, 50; [4] 1, 6;
tot *pron. nehot. masc. sg. nom./ac.* [1] 3, 6; 7, 23; 7, 23; 11, 12; 12, 8; 13, 14; 14, 4; 17, 14; [2] 4, 17; 6, 4; 22, 1; 25, 14; 33, 19; 37, 31; 42, 9; 42, 22; 42, 23; 43, 32; 44, 24; 50, 10; [3] 1, 31; 1, 60; [4] 1, 26; 1, 39; 1, 49;
totul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 45, 17;
toţi *adj. pron. nehot. masc. pl. nom./ac.* [1] 13, 1; 15, 14; 17, 18; [2] 8, 6; 8, 8; 10, 2; 12, 17; 17, 26; 24, 7; 33, 10; 33, 21; 36, 17; 37, 27; 38, 41; 44, 8; 45, 21; 46, 13; 46, 21; 50, 15; Prolog 1, 2; [3] 1, 7; 1, 32; [4] 1, 2;
toţi *pron. nehot. masc. pl. nom./ac.* [1] 6, 7; 7, 1; 7, 4; 10, 20; 11, 24; 12, 16; 15, 13; 18, 12; 18, 12; [2] 13, 26; 25, 27; 37, 31; 41, 20; 49, 5; 50, 24; [3] 1, 5;
tuturor *adj. pron. nehot. masc. pl. gen./dat.* [2] 24, 36; 42, 11; 44, 26;
tuturor *pron. nehot. masc. pl. gen./dat.* [1] 6, 7; 7, 6; 7, 21; 8, 3; 10, 2; [2] 24, 8; 36, 1; 39, 1; 40, 2; 43, 27;

totdeodátă : (c. 1665-1672 MS. 4389, 140/[2]) : adv. : „gleichzeitig" : „simultanément" : (1x)
totdeodată *adv.* [1] 18, 5;

továrăş : (c. 1670 SIM. DASC., LET. 182) : s. m. : „Gefährte" : „compagnon" : (4x)
tovarăşul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 40, 25;
tovaruşul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 37, 2; 37, 4; 37, 5;

továruş → tovarăş

trége : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „1. ziehen, wegnehmen, 2. gelten, werten" : „1. tirer, enlever, 2. valoir" : (9x)
am tras *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [1] 7, 3;
au tras *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 19, 3;
au tras *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 28, 21;
să tragi *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 4, 3; 29, 11;
trageţi *verb imp. 2 pl.* [1] 1, 12;
trăgea *verb indicativ imperfect 3 sg.* [1] 19, 4;
trăgîndu *verb gerunziu* [2] Prolog 1, 5;
trăgîndu-se *verb gerunziu* [1] 14, 20;

trágere : (c. 1665-1672 MS. 4389, 635/[2]) : s. f. : „Einziehen" : „tirage" : (1x)
tragere *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 15, 15;

trai : (1642 CAZ. GOV. 221) : s. n. : „Leben" : „vie" : (3x)
traiu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 38, 14; 48, 11;
traiul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 15, 12;

trandafír : (1441 DRHB I, 165 / în antr. *Trendafil*) : s. m. : „Rose" : „rose" : (4x)
trandafir *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 2, 8;
trandafirul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 39, 16;
trandafirului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [2] 24, 15; 50, 8;

trắsnet : (1559-1560 BRATU) : s. n. : „Blitz" : „foudre" : (4x)
trăsnet *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 40, 15;
trăsnetelor *subst. comun neutru pl. gen./dat. art.* [1] 19, 13;
trăsnetului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [2] 32, 11; 43, 19;

trăí : (1559-1560 BRATU) : v. IV : „leben" : „vivre" : (21x)
au trăit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 12, 23;
au trăit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 15, 17;
să trăiască *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [2] Prolog 2, 36;
să trăieşti *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 40, 31;
trăiesc *verb indicativ prezent 3 pl.* [2] 42, 31;
trăiescu *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 4, 16; 5, 16; 14, 28;
trăieşti *verb indicativ prezent 2 sg.* [2] 33, 25;
trăiêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 18, 1; 25, 11; 44, 13; [4] 1, 29;
trăind *verb gerunziu* [1] 4, 10; 14, 22; [2] 25, 10;
trăi-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 13, 7;
va trăi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 34, 13; 37, 29; 39, 12;
vom trăi *verb viitor 1 indicativ 1 pl.* [2] 48, 11;

trăsní : (c. 1650 ANON. CAR.[2]) : v. IV : „donnern" : „tonner" : (1x)
trăsni *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 46, 20;

treábă : (c. 1564 CORESI, CAZ. 179) : s. f. : „Beschäftigung, Arbeit" : „activité, travail" : (26x)
o treabă *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 16, 29;
treaba *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 11, 9; 11, 23; 13, 9; 29, 3; 32, 2; 32, 8; 37, 8; 38, 13; 39, 31; 39, 40;
treabă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 2, 11; 2, 12; 3, 11; 4, 5; 13, 10; 13, 11; 16, 3; [2] 3, 21; 13, 8;
trebi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 38, 1; 39, 38;
trebii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 8, 12; 29, 2;
trebile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 39, 26; 42, 31;

treáptă : (1581 CORESI, EV. 345) : s. f./m. : „Stufe" : „marche" : (1x)
trêpţii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [2] 6, 38;

trebuí : (1478 DERS) : v. IV : „1. brauchen, 2. benutzen, ausnutzen" : „1. avoir besoin de, 2. se servir de, profiter de" : (12x)
au trebuit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 42, 29;
s-au trebuit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 7, 15;
să ne trebuim *verb conjunctiv prezent 1 pl.* [1] 2, 6;
-şi va trebui *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 26, 11;
trebuie *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 12, 19; 15, 12; 16, 28; [2] 15, 12;
trebuiêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 13, 16; [2] 29, 30;
trebuindu-se *verb gerunziu* [2] 11, 13;
va trebui *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 33, 36;

trebuínţă : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. f. : „Nutzung" : „utilité" : (1x)
trebuinţa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 15, 7;

trecătoáre : (1573 DIR) : s. f. : „Durchgang, Auslass" : „passage, sortie" : (1x)
trecătoare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 25, 28;

tréce : (1521 NEACŞU) : v. III : „durchgehen" : „passer" : (35x)
ai trecut *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [1] 19, 21;
au trecut *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 5, 15; [2] 2, 11; 28, 20; 42, 27;
nu trêce *verb imp. 2 sg.* [2] 5, 8; 38, 17;
să treacă *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 2, 7; [2] 14, 14; 42, 13;
să treci *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 7, 11; 8, 9;
să va trêce *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 2, 4;
trêce *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 5, 10; [2] 11, 18; 38, 21;
treci *verb indicativ prezent 2 sg.* [1] 11, 24; [2] 9, 18;
trecînd *verb gerunziu* [1] 10, 8; 14, 5; [2] 14, 8;
trecu *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 16, 10; 19, 8; [2] 10, 14;
trecut-au *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 5, 9;
trecutu-au *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 10, 18;
va trêce *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 1, 8; [2] 20, 6; 23, 11; 32, 19; 35, 14; 39, 5;
voiu trêce *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [1] 6, 24;
vor trêce *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 38, 43; 39, 38;

trécere : (c. 1573-1578 PS. SCH. 324) : s. f. : „Passage, Durchgang" : „passage" : (5x)
trêcere *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 17, 9;
trêcerea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 2, 5; 5, 13; [2] Prolog 2, 32;
trêceri *subst. comun fem. sg. gen./dat. neart.* [1] 5, 10;

trecút : (1559-1560 BRATU) : adj./s. : „1. vergangen, 2. Vergangene" : „1./2. passé" : (2x)

celor trecute *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. gen./dat. art.* [1] 11, 13;
cêle trecute *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 42, 26;

trei : (1551-1553 ES) : num. card. : „drei" : „trois" : (6x)
trei *num. card. fem. nom./ac.* [2] 13, 9; 43, 4; 48, 3
trei *num. card. neutru nom./ac.* [2] 25, 1; 25, 3; 26, 5;

tréilea, **tréia** : (1551-1553 ES) : num. ord. : „dritte" : „troisième" : (7x)
al treilea *num. ord. masc. sg. nom./ac. art.* [2] 23, 30; 26, 21; 45, 31;
al treilea *num. ord. neutru sg. nom./ac. art.* [2] 23, 19;
a treia *num. ord. fem. sg. nom./ac. art.* [2] 28, 15; 28, 16; 50, 27;

treizéci: (1551-1553 ES) : num. card. : „dreisig" : „trente" : (1)
treizeci *num. card. masc. nom./ac.* [2] Prolog 2, 27;

tremuráre : (1642 CAZ. GOV. 393) : s. f. : „Unruhe" : „inquiétude, tourment" : (1x)
tremurarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 40, 6;

tréstie : (1439 SUCIU II, 204 / în top. *Tresztia*) : s. f. : „Rohr" : „roseau" : (1x)
trestie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 3, 7;

trezí : (1559-1560 BRATU) : v. IV : „erwachen" : „éveiller, réveiller" : (1x)
va trezvi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 31, 2;

trimís : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. : „Gesandter" : „envoyé" : (2x)
a celor trimise *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [1] 16, 3;
cêle trimise *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. art.* [1] 16, 18;

trimíte : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „schicken" : „envoyer" : (16x)
ai trimes *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [1] 9, 17;
ai trimis *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [1] 11, 16; 12, 8; 12, 25; 16, 20;
a trimite *verb infinitiv prezent* [1] 11, 18;
au trimis *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 7, 15; [3] 1, 28;
au trimis *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 48, 21; [4] 1, 44;
s-au trimis *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 15, 9;
să va trimite *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 34, 6;
trimite *verb imp. 2 sg.* [1] 9, 9; 9, 10;
trimite-se-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 28, 26;
trimiteţi *verb imp. 2 pl.* [3] 1, 28;

trîmbiţă : (1551-1553 ES) : s. f. : „Trompete" : „trompette" : (1x)
trîmbiţe *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 50, 18;

trîndăví : (c. 1650 ANON. CAR.[2]) : v. IV : „faulenzen" : „paresser" : (2x)
nu te trîndăvi *verb imp. 2 sg.* [2] 32, 12;
te vei trîndăvi *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [2] 22, 14;

trîndăvíe : (c. 1683-1686 MS. 45, 489/[1]) : s. f. : „Faulheit" : „paresse, fainéantise" : (1x)
trîndăvie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 29, 6;

trúdă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Mühsal" : „peine" : (16x)
truda *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 11, 20; 31, 23;
trudă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 15, 4; 15, 7; [2] 7, 16; 22, 13; 34, 25;
trude *subst. comun fem. pl. gen./dat. neart.* [1] 3, 15;
trude *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 10, 9; 17, 17;
trudele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 3, 11; 5, 1; 8, 7; 10, 10; [2] 14, 15;
trudelor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [1] 10, 17;

trudí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „sich anstrengen" : „peiner" : (4x)
am trudit *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [2] 24, 36; 33, 21; 51, 35;
iaste trudind *verb indicativ prezent perifrastic 3 sg.* [2] 11, 12;

trufáş : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. : „hochmütig" : „insolent, hautain" : (13x)
celor trúfaşi *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [2] 27, 29;
trúfaş *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 25, 4;
trúfaş *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 32, 13;
trúfaşilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [2] 27, 15; 31, 30; 51, 14;
trúfaşul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 13, 1; 23, 7; 32, 19;
trúfaşului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [2] 3, 27; 11, 30; 13, 22; 21, 5;

trufíe : (c. 1560 GCR I, 3) : s. f. : „Arroganz, Hochmut" : „arrogance, orgueil" : (8x)
trufie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 15, 8; 22, 24;
trufiia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 10, 7; 10, 13; 10, 19; 16, 9; 48, 21;
trufiii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 10, 12;

trup : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Körper" : „corps" : (42x)
trup *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 8, 20; 9, 15; [2] 28, 5;
trupul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 1, 4; 2, 3; [2] 1, 8; 13, 18; 14, 17; 17, 4; 17, 25; 18, 12; 23, 21; 25, 29; 30, 13; 30, 14; 33, 25; 33, 34; 38, 17; 39, 24; 40, 10; 41, 6; 44, 13; 44, 18; 44, 21; 45, 1; 45, 5; 46, 22; 47, 20; 48, 14; 51, 2; [4] 1, 6;
trupului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [1] 18, 22; [2] 7, 25; 14, 19; 19, 11; 23, 5; 30, 15;
trupuri *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [4] 1, 39;
trupurile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 19, 20; [2] 31, 1; 41, 14;
trupurilor *subst. comun neutru pl. gen./dat. art.* [1] 12, 5;

tu : (1521 NEACŞU) : pron. pers. : „du" : „tu, toi" : (225x)
îţi *pron. pers. 2 sg. dat. neacc.* [2] 33, 36;
te *pron. pers. 2 sg. ac. neacc.* [2] 4, 5; 4, 11; 8, 21; 11, 34; 11, 34; 12, 5; 12, 21; 13, 6; 13, 7; 13, 8; 13, 9; 13, 9; 13, 10; 13, 10; 13, 12; 13, 12; 13, 15; 13, 15; 13, 15; 14, 14; 16, 16; 18, 31; 19, 8; 19, 9; 19, 23; 21, 2; 29, 15; 30, 9; 30, 9; 30, 11; 31, 26; 32, 1; 32, 14; 32, 21; 37, 10; 42, 17; 51, 12; 51, 17; [3] 1, 55; 1, 56; 1, 60;
tine *pron. pers. 2 sg. ac. acc.* [1] 9, 2; 9, 6; 9, 9; 9, 10; 11, 4; 11, 26; 12, 2; 12, 7; 12, 12; 12, 13; 12, 18; 15, 3; 16, 7; 16, 16; 16, 24; 19, 9; [2] 1, 27; 1, 28; 3, 13; 3, 14; 3, 18; 3, 20; 3, 20; 4, 6; 4, 7; 4, 30; 4, 31; 5, 14; 6, 4; 6, 7; 6, 11;

6, 12; 7, 1; 7, 2; 7, 17; 7, 23; 7, 23; 7, 27; 7, 31; 8, 15; 11, 34; 12, 14; 12, 19; 12, 23; 13, 2; 13, 2; 13, 6; 13, 7; 13, 8; 13, 9; 13, 9; 13, 10; 15, 16; 18, 20; 18, 23; 19, 8; 19, 8; 19, 9; 26, 12; 29, 15; 29, 16; 29, 18; 30, 20; 30, 22; 31, 17; 33, 25; 33, 25; 33, 35; 33, 36; 36, 4; 36, 4; 36, 15; 37, 10; 37, 16; 38, 9; 38, 12; 47, 18; 48, 11; 51, 1; [3] 1, 20; 1, 20; 1, 56; [4] 1, 22; 1, 36; 1, 45; 1, 45; 1, 48;

tu *pron. pers. 2 sg. nom.* [1] 9, 7; 9, 17; 11, 26; 12, 12; 12, 16; 12, 18; 15, 1; 16, 8; 16, 13; [2] 4, 9; 18, 21; 27, 18; 28, 2; 32, 20; 33, 26; 36, 17; [3] 1, 42; 1, 46; 1, 59; [4] 1, 30; 1, 45;

tu *pron. pers. 2 sg. voc.* [4] 1, 14;

ţ- *pron. pers. 2 sg. dat. neacc.* [3] 1, 50;

ţi *pron. pers. 2 sg. dat. neacc.* [1] 12, 12; [2] 3, 21; 3, 21; 7, 19; 8, 24; 12, 20; 13, 8; 13, 9; 13, 9; 20, 9; 20, 13; 25, 5; 27, 19; 31, 18; 32, 8; 32, 23; 33, 23; 33, 26; 41, 3; 41, 15; [4] 1, 7;

ţie *pron. pers. 2 sg. dat. acc.* [1] 11, 22; 12, 12; 16, 24; 16, 26; 16, 28; [2] 1, 23; 2, 4; 2, 6; 3, 7; 3, 9; 3, 21; 3, 21; 3, 22; 6, 29; 6, 30; 6, 31; 6, 33; 6, 40; 7, 23; 7, 24; 7, 27; 7, 29; 7, 32; 8, 24; 9, 21; 11, 33; 12, 23; 13, 8; 13, 9; 13, 9; 14, 11; 14, 12; 18, 33; 19, 6; 19, 7; 29, 14; 32, 4; 33, 26; 33, 35; 33, 36; 35, 10; 37, 9; 37, 9; 37, 17; 38, 23; 38, 24; 48, 4; 51, 1; [3] 1, 50; [4] 1, 7; 1, 31; 1, 44;

túlbă → tolbă

tulburá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „aufwühlen" : „troubler" : (11x)
s-au turburat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 16, 6; [2] 51, 29;
să turburi *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 4, 3;
să vor turbura *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 5, 2; [2] 30, 7;
tulburară *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 18, 17;
turbura-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 28, 9;
turburîndu *verb gerunziu* [1] 18, 19;
turburîndu-să *verb gerunziu* [1] 11, 7;
turburîndu-se *verb gerunziu* [1] 10, 5; 17, 3;

tulburáre : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. f. : „Trüben, Trübung, Störung" : „trouble, perturbation" : (4x)
turburarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 14, 25; [2] 40, 6;
turburări *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 11, 34;
turburările *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 17, 8;

tulburătór : (1581-1582 PO) : adj. : „verwirrend" : „troublant" : (1x)
turburătoriu *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 17, 9;

tulpínă : (1581-1582 PO) : s. f. : „Stamm" : „tronc" : (1x)
tulpinele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 50, 14;

turburá → tulbura

turburáre → tulburare

turburătór → tulburător

túrmă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Herde" : „troupeau" : (1x)
turma *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 18, 13;

turná : (1577 CORESI, PS.) : v. I : „(ein-, be-)gießen" : „verser" : (6x)
au turnat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 18, 10;
toarnă *verb imp. 2 sg.* [2] 36, 6;
turnîndu *verb gerunziu* [2] 16, 13; [4] 1, 14;
voiu turna *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [2] 24, 35;
vor turna *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 39, 35;

Ţ

ţără : (1515 DERS / în top. *Ţara* lui Oană) : s. f. : „Land" : „pays" : (2x)
ţara *subst. propriu fem. sg. nom./ac. art.* [4] 1, 40;
ţările *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 47, 18;

ţărină : (1400 DERS) : s. f. : „Feld, Acker" : „champ, champ cultivé" : (1x)
ţarenii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 39, 16;

ţăpúşă → ţepuşă

ţărína : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Erde, Staub" : „terre, poussière" : (4x)
ţărîna *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 5, 15; [2] 44, 23;
ţărînă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 11, 5; 33, 10;

ţărm : (1551-1553 ES) : s. n. : „Ufer" : „rivage, rive" : (2x)
ţărmuri *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [2] 24, 15;
ţărmurile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [2] 40, 18;

ţărúş : (1475 G. LEX., *ap.* TIKTIN) : s. m. : „Pflock" : „piquet" : (1x)
ţăruşul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 26, 14;

ţepúşă : (1481 DERS/ în top. *Ţepeluşa*) : s. f. : „Dorn" : „épine" : (1x)
ţăpuşilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [2] 43, 23;

ţi → tu

ţie → tu

ţiitór : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. : „1. der hält, 2. Herrscher" : „1. qui tient, 2. souverain" : (3x)
ţiitoriu *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 15, 1; 27, 31;
ţinători *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [2] 9, 21;

ţinătór → ţiitor

ţíne, -eá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III/II : „halten" : „tenir" : (17x)
au ţinut *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 46, 12;
să ţin *verb indicativ prezent 3 pl.* [2] 1, 16;
să ţinea *verb indicativ imperfect 3 sg.* [1] 17, 20;
ţiindu *verb gerunziu* [4] 1, 43;
ţiindu-se *verb gerunziu* [1] 14, 16; 17, 11;
ţine *verb imp. 2 sg.* [2] 6, 27;
ţine *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 1, 7; [2] 4, 14; 10, 13; 25, 14; 26, 8; 26, 8; 38, 27;
ţinea *verb indicativ imperfect 3 sg.* [1] 17, 4;
va ţinea *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 21, 15; 27, 3;

ţínere : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Besitz" : „possession, propriété" : (1x)
ţinêre *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 4, 17;

ţíntă : (1508 DERS) : s. f. : „Ziel" : „cible" : (1x)
ţîntă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 5, 21;

ţíntă → ţintă

U

ucenícu : (1551-1553 ES) : s. m. : „Lehrling" : „disciple" : (1x)
ucenic *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [2] Prolog 1, 6;

ucíde : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „töten" : „tuer" : (3x)
au ucis *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 47, 4;
ucide *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 16, 14;
voiu ucide *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [4] 1, 30;

ucídere : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Mord" : „meurtre" : (1x)
uciderea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 14, 25;

ucigătór : (1559-1560 BRATU) : adj./s. : „1. mörderisch, 2. Mörder" : „1. meurtrier, 2. assassin" : (3x)
cei ucigătoare *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. gen./dat. art.* [1] 11, 8;
cei ucigători *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 12, 4;
cêle ucigătoare *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. art.* [1] 10, 3;

uitá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „1. vergessen, 2. betrachten" : „1. oublier, 2. regarder" : (16x)
nu uita *verb imp. 2 sg.* [2] 7, 20; 8, 11; 38, 23;
s-au uitat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [2] 44, 10;
să te uiţi *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 13, 13;
să uiţi *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 7, 28; 29, 18; 37, 6; 37, 6;
să va uita *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 3, 13; 35, 6;
se va uita *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 2, 4;
ş-au uitat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 16, 23;
uita *verb indicativ imperfect 3 sg.* [1] 19, 19;
uitaţi-vă *verb imp. 2 pl.* [2] 2, 10;
vei uita *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [2] 23, 16;

uitáre : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Vergessen" : „oubli" : (4x)
al uitării *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 17, 3;
uitare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 16, 11; [2] 11, 27; 14, 7;

úliţă : (1475 DERS / în top. *Uliţa*) : s. f. : „Gasse" : „rue(lle)" : (2x)
uliţele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 23, 28;
uliţile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 9, 7;

úmăr : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Schulter" : „épaule" : (1x)
umărul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 6, 27;

umărár → umerar

umerár : (1682 DOS. VS., oct. 86v) : s. n. : „Ephod, Orarion, Stola des Diakons" : „éphod" : (1x)
umărariu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 45, 11;

umblá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „(umher)gehen, laufen, wandern" : „aller, marcher, parcourir" : (16x)
am îmblat *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [2] 24, 5;
am umblat *verb indicativ perfect compus 1 pl.* [1] 5, 7;
îmbla *verb indicativ imperfect 3 sg.* [3] 1, 8;
îmblară *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 11, 2;
îmblînd *verb gerunziu* [2] 10, 30; [3] 1, 9;
îmblîndu *verb gerunziu* [3] 1, 35;
umbla *verb indicativ imperfect 3 pl.* [1] 19, 20;
umblă *verb indicativ prezent 3 pl.* [2] 43, 29;
umblă *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 6, 16; [2] 19, 22; 25, 29;
umbli *verb indicativ prezent 2 sg.* [2] 9, 18; 13, 16;
voiu umbla *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [1] 6, 25;
vor umbla *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 38, 42;

úmbră : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Schatten" : „ombre" : (4x)
umbra *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 5, 9;
umbră *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 15, 4;
umbre *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 34, 2;
umbrii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 2, 5;

umbrí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „beschatten" : „ombrager" : (1x)
umbriia *verb indicativ imperfect 3 sg.* [1] 19, 7;

umilí : (1563 CORESI, PRAXIU 342) : v. IV : „zerknirscht werden, sich demütigen" : „(s')humilier, s'abaisser" : (5x)
m-am umilit *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [2] 47, 21;
mă umiliiu *verb indicativ perfect simplu 1 sg.* [1] 8, 21;
s-au umilit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 14, 1;
să va omili *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 20, 21;
te vei omili *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [2] 12, 15;

umilínţă : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 315) : s. f. : „Demut" : „humilité" : (1x)
umilinţă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 12, 20;

úmple, -eá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III/II : „füllen, erfüllen" : „remplir" : (18x)
ai umplut *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [2] 47, 16;
am împlut *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [2] 33, 20;
au împlut *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 1, 7;
au umplut *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 16, 30; 17, 6;
împle *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 24, 26;
împlu *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 18, 16;
m-am umplut *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [2] 39, 15;
ne-am împlut *verb indicativ perfect compus 1 pl.* [1] 5, 7;
s-au umplut *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 48, 12;
să va umplea *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 23, 12; 42, 33;
te-ai umplut *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [2] 47, 15;
umple *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 24, 27;
umplea-se-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 23, 10; 37, 27;
umplea-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 26, 2;
umplut-au *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 45, 18;

un, o : (1521 NEACŞU) : adj./num./pron. : „ein" : „un" : (54x)
o *adj. pron. nehot. fem. sg. nom./ac.* [1] 17, 15;
o *num. card. fem. nom./ac.* [1] 5, 15; [2] 6, 7; 18, 8; 38, 19; 41, 7; 46, 5;
un *num. card. masc. nom./ac.* [1] 15, 16;
un *num. card. neutru nom./ac.* [1] 11, 21; 18, 9; 18, 12; 11, 12; 16, 1; [2] 11, 22; 12, 19; [4] 1, 31;
una *num. card. fem. nom./ac.* [1] 7, 27;
una *pron. nehot. fem. sg. nom./ac.* [1] 7, 6; [2] 14, 19; 42, 33; 42, 33;
unele *pron. nehot. fem. pl. nom./ac.* [1] 16, 9; 18, 11; [2] 14, 18;
unii *pron. nehot. masc. pl. nom./ac.* [1] 18, 23; [2] 48, 18; 48, 18;

unuia *pron. nehot. masc. sg. gen./dat.* [2] 33, 18; 42, 32;
unul *num. card. masc. nom./ac.* [2] 5, 12; 6, 7; 16, 4;
unul *pron. nehot. masc. sg. nom./ac.* [1] 14, 24; [2] 1, 7; 12, 16; 16, 5; 16, 12; 20, 13; 20, 15; 32, 1; 33, 18; 34, 25; 34, 25; 34, 26; 34, 26; 42, 32; 49, 16; [3] 1, 11; 1, 12; 1, 13; 1, 24; 1, 51; 1, 52; 1, 52;

únde : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „wo, wohin" : „où" : (22x)
unde *adv. pron. inter.-relat.* [1] 15, 8; 15, 12; [2] 4, 19; 8, 21; 13, 9; 19, 18; 19, 23; 23, 20; 23, 28; 27, 28; 29, 5; 29, 27; 32, 5; 35, 19; 36, 25; 36, 25; 37, 3; 41, 23; 42, 8; 43, 33; 51, 6; [4] 1, 42;

uneóri : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 100) : adv. : „manchmal" : „parfois" : (1x)
uneori *adv.* [2] 37, 18;

únge : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „(be-, ein)schmieren, einreiben, salben" : „enduire de, huiler, oindre" : (7x)
au unsu *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 45, 18; 46, 16;
unge *verb imp. 2 sg.* [2] 38, 11;
unge *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 35, 5; 48, 8;
ungînd *verb gerunziu* [1] 13, 14;
ungîndu *verb gerunziu* [1] 13, 14;

unghi : (1462 DERS / în top. *Unghiul*) : s. n. : „Ecke" : „coin" : (1x)
unghiul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [3] 1, 37;

uníre : (c. 1683-1686 MS. 45, 807/[2]) : s. f. : „Eintracht" : „concorde" : (2x)
unirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 10, 5; [2] 25, 2;

uns : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Gesalbten" : „oint" : (1x)
unsului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [2] 46, 22;

unsoáre : (1581-1582 PO) : s. f. : „Salbung" : „onction" : (2x)
unsoare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 16, 12;
unsoarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 38, 40;

untdelémn : (1668-1670 HERODOT) : s. n. : „(Salbung) Öl" : „huile" : (3x)
untdelemnu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 39, 32; [3] 1, 17;
untudelemnu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 45, 18;

uréche : (1407 DERS / în antr. Petru *Ureaclea*) : s. f. : „Ohr" : „oreille" : (16x)
urêchea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 1, 10; [2] 3, 28; 4, 8; 6, 35; 16, 6; 17, 10; 38, 35; 51, 22;
urechi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 6, 2; 15, 15; [2] 17, 5; 33, 22;
urechile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 21, 6; 25, 12;
urechilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [2] 27, 14; 43, 29;

urgíe : (1543 DERS / în antr. *Urgie*) : s. f. : „1. Grimm, Zorn, 2. Heimsuchung" : „1. fureur, rage, courroux, 2. peine" : (27x)
urgie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 5, 20; 11, 10; [2] 23, 19; 25, 24; 26, 9; 27, 31; 45, 24; 47, 21;
urgiei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 10, 10; 18, 25; [2] 44, 16; 45, 25;
urgiia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 10, 3; 16, 6; 18, 20; 18, 23; [2] 1, 18; 5, 7; 7, 17; 10, 19; 16, 13; 16, 13; 28, 11; 36, 6; 36, 8; 39, 28; 48, 10;

urgisí : (1563 CORESI, PRAXIU 256) : v. IV : „erzürnen" : „provoquer, mettre en colère" : (1x)
urgisêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 3, 16;

uriáş : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Riese" : „géant" : (3x)
uriiaş *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 47, 4;
uriiaşi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 14, 6; [2] 16, 8;

urî́ : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „hassen" : „hair" : (23x)
ai fi urît *verb cond.-opt. perfect 2 sg.* [1] 11, 25;
ai urît *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [1] 12, 3;
am urît *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [2] 27, 25;
au urît *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 12, 7; 15, 11; 15, 13; 16, 9; 25, 3;
să să urască *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 42, 13;
să te urăşti *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 31, 18;
să urască *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 16, 3;
să urăşti *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 7, 16;
să va urî *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 21, 30;
uraşte *verb imp. 2 sg.* [2] 17, 20;
uraşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 19, 5; 21, 7;
urăscu *verb indicativ prezent 3 pl.* [2] 25, 16;
urî-se-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 9, 23; 20, 7; 20, 7;
urî-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 19, 8;
va urî *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 27, 25; 33, 2;

urîciúne : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Gräuel" : „abomination" : (3x)
urîciune *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 14, 11; [2] 1, 22;
urîciuni *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 12, 23;

urî́re : (c. 1573-1578 PS. SCH. 453) : s. f. : „Haß" : „haine" : (1x)
urîre *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 19, 13;

urî́t : (1490 DLRV / în antr. *Urîta*) : adj./s. : „verhaßt, gehaßt" : „haï, détesté" : (9x)
cea urîtă *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 7, 27;
cêle mai urîte *adj. calificativ gradul comparativ neutru pl. nom./ac. art.* [1] 15, 18;
urît *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 20, 4; 20, 15; 37, 23;
urîta *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* [1] 16, 3;
urîtă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 10, 7;
urîte *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 14, 9;
urîţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [2] 41, 8;

úrlet : (1620 MOXA) : s. n. : „Gebrüll" : „hurlement, mugissement" : (1x)
urlete *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 11, 19;

urlói : (1649 MARD.) : s. n. : „Kanal" : „canal" : (1x)
un urloiu *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 24, 31;

urmá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „(ver)folgen" : „suivre" : (4x)
au urmat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [2] Prolog 2, 2;
nu urma *verb imp. 2 sg.* [2] 5, 2;
urmă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 46, 9;
urmează *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 15, 9;

úrmă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „1. Spur, 2. Tiefe" : „1. trace, 2. profondeur" : (12x)

urma *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 2, 4; 5, 10; [2] 13, 30; 21, 7; 33, 20; 37, 21; 50, 31;
urmă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 24, 29; 33, 19;
urmele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 42, 26; [4] 1, 23; 1, 24;

următór : (1559-1560 BRATU) : s. m. : „Spurensucher, (aici) Jäger" : „poursuiveur, (aici) chasseur" : (1x)
un următoriu *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 14, 23;

urs : (1318 DLRV) : s. m. : „Bär" : „ours" : (2x)
urşi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 11, 18; [2] 47, 3;

uscá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „(aus-, ver-)trocknen, verdorren" : „(se) sécher, (se) dessécher" : (4x)
să vor usca *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 40, 15;
uscat-au *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 10, 18;
usucă *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 14, 9; 43, 3;

uscát : (1439 DERS / în antr. Ivan *Uscatul*) : adj./s. n. : „1. (ge-, ver-)trocknet, 2. Festland" : „1. séché, 2. terre ferme" : (5x)
ale uscatului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [1] 19, 18;
uscat *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 6, 4;
uscatul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 37, 3; 39, 27;
uscatului *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. gen./dat. art.* [1] 19, 7;

úşă : (c. 1563-1583 COD. VOR.[2]) : s. f. : „Tür" : „porte" : (16x)
uşa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 1, 25; [4] 1, 14; 1, 18;
uşă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 21, 25; 21, 26; 28, 28;
uşele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [3] 1, 38;
uşile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 19, 16; [2] 14, 24; [3] 1, 18; 1, 18; 1, 19; 1, 24; 1, 35; [4] 1, 25;
uşilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [1] 19, 16;

uşór : (1551-1553 ES) : adv. : „leicht" : „légèrement, facilement" : (4x)
uşor *adv.* [2] 11, 21; 11, 26; 19, 4;
uşoru *adv.* [1] 5, 12;

V

vádră : (1500 DERS) : s. f. : „Flüssigmaß" : „mesure de capacité" : (1x)
vêdre *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [4] 1, 3;

vắduă → văduvă

vắduvă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Witwe" : „veuve" : (3x)
vădua *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 2, 10; [2] 35, 14;
văduvei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 35, 15;

vai : (1504 DERS / în top. *Vai*-de-ei) : interj. : „wehe!, ach!" : „malheur!, hélas!" : (4x)
vai *interjecţie* [2] 2, 13; 2, 14; 2, 15; 41, 11;

val : (1551-1553 ES) : s. n. : „Welle, Woge" : „vague, onde, torrent" : (7x)
val *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 4, 1;
valul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 29, 20;
valuri *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 5, 10; 5, 10; 14, 1; 14, 3;
valurile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [2] 24, 6;

vále : (1428 DERS / în top. *Valea* Călugărul) : s. f. : „Tal" : „val(lée)" : (1x)
vale *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 17, 19;

vas : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „1. Gefäß, Geschirr, 2. Schiff" : „1. récipient, vaisseau, 2. navire" : (13x)
un vas *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 13, 11; [2] 21, 15;
vas *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 43, 2; 43, 10; 50, 17;
vase *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 15, 7; 15, 13;
vasele *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [2] 27, 5; 39, 22; 45, 10;
vasul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 14, 1; [2] 50, 10;
vasului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [2] 38, 35;

vavilonián → babilonian

văpáie : (1551-1553 ES) : s. f. : „Flamme" : „flamme" : (6x)
văpaia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 8, 13; 28, 24;
văpaie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 10, 17;
văpăi *subst. comun fem. sg. gen./dat. neart.* [1] 17, 5;
văpăii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 45, 26;
văpăile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 19, 20;

vărsá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „(aus-, ver-)gießen" : „verser" : (7x)
ar vărsa *verb cond.-opt. prezent 3 sg.* [2] 34, 24;
să verşi *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 32, 5;
să vor vărsa *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 20, 12;
varsă *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 28, 12; 43, 23;
va vărsa *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 35, 14;
vărsat-au *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 50, 18;

vărsáre : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Vergießen, Abschütten" : „versement" : (1x)
vărsare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 27, 15;

vătămá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „verletzen" : „blesser" : (2x)
să vătămară *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 10, 8;
vatămă *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 18, 2;

vătămáre : (1581 PRL) : s. f. : „Schädigung" : „malfaisance" : (1x)
vătămarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 11, 20;

văzdúh : (c. 1563-1583 COD. VOR.[2]) : s. n. : „Luft, Luftraum" : „ciel" : (8x)
un văzduh *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 2, 3;
văzduh *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 5, 11; 7, 3; 13, 2; 15, 15; 17, 9;
văzduhul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 5, 13;
văzduhului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [1] 2, 7;

văznesí : (1551-1553 ES) : v. IV : „1. emporheben, 2. prahlen, sich rühmen, überheblich werden" : „1. soulever, 2. se vanter, se glorifier, prendre de grands airs" : (2x)
nu te văznesi *verb imp. 2 sg.* [2] 32, 1;
să va văznesi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 6, 12;

veac : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m./n. : „1. Zeit, 2. Ewigkeit, 3. Jahrhundert" : „1. temps, 2. éternité, 3. siècle" : (55x)

veac *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 4, 2; 4, 18; 6, 21; [2] 1, 1; 1, 4; 7, 38; 11, 16; 11, 33; 12, 10; 14, 17; 16, 28; 16, 29; 18, 1; 24, 10; 37, 29; 39, 11; 39, 25; 39, 25; 40, 19; 42, 28; 42, 28; 44, 12; 51, 11;
veacu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 5, 16; 12, 10; 14, 13;
veacul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 13, 9;
veacului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [1] 14, 6; 18, 4; [2] 1, 2; 1, 12; 2, 9; 17, 9; 18, 9; 24, 10; 24, 35; 38, 45; 42, 25; 43, 7; 44, 18; 45, 8; 46, 22; 50, 26;
vêci *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 3, 8; [2] 40, 14; 41, 16; 42, 31; 44, 2; 45, 16; 45, 33; 47, 12; 47, 14; 48, 28;
vêcilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [2] 36, 17; 49, 14;

vechi : (1551-1553 ES) : adj. : „alt" : „vieux, ancien" : (3x)
cei vechi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. art.* [1] 12, 3;
cel vechiu *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. art.* [2] 9, 12;
vechi *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [2] Prolog 1, 5;

vechí → învechi

vecín : (1495-1496 DERS) : s. m. : „1. Nachbar, 2. Nächsten" : „1. voisin, 2. (le) prochain" : (2x)
vecinului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [2] 25, 2; [3] 1, 62;

vecínic → veşnic

vedeá : (1521 NEACŞU) : v. II : „sehen, wahrnehmen" : „voir, apercevoir" : (73x)
ai văzut *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [3] 1, 53; 1, 53;
am văzut *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [2] 16, 6; 34, 11; 42, 21; 43, 38; [4] 1, 42;p
au văzut *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [2] 17, 10; 48, 11; [3] 1, 18;
au văzut *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 1, 8; 30, 5; 43, 37; 48, 27; 49, 9;
a vedea *verb infinitiv prezent* [1] 17, 9; [2] 42, 30; [3] 1, 12;
nevăzîndu *verb gerunziu* [1] 18, 1;
nu te vedea *verb imp. 2 sg.* [2] 9, 7;
să vază *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [2] 46, 13; [3] 1, 10; 1, 25;
să vază *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 37, 9;
să văd *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 17, 6;
să vădu *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 13, 1; 13, 7;
să văzu *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 19, 7;
să vêde *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 6, 12; 13, 5;
să vedea *verb indicativ imperfect 3 sg.* [1] 16, 7; 17, 6;
să vedem *verb conjunctiv prezent 1 pl.* [1] 2, 17;
se vedea *verb indicativ imperfect 3 sg.* [1] 17, 6;
va vedea *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 13, 10; 16, 22;
vază *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [2] 36, 2;
văd *verb indicativ prezent 3 pl.* [2] 37, 27;
văzînd *verb gerunziu* [1] 4, 15; 5, 2; 16, 18; 19, 8; [2] 15, 18; 25, 10; 30, 19; 42, 33; [3] 1, 37;
văzîndu *verb gerunziu* [1] 12, 27; [3] 1, 38;
văzîndu-să *verb gerunziu* [1] 2, 15;
văzu *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 1, 16; 45, 25; [4] 1, 24; 1, 37;
văzură *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 19, 11;
văzut-au *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 18, 11;
vêde *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 23, 23; 23, 24; [3] 1, 19;
vedea *indicativ imperfect 3 sg.* [3] 1, 9;
vedea-vor *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 4, 18;
vedeţi *verb imp. 2 pl.* [2] 2, 10; 24, 36; 51, 35;
vei vedea *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [2] 6, 38;
vezi *verb imp. 2 sg.* [2] 28, 27; 37, 30; 43, 13; [4] 1, 23; 1, 32;
vezi *verb indicativ prezent 2 sg.* [4] 1, 7;
vor vedea *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 4, 17; [2] 15, 7;

vedére : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „1. Sehen, Gesicht, 2. Vision, Erscheinung" : „1. vue, face, 2. vision, apparition" : (33x)
vedêre *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 15, 5; 15, 5; 15, 15; 17, 6; [2] 19, 25;
vederea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 7, 11;
vedêrea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 3, 4; 8, 12; 11, 20; 11, 24; 14, 17; 15, 19; 19, 17; 19, 21; [2] 2, 11; 8, 9; 11, 2; 14, 8; 23, 11; 25, 19; 34, 3; 35, 14; 37, 10; 38, 17; 40, 8; 41, 26; 43, 1; 43, 1; 48, 25; 49, 9;
vederii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 13, 7; [2] 46, 18;
vederile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 43, 18;

vení : (1521 NEACŞU) : v. IV : „kommen" : „venir" : (37x)
au venit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 17, 14; [3] 1, 52;
au venit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 7, 7; 12, 27; 16, 5; 17, 15; [2] 26, 21; 29, 30;
a veni *verb infinitiv prezent* [1] 16, 4; [2] 48, 28;
să vie *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 3, 7;
va veni *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 1, 9; 12, 12; [2] 20, 18; 37, 33; 47, 29;
veni *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 18, 25; [3] 1, 29; 1, 36; [4] 1, 13; 1, 47; 1, 47;
veniia *verb indicativ imperfect 3 pl.* [3] 1, 7;
veniră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 7, 12; 19, 12; [3] 1, 13; 1, 27; [4] 1, 19;
venit-am *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [1] 8, 20;
veniţi *verb imp. 2 pl.* [1] 2, 6;
veni-vor *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 4, 20;
viind *verb gerunziu* [1] 1, 5; [4] 1, 15;
vin *verb indicativ prezent 3 pl.* [2] 27, 28;
vine *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 15, 5; [2] 21, 6;
vino *verb imp. 2 sg.* [3] 1, 50;

venit : (1551-1553 ES) : s. n. : „Einkommen" : „revenu" : (1x)
venit *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 13, 19;

verdeáţă : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 247) : s. f. : „Grün, Wuchs" : „végétation, verdure" : (2x)
verdeaţa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 40, 24; 43, 26;

veselí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „(sich) freuen, erhietern" : „(se) réjouir" : (19x)
mă veseliiu *verb indicativ perfect simplu 1 sg.* [1] 7, 13;
nu te veseli *verb imp. 2 sg.* [2] 18, 32;
s-au veselit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 51, 20;
să să veseleascâ *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [2] 30, 1;
să te veseleşti *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 32, 3;
să va veseli *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 14, 5;
să veselescu *verb indicativ prezent 3 pl.* [2] 27, 30;
să veselêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 19, 5;
să vor veseli *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 18, 6;

se vor veseli *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 39, 38;
va veseli *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 4, 21; 35, 22;
veselească-se *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 51, 37;
veselescu *verb indicativ prezent 3 pl.* [2] 40, 22;
veselêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 26, 2;
veselindu-se *verb gerunziu* [1] 14, 28; [2] 25, 10;
veseli-să-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 3, 4;
veseli-se-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 40, 16;

veselíe : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Fröhlichkeit" : „joie" : (20x)
veselie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 2, 9; 8, 17; 8, 18; [2] 1, 9; 1, 10; 1, 20; 4, 13; 6, 30; 9, 13; 15, 6; 30, 15; 35, 8; 50, 26;
veseliia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 2, 9; 13, 11; 30, 21; 31, 32; 31, 33; 31, 36;
veseliile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 37, 4;

véste : (1507-1508 DERS) : s. f. : „Nachricht" : „nouvelle" : (4x)
o vêste *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 5, 9;
vêste *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 17, 15; [2] 5, 9; 11, 21;

vestí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „verkünden" : „annoncer" : (10x)
au vestit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 18, 19;
a vesti *verb infinitiv prezent* [2] 37, 18;
să vestească *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 18, 3;
va vesti *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 16, 23; 39, 13; 44, 14;
vestêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 19, 26;
vestind *verb gerunziu* [2] 42, 26; 43, 2;
voiu vesti *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [2] 16, 26;

vestít : (1559-1560 BRATU) : adj. : „bekannt, berühmt" : „connu, fameux" : (1x)
vestiţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [2] 44, 4;

veşmînt : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Priesterrock" : „manteau de prêtre" : (1x)
veşmînt *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 18, 24;

véşnic : (c. 1573-1578 PS. SCH. 526) : adj. : „ewig" : „éternel" : (8x)
cei vêcinice *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. gen./dat. art.* [1] 17, 2;
cel vêcinic *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. art.* [3] 1, 42;
vêcinic *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 15, 6;
vêcinică *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 8, 14; 10, 14; [2] 45, 19;
vêcinice *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 1, 5;
vêcinice *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. gen./dat. neart.* [1] 7, 26;

veştejí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „welken" : „flétrir" : (2x)
a să veştei *verb infinitiv prezent* [1] 2, 8;
au veştejit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 19, 20;

vêcinic → veşnic

viáţă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Leben" : „vie" : (73x)
a vieţii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 16, 13; [2] 41, 16;
viaţa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 2, 1; 2, 4; 2, 15; 4, 9; 5, 4; 8, 8; 15, 10; 15, 12; [2] 3, 11; 4, 1; 4, 13; 9, 17; 10, 32; 11, 15; 15, 17; 16, 3; 22, 10; 25, 3; 29, 25; 30, 5; 30, 21; 31, 31; 33, 16; 33, 23; 34, 23; 34, 24; 37, 21; 37, 28; 37, 30; 37, 34; 38, 21; 39, 31; 40, 20; 40, 32; 48, 15; 48, 26; 50, 1; 51, 9;
viaţă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 3, 17; 7, 6; 8, 5; 10, 8; 13, 18; 15, 9; 15, 11; [2] 1, 10; 10, 9; 20, 3; 29, 27; 30, 16; 31, 32; 34, 19; 40, 31; 41, 7;
vieţii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 1, 12; 12, 23; 13, 11; 14, 12; 14, 21; [2] 6, 17; 17, 8; 21, 14; 22, 11; 23, 1; 23, 4; 29, 24; 31, 4; 33, 28; 40, 32; 45, 6;
vieţile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 14, 24;

vicleán : (1462-1463 DERS) : adj./s. : „1. falsch, schlau, 2. Verräter" : „1. perfide, fourbe, 2. traître" : (6x)
ficlean *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 31, 14;
ficlean *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 11, 33;
hiclean *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 21, 22;
vicleană *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 22, 24; 27, 26;
vicleanului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [2] 11, 29;

viclení : (c. 1573-1578 PS. SCH. 343) : v. IV : „verraten, hintergehen, überlisten" : „trahir, tromper" : (6x)
au viclenit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [3] 1, 43; 1, 62;
ficlenindu *verb gerunziu* [1] 14, 24;
hiclenêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 11, 31; 11, 32;
nu hicleni *verb imp. 2 sg.* [2] 5, 16;

vicleşúg : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „1. Treulosigkeit, Verrat, 2. List, Heimtücke" : „1. infidélité, trahison, 2. perfidie, ruse" : (14x)
ficleşug *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 19, 22; 37, 3;
un hicleşug *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 8, 14;
un vicleşug *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [4] 1, 22;
vicleşug *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 1, 5; 2, 12; 7, 14; [2] 1, 29; 28, 29;
vicleşugu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 14, 21; 14, 30;
vicleşugul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 4, 11; 14, 25;
vicleşugurile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [2] 42, 24;

víe : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Weinberg" : „vigne" : (2x)
o vie *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 24, 20;
vie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 33, 20;

viérme : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Wurm" : „ver" : (3x)
viêrme *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 7, 18;
viermi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [2] 10, 11;
viermii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [2] 19, 3;

viers : (1649 MARD.) : s. n. : „Lied, Melodie" : „chant, mélodie" : (6x)
viersu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 17, 19;
viersul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 32, 7; 50, 21;
viersuri *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [2] 47, 10;
viersurile *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 40, 23; 44, 6;

viéspe : (1568 DERS / în top. *Vespeşti*) : s. f. : „Wespe" : „guêpe" : (1x)

viespi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 12, 8;

vieţuíre : (1642 CAZ. GOV. 216) : s. f. : „Leben" : „vie" : (4x)
vieţuire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 8, 10;
vieţuirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 8, 3; 8, 17; [2] Prolog 2, 14;

vieţuitór : (1581 CORESI, EV. 309) : adj. : „lebend" : „vivant" : (1x)
vieţuitoriu *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [4] 1, 2;

vífor : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Sturm" : „orage, tempête" : (6x)
vifor *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 5, 15; [2] 48, 12;
viforul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 5, 23; [2] 43, 20; 48, 9;
vihor *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 16, 22;

víhor → vifor

viitór : (1551-1553 ES) : s. n. : „Zukunft" : „futur" : (2x)
cêle viitoare *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 8, 9; 19, 2;

vin : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Wein" : „vin" : (17x)
vin *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 2, 7; [2] 9, 13; 31, 29; [4] 1, 3;
vinul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 19, 2; 31, 29; 31, 30; 31, 31; 31, 32; 31, 33; 31, 34; 32, 7; 40, 22; [4] 1, 14;
vinului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [2] 31, 36; 32, 6; 49, 2;

vínă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Schuld" : „faute, culpabilité" : (4x)
vină *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 18, 18; [2] 11, 10;
vini *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 8, 6;
vinii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 17, 13;

vínde : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „sich verkaufen" : „se vendre" : (1x)
vînzîndu-se *verb gerunziu* [1] 10, 13;

vindecá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „heilen" : „guérir, se rétablir" : (5x)
au vindecat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 16, 12;
te vindecă *verb imp. 2 sg.* [2] 18, 19;
va vindeca *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 38, 9;
vindecă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 16, 10;
vindecă *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 16, 12;

vindecáre : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Heilung" : „guérison" : (6x)
vindecare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 3, 27; 21, 4; 28, 3; 34, 19; 43, 27;
vindecării *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 1, 15;

vinovát : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. m. : „Schuldige" : „coupable" : (2x)
cei vinovaţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [3] 1, 52;
vinovaţii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [4] 1, 49;

vinovăţí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „bestrafen" : „condamner, punir" : (1x)
să vinovăţim *verb conjunctiv prezent 1 pl.* [1] 2, 20;

vinuí : (1581 CORESI, EV. 274) : v. IV : „beschuldigen" : „inculper, accuser" : (5x)
au vinuit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 46, 22;
vinuind *verb gerunziu* [3] 1, 52;
vinuindu *verb gerunziu* [1] 11, 11;
va vinui *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 29, 6;
vinuindu-se *verb gerunziu* [1] 17, 10;

vis : (1551-1553 ES) : s. n. : „Traum" : „rêve" : (7x)
vise *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [2] 34, 2;
visele *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 18, 19; [2] 34, 1; 34, 5; 34, 7;
viselor *subst. comun neutru pl. gen./dat. art.* [1] 18, 17; [2] 34, 3;

vítă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Vieh" : „animal, bête" : (9x)
vita *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 13, 17; 16, 31; 49, 18;
vită *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 13, 14;
vite *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 13, 10; 16, 18;
vitelor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [1] 15, 19; 19, 10; 19, 20;

viteáz : (1400 DERS / în antr. Dragoş *Viteazul*) : adj. : „tapfer" : „brave" : (1x)
viteaz *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 8, 16;

vitejí : (1649 MARD.) : v. IV : „tapfer sein" : „être courageux" : (1x)
nu te viteji *verb imp. 2 sg.* [2] 31, 29;

viu : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. : „lebendig" : „vivant" : (13x)
cei vii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 18, 12; 18, 23; [2] 45, 21;
celor vii *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 1, 13; [2] 17, 21; 42, 11;
[celor] vii *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [2] 17, 21;
celui viu *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [2] 7, 35;
cel viu *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. art.* [4] 1, 6;
cel viu *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 17, 22;
viu *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [4] 1, 7; 1, 29; 1, 30;

vîná : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „jagen" : „chasser" : (3x)
să vînăm *verb conjunctiv prezent 1 pl.* [1] 2, 12;
va vîna *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 27, 29;
vei vîna *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [2] 27, 19;

vînát : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Erjagtes, Wild(bret)" : „gibier, venaison, produit de la chasse" : (3x)
vînatul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 27, 10;
vînatului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [2] 36, 19;
vînaturile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [2] 13, 21;

vínăt : (1617 DIRB XVII/3, 168) : s. n. : „Hyazinthfarbe, Violett" : „hyacinthe, (de couleur) violette" : (1x)
vînăt *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 45, 12;

vînătór : (c. 1683-1686 MS. 45, 799/[1]) : adj. : „der gejagt ist" : „qui est chassé" : (1x)
vînătoare *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 11, 30;

vînătúră : (1688 BIBLIA) : s. f. : „Strieme" : „bleu, meurtrissure" : (1x)

vînături *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 28, 18;

vînt : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Wind" : „vent" : (12x)
vînt *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 4, 4; 5, 15; 5, 15; 13, 2; [2] 43, 24;
vîntul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 11, 21; [2] 5, 11; 34, 2;
vîntului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [2] 22, 19; 43, 20;
vînturilor *subst. comun neutru pl. gen./dat. art.* [1] 4, 4; 7, 20;

vînturá : (1559-1560 BRATU) : v. I : „worfeln, stürmen" : „vanner, souffler" : (4x)
nu vîntura *verb imp. 2 sg.* [2] 5, 11;
va vîntura *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 5, 23;
vînturîndu-se *verb gerunziu* [1] 11, 19; 11, 21;

vînzáre : (1581 CORESI, EV. 111) : s. f. : „Verkauf" : „vente" : (3x)
vînzare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 27, 2; 37, 12;
vînzării *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 42, 7;

vîrî́ : (1559-1560 BRATU) : v. IV : „sich hinein drängen" : „se mettre dedans" : (1x)
să te vîri *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 31, 16;

vîrstă : (1620 MOXA) : s. f. : „Alter" : „âge" : (3x)
vîrsta *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 4, 9;
vîrstă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 26, 19; 42, 13;

vîrtós : (1521 NEACȘU) : adj./adv. : „fest, stark, kräftig" : „solide, fort, vigoureux" : (9x)
mai vîrtos *adv. de mod comp.* [1] 8, 20; [2] 13, 12; Prolog 1, 5; Prolog 2, 14;
vîrtoasă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 6, 8; 10, 12; 11, 4;
vîrtos *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 6, 23; 15, 18;

vîrtúte : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Stärke, Kraft" : „force, vigueur" : (30x)
vîrtute *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 8, 1; 10, 2; 12, 17; [2] 11, 13; 17, 3; 30, 14; 39, 35; 43, 36; 44, 7; 46, 12;
vîrtutea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 2, 11; 12, 16; 16, 16; 18, 22; [2] 3, 12; 9, 2; 9, 19; 16, 8; 28, 11; 30, 13; 31, 35; 38, 20; 38, 39; 40, 28; 41, 3;
vîrtutei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 5, 2; 6, 31; 19, 24;
vîrtuţii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 34, 17; 45, 10;

voáo → voi

voi : (înc. sec. XVI PS. H.) : pron. pers. : „ihr" : „vous" : (12x)
vă *pron. pers. 2 pl. ac. neacc.* [3] 1, 60;
voao *pron. pers. 2 pl. dat. acc.* [1] 6, 3; 6, 22; 6, 23; [2] 2, 15; 41, 11; 45, 34;
voi *pron. pers. 2 pl. nom./ac. acc.* [1] 1, 12; 6, 9; 6, 27; [3] 1, 57; 1, 60;

vóie : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Wille" : „volonté" : (5x)
voia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 8, 19; 32, 18; 38, 19;
voie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 43, 19; [4] 1, 30;

voiníc : (1581 CORESI, EV. 347) : s. m. : „junger Mann" : „jeune homme" : (3x)
un voinic *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [3] 1, 20; 1, 36;
voinicul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [3] 1, 39;

voitór : (1639 PARACLIS 248) : adj. : „wollend, wünschend" : „qui veut, qui désire" : (1x)
voitoriu *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 29, 26;

vólbură : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. f. : „Wirbel" : „tourbillon" : (1x)
volbura *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 43, 20;

volnecíe → volnicie

volnicí : (1563 CORESI, PRAXIU 153) : v. IV : „1. freilassen, 2. sich unterwerfen" : „1. mettre en liberté, 2. se soumettre, s'assujettir" : (2x)
să volnicêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 20, 7;
te-ai volnicit *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [2] 47, 20;

volnicíe : (1581 CORESI, EV. 99) : s. f. : „Freiheit" : „liberté" : (3x)
volnecie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 45, 22;
volnicie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 25, 28; 30, 11;

vórbă : (1649 MARD.) : s. f. : „Wort" : „mot" : (1x)
vorba *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 32, 10;

vorbitór : (c. 1564 CORESI, CAZ. 177) : adj. : „redend" : „parlant" : (1x)
vorbitoriu *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 7, 15;

voroávă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „1. Wort, 2. Rede, Gespräch, 3. Wortschwall" : „1. mot, 2. parole, discours, 3. bavardage" : (6x)
voroava *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 19, 5; 27, 14;
voroavă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 13, 15; 35, 14; 42, 17;
voroavei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 8, 18;

voroví : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „reden, sprechen" : „parler" : (4x)
a vorovi *verb infinitiv prezent* [2] 13, 14;
va vorovi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 14, 21;
vorovêşte *verb imp. 2 sg.* [2] 11, 19;
vorovind *verb gerunziu* [1] 13, 17;

vóstru, voástră : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „eu(e)r(er)" : „votre" : (17x)
voastră *adj. pron. pos. 2 fem. pl. nom./ac. sg.* [1] 6, 5; [2] 2, 8; 45, 34; 51, 34; 51, 38; [3] 1, 57;
voastre *adj. pron. pos. 2 fem. pl. gen./dat. pl.* [1] 1, 12;
voastre *adj. pron. pos. 2 fem. pl. gen./dat. sg.* [1] 1, 12;
voastre *adj. pron. pos. 2 fem. pl. nom./ac. pl.* [1] 6, 3; [3] 1, 22; 1, 23; [4] 1, 32;
voastre *adj. pron. pos. 2 neutru pl. nom./ac. pl.* [2] 51, 32;
vostru *adj. pron. pos. 2 neutru pl. nom./ac. sg.* [2] 51, 34; 51, 37; 51, 38;
voştri *adj. pron. pos. 2 masc. pl. nom./ac. pl.* [2] 51, 35;

vrájă : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Wahrsagerei" : „divination" : (1x)
vrăjile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 34, 5;

vrájbă : (c. 1563-1583 COD. VOR.[2]) : s. f. : „Feindschaft" : „hostilité" : (11x)
vrajba *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 27, 14; 27, 15; 28, 12; 31, 30;
vrajbă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 6, 10; 8, 20; 28, 6; 28, 8; 28, 8; 37, 2;
vrăjbii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 28, 10;

vrăjitorésc : (1688 BIBLIA) : adj. : „magisch" : „magique" : (1x)
vrăjitoresc *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. gen./dat. neart.* [1] 17, 7;

vrăjmáş : (1421 DERS) : adj./s. m. : „1. feindselig, 2. Feind" : „1. hostile, 2. ennemi" : (47x)
ale vrăjmaşilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 16, 22;
a vrăjmaşilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 18, 7;
cei vrăjmaşi *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 11, 9;
celor vrăjmaşi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. art.* [2] 36, 9;
vrăjmaş *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 6, 1; 19, 7; 20, 23; 29, 8; 30, 3; 36, 6;
vrăjmaşi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 10, 12; [2] 46, 4; 47, 7; 49, 10;
vrăjmaşii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 10, 19; 11, 5; 12, 20; 12, 22; 15, 14; 16, 4; 16, 8; [2] 6, 14; 12, 9; 46, 6; 46, 19; Prolog 1, 5;
vrăjmaşilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 5, 18; 11, 3; 12, 24; 18, 10; [2] 6, 5; 18, 31; 23, 3; 25, 10; 25, 16; 30, 6; 42, 16; 45, 2; 46, 2;
vrăjmaşul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 12, 8; 12, 10; 12, 20; 23, 3; 27, 18;
vrăjmaşului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [2] 25, 17; 29, 16; 46, 10;

vrăjmăşésc : (c. 1665-1672 MS. 4389, 738/[1]) : adj. : „diabolisch" : „diabolique" : (1x)
vrăjmăşăşti *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 12, 4;

vrea : (1521 NEACŞU) : v. II : „wollen" : „vouloir, désirer" : (20x)
ai vrut *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [1] 12, 6;
au vrut *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [3] 1, 39;
să voieşti *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 9, 15;
va *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 9, 13;
va vrea *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 39, 7;
vei *verb indicativ prezent 2 sg.* [1] 14, 5; [2] 2, 1;
vei vrea *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [1] 12, 18; [2] 6, 34; 15, 15; 15, 16; 23, 17;
vor vrea *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] Prolog 2, 34;
vrea *verb indicativ imperfect 3 pl.* [3] 1, 11;
vrea *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 16, 21; 18, 4; [2] 7, 14;
vrînd *verb gerunziu* [1] 13, 6; 14, 1; 14, 19;

vrédnec → vrednic

vrédnic : (1551-1553 ES) : adj./s. : „verdient, würdig" : „mérité, digne" : (12x)
cea vrêdnică *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* [1] 19, 4;
cei vrêdnici *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 6, 16;
vrêdnec *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 9, 12;
vrêdneca *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* [1] 12, 26;
vrêdnecă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 13, 15;
vrêdnică *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 12, 7; [2] 26, 17;
vrêdnici *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 1, 16; 3, 5; 15, 6; 16, 9; 18, 4;

vrednicéşte : (c. 1665-1672 MS. 4389, 629/[2]) : adv. : „richtig" : „justement" : (1x)
vrêdnicêşte *adv. de mod poz.* [1] 16, 1;

vrednicíe : (1642 AGY 107, *ap.* TIKTIN) : s. f. : „1. Tüchtigkeit, 2. Würdigkeit" : „1. habileté, 2. dignité" : (4x)
vrednicie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 16; [2] 14, 11;
vredniciia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 10, 31; 38, 18;

vréme : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Zeit" : „temps" : (89x)
o vrême *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 1, 20; 1, 21; 20, 6; Prolog 2, 28;
vremi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 10, 7; [2] 33, 8; 47, 11; 48, 10;
vremii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] Prolog 2, 32;
vremile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 39, 38;
vremilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [1] 7, 19; 8, 9;
vrême *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 2, 4; 4, 4; 12, 20; 14, 15; 14, 16; 18, 12; 19, 14; [2] 10, 4; 11, 18; 12, 22; 17, 2; 18, 22; 19, 8; 19, 24; 20, 6; 20, 19; 22, 6; 22, 17; 29, 2; 29, 6; 30, 24; 31, 33; 32, 5; 32, 12; 36, 7; 38, 13; 39, 41; 40, 25; 51, 16; 51, 38; Prolog 1, 4; [3] 1, 14;
vrêmea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 2, 5; 3, 7; 19, 21; [2] 2, 2; 2, 12; 3, 30; 4, 23; 4, 26; 5, 9; 6, 9; 8, 12; 10, 29; 18, 21; 18, 24; 18, 25; 18, 25; 18, 26; 20, 5; 20, 20; 22, 6; 22, 26; 26, 4; 27, 12; 29, 2; 29, 3; 29, 6; 29, 6; 33, 28; 35, 23; 35, 23; 37, 4; 38, 26; 39, 20; 39, 21; 39, 35; 39, 40; 40, 6; 40, 9; 40, 26; 43, 7; 44, 16; 46, 22; 51, 14; 51, 38; [3] 1, 12;

vreodátă : (c. 1665-1672 MS. 4389, 167/[1]) : adv. : „niemals" : „jamais" : (1x)
vreodată *adv.* [2] 19, 12;

vrére : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Wille" : „vouloir" : (1x)
vrêrea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 16, 25;

vreún, vreo : (1559-1560 BRATU) : pron. nehot./adj. : „irgendein" : „quelqu'un" : (1x)
vreun *adj. pron. nehot. masc. sg. nom./ac.* [1] 13, 11;

Z

za : (1509 DERS) : s. f. : „Panzer" : „cuirasse" : (1x)
zaoa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 5, 19;

zadár : (1551-1553 ES) : s. n., în locuţiunea adverbială *în zadar* : „umsonst, vergeblich, erfolglos" : „(en) vain, vainement" : (2x)
zadar *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 29, 10*;
zădar *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 20, 23*;

záre : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. f. : „Schein" : „lueur" : (4x)

zare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 26; [2] 43, 5;
zarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 7, 11; [2] 43, 13;

zavísnic → zavistnic

zavístie : (c. 1563-1583 COD. VOR.[2]) : s. f. : „Neid, Missgunst" : „envie, jalousie" : (3x)
zavistie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 14;
zavistiia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 2, 24; 6, 25;

zavístnic : (1563 CORESI, PRAXIU 153) : adj./s. : „1. neidisch, 2. Neider" : „1. envieux, jaloux, 2. personne envieuse" : (3x)
zavisnic *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 14, 3; 14, 10;
zavistnicului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [2] 18, 18;

zavistuí : (1581-1582 PO) : v. IV : „neiden" : „envier" : (2x)
zavistuiêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 14, 6; 14, 8;

zăbálă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Knebel" : „mors" : (1x)
zăbala *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 20, 29;

zăbávă : (1538 DERS / în antr. *Zăbav*) : s. f. : „1. Säumnis, Zögern, 2. Verweilen" : „1. délai, 2. demeure" : (4x)
zăbava *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 33, 32;
zăbavă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 14, 5;
zăbăvii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 13, 13; [2] 38, 26;

zăbávnic : (1642 ÎNV. 13b) : adj. : „zögernd" : „trainant" : (4x)
cel zăbavnic *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. art.* [2] 37, 14;
zăbavnica *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* [1] 17, 5;
zăbavnice *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 15, 15;
zăbavnicul *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. art.* [2] 38, 33;

zăbăví → zăbovi

zăboví : (c. 1551-1583 APOST. IORGA, *ap.* SLLF II, 339) : v. IV : „verweilen, verzögern" : „demeurer, tarder" : (5x)
să va zăbăvi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 39, 1;
va zăbăvi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 6, 23;
va zăbovi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 7, 17; 14, 12; 35, 19;

zăceá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. II : „liegen" : „gésir" : (3x)
zăcea *verb indicativ imperfect 3 sg.* [1] 17, 2; 17, 7;
zăcînd *verb gerunziu* [2] 30, 17;

zăcére : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Liegen, (aici) Begattung" : „alitement, (aici) accouplement" : (1x)
zăcêre *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 3, 16;

zădár → zadar

zădărîre : (1654 NEAGOE 156) : s. f. : „Erregung" : „provocation" : (1x)
zădărîre *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 31, 34;

zăduf : (1551-1553 ES) : s. n. : „Hitze, Schwüle" : „chaleur (étouffante)" : (5x)
zăduf *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 14, 27; 18, 16; 43, 27;
zăduh *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 34, 18; [3] 1, 15;

zădúh → zăduf

zăpádă : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. f. : „Schnee" : „neige" : (3x)
zăpada *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 16, 22; [2] 43, 15; 43, 21;

zăticní : (1688 BIBLIA) : v. IV : „verhindern, stören" : „empêcher, perturber" : (1x)
să zăticneşti *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 32, 4;

zăvór : (1649 MARD.) : s. n. : „Riegel" : „verrou" : (2x)
zăvor *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 28, 28;
zovoară *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [2] 49, 15;

zbór : (c. 1650 ANON. CAR.[2]) : s. n. : „Jahrmarkt" : „foire" : (1x)
zbor *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 15, 12;

zburá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „fliegen" : „voler" : (4x)
au zburat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [2] 43, 16;
zboară *verb indicativ prezent 3 pl.* [2] 34, 1; 43, 21;
zboară *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 5, 11;

zburătoáre : (1581-1582 PO) : s. f. : „Flugtier, Vogel" : „volatile, oiseau" : (2x)
zburătoare *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 11, 3; 22, 21;

zdrobí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „zerbrechen" : „briser" : (8x)
s-au zdrobit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [2] 43, 17;
să va zdrobi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 13, 3; 27, 2;
va zdrobi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 35, 19; 35, 20;
zdrobêşte *verb imp. 2 sg.* [2] 36, 6; 36, 9;
zdrobi *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 47, 7;

zdrobíre : (1563 CORESI, PRAXIU 229) : s. f. : „Vernichtung" : „destruction, anéantissement" : (2x)
zdrobire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 3, 3; [2] 40, 11;

zdrobít : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „zerschmettert" : „brisé" : (1x)
zdrobit *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 21, 15;

zéce : (înc. sec. XVI PS. H.) : num. card. : „zehn" : „dix" : (5x)
zêce *num. card. fem. nom./ac.* [1] 7, 2;
zêce *num. card. masc. nom./ac.* [2] 41, 7;
zeci *num. card. fem. pl. nom./ac.* [2] 47, 6;
zêci *num. card. fem. pl. nom./ac.* [1] 12, 22;

zécelea : (1551-1553 ES) : num. ord. : „zehnte" : „dixième" : (1x)
al zêcelea *num. ord. neutru sg. nom./ac. art.* [2] 25, 9;

zeciuiálă : (1630 DRHB XXIII, 228) : s. f. : „Zehnt" : „dîme" : (1x)
zeciuiala *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 35, 8;

zgău : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Gebärmutter, Mutterleib, Schoß" : „matrice, sein, ventre" : (2x)
zgău *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 49, 8; 50, 25;

zi : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f./adv. : „1. Tag, 2. tagsüber" : „1. jour, temps, 2. durant le jour" : (85x)

zi *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 5, 15; [2] 5, 8; 5, 8; 33, 7; 33, 7; 38, 19; 46, 5; [3] 1, 15; 1, 27;
zile *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 1, 17; 22, 11; [3] 1, 52; [4] 1, 38;
zilele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 1, 2; 3, 5; 17, 2; 18, 25; 18, 27; 22, 11; 23, 18; 24, 26; 24, 27; 24, 28; 30, 24; 37, 28; 40, 7; 44, 8; 45, 17; 45, 19; 46, 10; 47, 1; 47, 14; 48, 13; 48, 21; 48, 26; 49, 4; 49, 14; 50, 1; 50, 3; 50, 6; 50, 8; 50, 9; 50, 25; 50, 26; 50, 26; 50, 26; 51, 14; Prolog 2, 27; [3] 1, 9; 1, 12; [4] 1, 4; 1, 7; 1, 39;
zilelor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [2] 18, 8; 26, 1; 30, 21; 33, 9; 33, 28; 37, 28; 41, 16;
zilii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 33, 7;
zioa *adv. de timp* [1] 10, 17;
zioa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 3, 18; [2] 1, 11; 3, 4; 3, 14; 5, 10; 6, 9; 6, 11; 11, 4; 11, 25; 11, 25; 11, 26; 14, 14; 18, 9; 18, 24; 23, 17; 33, 28; 38, 30; 40, 2; 40, 2; 40, 3; [3] 1, 62; 1, 64; [4] 1, 3; 1, 47;

zicătură : (c. 1650 ANON. CAR.[2]) : s. f. : „Musik" : „musique" : (1x)
zicăturile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 40, 22;

zice : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „sagen" : „dire" : (83x)
au zis *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 19, 13; 19, 13; [3] 1, 18;
a zice *verb infinitiv prezent* [1] 7, 16; [2] 39, 21; 39, 26; 39, 41;
să zici *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 5, 1; 5, 3; 5, 4; 5, 6; 7, 10; 11, 23; 11, 24; 15, 11; 15, 12; 16, 17; 31, 14; 31, 37; [4] 1, 29;
va zice *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 13, 9; 20, 16; 20, 20; 32, 10; 37, 9;
vei zice *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [4] 1, 28;
zic *verb indicativ prezent 3 pl.* [2] 36, 9;
zice *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 15, 12;
zice-voiu *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [2] 25, 9;
zice-vor *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 5, 3;
zicînd *verb gerunziu* [2] 11, 17; 12, 20; 23, 23; Prolog 2, 6; [3] 1, 52; [4] 1, 44;
zicîndu-să *verb gerunziu* [2] Prolog 2, 26;
zicîndu-se *verb gerunziu* [2] Prolog 2, 21;
zis-ai *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [1] 9, 8;
zisără *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [2] 13, 27; [3] 1, 19; 1, 26; [4] 1, 14;
zise *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 17, 11; 24, 9; [3] 1, 12; 1, 17; 1, 21; 1, 42; 1, 46; 1, 47; 1, 51; 1, 52; 1, 53; 1, 54; 1, 56; 1, 58; 1, 59; [4] 1, 5; 1, 6; 1, 7; 1, 8; 1, 9; 1, 11; 1, 21; 1, 21; 1, 23; 1, 28; 1, 30; 1, 31; 1, 32; 1, 41; 1, 42; 1, 45; 1, 48;
ziseră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 2, 1; [3] 1, 28; 1, 35; 1, 50; [4] 1, 34; 1, 35;
ziş *verb indicativ perfect simplu 1 sg.* [2] 24, 32;
zişu *verb indicativ perfect simplu 1 sg.* [1] 8, 21;

zidí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „1. bauen, erbauen, 2. schaffen" : „1. construire, bâtir, 2. créer" : (38x)
a să zidi *verb infinitiv prezent* [2] 23, 27;
au zidit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 1, 14; 2, 23; 11, 18; 13, 3; 15, 7; 15, 11; 15, 16; [2] 1, 8; 17, 1; 18, 1; 24, 10; 38, 1; 38, 4; 38, 12; 44, 2; 48, 20; 49, 14; [4] 1, 6;
a zidi *verb infinitiv prezent* [2] 49, 8;
s-au zidit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [2] 39, 26; 39, 30; 39, 34; 39, 36; 40, 12;
s-au zidit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 1, 4; 1, 12; 10, 19; 31, 15; 31, 32; 33, 10; 40, 1; 49, 16;
să va zidi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 3, 13;
să zideşti *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [1] 9, 8;
zidêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 15, 7; [2] 21, 9;
zidind *verb gerunziu* [1] 15, 13;

zidíre : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „1. Bauen, 2. Schöpfung" : „1. construction, 2. création" : (11x)
zidire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 16, 18;
zidirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 2, 6; 5, 18; 14, 11; 16, 24; 19, 6; [2] 40, 21; 43, 30; 49, 18;
zidiri *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 49, 15;
zidirile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 9, 2;

zidít : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : adj./s. : „gebaut, geschaffen" : „bâti, créé" : (4x)
cea zidită *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* [2] 7, 16;
cel zidit *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 10, 1;
celui zidit *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 7, 1;
zidit *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 10, 1;

ziditór : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Schöpfer" : „créateur" : (2x)
ziditorilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 15, 9;
Ziditoriul *subst. propriu masc. sg. nom./ac. art.* [2] 24, 8;

ziditúră : (1581 CORESI, EV. 52) : s. f. : „Schöpfung" : „création" : (2x)
a ziditurilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [1] 13, 5;
zidítura *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 38, 45;

zîmbí : (c. 1650 ANON. CAR.[2]) : v. IV : „lächeln" : „sourire" : (1x)
va zîmbi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 21, 22;

zlătár : (1451 DERS / în antr. Vlad *Zlătărescul*) : s. m. : „der das Gold verarbeitet" : „artisan en or" : (1x)
zlătari *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 15, 9;

zmarágd → smarald

zmintí → sminti

zmírnă → smirnă

zmúlge → smulge

zori : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. pl. : „Tagesanbruch" : „lever du jour, aube" : (1x)
zorile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 24, 34;

zugrăválă → zugrăveálă

zugrăveálă : (c. 1683-1686 MS. 45, 817/[1]) : s. f. : „Malerei" : „peinture" : (1x)
zugrăvala *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 38, 32;

zvîrlitór → azvîrlitor

BIBLIOGRAFIE GENERALĂ

A. Bibliografia indicelui de cuvinte şi forme

AA = *Analele Academiei Române*. Academia Română, Bucureşti, Anul I (1867) ş.u.

AGY = *Culegere de cântece religioase*, copiată de Sándor Gergely Agyagfalvi, în 1642 [Manuscris din Haţeg], *ap.* TIKTIN.

AIIN = *Anuarul Institutului de Istorie Naţională*. Publicat de Alexandru Lapedatu şi Ioan Lupaş. Anul I (1921-1922). Institutul de Arte Grafice „Ardealul", Cluj, 1922-1945.

AL = *Anuarul de lingvistică şi istorie literară*, Iaşi, 1964 ş.u.; vezi TIKTIN.

ANON. CAR.[2] = *Dictionarium Valachico-Latinum. Primul dicţionar al limbii române* [c. 1650]. Studiu introductiv, ediţie, indici şi glosar de Gh. Chivu. Editura Academiei Române, Bucureşti, 2008.

APOST. IORGA = *Apostolul Iorga* [c. 1551-1583]. În G. Mihăilă, *Observaţii asupra manuscrisului slavo-român al popii Bratul (1559-1560)*, în Ion Gheţie *et al.* (ed.), *Studii de limbă literară şi filologie*. Vol. II. Editura Academiei Române, Bucureşti, 1972, p. 301-345.

BGL = Damian P. Bogdan, *Glosarul cuvintelor româneşti din documentele slavo-române*. Tipografia „Cărţilor Bisericeşti", Bucureşti, 1946 (Institutul de Studii şi Cercetări Balcanice. Seria filologică, nr. 1).

BIBLIA 1688 = *Biblia adecă Dumnezeiasca Scriptură a Vechiului şi Noului Testament*, tipărită întîia oară la 1688, în timpul lui Şerban Vodă Cantacuzino, Domnul Ţării Româneşti. Retipărită după 300 de ani, în facsimil şi transcriere, cu aprobarea Sfîntului Sinod şi cu binecuvîntarea Prea fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române. Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1988.

BRATU = *Codicele popii Bratul (1559-1560)*. Grafie şi fonetică, morfologia, vocabularul, textul facsimilat, indice de cuvinte şi forme româneşti de C. Dimitriu. Casa Editorială „Demiurg", Iaşi, 2006.

BRV = *Bibliografia românească veche (1508-1830)*. Vol. I, II, III/1-2 (Ed. Ioan Bianu şi Nerva Hodoş), Bucureşti, 1903-1912. Vol. III/3-8, IV (Ed. Ioan Bianu şi Dan Simonescu), Bucureşti, 1936-1944.

CATEH. CALV. = *Catehismul Calvinesc impus clerului şi poporului român sub domnia principilor Georgiu Rákoczy I şi II*, 1656. Ediţie de George Barițiu. Tipografia lui W. Krafft, Sibiiu, 1879.

CAZ. DEALU = *Evanghelie învăţătoare* [...], Monastirea Dealu, 1644.

CAZ. GOV. = *Evanghelie învăţătoare (Govora, 1642)*. Ediţie, studiu introductiv, note şi glosar de Alin-Mihai Gherman. Editura Academiei Române, Bucureşti, 2011.

CCR = Timotei Cipariu, *Crestomatia sau Analecte literarie din cărţile mai vechi şi nouă româneşti tipărite şi manuscrise, începînd de la secolul XVI pînă la al XIX, cu notiţia literaria*, Blasiu, 1858.

CEASLOV = *Ceaslov* [Govora, 1640]. Ştefan Paşca, *O tipăritură munteană necunoscută din secolul al XVII-lea: cel mai vechiu Ceaslov românesc. Studiu istoric, literar şi de limbă*. Colecţia „Academia Română – Studii şi cercetări", vol. XXXVI. Imprimeriile Statului şi Imprimeria Naţională, Bucureşti, 1939.

CHEIA ÎNȚ. = *Cheia înțelesului*, scoasă pre limba rumânească de Varlaam, mitropolitul Ungrovlahiei [...], Bucureşti, 1678. În Ioannykij Haleatovskyj, *Cheia înțelesului*. Ediție, indice de nume şi glosar de Rodica Popescu. Prefață de Alexandru Mareş. Libra, Bucureşti, 2000.

COD. ST. = *Codex Sturdzanus* [c. 1580-1619]. Studiu filologic, studiu lingvistic, ediție de text şi indice de cuvinte de Gheorghe Chivu. Editura Academiei Române, Bucureşti, 1993.

COD. VOR.^{2} = *Codicele voronețean* [c. 1563-1583]. Ediție critică, studiu filologic şi studiu lingvistic de Mariana Costinescu. Editura Minerva, Bucureşti, 1981.

CORESI, CAZ. = Coresi, *Cazania* [c. 1564]. În Coresi, *Tâlcul evangheliilor şi Molitevnic rumânesc*. Ediție critică de Vladimir Drimba, cu un studiu introductiv de Ion Gheție. Editura Academiei Române, Bucureşti, 1998.

CORESI, EV. = Coresi, *Cartea ce să cheamă Evanghelie cu învățătură* [*Cazania a II-a*], Braşov, 1581. În Diaconul Coresi, *Carte cu învățătură (1581)*. Publicată de Sextil Puşcariu şi Alexie Procopovici. Vol. I: *Textul*. Atelierele Grafice Socec & Co., Societate Anonimă, Bucureşti, 1914.

CORESI, ÎC. = *Întrebare creştinească*, [tipărită de] diaconul Coresi şi Tudor diacul, Braşov [c. 1559-1560]. În Ion Gheție (coord.), *Texte româneşti din secolul al XVI-lea*. Editura Academiei Române, Bucureşti, 1982.

CORESI, LIT. = *Liturghierul lui Coresi*, [1570]. Text stabilit, studiu introductiv şi indice de Al. Mareş. Editura Academiei Române, Bucureşti, 1969.

CORESI, MOLIT. = Coresi, *Molitevnic rumânesc* [c. 1564]. În Coresi, *Tâlcul evangheliilor şi Molitevnic rumânesc*. Ediție critică de Vladimir Drimba, cu un studiu introductiv de Ion Gheție. Editura Academiei Române, Bucureşti, 1998, p. 189-211.

CORESI, PRAXIU = Coresi, *Lucrul apostolesc* sau *Praxiul*, Braşov, 1563. În *Texte de limbă din secolul al XVI-lea*, reproduse în facsimile de I. Bianu. IV. *Lucrul apostolesc – Apostolul*, tipărit de diaconul Coresi la Braşov, la anul 1653. Tiparul „Cultura Națională", Bucureşti, 1930.

CORESI, PRAV. = Coresi, *Pravila*, Braşov [c. 1560-1562]. În Ion Gheție (coord.), *Texte româneşti din secolul al XVI-lea*. Editura Academiei Române, Bucureşti, 1982, p. 129-257.

CORESI, PS. = Coresi, *Psaltirea slavo-română (1577) în comparație cu psaltirile coresiene din 1570 şi din 1589*. Text stabilit, introducere şi indice de Stela Toma. Editura Academiei Române, Bucureşti, 1976.

CORESI, TE.^{2} = *Tetraevanghelul tipărit de Coresi. Braşov, 1560-1561, comparat cu Evangheliarul lui Radu de la Măniceşti, 1574*. Ediție alcătuită de Florica Dimitrescu. Editura Academiei Române, Bucureşti, 1963.

COSTIN, L. = Miron Costin, *Letopisețul Țării Moldovei* [a. 1675]. În *Opere*. Ediție critică cu un studiu introductiv, note, comentarii, variante, indice şi glosar de P. P. Panaitescu. Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, [Bucureşti], 1958.

DA = (Academia Română) *Dicționarul limbii române*. Sub conducerea lui Sextil Puşcariu. Tomul I. Partea I: *A – B*. Librăriile Socec & Comp. şi C. Sfetea, Bucureşti, 1913; Tomul I. Partea II: *C*. Tipografia Ziarului „Universul", Bucureşti, 1940; Tomul I. Partea III. Fascicula I: *D – de*. Universul, Întreprindere Industrială a Statului, Bucureşti, 1949; [Fascicula II: *de – desțina*; şpalt, 1948]; Tomul II. Partea I: *F – I*. Monitorul Oficial şi Imprimeriile Statului. Imprimeria Națională, Bucureşti, 1934; Tomul II. Partea II. Fascicula I: *J – lacustru*. Tipografia Ziarului „Universul" S. A., Bucureşti, 1937; Tomul II. Partea II. Fascicula II: *Ladă – lepădа*. Tipografia Ziarului „Universul" S. A., Bucureşti, 1940; Tomul II. Partea II. Fascicula III: *Lepădа – lojniță*. Tipografia Ziarului „Universul" S. A., Bucureşti, 1948.

DERS = *Dicționarul elementelor româneşti din documentele slavo-române: 1374-1600*. Redactor responsabil Gh. Bolocan. Editura Academiei, Bucureşti, 1981.

DIR = *Documente şi însemnări româneşti din secolul al XVI-lea*. Text stabilit şi indice de Gheorghe Chivu, Magdalena Georgescu, Magdalena Ioniță, Alexandru Mareş şi Alexandra Roman-Moraru, introducere de Alexandru Mareş. Editura Academiei, Bucureşti, 1979.

DIRA = *Documente privind istoria României. A. Moldova.* Veacul XVI. Vol. I-IV; Veacul al XVII-lea. Vol. I-V. Editura Academiei Române, Bucureşti, 1951-1957.

DIRB = *Documente privind istoria României. B. Ţara Românească.* Veacul XVII, vol. I-IV. Editura Academiei Române, Bucureşti, 1951-1954.

DIRC = *Documente privind istoria României. Veacul XI, XII şi XIII. C. Transilvania.* Vol. I (1075-1250). Editura Academiei Române, Bucureşti, 1951.

DLR = *Dicţionarul limbii române.* Serie nouă. Redactori responsabili: acad. Iorgu Iordan, acad. Alexandru Graur şi acad. Ion Coteanu. Din anul 2000, redactori responsabili: acad. Marius Sala şi acad. Gheorghe Mihăilă. Editura Academiei, Bucureşti. Tomul I. Partea a 3-a, a 4-a, a 5-a, a 6-a: Litera *D*, 2006-2008; Tomul IV. Litera *L*: 2008; Tomul V. Litera *L*: 2008; Tomul VI. Litera *M*: 1965-1968; Tomul VII. Partea I. Litera *N*: 1971; Tomul VII. Partea a 2-a. Litera *O*: 1969; Tomul VIII. Litera *P*: 1972-1984; Tomul IX. Litera *R*: 1975; Tomul X. Litera *S*: 1986-1994; Tomul XI. Partea 1. Litera *Ş*: 1978; Tomul XI. Partea a 2-a şi a 3-a. Litera *T*: 1982-1983; Tomul XII. Partea I. Litera *Ţ*: 1994; Tomul XII. Partea a 2-a. Litera *U*: 2002; Tomul XIII. Partea I şi a 2-a şi a 3-a. Litera *V* şi literele *W*, *X*, *Y*: 1997-2005; Tomul XIV. Litera *Z*: 2000.

DLRV = G. Mihăilă, *Dicţionar al limbii române vechi (sfîrşitul sec. X – începutul sec. XVI).* Editura Enciclopedică Română, Bucureşti, 1974.

DOR = N. A. Constantinescu, *Dicţionar onomastic românesc.* Editura Academiei, Bucureşti, 1963.

DOS. LIT. = Dosoftei, *Dumnezăiasca Liturghie (1679).* Ediţie critică de N. A. Ursu. Mitropolia Moldovei şi Sucevei, Iaşi, 1980.

DOS. MOLIT. = Dosoftei, *Molitvenic de-nţăles* [...]. *Trebnic*, Tiparniţa Sfintei Mitropolii, Iaşi, 7189 [1681].

DOS. PAR. = Dosoftei, *Parimiile preste an. Iaşi, 1683.* Ediţie critică, introducere, note asupra ediţiei şi glosar de Mădălina Ungureanu. Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi, 2012.

DOS. PS. SLAV. R. = Dosoftei, *Psaltirea de-nţăles.* Text stabilit şi studiu lingvistic de Mihaela Cobzaru, Casa Editorială Demiurg, Iaşi, 2007.

DOS. PS. V. = Dosoftei, *Psaltirea în versuri, 1673.* Ediţie critică de N. A. Ursu, cu un cuvînt înainte de Înalt Prea Sfinţitul Iustin Moisescu, Arhiepiscop al Iaşilor şi Mitropolit al Moldovei şi Sucevei. Mitropolia Moldovei şi Sucevei, Iaşi, 1974.

DOS. VS. = Mitropolitul Dosoftei, *Viaţa şi petrêcerea svinţilor*, Iaşi, 1682.

DR = *Dacoromania.* Buletinul Muzeului Limbii Române, condus de Sextil Puşcariu. Cluj, Anul I (1920-1921) ş. u.; [vol. X] Comitetul de redacţie: G. Giuglea, Şt. Paşcu, E. Petrovici, Al. Procopovici, S. Puşcariu; [vol. XI] Directori: Şt. Paşca şi E. Petrovici.

DRĂGANU = Nicolae Drăganu, *Românii în veacurile IX-XIV, pe baza toponimiei şi a onomasticei.* Imprimeria Naţională, Bucureşti, 1933 (Academia Română. Studii şi cercetări, XXI).

DRH = M. Berza *et alii*, *Documenta Romaniae Historica. A. Moldova.* Comitet de coordonare: Ştefan Pascu, Ştefan Ştefănescu, Alexandru Elian, Damaschin Mioc, Ioan Caproşu, Constantin Cihodaru, Aurel Răduţiu, Leon Şimanschi. Editura Academiei, Bucureşti, 1969-1974. Volumul I (1384-1448) [volum întocmit de C. Cihodaru, I. Caproşu]: 1976; volumul II (1449-1486) [volum întocmit de L. Şimanschi]: 1976; volumul III (1487-1504) [volum întocmit de C. Cihodaru, I. Caproşu şi N. Ciocan]: 1980; volumul VI (1546-1570) [volum întocmit de I. Caproşu]: 2008; volumul XIX (1626-1628) [volum întocmit de Haralambie Chirca]: 1969; volumul XXI (1632-1633) [volum întocmit de C. Cihodaru, I. Caproşu şi L. Şimanschi]: 1971; volumul XXIII (1635-1636) [volum întocmit de Leon Şimanschi, Nistor Ciocan, Georgeta Ignat şi Dumitru Agache]: 1969. *B. Ţara Românească.* Editura Academiei, Bucureşti, 1965-1974.

Volumul I (1247-1500) [volum întocmit de P. P. Panaitescu şi Damaschin Mioc]: 1966; volumul II (1501-1525) [volum întocmit de Ştefan Ştefănescu şi Olimpia Diaconescu]: 1972; volumul XXI (1626-1627) [volum întocmit de Damaschin Mioc]: 1965; volumul XXII (1628-1629) [volum întocmit de Damaschin Mioc]: 1969; volumul XXIII (1630-1632) [volum întocmit de Damaschin Mioc]: 1969; volum XXIV (1633-1634) [volum întocmit de Damaschin Mioc]: 1974. *C. Transilvania.* Editura Academiei, Bucureşti, 1977-2006. Volumul X (1351-1355) [volum întocmit de Constantin Cihodaru, Francisc Pall, Damaschin Mioc, Ştefan Ştefănescu şi Mihai Berza]: 1977; volumul XI (1356-1360) [volum întocmit de Ştefan Pascu]: 1981. *D. Relaţii între Ţările Române.* Editura Academiei, Bucureşti, 1977-. Volumul I (1222-1456) [volum întocmit de Ştefan Pascu *et alii*]: 1977.

ES = *Evangheliarul slavo-român de la Sibiu*, *1551-1553*. Studiu introductiv filologic de acad. Emil Petrovici. Studiu introductiv istoric de L. Demény. Editura Academiei Române, Bucureşti, 1971.

EUSTR. PRAV. = Eustratie, *Pravila aleasă* [Manuscris din 1632, Biblioteca Academiei Române, Filiala Cluj, cota 41].

FRAG. TOD. = *Fragmentul Todorescu* [c. 1575]. În Ion Gheţie (coord.), *Texte româneşti din secolul al XVI-lea.* Editura Academiei Române, Bucureşti, 1982, p. 261-364.

GCR = M. Gaster, *Chrestomaţie română.* Texte tipărite şi manuscrise (sec. XVI-XIX), dialectale şi populare, cu o introducere, gramatică şi un glosar româno-francez... Vol. I: *Introducere*, *gramatică*, *texte (1550-1710).* Vol. II: *Texte (1710-1830). Dialectologie*, *literatură populară*, *glosar.* F. A. Brockhaus – Socec & Co., Leipzig – Bucureşti, 1891.

GHEŢIE = Ion Gheţie (coord.), *Texte româneşti din secolul al XVI-lea.* Editura Academiei Române, Bucureşti, 1982.

G. LEX. = Mihai Alin Gherman, *Primele lexicoane româneşti*, [Ms. Cluj]; vezi TIKTIN.

GLRV = Constantin Frâncu, *Gramatica limbii române vechi (1521-1780).* Casa Editorială Demiurg, Iaşi, 2009.

GLOS. B = *Glosele Bogdan* [c. 1516-1636]. În Ion Gheţie (coord.), *Texte româneşti din secolul al XVI-lea: Catehismul lui Coresi*, *Pravila lui Coresi*, *Fragmentul Todorescu*, *Glosele Bogdan*. Ediţii critice de Emanuela Buză, Gheorghe Chivu, Magdalena Georgescu. Editura Academiei Române, Bucureşti, 1982.

HC = B. Petriceicu-Hasdeu, *Cuvente den bătrâni.* Typografia Societatii Academice Romane (Laboratorii Romani), Bucureşti. Tomul I. *Limba română vorbită între 1550-1600*. Studiu paleografico-linguistic de B. Petriceicu Hasdeu, cu observaţiuni filologice de Hugo Schuchard, 1878. Tomul II. *Cărţile poporane ale românilor în secolul XVI, în legătură cu literatura poporană cea nescrisă*, 1879. Tomul III. *Istoria limbei române.* Partea I: *Principie de linguistica*, 1881.

HC^2 = B. Petriceicu-Hasdeu, *Cuvente den bătrâni.* Tomul I. *Limba română vorbită între 1550-1600.* Studiu paleografico-linguistic de B. Petriceicu Hasdeu [...]. Tomul II. *Cărţile poporane ale românilor în secolul XVI*...; Tomul III. *Istoria limbei române.* Partea I: *Principie de linguistică.* Ediţie îngrijită, studiu introductiv şi note de G. Mihăilă. Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1983-1987.

HERODOT = Herodot, *Istorii*, 1668-1670 [copie din 1801]. Ediţie îngrijită de Liviu Onu şi Lucia Şapcaliu, prefaţă, studiu filologic, note şi glosar de Liviu Onu, indice de Lucia Şapcaliu. Editura Minerva, Bucureşti, 1984.

IORGA, S.D. I-XXXI = N. Iorga, *Studii şi documente cu privire la istoria românilor.* Vol. I-XXXI. Editura Minerva, Bucureşti, 1901-1916.

ÎNDR. = *Îndreptarea legii* (Pravila lui Matei Basarab), Tîrgovişte, 1652. În *Îndreptarea legii – 1652*. Ediţie de acad. Andrei Rădulescu *et al.* Editura Academiei Române, Bucureşti, 1962.

ÎNV. = *Învăţături preste toate zilele*, Cîmpulung, 1642 (şi în GCR I).

ÎNV.^{2} = *Învăţături preste toate zilele (1642).* Vol. I-II. Ediţie de W. van Eeden. Rodopi, Amsterdam, 1985.

LDSR = Lucia Djamo-Diaconiţă, *Limba documentelor slavo-române emise în Ţara Românească în sec. XIV-XV*. Editura Academiei Române, Bucureşti, 1971.

MARD. = Mardarie Cozianul, *Lexicon slavo-românesc şi tâlcuirea numelor din 1649*. Publicate cu un studiu, note şi indicele cuvintelor româneşti de Grigorie Creţu. Cu mai multe facsimile. Ediţiunea Academiei Române, Institutul de Arte Grafice „Carol Göbl", Bucureşti, 1900.

MOXA = Mihail Moxa, *Cronica universală* [1620]. Ediţie critică, însoţită de izvoare, studiu introductiv, note şi indici de G. Mihăilă. Editura Minerva, Bucureşti, 1989.

MS. 4389 = Biblioteca Academiei Române, *Manuscrisul românesc nr. 4389* [c. 1665-1672]. Conţine traducerea integrală a *Vechiului Testament*, efectuată după slavonă şi latină de un anonim muntean (probabil Daniil Andrean Panoneanul), în a doua jumătate a secolului al XVII-lea.

MS. 45 = Biblioteca Filialei Cluj a Academiei Române, fondul Blaj, *Manuscrisul românesc nr. 45* [c. 1683-1686]. Conţine traducerea integrală a *Vechiului Testament*, efectuată de Nicolae Milescu şi revizuită de un anonim moldovean (probabil Dosoftei), în a doua jumătate a secolului al XVII-lea.

NEAGOE = *Învăţăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie* [1654]. Text ales şi stabilit de Florica Moisil şi Dan Zamfirescu, cu o nouă traducere a originalului slavon de G. Mihăilă. Studiu introductiv şi note de Dan Zamfirescu şi G. Mihăilă. Editura Minerva, Bucureşti, 1970.

NEACŞU = Stela Toma, *Scrisoarea lui Neacşu* [1521]. În *Crestomaţie de literatură română veche*. Vol. I. Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1984, p. 32-33.

NTB = *Noul Testament sau Împăcarea cu Leagea Noao a lui Iisus Hristos Domnului nostru*, izvodit cu mare socotinţă den izvod grecescu şi slavonescu pren limbă rumânească [...], Bălgrad, 1648 [Ediţie modernă: Editura Episcopiei Ortodoxe Române a Alba Iuliei, 1988].

ORIG. SCR. = Ion Gheţie, Al. Mareş, *Originile scrisului în limba română*. Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1985.

PO = *Palia de la Orăştie*, *1581-1582*. Text, facsimile, indice, ediţie îngrijită de Viorica Pamfil. Editura Academiei Române, Bucureşti, 1968.

PARACLIS = *Cea mai veche carte rákóczyană* [1639]. Ediţie de N. Drăganu. În „Anuarul Institutului de Istorie Naţională", publicat de Alex. Lapedatu şi Ioan Lupaş. Institutul de Arte Grafice „Ardealul", Cluj. Anul I (1921-1922), p. 161-278.

PRAV. GOV. = *Pravila dela Govora*. *Pravila bisericească numită Cea mică*, tipărită mai întîiu la 1640, în Mănăstirea Govora. Publicată acumu în transcripţiune cu litere latine de Academia Română. Tipografia Academiei Române, Bucureşti, 1884.

PRAV. MOLD. = *Pravila Moldovei din vremea lui Vasile Lupu*, Iaşi, [1646], însoţită: 1. de izvoarele sale, 2. de varianta sa muntenească intrupată în *Îndreptarea legii a lui Matei Basarab*, de S. G. Longinescu, 3. de tălmăcirea sa în franţuzeşte de A. Patrognet (Vol. I din *Legi vechi româneşti şi izvoarele lor*). Institutul de Arte Grafice „Carol Göbl", Bucureşti, 1912.

PRL = *Pravila ritorului Lucaci*, Putna, [1581]. Text stabilit, sudiu introductiv şi indice de Ion Rizescu. Editura Academiei Române, Bucureşti, 1971.

PSALT. = *Psaltirea scheiană comparată cu celelalte psaltiri din sec. XVI şi XVII traduse din slavoneşte*, [1573-1578]. Ediţiune critică de I. A. Candrea. Vol. I: *Introducere*. Vol. II: *Textul şi glosarele*. Atelierele grafice Socec & Co., Bucureşti, 1916. (Comisia istorică a României) [Pentru variantele paralele citate se folosesc abrevierile editorului].

PS. B. = *Psaltirea ce să zice Cântarea a fericitului proroc şi împărat David* [*Psaltirea de la Alba Iulia*, *1651*, tipărită acum 350 de ani sub păstorirea lui Simion Ştefan, Mitropolitul Ardealului, şi văzând acum din nou lumina

tiparului cu binecuvântarea Înalt Prea Sfinţitului Andrei, Arhiepiscop al Alba Iuliei. Ediţie de Mihai Moraru, Alexandra Moraru, Alin Mihai Gherman. Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2001].

PS. H. = *Psaltirea Hurmuzachi* [înc. sec. XVI]. Vol. I-II. Studiu filologic, studiu lingvistic şi ediţie de Ion Gheţie şi Mirela Teodorescu, indice de cuvinte de Rovena Şenchi. Editura Academiei Române, Bucureşti, 2005.

PS. SCH. = *Psaltirea Scheiană. Ms. 449 BAR* [c. 1573-1578]. Publicată de I. Bianu. Tomul I. *Textul în facsimile şi transcriere cu variante din Coresi (1577)*. Ediţiunea Academiei Române, Tipografia Carol Göbl, Bucureşti, 1889.

PS. V. = *Psaltirea voroneţeană* [c. 1551-1558], editată de G. Giuglea. În „Revista pentru istorie, arheologie şi filologie". Vol. XI (1910), p. 444-467; vol. XII (1911), p. 194-209 şi p. 475-487.

ROSETTI, SB = *Scrisori româneşti din arhivele Bistriţei, 1592-1638*. Publicat de Al. Rosetti. Casa Şcoalelor, Bucureşti, 1944.

SEPT. FRANKF. = *Τῆς θείας Γραφῆς, Παλαίας Δηλαδὴ καὶ Νέας Διαθήκης ἁπάντα – Divinae Scripturae nempe Veteris ac Novi Testamenti omnia, Graece, a viro doctissimo recogniata et emendata* [...], Frankfurt am Main, 1597 [principalul izvor al versiunilor biblice româneşti din secolul al XVII-lea].

SICR. DE AUR = Ioan Zoba din Vinţ, *Sicriul de aur*, Sas-Sebeş, 1683. Ediţie îngrijită şi studiu introductiv de Anton Goţia. Editura Minerva, Bucureşti, 1984 (Restitutio).

SIM. DASC., LET. = Simion Dascălul, *Letopiseţul Ţării Moldovei până la Aron Vodă (1359-1595), întocmit după Grigorie Ureche vornicul, Istratie logofătul şi alţii* [c. 1670]. Ediţie de Const. Giurescu, cu o prefaţă de I. Bogdan. Socec et Co., Bucureşti, 1916.

SLLF= *Studii de limbă literară şi filologie*. Vol. I-III. Editura Academiei Române, Bucureşti, 1969-1974.

ST. LEX. = [Grămăticul Staicu], *Lexicon slavo-român*. [Manuscris de pe la 1660, Tîrgovişte. Biblioteca Academiei Române, cota 312].

SUCIU = Coriolan Suciu, *Dicţionar istoric al localităţilor din Transilvania*. Vol. I-II. Editura Academiei Române, Bucureşti, 1967-1968.

ŞERBAN CORESI = Şerban Coresi, *Psaltirea slavo-română*, Braşov, 1589; în CORESI, PS.

Ş. TAINE = *Şeapte taine a Besearicii sau Pravila pe scurt aleasă*, Iaşi, 1644.

TIKTIN = Hermann Tiktin, *Rumänisch-deutsches Wörterbuch*. Vol. I-III. Staatsdruckerei, Bucureşti, 1903-1911-1924; Tiktin^2 I-III. Harrassowitz Verlag, Wiesbaden/ Freiburg, 1986-1989; Tiktin^3 I-III. Wiesbaden/ Cluj-Napoca, 2000-2005.

URECHE = Grigore Ureche, *Domnii Ţerei Moldovei şi viaţa lor* [*Letopiseţul Ţării Moldovei*, c. 1640]. În *Cronicele României sau Letopiseţele Moldaviei şi Valahiei*, de Mihail Kogălniceanu. Ediţia a II-a. Tomul I. Imprimeria Naţională C. N. Rădulescu, Bucureşti, 1872.

URECHE^2 = Grigore Ureche, *Letopiseţul Ţării Moldovei* [c. 1640]. Ediţie îngrijită, studiu introductiv, indice şi glosar de P. P. Panaitescu. Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, Bucureşti, 1955.

VARLAAM, C. = Varlaam, mitropolitul Moldovei, *Cazania (1643)*. Ediţie de J. Byck. Editura Fundaţiilor, Bucureşti, 1943.

VARLAAM, L. = *Leastviţa sau Scara Raiului de Ioan Scărarul* [c. 1608-1613]. Ediţie jubiliară dedicată Sfântului Ierarh Varlaam, Mitropolitul Moldovei, autorul traducerii. Ediţie, notă asupra ediţiei şi glosar de Oana Panaite, prefaţă şi revizuirea transcrierii interpretative de Eugen Munteanu. Editura Trinitas, Iaşi, 2007.

VARLAAM, R. = Varlaam, *Opere. Răspunsul împotriva Catehismului calvinesc* [Dealu, 1645]. Ediţie de text, studiu filologic şi lingvistic de Mirela Teodorescu. Editura Minerva, Bucureşti, 1984.

B. Bibliografia prefeţei şi a comentariilor

AB = *The Wisdom of Ben Sira*. A New Translation with Notes by Patrick W. Skehan. Introduction and Commentary by Alexander A. Di Lella, O. F. M., The Anchor Bible Doubleday, New York/ London/ Toronto/ Sydney/ Auckland, 1987.

ADINOLFI = M. Adinolfi, *Il messianismo di Sap. 2, 12-20*, în *Il Messianismo. Atti della XVIII settimana biblica*, Paideia, Brescia, 1966, p. 205-217.

AMBROZIE, PEN. = Ambroise de Milan, *La pénitence*. Texte latin, introduction, traduction et notes de Roger Gryson, Les Éditions du Cerf, Paris, 1971 (Sources chrétiennes, nr. 197).

AMBROZIE, PS. = Aurelius Ambrosius, *In Psalmum David CXVIII Expositio*, în MIGNE, PL, vol. 15 (1845).

AMBROZIE, S. II = Sfîntul Ambrozie, *Scrieri*, partea a II-a, *Despre sfintele taine*. Traducere, introducere şi note de preot prof. dr. Ene Branişte; *Scrisori*. Traducere de prof. David Popescu; *Imnuri*, traducere şi introducere de lector dr. Dan Petrescu, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1994.

AMBROZIE, SPIR. = Ambrosius, *De spiritu sancto. De incarnationnis dominicae*, Otto Faller (ed.), Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum 79, Viena, 1964.

ARISTOTEL, HIST. = Aristotel, *Historia animalium*, în *Aristote. Histoire des animaux*, vol. 13, Les Belles Lettres, Paris, 1964-1968-1969.

ARISTOTEL, RHET. = Aristotel, *Rhetorica*, Clarendon Press, Oxford, 1959.

ATANASIE ALEX., APOL. = Athanase d'Alexandrie, *Deux apologies* (*À l'empereur Constance pour sa fuite*). Introduction, texte critique, traduction et notes par Jan M. Szymusiak, Édition revue et corrigée, Paris, Les Éditions du Cerf, 1987 (Sources chrétiennes, nr. 56bis).

AUGUSTIN = Aurelius Augustinus, în MIGNE, PL: *Retractationes*, vol. 32 (1845), *De doctrina christiana libri quattuor*, *Speculum de scriptura sacra*, vol. 34 (1845); *Sermones*, vol. 37-38 (1845); *De civitate Dei*, vol. 41 (1845); *De Baptismo contra Donatistas*, vol. 43 (1845); *Contra Iulianum*, vol. 44 (1845).

AUGUSTIN, COMM. IOAN = Saint Augustin, *Commentaire de la première épître de S. Jean*. Texte latin, introduction, traduction et notes par Paul Agaësse, Les Éditions du Cerf, Paris, 1961 (Sources chrétiennes, nr. 75).

AUGUSTIN, CONFES. = Sfîntul Augustin, *Confesiuni*, ediţia a II-a, revizuită. Ediţie bilingvă latină-română. Traducere din limba latină, introducere şi note de Eugen Munteanu, Nemira, Bucureşti, 2006.

AUGUSTIN, VIRG. = Augustinus, *De virginitate Sanctae Mariae, De cognitione baptismi, De itinere deserti, De viris illustribus*, V. Yarza Urquiola, C. Codoñer (ed.), Corpus Christianorum Series Latina 114A, Tournhout, 2007.

AUVRAY = P. Auvray, *Notes sur le prologue de l'Ecclésiastique*, în *Mélanges bibliques rédigés en l'honneur de André Robert*, în seria „Travaux de l'Institut catholique de Paris" 4, Bloud & Gay, Paris, 1957, p. 281-287.

BAILLY = A. Bailly, *Dictionnaire grec-français*, Libraire Hachette, Paris, 1968.

BARSOTTI = D. Barsotti, *Le livre de la Sagesse*, Éd. Téqui, Paris, 1978.

BAUER = J. B. Bauer, *Sir. 15, 14 et Gen. 1,1*, în „Verbum Domini", 41 (1963), p. 243-244.

BIBL.1688/ B 1688 = *Biblia adecă Dumnezeiasca Scriptură a Vechiului şi Noului Testament*, tipărită întîia oară la 1688, în timpul lui Şerban Vodă Cantacuzino, Domnul Ţării Româneşti. Retipărită după 300 de ani, în

facsimil şi transcriere, cu aprobarea Sfîntului Sinod şi cu binecuvîntarea Prea fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române. Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1988.

BIBL.1819 = *Bibliia, ádecă Dumnezeiasca Scriptură a Legii Vechi şi a ceii Noao*, cu chieltuiala Rosieneştii Soţietăţi a Bibliei, în Sanktpeterburg, în tipografia lui Nic. Grecea, în anul 1819, avgust, 15 zile.

BIBL.1865-1867 = *Sânta Scriptură a Vechiului Testament*, tradusă şi publicată de Societatea Biblică Britană şi Străină. Imprimeria Adolf Bermann, Iaşii, 1865.

BIBL.1874 = *Sănta Scriptură a Vechiului şi a Noului Testamentŭ*. Ediţiune nouă, revedută după tecsturile originale şi publicată de Societatea Biblică pentru Britania şi Străinătate. Vechiulŭ Testamentŭ. Tipolitografia H. Goldner, Iaşii, 1874.

BIBL.1911 = *Sfînta Scriptură a Vechiului şi Noului Testament*, tipărită cu spesele Societăţii de Biblii Britanică şi Străină, Bucureşti, 1911.

BIBL.1914 = *Biblia, adică Dumnezeeasca Scriptură a Legii Vechi şi a celei Nouă*, tipărită în zilele Majestăţii Sale Carol I [...]. Ediţia Sfîntului Sinod. Tipografia Cărţilor Bisericeşti, Bucureşti, 1914.

BIBL.1921 = *Sfînta Scriptură a Vechiului şi Noului Testament*. Ediţiune nouă, revăzută după testurile originale şi publicată de Societatea Biblică pentru Britania şi Străinătate, Bucureşti, 1921.

BIBL.1936 = *Sfînta Scriptură*, tradusă după textul grecesc al Septuagintei, confruntat cu cel ebraic, în vremea domniei Majestăţii Sale Carol al II-lea, regele românilor, din îndemnul şi cu purtarea de grijă a Înalt Prea Sfinţitului dr. Miron Cristea, patriarhul României, cu aprobarea Sfîntului Sinod. Tipografia cărţilor bisericeşti, Bucureşti, 1936.

BIBL.1944 = *Biblia sau Sfînta Scriptură*, după textul grecesc al Septuagintei, tipărită în zilele Majestăţii Sale Mihai I, Regele României [...]. Ediţia a II-a. Institutul Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1944.

BIBL.1968 = *Biblia sau Sfînta Scriptură*, tipărită [...] cu aprobarea Sfîntului Sinod. Institutul Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1968.

BIBL.1988 = *Biblia sau Sfânta Scriptură*, tipărită [...] cu aprobarea Sfîntului Sinod, Bucureşti, 1988.

BIBL.1990 = *Biblia sau Sfînta Scriptură*, tipărită [...] cu aprobarea Sfîntului Sinod, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1990.

BIBL.CORN.1921 = *Biblia sau Sfînta Scriptură a Vechiului şi Noului Testament*, tradusă de D. Cornilescu, Societatea Evanghelică Română, Bucureşti, 1921.

BIBL.CORN.1924 = *Biblia sau Sfînta Scriptură a Vechiului şi Noului Testament*, *cu trimeteri*, Societatea Biblică pentru Răspîndirea Bibliei în Anglia şi Străinătate, Bucureşti, 1924.

BIBL.CORN.1926 = *Biblia sau Sfînta Scriptură a Vechiului şi Noului Testament*, *cu trimeteri*, Societatea Biblică pentru Răspîndirea Bibliei în Anglia şi Străinătate, Bucureşti, 1926 [trad. de D. Cornilescu, nemenţionat].

BIBL.CORN.1934 = *Biblia sau Sfînta Scriptură a Vechiului şi Noului Testament*, *cu trimeteri*, Societatea Biblică pentru Răspîndirea Bibliei în Anglia şi Străinătate, Bucureşti, 1934.

BIBL.EINHEITSÜB. = *Die Bibel. Altes und Neues Testament.* Einheitsübersetzung. Herder, Freiburg/ Basel/ Wien, 2005.

BIBL.ELBERFELDER = *Die Bibel*, Elberfelder Übersetzung, revidierte Fassung, Voltmedia, Paderborn, 2005.

BIBL.FILOTEI = *Biblia sau Testamentul Vechi şi Nou* [...], tipărit [...] prin binecuvîntarea [...] iubitorului de Dumnezeu episcop al Sfintei Episcopii Buzăul, D. D. Filoteiu, Buzău, 1854.

BIBL.HEBR. = *Biblia Hebraica Stuttgartensia*. Quae antea cooperantibus A. Alt/ O. Eissfeldt/ P. Kahle ediderat R. Kittel. Editio funditus renovata [...] ediderunt K. Ellinger/ W. Rudolf. Textum Masoreticum curavit H. P. Rüger. Masoram elaboravit G. E. Weil, Stuttgart, 1977.

BIBL.HELIADE = *Biblia Sacra ce coprinde Vechiul şi Noul Testament*, tradusă din heleneşte după a celor şeptezeci de I. Heliade R., Paris, 1858.

BIBL.KJV = *The Holy Bible*, authorized King James Version, Miami, 1986.

BIBL.LIT. = *Biblia*, traducere literală nouă, completată, revizuită şi actualizată cu subtitluri, texte paralele marginale şi adnotări de traducere în text, GBV, Bucureşti, 2001.

BIBL.LUTHER = *Die Bibel oder Die ganze Heilige Schrift des Alten und Neuen Testaments*, nach der Übersetzung Martin Luthers, mit Apokryphen. Revidierter Text, Stuttgart, 1974.

BIBL.MICU = *Biblia, adecă Dumnezeiasca Scriptură a Legii Vechi şi a ceii Noao*, toate care s-au tălmăcit de pre limba elinească pre înţelesul limbii româneşti, acum întîiu s-au tipărit româneşte supt stăpînirea preaînălţatului împărat a Romanilor Francisc al doilea, cu blagoslovenia Mării sale prealuminatului şi preasfinţitului domnului domn Ioan Bob, vlădica Făgăraşului [...], Blaj, 1795.

BIBL.OSTROG = *Библиꙗ сиречь книгы Ветхаго и Новаго Завета по ꙗзыкоу словенскоу* [...], Ostrog, 1581.

BIBL.RADU-GAL./ BIBL. 1938 = *Biblia*, *adică Dumnezeiasca Scriptură a Vechiului şi a Noului Testament*, tradusă după textele originalelor ebraice şi greceşti de preoţii profesori Vasile Radu şi Gala Galaction, din înalta iniţiativă a Majestăţii sale regelui Carol al II-lea, Fundaţia pentru Literatură şi Artă „Regele Carol II", Bucureşti, 1938 [ediţia a II-a, 1939].

BIBL.ŞAGUNA = *Biblia, adecă Dumnezeiasca Scriptură* [...], tipărită [...] cu binecuvântarea Excelenţiei Sale, Prea Sfinţitului Domn Andreiu, Baron de Şaguna, Sibiiu, 1856-1858.

BIBL.VEN. = *Ἡ θεία Γραφὴ δηλαδὴ Παλαιᾶς καὶ Νέας Διαθήκης ἅπαντα – Divina Scriptura nempe Veteris ac Novi Testamenti omnia* [...], *παρὰ Νικολάῳ Γλυκεῖ* [...], Venetiis, MDCLXXXVII.

BIBL.VULG.1760-1761/ VULG.BLAJ = *Biblia Vulgata*, *Blaj*, *1760-1761* [versiune manuscrisă, elaborată de un colectiv de cărturari greco-catolici, sub conducerea episcopului Petru Pavel Aaron], vol. I-V, Cuvânt înainte de acad. Eugen Simion, Editura Academiei Române, Bucureşti, 2005.

BJ = *La Bible de Jérusalem*, traduite en français sous la direction de l'École biblique de Jérusalem. Nouvelle édition revue et corrigée, Les Éditions du Cerf, Paris, 1998.

BLOCH = R. Bloch, *Midrash*, în *Dictionnaire de la Bible. Supplément*, Letouzey et Ané, Paris, 1957, col. 1263-1281.

BOX/ OESTERLY = G. H. Box/ W. O. E. Oesterly, *Sirach*, în R. H. Charles (ed.), *Apocrypha and Pseudoepigrapha of the Old Testament*, Clarendon, Oxford, 1913, p. 268-517.

BRETSCHNEIDER = C. G. Bretschneider, *De Libri Sapientiae parte priore Cap. I-XI, e duobus libellis diversis conflata*, Litteris Tzschiedrichii,Vitebergae (Wittenberg), 1804.

BRUYNE = D. de Bruyne, *Étude sur le texte latin de la Sagesse*, în „Revue bénédictine de critique, d'histoire et de la littérature religieuse", XLI (1929), p. 101-133.

CALLEBAT = L. Callebat, *Simplicitas*, în „Studia Indo-Europaea", tome 4 (2010), p. 65-75.

CALMET = D. A. Calmet, *Dissertation sur l'auteur du Livre de la Sagesse*, în *Commentaire littéral sur tous les livres de l'Ancien et du Nouveau Testament*, Chez Pierre Emery, Paris, 1713, p. 289-296.

CÂNDEA = Virgil Cândea, *Raţiunea dominantă. Contribuţii la istoria umanismului românesc*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1979.

CHIPRIAN, ELEEM. = Cyprien de Carthage, *La bienfaisance et les aumône* (*De opere et eleemosynis*). Introduction, texte critique, traduction, notes et index par Michel Poirier, Paris, Les Éditions du Cerf, 1999 (Sources chrétiennes, nr. 440).

CHIRIL ALEX., S. I = Sfîntul Chiril al Alexandriei, *Scrieri*, partea întîia, *Închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*. Traducere, introducere şi note de pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1991.

CHIRIL ALEX., S. II = Sfîntul Chiril al Alexandriei, *Scrieri*, partea a doua, *Glafire*. Traducere, introducere şi note de pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1992.

CHIRIL ALEX., SCRIS. FEST. III = Cyrille d'Alexandrie, *Lettres festales*, XII-XVII, tome III. Texte grec par W. H. Burns, traduction et annotation par Marie-Odile Boulnois et Bernard Meunier, Les Éditions du Cerf, Paris, 1998 (Sources chrétiennes, nr. 438).

CHIRIL IERUS., CATEH. MIST. = Cyrille de Jérusalem, *Catéchèses mystagogiques*. Introduction, texte critique et notes de Auguste Piédagnel, traduction de Pierre Paris, revue et adaptée, Les Éditions du Cerf, Paris, 1966 (Sources chrétiennes, nr. 126).

CICERO = Cicero, *Tusculanae disputationes*, Harvard University Press, Cambridge – Massachusetts, 1927.

CLEMENT, STROM. = Clemens Alexandrinus, *Stromata*, ed. O. Stählin/ L. Früchtel/ U. Treu, *Die griechischen christlichen Schriftsteller der ersten Jahrhunderte* 52 (15), Akademie-Verlag, Berlin, 1960, 1970.

CLEMENT, STROM. VII = Clément d'Alexandrie, *Les stromates (Stromate VII)*. Introduction, texte critique, traduction et notes par Alain le Boulluec, Les Éditions du Cerf, Paris, 1997 (Sources chrétiennes, nr. 428).

CONCORD. = *A Concordance of the Septuagint*, compiled by George Morrish, giving various readings from Codices Vaticanus, Alexandrinus, Sinaiticus, and Ephraemi; with an appendix of words from Origen's Hexapla etc. [...], Zondervan Publishing House, Michigan, 1978.

CONST. AP. III = *Les constitutions apostoliques*. Tome III. Livres VII et VIII. Introduction, texte critique, traduction et notes par Marcel Metzger, Les Éditions du Cerf, Paris, 1987 (Sources chrétiennes, nr. 336).

COUROYER 1960 = B. Couroyer, *„Mettre sa main sur sa bouche" en Egypte et dans la Bible*, în „Revue biblique", LXVII (1960), p. 197-209.

COUROYER 1975 = B. Couroyer, *Un égiptianisme dans Ben Sira, IV, 11*, în „Revue biblique", LXXXII (1975), p. 206-217.

CYPRIAN = Cyprianus Carthaginensis, *Epistulae*, *Liber de zelo et livore*, în MIGNE, PL, vol. 4 (1844).

DHORME = Paul Dhorme, *L'émploi métaphorique des noms de parties du corps en hébreu et en akkadien*, în „Revue Biblique", 1920-1923, Librairie Lecoffre, Paris, p. 131-133.

DI LELLA = Comentariile lui Alexander A. Di Lella, în AB.

DA = (Academia Română) *Dicţionarul limbii române*. Sub conducerea lui Sextil Puşcariu. Tomul I. Partea I: *A – B*. Librăriile Socec & Comp. şi C. Sfetea, Bucureşti, 1913; Tomul I. Partea II: *C*. Tipografia Ziarului „Universul", Bucureşti, 1940; Tomul I. Partea III. Fascicula I: *D – de*. Universul, Întreprindere Industrială a Statului, Bucureşti, 1949; [Fascicula II: *de – deştina*; şpalt, 1948]; Tomul II. Partea I: *F – I*. Monitorul Oficial şi Imprimeriile Statului. Imprimeria Naţională, Bucureşti, 1934; Tomul II. Partea II. Fascicula I: *J – lacustru*. Tipografia Ziarului „Universul" S. A., Bucureşti, 1937; Tomul II. Partea II. Fascicula II:

Ladă – lepădа. Tipografia Ziarului „Universul" S. A., Bucureşti, 1940; Tomul II. Partea II. Fascicula III: *Lepădа – lojniță*. Tipografia Ziarului „Universul" S. A., Bucureşti, 1948.

DLR = *Dicţionarul limbii române*. Serie nouă. Redactori responsabili: acad. Iorgu Iordan, acad. Alexandru Graur şi acad. Ion Coteanu. Din anul 2000, redactori responsabili: acad. Marius Sala şi acad. Gheorghe Mihăilă. Editura Academiei, Bucureşti. Tomul I. Partea a 3-a, a 4-a, a 5-a, a 6-a: Litera *D*, 2006-2008; Tomul IV. Litera *L*: 2008; Tomul V. Litera *L*: 2008; Tomul VI. Litera *M*: 1965-1968; Tomul VII. Partea I. Litera *N*: 1971; Tomul VII. Partea a 2-a. Litera *O*: 1969; Tomul VIII. Litera *P*: 1972-1984; Tomul IX. Litera *R*: 1975; Tomul X. Litera *S*: 1986-1994; Tomul XI. Partea 1. Litera *Ş*: 1978; Tomul XI. Partea a 2-a şi a 3-a. Litera *T*: 1982-1983; Tomul XII. Partea I. Litera *Ţ*: 1994; Tomul XII. Partea a 2-a. Litera *U*: 2002; Tomul XIII. Partea I şi a 2-a şi a 3-a. Litera *V* şi literele *W*, *X*, *Y*: 1997-2005; Tomul XIV. Litera *Z*: 2000.

DUBARLE = A. M. Dubarle, *La tentation diabolique dans le Livre de la Sagesse 2:24*, în *Mélanges Eugène Tisserant*, vol. I: *Studi e Testi*, CCXXXI, Città del Vaticano, Roma, 1964, p. 187-195.

DUESBERG = H. Duesberg, *Les scribes inspirés. Introductions aux livres sapientiaux de la Bible*, T. I-II, Paris, 1938-1939.

DUESBERG/ FRANSEN = H. Duesberg/ I. Fransen, *Ecclesiastico*, în *La Sacra Bibbia Volgata latina e traduzione italiana dai testi originali* [...] *a cura di Salvatore Garofalo. Antico Testamento*, Marietti, Torino, 1966.

DUPONT-SOMMER = André Dupont-Sommer, *Les „impies" du Livre de la Sagesse sont-ils des Épicuriens?*, în „Revue de l'histoire des religions", 56 (1935), p. 90-112.

DULR = Lazăr Şăineanu, *Dicţionar universal al limbii române*, vol. I-V. Ediţie revăzută şi adăugită de Alexandru Dobrescu, Ioan Oprea, Carmen-Gabriela Pamfil, Rodica Radu şi Victoria Zăstroiu, Mydo Center, Iaşi, 1996.

EFREM SIRUL, CUV. = Sfântul Efrem Sirul, *Cuvinte şi învăţături*. Cartea a treia, tipărită cu binecuvântarea Prea Sfinţitului Eftimie, episcopul Romanului, Editura Bunavestire, Bacău, 1996.

ENNIUS = Ennius, *Quinti Ennii fragmenta in aliis scriptis servata*, edidit J. Vahlen, Teubner, Leipzig, 1903.

ERMINIA = Dionisie din Furna, *Erminia picturii bizantine*, Sophia, Bucureşti, 2000.

ERNOUT-MEILLET = *Dictionnaire étymologique de la langue latine. Histoire des mots*, par A. Ernout et A. Meillet, quatrième édition, quatrième tirage augmenté d'additions et de connections nouvelles par J. André, Klincksieck, Paris, 1985.

EUSEBIU, IST. III = Eusèbe de Césarée, *Histoire ecclésiastique*. Tome III. Livres VIII-X, *Les martyrs en Palestine*. Texte grec, traduction et notes par Gustave Bardy, Les Éditions du Cerf, Paris, 1958 (Sources chrétiennes, nr. 55).

EUSEBIU, IST. IV = Eusèbe de Césarée, *Histoire ecclésiastique*. Tome IV. Introduction par Gustave Bardy, index par Pierre Périchon, Les Éditions du Cerf, Paris, 1987 (Sources chrétiennes, nr. 73).

FICHTNER = J. Fichtner, *Die Stellung der Sapientia Salomonis in der Literatur- und Geistesgeschichte ihrer Zeit*, în „Zeitschrift für die Alltestamentliche Wissenschaft", XXXVI (1937), p. 113-132.

FILOCALIA I = *Filocalia sau culegere din scrierile Sfinţilor Părinţi, cari arată cum se poate omul curăţi, lumina şi desăvârşi.* Volumul I, ediţia a II-a, tradusă din greceşte de preot. stavr. dr. Dumitru Stăniloae, Institutul de Arte Grafice „Dacia Traiană", Sibiu, 1947.

FILOCALIA II = *Filocalia sau culegere din scrierile Sfinţilor Părinţi, cari arată cum se poate omul curăţi, lumina şi desăvârşi.* Volumul II, Maxim Mărturisitorul. *Cuvânt ascetic. Capete despre dragoste. Capete teologice. Întrebări, nedumeriri şi*

răspunsuri. Tâlcuire la tatăl nostru. Traducere, introducere şi note de pr. prof. Dumitru Stăniloae, ediţie electornică, Apologeticum, 2005.

FILOCALIA IX = *Filocalia sau culegere din scrierile Sfinţilor Părinţi, care arată cum se poate omul curăţi, lumina şi desăvârşi*. Volumul IX, *Scara Sfîntului Ioan Scărarul* şi *Învăţăturile lui Ava Dorotei*. Traducere, introducere şi note de pr. prof. Dumitru Stăniloae, Editura şi Tipografia Institutului Biblic şi de Misiune Ortodoxă, Bucureşti, 1980.

FILOCALIA V = *Filocalia sau culegere din scrierile Sfinţilor Părinţi, care arată cum se poate omul curăţi, lumina şi desăvârşi*. Volumul V, Petru Damaschin, *Învăţături duhovniceşti*, Simeon Metafrastul, *Parafrază la Macarie Egipteanul*. Traducere, introducere şi note de pr. prof. Dumitru Stăniloae, Bucureşti, Editura şi Tipografia Institutului Biblic şi de Misiune Ortodoxă, Bucureşti, 1976.

FILOCALIA VII = *Filocalia sau culegere din scrierile Sfinţilor Părinţi, care arată cum se poate omul curăţi, lumina şi desăvârşi*. Volumul VII, Scrieri de Nichifor din singurătate, Teolipt al Filadelfiei, Sfîntul Grigorie Sinaitul, Sfîntul Grigorie Palama. Traducere, introducere şi note de pr. prof. Dumitru Stăniloae, Editura şi Tipografia Institutului Biblic şi de Misiune Ortodoxă, Bucureşti, 1977.

FILOCALIA VIII = *Filocalia sau culegere din scrierile Sfinţilor Părinţi, care arată cum se poate omul curăţi, lumina şi desăvârşi*. Volumul VII, Scrieri de Calist şi Ignatie, Calist Patriarhul, Calist Angelicude, Calist Catafygiotul şi alţii, precum şi un studiu al traducătorului despre istoria isihasmului în ortodoxia română, cu cîteva texte filocalice ale unor călugări români. Traducere, introducere şi note de pr. prof. Dumitru Stăniloae, Editura şi Tipografia Institutului Biblic şi de Misiune Ortodoxă, Bucureşti, 1979.

FILOCALIA X = *Filocalia sau culegere din scrierile Sfinţilor Părinţi, care arată cum se poate omul curăţi, lumina şi desăvârşi*. Volumul X, Sfîntul Isac Sirul, *Cuvinte despre sfintele nevoinţe*. Traducere, introducere şi note de pr. prof. Dumitru Stăniloae, Editura şi Tipografia Institutului Biblic şi de Misiune Ortodoxă, Bucureşti, 1981.

FILOCALIA XI = *Filocalia sau culegere din scrierile Sfinţilor Părinţi, care arată cum se poate omul curăţi, lumina şi desăvârşi*. Volumul XI, Sfinţii Varsanufie şi Ioan, *Scrisori duhovniceşti*. Traducere, introducere şi note de pr. prof. Dumitru Stăniloae, Editura şi Tipografia Institutului Biblic şi de Misiune Ortodoxă, Bucureşti, 1990.

FOCKE = F. Focke, *Die Entstehung der Weisheit Salomos*, Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 1913.

GELLIUS = Aulus Gellius, *Nopţile atice*. Traducere de David Popescu, introducere şi note de I. Fischer, Editura Academiei Române, Bucureşti, 1965.

GEOLTRAIN = P. Geoltrain, *Le traité de la vie contemplative de Philon d'Alexandrie. Introduction, traduction et notes*, în „Semitica", Cahiers publiés par l'Institut d'Etudes Sémitiques de l'Université de Paris, avec le concours du Centre National de la Recherche Scientifique, X, Adrien-Maisonneuve, Paris, 1960.

GILBERT, LIV. = M. Gilbert, *Les cinq Livres des Sages*, Les Éditions du Cerf, Paris, 2003.

GILBERT, INTR. = M. Gilbert, *Introduction au Livre de la Sagesse*, Editrice Pontificio Istituto Biblico, Roma, 1976.

GILBERT, SAG. = M. Gilbert, *Sagesse de Salomon* (*ou Livre de la Sagesse*), în *Dictionnaire de la Bible. Supplément*, tome XI, Letouzey et Ané, Paris, 1991, p. 58-61.

GIRARD = René Girard, *Les origines de la culture*. Entretiens avec Pierpaolo Antonello et João Cezar de Castro Rocha, Desclée de Brouwer, Paris, 2004.

GORDON = Octavian Gordon, *„Bucură-te, cea plină de daruri!" Note traductologice pe marginea epitetului mariologic „κεχαριτωμένη"*, în „Studii Teologice", nr. 2 (2012), p. 85-160.

GREGORIUS MAGNUS = Sanctus Gregorius Magnus, *Moralium libri sive Expositio in librum Beati Iob*, partes I-II, în MIGNE, PL, vol. 75 (1849).

GR.ENGL. = *Greek-English Lexicon of the Septuagint*. Revised Edition, compiled by Johan Lust/ Erik Enykel/ Katrin Hauspie, Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart, 2003.

GRIGORIE, IOV = Grégoire le Grand, *Morales sur Job*, livres 1 et 2. Introduction et notes de Dom Robert Gillet, traduction de Dom André de Gaudemaris, Paris, Les Éditions du Cerf, 1950 (Sources chrétiennes, nenumerotat).

GRIGORIE NAZ., DISC. I-III = Grégoire de Nazianze, *Discours 1-3*. Introduction, texte critique, traduction et notes par Jean Bernardi, Paris, Les Éditions du Cerf, 1978 (Sources chrétiennes, nr. 247).

GRIGORIE NAZ., DISC. IV-V = Grégoire de Nazianze, *Discours 4-5*. Introduction, texte critique, traduction et notes par Jean Bernardi, Les Éditions du Cerf, Paris, 1983 (Sources chrétiennes, nr. 309).

GRIGORIE NAZ., DISC. VI-XII = Grégoire de Nazianze, *Discours 6-12*. Introduction, texte critique, traduction et notes par Marie-Ange Calvet-Sebasti, Les Éditions du Cerf, Paris, 1995 (Sources chrétiennes, nr. 405).

GRIGORIE NAZ., DISC. XXXII-XXXVII = Grégoire de Nazianze, *Discours 32-37*. Introduction, texte critique et notes par Claudio Moreschini, traduction par Paul Gallay, Les Éditions du Cerf, Paris, 1985 (Sources chrétiennes, nr. 318).

GRIGORIE NAZ., DISC. XXXVIII-LXI = Grégoire de Nazianze, *Discours 38-41*. Introduction, texte critique et notes par Claudio Moreschini, traduction par Paul Gallay, Les Éditions du Cerf, Paris, 1990 (Sources chrétiennes, nr. 358).

GRIGORIE NAZ., OR. = Grigorie de Nazianz, *Orationes theologicae*, în MIGNE, PG, vol. 35 (1857).

GRIGORIE NYSS., MACR. = Grégoire de Nysse, *Vie de sainte Macrine*. Introduction, texte critique, traduction, notes et index par Pierre Maraval, Les Éditions du Cerf, Paris, 1971 (Sources chrétiennes, nr. 178).

GRIGORIE, OM. EZEC. II = Grégoire le Grand, *Homélies sur Ézéchiel*, tome II (Livre II). Texte latin, introduction, traduction, notes et index par Gharles Morel, Paris, Les Éditions du Cerf, 1990 (Sources chrétiennes, nr. 360).

GRIMM = C. L. W. Grimm, *Das Buch der Weisheit (Kurzgefasstes exegetisches Handbuch zu den Apocryphen des Alten Testamentes, VI)*, S. Hirzel, Leipzig, 1860.

HADOT = J. Hadot, *Penchant mauvais et volonté libre dans la Sagesse de Ben Sira (L'Ecclésiastique*), Presses Universitaires, Bruxelles, 1970.

HARL/ DORIVAL/ MUNNICH = Marguerite Harl/ Gilles Dorival/ Olivier Munnich, *La Bible grecque des Septante. Du judaïsme hellénistique au christianisme ancien*, Les Éditions du Cerf, Paris, 1994.

HEBR. = F. Vattioni, *Ecclesiastico. Testo ebraico con apparato critico e versioni greca, latina e siriaca*, Istituto Orientale di Napoli, Napoli, 1968.

HERODOT = Herodot, *Istorii*. Traducere de Adelina Piatkovski, note şi comentarii de Felicia Vanţ-Ştef, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, vol. I: cărţile I-IV (1961), vol. II: cărţile V-IX (1964).

HESIOD = Hesiod, *Munci şi zile*. Traducere de Şt. Bezdechi, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1957.

HIERONIM = Sofronius Eusebius Hieronymus Stridonensis, *Commentariorum In Isaiam Prophetam Libri Duodeviginti*, *Adversus Pelagum*, *Prologus in libro Regum*, *De viris illustribus*, în MIGNE, PL, vol. 22-24 (1845).

HILARIUS = Hilarius Pictaviensis, *De trinitate libri XII*, în MIGNE, PL, vol. 10 (1845).

HORATIUS = Q. Horatius Flaccus, *Carmina*, în F. Plessis et P. Lejay (éd.), *Oeuvres d'Horace*, Librairie Hachette, Paris, 1906.

HORBURY = W. Horbury, *The Wisdom of Solomon*, în John Barton/ John Muddiman (ed.), *Oxford Bible Commentary*, Oxford University Press, Oxford, 2001.

HOUBIGANT = C. F. Houbigant, *Notae criticae in universos Veteris Testamenti libros, tum hebraice tum græce scriptos, cum integris Prolegomenis ad exemplar Parisiense denuo recensæ*, I, Varrentrap et Wenner, Francofort (Frankfurt am Main), 1777.

IOAN CASSIAN, INST. CEN. = Jean Cassien, *Institutions cénobitiques*. Texte latin revu, introduction, traduction et notes par Jean-Claude Guy, Les Éditions du Cerf, Paris, 1965 (Sources chrétiennes, nr. 109).

IOAN DAMASCHINUL, NAŞT. = S. Jean Damascène, *Homélies sur la Nativité et la Dormition*. Texte grec, introduction, traduction et notes par Pierre Voulet, Les Éditions du Cerf, Paris, 1961 (Sources chrétiennes, nr. 80).

IOAN HRIS., CATECH. = *Trois catéchèses baptismales*. Introduction, texte critique, traduction et notes par Auguste Piédagnel, avec la collaboration de Louis Doutreleau, Les Éditions du Cerf, Paris, 1990 (Sources chrétiennes, nr. 366).

IOAN HRIS., CATEH. BAPTISM. = Jean Chrysostome, *Huit catéchèses baptismales inédites*. Introduction, texte critique, traduction et notes de Antoine Wenger, Les Éditions du Cerf, Paris, 1957 (Sources chrétiennes, nr. 50).

IOAN HRIS., DISC. BAB. = Jean Chrysostome, *Discours sur Babylas*. Introduction, texte critique, traduction et notes par Margaret A. Schatkin, avec la collaboration de Cécile Blanc et Bernard Grillet, suivi de *Homélie sur Babylas*. Introduction, texte critique, traduction et notes par Bernard Grillet et Jean-Noël Guinot, Les Éditions du Cerf, Paris, 1990 (Sources chrétiennes, nr. 362).

IOAN HRIS., INCOMPREHENS. = Jean Chrysostome, *Sur l'incompréhensibilité de Dieu*. Introduction de Ferdinand Cavallera et de Jean Danielou, traduction et notes de Robert Flecelière, Les Éditions du Cerf, Paris, 1951 (Sources chrétiennes, volum nenumerotat).

IOAN HRIS., IOV = Sfântul Ioan Gură de Aur, *Comentariu la Iov*. Traducere şi note de Laura Enache, studiu introductiv de Dragoş Mîrşanu, Doxologia, Iaşi, 2012.

IOAN HRIS., OM. FAC. II = Sfîntul Ioan Gură de Aur, *Scrieri*, partea a doua, *Omilii la Facere (II)*. Traducere, introducere, indici şi note de pr. D. Fecioru, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1989.

IOAN HRIS., OM. STAT. = Ioan Gură de Aur, *Omilii la statui*, ediţie bilingvă, I-II. Studiu introductiv, traducere şi note de Adrian Podaru, ediţie îngrijită de Adrian Muraru, Polirom, Iaşi, 2011.

IOAN HRIS., OS.= Jean Chrysostome, *Homélies sur Ozias* (*in illud vidi Dominum*). Introduction, texte critique, traduction et notes par Jean Dumortier, Les Éditions du Cerf, Paris, 1981 (Sources chrétiennes, nr. 277).

IOAN HRIS., PROV. = Jean Chrysostome, *Sur la providence de Dieu*. Introduction, texte critique, traduction et notes de Anne-Marie Malingrey, Les Éditions du Cerf, Paris, 1961 (Sources chrétiennes, nr. 79).

IOAN HRIS., VĂD. = Jean Chrysostome, *A une jeune veuve. Sur le mariage unique*. Introduction, traduction et notes par Bernard Grillet. Texte grec établi et présenté par Gérard H. Ettlinger, Les Éditions du Cerf, Paris, 1968 (Sources chrétiennes, nr. 138).

IOSEPHUS FLAVIUS = Iosephus Flavius, *Antiquitates Iudaicae*, *De bello Iudaico*, în *Flavii Iosephi opera*, vol. 1-4, Weidmann, Berlin, 1887-1885-1892-1890.

IRINEU, ADV. HAER. = *Irénée de Lyon. Contre les hérésies, livre 4*, vol. 2, ed. A. Rousseau/ B. Hemmerdinger/ L. Doutreleau/ C. Mercier, Paris, 1965 (Sources chrétiennes, nr. 100).

ISBE = The International Standard Bible Encyclopedia, 1914, 1st Edition, from Dr. Stanley Morris, IBT, 1997.

ISIDOR DIN SEVILLA = Isidorus Hispalensis, *Etymologiarum sive originum libri XX/ The Etymologies of Isidore of Seville*, Cambridge University Press, Cambridge, 2006.

JOBES/ SILVA = Karen H. Jobes/ Moisés Silva, *Invitation to the Septuagint*[2], Paternoster Press, Michigan, 2001.

LACTANȚIU, INST. DIV. IV = Lactance, *Institutions divines*, livre IV. Introduction, texte critique, traduction, notes et index par Pierre Monat, Les Éditions du Cerf, Paris, 1992 (Sources chrétiennes, nr. 377).

LARCHER, ETUD. = C. Larcher, *Études sur le Livre de la Sagesse*, Librairie Lecoffre, Paris, 1969.

LARCHER, SAG. = C. Larcher, *Le livre de la Sagesse ou La Sagesse de Salomon*, vol. I-III, Librairie Lecoffre, Paris, 1983-1985.

LEAROYD = W. H. A. Learoyd, *The Envy of the Devil in Wisdom 2.24*, în „The Expositor Times", LI (1939-1940), p. 395-396.

LEFKOWITZ/ FANT = Mary R. Lefkovitz/ Maureen B. Fant, *Women's Life in Greece and Rome*, John Hopkins University, Baltimore, 1982.

LEPROUX = Alexis Leproux, *Un discours de Sagesse. Étude éxégetique de Sg. 7-8*, Editrice Pontificio Istituto Biblico, Roma, 2007.

LÉVI = I. Lévi, *The Hebrew Text of the Book of Ecclesiasticus*, ediția a II-a, 1951.

LSJ = *A Greek-English Lexicon*, compiled by Henry George Liddell and Robert Scott, revised and augmented by Sir Henry Stuart Jones, with the assistance of Roderick McKenzie and with the cooperation of many scholars. With a revised supplement, Oxford Clarendon Press, 1996.

LUCIAN = Lucian din Samosata, *Dialogi deorum*, în K. Jacobitz (ed.), *Luciani Samosatensis Opera*, vol. I, Teubner, Leipzig, 1896.

LUCRETIUS = T. Lucretius Carus, *De rerum natura*, traduction par A. Ernout, Les Belles Lettres, Paris, 1924.

LYONNET = S. Lyonnet, *Le sens de πειράζειν en Sap. 2, 24 et la doctrine du péché originel*, în „Biblica", XXXIX (1958), p. 27-36.

MACARIE EGIPTEANUL = Sfîntul Macarie Egipteanul, *Scrieri. Omilii duhovnicești*. Traducere de pr. prof. dr. Constantin Cornițescu, introducere, indici şi note de prof. dr. N. Chițescu, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1992.

MAIER = G. Maier, *Mensch und freier Wille, nach den jüdischen Religionsparteien zwischen Ben Sira und Paulus*, Mohr Siebeck, Tübingen, 1971.

MANUEL, MUS. = Manuel II Paléologue, *Entretiens avec un musulman. 7*[e] *Controverse*. Introduction, texte critique, traduction et notes par Théodore Khoury, Les Éditions du Cerf, Paris, 1966 (Sources chrétiennes, nr. 115).

MARBÖCK = J. Marböck, *Weisheit im Wandel. Untersuchungen zur Weisheitstheologie bei Ben Sira*, Hanstein, Bonn, 1971.

MARGOLIUTH = D. S. Margoliouth, *Was the Book of Wisdom written in Hebrew?*, în „Journals Royal Asiatic Society", XXII (1890), p. 263-297.

MARIÈS = L. Mariès, *Remarques sur la forme poétique du livre de la Sagesse (1:1-9:17)*, în „Revue biblique", IV (1908), p. 251-257.

MELANIA = *Vie de Sainte Mélanie*. Texte grec, introduction, traduction et notes par Denys Gorce, Les Éditions du Cerf, Paris, 1961 (Sources chrétiennes, nr. 90).

MIGNE, PL = J. P. Migne, *Patrologiae cursus completus. Series Latina*, Imprimerie catholique, Paris, 1844-1864.

MIGNE, PG = J. P. Migne, *Patrologiae cursus completus. Series Graeca*, Imprimerie catholique, Paris, 1857-1866.

MIKLOSICH = *Lexicon Palaeoslovenico-Graeco-Latinum*. Emendatum auctum edidit Fr. Miklosich, Vindobonae, Guilelmus Braumueller, 1862-1865.

MINEI DEC. = *Mineiul pe decembrie*, tipărit în zilele păstoriei Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, cu aprobarea Sfîntului Sinod. Ediţia a 6-a, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1991.

MINIAT, DID. = Ilie Miniat, episcop de Kalavrita, *Didahii şi predici*. Traducere de preot prof. dr. Dumitru Fecioru, Editura Bunavestire, Bacău, 1995.

MOORE = Moore, C.A., *Daniel, Esther and Jeremiah: The Additions. A New Translation with Introduction and Commentary*, The Anchor Bible, Doubleday, New York – London – Toronto – Sydney – Auckland, 1977.

MOTZO = R. B. Motzo, *Ricerche sulla letteratura e la storia giudaico-ellenistica*, Centro Editoriale Internazionale, Roma, 1977.

MS.4389 = Biblioteca Academiei Române, manuscrisul românesc nr. 4389; conţine traducerea integrală a Vechiului Testament, efectuată după slavonă şi latină de un anonim muntean (probabil Daniil Andrean Panoneanul) în a doua jumătate a sec. al XVII-lea.

MS.45 = Biblioteca Filialei Cluj a Academiei Române, fondul Blaj, manuscrisul românesc nr. 45; conţine traducerea integrală a Vechiului Testament, efectuată de Nicolae Milescu şi revizuită de un anonim moldovean (probabil Dosoftei) în a doua jumătate a sec. al XVIII-lea.

NDU = *Noul dicţionar universal al limbii române*. Ediţia a treia. Autori: Ioan Oprea (literele A, Ă, Â, B, C, D, E, F, G, H, I, Î, J, K, W, X, Y), Carmen-Gabriela Pamfil (literele L, M, N, O, P, Q, R, S), Rodica Radu (literele T, , U), Victoria Zăstroiu (literele Ş, V, Z), Editura Litera Internaţional, Bucureşti-Chişinău, 2008.

NTB (1648) = *Noul Testament sau Împăcarea au leagea noao a lui Iisus Hristos, Domnului nostru. Izvodit cu mare socotinţă, den izvod grecescu şi slovenescu, pre limbă rumânească, cu îndemnarea şi porunca denpreună cu toată cheltuiala a măriei sale Gheorghe Racoţi, craiul Ardealului. Tipăritu-s-au întru a măriii sale tipografie, dentîiu noou, în Ardeal, în cetatea Belgradului. Anii de la întruparea Domnului şi Mîntuitorului nostru Iisus Hristos 1848, luna lui ghenuariu 20* [ediţie modernă: Alba Iulia, 1988].

NTCORN. = *Noul Testament al Domnului nostru Isus Hristos*. Tradus de D. Cornilescu, ediţia II, Bucureşti, Societatea Evanghelică Rombp, Strada Bursei, no. 1, 1922 [Pe verso: Această traducere a fost făcută la Stănceşti-Botoşani. Bucureşti, Tipografia „Naţională" Jean Ionesc&C0., Strada Bursei, No. 1].

ORIGENE, AFR. = Origen, *Epistula ad Africanum*, în MIGNE, PG 11, 4885.

ORIGENE, EZEC. = Origène, *Homélies sur Ézéchiel*. Texte latin, introduction, traduction et notes par Marcel Borret, Les Éditions du Cerf, Paris, 1989 (Sources chrétiennes, nr. 352).

ORIGENE, IOS. = Origène, *Homélies sur Josué*. Texte latin, introduction, traduction et notes de Annie Jaubert, Les Éditions du Cerf, Paris, 1960 (Sources chrétiennes, nr. 71).

ORIGENE, SAM. = Origène, *Homélies sur Samuel*. Édition critique, introduction, traduction et notes par Pierre et Marie Thérèse Nautin, Les Éditions du Cerf, Paris, 1986 (Sources chrétiennes, nr. 328).

OSTY = E. Osty, *Le livre de la sagesse*, în *La Sainte Bible* 9, Les Éditions du Cerf, Paris, 1962.

OVIDIU = Ovidiu, *Fastele*. Traducere de Ion Florescu şi Traian Costa, Editura Academiei Române, Bucureşti, 1965.

OVIDIUS = P. Ovidius Naso, *Fasti*, în *Ovid's Fasti*, with an english translation by J. G. Frazer, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, 1959.

PARROT = André Parrot, *Le „Refrigerium" dans l'au-delà*, Ed. Paul Geuthner, Paris, 1937.

PELIKAN = Jaroslav Pelikan, *The Christian Tradition. A History of the Development of Doctrine*, I-V, University of Chicago Press, Chicago, 1971-1989.

PETERCĂ = Vladimir Petercă, *Regele Solomon în Biblia ebraică şi în cea greacă*, Editura Polirom, Iaşi, 1999.

PETERS = Norbert Peters, *Das Buch Jesus Sirach oder Ecclesiasticus*, în seria „Exegetisches Handbuch zum Alten Testament", 25, Aschendorff, Münster, 1913.

PHILON = collection „Œuvres de Philon d'Alexandrie", bilingue, dirigée par Roger Arnaldez/ Jean Pouilloux/ Claude Montdésert, Éditions du Cerf, Paris, ss.: *De gigantibus*, vol. 7 (1963); *De confusione linguarum*, vol. 13 (1963); *De vita Mosis*, vol. 22 (1967).

PISANI = V. Pisani, *Aqua e fuoco (Sir. 15,17-18)*, în „Acme", I (1948), p. 94.

PLATON$_1$ = Platon, *Phaedrus*, *Gorgias*, *Apologia*, *Euthydemos*, *Menon*, *Phaidros*, *Timaios*, *Phaidon*, *Leges*, *Respublica*, în *Platonis opera*, vol. 1-4, Clarendon Press, Oxford, 1900-1902.

PLATON$_2$ = Platon, *Opere*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti: vol. I (1974): *Apărarea lui Socrate, Gorgias*, traducere de C. Papacostea; vol. II (1976): *Menon*, traducere de L. Lupaş şi P. Creţia; vol. III (1978): *Euthydemos*, traducere de G. Liiceanu; vol. IV (1983): *Phaidon*, traducere de P. Creţia; *Phaidros*, traducere de G. Liiceanu; vol. V (1986): *Republica*, traducere de A. Cornea.

PLINIUS MAIOR = *Caii Plinii Secundi Naturalis Historia*, Edidit L. Ian – C. Mayhoff, Teubner, Leipzig, 1892-1909.

PLUTARH = Plutarch, *De Pythiae oraculis*, în W. Sieveking (ed.), *Plutarchi moralia*, vol. III, Teubner, Leipzig, 1929.

PRAEFATIONES = *Praefationes Sancti Hieronymi in Libros Salomonis*, în R. Weber, *Libri Salomonis: Proverbia, Ecclesiastes, Canticum Canticorum*, *Biblia sacra iuxta latinam Vulgatam versionem*, XI, Ed. H. Quentin, Roma, 1957.

PRATO = G. L. Prato, *Il problema della teodicea in Ben Sira. Composizione dei contrari e richiamo alle origini*, în „Analecta Biblica", 65, Roma, 1975, p. 367-369.

PURINTON = C. E. Purinton, *Translation greek in the Wisdom of Solomon*, în „Journal of Biblical Literature", XLVII (1928), p. 276-304.

RAD = Gerhard von Rad, *Old Testament Theology*, vol. I-II, Harper and Row, New York, 1962, 1965.

RANKIN = O. S. Rankin, *Israel's Wisdom Literature. Its Bearing on Theology and the History of Religion*, T&T Clark, Edinburgh, 1936.

REUSCH = F. H. Reusch, *Liber Sapientiae graece secundum exemplar Vaticanum cum variis lectionibus latine secundum editionem Vulgatam in usum scholarum academicarum editus*, Libraria Herderiana, Fribourg-en-Brisgau, 1858.

REESE = J. M. Reese, *Hellenistic Influence on the Book of Wisdom and its Consequences*, Biblical Institute Press, Roma, 1970.

ROMANIUK = C. Romaniuk, *Le traducteur grec du livre de Jésus Ben Sira n'est-il pas l'auteur du livre de la Sagesse?*, în „Revue Biblique", XV (1967), nr. 2, p. 163-170.

SCARPAT, SAP. = G. Scarpat, *Libro della Sapienza*, Testo. Traduzione, introduzione e commento a cura di Giuseppe Scarpat, Paideia Editrice, Brescia: vol. I (1989), vol. II (1996), vol. III (1999).

SCARPAT, AUT. = G. Scarpat, *Ancora sull'autore del libro Sapienza*, în „Rivista Biblica", XV (1967), nr. 2, p. 171-189.

SEGAL = M. H. Segal, *Sēper ben-Sîrā' haššālēm*, Ierusalim, 1972.

SEPT.BOS = *Η ΠΑΛΑΙΑ ΔΙΑΘΗΚΗ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΕΒΔΟΜΗΚΟΝΤΑ. VETUS TESTAMENTUM EX VERSIONE SEPTUAGINTA INTERPRETUM.* Secundum exemplar Vaticanum Romae editum, accuratissime denuo recognitum, una cum scholiis ejusdem editionis, variis manuscriptorum codicum veterumque exemplarium lectionibus, nec non fragmentis versionum Aquilae, Symachi Theodothionis. Summa cura edidit Lambertus Bos, L. Gr. in Acad. Franeq. Professor. Franequerae. Excudit Francisus Halma, Illustr. Frisiae Ord. atque eorundem Academiae typogr. ordinar. MDCCIX.

SEPT.ENGL. = *A New English Translation of the Septuagint and the Other Greek Translations Traditionally Included under That Title*, Albert Pietersma and Benjamin G. Wright (ed.), Oxford University Press, New York – Oxford, 2007.

SEPT.FRANKF. = *Τῆς θείας Γραφῆς, Παλαίας Δηλαδὴ καὶ Νέας Διαθήκης ἁπάντα – Divinae Scripturae nempe Veteris ac Novi Testamenti omnia, Graece*, a viro doctissimo recognita et emendata, variisque lectionibus aucta et illustra, Frankofurti ad Moenum, apud Andreae Wecheli haeredes, 1597.

SEPT.GERM. = *Septuaginta Deutsch. Das griechische Alte Testament in deutscher Übersetzung*, in Zusammenarbeit mit Eberhard Bons, Kai Brodersen, Helmut Engel, Heinz-Josef Fabry, Siegfried Kreuzer, Wolfgang Orth, Martin Rösel, Helmut Utzschneider, Dieter Vieweger und Nikolaus Walter, herausgegeben von Wolfgang Kraus und Martin Karrer, Deutesche Bibelgesellschaft, zweite, verbesserte Auflage, Stuttgart, 2010.

SEPT.NEC = S*eptuaginta I: Geneza, Exodul, Leviticul, Numerii, Deuteronomul*, Volum coordonat de Cristian Bădiliţă, Francisca Bălţăceanu, Monica Broşteanu, Dan Sluşanschi, în colaborare cu Ioan Florin Florescu, Colegiul Noua Europă, Polirom, Bucureşti-Iaşi, 2004; *Septuaginta II: Iisus Nave, Judecătorii, Ruth, 1-4 Regi*, Volum coordonat de Cristian Bădiliţă, Francisca Bălţăceanu, Monica Broşteanu, Dan Sluşanschi, în colaborare cu Ioan Florin Florescu; Florica Bechet, Ioana Costa, Alexandra Moraru, Ion Pătrulescu, Cristina Costena Rogobete (traducători), Colegiul Noua Europă, Polirom, Bucureşti-Iaşi, 2004; *Septuaginta III: 1-2 Paralipomene*, *1-2 Ezdra*, *Ester*, *Iudit*, *Tobit*, *1-4 Macabei*, Volum coordonat de Cristian Bădiliţă, Francisca Bălţăceanu, Monica Broşteanu, în colaborare cu Ioan Florin Florescu; Francisca Bălţăceanu, Gheorghe Ceauşescu, Ştefan Colceriu, Vichi Dumitriu, Theodor Georgescu, Octavian Gordon, Lia Lupaş (traducători), Colegiul Noua Europă, Polirom, Bucureşti-Iaşi, 2005; *Septuaginta IV/I: Psalmii, Odele, Proverbele, Ecleziastul, Cântarea Cântărilor*, Volum coordonat de Cristian Bădiliţă, Francisca Bălţăceanu, Monica Broşteanu, în colaborare cu Ioan Florin Florescu; Cristian Bădiliţă, Francisca Bălţăceanu, Florica Bechet, Monica Broşteanu, Ioana Costa, Marius David Cruceru, Cristian Gaşpar, Eugen Munteanu, Ion Pătrulescu (traducători), Colegiul Noua Europă, Polirom, Bucureşti-Iaşi, 2006; *Septuaginta IV/II: Iov, Înţelepciunea lui Solomon, Înţelepciunea lui Iisus Sirah, Psalmii lui Solomon*, Volum coordonat de Cristian Bădiliţă, Francisca Bălţăceanu, Monica Broşteanu, în colaborare cu Ioan Florin Florescu; Smaranda Bădiliţă, Francisca Bălţăceanu, Monica Broşteanu, Iulia Cojocariu, Ştefan Colceriu, Eugen Munteanu (traducători), Colegiul Noua Europă, Polirom, Bucureşti-Iaşi, 2007; *Septuaginta V: Osea, Amos, Michea, Ioel, Abdias, Iona, Naum, Avacum, Sophonia, Aggeu, Zaharia, Malachia*, Volum coordonat de Cristian Bădiliţă, Francisca Bălţăceanu, Monica Broşteanu, îngrijit de Smaranda

Bădiliţă; Cristian Gaşpar (traducător), Colegiul Noua Europă, Polirom, Bucureşti-Iaşi, 2009; *Septuaginta VI/I: Isaia, Ieremia, Baruh, Plîngeri, Epistola lui Ieremia*, Volum coordonat de Cristian Bădiliţă, Francisca Bălţăceanu, Monica Broşteanu, în colaborare cu Ioan Florin Florescu; Francisca Bălţăceanu, Monica Broşteanu, Ioan Pătrulescu (traducători); Colegiul Noua Europă, Polirom, Bucureşti-Iaşi, 2011; *Septuaginta VI/II: Iezechiel, Suzana, Daniel, Bel şi Balaurul*, Volum coordonat de Cristian Bădiliţă, Francisca Bălţăceanu, Monica Broşteanu, în colaborare cu Ioan Florin Florescu; Florica Bechet, Ioana Costa (traducători), Colegiul Noua Europă, Polirom, Bucureşti-Iaşi, 2008.

SEPT.RAHLFS 1967 = *Septuaginta, id est Vetus Testamentum graece iuxta LXX interpretes*, edidit Alfred Rahlfs, Stuttgart, 1967.

SEPT.RAHLFS 1979 = *Septuaginta*, *id est Vetus Testamentum graece iuxta LXX interpretes*, edidit Alfred Rahlfs, Editio altera quam recognovit et emendavid Robert Handhart, duo volumina in uno, Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart, 1979.

SEPT.ZIEGLER = *Septuaginta. Vetus Testamentum Graecum*, auctoritate Societatis Litterarum Gottingensis editum. Vol. XII/2, *Sapientia Iesu Filii Sirach*, edidit Josephus Ziegler, Göttingen, 1965.

SIEGERT = Folker Siegert, *Zwischen Hebräischer Bibel und Altem Testament. Eine Einführung in die Septuaginta*, Lit Verlag, Münster, 2001.

SIMEON, CATECH. I = Siméon le Nouveau Théologien, *Catéchèses*, I-V. Introduction, texte critique et notes par Basile Krivochéine, traduction par Joseph Paramelle, Tome I, Les Éditions du Cerf, Paris, 1963 (Sources chrétiennes, nr. 96).

SIMEON, CATECH. II = Siméon le Nouveau Théologien, *Catéchèses*, VI-XXII. Introduction, texte critique et notes par Basile Krivochéine, traduction par Joseph Paramelle, Tome II, Les Éditions du Cerf, Paris, 1964 (Sources chrétiennes, nr. 104).

SIMEON, CATECH. III = Siméon le Nouveau Théologien, *Catéchèses*, XXIII-XXXIV. Introduction, texte critique et notes par Basile Krivochéine, traduction par Joseph Paramelle, Tome III, Les Éditions du Cerf, Paris, 1965 (Sources chrétiennes, nr. 113).

SIMEON, TRAT. II = Siméon le Nouveau Théologien, *Traités théologiques et éthiques*. Introduction, texte critique, traduction et notes par Jean Darrouzès, Tome II, Les Éditions du Cerf, Paris, 1967 (Sources chrétiennes, nr. 129).

SMEND = Rudolf Smend, *Das hebräische Fragment der Weisheit des Jesus Sirach*, Weidmannsche Buchhandlung, Göttingen/ Berlin, 1897.

SPANNEUT = Michel Spanneut, *Le Stoïcisme des Pères de l'Église. De Clément de Rome à Clément d'Alexandrie*, Éditions du Seuil, Paris, 1957.

SPEISER = E. A. Speiser, *The hebrew origin of the first part of the Book of Wisdom*, în „Jewish Quaterly Review", XIV (1923-1924), p. 455-482.

SPICQ = C. Spicq, *L'Ecclesiastique*, în *La Sainte Bible*. Ed. L. Pirot/ A. Clamer, vol. 6, Letouzey et Ané, Paris, 1951, p. 529-841.

TACITUS, AGRIC. = P. Cornelius Tacitus, *Agricola* (*De vita et moribus Iulii Agricolae*), în *Tacite, Vie d'Agricola*, Les Belles Lettres, Paris, 2002.

TACITUS, HIST. = P. Cornelius Tacitus, *Historiae*, E. Wolf/ G. Andresen (ed.), Berlin, Weidmann, 1926.

TEODORET = Teodoret, episcopul Cirului, *Scrieri. Istoria bisericească*. Traducere de pr. prof. Vasile Sibiescu, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1995.

TERTULLIAN = Q. Septimius Florens Tertullianus, *De anima*, *De praescriptione hereticorum*, în MIGNE, PL, vol. 2 (1844).

TLL = *Thesaurus Linguae Latinae*, Teubner, Lipsiae (Leipzig), 1900.

TOB = *Traduction oecuménique de la Bible. Ancien Testament*, Les Éditions du Cerf, Paris, 1983.

TRENCHARD = W. C. Trenchard, *Ben Sira's Wiew of Women. A Literary Analysis*, în seria „Brown Judaic Studies", 38, California, 1982.

VASILE CEL MARE = Sfintul Vasile cel Mare, *Scrieri*, partea a doua, *Asceticele*. Traducere, introducere, indici şi note de prof. Iorgu D. Ivan, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1989.

VERBEKE = G. Verbeke, *L'évolution de la doctrine du Pneuma du Stoïcisme à S. Augustin*, Desclée de Brouwer, Paris, Éditions de l'Institut Supérieur de Philosophie, Louvain, 1945.

VERGILIUS, ECL. = *Publii Vergilii Maro eclogae*, Edidit O. Ribbeck, Teubner, Leipzig, 1894.

VERGILIUS, AEN. = Publius Vergilius Maro, *Aeneis*, textum denuo critice edidit Dan Sluşanschi, Paideia, Bucureşti, 2000.

VET.LAT. = *Vetus Latina, Die Reste der altlateinische Bibel*, (Nach Petrus Sabatier), Herausgegeben von Walter Thiele, band 11/1, *Sapientia Salomonis*, Verlag Herder K. G., Freiburg/ Breisgau, 1977-1985.

VINCENT = H. Vincent, *Canaan, d'après l'exploration récente*, Gabalda, Paris, 1907.

VULG. = *Biblia ad vetustissima exemplaria castigata* [...], Antwerpiae, ex officina Christophori Plantini, 1565 [*Vulgata Clementina*, ediție indicată ca sursă în prefața MS. 4389].

VULG.1964 = *Biblia sacra iuxta Latinam Vulgatam versionem ad codicum fidem, XII, Sapientia Salomonis, Liber Hiesu filii Sirach*, Typis Polyglottis Vaticanis, Romae, 1964.

VULG.BLAJ = *Biblia Vulgata*, *Blaj*, *1760-1761*, vol. I-V, ediție princeps după manuscrisul inedit, realizată sub egida Institutului de Istorie „George Barițiu" din Cluj-Napoca, director acad. Camil Mureşanu, Cuvânt înainte de acad. Eugen Simion, coordonatori Ioan Chindriş şi Niculina Iacob, Editura Academiei Române, Bucureşti, 2005.

WEISENGOFF = J. P. Weisengoff, *Death and Immortality in the Book of Wisdom*, în „Catholic Biblical Quaterly", III (1941), p. 104-133.

ZIEGLER, SAP. = J. Ziegler, *Sapientia Salomonis (Septuaginta Vetus Testamentum Graecum)*, vol. XII, 1, Auctoritate Academiae Scientiarum Gottingenensis editum, Göttingen, 1962.

ZIEGLER, SYLL. = J. Ziegler, *Sylloge. Gesammelte Aufsätze zur Septuaginta*, Vandenhoeck und Ruprecht, Göttingen, 1971.

ZIEGLER, STRUTT. = J. Ziegler, *La struttura letteraria del Libro della Sapienza. Analisi di alcune divergenze*, în G. Bellia, A. Passaro (ed.), *Il libro della Sapienza. Tradizione, redazione, teologia*, în colecția „Studia Biblica", 1, Città nuova, Roma, 2004, p. 33-46.

Ἡ Ἁγια Γραφη = *The Holy Bible in Today's Greek Version*, *with Deuterocanonicals*, Greek Bible Society, Atena, 1997.

ABREVIERILE SERIEI

a. = ante
ac. = acuzativ
adj. = adjectiv
adv. = adverb
ags. = anglosaxon
alb. = albanez
antr. = antroponim
ap. = apud
arab = arăbesc
aram. = aramaic
arom. = aromân
art. = articol
asir. = asirian
aux. = auxiliar
av. = avestic
babylon. = babilonean
băn. = bănăţean
bg. = bulgăresc
c. = circa
ceh. = cehesc
cf. = *confer*
cond. = condiţional
conj. = conjuncţie
criş. = crişean
dat. = dativ
dial. = dialect, dialectal
dr. = dacoromân
ebr. = ebraic
engl. = englezesc
egipt. = egiptean
f. = feminin
gen. = genitiv
germ. = german
germ. com. = germanic comun
germ. elveţ. = germana elveţiană
got. = gotic
gr. = grec(esc)
gr. biz. = grecesc bizantin
i.-e. = indoeuropean
istrorom. = istroromân
invar. = invariabil
în expr. = în expresia
Înţel. = *Înţelepciunea lui Solomon*
lat. = latin, latinesc
lat. med. = latina medievală
lat. sav. = latina savantă
lit. = literal
loc. adv. = locuţiune adverbială
m. = masculin
magh. = maghiar
maram. = maramureşean
marg. = marginal
mhd. = medio-german literar
mgl. = meglenoromân
mgr. = mediogrecesc
mold. = moldovenesc
ms. = manuscris
munt. = muntenesc
n. = neutru
NT = Noul Testament
ngr. = neogrecesc
nhd. = nou german literar
nslov. = neosloven
part. = participiu
pers. = persan
pl. = plural
plur. tant. = plurale tantum
polon. = polonez
pref. = prefix
prep. = prepoziţie
prin ext. = prin extensie
priv. = privativ
pron. = pronume
rom. com. = românesc comun
rus. = rusesc
sam. = samarinean
săs. = săsesc
s.-cr. = sîrbo-croat
sg. = singular
sir. = sirian
sîrb. = sîrbesc
sl. = slav
slavon., sl. bis. = slavonesc, slav bisericesc
sl. c. = slav comun
slov. = slovac
sloven. = slovenesc
subst. = substantiv
suf. = sufix
ş. urm. = şi următoarea (următoarele)
tăt. = tătărăsc
tc. = turcesc
tc. tăt. = turco-tătar
toh. = toharic
top. = toponim
TM = textul masoretic
ucr. = ucrainean
v. = vezi
vb. = verb
vbavar. = vechi bavarez
vbg.= vechi bulgăresc
vfr. = vechi francez
vgr. = vechi grecesc
viit. = viitor
vrom. = vechi românesc
vrus. = vechi rusesc
vsîrb. = vechi sîrbesc
vsl. = vechi slav
VT = Vechiul Testament

PRESCURTĂRILE TITLURILOR CĂRȚILOR BIBLICE

VECHIUL TESTAMENT

CĂRȚILE BIBLICE (BIBL.1688)	SERIA VECHE	SERIA NOUĂ
Facerea	Fac.	Fac.
Ieşirea	Ieş.	Ieş.
Preoţiia	Lv.	Lev.
Numerile	Nm.	Num.
A doa lege	Dt.	Deut.
Iisus Návi	Ios.	Ios.
Judecătorii	Jud.	Jud.
Ruth	Rt.	Rut
A împăraţilor I	1 Reg.	1Reg.
A împărăţiilor II	2 Reg.	2Reg.
A împărăţiilor III	3 Reg.	3Reg.
A împărăţiei IV	4 Reg.	4Reg.
Paralipomenon I	1 Cr.	1Paral.
Paralipomenon II	2 Cr.	2Paral.
Ésdras	Ezd.	Ezd.
Neémia	Neem.	Neem.
Esthír	Est.	Est.
Iov	Iov	Iov
Psaltirea	Ps.	Ps.
Parimiile lui Solomón	Pild.	Parim.
Cartea Eclisiiastului	Eccl.	Ecles.
Cîntarea cîntărilor	Ct.	Cînt.
Isaía	Is.	Is.
Ieremíia	Ier.	Ier.
Plînsurile Ieremíei	Plg.	Plîng.
Iezechiíl	Iez.	Iez.
Daniíl	Dan.	Dan.
Iósiia	Iosia	Iosia
Ióil	Ioil	Ioil
Amós	Am.	Am.
Avdíu	Avd.	Avd.
Ioná	Iona	Iona
Mihéa	Mih.	Mih.
Naúm	Naum	Naum
Avvácum	Avac.	Avac.
Sofónia	Sof.	Sof.
Agghéu	Ag.	Ag.
Zaharíia	Zah.	Zah.
Maláhia	Mal.	Mal.
Tóvit	Tob.	Tov.
Iúdith	Idt.	Idt.
Varúh	Bar.	Var.
Carte trimisă a Ieremíei	Ep. Ier.	Ep. Ier.
Cîntarea a trei sfinţi cuconi	Ct. Tin.	Cînt. trei tin.
Catastih al Ésdrii	2 Ezd.	2Ezd.
Ésdra [3]	3 Ezd.	3Ezd.
Înţelepciunea lui Solomón	Sol.	Sol.
Înţelepciunea lui Iisús, fiiul lui Siráh	Sir.	Sir.
A Sosánei istoríe	Sus.	Sus.
Pentru a bălaurului Víl	Bel.	Bel
Al Maccavéilor cuvînt I	1 Mac.	1Mac.
Al Maccavéilor cuvînt II	2 Mac.	2Mac.
Al Maccavéilor cuvînt III	3 Mac.	3Mac.
Al lui Iósip la Maccavéi carte	Iosip	Iosip

NOUL TESTAMENT

De la Matthei svînta Evanghelie	Mt.	Mat.
Evanghelia de la Marco	Mc.	Marc.
Evanghelia de la Lúca	Lc.	Luc.
Evanghelia de la Ioan	Ioan	Ioan
Faptele apostolilor	Fpt.	Fapte
Pável apostolul cătră Rîmlêni	Rom.	Rom.
Cătră Corinthêni I	1 Cor.	1Cor.
Cătră Corinthêni II	2 Cor.	2Cor.
Cătră Galatêni	Gal.	Gal.
Cătră Efesêni	Ef.	Efes.
Cătră Filipiiani	Filip.	Filip.
Cătră Colaseiani	Col.	Col.
Cătră Soloneani I	1 Tes.	1Tes.
Cătră Soloneni II	2 Tes.	2Tes.
Cătră Timothéu I	1 Tim.	1Tim.
Cătră Timotheiu II	2 Tim.	2Tim.
Cătră Tit	Tit	Tit
Cătră Filimon	Filim.	Filim.
Cătră Evrei	Evr.	Evr.
A lui Iácov carte	Iac.	Iac.
A lui Petru carte I	1 Petr.	1Petr.
A lui Petru carte II	2 Petr.	2Petr.
A lui Ioán I	1 Ioan	1Ioan
A lui Ioan II	2 Ioan	2Ioan
A lui Ioan III	3 Ioan	3Ioan
A Iudei carte	Iuda	Iuda
Apocalipsis a lui Ioan	Apoc.	Apoc.

Numele cărţilor biblice din MS.45 şi MS.4389 care apar în formă slavonă sînt scrise cu litere chirilice, completate şi echivalate ca în lista de mai jos.

Бы *[ие]*	*[= Fac.]*
Ис *[о]* *[ъ]*	*[= Ieş.]*
2 ***За*** *[онъ]*	*[= Deut.]*
Чи *[ла]*	*[= Num.]*
1, 2 ***Пар****[алипоменонъ]*	*[= 1, 2Paral.]*
Сѹд*[е́и]*	*[= Jud.]*
1, 2, 3, 4 ***Цр*** *[въ]*	*[= 1, 2, 3, 4Reg.]*
Прит*[чи]*	*[= Parim.]*
*[****Пре****]****Мѹ*** *[****рости****]* sau ***Моудр****[****ость****]*	*[= Sol.]*
Пла́чъ	*[= Plîng.]*
*[****Къ****]* ***Ри*** *[****лѧном****]*	*[= Rom.]*
Дѣѧн*[ие]*	*[= Fapte]*
Сол*[****ѹнѧном****]*	*[= Tes.]*
Петров*[****о****]*	*[= Petr.]*
Июдин	*[= Iuda]*
1 Moi[si]	*[= Fac.]*
2 Moi[si]	*[= Ieş.]*
3 Moi[si]	*[= Lev.]*
4 Moi[si]	*[= Num.]*
5 Moi[si]	*[= Deut.]*

FOTOCOPII

Ms. 45

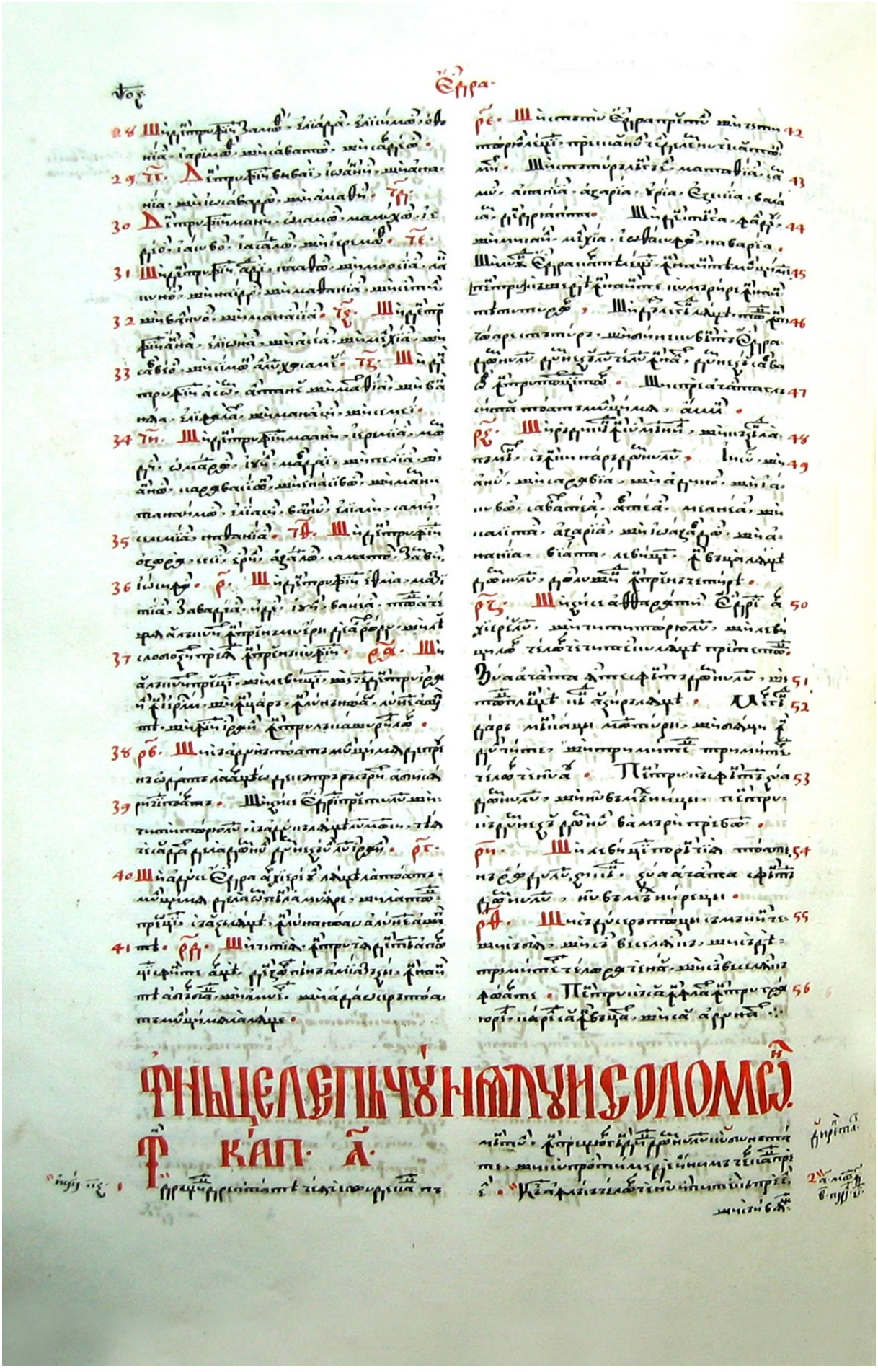

Ms. 45 p. 777

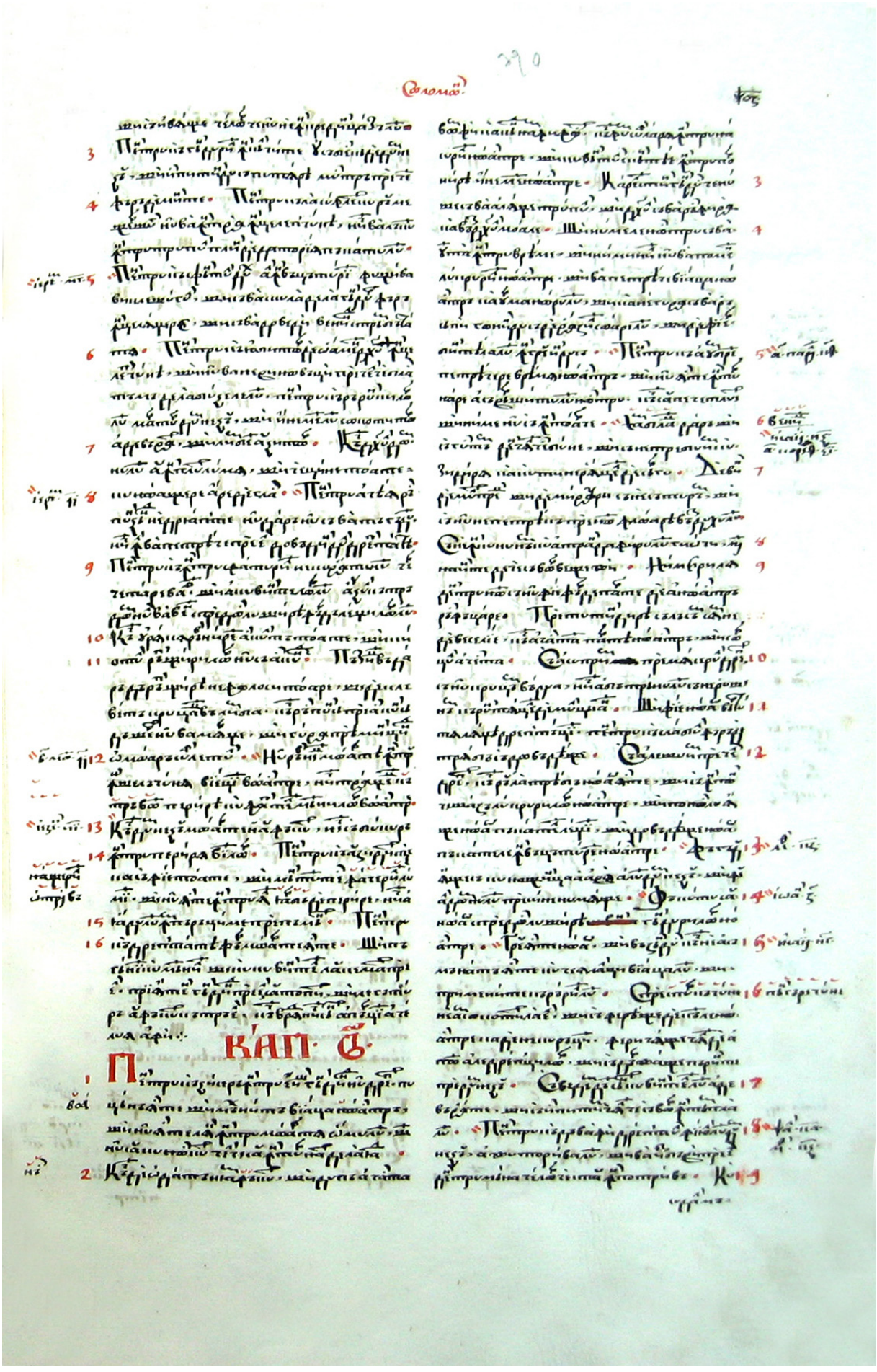

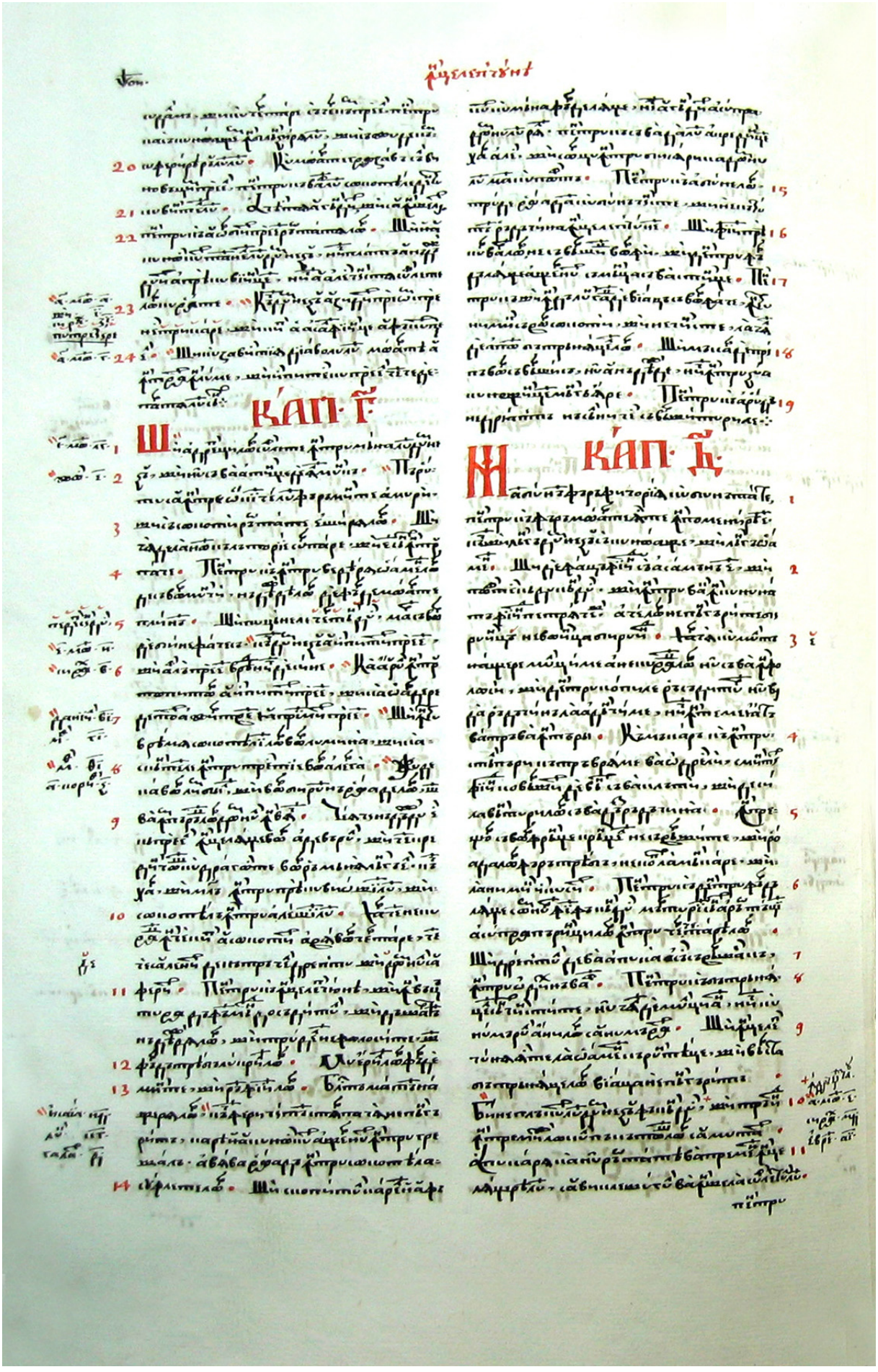

Ms. 45 p. 779

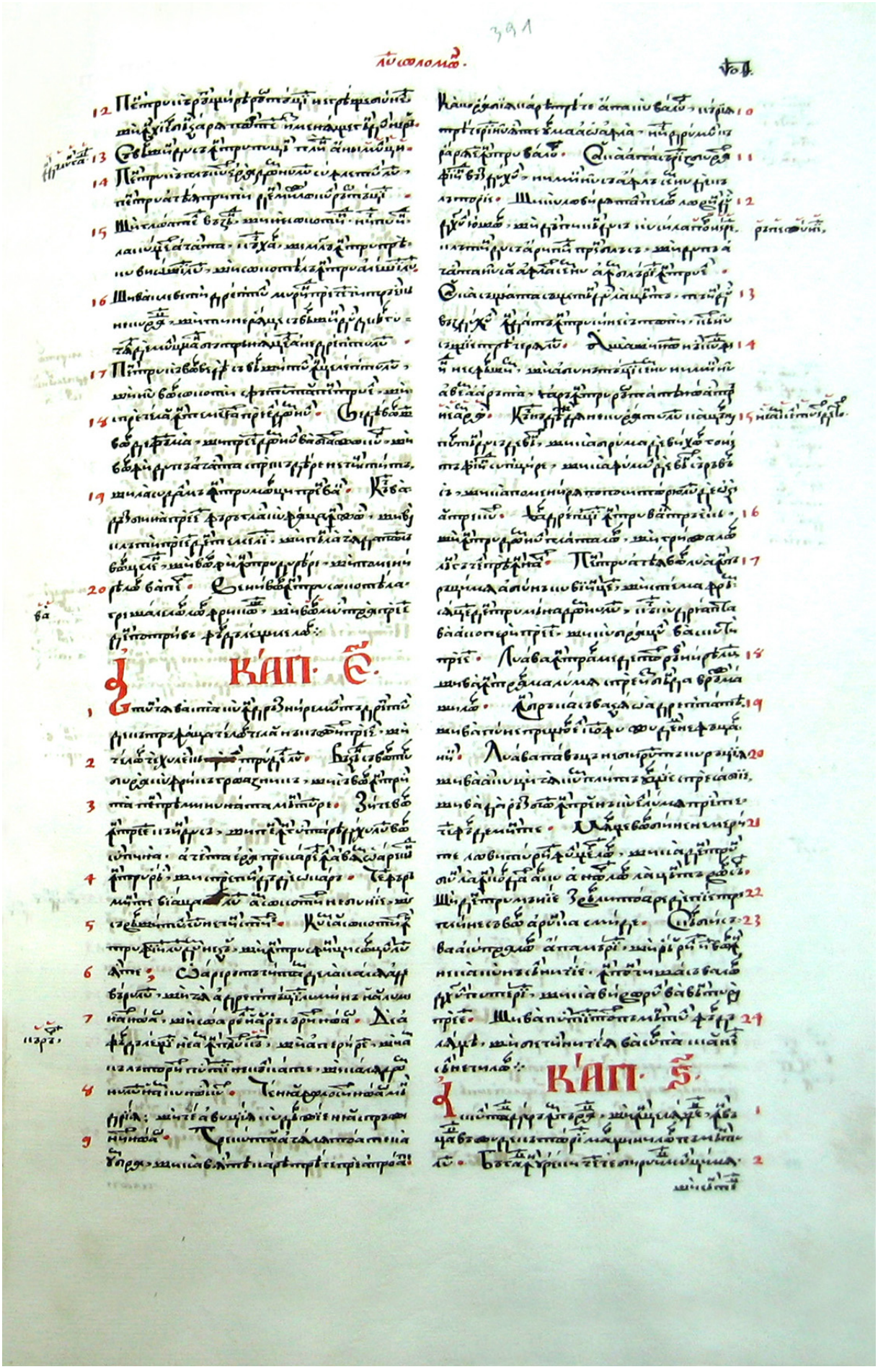

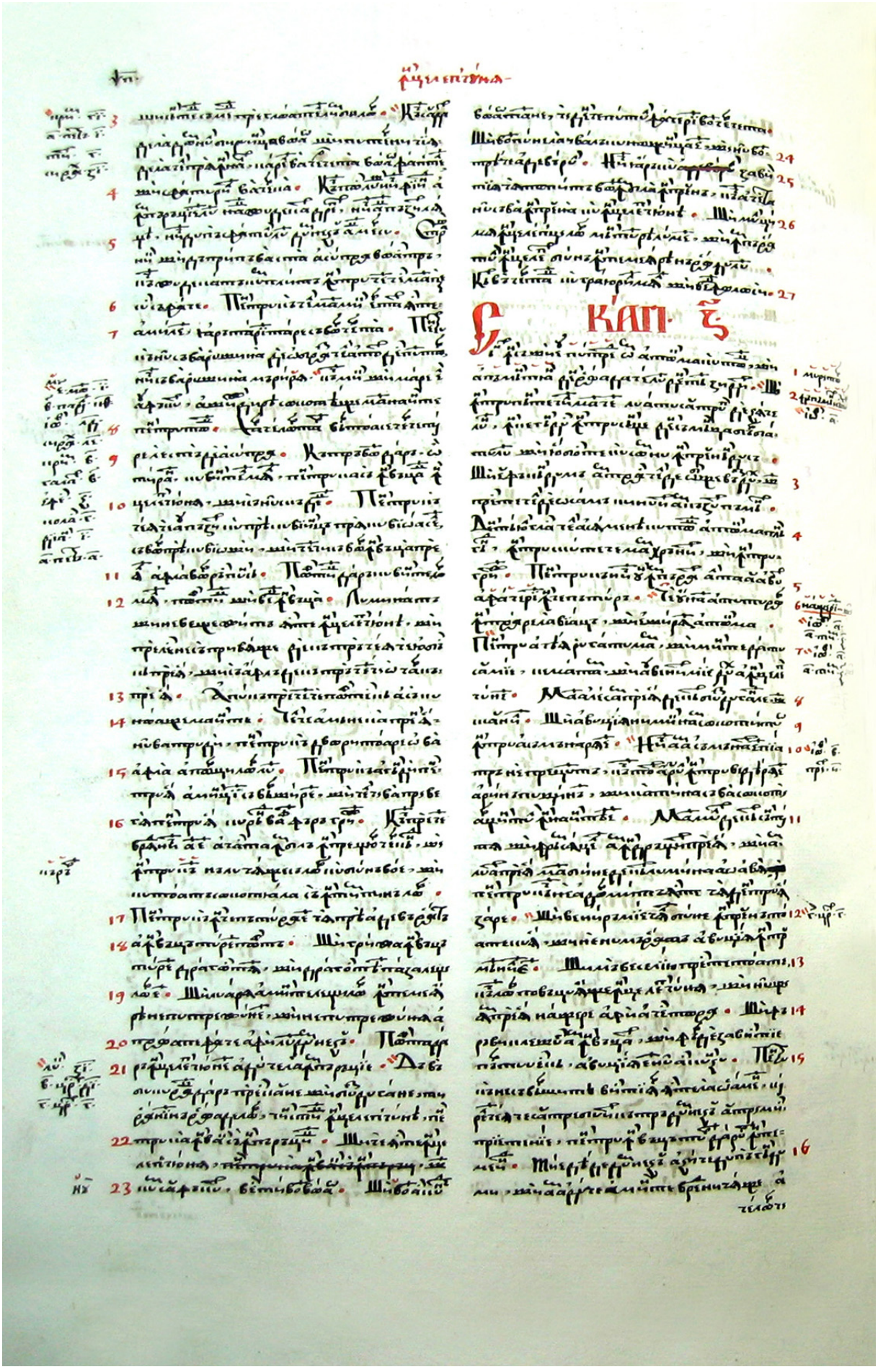

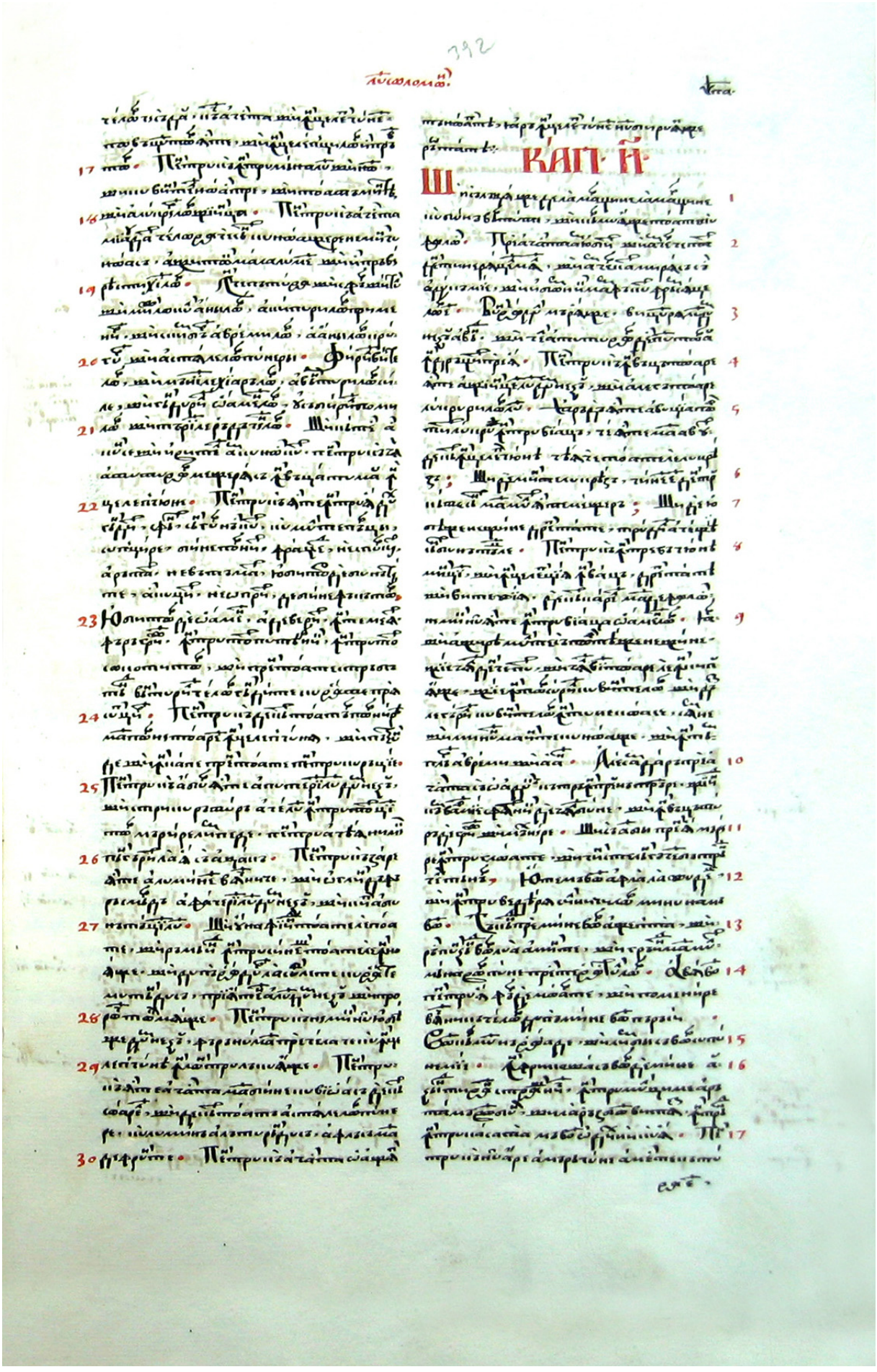

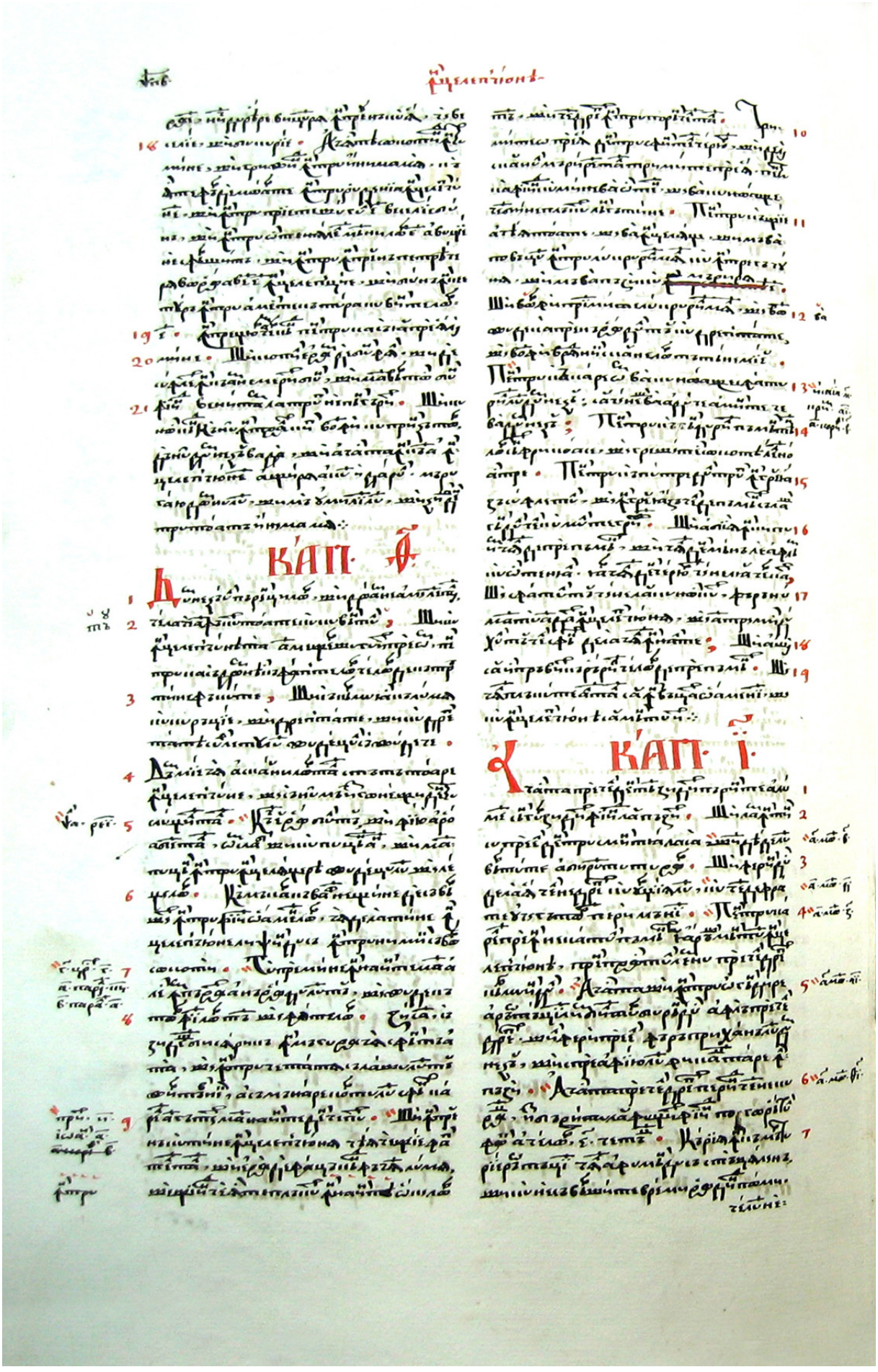

Ms. 45 p. 783

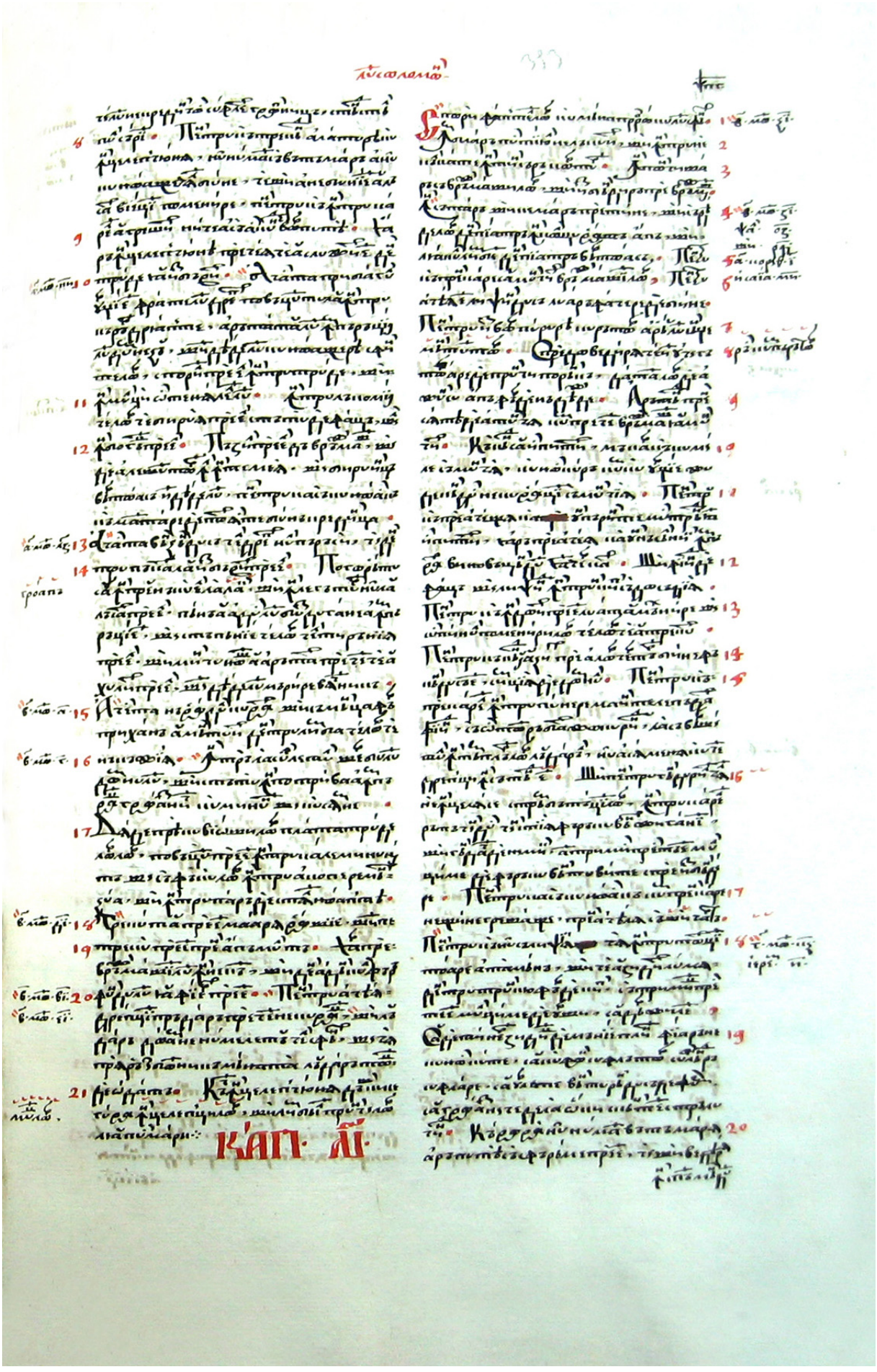

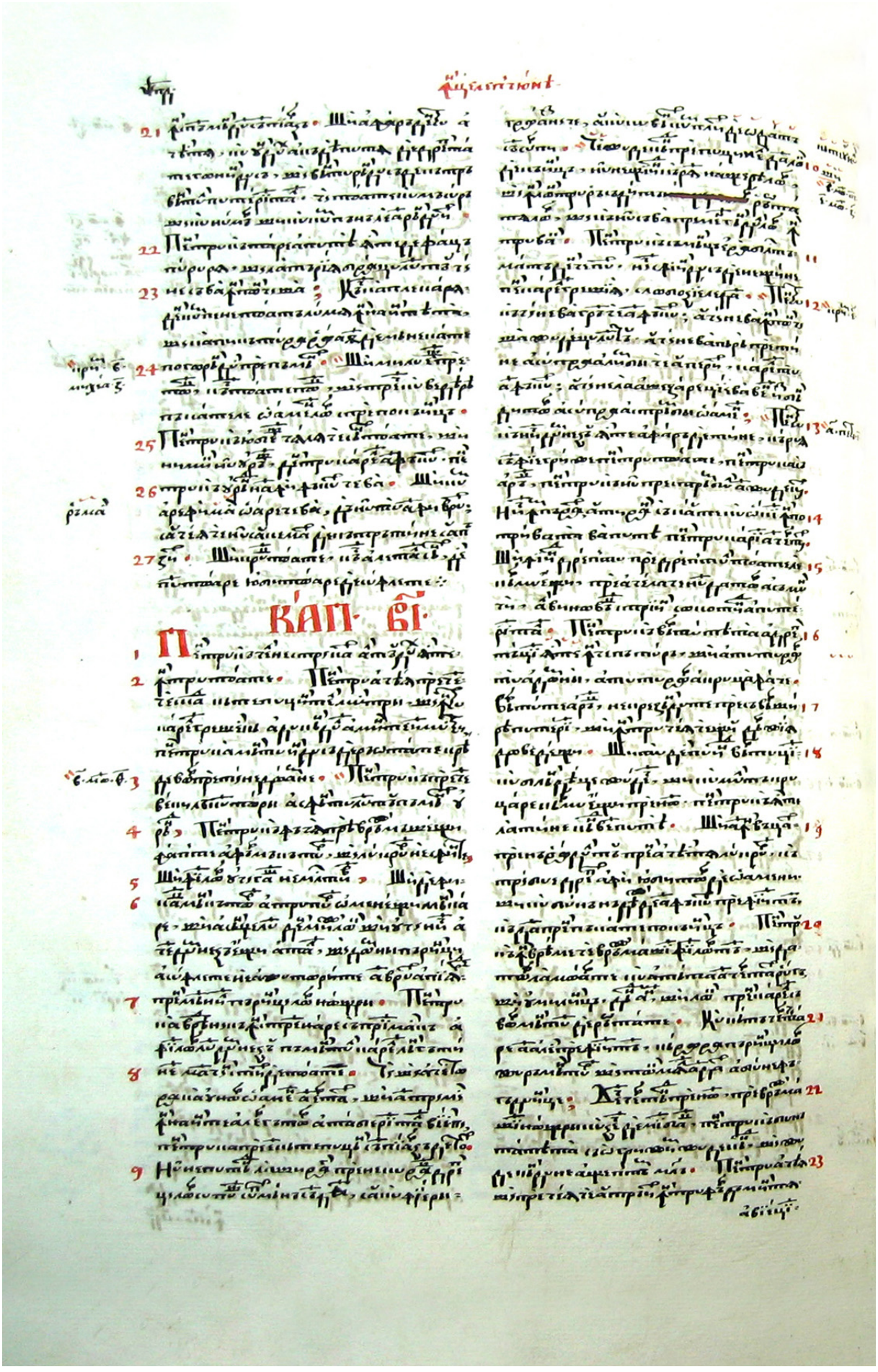

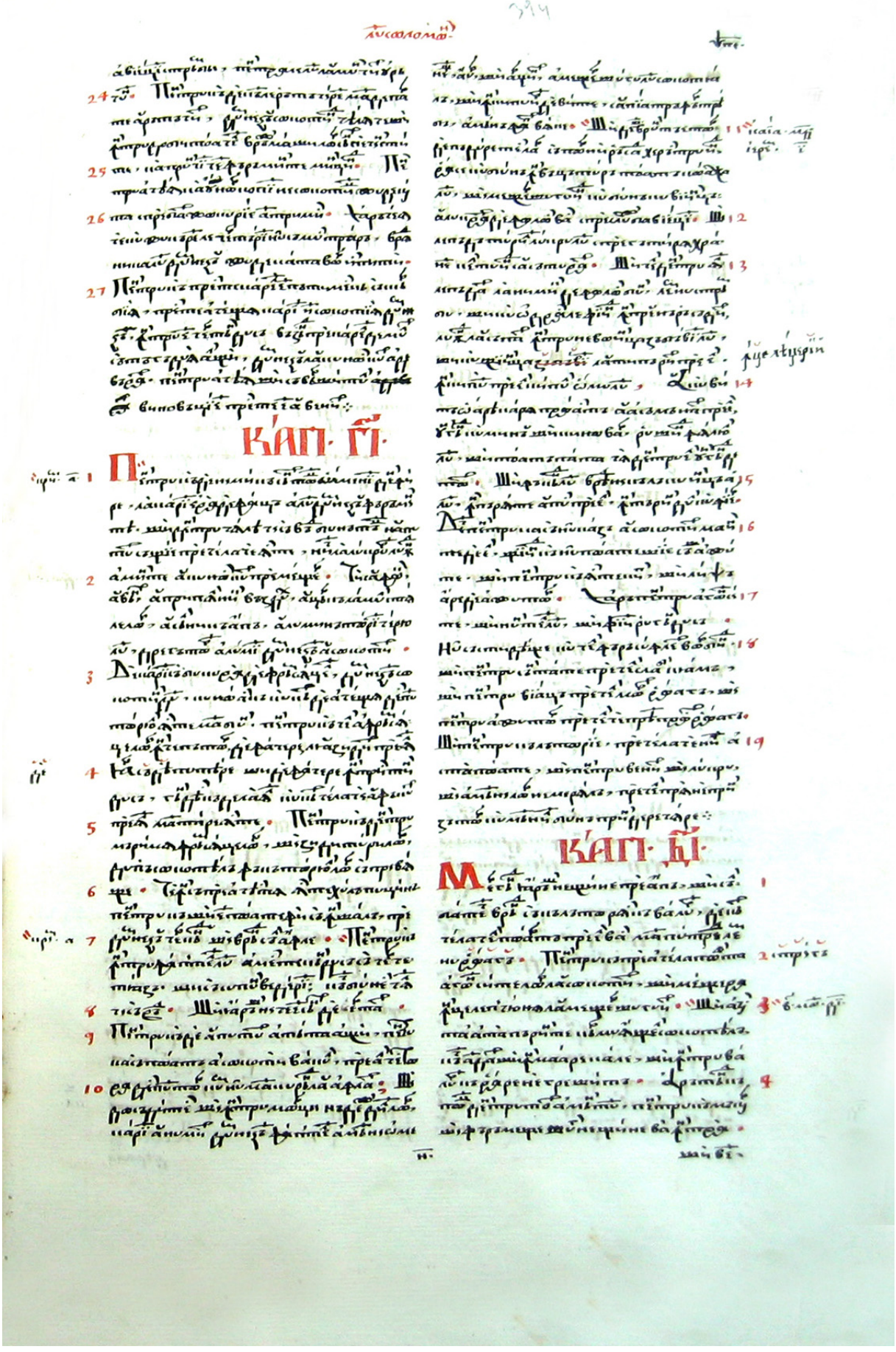

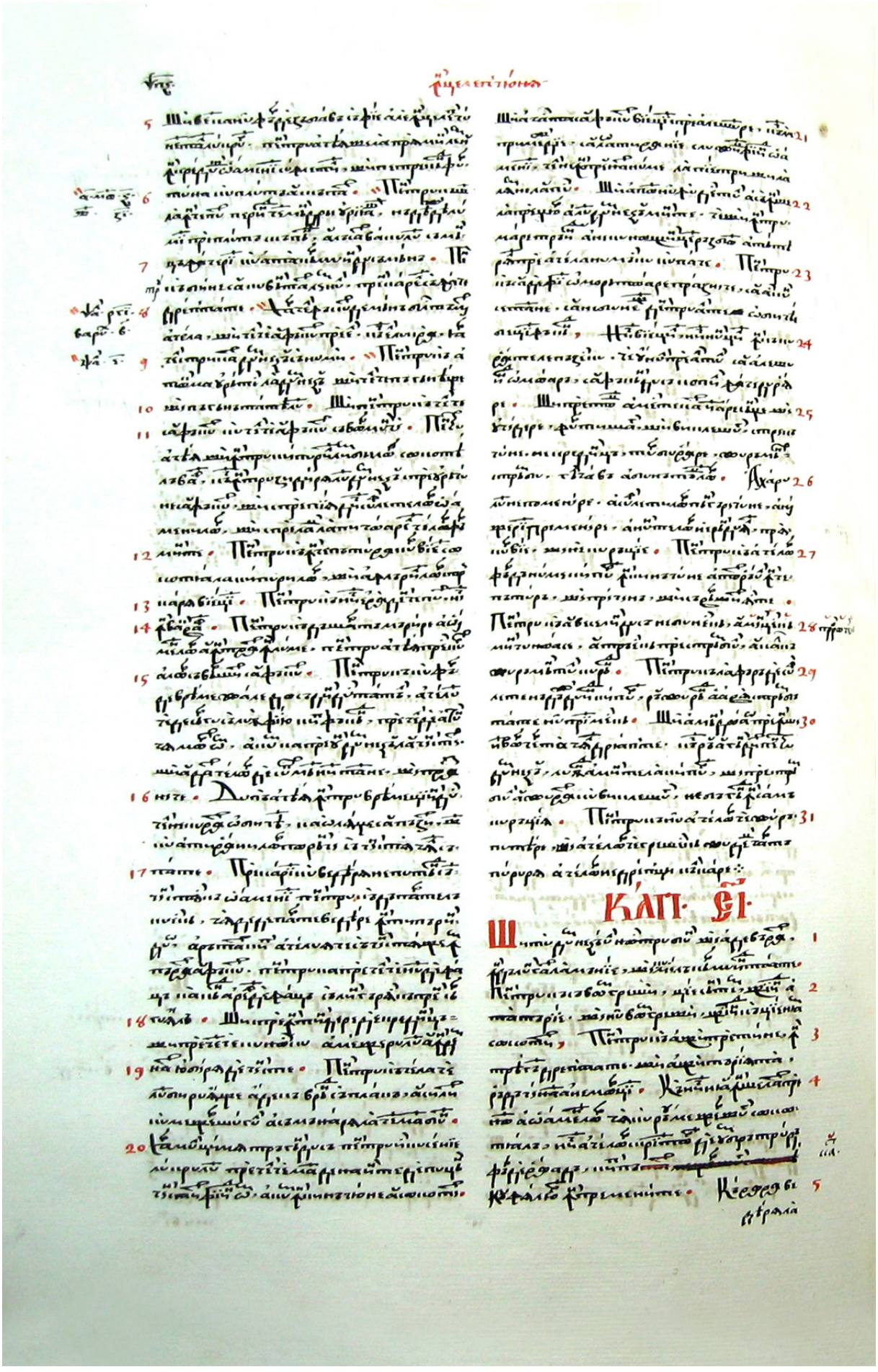

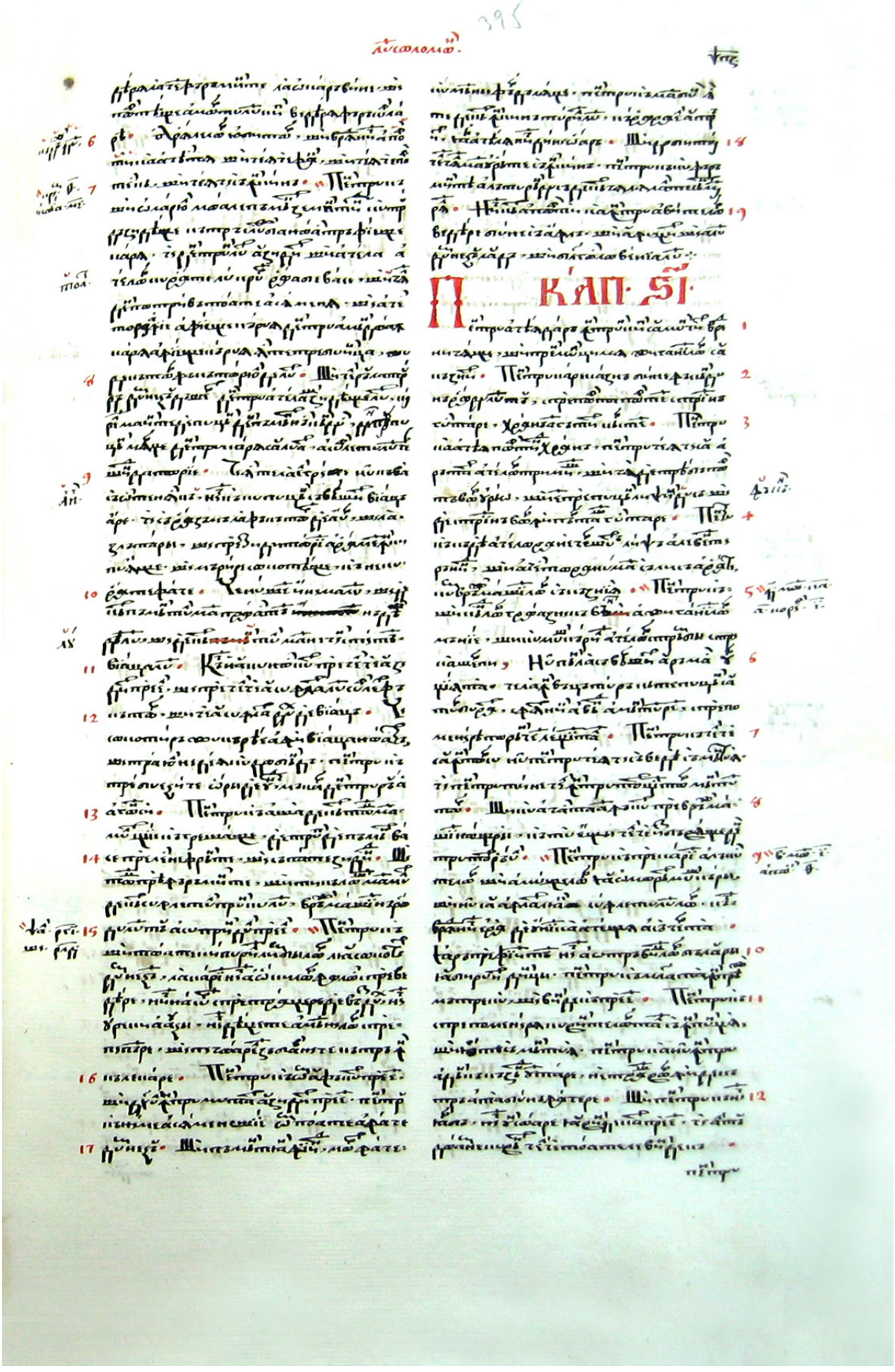

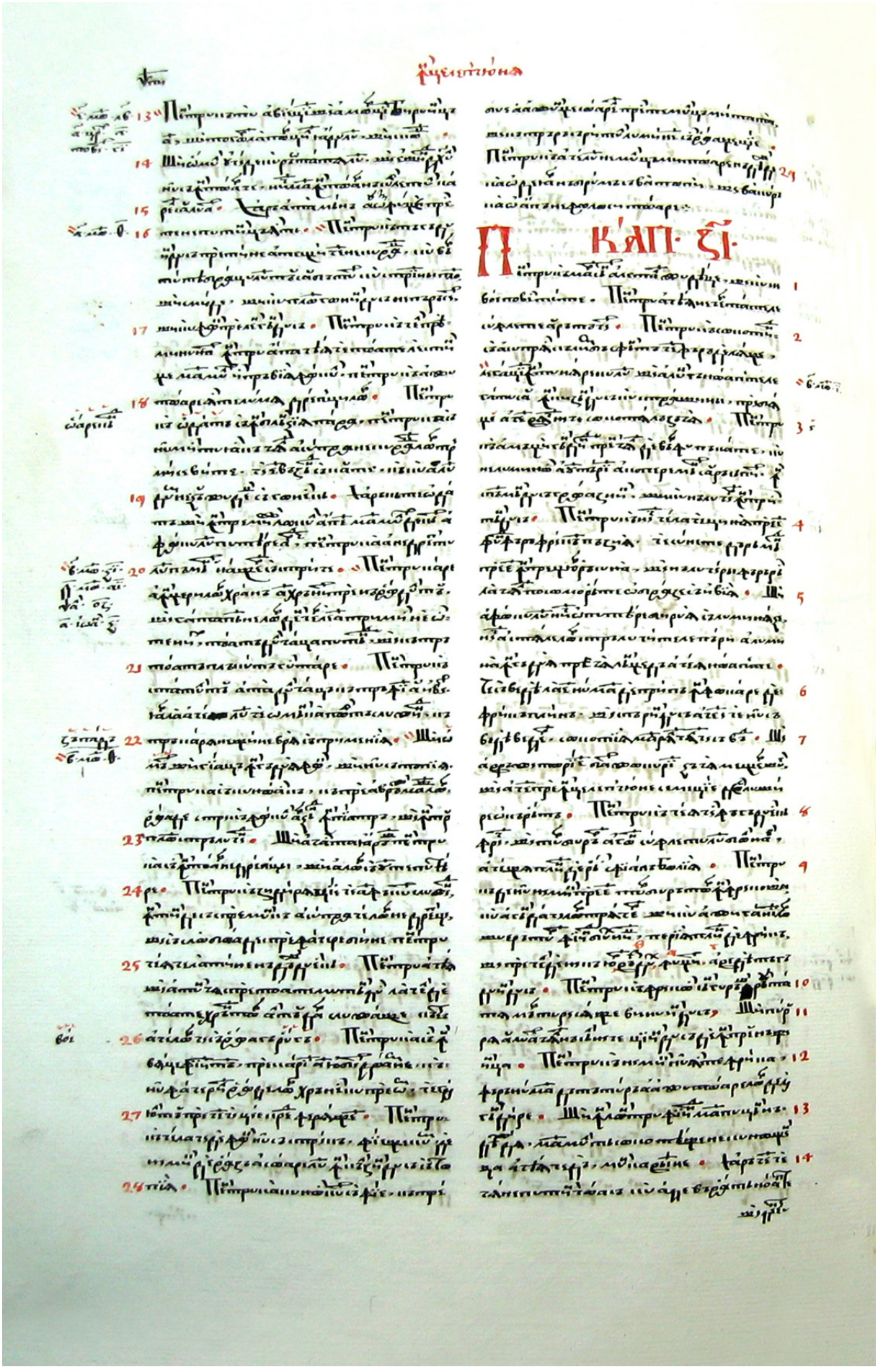

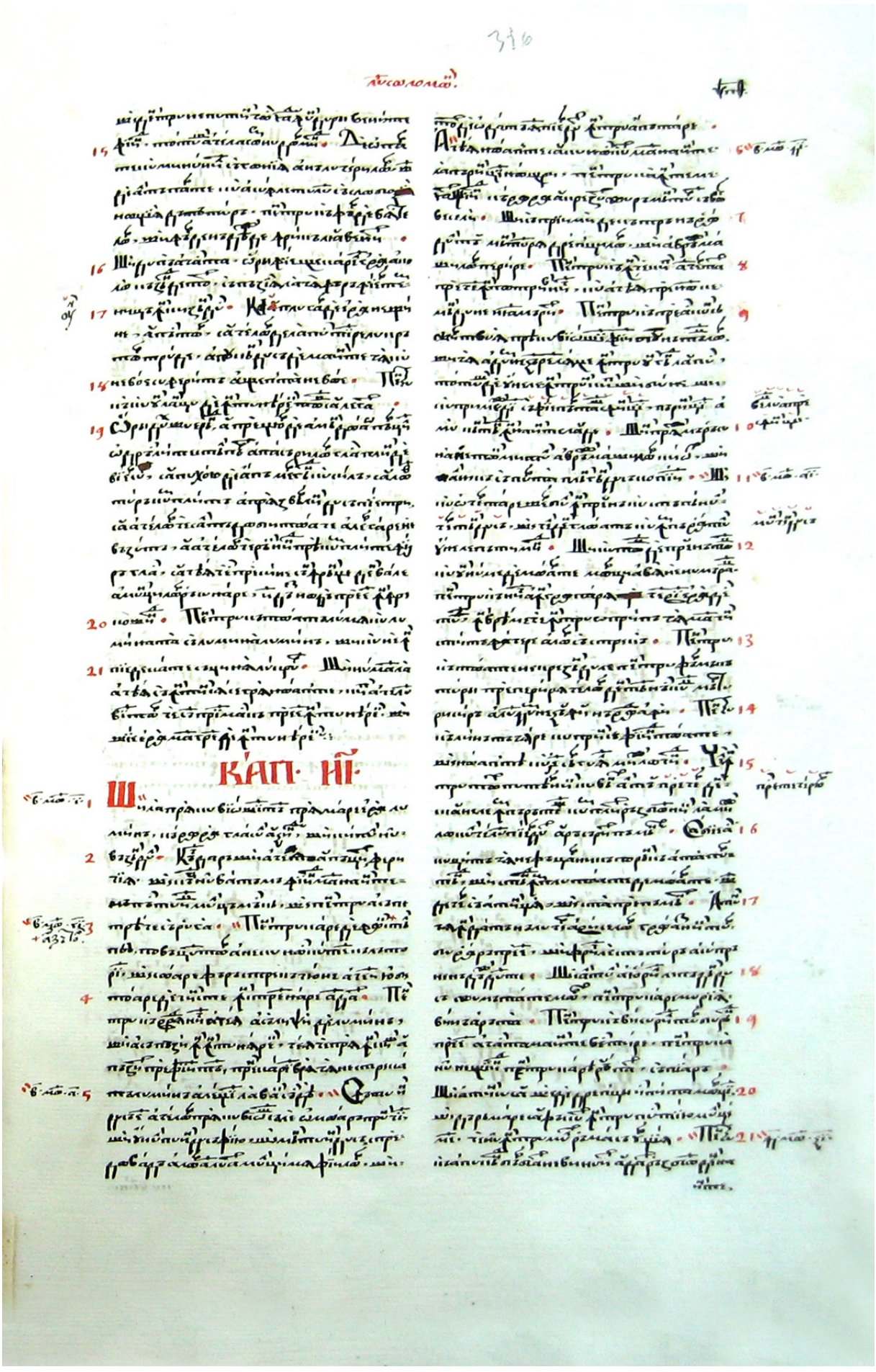

ΚΑΠ· ΗΓ·

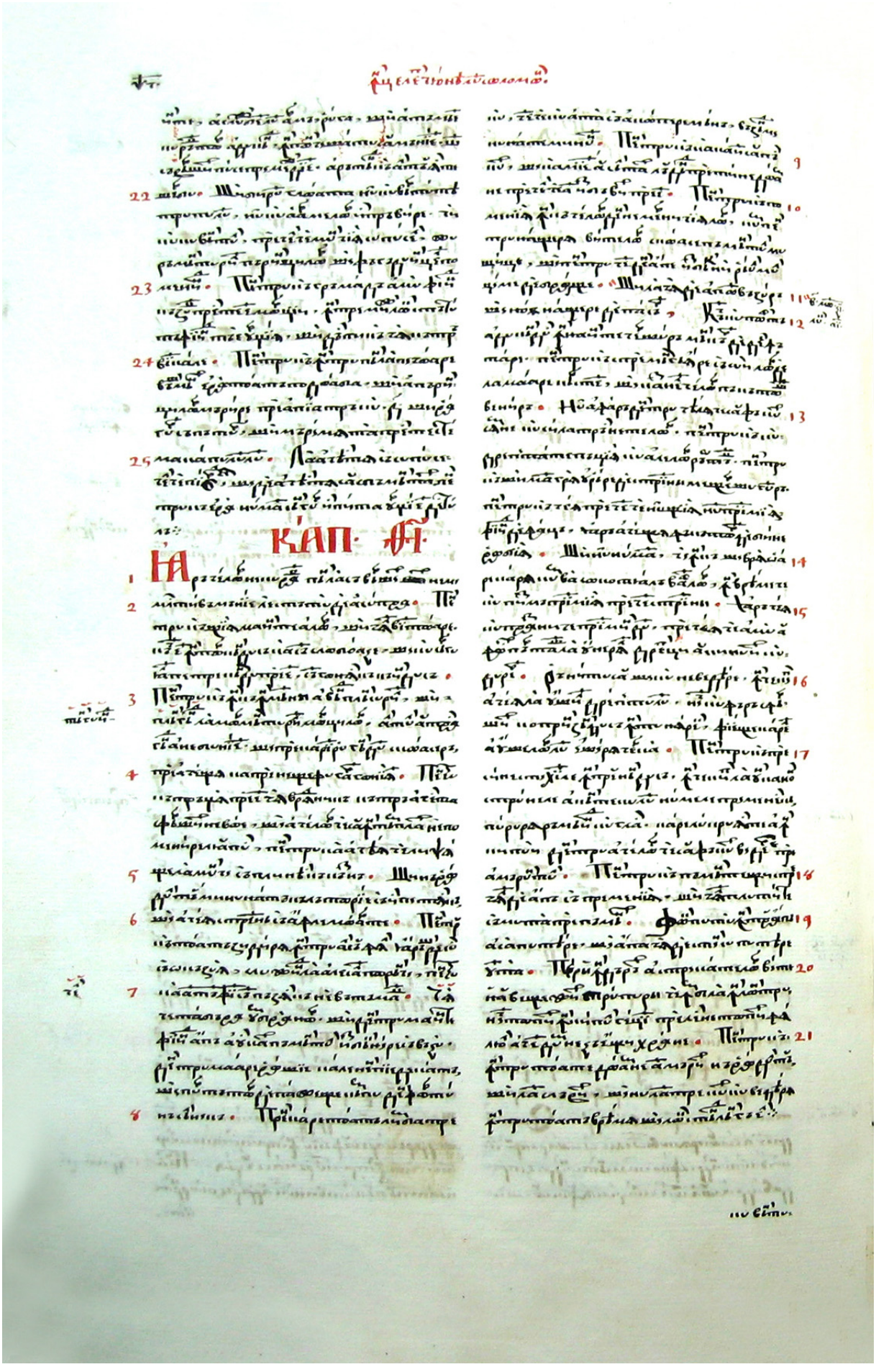

Ms. 45 p. 791

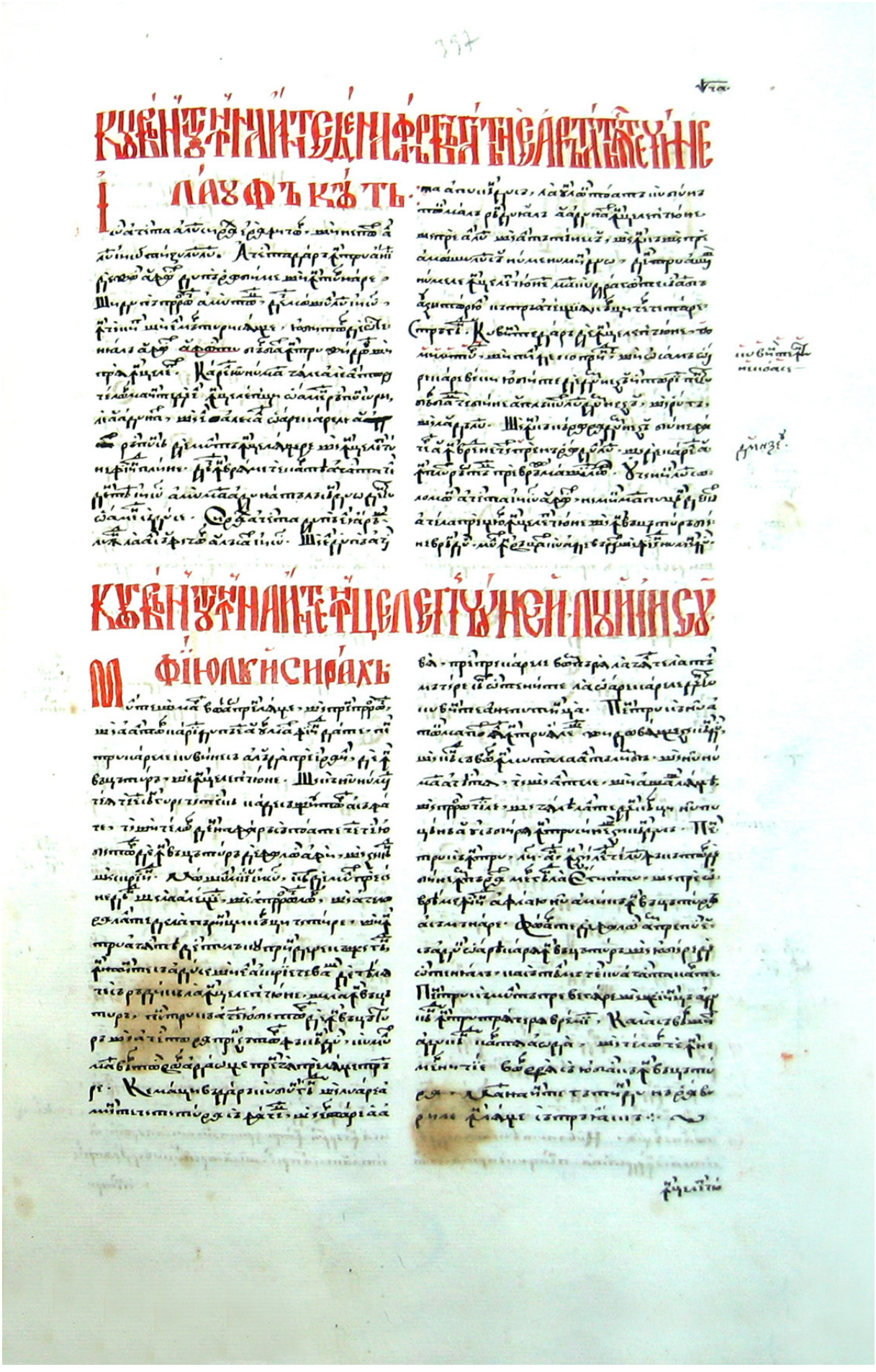

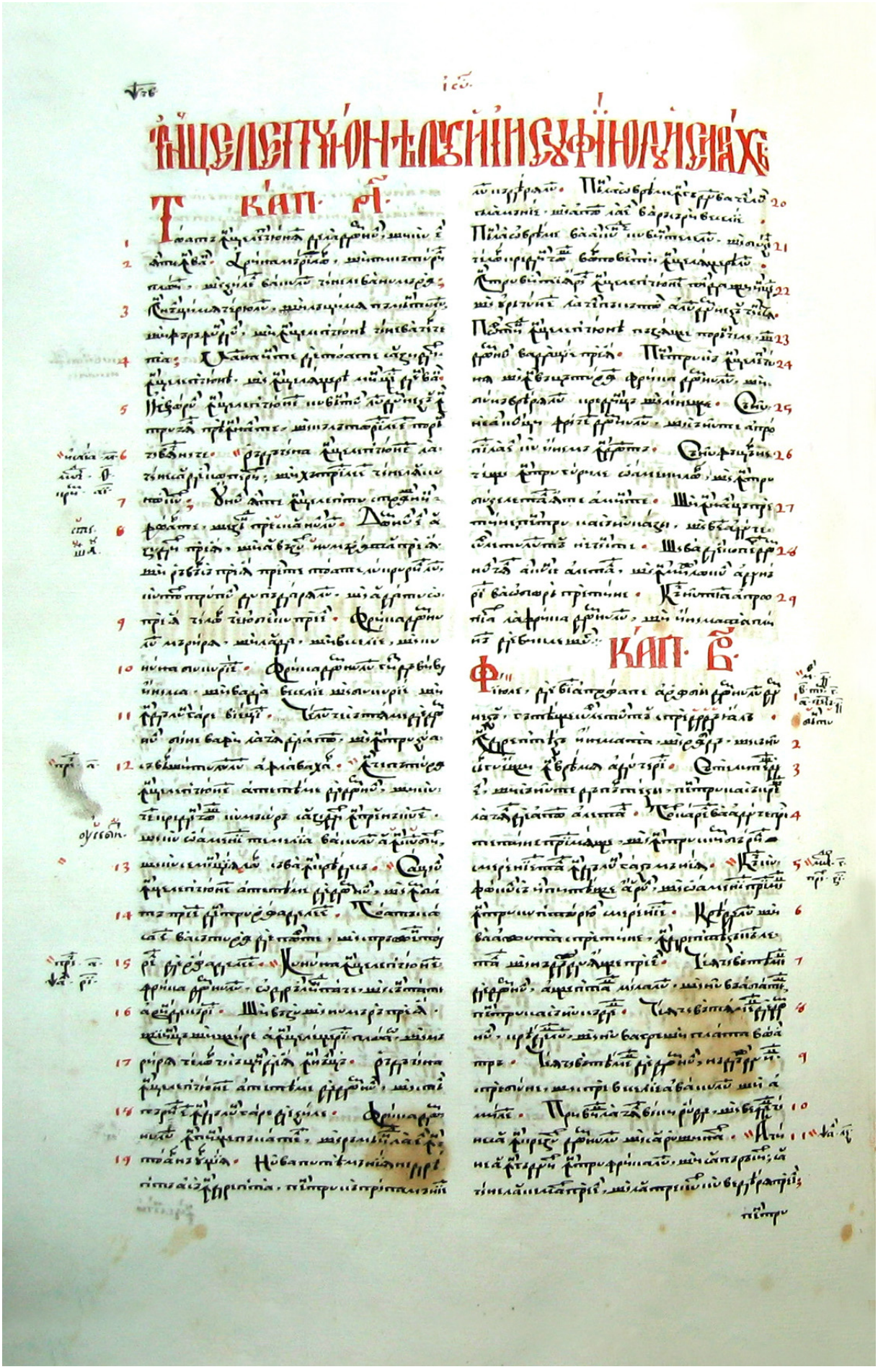

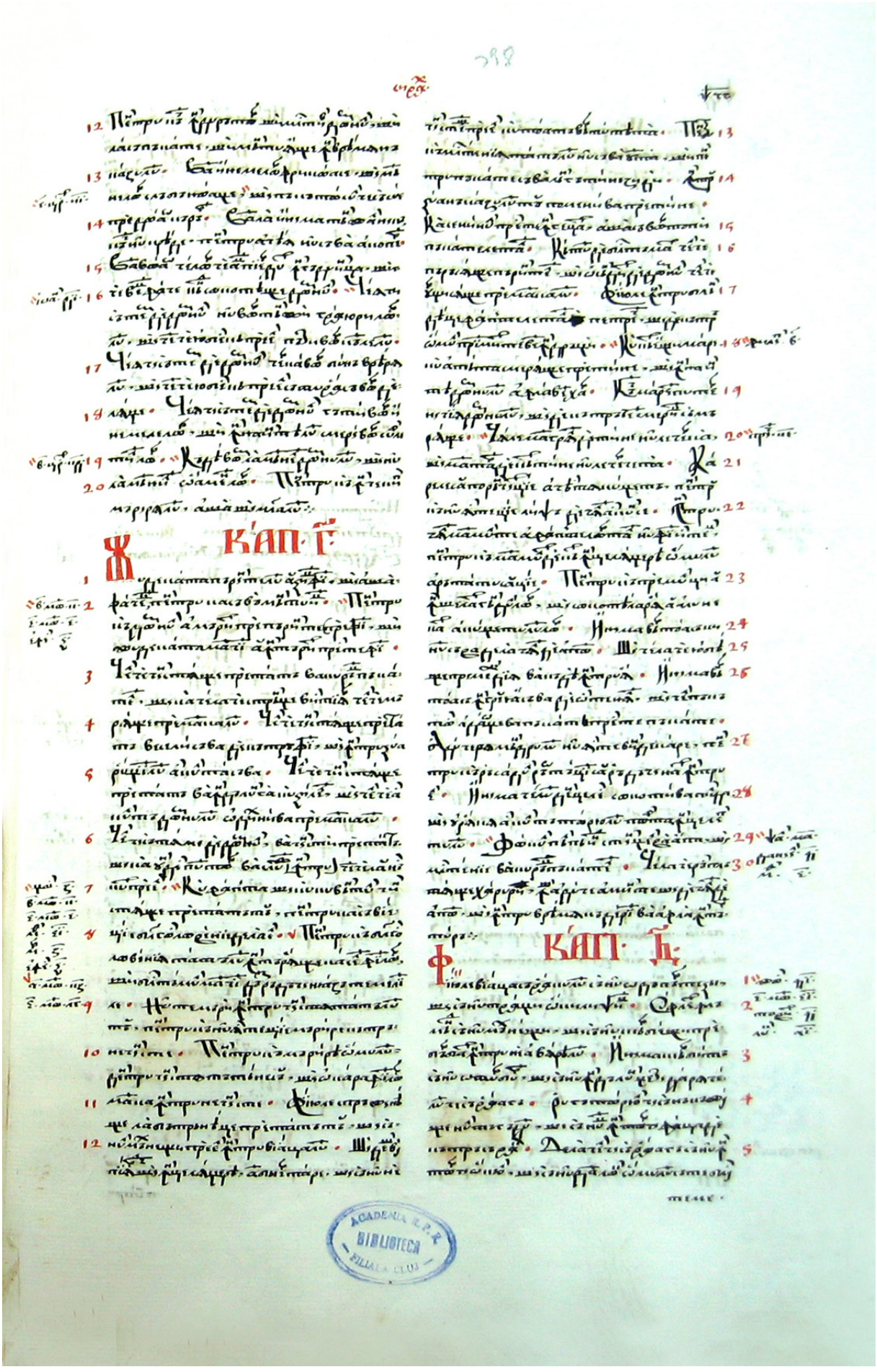
ACADEMIA R.P.R. BIBLIOTECA FILIALA CLUJ

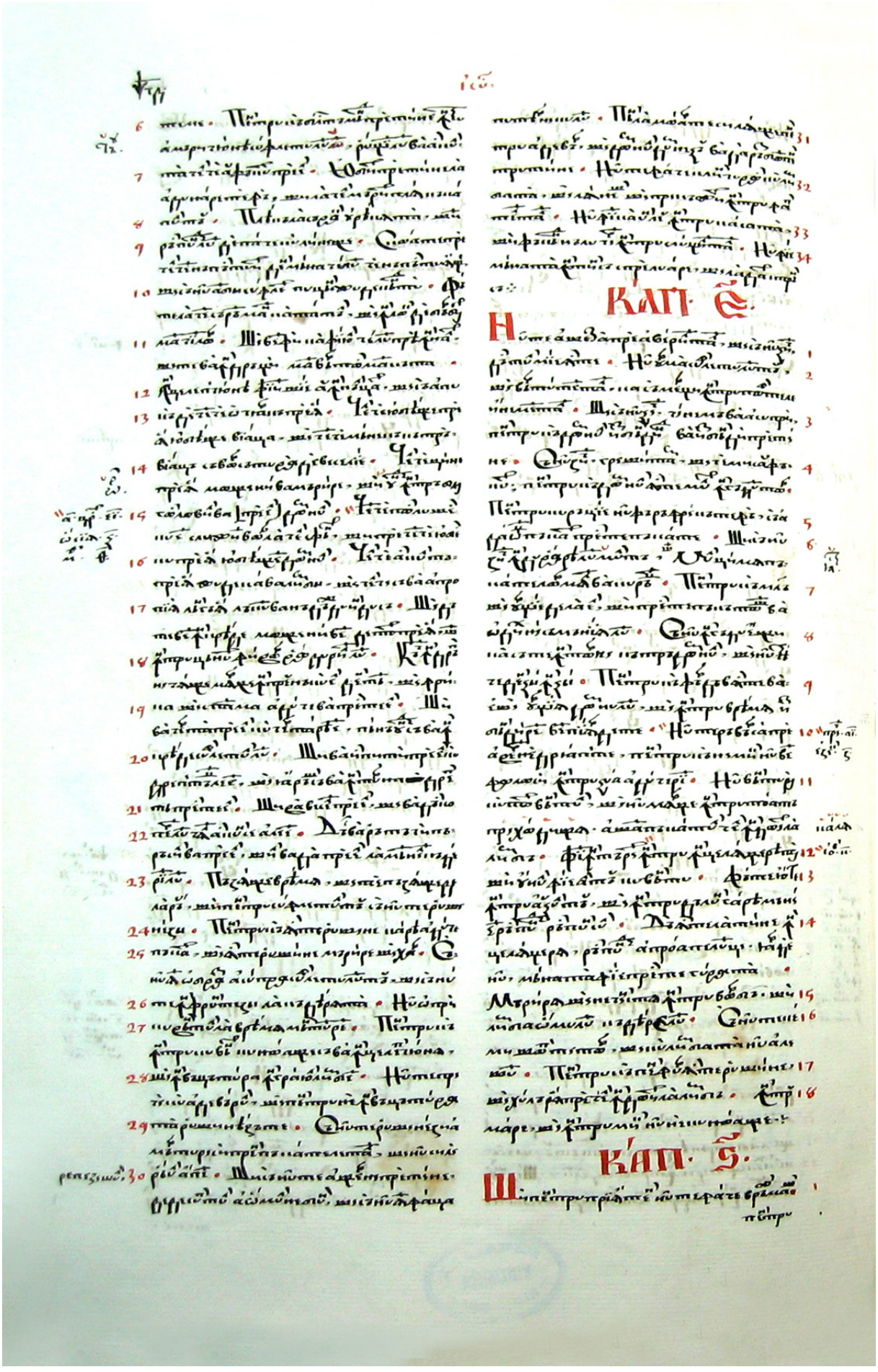

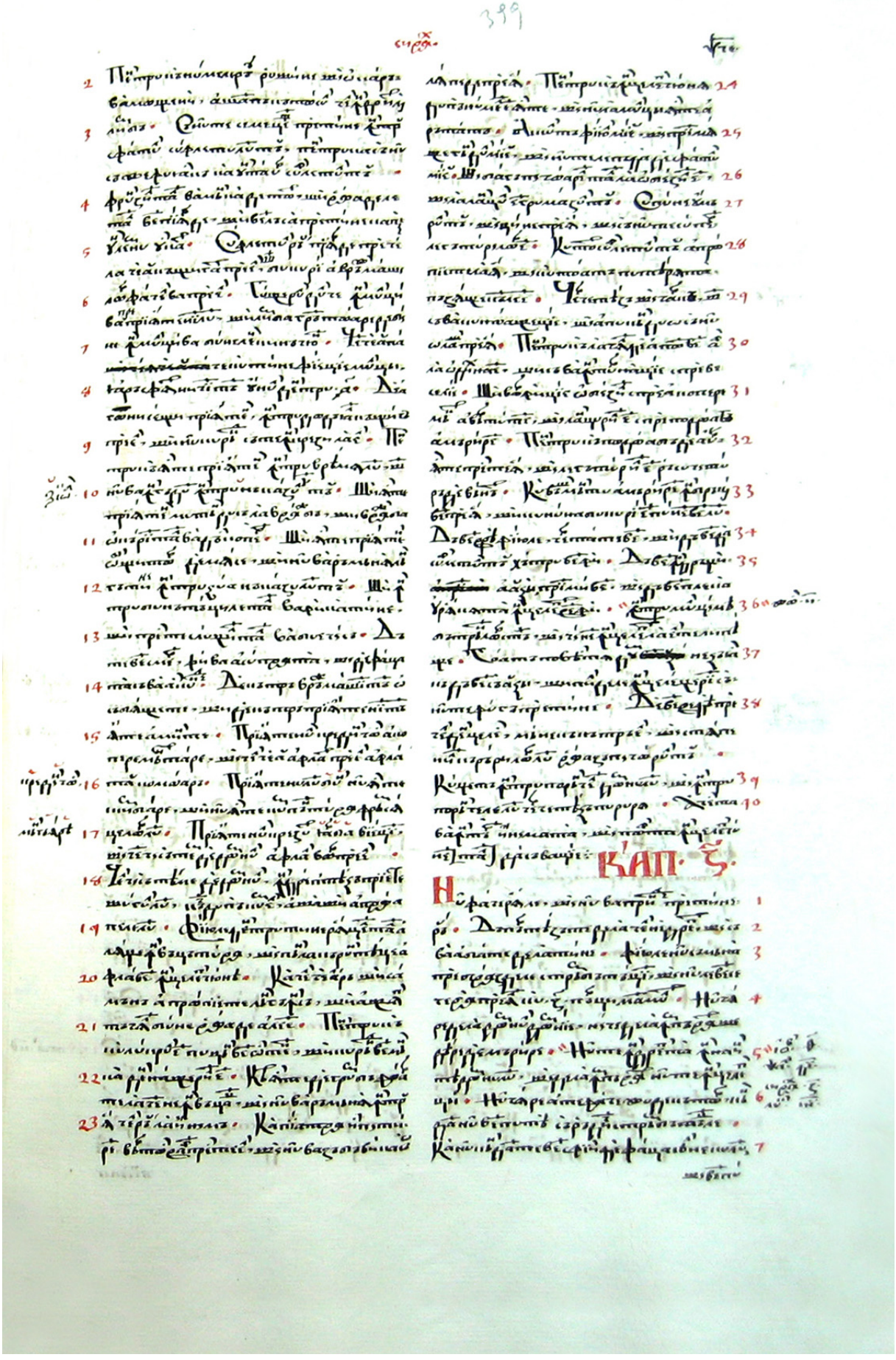

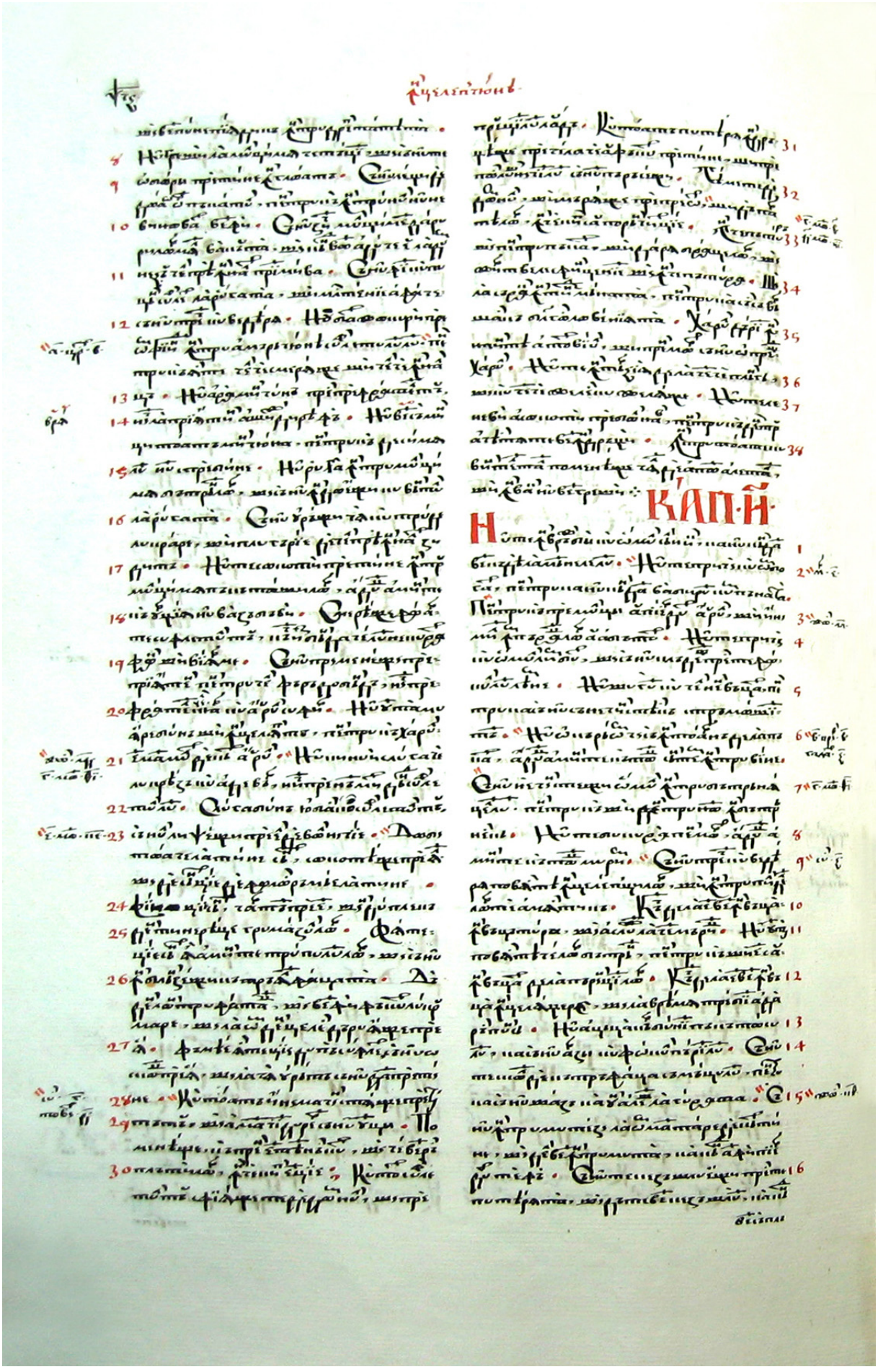

Ms. 45 p. 797

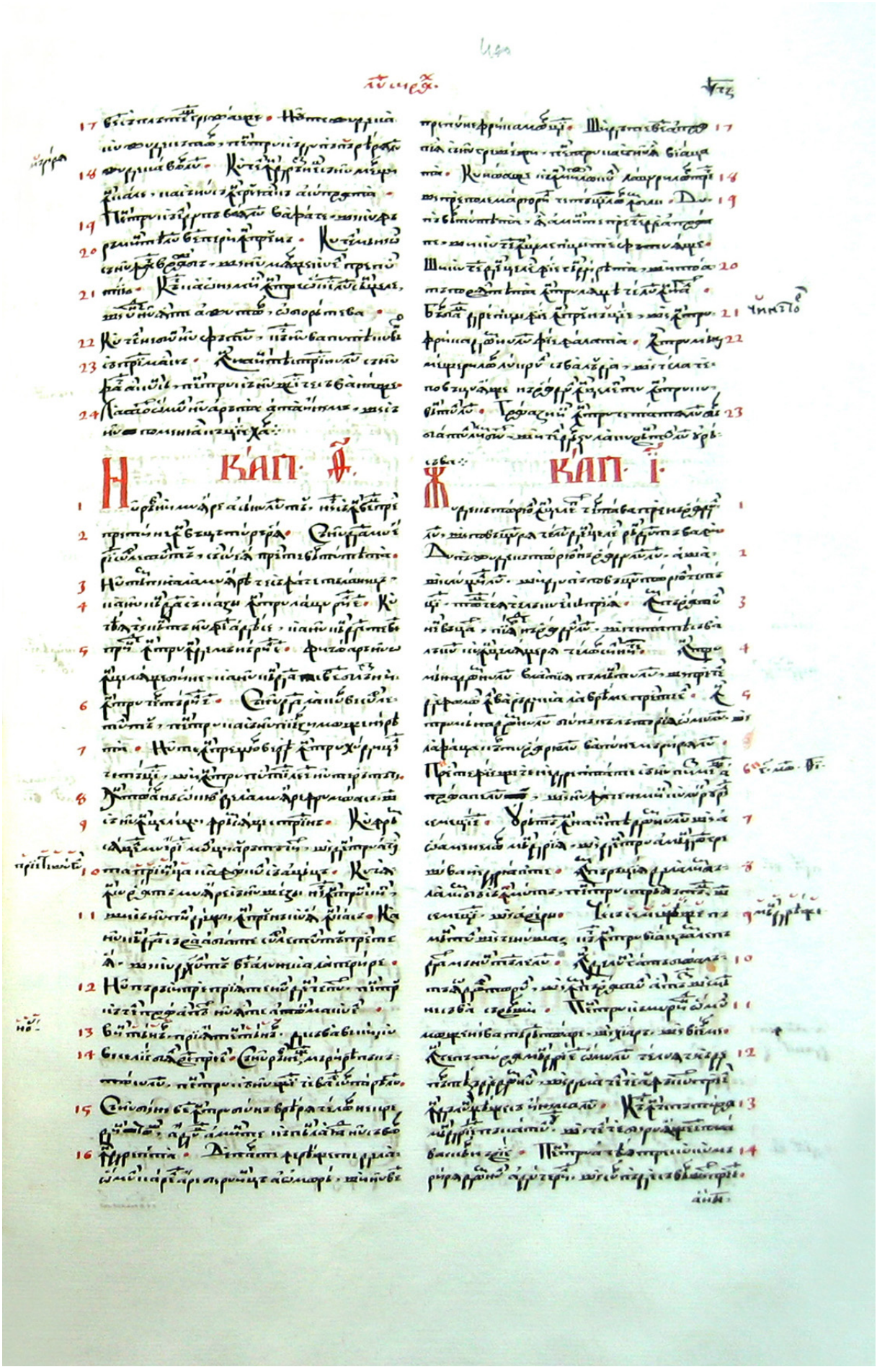

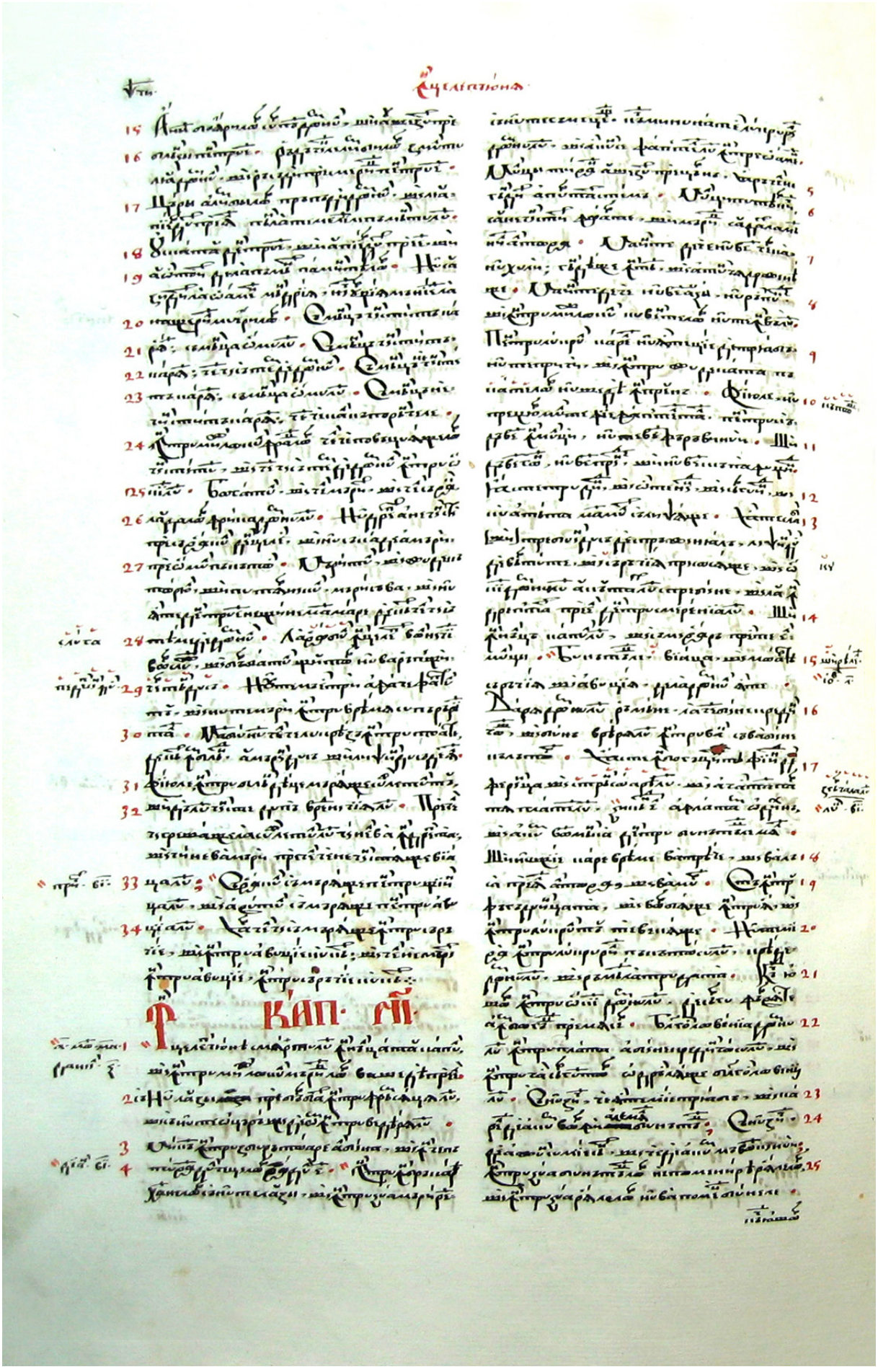

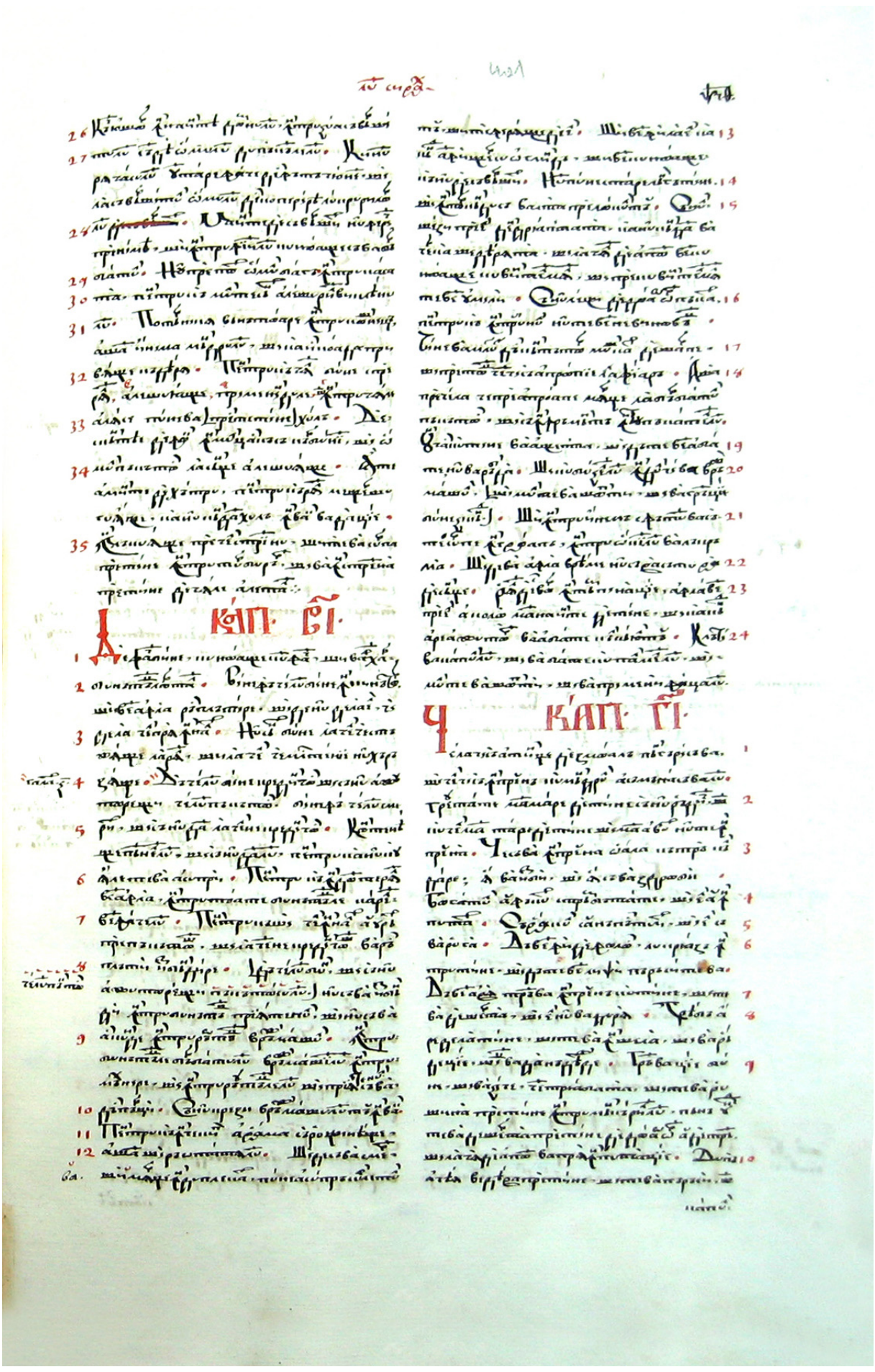

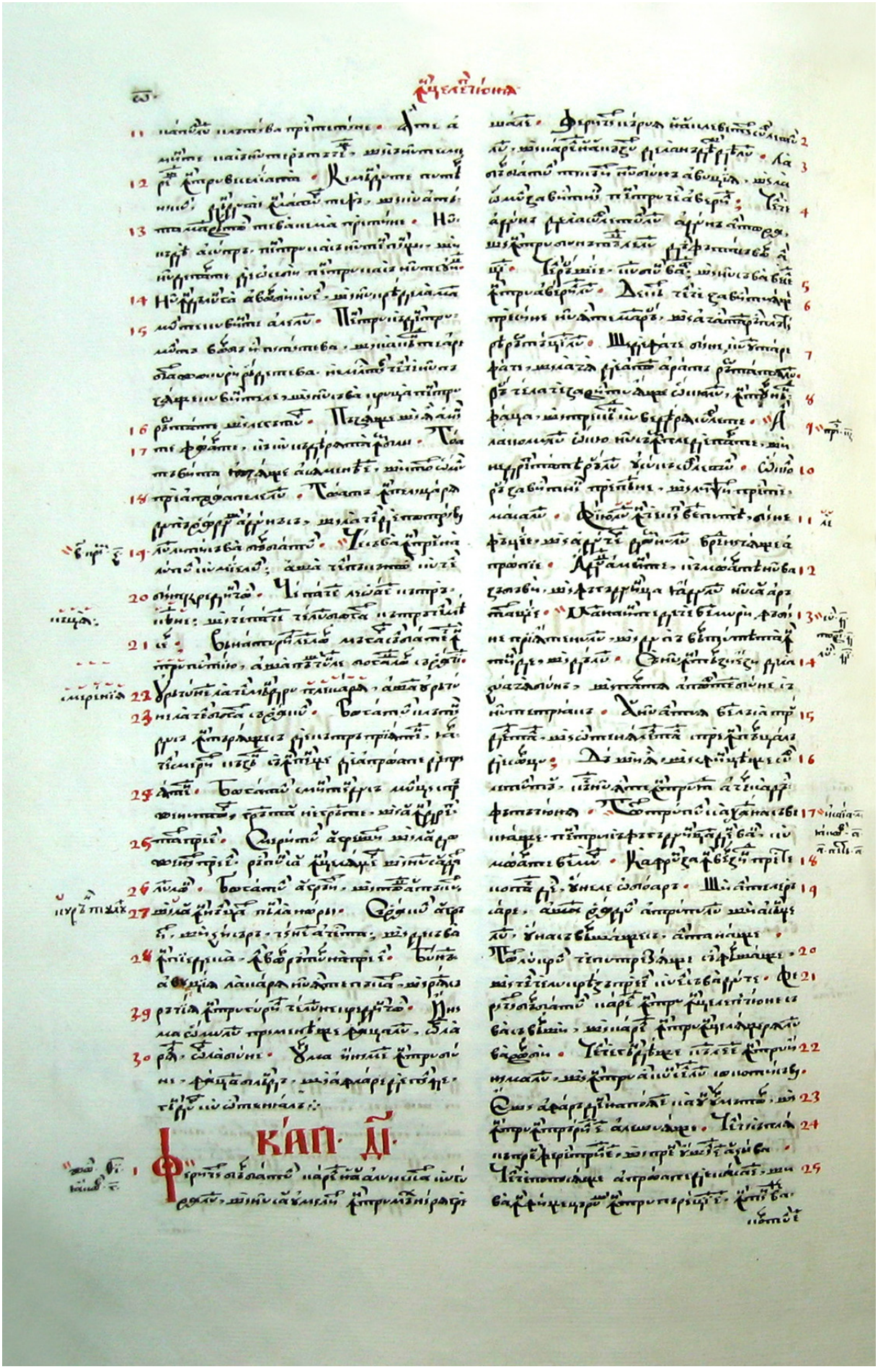

Ms. 45 p. 801

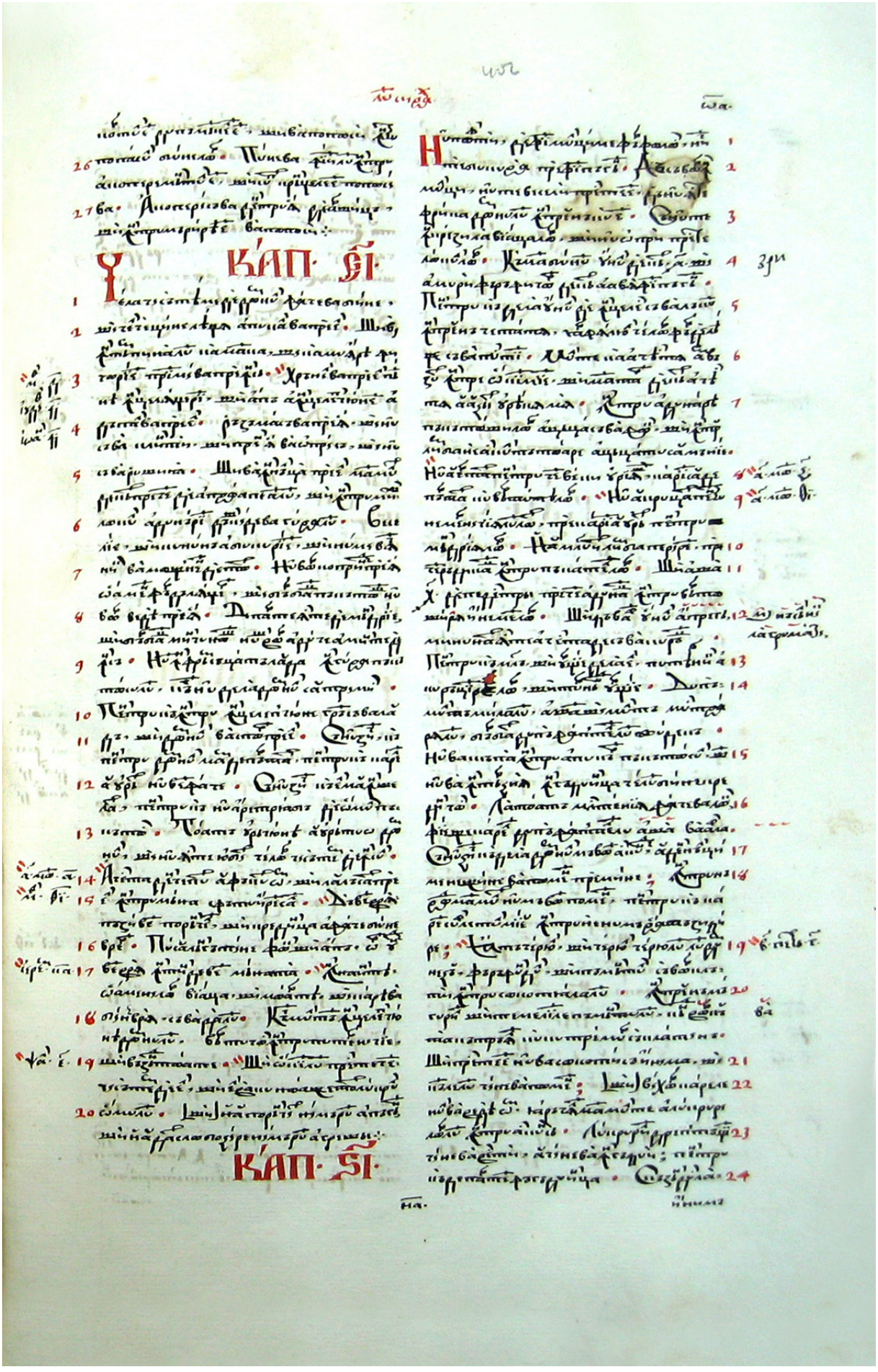

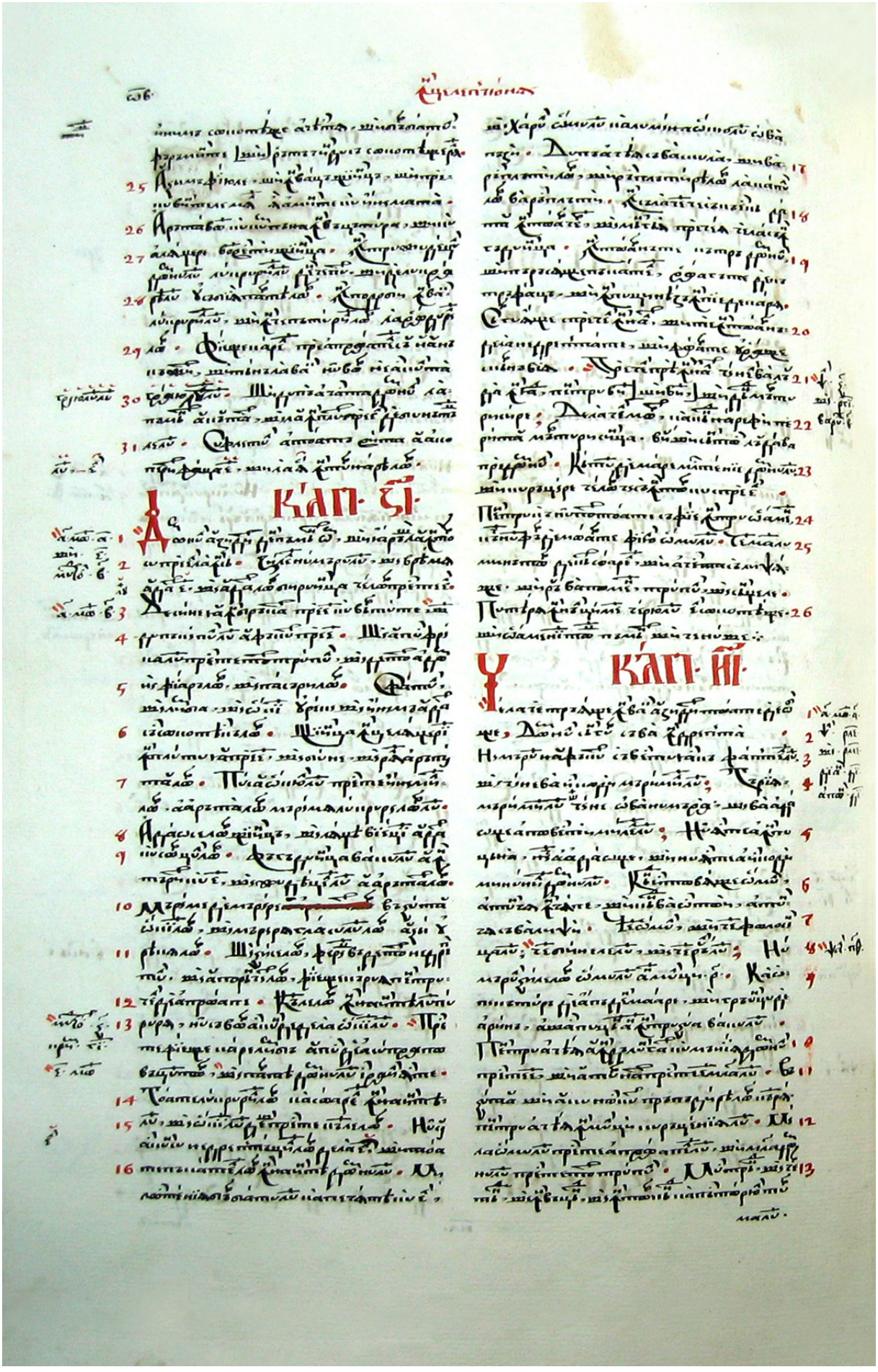

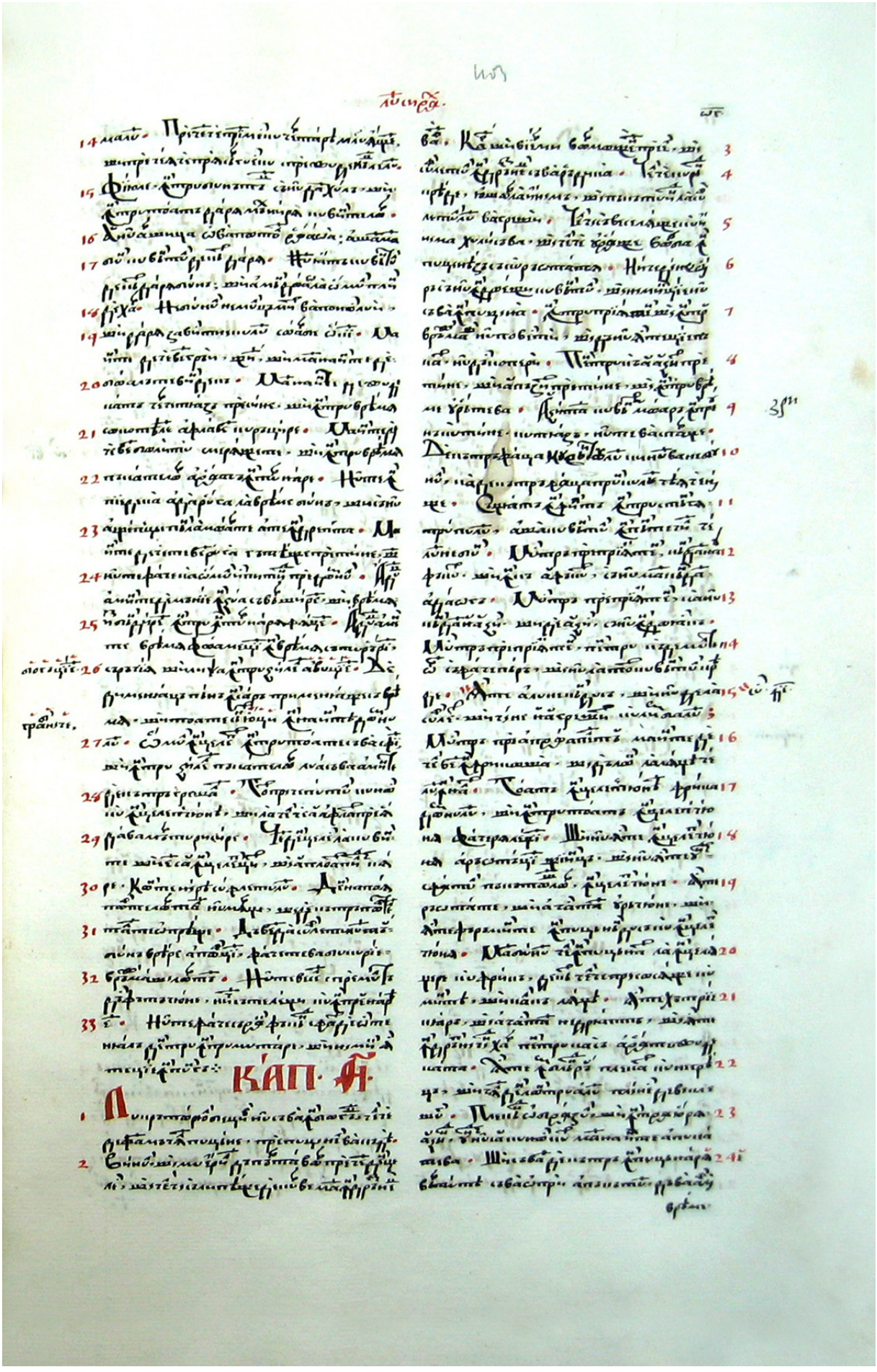

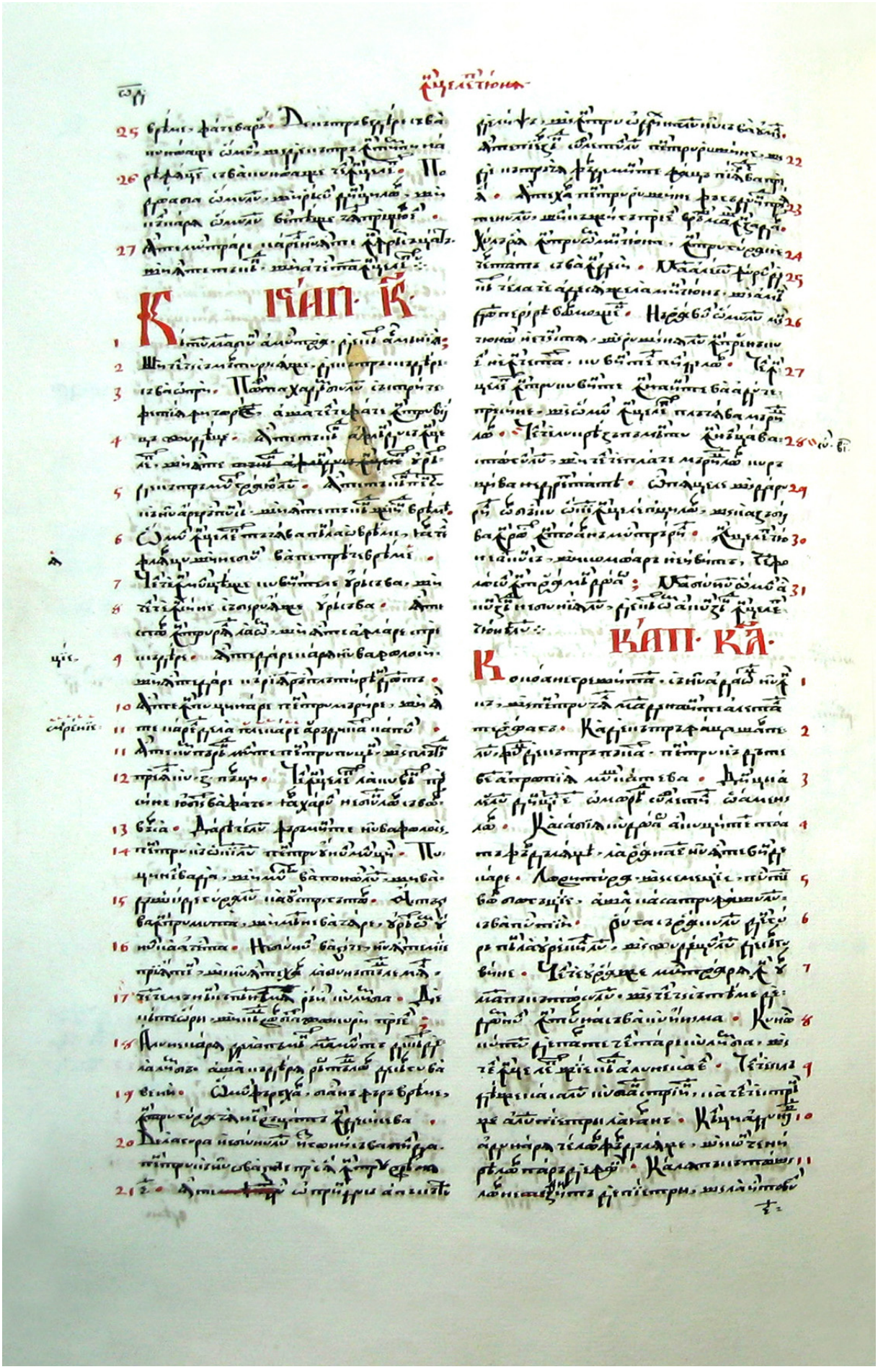

Ms. 45 p. 805

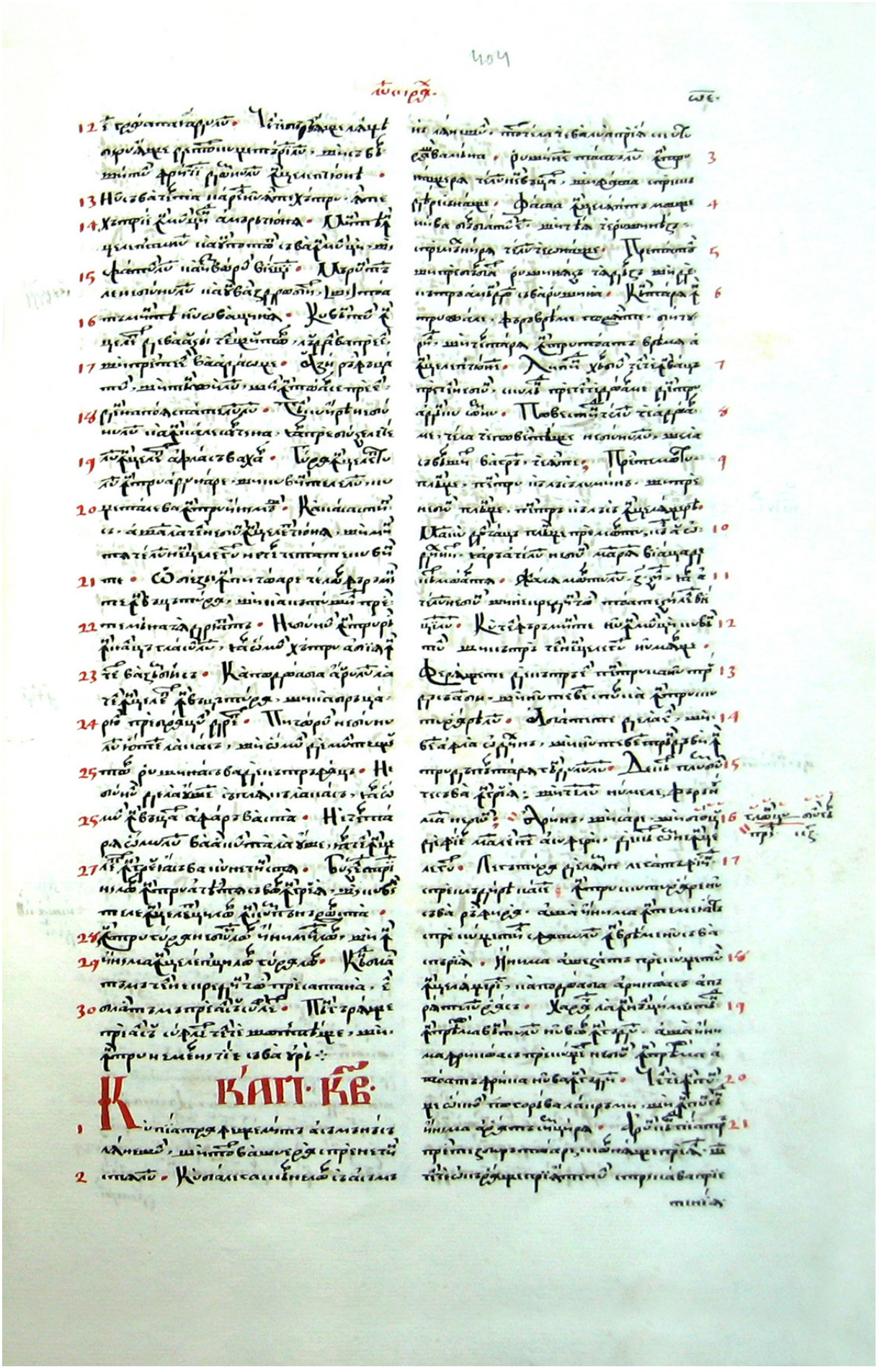

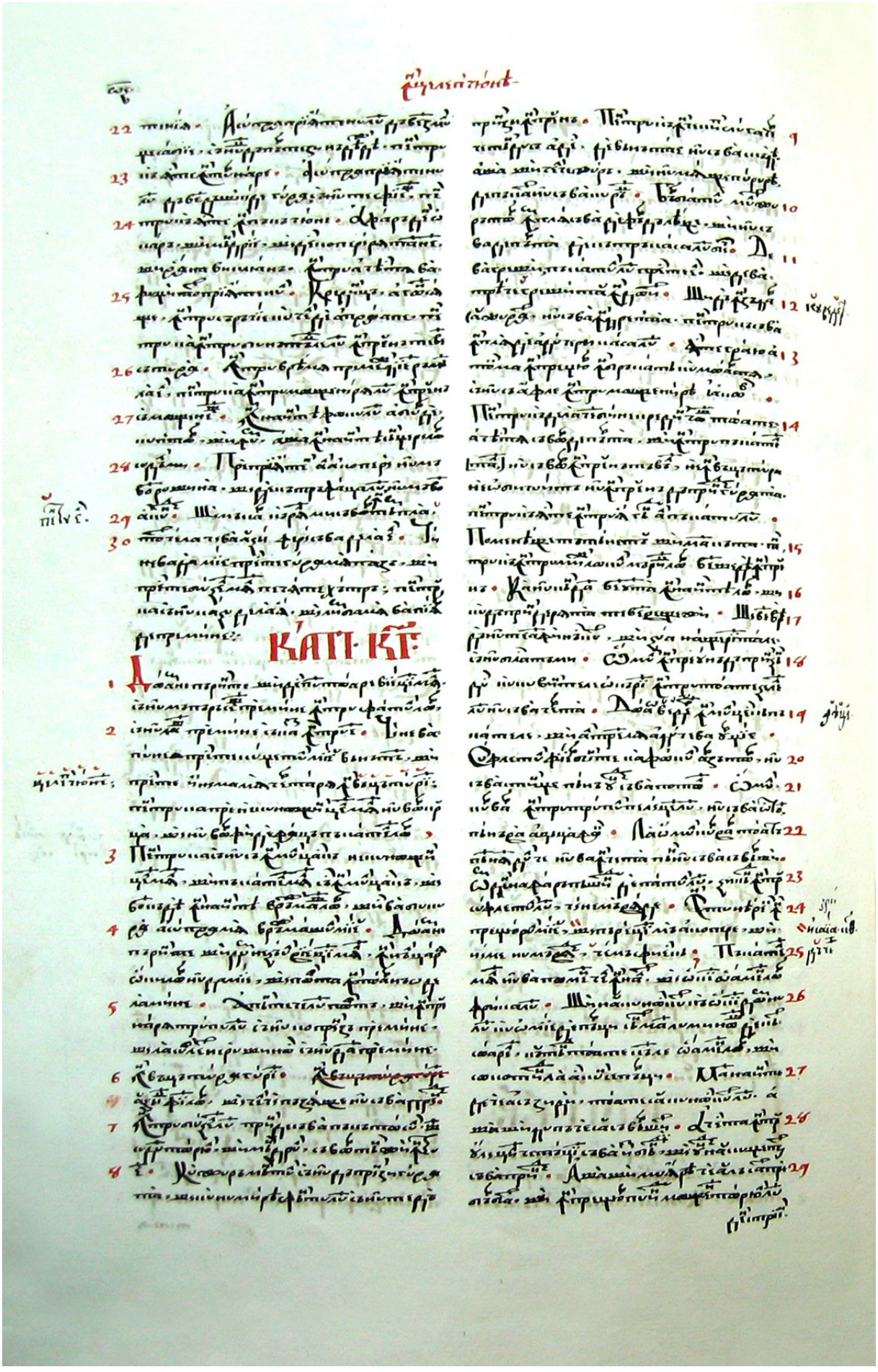

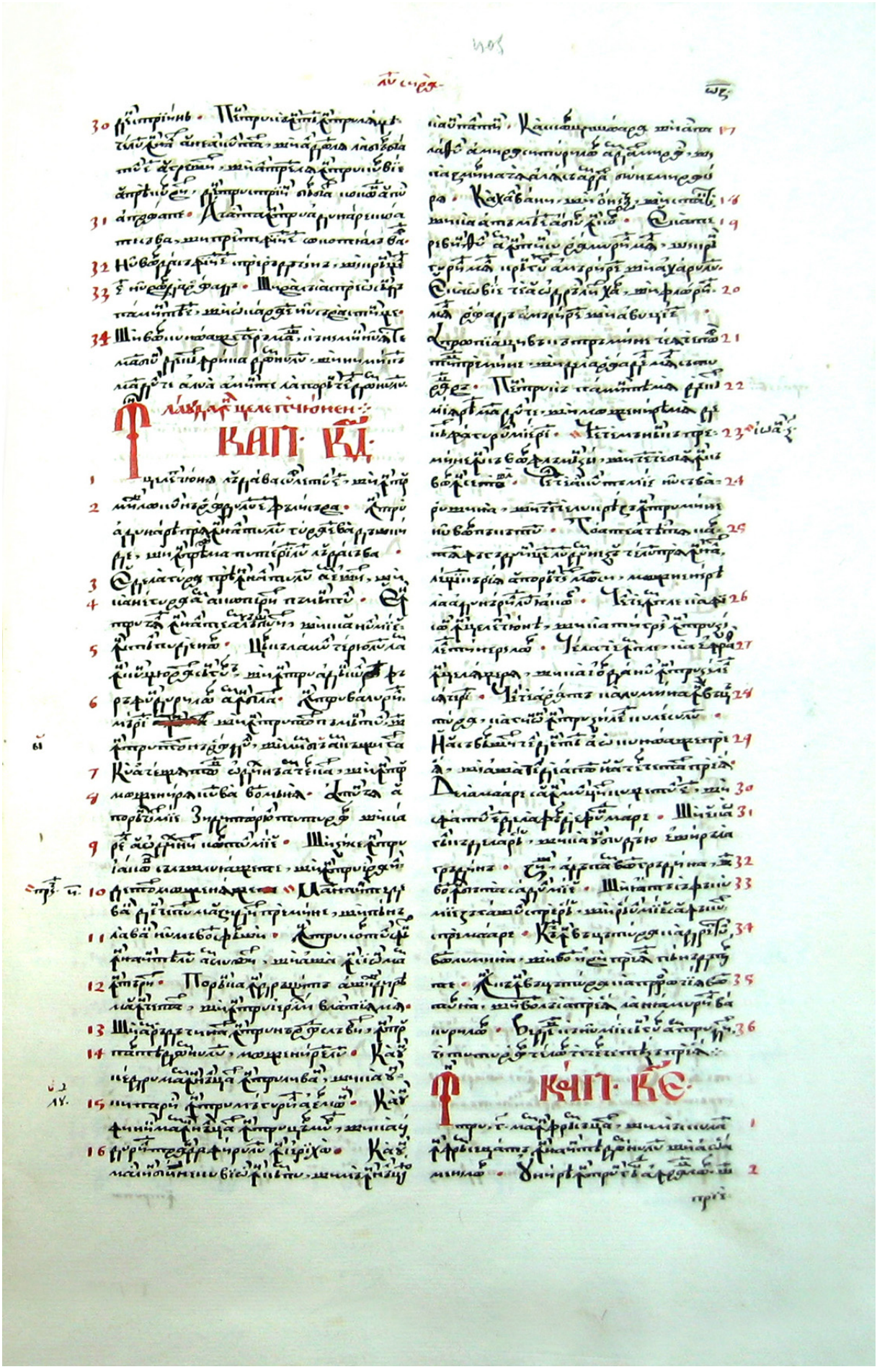

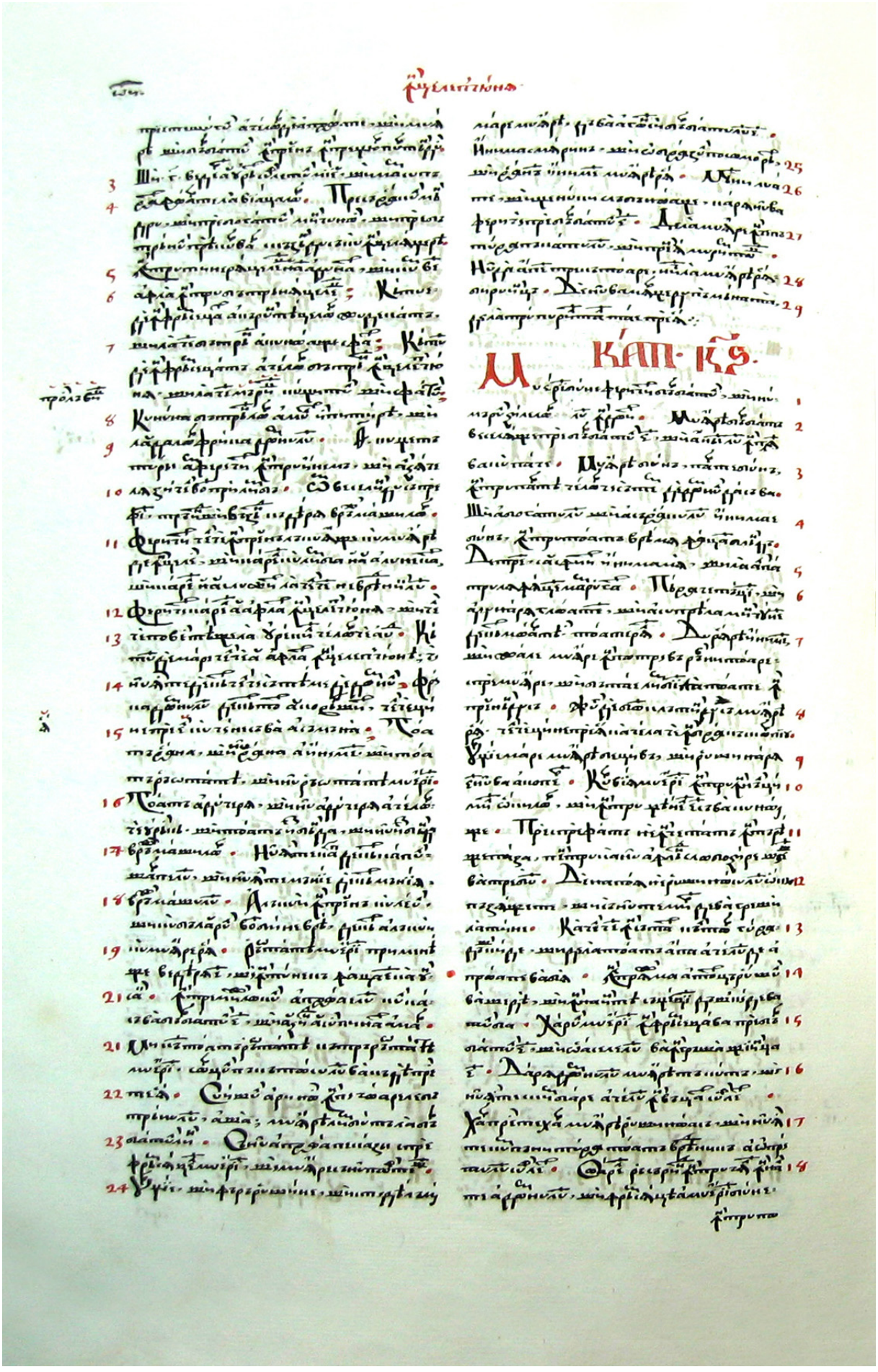

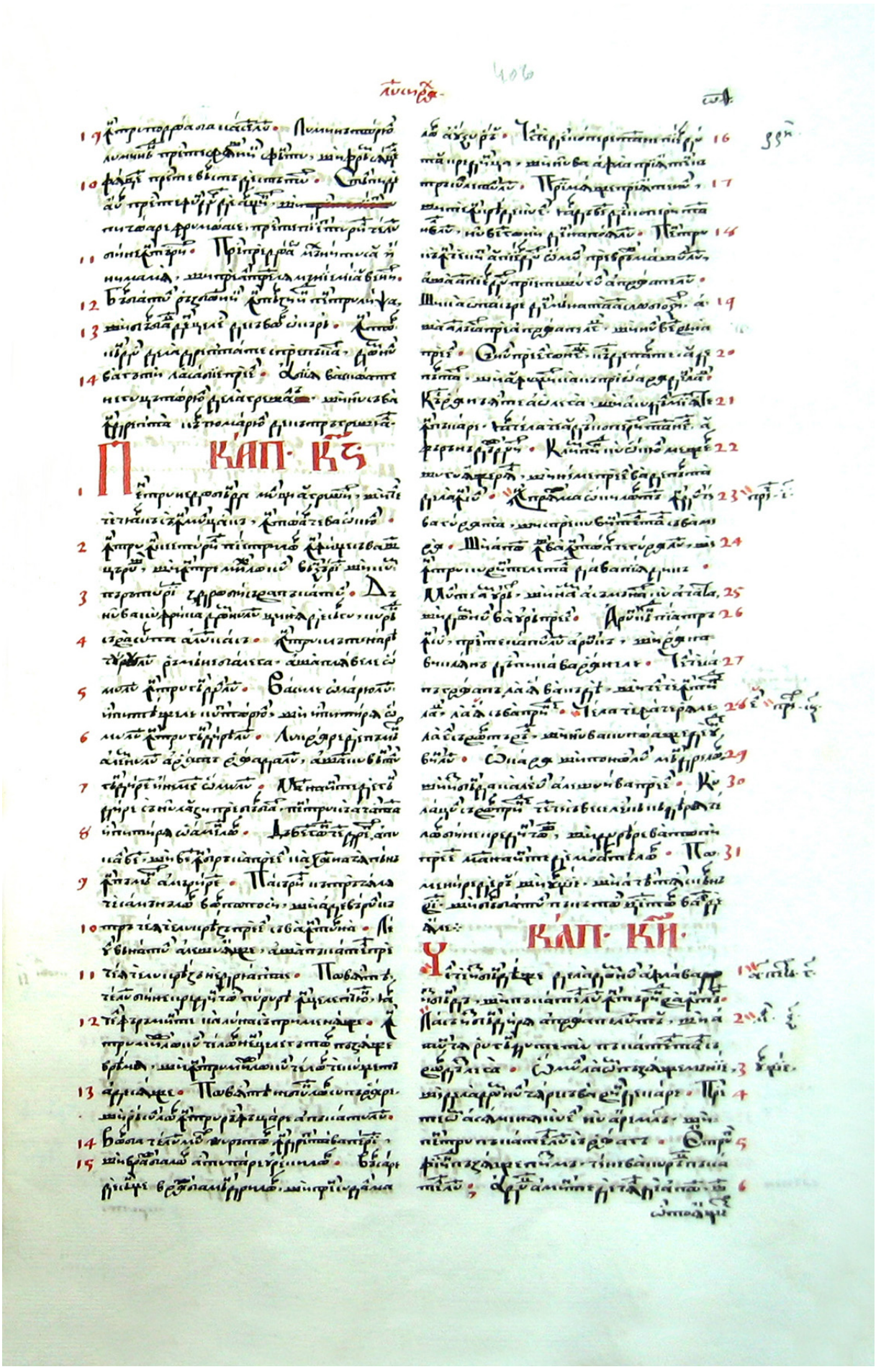

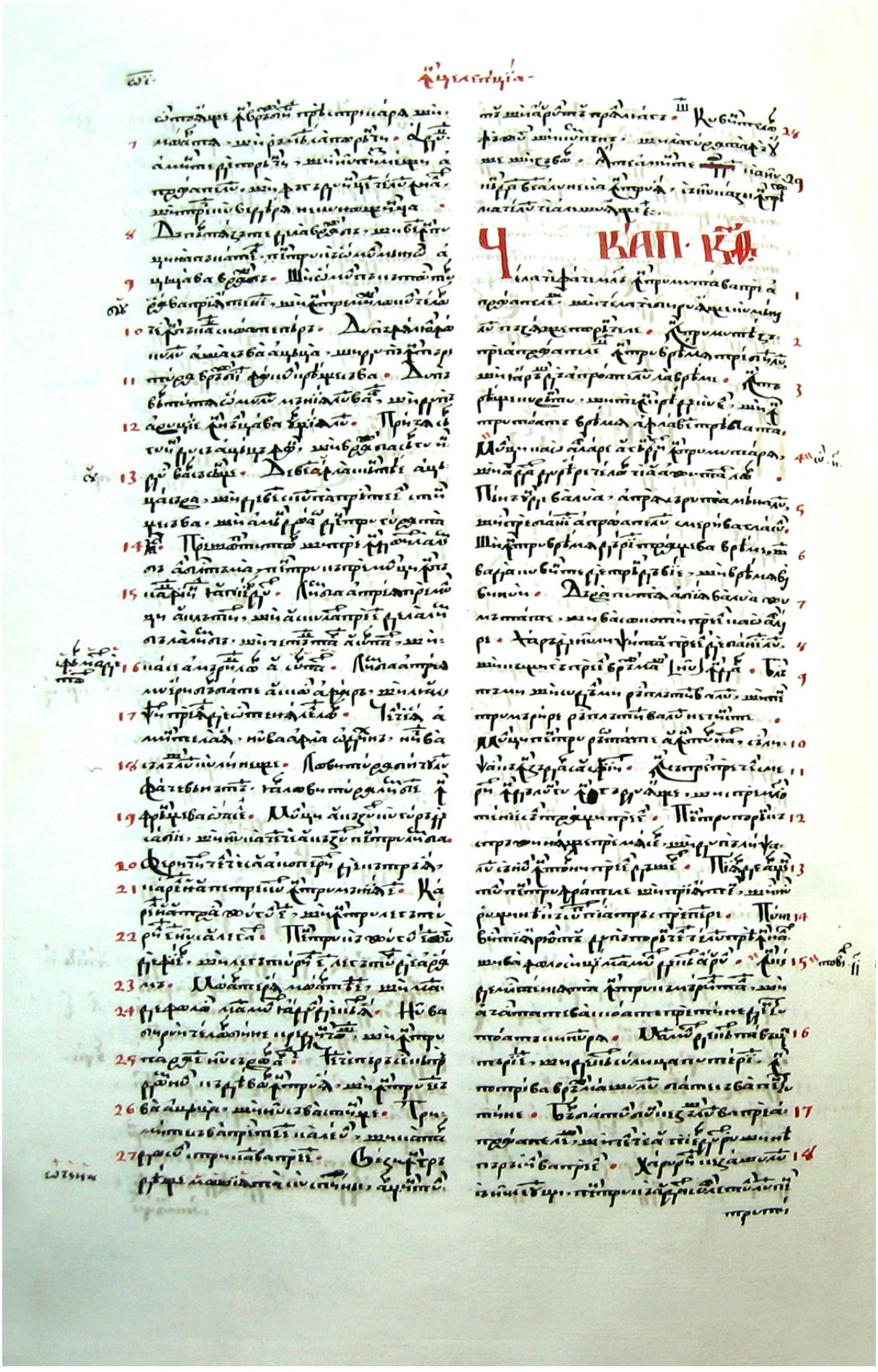

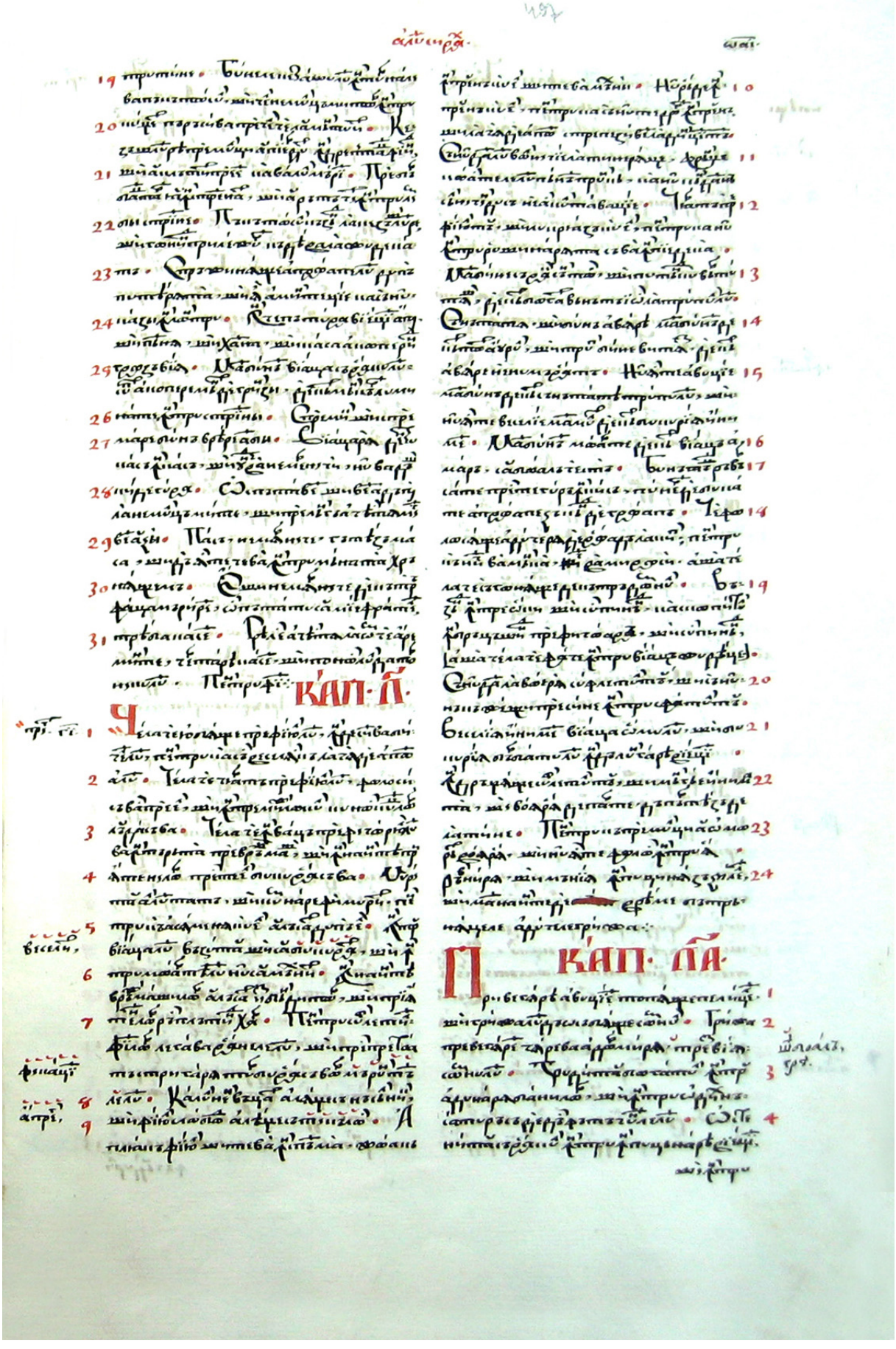

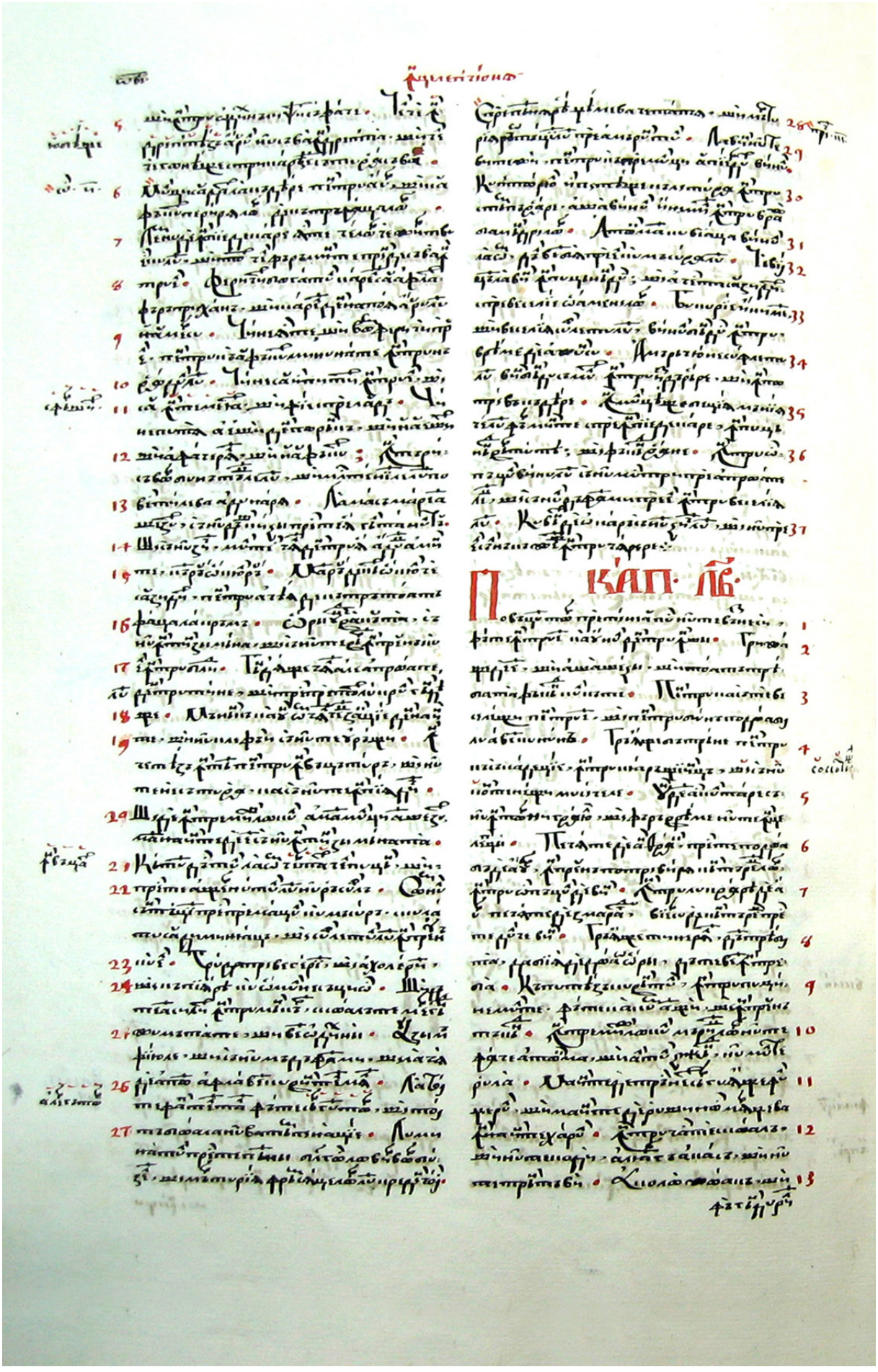

Ms. 45 p. 813

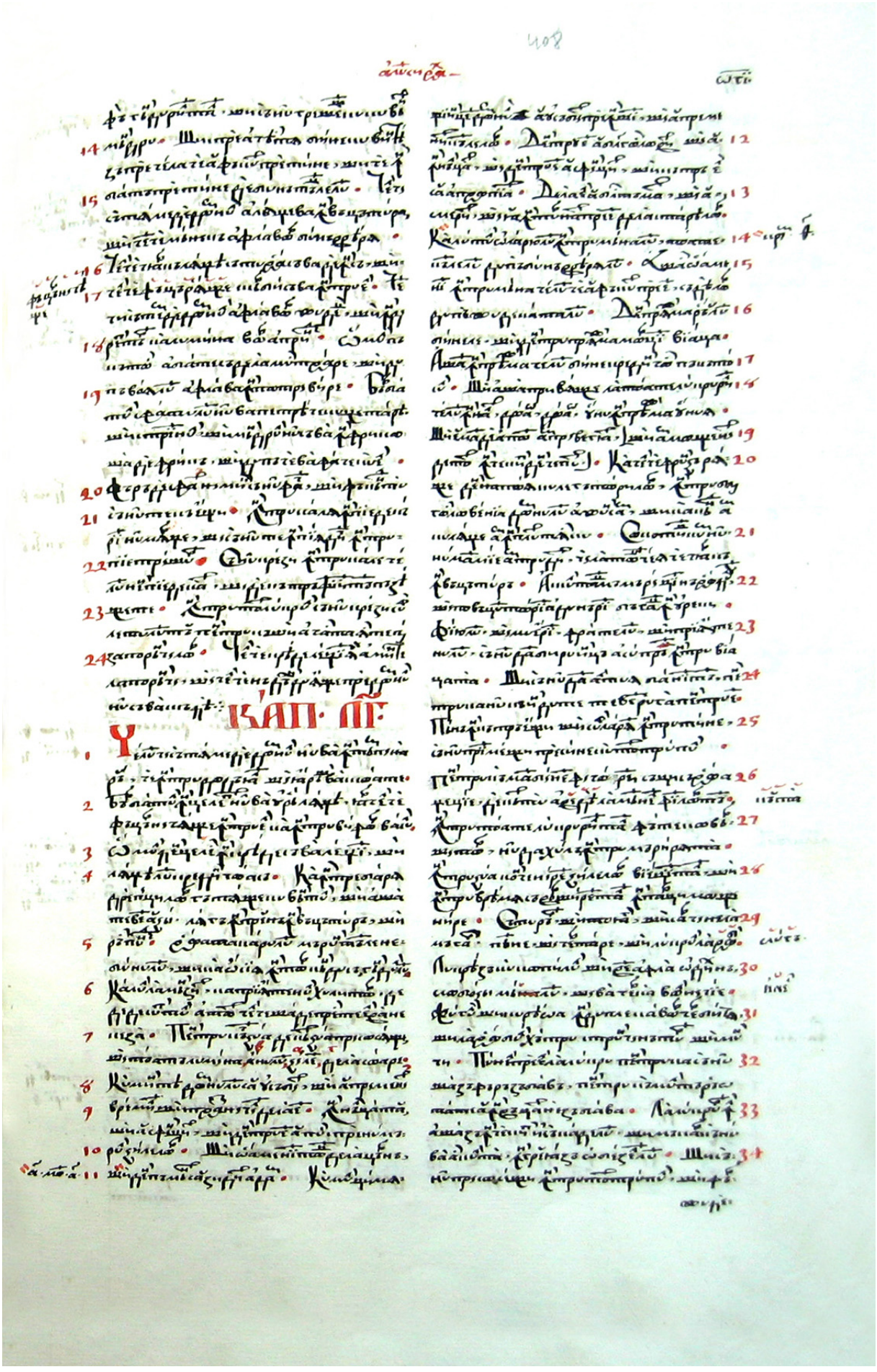

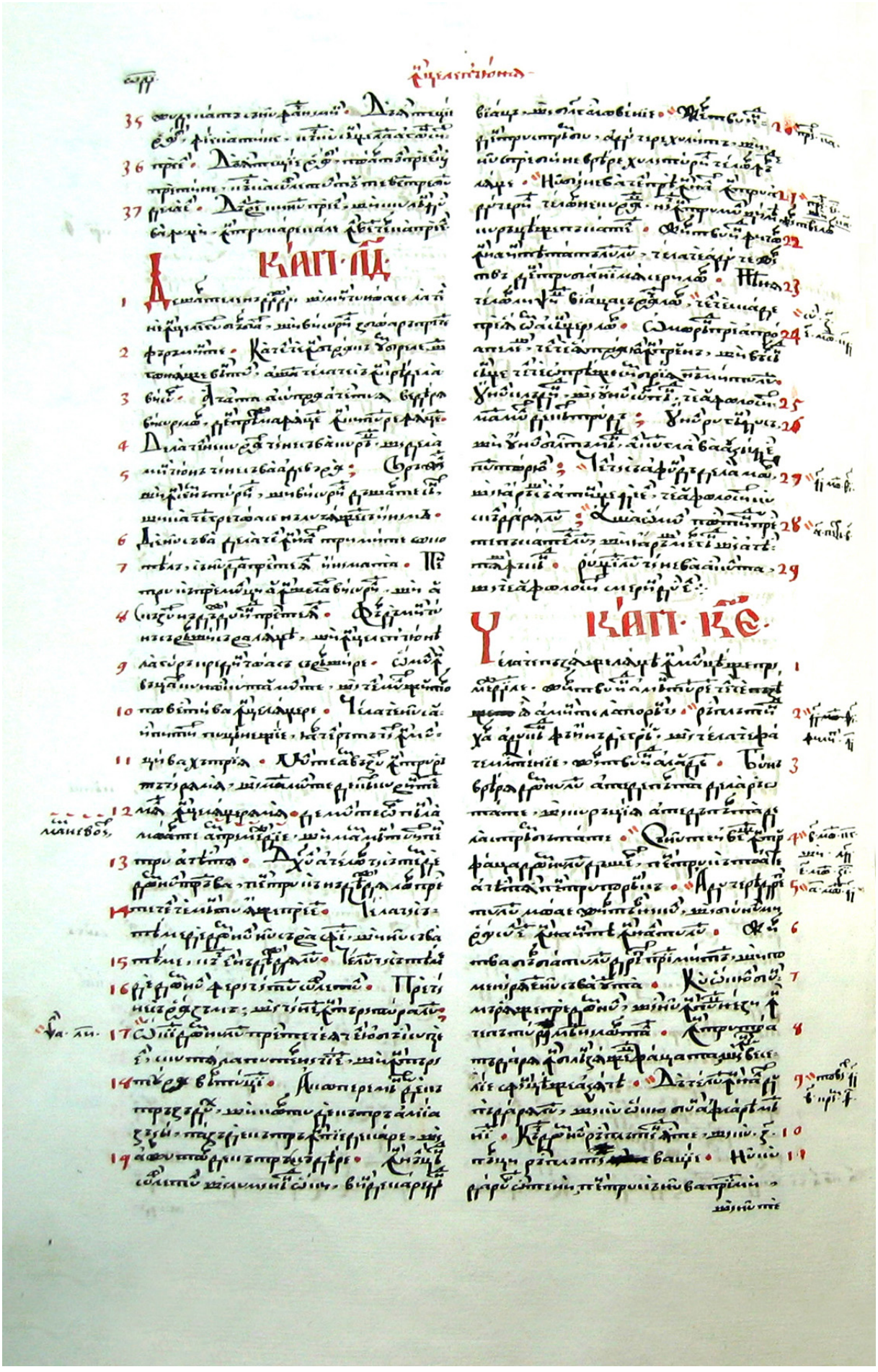

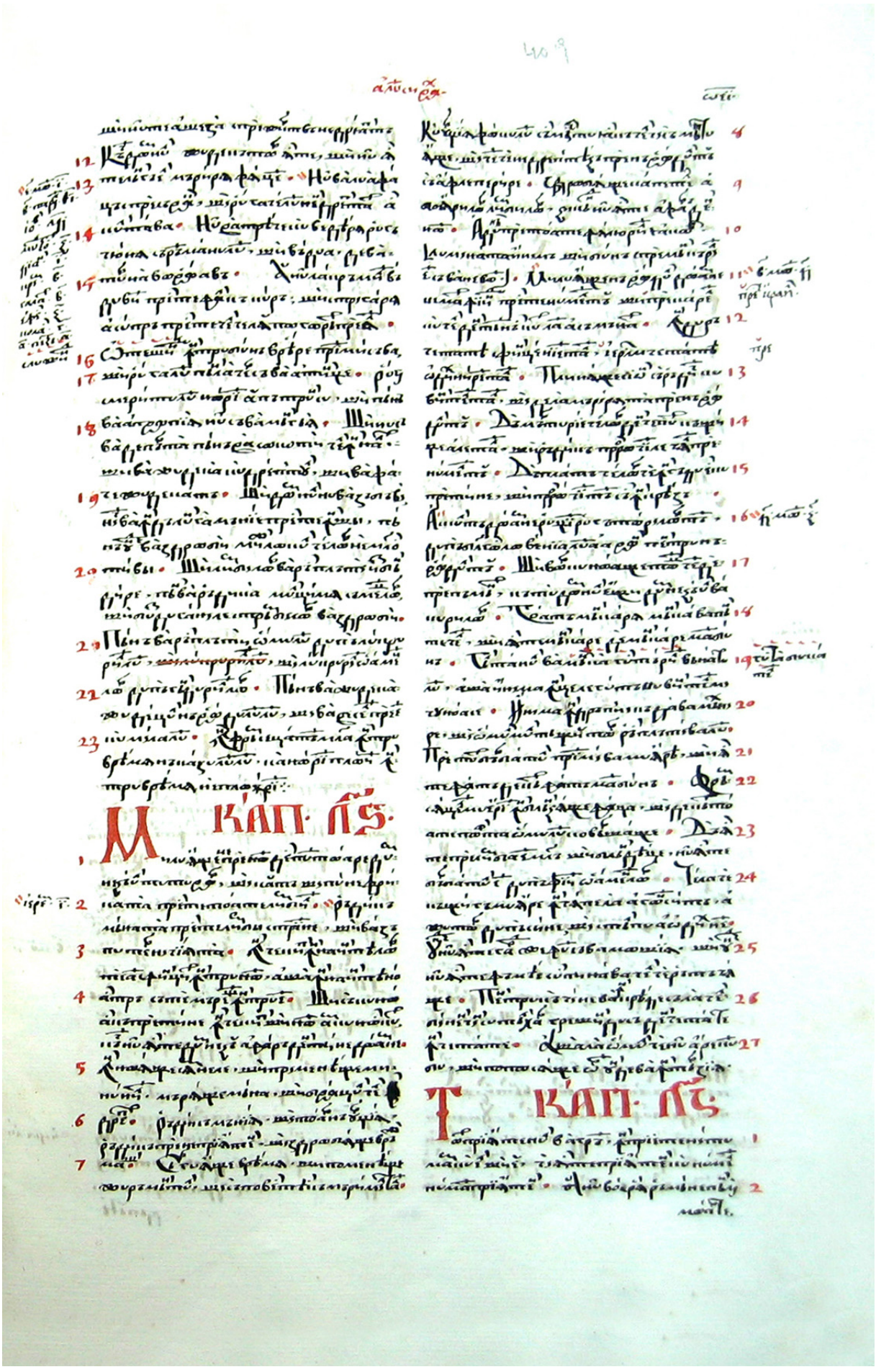

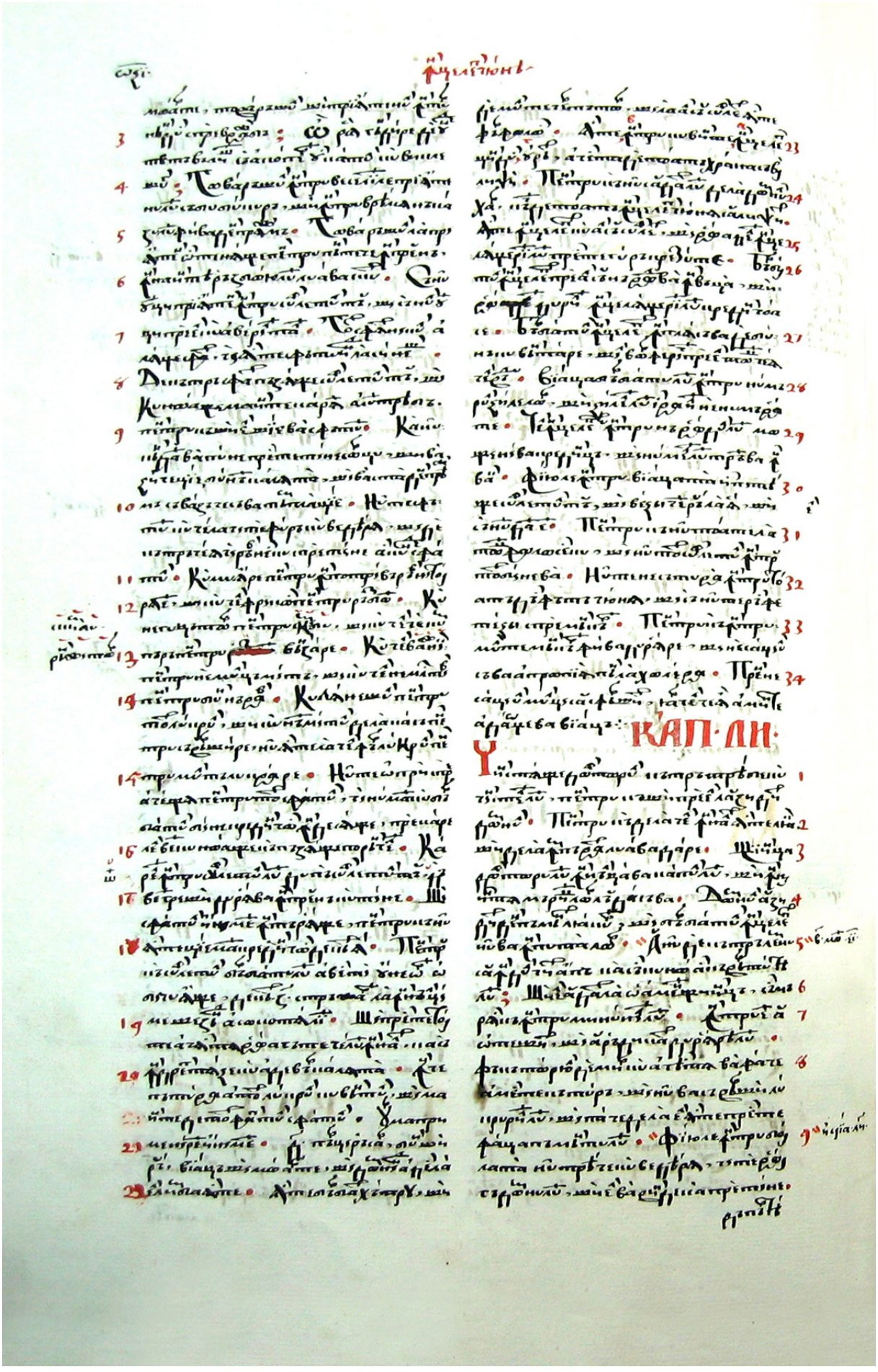

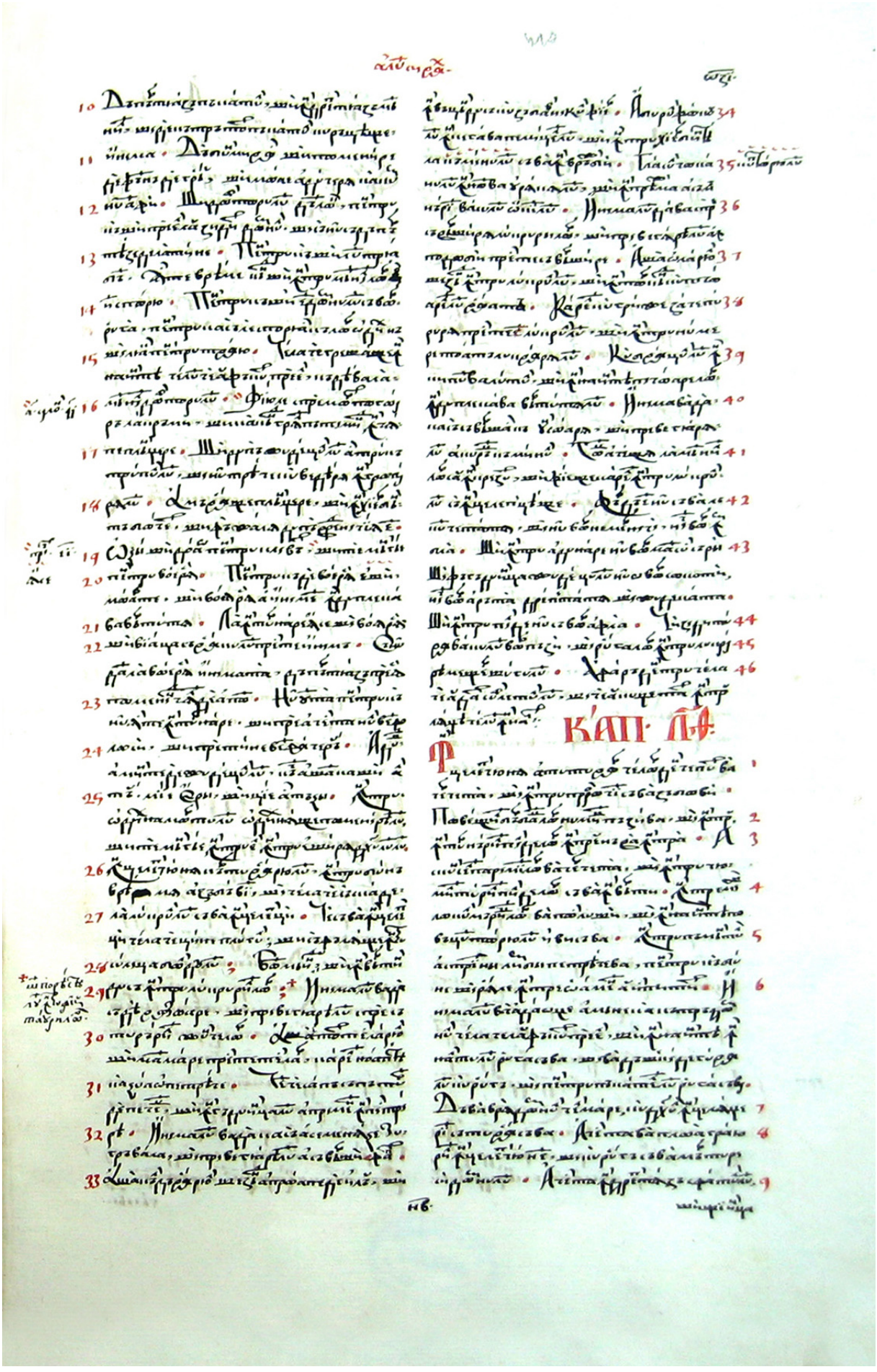

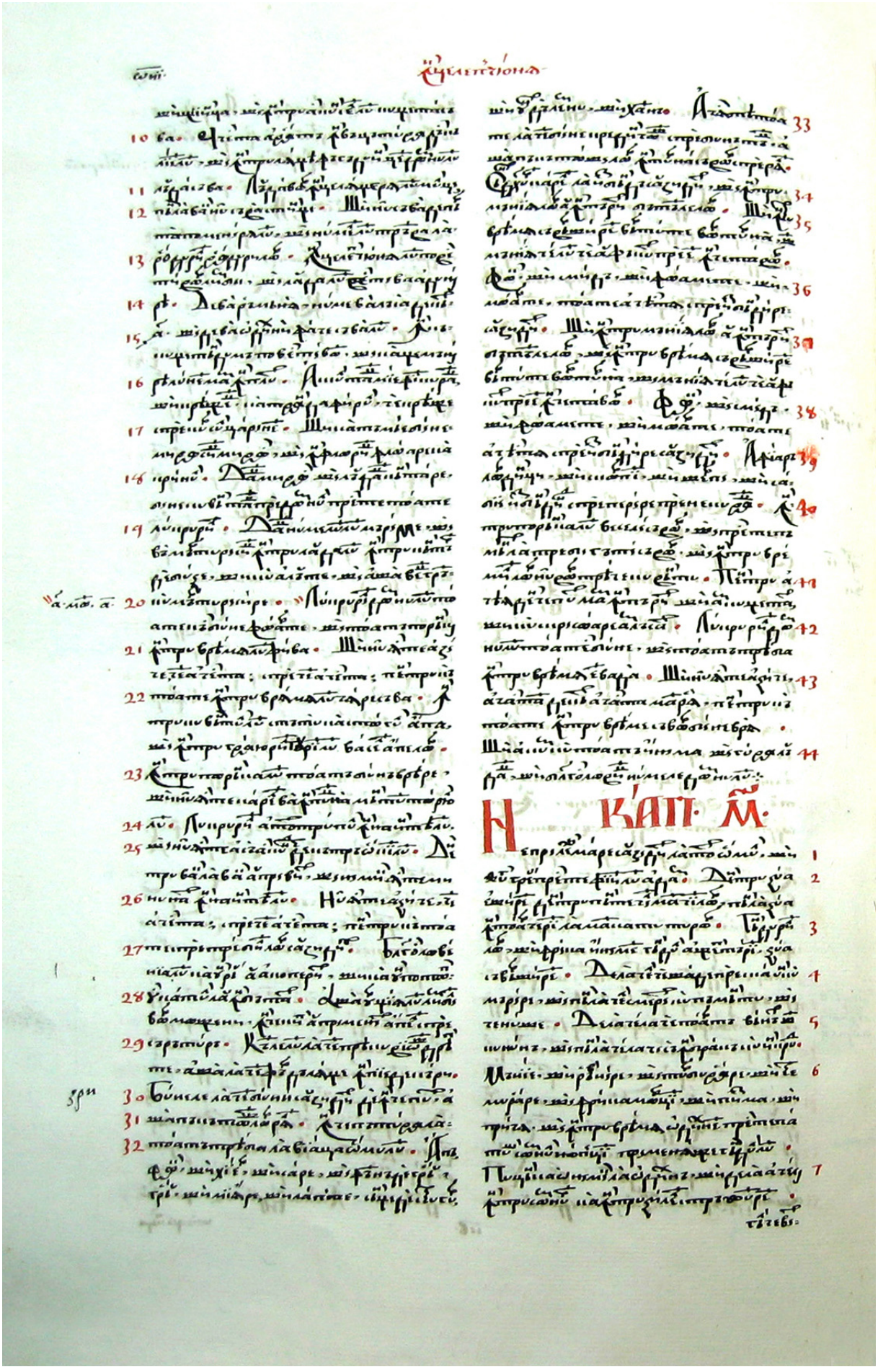

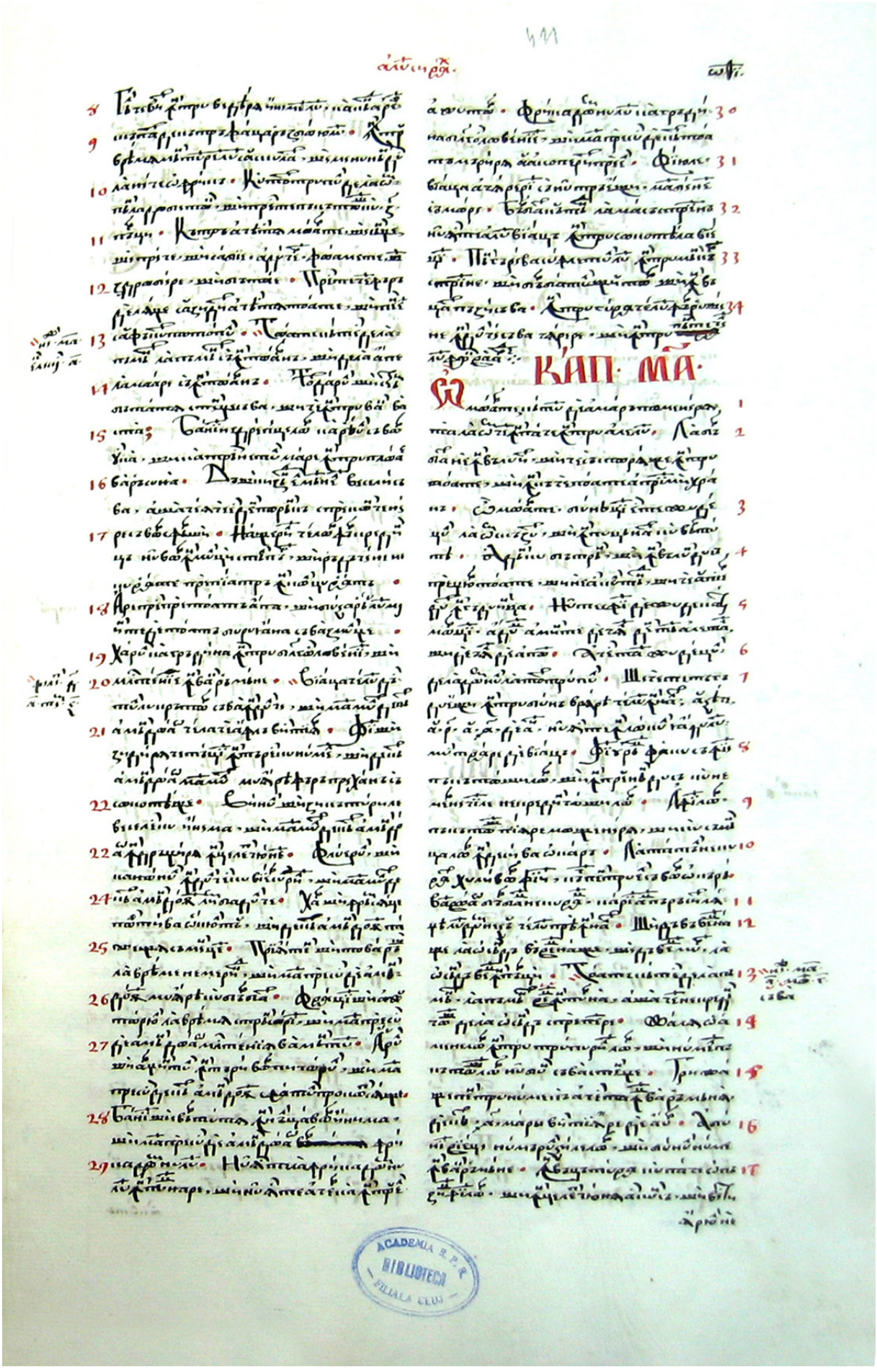
ACADEMIA R.P.R.
BIBLIOTECA
FILIALA CLUJ

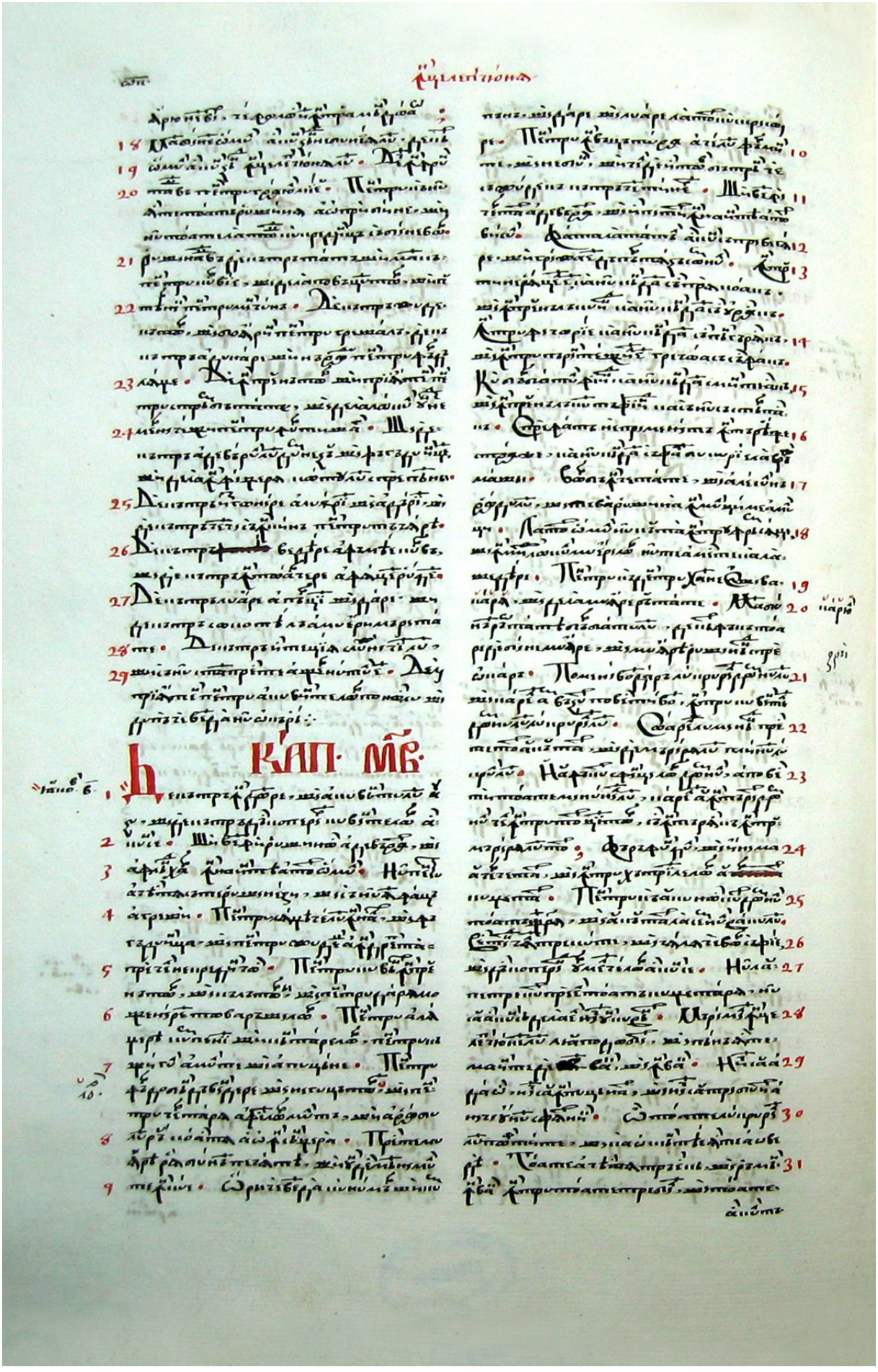

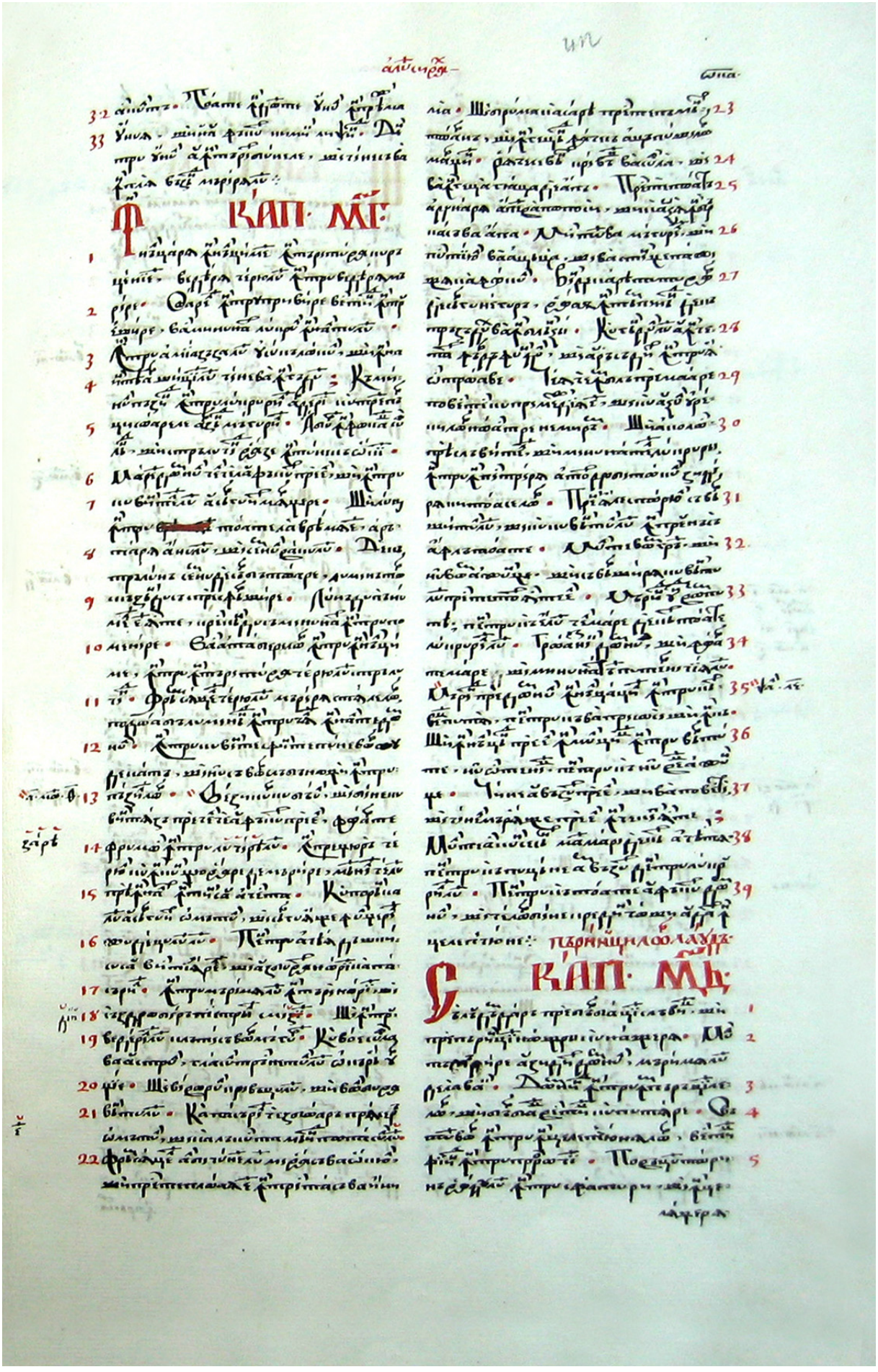

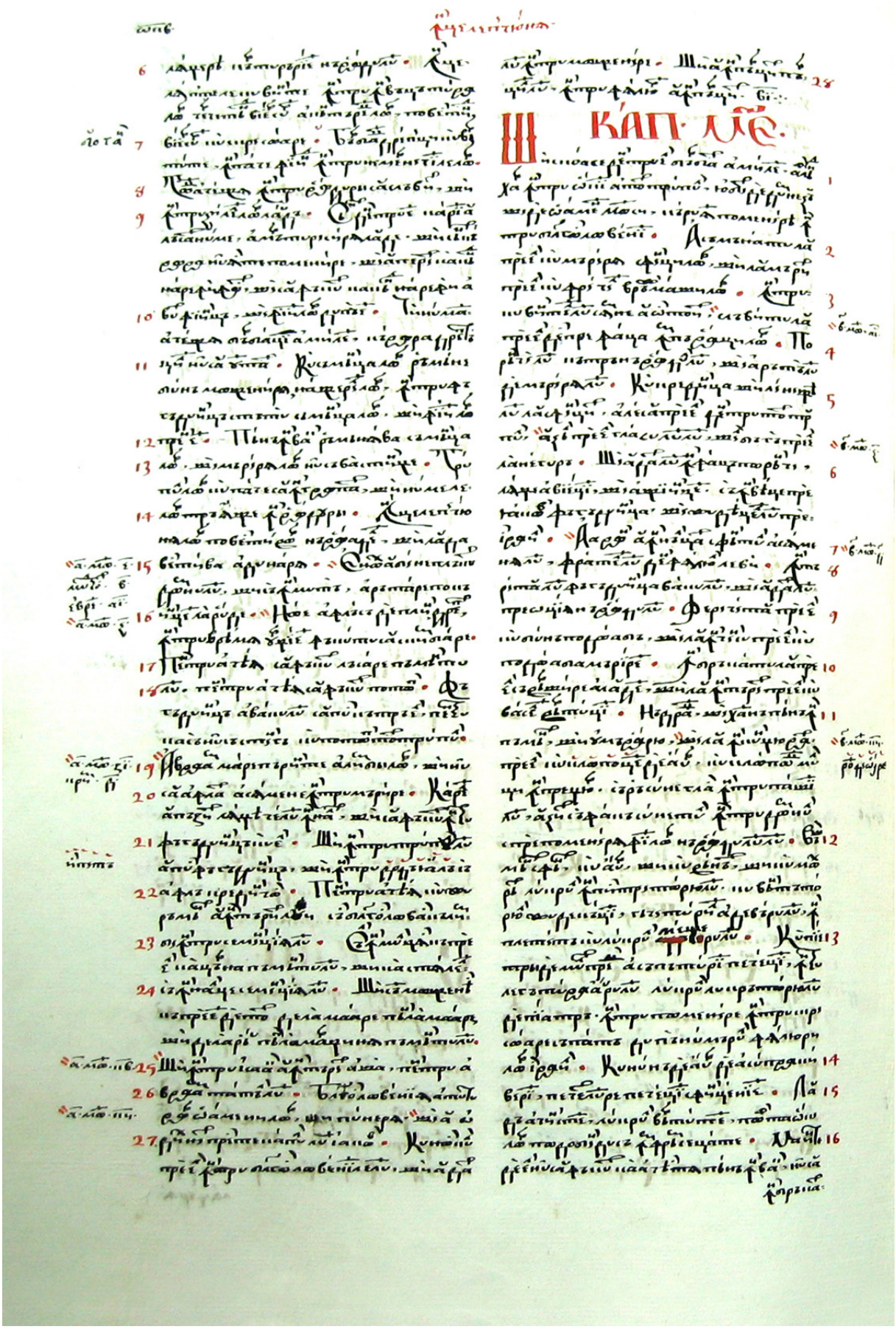

Ms. 45 p. 823

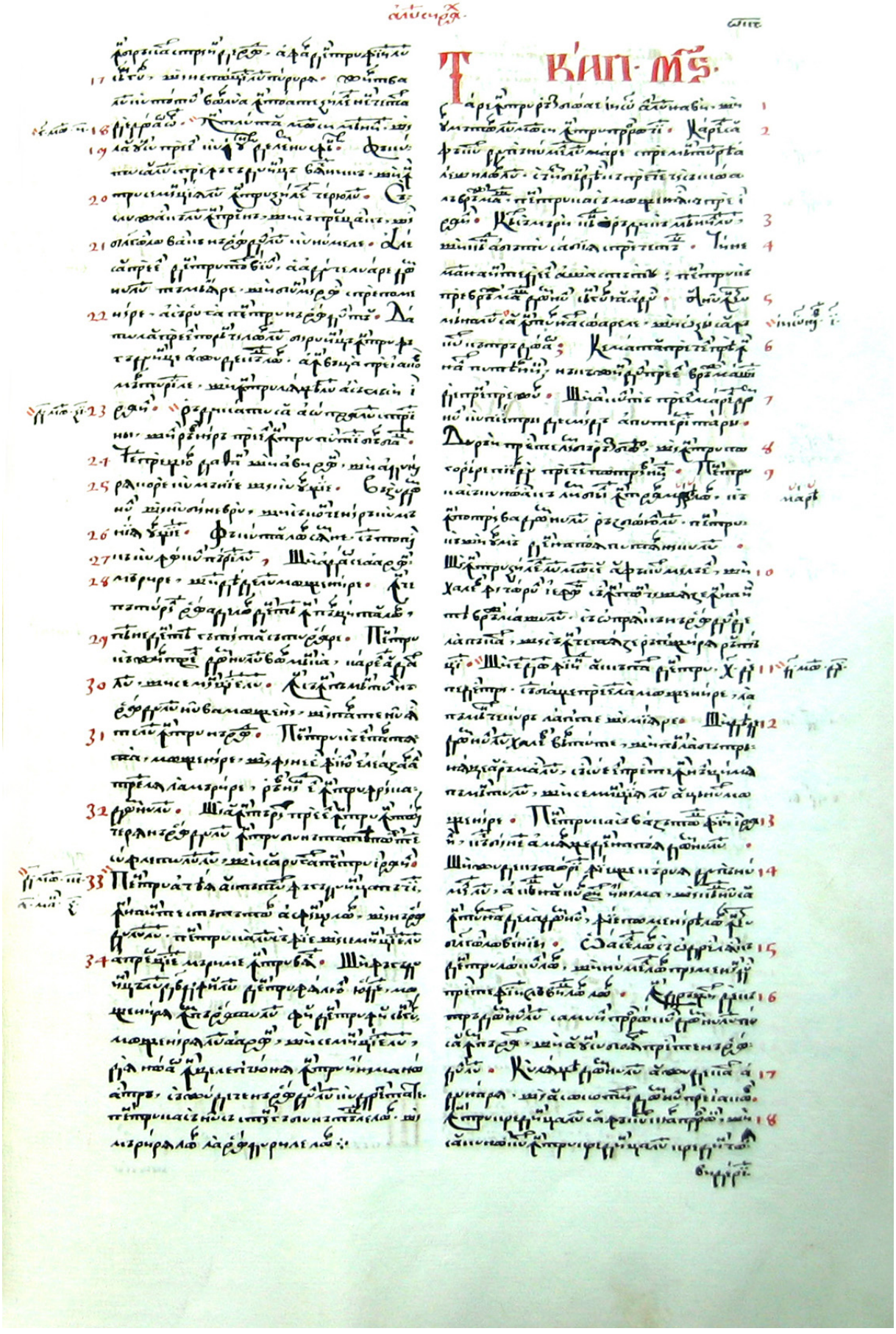

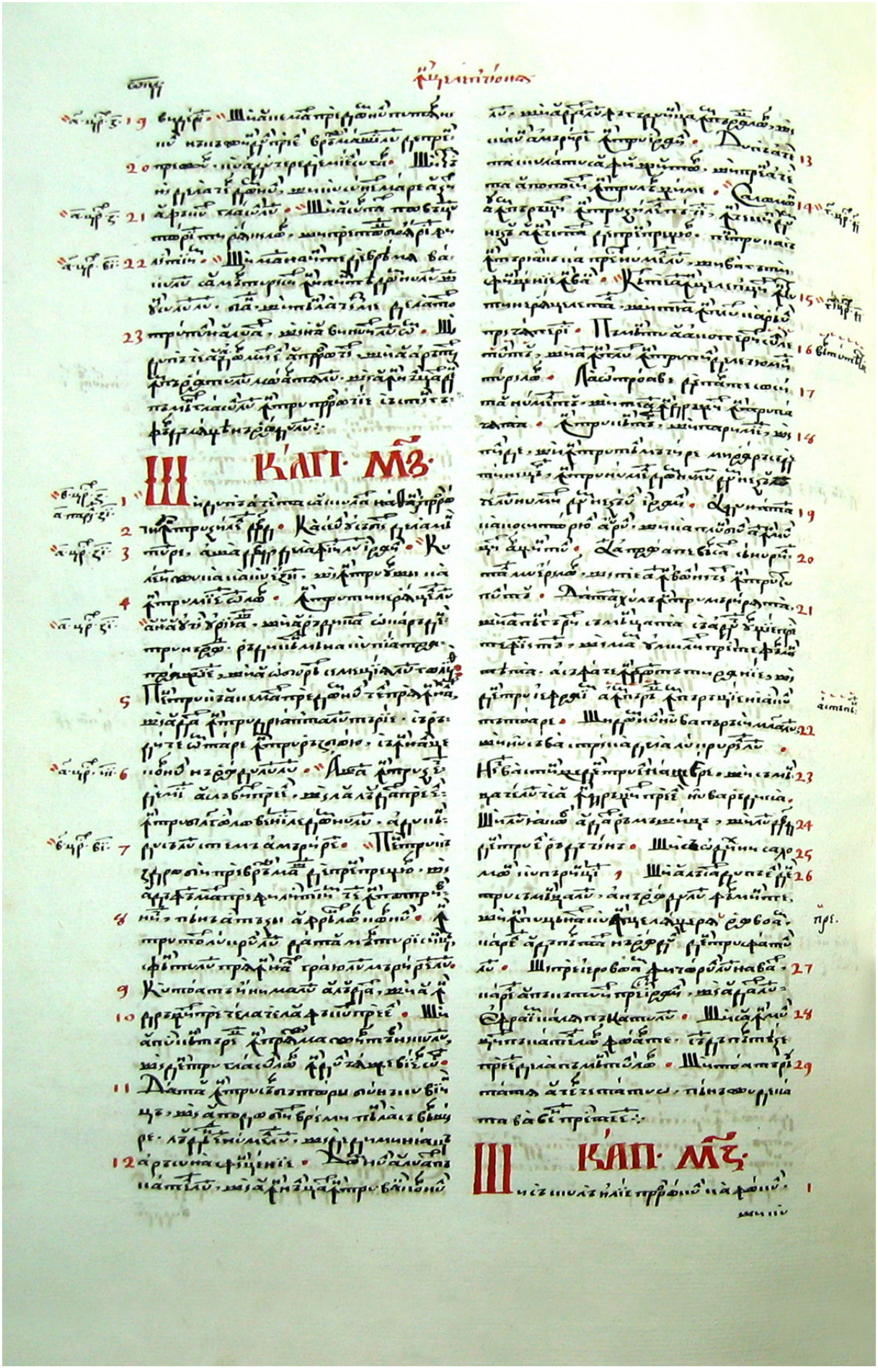

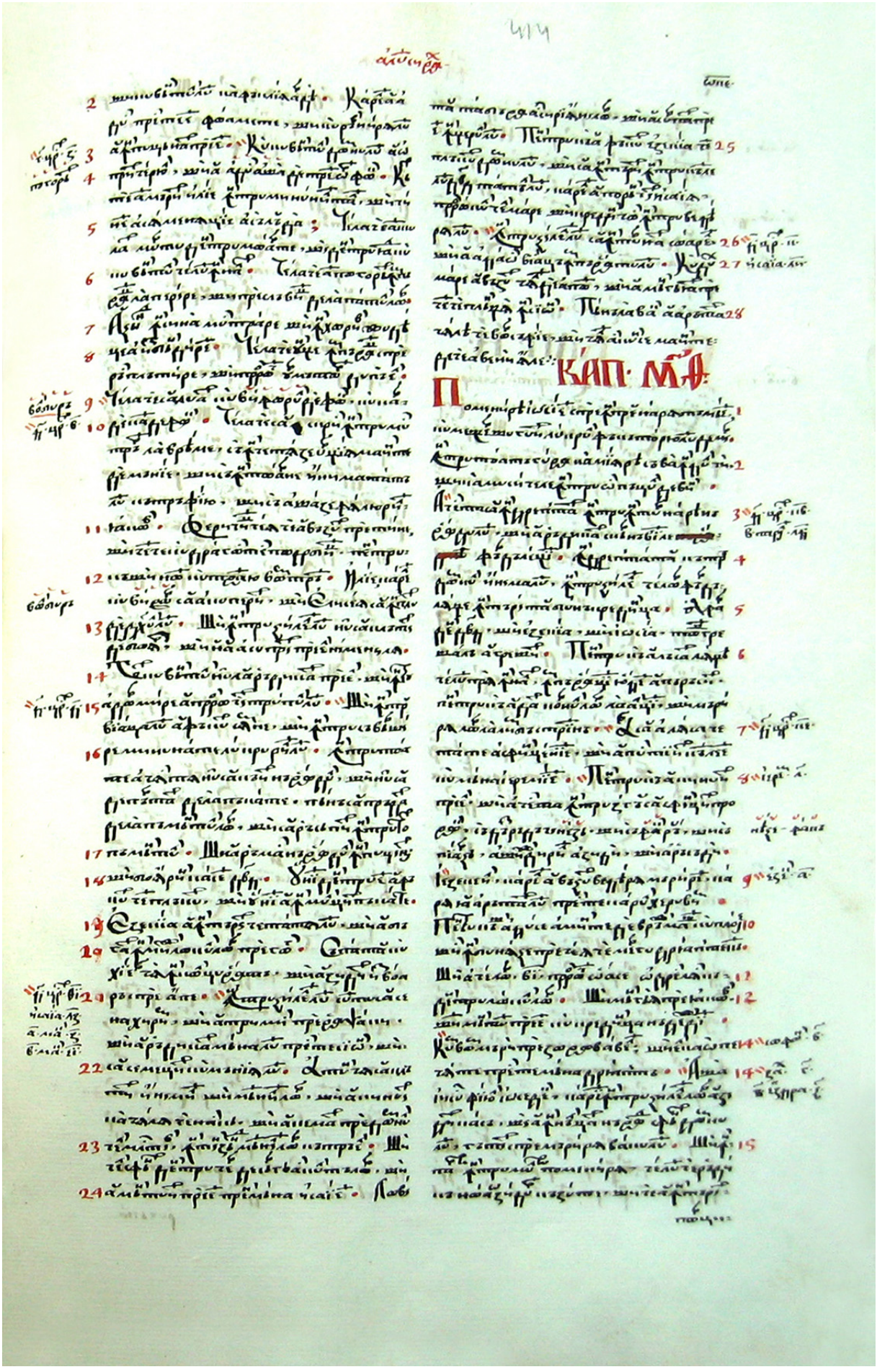

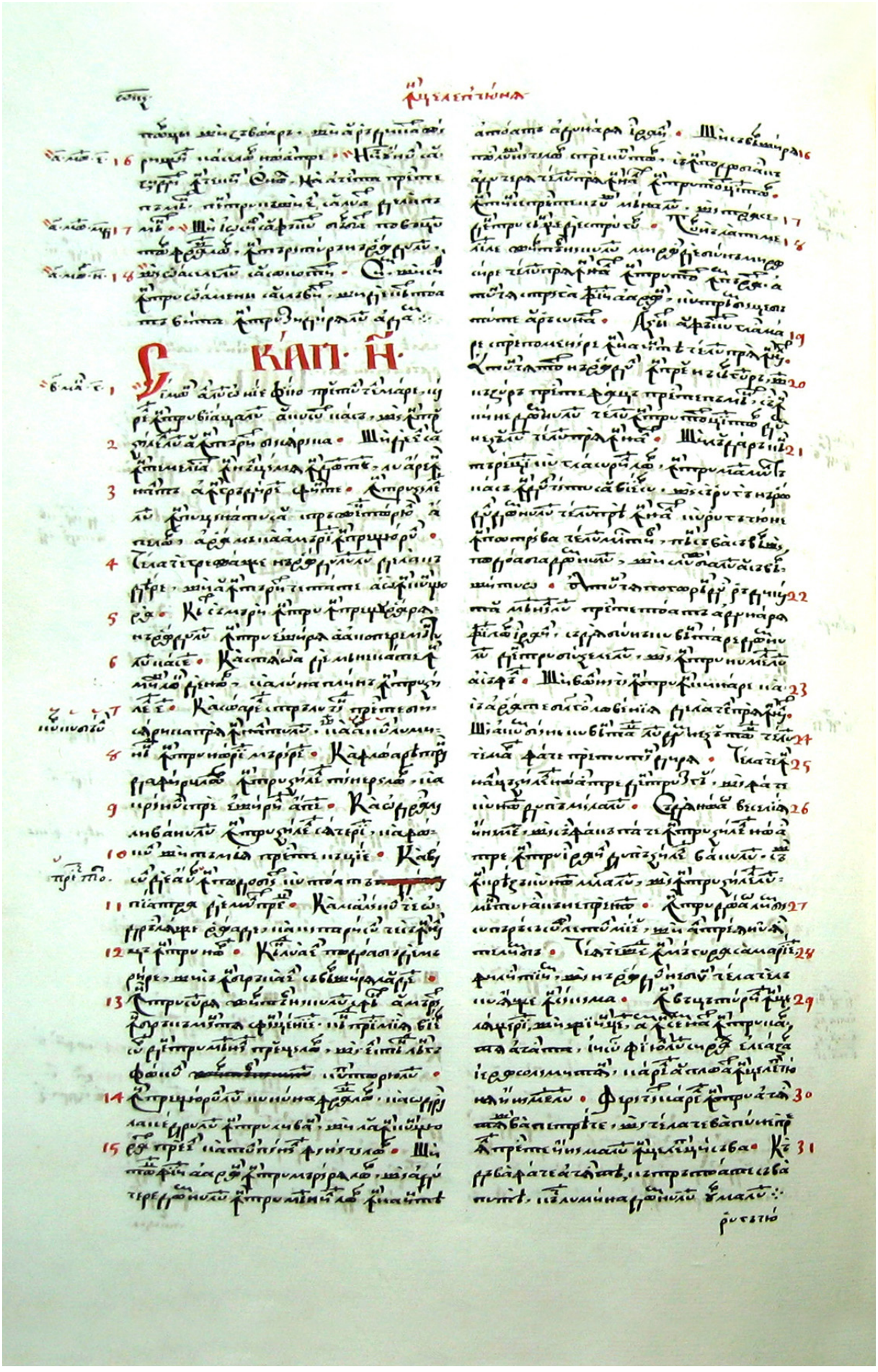

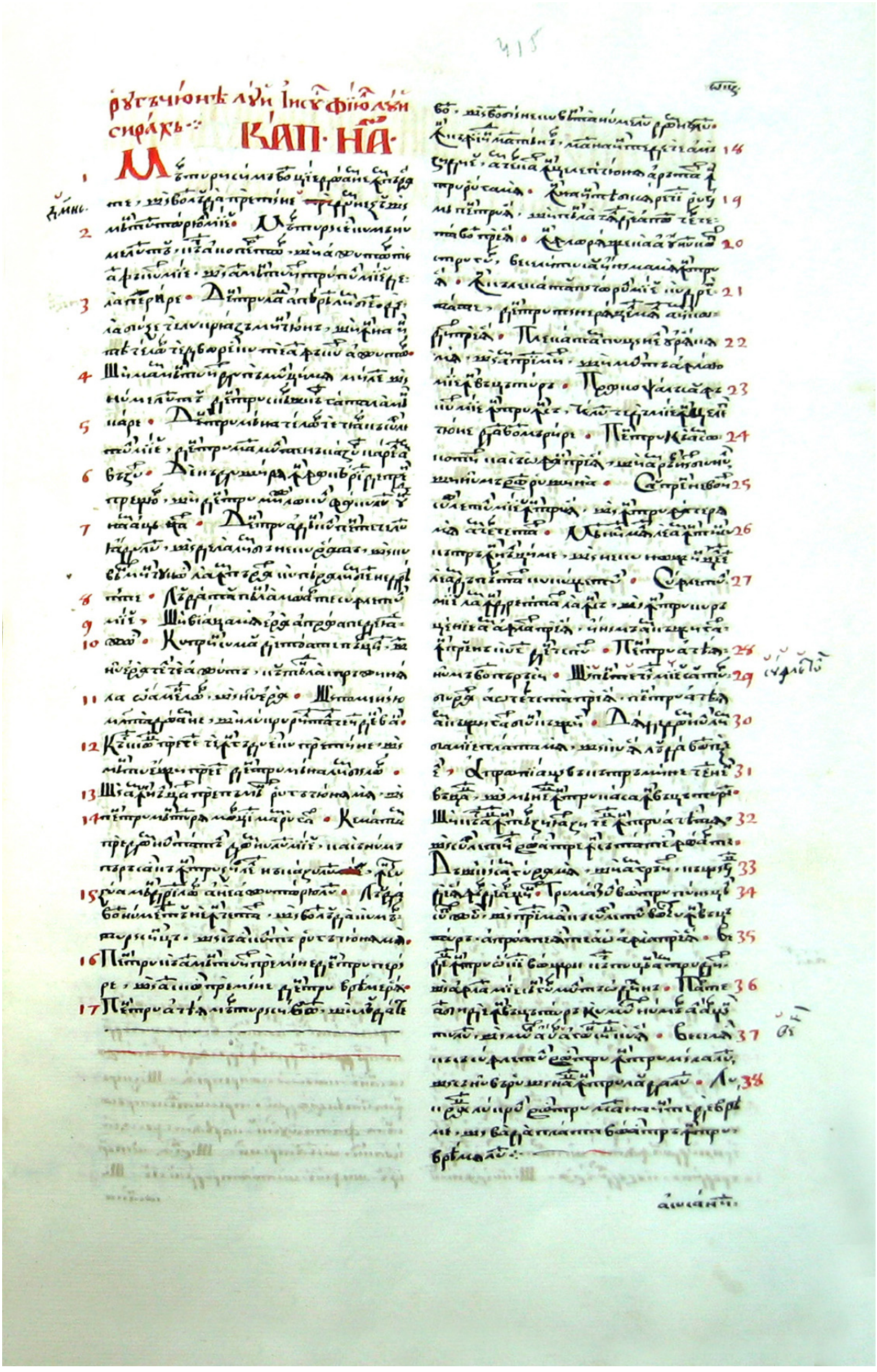

Ms. 45 p. 828

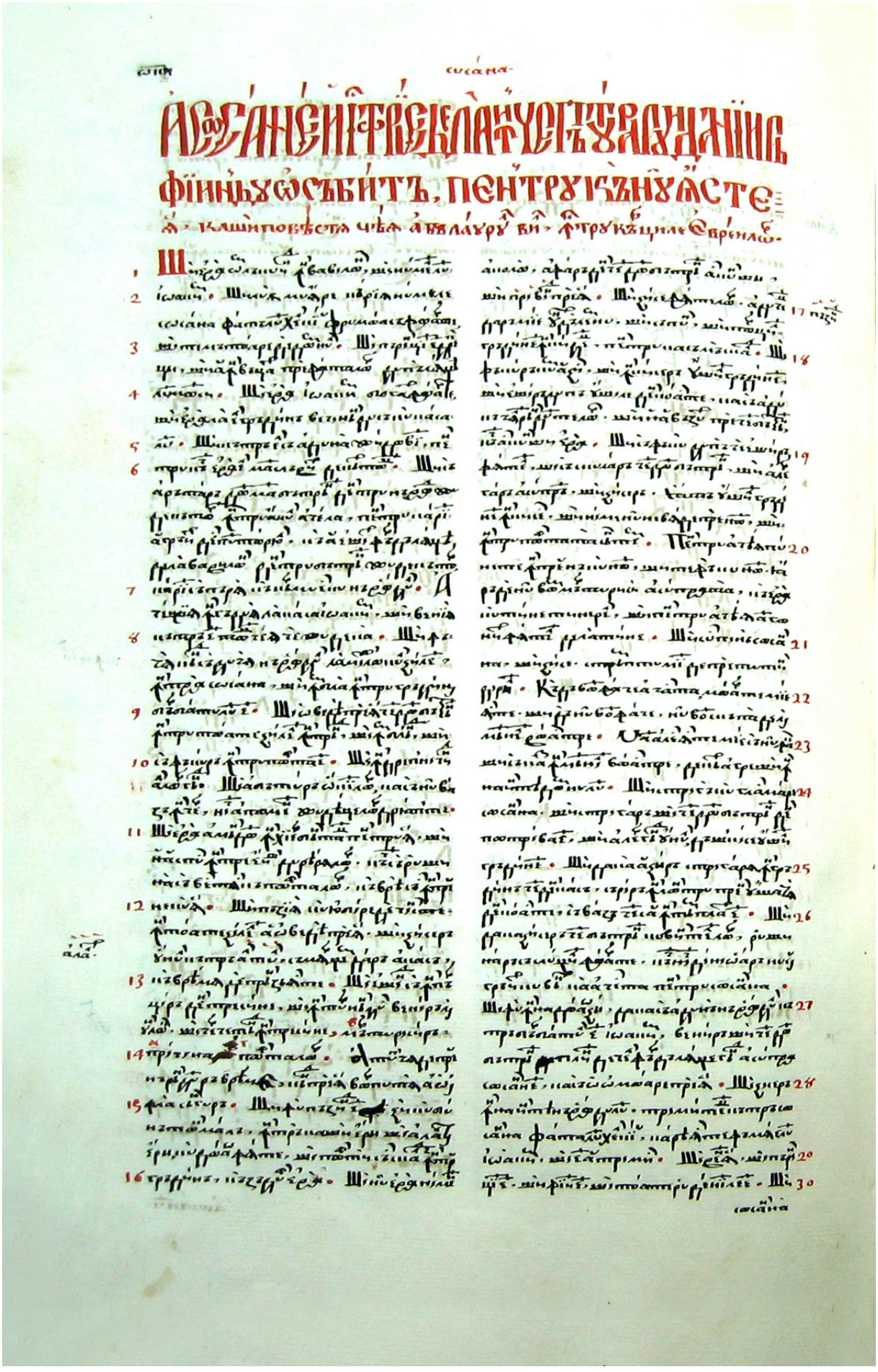

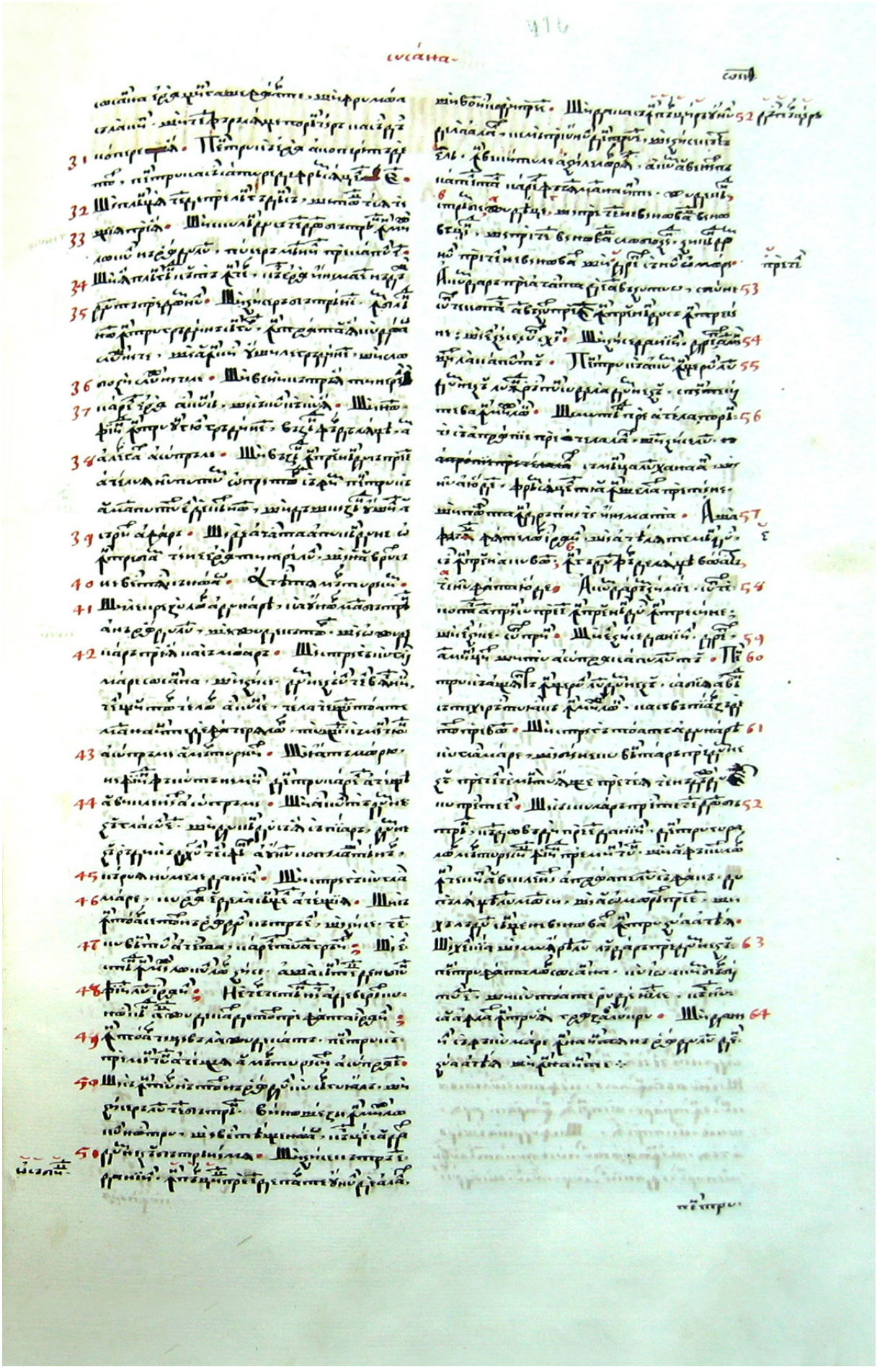

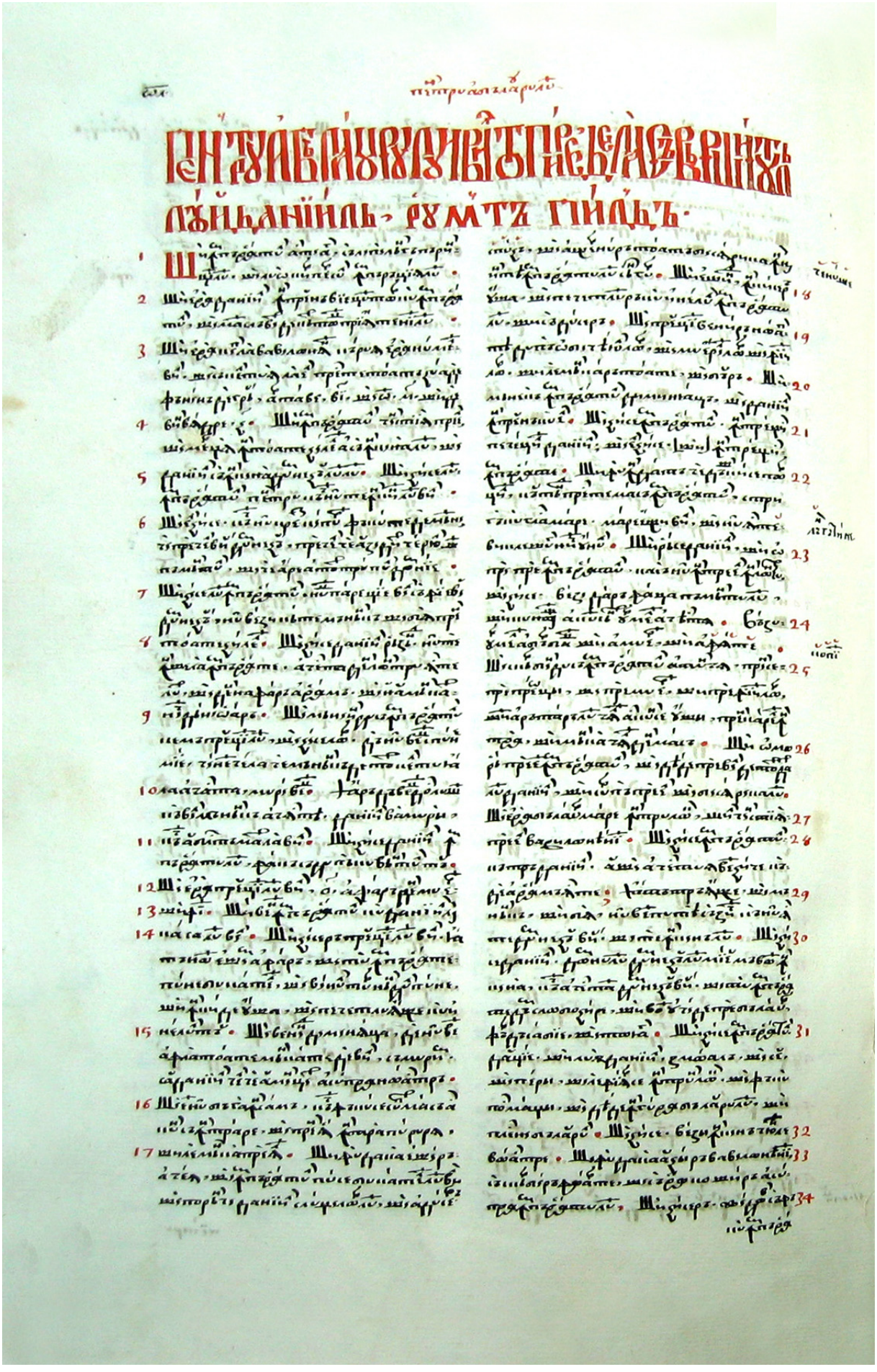

Ms. 45 p. 831

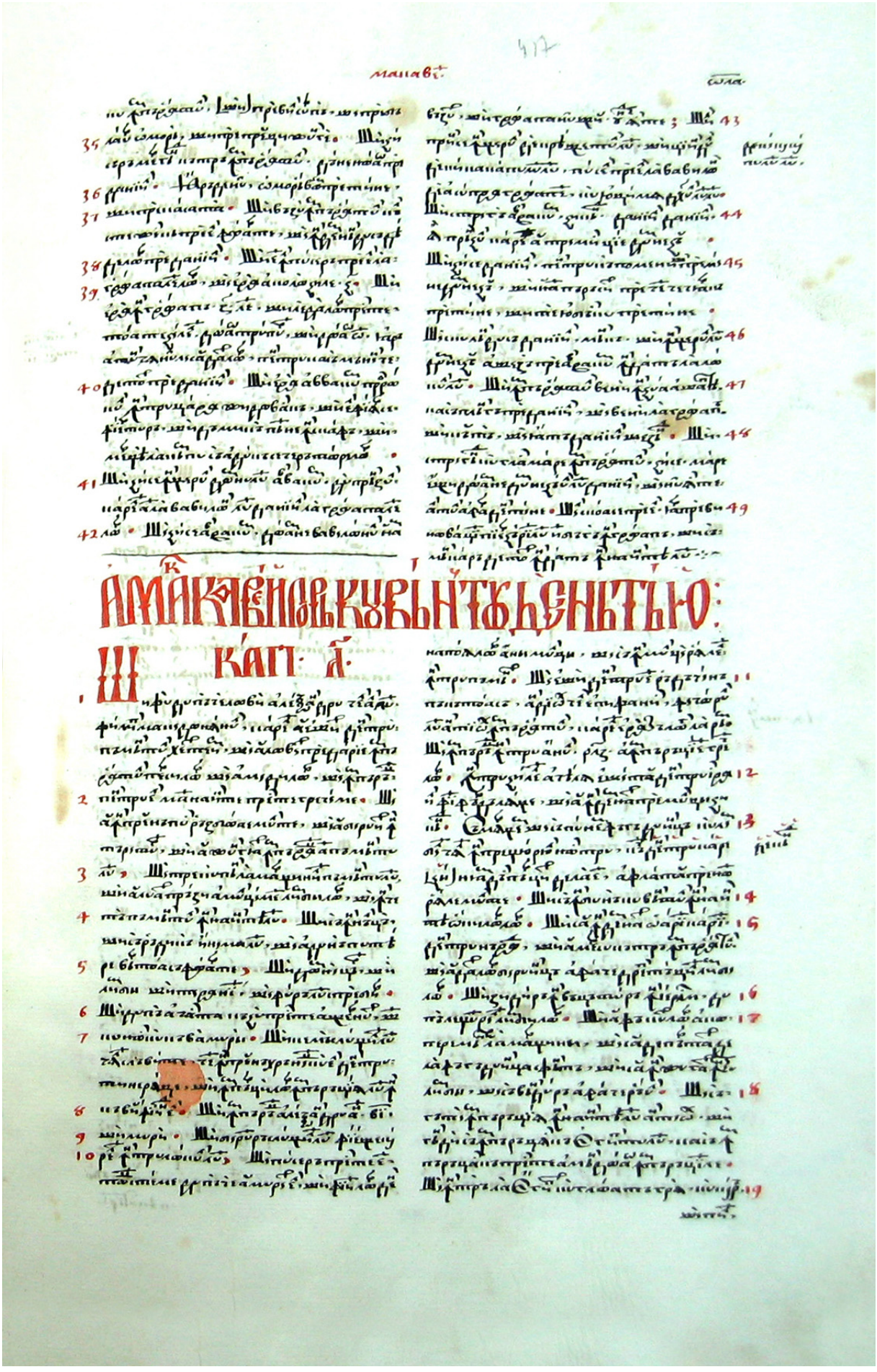

FOTOCOPII

Ms. 4389

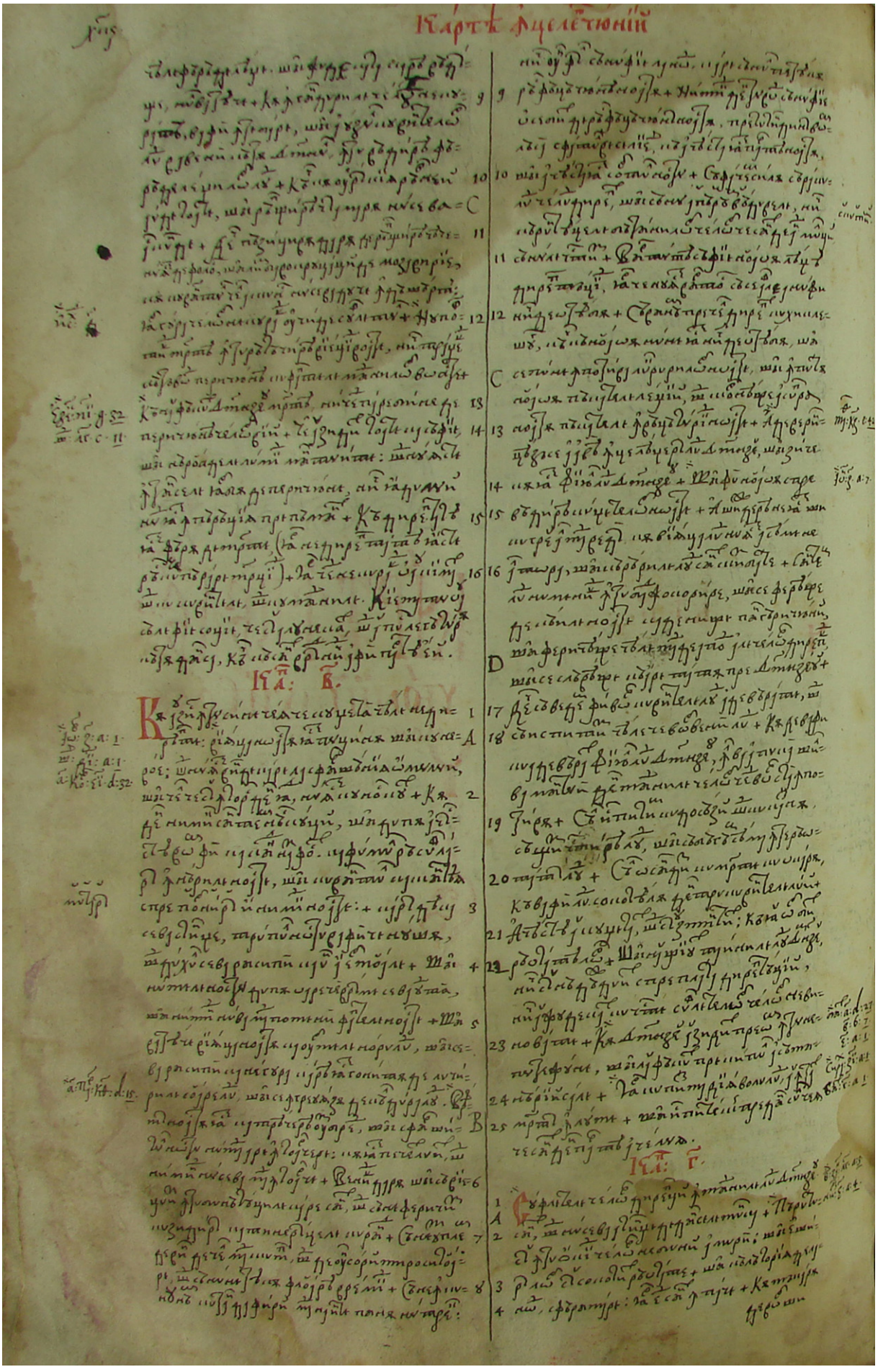

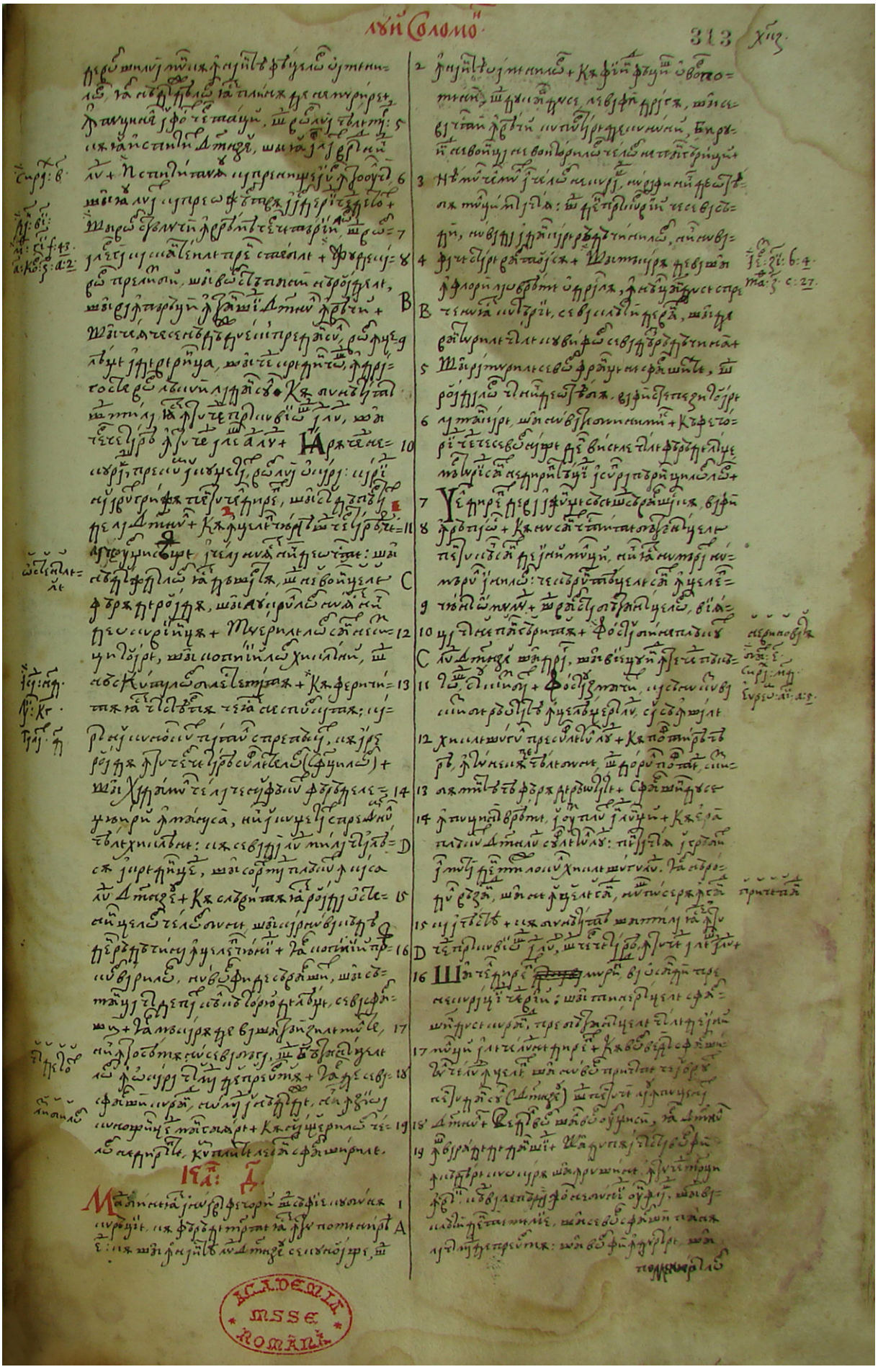
ACADEMIA
MSSE
ROMANE

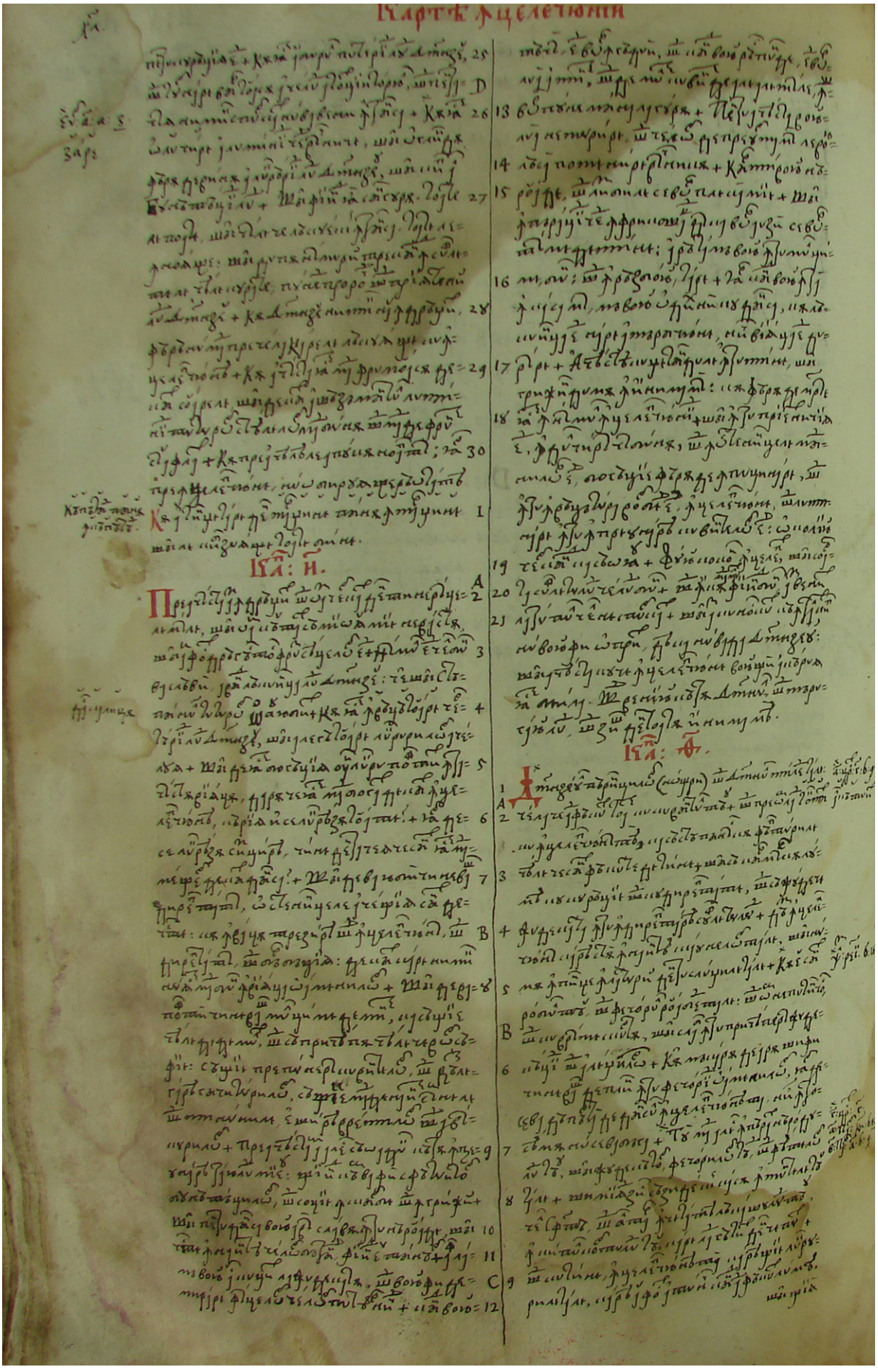

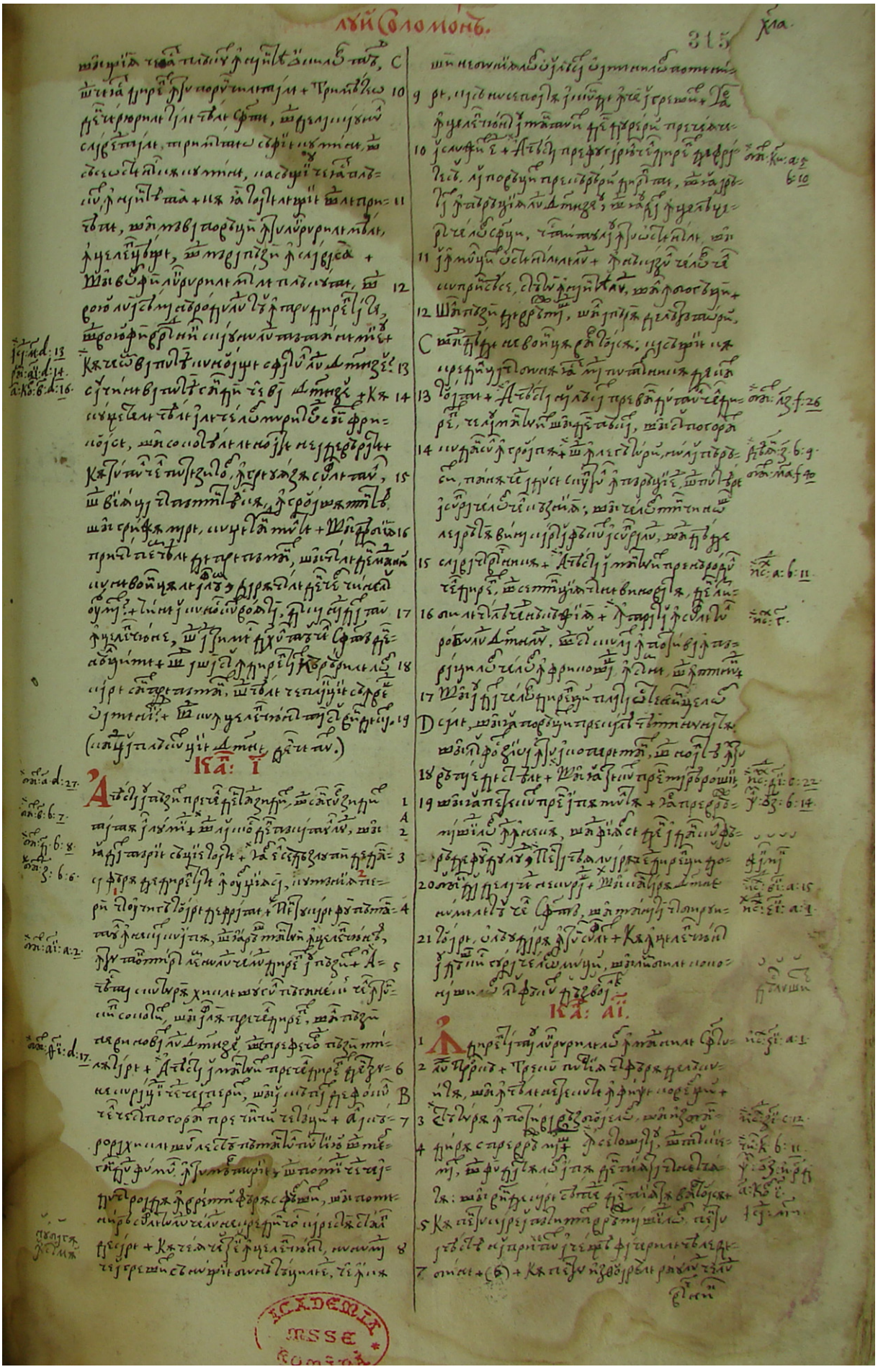

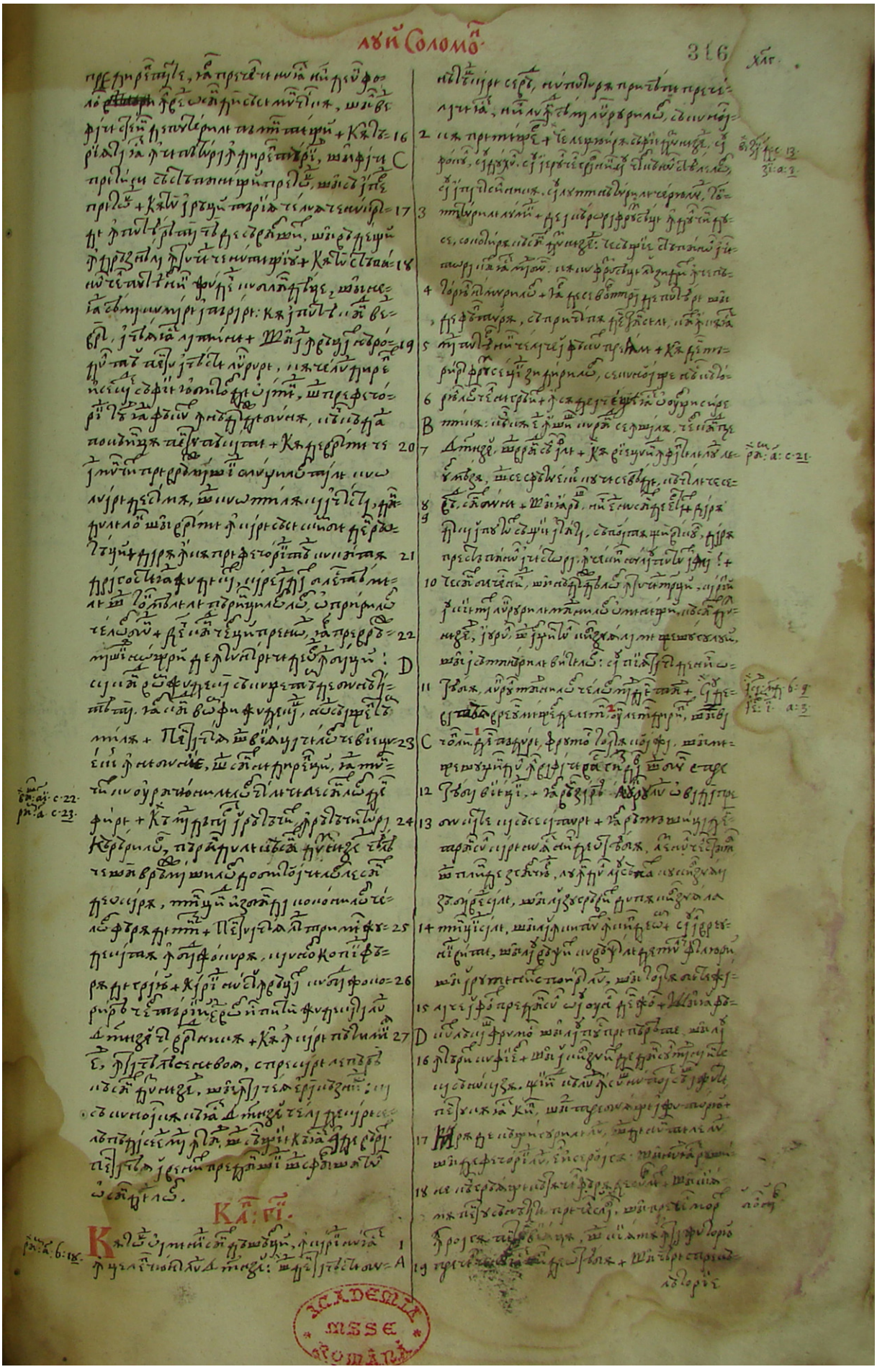

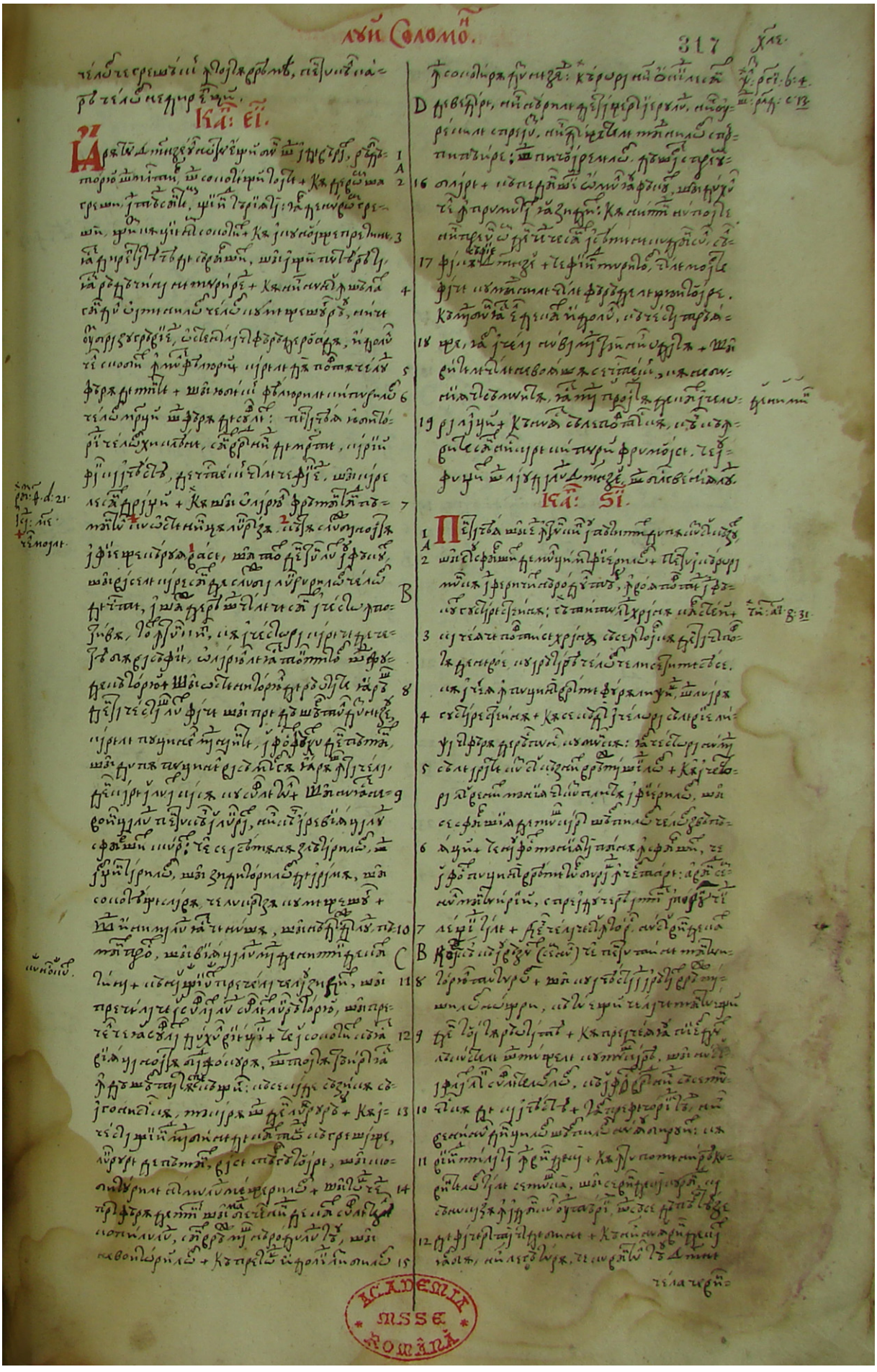
ACADEMIA
MSSC
ROMÂNĂ

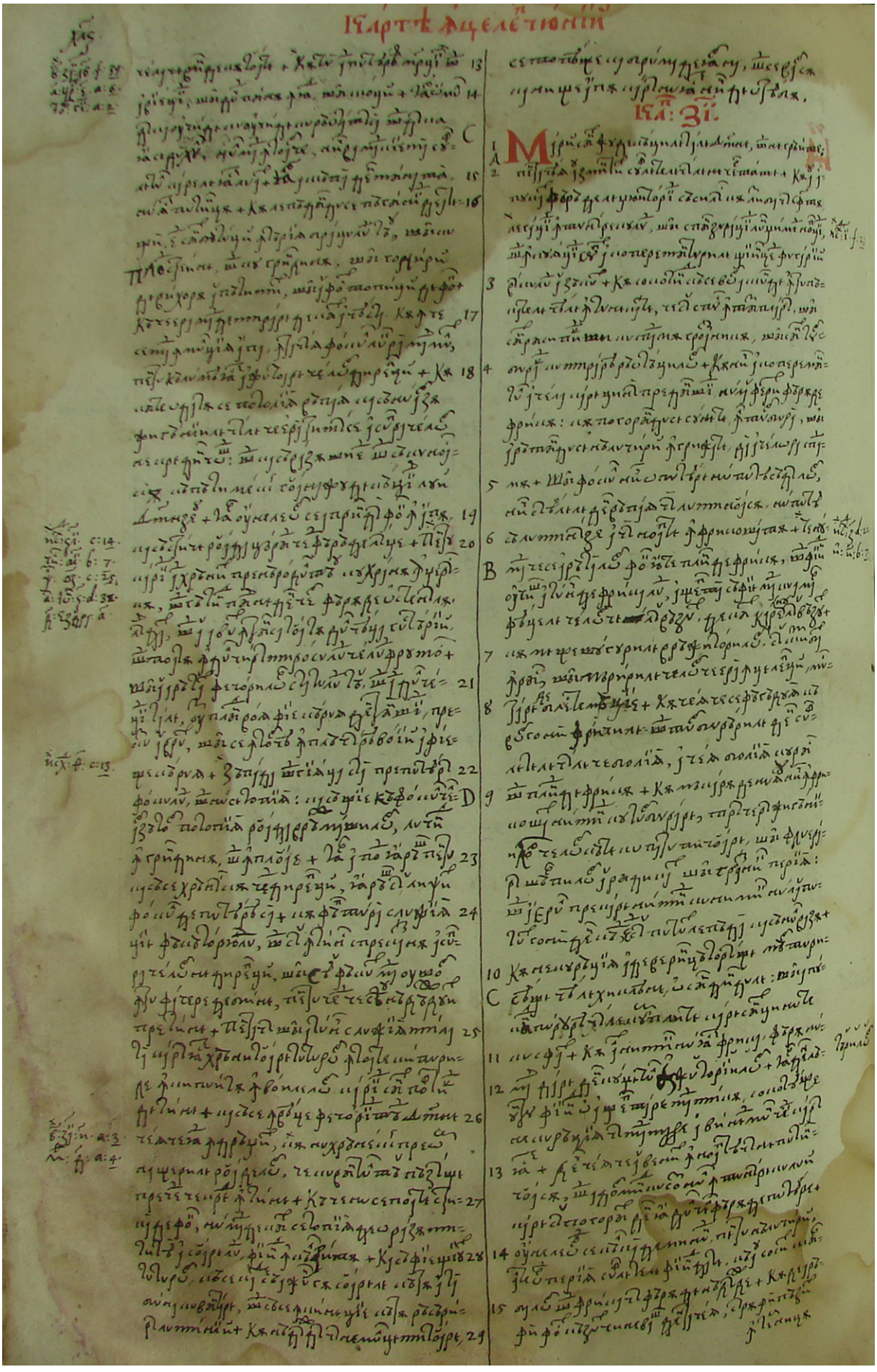

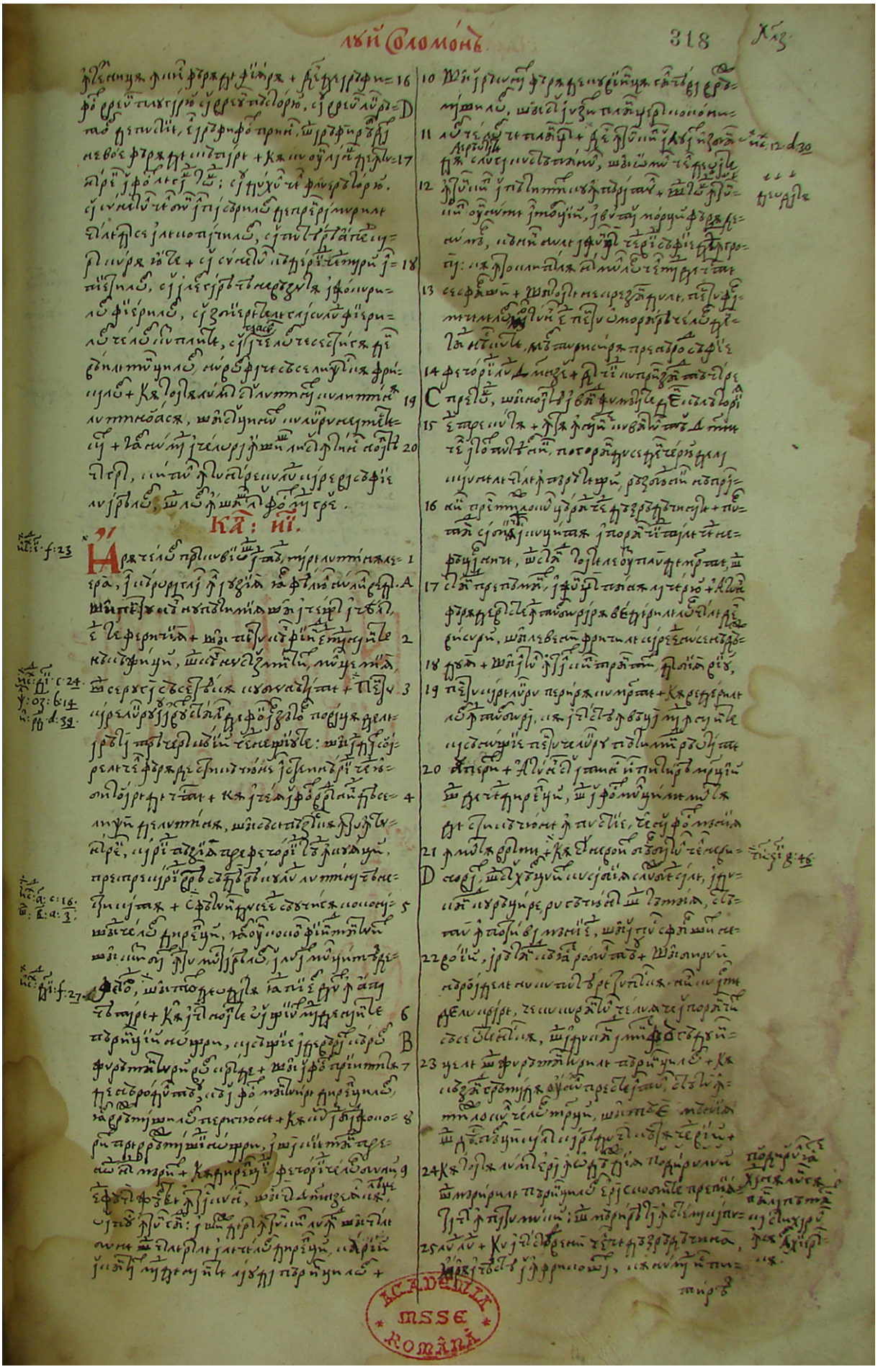

Ms. 4389 p. 638

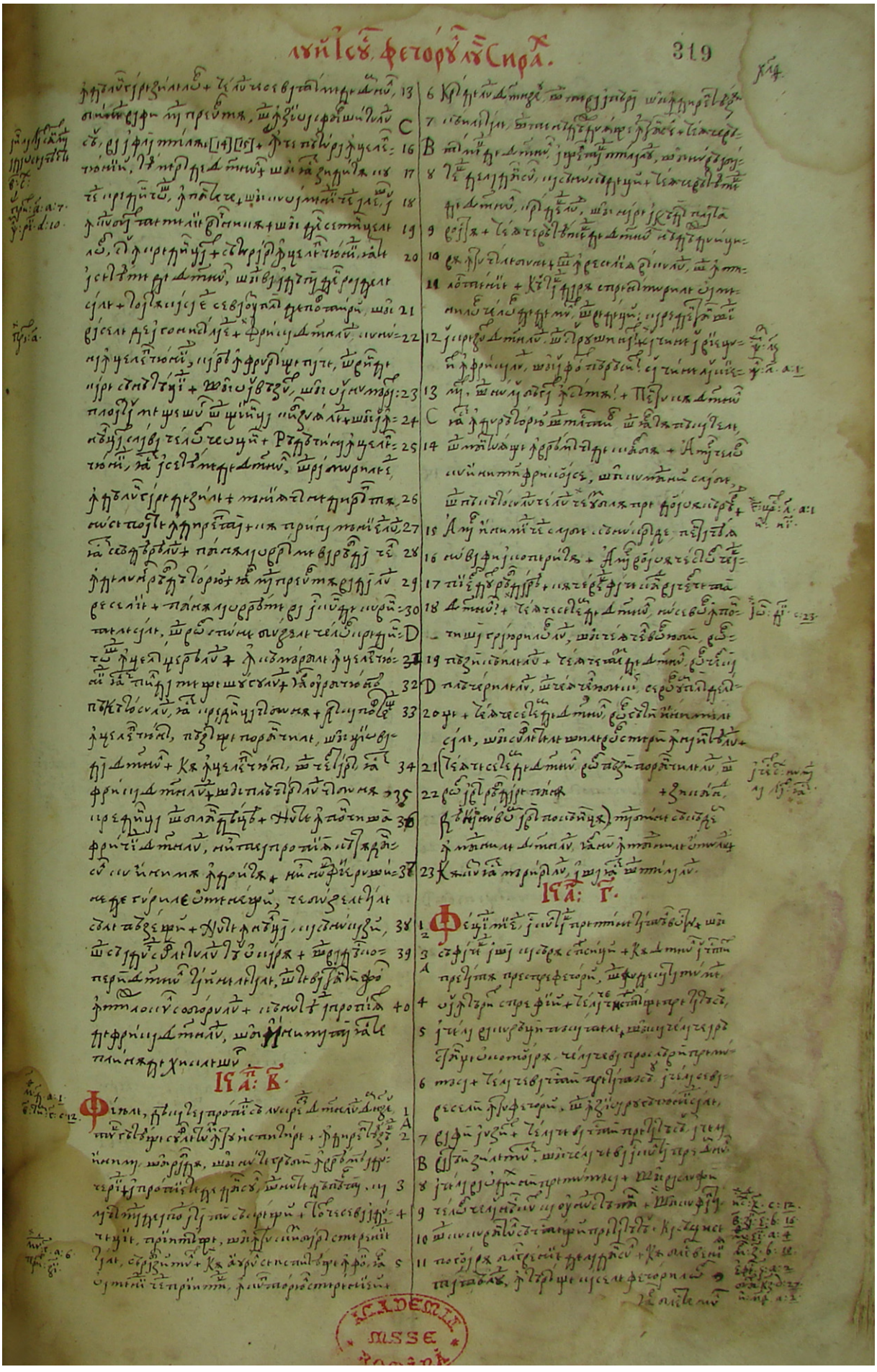

40

Ms. 4389 p. 641

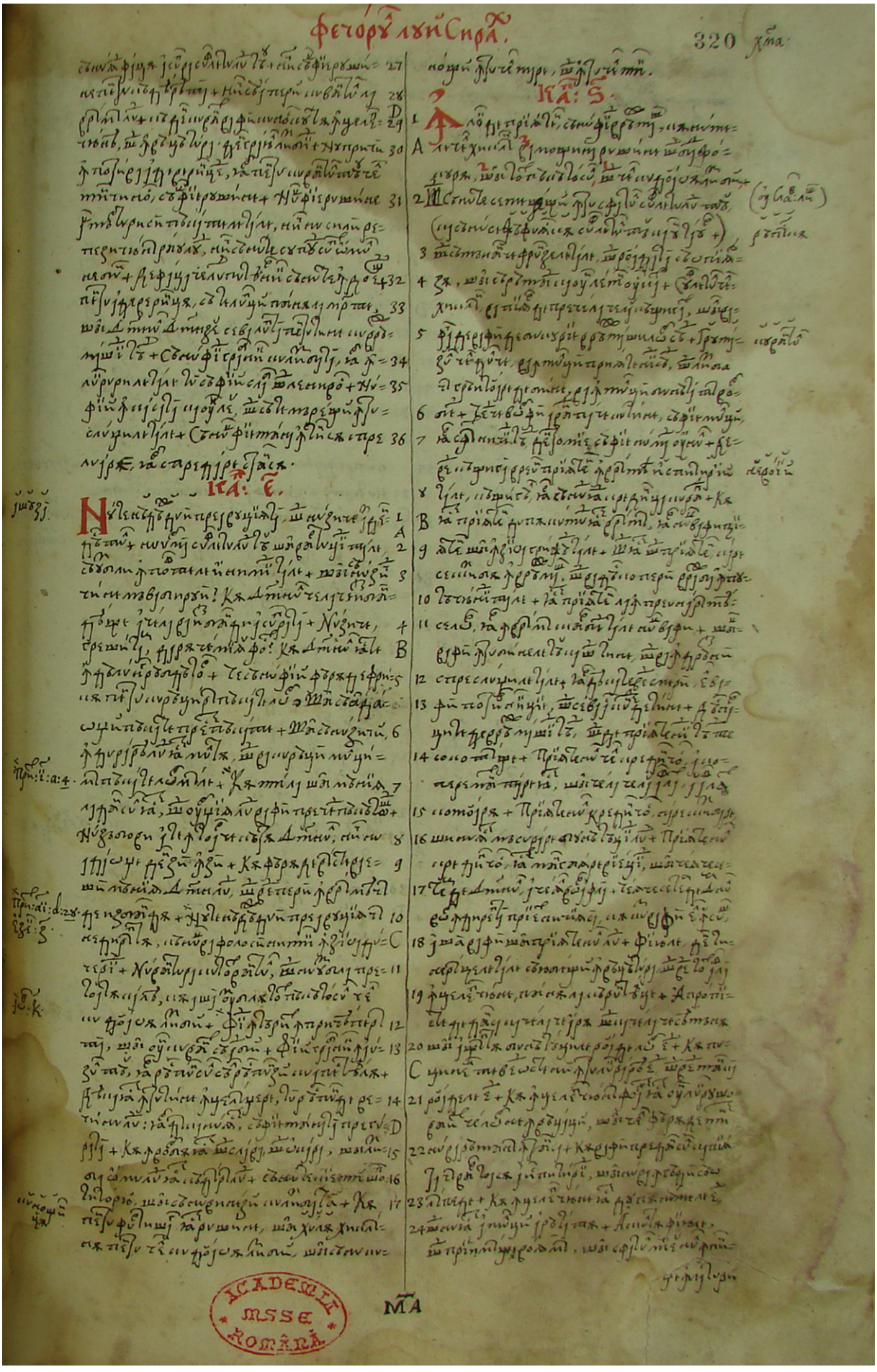

ACADEMIA MISSE ROMANÆ

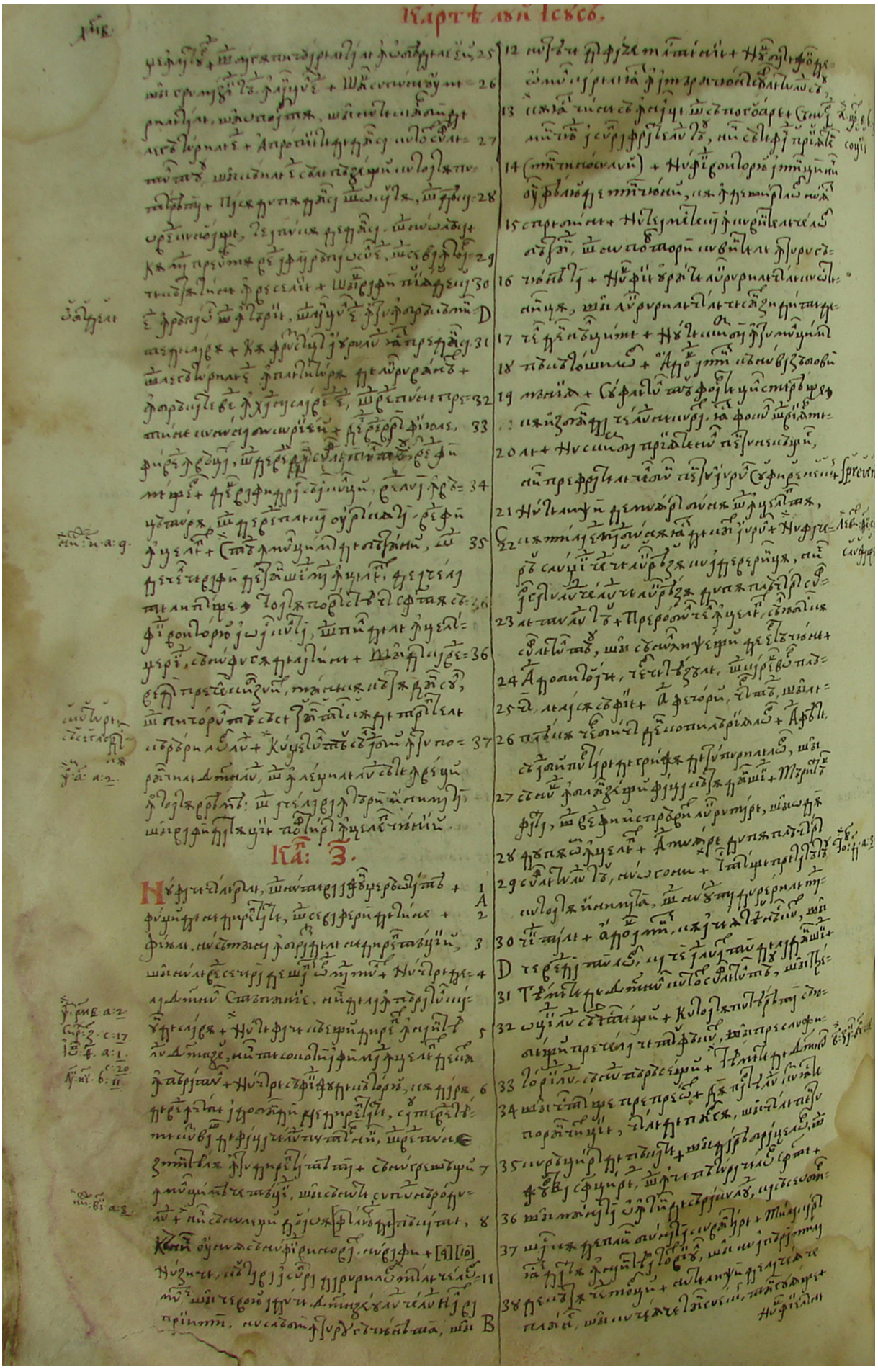

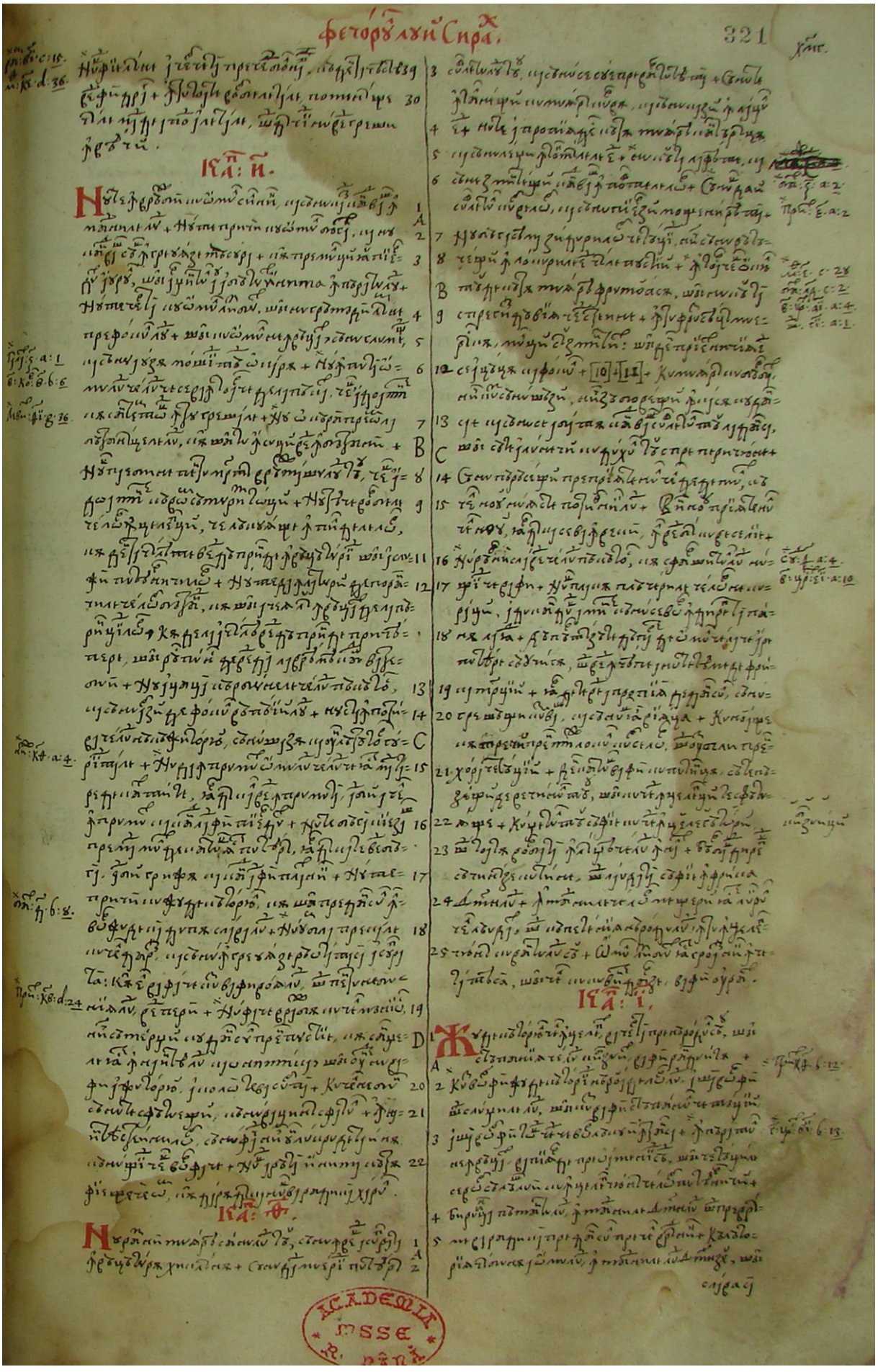

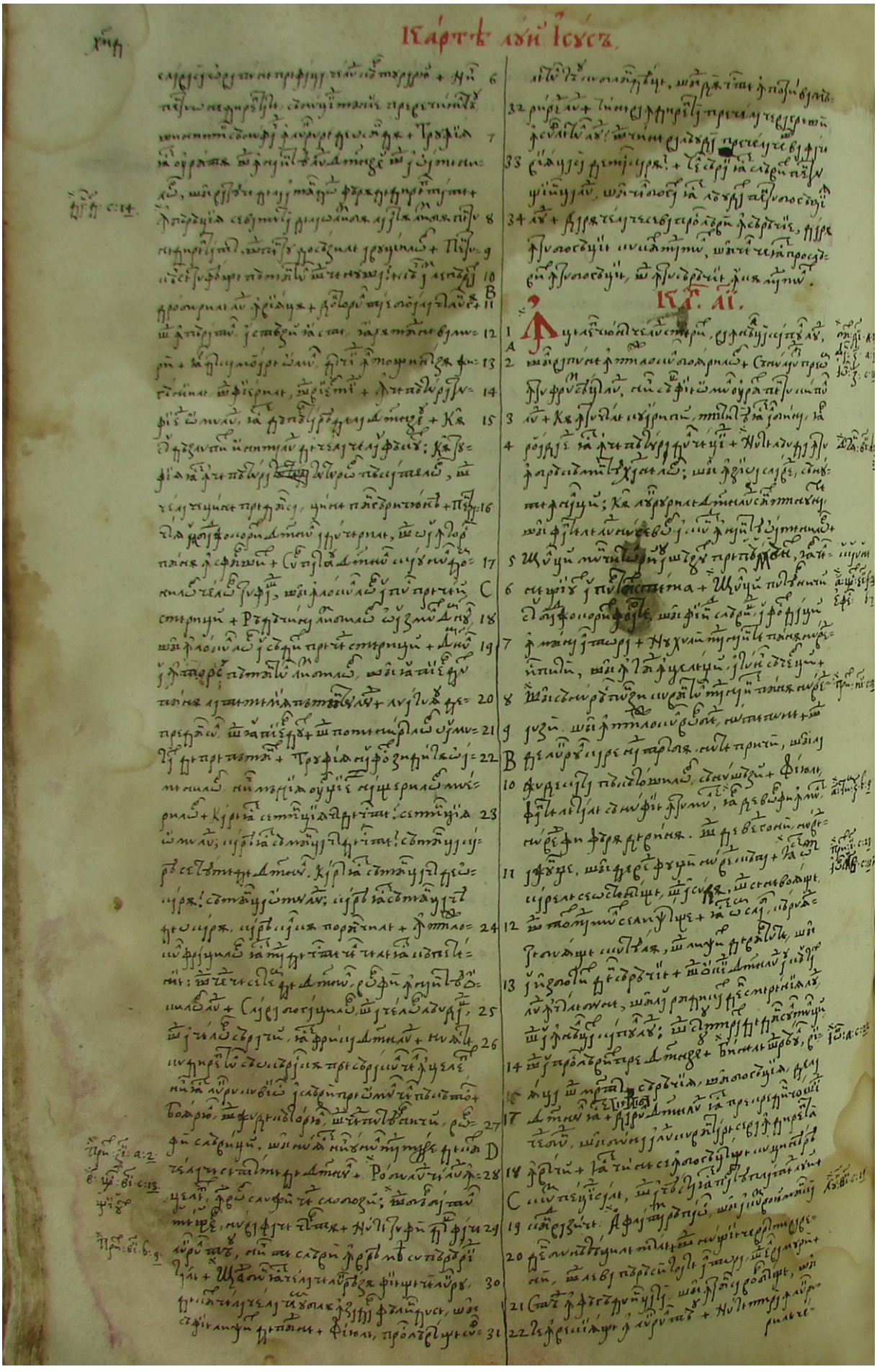

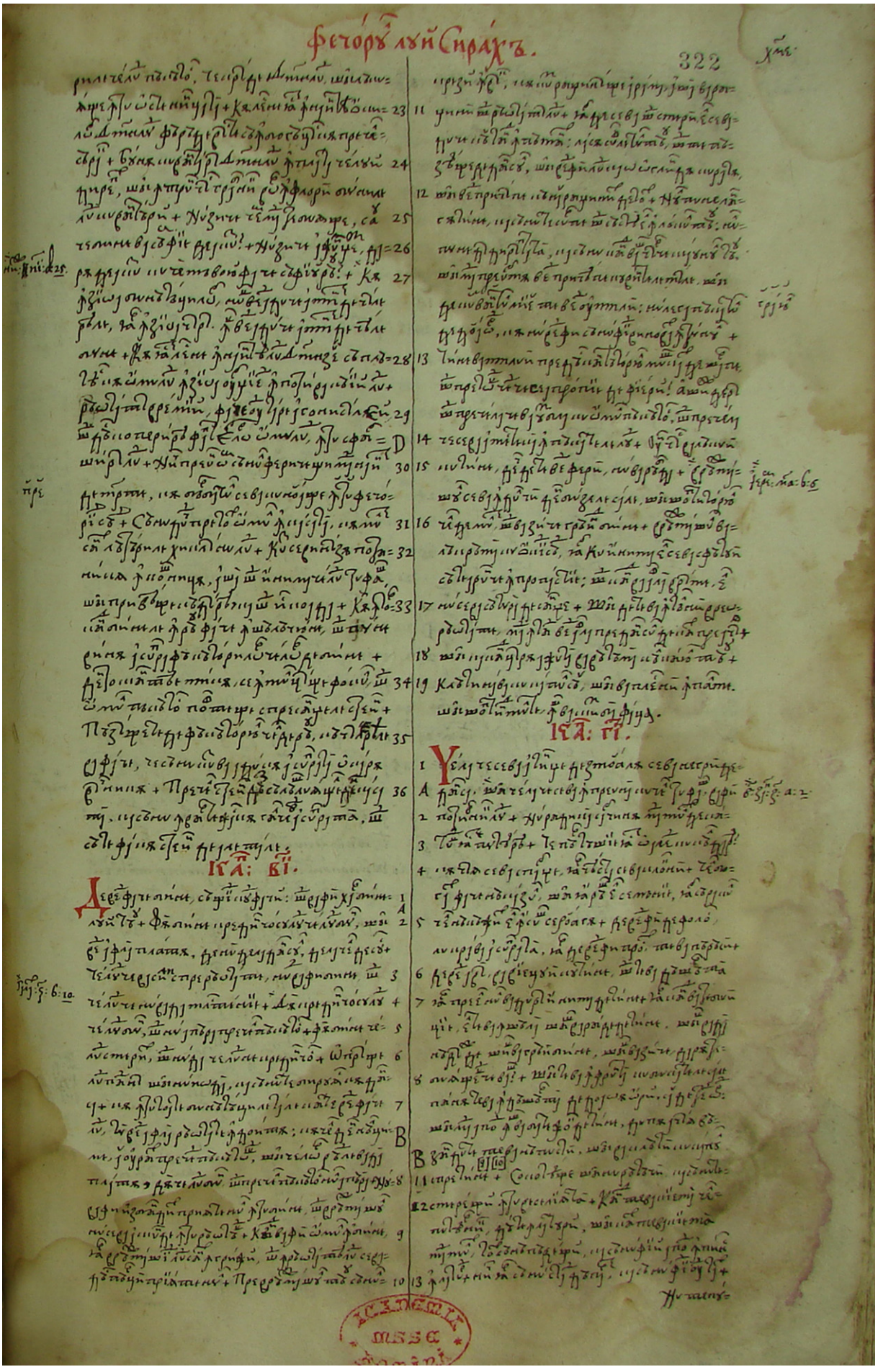

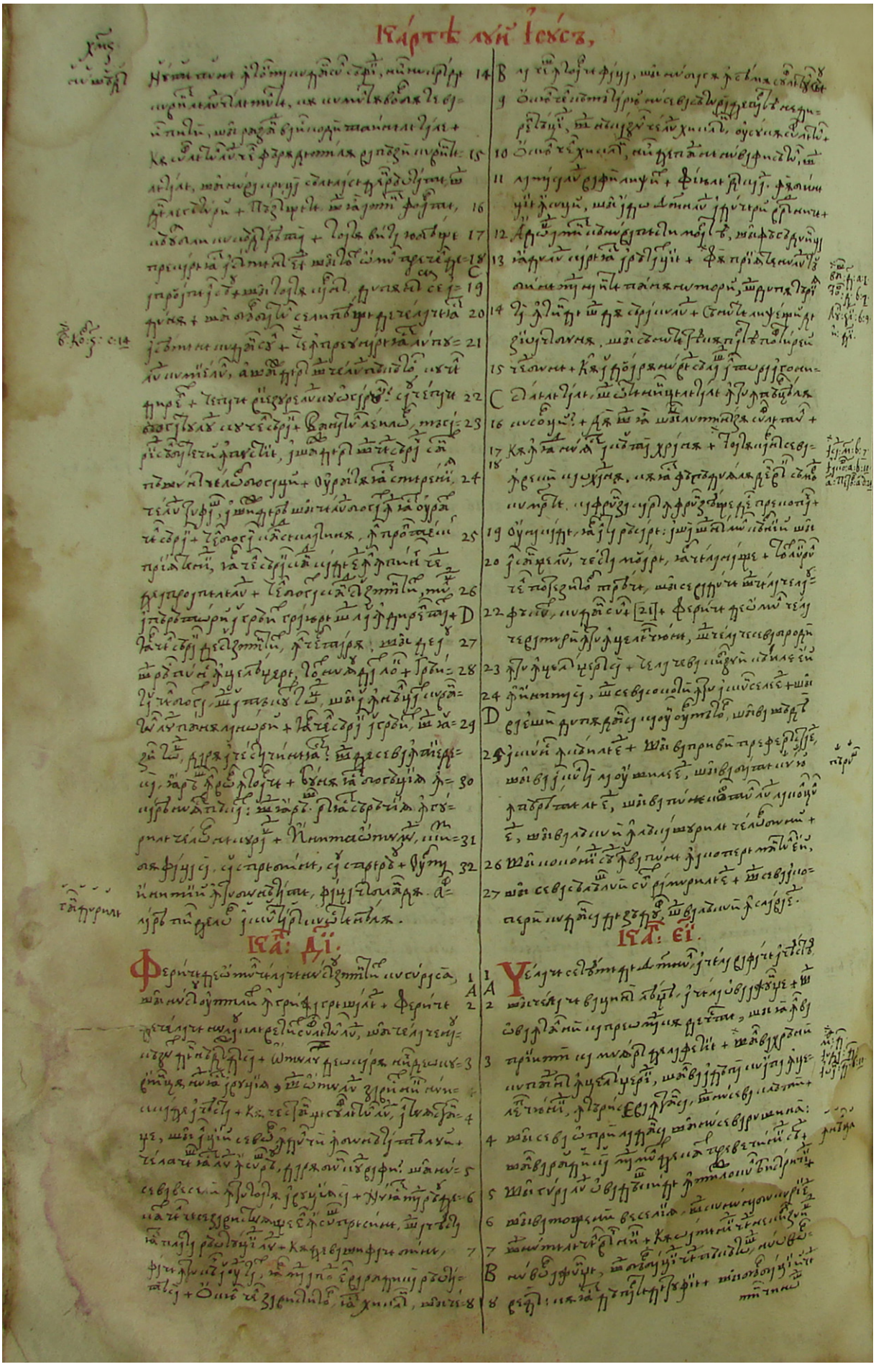

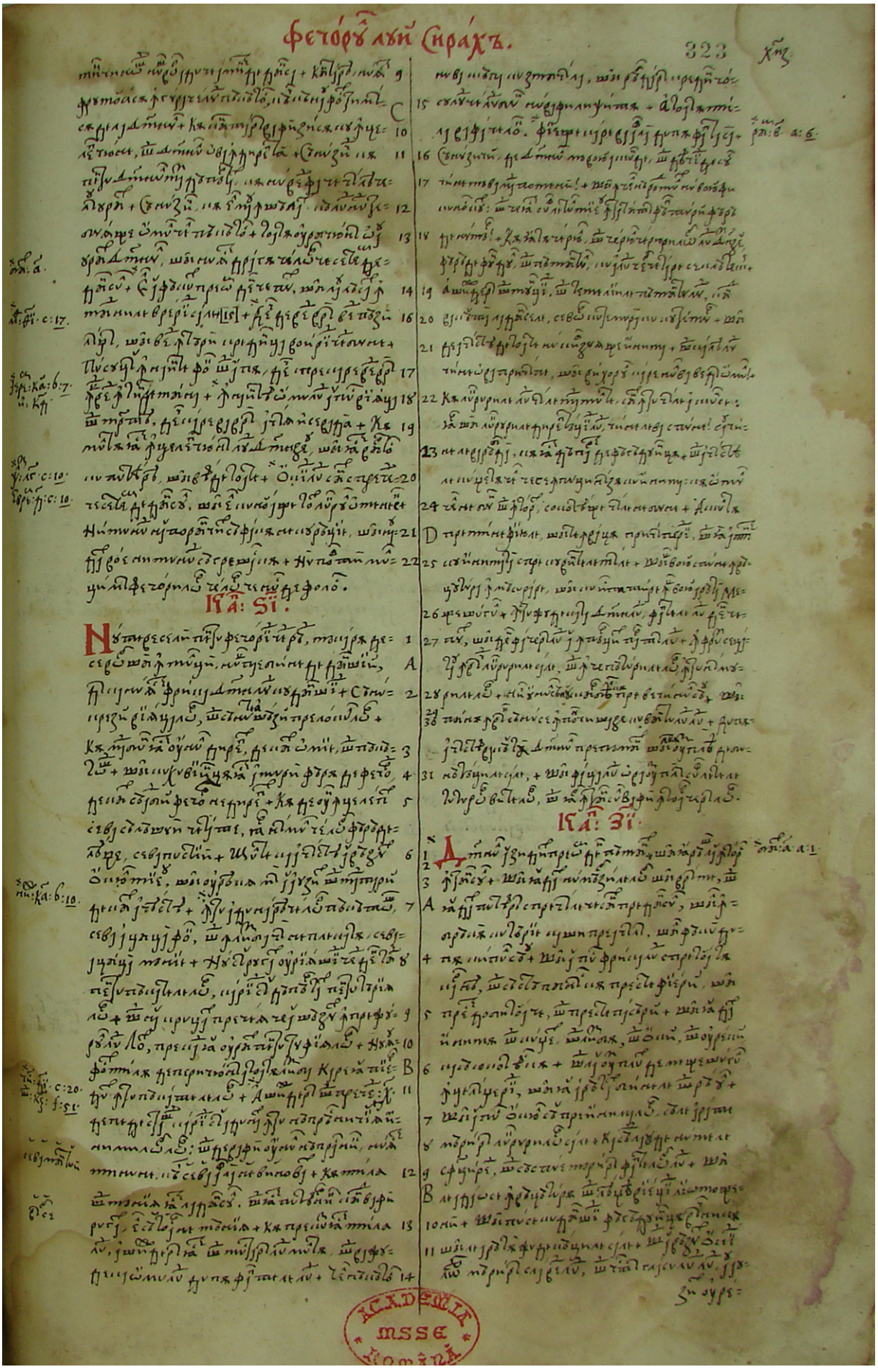

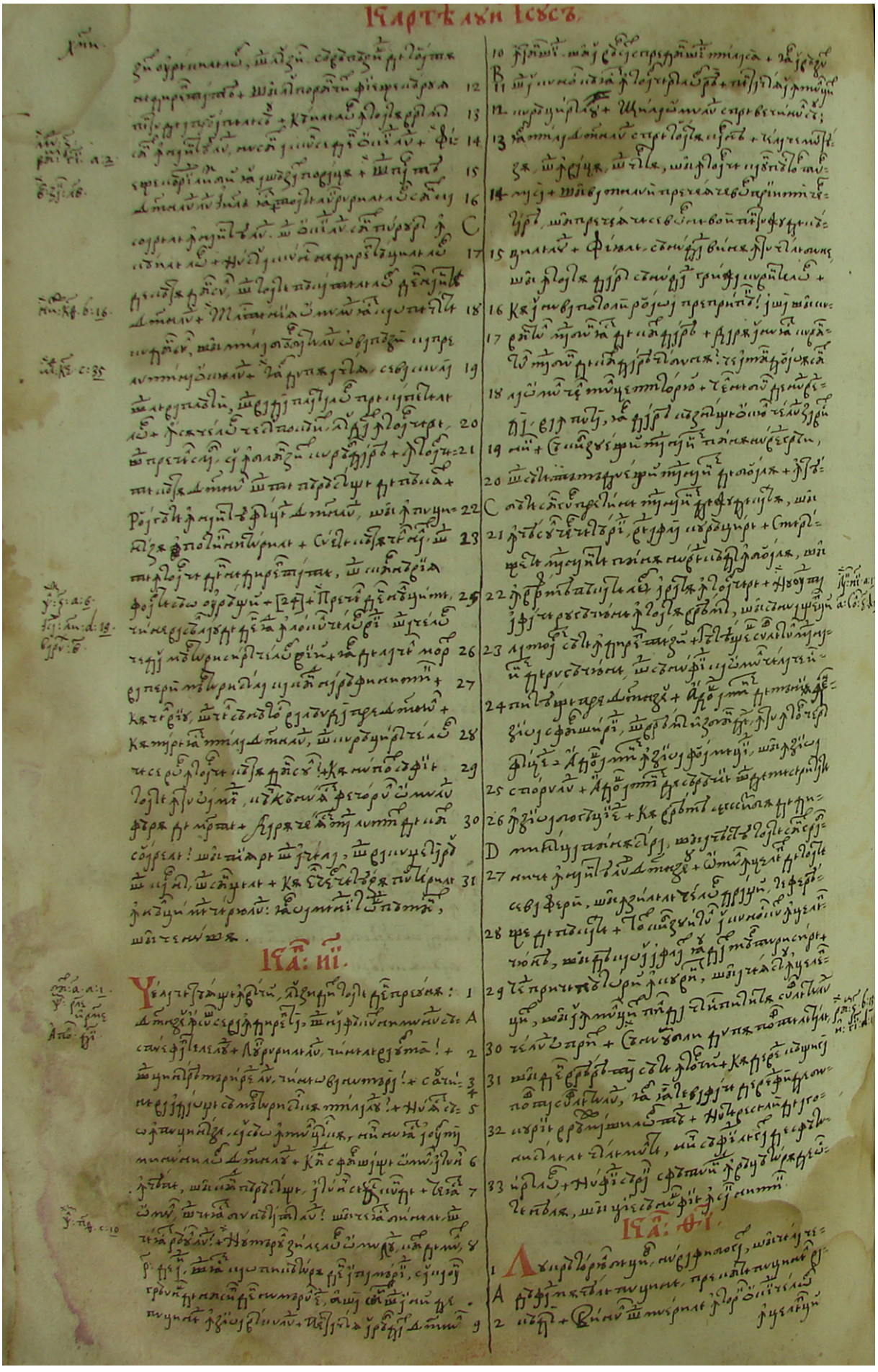

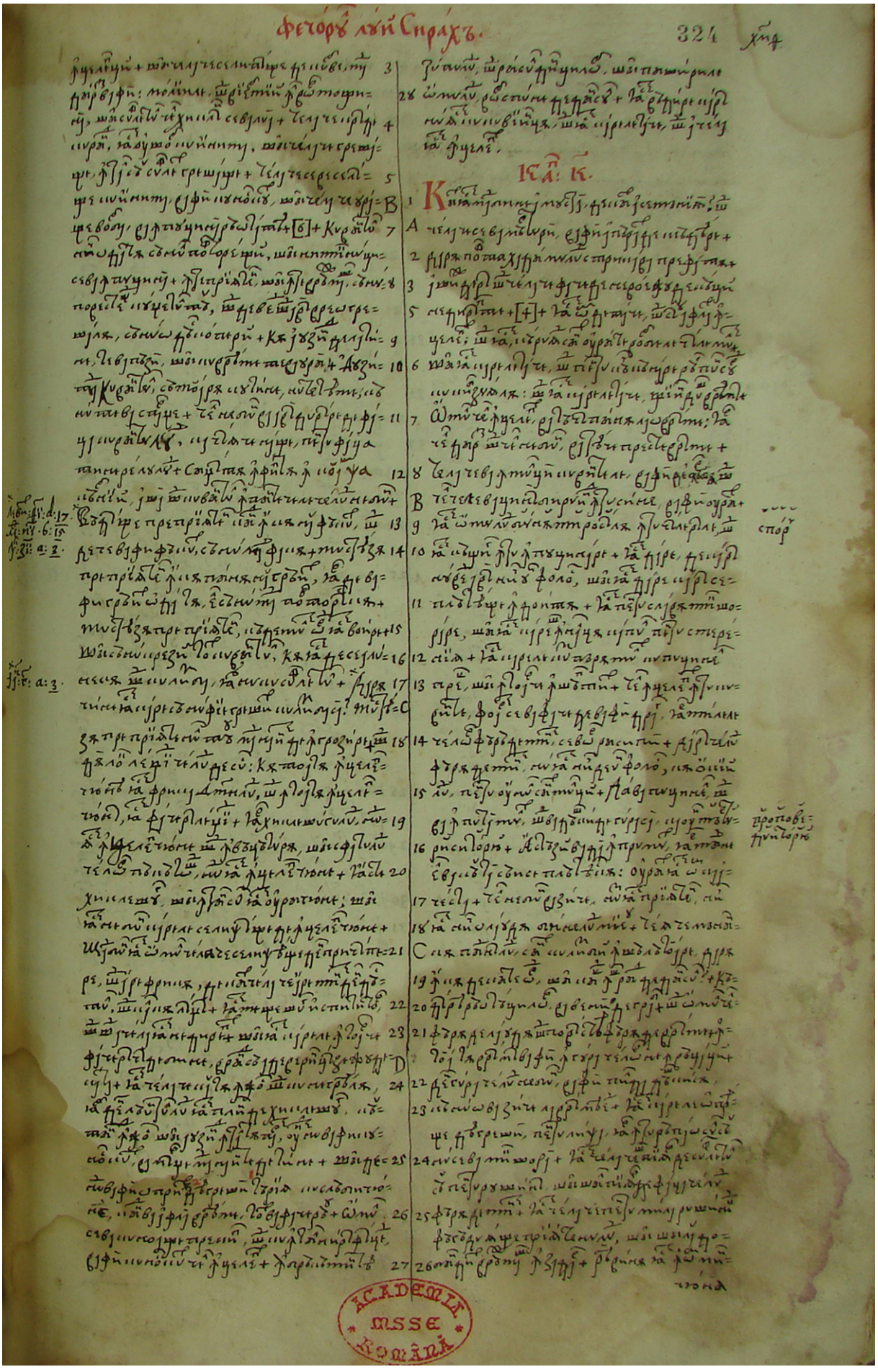

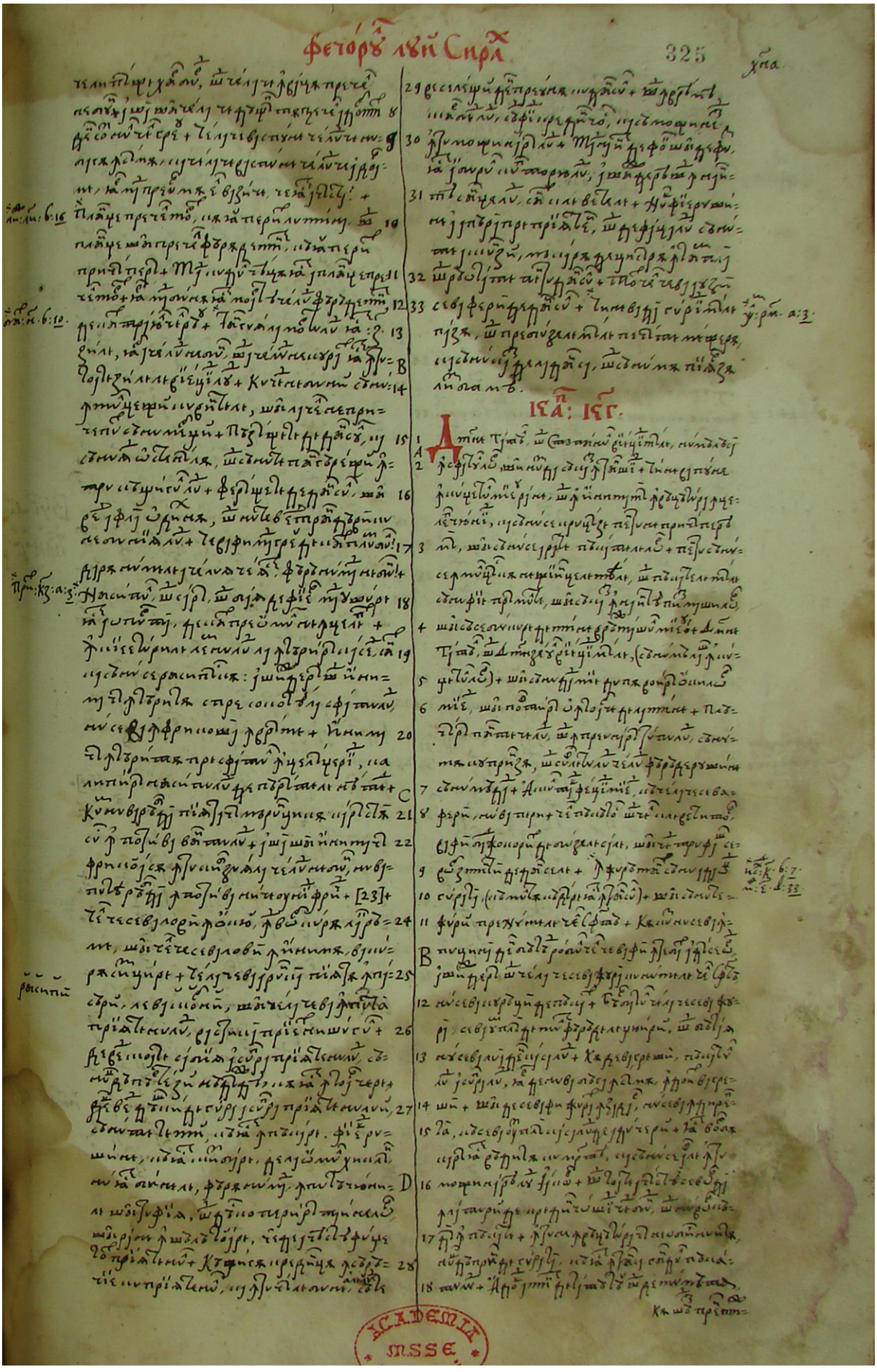
ACADEMIA
MSSE

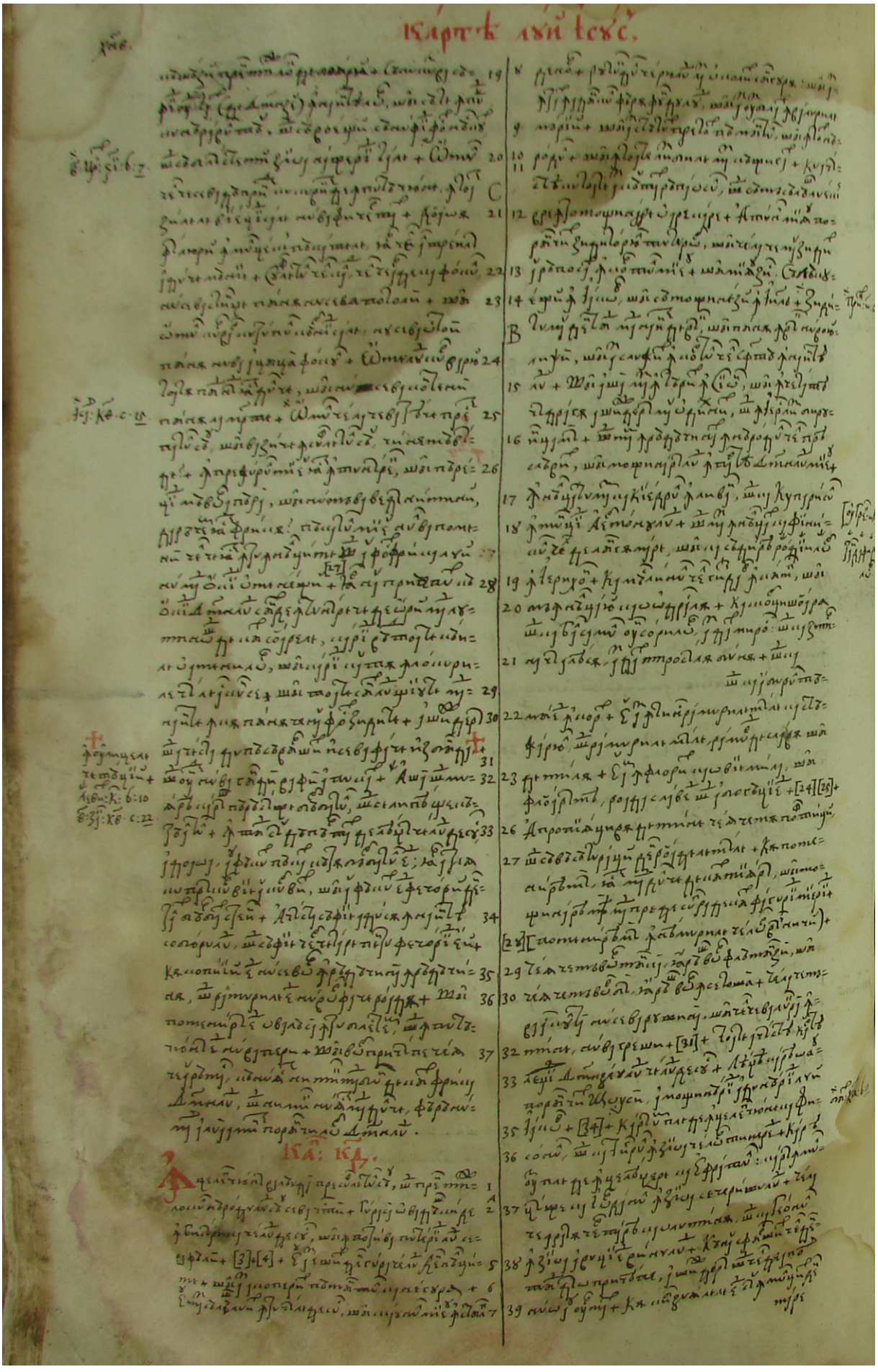

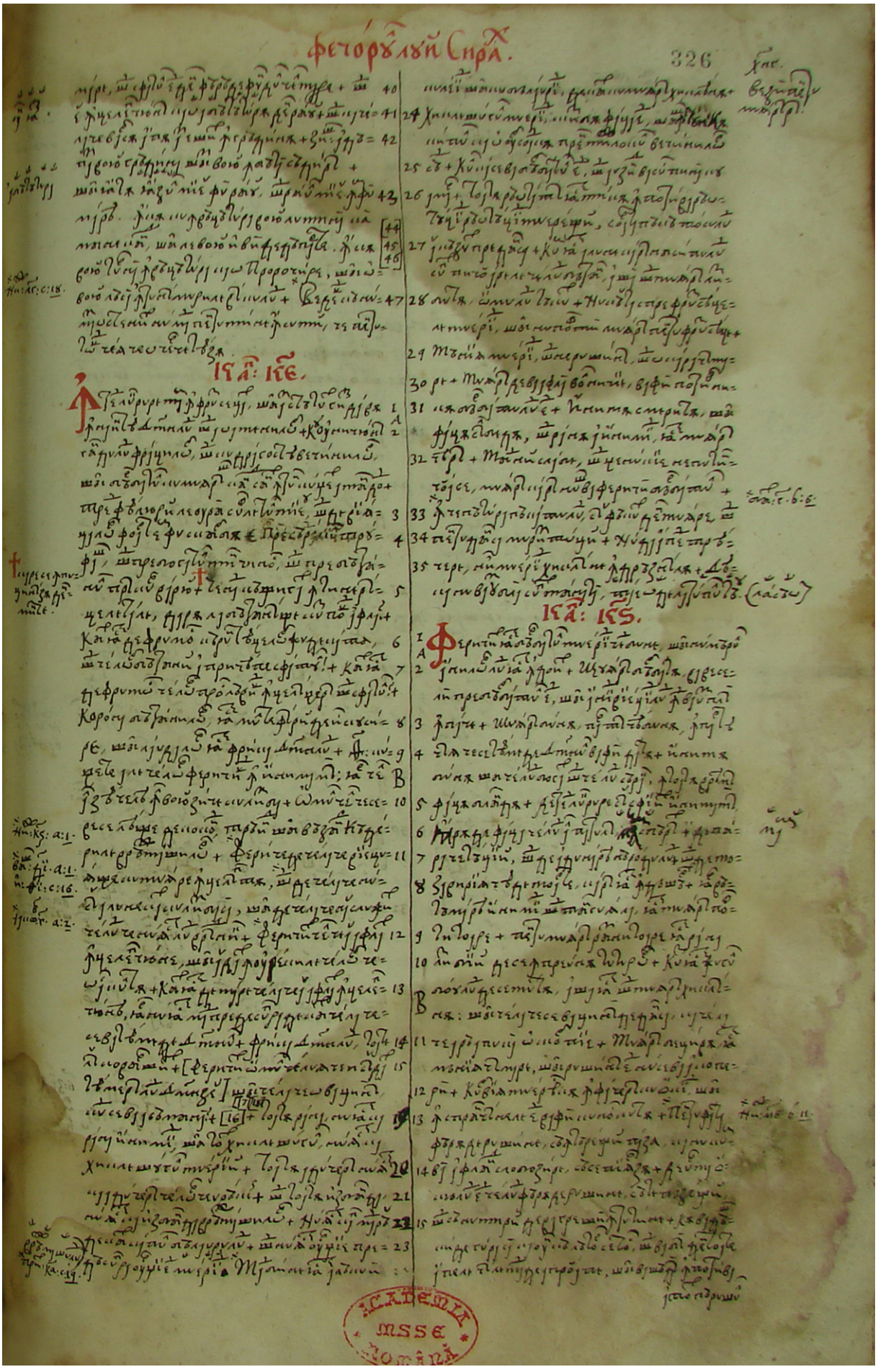

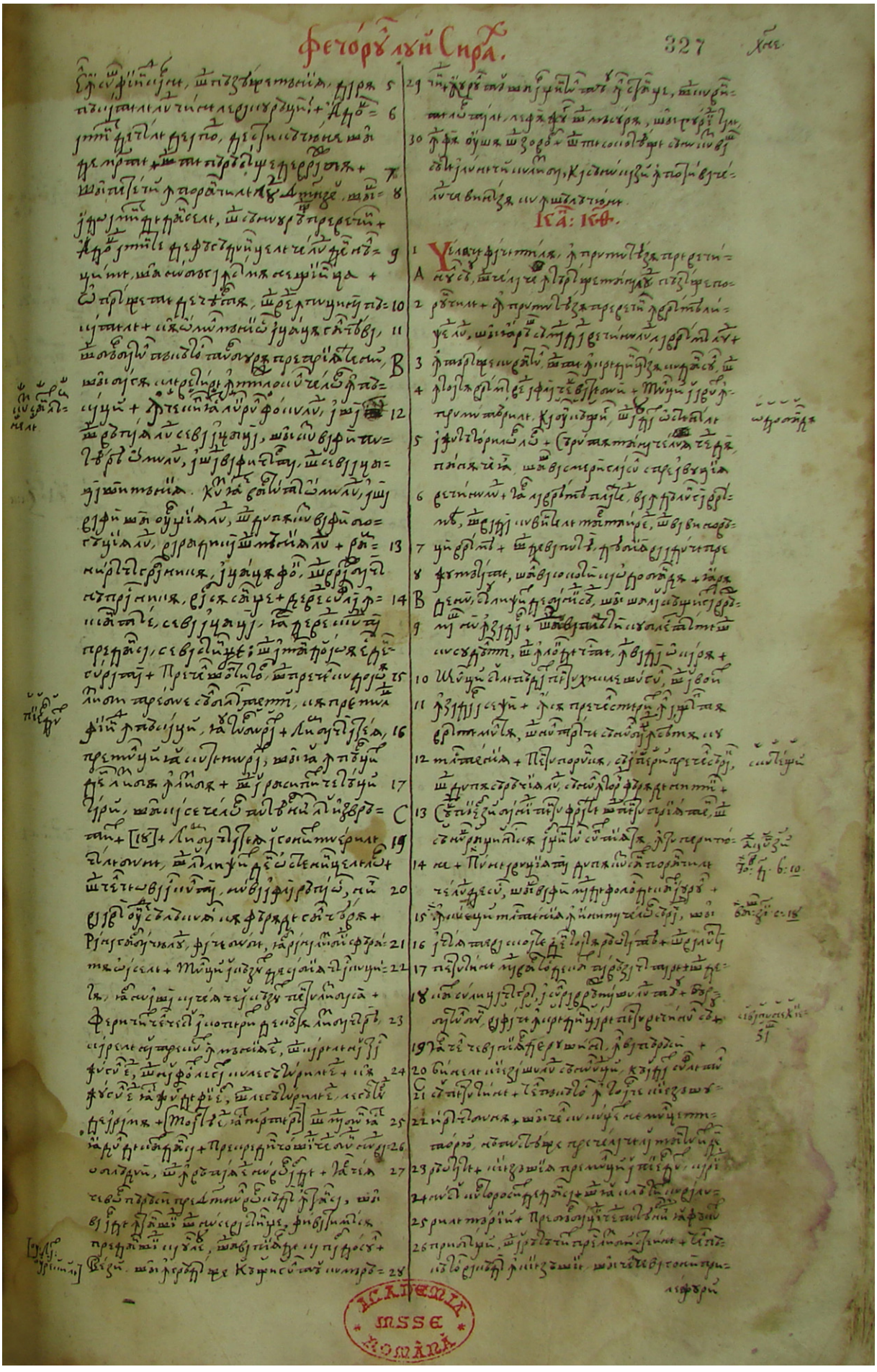

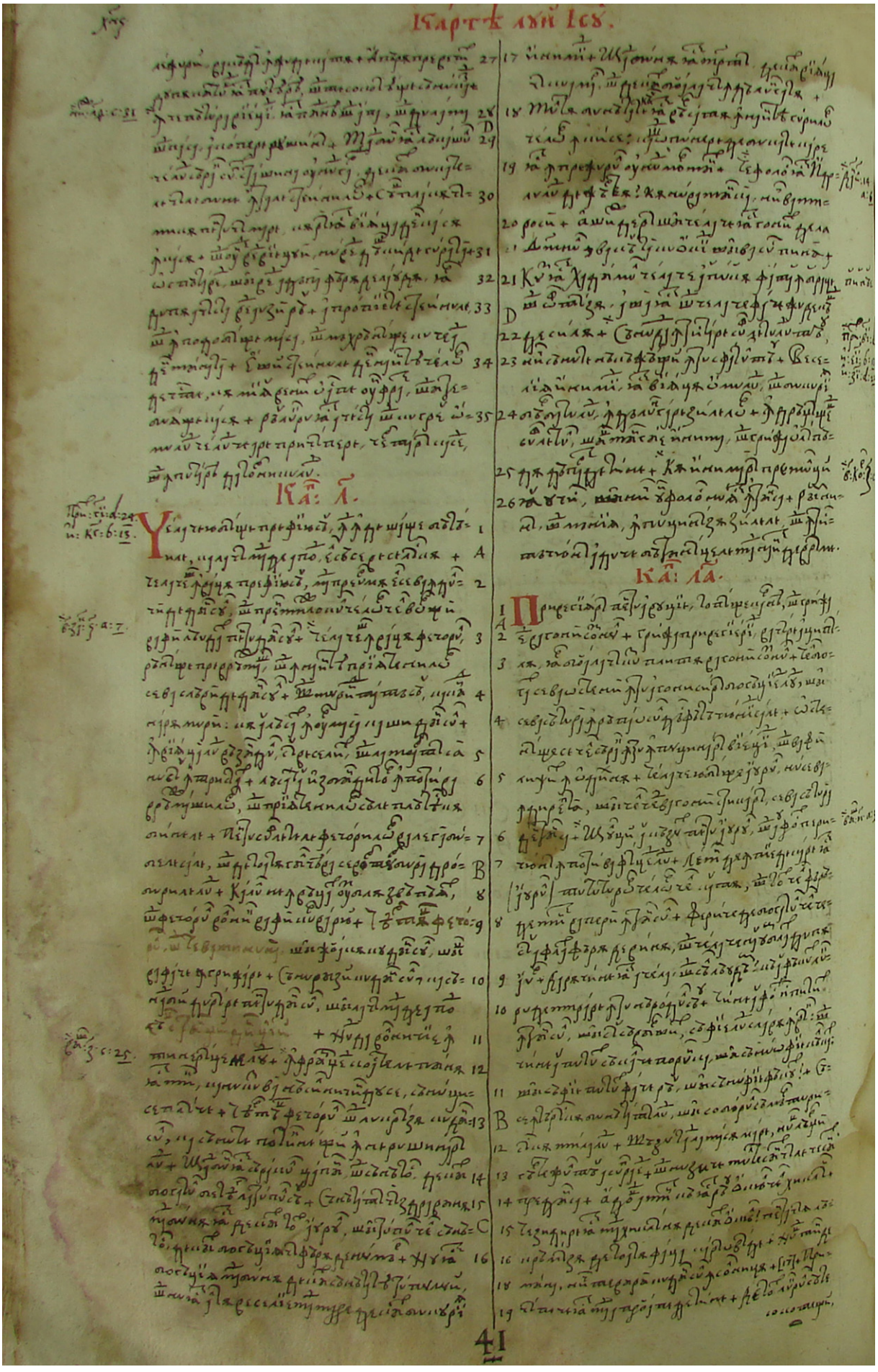

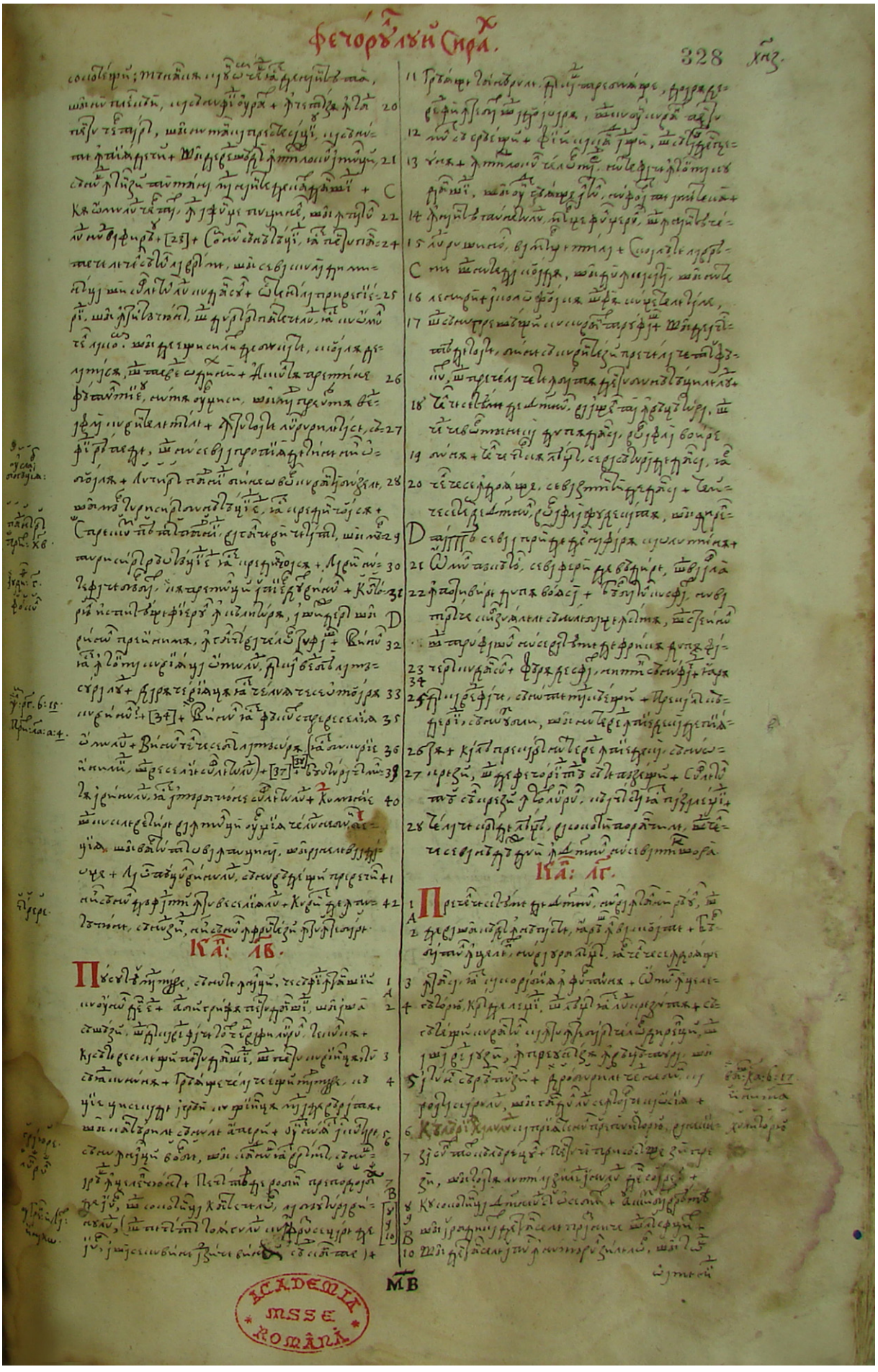
ACADEMIA
MSSE
ROMANA

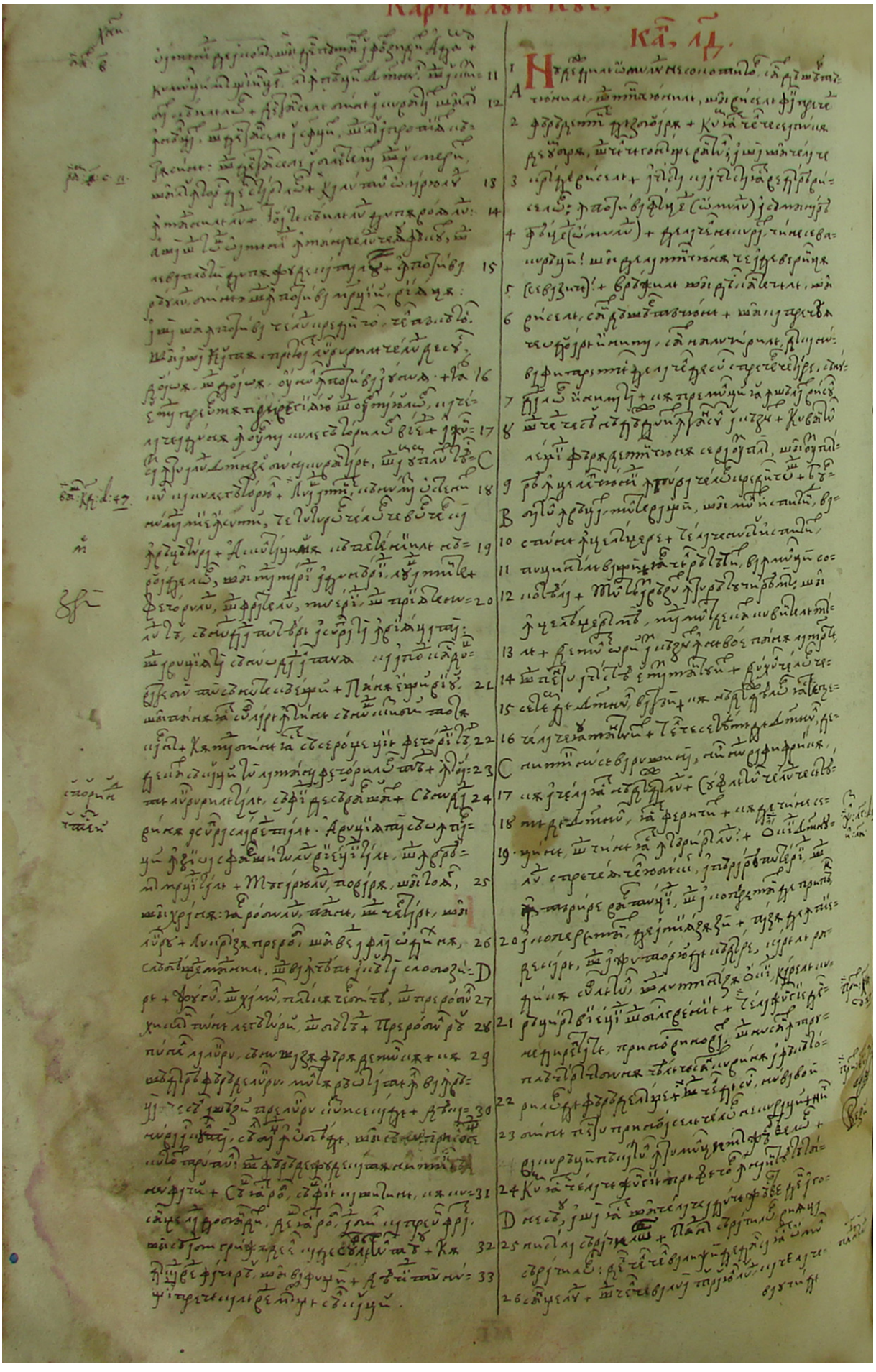

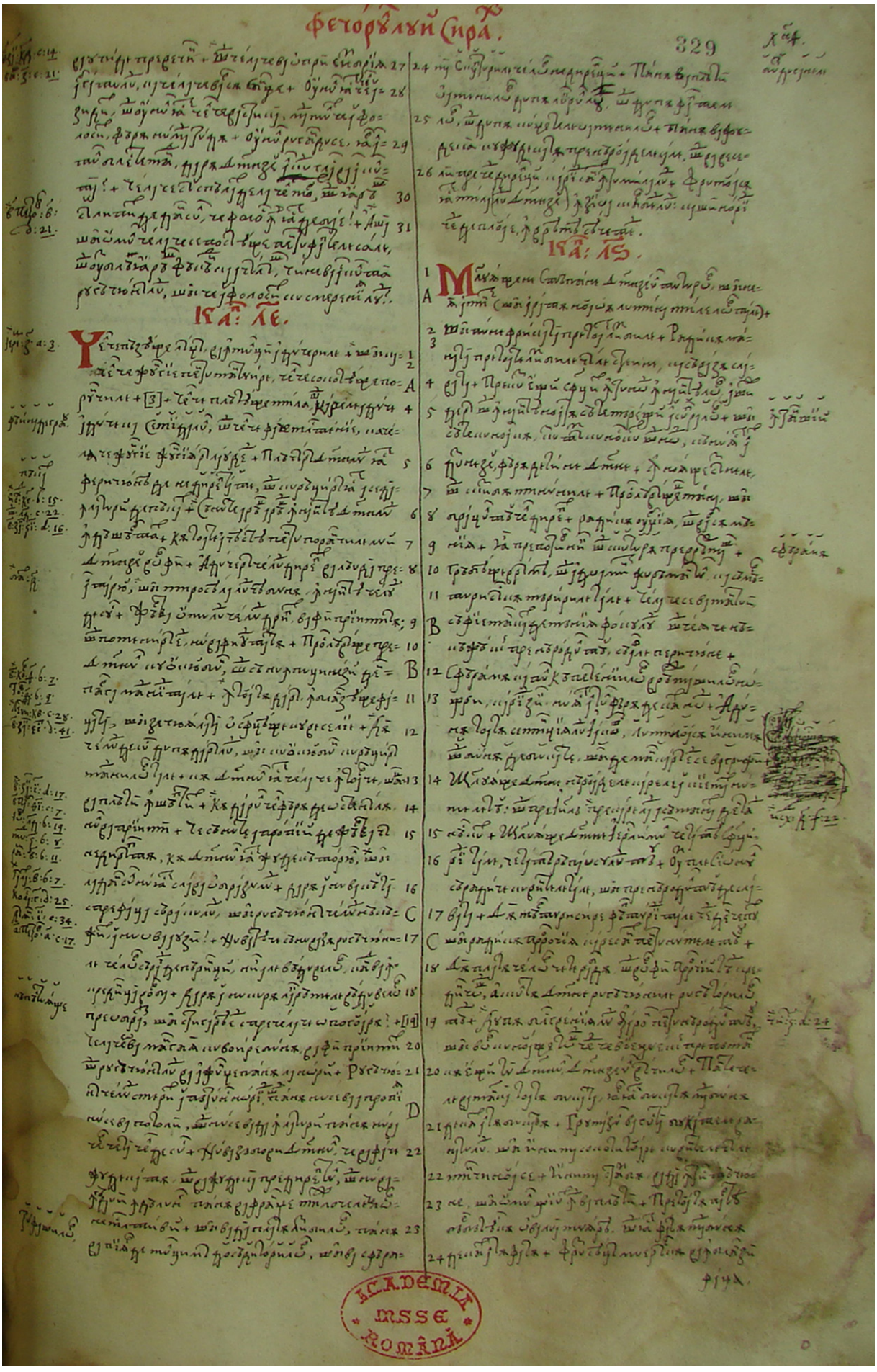
ACADEMIA
MSSE
ROMÆ

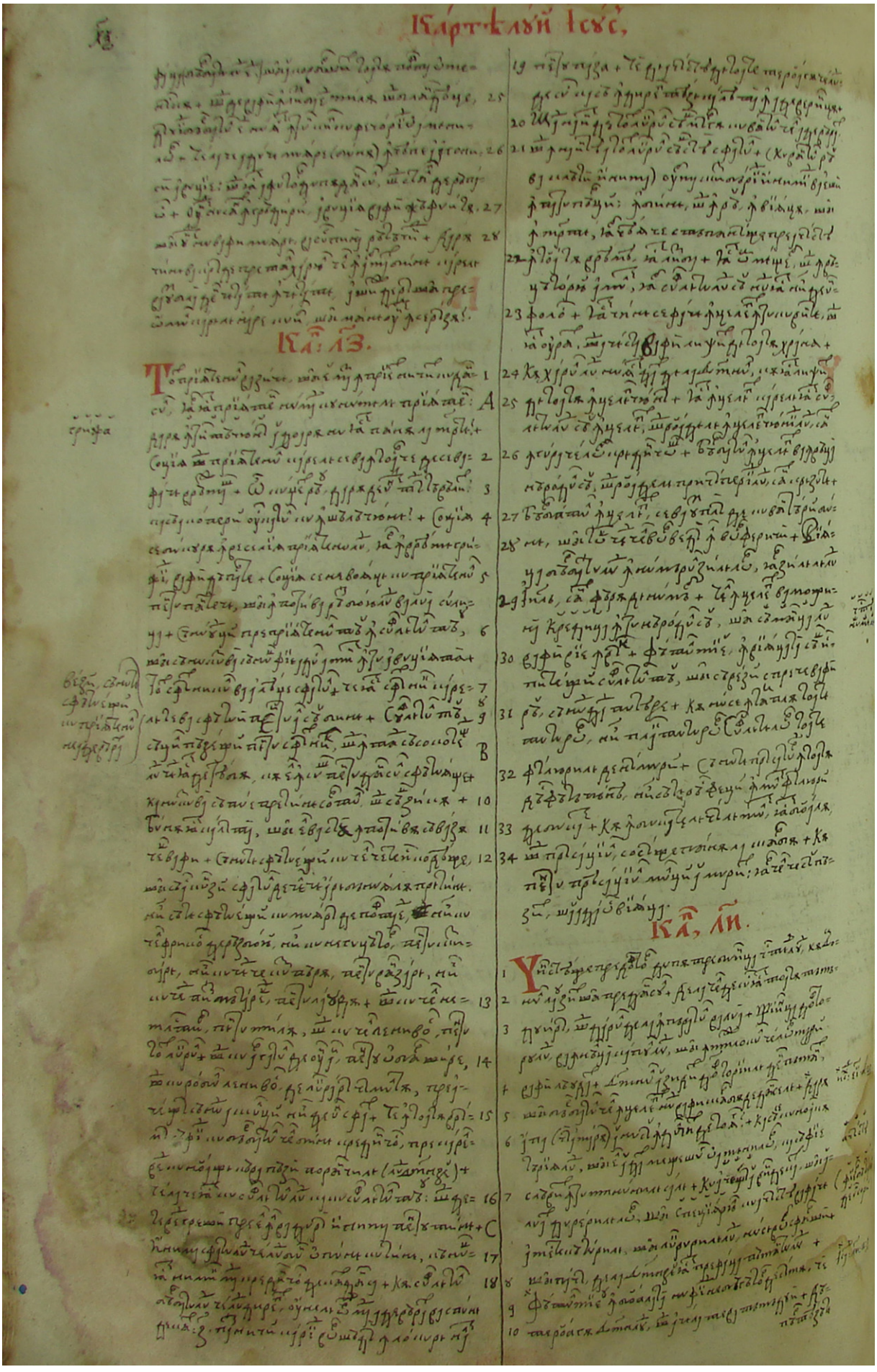

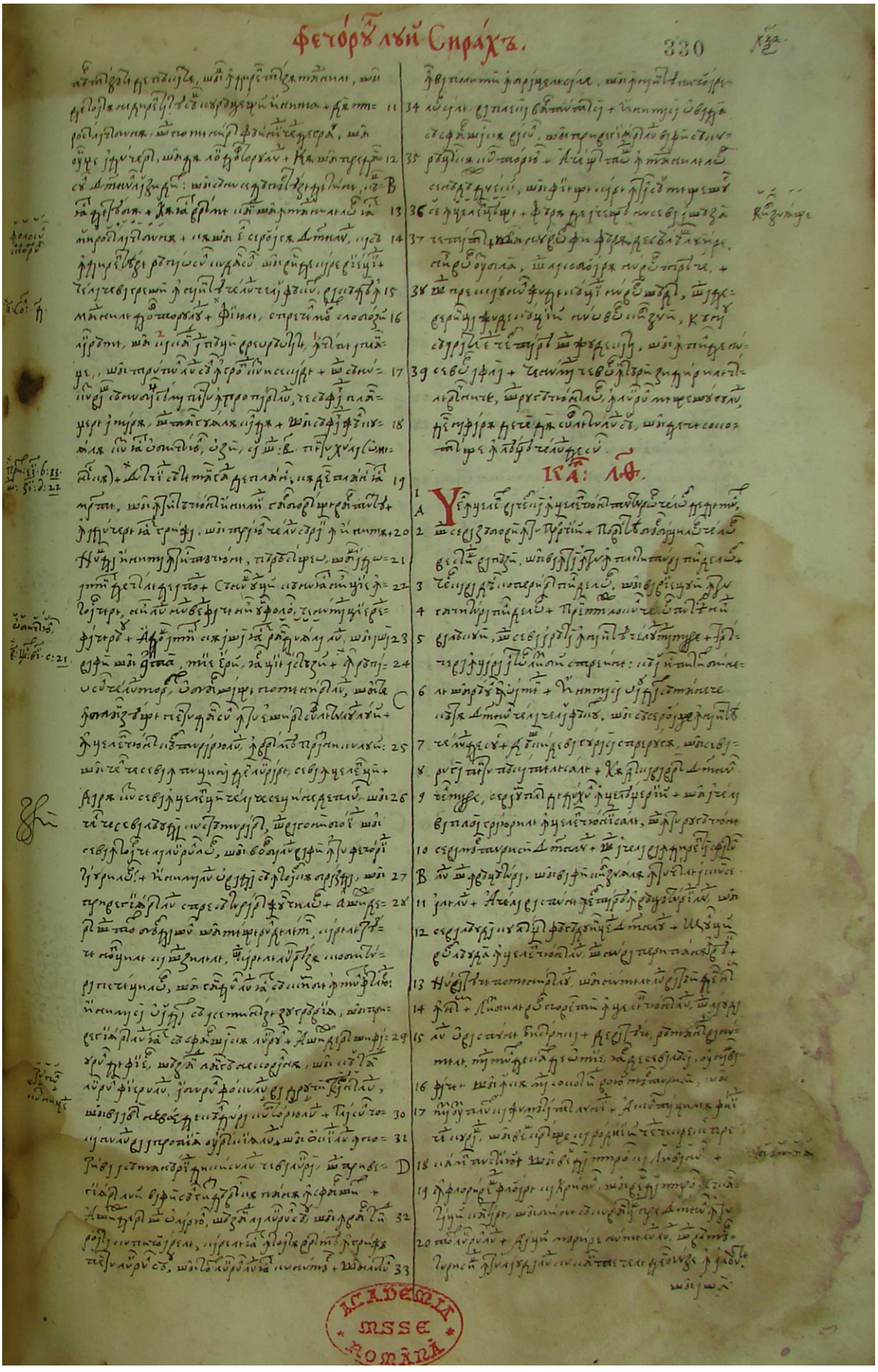
ACADEMIA
MSSE
ROMANA

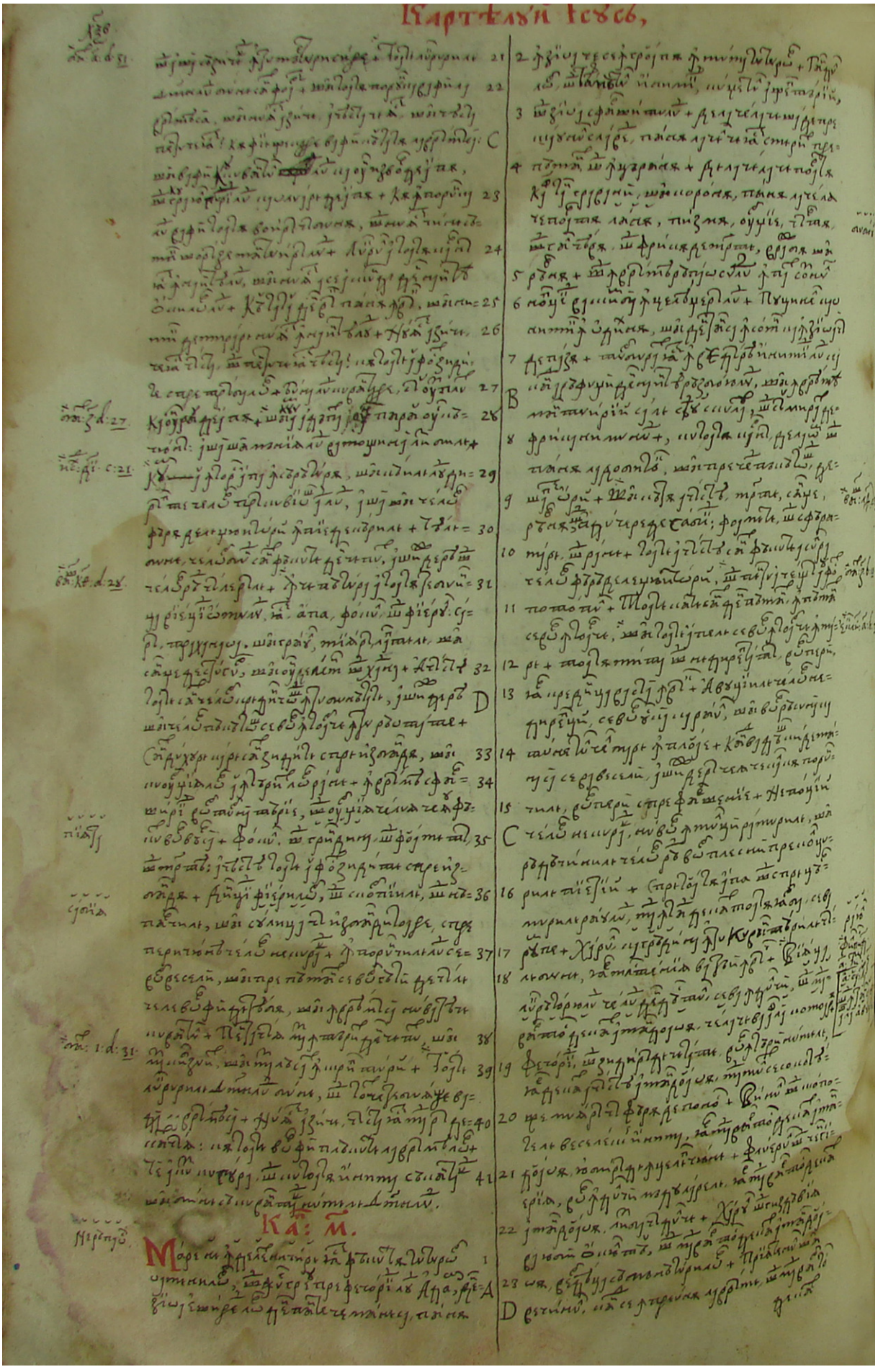

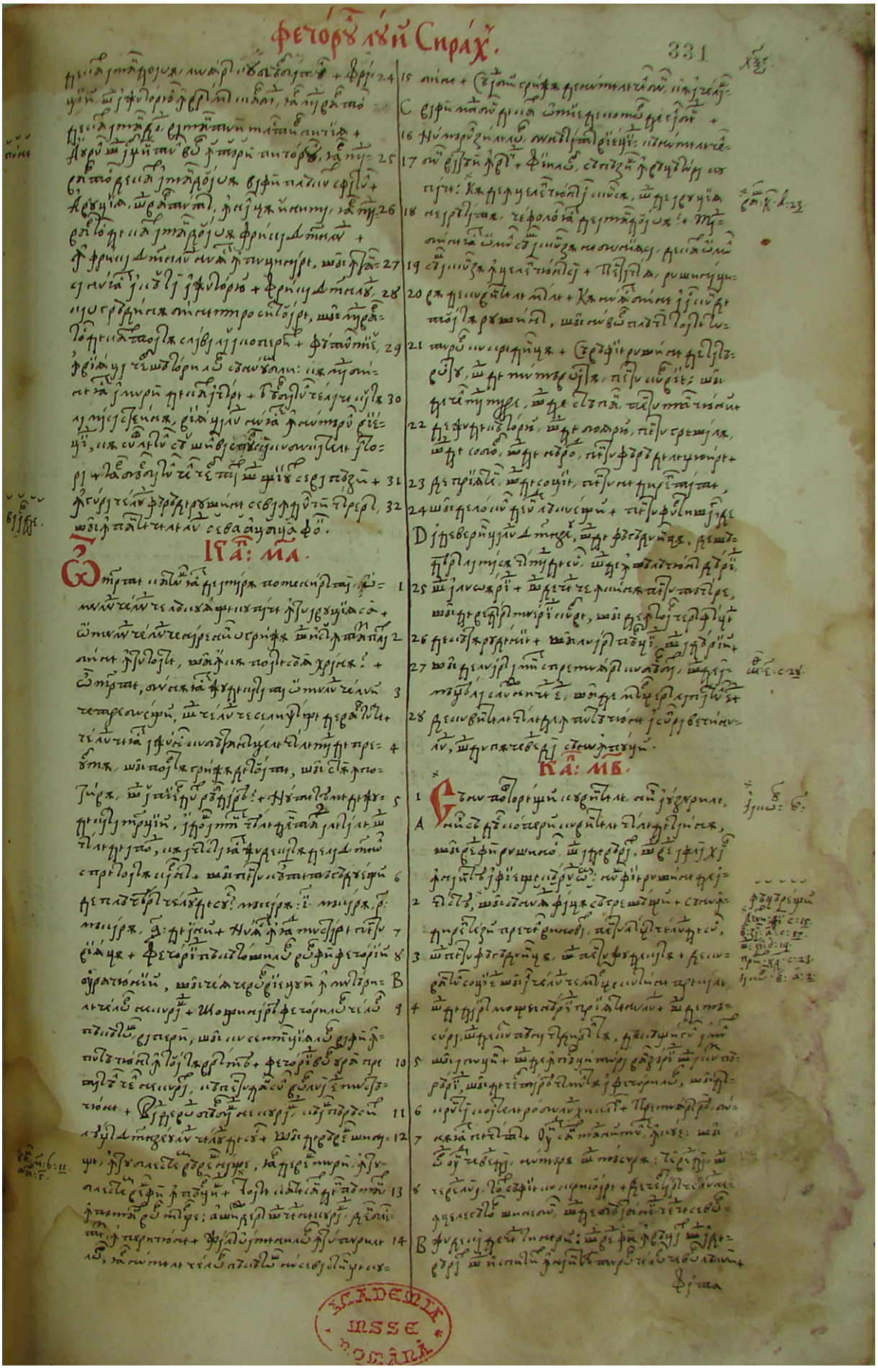

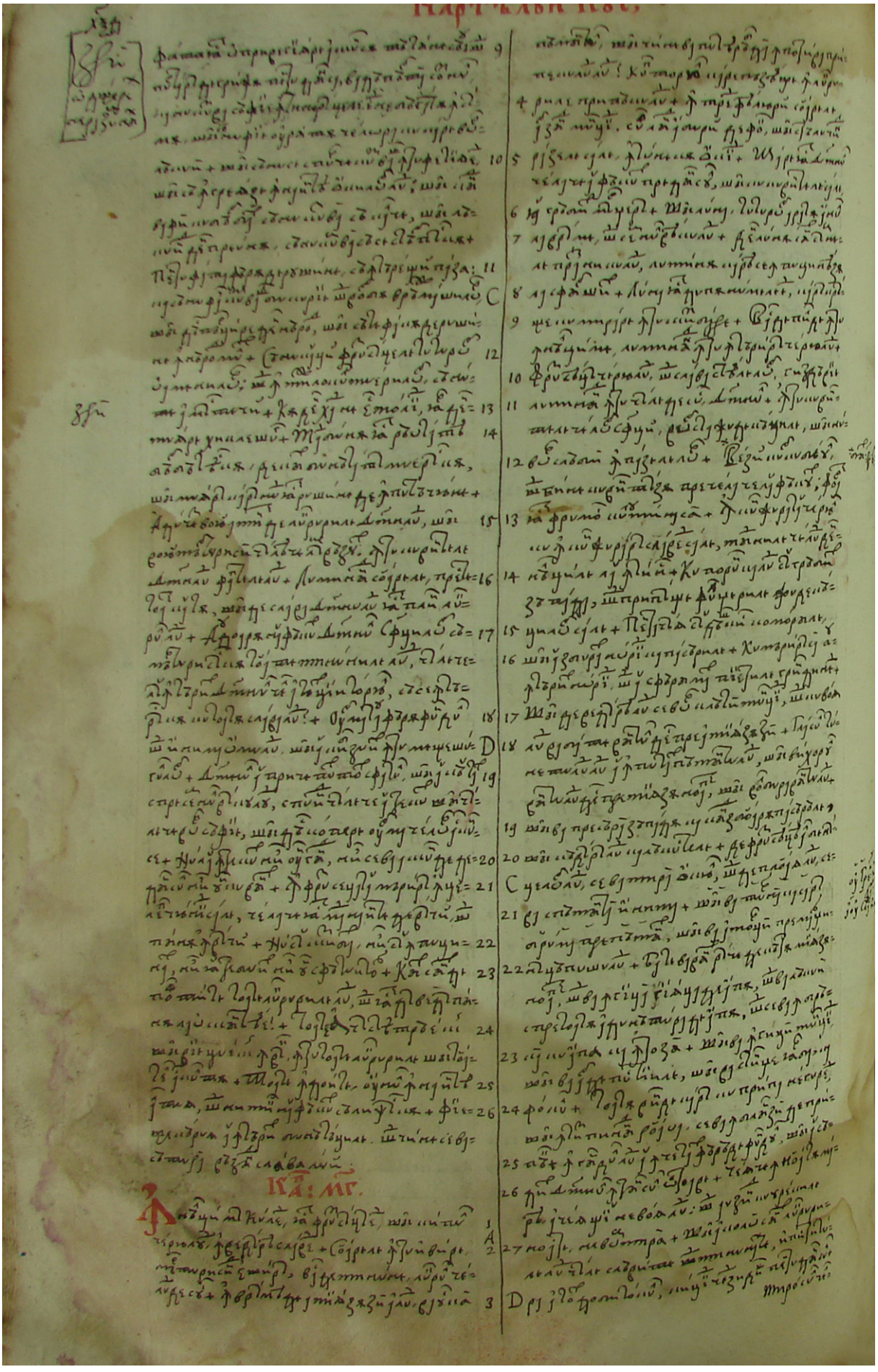

ACADEMIA
MSSC
ROMANA

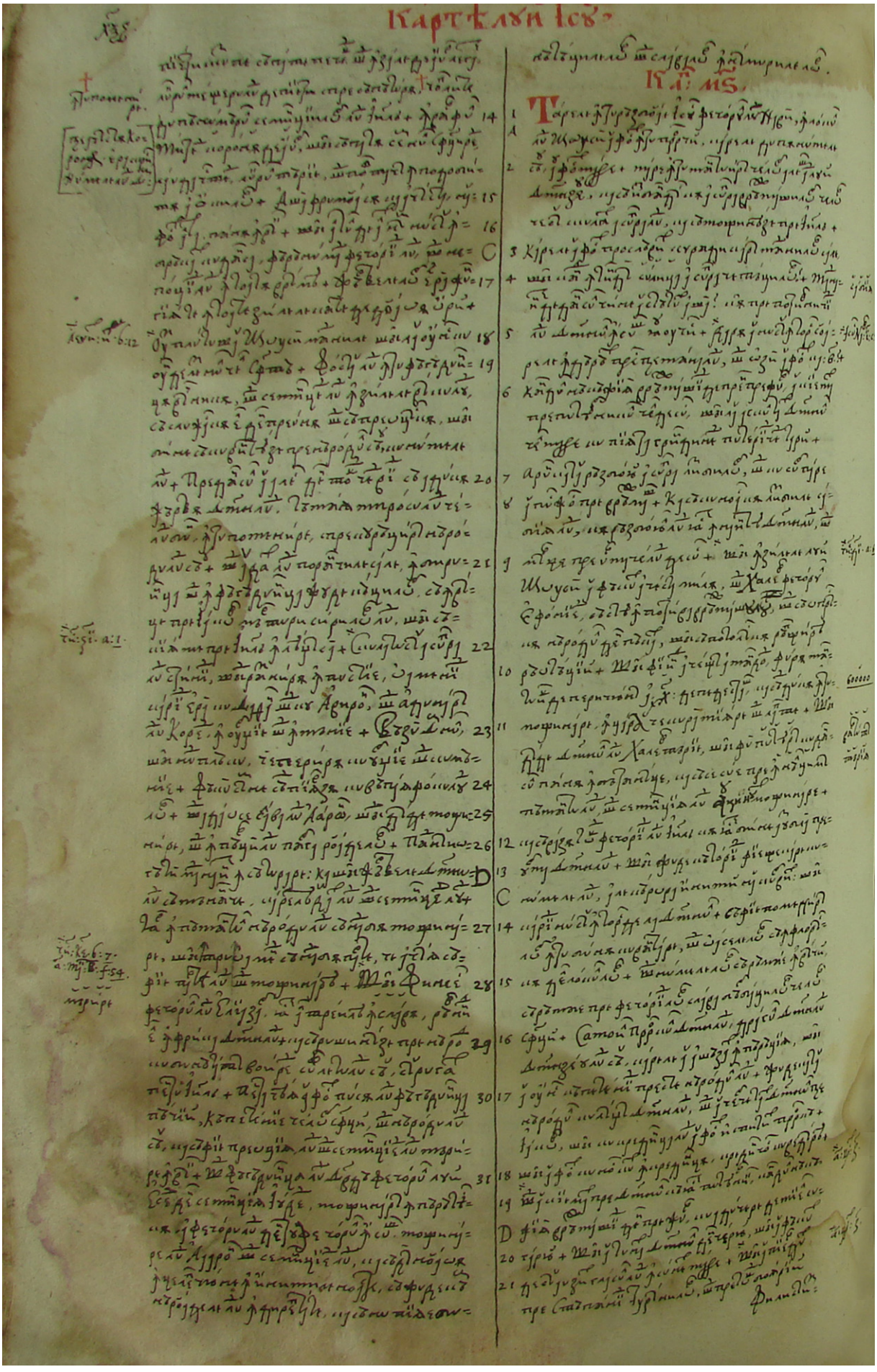

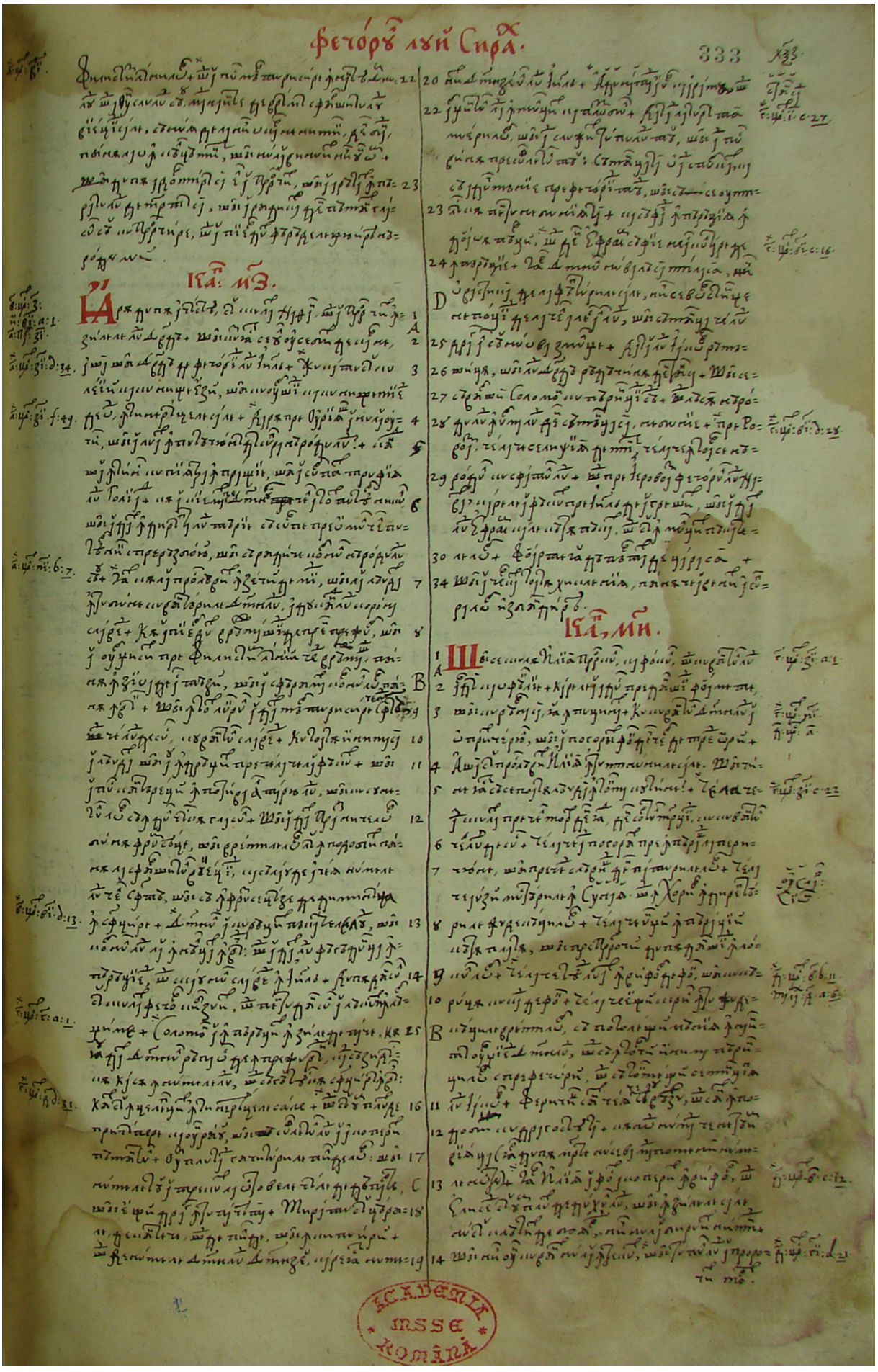
ACADEMIA
MSSE
ROMÂNĂ

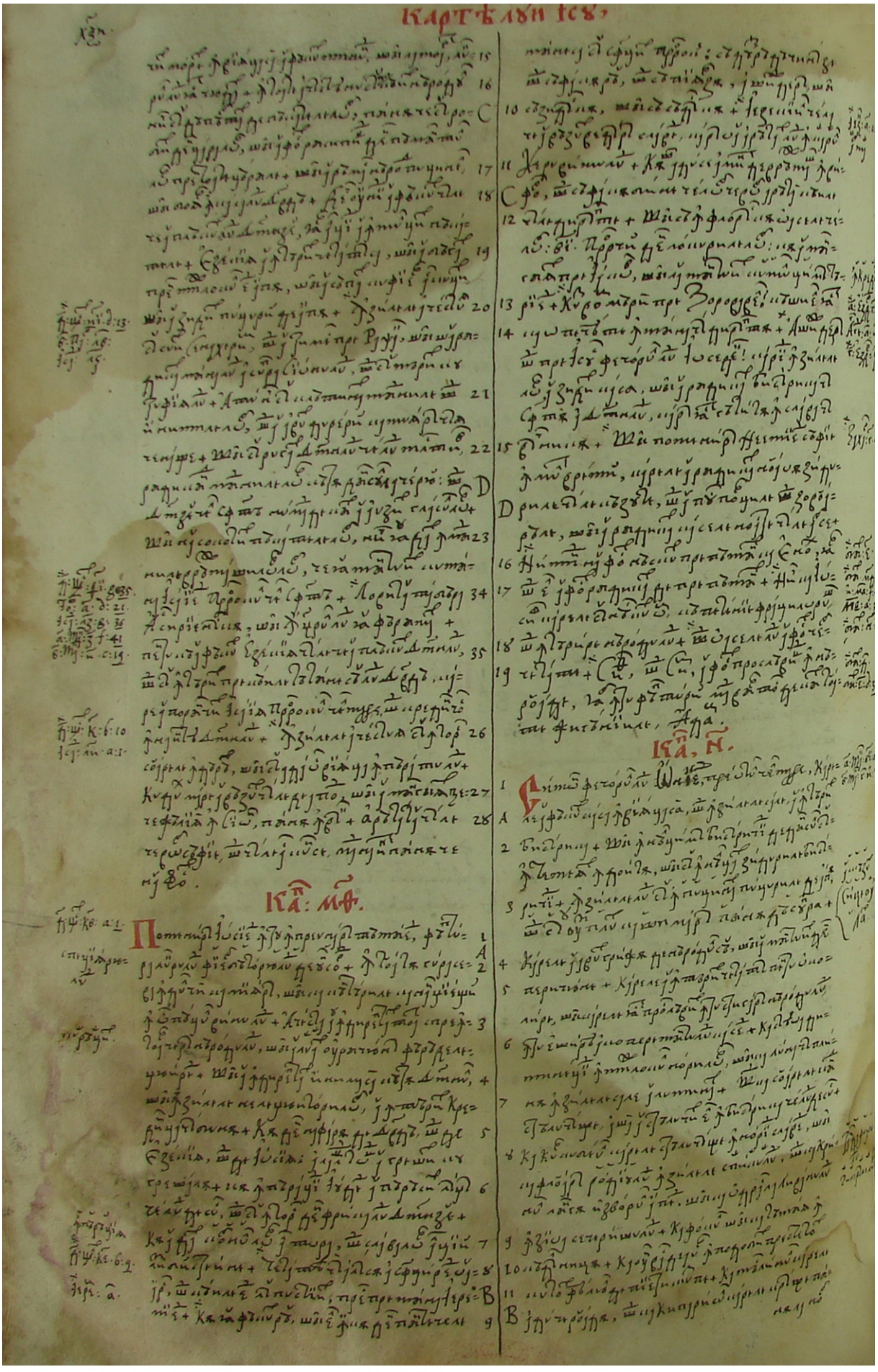

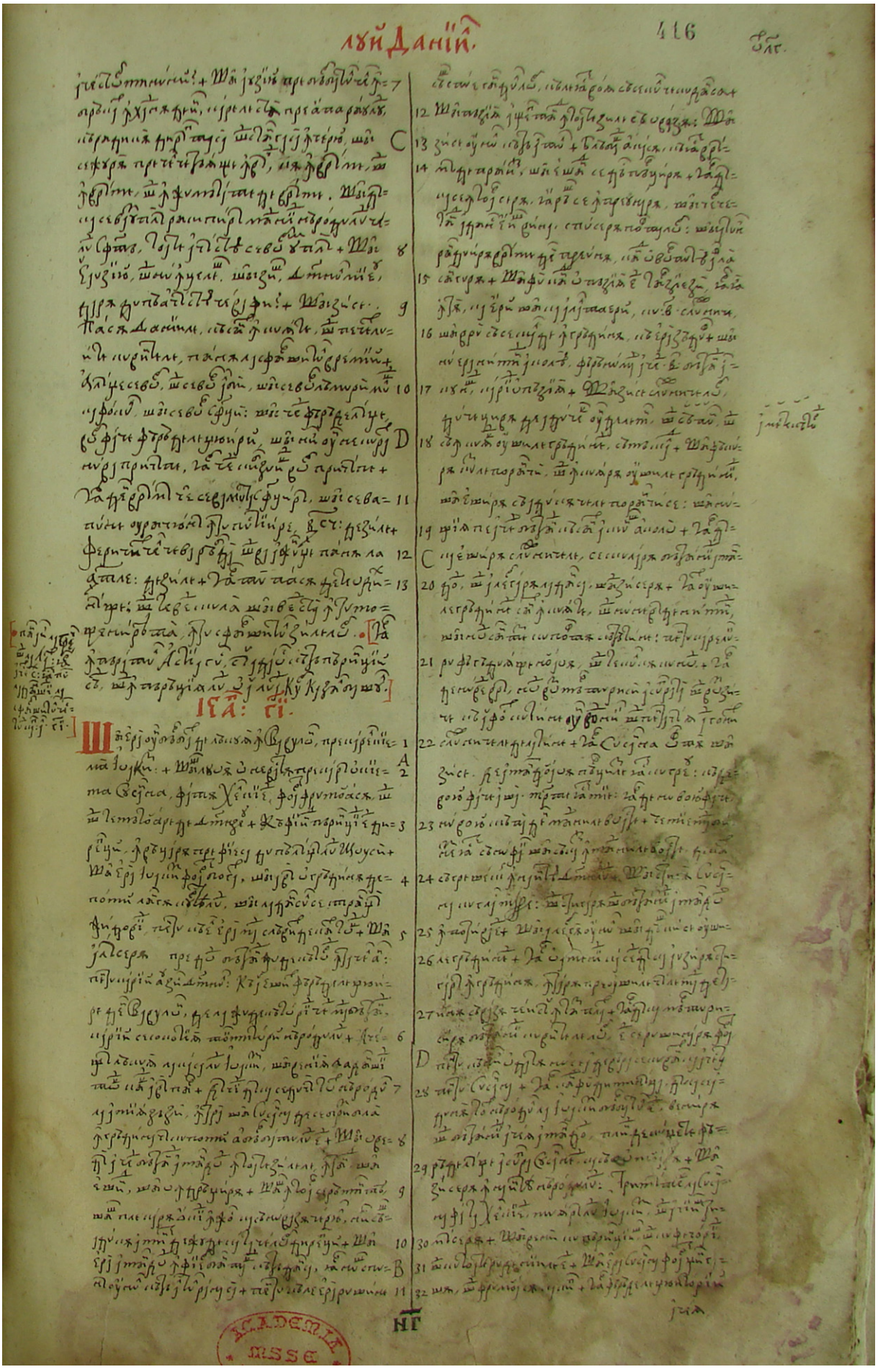

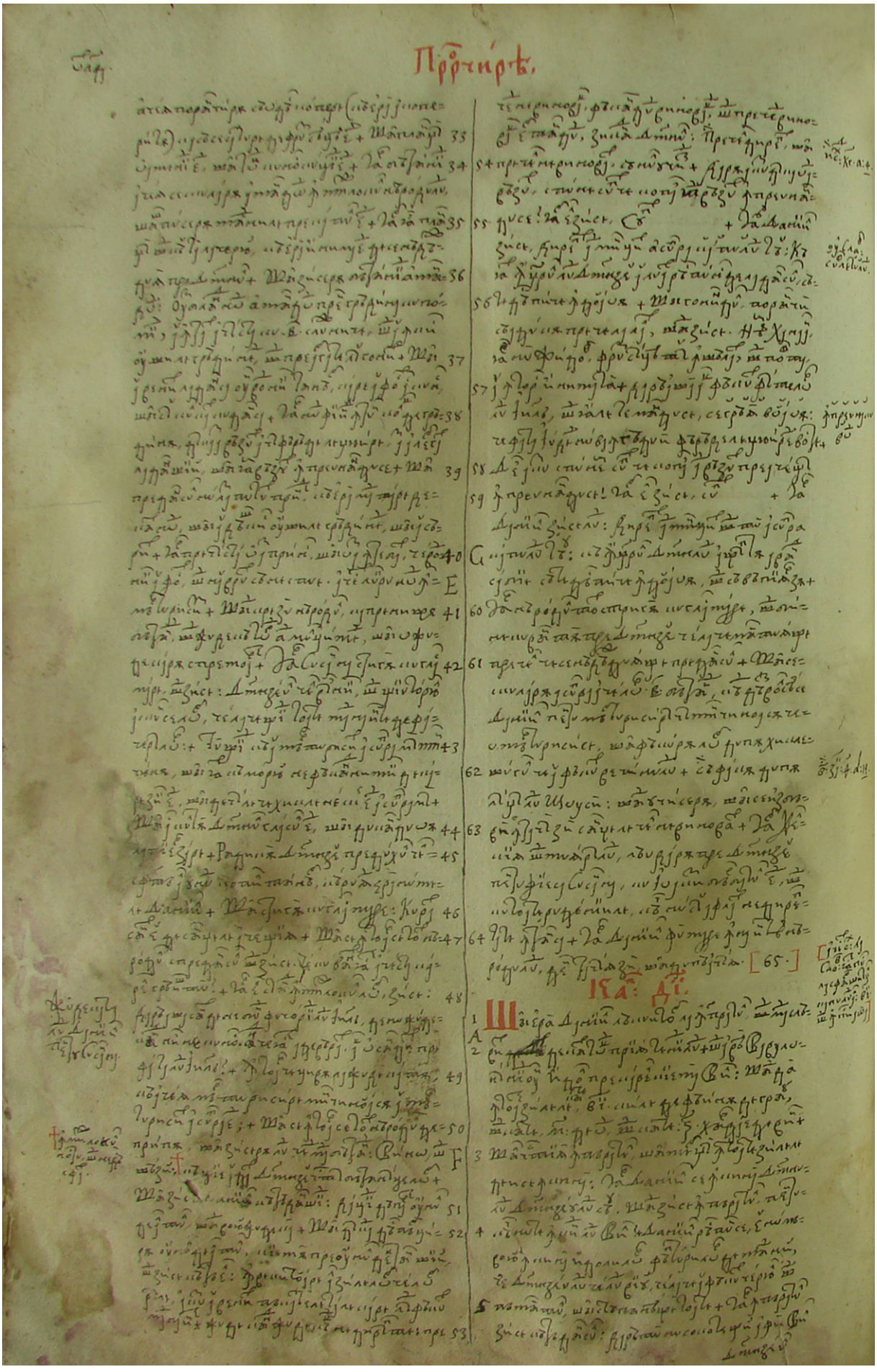

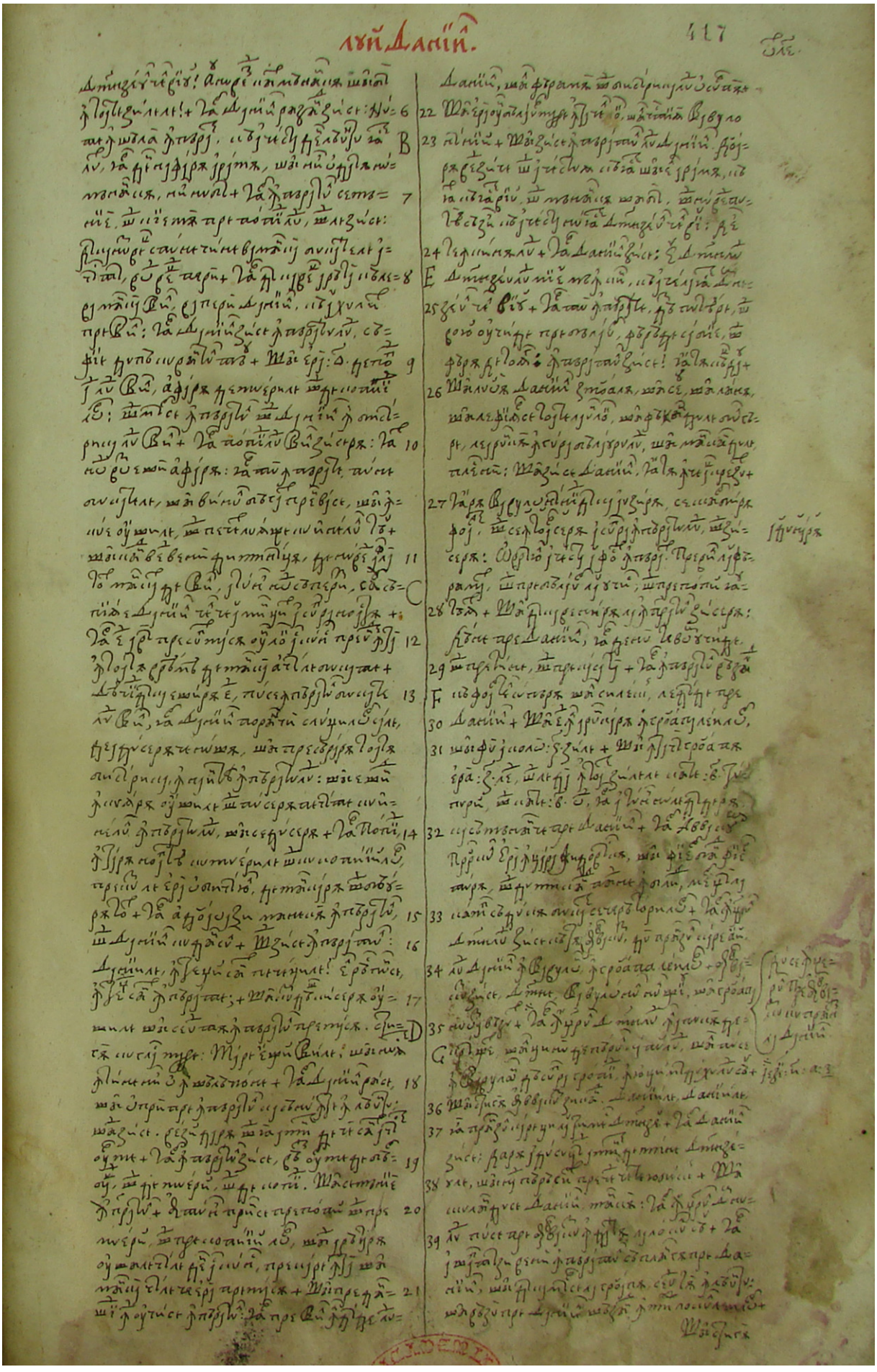

Ms. 4389 p. 836

CUPRINS

NOTĂ ASUPRA EDIŢIEI 5
de **Eugen Munteanu**

TEXTE 21
Coloana I: *Biblia de la Bucureşti* (1688) – Facsimile
Coloana a II-a: *Biblia de la Bucureşti* (1688)
Transcriere interpretativă de **Lucia-Gabriela Munteanu**
Revizia transcrierilor de **Eugen Munteanu** şi **Mădălina Ungureanu**
Coloana a III-a: *Ms. 45*
Transcriere interpretativă de **Lucia-Gabriela Munteanu**
Revizia transcrierilor de **Eugen Munteanu** şi **Mădălina Ungureanu**
Coloana a IV-a: *Ms. 4389*
Transcriere interpretativă de **Lucia-Gabriela Munteanu**
Revizia transcrierilor de **Eugen Munteanu** şi **Mădălina Ungureanu**
Coloana a V-a: *Versiune modernă*
de **Mihaela Paraschiv** (*Înţelepciunea lui Solomon*), **Eugen Munteanu** (*Înţelepciunea lui Iisus, fiul lui Sirah*), **Octavian Gordon** (*Povestea Suzanei, Despre uciderea balaurului lui Bel*)

NOTE FILOLOGICE 191
de **Eugen Munteanu, Lucia-Gabriela Munteanu, Mădălina Ungureanu**

COMENTARII 221
Înţelepciunea lui Solomon. Comentarii de **Mihaela Paraschiv** 221
Înţelepciunea lui Iisus, fiul lui Sirah. Comentarii de **Eugen Munteanu** 286
Povestea Suzanei. Comentarii de **Octavian Gordon** 358
Despre uciderea balaurului lui Bel. Comentarii de **Octavian Gordon** 361

INDICE 363
Adnotare morfologică de **Ana-Maria Gînsac**, **Maria Moruz**, **Mădălina Ungureanu**
Corectură şi stabilirea atestărilor de **Iosif Camară** (*a*^{1} *– dezrădăcină*), **Mădălina Ungureanu** (*diávol – hulitúră*), **Ana-Veronica Catană-Spenchiu (***iachínt – prorocíe*), **Ana-Maria Gînsac** (*prost – zugrăveálă*)

BIBLIOGRAFIE GENERALĂ 497

ABREVIERI 517

PRESCURTĂRILE TITLURILOR CĂRŢILOR BIBLICE 519

FOTOCOPII 521
Manuscrisul 45 521
Manuscrisul 4389 579